روزشمار تاریخ معاصر ایران

جلد سوم

سال ۱۳۰۲ خورشیدی

مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی

بسم الله الرحمن الرحیم

روزشمار تاریخ معاصر ایران

نویسنده:

هدایت الله بهبودی

ناشر چاپی:

موسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

روزشمار تاریخ معاصر ایران جلد سوم

مشخصات کتاب

سرشناسه : فراهانی، حسن، ۱۳۴۷ -

عنوان و نام پدیدآور : روزشمار تاریخ معاصر ایران/ حسن فراهانی.

مشخصات نشر : تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، ۱۳۸۵ -

مشخصات ظاهری : ۱۸ج.؛ ۲۲×۲۹ س م.

شابک : دوره : ۹۶۴-۵۶۴۵-۷۳-۵ ؛ ج.۱ : ۹۶۴-۵۶۴۵-۷۲-۷ ؛ ۱۵۰۰۰۰ ریال : ج.۲ : ۹۷۸-۹۶۴-۵۶۴۵-۹۷-۵ ؛ ج.۳ : ۹۷۸-۶۰۰-۵۷۸۶-۰۳-۳ ؛ ۱۷۰۰۰۰ ریال : ج.۴ : ۹۷۸-۶۰۰-۵۷۸۶-۰۶-۴ ؛ ۳۵۰۰۰۰ ریال : ج.۵ ۹۷۸-۶۰۰-۵۷۸۶-۲۹-۳ : ؛ ۳۰۰۰۰۰ ریال : ج.۷ ۹۷۸-۶۰۰-۵۷۸۶-۲۵-۵ :

یادداشت : ج.۲ (چاپ اول: بهار ۱۳۸۸).

یادداشت : ج.۳ (چاپ اول: ۱۳۸۹) (فیپا).

یادداشت : ج.۴ (چاپ اول: ۱۳۹۰) (فیپا).

یادداشت : ج.۵ (چاپ اول: ۱۳۹۳) (فیپا).

یادداشت : ج.۷ (چاپ اول: ۱۳۹۲) (فیپا).

یادداشت : کتابنامه.

مندرجات : ج. ۱. سوم اسفند ۱۲۹۹- ۱۳۰۰.- ج. ۲. سی ام اسفند ۱۳۰۰- یکم فروردین ۱۳۰۲/ هدایت الله بهبودی.- ج.۳. ۱۳۰۲ شمسی/ هدایت الله بهبودی.ـج. ۴ . ۱۳۰۳ خورشیدی/ هدایت الله بهبودی.- ج.۵ . ۱۳۰۴ خورشیدی/ هدایت الله بهبودی.- ج.۷. ۱۳۰۶ خورشیدی/ حمیدرضا آریانفر

موضوع : سال شمار

موضوع : ایران -- تاریخ -- سالشمار

شناسه افزوده : بهبودی، هدایت الله، ۱۳۳۹ -

شناسه افزوده : آریان فر، حمیدرضا، ۱۳۵۶ -

شناسه افزوده : موسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی

رده بندی کنگره : DSR۷۶/ف۴ر۹ ۱۳۸۵

رده بندی دیویی : ۹۵۵/۰۰۲

شماره کتابشناسی ملی : م۸۵-۲۹۲۶۰

ص: ۱

اشاره

↔

ص: ۱

ص: ۶

مقدمه

↔

ص: ۷

سومین جلد از مجموعه کتاب های روزشمار تاریخ معاصر ایران دربرگیرنده تقویم رخداد های سال ۱۳۰۲ش است. در این دوره نیز همچون سال گذشته (۱۳۰۱ش) ایران سه دولت را در کارنامه سیاسی خود تجربه کرد؛ اما آن چه که این تغییرات را با تحولات سیاسی سال پیشین متفاوت میکند، تلاش های چشمگیر رضا خان برای رسیدن به حکومت و گرفتن همه اهرم های قدرت است.

در این سال، چهارمین دوره تقنینیه، در واپسین روز از ماه جوزا (خرداد) به پایان رسید، اما رضا خان از همان ابتدا برای به دست گرفتن مجلس پنجم، با یاری جستن از شبکه قشون تازه تأسیس، که اینک در بیشتر کشور استقرار یافته بود، دست به کار شد. هیأتی، تحت نظارت وزیر جنگ، نمایندگان موردنظر رضا خان را در مرکز تعیین، و برای انتخاب به امرای قشون ابلاغ میکرد. این، مهمترین اقدام رضا خان برای رسیدن به کرسی قدرت نبود، بلکه او بسیار امیدوار بود، پس از مستوفیالممالک، به عنوان رئیسالوزراء معرفی شود؛ اما این اتفاق نیفتاد. از این رو خیز رضا خان برای به چنگ آوردن مقام ریاست وزراء آغاز شد.

دولت مستوفیالممالک که ظاهری روسی و باطنی انگلیسی داشت، در آستانه انتخابات پنجمین دوره مجلس شورای ملی سقوط کرد. این حادثه سیاسی در پی استیضاح آیت الله سیدحسن مدرس انجام شد. مدرس و نمایندگان همفکر او معتقد بودند که این دولت توان حفظ موازنه سیاسی را - به ویژه در سیاست های مرتبط با دو قدرت انگلیس و روسیه شوروی - ندارد. استیضاح مدرس کارساز شد و میرزاحسن خان مشیرالدوله، بار دیگر برای تشکیل کابینه از احمدشاه حکم گرفت. پیش از این مجلس شورای ملی نیز نسبت به او ابراز تمایل کرده بود. مشیرالدوله کار خود را بیآنکه بتواند در حیطه قدرت رو به گسترش رضا خان تحدیدی ایجاد کند، شروع کرد. همه همت او برگزاری انتخابات آزاد بود، اما عوامل وزارت جنگ، غیر از چند شهر مانند تهران، توانستند نام نمایندگان سفارش شده را از صندوق های اخذ رأی بیرون آورند.

رضا خان همزمان اقدام بلندپروازانه دیگری را نیز آغاز نمود. او ساقط کردن دولت مشیرالدوله را کاری سهلالوصول میدانست؛ از این رو الغاء سلطنت قاجار را هدف اول خود قرار داد و پس از اطمینان از همسو شدن مجلس شورای ملی، بدان جهت گام برداشت. مهمترین اقدام او در این راه

حذف قوامالسلطنه بود. قوامالسلطنه،هم برای احمدشاه و هم نیرو های سیاسی مستقل (همچون آیت الله سیدحسن مدرس) تنها جایگزین برای مشیرالدوله بود. رضا خان با طراحی نقش های، قوامالسلطنه را متهم به ترور خود کرد و پس از دستگیری، او را از ایران تبعید نمود. با حذف قوامالسلطنه، مشیرالدوله یقین کرد که هدف بعدی رضا خان خود اوست. از این رو، بیآنکه زحمت رویارویی سیاسی با رضا خان را به جان بخرد، استعفا داد. در این مقطع، رضا خان چنان سیطر های پیدا کرده بود که با یک تهدید، احمدشاه را وادار نماید حکم رئیسالوزرائی او را صادر کند.

احمدشاه در چند ماه منتهی به این رخداد، تلاش کرده بود با جلبنظر روسها، از قدرت فزاینده رضا خان بکاهد. او در محافل خصوصی، رضا خان را «نوکر انگلیس» توصیف میکرد، و گمان نمیبرد روسیه شوروی در نَردِ سیاسی ایران، او را فدای رضا خان کند؛ اما این اتفاق افتاد و آخرین پادشاه قاجار، در کمال حیرت، خاک ایران را برای همیشه ترک کرد.

روسها، پس از اطمینان از گرفتن امتیازات سیاسی و اقتصادی، در واقع دست انگلیس را برای به قدرت رساندن رضا خان بازگذاشتند. از آن جمله بود: ورود چند وزیر سوسیالیست به کابینه رضا خان، اعطای امتیاز نفت شمال به کمپانی سینکلر، گسیل تعدادی نماینده همسو به مجلس شورای ملی، و آزادی عمل سیاسی در مناطق شمالی کشور، به خصوص گیلان و مازندران.

بیشتر تحولات سیاسی این سال در دوره فترت مجلس صورت گرفت، اما آخرین تیر رضا خان که همانا ساقط کردن رژیم سیاسی ایران (سلطنت) و برپایی نظام جمهوری بود، بدون مجلس امکان نداشت؛ از این رو پس از تشکیل کابینه، اقدام به گشایش هر چه زودتر مجلس پنجم کرد. از نظر رضا خان، همه چیز برای تغییر سلطنت و رئیسجمهور شدن خود، مهیا بود. او نخستین روز سال ۱۳۰۳ را برای اجرای به ظاهر قانونی این تصمیمات نشانهگذاری کرده بود. در این دوره، مأموریت اصلی قشون، اجرای دستور هایی بود که برای پایان دادن به عمر سلطنت قاجار دریافت میکرد. مدیران اغلب روزنامه ها که پیش از این توسط رضا خان مرعوب یا مورد حمایت قرار گرفته بودند، در کنار قشون، ابزار اصلی این تحول بودند. جراید، هر آن چه در چنته داشتند علیه خاندان قاجار به کار گرفتند. در طول ماه های بهمن و اسفند، مقاله های آتشین علیه احمدشاه فراوان درج شد. روزنامه های کوشش، ستاره ایران و شفق سرخ، از فعالترین نشریه ها بودند. آنها احمدشاه را بازمانده سلسل های فاسد، که اینک کاری جز عیاشی در اروپا ندارد، به خوانندگان خود معرفی مینمودند.

همزمان، رضا خان، ناجی ایران، دیکتاتور عادل، و نادر و ناپلئون توصیف میشد. رضا خان هیأتی را نیز راهی اروپا کرد تا مقالاتی علیه احمدشاه در جراید آن کشورها به چاپ برسانند. این هیأت را زینالعابدین رهنما، مدیر روزنامه ایران، همراهی میکرد. آنها در کار خود موفق بودند. شاید با تلاش همین گروه بود که عکسی از احمدشاه در لباس فرنگی و در کنار زنی فرانسوی، به ایران رسید و در جراید داخلی چاپ شد. این عکس در سراسر کشور نیز توزیع و دستمایه استهزاء شاه قاجار و حملات بیشتر علیه او گردید. مأموریت اصلی امرای قشون، سازماندهی گروه هایی از مردم هر شهر برای تحصن در تلگراف خانه ها و ارسال تلگرام های متعدد به مرکز بود. آنها تظاهرات ساختگی فراوانی را علیه سلطنت و برپایی جمهوری سر و سامان دادند. این اقدامات معمولاً تحت نظارت کمیته های جمهوریخواهی که توسط قشون تأسیس شده بود انجام میگرفت.

مخاطب تلگرامها، مجلس شورای ملی بود؛ و آن چه در آنها مورد تأکید قرار میگرفت، لغو سلطنت و تأسیس رژیم سیاسی جمهوری بود.

رضا خان میدانست که نیروی روحانیت، اصلیترین عامل بازدارنده در رسیدن به هدف خود است؛

از این رو تلاش فراوانی نمود تا سران این گروه اجتماعی پرنفوذ را با خود همراه کند. او در ابتدای کار موفقیت هایی به دست آورد، اما در ن هایت با مساعی آیت الله سیدحسن مدرس و همفکران او، مسیر جمهوریخواهی به جایی که هدفگذاری شده بود، نرسید. تغییر روند جمهوریخواهی چند عامل داشت. ابتدا باید از توهین یکی از نمایندگان فراکسیون اکثریت و برکشیده رضا خان (احیاءالسلطنه) یاد کرد. خبر زدن سیلی به گوش مدرس توسط دکتر احیاءالسلطنه بهرامی، تأثیر بیبدیلی بر تهران گذاشت. از آن لحظه به بعد بود که تظاهرات خیابانی علیه جمهوریت نه تنها بر تظاهرات ساختگی جمهوریخواهی غلبه کرد، بلکه بیم آشوبها و هیجانات بیشتر را بر دل رضا خان و اطرافیان او انداخت. اجتماعات مردمی به رهبری روحانیت (به ویژه خالصیزاده) در محوطه مجلس و فشار به نمایندگان طرفدار رضا خان سهم مهمی در عدم تصمیمگیری مجلس در تغییر سلطنت به جمهوری گذاشت. عامل دیگر، پیدایش انشقاق در پیکره قشون بود. مشخصاً در پادگانی در تهران، سربازان به نفع احمدشاه تظاهرات کردند. اما از مخالفت مراجع تقلید و روحانیان بینالنهرین که به ایران مهاجرت کرده بودند و در قم ساکن بودند نباید گذشت. آیات سیدابوالحسن اصفهانی و محمدحسین نایینی، علناً با تغییر نظام سیاسی ایران مخالف بودند. همه این عوامل دست به دست هم داد تا با ایجاد خلل در فراکسیون اکثریت (تجدد)، مجلس نتواند پیش از تحویل سال ۱۳۰۲ش به الغاء سلطنت و تأسیس جمهوریت رأی دهد. مجلس شورای ملی رسماً اعلام کرد که این کار در صلاحیت این نهاد نیست و باید به همهپرسی گذاشته شود؛ پیشنهادی که هرگز عملی نشد.

انتخابات مجلس پنجم، جمهوریخواهی، تغییر دولتها، و در ن هایت توسعه سیطره رضا خان بر کشور، مهمترین حوادث سال ۱۳۰۲ش هستند، اما رخداد های دیگری چون، خلعسلاح شاهسونها؛ اجرای طرح انشقاق در طوایف بختیاری؛ توسعه قشون به ویژه به مناطق نفتی جنوب و تأمین امنیت و منافع انگلیس در این ناحیه توسط دولت مرکزی؛ عقیم گذاشتن حرکت ولیعهد (محمدحسن میرزا) به تبریز؛ خرید تجهیزات نظامی، مخصوصاً هواپیما از اروپا؛ و از همه مهمتر تبعید و مهاجرت مراجع تقلید و روحانیان بینالنهرین به ایران، در خلال اخبار این مجلد از روزشمار تاریخ معاصر ایران، خودنمایی میکنند.

این فشرد های بود از اهم حوادث و وقایع و جریان های تأثیرگذار در روند اداره ایران در سال ۱۳۰۲؛ اگرچه در پانوشت هر خبر، منبع و مأخذ آن آورده شده است و خواننده از این طریق میتواند تا حدودی به شیوه تدوین و نگارش این اثر پی ببرد، با این حال برای آنکه خواننده پیشاپیش از نحوه و شیوه تدوین این اثر و شناخت اسناد و مدارک و نوع برداشت از آنها، آگاهی داشته باشد، ذکر چند نکته زیر ضروری به نظر میرسد:

۱. بنیان این مجموعه از کتابها (روزشمار تاریخ معاصر ایران)، بر اسناد «کاخ مرمر» گذاشته شده است. تولد این سندها با آغاز وزارت جنگ رضا خان همزمان است. مکاتبات اداری، بخشنامه ها، مراسلات افراد عادی، و رجال کشوری و لشکری، و هر آن چه که مربوط به وزارت جنگ و شخص رضا خان میشد، با دستهبندی ابتدایی و معمولاً موضوعی، رفته رفته گرد هم آمد. شمار این سندها در سال ۱۳۰۰ش بسیار اندک است، اما با شکلگیری ارتش و توسعه آن در سال ۱۳۰۱ش با رشد چشمگیر روبهرو گردید. در سال ۱۳۰۲ش با رسیدن رضا خان به رئیسالوزرایی و تمرکز قدرت در دو نهاد وزارت جنگ و ریاست وزراء به تعداد مکاتبات و مراسلات افزوده شد. از سال ۱۳۰۵ش و آغاز سلطنت پهلوی، اسناد رنگ و روی درباری هم

گرفت، و از این رهگذر حدود ۱۵۰ هزار نسخه سند به جای ماند. از این رو سند های یاد شده که به واسطه نگهداری در کاخ رضاشاه «اسناد کاخ مرمر»

نامیده شده است، از دو دوره کوتاه وزارت جنگ و ریاستالوزرایی رضا خان و دوره بلندمدت سلطنت او حکایتها میکند.

سند های سال ۱۳۰۲ (استفاده شده در این مجلد) با این که نوعاً مختص به وزارت جنگ است، اما ماهیت صرفاً نظامی ندارد. علت آن، اعمال نفوذ این وزارت خانه به ویژه شخص رضا خان در امور سیاسی و کشوری است. اهمیت اسناد نیز بیش از هر چیز متوجه همین موضوع است. این سندها از ابقای رئیس یک تلگراف خانه گرفته تا برکناری حاکم یک ایالت؛ از دستور اعدام رئیس یک طایفه گرفته تا تعیین نماینده برای مجلس شورای ملی، آن هم به خواست وزیر جنگ و امرای لشکر های او، با ما سخن میگویند.

علاوه بر «اسناد کاخ مرمر»، برای حفظ قالب تقویمنگاری (کرونولوژی) و به دست دادن نمایی منسجم از فضای سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آن دوره، منابع دست اولی چون روزنامه های آن دوره، کتاب هایی که منابع اصلی آن دوره تاریخی به شمار میروند، و نیز اسناد مراکزی چون بایگانی ملی انگلیس، وزارت امور خارجه ایران، سازمان اسناد ملی ایران و مجلس شورای اسلامی نیز در تدوین این اثر مورد استفاده قرار گرفته است.

۲. از نکات گفتنی در این تقویمنگاری، تطبیق تاریخ های شمسی، قمری و میلادی است. اهمیت این موضوع از آنجاست که منابع متأخر در معادلسازی تاریخها برای پیش از سال ۱۳۰۴ش معمولاً دچار اشتباه میشوند. در آن دوره، هر دو تاریخ شمسی و قمری کاربرد داشت، اما در مکاتبات رسمی، تاریخ شمسی از رسمیت بیشتری برخوردار بود. نام ماه ها، نام بروج فلکی بود: حمل (فروردین)، ثور (اردیبهشت)، جوزا (خرداد)، سرطان (تیر)، اسد (مرداد)، سنبله (شهریور)، میزان (مهر)، عقرب (آبان)، قوس (آذر)، جدی (دی)، دلو (بهمن) و حوت (اسفند). در تقویم رایج آن زمان، حمل (فروردین) ۳۰ روز، جدی (دی) ۲۹ روز و حوت (اسفند ۳۰ روز) بود. نکته دیگر آن که هر سال یکی از ماه های خرداد یا تیر ۳۲ روز محاسبه میشد. برای نمونه در دو سال ۱۳۰۰ و ۱۳۰۱ش تیرماه ۳۲ روز، و در دو سال ۱۳۰۲ و ۱۳۰۳ش خرداد ۳۲ روز داشت. از این رو تطبیق تاریخ های هر روز از این کتاب با استناد به مدارک همان زمان انجام شده است. برای این کار روزنامه های وقت - که معمولاً در صفحه اول خود هر سه تاریخ قمری، شمسی و میلادی را درج میکردند - یکی از مآخذ تطبیق تاریخ بوده است. دیگر، مکاتبات اداری است که بعضاً هر دو تاریخ قمری و شمسی را در سربرگ های خود مینوشتند. غیر از این، مراسلاتی که میان سفارت خانه های کشور های خارجی و مراکز داخلی رد و بدل میشد، یا نامه ها و تلگرام هایی که مأموران سیاسی ایران از کشور های مختلف به وزارت امور خارجه میفرستادند، در کنار تاریخ میلادی، معادل شمسی یا قمری آن را نیز مینگاشتند. بررسی روزانه این مدارك و مقایسه آنها، موجب شده که تطبیق تاریخی این روزشمار بینقص بوده، و قابل استناد باشد.

۳. در این روزشمار بنا بر آن بوده است که وقوع حوادث، معیار اصلی جای گرفتن آنها در روز موردنظر باشد. تلگرام های وزارت جنگ که حجم قابلتوجهی از اخبار را به خود اختصاص میدهند، دو تاریخ در سرصفحه خود دارند: تاریخ اصل تلگرام و تاریخ کشف. اگر غیر از این دو زمان، تاریخ تحریر نیز در پایان تلگرام نوشته شده باشد همان به عنوان زمان وقوع، لحاظ میشود، در غیر این صورت تاریخ اصل تلگرام معیار درج در روز موردنظر است. نامه ها نیز که معمولاً ـ یک تاریخ دارند، ملاك زمان وقوع خبر هستند. و در این بین چه در تلگرامها و چه در نامه ها اگر از رخدادی با تاریخ مشخص یاد شده

باشد، فارغ از زمان تحریر یا تاریخ اصل تلگرام، تاریخ آن حادثه معیار وقوع خبر بوده است.

در مورد اخبار منـدرج در جرایـد نیز همین ملاک موردنظر بوده است. اما اگر در متن خبر روزنامه ها تاریخ وقوع حادثه، ذکر نشـده باشـد، روز چاپ خبر، معیار شـمرده شده است و در چنین حالتی، خبر با این توضـیح که «روزنامه فلان در شـماره امروز خود نوشت...» تنظیم شده، در روز معین قرار گرفته است.

۴. خبررسـانی در این دوره برای روزنامه ها از چنـد منبع صورت میگرفت. اخبار خارجی با چهار آژانس رویتر، بیسـیم مسـکو، بیسـیم پاریس، و بیسـیم برلن به نشریات میرسید. جراید از طریق اشتراک، و پرداخت آبونمان خبر های خارجی را از این بنگاه های خبرپراکنی دریافت میکردند. اخبار داخلی نیز عمدتاً از طریق وزارت خانه ها، هیأت دولت و مجلس شورای ملی به دست روزنامه ها میرسید. خبرها در مبدأ تنظیم میشد؛ به همین دلیل متن آنها در روزنامه های مختلف یکسان است. غیر از این برخی جرایـد از مخبران محلی نیز سود میجسـتند که خبرهـا را از شـهر هـای دیگر به روزنـامه متبوعشـان میفرسـتادند. این نوع خبرها معمولاً بلند، مشـروح و شامل چندین خبر در ظرف زمانی معین (حوادث یک هفته، یا یک ماه) بود. منابع خصوصـی که اخبار اختصاصـی را در اختیار مطبوعات قرار میدادنـد، منبع دیگر اخبار داخلی بود که درصـد کمتری از میان خبر های درج شده در مطبوعات را به خود اختصاص میداد.

۵. این کتاب تا رسـیدن به دست خوانندگان خود، راهی را طی کرده که در آن محققان، سازمان های اسنادی و کتاب خانه ها نقش داشـتهاند. در این بین اداره کل اسـناد و تاریخ دیپلماسـی وزارت امور خارجه؛ سازمان اسناد و کتاب خانه ملی جمهوری اسـلامی ایران؛ کتـاب خـانه، موزه و مرکز اسـناد مجلس شورای اسـلامی؛ مؤسـسه مطالعـات تاریـخ معاصـر ایران؛ کتـاب خانه تخصصـی انقلاـب اسـلامی و تاریـخ معاصـر ایران وابسته به دفتر ادبیـات انقلاـب اسـلامی حوزه هنری؛ و بنیـاد تاریـخ انقلاب اسلامی همکاری مؤثری داشتهاند.

به پاس قدردانی، نام دستیاران نزدیک مؤلف یاد میشود:

همکاران بخش گویاسازی به سرپرستی یحیی آریابخشایش:

طیبه پـازوکی، لیلا مرادی، رقیه کمانی، فاطمه قلیزاده، مهرنوش کاظمی، خـدیجه عابـدی، سـیده عـذرا اشـرفنژاد رودبنه، افسانه لک، جواد کاموربخشایش، محمد قبادی.

همکار بخش اسناد: محمد قبادی.

همکار بخش روزنامه ها: جواد کامور بخشایش.

همکار بخش ترجمه: محمد کریمی.

همکار بخش عکس: سیدمحمدجواد میرداماد.

همکار امور چاپ: کمال شمس‌آبادی.

ویراستاری این مجلد نیز همچون کتاب گذشته بر عهده دانشمند گرامی علیاکبر رنجبر کرمانی و صفحه‌آرایی حوصله‌بر آن توسط سرکار خانم لیلا قدیانی انجام شده است.

هدایت الله بهبودی - بهار ۱۳۸۹

۱ فروردین ۱۳۰۲

پنجشنبه

۱ فروردین ۱۳۰۲

۲۲ مارس ۱۹۲۳

۴ شعبان ۱۳۴۱

 تبریک روزنامه ایران به خوانندگان

«عیـد سـعید ملی نوروز را به تمام ایرانیان تبریک گفته، امیـدواریم این سال جدیـد مقدمه سـعادت جامعه ایران باشد.» روزنامه ایران صـفحه اول را بـا این تیتر آغـاز کرد و گزارش تفصـیلی خود را بـا عنوان «ایران در سـال ایتایل» به بررسـی وجوه مختلف مسائل کشور در سال ۱۳۰۱ اختصاص داد.(۱)

 مراسم سلام

به مناسبت رسیدن سال جدید امروز مراسم سلام در کاخ گلستان برپا میشود؛ و طبق برنامه، پیش از ظهر ابتدا علما و روحانیان، سپس سفیرکبیر دولت عثمانی، پس از او «هیأت کر دیپلماتیک و نماینده دول متحابه» و بالاخره مسئولان لشکری و کشوری به حضور احمدشاه میرسند.(۲)

امـا مراسم طبق پیشبینیهـا انجـام نشـد؛ «و به واسـطه اختلافی که در تقـدم و تأخر سـفرا ایجاد شـده بود و با این که قرار بود دو سـاعت قبل از ظهر سـفرا به حضور ملوکانه تشـرف حاصل نماینـد، تا نیم ساعت بعـد از ظهر به واسـطه همین پیشآمـد سـلام به تعویق افتاد؛ تا در نتیجه اقدامات مقام ریاست وزراء به طور خوشی غائله ختم» شد.(۳)

 ایجاد انشقاق در میان شاهسونها

یکی از راهکار هایی که برای غلبه بر شاهسونها توسط قشون شمال غرب صورت گرفت تفکیک آنها از یکدیگر بود. این کار توسط اعلامیه هایی که میان آنها توزیع شد عملی گردید؛ به طوری که «نفوذ طوایف قوی را نسبت به طوایف ضعیف متزلزل کرده است. طوایف ضعیف ... از این مسئله ن هایت راضی» هستند.

(تصویر)احمدشاه در کاخ گلستان

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۴۱، صص ۱ و ۳ تا ۸.

۲- همان، ص ۹.

۳- هفتهنامه عصر تمدن، شم ۱، ص ۲. در منابع انگلیسـی آمده است که نمایندگان دول متفق با سـخنگویی وزیرمختار ترکیه

عثمانی در مراسم سـلام نوروزی، مخالفت کردنـد. (FO E ۴۷۱۵/۳۱۳/۳۴) شایـد اشاره هفتهنامه عصـر تمدن به این موضوع است.

امیرلشکر شمال غرب همچنین اعلامیه دیگری در میان طوایف شاهسون منتشر کرد که میگفت ایلات حق ندارند برای دعاوی خود دست به اسلحه برند، وگرنه شدیداً مجازات خواهند شد. این گزارش را عبد الله طهماسبی امروز به وزیر جنگ فرستاد.(۱)

 بازدید از لشکر جنوب

امروز به امیرلشکر جنوب اطلاع داده شد که رئیس ارکان حرب کل قشون، سرتیپ امان الله میرزا برای بازدید و سرکشی راهی اصفهان شده است.(۲)

 کشته شدن یک آژان در حوالی زنجان

بنابر آن چه حاکم خمسه گزارش میدهد، امروز یک آژان سواره به نام عباسبیک در روستای بارکاب، چهار فرسخی زنجان، به دست بیوک خان برادر غلامحسین خان اصانلو(۳) کشته شد. پس از این حادثه بیوک خان و علی خان برادر دیگرش در زنجان دستگیر میشوند؛ و حاکم خمسه مینویسد چه بسا این اقدام به دستور غلامحسین خان اصانلو صورت گرفته باشد. وی خواست او را که در تهران است دستگیر کنند یا تحتنظر داشته باشند تا کنه ماجرا روشن شود.(۴)

 میهمانی عید نوروز در سرکنسولگری ایران

امروز به مناسبت عید نوروز و اول فروردین مجلس ضیافتی به میزبانی نواب نصیرالممالک در محل سرکنسولگری ایران در کلکته برپا شد.

معززالدوله(۵)کنسول ایران در بمبئی نیز در این مراسم شرکت داشت. سرکنسول های نروژ، آمریکا، آلمان، ژاپن، بلژیک و کنسول برزیل، لیبریا، پرتغال، اسپانیا، پرو، مکزیک از جمله شرکتکنندگان بودند. در پایان مراسم، سرود ملی ایران و سپس انگلیس نواخته شد.(۶)

 جشن خونین عید در استرآباد

به مناسبت آغاز سال نو بر حسب معمول سالانه مجلس جشنی در ساختمان آقامحمد خانی استرآباد برگزار شد. میزبان، حاکم استرآباد بود.

حاضران از کارکنان و مسئولان دولتی بودند. کنسول دولت روسیه نیز با همسرش در این مراسم شرکت کرد. از جمله مراسم این روز رژه قشون بود. هنگام رژه باران تندی گرفت. «در ضمن برای خالی کردن توپ، توپچی عجله کرده، توپ گرم شده آتش گرفته، توپچی را پاره کرده؛ نعش او را به احترام بیرون شهر برده دفن کردند.»(۷)

□ ورود پیشکار مالیه آذربایجان به تبریز

بنا به اخبار رسیده از تبریز «مستر جمس» پیشکار مالیه آذربایجان امروز وارد تبریز شد. «چون ایام عید، اداره مالیه تعطیل بود، به مالیه نرفته و منتظر است تعطیل منقضی گردیده، به اداره تشریف برده، مشغول کار گردند.»(۸)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۶، ص ۷۰.

۲- همان، پ ۱۶، ص ۴۱۸.

۳- برای آگاهی از زندگینامه غلامحسین خان اصانلو، ر.ک: همین کتاب، ج ۲، ص ۱۶۰.

۴- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۲، ص ۲۹.

۵- برای آگاهی از زندگینامه معززالدوله، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۱۵۸.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۲-۲۱-۱۷-۱۳۰۲.

۷- مقصودلو، مخابرات استرآباد، ج ۲، ص ۸۶۱.

۸- روزنامه کار، شم ۹، ص ۲.

ص: ۳

جمعه

۲ فروردین ۱۳۰۲

۲۳ مارس ۱۹۲۳

۵ شعبان ۱۳۴۱

 دیدار سفرا با رئیسالوزراء

امروز پیش از ظهر سفرای دول دوست به مناسبت حلول سال جدید به دیدار مستوفیالممالک رفتند. اعضای کابینه نیز در این مراسم حاضر بودند.(۱)

 آزادی رؤسای شاهسون از زندان

امیرلشکر شمال غرب با اشاره به آن چه که «پار های نظریات سیاسی» نامید، امروز خبر داد که پس از تسلیم طایفه فولادلو، رؤسای طوایف شاهسون را که در اردبیل زندانی بودند آزاد کرده است. این کار به ضمانت سردار نصرت یورتچی به اعتبار املاکش و نیز ضمانت بهرام خان رئیس طایفه قوجه بیگلو صورت گرفت. وی ابراز امیدواری کرد با این روش بتواند آن دسته از رؤسای طوایف را که هنوز اطاعت نکردهاند، به تبعیت دولت وادارد.(۲)

در تلگرام دیگری که امروز در وزارت جنگ کشف شد، عبد الله طهماسبی امیرلشکر شمال غرب بنابر گزارش های رسیده نوشته بود که طوایف حاجیخواجهلو، گیگلو و قوجه بیگلو با یکدیگر متحد شدهاند تا از تسلیم اسلحه خودداری کنند. همچنین از قول والی نظامی آذربایجان امیرلشکر اسماعیل خان آمده بود که جواد خان حاجیخواجهلو با روس های کمونیست مراوده دارد و حتی از آنها قول گرفته در صورت نیاز تا سیصد نفر نیرو با تجهیزات در اختیار جواد خان قرار دهند.(۳)

 موانع جمعآوری اسلحه در مغان

بنابر گزارش مأمور خلعسلاح طوایف مغان، یکی از علل ناکامیها در جمعآوری اسلحه طوایف منطقه مغان، ناهماهنگی یا عدم اعتقاد دیگر مسئولان است. برای نمونه عباسقلی خان صلاحی کارگزار اردبیل که برای سرکشی به مرز آمده بود، در دیدار برادر نوروز خان قوجه بیگلو، ایاز، گفته است که وجود شما در این مناطق مرزی ضروری است و از خلعسلاح او و طایفهاش ابراز تأسف نموده بود. وی حتی ابراز داشته که با ارسال گزارشی به شاه عقیده خود را مبنی بر حفظ سلاح در دست طوایف مرزی ابراز خواهد کرد.(۴)

 اجازه رویارویی با سردار رشید

امیرلشکر غرب، احمد خان امیراحمدی خبر داد که عباس خان سردار رشید(۵) با تقویت والی کرمانشاه، قائممقام، پیروی از مشی روسها را پیش گرفته و رفتار امروز سرداررشید با گذشته او بسیار فرق کرده است. وی افزود اخیراً یکی از صاحب منصبان روسوفیل فرار کرده و نزد سرداررشید رفته است. [امیرلشکر] هم برای تنبیه او، و هم تأمین امنیت راه کردستان – کرمانشاه به زودی راهی آن منطقه خواهد شد. امیرلشکر غرب ضمن کسب اجازه از وزیر جنگ اضافه کرد که «فواید این اقدام اولاًـ قطع نفوذ اجانب از ایالت است؛ ثانیاً تخفیف به خودسری سنجابیها بعد از ختم غائله سرداررشید... و اگر اجازه فرمایند سنجابیها را نیز گوشمالی» میدهم. وی در پایان پیرو درخواست سال گذشته خود تقاضا کرد قائممقام از حکمرانی کرمانشاهان خلع شود.

وزیر جنگ با درخواست امیرلشکر غرب موافقت کرد و درباره تقاضای برکناری قائممقام نیز نوشت که به وزارت داخله تأکید خواهد شد. (۶)

 محاصره نظامیان در راه اردبیل – خلخال

وزیر جنگ در تلگرامی که امروز به امیرلشکر شمال غرب فرستاد، بنا بر گزارش نایبالحکومه طالش نوشت که یک صاحب منصب و هشتاد نظامی که مأمور حمل ۳۳ بار اسلحه بودند، بین راه خلخال – اردبیل در محاصره قرار گرفتهاند. رضا خان دستور داد هر چه زودتر اقدامات کمکی را انجام دهد. «به تیپ شمال هم برای اعزام قوا دستور صادر شد.»(۷)

 عدم رضایت از نظامیان لشکر مرکز

بنا بر تلگرامی که از طرف امیرلشکر غرب به مرکز فرستاده شد و امروز کشف رمز گردید، یکی از مأموران سربازگیری لشکر مرکز، حیدر وکیل، در فاحشه خانه اراک با حسن خان نامی درگیر میشود و با قمه سینه او را میدرد. مضروب تحت معالجه است، اما وضعیت خوبی ندارد. ضارب نیز در قشون محبوس است. امیرلشکر غرب افزود رفتار نظامیان لشکر مرکز رضایتبخش نیست. وی تقاضا کرد در این مورد به پیشنهاد او ترتیب اثر داده شود. وزیر جنگ پس از دیدن این گزارش پذیرفت که مأموران شاغل لشکر مرکز در اراک به تهران اعزام شوند و جای آنان را افرادی از لشکر غرب پر کنند.(۸)

۱– هفتهنامه عصر تمدن، شم ۱، ص ۲.

۲– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۶، ص ۶۹.

۳– همان، پ ۴۵، صص ۸ و ۹.

۴– همان، پ ۴۳، صص ۵۸ تا ۶۲.

۵– عباس خان سردار رشید فرزند علی خان (خان حاکم) از خاندان اردلان بود. وی در ۲۷ رجب ۱۳۲۹ به سردار رشید ملقب گردید. در آستانه جنگ جهانی اول که مامانوف رئیس اردوی قزاق روسی، مقیم کردستان بود، سردار رشید با اردوی عشایر خود در ۱۸ محرم ۱۳۳۴ قوای روسی را محاصره کرده، شکست سختی به آنها داد و پس از بیرون راندن آنها از کردستان، به امر نظامالسلطنه به حکومت کردستان منصوب شد. چندی بعد، در اواخر محرم ۱۳۳۵ نظامالسلطنه سردار رشید را از حکومت کردستان عزل و شریفالدوله را به جای او منصوب کرد. سال بعد بنا به دستور علیاحسان پاشا، فرمانده نیرو های عثمانی در

ایران، به مواضع روسها در بیجار حمله کرد و پیروز گردید. در ربیع‌الاول ۱۳۳۵ حکم حکومت کردستان به طور رسمی برای وی صادر شد. در ۱۳۳۷ق بر حسب تقاضای شریف‌الدوله، اما به قصد انتقام از بدرفتاری سال گذشته طایفه گلباغی، با تمام قوا به جنگ آنها رفت و شکست سختی به آنها داد. در ۱۱ جمادی‌الثانی ۱۳۳۸ به دستور وثوق‌الدوله دستگیر و در باغشاه تهران بازداشت شد. پس از کودتای ۱۲۹۹، سیدضیاءالدین طباطبایی، سردار رشید را از زندان آزاد کرد. پس از آزادی به روانسر رفت و با سران عشایر علیه قشون اقداماتی کرد. در همین زمان امیرلشکر غرب، احمد خان امیراحمدی برای سرکوب او عازم منطقه شد؛ اما سردار رشید از مقابل او گریخت و سرانجام در ۱۳۴۲ق با ترفندی او را به تهران اعزام و زندانی کردند؛ که پس از پایان یافتن حکومت رضاشاه از زندان آزاد گردید، ولی همچنان تحت‌نظر بود. وی پس از آزادی در تهران میزیست و دولت مخارج او را تأمین میکرد. گویا انگلیسها او را از رفتن به کردستان منع کرده بودند. سردار رشید در حدود سال های ۱۳۴۷ یا ۱۳۴۸ش در تهران درگذشت. (بایگانی دفتر ادبیات انقلاب اسلامی)

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۵، صص ۱۰۱ تا ۱۰۳.

۷- همان، پ ۴۶، ص ۱۳۹.

۸- همان، پ ۶۴، صص ۷۳ و ۷۴.

ص: ۴

 شنبه

۳ فروردین ۱۳۰۲

۲۴ مارس ۱۹۲۳

۶ شعبان ۱۳۴۱

 دیدگاه عباسقلی خان درباره خلعسلاح طوایف مرزی

در نام های که امروز عباسقلی خان صلاحی کارگزار اردبیل به امیرلشکر شمال غرب نوشت، با اشاره به این که مکتوبات او تا کنون مورد توجه قرار نگرفته اظهار داشت که خلعسلاح عشایر مرزنشین به نفع کشور نیست. او خطر روس های کمونیست را برای به هیجان واداشتن این طوایف در صورت نارضایتی آنها از دولت ایران یادآور شد و مقاومت آنها را در برابر دستاندازی های روسها در زمانی نه چندان دور به خاک ایران گوشزد کرد. او افزود منظور از این موضوع آن است که نباید اشتهار پیدا کند که مرزنشینان متمرد هستند. «با این که شاهسونها را مردمان خوبی نمیدانم ولی باید اعتراف نمود که اگر نوروز خان و کسانش در مقابل چند هزار لجام گسیخته بالشویکی که برخلاف تمام قوانین دنیا خودسرانه برای غارت و چپاول طوایف»... به داخل خاک ایران هجوم آوردند نمایستادند، امروز اسمی از دولت در مناطق مرزی برده نمیشد.(۱)

 صاحب منصبان آذربایجانی در راه تهران

بنابر آن چه که نایبالحکومه آستارا میگوید، موقعیت سیاسی بادکوبه که اینک با فعالیت فرقه مساوات همراه شده موجب شده که صاحب منصبان آذربایجان را از خدمت خلع کنند. نظامیان خلع شده قصد دارند داخل ایران شده، به طرف تهران حرکت کنند و داخل قشون گردند.(۲)

 تجاوز اشرار روس به خاک ایران

متجاوزان روسی در حملات گاه و بیگاه خود به خاک ایران، امروز به منطقه قشلاق تپهباشی در حوزه نظامی لشکر شمال غرب وارد شده و پس از ایجاد وحشت بین ساکنین دو رأس گاو ماده را بردهاند.(۳)

 کمیته بابایف

امیرلشکر شمال غرب امروز از اردبیل و از قول شیخ غلامعلی قاضی گزارش داد که بابایف تبعه روس در خانه خود اجتماعاتی دارد و برخی اقدامات چون ضرب و شتم قراول نظمیه یا آتش زدن انبار توسط اعضای این کمیته که به ریاست بابایف شکل گرفته، صورت یافته است. افرادی چون نظاماسلام، حاجیمحمد مجاهد از اعضای این کمیته هستند.

وی نوشت که برخی از این اعضا دستگیر و زیر شلاق به کرده های خود اعتراف نمودهاند. بابایف هم با این که تبعه روس است دستگیر شده است.(۴)

 کشته شدن یک ایرانی به دست روسها

امروز صبح در ناحیه مرزی بیلهسوار یک ایرانی با گلول های که از قراول خانه روس شلیک شد جان خود را از دست داد. روسها بهانه تیراندازی را عبور غیرقانونی فرد مقتول عنوان کردند، اما «معلوم شد تبعه ایران [بوده] و پاسپورت هم داشته» است.(۵)

 آزادی یک ایتالیایی از نظمیه مشهد

آناتولی دکلانودی اهل ایتالیا که خود را پناهنده معرفی کرده بود، امروز از زندان نظمیه مشهد آزاد شد. وی تهدید کرده بود اگر ر هایش نکنند خودکشی خواهد کرد.سر کنسول انگلیس در مشهد پیش از این شرح حال او را به تهران فرستاده بود.(۶)

(تصویر) سران شاهسون

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۱، صص ۲۰ و ۲۱.

۲- همان، پ ۷۹، ص ۱۲۲؛ اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۲۷-۱۶-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۰، صص ۹ و ۱۰.

۴- همان، پ ۴۶، صص ۳۴ و ۳۵.

۵- همان، پ ۴۴، ص ۸۵.

۶- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، صص ۴۷۰ و ۴۷۱.

 یکشنبه

۴ فروردین ۱۳۰۲

۲۵ مارس ۱۹۲۳

۷ شعبان ۱۳۴۱

 تشکیل جلسات هیأت دولت

از امروز جلسات هیأت دولت و با وقف های چند روزه به واسطه تعطیلات نوروزی از سر گرفته شد. «یک رشته از مذاکرات راجع به جریان انتخابات [مجلس شورای ملی]» بوده است.(۱)

 ارومیه؛ و آشوری های مستقر در عراق

انگلستان حدود پنج هزار نیرو از آشوریها و کلدانیها به ریاست داوود افندی در ناحیه زاخو و عمادیه برای مقابله با عثمانیها متمرکز کرده است. داوود افندی که برادر مار شمعون کشته شده در سلماس (مار شمعون «مؤسس قتلعام مسلمانان ارومیه و سلماس میباشد») است، اینک از موصل به بغداد آمده تا آشوریها و کلدانی های ارومی های را که در اطراف این شهر مقیم هستند به قشون جذب کند. احتشام حضور با ارسال این گزارش از خانقین میافزاید که زمزمه استقلال دولت آشوری به مرکزیت ارومیه همچنان شنیده میشود. وی با اشاره به سخنان پطروس، رئیس آشوریها در کنفرانس لوزان، و حمایت دول مسیحی از مدعیات او برای تشکیل دولت آشوری و سخنان اخیر نخستوزیر انگلیس در خصوص آشوریان به اسم حمایت از اقلیت مسیحی، تأکید کرد وجود هشت هزار نیروی مسلح آشوری را در همسایگی ارومیه نباید ساده تلقی کرد. احتشام حضور در ادامه، سیاست نزدیکی سرکردگان کُرد، چون سیدطه، با آشوریان را، که توسط انگلیس هدایت میشود یادآور شد، و همه اینها را در کنار زمزمه کردستان مستقل و دولت آشوری مستقل خطر بالقوه برای ایران دانست.(۲)

موضوع به مسئولان لشکری و کشوری آذربایجان منتقل شد و آنها نیز دستورات مقتضی را به مأموران ذیربط ابلاغ کردند.(۳)

 بیاطلاعی مقامات انگلیس از تصمیم کاکس در راندن روحانیان از عراق

پس از آن که مأموران سیاسی ایران در بینالنهرین از مقاصد سر پرسی کاکس، کمیسر عالی انگلیس در عراق، نسبت به «حرکت دادن آقایان علما به ایران» خبر دادند، موضوع به سفیر ایران در لندن منعکس شد. سفیر در مذاکره با «مستر الیفنت مدیر شرق» وزارت امور خارجه انگلیس شنید که این خبر خالی از حقیقت است. او در گزارشی که امروز به وزارت امور خارجه ایران فرستاد، ضمن بیان این موضوع افزود کاکس که اینک در لندن است به زودی به عراق بازمیگردد. سر هنری دابس قائممقام او در بغداد است و احتمال دارد جایگزین او هم بشود. دابس سالها در نقاط مختلف ایران مأموریت داشت و

اخیراً در خراسان بود. بعد از آن رئیس امور خارجه هندوستان بود. بعد به کابل رفت و عهدنامه بین افغانستان و انگلیس را بست. وی در انتها گفت تا زمانی که ایران حکومت فعلی عراق را به رسمیت نشناسد، نباید انتظار داشت نمایندگان انگلیس در بینالنهرین نسبت به خواست های ایران با نظر مثبت بنگرند.(۴)

 استقبال انگلیس از امیرجنگ

کارپرداز کربلا، محمدحسن بدیع، در گزارشی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد، از استقبال بینظیر انگلستان از امیرجنگ والی پشتکوه خبر داد؛ با این توضیح که پیش از این چنین توجهی نسبت به یک حاکم محلی ایران دیده نشده است. او در بغداد میهمان کمپانی نفت بود. وی افزود در زمان حاکمیت عثمانی بر عراق، امیرجنگ چند بار به عتبات آمد که مانند یک زوار عادی با او برخورد شد. «البته دولت نتایج اینگونه روابط دوستانه انگلیسها را با یک نفر از حکام سرحدی ایران دوراندیشی فرموده به این بازی های سیاسی، بیطرفانه تماشا نخواهند فرمود.»(۵)

 شرط دولت انگلیس برای حمل سلاح از آلمان

نماینده وزارت جنگ در برلن مقدمات حمل سلاح های خریداری شده از آلمان به ایران را فراهم کرده و منتظر پاسخ مثبت دولت انگلیس برای حمل سلاحهاست. سفیر ایران در لندن امروز نتیجه مذاکرات خود را با مقامات وزارت امور خارجه انگلیس با این توضیح به ایران فرستاد که اگر دولت ایران این اسلحه ها را پیش از جنگ خریداری کرده و فعلاً موجود است، حمل آن به ایران طبق توافق متفقین منعی ندارد. اما اگر سلاحها موجود نباشد و آلمان بخواهد سلاح جدید بدهد، حمل آن ممنوع است.(۶)

 تقاضای وزارت جنگ از امور خارجه برای مکاتبه با سفارت روسیه

در پی گزارشی از لشکر شمال غرب مبنی بر تحریک طوایف مرزی حاجیخواجهلو و گیکلو و قوجه بیگلو توسط روسها

۱– هفتهنامه عصر تمدن، شم ۱، ص ۲.

۲– اسناد وزارت امور خارجه، ۴۸ و ۴۹–۱۷–۲۷–۱۳۰۲.

۳– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۹، ص ۴۲.

۴– اسناد وزارت امور خارجه، ۹۲ و ۹۳–۲۰–۲۷–۱۳۰۲. با شروع جنگ جهانی اول، حکومت عثمانی به متحدین پیوست. در نتیجه بریتانیا به عراق حمله کرده و آن را به تصرف خود درآورد. پس از پایان جنگ، امپراطوری عثمانی تجزیه شد و یکی از کشور هایی که از این تجزیه به وجود آمد، عراق بود. دولت انگلستان از به هم پیوستن ۳ استان بصره، بغداد و موصل کشور جدید عراق را تأسیس کرد. در سال ۱۹۲۱ امیرفیصل، پسر شریفحسین که مورد تأیید کامل انگلستان بود، به عنوان پادشاه آینده عراق منصوب شد و از مکه به عراق آمد. او در یک همهپرسی ساختگی به سلطنت عراق نشست و در ۲۳ اوت ۱۹۲۱ رسماً در بغداد تاجگذاری کرد. با وجود این، ایران دولت تازه تشکیل شده عراق را که با پشتیبانی انگلستان روی کار آمد و عملاًـ تحت نفوذ آن بود، به رسمیت نشناخت. در این اوان نخستین اختلافی که بین دولت جدید عراق و دولت ایران بروز

کرد، تبعید علما و روحانیون در مرداد ۱۳۰۲ش به ایران بود. این مسئله با اعتراض اقشار مردم ایران روبهرو شد. استمرار اعتراضات، دولت ایران را نگران ساخت، زیرا در ایران بیم انقلاب میرفت. دولت ایران که خود با مشکلات زیادی روبه رو بود، در مقابل دولت عراق سیاست محتاطان های در پیش گرفت. نمایندگان سیاسی ایران در بغداد و لندن با مقام های عراق و انگلستان جهت حل این مسئله مذاکراتی انجام دادند. همچنین نمایندگان امیرفیصل، در سال ۱۳۰۲ش به تهران آمدند و با مقامات دولت ایران در این مورد مذاکره کردند. دولت انگلستان نیز به دولت ایران فشار میآورد که دولت جدید عراق را به رسمیت بشناسد. چون میخواست که عراق به عضویت جامعه ملل درآید؛ اما نخست باید شناسایی عراق از سوی دول همسایه، به ویژه دولت ایران حاصل میشد. از جمله موارد اختلاف بین ایران و عراق به رسمیت شناختن حقوق ایران در مسئله اروندرود توسط عراق بود. دولت انگلستان بر آن شد که این مانع را از میان بردارد. برای این منظور در عقد قراردادی بین ایران و عراق در مسئله اروندرود، به دولت ایران تضمین داد و دولت ایران هم پس از حصول این اطمینان، رژیم جدید عراق را در ۱۹۲۹ (۱۳۰۸ش) به رسمیت شناخت. (جعفری ولدانی، بررسی تاریخی اختلافات مرزی...، صص ۱۰۹ تا ۱۱۷ و ۱۵۱ تا ۱۵۲؛ روابط ایران و عراق به روایت اسناد ساواک، ج ۱، صص ۷ تا ۸).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۶، ص ۱۵.

۶- همان، پ ۵۷، صص ۱۷ تا ۱۹.

(ر.ک: ۲ فروردین)، وزارت جنگ امروز از وزارت امور خارجه خواست به اطلاع سفارت روسیه برساند که خلعسلاح طوایف مرزی در واقع به نفع آنها هم هست و این نوع تحریکات دولت ایران را دچار زحمت خواهد کرد.(۱)

 ابلاغ تهدید های رضا خان به سران طایفه فولادلو

پس از آن که رضـا خـان از طریق سـلیمان پاشا خان پسـر سـردار مقتـدر طالشـی طایفه فولادلو را تهدیـد کرد که اگر در برابر خلعسلاح مقاومت کنند به شدت تنبیه خواهند شد (ر.ک: ۲۸ اسفند ۱۳۰۱) وی این تهدید را به اطلاع سران طایفه رساند.(۲)

رضـا خـان در ادامه موضوع امروز در تلگرامی به مقصـد شـفارود بار دیگر سـلیمان پاشا خان را مورد خطاب قرار داد و ضـمن اشـاره به اقـدام او در رسانـدن تهدیـد یاد شـده نوشت که گفته میشود اسـلحه ها به طرف جنگل منتقل و مخفی میشود. «لزوماً تذکر میدهم باید کمال مراقبت را در جلوگیری از حمل اسلحه به جنگل به عمل آورید و چنانچه در این باب غفلت و مسامحه مشاهده بشود» مسئولیت به عهده شما خواهد بود.(۳)

 فتوا علیه مدارس دولتی

احتشامحضور از کنسولگری خانقین گزارش داد که برخی وعاظ ایرانی به شهر نجف آمده «و ذهن آقایان حجج اسلامی را از مـدارس دولتی مشوب نموده» خواسـتار صـدور فتوا در حرمت حضور اطفال در مـدارس دولتی شدهانـد. احتشامحضور که در بغـداد حضور داشت پس از آگـاهی از موضوع نزد علمـا رفته و به آنهـا گفت «که مسـئله از دسیسه هـای اجنبی است. سـریعاً آقایان را ملتفت نمودند. قرار بر این داده شد قریباً توضیح فتوا را به حرمت میسیونرها و دخول در مدارس اجنبی بدهند. در این موقع خیلی مناسب است دولت به توسط علمای مرکز در تصفیه اذهان حجج اسلامیه بپردازند.»(۴)

 تقاضای درجه نایب سرهنگی

حـاکم نظـامی قصرشـیرین امروز از رئیس ارکـان حرب کـل قشون تقاضا کرد درجه نایب سـرهنگی او که «شـش سال قبل در نتیجه خدمات صمیمانه... در کردستان [صادر] شده بود و در سنه ماضیه بدون جهت توقیف شده» اعطا گردد.(۵)

 ابقای کنسول انگلیس در تبریز

امروز هربرت گاسکوین هارس بار دیگر به سمت کفیل کنسولگری انگلیس در تبریز تعیین شد.(۶)

 درگیری با طایفه فولادلو

امروز درگیری سـختی میـان نظامیـان لشـکر شـمال غرب بـا طـایفه فولاـدلو رخ داد. ایـن درگیری به واسـطه امتنـاع فولاـدلو از خلعسلاح بود.(۷)

(تصویر) پطروس

(تصویر) ملک فیصل

۱- همان، پ ۴۵، ص ۷. وزارت امور خارجه درخواست یادشده را عملی کرد و سفارت پاسخ داد که دستورات لازم را برای خودداری از همراهی رؤسای عشایر ایرانی صادر کرده است. (همان، پ ۴۵، ص ۶)

۲- همان، پ ۴۶، ص ۹۵.

۳- همان، پ ۴۶، ص ۹۴.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴-۳۱-۲۷-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۷، ص ۳۱.

۶- خواجهنوری، بازیگران عصر طلائی (سپهبد...)، ص ۱۵۴. وی از یازدهم ژوئیه ۱۹۱۸ نایب رئیس کنسول قزوین بود. سپس از بیستم ژوئیه تا سی و یکم دسامبر ۱۹۲۲ کفیل کنسولگری تبریز و از ۲۵ مارس تا ۲۴ مه ۱۹۲۳ همین سمت را بر عهده داشته است. (رابینو، دیپلماتها و کنسول های ایران و انگلیس، ص ۱۲۵).

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۶، ص ۱۱۶؛ .FO E ۹۰۹۷/۶۹/۳۴

ص: ۷

دوشنبه

۵ فروردین ۱۳۰۲

۲۶ مارس ۱۹۲۳

۸ شعبان ۱۳۴۱

 تأکید دوباره رضا خان بر تغییر حاکم کرمانشاه

در پی درخواست های مکرر امیرلشکر غرب از رضا خان، وزیر جنگ، مبنی بر تغییر قائممقام حاکم کرمانشاهان، رضا خان بار دیگر امروز در نام های به وزارت داخله نوشت «وزارت جنگ از نقطهنظر تهیه وسایل رفاهیت عامه و انتظامات و امنیت مملکت» لازم میداند جای حاکم زنجان با کرمانشاهان عوض شود.(۱)

 تحریکات شوکتالملک علیه لشکر شرق

بنابر آن چه که امروز حسین خزاعی امیرلشکر شرق به مرکز نوشت «از بدو تحویل گرفتن اداره قشونی از امیرشوکتالملک مشارالیه گمان میکرد اداره قشونی موفق به ترتیبات و تشکیلات اداری خود در سیستان و قاینات نشود. [او] از اول تا به حال از هرگونه آنتریک کوتاهی نکرده، حالیه هم که خود مشارالیه طهران است برادرشان حسامالدوله مشغول آنتریک است.» خزاعی از رضا خان خواست به شوکتالملک بگوید که اسباب زحمت نظامیان بیرجند را فراهم نکند.(۲)

 امنیت در راه های شوسه

رضاقلی افشار فرمانده قوای نظامی و کفیل تیپ سیستان و قاینات در اعلامی های که امروز در بیرجند منتشر کرد، خطاب به بازرگانان و مسافران منطقه نوشت که قافله ها باید از راه شوسه و مستقیم حرکت کنند، آن هم با نگهبان. «برای این کار لازم است در هر نقطه که مالالتجاره از آن جا حرکت مینماید به ادارات نظامی یا رؤسای ساخلو های سرحدی اطلاع دهند تا وسایل حفاظت» فراهم شود. افشار افزود که قبلاً هم این موضوع را به اطلاع راهیان رسانده است. او تهدید کرد اگر تاجر یا مسافری از بیراهه برود و به او دستبرد زده شود و شکایت کند، خودش مجازات خواهد شد.(۳)

 دستور ارسال ارزاق از زنجان به تهران

پس از اختلافاتی که بین مأموران اعزامی ارزاق به زنجان با حاکم این شهر بر سر خرید گندم پیش آمد و مکاتباتی که بین میلسپو و رضا خان در این موضوع صورت گرفت، اینک وزیر جنگ خطاب به حاکم نظامی زنجان مینویسد: «چنانچه به همین زودیها شش الی هفت هزارخروار غله از خمسه خریداری و به مرکز حمل نشود احتمال قلت و سختی آذوقه در طهران و

قزوین میرود.» رضا خان ضمن دستور به حاکم زنجان برای همکاری با مأموران ارزاق، خواست تا مازاد محصول ملاکین خریداری و به تهران فرستاده شود.(۴)

 انتقال اطلاعات رسیده از خرمآباد به امیرلشکر غرب

رئیس دایره عملیات کل قشون امروز امیرلشکر غرب را مطلع کرد که طبق اخبار رسیده از نایبالحکومه خرمآباد، روح الله خان والیزاده در محمره (خرمشهر) با ویلسن رئیس کمپانی نفت جنوب دیدار کرده و غیر از پول، دستور هایی نیز از او گرفته است. بعد از او «سردار خان والیزاده هم به دزفول رفته» است. هرگاه قوای نظامی به منطقه اعزام نشوند و عشایر هم از صفحات قشلاق به ییلاق بازگردند، شهر خرمآباد در تهدید الوار قرار خواهد گرفت.(۵)

 تقاضای اهالی جندق و بیابانک

در تلگرامی که اهالی جندق و بیابانک امروز به مجلس شورای ملی فرستادند، نوشتند که نفوس این ناحیه بیش از ۲۰ هزار نفر است. نقاط کوچکتر از این جا در مجلس نماینده دارند؛ در حالی که «بدبختانه در دوره های سابق حق انتخاب نماینده به ما داده نشده؛ اینک که موقع انتخابات نزدیک است جداً تقاضا داریم از اعطاء این حق مشروع اهالی را متشکر فرمایند.»(۶)

 معلمان کمونیست انزلی

پس از گزارش هایی که رئیس تیپ مستقل شمال از فعالیت معلمانی با گرایش کمونیستی در انزلی داد، وزیر جنگ در نام های که امروز به وزارت معارف و اوقاف فرستاد یادآور شد که این معلمان با تبلیغات کمونیستی «اطفال را به مسلک بالشویکی تشویق و ترغیب» میکنند. «در این صورت تصدیق میفرمایند که وجود اینگونه معلمین برای اطفال... تا چه اندازه مضر و نتایج سوئی را دربر خواهد داشت.»(۷)

 اعدام با صورت قانونی

سالارنصرت حاکم درجز درخواست کرد «ذوالفقار نام که محققاً در قتل رضا خان درجزی شرکت و ابتدا هم به مشارالیه

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۵، ص ۱۰۰. موضوع تعویض حاکم کرمانشاه زمانی از طرف امیرلشکر غرب درخواست گردید که رضا خان، احمد خان امیراحمدی را مأمور کرد با نظارت بر انتخابات دوره پنجم مجلس شورای ملی نمایندگان موردنظر وزیر جنگ را به کرسی مجلس برساند.
۲- همان، پ ۱۰۰، ص ۳۲. یک روز بعد رضاقلی افشار کفیل قشون سیستان و قائنات اضافه کرد که این نوع تحریکها از منابع خیلی بزرگتر است. او به این منابع خیلی بزرگ اشاره نکرد. (همان، پ ۱۰۰، ص ۲۱) با این حال شوکتالملک که در تهران بود به ارکان حرب کل قشون فراخوانده شد تا توضیحاتی در این مورد بدهد. (همان، پ ۱۰۰، ص ۳۱).
۳- همان، پ ۱۰۰، ص ۱۹.
۴- همان، پ ۱۷، ص ۷.

۵- همان، پ ۶۳، ص ۱۰.

۶- اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۷۵-۴-۳-۹-۴. جندق و بیابانک از نظر جغرافیایی از بخش های شهرستان نایین در استان اصفهان است. شهرستان نایین با مساحت ۳۵ هزار کیلومتر مربع در حاشیه جنوبی کویر مرکزی ایران و در ۱۳۰ کیلومتری مشرق شهرستان اصفهان و ۳۲۰ کیلومتری جنوب خاوری تهران واقع شده است. شهرستان نایین دارای دو بخش انارک و خور و بیابانک است. خور و بیابانک در قدیم جزء شهرستان سمنان بود و بعدها به نایین ملحق شد و هماکنون یکی از بخش های مهم شهرستان نایین است که به صورت مثلثی قرار دارد و رأس آن را روستای زرین، جنوبیترین روستای بخش و قاعده آن را محمدآباد گورگز و جندق تشکیل میدهد. ارتفاع آن از سطح دریا ۱۲۰۰ متر و فاصله آن تا اصفهان ۴۲۰ کیلومتر است و دارای آب و هوای بیابانی با تبخیر زیاد میباشد. میانگین بارش سالانه در آن، صد میلیمتر است. منابع آب در این منطقه قنات و چشمه است. پوشش گیاهی منطقه گیاهان کویری مانند تاغ و گز است و در بعضی قسمتها نخلستان های خرما وجود دارد ولی اکثر نقاط آن زمین برهنه و به صورت نمکزار و کویر است. به نقل روایات، ناحیه بیابانک در دوره ساسانیان تبعیدگاه بود و قراینی در دست است که این ناحیه پیش از اسلام مسکونی بوده است. به نقل روایات محلی، بیابانک در قرن سوم هجری اسلام آورد. (حقیقت، فرهنگ تاریخی و جغرافیایی شهرستان های ایران، صص ۵۹۳ و ۹۵۴؛ دایرهالمعارف فارسی، ج ۱، صص ۴۸۱ و ۹۲۵).

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۶، ص ۳۵.

تیرانـدازی نموده اخیراً از روسیه وارد و دسـتگیر شـده است. امر فرماییـد که در محـل، اعـدام و اهالی از این مجازات امیـدوار باشند.» رضا خان وزیر جنگ نیز دستور داد که «با یک صورت قانونی که عبارت از محاکمه باشد میتوانید اعدام کنید.»(۱)

□ درخواست دوباره وزیر جنگ برای کشیدن سیم تلگراف بین خلخال و اردبیل

رضا خان وزیر جنگ در ادامه درخواست های سال گذشـته خود، امروز بار دیگر با دو نام های که به وزارت پست و تلگراف و ریـاست وزراء نوشت، بـا یـادآوری این نکته که وسایـل و تجهیزات سیمکشـی بین اردبیـل و خلخـال در محل تلگراف خانه اردبیل موجود است، تقاضا کرد با دستورات مقتضی اقدام به کشیدن سیم شود.(۲)

□ اعلامیه جمعیت اجتماعیون

هیأت اجرائیـه جمعیت اجتمـاعیون در جلسه امروز خـود تصـمیم گرفت که «مناسـبات خـود را نسـبت به کـابینه حاضـره آقـای مسـتوفیالممالک دوسـتانه حفـظ کرده و افراد ایـن جمعیت مکلفنـد از ایـن کـابینه دفـاع نماینـد.» این جمعیت بنـابر آن چه که «مقاومت در مقابل ارتجاع» نامید، با اکثریت فعلی مجلس شورای ملی ائتلاف کرد. جمعیت اجتماعیون یکی از فراکسیون های مجلس بود.(۳)

(تصویر) شوکتالملک

(تصویر) مستوفیالممالک، نفر سمت راست

۱- همان، پ ۱۰۰، ص ۶۹.

۲- همان، پ ۴۶، صص ۱۴۱ و ۱۴۲.

۳- روزنامه کار، شم ۹، ص ۱.

ص: ۹

سه شنبه

۶ فروردین ۱۳۰۲

۲۷ مارس ۱۹۲۳

۹ شعبان ۱۳۴۱

 معیار های رضا خان برای نامزد های مجلس

رضا خان وزیر جنگ در توضیح توصیه های قبلی خود درباره مشخصات افرادی که میتوانند به مجلس شورای ملی راه یابند، امروز به امیرلشکر غرب نوشت از ورود افرادی که وابسته به فرقه های تندرو مثل دمکرات یا سوسیالیست هستند جلوگیری کنید «و از اعتدالیها انتخاب شوند، آن هم نه مثل نصرتالدوله بلکه اشخاصی که واقعاً وطنپرست هستند.»(۱) در ماه های آینده وزیر جنگ از ذکر کلیات عبور کرده، مشخصاً از نام افرادی که باید وارد مجلس پنجم شوند یاد میکند.

 لزوم بیطرفی عشایر ایرانی در مصادمات شیخ محمود با انگلیسیها

در پی درگیری های شیخ محمود با انگلیسیها در روستای دیزج (ر.ک: ۱۶ اسفند) و بمباران قوای شیخ محمود توسط هواپیما های جنگی انگلیس، وزیر جنگ در تلگرامی که امروز به حاکم نظامی آذربایجان فرستاد تأکید کرد «لازم است ن هایت اهتمام را به عمل آورید که عشایر ایرانی به حال بیطرفی باقی مانده و به هیچیک از طرفین ملحق نشوند.»(۲)

 موقعیت فعلی مهاباد

در گزارشی که ابراهیم قاضیزاده از ساوجبلاغ مکری (مهاباد) فرستاد، وضعیت این شهر را در آرامش توصیف کرد؛ اما آن را به مس زراندود تشبیه نمود که ظاهری درست اما باطنی نگرانکننده دارد. او رشوهگیری را از مشکلات عمده نظام اداری شهر برشمرد که پس از گذشت هفده سال از مشروطه «کسبه و ضعفا به درجه رقیت و عبودیت رسیده و اشرار به مقام انا ربکم الاعلی نایل گردیدهاند.» قاضیزاده گسترش قشون در این ناحیه را امری لازم عنوان کرد که بودجه آن را میتوان از طریق صحیح شیوه مالیاتگیری تأمین کرد.(۳)

 جلوگیری از ورود شاهسونها به جنگل

در دستوری که امروز به معینالرعایا در رشت داده شد، به او ابلاغ گردید از آنجا که قشون مشغول خلعسلاح طوایف شاهسون است و امکان دارد آنها به طرف جنگل بروند، لازم است با افراد وی و با کمک قشون خط فرار شاهسونها به جنگل بسته شود. «مخصوصاً مراقبت کنید که اگر سلیمان پاشا خان نیز در باطن با آنها همراه است اطلاع دهید.»(۴)در پی این دستور به

امیرلشکرشمال غرب اطلاع داده شد که «امر شد به معیت قوای چریک جنگل، خط فرار فولادلوها و سایر مستنکفین از تسلیم اسلحه را به جنگل مسدود نمایند.»(۵)

 لزوم بازگشت امیرحشمت به منطقه

امیرحشمت حاکم سابق جاپلق و بربرود به تهران رفته و به محل حکمرانی خود بازنمیگردد. امیرلشکر غرب با توجه به این موضوع به رضا خان وزیر جنگ نوشت که امیرحشمت با پیشنهاد او و موافقت وزیر جنگ داخل وزارت داخله شده و حق این است که او در رفع حوائج قشون بکوشد و شغل دیگری نگیرد. وی با توجه به موقعیت وخیم منطقه خواستار بازگشت امیرحشمت شد.(۶)

 دستوری دیگر برای اعدام سارقان

بنابر خبری که امروز امیرلشکر شرق به مرکز فرستاد سه نفر سارق گوسفند که دو تن از آنها از بلوچ های داخلی و دیگری از اتباع روس است، دستگیر شدهاند. آنها «در استنطاق هم محکوم» شدهاند. حسین خزاعی امیرلشکر شرق درخواست کرد «امر فرمایید اعدام نموده عبرت سایر سارقین سرحدی فراهم شود.»(۷) رضا خان نیز پاسخ داد «سارقین بلوچ و اللهداد نوکر کریم خان را که دستگیر شدهاند اعدام نمایید.»(۸)

 شایعات انگلیسها و ناامنی منطقه

در نام های که امروز رضاقلی افشار کفیل قشون سیستان و قاینات به لشکر شرق نوشت یادآور شد که مدتی است از طرف کنسولگری دولت انگلیس اخباری شایع میشود که با شاخ و برگ پیدا کردن آن در شهرها و روستاها «تمام مردم از وحشت شب و روز خواب ندارند.» وی به جزئیات این خبر های شایع شده اشاره نکرد، اما نوشت که بیم هیجان عمومی و ضرر و زیان میرود. افشار در ادامه افزود که با تمام نیرو علیه این وضع خواهد کوشید و درخواست کرد امیرلشکر با حضور در منطقه از نزدیک با جزئیات موضوع آشنا شود.(۹)

 تبعید معینالرعایا به خراسان

در پی درخواست های حاکم مازندران از وزیر جنگ برای دستگیری یا دور کردن معینالرعایا از مازندران و دستور رضا خان به دستگیری او، تلاش هایی توسط خویشان و دوستان برای آزادی او صورت گرفت و موضوع به مستوفیالممالک ریاست وزراء منعکس شد و متعاقباً نخستوزیر خواستار آگاهی از علت دستگیری شد. امیراکرم حاکم مازندران به مستوفیالممالک نوشت که معینالرعایا در وزارت جنگ، وزارت داخله و وزارت عدلیه دارای پرونده است. امیراکرم خطاب به رضا خان وزیر جنگ نیز یادآور شد «استخلاص ایشان برای انتخابات مضر است.» او پیشنهاد کرد اگر به خراسان تبعید شود بهتر است. رضا خان نیز از مستوفیالممالک خواست که معینالرعایا به خراسان فرستاده شود.(۱۰)

 آغاز مبادلات تجاری بین ایران و روسیه

پس از مـدتی تعلیق در روابط تجاری بین ایران و روسـیه شوروی، با دسـتوری که امروز به مأمورین گمرکی روسـیه داده شـد، دادوستد کالا های تجاری از طریق بخش خصوصی بین دو طرف آغاز گردید.(۱۱)

 پایتخت ترکیه: اسلامبول یا...

سفیر ایران در ترکیه امروز از مبـدأ اسـلامبول نـوشت که هنـوز پـایتخت «حکومت آنقوره» مشـخص نشـده است. بیشـتر جراید اسـلامبول را پایتخت جدید میدانند. اعضاء مجلس کبیر ملی در این مورد اتفاقنظر ندارند، اما بیشترشان اسـلامبول را مرکز تازه حکومت میدانند. وی افزود سفرای خارجه مقیم اسلامبول میگویند اگر مجلس کبیر ملی پایتختی غیر از اسلامبول انتخاب

کنـد، بایـد سـفارت خـانه هـای جدیـد و مناسب در شـهر جدیـد تهیه و واگـذار کنـد؛ وگرنه سـفرا راضـی به حرکت نخواهند شد.(۱۲)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۱۷۵.

۲- همـان، پ ۴۷، ص ۱۰۲. خبر بمبـاران قوای شـیخ محمود توسـط انگلیس چنـدین بار در فروردینماه و در روز های مختلف توسط مسئولان لشکری به مرکز گزارش شد. (همان، پ ۴۷، ص ۷۵).

۳- همان، پ ۴۶، صص ۱۰ و ۱۱.

۴- همان، پ ۴۶، ص ۸۷.

۵- همـان، پ ۴۶، ص ۸۵. معینالرعایـا از جنگلیهـا و همدسـتان میرزاکوچـک خـان بود که پس از شـکست نهضت جنگل به همکاری با رضا خان پرداخت.

۶- همـان، پ ۷۵، ص ۱۲۹. در پاسـخ امیرلشـکر غرب نوشـته شـد که امیرحشـمت «در حال تحصـیل شـغل مهمتری بوده و به واسـطه قلـت حقـوق حکـومت بربرود راضـی به حرکت نیست.» از امیرلشـکر غرب خواسـته شـد برای حکـومت آن نـاحیه فرد دیگری را پیشنهاد کند. (همان، پ ۷۵، ص ۱۲۷).

۷- همان، پ ۱۰۰، ص ۶۶.

۸- همان، پ ۱۰۰، ص ۶۵. اللهداد در درگیری زخمی و دستگیر شد. احشام او نیز مصادره شد.

۹- همان، پ ۱۰۰، ص ۱۸.

۱۰- همان، پ ۴۳، صص ۲۰ تا ۲۲.

۱۱- ذوقی، تاریخ روابط سیاسی ایران و...، ص ۳۸۹.

۱۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۳۱-۱۵-۱۳۰۲.

 فروش قالی های قفقازی نامرغوب به اسم فرش ایرانی

چندی است قالی های بافت قفقاز که شبیه طرح و رنگ فرش های ایرانی است به اسم قالی ایرانی فروخته میشود. این فرشها را به اروپا برده و به اسم بافت ایران به فروش میرسانند. کارگزاری مهام خارجه مازندران با فرستادن این خبر به وزارت امور خارجه نوشت که وظیفه نمایندگان سیاسی در اروپاست که از این شهرت دروغین جلوگیری کنند.

وی در پایان از خطری که با شیوع این تجارت متوجه بازرگانی فرش ایران میشود، خبر داد و این که «قالی ایران هم به همان قیمت نازل مثل قالی های قفقاز فروخته خواهد شد.»(۱)

 آموزش اجباری زبان، تاریخ و جغرافیای ترکی

بنابر خبری که امروز سفارت ایران در اسلامبول امروز به تهران فرستاد، حکومت جدید در ترکیه عثمانی، آموزش زبان، جغرافیا و تاریخ را در همه مدارس اجباری کرده است، و حتی «به رؤسا و مدیران مکاتب [= مدارس] خارجه فرانسوی و انگلیسی و آمریکایی و... خاطرنشان کرده که زبان ترکی و جغرافیا و تاریخ مذکور باید در مکاتب آنها تدریس شود.»(۲)

 نشستی برای خلعسلاح بختیاری

رضا خان امروز با پنج صاحب منصب عالیرتبه وزارت جنگ جلس های تشکیل داد و در آن راجع به خلعسلاح بختیاری گفت و گو کرد.

رضا خان در این نشست به اطلاع حاضران رساند که قوامالملک در این باره قول مساعد داده است. وی گفت قشقاییها در این موضوع باید بیطرف باشند. مقامات سیاسی انگلیس درباره این نشست میگویند که احتمال دارد این نقشه برای فریب بختیاریها باشد تا بترسند و عقب بنشینند.(۳)

 ورود جعفروف به رشت

امروز «مشهدی باقیبک جعفروف از باکو وارد رشت شد.» جعفروف میگوید برای دادوستد پنبه به ایران آمده است ولی از منظر منابع انگلیسی هدف از این سفر ساماندهی به تبلیغات کمونیستی است.

جعفروف در سال ۱۹۲۲ در رشت مسئول بخش تبلیغات حزب کمونیست بوده است.(۴)

(تصویر) قالیباقی در ایران قدیم

۱- همان، ۵۱-۹-۴۹-۱۳۰۲.

۲- اسنادی از روابط ایران و ترکیه...، ص ۳۱۳. این اقدامات مقدم های بود برای عملکرد های تند و شدید بعدی که به انقلاب زبان معروف شد. دگرگونی های سال ۱۹۲۳م/۱۳۰۲ش در ترکیه به رهبری مصطفی کمال (آتاتورک) که امپراتوری عثمانی برافتاد و به جای آن حکومت جمهوری در ترکیه جدید روی کار آمد، بسیاری از قوانین و نظامنامه ها هم در آنجا تغییر یافت. تغییر خط و الفبای زبان ترکی از عربی به لاتین که با عنوان «دیل دویمی» (Dil Davvimi) یا انقلاب زبان انجام شد، تغییر تقویم از هجری قمری به میلادی و از رسمیت انداختن دین اسلام از جمله اجزا و لوازم سیاست ضددینی و شدیداً غربگرایانه دولت جدید ترکیه به ریاست مصطفی کمال پاشا بود. به دنبال تغییر خط و الفبای زبان ترکی تمام ترکان کمتر از ۴۰ ساله مجبور شدند که برای فراگیری الفبای جدید به مدارس بروند. انقلاب زبان در ترکیه که بر پان ترکیسم استوار بود و فرهنگ عمومی جامعه را تحتالشعاع قرار میداد، دو عنصر اصلی را دربر میگرفت: یکی تغییر خط و دیگری تصفیه و اخراج لغات عربی و فارسی از واژگان و فرهنگ لغات زبان ترکی؛ که بدین منظور انجمنی به نام «انجمن زبانشناسی ترکیه» نیز تأسیس شد. در همین سالها نفوذ دین (اسلام) بر سیاست و امور دولت قطع و رسمیت دین اسلام لغو گردید. جمهوری ترکیه از آنجا که وحدت بخشیدن به نظام آموزش را نخستین شرط لازم نوسازی میدانست، مدارس مذهبی را یا منحصر به حوزه های علمیه تربیت طلاب علوم دینی کرد یا آنکه اصلاً آنها را تعطیل نمود. تمام درس و برنامه های درسی از آثار دینی تهی و غیردینی شد. مواضع حکومت آتاتورک در مورد تغییر فرهنگ سنتی ترکان تماماً از نگرش تجددطلبانه و غربگرایانه وی نشأت میگرفت که به مدت ۱۵ سال تمام همِّ خود را در این راه به کار بست. (اسعدی، جهان اسلام، ج ۲، صص ۲۸۰، ۲۸۱ و ۴۳۴).

۳- FO E ۴۹۱۱/۶۹/۳۴

۴- FO E ۵۸۲۲/۶۹/۳۴.

ص: ۱۱

چهارشنبه

۷ فروردین ۱۳۰۲

۲۸ مارس ۱۹۲۳

۱۰ شعبان ۱۳۴۱

نامکن بودن آزادی حسینعلی طالشی

بنابر آن چه که وزارت جنگ امروز به وزارت امور خارجه نوشت، روشن میشود که وزارت خارجه خواستار آزادی حسینعلی طالشی بوده است. وی توسط لشکر شمال غرب دستگیر شده بود. «با اطلاعات و سوابقی که در اعمال ... سوء حسینعلی طالشی در این وزارت خانه موجود است در استخلاص مشارالیه اقدام نخواهد شد.»(۱)

گزارشی از درگیریها با طایفه فولادلو

پس از استنکاف طایفه فولادلو از تحویل سلاح، لشکر شمال غرب در اقدامی نظامی دست به کار خلعسلاح فولادلوها شد. در اثر مقاومت از طرف طایفه فولادلو چهار نظامی مجروح و یک بیکزاده از طایفه نامبرده کشته شد. در این درگیریها «سردار نصرت یورتچی نیز از طرف حدود یورتچی اقدام و دو دهکده فولادلو را اشغال نموده» است. در آخرین درگیری نظامیان نیز سه پارچه از روستا های متعلق به فولادلو به تصرف قشون درآمده است.(۲)

تأکید امیرلشکر غرب بر لزوم قطع ارتباط سران الوار با مأموران انگلیس

پس از رسیدن خبر هایی از طرف وزارت جنگ به امیرلشکرغرب مبنی بر ارتباط سران الوار با مأموران انگلیسی، وی امروز در تلگرامی نوشت که این رویه در نتیجه غفلت و سهلانگاری مأموران کشوری است. او مثال زد که «در سال گذشته ماژور نویل و گریندر حتی ساعتی که لوله تفنگ نظامیان به طرف چادر های الوار دراز بود در میان آنها حضور داشتند و به تحریک و تشجیع آنان به وسیله رسانیدن قور خانه... مشغول بودند.» و در ادامه نوشت که اطلاعات رسیده از دیدار رؤسای الوار با مأموران انگلیسی (ر.ک: ۵ فروردین) درست است. وی در پایان قول داد که با سرکوب الوار شرور به این موضوع هم خاتمه داده خواهد شد.(۳)

دو تقاضا از وزیر جنگ

احمد خان امیراحمدی امیرلشکر غرب امروز از رضا خان خواست که یاور رکنالدین خان رئیس نظمیه کرمانشاهان به دلیل همراهی با قشون و نیز مخالفت با قائممقام والی کرمانشاهان که آن مخالفت نیز در جهت منافع قشون بوده به درجه نایب

سرهنگی ارتقا یابد. وی یادآور شد که قبلاً نیز چنین درخواستی کرده بود که مورد توجه واقع نشد. همچنین رؤسای تلگراف خانه نیز شایسته تقدیر هستند چرا که «علاقهمندی خود را به قشون و حسن جریان امور اداری» کاملاً نشان داده بودند.(۴)

از پانوشتی که در این تلگراف نوشته شده معلوم میشود که رضا خان با این پیشنهادها موافقت کرده است.

 دستگیری نظامیان با تریاک

در خبری که امروز وزارت داخله به وزارت جنگ داد، از قول نماینده خود در سمنان نوشت که دو نفر «قزاق» (امنیه) که از خراسان عازم تهران بودند به هنگام رسیدن به دامغان نیم من تریاک از آنها ضبط میشود. به اداره تحدید [تریاک] سمنان هم خبر میدهند. در سمنان هم نیم من دیگر از آنان میگیرند. «عجالتاً اسب و تفنگ آنها را گرفته و توقیف کردند.»(۵) در سند دیگری مربوط به امروز از دو نظامی جمعی لشکر شرق نام برده میشود که خلافکار هستند، در سمنان حبس بوده و تحتالحفظ راهی تهران شدهاند. قلعهبیگی (دژبانی) تهران موظف شد آنها را تحویل گرفته، نگه دارد تا تکلیفشان روشن شود.(۶)

 پاسخ لشکر غرب به اعتراضات سفارت انگلیس

در پی اعتراضات سفارت انگلیس به آن چه که تعدی به اتباع بینالنهرین؛ و مراودات جاری مرتبط با کنسولگری انگلیس در کرمانشاه نامیده شد، از لشکر غرب درخواست گردید پاسخ های لازم را بدهد. از آنجا که این حوادث در حوزه لشکر غرب واقع شده بود، امیرلشکر غرب امروز درباره موضوع تعدی به اتباع بینالنهرین نوشت که قاچاق تریاک توسط شخصی به نام محمدهادی قطعی است. به همین دلیل اداره مالیات غیرمستقیم او را جلب و طبق مقررات با او رفتار شده است. درگیری با خرکچی های مندلی که ۱۶۱ بار توتون قاچاق داشتند منجر به ضبط اموال شد و پس از استعلام از وزارت جنگ اموال ضبط شده، همچنان محفوظ است. دیگر این که کنسولگری انگلیس در کرمانشاه مدعی است قراولان اطراف کنسولگری جاسوس هستند که موضوع تکذیب میشود؛ اگر مدرکی هست ارائه دهند. در رابطه با موضوع دوم هم امیرلشکر یادآور شدکه بازرسی نامه های کنسولگری انگلیس عمدی نبوده است؛ همه مراسلات کردستان به کرمانشاه تفتیش میشود. پس از این که روشن شد این نامه ها مربوط به کنسولگری است پس داده شد.(۷) تمام این رخدادها در سال گذشته رخ داده بود.

 نتایج تحقیقات کارگزار عربستان از مراودات مالی طوایف با شیخ خزعل و سر ویلسن

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۹، ص ۶.
۲- همان، پ ۸۴، ص ۹۳. اما گزارش های تکمیلی حکایت داشت که یک نایب ۲ پیاده، یک وکیلباشی، یک سرجوقه و یک نظامی سوار کشته و یک نایب ۲ و وکیلباشی سوار و یک نظامی پیاده مجروح شدهاند. درگیری های سخت، روز چهارم فروردین با طایفه فولادلو به وقوع پیوست. (همان، پ ۴۶، ص ۱۱۶). این موضوع در گزارش های سفارت انگلیس هم منعکس شد. (FO E ۴۹۱۱/۶۹/۳۴)
۳- همان، پ ۶۳، ص ۹.
۴- همان، پ ۷۵، ص ۱۲۱. رکنالدین خان که بعدها معروف به سرپاس رکنالدین مختار شد فرزند محمدکریم مختارالسلطنه

در ۱۲۶۶ش درتهران به دنیا آمد. تحصیلات ابتدایی را در مدرسه تربیت سپری کرد. آنگاه به موسیقی علاقهمند شد و به فراگیری آن پرداخت. او در این فن ذوق و قریحه قابلی داشت و از جمله موسیقیدانان بنام عصر خود به شمار میرفت. لیکن شغل نظامیگری را پسندید و در این راه گام برداشت. هنگامی که سوئدیها شهربانی را در دست گرفتند با رتبه سروانی خدمت میکرد. هنگام نهضت جنگل، شهربانی گیلان را بر عهده گرفت. چندی بعد هم که کودتای اسفند ۱۲۹۹ به وقوع پیوست، وی با درجه یاوری به معاونت شهربانی کل کشور منصوب گردید. وی بعد از اخراج سوئدیها از شهربانی به ریاست شهربانی غرب نشست و شهربانی های لرستان، کردستان، همدان و کرمانشاهان را چند سالی زیر نظر گرفت. در ۱۳۰۸ش معاون شهربانی کل شد. در ۱۳۱۴ش که سرلشکر محمدحسین آیرم از ایران گریخت کفالت شهربانی را به عهده گرفت. اما طولی نکشید که در فروردین سال بعد با احراز درجه سرپاس (سرتیپی) به ریاست شهربانی کل کشور منصوب شد و به مدت هفت سال در این سمت باقی ماند. او در این اوان که به سرپاس مختار مشهور بود با تمام وجود به نظام مستبدانه رضا پهلوی خدمت کرد و در حذف بسیاری از مخالفان رضاشاه شرکت مستقیم داشت. در شهریورماه ۱۳۲۰ که رضاشاه از سلطنت برکنار گردید، او نیز از ریاست شهربانی برکنار شد. در این دوران به اتهام دست داشتن در قتل عد های از رجال صاحب نامی چون سیدحسن مدرس، نصرتالدوله فیروز، جعفرقلی خان سردار اسعد، تیمورتاش، محمدولی اسدی و صولتالدوله قشقایی که دردوران خدمت وی در شهربانی کشته شده بودند تحت پیگرد قرار گرفت. دیوان کیفری او را به پای محاکمه کشانید و سرانجام به هشت سال زندان محکوم کرد. سرپاس مختاری تا ۱۳۲۶ش در زندان شهربانی بود که درهمین سال مورد عفو قرار گرفت و ر هایی یافت. از این پس تا زمان مرگش که در ۱۳۵۰ش روی داد بیشتر به موسیقی پرداخت. او ویولن را به خوبی مینواخت و گاهی آهنگ هایش از رادیو پخش میشد. (بامداد، شرح حال رجال...، ج ۶، صص ۱۰۸ و ۱۰۹؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۳، صص ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۲).

۵- همان، پ ۱۰۰، صص ۶۰ و ۶۱.

۶- همان، پ ۱۰۰، ص ۶۲.

۷- همان، پ ۷۲، صص ۸۳ و ۸۴. عین موارد یادشده در بیستم فروردین به وزارت امور خارجه اطلاع داده شد تا به آگاهی سفارت انگلیس برسد. (همان، پ ۷۲، ص ۸۲).

امروز «کارگزاری مهام خارجه عربستان (خوزستان) و مدیریت سیر سفاین» به درخواست وزارت امور خارجه از مراوداتی که سران طوایف سگوند، دیرکوند، بیرانوند، قلاوند و لر های پشتکوه با شیخ خزعل و سر ویلسن رئیس کمپانی نفت جنوب دارند وزارت خانه متبوع خود را باخبر کرد که کمپانی نفت از برای پیشبرد اهداف خود اعم از حفاظت از تأسیسات نفتی، لوله ها، حقالارض و... پول هایی به خوانین یاد شده میدهد. «و چون میبینند خوانین بختیاری و والی پشتکوه یا سرکردگان مهم دیگر هر یک در سال مبالغی از کمپانی نفط به عناوین مختلفه دریافت مینمایند آنها نیز به نوبه خود درصدد برمیآیند» که جهت منافع خود بکوشند. ارتباط این خوانین با شیخ خزعل به واسطه واقع شدن بخشی از زمینها و علاقهجات شیخ در مناطق تحت نفوذ خوانین است. از این رو شیخ خزعل با بذل انعام و خلعت آنها را راضی نگاه میدارد.(١)

 استعفای کالتیسکی

منابع انگلیسی نوشتند کالتیسکی کنسول روسیه در تهران امروز در پی منازعه با شومیاتسکی، وزیرمختار روسیه، استعفا داد و به جای او سورن آراکلیان منصوب شد. همچنین ایپین وابسته نظامی سفارت روسیه در تهران برای سمت جدیدی که برای او تعیین شده بود، راهی برلن شد و فون ارموف که در آنکارا خدمت میکرد، به جای او به تهران آمد. از دیگر انتصابات، تصدی لیدین به عنوان کنسول کل روسیه در بوشهر بود. وی پیشتر از این در پکن خدمت کرده و به دو زبان انگلیسی و فرانسه مسلط است.(٢)

(تصویر) سر آرنولد ویلسون

(تصویر) رکنالدین مختاری

١- اسناد وزارت امور خارجه، ٣٢-١٠-٥٢-١٣٠٢.

٢- FO E ۴۹۱۱/۶۹/۳۴

ص: ۱۳

پنج شنبه

۸ فروردین ۱۳۰۲

۲۹ مارس ۱۹۲۳

۱۱ شعبان ۱۳۴۱

 تشکیل دسته های مسلح در خلخال

وزارت جنگ در تلگرامی که امروز با قید «فوری» به یاوراحمد خان آیرم آجودان تیپ مستقل شمال فرستاد نوشت که بنابر اخبار رسیده «در حدود طارم خلخال به تشکیل دستجات مسلحی شروع گردیده که حسبالامر لازم است» پس از تحقیق و کشف قضیه و شناسایی سرکردگان آنها گزارش کاملی در این خصوص به مرکز فرستاده شود.(۱)

 توضیحات رئیس تیپ شمال درباره برقراری مجوز عبور و مرور

محمدحسین آیرم رئیس تیپ مستقل شمال در توضیح منع عبور و مرور افراد در منطقه تحتنظر او مگر با داشتن جواز عبور، نوشت که اعمال سیاست از طرف روسیه و انگلیس در این منطقه و رقابت این دو دولت در ایجاد برخی رخدادها به ویژه در ناحیه جنگل، در همه نقاط جنگلی و ساحلی پُست [بازرسی] برقرار شده «و برای این که اشخاص مجهولالهویه و همچنین اشخاصی که از روسیه محرمانه از سرحد آستارا خارج میشوند نتوانند به طور آزادانه به هر نقطه مطلوب مسافرت نموده، مشغول اقداماتی گردند، اعلان جواز داده شد که مسافرت به هر شهر برای حرکت به محل دیگر از قلعهبیگی جواز دریافت» کنند. وی در ادامه اضافه کرد که برپایی جواز عبور و مرور نقشه روسها را به هم زده و نارضایتی آنها از این موضوع دلیل بر درستی اقدام یاد شده است.(۲)

 مناسبات جدید شیخ محمود در گزارش حاکم ساوجبلاغ

در تلگرامی که امیرلشکر اسماعیل خان حاکم نظامی آذربایجان از قول حاکم ساوجبلاغ به مرکز فرستاد، نوشت که شیخ محمود در سوخمهداش با بکرسلیم پشتدری که طرفدار انگلیس است، و عباسمحمودآقا پشتدری که به عثمانی گرایش دارد در حال مذاکره است. این دو متنفذ طایفه پشتدری مایلند میان شیخ محمود را با انگلیس اصلاح کنند. حاکم ساوجبلاغ از این موضوع نتیجه میگیرد که «معلوم میشود [اینان] فعلاً به عثمانیها امیدی ندارند.» وی خبری هم از اسماعیلآقا سیمیتقو داد که در رواندوز است و با شیخ محمود هماهنگ. هواپیما های انگلیسی هر روز در منطقه پشتدر و سورداش پرواز میکنند، اما از بمباران خبری نیست.(۳)

 پیشنهاد امیرلشکر غرب برای جایگزینی حاکم جدید همدان

احمد خان امیراحمدی امیرلشکر غرب امروز در تلگرامی به رضا خان وزیر جنگ پیشنهاد کرد که از آن جا که موفقالدوله از حکومت همدان کنار گذاشته شده و نظر به این که وضعیت

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۳، ص ۴۹.

۲- همان، پ ۸۳، صص ۵۱ و ۵۲.

۳- همان، پ ۷۹، ص ۱۱۵.

شهر همـدان لزوم حکومت نظـامی را ایجـاب میکنـد، حـاکم نظامی زنجان، حکومت همـدان را به عهـده بگیرد. رضا خان در پاسخ به پیشنهاد امیرلشکر غرب نوشت که حاکم نظامی زنجان را برای کرمانشاهان و به جای قائممقام در نظر گرفته است.(۱)

 نگرانی از فعالیت انجمن اتحاد در تنکابن

«حکومت نظـامی محال ثلاثه تنکابن»(۲)امروز بـار دیگر از فعـالیت انجمن اتحـاد ابراز نگرانی کرد. وی یادآور شـد که شیخ نورالـدین، میرزایحیی، میرزاعلینقی، مهـدی آقا و منتظمالملک «شب و روز مشغول دسیسـهکاری ... [و] در خیال سـلب امنیت هسـتند.» آنـان بـا ایجـاد تشـکلی به نـام انجمن اتحـاد «اسـباب چینی» میکننـد تا انتظامات این منطقه را به هم بزننـد. وی درباره جزئیات فعالیت این افراد و گرایش آنها توضیحی نداده است.(۳)

 توافق با روسیه برای جلوگیری از مراودات غیرقانونی

بنا به گزارش کارگزار وزارت امور خارجه از شـمال کشور، وی پس از مذاکره با نمایندگی سفارت روسیه در منطقه به توافق رسـید که روسـها از هرگونه مراوده و مرابطه بـا طرف ایران جز از طریق پست سـرحدی جـداً ممـانعت نماینـد. در نـتیجه همین توافق بود که اخیراً چهار اسب رشید خان که به همراه گماشته او به خاک روسیه میرفت، توقیف شد.

نماینـده سیاسـی روسـیه در این ملاقات گفته است که شومیاتسـکی، وزیرمختار روسـیه، هم از تهران دسـتور داده که مراودات غیرقانونی قطع شود.(۴)

 مجوز برای نشریه لواء بینالنهرین

روزنامه کار در شـماره امروز خود به نقل از منابع خصوصـی نوشت که مجوز نشـریه لواء بینالنهرین در شورای عالی معارف به تصویب رسیده است. این روزنامه ارگان جمعیت بینالنهرین خواهد بود.(۵)

 تشکیل اتحادیه بنّایان

بنّـا هـای تهران برای شـرکت در مسائل اجتماعی - سیاسـی به تازگی «اتحادیه بنّایان» را تأسـیس کرده، یکی از «بالا خانه های سبزهمیـدان را اجاره کرده و از ۹ نـاحیه، ۵ نفر به سـمت نماینـدگی منتخب و بـدان نقطه حضـور یـافته، به رسـمیت شـناخته شدهاند.»(۶)

 برقراری روادید در عبور و مرور به دزداب

حامدالـدوله حـاکم دزداب امروز وزارت امور خارجه را مطلع کرد که پس از بارها مـذاکره با مقامات انگلیسـی در این منطقه آنان را قانع کرد تا کسانی که بین دزداب و بلوچسـتان هنـد رفت و آمد میکنند دارای روادید باشـند و بدون آن اجازه ورود و

خروج نداشته باشند. وی نوشت که نبود روادید موجب میشد «دزداب جزو بلوچستان انگلیس» به شمار برود.(۷)

(تصویر) شیخ محمود برزنجی

(تصویر) محمدحسین آیرم رئیس تیپ مستقل شمال

(تصویر) همدان

۱- همان، پ ۶۳، صص ۷ و ۸.

۲- پیش از روی کار آمدن سلسله قاجاریه، منطقه تنکابن از لحاظ جغرافیایی و تقسیمات کشوری یکی از مناطق حاکمنشین گیلان شرقی «بیه پیش» بود. با آغاز فرمانروایی آقامحمد خان قاجار، منطقه تنکابن بخشی از گیلان محسوب میشد، ولی به دنبال پشت کردن مهدی خان خلعتبری حاکم منتصب زندیه به لطفعلی خان آخرین پادشاه سلسله زند و اطاعت بیچون و چرا از آقامحمد خان قاجار، منطقه مذکور از اواخر ۱۱۹۵ ه ق (۱۱۶۰ش) از ایالت گیلان جدا و به ایالت مازندران پیوست و چندی بعد با ادغام مناطق گلارستاق، کجور و تنکابن در یکدیگر، ولایتی به نام محال ثلاث یا ثلاثه که مستقل از ایالت مازندران و گیلان باشد به وجود آمد. این ولایت امروزه شهر های رامسر، تنکابن، چالوس، نوشهر و رویان را دربر میگیرد. (سلطانی لرگانی، کجور: تاریخ، فرهنگ و جغرافیای منطقه ...، صص ۷۷-۷۶؛ علامه، تاریخ جامع تنکابن ...، صص ۲-۱).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۱، ص ۱۱.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۱۶۱-۱۶-۱۳۰۲.

۵- روزنامه کار، شم ۹، ص ۱.

۶- همان، ص ۲.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷-۶-۵۰-۱۳۰۲.

ص: ۱۵

جمعه

۹ فروردین ۱۳۰۲

۳۰ مارس ۱۹۲۳

۱۲ شعبان ۱۳۴۱

 درخواست حاکم مازندران برای معرفی نامزد های مجلس

امیراکرم حاکم مازندران امروز به رضا خان وزیر جنگ نوشت که نام کسانی را که باید از مازندران به نمایندگی مجلس شورای ملی انتخاب شوند، ابلاغ کنید تا انتخابشان کنم. «چاکر افتخار مینماید که نمایندگان دوره پنجم به تصویب بندگان حضرت اشرف انتخاب میشوند و علاقهمند به استقلال مملکت خواهند بود.» وی در ادامه افزود: «در مازندران کسی که به سیاست امروزه مملکت آگاه و لیاقت اشتغال کرسی وکالت را داشته باشند نیست؛ اگر هم باشند پنج نفر نیستند.» سهمیه مازندران برای کرسی های مجلس شورای ملی پنج نفر بود. «تا موقع نگذشته اسامی اشخاصی که باید انتخاب شوند ابلاغ فرمایند که قبل از وقت و مسائل، جریان امر تهیه شده از تشبثات جلوگیری [شود]، منتظرالوکاله ها هم تکلیف خود را دانسته به ولایات دیگر حمله ببرند.»(۱)

 تقاضای حاکم فارس برای ازدیاد نیرو

صارمالدوله حاکم فارس ضمن تحسین موقعیت قشون در منطقه و اهتمام سرتیپ فضل الله خان بصیردیوان(۲) در ترتیب و تنظیم قشون، با توجه به پایان قشلاق و حرکت عشایر به طرف ییلاق، درخواست کرد شمار قشون فارس افزایش یابد. «مستدعی است لااقل هزار نفر سوار و پیاده با مهمات لازمه امر فرمایند فوراً به فارس بفرستند.»

رضا خان پاسخ مستقیمی به این درخواست نداد و نوشت که «اطمینان داشته باشید که امسال امنیت کامل در آن حدود برقرار خواهد شد.»(۳)

 صمصامالسلطنه در تهران

صمصامالسلطنه بختیاری امروز در تهران به حضور احمدشاه رسید. منابع انگلیسی میگویند که وی از شاه خواسته است خلعسلاح بختیاریها منوط به خلعسلاح ایلات اطراف باشد.(۴)

(تصویر) صمصامالسلطنه بختیاری

(تصویر) صارمالدوله، والی فارس

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۶۵۲.

۲- برای آگاهی از زندگینامه فضل الله زاهدی (بصیردیوان) ر.ك: همین کتاب، ج ۱، ص ۵۰۰.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۶، صص ۳۹ و ۴۰.

۴- FO E ۵۸۲۲/۶۹/۳۴.

ص: ۱۶

 شنبه

۱۰ فروردین ۱۳۰۲

۳۱ مارس ۱۹۲۳

۱۳ شعبان ۱۳۴۱

 پیگیری زمین های خریداری شده آمریکاییها توسط علمای مشهد

حسین خزاعی امیرلشکر شرق امروز یادآور شد که مشکل زمین های خریداری شده توسط آمریکاییها در مشهد همچنان ادامه دارد. هیأت علمیه مشهد متشکل از آقایان سیدمرتضی یزدی، سیدحسین قمی، شیخ مرتضی خراسانی، شیخ محمد قوچانی، شیخ محمد نهاوندی، سیدعباس قوچانی، حاجیمیرزامحمدباقر مدرس و حاجی ملاهاشم «در صدد کسب تکلیف از این بنده برآمده، اخطار نمودهاند چنانچه سریعاً جلوگیری نشود، جدیت و حرارت سایر طبقات بر منع مؤسسات آنها موجب فساد عظیم خواهد شد.»

رضا خان در پاسخ به امیرلشکر شرق نوشت که «من و شما تکلیفی نداریم. در صورتی که اعتراض دارند... مستقیماً به رئیس دولت مراجعه نمایند.»(۱)

 شکایت طایفه فولادلو از امیرلشکر شمال غرب

رؤسای طایفه فولادلو در تلگرامی که امروز به وزیر جنگ فرستادند با ابراز اطاعت نسبت به دولت و تمکین در برابر خلع سلاح تأکید کردند که در پیشینه آنها جز دفاع از خاک ایران چیز دیگری یافت نمیشود. آنها نوشتند هنگام ورود امیرلشکر عبد الله طهماسبی به منطقه با صمیمیت با او برخورد شد؛ اما «متأسفانه سختگیری و انواع فشار های ناگوار ایشان باعث وحشت... عموم عشایر گشته، تمام دارایی را به جا گذاشته فقط ناموس خود را برداشته» رفتهاند. در ادامه این نامه آمده است اگر باور این موضوع مشکل است با فرستادن نمایند های به وضعیت فعلی طایفه رسیدگی شود.

در تلگرام دیگری که امروز سلیمان پاشا خان از رؤسای طایفه فولادلو به وزیر جنگ فرستاد با بیان این که دستور وزارت جنگ برای جلوگیری از انتقال اسلحه به جنگل اطاعت شده است، از بیاعتمادی رضا خان نسبت به خود گلایه کرد.

 لزوم برپایی حکومت نظامی در همه شهر های منطقه غرب

امیرلشکر غرب در نام های که امروز به رضا خان وزیر جنگ نوشت با استناد به گزارش هایی که حکایت از اجتماعات سیاسی و یا نشر اعلامیه در کردستان و کرمانشاهان میکرد، درخواست کرد در همه نقاط غرب حکومت نظامی برقرار شود.

گزارش کرمانشاهان نشان میداد که حدود یکصد نفر با اجتماع در منزل یکی از معتمدان این شهر ندای اتحاد و اتفاق سردادهاند. اعلامی های هم که در کردستان منتشر شده بود، حاکی از دعوت کردها به ایجاد کردستان واحد و مستقل به پادشاهی شیخ محمود برزنجی بود.

رضا خان در پاسخ به امیرلشکر غرب، عقیده امیرلشکر [احمد امیراحمدی] را تأیید کرد، اما مصلحت را در آن دید که فعلاً بر این رخدادها صبر شود تا بعد.

 تشکر دولت روسیه از ایران

امروز شومیاتسکی سفیر روسیه در ایران به اتفاق همسرش در ساختمان مجلس شورای ملی حاضر شد و نامه تشکر از کمک های ایران به قحطیزدگان روسیه را، تقدیم مجلس کرد. پس از شروع جلسه «از طرف آقای مؤتمنالملک رئیس مجلس هم خلاصه آن در پارلمان قرائت و اظهار قدردانی از احساسات ملت روسیه گردید.»(۲)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز نخستین جلسه مجلس شورای ملی در سال ۱۳۰۲ به ریاست مؤتمنالملک تشکیل شد. در ابتدا مدرس خواست چند ماده که در کمیسیون تجدیدنظر تصویب شده برای سهولت امر انتخابات در دستور مجلس قرار گیرد. درخواست مدرس رد شد.(۳)

پس از آن گزارش کمیسیون بودجه راجع به پیشنهاد دولت در خصوص کمک به اهالی ارومیه قرائت و پیرامون آن گفت و گو شد.(۴)

 معاهده انگلیس و حاکم شارجه

بنا به خبری که امروز کارگزاری بندر لنگه به وزارت امور خارجه فرستاد، انگلیس با شیخ خالدبن شیخ احمد، حاکم شارجه، معاهد های بسته که در قبال اسلح های که انگلیس به وی تحویل میدهد، او نیز یک چهارم سهم گمرک خود را به علاوه اجازه تأسیس تلگراف خانه، پست خانه و کنسولگری، به دولت انگلیس بدهد. «در خاتمه عرض میکند که دولت انگلیس در این موقع با یک معاهده موقت کلیه بنادر عمان را محل استفاده... قرار داده و چندی نخواهد گذشت که بنادر عمان هم مثل سایر نقاط اسلامی، به مرور ایام جزء مستملکات خویش محسوب داشته، اولاد و اعقاب آنها را به ذلت و مسکنت به فعلگی وادار مینماید.»(۵)

 خبر از آغاز به کار ضدهوایی علیه هواپیمای انگلیس

بنابر خبری که حاکم نظامی آذربایجان مستند به گزارش رسیده از سقز به وزارت جنگ فرستاد «از طرف اردوی ترک تفنگ طیارهشکن جدید اختراع، به شیخ محمود دادهاند. چند روز قبل یک طیاره را پایین انداختهاند؛ یک طیاره هم معیوب» کردهاند. وی در گزارش دیگری از همین منبع، یاد کرد که شیخ قادر برادر شیخ محمود که پیش از این معتمد انگلیسها بود،

با عد های سوار دستگیر، و راهی بغداد شده است.(۶)

 تحویل ندادن توپ های روسی و گلایه امیرلشکر غرب

پس از درخواست امیرلشکر غرب از وزیر جنگ برای تجهیز سلاح های خود از طریق ارسال تعدادی از توپ های روسی لشکر شمال غرب، لشکر شمال غرب توپ های فرانسوی مازاد را تحویل لشکر غرب داد. اینک مأموران این لشکر برای دریافت توپ های روسی معطل هستند. این جهازات مورد احتیاج اردوی نظامی بانه است. «مستدعی است در صورتی که تحویل نخواهد شد اجازه فرمایند مأمورین را احضار نمایند.» رئیس ارکان حرب کل قشون در تحویل توپ های روسی، به لشکر شمال غرب تأکید کرد.(۷)

 توصیف وضعیت بهبهان

در گزارش مفصلی که یاور ناصرقلی خان یکی از صاحب منصبان

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۵، صص ۶ و ۷.

۲- روزنامه اقدام، شم ۱۱۲، ص ۲.

۳- مدرس در پنج دوره...، ج ۱، ص ۴۰۸.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۳۴۲، صص ۱ و ۲

۵- گزیده اسناد خلیج فارس، ج ۲، ص ۹۳.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۹، صص ۱۱۳ و ۱۱۴.

۷- همان، پ ۶۶، ص ۵۳.

قشون از بهبهان فرستاد، ابتدا از حاکم بهبهان گفت که هواخواه طایفه بختیاری است. خوانین همجوار نیز برای حفظ نفوذ خود در منطقه سعی میکنند رضایت حاکم را به دست بیاورند. وی در ادامه افزود که اهالی کهگیلویه دو دسته هستند. یک دسته که شامل اکثریت آنان میشود طرفدار شکر الله خان و گروه دیگر هواخواه سرتیپ خان هستند. ناصرقلی خان برای پایان دادن به وضعیت موجود و گرایش های ایلی تقاضای برقراری حکومت نظامی و اعزام قشون کرد؛ بدین ترتیب سیاست ایل را قشون به عهده میگیرد و عوام نیز پیرو او خواهند شد. وی تأکید کرد قشون اعزامی به بهبهان نباید کمتر از پانصد باشد.(۱)

 کنسول جدید انگلیس در اصفهان

امروز ارنست بریستو به عنوان کفیل کنسولگری انگلیس در اصفهان تعیین شد.(۲)

 سادوفسکی در راه مسکو

امروز سادوفسکی مسئول دفتر مطبوعات و تلگراف خانه روسیه، تهران را به مقصد مسکو ترک کرد.(۳)

 پاسخ های یمینالممالک

اسد الله یمینالممالک، حاکم بنادر، با انتشار جزو های که در مطبعه مظفری بوشهر چاپ شده بود به اتهامات مندرج در جریده استخر چاپ شیراز پاسخ داد.

اتهامات یمینالممالک گرفتن ۴۰ هزار روپیه از گمرک، اخذ وجه از خوانین منطقه، آسیبرسانی به جهاز پرسپولیس، گماردن خویشان بر مصادر امور، گرفتن امتیاز معدن نمک و... بود. حاکم بنادر در این جزوه ۱۲ صفحه های به تکذیب یا توضیح این موارد پرداخته و با تاریخ امروز منتشر کرده است.(۴)

(تصویر) عالیقاپو – اصفهان

۱- همان، پ ۱۶، صص ۱۸۶ تا ۱۸۸.

۲- خواجهنوری، بازیگران عصر طلائی (سپهبد...)، ص ۱۵۴. ارنست بریستو (Ernest Bristow) متولد ۲۱ ژوئیه ۱۸۷۳، در اوایل دهه ۱۲۹۰/۱۹۱۰ش مأموریت ایران یافت و در ۱۹۱۲م به نایب کنسولی رشت رسید. سپس به مدت یک سال (از دسامبر ۱۹۱۳م تا ۱۹۱۴م) به کفالت سر کنسولگری اصفهان منصوب شد. در طول سال های ۱۹۱۵م تا ۱۹۱۸م نیابت کنسولگری در شهر های تهران، شیراز، تبریز را پذیرفت. بریستو در ۳۱ مارس ۱۹۲۳م/۱۳ شعبان ۱۳۴۱؛ ابتدا کفیل و سپس از ۲۲ می ۱۹۲۳ تا ۱۷ دسامبر ۱۹۳۳، سر کنسول اصفهان بود. وی در ۱۹۳۱م به استخدام دولت ترکیه درآمد و به قسطنطنیه (استانبول کنونی) رفت. (رابینو، دیپلماتها و کنسول های ایران و انگلیس، صص ۳۸ و ۳۹).

۳- FO E ۴۹۱۱/۶۹/۳۴.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۷/۴ تا ۴-۴۰-۵۱-۱۳۰۳.

ص: ۱۸

 یکشنبه

۱۱ فروردین ۱۳۰۲

۱ آوریل ۱۹۲۳

۱۴ شعبان ۱۳۴۱

 آمارگیری در تهران و سابقه آن

روزنامه ایران در شماره امروز خود مقال های درباره آمارگیری در تهران به چاپ رساند. بر اساس مندرجات این مقاله، آمارگیری در دوره اخیر، نخست در سال ۱۲۶۲ش به زمان ناصرالدینشاه و به مسئولیت مدیرلشکر صورت گرفت. این احصائیه نشان میدهد که جمعیت تهران در آن زمان ۴۹۰/۱۰۴ نفر بوده که از این بین ۱۱۳۶ تن یهودی، ۵۷۵ نفر ارمنی و ۱۸۱ تن زردشتی بودهاند. اما سرشماری سال ۱۳۰۱ش در تهران نشان میدهد که جمعیت تهران به ۲۵۵/۱۹۶ نفر رسیده است.

از این تعداد بیش از ۵۱ هزار نفر باسواد هستند. تعداد اقلیت های مذهبی نیز در پایتخت به ۵۸۷۷ یهودی، ۳۲۴۷ ارمنی و ۵۹۷ زردشتی رسیده است. این آمارگیری نشان میدهد که مسقطالرأس ۱۹۳/۲۷ نفر از ساکنان پایتخت، تهرانی، و پس از آن آذربایجان با ۳۰۴۰ نفر بیشترین رقم را به خود اختصاص داده است.(۱) از این آمارگیری روشن میشود که تلفات مالاریا در تهران نسبت به سال گذشته افت چشمگیری پیدا کرده که علت آن وجود «مؤسسات صحی بلدیه» است. با این حال امراض جاری میان مردم به ترتیب شیوع، مالاریا، سیفلیس، سوزاک، بیماری های چشمی، بیماری های پوستی و دندان درد بوده است.(۲)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس به ریاست آیت الله سیدحسن مدرس تشکیل جلسه داد. در این جلسه گفتوگوها درباره لایحه مربوط به شهر ارومیه ادامه یافت. سپس لایحه گارد شهری مطرح شد. گارد شهری نامی بود که به نیرو های محافظ سفارت خانه ها و برخی اماکن دیگر داده شده بود. در این جلسه رضا خان وزیر جنگ لایحه سربازگیری را به مجلس داد.(۳) به نوشته روزنامه اقدام پیش از ظهر امروز مستوفیالممالک ریاست وزراء در مجلس حاضر شد و بودجه کل مملکتی را تقدیم مجلس کرد.(۴)

 اعتراض سفارت روسیه به استحکامات نظامی در مرزها

سفارت روسیه رسماً اعتراض خود را به سنگربندی در مرز های شمال غربی به اطلاع دولت ایران رساند و گفت که این اقدام باعث تشویش دولت روسیه شده است. این موضوع امروز به امیرلشکر شمال غرب اطلاع داده شد تا توضیحات لازم را ارائه

کند.(۵)

 سرکشی طایفه خلیکانلو

در پی احضار رؤسای طوایف جلالی و میلان به اداره لشکر شمال غرب که با همکاری اقبالالسلطنه صورت گرفت، یک نفر از رؤسا و یک بیکزاده از هر طایفه به همراه قلی خان شجاعالدوله عازم اردبیل شدند. «فقط رؤسای طایفه خلیکانلو از ایل جلالی امتناع ورزیده و از طرف خودشان کسی را نفرستادند.»(۶)طایفه خلیکانلو میگوید ما مطیع دولت هستیم و تاکنون تمردی از ما دیده نشده و «در این سرحد مهم بدون حقوق و غیره مشغول محافظه... هستیم. حال اگر دولت راضی به سکونت ماها در خاک ایران نیست، مهاجرت به خاک روس یا عثمانی میکنیم.»(۷)

 پیش از معافیت گمرکی شیخ خزعل

در نامه های که وزارت جنگ امروز به وزارت مالیه فرستاد نوشت که طبق اطلاعات رسیده شیخ خزعل حقوق گمرکی نمیپردازد. «تجار هندی و عرب غالباً مالالتجاره خود را به اسم مشارالیه وارد» کرده توسط مأمورین سردار اقدس (شیخ خزعل) از گمرک رد میکنند. وزارت جنگ از وزارت مالیه خواست به این موضوع رسیدگی کند.(۸)

 تجاوز روسها به خاک ایران

بنا به گزارش های رسیده به لشکر شمال غرب امروز «بالشویک های سرحد دو نفر شتر» که حامل گندم بودند، یکی را به گلوله بسته و دیگری را با خود بردهاند.(۹)

 مسافرت شومیاتسکی به شمال ایران

پس از اطلاعی که رئیس تیپ مستقل شمال از سفر شومیاتسکی وزیرمختار روسیه در تهران به شمال ایران دارد، رضا خان وزیر جنگ امروز به او نوشت که وزیرمختار روسیه برای ملاقات کنسول های خود به این منطقه میآید. او در این سفر دستور های تاز های برای امور بازرگانی بین ایران و روسیه به نمایندگان خود خواهد داد. وی یادآور شد «اگر مقصود دیگری داشته باشد البته مراقب بوده اطلاع دهید.»(۱۰)

 لزوم ترمیم جاده همدان – بانه

امیرلشکر غرب امروز در تلگرامی به مرکز، اطلاع داد که راه همدان به بانه از طریق بیجار رود خانه های زیادی دارد و گاه این گذرگاه ها فاقد پل هستند و یا اگر دارند نیازمند تعمیر و بازسازیاند، و آن محلها برای عبور پیاده، سواره و توپ خانه قشون مشکلآفرین است. وی برای نمونه یادآور شد که اخیراً دو نفر نظامی هنگام عبور از آب با اسب و اسلحه غرق شدهاند. امیرلشکر غرب برای ساماندهی این معابر تقاضای ده هزار تومان پول کرد. وی این اقدام را برای برقراری ارتباط میان اردوی بانه و لشکر غرب ضروری دانست. یکی از پیشنهاد های امیرلشکر غرب برای تأمین این بودجه گرفتن هزینه آن از روستا های نزدیک پلها بود. وزیر جنگ با این پیشنهاد موافقت نکرد، اما موضوع را به وزارت فواید عامه منعکس نمود.(۱۱)

□ آمادگی برای سرکوب اشرار کردستان

احمد خان امیراحمدی امیرلشکر غرب به زودی برای «تدمیر و سرکوبی اشرار کردستان قریباً به کرمانشاهان عزیمت» میکند. وی نیازمند لوازم مسلسل و تلمبه برای توپ های فرانسوی است. «از ارکان حرب کل قشون تقاضا شده و تاکنون ارسال نداشتهاند.» وزیر جنگ با تأکید دستور رسیدگی داد.(۱۲)

□ والی جدید خراسان

به نوشته روزنامه شفق سرخ سرداراسعد جعفرقلی خان بختیاری به عنوان والی جدید خراسان انتخاب شده است.(۱۳) وی قبلاً حاکم کرمان بود.

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۴۲، ص ۳.

۲- همان، شم ۱۳۴۳، ص ۳.

۳- همان، ص ۱.

۴- روزنامه اقدام، شم ۱۱۲، ص ۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۷، ص ۹۷.

۶- همان، پ ۲۶، ص ۵۱.

۷- همان، پ ۳۰، ص ۹۲.

۸- همان، پ ۵۸، ص ۴۴.

۹- همان، پ ۴۰، ص ۷.

۱۰- همان، پ ۱۰۶، ص ۲۰.

۱۱- همان، پ ۶۲، صص ۴۴ تا ۴۶. با این حال امیرلشکر غرب روز بیستم فروردین بار دیگر نوشت که تاکنون دو هزار تومان برای تعمیر پلها جمع کرده آن هم از تجار و اعیان سقز «برای پاس خدمات قشونی و شکرانه حصول امنیت.» این بار رضا خان مانعی برای شروع تعمیرات پیش نکشید. (همان، پ ۶۲، صص ۴۰ تا ۴۲).

۱۲- همان، پ ۷۵، ص ۹۹.

۱۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۱۳۲، ص ۲. در پی این انتصاب، وزیر جنگ در تلگرامی به امیرلشکر شرق گفت که ن هایت همکاری را با سرداراسعد داشته باشد و با او مثل یک صاحب منصب نظامی محترم رفتار کند. اما «متذکر میشوم که بایستی در عین حال مواظب باشید که از مساعدت وزارت جنگ و سفارشات من سوءاستفاده ننموده، برخلاف انتظار رفتار نکند.» (اسناد مؤسسه مطالعات و ...، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۰، ص ۳۶). برای آگاهی از زندگی سرداراسعد بختیاری (جعفرقلی خان) ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۲۹۸.

 روابط سیاسی خوانین سرحدی قوچان با روسیه

به گزارش امروز امیرلشکر شرق سلطانبیک باجگیرانی، محمدحسین اوغازی و سعادتقلی خان از خوانین سرحدی قوچان درصدد «مراوده با بالشویک و خریداری اسلحه و همدستی با آنها برآمده بودند.» سلطانبیک دستگیر و به مشهد منتقل شد. اما اقدام برای دو خان بعدی به زد و خورد کشیده، یک نفر کشته و چند نفر زخمی میشوند. «بالاخره محمدحسین خان مجبور به آمدن به مشهد شده ولی سعادتقلی خان بنای سنگربندی و شرارت گذاشته» است.(۱)

 توصیه حاکم آذربایجان به ابقای ضیاءالسلطان

امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم نظامی آذربایجان، تلویحاً از رضا خان وزیر جنگ خواست که ضیاءالسلطان رئیس نظمیه تبریز در مصدر کار خود بماند. او با یادآوری اقدامات ضیاءالسلطان و کسانش در قضیه لاهوتی و مخالفت دمکراتها با او، افزود که فقط دمکراتها با او ضدیت دارند «مع هذا اگر مقتضیات موقع تغییر انتساب [= انتصاب] ایجاب مینماید چاکر فوراً اقدام نماید.»(۲)

 پرسش از بازگشت حاجی سیف خیابانی

حاکم نظامی آذربایجان ضمن ارسال این خبر که حاجیسیف خیابانی (سیفالعلماء) «از مؤسسین قضیه لاهوتی و موقع فرار نیز با مشارالیه رفته مدتی در روسیه و بعد تأمین داده شد [به] طهران آمد» در حال بازگشت به تبریز است. امیرلشکر اسماعیل خان نوشت که احتمال دارد برای زمینهسازی در جهت انتخاب مجلس پنجم به تبریز میآید. از طرفی «در میان خودشان شهرت دادهاند که حاجیسیف از طرف حضرت اشرف مورد مرحمت [واقع شده] با اعطای عصای طلا و چهارصد تومان مخارج راه» میآید. او در کسب تکلیف از وزیر جنگ خواست که علت آمدن او روشن شود.(۳)

 تشکیل گروه های مسلح برای تقویت طایفه فولادلو

پس از آن که اخباری از تشکیل گروه های مسلح در منطقه خلخال به مرکز رسید (ر.ک: ۸ فروردین) موضوع به امیرلشکر شمال غرب منعکس شد. او امروز پاسخ داد که این دسته ها «محتمل در خلخال برای تقویت طوایف فولادلو بوده از طرف امیرعشایر و رشیدالممالک خلخالی» تشکیل شده است. وی نوشت نتیجه تحقیقات تکمیلی ارسال خواهد شد.(۴)

وی همچنین امروز از اقدامات عباسقلی خان صلاحی کارگزار اردبیل نزد وزیر جنگ شکایت کرد و گزارش های مأمور خلعسلاح مغان را به اطلاع وزیر جنگ رساند؛ و این که وی اعتقادی به خلعسلاح نداشته، اقداماتش موجب ضایع شدن کار های قشون میشود.(۵) (ر.ک: ۲ و ۳ فروردین) وی از رضا خان خواست با هماهنگی وزارت امور خارجه عباسقلی خان احضار شود.

 تقاضای اقبالالسلطنه برای اعزام پسرش به تهران

اقبالالسلطنه حاکم ماکو از وزیر جنگ خواست که پسر ۱۲ سالهاش «چال خان» به جای رفتن به مدرسه نظامی تبریز راهی تهران شود.

وی یادآور شد که این اقدام به درخواست والی نظامی آذربایجان عبد الله طهماسبی امیرلشکر شمال غرب صورت گرفته، اما سن کم این فرزند اقتضای حضور در مدرسه نظامی تبریز را ندارد.(۶)

روزشمار تاریخ معاصر ایران

(تصویر) سمت چپ: جعفرقلی بختیاری (سرداراسعد)

۱- همان، پ ۱۰۰، صص ۵۷ و ۵۸.

۲- همان، پ ۷۹، ص ۱۰۵.

۳- همان، پ ۷۹، ص ۱۱۱. در پاسخی که از رضا خان رسید قید شده بود که از ورود او ممانعت نشود. «به مشارالیه دستوراتی صادر شده که مطابق آن رفتار خواهد کرد.» (همان، پ ۷۹، ص ۱۰۹).

۴- همان، پ ۴۷، ص ۸۸.

۵- همان، پ ۴۱، صص ۱۷ و ۱۸.

۶- همان، پ ۸۱، ص ۱۲۶. اقبالالسلطنه که در واقع پسرش را به عنوان گروگان میفرستاد به واسطه رابطه تیر های که با امیرلشکر شمال غرب داشت، ترجیح داد فرزندش در تهران و جایی که امیرلشکر شمال غرب نفوذ کمتری در آنجا دارد، حضور داشته باشد.

 دوشنبه

۱۲ فروردین ۱۳۰۲

۲ آوریل ۱۹۲۳

۱۵ شعبان ۱۳۴۱

 صدور فرمان انتخابات

امروز احمدشاه فرمان انتخابات پنجمین دوره مجلس شورای ملی را صادر کرد. در این فرمان آمده بود که دوره چهارم تقنینیه پایان خرداد به انتها میرسد و طبق قانون سه ماه زودتر باید انتخابات شروع شود. «در این موقع لازم میدانیم به عموم اهالی خاطرنشان نماییم که این وظیفه ملی و مهم خود را کاملاً در تحتنظر گرفته دقت های لازمه را نموده و از این نکته غفلت ننمایند که مقدرات مملکت و رفاه و آسایش خودشان مربوط به حسن انتخاب و برگزیدن عناصر صالح است.»(۱)

 ترغیب وزارت امور خارجه به اعتراضات شدیدتر

پس از پاسخی که وزیر امور خارجه، ذکاءالملک، به یادداشت وزیرمختار انگلیس در تعویض نیرو های نظامی آن کشور از جنوب ایران داد؛ و خواستار خروج نظامیان انگلیس از صفحات جنوب شد (ر.ک: ۲۷ اسفند ۱۳۰۱)، امروز وزارت جنگ پس از دیدن این مراسلات، به وزارت امور خارجه نوشت با وجود حضور قوای نظامی ایران در جنوب، یادداشت سفارت انگلیس تعجبآور است. «اگر در واقع بنادر جنوب جزو مستملکات آنها است خوب است مراتب را صریحاً معلوم دارند که تکلیف معین گردد و چنانچه متعلق به ایران است به چه جهت انگلیسها قوای خود را تا به حال» نگاه داشته و حتی اجازه تعویض آن را به خود میدهند. «مقتضی است قدغن فرمایند اقدامات مؤثری به عمل آورند سریعاً بنادر فارس از قوای اجنبی تخلیه گردد.»(۲)

 ضرورت بقای حق کاپیتولاسیون برای ایران در بینالنهرین

محمدحسن بدیع، کارپرداز ایران در کربلا، گزارش بلندی از موقعیت ایرانیان بینالنهرین برای وزارت امور خارجه فرستاد و دلایل خود را در بقای حق کاپیتولاسیون برای ایران در عراق چنین برشمرد: نزدیک به یکصد هزار تبعه ایران در بینالنهرین زندگی میکنند. رجوع این عده برای حل دعاوی به کنسولگری های ایران سالانه سی هزار تومان عایدی دارد. مأموران عرب در مواجهه قضایی با ایرانیان از عدالت پیروی نمیکنند و اصولاً در عتبات محکم های نیست که محل اطمینان باشد. دعاوی ایرانیان در کنسولگریها راحتتر حل میشود. سال گذشته ۷۴۹ دعوا در کنسولگری رسیدگی شد. تمرکز علما و رؤسای مذهب در بینالنهرین و دخالت اینان در امور سیاسی ایجاب میکند که نفوذ ایشان بیش از پیش در این منطقه گسترش یابد. وی پس از بیان این دلایل افزود اگر دولت مجبور به لغو حق قضاوت کنسولی خود در بینالنهرین شود، حداقل، دعاوی ایرانیان در جایی که انگلیسیها صاحب کرسی قضاوت هستند طرح و حل و فصل شود، چون اینان بهتر از عربها قضاوت میکنند. عتبات به یک

معنا مستعمره ایران محسوب میشود و در این نقاط مأمورین انگلیسی حضور ندارند. قضاوت در این شهرها با کنسولگری های ایران باشـد. به دعاوی زوار ایرانی در کارپردازیها رسیدگی شود تا ماه ها معطل کار عدلیه عراق نباشـند. محمدحسن بدیع در این گزارش نمونه هایی از ضایع شدن حقوق ایرانیان در عراق را در اثر بیتوجهی مسئولان ذیربط یاد کرد.(۳)

 آمادگی بهادرالسلطان برای اطاعت از دولت

به گزارش نایب سرهنگ محمد رئیس قشون کرمان، میربرکت ملقب به بهادرالسلطان بلوچ از خوانین منطقه «همه قسم اظهار اطاعت و انقیاد نموده است. و او را حاضر کردم سی نفر جمازه سوار از بستگان خود به ساخلوی عباسی معرفی نماید.» نایب سرهنگ محمد در توضیح سوابق بهادرالسلطان نوشت که وی چند سال قبل موفق شد قشون انگلیس را شکست داده از خاک خود بیرون کند.(۴)

 دو اعلامیه از اتحادیه معلمین گیلان

در پی عقب افتادن حقوق معلمان گیلان، اتحادیه معلمین گیلان در اعلامی های موضوع را به اطلاع عموم رساند و سازمان های ذیربط به ویژه اداره معارف را به باد انتقاد گرفت. رئیس تیپ مستقل شمال که اعتقاد داشت معارف گیلان استعداد زیادی برای پذیرش عقاید کمونیستها دارد با احضار رئیس مالیه در جبران عقبماندگی حقوق معلمان اقداماتی کرد. پس از این کار، اتحادیه معلمین گیلان اعلامیه دیگری با عنوان «دیوار آهنین قشون» با همان ادبیات حاکم بر اعلامیه اول در وصف قشون صادر کرد. محمدحسین آیرم رئیس قشون شمال هر دو اعلامیه را با توضیحات لازم امروز به تهران فرستاد.(۵)

 ابلاغ اعدام حسینعلی طالشی

اجرای حکم اعدام حسینعلی طالشی که در دست لشکر

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۲۹۲، آرشیو ۶۰۶، ف ۲ ب الف ۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۶، ص ۴۹. درخواستی که وزیر جنگ از وزارت امور خارجه دارد در واقع تعیین نوع برخورد با دولت انگلیس است که هرگز در ملاقاتها و مکاتبات خود با سفارت انگلیس و نمایندگان آن دیده نشده است.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۴ تا ۱۸-۲۵-۲۷-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۳۹۸.

۵- همان، پ ۱۰۶، صص ۳۰ تا ۳۴.

شمال غرب است، به واسطه جلب ضرغام عشایر و سالار رشید به تعویق افتاده بود. «نظر به این که مشارالیهم مرعوب بوده حاضر نخواهند شد، مستدعی است امر و مقرر فرمایید به موجب رأی محکمه حسینعلی مزبور اعدام گردد.»(۱)

 تقاضای اعدام برای رؤسای طایفه فولادلو

امیرلشکر شمال غرب که توانست خلعسلاح را به طایفه فولادلو تحمیل کند، درخواست مجازات رؤسای این طایفه را کرد تا درسی برای دیگر عشایر منطقه باشد. او نوشت «یگانه محرک شرارت طایفه فولادلو امیرعشایر و رشیدالممالک میباشند.» رضا خان در نخستین واکنش به این درخواست نوشت که «به فوریت هر دو باید اعدام شوند.»(۲)

 توقیف سیفالعلماء در باسمنج

بنا به گزارش حاکم نظامی آذربایجان، مأموران از ورود سیفالعلماء به باسمنج جلوگیری کردهاند. او که از تهران راهی تبریز است، با نشان دادن دستخطی از وزیر جنگ خواستار عبور شد. امیرلشکر اسماعیل خان افزود دستخط، تکلیف ورود یا عودت او را نشان نمیدهد. پس از رسیدن این خبر دستور داده شد «وسایل استخلاص و آسودگی ایشان را فراهم» کنند.(۳)

 تقاضای مهلت برای تحویل انوش گرگانرودی

رضا خان وزیر جنگ به یاور احمد خان، آجودان تیپ شمال، دستور داد که انوش گرگانرودی را دستگیر کرده، تحتالحفظ راهی تهران کند. انوش در گزارش های نظامیان منطقه به مراوده با مأموران روسی متهم شده بود. امروز یاور احمد خان در پاسخ به دستور وزیر جنگ نوشت که «چون وجود آنوش راجع به خلع اسلحه طالش لازم است» اجازه دهید پس از خلعسلاح منطقه به تهران اعزام شود. رضا خان موافقت کرد.(۴)

در ادامه تلاش های لشکر شمال غرب برای خلعسلاح، امروز خبر داده شد که یک عراده توپ کوهستانی که نزد اقبالالسلطنه بود تحویل گرفته شد.(۵)

 فوتبال ایران و آمریکا

ساعت چهار بعد از ظهر امروز تحت نظارت مجمع ترقی فوتبال، کلوپ فوتبال تهران و کلوپ مدرسه آمریکایی در حضور ۳۰۰ تماشاگر مسابقه دادند. این بازی که زیر باران شدید صورت گرفت با برتری ایران همراه بود.(۶)

 ورود نیرو های نظامی جدید انگلیس به ایران

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در تهران، در نام های به ذکاءالملک، وزیر امور خارجه خبر داد که احتمالاً در چهاردهم فروردین قوای نظامی انگلیس وارد بوشهر خواهد شد. او نوشت که این قوا برای جایگزینی قوای قبلی در خاک ایران پیاده

خواهد شد.(۷)

 تشکیل بانک دولتی روس برای تسهیل روابط تجاری در جلفا

قوامحضور حاکم جلفا خبر میدهد که نمایندگان بانک تفلیس و بانک ایران با گرد هم آمدن در جلفای روس درصدد تشکیل بانک تاز های به نام دولت روس در جلفا هستند. محل این بانک همان ساختمان بانک استقراضی سابق است. در نشستی که به همین مناسبت صورت گرفت طرفین درباره توسعه و پیشرفت تجارت سخن راندند.(۸)

 جشن های نیمه شعبان

بنابر اخبار رسیده از شهر های مختلف همچون همدان، ساری، دامغان، مشهد، قم و شیراز به مناسبت «مولود حضرت حجت عجل الله تعالی فرجه عموم اهالی شهر را چراغان و آذین بسته و جشن در بین طبقات مردم تا سر شب امتداد یافت.» در شیراز مجلس باشکوهی در ارک دولتی با حضور حاکم فارس و رؤسای لشکری و کشوری برپا شد. در این مراسم نیرو های تحت امر فضل الله زاهدی (سرتیپ بصیر دیوان) به این مناسبت شده رژه رفتند.(۹)

 سرکنسول جدید روسیه در بوشهر

م. لیدین سرکنسول جدید روسیه امروز از شیراز عازم بوشهر شد تا سمت خود را تحویل بگیرد.(۱۰)

(تصویر) فوتبال در تهران قدیم

۱- همان، پ ۴۹، ص ۵. رضا خان پس از رسیدن این تلگرام دستور اعدام داد و وی ساعت ۱۱ صبح ۲۱ فروردین در اردبیل اعدام شد. (همان، پ ۴۹، صص ۳ و ۴).

۲- همان، پ ۴۶، ص ۱۱۵. اما به دلایل نامعلومی رضا خان از این تصمیم برگشت و نظر خود را چنین ابلاغ کرد: «چون امیرعشایر و رشیدالممالک شخصاً تسلیم شدهاند اعدام آنها صورت خوشی ندارد ولی لازم است آنها را طوری تحت فشار قرار دهید که منبعد قادر به این قبیل تحریکات، نباشند.» (همان، پ ۴۶، ص ۱۱۴).

۳- همان، پ ۷۹، صص ۱۰۷ و ۱۱۰.

۴- همان، پ ۸۳، صص ۳۷ و ۳۸.

۵- همان، پ ۸۱، ص ۷۵.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۳۴۵، ص ۴.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۰-۲۲-۴۰-۱۳۰۲.

۸- همان، ۲۱-۶-۳۸-۱۳۰۲.

۹- روزنامه قانون، شم ۱۱۹، ص ۲

۱۰- FO E ۵۸۲۴/۶۹/۳۴

ص: ۲۲

 سه شنبه

۱۳ فروردین ۱۳۰۲

۳ آوریل ۱۹۲۳

۱۶ شعبان ۱۳۴۱

 تعیین ایل خانی برای طایفه قوجه بیگلو

امیرلشکر شمال غرب خبر داد که سرهنگ محمدعلی خان را به عنوان ایل خانی طایفه قوجهبیگلو از طوایف شاهسون انتخاب کرده است. عبد الله طهماسبی همچنین با اشاره به گزارش وزارت امور خارجه افزود که نظامیان اعم از صاحب منصب و نظامیان عادی توان گرفتن رشوه ندارند. وی این توضیح را پیرو گزارش کارگزاری اردبیل پس از دیدارش با نوروز خان رئیس طایفه قوجهبیگلو نوشت. کارگزار اردبیل از قول نوروز خان به وزارت امور خارجه گفته بود که ما تابع دولت هستیم و گزارش نظامیانی که میخواهند ما را سرکیسه کنند و به این بهانه ما را متمرد میخوانند قابل اعتنا نیست.(۱) (ر.ک: ۱۸ بهمن ۱۳۰۱)

 کشته شدن پنج نفر در راه اشنویه

امروز پنج مسافر در راه اشنویه به دشت بیل کشته شدند. سه تن از آنان اهل ارومیه و دو نفر دیگر از طایفه کره سنی(۲) بودند. مرکبها و اموال آنها نیز توسط اشرار به سرقت رفته است.(۳)

 اجازه استخدام سوار به لشکر شمال غرب

در تلگرامی که امروز امیرلشکر شمال غرب به رضا خان وزیر جنگ فرستاد، ضمن اعلام نیاز به استخدام افرادی که بتوانند در مرزها مستقر شوند، نوشت که به طوایف شاهسون اطمینان نیست و مقتضی نمیدانم از آنها برای استقرار در مرز استفاده شود؛ به ویژه آن که آنها اکنون خلعسلاح شده [نسبت به قشون نظر مثبتی ندارند.] «مستدعی است اجازه فرمایید در عوض آنها عد های استخدام شوند.» این افراد برای مقابله با تجاوزات سرحدی روسها به استخدام درمیآمدند(۴) و باید خلأ شاهسونها را پر میکردند.

 تکذیب سنگرسازی ایران در مرز

پس از اعتراض سفارت روسیه نسبت به ساختن استحکامات در مناطق مرزی تحت نظارت لشکر شمال غرب (ر.ک: ۱۱ فروردین) و انعکاس آن به امیرلشکر شمال غرب، وی امروز در تلگرامی که به رضا خان وزیر جنگ نوشت موضوع را

تکـذیب کرد. «بنـده جداً تکذیب میکنم. ممکن است از قونسول روس مقیم اردبیل و نمایندگان خود در جلفا و پل خداآفرین تحقیقات نمایند.»(۵)

 جشن در باغ گالوستیان کلکته

امروز مراسـمی بـا عنوان «گـاردن پـارتی» در بـاغ گالوستیان متعلق به ماستر گالوستیان با شـرکت کنسول دول خارجی، ارامنه، زردشتیان، مسـلمانان و انگلیسـها برپا شـد. میزبان، معززالـدوله نماینده سیاسـی ایران در کلکته بود و مناسبت آن حضور گروه تازه تشکیل شـده «جمعیت ایرانیان» و سـخنرانی برخی از اعضاء آن بود. ابتـدا نماینده ارمنیان، مسـروب ست، و عضو جمعیت یادشـده تاریـخ زنـدگی ارامنه و خـدمات ایشان را به ایران برشـمرد و گفت که ارامنه در مناسک مذهبی خود همیشه در ایران آزاد بودهاند. پس از او کیخسرو جمشید مهربان خرمشاهی نماینده زرتشتیان و دیگر عضو جمعیت ایرانیان سخن راند.(۶)

 سیزده بدر در عمارت قصر قاجار

به دعوت وزیر جنـگ و به مناسـبت سـیزدهمین روز فروردین «کلیه نظامیان اعم از صاحب منصب جزء و کل و تابین و سوار و غیره» در محـل قصـر قاجـار گردهم آمدنـد و از آنان پـذیرایی شـد. «مجلس دعوت با هورا و زنـده باد قشون دلیر ایران خاتمه یافت.»(۷)

 مراسم بزرگداشت پسیان در مشهد

امروز مزار کلنل محمـدتقی خان پسـیان گلباران شـد و مراسم روضـهخوانی نیز برپا گردید. مخارج این مراسم به عهده حاجی محمدرحیم طاهباز بود.(۸)

(تصویر) محمدتقی خان پسیان

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۰، صص ۹۳ تا ۹۶.
۲- طایفه کُره سنی یکی از ایل های کرد در مغرب ایران و از طوایف ایل زیلان آذربایجان غربی است. مردم آن از مرزنشینان دو کشور ایران و ترکیه هسـتند. خانوار های این طایفه در روستا های زری، هندوان، ضمین، قطور، گوکرد، جشن بالا و پایین، رادیان، آلمالو، حصار و یزدگان کِلت بالا سـکونت دارنـد. ییلاقشان سـمکن و قشـلاقشان قطور است. ایل کره سـنی تخته قاپو شده و علاوه بر گلهداری به کشاورزی هم دلبستگی دارند. در فنون سواری و تیراندازی مهارت دارند. به زبان کردی صحبت میکنند. در بین ایشان سـنی شافعی هم وجود دارد. (افشار سیسـتانی، مقدم های بر شناخت ایلها، چادرنشینان و طوایف...، ج ۱، صص ۱۷۰ و ۱۷۱؛ ستوده، نامنامه ایلات و عشایر...، ص ۳۹۸).
۳- همان، پ ۳۶، ص ۷. روز بیستم فروردین به حاکم نظامی آذربایجان خبر دادند که قاتلین دستگیر شدهاند. پس از رسیدن خبر به وزارت جنگ، وزیر دستور داد: «فوراً... محاکمه و اعدام شوند.» (همان، پ ۷۹، ص ۸۲).
۴- همان، پ ۴۵، صص ۹۸ و ۹۹.

۵- همان، پ ۴۷، ص ۹۶.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۵ و ۵۸- ۲۱-۱۷-۱۳۰۲.

۷- روزنامه قانون، شم ۱۱۸، ص ۱.

۸- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۴۷۲.

ص: ۲۳

 چهارشنبه

۱۴ فروردین ۱۳۰۲

۴ آوریل ۱۹۲۳

۱۷ شعبان ۱۳۴۱

 قول های اوزدمیر پاشا به سیمیتقو

اسماعیلآقا سیمیتقو به همراه عباسمحمودآقا، از رؤسای طایفه پشتدر، برای ملاقات با اوزدمیر پاشا، صاحب منصب عثمانی در رواندوز، به سوی رانیه رفتند و در اطراف این شهر با یکدیگر دیدار و گفتوگو کردند. به گزارش فرمانده قوای ساوجبلاغ که این خبر را امروز به مرکز فرستاد، اوزدمیر آماده است برای بازگرداندن پسر اسماعیلآقا که در دست عثمانی است وساطت کند و اموال غارت شده او به دست نظامیان عثمانی را بازپس دهد. در برابر اوزدمیر خواسته است که سیمیتقو با کمک شیخ محمود با انگلیسها وارد جنگ شود. فرمانده قوای ساوجبلاغ در انتها خبری هم از سیدطه داد: «سیدطه هم گاهی در کرکوک و گاهی در اربیل میان عشایر به موعظه بر علیه ترکها مشغول است و در این ضمن پول های گزاف از انگلیسها میگیرد.»(۱)

 گسترش تجاوزات روسها در مرز های شمال غربی

در پی خلعسلاح طوایف مرزی در مناطق شمال غربی ایران توسط نظامیان، و با وجود هشدار های کارگزاران وزارت امور خارجه نسبت به این اقدام، اینک «طوایف اجنبی روس از طرفی استفاده از فقدان اسلحه طوایف ایران نموده لاینقطع از سرحد، تجاوز و در خاک ایران شروع به شرارت و هرزگی [هستند] و راه ایاب و ذهاب را مسدود نموده، اشخاص را هدف گلوله مینمایند.» این گزارش را امیرلشکر شمال غرب امروز به اطلاع وزیر جنگ، رضا خان، رساند و افزود درباره این تعدیات با کنسول روس مقیم اردبیل به کرات ملاقات کرده، تذکر دادهام، اما وعده های او کارساز نبوده است. «در صورتی که از تجاوزات اجانب با وسایل و تدابیر مقتضیه جلوگیری نشود باعث یأس سایر طوایف سرحدنشین شده قطعاً برای حفظ مال و ناموس خود از تسلیم اسلحه امتناع خواهند ورزید.»(۲)

وی در گزارش دیگری خبر از معاوضه اسلحه با مال و حشم بین طوایف ایرانی و روسها داد.

 شکایت از سعیدی کازرونی

عد های از اهالی کازرون به امضاء «ضعفای اهالی کازرون» نام های به وزارت جنگ فرستادند که امروز در کابینه این وزارت خانه به ثبت رسید. در این نامه آمده است که سعیدی کازرونی که در زمان جنگ و ورود قشون انگلیس به کازرون با همدستی صاحب منصبان هندی «بالغ بر یک کرور اموال اهالی را غارت نمود مجدداً به کازرون آمده و مردم را به محبت

انگلیس دعوت مینماید و عماًقریب... ورود انگلیس در صحنه جنوب [را] بشارت میدهد.» اهالی خواستار ستاندن اموال خود از سعیدی کازرونی و تبعید او از کازرون شدند.(۳)

 درخواست از وزارت امور خارجه برای خروج نظامیان انگلیس از دزداب

وزارت جنگ امروز در نام های به وزارت امور خارجه از آن وزارت خانه خواست که با مکاتبه با مقامات ذیربط انگلیسی بخواهد که نظامیان خود را از دزداب خارج کنند. «تاکنون انگلیسها به بهانه این که در دزداب قوای قشونی منظمی نیست به خود اجازه داده بودند که قشون خود را در آنجا توقف دهند. فعلاً که قوه مکفی به آنجا اعزام شده و از هر حیث منظم است، طول اقامت قوای اجنبی دیگر به هیچوجه موردی» ندارد.(۴)

 احضار سفیر فرانسه به کشورش

وزیرمختار کشور فرانسه در تهران به کشورش فراخوانده شده است. در نام های که امروز به سفارت ایران در پاریس فرستاده شد، از ممتازالسلطنه خواسته شد «به طور خصوصی و دوستانه[روشن] نمایید علت احضار او چه است؟ خود او مراجعت میکند یا عوض او خواهد آمد؟»(۵)

 شگرد امیرلشکر شمال غرب برای خلعسلاح

حاکم خمسه امروز با ارسال تعدادی گزارش از سالارمؤید، نایبالحکومه طارم، به وزارت جنگ مسئولان وزارت خانه را از جزئیات اخبار طارم باخبر کرد. یکی از این گزارشها حکایت از شگرد امیرلشکر شمال غرب، عبد الله طهماسبی برای خلعسلاح طوایف دارد: «از قوجهبیگلو اسلحه خواستهاند. یک مقدار اسلحه دادهاند. حضرت امیرلشکر دامت شوکته فرمودهاند که... اسلحه را تمام نمیدهید. عرض نموده هر چه داشتیم داد هایم... برای امتحان بیست نفر سوارهنظام را فرمان دادهاند لباس شاهسون پوشیده، رفتهاند یک ده قوجه بیگلو... گله گوسفند برداشتهاند.

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۷، صص ۷۳ و ۷۴. منابع غیرایرانی یاد کردهاند که در چنین روزی سیدطه از طرف انگلیس به قائممقامی شهر رواندوز برگزیده شد. این اقدام پس از عقبنشینی ترکها از منطقه صورت گرفت. نیرو های ترک به رهبری اوزدمیر پاشا ناگزیر شدند از طریق مرز های ایران به طرف ترکیه عقبنشینی کنند. (همدی، کردستان و کرد در اسناد...، ص ۹۱).

۲- همان، پ ۴۴، صص ۹۷ و ۹۸؛ پ ۳۸، ص ۱۰۳. این اظهارات عبد الله طهماسبی امیرلشکر شمال غرب در حالی است که او عباسقلی خان صلاحی، کارگزار اردبیل، را که پیشبینی چنین وقایعی را در اثر خلعسلاح میکرد، تخطئه کرده خواستار مقابله وزارت خارجه با او شده بود. (ر.ک: ۳ و ۱۱ فروردین).

۳- همان، پ ۱۱۶، ص ۳۵. وزیر جنگ در نام های به حاکم فارس خواهان توجه به خواست اهالی شد. (همان، پ ۱۱۶، ص ۳۴).

۴- همان، پ ۱۰۰، ص ۴۷. همچنان که قبلاً نیز گفته شد، رضا خان این نوع درخواستها را مستقیماً از مقامات سفارت انگلیس

که بـا آنها ملاقات های مرتب داشت نمیکرد. این نه به معنی دخالت در امور غیرمربوط به او بود، بلکه به نظر میرسـد مایل بود در طرفیت با انگلیس از ابزار غیرمستقیم استفاده کند و وجهه خود را نزد مأموران انگلیسی مخدوش نکند.

۵- همان، پ ۸، ص ۱۲۹.

اهل ده خبر شد، مسلح بیرون آمده با سوارها جنگ مینمایند. یک نفر هم مقتول میشود... حضرت امیرلشکر تمام ایلات را که در شهر بودهاند خواسته فرمودهاند که شما با من خدعه نمودید، و من هم خلاف شما را آشکار نمودم.»(۱)

سردار عظیم،(۲) حاکم نظامی خمسه، امروز در گزارش دیگری به مرکز خبر تشکیل گروه های مسلح در خلخال را تکذیب کرد.(۳) (ر.ک: ۸ فروردین)

 گلایه عبد الله طهماسبی از اخبار روزنامه ها

امیرلشکر شمال غرب در نام های گلایهآمیز به وزارت جنگ نوشت که روزنامه آسیای وسطی در شماره ۷۳ خبر اعدام حسینعلی طالشی را چاپ کرده است. او زنده و زندانی است.(۴)

 درخواست اقبالالسلطنه برای انتقال شجاعالدوله

اقبالالسلطنه، حاکم ماکو، امروز از وزیر جنگ، رضا خان، خواست که سرهنگ شجاعالدوله را به تهران بخواند و شغل مناسبی در آنجا به او بدهد. مأموریت اخیر شجاعالدوله همراهی رؤسای طوایف و برخی از بیکزادگان آنها از سرحدات تا اردبیل بود. در نام های که اقبالالسلطنه نوشته علت این درخواست روشن نیست.(۵)

 آغاز به کار بیسیم قشون

امروز بیسیم قشون در تهران کار خود را آغاز کرد.(۶)

 تلفات در جاده هراز

امروز در اثر کولاک شدید در جاده هراز در نزدیکی «بیجان» در اثر سقوط تخته سنگ بیش از هفتاد نفر مسافر با چند رأس قاطر و الاغ جان خود را از دست دادند.(۷)

 ادامه دادخواهی های سعدالدوله

سعدالدوله که از سال گذشته موضوع طلب خود را از دولت به مراجع مختلف مطرح میکرد، این بار در نام های به سیدحسن مدرس نوشت: «هر دولتی هم که سر کار میآید تا بخواهد از اوضاع مطلع شود، دو سه ماهی بیشتر دوام ننموده و عوض میشود.»

وی از مدرس خواست اگر دولت خلاف آن چه که او میخواهد ادعایی دارد، توسط مجلس، حکمیتی تشکیل شود و موضوع را رسیدگی کند.(۸) سعدالدوله طلب قابل توجهی از بانک ایران داشت.

(تصویر) سیمیتقو

(تصویر) رضا خان در دیدار با اجزاء قشون

۱- همان، پ ۴۷، ص ۸۳.

۲- محمد خان سردارعظیم پس از عزل مکرمالملک قائممقام تبریزی از حکومت کرمانشاهان در ۱۳۰۲ش به حکمرانی آن شهر منصوب گردید. او افسر بازنشسته قزاق و پدرزن سپهبد احمد امیراحمدی (امیرلشکر غرب) بود که انتصابش به حکومت کرمانشاه در این اوان رضا خان سردارسپه را برای دستیابی به خواسته خود نزدیک میساخت. (سلطانی، جغرافیای تاریخی و تاریخ...، ج ۴، ص ۸۶۶).

۳- همان، پ ۴۷، ص ۸۹. این گروه های مسلح برای درگیری های محلی تشکیل شده بود. درگیری بین شاهزاده برهانالسلطنه و آقا خان که از مالکان بخش طارم بودند. (همان، پ ۴۷، ص ۸۷).

۴- همان، پ ۳۶، ص ۴۵. این گلایه امیرلشکر شمال غرب در حالی صورت میگیرد که وی دستور اعدام حسینعلی طالشی را روز ۱۲ فروردین از وزیر جنگ رضا خان دریافت کرد. از وزارت جنگ هم به او نوشته شد به این اخبار اهمیت ندهد. (همان، پ ۳۶، ص ۴۴).

۵- همان، پ ۸۱، صص ۱۲۲ و ۱۲۳. رضا خان با این درخواست موافقت میکند. (همان، پ ۸۱، ص ۱۲۱).

۶- FO E ۵۸۲۲/۶۹/۳۴

۷- روزنامه قانون، شم ۱۱۹، ص ۲.

۸- اسنادی از اختلافات و دعاوی...، صص ۲۹۹ و ۳۰۰.

ص: ۲۵

□ پنجشنبه

۱۵ فروردین ۱۳۰۲

۵ آوریل ۱۹۲۳

۱۸ شعبان ۱۳۴۱

□ فرستادن اسلحه های گرفته شده از طوایف به زنجان

امروز ۸۵۱۲ قبضه تفنگ در ۱۲۰ صندوق از طرف لشکر شمال غرب به زنجان فرستاده شد. قرار است «اسلحه نواحی قراچهداغ و سراب و میانج نیز عنقریب ارسال» شوند. اسلحه های فرستاده شده، از طوایف شاهسون در ناحیه اردبیل گرفته شده بود.(۱) تعدادی از اسلحه ها نیز قدیمی و از رده خارج ارزیابی شد. دستور داده شد این نوع اسلحه ها در نظمیه و امنیه به کار گرفته شود.(۲)

□ کشف معدن گِل سرخ در ابوموسی

بنا بر گزارش رسیده از بندرعباس در جزیره ابوموسی معدن گِل سرخ کشف شده و کمپانی انگلیسی استریک مشغول استخراج آن شده است. موضوع امروز از طرف وزارت داخله به وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه اطلاع داده شد.(۳) مقرر شد که تحقیقات تکمیلی اطلاع داده شود.

□ تمجید از حاکم سقز

امیرلشکر غرب در نام های به وزیر جنگ نوشت که حکومت سقز در این مدت در نظم و آرامش بوده و حاکم شهر ن هایت همکاری با اردوی نظامی اعزامی به آنجا کرده است. وی غیر از سقز به بانه، خورخوره و تیلکوه نیز نظارت میکند و «با ماهی ۱۷۰ تومان حقوق و نگاه داشتن عده سوار چریک حکومتی و داشتن اجزاء اجرائیه و غیره نمیتواند خود را اداره کند.» امیرلشکر غرب درخواست کرد با مقرر کردن اضافه حقوق اسباب تشویق او فراهم شود.(۴)

□ تقاضا برای برقراری تلگراف اردبیل - مشکین

امیرلشکر شمال غرب برای برخورد با شاهسونها (خلع اسلحه و گرفتن مالیات) راهی مشکین خواهد شد، چرا که زمان کوچیدن طوایف شاهسون نزدیک است و آنها از مغان به ییلاق حرکت خواهند کرد. لشکر شمال غرب با مسدود کردن راه و حرکت این طوایف باید دست به اقدامات یاد شده میزد. عبد الله طهماسبی یادآور شد برای ارتباط دائمی از مشکین با اردبیل و متعاقباً با تهران، لازم است سیم تلگراف بین اردبیل و مشکین کشیده شود.(۵)

□ هواپیمای روسی بر فراز انزلی

پیش از ظهر امروز یک هواپیمای روسی وارد آسمان ایران شد و به طرف انزلی پرواز کرد. این هواپیما نیم ساعت مانده به ظهر در انزلی فرود آمد. «از قرار معلوم گویا به طرف طهران عازم» است.(۶) منابع انگلیسی این هواپیما را متعلق به یک شرکت هوایی روسی – آلمانی دانستند.(۷)

□ آمادگی شیخ محمود برای رویارویی با انگلیس

اخبار رسیده از کردستان حاکی است که شیخ محمود با یک هزار سوار و پیاده و دو عراده توپ صحرایی و یک شصتتیر، به همراه ۲۰۰ نظامی عثمانی در سورداش خود را برای جنگ با انگلیسها آماده میکند.(۸)

□ پرسش از اختیارات محاکم نظامی

وزارت جنگ امروز به امیرلشکر شرق نوشت که عمادالمحققین از مجلس شورای ملی سئوال کرده که آیا محاکم نظامی میتوانند در امور حقوقی و دعاوی غیرنظامیان دخالت کنند یا نه. «حسبالامر قدغن نمایید تفصیل قضیه و علت شکایت و سئوال او را اطلاع دهند.»(۹)

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۲، ص ۷۴.

۲– همان، پ ۴۲، صص ۷۵ و ۷۶.

۳– سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۹۴۰، آرشیو ۲۳۴ق ۱ ب الف ۱. تحقیقات بعدی نشان داد که مستر کرامسکی مهندس انگلیسی در جزیره هنگام گِل سرخ کشف کرده و پس از استخراج، نمون های از آن را به انگلستان فرستاده است. «چون در جزیره هنگام، حکومت نماینده ندارد اطلاعی به حکومت نرسیده، اطلاعاً به عرض رسانیده و از قراری که میگویند گِل سرخ آن جا خیلی خوب است.» (همان)

۴– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۱، ص ۸۸. موضوع به شهابالدوله حاکم کردستان منعکس شد.

۵– همان، پ ۴۶، صص ۱۳۵ و ۱۳۶. در پی این درخواست رضا خان پاسخ داد اگر وسایل سیمکشی در دسترس است کار شروع شود، «صورت مخارج آن را ارسال دارید تا از وزارت پست و تلگراف مطالبه شود.» (همان، پ ۴۶، ص ۱۳۳).

۶– همان، پ ۴۷، ص ۹۳. خبر که به وزارت جنگ رسید پاسخ داد پیش از این هماهنگی به عمل آمده است. (همان، پ ۴۷، ص ۹۲).

۷– FO E ۵۸۲۲/۶۹/۳۴

۸– همان، پ ۱۰۰، ص ۱۱.

۹– همان، پ ۷۹، ص ۱۰۶.

 تقاضای سمت ایل خانی برای سردارمحتشم بختیاری

اسماعیل خان قشقایی (صولتالدوله یا سردارعشایر) امروز با ارسال تلگرامی برای وزیر جنگ، رضا خان، اطلاع داد که سردارمحتشم بختیاری استدعا کرده است او را ایل خان قرار دهید.(۱)

 توصیه امیرلشکر غرب به دستگیری دو تن از طرفداران سیمیتقو

احمد خان امیراحمدی امیرلشکر غرب با این توضیح که سهامالملک و علیآقا امیراسعد، از دوستان اسماعیلآقا سیمیتقو و از مخالفان بالقوه دولت، اینک به دلیل نبود زمینه ساکت و آرام هستند، پیشنهاد کرد هر دو دستگیر و تا اوایل زمستان در حبس باشند؛ چرا که «فقدان آنها در نواحی کردستان کمک عمده به تصفیه آن حدود خواهد بود.»(۲)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از غروب امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمنالملک تشکیل جلسه داد. در تذکرات پیش از دستور، برخی از نمایندگان از شروع نشدن انتخابات گلایه کرده، از دولت خواستند هر چه زودتر آغاز انتخابات پنجمین دوره مجلس را اعلام کند. در ادامه، انتخاب نواب، منشیان و مباشران مجلس صورت گرفت و آیت الله سیدحسن مدرس با ۶۲ رأی از ۷۸ نفر نماینده حاضر نایب اول و تدین با ۴۴ رأی از ۷۹ نفر نماینده حاضر به عنوان نایب دوم برگزیده شدند.(۳)امروز یکی از نمایندگان درباره مالیات هایی که بدون تصویب مجلس از اهالی قزوین دریافت میشود از وزیر مالیه سئوال و درخواست کرد با حضور در مجلس به آن پاسخ دهد.۱۳(۴)

 جابهجایی در حکومت گیلان

نیرالسلطان پس از احضار به مرکز از حکومت گیلان برکنار و به جای او آصفالدوله از طرف ریاست وزراء به این سمت انتخاب شد.(۵)

 فراهم شدن مقدمات آغاز به کار ثبت اسناد

بودجه وزارت عدلیه در حدود هفتصد هزار تومان پیشبینی شده و آغاز به کار تشکیلات جدید ثبت اسناد با همین بودجه صورت خواهد گرفت(۶)

همچنین قانون اداره ثبت اسناد، که ذیل وزارت عدلیه فعالیت خواهد کرد، از طرف مجلس به هیأت دولت ابلاغ شد تا صورت اجرایی بگیرد.(۷)

 حمله کارمندان کنسولگری روس به یک نظامی

امروز دو نفر مسلح که روشن شد از کارمندان کنسولگری روس در یکی از شهر های شمال هستند «در نزدیکی حسن رود به یک نفر نظامی حمله و مشارالیه را مجروح مینمایند.» گویا این کار به واسطه زندانی شدن شخصی به نام فتح الله خان بوده است. محمدحسین آیرم رئیس تیپ شمال ضمن ارسال این خبر ننوشت که فتح الله خان کیست که کنسولگری روسیه این چنین برای او اقدامات غیرمعمول میکند.(۸)

موضوع به وزارت امور خارجه منعکس شد و آنها نیز از سفارت روسیه خواستار توضیح شدند.

 تصرف عدوانی تأسیسات صیادی توسط روسها

ادارات و تأسیسات صیادی در انزلی توسط روسها تصرف شده است. وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه در نام های که امروز به وزارت امور خارجه نوشت «تصرفات روسها نسبت به این ادارات [را] عدوانی و غاصبانه» دانست. این وزارت خانه ادارات و تأسیسات مزبوره را وثیقه مطالبات دولت ایران و اتباع دولت از لیانازوفها قرار داده است، بنابراین «مقتضی است به نمایندگی دولت جمهوری شوروی روس اطلاع دهید که به مأمورین خود... برای تخلیه ادارات مزبوره» دستور دهد.(۹)

(تصویر) انگلیسها در بغداد

 جمعه

۱- همان، پ ۵۹، ص ۲۹. پاسخی که به صولتالدوله داده شد این بود: «پس از اخذ تصمیم به شما اطلاع خواهم داد.»
۲- همان، پ ۳۶، ص ۲۳. موضوع به امیرلشکر شمال غرب ابلاغ گردید تا نظر دهد.
۳- روزنامه ایران، شم ۱۳۴۵، ص ۱. در جلسه امروز مجلس، آیت الله سیدحسن مدرس از به تعویق افتادن انتخابات گلایه کرد و ضمن بیان اعتراض قانونی خود به دولت از پیدایش یک دوره فترت دیگر برای مجلس هشدار داد. (مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، صص ۴۰۹ و ۴۱۰).
۴- شجیعی، نقش نمایندگان در مجالس...، ج ۲، ص ۳۷۸.
۵- روزنامه ایران، شم ۱۳۴۵، ص ۱.
۶- همانجا.
۷- روزنامه قانون، شم ۱۲۰، ص ۲.
۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، ص ۱۳۰۲، پ ۱۰۷، ص ۷۹.
۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۵-۴-۵۶-۱۳۰۲.

ص: ۲۷

۱۶ فروردین ۱۳۰۲

۶ آوریل ۱۹۲۳

۱۹ شعبان ۱۳۴۱

 ناامیدی مردم ارومیه

طبق اخبار رسیده از ارومیه، پس از آن که خبر کمک به مردم ارومیه توسط وزارت مالیه در شهر پیچید [اما اقدامی صورت نگرفت] مردم دچار یأس شدند و اکنون در اعتراض به این قول های بیعمل درصدد بستن بازار و تحصن در تلگراف خانه هستند.(۱)

 باجگیری روسها در خاک ایران

بنا بر گزارش فرمانده قوای مشکین، چهار نفر از نظامیان محافظ مرزی روس پس از خروج از پست خود داخل خاک ایران شده و در یک جاده عمومی «راه عبور و مرور را قطع کرده و از مسافرین و کاروانها مطالبه حقوق عبور مینمایند. و چندی قبل دو نفر مسافر اردبیل را با شانزده رأس گوسفند برده هنوز هم مفقودالاثر میباشند.» در برخورد نظامیان ایران با آنها، دو نفر نظامی روس به اسارت درمیآیند. امیرلشکر شمال غرب دستور داد این دو اسیر روسی به اردبیل منتقل شوند «تا به قونسولگری تسلیم شوند. با قونسول نیز ملاقات، مشارالیه در این باب به مقامات مربوطه تلگراف نمود.»(۲)

 تأمین نشدن خواست های امیرلشکر غرب در آستانه حرکت به کرمانشاهان

احمد خان امیراحمدی امیرلشکر غرب در تلگرامی که امروز به وزارت جنگ فرستاد ضمن اشاره به این که در شرف عزیمت به کرمانشاهان است، اطلاع داد هنوز جهازات درخواستی چون مسلسل، تلمبه و توپ نرسیده. «متمنی [است] قدغن فرمایید هرچه زودتر اشیاء درخواستی این لشکر را پس از شش ماه معطلی و بلاجواب گذاردن تلگرافات به انضمام دو دستگاه پالان کلت روسی سریعاً ارسال دارند.»(۳)

 تعویض کنسول و نظامیان انگلیس در بوشهر

بنا به گزارش قشون فارس امروز کنسول جدید بوشهر که یک سرهنگ ارتش انگلیس است با هفتصد پیاده و پنجاه سوار وارد این بندر شد.(۴)

 تقاضای نظمیه زنجان برای قصاص قاتل همردیفشان

امروز گروهی از اجزاء نظمیه زنجان در تلگرامی به تهران و مسئولان مربوطه تقاضا کردند قاتل عباسبیک آژان سواره که در

روستای بارکاب به دست بیوک خان اصانلو کشته شد (ر.ک: ۱ فروردین) در اینجا محاکمه و به جزای خود برسد.(۵)

 حضور رضا خان در مسابقه فوتبال

در مسابقه امروز دو تیم فوتبال کلوپ تهران و کلوپ انگلیسیها که در زمین «اتومبیل خانه لنج» برگزار شد، نزدیک به دو هزارنفر تماشاچی داشت که یکی از آنها رضا خان وزیر جنگ بود. نتیجه این بازی برد انگلیس با یک گل بود که از نقطه پنالتی وارد دروازه ایران شد.(۶)

 بازگشت همیشگی کاکس از بینالنهرین

سر پرسی کاکس کمیسر عالی انگلیس در بینالنهرین که اخیراً وارد بغداد شده و از سفر انگلیس بازگشته در حال مراجعت همیشگی به لندن است. او را در این بازگشت، مستر کورنوالیس مستشار وزارت داخله نیز همراهی خواهد کرد. از قرار شنیده ها این دو به واسطه اشتباهاتی که در برنامهریزی های خود برای کردستان عراق کردهاند به سوءتدبیر متهم هستند. و نیز گفته میشود خانم گرترود بل(۷) که یک مستشرق ثروتمند است و به زبان عربی نیز تسلط دارد و کتاب هایی چند درباره عراق و شام تألیف کرده، مدعی کاکس است. گرترود بل همان کسی است که در ابتدای ورود قشون انگلیس به عراق داوطلبانه وارد بینالنهرین شد و در اداره کمیسر عالی کار میکرد. کارپرداز کربلاـ با ارسال این خبرها در ادامه میافزاید این «زن زیرک چربزبانی است. چاکر مکرر او را ملاقات کرده، میشناسم.»(۸)

 نگاه جریده وارلیق به ارامنه و آسوریها

روزنامه وطن چاپ اسلامبول در شماره امروز خود از قول جریده وارلیق چاپ ساری قمیش نوشت که ارامنه و آسوری های ساکن در منطقه دیلمان(۹) تحتتأثیر تحریک آمریکا و انگلیس بوده، دولت ایران نسبت به این موضوع بیتوجه است.(۱۰)

 نگرانی های وزیر امور خارجه روسیه

مشاورالممالک، وزیرمختار ایران در روسیه، در نامه محرمان های

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۶، ص ۴۳، موضوع به ریاستالوزراء منعکس شد.

۲– همان، پ ۴۵، صص ۱۱ و ۱۲.

۳– همان، پ ۶۶، ص ۴۴. موضوع با قید «فوری محرمانه» به دایره مباشرت کل قشون اطلاع داده شد تا «تسریع و تعجیل» کنند. (همان، پ ۶۶، ص ۴۷).

۴– همان، پ ۱۶، ص ۳۷۶.

۵– همان، پ ۸۲، ص ۲۷.

۶– روزنامه ایران، شم ۱۳۵۰، ص ۶.

۷– گرترود مارگارت بل، دختر توماس بل، بانوی سیاح و باستانشناس انگلیسی و از مأموران دولت بریتانیا در شرق نزدیک،

در ۱۴ ژوئیـه ۱۸۶۸ دیـده به جهـان گشـود. پس از اتمـام تحصـیلات خـود در کـوئین کالـج و دانشـگاه آکسـفورد (۱۸۸۸م)، مسافرتی به دور دنیا نمود و در رومانی و ایران توقف کرد. او به سبب علاق های که به شرق نزدیک داشت زبان های فارسی و عربی را آموخت. او زن بیباکی بود و در ایران، آسیای صغیر، سوریه و صحرای عربستان مسافرت های فراوان کرد که شرح آنهـا را در آثار خود آورده است. گرترود در جنگ جهانی اول به خـدمت دولت بریتانیا درآمـد و در سال ۱۹۱۵م عضو اداره جاسوسـی در ممالك عربی گردیـد و رابط بین بعضـی از سـران عرب با بریتانیا شـد. بعد از جنگ، در عراق اقامت گزید و در تأسـیس مملکـت عراق و رسـیدن فیصـل اول به سـلطنت در ۱۹۲۱م مـؤثر بـود. بقیـه عمر را صـرف تأسـیس و اداره مـوزه ملی باستانشناسی بغداد کرد. او سرانجام در ۱۲ ژوئیه ۱۹۲۶ در بغداد از دنیا رفت. گرترود بل از جمله نخستین زنان انگلیسـی است کـه بـه دلیـل روحیه پژوهشـی و نیز سـفر هـای طولانـی و ماجراجویانهـاش به عنـوان کارمنـد سیاسـی انگلیس در کشـور هـای خاورمیانه، کمك های شایانی به این کشور در جنگ جهانی اول کرده است. او به واسطه نقشی که در روی کار آمدن پادشاه عراقِ پس از جنـگ جهـانی اول داشت به عنوان پادشاه ساز دولت عراق شـهرت یافت. گرترود بل علاوه بر فعالیت در عرصـه سیاسـی، در امور اجتمـاعی و فرهنگی نیز فعـال بود. آثـار منتشـره از وی این موضوع را به اثبـات میرسانـد. کتـاب تصویر هـای ایرانی خاطرات گرترود بل از اوضاع فرهنگی - اجتماعی ایران در اوایل قرن بیستم است که در انگلسـتان به چاپ رسـید. وی کتاب های دیگری نیز درباره شرق و کشور های خاورمیانه دارد که از این میان کتاب اشعار حافظ با انتخاب گرترود بل است که با همکاری رز دنیسون با متن اصـلی اشـعار به زبان فارسـی در ۱۹۹۵ چاپ و منتشـر شد. (دایرهالمعارف فارسی، ج ۱، ص ۴۳۸؛ فرهنگ فارسی، ج ۵، ص ۲۷۳؛ www.topiranian. com).

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۱/۳۸ و ۳۸-۵۴-۲۷-۱۳۰۲.

۹- شاید منظور از دیلمان دهی در نزدیکی سلماس باشد.

۱۰- اسـناد وزارت امور خارجه، ۱۸-۳۷-۴۵-۱۳۰۲. در پی درج این مطلب سـفیر ایران در اسـلامبول موضوع را تکذیب کرد. در تکـذیبیه سـفیر که در روزنـامه وطن درج شـده، آمـده بود که «این قسـمت از ارامنه و آسوری مردمـان بیآزار و صـلحطلبی هسـتند که از مـدتها در آن حـدود سـاکن بوده و حـالیه هم به سـر کار و زراعت خود عودت کردهانـد.» (همانجا). ۱۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۳۲-۳۰-۱۳۰۲.

به ذکاءالملک، وزیر امور خارجه، نوشت در دو دیـدار اخیری که با وزیر خارجه روسـیه داشـته «[وی] اظهار نگرانی میکند که به تحریـک خـارجه [انگلیس] در تهران کودتـایی تهیه میشود. امروز [هم] در روزنـامه منتشـر است که در اقـدامات فسـادآمیز، دست نظامیان در کار است.»

(تصویر) گرترود بل

ص: ۲۹

 شنبه

۱۷ فروردین ۱۳۰۲

۷ آوریل ۱۹۲۳

۲۰ شعبان ۱۳۴۱

 موافقت سفارت آمریکا با توقف عملیات هیأت تبشیری

در پی اعتراضات مستمر روحانیان مشهد به خرید زمین و ساخت تأسیسات مذهبی از سوی یک هیأت تبشیری آمریکایی و کشیده شدن موضوع به ارکان تصمیمگیر دولت، وزارت امور خارجه با وزیرمختار آمریکا در تهران وارد مذاکره شد. نتیجه این گفت و گو در وهله اول منجر به توقف ساخت کلیسا، و بنای مدرسه نیز موکول به اجازه وزارت معارف گردید. آمریکاییها اجازه خواستهاند که فقط خانه های شخصی خود را بنا و چند دیواری که توسط مردم تخریب شده بود بازسازی کنند. «از طرف وزارت خارجه اظهار شد که از ملک متنازع فیه به کلی سلب ید نمایند تا وقتی که دعوای راجع به زمین مزبور در عدلیه خاتمه پذیرد.» سفیر آمریکا پذیرفت که چنین کند. ذکاءالملک با ارسال این موارد به کارگزاری مشهد نوشت که شکایت کردن دیگر ضرورتی ندارد.(۱)

 نبود پست نگهبانی در مناطق مرزی بیلهسوار و حسن خانلو

در پی تصمیم دولت برای جلوگیری از ورود افراد مجهولالهویه به خاک ایران، وزارت امور خارجه امروز در نام های به وزارت جنگ با استناد به خبر ارسالی حاکم اردبیل نوشت که در مناطق مرزی بیلهسوار و حسن خانلو مأمور نظامی وجود ندارد تا از ورود افراد مجهولالهویه جلوگیری کند. وزارت امور خارجه در نامه دیگری به وزارت مالیه یادآور شد که ورود افراد روس تباری که گفته میشود برای دفع ملخ وارد خاک ایران شدهاند، قانونی نیست، چرا که هنوز معاهد های در این موضوع با آن کشور بسته نشده است.(۲)

 تحرکات نظامی روسیه در مرز افغانستان

بنا به اخبار رسیده از نظامیان مستقر در ناحیه سرخس «روسها قوای نظامی عمده به سرحد افغانستان حرکت دادهاند... اخیراً ... تخته بازار روس را افغانها چاپیدهاند.»(۳)

 زیارت، پاسخ اول واردین به کشور در مرز های شمال شرقی

بنابر آمار موجود، از ۷۹ مسافری که در اسفندماه سال ۱۳۰۱ به صورت قانونی وارد ایران شدهاند، ۷۸ تن برای زیارت راهی

مشهد شده‌اند که بیشترشان اهل هرات افغانستان بوده و شغلشان کاسبی است. این آمار با ریز تاریخ ورود، اسم، اسم پدر، شغل، وطن، مبدأ و علت مسافرت از لشکر شرق به وزارت جنگ فرستاده شد.(۴)

 خودکشی در زندان لشکر شمال غرب

امیرلشکر شمال غرب خبر داد که حاجیمحمد میرآب به وسیله شال کمر در زندان خودکشی کرده است. وی علت خودکشی را نگفت و توضیح بیشتری درباره این فرد نداد.(۵) در تلگراف های بعدی روشن میشود که او در نظمیه تبریز زندانی بود و علت حبس «راجع به قراول درب نظامیه» بوده است.(۶)

 اعتراض اهالی گرمرود به نداشتن نماینده در مجلس

گروهی از اهالی گرمرود با نام های که به مجلس شورای ملی فرستادند، نوشتند که چرا این شهر که آبادتر و دایرتر از سراب است نباید در مجلس نماینده داشته باشد.(۷)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمنالملک تشکیل جلسه داد.

نمایندگان امروز درباره مواد باقیمانده از لایحه شورای دولتی مشورت کردند. سپس رئیس مجلس با این توضیح که دو ماه و چند روز بیشتر از عمر مجلس چهارم باقی نمانده درخواست کرد برخی لوایح مهم از تصویب بگذرد. هر کدام از نمایندگان در این مورد نظر خود را ابراز کردند.(۸)

 سرعت در خدمات پستی

با اقدامات وزارت پست و تلگراف تصمیم به تهیه تعدادی خودرو برای حمل محمولات پستی گرفته شده است. روزنامه ایران نوشت که این اقدام در شهر هایی که با راه های شوسه به یکدیگر متصل هستند صورت خواهد گرفت. «از امروز پست خط طهران به قزوین با اتومبیل حرکت خواهد نمود.» این خبر میافزاید که ایران در حال مذاکره با چند شرکت آلمانی است که خودرو های پستی در خطوط تهران - قزوین - رشت، تهران- قزوین - همدان - کرمانشاه - قرهتو به کار افتند.(۹)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۹ و ۳۸-۱۶-۹-۱۳۰۲.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۱۴۳۰۶، آرشیو ۱۱۰ک ۱ الف الف ۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲،پ ۱۰۱، ص ۱۰۳.

۴- همان، پ ۱۰۰، صص ۳۴ تا ۳۷.

۵- همان، پ ۴۶، ص ۳۳.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۱۵۵۰، آرشیو ۱۰۵ ظ ۲ ب آ ا، شم میکروفیلم، ۰۰۱۰۰۱۵۷.

۷- اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۷۳-۴-۳-۹-۴.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۳۴۶، صص ۱، ۲ و ۳.

۹- همان، ص ۳.

 رویارویی با سارقان در اطراف نایین

گروهی از نظامیان ساخلوی نایین شامل دوازده پیاده و دو سوار با ۴۹ دزد در منطقه روبهرو شده، پس از پنج ساعت درگیری مسلحانه، ۲۰۰ رأس گوسفند، یازده رأس الاغ و مقداری اسباب از سارقین بازپس گرفته میشود. در این رویارویی ۵ تن از دزدان کشته میشوند.(۱)

 ابلاغ انتخابات به ایالات و ولایات

امروز «تعلیمات لازمه به اداره ایالتی صادر گردید که زودتر شروع به تشکیل انجمن نظار مرکزی نموده و به طوری که در اعلان منتشره وزارت داخله تصریح شده تا روز ۲۷ شهر جاری انجمن نظار مرکزی تشکیل گردد.» همچنین امروز به شهر های مختلف اطلاع داده شد که بر طبق قانون انتخابات، گزینش نمایندگان آغاز شود. (۲)

 تأسیس عشرتکده توسط اعضاء نظمیه

پس از گم شدن یک زن و پیگیری کسان او از طریق نظمیه روشن شد که دو تن از آژان های نظمیه در اغفال این زن دخیل بودهاند. آنها با تهیه خان های زنان را منحرف کرده برای عمل خلاف عفت به آنجا میبردند. پس از تحقیق روشن شد یکی از اجزاء اداره تأمینات هم در این کار دست دارد. بدین ترتیب پرونده بدون جریان یافتن بسته میشود.(۳)

 بیزاری آشوریان و کلدانیان ارومیه از اظهارات پطروس

آشوریان و کلدانیان ساکن ارومیه با فرستادن نام های به ایالت آذربایجان، از سخنان پطروس در کنفرانس لوزان که به عنوان نماینده آشوریان و کلدانیان صحبت کرده، از کشور مستقل آشوری سخن رانده بود، تبری جسته و ضمن ردِّ اظهارات او به وطن و زادگاه خود ابراز علاقه نمودند.(۴)

 گفت و گوی ویس کنسول روس در مازندران با کارگزار

در دیداری که کارگزار مازندران با ویس کنسول تازه روس داشت از او شنید که اعظامالسلطنه باید استعفا بدهد. وی ضمن حمایت از مستوفیالممالک او را پشتیبان دهقانها و رنجبران دانست و گفت که [نظر مثبت روسیه نسبت به او] باعث شده که قرارداد تجاری لغو شده بین ایران و روس به زودی امضاء شود. وی در ادامه گفت که انتظار دولت روس از ایران ایجاد اتحاد اسلامی و برپایی «یک سد سدیدی جلو عملیات انگلیسها» است. وی اعظامالسلطنه را در جهت سیاست انگلیس معرفی کرد که در حال وکیلسازی برای مجلس آینده است.(۵) ویس کنسول روس گلمانتس نام داشت که یهودی و اهل باکو بود.(۶)

 بازداشت هفت تبعه روس در تهران

امروز هفت تن از اتباع روسیه در تهران به دستور رضا خان دستگیر شدند. آنها در یک شرکت ترابری کار میکردند و در تبلیغات کمونیستی فعال بودند.(۷)

(تصویر) جزف سائول کرنفلد

(تصویر) پست سنتی در ایران

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۴۰۸.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۴۷، ص ۳.

۳- هفتهنامه عصر تمدن، شم ۲، ص ۵.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷-۳۷-۴۵-۱۳۰۲.

۵- همان، ۱۰۷-۲-۲۹-۱۳۰۲.

۶- FO E ۵۸۲۲/۶۹/۳۴

۷- FO E ۵۸۲۴/۶۹/۳۴.

 یکشنبه

۱۸ فروردین ۱۳۰۲

۸ آوریل ۱۹۲۳

۲۱ شعبان ۱۳۴۱

 تذکر وزارت امور خارجه به وزارت داخله درباره بحرین

در نام های که امروز وزارت امور خارجه به وزارت داخله فرستاد تأکید کرد «دولت ایران به موجب دلایل قویه جزایر بحرین را خاک ایران دانسته و دخالت های دیگری را در آنجا به رسمیت نمیشناسد... نظر به این که ممکن است حکام جزء جنوب و بنادر مکاتباتی راجع به اهالی بحرین بنمایند که سندی به دیگران داده شود مقتضی است قدغن فرمایید هیچیک از مأمورین مرکزی یا محلی آن وزارت خانه در هیچیک از مسائل راجعه به بحرین یا اهالی آنجا با مأمورین خارجی مکاتبه ننمایند.»(۱)

 خستگی امیرلشکر غرب از نرسیدن تجهیزات

پس از درخواست های پیدرپی امیرلشکر غرب برای ارسال توپ های صحرایی و لوازم جنبی آن و نگرفتن پاسخ مثبت، وی در تلگرام گلایهآمیزی به وزارت جنگ نوشت که به لحاظ فکری فرسوده و خسته شدهام. دو عراده توپی که با تحمل هزاران زحمت تحویل گرفتهام حتی یک آچار هم ندارد و غیر از دو لوله و چهار چرخ چیز دیگری نیستند. وی با انتقاد از بیخیالی امیرلشکر شمال غرب در ادامه نوشت که وی اسلحه و مهمات قشون آذربایجان را ماترک خود میداند «و به مقصود اصلی خویش که سرشکستگی لشکر غرب باشد موفق شده و مباهات» میکند. امیرلشکر غرب که در آستانه حرکت به طرف کرمانشاهان بود در پایان گفت که «این جانب روز شنبه با فقدان تمام وسایل لازم توپها و مسلسلها حرکت» خواهم کرد.(۲)

 کشف یک نامه کمونیستی در انزلی

تیپ مستقل شمال امروز نامه «اتحادیه مرکزی کارگران تهران» را که خطاب به «اتحادیه کارگران صیادان انزلی» نوشته شده بود به تهران فرستاد. در این نامه با این اشاره که توسعه تشکیلات کارگری یگانه راه نجات طبقه رنجبران است، آمده بود که علت تأخیر جواب و ارسال دستورات و نظامنامه «همانا تأخیر حرکت رفیق میرزامحمد آخوندزاده(۳) بود. اینک به توسط ایشان ارسال گردید... زنده باد رفقای زحمتکش انزلی.»(۴)آخوندزاده از نظر مأموران انگلیس از سوی سفارت روسیه به گیلان فرستاده شد تا برای انتخابات مجلس خود را نامزد کند.(۵)

 شکایت تجار مشهدسر

گروهی از تجار مشهدسر در نام های که امروز به مجلس شورای ملی فرستادند با اشاره به شروع امر تجارت با روسیه، قوانین جاری گمرک ایران را مانع بزرگی برای صدور کالا دانستند. اداره گمرک میگوید برای صدور کالا عین آن یا معادل وجه آن را باید در گمرک گرو بگذارید. با این قانون ما مجبوریم کالا های خود را به بنگاه های روسی مستقر در ایران بفروشیم که آنها هم با پایینترین قیمت وجه آن را پرداخت میکنند. آنها از مسئولان ذیربط خواستند گمرک ایران را وادار به همکاری با بازرگانان کند.(۶) موضوع از طرف مجلس به وزارت مالیه منعکس شد.

 دستور دستگیری یک کمونیست در قوچان

حسین خزاعی امیرلشکر شرق خبر داد که حاجیعلی باشماقچی که در تاشکند رئیس کمیته عدالت بود، چند روزی است جهت اشاعه مرام بالشویکی وارد قوچان شده است. به فرمانده قوای آن ناحیه دستور داده شد وی را دستگیر کنند.(۷)

 توپ کشتی پرسپولیس

رئیس گردان بنادر از رئیس قشون فارس درخواست کرد از آنجا که کشتی پرسپولیس خراب شده است، توپ مستقر در آن با لوازم جانبی تحویل این گردان شود.(۸) موضوع به وزارت مالیه منعکس شد.

 تکذیبیه لشکر شمال غرب نسبت به ادعای سفارت انگلیس

سفارت انگلیس در مکاتبات خود با وزارت جنگ، از ارسال نامه اوزدمیرپاشا صاحب منصب عثمانی در رواندوز به عبد الله طهماسبی که نشان از مودت بین این دو میداد خبر داده بود. طهماسبی امیرلشکر شمال غرب امروز وزارت جنگ را مطلع کرد که چنین موضوعی صحت ندارد. «همین طور نسبت دوستی حکومت سردشت را با عباسمحمودآقا [بزرگ طایفه پشتدر] جداً تکذیب مینمایم.» وی یادآور شد که حاکم سردشت یک نظامی به نام نایب سوم سالاراعظم است و با کسی همبستگی ندارد.(۹)

 بدرفتاری با ایرانیان ساکن در مناطق عربی

در نام های که امروز کارگزار اول بنادر خلیج فارس به وزارت امور خارجه فرستاد از «سوء سلوک و تعدیات فوقالعاده مشایخ اعراب نسبت به رعایای ایران» خبر داد. وی از وزارت امور خارجه درخواست کرد تمهیداتی در نظر بگیرد که موجبات

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۰۹۰۷، آرشیو ۶۴۹ط ۴ ب آ ا.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۶، صص ۳۷ و ۳۸.

۳- میرزامحمد آخوندزاده پسر میرزااسماعیل فرزند عبد الله خراط تبریزی است که در محله دَوَچی (شتربان) تبریز اقامت داشت. میرزااسماعیل در اوایل جوانی در شهر لنکران از توابع باکو سکنی گزید و فرزندش محمد در یکم ژانویه ۱۸۸۵ در شهر لنکران به دنیا آمد. بخشی از تحصیلاتش را در زادگاهش فراگرفت. بعد از فوت پدر که دچار مشکلات معیشتی شده بود همزمان با تحصیل برای تأمین امرار معاش به معلمی روی آورد. او همچنین در باکو دوره دفترداری را نزد یک پرفسور

آلمانی به نام فون کرزن به پایان رساند و پس از آن با انگیزه ورود به آموزشگاه نظامی سفر به اروپا را در پیش گرفت که موفق به اتمام سفر نشد و در اوایل ۱۹۰۹م برای شرکت در امور سیاسی به ایران آمد. او در آستارا ضمن آشنایی با ابوالحسن خان همدانی بهجت به کمیته انقلاب محلی معرفی و به عضویت آن کمیته درآمد. در سال ۱۹۱۲ به مدت یک سال اجباراً به روسیه مهاجرت کرد و پس از بازگشت، مترجم بانک استقراضی شعبه آستارا شد. او در سال های ۱۹۱۷-۱۹۱۶ به عضویت حزب دمکرات ایران درآمد و پس از شش ماه فعالیت به علت محدودیت سیاسی از آن حزب خارج و در ۱۹۱۸م به حوزه مخفی حزب عدالت داخل گردید. در ژوئن ۱۹۲۰ با تشکیل کنگره فرقه عدالت در انزلی، آخوندزاده از سوی تشکیلات آستارا به عنوان نماینده در آن کنگره حضور یافت و پس از اتمام کنگره از سوی حزب به کنگره خلق های شرق در باکو به عنوان نماینده انتخاب و اعزام گردید. به موازات همین، عده های از انقلابیون ایران در آسیای میانه به ریاست حیدر خان عمواوغلی در باکو در همان کنگره شرکت نمودند. گزارش هایی که فراکسیون کمونیست های ایران در کنگره ارائه دادند درباره جریان و کار های انقلابی در ایران با انتقاداتی همراه بود. با تصمیمات اتخاذی در کنگره مقرر شد که در عملیات خلق های آسیا برخی مسائل دشوار سیاسی وجود دارد که برای حل اینگونه مسائل به رهبری لنین نیاز است. متعاقب همین آخوندزاده به عنوان نماینده از جانب حزب کمونیست انتخاب و برای دیدار با لنین روانه مسکو شد. او در آن دیدار درباره مشی حزب کمونیست ایران اطلاعاتی ارائه داد. بر اثر همین دیدار پس از بازگشت به باکو به پیشنهاد کمینترن قریب دو سوم اعضای کمیته مرکزی برکنار و نه نفر از طرفداران مشی سیاسی حیدر خان عمواوغلی از جمله محمد آخوندزاده به کمیته مرکزی راه یافتند. او از سوی کمیته مرکزی مأمور مذاکره با احسان الله خان و میرزاکوچک خان جنگلی شد. فعالیت های آخوندزاده در سال ۱۳۰۲ش به شدت از طرف رئیس تیپ مستقل شمال محدود شد. آخوندزاده بعدها به علت شرایط نامناسب در ایران نماند و در تاجیکستان به فعالیت علمی روی آورد و به نام مستعار سیروس بهرام مشهور بود. (آخوندزاده، خاطرات رفیق سیروس بهرام، صص ۷۸-۷۱؛ الموتی، فصولی از تاریخ مبارزات سیاسی و ...، ص ۱۷۶).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۸، ص ۶۳.

۵- FO E ۵۸۲۲/۶۹/۳۴

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۱۳۵۵۲، آرشیو ۳۰۳ف ۵ الف الف ۱.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۰، ص ۵۲.

۸- همان، پ ۱۶، ص ۳۸۹. کشتی یا ناو پرسپولیس نخستین ناو جنگی بود که دولت ایران وارد خلیجفارس کرد. این کشتی در دوره ناصرالدینشاه از آلمان به بندر بوشهر آورده شد. این ناو که همراه با کشتی دیگری، به نام کشتی شوش به قیمت سی هزار لیره خریداری شد و پرسپولیس نام گرفت ۶۰۰ تن گنجایش و ۴۵۰ اسب بخار توان داشت و بیش از ۴ توپ جنگی حمل میکرد. احمد خان دریابیگی که زمانی حکمرانی بنادر خلیجفارس را داشت یکی از ناخدایان این کشتی بوده است. این کشتی هماکنون به موزه دریا و دریانوردی بوشهر انتقال یافته و در دست بازسازی است.

۹- همان، پ ۴۰، ص ۱۰۳. این تکذیبیه در ششم اردیبهشت از طرف وزارت جنگ به سفارت انگلیس در تهران فرستاده شد و افزون بر آن تأکید شد «به هیچوجه اقداماتی که ناقض بیطرفی باشد... به عمل نخواهد آمد.»

آسایش اتباع ایران فراهم گردد تا «زیاده بر این دچار شکنجه و عذاب مشی اعراب واقع نباشند.»(۱)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست آیت الله سیدحسن مدرس تشکیل شد. در ابتدا حائریزاده در لزوم شروع به کار انجمن های ایالتی و ولایتی صحبت کرد و گفت که به ویژه وجود آنها در انتخابات پیشرو اهمیت مییابد. سپس به پیشنهاد نصرتالدوله لایحه مربوط به کمک به ارومیه در دستور قرار گرفت. در این جلسه وزیر مالیه، فرزین را به عنوان معاونت جدید این وزارت خانه به نمایندگان معرفی کرد.(۲)

 تغییر حاکم تهران

نظامالدوله حاکم تهران از مقام خود استعفا کرد و به جای او ظهیرالدوله به سمت ایالت تهران منصوب شد. نظامالدوله از نمایندگان مجلس بود که هنگام برکناری محمودآقا انصاری حاکم نظامی تهران، به جای او نشست.(۳)

 رئیس جدید نظمیه فارس

به درخواست والی فارس، سلطان سیدمصطفی خان راسخ از صاحب منصبان قدیمی اداره نظمیه که در چندین کمیساریا ریاست داشته، به عنوان رئیس نظمیه فارس منصوب شد.(۴)

 اجتماع در میدان توپ خانه

عصر امروز جمعیت زیادی که گفته شد بیشتر آنها کارگر بودند در برابر ساختمان بلدیه در میدان توپ خانه گردهم آمدند و درباره انتخابات مجلس شورای ملی ابرازنظر کردند. سخنرانان این اجتماع آقاسیدرضا روضهخوان و آقای مرآت بودند. «در ضمن اظهارات ناطق متواتراً صدای مرده باد وکلای خائن از جمعیت بلند بود.»(۵)

 کنسولگری انگلیس و پاشیدن تخم نفاق

روزنامه فکر آزاد در شماره امروز خود کنسولگری انگلیس در مشهد را متهم کرد که با پرداخت رشوه به برخی از واعظان به اختلافات میان شیعیان و سنّیها دامن میزند. این روزنامه مینویسد بسیاری از روحانیان باشرف از این اقدام سر باز زدهاند.(۶)

(تصویر) نقشه بحرین

۱- گزیده اسناد خلیج فارس، ج ۲، ص ۴۵.
۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۴۷، ص ۲.

۳- همان، ص ۳. علی خان دولوی قاجار ملقب و مشهور به ظهیرالدوله فرزند محمدناصر خان و داماد ناصرالدینشاه و همسر فروغالدوله (ملکه ایران) است که سالها ایشیک آقاسی باشی (رئیس تشریفات) سلطنتی بود. وی در ۱۶ ربیعالاول ۱۲۸۱ در جمالآباد شمیران زاده شد. در ۱۲۹۴ق که پدرش درگذشت به خدمت دولتی روی آورد. دو سال بعد به وزارت تشریفات دربار منصوب شده، لقب ظهیرالدوله دریافت کرد. او از سنین جوانی از مریدان مخلص حاجمیرزاحسن اصفهانی (صفیعلیشاه) بوده، سالها در حلقه خواص وی درآمده بود که پس از مرگ صفیعلیشاه در ۱۳۱۶ق، بنا به وصیت او، به مقام جانشینی صفیعلیشاه ارتقاء یافت. در این اوان که مظفرالدینشاه زمام امور کشور را در دست گرفته بود، انجمنی به نام اخوت در خانه خود واقع در خیابان فردوسی بنیاد نهاد که حدود صد و ده نفر در آن عضویت داشتند. در ۱۳۲۳ق مجله مجموعه اخلاق را به دست انتشار سپرده و در شمار مشروطهخواهان به فعالیت پرداخت. سال بعد به حکومت همدان و در ۱۳۲۵ق به حکمرانی کرمانشاه رفت. در زمان سلطنت محمدعلیشاه حکومت گیلان را به عهده گرفت. در این اوان شاه دستور داد مجلس شورای ملی را به توپ ببندند که در این واقعه بیشترین لطمه بدو رسید و خانهاش به تاراج رفت. میرزاعلی خان که تخلص صفا هم داشت در ذیقعده ۱۳۴۲ در جعفرآباد شمیران چشم از جهان فروبست و جنازهاش در شمال تجریش که امروزه به قبرستان ظهیرالدوله یا سر قبر ظهیرالدوله شناخته میشود، مدفون گردید. دیوان شعر، چند رساله منظوم با عناوین سبحه صفا، رعنا و زیبا، مجمعالاطوار و یادداشت های ظهیرالدوله درباره نهضت مشروطیت از آثار وی است. (بامداد، شرح حال رجال ایران...، ج ۲، صص ۳۶۷ تا ۳۷۰؛ خاطرات و اسناد ظهیرالدوله، صص ۱۴ و ۱۵؛ همایونی، تاریخ سلسله های طریقه نعمتاللهیه ...، صص ۳۰۴ و ۳۰۵).

۴- همانجا.

۵- روزنامه اتحاد، س ۲، شم ۸۹، ص ۲.

۶- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۴۷۲.

ص: ۳۳

 دوشنبه

۱۹ فروردین ۱۳۰۲

۹ آوریل ۱۹۲۳

۲۲ شعبان ۱۳۴۱

 درخواست آمارگیری از وزارت مالیه

رضا خان وزیر جنگ در نام های که به وزارت مالیه نوشت با این توضیح که لایحه قانون سربازگیری اجباری اخیراً تقدیم مجلس شورای ملی شده و به زودی تصویب میشود، نیازمند به «احصائیه نفوس مملکت» هستیم. وی از وزارت خانه یادشده خواست نماینده خود را برای شرکت در کمیسیونی که به همین منظور برپا خواهد شد معرفی کند.(۱)

یک ماه پس از این درخواست وزارت مالیه نماینده خود را معرفی کرد.

 اعدام نظامیان فراری

عبد الله طهماسبی امیرلشکر شمال غرب امروز در استعلام از وزیر جنگ در مورد نظامیان فراری «مخصوصاً در موقع عملیات جنگی [که] سکته بزرگی به دیسیپلین و انتظامات نظامی وارد میآورد» پرسید و این که چه مجازاتی باید در حق آن روا داشته شود. رضا خان نیز در پاسخ نوشت که «نظامیان فراری از جنگ باید اعدام شوند.»(۲)

 تنبیه به شیوه امیرلشکر غرب

امیرلشکر شمال غرب پس از غلبه بر مقاومت های طایفه فولادلو در خلعسلاح و به عنوان خسارت «عجالتاً از امیر عشایر یکصد رأس قاطر و از رؤسای فولادلو یکصد رأس اسب و یکصد نفر شتر» خواسته است. «مشارالیهم مشغول تحویل آن میباشند.»(۳)

 اعلامیه نشریه پیام

ابراهیم فخرایی(۴) در اعلامی های که امروز در رشت منتشر کرد از انتشار نشریه پیام خبر داد. ادبیات این اعلامیه نشان میداد که وی نشریه را با گرایش های منتسب به عقاید کمونیستی نشر خواهد داد. از این رو پس از توزیع آن، فرمانده تیپ مستقل شمال در نام های به وزارت جنگ در مورد ابراهیم فخرایی نوشت که او پیش از این از کارمندان معارف انزلی و آموزگار بوده است و ضمن اعتصاب با دیگر همردیفان خود «از هیچگونه عملیات بر ضد امنیت خودداری نداشته و به همین علت از شغل خود منفصل» و به رشت رفته است. رئیس تیپ شمال در این نامه محرمانه نشر جریده پیام فخرایی را «برخلاف امنیت و انتظامات» منطقه ارزیابی کرد و نوشت که از اداره نظمیه خواسته است از چاپ و توزیع آن جلوگیری کند.(۵)

□ واکنش وزارت جنگ نسبت به مندرجات روزنامه کار

پس از آن که روزنامه کار در شماره یازدهم خود درباره حاکم نظامی انزلی سلطان اسماعیل خان دیهیم نوشت که وی «در تمام اعمال خود با چند نفر از عمال اجانب موسوم به تاجر مشورت میکند و کاملاً در تحت نفوذ آنها واقع گشته» و اضافه کرد «رئیس کابینه حکومتی، مستشار دیوان هم آزادیخواهان را در نظر حکومت آشوبطلب جلوه داده، مبالغ زیاد از مردم گرفته و با مقامات اجنبی مربوط است» موضوع به ریاست تیپ شمال منعکس شد تا نظر خود را بیان دارد.(۶)

□ اقدامات پیشگیرانه در بهار و خنثی کردن شورش های محلی

امیرلشکر غرب یادآور شد که اگر بتوان با برخی از اقدامات پیشگیرانه و غیرنظامی در صفحه کردستان از شورش هایی که معمولاً در فصل بهار آغاز میشود جلوگیری کرد، بهتر از اقدامات نظامی خواهد بود. اکنون به قرار گزارش های رسیده از بانه و سقز برخی مشغول خرید اسلحه و فشنگ هستند تا به خارج از شهر منتقل کنند. وی افزود اگر «اجازه فرمایند نظمیه سقز را ضمیمه اداره قشونی نموده و با مراقبت مستقیم کاملاً ـ وضع شهر را تحتنظر گرفته از حدوث اتفاقات غیرمنتظره که در نتیجه غفلت کنونی بعضی مأمورین کشوری ممکن است در آتیه واقع شود» جلوگیری شود.(۷) موضوع به حاکم کردستان منتقل شد.

□ اقدام به آزادی یک رابط برونمرزی

احمدبیک رابط لشکر غرب با مناطق کردنشین بینالنهرین به دنبال مخالفت با برخی دیدگاه های شیخ محمود هنگام حضور در سلیمانیه دستگیر شد.

وی «اکنون نیز همراه شیخ مزبور در غار های کوه سورداش» است. امیرلشکر غرب امروز از وزیر جنگ خواست که دولت با اقدامات سیاسی مقدمات آزادی احمدبیک را فراهم کند. رضا خان در برابر این درخواست پاسخ داد که اهمیت ندارد.(۸)

۱– سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۰۴۷۶۸، آرشیو ۸۳۵ ج ۳ الف الف ۱.

۲– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲ش، پ ۴۶، صص ۴۰ و ۴۱.

۳– همان، پ ۴۶، ص ۱۰۷.

۴– ابراهیم فخرایی فرزند حاجیرضا بازرگانی در سال ۱۳۱۷ق در محله آفخرا در رشت متولد شد. ابتدا شهرت رضازاده داشت که بعدها فخرایی را برگرفته از محله فخرا برگزید و تا پایان عمر بدان آوازه یافت. فخرایی تحصیلاتش را در مکتب خانه و مدرسه نوبنیاد مجدیه و اتفاق گذراند؛ سپس به دمشق رفت و در کالج کاتولیک های یونانی به تحصیل پرداخت. با آغاز جنگ اول جهانی به رشت بازگشت؛ سپس عازم تهران شد و در مدارس مروی و دارالفنون تحصیلاتش را پی گرفت. در این زمان به نهضت جنگل پیوست و با میرزاکوچک خان به همکاری پرداخت. ابتدا منشی مخصوص میرزاکوچک خان بود؛ سپس مسئول حسابرسی و پرداخت جیره نفرات شد. پس از مدتی هم تصدی تشکیلات فرهنگی جنگل را بر عهده گرفت. او چندین مدرسه در صومعهسرا، فومن، ماسوله و شفت ساخت. پس از نهضت جنگل (۱۳۰۰ش) مدتی را در زندان گذراند.

پس از آزادی بـه شـغل پـدر کـه تجـارت نفت و بنزین در گیلاـن بـود روی آورد، امـا در این کـار دوام نکرد و به کـار هـای فرهنگی پرداخت و مـدیریت مـدرس های را در انزلی به عهده گرفت. در ۱۳۰۱ش بر اثر اعتراضـات و اعتصابات معلمین برای احقاق حقوق خود، از کار معاف شد. سـپس به کار مطبوعاتی پرداخت و روزنامه پیام را منتشـر کرد. روزنامه او خیلی نپایید و پس از دو شـماره توقیف شـد. چندی سـردبیر روزنامه طلوع گردید. مدتی هم در انتشار روزنامه طوفان به فرخی یزدی کمک کرد. در ۱۳۰۶ش مجله فروغ را در رشت منتشر کرد. در تأسیس و توسعه دائمی کتاب خانه ملی رشت نیز نقش داشت. چندی در تهران سرپرست مدرسه منوچهری بود. در ۱۳۱۲ش دوره قضایی را گذراند و پروانه وکالت گرفت. به رشت بازگشت، ولی از آنجا به قزوین تبعیـد شد. امین صـلحی قزوین، تصدی عدلیه اردبیل، تبریز، بروجرد، آبادان ، محال ثلاث، دادسـتانی قزوین، ریـاست دادگستری اراک، گیلاـن، مسـتشاری مرکزی، بازرسـی قضـایی و بازرسـی کـل کشور از جمله مشاغل مهم او در این دوران اسـت. در ۱۳۲۴ش که از خـدمت قضـایی برکنـار شـد، روزنـامه فروغ را به جای مجله فروغ در تهران بیرون داد. وی به همراه عـد هـای حزب جنگـل را در رشت تأسـیس کرد که مـدتی دبیر آن بـود. طی سـال هـای ۱۳۲۸-۱۳۲۶ در دادگـاه های استیناف مرکز، بازرسـی قضایی امور انتخابات و بازرسـی کل کشور را انجام میـداد. بعـد از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ش هم با درجه اول در دادگستری بازنشسـته شد. فخرایی به گیلکی و فارسی شعر میسروده، سردار جنگل، گیلان در جنبش مشروطیت، گیلان در قلمرو شـعر و ادب و گزیده ادبیات گیلکی از آثار مشـهور اوست. وی در ۱۶ بهمن ۱۳۶۶ در تهران درگذشت و در بقعه سـلیمانداراب رشت در جوار قبر میرزاکوچـک خـان جنگلی مـدفون گشت. (گلزار مشاهیر، صـص ۳۱۵-۳۱۴؛ سرتیپپور، نامها و نامدار های گیلان، صص ۳۷۰-۳۶۹).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، پ ۱۰۶، صص ۲۸ و ۲۹.

۶- همـان، پ ۱۰۶، صـص ۲۶ و ۲۷. محمدحسـین آیرم رئیس تیپ شـمال ضـمن تکـذیب منـدرجات روزنامه کار خواسـتار استیضاح آن شد. (همان، پ ۱۰۶، ص ۲۵).

۷- همان، پ ۷۵، صص ۱۲۵ و ۱۲۶.

۸- همان، پ ۶۴، ص ۷۸.

 اقدام به بازگرداندن مرزنشینان

وزارت امور خارجه امروز گزارش کارگزاری اردبیل را مبنی بر مهاجرت ساکنان روستا های خراب شده ناحیه حسن خانلو(۱) به خاک روسیه، به اطلاع وزارت جنگ رساند. «متمنی است از اقداماتی که در تأمین آسایش آنها برای معاودت به ایران میفرمایند وزارت امورخارجه را نیز» با خبر کنید. وزارت جنگ موضوع را از طریق لشکر شمال غرب پیگیری کرد.(۲)

 نفرات لشکر شمال غرب

با مجوزی که از طرف وزارت جنگ صادر شد، لشکر شمال غرب اجازه یافت تا شش هزار نفر نیرو جذب کند. لشکر شمال غرب قبلاً درخواست کرده بود که اکنون که به دنبال خلعسلاح طوایف مرزی، نواحی سرحدی خالی از پست و پایگاه شده، لشکر شمال غرب تقاضای افزایش نیرو و استخدام نفرات تازه دارد تا بتواند جایگزین طایفه هایی کند که پیش از این از مرزها محافظت میکردند. امروز این موضوع به وزارت جنگ منعکس شد، اما پاسخ چنین بود: «بیش از شش هزار نفر محل نیست.»(۳)

(تصویر) احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، سمت چپ

(تصویر) سران نهضت جنگل در کسما

۱- روستای حسن خانلو در استان اردبیل و نقطه مرزی میان ایران و آذربایجان (شوروی سابق) است. دشت مغان از سمت شرق به همین روستا محدود شده، در آنجا به پایان میرسد. در این منطقه طایف های نیز به همین نام زندگی میکنند.
۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۰، صص ۸۵ تا ۸۸.
۳- همان، پ ۴۵، صص ۹۶ و ۹۷.

ص: ۳۵

 سه شنبه

۲۰ فروردین ۱۳۰۲

۱۰ آوریل ۱۹۲۳

۲۳ شعبان ۱۳۴۱

 صدیقه دولتآبادی در راه اروپا

بنابر آنچه که مرزبانها از ناحیه غرب خبر دادنـد، صـدیقه دولتآبادی «مـدیر مجله زبان زنان، بـدون چادرو روباز به معیت دکتر رُلانـد فرانسوی به طرف اروپا» از مرز خارج شـده است. ۱ به واسـطه ظـاهر دولتآبادی سوءظن مرزبانها برانگیخته میشود. اما به واسـطه اظهارات دکتر رلاند، دولتآبادی با اجازه وزارت خارجه برای معالجه راهی اروپا است. «نظر به این که این نوع مسافرت برای نسوان ایران معمول نبوده» موضوع به وزارت جنگ منعکس میشود. (۱)

 کمک به انتخاب نصرتالدوله از کرمانشاه

رضـا خـان وزیر جنـگ امروز در تلگرام کوتـاهی که به امیرلشـکر غرب فرسـتاد نوشت: «برای این که مخالفین ما در انتخابات محدود باشند در موضوع انتخاب نصرتالدوله مخالفت ننموده بلکه مساعدت هم به عمل آورید.»(۲)

طُرفه این که رضا خان با انتخاب نصـرتالدوله مخالف بود و پیش از این توصـیه هایی برای پیشـگیری از برآمدن او و نشستن بر کرسـی مجلس کرده بود. از این رو امیرلشـکر غرب در پاسـخ وزیر جنـگ نوشت که زمینه های انتخاب او را از بین برده بودم «حتی طرفداران مشارالیه را نیز قانع نموده که از این نظریه منصرف شوند [اما] اینک امر مبارک زیارت و دستورات مؤکد لازم صادر شد که بر عکس دستور سابق رفتار نمایند.»(۳)

 توطئه مأمور سیاسی انگلیس در بلوچستان

وزارت امـور خـارجه امروز تلگرام حامدالـدوله حـاکم دزداب را دریـافت کرد. در ایـن تلگرام آمـده بـود کـه کلنـل گیز «پلتیکالاجنت مکران» در بلوچسـتان به دیدار دوستمحمد خان بلوچ، یاغی و متمرد منطقه، رفته است. «میگویند او را تحریص و ترغیب به یاغیگیری نموده است.» موضوع محرمانه به وزارت جنگ منعکس شد و وزیر جنگ پانوشت کرد نامه «ضـبط شود.» یعنی بایگانی شود.۴(۴)

 فرار رشیدالممالک خلخالی

پس از آن که وزیر جنگ امروز از امیرلشـکر شـمال غرب خواست «پس از ضـبط دارایی امیرعشایر و رشیدالممالک آنها را به

طهران روانه دارید»،عبد الله طهماسبی پاسخ داد که رشیدالممالک با خدعه نزد سالارخاقان رفته و در منطقه خلخال خود را گم کرده است. دستور لازم برای دستگیری داده شده، اما امیرعشایر در اردبیل زندانی است.(۵)

 رواج سکه های نقره ضرب روسیه در شمال

به گزارش محمدحسین خان آیرم رئیس تیپ شمال «در کلیه سواحل بحر خزر مسکوکات نقره ضرب روسیه رواج و دائم هم زیادتر میشود.» خبر وقتی به اطلاع وزیرجنگ رسید بیآنکه آن را به مسئولان ذیربط ارجاع دهد، گفت: «ضرری ندارد.»(۶)

 شکایت رسمی وزارت جنگ از عباسقلی خان

در نام های که امروز وزارت جنگ به وزارت امور خارجه فرستاد، از اقدامات عباسقلی خان صلاحی کارگزار اردبیل و رئیس کمیسیون سرحدی بیلهسوار در ترغیب طوایف مرزنشین به تحویل ندادن سلاح خود به لشکر شمال غرب، شکایت کرد و خواست که هر چه زودتر او را به تهران بخوانند، چرا که «ممکن است از ناحیه نظامیان توهینی به ایشان وارد آید که برای حفظ حیثیات و اعتبارات دولت مناسب نباشد.» وزیر جنگ با این تهدید ضمنی نامه را به وزارت امور خارجه فرستاد. وزارت امور خارجه در پاسخ گفت که «عباسقلی خان صلاحی» راهی تهران شده است تا درباره موضوعات یاد شده توضیح دهد.(۷)

 تبلیغات روسها و عجز مسئولان داخلی

پس از رسیدن گزارش هایی مبنی بر تبلیغیات گسترده روسها در موضوع کمونیسم در آستارا، وزارت امور خارجه در نام های به وزارت جنگ نوشت که با سفارت روسیه مذاکراتی به عمل خواهد آمد؛ اما خوب است آن وزارت خانه و نیز وزارت داخله اقداماتی برای جلوگیری از گسترش این نوع تبلیغات به عمل آورند. در ذیل این نامه نوشته شده: «چه بکنیم؟»(۸)

 تقاضای امیرلشکر غرب برای تغییر نظمیه بروجرد

پس از درخواست احمد خان امیراحمدی امیرلشکر غرب برای تغییر نظمیه سقز (ر.ک: ۱۹ فروردین) وی اینک درخواست جابهجایی رئیس نظمیه بروجرد را دارد. وی میگفت شریفالممالک رئیس نظمیه بروجرد بیکفایت است چون چند

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۴، ص ۸۱. پس از رسیدن تلگرام یاد شده به وزارت جنگ از قلعهبیگی تهران خواسته میشود که تحقیقات خود را در این باره ارائه کنند. چند روز بعد قلعهبیگی تهران در نام های محرمانه مینویسد که «مشارالیها مدتی است مبتلا به ورم کلیه است که اطبا از معالجه آن عاجز» از این رو همراه دکتر رلاند که عازم اروپا بود، دولتآبادی نیز با او همراه شد. قلعهبیگی در ادامه افزود: «موضوع بیحجاب بودن هم این است که مشارالیها از پیروان عقیده ضدحجاب (ب هایی) هستند و نطق های مفصلی هم در این خصوص ایراد نموده است.» (همان، پ ۶۴، ص ۷۹). برای آگاهی از زندگینامه صدیقه دولتآبادی، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۱۱۸.

۲- همان، پ ۱۷، ص ۲۶۳.

۳- همان، پ ۱۷، ص ۲۶۷. نصرتالدوله در ن هایت با تمهیدات لشکر غرب از کرمانشاه به نمایندگی انتخاب میشود.

۴- همان، پ ۲۶، صص ۲۳ و ۲۴.

۵- همان، پ ۴۶، صص ۱۱۲ و ۱۱۳.

۶- همان، پ ۸۳، صص ۱۱ و ۱۲.

۷- همان، پ ۴۱، صص ۲۲ و ۲۳. همچنان که در اخبار روز های گذشته یاد شد، عباسقلی خان کارگزار معتقد بود خلأ ناشی از طوایف مرزنشین پس از خلعسلاح با تجاوزات روسها پر خواهد شد که این چنین هم شد.

۸- همان، پ ۳۶، ص ۱۳.

فقره سرقت در شهر واقع شده است.(۱) وزیر جنگ از او خواست که موضوع را با حاکم بروجرد، شریفالدوله، مطرح کند.

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز پیش از غروب به ریاست مؤتمنالملک تشکیل جلسه داد. در ابتدا پرسش های نمایندگان مطرح شد و میرزاعلی کازرونی از علت حضور ۸۰۰ نظامی انگلیسی در جنوب ایران پرسید. (ر.ک: ۱۶ فروردین) پرسش بعدی او استخراج خاک سرخ از جزیره ابوموسی بدون اجازه دولت ایران توسط انگلیسها، و بالاخره مالکیت ایران بر جزایر بحرین بود.(۲)

 حضور احمدشاه در مدرسه نظام

امروز احمدشاه به همراه وزیر جنگ، وزرا، معاونین و رؤسای دوایر دولتی در مدرسه نظام حاضر شدند. غیر از نظارت بر آزمون شاگردان مدرسه، در مراسمی که محصلین برای حاضران لشکری و کشوری برپا کردند، شرکت نمودند.(۳)

 قتل زایرخضر خان

روزنامه شفق سرخ در نخستین خبر صفحه اول از کشته شدن زایرخضر خان نوشت. «زائرخضر خان تنگستانی که یکی از مجاهدان ضداجنبی و سوابق درخشان و قابل تقدیمی در مقابل تهاجم انگلیسها داشت کشته شده است. این یک قربانی ذیقیمت دیگری است که تصور میکنیم در آستانه سیاست انگلستان در جنوب تقدیم شده است. در سال قبل شیخ حسین خان چاهکوتاهی را کشته و اینک یکی از بزرگترین مجاهدان راه استقلال و وطنپرستی همآغوش خاک و خون گردید.»(۴) خبری که از بوشهر رسید چنین بود: «حسن غلامعلی دزد تنگستانی با ده نفر کسان خود به تحریک احمد خان انکالی در قلعه اهرم زایرخضر خان سالارافخم و سام خان پسرش [را] شهید ساخته، داراییاش غارت، ناموسش اسیر» شده است.»(۵)

 شکایت اهالی یزد

به نوشته روزنامه اقدام گروهی از اهالی یزد با حضور آیت الله یزدی و برخی نمایندگان در تلگراف خانه این شهر اجتماع کرده و با «مخابرات حضوری» از تعدیات مشیرالممالک پیشکار سابق مالیه شکایت کردند.(۶)

 تأسیس «کلوپ ساویت»

به گزارش کارگزاری مهام خارجه مازندران تجارت خانه های ونشترک و سانترسایوز و کمپانی نفت کماکسپرت، ساختمان و باغ امیراکرم لاریجانی را اجاره کرده، تابلوی «کلوپ ساویت» را بر سر در آن نصب نمودهاند. «احداث یک چنین محلی معلوم است برای چه زمینهسازی و تشکیلات و تبلیغات است. فرقه اجتماعیون به طور حتم در این کلوپ جایگاه خواهند داشت.»(۷)

□ دستور وزارت خارجه به سفیر ایران در لندن

وزارت امور خارجه امروز در تلگرامی که به لندن فرستاد از سفیر درخواست کرد درباره حضور نظامیان انگلیس در دزداب و بوشهر با مقامات انگلیس مذاکره کرده، بگوید که «وجود قوای خارجی مخالف حیثیت ایران است.»(۸)

□ آخرین اقلام دادوستد شده بین ایران و روسیه

کالا هایی که اخیراً از مازندران به روسیه صادر شده عبارت است از: پنبه، قیصی، برنج، پوست سگ آبی، روباه، شغال، موم سفید و پرتقال.

در برابر، کالاـ هایی که از روسیه وارد ایران شده عبارت است از: قند ماشینی، شکر، لوله لامپا، شیشه، آهن، کاغذ تحریر، صابون، نفت، انواع قوری، ململ ماهوتی، استکان.(۹)

□ صدور مجوز برای ده نشریه

نشریات ملانصرالدین به مدیریت حبیب الله خان سعیدی، بینالنهرین به مدیریت آقاسیدحسن سبطالشیخ ، طهران به مدیریت میرزا ابراهیم خان نصیرالسلطان، کارون به مدیریت حاجیمحمدجواد خان شیروانی، سرحد به مدیریت میرزامهدی ادیب تبریزی، پیام به مدیریت میرزاسیدحسن شکوهی یزدی، بوستان به نام محققالعلما، سهیل به نام سیدعبدالعلی جعفری یزدی، افلاک به نام سیدنجمالدین طباطبایی، نجات وطن به نام سیدحسن مدنی از شورای معارف مجوز نشر گرفتند.(۱۰)

(تصویر) صدیقه دولت آبادی

۱- همان، پ ۷۵، ص ۱۱۰.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۴۸، ص ۱.

۳- همان، ص ۲.

۴- روزنامه شفق سرخ، شم ۱۳۴، ص ۱. برای آگاهی از زندگی زایرخضر خان تنگستانی، ر.ک: همین کتاب، ج ۲، ص ۲۷۷.

۵- همان، ص ۴. ورود قوای انگلیس از یک سو و به شهادت رسیدن زائرخضر خان به واسطه همزمانی، ظن بسیاری برانگیخت که این اقدام، به واسطه سابقه ضدانگلیسی زائرخضر خان توسط نیرو های اشغالگر صورت گرفته است. به نوشته روزنامه ایران وزارت خارجه مشغول تحقیق است و در این مورد از دولت انگلیس هم پرسشی کرده است. (روزنامه ایران، شم ۱۳۴۹، ص ۱).

۶- روزنامه اقدام، شم ۱۱۵، ص ۳.

۷- اسناد وزارت خارجه، ۴۴-۹-۴۹-۱۳۰۲.

۸- همان، ۴۹-۲۲-۴۰-۱۳۰۲. پیرو این دستور سفیر با «نوت وربالی» از مسئولان وزارت امور خارجه انگلیس دیدار و پس از گفت و گو از او شنید که «در این باب بعد از تحقیقات و مذاکره با مقامات لازمه نتیجه را اطلاع خواهد داد.» (همان،

۱۲-۲۲-۴۰-۱۳۰۲).

۹- همان، ۲۲ و ۲۴ و ۲۷-۲۳-۳۶-۱۳۰۲.

۱۰- اسناد مطبوعات ...، ج ۱، ص ۳۲۳.

ص: ۳۷

 چهارشنبه

۲۱ فروردین ۱۳۰۲

۱۱ آوریل ۱۹۲۳

۲۴ شعبان ۱۳۴۱

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز پس از غروب مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد. در این نشست آیت الله سیدحسن مدرس به واسطه به تعویق افتادن انتخابات مجلس سخنانی ایراد کرد و گفته های خود را قبل از این که حمله به دولت مستوفیالممالک بداند، اعتراض به اجرا نشدن قانون دانست. وی گفت که روز چهارم فروردین باید از طرف دولت اعلان انتخابات در تمام کشور انتشار مییافت، و این وظیفه قانونی دولت بود. هشدار مدرس نسبت به تکرار دوره فترت برای مجلس بود.(۱)

 حضور حاجآقانور الله در تهران

میرزاابوطالب اسلامیه با درج یک آگهی با عنوان «خیرمقدم» خبر از حضور «حجتالاسلام والمسلمین آیت الله آقای حاجی آقانور الله مجتهد نجفی» در تهران داد. در این آگهی آمده است روز جمعه ۲۶ شعبان در باغ سراجالملک واقع در حضرت عبدالعظیم علیهالسلام از ایشان استقبال خواهد شد.(۲)

 شاهجهان خان در راه تهران

شاهجهان خان که به دعوت امیرلشکر جنوب به اصفهان آمده بود، برخلاف قرار که باید به کرمان میرفت، راهی تهران شده است. وی یکی از رؤسای بلوچستان است که در قلعه مگس ساکن است.

وی از مطیعان دولت و امیرلشکر جنوب مایل به تقویت موقعیت او در منطقه بود.(۳)

 سفارش رئیسالتجار به امیرلشکر شرق

وزارت جنگ در تلگرامی که امروز به امیرلشکر شرق فرستاد تأکید کرد که رئیسالتجار از ارادتمندان رضا خان، وزیر جنگ است و مورد توجه وی، «حسبالامر مقتضی است حضرتعالی نیز کمال مساعدت و همراهی را در پیشرفت امورات ایشان معمول دارید.»(۴) رئیسالتجار در این زمان بر سر تملک زمین هایی با آستان قدس رضوی اختلاف داشت و موضوع در عدلیه بررسی میشد. ظاهراً در زمین های یاد شده کشت و زرعی صورت میگرفت که امیرلشکر باید از آن جلوگیری میکرد.(۵)

□ معینالرعایا در بستر بیماری

پس از درخواست حاکم مازندران و موافقت وزیر جنگ، قرار شد معینالرعایا از منطقه بیرون رانده شود؛ حتی دستور تبعید او نیز در اواخر سال گذشته صادر شد. حاکم مازندران معتقد بود با وجود او در منطقه امر انتخابات مجلس پنجم به درستی پیش نخواهد رفت. اما اینك وی در سفلی کلای بندپی در بستر بیماری افتاده است و از حاکم تقاضای دکتر و رسیدگی دارد. او در نام های به امیراکرم حاکم مازندران خواهان ر هایی است که حکایت از تبعید او به این مکان و تحتالحفظ بودن دارد. کربلایی جعفر معینالرعایا در این نامه درخواست میکند اجازه یابد در نزدیکی بارفروش منزل گیرد و یا مازندران را ترک نماید.(۶)

□ سفارش های انتخاباتی

وزیر جنگ، رضا خان امروز تلگرامی به حاکم اصفهان و امیرلشکر جنوب فرستاد و با این توضیح که «شخصاً کشف نمایید» نوشت که «شاهزاده یمینالسلطنه از طرفداران قشون محسوب میشود. مقتضی است در موقع انتخابات مساعدت با او بکنید.»(۷)

□ اعتراض دو کنسولگری به برقراری نگهبانی

پس از آن که از طرف مقامات محلی برای شهبندر خانه عثمانی و ویس کنسولگری انگلیس در سنندج نگهبان تعیین شد تا در برابر ساختمان های آنها قراول دهند، هر دو نمایندگی با رجوع به کارگزاری سنندج نسبت به موضوع اعتراض کردند و خواستار برچیده شدن شش قراول شدند. ظاهراً نگهبانها از طرف لشکر غرب مأمور این کار شده بودند.(۸)

□ قتلعام قاتلان زائرخضر خان

بنابر گزارش های رسیده از برازجان و بوشهر صبح امروز با همراهی قشون، حسن غلامعلی با ده نفر از کسان او که قاتلان زائرخضر خان بودند کشته یا فراری شدند.

در این حمله فرزندان زائرخضر خان و شیخ حسین چاکوتاهی نیز شرکت داشتند. گفته میشود اموال به یغما رفته زائرخضر خان نیز پس گرفته شد.(۹)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۴۹، ص ۱؛ مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، صص ۴۱۲ و ۴۱۳.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۴۹، ص ۱. ایشان برای زیارت آستان قدس رضوی(ع) راهی مشهد بود.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۳۸۱ و ۳۸۲. در دوره قاجار، خوانین بلوچ در کنار خوانین سایر مناطق ایران، از ارکان عمده حکومت به شمار میرفتند و معمولاً فرمانبر حکام ولایات بودند. شاهجهان خان کرد، که سردار کرد های زابلی سراوان بود با والی کرمان و بلوچستان ارتباط دوستان های داشت. مطابق اسناد موجود شاهجهان خان در سال ۱۳۰۰ش به نمایندگی از سردار جیهند خان یاراحمد زایی، سردارجمعه خان اسماعیلزایی، یارمحمد خان و تاجمحمد خان رئیس طایفه ریگی و... نزد والی کرمان رفته و به نمایندگی از اشخاص مذکور اظهار اطاعت نموده است.

شاهجهان خان کرد در سال ۱۳۰۲ در زمان ریاستالوزرایی مشیرالدوله از سوی احمدشاه قاجار به شجاعالملک ملقب گشت و به دریافت یک قبضه شمشیر به عنوان پیشکش نائل آمد. او در مجلس مؤسسان به همراه ملکمحمد خان گرگیج به نمایندگی از بلوچستان حضور و در تأسیس سلسله پهلوی نقش داشت. او در شرایطی عضویت مجلس مؤسسان را پذیرفت که بخش قابلتوجهی از عمر خویش را در خدمت به حکام قاجار گذرانده بود. (سیاسی، مناسبات سرداران، علما و تحصیلکردگان ...، صص ۸۱ - ۶۵).

۴- همان، پ ۱۰۱، ص ۶۰.

۵- همان، پ ۱۰۱، ص ۶۱. در اقدام به احضار نوکر رئیسالتجار برای رسیدگی و اجرای دستور های رسیده از طرف وزارت جنگ، وی به سوی نظامیان تیراندازی کرده، فرار میکند. (همان، پ ۱۰۱، ص ۵۷).

۶- همان، پ ۴۳، ص ۱۶.

۷- همان، پ ۱۷، ص ۵۴۴. یمینالسلطنه در تهران بود. پس از رسیدن تلگرام و در واقع دستور وزیر جنگ، محمود آیرم پاسخ داد زمینه های لازم را برای او فراهم خواهد کرد. «امر و مقرر فرمایید خود ایشان به اصفهان حرکت نمایند.» (همان، پ ۱۷، ص ۵۴۳).

۸- همان، پ ۲۶، ص ۲۲.

۹- روزنامه شفق سرخ، شم ۱۳۵، ص ۳. در این خبر آمده است که حمله به محل سکونت قاتل زائرخضر خان «صبح ۲۱» صورت گرفت و از درج «برج» یا «شهر» آن خودداری کرده است. از آن جا که احتمال وقوع حادثه در ۲۱ فروردین بیشتر است، خبر در این روز ذکر شد.

 موفقیت فاشیسم در مبارزه با کمونیسم

سفیر ایران در اسلامبول در نام های که به وزارت امور خارجه فرستاد از موفقیت فرقه فاشیست در ایتالیا نوشت که فعلاً حکومت را در آن کشور در دست دارد و «حالیه سرمشق برای سایر ملل شده. در اغلب ممالك برای جلوگیری از انقلاب و سرایت کمونیزم تأسیس به فرقه مذکور میکنند. در اسلامبول هم اخیراً مشغول به تأسیس فرقه مذکور شدهاند.»(۱)

 تبلیغات کمونیستی کنسول استرآباد

کنسول روسیه شوروی در استرآباد با جلبنظر یکی از سران ترکمن از طایفه جعفربای، «هزار تومان طلای مسکوك به مشارالیه داده و ضمناً اوراقی که مرام بلشویکی است با دستور به او میدهد که در صحرای یموت گردش کرده پیران و ریشسفیدان یموت را هر یک به مقداری وجهی فریفته» به این مرام جلب نماید. این فرد تاکنون توانسته است با پرداخت پول ۱۲ نفر از طایفه آتابای را به امضاء مرام بلشویکی وادارد.(۲)

(تصویر) آیات آقانور الله اصفهانی و محمدتقی نجفی اصفهانی

(تصویر) موسولینی رهبر فاشیستها

(تصویر) خوانین بلوچ (مرتبط با پاورقی سوم)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۲۷-۱۵-۱۳۰۲. وزارت امور خارجه پس از دریافت این خبر از «سفارت کبرای اسلامبول، خواست تاریخچه و اطلاعات بیشتری درباره این فرقه ارسال دارد و «هرگاه در جراید محلی در این باب مقالاتی انتشار یابد قطعات آن را هم ارسال دارند.» (همان، ۲-۲۷-۱۵-۱۳۰۲).

۲- مقصودلو، مخابرات استرآباد، ج ۲، ص ۸۵۹.

 پنجشنبه

۲۲ فروردین ۱۳۰۲

۱۲ آوریل ۱۹۲۳

۲۵ شعبان ۱۳۴۱

 تقاضای محاکمه سران طایفه فولادلو

عبد الله طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، در تلگرام بلندی که امروز به وزیر جنگ فرستاد، با یادکرد مقاومت های سران فولادلو در خلعسلاح و جنگی که با افراد این لشکر کرده، و تعدادی از آنان را به قتل رساندهاند، تقاضا نمود آنها محاکمه شوند. وی با اشاره به فرار رشیدالممالک خلخالی نوشت که پسرش را دستگیر کرده و کنار دیگر محبوسان است. وی در این تلگرام درباره ضبط اموال سران این طایفه نیز از رضا خان سئوال کرد.(۱)

 دیدار رؤسای طوایف شاهسون با مقامات نظامی روس

در پی خلع سلاح طوایف شاهسون و مقاومت های صورت گرفته، بنابر آن چه که فرمانده قوای مشکین، سرهنگ محمدعلی خان میگوید، رؤسای طوایف قوجه بیگلو، حاجی خواجهلو و گیگلو در منطقه مرزی مغان با هفت نفر از صاحب منصبان روسی دیدار کردهاند. رؤسای طوایف از روسها خواستهاند یا اجازه عبور به خاک آنها داده، یا برای مقاومت در برابر نظامیان ایرانی سلاح در اختیارشان بگذارند. موضوع به نمایندگی سیاسی ایران در بادکوبه ارجاع داده میشود تا پیگیری کند.(۲)

 ابلاغ خبر ورود نظامیان انگلیس

وزارت جنگ در نام های که امروز به وزارت امور خارجه نوشت با استناد به گزارش امیرلشکر جنوب مبنی بر ورود هفتصد و پنجاه نظامی انگلیس که به همراه کنسول آن کشور وارد بوشهر شدهاند پرسید: «معلوم نیست انگلیسها از چه نقطهنظر به توقف قشون خود در... [ناحیه] جنوب ادامه داده و به چه بهانه و مستمسکی دستهجات جدید نظامی به آن حدود وارد مینماید.» در این نامه آمده است از قرار اطلاعات رسیده حوادث اخیر تنگستان (اشاره به کشته شدن زائر خضر خان تنگستانی) به واسطه «حضور قوای اجنبی بوده است.» وزارت جنگ از وزارت امور خارجه خواست موضوع را پیگیری کند.(۳)

 جلبنظر سران قشقایی برای حضور در قشون

سرتیپ فضل الله زاهدی رئیس قشون فارس توانست علی خان سالارحشمت(۴) را راضی کند که پسرش با ۲۵ سوار وارد قشون شوند. همچنین سالارافخم(۵) پسر سرداراحتشام حاضر است با ۲۵ سوار به قشون فارس بپیوندد. از نظر زاهدی این اقدام

از خودسری این افراد در منطقه جلوگیری میکند و در واقع آنها گروگان ارتش هستند. دیگر آن که اینان آمادهاند در رویارویی با اعراب و قشقاییان دیگر پا به پای نظامیان مشارکت کنند. شرط این الحاق دادن درجه به آنهاست. امیرلشکر جنوب ضمن ارسال این خبر یادآور شد که این کار به روابط حسن ه صولتالدوله با قشون ما لطمه وارد خواهد کرد. به همین جهت به رئیس قشون فارس دستور داده تا رسیدن نظر وزارت جنگ دست نگه دارد. افرادی که قرار بود به استخدام قشون درآیند از مخالفان صولتالدوله بودند.(۶)

 تقاضای الحاق نظمیه شهر های غرب کشور به لشکر غرب

امیرلشکر غرب معتقد است که انتظام شهرها ربط مستقیمی با وظایف نظامی لشکر غرب دارد. «برقراری نظم و جلوگیری از هر قسم دسایس سیاسی در شهرها جزء یکی از مسائل مهم و رابطه مخصوص با بسط تشکیلات قشون و برقراری نظم در نواحی عشایری دارد. متمنی است... امور نظمیه و ترتیب انتظام شهرها را به عهده لشکر محول و یا این که در این موضوع فکر مؤثری فرمایند.»(۷)

 تقاضای ابقای رئیس تلگراف خانه مشهد

امیرلشکر شرق امروز برای دومین بار از وزارت جنگ خواست که سالارخبیر رئیس تلگراف خانه مشهد در سمت خود بماند. گویا با آمدن سرداراسعد (جعفرقلی بختیاری) والی جدید خراسان، بنابر جابهجایی سالارخبیر شد. «وجود مشارالیه در مشهد برای لشکر

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۶، صص ۱۰۳ تا ۱۰۵.

۲- همان، پ ۴۶، صص ۱۰۹ تا ۱۱۱.

۳- همان، پ ۱۶، ص ۳۷۷.

۴- علی خان قشقایی ملقب به سالارحشمت و سرداراحتشام فرزند داراب خان ایلبیگی قشقایی و برادر ناتنی احمد خان سرداراحتشام از ایلبیگان فارس است. در سال ۱۳۰۸ق/۱۲۶۸ش به دنیا آمد. دوران اولیه زندگانی او دانسته نیست، اما پیداست که آموزشها و مهارت های متداول ایلی را فراگرفته، در سوارکاری و تیراندازی ممتاز بوده است. چندی فریب انگلیسها را خورد و به سمت آنها تمایل یافته، در برابر برادرش صولتالدوله، از اشغال نظامی انگلیسیها در جنوب هواداری نمود. به دنبال آن در سپتامبر ۱۹۲۰/محرم۱۳۳۹ به مقام ایلبیگی همه ایل قشقائی رسید. دو سال بعد در شرق فارس مستقر شد و با هواداران خود اموال مردم را غارت کرد. به دنبال آن به شیراز آمد و مدعی نواحیای شد که به وسیله برادر ناتنیاش اشغال شده بود؛ هر چند در این ادعا توفیقی نصیب وی نگردید. سالارحشمت در خرداد ۱۳۰۸ش در بخشی از قلمرو قشقایی دست به شورش و ناامنی زد و با اطرافیان خود علیه فرماندار نظامی فارس جبهه گرفت. او «سیاهکوه» در جنوب شیراز را به اشغال خود درآورد، اما خان های قشقایی او را تحت فشار قرار دادند و از آنجا پس نشست. در ۱۳۱۲ش به دستور رضا پهلوی به تهران آمد و پس از چندی باز به فارس بازگشت. (قاسمی، ابوالقاسم، «سیاستمداران ایران در اسناد محرمانه بریتانیا»، آینده، شم ۳-۱ (۱۳۷۲ش)، ص ۷۲؛ قهرمانی ابیوردی، تاریخ وقایع عشایری فارس، صص ۲۷۸، ۲۷۶ و ۴۲۸).

۵- چنگیز خان سالارافخم پسر سرداراحتشام است که در میان افراد خانوادهاش به شجاعت شهرت داشته است. بنابر اسناد به جا مانده از انگلیسیان در اداره امور ایل قشقایی چندان توانا نبوده، از خود استعدادی نشان نمیداد. هر چند منابع او را یکی از سران ایل مزبور دانستهاند. (قاسمی، «سیاستمداران ایران در اسناد...»، آینده، ش ۳-۱ (۱۳۷۲ش)، ص ۷۲).

۶- همان، پ ۱۶، صص ۳۹۳ تا ۳۹۵.

۷- همان، پ ۷۵، ص ۱۶۶.

شرق لازم و نیز خدمات فوقالعاده از بدو ورود اردوی اعزامی الی کنون نموده» است.(۱)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی در جلسه امروز خود گزارش کمیسیون مبتکرات راجع به منع ورود مأموران اداره تحدید به خانه های مردم را به کمیسیون قوانین مالیه و عدلیه ارجاع داد تا تبدیل به قانون کرده، به صحن بیاورد. سپس لایحه استخدام قضات مطرح شد و در پایان ۱۲ نماینده برای حضور در مراسم سلام که دو روز دیگر در حضور احمدشاه برگزار میشود، تعیین شدند. شنبه هفته بعد به مناسبت سالگشت تاجگذاری احمدشاه مراسم سلام در دربار برپا میشود و به همین مناسبت وزارت خانه ها و دوایر دولتی تعطیل خواهد بود. و نیز به همین مناسبت تهران امشب چراغانی است و مراسم آتشبازی نیز به اجرا گذاشته میشود.(۲)

 دیدار مدرسان حقوق با رئیسالوزراء

بعد از ظهر امروز مسیو پرنی مستشار وزارت عدلیه به همراه مدرسان رشته حقوق که اخیراً از فرانسه به استخدام درآمدهاند با مستوفیالممالک دیدار کردند.(۳)

 پرواز هواپیما بر فراز تهران

بعد از ظهر امروز هواپیمای روسی عازم تهران که به واسطه بدی هوا مدتی در انزلی و غازیان توقف داشت، به تهران رسید و چند چرخ در آسمان تهران زد. یکی از مسافران هواپیما ساعدالوزاره نماینده سیاسی ایران در بادکوبه است.(۴)

روزنامه اقدام نوشت شومیاتسکی نماینده سیاسی روسیه در تهران که به شمال کشور رفته بود با این هواپیما به تهران برگشت.(۵)

 تشکیل انجمن نظار مرکزی

اعضای تعیین شده انجمن نظار مرکزی برای نظارت بر پنجمین دوره انتخابات مجلس شورای ملی در اداره ایالتی گردهم آمدند و درباره وظایف پیش رو گفت و گو کردند. مشیرالدوله به ریاست این انجمن برگزیده شد و امیراعلم، امینالملک، منشی های انجمن شدند. معینالتجار بوشهری نیز عضو انجمن بود که به علت بیماری استعفا داد و به جای او امینالضرب دعوت شد.(۶) قرار است نخستین جلسه انجمن هفته آینده تشکیل شود. در خبر های بعدی آمد که امینالضرب نیز این سمت را نپذیرفت و حاجعباسقلیآقا تاجر تبریزی جایگزین او شد.(۷)

 انفجار بمب عمل نکرده

امروز یک بمب عمل نکرده از آنِ نظامیان انگلیس که سالها پیش در قزوین به جا گذاشته بودند، پس از کشف توسط یک جوان بیاطلاع و انتقال آن به خانه، منفجر میشود. وی برای شکستن بادام از آن بهره گرفته بود که پس از انفجار دو برادر کشته و یکی به سختی مجروح میشود. یک زن حاضر در خانه نیز زخمی میشود.(۸)

 درخواست وزارت امور خارجه از سفیر ایران برای مذاکره با مقامات روس

وزارت امور خارجه از سفیر خود در مسکو خواست که با مسئولان روسی درباره تجاوزات نظامیان روسی به خاک ایران پس از خلعسلاح عشایر مرزی گفتوگو کرده، به این اقدامات خاتمه دهند. اگر دولت روسیه به این موضوع توجه نکند «دولت مجبور خواهد شد خلعسلاح را که منافع آن عاید دولتین است متروک

۱- همان، پ ۱۰۰، ص ۴۱. در خبرها آمده بود که وزارت پست و تلگراف سالارمبشر را به ریاست تلگراف خانه خراسان برگزیده است. (روزنامه ایران، شم ۱۳۵۱، ص ۲) وزارت جنگ در نام های به وزارت پست و تلگراف خواست که از این جابهجاییها جلوگیری کند. (همان، پ ۷۵، ص ۱۱۵). وابستگی تلگراف خانه به هر یک از نهاد های قدرت در ایالات و ولایات به دلیل تمرکز اطلاعات و رد و بدل شدن آن امری مهم تلقی میشد.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۵۰، صص ۲ و ۵.

۳- همان، ص ۵. فرانسیس آدولف پرنی (Francis Adolf Perny) مشهور به مسیو پرنی بنیانگذار و پیشنهاددهنده مدرسه عالی حقوق در ایران و مدیر آن بود. او دکتری حقوق در شاخه کیفری را از دانشکده حقوق پاریس دریافت کرد؛ مدعیالعموم (دادستان) دولت فرانسه شد؛ در ۱۹۱۱م/۱۳۲۹ق به درخواست دولت ایران به استخدام وزارت عدلیه درآمد؛ در یازدهم اوت/۵ شعبان همان سال به عنوان مستشار حقوقی و مشاور عالی قضایی به ایران آمد و در آن وزارت خانه مشغول کار شد؛ در همین اوان نخستین لژ فراماسونری با نام لژ بیداری ایران وابسته به شرق اعظم فرانسه در تهران تأسیس یافت که وی نیز در آن لژ عضویت یافت و از فعالان آن شد. با آغاز جنگ جهانی اول که فرانسه هم درگیر آن بود پرنی به کشور خود بازگشت. تا اینکه جنگ پایان گرفت و بار دیگر وی به تهران آمد. در این سفر پیشنهاد داد که مدرسه عالی حقوق در تهران تأسیس گردد. دولت پیشنهاد او را بررسی کرد و همزمان با تجدید ششمین دوره تعهد او با وزارت عدلیه، مدرسه مزبور تأسیس یافت. پس از گشایش مدرسه عالی حقوق، علاوه بر ریاست، آن دروس حقوق جزا و اصول محاکمات کیفری را درس میداد. همچنین به عنوان مستشار حقوقی وزارت عدلیه با آن وزارت خانه همکاری میکرد و در کمیسیون های متعددی همچون کمیسیون آیین دادرسی کیفری، کمیسیون امتحانات از قضات استخدامی عدلیه و کمیسیون ترفیع رتبه قضات عضویت داشت. مسیو پرنی در ربیعالاول ۱۳۳۷/دسامبر ۱۹۱۸ همراه با هیأت اعزامی ایران برای شرکت در کنفرانس صلح ورسای و جبران خسارات کشور ایران از جنگ جهانی، به پاریس رفت. محمدعلی فروغی، حسین علاء، ابوالقاسم عمید و علیقلی خان مشاورالممالک انصاری دیگر اعضای هیأت یادشدهاند که بدون آنکه به اهدافشان دست یابند به ایران بازگشتند. پرنی در صفر ۱۳۳۰ و ۱۳۳۵ق موفق به دریافت نشان های عالی علمی ایران شد. او در ۱۹۲۵م ریاست مدرسه را به فروغی واگذاشت و چون دیگر مدت مأموریتش در ایران پایان یافته بود به فرانسه بازگشت. (شاهآبادی، تاریخ آغازین فراماسونری در ایران، ج ۱، صص۲۷۵ و ۲۷۸؛ مبارکیان، چهره ها در تاریخچه نظام...، صص ۷۸ تا ۸۰).

۴- روزنامه ایران، شم ۱۳۵۰، ص ۶.
۵- روزنامه اقدام، شم ۱۱۶، ص ۲.
۶- روزنامه ایران، شم ۱۳۵۰، ص ۵.
۷- همان، شم ۱۳۵۱، ص ۲.
۸- روزنامه اتحاد، شم ۹۲، ص ۲.

بدارد که لااقل دست بسته گرفتار تجاوز اشرار و حتی نظامیان روسیه نباشند.» وزارت امور خارجه یادآور شد سفارت روسیه در ایران از خلعسلاح عشایر مرزی استقبال میکند و وعده هایی برای پیشگیری از تعدیات نظامیان خود داده است.(۱)

 تقاضای انجمن ملتی بنیاسرائیل برای به عهده گرفتن انتخابات

انجمن ملتی بنیاسرائیل تهران امروز از وزارت داخله خواست که امور اجرایی و نظارتی انتخابات کلیمیان را به عهده این انجمن بگذارد. انجمن خود را نماینده اکثریت یهودیان شهر تهران دانست و یادآور شد که در انتخابات گذشته به دلیل «آنتریک، دسیسه و تحدید» فقط ۱۶۰ تعرفه در تهران توزیع شد.(۲)

 ممانعت انگلیس از احیای مدرسه صنعتی آلمانی در تهران

ذکاءالدوله وزیرمختار ایران در سوئیس که برای رسیدگی به وضعیت تحصیل فرزندان خود به برلن آمده در دیداری که با «دکتر فن دروفل مدیر امور ایران و افغانستان و غیره» که هنگام جنگ نیز در ایران بود، داشت نظر او را درباره اعزام آموزگار و راهاندازی مدرسه صنعتی آلمان در تهران پرسید که «در جواب به طور خصوصی و محرمانه [شنید] که در این موضوع انگلیسها عدم رضایت و میل خود را ابراز نموده»اند.

ذکاءالدوله با توجه به افت شدید ارزش پول آلمان به کارگیری متخصصین این کشور را که حاضرند با دستمزدی کمتر به کار گرفته شوند، غنیمت دانست.(۳)

 جلس های دیگر برای سرکوب بختیاریها

طبق گزارش های منابع انگلیسی رضا خان وزیر جنگ امروز جلس های سرّی برقرار کرد و در آن چگونگی سرکوب بختیاریها را بررسی نمود. در این جلسه امکان عملیات یگان های مختلف علیه بختیاری و فرماندهی آنها مورد بحث و بررسی قرار گرفت.(۴) به گزارش این منابع، فوج آهن و تیپ اراک به استعداد ۳۶۰۰ نفر آماده حرکت به اصفهان است.(۵)

(تصویر) نظامیان هندیالاصل انگلیسی در خلیجفارس

(تصویر) مجلس شورای ملی

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۶-۹۷-۴۵-۱۳۰۲.

۲- اسنادی از انتخابات مجلس در...، ص ۳۸۹. کلیمیان دچار دودستگی در میان خود بودند، به ویژه زمانی که اموری چون نمایندگی مجلس پیش میآمد، این اختلافات عمیقتر میشد.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳-۱-۳۳-۱۳۰۲.

۴- FO E ۵۸۲۴/۶۹/۳۴.

۵- ۵۸۲۲/۶۹/۳۴ E FO.

ص: ۴۲

جمعه

۲۳ فروردین ۱۳۰۲

۱۳ آوریل ۱۹۲۳

۲۶ شعبان ۱۳۴۱

 استقبال از حاجآقا نور الله

به دستور احمدشاه، حجتالاسلام ظهیرالاسلام امروز مأمور شد با کالسکه سلطنتی به استقبال حاجآقا نور الله رفته در باغ ملکالتجار در حضرت عبدالعظیم(ع) از وی پذیرایی کند. همچنین مقرر شد یکصد درشکه و سه هزار بلیت ماشین برای مستقبلین ارائه شود.(۱) آقانور الله اصفهانی ساعت ۳ بعد از ظهر وارد شاهعبدالعظیم شد. وی در تهران با استقبال شایان مردم مواجه گردید. «جمعیت استقبالکنندگان از جمیع طبقات به قدری زیاد بود که تخمین آن ممکن نشده از کثرت ازدحام راه عبور و مرور به کلی مسدود و مقارن دو ساعت از شب گذشته به منزل حجتالاسلام آقای حاجآقا جمالالدین [اصفهانی] ورود نمودند.»(۲)

 شکایت تجار بندرلنگه

گروهی از تجار بندرلنگه از رفتار نامناسب مأموران مالیه گمرک شکایت کرده، روابط تجاری منطقه را در آستانه تعطیل توصیف کردند. آنها تهدید کردند اگر موقعیت فعلی تغییر نکند «ما را از وطن محبوب خود مجبوراً وداع میدهند.»(۳)

 خبر های غیرموثق از ورود اسلحه های روسی به ایران

نایبالحکومه آستارا گزارش میدهد که «از طرف روسیه پانصد قبضه تفنگ این روزها از بادکوبه با کشتی به انزلی حمل و از راه گرگانرود به خلخال حمل خواهد شد.» وی افزود با این که خبر از طرف «مخبر مخصوص» رسیده، اما هنوز تأیید نشده است.(۴)

 گلایه امیرلشکر غرب از تبعیض میان یگان های نظامی

احمد خان امیراحمدی در تلگرامی که امروز به وزارت جنگ فرستاد از این که لشکر غرب از حیث تجهیزات عقبماندهتر از دیگر یگانهاست گلایه کرد و نوشت «در تمام موارد سایر لشکرها طرف رجحان هستند. چنانچه کارکنان لشکر با ن هایت صمیمیت در بیغوله های خراب ادای وظیفه مینمایند، در حالتی که سایر مراکز، لشکر دارای سرباز خانه هایی هستند که دویست هزار تومان مخارج آنها شده است.» وی تأکید کرد که هیچگاه علاق های به این سمت نداشته «و اگر غیر از این

فرض نموده‌اند برای اثبات صحت اظهارات خود متمنی است دیگری را برای این لشکر در نظر گیرند.» در پاسخی که به این شکایت داده شد از وی دلجویی به عمل آمد.(۵)

 ارسال سلاح های روسی به تهران

امیرلشکر شمال غرب، وزارت جنگ را مطلع کرد که ۵۱۳۶ قبضه تفنگ پنج تیر روسی را به زنجان فرستاده است.(۶)این سلاحها احتمالاً دستآورد خلعسلاح شاهسونها بوده است.

 اعتراض شدید وزارت خارجه انگلیس

در دیداری که مفتاحالسلطنه(۷) وزیرمختار ایران در لندن امروز با مستر الیفنت مدیر اداره ایران در وزارت امور خارجه انگلستان داشت، از او شنید که کرزن وزیر امور خارجه، اعتراض شدید دولت انگلستان را نسبت به عدم پرداخت بدهی های ایران به انگلیس ابراز میدارد. وی گفت که این اعتراضها قبلاً به دولت قوامالسلطنه شده است؛ اما با عدم توجه روبهرو بوده و اینک امیدوار است دولت جدید جبران آن بیتوجهیها را بنماید. «هر گاه این کابینه هم همین رفتار را تعقیب نمایند ناچار اوضاع خیلی غیرمطبوعی ظهور خواهد کرد.»(۸)

 سفر عضو هیأت تبشیری به شهر های خراسان

دونالدسون عضو هیأت تبشیری آمریکا مستقر در مشهد امروز به همراه همسرش عازم سفری طولانی به تربت حیدریه، تون و طبس شد. گویا آنها شش هفته از مشهد دور خواهند بود.(۹)

(تصویر) ظهیرالاسلام

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۵۰، صص ۳ و ۴.

۲- روزنامه میهن یومیه، شم ۱۷۱، ص ۱.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۰۲۷۲۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۷، ص ۶۶.

۵- همان، پ ۶۶، صص ۳۱ و ۳۲.

۶- همان، پ ۴۲، ص ۷۳.

۷- برای آگاهی از زندگینامه مفتاحالسلطنه، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۱۲۸.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۶ و ۵۵- ۳۷-۳-۱۳۰۲.

۹- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۴۷۳.

ص: ۴۳

 شنبه

۲۴ فروردین ۱۳۰۲

۱۴ آوریل ۱۹۲۳

۲۷ شعبان ۱۳۴۱

 جشن سالگشت تاجگذاری

امروز به مناسبت سالگشت تاجگذاری احمدشاه که گویا مصادف با روز تولد او نیز بود جشن بزرگی در تهران برپا شد. در این مراسم «سردر تمام وزارت خانه ها و دوایر دولتی را چراغانی مفصلی کرده بودند و از واردین پذیرایی به عمل میآمد. همچنین اغلب از کسبه پایتخت نیز در این جشن شرکت کرده قسمت هایی از بازار و خیابانها را با طیب خاطر و بدون آنکه به آنها فشاری وارد شود با بهترین وضعی تزیین کرده چراغانی نموده بودند. ... احمدشاه و ولیعهد در ساعت سه بعد از ظهر به میدان مشق رفتند. احمدشاه لباس نظام در بر کرده و درجه سرهنگی زده بود و فوج احمدی اختصاص به شخص شاه پیدا کرده بود. ولیعهد محمدحسن میرزا نیز همان درجه سرهنگی را زده و فرماندهی فوج نادری را عهده‌دار شده بود. چادر مخصوص سلطنتی جدا و برای هر طبقه از داخله و خارجه چادر مخصوصی تهیه شده بود... انتظام و شکوه ظاهری نظامیان چشم همه را خیره و قلب هر ایرانی وطنپرستی را که از مکنونات قلبی سردارسپه و مقدرات آتیه کشور خبر نداشت شاد نموده بود. ... دفیله در ساعت ۵ بعد از ظهر خاتمه یافت و منظور از این دفیله و سان معناً این بود که وزیر جنگ به شاه وانمود کند قدرت و عظمت قشون در دست اوست و او بهترین کسی خواهد بود که لیاقت ریاست وزرایی و اداره امور کشور را خواهد داشت.»(۱)

 نقش کارگزار مشهد در اقدامات هیأت تبشیری آمریکا در مشهد

کارگزار مشهد، مقربالسلطنه(۲) در نام های که امروز به وزارت خارجه نوشت در پاسخ به تذکرات ذکاءالملك وزیر امور خارجه یادآور شد که لزومی ندارد سفارت آمریکا از بابت نساختن کلیسا در مشهد منتی بر سر وزارت خارجه بگذارد. (ر.ک: ۱۷ فروردین) این توافق قبلاً با فروشنده زمین، شیخ مهدی، به عمل آمده بود. وی نوشت علمای مشهد را راضی کردم که هیأت آمریکایی بیمارستان بسازد، اما به این شرط که ترویج مذهب نکنند. «فقط حرف علماء در ساختن مدرسه است که میگویند عقاید اطفال و جوانان مسلمان را تدریجاً در مدرسه فاسد میکنند و نباید بسازند.» و در پایان افزود که با آمریکاییها بسیار راه آمده، اما برای این که علما را از خود دور نکرده باشم، حفظ ظاهر میکنم.(۳)

 خلعسلاح در خمسه طوالش

حاکم نظامی کل فومنات در گزارشی که امروز به مرکز فرستاد از موفقیت خود در جمعآوری اسلحه نوشت که رؤسای این

منطقه اسلحه های خود را تحویل دادهاند.(۴)

 سیمیتقو در پانزده فرسخی ارومیه

به گزارش حاکم ارومیه اسماعیلآقا سیمیتقو وارد «نوچه» شده است. این محل در خاک ترکیه است و با ارومیه پانزده فرسخ فاصله دارد. حاکم ارومیه این موضوع را بسیار بااهمیت تلقی کرده و نوشته که حرکتها و مقاصد او زیرنظر است.(۵)

 نقش نامطلوب آمریکاییها در ارومیه

بنابر گزارشی که امروز از شخصی به نام صدیقی ارومی های از ارومیه به وزارت امور خارجه رسید، آمده است که کمک های مادی و معنوی آمریکاییها به آشوریان و کلدانی های ارومیه که از وسایل زندگی عادی محروم هستند از یک طرف و خرید زمین های مسلمانها از سوی دیگر موجب خواهد شد تا چندی دیگر مسلمانان یا رعیت آشوریها و کلدانیها شوند و یا دست به مهاجرت بزنند. به اعتقاد نویسنده گزارش باید از فروش زمینها جلوگیری کرد. حداقل «تا مدت دو سال دولت خرید و فروش املاک را قدغن و در صورتی که یک نفر مجبوراً میخواهد ملک خود را بفروشد باید دولت با نقطهنظر سیاسی خودش خریداری نماید.»(۶)

 بسته شدن اداره پست انگلیس

کارگزاری بوشهر امروز به وزارت امور خارجه خبر داد که اداره پست انگلیس از امروز بسته و همه امور پستی به اداره پست ایران محول شد.(۷)

(تصویر) احمدشاه قاجار

۱- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۲۶۴ و ۲۶۵.
۲- برای آگاهی از زندگینامه مقربالسلطنه، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۴۱۸.
۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۱۶-۹-۱۳۰۲.
۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، پ ۸۳، ص ۳۵.
۵- همان، پ ۷۹، ص ۹۳.
۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵-۳۷-۴۵-۱۳۰۲.
۷- همان، ۱۱-۴۰-۳۴-۱۳۰۲.

ص: ۴۴

 یکشنبه

۲۵ فروردین ۱۳۰۲

۱۵ آوریل ۱۹۲۳

۲۸ شعبان ۱۳۴۱

 نمایش اسبدوانی در حضور احمدشاه

پس از نمایش رژه قشون در مراسم دیروز، امروز نمایش اسبدوانی اداره قشونی در خارج از دروازه دوشانتپه در حضور احمدشاه، ولیعهد، ریاست وزراء و اعضای دولت و معاونین اجرا شد.(۱)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس به ریاست مؤتمنالملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه چند تن از نمایندگان (صدرالاسلام، مدرس، معتمدالتجار، فیوضات، سیدیعقوب و کازرونی) ماده واحد های به این شرح برای تصویب پیشنهاد دادند: «مجلس شورای ملی تصویب مینماید که ساکنین جزیره بحرین حق خواهند داشت یک نفر نماینده بر طبق قانون انتخابات مستقیماً منتخب و برای عضویت مجلس شورای ملی به مرکز تهران گسیل دارند.»(۲)

 ناراحتی وزیرمختار آمریکا از عدم تأسیس کلیسا و مدرسه در مشهد

در پی مخالفت هایی که با هیأت تبشیری آمریکاییها در مشهد صورت گرفت و آنها نتوانستند تأسیسات موردنظر خود را (کلیسا، بیمارستان، مدرسه و...) بسازند، وزیرمختار آمریکا در دیدار با یکی از مسئولان وزارت امور خارجه گفت که نمیدانم چرا در ایران از نشر معارف، از مساعدت به فقرا و از کار های خیر جلوگیری میشود؛ اینها نتیجه بدی در پی خواهد داشت. انگار در ایران آزادی نیست. وزیرمختار افزود تا وقتی که تحقق این مسائل در کشور شما نشده باشد «نمیتوان اطمینان به اوضاع داشت و توقع نمود که خارجیها سرمایه خود را به ایران بیاورند.» وی در ادامه تهدید کرد، دارد به این نتیجه میرسد که به کشورش توصیه کند سرمایه خود را در ایران به کار نیندازد. «این مسئله مشهد درس عبرتی برای من شده است.»(۳)

 تحلیل وزارت امور خارجه از بدرفتاری مأموران حجاز با زائران ایرانی

چند سال است که حجاج ایرانی در خاک حجاز متحمل خسارات جانی و مالی میشوند. این موضوع هم به دلیل عدم اقتدار حکومت حجاز نسبت به اعراب بدوی است و هم به جهت عدم شناسایی دولت حجاز از طرف ایران. اداره اول سیاسی وزارت امور خارجه با این مقدمه نام های برای هیأت وزراء تهیه کرد تا درباره آسایش حجاج ایرانی تصمیم تاز های گرفته شود.

دولت ایران پس از فروپاشی امپراتوری عثمانی در شناسایی رسمی دولت های جدید مانند عراق، عربستان و... احتیاط به خرج داد.(۴)

 نگرانی امیرلشکر غرب از جابهجایی مسئولان تلگراف خانه شهرها

بشیرالسلطان رئیس تلگراف خانه عراق و جلالالدین میرزا رئیس تلگراف خانه بروجرد تغییر کردند. امیرلشکر غرب در نام های که امروز به وزارت جنگ فرستاد از این جابهجاییها انتقاد کرده، آن را خلاف پیشرفت مصالح قشون ارزیابی کرد. «عوض این که شاهزاده محسن میرزا که در کرمانشاهان با دمکراتها همدست بوده و اوضاع انقلابی را تقویت و اسرار دولت را نزد متمردین افشا مینماید تغییر بکند، به جای خود باقی است.» وی تأکید کرد: «در صورتی که رئیس تلگراف خانه بروجرد و عراق عوض شوند لطمه و سکته مهمی به سیاست لشکر وارد» خواهد شد.(۵)

امیرلشکر غرب در ادامه مکاتبات تلگرافی خود با مرکز، در ادامه درخواست های خود برای تعویض رؤسای نظمیه شهر هایی که زیرنظر لشکر او هستند، یادآور شد که شریفالممالک رئیس نظمیه بروجرد منصوب شریفالدوله حاکم بروجرد و لرستان است و رجوع من به او برای جابهجایی آن سمت فایده های نخواهد داشت.(۶) (ر.ک: ۲۰ فروردین)امیرلشکر غرب مایل بود وزارت جنگ از موضع تحکم خود بر دیگر وزارت خانه ها از جمله وزارت داخله این جابهجاییها را صورت دهد.

 شومیاتسکی و حاکم گیلان

نماینده وزارت داخله از رشت گزارش میدهد که شومیاتسکی نماینده دولت روسیه شوروی که اخیراً به مناطق شمالی کشور آمده بود، در رشت «همه جا انتشار داده آمدن آقای آصفالدوله به رشت موقوف شد.» حتی در بازدیدی که با نماینده یاد شده داشت «صراحتاً اظهار نمود که امروز تلگرافی داشتم و قطعاً به رشت نخواهد آمد.»(۷) در خبرها آمده بود که آصفالدوله به عنوان حاکم گیلان جایگزین نیرالسلطان شد. نیرالسلطان به مواضع دولت روس گرایش های آشکاری داشت. این جابهجایی که از نظر مسئولان ایرانی قطعی شده بود، حتی به انتشار این خبر هم منجر گردید که «نیرالسلطان اظهار داشته که پس از ورود به طهران روزنامه دایر خواهم کرد.»(۸)

 توضیح رئیس تیپ شمال درباره عوارض دریافتی از کشتی های تجاری

در پی نام های که وزارت مالیه درباره گرفتن حق عبور یا مجوز، توسط تیپ مستقل شمال به وزارت جنگ نوشت، محمدحسین آیرم رئیس این تیپ توضیح داد که برای کنترل ترکمنها که با قایق های خود در دریا دست به سرقت زده، یا مسافر جابهجا میکنند و نیز بدون ویزای کنسولگری از حدود اترک وارد ایران میشوند، «به نماینده قشونی در صحرا قدغن شد که فقط به لتکا های تجار با قید اسامی مسافرین و کارکنان لتکا جواز داده و قیمت جواز چاپی را که هر ورق چهارشاهی تمام شده است دریافت دارد.» وی جواز پنج قرانی را که وزارت مالیه آن را به وزارت جنگ گزارش کرده بود، تکذیب کرد.(۹)

 پسران صمصامالملک سوادکوهی

بر اساس گزارش امروز حاکم مازندران به وزیر جنگ، پسران صمصامالملک سوادکوهی که مسلح هستند، غیر از ارتکاب قتل اکنون در بارفروش و ساری «مشغول دسیسه و آنتریک و تشکیل احزاب و دستهبندی» هستند. وی گفت اگر کار اینان به عدلیه بیفتد با رشوه خود را رها میکنند؛ و از رضا خان خواست «برای حفظ سیاست ولایت، امر به مجازات و تنبیه مرتکبین شرارت و قتل صادر

۱- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۲۶۵؛ روزنامه ایران، شم ۱۳۵۱، ص ۱.

۲- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، ص ۴۱۴؛ روزنامه ایران، شم ۱۳۵۱، ص ۱.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۱-۱۶-۹-۱۳۰۲.

۴- همان، ۲۱-۱۶-۲۷-۱۳۰۲. از آن جا که ایران حکومت حجاز را به رسمیت نمیشناخت، از ورود نماینده سیاسی ایران که بتواند به مسائل جاری و حقوقی زائران ایرانی رسیدگی کند، جلوگیری میشد. حتی از پذیرش نماینده های غیرسیاسی به عنوان سرپرست حجاج نیز امتناع میکردند. به همین دلیل و هم برای تلافی در عدم شناخت دولت حجاز زوار ایرانی در مراسم حج دچار زحمات عدید های بودند.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۵، صص ۱۱۴، ۱۱۹ و ۱۲۰. پس از رسیدن این تلگرام به وزارت جنگ، رئیس ارکان حرب کل قشون در نام های به وزارت پست و تلگراف خواستار ابقاء رؤسای تلگراف خانه های عراق (اراک) و بروجرد شد. در خبرها آمده بود که شاهزاده اعتبارالدوله به سمت ریاست تلگراف خانه بروجرد و توابع انتخاب شده است. (روزنامه ایران، شم ۱۳۵۱، ص ۲).

۶- همان، پ ۷۵، ص ۱۰۸.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۱۵۵۰، آرشیو ۱۰۵ ظ ۲ ب آ ا، شم میکروفیلم ۰۰۱۰۰۱۵۷.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۳، ص ۸.

۹- همان، پ ۱۰۸، ص ۳۸.

فرمایند.» وزیر جنگ هم موضوع را به خود حاکم مازندران واگذار کرد. «هر طور مقتضی باشد در تکدیر آنها اقدام خواهید نمود.»(۱)

 برپایی نخستین جلسه انجمن نظار مرکزی

امروز نخستین جلسه رسمی انجمن نظار مرکزی تشکیل شد «و مشغول تهیه اعضای انجمن های جزء و اصلاح اعلان انتخابات بودهاند.»(۲)

 زمین های مورد اختلاف ایران و ترکیه

در پی اعتراض دولت ترکیه نسبت به برخی مناطق مرزی که اینک در دست ایران؛ و آن دولت مدعی مالکیت آن است، نماینده وزارت امور خارجه برای آگاهی از تاریخچه موضوع مذاکراتی با اقبالالسلطنه حاکم ماکو صورت داد، و به این نتیجه رسید که نقطه مورد اختلاف به هنگام تحدید حدود در قرارداد ترکمانچای جزو خاک ایران شناخته شد؛ اما به دلیل غفلت مأموران مرزی علامتگذاری نشد و در تصرف روسها باقی ماند. پس از انقلاب اکتبر روسیه، اقبالالسلطنه تعدادی از خانوار های ایل جلالی را در آنجا ساکن کرد که در مجموع شش پارچه ده را شامل میشد. «اخیراً که روسها ولایات قارص و ساری قمیش و ایکیدیر و غیره را واگذار به... عثمانیها کردهاند، مأمورین عثمانی به مناسبت آن که همان نقطه جزء ولایات مذکور بوده است ادعای مالکیت و تخلیه آنجا را میکنند، ولی حالیه در ضبط ایل جلالی ایران است.»(۳)

 پرواز هواپیمای روسی در آسمان تهران

«آیروپلانی که اخیراً از روسیه به طهران آمده» (ر.ک: ۲۲ فروردین) دیروز و امروز بر فراز تهران به پرواز درآمد. مردم گردش این هواپیما را با علاقه تماشا کردند.(۴)

(تصویر) اقبالالسلطنه، نشسته در میان

۱- همان، پ ۱۱۱، صص ۷ تا ۹.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۵۱، ص ۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۵، صص ۳۲ و ۳۳. گویا اقبالالسلطنه نسبت به این روستاها که معروف به «قراء ششگانه قرهسو» بودند ادعای مالکیت هم داشت که معتمدالوزاره رئیس کمیسیون سرحدی ماکو آن را وارد نمیدانست. (همان، پ ۵۲، صص ۲۹ و ۳۰).

۴- روزنامه ایران، شم ۱۳۵۱، ص ۲.

 دوشنبه

۲۶ فروردین ۱۳۰۲

۱۶ آوریل ۱۹۲۳

۲۹ شعبان ۱۳۴۱

عدم توافق انگلیس با اعزام نیروی نظامی ایران به خوزستان

سر پرسی لورن وزیرمختار انگلیس در تهران، تلگرام محرمان های به کنسول دولت متبوع خود در اهواز فرستاد و با اشاره به شکافی که پس از رخداد شلیل در سال گذشته (کشته شدن ده ها نظامی به دست عوامل خوانین بختیاری) بین وزیر جنگ و خوانین بختیاری پدید آمد، اطلاع داد که «وزیر جنگ مشغول تهیه و اعزام قوه است به بختیاری زیرا که خوانین ایل مزبور در ادای مبلغ غرامت اظهار عدم استطاعت و بیمیلی میکنند.» وی در ادامه نوشت که «دولت انگلیس نمیتواند خطرات و تهدیداتی را که متوجه معادن نفت خواهد شد با بیاعتنایی بنگرد... امیدوارم نفوذی که من مجهز و مجری کردهام قضیه را حل کند و مداخله قوایی ایجاد ننماید.»(۱)

 مراقبت از تحرکات نظامیان عثمانی

درگیری های شمال بینالنهرین بین قوای عثمانی و انگلیس موجب شده که حدود سیصد نفر از نظامیان ترک که در اطراف روانـدوز بودنـد به طرف مرز های ایران کشانده شوند. بمباران پیدرپی هواپیما های نظامی انگلیس آنان را وادار به عقبنشینی کرده است. از آنجا که احتمال میرود این گروه از نظامیان ترک وارد خاک ایران شوند «لازم است قوه مکفی در آن حدود بگذارید که به محض ورود، آنها را خلعسلاح نمایید.» این دستوری بود که امروز به امیرلشکر شمال غرب داده شد.(۲)

 درخواست شیخ عبدالقادر برای عبور از خاک ایران

شیخ عبدالقادر نواده شیخ عبید الله و از خویشان سیدطه برای بار دوم با مراجعه به سفارت ایران در اسلامبول تقاضا کرد دولت ایران اجازه عبور «یک قسمت عیال و اطفال» او را از خاک ایران بدهد. او میخواست از مرز جلفا وارد شود و بار دیگر به ناحیه مذکور در خاک عثمانی برود. ظاهراً عبور از این طریق با توجه به جنگی که در آنجا در حال وقوع است امنتر بوده است.(۳)

 جلوگیری از فعالیت انتخاباتی نیّرالسلطان و آخوندزاده

طبق گزارش رئیس تیپ شمال و اخبار رسیده از رشت کمیته های کمونیست از نامزدی نیرالسلطان حاکم تازه معزول گیلان و محمد آخوندزاده برای ورود به مجلس شورای ملی حمایت میکنند. محمدحسین آیرم رئیس تیپ مستقل شمال معتقد است

که «انتخابات هر دو علیه منافع [قشون] و لازم خواهد بود که جلوگیری شود.» وزارت جنگ پس از رسیدن این خبر تأکید کرد که از فعالیت اینان جلوگیری شود تا دستور های جدید برای افراد موردنظر برسد.(۴)کارگزار رشت همچنین خبر داد که شومیاتسکی وزیرمختار روسیه که اخیراً به این منطقه آمده بود، ضمن توزیع پول برای امور انتخابی ابراز داشته اگر آخوندزاده به کرسی مجلس نرسد «اهالی نباید منتظر مساعدت از طرف روسیه باشند.»(۵)

 امیرلشکر غرب در راه کرمانشاه

احمد خان امیراحمدی برای آنچه که «خاتمه دادن به قضیه سرداررشید» نامید امروز به طرف کرمانشاه حرکت کرد. او ضمن اعلام این خبر به مرکز از تغییر نکردن حاکم کرمانشاه که بارها تغییر وی از طرف او درخواست شده بود، گلایه کرد.(۶) وی همچنین پیش از حرکت در اعلامی های که در همدان منتشر کرد، با انتقاد از رشوهدهی و رشوهستانی خبر داد که پنج لیره رشوه اخیری را که به یکی از نظامیان داده شده «به مصرف تعمیرات بقعه حکیم ابوعلیسینا تخصیص میدهم.»(۷)

 مردان کار

شعبه مرموزات لشکر غرب جزو های یافت که عنوان «مردان کار» بر آن نقش بسته بود. این جزوه در ناحیه غرب توزیع شده بود. موضوع، امروز به مرکز گزارش شد. پس از تحقیق روشن شد که این جزوه مرامنامه جمعیت مردان کار است که برای انتخابات مجلس تأسیس شده است. مدیریت این جمعیت با ضیاءالمتکلمین و دهقان و چند نفر دیگر است. جلسات آنها در تهران علنی تشکیل میشود و محل گردهمآیی آنها خانه لسانالمتکلمین است.(۸)

 شرکت ترانزیت

بیسیم مسکو امروز خبر داد که شرکت ترانزیت به منظور معامله با کشور های شرقی به ویژه ایران، به ریاست پتروکورنتف، تأسیس یافته است. بر اساس این خبر، این مؤسسه تجاری روسی در هفته های آینده چند کشتی کالا به طرف ایران اعزام خواهد کرد.(۹)

 مستر هاوارد در قصرشیرین

امروز مستر هاوارد وارد قصرشیرین شد و ساعاتی با حاکم شهر، حسینقلی خان، دیدار و گفتوگو کرد. او از قصرشیرین راهی بغداد شد. خبر که به امیرلشکر غرب رسید او با تردید موضوع را به مرکز مخابره کرد. اما وزارت جنگ اطلاع داشت که مستر هاوارد در آغاز مرخصی هشت ماهه خود است و به سوی کشورش انگلستان میرود.(۱۰)

 گشایش رسمی سرکنسولگری عثمانی در مشهد

امروز بعد از ظهر «باش شهبندری عثمانی» طی مراسمی در مشهد گشایش یافت و پرچم آن دولت بر فراز ساختمان

۱- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۳، صص ۳۰۰ و ۳۰۱. سال گذشته پس از حادثه شلیل بیشتر نگاه ها به انگلیس بود، چون

آن را عامل اصلی کشتار نظامیان به دست بختیاریها میدانستند که با اشاره و حمایت آن دولت صورت گرفت. نکته نهفته در این تلگرام فقط بقای امنیت در منطقه نفتی جنوب است و حمایت های پیشین از بختیاریها دیده نمیشود. این موضوع همانا نشانگر تغییر بطئی سیاست انگلستان از حمایت طوایف و قدرت های محلی به تشکیل قدرت مرکزی توسط رضا خان است.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، پ ۷۹، ص ۷۲.

۳- همان، پ ۳۳، صص ۴۲ و ۴۳. موضوع ۸۰ روز بعد از طریق وزارت خارجه به وزارت جنگ ارجاع داده شد تا پاسخ دهند.

۴- همان، پ ۱۰۶، صص ۲۳ و ۲۴.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۹-۲-۲۹-۱۳۰۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۵، ص ۹۸.

۷- همان، پ ۶۴،ص ۱۰۳.

۸- همان، پ ۶۴، صص ۶۰ تا ۶۹.

۹- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۲۶۶.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۴، صص ۸۲ و ۸۳.

سرکنسولگری برافراشته شد.(۱)

 حمل اسلحه از بصره به خرمشهر

وحیدالسلطنه کارگزار ایران از محمره (خرمشهر) خبر داد که یک کرجی متعلق به کمپانی نفت از منطقه ابوالخصیب بصره مقداری اسلحه بار زده، با سه عراده توپ به سوی محمره رانده است. «روی کرجی را هم به عنوان این که در او [آن] نفت است بیرق سرخ نصب کرده» برای شیخ خزعل آوردهاند. وی در این گزارش پرسید: «متمنی است معلوم نماید این اسلحه را انگلیسها داده یا سردار [اقدس] خریداری کرده و برای چه مقصود بوده؟»(۲)

(تصویر) ابوالخصیب

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۵۳، ص ۳. منابع انگلیسی درباره جزئیات این مراسم نوشتهاند: «قبلاً- پرچم را طی مراسمی که سامیبیگ (سرکنسول عثمانی) در رأس آن گام برمیداشت و با حضو سرکنسول افغانستان و ۳۰۰ قزاق و همچنین ۲۵ سوارهنظام ایرانی برای تبرک به زیارتگاه بردند. به هنگام دریافت پرچم ترکیه از دست یکی از ملایان، سامیبیگ زانو زد و در برابر امام رضا دست به دعا برداشت: ای شهید مظلوم! ای امام مقتول! این پرچم که با خون مسلمان قرمز شده با تماس با قبر تو پاکیزه گردیده است، بنابراین باعث افتخار و عظمت اسلام خواهد شد. به امید روزی که اتحاد اسلام به واقعیت بپیوندد و پیروان سرکوب شده ادیان ما آزادی خود را به دست آورند. پرچم را سپس به کنسولگری ترکیه حمل کردند و آن را در برابر انبوه جمعیت حاضر و همچنین سرکنسول روسیه و افغانستان و مقامات و اعیان و تجار ایرانی به اهتزاز درآوردند. سخنرانی سرکنسول ترکیه در این مراسم در شماره مورخ ۱۹ آوریل روزنامه فکر آزاد چاپ و منتشر گردید.» (فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، صص ۴۷۵ و ۴۷۶).

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۹-۱۰-۵۲-۱۳۰۲.

ص: ۴۸

 سه شنبه

۲۷ فروردین ۱۳۰۲

۱۷ آوریل ۱۹۲۳

۳۰ شعبان ۱۳۴۱

 دستورات انتخاباتی وزیر جنگ

رضـا خـان وزیر جنـگ امروز در دو تلگرام جـداگانه یکی به امیرلشـکر غرب و دیگری به امیرلشـکر شـرق اسـامی نـامزد های موردتوجه خود را برای ورود به مجلس شورای ملی به اطلاع آنها رساند. وی خطاب به حسـین خزاعی امیرلشـکر شرق نوشت: «اشـخاص ذیـل جهت نمایندگی مجلس صـلاحیت داشـته، اقـدامات لازمه در انتخاب آنها بشود. مشـهد: امیراعلم، ملکالتجار، محمدهاشممیرزا، رئیسالتجار. سرخس: معتمدالسلطنه. ترشیز: سردار انتصار. سبزوار: معتصمالسلطنه. تربت: ضیاءالاطباء. قوچان: دبیرالسلطان. سیستان: صباح دیوان. تون و طبس: مشیرمعظم. بیرجند: .... شاهرود: دکتر حسینقلی.

اسـامی مـوردنظر رضـا خـان در منطقه نفـوذ امیرلشـکر غرب چنین بود؛ همـدان: ضـیاءالملک. کرمانشـاه: امیرمقتـدر، امیرکـل. خرمآباد و بروجرد: میرزایوسف خان مشاراعظم مدیر اداره غرب وزارت داخله. ملایر و تویسـرکان: شیخ الاسلام ملایری، شیخ جلال نهاوندی. گلپایگان: غضنفر خان. محلات: صدرالاشراف.

همچنین تلگرام دیگری که به امیرلشـکر جنوب ارسـال شـد برای اصـفهان، حاجیمیرزاعلی خان نایینی، افتخارالسادات و حاجی امینالتجار، برای یزد آقاسیدکاظم و طبیبزاده، و برای نایین سلطانمحمد خان تعیین شدند.

رضـا خان به یاور فتحعلی خان رئیس گردان کاشان هم دسـتور داد سـیدعبدالرحیم کاشانی و میرزا احمـد خان از شـهر کاشان باید به مجلس راه یابند.(۱)

 وظایف حاکم قزوین در انتخابات

رضا خان وزیر جنگ امروز در تلگرامی به حاکم نظامی قزوین تأکید کرد که «لازم است از حوزه مأموریت شما اشخاص ذیل جهت نمایندگی پارلمان انتخاب شوند: احیاءالسلطنه و میرزاابراهیم خان ملکآرایی.»(۲)

 آخرین اخبار از نظامیان انگلیس در بوشهر

حاکم بوشهر و بنادر در گزارشی که امروز به مرکز فرستاد، نوشت که نظامیان انگلیس در بوشهر جابهجا شدند. «آن چه ظاهراً از شـهر خارج شدنـد، صـد و هشـتاد نفر است و آن چه شـنیده میشود در... خارج شـهر پیاده شدند سـیصد نفر است. سابقاً هم

گویا همین عده سیصد نفر بودند.»(۳) در نخستین گزارشی که از جنوب در این مورد آمد یاد شده بود که ۷۵۰ پیاده و سوار وارد بندر بوشهر شدند. (ر.ک: ۱۶ فروردین)

 دستور به عدم دخالت رئیس قشون بهبهان در امور حکومتی

در پی گزارش هایی که ناصرقلی خان، رئیس قشون بهبهان، به مرکز فرستاد و همچنین شکایاتی که حاکم بهبهان از دخالت های وی در امور حکومتی کرد، رضا خان امروز به امیرلشکر جنوب نوشت «نظر به این که حکومت بهبهان منتسب به قشون میباشد، لازم است از مشارالیه (ناصرقلی خان) نگاهداری نموده [دستور دهید] مداخله در امور حکومتی را موقوف دارند.»(۴)

 درخواست محمدحسین آیرم برای حرکت سریع آصفالدوله به رشت

پس از تلاش هایی که شومیاتسکی هنگام سفر به رشت درباره ابقاء نیرالسلطان در حکومت گیلان – حداقل از نظر تبلیغاتی – (ر.ک: ۲۵ فروردین) به خرج داد، محمدحسین آیرم رئیس تیپ مستقل شمال از وزارت جنگ درخواست کرد هر چه زودتر آصفالدوله جانشین نیرالسلطان به سوی رشت حرکت کند تا بتوان در برابر این تبلیغات ایستادگی کرد(۵) نیرالسلطان ۲۵ فروردین رشت را ترک کرده بود.(۶)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از غروب امروز مجلس تشکیل جلسه داد. یکی از موارد مطرح شده تجدید کنترات مسیو ادویژیه برای سه سال دیگر در سمت آموزگاری فیزیک و شیمی بود.

نمایندگان درباره حقوق و وظایف وی مذاکرات کردند و در ن هایت تصویب شد. در این جلسه کازرونی درباره جزو های که قرار بود درباره بینالنهرین و مظالم رفته بر این منطقه و نقش انگلیس چاپ شود، سئوال کرد و تقاضا نمود زودتر طبع و توزیع شود.(۷)

 والیان جدید همدان و قوچان

به نوشته روزنامه ایران، معزالدوله به عنوان حاکم جدید همدان و ثقهالاسلام به عنوان والی قوچان انتخاب شدند.(۸)

 مقال های علیه انگلیس

روزنامه کار در شماره امروز خود یک مقاله وارده که میگفت زائرخضر خان نیز همچون شیخ حسین خان چاهکوتاهی به دست انگلیس به شهادت رسیده، درج کرد. نویسنده مقاله با ذکر مثال از جنایات انگلیس در دیگر نقاط جهان نوشت که پس از آن که انگلیس با قشون هندی و هواپیما های خود شیخ حسین خان چاهکوتاهی را به خاک و خون کشید و پسر ۱۸ سالهاش را در اسارت به شهادت رساند «هنوز دل های متألم و جریحهدار از آن حادثه جگرفرسا التیام نیافته که همان دست جنایتکار، همان دست آلوده به خون دو مرتبه از آستین دیگری سر بیرون زده و یک سردار غیور و وطنپرست دیگر ما یعنی

زائرخضر خان تنگستانی را، که از آغاز جنگ بینالمللی تا سقوط کابینه وثوقالدوله دوش به دوش شیخ حسین چاهکوتاهی با قشون متجاوز انگلیس جنگید، از پا درآورده است.»(۹)

 احضار حاکم سبزوار

در پی شکایاتی که از امیرارفع حاکم سبزوار صورت گرفت، وزیر عدلیه پس از طرح موضوع در هیأت وزراء وی را به تهران فراخواند.(۱۰)

 دو گزارش علیه احتشام حضور

لشکر غرب امروز دو خبر علیه احتشامحضور نایب کنسول ایران در خانقین به مرکز فرستاد. خبر اول این که؛ وی با فرستادن

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷؛ صص ۴، ۱۱۵، ۲۲۲ و ۴۱۵.

۲- همان، پ ۱۷، ص ۱۹.

۳- همان، پ ۶۱، ص ۲۵.

۴- همان، پ ۱۶، ص ۱۷۷.

۵- همان، پ ۸۳، ص ۱۳. وزیر جنگ این درخواست را در اول اردیبهشت به اطلاع آصفالدوله رساند و اضافه کرد اگر به این زودی حرکت نمیکنید اطلاع داده تا فکر دیگری بشود. (همان، پ ۸۳، ص ۴۱). منابع انگلیسی میگویند که روسیه مخالف انتصاب آصفالدوله به حکومت گیلان بود و برای آن شرایطی قائل بود. (FO E ۵۸۲۴/۶۹/۳۴).

۶- روزنامه ایران، شم ۱۳۵۳، ص ۳.

۷- همان، شم ۱۳۵۲، ص ۲ و شم ۱۳۵۳، ص ۱.

۸- همان، شم ۱۳۵۲، ص ۳.

۹- روزنامه کار، شم ۱۵، ص ۲.

۱۰- همان، ص ۳.

گزارش هـایی به وزارت امور خـارجه نظامیان را به بیاعتـدالی متهم میکنـد. احتشامحضور معتقـد بود که مأموران این لشـکر با طوایف منطقه خوب تـا نمیکننـد. خبر دوم این که؛ احتشـامحضور تحتتـأثیر انگلیس مشـغول تحریک عشایر مرزی غرب کشور است.(۱)

 یک ارمنی کمونیست در راه کرمانشاه

یک ارمنی به نام آریسـتاگیش که از طرف روسها به عنوان مأمور مخفی استخدام شده، امروز از رشت به قزوین وارد شد. وی فردا عازم کرمانشاه است.(۲)

 انتشار نخستین شماره قلم آزاد و دمکراسی

امروز نخستین شـماره جریـده قلم آزاد به مدیریت حسـین هاتفی در تهران منتشـر شد. این نشـریه با تناوب هفتگی کار خود را شروع کرد و در دومین شـماره خود (۹ اردیبهشت ۱۳۰۲) عکسـی از رضـا خان در صـفحه اول خود چاپ کرد و با مقال های تحت عنوان «تقدیس بالاستحقاق» به تمجید از وزیر جنگ پرداخت.(۳)

همچنین امروز روزنـامه دمکراسـی به مـدیریت میرزاعبدالحسـین خـان مشـایخی انتشار یافت. مشایخی در سـرمقاله کوتاهی در مزیت نظام سیاسـی دمکراسـی، انتشار این نشـریه را تبیین اصول دمکراسـی برای مردم دانست که هنوز به شیوه استبدادی اداره میشوند.(۴)

(تصویر) روزنامه دمکراسی

(تصویر) روزنامه قلم آزاد

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، پ ۶۲، صص ۱۹ و ۲۰.

۲- FO E ۶۰۷۷/۶۹/۳۴

۳- هفتهنامه قلمآزاد، شم ۱ و ۲.

۴- روزنامه دمکراسی، شم ۱، ص ۱.

 چهارشنبه

۲۸ فروردین ۱۳۰۲

۱۸ آوریل ۱۹۲۳

۱ رمضان ۱۳۴۱

 توجیهات وزیرمختار انگلیس برای حضور نظامیان در جنوب

سر پرسی لورن وزیرمختار انگلیس در تهران امروز در پاسخ به نامه هایی که در مورد ورود نیرو های جدید انگلیس به بوشهر از مسئولان ایرانی دریافت کرده بود، به وزارت امور خارجه نوشت که موضوع را با دولت پادشاهی انگلستان در میان گذاشته و منتظر جواب است و چیزی بیشتر از آن چه که پیش از این به دولت قوامالسلطنه یادآور شده برای توضیح ندارد. وی پرسید: «آیا قوای مرتب ایران در بنادر خلیج برای وقایه نظم و امنیت... مکفی میباشد یا خیر؟» وی آشکارا تکرار کرد که ایران نیروی نظامی کافی برای نظمدهی به صفحات جنوب که انگلستان در آنجا حضور دارد، ندارد.

وی در پایان اصرار دولت ایران را برای خروج نیرو های نظامی انگلیس بیفایده خواند.(۱)

 تلاش روسیه برای برگزیدن نمایندگان طرفدار خود

در سفر اخیری که شومیاتسکی به گیلان داشت به کنسول های خود در این منطقه دستور داده است که نمایندگان طرفدار روسیه را به نمایندگی پنجمین دوره مجلس شورای ملی برسانند. «یک مبلغ کلی جهت برد انتخابات کلیه شمال به قونسولها اعتبار داده و مشغول مصرف کردن هستند.» این اعتقاد محمدحسین آیرم رئیس تیپ مستقل شمال بود که امروز به وزارت جنگ فرستاد.(۲)

وی در تلگرام دیگری نوشت که رئیس تلگراف خانه رشت آدم معتمدی نبود، اما اینک به کفالت حکومت انتخاب شده است «و شیخ محمدحسین لیدر کمونیست را به ریاست بلدیه تعیین نموده، قریباً انتخابات شروع و روسها... اکثریت رأی را خواهند برد.»(۳)

 تعیین نماینده بارفروش توسط رضا خان

رئیس ارکان حرب کل قشون به دستور رضا خان از رئیس تیپ شمال خواست که اعتمادالممالک برادر سرهنگ عبدالرضا خان «باید از بارفروش انتخاب شود و در این باب به حکومت هم دستور داده شده است. مقتضی است با سابق های که دارید به رئیس قسمت مازندران محرمانه دستور فرمایید که در انجام مقصود اقدام لازم بنمایند.» محمدحسین آیرم نیز امروز پاسخ

داد که اطاعت امر شد.

در نام های که رضا خان به حاکم مازندران نوشته بود رتبه خسرو خان اعتمادالممالک را نیز میان نامزد های بارفروش تعیین کرده بود: «در انتخابات اکثریت چهارم را داشته باشد.» بنابر اسناد موجود سه نفر اول از بارفروش عدلالملک، نوریزاده و نظامالدوله بودند. دستور وزارت جنگ برای شهر ساری، «انتخاب» شیخ العراقینزاده و نجات بود.(۴)

 دستور وزیر جنگ برای انتخاب نمایندگان جنوب

رضا خان وزیر جنگ در تلگرامی که امروز به امیرلشکر غرب فرستاد به وی دستور داد «حاجی سیدنصر الله شوشتری و میرزا حسین خان امین مالیه از شوشتر و جلیلالملک از بنیطرف برای دوره هذه مجلس انتخاب شوند.»(۵)

 تهیه مقدمات برای پناهنده شدن شیخ محمود به ایران

امیرلشکر غرب در تلگرامی که امروز به وزیر جنگ فرستاد نوشت که به نظامیان بانه دستور داده است زمینه پناهنده شدن شیخ محمود به ایران را فراهم کنند. «چندی است که رئیس اردوی بانه قسمت عمده وقت خود را صرف انجام این مقصود مینماید.»(۶)

 تسلیم برخی از اطرافیان سیمیتقو

بنابر خبری که امیرلشکر شمال غرب امروز به وزارت جنگ فرستاد، قوچ خان سهامالملک از هواخواهان صمیمی سیمیتقو و پسرش که امان داده شده بودند وارد خاک ایران شدند. سهامالملک که بیمار بود راهی تهران گردید. سلیمبیک پسرش با سه نفر دیگر به تبریز فرستاده شدند. سهامالملک دو پسر کوچکش را هم برای ورود به مدرسه نظام با خود به تهران میآورد.(۷)

 دستگیری خویشان حسینعلی طالشی

پس از اعدام حسینعلی طالشی از آنجا که پسر و برادرش «ممکن بود در آستارا شروع به پار های عملیات نمایند» دستور دستگیری آنها صادر شد. این خبر را امیرلشکر شمال غرب امروز

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۳۷۴ و ۳۷۵.
۲– همان، پ ۱۰۶، ص ۲۱.
۳– همان، پ ۸۳، ص ۴۲.
۴– همان، پ ۱۷، صص ۵۴۱، ۵۴۷، ۵۴۸ و ۵۵۰.
۵– همان، پ ۱۷، ص ۲۲۳.
۶– همان، پ ۶۳، ص ۱۰۹.
۷– همان، پ ۳۶، ص ۲۷.

به تهران فرستاد.(۱)

 جنگ انگلیس و عثمانی در کردستان شمالی

بنابر اخبار رسیده در درگیری های نظامی بین انگلیس و قوای ترکیه در منطقه کردستان، انگلیس چندین روستا را به آتش کشیده است. در آخرین درگیری بیش از سی نفر از قوای ترک کشته شدهاند. این خبر میافزاید که انگلیس از آشوری های منطقه علیه مقاومت های محلی استفاده میکند که «نسبت به اهالی انواع فجایع و افتضاح را وارد آوردهاند. اهالی اطراف رواندوز خیلی متوحش، قوای عثمانی عقبنشینی مینمایند.»(۲)

 دستگیری شاهزاده معتصمالملک

امیرلشکر غرب امروز علت دستگیری شاهزاده معتصمالملک را تهیه زمینه هایی که عواقب وخیمی برای قشون داشت عنوان کرد. وی از تویسرکان به همدان احضار و در آنجا بازداشت است.(۳)

 تعیین تکلیف زندانیان بلاتکلیف

بنابه گفته عادلالدوله «مدعیالعموم بدایت» تعدادی زندانی در زندان های وزارت داخله، وزارت عدلیه و اداره نظمیه توقیف هستند و تکلیف آنها مشخص نیست. وی تأکید کرد اگر این محبوسین تعیین تکلیف نشوند، آزاد خواهند شد. عادلالدوله از نظمیه خواست از توقیف های غیرقانونی افراد خودداری کند و همچنین زن های «بیباعث و بانی» را که گاه دست به اعمال شنیع میزنند آزاد کند.(۴)

 درگیری با بلوچها در منطقه شهرود

بنابر خبر رئیس قشون کرمان ۶۰۰ نفر بلوچ سواره در اطراف روستای شهرود و ابارق واقع در ۲۰ فرسنگی خط کرمان به بم با نظامیان رودر رو شده، پس از ۲۴ ساعت درگیری دو نفر از نظامیان زخمی، دو اسب تلف شدند. قشون کرمان برای کمک، پنج خودروی موجود در شهر را توقیف کرده، نظامیان کمکی را با آنها راهی محل درگیری کرد. «دیگر در شهر تفنگ موجود نیست که بتوان عده بیشتری حرکت داد.»(۵)

در میان اسناد از نتیجه این رویارویی خبری نیست، اما چند روز بعد روزنامه ها خبر از پیروزی قوای نظامی دادند و این که تلفات سنگینی به بلوچها وارد شده، اسرای آنها را نیز به کرمان منتقل کردهاند.(۶)

(تصویر) رضا خان

(تصویر) رواندوز

۱- همان، پ ۴۹، ص ۲.

۲- همان، پ ۷۹، ص ۸۹.

۳- همان، پ ۶۲، صص ۶۶. بیست و پنج روز بعد و در پی شکایاتی که از بازداشت معتصمالملک صورت گرفت وزیر جنگ دستور داد او را به تهران بفرستند. (همان، پ ۶۲، ص ۶۳).

۴- روزنامه اتحاد، شم ۹۲، ص ۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۳۱۲.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۳۵۷، ص ۲.

 پنجشنبه

۲۹ فروردین ۱۳۰۲

۱۹ آوریل ۱۹۲۳

۲ رمضان ۱۳۴۱

طبابت یا تبلیغ مسیحیت

جامعه اسلامیه تهران در نام های به مستوفیالممالک، ریاست وزراء، خبر داد که مرکزی به نام «دارالشفای امید» تأسیس شده که «یک نفر طبیب آمریکایی و چند نفر دیگر هم مسلک او نسخه طبابت را با یک ورقه کوچک که کلمات انجیل در آن مندرج است به دست مرضی میدهند. در حقیقت طبابت را وسیله ترویج دیانت مسیح میکنند.» جامعه اسلامیه خواستار جلوگیری از فعالیت این مرکز به ظاهر پزشکی شد. دارالشفای امید در محله قناتآباد تهران، کوچه شهابالدوله تأسیس شده بود

این مرکز غیر از روز های یکشنبه، همه روزه از بیماران عیادت میکرد. در پشت نسخه هایی که به بیماران داده میشد آی های از انجیل لوقا درج شده بود.(۱)

 کلوپ روسها در تبریز

پس از اخباری که از تبریز در مورد تأسیس یک باشگاه از طرف روسها به مرکز ارسال شد (ر.ک: ۲۷ اسفند ۱۳۰۱) وزارت امور خارجه امروز در نام های به وزارت داخله یادآور شد که «این قبیل مؤسسات باید پس از تقدیم نظامنامه اساسی با اجازه اولیاء امور محلی تأسیس و در تحت مراقبت مخصوص پلیس دایر باشد. بدیهی است در صورتی که محقق شود کلوپ فوقالذکر مرکز تبلیغات مضره است باید به وسایل مقتضیه جلوگیری به عمل آید.»(۲)

 اعتراض به سفارت روسیه

به دنبال رسیدن گزارش هایی از تجاوزات روسها به خاک ایران در سرحدات شمالی، وزارت امور خارجه شکایت دولت ایران را به سفارت روسیه در تهران تسلیم کرد و امروز وزارت جنگ را از این اقدام خود باخبر نمود. از سفارت روسیه خواسته شد «در این موقع که وزارت جلیله جنگ به خلعسلاح طوایف و عشایر ایرانی در حدود آذربایجان شروع نموده است، تدابیر مقتضیه اتخاذ کرده، اوامر لازمه در تنبیه اشرار و استرداد منهوبات» صادر شود.(۳)

 ضرورت وجود اقتدارالملک در قزوین

پس از آن که رضا خان، وزیر جنگ، به حاکم نظامی قزوین دستور داد احیاءالسلطنه و میرزاابراهیم خان ملکآرایی را راهی

مجلس پنجم کند (ر.ك: ۲۷ فروردین) حاکم قزوین امروز در پاسخ نوشت که ن هایت جدیت را در این مورد به خرج خواهد داد، با این حال تأکید کرد وجود اقتدارالملك، که اخیراً راهی تهران شده، در قزوین «برای اجرای امر مبارك» بسیار ضروری است.(۴)

 درخواست ابقای ریاست نظمیه مشهد

در تغییرات و جابهجایی هایی که از ابتدای امسال در سطوح مختلف کشوری صورت میگرفت، نوبت به رئیس نظمیه مشهد رسید. اما امیرلشکر شرق امروز ازوزیر جنگ خواست در برابر این جابهجایی بایستد؛ چرا که «یاور پاشا خان از طرف بندگان حضرت اشرف به ریاست نظمیه تعیین و برقرار گردیده و تاکنون از هیچگونه مساعدت و همراهی با لشکر شرق کوتاهی» نکرده است.(۵)

 ۲۱۰ بار شتر اسلحه

اسلحه های ضبط شده از طوایف در خلعسلاح از آذربایجان راهی زنجان شده است. این اسلحه ها را ۲۱۰ شتر حمل میکنند. کاروان اسلحه شامل ۸۵۵۲ قبضه تفنگ است. برخی از اسلحه ها به دلیل بارش باران زنگ زده است. این خبر را سردارعظیم حاکم نظامی خمسه امروز به وزارت جنگ فرستاد.(۶)

 خبری از آمدن سیمیتقو به ایران

بنابر گزارش نصرالملك، مأمور برونمرزی ایالت نظامی آذربایجان، اسماعیلآقا سیمیتقو عازم «وان» خواهد شد و «پس از آن که اموال و متروکات خود را به دست آورد به ایران مراجعت خواهد کرد.» نصرالملك اخیراً وارد ایران شده است.(۷)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز کازرونی از وزیر مالیه پرسید که برای بقایای مالیاتی شیخ خزعل که به چهارصد هزار تومان رسیده چه اقدامی صورت گرفته است؟ وزیر مالیه پاسخ صریحی در این مورد نداشت.(۸)

 پرواز بر فراز تهران

امروز هواپیمایی که از روسیه به تهران آمده بود، تعدادی از سران لشکری و کشوری را با خود در آسمان تهران گرداند. شاهزاده محمدحسینمیرزا، سرهنگ رضاقلی خان خزانهدار، سرتیپ امان اللهمیرزا، سرتیپ مرتضی خان، سرتیپ جعفرقلی خان و سرهنگ ساعدنظام از آن جمله بودند. در نوبتی دیگر تدین و شیخ العراقینزاده و سرهنگ ساعدالدوله نیز از بالا تهران را تماشا کردند.

بنا بر گفته مسافران «سواد شهر طهران از بالا به قدری قشنگ و زیبا بوده و دورنمای آن مانند بهترین شهر های اروپا به نظر میرسیده است.»(۹)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳ و ۲-۱۲-۹-۱۳۰۲.

۲- همان، ۲-۵۸-۲-۱۳۰۲؛ سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۲۰۰۹، آرشیو ۶۶۸ و ۳ الف ب ا.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۴، ص ۸۳.

۴- همان، پ ۱۷، ص ۱۸. چند روز بعد نظر وزارت جنگ عوض شد و در تگلرامی به قزوین دستور تاز های داده شد: «حسبالامر، سردار مفخم در عوض احیاءالسلطنه در نظر گرفته شده، در انتخاب مشارالیه مساعدت کامل بفرمایید.» (همان، پ ۱۷، ص ۱۷).

۵- همان، پ ۱۰۰، ص ۳۹.

۶- همان، پ ۸۲، ص ۳۱.

۷- همان، پ ۷۹، ص ۹۵.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۳۵۴، ص ۱.

۹- همان، شم ۱۳۵۶، ص ۱.

ص: ۵۳

 جمعه

۳۰ فروردین ۱۳۰۲

۲۰ آوریل ۱۹۲۳

۳ رمضان ۱۳۴۱

 حرکت ولیعهد به آذربایجان

طبق سنت حکومتی که ولیعهد در تبریز سکونت میداشت، از ابتدای امسال چه در جراید و چه در زبان مسئولان حرف از حرکت ولیعهد به آذربایجان و تهیه مقدمات این امر بود. اما از دیدگاه حاکم نظامی آذربایجان اهالی این خطه نسبت به ولیعهد و اطرافیانش خوشبین نیستند «و از حرکتشان اظهار خوشوقتی نمینمایند.» امیرلشکر اسماعیل خان تأکید کرد که بعید است حتی ده درصد مردم آذربایجان از این سفر استقبال کنند. وی در پایان افزود «در حرکتشان تصمیم فرمایید ملتزمین رکابشان باید اشخاص صحیحالعمل و به حسن اخلاق معروف باشند و اِلّا اسباب زحمت است.»(۱)

 تعیین نامزد های گیلان توسط وزیر جنگ

رضا خان وزیر جنگ در تلگرامی به رئیس تیپ شمال خواست که «با اقدامات مجدانه از ایالت گیلان اشخاص ذیل که صلاحیت نمایندگی پارلمان را دارند [انتخاب شوند:] سپهداراعظم، سردارمعتمد، سرکشیکزاده، ادیبالسلطنه، امینالملک. از ولایت استرآباد آقاشیخ آقا استرآبادی.» پس از این تعیین تکلیف رئیس تیپ شمال امروز نوشت که این دستور را به رشت، فومنات، طوالش، لنگرود و انزلی رسانده است.(۲)

 تحرکات مأموران انگلیسی در مرز های غربی

به گزارش حاکم نظامی قصرشیرین، انگلیسها با برخی عوامل ایرانی درصدد هستند سرداران ایل سنجابی را برای کمک به سرداررشید ترغیب کنند. امیرلشکر غرب با فرستادن این خبر به وزیر جنگ درخواست کرد عوامل ایرانی یاد شده دستگیر شوند، چرا که در حال حرکت برای قلع و قمع سرداررشید است. رضا خان موافق این اقدام امیرلشکر غرب نبود. نام کسانی که گفته میشود با انگلیسها همراهی میکنند، میرزاحسین خان اگنت، قائممقام خانقین و احتشامحضور، ویسکنسول خانقین، یاد شده است.(۳)

 تأسیس اتحادیه حلبیسازان انزلی

در خبری که امروز توسط تیپ مستقل شمال به وزارت جنگ فرستاده شد، عین اعلامیه تأسیس اتحادیه حلبیسازان انزلی درج

شده بود. «ما یک مشت بیچارگان حلبیسازان از هم گسیخته شده و از حقوق مدنیت عقب افتاده از حیث معاش و اقتصاد کلی دچار بدبختی شدیم. لهذا پس از مخاطرات فوقالعاده صلاح فلاکت و تضییقات خود را در اتحاد درک نموده، اتحادیه خودمان را رسماً تشکیل نمودیم.»(۴)

 دیدگاه رئیس تیپ شمال درباره رئیس تلگراف خانه رشت

سرتیپ محمدحسین آیرم رئیس تیپ مستقل شمال امروز در تلگرامی به ریاست ارکان حرب کل قشون یادآور شد که رئیس تلگراف خانه رشت به نفع روسها نقش ایفا میکند. وی پیشنهاد کرد رئیس تلگراف خانه استرآباد که شخصی امین اما بدخلق است و روسها نمیتوانند او را به سمت خود جلب کنند جایگزین رئیس فعلی تلگراف خانه رشت شود.(۵) ظاهراً واکنشی در برابر این خبر در وزارت جنگ ابراز نشد.

 اظهار اطاعت خوانین لرستان

شریفالدوله حاکم بروجرد و لرستان در تلگرامی که امروز به وزارت داخله فرستاد از آمدن نامه های متعدد از سران و خوانین طوایف طرهان، کاکاوند، موسیوند، دلفان، حسن وند، سگوند و بیرانوند خبر داد که ضمن اطاعت از دولت مرکزی خواستار مسافرت شریفالدوله به لرستان هستند. وی آغاز ماه مبارک و شروع انتخابات را مانع از حرکت خود دانست و وعده داد که پس از سپری شدن این دو مناسبت به لرستان خواهد رفت.(۶)

 عوامل ناآرامی همدان

در نام های که امروز در تبیین اوضاع داخلی همدان به وزارت جنگ نوشته شد، دو پدیده کمونیسم و ب هاییت عوامل به هم خوردن انتظام شهر عنوان شد. «شیوع بالشویزم و کمونیزم را دو نفر معلومالحال ترویج مینمایند... یکی میرزااسماعیل نوبری و دیگر برهانالمتکلمین که فعلاً خود را به سمت قاضی عسکری در همدان معرفی میکند.» نویسنده، ترویج ب هاییت را به واسطه همراهی چند نفر از صاحب منصبان نظامی دانست. «منجمله از آنها... مدبرنظام و دو پسر ایشان، سلطان حبیب الله خان و نصر الله خان

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۹، ص ۹۶.

۲- همان، پ ۱۷، صص ۶۶۰ و ۶۶۱.

۳- همان، پ ۶۲، صص ۱۰، ۱۵ و ۱۶.

۴- همان، پ ۱۰۸، ص ۵۹.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۳، ص ۴۰.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۳۹۹۳، آرشیو ۵۰۳ ن ا الف ب ا.

که سابقاً مـدتی ریاست نظمیه همـدان را داشت و به واسـطه شـنایع و سـرقت هایی که از مشارالیه ظاهر شد معزولش کردند، و سلطـان هـدایت الله خـان هسـتند... این آقایان باعث تجری و تظاهر حضـرات هسـتند. نظر به این که هر دو موضوع اگر خـدای نکرده قوت بگیرد و کسب اهمیت نمایـد جنبه های مـذهبی دارنـد و مخالف اساس مقدس اسـلام است.» درخواست میشود در رفع این موارد اقدام گردد.(۱)حاج میرزاعبدالوهاب رضوی(۲) نویسنده این نامه بود.

 تأسیس شعبه بانک شاهنشاهی در شمال ایران

ویلکینسن نایب رئیس بانک شاهنشاهی امروز وزارت داخله را مطلع کرد که نماینده این بانک «مسیو فازی» مأمور مسافرت به بـارفروش (بابـل) و مشهدسـر است تا موقعیت هر یک از این دو شـهر اجازه دهـد شـعبه بانک را آن جا دایر کنـد. او خواسـت شرحی به حکومت بارفروش و مشهدسر نوشته شود تا در جریان موضوع باشند.(۳)

 همکاری کمونیست های تبریز و قزوین

در پی درخواست کمیته کمونیست تبریز از کمیته قزوین و ایجـاد ارتبـاط بین آنهـا امروز غلامحسـین قـالیفروش برای این کـار مـأموریت یـافت. در ضـمن کمیته قزوین در صـدد ایجـاد باشـگاهی به نـام انجمن قزوین است. همچنین امروز مینکین، کنسول روسیه در قزوین، مأمور خود علیآقا را برای تبلیغات به کرمانشاه فرستاد.(۴)

(تصویر) محمدحسن میرزا، ولیعهد

(تصویر) همدان

۱ اردیبهشت ۱۳۰۲

۱- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۴، ص ۱۲۳. با رسـیدن خبر به مرکز موضوع به امیرلشـکر غرب منعکس شـد و درخواست گردیـد اظهارات یادشـده «مورد تدقیق و تحقیق» قرار گرفته گزارش شود. (همان، پ ۶۴، ص ۱۳۳).

۲- میرزا عبــدالوهاب رضــوی همــدانی در ۱۲۶۳ش بـه دنیـا آمـد. پـدرش حاجمیرزاهـادی از روحانیـان همــدان بـود که میرزاعبدالوهاب نیز تا حدود مدرسـی تحصیلاتش را پی گرفت و آنگاه لباس روحانیت پوشید. در دوره های چهارم و پنجم به نماینـدگی از سوی مردم همـدان راهی مجلس شورای ملی شد. در دوره پنجم نام وی در شـمار نمایندگان فراکسـیون اکثریت ذکر شده است. او از جمله کسانی بود که در همین مجلس هنگام تصویب ماده واحده تغییر سـلطنت از قاجاریه به پهلوی بدان رأی مثبت داد و در صف هواداران رضا پهلوی ایستاد. اما عمرش چندان نپایید و در اواخر اسفند ۱۳۰۷ درگذشت. (اطلاعات، شم ۷۲۳ (۲۳ اسفند ۱۳۰۷)، ص ۱؛ فهرست اسامی و مشخصات نمایندگان...، ص ۷۱).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۲۸-۳۸-۱۳۰۲.

۴- ۶۰۷۷/۶۹/۳۴ E FO.

ص: ۵۵

شنبه

۱ اردیبهشت ۱۳۰۲

۲۱ آوریل ۱۹۲۳

۴ رمضان ۱۳۴۱

 انعکاس دیدگاه وزارت امور خارجه درباره ب هاییت به سفارت ایران در واشنگتن

پس از دیدار هایی که سران ب هاییت در آمریکا با حسین علاء وزیرمختار ایران در واشنگتن داشتند و نسبت به بدرفتاری ایرانیان با پیروان این فرقه تذکراتی به او دادند، اینک وزارت امور خارجه به علاء اطلاع میدهد «دیانت اسلام خاصه مذهب اثنی عشری که مذهب رسمی ایران است اجازه نمیدهد که از طرف اولیای دولت در مورد جماعت ب هایی و پیشرفت مقاصد مذهبی آنها یک مساعدت علنی بشود.» علاء درخواست کرده بود که برای مماشات با این گروه ابلاغی های به دستگاه ها صادر شود، اما وزارت خارجه اعتقاد داشت «اگر اطلاعی از این مسئله به سلسله روحانیون یا اشخاص متعصب برسد قطعاً سوءاثراتی خواهد داشت.» دیگر آن که «تا حال هیچگونه مزاحمتی برای این فرقه در ایران فراهم نگردیده بلکه همیشه مثل سایر اهالی در کمال رفاه و آسایش زیست نموده حتی در دوایر دولتی هم شغل و کار داشتهاند.» وزارت امور خارجه در ادامه یادآور شد که ب هاییان گاهی برای مقاصد غیرمذهبی کار هایی صورت میدهند تا «از طرف مردمان عوام نسبت به آنها تعرضاتی بشود و در باطن آنها به نیات اصلی خود نایل گردند. والا اگر آنها حال سکونت و آرامش را از دست ندهند یا تبلیغات و پروپاگاند هایی مغایر اسلامیت ننمایند هیچ وقت هیجانی بر ضد آنها تولید نخواهد شد.»(۱)

 ورود اردوی غرب به کرمانشاهان

اردوی لشکر غرب امروز وارد کرمانشاهان شد. نظامیان این لشکر برای سرکوب عشایر متمرد راهی این حدود شدند. امیرلشکر غرب هنوز از نرسیدن تجهیزات گلایه داشت. او یادآور شد که هفتم اردیبهشت برای رویارویی حرکت خواهد کرد که «مانند اردو های چریک مجبور هستم که با تفنگ شروع به عملیات نمایم، زیرا به طوری که... اطلاع دادهام توپها بدون استفاده و از مسلسلها هم به واسطه نداشتن لوازمات آن استفاده نخواهد شد.»(۲)

 غارت مرزنشینان ترکیه توسط عشایر ایرانی

بنابر آن چه که سفارت عثمانی به وزیر امور خارجه ایران نوشت، عشایر مرزنشین ایران در غارت یکی از روستا های ترکیه ۱۳۵ گاو، پنج رأس اسب و چهار رأس الاغ را دزدیده به ایران آوردهاند. «اینگونه اعمال غصب و غارت دائماً در حوزه سردار ماکویی (اقبالالسلطنه) واقع میشود و این نحو شقاوتها به تشویق مشارالیه صورت میپذیرد.» وی ضمن درخواست بازپس دادن اموال و مواشی یاد شده نوشت: «در صورتی که تضمینات و تأمینات لازمه حاصل نشود، حکومت متبوعه دوستدار از معامله

متقابله عشیره های خود» ممانعت نخواهد کرد.(۳)

 کشته شدن یک زندانی در ماکو

بنابر گزارش حسن خان جلیلوند، رئیس قشون ماکو، شخصی به نام سلمان که در ماکو زندانی بود به دست اقبالالسلطنه کشته شد. سلمان به اتهام قتل مشهدی صادق در روستای قرهعینی دستگیر شده بود؛ اما بنابراین خبر وی بیگناه بود، ولی از آنجا که «با اقبالالسلطنه مدعی و به واسطه آزادیطلبی و وطنپرستی ساعی بوده است [و میخواسته روستای] قرهعینی که خالصه میباشد به تصرف دولت بدهد اقبالالسلطنه از موقع استفاده نموده... [او را] مقتول مینماید.»(۴)

 پیشرفت نظامی قوای انگلیس در کردستان عراق

نایب سرهنگ یوسف خان، فرمانده قوای ساوجبلاغ، از قول مأمور ویژه خود که به جبهه نبرد انگلیس و نظامیان عثمانی در کردستان اعزام شده بود مینویسد که قوای انگلیس به کوی سنجاق رسیدهاند و روستای رانیه را نیز تصرف کردهاند. ضمناً اغلب دهات سر راه را آتش زده و احمدآقا رئیس عشیرت عثمانی را توقیف نمودهاند.»(۵)

 پخش اعلامیه فارسی توسط هواپیما های انگلیس

حاکم نظامی سردشت یک نسخه از اعلامیه هایی را که به زبان

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۴-۲۳-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۶، ص ۲۸.

۳- همان، پ ۵۰، صص ۸۴ و ۸۵.

۴- همان، پ ۸۱، ص ۷۲. خبر که به رضا خان میرسد، میگوید که این مدرک خوبی برای کوبیدن اقبالالسلطنه در آینده است. (همان، پ ۸۱، ص ۶۸).اما موضوع به این سادگی نبود و قتل یاد شده به سابق های برمیگشت که دو طایفه روستای قراعینی در محال چالدران با یکدیگر داشتند. در تنازعات این دو طایفه که یکی از دو طرف کشته میشود، وساطت اقبالالسلطنه برای خونبست اثر نمیکند و در ن هایت سلمان که قاتل شناخته شده بود به دست اقبالالسلطنه قصاص میشود. (همان، پ ۸۱، صص ۶۹ و ۷۰).

۵- همان، پ ۴۷، ص ۶۱.

فارسی در بغداد چاپ گردیده، و توسط هواپیما های انگلیس در حدود پشتدر ریخته شده بود، برای مسئول بالاتر خود فرستاد. این اعلامیه پیش از شروع حمله نظامی در منطقه یادشده ریخته شد و در آن آمده بود که دولت بریتانیا برای تأمین آسایش عامه وارد عملیات نظامی میشود و همه آنانی را که مقاومت کنند دشمن خود میپندارد و «اشخاصی که سلامت خود را طالبند از مفسدین که در داخل موصل مشغول افساد هستند کنارهگیری نمایند» و هر کسی را خوانده میشود، سریع خود را معرفی کند. بخشی از ایل پشتدر در سردشت زندگی میکرد و انگلیس میدانست که در این جنگ آنها به طرفداری از نظامیان عثمانی وارد درگیری میشوند.(۱)

 درخواست طایفه چهارلنگ برای داشتن نماینده در مجلس

رؤسای طایفه چهارلنگ بختیاری در نام های که امروز به مجلس شورای ملی فرستادند، خواستند با توجه به نزدیکی انتخابات پنجمین دوره مجلس شورای ملی نماینده خود را در مجلس داشته باشند؛ و از یکی دانستن آنها با ایل هفتلنگ امتناع شود.(۲)

 پیگیری بدهی ولیعهد توسط سفارت انگلیس

سفارت انگلیس در تهران امروز بار دیگر از دولت ایران خواست که ۴۴۴۵ روپیه و ۹ آنه باقی مانده از کل بدهی محمدحسن میرزا، ولیعهد ایران، را که هنگام سفر به اروپا و نیز برگشت از این سفر در عراق بالا آورده پرداخت کند. «مدتی است که این مسئله معوق مانده و اگر پول طلبکاران نرسد بلاشک مطالبه منفعت آن را خواهند نمود.»(۳)

 تولیت جدید مدرسه سپهسالار

بنابر فرمان احمدشاه، تولیت مدرسه «سپهسالار ناصری» بر عهده «حجتالاسلام آقای حاج ظهیرالاسلام»(۴) قرار گرفت. هفتهنامه عصر تمدن با چاپ این خبر در شماره امروز خود نوشت که وی هنگام تصدی آستان قدس رضوی یادگار های درخشانی از خود به جا گذاشته است.(۵)

 دخالت کلیمیان بیگانه در انتخابات یهودیان کرمانشاه

بنابر هشدار وزارت داخله به حکومت کرمانشاه «چند نفر از کلیمیان اتباع خارجه در کرمانشاهان مشغول تهیه کردن زمینه برای مداخله در امر انتخابات کلیمیان میباشند.» وزارت داخله از حاکم کرمانشاه خواست طبق قوانین موجود انجمن نظارت کلیمیان تشکیل و انتخابات خود را برگزار کند.(۶)

از دیگر اخبار انتخاباتی مذاهب رسمی ایران، انتخاب ارباب گیو به سمت ریاست انجمن نظارت بر انتخابات زرتشتیان و میرزا گشتاسب به سمت منشی این انجمن بود. این دو امروز پس از تشکیل انجمن توسط دیگر اعضا منصوب شدند.(۷)

 بسته شدن اداره پست انگلیس در بندرعباس

کارگزار بندرعباس در گزارش خود به وزارت امور خارجه نوشت که امروز انگلیسها همه اسباب به دردخور خود را از اداره پست خارج کرده «آنها که بیفایده بود... تسلیم پست ایران شده و دروازه پست خود [را] بستند. حقیقتاً اول ثور پست خارجه منحل شد.»(۸)

(تصویر) مسجد سپهسالار، نمای جنوبی

۱- همان، پ ۴۷، ص ۶۳؛ سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۱۸۲۶، آرشیو ۸۲۰ظ ۲ ب آ ا.

۲- اسناد مجلس شورای اسلامی، ۷۹-۴-۳-۹-۴.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۵-۳۷-۱۳۰۲.

۴- جواد امامی ملقب به ظهیرالاسلام فرزند میرسید زینالعابدین امام جمعه تهران و مادرش ضیاءالسلطنه دختر ناصرالدینشاه است. تولدش در ۱۲۶۰ش/۱۳۰۰ق اتفاق افتاد. پس از تحصیلات مقدماتی، درس علوم اسلامی و فقه و اصول را خوانده، به کسوت روحانیت درآمد. در ذیالقعده ۱۳۲۱ که پدرش درگذشت لقب ظهیرالاسلام دریافت کرد. دو سال بعد با دختر مظفرالدینشاه ازدواج کرده، همان سال هم نیابت تولیت مدرسه عالی سپهسالار را عهدهدار شد. در ابتدای نهضت مشروطه با مخالفان و موافقان آن راه مماشات و ملایمت را برگزید. اما چندی بعد به صف مخالفان مشروطه پیوست و در هواداری از شیخ فضل الله نوری خواهان مشروطه مشروعه شد. با وجود این پس از فتح تهران از هرگونه گزندی مصون ماند. تا اینکه در جریان تلاش مجدد محمدعلیشاه مخلوع برای دستیابی به سلطنت، دستگیر و مدتی زندانی گردید. در جریان بازداشت قوامالسلطنه توسط کلنل پسیان نقش مهمی ایفا کرد. چندی بعد هم که کلنل پسیان به قیام برخاست او نایبالتولیه آستان قدس رضوی بود. ظهیرالاسلام همزمان با برآمدن رضاپهلوی به هواداران او پیوست و به مناصب متعددی نشست. در ۱۳۱۵ش به نمایندگی دولت ایران برای افتتاح مسجد مسلمانان به پاریس رفت. دوبار برای مذاکره با ملک فاروق عازم مصر شد. در ۱۳۱۸ش وزیرمختار ایران در عربستان سعودی گردید. پس از شهریور ۱۳۲۰ به اتهام اختلاس مدتی بازداشت شد. ظهیرالاسلام در طول عمرش ۵ بار نایبالتولیه مدرسه و مسجد سپهسالار و ۲ مرتبه نیز نایبالتولیه آستان قدس رضوی بود. در زمانی که نیابت تولیت مدرسه سپهسالار را بر عهده داشته، مقدمات کاشیکاری ایوان بزرگ و تعمیر شبستان مسجد را فراهم کرد. ظهیرالاسلام در دوره دوم سنا، سناتور انتصابی بود. وی در اول فروردین ۱۳۴۴ در تهران درگذشت و در مقبره خانوادگی منسوب به جدش که به سر قبر آقا شهرت دارد، مدفون شد. (سحاب، تاریخ مدرسه عالی سپهسالار، صص ۱۲۲ و ۱۲۳؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۱، صص ۱۷۹ و ۱۸۰؛ مهر ایران، شم ۲۳۱۲ (۸ فروردین ۱۳۴۴)، ص ۸).

۵- هفتهنامه عصر تمدن، شم ۴، ص ۴.

۶- اسنادی از انتخابات مجلس در...، صص ۳۹۱ و ۳۹۲.

۷- همان، ص ۳۸۷.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۰-۴۰-۳۴-۱۳۰۲.

 یکشنبه

۲ اردیبهشت ۱۳۰۲

۲۲ آوریل ۱۹۲۳

۵ رمضان ۱۳۴۱

 دستور گسترش قشون به نواحی جنوب

رضا خان وزیر جنگ در نام های محرمانه به امیرلشکر جنوب تأکید کرد که همه نقاطی که تحت نفوذ حکومت مرکزی و قشون نیست، باید تحت سلطه قشون درآید و اجرای بخش مهمی از این تصمیم بر عهده لشکر جنوب است. بلوچستان، بختیاری و سواحل خلیج فارس از زمره این مناطق هستند. وی نوشت که نواحی نفتخیز از حساسیت بیشتری برخوردارند؛ چرا که «اولیاء دولت انگلیس نظر به منافع عمده های که در آن نواحی دارند به واسطه تحریکات داخلی حتیالمقدور سعی و کوشش خواهند نمود این تصمیم و اقدامات قشون عقیم... بماند... حالیه نیز اظهار میکنند اگر از طرف قشون به نقاط مذکوره قوایی فرستاده شود ایلات و عشایر محلی در صدد مخالفت برآمده و به وسیله اقدامات سوئی نسبت به لوله های نفت ممکن است اسباب خسارت کمپانی را فراهم آورند.» وی ضمن تأکید بر این نکته که اعزام قشون به این نواحی اهمیت زیادی دارد و قوای لشکر جنوب برای این اقدام کافی نیست، خبر داد که «امر داده شد یک قسمتی از لشکر مرکز به کمک قوای جنوب اعزام گردد.» و در پایان دستور داد فعلاً نیرو های اعزامی را در بهبهان تمرکز داده و نیروی پشت سر را در قمشه۱ نگه دارید تا دستورات بعدی برسد.(۱)

 تعیین پیشکار ولیعهد و واکنش والی آذربایجان

روزنامه ها از احتمال سفر ولیعهد به آذربایجان اخباری درج کرده، در اطراف آن قلمفرسایی میکردند. این روزها از انتخاب قوامالدوله به عنوان پیشکار آذربایجان نیز خبر هایی چاپ شد. امیرلشکر اسماعیل خان، والی آذربایجان، در تلگرامی که امروز به رضا خان فرستاد نوشت که «اهالی و معاریف» از این انتخاب خشنود نیستند و درصدد مخابره تلگرام به مرکز علیه این اقدام هستند.(۲)

امیرلشکر شمال غرب نیز با فرستادن تلگرامی همین موضوع را یادآور شد و پیشنهاد کرد «تا خاتمه انتخابات، ایالت نظامی باشد مطلوبتر است.»(۳) رضا خان در پاسخ به والی آذربایجان نوشت که «شما به ابقای خود اهمیت ندهید.»(۴) و به امیرلشکر شمال غرب هم یادآور شد «ولایت عهد عظمی شخصاً مایل به آمدن تبریز میباشد ولی شما اقدامات لازمه بنمایید که در عمل انتخابات سکته وارد نیاید.»(۵)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امشب مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمنالملک تشکیل جلسه داد و درباره لایحه شورای دولتی گفت و گو شد. در این جلسه تدین پیشنهاد کرد خیابانها به مناسبت ماه مبارک رمضان شبها تا صبح روشن باشد. قرار شد مجلس نام های به مستوفیالممالک ریاستالوزراء بنویسد و این درخواست را به دولت انتقال دهد.(۶)

 اخبار تازه از جزئیات فعالیت روسیه در انتخابات مناطق شمالی

محمدحسین آیرم رئیس تیپ شمال در تلگرامی که امروز به وزارت جنگ فرستاد بار دیگر با یادآوری حضور چندی پیش شومیاتسکی در رشت و تأکید او بر انتخاب شدن محمد آخوندزاده نوشت که طرفداران سیاست روسیه در این منطقه شیخ محمدتقی، محمودآقا، نیرالسلطان و شیخ محمدحسن را به عنوان کسانی که باید به کرسی های مجلس برسند انتخاب کردهاند. روسها برای رسیدن به مقصود خود پول خرج میکنند.(۷)

 حقوق عقب افتاده نظامیان لشکر شرق

حسین خزاعی امیرلشکر شرق در تلگرامی به وزیر جنگ ضمن تشریح وضعیت منطقه یادآور شد که «موقع آن است که اردو های مختلفه برای کسب تعلیمات جمعآوری شده و به واسطه مقروض بودن، [این امر] در نقاط سرحدی ممکن نخواهد شد.»

وی نوشت که از سال گذشته بدهیها روی هم جمع شده و حداقل به یکصد هزار تومان پول نیاز است. رضا خان هم دستور رساندن پول را صادر کرد.(۸)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۱۶۵۴.

۲- همان، پ ۷۹، ص ۸۸.

۳- همان، پ ۴۶، ص ۱۳۸.

۴- همان، پ ۷۹، ص ۸۷.

۵- همان، پ ۴۶، ص ۱۳۷. در برخی جراید آمده بود که ولیعهد تا ۱۵ رمضان به سوی آذربایجان حرکت خواهد کرد. (روزنامه کار، شم ۱۷۲، ص ۲).

۶- روزنامه ایران، شم ۱۳۵۶، ص ۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۶، ص ۱۳.

۸- همان، پ ۱۰۰، صص ۱۴ و ۱۵.

 تقاضای بازگشت دکتر امیراعلم به خراسان

گروهی از اصحاب حرفه پزشکی مشهد در تلگرامی به مجلس شورای ملی و برخی جراید خواستار بازگشت «آقای سردار دکتر امیراعلم» شدند. آنها با اشاره به این نکته که خدمات امیراعلم در «ایجاد حفظالصحه این ایالت» فراموش نشدنی است، گفتند با بازگشت وی «دیگر بار وضعیت صحی خراسان موافق آمال، حسن جریان» خواهد یافت.(۱)

 طاعون در آبادان

در خبری که روزنامه ایران در شماره امروز خود چاپ کرد از گسترش طاعون در عبادان (آبادان) و تلفات گسترده آن خبر داد؛ و این که «روزی ده الی هجده نفر تلف میشوند.»(۲)

 تلگراف خانه های محمره و آبادان همچنان در دست انگلیس

پس از توافقاتی که سال گذشته میان ایران و انگلیس حاصل شد، تحویل پست خانه های صفحات جنوب به دولت ایران به تصویب رسید. دیروز اداره پست بندرعباس و بیست و چهارم فروردین اداره پست بوشهر تحویل ایران شد، اما ادارات پست محمره (خرمشهر) و آبادان همچنان در دست انگلیس است. رئیس پست و تلگراف ناصری (اهواز) در نام های که امروز به وزارت خانه متبوع خود فرستاد از رایزنی های وحیدالسلطنه کارگزار محمره با مقامات انگلیسی خبر داد. بنابراین گزارش کنسول های انگلیس در «محمره و اهواز... تصدیق مینمایند که دو تلگراف خانه هایی که در نقاط مذکوره دایر است متعلق به دولت بینالنهرین [انگلیس] و تاکنون برخلاف قانون متصرف» هستند. کنسولها قرار است موضوع را با سفارت انگلیس در تهران مطرح کنند.(۳)

 تشکیل کمیسیون داخله مجلس برای انجمن های ایالتی و ولایتی

امروز کمیسیون داخله در مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد و با حضور ادیبالسلطنه، کفیل وزارت داخله، در اطراف لایحه قانون تشکیل انجمن های ایالتی و ولایتی گفتوگو شد.(۴)

 مقابله با دزدان

امشب گروهی از الوار تمامی اموال و احشام روستا های بیدکله و علیآباد را که بیش از ۷۰۰ گوسفند و ۵۰ گاو بود غارت کردند. سه ساعت از نیمه شب گذشته با سوارهنظام لشکر غرب مواجه شده، پس از درگیری سه تن از سارقان کشته، یک نفر اسیر شد. تمامی اموال دزدیده شده نیز بازپس گرفته شد. امیرلشکر غرب احمد خان امیراحمدی با فرستادن تلگرامی به وزیر جنگ و ابلاغ خبر خواستار اعدام فرد اسیر شد. رضا خان هم دستور داد: «اعدام نمایید.»(۵)

(تصویر)

(تصویر) لشکر شرق در حال دفیله

آبادان، اول دهه سی

۱- اسناد مجلس شورای اسلامی، ۰۴۰۳۴۱۷۰۳۲۶۶۰۰۱۰۰۴۰.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۵۵، ص ۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۳-۳۹-۳۴-۱۳۰۲.

۴- روزنامه اقدام، شم ۱۳۰، ص ۱. برای آگاهی از زندگینامه ادیبالسلطنه، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۵۱۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۲، ص ۳۸.

ص: ۵۹

دوشنبه

۳ اردیبهشت ۱۳۰۲

۲۳ آوریل ۱۹۲۳

۶ رمضان ۱۳۴۱

 فعالیت های سیاسی نمایندگی روسیه در بابل

فعالیت های نماینده سیاسی تازهوارد روسیه به بارفروش (بابل) برخلاف فعالیت های ویس کنسول سابق بسیار علنی است. او با همکاری مترجم خود مصطفی خان «مشغول بعضی تبلیغات کمونیستی است.» امیراکرم حاکم مازندران با فرستادن این خبر به وزارت داخله افزود که تعدادی از رؤسای حزب اجتماعیون(۱) توسط مأمور روسی جذب شده، میگویند «حزب اجتماعیون با حزب کمونیستی یکی است.» وی عناصر ایرانی این اتحادیه را میرزاحیدرعلی، تاجر ورشکسته شیرازی، دکتر سیدحسن خان شوکت و پسران میرزاعلیحافظالصحه یاد کرد. تمرکز فعلی آنان روی انتخابات مجلس پنجم است. «مداخلات اگنت در سیاست داخله ولایت آن هم این طور علنی غیرقابل تحمل است.»(۲)

 یکی از پارسیان هند در راه ایران

«نوشیروان هرموزد پارسی» از نایب رئیسان انجمن ایران لیگ هندوستان بنابر مأموریتی که از طرف انجمن یاد شده دارد، راهی تهران، اصفهان، کرمان و شیراز است. او برای آگاهی از وضعیت زردشتیان به ایران سفر میکند. کنسولگری ایران در بمبئی با ارسال این خبر به تهران یادآور شد که وی «یکی از محترمین پارسیان بمبئی و از هواخواهان ایران محسوب» میشود.(۳)

 نارضایتی امیرلشکر غرب از موقعیت سیاسی کرمانشاهان

احمد خان امیراحمدی امیرلشکر غرب که از سال گذشته بارها خواستار تغییر حاکم کرمانشاهان شده بود، اینک که وارد این شهر شده، بار دیگر وجود قائممقام را موجب خرابی اوضاع کرمانشاهان دانسته «در این موقع که شروع به انتخابات شده لحظ های از آنتریک و دسیسه خودداری نکرده و مأمورین مخصوص در میان شهر و ایلات برای دادن دستور اغتشاش اعزام مینماید.»(۴)

 نظر منفی وزارت جنگ نسبت به احتشام حضور

در پی گزارشی که لشکر غرب از فعالیت های ضدایرانی احتشامحضور(۵)، ویس کنسول ایران در خانقین، به وزارت جنگ فرستاد، این وزارت خانه موضوع را به وزارت خارجه منتقل کرد و نوشت که احتشامحضور «به دستور اجانب، عشایر سرحدی

را بر ضـد قشون تحریک مینمایـد. مقتضـی است قـدغن فرماییـد مشارالیه را به وظایف خود آشـنا نموده جـداً مورد مؤاخـذه و توبیخ قرار دهند.» وزیر جنگ این نامه را امروز برای وزارت امور خارجه نوشت.(۶)

 درخواست جایگزین برای کارگزاری اردبیل

عباسـقلی صـلاحی، کـارگزار اردبیل و رئیس کمیسـیون سـرحدی بیلهسوار، پس از کشـمکش هایی که بین او و رئیس لشـکر شمـال غرب پیش آمـد در ن هـایت بـه تهران فراخوانـده شـد. امروز عبـد الله طهمـاسبی امیرلشـکر شـمال غرب از وزیر جنگ خواست که برای پیشبرد امور، کسـی دیگر را به جـای او بفرسـتند. پس از انعکاس موضوع به وزارت امور خارجه، نبیلالـدوله کارگزار آستارا مأمور شد ریاست کمیسیون سرحدی بیله سوار را به عهده بگیرد.(۷)

 اعتراض روزنامه اقدام به بمباران هوایی کردستان عراق

روزنـامه اقـدام در شـماره امروز خود بـا عنوان «دست خونین بریطانی» نوشت «دست انگلیس تا مرفق به خون مسـلمین خضاب کرده و چنگـال آهنیـن وی بـه دل اسـلام فرو رفتـه» است. این مقـاله در ادامه به بمبـاران اطراف سـلیمانیه توسـط ۳۶ هواپیمای جنگی اشـاره کرده، آن را محکوم نمود. نویسـنده که احتمالاً میرزاعباس خلیلی مـدیر نشـریه است، در پایان مینویسـد: «ما اگر راجع به بریطانی ضعیفکش قلم برانیم نه برای این که ۱۱ جوان از رفقای نجفی ما را اعدام نمود؛ نه برای این که ما را به اعدام محکوم کرد و به دسـتگیری مـا موفق نشـد؛ نه برای این که مـا را در به در کرد؛ نه برای حس انتقـام، نه هرگز؛ بلکه فقط برای تعداد مظالم بیشمار وی نسبت به عالم اسلام است.»(۸)

 تشکیل انجمن نظار اقلیت های مذهبی

در پی گرم شـدن بـازار انتخابـات در همه شـهرها، اقلیت هـای زرتشتی و کلیمی نیز اقـدام به تشـکیل انجمن نظار برای انتخاب نمایندگان خود کردند. شکلگیری انجمن نظار یهودیان به دلیل اختلافات داخلی به تعویق افتاد.(۹)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس امشب تشکیل جلسه داد و درباره بودجه مملکتی گفت و گو شد و به طور خاص بودجه وزارت دربار و کابینه سلطنتی مورد بررسی قرار گرفت. بخش چهارم از این لایحه

۱- سـران سوسـیال دموکرات های قفقاز یا رهبران حزب همت (در روسـیه) به ویژه حیدر خان عمواوغلی، با همکاری اعضای کمیته انقلاب، حزب اجتماعیون عامیون را که در واقع ترجمه فارسـی حزب سوسیال دموکرات بود برای ایرانیان قفقاز و بعدها در ایران تشـکیل دادند. این حزب در تبریز هم تأسـیس یافت که کسانی چون علی مسیو رهبری آن را بر عهده داشـتند. حزب تبریز کمیته سرّی کوچکی داشت که در دوران انقلاب مشروطه «مرکز غیبی» نامیده شد. افزون بر این حزب اجتماعیون عامیون در دیگر شـهرها، مانند تهران و مشـهد شـعبه هایی راه انداخت که ملکالمتکلمین، سیدجمال واعظ و ملکالشعرای بهار از جمله فعالان مشـهور آن شـعبه ها بودنـد. این فرقه کم کم به نخستین حزب واقعی و فعال در ایران بدل شد. عنوان اجتماعیون هم که

به معنی سوسیالیست بود از آن افتاد و به نام حزب دموکرات و گهگاهی با عنوان حزب دموکرات عامیون فعالیت خود را پی گرفت. در مقابل این حزب جناح تندرو و رادیکال مشروطهطلبان قرار داشت که بیهیچ رابط های با سوسیالیسم، حزب اجتماعیون اعتدالیون خوانده میشد. دو حزب یاد شده سالها به عنوان دو تشکل اصلی در چند دوره اولیه مجلس شورای ملی به رقابت پرداخته، در حوادث سال های آغازین سده اخیر نقشآفرینی کردند. در مجلس پنجم که در نیمه دوم ۱۳۰۲ آغاز به کار کرد، حزب اجتماعیون (سوسیالیست) از ائتلاف بقایای دموکراتها و اعتدالیون شکل گرفته، اقلیت مجلس را در دست داشتند. هنگام طرح و تصویب ماده واحده تغییر سلطنت قاجاریه، فراکسیون دموکرات مستقل (تجدد) قدرت بیشتری یافته، در هواداری از رضا پهلوی و سلطنت او اصرار میورزید. (مدیرشانهچی، احزاب سیاسی ایران، صص ۴۶ تا ۵۳).

۲- اسناد وزارت امور خارجه ۱۲ و ۱۱-۱۴-۴۹-۱۳۰۲.

۳- همان، ۱۱-۲۲-۱۷-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۵، ص ۹۶. با این که به درستی روشن نیست علت مخالفت قشون با حاکم کرمانشاهان چیست، وزیر جنگ نیز بار دیگر از وزارت داخله خواست که قائممقام تغییر کند. «وضعیت کرمانشاهان روز به روز در نتیجه ابقاء قائممقام خرابتر و ممکن است اغتشاش کلی در آن حدود ظاهر گردد.» نظر وزارت جنگ تغییر و جابهجایی حکومت کرمانشاهان و حکومت خمسه با یکدیگر بود. و در ن هایت وزارت داخله با رفتن زیر بار درخواست های مکرر وزارت جنگ به این درخواست تن داد. (همان، پ ۷۵، صص ۹۳ و ۹۴).

۵- برای آگاهی از زندگی احتشامحضور، ر.ک: همین کتاب، ج ۲، صص ۳۵۷ و ۳۵۸.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۲، ص ۲۵. بررسی سیر گزارش های احتشامحضور از خانقین نشان میدهد که وی در چهارچوب منافع ملی فعالیت های خود را در محل مأموریت پی میگرفت. اما سایه سنگین وزارت جنگ بر سر دیگر وزارت خانه ها موجب میشد که خواست های موجه و غیرموجه وزارت جنگ تحقق یابد.

۷- همان، پ ۴۳، صص ۶۵ و ۶۷. انتصاب نبیلالدوله رضایت وزارت جنگ را تأمین کرد و خطاب به امیرلشکر شمال غرب نوشته شد: «در مواقع لازمه کمال مساعدت را با مشارالیه معمول دارند.» (همان، پ ۴۳، ص ۶۴).

۸- روزنامه اقدام، شم ۱۳۰، ص ۱.

۹- روزنامه ایران، شم ۱۳۵۶، ص ۳.

تخصیص بودجه برای محمدعلیمیرزا، شاه مخلوع بود. ۷۵ هزار تومان برای مخارج او پیشنهاد شده بود. برخی نمایندگان با خائن خواندن او با این بند مخالفت کردند. در ن هایت با ۵۰ هزار تومان موافقت به عمل آمد.(۱)

(تصویر) محمدعلی شاه در تبعید

(تصویر) ملکالمتکلمین

۱- همان، شم ۱۳۵۷، ص ۱. محمدعلی میرزا شاه سابق در این زمان در اسلامبول بسر میبرد.

ص: ۶۱

سه شنبه

۴ اردیبهشت ۱۳۰۲

۲۴ آوریل ۱۹۲۳

۷ رمضان ۱۳۴۱

 بخشنام های محرمانه برای انتخاب رضا خان در مجلس

امروز از طریق تلگراف بخشنام های محرمانه با امضاء رئیس ارکان حرب کل قشون به امرای لشکر جنوب، شمال غرب، غرب، مشرق، رئیس تیپ مستقل شمال و نیز ایالات نظامی آذربایجان، اصفهان، مازندران و استرآباد فرستاده شد. در این تلگرام آمده است: «اگرچه با رتبه و مقام نظامی که بندگان حضرت اشرف اعظم [رضا خان] دارند بدیهی است نمایندگی مجلس را تقبل نخواهند فرمود، ولی از نقطهنظر مصالح و مقتضیات داخلی و خارجی مقتضی است قدغن فرمایند در پرده و به طور خفا اقدامات مؤثری به عمل آورند که حضرت معظمله از حوزه [آن لشکر حکومت] به وکالت انتخاب شوند، ولی به ترتیبی که منبع و سرمنشأ اقدامات به کلی مجهول و نامعلوم باشد.»(۱)

 فعالیت های انتخاباتی در استرآباد

در پی ابلاغ آغاز انتخابات از طرف وزارت داخله ۱۴ هزار تعرفه انتخاباتی وارد استرآباد شده و برای تعیین انجمن نظار مذاکراتی به عمل آمده است. گفته میشود از نامزد های فعلی استرآباد و یموت برخی طرفدار حاج شیخ حسین و برخی طرفدار وکیلالتجار هستند. در معابر و خیابانها آگهی و اعلان هایی چسباندهاند و هر گروه مشغول تبلیغ نمایندگان خود هستند.(۲)»

انگلیسها که این امور را زیرنظر داشتند گزارش دادند که کنسول روسیه در استرآباد به یک ترکمن ۴۰۰ لیره داده است تا به نفع روسها در یموت تبلیغات کند.۳(۳)

 هشدار وزارت امور خارجه

وزارت امور خارجه در نام های که امروز به وزارت جنگ نوشت با استناد به گزارش کارپردازی ایران در خانقین نسبت به قشونی که از آشوریان در عراق تشکیل شده و خطرات محتمل آن آگاهی داد و توصیه کرد «اقدامات احتیاطیه در مقابل آشوریها به عمل آید که در آتیه مشکلاتی تولید نگردد. بدیهی است این اقدامات طوری خواهد بود که وسیله شکایتی به دست آنها ندهد که از سوء سلوک مأمورین دولت نسبت به مسیحیها شکایت نموده و تبلیغاتی در این خصوص بنمایند.»(۴)

□ استادان فرشباف ایرانی در هرات

به درخواست افغانستان دو تن از استادان فرشباف ایرانی از خراسان برای تعلیم فرشبافی به هرات رفته در آنجا مشغول تدریس عملی پشمریسی شدهاند. «به قراری که اطلاع رسیده است حالیه مشغول بافتن قالی هستند.»(۵)

□ آماده شدن تعرفه های انتخاباتی تهران

انجمن نظار تهران امروز هم تشکیل جلسه داد. در این جلسه گفته شد که ۳۶ هزار ورقه تعرفه برای تهران و توابع آماده است و چهار روز دیگر در محل های معین شده میان مردم توزیع خواهد شد.(۶)

□ اعطای امتیاز کار خانه جدید به معینالتجار

کمیته امتیازات در جلسه امروز خود، امتیاز کار خانه های پارچهبافی و پشمریسی بنادر شوشتر و ناصری را برای معینالتجار بوشهری(۷) تصویب کرد. همچنین به وی حق داده شد از آبشار های رود کارون برای گرفتن «قوه» (انرژی) بهرهمند شود.(۸)

□ اعضای سندیکای پنبه شوروی در تهران

امروز چهار عضو از سندیکای پنبه دولت شوروی (کلاپتکام) برای مذاکره و نیز خرید پنبه وارد تهران شدند.(۹)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۶۵۱.

۲- مقصودلو، مخابرات استرآباد، ج ۲، ص ۸۶۱.

۳- FO E ۶۰۷۷/۶۹/۳۴

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۷-۱-۲۷-۱۳۰۲.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۳۵۷، ص ۲.

۶- همانجا. ورقه های تعرفه عبارت از اعلانی بود که انجمن نظارت تهیه و قبل از آغاز موعد انتخاب ظرف مدت مقرر آن را میان مردم توزیع میکرد. تعرفه ها فقرات زیر را شامل میشد: ۱- نمره و تاریخ؛ ۲- نام دارنده تعرفه و نام پدر و شغل و منزل او؛ ۳- زمان و مکانی که دارنده تعرفه باید حاضر شده رأی خود را بدهد؛ ۴- ساعت افتتاح و اختتام مجلس انتخاب؛ ۵- مهر یا امضای اعضای انجمن نظارت. این ورقه ها از آن روی توزیع میشد که متصدیان و مسئولان صندوق های رأی، انتخابکنندگان را بشناسند. این ورقه ها بعد از آنکه رأی به صندوقها ریخته میشد، مهر باطل میخورد تا دارندگان آن ورقه ها بار دیگر نتوانند رأی بدهند. در واقع این ورقه ها حکم شناسنامه و کارت شناسایی را داشت که امروزه هنگام رأیگیری مورد استفاده قرار میگیرند. ورقه تعرفه تنها به کسانی داده میشد که دارای شرایط انتخاب کردن بودند و اگر هنگام رأی دادن آن را همراه نداشتند حق انتخاب هم از آنها ساقط میشد. این ورقه ها غیر از برگه های رأی بود. به این صورت که برگه های رأی یک کاغذ سفید بود که انتخاب کننده قبل از ورود به حوزه اخذ رأی بایستی اسم یک یا چند تن از منتخبان موردنظر خود را بر آن مینوشته، میپیچید و پس از ثبت و ضبط و ابطال ورقه تعرفه، برگ رأی در داخل صندوق انداخته میشد. اما آنچه در این میان

حائز اهمیت است و امکان تخلف و برگرداندن رأی و نظر انتخابکنندگان را برای دولتیان یا کاندیدا های مهیا میساخت، مدت زمانی بود که بین زمان توزیع ورقه های تعرفه و مدت اخذ رأی تا روز انتخابات وجود داشت و مطابق قانون انتخابات انجمن نظارت اعلانی را بسته به اهمیت محل و شهرها، از ۱۰ تا ۳۰ روز قبل از شروع انتخابات منتشر میکرد. مدت دریافت تعرفه ها ۱۵ روز بود که مردم هر منطقه به فراخور و اهمیت و موقعیت خود میتوانستند در مدت معین تعرفه ها را دریافت و پس از ثبت مشخصات خود در آن، پیش از آنکه زمان مزبور به پایان برسد، ورقه ها را به حوزه های اخذ رأی تحویل میدادند. علاوه بر این مدت زمان اخذ رأی هم از ۱ تا ۵ روز (به تشخیص انجمن نظارت) بود که مردم در این مدت باید رأی میدادند. و وقتی هم که مدت زمان اعلام شده به پایان میرسید دیگر برگ رأی کسی پذیرفته نمیشد. در این میان افراد و عاملان حکومت با اعمال نفوذ، افرادی را به درون حوزه ها میبردند و در رأی مردم دخالت میکردند، در آراء مردم به طور غیرمستقیم دست میبردند. (اتحادیه (نظام مافی)، مجلس و انتخابات از مشروطه...، صفحات متعدد؛ سائلی کردهده، سیر تحول قوانین انتخاباتی مجلس وزیران، صفحات متعدد).

۷- محمد معینالتجار بوشهری معروف به حاجمحمد دهدشتی، فرزند حاج محمدرحیم است که در ۱۲۳۸ش در بوشهر متولد شد. تحصیلات مقدماتی را در زادگاهش گذراند. آنگاه در حجره پدرش که از بازرگانان و اعیان بوشهر بود به کار پرداخت، اما ناگهان پدرش ورشکست شد و آنها ناگزیر ایران را ترک کرده به نجف رفتند. محمد مدتی کفشدار زوّار حرم حضرت علی(ع) بود. سپس در دستگاه حاج محمدمهدی ملکالتجار مشغول کار شده، اندوخت های به دست آورد. در بغداد حجر های دست و پا کرد و روز به روز کارش بالا گرفت. مقداری هم از اموال یکی از نزدیکانش را به ارث برد. چندی در اروپا به مطالعه در کار های بازرگانی پرداخت و کارش در صادرات و واردات کالا های پرقیمت رونق گرفته، شهرت بسزایی در جنوب ایران کسب کرد. املاک بسیاری در اهواز و محمره (خرمشهر) خرید. علاوه بر این در تهران ۳۰ هزار متر مربع از باغ لالهزار (امروزه حدفاصل بین خیابان های سعدی جنوبی و لالهزار) را ابتیاع کرد و عمارت های باشکوهی را در آن بنا نهاد. همه اثاثیه و لوازم عمارتها را هم از خارج وارد نمود. بخشی از هزینه سفر اول مظفرالدین شاه به اروپا (۱۲۷۹ش) را او داد و به این طریق توانست امتیاز خاک سرخ بندر هرمز را به همراه منصب سرتیپی و سالیانه یک هزار تومان حقوق به دست آورد. هنگام اوجگیری نهضت مشروطیت، به صف مشروطهخواهان پیوست و در بازار تهران فعالیت کرد. در دوره نخست مجلس شورای ملی از طرف تجار نماینده شد. در این مجلس دولت میرزانصر الله خان مشیرالدوله لایحه قرضه از دول خارجی را به مجلس آورد که معینالتجار به تندی بر ضد آن سخنرانی و مخالفت نمود. سرانجام مقرر شد بانک ملی با سرمایه ایرانی تشکیل شود که وی با کمک امینالضرب تلاش زیادی از خود نشان داده، سرمایه قابل توجهی را جمع کردند. هر چند بانک مزبور در این زمان شکل نگرفت. عینالتجار در دوره سوم هم به نمایندگی مردم بوشهر در مجلس شورای ملی انتخاب شد. این مجلس چندان نپایید و او بدون آنکه کاری داشته باشد همواره مورد توجه و مشورت دولتها بود. در ۱۲۹۸ش با قراردادی که بین دولت وثوقالدوله و انگلستان بسته شد به مخالفت پرداخت که به همین سبب به همراه چند تن دیگر از دولتمردان به کاشان تبعید گردید. در تمام روز های زمامداری سیدضیاء (کابینه سیاه) پنهانی روزگار گذرانده، هنگامی هم که رضا پهلوی روی کار آمد و سلطنت را تأسیس کرد، در صف هواداران او ایستاد. معینالتجار دختر حاجمحمدحسن امینالضرب را به همسر برگزیده بود که از فرزندانش جواد، محمدصادق و رضا بوشهری در دوران سلطنت پهلوی به شهرت سیاسی و اقتصادی رسیدند. وی در ۱۳۱۲ش در تهران درگذشت. (بهار (ملکالشعرا)، تاریخ مختصر احزاب...، ج ۲، ص ۳۲۲؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۱، صص ۳۱۹ تا ۳۲۱؛ علوی، رجال عصر مشروطیت، ص ۱۳۸).

۸- روزنامه ایران، شم ۱۳۵۸، ص ۳.

۹- FO E ۶۶۲۱/۶۹/۳۴.

(تصویر) استرآباد

ص: ۶۳

 چهارشنبه

۵ اردیبهشت ۱۳۰۲

۲۵ آوریل ۱۹۲۳

۸ رمضان ۱۳۴۱

انجمن نظارت

 رقابت انگلیس و روسیه در انتخاب نمایندگان مجلس

رکنالوزاره کارگزار مازندران از رقابت دو قدرت صاحب نفوذ در ایران نوشت که «روس و انگلیس جدیتی در موفقیت انتخابات دارند» و هر کدام تلاش میکند نمایندگانی که وابسته به سیاست های آنها هستند به مجلس راه یابند. «دستورالعمل فوری به مقام های مربوطه مقرر فرمایند اقداماتی نمایند انتخابات به طور ساده پیشرفت، بلکه منتخب هم از اشخاص بیطرف و صالح معین شوند.»(۱)

 تأکید وزارت جنگ برای انتخاب یمینالسلطنه

وزارت جنگ در تلگرامی به حاکم نظامی اصفهان نوشت که «حضرت والا شاهزاده یمینالسلطنه یکی از طرفداران جدی قشون میباشند» و پیش از این وزیر جنگ برای برگزیده شدن او دستور لازم را به امیرلشکر جنوب داده است. نظر امیرلشکر جنوب این بود که یمینالسلطنه در اصفهان حضور یابد بهتر است. «اینک معزیالیه عازم اصفهان میباشند. معاضدت حضرت عالی نیز در انتخاب [وی] دخالت عمده دارد... خواهشمندم قدغن فرمایند کمال مساعدت و همراهی را به عمل آورند.»(۲)

 تعیین نمایندگان شیراز، بوشهر، بندرعباس توسط وزیر جنگ

رضا خان وزیر جنگ در تلگرامی به امیرلشکر جنوب دستور داد از شیراز میرزاعلیاصغر خان حکمت، حاجی معینالتجار، مصدقالسلطنه و سلطانالعلماء رئیس معارف شیراز، از آباده سیف الله [ناخوانا] مدیر اداره شرق وزارت داخله، از بوشهر پوررضا و نوبخت، از بندرعباس میرزاتقی خان ضیاءلشکر انتخاب شوند.(۳)

 حاکم بارفروش و انتخابات مجلس پنجم

در پی رسیدن اخباری که نشان میداد اعظامالسلطنه حاکم بارفروش (بابل) در مسیر اراده وزارت جنگ برای انتخاب نمایندگان موردنظر مانعی ایجاد کرده، رضا خان وزیر جنگ خطاب به امیراکرم حاکم مازندران نوشت «اعظامالسلطنه را از حکومت بارفروش منفصل نموده دیگری را که با جریانات فعلی انتخابات موافقت داشته باشد منصوب دارید.»(۴)

□ لزوم افزایش نظامیان در منطقه فارس

حاکم فارس با توجه به عملیات مختلفی که قشون منطقه صورت داده، شمار نظامیان مستقر در شیراز را برای این ناحیه کافی نمیداند. وی با برشماری نیرو های اعزامی به مأموریت های مختلف نوشت که آن چه در شیراز باقی مانده «عده قلیلی... است که سوارهنظام آن تقریباً سی نفرند.» حاکم فارس یادآور شد که ایلات از مناطق قشلاقی حرکت کرده و لازم است در مسیر آنها نظامیانی مستقر شوند. وی با تأیید عملکرد سرتیپ فضل الله خان (زاهدی) رئیس قشون فارس بر افزایش نظامیان در این منطقه تأکید کرد.(۵)

□ بازگشت مهاجرین سلماس

امیرلشکر اسماعیل خان حاکم نظامی آذربایجان از بازگشت ۴۵۰ نفر از مهاجران سلماس به صوفیان و درخواست سکونت در روستا های مابین سلماس و شرف خانه یاد کرد. از آن جا که این روستاها خالصه هستند، وی اسکان مهاجران را منوط به اجازه وزیر جنگ دانست و از وی استعلام کرد. رضا خان هم با این شرط که آشوری نباشند موافقت کرد.(۶)

□ درخواست انجمن نظار زردشتی به تشکیل شعبه های انجمن در یزد و کرمان

انجمن مرکزی نظارت زرتشتیان بر پنجمین دوره انتخابات مجلس شورای ملی از وزارت داخله خواست که به حاکمان یزد و کرمان ابلاغ شود که انجمن نظارت زرتشتیان در این دو شهر هم تشکیل شود. «به عرض میرساند که در شیراز نیز چهل - پنجاه نفر زرتشتی کسب تجارت دارند. در صورت مقتضی به ایالت جلیله فارس هم امر شود نسبت به انتخاب آن جا نیز اقدام فرمایند موجب تشکر است.»(۷)

□ قرارداد پستی میان ایران و روسیه

به نوشته برخی منابع قرارداد پستی میان ایران و روسیه، حاوی یک مقدمه، ۱۳ ماده و یک اعلامیه، امروز توسط نمایندگان دو طرف، قرا خان [= کارا خان] کمیسر وزارت امور خارجه روسیه و سیدحسن تقیزاده رئیس هیأت نمایندگی بازرگانی ایران در آن کشور امضاء شد.(۸)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۲-۲۹-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۱۲.

۳- همان، پ ۱۷، ص ۴۱۴.

۴- همان، پ ۱۱۱، ص ۲۹.

۵- همان، پ ۱۱۶، صص ۳۷ و ۳۸. رضا خان در پاسخ به این درخواست نوشت که در آینده نظامیان آن بخش به بیش از ۳۵۰۰ نفر خواهد رسید. (همان، پ ۱۱۶، ص ۳۴).

۶- همان، پ ۷۹، ص ۸۴.

۷- اسنادی از زرتشتیان...، صص ۱۸۸ و ۱۸۹.

۸- راهنما و مشخصات معاهدات...، ص ۲۰۵. این قرارداد دو روز بعد به تصدیق کمیته اجرایی روسیه رسید. (همان)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز مجلس گفت و گوها درباره بودجه مملکتی ادامه یافت و بودجه وزارت خانه ها یک یک مورد بررسی قرار گرفت.(۱) در این جلسه شیخ الاسلام اصفهانی از وزیر معارف در مورد «اقدامات برخلاف ترتیب در مدرسه آمریکاییها در تهران» سئوال کرد و خواست که وزیر برای پاسخ در صحن مجلس حاضر شود.(۲)

 درگیری نظامیان تیپ شمال در اطراف خلخال

در واپسین ساعات دیروز و نخستین ساعات امروز میان قوای تیپ شمال و گروهی که از آنان به «اشرار» نام برده شد درگیری پیش آمد. نظامیان به دلیل کمبود فشنگ نتوانستند پیشرفتی حاصل کنند و اجباراً در روستای آقبلاغ پناه گرفتند تا تجهیزات برسد.(۳)

 احزاب فعال همدان

حزب آزادیخواهان، اجتماعیون، اتحادیه زارعین، اتحادیه رنجبران، اتحادیه اصناف، اتحادیه سادات، انجمن اخوت، انجمن تجار و کسبه آذربایجانی مقیم همدان، اتحادیه آقایان تجار همدان از گروه های اسم و رسمدار شهر همدان هستند که برای پنجمین دوره انتخابات مجلس شورای ملی فعال شدهاند.(۴)

 خروج سفیر فرانسه از تهران

پروست، سفیر فرانسه در تهران، امروز پایتخت ایران را ترک کرد و راهی کشورش شد. کار های او را موریس دایه منشی سفارت به عنوان کاردار عهدهدار شده است.(۵)

(تصویر) سلماس، کهنه شهر، برج واقعه

(تصویر) مجلس شورای ملی

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۵۸، صص ۱ و ۲. گفتنی است بودجه سال ۱۳۰۲ شمسی که از طرف میلسپو به مجلس شورای ملی ارائه شد ۲۶۰/۹۴۵/۲۲ تومان بود و در بین همه دوایر دولتی وزارت جنگ با ۰۰۰/۴۰۰/۹ تومان یعنی حدود۴۵ درصد از کل مبلغ را به خود اختصاص داده بود. وزارت مالیه با ۰۰۰/۱۱۰/۳ تومان در رتبه بعدی قرار داشت. (روزنامه مرد آزاد، شم ۴۷، ص ۴).

۲- شجیعی، نقش نمایندگان در مجالس...، ج ۲، ص ۳۶۷.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۳، ص ۵۱. این خبر شاید با خبری که حاکم نظامی آذربایجان از درگیری قوای نظامی در خلخال با اتباع رشیدالممالک خلخالی، پسر های امیرعشایر به مرکز فرستاد یکی باشد.

(ر.ک: ۸ اردیبهشت).

۴- اسنادی از انجمن های بلدی...، ج ۱، صص ۲۳ تا ۲۵.

۵- FO E ۶۰۷۷/۶۹/۳۴.

 پنجشنبه

۶ اردیبهشت ۱۳۰۲

۲۶ آوریل ۱۹۲۳

۹ رمضان ۱۳۴۱

 ابراز موافقت روسیه با اقدامات مرزی ایران

در نام های که سفارت روسیه شوروی امروز به وزارت امور خارجه فرستاد، پیرو درخواست ایران برای جلوگیری از تجاوزات مرزی روسها اظهار کرد که دولت روسیه «اساساً و معناً با اقدامات ادارات سرحدی دولت علیّه در مبارزه با هرج و مرج و اغتشاشات موافق و در این باب احکام لازمه به اولیای امور سرحدی شوروی... صادر نموده است.»(۱)

 نگرانی وزارت معارف از طرح مسائل سیاسی توسط آموزگاران در کلاس های درس

«از قرار اطلاعات واصله بعضی از معلمین مخصوصاً مدارس در کلاس های ابتدایی در موقع درس وظیفه اصلی خود را که تعلیم است کنار گذاشته در مسائل سیاسی مذاکره و از اشخاص معروف بدگویی و انتقاد مینمایند. قطع نظر از رکاکت این عمل که ناسزاگویی و دشنامسرایی اخلاقاً قبیح است، ابداً این امور مرتبط به امر تعلیم و تربیت» نیست. اداره تفتیش کل وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه از مسئولان ذیربط وزارت خانه خواست که با اینگونه آموزگاران برخورد کرده، آنان را به مسئولیت واقعی خود آگاه کنند.(۲)

 واکنش های ایل سنجابی، پس از ورود لشکر غرب به منطقه

امیرلشکر غرب در گزارشی که امروز به وزارت جنگ فرستاد نوشت که با اعزام اردوی مختصری به منطقه ایل سنجابی، عد های از کدخدایان و خوانین منفعل شده، با فرستادن عریضه هایی اظهار اطاعت و خدمتگزاری کردهاند. این رخداد باعث وحشت سرکردگان دیگر شده است، طوری که سالارظفر(۳) نزد من آمد و با ارائه تعهدنام های خواستار تأمین شد و ابراز داشت همه آمادهاند که مالیات های عقبافتاده خود را بپردازند و مطیع سیاست قشون باشند. «ضمناً پنجاه سوار به سرکردگی یکی از پسر های سردارناصر(۴) برای خدمت به لشکر غرب بدهند... در صورتی که از مفاد التزامنامه خود تجاوز نمایند فوری پس از انجام و خاتمه کار سردار رشید، با اردو برای تنبیه و سیاست آنها حرکت» خواهم کرد.(۵)

 تأکید حکم کرمانشاهان در همراهی با امیرلشکر غرب

قائممقام، حاکم کرمانشاهان، که مورد انتقاد شدید امیرلشکر غرب است و خود را در آستانه جدایی از حکومت این شهر

میبینـد، در نـام های که امروز به وزیر جنگ نوشت تأکیـد کرد که از هر تلاشـی برای رضایتخاطر امیرلشـکر غرب فروگـذاری نکرده است. با این حال «و در مقابل انواع بیاحترامی، ایشان» را تحمل کردهام. وی نوشت که برخلاف معمول برای استقبال او تا چهار فرسخ بیرون شـهر رفته، پس از ورود به دیدنش رفتم، اما بیش از ده روز از ورود او به کرمانشاهان میگذرد «از اعلی و ادنی بازدیـد کرده، از حکومت بازدیـد نکردهاند.» وی رفتار امیرلشـکر احمد خان امیراحمدی را توهین به دولت دانست نه به شخص خود.(۶)

 اقدامات سردارفاتح در بختیاری

سردارفاتـح پس از بازگشت از اصـفهان به بختیاری، برخی «از سـرکردگان و رؤسای اشـرار و سارقین معروف آن حدود» را با عـده زیـادی تفنگچی محلی و بختیـاری دور خـود جمـع کرده و در کوه هـا و گردنه هـای «حـدود فلاـت و اطراف بختیـاری» سنگربندی کرده است. این خبر امروز از لشـکر جنوب به وزارت جنگ فرستاده شد.(۷) گویا این اقدامات سردارفاتح همزمان با اعزام قوا به صفحات جنوب برای مسئولان نظامی بسیار نامطلوب بود، چرا که سردار فاتح بر خط عبور بهبهان تسلط یافته بود و میتوانست آن جاده را ناامن کند.

 پرسش وزارت امور خارجه از وزارت جنگ درباره امانامه سیمیتقو

وزارت امور خارجه در نام های که امروز به وزارت جنگ

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۶-۹۷-۴۵-۱۳۰۲.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۰۳۱۱۶۱. موضوع به همه مدارس دولتی منعکس شد.

۳- حسـین خـان سالاـرظفر فرزنـد سوم شـیرمحمد خان صـمصامالممالک از رؤسای ایل سـنجابی است. وی از آزادیخواهان و وطنپرسـتانی بود که به همراه دوستان انقلابیاش همچون ابوالقاسم لاهوتی و برادرش علیاکبر خان سردارمقتدر پس از به عرصه کشـیده شـدن سردارسپه بـه وسیله انگلیسـها بـا سـلطنت او بـه مبـارزه پرداخـت. بـه همیـن دلیـل همراه برادرش علیـاکبر خـان سردارمقتدر مطابق دستوری که از تهران صادر گشت پس از فتح روانسر و شکست سرداررشید توسط سپهبد احمدامیراحمدی دسـتگیر و در قلعه کهنه همـدان زنـدانی شـد. وی در تحویـل و تحولی از زنـدان گریخته به تهران آمـد و بـا برانگیختن وسایل لازمه از قبیل تحصن در منزل رضاشاه و با شـرط سـکونت در تهران مورد عفو قرار گرفت. سالارظفر در تهران در حزب ملیون به همراه فرخی و سـیدمحمد کمر های دیگر بار فعالیتش را علیه سـلطنت پهلوی از سـر گرفت و در همین راستا به نشـر شبنامه مخفی علیـه نظـام دیکتـاتوری دسـت زد. وی در ایـن شـبنامه از ملـت و تـوده مردم خواسـته بـود که علیه مـداخله دولت و طرز انتخابات به طور جدّ مبارزه و اعتراض نموده و در انتخاب اشـخاص صالـح ن هایت تلاش خود را به کار گیرند. پس از انتشار شبنامه و دسـتگیری برخی از عوامل، او به زندگی مخفی روی آورد و در سال ۱۳۰۹ش بعد از یکی دو ماه سرگردانی از ایران خـارج و بـه روسـیه فرار کرد. (سـلطانی، احزاب سیاسـی و انجمـن هـای ...، ج ۱، صـص ۲۷۲-۲۵۸؛ سـنجابی، ایل سـنجابی و مجاهدات ملی ایران، صص ۶۵۰-۶۳۹).

۴- قاسم خان بختیار معروف به سردارناصـر سـنجابی فرزند شیرمحمد خان صمصامالممالک در ۱۲۸۸ق دیده به جهان گشود.

او مـدت بیسـت و چهـار سـال در زمـان حیـات پـدر و بـه نیـابت از او حکـومت سـنجابی را اداره کرد و در ایـن دوره خـود صمصامالممالک در قصرشـیرین اقـامت داشت و به رتـق و فتـق امور نواحی مرزی مشـغول بود. در جنـگ جهـانی اول پس از اعلام بیطرفی ایران و به دنبال آن حرکت قوای روس از قزوین به قصـد تهران، سردارناصـر سـنجابی از جمله کسانی بود که به همراه عد های در اعتراض به اقدام روس دست به مهاجرت زد. در ۱۲۹۷ش که ایل سنجابی به وسیله نیرو های انگلیس غارت شد سـردار سـنجابی نیز اسـیر گردیده به بغداد اعزام شد. او در ۱۳۰۹ش از سوی دولت به تهران احضـار گردیـد و دو سال در قصـر زندانی شد. املاکش به تصرف دولت درآمد و به جای آن املاکی در قزوین به وی واگذار گردید. در قضایای شهریور ۱۳۲۰ که تمـام رؤسـای عشـایر به خـانه هایشـان بازگشـتند به سردارناصـر اجـازه بـازگشت داده نشـد و املاـکش را نیز به وی برنگرداندند. سردارناصـر سـنجابی، رئیس ایل سنجابی، سرانجام در ۱۸ آذر ۱۳۲۹ چشم از جهان فروبست. پسـران وی سلیمان خان سالارمقتدر و علیاشرف خان و دکتر کریم خان و اصغر خان بودند. (مجله یادگار، شم ۳ (۱۳۲۷ش)، ص ۳۱؛ بابا مردوخ، تاریخ و مشاهیر کرد، ص ۵۵۵؛ مورخالدوله سپهر، ایران در جنگ بزرگ، ص ۲۹۵).

۵- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۲، صص ۹۸ و ۹۹. وزیر جنگ پس از مشاهده این گزارش به امیرلشکر غرب نوشت که «سنجابیها چون بدواً به مرکز مراجعه و از همه جا مأیوس شدند اینک به خود شما متوسل شدهاند و البته به همین طریق که اقدام شده جلب آنها با سیاست اولیتر از استعمال اسلحه است.» (همان، پ ۶۲، ص ۹۷).

۶- همان، پ ۷۴، صص ۷۸ و ۷۹ و پ ۸۲، ص ۱۵.

۷- همان، پ ۱۶، صص ۳۵۹ و ۳۶۲. رضا خان پس از باخبر شدن از این گزارش، سـردارفاتح را نشـناخت، با این حال دستور داد اقدامی صورت نگیرد تا نیرو از مرکز اعزام شود. (همان، پ ۱۶، ص ۳۶۱).

نوشت، تلویحاً از پاسخ نامشخص وزارت جنگ در دادن امان‌نامه به اسماعیلآقا سیمیتقو پرسید؛ و این که موضوع را مأموران انگلیسی تأیید میکنند و خواستار آگاهی از اصل ماجرا هستند. در این نامه آمده است که در تاریخ ۱۳ آذر ۱۳۰۱ نایب سرهنگ یوسف خان فرمانده قشون ساوجبلاغ با این مضمون که «برحسب اجازه امیرلشکر فرمانده قشون شمال غربی به شما اطلاع میدهیم که عفو عمومی که از طرف وزیر جنگ داده شده است شامل حال شما میشود» امان نام های به سیمیتقو داده است و مأموران سفارت انگلیس خواستار روشن شدن صحت و سقم آن هستند.(۱)

 اختلاف منجر به درگیری برای انتخابات مجلس

بین ساکنین هزاوه و مهآباد بر سر «آراء انتخابیه نزاعی رخ داده» است. طرفین دعوا به پادگان محل احضار شده، تا محاکمه شوند. رئیس ساخلوی اراک این خبر را امروز به وزارت جنگ فرستاد و آن را زیر سر «تحریکات حاجمیرزامحمود» دانست.(۲)

 دادخواهی غلامحسین خان اصانلو

پس از کشته شدن یک آژان سواره در چهار فرسخی زنجان (ر.ک: ۱ فروردین) بیوک خان و علی خان دستگیر و غلامحسین خان برادر دیگر که در تهران بود بازداشت شدند. بازداشت غلامحسین خان به درخواست حاکم زنجان صورت گرفت. اینک غلامحسین خان اصانلو در نام های به وزیر جنگ مینویسد قاتل اصلی دستگیر شده است و ادامه بازداشت من و برادرانم بیمعنی است. او افزود رئیس نظمیه زنجان به قاتل تلقین کرده که ما را مقصر جلوه دهد؛ و «عرایض چاکر را نمیگذارند برسد.»(۳)

 یک آگهی برای بیسوادان

قرائت خانه ترقی کارگران در اعلانی که منتشر کرد از داوطلبان آموزش سواد فارسی دعوت کرد با روش «تدریس آسان» یک ماهه «فارسیخوان» شوند. «به آنها قول وجدانی میدهیم که در ظرف مدت معینه آنها را فارسیخوان نماییم.» حقالتدریس این کلاسها پنج تومان، در سه قسط بود.(۴)

 بیمارستان ایرانیان در اسلامبول

بنا به گزارش سفیرکبیر ایران در اسلامبول وی با حضور در جشن افتتاحیه بیمارستان ایرانیان (مریض خانه مظفری) دریافته است که بودجه کافی برای اداره این مرکز درمانی در دست نیست. «خوب است دولت ایران کمک و مساعدت صحیحی به این موسسه بنماید.»(۵)

 حکم به ارزانی گوشت

از طرف حکومت تهران نرخ گوشت از چارکی سه قران به دو قران تقلیل یافت. روزنامه مرد آزاد با چاپ این خبر اضافه کرد «خوب است اداره ارزاق... نرخ نان را هم تنزل بدهد که قدری رعایت حال فقرا و ضعفا بشود.»(۶)

 حاکم جدید بندرعباس

سالارنظام برای حکمرانی بندرعباس حکم گرفت.(۷) از دیگر انتصابات، صدور حکم مجدالسلطنه برای حکومت خمسه بوده است.(۸)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امشب مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمنالملک تشکیل شد و پس از تذکرات برخی نمایندگان گفت و گوها درباره لایحه بودجه ادامه یافت.(۹)

 مشکلات اداری ایرانیان ساکن روسیه برای ورود به ایران

کنسول ایران در نخجوان امروز بار دیگر از سختی هایی که «اداره موسوم به مرکز تفتیش ... سرحدی» برای همه کسانی که میخواهند وارد ایران شوند، به ویژه ایرانیان ایجاد کرده، نوشت و آن را به وزارت امور خارجه فرستاد. (ر.ک: ۱۵ اسفند ۱۳۰۱) دولت روسیه شوروی با ایجاد پست هایی به نام «آسوب پست» از همه کسانی که میخواهند ار مرز نخجوان وارد ایران شوند، «مثلاً فلان تبعه که با خانوادهاش به مشهد مقدس جهت زیارت» میرود، اجازهنامه تفلیس میخواهند. کنسول مینویسد رفتن به تفلیس برای گرفتن این مجوز یا ممکن نیست یا بسیار مشکل است. وی خواستار پیگیری موضوع شد. در پانوشت این نامه خوانده میشود که موضوع به بادکوبه، تفلیس و مسکو منعکس شده است.(۱۰)

 کشیدن خط تلگراف توسط انگلیس

ذکاءالملک، وزیر امور خارجه، از کارگزار خراسان پرسید که انگلیس در ناحیه تربت «خیال کشیدن سیم تلگراف» دارد و گفته میشود اسباب آن را نیز به منطقه موردنظر برده است. «اگر صحت دارد مبنی بر چه قرارداد و اجاز های است؟»(۱۱)

 صورت بدهی های ایران

وزارت امور خارجه امروز فهرستی از بدهی های ایران که همگی مربوط به دولت انگلیس میشود، برای حسین علاء وزیرمختار ایران در آمریکا فرستاد. به احتمال زیاد علاء چنین درخواستی

۱- همان، پ ۴۹، ص ۶۵. وزارت جنگ در پاسخ به این نامه وجود این امانامه را تأیید کرد. (همان، پ ۴۹، ص ۶۴).

۲- همان، پ ۶۴، ص ۷۰. از وزارت جنگ دستور داده شد مسئولان نظامی دخالت نکرده، موضوع را به والی یا نظمیه ارجاع دهند. (همان، پ ۶۴، ص ۶۹).

۳- همان، پ ۸۲، صص ۲۲، ۲۳ و ۲۵. غلامحسین خان اصانلو در نام های دیگر به رضا خان وضعیت پیشآمده را «دسایس و

اسبابچینی های امیرافشار» عنوان میکند. در ن هایت وزیر جنگ روز ۱۲ اردیبهشت دستور آزادی او را میدهد. (همان، پ ۸۲، ص ۲۰).

۴- قرائت خانه های ایران، ص ۹۹.

۵- روزنامه مرد آزاد، شم ۴۸، ص ۳.

۶- همان، شم ۴۹، ص ۳.

۷- همانجا.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۳۵۹، ص ۲.

۹- همان، صص ۱ و ۲.

۱۰- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۶-۵۱-۱۶-۱۳۰۲.

۱۱- همان، ۲۴-۳۹-۳۴-۱۳۰۲.

کرده بود که روشن نیست برای چه منظور کاربرد داشته است. این بـدهی در شـش مورد کلی، بدین شـرح توضـیح داده شده است: «۱) قرضه هندوسـتان ۴/۱۶/۳۱۴۲۸۱ لیره بـا فرع ۷ درصـد پـانزده ساله مورخه ۸ آوریل ۱۹۱۳ اقسـاط ماهیانه تا مارس ۱۹۲۳ پرداخته شده است بقیه ۶/۱۷/۱۳۳۰۱۵ وثیقه گمرکات جنوب.

۲) قرضه بانک شاهنشاهی ۰۰۰/۲۵۰/۱ لیره [با] فرع ۵ درصـد پنجاه ساله مورخه ۸ مارس ۱۹۱۶ اقساط سالیانه تا مارس ۱۹۲۳ پرداخته شده بقیه ۳/۲/۶۵۴/۱۸۷ را لیره وثیقه گمرکات جنوب.

۳) مساعده بانک شاهنشاهی ۱/۱۰/۷۷۰۴۰۴ لیره فرع ۷ درصد که باید در ۱۹ مارس ۱۹۲۴ تأدیه شود. وثیقه، سهمیه دولت در نفط جنوب [است.]

۴) مساعده بانک شاهنشاهی به حساب اداره نظارت کل ارزاق به مبلغ ۹۵/۷/۳۹۴۸۹۱ تومان با فرع ۷ درصد. وثیقه، بیست هزار سهم نفط جنوب [است.]

۵) بابت حوالجات بلدیه طهران و وزارت پست، بانک شاهنشاهی ۹۵/۱/۱۱۱۵۹۹ تومان پرداخته است، با فرع [با] ۷ درصد.

۶) دعاوی دولت انگلیس بابت مساعده هایی که داده است:

الف) از ۱۹۱۲ تا ۱۹۱۴ مبلغ ۰۰۰/۴۹۰ لیره فرع ۷ درصد تا مارس ۱۹۲۳ پرداخته شده است.

ب) از ۱۹۱۶ باینطرف بابت حساب موراتوریوم مبلغ ۰۰۰/۴۰۹ لیره.

ج) در ۱۹۱۸ مبلغ ۰۰۰/۲۸۰/۹ تومان.

د) از ۱۹۱۶ تا ۱۹۱۸ به فرمانفرما در فارس ۵۰/۲/۰۴۷/۳۹۳ تومان.

ه) از ۱۹۱۹ به صارمالدوله ۱۱۰/۱۴۷/۱۳۱ لیره.

و) از ۱۹۱۹ به این طرف به دیویزیون قزاق ۰۰۰/۰۰۰/۱ تومان پنج قلم اخیر را دولت ایران قبول نکرده است.»(۱)

(تصویر) احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب و صاحب منصبان قشون

(تصویر) ذکاءالملک

۱- همان، ۱۲ و ۱۱-۱۵-۳۱-۱۳۰۲.

ص: ۶۸

 جمعه

۷ اردیبهشت ۱۳۰۲

۲۷ آوریل ۱۹۲۳

۱۰ رمضان ۱۳۴۱

 تصمیم وزارت داخله در برکناری حاکم کرمانشاهان

پس از چندین ماه پیگیری و اعمال فشار از سوی وزارت جنگ، وزارت داخله در نام های که امروز به وزارت جنگ نوشت خبر داد که به حکمران خمسه دستور داده است برای تصدی حکومت کرمانشاهان راهی آن شهر شود. وزارت جنگ اعتقاد داشت «وضعیت کرمانشاهان روز به روز در نتیجه ابقاء قائممقام خرابتر و ممکن است اغتشاش کلی در آن حدود ظاهر گردد.» اما موضوع اصلی به اختلاف امیرلشکر غرب با حاکم کرمانشاهان بازمیگشت و نیز فعالیت هایی که قشون برای انتخابات مجلس پنجم در این ایالت تدارک دیده بود و با وجود قائممقام عملی نبود.(۱)

 حرکت اردوی نظامی برای رویارویی با سرداررشید

امیرلشکر غرب، در تلگرامی که به وزارت جنگ فرستاد خبر داد که فردا هشتم اردیبهشت ساعت ۵ صبح «برای قلع و قمع سردار رشید و گرفتن قلعه روانسر حرکت میکنم.»(۲)

 نخستین گزارش های کنسول ایران در موصل

کنسولگری ایران در موصل اخیراً گشایش یافت. سال گذشته و در پی تحرکات شیخ محمود در کردستان عراق و نیز اهمیت موصل برای ترکیه و انگلیس، پیشنهاد شده بود ایران نمایندگی سیاسی در آن شهر داشته باشد. فریدالسلطنه نیز به عنوان کارپرداز انتخاب و راهی آن ناحیه شد. وی امروز در دو خبر جداگانه از بازگشت سیمیتقو به ایران و نیز دیدار خود با یک کشیش آسوری اهل ارومیه گفت. کشیش به فریدالسلطنه ابراز داشت بنابر خبر های رسیده از ارومیه «پانصد نفر از جماعت آسوریها را به امر دولت علّیه تبعید کرده به تبریز فرستادهاند. جماعت نصارای موصل خیلی از این قضیه در تشویشاند.»۳(۳)

 طایفه قوجهبیگلو در راه روسیه

محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ شمال، در تلگرام خود نوشت که طایفه قوجه بیگلو که بزرگترین ایل شاهسون است [در پی درگیری های نظامی اخیر با لشکر شمال غرب و خلعسلاح] «با احشام خود به روسیه عبور مینمایند. این مسئله در آتیه یک اشکالات بزرگی تولید خواهد کرد.»(۴)

□ خلعسلاح یک نظامی توسط رئیس شیلات

یکی از نظامیان تابع تیپ مستقل شمال که برای جلب یک متهم به اداره شیلات در رشت مراجعه کرده بود توسط رئیس شیلات، «احمداف یهودی» خلعسلاح شد. «اهمیت این مسئله در گیلان فوقالعاده مهم و حیثیت نظامی به کلی از میان میرود؛ بر عکس قدرت روسها تا چه پایه بلند خواهد شد.»

رئیس تیپ شمال این خبر و نظر را امروز به وزارت جنگ فرستاد و پیشنهاد کرد برای جلب متهمین از نیرو های آژان استفاده شود. وی خواستار برخورد با احمداف و رئیس صلحیه رشت شد.(۵)

(تصویر) مدرسه آسوریها در موصل

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۵، صص ۹۳ و ۹۴.
۲- همان، پ ۶۴، ص ۱۲۲.
۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۳۷-۴۵-۱۳۰۲ و ۷۲-۲۸-۴۵-۱۳۰۲.
۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۳، ص ۳۰. این خبر به لشکر شمال غرب منعکس شد و عبد الله خان طهماسبی آن را تکذیب کرد. (همان، پ ۸۳، ص ۲۸).
۵- همان، پ ۸۳، صص ۲۶ و ۲۷. وزارت جنگ با نوشتن نام های به وزارت امور خارجه با یادکرد حادثه رخ داده، خواست که با جلب احمداف «تکلیف جبران اهانت وارده و تکدیر مشارالیه معلوم گردد.» (همان، پ ۸۳، ص ۲۴).

شنبه

۸ اردیبهشت ۱۳۰۲

۲۸ آوریل ۱۹۲۳

۱۱ رمضان ۱۳۴

تلاش های سیاسی وزارت امور خارجه برای خروج نظامیان انگلیس از جنوب ایران

وزارت امور خارجه امروز نام های به وزارت جنگ فرستاد و نوشت که از مجاری سیاسی تهران و لندن برای خروج نظامیان انگلیس از جنوب ایران تلاش میکند؛ با وجود این «آن وزارت جلیله هم برای بقای امنیت آن نواحی ... با استقرار عده کافی رفع این معاذیر آنها که به عنوان حفظ منافع تجارتی خودشان است بشود.»(۱)

تلگرام آیت الله سیدحسین قمی به رضا خان

آیت الله سیدحسین قمی طباطبایی که از طرف روحانیان مشهد پیگیر حضور آمریکاییان در این شهر است، امروز در تلگرامی که به رضا خان فرستاد نوشت که ما همچنان منتظر پاسخ درخواست هایمان هستیم.(۲) (ر.ک: ۱۰ فروردین)

ادامه درگیری در نواحی خلخال

بنابر گزارش حاکم نظامی آذربایجان بقایای طایفه فولادلو با قوای نظامی در نبرد هستند. (ر.ک: ۵ اردیبهشت) تاکنون «چندین دهات خوانین به تصرف قوای نظامی آمده، چند نفر از سردسته های اشرار که طرف اطمینان خوانین بودهاند و قریب بیست و دو نفر از سوار آنها در جنگ مقتول شدهاند.» درگیریها ادامه دارد.(۳)

مصلوب کردن امیرعشایر در اردبیل

فرمانده قوای لشکر شمال غرب، عبد الله طهماسبی، به مرکز خبر داد که ساعت چهار بعد از ظهر امروز امیر عشایر در اردبیل مصلوب شد و «عموم اهالی به دوام و بقای وجود مبارک دعاگو میباشند.»(۴) رضا خان قبلاً ـ اجازه اعدام امیرعشایر، رشیدالممالک خلخالی، امیرفیروز و امیرنصرت را داده بود. (ر.ک: ۲۲ فروردین)

فعالیت های ضدایرانی سیدطه در مرز های شمال غربی

طبق گزارش امیرلشکر شمال غرب، با وجود آرامش در نواحی غربی آذربایجان، انگلیس توسط سیدطه در میان کرد های مرزنشین ایران تحرکاتی دارد. «مقرر فرمایید با سفارت انگلیس راجع به تشبثات مأمورین انگلیس در نواحی غرب مذاکرات

لازمه به عمل آید.»(۵)

 انتقاد سرکنسول ایران در بغداد از بیاعتنایی مسئولان نسبت به والی پشتکوه

سرکنسول ایران در بغداد به وزارت خارجه ایران گزارش داد که «والی پشتکوه چندی قبل وارد بغداد، با احترامات فوقالعاده استقبال شده و مثل رئیس حکومت مستقل مشغول بند و بست شده و به قرار مسموع مقاولات و قرارداد هایی هم [با انگلیس] امضاء نموده. اگر دولت موفق به خاتمه دادن خودسری این قبیل اشخاص نشود تولید اشکال بزرگی برای مملکت خواهند نمود.»(۶)

 شنیده های کارپرداز کربلا از پیام ملک فیصل به علمای نجف

محمدحسن بدیع، کارپرداز ایران در کربلا، بنابر آن چه که متکی بر شنیده ها دانست، نوشت که ملک فیصل پیام محرمان های برای علمای نجف فرستاده «که من طبعاً از انگلیسها متنفرم و حمایت ترکها را بر انگلیس ترجیح میدهم اما من نمیتوانم با آنها طرف شوم. اگر شما با من اتفاق و همراهی کنید من حاضرم با انگلیسها مخالفت کنم.» وی در ادامه میافزاید که علمای نجف این پیام را خدعه دانسته به آن پاسخی ندادند. بدیع پس از بیان این شنیده، در تحلیل اوضاع بینالنهرین مینویسد که نفع ایران در این است که «نه ترک به این مملکت برگردد که دعوی مالکالملکی او را بنماید و نه مالالمصالحه انگلیس بشود که آن را جزو مستعمرات خود بداند.»(۷)

 توزیع تعرفه های انتخابات در تهران

بعد از ظهر امروز پس از تشکیل «انجمن های نظار جزء محلات» توزیع تعرفه های انتخابات آغاز شد. ظهیرالدوله حاکم تهران هم به برخی از محله ها رفت و از نزدیک در جریان فعالیت این انجمنها قرار گرفت.(۸)

 ادامه اختلاف میان کلیمیان برای تشکیل انجمن نظارت

با دامنهدار شدن اختلافات داخلی میان کلیمیان بر سر تشکیل انجمن نظارت بر انتخابات «مقرر شده است که سه نفر از یک دسته و سه نفر از دسته مخالف و یک نفر از بیطرف دعوت و انجمن نظار کلیمیان را تشکیل دهند.»(۹)

 افتتاح قرائت خانه جدید در مشهد

با چاپ یک آگهی در روزنامه فکر آزاد به اطلاع اهالی مشهد رسید که قرائت خان های که امروز گشایش مییابد توسط عد های از مردم خیرخواه افتتاح میشود. سر کنسول انگلیس در مشهد معتقد است که این قرائت خانه توسط سرکنسول روسیه راهاندازی شده و هدف آن اعمال نفوذ بر جمعی از داوطلبان نمایندگی در انتخابات آینده مجلس شورای ملی است. همین منبع آورده است که میرزااحمد خان دهقان مدیر روزنامه فکر آزاد ماهی ۱۰۰ تومان از کنسول روسیه میگیرد.(۱۰)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۳۷۳؛ اسناد وزارت امور خارجه، ۹۷-۲۲-۴۰-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۵، ص ۵. رضا خان در پاسخ به این تلگرام خطاب به آقای قمی نوشت که دخالت در این مورد آن هم از طرف وزارت جنگ غیرقانونی است. «آقایان اعتراضات خود را به هیأت دولت اظهار فرمایند.» (همان، پ ۱۰۵، ص ۴).

۳- همان، پ ۷۹، صص ۷۵ و ۷۶.

۴- همان، پ ۴۶، ص ۹۹. منابع انگلیس این حادثه را گزارش کرده، مینویسند که گیسوان عظمت خانم، خواهر امیرعشایر، را هم بریدند. (FO E ۶۰۷۷/۶۹/۳۴)

۵- همان، پ ۴۷، ص ۵۱. وزارت جنگ پس از دیدن این خبر اظهار میدارد که بدون مدرک نمیتوان اقدامی کرد. «در صورتی که مدارکی در دست میباشد اطلاع دهید تا اقدام شود.» (همان، پ ۴۷، ص ۵۰).

۶- همان، پ ۳۰، صص ۶۷ تا ۷۱

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱/۴۰ و ۴۰-۵۴-۲۷-۱۳۰۲.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۳۶۰، ص ۱.

۹- همانجا.

۱۰- فروپاشی قاجار و برآمدن ...، ص ۳۸۴.

ص: ۷۰

یکشنبه

۹ اردیبهشت ۱۳۰۲

۲۹ آوریل ۱۹۲۳

۱۲ رمضان ۱۳۴۱

 تعیین نمایندگان کرمان و سیرجان از طرف وزیر جنگ

رضا خان، وزیر جنگ، در پیامی فوری برای حاکم کرمان، سردارمعظم خراسانی (تیمورتاش)، از او خواست که آصفالممالک از کرمان و میرزاشهاب از سیرجان برای مجلس پنجم انتخاب شوند.(۱)

 امیدواری امیرلشکر شمال غرب به برآمدن نمایندگان موردنظر قشون

عبد الله طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، در تلگرامی که به وزیر جنگ فرستاد، ابراز امیدواری کرد بیشتر نمایندگان که از آذربایجان انتخاب میشوند تحتنظر او و با اقداماتی که صورت میدهد از نامزد های موردنظر وزارت جنگ باشند. وی در این تلگرام، حضور محمدحسن میرزا، ولیعهد را در تبریز مانع اجرای روند انتخابات به نفع قشون، دانست.(۲)

 عقبنشینی قوای ترکیه به خاک ایران

نیرو های نظامی ترکیه عثمانی به فرماندهی اوزدمیرپاشا پس از آن که تاب مقاومت در برابر تهاجم نظامیان انگلیس را نیاوردند، با تسلیم شهر رواندوز، عقبنشینی کردند. این نیروها اکنون به اشنویه در خاک ایران آمدهاند. «مقارن وصول این خبر آقای سرهنگ یوسف خان فرمانده عده ساوجبلاغ، عده ساوجبلاغ را حرکت داده به عنوان حفظ حدود از تخطیات اجانب به اشنویه حرکت نمودند.»(۳) سرهنگ یوسف خان در اقدام دیگری با ایجاد پست های نگهبانی و بازرسی عابران در مرز، اقدام به شناسایی افراد کرد. او احتمال میداد که سیدطه با آشوریان همدست شده، با حمایت انگلیس تشنجاتی در نقاط مرزی ایجاد کند.(۴)

 عدم مرخصی به اکراد

امیرلشکر شمال غرب در تلگرامی محرمانه از وزارت جنگ، درخواست کرد «به هیچ یک از سواران اکراد از تهران مرخصی داده نشود، مخصوصاً سواران متعلق به نوریبیک... درصدد شرارت میباشند.» این درخواست مورد موافقت قرار گرفت.(۵)

 سیل در قوچان

خبر رسیده از قوچان حاکی است بارندگی های چند روز اخیر موجب جاری شدن سیل شده است. «به قرار مذکور دو نفر

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۰۴.

۲- همان، پ ۲۴، ص ۱.

۳- همان، پ ۴۶، ص ۹.

۴- همان، پ ۴۷، ص ۵۳.

۵- همان، پ ۳۶، صص ۸ تا ۱۰.

هم در اطراف به واسطه شدت سیل تلف شده‌اند.»(۱)

 دعوت از مداحان

جامعه اتحادیه حسینی از «آقایان واعظین محدثین اهل ذکر» دعوت کرد امروز در خانه آقامیرزاعبدالرحیم ارباب در چهارسوق بزرگ گردهم آیند «که در امور راجعه به جمعیت تبادل افکار شود.»(۲)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس، امروز گفت و گو و شور درباره لایحه بودجه را پی گرفت. در این جلسه «اعتبار مخارج غیرمترقبه» مطرح شد که در هر برج باید تا یک دوازدهم آن به تصویب هیأت وزرا رسیده، پرداخت شود و وزارت مالیه هم مکلف است صورت جزء آن را ده روز پس از آخر هر ماه به مجلس ارائه دهد.(۳)

 موافقت وزارت مالیه با انتقال یک عراده توپ به لشکر جنوب

در پی درخواست وزارت جنگ از وزارت مالیه برای تحویل یک عراده توپ، که روی کشتی پرسپولیس سوار است، به گردان بنادر جنوب (ر.ک: ۱۸ فروردین) وزارت مالیه امروز با این تقاضا موافقت کرد، اما این اقدام را موقت دانست؛ چرا که «موافق قانون اموالی که متعلق به این وزارت خانه است به وزارت خانه دیگر انتقالپذیر نیست.»(۴)

 پرسش های وزارت امور خارجه و پاسخ های کنسول ایران در عشقآباد

۱- آیا صحت دارد که موقع صدور کالا از ایران، روسها از عین جنس یا قیمت آن صدی دو مالیات میگیرند؟

«کاش... ونشترک به صدی دو قناعت مینمود... اغلب صدی سه و صدی چهار مأخوذ میدارند.»

۲- آیا تجارت داخلی روسیه آزاد شده است؟ بله، اما فقط در داخل روسیه. ونشترک مانع تجارت آزاد با خارج است.

۳- آیا اجناسی چون قند و شکر و پنبه در انحصار ونشترک است؟ این کالاها منحصر است در دست ونشترک و سانترسایوز. ونشترک در حمل این مالالتجاره ها تا پنج برابر سود میبرد. «اگر این انحصار برطرف شود و تجار ایرانی هم در حمل آن آزاد باشند قیمت قند و شکر... ثلث قیمت حالیه برای شمال ایران تمام خواهد شد.»

۴- کدام کالا های صادرشده ایرانی در روسیه مصرف و کدام کالاها از روسیه خارج میشود؟ آمار درستی در این مورد وجود ندارد، اما میتوان گفت که تریاک و کتیرا که قاچاق وارد روسیه میشود، بخشی از روسیه بیرون میرود.

۵- آیا آمار های گمرکی روسیه در دسترس است؟ اگر به دست آورم میفرستم.

کنسـول ایران در پایـان نـوشت: «نظر به این که منـات کاغـذ روس هر روز بلکه هر آن در تغییر است - چنـانچه در حین همین عریضه یـک میلیارد [= میلیون] ۱/۰۰۰/۰۰۰ منـات، شـش تومـان ارزش دارد - دادن اطلاعات راجع به تجارت ایران و روسـیه بسیار مشکل است.»(۵)

 روستا های طوایف شاهسون در انتظار مأموران مالیه

عبد الله طهماسبی، امیرلشـکر شـمال غرب، امروز به رضا خان وزیر جنگ نوشت که از وزارت مالیه بخواهد برای ضـبط دهات فولادلوهـا و خلخالیهـا که پس از درگیری به دست قوای نظـامی افتـاده و بایـد ضـبط شود و نیز روسـتا هـای خالصه که از این طوایف بازپس گرفته شده، مأمور بفرستد و تحویل بگیرند.(۶)

(تصویر) عبدالحسین تیمورتاش (سردارمعظم خراسانی)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۶۰، ص ۲.

۲- همانجا.

۳- همان، شم ۱۳۶۱، صص ۱ و ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۳۸۷.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۶ تا ۱۰۴-۵۲-۳۶-۱۳۰۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، پ ۴۶، ص ۷۷.

ص: ۷۲

 دوشنبه

۱۰ اردیبهشت ۱۳۰۲

۳۰ آوریل ۱۹۲۳

۱۳ رمضان ۱۳۴۱

عشقآباد، ترکمنها

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

جلسه امروز مجلس با پرسش های نمایندگان از وزیر امور خارجه، ذکاءالملک، شروع شد. ابتدا شیخ الاسلام اصفهانی از مطالب چاپ شده در شماره ۱۸۹ ستاره ایران پرسید. سفارت انگلیس در یادداشتی از وجوهاتی که از کاروان های تجاری در راه ها گرفته میشود شکایت کرده آن را موجب افول امور بازرگانی دانسته بود. شیخ الاسلام این اظهار را آن هم از طرف یک بیگانه دخالت در امور داخلی تلقی کرده از وزیر امور خارجه پرسید که چه پاسخی دارد؛ و آیا چنین یادداشتی به آن وزارت خانه رسیده است یا نه؟ مدرس این یادداشت را قابل پاسخگویی ندانست. ذکاءالملک به واسطه وجود قرارداد هایی بین دولتین آن را دخالت در امور داخلی ندانست. پرسش بعدی درباره قشون انگلیس در صفحات جنوب بود. وزیر امور خارجه تعداد این نیرو های نظامی را ۱۷۰۰ تن دانست و گفت مذاکراتی برای خروج آنها در میان است؛ و اخیراً این نیروها جای خود را به نظامیان دیگر دادهاند.(۱)

 مراقبت در چگونگی اعزام نیرو های جنوب

رضا خان، وزیر جنگ امروز، به امیرلشکر جنوب هشدار داد که خط سیر قوای اعزامی به جنوب نباید از وسط خاک بختیاری باشد. او تجربه شلیل را که سال گذشته منجر به کشتار نظامیان شد یادآوری کرد و افزود که نیرو های اعزامی در اطراف سمیرم جاگیر شوند و با استحکاماتی که برای خود تهیه میکنند منتظر قوای استمدادی مرکز باشند. «باید مأمورین اکتشاف و جاسوسین شما از تمام جریانات و خیالات اشرار و جزئیات خطوط اطراف مخصوصاً خط حرکت قوا اطلاعات و اکتشافات صحیح و اطمینانبخشی به دست آورند که تا رسیدن عده، نقشه حرکت» تهیه شده باشد.(۲)وزیر جنگ در تلگرام دیگری به امیرلشکر جنوب به او اطلاع داد که لشکر جنوب باید با هفتهزار نفر تجهیز شود؛ ۳۵۰۰ نفر آن برای اصفهان و کرمان و ۳۵۰۰ نفر دیگر برای فارس.(۳)

 تلاش برای وکالت امیرمؤید

حاکم مازندران اطلاع داد که پسران امیرمؤید در استرآباد برای نمایندگی پدرشان تلاش میکنند. با رسیدن این خبر به مرکز به

رئیس تیپ شمال دستور داده شد سهمالممالک پسر امیرمؤید را خلعسلاح کرده وارد خدمت نظام کند. «در صورتی که از انجام تعهدات خود استنکاف میورزد بایستی اسلحه مشارالیه جبراً مأخوذ گردد.»(۴)

 همگامی رئیس عدلیه ساری با روسها برای انتخابات

بنابر تلگرامی که امروز به وزارت جنگ فرستاده شد سیدعبدالهادی رئیس عدلیه ساری و رئیس حزب اجتماعیون با نماینده سیاسی روس مشغول تبلیغات برای انتخاب نامزد های موردنظر خود هستند. یکی از این نامزدها خود سیدعبدالهادی است که با وکالت خود «نفوذ روسها را در مازندران» گسترش خواهد داد. امیراکرم حاکم مازندران با ارسال این گزارش به تهران خواست در تعویض رئیس عدلیه ساری اقدام شود.(۵)

 دستور آزادی اعتضاددیوان

در پی رسیدن خبر دستگیری اعتضاددیوان که هنگام بازگشت از عتبات در کرمانشاه دستگیر و به همدان منتقل شد، امروز از وزارت جنگ به لشکر غرب دستور رسید که وی را آزاد کنند. دستگیری اعتضاددیوان توسط لشکر غرب صورت گرفته بود.(۶)

 ناخشنودی وزیر جنگ از پاسخ ملایم وزارت امور خارجه

رضا خان، وزارت امور خارجه را متهم به اهمال در برابر مکاتبه

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۶۲، صص ۱ و ۲؛ مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، ص ۴۱۶.
۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۱۶۵۳.
۳- همان، پ ۱۶، ص ۱۷۳.
۴- همان، پ ۷۶، صص ۲۳ و ۲۵.
۵- همان، پ ۱۱۱، صص ۳ و ۴.
۶- همان، پ ۶۴، ص ۵۷.

سفارت انگلیس برای توجیه بقای قوای نظامی خود در بوشهر کرد. وی در نام های که به این وزارت خانه

نوشت تلویحاً به شیوه برخورد وزارت امور خارجه با استقرار نیرو های نظامی انگلیس در صفحات جنوب اعتراض کرد و با این شاهد که نیرو های نظامی ایران توانستند «به فاصله بیست و چهار ساعت اشرار»ی که زائرخضر خان را کشته بودند، تنبیه کنند، افزود: «قوای نظامی ایران قادر بر حفظ وقایه نظم و تأمینات آن حدود میباشد... مقتضی است موضوع اعاده قشون انگلیسی از طرف آن وزارت جلیله جداً تعقیب گردد.»(۱) (ر.ک: ۲۸ فروردین و ۸ اردیبهشت)

 مذاکرات طولانی با امیرفیصل

سرکنسول ایران در بینالنهرین امروز دیداری طولانی با امیرفیصل پادشاه عراق داشت. این ملاقات خصوصی به دعوت امیرفیصل صورت گرفت و از افطار تا دو ساعت به نیمه شب به درازا کشید. گفتوگو های اولیه راجع به مراسم حج بود. نماینده سیاسی ایران از نبود امنیت برای حجاج ایرانی در حجاز گفت و این که «دولت علّیه ایران خیلی رعایت مقام پدر محترم شما را نمود و نخواست در بدو تأسیس حکومت ایشان چنین سابقه سوئی برای ایشان بماند که گفته شود به واسطه عدم امنیت، دولت علّیه ایران رعایای خود را از حج گزاردن منع نمود.» امیرفیصل نیز از عدم شناسایی حکومت حجاز توسط دولت ایران گفت.سپس سمت صحبتها به روابط ایران و عراق کشیده شد. «طرفین محتاج یکدیگرند. چنانکه یک قسمت آبادی عراق به واسطه زوار ایرانی و تجار ایران است.» اما بحث اصلی مربوط به انتخابات عراق و موضع روحانیان مستقر در بینالنهرین بود. امیرفیصل گفت شکل حکومت فعلی عراق باید تغییر کند «و [باید] تشکیل یک حکومت اسلامی با اختیارات زیاد داد. من مذاکراتی نموده و قرار دادهام که انگلیسها مداخلاتشان کم بشود. ما باید حتماً عضو مجمع اتفاق ملل شویم» و این عضویت فقط با شکلگیری حکومت در عراق ممکن میشود.

فیصل مخالفت روحانیان را عامل اصلی عدم برگزاری انتخابات دانست و تلویحاً از سرکنسول ایران خواست تا در این مورد به واسطه نفوذی که ایران در میان علمای کربلا و نجف دارد، اقدامی نماید. نظر به اهمیت مطالب بیان شده، بخش اخیر از متن گزارش سرکنسول ایران را در پاورقی میخوانید.(۲)

(تصویر) بوشهر، برج مقام

(تصویر) ملکفیصل پادشاه عراق

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۸-۲۲-۴۰-۱۳۰۲؛ اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۳۷۰ تا ۳۷۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳۵ تا ۱۳۳ - ۲۰- ۲۷- ۱۳۰۲. «... چون مجلس مدتی طول کشیده و وقت نماز عشا شده بود درب سالون را باز کرده و گفتند موقع نماز است. حضرت امیرفیصل متغیر شده گفتند حالا صحبت میکنم کسی اجازه ندارد

داخل شود. بعد گفتند قدری هم از وضعیت کنونی اینجا به رسم دوستانه صحبت کنیم. گفتم بفرمائید. گفتند بالاخره شکل حکومت فعلی اینجا را باید از این صورت تغییر داده و تشکیل یک حکومت اسلامی با اختیارات زیادتری داد. من مذاکراتی نموده و قرار دادهام که انگلیسیها مداخلاتشان کم بشود. ما باید حتماً عضو مجمع اتفاق ملل شویم و عضویت آنجا هم که ممکن نمیشود مگر اینکه بدواً ما شکل و طرز حکومت خود را معین نماییم. من تصمیم گرفتهام انتخابات را شروع نمایم و برای اجرای قصد و نیت خود هر عایق و مانعی را که در جلو خود مشاهده میکنم مجبورم از میان بردارم. گفتم چه عایق و مانعی تصور میفرمایید در اجرای مقصودتان باشد؟ گفتند شما از مطلب خوب مستحضرید که حجج اسلامیه و علماء جعفری در چندی قبل که به انتخابات شروع کردیم مخالفت کردند. گفتم در اساس انتخابات آقایان حجج اسلامیه مخالفند یا نسبت به این انتخابات نظریاتی دارند؟ گفتند تصور میکنند که طرفداران انگلیس هم منتخب شوند؛ من تصور میکنم بر فرض که چنین هم باشد و در انتخابات اول طرفداران انگلیس هم منتخب شوند ولی وقتی ما مجلس داشته باشیم و استقلال داشته باشیم میتوانیم در مرتبه ثانیه عیوب آن را رفع نماییم. وقتی نتوانیم صورت و شکل حکومت خود را معین نماییم دیگر ما را لایق استقلال نمیدانند و من به هر صورتی است باید این کار را اجرا نمایم و موانع را از بین بردارم و یک حکومت مستقل شیعی تشکیل بدهم. علماء جعفری اگر به وظیفه خود عمل کنند تاج سر هستند و اگر به اسبابچینی و آنتریک جمعی ملانماها خارج از وظیفه اقدامی نمایند خود مسئول هستند و باید این ملانماها را از علماء حقیقی تفکیک کرد. گفتم مناسب این است که قبل از اقدام به انتخابات قبلاً با وسایل ممکنه با آقایان حجج اسلامیه مذاکره و اگر سوءتفاهمی است رفع بفرمائید که بعد اسباب زحمتی فراهم نشود. گفتند عیب مطلب این است که آقایان حجج اسلامیه سلب اعتمادشان از من شده چون انگلیسها وعده هایی به من میدادند من هم از طرف خودم به آقایان قول میدادم و بعد انگلیسها وفا به وعده نمیکردند من به خلف وعده شناخته میشدم. مذاکرات در این موضوع قریب دو ساعت طول کشید. بالاخره از بنده تقاضا نمودند که چون آقایان حجج ا سلامیه به بنده اعتماد دارند در موقع لزوم کمک و مساعدت نمایم. گفتم اولاً که بنده به واسطه کسالت مزاج استعفای خود را تقدیم وزارت متبوعه کردهام و تصور میکنم قبول فرمایند که به زودی حرکت کنم و ثانیاً بنده و یا هر کس اینجا مأمور باشد بدون امر و اجازه وزارت متبوعه خود نمیتواند در این مسائل اقدامی نماید؛ چون این مسئله راجع به علما و حجج اسلامیه جعفری است و تمام ایرانی هستند بهتر این است اگر اجازه میفرمایید اول خیال حضرات عالی را بنده به دولت متبوعه خود عرض نمایم که بعد اشکالی فراهم نشود. گفتند اگر لازم میدانید البته راپورت بدهید ضرری ندارد و قریب دو ساعت به نصف شب مانده مجلس ختم و بنده منزل عودت نمودم.»

ص: ۷۴

 سه شنبه

۱۱ اردیبهشت ۱۳۰۲

۱ مه ۱۹۲۳

۱۴ رمضان ۱۳۴۱

 تزلزل در کابینه مستوفیالممالک

امروز «در اثر پار های انتشارات که در خارج از مجلس و در داخل مجلس علیه دولت داده میشد کابینه دچار تزلزل گردیده و دو نفر از وزرای کابینه که عبارت از بهاءالملک(۱) وزیر دارایی و ادیبالسلطنه کفیل وزارت داخله باشند از پست خود استعفا دادند. در مجامع هم عد های به نام موافق کابینه و عد های به نام مخالفت کابینه، له و علیه کابینه تظاهراتی میکردند.»(۲)

روزنامه ایران هم خبر استعفای این دو وزیر را چاپ کرد، اما اضافه کرد روشن نیست که استعفای آنان قبول شده است یا نه.(۳)

 تقاضای دیدار اوزدمیرپاشا با امیرلشکر شمال غرب

در پی شکست قوای عثمانی از نظامیان انگلیس و تخلیه رواندوز، اوزدمیرپاشا با هفتصد تن از نیرو های خود عقبنشینی کرده وارد خاک ایران شد و در اشنویه پناه گرفت. اینک حاکم ارومیه مینویسد که او میخواهد با امیرلشکر شمال غرب وارد مذاکره شود و بداند چه تصمیمی در مورد آنها از طرف مسئولان ایرانی گرفته خواهد شد؛ «از ما نگاهداری خواهد فرمود یا به خاک عثمانی مرخص خواهد کرد و یا این که با مساعدت قشونی مجدداً به فرونت [جبهه] خودمان عودت خواهد داد؟»(۴) با رسیدن این خبر امیرلشکر شمال غرب امروز در تلگرامی نوشت که دستور دادهام اسلحه های خود را تسلیم کنند.(۵)

 توضیح امیرلشکر جنوب برای مسیر حرکت نیروها به سوی بهبهان

نگرانی وزیر جنگ برای عبور نظامیان از خاک بختیاری و تکرار حادثه شلیل (ر.ک: ۱۰ اردیبهشت) با توضیحات محمود آیرم پاسخ داده شد. وی امروز نوشت که نیرو های اعزامی از خاک بختیاری عبور نخواهند کرد؛ اصفهان – قمشه – دهاقان – بروجن – فلارت – ... دهدشت – پیشکار – منصوری – بهبهان مسیری است که او در نظر گرفته نیروها را از آن نقاط عبور دهد. وی افزود مکاتباتی با خوانین کهگیلویه و متنفذین محلی که در مسیر واقع شدهاند، کرده، نظر آنان را برای کمک به قشون جلب نموده است.(۶)

 درخواست های حاکم خمسه در آستانه حرکت به کرمانشاهان

پس از ابلاغ وزارت داخله به حاکم خمسه برای تصدی حکومت کرمانشاهان و حرکت به آن شهر، وی امروز از وزیر جنگ خواست که دبیر همایون، معاون او، همراهش باشد و به معاونت حکومت کرمانشاهان منصوب شود؛ یاور امیر خان نیز با او به کرمانشاهان برود؛ حقوق دو برج فروردین و اردیبهشت او و نامبردگان پرداخت شود؛ برای سرکشی به خانه و دیدار با وزیر جنگ به تهران بیاید.

رضا خان با همه درخواست های او موافقت کرد و در مورد حقوق نیز نام های به وزارت مالیه نوشت.(۷)

 تأکید دوباره میرزا عبدالوهاب نسبت به شیوع ب هاییت و کمونیسم در همدان

حاجمیرزاعبدالوهاب رضوی امروز بار دیگر نام های به رضا خان نوشت و با اشاره به این که «حضرت اشرف را یگانه پشتیبان مروجین اسلام میدانند» یادآور شد که «هیچ امری مهمتر از این دو مسئله که امروز در همدان عرض اندام کرده و در عریضه سابق (ر.ک: ۳۰ فروردین) عرض شده است نیست: مذهب منفوره ب هاییه و عقیده کمونیست.» نویسنده نامه افزود که روحانیون نجف اشرف، [و ایران] به ویژه «حضرت آیت الله آقای حاجشیخ عبدالکریم» نسبت به این موضوعات دائم در تماس هستند و پیگیری میکنند.(۸)

 تقاضای اتحادیه های کارگری انزلی برای برپایی جشن

اتحادیه های کارگران انزلی، همچون اتحادیه حلبیسازان، حمالان، صیادان از حاکم انزلی درخواست کردهاند، امروز، روز اول ماه مه، را جشن بگیرند. حاکم انزلی موضوع را به رئیس تیپ شمال منعکس کرد، و محمدحسین آیرم نیز از وزارت جنگ استعلام نمود و در ن هایت پاسخی داده نشد.(۹)

 نظر مساعد حاکم مازندران به ادامه خدمت اعظامالسلطنه

با اوجگیری فعالیت های انتخاباتی، و اعمال نفوذ مأموران سیاسی روس در شهر های شمالی برای گزینش نامزد های همسو، امیراکرم حاکم مازندران در تبیین موقعیت سیاسی بارفروش (بابل) خواستار تغییراتی شد؛ از جمله جابهجایی اعظامالسلطنه حاکم بارفروش. رضا خان اجازه این کار را داد. (ر.ک: ۵ اردیبهشت) اما امروز امیراکرم تصمیم تاز های گرفت، چرا که اعظامالسلطنه علیه حزب اجتماعیون و فعالیت روسها وارد عمل شده است. وی با فرستادن تلگرامی به تهران موضوع را مطرح کرد و این بار نیز رضا خان با تصمیم او موافقت نمود.(۱۰)

 ادامه درگیریها با خوانین شاهسون

در پی مقاومت برخی از طوایف شاهسون در برابر خلعسلاح،

۱- علیرضا قراگوزلو ملقب به بهاءالملك سوم فرزند علیقلی خان بهاءالملك و خواهرزاده ناصرالملك نایبالسلطنه احمدشاه قاجار است. بهاءالملك به سال ۱۲۶۳ش در همدان به دنیا آمد. پس از انجام تحصیلات مقدماتی و متوسطه به اروپا رفت و در

رشته اقتصاد و امور مالی به تحصیلات عالیه پرداخت. بعد از بازگشت به ایران مدتی به مشاغل آزاد روی آورد و در دوره چهارم مجلس شورای ملی از حوزه انتخابیه همدان به عنوان نماینده به مجلس راه یافت. او در ۲۹ اسفند ۱۳۰۱ در کابینه مستوفیالممالک به جای نصرالملک به وزارت دارایی برگزیده شد. پس از تأسیس بانک ملی، در سال ۱۳۰۷ش از طرف رضاشاه به ریاست هیأت نظار بانک ملی انتخاب گردید، اما به سبب اغتشاشات امور بانکی و اختلاف نظری که بین وی و دکتر لیندبنلات آلمانی رئیس بانک ملی حاصل شد، کنارهگیری کرد و در دوره پهلوی اول قبول منصب و مقام نکرد. بهاءالملک در کابینه احمد قوام که در ۱۸ مرداد ۱۳۲۱ تشکیل یافت وزارت دادگستری را بر عهده گرفت؛ اما پس از وقایع ۱۷ آذر به اجبار از وزارت کنارهگیری کرد و جایش را به جواد عامری داد. او سرانجام در ۱۹ خرداد ۱۳۳۳ در سن هفتاد سالگی در تهران درگذشت. پیکرش به همدان منتقل و در آرامگاه خانوادگیاش در باغ اعتمادیه به خاک سپرده شد. وی در جوانی یکی از آثار منتسکیو درباره رومیان را ترجمه و به چاپ رساند. از آنجا که وی دارای املاک زیادی در همدان بود و اولاد نداشت پس از مرگش همه آنها به برادرزادهاش منوچهر قرهگوزلو انتقال یافت. (مرسلوند، .زندگینامه رجال و مشاهیر ایران...، ج ۵، صص ۱۶۷-۱۶۳؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۲، صص ۱۲۰۴- ۱۲۰۳).

۲- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۲۶۶ و ۲۶۷.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۳۶۲، ص ۴.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۲، صص ۸۴ و ۸۵.

۵- همان، پ ۷۹، ص ۶۳.

۶- همان، پ ۱۶، صص ۳۸۴ و ۳۸۵. رضا خان پس از دریافت این خبر از امیرلشکر جنوب خواست که وارد عملیات نشود تا دستور بعدی داده شود. (همان، پ ۱۶، ص ۳۸۳).

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۲، صص ۱۱ تا ۱۳.

۸- همان، پ ۶۴، ص ۱۱۰. نام های هم در دست است که با همین مضمون از طرف محمد فیروزآبادی به وزیر جنگ نوشته شده است. در این نامه از امیرلشکر غرب و فرج الله خان، رئیس ارکان حرب این لشکر، به واسطه عدم توجه به ترویج احکام شرعی انتقاد شده است. (همان، پ ۶۴، ص ۱۰۶).

۹- همان، پ ۸۳، ص ۲۳.

۱۰- همان، پ ۱۱۱، صص ۲۵ تا ۲۷.

درگیری هایی میان آنان و نظامیان آغاز شد. شروع این تنازعات از خلخال بود. بنابر گزارش حاکم نظامی آذربایجان، امیرلشکر اسماعیل خان، رویاروییها همچنان ادامه دارد. وی امروز در تلگرامی که به وزیر جنگ فرستاد نوشت که اینک «متمردین خلخالی» در کوه «باجلار» سنگربندی کرده و حمله نظامیان را دفع میکنند. هر چند برخی از کسان و اتباع این خوانین فرار را برقرار ترجیح دادهاند، با این حال خود خوانین به مقاومت خود ادامه میدهند. وی شمار نیرو های مقابل را نزدیک سیصد نفر برآورد کرد.(۱)

 توزیع اعلامیه در میان طوایف شاهسون

اعلامی های به تاریخ امروز و حاوی نظرات وزیر جنگ خطاب به ایلات شاهسون در مناطق محل سکونت این طوایف توزیع شد. در این اعلان آمده است که مسئولیت انتظامات و امنیت عمومی به عهده قشون است و هر سلاح گرمی نیز باید متعلق به قشون باشد. جمعآوری اسلحه نه تنها اقدامی علیه شاهسونها نیست، بلکه برای حفظ آسایش آنان است.(۲)

 دولت مستقل آسوری از زبان مأموران سیاسی انگلیس

نماینده سیاسی ایران در تفلیس امروز در نام های به وزارت امور خارجه از قول جریده «فکر تازه» چاپ تفلیس نوشت که در دیدار دکتر اسکندر (ممتازالحکماء) از متنفذان آسوری ارومیه با کنسول انگلیس تشکیل دولت آشوری مطرح شده است. انگلیس «در خیال تشکیل یک حکومت مستقل برای آسوریها بوده و شهر ارومی و سلماس هم جزو این حکومت مستقله خواهد بود.» در این نامه آمده است که دکتر اسکندر پس از ختم غائله آسوریها از ارومیه به کرمانشاه رفت و از آن جا راهی بغداد شد، اما اینک بازگشته، در تبریز اقامت دارد. «محققاً این شخص با پطروس معروف هم مکاتبه دارد و قطعاً خالی از خیالات فاسده نیست.»(۳)

 پیشنهاد لیانازوف به فروش ساختمان های خود به قشون

مارتین لیانازوف امروز به رضا خان وزیر جنگ نوشت که قسمتی از املاک خود را که مربوط به ادارات صیادی انزلی و آستارا است میفروشد. وی برخی از این تأسیسات را برای اسکان صاحب منصبان یا استقرار نیرو مناسب دانست.(۴)

 اعتصاب کارگران چاپ خانه ها

به نوشته روزنامه کار در شماره امروز خود، «کارگران مطابع طهران» به مناسبت اول ماه مه روز کارگر دست از کار شستند. این روزنامه کارگران چاپ خانه را پیشروان نهضت سوسیالیسم در ایران دانست.این روزنامه در صفحه اول خود اشعاری هم به همین مناسبت چاپ کرده بود که از آن جمله بود این رباعی:

ای کارگران عید شما امروز است

امروز برای کارگر نوروز است

روزی است که از طنطنه کارگری

سرمایهپرست در گداز و سوز است(۵)

به نوشته همین منبع مراسمی نیز به مناسبت اول ماه در محل سفارت روسیه شوروی در تهران برپا شد که شومیاتسکی وزیرمختار، دو ساعت سخنرانی کرد.(۶)

در ادامه مراسمی که به مناسبت اول ماه مه در برخی از نقاط ایران برپا شد، کنسولگری روسیه در کرمان نیز مراسمی به همین مناسبت برگزار کرد که از نظر نماینده سیاسی ایران در کرمان دخالت «قونسولگری روس در سیاست داخله کرمان» تلقی شد؛ چرا که «ابراهیم خان نایب قونسول... برخلاف انتظام در تهییج اهالی نطق» کرد.(۷)

 بخشنامه وزارت امور خارجه به سفارت خانه ها

امروز از طرف وزارت امور خارجه بخشنام های به سفارت خانه های ایران در کشور های مختلف ابلاغ شد؛ مبنی براین که اتباع ارامنه و آشوری ایران که مقیم آمریکا بودهاند و برای گرفتن روادید به سفارت خانه های ایران مراجعه میکنند، پیش از صدور روادید، باید مراتب به سفارت ایران در واشنگتن اطلاع داده شود و در صورت موافقت آن نمایندگی، ویزا صادر گردد.(۸)

۱- همان، پ ۷۹، ص ۷۳.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۶۰۰۵۲۰۱.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۲-۲۹-۳-۱۳۰۲. در حواشی اسناد مرتبط خوانده میشود که موضوع با سفیر انگلیس در میان گذاشته شده، وی آن را تکذیب کرده است. (همان، ۱-۲۹-۳-۱۳۰۲).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۰، ص ۱۰۹. وزارت جنگ موضوع را بررسی کرد و به مارتین لیانازوف پاسخ منفی داد. (همان، پ ۴۰، ص ۱۰۵).

۵- روزنامه کار، شم ۲۱، ص ۱. در منابع انگلیسی آمده است که شومیاتسکی با مدیر روزنامه کار برای دریافت کمک مالی به توافق رسیدند. (FO E ۶۰۷۷/۶۹/۳۴)

۶- همان، شم ۲۲، ص ۱.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶-۷-۵۰-۱۳۰۲.

۸- همان، ۱۱۰-۱-۲۷-۱۳۰۲.

 چهارشنبه

۱۲ اردیبهشت ۱۳۰۲

۲ مه ۱۹۲۳

۱۵ رمضان ۱۳۴۱

(تصویر) آیت الله حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی

 اعلام آمادگی اوزدمیرپاشا برای تسلیم اسلحه

اوزدمیرپاشا فرمانده قوای شکستخورده ترکیه عثمانی که در خاک ایران به سر میبرد، به درخواست وزارت جنگ آماده است سلاح های خود را تحویل دهد. عمده تجهیزات آنها سه عراده توپ کوهی و پنج قبضه مسلسل و ۲۴۰ قبضه تفنگ است. امیرلشکر شمال غرب ضمن فرستادن این خبر به رضا خان اضافه کرد که دستور دادهام اسلحه را به ارومیه حمل کنند و اوزدمیر و نیرو هایش را از خطوط بیراهه خیلی زود از مرز های ایران خارج کنند. «دستور دادم به او گفته شود که سیاسیون ایران برای مصالح آتیه مملکتی احتیاجی به تبادل افکار با اوزدمیر را ندارند.»(۱)

 افزایش شمار نظامیان عثمانی در مرزها

بنا به گزارش معتمدالوزاره رئیس کمیسیون سرحدی در ماکو تعداد نظامیان عثمانی در پادگان های نقاط مرزی بالا رفته و همچنین بر پست های نظامی نیز افزوده شده است.(۲)

 درشکه موفقالدوله و ژرژ مسیحی

پس از برکناری موفقالدوله از حکومت همدان، گروهی از مردم شهر در محل ارکان حرب اجتماع کرده، خواستار ستاندن پول هایی شدند که موفقالدوله از آنها به زور گرفته بود. از آن جمله «ژرژ مسیحی که چهارصد تومان جریمه داده بود.» حال درشکه و برخی اسباب موفقالدوله در همدان گِرو نگاه داشته شده تا از قِبَل آنها پول مردم پرداخت شود. «اینک موفقالدوله در مرکز مشغول دسیسه و مغلطهکاری است.» امیرلشکر احمد خان امیراحمدی ضمن بیان این مطالب اضافه کرد که اگر اصراری بر ارسال درشکه و اثاث موفقالدوله باشد مجبورم از جیب خود چهارصد تومان ژرژ را بپردازم، پولی که «عنفاً از او گرفته» شده است.(۳)

 توضیحات وزارت امور خارجه درباره احتشامحضور

پس از گزارش هایی که امیرلشکر غرب از احتشامحضور ویس کنسول ایران در خانقین به مرکز فرستاد و از قول ابواب جمعی

خود گفت که احتشامحضور علیه قشون فعالیت میکند، (ر.ک: ۳ اردیبهشت) موضوع به وزارت امور خارجه منعکس شد. این وزارت خانه هم به وزارت جنگ نوشت که بناست به دلیل ملاحظات اداری در مأموریت احتشامحضور تغییری داده شود، اما گفتنی است که وی کسی نیست که برخلاف «نظم و ترتیب اداری اقدامی نموده یا برای استقرار امنیت با قوای دولتی خصومت نماید.» وزارت امورخارجه با این توضیح افزود که اگر مدرکی دال بر اتهامات وارده به احتشام حضور وجود دارد ارسال شود تا به طور قانونی مجازات گردد. وزارت جنگ این موضوع را به لشکر غرب منعکس کرد و خواستار اسناد و مدارکی شد که متوجه سوء عملیات احتشام حضور است.(۴)

 سکه های ضرب روسیه در ماکو

بنابر اخبار رسیده از ماکو نمایندگان سیاسی دولت روسیه دو هزاری های نقره ایران را که در روسیه ضرب شده خرج میکنند. حاکم نظامی آذربایجان با ارسال این خبر نوشت که این اقدام «فوقالعاده به منافع دولت» زیان میرساند و باید هرچه زودتر جلوگیری کرد. موضوع از طریق وزارت امور خارجه پیگیری شد.(۵)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز مجلس یکی از نمایندگان از مالیات نفت که دولت انگلیس وضع کرده پرسید که آیا این مالیات به سهم دولت ایران هم تعلق میگیرد یا نه؟ معاون وزیر مالیه در پاسخ گفت که سهم دولت از عایدات نفت صدی شانزده است، ولی پیش از گرفتن مالیات. دولت قرار است درباره موضوع «تفتیشات لازم [را] بنماید.»(۶)

 آزادی کامل تجارت در مرز های شمالی

رئیس ایالتی گمرکات گیلان، هوتن، در اعلانی که با عنوان «خاطر عموم آقایان ذینفع را مستحضر میدارد» شروع میشد به استناد اطلاعی که مدیرکل گمرکات داده است نوشت که «هیأت معظمه دولت امر به آزادی کامل مبادلات تجارتی در سرحدات شمال فرمودهاند... لزوماً یادآور میشود که ورود منات کاغذ[ی] کمافیالسابق ممنوع است.»(۷)

 اخباری از تحرکات سیدطه

با دگرگونی هایی که در شمال عراق و به دنبال شکست قوای ترکیه عثمانی از انگلستان پدید آمد، اینک خبر میرسد که سیدطه و افرادش، همراه با پطروس و نیرو های آشوری وارد «نوچه» شدهاند. پطرس با قوای خود راهی «گور» شده، «گویا خیال اشغال باشقلعه، محل سکونت قدیمی خودشان، را دارند که در نزدیکی وان واقع است.»(۸) بنابر اخبار رسیده از سلیمانیه امروز هواپیما های انگلیسی با پخش اعلامیه هایی در آسمان این شهر به اطلاع مردم رساندند که شیخ قادر برادر شیخ محمود وارد سلیمانیه میشود؛ با او همکاری کنید.(۹)

 مذاکره در اداره کل آسمانپیمایی

حسین علاء نتیجه دیدار خود را با ژنرال پاتریک رئیس «اداره کل آسمانپیمایی» آمریکا امروز به تهران فرستاد. این دیدار به

درخواست دولت ایران و برای کسب اطلاعات جدید از سازمان هواپیمایی آمریکا بوده است. علاء مینویسد که سئوالاتی را طرح کرده و مسئولان اداره یاد شده پاسخ دادهاند: «قیمت طیاره های آمریکایی چه ... نظامی و چه برای حمل و نقل چیست؟ ... از هفت هزار تا بیست هزار دلار.» سئوالات بعدی درباره تجهیزات نظامی به ویژه در مورد هواپیما و چگونگی آموزش و کاربرد آن بود که برای هر یک پاسخ یا جزو های چاپ شده همراه بود. علاء میافزاید به زودی هیأتی از طرف کمپانی اولن (Ulen) راهی ایران میشود؛ از طریق مورگان شوستر تقاضا کردم که مذاکره درباره «قضیه آسمانپیمایی» را هم در دستور کار خود قرار دهند.(۱۰)

 دستور اعزام دواب غنیمتی به مرکز

رضا خان وزیر جنگ در تلگرامی که امروز به امیرلشکر شمال غرب فرستاد از او خواست به دلیل کمبود دواب (اسب و قاطر و الاغ) ، هر آن چه در خلع سلاح اخیر از طوایف به غنیمت گرفته

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۲، صص ۸۶ و ۸۷.

۲- همان، پ ۳۳، ص ۵۶.

۳- همان، پ ۶۴، صص ۵۳ و ۵۴.

۴- همان، پ ۶۲، صص ۲۳ و ۲۴.

۵- همان، پ ۷۹، صص ۳۹ تا ۴۱.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۳۶۲، ص ۲.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۲-۵۲-۳۶-۱۳۰۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۹، ص ۵۸.

۹- همان، پ ۶۳، ص ۹۸.

۱۰- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰ تا ۱۷- ۱۶- ۳۲- ۱۳۰۲.

شده، به تهران بفرستند.(۱)

 شکایت معتمدان شهر از نظمیه

«هفده سال است که از عمر مشروطیت گذشته، دلخوشی مردم از مشروطه و مشروطیت فقط به تشکیل و تأسیس اداره نظمیه بود. بدبختانه امروز کار خرابی این اداره به جایی رسیده که هر علاقهمند به ناموس را متأثر نموده و هیچکس در این شهر از دست عملیات سوء اعضاء و اجزاء این اداره خصوصاً از دست آژان های نوخط و صاحب منصبان جوان، دارای ناموس نیست.» این شکواییه که امروز خطاب به رئیس مجلس نوشته شد بیش از سی مهر را پای خود داشت. در این نامه درخواست شده به جای جوان های بیمبالات «انتخاب یک عده آژان های مسن و مهذبالاخلاق به جای آنان» مدنظر باشد. امضاکنندگان یادآوری کردند که پرونده های موجود در عدلیه نشانگر حرکات زشت و ناهنجار آژانهاست.(۲)

 در تعقیب سرداررشید

احمد خان امیراحمدی امیرلشکر غرب که دیروز وارد روانسر شد به یاری اردو های عشایری به رویارویی سرداررشید رفت و او فعلاًـ به ارتفاعات پناه برده است. وی افزود که امروز «عده های از سوار های سرداررشید [را]... خلعسلاح نموده و مأمورین مخصوص برای جمعآوری کلیه اسلحه این صفحه گمارده شد.»(۳)

 درگذشت شیخ مهدی مازندرانی

بنابر خبری که امروز از نجف به وزارت امور خارجه رسید «حجتالاسلام حاجی شیخ مهدی مجتهد مازندرانی که از مجتهدین درجه اول بوده، به رحمت ایزدی پیوسته است.»(۴)

 زیباسلطان در تبعیدی نامعلوم

زیباسلطان همسر یاوراسماعیل خان که ظاهراً به واسطه ارتباط همسرش با کلنل محمدتقی خان پسیان توسط رضا خان وزیر جنگ به بایزید ترکیه عثمانی تبعید شد (ر.ک: ۸ اسفند ۱۳۰۱) اینک بار دیگر توسط مقامات محلی ترکیه به مرز بازرگان بازگردانده شده است. آنها میگویند وی باید از شهبندری روادید بگیرد تا بتواند وارد خاک ترکیه عثمانی بشود. موضوع امروز توسط امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم آذربایجان، به رضا خان منعکس شد.(۵)

 کارگزار جدید عربستان (خوزستان)

به نوشته روزنامه میهن یومیه حشمتالسلطنه به عنوان کارگزار جدید عربستان (خوزستان) منصوب شده است. پیش از این وحیدالسلطنه این سمت را به عهده داشت.(۶)

□ دیدار شیخ خزعل و کاکس در بصره

سر پرسی کاکس نماینده عالی انگلیس در بینالنهرین امروز وارد بصره شد و شیخ خزعل که پیش از این برای دیدار او وارد این بندر شده بود، با کاکس ملاقات کرد. در این نشست شیخ کویت و برخی از مشایخ دیگر نیز حاضر بودند. این گزارش، «راپرت جاسوس محمره» بود که از طرف لشکر غرب به منطقه فرستاده شده بود. به گفته این مأمور مخفی ریاست جلسه با شیخ خزعل بوده است.(۷)

□ نفرت عمومی ایرانیان از انگلیس

روزنامه شفق سرخ در سرمقاله امروز خود، ضمن اشاره به اعتراض سفارت انگلیس به مندرجات جریده شفق سرخ ضمن ردّ اتکای این روزنامه به روسها نوشت: «انگلیسها در ایران، اگر نگوییم در تمام شرق، یک وجه خیلی بد و نفرتانگیزی پیدا کردهاند؛ به درج های که هر کسی را بخواهند لکهدار و مبغوض افکار عمومی نمایند او را انگلوفیل معرفی میکنند.» در ادامه مقاله آمده است که نفرت عمومی ایرانیان به دولت انگلیس ناشی از تبلیغات و تحریکات رقیب قدرتمند او در ایران یعنی روسیه نیست. «قبل از این که ایران با روسیه ساوتی روابط پیدا کند... احساسات نفرتانگیز نسبت به دولت انگلیس به همین درجه، بلکه شدیدتر در ایران موجود بود.(۸)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۷، ص ۶۲.

۲- اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۰۴۰۳۱۱۶۰۳۱۹۴۰۰۱۰۰۳۰. با این که مبدأ نامه مشخص نیست، اما میتوان حدس زد که از طرف گروهی از معتمدان تهران نوشته شده است.

۳- اسناد نخستین سپهبد ایران...، ص ۱۳.

۴- روزنامه مرد آزاد، شم ۵۲، ص ۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۸، ص ۸۹. یک روز بعد اقبالالسلطنه، زیبا سلطان را از راهی دیگر (قاچاق) به خاک عثمانی عبور داد. (همان، پ ۳۸، ص ۸۸).

۶- روزنامه میهن یومیه، شم ۹، ص ۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۳، ص ۹۴.

۸- روزنامه شفق سرخ، شم ۱۴۱، صص ۱ و ۲.

 پنجشنبه

۱۳ اردیبهشت ۱۳۰۲

۳ مه ۱۹۲۳

۱۶ رمضان ۱۳۴۱

(تصویر) نظمیه به فرماندهی وستداهل

 دستور رضا خان برای همکاری با میرزاعلی هیأت

وزارت جنگ امروز دستور رضا خان وزیر جنگ را به حاکم نظامی آذربایجان و امیرلشکر شمال غرب درباره همکاری با میرزاعلی هیأت(۱) ابلاغ کرد: «گوشزد مینماید که اگر مشارالیه وارد در تشکیل حزب دمکرات مستقل میشود ممانعت نکرده و بلکه در باطن با ایشان مساعدت هم نمایند. زیرا اقدامات او با اطلاع وزارت جنگ است.»(۲)

 رعایت احترام در خلعسلاح نظامیان عثمانی

پس از شکست قوای عثمانی از انگلیس و عقبنشینی آنها به خاک ایران و نیز دستور خلعسلاح ایشان، رضا خان به امیرلشکر شمال غرب تأکید کرد خلعسلاح این نظامیان با کمال احترام صورت گیرد «و به طور مهربانی از آنها پذیرایی شده و از راه دیگر به اوطان خود مراجعت نمایند و در صورتی که قوای انگلیس بخواهد در تعقیب آنها به خاک ایران داخل شود، البته مطابق قوانین بینالمللی حق ورود نخواهند داشت.»(۳)

در خبری که امیرلشکر شمال غرب امروز به وزارت جنگ فرستاد ضمن یاد اسلحه های گرفته شده نوشت که «اوزدمیر با عساکر مخلوع توسط صاحب منصب مأمور... [از ناحیه] به باشقلعه» روانه شدند.(۴)

 امتناع دربار از پرداخت بدهی ولیعهد

پس از پیگیری چند باره سفارت انگلیس از وزارت امورخارجه برای پرداخت بدهی محمدحسن میرزا، ولیعهد (ر.ک: ۱ اردیبهشت) و ابلاغ موضوع به دربار، روشن شد که «از طرف پیشکاری خاصه والاحضرت با پرداخت مخارج مزبور موافقت نمیشود.» وزارت خارجه هم چاره را در این دید که در نام های به پیشکاری ولیعهد بار دیگر طرح موضوع کرده، «هر طور مقرر فرمودند جوابی به سفارت انگلیس داده شود.»(۵)

 پس از سرداررشید، سردارمقتدر و سالارظفر

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، با توجه به انهزام قوای سرداررشید و کسان او، با اشاره به این که سردارمقتدر و سالارمظفر سنجابی «منشأ فساد صفحه کرمانشاه و کردستان» هستند پیشنهاد کرد برای استقرار کامل آرامش، سردارمقتدر(۶) و سالارظفر را به روانسر بخواند و پس از دستگیری به تهران یا مکانی دیگر تبعیدشان کند و اگر امتناع کردند قوای خود را به خاک سنجابی بکشد و با آنها روبرو گردد.(۷) امیرلشکر غرب در تلگرام دیگری از پس گرفتن املاک شرفالملک کردستانی خبر داد که سرداررشید آنها را تصرف کرده بود. وی از دیگر مالباختگان نیز دعوت کرد که املاک خود را پس بگیرند.(۸)

 ترمیم قوای مرزی توسط شاهسون های خلع سلاح شده

امیرلشکر شمال غرب امروز در تلگرامی به تهران خبر داد که مسئولیت نگهبانی از نقاط مرزی از بیله سوار تا حسن خانلو را به عهده نوروز خان قوجهبیگلو و عبد اللهبیک طالشی سیگانلو سپرده است. بنابراین گزارش، چهل سوار هم استخدام شده که ماهیانه پنج تومان حقوق خواهند گرفت. «مخصوصاً به مشارالیه [نوروز خان] خاطرنشان شد که باید از تجاوز اشرار سرحدی به خاک ایران جلوگیری و آنها را خلع سلاح نمایند و همین طور از دخول اشرار مجهولالهویه ممانعت نمایند.» آنها نیز تعهد دادند که چنین کنند.(۹)

 تهیه و گردآوری سلاح توسط بختیاریها

شهابالسلطنه و سهامالسلطنه بختیاری در حال تهیه تجهیزات جنگی از خارج کشور هستند «و اخیراً مقدار زیادی فشنگ در جعبه های بسته [از] برلن وارد نموده»اند. این بسته ها به اسم «آقاغلامرضا دوافروش» وارد میشود. محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، این خبر را امروز به وزارت جنگ فرستاد و درخواست کرد مراتب به رئیس گمرک بنادر منعکس شود تا از ورود این نوع کالاها جلوگیری شود.(۱۰)

امیرلشکر جنوب، در تلگرام دیگری پیرو اعزام قوا به جنوب کشور امروز خبر داد که ۱۹۳ نیروی پیاده با ۳۱ سوار تحت فرماندهی یاور امیرحسین خان عطارپور به طرف بروجن اعزام کرده است.(۱۱) قرار است این قوا در شهر های اطراف اصفهان آماده باشند تا پس از رسیدن دستور به جنوب حرکت کنند. نیرو های اعزامی به بروجن از مدرسه نظام اصفهان بودند.

 اعزام نیرو به نواحی شمال غرب

پس از رسیدن اخباری مبنی بر تحرکات آشوریها و اتحادی های که میان این قوم با سیدطه و دیگران پدید آمده، لشکر شمال غرب اقدام به گسیل یک گردان پیاده و دو عراده توپ به نواحی مرزی کرد. عبد الله طهماسبی امیرلشکر شمال غرب با فرستادن این خبر به تهران نوشت که هفته آینده خود نیز به آن ناحیه حرکت خواهد کرد.(۱۲)

 اجازه بازگشت به سردارعشایر

سردارعشایر قراچهداغی که سال گذشته در زمان حکمرانی مصدقالسلطنه در آذربایجان دستگیر و زندانی شده بود، با وساطت صاحب ان نفوذ آزاد و راهی تهران شد. وی درتهران با استقبال رضا خان، وزیر جنگ، مواجه شد. اینک که موضوع

شاهسونها و خلع سلاح ایشان پایان یافته، سردارعشایر اجازه بازگشت به آذربایجان گرفته است؛ همچنین به امیرلشکر شمال غرب توصیه شده است به وی مساعدت نیز بنماید. عبد الله طهماسبی نیز نظر مخالفی نسبت به بازگشت او نداشت، به ویژه که «از طرف نظامیان با فامیل و املاک او ضدیتی نشده، [بعید است] که خیانتی از او بروز کند.»(۱۳)

 جلب متخلفان و اخلالگران در امور انتخاباتی

بنابر خبری که روزنامه ایران در شماره امروز خود چاپ کرد، عد های برای گرفتن تعرفه انتخاباتی به چند نقطه از تهران مراجعه کرده، با افراد مجهولالهویه شروع به خرید و فروش تعرفه کردهاند. «مرتکبین جلب و هر یک مدتی توقیف و از آنها التزام گرفته شد که مرتکب اقدامات خلاف قانون نشوند.»(۱۴)

در گزارش های مأموران انگلیس آمده است که اقدام به خرید آراء توسط افرادی صورت میگرفت که سفارت روسیه آنها را

۱- میرزاعلی هیأت در ۱۳۰۶ق در تبریز دیده به جهان گشود. پدرش میرزاتقی خان از اعیان تبریز و در دستگاه محمدعلیمیرزا جزو منشیان بود. وی تحصیلات مقدماتی را در مدرسه لقمانیه تبریز آموخت و سپس برای ادامه تحصیلات در رشته فقه و اصول به نجف اشرف رفت و در حوزه علمیه آن شهر به تحصیل فقه و اصول و حکمت پرداخت. مدتی نیز در حوزه درس آخوند خراسانی شرکت جست و به درجه اجتهاد رسید. در ایامی که در نجف اقامت داشت نهضت مشروطیت در ایران رخ داد. لذا او هم به مشروطهخواهان پیوست و برای تقویت مشروطیت رابط بین علمای نجف و ایران شد و در این راه شهرت زیادی یافت و نام خانوادگی «هیأت» را برای خود برگزید. پس از مشروطه به استانبول، مصر و بیروت رفت. در جنگ جهانی اول از دولت عثمانی حمایت کرد و با عد های از علما به سمت ایران به راه افتاد و از طرف دولت عثمانی به ریاست اتحاد اسلام ایران تعیین گردید. در ۱۳۰۶ش از سوی علیاکبر داور به ریاست تشکیلات استیناف غرب منصوب گردید. در همدان عدلیه جدید تأسیس کرد و پس از مدتی به سمت مدعیالعمومی استیناف مرکز مأمور شد. چندی بعد به دیوان عالی تمیز انتقال یافت و به ریاست استیناف آذربایجان منصوب شد. در اواخر سلطنت رضاشاه برای مدتی منتظر خدمت ماند و پس از شهریور ۱۳۲۰ به تشکیل کلوپ آذربایجانیها در تهران اقدام کرد و به تأسیس یک دسته سیاسی متمایل به آلمانها همت گماشت و به همین علت در ۱۳۲۲ش از سوی متفقین بازداشت و به اراک منتقل شد و دو سال در زندان متفقین ماند. هیأت پس از ر هایی از زندان، مستشار عالی دیوانعالی کشور و بعدها دادستان کل دیوان کشور گردید. در ۱۳۲۹ش در کابینه سهماهه منصورالملک وزیر دادگستری شد. از فروردین ۱۳۳۰ تا مهر همان سال هم وزیر دادگستری کابینه محمد مصدق بود. او در سال های بعد نیز ریاست تمیز را عهدهدار گردید و سرانجام در ۷ فروردین ۱۳۴۵ بر اثر بیماری قلبی در تهران درگذشت و در ابنبابویه شهر ری به خاک سپرده شد. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۳، ص ۱۸۲؛ مبارکیان، چهره ها در تاریخچه نظام...، ص ۴۰۰؛ مجتهدی، رجال آذربایجان در عصر مشروطیت، صص ۲۸۹-۲۸۵).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، پ ۳۷، ص ۶۹.

۳- همان، پ ۴۲، ص ۳. امروز خبر دیگری از فرمانده قوای ارومیه و سلماس رسید که حدود یکصد نفر دیگر از نظامیان عثمانی - غیر از آنان که پیش از این وارد ایران شده بودند - به خاک ایران آمدهاند. آنها یک توپ و دو مسلسل دارند. دستور داده شد آنان نیز خلع شده از خاک ایران بیرون روند. (همان، پ ۴۲، ص ۱۱).

۴- همان، پ ۷۹، صص ۶۵ و ۶۶.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۵-۳۷-۱۳۰۲.

۶- علیاکبر خان سردارمقتدر سنجابی پسر دوم شیرمحمد خان صمصامالممالک است. شیرمحمد خان مشهورترین فرد از رؤسا و خوانین سنجابی ایران بود. سردارمقتدر در سرحدات غرب به شجاعت، تدبیر و فداکاری در راه آزادی ایران و میهماننوازی شهرت داشت. او در دوران جنگ جهانی اول از مؤثرترین افراد در صفحه غرب و مرجع حل و عقد امور سیاسی و نظامی به حساب میآمد و در راه دفاع از میهن با تمام نیرو های خارجی و مهاجم به ایران اعم از عثمانی، روسی و انگلیسی جنگ نمود و چندین بار مجروح گردید. سردارمقتدر در سال ۱۳۳۶ق که طایفه سنجابی به علت حمله نیرو های انگلیسی مغلوب و متفرق شدند به همراه برادر خود سالارظفر و برادرزادهاش سلیمان خان «سالارمقتدر» و همراهی عد های متجاوز از یکصد و پنجاه سوار سنجابی به کردستان عثمانی مهاجرت کرد و تا موصل که نیرو های عثمانی عقبنشینی میکرد به همراه علیاحسان پاشا سردار نامی ترک بود. او همراهان خود را به ایران برگرداند. از آنجا که در موصل سرداران سنجابی مورد سوءظن عثمانی واقع شده و توقیف گردیده بودند در حین عقبنشینی عثمانیها از توقیفگاه خود گریخته و از شمال کردستان و جنوب آذربایجان به ایران مراجعت نمود. وی به واسطه دخالت در سیاست خارجی توسط احمد خان امیراحمدی دستگیر و به مدت سه سال در قلعه کهنه همدان زندانی شد. برخی نوشتهاند وی در جنگ جهانی اول تمایل به آلمانیها داشت و از این رو بعد از جنگ مورد تهدید بود و به خانه عبدالحسین میرزا فرمانفرما پناهنده شد. علیاکبر خان سردارمقتدر سنجابی بعد از این تا آخر عمر در تهران تحت نظر بود. او در خرداد ۱۳۱۴ در تهران درگذشت و در ابنبابویه به خاک سپرده شد. (امیراحمدی، خاطرات نخستین سپهبد ایران، ص ۵۵۲؛ سلطانی، جغرافیای تاریخی و تاریخ...، ج ۲، صص ۸۴۵-۸۴۴).

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، پ ۶۲، صص ۱۱۰ و ۱۱۱. رضا خان وزیر جنگ پس از دریافت این پیشنهاد با آن موافقت کرد. (همان، پ ۶۲، ص ۱۱۲).

۸- اسناد نخستین سپهبد ایران...، ص ۱۴.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۴، ص ۳۵. پس از این اقدام قرار شد لباس های یک دست شبیه لباس نظامیان به این نیرو های بومی مرزنشین داده شود. (همان، پ ۴۴، ص ۳۴).

۱۰- همان، پ ۱۶، ص ۳۳۲. موضوع به وزارت مالیه منعکس شد و میلسپو به اداره گمرک دستور داد مراقب ورود چنین کالا هایی باشند. (همان، پ ۱۶، صص ۳۳۰ و ۳۳۱).

۱۱- همان، پ ۱۶، ص ۳۵۶. پیش از این دو گروهان پیاده با دو مسلسل و دو عراده توپ در امام قیس واقع در پنج فرسخی جنوب غربی بروجن مستقر شده بودند. (همان، پ ۱۶، ص ۳۶۳).

۱۲- همان، پ ۴۷، ص ۴۸.

۱۳- همان، پ ۳۶، صص ۲۰ و ۲۱.

۱۴- روزنامه ایران، شم ۱۳۶۲، ص ۴.

استخدام کرده بود و برای انتخاب طرفداران روسیه به نمایندگی مجلس شورای ملی فعالیت میکردند.(۱)

 کفیل جدید وزارت داخله

در پی استعفای کفیل وزارت داخله، مهدی ملکزاده مأمور شد کفالت وزارت داخله را به عهده بگیرد.(۲)

 درخواست بازرگانان مشهد برای جلوگیری از اقدامات آمریکاییان

در تلگرامی که گروهی از تاجران و کسبه مشهد امروز به رئیسالوزراء فرستادند از وی خواستند که از اقدامات گروه تبشیری آمریکا در مشهد جلوگیری کند و نگذارد «که مطاف شرقی مسلمین ... به واسطه بنای معبد و مدارس آمریکایی لطمه» ببیند.(۳)

 ضرورت کشیده شدن خط تلگراف برای اشنویه

امیرلشکر شمال غرب امروز از وزیر جنگ تقاضا کرد از طریق وزارت پست و تلگراف دستور کشیده شدن خط تلگراف اشنویه داده شود. «ن هایت مورد لزوم است.»(۴)

۱- ۶۰۷۷/۶۹/۳۴ FO E.

۲- روزنامه کار، شم ۲۳، ص ۲. مهدی ملکزاده از ملاـکین و تاریخنگاران انقلاب مشروطه در ۱۲۶۰ش در اصفهان به دنیا آمد. پدرش حاجیمیرزانصر الله ملکالمتکلمین اصفهانی (بهشتی) از مشروطهخواهان بود که در ۱۲۸۷ش به دستور محمدعلیشاه در باغشاه کشته شد. مهدی پس از دایر شدن اداره ثبت احوال، نام خانوادگی «ملکزاده» را، برگرفته از لقب پدرش، برای خود انتخاب کرد. او تحصیلات مقدماتی را در زادگاهش گذراند. سپس به تهران آمده و در مدرسه دارالفنون دروس رشته طب را خواند. متعاقب آن تحصیلات تکمیلی خود را در بیروت و فرانسه ادامه داد و در رشته پزشکی فارغالتحصیل گردید. در ۱۲۸۸ش به ایران بازگشت و ضمن انجام کار طبابت به مدت ۲۵ سال سمت استادی دانشکده طب (وابسته به دارالفنون) را عهدهدار شد. او سالها ریاست بهداری قشون، عضویت در شورای عالی قشون و عضویت در شورای عالی معارف را هم بر عهده داشت. در آبان ۱۲۹۴ در اعتراض به تهدید و حرکت قشون روس برای تصرف تهران، عده زیادی از رجال و نمایندگان مجلس از تهران به قم و بعد کرمانشاه مهاجرت کردند که ملکزاده نیز تا اصفهان با آنان بود. وی در اوایل ۱۳۰۲ش در کابینه مستوفیالممالک معاونت او را بر عهده گرفت. وی با آغاز دوره هفتم مجلس شورای ملی به نمایندگی مردم بم به مجلس راه یافت و در شش دوره بعدی نیز پی در پی حضور داشت. همچنین در ۱۳۲۸ش در اولین دوره مجلس سنا به عنوان نماینده انتخابی تهران برگزیده و نایب رئیس مجلس سنا شد. سپس به دوره دوم نیز راه یافت. ملکزاده با دختر میرزاسلیمان خان میکده ازدواج کرد و صاحب دو فرزند دختر شد. از او کتاب ۷ جلدی «تاریخ انقلاب مشروطیت ایران» و کتاب «زندگانی ملکالمتکلمین» بر جای مانده است. ملکزاده در بهمن ۱۳۳۴ش در تهران درگذشت. (عاقلی، شرح حال رجال ...، ج ۳، صص

۱۵۳۶-۱۵۳۵؛ فهرست اسامی و مشخصات...، ص ۱۵۳؛ مشار، مؤلفین کتب چاپی...، ج ۶، صص ۴۴۷ - ۴۴۵).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳-۱۶-۹-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۶، ص ۱۴۹. موضوع از طرف وزارت جنگ پیگیری شد و وزارت پست و تلگراف پاسخ داد که «اقدامات لازمه اداری در این خصوص به عمل آمده است.» (همان، پ ۴۶، صص ۱۴۷ و ۱۴۸).

ص: ۸۰

 جمعه

۱۴ اردیبهشت ۱۳۰۲

۴ مه ۱۹۲۳

۱۷ رمضان ۱۳۴۱

 تعدیل در برخی مواد معاهده انگلیس و عراق

محمدحسن بدیع، کارپرداز ایران در کربلا، از طریق مأموران محلی اطلاع حاصل کرد که وزارت داخله عراق از بغداد بخشنام های به متصرف کربلا فرستاده که در آن سه بند از مواد معاهده انگلیس و عراق تعدیل شده است. «یکی مدت معاهده مزبور که در ماده ۱۸ بیست سال تعیین و تحدیدشده، به چهار سال تنزیل یافته. یعنی بعد از انقضای مدت مزبور حکم آن معاهده بیاثر خواهد بود. دوم دولت انگلیس حاضر شده است حکومت عراق عرب را در سلک اعضای جمعیت بینالمللی داخل کند. سوم عنوان وصایت یا حمایت انگلیس بر بینالنهرین به مشورت و مساعدت تبدیل یافته.» بدیع در نام های که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد این خبر را به اطلاع رساند و افزود که این بخشنامه هنوز در جراید منتشر نشده است. وی بار دیگر نسبت به حفظ امتیازات ایران در بینالنهرین تأکید کرد و این که نباید از حق کاپیتولاسیون در این کشور چشم پوشید.(۱)

 توقیف سردارمقتدر

امروز سردارمقتدر با پنجاه سوار، خود را به امیرلشکر غرب معرفی کرد و در اردوی نظامی توقیف شد. احمد خان امیراحمدی در گزارشی که امروز به وزارت جنگ فرستاد این خبر را داد و سه پیشنهاد برای برخورد با سردارمقتدر و سالارظفر که او نیز قریباً خود را تسلیم خواهد کرد ارائه نمود: ایل سنجابی خلع سلاح نشود، اما رؤسای آنها تبعید شده، سرتیپ رضا خان کُرد حاکم نظامی ایل تعیین شود؛ ایل سنجابی خلعسلاح شود و ضمن تبعید سردارمقتدر و سالارظفر، سردارناصر به ریاست ایل گمارده شود؛ سردارمقتدر و سالارظفر در نقاطی دوردست مثل سمنان و دامغان حاکم شوند و سردارناصر به حکومت ایل سنجابی منصوب گردد. امیرلشکر غرب یادآور شد با تصویب هر کدام از این پیشنهادها، صفحه غرب قرین آرامش خواهد شد.(۲)

 پرسش امیرلشکر شمال غرب از احتمال نفوذ قوای انگلیس به ایران

پس از آن که رضا خان وزیر جنگ به عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب دستور داد با اوزدمیرپاشا و نیرو های او که وارد خاک ایران شدهاند با مهربانی رفتار کند و پس از خلعسلاح آنها را به کشورشان بازگرداند، این نکته را هم گفته بود که از ورود نیرو های انگلیس به خاک ایران جلوگیری شود. طهماسبی امروز، ضمن ابراز اطاعت از دستور یادشده پرسید: «در صورت تجاوز، آنها [انگلیس] هم باید خلعسلاح یا با اسلحه عودت داده شوند؟» که رضا خان پاسخ داد قوای انگلیس هم

باید خلعسلاح شوند.(۳)

 تکذیب اظهارات حاج میرزاعبدالوهاب

حاجمیرزاعبدالوهاب رضوی نماینده همدان در دو نوبت (ر.ک: ۳۰ فروردین و ۱۱ اردیبهشت) نظر رضا خان را نسبت به گسترش ب هاییت و کمونیسم در همدان جلب کرد و خطر آنها را گوشزد نمود. موضوع به امیرلشکر غرب منعکس شد تا او نیز نظر خود را بدهد. امیرلشکر غرب ضمن تکذیب این ادعا، آن را ناشی از رقابت حاجمیرزاعبدالوهاب با اسماعیل نوبری در امر انتخابات مجلس دانست. علت بعدی نیز «تحریکات قوامالسلطنه» عنوان شد که از طریق حاکم همدان، موفقالدوله – که اخیراً برکنار شد – اجرا میشد. احمد خان امیراحمدی افزود که این گونه اظهارات را محل توجه نمیداند.(۴)

۱– اسناد وزارت امور خارجه، ۴۲–۵۴–۲۷–۱۳۰۲. اما آن چه که در تعدیل مواد معاهده انگلیس و عراق گفته شده آن است که «دولت سعدون... در اولین اقدام خود [برای جلب نظر مخالفان] اعلام کرد در صورتی که تبعیدشدگان سیاسی کتباً تعهد دهند از هر حرکتی که مُخِلّ امنیت عمومی و مخالف دولت باشد، پرهیز کنند، میتوانند به عراق بازگردند. همچنین ملکفیصل در هجدهم آوریل ۱۹۲۳ دستور تعدیل در قانون بازرسی اداری را خطاب به نخستوزیر صادر کرد. سومین اقدام در این زمینه، امضای پیوست معاهده بریتانیا – عراق در ۳۰ آوریل سال ۱۹۲۳ بود. به موجب این پیوست، مدت اعتبار معاهده از بیست سال به چهار سال، پس از امضای صلح با ترکیه کاهش پیدا کرد. این اقدام نیز گامی دیگر برای جلب رضایت معارضین به حساب آمد. علما در مقابل اقدام اول سعدون سعی کردند از اهمیت مسئله بکاهند، ولی تبعیدیان مجبور شدند کتباً تعهد نمایند که دست از فعالیت های سیاسی بردارند. در مقابل اقدام دوم دولت، یعنی تعدیل سیستم بازرسی اداری،علما هیچ عکسالعملی از خود نشان ندادند، زیرا آنها اساساً با نظام اداری که تحت حاکمیت قیمومیت ایجاد شده بود، مخالف بودند. اما عکسالعمل آنان در مورد امضای پیوست معاهده شدید بود، تا جایی که سعی کردند از این موضوع برای گسترش مخالفت خود با معاهده و انتخابات، همزمان با هم، بهرهبرداری کنند. پس از امضای پیوست مذکور و اعلام رسمی آن، علمای نجف و کاظمین با هم مکاتباتی انجام دادند. علمای نجف در پانزدهم ماه مه ۱۹۲۳ نام های به آیت الله خالصی، سیدحسن صدر و شیخ محمد فرزند آیت الله خالصی نوشتند و خاطرنشان ساختند که هدف دولت و ملک فیصل از امضای پیوست معاهده تعجیل در امر انتخابات است، و به آنها پیشنهاد کردند که با صدور فتوای جدیدی انتخابات را تحریم کنند. علمای کاظمین این پیشنهاد را پذیرفتند و در هفدهم ماه مه با صدور فتوایی در همین باره دولت را تهدید کردند که اگر انتخابات را برگزار نماید، از جانب آنها تحریم خواهد شد.» (الرهیمی، تاریخ حرکت اسلامی در عراق، صص ۲۶۲ تا ۲۶۴).

۲– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۲، صص ۹۴ تا ۹۶. پس از دیدن این گزارش رضا خان در پاسخ نوشت که اگر سردارمقتدر و سالارظفر به تهران بیایند ضررش بیشتر است. «لازم است مشارالیهم تحتنظر خود شما در همدان بوده باشند.» (همان، پ ۶۲، ص ۹۳). امیرلشکر غرب روز هفدهم اردیبهشت نیز خبر توقیف سالارظفر را به وزارت جنگ فرستاد. (همان، پ ۶۲، ص ۹۲).

۳– همان، پ ۴۲، صص ۸۹ و ۹۰.

۴– همان، پ ۶۴، صص ۱۱۱ و ۱۱۲.

ص: ۸۱

 شنبه

۱۵ اردیبهشت ۱۳۰۲

۵ مه ۱۹۲۳

۱۸ رمضان ۱۳۴۱

(تصویر) از راست به چپ: گرترود بل، سرپرسی کاکس، ابنسعود

 امکان پناهنده شدن شیخ محمود به ایران

شکستی که شیخ محمود و قوای عثمانی از انگلیس خوردند، موجب عقبنشینی این نیروها به طرف خاک ایران شد. اینک امیرلشکر شمال غرب گزارش میدهد که شیخ محمود تا نزدیکی مرز ایران عقب نشسته و احتمال دارد «از خط وزنه یا سردشت به خاک ایران پناهنده شود، به توقف مشارالیه در ایران اطمینانی نیست و ممکن است مشغول پار های عملیات شود.»(۱)

 پرسش از پرواز هواپیما های انگلیسی برای حمایت از شیخ خزعل

انتظامالملک، معاون وزارت امور خارجه، امروز از کارگزاری محمره (خرمشهر) خواست نسبت به این شنیده که «جمعی بر علیه شیخ [خزعل] قیام، طیاره انگلیسی برای جلوگیری آنها آمده است» پاسخ دهد. «تفصیل چیست؟ فوراً اطلاع دهید.»(۲)

 ایجاد نفرت علیه اتحادیه های کارگری در انزلی

رضا خان، وزیر جنگ، امروز از یاوراحمد خان آجودان تیپ شمال خواست که در برابر فعالیت های اتحادیه های ایجاد شده در انزلی طوری اقدام کند که اهالی نسبت به آنها اظهار تنفر کنند و حتی تقاضای اخراج آنها را از شهر بنمایند.(۳)

 دستور مدنی برای مبارزه با بیسوادی

اتحادیه مرکزی کارگران انزلی در بخشنام های به همه اتحادیه ها از مسئولان آنها خواست که تا اول شوال ۱۳۴۱ «هر یک اقلاً ۱۵ نفر افراد بیسواد اتحادیه خود را برای تحصیل به کلاس اکابر انزلی اعزام دارند.» این بخشنامه توسط صفرعلی علیزاده که نظامت اتحادیه مرکزی کارگران را به عهده داشت و نیز اسماعیل طهماسب، منشی اتحادیه مرکزی، امضاء شده بود.۴(۴)

 تأسیس بانک شاهنشاهی در بارفروش

کارگزاری مهام خارجه مازندران امروز به وزارت امور خارجه گزارش داد که یک نفر انگلیسی از طرف بانک شاهنشاهی

وارد بارفروش شده، میخواهد شعبه بانک یادشده را در این شهر تأسیس کند. «در سی سال استقرار بانک شاهنشاهی در ایران، [این بانک] در مازندران... شعبه نداشت. حالا چه اهمیتی را حائز است؟»(۵)

 اعلامیه امیرلشکر شمال غرب پس از سرکوب شاهسونها

به گزارش کارگزاری اردبیل، پس از ختم سرکوب شاهسونها اعلامی های در اردبیل پراکنده شد که آن دسته از طوایف شاهسون که اطاعت و انقیاد خود را در برابر دولت ابراز کردند، غارت های چندین ساله آنها بخشوده شده، مطالبه نخواهد شد. امیرلشکر شمال غرب در این اعلامیه آورده است که طوایف فولادلو و خلخالی که در برابر اردوی دولتی دست به «استعمال اسلحه ناریه» زدند، از این عفو مستثنی هستند.(۶)

 رأیگیری از زرتشتیان تهران

زرتشتیان تهران برای انتخاب نماینده خود آرای خود را به صندوق ریختند. از ۲۱۸ تعرفه توزیع شده بین زرتشتیان، ۲۰۹ تعرفه به صندوق انداخته شد. جعبه اخذ رأی لاک و مهر شد تا در هفدهم اردیبهشت استخراج آراء انجام شود.(۷)

 شیخ خزعل یا رضا خان؛ کدامیک؟

لورن وزیرمختار انگلیس در تلگرامی به لندن نظر مثبت خود را در نزدیکی بیش از پیش به رضا خان و توافق با او برای تمرکز قدرت در ایران اعلام کرد. «اینک لحظه اقدام به نحوی از انحاء درباره سیاست مرکزیت دادن رضا خان فرارسیده است؛ لحظ های که ماه ها و ماه ها پیش فرا رسیدن آن را هشدار دادم. فکر میکنم که منافع عمده ما ایجاب میکند که با رضا خان متحد شویم، اما بسیار ناشیانه خواهد بود که بر مبنای یک توافق موقتی [با «شیخ خزعل»] به «رضا خان» ضرب های وارد سازیم، چرا که زور دارد و ما هیچ علاق های نداریم که [بدانیم] وی چگونه این زور را به کار میبرد... [اما] در صورتی که با رضا خان متحد شویم، چگونه باید به تعهدات خود در برابر شیخ وفا کنیم. این موضوع در حال حاضر مرا آزار میدهد... ما باید بتوانیم ترتیب خاصی با رضا خان بدهیم. آیا این ترتیب ارزش بیشتری دارد یا نه؟ به درستی نمیدانم. زیرا فکر میکنم رضا خان میتواند با ایجاد تحریکات در بین قبایل عرب، شیخ را در هم بشکند... اگر او [رضا خان] مسئولیت تأمین امنیت میدان های نفتی را بپذیرد، ما به سختی میتوانیم با وی مخالفت کنیم.»(۸)

 چرا اعدام نمیکنید؟

وزارت جنگ امروز در تلگرامی از امیرلشکر شمال غرب پرسید پس از اعدام امیر عشایر (ر.ک: ۸ اردیبهشت) چرا امیرنصرت و امیرفیروز اعدام نمیشوند؟ دستور آن صادر شده است.(۹) (ر.ک: ۲۰ اردیبهشت)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

نمایندگان مجلس در جلسه امشب خود راجع به بودجه گفت و گو و مشورت کردند. برای رأیگیری، شمار نمایندگان به حدنصاب نرسید و رأیگیری به جلسه آتی موکول شد.(۱۰)

□ توقف توزیع تعرفه های انتخاباتی

از امروز که مصادف با نخستین شب احیاء بود، توزیع تعرفه های انتخاباتی متوقف شد. قرار است ادامه کار از ۲۴ اردیبهشت ادامه یابد.(۱۱)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۷، ص ۵۷. پس از رسیدن این خبر به رضا خان وزیر جنگ، امیرلشکر شمال غرب مأمور شد در صورت پناهنده شدن شیخ محمود او را خلع سلاح کرده، منتظر دستور های بعدی باشد. (همان، پ ۴۷، ص ۵۶).

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۹-۱۰-۵۲-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۸، ص ۵۶.

۴- همان، پ ۱۰۸، صص ۶۱ و ۶۴.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۲۸-۳۸-۱۳۰۲.

۶- همان، ۱۳۰-۹۷-۴۵-۱۳۰۲.

۷- اسنادی از زرتشتیان معاصر...، صص ۱۹۰ و ۱۹۱.

۸- لورین، شیخ خزعل و پادشاهی...، ص ۶۱.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۶، ص ۹۸.

۱۰- روزنامه ایران، شم ۱۳۶۴، ص ۲.

۱۱- همانجا.

ص: ۸۲

 یکشنبه

۱۶ اردیبهشت ۱۳۰۲

۶ مه ۱۹۲۳

۱۹ رمضان ۱۳۴۱

 تصویب ن هایی بودجه سال ۱۳۰۲

«قانون اعتبارات مخارج مملکتی سنه مالیه تنکوزئیل ۱۳۰۲» امروز به تصویب رسید. بودجه امسال در ۱۹ فقره و با رقم ۲۲ میلیون و ۵۹۲ هزار و ۴۴۴ تومان از تصویب نمایندگان مجلس شورای ملی گذشت.(۱)

 پاسخ امیرلشکر غرب به اتهامات نماینده همدان

احمد خان امیراحمدی در پی شکایتی که میرزاعبدالوهاب رضوی، نماینده همدان، به وزیر جنگ کرده، و علیه اقدامات امیرلشکر غرب که منجر به توسعه ب هاییت و بلشویزم در این شهر شده اتهاماتی مطرح نموده بود، امروز خطاب به رضا خان نوشت: «مقرر فرمایید دهندگان راپرت را به محاکمه احضار فرموده و خود فدوی شخصاً حاضر است با فرد فرد آنها محاکمه نموده تا ثابت نماید که صاحب منصبان ارشد» از این اتهامات دور هستند. او میرزاعبدالوهاب را شخصی معلومالحال دانست که در دوره چهارم به شکلی غیرقانونی وارد مجلس شده و اینک با تحریکات موفقالدوله حاکم سابق همدان که متهم به هشت هزار تومان اختلاس است، علیه لشکر و فرمانده آن اتهام میزند.(۲)

 اقدامات غیرقانونی امیرمخصوص در اخذ مالیات

میلسپو رئیس مالیه امروز خطاب به وزیر جنگ نوشت که عباس خان امیرمخصوص رئیس ایل کلهر از صاحب ان اغنام و احشام مالیات غیرقانونی میگیرد. این مالیات از دام هایی که از اراضی ایل کلهر عبور میکننsaid به عنوان «حق المرتع» گرفته میشود. هر نفر شتر دو قران، هر رأس اسب یک قران و هر رأس الاغ ده شاهی. رقم این مالیات سالیانه حدود ۲۵ هزار تومان میشود. اراضی یادشده خالصه است و ارتباطی به امیرمخصوص ندارد. میلسپو افزود که در این مورد با امیرلشکر غرب صحبت کرده اما نتیج های نداشته است. وی درخواست کرد «اقدامات لازمه در جلوگیری از اعمال غیرقانونی امیرمخصوص به عمل آید.»(۳)

 گسترش اختلافات در میان یهودیان

با شروع انتخابات دوره پنجم مجلس شورای ملی اختلافاتی در اجتماع یهودیان بروز کرد که عمدتاً میان طرفداران دکتر

لقمان[(۴)] نماینده فعلی یهودیان و شموئل حاییم مدیر روزنامه هحییم بود. امروز نام های به دفتر رئیسالوزرا نوشته شد که میگفت عد های از کلیمی های تهران «از شرارت مستر هایم [حاییم] که خیال وکالت در سر دارد و یک شخص فاسد... و متهم است که آژان انگلیسها میباشد» به ستوه آمدهاند. در این نامه تقاضا شده کمیساریای محلی در محله کلیمیان حاضر شود تا یهودیان بتوانند آزادانه رأی بدهند.[(۵)] این نامه را سیدمحمدرضا سادات امضا کرده بود.[(۶)]

 الحاق یگان های جدید به لشکر جنوب

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، درخواست کرد برای تکمیل قوای این لشکر، فوج چهارمحال، فوج قدیم کرمان و فوج جلالی را منضم به لشکر جنوب کند. رضا خان وزیر جنگ، موافقت خود را به جز در مورد فوج جلالی که اکنون در حال عملیات است، اعلام کرد.[(۷)]

 مأموریت رئیس مالیه آذربایجان برای ضبط روستا های ایلات شاهسون

در پی درخواست امیرلشکر شمال غرب از وزارت جنگ برای مکاتبه با وزارت مالیه و اعزام مأموری جهت ضبط روستا های طوایف شاهسون که در درگیری های نظامی اخیر به دست قشون افتاده، (ر.ک: ۹ اردیبهشت) میلسپو امروز در نام های به وزارت جنگ، وزیر جنگ را مطلع کرد که به رئیس مالیه آذربایجان دستور داده است «املاک خالصه متصرفی ایلات شاهسون و اراضی و املاک قبایل فولادلو و حسین خان لو را که جدیداً از جانب اردوی مظفر دولتی اشغال شدهاند، از اولیای نظامی

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۴۴۶۲، آرشیو ۷۰۴ غ ۳ ب الف ۱. جدول زیر نشان دهنده چگونگی توزیع بودجه در وزارت خانه ها و تخصیص آن به دیگر محلها است.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی،س ۱۳۰۲، پ ۶۴، صص ۹۴ و ۹۵.

۳- همان، پ ۷۵، صص ۱۶۷ و ۱۶۸. موضوع به امیرلشکر غرب منعکس شد تا پاسخ دهد. (ر.ک: ۲۵ اردیبهشت).

۴- لقمان کلیمی که بعدها با نام دکتر لقمان نهورای مشهور گردید ۱۲۹۹ق در تهران متولد شد. پدرش حاجمیرزاایوب به شغل طبابت اشتغال داشت. او تحصیلات مقدماتی را در مدرسه آمریکایی گذراند. آنگاه به مدرسه دارالفنون رفته، چندی هم نزد معلمین فرانسوی درس آموخت و درجه دکتری گرفته همچون پدر طبیب شد. در حدود ۱۳۲۸ق با مجلس حفظالصحه دولتی به همکاری پرداخت و در بندر انزلی و آستارا مأمور قرنطینه به منظور جلوگیری از شیوع بیماری وبا در آن مناطق شد. وی از کلیمیان تهران بود که به هواداران حزب دموکرات پیوست و در دوره دوم مجلس شورای ملی نمایندگی اقلیت یهودیان را بر عهده پذیرفت. با جدیت تمام کوشید و تا حدی کلیه محدودیت های مذهبی شامل حال یهودیان، از جمله پرداخت عوارض خرید به دولت را لغو کرد. در دوره های سوم و چهارم مجلس نیز نماینده شد. اما در انتخابات دوره پنجم که یکی از ادوار مهم و مؤثر در تاریخ معاصر است از راهیابی بدان باز ماند و رقیبش، شموئل حاییم، به مجلس رفت. در این زمان دکتر لقمان به تقلا افتاد که اعتبارنامه حاییم در مجلس رد شود اما توفیقی نیافت. با وجود این هنوز انتخابات دوره بعد آغاز نشده بود که مشغول تهیه و تدارک مقدمات ورود به مجلس گردید و با همراهی و پشتیبانی محمد درگاهی (رئیس شهربانی وقت)

به مجلس راه پیدا کرد. او پس از آن تا دوره سیزدهم همچنان نماینده کلیمیان در مجلس شورای ملی بود. وی در لژ بیداری ایران که پس از انقلاب مشروطه به فعالیت آغازید عضویت داشت و در شمار فراماسونر های کلیمی ایران بود. (ادهمی، «شخصیت پرسش برانگیز...»، ص ۵۳؛ تاریخ آغازین فراماسونری...، ج ۴، صص ۱۸۵ تا ۱۹۴).

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۲۱۳، آرشیو ۱۰۸ ف ۲ ب الف ۱.

۶- اسنادی از انتخابات مجلس در...، ص ۳۹۳.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۳۵۵.

مربوطه تحویل گیرد.»(۱)

 تجدیدنظر قشون در نماینده مراغه

امروز به حاکم مراغه دستورداده شد که «آقا شیخ اسد الله محلاتی باید به جای سهرابزاده انتخاب شود.» این دستور توسط سرهنگ سالارنظام (محمدصادق کوپال) که در این زمان کفیل ایالت آذربایجان بود به مراغه ابلاغ شد.(۲)

شموئل حاییم

عباس خان امیرمخصوص، نفر دوم از سمت چپ

(تصویر) سران کلیمیان تهران

۱- همان، پ ۴۶، ص ۷۵.

۲- همان، پ ۱۸، ص ۱۸۲. پس از این دستور حاکم مراغه پاسخ داد که ۱۲۰۰ تومان برای نماینده اولی (سهرابزاده) خرج کرده، برای تحقق دستور ثانوی باید پول بفرستید. (همان، پ ۱۸، ص ۱۸۱).

ص: ۸۴

 دوشنبه

۱۷ اردیبهشت ۱۳۰۲

۷ مه ۱۹۲۳

۲۰ رمضان ۱۳۴۱

 تلاش برای جلبنظر شیخ محمود

با اقدامات لشکر غرب، رئیس اردوی بانه با شیخ محمود – که پس از فرار از مقابل نظامیان انگلیس در شش فرسخی مرز ایران مستقر است – روابط صمیمی پیدا کرده است. شیخ محمود منشی مخصوص خود را نزد رئیس اردوی بانه فرستاده و از طرف شیخ قول داده که به خاک ایران پناهنده شود. وی درخواست هایی نیز دارد: تحویل اسلحه در برابر پول یا خدمت؛ ارسال متن تلگرامی از شیخ محمود به سفارت خانه های فرانسه، آمریکا و عثمانی خطاب به کنفرانس لوزان در شکایت از مظالم انگلیس. احمد خان امیراحمدی با ارسال این اخبار به وزیر جنگ خواستار کسب تکلیف شد.(۱)

 موضوع ناتمام هیأت تبشیری آمریکا در مشهد

«تولیت آستانه مقدسه رضویه» امروز به وزارت امور خارجه نوشت، با این که فعالیت های هیأت تبشیری آمریکا در ساخت کلیسا و مدرسه متوقف شده، اما پاسخ یک برگی وزارت امور خارجه در ۲۸ فروردین به هیجانات دو سه ماهه حاکم بر مشهد، بسنده این مسئله نیست. «کماکان همان هیجان و اضطراب درعموم مردم و حجج اسلام دامت تأییداتهم باقی است.» در این نامه آمده است که آمریکاییها خود پذیرفتهاند که دست از ساخت کلیسا بردارند و بنای مدرسه را هم موکول به اجازه وزارت فواید عامه کنند. وقف بودن زمین های خریداری شده هم از طریق طرح در عدلیه رسیدگی خواهد شد. با این حال لازم است پاسخ آرامشبخشی از تهران به مشهد برسد. تولیت آستان قدس در پایان پیشنهاد کرد از طرف ریاستالوزراء نام های به علمای خراسان نوشته شود تا اطمینان خاطر لازم پدید آید.(۲)

 شمارش آراء زرتشتیان

بعد از ظهر امروز در محل انجمن زرتشتیان صندوق لاک و مهر شده انتخابات برای استخراج آراء باز شد و از ۲۰۹ تعرف های که اخذ شده بود، ارباب کیخسرو با ۱۹۶ رأی بیشترین آراء را به دست آورد. نمایندگان انجمن نظار و نمایندگان وزارت داخله نتیجه به دست آمده را در صورتجلس های یادداشت و امضاء کردند. میرزاخدارحیم [رحم] بهمنی با ۶ رأی نفر دوم بود.(۳)

 تقاضای پرداخت حقوق حاکم خمسه و حرکت به طرف کرمانشاهان

سردارعظیم، حاکم سابق خمسه، که به حکمرانی کرمانشاهان منصوب شده امروز بار دیگر از وزیر جنگ خواست حقوق فروردین و اردیبهشت او پرداخت شود؛ حکم معاونت دبیرهمایون برای حکومت کرمانشاه ابلاغ گردد؛ و اجازه حرکت یاور امیر خان نیز داده شود تا به سوی کرمانشاهان حرکت کنم.(۴)

 موافقت وزیر جنگ با ادامه حکومت بختیاریها بر چهارلنگ

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، امروز به رضا خان نوشت که «سردارمحتشم(۵) تلگرافی به سردارفاتح کرده است که» بنا به امر وزیر جنگ «حکومت چهارلنگ کماکان با بختیاریها» است و خبر در مناطق ایل بختیاری پراکنده شده است. این موضوع ظاهراً بر اساس توافقاتی است که رضا خان در تهران با برخی از خوانین بختیاری کرده است. پیش از این، خبرها حکایت از آمادگی نظامی سردارفاتح در منطقه میکرد تا علیه اردوی نظامی وارد عمل شود.

یکی دیگر از توافقات صورت گرفته تسلیم حسین خان فلارتی به اردوی نظامی و نیز پس دادن اموال غارت شده توسط او است.(۶) اما منابع انگلیسی نوشتند که این توافقات، پیآمد های مالی هم برای خوانین بختیاری داشته است. بختیاریها باید ۱۵۰ هزار تومان طی یک هفته به رضا خان میپرداختند. وزیر جنگ با توجه به وجود خصومت میان لرها و بختیاریها و این که مادام که لرها خلعسلاح نشدهاند بختیاریها را نمیتوان خلعسلاح کرد، به پرداخت این وجه راضی، و پذیرفته است که نیرو های نظامی با بختیاریها درگیر نشوند. همین منبع میافزاید احمدشاه هم در این بین به واسطه نقشی که برای توافق میان دولت و بختیاریها ایفا کرد، ۵۰ هزار تومان به دست آورده است.(۷)

 حاکم بیحقوق قصرشیرین

حکومت نظامی قصر امروز در تلگرامی که به مرکز فرستاد از عدم پرداخت حقوق خود خبر داد و این که «بیاندازه در فشار [و] مضیقه» هستم.(۸)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز بودجه کشور به تصویب نمایندگان رسید. همچنین نمایندگان به احضار سواران بختیاری رأی دادند. قرار شد جلسه بعدی به واسطه لیالی قدر، در ۲۵ اردیبهشت برگزار شود.(۹)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۳، صص ۱۰۶ و ۱۰۷. رضا خان در پاسخ به امیرلشکر غرب نوشت که دولت مساعدتی به شیخ محمود نخواهد کرد. «در صورت تسلیم شدن، مشارالیه را خلع سلاح» کنید. رضا خان نوشت که با اوزدمیرپاشا هم چنین معامل های شد. (همان، پ ۶۳، ص ۱۰۵). بر اساس گزارشها پس از خلع سلاح اوزدمیرپاشا و نیرو های تحت امرش اسب های آنها گرفته نشد، اما اسب های گروه دوم پناهنده که اسب های خود را به اهالی ایران میفروختند، ضبط و وجه آن به پناهندگان پرداخت شد. سلاحها و اسبها را به ارومیه فرستادند. امیرلشکر شمال غرب پس از شنیدن این خبر دستور داد که اسب های به ظاهر خریداری شده، به خود عثمانیها بازگردانده شود. (همان، پ ۴۲، صص ۸۱ و

۸۲) اوزدمیرپاشا هم پس از خلع سلاح راهی ارومیه شد تا از آنجا به خاک عثمانی برود. «در یک فرسخی ارومیه برای آذوقه افراد خود در مضیقه» افتاد. از طرف اردوی ایران دستور داده شد «غذای خوب تا مدت خروج از سرحد بدهند.» (همان، پ ۴۲، ص ۹).

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۳-۱۶-۹-۱۳۰۲.

۳- اسنادی از زرتشتیان معاصر...، صص ۲۹۱ و ۲۹۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۲، ص ۷. وزیر جنگ ضمن موافقت با موارد درخواستی، از سردارعظیم خواست که هرچه زودتر به طرف کرمانشاهان حرکت کند. این تعجیل از آن رو تأکید میشد که سردارعظیم به عنوان طرف اعتماد امیرلشکر غرب و ارکان حرب کل قشون باید بر امر انتخابات نظارت میکرد. آمدن سردارعظیم به تهران نیز موکول به پایان انتخابات شد. (همان، پ ۸۲، ص ۵).

۵- برای آگاهی از زندگینامه سردارمحتشم بختیاری، ر.ک: همین کتاب، ج ۲، ص ۱۸۲.

۶- همان، پ ۱۶، ص ۳۴۷.

۷- FO E ۶۶۲۴/۶۹/۳۴.

۸- همان، پ ۶۷، ص ۲۲. موضوع به وزارت داخله منعکس شد تا حقوق عقبافتاده حاکم نظامی قصرشیرین پرداخت شود. (همان، پ ۶۷، ص ۲۱).

۹- روزنامه ایران، شم ۱۳۶۴، ص ۲.

ادامه مهاجرت یهودیان ایران به فلسطین و گرفتاری مضاعف آنها

به گزارش سرکنسول ایران در شامات، مهاجرت یهودیان ایران به فلسطین «پی در پی» ادامه دارد. «این بدبخت های از حقیقت بیخبر به تشویق صهیونیها به گمان این که فلسطین وطن قومی شده و نان پخته برای آنها آباد است، وطن خود ایران را ترک گفته پی در پی میآیند.» عینالملک در ادامه این گزارش که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد، مینویسد این یهودیان وقتی مشکلات این جا را میبینند پشیمان شده، چون راه برگشت ندارند، رو به گدایی میآورند. «بدین لحاظ حکومت فلسطین قانونی نهاده که هر یک از یهود مهاجرین باید لااقل در وقت ورود دویست لیره طلا پول نقدی در جیب داشته باشند... یا آن که باید از یهود ساکن فلسطین به حکومت کفالت بدهد که از عهده اعاشه آن شخص وارد برآید.» وی افزود بنا بر نوشته روزنامه، خودکشی بین یهودیان افزایش یافته است.(۱)

 درگذشت معینالرعایا

معینالرعایا که از بارفروش به بندپی تبعید شده بود امروز درگذشت. امیراکرم حاکم مازندران با جلبنظر رضا خان وزیر جنگ تصمیم گرفته بود که معینالرعایا به واسطه نزدیکی انتخابات مجلس پنجم باید از بارفروش دور باشد. بیماری معینالرعایا که حصبه تشخیص داده شده بود، امروز او را از پا درآورد.(۲)

 انتشار نخستین شماره شعله

امروز نخستین شماره نشریه شعله با شعار «شعله برای آتش زدن خرمن ارتجاع است» با مرامی چپگرایانه وارد بازار مطبوعات شد. این روزنامه در پیشانی خود این شعار را هم درج کرده بود: «[شعله] روزنام های است اجتماعی طرفدار زحمتکشان.» شعله در دو صفحه مقالات و اخبار خود را خطاب به «رفقای کارگر و رفقای برزگر» تنظیم و طبع کرده بود.(۳) منابع انگلیسی نوشتند که مدیر نشریه شعله میرزااسد الله تهرانی است و سفارت روسیه در تهران از این جریده حمایت مالی میکند.(۴)

این نشریه دو روز بعد به دستور رضا خان توقیف شد. (همان)

(تصویر) ارباب کیخسرو

(تصویر) روزنامه شعله، شماره اول

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۵-۶۵-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۳، ص ۱۹.

۳- شعله، شم ۱، صص ۱ و ۲.

۴- FO E ۶۶۲۱/۶۹/۳۴.

 سه شنبه

۱۸ اردیبهشت ۱۳۰۲

۸ مه ۱۹۲۳

۲۱ رمضان ۱۳۴۱

 اولتیماتوم انگلیس به روسیه شوروی

بـه نوشـته منـابع، در پی تیرگی روابـط انگلیس و روسـیه شـوروی، امروز از طرف دولت انگلیس اولتیمـاتومی به دولت روسـیه شوروی داده شـد که به «اولتیماتوم کرزن» هم معروف شـد. دولت انگلیس در این اخطار سیاسـی از شوروی خواست دست از تبلیغات ضدانگلیسـی در شـرق بردارد و نمایندگان خود را از ایران و افغانستان فراخواند؛ در غیر این صورت، روابط بازرگانی بین دو دولت قطع خواهد شد.(۱)

 تکذیب رفتار های ناشایست با اتباع ایرانی

سر پرسـی لورن، وزیرمختـار انگلیس در تهران، امروز در نـامه بلنـدی همه آن مواردی را که وزارت امور خـارجه درباره رفتار ناشایست مسئولان بینالنهرین با اتباع ایرانی تذکر داده بود، تکذیب کرد.

لورن نوشت که طبق تحقیقـات مأموران محلی، قتل یا سوءرفتار نسـبت به ایرانیان، با تفتیش و تحقیق متهمان همراه است. دفاتر نظمیه عراق نشان میدهد که این شکایتها یا تظلماتی که درباره دزدیها میشود با رسیدگی همراه است.

مضاف بر این که «دولت ایران هم قادر نبوده سارقینی را که در اراضـی بی سـکنه و کم جمعیت ایران با آزادی و تأمین کامل، اموال اتباع داخلی و خارجی را به سـرقت میبرند کشف و مجازات نماید.» در ادامه این نامه، رفتار ناشایست با زوار ایرانی و هر آن چه که نمایندگان سیاسی ایران در بینالنهرین گزارش داده بودند، تکذیب شده است.(۲)

 آخرین اخبار جاسوسان ایرانی از کردستان عراق

امیرلشـکر احمـد خان امیراحمـدی، فرمانـده قوای غرب، امروز بر اساس «راپرت اخیر جاسوس سـلیمانیه» نوشت که اسـماعیلآقا سیمیتقو به همراه ۱۵۰۰ نفر سوار عشـایر به کمک قوای ترکیه عثمانی رفته، به روانـدوز حمله کردهانـد. درگیری میان اتحادیه یادشـده و نظامیان انگلیس پس از نه ساعت جنگ، به تصـرف رواندوز انجامیده، «قوای انگلیسـها با دادن تلفات هنگفت عقب نشستهاند.»

وی مینویســد ترکهـا در برابر ایـن خــدمت ســیمیتقو تجهیزات و امـوالی را کـه از او گرفتـه بودنــد، پس دادهانـد. «زن و بچه

اسماعیلآقا را نیز که گروگان نگاه داشته بودند مسترد نمودند.»(۳)

 آماری از سلاح های طوایف ارومیه و ساوجبلاغ

کارگزاری ارومیه و ساوجبلاغ در یک گزارش آماری، تعداد تقریبی اسلحه های ایلات منطقه را به وزارت امور خارجه فرستاد، تا چنانچه «دولت تصمیماتی راجع به این نقطه مهم سرحدی هم اتخاذ فرمودند، سابقه در دست باشد.»

ایل دهکردی دو هزار قبضه، ایل بیکزاده هزار و صد قبضه، ایل مامش هشتصد قبضه، ایل منگور هزار و سیصد قبضه، ایل کورک هشتصد و پنجاه قبضه، ایل پیران شصت قبضه، سالارسعید با ابواب جمعی سیصد و بیست قبضه، سردارمکری با ابوابجمعی دویست قبضه، اعظامالملک با ابواب جمعی یکصد و پنجاه قبضه، خرده مالکین مکری پانصد قبضه، اهالی ساوجبلاغ سیصد قبضه، ایلات جزء سردشت دو هزار و دویست قبضه اسلحه دارند.(۴)

 تغییر رئیس تلگراف خانه بروجرد

برخلاف میل امیرلشکر غرب نسبت به ابقای شاهزاده جلالالدینمیرزا رئیس تلگراف خانه بروجرد، وی به دستور وزارت پست و تلگراف از این سمت برکنار شد و به جای او اعتبارالدوله مسئولیت آن را به عهده گرفت. از نظر امیرلشکر غرب تعویض جلالالدین میرزا «به علت صمیمیتی که با قشون داشته» بوده است(۵)

 عبور قشون ایران از خط بهبهان

با این که سند های مرتبط با وزارت جنگ نشاندهنده آمادگی نیرو هایی از لشکر جنوب برای اعزام به عربستان (خوزستان) است، و نه حرکت آنها، اما کنسول انگلیس در اهواز امروز خطاب به سر پرسی لورن نوشت که اطلاعات رسیده حکایت از آن دارد که قشون ایران از خط بهبهان وارد عربستان (خوزستان) شده است. «از منابع موثق راپرت رسیده که ۴۵۰ نفر نظامی از قمشه به امتداد بهبهان حرکت کرده و مقصد ن هایی آنها رامهرمز است.»

وی افزود که منظور رضا خان از این اقدام انتزاع زمین هایی است که این اواخر بختیاریها مال خود کردهاند. پیل(۶)، کنسول انگلیس در اهواز، ادامه داد که مطابق ضمانتنامه ۱۸ آوریل ۱۹۲۲، شیخ خزعل اعزام هریک از قوای قشون، پلیس، مأمور عدلیه، تحصیلدار مالیات های غیرمستقیم و حاکم را تجاوز به منطقه خود تلقی میکند. «آیا ما هم باید مثل شیخ تعبیر و تأویل کنیم و اگر بکنیم با دولت ایران چه معامله باید نمود؟»(۷)

۱- مهدوی، سیاست خارجی ایران در دوران پهلوی...، ص ۱۸؛ مسعودانصاری، زندگانی من و نگاهی...، ج ۳، ص ۱۷۸. در پی شیوع این خبر، کلارک رئیس بانک شاهنشاهی در رشت خبر داد که ارسال این پیام نگرانکننده موجب شده است که مقام های روسی در رشت وجوه خود را از بانک شاهنشاهی بیرون بکشند. (FO E ۶۶۲۴/۶۹/۳۴) البته این دستور از مرکز (مسکو) صادر شده بود. گویا در تهران هم وجوه روسها در ۳۱ اردیبهشت از بانک شاهنشاهی خارج شد. (FO E ۷۱۲۷/۶۹/۳۴).

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷ تا ۱۳-۲۵-۲۷-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۳، ص ۱۰۴.

۴- همان، پ ۳۲، صص ۵۶ و ۵۷.

۵- همان، پ ۷۴، صص ۱۱۰ و ۱۱۲.

۶- اردلی گارفورت برایان پیل (Eardley Garforth Bryan Peel) متولد ۱۲ مارس ۱۸۸۸ ؛ وی از ژوئیه ۱۹۱۸ تا اول ژوئیه ۱۹۲۱ کفیل نیابت کنسولگری انگلیس در اهواز بود و در اول ژوئیه ۱۹۲۱، کنسول اهواز با رتبه محلی، همچنین از دوازدهم دسامبر ۱۹۲۲ تا ۱۹۲۴ کنسول اهواز بود. وی در ماجرای شیخ خزعل نقشی اساسی داشت و به خاطر حمایت سرسختانه از خزعل و نادیده گرفتن دستورالعمل های وزارت امور خارجه شخصاً از سوی مک دونالد، نخستوزیر انگلستان شدیداً مورد مؤاخذه قرار گرفت. بعد از وی مونی پنی (Mony Penny) جانشین وی شد. (رابینو، دیپلماتها و نمایندگان کنسول های...، صص ۴۷- ۴۶؛ استرانک، حکومت شیخ خزعل بن جابر و...، صص ۳۸۳ و ۳۴۳).

۷- پهلوی، یادداشت های سرّی رضاشاه، صص ۸۴ و ۸۵.

 چهارشنبه

۱۹ اردیبهشت ۱۳۰۲

۹ مه ۱۹۲۳

۲۲ رمضان ۱۳۴۱

 توصیه رضا خان به دو امیرلشکر آذربایجان

امروز رضا خان، وزیر جنگ، در تلگرامی به حاکم نظامی آذربایجان امیرلشکر اسماعیل خان(۱) و فرمانده قشون آن ایالت امیرلشکر عبد الله طهماسبی، آنان را به اتحاد و موافقت با هم فراخواند. «در این موقع که انتشاراتی در اطراف تغییر ایالت نظامی در بین است... باید با موافقت و اتفاق کامل یکدیگر در پیشرفت و حسن جریان کارها» قدم بردارید تا «لطم های به پیشرفت امور و مقاصدی که در نظر است وارد نیاید.»(۲)

 اطاعت رئیس ایل منگور

حسن آقا رئیس طایفه منگور که ابراز اطاعت نکرده بود، پس از خلع سلاح قوای عثمانی که به خاک ایران پناهنده شده بودند، به ساوجبلاغ آمده، «همه قسم خدمتگزاری را تعهد نموده» است.(۳)

 تکذیب ارتباط صاحب منصبان ایرانی با شورشیان مرزی روس

در پی اظهار سفارت روسیه شوروی مبنی بر ارتباط سرهنگ مهدی خان، از صاحب منصبان لشکر شرق، با قوچعلی معروف به خوجهقلی ترکمان، موضوع از طرف وزارت امور خارجه به کارگزاری خراسان منعکس شد تا نظر دهد. این کارگزاری امروز با استناد به تحقیقات محلی خود ادعای سفارت روسیه را تکذیب کرد. روسها میگفتند در منازع های که در ناحیه تجن و شیرتپه با قشون محلی روسیه رخ داده، عد های از نظامیان ایرانی با لباس مبدل شرکت داشتهاند.(۴)

 دستور میلسپو در مورد جعبه های حامل سکه

از مهرماه سال گذشته که کنسولگری روسیه به نام کالا های دیپلماتیک و با مهر و موم مربوط به آن اقدام به وارد کردن جعبه هایی مملو از سکه (پول رایج ایران) کرد، موضوع «صندوق های محتوی مسکوکات پنج قرانی و دو قرانی ضرب مسکو توسط چاپار های سیاسی روسیه» تبدیل به یکی از مسائل گمرک، وزارت مالیه، سفارت روسیه و وزارت امور خارجه ایران شد. با برطرف شدن هیجانات اولیه، اینک میلسپو در نام های به اداره کل گمرکات مینویسد: «مقتضی است قدغن دارید... کلی هایی [جعبه هایی] که مورد سوءظن است... یا آنها را اعاده دهند، یا با حضور نماینده قونسولگری روس، باز و معاینه نمایند، و یا

بالاخره در توقیف بماند تا نتیجه مذاکرات با سفارت روس معلوم شود.»(۵)

 عواقب ارتباط با نماینده سیاسی روسیه

امیراکرم حاکم مازندران خبر داده بود که برخی از ایرانیان با نماینده سیاسی تازهوارد روسیه شوروی مراوده دارند. (ر.ک: ۳ اردیبهشت) با این که امیراکرم این خبر را به وزارت داخله فرستاده بود، امروز وزیر جنگ در پاسخ به این مراسله خطاب به حاکم مازندران نوشت که مرتبطین با نماینده سیاسی روسیه را اگر ایرانی باشند میتوانید تبعید کرده یا به هر نحوی از عملیات آنها جلوگیری کنید.(۶) موضوع همین امروز به وزارت امور خارجه هم منعکس شد تا آن وزارت خانه با سفارت روسیه شوروی رایزنی کرده، پاسخ بگیرد.

 تشکر اوزدمیرپاشا

نایب سرهنگ اوزدمیرپاشا صاحب منصب ترک، که پس

۱- برای آگاهی از زندگینامه امیرلشکر اسماعیل خان امیرفضلی، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۵۰۹.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۹، ص ۵۲. با خبر هایی که از رفتن ولیعهد به آذربایجان وجود داشت، تغییر حاکم نظامی آن ایالت حتمی به نظر میرسید. از طرف دیگر موضوع انتخابات در آذربایجان برای وزیر جنگ بسیار حائز اهمیت بود. بنابراین دعوت به رفع کدورتها بین دو امیرلشکر بیش از هر چیز میتوانست مربوط به برگزاری انتخابات دلخواه وزیر جنگ در آذربایجان باشد.

۳- همان، پ ۷۹، ص ۵۴.

۴- همان، پ ۳۲، ص ۴۳. موضوع وقتی به سفارت روسیه ابلاغ شد، نپذیرفت و بر ادعای خود اصرار ورزید. این بار وزارتخارجه موضوع را از وزارت جنگ پی گیری کرد تا به سفارت روسیه شوروی پاسخ دهد. امیرلشکر شرق در برابر این درخواست نوشت که سال گذشته قوچعلی تقاضای اقامت در خاک ایران میکند. این تقاضا از طرف فرستادگان لشکر شرق رد میشود. قوچعلی مأیوس شده به مرز افغانستان میرود. در آنجا با همراهی افغانها شروع به تهاجم به مرز های روسیه میکند. (همان، پ ۳۲، صص ۳۶ و ۳۷).

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۱۰۳۳۳، آرشیو ۴۰۶ ض ۳ آ آ ا، شم میکروفیلم ۰۲۱۱۰۰۳۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۱، ص ۳۷.

از شکست از نظامیان انگلیس و تخلیه رواندوز به خاک ایران پناهنده شد، ضمن خلعسلاح تا مرز قطور مشایعت گردید. وی که در حال عبور از مرز ایران بود، امروز نام های حکایت از سپاس و قدردانی خطاب به امیرلشکر شمال غرب نوشت. او از میهمانواری ایرانیان و محبتی که در حق او شده تمجید کرد و از مشاهدات خود در ایران چنین نتیجه گرفت که «ایرانیان به سرعت تمام در اندک مدتی در شاهراه ترقی از عثمانیها مقدمتر خواهند شد... نظر به این که در نظرگاه عالم اسلامیت مابین ایرانی و عثمانی تفاوتی ندارند... اسباب خوشوقتی و انشراح قلبی و وجدانی» خود را اعلام میدارم.(۱)

 تقاضای بازگشت مکرم همایون به تبریز

مکرم همایون سلماسی که سال گذشته به تهران فراخوانده شده بود، امروز از وزارت جنگ درخواست کرد به دلیل پریشانی، یا مقرری کافی برای او تعیین کنند، یا بگذارند به تبریز بازگشته، بر سر علائق خود حاضر شود.(۲)

 تعیین نماینده برای شرکت در جشن پاستور

سفارت ایران در فرانسه، وزارت امور خارجه را باخبر کرد که ۳۱ مه/۱۰ خرداد و اول ژوئن/۱۱ خرداد در شهر استراسبورگ جشنی به مناسبت یکصدمین سال تولد پاستور برپا خواهد شد. «چنانچه دولت علّیه نماینده در جشن مزبور معلوم نماید موجب خرسندی دولت فرانسه خواهد بود.»(۳)

(تصویر) رؤسای ایل منگور

(تصویر) پاستور

۱- همان، پ ۵۴، صص ۵۳ و ۵۴.

۲- همان، پ ۳۸، ص ۸. موضوع به امیرلشکر شمال غرب منعکس و معلوم شد که عبد الله طهماسبی چندان رضایتی به بازگشت مکرم همایون ندارد؛ و پس از چندین بار مکاتبه پاسخ داد که در تیرماه میتواند به محل خود حرکت کند. (همان، پ ۳۸، ص ۳).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۷-۵-۱۳۰۲. دولت ایران تصمیم گرفت دو تن از دانشجویان در حال تحصیل خود را در دارالفنون طب پاریس به عنوان نماینده خود به این جشن بفرستد. آن دو میرزاجواد آشتیانی و رضا منصور اصفهانی بودند. (همان، ۱۲-۷-۵-۱۳۰۲).

ص: ۸۹

 پنجشنبه

۲۰ اردیبهشت ۱۳۰۲

۱۰ مه ۱۹۲۳

۲۳ رمضان ۱۳۴۱

 گزارش جاسوسان لشکر غرب از موقعیت شیخ محمود

در گزارشی که امروز به وزارت جنگ فرستاده شد، اطلاعاتی که جاسوسان لشکر غرب پس از بازگشت از سلیمانیه به دست آورده بودند، ارائه شد: شیخ محمود درصدد مصالحه با انگلیس است. او آماده است مستشاران مالی و نظامی انگلیس را در کردستان بپذیرد؛ شیخ محمود با اکثریت آرا انتخاب شود؛ کمبود بودجه دولت جدید شیخ محمود را انگلیس بپردازد؛ نیرو های شیخ توسط انگلیس تجهیز شود؛ امتیاز راه ها و معادن در دست انگلیس باشد؛ و چهار ایالت از کردستان ایران و عثمانی منضم به حکومت شیخ شود.

این گزارش میافزاید اسماعیلآقا سیمیتقو طبق توافق با شیخ محمود خود را به عثمانیها نزدیک کرده است. (۱)

 دستگیری معتمدالمله

با کشف نام های که عبدالصمد معتمدالملة سقزی به شیخ محمود نوشته بود، وی دستگیر و در همدان زندانی شد. وی در این نامه آرزو کرده همه کردها تحت حکومت شیخ محمود «و در ظل عنایت دولت بریتانیا آسایش» نمایند.(۲)

 تصویب قرارداد های پستی و تلگرافی ایران و روسیه

شومیاتسکی، وزیرمختار روسیه شوروی در تهران، امروز نام های به وزیر امور خارجه ایران نوشت و خبر داد که دو قرارداد پستی و تلگرافی که در ۲۵ و ۲۷ آوریل/ ۵ و ۷ اردیبهشت بین ایران و روسیه امضا شده بود، دیروز به تصویب «کمیته مرکزی اجرایی ساوت های روسیه که ارگان عالی مقننه دولت جمهوری سوسیالیستی فدراتیو شوروی روس» است، رسید. وی با این امید که قرارداد های یادشده هر چه زودتر به تصویب مجلس شورای ملی برسند، آن را موجب شتاب روابط اقتصادی ایران و روس دانست.(۳)

 تلگرام صولتالدوله به رضا خان

صولتالدوله سردارعشایر، امروز در تلگرامی به وزیر جنگ خبر داد که نزدیک شیراز است و از قشلاق برگشته، «هرگونه دستور حکمی باشد امر فرمائید.» سردارعشایر نوشت که انتخابات به میل حاکم فارس و قوامالدوله جریان دارد و همه تعرفه ها

در املاک و مناطق شخصی توزیع شده است. وی در پایان از گلیمی که میخواهد برای رضا خان بفرستد، گفت: «گلیم [را]به رئیس قشون تسلیم یا مستقیماً تقدیم [دارم].» رضا خان هم دستور داد: «گلیم را مستقیماً بفرستید.»

در مورد جابهجایی ایل هم از قشلاق به ییلاق خواست به نحوی باشد که «مثل یک اردوی منظم نظامی حرکت» کنند تا تولید شکایت نشود.(۴)

 ارتباط مدعیالعموم کردستان با سردाررشید

شهابالدوله حاکم کردستان امروز خبر داد که مدعیالعموم عدلیه سنندج به سرداررشید که اینک فراری است و قشون در تعقیب اوست، اسلحه میفرستد. وی وجود این مدعیالعموم را که والیزاده نام دارد مضر به حال عدلیه دانست.(۵)

 توضیحات اقبالالسلطنه درباره یک قتل

در پی کشته شدن سلمان نام به دستور اقبالالسلطنه (ر.ک: ۱ اردیبهشت) وی در توضیحی که در این باره به حاکم آذربایجان داد گفت که پس از شهادت چهار عادل این حکم اجرا شد. سلمان «باعث و محرک و مرتکب قتل صادق مقتول... بوده است.» وی افزود با تحقیقات دیگر روشن شده که سلمان منبع شرارت و فساد بوده، و بیجهت با این سن و سال خود را در روز جزا مسئول نخواهم کرد. «دلایل مثبته نسبت به قاتل بودن سلمان موجود است.»(۶)

 بلاتکلیفی سهمالممالک در استرآباد

سهمالممالک، پسر امیرمؤید سوادکوهی، در تلگرامی به رضا خان خواستار روشن شدن وضعیت خود شد. «چهار ماه است حسبالامر ریاست دویست نفر سوار امنیه و اجرائیات بدون حقوق، بلاتکلیف مشغول خدمتم و حالیه هم حسبالامر هژبرالسلطان [برادرش] حاضر خدمت شدند. مستدعی است تکلیف قطعی بوده را معلوم فرمایند.»(۷)

 پاسخ امیرلشکر شمال غرب درباره اعدام نشدن سران شاهسون

در پی پرسش وزارت جنگ از اعدام نشدن امیرنصرت و

۱- اسناد موسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۳، صص ۱۰۰ تا ۱۰۲.

۲- همان، پ ۶۳، صص ۱۲۵ تا ۱۲۸. این نامه در سال گذشته به شیخ محمود نوشته شده بود که مأموران لشکر غرب اینک آن را یافتند. امیرلشکر غرب ضمن ارسال این خبر به وزارت جنگ خواستار کسب نظر مرکز در ادامه حبس معتمدالمله شد. وی بار دیگر در مردادماه همین درخواست را کرد و این که «حکومت کردستان با ضمانت از خدمات آتیه او تقاضای استخلاص مشارالیه را مینماید.» در ن هایت در پنجم شهریورماه دستور آزادی معتمدالمله به لشکر غرب داده شد. (همان، پ ۶۳، صص ۱۲۱ و ۱۲۴).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۲۹-۱۵۲-۱۶-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۴۱۰ و ۴۱۱.

۵- همان، پ ۶۸، ص ۱۲. موضوع به وزارت عدلیه منعکس و والیزاده از دخالت در امور عدلیه منع شد. «البته برای رسیدگی عملیات مشارالیه نیز مأموری اعزام خواهند داشت.» (همان، پ ۶۸، ص ۸).

۶- همان، پ ۸۱، ص ۶۷. رضا خان وزیر جنگ که مایل بود از این موضوع علیه اقبالالسلطنه بهره جوید، با رسیدن این تلگرام به حاکم نظامی آذربایجان نوشت که موضوع تعقیب نشود. (همان، پ ۸۱، ص ۶۶).

۷- همان، پ ۱۱۱، ص ۳۱. سال گذشته پس از آن که امیرمؤید و پسرش سهمالممالک به ترکمنصحرا پناه آوردند و مذاکراتی که منجر به رفتن امیرمؤید به تهران شد، پسرش سهمالممالک نیز به دستور وزیر جنگ مسئولیت امنیه استرآباد را به عهده گرفت. هژبرالسلطان پسر دیگر امیرمؤید است.

امیرفیروز، عبد الله طهماسبی امروز در تلگرامی به تهران نوشت که محاکمه این دو تن تا چهاردهم اردیبهشت پایان نیافته بود. اما اینک محاکمه (ر.ک: ۱۵ اردیبهشت) خاتمه یافته، اما به علت مصادف شدن با شب های احیاء به عهده تعویق افتاد؛ پس از این شبها «مدلول امر مبارک» اعدام خواهند شد.(۱)

 درگیری وهابیان با ایرانیان در بحرین

امروز صبح نزاع کوچکی که میان یک ایرانی و یک عرب نجدی وهابی هنگام داد و ستد رخ داد، تبدیل به درگیری خونین و بزرگی شد. «ایرانیان بیخیال به گمان آن که قضیه ختم شده غفلت میکنند ولی اعراب نجدی به شرارت ذاتی یا به اشاره اجانب مسلح شده غفلتاً بر ایرانیان حمله میکنند. ایرانیان چون اسلحه نداشتند فقط با چوب به دفاع میپردازند. یک ساعت و نیم جنگ طول میکشد و عد های از ایرانیان در حدود سه نفر مقتول و عد های در حدود ۳۷ نفر مجروح و پنج نفر مفقود شدهاند و از اعراب نجدی کسی تلف نشده مگر یک نفر که آن هم به واسطه تیر خود آنها هلاک گردیده است. پس از یک ساعت و نیم جنگ ایرانیان ناچار میشوند به خانه های خود رفته پناهنده و مخفی گردند. حکومت محلی هم قادر به جلوگیری نمیشود.»(۲)

 امضاء حکم احتشامالدوله

احمدشاه امروز حکم احتشامالدوله را به سمت حاکم عراق (اراک) امضا کرد.(۳)

(تصویر) شیخ محمود

(تصویر) بحرین

۱- همان، پ ۴۶، ص ۹۷. امیرفیروز و امیرنصرت یک روز بعد یعنی ۲۱ اردیبهشت در اردبیل اعدام شدند. (همان، پ ۴۶، ص ۹۶).

۲- بهار (ملکالشعرا)، تاریخ مختصر احزاب...، ج ۱، ص ۳۵۱. این درگیری های خونین در روز های آتی نیز ادامه مییابد. (ر.ک: ۲۵ اردیبهشت). برخی منابع روز درگیری را ۲۴ رمضان یاد کرده و از جزئیات حادثه چنین میگویند: «بین ایرانیها و نجدیها منازعه درگرفت. اداره نظمیه که تحت حکم قونسول [انگلیس] ولی رئیس و اغلب افراد آن ایرانی بودند... برای تسکین فتنه بنای شلیک گذاشت. عبد الله قصیبی نماینده امیر نجد که محرک این فتنه بود، همین که صدای تفنگ شنید مقداری اسلحه بر نجدیها تقسیم نموده... خونریزی شد. ایرانیها... تاب مقاومت نیاورده... ولی شلیک و صدای تفنگ تا عصر دوام داشت. عصر قونسول با یک عده سپاهی هندی به بازار آمده و تا یک اندازه تیر و تفنگ موقوف شد. [نویسنده این متن] خود قونسول را محرک و بانی نقشه میداند. [پس از این حادثه] قونسول اعلان انحلال نظمیه داد و امنیت را به شیخ بحرین گذاشت.» (اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲۵-۴-۵۱-۱۳۰۲).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی،پ ۸، ص ۹۸. احتشامالدوله دوم خرداد وارد اراک شد. (روزنامه مرد آزاد، شم ۶۰، ص ۲).

ص: ۹۱

 جمعه

۲۱ اردیبهشت ۱۳۰۲

۱۱ مه ۱۹۲۳

۲۴ رمضان ۱۳۴۱

 عدم آزادی در انتخابات انزلی و لنگرود

در تلگرامی که «از طرف اجرائیه آزادیخواهان متحده» و به امضاء اسد الله همایون از رشت به تهران مخابره شد، از نبود آزادی برای انتخابات مجلس پنجم در برخی شهر های گیلان خبر داده شد. «بایستی مجامع برای تبلیغات در حدود انتخاب آزاد باشد تا بتوانند اهالی افکار خود را در اطراف اشخاص صالح طوف داده و مقدرات خود را در دست صلحای قوم بسپارند. چون بعضی از نقاط گیلان مخصوصاً انزلی و لنگرود کاملاً در تحت تأثیرات حکومت نظامی است، اهالی آن سامان به کلی از اجتماعات محروم هستند.» این تلگرام خطاب به وزیر جنگ فرستاده شد و از او تقاضا گردید به حاکمان نظامی دو شهر لنگرود و انزلی امر کند از اجتماع مردم برای انتخاب نمایندگان خود جلوگیری نکنند و اجازه دهند اجتماعاتی که برای این موضوع برپا می شود، مثل سابق برقرار باشد. حداقل این که «از طرف حکومت [یک نفر] در جلسات آنها حاضر شود که از موضوع انتخابات خارج نشوند.»(۱)

 استرآباد و انتخابات مجلس پنجم

امروز عصر قرار بود تعرفه های انتخاباتی در مسجد شهر استرآباد توزیع شود. پیش از این سیصد تعرفه داده شده بود. اما وجود چند دستگی و تفرق، و اعتراض به چگونگی نظارت در امر انتخابات، حدود پانصد نفر را به مقر حکومتی کشاند. معترضین به عملکرد حکومت، ایراد قانونی داشتند. حاجشیخ حسین، معتضدالاسلام، وکیلالتجار، دکتر عباسی و امیرامجد نامزدها یا رجالی هستند که گروه هایی را برای تبلیغات دور خود جمع کردهاند. به هر حال «تماماً دزدی و تعرفه به مساعدت حکومت است.»(۲)

از دیگر خبر های استرآباد این که امروز ده نفر از اهالی شهر برای برپایی مراسم حج به سوی خانه خدا حرکت کردند.(۳)

 بار دیگر، عبدالوهاب رضوی

امروز بار دیگر عبدالوهاب رضوی، نماینده همدان در مجلس شورای ملی، به وزیر جنگ یادآور شد که در اعتراض به عملکرد صاحب منصبان نظامی در همدان پاسخی داده نشده است. او نامه آیت الله فیروزآبادی(۴) راکه از نجف و در همین مورد نوشته بود، چند روز پیش برای وزیر جنگ فرستاده بود و امروز یادآور شد «نظر به این که باید به محضر مبارک ایشان

جواب عرض شود... جواب مرحمت بفرمایید که بنده... [به] حضرت آیت الله» بفرستم.

آیت الله سیدمحمد فیروزآبادی نیز شنیده بود که به واسطه عملکرد نامناسب امیرلشکر غرب و رئیس ارکان حرب این لشکر فرقه ب هاییت و کمونیسم در این شهر رواج مییابد.(۵)

(تصویر) بندر انزلی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۳، صص ۲۷ و ۲۸.

۲- مقصودلو، مخابرات استرآباد، ج ۲، ص ۸۶۳.

۳- همان، ص ۸۶۴.

۴- سیدمحمد فیروزآبادی یزدی نجفی فرزند سیدباقر حسینی و از مجتهدان طراز اول امامی در ۱۲۷۵ق در فیروزآباد یزد به دنیا آمد. پس از گذراندن تحصیلات مقدماتی در یزد به نجف رفت و در زمره شاگردان آخوند خراسانی و سیدکاظم یزدی درآمد. پس از آن در نجف ساکن شد و به تألیف و تدریس پرداخت. وی بعد از فوت استادان خود مرجعیت شیعیان را به عهده گفت و به دلیل حسن خلق و حیطه وسیع علمی مشهور شد. فیروزآبادی در سامرا درگذشت و در نجف دفن گردید. از آثار وی «جامعالکلم فیحکماللباس المشکوک»؛ حاشیه بر«عروهالوثقی» سیدمحمدکاظم طباطبایی؛ کتاب «الطهاره و الصلوه» است. (آقابزرگ تهرانی، الذریعه، ج ۵، ص ۶۹ و ج ۶، ص ۱۴۹ و ج ۲۰، ص ۶۱؛ مدرس خیابانی، علما و معاصرین، صص ۱۳۷ و ۱۳۸).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، پ ۶۴، صص ۹۸، ۱۰۰، ۱۰۱ و ۱۰۲. وزیر جنگ پاسخ او را داد و نوشت که برای جلوگیری «از مسلک کمونیست و ب هایی دستور لازم [را] صادر کرده است.» (همان، پ ۶۴، ص ۹۷).

 شنبه

۲۲ اردیبهشت ۱۳۰۲

۱۲ مه ۱۹۲۳

۲۵ رمضان ۱۳۴۱

(تصویر)

رضا خان

 رضا خان، نماینده اول آذربایجان

بنا بر دستوری که از طرف ارکان حرب کل قشون به امرای لشکر و حاکمان نظامی داده شده بود، رضا خان وزیر جنگ باید در همه حوزه های انتخاباتی تحتنظر نظامیان به عنوان نماینده اول آن ناحیه برگزیده میشد. عبد الله طهماسبی امیرلشکر شمال غرب امروز پیرو همین دستور خطاب به رئیس ارکان حرب کل قشون نوشت همان طور که دستور داده شده بود مقام وزارت جنگ به وکالت مجلس شورای ملی انتخاب شد «و اکثریت تام و تمامی را احراز فرمودهاند. در صورت اقتضاء اگر اشخاص دیگری هم از اهالی طهران یا غیره که طرف اعتماد و قابل... کرسی وکالت بوده و طرفدار نظام [= قشون] باشند در نظر هست خوب است با تحصیل اجازه معرفی فرمایند به طور حتم انجام داده خواهد شد.»(۱)

 گرایشها و جناح های انتخاباتی در بارفروش

«هرگاه در اوایل رمضان تا موقع اخذ رأی، پست مازندران سانسور میشد، کشف حقایق شده که چه اشخاصی در تدارکات و زمینهسازی اشغال کرسی وکالت هستند.» این عقیده کارگزاری مازندران است. با این حال وی با ابراز این نظر امروز به وزارت امور خارجه نوشت که اعتمادالممالک پسر وزیرافخم «با توصیه های عالیه» برای نامزدی مجلس به بارفروش آمده. رکنالاسلام نواده شیخ عبدالرحیم مجتهدخراسانی هم به این شهر آمده و در منابر «مردم را دعوت به کاندید وکیلی مینماید که به وضعیت مملکت آشنا بوده و متدین باشد.» وی احزاب عمده فعال را یکی فرقه دمکرات به دستیاری رشیدالسلطان دانست و دیگری فرقه اجتماعیون که تحتتأثیر کنسولگری روسیه فعالیت های خود را پیش میبرد. کارگزار مازندران اظهار امیدواری کرد که انتخابات دوره پنجم بیطرفانه پیش برود، در غیر این صورت اگر به نفع روس یا انگلیس خاتمه یابد مشکلات زیادی گریبان دولت را خواهد گرفت. وی همچنین نوشت که «تصور میکند تا انتخابات خاتمه نیابد عهدنامه تجارتی [را] روسها امضاء ننمایند.»(۲)

 پیگیری علمای مشهد نسبت به هیأت تبشیری آمریکا

مقربالسلطنه کارگزار مشهد در نام های که امروز به وزارت امور خارجه نوشت از ادامه پیگیری آقایان میرزامحمد آیت اللهزاده خراسانی و حاجآقاحسین قمی خبر داد. آنها میگویند «وزیر امور خارجه راجع به [هیأت تبشیری] آمریکاییها [در مشهد] مواعیدی به آقایان صدر و بهبهانی [در تهران] دادهاند. لازم است از طرف کارگزاری یادآور شود که بر طبق آن مواعید احکام لازمه صادر نمایند که موجبات اطمینان [برای برچیده شدن بساط این هیأت تبشیری] فراهم شود.»(۳)

 تجاوز ترک های مرزنشین و غارت اموال ایرانیان

بنابر گزارش حاکم نظامی آذربایجان، امیرلشکر اسماعیل خان، عد های از اشرار و سربازان فراری ترک از مرز های خود به خاک ایران تجاوز کرده و اغنام و احشام اهالی یک روستا را پس از زد و خورد غارت کردهاند.

وی در این گزارش که امروز به تهران فرستاد افزود از اقبالالسلطنه خواسته شده برای جلوگیری از این اقدامات و نیز بازپسگیری اموال به سرقت رفته اقدام کند.(۴)

 ارسال تجهیزات برای لشکر جنوب

امروز دستور داده شد یک هزار قبضه تفنگ برای لشکر جنوب فرستاده شود.(۵)

 دیدار وزیرمختار ایتالیا با احمدشاه

ساعت چهار بعد از ظهر امروز وزیرمختار جدید ایتالیا برای تسلیم نامه رسمی خود به دیدار احمدشاه رفت. در این دیدار طرفین سخنانی برای تحکیم روابط دولتین ایراد کردند.(۶)

 آغاز به کار معاون جدید رئیسالوزراء

به نوشته روزنامه ایران، شکوهالملک(۷) معاون مستوفیالممالک، رئیسالوزراء، از سمت خود استعفا داده، به جای وی مهدی ملکزاده تعیین شد. ملکزاده از امروز کار های خود را در دولت شروع کرد. از دیگر تغییرات، استعفای میرزاسیدمحمد خان رئیس کابینه ریاست وزراء و جایگزینی قاسم صوراسرافیل به جای

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۱، ص ۱۰۳. امان اللهمیرزا رئیس ارکان حرب کل قشون در پاسخ به این تلگرام امیرلشکر شمال غرب نوشت که «اشخاص مناسب معین و اطلاع داده خواهد شد.» (همان، پ ۵۱، ص ۱۰۲).

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۳-۲-۲۹-۱۳۰۲.

۳- همان، ۱۲-۱۶-۹-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۹، ص ۵۳.

۵- همان، پ ۱۶، ص ۳۶۶.

۶- روزنـامه ایران، شم ۱۳۶۴، ص ۲. سـفیر جدیـد م. گیلیانویی کورا نام داشت که جانشـین م. گالانتی شد. م. گالانتی چندی پیش راهی ایتالیا شده بود. (FO E ۷۱۲۷/۶۹/۳۴).

۷- حسین شکوهالملک که بعدها شهرت شکوه را برگزید و بدان مشهور گردید، متولد ۱۲۵۹ش در تهران و فرزند میرزاعلیآقا از نوادگان میرزامحمـد قوامالـدوله است که جزو عموزادگان احمد قوام و حسن وثوق محسوب میشود. تحصـیلات اولیه را در زادگاهش گذراند. شـیوه تحریر رسائل، حُسن خط و قدری فلسـفه و حکمت را هم فراگرفت. آنگاه به امور محاسـبات و مالیه پرداخت. در ۱۲۹۸ش به ریـاست کابینه رئیسالوزراء منصوب گردیـد و تا ۱۳۰۷ش همچنان عهدهدار آن شـغل بود. در کابینه وثوق به معاونت وزارت پست و تلگراف منصوب شد. چندی نیز معاونت وزارت مالیه را برعهده گفت. شـکوه در ۱۳۰۶ش به جای دبیراعظم به ریاست دفتر مخصوص شاه نشـست و تا شهریور ۱۳۲۰ که رضا پهلوی سـلطنت و ایران را ترک کرد همچنان این سـمت را نگه داشت. او در دوران سـلطنت محمـدرضا پهلـوی هم رئیس دفـتر مخصوص او بود. وی در سـال ۱۳۳۰ش در تهران از دنیا رفت. (عاقلی، شـرح حال رجال سیاسی و...، ج ۲، ص ۸۸۱؛ قاسمی، «سیاستمداران ایران در اسناد...»، صص ۴۰۲ و ۴۰۳).

وی بود.(۱)

 پیشبینی وخامت بیشتر میان یهودیان

«انجمن حوبیه صیون و اسرائیل» در نام های که امروز به وزارت داخله نوشت از عمق کشمکش های داخلی یهودیان بر سر انتخاب نماینده خود برای مجلس پنجم خبر داد. این انجمن احتمال داد عاقبت وخیمی در انتظار اجتماع یهودیان باشد. «متمنی است به تشکیل انجمن نظار و دادن تعرفه... امر صادر و اسباب امتنان این ملت را فراهم فرمایید.» درخواست مشابهی نیز امروز از طرف «انجمن ملتی بنیاسرائیل طهران» به وزارت داخله فرستاده شد.(۲)

 دادخواهی عراقیها از کنفرانس لوزان و مصطفیکمال پاشا

عراقی های تشکل یافته در ایران که علیه مظالم دولت انگلیس در بینالنهرین فعالیت میکردند، امروز در دو نامه یکی به کنفرانس لوزان و دیگری به «حضرت غازی مصطفیکمال پاشا»، از جنایاتی که انگلیس اشغالگر در عراق مرتکب میشود، شکایت کردند. این تشکل که با عنوان «نمایندگان عالی بینالنهرین» شناخته میشد از کنفرانس لوزان خواست که برای تخلیه نظامیان انگلیس و تعیین وضعیت عراق، همهپرسی برگزار کند. همچنین از مصطفیکمال پاشا تقاضا شد در مذاکرات خود با انگلیس به واسطه «احساسات اسلامیه اهالی عراق» و تمایلی که به مجلس کبیر ملی عثمانی دارند، به ر هایی عراق از اشغال انگلیس یاری کند.(۳)

(تصویر) مصطفی کمال پاشا

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۶۴، ص ۲.

۲- اسنادی از انتخابات مجلس در...، ص ۳۹۳. وزارت داخله پیش از این برای تشکیل انجمن نظار اقدام کرده بود اما اختلافات داخلی یهودیان مانع از تعیین اعضاء شده بود.

۳- «مظالم انگلیس در بینالنهرین»، صص ۵۱ و ۵۲.

 یکشنبه

۲۳ اردیبهشت ۱۳۰۲

۱۳ مه ۱۹۲۳

۲۶ رمضان ۱۳۴۱

 تجمع در برابر مجلس شورای ملی

امروز گروه هایی از مردم در برابر ساختمان مجلس شورای ملی اجتماع کردند. این عده در دو گروه موافق و مخالف دولت شعار هایی دادند. غیر از این گروه هایی از کلیمیان نیز در میان جمعیت بودند که آنها نیز در دو دسته، علیه نامزد های خود برای مجلس پنجم بدگویی میکردند و شعار میدادند. اجتماعکنندگان با ورود به حیاط بهارستان به دادن شعار های خود ادامه دادند. طرفداران دولت مستوفیالممالک خواهان بستن مجلس و حتی کشتن نمایندگان اقلیت بودند. از آن جمله بود میرزاده عشقی که در نطق خود «تلویحاً تشویق میکرد که از سرسرا تجاوز کرده، وکلا را بکشند. و بعد از ختم سخن چون دید که مردم به دستور او عمل نمیکنند و فقط به مرده باد گفتن قناعت میورزند، عصبانی شد.»(۱)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امشب مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمنالملک تشکیل جلسه داد. گفت و گو درباره لایحه شورای دولتی که از جلسه های پیشین شروع شده بود ادامه یافت و مواد دیگری از آن به تصویب رسید. در این جلسه به وزارت عدلیه اجازه داده شد قوانین مربوط به خود را پس از تصویب در کمیسیون عدلیه مجلس و پیش از آمدن به صحن مجلس، در دستگاه عدلیه به اجرا بگذارد و پس از آزمایش در آن دستگاه، برای تصویب به نمایندگان ارائه شود.(۲)

 مجلس یادبود برای یک دیپلمات روس

در پی ترور «و.و. واروسکی»، وزیرمختار روسیه شوروی در ایتالیا، که بیستم اردیبهشت ترور شد، شومیاتسکی وزیرمختار روسیه در ایران از «اتباع روس و دوستان روسیه و طرفداران سیاست صلحجویانه» روسیه شوروی دعوت کرد در مراسم یادبود واروسکی که امروز ساعت پنج بعد از ظهر در محل سفارت آن کشور برپا میشود شرکت کنند.(۳)

 توضیحات مصدقالسلطنه در ردّ یک مقاله

مصدقالسلطنه پس از چاپ مقال های در روزنامه اقدام و تعریض به یکی از تألیفات او امروز توضیحاتی در صفحه اول روزنامه ایران به چاپ رساند. او نوشت در سال ۱۳۳۲ق که برای تحصیل در فرانسه به سر میبرد، کتابی با همفکری روحانیان به نام

«وصیت و مدارک حقوق اسلامی» به زبان فرانسه تألیف کرد که در آن مزایای شریعت اسلام «را مطابق مذهب جعفری صلوات الله علیه به سایر ادیان با فلسفه عالی در اروپا انتشار دادهام.» او در ادامه افزود که این کتاب را به نشریه اقدام فرستادم تا قضاوتش را درباره آن تصحیح کند، اما اینک مجبورم از مراجع قانونی قضیه را تعقیب کنم. در این توضیحات، مصدقالسلطنه استفساری نیز از شیخ اسد الله خرقانی درج کرده است. شیخ مینویسد: «تألیف جنابعالی را... ملاحظه نموده، چیزی برخلاف قواعد اسلامیه در آن نیافتم.»(۴)

 انتصاب سفیر جدید ایران در آلمان

روزنامه ایران در شماره امروز خود از انتصاب عبدالعلی صدیقالسلطنه(۵) به عنوان وزیرمختار جدید ایران در آلمان خبر داد و نوشت که وی پیش از این در واشنگتن و مادرید مأموریت هایی داشته است.(۶) وی به زودی به سوی برلن حرکت کرده، جایگزین حسینقلی نواب خواهد شد.

 تذکر وزارت جنگ به لشکر غرب

پس از اعتراضاتی که روحانیان و نماینده همدان نسبت به برخی از کار های مسئولان لشکر غرب به وزارت جنگ کردند، به تازگی نام های نیز از طرف «آقاسیدمحمد جمالالدین از نجف اشرف راجع به پار های از جریانات همدان» به وزیر جنگ رسید. در این نامه آمده است که سرهنگ فرج الله خان، رئیس ارکان حرب لشکر غرب، با حمایت امیرلشکر احمد خان امیراحمدی در مدرسه ب هاییان، تیاتر دایر کرده، بلیت میفروشند. در مستنداتی که به ضمیمه این نامه از نجف فرستاده شده میخوانیم که «توسط جمعیت اکتور معروف "هیأت کمدی" در سالون جدیدالتأسیس مدرسه مبارکه تأیید [نمایش در چهار پرده] به معرض نمایش گذاشته میشود.» در نامه آقاسیدمحمد جمالالدین تأکید شده بود که این موضوع اسباب شکایت علمای همدان به حوزه علمیه نجف شده است. وزارت جنگ امروز خطاب به ریاست ارکان حرب لشکر غرب تذکر داد که «در این قبیل امور که از وظایف

۱- بهار (ملکالشعرا)، تاریخ مختصر احزاب...، ج ۱، صص ۳۰۹ و ۳۱۰؛ روزنامه ایران، شم ۱۳۶۵، ص ۱. روزنامه مرد آزاد در شماره امروز خود از تزلزل کابینه و استعفای قریبالوقوع مستوفیالممالک خبر داد. این منبع همچنین نوشت که ۴۳ تن از نمایندگان برای استیضاح دولت آماده میشوند. (شم ۵۳، ص ۲).

۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۶۵، ص ۱.

۳- همان، شم ۱۳۶۴، ص ۱. در این مراسم مقام هایی از ترکیه، ایران، افغانستان و آلمان حضور داشتند و شومیاتسکی وزیرمختار روسیه شوروی در سخنان خود علیه انگلیس و همپیمانانش مطالبی بیان داشت. (FO E ۶۶۲۴/۶۹/۳۴). گفته میشود «زندگی مأموران سیاسی شوروی در آن موقع دائماً در معرض خطر و تهدید بود.» چرا که مصونیت سیاسی دیپلمات های روسیه شوروی هنوز به رسمیت شناخته نشده بود. «واروسکی... در دهم مه ۱۹۲۳ با دو نفر از همکاران خود در رستورانی در سوئیس ناهار میخوردند. شخصی به نام کنرادی وارد رستوران میشود و او را با اسلحه کمری در جا به قتل میرساند و دو نفر دیگر را هم مجروح میسازد. و در تحقیقات معلوم شد که کنرادی مأموریت داشته که چیچرین و کراسین را هم که نماینده

شوروی در انگلیس بود، ترور بکند.» (مسعودانصاری، زندگانی من و نگاهی به...، ج ۳، ص ۱۷۶).
۴- روزنامه ایران، شم ۱۳۶۴، ص ۱. برای آگاهی از زندگینامه شیخ اسد الله خرقانی، ر.ک: همین کتاب، ج ۲، ص ۴۰۷.
۵- صدیقالسلطنه یا عبدالعلی صدری از دولتمردان اواخر دوران قاجار و در دوره پهلوی و از مهره های درجه اول وزارت امور خارجه، آخرین پسر محمدحسین صدرالدوله است. برخی منابع سال تولدش را ۱۲۵۴ و بعضی دیگر ۱۲۶۵ش در تبریز رقم زدهاند. صدری از نوجوانی به هنگام ولیعهدی مظفرالدین شاه به عنوان پیشخدمت وارد دستگاه او شد و یک سال بعد در رکاب ولیعهد به تهران آمده و پس از معرفی به حضور شاه به مؤتمن حضور ملقب گردید. پس از جلوس مظفرالدینشاه به تخت شاهی و به هنگام وزارت خارجه محسن مشیرالدوله به مدت ده سال واسطه و مبلغ عرایض و مطالب وزارت خارجه به حضور شاه بود. او در ۱۲۸۳ به سمت کمیسر شاهنشاهی در نفت جنوب انتخاب و در رکاب مظفرالدین شاه رهسپار اروپا گردید. بعد از این مسافرت از طرف شاه به لقب صدیقالسلطنه مفتخر شد. وی به هنگام درگذشت ادوارد هفتم پادشاه انگلیس به عنوان مستشار سفارت کبری فوقالعاده برای تسلیت و تشییع جنازه انتخاب و به لندن رفت. صدیقالسلطنه از ۱۹۱۱ تا ۱۹۱۹م رایزن افتخاری سفارت لندن بود و در سال ۱۲۹۷ش به وزیرمختاری ایران در ایالات متحده آمریکا منصوب گردید. او به مدت سه سال در این مأموریت بود و از آنجا به مادرید رفته و از مرداد تا اسفند ۱۳۰۰ وزیرمختار ایران در اسپانیا شد. وی از خرداد ۱۳۰۲ تا بهمن ۱۳۰۴ وزیرمختاری ایران در آلمان را داشت و در اسفند همین سال وزیرمختاری ایران در انگلستان به او واگذار گردید و تا شهریور ۱۳۰۶ نماینده ایران در انگلستان بود. عبدالعلی صدیقالسلطنه به زبان های انگلیسی و فرانسوی تسلط داشت. وی در سال ۱۳۰۹ بازنشسته شد و چند سال بعد درگذشت. (مفتاح، ایران و آمریکا، ص ۹؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و نظامی...، ج ۲، ص ۹۲۷؛ رابینو، دیپلماتها و نمایندگان و کنسول های...، صص ۲۲۵ - ۲۲۲).
۶- روزنامه ایران، شم ۱۳۶۴، ص ۲.

دایره حکومتی و نظمیه محل است» دخالت نکند.(۱)

 نگرانی حاکم آذربایجان از تغییر رئیس تلگراف خانه

امیرلشکر اسماعیل خان به طور خصوصی از معاون وزیر پست و تلگراف شنید که «خبیر معظم رئیس تلگراف خانه آذربایجان» در شرف برکناری است. حاکم نظامی آذربایجان با این توضیح که خبیر معظم «نسبت به اداره قشونی ن هایت صمیمیت را داشته... و همه قسم طرف اطمینان است» درخواست کرد از جابهجایی این فرد صرفنظر کنند.(۲)

 خرید تجهیزات نظامی از بغداد

نماینده لشکر غرب تجهیزاتی چون «پیل، قطار، دو مسلسل، ده هزار فشنگ» از بغداد خریداری کرده، در حال انتقال به داخل است. امیرلشکر غرب در تلگرامی که امروز به وزیر جنگ فرستاد، ضمن اعلام این خبر پیشنهاد کرد اگر این قبیل لوازم نظامی مورد احتیاج دیگر یگانهاست امکان تهیه آن وجود دارد.(۳)

 جبران خسارت تلگراف خانه از اموال امیرعشایر

وزارت پست و تلگراف از وزارت مالیه خواست به علت خساراتی که امیر عشایر به تلگراف خانه اردبیل و خط خلخال - میانه زده است، از محل اموال مصادره شده او آسیب های وارد شده جبران شود.(۴) امیر عشایر روز هشتم اردیبهشت در اردبیل اعدام شد.

 گرایش های سیاسی، رضا خان و تصورات سفارت روسیه

محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ شمال، بنابر اخباری که از کنسولگری های روسیه در شمال کشور به دست آورده، امروز به رضا خان، وزیر جنگ، نوشت که سفارت روسیه علاقهمند است از مشی سیاسی وزیر جنگ سر در بیاورد؛ این که به کدامیک از سفارت خانه های روس و انگلیس تمایل دارد، اما «تا امروز از فهم مشی حضرت اشرف قاصر و فلج مانده است.»(۵)

 افطار در وزارت امور خارجه

بنا بر سنت سنواتی روز بیست و ششم ماه مبارک رمضان نمایندگان سیاسی دول اسلامی در تهران به صرف افطار به وزارت امور خارجه دعوت میشوند. امروز غروب نیز وزرای مختار عثمانی و افغانستان و برخی مقامات دیگر میهمان اداره تشریفات بودند. در این ضیافت مستوفیالممالک و ذکاءالملک (ریاستالوزراء و وزیر امور خارجه) نیز حاضر بودند.(۶)

 دابس به جای کاکس

روزنامه مرد آزاد در شماره امروز خود از قول وزارت امور خارجه نوشت کمیسر عالی انگلیس در بینالنهرین یعنی سر پرسی کاکس اول ژوئیه / نهم تیر عراق را ترک کرده، جای خود را به سر هنری دابس خواهد داد.(۷)

 خبر های انتخاباتی اصفهان

بنابر «راپورت مفتشین مخفی» لشکر جنوب، یحیی دولتآبادی از طرف سوسیالیست های اصفهان به عنوان نامزد انتخاب شده و برای او تبلیغ میکنند. طرفداران حاجآقا نور الله برای میرزاسیدحسن مشغول تبلیغ هستند و در مسجد نو و مسجد جامع برای او نطق شده است.(۸)

(تصویر) مستوفیالممالک و مخبرالسلطنه

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۴، صص ۸۷ تا ۹۶.

۲- همان، پ ۷۹، ص ۳۸. پیگیری وزارت جنگ برای ماندن رئیس تلگراف خانه آذربایجان بینتیجه بود. وزارت پست و تلگراف در پاسخی که به این درخواست داد نوشت فعلاً برکناری خیبرمعظم منتفی است و اگر قرار شد شخص دیگری جای او را بگیرد «صمیمیتر و وظیفهشناستر خواهد بود.» (همان، پ ۷۹، ص ۳۵).

۳- همان، پ ۶۶، ص ۱۹. از نظر وزارت جنگ اقلام خریداری شده گران بود.

۴- همان، پ ۴۶، ص ۷۱.

۵- همان، پ ۱۷، ص ۶۵۸.

۶- روزنامه اتحاد، س ۲، شم ۹۴، ص ۲.

۷- روزنامه مرد آزاد، شم ۵۳، ص ۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۳۲۶ و ۳۲۷.

 دوشنبه

۲۴ اردیبهشت ۱۳۰۲

۱۴ مه ۱۹۲۳

۲۷ رمضان ۱۳۴۱

 دستور انتخاباتی رضا خان به شیراز

رضـا خان وزیر جنگ امروز در دو تلگرام جـداگانه به رئیس تیپ فارس و حاکم این ایالت یادآور شـد «عقیـده خودتان را در موضوع نمایندگان فارس اطلاع» دهید. وی تأکید کرد «منتخبین [مجلس پنجم] بایستی به نظریه این جانب بوده باشند.»(۱)

 نظر کنسول انگلیس در اهواز درباره اعزام نظامیان ایران

امروز کاپیتـان پیل، کنسول انگلیس در اهواز، دیـدگاه های خود را به وزیرمختار انگلیس در تهران در مورد اعزام قوای نظامی به خوزسـتان مطرح کرد. او نوشت: «اطمینانـات وزیر جنـگ...[و] نقشه هـای... [او] در ن هـایت خوبی طراحی شـده و در عین حال هیچ بهانه»ای برای کمک ما به بختیاریها به دولت نمیدهد. «من گمان نمیکنم خوانین مزبور مستحق و شایسته محبت بیش از این [ما] باشند.» پیل در تحلیل خود افزود که نیرو های بختیاری در هم شکسته و ضعیف هستند، زیرا با وجود گروگان هایی کـه در تهران دارنـد؛ اشـغال مواضـعشان در چهارمحـال توسـط نیرو هـای نظـامی؛ و اختلاـف هایشـان بـا عشـایر چهارلنـگ و کهگیلویه آنها یا بایـد اسـیر دولت شونـد یا دست به طغیان بردارنـد. کنسول انگلیس در اهواز نتیجه گرفت طوایف بختیاری با خسـارت زدن به تأسـیسات نفـتی، مـا را مجبور به مـداخله علنی خواهنـد کرد. بنـابراین لاـزم است یـک دسـته از قوای نظـامی انگلیس در میادین نفتی مستقر شوند. پیل پیشنهاد کرد اگر نیرو های نظامی بخواهند به قلمرو شیخ خزعل نفوذ کنند «ما بایستی شورشـی در میـان اعراب تولیـد کنیم تـا در طغیـان آنهـا خطراتی برای لوله های نفت پیشبینی شود، سـپس با پیاده کردن قشون [انگلیس] در اهواز نقشه وزیر جنگ باطل» شود.(۲) (ر.ک: ۲۷ اردیبهشت)

 شرایط ایران برای شروع مذاکرات مرزی با روسیه

در نام های که امروز وزارت امور خارجه به «نمایندگی مختار روسـیه» فرسـتاد، پیرو «پروتکل مورخ ۶ مه ۱۹۲۳/۱۶ اردیبهشت ۱۳۰۲» نوشت که به هیأت ایرانی برای حرکت به سوی سـرخس دسـتور لازم داده شده است، تا همراه هیأت روسی برای تعیین مرزها مـذاکره نمایـد. با وجود این هیأت ایرانی «مکلف به انجام تمام مسائل منـدرجه در فصل [سوم عهدنامه مورخه ۲۶ فوریه ۱۹۲۱] میباشـد.» در این نامه آمـده است که مـذاکرات بایـد تکلیف روسـتای فیروزه و زمین های مجاور آن را مشـخص کنـد، یعنی «علاوه بر تسویه عمل آبها و تنظیم خطوط سرحدی قریه فیروزه با اراضی مجاوره آن نیز به ایران مسترد شود.»(۳)

□ تقاضای امیرلشکر جنوب برای تصرف فلارت

محمود آیرم امیرلشـکر جنوب در تلگرامی به وزیر جنـگ خواست که اردوی نظـامی جنوب راهی فلاـرت شود و بر این ناحیه تسـلط یابـد. وی نوشت که ناچار از این اقـدام هستیم چون نیرو های اعزامی به بهبهان بایـد از این نقطه عبور کننـد «و از طرفی فلاـرت محـل اجتماع اشـرار [است] و سارقین و کلیه سـرقت هایی که وقوع یافته از آن جا شـروع» میشود. این درخواست آیرم برخلاف توافق وزیر جنگ با برخی خوانین بختیاری بود، از این رو پاسخ وزارت جنگ مثبت نبود.(۴)(ر.ک: ۱۷ اردیبهشت)

□ احتمال دیدار سیمیتقو با امیرلشکر شمال غرب

کارگزار ساوجبلاغ در نام های که امروز به وزارت امور خارجه نوشت با این توضیح که سیمیتقو پس از شکست عثمانیها از

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۴۰۸ و ۴۰۹.

۲- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۳، صص ۳۰۲ و ۳۰۳.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۹ و ۱۸ - ۸- ۴۴- ۱۳۰۲.

۴- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۳۴۴ تا ۳۴۶. قرار بود حسینقلی خان فلارتی خود را به اردوی نظامی معرفی کند، تأمین بگیرد و اموال مسروقه و غارت شده را بازپس دهد.

قوای انگلیس، راهی «کور»، منطق هـای در اچمیـادزین، شـده است؛ و میخواهـد از آنجا به مرز ارومیه آمـده و پس از رسـیدن امیرلشکر شمال غرب به این شهر با او دیدار کرده، تسلیم شود.(۱)

عبد الله طهماسبی امیرلشکر شمال غرب دیروز راهی ارومیه شده بود.(۲)

 گلایه امیرلشکر شمال غرب از بخشنامه وزارت پست و تلگراف

وزارت پست و تلگراف همه شعب خود را ملزم کرده «کلیه مخـابرات دولتی را پس از دریـافت قیمت مخابره نمایـد.» عبـد الله طهماسبی در قبال این دستورالعمل جدید خطاب به وزارت جنگ نوشت که ما دائماً با یگان های خود در حال تماس تلگرافی هستیم و در صورت اجرای این بخشنامه «ماهیانه مبالغ معتنابهی از بودجه لشکری کاسته خواهد شد.»(۳)

 نبود داروساز مجاز در دارو خانه ها

بنابر شـنیده ها برخی از دارو خانه های تهران توسط داروسازان غیرمجاز اداره میشوند. «با وجود مفتشین صحی بلدی و مفتشین معارف انتظار داریم نگذارند در مرکز مملکت که دواساز مجاز بسیار است بعضیها بدون اجازهنامه دوافروشی کنند.»(۴)

 شکایت گروهی از اهالی ساری از انتخاب شیخ العراقینزاده

امروز تلگرام تعدادی از متنفذان شـهر ساری به مجلس، هیأت وزیران و وزیر جنگ فرسـتاده شد. در این تلگرام با اشاره به این که شیخ العراقینزاده(۵) در دوره های قبل با دستکاری در صندوق به وکالت رسیده، اینک نیز با کمک همکاران صاحب نفوذ خود همان شـیوه را اعمال میکند. ساروبها نوشتند شایع است وزیر جنگ در انتخاب شیخ العراقینزاده به حاکم مازندران توصیه کرده [این حقیقت داشت]، «اگر این قضـیه هم به میـل اشـخاص و دسـیسه باشـد چطـور میشـود این نوع وکلاـ را نماینـده ملت دانست؟» آنها خواسـتند صـندوق های اخذ آرا به ساری برده شود و در حضور «نمایندگان عموم احزاب که در ساری تشـکیل است، قرائت نمایند.»(۶)

 تعهدات کمپانی راهآهن

به نوشـته روزنـامه مرد آزاد کمپانی راه آهن متعهـد است خط آهن را از چهارراه حسن آباد تا دروازه باغ شاه و خیابان امیریه، از سرچشـمه تا دروازه شـمیران، از اسماعیل بزاز تا دروازه گمرک، و از دروازه قزوین تا دروازه شهرنو بکشد. اگر کمپانی یاد شـده تا دو سال نتوانـد این تعهـد خود را انجام دهد امتیاز او ساقط میشود. این کمپانی موظف است دسـتگاه های روی خطوط آهن حرکت را با «قوه برق» حرکت دهد.(۷)

(تصویر) آبادان، تأسیسات نفت و کارگران بختیاری

(تصویر) تهران، واگن های اسبی

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۵-۲۸-۴۵-۱۳۰۲

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۷، ص ۵۴.

۳- همان، پ ۴۷، صص ۴ و ۵. موضوع از طرف وزارت جنگ پیگیری شد.

۴- روزنامه مرد آزاد، شم ۵۴، ص ۳.

۵- برای آگاهی از زندگینامه شیخ العراقینزاده، ر.ک: همین کتاب، ج ۲، ص ۸۰.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۶۴۲ و ۶۴۳.

۷- روزنامه مرد آزاد، شم ۵۴، ص ۲.

 سه شنبه

۲۵ اردیبهشت ۱۳۰۲

۱۵ مه ۱۹۲۳

۲۸ رمضان ۱۳۴۱

 فرمانده عالیرتبه نظامیان انگلیس در دزداب

امروز صبح «یک نفر مارشال انگلیسی، فرمانده هشتاد هزار قشون هندوستان با ترن مخصوص وارد دزداب» شد. از وی استقبال خوبی به عمل آمد. این نظامی عالیرتبه میخواهد از «مشق قشون ایرانی» هم دیدن کند. گویا سلطانابراهیم خان فرمانده قشون دزداب هنوز پاسخی به این درخواست نداده است.(۱)

 ناشیگری رئیس قشون آباده در انتخابات

حاکم فارس امروز وزیر جنگ را باخبر کرد که امان الله خان، رئیس قشون آباده، ناشیانه و بیپرده در انتخاب نامزد های موردنظر قشون تلاش میکند. این روش «شکایت عمومی را فراهم داشته» است. وی از رضا خان خواست به این موضوع رسیدگی کند.(۲)

 روند انتخابات مجلس پنجم در فارس

رئیس قشون فارس در توضیح روند انتخابات فارس به امیرلشکر جنوب مینویسد که «اجرای احکام صادره با اشکالات مواجه، ناچار توسط دستجات شهری مشغول اقدامات هستم اشخاصی را که در نظر گرفته» شده راهی مجلس کنیم. پس از رسیدن این خبر به امیرلشکر جنوب، وی یادآور شد دستورات برای جلوگیری از موفقیت نامزد های دیگر «و حصول مقصود مطلوبه داده شد.»(۳)

 اقدامات شیخ خزعل برای فرستادن نمایندگان خود به مجلس

بنابر آن چه که یاور ناصرقلی خان رئیس قشون بهبهان خبر میدهد، دو تن از معتمدان مالی شیخ خزعل (میرزاابراهیم خان رئیس محاسبات عربستان و میرزاحمادی - ظاهراً - رئیس مالیات غیرمستقیم عربستان) به بهانه بازرسی مالیه به بهبهان آمده و در حال اعمال نفوذ برای انتخاب نمایندگان موردنظر شیخ خزعل هستند. آنها پولی نیز به حاکم بهبهان میدهند و او را ترغیب میکنند تا برای رسیدن میرزاسیدحسین خان رئیس مالیه عربستان، میرزاابراهیم خان رئیس محاسبات و مبشرالسلطنه رئیس تلگراف خانه به کرسی های مجلس، اقدام کند.(۴)

□ تلاش برای تجزیه طایفه هفتلنگ

بـا اقـدامات سـلطان محمود خان پروین، از صاحب منصـبان لشـکر جنوب، طایفه بیداروـنـد از اجزاء طوایف هفتلنگ حاضـر به اطاعت دولت شـده است. این خبر را امیرلشـکر جنوب امروز به اطلاع وزارت جنگ رسانـد و نوشت: «چنانچه از طرف دولت مساعـدت و اطمینـان [به طـایفه بیداروـنـد] داده شود، تحت اطاعت و انقیاد دولت در[می]آینـد و تجزیه طایفه مـذکوره صـدمه زیادی به هفتلنگ وارد خواهد کرد.»(۵)

□ پیشنهاد جایگزین برای حاکم جاپلق

پس از این که شاهزاده امیرحشمت حاکم جاپلق و بربرود به دلیل نرسیدن حقوق، محل حکومت خود را ترک کرد و به تهران رفت، اینك امیرلشکر غرب پیشنهاد میدهد امیرامنع یاراحمدی که صاحب نفوذ در سیلاخور و جاپلق است به حکومت یادشده منصوب شود.(۶)

□ راهآورد خلعسلاح طوایف شاهسون

امیرلشـکر شـمال غرب امروز به وزیر جنـگ نوشت که در پی خلع سـلاح و عملیـاتی که در دو – سه ماهه اخیر صورت گرفته «بالغ بر سی و چهار هزار و کسری اسلحه از سیستم مختلف جمعآوری شده» است. قرار است اسلحه ها به تهران حمل شود.(۷)

□ انتظار امیرلشکر غرب برای تعیین تکلیف ایل سنجابی

پس از تفوق اردوی نظامی بر طوایف غرب و پیشـنهاد سـهگانه امیرلشکر غرب برای تسلط بر این طایفه ها به ویژه ایل سنجابی (ر.ك: ۱۳ اردیبهشت) وی امروز بـار دیگر در تلگرامی به وزارت جنـگ نـوشت که پاسـخ مقتضـی را دریـافت نکرده است. «مقصود بنده اولاً در دست گرفتن ایل سـنجابی یا به وسـیله خلع سـلاح و یا به وسـیله استقرار حکومت نظامی است، ثانیاً تبعید سردار مقتدر و سالارظفر از ناحیه غرب که از حیث معاش نیز در تنگی نباشند.»(۸)

□ تجمع در برابر مجلس

امشب نیز همچون پریروز اجتمـاعی در برابر مجلس شورای ملی شـکل گرفت و عـد هـای در مخـالف بـا دولت و عـد های در موافقت با آن، شعار هایی سر دادند؛(۹) و فریاد زندهباد و مردهباد کشیدند.(۱۰)

□ توجیه امیرلشکر غرب نسبت به اقدامات امیرمخصوص

در پی نام های که میلسـپو رئیس مالیه ایران در مورد اقدامات غیرقانونی امیرمخصوص در گرفتن مالیات از اهالی، به رضا خان نـوشت (ر.ك: ۱۶ اردیبهشـت) موضـوع بـه امیرلشـکر غرب منعکس شـد و او امروز خطـاب بـه وزیر جنـگ نـوشت کـه «امیر مخصوص با عده زیادی از سواران خود در اردو[ی نظامی] مشغول خدمتگزاری است. متمنی است اجازه فرمایید تا مراجعت به شهر مسئله مسکوت عنه بماند.

به [محض] رسیدن [به] شهر کمیسیونی از اشخاص بصیر برای رفع اختلافات معین نموده، نتیجه را به عرض مبارک خواهم رسانید.»(۱۱)

 تولد پسری دیگر برای رضا خان

امروز غلامرضا پهلوی چهارمین فرزند و سومین پسر رضا خان به دنیا آمد.(۱۲)

 دخالت حاکم نور در انتخابات

در پی رسیدن شکایت هایی از دخالت حاکم نور در امر انتخابات، به حاکم مازندران دستور داده شد با اعزام فردی امین به آن منطقه «مراقبت و مواظبت به عمل آورده که امر انتخابات بدون تولید مشکلات، در ن هایت آزادی صورت جریان و اختتام بپذیرد.»(۱۳)

 انتشار ایران نو

امروز روزنامه ایران نو «ارگان فرقه دمکرات مستقل ایران»

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۰-۲۲-۴۰-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۳۰. رضا خان در تلگرامی به امیرلشکر جنوب نوشت: «چون مداخله علنی در این قبیل امور صلاح نیست لزوماً قدغن دارید رویه خود را تغییر دهد.» (همان، پ ۱۷، ص ۵۲۸).

۳- همان، پ ۱۷، ص ۵۱۶.

۴- همان، پ ۱۷، ص ۵۱۱.

۵- همان، پ ۱۶، ص ۳۳۸. رضا خان پس از باخبری از این موضوع تأکید کرد «حتیالمقدور از تبلیغات خودداری ننمایند.» (همان، پ ۱۶، ص ۳۳۷).

۶- همان، پ ۷۴، ص ۱۳۱.رضا خان این پیشنهاد را پسندید و به وزارت داخله نوشت: «قدغن فرمایید امیرامنع یاراحمدی را به حکومت جاپلق و بربرود منصوب و برقرار» دارند. (همان، پ ۷۴، ص ۱۳۰).

۷- همان، پ ۴۲، ص ۷۱.

۸- همان، پ ۶۲، ص ۸۷. پاسخی که از وزارت جنگ داده شد این بود که سردارناصر به حکومت ایل سنجابی منصوب شود و سردار مقتدر و سالارمظفر نیز در همدان توقیف یا تحت نظر فرمانده لشکر بسر برند. (همان، پ ۶۲، ص ۸۶).

۹- روزنامه ایران، شم ۱۳۶۶، ص ۱.

۱۰- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۲۶۷.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۵، ص ۸۱.

۱۲- مدرسی، مرد روزگاران، ص ۷. غلامرضا پهلوی فرزند رضا خان و توران امیرسلیمانی است که اندکی پس از تولد او،

پدر و مادرش از هم جدا شدند و او از همان زمان با مادرش در خان های که رضا خان برایشان تهیه کرده بود زندگی میکرد. غلامرضا تحصیلات ابتدایی را در ایران گذراند. در ۱۳۱۳ش همراه با دو برادر دیگرش به سوئیس رفت و در مدرسه لوروزه، که محمدرضا پهلوی هم در آنجا درس خوانده بود، تحصیلاتش را پی گرفت. در ۱۳۱۵ش به تهران آمد. اما طولی نکشید که وقایع شهریور ۱۳۲۰ پیش آمد و همراه پدر از ایران بیرون رفت. مدتی در آمریکا در مدرسه پرینستون (Prinston) درس خواند. حدود یک سال با موافقت محمدرضاشاه به موطنش بازگشت و به فراگیری علوم و فنون نظامی در دانشکده افسری مشغول شد. در مهر ۱۳۲۷ از دانشکده نظامی فراغت یافت و تا درجه سرتیپی که در ۱۳۵۰ش بدان نایل آمد، مدارج نظامی را طی کرد. مهمترین مشاغل وی ریاست کمیته المپیک، ریاست باشگاه سوارکاران، آجودان ویژه شاه، ریاست عالی بازرسی ویژه ستاد فرماندهی عالی و عضویت در شورای نیابت سلطنت بود. غلامرضا پهلوی در زمینه ساختمانسازی فعالیت داشته، چندین ویلای شخصی در رامسر، ایزدشهر، کرج و دماوند ساخته بود. در ایزدشهر شهرکسازی میکرد و در چند جای دیگر هم کازینو میساخت. در امور بازرگانی دخالت مینمود. علاوه بر این در چند شرکت تولیدی داخلی و خارجی سهامدار بود که کار خانجات آزمایش و شرکت ریسندگی و بافندگی کرج از مهمترین آنهاست. او در مجامع فراماسونری عضویت داشته، برخی او را دارنده درجه استاداعظم ماسونی برشمردهاند. پس از مرگ علیرضا (برادرش) بسیاری از وظایف تشریفاتی ولایتعهدی را او عهدهدار شد. حتی در سال های ۱۳۳۳ تا ۱۳۳۸ش سخن از ولیعهدی وی به میان آمد که با تولد رضا (پسر محمدرضا پهلوی) این موضوع هم به فراموشی سپرده شد. غلامرضا دو بار ازدواج کرد. بار نخست با هما اعلم (دختر دکتر امیراعلم پزشک مخصوص رضاشاه) و بار دیگر با منیژه جهانبانی (دختر سرلشکر منصور جهانبانی) که از هر کدام از آنها صاحب فرزندانی شد. وی پیش از پیروزی انقلاب اسلامی به آمریکا رفت و در یکی از محله های اشرافنشین ایالت کالیفرنیا (بِورلی هیلز) مقیم شد. او مالک یکی از شرکت های پولساز در آمریکا و چند کشور خارجی است که اداره آن را پسرش عهدهدار است. اسناد منتشر شده پس از انقلاب اسلامی، نشان میدهد که وی برای روسها جاسوسی هم میکرده است. (خاندان پهلوی به روایت اسناد، ج ۲، صص ۱۲ تا ۲۱؛ فصلنامه مطالعات تاریخی، شم ۳، صص ۲۶۷ تا ۲۸۷).

۱۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۶۳۴. ظاهراً نامه از طرف نظامالدوله به حاکم مازندران نوشته شده است.

منتشر شد.(۱)

 درگیری خونین در بحرین

در ادامه درگیری هایی که میان ایرانیان و نجدیها در بحرین بروز کرد و منجر به کشته شدن حداقل سه تن از ایرانیان شد (ر.ک: ۲۰ اردیبهشت) امروز بار دیگر بین ایرانیان و بحرینیها، از یک سو و عرب های نجدی ساکن این جزیره از سوی دیگر درگیری خونینی پیش آمد. به گزارش کارگزاری بوشهر ۲۵ ایرانی، ده بحرینی، و از آن طرف ۳۵ نفر از اعراب نجد کشته شدند. «بالاخره ایرانیها با حمایت شیخ عیسی حاکم بحرین خلاص میشوند و پس از ورود جنرال قونسولگری انگلیس به بحرین ایرانیها را خلعسلاح میکنند.» این گزارش میافزاید: «ابنسعود از نجد عازم بحرین شده و از این بابت ایرانیها بین هایت متزلزل و پریشان هستند و استدعای بذل توجه دولت را برای رفاهیت حال اهالی آنجا» دارند.(۲)

 اخطار روسیه نسبت به سقوط دولت

منابع انگلیسی میگویند که مقامات روسیه شوروی در مسکو به سیدحسن تقیزاده رئیس هیأت مذاکره کننده ایرانی گفتهاند توافقات تجاری میان ایران و روسیه منوط به عدم سقوط دولت مستوفیالممالک است. تقیزاده امروز این موضوع را به وزیر امور خارجه ایران خبر داد.(۳)

(تصویر) غلامرضا و احمدرضا پهلوی

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۶۶، ص ۱.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۳-۴-۵۱-۱۳۰۲. گزارش های دیگر که از حوادث این روز یاد کردهاند، از درگیری خونین دوم که امروز واقع شد چیزی ننوشتهاند. در این گزارش های غیررسمی فقط ورود دو فروند کشتی جنگی انگلیس که از مبدأ بوشهر حرکت کرده بودند خبر داده شده که ۶۰ نظامی هندی به ریاست یک صاحب منصب انگلیسی و چهار عراده توپ در بحرین پیاده کردند. در گفتوگو هایی که بین انگلیسها و ایرانیان انجام شد مقرر گردید ایرانیها تجارت خانه های خود را بازکنند و مشغول کار شوند. این گزارش تلفات ایرانیها را ۳ کشته، ۵ مفقود و ۳۹ مجروح یاد میکنند. (همان، ۱۲۵-۴-۵۱-۱۳۰۲).

۳- FO E ۶۶۲۴/۶۹/۳۴

 چهارشنبه

۲۶ اردیبهشت ۱۳۰۲

۱۶ مه ۱۹۲۳

۲۹ رمضان ۱۳۴۱

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امشب مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد و برخی نمایندگان به واسطه اجتماعاتی که روز های ۲۳ و ۲۵ اردیبهشت در برابر ساختمان مجلس و سپس در داخل آن برپا شد و شعار هایی که گروه های مختلف له و علیه دولت دادند، سخنانی ایراد کردند. البته امشب نیز «جمعیت تماشاچی که بالغ به هفتصد – هشتصد نفر بودند به طرف درب ورود هجوم آورده و عد های نظامی فوقالعاده در حفظ نظم مراقبت کرده و به فاصله نیم ساعت مطابق بلیط به جای خود قرار گرفتند.» این نظامیان با اسلحه در تالار مجلس حاضر شدند.(۱) در این جلسه آیت الله سیدحسن مدرس به واسطه حوادث دو روز یاد شده سخنانی در اهمیت مجلس و حفظ حرمت آن، و نیز ابراز تأسف از این که دولت نتوانسته است از رخداد های پیش آمده جلوگیری کند، سخن راند.

نظر به اهمیت این سخنان متن آن در پاورقی یاد میشود.

 نامزد های مطرح ایالت فارس

والی فارس در تلگرامی که امروز به وزارت جنگ فرستاد، اسم نامزد هایی را که امکان انتخاب شدنشان بیشتر است، یاد کرد: نصیرالملک، ضیاءالادباء، امینالشریعه، سیدمحییالدین، سیدیعقوب، محققالعلماء، سیدعبد الله امام، ضیاءالواعظین، مهذبالدوله، علیاصغر خان حکمت، مصدقالسلطنه. وی در ادامه نوشت که سردارعشایر صولتالدوله نیز ناصر خان پسرش را به شهر فرستاده و فعالیت هایی را برای انتخاب شدن او صورت میدهد. «حتی دو هزار تومان فرستاده که در صورت لزوم خرج کنند.» والی فارس افزود ناصر خان را فراخوانده و نسبت به شیوه فعالیت او در انتخابات تذکر دادم که با ادامه این وضع «غیر از بدنامی نتیجه دیگری مترتب» نخواهد شد.(۲)

در همین روز نیز سرتیپ فضل الله زاهدی فرمانده قشون فارس در تلگرام جداگان های به وزیر جنگ از او پرسید آیا نمایندگانی که باید از فارس به مجلس راه یابند همان چهار نفری است که دستورش از اصفهان (لشکر جنوب) رسیده یا اشخاص «دیگری هم در نظر مبارک میباشد؟»(۳)

 توصیه امیرلشکرغرب به نامزد همدان

احمـد خـان امیراحمـدی، امیرلشـکر غرب، امروز بـه وزارت جنـگ نـوشت کـه «برای انجـام نظریـه مبـارک راجع بـه انتخاب ضیاءالملک از همدان» گفته شود به همدان بیاید و چند روزی در شهر باشد. «بسیار نافع خواهد بود.»(۴)

 تلاش های میرزاعلی هیأت در انتخابات مجلس پنجم

میرزاعلی هیأت که به دستور رضا خان راهی آذربایجان شد تا با تشکیل حزب و فعالیت های دیگر طبق نظر وزیر جنگ عمل نماید، اینک از نظر امیرلشکر شمال غرب «جداً مشغول عملیات است که در این دوره خود و دوستانش را به وکالت انتخاب نماید.»(۵)

 ادامه گرفتاری های کلیمیان در انتخابات مجلس پنجم

امروز نام های به امضاء کسبه و تجار کلیمی تهران به ریاستالوزراء فرستاده شد و در آن بار دیگر با متهم کردن شموئیل حاییم به اخلال در انتخابات، از مستوفیالممالک خواسته شد «از این دسایس خانمانسوز و این اشخاص فتنهجو جلوگیری نمایند که باعث اغتشاش فراهم نشود.»(۶)وزارت داخله نیز امروز به اداره انتخابات دستور داد هرچه زودتر در تشکیل انجمن نظار کلیمیان اقدام کند تا شاید از این اختلافات جلوگیری شود. این دستور برای کلیمیان شهر های مختلف بود.(۷)

 شرایط روحانیان بینالنهرین برای همکاری با فیصل

محمدحسن بدیع، کارپرداز کربلا، با اشاره به این که ملک فیصل میکوشد با «استمالت خاطر آقایان حجج اسلام» نظر ایشان را به همکاری با حکومت جلب کند، نوشت که آقایان علماء پنج شرط پیش پای فیصل گذاشتهاند: «اخراج انگلیسها از بینالنهرین، انفصال کابینه حاضره عراق، تشکیل کابینه جدید با موافقت نظر آقایان علماء و اعاده تبعیدشدگان احرار، تشکیل مجلس تأسیسی، هر دولتی را که آقایان علما صلاح میدانند برای حمایت و سرپرستی عراق عرب انتخاب شود.» بدیع در ادامه گزارش خود مینویسد که روحانیان تهدید کردهاند اگر پیشنهادها پذیرفته نشود «حکم به تحریم مالیات» خواهند داد.وی نتیجه گرفت به واسطه سختی این شرایط توافقی با ملک فیصل صورت نخواهد گرفت. «از این قضایا دخالت آقایان علماء در سیاست بینالنهرین به خوبی واضح است.» وی پیشنهاد کرد از آنجا که قدرت علمای بینالنهرین با منافع ایران گره خورده است باید از این موقعیت استفاده کرد. او از شنیده های خود هم نوشت که سفارت عثمانی در تهران توسط «حاجی مستشارالتجار» از اهالی کرمانشاه به اسم سهم امام و وجوهات، برای علماء پول میفرستد. از این رو «آقازادگان مرحوم میرزامحمدتقی شیرازی که امروز از رؤسای احرار کربلا به شمار میروند علناً از ترکها طرفداری مینمایند و ساعی هستند که شاید عراق عرب در تحت حمایت یا وصایت ترکها درآید.» بدیع این نقش را برازنده ایران دانست.(۸)

 کارشکنی انگلیسها در امور جاری کنسولگری های ایران در بینالنهرین

محمدحسن بدیع، کارپرداز کربلا، در گزارشی به وزارت امور خارجه نوشت که تعدی و سختگیری «مأمورین کج فهم عراقی» نسبت به اتباع ایرانی ناشی از «اغماض یا تحریک انگلیسها» است. علت آن هم این است که «دولت ایران اجازه نمیدهد قونسول های انگلیس از حقوق اتباع بینالنهرین در خاک ایران مدافعه نمایند. از این سبب به قونسول های ایران در عراق عرب

مساعدت نمیشود» تا از حقوق اتباع خود دفاع کنند.(۹)

 مجازات برای پناهدهندگان

نظامیان در شهر اردبیل اعلام کردند کسانی که به شاهسون هایی که با قوای نظامی درگیر شدند، پناه دهند «به سختترین مجازات گرفتار خواهند شد.»(۱۰)

 دستور رضا خان برای کمک مالی به یک روزنامه

بنا به دستور رضا خان، امیرلشکر جنوب موظف شد «یکصد

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۶۷، صص ۱ و ۲. «بنده خواستم یک چند کلمه که به عقیده خودم خیلی اهمیت دارد در موضوع پریشب عرض کنم. البته مملکت اصل مبنایش ملت است. حقیقت مملکت عبارتست از ملتی که در آن مملکت جمع شده و تعیش میکنند، دولت البته یک خدمتی را از جانب ملت وظیفهدار است. مجلس شورای ملی عبارت است از مجمع ملت آن مملکت و حقیقتاً تمام ملت در مجلس شورای ملی جمعاند، عظمت ملت همان عظمت مجلس شورای ملی است. هر ملتی بزرگواری و عظمتش بسته به عظمت و فلاحت مجلس شورای ملی او است، پس هر کسی ملتی را بزرگ و با عظمت بخواهد، باید مجلس شورای ملی او را هم بزرگ و با عظمت بخواهد، ولو مجلس مشتمل بر مثل منی باشد که شاید قدر و قابلیتی نداشته باشد، ولیکن چون عضو مجلس شورای ملی هستم، لهذا خیلی بزرگ و بزرگوارم. قانون اساسی مملکت هم این پیشبینی را کرده است، مثل اینکه عظمتی که مجلس شورای ملی دارد کاملا رئیس مجلس شورای ملی مظهر آن عظمت است، (صحیح است) و حال آن که یک فرد از افراد ملت است، لکن چون رئیس مجلس شورای ملی است و مجلس شورای ملی نماینده کامل تمام ملت است، آن رئیس هم نماینده تمام ملت است. (صحیح است). پریشب که آقای رئیس تشریف نیاوردند (البته مسبوق شدهاند) که آقایان نمایندگان به حسب وظیفه تشریف آوردند. قبل از آنکه وقت مجلس بشود، یک وقایعی در محوطه مجلس اتفاق افتاد که خیلی من متأسف هستم، و این وقایع ناگوار ما را به خوبی معرفی نمینماید. ما میدانیم ملت ایران و منورالفکر[ها] و آن کسانی که البته ترقی ایران و مملکت را خواهانند راضی به اینگونه وقایع و وضعیات نیستند، و اینگونه وقایع مستند به قاصرین از افراد است، یعنی آن هایی که مالاندیش نیستند، آن هایی که اهل فکر نیستند. اگر چه به مقتضای انتظامات داخلی مجلس مقتضی بود سختگیری شود، لکن در غیاب آقای رئیس در هیأت رئیسه با آقایان مذاکره شد، ولی صلاح دیده نشد که متعرض قاصرین از افراد بشویم، لیکن باید در این مقام رسمی اظهار کنیم که از اینگونه وقایع و حوادث کمال تأسف را داریم (صحیح است) و امیدواریم که افراد ملت کاملاً بدانند که اینگونه اعمال پسندیده نیست و تکرار نشود. چه مجلس شورای ملی هر چه بزرگتر و باجلالتر باشد از برای پیشرفت امور مملکت و سیاست داخله و خارجه مملکت انفع است. نباید یک نظر های جزئی را منظور داشت و یک منافع کلی را از دست داد. من که از مخالفین دولت حالیه هستم اینگونه مطالب را مستند به کسی نمیدانم، و دولت های خودمان را اعظم و اجل میدانم از اینکه راضی به اینگونه مطالب باشند، و لکن چون تمام ماها باید به این مقام مقدس و به جلالت مجلس شورای ملی علاقهمند باشیم از این جهت از مسامحه و اهمال دولت در جلوگیری از این وقایع کمال تأسف را دارم که چرا دولت و مأمورین دولت نباید ملتفت باشند و جلوگیری

نمایند تا اینگونه وقایع اتفاق نیفتد.» (مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، صص ۴۱۸ تا ۴۲۰).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۴۰۳ تا ۴۰۶. رضا خان با دیدن این گزارش به حاکم فارس نوشت که مشخصات بیشتری بدهد تا نظرش را درباره این نامزدها اعلام دارد. (همان، پ ۱۷، ص ۴۰۱).

۳- همان، پ ۱۷، ص ۴۰۷.

۴- همان، پ ۱۷، ص ۲۶۹.

۵- همان، پ ۳۷، ص ۶۵. رضا خان نیز پس از این تلگرام عبد الله طهماسبی خطاب به او نوشت میرزاعلی هیأت «نمیبایستی بدون موافقت شما اقدامی نماید.» (همان، پ ۳۷، ص ۶۴).

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۲۱۳، آرشیو ۱۰۸ف ۲ ب الف ۱. موضوع از طرف ریاست وزراء به نظمیه ارجاع شد تا «کمال مراقبت در حفظ بیطرفی و حسن جریان انتخابات کلیمیان به عمل» آید. (همانجا)

۷- اسنادی از انتخابات مجلس در...، ص ۳۹۴.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۲/۳۷، ۱/۳۷، ۳۷-۵۴-۲۷-۱۳۰۲.

۹- همان، ۵۳-۴۱-۲۷-۱۳۰۲.

۱۰- همان، ۸۵-۹۷-۴۵-۱۳۰۲.

تومان به مدیر(۱)راه نجات(۲) پرداخت کند.(۳)

 گلایه روسها از مسئولان نگهبانان مرزی

در جلسه امروز کمیسیون سرحدی بیلهسوار، اعضاء روس از انتخاب عبد اللهبیک طالشی و نوروز خان قوجهبیگلو به عنوان «سرحدبیگی» شکایت کردند. طرف ایرانی به آنها پاسخ داد «که دخالت در امور داخلی یک دولت از وظیفه شما خارج است.» رئیس کمیسیون سرحدی بیلهسوار میافزاید که این همه ماجرا نیست.

«دیروز جمعی از رعایا سر و دست شکسته به کمیسیون آمده از دست برادرزاده عبد اللهبیک شکایت داشتند. وی تلویحاً نوشت هر چند خارجیها نباید در امور داخلی کشور دخالت کنند ولی مسئولان داخلی هم باید امنیت مرزنشینها را تأمین کنند. وی خواستار تغییر سرپرست سرحدنشینان شد.(۴)

گفتنی است نوروز خان قوجه بیگلو و عبد اللهبیک طالشی به دستور امیرلشکر شمال غرب «مسئولیت محافظه سرحد روس را از بیله سوار الی حسن خانلو» به عهده گرفته بودند. (ر.ک: ۱۳ اردیبهشت).

 بیاننامه جامعه ملیون اسلامی ایران

امروز اعلامی های با عنوان «بیاننامه جامعه ملیون اسلامی ایران» منتشر شد که با اشاره به حوادث رخ داده در محوطه مجلس شورای ملی (ر.ک: ۲۳ و ۲۵ اردیبهشت) آن را دسیسه قدرت های خارجی دانست که در آستانه انتخابات مجلس پنجم میخواهد دوران فترت را تکرار کند.

این جامعه بقای کابینه مستوفیالممالک را ضروری شمرد و از طرفداران خود خواست که از دخالت در این هیاهوها خودداری کنند.(۵)

 دستور خلعسلاح شیخ محمود در صورت پناهنده شدن به ایران

در پی رسیدن گزارش هایی از امکان پناهنده شدن شیخ محمود به ایران، رضا خان به امیرلشکر شمال غرب دستور داد «هیچ قسم مساعدتی با شیخ محمود نمیشود. فقط در صورت تسلیم شدن مشارالیه را خلعسلاح نمایید.»(۶)

 تلاش برای احیای مدرسه آلمانی تهران

مدرسه آلمانی تهران که پس از جنگ جهانی اول بسته شده بود، همچنان تعطیل است. سفیر ایران در آلمان میکوشد بار دیگر با اعزام معلمان آلمانی این مدرسه گشایش یابد، اما «در نتیجه عهدنامه ورسای دست و بال آلمانها به کلی بسته است... [و] رسماً از کمک مالی به مدرسه معذور» هستند. انگلیس هم با این کار موافق نیست. اینک با تشکیل مجمعی از چند نفر ایرانی

و آلمـانی قرار است کمـک هـای لازم به این مـدرسه صورت گیرد، یعنی راهحلی که «ظـاهراً دولت آلمان در مسئله مدرسـه دخیل نبوده، ولی معناً امور را در تحت نظر داشـته باشد.» این مجمع غیررسـمی به تازگی تشکیل جلسه داده و سفارت ایران در آلمان امیدوار است با مساعی آن، مدرسه هر چه زودتر کار خود را شروع کند.(۷)

 اعتراض روزنامه کوشش به جلوگیری از فعالیت انجمن ترقی

پس از جلوگیری از فعـالیت مجمع ترقی در لنگرود توسط حاکم نظامی این شـهر، روزنامه کوشـش در شـماره امروز خود این اقدام سـرهنگ حسـینقلی خان، حاکم لنگرود، را از زبان مجمع یاد شده محکوم کرد. این روزنامه شیوه برخورد «حکام جابر و نماینـدگان وظیفهنشـناس دولت» را عاملی برای درغلتیـدن گروه های مـدنی به دامن «آن انقلاب کذایی» ارزیابی کرد. در این مقـاله به ادامه حکومت نظـامی در لنگرود تاخته شـده، و آمـده است: «آیا [لنگرود] منطقه جنگلی است؟ آیا سـرحد است؟ آیا ایل نشین و دستهجات محلی و یاغی دارد؟» این مقاله را مجمع تعطیل شده لنگرود برای روزنامه کوشش فرستاده بود. سرهنگ حسـینقلی خـان اعتقـاد داشت مجمع ترقی تحت فعالیت های ادبی، در امور سیاسـی فعال است «و مخالفت با نظریات دولت [= وزارت جنگ] مینماید.»(۸)

۱- میرزاابراهیـم راهنجـات در ۱۲۶۸ش تولـد یـافت. پس از تحصــیلات در کنـار داییـاش میرزانصـر الله ملکـالمتکلمین کـه از مشروطهخواهان بود فعالیت میکرد. میرزاابراهیم مخالف سیاست روس تزاری در ایران اعتراض بود. به همین سبب مورد آزار و اذیت مستبدین و عمال روس قرار گرفت. تا آنکه به همراه چند نفر دیگر از جمله مهدی ملکزاده (پسر داییاش) به شیراز رفته، مـدتی در آنجا به فعالیت خود ادامه داد. در ۱۳۲۹ق کتابی با عنوان راه نجات برای ترویج آیین اسـلام و مبادی آزادی نوشـت که اجـازه انتشـار آن را بـدو ندادنـد. چنـدی با تلاش فراوان امتیاز روزنامه راه نجات را کسب کرده، نخستین شـماره آن را در اصفهان منتشر ساخت. او مدیرمسئولی راه نجات را هم بر عهده داشت و همواره با انتشار مقالاتی از آزادی و حقوق بیچارگان جـامعه طرفـداری مینمود. در مقاله «مکافات الهی» به مسببین کودتای اسـفند ۱۲۹۹ حملـه برد. میرزا ابراهیـم راهنجـات در ۲۹ فروردین ۱۳۲۶ پس از تحمـل بیمـاری ممتـدی درگـذشت. جنازهـاش در تخت فولاد اصـفهان به خاک سپرده شـد. نجات الله راهنجات فرزنـد او بود که بعـد از مرگش اداره روزنامه را بر عهده گرفت. (صدرهاشـمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۲، صص ۳۱۵ تا ۳۱۷).

۲- روزنـامه «راه نجـات» به صـاحب امتیازی و مدیرمسـئولی «ابراهیم راه نجات» در ۱۲۹۴ش تأسیس و در اصـفهان منتشر شد. مرام روزنامه که در هر شـماره زیر عنوان اصـلی آن درج میشد عبارت بود از: «منافع ایران و بحث در حقایق امور نقطهنظر این جریـده است.» روزنـامه راه نجات تا ۱۳۲۶ش همچنـان منتشـر میشـد امـا در برخی مواقع نیز توقیف میگردیـد. اول بار در اسـد (مرداد) ۱۳۰۱ و به علت مقاله شدیداللحنی که درباره اعمال اعتمادالتجار، یکی از سـرمایهداران اصـفهانی، منتشـر کرد توقیف شد. اما پس از مدتی آزاد شد. این روزنامه تا ۱۳۱۴ش به دفعات توقیف گردید تا اینکه در این سال علاوه بر توقیف، صاحب امتیـاز آن ، میرزاابراهیـم راهنجـات نیز دسـتگیر و بعـد از شـهریور ۱۳۲۰ از فروردیـن ۱۳۲۶ روزنامه منتشـر میشـد هر چنـد که کهولت و نـاتوانی میرزاابراهیم راهنجـات بـاعث شـد که انتشـار «هفتهنـامه» راه نجـات به هر پـانزده روز یـک بـار تقلیـل یابـد. (صدرهاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۲، صص ۳۱۷-۳۱۳).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۲۳۲ و ۲۳۳.

۴- همان، پ ۴۴، ص ۳۳.

۵- قباله تاریخ، ص ۱۵۹. در سرصفحه این اعلامیه «سلخ شهر رمضان» و «۲۶ ثور ۱۳۰۲» آمده است، در حالی که ۲۷ اردیبهشت (ثور) آخرین روز ماه مبارک رمضان بود.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۷، صص ۴۳ و ۴۴.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۹-۱-۳۳-۱۳۰۲.

۸- روزنامه کوشش، س ۱، شم ۴۷، ص ۳.

ص: ۱۰۲

(تصویر) آیت الله سیدحسن مدرس و گروهی از نمایندگان مجلس

 پنجشنبه

۲۷ اردیبهشت ۱۳۰۲

۱۷ مه ۱۹۲۳

۳۰ رمضان ۱۳۴۱

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز نسبت به نرسیدن بودجه های تفصیلی وزارت خانه ها اعتراض شد؛ چرا که پس از گذشت دو ماه از سال مجلس نتوانسته است حقوق کارکنان وزارت خانه ها را تخصیص و به تصویب برساند.

سپس مواد دیگری از لایحه شورای دولتی قرائت شد و درباره آن گفت و گو شد. این جلسه که تا نیمه های شب به درازا کشید با سخنان ملکالشعرای بهار هم همراه بود. وی سخنان دیروز مدرس را در مجلس ملایم دانست و صراحتاً گفت که دولت در وقایع اخیر (اشاره به رخداد های ۲۳ و ۲۵ اردیبهشت) دست دارد. «اگر چنین نبود بایستی حکم مجلس و رئیس مجلس را راجع به جلب مرتکبین و تحقیق و مجازات آنها به موقع اجرا بگذارند، در صورتی که دولت فقط به نظمیه نوشته از تکرار این وقایع در آتیه جلوگیری کنید.»

در جلسه امروز با قرعه، نام دوازده نماینده که در مراسم سلام فردا به مناسبت عید فطر شرکت خواهند کرد، خوانده شد.(۱)

 مخالفت با پیشنهاد کنسول روس در استرآباد

کنسول روس در استرآباد با دعوت از مسئولان محلی به آنها میگوید بازرگانان ایرانی که برای تجارت به روسیه میروند به تجارت خانه وابسته به این کشور در استرآباد (احتمالاً ونشترک) مراجعه کرده، هر چه پول دارند بدهند، برابر آن برات گرفته، راهی روسیه شوند. «رئیس مالیه جواب میدهد در صورتی که دولت روس حمل و نقل مناط طلا را قدغن کرده، حتی کف کفش های مردم را رسیدگی کرده، اموال مردم را ضبط و ایرانیان را حبس مینمایند، چگونه تجار پول رواج مملکت خود را به شعبه تجارت خانه داده [به کار تجارت راهی روسیه شوند؟] اعتنایی به حرف قونسول نکردهاند، مجلس بر هم خورد.»(۲)

 توزیع برگه های انتخابات

امشب نیز توزیع تعرفه های انتخاباتی در تهران ادامه یافت. گفته میشود از یکشنبه آینده در محل مدرسه دارالفنون اخذ آراء برای تعیین نمایندگان تهران شروع خواهد شد. تاکنون ۱۹۱۶۵ برگه تعرفه در تهران توزیع شده است.(۳)

 یادآوری های انتخاباتی به قوامالملک

سرتیپ فضل الله زاهدی، رئیس قشون فارس، در تلگرام امروز خود به وزیر جنگ نوشت که با قوامالملک دیدار کردم و در این ملاقات مسائل مربوط به انتخابات مجلس را به او «گوشزد» نمودم. قوامالملک «اظهار میداشت از طرف بندگان حضرت اشرف به چاکر دستوری نرسیده بود که مطابق آن عمل» کنم. قوامالملک گفت نمیتوانم بگویم در این انتخابات دست ندارم؛ ضیاءالادباء، امینالشریعه فسایی و نصیرالملک نامزد های من هستند. قوامالملک افزود با این که دیر شده با این حال «با کمال صمیمیت» حاضر به اجرای دستورات هستم.(۴)

 نادیده گرفتن شرایط ایران برای شروع مذاکرات مرزی

در پی اعلام شرایط ایران برای شروع مذاکرات مرزی با روسیه (ر.ک: ۲۴ اردیبهشت) شومیاتسکی، وزیرمختار روسیه شوروی در ایران، در نام های که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد صراحتاً وظیفه کمیسیون های مرزی ایران و روسیه را تقسیم آب های سرحدی دانست و بقیه موارد (پس دادن روستای فیروزه و روشن شدن وضعیت اراضی مجاور آن) را به «مذاکره علیحده» محول کرد.(۵)

مستشارالدوله رئیس کمیسیون سرحدی ایران که از سال گذشته در استرآباد و نقاط مرزی شمال شرقی مستقر شده بود، همچنان در آن ناحیه باقی است. روزنامه ایران نوشت وی اینک در بندرجز مستقر است.(۶)

 گفت و گوی اطمینانبخش رضا خان با لورن

در دیداری که امروز رضا خان با سر پرسی لورن داشت به اطلاع رساند که هدف قطعی وی آن است که ایران را واقعاً مستقل و منظم سازد و برای حصول به این منظور باید که بر سراسر کشور و از جمله مناطق جنوبی، حاکمیت مرکز مجری گردد.

وی تأکید کرد که نه تنها منافع بریتانیا را تهدید نکرده یا در تعارض با آن نیست، بلکه میخواهد آنها را تضمین کند. «تا زمانی که هم سفارت و هم شرکت نفت رضایت خود را از اقداماتی که برای حفاظت از منافع در نظر گرفته شده است، اعلام نکنند ما به عربستان [خوزستان] نخواهیم رفت.»(۷)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۶۸، صص ۱ و ۲.

۲- مقصودلو، مخابرات استرآباد، ج ۲، ص ۸۶۵.

۳- همان، صص ۲ و ۳. از جمله تمهیداتی که برای انتخابات تهران در نظر گرفته شده بود، آمادگی یگانی از قشون برای پشتیبانی از نظمیه بود که بتواند از زد و خورد های احتمالی جلوگیری کند. همچنین وزیر جنگ به نیرو های مستقر در تهران دستور داد در طول انتخابات از پادگانها خارج نشوند و هیچ افسر و سربازی هم حق دخالت در برنامه های تبلیغاتی و یا شرکت در اجتماعات سیاسی را ندارد. (FO E ۷۱۲۷/۶۹/۳۴).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۴۰۰. رضا خان وزیر جنگ در پاسخ به این تلگرام به رئیس تیپ فارس نوشت که «با انتخاب امینالشریعه و نصیرالملک موافقم ولی ضیاءالادبا را نمیشناسم. لازم است در آتیه نیز جریان انتخابات را راپورت کرده و با نظریات من اقدام نمایید.» (همان، پ ۱۷، ص ۳۹۹)

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۹-۸-۴۴-۱۳۰۱.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۳۶۸، ص ۲.

۷- زرگر، تاریخ روابط سیاسی ایران و...، ص ۱۱۳.

 نورافشانی در میدان مشق

امشب به مناسبت فرارسیدن عیدفطر «آتش بازی مفصلی از طرف وزارت جنگ در میدان مشق مقابل عمارت وزارت جنگ» انجام شد.(۱)

 تکرار گزارش منفی

امیرلشکر غرب، احمد خان امیراحمدی امروز در تلگرامی که به وزارت جنگ فرستاد بار دیگر از خیانت احتشامحضور، کنسول ایران در خانقین، گفت که با اشاره انگلیسها طوایف ایران را تطمیع میکند به ایران نروند.

وی در این گزارش از موفقیت های خود برای جلب طوایف ایرانی بینالنهرین نیز نوشت. « خانواده امیراعظم به کرمانشاه وارد شدند. سردارنصرت هم در همین دو روزه میرسد.»(۲)

 دستگاه چاپ در راه تهران

امیرلشکر شمال غرب امروز خبر داد که یک دستگاه چاپ با سه گاری راهی تهران کرده است.(۳)

 کشته شدن یک ایرانی به دست مرزبانان روس

امروز در مرز بیلهسوار یک ایرانی به دست مأموران روسی کشته شد. تحقیقات نشان داد این حادثه دو هزار متر درون خاک ایران و دور از مرز رخ داده است؛ «یعنی تجاوز سرحدی شده» است. اما مأمور روسی میگفت: «از حبس فرار میکرده، کشتهاند.»(۴)

 ورود مدیر شیلات روسیه به ایران

میزلر، مدیر شیلات دولتی روسیه، امروز وارد انزلی شد و برای پیگیری امتیاز ماهیگیری لیانازوف، انزلی را به قصد تهران ترک کرد.(۵)

(تصویر) ملکالشعرای بهار

(تصویر) تهران، سر در میدان مشق

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۶۸، ص ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۲، ص ۲۲. وزارت جنگ در برابر این گزارش خطاب به امیرلشکر غرب نوشت که «بدون تحقیق نمیتوان به وزارت خانه ها فشار آورد.» (همان، پ ۶۲، ص ۲۱).

۳- همان، پ ۳۷، ص ۸۰.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۴، ص ۵۸. موضوع از طریق وزارت امور خارجه پیگیری شد. حتی به سفارت ایران در مسکو هم منعکس شد و این مکاتبات تا آبان ماه به درازا کشید، اما نتیج های به دست نیامد.

۵- FO E ۷۱۲۷/۶۹/۳۴

ص: ۱۰۵

 جمعه

۲۸ اردیبهشت ۱۳۰۲

۱۸ مه ۱۹۲۳

۱ شوال ۱۳۴۱

 پایان توزیع برگه های انتخاباتی در تهران

توزیع تعرفه های انتخاباتی که از یازدهم رمضان، بیست روز پیش آغاز شده بود، امشب به پایان رسید. در نواحی پنجگانه تهران (سنگلج، چالیمیدان، دولت، بازار، عودلاجان) ۲۱۶۷۸ تعرفه توزیع شد.(۱)

 مراسم سلام به مناسبت عیدفطر

امروز اول شوال و به مناسبت عید فطر مراسم سلام در حضور احمدشاه برگزار شد. وزرای مختار عثمانی و افغانستان، نمایندگان دو کشور اسلامی، طبق برنامه با احمدشاه دیدار کرده، تبریک گفتند، «سپس سلام و دفیله [رژه] شروع» شد.(۲)

 تبلیغ مسیحیت در تبریز

بنابر خبر تأمینات تبریز که امروز به تهران منعکس شد، مأمور این اداره با مراجعه به مغازه فروش کتاب های مسیحی و تبشیری متوجه میشود که اتاق دیگری در پشت مغازه هست. وقتی با اجازه صاحب مکان وارد آنجا میشود می بیند «جمعی از مسلمانان فقیر و گدا که بنا به اظهار خودشان دین مسیح را قبول کردهاند مشغول درس انجیل بودند. پس از دعا مجلس ختم شد.» وی میافزاید این جلسات روز های یکشنبه و جمعه برپا میشود. مبلغان مسیحیت حدود هشتاد فقیر و یتیم را از کوچه و خیابان جمع کرده، برخی را در مدرسه مشغول تحصیل و برخی را در خانه های خودشان نگهداری میکنند.(۳)

 تغییر وضعیت مناطق مرزی در ماکو

عبد الله طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، امروز در تلگرامی به وزیر جنگ نوشت که پس از تذکر به اقبالالسلطنه در این مورد که اگر امنیت مناطق مرزی ماکو تأمین نشود، قوای نظامی راهی ماکو و نواحی مرزی خواهند شد، وضعیت تغییر کرده [و توجه اقبالالسلطنه به امنیت این ناحیه بیشتر شده است.] طهماسبی اضافه کرد البته «اعزام قوا به ماکو موجب زحمت نظامیان و مخارج فوقالعاده برای دولت خواهد بود.»(۴)

 جلوگیری از دادن مجوز نشریه

«محمودآقا کمیسر عدلیه زمان انقلاب گیلان» راهی تهران شده است تا امتیاز روزنامه «نور و طلیعه» را بگیرد. این خبر را آجودان تیپ شمال احمد آیرم امروز به تهران مخابره کرد. او از طرف روسها مأمور این کار است و تمام هزینه های آن هم پرداخت شده است. «این جراید با حال امروزه گیلان منافی است.»(۵)

 بیانیه وزیر جنگ

روزنامه اتحاد در شماره امروز «بیانیه وزارت جنگ» را که در آن رضا خان خواسته است از تعریف و تمجید از او خودداری شود به چاپ رساند. وزیر جنگ از این که در مطبوعات او را موضوع نگارش مقالات توصیفی قرار میدهند ابراز ناخرسندی کرد و آن چه را که انجام میدهد وظیفه «نظامی و مرام مقدس سپاهیگری و بالاخره شرافت نظامی و سربازی» نامید.(۶)

 عید فطر در لندن

روزنامه اقدام خبر از برگزاری مراسم عید فطر در مسجد ولینگ لندن داد. در این مراسم «امام خواجه کمالالدین» سخنانی در وحدت مسلمین ایراد کرد و از این که مسلمانان هند روی «احساسات سخیف اسلامی» خواستار عدم ارتباط با دیگر ملل مسلمان شدهاند انتقاد کرد و آن را تلویحاً به خواست انگلستان نسبت داد.(۷)

 درگیری خونین مسلمانان و ارامنه در کرکوک

به گزارش فرمانده قوای ساوجبلاغ امروز درگیری خونینی بین مسلمانها و ارامنه ساکن کرکوک رخ داد. موضوع از سفارش ساخت یک گهواره به نجار شروع شد. وقتی نجار از ساخت آن خودداری میکند [در گزارش معلوم نیست آیا نجار ارمنی است یا سفارش دهنده] در نزاع ابتدایی ارمنی کشته میشود. درگیری که بالا گرفت «در نتیجه از طرفین ... چهارصد الی پانصد نفر تلف شده... ارامنه مجبور به تخلیه کرکوک شده به قریه چمکال که مابین سلیمانیه و رواندوز واقع است رفتهاند.»(۸)

 ورود سرداراسعد به مشهد

به گزارش کنسولگری انگلیس در مشهد سرداراسعد جعفرقلی بختیاری، حاکم جدید خراسان، امروز وارد مشهد شد. «جناب والی نخست کارگزار را به حضور پذیرفت و سپس بلافاصله با نمایندگان این کنسولگری [= انگلیس]، آقای هوپ کرافت نایب کنسول و مترجم دیدار نمود. بعد از آن نماینده کنسولگری روسیه، آقای لوتسنکو به چادر پذیرایی دعوت شد. او نمایندگان ترکیه و افغانستان را به همراه خود به حضور والی برد. نایب کنسول ترکیه از این که نمایندگان کنسولی بریتانیا اول به حضور والی رفتهاند شکایت داشت. جناب والی به هنگام دیدار با افسران ارتش ایران به آنها میگوید که به اصرار رضا خان، وزیر جنگ مأمور خراسان شده است. افراد زیر به همراه جناب سرداراسعد از تهران به مشهد آمدهاند:

۱) شاهزاده ایرجمیرزا، مفاخرالسلطنه، نایبالایاله.

۲) میرزاجواد خان، معتمدهمایون، رئیس دیوان خانه ایالتی.

۳) دکتر احیاءالملک، پزشک.

۴) بهادر خان، رئیس اجرا.

۵) مدبرالملک، رئیس احتمالی نظمیه که ممکن است به حکومت یکی از نواحی گمارده شود.

۶) جناب دماوندی، عمله طرب.

۷) اسد الله خان، عمله طرب.»(۹)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۶۹، ص ۱.

۲- همان، شم ۱۳۶۸، ص ۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰-۲۲-۹-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۱، ص ۷۳.

۵- همان، پ ۱۰۷، ص ۴۵. با رسیدن خبر به تهران، رضا خان نام های به وزارت معارف نوشت و خواست «از اعطای امتیاز فوق خودداری نماید.» (همان، پ ۱۰۷، ص ۴۴).

۶- روزنامه اتحاد، س ۲، شم ۹۷، ص ۱.

۷- روزنامه اقدام، شم ۱۲۵، ص ۳.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۱، صص ۷ و ۸.

۹- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۴۸۰.

ص: ۱۰۶

 شنبه

۲۹ اردیبهشت ۱۳۰۲

۱۹ مه ۱۹۲۳

۲ شوال ۱۳۴۱

 تعیین نماینده شاهرود توسط وزارت جنگ

وزارت جنگ در نام های محرمانه به حکومت شاهرود نوشت با این که قبلاً توصیه هایی برای انتخاب دکتر حسینقلی خان امیراعظم از شاهرود شده است «معهذا حسبالامر [وزیر جنگ] تأکید نمایید که ن هایت مراقبت... را در انجام مقصود به عمل آورده، زمینه حتمی برای انتخاب دکتر مشارالیه تهیه نمایند.»(۱)

 روند انتخابات در کاشان

رئیس گردان کاشان در گزارشی که امروز به وزارت جنگ فرستاد نوشت که تبلیغات نامزد های مجلس پنجم شروع شده است. «معینالسلطنه که از طهران آمده است توصیه از آقای قوامالسلطنه برای حکومت آورده و امام جمعه طهران هم که پدر زن حکومت است توصیه» های لازم را کرده است. وی میافزاید با این زمینه ها «برای آقای وثوقالدوله و هم برای خودشان [قوامالسلطنه] مشغول اقدامات هستند.» از دیگر افراد فعال جلیلالملک است که فعالیت خود را «به تازگی شروع [کرده] و چندین کاغذ هم به آقایان نوشته» است.

دستور وزارت جنگ به رئیس گردان کاشان این بود که «قشون در کاشان بیطرف بماند.»(۲)

 نظر وزارت داخله در مورد تفویض نظارت به انجمن کلیمیان

انجمن بنیاسرائیل پیش از این تقاضا کرده بود نظارت انتخابات کلیمیان به آن انجمن واگذار شود. «این تقاضای انجمن مزبور مخالف با قانون است و حکومت نمیتواند نظارت انتخابات را به آنها واگذار نماید و بر حسب قانون هفت نفر از ملت کلیمی برای انجمن نظارت انتخابات معین و انجمن را» بدین ترتیب تشکیل خواهند داد. این نظر حکومت تهران بود که امروز به وزارت داخله منعکس شد.(۳)در این روز، نام های از طرف جریده هحییم که صاحب امتیاز آن (شموئل حاییم) سرگروه عد های از یهودیان به شمار میرفت و در تقابل با گروهی دیگر از کلیمیان بودند، به وزارت داخله فرستاده شد. در این نامه هشدار داده شده بود که تنی چند از کلیمیان بینالنهرین برای دخالت در امر انتخابات وارد کرمانشاه شدهاند. «مقرر فرمایید... از مداخلات آنها ... جلوگیری شود.»(۴)

□ پیشنهاد های امیرلشکر شرق برای توسعه نفوذ ایران در بلوچستان

حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، که به تازگی از مرز های شرقی ایران دیدن کرده، ضمن تشریح جزئیات منطقه جنوب شرقی، نفوذ انگلیس، نقاط مرزی، وضعیت حکومت دزداب و... یادآور شد اگر دولت بخواهد نفوذ خود را در این ناحیه اعاده کند، لازم است «مجدداً سرحد خود را به نوشکی انتقال دهد.» دیگر این که مانند انگلیس باید به خوانین بلوچ حقوق پرداخت کند و آنان را به «نوکری مملکت آگاه» نماید. سوم این که «یک عده هزار نفری لازم است... که پانصد نفر آن در دزداب، سیصد نفر در خاش، پنجاه نفر در جاوه و یکصد و پنجاه نفر در دالبندی [دالبندین] ساخلو باشند.»(۵)

□ افتتاح شعبه بانک شاهنشاهی در بارفروش

کارگزار مازندران امروز وزارت امور خارجه را باخبر کرد «مسیو فض [کذا فیالاصل] رئیس بانک شاهنشاهی [در اینجا] به ملاقات بنده آمده، خود را رسماً معرفی نمود. پس فردا دوشنبه ۳۱ برج ثور نیز افتتاح بانک شاهنشاهی خواهد بود.» در این ملاقات گفت و گوها بیشتر پیرامون موضوعات اقتصادی بود، با این حال نماینده بانک شاهی از چگونگی درگذشت معینالرعایا هم پرس و جو کرد.(۶) (ر.ک: ۱۵ اردیبهشت)

□ پاسخ مشاورالممالک به پرسش از علت مصادره اموال ایرانیان در عشقآباد

پس از شکایتی که کنسول ایران در عشقآباد به سبب مصادره اموال ایرانیان توسط حکومت بلشویکی ترکستان به وزارت امور خارجه کرد، مراتب به سفارت ایران در مسکو فرستاده شد تا پیگیری شود. وزیرمختار ایران در روسیه امروز پاسخ داد «به موجب امر دولت [روسیه] برای هر یک نفر در روسیه دوازده ذرع مربع منزل معین شده و از چند ماه به این طرف به مرور صدی بیست از این مقدار را هم دولت رسماً تصرف کرده، به طوری که امروز در مسکو و روسیه کمتر اطاقی است که منحصر به یک نفر باشد.» علیقلی خان مشاورالممالک افزود میدانم که برای ایرانیان سخت است که از این قانون تبعیت کنند «علیالخصوص برای آن هایی که عیال مسلمان دارند، ولی نمیتوان تقاضا کرد که ترتیب منزل ایرانیها بهتر از اهل مملکت [روسیه] باشد.»(۷)

□ اعتراض امیرلشکر غرب به مندرجات جریده پیکان

احمد خان امیراحمدی به مطالبی که جریده پیکان درباره کرمانشاه نوشته بود، سخت اعتراض کرد و درخواست کرد «مدیر آن را دعوت به محاکمه جدی بفرمایید.» وی از وزارت جنگ خواست اقدام متقابل کرده «به این مزخرفگویی های چند نفر بیسر و بیپا خاتمه داده شود.»(۸) گویا مطلب درج شده، درباره اقدامات امیرلشکر در سرکوب ایلات سنجابی و قل خانی در غرب کشور بوده است.

□ دستاندازی اتباع روس به اموال ایرانیان و سکوت کنسولگری

سرقت های کوچکی که در نواحی سرخس و باجگیران رخ

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۴۳. حاکم شاهرود پس از دریافت این دستور خواستار حضور دکتر حسینقلی امیراعظم در شاهرود گردید. امیراعظم نیز طبق برنامه وزارت جنگ راهی شاهرود شد. (همان، پ ۱۷، ص ۴۲)

۲- همان، پ ۱۷، صص ۴۹۱ و ۴۹۲.

۳- اسنادی از انتخابات مجلس در...، ص ۳۹۵.

۴- همانجا. در اول اردیبهشت هم خبر مشابهی با همین مضمون از طرف وزارت داخله به حکومت کرمانشاه فرستاده شده بود.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۹۹، صص ۶۳ تا ۶۶. در این گزارش امیرلشکر شرق از بیکفایتی حاکم دزداب، حامدالدوله هم جمله هایی دارد. طرفه این که پیش از این حامدالدوله نیز همین پیشنهاد را برای گسترش نفوذ دولت در بلوچستان ارائه کرده بود.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۲۸-۳۸-۱۳۰۲.

۷- همان، ۶-۳۹-۱۶-۱۳۰۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۴، ص ۴۱.

میدهد، پس از انعکاس به کارگزاری و از آنجا به کنسولگری روسیه، بیپاسخ میماند. علت آن بیاعتنایی حکومت ترکستان به اظهارات کنسول روس در مشهد است. حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، این موضوع را به وزارت جنگ اطلاع داد و نوشت که تعقیب و بازپسگیری اموالی که اتباع روس از ایرانیان میدزدند و به خاک خود میبرند، ممکن نیست.(۱)

□ پیگیری گزارش کارگزار آستارا

کارگزار آستارا پیش از این از تشکیلاتی سیاسی که توسط میرزاعباسقلی «اگنت سابق روس» راه افتاده و تبلیغات کمونیستی میکند، به وزارت امور خارجه خبر داده بود. موضوع به سفارت ایران در مسکو اطلاع داده شد. وزیرمختار ایران امروز در پاسخ خود تأکید کرد جلوگیری از این پدیده ها وظیفه وزارت داخله است «که نگذارد مردم اعم از داخله و خارجه از حدود قانونی خود خارج شوند.» وی افزود اقدامات سفارت وقتی میتواند مثمرثمر باشد که ادارات داخلی به خوبی وظایف خود را انجام دهند. طرح این گونه موضوعات در مسکو معمولاً با انکار مسئولان وزارت امور خارجه روسیه رو به رو میشود؛ با این حال اگر سندی در دست هست «به توسط نمایندگی سیاسی بادکوبه به مسکو» بفرستید.(۲)

□ پوزش حاکم جدید خراسان از رضا خان

سرداراسعدجعفرقلی بختیاری حاکم جدید خراسان به دلیل جابهجایی رئیس نظمیه مشهد از رضا خان پوزش خواست و به او اطمینان داد «قول شرف میدهم تمام کار های بنده بر وفق استرضای خاطر مبارک خواهد بود.» او در تلگرامی که امروز به وزیر جنگ نوشت از قول و قرار خود گفت که «با ن هایت صمیمیت و صداقت در پرتو وجود» رضا خان خدمت خواهد کرد. او افزود، از توجه وزیر جنگ به رئیس نظمیه بیاطلاع بوده است. و اینک که شخص دیگری جای او را گرفته اگر «به شغل خود نرسد دیگر در انظار آبرو برای بنده باقی نخواهد ماند... [راضی نباشید] افتضاح بنده در انظار اهالی فراهم شود.»(۳)

□ شکست لشکر غرب

احمد خان امیراحمدی که همچنان در تعقیب سرداررشید است و با ارسال دسته های نظامی به اطراف برای خلعسلاح او میکوشد، با اعزام عده به «چهاردولان» با مقاومت نیرو های سردار رشید روبهرو شد. با الحاق قوای «حسین خان اورامی تخت» به سردار رشید، «شش نفر نظامی و صمصامالسلطان همشیرزاده امیرمخصوص... مقتول و چهار نفر مجروح» میشوند و بقیه نیز به محاصره درمیآیند.

نظامیان محاصره شده پس از ۲۴ ساعت موفق به خروج از حلقه محاصره میشوند. امیرلشکر غرب در ادامه مینویسد برف و سردی هوا از یک طرف و نبود آذوقه از طرف دیگر موجب شد که عشایر ملحق شده به اردوی نظامی را مرخص و خود نیز به کرمانشاه بیایم.(۴)

□ عدم حدنصاب برای تشکیل مجلس

امروز قرار بود مجلس شورای ملی تشکیل جلسه دهد، اما به واسطه عدم حضور تعدادی از نمایندگان، جلسه به حدنصاب نرسید و تشکیل نشد؛ اما به نوشته روزنامه مرد آزاد هیأت رئیسه ورق های را که نمایندگان نسبت به دولت مستوفیالممالک اظهار عدم اعتماد کرده بودند بررسی کرده، «سه نفر از آقایان نمایندگان هم که تا دیروز به پار های ملاحظات از اظهار عدم اعتماد خودداری نموده بودند خدمت آقای رئیس مجلس مشرف شده و عدم اعتماد خود را علناً اظهار نمودهاند. لهذا به موجب ماده شصت و هفتم قانون اساسی کابینه ساقط است.»(۵)

 رئیس جدید اداره طرق و شوارع

مستر میچل از امروز در وزارت فواید عامه حاضر شد و کار خود را به عنوان رئیس اداره طرق و شوارع آغاز کرد.(۶)

وی در شمار مستشاران آمریکایی بود که سال گذشته همراه میلسپو به ایران آمد.

 گلایه کنسول نخجوان از بیخبری

منیعالسلطنه کنسول ایران در نخجوان با بیان شایعاتی که در نخجوان جریان دارد، نبود اطلاعات درست را نقص بزرگ منطقه مأموریت خود دانست و اضافه کرد «حقیقتاً نخجوان زندان واقعی برای بنده شده است. روزنامهجات شخصی هم به این نقطه خراب نمیرسد.»(۷)

 جابهجایی مسئول بانک شاهنشاهی در مشهد

ر. استایلر، رئیس شعبه بانک شاهنشاهی در مشهد، جای خود را به جی. اچ ولدان داد و امروز مشهد را به قصد دزداب ترک کرد. استایلر برای مرخصی راهی انگلستان است.(۸)

(تصویر) کاشان، نمای قدیمی

۱- همان، پ ۱۰۱، ص ۱۰۰. پس از انتقال مسئله به وزارت امور خارجه، این وزارت خانه از مسئولان وزارت جنگ خواست که دزدی های یادشده با جزئیات (تاریخ و تعیین محل وقوع حادثه و توضیحات لازمه) اطلاع داده شود تا با مستندات بتواند پیگیر حوادث باشد. (همان، پ ۱۰۱، صص ۹۷ و ۹۸).

۲- همان، پ ۳۰، ص ۷۸.

۳- همان، پ ۱۰۴، صص ۵۸ و ۵۹. رضا خان پس از دریافت این تلگرام به جعفرقلی بختیاری یادآور شد: «منبعد مقتضی است راجع به این قبیل امورات با نظریه اینجانب اقدام نمایید.» (همان، پ ۱۰۴، ص ۵۷). سرداراسعد مدبرالملک را جایگزین سرهنگ دوم پاشا خان کرده بود.

۴- همان، پ ۶۴، صص ۱۱۹ تا ۱۲۱. رضا خان پس از شنیدن گزارش امیرلشکر غرب متذکر شد اردو را با ملاحظه اطراف و کار باید متفرق میکردید که «این قضیه عدم موفقیت و شکست شما را در غرب نشان ندهد.» [در سند روی واژه «شکست» خط کشیده شده است.] (همان، پ ۶۴، ص ۱۱۸).

۵- روزنامه مرد آزاد، شم ۵۸، ص ۲.

۶- همانجا.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲-۳۲-۳۰-۱۳۰۲.

۸- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، صص ۴۷۹ و ۴۸۰.

ص: ۱۰۸

 یکشنبه

۳۰ اردیبهشت ۱۳۰۲

۲۰ مه ۱۹۲۳

۳ شوال ۱۳۴۱

 تبعیت قوامالملک از نظرات انتخاباتی رضا خان

امروز قوامالملک در تلگرامی به وزیر جنگ، ضمن تکذیب اظهارات رئیس تیپ فارس (فضل الله زاهدی) که در آن به اقدامات قوامالملک در انتخاب برخی افراد برای مجلس اشاره شده بود (ر.ک: ۲۷ اردیبهشت) نوشت «این که راپرت دادهاند فدوی مداخله در امر انتخابات دارد به کلی خلاف است... چنانچه حضرت اشرف اشخاصی را کاندید داشتید با مراتب چاکری فدوی مقتضی بوده... اینک تا وقت نگذشته چاکر را مسبوق فرمایید تا در همان زمینه کوشش نمایم.»(۱)

 تعیین غرامت حادثه شلیل

پس از قلع و قمع نظامیان در کاروانسرای شلیل (ر.ک: ۷ مرداد ۱۳۰۱) تعیین غرامت یکی از موضوعات میان وزارت جنگ و خوانین بختیاری بود. اینک امیرلشکر جنوب خبر میدهد «طبق تلگرافی که سردارظفر به بعضی از خوانین بختیاری نموده، غرامات خسارات وارده به قوای [اعزامی به] عربستان یکصد و پنجاه هزار تومان معین» شده است.(۲) این رقم قبلاً میان رضا خان و خوانین بختیاری تصویب شده بود (ر.ک: ۱۷ اردیبهشت) و اینک سردارظفر آن را به اطلاع دیگر سران بختیاری رسانده است.

 پیشنهاد خرید کتاب

رئیس ارکان حرب کل قشون امروز به سرهنگ سرداراعظم نوشت «کتاب هایی را که مورد احتیاج نیست و موش تدریجاً آنها را میخورد ممکن است به مبلغ دویست تومان به کلوپ ورزشی صاحب منصبان بفروشید؟ [هم] مقرون به صرفه [است] و [هم] مورد استفاده عمومی خواهد بود.»(۳)

 آغاز اخذ رأی در تهران

امروز رأیگیری برای حوزه انتخابیه تهران در مدرسه دارالفنون آغاز شد. رأیگیری تا هفتم شوال ادامه خواهد یافت.(۴)

 تزلزل دولت مستوفیالممالک

پیش از این چهل و سه تن از نمایندگان مجلس شورای ملی در نام های به رئیس مجلس عدم اعتماد خود را به دولت اعلام کرده بودند. امروز صبح در جلس های (ظاهراً غیررسمی) که در مجلس تشکیل شد سه تن از نمایندگان نظر منفی خود را نسبت به دولت پس گرفتند. اینک «موافقین دولت در مجلس شورای ملی ۴۴ نفر و مخالفین ۴۰ نفر میباشند.»(۵)

 ریاست جدید قشون مازندران

سرهنگ علیاکبر خان درخشانی که پیش از این رئیس تیپ مستقل شمال بود و سال گذشته جای خود را به محمدحسین آیرم داد، اینک وارد بارفروش شده، ریاست قشون مازندران را به عهده گرفت.(۶)

 نظمیه قزوین دستخوش حوادث

گروهی از آژان های قزوین به دلیل نرسیدن حقوق چند ماهه گذشته در تلگراف خانه شهر متحصن هستند. از دیگر سو گفته شد که عد های با حمله به کمیساریای قزوین شیشه های آن را شکسته خساراتی به ساختمان وارد کردهاند. در این حوادث «قریب بیست نفر [از] آژانها را دستگیر و در نظمیه توقیف نمودهاند.»(۷)

 وخامت اوضاع یهودیان و روسفیدی سایرین

نام های به امضاء طباطبایی (احتمالاً ـ محمدصادق) به ریاست وزراء نوشته شد و در آن از اوضاع پریشان یهودیان در امر انتخابات که موجب تأسف جامعه است ابراز نگرانی شد. «اوضاع کلیمیان راجع به امور انتخابات به طوری پرآشوب و خراب است که اسباب روسفیدی سایرین خواهد بود.» وی طرفداران حاییم را که در اقلیت هستند آشوبطلب خواند که میخواهند با شرارت و تهدید طرف مقابل را مغلوب کنند. طباطبایی این شیوه از مبارزات انتخاباتی را آن هم در پایتخت ایران توهینآمیز دانست؛ «خاصه این که اعضای کمیسری محل به طور وضوح از اشرار حمایت کرده، آشکارا تشویق به شرارت و ارتکابات مخالف قانون» میکنند.(۸)

 جنگ در نرماشیر

به گزارش لشکر جنوب امروز نیرو های نظامی با قوای ولیمحمد شیردل در حوالی نرماشیر کرمان(۹) درگیر شدند. این جنگ چهارده ساعت به درازا کشید. نیرو های وابسته به لشکر جنوب توانستند بیست نفر از افراد محمد شیردل را کشته و مجروح کنند و ۲۴ نفر شتر را نیز از بین برده و ده نفر شتر به غنیمت بگیرند.(۱۰) وزارت جنگ با عنوان «اشرار بلوچ» از شکستخوردگان یاد کرد. رضا خان وزیر جنگ نیز از لشکر جنوب خواست نظامیان شرکت کننده در این درگیری را تشویق کند.(۱۱)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۲۳. رضا خان در پاسخ قوامالملک نوشت که «در امر انتخابات به هیچوجه نظریات شخصی در بین نیست... ولی لازم است این جانب قبلاً اشخاص را بشناسم تا بدانم صلاحیت دارند یا خیر[!]» (همان، پ ۱۷، ص ۵۲۲.)

۲- همان، پ ۱۶، ص ۳۳۳.

۳- همان، پ ۱۶، ص ۳۳۵.

۴- روزنامه اتحاد، س ۲، شم ۹۸، ص ۲.

۵- همانجا. روزنامه کار این خبر را با اندکی تغییر مربوط به روز ۲۹ اردیبهشت دانست. (روزنامه کار، شم ۲۶، ص ۱) و اقدام مشابهی را نیز از سوی هفت نفر از نمایندگان در سیام اردیبهشت یاد کرد که موافقین به ۴۹ نفر و مخالفین به ۳۷ نفر رسیدهاند. (همان، شم ۲۷، ص ۱).

۶- روزنامه اتحاد، س ۲، شم ۹۸، ص ۳.

۷- همان، صص ۲ و ۳.

۸- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۲۱۳، آرشیو ۱۰۸ف ۲ ب الف ۱.

۹- نرماشیر؛ منطق های در استان کرمان که از شمال به بم، از مشرق به کویر، از جنوب به بلوچستان و از مغرب به جیرفت محدود است.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۳۱۰.

۱۱- همان، پ ۱۶، ص ۳۰۹.

 دوشنبه

۳۱ اردیبهشت ۱۳۰۲

۲۱ مه ۱۹۲۳

۴ شوال ۱۳۴۱

 دستور های انتخاباتی به امیرلشکر غرب

امروز احمد خان امیراحمدی چهار تلگرام جداگانه از طرف رضا خان درباره کار هایی که باید برای انتخابات پنجمین دوره مجلس شورای ملی انجام دهد دریافت کرد. یکی از آنها درباره شهر های گلپایگان و خوانسار بود. چون این دو شهر دارای یک نماینده هستند. «غضنفر خان برای نمایندگی این دو محل نامزد [شود و] ... مشارالیه از دو محل اکثریت را دارا باشد.»(۱)

دومین تلگرام رضا خان وزیر جنگ درباره برهانالمتکلمین بود. از آن جا که او عضو لشکر غرب است و تلاش هایی برای راهیابی خود به مجلس میکند، «گوشزد شود که از اعمال خود دست کشیده به وظایف محوله اشتغال ورزد.»(۲)

در تلگرام بعدی امیرلشکر غرب دستور یافت «راجع به انتخاب آقای شیخ اسد الله [محلاتی] جداً سعی نمایید که در کمره و محلات او انتخاب شود.» رضا خان در این تلگرام تأکید کرده بود: «فوقالعاده علاقهمندی به انتخاب او داریم.»(۳) و بالاخره آخرین دستور این بود که «سهامالسلطان بایستی از عراق (اراک) انتخاب شود.»(۴)

 دستور های انتخاباتی به امیرلشکر جنوب

پس از این که وزارت جنگ تصمیم گرفت شاهزاده یمینالسلطنه از اصفهان به مجلس پنجم راه یابد و امیرلشکر جنوب توصیه کرد اگر در اصفهان حضور یابد در انتخاب او مؤثر است، اینک یمینالسلطنه عازم اصفهان شده و وزارت جنگ تأکید میکند «حسبالامر قدغن فرمایید در خصوص منتخب شدن ایشان اقدامات مؤثری به عمل آورند.»(۵)

تلگرام دیگری هم به امیرلشکر جنوب فرستاده شد که مضمون آن درباره یاور فتحعلی خان، رئیس گردان کاشان، بود. گویا این صاحب منصب «علیه اشخاصی که برای نمایندگی کاشان در نظر گرفته شده اقدام مینماید. حسبالامر لازم است... اجرای امر صادره را گوشزد فرمایید.»(۶)

 دستور انتخاباتی به امیرلشکر شرق

رضا خان، وزیر جنگ، امروز در تلگرامی به حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، به او دستور داد «اقدامات مقتضیه به عمل آید که وثوقالسلطنه برای دوره پنجم تقنینیه از مشهد انتخاب شود.»(۷)

□ آمادگی رئیس تیپ فارس برای برگزیدن نامزد های قشون

سرتیپ فضل الله زاهدی امروز به رضا خان خبر داد که زمینه برای انتخاب نامزد های موردنظر آمده است. «فدوی هم در شهر و اطراف و نیز در دشتی و دشتستان و بوشهر زمینه را حاضر و مشغول اقدامات هستم.» و در این تلگرام افزود که طبق دستور امیرلشکر جنوب، مصدقالسلطنه، سلطانالعلما، میرزاعلیاصغر خان حکمت و معینالتجار از شیراز؛ پوررضا و نوبخت از بوشهر؛ و در جهرم سلطانالعلما نامزد هستند. وی از تلاش سردارعشایر صولتالدوله برای انتخاب شدن از جهرم نیز خبر داد.(۸)

□ لغو حکومت نظامی جهرم

رئیس تیپ فارس حکومت نظامی جهرم را لغو کرد، چرا که هنگام انتخابات وجود حکومت نظامی برخلاف قانون است.(۹)

□ پرسش از وزارت جنگ برای نامزدی شاهرود

محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، امروز از وزارت جنگ درباره نامزد قشون برای شاهرود پرسید که «نظرات خود را اطلاع فرمایید تا دستورات لازمه داده شود.»(۱۰) این مسئله به اطلاع حاکم شاهرود رسیده بود. (ر.ک: ۲۹ اردیبهشت)

□ تمجید لورن از رضا خان و پیشبینی های او

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در تهران، امروز نام های بلند شامل تحلیلی از اوضاع ایران با تکیه بر حفظ منافع انگلیس برای کرزن فرستاد. وی ابتدا اقدامات موفقیتآمیز وزیر جنگ را در مناطق شمالی کشور (سرکوب سیمیتقو، کلنل پسیان، خلع سلاح شاهسونها، سرکوب طوایف مناطق کردنشین و نهضت کوچک خان) برشمرد و آن را حرکت به سوی ایران یکپارچه با قدرت مرکزی دانست، اما در جنوب کشور [به واسطه مخالفت انگلیس] کار های کمتری صورت گرفته است. وی رضا خان را کسی معرفی کرد که قادر است نخستوزیر شده، مجلس را تعطیل کند و مانند یک دیکتاتور فرمانروایی کند و حتی سلسله قاجار را براندازد. لورن سپس با ارائه تحلیلی از دولت ایران، همه اقدامات آن را بر اساس «باری به هر جهت» توصیف کرد، اما وزیر جنگ را شخصی دانست که «هیچگاه نسبت به مصالح ریشهدار ما در ایران بیاعتنایی نشان نداده است.» وی افزود رضا خان به درخواست ما، مانع از عبور سپاه عثمانی از خاک ایران شد [اشاره به درگیری های اخیر انگلیس و عثمانی در کردستان و عراق] و نیز به خواهش ما بود که اوزدمیرپاشا را که از رواندوز رانده شده بود، در ایران خلعسلاح کرد. لورن در این گزارش بلند بار دیگر نظر مثبت خود را نسبت به پیدایش یک دولت مرکزی قدرتمند در ایران ابراز داشت، چرا که نتیجه آن «کمابیش همان [چیزی] است که در معاهده انگلیس و ایران (قرارداد ۱۹۱۹) در نظر گرفته شده بود.» وی وجود چنین حکومتی را در جهت منافع انگلیس و به ضرر روسیه شوروی دانست.(۱۱)

□ جابهجایی مأموران سیاسی انگلیس

سرکنسول انگلیس در اصفهان تغییر کرد. فرانسیس ادوارد کرا برکنار شد و به جای او ارنست بریستو منصوب شد. از دیگر انتصابات، سروان سیسیل جان هاسکینز بود که به سمت نایب کنسول انگلیس در دزداب تعیین شد.(۱۲)

□ تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امشب مجلس به ریاست مؤتمنالملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه لایحه نفت پس از مـدتی مسکوت ماندن، وارد دستور شد و دو ماده آن مورد بررسی قرار گرفت.(۱۳)

□ هشدار به زائران عتبات

امیراعلم رئیس مجلس حفظالصحه دولتی امروز در اعلانی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۲۳۲.

۲- همان، پ ۱۷، ص ۲۵۹.

۳- همان، پ ۱۷، ص ۲۳۳. پیش از این شیخ اسد الله محلاتی به حاکم مراغه سفارش شده بود که او نوشت زمینهسازی برای وی هزینه دارد. چون هر چه پول برای این کار بود برای نامزد اولی که توصیه شده بود خرج شده است.

۴- همان، پ ۱۷، ص ۲۳۱.

۵- همان، پ ۱۷، ص ۵۱۴.

۶- همان، پ ۱۷، ص ۵۱۵.

۷- همان، پ ۱۷، ص ۱۷۳.

۸- همان، پ ۱۷، ص ۳۹۸.

۹- همـان، پ ۱۷، ص ۵۳۶. رضـا خـان وزیر جنـگ پس از آگـاهی از این موضوع گفت به او بنویسـند که این کار «بیمورد» است. «وجود حکومت نظـامی با انتخابات منافاتی نـدارد، به طوری که اغلب نقاط حکومت نظامی برقرار و انتخابات در جریان است.» (همان، پ ۱۷، ص ۵۳۴).

۱۰- همان، پ ۱۷، ص ۶۴۷.

۱۱- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۲۲۳ تا ۲۳۲؛ اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۱۸، صص ۵۵۴ تـا ۵۶۱. «لـورن در تحلیـل خـود انگلیس را در مقابـل دو گزینـه میبینــد: حمـایت از حکـومت قدرتمنـد مرکزی و واگذاری اموری که در ایران با تصدی انگلیس اداره میشوند به این حکومت و یا ادامه شـرایط فعلی، یعنی کنترل امور مؤثر در منـافع انگلیس از طریق عوامـل محلی؛ در ادامه او با عنایت به اینکه رضا خان علیرغم نداشـتن اطمینان کامل به انگلیس تاکنون بـه این کشـور دروغ نگفته است و از سـویی انگلیس را عـاملی برای اتحـاد در مقابـل روسـیه و ترکهـا میبینـد، گزینه نخست را پیشنهاد میدهد.» (FO E ۶۳۵۳/۷۷/۳۴)

۱۲- خواجهنوری، بازیگران عصر طلائی (سپهبد...)، ص ۱۵۵.

۱۳- روزنامه ایران، شم ۱۳۷۰، صص ۱ و ۲.

به اطلاع زائران عتبات رساند که طاعون در منطقه بینالنهرین حکمفرماست. وی به زائران توصیه کرد تا اطلاع بعدی از مسافرت به عراق خودداری کنند.(۱)

 دستخط آیت الله اصفهانی در تأیید اجتهاد ابوالقاسم کاشانی

آیت الله سیدابوالحسن اصفهانی خطاب به دو تن از بازرگانان ایرانی نوشت: «... حجتالاسلام والمسلمین آقای حاجمیرزاابوالقاسم مجتهدکاشانی... از هر جهت شایسته... [و] احکام شرعیه ایشان نافذ و مطاع و تسلیم حقوق شرعیه و سهم امام علیهالسلام خدمتشان محتاج به استیذان نیست و تأیید و ترویج ایشان تأیید دین مبین و تقویت شریعت» است. این نامه با عنوان «دستخط مبارک» در شماره امروز روزنامه ایران چاپ شد.(۲)

 تلگرام فوری وزیر جنگ به امیرلشکر غرب

رضا خان، وزیر جنگ، امروز در تلگرامی با قید فوری به اطلاع امیرلشکر غرب رساند که اطلاعات رسیده حاکی است شیخ محمود وارد خاک اورامان شده، نزد محمود خان اورامانی است. «با بودن سرداررشید احتمال تشکیل مجمعی میرود که ممکن است در آتیه اسباب زحمت فراهم شود.» وی خواستار تحقیق و ابلاغ اطلاعات جدید شد.(۳)

 ادامه تجاوزات از مرز های شمالی

نایبالحکومه نظامی اجارود میگوید در پی خلعسلاح طوایف مرزنشین، شبی نیست که اتباع روسیه برای غارت اموال اهالی این طرف دست به تجاوز نزنند. او برای نمونه افزود یکی از ایرانیها که گاوش به سرقت رفته بود با رفتن به خاک روسیه و پیدا کردن گاو خود در خانه دزد روسی، «عوض استرداد... [او] را گرفته در پست توقیف کرده، در ۲۸ رمضان اعدام» نمودهاند. امیرلشکر اسماعیل خان حاکم نظامی آذربایجان این خبر را امروز به وزارت جنگ مخابره کرد و خواست لشکر شمال غرب با استقرار پست های نظامی مانع از حوادث مشابه شود.(۴)

 خبر های مفتش لشکر جنوب از انتخابات اصفهان

گزارش امروز مفتش مخفی لشکر جنوب از فعالیت های انتخاباتی در اصفهان حاکی است که تلاش برای انتخاب بنانالسلطان(۵) مدیر روزنامه میهن ادامه دارد.

با این که سوسیالیست های تهران نسبت به تبلیغ برای بنانالسلطان توصیه کردهاند، اما سوسیالیست های اصفهان با مدیر روزنامه میهن ضدیت دارند. یمینالسلطنه هم با پرداخت ۲۰ تومان به مدیر جریده غرش او را به حمایت خود فراخوانده، اما مدیر این مطبعه پول دریافتی را کافی نمیداند. دمکرات های اصفهان نیز به وحدت عقیده نرسیدهاند و در انتخاب نامزد دچار ضدیت هستند.(۶)

□ محدودیت های تجاری بازرگانان ایرانی

محدودیت های تجاری برای بازرگانان ایرانی در داد و ستد با روسیه همچنان ادامه دارد. کارگزار استرآباد در گزارشی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد این محدودیتها را در چند بند متذکر شد؛ از جمله نبود صرفه برای ورود جنس از روسیه به استرآباد؛ چرا که قیمت آنها در روسیه توسط بنگاه ونشترک تعیین میشود و زمانی که آن کالا به ایران میرسد، ب هایی برابر با همان کالا در ایران دارد که توسط شعبه ونشترک در استرآباد عرضه میشود.(۷)

□ تقاضای ایلی حاکم خراسان

سرداراسعد جعفرقلی بختیاری، حاکم جدید خراسان، امروز در تلگرامی از رضا خان تقاضا کرد حکومت سردارمحتشم و امیر جنگ را بر ایل بختیاری بپذیرد و آن را تصویب کند. وی در این تلگرام نوشت که با سردارمحتشم صحبت کرده، او را به «مراحم حضرت اشرف مستظهر و امیدوار کردهام.»(۸)

□ اقدامات انگلیس پس از درگیری های بحرین

پس از درگیری های خونین در بحرین میان ایرانیان و اعراب نجدی، (ر.ك: ۲۰ و ۲۵ اردیبهشت) کلنل ناکس کنسول انگلیس در بوشهر با دو کشتی وارد بحرین شد. پس از تحقیقات «عبدالله قصیبی که وکالت عبدالعزیز، امام نجد داشته با چهار نفر دیگر از نجدیها را از بحرین اخراج نمود. شیخ عیسی بن علی بن خلیفه، [که] پنجاه و شش سال است حکومت بحرین مینماید [و] ۸۵ سال زندگانی دارد، به تصویب انگلیسها از حکومت استعفا کرده، حکومت را به ولیعهد و پسر ارشد خود شیخ حَمَد واگذار نمود.» پوررضا نماینده بوشهر امروز در تلگرامی به ریاست وزرا موضوع را به اطلاع او رساند.(۹)

۱ خرداد ۱۳۰۲

۱- همان، ص ۱.

۲- همان، ص ۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۳، ص ۹۲. قطعاً این اطلاعات را منابع انگلیسی در اختیار رضا خان گذاشتند، چرا که اولاً باید با اقدامات شیخ محمود که در این زمان خلاف منافع انگلیس بود برخورد میشد و ثانیاً منبع اصلی اخبار غرب کشور توسط امیرلشکر غرب به رضا خان منتقل میشد که در این مورد اطلاعی تا این زمان کسب نکرده بود. وقتی این اطلاعات به رضا خان رسید وی به مقامات انگلیس قول داد همه تلاش خود را برای بازداشت شیخ محمود انجام دهد. (FO E ۷۱۲۷/۶۹/۳۴)

۴- همان، پ ۷۹، صص ۱۸ و ۱۹.

۵- برای آگاهی از زندگینامه بنانالسلطان، ر.ك: همین کتاب، ج ۱، ص ۶۰۲.

۶- همان، پ ۱۶، ص ۳۲۴.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۸-۲۳-۳۶-۱۳۰۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۴، ص ۵۵.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۷ و ۳-۱۰۳-۴-۵۱-۱۳۰۲.

ص: ۱۱۱

سه شنبه

۱ خرداد ۱۳۰۲

۲۲ مه ۱۹۲۳

۵ شوال ۱۳۴۱

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس پیش ازظهر امروز تشکیل جلسه داد. قبل از طرح لایحه نفت، حاج میرزاعبدالوهاب رضوی به سخنرانی سلیمانمیرزا در دروازه قزوین انتقاد کرد. سلیمانمیرزا در سخنانی که برای انتخابات مجلس ایراد کرده بود، در ترجیح وکلای حزبی به نمایندگان غیرحزبی گفته بود: «وکیل حزبی، بدش بر وکلای غیرحزبی تفوق و ترجیح دارد» و برای نمونه از حاجمیرزاعبدالوهاب مثال زده بود. حاجیمیرزاعبدالوهاب در پاسخ به این سخنان گفت، حزب وقتی خوب است «که مرام آنها مطابق صرفه و صلاح مملکت و مطابق دیانت اسلام باشد.» میرزاعبدالوهاب در انتها عدم اعتقاد خود را به دولت فعلی یادآور شد و گفت که در عدم تمایل خود به این دولت تردید نکرده «و با اعتقادی که به شخص آقای مستوفیالممالك از اول داشته و دارم به زمامداری ایشان اعتقاد نداشتم و به همین دلیل در موقع پروگرام هم رأی ندادهام.»(۱)

 تظلم اهالی بحرین

در تلگرامی که امروز با امضاء «اهالی بحرین» از بوشهر به تهران فرستاده شد، آمده بود که «ایرانیان مقیم بحرین در فشار [هستند.] قریب ۳۰ نفر مقتول [شدهاند.] کمك برای عربها از نجد رسیده. مگر ایرانیان بحرین رعیت ایران نیستند؟ حمیت و غیرت اسلامی چه شده؟ برادران! ما از دست رفتیم. تظلمانه به مقامات محترم مستدعی، که مجدانه به اسرع وسیله در کار [ما]» بکوشید.(۲) (ر.ك: ۲۰ و ۲۵ اردیبهشت)

 ادامه ارتباط با سیمیتقو

امیرلشکر عبد الله طهماسبی، فرمانده قوای شمال غرب، که به ارومیه رفته بود، امروز از سلماس تلگرامی به وزیر جنگ فرستاد و با اشاره به سابقه اقداماتی که برای جلب اسماعیلآقا سیمیتقو برای آمدن به ایران کرده، نوشت که او اکنون از جلب اکراد ایران ناامید شده، و در آخرین نامه به او گوشزد کردم: «عملیات شما دیگر نتیجه ندارد، در صورتی که حاضر به عودت ایران هستید اینگونه تشبثات را متروك و به وطن خود مراجعت کنید.» وی در ادامه گزارش خود افزود نمایندگان خود را که سطوتالسلطنه(۳) و سرهنگ کلبعلی خان هستند پنج روز قبل به قطور فرستادم. در آنجا با سیمیتقو و تعدادی از رؤسای عشایر عثمانی ملاقات کردند. همگی خواستار مهاجرت به ایران بودند. به رؤسای طوایف عثمانی پاسخ منفی داده شد. با سیمیتقو به خاك عثمانی بازگشتند تا تصمیم تاز های بگیرند.(۴)

علت تمایل رؤسای طوایف عثمانی برای مهاجرت به ایران، احساس عدم امنیت از طرف ارتش عثمانی عنوان شده است.(۵)

 دستگیری ابول حمال

ابول حمال که تحتتأثیر تبلیغات کمونیستی و حمایت کنسول روس در بارفروش حمالباشی آن کنسولگری شده «به اصرار و ابرام، خارج از نزاکت، شاید به کتک هم رسیده باشد، مردم... [را] دعوت به مسلک کمونیستی» میکند. حکومت نیز او را دستگیر و چند روز زندانی کرد تا این که با ضمانت آزاد شد.(۶)

 دستور دستگیری شیخ حسن خویی

پس از آن که مقامات نظامی خوی با خبر شدند اعلامی های با «علامت داس و چکش» به شیخ حسن خویی رسیده، دستور دستگیری او را دادند. در این اعلامیه از نامزدی سیدضیاء حمایت شده بود.(۷)

 نقش شومیاتسکی در تشکیل اتحادیه های کارگری

حاکم نظامی انزلی در نام های که امروز به ارکان حرب لشکر مرکز نوشت، تشکیل اتحادیه های کارگری «از قبیل کرجی بانان، صیادان، حلبی سازان، نجاران و بیکاران و غیره» را توسط

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۷۱، صص ۱ و ۲.

۲- فراشبندی، جنوب ایران در مبارزات ...، ص ۹۱.

۳- سطوتالسلطنه خواهرزاده حسین پاشا خان امیربهادر جنگ از اعیان تبریز است. وی به زبان فرانسه آشنایی کامل داشت. در زمان سلطنت محمدعلیشاه، با اوجگیری اختلاف و زد و خورد بین دسته های نعمتی و حیدری در اردبیل و با ادامه نزاع بین این دو فرقه و سلب آسایش و امنیت ساکنین شهر از طرف انجمن ایالتی آذربایجان به همراه هیأتی مرکب از شریفالعلماء، معتمدهمایون و اسماعیل امیرخیزی عازم اردبیل شد و امور آن ولایت را سرو سامان داد. سطوتالسلطنه در دوران سلطنت احمدشاه حاکم ارومیه شد. وی این سمت و حکومت اردبیل را در دوره رضاشاه نیز بر عهده داشت. وی در دوران مأموریت خود در اعتراض به خرابی مسجدی در مسیر خیابان جدیدالاحداث از شغل دولتی استعفا داد و خانهنشین شد. او در دوران استانداری میرزاعبدالله مستوفی بر آذربایجان به علت خطر قحطی، به حمل غله آذربایجان به تهران اعتراض کرد و متعاقب همین اعتراض به همراه تنی چند از متشخصین توقیف گردید. پس از سقوط حکومت دیکتاتوری رضاشاه، حاج سطوتالسلطنه توقیفشدگان دوره مستوفی را از تعقیب قضیه منصرف نمود. او اعتقاد داشت به علت اوضاعی که بر آذربایجان حکمفرماست ممکن است عد های از این تعقیب استفاده تبلیغاتی کنند و این به ضرر مملکت است. سطوتالسلطنه در سال ۱۳۲۴ش اندکی قبل از نهضت پیشهوری درگذشت. میهنپرستان و مخالفین پیشهوری با ابراز احساسات تشییع مجللی ازجنازه او به عمل آورده و در سالن دارالمعلمین تبریز نیز مجلس ترحیم باشکوهی برای او برگزار کردند (مجتهدی، رجال آذربایجان...، صص ۵۳ - ۵۲ و ۵۳۷).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، سند شم ۴۳۷۴. امیرلشکر شمال غرب بر طبق دستوری که از

وزارت جنگ داشت درصدد بازگرداندن سیمیتقو به خاک ایران بود، و دردسر پذیرش طوایف عثمانی را که با عکسالعمل سفارت انگلیس روبهرو میشد، در دستور کار نداشت. وزیر جنگ به درخواست سفارت انگلیس از کمک به عثمانیها امتناع میورزید. (ر.ک: ۳۱ اردیبهشت)

۵- همان، پ ۳۸، صص ۲۰ و ۲۱.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶-۱۴-۴۹-۱۳۰۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۸، صص ۱۴ و ۱۵. موضوع پس از انعکاس به وزیر جنگ با تأیید و تأکید او همراه شد: «مرتکبین را دستگیر و تعقیب نمایید.» (همان، پ ۳۸، ص ۱۳).

شومیاتسکی، وزیرمختار روسیه، با همکاری محمد آخوندزاده و کنسولگری روسیه در این بندر دانست. وی در این نامه توضیح داد که با پول هایی که از روسیه میرسد (با پست دیپلماتیک و بدون بازرسی) این اتحادیه ها تغذیه مالی میشوند. از همین محل نیز برای وکالت آخوندزاده خرج میشود.(۱) مأموران انگلیسی نوشتند که امروز ۱۵۰ هزار تومان تحویل کنسولگری روسیه در انزلی شد.(۲)

 گزارش آماری مسافرین به ایران از مرز های شرقی

لشکر شرق گزارشی از مسافرانی که در ماه های فروردین و اردیبهشت از مرز های شرقی به ایران وارد شدهاند، به وزارت جنگ ارائه داد. در این زمان ۱۶۴ نفر از هرات، تجن، روسیه، عشقآباد، هندوستان، بخارا و بادکوبه وارد ایران شدهاند. علت مسافرت آنها در وهله اول (۷۵درصد) زیارت و در مرحله بعد امور بازرگانی بوده است.۹

 تصمیم به انهدام اسلحه های ایران

در تصمیم اخیری که شورای سفرای دول متفق در پاریس گرفتند، مقرر شده اسلحه های خریداری شده ایران از آلمان منهدم شود؛ در حالی که پیش از این در ۲۷ اکتبر ۱۹۲۰ تسلیم اسلحه ها به ایران به تصویب این شورا رسیده و در ۲۰ مه ۱۹۲۲ تصمیم قبلی بار دیگر مورد تأیید قرار گرفته بود. اکنون از سه هزار کارابین و یک هزار تفنگ پیاده نظام خریداری شده، که بخشی از آن به ایران حمل گردید «یک هزار تفنگ، یک هزار کارابین و شش توپ ماکزیم و قدری مهمات دیگر» باید منهدم شوند. نایب «سرهنگ اسماعیل خان نماینده وزارت جنگ که مدتی است... برای تحویل و حمل این مهمات به آلمان اعزام شدهاند راجع به این قسمت اخیر که از اسلحه دولتی باقی است به کلی بلاتکلیف مانده» است.(۳) دستاندرکاران وزارت امور خارجه با وزارت امور خارجه انگلیس وارد مکاتبه شدند. شاید از آن طریق در رفع این مشکل اقدامی صورت گیرد.

امروز وزارت جنگ دستور داد دو هزار تومان برای نایب سرهنگ اسماعیل خان فرستاده شود.(۴)

 انتقال اسلحه از آلمان به سوی ایران

بنابر اخبار رسیده از برلن امروز بخش مهمی از مهمات دولتی که پیش از این از آلمان خریداری شده بود از طریق هامبورگ به ایران فرستاده شد. این مجموعه به همراهی حاجی خان سیاح به پطروگراد حمل میشود تا از آنجا به ایران برسد. این اسلحه ها غیر از آن سلاح هایی است که متفقین تصمیم به انهدام آن گرفتهاند.(۵)

 جارچی و انتخابات

امروز در شهر تهران جار زده شد که در دادن رأی اهمال و مسامحه نشود. اخذ آرا فقط تا روز پنجشنبه خواهد بود. با این که روزنامه ایران محل اخذ آرا را مدرسه دارالفنون اعلام کرده بود، نوشت که مردم آراء خود را در مدرسه نظام به صندوقها میریزند و آنانی که در خرید و فروش تعرفه دست داشتند دستگیر شدهاند.(۶)

□ تغییر ساعات کار مدارس

در بخشنام های که امروز به مدارس ابتدایی و متوسطه ابلاغ شد، ساعات آموزش از هفت صبح تا ۱۲ ظهر خواهد بود. «بعد از ظهر هم به مناسبت گرمای تابستان تعطیل خواهد بود.»(۷)

□ تحصن در اشرف

امروز نزدیک به سیصد نفر از سادات و رعایای ایل سورئیچ در تلگراف خانه اشرف (بهشهر) متحصن شدند. آنها خواستار ابقای اشجعالملک به حکومت چهاردانگه هستند.(۸)

□ قتل شش تن در بوشهر

عدم رسیدگی به شکایت محمد صراف تنگستانی او را وادار به قتل شش نفر کرد. دعوای حقوقی محمد با یک بزاز مدتها در عدلیه بوشهر معطل ماند. محضر شرع هم به شکایت او توجهی نکرد. او امروز ابتدا بزاز، و سپس شیخ ابوتراب مجتهد برازجانی و مادر و دخترش را کشت. دو نفر وکیل عدلیه هدف های بعدی محمد بودند که آنها هم کشته شدند. وی پس از ارتکاب این قتلها فرار کرد.(۹)

۱- همان، پ ۸۴، صص ۴ و ۵. وزارت جنگ نامه حاکم نظامی انزلی را به وزارت امور خارجه فرستاد و آن وزارت خانه هم موضوع را به مشاورالممالک وزیرمختار ایران در مسکو تلگرام کرد و خواست با مقامات ذیربط وارد مذاکره شود. (اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۲۹-۱۳۰۲).

۲- FO E ۷۸۵۴/۶۹/۳۴

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۱، صص ۸۷ تا ۹۳.

۴- همان، پ ۵۷، صص ۱۲، ۱۳ و ۱۵.

۵- همان، پ ۵۵، ص ۳۴.

۶- همان، پ ۵۶، ص ۵۳.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۳۷۱، ص ۳.روزنامه کار، شم ۲۸، ص ۲.

۸- روزنامه اتحاد، س ۲، شم ۱۰۰، ص ۳.

۹- روزنامه ایران، شم ۱۳۷۳، ص ۱.

ص: ۱۱۳

چهارشنبه

۲ خرداد ۱۳۰۲

۲۳ مه ۱۹۲۳

۶ شوال ۱۳۴۱

 تکذیب تحریم مدارس از طرف آیت الله نائینی

وزارت امور خارجه امروز نامه آیت اللهزاده مهدی خراسانی را که از کارپردازی کربلا رسیده بود، به وزارت معارف فرستاد. در این نامه از قول آیت الله نائینی آمده است که موضوع تحریم مدارس جدید «به کلی بیاساس است... فقط چندی قبل از تبریز سئوال کتبی شده... از قراری که فرمودند جوابی که در آن سئوال مرقوم فرمودهاند منطبق است با مدارس خارجه که موجب بداخلاقی و عدم دیانت متعلمین است.» در این نامه آیت اللهزاده مهدی خراسانی از قول خود و برادرش میرزا احمد خطاب به کارپردازی کربلا- اظهار امیدواری کردهاند «توجه حضرت ولیعصر ارواحنا فداه شامل حال دولت اسلامی و جلوگیری از احلال و اغراض بدخواهان باشد.»(۱)

استفتائی که از قول آیت الله نائینی به آن اشاره شده و منظور از آن مدارس دول خارجی که در ایران تأسیس میکنند بوده است در پاورقی آمده است.

 در باب خلعسلاح بربری های مرزنشین

اعتلاءالملک، وزیرمختار ایران در افغانستان، پس از اطلاع از نظر امیرلشکر شرق درباره خلعسلاح بربری های ساکن خاک ایران به وزارت امور خارجه اطلاع داد که این اقدام خلاف مصالح مرزی و موجب هرج و مرج خواهد شد. اعتلاءالملک با توضیح موقعیت فرهنگی این طایفه نوشت: «عقیده بنده این است که از این طایفه باید یک دسته قشونی تشکیل داد... و [برای] مطیع نمودن آنها به قوانین مملکتی و باز کردن چند باب مدرسه برای آنها ترتیبات مخصوص در نظر داشتم که منتظر بودم پس از امضای عهدنامه ایران و افغانستان آن مسائل را به عرض برسانم.» وی در ادامه نوشت باید به یکی از سران این طایفه حقوق کافی داد و به دست او تنظیمات دولت را مثل اخذ مالیات و... پیاده کرد. «یک چنین شخصی در نظر گرفته شده و حقیقتاً عاشق ایران و مذهب تشیع است.» به موقع پس از کسب اجازه او را به تهران خواهم فرستاد.(۲)

 حاکم اصفهان و ظاهرسازی در کار انتخابات

امیرلشکر محمود انصاری، حاکم اصفهان، در تلگرام امروز خود به وزیر جنگ ضمن خبر دادن از فعالیت هایی که برای انتخاب شیخ الاسلام میشود، جهت پیشگیری از آن اجازه خواست که برای ظاهرسازی هم شده از وزارت داخله تقاضای

بازرس شود و اگر پاسخ منفی داده شد خود حکومت به عنوان بازرس وارد عمل شود(۳) [و مقاصد خود را پیش برد.]

 توضیح رئیس گردان آباده درباره انتخابات این شهر

پس از آن که معلوم شد رئیس گردان آباده دخالت در کار انتخابات را ناشیانه و بیپرده پیش میبرد، (ر.ک: ۲۵ اردیبهشت) در تحقیقات از این صاحب منصب شنیده شد که «چون بین اهالی اختلاف واقع و انقلاباتی به عنوان مسلمان و ب هایی حاصل شده بود، طرفین را دعوت و بین آنها اصلاح» کردم.(۴)

 نام های علیه دکتر لقمان و انتخابات کلیمیان

«انجمن حوبیه صیون و اسرائیل» در نام های که به رئیسالوزراء نوشت از اقدامات دکتر لقمان نماینده فعلی کلیمیان در مجلس شورای ملی شکایت کرد. این انجمن دکتر لقمان را متهم کرد که از مقام وکالت خود استفاده کرده «از هیچگونه دسیسه، تهدید، تخویف و ارتشاء فروگذار» نیست.(۵)

 درخواست مدرک برای اثبات فعالیت های غیرقانونی کنسولگری روسیه

پس از اخباری که حاکم مازندران از وجود ارتباط غیرقانونی میان برخی ایرانیان و کنسول روسیه شوروی در بارفروش داد (ر.ک: ۱۹ اردیبهشت)، وزارت امور خارجه از سفارت روسیه پیگیر این خبر شد. سفارت «این قضیه را تکذیب و اظهار داشتهاند مراتب با توضیحات و دلایل و اسناد صحیحه ابلاغ شود تا اقدام مقتضی به عمل آورند.»(۶)

 تقاضای محاکمه متجاوزان

عبد الله طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، امروز در تلگرامی ضمن اشاره به تجاوزات و قتل اتباع ایران، توسط روس های مرزنشین (ر.ک: ۳۱ اردیبهشت) درخواست کرد سه تن از این متجاوزان را که اخیراً دستگیر شدهاند محاکمه کند. طهماسبی یادآور شد علیبیک خرامانی و برادرش بیش از یکصد هزار تومان اموال رعایای سرحدنشین قراچهداغی را غارت کردهاند و چند نفر را به قتل رساندهاند.(۷)

 درخواست آزادی سلطان قرهپرچک

تعدادی از رؤسای طوایف کرد از امیرلشکر شمال غرب تقاضای آزادی سلطان قره پرچک را میکنند. او هفتماه است که در حبس به سر میبرد.قره پرچک در زمان یکهتازی اسماعیلآقا سیمیتقو در ارومیه نسبت به اهالی خوی و اطراف تاخت و تاز کرده، مدتی هم شهر را در محاصره خود داشت. پس از عفو عمومی در خاک عثمانی هم مرتکب غارت شده بود. امیرلشکر شمال غرب امروز از وزیر جنگ درباره این موضوع استعلام کرد.(۸)

 شکایت اتحادیه مرکزی کارگران انزلی

اتحادیه مرکزی کارگران انزلی در نام های خطاب به ماژور محمدصادق خان، حکمران نظامی انزلی، از این که امروز دو تن از صاحب منصبان نظامی وارد اتاق این اتحادیه شده و افراد حاضر در آن جا را کتک زدهاند، شکایت کردند.(۹)این اتحادیه تلگرامی هم به وزیر جنگ فرستاد و استمداد کرد در فعالیت های جاری خود آزاد باشد.(۱۰)

 ضرورت کشیده شدن خط تلگراف به بانه

امیرلشکر غرب به دلیل اخباری که از کردستان عراق میرسد و باید به موقع دریافت شود، وجود خط تلگراف را برای شهر بانه ضروری دانست و تقاضای کشیدن آن را کرد.(۱۱)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز مجلس شورای ملی گفت و گو های نمایندگان

۱– سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۰۲۹۷۰۳۹۴۹۹۱. «بسم الله الرحمن الرحیم. حضور مبارک حضرت مستطاب حجتالاسلام والمسلمین آیت الله فیالعالمین آقامیرزامحمدحسین نائینی دام الله ظلهالعالی علی مفارقالانام عرضه میدارد اسلامیان پناها! چه میفرمائید در باب مکاتب جدیده مردانه و زنانه که البته اوضاع کنونی آنها کاملاً- به عرض حضور مبارک رسیده و نتیجه ترتیب این مکاتب و مدارس، بیدین و لامذهب در آمدن ابناء مسلمین است [که] در اندک زمان اطفال را از مقتضیات دین اسلام متنفر و در ارتکاب محرمات و مناهی شرعیه و استخفاف به معظمات اسلامیه از هر قبیل حتی نماز و روزه و تعزیه حضرت سیدالشهدا صلوات الله علیه و غیر ذالک هیچ پروا ندارند. تأسیس اینگونه مکاتب و ترویج آنها به فرستادن اطفال در آن و دادن اعانه و نحو آنها چه صورت دارد مستدعی است حکم مسئله را مشروحاً بیان فرمائید. ادام الله ظلکم العالی علی مفارقالانام. جواب: بسم الله الرحمن الرحیم. بلی قرنها است صلیبیان برای محو کلمه طیبه اسلام و قرآن مجید نیرنگها به کار برده و اموال خطیره به اسم نوع خواهی برای این یگانه مقصدشان صرف کردند و به هیچ وسیله به مقصود خود نائل نشدند جز از همین طریق تشکیل مکاتب و مدارس که به ادراج مبانی طبیعی مذهبان در اصول تعلیمات تخم بیدینی و لامذهبی را در ضمائر ساده ابناء مسلمین کاشته، به طوری که آرزو داشتند به مقصود خود رسیدند. و چنانچه پس از تبیین مقصوده باز هم مسلمانان پاک عقیده در غفلت بمانند و به لیت و لعل خود را دلخوش نمایند [ناخوانا] دو سه طبقه جز دهری مذهب داروینی مشرب در تمام صفحه ایران دیده نخواهد شد و از مجوسیت قبل از اسلام به مراتب اسو حالاً خواهد بود و بر حسب اخبار صحیحه صریحه تبعات این ضلالت ابدیه در صحیفه اعمال این عصر ثبت و مندرج خواهد بود و علی هذا بردن اطفال بیگناه که مواهب و ودایع الهیهاند به چنین کار خانه های بیدینی و اعانت و ترویج انها بأیّ وجه کان و صرف یک درهم مال بر آنها از اعظم کبائر و محرمات و تیشه زدن به ریشه اسلام است. اعاذ الله المسلمین عن ذلک. – فی جمادیالثانیه ۱۳۴۱– الاحقر محمدحسین الغروی نائینی» (همان سند، شم ۲/۲۹۷۰۴۱۵۱۶).

۲– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۳، صص ۴۹ و ۵۰. موضوع از طریق وزارت امور خارجه به وزارت جنگ ارسال شد و امیرلشکر شرق تصمیم خود را برای خلع سلاح طایفه بربری تکذیب کرد. (همان، پ ۳۳، ص ۴۵).

۳– همان، پ ۱۷، ص ۵۳۹. رضا خان در ذیل این تلگرام یادآور شده است: «هر کس بد است انتخاب نشود.»

۴- همـان، پ ۱۷، ص ۵۲۶. ایـن توضـیح فرعی ظـاهراً وزارت جنـگ را قـانع نکرد ولی موضـوع به اطلاـع حـاکم فـارس که گزارشگر عملکرد رئیس قشون آباده به مرکز بود، رسانده شد.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۲۱۳، آرشیو ۱۰۸ ف ۲ ب الف ۱.

۶- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۱، ص ۳۵. با رسـیدن این پاسخ، وزارت جنگ به حاکم مازندران نوشت اگر سندی هست ارائه شود.

۷- همان، پ ۴۴، صص ۷۹ و ۸۰. وزیر جنگ موافقت خود را با محاکمه اتباع روس به اطلاع امیرلشـکر شـمال غرب رسانـد. (همان، پ ۴۴، ص ۷۸).

۸- همـان، پ ۳۶، صص ۳۰ و ۳۱. پاسـخ وزیر جنگ به این درخواست تشـخیص خود عبد الله طهماسبی بود؛ اگر مایل اسـت آزادش کند. (همان، پ ۳۶، ص ۲۹).

۹- همان، پ ۱۰۸، ص ۵۴. این کار ظاهراً با هماهنگی و دستور محمدحسین خان آیرم رئیس تیپ مستقل شمال انجام شد چرا که او در دفـاع از این اقـدام نـام هـای به وزارت جنـگ نـوشت و وجود چنین اتحـادیه هـایی را «منـافی بـا جریانـات... امروزه» دانست. (همان)

۱۰- همان، پ ۸۳، صص ۲ و ۳.

۱۱- همان، پ ۶۳، صص ۹۰ و ۹۱. این تقاضا به وزارت پست و تلگراف منعکس شد.

پیرامون مواد دیگری از لایحه نفت ادامه یافت.(۱)

 فتنه انگلیسها در بحرین

روزنامه کار در شماره امروز خود حوادث خونین بحرین را به تحریک انگلیسها دانست و در علت آن نوشت: «از آنجایی که مالك شرعی بحرین دولت ایران است و انگلیس خود را غاصب آن جا میداند، هر روز یک نیرنگی را به کار میبرد که به هر نحو است مالکیت ایران را باطل و خود را مالك شرعی آنجا بنماید.»(۲) (ر.ك: ۲۵ اردیبهشت)

 استنکاف وزیر جنگ از نمایندگی مجلس

در اعلانی که امروز به امضاء وزیر جنگ، در روزنامه مرد آزاد به چاپ رسید، وی ضمن تشکر از عواطف عمومی «راجع به انتخاب من در تحت عنوان نمایندگی مجلس مقدس شورای ملی... از این عقیده انصراف حاصل فرموده»، نوشت که به تکفل وزارت جنگ و امور آن ادامه میدهد.(۳)

 برکناری ویس کنسول خانقین

احتشام حضور، ویس کنسول ایران، در خانقین از سمت خود برکنار و به جای او مشیرعلوم منصوب شد.(۴)

 کارگزاران جدید وزارت امور خارجه

مؤید حضور کارگزار گیلان از سمت خود منفصل و به جای او فاخرالدوله به این سمت گمارده شد. مجللالسلطنه کارگزار کرمان نیز جای خود را به معاضداعظم داد. همچنین به جای آصفالملک کارگزار کرمانشاه، احتشامهمایون جای او را گرفت.(۵)

(تصویر) آیت الله محمدحسین نایینی

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۷۲، صص ۱ و ۲.

۲- روزنامه کار، شم ۲۸، ص ۱.

۳- روزنامه مرد آزاد، شم ۶۰، ص ۱.

۴- همان، ص ۲.وزارت جنگ پیگیر برکناری احتشام حضور از سمت خود بود.

۵- همانجا.

ص: ۱۱۵

 پنجشنبه

۳ خرداد ۱۳۰۲

۲۴ مه ۱۹۲۳

۷ شوال ۱۳۴۱

. نبود پست ایران در چابهار، جاسک و هنگام

کارگزار بندرعباس در گزارش امروز خود به وزارت امور خارجه از نبود اداره پست ایران در «سه نقطه مهم پلتیکی» چابهار، جاسک و هنگام گفت که به جای ایران، انگلیس در آن نقاط «ن هایت نفوذ» را دارد. این در حالی است که ایران در این مناطق اداره گمرکی دارد. اکنون امور پستی «با مواجب و تمبر ایران مرجوع به تلگراف خانه انگلیس» میشود.(۱)

 بیتوجهی اداره مالیه به تحویل روستا های طایفه فولادلو

پس از شکست طایفه فولادلو در درگیری با لشکر شمال غرب، روستا های آنها به تصرف درآمد و از وزارت مالیه تقاضا شد نماینده خود را برای تحویل گرفتن این روستاها به منطقه بفرستد. این درخواست عملی نشد. «اخیراً راپرت رسیده که چون دهات مزبور بلاصاحب مانده، اهالی درختها را بریده و در و پنجره و غیره آنها را خراب کرده، میبرند.»(۲)

 گزارشی از وضعیت تنکابن

سرهنگ حاجی خان در گزارشی که امروز به وزارت جنگ فرستاد، موقعیت تنکابن را نامطلوب ارزیابی کرد. اختلاف میان حکومت و صاحب منصب پادگان آن شهر، تحصن در تلگراف خانه و دیگر خودسریها بینظمی را بر این شهر حاکم کرده است. در پادگان شهر هم فقط شش نفر نظامی وجود دارد که چهار پنج ماه است حقوق نگرفتهاند.(۳)

 تعجب رضا خان از نرسیدن نامه های نایب سرهنگ اسماعیل خان

نایب سرهنگ اسماعیل خان که از طرف وزارت جنگ در برلن به سر میبرد و برای ارسال اسلحه های خریداری شده دولت میکوشد، امروز تلگرامی از رضا خان وزیر جنگ دریافت کرد که از «نرسیدن مراسله تلگراف مستقیم» او ابراز تعجب شده بود. «تصور میرود مراسلات شما از روسیه نمیگذرد.» او خواست اسماعیل خان از طریق تلگراف هند و اروپا اقدام کند و گزارش های خود را بفرستد.(۴) ظاهراً گزارش های سفارت در شرح اقدامات نایب سرهنگ اسماعیل خان وزیر جنگ را قانع نمیکرد.

 کشیدن خط تلگراف به هزینه وزارت جنگ

وزارت پست و تلگراف به دلیل بیپولی نتوانست درخواست های وزارت جنگ را برای کشیدن خط تلگراف اردبیل به مشکین و خلخال انجام دهد. اما با پرداخت هفت هزار تومان به وزارت پست و تلگراف، سیمکشی خط مشکین و خلخال شروع شد و برای به پایان رساندن آن سه هزار تومان دیگر نیاز است. اکنون خط تلگراف اشنویه نیز سرنوشت مشابهی پیدا کرده، امیرلشکر شمال غرب برای پرداخت هفتصد تومان به اداره پست و تلگراف منطقه از وزیر جنگ استعلام میکند.(۵)

به دلیل کمبود بودجه، وزارت پست و تلگراف ردیفی برای تأمین بودجه خطوط جدید تلگراف نداشت. بودجه این وزارت خانه فقط برای تعمیر و نگهداری خطوط بود.(۶)

 قتل یک کشاورز در اطراف ماکو

امروز کشاورزی که گندم حمل میکرد در نزدیکی ماکو کشته شد و اموالش به غارت رفت. مأموران حکومتی طایفه خلیکانلو را عامل این جنایت میدانند. معتمدالوزاره رئیس کمیسیون سرحدی ماکو این خبر را به مرکز فرستاد و خواستار جلوگیری از این حوادث شد چرا که امکان دارد «سایر عشایر هم به اقتضای طبیعت وحشی خودشان حالت تجری پیدا و شروع به قتل و غارت» کنند.(۷)

 تقاضای الحاق نیرو های محلی به لشکر غرب

امیرلشکر احمد خان امیراحمدی فرمانده لشکر غرب امروز به وزیر جنگ پیشنهاد کرد اگر سمین خان و سواران او را به خدمت بگیرد و در کردستان مستقر کند، منافع زیادی دربر دارد. «لکن در لشکر بودجه و محلی جهت سواران مذکور نیست.»(۸)

 گوسفند های فرج الله بیک

بنابر خبری که لشکر شرق به وزارت جنگ فرستاد فرج الله بیک پسرعموی علی خان به خاک روسیه میرود تا گوسفند های خود را قاچاق کرده، به خاک ایران بیاورد، اما ناچار میشود با سالدات های روس درگیر شده، دو سرباز روس را مضروب نموده، چند رأس اسب و تعدادی تفنگ هم به غنیمت میگیرد و بازمیگردد.(۹)

 تعویض کنسول انگلیس در تبریز

با پایان یافتن مأموریت هربرت کاسکوین هارث، کنسول انگلیس در تبریز، نیوتن ورال به این سمت منصوب شد.(۱۰)

 رئیس جدید مدرسه نظام

سرتیپ محمد نخجوان (امیر موثق) که معاون ارکان حرب کل قشون بود، امروز به ریاست مدرسه نظام منصوب شد.(۱۱)

 پرسش درباره آنوش گرگانرودی

رئیس تیپ شمال که در حال اعزام سلطان عماد همایون به شفارود برای کشف اسلحه های پنهان شده است، میخواهد آنوش گرگانرودی را که حاضر به خدمتگزاری و اطاعت شده، همراه صاحب منصب یادشده کند. محمدحسین خان آیرم برای این اقدام در تلگرامی که امروز به وزارت جنگ فرستاد کسب تکلیف نمود.(۱۲)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز مجلس شورای ملی مواد دیگری از لایحه نفت مطرح شد. موادی که امروز مورد بررسی قرار گرفت درباره چگونگی تعیین قیمت نفت برای مصارف داخلی بود.(۱۳)

 پایان اخذ آراء در تهران

در واپسین ساعت امروز، زمان رأیگیری انتخابات مجلس در تهران پایان یافت و صندوقها مهر و موم شدند. تا چند روز دیگر شمارش آرا شروع میشود.(۱۴)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۴-۲۲-۵۱-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۶، ص ۷۴. پس از رسیدن خبر به میلسپو، وی به وزارت جنگ نوشت بارها در این مورد به پیشکار مالیه آذربایجان دستور داده شده است. وی از علت عدم اجرای دستور خود، نکت های نگفت. (همان، پ ۴۶، ص ۷۲).

۳- همان، پ ۸۴، ص ۸۵. وزیر جنگ پس از دریافت این خبر خطاب به رئیس تیپ شمال نوشت «باید حکومت حقیقی نظامی در تنکابن برقرار و در امور آنجا مراقبت کامل داشته باشد.» (همان، پ ۸۴، ص ۸۲).

۴- همان، پ ۵۵، ص ۳۳.

۵- همان، پ ۴۶، ص ۱۴۴. وزیر جنگ هم پاسخ داد: «بپردازید. در آتیه از وزارت پست و تلگراف دریافت خواهم کرد.» (همان، پ ۴۶، ص ۱۴۳).

۶- همان، پ ۴۶، ص ۱۴۶.

۷- همان، پ ۷۹، ص ۱۱.

۸- همان، پ ۶۴، ص ۵۲. وزیر جنگ با این پیشنهاد موافقت کرد و گفت: «به هر نحوی هست حقوق سواران سمین خان را بدهید.» (همان، پ ۶۴، ص ۵۱).

۹- همان، پ ۱۰۱، ص ۹۴.

۱۰- خواجهنوری، بازیگران عصر طلائی (سپهبد ...)، ص ۱۵۵.

۱۱- یکرنگیان، سیری در تاریخ ارتش ایران...، صص ۲۳۵ و ۲۳۶. محمد نخجوان ملقب به امیرموثق، فرزند محمدباقر خان سردارموثق نخجوانی در ۱۲۷۴ش در تهران به دنیا آمد. تحصیلات مقدماتی را در دارالفنون به پایان رساند. آنگاه به روسیه تزاری رفت و علوم و فنون نظامی را در مدارس آنجا یاد گرفت. پس از اتمام تحصیلات و بازگشت به ایران با درجه ستوانی داخل دیویزیون قزاق شد. فرماندهی واحدها را بر عهده گرفت. همچنین دروس نظامی را در مدرسه قزاق خانه تدریس

میکرد. در ستاد دیویزیون آجودان ارشد شد. او در اردوکشی های ۱۲۹۷ و ۱۲۹۹ش به ترتیب به گیلان و مازندران اعزام گردید. چندی هم فرمانده قوای متمرکز در قزوین بود. در ۱۳۰۰ش با درجه امیرتومانی ریاست اردوی اعزامی به گیلان و آذربایجان را بر عهده گرفت. در تشکیلات جدید ارتش (در ۱۳۰۱ش) به درجه سرتیپی نائل آمده، به عضویت شورای عالی نظامی درآمد. در همین سال به کفالت ستاد ارتش ایران و سال بعد به ریاست مدارس نظامی منصوب گردید. در ۱۳۰۶ش بار دیگر کفیل ستاد ارتش شده تا ۱۳۱۳ش این سمت را حفظ کرد، تا اینکه در کابینه محمدعلی فروغی وزارت جنگ را بر عهده گرفت. از ۱۳۱۵ تا ۱۳۱۷ش گاهی در ریاست اداره بازرسی مالی ارتش و زمانی هم در ریاست هیأت نظامی ایران مشغول بود. در ۱۰ شهریور ۱۳۲۰ بار دیگر وزیر جنگ کابینه فروغی شد. او در فروردین ۱۳۲۷ به درجه سپهبدی ارتقا یافته، در ۱۸ بهمن ۱۳۲۸ هم از طرف محمدرضا پهلوی به نمایندگی مجلس سنا از تهران منصوب شد. سپهبد نخجوان از افراد مؤثر در کودتای ۱۲۹۹ش بوده، در برآمدن رضا خان سردارسپه نقش مؤثری ایفا کرد. سپهبد محمد نخجوان در ۱۳۳۱ش استانداری فارس را بر عهده داشت. فرماندهی دانشگاه جنگ از دیگر مشاغل مهم اوست. وی در ۱۰ فروردین ۱۳۵۵ درگذشت و جنازه‌اش در گورستان خانوادگی در حضرت عبدالعظیم مدفون گردید. از آثار اوست: تاریخ نظامی جنگ بین‌الملل، تاریخ نظامی جنگ روس و عثمانی ۱۸۷۸م، جنگ روس و ژاپن. (گلستان، شم ۴۲۶۹ (۱۷ اسفند ۱۳۳۱)، ص ۱؛ مشار، مؤلفین چاپی فارسی و عربی، ج ۵، صص ۸۶۰ تا ۸۶۲).

۱۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۳، ص ۳۵. وزارت جنگ از قول رضا خان به رئیس تیپ مستقل شمال نوشت که آنوش قابل اعتماد نیست. خودتان مسئولیت آن را باید بپذیرید. (همان، پ ۸۳، ص ۳۴).

۱۳- روزنامه ایران، شم ۱۳۷۲، ص ۱.

۱۴- همان، شم ۱۳۷۳، ص ۱.

 انتظار بحرین برای بازگشت به دامن ایران

روزنامه شـفق سـرخ در سـرمقاله امروز خود با عنوان «بحرین در چنگال انگلیس» ضـمن اشاره به درگیری های رخ داده در ماه رمضـان میان اعراب و ایرانیان ساکن آن جزیره، دولت ایران را مخاطب قرار داد که چرا ساکت است و بحرین را از خاطر خود فراموش کرده است. این مقـاله کـابینه مسـتوفیالممالک را فاقـد توان مناقشه با انگلیس دانست و تأکیـد کرد: «بحرین مال ایران است و باید مثل بوشـهر جزء مستملکات لایتجزای ایران محسوب شود و این مداخلات نامشروعی که انگلستان نموده و بحرین را از دامن شـفقت ایران به یک سوی پرتاب کرده است باید خاتمه داده شود.» نویسـنده مقاله کاشتن تخم نفاق میان اهالی این جزیره را از اقدامات انگلیس دانست که برای بسط قدرت خود انجام میدهد.(۱)

(تصویر) بحرین، منامه

(تصویر) بحرین و موقعیت آن در خلیج فارس

۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۱۴۶، ص ۱.

ص: ۱۱۷

 جمعه

۴ خرداد ۱۳۰۲

۲۵ مه ۱۹۲۳

۸ شوال ۱۳۴۱

 حمله روزنامه اتحاد به انگلیس

پس از رسیدن اخبار درگیری های بحرین (ر.ک: ۲۰ و ۲۵ اردیبهشت)، روزنامه اتحاد در شماره امروز خود در مقاله کوتاهی با عنوان «تجاوزات انگلیس» نوشت: «ما نمیدانیم که همسایه جنوبی ما از ما چه میخواهد؟ چندین سال است که این دولت ضعیفکش نسبت به ایران یک رویه غیرمطلوب... اتخاذ کرده است و باعث اتلاف هزاران نفوس ایرانی و چندین صد کرور ضرر اقتصادی گردیده است.» نویسنده مقاله این سرنوشت را متوجه همه کشور های اسلامی دانست. «روزی نیست که ناله اهالی هندوستان و اهالی بیچاره بینالنهرین که حق مشروع خود را مطالبه مینمایند بلند نشده و از تمام دنیا استمداد نخواهند.» مقاله در پایان دولت فعلی را «بیعرضه و نالایق» توصیف کرد که نشسته و به این تجاوزات فقط نگاه میکند.(۱)

 تأثیرات منفی عقبنشینی لشکر غرب

شهابالدوله حاکم کردستان امروز در گزارش خود برای ریاست وزراء با ارائه خلاصه های از درگیری های لشکر غرب با سرداررشید، نوشت که ادامه این تقابل در دامنه شاه کوه که با جنگ سختی همراه بود، امیرلشکر غرب را واداشت که نیرو های خود را عقب کشیده در روانسر نگاه دارد و خود به کرمانشاه برود تا با نقشه و نیرو های تازه علیه سردار‌رشید وارد عمل شود. اما این تصمیم اثرات بدی در میان اهالی داشته، گمان میکنند «به زودی سردار‌رشید قوه بگیرد و عشایر را با خود همراه کند و تاخت و تاز نماید. لازم است به زودی از دو سه طرف عملیات نظامی بشود که مخالف هم فرصت خودآرایی نداشته باشد.»(۲)

 انتخابات مجلس، روسیه و دیدگاه رئیس تیپ شمال

محمدحسین خان آیرم در تلگرام امروز خود به وزارت جنگ ضمن اعلام این موضوع که کفیل حکومت رشت آشکارا از کمونیسم دفاع میکند و در مجامعی که برای انتخابات تشکیل میشود، مقاصد خود را پیاده میکند، پرسید با او چگونه باید رفتار شود؟«البته تصدیق میفرمایید که یک چنین موقع با وجود اظهاریه روسها که اگر وکلای ملیون منتخب نشوند روابط قطع خواهد شد، زمان عادی نبوده» ایجاب میکند که با سیاست رفتار شود. با وجود این «یک نفر حاکم بیطرف جهت رشت و ضرورت فوقالعاده آن را یادآوری» میکنم.(۳)

□ اخباری از رشیدالممالک

پس از شکست طوایف شاهسون و قلع و قمع آنها توسط لشکر شمال غرب، رشیدالممالک خلخالی موفق به فرار شد. اینک خبر میرسد که وی با روسها در حال مذاکره است که تأمین بگیرد و به خاک روسیه برود.(۴)

□ نام های سر به مهر از شیخ خزعل به رضا خان

حاکم نظامی قصرشیرین در تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که امروز میرآخور شیخ خزعل که حامل «یک پاکت سر به مهر به عنوان حضرت وزارت پناهی [= رضا خان]» است وارد قصرشیرین شد و پس از گرفتن توصیه برای مأموران راه به سمت تهران حرکت کرد.(۵)

□ رضا خان در نگاه خبرنگار مورنینگ پست

خبرنگار جریده مورنینگ پست در گزارشی که امروز از مبدأ تهران فرستاد، رضا خان وزیر جنگ را به ستون نوری تشبیه کرد که توسط تاریکی (بقیه اعضاء هیأت دولت) احاطه شده است. این خبرنگار، وزیر جنگ را شخصی معرفی کرد که خیال ندارد حدودی برای خود قائل باشد. «عقیده وزیر جنگ که حتی دکتر مستشار مالیه [میلسپو] هم نمیتواند مانع اقدامات ایشان بشود این است که باید تهیه وجه بشود، اگر چه لازم شود که تمام ادارات دیگر غیر از اداره قشونی تعطیل شود.» این نشریه در ادامه میافزاید در انتخابات پیش روی مجلس، دو طرف وجود دارد؛ یک طرف رضا خان، و طرف مقابل بقیه گروه های سیاسی.(۶)

□ نیاز علاء به اطلاعات

حسین علاء وزیرمختار ایران در آمریکا نبود اطلاعات و آمار از ایران را مانع اصلی تمایل سرمایهگذاران آمریکا برای توجه بیشتر به ایران دانست. او امروز به وزارت امور خارجه نوشت که در نظر دارد کتابچ های راجع به کشور چاپ کرده، در مراکز مالی آمریکا توزیع کند و نیز مقالاتی در جراید معتبر واشنگتن و نیویورک طبع نماید؛ ولی «متأسفانه اولیاء محترم دولت از ارسال اطلاعات جامع و دستورالعمل های کافی دریغ میفرمایند.» وی وجود یک گزارش از میلسپو را ضروری دانست که نشانگر «پیشرفت کار خود در تشکیل ادارات و جمعآوری عایدات... [باشد] که عملاً موفق به تعدیل مخارج و موازنه بودجه شده است.»(۷)

□ نامه محرمانه لورن

در پی انعکاس نگرانی ایران از تحرکات آشوریان در منطقه کردستان عراق و نزدیک بودن آنها به مرز های ایران، و حتی خیال تشکیل دولت مستقل آشوری، سر پرسی لورن وزیرمختار انگلیس در تهران در نام های محرمانه (احتمالاً به وزیر امور خارجه) نوشت که «این شایعه که صاحب منصبان انگلیس، آشوریها را تشویق به تشکیل یک دولت مستقل مینمایند به کلی بیاساس است.» وی که این موضوع را از قول «مأمور عالی انگلیس مقیم بغداد» به اطلاع مقامات ایرانی میرساند، افزود:

«حقیقت قضیه این است که یک دسته از سربازان آشوری به معاضدت قوای انگلیس از موصل برای راندن ترکها از ناحیه رواندوز پیش رفتند. این سرباز های محلی به رواندوز رسیده و به هر صورت به طرف شرقی رواندوز حرکت نخواهند کرد و بازگشت آنها به همین زودی احتمال میرود.»(۸)

 ارتباط سردار‌رشید و مأموران سیاسی روسیه

امیرلشکر غرب در تلگرام امروز خود به وزیر جنگ خبر داد که سردار‌رشید با روسها مرتبط است. میرزا ابراهیم خان منشی کنسولگری روسیه در کرمانشاه نیز این موضوع را در مجامع میپراکند که «سردار‌رشید [چون] جزو دموکرات های اجتماعیون است» تحت حمایت روسیه قرار دارد. امیرلشکر غرب خواستار خلع میرزاابراهیم خان شد. در این تلگرام از نزدیکی سلطان غلامعلی خان به منشی کنسولگری نیز یادشده بود که به عنوان نماینده مخصوص

۱- روزنامه اتحاد، س ۲، شم ۱۰۰، ص ۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۸، ص ۳۴.

۳- همان، پ ۸۳، ص ۱۲.

۴- همان، پ ۷۹، ص ۳۲. رضا خان وزیر جنگ با شنیدن خبر، دستور داد مراقبت لازم هنگام عبور رشیدالممالک به روسیه صورت گرفته، و دستگیر شود. (همان، پ ۷۹، ص ۳۱).

۵- همان، پ ۶۷، ص ۳۰.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴-۶-۳۰-۱۳۰۲.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۰۴۷۰۹، آرشیو ۶۱۶ چ ۳ الف الف ۱.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۸، ص ۱۱.

نزد سرداررشید اعزام شده است.(۱)

 توافق های جدید رضا خان با بختیاریها

پس از حدود نه ماه کشمکش، تهدید، مذاکره و در ن هایت توافق، خوانین بختیاری پذیرفتند غرامت کشتار نظامیان را که سال گذشته در منطقه شلیل رخ داد بپردازند. از نظر وزیر جنگ «قضیه بختیاریها با تعهدات و پرداخت مبلغی که به عنوان غرامت معین شده بود تصفیه گردید.» اینک «نظر به این که امروزه سیاست چنین اقتضا میکند که در سرتاسر آن نواحی سکونت و آرامش تامی برقرار باشد، ایل خانیگری بختیاری با سردارمحتشم و ایلبیگی آن با امیر جنگ خواهد بود که هر دو از انتخابشدگان من و مطیع اوامر میباشند.» این اخبار و دستورها را رضا خان امروز به اطلاع محمود آیرم، امیرلشکر جنوب رساند و افزود: «قرار است خود ایل خانی با تمام خوانین بختیاری به اردو آمده و به عنوان اتحاد و اتفاق کامل با قشون جشن بزرگی بگیرند.»

بدین ترتیب، با توافق و مصالح های که رضا خان با بختیاریها کرد، به امیرلشکر جنوب دستور داد: «اردو را [از قمشه] مراجعت دهید.»(۲) بدین ترتیب تهدیدات نظامی از سر بختیاریها کنار رفت.

 پیوستن امور طایفه چهارلنگ به حکومت اصفهان

امیرلشکر غرب باخبر شد که پس از این، نظارت بر امور طایفه چهارلنگ با حکومت اصفهان خواهد بود، و او باید «رؤسای طوایف آنها را که در [حوزه لشکر] غرب ساکنند به اصفهان اعزام» دارد. امیرلشکر احمد خان امیراحمدی ناخشنودی خود را از این جابهجایی امروز به اطلاع وزیر جنگ رساند، چرا که «این انتزاع عدم اقتدار لشکر و [کوتاهی] فدوی را راجع به اداره نمودن آنها میرساند.»(۳)

 تعداد آراء اخذ شده در تهران

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که در شهر تهران مجموعاً ۱۵۸۸۹ نفر آراء خود را به صندوق های رأی انداختهاند.(۴)

 آتشسوزی در رشت

امروز در نزدیکی تلگراف خانه شهر رشت آتشسوزی بزرگی رخ داد که حدود شش ساعت طول کشید. با دخالت قشون و نظمیه آتش اطفا شد. «نبودن تلمبه و اسباب اطفائیه در شهری مثل رشت... قابل توجه است.»(۵)

 گزارش جمعیت نهضت اسلامی عربستان

در گزارشی که امروز از طرف «جمعیت نهضت اسلامی عربستان» به وزیر جنگ فرستاده شد، از قول «مخبرین و جاسوسان» خود تحرکات اخیر سر پرسی کاکس و شیخ خزعل در منطقه و دیدارشان با یکدیگر ذکر شده بود. بر اساس این گزارش مغشوش زمینه برای ورود نظامیان به عربستان (خوزستان) آماده است. نویسنده از برخی از مشایخ منطقه نام برده که در صورت ورود قشون از آن حمایت خواهند کرد.(۶)

□ بزرگداشت واروفسکی در مشهد

امروز به دعوت سرکنسول روس در مشهد مراسمی برای بزرگداشت واتسلاو واتسلاوویچ واروفسکی، نماینده روسیه در کنفرانس لوزان که ترور شد، برگزار گردید. سرکنسول های ترکیه، افغانستان و حدود ۳۰۰ نفر روس، قفقازی، ترک و ایرانی در این مراسم حاضر شدند. حکیمُف، سرکنسول روسیه در مشهد، سخنرانی طولانیای به زبان فارسی ایراد کرد که به زبان روسی هم ترجمه شد.(۷)

□ درگذشت سیدعباس شاهرودی

امروز حاجسیدعباس شاهرودی یکی از مجتهدان معروف مشهد درگذشت.(۸)

(تصویر) امیر جنگ بختیاری

۱- همان، پ ۶۲، صص ۸۲ و ۸۳. رضا خان پس از باخبر شدن از این اخبار، وزارت امور خارجه را از موقعیت میرزاابراهیم خان آگاه کرد و به امیرلشکر غرب نیز دستور داد سلطان غلامعلی خان را دستگیر کرده، به مرکز بفرستد. (همان، پ ۶۲، ص ۸۱).

۲- همان، پ ۱۶، ص ۱۶۵۲. دستور های امروز رضا خان به امیرلشکر جنوب همان توافقاتی است که وی با جعفرقلی بختیاری که اینک حاکم خراسان است کرده بود. (ر.ک: ۳۱ اردیبهشت) از توافقها با سران بختیاری یکی هم اعزام قشون به خوزستان و همکاری این خوانین با نظامیان برای عبور از مناطق آنها بود. (همان، پ ۱۶، ص ۵۱۱).

۳- همان، پ ۶۴، صص ۴۶ و ۴۷. رضا خان در پاسخ به امیرلشکر غرب نوشت که «مرکز سیاست بختیاری در اصفهان است [از این رو] امورات ایل چهارلنگ به حکومت اصفهان محول» میشود و این ربطی به عدم کفایت آن لشکر ندارد. (همان، پ ۶۴، ص ۴۵).

۴- روزنامه ایران، شم ۱۳۷۳، ص ۱.

۵- روزنامه مرد آزاد، شم ۶۴، ص ۳.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۸، صص ۹۲ و ۹۳.

۷- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۴۸۶.

۸- همان، ص ۴۸۹. حاج سیدعباس شاهرودی از شاگردان میرزاابوالحسن جلوه بود.

 شنبه

۵ خرداد ۱۳۰۲

۲۶ مه ۱۹۲۳

۹ شوال ۱۳۴۱

 ادامه نگرانی های حاکم کردستان

امروز شهابالدوله، حاکم کردستان، بار دیگر نگرانی خود را از تحرکات سردار‌رشید به ریاست وزراء اطلاع داد. او نوشت که سردار‌رشید مشغول تشکیل اتحادی های از رؤسای عشایر منطقه است و «مراجعت اردوی امیرلشکر را وسیله رجزخوانی و تحبیب بین عشایر و تشجیع آنها بر ضدیت دولت نموده» است. شهابالدوله اضافه کرد که خبر های دیگری هم رسیده که خانواده شیخ محمود «به خانه شیخ محمود خان دزلی وارد شده، شاید خود او هم بیاید.»(۱)

 تکذیبیه مدرس

آیت الله سیدحسن مدرس امروز متن دستخط منتسب به او را که در نشریه طوفان چاپ شده بود، تکذیب کرد. دستخط مجعول میگفت که مدرس مبلغ قابلتوجهی از نصرتالدوله پول گرفته است. متن تکذیبیه مدرس چنین بود:

«بسم الله الرحمن الرحیم

همسفر محترم آقای فرخی [مدیر جریده طوفان!] در شماره ۷۲ جریده طوفان احتمالاً نسبت هزار و دویست لیره از شاهزاده نصرتالدوله به من داده بودید. میدانم مقصود مشوش نمودن ذهن مردم است در انتخابات؛ لذا من امساک کرده بعد از گذشتن موقع آراء مصدع شدم. اولاً این مسئله صدوراً از شاهزاده محال عادی است و وقوعاً نسبت به حقیر بحول الله و قوته نسبت به گذشته و آینده تکذیب میکنم. علاوه براینها سازنده [دستخط] نمیدانسته که در امور غیرشرعیه امضاء من فقط مدرس است.

فی لیله ۹ شوال ۱۳۴۱- مدرس»(۲)

 دستور های انتخاباتی وزیر جنگ

رضا خان وزیر جنگ امروز سه تلگرام جداگانه به امرای قشون فرستاد و در آن نمایندگان موردنظر خود را برای رسیدن به کرسی های مجلس مشخص کرد. وی به رئیس تیپ شمال نوشت که «برای نمایندگی طالش قائممقامالملک در نظر گرفته شده است... به سلیمان پاشا خان نیز دستور دهید... جدیت کامل در انتخاب مشارالیه بنمایند.» در تلگرام دیگری به محمدحسین خان آیرم تأکید شد: «بایستی دکتر حسینقلی خان از شاهرود انتخاب شود.» وزیر جنگ به رئیس تیپ شمال

یادآور شد در این مورد به محتشم‌الدوله حاکم شاهرود هم دستورات لازم داده شده است. رضا خان در تلگرام سوم خود به امیرلشکر غرب تأکید کرد: «در انتخاب آقاشیخ اسد الله [محلاتی] از کمره و محلات جدیت به عمل آورید... تا موقع نگذشته موجبات انتخاب ... [او] فراهم گردد.»(۳)

 زلزله در تربت

در نخستین ساعات امروز زلزله شدیدی در تربت به وقوع پیوست. شاهدان چنین زمین لرزه بزرگی را به یاد ندارند. «تاکنون که یک ساعت و نیم از روز گذشته متوالیاً زلزله مداومت دارد ولی به شدت و سختی مرتبه اول نیست.» همه خانه های سست بنیاد ویران شده است. خبرها توسط تلگرافچی شهر از درون یک چادر مخابره میشود.(۴)

 قاچاق طلا از ایران به روسیه

بنا به نوشته ویس کنسول ایران در لنکران و آستارای روسیه، به دلیل رشد قیمت طلا در روسیه شوروی هر روز مقدار زیادی «سکه طلای روسی به طور قاچاق از ایران به روسیه» برده میشود. به نوشته این مأمور سیاسی، مسئله آن قدر جدی است که امکان دارد تا مدتی دیگر در بخش های شمال ایران طلا یافت نشود. «هر چند اداره گمرکات تا انداز های جلوگیری کرده است» اما نیاز به مراقبت بیشتر ضرورت دارد.(۵)

 ارتباط سرداررشید با انگلیسها

امیرلشکر غرب پس از آن که دیروز وزارت جنگ را از ارتباط سرداررشید با روسها باخبر کرد، امروز در تلگرامی نوشت که چند صاحب منصب انگلیسی به روستای مرزی کلار در منطقه اورامان آمده و یک نفر از آنها «موسوم به کاپیتن کمپیاست به قصد ملاقات سردار‌رشید رفته است.»(۶)

 اخباری از کردستان عراق

امروز از چند منبع خبر هایی از کردستان درباره شیخ محمود و انگلیسیها در عراق رسید. آنها در حال رسیدن به توافق هستند که با چه شرایطی بار دیگر شیخ محمود به حکومت سلیمانیه برسد و حوادث گذشته (تمرد شیخ علیه انگلیس) تکرار نشود. جاسوس لشکر غرب هم خبر میدهد که نیرو های انگلیس متشکل از هشتهزار نفر که بیشتر آن آشوری و ارمنی هستند با ۳۰ هواپیما، ۱۰ آتشبار، ۸۰ مسلسل در اطراف سلیمانیه و رواندوز مستقر هستند.(۷)

 گسترش تبلیغات کمونیستی در رشت و انزلی

به گزارش تیپ مستقل شمال با گسترش مجامع و محافل «انقلابیون»، تبلیغات کمونیستی در دو شهر رشت و انزلی فزونی گرفته است. در این گزارش آمده است که این اوضاع نتیجه مساعدت «شاهزاده مبشرالسلطان کفیل حکومت گیلان است.» به این ترتیب که شاهزاده سلیمان میرزا «از طهران اخذ تعلیمات از سفارت روس نموده و بر طبق آن به کفیل حکومت دستور میدهد.» بر اساس این گزارش محرمانه بهانه تشکیل این مجامع، انتخابات مجلس است، و هر وقت مأموران نظامی میخواهند از

این گردهمآیی های سیاسی جلوگیری کنند «تلگراف حضرت اشرف [وزیر جنگ] ... را دائر بر آزاد بودن مجامع راجع به انتخابات ارائه» میدهند.(۸)

 برآورده نشدن انتظارات از کنسولگری موصل

وزارت امور خارجه امروز به اطلاع کنسول ایران در موصل رساند که از عملکرد او رضایت ندارد. «وزارت امور خارجه منتظر بود پس از ورود شما به محل مأموریت، همه روزه قضایای جاریه آن طرف» گزارش شود؛ ولی گزارش هایی که میآید با تأخیر است، به طوری که بسیاری از آنها قبلاً ـ در مطبوعات عراق عرب و تهران به چاپ رسیده است. «لازم است هر هفته راپورتی از وقایع و گزارش آن هفته و اتفاقاتی که در آن حدود رخ داده

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۸، ص ۳۲. احمد خان امیراحمدی اظهارات حاکم کردستان را قبول نداشت و معتقد بود او برای قدرتنمایی خود و پر کردن جیب هایش چنین گزارشی میدهد.[!] (همان، پ ۶۸، صص ۲۶ و ۲۷).

۲- طاهری، یک بررسی تحلیلی از زندگانی...، ص ۲۴۱. «نصرتالدوله پس از انعقاد قرارداد ۱۹۱۹ مورد نفرت و خشم ایرانیان قرار گرفته بود ولی پس از کودتا و گرفتاری او همین که از حبس کودتاچیها خلاص شد از دوستی با انگلیسها صرفنظر کرد و علم مخالفت آنها را همواره به دوش میکشید، ولی در آن موقع کسی نمیتوانست باور کند که واقعاً نصرتالدوله در ایران مخالف انگلیسها میباشد و اگر اظهار مخالفتی میکرد مردم قبول نمیکردند و تصور مینمودند که منظور از مخالفت او مانوری است به نفع انگلیسها؛ بنابراین او را یک نفر آنگلوفیل میدانستند. سردارسپه از این موقعیت استفاده کرد و چون روسها با عناصری که طرفدار سیاست انگلیسها در ایران بودند با نظر کینه و خشم مینگریستند چنین وانمود کردند که مدرس نیز از دوستان نصرتالدوله است و از طریق او با انگلیسها ارتباط دارد. طرفداران سردارسپه برای مسجل ساختن این معنی وادار نمودند سندی به امضای مدرس ساختند که مقداری لیره برای مخارج لازمه از نصرتالدوله گرفته است. که بعداً مدرس آن را ... تکذیب کرد. به هر حال این سند موجب شد که از روی آن چند نسخه عکس گرفته شود و توسط روسوفیلها و سوسیالیست های مصنوعی که ظاهراً به صورت دوستی با دولت شوروی جلوهگری میکردند، ولی باطناً آلت اجرای سیاست استعماری در ایران بودند و بالاخره با انگلیسها ارتباط داشتند، عکسها را به سفارت شوروی برده و در اطراف شخصیت مدرس و فراکسیون اقلیت اظهار شک و تردید نمودند. روی همین اصول هم دولت شوروی فریب این دسته روسوفیل نماها را خورده نسبت به فراکسیون اقلیت و لیدر آن کاملاً سوءظن داشتند. مدرس چون میدانست که در طول زندگانیاش در پایتخت، مردم او را به خوبی شناخته و میدانند که سند مجعول است مدتی سکوت اختیار نمود ولی پس از آنکه انتخابات تهران پایان پذیرفت برای آنکه به سازندگان سند اثبات نماید که زحمت بیهود های متحمل گردیدهاند تکذیبنامه ... را به همان روزنامه طوفان که سند مجعول را درج کرده بود فرستاد که در آن روزنامه هم منتشر گردید.» (مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۳، صص ۲۷ و ۲۸)

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۲۳۰، ۶۴۵ و ۶۴۶.

۴- بهار (ملکالشعرا)، تاریخ مختصر احزاب...، ج ۱، ص ۳۲۸. خبر های بعدی حکایت از آن داشت که «پنج دِه که دو فرسخی شهر است به کلی منهدم [شد]؛ دو هزار [و] دویست نفر مردند؛ یکصد نفر زخمی و اغلب شهر شکست برداشته قابل سکونت

نیست. فوری نایبالایاله [و] امیرلشکر حرکت کردند. با پیشکار مالیه کمیسیون ترتیب دادند. فوری نعشها [را] دفن کردند [و] زخمیها مشغول معالجه هستند و مشغول جمع‌آوری اثاثیه مردم و حفظ زراعت هستند.» (امیربهادر، خاطرات جعفرقلی خان...، ص ۹۳).

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰-۳۷-۳۱-۱۳۰۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۴، ص ۴۲.

۷- همان، پ ۶۳، صص ۹۶ و ۹۷؛ پ ۷۹، ص ۳۰؛ پ ۳۸، ص ۱۶.

۸- همان، پ ۱۰۸، ص ۶۶. با این که رضا خان، وزیر جنگ، پس از دریافت این خبر که حاکمان نظامی لنگرود و انزلی از تشکیل هر اجتماعی برای انتخابات مجلس پنجم جلوگیری میکنند، دستور آزادی مشروط این تجمعات را داد، اما پس از دیدن این گزارش به یاوراحمد خان آجودان تیپ شمال نوشت: «بایستی اهالی را وادار نمایید که با مبلغین مرام بالشویکی مخالفت و اظهار تنفر نموده و در دفع آنها اقدام نمایند.» (همان، پ ۱۰۸، ص ۶۵).

و آمد و رفتها و تبلیغاتی که میشود با ذکر نظریات خودتان مفصلاً ارسال دارید.»(۱)

 حکومتی کوچک برای برادر امیرمؤید

رضا خان وزیر جنگ امروز به حاکم مازندران دستور داد که «یکی از حکومت های جزء حوزه حکمرانی خودتان را به برادر امیرمؤید واگذار نمایید.»(۲) این دستور ظاهراً بر اساس توافقی بود که رضا خان با امیرمؤید برای رفع اختلافات فیمابین کرده بود.

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس، امروز به ریاست مؤتمنالملک تشکیل جلسه داد. مؤتمنالملک در بیانات قبل از دستور، از وفات حاجمیرزاعلیمحمد دولتآبادی ابراز تأسف کرد و در وصف وطنخواهی او جملاتی گفت و افزود: «اختلافات مسلکی در مراودات شخصی ایشان خللی وارد نمیآورد.» مراسم تشییع جنازه علیمحمد دولتآبادی امروز از مسجد سراجالملک و با حضور رئیسالوزراء، هیأت دولت، نمایندگان مجلس و گروه هایی از مردم صورت گرفت و در ابنبابویه شهر ری دفن شد.(۳) علیمحمد دولتآبادی نماینده مجلس شورای ملی بود که پس از یک ماه بیماری درگذشت.

 اظهار نارضایتی وزیر جنگ از عمادالملک

رضا خان وزیر جنگ امروز در تلگرامی به صولتالدوله سردارعشایر نوشت که از رفتار عمادالملک «نماینده قشقایی» در مجلس شورای ملی راضی نیست. «دو سه مرتبه رفتار خلاف انتظار» از او مشاهده شده است. رضا خان پیش از این، توصیه عمادالملک را به سردارعشایر کرده بود که با این تلگرام آن را منتفی کرد؛ اما به جزئیات نارضایتی خود اشاره ننمود.(۴)

 بمباران ایل پشتدر

بنا به گزارش فرمانده قوای ساوجبلاغ، هواپیما های انگلیسی محل سکونت طایفه عباسمحمودآقا، یکی از رؤسای ایل پشتدر، را بمباران کرده، آنها را به مسلسل بستهاند. «پشتدریها، مخصوصاً دسته عباسمحمودآقا فوقالعاده متوحش و مشغول کوچ هستند.» امیرلشکر شمال غرب با ارسال این گزارش به وزارت جنگ از آمدن طایفه یاد شده به سردشت که زمین های اطراف آن را در تصرف دارند ابراز نگرانی کرد، چرا که در پادگان سردشت فقط بیست نظامی حضور دارد.(۵)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷۰-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۱، ص ۳۰.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۳۷۴، ص ۱. سیدعلیمحمد دولتآبادی سومین فرزند حاجیمیرزاهادی مجتهد دولتآبادی است که در ۱۲۸۵ق در دولتآباد (مرکز بخش برخوار اصفهان) به دنیا آمد. تحصیلات ابتدایی را در اصفهان خوانده، همراه برادرانش

احمـد، حـاجی میرزایحیی و سـیدمهدی به عتبات عالیات رفته مـدتی در آنجا علوم دینی و فلسـفی را یاد گرفت. مـدتی هم در تهران درس خوانـد. از اسـتادان پرآوازه وی ملامحمـد کاشـی (آخونـد کاشـی)، جهـانگیر خـان قشـقایی، میرزای آشتیـانی، علمالهدی کلباسـی و سـیدابوالحسن جلوه در خور ذکر هسـتند. از آغاز تشکیل احزاب سیاسی در شمار مؤسسین و لیدر حزب اعتدال بوده، به همراه افرادی چون سـیدمحمدصادق طباطبایی، صوراسـرافیل، سـیدحسن مدرس در پیشرفت نهضت مشروطیت کوشـیده است. به همراه بسـیاری از مردم تهران که برای مقـابله بـا هجـوم قشون روس در ۱۳۳۲ق به قم و کرمانشـاه مهاجرت کردند، تهران را ترک کرد و به جمع مهاجرین پیوسـته برای تشـکیل دولت موقت ملی در کرمانشاه تلاش زیادی از خود نشان داد. دولتآبـادی در دوره چهـارم مجلس شورای ملی نماینـدگی مردم لرسـتان را پـذیرفت، اما پیش از آنکه دوره آن مجلس به پایان برسـد، دچار بیماری قلبی شـد و چراغ عمرش در ۸ شوال ۱۳۴۱ خاموش گشت. مجتبی، مصـطفی و جواد فرزندان اویند. همچنین از وی خـاطراتی به جـا مانـده که پس از مرگش به زیور طبع آراسـته شـد. (دولتآبـادی، «روانشـاد حاجیسـیدعلیمحمد دولتآبادی و...»، ص ۱۲؛ مهدوی، تذکره القبور یا دانشمندان...، ص ۵۳۱).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۹، ص ۲۵.

۵- همان، پ ۳۹، صص ۷۹ و ۸۰.

ص: ۱۲۱

 یکشنبه

۶ خرداد ۱۳۰۲

۲۷ مه ۱۹۲۳

۱۰ شوال ۱۳۴۱

 ممانعت روسیه شوروی از حمل کالا های آلمانی به ایران

بنابر اطلاعات محرمانه رسیده به وزارت امور خارجه، بنگاه اقتصادی ونشترك روسیه، اجازه حمل کالا های آلمانی را از خاك روسیه به ایران نخواهد داد، مگر این که کالا های یاد شده توسط ونشترك یا شرکت مختلط روسی - آلمانی به ایران حمل شود. در دیداری که «آدنو» عضو ونشترك با کنسول آلمان در تفلیس داشت، ضمن اظهار این نکته گفته است روسیه در ایران مقاصد دیگری غیر از مسائل اقتصادی دارد. «ایران و [بلکه] کلیتاً تمام مشرق زمین میدان مبارزه بلشویسم با سرمایهداری و امپریالیسم است [و] نظر به همسایگی روسیه [با ایران] ناچار است که ایران را از حیث اقتصادی و سیاسی در تحت تبعیت خود درآورد و برای این مقصود بایستی که بازار ایران را در دست داشته و انگلیس را خارج نماید.» گزارش این مذاکرات که بین دو مقام خارجی در تفلیس صورت گرفته و به وزارت خارجه آلمان فرستاده شده، معلوم نیست چگونه به دست مقامات ایرانی افتاده است. نظر به اهمیت موضوع متن کامل گزارش کنسول آلمان در تفلیس به وزارت امور خارجه آلمان، در پاورقی میآید.(۱)

 مراقبت از اسلحه های ارسالی از آلمان

رضا خان وزیر جنگ امروز در تلگرامی به سرهنگ اسماعیل خان نماینده اعزامی وزارت جنگ به آلمان برای انتقال اسلحه های خریداری شده از این کشور به او هشدار داد که مراقب اسلحه های منتقل شده از هامبورگ که قرار است از طریق روسیه به ایران بیاید، باشد «چون فعلاً روابط با روسها چندان روشن نیست.»(۲)

 تشکیل گروه تروریستی در کرمانشاه

بنابر تلگرامی که امیرلشکر غرب امروز به وزیر جنگ فرستاد، روسها توسط میرزاابراهیم خان منشی کنسولگری روسیه در کرمانشاه مشغول تشکیل گروهی برای ترور کسانی هستند «که ضد منافع روسها کار میکنند.» احمد خان امیراحمدی در ادامه این خبر اطلاع داد که چند نفر قفقازی هم که هویت مشکوکی دارند، امروز توسط نظمیه دستگیر شدهاند. وی در پایان خواست میرزاابراهیم خان از منشیگری کنسول روسیه کنار رود.(۳)

 سانسور تلگرام های رئیس قشون بهبهان

یاورناصرقلی خان، فرمانده نظامیان مستقر در بهبهان، امروز اطلاع داد که تلگراف خانه بهبهان، تلگرام های ارسالی به شیراز را ابتدا به تلگراف خانه عربستان میفرستد تا از آن جا به اصفهان مخابره شود. و در این میان حاکم بهبهان نیز از مفاد آن باخبر میشود. «این رویه به کلی مخالف نظامات اداری و به علاوه باعث عدم حسن جریان امور و کشف و افشای اسرار و مطالب مهمه مخفیه و مآلاً نتایج سوئی را ایجاب خواهد نمود.»(۴) گفتنی است نماینده قشون در بهبهان که از اجزاء لشکر جنوب به شمار میرفت، اطلاعات خود را به تلگراف خانه شیراز میفرستاد تا متعاقباً از آن جا به اصفهان، مرکز لشکر جنوب، فرستاده شود. رفتن این اطلاعات به تلگراف خانه خوزستان نشان از سانسور اطلاعات توسط شیخ خزعل و عوامل او دارد.

 آمدن حاکم جدید کرمانشاه و نرفتن حاکم قدیم

سردارعظیم، که پیش از این حاکم زنجان بود، برای حکمرانی کرمانشاهان انتخاب شد و اینک در همدان است تا به کرمانشاه برود، اما قائممقام حاکم فعلی «اظهار مینماید که از طرف دولت به من امری نشده» است و همچنان مشغول حکمرانی است. حکم سردارعظیم مخابره نشده است. امیرلشکر غرب با فرستادن این خبر به وزیر جنگ نوشت: «قضیه انتخابات [در کرمانشاهان] با نبودن حکومت [جدید] ممکن است اهالی را دچار زحمت نماید[!]»(۵)

 آخرین خبر های انتخاباتی از اصفهان

مفتش مخفی لشکر جنوب امروز گزارش داد که روحانیان «مسجد شاه» دستخطی به دست آوردهاند که سی سال پیش میرزامحمدحسن نجفی مجتهد (آقانجفی) نوشته است «حاج میرزاهادی دولتآبادی و میرزایحیی دولتآبادی لامذهب هستند.» اینک که یحیی دولتآبادی در اصفهان خود را نامزد انتخابات مجلس پنجم کرده است، روحانیان یادشده درصدد هستند نوشته آقای نجفی را چاپ کرده، توزیع کنند. خبر بعدی در مورد سوسیالیست های اصفهان بود. این گروه به تازگی علیه حکومت و وزیر جنگ مخالفخوانی میکنند؛ علت آن نپذیرفتن نماینده حزب سوسیالیست در انجمن نظار بوده است. مفتش مخفی لشکر جنوب یک خبر غیرانتخاباتی هم داشت که از مسائل روز شهر اصفهان بود. «اتحادیه تجار، اتحادیه فلاحین و... جداً محرک دلال هایی که جهت آزاد نمودن شیره تریاک مشغول اقدامات و تلگرافات هستند شده و ضمناً اظهار داشتهاند چنانچه امنای دولت در این کار مسامحه کنند، مجدداً در تلگراف خانه متحصن خواهیم شد.»(۶)

 خلع سلاح ناقص در خلخال و طوالش

به گزارش یکی از آگاهان محلی خلع سلاحی که به سرپرستی سلطان عماد همایون در منطقه خلخال و طوالش صورت گرفته،ناقص و ناکارآمد بوده است. سلاح هایی که از اتباع «مرحوم سردارمقتدر» جمعآوری شده، نوعاً اسلحه خوانین دیگر و رعایای آنان است. آنها این سلاحها را تحویل داده به اسم خود رسید میگیرند. «خوانین [مقابل] بیم آن دارند که اسلحه کل طوالش... گرفته شود آن وقت برای کسان [سردارمقتدر] اسلحه باقی بماند و به موقع خود مجدداً مشغول چاپیدن و قتل و غارت بشوند.»(۷) وی در بخش دیگری از این گزارش به مکاتبات مسئولان وزارت جنگ با سلیمانپاشا خان پسر سردارمقتدر، که یک نوجوان ۱۳ ساله است، انتقاد کرد و نوشت که از این مسئله سوءاستفاده میشود و برای نمونه اخیراً به امضاء سلیمانپاشا خان نام های به رئیس تیپ مستقل شمال نوشته شد و در آن تقاضای حفظ تعدادی سلاح برای محافظت از اغنام و احشام شد

که متقابلاً موافقت هم به عمل آمد!(۸)

 تحویل سلاح های سنگین سردارعشایر به قشون

سردارعشایر صولتالدوله سلاح های سنگین خود را تحویل قشون فارس داد. این سلاحها شامل سه عراده توپ و یک مسلسل بود. قرار است قشون فارس توپ خانه قوامالملک را هم

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۵۹ تا ۲۶۳-۵۲-۳۶-۱۳۰۲. «ترجمه سواد راپرت ژنرال قونسول آلمان در تفلیس به وزارت خارجه برلن. در طی یک مذاکره خصوصی طولانی آدنو عضو ونشترک و شرکت ارکس به من اظهار داشت که مادامی که تجارت خانه های آلمانی حاضر نشوند که امتعه خود را به مؤسسات دولتی روس یا مختلط برای صدور واگذار کنند حمل مالالتجاره آلمانی به ایران از راه روسیه قطعاً ممنوع است. دولت روسیه در ایران مقاصد دیگری غیر از مقاصد اقتصادی تعقیب میکند. ایران و کلیتاً تمام مشرق زمین میدان مبارزه بلشویسم با سرمایهداری و امپریالیسم است. نظر به همسایگی، روسیه ناچار است که ایران را از حیث اقتصادی و سیاسی در تحت تبعیت خود درآورد و برای این مقصود بایستی که بازار ایران را در دست داشته و انگلیس را خارج نماید. ولی آلمان یا دولت سرمایهدار دیگری هم نباید مستقلاً تجارت داشته باشند بلکه باید محصولات خود را از راه کانال های روسی حمل نمایند. و نظر روسها هم در قرارداد با «ونکهوس» همین است. دولت مسکو ابداً خیال ندارد به مؤسسات آلمانی اجازه عملیات مستقل بدهد. آنچه که حمل میشود باید در تحت بیرق سویت باشد؛ برای آنکه ایرانیان تصور کنند که امتع های که به آن محتاج میباشند از روسیه میآید. دولت روسیه برای آنکه بازار ایران را انحصار به خود بدهد، قند، پارچه، گندم، کبریت و مواد شیمیایی به شمال ایران وارد خواهد کرد؛ هر چند به ضرر باشد، زیرا که مقصود سیاسی یعنی دور کردن سایر دول از ایران بای نحوکان باید حاصل شود؛ حتی اگر روسیه قادر به تهیه بعضی از امتعه نباشد متاع لازم را از خارج تهیه میکند و برای این مقصود میخواهند آلمان را جلب نمایند و میل دارند که با آنها کمک کنیم برای اینکه ایران را تصرف نمایند ولی حاضر نیستند که آلمان را با خودشان در ایران ببینند. هرگاه تجار آلمانی، فرانسوی، ایطالیایی و غیره به واسطه سد راه باطوم و انحصار ترانزیت منافع آنها به مخاطره افتاده است متوجه طرابوزان یا راه دیگری بشوند برای بلشویکها اسباب زحمت خواهد بود ولی آنها مصمم هستند که به هر قیمتی که باشد در میدان رقابت مبارزه نمایند و رقبای خود را به زمین بزنند؛ چنانکه روسیه از خارجه قند خریده و به ضرر، به ایران میفروشد، برای زمین زدن قند بلژیک و چک. ونشترک حاضر است قندی را که صادر میشود از مالیات معاف بدارد. از طرف دیگر روسها میخواهند که محصولات ایران را دریافت نمایند برای اینکه ایرانیان به معامله با روسیه جلب شوند و در ضمن البته میخواهند که نواحی دارای مواد اولیه را که در تحت نفوذ مغرب نیست از برای خود تأمین نمایند و یکی از علل معامله روسها با ترکستان و قفقازیه به طور کلی همین است. از تجاری که به روسیه آمدهاند (حاجی قزوینی و رفقای او) همان قدر ناراضی هستند که سابقاً از تقیزاده شاکی بودند زیرا که تجار ایرانی طرفدار تجارت آزادند و آن را شرط موافقت بین روسیه و ایران میدانند ولی مسکو به هیچوجه نمیخواهد این مسئله را قبول نماید. کنت شولنبرگ [وزیرمختار آلمان در تهران] تازگی خبر داده است که قرار بین ونکهوس و روسیه هنوز قطعی نیست و آدنو مدعی بود که قراری داده شده است. خیلی متشکر خواهم بود از دریافت اطلاعاتی راجع به این موضوع؛ زیرا که نتیجه آن برای استقرار روابط با ایران اهمیت زیادی دارد. فرستادن خوشتاریا و بودو

مدی وانیس (Budu Mdiwanis) به ایران نظریات اقتصادی و سیاسی بلشویکها را نسبت به ایران واضح میسازد. روسها خیلی مایلند که بین استاندارداویل و کمپانی انگلیس و ایران مخالفت هایی حاصل شود؛ در حالتی که خوشتاریا حقوق خود را ثابت میکند. در هر حال روسها منتظرند که آب گلآلود شده ماهی بگیرند. وزن دنک.» (همان)

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۶، ص ۳۷.

۳- همان، پ ۶۲، ص ۷۹. رضا خان پس از دریافت این تلگرام به امیرلشکر غرب نوشت که عملیات مشابهی هم در مرکز شروع شده، به هر حال «بایستی در جلوگیری و ممانعت از عملیات آنها جدیت کامل به عمل» آید. برای برکناری میرزاابراهیم خان نیز وزارت جنگ با وزارت امور خارجه مکاتبه کرد. حتی رضا خان با ذکاءالملک وزیر امور خارجه در هیأت دولت در این باره گفتوگو نمود، اما وزارت امور خارجه در نام های نوشت که نیازمند «دلایل مثبته و مدارک صحیحه» است.

۴- همان، پ ۱۶، ص ۱۷۵۹.

۵- همان، پ ۷۵، ص ۹۱. رضا خان وزیر جنگ به امیرلشکر غرب دستور داد قائممقام را حرکت دهد و از کرمانشاه خارج کند. «تأخیر وصول حکم سردارعظیم و احضار قائممقام شاید به مناسبت استعفای کفیل وزارت داخله بوده» باشد. البته نام های هم به مستوفیالممالک رئیسالوزراء نوشته شد و از او درخواست گردید حکم سردارعظیم را برای حکومت کرمانشاه صادر کرده، قائممقام را متعاقباً فرابخواند.

۶- همان، پ ۱۶، ص ۳۲۰.

۷- همان، پ ۸۴، ص ۸.

۸- همان، پ ۸۴، ص ۱۰.

برای الحاق به قشون مطالبه کند.(۱)

 ادعای سفارت ترکیه عثمانی به اغفال شدن نظامیان خود توسط اقبالالسلطنه

سفارت ترکیه عثمانی کتباً شکایت کرد که گروهی از نظامیان آن کشور توسط خوانین ماکو اغفال شدهاند. این موضوع امروز به اقبالالسلطنه منعکس و به او گفته شد: «با روابط ودادیه که بین دولتین برقرار میباشد لازم است... فراری های ترکیه را عودت»(۲) دهید.

 تخصیص بودجه برای بیمارستان مظفری

در پی تقاضای وزیرمختار ایران در ترکیه عثمانی برای رونق بخشیدن به «مریض خانه مظفری» در اسلامبول؛ وزارت معارف در نام های که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد از تخصیص یک هزارتومان کمک خرج برای بیمارستان مظفری خبر داد که در بودجه سال جاری در نظر گرفته شده است.(۳)

 نفرت مردم از برخی نامزد های مجلس

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، در تلگرامی به وزیر جنگ، ضمن ابراز اطاعت از دستور های انتخاباتی رضا خان، یادآور شد «در بعضی نقاط تنفر عامه به طوری نسبت به کاندیداها علنی است که مساعدت با آنان باعث بدبین شدن اهالی نسبت به قشون میشود.» وی افزود با این حال در انتخابات شیخ الاسلام از ملایر کوشش خواهم کرد. امیرلشکر غرب همچنین درباره جایگزین کردن نامزدی جدید به جای صدرالاشراف که از وزارت جنگ دستورش صادر شده بود، نوشت که زمینه های لازم برای انتخاب صدرالاشراف فراهم شده، و اینکه بسیار مشکل است که آنها را از بین برد و برای شخص دیگری تدارک دید، «زیرا به طوری که خاطر مبارک مستحضر است بایستی با ن هایت مهارت در پرده شروع به اقدام نمود.»(۴)

 شمارش آراء صندوق های تهران

امروز شمارش آراء مردم تهران در مدرسه نظام شروع شد.(۵)

 نرسیدن مجلس به حدنصاب

امروز برخی از نمایندگان مجلس از حضور در صحن خودداری کردند و شمار آنها برای شروع جلسه به حدنصاب نرسید. روزنامه ایران با درج این خبر ابراز عقیده کرد: «چند نفر از نمایندگان میل ندارند دیگر مجلس تشکیل شود.»(۶)

 بخشنامه وزارت مالیه

بخشنام های از طرف وزارت مالیه به دوایر ذیربط خود ابلاغ شد که تاریخ به کار رفته در مراسلات فقط تاریخ شمسی باشد.

در این بخشنامه دستورات دیگری برای ثبت دقیق سالها ذکر شده بود تا شبه های به اسناد رسمی دولت وارد نشود.(۷)

۱- همان، پ ۱۶، ص ۲۶۴.

۲- همان، پ ۸۱، ص ۱۱۹.

۳- اسنادی از روابط ایران و ترکیه...، صص ۳۱۳ و ۳۱۴.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۲۵۸.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۳۷۴، ص ۲.

۶- همان، شم ۱۳۷۵، صص ۱ و ۲.

۷- روزنامه مرد آزاد، شم ۶۳، ص ۳.

 دوشنبه

۷ خرداد ۱۳۰۲

۲۸ مه ۱۹۲۳

۱۱ شوال ۱۳۴۱

 برآشفتگی امیرلشکر غرب از مطالب برخی جراید

پس از شکستی که لشکر غرب به فرماندهی احمد خان امیراحمدی در رویارویی با سرداررشید متحمل شد، اینک برخی از جراید محلی و کثیرالانتشار با پرداختن به این موضوع عصبانیت امیرلشکر غرب را فراهم کردهاند. در این میان جریده شعله و پیکان علیه وی مقالاتی درج کردند که به قول امیرلشکر «به کلی عملیات این مدت این جانب را فلج نموده»اند. این موضوع زمانی اهمیت پیدا کرد که نسخه هایی از این نشریات در منطقه توزیع شد «و علناً در مجالس و معابر با حالت سخرهآمیزی قرائت و در اطراف آن اظهار عقیده مینمایند.» این مسائل باعث شد که امیراحمدی امروز در سه تلگرام جداگانه به وزارت جنگ از موضوع شکایت کرده، خواستار بسته شدن در این جراید شود. وی در یکی از این تلگرامها به وزارت جنگ پیشنهاد کرد با اشاعه متنی تهدید شود اگر این دو نشریه به «بیهودهسرایی های» خود ادامه دهند، «افراد لشکر غرب از خدمت کنارهجویی و مقدرات اهالی را به خود آنها واگذار خواهند نمود.»(۱)

 مأموریت جدید سالارنظام در شمال کشور

به دنبال رسیدن گزارش هایی از فعالیت روسها در مناطق ترکمننشین ایران و اشاعه تبلیغات بلشویکی همراه با اخلال در امور داخلی ایران، سرهنگ سالارنظام از طرف وزارت جنگ راهی استرآباد شد. وزیر جنگ این خبر را امروز به اطلاع محمدحسین آیرم رساند. وزارت جنگ معتقد بود «روسها خیال دارند اوضاع گذشته گیلان را در صحرا تجدید نموده، احسان الله[خان دوستدار] و سایر انقلابیون را به آنجا بفرستند.» کنسول روس در این جهت فعال بود. منابع محلی هم خبر دادند که «مینسکی» کنسول روس که یک هفته پیش برای تبلیغ میان ترکمان های گمیشتپه به آن منطقه رفته و دو هزار و پانصد تومان انعام به «رؤسای یموت» داده بود، امروز به استرآباد بازگشت.(۲)

 تهدید انگلیس به گرفتن غرامت از ایران

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در تهران، امروز در نام های به ذکاءالملک وزیر امور خارجه از تردد کشتی های عادی ایرانی در دریاچه ارومیه شکایت کرد و آن را حق ایران ندانست. «اخیراً... جهازات بخاری و بادی برای حمل و نقل مالالتجاره راجع به راهآهن تبریز به جلفا(۳) روی دریاچه به کار انداختهاند و حال آن که این مسئله با قرارداد دولت علیه با تجارت خانه بوداغیانس و استیونس (Boudaghiantz and Stevens) که بر طبق آن قایق های دولتی بایستی فقط برای حمل

مهمات و ذخایر نظامی استعمال شوند مخالفت دارد.» لورن تهدید کرد غرامت این مسئله مطالبه خواهد شد، با این حال امیدوار است تا یک هفته به این قضیه خاتمه داده شود.(۴)

 درخواست صورت مذاکرات مقامات ایران با مسئولان انگلیسی

در پی احضار مفتاحالسلطنه وزیرمختار ایران در لندن به وزارت امور خارجه انگلیس و شکایت و اعتراض نسبت به عدم پرداخت دیون ایران (ر.ک: ۲۳ فروردین) ذکاءالملک امروز در نام های به وزارت مالیه خواست صورت مذاکرات مدیرالملک و فهیمالملک با وزیرمختار انگلیس را به وزارت امور خارجه بفرستد تا از جزئیات گفت و گوی آنان درباره دیون ادعا شده باخبر شود. مدیرالملک و فهیمالملک هر دو در زمان وزارت مالیه خود، نشست هایی در این باره با وزیرمختار انگلیس داشتند.(۵)

 اخباری از زلزله تربت

پس از زلزله مهیب پنجم خرداد در تربت، پسلرزه ها دیروز و امروز ادامه داشت. «لاینقطع زمین متزلزل است.» مسئولان محلی در کار یافتن اجساد و دفن آنها هستند. «امروز هم عد های دیگر عمله و چند نفر غسال و غساله و مقداری آذوقه و چندین توپ پارچه برای کفن از طرف حکومت به اتفاق مأمورین مخصوص به ... [تربت] فرستاده شد. حالت عموم خیلی بد و بهت غریبی عامه را فرا گرفته بازار و دکاکین تعطیل، تمام زن و مرد در باغات اطراف پراکندهاند. هیچیک از ابنیه شهر قابل سکونت نیست. تمام باید از بنیاد برداشته شده ثانیاً ساخته شود. قراء منهدمه اطراف تمام سکنه و مواشی آن تلف شده زراعاتشان هم به واسطه عدم صاحب و سرپرست از میان خواهد رفت... عفونت اجساد لاشه های مواشی قراء منهدمه مذکوره تمام اطراف آن نواحی را عفن نموده است... میزان تحقیقی تلفات به غیر از مجروحین که تاکنون تحصیل شده است به قرار ذیل است: قریه ملکی ۳ نفر - گوجو ۴ - بالا ولایت ۲۰- مرتضویه ۴۰۰- توزان ۹۰۰- خورق ۵۰۰- جعفرآباد ۲۴- جمع باقی دهات و شهر کلیه: ۲۲۱۹ نفر است.»(۶)

 ابراز تأسف شومیاتسکی از زلزله تربت

شومیاتسکی، وزیرمختار روسیه شوروی در ایران، به مناسبت وقوع زلزله در تربت، امروز به وزیر امور خارجه ایران تسلیت گفت و از فاجع های «که به ملت دوست ایران وارد آمده است» ابراز تأسف کرد.(۷)

 نظر تازه حاکم مازندران نسبت به نامزد های این ولایت

امیراکرم حاکم مازندران امروز در تلگرامی برای وزیر جنگ، نوشت: «اهالی از وکالت شیخ العراقینزاده و نجات ناراضی» هستند. وی بلافاصله پیشنهاد کرد «سیدمیرزاعلی و معتصمالملک... که علاقهمند به مملکت و حضرت اشرف اعظم [رضا خان] هستند در این دوره انتخاب شوند» بهتر است. رضا خان هم پاسخ داد اگر این هایی که اسم میبرید «انقلابی و بالشویک نیستند... برای وکالت نامزد»شان کنید.(۸)

□ حاکم جدید تنکابن

لواءالدوله، که پیش از این دو دوره نماینده مجلس شورای ملی بود، به سمت حکومت «محال ثلاثه تنکابن» منصوب شد.(۹)

□ لزوم اهمیت دادن ایران به بیلهسوار

نبیلالدوله، کارگزار آستارا و رئیس جدید کمیسیون سرحدی ایران در بیلهسوار، امروز به وزارت امور خارجه نوشت که ایران هم به اندازه روسیه شوروی باید به ناحیه مرزی بیلهسوار اهمیت بدهد و با وسایلی چون پست و تلگراف و تلفن آن را به مرکز مرتبط کند. وی نوشت حال که [ظاهراً] امنیت برقرار است

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۴، ص ۴۰؛ همان، پ ۶۲، صص ۱۰۵ تا ۱۰۹. رضا خان در پاسخ به برآشفتگی امیرلشکر نوشت: «در صورتی که عملیات شما با این [نوع نوشته ها] فلج میشود بهتر است چنین قشونی نبوده و عملیاتی هم نشود.» در هر حال [نشریه] شعله توقیف شد. (همان، پ ۶۲، ص ۱۰۴).

۲- همان، پ ۱۰۸، صص ۴۶ و ۴۷؛ مقصودلو، مخابرات استرآباد، ج ۲، ص ۸۶۶.

۳- این راهآهن از مبدأ تبریز شروع و در صوفیان، شش فرسخی تبریز دو رشته میشد؛ یکی به طرف جلفا میرفت و دیگری به طرف شرف خانه واقع در کنار دریاچه ارومیه. این خطآهن توسط روسها و در زمان جنگ بینالملل احداث شده بود و برای قشونکشی آنها مورد استفاده قرار میگرفت. «قوای امپراطوری روسیه برای اشغال نواحی شمال غرب ایران و حرکت از حدود غربی آن به کردستان به وسیله این خط تسهیلاتی داشتهاند. در شرف خانه که در ساحل شمالی دریاچه ارومیه واقع است انبار های مهمات و تجهیزات و ارزاق مهمی تأسیس کرده بودند و محصولات یکسره از قفقاز به این انبارها حمل میشدهاند. این خط که در زمان جنگ و با عجله ایجاد گردیده بود فعلاً به طوری که بایست استفاده مطلوب نمیداد. لکوموتیوها به واسطه نبودن نفت سیاه اجباراً با هیزم گرم میشدند و با کمال سختی قطار را میکشیدند. اغلب به واسطه شیب زیاد قوه کشش آنها از کار بازمانده و قطار ایستاده و با پیاده شدن مسافرین و ریختن شن زیر چرخها مجدداً حرکت میکرد.» (درخشانی، خاطرات سرتیپ علیاکبر...، ص ۱۴۴).

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۱-۱۱-۳۹-۱۳۰۲.

۵- همان، ۴-۳۷-۳-۱۳۰۲.

۶- بهار (ملکالشعرا)، تاریخ مختصر احزاب ...، ج ۱، ص ۳۲۹. سرکنسول انگلیس در مشهد نیز درباره این حادثه نوشت: «مجتهد معروف صدرالعلما ساکن روستای مرتضویه با هفت اولادش کشته شدهاند. پنج روستای مرتضویه، کوزان، خورق، تقیآباد و کج درخت با خاک یکسان شده است و به جز چند نفر تمام اهالی آنها زیر آوار ماندهاند. تربت حیدریه به شدت آسیب دیده. مردم روستا های ویران شده محل خود را ترک کرده و زیر قالی و گلیم و درختها زندگی میکنند. بر اساس ارقام رسمی ارائه شده از طرف والی و کارگزار تعداد کشتهشدگان ۲۲۱۹ و زخمیها ۱۷۰ نفر است. در میان زخمیها ۵۰ نفر احتیاج مبرم به مداوا در بیمارستان دارند. حکومت مرکزی مبلغ ۲۰۰۰ تومان برای درمان و خوراک مجروحان و همچنین کفن و دفن کشتهشدگان در نظر گرفته است.» (فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، صص ۴۸۷ و ۴۸۸).

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲-۱-۴۴-۱۳۰۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۶۳۹ و ۶۴۰.

۹- روزنامه ایران، شم ۱۳۷۵، ص ۲.

«روزی نیست که یکی دو قتل در داخله روسیه یا نقاط سرحدی واقع نشود... سالدات های روس بیحقوق گرسنه به حدود ایران آمده، مواشی میبرند.» وی استقرار کامل امنیت در این منطقه را ضروری دانست و خواست که بودج های هم برای آن پیشبینی شود.(۱)

 مشکلات جدید ایرانیان در ترکیه عثمانی

وزیرمختار ایران در اسلامبول امروز درباره «بیاعتدالی و فشار مأمورین دولت ترک نسبت به اتباع» ایران در آن کشور نام های به وزارت امور خارجه فرستاد و نوشت که هنگام تحقیق درباره تابعیت ایرانیان «انواع و اقسام فشار و زحمت» به آنان تحمیل میشود. اگر آنان نتوانند به پرسش های مکتوب مأموران دولتی پاسخ دهند، جلب و به محکمه برده میشوند. وی افزود با این وسیله نتیجه میگیرند که هویت آنان مشکوک بوده و بالاجبار باید تابعیت ترک را بپذیرند. وزیرمختار ایران خواستار مذاکره مسئولان وزارت خارجه با سفارت ترکیه عثمانی در تهران شد.(۲)

 پان ترکیسم، رسولزاده و گزارش سفارت ایران در اسلامبول

وزیرمختار ایران در اسلامبول امروز همراه با نام های به وزارت امور خارجه، پیرو گزارش پیشین خود «در خصوص عملیات ترکها و تبلیغاتی که برای جلب محبت ملل ترک زبان قفقاز و سرحدات دولت ایران در تحت لوای پان ترکیسم مینمایند» کتابی نیز فرستاد. این کتاب نوشته «رسولزاده معروف که در طهران روزنامه ایرانو را مینوشت» است که اخیراً در اسلامبول منتشر شده است. وزیرمختار ایران نوشت این مهمترین کاری است که رسولزاده در چند سال اخیر کرده. او «خود را وابسته به حکومت آذربایجان قفقاز نموده و برای اتحاد و استقلال اقوام ترک پروپاگاند هایی شروع نموده.» در این کتاب رسولزاده مینویسد که ملل ساکن در دو طرف رود ارس نمیتوانند نام خود را ایرانی بگذارند و تحت نفوذ زبان و اخلاق فارسی باشند؛ او حتی برخی از شعرای ترک مانند فضولی را بر سعدی و فردوسی و حافظ برتری میدهد. وزیرمختار ایران در پایان پیشنهاد کرد این کتاب توسط بزرگان تاریخ و زبان فارسی ترجمه شده، مورد توجه قرار گیرد و برای پاسخ دادن به آن آثاری مستدل پدید آید.(۳)

 موقعیت وخیم اتباع ایرانی ساکن بینالنهرین

بنابر گزارشی که امروز سرکنسول ایران در بغداد به وزارت امور خارجه نوشت «حکومت عراق هیچ حقوقی، ولو حق انسانیت و حیات برای ایرانیها رعایت نمیکند.» و با آوردن نمونه هایی از بیحرمتی عراقیها نسبت به ایرانیان نوشت: «تمام این وحشیگری و سختگیری برای این است که دولت [ایران] حکومت عراق را [به رسمیت] بشناسد.» وی در پایان از مسئولان خواست که به بهانه شیوع طاعون از مسافرت ایرانیان به بینالنهرین جلوگیری شود.(۴)

 توقف رأیگیری در لواسانات

در پی شکایات رسیده از منطقه لواسانات، هیأت نظار مرکزی، به حکومت و هیأت نظار لواسانات دستور داد انتخابات را متوقف کنند.(۵)

 نام های علیه سرگرد هال

روزنامه خراسان چاپ مشهد امروز نامه مشاورالممالک، ناظر برکنار شده اداره مالیه خراسان، را علیه سرگرد هال پیشکار مالیه خراسان چاپ کرد. سرگرد هال این گزارش را سراپا دروغ خواند و از حاکم خراسان خواست علیه نویسنده و مدیر روزنامه، اقدام کند.(۶)

سرگرد ملوین ادم هال مستشار مالی آمریکایی و همسرش در اواخر اسفند سال گذشته وارد مشهد شده بودند.

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۲-۹۷-۴۵-۱۳۰۲.

۲- همان، ۶۰-۱۷-۱۵-۱۳۰۲.

۳- همان، ۱۸-۳۶-۱۵-۱۳۰۲.

۴- همان، ۱-۲۵-۲۷-۱۳۰۲.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۳۷۵، ص ۲.

۶- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۴۸۸.

ص: ۱۲۵

 سه شنبه

۸ خرداد ۱۳۰۲

۲۹ مه ۱۹۲۳

۱۲ شوال ۱۳۴۱

 اعتصاب عمومی در بوشهر و استعفای حکمران بنادر

نارضایی عمومی مردم بوشهر از حاکم منطقه موجب تحصن، اعتصاب و تعطیلی اماکن کسب شد. موقعیت شهر به جایی رسید که یمینالممالک (اسد الله یمین اسفندیاری) در تلگرامی که امروز به وزیر جنگ فرستاد از او خواست با رئیسالوزراء صحبت کرده، استعفای او را که پنج روز پیش فرستاده، بپذیرد. او نوشت نه قشون با من مساعدت میکند، نه اختیاری در نظمیه دارم که بتوانم بر وضع موجود فائق شوم. او وضعیت پیش آمده را توطئ های دانست که برای برکناری او چیده شده است.(۱)

 نابسامانی مردم در ارومیه و سلماس

امیرلشکر شمال غرب که برای سرکشی به شهر های ارومیه، سلماس و خوی رفته، امروز خبر داد که «اداره خیریه» به دلیل نداشتن پول نمیتواند کمکی به اهالی ارومیه و سلماس بکند. وضعیت برخی اهالی رقتانگیز است. بیشتر اهالی زراعت ندارند؛ گروهی در کوچه ها بی سر و سامان و ویلان هستند.(۲)

 اعتراض دوباره انگلیس درباره حق کشتیرانی در دریاچه ارومیه

در پی اعتراضی که سر پرسی لورن در مورد تردد کشتی های تجاری ایران در دریاچه ارومیه به وزیر امور خارجه ایران نمود (ر.ك: ۷ خرداد) امروز بار دیگر وزیرمختار انگلیس به جلسات مقامات ایرانی با «مسیو بوداغیانس» بدون حضور نماینده شرکت «مستر استیونس» و بیخبر ماندن این سفارت خانه اعتراض کرد؛چرا که استیونس تبعه انگلیس است، پس «حقوق و منافع انگلیس سهواً مراعات نشده است.» لورن که از صحبت های رد و بدل شده در دو جلس های که مقامات ایرانی با بوداغیانس داشتند کاملاً ـ باخبر بود، با ذکر خلاص های از آن، در عین به رخ کشیدن تسلط اطلاعاتی خود به دولت ایران، نوشت این سفارت خانه حق خود را برای رد یا قبول تصمیمات اتخاذ شده محفوظ میدارد.(۳)

 دستور مؤاخذه رئیس گردان آباده

رضا خان، وزیر جنگ، امروز به امیرلشکر جنوب دستور داد امان الله خان رئیس گردان آباده را مؤاخذه کند؛ زیرا علیه انتخاب سردارفاخر حکمت از آباده برای مجلس پنجم اقداماتی میکند.(۴)

□ توصیه های انتخاباتی قوامالملک

قوامالملک امروز در تلگرامی که به رضا خان فرستاد با ارائه فهرستی از نامزد های مطرح در سطح ولایت فارس، به ویژه شیراز، نوشت که حتیالمقدور درباره صلاحیت آنها توصیه هایی به اهالی خواهم کرد.(۵)

□ تأسیس سرویس طیاره

وزارت امور خارجه در نام های به وزارت جنگ، گزارشی را که وزیرمختار ایران در آمریکا «در خصوص تأسیس سرویس طیاره در ایران» فرستاده بود، ارائه داد. در این گزارش چگونگی تربیت «شاگرد» در آمریکا برای این فن یاد شده بود.(۶)

□ دستگیری رافائیل در مازندران

رافائیل – که در منابع با دو لقب آشوری و ارمنی از او یاد شده – در مازندران دستگیر شد. رافائیل سال گذشته هنگام انتقال از کرمانشاه به تبریز موفق شد از غفلت همراهان نظامی خود سود جوید و فرار کند(۷)

□ دیدار دانشجویان اعزامی به اروپا با احمدشاه

امروز رضا خان، وزیر جنگ، به همراه ۴۵ صاحب منصبی که قرار است به عنوان دانشجو عازم اروپا شوند، با احمدشاه دیدار کرد. این گروه قرار است یکشنبه آینده به سرپرستی حبیب الله شیبانی حرکت کند. گفته میشود سرتیپ امان الله میرزا هم راهی اروپا خواهد شد.(۸)

□ روانه کردن یکصد مهاجر ارومی های به شهر خود

امروز یک صد نفر از مهاجران ارومی های که در تهران به گدایی روی آورده بودند، از سطح شهر جمعآوری، با تهیه شش دستگاه گاری و پرداخت مخارج راه روانه شهرشان شدند. «عکس تمام آنها را به ملاحظه این که عودت نکنند و دو مرتبه مزاحم دولت نشوند برداشتند.»(۹)

(تصویر) بوشهر، نمای ساحل

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۱، صص ۲۳ و ۲۴. برای آگاهی از زندگینامه یمینالممالک، ر.ک: همین کتاب، ج ۲، ص ۷۸.

۲– همان، پ ۳۶، ص ۳۹. پاسخی که به امیرلشکر شمال غرب داده شد این بود که وجه برای اهالی ارومیه و سلماس تخصیص داده شده، «مراتب را از شخص آمریکایی که از طرف مالیه برای همین کار اعزام شده استفسار نمایید.» (همان، پ ۳۶، ص ۳۸).

۳– اسناد وزارت امور خارجه، ۶۶ تا ۶۲– ۱۱–۳۹–۱۳۰۲.

۴– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۲۴.

۵- همان، پ ۱۷، صص ۵۲۰ و ۵۲۱. رضا خان در پاسخ به قوامالملک با اشاره به این که برخی از آنها را میشناسد، تلویحاً به توصیه های قوامالملک جهت داد و نوشت: «مقصود اصلی این است که مجلس آینده دارای نمایندگان صالح باشد[!]» (همان، پ ۱۷، ص ۵۱۹).

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶-۱۶-۳۶-۱۳۰۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۷، ص ۱. وزارت جنگ این بار نیز دستور داد او را به تبریز منتقل کرده، محاکمه کنند.

۸- روزنامه مرد آزاد، شم ۶۵، ص ۲.

۹- همان، شم ۶۶، ص ۲.

ص: ۱۲۶

 چهارشنبه

۹ خرداد ۱۳۰۲

۳۰ مه ۱۹۲۳

۱۳ شوال ۱۳۴۱

 یادداشت کارگزار بوشهر و تصحیح شمار نظامیان انگلیس

صدیقالملک کارگزار بوشهر در یادداشتی به وزارت امور خارجه با اشاره به این که تعداد نظامیان انگلیس مستقر در بنادر ایران در روزنامه ها ۱۷۰۰ نفر نوشته شده، اعلام میدارد که تعداد این نظامیان ۸۰۰ نفر است که نزدیک ۶۰۰ نظامی در بوشهر و بقیه در بنادر دیگر هستند. این نظامیان «سالی یکی دو مرتبه عوض میشوند و اخیراً هم» جابهجا شدهاند و تعداد آنها ثابت مانده است. وی اظهار امیدواری کرد این عده هم خاک ایران را ترک کنند.(۱)

 لو رفتن نامزد وزارت جنگ در اصفهان

وزارت جنگ محرمانه یمینالسلطنه را به عنوان کسی که باید از اصفهان راهی مجلس شود به حاکم اصفهان و امیرلشکر جنوب معرفی کرد و متعاقباً یمینالسلطنه راهی اصفهان شد، اما اخیراً «اتحادیه فلاحین» اعلانی در شهر منتشر کرده و یمینالسلطنه را نامزد وزارت جنگ معرفی کرده است. در این اعلان «از مشارالیه اظهار نفرت نمودهاند... محرک اصلی اقدامات فوق افتخارالسادات، شیخ محمدحسین قمش های، ادیب خراسانی، سیدمهدی صفوی، میرزاحسن سلطانی و... میباشند.» مفتش مخفی لشکر جنوب که این خبر را تهیه کرد در ادامه گزارش امروز خود افزود که همچنین از طرف دمکرات های تهران به دمکرات های اصفهان ابلاغ شده که در موضوع انتخاب شاهزاده سلیمانمیرزا آماده باشند، چرا که احتمال دارد وی از تهران صاحب اکثریت آرا نشود. در این گزارش آمده است خوانین بختیاری هم در پی انتخاب شدن حاجامینالتجار هستند.(۲)

 سومین تقاضای سیمیتقو برای گرفتن تأمین نامه

عبد الله طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، امروز در تلگرامی به وزارت جنگ گزارش داد که از ابتدای ورودش به آذربایجان، سیمیتقو سه بار نامه فرستاده و تقاضای تأمین کرده است. ظاهراً این تلگرام امیرلشکر شمال غرب به دلیل سومین نام های است که سیمیتقو ارسال کرده و طهماسبی دستور داده «به مراسلات او جواب ندهند و قاصد او را نیز نپذیرند.» او حتی دستور داد قاصد را دستگیر و تحت بازجویی قرار دهند.(۳)

 بار دیگر، میرزاابراهیم خان

احمد خان امیراحمدی امروز برای سومین بار علیه میرزاابراهیم خان، منشی کنسولگری روسیه در کرمانشاه، نام های به وزارت جنگ فرستاد؛ و اعلام کرد که وی در شهر شایع کرده وزیر جنگ درصدد کودتا است و میخواهد مقام سلطنت را در دست بگیرد.

میرزاابراهیم خان افکار عمومی را متزلزل کرده، زمینه فعالیت روسها را فراهم میکند. امیرلشکر غرب در پایان نوشت: «چنانچه تغییر او به وسیله مرکز ممکن نیست، اجازه فرمایید به دست اهالی از بین برود.»(۴)

 مکاتبه قوامالملک با وزیر جنگ درباره یک عراده توپ

قوامالملک در تلگرامی که امروز به وزیر جنگ فرستاد از آمادگی خود برای تحویل یک عراده توپ که در اختیارش است، خبر داد؛ اما افزود که این اقدام ممکن است در منظر عمومی خوشآیند نباشد و انگشت اتهام را به سوی من دراز

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۹-۲۲-۴۰-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۳۲۱. در واکنش به این ماجرا، اعلانی با امضاء رضا خان در اصفهان چاپ و منتشر شد و ضمن تکذیب موضوع، انتخابات آزاد را «حقوق مسلمه ملت» دانست! (همان، پ ۱۶، ص ۱۷۱۲)

۳- همان، پ ۴۱، ص ۱۵.

۴- همان، پ ۶۲، ص ۵۸. وزیر جنگ در پاسخ به این درخواست نوشت که جابهجایی یا برکناری او به عهده وزارت امور خارجه است. با این حال اگر «پیشنهاد شما ممکن باشد، ضرری ندارد.» (همان، پ ۶۲، ص ۵۷). وزارت امور خارجه برای برکناری میرزاابراهیم خان خواستار مدارکی از وزارت جنگ شده بود. (ر.ک: ۶ خرداد)

کنـد. وی تصـریح کرد که نمیخواهـد در ردیف طوایف و خوانین خلعسـلاح شـده قرار گیرد و چنین تلقی شود که تنبیه شده، مجبور به تحویـل یـک عراده توپ گشـته است. وی در پایـان نوشت که پنجـاه، شـصت هزار تومـان مالیات وصول نشـده سال گذشته، در صورت به خطر افتادن جایگاه او، به دست نخواهد آمد.(۱)

 مهاجرت اتباع ایرانی از روسیه به وطن

قوانین مالیـاتی دولت روسـیه شوروی در حـال فراری دادن اتبـاع ایران و ترکیه عثمانی به کشور هایشان است. کنسول ایران در نخجوان مینویسـد که این افراد بـا فروش دارایی هـای خود در حـال بـازگشت به موطن خود هسـتند. آخرین قطاری که به مرز جلفا رفت «سه واگن اتباع دولت علّیه» بودند که به طرف ایران رفتهاند و باز هم متدرجاً میآیند و میروند.(۲)

 تعویق رأیگیری در قزوین

حـاکم قزوین خبر داد پس از توزیع تعرفه هـا در شـهر، «انجمن نظـار قزوین» اسـتعفا داد. «فعلاً اسـتعفای آنها را قبول نکرده[ام] لیکن اخـذ آراء شـهر عجالتـاً به تعویق افتاد.» وی علت این اسـتعفا را تحرکات اطرافیان شـیخ محمـدعلی الموتی دانست، اما به جزئیات بیشتر آن اشاره نکرد. وی برای ادامه کار انتخابات از وزارت داخله تقاضای مفتش کرد.(۳)

 تشکر از پادشاه افغانستان

«نمایندگان عـالی بینالنهرین» در تهران امروز نامه تشـکرآمیزی به امیرامان الله خان پادشاه افغانسـتان فرسـتادند و از این که وی «در افتتاح مخابره تلگرافی مابین مملکت محروسه افغانسـتان و انگلسـتان بـدواً حال اسف اشـتمال مظلومیت و مقهوریت کنونی مسلمین را موضوع مذاکره... قرار داده» تشکر کردند.(۴)

 عدم استقبال ترکمنها از کنسول روس

کنسـول روس در استرآبـاد که اخیراً از ترکمن صـحرا دیـدن کرده، در گفت و گـو بـا سـران طوایف ترکمن به جلب نظر آنها موفق نشـده و «با عـدم رضایت و شـکایت از تراکمه از صـحرا فوراً خارج شده است.» محمدحسـین آیرم رئیس تیپ شـمال در گزارش مفصـلی که امروز به وزارت جنـگ فرسـتاد نوشت که همه طوایف ترکمن مطیع دولت هسـتند، فقـط طایفه جعفربایی سرکشـی هـایی داشت که آن هم اظهـار اطـاعت میکنـد. وی در این گزارش حضور مـأموران مخفی را در کنـار کنسول روس یکی از اقدامات خود دانست که منجر به رسیدن این اطلاعات شده است.(۵)

 استنکاف آصفالدوله از حکمرانی گیلان

آصـفالدوله که به حکمرانی گیلان منصوب شده بود، از این سـمت اسـتعفا داد. گفته میشود میرزاسـلیمان خان که پیش از این حاکم یزد بود، به جای آصفالدوله در نظر گرفته شده است.(۶)

□ تشکیل جلسه مجلس شورای ملّی

در ابتدای جلسه مجلس شورای ملی، تدین به اعطای امتیاز «استخراج کلیه اشیاء عتیقه در تمام ایران به مدت ده سال به یکی از وزراء» اعتراض کرد و آن را غیرقانونی دانست. وی گفت این امتیاز از تصویب مجلس نگذشته و اعتباری ندارد. وی از بردن نام وزیر خودداری کرد. اما در روز های بعد نام محتشم‌السلطنه مطرح شد و او بالاجبار موضوع را در جراید تکذیب کرد، اما گفت که یک «قرار» بوده، نه امتیاز.(۷) در ادامه جلسه، گروسی در این باره که اکثریت نمایندگان نسبت به دولت نظر مساعدی ندارند و ادامه کار کابینه غیرمشروع است صحبت کرد. سلیمانمیرزا که از موافقان دولت مستوفی‌الممالک بود، درخواست استیضاح کرد؛ تا در آن جا روشن شود آیا اکثریت مجلس از این دولت رویگردان هستند [یا خیر.](۸)

□ شکایت اهالی شیراز از اعضای انجمن نظار

گروه هایی از مردم شیراز با شکایت به وزارت داخله صلاحیت انجمن نظار را برای انتخابات پنجمین دوره مجلس شورای ملی رد کرده، تقاضای رسیدگی نمودند. البته عد های هم که گفته میشود تعدادشان بیشتر از مخالفان است از این انجمن حمایت کردهاند. وزارت داخله، جلاءالسلطنه را مأمور رسیدگی به موضوع مأمور کرد.(۹)

□ دیدار مستوفی‌الممالک با وزیرمختار انگلیس

امروز مستوفی‌الممالک، رئیس‌الوزراء، راهی سفارت خانه انگلیس شد تا با سر پرسی لورن وزیرمختار انگلیس دیدار و گفتو گو کند.(۱۰) با این که منابع ایرانی از جزئیات این دیدار خبری ندادند، اما انگلیسها نوشتند که در این دیدار لورن وزیرمختار انگلیس به مفاد مقاله روزنامه اتحاد مندرج در هفتم خرداد که علیه انگلیس نگاشته شده بود اعتراض کرده است.(۱۱)

(تصویر) اصفهان، عالیقاپو و مسجد شاه

۱- همان، پ ۶۱، صص ۱۴ و ۱۵. وزیر جنگ در پاسخی به قوام‌الملک نوشت که اگر کسانی از ابواب جمعی او بخواهند در پی تحویل این توپ تمرد یا شرارتی بکنند «دولت ن هایت مساعدت و معاضدت را مرعی خواهد داشت.» (همان، پ ۶۱، ص ۱۳).

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۳-۱۰۴-۱۶-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۱۴ و ۱۵.

۴- «مظالم انگلیس در بینالنهرین»، صص ۵۲ و ۵۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۸، صص ۴۲ تا ۴۵.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۳۷۶، ص ۱.

۷- همان، شم ۱۳۸۱، ص ۱.

۸- همان، شم ۱۳۷۷، صص ۱ و ۲.

۹- روزنامه مرد آزاد، شم ۶۵، ص ۲.

۱۰- همان، شم ۶۶، ص ۲.

۱۱- FO E ۷۸۵۴/۶۹/۳۴.

 پنجشنبه

۱۰ خرداد ۱۳۰۲

۳۱ مه ۱۹۲۳

۱۴ شوال ۱۳۴۱

 لزوم توجه دولت به موضوع بحرین

احمـد فرامرزی امروز در نـام هـای به وزارت امور خـارجه بـا اشاره به حوادث خونینی که در بحرین پیش آمـده و عـد های از ایرانیـان ساکن آن جزیره کشـته شدهانـد، ابراز امیـدواری کرد که دولت مسـئله حاکمیت خود بر این جزیره را تعقیب کنـد «و برای ضـمیمه ساختن آن بذل سـعی و کوشـش فرمایند. گمانم در این موقع که هنوز سـیاست اروپا تاریک و نامعلوم است اگر در این باب اقدام شود موفقیت نصیب ما میگردد.»(۱)

 اعتراض سفارت انگلیس به اظهارات مخبرالسلطنه

سر پرسـی لورن در نامه بلندی که امروز به ذکاءالملک، وزیر امور خارجه، نوشت نسـبت به این گفته مخبرالسـلطنه وزیر فواید عـامه، که دولت ایران در مـذاکرات خود بـا شـرکت بوداغیانس و استیونس مایل است با شـخص بوداغیانس سـر و کار داشـته باشد نه با شـریک انگلیسـی او (استیونس)، اعتراض کرد و آن را «بهتآور» دانست. وی نوشت این موضوع «یک تجاوز مشـهود نسـبت به حقوق و منـافع تجـارتی انگلسـتان در ایران» است. لورن بـا اشـاره به این که در سـال ۱۹۱۹ مسـیو بوداغیانس و مستر استیونس امتیاز کشتیرانی در دریاچه ارومیه را به دست آوردهاند، خواستار پاسخگویی ایران به این دو موضوع شد: «۱- دولت علّیه تصـمیم قطعی خـود را در ضـمن یـک هفته در موضـوع قبـول یـا ردّ ادعـای [شـرکت] بوداغیـانس و اسـتیونس به حقـوق کشتیرانی به دوستدار ابلاغ نمایند. ۲- دولت علّیه کتباً قبول مسئولیت خسارات وارده به تجارت خانه را در صورت ردّ ادعای آن به دوستدار اشعار کنند.»(۲)

 دستور انتخاباتی وزارت جنگ به حاکم مازندران

رئیس ارکـان حرب کل قشون امروز به حاکم مازنـدران دسـتور داد «در انتخاب آقای اعتمادالممالک مساعـدت و اهتمام لازم بفرمایید.»(۳)

 گلایه سردارعشایر از محمود آیرم

سردارعشایر صولتالدوله در تلگرامی که امروز به وزیر جنگ فرستاد از کملطفی امیرلشـکر جنوب، محمود آیرم نسبت به خود

گلایه کرد. «املاکم را خراب میکنند، چون خود را صاحب ملک نمیداند.»(۴)

 دو حاکم در نهاوند

فخرالممالک و صارمالسلطان هر دو برای حکومت نهاوند تعیین شدهاند. فخرالممالک که از نظر امیرلشکر غرب «با پیشرفت امورات قشونی ضدیت» داشت از طرف حکومت ولایت ثلاث (حاکم ملایر، تویسرکان و نهاوند) از کار برکنار شد و صارمالسلطان به جای او نشست، اما «از طرف ریاست محترم وزراء تلگرافی بینمره به فخرالممالک مستقیماً صادر شده که شما در حکومت خود باقی هستید. حضور دو حکومت رسمی در نهاوند باعث زحمت اهالی گردیده» است. این خبر را امیرلشکر غرب امروز به رضا خان فرستاد و خواستار برکناری فخرالممالک شد.(۵)

 توضیحات امیرلشکر شمال غرب در باب ایل پشتدر

پس از این که انتقال پادگان سردشت از حوزه لشکر شمال غرب به لشکر غرب مطرح شد، امیرلشکر شمال غرب توضیحاتی درباره این منطقه به وزارت جنگ داد تا به اطلاع لشکر غرب برسد. وی نوشت که عباس محمودآقا [رئیس ایل پشت در از طوایف ترکیه عثمانی] چهار سال پیش زمین های اطراف سردشت را تصرف کرده است. اکنون که انگلیس مناطق استقرار طایفه عباسمحمودآقا را بمباران میکند، احتمال دارد آنها به اطراف سردشت آمده، ساکن شوند و حتی توسط قوای انگلیس بمباران گردند. با توجه به اینکه وی دو هزار تفنگدار در اختیار دارد، این اقدام تبدیل به موضوعی سیاسی برای ایران خواهد شد. عبد الله خان طهماسبی فرمانده لشکر شمال غرب پیشنهاد کرد این مسئله توسط وزارت امور خارجه پیگیری شود و لشکر غرب هم در جریان قرار گیرد.(۶)

 بازگشت طوایف متمرد ایرانی به وطن

بیست خانوار از طایفه ممیکانلو که از متحدان سیمیتقو بودند و با فرار او به بیرون از خاک ایران رفته بودند، اینک به منطقه مرزی قطور بازگشته، خواستار ورود به ایران هستند.(۷)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۴-۴-۵۱-۱۳۰۲. برای آگاهی از زندگینامه احمد فرامرزی، ر.ک: همین کتاب، ج ۲، ص ۷۴۰.

۲- همان، ۶۰ تا ۵۷-۱۱-۳۹-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۶۳۸.

۴- همان، پ ۵۹، ص ۲۴. رضا خان در پاسخ به این گلایه سردارعشایر نوشت که «شرح لازم در مساعدت با جنابعالی به امیرلشکر جنوب مخابره گردید.» (همان، پ ۵۹، ص ۲۳)

۵- همان، پ ۷۵، ص ۸۸.

۶- همان، پ ۷۵، صص ۱۵۷ تا ۱۵۹. پادگان سردشت در ن هایت به لشکر غرب واگذار شد. البته رضا خان وزیر جنگ در پاسخ به گزارش امیرلشکر شمال غرب نوشت که «انگلیسها به هیچ وسیله اعم از طیاره و غیره نمیتوانند به خاک ایران بیایند.»

این اطمینان حکایت از توافق وزیر جنگ با انگلیس - حداقل در مورد مناطق شمال غربی و غرب کشور - دارد، چرا که قوای نظامی انگلیس در مناطق جنوبی کشور، به ویژه در بوشهر مستقر بودند و دولت ایران توان خارج کردن آنها را نداشت. رضا خان افزود: «تمام عشایری که مخصوصاً از جنگ فراراً به خاک ایران وارد میشوند خلعسلاح شوند.» (همان، پ ۷۵، ص ۱۵۶).

۷- همان، پ ۴۱، ص ۱۴.

 ضرورت حضور شاهسونها در کمیسیون سرحدی بیلهسوار

وزارت امور خارجه امروز به وزارت جنگ نوشت بنابر تقاضای طرف روسی برای شروع مذاکرات مرزی در منطقه بیلهسوار نمایندگان شاهسونها نیز باید حضور داشته باشند. احضار شاهسونها نیز در حیطه قدرت لشکر شمال غرب است. «خواهشمند است مقرر فرمایید تعلیمات تلگرافی در این موضوع به جا های لازم صادر نمایند که کار کمیسیون سرحدی تعطیل» نشود.(۱)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

بیشتر وقت امروز مجلس به گفت و گو درباره لایحه امتیاز نفت شمال گذشت؛ اما از آنجا که کابینه در معرض استیضاح قرار دارد، نمایندگان مخالف و موافق دولت، هنگام تنفس هیأت رئیسه، فراکسیونها را تشکیل جلسه دادند و درباره وضعیت دولت به مشورت پرداختند.(۲)

 پرداخت یک ماه از حقوق معوقه وزارت معارف

به تصویب وزارت مالیه، قرار شد یک ماه ازحقوق معوقه وزارت معارف (حقوق برج شهریور سال گذشته) پرداخت شود.(۳)

 دیدار مشترک وزیر جنگ و رئیسالوزراء با وزیرمختار انگلیس

بعد از ظهر امروز سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، همراه مترجم اول سفارت در هیأت دولت حاضر شد و با مستوفیالممالک و رضا خان به گفت و گو پرداخت. همچنین امروز شومیاتسکی، وزیرمختار روسیه شوروی، نیز به ساختمان هیأت دولت آمد و با وزیر امور خارجه دیدار خصوصی کرد.(۴)

 تشکیل انجمن نظار کلیمیان

امروز به دنبال روزها کشمکش داخلی، هیأت نظار کلیمیان برای انتخاب نماینده در مجلس شورای ملی تشکیل شد. منتخبین توافق کردند «اسحاق مراداف» ریاست این هیأت را بر عهده داشته باشد. در این جلسه قرار گذاشته شد روز یکشنبه آینده در کنیسه کلیمیان تعرفه های انتخاباتی توزیع شود.(۵)

 نامه جمعیت نهضت اسلامی خوزستان به رئیسالوزراء

«جمعیت نهضت اسلامی خوزستان» امروز در نام های به رئیسالوزراء با توجه به شروع انتخابات مجلس شورای ملی نوشت که اهالی جنوب تحت فشار سرداراقدس (شیخ خزعل) هستند. وی به مشاورت سر پرسی کاکس با تقسیم لیره در صدد است نمایندگان موردنظر خود را به مجلس بفرستند.(۶) این جمعیت در نامه قبلی خود از واژه «عربستان» استفاده کرده بود اما این بار، خوزستان را به کار برده است.

(تصویر) مهدیقلی خان هدایت (مخبرالسلطنه)

(تصویر) مستوفی الممالک

۱- همان، پ ۳۴، ص ۷۱. امیرلشکر عبد الله خان طهماسبی اطمینان چندانی به نبیلالدوله نداشت و به دلیل نگه داشتن یک زن روسی به او مشکوک بود. با این حال دستور میدهد یکصد و چهل شاهسون راهی منطقه بیلهسوار شوند و در کمیسیون شرکت کنند. (همان، پ ۳۴، صص ۶۷ و ۶۸).

۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۷۸، ص ۲.

۳- روزنامه مرد آزاد، شم ۶۶، ص ۲.

۴- همان، شم ۶۷، ص ۲.

۵- اسنادی از انتخابات مجلس در...، صص ۳۹۶ و ۳۹۷؛ روزنامه مرد آزاد، شم ۶۷، ص ۲.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۵۱۳۰، آرشیو ۸۶۶ن ۱ الف ب ۱.

ص: ۱۳۰

 جمعه

۱۱ خرداد ۱۳۰۲

۱ ژوئن ۱۹۲۳

۱۵ شوال ۱۳۴۱

 عدم موافقت حاکم خراسان با انتخاب وثوقالسلطنه

به گزارش امیرلشکر شرق، حسین خزاعی، حاکم جدید خراسان با انتخاب وثوقالسلطنه به عنوان نماینده مجلس شورای ملی از این منطقه مخالف است. او «مایل است که رئیسالتجار به عوض معزیالیه انتخاب شود.» حسین خزاعی از وزیر جنگ خواست در این مورد اظهارنظر کند.(۱)

 هشدار حاکم خرمآباد تنکابن

سرهنگ ابراهیم خان، حاکم نظامی خرمآباد تنکابن، در تلگرام امروز خود، حضور آقاضیاء (ضیاءالدین نوری پسر شیخ فضل الله نوری) را در این منطقه «به کلی مضر» دانست.(۲)

 درگیری طوایف مرزنشین

به گزارش معتمدالوزاره رئیس کمیسیون سرحدی ماکو، کرد های این منطقه اخیراً مرتکب چند فقره قتل و غارت شده، حتی «بین خود طوایف و عشایر هم تولید ضدیت» به وجود آمده است. «از قرار خبری که رسیده طایفه خلیکانلو اغنام و احشام و اموال طایفه مصرکانلو» را غارت کرده است.(۳)

 شیوه برخورد با طوایف عثمانی

امیرلشکر شمال غرب در تلگرام امروز خود به وزیر جنگ اطلاع داد که تعدادی از طوایف کرد عثمانی هر سال برای ییلاق به خاک ایران میآیند. امسال «دستور دادهام اگر برای ییلاق به خاک ایران بیایند قبلاً باید اسلحه خودشان را تسلیم کنند» وگرنه از ورودشان جلوگیری خواهد شد.(۴)

 جلوگیری از فروش فرش های تقلبی در سوئیس

بنابر اطلاعی که به وزارت تجارت و فلاحت رسیده، تعدادی «قالی مشرق زمین» را در سوئیس به اسم فرش ایرانی به فروش میرسانند. به وزیرمختار ایران در سوئیس (برن) دستور داده شد جلوی این کار را بگیرد. روزنامه مرد آزاد امروز با چاپ این

خبر افزود: «به کنسولگری سوئیس در طهران هم مراجعه کردند که جلوگیری به عمل آورند.»(۵)

 پیگرد بیکاران و ولگردها

نظمیه تهران به همه کمیسر های خود دستور داد ولگردها و بیکاران را پیگرد کرده از آنان بپرسند «که از چه محلی ارتزاق میکنند و در چه نقط های مکان و مسکن دارند.» قرار است اطلاعات جمعآوری شده در نظمیه تهران تجزیه و تحلیل شود.(۶)

 تگرگ های آدمکش

بنا به گزارش های رسیده از قزوین از ابتدای شوال تاکنون «تگرگ های مفصلی در بعضی بلوکات باریده و اغلب دهات را به کلی از بین برده، منجمله در بلوک زهرا به درشتی گردو تگرگ آمده و به کلی محصولات را با خاک یکسان کرده، عده زیادی گاو و گوسفند و الاغ کشته، حتی کشته آهو و طیور هم در بیابان زیاد دیده شده، چهار نفر از رعایا» هم تاکنون جان باختهاند.(۷)

 مقاله ضدایرانی مجله صیونیست

مجله صیونیست (LA REVUE SIONISTE) چاپ قاهره در مقال های ضمن تمجید از وزیرمختار آمریکا در ایران و دادن لقب «مردخای دوم» به او نوشت که حمایت های این آمریکایی از یهودیان ایران موجب شد «کنگره صیونیست ایران» که برای نخستین بار در ۲۲ مارس/۱ فروردین در تهران برگزار شد حاخام ژوزف. کورنفیلد وزیرمختار آمریکا در تهران را شایسته دریافت «لوح سیمین که ده فرمان با خط عبری بر آن حک شده» بداند. این مقاله سپس به درگیری های پیش آمده میان یهودیان و مسلمانان در تهران اشاره کرد و نوشت: «هر جا که یک یهود وجود داشت وحشیانه مورد حمله قرار گرفت.» مقاله با تعابیری نامناسب این درگیری را نتیجه اقدام مسلمانان و مظلومیت و بیپناهی یهودیان توصیف کرد که در ن هایت با اقدام وزیرمختار آمریکا پایان یافت.(۸)با توجه به کذب بودن مفاد مقاله سفیر ایران در برن با ارسال بریده مجله به وزارت امور خارجه نوشت که درج این مطالب به حیثیت ایران در جامعه اتفاق ملل لطمه میزند. وزارت امور خارجه نیز در پاسخ به او یادآور شد: «اولیای دولت علّیه همه وقت آسودگی و رفاهیت رعایای یهود خود را مدنظر مراقبت قرار داده و در تهیه آسایش احوال آنها هیچگاه خودداری ننموده است.» وزارت امور خارجه از سفیر ایران خواست تکذیبی های تهیه کرده، به درج آن اقدام کند.(۹)

 شیوع تیفوس در ترکستان

روزنامه خراسان چاپ مشهد در شماره امروز خود خبر داد که تیفوس در میان ترکمن های روسیه شایع شده و احتمال دارد به ایران هم سرایت کند.(۱۰)

 اجتماع کارکنان مالیه در مسجد سپهسالار

امروز آن دسته از کارکنان وزارت مالیه که با دستور میلسپو از کار اخراج شدهاند در اعتراض به این اقدام در مسجد سپهسالار

تجمع اعتراضآمیزی شکل دادند.(۱۱)

۱- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۱۷۱. در حاشیه این تلگرام از قول وزیر جنگ نوشته شده: «ضرری ندارد، بکنید.»

۲- همان، پ ۷۶، ص ۳۱.

۳- همان، پ ۳۲، ص ۴۷.

۴- همـان، پ ۳۹، ص ۷۷. رضـا خـان در پاسـخ این تصـمیم عبـد الله خـان طهماسبی نوشت که این اقـدام باعث مقابله به مثل عثمانی خواهد شد و آنها نیز طوایف ایرانی را در قشلاق خلعسلاح میکنند. «برای این کار تهیه و ترتیبی اتخاذ نمایید که با این گونه محظورات تصادف نشود.» (همان، پ ۳۹، ص ۷۴).

۵- روزنامه مرد آزاد، شم ۶۷، ص ۳.

۶- همانجا.

۷- همان، صص ۳ و ۴.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۶-۲۶-۱۳۰۲.

۹- همان. ۱۲ و ۴-۶-۲۶-۱۳۰۲.

۱۰- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۴۸۸.

۱۱- میلسـپو چنـد روز بعـد تلاش کرد نظر آنها را جلب کند اما اخراجشدگان گفتند تا برکناری میلسـپو اعتراض خود را ادامه خواهند داد.FO E ۷۸۵۲/۶۹/۳۴

ص: ۱۳۱

 شنبه

۱۲ خرداد ۱۳۰۲

۲ ژوئن ۱۹۲۳

۱۶ شوال ۱۳۴۱

 ارسال یادداشت به سفارت خانه های انگلیس و فرانسه

وزارت جنگ امروز دو یادداشت برای سفارت خانه های انگلیس و فرانسه ارسال کرد و از این که سلاح های خریداری شده ایران از آلمان به طور کامل به ایران منتقل نمیشود، گلایه کرد. پس از این که سفارت ایران در برلن گزارش داد فقط اجازه حمل دو هزار قبضه تفنگ به ایران داده شده و از دو هزار قبضه دیگر جلوگیری به عمل آمده، وزارت جنگ اقدام به مکاتبه با سفارت خانه های یاد شده کرد. «تصدیق میفرمایید که این اقدام برخلاف انتظار اولیای دولت علّیه بوده و در حقیقت یک نوع عدم مساعدتی است که از طرف دولت فخیمه متبوعه آن جناب مستطاب نسبت به دولت ایران اعمال گردیده» است.(۱)سفارت ایران در برلن معتقد بود دو هزار قبضه اسلحه جدیدی که اجازه خروج آنها توسط متفقین داده نمیشود، همان اسلحه هایی هستند که پیش از این «شورای سفرای کبار» دولت های متفق اجازه تسلیم آنها را به ایران داده بودند. اینها اسلحه های تولید جدید نیستند، بلکه «از نقاط مختلفه آلمان به زحمات زیاد به دست آورده شده و... برای تعمیر و سوا کردن» به کار خانه های ذیربط برده و بازگرداندهاند.(۲)

 انتقاد مستشارالدوله از توافق وزارت امور خارجه با روسیه در امور مرزی

مستشارالدوله، رئیس کمیسیون سرحدی ایران در منطقه استرآباد، در نامه بلندی که امروز به وزارت امور خارجه نوشت از توافقات به عمل آمده با روسیه شوروی نسبت به شروع مذاکرات مرزی، بدون در نظر گرفتن مطامع روسها انتقاد کرد و بار دیگر یادآور شد: «سفارت روس همیشه سعی داشته است تکالیف کمیسیون را بر تقسیم آب محدود و مقصور [کرده] و از مسائل تحدید حدود یعنی اعاده اراضی مغصوبه منصرف نماید.» وی تأکید کرد موضوع تقسیم آب نیاز فوری روسهاست و اگر در برابر آن نتوان زمین های غصبی را پس گرفت ایران متضرر خواهد شد.(۳)

وزارت امور خارجه هم در تلگرامی به مشاورالممالک، وزیرمختار ایران در مسکو، تأکید کرد روسها پس دادن روستای فیروزه را به عهده تعویق میاندازند و زیر بار مذاکره در امور خاکی نمیروند و مقصودشان این است که کمیسیون سرحدی فقط به تقسیم آبها بپردازد. وزارت امور خارجه خواست وزیرمختار ایران مذاکرات جدی خود را با مسئولان روسی انجام دهد و «موکول به عهدنامه تجارت هم نشود که وقت تنگ است.»(۴)

 اشتباه در تعیین نماینده برای آباده

رضـا خـان وزیر جنـگ، امروز در تلگرامی به امیرلشـکر جنوب اطلاع داد که معین شـدن سـیف الله خان برای نامزدی از شـهر آباده اشتباه بوده «بایستی سردارفاخر از آباده انتخاب شود.»(۵)

 انتصاب سردارمحتشم به ایل خانی ایل بختیاری

امروز احمـدشاه، حکـم ایـل خـانیگری سـردارمحتشم بختیـاری را بر ایـل بختیـاری امضـاء کرد. ایـن انتخـاب [ظـاهراً] پیشـنهاد مستوفیالممالک، رئیسالوزراء و وزیر داخله بوده است.(۶) (ر.ک: ۳۱ اردیبهشت)

 عزیمت محمدعلیشاه به اروپا

محمـدعلیشاه که در اسـلامبول اقامت دارد به دلیل بیماری و برای معالجه امشب به همراه « خانم ملکه جهان و شاهزاده سـلطان مجید میرزا با ترن» به طرف پاریس حرکت کرد.(۷)

 عمیق شدن اختلافات بین آیت الله خالصی و ملکفیصل

محمدحسن بدیع، کارپرداز ایران در کربلا، امروز به وزارت امور خارجه گزارش داد، بنابر شنیده ها «میان ملکفیصل و آقاشیخ مهـدی خالصـی بر سر مسـئله انتخابات سـخت به هم خورده» است. ملکفیصل نظر مشایـخ عرب را به برگزاری انتخابات جلب کرده است، امـا انتخابـات [بـا حضـور انگلیس اشـغالگر] از طرف آیت الله خالصـی و دیگر روحانیـان پیش از این تحریم شـده بود.(۸)

 جایگزینی برای سرتیپ امان الله میرزا

امان الله جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، به مدت شش ماه همراه دانشجویان نظامی از طرف وزارت جنگ عازم اروپا میشود. در این مدت سرهنگ عبدالرضا خان رئیس دایره

۱– اسناد موسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۷، صص ۲۵ و ۲۶.

۲– همان، پ ۵۷، صص ۷ و ۸.

۳– اسناد وزارت امور خارجه، ۳۲–۸–۴۴–۱۳۰۲.

۴– همان، ۱۴۲–۸–۴۴–۱۳۰۲.

۵– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۳۳.

۶– همان، پ ۸، ص ۹۳.

۷– اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶–۱۴–۴۹–۱۳۰۲.

۸– همان، ۳۴–۵۷–۲۷–۱۳۰۲.

عملیات، «متصدی ارکان حرب کل قشون» خواهد بود.(۱)

سرتیپ امان الله میرزا امروز یک تقاضای صنفی از امیرلشکر غرب کرد؛ از او خواست از مساعدت به میرزاخلیل خان، مالک چند روستا در جاپلق مضایقه نکند، چرا که او عضو شعبه استخبارات ارکان حرب کل قشون است. نگذارید «از طرف اهالی و دهات مجاوره به رعایا و املاک مشارالیه اجحافاتی بشود.»(۲)

 اخطار به طایفه جعفربای

محمدحسین خان آیرم رئیس تیپ مستقل شمال، امروز در تلگرامی به وزارت جنگ اطلاع داد که «امورات [ترکمن] صحرا تا انداز های تصفیه» شده، میمانند اخطاری که به طایفه جعفربای در مورد تحویل اموال به غارت برده شده، دادهام. اگر «اموال منهوبه» را بازگردانند از سواران این طایفه به خدمت نظمیه پذیرفته میشوند و در صورت تخلف «باید منتظر قهر و غضب بندگان حضرت اشرف باشند.»(۳)

 درخواست تأمین به فراریان پشیمان

نماینده سیاسی ایران در بادکوبه از وزارت امور خارجه تقاضا کرد «سه نفر از مهاجرین غائله تبریز [= شورش ابوالقاسم لاهوتی]» در حال حرکت به سوی ایران هستند؛ به آنها تأمین دهید. در متن خبر از چهار نفر اسم برده شده است: «آقا خان، اسکندانی، رضا خان، امیرمظفر.»(۴)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

جلسه امروز به ریاست آیت الله سیدحسن مدرس تشکیل شد. «در این جلسه میرزاعلیاکبر خان داور علیه دولت مستوفیالممالک بیاناتی اظهار داشت که موجب خروج جمعی از نمایندگان از مجلس گردید. داور در پایان سخنان خود دولت را منعزل و غاصب خواند. سپس به دلیل کافی نبودن تعداد نمایندگان برای ادامه مذاکرات جلسه تعطیل گردید.»(۵)

 دیدار احمدشاه با شومیاتسکی

شومیاتسکی، وزیرمختار دولت روسیه شوروی در ایران، امروز بعد از ظهر در کاخ گلستان با احمدشاه دیدار کرد. گفت و گوی این دو، یک ساعت به درازا کشید.(۶)

 ورود سردارعظیم به کرمانشاه

سردارعظیم که به واسطه عدم صدور حکم و خارج نشدن قائممقام از کرمانشاه در همدان توقف داشت، امروز وارد کرمانشاه و با استقبال امیرلشکر غرب روبهرو شد. در مراسم استقبال، از طرف حزب دمکرات کرمانشاه خطاب های در تأیید امیرلشکر و

خوش آمد به سردارعظیم خوانده شد و یک گلدان نقره از طرف امیرلشکر احمدآقا خان امیراحمدی به والی جدید کرمانشاه هدیه شد.(۷)

(تصویر) محمدعلی شاه در اسلامبول

(تصویر) سران طوایف ترکمن صحرا

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۴، ص ۳۴.

۲- همان، پ ۶۴، ص ۳۹.

۳- همان، پ ۱۰۸، ص ۴۸.

۴- همان، پ ۳۲، ص ۵۹.

۵- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، ص ۴۲۳.

۶- روزنامه مرد آزاد، شم ۶۸، ص ۲.

۷- همان، ص ۳.

ص: ۱۳۳

 یکشنبه

۱۳ خرداد ۱۳۰۲

۳ ژوئن ۱۹۲۳

۱۷ شوال ۱۳۴۱

 پیشنهاد بازگرداندن اسلحه های ارسالی

رضا خان وزیر جنگ در تلگرامی که امروز از طریق سفارت خانه های ایران در مسکو و برلن به دست سرهنگ اسماعیل خان رساند به او دستور داد: «چون روابط با روسها تاریک است، چنانچه حمل اسلحه را از راه روسیه در مخاطره میدانید به هامبورگ عودت دهید که توسط محصلین اعزامی اروپا به ایران حمل شود.»(۱) رضا خان به جزئیات این موضوع اشاره نکرد که چطور دانشجویان میتوانند دو هزار قبضه اسلحه را وارد ایران کنند. اسلحه ها روز اول خرداد از بندر هامبورگ به طرف روسیه حمل شده بود. (ر.ک: ۱ خرداد)

 حرکت دانشجویان نظامی به طرف فرانسه

امروز گروهی ۴۷ نفره از صاحب منصبان نظامی به ریاست سرتیپ امان اللهمیرزا و سرپرستی سرتیپ حبیب الله شیبانی برای دیدن دوره های تکمیلی عازم فرانسه شدند.(۲)

 اعزام حاکم جدید تنکابن

در پی گزارش هایی که یکی از صاحب منصبان درباره موقعیت سیاسی تنکابن به وزارت جنگ فرستاد (ر.ک: ۳ اردیبهشت) امروز به رئیس تیپ مستقل شمال دستور داده شد خیلی زود یک صاحب منصب مجرب را به عنوان حاکم تنکابن راهی آن منطقه کند.(۳) این دستور در حالی داده میشود که روزنامه ایران چند روز پیش نوشت لواءالدوله به سِمَت حکومت «محال ثلاثه تنکابن» منصوب شده است. (ر.ک: ۷ خرداد)

 ادامه فعالیت های آخوندزاده در انزلی

محمدحسین خان آیرم از فعالیت های مجدد آخوندزاده در انزلی خبر داد که با راهاندازی اجتماعات، منویات سیاسی خود را پیش میبرد. وی از وزارت جنگ تقاضا کرد اجازه دهند او را از منطقه دور کند. بنا بر گزارش های آیرم، محمد آخوندزاده در جهت گسترش سیاست های روسیه در شمال ایران فعالیت میکرد.(۴)

 اعطای شمشیر مرصع به نماینده بلوچستان

احمدشاه امروز با اعطای یک شمشیر مرصع از درجه سوم به میرزاسیدحسن خان، نماینده بلوچستان، موافقت کرد.(۵)

 شکایت عباسقلی کارگزار به وزیر جنگ

عباسقلی صلاحی که پیش از این کارگزار اردبیل و مسئول کمیسیون سرحدی بیله سوار بود، با گزارشی که امیرلشکر شمال غرب علیه او فرستاد از کار برکنار گردید. او امروز در نام های که به وزیر جنگ فرستاد، نوشت که چهل روز از اقامتش در تهران میگذرد؛ با این امید که اولیاء امور رسیدگی کرده «کشف حقیقت» شود. او گزارش عبد الله خان طهماسبی را علیه خود ظالمانه توصیف کرد و آن را از حقیقت دور دانست.(۶) در گزارش امیرلشکر شمال غرب یاد شده بود که عباسقلی کارگزار در ملاقات هایش با رؤسای طوایف مرزنشین آنان را از تسلیم سلاح به قشون بازداشته بود.

 ادامه درگیریها میان طوایف جلالی

امروز طایفه خلیکانلو اغنام طایفه بلخکانلو را غارت کرد. در پاسخ به این اقدام بلخکانلو با جنکانلو همراه شده، و علیه خلیکانلو وارد عمل میشوند. در درگیری پانزده نفر از طرفین به قتل رسیده یا مجروح میشوند. درگیریها ادامه دارد.(۷)

 شکایت اهالی سبزوار از امیرارفع

در تلگرامی که امروز «اتحادیه تجار و اتحادیه اصناف سبزوار» به مجلس شورای ملی فرستادند، از ابقاء امیرارفع در این شهر شکایت کردند و آن را «موجب زحمت اهالی» دانستند.(۸)

 ترور رئیس معارف کرمانشاه

ساعت ۹ شب سیدحسین کزازی(۹)، رئیس معارف کرمانشاه، ترور شد. این خبر را امیرلشکر غرب با این اشاره که «عملیات ترورها شروع» شده به مرکز فرستاد و نوشت یک تیر به پهلوی کزازی اصابت کرده و تیر دوم به دیوار خورده است. با این حال جراحت خطرناک است. «شخصی که طرف سوءظن بوده دستگیر گردیده» است.(۱۰)

 حساس شدن سفارت خانه های خارجی به دستگیری رافائیل آشوری

در پی دستگیری رافائیل آشوری در مازندران و راهی کردن او به طرف تبریز برای محاکمه (ر.ك: ۸ خرداد) امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم نظامی آذربایجان، امروز یادآور شد، پیش از این کنسولگری های فرانسه و انگلیس در رابطه با دستگیری و محاکمه رافائیل آشوری، خواستهاند هر اقدامی در مورد او با اطلاع آنها باشد.(۱۱)

 کشته شدن محمدجان

امروز محمدجان از عوامل قشون شمال که در دستگیری کبریت خان (کربلایی ابراهیم) برادر حاجاحمد کسمایی کمک فراوانی به نظامیان کرده بود، در حال مراجعت از بازار گلهسر به

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۶، ص ۳۶. سرهنگ یا نایب سرهنگ اسماعیل خان پس از دریافت این تلگرام پاسخ داد بازگرداندن اسلحه ها به هامبورگ ممکن نیست. «اسلحه تحویل کشتی آلمانی [شده] پس از سه هفته [از] راه ولگا به انزلی میرسد.» (همان، پ ۵۶، ص ۳۵).

۲- تاریخ ارتش نوین ایران، ج ۱، ص ۱۰۱؛ مدرسی، مرد روزگاران، ص ۲۸.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۴، ص ۳۹. حاکمی که وزارت جنگ برای تنکابن؛ در نظر گرفت سردارمختار بود. او به طرف محل مأموریت خود حرکت کرد؛ اما روز هفدهم خرداد به رئیس تیپ شمال دستور داده شد راه سردار مختار را به مازندران کج کند و در آن جا شغلی به او بدهند. (همان، پ ۷۶، ص ۲۷).

۴- همان، پ ۱۰۶، ص ۱۲. به فرمانده تیپ مستقل شمال توصیه شد شخصاً علیه آخوندزاده اقدامی نکند، بلکه «اهالی را وادار نماید که تبعید و اخراج این نوع اشخاص را استدعا کرده و آنها را هو کنند.» (همان).

۵- همان، پ ۸، ص ۲۶.

۶- همان، پ ۴۳، صص ۵۶ و ۵۷. این نامه و اقدامات بعدی عباسقلی صلاحی سودی نبخشید و چون مورد غضب وزارت جنگ قرار گرفته بود و نیز به دلیل بازگشت بدون اجازه به اردبیل در ۲۴ خرداد از شغل خود منفصل گردید. (همان، پ ۴۳، ص ۵۳).

۷- همان، پ ۳۲، ص ۴۶.

۸- اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۰۴۰۳۴۱۷۰۳۲۸۱۰۰۲۰۰۶۰.

۹- سیدحسین کزازی فرزند حاج سیدحسن در ۱۲۸۹ق در کرمانشاه متولد شد. پدرش از علماء روحانی و مجتهد کرمانشاه بود؛ و از کزاز اراک به کرمانشاه مهاجرت کرد. سیدحسین از بدو جوانی به مشروطهخواهان پیوست و در حزب دموکرات ایران عضویت یافت و شعبه آن حزب را در کرمانشاه به راه انداخت. در دوره دوم و سوم مجلس شورای ملی نماینده مردم کرمانشاه شد. چندی بعد جنگ جهانی اول درگرفت و قوای روس برای تصرف تهران تا قزوین پیش آمد که در این هنگام بسیاری از نمایندگان مجلس، کسبه و مردم تهران را ترک و به قم مهاجرت کردند. سیدحسین هم جزو مهاجرین به قم بود؛ و در محرم ۱۳۳۴ در کرمانشاه که کمیته دفاع ملی تشکیل شد به عضویت آن درآمد. او به همراه مهاجرین تا اسلامبول و برلن رفت تا اینکه پس از پایان جنگ جهانی به موطن خویش بازگشت. در بهمن ۱۳۰۰ رئیس معارف و فواید عامه کرمانشاه شد. وی برای پیشبرد اهداف فرهنگی و آموزشی اقدامات مؤثری انجام داد که از جمله آنها، ساختن دبیرستانی که هماکنون به نام اوست؛ تأسیس دبیرستان شاهپور؛ دو دبستان دخترانه به نام های عضدیه و عصمتیه؛ تأمین اعتبار کافی برای حقوق فرهنگیان؛ تأمین بودجه برای لباس محصلین بیبضاعت است. این اقدامات به مذاق کسانی خوش نیامد و در مخالفت با او فتوای قتل وی در آبان ۱۳۰۱ از سوی سیدحسین کربلایی صادر شد. به دنبال آن کزازی در شب دوشنبه چهاردهم خرداد ۱۳۰۲ توسط فردی به نام قهرمان ترور شد و فردای آن روز فوت کرد. جنازهاش نیز در زادگاهش به خاک سپرده شد. قاتل او در شب واقعه توسط مأموران رکنالدین خان (سرپاس مختاری) رئیس تشکیلات نظمیه کرمانشاه دستگیر و در صبح جمعه ۱۸ خرداد ۱۳۰۲ به دار مجازات آویخته شد. (سلطانی، جغرافیای تاریخی و تاریخ ...، ج ۱، صص ۳۰۳ و ۳۰۵؛ شاکری، تذکره مختصر شعرای کرمانشاه، صص ۱۰۳ و ۱۰۴).

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۲، ص ۵۶.

۱۱- همان، پ ۷۷، ص ۷۷.

خانه اش هدف تیر قرار گرفت و کشته شد.(۱)

 تحصن در تلگراف خانه اصفهان

امروز گروه هایی از نمایندگان کشاورزان و زارعین که کارشان کشت خشخاش و برداشت تریاک در اصفهان است در اعتراض به تضییقاتی که اداره تحدید تریاک برای آنها به وجود آورده در تلگراف خانه اصفهان متحصن شدند.(۲)

(تصویر) امان اللهمیرزا جهانبانی

(تصویر) مزرعه خشخاش

۱- همان، پ ۸۴، ص ۵۸. قاتل که میرزامهدی کسمایی نام داشت دستگیر شد؛ و به هنگام انتقال از فومن به رشت اقدام به فرار کرد و هدف گلوله مأموران همراه قرار گرفت و کشته شد. بازجویی از دیگر همدستان ادامه دارد. (همانجا) حاکم نظامی فومنات معتقد بود میرزامهدی کسمایی از بادکوبه با دستوراتی که از حاجاحمد کسمایی میگیرد در ۲۲ رجب به فومن آمده بود. (همان، پ ۸۴، ص ۹۳).

۲- همان، پ ۱۶، ص ۲۳۵.

ص: ۱۳۵

 دوشنبه

۱۴ خرداد ۱۳۰۲

۴ ژوئن ۱۹۲۳

۱۸ شوال ۱۳۴۱

 اجازه حمل اسلحه های باقیمانده ایران در آلمان

بنابر خبری که سفارت ایران در برلن داد، «کمیسیون متفقین... اجازه دو هزار قبضه تفنگ دیگر را که بقیه چهارهزار تفنگ است میتواند بدهد. به علاوه مقدار دیگری مهمات از قبیل شش قبضه شصت تیر و غیره هم صورت آنها را هم نوشتهاند اجازه داده میشود.»(۱)

 اطمینان مشاورالممالک از رسیدن اسلحه های ارسالی به ایران

در پی ابراز نگرانی رضا خان وزیر جنگ از ناامنی روسیه و امکان به خطر افتادن محموله نظامی ایران که از هامبورگ و از آب های جاری در خاک روسیه به سوی ایران میآید، مشاورالممالک، وزیرمختار ایران در مسکو، در تلگرامی به وزارت امور خارجه اطمینان داد ۱۷۴۳ صندوق اسلحه از هامبورگ به «پطر» [پترزبورگ] رسیده، صلاح در این است که با همین کشتی یک سر به انزلی بیاید؛ سه هفته بعد به آنجا میرسد. «اطمینان داشته باشند که آن چه لازم است اقدام میکنم که اسلحه به سلامت برسد.»(۲)

 پایان دفن کشتهشدگان زلزله تربت

جعفرقلی بختیاری (سرداراسعد) حاکم خراسان در یادداشت های امروز خود نوشت: تمام کشتهشدگان زلزله تربت دفن شدند. (ر.ک: ۵ خرداد) برداشت محصول زمینها را به دست زنده ها دادند که پس از درو حقالزحمه خود را برداشته، بقیه را به وراث بدهند. ساخت و ساز شهر مهمترین مسئله است. «اغنیاء میتوانند تعمیر بنمایند خرابه های خود را، ولی به فقرا باید دولت کمک کند... عقیده امیرلشکر و نایبالایاله این است که اگر دولت و ملت یکصد هزار تومان کمک کنند خانه های فقرا ساخته خواهد شد.»(۳)

 تصمیم دوباره رضا خان به اعزام نیروی نظامی به عربستان

رضا خان وزیر جنگ امروز به امیرلشکر جنوب نوشت: «مجدداً تصمیم گرفتهام که قوای عربستان [خوزستان] از آن لشکر اعزام شود.» این تصمیم پیش از این نیز گرفته شده بود اما عملاً اجرا نشد. اما اینک «لازم است یک گروهان پیاده، یک

بهادران سوار، یک دسته مستقل به ریاست یک نفر صاحب منصب مجرب کاردان و زرنگ و باهوش» راهی شوند. وزیر جنگ در این دستور افزود که این کاروان نظامی را امیرمجاهد که از تهران راهی اصفهان شده همراهی خواهد کرد. «مرکز قوای اعزامی در شوشتر و یک عده مختصری در دزفول خواهد بود.»(۴)

 درگذشت سیدحسین کزازی

سیدحسین کزازی که دیشب با گلوله هدف قرار گرفت، امروز ساعت سه بعد از ظهر درگذشت. احمد خان امیراحمدی امیرلشکر غرب از رضا خان خواست اجازه دهد قاتل را فردا بعد از ظهر اعدام کند.(۵)

 نبود پست و تأخیر در مراسلات قشون شمال غرب

عبد الله طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، فقدان پست بین ارومیه و سلماس، اشنویه و ساوجبلاغ و اردبیل و مشکین را مشکلآفرین دانست، چرا که مراسلات قشونی با تأخیر جابهجا میشود. او در تلگرام امروز خود نوشت که فرماندهان پادگان های این شهرها در زحمت هستند و از وزیر جنگ خواست وزارت پست و تلگراف را وادارد شعبه های پستی این شهرها دایر شود.(۶)

 خرابی اسکله انزلی

حاکم نظامی انزلی، یاور صادق خان ضمن دادن خبر شکستگی «کُرپی (پورت)» بندر انزلی یادآور شد که اداره کشتیرانی برای تعمیر اسلکه، سه کشتی سنگ از بادکوبه وارد کرده است. اما این کار نوعی دخالت در امور داخلی کشور است. کنسولگری روس نیز ادعا میکند که اسکله را از ایران اجاره کرده است. یاورصادق خان امروز در تلگرام خود برای شروع تعمیرات اسکله از مقامات بالاتر نظامی کسب تکلیف کرد.(۷)

 زمینهسازی اقبالالسلطنه برای خلعسلاح نشدن

به گزارش امیرلشکر شمال غرب، درگیریها و قتل و غارت هایی که در نقاط مرزی ماکو رخ میدهد با بیاعتنایی اقبالالسلطنه روبهرو میشود. «مقصود مشارالیه از این عملیات آن است که به اداره لشکری بفهماند ماکو قابل اهمیت بوده، نبایستی اسلحه آنجا جمعآوری شود.» با این که پیش از این خوانین ماکو سلاح های سنگین خود را تحویل لشکر دادند، اما از نظر عبد الله خان طهماسبی هنوز منطقه ماکو خلعسلاح نشده «موقع برسد و پس از کسب اجازه، به تشبثات فوقالعاده اقبالالسلطنه خاتمه خواهم داد.»(۸)

اقبالالسلطنه هم امروز تلگرامی برای وزیر جنگ فرستاد و در آن منشأ درگیری های مرزی میان ایران و ترکیه عثمانی را «متصرف حالیه بایزید» دانست. وی نوشت از تجهیز و روانه کردن نیرو عاجز نیست، اما خوب است این موضوع از طریق سفارت ترکیه عثمانی حل و فصل شود.(۹)

 شکایت اهالی گلپایگان از روند انتخابات مجلس

روحانیون گلپایگان در تلگرامی که امروز از گلپایگان به وزیر جنگ مخابره کردند، یادآور شدند که مداخلات امیرمعتمد و برخی از نظامیان در امر انتخابات پنجمین دوره مجلس شورای ملی باعث انزجار اهالی شده است. آنان خواستار اعزام نظامی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۷، صص ۹ و ۱۰.

۲- همان، پ ۵۵، ص ۴۷.

۳- امیربهادر، خاطرات جعفرقلی خان...، ص ۹۳. سرکنسول انگلیس در مشهد بعید دانست که تا زمستان بتوان این خرابیها را آباد کرد. سرداراسعد به کنسول انگلیس گفته بود ۲۰۰ یا ۳۰۰ جنازه را پیدا کرده و به خاک سپردهاند، اما سایر کشتهشدگان برای همیشه زیر آوار خواهند ماند. (فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، صص ۴۹۰ و ۴۹۱).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۵۲۳. از همراهی امیرمجاهد روشن میشود که مخالفت های سران بختیاری در عبور نظامیان از این منطقه تبدیل به موافقت شده و توافقات اخیر دولت با سران بختیاری مؤثر بوده است.

۵- همان، پ ۶۲، ص ۵۵. رضا خان وزیر جنگ در پاسخ به این درخواست نوشت که محکم های از رؤسای دوایر دولتی و عدلیه تشکیل شود و پس از ثبوت مجرمیت، قاتل اعدام گردد. (همان، پ ۶۲، ص ۵۴). برخی منابع که امیرلشکر غرب را در ترور سلیمان خان امیراعظم دخیل میدانستند در این جا نیز او را صاحب نقش میدانند. (سلطانی، احزاب سیاسی و انجمن های...، ص ۲۴۶).

۶- همان، پ ۴۶، ص ۱۳۱. موضوع با همین تأکید به وزارت پست و تلگراف منعکس شد. (همان، پ ۴۶، ص ۱۳۰).

۷- همان، پ ۸۴، ص ۳۵. موضوع به وزارت امور خارجه منعکس شد و وزارت امور خارجه هم نام های به سفارت روسیه شوروی در تهران نوشت و «قویاً تسلیم پورت را به مأموریت دولت علّیه تقاضا» کرد. (همان، پ ۸۴، ص ۳۲).

۸- همان، پ ۸۱، صص ۵۸ و ۵۹.

۹- همان، پ ۵۰، ص ۶۰.

مورد اعتماد وزیر جنگ به گلپایگان بودند.(۱)

 تگرگ شدید در استرآباد

امروز هوا در استرآباد منقلب بود. «به فاصله یک ربع ساعت تگرگ به قدر یک تخممرغ ... آمده، تعاقب، باران شدیدی نیم ساعت باریده که از کوچه های شهر سیل روان شده.»(۲)

 استمداد رئیس حفظالصحه از مردم

دکتر امیراعلم رئیس حفظالصحه دولتی امروز با چاپ اعلانی در روزنامه ها از مردم تقاضا کرد به کمک زلزلهزدگان تربت بشتابند. «ناله های جگرخراش ویلانشدگان زلزله تربت نباید بیاثر بماند.» او خواست کمک های مالی را به مجلس حفظالصحه داده، قبض بگیرند. «اسامی هر یک از اعانهدهندگان و اعانه آنها در جراید درج خواهد شد.»(۳)

 حق شرکت در انتخابات برای طرفداران سیمیتقو

امروز حاکم سقز تلگرامی به وزارت داخله فرستاد که در آن پرسیده بود افرادی که با اسماعیلآقا سیمیتقو در شورش های منطقه شرکت کرده بودند حق رأی دادن در انتخابات مجلس پنجم را دارند یا این که شامل قانون «مقصرین سیاسی که بر ضد حکومت ملی و استقلال مملکت قیام و اقدام نمودهاند» هستند؟(۴)

 شکایت گروهی از اهالی ساری از مسئولان انتخاباتی شهر

گروهی از اهالی ساری در نام های به وزیر جنگ از این که رئیس هیأت نظارت خود هم نامزد ورود به مجلس شورای ملی است شکایت کردند. بنابراین شکواییه «آقاسیدحسین رئیس هیأت نظار» که از طرفداران شیخ العراقینزاده است به هر گروهی که منافع او را تأمین کند تعرفه میدهد. آقاسیدحسین مأموران صندوق را از طرفداران خود تعیین کرده و اعمال او خلاف قانون است.(۵)

 دودستگی انتخاباتی در سمنان

دودستگی میان اهالی سمنان موجب شده عد های در اداره حکومتی و عد های دیگر در خانه حاجملاعبدالعلی مجتهد جمع شوند و اعتراضات خود را نسبت به یکدیگر ابراز دارند. این دو دسته در مورد ریاست هیأت نظار بر انتخابات به توافق نمیرسند.(۶)

 سیل در خوار

بارندگی شدید در عرض یک ساعت باعث جاری شدن سیل در خوار شد. این سیل سد روی رود خانه را با خود برد.(۷)

(تصویر) بندر انزلی

(تصویر) دکتر امیراعلم

۱- همان، پ ۱۷، ص ۲۵۲. موضوع به امیرلشکر غرب منعکس شد تا رسیدگی کند. (همان، پ ۱۷، ص ۲۴۶).

۲- مقصودلو، مخابرات استرآباد، ج ۲، ص ۸۶۷.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۳۸۰، ص ۱.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۲۹۰، آرشیو ۶۰۴ ف ۲ ب الف ۱. پاسخی که به پرسش حاکم سقز داده شد این بود که چون عفو عمومی داده شده کسی محروم از انتخاب کردن نیست. (همانجا).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، پ ۱۷، صص ۶۲۶ و ۶۲۷. با این که به نظر میرسد آقاسیدحسین منویات قشونی را انجام میداد، با این حال از وزارت جنگ به امیراکرم حاکم مازندران نوشته شد که از موضوع آگاه باشد. (همان، پ ۱۷، ص ۶۲۵).

۶- روزنامه ایران، شم ۱۳۸۰، ص ۲.

۷- همانجا.

ص: ۱۳۷

 سه شنبه

۱۵ خرداد ۱۳۰۲

۵ ژوئن ۱۹۲۳

۱۹ شوال ۱۳۴۱

 پیگیری اقدامات تبشیری آمریکاییها

علمای مشهد همچنان پیگیر اقدامات خود علیه گروه تبشیری آمریکاییها هستند. آنها امروز نام های دیگر به کارگزاری خراسان دادند که ضمن رضایت نسبی از اقدامات وزارت امور خارجه، خواستار برخورد محکم آن وزارت خانه شدند تا در آینده امکان فعالیت این گروه در مشهد پدید نیاید. آنها خواستار «نوشت های که سندیت داشته باشد» شدند، چرا که برای متقاعد شدن مدرک محکمی لازم است.(۱)

 بیفایده بودن اعزام کنسول به جده

وزیرمختار ایران در مصر امروز به وزارت امور خارجه نوشت نام های به نماینده سیاسی حجاز در مصر نوشته، حاجیحسن خان را به عنوان ژنرال کنسول ایران در جده معرفی کردم. در این نامه تأکید کردم که این موضوع مقدمه ایجاد روابط سیاسی با حکومت حجاز است. اما نماینده حجاز در مصر پاسخ داد که پذیرش نماینده سیاسی ایران منوط به شناسایی رسمی حکومت حجاز از طرف ایران است. «صریحاً نوشتهاند هرگاه مأمور مزبور اوراق لازمه دایر بر این شناسایی را در دست نداشته باشد مثل یکی از حجاج محترم با او رفتار خواهد شد.»(۲)ایران مایل بود برای رفاه حال حجاج خود مأمور سیاسی در خاک حجاز داشته باشد.

 توضیحات بیشتر به امیرلشکر جنوب درباره اعزام نیرو به عربستان

پس از ابلاغ تصمیم وزیر جنگ مبنی بر اعزام نیروی نظامی به عربستان (خوزستان) (ر.ک: ۱۴ خرداد) از طرف ارکان حرب کل قشون توضیحات بیشتری به امیرلشکر جنوب داده شد. اول این که پست های نظامی راه اصفهان به عربستان از تفنگچی های بختیاری و سواران آنها انتخاب شود. البته «پس از این که تسلط و نفوذ قشون کاملاً در جنوب برقرار گردید تدریجاً پست های بختیاری به نظامی تبدیل خواهد شد.» دوم این که در این پستها یک یا دو نفر نظامی همراه بختیاریها مستقر شوند. سوم این که مسئولیت نظامیان اعزامی باید با یک صاحب منصب زیرک و باتجربه باشد. در این توضیحات به توافقات وزارت جنگ با بختیاریها هم اشاره شد که «حکومت بختیاری هم طبعاً با شرایط و قیوداتی که شده از حدود خود تخطی نخواهد نمود، قدغن شده ن هایت مساعدت و همراهی را مرعی دارند.»(۳)

□ دیدار امیرلشکر جنوب با سران بختیاری

امروز خوانین بختیاری در اصفهان با محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، دیدار کردند. بختیاریها در این ملاقات خواستند که تعیین ریاست ایل چهارلنگ با آنان باشد نه دولت (قشون). آیرم ضمن مخابره این خبر نوشت که اگر با این درخواست موافقت شود باعث اضمحلال چهارلنگ و دلسردی دیگر طوایف خواهد شد.(۴)

□ توضیحات عباس خان امیرمخصوص درباره مالیات چراگاه ها

پس از این که میلسپو از اخذ مالیات های غیرقانونی توسط عباس خان امیرمخصوص از مراتع خاک کلهر وزارت جنگ را باخبر کرد و برای رفع آن کمک خواست (ر.ک: ۱۶ اردیبهشت)، عباس خان در نام های به امیرلشکر غرب توضیح داد که املاک منطقه کلهر خالصه نیست. مالیاتگیری از چراگاه ها (حقالمرتع) بیش از صد سال است که اجرا میشود. در ضمن مبالغ، اشتباه گزارش شده و آن چه گرفته میشود بسیار کمتر است.(۵)

□ سازگاری با ب هاییها و توسعه روابط با آمریکا

حسین علاء وزیرمختار ایران در آمریکا امروز در پاسخ به دیدگاه های وزارت امور خارجه درباره فرقه ب هاییت (ر.ک: ۱ اردیبهشت) به این وزارت خانه نوشت که اقدامات سفارت در این مورد از دو جهت است؛ یکی این که وظیفه ما «حفظ حقوق اتباع علیالسویه بوده... دوم این که در آمریکا عده زیادی از آمریکاییها ب هایی شدهاند... و در این موقع که دولت ایران کار هایی میخواهد در آمریکا بکند... سیاستاً مقتضی ندانستم که این موضوع را مسکوت عنه» بگذارم.(۶)

□ اهمیت دادن روسها به مرز های خود با ایران و افغانستان

نیرو های نظامی روسیه شوروی پس از سرکوب مخالفان خود در شمال و شمال شرقی بخارا به طرف مرز های ایران و افغانستان رو کردهاند و پنهانی و غیرمحسوس بر شمار مأموران مرزی خود میافزایند. اقتدارالملک کنسول ایران در عشقآباد امروز با اعلام این موضوع به وزارت امور خارجه افزود روسها به تقویت نیروی هوایی خود نیز بسیار اهمیت میدهند. اکنون شایع است «دویست آیروپلان نظامی برای این سرحدات اختصاص دادهاند.»(۷)

□ برچیده شدن نظامیان نگهبان از در سفارت خانه ها

امروز دستور داده شد نظامیان ایرانی که به عنوان نگهبان مقابل سفارت خانه ها پاس میدادند، به یگان های خود بازگردند. سلیمان خان بهبودی در یادداشت امروز خود این خبر را نوشت و افزود که سفرا به این دستور وزیر جنگ اعتراض کردند اما

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۹ و ۲۸-۱۶-۹-۱۳۰۲. وزارت امور خارجه معتقد بود همه اقدامات را انجام داده است و در مذاکره با سفارت آمریکا قرار شده است از ساخت کلیسا جلوگیری به عمل آید، ساخت مدرسه موقوف به نظر وزارت معارف باشد و قطعه زمین خریداری شده در عدلیه مورد بررسی قرار گیرد تا وقف بودن آن روشن گردد. (همان،

۳۱-۱۶-۹-۱۳۰۲).

۲- همان، ۱۰۲-۱۹-۲۷-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۵۲۴.

۴- همان، پ ۱۶،ص ۳۰۴.

۵- همان، پ ۷۵، ص ۷۷.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۴-۲۳-۱۳۰۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۲، ص ۲۰.

گفته شد که دولت امنیت آنها را تعهد میکند و اگر نگهبانی لازم است از مستخدمین سفارت خانه ها استفاده شود.(۱)

 شکایت گروهی از کلیمیان از مسیو حاییم

امروز نام های به امضاء ۵۶ نفر از کلیمیان در مجلس شورای ملی به ثبت رسید که در آن از «مستر حاییم مجهولالهویه» که اسباب نفاق و شقاق میان ملت کلیمی و مسلمان شده، شکایت شده بود. امضاکنندگان درگیری های پیش آمده میان یهودیان و مسلمانان را در سال گذشته زیر سر حاییم دانستند. «به واسطه همین سوءاخلاق و فساد عقیده و فتنهانگیزی او روزنامهاش هحییم، توقیف ابدی شده است.» در این نامه به دخالت های تفرقهافکنانه شموئل حاییم در امر انتخابات نیز اشاره شده است.(۲)

 مقابله غیرمستقیم با تبلیغات کمونیستی و اتحادیه های کارگری

ارکان حرب کل قشون امروز به رئیس تیپ شمال دستور داد برای مقابله با اقدامات محمد آخوندزاده و تبلیغات منتسب به کمونیستها «به طور محرمانه» گروه هایی تشکیل داده و به اسم «استقلال وطن» یا چیزی شبیه آن که با قشون هم مرتبط باشند، علیه اتحادیه های کارگری و آخوندزاده اقدام کنید.(۳)

 گزارشی از روسیه شوروی

وزیرمختار ایران در مسکو، امروز گزارش بلندی از وضعیت داخلی و روابط خارجی این کشور به وزارت امور خارجه فرستاد. این گزارش ابتدا به موقعیت داخلی این کشور، به ویژه وضعیت اقتصادی آن پرداخته، آن را اسفناك توصیف میکند. افزایش تعرفه های مالیاتی، ورشکستگی بنگاه های خصوصی، و حقوق پایین باعث شده که «زندگانی در روسیه روز به روز چه برای خود روسها و چه برای خارجیها گرانتر» شود. مشاورالممالک نوشت فعلاً آن چه اهمیت دارد، قشون است. وی بخش اصلی گزارش خود را به روابط روسیه باکشور های انگلستان، فرانسه، آلمان، لهستان و دول بالتیک، ایتالیا، دول اسکاندویناوی، عثمانی، ژاپن و چین، افغانستان، دول شوروی و بالاخره ایران اختصاص داده، با جزئیات آنها را شرح داده است. بخش مربوط به ایران به دلیل اهمیت، جداگانه و در پاورقی آمده است.(۴)

 کشف «کمیته ترور» رضا خان

بنا بر خبر فوری وزارت جنگ که امروز به رئیس تیپ شمال فرستاده شد - این تلگرام به احتمال زیاد به همه امرای لشکر ارسال گردید - آمده است که «اخیراً ... کمیته تروری که برای بندگان حضرت اشرف تهیه کرده بودند کشف شد.» در این تلگرام توطئه به روسها منتسب شده بود.(۵)

 کشتی حامل پول و کتاب های تبلیغاتی

امروز کشتی «اولینا»ی روسی در بندر انزلی پهلو گرفت. این کشتی حامل ۳۰ هزار روبل طلا، مقدار قابل توجهی کتاب و جزوه های تبلیغاتی بود که در جعبه های صابون، چای و... جاسازی شده بود.(۶)

(تصویر)

۱- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، ص ۳۷.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۲۱۳، آرشیو ۱۰۸ ف ۲ ب الف ۱. دیدگاه های هحییم، درباره درگیری های ساختگی کلیمیان با مسلمانان در جلد دوم همین کتاب بیان شده است. او انگلیس و لقمان نماینده کلیمیان در مجلس را عامل این درگیریها میدانست.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۶، ص ۱۱.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۴ تا ۷- ۱۵۴-۱۶-۱۳۰۲. «سیاست روسیه در ایران خیلی تاریک است. از یک طرف اظهار دوستی میکنند، ولی از طرف دیگر عملاً از اظهارات آن نتیجه بروز نمیکند. چیزی که تقریباً واضح است این است که سیاستی که در ایران تعقیب میکنند سیاست مملکتی نیست و شخصی است. این که عرض میکنم سیاست تاریکی است برای این است که با اشخاصی هم که اظهار میل به آنها میکنند مساعدتی نشان نمیدهند و فقط فرقی که مشاهده میشود این است که به اشخاصی که آنها را طرف میل میدانند بیشتر وعده های وفانشدنی میدهند. این هم دلایلی دارد که از عرض آن مجبورم. در این مورد قصور هم از طرف روسیه است و هم از طرف ایران. قصور روسیه این است که هنوز موفق نشده به کار دولت مرکزیت بدهد زیرا مسستخدمین قدیم را حتیالامکان نمیخواهند داخل کار کنند؛ اشخاص تازه هم هنوز به درجه اطلاعات کافی نرسیدهاند. گذشته از این در مملکتی که اداره انقلاب داشته باشد هر یک از افراد حزب که داخل خدمت دولت هستند انقلاب یا تشویق و تحریک انقلاب را فریضه ذمه خود میدانند. قصور ایران قسمتی از دولت و قسمتی از مردم است. قصور دولت این است که غالباً به کمک دست های روی کار میآید و نمیتواند رویه بیطرفانه نسبت به تمام دستجات داشته باشد. قصور مردم این است که اجانب را تکیهگاه خود در ضدیت با دولت قرار میدهند و این دستجات ولو اینکه وطنپرست و ایراندوست باشند به این طریق خود و دولتی را که تشکیل مییابد اسباب میشوند که انگلیس دوست یا روس دوست معرفی شود. و همین مسئله کافی است که هیچ دولتی دوام پیدا نکند و هیچکاری صورت ندهد. اگر از روی انصاف ملاحظه شود معلوم میشود از چند سال به این طرف از پروگرام هایی که هیأت دولت چه در موقع انعقاد مجلس شورای ملی به مجلس پیشنهاد کرده و چه در غیاب مجلس در هیأت وزراء تصمیم شده چه اندازهاش اجری گردیده تصدیق خواهند فرمود که بیشتر عیب از این دستهبندیها بوده و در این دستهبندیها انگشت اجانب در کار بوده است. اگر چه چند روز قبل که میرزاداوود حسیناف وزیر خارجه قفقاز برای عضویت در کمیته حزبی به مسکو به دیدن بنده آمده بود، به طور محرمانه میگفت در کمیته قطع شده است که با ایران باید به طور دوستی رفتار شود ولی ایرانی باید بداند عثمانی و افغانستان تا چندی نمیتوانند در ایران سیاست مستقلی داشته باشند. و ممکن است عکس صدای سیاست دیگران بشوند و سیاست خارجی مستقل در ایران سیاست روس و انگلیس است. امروز سیاست این دو دولت در ایران همان سیاست قبل از مشروطیت شده منتها به تغییر شکل. آن وقت منافع اقتصادی و سرنیزه هندوستان را تهدید میکرد امروز انقلاب. اگر ملاحظه کنیم سیاست انگلیس در ایرلاند[ایرلند] اسباب چه کشمکشها و چه خونریزیها شد، اعتراف باید داشته باشیم که انگلستان که سیاستش این است که برای حفظ هندوستان،

هندوستان را محاصره کند دست از سیاست خود در هندوستان برنخواهد داشت و بالاخره موجبات عهدنامه ۱۹۰۷ فراهم خواهد گردید. و در آن صورت خدای نخواسته باید ایرانیها آرزوی ایام اجرای عهدنامه ۱۹۰۷ را بکشند. این که در موقع یادداشت اتمام حجت انگلیس میگویند مسائل مابهالاختلاف مابین روسیه و انگلستان در کنفرانس حل شود بنده تصور میکنم یکی از مسائل هم مسئله شرق باشد. پس یکی از مسائلی که بتواند از پیشآمد سوئی جلوگیری کند این است که دولت ایران خود را آلت دست این دستجات قرار ندهد و اقداماتش در استقلال اساسی مملکت باشد. بدیهی است این مسئله متضمن زحمات و افکار صائبه است که هیأت محترم دولت بهتر از بنده میدانند. علیقلی» (همانجا)

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۸، ص ۵۰.

۶ - FO E ۱۰۶۲۸/۶۹/۳۴وجه یاد شده ۹ روز بعد به سفارت روسیه در تهران ارسال شد و کتابها نیز هفت روز پس از آن فرستاده شد. (همان)..

ص: ۱۳۹

 چهارشنبه

۱۶ خرداد ۱۳۰۲

۶ ژوئن ۱۹۲۳

۲۰ شوال ۱۳۴۱

 آخرین دستور های انتخاباتی به امیرلشکر جنوب

رضا خان وزیر جنگ امروز در تلگرامی به محمود آیرم امیرلشکر جنوب دستور داد که «نوبخت» از بوشهر انتخاب نشود. علیاصغر حکمت از فهرست نامزد های شیراز خارج شده، «انتخاب او را از جهرم فراهم دارید.» ضیاءالواعظین نباید انتخاب شود. «بایستی به هر قسم [که] شده از انتخاب مشارالیه جلوگیری شود.» در این تلگرام آمده است که برای کرمان، عطاءالملک روحی، آصفالممالک، عدلالسلطنه و رفعتالدوله در نظر گرفته شوند.(۱)

 آخرین دستور های انتخاباتی به امیرلشکر شمال غرب

در تلگرامی که امروز برای عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب فرستاده شد، تأکید شد حسبالامر وزیر جنگ، پس از مشورت با میرزاعلی هیأت - که پیش از این به عنوان نماینده سیاسی رضا خان راهی آذربایجان شده بود - «اشخاصی را که صلاحیت و زمینه دارند فراهم دارید... آن چه در این جا تعیین میشود میرزارضا خان افشار، ناصرالسیف و میرزاسلیم خان ایزدی که یکی از اجزاء... خالصه طهران است» هستند. در این دستورالعمل تأکید شد: «میرزاسلیم خان را از نقاطی که... اقتدار قشون زیاد باشد از قبیل قراچهداغ، اردبیل، مراغه انتخاب نمایید.»(۲)

 شکایت اهالی خوانسار از دخالت نظامیان در انتخابات

پس از شکایتی که اهالی گلپایگان از دخالت نظامیان در انتخابات آن شهر کردند، وزارت داخله امروز نامه گروهی از اهالی خوانسار را برای وزارت جنگ فرستاد. در این نامه آمده بود: «گذشته از دخالت های مستقیمی که امیرمعتمد حکمران در تحریص و تهدید اهالی به انتخاب اخوی خود غضنفر خان معمول میدارد، غلامعلی خان آزاد که گویا، درجه نایب اولی دارد اخیراً به خوانسار ورود کرده و در تحت این عنوان که از طرف امیرلشکرغرب مأمور انتخابات هستم مداخله و اهالی را به وسیله تهدید مجبور به انتخاب غضنفر خان مینماید.»(۳)

 نتیجه مشورت های امیرلشکر شرق و والی خراسان در امر انتخابات

حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، در تلگرام امروز خود به وزیر جنگ، ضمن اعلام نتیجه رایزنی های خود با جعفرقلی بختیاری

والی خراسان در موضوع انتخابات، پیشنهاد کرد چهار نفر مانند امیراعلم و سردار انتصار از تهران و توسط شخص وزیر جنگ توصیه شوند و اگر اجازه داده شود، هشت نفر دیگر را از میان «طرفداران حضرت اشرف و تعالی قشون» در نظر گرفته، انتخاب شوند. وی در این تلگرام افزود که وثوقالسلطنه و دبیرالسلطان به دلیل سابقه بدی که دارند قابل طرح نیستند. وی در پایان تأکید کرد: «با دستهبندی هایی که از طرف اهالی در موضوع انتخابات، که حتماً باید خراسانی انتخاب شود، لازم به اقدامات جدی و علنی است.»(۴)

 اقدام وزارت امور خارجه درباره زلزله تربت

وزارت امور خارجه امروز در بخشنام های به همه سفارت های ایران در کشورها و سرکنسولگری های ایران در بغداد، تاشکند، تفلیس، بادکوبه و بمبئی خبر زلزله تربت را اطلاع داد. «اغلب خانه ها، بازار، کاروانسراها منهدم، بقیه غیرقابل سکونت؛ چهار قریه به کلی با خاک یکسان؛ بیست و سه قریه غیرقابل سکونت؛ اهالی و رعایا مجبور به اقامت در صحرا؛ قریب سه هزار نفر تلف؛ عده زیادی مجروح؛ هنوز زلزله ادامه دارد... فوراً دفتر اعانه باز، به وسایل مقتضیه و با جدیت اعانه جمع نمایید.»(۵)

 ابراز تأسف وزیرمختار انگلیس از زلزله تربت

سر پرسی لورن در نام های که امروز به ذکاءالملک وزیر امور خارجه نوشت مراتب تأسف دولت پادشاهی انگلیس را از وقوع زلزله در تربت به وی ابلاغ کرد.(۶)

 تشکیل فراکسیون های مجلس شورای ملی

امروز «نمایندگان عموماً در مجلس حاضر شده و فراکسیون مخالفین دولت تشکیل و پس از مذاکرات مفصل تصمیم گرفته شد که به رئیس مجلس پیغام دهند که ما ماده ۶۷ قانون اساسی را به هیچوجه قابل تفسیر نمیدانیم و این ماده را کاملاً صریح دانسته و حاضر هستیم که در موضوع ماده مزبور ولو پنج جلسه هم باشد گفت و گو و اثبات نماییم و اگر اقلیت به این مسئله هم حاضر نیست از وکالت استعفا داده و مسئولیت را به عهده اعلیحضرت همایونی واگذار میکنیم. این تصمیم به اطلاع رئیس مجلس رسانده شد و رئیس مجلس هم به موافقین دولت اطلاع دادند که حاضر شوند. عصر همین روز موافقین و مخالفین دولت حاضر شده جلسه هیأت رئیسه تشکیل و در این مورد مذاکراتی به عمل آمد.»(۷) بر طبق ماده ۶۷ قانون اساسی اگر اکثریت نمایندگان با دولت مخالف باشند، دولت منعزل است.

 پاسخ لورن به رضا خان در مورد اسلحه های خریداری شده ایران از آلمان

یکی از اقدامات ایران برای جلوگیری از انهدام سلاح های خریداری شده از آلمان و حمل همه آنها به ایران رایزنی های سفرا و مقامات، با مسئولان داخلی و خارجی دول متفق بود. وزیر جنگ نیز در نامه هایی به سفارت خانه های انگلیس و فرانسه خواستار حمل همه سلاح های خریداری شده از آلمان شد. سر پرسی لورن وزیرمختار انگلیس در ایران امروز در پاسخ به این درخواست ضمن بیان جزئیات امر (سرهنگ اسماعیل خان تاکنون موفق شده دو هزار قبضه تفنگ و دوازده مسلسل از راه

روسیه به ایران بفرستد) نوشت که تعداد اسلحه های حمل شده به ایران «از مجموعه چهار هزار قبضه تفنگی که کنفرانس سفرا سابقاً تصویب نمودند کسر» میشود. وی با این توضیح که آلمان پس از جنگ حق فروش سلاح ندارد، ارسال دو هزار قبضه تفنگ را نیز با اجازه کمیسیون نمایندگان دول متفق در برلن دانست.(۸) در این نامه صحبتی از انهدام سلاح های باقی مانده نرفته بود. پاسخ سفارت انگلیس این نظر را در مسئولان وزارت امور خارجه پدید آورد که موضوع بیشتر یک شبهه است و رایزنیها برای رفع این اختلاف نظر باید ادامه یابد.(۹)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۳۸۷.

۲- همان، پ ۱۷، صص ۶۸، ۳۸۸ و ۳۸۹.

۳- همان، پ ۱۷، صص ۲۴۹ و ۲۵۰.

۴- همان، پ ۱۷، صص ۱۱۳ و ۱۱۴.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۷-۱-۴۴-۱۳۰۲. این اقدام وزارت امور خارجه پس از تلگرام حسین علاء وزیرمختار ایران در آمریکا انجام شد. او با خواندن خبر زلزله تربت در روزنامه های آمریکا پیشنهاد جمعآوری کمک از آن کشور را برای زلزلهزدگان کرد. (همان، ۳۸-۱-۴۴-۱۳۰۲).

۶- همان، ۲۵-۱-۴۴-۱۳۰۲.

۷- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۲۷۹.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۷، ص ۲۴.

۹- همان، پ ۵۷، صص ۱ و ۳.

 تقاضا برای اعدام قاتل سیدحسین کزازی

سردارعظیم، حاکم جدید کرمانشاهان، در تلگرامی از رضا خان تقاضا کرد قاتل سیدحسین کزازی هر چه زودتر اعدام شود. «تأخیر اقدام در این موضوع سکته کلی به انتظامات محلی وارد» خواهد کرد.(۱) وی یادآور شد که قاتل «قهرمان» نام دارد و به قتل اعتراف کرده است.

 پاسخ سفارت فرانسه به وزارت جنگ

پس از مکاتباتی که وزارت جنگ با دو سفارت خانه انگلیس و فرانسه درباره انتقال همه اسلحه های خریداری شده ایران از آلمان کرد، سفارت فرانسه امروز پاسخ داد که از طرف سفیران دول متفق در برلن اجازه حمل نیمی از اسلحه های موردنظر داده شده است و علت آن ماده ۱۷۰ معاهده ورسای و ماده یک قرارداد سن ژرمن است که حمل اسلحه را از آلمان به کشور های دیگر اکیداً ممنوع کرده است. وزیرمختار فرانسه در این نامه یادآور شد، با این حال «از پاریس کسب اطلاعات نموده است و محض وصول جواب مراتب را به استحضار» میرساند.(۲)

 ورود شیخ محمود به خاک ایران

امروز از کردستان خبر رسید که شیخ محمود چند روزی است وارد خاک ایران شده و نزد محمود خان دزلی اقامت دارد.؛ و مشغول جلب نظر کرد های ایرانی برای حمایت از خود است. «امروز هم تلگرامی به خط ترکی و امضاء شیخ محمود و بعضی از رؤسای عشایر خاک عثمانی به عنوان ریاست وزراء عظام [و رونوشت] به بعضی از سفارت خانه ها که متضمن مظالم انگلیسها نسبت به آنها است به تلگراف خانه رسیده، چون به زبان ترکی و دارای مهر نیست از قبول و مخابره آن خودداری» شد.(۳)

امیرلشکر غرب به شیخ محمود پیغام فرستاد تا به اردوی نظامی ایران پناهنده نشود، زیرا با او همکاری نمیشود.(۴)

 تحرکات ترکیه عثمانی در مرزها

بنا به گزارشی که امروز اقبالالسلطنه از ماکو فرستاد، عثمانیها با سی نفر سرباز و کارگر در «بلاغ باشی» بنا هایی میسازند و مرز را به نفع خود تغییر میدهند. وی نوشت از عملیات خصمانه خودداری کرده، مبادا به روابط حسن ه دولتین خللی وارد شود. موضوع «با دوستی و ملایمت» در حال رفع شدن است. «استدعا هست در این باب با سفارت ترکیه و از وزارت خارجه اقدام» شود. وی در پایان خواست اگر ترکها با ملایمت نساختند «با جنگ منع بکنم یا نه؟»(۵)

اقبالالسلطنه امروز تلگرام دیگری هم به رضا خان وزیر جنگ فرستاد که پاسخ ادعای سفارت ترکیه عثمانی بود. سفارت مزبور مدعی بود خوانین ماکو سربازان ترک را اغفال کرده، در فرار آنها به ایران مؤثر بودهاند. (ر.ک: ۶ خرداد) «خوانین محض اسلامیت و حمیّت که گرسنه نمانند» به آن سربازان پناه دادهاند. حتی مکاتب های صورت گرفت که بیایند و این سربازان را

ببرند که پاسخ دادند: ایران «ولایت اسلام است، مانع آنها نیستیم؛ بمانند.» اکنون اگر ترکیه آنها را بپذیرد «احتیاجی نداریم.»(۶)

 پیشنهاد حاکم نظامی آذربایجان در امنیتبخشی به مرزها

امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم نظامی آذربایجان، در پی درگیری های خونین طوایف جلالی با یکدیگر پیشنهاد کرد امیرلشکر شمال غرب «به سرحد ماکو و بازدید عشایر آن حدود حرکت و پست های نظامی را در نقاط مقتضی برقرار نماید.»(۷)

۱- همان، پ ۶۲، ص ۵۳.

۲- همان، پ ۵۷، ص ۷۵.

۳- همان، پ ۶۸، ص ۲۱.

۴- همان، پ ۶۳، ص ۸۵.

۵- همان، پ ۵۰، صص ۸۰ و ۸۱؛ اسناد وزارت امور خارجه ۱۲۵-۱۹-۴۰-۱۳۰۲. وزیر جنگ در پاسخ به اقبالالسلطنه نوشت اقدامات سیاسی شروع شده اما لازم است با کمک ایالت نظامی آذربایجان و امیرلشکر غرب از تجاوزات آنها جلوگیری کنید. وزارت خارجه نیز این نوع عملیات را خلاف «تحدید حدود ۱۳۳۲» ق دانست و از وزارت جنگ خواست از عملیات آنها جلوگیری شود. (همان، پ ۵۰، ص ۷۴).

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۱، ص ۱۱۸.

۷- همان، پ ۷۹، ص ۱۴. امیرلشکر شمال غرب روز ۲۳ خرداد عازم ماکو شد.

 کردها، تحت سرپرستی قشون

با اعلانی که در مناطق کردنشین آذربایجان غربی منتشر شد به اطلاع طوایف کرد منطقه رسید که سرپرستی آنان از این به بعد با قشون خواهد بود. «دوایر دولتی به هیچوجه مستقیماً حق دخالت در امور اکراد را نداشته، در صورت لزوم باید به اداره لشکری مراجعه نمایند.» این دستور شامل کرد های منطقه ارومیه و سلماس (از اشنویه تا قطور) و منطقه ساوجبلاغ (از اشنویه تا سردشت) میشود.(۱)

 تطمیع مجامع کمونیستی توسط فرمانده قشون شمال

محمدحسین خان آیرم در تلگرامی که امروز به وزارت جنگ فرستاد ضمن معرفی طرفداران مرام اجتماعی با واژه هایی چون «چپاولچیان منفعتجو» نوشت که «با ترتیبات مقتضیه [آنها را] در هم خواهم شکست» ولی یکی از راه ها پول دادن به اجتماعات آنها و روزنامه هایشان است.(۲)

 دستگاه رادیولوژی در تهران

غروب امروز مستوفیالممالک، رئیسالوزراء، به خانه دکتر حبیب الله خان رفت و از دستگاه رادیولوژی «که تمام بدن را از زیر جلد نشان میدهد» دیدن کرد.(۳)

 تشرف ۳۰۵ آمریکایی به دین اسلام

روزنامه اقدام در شماره امروز خود از قول مجله «مسلم سن رایز» (شمسالاسلام) که در شیکاگو چاپ میشود، نوشت که در سه ماهه اخیر ۳۰۵ زن و مرد آمریکایی به دین اسلام گرویدهاند. این منبع اسلام آوردن این عده را در اثر مساعی «محمدصادق هندی» دانست که مدتی است در آمریکا برای اسلام تبلیغ میکند. در بین نومسلمانان سه کشیش و یک دکتر هم هستند.(۴)

 ارباب کیخسرو تنها انتخاب زرتشتیان فارس

امروز با قرائت آراء توسط انجمن نظار بر انتخاب نماینده زرتشتیان در شیراز، معلوم شد که همه ۴۹ برگه تعرفه آرا به نام ارباب کیخسرو نوشته شده است. بدین ترتیب وی از شیراز نیز به عنوان نماینده زرتشتیان انتخاب شد.(۵)

(تصویر) سفارت انگلیس در تهران

(تصویر) کرد های منطقه

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰۰-۳۷-۴۳-۱۳۰۲.

۲- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۶، ص ۱۰. رضا خان وزیر جنگ با این پیشـنهاد موافقت کرد، «البته با رعایت کامل صرفهجویی.» (همان، پ ۱۰۶، ص ۹).

۳- روزنامه مرد آزاد، شم ۷۱، ص ۲.

۴- روزنامه اقدام، شم ۱۲۷، ص ۴.

۵- اسنادی از زرتشتیان معاصر...، ص ۲۹۲.

ص: ۱۴۲

 پنجشنبه

۱۷ خرداد ۱۳۰۲

۷ ژوئن ۱۹۲۳

۲۱ شوال ۱۳۴۱

 تقاضای استیضاح دولت توسط مدرس

آیت الله سیدحسن مدرس امروز متن استیضاح خود را از دولت مستوفیالممالک تسلیم مجلس نمود: «بسم الله الرحمن الرحیم. مقام ریاست مجلس شورای ملی شید الله ارکانه. اینجانب نسبت به رویه دولت در سیاست خارجی استیضاح دارم. فی شهر ۲۱ شوال ۱۳۴۱. مدرس»(۱)

 اعتراض مردم سبزوار به انتخابات فرمایشی

گروهی از مردم سبزوار با فرستادن تلگرامی، نسبت به روند انتخابات در این شهر اعتراض کردند. آنها نوشتند: «تاکنون گمان میرفت که دولت حافظ حقوق و راعی رعیت است. حالیه معلوم شد که آلت اجرای اغراض شخصیه و فلسفه تغییرات مسئله انتخابات است. بدیهی است به قوه قهریه تعیین وکیل غیرممکن و اگر تعیین وکیل اجباری است ممکن است همان اشخاص را که در نظر دارند معرفی فرمایند تا انتخاب نموده، این همه اهالی و مملکت را دچار محظورات نفرمایند.»(۲)

 سفارش وزارت جنگ در مورد اعتمادالممالک

وزارت جنگ امروز در تلگرامی به محمدحسین خان آیرم نوشت که سفارش اعتمادالممالک را به رئیس قشون مازندران بکند؛ این سفارش قبلاً به حاکم مازندران شده است. اعتمادالممالک نامزد قشون از مازندران برای مجلس شورای ملی بود.(۳)

 اعلامیه دردسرساز

امیرلشکر شمال غرب، امروز گزارش داد که اعلامی های مبنی بر استعفای رضا خان از وزارت جنگ، در تبریز پخش شده است. وی در ادامه توضیح داد که این اعلامیه به احتمال زیاد مربوط به سال گذشته است که با استیضاح نماینده آذربایجان، رضا خان تهدید به استعفا کرده بود. «بعضی مفسدین حالیه او [= آن] را فرستادهاند که اذهان را مشوب نمایند. مفاد آن اثرات سوئی در افکار بخشیده بود. با وسایل لازمه تکذیب شد.» عبد الله خان طهماسبی خواست به وزارت پست و تلگراف گفته شود از فرستادن چنین مراسلاتی خودداری کند.(۴)

□ بخشنامه رضا خان به امرای لشکر

رضا خان بخشنام های با شماره ۱۲۳۱ به امرای لشکر فرستاد. در میان اسناد، متن این بخشنامه یافت نشد؛ اما از پاسخ هایی که امروز امرای لشکر به این متحدالمآل دادند روشن میشود که رضا خان از تغییر سلسله قاجار سخن به میان آورده است. به این موضوع در جوابیه محمدحسین خان آیرم رئیس تیپ شمال تصریح شده است: «رجال پوسیده این مملکت تا امروز همهگونه امتحانات خود را داده و قاجاریه هم به جز از ذلت وطن عمداً یا سهواً به هیچوجه نظری های نداشته و پرورش خائنین و زبونی اولادان غیور وطن، مسلك آنها بوده است.» آیرم سپس میافزاید: «اشخاصی که با مرام مقدس حضرت اشرف ضدیت نمایند هر کس و هر چه باشد با زور توانای حضرت اشرف و فداییان نظامی در هم خواهد شکست.»۵(۵)

□ نظر ذکاءالملک درباره موقعیت سیاسی کشور

ذکاءالملک فروغی، وزیر امور خارجه، امروز در نام های برای سیدحسن تقیزاده از نامرادی هایی که در ارتباط تجاری با روسیه شوروی نصیب ایران شده و نیز ناکارآمدی وزیرمختار آن کشور در ایران (در اظهاراتی که به عنوان نماینده کشورش ابراز میدارد و سپس نقض میکند) درباره اوضاع داخلی نوشت: «قریب چهار ماه است بنده در هیأت دولت عضویت دارم. در این مدت هیچکس حتی از وکلا- در مصالح مملکتی با بنده یک کلمه حرف نزده، در صورتی که نُه عشر از اوقاتم صرف ملاقات اشخاص میشود. از رفتار وکلا در مجلس چه بگویم؟ از اقدامات بعضی داوطلبان وکالت در موقع انتخابات چه عرض کنم؟ از منظره وحشتناکی که بعد از انقضای مجلس در پیش است چه فکر کنم؟ بالاخره از عاقبت کار این مملکت چه نوحه بسرایم؟ یک نفر نیست از صالح و طالح که به فکر مملکت باشد. رودربایستی هم از میان رفته. صریح میگویند ما طالب نفع خود هستیم و به کار مملکت کار نداریم. باور میکنید که نماینده ملت به آقای مستوفیالممالك میگفت فلان کس را حاکم فلان جا کنید. جواب میدادند این کار غلط از من شایسته نیست. جواب میداد حالا او را بفرستید تا من از آنجا انتخاب شوم بعد از دو ماه او را معزول کنید. دیگری میگفت فلان شغل را به فلان وکیل بدهید تا در کار ما افساد نکند. میگفتند صحیح نیست. جواب میداد حکم او را بدهید نشانش میدهم و نزد خود نگاه میدارم. بعد از انقضای مجلس حکم را پاره میکنم، و قس علی ذالك. انتخابات طهران در جریان است و حضرتعالی جزء منتخبین خواهید بود. البته امتناع نباید بفرمایید. اما اینکه به طهران تشریف بیاورید یا نیاورید باز بنده از حالا نمیتوانم اظهار رأی کنم. هر چند اوضاع با دو سال قبل از این خیلی تفاوت دارد اما باید دید سایر وکلای ولایات کیستند و بعد از انقضای این مجلس در ایام فترتی که قهراً پیش میآید چه اموری رخ خواهد داد و مجلس آینده چه وقت منعقد خواهد شد، زیرا که مسائل غامضه در پیش است که از حالا نمیتوان فکر آنها را کرد. دوام کابینه حالیه خیلی مشکل است. کابینه آینده را هم نمیدانم چه صورت خواهد داشت، و از هر طرف نگاه میکنم از جنوب و شمال و داخل و خارج موجبات نگرانی فراهم است و جز اینکه شخص موحد شود و بگوید خدا عاقبت کارها را خیر کند چاره نیست.»(۶)

□ تقاضای انگلیس برای فرود دو هواپیما در تهران

وزیرمختار انگلیس، سر پرسی لورن، در نام های به وزارت امور خارجه درخواست کرد اجازه فرود دو هواپیمای نظامی غیرمسلح که از بغداد به سوی تهران پرواز خواهند کرد، داده شود. وی این عمل را «ملاقات دوستانه و تحیتآمیز با دولت» ایران

توصیف کرد و اضافه کرد پیش از این چنین اقدامی در بنادر ایران انجام میشد. «آیروپلان های مزبور در ۲۰ ماه جون جاری / ۳۰ جوزای ۱۳۰۲ یا کمی بعد از آن تاریخ به طهران میرسند.»(۷)

 فتوا علیه مرامنامه اجتماعیون

بنا به گزارش سرکنسول ایران در بغداد مرامنامه حزب

۱- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۲۸۵.

۲- اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۰۴۰۳۴۱۷۰۳۲۸۱۰۰۲۰۰۵۰.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۶۳۷.

۴- همان، پ ۴۱، ص ۱۰.

۵- همان، پ ۱۱۹، ص ۴. با توجه به سقوط قریبالوقوع دولت مستوفیالممالک این بخشنامه مفهوم مییابد که نشاندهنده صعود برنامهریزی شده رضا خان از پله های قدرت است.

۶- نامه های تهران، صص ۵۰ تا ۵۵.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۲، ص ۵۴. وزارت امور خارجه با این درخواست موافقت کرد. (همان، پ ۳۲، ص ۵۵).

اجتماعیون را به دست علمای نجف رسانده و درباره آن استفتاء کردهاند. وی در گزارشی که امروز به ایران فرستاد متن سئوال و پاسخ آیات محمدحسین غروی نائینی، سیدابوالحسن موسوی اصفهانی و عبدالحسین یزدی فیروزآبادی را نیز ضمیمه کرد. هر سه عالم، مرامنامه یادشده را خلاف اسلام و معتقد به مفاد آن را خارج از دین و زمره مسلمین دانستند.(۱)

 احتمال تغییر مرکزیت کربلا به کوفه

به گزارش محمدحسن بدیع، کارپرداز ایران در کربلا، احتمال دارد مرکزیت کربلا به کوفه منتقل شود. اگر «محل حاکم کل را کوفه» قرار دهند کربلا و نجف هر دو تابع کوفه خواهند شد، در حالی که اینک کوفه تابع نجف و نجف تابع کربلا است. «علت این اقدام این است که در کربلاـ و نجف به واسطه نبودن مفتش یا مستشار انگلیسی حکومت خوب اداره نمیشود و از سوءتدبیر مأمورین عراقی وضعیات این دو شهر [ناخوانا] و چون وجود آقایان علما را مانع بقای مأمورین انگلیس در کربلا و نجف میدانند میخواهند مرکز لواء را از کربلا به کوفه نقل و تحویل بدهند که بدین وسیله مستشار انگلیس در عمل حکومت عتبات دخالت داشته باشد.»(۲)

 خبر های جاسوس سلیمانیه

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، امروز اخبار «جاسوس سلیمانیه» را به اطلاع وزیر جنگ رساند: سلیمانیه توسط مأموران سیاسی انگلیس اداره میشود. آنها ماژور ادمنهو و معاونش کاپیتان چکمن هستند و ماژور ژوان هم نظارت عالیه منطقه را دارد.

این مأموران به کرد های سلیمانیه میگویند که انگلیس کردستان را از اسارت ایران و عثمانی نجات خواهد داد و آن را مستقل خواهد کرد؛ و این که شیخ محمود، هم به انگلیس خیانت کرد و هم به کردها. در بمباران های اخیر انگلیس نزدیک به یکصد روستا از بین رفته است. دو هواپیمای نظامی در سلیمانیه مستقر است. تعداد نیرو های انگلیس در سلیمانیه دو هزار نفر است. آخرین خبر مخبر لشکر غرب این بود که شیخ محمود منشی خود، عارف، را نظر به این که با انگلیسها رابطه داشته با دو گلوله گشت.(۳)

 اعتراض ترکیه عثمانی به خلع سلاح اوزدمیر پاشا

پس از عقبنشینی قوای عثمانی از کردستان عراق به طرف ایران که در پی شکست از قوای انگلیس رخ داد، ایران ضمن خلع سلاح آنان، به طرف خاک ترکیه عثمانی روانهشان کرد. (ر.ک: ۱۲ و ۱۳ اردیبهشت) اینک به گزارش وزیرمختار ایران در اسلامبول دولت آنقره (آنکارا) خلعسلاح نظامیان خود را خلاف دوستی دولتین دانسته، خواستار استرداد سلاحها شده است.(۴)

 رشیدالممالک خلخالی در روسیه

حاکم نظامی آذربایجان در تلگرام امروز خود به رضا خان خبر داد که بنابر اطلاعات رسیده از آستارا رشیدالممالک خلخالی در لنکران روسیه است.(۵)

 تکذیب قرائت انجیل توسط بیماران

در نام های شخصی که امروز – احتمالاً – به وزیر امور خارجه، ذکاءالملک نوشته شد، اجبار بیماران به خواندن انجیل از سوی

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۳تا۹۱-۶-۳۰-۱۳۰۲. «مرامنامه اجتماعیون عامیون ایران از کرمانشاه به شیخ مهدی کرمانشاهی ساکن کربلای معلی فرستادهاند... این مرامنامه ده ورقی مطبوعه در دارالدوله کرمانشاهان در مطبعه شرافت احمدی در حمل سنه ۱۳۰۲... طبع شده» بود. (همانجا).

۲- همان، ۴۴-۵۴-۲۷-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۳، صص ۸۲ و ۸۳.

۴- همان، پ ۴۲، ص ۷۷. تقاضای استرداد سلاحها پیش از این به اطلاع دولت ایران رسیده بود. چون محیالدین پاشا در ۱۵ خرداد با ارسال نام های به رضا خان از این که دستور بازگشت اسلحه ها را داده تشکر و قدردانی کرده بود. (همان، پ ۵۴، ص ۸۳).

۵- همان، پ ۷۹، ص ۲۵. در پانوشت این تلگرام نوشته شده: «خوب بود نمیگذاشتید خارج شود.» رشیدالممالک از برابر نظامیان لشکر شمال غرب و در پی شکست طوایف شاهسون توانست فرار کند.

هیأت تبشیری آمریکا مقیم مشهد تکذیب شد. این خبر از یک سو نشان میدهد که فعالیت های هیأت تبشیری در مشهد شروع شده و از سوی دیگر نمایانگر آن است که تلاش های روحانیان شهر منتج به نتیجه نشده، هیأت به کار خود ادامه میدهد. این نامه توسط «مستر دونالدسن رئیس میسیون» آمریکایی به سفارت آمریکا در تهران فرستاده شد و از آنجا به وزیر امور خارجه ابلاغ گردید.(۱)

 باران شدید در تهران

امشب باران شدیدی در تهران بارید و سیلاب در برخی از خیابان های تهران جاری شد.(۲)

 توقیف اموال سپهسالار

به نوشته روزنامه مرد آزاد، امروز دستور توقیف همه اموال سپهسالاراعظم از طرف دولت صادر شد. به همه مستأجران املاک وی نیز دستور داده شد، مالالاجاره ها را به گماشتگان سپهسالار نپردازند. «این توقیف به واسطه هشتصد هزار تومان وجهی است که دولت از سپهسالار طلب دارد.»(۳)

(تصویر) کربلا

(تصویر) تهران، نمای شمالی شهر

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۱۶-۹-۱۳۰۲.

۲- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، ص ۳۸.

۳- روزنامه مردآزاد، شم ۷۳، ص ۳.

ص: ۱۴۵

 جمعه

۱۸ خرداد ۱۳۰۲

۸ ژوئن ۱۹۲۳

۲۲ شوال ۱۳۴۱

 اخبار تکمیلی کنسول ایران در نجف از فتوا علیه مرامنامه اجتماعیون

کنسول ایران در نجف امروز صورت فتوا های آقایان نایینی، اصفهانی و فیروزآبادی را به وزارت امور خارجه فرستاد و از قول آیت الله نـایینی نوشت: «شـرحی هم به وزارت جلیله جنـگ خواهم نوشت و اظهار تأسف بالعموم آقایان میکردنـد، اولیاء امور چرا غفلت مینمایند.» فتوای آیت الله نایینی علیه مرامنامه اجتماعیون عامیون بسـیار سخت بود: «هر کس عملاً و ظاهراً داخل این فرقه و این جمـاعت شود کافر و محارب با حضـرت ولیعصـر عجل الله فرجه است و منافی تمام ادیان عالم است. هرکس داخل این فرقه بشود و یا زباناً این فرقه را تصدیق نماید عیالش مطلقه است و بدون عدّه میتواند شوهر دیگر اختیار نماید.»(۱)

 اعدام قهرمان

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، خبر داد که ساعت پنج صبح امروز قهرمان، قاتل سیدحسین کزازی، اعدام شد. محکم های که این حکم را صادر کرد از رئیس نظمیه (رکنالـدین مختاری)، مـدعیالعموم و نماینـده قشون تشـکیل شـده بود. وی در ادامه این خبر آورد که قهرمان اعتراف کرد که «به حکم حاج سیدحسـین کربلایی که یکی از مجتهدین و متنفذین شهر است» اقـدام به کشـتن کزازی کرده است. «حاجسیدحسـین مزبور یکی از اشخاصـی است که جـداً بر ضد اجتماعیون و روسـها اقدام مینمایـد، با انتصاب مرحوم کزازی به اجتماعیون چنانچه دوسیه علنی شود، مـدرک به دست آنها آمده، باعث تقویت و ازدیاد روسها خواهد شد.»(۲)

 جلس های درباره قتل کزازی

هیأت اجراییـه مرکزی جمعیـت اجتمـاعیون امروز پیش از غروب جلس هـای تشـکیل داد و دربـاره قتـل سیدحسـین کزازی به تبادلنظر پرداخت.(۳)

 نگرانی رئیس تیپ شمال از نفوذ روسها در بارفروش

محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، از نفوذ روسها در بارفروش ابراز نگرانی کرد. وی نوشت تا زمانی که ارکان حرب ایـن تیپ در بـارفروش بـود نگرانی از این جهت نبـود، امـا اکنـون این امکـان وجـود دارد که مازنـدران هم مثـل رشـت

شود.(۴)

 شمشیر شاهسونها

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، امروز پیگیر خبری شد که قرار بود در مجله قشون و روزنامه های دیگر به چاپ برسد. این خبر توسط طهماسبی تهیه شده بود و از این قرار بود که شمشیری به رسم یادبود از طرف شاهسونها برای تقدیم به وزیر جنگ فرستاده شده است.(۵)

این شمشیر مرصع به عنوان نماد آخرین سلاح شاهسونها که تحویل دولت دادهاند برای رضا خان فرستاده شد.

 احتمال حضور انگلیسها در کردستان ایران

بنابه تلگرام امیرلشکر غرب، جاسوس سلیمانیه خبر میدهد هفت صاحب منصب انگلیسی که زبان کردی را به خوبی تکلم میکنند، «برای تبلیغات به خاک ایران خواهند آمد.»(۶)

 مطالبه حقوق معوقه لشکر شرق و عکسالعمل وزیر جنگ

حسین خزاعی وزارت جنگ را از یک صد و ده هزار تومان «تتمه حساب سنه ماضیه این لشکر» و پرداخت نشدن حقوق فروردین و اردیبهشت نیرو های قشون شرق باخبر کرد و خواستار حواله این مبالغ شد. خبر که به رضا خان رسید پاسخ داد: «معلوم میشود شما جای گرمی نشست هاید و از ضیق مالیه دولت و بیپولی مرکز اطلاعی ندارید.»(۷)

 نگرانی مأمور پوششی لشکر غرب در خوزستان

در گزارشی که امروز مأمور پوششی لشکر غرب به مسئولان خود فرستاد از این که نقش او در منطقه برملا شود ابراز نگرانی کرد و خواست حکم او به «عنوان نظمیه در محمره و ناصری» صادر شود تا بتواند «کسب اطلاعات کرده، راپرت» دهد.(۸)

 کشف نامه محرمانه

دو نامه که با «خطوط نامرئی به عنوان قوام و بهادرالسلطنه» نوشته شده بود و از تهران به طرف شیراز برده میشد کشف و توقیف شد. بناست اطلاعات تکمیلی به وزارت جنگ فرستاده شود.(۹)

 تحصن در مدرسه سلطانی کاشان

گروه های مختلف مردم کاشان با تحصن در مدرسه سلطانی(۱۰) به شیوه انتخابات نمایندگان مجلس شورای ملی در این شهر اعتراض کردند. آنها معترض بودند که هیأت نظارت بر انتخابات از یک گروه سیاسی در این شهر حمایت میکند و این خلاف روند طبیعی انتخابات است.(۱۱)

□ عدم موفقیت لشکر جنوب در تجزیه ایل هفتلنگ

یکی از برنامه های قشون جنوب برای اضمحلال طوایف بختیاری، از بین بردن انسجام آنها بود. در این بین سلطانمحمود خان پروین رئیس نظامیان اعزامی به چهارلنگ نقش مؤثری برای این کار داشت. یکی از این برنامه ها جدا کردن طایفه محمود صالحی از طوایف مشهور چهارلنگ از هفتلنگ بود. این طایفه حاضر نشد با مقدمهچینی های ایل خانی و خوانین چهارلنگ از اطاعت هفتلنگ خارج شود. آنها در میان طایفه بابادی تقسیم شدند تا به طرف چهارلنگ کشیده نشوند. سلطان محمود خان پروین امروز به لشکر جنوب گزارش داد: «فعلاً در آوردن طایفه محمود صالحی ساعی میباشم که شاید به وسایل مقتضیه آنها را متقاعد و مطمئن کنم که به چهل چشمه بیایند.»(۱۲)

□ سوءقصد به جان کارگزار مشهد

امشب معتصمالسلطنه، کارگزار مشهد(۱۳)، زمانی که در حال عبور از یکی از کوچه های مشهد بود، دو گلوله به سویش شلیک شد. هیچ نشان های از ضاربان به دست نیامد.(۱۴)

(تصویر) (از راست:) محمدتقی فرخ، پروindخت فرخ، سیدمهدی فرخ (معتصمالسلطنه)، فریدون فرخ، ویکتوریا فرخ، محمد فرخ

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۲ و ۳۱-۳۰-۲۷-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۲، ص ۵۱. رضا خان پس از مطلع شدن از این خبر خطاب به امیرلشکر غرب نوشت: «علنی شدن دوسیه به هیچوجه صلاح نیست... دوسیه را محرمانه مرکز فرستید.» (همان، پ ۶۲، ص ۵۰).

۳- روزنامه ایران، شم ۱۳۸۳، ص ۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۷، ص ۶۱. موضوع که به حاکم مازندران منعکس شد، در پاسخ نوشت که نماینده سیاسی روس تحت نظر است و اقدام عمد های نکرده، ظاهراً کلوپی در باغ امیرمکرم دارند که کسی به آن توجه نمیکند. (همان، پ ۱۰۷، ص ۵۹).

۵- همان، پ ۳۶، ص ۳۲. خبر به مطبوعات داده شده بود. (ر.ک: روزنامه ایران، شم ۱۳۸۴، ص ۲).

۶- همان، پ ۶۳، ص ۸۷.

۷- همان، پ ۱۰۱، صص ۷۱ و ۷۲.

۸- همان، پ ۶۳، ص ۵۹.

۹- همان، پ ۶۹، ص ۶۹.

۱۰- مدرسه سلطانی (کاشان) بزرگترین مدرسه طلبهنشین کاشان که به مدرسه شاه هم معروف است؛ و از بنا های دوران سلطنت فتحعلیشاه قاجار میباشد

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۴۸۱.

۱۲- همان، پ ۱۶، صص ۲۸۱ و ۲۸۲.

۱۳- سیدمهدی فرخ که پیش از انتخاب نام خانوادگی فرخ لقب معتصمالسلطنه را داشت، در حدود ۱۳۰۴ق تولد یافت. تحصیلاتش را درمدرسه علوم سیاسی به پایان برده، در وزارت امور خارجه استخدام شد. چندی مأموریت قفقاز و بعد باطوم و گنجه را بر عهده گرفت. در ۱۳۳۱ق کارگزار تربت حیدریه شد. در انتخابات سومین دوره مجلس شورای ملی به نمایندگی مردم تربت حیدریه برگزیده شد، اما عمر آن مجلس با آغاز جنگ جهانی به پایان آمده، فرخ نیز بار دیگر به وزارت امور خارجه برگشت و سرحددار سیستان گردید. کارگزاری گیلان، ریاست اداره تحریرات روس در وزارت خارجه از دیگر مشاغل او در این اوان است. آنگاه کارگزار کل خراسان شذ که در همین سمت به کلنل محمدتقی خان پسیان نزدیک گردید و در قیام وی شرکت کرد. به همین سبب پس از پایان کار کلنل تحت پیگرد حکومت مرکزی قرار گرفت. در ۱۳۰۲ش به ریاست حسابداری وزارت امور خارجه رسید. آن گاه مدیرکل مالی آن وزارت خانه شد. در ۱۳۰۵ش به عنوان وزیرمختار ایران به افغانستان رفت. شغل بعدی فرخ معاونت یحیی اعتمادالدوله قراگوزلو در وزارت معارف بود. چند سال بعد که وزارت اقتصاد منحل گردید، به ریاست یکی از سه اداره کل با عنوان اداره کل صناعت رسید که به جای آن وزارت ایجاد شدند. مشاغل مهم سیدمهدی فرخ عبارت است از: فرمانداری رضائیه، استانداری فارس و بنادر کرمان و بلوچستان. او در تیر ۱۳۲۱ در کابینه علی سهیلی به وزارت کشور منصوب گردید؛ هر چند بیش از یک ماه از وزارت فرخ نگذشته بود که دولت سهیلی کنار رفت و دولت احمد قوام روی کار آمد. در این زمان به علت بحرانی که در کشور ایجاد شده بود وزارت خوار و بار تأسیس شد و فرخ نیز ریاست آن را بر عهده گرفت. پس از آن از طرف مردم زابل و سیستان به مجلس شورای ملی (دوره چهاردهم) راه یافت. دوره نمایندگیاش که پایان یافت بار دیگر استاندار فارس شد. در ۱۳۲۷ش سفارت کبرای ایران را در چین پذیرفت. ریاست کل شهربانی و سناتوری انتصابی آذربایجان در مجلس سنا دیگر مشاغل فرخ است که پس از بازگشت از پکن به ایران عهدهدار آنها شد. در ۱۳۳۴ش برای بار سوم به استانداری فارس رفت تا اینکه بعد از یک سال به استانداری خراسان منصوب گردید. سپس به تهران آمده، مدتی بدون شغل روزگار گذراند. او سناتور انتصابی تهران در پنجمین دوره مجلس سنا هم بود. وی در سال های پایانی عمرش دست به انتشار خاطرات سیاسی خود زده. فرخ در حدود ۸۸ سالگی در تهران درگذشت. (فرخ، خاطرات سیاسی، صفحات متعدد).

۱۴- - فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۴۹۱. در مورد علت سوءقصد به جان معتصمالسلطنه نظر سر کنسول انگلیس در مشهد، شاید آگاهیبخش باشد. وی پیش از این حادثه چنین نوشته بود: «معتصمالسلطنه در مقام کارگزار مشهد جانشین مقربالسلطنه گردید. او در ۱۲ ماه مه وارد سبزوار شد. این انتصاب، از نظر محافظهکاران و آریستوکرات های خراسان، به خاطر نقش برجسته معتصمالسلطنه در شورش های سال ۱۹۲۱ کلنل محمدتقی خان، بسیار زشت و نامعقول تلقی میشود. بسیاری اعتقاد داشتند که او به علت فقدان شجاعت و شخصیت قادر به مقابله با روحیه نظامیگری آن زمان نبود و بیشتر از روی ترس از نظامیان اطاعت میکرده است. از سوی دیگر به تازگی شنیدهام به اسدآقا زوارزاده قفقازی، یکی از طرفداران دوآتشه کلنل محمدتقی خان و دوست سرکنسول روسیه و دست راست سرکنسول ترکیه تلگراف زده و خواستار حمایت آنان شده است. بنابراین عد های به رهبری آقازاده در نظر دارند با انتصاب او مخالفت ورزند.» (همان، صص ۴۷۸ و ۴۷۹).

ص: ۱۴۷

 شنبه

۱۹ خرداد ۱۳۰۲

۹ ژوئن ۱۹۲۳

۲۳ شوال ۱۳۴۱

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز مجلس متن استیضاح آیت الله سیدحسن مدرس تقدیم رئیس مجلس شد. مدرس در نطق کوتاهی موقعیت [سیاسی] را ناگوار خواند چرا که اختلاف بر سر ماندن یا رفتن دولت بالا گرفته است. وی گفت مخالفین دولت بر اساس قانون اساسی و تعدادشان دولت را ساقط شده میدانند. «ولی موافقین تقاضا کردند از رئیسالوزراء استیضاح شود. بنده و آقایان دیگر میل نداشتیم ... و استیضاح را مقتضی نمیدانستیم. بالاخره عدم موافقت موافقین دولت ما را مجبور کرد... داخل به استیضاح بشویم.» مدرس بار دیگر تأکید کرد تقدیم برگه استیضاح برخلاف میل اوست اما لابد از این کار میباشد.(۱)

مؤتمنالملک، رئیس مجلس، متن استیضاح مدرس را (ر.ک: ۱۷ خرداد) امروز برای مستوفیالممالک فرستاد و از او خواست همراه هیأت وزرا فردا در مجلس شورای ملی حاضر شود.(۲)

 رایزنی با روحانیان نجف برای شروع انتخابات در عراق

به گزارش سرکنسولگری ایران در بغداد، «سیدمحمدباقر سرکشیک زاده» که پیش از این در دستگاه «حضرت ملک عراق» کار میکرد، چند روزی است وارد نجف اشرف شده «در خصوص اجازه امر انتخابات عراق محضر حضرات حججالاسلام دامت برکاتهم میرسد که اجازه فرمایند انتخابات را شروع نمایند؛ هنوز اجازه داده نشده» است.(۳)

 شیوع طاعون در محمره و عبادان

بیماری طاعون که در شهر های محمره (خرمشهر) و عبادان (آبادان) در حال برافتادن بود بار دیگر شایع شده و تاکنون چند نفر تلفات گرفته است. «وسایل تنظیف و حفظالصحه برای اهالی و مأمورین دولت در ناصری فراهم نیست.»(۴)

 جابهجایی کنسول های روس در شهر های مشهد و رشت

آپرسوف، کنسول روسیه در رشت، مأمور خراسان شده و حکیماف، کنسول این کشور در مشهد، به مأموریت گیلان فرستاده شده است. محمدحسین خان آیرم با ارسال این خبر یادآور شد از همان ابتدا باید جلو نفوذ و تبلیغات آپرسوف را در مشهد گرفت.(۵)

□ استعلام شهابالدوله درباره نحوه برخورد با شیخ محمود

شهابالـدوله حـاکم کردسـتان بـا اشـاره بـه ایـن کـه شـیخ محمـود بـا حـدود دو هزار و پانصـد نفر وارد خـاک ایران شـده و با خانوادهاش در نزدیکی دزلی متوقف است، از ریاست وزراء خواست سـیاست برخورد با او را ابلاغ کنـد. «با شـیخ محمود چه قسم رفتار شود؟ نظر دولت به مساعـدت است یا مخالفت؟ چون موقع مهم است و [با] سـیاست های انگلیس و عثمانی تصادف مینماید.» شـهابالدوله افزود فعلاً به نماینده محمود خان دزلی که شیخ محمود نزد اوست پاسخ دادهام «در حفظ بیطرفی اهتمام نمایند... تا پس از جواب دولت دستور [لازم]» داده شود.(۶)

□ نگاه امان الله میرزا به لشکر غرب

امان الله میرزا جهانبانی که اینک راهی اروپاست هنگام عبور از منطقه تحت نفوذ لشـکر غرب از کرمانشاه خبر داد که لشکر با «صـمیمیت و فداکاری فوقالعاده مشـغول کار است» فقط میماند وضـعیت اورامان که با وجود شـیخ محمود در آنجا آینده قابل پیشبینی ندارد، چرا که «تا انداز های منوط به سیاست خارجی میباشد.»(۷)

(تصویر) آیت الله سیدحسن مدرس

۱- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، ص ۴۲۳؛ روزنامه ایران، شم ۱۳۸۴، ص ۱.

۲- مدرس و مجلس نامه ها و اسناد، ص ۸۷.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲-۵۷-۲۷-۱۳۰۲.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۴۷۰۸، آرشیو ۸۴۴ ن ۵ آ ب ۱.

۵- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۳، ص ۸۳. موضوع به امیرلشکر و والی خراسان ابلاغ شد تـا اعمـال و رفتار آپرسوف تحتنظر قرار گیرد. (همان، پ ۱۰۳، صص ۸۰ و ۸۲). در این سـند آپرسوف، آپرشوف نوشته شده است.

۶- همان، پ ۶۸، ص ۲۴. موضعگیری دولت پیش از این به نظامیان ابلاغ شده بود: شیخ محمود پناهنده شده، خلعسلاح شود. همین پاسـخ به شـهابالدوله نیز داده شد. «شـیخ محمود فقط به عنوان پناهندگی میتواند وارد خاک ایران بشود و اسـلحه خود و کسان خود را تسلیم کند. در این صورت ... درباره او محبت خواهد شد.» (همان، پ ۶۸، ص ۲۵).

۷- همان، پ ۱۱۷، ص ۷۲.

ص: ۱۴۸

 یکشنبه

۲۰ خرداد ۱۳۰۲

۱۰ ژوئن ۱۹۲۳

۲۴ شوال ۱۳۴۱

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس پیش از غروب امروز تشکیل جلسه داد. در این جلسه درباره روز استیضاح از دولت مستوفیالممالک گفت و گو شد. ذکاءالملک، وزیر امور خارجه، اظهار داشت تعیین زمان به عهده مجلس باشد و افزود: «فقط راجع به رویه دولت نسبت به سیاست خارجی... موادی را معین نموده و دولت را مطلع نمایند.» مدرس در پاسخ گفت که استیضاح «روی کلیات است و شاید اصلاً محتاج به ذکر بعضی جزئیات نشوم... بنابراین پیشنهاد میکنم که فردا چهار ساعت به ظهر دولت حاضر شود.» در ادامه برخی دیگر از نمایندگان اظهارنظر کرده در ن هایت مقرر شد روز ۲۱ خرداد، دولت استیضاح شود.(۱)

 دعوت احمدشاه از شاهزادگان و رجال کشور برای کمک به زلزلهزدگان تربت

امروز بنا به دعوت قبلی احمدشاه حدود یکصد و پنجاه تن در کاخ گلستان حاضر شدند. احمدشاه خطاب به حاضران که از شاهزادگان و رجال و متمولین بودند گفت دستوراتی برای «تسهیل معیشت و مسکن... آنان» دادهام اما حاضران نیز باید مساعدت کنند. به نوشته منابع، مبالغی گرد آمد تا به مصرف زلزلهزدگان تربت برسد.(۲)

 پاسخ وزارت جنگ به سفارت فرانسه

پس از نام های که سفارت فرانسه در توجیه جلوگیری از حمل بخشی از سلاح های خریداری شده ایران از آلمان به وزارت جنگ نوشت (ر.ک: ۱۷ خرداد) این وزارت خانه امروز در پاسخ یادآور شد که استناد شما به ماده ۱۷۰ معاهده ورسای و ماده یک قرارداد سنژرمن در این مورد مدخلیت ندارد، چرا که این سلاحها «قبل از حدوث جنگ بینالمللی یعنی مدتها پیش از تاریخ انعقاد معاهده و قرارداد فوق خریداری شده» است. پس «اقدام سفرای کبار ناشی از عدم مساعدت با دولت ایران» تلقی میشود و این سلاحها که فقط برای انتظام امور داخلی خریداری شده با توجه به «روابط حسن ه و وِدادیه که همواره بین دولتین فرانسه و ایران برقرار بوده است» باید به ایران منتقل شود.(۳)

 اخلال قشون در آراء ارامنه اصفهان

امیرلشکرجنوب امروز در تلگرامی به وزارت جنگ اعلام کرد که، نماینده موردنظر وزارت جنگ برای ارامنه دیر اعلام شده،

«انتخابات ارامنه خاتمه [یافته] به هیچوجه ابراز مساعدت و اقدامات [دیگر] ممکن نبود. امروز آراء جلفا قرائت گردید. ۳۰۸ رأی به اسم میرزایانس و ۸۴ رأی به نام دکتر آقایان است... ولی در نتیجه اقداماتی که به عمل آمده کلیه ارامنه از انتخابات مذکوره شاکی [هستند] و اظهار میدارند برخلاف قانون و به دسیسه صورت یافته است.» محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، ابراز امیدواری کرد برای فرد موردنظر وزارت جنگ از فریدن «بتوان موفقیت حاصل نمود.»(۴)

 انتقاد والی خراسان از تعیین حکام جزء این ایالت از مرکز

جعفرقلی بختیاری، والی خراسان، از این که حکام ولایات خراسان بدون نظر او و از تهران انتخاب میشوند، انتقاد کرد. او امروز در تلگرامی به رضا خان نوشت: «حاکم سبزوار را بدون اطلاع بنده منفصل و رکنالممالک را برقرار فرمودهاند... صلاح در این است تعیین حکام را مستقیماً به خود بنده واگذار فرمایند. امیرارفع [حاکم سبزوار] را هم چون دولت منفصل نموده و اهالی نیز رکنالممالک را نمیپذیرند، برای حفظ احترامات دولت [!] ابقای امیرارفع [انجام شود تا] ثالثی که صلاح باشد معین کنم.»(۵)

 تحصن کارکنان مالیه در یزد

بنا به تلگرام امروز محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، تضاد های سیاسی بین طرفداران دو گروه تشکیلی و ضدتشکیلی یزد دردسرآفرین شده است. پس از ورود پیشکار مالیه که طرفدار ضدتشکیلی است، کارکنان مالیه که طرفدار تشکیلی بودند، اخراج شدند. «از این جهت هرج و مرج شدیدی در مالیه و بلوکات تولید، و امساله مبالغ کلی مالیات دیوانی از بین خواهد رفت.» وی در ادامه گزارش خود افزود، هماینک دوازده نفر از اجزاء اخراج شده مالیه «در میدان مشق زیر توپ متحصن و رئیس قشون آن جا ... نتوانسته است آنها را متفرق و از تحصن» خارج نماید.»(۶)

 دستور رضا خان به ادامه حبس سردارمقتدر و سالارظفر

سردارمقتدر و سالارظفر که پس از اقدامات امیرلشکرغرب در سرکوب طایفه سنجابی داوطلبانه تسلیم اردوی نظامی شدند، اینک در همدان محبوس هستند. بنابر پیشنهاد رضا خان قرار بود آنها به حکومت برخی از ولایات غرب منصوب شوند. احمد خان امیراحمدی امروز پیشنهاد کرد سالارظفر به حکومت تویسرکان و سردارمقتدر به حکومت سمنان یا دامغان منصوب شوند. اما رضا خان برخلاف گفته قبلی خود از امیرلشکر غرب خواست همچنان در حبس بمانند.(۷)

 آمادگی وزارت جنگ برای تحویل اسلحه های قشون عثمانی

به دنبال شکایت دولت ترکیه عثمانی از خلعسلاح اوزدمیرپاشا و نظامیان تحت امر او به هنگام پناهنده شدن به ایران و نیز درخواست اسلحه های مصادره شده، وزیر جنگ امروز به سفارت ترکیه عثمانی نوشت: «نظر به روابط حسن ه و ودادیه... بین دولتین... ترکیه و ایران... متمنی است معلوم دارند اسلحه مزبوره به چه کسی و در چه نقطه باید تحویل گردد تا به طوری که خواستهاند» پس داده شود.(۸)

□ نظرات امیرمجاهد در گسیل نیروی نظامی به جنوب

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، از قول امیرمجاهد (یوسف خان بختیاری)(۹)در مورد اعزام قوای نظامی به عربستان (خوزستان) گفت: «در این موقع هوای آنجا به شدت گرم و بدین واسطه عبور و مرور بسیار صعب و خطرناک، و ممکن است صدمه زیادی به نظامیان وارد آید. خصوصاً نزدیکی شوشتر غالباً در این فصل باد مهلکی موسوم به سام دارد که به مجرد وزیدن، انسان را سیاه میکند.» امیرمجاهد معتقد بود دو ماه دیگر که از حرارت هوا کاسته میشود، قشون حرکت کند.(۱۰)

۱- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۲۸۷ تا ۲۸۹. یکی از نکات نهفته در این ماجرا که مدرس نیز بر آن تأکید داشت، عدم تمایل مخالفان دولت به ویژه رهبرانشان در مجلس، با استیضاح بود. ملکالشعرای بهار یکی از نمایندگان وقت و شاهدان این موضوع، چنین تحلیل میکند: «اینکه میگویم مصلحت نبود، از آن روی است که طرز عمل حزب سوسیالیست اونیفیه (اجتماعیون) در ایجاد روح طغیان و انقلاب و تولید شبیه به مقدمات یک شورش سیاسی بر علیه مسلک و روش دموکراسی معاصر از قبیل انتقادات زننده بر ضد روحانیون و اعیان و اشراف و همه رجال کشور (سوای آقای مستوفی و معدودی دوستان مشارالیه) و تهدید به قتل و محو و تخریب که از حدود انتقادات بین دو حزب متقاربالمشرف فرسنگها به دور بود و حساب نکردن این معنی که بعد از انقلاب روسیه و قضایای قفقاز که تازه بیخ گوش ایرانیان صدا میکرد؛ و بالاخص با بودن مردی چون سردارسپه با مسلکی دگرگون که بوی دیکتاتوری از حرکات و سکنات او هویدا است، راه انداختن این سر و صدا های انقلابجویانه آن هم به حمایت دولتی که بر سر کار است از ناحیه اکثریت مجلس و در حین انتخابات، ساده به نظر نمیرسد، و علاوه بر این جای شبهه نبود که تکیه داشتن این هنگامه ها و لیدر های این بازی مخوف به سیاست یک طرف، ممکن است طرف دیگر را طوری تهدید کند که هرگاه خود این عملیات موجب خطر نباشد واکنش آن از طرف رقبای سیاسی موجب خطر گردد. این مقدمات موجب عدم اعتماد اکثریت مجلس (اصلاحطلبان) شد و غالب افرادی که از اکثریت سابق (سوسیالیستها) جدا شده بودند و به اصلاحطلبان پیوسته، در نتیجه همین نگرانیها بود. پس اگر بایستی استیضاحی از چنین دولتی به عمل بیاید ناگزیر باید متکی به خبط آن دولت در سیاست خارجی باشد و بازی کردن یک جانبه دولت و هواداران او مورد استیضاح قرار بگیرد و حق این بود که دولت نمیبایست بگذارد که از او استیضاح به عمل آید. و کاری برخلاف نزاکت صورت بندد، زیرا، ما احتیاج مبرمی به ایجاد روابط حسن ه و دوستی صمیمانه با دولت شوروی داشتیم و هنوز قرارداد تجارتی بین ما و آنها بسته نشده و گفتگو های مهم دیگر مانند مسئله لیانازوفها (مربوط به صید ماهی در بحر خزر) و مسائل متعدد دیگر در میان بود که با دوستی و حسن روابط دوستانه ممکن بود انجام پذیرد و این استیضاح ضرورت نداشت، زیرا بر خشونت و مخالفت دولت شوروی در نهان میافزود. لیکن پافشاری و لجاج حزب مزبور مقاومت مرحوم مستوفی را که خود بهتر از همه از این امور واقف بود سبب گردید. و راستی این است که اوضاع به واسطه تحریکات جراید و تولید جنگ عصبی و آشوب فکری به قدری آشفته و غیرقابل اصلاح شده بود که مردی چون مستوفی را بدین پافشاری وادار کرد و عاقبت او را به ایراد نطقی که از متانت و آقایی دور بود» مجبور کرد. (بهار (ملکالشعرا)، تاریخ مختصر احزاب سیاسی...، ج۱، صص ۳۳۱ و ۳۳۲).

۲- بهار (ملکالشعرا)، تاریخ مختصر احزاب سیاسی...، ج۱، صص ۳۳۰ و ۳۳۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۷، ص ۳۱. وزارت جنگ امروز برای پیگیری موضوع

سرگرد حسین خان را عازم برلن کرد تا مذاکرات سرهنگ اسماعیل خان را برای انتقال همه اسلحه ها ادامه دهد. (FO E ۷۸۵۳/۶۹/۳۴)

۴- همان، پ ۱۷، ص ۲۷۰.

۵- همان، پ ۱۰۴، صص ۵۳ و ۵۴. وزیر جنگ پس از دریافت این تلگرام با عدم پذیرش رکنالممالک موافقت کرد و نوشت دنبال فرد سوم باشید. (همان، پ ۱۰۴، ص ۵۲).

۶- همان، پ ۱۶، ص ۲۶۹. موضوع از طرف وزارت جنگ به وزارت مالیه ابلاغ شد. میلسپو هم پاسخ داد که در جریان وقایع یزد قرار دارد. «به مشارالیه اخطار شده از مداخلات سیاسی اجتناب ورزد.» (همان، پ ۱۶، ص ۲۶۷).

۷- همان، پ ۶۲، ص ۸۵.

۸- همان، پ ۵۴، ص ۵۲. رضا خان موضوع را به وزارت امور خارجه هم منعکس کرد. (همان، پ ۴۲، ص ۷۸).

۹- امیرمجاهد یا یوسف بختیاری ششمین فرزند حسینقلی خان ایل خانی بختیاری و برادر نجفقلی خان صمصامالسلطنه و علیقلی خان سرداراسعد بختیاری در ۱۲۸۵ق در بختیاری به دنیا آمد. پس از تحصیلات مقدماتی، سوارکاری و تیراندازی را فراگرفت. در اوایل ۱۳۰۰ق به تهران آمد و به فراگیری زبان فرانسه و تاریخ مشغول شد. در سال های آغازین سلطنت مظفرالدینشاه لقب اعتضادالسلطان دریافت کرد. شاه در سال های پایانی عمرش بدو لقب سالارحشمت داده، در دربار و دولت همواره مورد توجه اولیای امور قرار داشت. در ۱۳۲۴ق که برادرش سرداراسعد به پاریس میرفت او نیز عازم اروپا شده، کشور های مختلف اروپایی را گشت. حدود یک سال بعد به ایران آمد. ر این ایام استبداد صغیر بر کشور حاکم بوده، محمدعلیشاه حکم میراند. او به یاری مجاهدان بختیاری درآمد و در جنگی که به فتح تهران انجامید شرکت جست. پس از آن به لقب امیرمجاهد نائل آمده، در تهران به خدمت دولت اشتغال ورزید. فرمانداری یزد و حکومت بختیاری از جمله مشاغل مهم وی است. با این حال بیشتر عمرش را به کشاورزی و ملاکی گذرانده، در تیرماه ۱۳۱۶ در زندان قصر تهران درگذشت. (سرداراسعد بختیاری، تاریخ بختیاری، صص ۶۱۹ و ۶۲۰؛ مهدوی، تذکره شعرای معاصر اصفهان، ص ۵۴۹).

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۵۲۱. پس از رسیدن این نظرات به رضا خان، او در پانوشت گزارش امیرلشکر جنوب نوشت: «امیرمجاهد استنکاف کند سَقَط خواهد شد.» (همان، پ ۱۶، ص ۵۱۳).

 استفتاء از سیدمحمدباقر درچ های

گروهی از اهالی اصـفهان که خود را «جماعت کثیره و کاسب و تاجر و دلال از دست رفته» میخواندند در استفتاء از حجتالاسلام سیدمحمدباقر درچ های(۱) از «ظلم و تعدی و ستم اعوان ظلمه و کارکنان اداره مالیه... [در] باب ضبط تریاک و داد و ستد» آن سئوال کردند. آقای درچ های در پاسخ ایشان امروز نوشت: «... بر عموم خلق واجب و لازم است که رفع و دفع این منکر شنیع را بکنند ولو به معاونت و معاضدت یکدیگر بوده باشد...»(۲)

(تصویر) آیت الله سیدمحمدباقر درچ های

۱- سیدمحمدباقر درچ های از عالمان و فقیهان برجسته امامیه بود. در روستای درچه از توابع اصفهان زاده شد. وی فرزند سیدمرتضی است که به میرمحمد میرلوحی از علمای مشهور اصفهان در قرن یازدهم نسب میرساند. تحصیلاتش را در اصفهان نزد میرزامحمدباقر چهارسوقی و میرزامحمدحسن نجفی و ابوالمعالی کلباسی گذراند. آنگاه راه نجف را در پیش گرفت و از محضر میرزامحمدحسن شیرازی، میرزاحبیب الله رشتی و سیدحسین کوهکمری بهرهمند شد. پس از فوت سیداسماعیل صدر، مرجع تقلید و ملجاء امور دینی مردم اصفهان و نقاط مختلف ایران گردید. حوزه درس او در فقه و اصول ممتاز بوده، شاگردان بسیاری را پرورش داد که از میان آنان آیت الله سیدحسین بروجردی پرآوازه است. آیت الله درچ های در شب ۲۸ ربیعالثانی ۱۳۴۲/۱۵ آذر ۱۳۰۲ بر اثر سکته در حمام روستای زادگاهش درگذشت و جنازهاش در تخت فولاد اصفهان در تکیه کازرونی به خاک سپرده شد. یک دوره فقه و اصول شانزده جلدی، رساله در جبر و تفویض و چند حاشیه دیگر از آثار اوست. (معلم حبیبآبادی، مکارمالآثار در...، ج ۵، صص ۱۷۶۶ تا ۱۷۸۰؛ مهدوی، تذکرهالقبول یا دانشمندان...، صص ۱۹۱ و ۱۹۲).در این کتاب از قول روزنامه ستاره ایران، وفات آیت الله درچ های در ۱۷ آذر ۱۳۰۲ آمده است.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۲۴۰. استفتاء مشابهی نیز از آقای فشارکی شد که وی نیز پاسخ مشابهی داد. این استفتائات در اصفهان چاپ و توزیع شد. (همان، پ ۱۶، ص ۲۳۹)

ص: ۱۵۰

 دوشنبه

۲۱ خرداد ۱۳۰۲

۱۱ ژوئن ۱۹۲۳

۲۵ شوال ۱۳۴۱

 استیضاح دولت مستوفیالممالک

دولت مستوفیالممالک امروز توسط آیت الله سیدحسن مدرس استیضاح شد. استیضاح مدرس همانطور که در متن آن نوشته شده بود (ر.ک: ۱۷ خرداد) سئوال و درخواست توضیح درباره سیاست خارجی دولت بود. مدرس در نطق خود با حفظ حرمت دولت و شخص مستوفیالممالک گفت که در مورد سیاست خارجی «قصور شده نه تقصیر.» مدرس با تشریح وضعیت جهان و قدرت های سلطهگر افزود: «وضعیات جغرافیایی مملکت ما، ما را مبتلا کرده به دو دولت بزرگ همسایه [شوروی و انگلیس.]» وی با تأکید بر بقای «سلم و صلح» با این دولتها گفت: «دیانت ما در این زمان اقتضای تعرض و حمله ندارد، مگر این که متعرضمان بشوند.» وی با اشاره به منافع هر یک از این قدرت های بزرگ و رقابتی که میان آنها وجود دارد، اظهار داشت این رقابت ناشی از کم شدن لقمه هایی است که آنها میخواهند ببلعند. وی تحمیل قرارداد را دور ماندن یکی از قدرتها از رقابت دانست که «به توفیق خداوند و بیداری ملت ایران از چنگ» آن رها شدیم. مدرس بنای گروهی از نمایندگان مجلس چهارم را محو برخی از آثار همسایه جنوبی (انگلیس) دانست که خود نیز در شمار آنان بوده است.

وی پس از برشماری برخی از تلاش های این دوره از مجلس گفت: «ما نسبت به دول دنیا دوست هستیم، چه همسایه، چه غیرهمسایه، چه جنوب، چه شمال، چه شرق و چه غرب، و هر کسی متعرض ما بشود متعرض آن میشویم... دیانت ما عین سیاست ما هست؛ سیاست ما عین دیانت ما است.» آیت الله مدرس دولت مستوفیالممالک را «صاحب استعداد منع» در سیاست خارجی ندانست و برای نمونه از اولتیماتوم اخیر انگلیس به روسیه یاد کرد که باید مأموران سیاسی خود را از افغانستان و ایران و هندوستان خارج کند، و این که چرا دولت اعتراضی نکرد.(۱) «اینها از قصور دولت است و از این است که قوه منع نیست... اگر دولت پروتست نمیکند، ما پروتست میکنیم نسبت به همه، که ما را به حال خودمان بگذارید؛ صلاح خودمان را خودمان بهتر تشخیص میدهیم. اگر یک مأموری برای ما ضرر داشته باشد ما خودمان باید جلوگیری کنیم.» وی در نتیجهگیری خود، سیاست خارجی ایران را نیازمند «توازن عدمی» دانست نه «توازن وجودی»(۲)

 استعفای مستوفیالممالک از رئیسالوزرایی

پس از سخنان امروز سیدحسن مدرس در مجلس شورای ملی و استیضاح دولت، سلیمانمیرزا از عملکرد دولت مستوفیالممالک دفاع کرد و تعداد دیگری از نمایندگان نیز اظهاراتی در موافقت و مخالفت کردند. ذکاءالملک، وزیر امور خارجه، در دفاع از

سیاست خارجی دولت سخنانی ایراد کرد و سپس رئیسالوزراء نطق کوتاهی نمود و در پایان خطاب به نمایندگان گفت که «از اینجا... میروم خدمت اعلیحضرت همایونی، برای حفظ احترام اکثریت، استعفای خودم را تقدیم میکنم.» با توجه به این گفته رئیسالوزراء دیگر از نمایندگان رأیگیری نشد و با این استعفا، دولت سقوط کرد.(۳)

 تجمع در مسجد سپهسالار

عصر امروز، در پی استعفای مستوفیالممالک گروهی در مسجد سپهسالار گردهم آمده، ابتدا «آیت الله حاجشیخ محمدحسین یزدی» قرار بود سخن بگوید که امتناع کرد؛ اما بعد از او «آقای سیدمحمد کمر های» صحبت کرد و مردم حاضر دچار هیجان شدند. اعضاء نظمیه که در آنجا حاضر بودند، کشمکشی با گروه حاضر پیدا کردند. قرار شد مجتمعین [به عنوان اعتراض به استعفای رئیسالوزراء] پیش احمدشاه بروند؛ اما نظامیان مانع شده، در اثر درگیری چند نفر مجروح شدند.(۴)

روزنامه کار نوشت که این اجتماع از طرف «هیأت منتخبه میتینگ ملی» برگزار شد.(۵)

 ادامه تحصن در تلگراف خانه کاشان

گروهی از اهالی کاشان در اعتراض به ترکیب هیأت نظار بر انتخابات پنجمین دوره مجلس شورای ملی در تلگراف خانه شهر تحصن کردهاند. سرپرست قشون کاشان با ارسال این خبر افزود امنیت در شهر حکمفرماست.(۶) اما موضوع از زبان علمای کاشان به نحو دیگری نقل شده است. (ر.ک: ۲۳ خرداد)

 موافقت رضا خان با نامزد های پیشنهادی امیرلشکر شرق

رضا خان وزیر جنگ در تلگرام امروز خود به امیرلشکر شرق اطلاع داد که با پیشنهاد انتخاب امیراعلم و سردارانتصار از خراسان موافقم. «وثوقالسلطنه و دبیرالسلطان لازم نیست. در خصوص سایرین، چون خود شما در محل هستید مطابق بصیرت و معرفتی که به حال اشخاص دارید» گزارش دهید تا دستور لازم داده شود.(۷)

۱- «در هشتم مه ۱۹۲۳ دولت انگلیس اولتیماتوم ده روز های به شوروی داد که اگر به تبلیغات و فعالیت های غیردوستانه علیه آن کشور در خاورمیانه خاتمه ندهد و مسئولین امر به خصوص وزرای مختار شوروی در تهران وکابل را احضار نکنند روابط بازرگانی بین آن دو دولت قطع خواهد شد. ضمناً چند فروند کشتی جنگی هم به آب های ساحلی ایران در خلیج فارس فرستاد. ابتدا دولت شوروی اولتیماتوم را قبول نمیکرد، ولی پس از مبادله چند یادداشت و مذاکرات محرمان های که به عمل آمد سرانجام شورویها حاضر شدند فدور راسکولنیکف وزیرمختار خود را از کابل احضار و طبق توافقی که کراسین در سال ۱۹۲۰ کرده بود از تبلیغات ضدانگلیسی در ایران و افغانستان خودداری کنند.» (مهدوی، سیاست خارجی ایران در...، ص ۱۸)

۲- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، صص ۴۲۷ و ۴۳۴.

۳- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۳۰۷.

۴- روزنامه اقدام، شم ۱۳۰، ص ۲.

۵- روزنامه کار، شم ۳۶، ص ۲۶.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۴۸۳.

۷- همان، پ ۱۷، ص ۱۱۱.

 ادامه درگیری های خونین میان طوایف ایل جلالی

به گزارش سلطانحسن خان جلیلوند، رئیس نظامیان ماکو، امروز پانصد نفر از کرد های جیکانلو بیخبر به محل سکونت طایفه جاکانلو، قندکانلو و بیخ کانلو یورش برده سه گله از اغنام آنها را غارت کردند. یکی از این گله ها شامل هزار رأس گوسفند بود. در این درگیریها چهار نفر به قتل رسیدند. وی در پایان یادآور شد: «به عقیده فدوی هرگاه جیکانلوها تنبیه نشوند [همچنان] به عملیات خود ادامه خواهند داد.»(۱)

 پاسخ امیرلشکر غرب به نامه شماره ۱۲۳۱

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، در پاسخ به نامه شماره ۱۲۳۱ رضا خان (ر.ک: ۱۷ خرداد)، محرمانه پاسخ داد: «محیط غرب به طوری برای انجام اوامر مبارک [= تغییر سلطنت و روی کار آمدن رضا خان] حاضر است که به یک اشاره به فاصله چند ساعت هر امری از آن مقام منیع صادر گردد به موقع اجرا خواهد شد.» وی در این تلگرام ضمن اشاره به فعالیت شدید روسها در این ناحیه و این که گزارش جاسوسان حکایت از «ترور فدوی» دارد، نوشت: «امور کرمانشاهان تصفیه و ماندن فدوی باعث اتلاف است؛» ۲۵ خرداد راهی همدان خواهم شد.(۲)

وی در تلگرام دیگری جزئیات حوزه استحفاظی خود را تشریح کرد: شیخ محمود با تقسیم پول در اورامان برای خود طرفدار جلب میکند؛ سرداررشید در رزا است و کاری از پیش نمیبرد. «فدوی چندین رشته اقدامی را شروع نموده، امیدوار است... موفق گردد که شیخ محمود و سردارشید را به دست بعضی از عشایر از بین بردارم و آن صفحه را به کلی آسوده نمایم.»(۳)

 ترسیم دوباره سیاست دولت در مورد طوایف بختیاری

رضا خان، وزیر جنگ، امروز به حاکم اصفهان، امیرلشکر محمود انصاری و امیرلشکر جنوب، محمود آیرم، گوشزد کرد که ایل چهارلنگ به کلی از ایل هفتلنگ جدا میماند و ایل خانی و ایلبیگی آنها نیز جداگانه تعیین میشود، اما امور مالیاتی این دو طایفه باید توسط یک نفر سر و سامان بیابد و «دولت فقط یک نفر را مسئول امر مالیاتی بداند. امروز سردارمحتشم به این سمت معین شده، ممکن است چندی بعد شخص دیگری این سمت را دارا شود.»(۴)

 پیشنهاد سندسازی علیه اقدامات روسها

محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ شمال، امروز پیشنهاد کرد میتوان از اقدامات کنسول روسیه شوروی در گمیشتپه غیرمستقیم صورت مجلس تهیه کرد و یا در قالب شکایتنامه ترکمانها عریضه نوشت تا «در موقع لزوم ... مدرکی محسوب گردد.» رضا خان ضرورتی برای این کار ندید.(۵)

 تلاش کارگزار استرآباد برای باخبر شدن از اقدامات روسها در منطقه

کارگزار استرآباد در دیدار با یکی از سران ترکمن در استرآباد از او جزئیات فعالیت کنسول روس در گمیشتپه را جویا شد. وی نام سران ترکمن را که از کنسول روس پول گرفتهاند نام برد، اما حاضر نشد آن را مکتوب کرده، ردی از خود به جا بگذارد. کارگزار استرآباد ضمن ارسال این خبر به وزارت امور خارجه افزود: «مقرر فرموده بودند با اسناد و مدارک مقتضی راپرت نماید، هیچ کس سند به دست نمیدهد.» وی از قول سهمالممالک رئیس سوار های امنیه استرآباد (پسر امیرمؤید سوادکوهی) هم نوشت که روسها به ترکمنها گفتهاند اگر دولت شما را خلعسلاح کرد، پول، توپ و تفنگ میدهیم.(۶)

 درگیری در مناطق مرزی ماکو

امروز صبح در تهاجم کردها «اموال عرب [پلدشت] ... غارت [شد و] اهالی از سوار و پیاده تعاقب کردهاند. جنگ شروع شده، نتیجه معلوم نیست.»(۷)

۱- همان، پ ۵۳، ص ۵۴.

۲- همان، پ ۱۱۹، ص ۶.

۳- همان، پ ۶۳، ص ۷۸.

۴- همان، پ ۱۶، ص ۲۹۹.

۵- همان، پ ۸۴، ص ۲۱.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۲-۱۴-۴۹-۱۳۰۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۹، ص ۱۳. وزارت جنگ پس از دریافت این خبر در تلگرامی به امیرلشکر شمال غرب «وضعیات سرحد عرب [پل دشت]»را بد توصیف کرد و خواستار ایجاد پست نظامی در آن منطقه شد. (همان، پ ۷۹، ص ۱۲)

 دستگیری رئیس طرق و شوارع آذربایجان

امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم نظامی آذربایجان، امروز خبر داد که «سالارنظام رئیس طرق و شوارع» دستگیر گردید. وی جرم او را «ماجراجویی» نوشت، اما از گزارش های تکمیلی روشن میشود که سالارنظام با دو امیرلشکر حاضر در آذربایجان (عبد الله خان طهماسبی و اسماعیل خان) ضدیت داشته، آنها را عامل دگرگونی های [مخرب] میدانست. ظاهراً سالارنظام برای مقابله با این دو امیرلشکر مختصر تشکیلاتی هم دست و پا کرده، و اعلامی های نیز علیه این دو توزیع نموده بود.(۱) اما واقعیت چیز دیگری بود. (ر.ک: ۳۱ تیر)

 جلوگیری از تبلیغات برای مجلس پنجم

در بخشنام های که لشکر شمال غرب به فرماندهان تحت امر خود فرستاد، از آنان خواست اشخاصی که به نقاط گوناگون آذربایجان میآیند و میخواهند برای انتخاب نامزد های خودشان تبلیغ کنند «از عملیات مشارالیهم به وسیله مأمورین مخصوص... قویاً... جلوگیری کنید.»(۲)

 انتقاد امیر جنگ از دخالت های قشون در امور ایل بختیاری

غلامحسین خان امیر جنگ، در تلگرامی به رضا خان وزیر جنگ، از دخالت های امیرلشکر جنوب در امور داخلی طوایف بختیاری انتقاد کرد و تلویحاً با اشاره به توافقات به عمل آمده میان سران بختیاری با وزارت جنگ نوشت: «اینگونه اقدامات ایشان منافی و مخالف مسئولیتی است که حکومت [بختیاری] حضور مبارک عهدهدار شده است.» وی خواستار ترک رفتار امیرلشکر علیه ایل شد. رضا خان در حاشیه این تلگرام به حاکم اصفهان و محمود آیرم دستور داد فعلاً «ناظر اعمال آنها باشید. اگر برخلاف حرکتی کردند راپرت دهید دستورالعمل بدهم.»(۳)

 مسقط، تحتالحمایه انگلیس

کارگزاری بندرعباس خبر میدهد، نماینده کنسولگری انگلیس در بندر لنگه با این باور که اهالی مسقط تحتالحمایه آن کشور هستند به مسافرین مسقط «پاس [= پاسپورت] تحتالحمایگی میدهد و به کارگزاری لنگه برای امضاء میفرستد.» او با اعتراض به این کار امروز نام های به وزارت امور خارجه نوشت و خواست به کارگزار بندرلنگه تذکر بدهند که مسقط مرکز خاک عمان است و کارگزار بندرلنگه تکلیفی در برابر آن ندارد.(۴)

 شکایت گروهی از اهالی کرمان از سردارمعظم خراسانی

گروهی از کرمانیها امروز در تلگرامی به رضا خان وزیر جنگ، با یادآوری نطق او پس از سرکوب سیمیتقو و فتح قلعه چهریق که انتخابات دوره پنجم مجلس از اعمال نفوذها به دور خواهد بود، اول شرط انتخابات سالم در کرمان را تغییر سردارمعظم خراسانی (تیمورتاش) دانستند. آنها نوشتند که تیمورتاش برای به کرسی نشاندن دوستان خود در مجلس تلاش میکنند و

آزادی انتخابات با روش او امکانپذیر نیست.(۵)

 پریشانی مردم سلدوز

امیرلشکر شمال غرب خبر داد که وضعیت اهالی سلدوز به مراتب بدتر از مردم ارومیه است. «در فلاکت هستند.» پولی هم که تخصیص داده شده بود، نرسیده است. وی پیشنهاد کرد از صاحب منصبان نظامی اعانه جمعآوری شود.(۶)

 ادامه زمینلرزه در تربت

امروز تربت حیدریه دوبار به شدت لرزید. زلزله اول ساعت ۲ و ۳۰ دقیقه صبح و زلزله دوم ۳ و ۳۰ دقیقه بعد از ظهر رخ داد.(۷)

 انتقال بایگانی سفارت روسیه به مسکو

منابع انگلیسی گزارش دادند شومیاتسکی وزیرمختار روسیه شوروی در تهران بایگانی ششماهه سفارت را امروز به مسکو فرستاد.(۸)

(تصویر) آیت الله سیدحسن مدرس

(تصویر) سردارمحتشم بختیاری و دیگر خوانین

۱- همان، پ ۷۸، صص ۱۳۴ تا ۱۳۶.

۲- همان، پ ۱۸، ص ۵۰۱.

۳- همان، پ ۱۶، ص ۳۰۲. امیرجنگ یک روز بعد تلگرام مشابه دیگری نیز به وزارت جنگ فرستاد. (همان، پ ۱۶، ص ۳۰۰).

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۲-۱۵-۵۱-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۰۲. توسل گروه هایی از مردم از شهر های مختلف به وزیر جنگ برای برگزاری سالم انتخابات در حالی صورت میگرفت که عوامل او اعم از نظامی و غیره در حال اجرای اوامر او بودند و این روش هایی که توسط مردم تقبیح میشد، دستورالعمل وزیرجنگ به زیردستان خود، از جمله تیمورتاش بود.

۶- همان، پ ۳۷، ص ۷۳. از وزارت جنگ دستور داده شد «از وجه اعانه روسیه که در صندوق خزانه است مبلغ سه هزار تومان» برای اهالی سلدوز اختصاص یابد. (همان، پ ۳۷، ص ۷۱). ظاهراً منظور کمک هایی بود که برای قحطیزدگان روسیه جمعآوری شده بود، اما فرستاده نشده بود.

۷- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۴۹۲.

۸- FO E ۷۸۵۳/۶۹/۳۴

ص: ۱۵۳

 سه شنبه

۲۲ خرداد ۱۳۰۲

۱۲ ژوئن ۱۹۲۳

۲۶ شوال ۱۳۴۱

 تلاش هایی برای بازگرداندن مستوفیالممالک

استعفای مستوفیالممالک موجب بروز تظاهرات و گردهمآیی هایی در تهران شد. گروهی از مردم با رفتن به خانه عد های از تجار و آیت الله سیدابوالقاسم کاشانی از آنان خواستند نزد احمدشاه رفته تا استعفای مستوفیالممالک را نپذیرد. «ناظمالتجار کرمانی به سمت نمایندگی از طرف تجار و آیت الله کاشانی، به عمارت گلستان رفته و استدعای تجارو مردم را به سمع سلطاناحمدشاه رسانیدند. از طرف سلطاناحمدشاه نیز جواب داده شد که استعفای مستوفیالممالک بر حسب اصرار خودش بوده، ولی همین دو روزه یک رئیس الوزرائی که محل وثوق عامه باشد انتخاب خواهد شد.»(۱)

 سپردن مسئولیت دولت به مهدی ملک زاده

پیش از ظهر امروز احمدشاه با احضار معاونین وزارت خانه ها و نیز «دکتر مهدی خان ملکزاده معاون ریاست وزراء» از ملکزاده خواست به امور جاری دولت رسیدگی کند.(۲)

 گزارشی از نفوذ معنوی آقاشیخ احمد مجتهد در انتخابات شاهرود

یاور محتشمالدوله، حاکم شاهرود، امروز در تشریح انتخابات مجلس پنجم در شاهرود با اشاره به این که «آقا شیخ احمد مجتهد» از نامزدی شریعتمدار دامغانی حمایت میکند، نوشت که با این وصف نامزد موردنظر قشون، دکتر حسینقلی خان، اقبالی برای راهیابی به مجلس ندارد. وی افزود شاهزاده امیراعظم دو بار با روحانی پرنفوذ شاهرود ملاقات داشته و درباره تغییر نظر او گفت و گو کرده، اما «پس از مذاکرات مفصل بالاخره اظهار داشتند در صورتی من همراه و مساعدم که خودتان شریعتمدار را از این عقیده منصرف نمایید والّا من نقض قول نخواهم کرد.» تلاش های بعدی برای تغییر رأی شریعتمدار به جایی نرسید. محتشمالدوله در پایان گزارش خود نوشت با وضع فعلی «باید بر ضد نظریات ایشان [= شیخ احمد مجتهد] رفتار نمود... ناچاراً خود چاکر باید... به یک عنوان خارجی حرکت کرده، در باطن اهالی آن حدود را به انتخاب آقای دکتر» جلب کنم.(۳)

 هشدار رضا خان به صولتالدوله

امروز رضـا خـان وزیر جنـگ در تلگرامی به صولتالـدوله سـردارعشایر چنین گفت: «از قرار اطلاـع جنابعالی مشـغول اقـداماتی هستیـد که ضیاءالواعظین را انتخاب نماییـد.» رضا خان به او یادآوری کرد که این موضوع خلاف نظر احمدشاه است؛ «از این مسئله به کلی صرفنظر نمایید.»(۴)

 تذکر قانونی به انجمن نظار کلیمیان

امروز از طرف مقامـات مسئول به «انجمن نظـارت ملت بنیاسـرائیل تهران» تـذکر داده شـد که افراد «فاسدالعقیـده و محکـومین جنحه و جنـایت» حق گرفتن تعرفه و دادن رأی ندارنـد، امـا عـد های از کلیمیان باسابقه با مسـلمان معرفی کردن خود مشـغول گرفتن تعرفه هستند. در این نامه از انجمن یاد شده خواسته شده بود همکاری لازم را برای جلوگیری از این مسئله بنماید.(۵)۵

 دستگیری برخی از سیاسیون آستارا

حاکم نظامی آسـتارا جمعی را که از نظر او خطرناک محسوب میشدند و در منزل شخصی به نام عباسزاده اجتماع کرده بودند، دسـتگیر کرد. یکی از اینان غلام خان محمـدی و دیگر آخونداف بود که سابقه بدگویی به دولت را داشـتند. آخونداف موفق میشود فرار کنـد. حـاکم نظامی آسـتارا پس از ارسال این خبر موظف میشود اگر بین دسـتگیرشدگان تبعه روسـی وجود دارد، آزاد شوند، بقیه را به اردبیل اعزام کند تا بازجویی شوند.(۶)

 نظر وزارت مالیه درباره اقدامات غیرقانونی امیرمخصوص

وزارت مالیه امروز در نام های به وزارت جنگ نوشت که اخذ مالیات توسط عباس خان امیرمخصوص از مراتع و چراگاه های هارونآبـاد غیرقـانونی است؛ زیرا این مناطق «از ازمنه سابقه به موجب فرامین و احکام فرمانفرمایان به ایل کلهر داده شـده و ایل مزبور فقط حق تعلیف اغنام و احشام خود را دارنـد و نمیتوانند حقالعبور و یا وجوهی به عناوین دیگر مأخوذ دارند... تصـرفات امیرمخصوص در مراتع مزبوره... کاملاً غیرمشروع» است.(۷)(ر.ک: ۱۵ خرداد)

 اقدام به دستگیری رشیدالممالک

رشـیدالممالک خلخـالی کـه پس از فرار از برابر اردوی نظـامی لشـکر شـمال غرب خـود را بـه لنکران رسانـده بـود، اینـک به نزدیکی مرز آمده و در یکی از روسـتا های آن نواحی مسـتقر است. به مقامات نظامی آستارا دستور داده شد از مأموران مرزی روسیه بخواهند، رشیدالممالک را دستگیر کرده، و تحویل ایران دهند.(۸)

 تهدید حاکم بهبهان

امروز در وزارت جنگ تصـمیم گرفته شد به ضیاءالسـلطان حاکم بهبهان، ابلاغ شود که انتصاب شـما به حکومت بهبهان برای همراهی بـا قشون بوده «و حالاـ اگر این رویه [= مخالفت با قشون] دوام پیـدا کنـد اقـداماتی به عمل خواهـد آمـد که نتیجه آن مساعد به احوال شما نخواهد بود.»(۹)

□ لزوم تأسیس اداره جریده

سفارت ایران در برن امروز در نامه های به وزارت امور خارجه لزوم تأسیس «اداره جراید» را یادآور شد و نوشت که دولت های کوچک هم چنین ادار های دارند و کار آن این است «که در مواقع لازمه مطالب خود را به توسط آن اداره انتشار میدهند.» وزیرمختار ایران در سوئیس افزود وجود چنین دفاتری از ایران در کشور هایی چون سوئیس، فرانسه و روسیه ضروری است.(۱۰)

□ درخواست بودجه از طرف هیأت مدرسه آلمان و ایران

دکتر هیک در نام های که امروز به سفارت ایران در برلن نوشت با اشاره به تلاش غیرمستقیم آلمان برای راهاندازی دوباره مدرسه صنعتی آلمان در ایران نوشت که دکتر هایل (رئیس هیأت مدرسه آلمان و ایران)، محمود خان احتشامالسلطنه، کوهن و دکتر فریکه، اعضای هیأت مدرسه آلمان و ایران را در برلن تشکیل

۱- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۳۱۷ و ۳۱۸.

۲- همان، ص ۳۱۸.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۳۸. محتشمالدوله درباره این روحانی شاهرودی مینویسد: «درجه نفوذ این شخص در این جا به انداز های است که تمام متنفذین شهری و قراء کل و جزء حدود این جا به میل و اراده ... تابع میل و اراده ایشان هستند... و ذر های انحراف و تخطی نمیورزند.» (همان، پ ۱۷، ص ۴۰).

۴- همان، پ ۱۷، ص ۵۰۸.

۵- اسنادی از انتخابات مجلس در...، ص ۳۹۸.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۶، ص ۳۲.

۷- همان، پ ۷۵، ص ۱۶۹.

۸- همان، پ ۷۸، ص ۱۴۸.

۹- همان، پ ۱۶، ص ۱۷۵۶. یاور ناصرقلی خان نماینده لشکر جنوب در بهبهان متوجه شده بود که تلگرام های او به جای مخابره به شیراز به خوزستان ارسال میشود تا از آن جا به اصفهان فرستاده شود، و این یعنی باخبر شدن عوامل شیخ خزعل از اطلاعات رد و بدل شده میان اجزاء قشون جنوب. و چون در این زمان وزارت جنگ روی انتخاب افراد موردنظر خود برای مجلس پنجم متمرکز بود، باخبر شدن از فعالیت های قشون در جنوب کشور برای فردی چون شیخ خزعل حائز اهمیت بود.

۱۰- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۳۰-۱۳۰۲.

داده انـد. وی درخـواست کرد مبلـغ ۲۰ هزار تومـانی که مجلس شـورای ملی برای راهانـدازی دوبـاره مـدرسه صـنعتی آلمـان تصویب کرده، در اختیـار این هیأت قرار گیرد تا با انعقاد قرارداد هایی تأسـیس مـدارس دواسازی، عملیات فلزی، یک مدرسـه متوسطه و یک باب مدرسه محقق شود. دکتر هیک ابراز امیدواری کرد این کار تا پاییز سال جاری عملی شود.(۱)

 دستگیری حاجی کاظم خان در تبریز

بنـابر تلگرام عبـد الله خـان طهمـاسبی، حاجیکـاظم خـان به علت تبلیغ برای نـامزد موردنظر خود دسـتگیر شـد. او مینویسـد که حاجیکاظم خان از صاحب منصـبان ژاندارمری و سپس از اعضاء دیویزیون قزاق بود. پس از اخراج به اروپا رفت و اخیراً از راه بغداد به تبریز آمده است.(۲)

 نامه دیگر وزیرمختار انگلیس درباره هواپیما های میهمان

پس از مکاتب های که سر پرسی لورن وزیرمختار انگلیس با وزارت امور خارجه درباره پرواز چند هواپیمای انگلیسی از بغداد به تهران و فرود آنهـا در پایتخت ایران کرد (ر.ک: ۱۷ خرداد) امروز وی همـان درخواست را برای وزیر جنگ فرسـتاد و از او در مورد زمان این پروازها پرسـید: «آیا جناب مسـتطاب عالی ترجیح میدهید که پرواز ایروپلان به تأخیر افتد یا خیر؟» با این که وزارت امور خارجه پاسـخ مثبت داده بود، ظاهراً به دلیل سـقوط کابینه مسـتوفیالممالک موضوع مسـکوت ماند تا دولت بعدی در این مورد اظهارنظر کند. رضا خان هم به وزیرمختار انگلیس پیشـنهاد کرد پرواز هواپیما های نظامی غیرمسلح انگلیس چند روزی به تأخیر بیفتد.(۳)

 ابلاغ نظر دولت ایران به شیخ محمود

شهابالدوله، حاکم کردسـتان، امروز به رئیسالوزراء (او احتمالاً از اسـتعفای مستوفیالممالک و موقعیت تهران خبر های به موقعی نـداشت) نـوشت که نظر دولت را مبنی بر این که اگر شـیخ محمـود بخواهـد در خـاک ایران توقـف کنـد بایـد پناهنـده شـده، خلعسلاح شود، ابلاغ کردم. او در گزارش امروز خود افزود شیخ محمود مشغول جمع کردن عشایر مرزی و جلبنظر آنان است. انگلیس هم در تعقیب او تـا نزدیـک مرز هـای ایران آمـده است. «موضوع خیلی قابـل دقت است. فقـط لازم است به انگلیسـها اخطار شود داخل خاک ایران عملیاتی نکنند و در صورت تخلف مسئول عواقب» آن خواهند بود.(۴)

 تقاضای وزارت مالیه از وزارت جنگ برای اخذ مالیات خوانین ماکو

وزارت مـالیه به وزارت جنگ اطلاع داد که خوانین ماکو از پرداخت «مالیات غیرمسـتقیم» خودداری میکننـد. این وزارت خانه پیشـنهاد کرد امیرلشـکر شـمال غرب میتوانـد در تأدیه این مالیاتها، مالیه آذربایجان را مساعـدت کنـد. موضوع به عبـد الله خان طهماسبی منعکس شد تا به مأمورین مالیه کمک کند.(۵)

(تصویر) سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در تهران

۱- گزیده اسناد روابط ایران و آلمان...، ج ۱، صص ۴۷۴ و ۴۷۵.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۶، ص ۳۱. پس از دستگیری حاجیکاظم خان برخی از علمای تبریز اقداماتی برای آزادی او کردند که در ن هایت دستور داده شد به زندان او پایان دهند. امیرلشکر شمال غرب تصمیم داشت او را از تبریز اخراج کند، این بار «حاجیمیرزاابوالحسن آقا» انگجی با ارسال تلگرامی به رئیسالوزراء از بیگناهی او خبر داد و تبعید او از تبریز را غیرموجه دانست. پیگیری مشیرالدوله موجب شد که اخراج او از تبریز منتفی شود. (همان، پ ۴۶، صص ۲۴ تا ۳۰).

۳- همان، پ ۱۱۸، ص ۱۰.

۴- همان، پ ۶۸، ص ۱۹.

۵- همان، پ ۸۱، ص ۵۳.

 چهارشنبه

۲۳ خرداد ۱۳۰۲

۱۳ ژوئن ۱۹۲۳

۲۷ شوال ۱۳۴۱

مؤتمنالملک

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز مجلس «قانون شرایط اساسی امتیاز نفت شمال به یک کمپانی معتبر مستقل آمریکایی (اتازونی)» به تصویب رسید. از ۶۸ نماینده حاضر، ۵۰ نفر به این لایحه رأی مثبت دادند. این قانون مشتمل بر ۳۲ ماده بود.(۱)

 اطلاعیه کنسول روسیه در رشت

آپرسوف، کنسول روسیه شوروی در رشت – وی به زودی عازم خراسان میشود – امروز در اطلاعی های که چاپ و توزیع نمود، خبر داد که مذاکرات تجاری دو هیأت ایرانی و روس به نتیجه رسیده، امضا شده است. وی در این اطلاعیه با عنوان «اطلاع و تبریک» انعقاد این قرارداد را به عموم تجار و اهالی گیلان تبریک گفت.(۲) این خبر با چند روز تأخیر از قول سیدحسن تقیزاده رئیس هیأت مذاکره کننده در مسکو در مطبوعات درج شد.(۳) البته آن چه کنسول روس منتشر کرد توافق دولتین در متن عهدنامه تجاری بود، اما دو ماده از آن هنوز مورد اختلاف بود. (ر.ک: ۳۰ خرداد)

 دیدار احمدشاه با مشیرالدوله

عصر امروز احمدشاه با مشیرالدوله و مؤتمنالملک دیدار کرد. «گویا مذاکرات در خصوص قبول مقام ریاستالوزرائی بوده است.»(۴)

 شکایت علمای کاشان از دخالت رئیس قشون شهر در انتخابات

علمای کاشان امروز در تلگرامی به آیت الله سیدابوالقاسم کاشانی اطلاع دادند که رئیس قشون با فشار هایی که به حاکم شهر میآورد انتخابات کاشان را از مسیر عادی آن دور کرده است. آنها با این گمان که «حضرت اشرف وزیر جنگ» از این موضوع بیخبر است[!] از آقای کاشانی خواستند از آن طریق «امر به جلوگیری و تأمین آزادی عمومی» برای انتخابات داده شود.(۵) امروز تحصن مردم کاشان در تلگراف خانه پایان یافت. «بنا بر قول حکومت متحصنین... متفرق» شدند.(۶) این پراکنده شدن ظاهراً چند ساعتی بیشتر به طول نکشید و امشب بار دیگر تلگراف خانه شاهد تحصن مردم معترض بود.(۷)

□ هشدار وزیر جنگ نسبت به فعالیت روسها در گیلان

رضا خان وزیر جنگ در تلگرام محرمان های به محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، اطلاع داد که مطابق نقشه های کشف شده روسها، آنها مترصد «ایجاد یک انقلابی در مرکز و در همان حین در گیلان میباشند. به طوری که دیروز نمون های از عملیات آنها را به رأیالعین در پارلمان مشاهده و جلوگیری کردم.(۸) خیال دارند انقلاب گیلان را مخصوصاً توسط تشکیلات مخفی کارگر های ایرانی مسلماً شروع نمایند.» وی از محمدحسین خان آیرم خواست به مسئولان نظامی گیلان دستور دهد مراقب رفت و آمد های مشکوک از بادکوبه به ایران باشند.(۹)

□ مذاکره با سفارت روسیه درباره منشی کنسولگری روسیه در کرمانشاهان

وزارت امور خارجه امروز به وزارت جنگ نوشت که گزارش های امیرلشکر غرب از فعالیت های میرزاابراهیم خان منشی کنسولگری روسیه در کرمانشاهان را با مسئولان سفارت خانه

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۶۳۸۵. قانون یاد شده یکی از مهمترین لوایحی بود که مجلس چهارم آن را به تصویب رساند. آن چه امروز به تصویب رسید، نتیجه احتیاط و دوراندیشی دولت قوامالسلطنه (وی در سال ۱۳۰۱ این لایحه را که منافع ایران را بیش از لایحه قبلی میدید و نگاهی همهجانبه داشت به مجلس داده بود) و نمایندگانی چون آیت الله سیدحسن مدرس بود. در واقع مجلس سعی کرد همه آن تجربه های تلخ شرکت نفت انگلیس و ایران را در لایحه جدید به کار گیرد و منافع ملی را در رأس مصلحتها قرار دهد.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۶۶-۱۵۲-۱۶-۱۳۰۲. تجار ایرانی وقتی فهمیدند این اطلاعیه مفاد درستی ندارد، بیش از گذشته نسبت به مقامات سیاسی روس بیاعتماد شدند. (FO E ۸۴۳۱/۶۹/۳۱)

۳- روزنامه اقدام، شم ۱۳۱، ص ۲.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۳۸۷، ص ۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۴۷۹.

۶- همان، پ ۱۷، ص ۴۸۸.

۷- همان، پ ۱۷، ص ۴۸۷.

۸- منظور رضا خان از مشاهدات خود در پارلمان، متوجه روز استیضاح دولت مستوفیالممالک است که هیأت وزیران هم در مجلس حاضر بودند. پس از سخنان مستوفیالممالک و خروج او و هیأت وزیران از مجلس هیاهو میان تماشاچیان برپا شد و شعار هایی دادند که در ن هایت چند نفر دستگیر و روز بعد آزاد شدند.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۷، ص ۶۵.

روسیه در میان گذاشته شد، «اگر چه میگویند این اتهامات به کلی بیاساس است، معهذا وعده دادهاند قریباً او را احضار نمایند.»(۱)

 موافقت رضا خان با نصب سردار ناصر به ریاست ایل سنجابی

رضا خان وزیر جنگ در برابر پیشنهاد های سهگانه امیرلشکر غرب درباره ایل سنجابی و برخی سران دستگیر شده آن، پذیرفت که سردارناصر به ریاست ایل سنجابی منصوب شود. او تأکید کرد سردارمقتدر و سالارمظفر همچنان محبوس باشند.(۲)

 حضور زیاناور سیمیتقو در مرز های ایران

سرلشکر اسماعیل خان حاکم نظامی آذربایجان از حضور زیاناور سیمیتقو در نزدیکی مرز های ایران خبر داد. او نوشت سیمیتقو با دستاویز تسلیم شدن به قشون «در سرحدات مشغول گردش و ضمناً عشایر را تهییج و تحریک کرده، میخواهد آخرین خدعه و دسایس خود را به کار بزنند.» رضا خان در پاسخ به این تلگرام خواستار طرد او شد و افزود: «موافقین او نیز در عداد متمردین و مقصرین محسوب خواهند شد.»(۳)

 عدم رضایت رئیس تیپ شمال از مأموریت سالارنظام

اعزام سالارنظام به استرآباد و ترکمنصحرا که احتمالاً با اوجگیری خبر های فعالیت روسها در این مناطق صورت گرفت، در گزارش امروز محمدحسین خان آیرم با عدم موفقیت یاد شد. او نوشت همراه با خروج سرهنگ سالارنظام از ترکمنصحرا ناآرامی میان ترکمنها هم بالا گرفته و مذاکرات وی با سران طوایف نتیجهبخش نبوده است. «سیاست یک ساله صحرا به باد رفته است.»(۴)

 حرکت امیرلشکر شمال غرب به ماکو

پس از درگیری های خونین میان طوایف مرزنشین و همچنین تحرکات نیرو های ترکیه عثمانی در این منطقه امیرلشکر شمال غرب راهی ماکو شد. وی امروز ضمن اعلام این خبر به رضا خان وزیر جنگ نوشت که تا آن منطقه به دست قشون نیفتد و نفوذ اقبالالسلطنه از بین نرود آرامش در آن ناحیه حاکم نخواهد شد. عبد الله خان طهماسبی با اشاره به اقدامات قبلی خود برای ساقط کردن اقبالالسلطنه نوشت که از طریق تفرقه میان خوانین ماکو و ضدیت های خانوادگی در حال پیشرفت بودم که با شکایت اقبالالسلطنه و دستور وزارت جنگ عملیات یادشده متوقف شد. (۵)

 اعتراض رضا خان به انتخابات ساری

رضا خان، وزیر جنگ، در تلگرامی به حاکم مازندران، ضمن اشاره به مطلع شدن از استخراج آراء شهر ساری، نوشت: «مرا به

نمایندگی انتخاب کردهاند، ولی من به هیچوجه انتظار انتخاب نداشتم، چه رسد به اینکه نسبت به سایر منتخبین در درجه پنجم واقع شوم.» سیدمیرزاعلی، عبدالهادی طباطبایی، شریفالعلماء و شیخ العراقینزاده به ترتیب چهار نفر اول بودند.(۶)

(تصویر)

(تصویر) سالارنظام

۱- همان، پ ۶۲، ص ۷۵.

۲- همان، پ ۶۲، صص ۸۸ و ۸۹.

۳- همان، پ ۷۹، ص ۶.

۴- همان، پ ۱۰۸، ص ۳۱.

۵- همان، پ ۸۱، صص ۴۶ و ۴۷. این بار رضا خان وزیر جنگ، دست امیرلشکر شمال غرب را در مورد اقبالالسلطنه آزاد گذاشت. «هر نوع مقتضی و صلاح است عمل نمایید.» (همان، پ ۸۱، ص ۴۵). طهماسبی پس از بازگشت از ماکو دیداری با کنسول انگلیس در تبریز داشت. طهماسبی به مقام انگلیسی گفت که غیر از بررسی پست های نظامی مرزی و نیز اطمینان از عدم همراهی کرد های مرزنشین با سیمیتقو توانسته است از خان های ماکو ۱۵۰ هزار تومان هم پول بگیرد. (FO E ۸۴۳۴/۶۹/۳۴)

۶- همان، س ۱۳۰۳، پ ۲۴، صص ۸ و ۹. امیراکرم حاکم مازندران پس از دریافت این تلگرام نوشت که این فقط آراء دو حوزه است [!] و شمارش پنج حوزه دیگر باقی است؛ و قول داد «اکثریت آراء ... به اسم بندگان حضرت اشرف اعظم خواهد شد.» (همان، پ ۲۴، ص ۷).

ص: ۱۵۷

 پنجشنبه

۲۴ خرداد ۱۳۰۲

۱۴ ژوئن ۱۹۲۳

۲۸ شوال ۱۳۴۱

 صدور فرمان ریاستالوزرایی مشیرالدوله

مشیرالدوله امروز فرمان ریاستالوزرائی را از احمدشاه دریافت کرد. پیش از این مجلس شورای ملی نسبت به او اظهار تمایل کرده بود.(۱)

 دستور رضا خان به جلوگیری از انتخاب اقبالالسلطان

در تلگرامی که وزارت جنگ امروز به امیرلشکر غرب فرستاد، از قول وزیر جنگ به احمد خان امیراحمدی تأکید کرد «از انتخاب شاهزاده اقبالالسلطان از سقز جلوگیری نمایید.»(۲)اقبالالسلطان در دوره چهارم نیز نماینده بانه و سقز بود.

 درخواست توضیح از تیمورتاش

وزارت جنگ امروز از سردارمعظم خراسانی (تیمورتاش) حاکم کرمان خواست «جریان انتخابات و کاندید های آن جا را رمزاً به عرض بندگان حضرت اشرف برساند.» این درخواست در پی اعتراض گروه هایی از شهر کرمان نسبت به دخالت های بیجای حاکم در امر انتخابات مطرح میشود.(۳) (ر.ک: ۲۱ خرداد)

 تأکید برای حرکت امیرمجاهد به خوزستان

از توافق هایی که با خوانین بختیاری شده بود، یکی هم حرکت امیرمجاهد به طرف عربستان (خوزستان) به همراه نظامیان بود. اما او به امیرلشکر جنوب گفت که گرمای هوا و طوفان های فصلی مانع این کار است. (ر.ک: ۲۰ خرداد) رضا خان امروز به محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، قرار های میان خوانین بختیاری و دولت را یادآور شد و نوشت: «باید فوراً با عد های حرکت نمایید. منتها برای این که از حیث گرما به نفرات صدمه وارد نیاید، ممکن است شبها حرکت ... و روزها اطراق نمایید.»(۴)

 گزارش امان اللهمیرزا از بینالنهرین

سرتیپ امان الله میرزا که به همراه سرتیپ حبیب الله شیبانی سرپرستی صاحب منصبان اعزامی به اروپا را به عهده دارد، امروز از عراق گزارش داد که در خانقین یک صاحب منصب انگلیسی و یک «پاشای عرب» از بغداد به استقبال آمده بودند. در بغداد

یک سرهنگ انگلیسی برای همراهی ما تا هتل حاضر بود. از کنسولگری ایران و فرانسه هم مراسم استقبال انجام شد. در ۲۲ خرداد به دیدن هواپیما های انگلیسی رفتیم. «صاحب منصبان تمایل مخصوصی به زیارت عتبات عالیات داشته، پس از مراجعت از اردو به خرج خود [به زیارت رفتند.] این مسافرت ۳۶ ساعت بود.» امان الله میرزا نوشت فردا به طرف حلب و بیروت راهی هستیم.(۵)

وی در تلگرام دیگری خبر داد که «انگلیسها مایل بودند سرتیپها با مندوب سامی [= کمیسرعالی] و امیرفیصل و فرمانده قشون بینالنهرین ملاقات شود. چون دولت متبوعه استقلال بینالنهرین را به رسمیت نشناخته، لزوم حرکت فوری خود را مستمسک کرده، از این ملاقات خودداری نمودم.»(۶)

 انتقاد جریده الاستقلال از ایرانی خواندن جزیره بحرین

جریده الاستقلال چاپ بینالنهرین در شماره امروز خود ضمن تمسخر کسانی که جزیره بحرین را ایرانی میدانند نوشت این جزیره «از روزی که خدا خلقش کرده مملکت عرب بوده» است[!] نویسنده مقاله با اشاره به تاریخ سکونت اعراب در این جزیره افزود: «لغت بحرین الآن عربی است و حاکم آن از روزی که به وجود آمده عرب و عربنژاد است... نظر به اعتمادی که به اطلاعات نماینده سیاسی انگلیس در خلیج فارس داریم محتاج به گفت و گو و مناقشات طولانی در این خصوص نخواهیم شد و خواهش و امیدی که از «نوکس» نماینده سیاسی انگلیس داریم آن است که از مسلک سیاسی دولت انگلیس راجع به قومیت عربها منحرف نشود.

اگر جزایر بحرین در حکم سواحل ایران باشد، این مسئله غبن فاحش و مخالف سیاست حاضره است.» نویسنده مقاله که نام خود را «ابوالحقایق» امضا کرده، از نماینده انگلیس میخواهد به حکم سیاست لندن در منطقه، مسائل جاری در سواحل ایران و سواحل عرب را مخلوط نکند.(۷)

 یهودیان در راه ایران

از جلفای ایران خبر میرسد دویست یهودی وارد جلفای روسیه شدهاند و فردا وارد جلفای ایران میشوند. اینان اهالی روستا های ارومیه هستند و تصمیم دارند به آن شهر بروند. این گزارش میگوید که تعداد ایشان بیش از اینهاست و خواهند رسید. علت این مهاجرت اوضاع وخیم روسیه است. «هر روز در تفلیس دکانها را بسته کلیدش را میدهند به حکومت بالشویکها. مردم از داد و ستد افتادهاند... ظلم آنها از حد گذشته» است.(۸)

 انتخاب ارباب کیخسرو از یزد

پس از کسب آراء زرتشتیان تهران، اینک از یزد خبر میرسد که ارباب کیخسرو در آن شهر با ۱۴۲۹ رأی از ۱۴۶۴ رأی به وکالت مجلس شورای ملی انتخاب شد. وی در بقیه شهرها از جمله کرمان نیز حائز اکثریت آراء زرتشتیان بود.(۹)

 تسجیل اتباع ترک توسط شهبندر عثمانی

شهبندر [= کنسول] عثمانی، نماینده خود را برای شناسایی اتباع ترک در خوی، سلماس و ارومیه و دادن برگ شناسایی به آنها راهی این مناطق کرده است. وی از امیرلشکر شمال غرب خواسته است به فرماندهان نظامی این سه شهر دستور همکاری دهد. «توصیه صادر شد ولی به فرماندهان مزبور تلگراف رمز مخابره کردم که مراقب عملیات و مراودات مشارالیه باشند.»(۱۰)

 مراقبت از دو عضو حزب اجتماعیون

امینی و شاهزاده علی خان، از اعضای حزب اجتماعیون، کرمانشاهان را به قصد تهران ترک کردند. به نوشته امیرلشکر غرب آنها «دستورات مخصوصی از قونسول روس و سایر سردسته های اجتماعیون» دارند.(۱۱)

 امضاء جدید شیخ محمود

شیخ محمود که در خاک ایران به سر میبرد و در صدد ایجاد

۱- بهار (ملکالشعرا)، تاریخ مختصر احزاب ...، ج ۱، ص ۳۴۱.
۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۲۵۶.
۳- همان، پ ۱۷، ص ۵۰۵.
۴- همان، پ ۱۶، ص ۵۲۰. راهی شدن یکی از خوانین با قشون شاید برای پیشگیری از تعرض ناخواسته برخی ایلات بختیاری بوده باشد. امیرمجاهد در این روز در چهارمحال بود و دستور رضا خان به او ابلاغ شد. (همان، پ ۱۶، ص ۵۱۹)
۵- همان، پ ۱۱۷، ص ۶۹.
۶- همان، پ ۱۱۷، ص ۷۱.
۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵۹-۴-۵۱-۱۳۰۲.
۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۹، ص ۵۵. دستور داده شد اگر یهودیها اهل ارومیه هستند مانع از ورودشان نشوند. «فقط از ورود آشوریها و ارامنه به آن حدود بایستی جداً جلوگیری شود.» (همان، پ ۳۹، ص ۵۴)
۹- اسنادی از زرتشتیان معاصر...، ص ۱۹۳.
۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۷، ص ۷۰.
۱۱- همان، پ ۶۲، ص ۶۹. موضوع به قلعهبیگی تهران منعکس شد تا مراقب آنها باشند. (همان، پ ۶۲، ص ۶۸).

اتحادیه از کرد های منطقه علیه انگلیس است، اینک اعلامیه های خود را با عنوان «فرمانده قوای ملی اسلامی» امضاء میکند. پیش از این در پایان اعلامیه های او «ملک کردستان» نقش میبست.(۱)

 بروجرد، بدون سرباز خانه

به دلیل نبود سرباز خانه در بروجرد، سال گذشته سرباز های مأمور در این شهر در مسجد خانه کرده بودند. «مسجد... تکافوی عده مزبور را نمینماید.» امیرلشکر غرب با ارسال این خبر، خواستار تخصیص سی هزار تومان برای بنای سرباز خانه بروجرد و تعمیر سرباز خانه همدان شد.(۲)

 ادامه بدرفتاری با ایرانی های ساکن بینالنهرین

سرکنسولگری ایران در بغداد امروز نامه بلندی به وزارت امور خارجه فرستاد که در آن از این که از کنسولگری در باب بدرفتاری با اتباع ایران درخواست مدرک شده بود، گلایه کرد. این چندمین باری است که مأمور سیاسی ایران در بینالنهرین از اجحافات و حقکشی های اعمال شده در حق ایرانیان سخن میگوید. آخرین گزارش او به سفارت انگلیس در تهران منعکس شد که آنها ضمن تکذیب آن خواستار ارائه مدرک شدند. اینک سرکنسول ایران میگوید: «فجایع اعمال اعراب نسبت به ایرانیها اظهر من الشمس است. محتاج به دلیل نیست.» او به طور ضمنی گلایه کرد که چرا حرف های او که مشاهدات مستقیم اوست، سند و مدرک تلقی نمیشود، اما درخواست سفارت انگلیس مورد توجه وزارت امور خارجه قرار میگیرد. برای «هتک ناموس که سند و دلیل نمیتوان آورد... نوامیس مسلمه ایرانی در بینالنهرین به هیچوجه تضمین نیست... سرقت و نهب اموال... به قدری زیاد است که دوسیه ها و دفاتر... قونسولگری گنجایش آن را ندارد... از یک طرف دولت علّیه حکومت عراق را نشناخته و قراری ندارد، از طرف دیگر حکمفرمایان بینالنهرین برای پیشرفت مقاصد سیاسی پس از ثوره عراق و مخالفت شیعه ها مخصوصاً ایرانیها با آنها، امروزه از آنها دلسرد شده، دستِ باز به جمعیت و فرقه سنی مذهبی دادهاند و حتیالمقدور شیعه ها را از کار برداشته، به خصوص نسبت به ایرانیها سختی و خشونت مینمایند.» وی با ذکر نمون های از بازرسی غیرقانونی سه تن از رجال ایران (یمینالممالک، وحیدالسلطنه، موفقالسلطنه) در ایستگاه راهآهن بغداد که اوراق رسمی از کنسولگری انگلیس در بوشهر داشتند، پنج راه برای امکان اعاده حقوق ایرانیان پیشنهاد کرد و به تفصیل درباره هر کدام توضیح داد: «جلب حکومت محلی و تهیه اقتدار برای مأمورین دولت علّیه از این راه... منع ایرانیها از آمدن به بینالنهرین ... برقراری کاپیتولاسیون... حکومت عرب را مورد تحدید قرار دهند... شناختن حکومت بینالنهرین.»(۳)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس تشکیل جلسه داد و چند لایحه از کمیسیون های محاسبات و بودجه قرائت شد و نمایندگان درباره آنها نظر دادند. یکی از لوایح، تخصیص اعتبار ۲۳ هزار تومان برای رفع نواقص چاپ خانه مجلس شورای ملی بود که به تصویب رسید.(۴)

□ درگیری اردوی غرب با عشایر منطقه

به گزارش امیرلشکر غرب امروز بخشی از لشکر غرب در گازر خانی [کامیاران] با طایفه «دورویی» [یکی از طوایف وابسته به زنگنه] برخورد میکند و حدود ۳۰ نفر از آنها را تلف میکند.(۵) در تلگرام دیگری وی تلفات این طایفه را که از طرفداران سرداررشید بودند ۲۵ نفر ذکر مینماید.(۶)

□ هزینه پرداخت نشده حمل خودرو های احمدشاه

احمدشاه سال گذشته هنگام ورود به ایران چهار دستگاه خودرو نیز از اروپا با خود آورد. این خودروها در بمبئی به کشتی دیگری منتقل شد و به بوشهر آورده شد. شرکت انتقالدهنده خودروها هنوز هزینه حمل خود را دریافت نکرده است و از این بابت ۱۶۰۰ روپیه طلبکار است. این شرکت (The Mesopotamia Persia corporation Limited) میگوید وزیر جنگ در بوشهر پرداخت این وجه را تقبل کرد، اما تاکنون پیگیریها بدون پاسخ مانده است.(۷)

□ اتهام مزدوری به روزنامه فکر آزاد

روزنامه خراسان چاپ مشهد در شماره امروز خود نام های چاپ کرد که نویسنده میرزااحمد خان دهقان مدیر جریده فکر آزاد را متهم کرده بود ماهیانه ۴۰ تومان از سرکنسول روسیه میگیرد تا به ساز او برقصد.(۸)

۱- همان، پ ۶۳، ص ۷۶.

۲- همان، پ ۶۴، ص ۳۲. در پاسخ به این درخواست به احمد خان امیراحمدی گفته شد بودج های برای اینگونه مخارج پیشبینی نشده «با این حال برای تعمیرات و ساختمان های ضروری ده هزار تومان اعتبار مرحمت فرمودند.» (همان، پ ۶۴، ص ۳۱).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۹ تا ۲۵-۲۵-۲۷-۱۳۰۲.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۳۸۸، ص ۱.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۲، ص ۳۷.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۸۴۳۲.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۲-۶-۳۷-۱۳۰۲. وزارت جنگ زیر بار نرفت و موضوع را به وزارت دربار اعظم حواله داد.

۸- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۴۹۲.

ص: ۱۵۹

 جمعه

۲۵ خرداد ۱۳۰۲

۱۵ ژوئن ۱۹۲۳

۲۹ شوال ۱۳۴۱

 امتناع رضا خان از حضور در دربار

امروز احمدشاه در کاخ گلستان مشیرالدوله را به حضور پذیرفت. احمدشاه در طول روز سه بار به رضا خان وزیر جنگ پیغام داد که به کاخ بیاید و در جلسه مشترکی با حضور مشیرالدوله حاضر شود، اما وی هر سه بار بهانه آورد که «کسالتم شدید است و معذرت میخواهم.»(۱)

 عدم تمایل تیپ شمال به حکومت میرزاسلیمان خان

پس از استعفای آصفالدوله از حکومت گیلان (وی پیش از حرکت به رشت استعفا داد) در خبر های جراید از انتصاب میرزاسلیمان خان، حاکم سابق یزد، به این سمت سخن رفت. یاور احمد خان آیرم، آجودان تیپ مستقل شمال، امروز در تلگرامی که به وزارت جنگ فرستاد نسبت به این انتصاب ابراز نگرانی کرد و نوشت: «از قرار اکتشافات، میرزاسلیمان خان نامزد حکومت گیلان شده. با آن که تصور میرود مشارالیه متمایل به روسهاست حکومت مشارالیه در گیلان صلاحیت ندارد.» وزارت جنگ هم به او پاسخ داد که قطعیت موضوع معلوم نیست.(۲)

 قطعی بودن انهدام دو هزار تفنگ ایرانی در آلمان

سفارت ایران در برلن امروز خبر داد که علیرغم مکاتبات و ارائه دلایل در مورد اسلحه های خریداری شده ایران از آلمان، نماینده متفقین همچنان بر انهدام دو هزار قبضه تفنگ کارابین مصمم است.

سفارت با اشاره به نام های که از طرف ژنرال نیکنهام رسیده، نوشت که این مسئله در آن تصریح شده است. «متمنی است امر بفرمایید مراتب را به اطلاع ادارات مربوطه رسانده و صریحاً به ژنرال فوقالذکر احکامی بدهند که رفع این سوءتفاهم شده، اسلحه دولت علّیه از میان نرود.»(۳)

 تأکید دوباره انجمن ملتی بنیاسرائیل بر غیرعادی بودن انتخابات کلیمیان

انجمن ملتی بنیاسرائیل امروز در نام های به ریاست وزراء (مستوفیالممالک؛ ظاهراً توجهی به استعفای مستوفیالممالک و عدم تثبیت کابینه جدید نداشت) ابراز داشت که در این دوره «هیجان جدیدی» درانتخاب نماینده کلیمیان پدید آمده. در دوره

گذشته بیش از چهارصد تعرفه در تهران توزیع شده بود، اما در این دوره بیش از ۱۳۰۰ تعرفه پخش شده است [و این عادی نیست.] در این نامه آمده است که دکتر لقمان نماینده دوره چهارم یهودیان در مجلس با رئیس کمیساریای محل تبانی دارد و از این طریق مخالفان خود را منکوب میکند. «دوسیه تأميناتی دکتر لقمان که به عدلیه احاله گردیده از برای اثبات دسایس» او کافی است.

این انجمن ادامه انتخابات کلیمیان تهران را با وضع موجود غیرممکن خواند.(۴)

 ویس کنسول جدید انگلیس در دزداب

سفارت انگلیس در تهران خبر داد که کاپیتان ث. ژ. هاسکینز، ویس کنسول این کشور در شیراز، به سمت ویس کنسول دزداب منصوب شده و وارد محل مأموریت جدید خود شده است.(۵)

۱- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، ص ۴۶. رضا خان بسیار امیدوار بود و شاید هم مطمئن که با سقوط مستوفیالممالک مجلس و احمدشاه به نخستوزیری او ابراز تمایل کنند. او با همین خیال بخشنامه هایی هم به امرای لشکر فرستاد و به آنها آمادهباش داد تا با رسیدن به این منصب اقدامات خود را (در زمینه هایی چون جمهوریخواهی، ساقط کردن سلسله قاجار و حتی کودتا) انجام دهد. این اتفاق نیفتاد و او برای چند روزی به شدت منفعل شد. استنکاف او از حضور در دربار از همین رو بود؛ مضاف بر این، وی با مشیرالدوله اختلافات عمیقی داشت و غیر از این که او را تصاحب کننده جایگاه خود میدید، میدانست که استعفای مشیرالدوله در بهار ۱۳۰۱ از ریاستالوزرائی به دلیل مداخلات بیحد و حصر خودش در امور کشوری بود.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۴، صص ۵۹ و ۶۰.

۳- همان، پ ۵۷، ص ۴. سفارت ایران در برلن در نامه مشابه دیگری به اولیای دولت نوشت مسئولان دول متفق در آلمان بر این باور هستند که هر چهار هزار اسلحه خریداری شده ایران از آلمان به کشور منتقل شده و آن چه باقی مانده علاوه بر آن است. هرچه زودتر در رفع این شبهه باید کوشید. (همان، پ ۵۷، صص ۵ و ۶).

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۲۱۳، آرشیو ۱۰۸ف ۲ب الف ۱.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۱۹-۳-۱۳۰۲. این خبر ۲۷ روز پس از ورود هاسکینز به دزداب به اطلاع وزارت امور خارجه ایران رسید. (همان، ۹-۱۹-۳-۱۳۰۲). پیش از این دولت انگلیس مأمور سیاسی با عنوان ویس کنسول در دزداب نداشت و مأموران سیاسی انگلیس با عنوان محلی «تحصیلدار» که از طرف حکومت بلوچستان انگلیس (هند) تعیین میشد در دزداب مسئولیت داشتند. اینان گزارش های خود را به حاکم بلوچستان هند میدادند نه به سفارت انگلیس در تهران. کنسولگری انگلیس در سیستان با وجود نزدیکی به دزداب دخالتی در کار تحصیلدار نداشت. پس از این که وزارت امور خارجه موضوع را با سفارت انگلیس در میان گذاشت، آنها اعزام ویس کنسول به دزداب را مطرح کردند که اینک انجام شده است. اما حامدالدوله حاکم دزداب میگوید هاسکینز ویس کنسول جدید باز هم گزارش های خود را به حاکم بلوچستان هند میفرستد و همان نقش تحصیلدار سابق را دارد. انگلیس بدون معرفی هاسکینز به دولت ایران وی را راهی دزداب کرده بود. (همان، ۲۱-۱۹-۳-۱۳۰۲).

 کمکجویی ملکفیصل از رؤسای عشایر فرات

به گزارش محمدحسن بدیع، کارپرداز ایران در کربلا، ملکفیصل در جلس های با رؤسا و مشایخ عشایر فرات از آنان خواست در انتخابات پیش روی عراق با او همنوایی کننـد. رؤسای عشایر فرات پاسخ میدهند:«ما مردمانی هستیم مذهبی و تابع شـرع. تا حکم جوازی از ناحیه علما صادر نشود نمیتوانیم در مسئله انتخابات دخالت کنیم.» ملك فیصل در این جلسه متغیر شد و حکم به تبعید «سیدمحسن » داد. او نپذیرفت که سیدمحسن به ایران بیاید، «بالاخره حاضر شده است به سوریه برود.»(۱)

گویا رؤسای عشایر فرات پذیرفتند که در این مورد با علما مذاکره کنند و از کربلا راهی نجف شدهاند.(۲)

 ناجی سویدی، عنصر ضدایرانی کابینه عراق

ناجی سویدی وزیر عدلیه عراق که پیش از این وزیر داخله بود، ضدایرانیترین عضو کابینه است. وی در منصب جدید «تاکنون چند نفر ایرانی را از ادارات عدلیه منفصل ساخته و حتی به اتباع ایرانی اجازه وکالت در دعاوی هم نمیدهد.»(۳)

(تصویر)

میرزاحسن خان مشیرالدوله

(تصویر) عماره، رود دجله

۱- همان، ۳۲-۵۷-۲۷-۱۳۰۲.

۲- همان، ۳۸-۵۷-۲۷-۱۳۰۲.

۳- همان، ۳۳-۴۱-۲۷-۱۳۰۲.

ص: ۱۶۱

. شنبه

۲۶ خرداد ۱۳۰۲

۱۶ ژوئن ۱۹۲۳

۱ ذیقعده ۱۳۴۱

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

عصر امروز مشیرالدوله، اعضاء هیأت دولت را به مجلس معرفی کرد: مصدقالسلطنه (محمد مصدق) وزیر امور خارجه، ذکاءالملک (محمدعلی فروغی) وزیر مالیه، حکیمالملک (ابراهیم حکیمی) وزیر عدلیه، حکیمالدوله (دکتر حسن خان لقمانالملک تبریزی) وزیر معارف، فهیمالدوله (مصطفیقلی خان هدایت) وزیر پست و تلگراف، اعتلاءالسلطنه (احمد خان پیرنیا) کفیل وزارت داخله، رضا خان سردارسپه وزیر جنگ. رضا خان در این جلسه حضور نداشت. وزیر فواید عامه قرار شد ظرف دو روز آینده به نمایندگان معرفی شود.(۱)امروز صبح مشیرالدوله به همراه هیأت وزیران نزد احمدشاه رفت. رئیسالوزراء هیأت دولت را به شاه معرفی کرد.(۲)

 تهدید بازرگان از طرف عثمانیها

بنابر گزارش رسیده از منطقه مرزی بازرگان کرد های جنگان لوی ایران پس از عبور از مرز حدود ۲۰۰ رأس گوسفند از سمت عثمانی دزدیده به این طرف میآورند. از طرف عثمانی «دویست نفر از سرحد عبور و کوه های مجاور بازرگان را گرفته در مقام حمله هستند. ادارات گمرک و تلگراف در مخاطره [است.] در بازرگان [فقط] بیست نفر از اهالی مسلح هستند که از خانه های خود نگهداری مینمایند.»(۳)

 همکاری با نیروی هوایی انگلیس

پس از توافق برای پرواز دو هواپیمای نظامی انگلیس از بغداد به تهران، امروز به امیرلشکر غرب دستور داده شد از هیأت نظامی انگلیس استقبال به عمل آمده، همکاری لازم انجام شود. «دو دستگاه کامیون محتوی بنزین با یک صاحب منصب هواپیمایی انگلیسی از بغداد به طرف مرکز حرکت خواهند نمود... یک وکیل یا صاحب منصب با کامیونها همراه نمایند که بین راه مطالبه باج نواقل و غیره نشود و نیز در کرمانشاه و همدان کمال مساعدت را با صاحب منصب انگلیسی و مأمورین قونسولگری در تعیین محل برای پایین آمدن ایروپلان» به عمل آید.(۴) مشابه همین تلگرام به حاکم نظامی قزوین هم فرستاده شد.(۵)

 فعالیت دمکرات های کرمان از منظر رئیس قشون شهر

رئیس نظامیان کرمان گزارش میدهد با حاکم شدن فضای انتخابات در شهر «چند نفر از دمکراتها... سوءاستفاده [کرده] و محرمانه بعضی اقدامات بیرویه که باعث تجری سایرین در شهر و اطراف [میشود] مینمایند.» در این گزارش پیشنهاد شد یکی دو نفر از دمکراتها از طرف قشون تهدید شوند(۶)

 گزارشی دیگر از حضور کنسول روس در گمیشتپه

گزارش های متعددی از فعالیت های سیاسی کنسول روس در استرآباد که برای تهییج ترکمنها، به گمیشتپه رفته بود، به مرکز فرستاده شد. اینک عباس بهرامی، امین تذکره گمیشتپه، گزارش جزئیتری از ماجرا میدهد. او در خانه «آنه خان بلشویک» ساکن شد و دیدار هایی با عثمان آخوند، امان گلدی آخوند، آنه مراد خان، سیدمحمد خان، آنه گلدی، حسن خان، ملارجب و غیره داشت و آنها را ترغیب کرد که رئیسی برای خود برگزینند تا دولت روسیه بداند با چه کسی طرف است. کنسول روس چنین تلقین میکند که ایران نیز با این اقدامات مخالف نیست. وی پول و خلعت هم میان سران ترکمن توزیع کرد. اما این اقدامات با استقبال ایلات مواجه نشده «گفتهاند سوای ذات ملوکانه کسی را [به عنوان رئیس] لازم نداریم.» امین تذکره گمیشتپه ادامه میدهد: «از قرار معلوم قونسول مزبور در طوایف آتابای موفق به این مسئله شده... یک نفر بزرگ به اتفاق چهار نفر وزیر برای خود معین» کردهاند.(۷)

 اعتراض سفارت شوروی به برکناری شاغلین روسی

سفارت روسیه شوروی در نام های که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد به برکناری کارکنان روسی راه شوسه انزلی به تهران اعتراض کرد و آن را خلاف فصل شانزدهم عهدنامه مودت دانست. در این نامه اقدام ایران «در حکم یک ظلم و بیاعتدالی نسبت به اتباع روس» توصیف شده است، چرا که واگذاری راه به ایران همراه با مستخدمین آن بوده است. سفارت روسیه شوروی خواستار پاسخ مناسب به این اقدام شد.(۸)

(تصویر) جاده انزلی به تهران

۱– روزنامه ایران، شم ۱۳۸۹، ص ۲؛ مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۳۳۰.

۲– روزنامه ایران، شم ۱۳۸۹، ص ۲.

۳– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۹، ص ۲۰.

۴– همان، پ ۱۱۸،ص ۹.

۵– همان، پ ۱۱۸، ص ۱۰.

۶– همان، پ ۱۶، ص ۲۹۶. وزیر جنگ دخالت قشون را با وجود سردارمعظم خراسانی (تیمورتاش) به عنوان حاکم کرمان بیمورد دانست. «لازم باشد بایستی ایالت کرمان... جلوگیری کند.» (همان، پ ۱۶، ص ۲۹۵).

۷– اسناد وزارت امور خارجه، ۵۵ تا ۵۳– ۱۴–۴۹–۱۳۰۲.

۸– همان، ۳۹–۳۰–۴۳–۱۳۰۲.

ص: ۱۶۲

 یکشنبه

۲۷ خرداد ۱۳۰۲

۱۷ ژوئن ۱۹۲۳

۲ ذیقعده ۱۳۴۱

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

بعد از ظهر امروز مجلس به ریاست مؤتمنالملک تشکیل جلسه داد. در ابتدا رئیس مجلس توضیحاتی درباره جلسه روز استیضاح داد و در مورد تعداد نمایندگان و حد نصاب آن گفت که تعداد نمایندگان حاضر در تهران ۸۳ نفر است که دو سوم آن (۵۶ نفر) برای مذاکرات کفایت میکند. روز استیضاح پس از تنفس ۵۹ نفر نماینده در صحن حاضر و از این تعداد ۴۴ نفر مخالف دولت [مستوفیالممالک] بودند. برخی شبهه کرده بودند که تعداد نمایندگان در روز یاد شده حدنصاب نداشت. مؤتمنالملک در ادامه به شبهه دوم که چرا اجازه داده است چهار مخالف پی در پی صحبت کنند، در حالی که قانون میگوید پس از یک مخالف، یک موافق باید سخن براند، پاسخ داد و گفت: «ترتیب موافق و مخالف وقتی مراعات میشود که موافقی باشد والّا بنده نمیتوانم موافق ایجاد کنم. در کابینه عینالدوله هم وقتی استیضاح شد هشت نفر مخالف متعاقب یکدیگر حرف زدند.»(۱) در جلسه امروز استخدام «کلود لاپوژ» فرانسوی به عنوان معلم حقوق به تصویب رسید.(۲)

 اعتراض سفارت روسیه به مطالب جراید ایران

در نام های که نایب اول سفارت روسیه شوروی به رهبر، رئیس اداره دوم سیاسی نوشت از «حملات جراید بر علیه روسیه شوروی که بلافاصله پس از سقوط کابینه مستوفیالممالک و وصول خبر قبول شدن متن قرارداد تجارتی به توسط کنفرانس تجارتی روس و ایران شروع شده است» انتقاد کرد. وی نوشت برخی مطبوعات، روسیه را متهم به «توطئه خونین» علیه ایران میکنند. وی این اقدامات را «نفرتانگیز» توصیف کرد که «متأسفانه تاکنون توجه اولیای وزارت امور خارجه را جلب نکرده» است. نایب اول سفارت روسیه در پایان ابراز امیدواری کرد «برای حفظ شرافت روسیه شوروی و نمایندگی مختار آن دولت» در ایران اقدامات مقتضی به عمل آید.(۳)

 عدم اختیار کمیسیون سرحدی روس در بیله سوار

نبیلالدوله، رئیس کمیسیون سرحدی ایران در بیله سوار، پیرو مذاکراتی که با طرف روسی داشت، امروز به وزارت امور خارجه نوشت اینها اختیاری از خود ندارند. وی در تخفیف هیأت روسی نوشت: «اختیار دارند بتوانند یک گوسفند از تبعه روس گرفته به تبعه ایران بدهند. فقط اختیارات دارند که یک مقدار هنگفتی اغنام و مواشی از ایرانیها گرفته ببرند.» وی در گزارش دیگری خبر از تصرف بخشی از خاک ایران توسط روسها در منطقه حسن خانلو داد.(۴)

□ تحرکات آخوندزاده علیه قشون

به گزارش محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، محمد آخوندزاده که از نظر آیرم جزو «حشرات موذی و عضو شقاقولوسی» است، پس از رفتن از انزلی به رشت، مشغول آنتریک علیه قشون است. وی در تلگرام امروز خود به وزارت جنگ درخواست کرد علیه او وارد عمل شده «یک چنین پارازیتها»یی را سر جای خود بنشاند.(۵)

□ تکذیب سوءاستفاده های تجاری در گمرک خرمشهر

پس از آن که به وزارت جنگ اطلاع دادند بازرگانان هندی و عرب با استفاده از نام شیخ خزعل از پرداخت حقوق گمرکی معاف هستند (ر.ک: ۱۱ فروردین) پاسخی از اداره کل گمرکات به وزارت جنگ داده شد و موضوع تکذیب گردید.(۶)

□ توضیحات سردارمعظم خراسانی درباره انتخابات کرمان

پس از شکایتی که گروهی از مردم کرمان از دخالت های والی کرمان، سردارمعظم خراسانی (تیمورتاش) در انتخابات کردند (ر.ک: ۲۱ خرداد) وزیر جنگ موضوع را از خود او پیگیری کرد[!] تیمورتاش هم بدون این که به این اعتراض اشاره کند گروه های فعال سیاسی در کرمان را دمکراتها، و سردارنصرت و کسان او دانست، که هر کدام نمایندگان خاص خود را دارند. به طور کلی «در کرمان هفتاد - هشتاد نفر کاندید فعلاً موجود است و به طور تحقیق قبلاً پیشبینی نمیتوان کرد که چه اشخاصی وکیل خواهند شد.»(۷)

□ سرپرستی حجاج ایرانی و شناسایی حکومت حجاز

اداره اول سیاسی وزارت امور خارجه امروز گزارشی به هیأت وزیران فرستاد که در آن موضوع سرپرستی حجاج ایرانی و عدم شناسایی حکومت حجاز مطرح شده بود. ایران به دلیل عدم شناسایی حکومت حجاز نمیتوانست نماینده های رسمی در آن سرزمین داشته باشد. تعیین نمایندگان فرعی هم با مخالفت حکومت روبهرو شده، حجاج ایرانی بدون سرپرست، نمیتوانند

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۹۰، صص ۱ و ۲. یکی از مسائل مطروحه در این جلسه پیشنهاد ملکالشعرای بهار و نمایندگان خراسان به دولت بود. «پیشنهاد شد که مبلغ صد هزار تومان از محل قرضه جدید برای اعانه تربت اختصاص داده شود، و دولت پنجاه هزار تومان متقبل گردید. و بالجمله اعانه هایی کافی جمع شد؛ اما همه آنها به مصرف نرسید، مانند داستان ارومی. و این عادت خست طبیعی اولیای امور است که آن قدر طول میدهند که مار گزیده بمیرد و نوشدارو پس از مرگ به سهراب برسد. منجمله من خود اطلاع دارم که سی هزار تومان از این وجوه در بانک شاهنشاهی مشهد تا مدتها بعد موجود بود و عاقبت به حساب لشکر شرق گذاشته شد. من خود این مطلب را در ضمن مطالب دیگر از حسین آقای خزاعی سرلشکر شرق شنیدم.» (بهار (ملکالشعرا)، تاریخ مختصر احزاب...، ج ۱، ص ۳۳۰)

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۳۹-۴۳-۱۳۰۲.

۳- همان، ۱۰۷-۴۰-۲-۱۳۰۲.

۴- همان، ۱۰ و ۹-۱-۴۰-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۷، ص ۶۳. به او دستور داده شد از تشبثات آخوندزاده «به هر وسیل های که ممکن است» جلوگیری کند. (همان، پ ۱۰۷، ص ۶۲).

۶- همان، پ ۵۸، صص ۴۲ و ۴۳.

۷- همان، پ ۱۷، ص ۵۰۱.

مشکلات اداری یا حقوقی خود را در سفر حج مرتفع کنند. ایران، شناسایی حکومت حجاز را منوط به نتایج کنفرانس لوزان کرده است. پس از مذاکراتی که پیرامون این موضوعات در هیأت دولت انجام شد، تصمیم گرفته شد مسئله «عجالتاً مسکوت بماند.»(۱)

 بازگشت حاجآقا نور الله از مشهد

امروز آیت الله حاجآقانور الله اصفهانی که برای زیارت به مشهد سفر کرده بود، راهی تهران شد. وی در دوره اقامت خود در مشهد «بالای منبر، میسیون مذهبی آمریکا را به شدت مورد حمله قرار داد.» کنسول انگلیس با آوردن این خبر میافزاید: «من فکر میکنم مقامات محلی به همین خاطر با شتاب او را روانه کردند.»(۲)

 افتتاح معاونت کنسولی روسیه در قزوین

امروز معاونت کنسولی روسیه در قزوین افتتاح شد و ریاست آن بر عهده یک ترک تاتار به نام گلاروف است.(۳)

 توقیف ستاره ایران

روزنامه ستاره ایران به واسطه مطلبی که امروز علیه رضا خان چاپ کرده بود، توقیف شد و مدیر آن، صبا، نیز بازداشت گردید.(۴)

(تصویر) عبدالحسین تیمورتاش (سردارمعظم خراسانی)

(تصویر) مکه معظمه

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۵-۱۹-۲۷-۱۳۰۲. نماینده سیاسی ایران در مصر پیشنهاد کرده بود کشور سومی به عنوان حافظ منافع ایران، امور حجاج را انجام دهد. انگلیس داوطلب بود که این کار را به عهده بگیرد. البته پیش از این نیز مأموران ایران با استقرار کنسولگری انگلیس در حجاز «تذاکر حجاج را امضاء» میکردند. در جلسات بعدی هیأت دولت مقرر شد تحقیق شود کدام یک از دولت های مسلمان که در ایران نمایندگی دارند میتوانند این کار را به عهده بگیرند. (همان، ۳۹-۱۹-۲۷-۱۳۰۲)

۲- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۴۹۴.

۳- FO E ۸۴۲۹/۶۹/۳۴

۴- FO E ۸۴۲۹/۶۹/۳۴.این توقف، کوتاه مدت بود، چرا که خیلی زود ستاره ایران در شمار ابزار مطبوعاتی رضا خان وارد عمل شد و نقش مؤثری در جمهوریخواهی و دیگر اقدامات او ایفا کرد.

ص: ۱۶۴

 دوشنبه

۲۸ خرداد ۱۳۰۲

۱۸ ژوئن ۱۹۲۳

۳ ذیقعده ۱۳۴۱

 تعیین جاسوس برای احمدشاه

رضـا خـان، وزیر جنـگ، امروز نـایب اول منصور مزینی(۱) را برای جاسوسـی از احمـدشاه تعیین کرد. سـرتیپجانمحمد خـان، مزینی را به وزیر جنگ معرفی کرده بود. سـلیمان خان بهبودی با ذکر این خبر مینویسـد: «سـرتیپ جانمحمد خان به من گفت: از فردا یـا پس فردا همه روزه، مـأموری یک پاکت سربسـته لاک و مهر شـده، به مارک تیپ عراق یا گارد سـلطنتی [از طرف] منصور خان مزینی مسـتقیماً پیش شما میآورد، بگیرید و فوراً تقدیم کنید. این مطلب را حضرت اشرف هم فرمودند. از دو روز بعـد مأمور مرتب میآمـد و پاکت را میآورد. حضـرت اشـرف مضـمون پاکت را میخواندند و بعداً طبق دسـتوری که داده بودند پـاکت و مضـمون آن را از بین میبردم. مضـمون نـامه هـا عبارت بود از گزارش فرمانـده گارد سـلطنتی از اسامی اشخاصـی که حضور شاه شرفیاب میشدند و همچنین کار هایی که شاه انجام میداد یا هر جا که شاه میرفت.»(۲)

 استرداد اموال قیمتی

وزیر جنگ امروز به امیرلشکر جنوب دستور داد [بنابر اطلاع رسیده از صولتالدوله سردارعشایر] مقدار زیادی جواهرات و اشیاء عتیقه و اموال دیگر در دست ملاقباد، شـکر الله خان و فتـح کیخای درهشوری است. اگر موضوع درست است «آنها را مرخص ننموده، کلیه اموال غارتی را از آنها دریافت دارید.»(۳) این سه تن پیش از این قرار بود خود را به قشون جنوب معرفی کنند.

 کمالالوزاره در راه کرمانشاه

کمالالوزاره که به عنوان مسئول مالیه صـفحات غرب عازم کرمانشاه است، قرار است پس از رسـیدن به آن شهر به مالیاتی که عبـاس خان امیرمخصوص به عنوان حقالمرتع هارونآباد و گلهبانان عشایر محل میگیرد رسـیدگی کنـد. از نظر وزارت مالیه این مالیات غیرقانونی گرفته میشود و آن زمینها متعلق به دولت است. (ر.ک: ۱۶ اردیبهشت و ۱۵ خرداد).(۴)

 شکایت کلانتران کهگیلویه از شنیدن خبر ایلبیگی شکر الله خان

کلانتران کهگیلویه پس از شـنیدن این خبر که لشـکر جنوب میخواهـد شـکر الله خـان را به عنوان ایلبیگی کهگیلویه منصوب کند، در اعتراض به این امر نام های که به لشـکر جنوب نوشـتند؛ و از پذیرش این تصـمیم اجتناب کردند. آنها با ذکر مصادیق

اطاعت خود مثل پرداخت مالیات و خدماتی که در بهبهان انجام دادهاند نوشـتند: «هر کدام در محل خود بهتر و بالاتر از شـکر الله خـان نباشـیم کمتر نیستیم.» آنهـا به اختلافات عمیق خود با ایلبیگی موردنظر قشون اشاره کردنـد و خواسـتند از این انتصاب صرفنظر شود.(۵)

 نام های دیگر علیه دکتر لقمان یهودی

در پی نـام هـای که «انجمن ملتی بنیاسـرائیل» درباره فعالیت های غیرمتعارف دکتر لقمان نماینـده کلیمیان در مجلس چهارم به ریاست وزراء نوشت (ر.ک: ۲۵ خرداد) «انجمن حوبیه صـیون و اسـرائیل» نیز امروز نام های با همان مضمون به ریاست دولت فرسـتاد. درنـامه قبلی دکتر لقمـان متهم به تبـانی بـا رئیس کمیساریـای محلی شـده بود و در این نامه «از قرار مسـموع» با برخی روحـانیـان «برای برپـا کردن آشـوب در محله کلیمیـان» دیـدار کرده است. نـامه اخیر، وجود این شایعـات را موجب «وحشت و اضـطراب فوقالعاده» یهودیان دانسـته، خواسـته شده «از برای حفظ انتظامات محلی و صـیانت صندوق آراء» اقدامات لازم انجام شود.(۶)

 سرکشی امیرلشکر شمال غرب به نواحی مرزی ماکو

عبد الله خان طهماسبی برای رسیدگی به درگیری های مرزی منطقه ماکو و نیز تعرضاتی که عثمانیها برای گرفتن خاک در این نواحی انجام دادهانـد، امروز به بلاغباشـی رفت؛ جایی که نظامیان عثمانی در آن پیشـروی کردهانـد. آنها در خاک ایران یک قراول خانه ساخته و اکنون شش نظامی داخل آن است. «در این باب اقبالالسلطنه به متصرف بایزید شرحی نوشته، منتظر وصول جواب است. در صورتی که جواب مساعدت نرسد و محل مزبور را تخلیه ننمایند قطعاً به قوه قهریه خارج خواهم نمود.»(۷)

 پیشنهاد حکومت نظامی در همه شهر های فارس

سرتیپ فضل الله زاهدی فرمانده قشون فارس امروز به امیرلشکر جنوب پیشنهاد کرد «تا یک مدتی اغلب از ولایت و

۱- منصور مزین در ۱۲۸۱ش در تهران زاده شد. پدرش علیاکبر خان مزینالدوله بود که از نقاشان مشـهور عصـر قاجار به شمار میرود. منصور تحصـیلاتش را از «مـدرسه نظـام» که مشـیرالدوله تأسـیس کرده بود آغـاز کرد. سـپس به دانشـگاه جنگ رفت. مدتی هم در خارج از ایران تحصـیل نمود. سـلیمان بهبودی در خاطرات اواخر خرداد ۱۳۰۲ که دیدارها و مذاکرات رضا خان سردارسـپه (پهلوی بعـدی) را بازمیگویـد، از نائب اول منصور مزینی نام میبرد که بیشتر رجال کشور را میشـناخت و به صورت پنهانی گزارش های فرمانده گارد سـلطنتی را درباره اسامی اشخاصی که به حضور احمدشاه میرفتند به سردارسپه میرساند. این گزارشـها کار هایی را که شاه انجام میداد یا هر جا که میرفت شامل میشد. مزین پس از وقایع شهریور ۱۳۲۰ با درجه سرهنگی به فرمانـدهی لشـکر دوم تهران منصوب شد. سال ۱۳۲۷ش به درجه سرلشـکری رسـید. او چنـدی هم معاون وزیر جنگ بود تا آنکـه در ۱۳۳۰ش ریـاست شـهربانی کـل کشـور را بر عهـده گرفت. امـا چنـدان دوام نیـاورده، به دنبـال اتهـامی که علیه افراد شهربـانی وارد سـاخت، از آن سـمت برکنـار گردیـد. او در قتل افشارطوس (رئیس شـهربانی وقت) دست داشت. مزین در اول شهریور ۱۳۳۵ بازنشسـته شده، از آن پس به کار خصوصی پرداخت. مدتی رئیس کار خانه توربین (برق) اصفهان و زمانی هم

مسئول کـار خـانه زاینـدهرود بود. اما در اواسط ۱۳۳۷ به خـدمت فراخوانـده شـد و به ریـاست املاـک سـلطنتی در گرگان و گنبـدکاوس رفـت. وی پس از پیروزی انقلاـب اسـلامی بـه امریکـا رفـت و در ۱۳۷۶ش درگـذشت. (بهبودی و...، رضاشـاه (خاطرات...)، صص ۴۷ و ۴۸؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۳، ص ۱۴۱۰).

۲- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، صص ۴۷ و ۴۸.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۹، ص ۱۸.

۴- همان، پ ۷۴، ص ۱۵۰.

۵- همان، پ ۱۶، ص ۱۷۵۷ و صص ۲۸۹ تا ۲۹۱. پس از پیگیری این نامه از طرف وزارت جنگ، امیرلشکر جنوب موضوع را تکذیب کرد. (همان، پ ۱۶، ص ۲۸۷).

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۲۱۳، آرشیو ۱۰۸ ف ۲ ب الف ۱.

۷- همان، پ ۵۰، ص ۷۳.

حکومت های جزء فارس، نظامی باشد.» او معتقد بود از این طریق جلو سوءاستفاده حکام که وجود قشون را وسیل های برای اجرای منویات خود قرار دادهاند، گرفته خواهد شد.(۱)

 اهداء کتاب خانه به وزارت امور خارجه

آقابابف امروز در نام های به وزارت امور خارجه نوشت از آن جا که وزارت امور خارجه، مدرسه علوم سیاسی و بخش محاکمات وزارت خارجه کتاب های حقوقی متداول را ندارد «کتاب خانه کتب حقوقی خود را که در نزد مادر این جانب در مسکو است به عنوان هدیه تقدیم وزارت امور خارجه میدارد.» وی افزود کتابها تحویل نمایندگی ایران در مسکو میشود تا از طریق ولگا و دریای خزر راهی ایران شود. تعداد این کتابها بیش از ۶۰۰ جلد بود.(۲)

 تهدید انگلیس به خروج از عراق

انگلیس مدتی است که تهدید میکند قوای خود را از بینالنهرین بیرون خواهد برد. با به تعویق افتادن انتخابات در عراق و مخالفت «آقایان علما و احرار با این موضوع» مدتی است انگلیس تهدید به خروج نظامیان خود میکند. محمدحسن بدیع با فرستادن این خبر افزود که این یک فریب است و شبیه تهدید به «رفتن ایشان از طهران است که در موقع الغاء قرارداد معهود [۱۹۱۹] دولت را به قطع مناسبات و خارج شدن نمایندگان سیاسی و بانک و مؤسسه های تجاری خود از ایران تهدید نمودند و چون آن خونسردی و بیمبالاتی را از ملت مشاهده نمودند به قول خود ترتیب اثر ندادند.» انگلیسها میخواهند «اگر از موافقت آقایان علما و احرار به کلی مأیوس شدند آن تیر زهرآلود را به عراقیها» بزنند و آخرین تیرشان همین تخلیه عراق است. وی افزود آن چه مفهوم میشود اگر این تهدید تحقق یابد فقط عقبنشینی به بصره است تا زمینه برای شرارت عشایر هنگامهجو و وهابیها فراهم شود.

بدیع نوشت اگر این موضوع تحقق یابد بیش از همه جا نجف و کربلا ـ در معرض خطر است. در حال حاضر «انگلیسها و طرفداران ایشان خیلی از آقایان علما رنجیدهاند و درصدد محو و ازاله نفوذ آنها هستند و وجود ایشان را مانع پیشرفت مقاصد خود میدانند.»(۳)

 آخرین اخبار کردستان عراق

جاسوسان لشکر غرب میگویند در حضور فرمانده نیرو های نظامی انگلیس در سلیمانیه که اخیراً از این شهر دیدن کرد از مردم درباره اداره کردستان سئوال میشود. یک عده اداره آن را به دست انگلیس مطرح میکنند، عد های خواستار استقلال آن اما تحت نظارت و حمایت انگلیس میشوند و دسته سوم الحاق آن به حکومت عراق را میخواهند

. فرمانده انگلیس در جمعی میگوید: «انگلیس میخواست که تمام کردستان عثمانی و ایران یکی باشند و دولت فرانسه و آمریکا هم با ما همعقیده بودند، ولی حالا آن دو دولت مخالف این نظریه هستند. لهذا عجالتاً استقلال کرد مقتضی نیست و از

حالا جزو حکومت عربستان [عراق] هستید و امورات شما کلیةً تحتنظر ملکفیصل میباشد.» وی به اطلاع حاضران رساند که قرار است سلیمانیه از طریق مجلسی که ریاست آن را ملکفیصل معین میکند، اداره شود.(۴)

 استرداد لایحه منع خروج روپیه از کشور

در پی تصویب لایحه منع خروج روپیه از کشور شکایات متعددی از تاجران بندر لنگه به دولت رسید. اینک هیأت دولت متقاعد شده است لایحه مسترد، و پس از اصلاحاتی دوباره به مجلس داده شود.(۵)

(تصویر)

۱- همان، پ ۱۶، ص ۲۶۱.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۱۲۰-۱۶-۱۳۰۲. موضوع از طریق وزارت امور خارجه به سفارت ایران در مسکو منعکس شد. (همان، ۳-۱۲۰-۱۶-۱۳۰۲)

۳- همان، ۳۰ تا ۲۸-۵۷-۲۷-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۳، صص ۷۰ و ۷۱.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۳۹۰، ص ۲. «پس از صدور قانون منع خروج و کابوتاژ مسکوکات از مجلس شورای ملی، از طرف سفارت انگلیس به منع خروج روپیه که مسکوک دولت انگلیس است وکذالک به منع کابوتاژ که موجب اشکالات برای تجار انگلیس و کمپانی نفط در بنادر جنوب شده اعتراضاتی شده است و همچنین از طرف ایرانی های بنادر خصوصاً اهالی بندرلنگه از این بابت شکایاتی رسیده که منع خروج روپیه و منع کابوتاژ مسکوک اسباب توقف کسب و تجارت آنها گردیده و اهالی لنگه اظهار کردند که اگر به این منوال بگذرد ناگزیر به مهاجرت به خاک خارج خواهند بود. بر حسب امر دولت کمیسیونی در وزارت فواید عامه با حضور نماینده وزارت خارجه و رئیس گمرک و آقای حاجمعینالتجار و آقای میرزاعلی کازرونی نماینده بوشهر و مسیو بوگار رئیس بانک ایران تشکیل و راپرتی مشعر از پیشنهاد اصلاح قانون مزبور برای اجازه حمل روپیه و کابوتاژ مسکوک ایران تقدیم هیأت دولت شد.» (اسناد وزارت امور خارجه، ۴۵-۴۰-۳۴-۱۳۰۲).

ص: ۱۶۶

 سه شنبه

۲۹ خرداد ۱۳۰۲

۱۹ ژوئن ۱۹۲۳

۴ ذیقعده ۱۳۴۱

 تعیین نمایندگان خراسان توسط لشکر شرق

حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، در تلگرام امروز خود به رضا خان نامزد های قشون را که باید برای مجلس پنجم از ایالت خراسان برگزیده شوند معرفی کرد. وی در این تلگرام فقط شهر بیرجند را مستثنی کرد که نماینده را «خود اهالی تعیین مینمایند» مشهد: امیراعلم، حاج ملکالتجار، محمدهاشم میرزا؛ تربت: ضیاءالاطباء؛ سرخس: معتمدالسلطنه؛ درجز و کلات: خود حضرت اشرف (رضا خان)؛ طبس: مشیر معظم؛ سیستان: مصباح دیوان؛ ترشیز: سردارانتصار.

وی در ادامه نوشت که نظامالتولیه از مشهد و آقامصطفی بهبهانی از قوچان که از طرفداران قشون هستند و زمینه انتخاب شدن آنها فراهم است، پس از تأیید ن هایی در فهرست قرار خواهند گرفت.(۱)

 امتناع رئیس نظمیه تبریز از پذیرش مأموریت

امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم نظامی، آذربایجان گزارش میدهد یاورحسن خان بقائی رئیس نظمیه تبریز که برای رفتن به ارومیه مأمور شده پس از شانزده روز حرکت نکرده «و به جای عزیمت به مقر مأموریت دو روز قبل با خانواده خود جهت تفرج عازم شرف خانه شده» است.(۲)

 دستور ریاست وزراء به جلوگیری از تبلیغات پزشکان آمریکایی

در پی شکایت «جامعه اسلامیه» از «مطب دارالشفای امید در محله قناتآباد» تهران که پزشکان آمریکایی نسخه هایی که برای بیماران مینویسند، همراه با تبلیغ دین مسیحیت است، (ر.ک: ۲ رمضان) مشیرالدوله، رئیسالوزراء، امروز به وزارت امورخارجه دستور داد «نشر این اوراق به کلی موقوف شود و ثانیاً به طور کلی تذکر بدهند که نظر به ضرورت حفظ و ترقی مناسبات دوستانه بین ایران و آمریکا مصلحت آن است که از هرگونه اقداماتی که تصور تبلیغات مذهبی در آن برود قویاً جلوگیری به عمل آید.»(۳)

 لزوم ذخیره اسلحه برای دفاع از چاه های نفت

کنسول انگلیس در اهواز در گزارشی که امروز به وزیرمختار انگلیس در تهران فرستاد از لزوم ذخیره اسلحه کافی در بصره

نوشت تا در موقع مناسب در اختیار شیخ خزعل قرار گیرد. وی این پیشبینی را برای وقتی که بختیاریها و اعراب منطقه به کمک انگلیس نیایند، ضروری دانست.

این پیشنهاد کنسول انگلیس برای اغتشاشی بود که امکان داشت در منطقه علیه حضور انگلیس و چاه های نفت خوزستان آغاز شود.(۴)

 دستور رئیسالوزراء به بازگشت حسن آقا مهری

امروز دستور ریاست وزراء مبنی بر عدم ممانعت از بازگشت حسن آقا مهری به حاکم نظامی انزلی، یاورصادق خان، ارسال شد.(۵)

 تردید در اظهارات سردارعشایر

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، در پاسخ به درخواست وزیر جنگ نسبت به استرداد جواهرات و اشیاء عتیق های که نزد ملاقباد، شکر الله خان و فتح الله کیخای است (ر.ک: ۲۸ خرداد) امروز به رضا خان نوشت که اگر این خبر از طرف صولتالدوله سردارعشایر داده شده، محل اطمینان نیست، «چون سردارعشایر با اشخاص معروضه کاملاً ضدیت و مخالفت دارد... نمیتوان چندان به صحت آن اعتماد نمود.»(۶)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۱۰۸ و ۱۰۹. با پیشنهاد امیرلشکر شرق موافقت میشود، اما وزارت جنگ از قول رضا خان دستور میدهد «نظر به این که سرخس، درجز و کلات فقط یک وکیل دارند... ازهر سه نقطه اول خود بندگان حضرت اشرف [رضا خان] انتخاب و معتمدالسلطنه حتماً شخص دوم باشد.» (همان، پ ۱۷، ص ۱۰۷) در منابع انگلیسی آمده است که امیرلشکر شرق نامه بینام و نشانی دریافت کرده که در آن به او اخطار شده اگر جانش را دوست دارد در انتخابات دخالت نکند. (فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۴۹۲).

۲- همان، پ ۷۷، ص ۳۹. رضا خان پس از باخبر شدن از این موضوع خطاب به عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب نوشت که «مشارالیه به علت عدم اطاعت از مافوق خود سخت تنبیه» شود. (همان، پ ۷۷، ص ۳۸)

۳- اسناد وزارت امورخارجه، ۴-۱۲-۹-۱۳۰۲.

۴- پهلوی، یادداشت های سرّی رضاشاه، ص ۸۸.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۷، ص ۵۵. حسن آقا مهری که از نظر مسئولان نظامی شمال کشور از انقلابیون رشت بود، و به خاک روسیه رفته بود، یک بار تأمین گرفت و به ایران بازگشت. وی برای معالجه یک بار دیگر عازم بادکوبه شد که از نگاه فرمانده تیپ مستقل شمال بهان های بود برای ارتباط با کمیته انقلابیون در بادکوبه. در زمان حکومت نیرالسلطان تلاش هایی برای بازگشت او شد، اما به دلیل ممانعت قشون، حسن آقامهری نتوانست وارد خاک ایران شود. وزارت جنگ با همین استدلال بعدها نام های به مشیرالدوله نوشت و «توقف مشارالیه [را] در گیلان» به صلاح ندانست. (همان، پ ۱۰۷، صص ۴۸ تا ۵۶).

۶- همان، پ ۵۹، صص ۱۱۶ و ۱۱۷.

 پاسخ حکومت تهران به اعتراض گروه های یهودی

در نام های که امروز حکومت تهران به مشیرالدوله، رئیسالوزراء، نوشت درباره اعتراضاتی که انجمن حوبیه و صیون اسرائیلی و انجمن ملتی بنیاسرائیل نسبت به انتخابات نماینده یهودیان تهران کرده بودند (ر.ک: ۲۵ و ۲۸ خرداد)، یادآور شد از طرف نظمیه تهران، نیرو برای جلوگیری هیجانات و دسیسه های موجود در محله کلیمیان گمارده شده است «و این شکایات ناشی از دست های است که آلوده به غرض هستند... در انتخابات کلیمیان ایجاد دو دسته متضاده شده و هر یک از طرفین با یک لحن مغرضانه در مقام شکایت برمیآیند... تا سه روز دیگر انتخابات کلیمیان خاتمه پیدا خواهد کرد.»(۱)

 اقدام وزارت جنگ به خرید کشتی

در تلگرامی که وزیر جنگ امروز از طریق وزیرمختار ایران در مسکو برای نایب سرهنگ اسماعیل خان فرستاد، به او خاطرنشان کرد که چهار هزار لیره برای خرید کشتی فرستاده میشود. «کجا برات شود که فوراً خریداری نموده با همان کشتی عازم ایران شوید؟»(۲)

 تشکیل مجلس شورای ملی

پیش از غروب امروز مجلس به ریاست مؤتمنالملک تشکیل جلسه داد. غیر از لوایح کوچک، مشیرالدوله هم سه لایحه تقدیم مجلس کرد. لایحه اعطای امتیاز نفت یک ایالت به اتباع داخلی، لایحه (اصلاحی) منع خروج روپیه و بالاخره درخواست پنجاه هزار تومان علاوه بر مبلغ تصویب شده قبلی برای ادامه انتخابات مجلس پنجم.(۳)

(تصویر) کارگران شرکت نفت جنوب

(تصویر) حسین خزاعی امیرلشکر شرق

(تصویر) مجلس شورای ملی

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۲۱۳، آرشیو ۱۰۸ ف ۲ ب الف ۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۶، صص ۳۳ و ۳۴.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۳۹۱، صص ۱ و ۲.

ص: ۱۶۸

 چهارشنبه

۳۰ خرداد ۱۳۰۲

۲۰ ژوئن ۱۹۲۳

۵ ذیقعده ۱۳۴۱

 اطلاعیه رضا خان برای آزادی انتخابات

رضا خان وزیر جنگ در تلگرامی که امروز به امیرلشکر شرق فرستاد از انتخابات به عنوان حقوق مخصوص مردم یاد کرد که باید در آزادی برگزار شود. این تلگرام که باید به صورت اطلاعیه در خراسان نشر میبافت پوششی بود برای همه اعمال نفوذها و سلب آزادی های ابتدایی در انتخابات نمایندگان مجلس. وی نوشت: «لازم است در رفع هرگونه سوءتفاهمی که ممکن است در اذهان بعضی اشخاص تولید نماید اقدام و خاطر عموم را از نیات اینجانب در این موضوع مستحضر دارید که من در هیچیک از ولایات در این خصوص که مخصوص حقوق عموم است نظریات شخصی نداشته و ندارم و اقوی دلیل این که در عدم مداخله نظامیان در کار انتخابات و حسن جریان این امر بر طبق قانون مصوبه به کلیه مأمورین نظامی به طور متحدالمآل دستور دادهام[!]»(۱)

 مشورت سردارعشایر برای نمایندگی

صولتالدوله سردارعشایر در تلگرامی که امروز به رضا خان وزیر جنگ فرستاد از تمایل خود به نمایندگی در مجلس خبر داد و از وزیر جنگ خواست نظر خود را در این موضوع ابراز دارد. وی نوشت سزاوار است که از شیراز انتخاب شوم، چون اکثریت را در این شهر دارم، اما صندوقها «به اختیار شخصی است [و] مأیوسم.» سردارعشایر در ادامه نوشت به همین دلیل جهرم و فیروزآباد مناسبتر است. وی صراحتاً در این تلگرام گفت که انتخابات فارس به میل رئیس قشون و والی فارس در حال انجام است.(۲)

 ضرورت تغییر حاکم بهبهان از نظر امیرلشکر جنوب

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، حاکم بهبهان را مخالف مصالح قشون و دولت معرفی کرد و پیشنهاد نمود اکنون که نیروی نظامی در حال اعزام به بهبهان است، تعویض حاکم بهبهان ضروری به نظر میرسد. در پانوشت این نامه میخوانیم که به حاکم بهبهان تذکر داده شده رفتار خود را تعدیل کند «والا اجازه داده میشود یک نفر صاحب منصب برای حکومت بهبهان اعزام» شود.(۳) از نظر نظامیان والی بهبهان تحت نفوذ شیخ خزعل بود، و با یاور ناصرقلی خان نماینده قشون در بهبهان همکاری نمیکرد، و گزارش های نماینده قشون را پیش از ارسال به مرکز بازبینی میکرد.

□ گزارشی از خروج طلا توسط روسها

امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم نظامی آذربایجان، بنا به خبری که از گمرک به دست آورده یکی از کارکنان تجارت خانه «زاق قاسترک» با خودرو در حال عبور از مرز بود. در بازرسی «هشت بسته وزین به مهر قونسولگری روس» پیدا شد. از آنجا که به احتمال زیاد طلا هستند «بسته ها را به شهر جلب نمودهاند.»(۴)

□ رونق نسبی تجارت ایران و روس از دیدگاه کنسول عشقآباد

کنسول ایران در عشقآباد در گزارشی اقتصادی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد نوشت که از اواخر سال گذشته که گمرک آسیایی جایگزین تعرفه گمرک اروپایی شد، تا اندازه ای به رونق تجارت دو طرف افزوده است. معاملات همچنان در دست تجارت خانه ونشترک است و تجار ایرانی اجباراً کالا های خود را به صورت قاچاق به روسیه میآورند. وی نوشت در ماه مه (اردیبهشت، خرداد) ۳۰۰/۲۷ تومان کالا از مرز خراسان وارد عشقآباد شده که شامل پنبه، کشمش، سیبزمینی و پشم بوده است. این رقم بیش از سه برابر مشابه زمان قبل از آن است. از روسیه نیز ۰۰۰/۱۱ تومان کالا به ایران صادر شده که شامل قند و آهن بوده. روسیه در ماه قبل هیچ کالایی به ایران صادر نکرده است. کنسول ایران اظهار امیدواری کرد با ن هایی شدن قرارداد تجاری ایران و روس این ارقام چندین برابر شود.(۵)

وی در نامه دیگری به وزارت امور خارجه از اقدامات خود برای جمعآوری کمک به زلزلهزدگان تربت خبر داد. «از طرف قونسولگری شرحی به جراید محلی به طور اعلان خطاب به اهالی ایران که در بذل اعانه به ده هزار آوارگان مضایقه ننمایند نوشته» منتظر مساعدت هموطنان مقیم عشقآباد هستم.(۶)

□ ضرورت ایجاد پست های نظامی در مرز

کارگزار اردبیل امروز وزارت امور خارجه را باخبر کرد که شکایت مرزنشینان ایران از روسها همچنان ادامه دارد. وقتی این موضوع با کنسول روسیه شوروی مطرح میشود، اظهار میدارد اگر پست نظامی در مرزها باشد این حوادث رخ نمیدهد. اینک در برابر پست های نظامی روس، قراول خانه نظامی در خاک

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۱۴۱.
۲- همان، پ ۱۷، ص ۴۹۸. رضا خان در پاسخ به سردارعشایر درباره نمایندگی او نوشت: «البته ضرری نداشته، بسیار خوب است. به ایالت و امیرلشکر جنوب هم دستور داده شد جهرم را به اختیار جنابعالی واگذار نمایند.» (همان، پ ۱۷، ص ۴۹۷)
۳- همان، پ ۱۶، ص ۱۷۵۴.
۴- همان، پ ۷۸، ص ۱۵۹
۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۳-۵۲-۳۶-۱۳۰۲.
۶- همان، ۱۴-۱-۴۴-۱۳۰۲.

ایران وجود ندارد. «در این موقع که سرحدنشینان طرف ایران خلع اسلحه و برای روسها موانع مرتفع شده جلوگیری» از تعدیات نگهبانان مرزی روس بسیار مشکل است.(۱)

 پرسش از دستگیری یک تبعه روس

وزارت امور خارجه نامه سفارت روسیه شوروی را امروز به وزارت جنگ فرستاد. در این نامه سئوال شده بود علت دستگیری «مشهدی اسماعیل پاشا اوغلی» که بیجهت انجام شده چه بوده است؟ موضوع به لشکر شرق منعکس شد تا پاسخ دهد.(۲)

 عدم رضایت اقبالالسلطنه از تغییر تلگرافچی ماکو

اقبالالسلطنه بنا بر شنیده ها متوجه شد که رئیس تلگراف خانه تبریز رشوه گرفته تا تلگرافچی ماکو را عوض کند. وی بیآن که منشأ پرداخت رشوه را ذکر کند موضوع را به وزارت جنگ نوشت و تلگرافچی ماکو را محل اعتماد دانست و افزود: «استدعا است از وزارت تلگراف ابقای او را بخواهید.»(۳)

 آخرین گزارش تقیزاده از مسکو

سیدحسن تقیزاده، رئیس هیأت مذاکرهکننده ایران در مسکو برای عقد توافقات تجاری، امروز به وزارت امور خارجه نوشت که ده روزی از توافق نمایندگان دولتین ایران و روس در متن عهدنامه تجاری میگذرد، اما دو نکته هنوز حل نشده باقی مانده است.

وی از مقاومت روسها یاد کرد و از بیم خود که مذاکرات بینتیجه بماند. با این حال وی در دیدار با کارا خان تهدید کرد اگر پاسخ درستی به این دو فقره اختلاف داده نشود، مسکو را ترک خواهد کرد. (۴)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز مجلس لایحه منع خروج روپیه بدین شکل تصحیح و به تصویب رسید: «از تاریخ این قانون تا مدت سه سال خروج طلا و نقره اعم از مسکوک و غیرمسکوک به استثنای روپیه از سرحدات ایران به کلی ممنوع است.» و نیز تصویب شد ماده اول این قانون که در اول دی ۱۳۰۱ تصویب شده بود لغو شود.(۵)

 دستگیری و تبعید مدیر روزنامه خراسان

امروز میرزاسیدمحمدطباطبایی مدیر روزنامه خراسان به کلات نادری تبعید شد.(۶)

(تصویر) ترکستان

(تصویر) لو میخائیلوویچ کارا خان

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۵، ص ۴۲.

۲- همان، پ ۳۳، ص ۳۱. لشکر شرق در پاسخ به این مسئله آن را بیاساس خواند و تکذیب نمود. اما وقتی این موضوع به اطلاع سفارت روسیه رسید ضمن ابراز تعجب نوشت که این تبعه روس پس از مذاکرات مفصل با رئیس ارکان حرب کل قشون، سرتیپ امان اللهمیرزا آزاد شده. مشهدیاسماعیل پاشا اوغلی در اداره قلعهبیگی زندانی بود. وزارت جنگ پاسخی به سفارت خانه روسیه شوروی نداد و دستور داد نامه را «ضبط» کنند. (همان، پ ۳۳، صص ۲۵ تا ۳۲).

۳- همان، پ ۸۱، ص ۱۰۰.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۴۴-۱۵۲-۱۶-۱۳۰۲.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۳۹۲، ص ۲.

۶- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۴۹۳. «صدرالتجار، پسر حاجعبدالحسین تهرانی و برادر میرزامحمد، نماینده مجلس شورای ملی با درج آگهی در روزنامه فکر آزاد اعلام نموده که مُهر خود را گم کرده است. چند روز بعد روزنامه خراسان نام های به امضای شخصی به نام حسین خطاب به صدرالتجار چاپ کرد که در آن از او پرسیده بود چرا وقتی که دقیقاً میداند شاهزاده محمدهاشممیرزا (نماینده مشهد در مجلس شورای ملی) او را «بیمُهر» کرده، باز از دست دادن آن را در روزنامه فکر آزاد اعلام میکند. البته باید دانست در زبان فارسی «از دست دادن مُهر» به معنی برباد رفتن «حیثیت جنسی» هم هست. در ۲۰ ژوئن در پی چند شکایت، میرزاسیدمحمد طباطبایی، مدیر خراسان، دستگیر و به کلات نادری تبعید گردید.» (همان)

 پنجشنبه

۳۱ خرداد ۱۳۰۲

۲۱ ژوئن ۱۹۲۳

۶ ذیقعده ۱۳۴۱

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

بعد از ظهر امروز مجلس به ریاست مؤتمنالملک تشکیل جلسه داد. یکی از لوایح تصویبی این جلسه لایحه استقراض از بانک های آمریکا بود. این لایحه با اکثریت ۵۰ رأی در مقابل ۲۳ به تصویب رسید.

«ماده اول - مجلس شورای ملی به وزارت مالیه اجازه میدهد که معادل پنج میلیون دلار از بانک های آمریکایی استقراض نماید.

ماده دوم - قرضه مذکور در ماده اول برای پرداخت مخارجی است که در دوره تقنینیه چهارم تصویب شده است و به مصرف و خرج دیگری نخواهد رسید.

ماده سوم - ربح قرضه مذکوره در ماده اول سالیانه زیاده از صدی هشت نخواهد بود.

ماده چهارم - مدت پرداخت قرض مذکور از هشت سال کمتر و [از] پانزده سال بیشتر نخواهد بود.

ماده پنجم - به وزارت مالیه اجازه داده میشود که برای انجام قرضه دیگری به جهت مصارف مولد ثروت معادل ۳۵ میلیون دلار با بانک های آمریکا داخل مذاکره شود ولیکن قبل از اینکه نتیجه مذاکرات با قرضدهندگان به تصویب مجلس برسد، تعهدی در این خصوص ننموده و مجلس شورای ملی در هر حال حق رد قرض مندرجه در این ماده را خواهد داشت.»(۱) از دیگر لوایحی که امروز مطرح شد، تجدید استخدام مسیو پرنی به سمت مستشاری عدلیه بود.

مدرس با این لایحه مخالفت کرد. وی کارکرد پرنی را برای وزارت عدلیه در حد یک مترجم دانست که بعضی از ایرانیها هم به خوبی از پس از آن برمیآیند.(۲)

 دستاندازی به موقوفات آستان قدس رضوی

بنابر تلگرامی که عد های از مسئولان آستان قدس رضوی(ع) امروز به مرکز فرستادند «یکی از نفیسترین موقوفات آستانه مبارکه» توسط رئیسالتجار «با حیله و دسیسه اختلاس» شده است. ب های این موقوفه یک کرور برآورد شده است. آنها

خواستار کوتاه شدن دست رئیسالتجار از اموال امام هشتم(ع) شدند.(۳) رئیسالتجار نماینده سبزوار در مجلس شورای ملی بود.

 پایان انتخابات کلیمیان تهران

انجمن نظارت کلیمیان گزارش داد که رأیگیری یهودیان تهران، امروز در «مسجد حاجی» و در حضور نمایندگان مختلف کشوری و انتظامی انجام شد.

«جناب مستر حایم دارای ۶۲۲ رأی و جناب دکتر لقمان دارای ۵۱۲ رأی و پانزده ورقه سفید و سه ورقه به اسامی متفرقه که جمعاً ۱۱۵۲ ورقه میشود قرائت گردید.»(۴)

 پیشنهادی جدید برای حکومت گلپایگان

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، امروز به رضا خان وزیر جنگ پیشنهاد کرد میرزااحمد خان دیوسالار به حکومت گلپایگان منصوب شود. او نبود حاکم مورد وثوق قشون را آن هم در زمان انتخابات مجلس باعث بروز اشکالات دانست.(۵)

 درخواست امیرلشکر غرب برای مرخصی و حرکت به تهران

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، در تلگرامی که امروز برای وزیر جنگ فرستاد با توضیح کوتاهی از موقعیت غرب کشور و آرامش حاکم بر آن نواحی خواست برای شش روز به تهران بیاید. «بایستی حضوراً خاطر مبارک را مستحضر داشته، کسب دستور» نمایم. با این درخواست موافقت شد؛ به شرطی که از امنیت منطقه اطمینان کامل وجود داشته باشد.(۶)

 آمادگی امیرمجاهد برای حرکت به خوزستان

به دنبال تهدیدی که از طرف وزیر جنگ علیه امیرمجاهد (یوسف خان بختیاری) صورت گرفت، وی آمادگی خود را برای حرکت به سوی عربستان اعلام کرد و گفت که مطالب درست منتقل نشده است. اگر از گرمای هوا و توفان های فصلی یاد کردهام «رعایت حال نظامیها را نمودم... و اگر امر فرمودند روز ۲۵ همین ماه عده های نظامی وارد چهارمحال شده که غرّه ذیحجه در شب مهتاب حرکت نمایم» آمادهام. پیشنهاد دوم امیرمجاهد حرکت در اواسط تابستان بود «که موقع باد خنک و هوای خوش وارد عربستان شویم.»(۷)

 دستگیری ابیش خان در بادکوبه

به گزارش فرمانده نظامیان آستارا ابیش خان که از مقابل نیرو های نظامی فرار کرده به لنکران رفته بود، پس از راهی شدن از آن جا به بادکوبه توسط مأموران حکومت آن شهر دستگیر میشود. مذاکره برای تحویل او به ایران شروع شده است. این خبر را امیرلشکر شمال غرب امروز به وزارت جنگ فرستاد.(۸)

 لزوم باخبر شدن پارسیان هند از موقعیت اقتصادی ایران

نمایندگی دولت ایران در هندوستان، امروز درباره پارسیان هند که انجمنی به نام «ایران لیگ» دارند به وزارت امور خارجه گزارشی فرستاد. بر اساس این گزارش آنها نیازمند اطلاعات بیشتری از ایران هستند، زیرا «در صورتی که سرمایهداران پارسی مایل باشند در شرکت با مقاصد اولیای دولت علّیه اقدام نمایند نظر به ثروت سرشاری که پارسیان هند دارند و علاق های که به مملکت ایران ابراز مینمایند، به عقیده این بنده، استحضار آنها از نیات اقتصادی دولت علّیه فوقالعاده نافع خواهد بود.» نماینده ایران معتقد بود دولت ایران باید جزوه های اطلاعاتی خود را برای پارسیان هند ارسال دارد. وی در انت های این نامه نشانی ایران لیگ را نیز یادداشت کرده بود.۹

 گزارشی از دستگیرشدگان فومن

پس از کشته شدن محمدجان به دست میرزامهدی کسمائی که در واقع گرفتن انتقام خون کبریت خان (کربلایی ابراهیم) بود (ر.ک: ۱۳ خرداد) نه نفر از همکاران و دستیاران او نیز دستگیر شدند.

حاکم نظامی کل فومنات امروز گزارش داد از (۹)نفر دستگیر شده، دو نفر واجبالقتل هستند و هفت نفر مستحق حبس ابد. آنها قصد داشتند هر شب یکی - دو نفر را به قتل برسانند. وی

۱- بهار (ملکالشعرا)، تاریخ مختصر احزاب...، ج ۱، صص ۳۴۲ و ۳۴۳. در این جلسه لایحه استخدام دکتر منار رئیس انستیتو پاستور با حقوق سالیانه پنج هزار تومان به تصویب رسید. همچنین در لایحه دیگری به دولت اجازه داده شد ماهی پانصد تومان شهریه خانواده و ورثه مرحوم آیت الله بهبهانی توسط فرزندش میرسیدمحمد بهبهانی کارسازی میشود. (روزنامه ایران، شم ۱۳۹۴، ص ۱).

۲- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، صص ۴۳۷ و ۴۳۸.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۱، ص ۵۵.

۴- اسنادی از انتخابات مجلس در...، صص ۴۰۳ و ۴۰۴.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۴، ص ۱۱۷. وقتی موضوع به وزارت داخله منعکس شد پاسخ دادند که حاکم گلپایگان به دلیل جریان انتخابات در منصب خود ابقاء شده است و میرزااحمد خان دیوسالار هم همچنان معاونت حکومت همدان را دارد. این پاسخ که مقاومت در برابر گسترش نفوذ نظامیان برای مداخله در انتخابات تلقی میشد، با ناخشنودی امیرلشکر غرب مواجه شد و نوشت: «گویا اساساً هر یک از مأمورین وزارت داخله که علاقهمند به پیشرفت امور قشون [باشد] خدمت او در وزارت خانه مزبور ملغی خواهد شد.» (همان، پ ۷۴، صص ۱۱۳ تا ۱۱۶).

۶- همان، پ ۶۴، ص ۲۸.

۷- همان، پ ۱۶، صص ۵۱۷ و ۵۱۸.

۸- همان، پ ۸۸، ص ۱۰۱.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۲۲-۱۷-۱۳۰۲.

نـام دو تن از این دسـتگیرشدگان را جعفر پارهـدوز و اَحَـد ذکر کرد که بـا وجود تـأمین و عفو، پس از بـازگشت میرزامهـدی کسمایی همدست او شدند.

وی نوشت احد پیش از این سیدعلی خان، صاحب منصب نظامی را در شفت هدف گلوله قرار داده بود.(۱)

 فرار نگهبان های کنسولگری انگلیس در بندر لنگه

بنا به گزارش کنسولگری انگلیس در بنـدر لنگه، تفنگدارانی که از ساختمان کنسولگری محافظت میکردند فرار کردهاند. این اقـدام به دلیـل به تـأخیر افتـادن حقوق نگهبانـان بوده است. کنسول میگویـد: «چون در قونسولگری چهل هزار روپیه ... موجود است که به واسـطه قـدغن حمل روپیه متوقف مانده، بیم آن میرود که سارقین وجه مزبور را سـرقت نمایند.» کنسول افزود اگر اتفاقی بیفتد دولت مسئول است و باید جبران کند. تفنگداران فراری به تلگراف خانه بندر لنگه هم میروند. تلگراف خانه بندر لنگه هنوز در دست انگلیسها بود.(۲)

 درگیری اهالی کاظمین با نیرو های دولتی

امروز درگیری شدیدی میان مردم و نیرو های دولتی در شهر کاظمین رخ داد.

این درگیری به دنبال محاصره مدرسه جامعهالعلم آیت الله خالصی رخ داد. این مدرسه پایگاه رهبری تحریم انتخابات در عراق بود.(۳)

(تصویر) کاظمین، پل ارتباطی با بغداد

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۴، صص ۹۳ تا ۹۵.
۲- همـان، پ ۱۶، صص ۶۴۳ و ۶۴۸. موضـوع به وزارت جنـگ منعکس میشـود. وزیر جنـگ، وزارت امور خـارجه را مطلع میکند که مسئولیت هرگونه سرقت در آن حدود را به عهده میگیرد و قوایی برای برقراری امنیت اعزام میدارد، اما «در صورتی که انگلیسـها قوای خود را در بندر لنگه پیاده کنند و احیاناً مصادماتی در آن جا رخ نماید مسئولیت آن متوجه انگلیسها خواهد بود.» (همان، پ ۱۶، ص ۶۴۱).
۳- الرهیمی، تاریخ حکومت اسلامی در عراق، صص ۲۶۹ و ۲۷۰.

ص: ۱۷۲

 جمعه

۳۲ خرداد ۱۳۰۲

۲۲ ژوئن ۱۹۲۳

۷ ذیقعده ۱۳۴۱

 آخرین جلسه مجلس چهارم

امروز آخرین جلسه مجلس چهارم تشکیل شد. صبح به بررسی و تصویب تعدادی از لوایح گذشت و بعد از ظهر چند تن از نمایندگان در تحلیل کارکرد این دوره از مجلس سخن گفتند. اما پیش از آنها مشیرالدوله، رئیسالوزراء، اظهار داشت که فرصت ارائه برنامه دولت جدید به مجلس نشده، اما در سیاست خارجی اصول موازنه و حفظ مناسبات حسن ه با دول دوست بر اساس بیطرفی اجرا خواهد شد و در سیاست داخلی جد و جهد برای پایان یافتن انتخابات مجلس و افتتاح آن و سپس توجه به مسائل اقتصادی کشور در اولویت خواهد بود. پس از او سلیمان میرزا، مجلس چهارم را منظمترین دوره تقنینیه پس از مشروطه خواند. سپس مدرس سخنانی ایراد کرد و نتیجه عملکرد مجلس چهارم را مهم توصیف کرد. وی با اشاره به استخدام مستشاران آمریکایی، تصویب اعطای امتیاز نفت شمال و لوایح دیگر در مورد توسعه قشون و شخص وزیر جنگ گفت: «توسعه قشون و نظام در مجلس چهارم شده است. میفرمایید سردارسپه مرد کاری و جوهردار باکفایتی است، بلی آن با جوهر و کفایت است، ولی موافقت مجلس قشون را تا بنادر برد، مجلس پول فراهم کرد، مجلس قوت به نظام داد، مملکت امن شد، ولی توفیق از خداوند بود که ما را موفق کرد.» آیت الله سیدحسن مدرس از سپردن دولت به مشیرالدوله ابراز رضایت کرد؛ چرا که در انتخابات مجلس و سیاست خارجی بیطرف است. مجلس چهارم با نطق مؤتمنالملک یک ساعت پس از غروب پایان یافت.(۱)

 دستور شومیاتسکی به قطع روابط با حاکم آذربایجان

در پی توقیف پنج جعبه دیپلماتیک مربوط به سفارت روسیه شوروی که احتمال میرفت محتوی طلا باشند، (ر.ک: ۳۰ خرداد) شومیاتسکی، وزیرمختار روسیه، به گوردخوف کنسول خود در تبریز دستور داد «هرگونه مناسبات عملی را با والی تا وقتی که در این مسئله ترضیه خاطر به عمل نیامده است قطع کنید.» امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم نظامی آذربایجان، این تلگرام شومیاتسکی را از طریق عوامل پنهان خود به دست آورد. وی در تلگرامی که امروز به مرکز فرستاد یادآور شد توقیف پنج جعبه به دستور گمرک بوده است.(۲)

 ضرورت تغییر رمز تلگرامها

محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ شمال، به وزارت جنگ اطلاع داد که نه به رئیس تلگراف خانه رشت اعتماد هست و نه به

کفیل حکومت. «روسها بیش از تصور و حدس از رمزها مستحضرند.» وی تغییر رمز در مخابرات بین تیپ شمال و وزارت جنگ را ضروری دانست.(۳)

 اقدام به جابهجایی نماینده سیاسی ایران در بغداد

بنابر تصمیم دولت، مقرر است محمدعلی خان منتصرالملک به عنوان ژنرال کنسول ایران در بغداد جایگزین مؤتمنالسلطنه شود. موضوع به سفارت انگلیس در تهران ابلاغ شد. سر پرسی لورن امروز خطاب به مصدقالسلطنه، وزیر امور خارجه دولت مشیرالدوله نوشت که درخواست دولت پیش از این به مأمور عالی انگلیس در بغداد فرستاده شده، به محض رسیدن پاسخ به اطلاع میرسد.(۴)

 اطمینان امیرلشکر شمال غرب از دلبستگی کردها به ایران

عبد الله خان طهماسبی امروز در تلگرامی که به وزیر جنگ فرستاد از اطمینان خود به وابستگی طوایف کرد ساکن ایران به وطن خود خبر داد و افزود آنها با سیمیتقو و تشبثات او همراهی نخواهند کرد. وی به مسافرت های پی در پی خود به نقاط مختلف آذربایجان اشاره نمود که این شناخت نتیجه آشنایی نزدیک با طوایف مختلف است. امیرلشکر شمال غرب یادآور شد، مأموران قشون در نواحی مختلف ناظر بر حوادث هستند و «جداً ارتباط اکراد را با سمکو تکذیب مینمایم.» این توضیحات به این دلیل به مرکز مخابره شد که به اطلاع امیرلشکر رسانده شده بود که سیمیتقو به بهانه تسلیم شدن، در نواحی مرزی ایران جولان میدهد و عشایر کرد مرزنشین را تحریک میکند.(۵)

 شکایت جمعیت اتحاد خراسان از روند انتخابات

جمعیت اتحاد خراسان که در سال ۱۳۰۱ش موجودیت یافت، در نام های که امروز خطاب به امیرلشکر شرق فرستاد، از اقدامات رئیسالتجار، هاشممیرزا و آقازاده «برای خفه کردن احساسات آزادیخواهان» نوشت و افزود آنها برای قوامالسلطنه و طرفداران او تلاش میکنند. در این نامه از امیرلشکر حسین خزاعی خواسته شده موضوع به اطلاع وزیر جنگ برسد. نامه مشابه دیگری هم که نزدیک به دویست امضا از اهالی خراسان داشت برای امیرلشکر شرق فرستاده شد.(۶)

۱- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۳۳۱ تا ۳۳۵.
۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۸، ص ۱۵۵.
۳- همان، پ ۸۴، ص ۹۸. منابع انگلیسی گزارش دادند که این جعبه ها حاوی ۲۴ هزار پوند روبل طلا بود.
۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۱۷-۲۷-۱۳۰۲.
۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۹، صص ۳ و ۴.
۶- همان، پ ۱۷، صص ۱۳۳ و ۱۳۶. به نظر میرسد این نامه ها بیش از آن که منشأ مدنی و مردمی داشته باشد، ساخته و پرداخته عوامل وزیر جنگ در خراسان باشد. پاسخ های عوامفریبان های که رضا خان به این نامه ها میداد (انتخابات باید آزاد باشد و آن حق مشروع عموم است و...) و نسخ های از آن را به مشیرالدوله میفرستاد نشان از سرپوش گذاشتن بر اعمال نفوذ

های گسترده وزارت جنگ در امر انتخابات است. (همان، پ ۱۷، ص ۱۳۵).

 اقدامات دکتر راین

دکتر راین مستشار بلدیه تهران اقدام به تعدیل هزینه های این سازمان کرد. از آن جا که درآمد سالیانه بلدیه ششصد هزار تومان است، وی برای تأمین بقیه مخارج، ۲۴ هزار تومان از حقوق کارکنان و ۲۶ هزار تومان از مخارج دیگر کاسته است تا دخل و خرج بلدیه یکسان شود.

روزنامه ایران در شماره امروز خود ضمن درج این خبر افزود این مستشار موفق شده نقشهکشی تهران را به پایان برده، ترتیب لولهکشی آب را مشخص کند. لولهکشی به زودی شروع خواهد شد.(۱)

 انگلیس در منطقه پشتدر

کارگزار ساوجبلاغ امروز خبر داد که انگلیسها محال پشتدر را که در نزدیک ایران است به منطقه رانیه، مرگه و قلعهدیزه تقسیم کرده و برای هر یک حاکم سیاسی انگلیسی منصوب کرده است.

چون قلعه دیزه مربوط به خاک سردشت ایران است «و پشتدری های خارجه» [پشتدری های ساکن در بیرون مرز ایران] املاک آن جا را تصرف کردهاند، موضوع اهمیت دارد.(۲)

 استمداد پسر یک اعدامی

نایباول یوسفعلی خان آستارایی فرزند حسینعلی خان طالشی، که چندی پیش اعدام شد، امروز در نام های به وزیر جنگ نوشت که پس از اعدام حسینعلی خان، برادران من دستگیر و تمام اموال خانواده مصادره شد.

وی با اشاره به ورود خود به قشون و خدمات چهاردهماه هاش یادآور شد که حکم آزادی برادران صادر شده، اما هنوز در تهران محبوس هستند. «استرحاماً تقاضای عاجزانه دارد بذل توجهی در حق صغیران بیپرستار و اخوان گرفتار» شود.(۳)

 پرداخت پول به رئیس ایل آتابای

منابع انگلیسی میگویند که مینسکی، کنسول روسیه شوروی در استرآباد، امروز با پرداخت پانصد تومان به رئیس ایل آتابای در ترکمن صحرا از او خواسته است تمام تلاش خود را برای جلوگیری از خلعسلاح ایلات ترکمن انجام دهد.(۴)

(تصویر) عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب

(تصویر) بلدیه تهران

۱۳۰۲ اتیر

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۹۳، ص ۲.

۲- همان، پ ۳۲، ص ۲۷. موضوع به وزارت جنگ منعکس شـد اما عکسالعملی جز جمله «ملاحظه فرمودنـد» نشان داده نشد. (همان، پ ۳۲، ص ۲۶)

۳- همان، پ ۸۵، ص ۴۲. وزارت جنـگ موضوع را مورد توجه قرار داد و ن هایتاً در یازدهم مهرماه سال جاری از قلعهبیگی تهران خواست برادران یوسفعلی خان را به رشت بفرستد، اما روشن نشد که آزادشان کرد یا نه. (همان، پ ۸۵، ص ۳۹)

۴- ۸۴۳۴/۶۹/۳۴ FO E.

ص: ۱۷۴

 شنبه

۱ تیر ۱۳۰۲

۲۳ ژوئن ۱۹۲۳

۸ ذیقعده ۱۳۴۱

 تلگراف خانه خرمشهر در دست انگلیس

تـا کنون مـذاکرات بـا انگلیس برای سـپردن تلگراف خـانه محمره (خرمشـهر) به دولت ایران نتیجه‌بخش نبوده است. کـارگزار عربستان (خوزستان) امروز در گزارشی که به وزارت امور خارجه فرستاد از رایزنی های خود با مقامات انگلیسی نوشت. ویس کنسول انگلیس در محمره میگویـد که رئیس کل تلگراف انگلیس در بغـداد باید دسـتور دهد، وگرنه واگذاری تلگراف خانه ممکن نیست. کارگزار خرمشـهر در دیداری که امروز با کاپیتان پیل کنسول انگلیس در اهواز داشت از او شـنید که واگذاری تلگراف خانه محمره باید در خود این شهر و با حضور نمایندگان دو دولت ایران و انگلیس حل و فصل شود.

کـارگزار در ادامه گزارش خـود مینویسـد که چنـد روز پیش بـا ویلسن رئیس شـرکت نفت انگلیس و ایران ملاقـات کردم. او میگفت: «انتقـال تلگراف خـانه انگلیس به تلگراف خـانه ایران برای اداره نفت خیلی مشـکل است. زیرا تلگراف خـانه انگلیس قیمت مخـابرات خـارجه را کلم هـای دو آنه یا سه آنه میگیرد. تلگراف خانه ایران قیمت مخابرات خارجه را کلم های سه قران دریافت میـدارد. اداره نفت همه روزه قریب یک هزار دو هزار کلمات مخابرات با لنـدن دارنـد و این خسارت فوق‌العاده متوجه اداره نفط و سایر تجار [انگلیسی] خواهد» کرد.(۱)

 تجارت ایران و آمریکا

حسین علاء، وزیرمختار ایران در آمریکا، امروز به درخواست وزارت فواید عامه، آماری از صادرات و واردات آمریکا به ایران فرستاد. این آمـار نشـان میدهـد که تجـارت بین ایران و آمریکا رو به رشـد بوده و این فزونی مربوط صادرات ایران است. «در ژانویه ۱۹۲۲ واردات از ایران به آمریکا ۶۲۶/۱۲۹ دلار و صادرات آمریکا به ایران ۷۵۷/۱۲ دلار بوده است؛ در صورتی که در ژانویه ۱۹۲۳ واردت از ایران به آمریکا بالغ بر ۵۱۲/۵۵۹ دلار و صادرات

آمریکا به ایران فقط ۴۶۵ دلار شده است.» صادرات ایران به آمریکا منحصر به قالی و قالیچه بود.(۲)

 ادامه انتخاب کلیمیان در شهرستانها

پس از روشن شـدن نماینـدگان یهودیـان در تهران (حاییم با ۶۲۲ رأی و دکتر لقمـان با ۵۱۲ رأی) حکـومت تهران از وزارت

داخله خواست به حاکمان ولایاتی که شهروند یهودی دارند، ابلاغ شود انجمن نظارت انتخابات تشکیل داده، رأیگیری آغاز شود. پس از رسیدن آراء شهرستانها نماینده کلیمیان در مجلس تعیین خواهد شد.(۳)

 دیدار شیخ خزعل و ملک فیصل

امروز بعد از ظهر شیخ خزعل در بصره به دیدار ملک فیصل

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۶-۳۹-۳۴-۱۳۰۲.

۲- همان، ۶-۲۳-۳۶-۱۳۰۲.

۳- اسنادی از انتخابات مجلس...، صص ۳۳ و ۳۴.

رفت. ملك فيصل ديروز وارد بصره شده بود. شيخ خزعل «با كبكبه و اجلال ورود فرموده و تا غروب ملاقات ايشان با ملك فيصل امتداد يافت.» پسران شيخ خزعل، مشيرالتجار، عبدالصمد خان جلاءالملك و ميرزامحمد خان بهادر، شيخ خزعل را همراهی میكردند.(۱)

□ اعتصاب گسترده در كاظمين

امروز شهر كاظمين شاهد اعتصاب گسترده اهالی بود. اين اقدام در پی درگيری مردم با نيرو های دولتی كه پريروز صورت گرفت، انجام شد. در آن درگيری فرزند آيت الله خالصی و تعدادی ديگر دستگير شده بودند.(۲)

□ آغاز دوره فترت مجلس

از امروز دوره فترت مجلس آغاز شد. مؤتمنالملك رئيس دوره چهارم مجلس شورای ملی بنا بر تصميم هيأت رئيسه امروز به محل مجلس رفت و با اعضاء اداره تقنينيه و مباشرت ديدار كرد.

وی معتمدالممالك را به عنوان نايب امور اداری خود معرفی نمود و برای اتمام و ابلاغ اداری لوايح و قوانينی كه درچند روز اخير به تصويب رسيده دستور هايی داد.(۳)

□ مراسل های از هند برای شومياتسكی

مأموران انگليسی دريافتند كه امروز يك بسته اطلاعاتی توسط مأموران شوروی در هند توسط كنسول روسيه در كرمان برای شومياتسكی وزيرمختار روسيه شوروی در تهران فرستاده شد.(۴)

(تصوير) سر آرنولد ويلسون رئيس كمپانی نفت انگليس و ايران

(تصوير) حرمين كاظمين (ع)

۱- اسناد وزارت امورخارجه، ۶۷-۵۴-۲۷-۱۳۰۲. اين ديدارها در روز های يكشنبه و دوشنبه هم تكرار شد. كنسول ايران در بصره مينويسد از قرار مسموع در سومين ديدار، معاهد های سری هم بين اين دو منعقد ميشود. (همان)

۲- الرهيمی، تاريخ حكومت اسلامی در عراق، صص ۲۶۹ و ۲۷۰.

۳- روزنامه ايران، شم ۱۳۹۴، ص ۴.

۴- FO E ۸۴۳۱/۶۹/۳۴.

یکشنبه

۲ خرداد ۱۳۰۲

۲۹ آوریل ۱۹۲۳

۱۸ رمضان ۱۳۴۱ر

 محاصره خانه آیت الله خالصی در کاظمین

امشب خانه آیت الله خالصی توسط نیرو های دولتی محاصره شد. این اقدام به دنبال مخالفت های علماء با انتخابات مجلس در عراق صورت گرفت. پیش از محاصره، وزارت کشور اعلامیه شدیداللحنی علیه علماء منتشر کرد که مقدم های بود برای دستگیری و تبعید آیت الله خالصی. امروز خانه وی نیز به محاصره درآمد.(۱)

 دیدار نماینده احمدشاه با شومیاتسکی

امروز صبح بصیرالدوله، نماینده ویژه احمدشاه، به دیدار شومیاتسکی رفت. احمدشاه از بصیرالدوله خواسته بود ابراز محبت شاه ایران را به وزیرمختار روسیه شوروی ابلاغ کند. این دیدارها از سال گذشته شروع شده بود. در این دیدار شومیاتسکی از سقوط دولت مستوفیالممالك ابراز تأسف کرد و گفت که دولت روسیه مایل است نمایندگی سیاسی خود را در ایران تبدیل به سفارت کبرا کند و مرا به عنوان سفیرکبیر معرفی نماید. «در این موضوع دو سه ماه مذاکره به طول انجامید تا در این موقع که کابینه مستوفیالممالك از میان» رفت. شومیاتسکی به تصمیم جدید دولت متبوع خود اشاره کرد که چنانچه تا هشتم تیر در این مورد پاسخی داده نشود، دولت مرا فرامیخواند و تا رضایت به سفیرکبیری داده نشود، روسیه در ایران نمایند های نخواهد داشت. شومیاتسکی عدم پذیرش این موضوع از طرف ایران را که با اولتیماتوم انگلیس به روسیه مبنی بر خارج کردن نمایندگان خود از ایران و افغانستان همزمان شده، معنیدار دانست و گفت: «دولت ایران بنا به دوستی با دولت انگلستان جواب تقاضا و پیشنهاد را به مسامحه میگذارد.»(۲)

 دستور رضا خان به حاکم فارس در مورد انتخاب سردارعشایر

در پی تمایل صولتالدوله سردارعشایر برای رسیدن به کرسی مجلس از جهرم، رضا خان وزیر جنگ، در دو تلگرام جداگانه به حاکم فارس و رئیس قشون این ایالت نوشت: «در انتخابات جهرم با نظریه سردارعشایر موافقت فرمایید و خود او از آنجا انتخاب شود.»(۳)

 دستور جدید رضا خان به حاکم فارس در مورد امیرلشکر شرق درباره نامزد های خراسان

رضا خان، وزیر جنگ، در تلگرام امروز خود به حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، انتخاب رئیسالتجار را از مشهد بلامانع دانست و برای رسیدن تدین به مجلس هم سفارش کرد. «تدین هم برای نمایندگی بیرجند در نظر گرفته شده، بایستی اهتمام لازم به عمل آورید که تدین از آنجا انتخاب گردیده و یک نفر دیگر به میل خود اهالی باشد.»(۴)

 نتیجه استخراج آراء ساری

امیراکرم، حاکم مازندران، امروز به وزارت جنگ خبر داد که پس از استخراج آراء «ساری و توابع ... بندگان حضرت اشرف اعظم [رضا خان]» نفر اول، شیخ العراقینزاده نفر دوم و آقاسیدمیرزاعلی مجتهد نفر سوم است.(۵) رأی رضا خان ۱۲۶۶۰، رأی شیخ العراقینزاده ۱۰۷۹۲ و نفر سوم ۵۰۰۰ رأی داشته است.(۶)

 اتهامات امیرلشکر شرق علیه والی خراسان

حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، در نامه بلندی که امروز به رضا خان وزیر جنگ فرستاد، سرداراسعد جعفرقلی بختیاری را متهم به دریافت غیرقانونی وجه از حاکمان ولایات خراسان و تعویض حاکم برخی شهرها کرد. «هر کس بیشتر وجه بدهد بدون ملاحظه از سابقه و لیاقت فوراً [به حکومت شهری] منصوب میشود.» وی از دخالت سرداراسعد در تعیین نمایندگان نشان شده قشون برای مجلس هم گفت که «سراً بر ضد انتخابات حضرت اشرف [رضا خان] کار میکنند.»(۷)

 امیرلشکر غرب و نشان اتحادیه زارعین و رنجبران همدان

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، با فرستادن نام های با سربرگ و نشان اتحادیه زارعین و رنجبران همدان به مرکز ابراز داشت، این نشان «ممکن است در اذهان عامه سوءتفاهمی تولید کرده، کم کم باعث سرایت به سایر نقاط و مجامع عمومی دیگر گردد.»

۱- الرهیمی، تاریخ حکومت اسلامی در عراق، صص ۲۶۹ و ۲۷۰. در اعلامیه وزارت کشور [عراق]، روحانیان شیعه عراق که با انتخابات بینالنهرین مخالفت میکردند «بیگانگان هوسباز [که] حرمت اماکن مقدسه را با نصب اعلامیه های مضره و محرک تحت نام دین زیر پا» میگذارند نامیده شدند. در این اعلامیه آشکارا روحانیان در برابر قومیت عرب نشانده شده بودند تا از این طریق گرایش های نژادی علیه مجتهدین ذینفوذ برانگیخته شود. (همان، ص ۲۷۰). برای آشنایی با زندگی آیت الله محمدمهدی خالصی ر.ك: همین کتاب، ج ۱، ص ۵۶۰.

۲- هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، صص ۸۶ تا ۸۸.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۴۹۵ و ۴۹۶.

۴- همان، پ ۱۷، ص ۱۱۰. پیش از این قرار بود نماینده بیرجند را مردم این شهر انتخاب کنند نه قشون، اما اینک رضا خان دستور داد که تدین از این شهر به مجلس راه یابد. از آنجا که بیرجند فقط یک نماینده میتوانست به مجلس بفرستد روشن نیست اشاره وزیر جنگ به نفر دوم به کدام سهمیه مربوط است.

۵- همان، پ ۱۷، ص ۶۲۸.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۳۹۵، ص ۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۴، صص ۳۴ و ۳۵. برای آگاهی از پاسخ سرداراسعد، ر.ک: ۲۵ تیر. منابع انگلیسی این اقدام سرداراسعد را تأیید میکردند. کنسول انگلیس در مشهد گزارش داد: «سرداراسعد، والی جدید سخت مشغول فروش مشاغل زیردست خود است. افراد مشروحه زیر تا کنون موفق به خریدن سمت های دلخواه خویش از سرداراسعد شدهاند: سمت خریدار قیمت حکومت کلات نادری بهبود خان، برادر فتحالملک ۲۰۰۰ تومان حکومت درگز اقتدارالملک ۱۵۰۰ تومان حکومت رادکان ادیبالسلطان پسر ۱۶ ساله صدرالاطباء ۵۰۰ تومان حکومت چناران حسین آقا (تمدید حکومت) ۵۰۰ تومان فراشباشی دستگاه والی به شخص قبلی محول شد ۱۰۰ تومان.» (فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۴۸۷) وی در گزارش دیگری آورده است: «جناب سرداراسعد مناصب زیر را به فروش رسانیده است: سمت خریدار قیمت حکومت رای و خواف صدرالادباء ۱۵۰۰ تومان حکومت تربت شیخ جام شوکتالدوله ۱۰۰۰ تومان حکومت تبادکان و پشتکوه حاجی امیرحسین خان ۵۰۰ تومان.» (همان، صص ۴۸۸ و ۴۸۹).

وی خواست تکلیفش در برابر این نوع نشانها روشن شود.(۱)

 نماینده مصطفی کمال پاشا در راه تهران

امیرلشکر غرب امروز خبر داد «محمدحقی بیک نماینده کمال پاشا را توسط یک نفر نظامی» راهی تهران کردهام تا به دیدار وزیر جنگ برسد.(۲)

 تلگرام های شیخ محمود

شیخ محمود که در خاک ایران مستقر شده، غیر از فعالیت های جاری خود، تلگرام هایی برای سفارت خانه های کشور های مختلف و یا حتی هیأت دولت ایران تهیه کرده، از طریق تلگراف خانه بانه اقدام به ارسال آنها میکند. مسئولان نظامی منطقه از این کار جلوگیری کردهاند.(۳)

 دستور رضا خان به عزیمت محمدحسین خان آیرم به گیلان

محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ شمال، در استرآباد مستقر است و احمد خان آیرم آجودان این تیپ وظایف او را در گیلان انجام میدهد. وزیر جنگ امروز به محمدحسین خان یادآور شد به دلیل موقعیت خطیر گیلان و جوانی احمد خان که نمیتواند «از عهده توازن سیاست خارجی» برآید «و ممکن است تمایل قطعی به یک طرف پیدا کند» ایجاب میکند فوراً به طرف گیلان حرکت کنید.(۴) (ر.ک: ۱۹ تیر)

 هشدار در جلوگیری از صدور امتیاز یک نشریه

احمد خان آیرم، آجودان تیپ شمال، از وزارت جنگ خواست از صدور امتیاز روزنامه رستاخیز جلوگیری کنند. فردی به نام شریعتی اقدام به گرفتن این امتیاز کرده است. وی افزود: «امتیاز به هیچ روزنامه در گیلان ندهید. چون که کلیه جرایدی که از این جا امتیاز گرفته میشود فقط به تحریک روسها و مقاصد آنان طبع خواهد شد.»(۵)

 نام های برای جلب نظر روسها

رضا خان، وزیر جنگ، به توصیه نماینده خود نایب سرهنگ اسماعیل خان که برای انتقال اسلحه های خریداری شده ایران از آلمان راهی آن منطقه شده، نام های از طریق مشاورالممالک، وزیرمختار ایران در مسکو، به اولیای دولت روس نوشت. این نامه تشکرآمیز از آن رو نگاشته شد که اسلحه ها در حال انتقال از خاک و آب روسیه به ایران است.(۶)

 نارضایتی تجار و کشاورزان اصفهانی از اعزام مستشار آمریکایی

گروهی از تجار و بازرگانان و نمایندگان اتحادیه های کشاورزی اصفهان در نام های به ریاست وزراء از این که یک

آمریکایی که نه زبان و نه احوال مردم منطقه را میفهمـد برای رسـیدگی به اختلافات به اصـفهان آمده شـکایت کردند. آنها با توجه به اهمیت موضوع نوشـتند که سابق بر این سلاطینی چون فتحعلیشاه، محمدشاه، ناصرالدین شاه و یا امیراتابک به اصفهان میآمدنـد. «در چنین مسـئله عمد های یا شـخص ریاست وزراء یا وزیری دانا مانند مصدقالسـلطنه» باید بیایند.(۷) در این نـامه به موضوع مورد اختلاف این اتحادیه ها و بازرگانان با حاکمان منطقه اشاره نشده است. مک کرمک مستشار آمریکایی و رئیس مالیات غیرمستقیم به اصفهان رفته بود.(۸)

 تعطیلی مدارس تهران

تعطیلات تابستانی مدارس تهران از ۱۵ خرداد تا ۱۵ شـهریور است، اما به دلیل عقب افتادن برخی از امتحانات، بعضی مدارس تا آخر این هفته مشغول گرفتن امتحان دانشآموزان خواهند بود.(۹)

۱- همان، پ ۶۴، ص ۲۴. رضا خان پس از دیدن نامه دسـتور داد: «جلوگیری نمایید و مؤسسین باید تبعید شوند.» اما در ابلاغ این دستور از تبعید صرفنظر و امر به جلوگیری از ادامه فعالیت اتحادیه یاد شده داده میشود. (همان، پ ۶۴، صص ۲۳ و ۲۴).

۲- همان، پ ۶۴، ص ۲۹.

۳- همان، پ ۶۳، ص ۶۸.

۴- همان، پ ۱۰۷، ص ۳۵.

۵- همـان، پ ۱۰۷، ص ۴۷. وزارت جنـگ موضـوع را محرمـانه به وزارت معـارف نـوشت و خواستِ آجودان تیپ شـمال را منعکس کرد. (همان، پ ۱۰۷، ص ۴۶).

۶- همان، پ ۵۵، ص ۳۶.

۷- همان، پ ۱۶، ص ۲۴۵.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۳۹۷، ص ۲.

۹- روزنامه کار، شم ۴۵، ص ۲.

 دوشنبه

۳ تیر ۱۳۰۲

۲۵ ژوئن ۱۹۲۳

۱۰ ذیقعده ۱۳۴۱

 اعلامیه دولت عراق برای دستگیری آیت الله خالصی

در پی محاصره خانه، و دستگیری آیت الله خالصی و برخی اعضای خانواده ایشان (ر.ک: ۲ تیر) روزنامه استقلال در شماره امروز خود اعلامی های از طرف حکومت درج کرد و در آن تأسیس مجلس را واگذاری اهرم های قدرت از انگلیس به عراق توجیه کرد و مخالفت با آن را بیعلاقهگی به استقلال کشور تعبیر کرد؛ و از همین منظر، اقدامات علماء را هوچیگری نامید. نویسنده چاپ و توزیع اعلامیه روحانیان شیعه را در مخالفت با مجلس [فرمایشی] عراق و نصب آنها بر اماکن و مراقد، بیاحترامی به ائمه دانست. «حکومت لازم دید چند نفری را که متصدی حادثه اخیر بودند دستگیر نماید.»(۱)

 اخطار به مردم کاظمین

پس از دستگیری آیت الله خالصی، نایبالحکومه کاظمین نمایندگان و معتمدان اهالی را در بلدیه جمع میکند و به آنها اخطار مینماید که «اگر کسبه دکاکین خود را باز نکنند و یا در قهوه خانه ها به طور نجوا با یکدیگر صحبت کنند قطعاً شماها مورد مؤاخذه واقع شده سخت مسئول خواهید بود.» وی نزد آیت الله آقاسیدحسن صدر هم میرود و خبر دستگیری او را میدهد.

عبدالفاضل ویس کنسول ایران در کاظمین ضمن ارسال این خبر مینویسد که بنابر مسموع زرهپوش هم در کنار قوای محاصرهکننده خانه آیت الله خالصی دیده شده است.(۲)

 آخرین خبرها از کردستان عراق

احمد خان امیراحمدی امیرلشکر غرب در تلگرام امروز خود با تکیه بر اخبار موثق رسیده از سلیمانیه خبر داد که نیرو های انگلیس سلیمانیه را تخلیه کردهاند. «علت حقیقی عقبنشینی انگلیسها هنوز معلوم نیست.» شیخ محمود در خاک ایران مستقر است.(۳)

 اعتراض حاییم به انتخابات کلیمیان اصفهان

شموئل حاییم که در تهران اکثریت آراء یهودیان را به دست آورد و توانست دکتر لقمان نماینده دوره چهارم مجلس را پشت سر بگذارد، در تلگرامی به وزارت داخله نوشت که دکتر لقمان نماینده خود را برای خرید رأی به اصفهان فرستاده است؛ و از

آن جا که تعرفه های شـهر اصفهان بین یهودیان در حال توزیع است، برای «جلوگیری از عملیات مشارالیه [موضوع] به مقامات مربوطه در اصفهان مخابره گردد.»(۴)

 آهن های راهآهن ماکو و ساختمانسازی اهالی

عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب امروز خبر داد که «خطوط راهآهن که در نواحی ماکو تا سرحد موجود بود مقدار زیادی از خطوط مزبور به مرور اهالی برای مصرف ساختن ابنیه و عمارات خود مصرف نموده»اند. وی یادآور شد اگر بقیه آن جمعآوری نشـود از بین خواهـد رفت. همچنین سه هزار اصـله تیر چـوبی در مرز وجـود دارد که لازم است برای جلوگیری از حیف و میل شدن آن اقدامی شود.(۵) موضوع به وزارت مالیه منعکس شد.

 اختلاف میان حاکم دزداب و نماینده قشون

شجاع نظام، رئیس قشون دزداب، در نام های که امروز به مسئول بالاسر خود نوشت از اقـدامات حامدالـدوله، حاکم دزداب ،شکایت کرد. او بدون آن که به جزئیات امر اشاره کند، حامدالدوله را محرک اغتشاش در این ناحیه دانست.(۶)

 رسیدگی به مالیات معوقه اقبالالسلطنه

امیرلشـکر شـمال غرب خبر داد که رسـیدگی به بـدهی مالیاتی اقبالالسـلطنه با تشـکیل کمیسـیونی مرکب از نمایندگان وزارت مالیه، لشکر و خوانین ماکو آغاز شده است.(۷)

 درخواست خوانین بختیاری برای تسویه حساب با حاجی حسینقلی

خوانین بختیـاری مایل هسـتند رسـیدگی به مسائل میان خود و حاجی حسـینقلی را به عهـده گیرنـد. حاجی حسـینقلی کارگزار صولتالـدوله سـردار عشـایر است. امـا رئیس قشون جنوب، محمود آیرم، معتقـد است این کـار توسط قشون انجام شود تا اعتبار نظامیان در رسیدگی به این نوع امور افزایش یابد. ظاهراً حاجی حسینقلی باید اموال به غارت رفت های را پس میداد.(۸)

 وخامت وضعیت نان در تهران

روزنامه ایران در شـماره امروز خود از کمبود نان در تهران خبر داد. «مأمورین مخصوصی هم برای حمل گندم به اطراف اعزام شده که زودتر برای خوراک طهران تهیه گندم بشود.»(۹)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۷-۵۷-۲۷-۱۳۰۲. بنابر مدارک موجود آیت الله خالصی امروز دستگیر میشود. پس از محاصره منزل او توسط پلیس مسلح سواره و پیاده چنـد خودرو از بغداد به کاظمین میآیند. ا یشان را سوار کرده با خود میبرند. (همان، ۱۳-۵۷-۲۷-۱۳۰۲). دسـتگیرشدگان حـادثه امروز عبارت بودنـد از: علینقی خالصـی نوه برادر آیت الله خالصـی، حسن و علی خالصی فرزندان آیت الله، و سلمان قطیفی از یاران نزدیک ایشان. (www.nikanenc.ir)

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴-۵۷-۲۷-۱۳۰۲.

۳- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۳، صص ۶۱ و ۶۲. انگلیسها هنگام تخلیه سلیمانیه «قور خانه و لوازمات اضافه خود را آتش زده به طرف کرکوک رفتهاند.» (همان، پ ۳۹، ص ۵۱).

۴- اسنادی از انتخابات مجلس در...، ص ۴۰۵.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۷، ص ۵۵.

۶- همـان، پ ۱۰۲، ص ۷۱. اختلاف میان نماینـده قشون و حاکمان شـهرها و حتی ایالات، همزمان با توسـعه قشون به نواحی مختلف رخ نمود. این اختلافها به ویژه در شـهر هایی که حاکمان از طریق وزارت کشور تعیین میشدند، شـیوع داشت. حتی در ایالت مهمی مثل آذربایجان که حاکم نظامی آن و فرمانده لشـکرش توسط رضا خان منصوب شده بودند، این تعارضات دیده میشد. در گزارش های نمایندگان قشون، بیپروایی در متهم کردن حاکمان چشـمگیر بود و روشن نیست این اتهامات تا چه حد مقرون به صحت است.

۷- همان، پ ۸۱، ص ۵۰.

۸- همان، پ ۵۹، ص ۱۲.

۹- روزنامه ایران، شم ۱۳۹۵، ص ۱. (روزنامه مرد آزاد، شم ۸۴، ص ۲). این مسئله خیلی زود رفع شد و با وارد شدن گندم از خوار و ورامین و عراق (اراک) وضعیت نان به حال طبیعی بازگشت.

ص: ۱۷۹

 سه شنبه

۴ تیر ۱۳۰۲

۲۶ ژوئن ۱۹۲۳

۱۱ ذیقعده ۱۳۴۱

 ترکتازی یک وهابی در نخل تقی

بنابر گزارشی که امروز به وزارت امور خارجه رسید، شخصی به نام «شیخ محمداحمد خلفان ضابطالحرم» بندرکوچک نخل تقی را از آن خود کرده و بدون پرداخت مالیات حکمرانی میکند. وی رابطه ویژ های با کنسولگری انگلیس در بوشهر و بحرین دارد. نخل تقی هفت سال پیش به زور انگلیس به این شخص سپرده شد و او با پراکندن اهالی، آن جا را ملک طلق خود میداند. نویسنده در این گزارش مینویسد شیخ محمداحمد خلفان به وهابیت گرویده و با ابنسعود در حجاز مکاتبه و مراوده دارد.(۱)

 ادامه تحصن در اصفهان

امیرلشکر جنوب در گزارشی که امروز به تهران فرستاد، از ادامه تحصن و گسترش آن در اصفهان خبر داد. «دکاکین و بازارهم در حال تعطیل باقی است.» تحصن در تلگراف خانه شهر است.(۲)

 توصیه معتمدالتجار به امرای لشکر مستقر در آذربایجان

امروز از طرف نایبالسلطنه، محمدحسن میرزا، به حاکم نظامی آذربایجان، امیرلشکر اسماعیل خان، و عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، نام های نوشته شد تا از معتمدالتجار که در دوره چهارم نماینده آذربایجان بود و اکنون عازم تبریز است استقبال شود. «در مورد ایشان کمال موافقت و همراهی را مرعی دارید که از هر جهت راضی و خشنود و به علاوه با تشکیلات فرقه دمکرات هم که منسوب به ایشان است باید ن هایت مساعدت را داشته باشید.»(۳)

 تصرف بلاغباشی پس از شروع ییلاق

منطقه بلاغباشی در مرز ماکو از سرزمین ایران به تصرف عثمانی درآمده و مکاتبات اقبالالسلطنه با حاکم بایزید برای بازپس دادن این ناحیه به نتیجه نرسیده است. اکنون اقدام نظامی برای پس گرفتن بلاغباشی در دستور کار رئیس قشون آذربایجان است.

امیرلشکر شمال غرب، در تلگرام امروز خود به وزیر جنگ نوشت: «پس از چند روز دیگر که عشایر از نزدیکی بلاغباشی به

ییلاق حرکت خواهند کرد، در صورتی که جواب مساعدی از متصرف بایزید تا آن مدت نیامده باشد توسط اقبالالسلطنه قهراً عساکر عثمانی را از محل بلاغباشی خارج» خواهند کرد.(۴)

 عودت شترداران ایران از بایزید

شترداران ایرانی که از ایران کالا به ترکیه عثمانی حمل کردند، از بایزید برگردانده شدند. علت این عودت، نداشتن تذکره بوده است. پیش از این تذکره در بایزید صادر میشد؛ اما اینک دولت ترکیه میگوید در خاک ایران باید تهیه شود. «در همه جای آذربایجان شهبندر خانه و عکاسی نیست که [شترداران] بتوانند عکس برداشته تذکره تحصیل کنند.» غیر از این مأمورین عثمانی از هر نفر شتر اتباع ایرانی یک لیره دریافت میدارند، در حالی که ایران با شترداران عثمانی چنین معامل های نمیکند. تصمیم جدید ترکیه اسباب زحمت تاجران ایرانی شده است.(۵)موضوع به وزارت خارجه منعکس شد.

 ادامه تضییقات مأموران ترک علیه اتباع ایرانی

وزیرمختار ایران در اسلامبول امروز بار دیگر از مشکلاتی که مأموران ترکیه عثمانی برای ایرانیان ساکن در این کشور ایجاد میکنند گزارشی به وزارت امور خارجه فرستاد. او نوشت: «مخصوصاً در این اواخر با ایرانیان مقیم «زونقوالداق» فوقالعاده بدرفتاری کرده و پنج نفر از آنها را مجبور به قبول تابعیت ترک کردهاند.» وی خواست با سفارت ترکیه عثمانی در ایران مذاکره شده، در رفع این مشکلات اقدام گردد.(۶)

 تعطیلی ادارات دولتی

امروز به مناسبت تولد امام هشتم امام رضا(ع) ادارات، روزنامه ها و دوایر دولتی تعطیل بود.(۷)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۵، صص ۳۴ تا ۳۹.

۲- همان، پ ۱۶، ص ۲۷۲.

۳- همان، پ ۳۷، ص ۴۹.

۴- همان، پ ۵۰، ص ۷۲.

۵- همان، پ ۴۰، ص ۸۹.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۵-۱۷-۱۵-۱۳۰۲.

۷- روزنامه کار، شم ۴۶، ص ۱.

□ دیدار بصیرالدوله با شومیاتسکی

بصیرالدوله، نماینده ویژه احمدشاه، امروز پاسخ درخواست شومیاتسکی را مبنی بر شناسایی سفارت روسیه به عنوان سفارت کبرا برای او برد. (ر.ک: ۲ تیر) بصیرالدوله از قول احمدشاه به شومیاتسکی گفت اجابت این درخواست نیازمند تصویب مجلس است. در ضمن اگر متقابلاً ـ ایران نیز در مسکو سفارت کبرا داشته باشد، نیازمند مخارجی است که آن نیز باید به تصویب مجلس برسد. شومیاتسکی در این دیدار گفت که دستور رفتن من از تهران به عنوان اعتراض به این موضوع از مسکو رسیده است.

اگر شاه قول بدهد تا چند روز دیگر مسئله را حل کند موضوع فرق میکند. بصیرالدوله حرف های نماینده سیاسی روسیه را به اطلاع احمدشاه رساند. پاسخ احمدشاه پس از مذاکره با مشیرالدوله تحویل بصیرالدوله شد. جواب این بود که «قانون مجمع اتفاق بینالمللی اجازه نمیدهد و همچنین باید در این خصوص با دول کاملهالوداد ... مذاکره کنیم که آنها هم راضی باشند.»(۱)

□ بیگانهزدایی از نگاه جریده الاستقلال

روزنامه الاستقلال چاپ عراق در شماره امروز خود و در پی دستگیری آیت الله خالصی، با تکیه بر اعلامیه دولت و خارجی خواندن مخالفان انگلیس در عراق نوشت: «خوب است مأمورین، اجانب را که در ادارات مهمه حکومت موظف هستند خارج نماید؛ خصوصاً ادارات مالیه و پست و تلگراف که با وجود اهمیت بزرگ و علاقهمندی که به مصالح ملت دارد، پناهگاه عجمها شده» است.(۲)

□ توضیحات امیرلشکر طهماسبی درباره رئیس نظمیه تبریز

پس از آن که حاکم نظامی آذربایجان موفق نشد یاورحسن خان، رئیس نظمیه تبریز را برای مأموریتی به ارومیه بفرستد و از این موضوع به وزیر جنگ شکایت کرد (ر.ک: ۲۹ خرداد) عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، امروز در نام های به وزیر جنگ نوشت که یاورحسن خان از دستور او پیروی کرده است. از آنجا که رضا خان از امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم آذربایجان، خواسته بود یاورحسن خان را سخت تنبیه کند، طهماسبی یادآور شد اگر با این تنبیه او از ریاست نظمیه برکنار شود، قرار است ابراهیم خان، برادر حاکم نظامی آذربایجان، رئیس نظمیه بشود. وی از این جابهجایی ابراز نگرانی کرد؛ چون با وجود یاورحسن خان، همه اطلاعات شهری به امیرلشکر شمال غرب میرسید.(۳)

□ زیر بار نرفتن روسها به آزادی تجارت و ترانزیت واردات

سیدحسن تقیزاده در گزارش امروز خود به وزارت امور خارجه یادآور شد که مذاکرات تجاری با روسها به پایان رسیده و در آستانه توشیح طرفین است.

وی افزود که روسها زیر بار آزادی تجارت نمیروند و نمیخواهند نسبت به آن تعهد حقوقی بدهند؛ چون خلاف قانون اساسیشان است. اما عملاً آزادی تجارت از ۲۷ مارس امسال شروع شده و جاری است و روسها قول غیرحقوقی میدهند که به آن پایبند باشند.

در مورد ترانزیت واردات هم با شرایط و ضوابطی پذیرفته شده که فهرست کالا های مشمول ترانزیت مشخص شده، روسها آن را بررسی کنند و بعد اجازه دهند. بیشتر از این را هم نمیپذیرند.(۴)

 جشن مشترک خوانین بختیاری و قشون

امشب طبق قرار قبلی و توافق میان قشون و خوانین بختیاری جشنی در اردوی نظامی لشکر جنوب برگزار شد.(۵)

 چگونگی دستگیری رشیدالممالک در بادکوبه

حاکم آستارا امروز در گزارشی به حکومت اردبیل نوشت که هم از گفته های کارگزار سیاسی روسیه و هم از مسافرانی که از بادکوبه آمدهاند، معلوم میشود که رشیدالممالک خلخالی پس از فرار از برابر لشکر شمال غرب با تغییر لباس و قیافه به لنکران میرود و از آن جا با کشتی راهی بادکوبه میشود. او خیال داشته به بلاد دوردست روسیه رفته، اقامت کند. «تصادفاً موقع پیاده شدن در بادکوبه مستخدمین... که عموماً از اهالی اطراف اردبیل [هستند] شناخته و به مأمورین روس نشان داده، فوراً گرفتار کردهاند.» کنسولگری ایران اکنون او را طلب میکند. فعلاً رشیدالممالک در دست سازمان امنیتی روسیه، چکا، است. «از قرار معلوم دو قطعه برات چهار هزار و پانصد تومان... در نزد خود داشته ولی برات دهنده معلوم نشده.»(۶)

 ورود مالیشف به تهران

مالیشف، نماینده روسیه در نمایشگاه نیژنینووگراد، امروز وارد تهران شد. هدف او دیدار و گفتوگو با بازرگانان ایران است تا در نمایشگاه یاد شده شرکت کنند.(۷)

(تصویر) کاروان شتر در منطقه آذربایجان

(تصویر) ابن سعود

۱- هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، صص ۹۰ تا ۹۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۵۲-۲۷-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۷، صص ۶۰ و ۶۱.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۵ تا ۲۲-۱۵۲-۱۶-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۱۷۲۸.

۶- همان، پ ۷۸، ص ۱۴۲. برای آشنایی با زندگینامه رشیدالممالک خلخالی، ر.ک: همین کتاب، ج ۲، ص ۷۳۰.

ص: ۱۸۱

 چهارشنبه

۵ تیر ۱۳۰۲

۲۷ ژوئن ۱۹۲۳

۱۲ ذیقعده ۱۳۴۱

 پایان مذاکرات تجاری با روسیه و زمین ماندن دو موضوع

مصدقالسلطنه وزیر امور خارجه در تلگرامی که امروز به مشاورالممالک سفیر فوقالعاده ایران در مسکو فرستاد با تکیه بر گزارش های سیدحسن تقیزاده مسئول هیأت مذاکرهکننده ایرانی در مسکو نوشت که مذاکرات تجاری در مورد «آزادی تجارت و ترانزیت واردات» نتیجه قطعی به دست نمیدهد. از طرفی منظور اصلی ایران از شروع مذاکرات حل کردن همین دو موضوع بوده است. بعید است مجلس، عهدنامه تجاری را بدون این دو فقره به تصویب برساند. «تقیزاده متحیر است در این باب چه کند؟ قطع مذاکرات را صلاح نمیداند. از طرف دیگر چنین عهدنامه که فاقد دو مطلب مذکور باشد چگونه از مجلس گذشته و قابل اجرا خواهد بود؟» وی از مشاورالممالک خواست هر چه زودتر نظر خود را به دولت تلگراف کند.(۱)

 بهانه های انگلیس برای استیلای کامل بر بحرین

بنا به گزارش های رسیده از بحرین انگلیس با این بهانه که ایران به تحریک و مساعدت روسیه خواستار تسلط بر بحرین است و از آن جا که ساکنین این جزیره «نمیتوانند مدافعه نمایند، دولت بریتانیا محض حفظ حقوق شما میخواهد بحرین را تصرف نموده و از استیلای ایران جلوگیری کند.» در این گزارش آمده است که انگلیس مقدمات استخراج نفت را از بحرین فراهم میکند. از دیگر سو گرفتن مالیات از کشتی های غواصی را هم شروع کرده است.(۲)

 کمک آمریکا به زلزلهزدگان تربت

جوزف . س. کرنفلد، وزیرمختار آمریکا در تهران، امروز مصدقالسلطنه وزیر امور خارجه را باخبر کرد که صلیب سرخ آمریکا پنج هزار دلار برای کمک به زلزلهزدگان اختصاص داده است. «از مستر دانلدسن مقیم مشهد که یک نفر آمریکایی فوقالعاده خوشاخلاق معروفی است تقاضا کردهام ریاست کمیته توزیع وجوه مزبور را عهدهدار شود.»(۳)

 تقاضای حسین علاء برای مخارج مسافرت

حسین علاء، وزیرمختار ایران در آمریکا، امروز به وزارت امور خارجه نوشت گرمای این جا فوقالعاده است، «خرج ییلاق برات کنید.» وی همچنین پس از باخبر شدن از تصویب لایحه اعطای توأم با استقراض امتیاز نفت شمال به یک شرکت

آمریکایی، خواست تفصیل این لایحه به اطلاع او برسد.(۴)

 اعتراض سفارت روسیه به شکنجه یک تبعه روس

شومیاتسکی، وزارت امور خارجه را باخبر کرد که مسئولان محلی آذربایجان نسبت به اتباع روسی بدرفتاری میکنند. وی با ضمیمه کردن عرض حال «بابایف»، که در نظمیه تبریز مورد آزار واقع شده، با اشاره به قرارداد های دولتین آن را خلاف مصوبات و توافقات دانست و خواستار پیگیری موضوع شد.(۵)

 تقاضای خسارت روسیه برای تجارت خانه های تعطیل شده روسی

اموال دو تجارت خانه بیگلراف و برادران تراپیتانس که در ماه مه ۱۹۲۱ در بندرجز توقیف شده بود، اینک پس از هفده ماه حکم به رفع توقیف آنها داده شده بود. سفارت روسیه شوروی در نام های که امروز به وزارت امور خارجه نوشت، خسارات وارده به این دو تجارت خانه را بالغ بر پنجاه هزار تومان برآورد کرد و خواستار پرداخت آن از طرف دولت ایران شد. سفارت با ابراز ناراحتی از این حادثه نوشت: «هر خسارتی که از این توقیف های غیرقانونی متوجه اتباع روس گردد، به عهده خود دولت علّیه ایران است.»(۶)

 استقرار نظامیان روسیه در ترکستان

پس از گزارشی که کنسول ایران در عشقآباد از تمرکز نیرو های روسی در مرز های ایران به وزارت امور خارجه فرستاد، موضوع به وزارت جنگ سپرده شد تا پیگیری کند. امروز امیرلشکر شرق افزایش نیرو و تجهیزات را در مرز تکذیب کرد. وی نوشت این جابهجاییها برای رویارویی با شورشیان «باسمچی»(۷) بوده است. وی افزود کامینسکی فرمانده ارتش روسیه اخیراً به تاشکند آمد و نیرو های مستقر در آن جا را به چهار لشکر تقسیم کرد. ۳۲ هزار نفر نیرو در این لشکرها وجود دارد. «این جانب کاملاً مواظب سرحدات بوده، چنانچه قضی های باشد فوراً راپورت میدهم.»(۸)

 اقدامات امیرلشکر شمال غرب برای آرامش در مناطق مرزی

پس از درگیری های خونینی که میان طوایف جلالی در ناحیه ماکو رخ داد، عبد الله خان طهماسبی بدان صوب رفت تا به موضوع

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶۷-۱۵۲-۱۶-۱۳۰۲.

۲- همان، ۱۷۳-۴-۵۱-۱۳۰۲.

۳- همان، ۲-۱-۴۴-۱۳۰۲.

۴- همان، ۴-۸-۳۹-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۸، ص ۱۱۶. پس از تهاجم به ساختمان لشکر شمال غرب در تبریز (نظامیه) و مضروب شدن یکی از نگهبانان در دوم بهمن سال گذشته، عد های در تبریز دستگیر شدند که یکی از

آنها بابایف بود. وی در ۱۷ مارس از طرف نظمیه دستگیر شد و در بازرسی های متعدد از پذیرش اتهام خودداری کرد. یکی از اتهامات دیگر او نشر تبلیغات کمونیستی بود که منکر آن شد. نایب حسین خان برای وادار کردن او به اعتراف به ضرب و شتم پرداخت و چند نقطه از بدن او را شکست. فلک مفصلی هم به او زدند. در ن هایت او را در ۱۳ مه رها میکنند. مسئولان نظامی آذربایجان معتقد بودند آن چه بابایف میگوید شکنجه نبوده، عکسالعمل حمله او به یکی از نگهبانان زندان بوده است. بابایف تحویل سفارت روسیه گردید و تعداد دیگری از دستگیرشدگان از تبریز رانده شدند. (همان، پ ۸۸، صص ۱۱۷ تا ۱۲۲ و ۱۰۸ و ۱۰۹).

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۲۶-۴۹-۱۳۰۲.

۷- باسماچیان عنوان نهضتی اجتماعی متشکل از گروه هایی از مسلمانان ترکستان (آسیای مرکزی) است که بر ضد حکومت تازه تأسیس شده شوروی از ۱۹۱۸م/۱۳۳۵ق آغاز شد و تا ۱۹۳۰م/۱۳۴۹ق ادامه یافت. باسماچی در زبان روسی به معنای یاغی است و ریشه آن در زبان ترکی «باسماق» به معنای هجوم آوردن است. اما در تاجیکستان بیشتر در معنی ضدانقلاب شورایی به کار میرود. در واقع باسماچی لقب اهانتآمیزی بود که آنان به قیامکنندگان مسلمان آن صفحات دادهاند. به دنبال انقلاب ضدتزاری در اکتبر ۱۹۱۷ در تاشکند حکومتی شورایی به دست بلشویکها تشکیل شد که تنها از سوی مهاجران روس حمایت میگردید و نسبت به مسلمانان ترکستان که ۹۵ درصد جمعیت آنجا را تشکیل میدادند سیاست بیاعتنایی را در پیش گرفت. این اقدام را بومیان به معنای بازگشت به دوران تزاری گرفتند. همزمان با آن نیرو های مذهبی و ملی نهاد هایی با عناوین «شورای اسلام» و «شورای علماء» تأسیس کردند که زمینه قیام باسماچیان را در ماه های بعد فراهم آورد. قیام باسماچیان نخست از دره فرغانه در ترکستان آغاز شد و دامنه آن به سمرقند و بخارا و جیحون و سیحون کشیده شده، توسعه یافت. این قیام در حدود ۱۲ سال ادامه داشت که میتوان سه مرحله اصلی را برای آن متصور شد: مرحله اول از فوریه ۱۹۱۸/جمادیالاولی ۱۳۳۶ با سقوط حکومت مسلمانان خرقند علناً آغاز شد و تا سپتامبر ۱۹۲۰/محرم ۱۳۳۹ که بخارا به تصرف ارتش شوروی درآمد ادامه یافت. مرحله دوم قیام در پی اقدام های نظامی شوروی در خیوه شروع شده، رفتار خشن سربازان روسی در مصادره مواد غذایی و احضار ناگهانی مشمولان مسلمان در تابستان ۱۳۳۸ق/۱۹۱۹م برای خدمت در ارتش سرخ، خشم باسماچیان را از نو برافروخت. در زمستان ۱۳۰۰ش/اواخر ۱۹۲۱ جمعیتی به نام «اتحادیه جمعیت های انقلابی ملی و مردمی مسلمان آسیای مرکزی» با قیام باسماچیان به همکاری پرداخت؛ به سبب همین پیوند، باسماچیان از طریق اعضای مطلع و بانفوذ جمعیت مزبور از همه اقدامات شورویها پیشاپیش خبردار شده، جهات لازم را پیشبینی میکردند. درگیریها ادامه یافت تا اینکه در ۱۳۰۱ش/۱۹۲۲م، انورپاشا و سلیمپاشا از رهبران قیام باسماچیان کشته شدند و رهبری ابراهیمبیگ هم برای ادامه قیام کاری از پیش نبرد. در دی ۱۳۰۲ش/ ژانویه ۱۹۲۴ با شکست قوای آنان در خیوه، مرحله دوم قیام باسماچیان هم به پایان رسید. اشتراکی کردن اجباری مزارع به دستور مقامات شوروی و ناخشنودی روستائیان عامل اصلی آغاز مرحله سوم قیام باسماچیان است که پس از حدود ۲۰ سال وقفه، مردم آن نواحی را به مدت کوتاهی به خود مشغول ساخت. به هر روی بازماندگان این قیام تا ۱۳۱۲ش/۱۹۳۳م که غالباً به دسته های راهزن تبدیل شده بودند، دوام آوردند. سرانجام آخرین مقاومت مسلحانه آنان هم از بین رفت و صلح و آرامش موافق با نظر مسئولان شوروی و ترکستان در صفحات آن نواحی برقرار گردید. (دانشنامه جهان اسلام، ج ۱، صص ۵۱۴ تا ۵۱۹؛ دایرهالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۱۱، صص ۱۸۰ تا ۱۸۲).

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۲، ص ۲۳.

رسیدگی کند. وی اینک گزارش میدهد رؤسای طوایف را در ماکو جمع کرده و همگی اظهار اطاعت و انقیاد کردند. وی نوشت آنها را تهدید کردم و سپس صلح دادم «و اکیداً به عموم طوایف خاطرنشان نمودم که چنانچه در آتیه یک نفر از طوایف به دیگری و نیز رؤسای طوایف به یکدیگر منازعه کنند قطعاً مرتکبین را سخت تنبیه خواهم نمود.» رؤسای طوایف تمایل خود را به اعزام فرزندانشان به تبریز برای تحصیل ابراز داشتند تا «مثل ما وحشی نباشند.» امیرلشکر طهماسبی تفنگی هم به رسم هدیه به رؤسای طوایف داد. وی چند روز هم در میان سیاهچادر های طوایف توقف کرد و از نزدیک به مطالعه احوال آنان پرداخت.(۱)

 ابلاغ پاسخ احمدشاه به شومیاتسکی

بصیرالدوله امروز گفته های احمدشاه را درباره سفیر کبیری وزیرمختار روسیه به شومیاتسکی انتقال داد. (ر.ک: ۴ تیر) شومیاتسکی در پاسخ گفت که موضوع سفارت خانه ها به دولتها مربوط است نه به مجمع اتفاق بینالملل. دیگر آن که مذاکره با دول کاملهالوداد برای گرفتن رضایت آنها نتیجهبخش نخواهد بود، چرا که انگلیس با دشمنی خود نسبت به روسیه از یک طرف و حرفشنوی ایران از او از طرف دیگر تقاضای دولت روسیه را رد خواهد کرد. شومیاتسکی در ادامه افزود ایجاد سفارت کبرا در تهران مخارجی ندارد؛ چون «آقای مشاورالممالک به سمت سفیر فوقالعاده است و بودجه آن را هم مجلس تصویب نموده» است.(۲)

 پایان کار مستخدمان اروپایی بدون کنترات

بنابر تصویب مجلس شورای ملی، مستخدمان بدون کنترات از کار منفصل شده راهی کشورشان میشوند. از این رو ماژور باروتیکوسکی، رئیس تأمینات، و مادموازل کاد، رئیس محاسبات اداره نظمیه، راهی سوئد میشوند. همچنین مسیو بریش متصدی محاسبات نیز برای همیشه از کار کنار گذاشته شد.(۳)

 سیل در خمین، بروجرد، اردستان، باجگیران

بارندگی های کمسابقه باعث سیل، گرفتگی قناتها و تلفات انسانی و حیوانی در نقاطی از کشور شده است. در اردستان تعدادی از روستاها در محاصره سیل افتاده، بعضاً تخریب شدند. محصول روستا های خمین اکثراً از بین رفت.

در روستای امیریه این شهر جسد سه نفر که از سیل تلف شده بودند، پیدا شد. سیل جاری شده در باجگیران بینظیر توصیف شده است.(۴) سیل در بروجرد آسیاها را خراب کرد و وضعیت نان در شهر مشکل شد. در نیشابور بارندگی فراوانی شد و سیل، نوران، یکی از ییلاق های معروف این شهر را که دویست خانوار ساکن داشت از بین برد.(۵) در چند منطقه دیگر نیز سیل جاری شد.

 صدور احکام نشان برای ده فرانسوی

امروز احمدشاه احکام ده تن از فرانسویان را که هنگام اقامتش در آن کشور نشان های مختلف کشور ایران را از دست او دریافت کرده بودند، صادر کرد. اینان هشت نظامی و دو مهندس بودند که نشان شیر و خورشید دریافت کرده بودند. قرار شد وزارت امور خارجه این احکام را به فرانسه فرستاده تا از طریق سفارت به دست فرانسویان برسد.(۶)

(تصویر) مصدقالسلطنه، وزیر امور خارجه

۱- همان، پ ۸۱، صص ۳۹ تا ۴۲.

۲- هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، صص ۹۲ و ۹۳.

۳- روزنامه مرد آزاد، شم ۸۴، ص ۲.

۴- همان، ص ۳.

۵- همان، شم ۸۵، ص ۴.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸، صص ۵۶ تا ۶۵ و ۱۴۷.

 پنجشنبه

۶ تیر ۱۳۰۲

۲۸ ژوئن ۱۹۲۳

۱۳ ذیقعده ۱۳۴۱

 راهی شدن نظامیان به بندر لنگه

در پی فرار تفنگچیان محلی از برابر کنسولگری انگلیس در بندر لنگه (ر.ک: ۳۱ خرداد) تعدادی از اعضای قشون جنوب برای پر کردن جای آنها وارد بندر لنگه شدند. این اقدام دولت پیش از آن که ارائه خدمتی به نمایندگی سیاسی انگلیس باشد، پر کردن جای خالی قشون در بندر لنگه محسوب میشد. به طوری که امیرلشکرجنوب مینویسد: «حسب اخبار واصله انگلیسها یک رژیمان و نیم عده... همانجا وارد مینمایند و وجود یک قسمت نظامی در مقابل آنها ن هایت ضرورت را» دارد.(۱)

 دستور امیرلشکر جنوب به حرکت نظامیان به سوی خوزستان

بنابر تلگرام امروز محمود آیرم، امیرلشکر جنوب به مرکز دستور اعزام ۲۰۰ پیاده، یک دسته سوار، و یک دسته مسلسل به خوزستان، از طرف وی صادر شده است.(۲)

 نظر جدید رضا خان برای نماینده درجز و کلات

وزارت جنگ در تلگرامی که باید شخصاً توسط امیرلشکر شرق کشف میشد یادآور شد طبق دستور وزیر جنگ «انتخاب حضرت معظمله [= رضا خان] از درجز و کلات ضرورت ندارد. اهتمام فرمایید که معتمدالسلطنه انتخاب شود.»(۳)

 عدم همکاری حکومت ثلاث با نمایندگان امیراکرم

امیراکرم، حاکم مازندران، که نمایندگانی برای انتخابات تنکابن و کجور فرستاده با عدم همکاری حاکم آنجا مواجه شده است. امیراکرم که دستور های وزیر جنگ را برای انتخاب نمایندگان موردنظر قشون اجرا میکند، پس از ارسال این خبر به رضا خان مطمئن شد که رئیس تیپ شمال به این موضوع رسیدگی خواهد کرد.(۴)

 شکایت هیأت وطنخواه دزفول از انتخابات این شهر

هیأت وطنخواه شعبه دزفول نام های به مؤتمنالملک رئیس مجلس در دوره چهارم فرستاد و شکایت کرد که روح دزفولیها از نامزد هایی که برای آنها انتخاب شده خبر ندارد. این هیأت نوشت تعرفه ها را میان قبایل و عشایر و ایلات و دهات که

نمیدانند رأی دادن و انتخابات چیست، پخش کردهاند تا نامزد های موردنظر خود را انتخاب کنند.(۵)

 درخواست مشیرالدوله درباره بازگشت برادران سردارمحیی

مشیرالدوله رئیسالوزراء امروز در نام های به وزارت جنگ اطلاع داد که آقا خان، فتحعلی خان و کاظم خان تقاضا میکننـد به وطن خـود بازگردنـد؛ زیرا از نظر معیشت دچـار عسـرت شدهانـد. «در صورتی که مراجعت مشـارالیهم محظوری نـدارد و آن وزارت جلیله موافقت دارند... با تقاضای مشارالیهم مساعدت شود.»(۶)

 تذکر وزیر جنگ به حاکم بهبهان و کهگیلویه

در پی کشـمکش هایی که میان رئیس نظامیان در بهبهان با حاکم این شهر پدید آمد، رضا خان امروز به حاکم بهبهان نوشت: «نظر به این که کلیه عشـایر و ایلات در تحت نظر و سـرپرستی قشون قرار گرفتهانـد انجام امور آنها مربوط به قشون و از طرف مأمورین حکام در امور ایلیاتی به هیچوجه نباید مداخلاتی به عمل آید.»(۷)

 نارضایتی انگلیس از پست فارس به بوشهر

سفارت انگلیس امروز به دولت ایران نوشت از سـرعت پست میان شـیراز به بوشـهر راضی نیست و مراسلات و کالا های پستی دیر میرسـد. «مـأمورین محلی بـه عنـوان ایـن کـه راه بوشـهر به شـیراز نـاامن است، از حرکت پسـتها در هنگـام شب جلـوگیری میکنند... [خوب است] ترتیبی برای تهیه اسـکورت جهت پست های شـبانه در راه فوقالذکر بدهند تا اینکه کما فیالسابق کوریه ها شب و روز مسافرت» کنند.(۸)

 درخواست وزارت امور خارجه از معتمدالوزاره

وزارت امور خارجه از معتمدالوزاره، رئیس کمیسـیون سـرحدی ماکو، خواست از آن جا که روسـتا های پشـکانلو از آن ایران است و روسـها نیز در اظهارات خود به اقبالالسـلطنه این موضوع را تأییـد میکننـد، برای بازپسـگیری آنها لازم است «خود شـما محرمانه و شخصاً از مأمور دولت روسیه [در مذاکرات

۱– اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۶۳۸. وزیر جنگ نیز به اعزام فوری یک عده نظامی از بوشهر به بندرلنگه تأکید کرد. (همان، پ ۱۶، ص ۶۳۷)

۲– همان، پ ۱۶، ص ۱۷۲۸.

۳– همـان، پ ۱۷، ص ۱۰۶. بـا این حـال رضـا خـان به عنـوان نفر اول درجز انتخـاب شـد و بعـد طبق برنـامه قبلی از پـذیرش نمایندگی خودداری کرد. (ر.ک: ۲۵ آبان)

۴– همان، پ ۱۷، صص ۶۲۲ و ۶۲۳.

۵– اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۸۲–۴–۳–۹–۴.

۶– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۷، ص ۳۲.

۷- همان، پ ۱۶، ص ۱۷۶۰.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۷-۳۷-۳۴-۱۳۰۲. موضوع وقتی به وزارت جنگ منعکس شد، لشکر جنوب پاسخ داد که امنیت در راه بوشهر به شیراز حاکم است.

سرحدی] بخواهید که تعلق قراء مذکور را به دولت علّیه کتباً به حکومت و کمیسیون بنویسند... و این مذاکرات کلیةً باید شفاهاً و به طور خصوصی به عمل آید.»(۱)

 تقاضای بازگشت دو «مصدق» به عدلیه آذربایجان

مصدقالممالک، رئیس استیناف، و مصدقالملک، مدعیالعموم عدلیه آذربایجان، که پیش از این با اقدام یکی از نمایندگان مجلس در دولت گذشته از عدلیه کنار گذاشته شده بودند بار دیگر وارد عدلیه شدند. حاکم نظامی آذربایجان با ارسال این خبر به وزارت جنگ ابراز امیدواری کرد با بازگشت این دو، به طرفداران قشون در عدلیه افزوده شود.(۲)

 دو روس در راه بوشهر

اسمیرنوف و نارشکی دو تبعه روسیه شوروی، که از نظر مأموران سیاسی انگلیس بلشویک هستند، امروز از اصفهان راهی بوشهر شدند. آنها با قیافه مبدل سفر میکنند. منابع انگلیسی مینویسند که یکی از اینان پیش از این تلاش کرده بود در سفارت انگلیس در تهران کاری پیدا کند. در کنسولگری انگلیس در اصفهان نیز همین کوشش را به خرج داده بود. در این گزارش از علت سفر این دو تبعه روس به بوشهر حرفی به میان نیامده است.(۳)

 دیدار بصیرالدوله و شومیاتسکی

بصیرالدوله هروی نماینده ویژه احمدشاه امروز به دیدار شومیاتسکی رفت و پاسخ احمدشاه را مبنی بر تقاضای روسیه به ایجاد سفارت کبرا در تهران ابلاغ کرد. احمدشاه گفته بود این کار باید با آرامش انجام شود و «خود من با آنها [دول کاملهالوداد] داخل در مذاکرات خواهم شد و دول کاملهالوداد را حاضر خواهم نمود که [در] انجام تقاضای شما اسباب اشکال فراهم نیاورند.» شومیاتسکی با شنیدن پیام احمدشاه از تهدید های خود مبنی بر ترک تهران تا حدی عقب نشست و تمایل خود را برای دیدار احمدشاه ابراز کرد.(۴)

 صولتالسلطنه از منظر امیرلشکر شرق

امیرلشکر شرق در تلگرام امروز خود به وزیر جنگ نوشت که «صولتالسلطنه پسر شجاعالملک، رئیس سوار هزار های» کارش قاچاق وجه و اسلحه به افغانستان است؛ محرمانه با روسها مراوده دارد، علیه لشکر آنتریک میکند؛ سرداراسعد بختیاری (جعفرقلی) حاکم خراسان با او همنوایی میکند. «متمنی است تکلیف قطعی مشارالیه را امر فرمایید.»(۵)

(تصویر) میرزاحسن خان مشیرالدوله

(تصویر) بوشهر، نمای عمومی شهر

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۲، صص ۲۲ و ۲۳.

۲- همان، پ ۷۸، ص ۱۶۰.

۳- FO E ۸۴۳۴/۶۹/۳۴

۴- هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، صص ۹۵ تا ۹۷.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۱، ص ۵۴. رضا خان دستور تعقیب او را داد، آن هم بدون مشورت با جعفرقلی بختیاری (سرداراسعد). (همان، پ ۱۰۱، ص ۵۳).

ص: ۱۸۵

 جمعه

۷ تیر ۱۳۰۲

۲۹ ژوئن ۱۹۲۳

۱۴ ذیقعده ۱۳۴۱

 روزنامه تایمز و دستگیری آیت الله خالصی

روزنامه تایمز در شماره امروز خود با عنوان «اقدامات جدی در عراق – دستگیری رهبر شیعیان» نوشت که «حکومت عراق شیخ مهدی الخاصی و دو تن از پسرانش را دستگیر و طبق قانون مهاجرت آنها را تبعید کرد.» این روزنامه با اشاره به صدور فتوای آیت الله خالصی و دیگر علما در تحریم انتخابات با طعنه نوشت که اینان «گویی به رسالت از جانب خداوند مبعوث گردیده»اند. نویسنده میافزاید: «حکومت عراق اعلام میدارد که نمیتواند اجازه دهد نفوذ های خارجی به عناوین مذهبی در حیات سیاسی عراق رسوخ یابد.» وی بدون اشاره به اشغال عراق توسط انگلیس و اعمال سیاست نماینده عالی انگلیس در این کشور اشغال شده مدعی شد «بدون هیچگونه مداخله انگلیسها بدین اقدام مبادرت ورزیده... احزاب ملی از این اقدام بین هایت خشنود گشتهاند[!]»(۱)

 اعتراض آیات اصفهانی و نایینی به دستگیری آیت الله خالصی

آیات عظام سیدابوالحسن اصفهانی و میرزامحمدحسین نایینی در اعتراض به دستگیری آیت الله شیخ مهدی خالصی امروز نجف را ترک کرده، راهی ایران شدند. غیر از دستگیری آیت الله خالصی و پسران و برادرزادهاش، رؤسای هشت طایفه اطراف فرات نیز دستگیر و تحتالحفظ به حلّه فرستاده شدهاند.(۲)

 اجازه حاکم مازندران برای نوشتن اعتبارنامه رضا خان

پس از این که با زمینهچینی، وزیر جنگ از ساری به عنوان نفر اول برای ورود به مجلس انتخاب شد، امروز امیراکرم حاکم مازندران به او پیشنهاد کرد «چون برحسب قانون انتخابات موعد نوشتن اعتبارنامه نزدیک است و انجمن نظار کسب تکلیف مینماید... اعتبارنامه بندگان حضرت اشرف اعظم روحی فداه» به انجمن داده شود.(۳)

 حاکم جدید تهران

امروز به پیشنهاد مشیرالدوله و حکم احمدشاه، میرزاحسین خان ادیبالسلطنه «به حکومت دارالخلافه طهران» منصوب شد.(۴)

 سوختن روستا های مرزی بانه

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در تهران، در نـام های که امروز به مصدقالسلطنه وزیر امور خارجه نوشت، از آتش زدن سه روستای دِنه، دارو خـان و سیاه کووزا خبر داد؛ و این که بنـا بر گزارش رسیده این کـار توسط قوای ایران صورت گرفته است. این سه روستا در مرز واقع شده و بنا به اظهار لورن در خاك عراق قرار دارند. وی از وزیر امور خارجه خواست صحت و سقم موضوع را به اطلاع او برساند.۵[(۵)](#)

 تعویق انتخابات شاهرود

دکتر حسینقلی خان نامزد قشون برای انتخاب شدن از شاهرود «در یک محظورات سختی دچار و به واسطه شیخ احمد مجتهد [که بیطرف مانده] تصمیم گرفته شد انتخابات به تعویق بیفتد.»[(۶)](#) شیخ احمد مجتهد روحانی صاحب نفوذ شاهرود از نامزد قشون حمایت نمیکرد. تصمیم عقب افتادن انتخابات شاهرود توسط محمدحسین خان آیرم، رئیس قشون شمال، گرفته شد.

 اطاعت حاج حسینقلی از قشون

امیرلشکر جنوب در تلگرام امروز خود به وزیر جنگ از ابراز اطاعت حاج حسینقلی از نزدیکان صولتالدوله سردارعشایر خبر داد. او ابتدا پسرش را به اردوی نظامی فرستاد و خودش هم حاضر به تمکین و انقیاد شد.

محمود آیرم نوشت به او تأمین داده شد؛ و اینک حاج حسینقلی مشغول جمعآوری اموال غارت شده و پس دادن آنها است. دستگیری او در این زمان صلاح نیست. پس از دادن اموال و نیز پس از رسیدن قوای اعزامی به بهبهان میتوان درباره او تصمیم گرفت.[(۷)](#) پیش از این خوانین بختیاری خواستار مقابله با حاج حسینقلی شده بودند. (ر.ك: ۳ تیر)

 پایان یافتن انتخابات غار و فشافویه

با پایان یافتن رأیگیری در منطقه غار و فشافویه از ۶۳۱۳ رأی مأخوذه، مقوامالملك با ۱۷۷۹ رأی نفراول و صاحب کرسی مجلس، شیخ احمد تجریشی با ۱۶۹۸ رأی دوم و سیدرضا فیروزآبادی با ۱۳۰۶ رأی سومین نفر این ناحیه شدند.[(۸)](#)

 آمادگی تهران برای فرود هواپیما های انگلیسی

پس از توافق ایران و انگلیس برای فرود دو هواپیمای نظامی غیرمسلح در تهران، به اداره نظمیه دستور داده شد محل مناسبی برای فرود این دو هواپیما که از بغداد راهی تهران هستند فراهم کند. «نظمیه نیز در اطراف قلعهمرغی سمت امامزاده حسن را برای فرود آمدن ایروپلان اختصاص داده و عد های از محبوسین

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۷-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

۲- همان، ۹-۵۷-۲۷-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۶۳۰ و ۶۳۱. رضا خان اجازه داد اعتبارنامه او تهیه و به انجمن نظار داده شود. بنا بود رضا خان به عنوان نمایش قدرت و تظاهر به داشتن جایگاه مردمی از تعدادی از شهرها به

عنوان نماینده اول انتخاب شود و هنگام گشایش مجلس پنجم از نمایندگی استعفا دهد.

۴- همان، س ۱۳۰۲، پ ۸، ص ۴۱.

۵- همان، پ ۳۰، ص ۶۳. موضوع از طریق وزارت جنگ پیگیری شد و امیرلشکر غرب پاسخ داد: «موقع مناقشه محمود خان حاکم بانه با فرج خان و قادر خان بدون مدخلیت نظامیان [این سه روستا] آتش زده شده است.» نظامیان در اطفاء حریق و آرام کردن طرفین دعوا نقش داشتهاند. (همان، پ ۳۰، ص ۶۰).

۶- همان، پ ۱۷، ص ۶۳۲.

۷- همان، پ ۵۹، ص ۱۰. رضا خان به محمود آیرم یادآور شد اگر اموال غارت شده پس داده شود نیازی به بازداشت حاج حسینقلی نیست. «ولی باید پس از رد کردن غارتیها اقلاً یک صد هزار تومان هم به عنوان جریمه بپردازد.» (همان، پ ۵۹، ص ۹).

۸- همانجا.

نظمیه هم چند روز است مشغول تسطیح آن جا هستند.»(۱)

 رئیس جدید انجمن مرکزی انتخابات

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که ممتازالدوله با اکثریت آرای اعضاء انجمن نظار مرکزی به ریاست این انجمن منصوب شد. این سمت را مشیرالدوله پیش از رسیدن به مقام ریاست وزراء به عهده داشت.(۲)

 مدرس در راه شمال

به نوشته روزنامه ایران آیت الله سیدحسن مدرس همراه معینالتجار بوشهری، مساوات و آقاسیدفاضل راهی گیلان شدهاند. «گفته میشود یکی از علل مسافرت آقایان مطالعه مسئله نفت میباشد.»(۳) طبق مصوبه مجلس، همزمان با اعطای امتیاز نفت شمال به یک کمپانی آمریکایی، امتیاز یکی از ایالات شمال به یک ایرانی داده میشد.

 تبعید سیدمحسن ابوطبیخ

روزنامه اقدام در شماره امروز خود نوشت که سیدمحسن ابوطبیخ از رجال و مشایخ نامی فرات که در آزادیخواهی نیز شهرت دارد، به جرم ضدیت با انگلیسها از بینالنهرین تبعید میشود. وی مخیر است سوریه و مصر را به عنوان محل تبعید خود انتخاب کند.(۴)

 اعلامیه متحصنین تلگراف خانه اصفهان

امروز اعلامی های به امضاء «رعایا و متحصنین تلگراف خانه» اصفهان در شهر منتشر شد؛ حاکی از این که این تحصن پس از ۲۶ روز همچنان ادامه دارد. اعلامیه خطاب به «برادران خود، خاصه صاحب منصبان محترم و نظامیان و رؤسای محترم دوائر دولتی» بود که با اشاره به حکم علما در شکلگیری این تحصن یادآور میشد: «تمام مقصود ما فقط آزادی شیره تریاک است... تمام عقلاء حاضر و علماء اقتصاد تصدیق دارند کنترل شیره تریاک با وضعیات کنونی باعث شکستگی بازار معامله آن و تسلیم نمودن اختیارات در تعیین نرخ آن میشود.» در این اعلامیه هر اقدامی که منافی امنیت و انتظامات باشد محکوم و اقدام مفتشین و مأموران اداره تحدید در ورود بیاجازه به خانه ها و زیر و رو کردن آنها «عمل شنیع» خوانده شده بود.(۵)

 اعلامیه نماینده میلسپو در اصفهان

در پی طولانی شدن تحصن در تلگراف خانه اصفهان، کلنل مک کرمک «نماینده ریاست کل مالیه ایران» امروز در اعلامی های خطاب به متحصنان و همه کسانی که به منع معامله شیره تریاک معترض بودند، نوشت: «محض رفاهیت و آسایش عامه رعایا، شیره تریاک، سهمی زارعین و رعایا به کلی آزاد و از هرگونه تعرض مصون و هیچگونه عوارض مالیاتی به شیره سهمی زارعین تعلق نخواهد گرفت.»(۶)

□ توقیف بسته های دیپلماتیک روسیه

امروز از ارسال پست سیاسی روسیه شوروی در گمرک بندرجز جلوگیری شد. کنسول روس در استرآباد به این اقدام اعتراض کرد و آن را خلاف قوانین بینالمللی دانست.(۷)

(تصویر) آیت الله سیدابوالحسن اصفهانی

(تصویر) اسماعیل ممتازالدوله

۱- همانجا.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۹۷، ص ۲.

۳- همانجا.

۴- روزنامه اقدام، شم ۱۳۶، ص ۳. ابوطبیخ پیش از دستگیری آیت الله محمدمهدی خالصی تبعید شد، اما خبر آن امروز در روزنامه اقدام درج گردید. سیدمحسن ابوطبیخ تنها فرد از مشایخ فرات وسط بود که با امر انتخابات مخالفت ورزید و تن به خواسته ملک فیصل نداد. ابوطبیخ میگفت نمیتواند برخلاف فتوای علما نظری بدهد. هر چند او به فیصل قول داد در این باره (انتخابات) با علما صحبت کرده، نظرشان را تغییر دهد، اما ظاهراً این کار صورت نگرفت و فیصل دست به تبعید ابوطبیخ زد. آیت الله خالصی برای مشایعت وی تظاهراتی در کاظمین راه انداخت و بدین ترتیب صبح چهارم حزیران اجتماعی بزرگ در صحن مطهر کاظمین برپا شد. در این اجتماع شعار هایی علیه حکومت داده شد و میان نیرو های دولتی و مردم درگیری پیش آمد. این حادثه مقدمه دستگیری آیت الله خالصی شد. (www.nikanenc. ir)

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۲۴۱.

۶- همان، پ ۱۶، ص ۲۴۳.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۱۰۳۳۳، آرشیو ۴۰۶ ض ۳ آ آ ۱.

ص: ۱۸۷

 شنبه

۸ تیر ۱۳۰۲

۳۰ ژوئن ۱۹۲۳

۱۵ ذیقعده ۱۳۴۱

 استقبال کارپرداز کربلا از آیات اصفهانی و نایینی

محمدحسن بدیع، کارپرداز ایران در کربلا پس از باخبر شدن از حرکت آیات عظام سیدابوالحسن اصفهانی و میرزامحمدحسین نایینی از نجف (ر.ک: ۷ خرداد) امروز صبح به پیشواز ایشان رفت. او به سه فرسخی کربلا رفت و در طویریج «جناب آقا سیدابوالحسن اصفهانی و آقای نایینی و آقاضیاء عراقی را با اتومبیل قونسولگری وارد کربلا نمود.» او مینویسد: «این اقدام چاکر به جا واقع و موجب امتنان عموم آقایان گردید. در خارج شهر جمعیت زیادی از اهل علم و اعیان و کسبه شهر از ایرانی و عرب برای پذیره و استقبال آمده بودند و آقایان... را با سلام و صلوات و تجلیل و احترام وارد حرم مطهر نمودند.»(۱)

 خشنودی حکومت عراق و انگلیس از مهاجرت روحانیان به ایران

کارپرداز کربلا در گزارش امروز خود به وزارت امور خارجه مینویسد که یکی از مسئولان حکومت کربلا نزد آقایان اصفهانی و نایینی آمده، اظهار داشته «حکومت مخارج شما را تا حدود ایران خواهد داد. آقای نایینی فرمودند بعد از تبادلنظر با سایر آقایان به شما جواب میدهم. معنی پیام حکومت را آقایان این طور تلقی کردند که حکومت از رفتن ایشان راضی است» و اساساً نسبت به این هجرت سیاسی بیاهمیت است.(۲) محمدحسن بدیع در گزارش دیگر خود از ملاقات خود با آیات عظام اصفهانی و نایینی خبر داد. آنان در این دیدار انتظار خود را «راجع به استخلاص جناب حجتالاسلام آقاشیخ مهدی خالصی و دو پسر و برادرزادهاش از طرف جنرال قونسولگری» ایران بیان کردند. چرا که دستگیرشدگان «تمام از اتباع دولت شاهنشاهی ایران هستند.»(۳)

 تعیین نماینده قشون برای مجلس پنجم از زنجان

رضا خان وزیر جنگ در تلگرامی به جهانشاه خان امیرافشار به اطلاع او رساند که «آقاشیخ محمد گروسی برای نمایندگی خمسه در دوره پنجم تقنینیه در نظر گرفته شده» است. وی خواست همه اقدامات برای انتخاب او صورت گیرد؛ «ضمناً از انتخاب بناالدوله جلوگیری نمایید.»(۴)

 نفوذ ب هاییان در مدارس ساری

حاجشیخ حسین ساروی امروز خبر داد که معلمان مدرسه تأیید، از ب هاییان هستند. «یا امر به انحلال یا اخراج معلمین و [یا] امر به تبدیل نمایید.» این تلگرام برای وزیر جنگ فرستاده شد.(۵)

 دستاندازی اشرار ترک به خاک ایران

بنا بر خبری که امیرلشکر شمال غرب میدهد، سارقان عثمانی با تجاوز به خاک ایران در منطقه قطور با مأموران نظامی درگیر شده، یک اسب را مجروح کرده، گریختهاند. «دستور دادهام با متصرف باشقلعه برای جلوگیری از این اتفاقات مذاکرات لازمه به عمل» آید تا از تکرار آن جلوگیری شود.(۶)

 موافقت وزارت داخله با حاکم پیشنهادی قشون

پس از آن که امیرلشکر غرب، امیر امنع را برای حکومت بربرود و جاپلق پیشنهاد کرد و موضوع از طریق وزارت جنگ به وزارت داخله ابلاغ شد، وزارت داخله امروز در نام های که به وزارت جنگ نوشت که «حکم تلگرافی صادر شده است که مشارالیه [امیرامنع] زودتر به محل مأموریت خود عزیمت» کند.(۷) امیرلشکر غرب وجود یک حاکم طرفدار قشون را برای انتخابات مجلس در آن ناحیه ضروری میدید.

 پایان مذاکرات تجاری میان ایران و روسیه

سیدحسن تقیزاده خبر داد که امروز مذاکرات تجاری بین ایران و روسیه خاتمه یافت و آماده امضاء طرفین است. نتیجه این مذاکرات طولانی ۲۱ ماده و دو پروتکل است. وی با ذکر مهمترین مواد آن تأکید کرد: «ایران تنها مملکتی است که به او آزادی تجارت داده شده و آن هم نبود مگر در نتیجه چند ماه زد و خورد هیأت ایرانی و پشتیبانی اولیاء دولت.»(۸) وی در مراسله دیگری به تهران کار خود را تمام یافته دانست و نوشت که تصمیم دارد تا چند روز دیگر راهی برلن شود.(۹)

(تصویر) جهانشاه خان امیرافشار

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶-۵۷-۲۷-۱۳۰۲.

۲- همان، ۱۸-۵۷-۲۷-۱۳۰۲.

۳- همان، ۱۷-۵۷-۲۷-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۱، ص ۹۶. احتمالاً منظور میرزاهادی خان بیانالدوله نماینده زنجان در دوره چهارم قانونگذاری است.

۵- همان، پ ۱۱۱، ص ۲۴. رضا خان پس از استعلام موضوع از حاکم مازندران از ب هایی بودن معلمان مطمئن شد؛ اما نوشت «در صورتی که خلافی از معلمین مشاهده نشده قدغن فرمایید به نحو مقتضی در اسکات حاج شیخ محمدحسین اقدام نمایند.» (همان، پ ۱۱۱، صص ۲۱ و ۲۲).

۶- همان، پ ۳۹، ص ۴۸.

۷- همان، پ ۷۴، ص ۱۲۴.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷۴-۱۵۲-۱۶-۱۳۰۲.

۹- همان، ۲۱۳-۱۵۲-۱۶-۱۳۰۲.

ص: ۱۸۸

 یکشنبه

۹ تیر ۱۳۰۲

۱ ژوئیه ۱۹۲۳

۱۶ ذیقعده ۱۳۴۱

 اعتراض گروهی از اهالی سقز به دخالت قشون در انتخابات

تعدادی از معتمدان شهر سقز در نام های که امروز به مجلس شورای ملی نوشتند از دخالت رئیس قشون سقز در انتخابات مجلس و نیز سلب آزادی شکایت کردند.آنها «صدرالعلمای سقزی» را وکیل موردنظر قشون معرفی کردند.(۱)

 پاسخ متصرف بایزید به مأموران محلی ایران

پس از اعتراض اقبالالسلطنه به متصرف بایزید در اشغال بلاغباشی، حاکم بایزید به او پاسخ داد که «بلاغباشی قطعاً مال ایران نیست [و از] قدیم خاک و جای ترک است.» وی در ادامه نامه با تندی نوشت: «بعضی اشقیاء به داخله حدود ما سوق کرده، مواشی را ضبط [میکنند.] این دفعه هم میخواهید تجاوز کرده، خاک ما را ضبط کنید.» امیرلشکر شمال غرب پس از دریافت این پاسخ به وزیر جنگ نوشت که منتظر حرکت ایلات عثمانی به ییلاق است تا پس از آن سربازان [اشغالگر]پست بلاغباشی را بیرون کند.(۲)

 درخواست از سفارت آمریکا برای ممانعت از فعالیت های تبشیری

در پی اعتراض به فعالیت های مذهبی پزشکان آمریکایی در یکی از محلات جنوبی تهران (ر.ک: ۲۹ خرداد) وزارت امور خارجه در نام های که امروز به سفارت آمریکا فرستاد، خواست به مسئولان این درمانگاه گفته شود که از فعالیت های تبشیری و تبلیغ مسیحیت جلوگیری کنند. وزارت امور خارجه این اقدامات را «مخالف دیانت اسلام» دانست.(۳)

 ادامه تحصن کارمندان مالیه در یزد

تحصن گروهی از اجزاء مالیه یزد که ناشی از دو دستگی در این اداره است، همچنان ادامه دارد. امیرلشکر جنوب با ارسال این خبر خواستار کسب تکلیف از مرکز شد.(۴)

 صدور حکم والی گیلان

احمدشاه امروز میرزاسلیمان خان را رسماً به حکومت گیلان منصوب کرد. این انتصاب به درخواست رسمی رئیسالوزراء

مشیرالدوله انجام شد و حاکم سابق یزد، میرزاسلیمان خان عهده‌دار حکومت گیلان و طوالش شد.(۵)

 حرکت امیرلشکر شمال غرب به قراچهداغ

عبدالله خان طهماسبی به قراچهداغ رفت. وی امروز مسئولان خود را باخبر کرد که طوایف به ییلاق حرکت کرده‌اند و من برای مطالعات وضعیات این طوایف به قراچهداغ حرکت میکنم.(۶)

 حرکت نظامیان به خوزستان

ساعت ۶ صبح امروز یک اردوی نظامی از لشکر جنوب که پیش از این برای حرکت به بهبهان آماده شده بود (ر.ک: ۶ تیر) راهی خاک خوزستان شد.(۷)

 دستاندازی های حاکم کرمان در انتخابات

سردارمعظم خراسانی (تیمورتاش) بر اثر دخالت های خود در امر انتخابات با شکایت انجمن نظار کرمان مواجه شد. این انجمن در نام های که امروز برای مشیرالدوله فرستاد، موضوع را به اطلاع رئیسالوزراء رساند. مشیرالدوله هم دستور به توقف انتخابات کرمان داد. روزنامه کار نوشت وقتی سردارمعظم از این خبر مطلع شد «برآشفت و به انجمن نظار رفته به رئیس انجمن نظار آقای میرزاعبدالحسین مجتهد پرخاش نموده، توهین وارد آورد.» اهانت تیمورتاش موجب اعتراض اهالی و تحصن در تلگراف خانه کرمان شد.(۸)

 درگیری و کشتار در اصفهان

بنا به گزارش امیرلشکر جنوب، امروز از طرف کسانی که در پشتبام تلگراف خانه شهر اصفهان، محل تحصن، سنگر گرفته بودند به طرف مأموران نظامی و انتظامی سنگ پرتاب شد. گویا چند نفر هم قصد حمله به امیرلشکر را داشتند. از این رو وی دستور متفرق کردن متحصنان و دستگیری عوامل اصلی تحصن را میدهد. وی از حادثه بعدی نیز مینویسد که خبر رسید یک گروه پنج - شش هزار نفری از روستاییان لنجان و بلوک جنوب غربی اصفهان که اغلب آنها مسلح بودند به سوی اصفهان حرکت کرده‌اند. جلوگیری نظامیان از حرکت این گروه منجر به تیراندازی میشود که «در نتیجه پنج نفر از مهاجمین مقتول و چهار نفر مجروح و عده آنها به کلی متواری و متفرق میگردد.» امیرلشکر آیرم در این گزارش میگوید که این عده میخواستند نظامیان را خلعسلاح کنند و تمام ادارات دولتی را غارت نمایند؛ و این که هر کدام پنج قران اجرت گرفته بودند.(۹)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۲۴۳. موضوع به وزارت داخله رسید و آن نیز از وزارت جنگ پیگیر قضیه شد.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۰، ص ۶۹. وزارت جنگ در نام های به سفارت ترکیه عثمانی به لحن نامه متصرف بایزید اعتراض کرد و تصرف بلاغباشی را «برخلاف تحدید حدود سنه ۱۳۳۲[ق] و در حکم تجاوز صریح به خاک ایران» دانست. (همان، پ ۵۰، ص ۶۸).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۱۲-۹-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۲۶۶.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸، ص ۴۰. میرزاسلیمان خان میکده فرزند میرزاعلی مستوفی آشتیانی (متخلص به میکده) به سال ۱۲۴۸ش به دنیا آمد. پدرش جزو مستخدمین وزارت لشکر بود. وی مشرب تصوف داشت و از دراویش نعمت اللهی محسوب میشد. میرزاسلیمان خان نیز به تبعیت از پدر این مشرب را پیشه خود ساخت. وی پس از تحصیلات به کار مالیاتی پرداخت. او پیش از انقلاب مشروطیت مستوفی اول و سررشتهدارکل وزارت لشکر بود و بعد داخل وزارت دارایی شد. بعد از مشروطیت به واسطه آشنایی و دوستی با میرزانصر اللهملکالمتکلمین وارد جرگه مشروطهخواهان شد و درهمین راستا اولین جلسات سری پایهگذاران انقلاب مشروطیت که ۵۴ نفر در آن بودند به سال ۱۳۲۲ق در باغ میرزاسلیمان خان میکده در خیابان گمرک تشکیل گردید. وی در دوران سلطنت محمدعلیشاه ریاست انجمن «برادران دروازه قزوین» را بر عهده داشت و به گردآوری مشروطهخواهان و مسلح ساختن و آموزش آنان میپرداخت. به دنبال همین قضیه دستگیر و زندانی شد و حبس او در باغشاه تا چند ماه پس از به توپ بسته شدن مجلس شورای ملی تداوم داشت. پس از آزادی در منطقه قلهک که تحت حفاظت سفارتین روس و انگلیس بود سکنی گزید. با فتح تهران و خلع محمدعلی شاه قاجار وی در کمیسیون عالی که تا زمان افتتاح مجلس جدید اداره امور را بر عهده داشت، به عنوان یکی از ۲۸ عضو کمیسیون بود و چند ماه بعد به معاونت وزارت مالیه منصوب شد. میرزاسلیمان خان در حدود سال ۱۳۲۹ق حاکمیت اراک را داشت و در سال ۱۳۳۳ق معاون وزارت داخله گردید. او در انتخابات دوره سوم مجلس شورای ملی از حوزه انتخابیه نایین به وکالت برگزیده شد و پس از اشغال کشور در ابتدای جنگ جهانی اول به همراه نمایندگان به کرمانشاه، و سپس اسلامبول مهاجرت کرد. وی پس از بازگشت در کابینه سپهدار رشتی وزارت عدلیه را بر عهده گرفت و چند ماهی پس از سرکوب نهضت جنگل، به جای میرزامهدی خان دادور (وثوقالسلطنه) حکمران گیلان گردید. او در ۱۳۰۵ش از طرف رضاشاه به حکمرانی اصفهان و پس از آن به حاکمیت کرمان برگزیده شد و در تیر ۱۳۰۶ به تهران احضار و تا پایان عمر از کلیه امور کنار بود. وی سرانجام در سال ۱۳۱۱ش دیده از جهان فروبست. (علوی، رجال عصر مشروطیت، ص ۱۱۶؛ یوسفدهی، حکمرانان گیلان در عهد...، صص ۲۴۰-۲۳۹). حاکم جدید گیلان روز ۱۵ تیر به طرف محل مأموریت جدید خود حرکت کرد. (FO E ۸۴۳۴/۶۹/۳۴)

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۹، ص ۴۷.

۷- همان، پ ۱۶، ص ۱۷۲۵.

۸- روزنامه کار، شم ۵۱، ص ۱.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۲۳۵ تا ۲۳۸. امیرلشکر جنوب از علت اصلی این حرکت و خواست مردمی که آنها را مسلح یاد میکند اما خون از دماغ کسی نمیریزند، نمینویسد. اما اگر این جمعیت برای حمایت از متحصنان تلگراف خانه و اعتراض به عملکرد اداره مالیه و حکومت نسبت به ممنوعیت داد و ستد شیره تریاک حرکت کرده باشند، نشان از گستره و عمق این موضوع در اصفهان و شهر های اطراف دارد.

 تحصن نانوا های تهران در خانه حاجآقا جمالالدین

امروز گروهی از نانوایان تهران در خانه حاجآقا جمالالدین تحصن کردند. آنها به شیوه برخورد یکی از مسئولان انبار غله دولتی معترض بودند. موضوع به ریاست وزراء کشیده شد و با تشکیل کمیسیونی، نانواها به مراحم دولت امیدوار شده، متفرق گشتند.(۱)

 وصول چهار جعبه طلا به سفارت روسیه

منابع انگلیسی میگویند امروز چهار جعبه روبل طلا از روسیه و از مسیر انزلی به سفارت آن کشور در تهران رسید.(۲)

(تصویر) بایزید

(تصویر) اصفهان، عالیقاپو

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۹۹، ص ۱.
۲- ۸۴۳۴/۶۹/۳۴ FO E.

ص: ۱۹۰

 دوشنبه

۱۰ تیر ۱۳۰۲

۲ ژوئیه ۱۹۲۳

۱۷ ذیقعده ۱۳۴۱(تصویر)

 اعلام حکومت نظامی در اصفهان

امروز با اطلاعیه هایی که از طرف امیرلشکر محمودآقا انصاری حاکم اصفهان، امیرلشکر محمود آیرم رئیس لشکر جنوب و احمدعلی زند رئیس نظمیه شهر صادر شد، در اصفهان حکومت نظامی اعلام گردید. در این اطلاعیه ها علت اصلی این تصمیم بیان نشده، و فقط به ایجاد امنیت و رفاه مردم اصفهان اشاره شده است. اما از اطلاعیه حاکم اصفهان روشن میشود که موضوع به تحصن گروهی از تجار و کشاورزان در تلگراف خانه شهر، اعتصاب و تعطیلی و اعتراضاتی که نسبت به منع تجارت شیره تریاک وجود داشت، باز میگردد. مقررات حکومت نظامی بدین شرح بود: «۱- عبورو مرور در شب از ساعت سه از شب گذشته (ده بعد از ظهر) بدون داشتن جواز به استثناء نظامیان ممنوع است. ۲- تشکیل مجامع بیش از سه چهار نفر غیر از مجامع عبادت و عزاداری و عروسی در هر نقطه به کلی ممنوع است. ۳- حمل اسلحه مطلقاً به غیر نظامیان قدغن [خواهد بود.]»(۱)

 تهاجم به انجمن نظار شیراز و استعفای والی فارس

عصر امروز گروهی که حاکم شیراز آنها را جزو اشرار و سارقان معروف نامید با وارد شدن به محل انجمن نظارت بر انتخابات مجلس با شلیك چند گلوله هوایی و زدن چند تیر دیگر به دیوار، اعضاء انجمن را وادار به فرار میکنند. آنها سپس روی صندوقها بنزین ریخته آتش میزنند. یکی از این افراد شرور که لباسش آغشته به بنزین شده، آتش گرفته بود، در حوض بلدیه خود را خاموش میکند. صارمالدوله میگوید: «در این مدت مأمورین نظمیه و چند نفر نظامی هم که از روز اول مأمور بلدیه کرده بودم حتی کوچکترین اقدامی در جلوگیری از این وقایع نمیکنند. بعد هم که امر به دستگیری مرتکبین مینمایم در جواب میگویند تا از طرف رئیس قشون امر صادر نشود نمیتوانیم اقدامی کنیم.» وی در ادامه تلگرام خود خبر داد که اکنون معتمدان و محترمان شهر در بلدیه جمع شده خواستار دستگیری مرتکبین و مجازات آنان هستند. رضا خان در برابر این تلگرام عکسالعملی نشان نداد. حتی در ذیل تلگرام بعدی حاکم شیراز که نوشت بیاعتنایی نظمیه و قشون در حفاظت از صندوق های رأی به آبروی نظام و وزارت جنگ لطمه میزند، کلمه «ضبط» دیده میشود که حکایت از عدم پیگیری دارد. اکبرمیرزا صارمالدوله حاکم فارس به این نیز بسنده نکرد در تلگرام سوم خود که بیشک متأثر از وقایع امروز بود، در انتقادی شدید از سرتیپ فضل الله زاهدی رئیس قشون فارس که حیثیت حاکم را مخدوش کرده، از سمت خود استعفا کرد.(۲)

□ مقابله به مثل دکتر لقمان

پس از هشداری که شموئل حاییم نامزد یهودیان برای مجلس پنجم، به وزارت داخله داد و از تحرک عوامل دکتر لقمان رقیبش در اصفهان گفت، دکتر لقمان نهورای نیز در نام های که امروز به وزارت داخله نوشت از تحرکات رقیب خود در اصفهان یاد کرد و خواستار جلوگیری از آن شد.(۳)

□ دیدگاه مشاورالممالک درباره آزادی تجارت و ترانزیت واردات

به دنبال خودداری روسیه شوروی از پذیرش آزادی تجارت و ترانزیت واردات در مذاکرات تجاری خود با ایران، وزارت امور خارجه نظر نماینده فوقالعاده خود را در مسکو جویا شد. (ر.ک: ۵ تیر) مشاورالممالک امروز در پاسخ به این درخواست ضمن اشاره به این که تمایلی به دخالت در «این عهدنامه و در هیچ مقاوله و قراردادی» ندارد، نوشت که دولت روسیه تجارت را در دستان خود گرفته و آن را یک سیاست اصولی برای مبارزه با سرمایهداری میداند. ترانزیت کالا نیز امروز به عنوان یک حربه در دستان دولتمردان روس است و رسماً میگویند کالای کشور هایی که ما را به رسمیت نشناختهاند از این خاک حق عبور ندارد. اما قول هایی که به تقیزاده دادهاند ن هایت کاری بود که میتوانستند انجام دهند. وی افزود که خاصیت قرارداد جدید، رفع تضییقات تجارت خانه ونشترک خواهد بود، چرا که امکان رقابت برای بازرگانان ایرانی در خاک روسیه وجود ندارد، و اولین و آخرین مشتری کالاـ های ایرانی دولت روسیه است. دیگر آن که روسها به این قرارداد احتیاج مبرم ندارند، زیرا میتوانند بدون قرارداد هم نیاز های خود را از ایران تأمین کنند. مشاورالممالک تلویحاً در نامه خود گفت که با توجه به موقعیت سیاسی روسیه این قرارداد تجاری که در آستانه امضاء قرار دارد بهتر از هیچ است.(۴)

□ ده روز در بیروت

صاحب منصبان نظامی ایران که برای آموزش راهی فرانسه هستند، به زودی با کشتی به سوی بندر مارسی حرکت میکنند. آنان در طول ده روز اقامت در لبنان که ناخواسته طول کشید از آثار

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۲۴۶ تا ۲۴۸.

۲- همان، پ ۱۱۶، صص ۴۱، ۴۳ و ۴۴.

۳- اسنادی از انتخابات مجلس در...، ص ۴۰۶.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷۳-۱۵۲-۱۶-۱۳۰۲.

باستانی بعلبک، تجهیزات نظامی قشون شرق فرانسه و پایگاه ها و کار خانه های نظامی آنان دیدن کردند. برخی از محصلان ایرانی نیز با هواپیما های نظامی فرانسه «هواپیمایی نمودند.»(۱) سرتیپ امان الله میرزا امروز این اخبار را به وزارت جنگ فرستاد.

 تعدیل اظهارات متصرف بایزید

پس از پاسخ تند حاکم بایزید به مقامات محلی ماکو درباره اشغال ناحیه بلاغباشی (ر.ک: ۹ خرداد) وکیل فرمانده شرق قوای ترکیه، علی سعید، در نام های یادآور شد «پایداری حدود دولت علّیه ایران مثل حدود خودمان اخص آمال ما است... خواهشمندم اطمینان داشته باشید که با یک اسلوبی که رضایت طرفین شود» موضوع حل خواهد شد.(۲)

 مخالفت اقبالالسلطنه با تأسیس شهبندری در ماکو

اقبالالسلطنه حاکم ماکو امروز خبر داد که دولت ترکیه کسی را به عنوان شهبندر ماکو فرستاده، اما با دستوری که به مأموران مرزی داده شد، از ورود او جلوگیری به عمل آمد. او ضمن مخالفت با قبول شهبندری عثمانی در ماکو، تلویحاً نوشت که تأسیس نمایندگی سیاسی روسیه در ماکو هم اشتباه بود.(۳)

 افزایش نیرو های روس در مرز های شمال غربی ایران

به گزارش نایبالحکومه عرب (پلدشت) دولت روسیه شوروی برای تحکیم مرز های جنوبی خود پانزده هزار سرباز آماده اعزام کرده که «مقدمهالجیش آنها به سرحد شاهتختی وارد شده است.» وی ضمن ابراز نگرانی از این حوادث «انتظار وقوع خطر» را حتمی دانست.(۴)

 تحویل سلاح های سنگین قوامالملک

امیرلشکر جنوب خبر داد که قوامالملک امروز «یک توپ صحرایی و یک عثمانی به قشون تسلیم، بیست و شش سوار هم معرفی نموده [است.]» دو عراده دیگر را بنا است امشب تسلیم نماید.(۵)

 ورود یگان نظامی روسها به سرخس کهنه

امروز ۱۲۵ نفر از سربازان روسی وارد سرخس کهنه در مرز ایران شدند. این کار که یک نمایش نظامی بود توسط کارگزار ایران در سرخس به مرکز گزارش شد.(۶)

 نخستین جلسه قزوینی های مقیم مرکز

قزوینی های مقیم مرکز برای اصلاح امور شهر خود انجمن تشکیل دادند که امروز نخستین جلسه آن تشکیل شد. یکی از

اهـداف این تشـکل، الغای حکومت نظامی از این شـهر است. آنها مـدارک و اسـنادی در دست دارنـد که نشان میدهـد برخی «خرابکـاری و عملیـات سـوئی که در قزوین رخ داده به حکـومت نظـامی اسـتناد مییابـد.» این انجمن اسـناد یادشـده را تحـویل مشیرالدوله رئیسالوزراء داده است.(۷)

 تعمیر خیابان های تهران

بـا مطالعـات به عمـل آمـده در بلـدیه تهران اعم از نقشهکشـی و شـناسایی سـنگ هـای کوه هـای اطراف، خیابـان هـای تهران سنگفرش میشود. در ابتـدا میـدان توپ خـانه سـنگفرش خواهـد شـد تـا پس از مشاهـده نتیجه کـار، در سایر خیابانها هم اقـدام شود.(۸)

 در سوگ یک همکار

وزارت امور خارجه امروز به مناسبت فوت احتشام همایون مأمور وزارت امور خارجه و نماینده سیاسی ایران در تفلیس تعطیل بود.(۹)

 یوزپلنگ در سمنان

بنا به گزارش های رسیده از سـمنان جانوری در اطراف شـهر پیـدا شـده که میگویند شبیه یوزپلنگ است. او احشام را میدرد، بدون آن که طعمه خود کند. نظمیه سمنان در حال تعقیب یوزپلنگ است تا با گلوله بزند.(۱۰)

 توزیع متن استفتاء از مراجع تقلید نجف در کرمانشاه

با پخش شدن متن اسـتفتاء از مراجع تقلید بینالنهرین درباره حزب اجتماعیون (ر.ك: ۱۷ خرداد) که رأی به ارتداد و کفر آنها داده بودنـد وحشت و اضـطراب بر اعضای این حزب در کرمانشاه مسـتولی شده است. اسد الله دیهیم کارگزار کرمانشاه ضـمن ارسـال یـک نسـخه از این اعلامـیه احتمال بروز خطر برای افرادی چون میرزاابراهیم خان منشـی کنسولگری روسـیه شوروی را بعید ندانست.(۱۱)

 تشویق تاجر ایرانی مقیم مصر

امروز بنـا بر حکمی که احمـدشاه صـادر کرد عبدالحمیـد بیـک کـازرونی تـاجر ایرانی و رئیس تجـارت خان های در مصـر به معتمدالتجار ملقّب شد.(۱۲)

 اعلامیه جامعه نسوان بینالنهرین

جـامعه نسوان بینـالنهرین در اعلامـی هـای که خطاب به جامعه نسوان تهران فرسـتاد، از مظالم انگلیس در بینالنهرین نوشت که چگونه مردها و پسر های آنان را به قتل رسانـده، خانه ها را آتش زده و باعث سـقط جنین زنها شدهانـد. در این اعلامیه آمده

است که «متأسفانه وسایل مخابره و اطلاع را فاقدیم [پس] در عالم انسانیت از مجمع محترم نسوان طهران خواهشمندیم که صدای ما را به تمام نسوان عالم و محبین نوع بشر منعکس کرده» یاریمان کنند.(۱۳)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۷، ص ۶۱.

۲- همان، پ ۸۱، صص ۱۱۳ و ۱۱۴.

۳- همان، پ ۸۱، ص ۱۰۴. وزارت جنگ نیز در نام های به وزارت امور خارجه خواست با سفارت ترکیه عثمانی وارد مذاکره شود که از فرستادن نماینده به نواحی کوچک مثل ماکو خودداری کند. (همان، پ ۸۱، ص ۱۰۳)

۴- همان، پ ۸۱، ص ۹۲. موضوع به وزارت امور خارجه منعکس شد، اما این تحرکات بیشتر متوجه به تغییر و تبدیل سازمان نظامی روسیه بود.

۵- همان، پ ۱۶، ص ۲۶۲.

۶- همان، پ ۳۳، ص ۶۰. این یگان نظامی پس از دو روز توقف سرخس کهنه را ترک کرد.

۷- روزنامه کار، شم ۵۱، ص ۲.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۳۹۹، ص ۱.

۹- همان، ص ۲.

۱۰- همان، ص ۳.

۱۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۱۶-۴۷-۱۳۰۲

۱۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲،پ ۸، ص ۸۴.

۱۳- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۳۴، ص ۱.

ص: ۱۹۲

. سه شنبه

۱۱ تیر ۱۳۰۲

۳ ژوئیه ۱۹۲۳

۱۸ ذیقعده ۱۳۴۱

 ورود علمای مهاجر به قصرشیرین

حاکم نظامی «قصر» خبر داد که امروز ساعت ۸ صبح نه خودرو که از بغداد حرکت کرده بودند، وارد قصرشیرین شدند. خودروها شامل «هفت نفر از [علمای] عتبات عالیات و بیست و پنج نفر علمای درجه دوم بود.» حسینقلی حاکم نظامی قصر به ملاقات علما رفت. او از آقایان شنید که پس از اعتراض به دستگیری آیت الله خالصی، آیات اصفهانی و نایینی از نجف راهی کربلا میشوند. در کربلا «پس از ورود آقایان زمامداران انگلیس بدون علتی آقایان کربلا را هم قهراً با آقایان نجف از بیراهه یکسره به سرحد ایران روانه میکنند و مانع از ورود [به] بغداد و خانقین میشوند.»(۱)

 اعلان ورود علمای مهاجر به قصرشیرین

آیت اللهزاده مهدی خراسانی، آیت اللهزاده احمد خراسانی و میرزاجواد جواهری در تلگرامی خطاب به سیدمحمد بهبهانی و آقاشیخ عبدالکریم حائری، خبر ورود خود را به قصر اطلاع دادند. «ما به معیت حضرتین آیتین آقای آقاسیدابوالحسن [اصفهانی] و آقای آقامیرزاحسین نایینی و حجج اسلام کربلای معلی... وارد و عازم کرمانشاه هستیم.» آنها در تلگرام بعدی خود جزئیات حرکت خود را چنین شرح دادند: «تا کربلای معلی مختاراً و از آنجا به انضمام آقای شهرستانی و آقاسیدعبدالحسین طباطبایی و آقامیرزاعبدالحسین آیت اللهزاده و آقاسیدحسن طباطبایی تا سرحد مجبوراً از طریق غیرمتعارف؛ و عموم اهالی متألم؛ آقای خالصی با دو آقازاده و نواده از قرار مسموع روانه حجاز کردهاند. سبب آن اصرار بر حرمت انتخاب؛ و آقای فیروزآبادی را هم حکومت الزام به حرکت کرده ولی همراه نمیباشند...»(۲)

 دیدگاه نماینده سیاسی ایران در بغداد

سرکنسولگری ایران در بغداد امروز تحلیل خود را از حوادث اخیر بینالنهرین به وزارت امور خارجه فرستاد. وی با اشاره به این که «سه ربع عراق شیعه هستند، به واسطه اهانتی که به علما شده و خشونتی که حکومت محلی میکند همه مشوش، متأثر، منتظر هستند ببینند دولت [ایران] چگونه جبران این اهانت را که به مذهب اسلام و قوم شیعه شده است نموده و از چه راه به آنها کمک میکنند.» وی با این توضیح که هیچ دولتی به اندازه ایران ذیحق در عراق نیست، راه هایی چون فشار اقتصادی، منع زیارت عتبات و فشار ایلات سرحدی را برای این که دولت عراق را وادار به عقبنشینی کند، مؤثر دانست. وی با اشاره به خواست انگلیس برای قطع نفوذ ایران در بینالنهرین و تشکیل مجلس [فرمایشی]، افزود که انگلیس میخواهد نتایج کنفرانس

لوزان را در عراق به تصویب برساند.(۳)

 روزنامه العراق و مهاجرت روحانیان

روزنـامه العراق چـاپ بینـالنهرین در شـماره امروز خـود اعـتراض علمـای نجـف و کربلا ـ را در دسـتگیری آیت الله خالصـی و انتخابات مجلس را تحت نظارت و اشـغال انگلیس، «مداخله اجانب در امور سیاسی» عراق دانست، و مهاجرت سیاسی ایشان را بـازگشت به وطن یاد کرد. این جریـده نام روحانیان مهاجر را چنین یاد کرد: آیات و آقایان ابوالحسن اصـفهانی، محمدحسـین نـایینی، علی شهرسـتانی، عبدالحسـین حجت طباطبـایی، حسن حجت طباطبایی، عبدالحسـین ابن میرزاتقی شیرازی، میرزاجواد جواهری، (آیت اللهزاده) احمد خراسانی، (آیت اللهزاده) مهدی خراسانی.(۴)

 شکایت بهار از اعمال نفوذ امیرلشکر شرق

بنابر نام های که امروز با قید «فوری و محرمانه» توسط رئیس کابینه وزارت جنگ، فرج الله بهرامی دبیر اعظم، نوشته شد تا به

۱- اسـناد مؤسسه مطالعـات و پژوهش هـای سیاسـی، س ۱۳۰۲، پ ۶۷، ص ۲۹. روایـت دیگری نیز از دسـتگیری آیـت الله خالصـی، اقـدامات مأموران انگلیس در کاظمین و مهاجرت روحانیان عالیرتبه نجف و کربلا به ایران از زبان «نماینـدگان عالی بینالنهرین» وجود دارد: «عده کثیر[ی] از عساکر انگلیسـی خانه و مدرسه حضـرت آیت الله خالصـی را محاصره نمودند ... و دو آقازاده ایشان، حجتالاسـلام آقای آقاشـیخ علی و آقای آقاشـیخ حسن را دستگیر و در بغداد حبس و توقیف نمودند و یک نفر نوه ده ساله حضـرت معظمله آقای آقاشـیخ علینقی را نیز به بغداد برده و توقیف نمودند... [چند روز بعد] خانه حضرت معظمله محاصره بود و شب [دهم] دو فوج دیگر عساکر انگلیس تمام شهر کاظمین علیهماالسلام [= علیهماالسلام] را محاصره نمودند و تمام معابرو مساجد و صحن شریف تحتنظر و محاصره عساکر انگلیس بود و ساعت شش از شب گذشته خانه حضرت آیت الله معظم را شکسـته و داخل شدند و حضـرت معظمله با لباس خواب برای تحقیق قضیه درب خانه آمدند و حضرت معظم له را با همان لباس خواب دستگیر و با اتومبیل به عدن تبعید نمودند. [روز بعد] چهل اتومبیل و چهل طیاره وارد کاظمین شد و عساکر انگلیس به زور سـرنیزه و شـلاق و ته تفنگ مردم را وادار نمودنـد که دکاکین خود را باز کننـد و عده[ای] از اهالی به واسـطه همین قضـیه شـهید و عده کثیر[ی] مجروح شدند و سد دجله را همان روز برداشتند که اطراف شهر کاظمین را آب گرفته و از دخول و خروج مردم از اطراف به شـهر و از شـهر به اطراف جلوگیری شـده و یـک نفر از کاظمین فوری برای اطلاع به آقایان علمای کربلا و نجف حرکت کرد و پس از ورود و اطلاع به آقایان، کلیه از نجف حرکت کردند و به سـمت کربلا و در آنجا بغتتاً عساکر انگلیس وارد و صـحن مطهر حضـرت عباس(ع)، و محاصـره و حضرت آیت الله آقای آقاسیدابوالحسن اصفهانی و حضـرت آیت الله آقای آقامیرزاحسین نائینی و حججِ اسلام آقای آقامیرزاعلی شهرستانی و آقای حاجیمیرزااحمد آیت اللهزاده خراسانی و آقای آقامیرزامهـدی آیت اللهزاده خراسانی و آقای آقاشـیخ جواد صاحب جواهر و آقای آقامیرزاعبدالحسـین آیت اللهزاده شـیرازی و آقای آقاسیدعبدالحسـین طباطبایی حجت و آقای آقاسـیدحسن طباطبایی حجت و بیست و پنـج نفر دیگر از سـایر آقایان علما و حجـج اسـلامیه را با اتومبیل به سـمت بغـداد از طریق غیرمتعارفی حرکـت دادنـد و آقایان را وارد خط آهن کردنـد و در آنجـا یـک شـمند فوقالعـاده حاضـر بـوده فـوری آقایـان را بـه سـمت ایران حرکـت دادنـد.» («مظـالم انگلیس در

بینالنهرین»، صص ۵۵ و ۵۶)

۲- روزنامه ایران، شم ۱۴۰۱، ص ۱.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷۶-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

۴- همان، ۳۱-۵۷-۲۷-۱۳۰۲.

امیرلشکر شرق ارسال گردد، ملکالشعرای بهار که یکی از نامزدان شهر مشهد برای رسیدن به کرسی مجلس شورای ملی است، از اعمال نفوذ امیرلشکر شرق به وزیر جنگ شکایت کرده است. در پی این شکایت وزیر جنگ دستور داد: «به امیرلشکر تذکر داده شود که این موضوع برخلاف انتظار بوده و با ملکالشعراء باید مساعدت کرد و اگر موقع مشهد گذشته باشد در... سبزوار با او مساعدت کامل نمایند.»(۱)

 توجیهات امیرلشکر جنوب درباره حادثه شیراز

پس از تهاجم افراد مسلح به انجمن نظارت بر انتخابات شیراز و آتشزدن صندوقها (ر.ک: ۱۰ خرداد) امیرلشکر جنوب مینویسد که این اعتراضی به دخالت قوامالملک، و همراهی صارمالدوله با او، در انتخابات بوده است. امیرلشکر آیرم مینویسد چون جمعیت بیشمار بود، امکان دستگیری مرتکبین نشد.(۲)

 نمایندگان حاییم و لقمان در کاشان

حاکم کاشان و نطنز امروز به وزارت داخله خبر داد که نمایندگان شموئل حاییم و دکتر لقمان نهورای وارد کاشان شدهاند و هر یک برای نامزد خود تبلیغ میکنند؛ اما «مشغول دسیسه و آنتریک بر ضد کاندید یکدیگر [هم] هستند و در ملأعام به طرف مقابل ناسزا میگویند.» حاکم کاشان مینویسد اقدامات لازم برای ساکت کردن این افراد صورت گرفته است.(۳)

 پایان رأیگیری از یهودیان در سنندج

پس از شمارش آرا توسط انجمن نظارت بر انتخابات کلیمیان در سنندج، شهابالدوله حاکم کردستان اعلام کرد از ۳۱۲ رأی سالم، شموئل حاییم با ۲۲۷ و دکتر لقمان با ۷۰ رأی بیشترین آراء کلیمیان را به خود اختصاص دادهاند.(۴)

 کنسولگری های ایران و روسیه

سیدحسن تقیزاده از وزارت امور خارجه خواست نام شهر هایی که ایران مایل است در خاک روسیه کنسولگری داشته باشد و متقابلاً ـ شهر هایی که روسیه میتواند در خاک ایران کنسولگری تأسیس کند، ارسال کنند تا در قرارداد کنسولی طرفین که همین روزها امضاء میشود گنجانده شود. تقیزاده، از آنجا که این موضوع نیز باید با چانهزنی های سیاسی همراه باشد، افزود: «حداقل [کنسولگری] را نفرمایید که محتاج به مباحثه و مخابرات جدید [با وزارت امور خارجه] شود، بلکه حداکثر را بفرمایید و اینجانب قسمتی از آن را پیشنهاد میکنم و در ضمن مباحثه میتوانیم چند نقطه بیفزاییم. سفارت ایران و قونسول های ما در روسیه خیلی محتاج امضای این قرارداد هستند و حاجت ما به آن بیشتر از احتیاج روسها است.»(۵)

 اعتراض دولت روسیه به بیکار شدن اتباع روس

مشاورالممالک، وزیرمختار ایران در روسیه شوروی، امروز اعتراض آن دولت را نسبت به برکناری اتباع روس ساکن ایران از

کـار هـای خود به اطلاع مقامـات وزارت امور خـارجه رسانـد. به گفته وی روسـها میگوینـد اخراج اتباع روس از کار هایشان ناقض فصل شانزدهم عهدنامه مودت است.(۶) پس از تصویب قانون استخدام در مجلس شورای ملی آن دسته از اتباع خارجی که بدون تصویب مجلس مشغول کار بودند، برکنار و باید به کشور متبوع خود بازمیگشتند.

 پایان انتخابات قم

امروز صـندوق های اخذ آراء در قم شـمارش شد و حاجمیرزاعلیرضا با ۳۱۵۶ رأی از مجموع ۵۸۸۵ رأی اکثریت را به دسـت آورد.(۷)

(تصویر) قصر شیرین

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۱۰۵.

۲- همان، پ ۱۶، ص ۲۷۰. به نظر میرسد دخالت قشون در حادثه دیروز شیراز به قدری آشکار بود که وزیر جنگ مجبور شد برای جلوگیری از اسـتعفای صارمالـدوله و ترمیم روحیه او نظمیه شـیراز را در اختیـار او بگـذارد. «امر داده شـد نظمیه را به آن ایالت جلیله واگذار نمایند که درجلب و اسـتنطاق مرتکبین هر اقدامی که مقتضـی است مسـتقیماً به عمل آورید.» در خبر های آینده خواهیم خواند که عامل اصلی آتش زدن صندوقها رئیس تیپ فارس، فضل الله زاهدی بوده است.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۲۲۵، آرشیو ۱۲۰ ف ۲ب الف ۱.

۴- اسنادی از انتخابات مجلس در...، صص ۴۰۶ و ۴۰۷.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۸۰-۱۵۲-۱۶-۱۳۰۲.

۶- همان، ۵۱-۳۰-۴۳-۱۳۰۲.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۴۰۰، ص ۳.

 چهارشنبه

۱۲ تیر ۱۳۰۲

۴ ژوئیه ۱۹۲۳

۱۹ ذیقعده ۱۳۴۱

 هیجان در میان روحانیان مشهد

امروز پس از آن که میرزامحمد آیت اللهزاده خراسانی تلگرامی از دو برادر مهاجر خود به ایران میرزامهدیآیت اللهزاده و میرزااحمد آیت اللهزاده خراسانی دریافت کرد و آن را به اطلاع روحانیان مشهد رساند، بین علمای این شهر هیجان ایجاد گردید. «آنها در گردهمآیی خود به اصرار تعدادی از علماء ... خواستار برگزاری راهپیمایی شدند. «آقازاده (میرزامحمد آیت اللهزاده) و قائممقامالتولیه کوشیدهاند که آنها را آرام سازند و وادار نمایند که دست به اقدامی نزنند. علماء تلگراف هایی برای کسب اطلاعات بیشتر به نخستوزیر و کرمانشاه مخابره کردهاند.»(۱)

 واکنش سفارت انگلیس به اخراج روحانیان بینالنهرین

سفارت انگلیس در گزارش های امروز خود نوشت که خبر اخراج شیخ مهدی خالصی و دیگر روحانیان از بینالنهرین در حال گسترش و موجب واکنش هایی علیه انگلیس گردیده است. «شاه و مجلس به دنبال آن هستند که پیش از بروز ناآرامی در ایران، علما به عراق بازگردند.»(۲)

 نگرانی از نمایندگی معتمدالتجار

امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم نظامی آذربایجان، خبر از ورود قریبالوقوع معتمدالتجار نماینده دوره چهارم آذربایجان به تبریز داد. وی از رضا خان پرسید که نظرتان «راجع به ایشان چیست؟ احتمال قوی میرود [در] انتخابات دارای اکثریت باشد [البته] چنانچه ایالت بیطرف بماند.»(۳)

 گرمای هوا و تصمیم تازه

با حرکت اردوی نظامی لشکر جنوب به خوزستان، امیرلشکر جنوب امروز اطلاع داد که «به واسطه شدت حرارت هوای بهبهان در این فصل به یاور ناصرقلی خان (رئیس نظامیان بهبهان) دستور داده شد عجالتاً عده را در تسوج که محل ییلاقی و دوازده فرسنگی بهبهان» است، متوقف کند تا از شدت گرما کاسته شود.(۴)

 تحویل اسلحه های آلمانی

سرهنگ اسماعیل خان از برلن خبر داد که همه اسلحه های خریداری شده از آلمان تحویل گرفته شد. پیش از این نیمی از آنها به سوی ایران ارسال گردیده بود، اما نیم دیگر در بند تصمیم «مجمع سفرا»ی دول متفق است. وی نوشت: «رئیس تفتیش متفقین [در معدوم کردن اسلحه ها] به عقیده سابق باقی است. سفارت کبرای لندن از مرحله پرت [است] و نمیتواند کاری صورت بدهد.» وی خواست اقدامات دیپلماتیک از مرکز برای آزادسازی این اسلحه ها ادامه یابد.(۵)

 مشکلات روزافزون ایرانیان ساکن روسیه

کنسول ایران در عشقآباد امروز در نام های به وزارت امور خارجه از فضای امنیتی حاکم بر روسیه نوشت که همه اهالی را اعم از روسی و غیرروسی به زحمت و فشار انداخته است. یکی از این مشکلات کسب اجازه برای مسافرت است. «اخیراً چند نفر اتباع ایرانی از تفلیس و بادکوبه عازم مشهد بودند. بعد از این که بیست روز آنان را به وعده امروز و فردا معطل کردند، بالاخره از دادن اجازه امتناع و اظهار داشتند که باید از محلی که تذکره تحصیل کردهاند اجازه صادر نمایند. بیچاره ها آنچه مخارج همراه داشتند، مصرف نموده با وضع بسیار ناگوار بسر میبرند... خصوصاً بعد از یادداشت معروف انگلستان [اولتیماتوم برای خروج مأموران سیاسی روسیه از ایران و افغانستان] این فشار و سختگیری یک بر دَه گشته، بسیاری تجار و کسبه ایرانی که کار های فوری با ایران دارند سرگردان و بیتکلیف ماندهاند.»(۶)

 توصیه وزارت امور خارجه به تقیزاده

مصدقالسلطنه وزیر امور خارجه در تلگرام رمزی که امروز به سیدحسن تقیزاده فرستاد او را به صبر و تحمل بیشتر فراخواند. تقیزاده ابراز میکرد که قرارداد تجاری در آستانه امضاء دولتین ایران و روس است و کار را تمام شده تلقی میکرد. (ر.ک: ۸ تیر) وزیر امور خارجه به او یادآور شد «دولت هم باید در اینجا با تجار شور کند... عجله در حرکت طرف برلن مقتضی نیست... با دولت در توقف همراهی فرمایید تا انشاء الله نتیجه مطلوبه حاصل شود.» در این تلگراف از تقیزاده خواسته شد از امضاء قرارداد خودداری کند تا فهرست کالا هایی که شامل ترانزیت واردات میشود کامل گردد.

سئوال دیگر دولت ایران درباره مدت این عهدنامه تجاری بود که از تقیزاده خواست آن را روشن کند.(۷)

۱- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۴۹۷.

۲- ۸۴۳۴/۶۹/۳۴ FO E

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲،، پ ۷۸، ص ۱۵۸. سال گذشته معتمدالتجار و آیت الله سیدحسن مدرس نمایندگان آذربایجان و تهران، رضا خان را تا مرز استعفا بردند؛ طبیعی بود که وزیر جنگ نسبت به این دو نماینده نظر منفی داشته باشد. از این رو به حاکم آذربایجان نوشت: «در ظاهر خود را بیطرف معرفی نمایید ولی باطناً به انتخاب این قبیل اشخاص به هیچوجه مایل نیستم.» گفتنی است که پیش از این محمدحسن میرزا ولیعهد نیز سفارش معتمدالتجار را به مسئولان آذربایجان کرده بود.

۴- همان، پ ۱۶، ص ۱۷۲۶. وزیر جنگ که لشکر جنوب را تحت فشار گذاشته بود تا طلسم ورود نظامیان به خوزستان شکسته شود، و نیز امیرمجاهد را به واسطه پیشنهاد تعویق حرکت نظامیان به واسطه شدت گرما توبیخ و تهدید کرده اینک به

محمود آیرم مینویسد: «راجع به اعزام قسمت عربستان هم لازم است خودداری نمایید تا باد خنک بوزد.» یوسف خان بختیاری (امیرمجاهد) آماده بود که ابتدای ماه ذیحجه همراه قشون نظامی حرکت کند. به او نیز دستور داده شد «تا موقع وزش باد خنک از حرکت به طرف عربستان خودداری» نماید.

۵- همان، پ ۵۷، ص ۲۰.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۹-۵۱-۱۶-۱۳۰۲.

۷- همان، ۱۷۸-۱۵۲-۱۶-۱۳۰۲.

 ضبط اموال سپهسالار در استرآباد

در پی حکم دولت به ضبط اموال سپهسالار به دلیل بدهی های فراوان او و مالیات های عقب افتادهاش «سه دانگ قریه امیرآباد را که خریداری سپهسالار است و در نیم فرسخی شمالی واقع است و سالی یکصد و پنجاه هزار تومان عایدی دارد توقیف نمودهاند.» این اقدام پس از دستور وزارت مالیه به اداره مالیه استرآباد صورت گرفت.(۱)

 هشدار نسبت به انتشار روزنامه پیام

احمد خان آیرم، آجودان تیپ شمال، در تلگرامی که امروز به وزارت جنگ فرستاد، از انتشار قریبالوقوع روزنامه پیام در گیلان ابراز نگرانی کرد و نوشت: «مستدعی است امر به جلوگیری فرمایید.»(۲)

 حاکم جدید یزد

سدیدالملک به عنوان حاکم جدید یزد انتخاب شد و حکم او به امضاء مشیرالدوله رئیسالوزراء رسید.(۳)

 ستاندن سیم های تلگراف از انگلیس

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر از بازپسگیری سیم های تلگراف سیستان و عبادان [آبادان] داد. «سیم های مزبور که با میله های آهن و سایر لوازم و دستگاه آن است، از جنگ بینالمللی در دست مأمورین دولت انگلیس بوده» است.(۴)

 جشن استقلال آمریکا

امروز جشنی در سفارت ییلاقی آمریکا در قلهک به مناسبت استقلال این کشور برپا شد که مشیرالدوله رئیسالوزراء و اعضای هیأت دولت در آن شرکت داشتند.(۵)

(تصویر) آیت الله محمدمهدی خالصی

(تصویر) یزد

۱- مقصودلو، مخابرات استرآباد، ج ۲، ص ۸۶۹.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۷، ص ۳۹. وزارت جنگ موضوع را به وزارت معارف و اوقاف اطلاع میدهد و میخواهد دستور تلگرافی برای جلوگیری از انتشار آن صادر شود. روزنامه پیام در رشت به مدیریت و صاحب امتیازی ابراهیم فخرایی در ۱۳۰۱ش تأسیس و به طور هفتگی در چهار صفحه منتشر میشد. اولین شماره این روزنامه با چاپ سربی و در چاپ خانه عروهالوثقی در رشت چاپ و در ۱۹ فروردین ۱۳۰۱ منتشر گردید. پیام روزنام های ادبی،

اجتماعی و سیاسی بود؛ درباره هدف و مسلک آن چنین نوشتهاند: «اهمیت وقت؛ اقتضای زمان و مکان و موقعیت کنونی جامعه، فقر و فلاکت عمومی و هزاران علل و اسباب دیگر ایجاب میکند که از نقطهنظر حفظ شئون اجتماعی و بیداری توده، زحمتکشان بیسر و سامان و دفاع از حقوق مشروعه یک مشت بینوایانی که با زور بازو و عرق پیشانی آنان تعیش و کامرانی معدودی مفتخواران و غارتگران را فراهم ساخته است با حربه قلم و در معرکه کارزار گیتی وارد گردیم...» (صدرهاشمی، محمد، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۲، صص ۸۳-۸۲). با این توضیح به نظر میرسد جریده پیام در حال انتشار مجدد، پس از یک وقفه بوده است.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۴۰۰، ص ۲.

۴- همانجا.

۵- همان، شم ۱۴۰۱، ص ۲. آمریکا در چهارم ژوئیه ۱۷۷۶ از پادشاهی بریتانیا مستقل شد. این روز در آمریکا یکی از اعیاد آن کشور و تعطیل است.

 پنجشنبه

۱۳ تیر ۱۳۰۲

۵ ژوئیه ۱۹۲۳

۲۰ ذیقعده ۱۳۴۱

 گردهمآیی روحانیان تهران در مسجد سلطانی

امروز روحانیان تهران در مسجد شاه گردهم آمدند و برای مقابله با اقدام انگلیس نسبت به اخراج مراجع تقلید و علماء از عراق و تبعید آیت الله خالصی رایزنی کردند. آنها قرار گذاشتند ترتیب بازگشت و پذیرش محترمانه روحانیان به عراق فراهم شود؛ بازارها در روز هایی که بعداً اعلام میشود تعطیل گردند؛ و کالا های انگلیسی تحریم شود. به نوشته همین منبع، عصر امروز مشیرالدوله، رئیسالوزراء، به دیدار علما رفت و ضمن آرام کردن ایشان، اطمینان داد که با وزیرمختار انگلیس گفت و گو کرده در صدد یافتن راهحل مناسب برآید.(۱)

 بازی با افکار عمومی در روزنامه های عراق

روزنامه اوقات بغدادیه در شماره امروز خود تحت عنوان «ماذا تریدون» (چه میخواهید) با حمله به روحانیان مهاجر که در اعتراض به دستگیری آیت الله خالصی قصد هجرت از عراق کردند، خطاب به اعراب مینویسد: «شما میخواهید به ایرانیها خدمت کنید؟ در صورتی که ما دیروز آنها را از مملکت خودمان بیرون کردیم... [آیا] میل دارید که مجدداً شالوده ایوان کسرا در کنار دجله گذاشته شود... یا میخواهید که ترکها به عراق مراجعت نمایند و این مملکت مانند کوه آتشفشان شده، هست و نیست مردم را بسوزاند؟»(۲)

 تثبیت نمایندگی تدین از بیرجند

پس از این که وزارت جنگ تصمیم گرفت تدین از شهر بیرجند راهی مجلس شورای ملی شود، موضوع به حاکم قدرتمند منطقه ابراهیم خان شوکتالملک ابلاغ شد و «امیرشوکتالملک تصویب و عرض مینماید قولی که حضور مبارک [امیرلشکر شرق] داده، اوامر حضرت اشرف را مطیع هستم.»(۳)

 درخواست وزارت جنگ برای تلاش های بیشتر سیاسی وزارت امور خارجه

پس از اطلاعاتی که دیروز سرهنگ اسماعیل خان از برلن فرستاد، وزارت جنگ امروز از وزارت امور خارجه خواست از آن جا که «متفقین کما فیالسابق از حمل بقیه اسلحه خریداری دولت ایران از آلمان ممانعت» میکنند و سفیر ایران در پاریس اقدام

مثبتی برای قبولاندن این موضوع به شورای سفیران دول متفق نمیکند، «متمنی است قدغن فرمایید امر اکید در تهیه وسایل حمل اسلحه مزبور به سفارت ایران در لندن و پاریس صادر نموده و مستقیماً هم به سفارتین انگلیس و فرانسه مقیم طهران شرح لازم» نوشته شود.(۴)

 مکاتبه وزارت جنگ با سفارت خانه های انگلیس و فرانسه

وزارت جنگ به درخواست خود از وزارت امور خارجه، درباره تلاش برای رفع مانع از انتقال باقیمانده اسلحه های ایران از آلمان بسنده نکرد و امروز دو نامه جداگانه به سفارت خانه های انگلیس و فرانسه نوشت و توضیحات پیشین را بار دیگر تکرار کرد؛ این که این اسلحه ها قبل از شروع جنگ جهانی خریداری شده و شورای سفرای دول متفق حمل آن به ایران را پیشتر تصدیق کردهاند. در این نامه ها با پیش کشیدن موضوع روابط حسن ه با این دولتها خواسته شده از حمل اسلحه ها به ایران جلوگیری نشود.(۵)

 دیدگاه های نشریه الاستقلال به وقایع بحرین

جریده الاستقلال چاپ بغداد از قول خبرنگار ویژه خود از کویت در شماره امروز مقاله بلندی با عنوان «اخبار بحرین» درج کرد. در ابتدا با ذکر وقایع رخ داده در طول ماه رمضان، درگیری های خونین بین اعراب و ایرانیان، دخالت انگلیس و در ن هایت تغییر حاکم و نشاندن پسر شیخ عیسی به جای او چنین نتیجهگیری کرد که این فتنه زیر سر ایرانیها بوده است. مقاله با آوردن این جمله که «همیشه مأمورین انگلیس عدم میل و رغبت خود را در اشغال بحرین اظهار میکردند[!]» نوشت: «ما طلوع عصر جدیدی از برای بحرین در دست شیخ حمد [پسر شیخ عیسی] و برادر او آرزو میکنیم.»(۶)

 درخواست میلسپو از رضا خان برای گرفتن مالیات از خوانین ماکو

میلسپو، رئیس مالیه ایران، در نام های که امروز به رضا خان وزیر جنگ نوشت از قول «جونس»، پیشکار مالیه آذربایجان، با تمجید از اقدامات امیرلشکر شمال غرب در بازپسگیری روستاها از شاهسونها [و سپردن آن به اداره مالیه]، نوشت اکنون زمان اعمال فشار برای جمعآوری مالیات از خوانین ماکو است.(۷)

 استرداد ابیش خان و تقاضای روسیه

ابیش خان موفق شد از مقابل نیرو های لشکر شمال غرب بگریزد و به روسیه برود، امّا در آن جا دستگیر شد. وزارت امور خارجه ایران در مکاتبه با سفارت روسیه شوروی مبنی بر

۱- FO E ۸۴۳۴/۶۹/۳۴

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۷-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۱۶۷.

۴- همان، پ ۵۶، ص ۴۱.

۵- همان، پ ۵۷، صص ۲۱ و ۲۲.

۶- همان، ۱۴۴ تا ۱۴۱-۴۱-۵۱-۱۳۰۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۱، ص ۵۱. وزیر جنگ به میلسپو پاسخ داد که کمیسیونی از نمایندگان لشکر، مالیه و خوانین مشغول برآورد مالیات عقب افتاده چندین ساله ماکو هستند. (همان، پ ۸۱، ص ۴۹)

استرداد ابیش خان این پاسخ را دریافت کرد: «تسلیم این شخص منوط بر این است که یکی از فراریان روسیه را متقابلاً تسلیم مأمورین روس نمایند.» این پاسخ امروز از وزارت امور خارجه به وزارت جنگ فرستاده شد.(۱)

 گزارشی دیگر از مداخلات روسیه در گمیشتپه

کارگزاری استرآباد در گزارشی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد، از وعده هایی که کنسول روس هنگام حضورش در گمیشتپه و میان ترکمنها به آنان داده، خبر داد. در این گزارش محرمانه آمده است که رساندن اسلحه به ترکمنها از طرف روسیه بلامانع است. دیگر آن که به ترکمنها توصیه کرده با ترفند هایی، هر چه بیشتر به خدمت قشون درآیند تا در موقع مقتضی از درون نظامیان، شورش های ترکمنها را حمایت کنند.(۲)

 پیشنهاد آیرم برای حکومت مؤیدالدوله در استرآباد

محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، امروز به رضا خان پیشنهاد کرد مؤیدالدوله به واسطه نشان دادن وفاداری خود، میتواند حکومت استرآباد را به عهده بگیرد.(۳)

 حاکم جدید خوار و ورامین

پس از احضار حاکم سابق خوار و ورامین به تهران، که به دنبال شکایت اهالی از وی انجام شد، مدیرالملك به سمت حاکم جدید انتخاب گردید.(۴)

 مقال های از نهضت اسلامی خوزستان

«نهضت اسلامی خوزستان» که موضعی سخت در برابر شیخ خزعل و همپیمانان انگلیسی او دارد، امروز در مقال های که با عنوان «خوزستان از ایران مجزی شد» برای وزیر جنگ فرستاد، از او خواست آن را به جراید مختلف بدهد تا چاپ شود. در بخشی از این نامه بلند آمده است که شیخ خزعل مدعی است دوازده سال است خوزستان از ایران جدا شده است. وی از طریق بصره سلاح به محمره (خرمشهر) حمل میکند. نهضت اسلامی خوزستان با انتقاد از دولت نوشت: «این چه دولتی است که در همچه ایالتی... نه حکومت دارد، نه کارگزار دارد، نه مالیه دارد، نه امنیه دارد، نه عدلیه دارد... نه قشون دارد... نه جاسوس دارد...»(۵) این نهضت، پیش از این "نهضت اسلامی عربستان" امضاء میکرد.

 بازگشت برناردی به مشهد

«ژوزف برناردی»، مدیر مفتش اداره مالیات مستقیم، امروز به مشهد بازگشت. او به تهران رفته بود تا نظر میلسپو را در گرفتن یك سِمَت دولتی جلب کند، امّا وی دست خالی آمد. برناردی یك مؤسسه فرانسوی به نام «شرکت خاور» را در مشهد اداره میکند که کالا های گوناگون وارد، و فرش صادر مینماید.(۶)

(تصویر) شیخ حمد بن عیسی

(تصویر) شیخ خزعل

۱- همان، پ ۸۸، ص ۹۰. وزارت جنگ نیز از وزارت امور خارجه پرسید: «معین نمایند منظور از فراری روسیه کیست و چه شخصی باید در مقابل ابیش خان به روسیه تسلیم شود؟» (همان، پ ۸۸، ص ۸۹)

۲- همان، پ ۳۳، صص ۲۰ و ۲۱؛ اسناد وزارت امور خارجه، ۵۶-۱۴-۴۹-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۳، ص ۳۹.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۴۰۱، ص ۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۸، صص ۸۸ تا ۹۱. در مُهری که پای این نامه بلند خورده سال تأسیس نهضت اسلامی خوزستان ۱۳۴۰[ق] درج شده است.

۶- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۴۹۸.

ص: ۱۹۸

 جمعه

۱۴ تیر ۱۳۰۲

۶ ژوئیه ۱۹۲۳

۲۱ ذیقعده ۱۳۴۱

 گزارش منابع انگلیس از اقدامات روحانیان تهران

امروز بار دیگر علمای تهران گرد هم آمده و تصمیم گرفتند نمایند های به کرمانشاه اعزام نمایند تا وی اوضاع دقیق را از زبان علمای عراق شنیده و خواسته های آنها را دریابد. همچنین تصمیم گرفته شد اگر راهحل مناسبی فراهم نشد، علیه انگلیس جهاد اعلام شود. سفارت انگلیس مینویسد: «علماء قشون را تهییج کردهاند که در صورت بروز جنگ از دستورات آنها اطاعت کنند. تبلیغات ضدانگلیسی شهر را فراگرفته است. شاه و رئیسالوزراء تمام تلاش خود را دارند میکنند تا علماء دست کم تا زمانی که مذاکرات در جریان است دست به اقدامی نزنند و علمای عراق نیز در کرمانشاه بمانند. سفارت روس هم برای دستیابی به اهداف خود به موج ضدانگلیس دامن میزند. تمام روزنامه ها حاوی مطالب ضدانگلیسی هستند» این گزارش میافزاید: «مجمع علماء تهران به شهر های واقع در مسیر قصرشیرین، قزوین و تهران تلگرام زده و از مردم خواسته است به طرفداری از مجتهدین عراق تظاهرات کنند.»(۱)

 تبعید آیت الله خالصی و همراهان به حجاز

کنسول ایران در بصره در گزارش امروز خود به وزارت امور خارجه نوشت که «آقا شیخ مهدی خالصی و پسران و اقوام او شیخ ابوطبخ و چند نفر دیگر» را پنهانی از طریق راهآهن وارد بصره کردند و دو هفته در قصر عبدالوهاب پاشای قرطاس که بر شطالعرب مشرف است تحتالحفظ توقیف بودند. «چند روز قبل آنها را به جهاز دریایی و جنگی انگلیس به طرف حجاز روانه و تبعید نمودند؛ به فکر این که در آن جا دیگر نفوذی نخواهد داشت. و این واقعه بر ایرانیان و عرب های شیعه ساکنین بصره و ملحقاتش تأثیر بسیاری نموده است.»(۲)

 گزارشی از تربت پس از زلزله

دکتر راین، نماینده وزیر امور خارجه، پس از دیدار از تربت و اطراف آن، امروز گزارش خود را به مصدقالسلطنه داد. وی نوشت که خود شهر تربت آسیب ندیده، ولی در اطراف آن پنج روستا کاملاً ویران شده و شانزده روستا هم نیمه خراب است. وی درباره برآورد خسارات و تلفات بر اساس تحقیقات محلی، و گفت و گو با اهالی و مسئولان دولتی، یادآور شد شمار قربانیان بیش از ۹۶۰ نفر است و ارقام ذکر شده قبلی اغراقآمیز است. خسارات هم بالغ بر یکصد هزار تومان برآورد میشود. اما پرداخت ۶۰ الی ۷۰ هزار تومان برای کمک به اهالی کفایت میکند. این برآورد از آن جهت است که کشته شدن همه اعضای

یـک خـانه آن را از سـاختن دوباره بینیاز میکنـد. وی افزود پرداخت ۲۰ تومـان برای ساختن یک خانه روسـتایی و چنـد تومان اضافی برای خرید یک گاو و الاغ کفایت میکند. وی در ادامه این گزارش از توزیع پنج هزار دلاری که صـلیب سـرخ آمریکا به زلزله زدگان اختصاص داده بود خبر داد. توزیعکننده این وجه دکتر لیچ رارد، نماینده وزیرمختار آمریکا بود، که فارسـی به راحـتی میخوانـد، مینویسـد و حرف میزنـد. «نظر بـه این که مجلس شـورای ملی پنجـاه هزار تومـان برای مساعـدت به اهـالی و ساختمـان نقـاط مخروبه اعتبـار داده است، به علاـوه از منـابع دیگری وجوهی جمعآوری شـده است، به نظر این جانب صـلاح دولت ایران نیست که از ممالـک مختلفه تقاضـای مساعـدت و همراهی نمایـد» چرا که مجموع این مبـالغ کفـایت از بازسـازی نقاط مخروبه میکند.(۳)

 شمار نظامیان انگلیس در خاک ایران

به گزارش کارگزاری بندرعباس، نیرو های نظامی انگلیس که در جنوب ایران پخش هسـتند، اعم از انگلیسـی و هندی وابسـته به «فوج سوم از ۱۵ پنجاب» هسـتند که ریاست آنها با کلنل اسکارت است. در چابهار ۵۰ نفر نظامی، ۱۵ نفر هندی، در مسقط ۵۰ نفر نظامی، در جاسک ۵۰ تن نظامی و ۱۵ نفر هندی، در بندرعباس ۴۰ نفر نظامی و ۶۰ نفر هندی، در جزیره هنگام ۲۰ نفر نظامی و ۱۵ نفر هندی، در بحرین ۵۰ نفر نظامی، در بوشهر ۵۰۰ نفر نظامی مسـتقر شدند. تعداد نظامیان در مجموع ۷۶۰ نفر و تعداد هندی هایی که در خدمت نظامیان هستند، به غیر از بوشهر ۱۰۵ نفر است.(۴)

 تعیین حقوق برای شیوخ بحرین

پس از تحولاـت خونین بحرین، در نظـام اداری این جزیره تغییراتی پدیـد آمـده است. کنسولگری انگلیس تمـام درآمـد هـای حکومـتی را از مالیـات و گمرک، تحت اختیـار خـود گرفته و برای شـیوخ آنجـا حقـوق تعیین کرده است. آنهـا این حقـوق را ماهیانه از «بانک شـرقی» دریافت میکنند: «شـیخ عیسـیبنعلی شیخ مخلوع ماهانه چهار هزار روپیه، شیخ محمدبنعیسی شیخ حالیه ماهانه شش هزار روپیه، شیخ عبد الله بنعیسی ماهانه دو هزار روپیه، کلیه آل خلیفه که خانواده شیخ عیسی باشند ماهانه سه هزار روپیه.»(۵)

گزارش هـای دیگر حـاکی است که جانشـینی شـیخ حمـد به جـای پـدر با تهدیـد و ارعاب انگلیس عملی میشود. انگلیس این خانواده را تهدید به خلع حکومت کرد و شـیخ حمد که فرد جبونی است حاضـر شد جای پدر بنشـیند. انگلیس به مناسبت این تغییر ۶۱ تیر توپ هم از کشتی جنگی خود شـلیک کرده، دیگر زعمای اعراب را تهدید میکند که اگر جانشـینی شـیخ حمد را نپذیرند، املاک و دارایی آنها ضبط خواهد شد.(۶)

 ادامه اعتراض انگلیس به ایران برای امتیاز کشتیرانی در دریاچه ارومیه

سر پرسـی لورن وزیرمختار انگلیس در نام های که امروز به مصدقالسـلطنه وزیر امور خارجه نوشت، تذکر های پیشـین خود را درباره تضـییع حقوق اتباع انگلیس در امتیاز کشتیرانی دریاچه ارومیه تکرار کرد. وی با توجه به تجدید کنترات «ترسکینسکی» یـادآور شـد تـا وقتی که به ادعـای آقایـان بوداغیـانس و استیونس رسـیدگی و تسویه نشود، کشتیرانی در دریاچه ارومیه نقض

مستقیم حقوق اشخاص یاد شده است. «هرگاه تأخیر در اعطای مطالبات حقه به مستر استیونس امتداد یابد، لاعلاج تأثیر فوقالعاده تأسفآور [و] غیرمساعدی [بر] تجار انگلیسی در لندن خواهد نمود.»(۷)

۱- FO E ۸۴۳۴/۶۹/۳۴

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۹-۱۹-۲۷-۱۳۰۲.

۳- همان، ۱۴۵ تا ۱۴۳ - ۳۰۱-۱۳۰۲.

۴- همان، ۱۰۷-۲۲-۴۰-۱۳۰۲.

۵- همان، ۵۳-۴-۵۱-۱۳۰۲.

۶- همان، ۱۲۷-۴-۵۱-۱۳۰۲.

۷- همان، ۶۸ و ۶۷-۱۱-۳۹-۱۳۰۲. اولین امتیاز کشتیرانی در دریاچه ارومیه را میتوان به ملک قاسممیرزا، پسر فتحعلیشاه قاجار منتسب دانست که این حق انحصاری را به عنوان تیول خود از محمدشاه دریافت کرده بود. این حق انحصاری پس از او به امامقلیمیرزا (پسر ملک قاسممیرزا) رسید اما نه به عنوان تیول بلکه در نظر دولت مرکزی امامقلیمیرزا یک مستأجر تلقی میشد. این امتیاز همچنان در اختیار امامقلیمیرزا بود و حتی کوشش های کمپانی راه روسیه در سال ۱۳۲۴ق برای به دست آوردن امتیاز کشتیرانی در دریاچه ارومیه بینتیجه بود. با وقوع انقلاب مشروطه و وقایع بعد از آن و در نتیجه استبداد صغیر و نفوذ روسها در آذربایجان و حمایتشان از صمد خان شجاعالدوله به عنوان والی آذربایجان، امامقلیمیرزا مجبور شد برای مدت ده سال، شش کشتی از مجموع شناور های خود را به بارون جبرئیل بوداغیانس (ارمنی ایرانیالاصل تبعه روسیه) به اجاره واگذارد. اگر چه این واگذاری برخلاف رویه قانونی دولت مرکزی ایران بود، اما روسها همین اندازه را هم قبول نداشته رضایت نمیدادند. با شروع جنگ اول جهانی و آغاز مخاصمه بین روسیه و عثمانی تمام شناور های موجود در دریاچه ارومیه به تصرف قشون روسیه درآمد. تا اینکه با انقلاب ۱۹۱۷ روسیه و نیز امضای معاهده صلح بین طرف های جنگ وقتی قرار شد روسها نیرو های خود را از ایران خارج کنند؛ و تمام تأسیسات ساحلی و کشتیها در ازای بدهی های هنگفت روسها به کمپانی راهآهن واگذار شد و از این پس کشتی های امامقلیمیرزا و بوداغیانس از یک طرف و کمپانی راهآهن از طرف دیگر هر یک خط کشتیرانی مستقلی در اختیار داشتند و این در حالی بود که تعدادی کشتی نیز در اختیار دولت مرکزی ایران قرار داشت. در پی انقلاب ضدسرمایهداری ۱۹۱۷ روسیه، بوداغیانس نیز چون دیگر سرمایهداران روسی که موقعیت خود را متزلزل میدید سعی کرد با شرکای اروپایی سرمایه خود را حفظ کند به خصوص که در این زمان (۱۹۱۹م/۱۳۳۷ق) با درگذشت امامقلیمیرزا دیگر حامی قدرتمندی برای بوداغیانس وجود نداشت. از این رو بوداغیانس به ه. ف. استیونس انگلیسی پیشنهاد مشارکت در کشتیرانی داد. کمپانی استیونس و پسران پیشنهاد بوداغیانس را پذیرفت و با انعقاد قراردادی در ژانویه ۱۹۲۰/ربیعالثانی ۱۳۳۸ امتیاز حق کشتیرانی در محدوده منافع بریتانیا قرار گرفت؛ چرا که بریتانیا در قرارداد های به عمل آمده، مداخله خود را به نفع مأمورانش پیشبینی کرده بود. با انعقاد این قرارداد محمدحسن میرزا که در نبود احمدشاه در تهران به سر میبرد، در حمایت از حق امتیاز ورثه امامقلیمیرزا دستور توقیف شناور های بوداغیانس - استیونس را صادر کرد که البته اعتراض نماینده سیاسی بریتانیا را برانگیخت. توقیف شناورها تا ۲۴ مرداد ۱۳۰۰ ادامه داشت و در زمان ریاستالوزرایی قوامالسلطنه توسط هیأت دولت رفع شد؛ اما این تصمیم در پی واکنش های لندن و روسیه در واگذاری امتیاز نفت شمال به آمریکا لغو و دستور توقیف شناورها دوباره صادر شد. با روی کار آمدن دولت مستوفیالممالک مسئله توقیف شناورها با طرح

پیشنهاد خرید آنها از بوداغیانس - استیونس مطرح گردید که در این مسئله البته حمایت بریتانیا از بوداغیانس - استیونس بیتأثیر نبود. این طرح در دولت مشیرالدوله (جوزا - میزان ۱۳۰۲) پیگیری شد و در ن هایت در ۱۵ اسفند ۱۳۰۲ و در آستانه کوشش های سردارسپه برای تغییر سلطنت به جمهوری قراردادی به امضاء رسید که بر اساس آن دولت میبایست به مبلغ ۳۲۰ هزار تومان کشتی های دریاچه ارومیه را از مدعیان (بوداغیانس - استیونس) خریداری کند. این مبلغ پس از مخالفتها و موافقت های فراوان سرانجام در ۲۸ بهمن ۱۳۰۳ به مدعیان پرداخت شد هر چند که حقوق ورثه امامقلیمیرزا نادیده انگاشته شد. (کاظم بیگی، دریاچه شاهی و قدرت های بزرگ...، صفحات متعدد).

 توقف انتخابات در شیراز و کرمان

در پی حادثه های که توسط چند تن شرور در بلدیه شیراز پیش آمد و صندوق رأی به آتش کشیده شد، طبق دستور مشیرالدوله، رئیسالوزراء، انتخابات شیراز متوقف شد تا مفتشی برای رسیدگی به امور تعیین شده، روانه گردد. حاکم شیراز امروز این خبر را به مرکز فرستاد و در ادامه نوشت که یکی از مرتکبین حادثه بلدیه دستگیر شده است. صارمالدوله در این تلگرام که خطاب به رضا خان وزیر جنگ بود بار دیگر از برخورد های خلاف قاعده سرتیپ فضل الله زاهدی، رئیس قشون فارس، با خود گلایه کرد.(۱) روزنامه ایران در شماره امروز خود از توقف انتخابات در کرمان خبر داد. این تعطیلی تا رفتن یک مفتش به کرمان ادامه خواهد داشت.(۲)

 درخواست عکس هایی از ایران

یک اداره خبررسانی آمریکا در نیویورک مایل است عکس هایی از افراد، مناظر، بناها و... ایران را از طریق مراکز ذیربط به دست آورد. حسین علاء وزیرمختار ایران در آمریکا با اعلام این خبر به وزارت امور خارجه نوشت که اطلاعات مفصلی در سفارت نبود، اما «آن چه در خاطر بود مغازه آقاسیدعبدالرحیم کاشانی در ناصریه و ناصرخسرو و مغازه نوبهار در لالهزار و عکاسی آنتوان خان سوروگین در خیابان علاءالدوله (فردوسی) به مؤسسه مزبور معرفی» شد. وی از وزارت امور خارجه خواست اطلاعات مرتبط را به سفارت ایران در آمریکا بفرستد.(۳)

 طلبکاران بانک ایران

امروز طلبکاران بانک ایران در نام های به مشیرالدوله با این توضیح که تا زمانی که دیون این بانک به طلبکاران داده نشده «حق مسلم دیان [= طلبکاران] است» که نگذارند از طرف بانک خودسرانه مبادله و معامل های صورت گیرد، نوشتند که «مطالبات بانک ایران را حقاً ملک و مال خود میدانیم... [پس] حقاً یک یا دو نفر نماینده از طرف طلبکاران [باید] در بانک نظارت داشته باشند که بدون اجازه و تصویب آنان اقدامی» صورت نگیرد.(۴)

 اقدامات سیاسی شیخ خزعل

بنا به گزارش کنسول ایران در بصره شیخ خزعل اخیراً یک قرائت خانه را در محمره (خرمشهر) بسته و عد های را هم تبعید کرده است؛ «به گناه این که دست های هستند بر ضد افکار و سیاست خود آقای سرداراقدس.»(۵)

 قصد دستبرد به اسباب رئیس قشون شمال

اسباب و اثاثیه محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ شمال، که از راه دریا به گیلان حمل میشد، با مزاحمت عد های از ترکمنها مواجه شد. آنها که متوجه انتقال وسایل شخصی رئیس تیپ شمال شده بودند با این کار میخواستند سه هزار تومان حقوق عقب افتاده خود را طلب کنند. ا

ین وسایل شامل «یک صندوق که تقریباً سی هزار و هشتصد تومان وجه نقد و نقره‌آلات بوده، به انضمام فروش [= فرش های] ترکمانی و یک عدد پیانو با دو عراده (خودرو)» در حال حمل به طرف قراسو بود. ترکمنها که شاید جرأت دستاندازی به اموال محمدحسین خان را نداشتند مستحفظین را با خود به گروگان میبرند.(۶)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۶، ص ۴۵.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۴۰۲، ص ۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۸-۲۲-۳۶-۱۳۰۲. سیدعبدالرحیم کاشانی از بازاریان و تجار معروف، فروشنده کارت پستال و لوازمالتحریر در تهران بود. وی تمبر نیز خرید و فروش میکرد.

۴- اسنادی از اختلافات و دعاوی...، صص ۲۷۸ و ۲۷۹.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۱۰-۵۲-۱۳۰۲.

۶- مقصودلو، مخابرات استرآباد، ج ۲، صص ۸۷۱ و ۸۷۲.

ص: ۲۰۰

 شنبه

۱۵ تیر ۱۳۰۲

۷ ژوئیه ۱۹۲۳

۲۲ ذیقعده ۱۳۴۱

 دیدار علمای تهران با مشیرالدوله

امروز «ظهیرالاسلام که از بزرگان و محترمین علمای تهران و از لحاظ انتساب به خانواده سلطنتی هم مورد احترام است به اتفاق چند نفر دیگر از آقایان علما تدریجاً در دربار حاضر شده با رئیسالوزراء در مورد وقایع بینالنهرین وارد مذاکره گردیدند و در خصوص ورود آقایان علماء از بینالنهرین به کرمانشاهان نیز مذاکراتی به عمل آورده قرار شد که هیأت دولت هم اقدامات مؤثری بنماید. دولت نیز در خصوص این پیشآمد اقدامات خود را ادامه داد و به وزارت خارجه دستور داد که به نماینده خود در لندن و بینالنهرین تعلیمات لازمه برای مذاکرات با مقامات مربوطه صادر کند.

از طرف تجار و اصناف نیز در مورد این پیشآمد اقدامات و عملیاتی به عمل آمد و در اتحادیه تجار هم مذاکراتی جریان و تصمیماتی اتخاذ شد که به هیأت دولت پیشنهاد نمایند که در صورتی که رفع توهینات وارده نشود از آقایان خواستار گردند که امتعه همسایه جنوبی را تحریم نمایند.

چون به واسطه انتشار خبر تبعید علما اجتماعات زیادی در شهر تشکیل شده بود که اگر توجهی نشود [ممکن است] انقلابی دربگیرد، بنابراین از طرف هیأت دولت به اداره شهربانی تعلیمات و دستورات مقتضی داده شد که با ن هایت مراقبت و مواظبت انتظام شهر طهران را حفظ نموده و از پیشآمد های سوء و آشوبطلبی بعضی اشخاص جلوگیری نمایند.»(۱)

 اجتماع در مسجد مروی

عصر امروز گروهی از علمای تهران در مسجد مروی گرد هم آمدند و تصمیماتی راجع به مهاجرت روحانیان بینالنهرین به ایران و تبعید آیت الله خالصی به حجاز گرفتند.(۲)

 تلگرام شیخ عبدالنبی نوری به روحانیان مهاجر

روزنامه ایران در شماره امروز خود متن تلگرام آیت الله حاج شیخ عبدالنبی نوری، روحانی بلندپایه ساکن تهران را به روحانیان مهاجر چاپ کرد. «از وقوع این حادثه که اعظم مصائب عالم تشیع محسوب، بلکه در اسلام معدومالنظیر است قلوب عامه مسلمین مقروح و از روح مقدس ولیعصر عجل الله تعالی فرجه سریعاً جبران آن را به احسن مایکون مسئلت داریم.»(۳)

□ ورود روحانیان مهاجر به کرمانشاهان

امروز روحانیان مهاجر از بینالنهرین به کرمانشاهان رسیدند. در خارج از شهر چادر هایی برای پذیرایی از ایشان برپا شده بود. گروه های مختلفی از شهر برای استقبال حاضر شده بودند. عد های برای استقبال به شهر های قصرشیرین، کرند و ماهیدشت رفته بودند. زیادی جمعیت و هجوم آنها برای دیدار ایشان باعث شد که «اتومبیلها و درشکه ها و عد های هم همانطور سواره در تحت حفاظت ماژور رکنالدین خان [مختاری] رئیس نظمیه و سرتیپ احمد خان [امیراحمدی] رئیس قشون، آقایان علما را با قوه نظامی از بین جمعیت خارج و با این که سه به غروب وارد شده بودند به واسطه جمعیت زیاد غروب به شهر ورود نمودند.» روحانیان در خانه آقاشیخ هادی مجتهد ساکن شدند. روزنامه ایران با اعلام این خبر از دو تلگرام علما به احمدشاه و رئیسالوزراء هم نوشت که در پاسخ به خیرمقدم آنها مخابره شد.(۴)

□ التهاب اهالی ناصریه از تبعید آیت الله خالصی

به گزارش کنسولگری ایران در ناصریه، در پی دستگیری و تبعید آیت الله مهدی خالصی رؤسای عشایر منطقه «ملول و دلتنگ شده و حکومت محلی در اضطرار و افواهاً شنیده میشود که قطار آهن در تحت مراقبت پولیس [پلیس] خفیه است.» وی از بازرسی دو روحانی غیرسیاسی که برای امور شخصی از بغداد به ناصریه آمده بودند خبر داد که «پس از تفتیش از اسباب آنها و تحقیق از نبودن نوشتهجات از علما برای رؤسای عشایر، آنها را رخصت داده به محل خودشان رفتند.»(۵)

□ رایزنی برای وام پنج میلیون دلاری

پس از تصویب اخذ پنج میلیون دلار وام از آمریکا در مجلس شورای ملی، رایزنی های وزارت امور خارجه با سفارت آمریکا در تهران شروع شد. مجلس هنگام تصویب لایحه اعطای امتیاز نفت شمال به یکی از شرکت های نفتی آمریکا این ماده را نیز تصویب کرد و محل بازپرداخت آن را عایدات مملکتی به استثنای عواید نفت جنوب تعیین نمود. اینک وزیرمختار آمریکا در تهران از وزیر امور خارجه میخواهد تا «صورت مشروحی از وضعیات مالی دولت ایران که حاوی مبالغ قروض خارجی ایران و موعد پرداخت و فرع و وثیقه هر یک از آنها باشد» تهیه کرده به نمایندگی دولت آمریکا در ایران بدهد.(۶)

□ شکایت تجار افغانی از منع خروج مسکوکات

تجار افغانی از این که نمیتوانند مسکوک طلا و نقره از ایران خارج کنند. به وزارت امور خارجه شکایت کردند. وزارت مالیه نیز در پاسخ به این شکایت، نظر وزارت امور خارجه را به قانون مصوبه اول دی ۱۳۰۱ و اصلاح آن در ۳۰ خرداد ۱۳۰۲ جلب کرد که «تا سه سال خروج طلا ـ و نقره اعم از مسکوک و غیرمسکوک به استثنای روپیه از سرحدات ایران به کلی ممنوع است.»(۷)

□ رفع توقیف از جعبه های مشکوک به طلا

پس از توقیف پنج جعبه در مرز ایران که با مهر و موم دیپلماتیک توسط روسها در حال خروج بود، با رایزنی های مأموران

سیاسی روسیه شوروی دستور رفع توقیف آنها داده شد. منابع انگلیسی میگفتند ۲۴ هزار پونـد روبل طلا در این جعبه ها بود، در نام های که مشیرالدوله امروز به وزارت جنگ نوشت رفع توقیف آنها را یادآور شد و افزود: «مجدداً زحمت میدهد که این مسئله به کلی تسویه شده است.»(۸) (ر.ک: ۳۲ خرداد)

 تعیین رئیس نظمیه تبریز توسط رضا خان

پس از کش و قوسی که میان حاکم نظامی آذربایجان و امیرلشکر شمال غرب بر سر یاورحسن خان بقایی رئیس نظمیه

۱- بهار (ملکالشعرا)، تاریخ مختصر احزاب...، ج ۱؛ صص ۳۵۸ و ۳۵۹؛ روزنامه ایران، شم ۱۴۰۳، صص ۱ و ۲.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۴۰۳، ص ۲. «موضوع تبعیـد علماء از بینالنهرین هنگام های در تمام نقاط ایران برپا کرد و قرار شد که رسـماً آقایـان علمـا از طرف دولت و شـخص شـاه پـذیرایی شونـد، بنـابراین شاهزاده عضدالسـلطان عموی سـلطان احمـدشاه و حکیمالـدوله وزیر فرهنـگ از طرف هیأت دولـت بـه عنـوان نماینـدگی برای پـذیرایی و تبریـک ورود و احترامـات لازمه به کرمانشاه حرکت نماینـد و وجهی هم از طرف وزارت دربار به اختیار این دو نفر گـذارده شـد که به خرج برسانند. همچنین از طرف علمـاء مقیم تهران نیز قرار شـد یـک نفر به عنـوان نماینـدگی از طرف علمـاء ایران و تهران به معیت این دو نفر به طرف کرمانشاه حرکت نماید.» (بهار (ملکالشعرا)، تاریخ مختصر احزاب...، ج ۱، صص ۳۵۶ و ۳۵۷)

۳- روزنامه ایران، شم ۱۴۰۳، ص ۲. امروز همه مساجد تهران تعطیل بود. (Burrell, Iran political...,Vol. ۶, P.۵۳۵)

۴- روزنامه ایران، شم ۱۴۰۵، ص ۲.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۶- ۵۴- ۲۷-۱۳۰۲.

۶- همان، ۲-۱۵-۳۱-۱۳۰۲.

۷- همان، ۹-۳۷-۳۱-۱۳۰۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۸، ص ۱۵۲.

تبریز پیش آمد، وزیرجنگ دستور داد وی به عنوان «قلعهبیگی نظامی شهر تبریز» منصوب شود. «برای ریاست نظمیه تبریز یکی از صاحب منصبانی را که فوقالعاده طرف اطمینان و اعتماد من باشد تعیین و در همین نزدیکی روانه خواهم داشت.»(۱)

 اعتراض سفارت انگلیس به تغییر نگهبانان

سفارت انگلیس امروز در یادداشتی به وزارت امور خارجه از این که بدون اطلاع سفارت، نگهبانان سفارت خانه را در شهر و قلهک تعویض کردهاند اعتراض کرد و آن را خارج از نزاکت دانست. این سفارت خانه خواست بداند نگهبانان جدید تابع چه ادار های هستند و اطمینان داده شود که وظایف نیروی جدید همانند گارد سابق خواهد بود.(۲)

 شکایت روسیه از فعالیت داشناکسیونها در ایران

در نام های که مشاورالممالک، وزیرمختار ایران در مسکو، به وزارت امور خارجه نوشت که مراتب ناخشنودی روسیه شوروی را از فعالیت گروه داشناکسیونها در ایران ابراز داشت. در این نامه با اشاره به رویارویی مسلحانه این گروه با دولت روسیه آمده است: «داشناکها در تبریز نمایش های باشکوه داده، سرود خوانده، بیرق ملی میافرازند و متأسفانه حکومت محلی گذشته از این که به ترک اعمال مزبور خاتمه نمیدهد، حرکات آنها را نیز تأیید میکند. چنانچه اسماعیل خان رئیس قشون [= حاکم نظامی] در عید داشناکها... حضور داشتند.» علیقلی خان مشاورالممالک از طرف مقامات روسی خاطرنشان کرد که ادامه حمایت ایران از داشناکها به روابط حسن ه دولتین لطمه میزند. در نامه مشابهی که شومیاتسکی، وزیرمختار روسیه، به وزارت امور خارجه نوشت از «دادن وجوه اعانه عمده به حزب مزبور» توسط حاکم آذربایجان هم یاد کرد.(۳)

 دستور گنجاندن دانش جزو نامزد های خراسان

وزارت جنگ امروز از قول رضا خان به امیرلشکر شرق دستور داد «قدغن فرمایید در صورت امکان میرزامحمد دانش را جزو کاندید های خراسان گنجانده و در انتخاب مشارالیه مساعدت نمایند.»(۴)

 دزدی از شهبندری عثمانی در سقز

سفارت ترکیه عثمانی امروز خبر داد که به شهبندری عثمانی در سقز دستبرد زده، «مقداری اموال کفیل شهبندری آقای فتح الله افندی را سرقت نمودهاند.» در این نامه آمده است که تحقیقات نشان میدهد که سارقان از رعایای حسن آباد از املاک «حضرت والاـ شاهزاده فرمانفرما» بودهاند. مقداری از این اموال به حسن آباد و مقداری به سنقر حمل شده است. حکومت سنقر توانسته است بخشی از اموال را ضبط کند؛ اما از اقدام در حسن آباد اظهار عجز میکند.(۵)

(تصویر) شومیاتسکی، وزیرمختار روسیه شوروی در تهران

۱- همان، پ ۷۷، صص ۳۰ و ۳۱. عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر غرب میگفت که امیرلشکر اسماعیل خان حاکم

آذربایجان در صدد است برادر خود را به ریاست نظمیه بگمارد. اقدام رضا خان در تعیین رئیس نظمیه تبریز به نوعی جلوگیری از اختلاف بیشتر بین این دو امیرلشکر بود که در اقلیم آذربایجان نمیگنجیدند.

۲- همان، پ ۳۴، صص ۵۳ و ۵۴. در این باره وزارت جنگ به وزارت امور خارجه پاسخ داد وظیفه دولت محافظت از سفارت خانه ها است و تغییر و تبدیل نگهبانها نیازی به اجازه از سفارت انگلیس ندارد. «فقط در صورتی سفارت انگلیس میتواند استیضاح و اعتراض نماید که دولت در حفظ و حراست سفارت خانه مذکور قصوری ورزیده باشد.» وزارت جنگ یادداشت سفارت انگلیس را بیمورد خواند. (همان، پ ۳۴، ص ۵۲). موضوع این بود که گارد شهری جزء اداره امنیه شد و مأموران آن از در ادارات مختلف و سفارت خانه ها جمعآوری شدند. (روزنامه ایران، شم ۱۳۹۸، ص ۲).

۳- همان، پ ۳۳، صص ۷ تا ۱۰، برای آگاهی از موقعیت داشناکسیونها در این دوره، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۳۶۹.

۴- همان، پ ۱۷، ص ۹۶. برای آگاهی از زندگینامه دانش، ر.ک: همین کتاب، ج ۲، ص ۵۸۰.

۵- همان، پ ۳۶، ص ۶۸. موضوع به امیرلشکر غرب منعکس شد تا «در کشف بقیه اموال مسروقه و استرداد کلیه آن به شهبندری... اقدام عاجل به عمل» آید. (همان، پ ۳۶، صص ۶۵ و ۶۶)

 یکشنبه

۱۶ تیر ۱۳۰۲

۸ ژوئیه ۱۹۲۳

۲۳ ذیقعده ۱۳۴۱

 ادامه اجتماعات تهران در اعتراض به تبعید و مهاجرت روحانیان

امروز نیز همچون روز گذشته اجتماعاتی در مسجد جامع و مسجد سیدعزیز الله و مسجد و مدرسه خان مروی تشکیل شد. در این گردهمآییها «آقایان و علمای طلاب علوم دینیه و طبقات مختلفه باقی و مذاکرات راجع به تبعید آقایان علما جریان داشته و از طرف ناطقین نیز نطق های حرارتآمیز ایراد گردید.»(۱)

برای چارهجویی بیشتر گروهی از علما هم در خانه حاجسیدمحمدصادق در هفتتن اجتماع کردند.(۲)

 اعتصاب و تجمع در زنجان

مردم زنجان در اعتراض به برخورد انگلیس با روحانیان کاظمین، نجف و کربلا چند روز است که در مسجد شهر اجتماع کرده و «امروز دکانها را به کلی بستند. پس از بسته شدن دکانها، حکومت به مسجد رفته، آقایان را متقاعد نمود که هر طور اقدام از طرف دولت به عمل خواهد آمد. فعلاً مشغول باز نمودن دکانها هستند.»(۳)

 محکومیت اقدام انگلیس توسط فرقه دمکرات ایران شعبه قزوین

در اعلامی های که امروز با امضاء «فرقه دمکرات ایران مجلس محلی قزوین» منتشر شد، سیاست استعماری انگلیس در تبعید علما و مراجع تقلید بینالنهرین محکوم شد. «این سیاست جابرانه قلوب ششصد میلیون مسلمانان کره ارض را عموماً و شیعه اثنیعشری را خصوصاً جریحهدار نموده» است. در این اعلامیه از مردم قزوین دعوت شده است در اجتماعی که روز سهشنبه در مقابل مسجد شاه تشکیل میشود، شرکت کنند.(۴)

 جلوگیری از تعطیل و اعتصاب در گیلان

بنا به گزارش کارگزاری گیلان در پی رسیدن تلگرام های علمای تهران به گیلان که خبر از «تبعید چند نفر آقایان از بینالنهرین» میداد، روحانیان گیلان «قصد داشتند تعطیل عمومی نمایند و دکاکین و بازارها را ببندند [و] در تلگراف خانه تحصن اختیار کنند. به توسط آقاسیدعبدالوهاب و آقای حاجیسیدمحمود و آقاشریف مجتهد مذاکراتی به عمل آمد که از این قضایا جلوگیری نمایند... تا یک اندازه موفقیت حاصل شد... قونسول انگلیس هم که دیروز عصر به ملاقات بنده آمده بود از

این واقعات که اطلاع حاصل نموده بود اظهاراتی میکرد. گمان میکنم به سفارت خودشان در طهران گزارشات را اطلاع بدهد.»(۵)

 توضیحات وزیر امور خارجه درباره موقعیت شغلی اتباع روس

مصدقالسلطنه امروز در نام های به مشاورالممالک نوشت که طبق قانون استخدام مصوب ۲۲ آذر ۱۳۰۱ مجلس شورای ملی، استخدام اتباع خارجی فقط با مصوبه مجلس امکانپذیر است. از این رو «کلیه مستخدمین بدون کنترات از ادارات دولتی خارج... و این مطلب منحصر به اتباع روس نیست.» این توضیح به دنبال اعتراض روسیه به اخراج برخی اتباع خود از مشاغلشان در ایران داده شد. سفارت روسیه با استناد به فصل ۱۶ عهدنامه مودت به بیکار شدن روسها اعتراض کرده بود. مصدقالسلطنه نوشت: «مدلول فصلنامه مزبور به کلی راجع به الغاء رژیم کاپیتولاسیون میباشد... از تاریخ الغاء عهدنامه [اتباع روس] دارای حقوق متساوی با اتباع ایران بوده، محکوم قوانین مملکت متوقففیها خواهند بود.» وی اضافه کرد با وجود این دولت درصدد است برای آن دسته از اتباع خارجی که وجودشان در ادارات ضروری است، راهحل تاز های پیدا کند.(۶)

 توصیه مشیرالدوله به صبوری

در تلگرام رمزی که امروز مشیرالدوله، رئیسالوزراء، به سیدحسن تقیزاده رئیس هیأت مذاکرهکننده ایرانی در مسکو فرستاد او را به صبوری بیشتر و عدم تعجیل در امضاء معاهده توصیه کرد؛ چرا که اگر این عهدنامه تجاری با مختصات فعلی «امضاء شود دولت مؤسسات ونشترک را میشناسد و در مقابل دولت روس تعهدی از بابت آزادی تجارت نمینماید. ترانزیت واردات هم در صورتی که تراضی حاصل شود و فهرست موافق میل دولت ایران باشد برای نُه ماه خواهد بود.» و نه بیشتر. مشیرالدوله یادآور شد پس از این همه تلاش نتیجه عهدنامه آن خواهد شد که بنگاه ونشترک تجارت تمام شمال ایران را منحصر به خود خواهد کرد. آزادی تجارت فعلی میتواند با یک فرمان متوقف شود و تضمین برای تداوم آن نیست. «این عهدنامه وقتی که افشا شود نه ایرانیها را راضی خواهد کرد و نه از مجلس خواهد گذشت.» وی تأکید کرد دولت مایل به قطع مذاکرات نیست و باید راهی برای قانع کردن روسها به قبول آزادی تجارت پیدا کرد.(۷)

 دستاندازی انگلیس به جزیره هنگام

کارگزاری خلیج فارس امروز خبر داد که انگلیس در جزیره هنگام مشغول ساخت و ساز است و گفته میشود سه ساختمانی که در دست بنا دارد قابلیت پذیرش یک قشون ۸۰۰ نفره را دارد. در این نامه با اشاره به وقایع ماه رمضان بحرین یادآوری شده که باید منتظر عملیات گسترده انگلیسها در خلیج فارس بود. «جزیره هنگام یک موقع مهم استراتژی و تکیهگاه مملکتی برای قوای بحریه است. هنگام منافع مالی ندارد و تابع جزیره قشم است. اهالی بومی آنجا معدودی به کار کشتیرانی و صیدماهی و فروش نمک اشتغال دارند. چند سالی است که چند خانوار از اعراب عمانی که گویا انگلیسها متعمداً آورده سکنا دادهاند،

۱- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۳۴۵.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۴۰۴، ص ۲.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۲۲۴۳، آرشیو ۵۳۸ ظ ۴ ب الف ۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۵، صص ۳۳ و ۳۴.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۱-۵۷-۲۷-۱۳۰۲. منابع انگلیسی مینویسند که علمای رشت تصمیم داشتند تلگرامی به شاه و رياستوزراء ارسال کنند. مدرس که در این زمان در رشت بود توصیه کرد تا رفتن او به تهران دست نگاه دارند، اما چنین نشد. تعدادی از روحانیان منطقه به کنسولگری روسیه در رشت رفتند و حکیماف کنسول روسیه توصیه کرد به تلگراف خانه بروند و بازارها را تعطیل کنند. تجمع در تلگراف خانه انجام شد؛ اما بازار تعطیل نگردید. (Burrell, Iran political...,Vol. ۶, P. ۵۳۲)

۶- همان، ۸ و ۷-۳۰-۴۳-۱۳۰۲.

۷- همان، ۱۸۶ تا ۱۸۳-۱۵۲-۱۶-۱۳۰۲.

در آنجا سکونت اختیار نموده و دولت علّیه را نمیشناسند و میگویند ما تابع امام مسقط هستیم.» وی تأکید کرد اگر دولت اقدامی عاجل از نواحی جنوب انجام ندهد قضیه بحرین تکرار خواهد شد. وی از تمرد ضابط جزیره خارک حیدر خان هم گفت که به واسطه اجنبیپرستی اگر اقدامی برای سرکوب او نشود، دولت در این جزیره هم دچار مشکل خواهد بود.(۱)

 گرفتن تعهدنامه از برادران سردارمحیی

پس از درخواستی که از طرف رئیسالوزراء برای بازگشت برادران سردارمحیی به شهرشان مطرح شد، موضوع در وزارت جنگ گردشکار پیدا کرد و اینک محمدحسین خان آیرم رئیس تیپ شمال خبر میدهد که از این دو برادر تعهدنامه گرفته «و موافقت خود را در مرخصی آنان معروض میدارد.» پیرو این تلگرام رضا خان اجازه بازگشت آنان را صادر کرد.(۲) فتحعلی خان و کاظم خان برادران سردارمحیی تعهد داده بودند که در هیچ امر سیاسی مداخله نکنند، داخل دسته و حزب نشوند و برخلاف دولت و قشون قدمی برندارند.(۳)

 ارسال نامه سفارت ایران در اسلامبول به وزارت جنگ

وزارت امور خارجه امروز نامه سفارت ایران در اسلامبول را مبنی بر درخواست عبور شیخ عبدالقادر از خاک ایران، به وزارت جنگ فرستاد. شیخ عبدالقادر از سفارت ایران در اسلامبول تقاضا کرده بود به او اجازه داده شود با عائله خود از خاک ایران عبور کند و از مرز جلفا به مرکور که املاکش در آنجا قرار دارد برود.(۴) (ر.ک: ۲۶ فروردین)

 تبعید روحانیون و پرسش از اروپا

«تبعید روحانیون» عنوان سرمقاله امروز شفق سرخ است. نویسنده، اقدام انگلیس به تبعید رؤسای روحانی را از عراق اقدامی تازه در تاریخ منطقه دانست که سابق های ندارد. وی از دنیای متمدن اروپا پرسید که این سیاست انگلیس در قاموس تمدن آنها چه مفهومی دارد؟ آزادی و حقوق ملتها در نظر آنها چه قدر اهمیت دارد؟ «آیا مجمع بینالملل یعنی عدالت خانه انسانیت تجویز میکند که انگلستان حاکمیت خود را با خون و آتش بر ملل دنیا تحمیل کند؟ آیا رؤسا و قائدین فکری ملل حق ندارند عقاید و افکار خود را بگویند؟ والّا محکوم به تبعید میشوند؟ آیا ملل دنیا حق ندارند آزادی و استقلال خود را دوست داشته باشند؟ این اعمال انگلیس یک لکه ننگی بر دامان مدنیت بشر نیست؟ بشریت بالاخره استنباط نمیکند که تمام دعاوی ملل متمدنه اروپ دروغ و فقط وسیل های است برای ارضاء مطامع و شهوات آنها؟»(۵)

 عزیمت کنسول روس در قزوین به روسیه

مینکین کنسول روسیه در قزوین، امروز این شهر را به قصد کشور خود ترک کرد. او برای دو ماه از قزوین دور خواهد بود. هافمن یک کمونیست ۲۴ ساله از تهران جایگزین او خواهد شد.(۶)

(تصویر) رشت، نمای یک مسجد

(تصویر) اسلامبول، ایاصوفیا

۱- همان، ۱۰۵ تا ۱۰۳-۲۲-۴۰-۱۳۰۲. موضوع از طریق رئیس گردان بنـادر به اطلاع امیرلشکر جنوب و متعاقباً وزارت جنگ رسید. (اسناد مؤسسه مطالعات و...، پ ۱۶، صص ۱۹۸ و ۱۹۹).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۷، صص ۲۹ و ۳۰.

۳- همان، پ ۱۰۷، ص ۳۱.

۴- همـان، پ ۳۳، ص ۴۱. موضوع از لشکر شـمال غرب اسـتعلام شـد. امیرلشکر طهماسبی موافق این اقـدام نبود چون شـیخ عبدالقادر نواده شیخ عبید الله از بنیاعمام سیدطه بود و توطن او در حدود مرکور نفعی برای ایران نداشت. (همان، پ ۳۳، ص ۳۹).

۵- روزنامه شفق سرخ، شم ۱۵۴، ص ۱.

۶- Burrell, Iran political...,Vol. ۶, P. ۵۳۵. هـافمن یـک یهودی است که در سـال های ۱۸-۱۹۱۷ در لشکر ژنرال باراتوف خدمت میکرد. وی در ۱۹۱۶ منشـی سـتاد ارتش روسیه در قزوین بود. چهار ماه پیش در قزوین راننده اداره راه بود و ماهی ۳۰ تومان حقوق میگرفت.(FO E ۹۷۱۶/۶۹/۳۴)

ص: ۲۰۴

 دوشنبه

۱۷ تیر ۱۳۰۲

۹ ژوئیه ۱۹۲۳

۲۴ ذیقعده ۱۳۴۱

 موضعگیری هیأت اتحادیه تجار علیه انگلیس

هیأت اتحادیه تجار تهران امروز با صدور اعلامی های سیاست انگلیس را در تبعید روحانیون و مراجع تقلید محکوم کرد و نوشت: «اتحادیه تجار مرکز به نام دیانت و اسلامیت با عموم مسلمانان عالم هم صدا شده و شدیداً تنفرات خود را اظهار و بدین وسیله گوشزد عالمیان مینمایند.» در بخش دیگری از اعلامیه آمده است: «قلوب مسلمانان عالم از این فاجعه مؤلمه جریحهدار [شده] در این مورد تمکین و سکونت برای مسلمانان غیرمقدور» است.(۱)

 گزارشی از موقعیت اصفهان

امیرلشکر جنوب امروز گزارش بلندی از روند رخداد های شهر اصفهان که منجر به برپایی حکومت نظامی شد به مرکز فرستاد. او شروع ماجرا را به ۱۳ خرداد بازگرداند که عد های «آشوبطلب» در تلگراف خانه شهر جمع شدند و رفته رفته اهالی، زارعین و دهقانها را نیز به این اجتماع جلب کرده، همه روزه «علیه تحدید تریاک» اقداماتی صورت میدادند.

امیرلشکر آیرم با برشماری اقدامات مسئولان محلی برای آرام کردن شهر از جمله اعلامیه کلنل مک کرمک، نماینده میلسپو، که برای رسیدگی به این موضوع راهی اصفهان شده بود، نوشت که با این که وی اعلام کرد خرید و فروش شیره تریاک برای زارعین آزاد است، اما این هم مؤثر واقع نشد و «تمام دکاکین و بازار و حتی حمامها را تعطیل و شهر و توابع را به یک وضع غیرقابل تحملی انداختند.» وی با اشاره به حادثه شب دهم تیر (ر.ک: ۹ تیر) که منجر به کشته شدن چهار نفر از اهالی اطراف اصفهان شد، افزود که اینک تمام بازار باز کرده و تقریباً غائله شهر به کلی مرتفع گردیده است.(۲)

 کشف اسلحه های جدید در قراچهداغ

اختلافات میان دو برادر، سردار عشایر قراچهداغی و اصلان همایون، موجب شد که سردارعشایر از وجود اسلحه های کشف نشده برادرش به امیرلشکر شمال غرب خبر دهد. عبد الله خان طهماسبی که در این زمان در اهر به سر میبرد در تلگرامی به وزیرجنگ نوشت، همین گزارش سردارعشایر علیه برادرش باعث شد که «پنجاه قبضه تفنگ با سیستم های مختلف، سه لنگه فشنگ که در زیر خاک در خانه شخصی مخفی نموده بود کشف گردید و چون این مرتبه سومی بود که راجع به تحویل اسلحه، اصلان همایون» التزام داده بود و عمل نکرده بود، دستور دادم همه مواشی او را مصادره کنند.(۳)

□ ناامیدی تقیزاده از قبولاندن تجارت آزاد به روسها

سیدحسن تقیزاده در نام های که امروز به وزارت امور خارجه نوشت از این که بتواند در مذاکرات پایان یافته تجاری میان ایران و روسیه شوروی موضوع تجارت آزاد را در قرارداد بگنجاند ابراز ناامیدی کرد. وی نوشت که دول اروپایی نتوانستند در قرارداد های تجاری خود این موضوع را به روسها بقبولانند. «فنلاند که حالا مشغول عقد عهدنامه تجارتی با روس است و عنقریب تمام میشود اساس انحصار را قبول کرده» است. تقیزاده از نامه وزیر امور خارجه روسیه به او هم خبر داد که چرا دولت ایران امضاء این عهدنامه را به تعویق میاندازد. وی در انت های نامه از ناتوانی خود در ادامه سکونت در مسکو نوشت که باید برای «قوت مزاج» یک ماه در آلمان باشد.(۴)

□ اجتماعات ضدانگلیسی در قزوین

بنابر اعلام قبلی ساعت ۱۰ صبح امروز اجتماعی در بازار قزوین شکل گرفت و آقاشیخ غلامحسین با خواندن خبر های روزنامه ها و تلگرامها و اعلامیه هایی که در محکومیت تبعید علما و مراجع تقلید بینالنهرین منتشر شده، مردم را از این ماجرا باخبر کرد. ساعت ۵ بعد از ظهر نیز مردم در مسجد شاه گردهم آمدند و با تهیه متن تلگرافی برای ارسال به هیأت دولت، اقدام انگلیس را محکوم کردند.(۵)

(تصویر) قزوین، مسجد شاهزاده حسین

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۵۷-۲۷-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۲۳۵ تا ۲۳۸.

۳- همان، پ ۳۹، ص ۴۴.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۸۸-۱۵۲-۱۶-۱۳۰۲.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۲۲۴۳، آرشیو ۵۳۸ ظ ۴ ب الف ۱.

ص: ۲۰۵

 سه شنبه

۱۸ تیر ۱۳۰۲

۱۰ ژوئیه ۱۹۲۳

۲۵ ذیقعده ۱۳۴۱

 علت مهاجرت روحانیان و مراجع تقلید از بینالنهرین

در ملاقاتی که کارگزار کرمانشاه با روحانیان مهاجر از بینالنهرین داشت، از او خواسته شد، علت این مهاجرت به مرکز گزارش شود. اسد الله دیهیم، کارگزار کرمانشاه، از زبان علما شنید که «چون تمام غرض انگلیسها این بوده که مجلس به دلخواه خودشان منعقد نموده و معاهده دلخواهانه خودشان را از مجلس بگذرانند، بعد از حکم به حرمت انتخاب، تقریباً وزراء آنچه در قوه داشتند نتوانستند انتخاب اختیاری را از پیش ببرند.» در این گزارش به فشار های بعدی بر روحانیون و رؤسای عشایر و دستگیری و تبعید آنها، اشاره شده که روحانیان را وادار میکند برای خلاص شدن از این فشارها یک سفر زیارتی به خراسان کنند. دستگیری و تبعید آیت الله مهدی خالصی باعث سرعت بخشیدن به این امر شد. علما به کارگزار کرمانشاه یادآور شدند که آنها تمایلی به خالی ماندن حوزه علمیه نجف ندارند و از دولت ایران تقاضا میکنند هر اقدامی که میتواند برای آزادی آیت الله خالصی انجام دهد. و نیز مقدمات لازم برای بازگشت مهاجران، پس از بازگشت از ارض اقدس [مشهد] به عتبات انجام شود.(۱)

 شکایت اهالی ملایر از دخالت نظامیان در انتخابات

اصناف و کسبه ملایر در نام های که به وزارت جنگ فرستادند دخالت یاور رضاقلی خان را در انتخابات محکوم کردند. این صاحب منصب نظامی نامزد خود را به اهالی منطقه تحمیل میکند و او شیخ الاسلام ملایری است. «ما را از اخذ تعرفه و شرکت در امر انتخاب معاف فرمایید.»(۲)

 پایان انتخابات کلیمیان در کاشان

بنا به گزارش حکومت کاشان در پی پایان یافتن انتخابات کلیمیان کاشان از ۲۹۱ تعرفه توزیع شده، تمام به نام دکتر لقمان درون صندوقها ریخته شده و او حائز اکثریت مطلق آراء شده است.(۳)

 مسافرت رئیس گردان بنادر به سواحل و جزایر خلیج فارس

رئیس گردان بنادر در مسافرت سه روزه خود به چند نقطه از خلیج فارس، در بندر دلوار با زایرمحمد پدر رئیسعلی دلواری

ملاقـات کرد و راجع به اعزام یک پست نظامی به آن بنـدر اظهار تمایل نمود. در پی این ملاقات هفت نظامی به آنجا فرسـتاده شـد. وی در دیـدار از جزیره خـارک آن جـا را مسـتحق پیـاده کردن نظامیـان بیشتری دانست تـا از ورود و خروج کشتی هـای خارجی و قاچاق جلوگیری کرده، «از سـیاست عبور قشون خارجی هم به خوبی مستحضـر» شویم. فعلاً یک پست چهار نفره به آن جا فرستاده شده است و با اداره مالیه هماهنگ شده که عایدات غواصی این جزیره را جمعآوری کند. وی وجود نظامیان را در بنـدر دیلم ضـروری دانست چون مرکز پخش قاچاق است. رئیس گردان بنادر، بنـدر دیلم را «دروازه بهبهان» نامید و آن را به لحاظ سیاسـی با اهمیت توصـیف کرد. وی در ادامه سفر به بندر ریگ رفت. در آنجا حیدر خان بندر ریگی کاری جز وارد کردن خسـارت به دولت نـدارد. او از دولت مواجب میگیرد تـا از قاچـاق جلوگیری کنـد. اگر نظامیـان در آن جا پست داشـته باشـند این مبالغ به نظامیان داده میشود نه حیدر خان. او آمادگی خود را برای سـرکوب حیدر خان، تصـرف خزانه او و سـیطره قشون بر بندر ریگ اعلام کرد.(۴)

 اعتراض وزارت جنگ به مسامحه وزارت خارجه در تحویل اسلحه های ایران از آلمان

پس از نـام هـای که وزارت امور خـارجه به وزارت جنگ نوشت و دیـدگاه های خود را نسبت به عملکرد سـفارت خانه های ایران در لندن و پاریس اعلام نمود (ر.ک: ۱۳ خرداد) وزارت جنگ امروز پاسخ داد: «واقعاً جای تأسف است که مأمورین آن وزارت جلیله به جای آن که تـدابیرعملی برای اسـکات متفقین اتخاذ نموده و جـدیت کامل در انجام مقصود به عمل آورند به زودی در مقابل اظهارات نمایندگان متفقین قانع شده»، راضی میشوند. در این نامه آمده است وظیفه مأموران سیاسی ایران قانع کردن نمایندگان متفقین در تعلق اسلحه های خریداری شده به ایران و حمل آن به کشور است.(۵)

 اعتراض به تبعید یک روزنامهنگار

در تلگرامی که امروز از مشـهد به تهران فرسـتاده شد، امضاکنندگان توقیف روزنامه خراسان و تبعید بدون محاکمه مسئول آن سیدمحمـد طباطبـایی را محکوم کردنـد. آنهـا نوشـتند سه هفته از این موضوع میگـذرد. «با این که مایل بودیم قضـیه با سـلم و سکـوت خـاتمه یابـد معـذلک هنـوز ترتیب اثری در مراجعت معظمله داده نشـده... چنـانچه اقـدام عـاجلی نشود ناچـاریم... در تلگراف خانه تحصن اختیار نماییم.»(۶)

 تقاضای مستشارالدوله برای ابقای نایب علینقی خان

مسـتشارالدوله رئیس کمیسـیون سـرحدی ایران امروز از وزارت جنـگ خـواست بـا ادامـه مـأموریت نـایب علینقی خـان بـا این کمیسیون موافقت شود؛ چرا که «از خدمت مشارالیه رضامندی کامل حاصل است.»(۷)

 سئوال از شمشیر شاهسونها

وزارت جنگ امروز از عبد الله خان طهماسبی امیرلشـکر شـمال غرب پرسـید چرا از شمشیری که قرار بود از طرف شاهسونها و توسط بیکزادگان آنها به تهران حمل شود و تقدیم وزیر جنگ گردد، خبری نیست.(۸)

□ رسمیت یافتن شومیاتسکی به عنوان نماینده مختار

با رسـمیت یافتن سـفیرکبیری شومیاتسکی وی امروز همراه وزیر امور خارجه و معاونالدوله رئیس تشریفات به حضور احمدشاه رسید. پیش از این شومیاتسکی به عنوان نماینده مختار از طرف مسکو معرفی شده بود.(۹)

□ ضرب و جرح یک روزنامهنگار

امروز عد های نظامی به ساختمان روزنامه وطن رفته، میرزاهاشم خان محیط، مدیر روزنامه را با زور از ساختمان خارج

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۸-۲۰-۲۷-۱۳۰۲. هفتهنامه نوبهار در شماره امروز خود مقاله بلندی درباره مهاجرت روحانیان از بینالنهرین به ایران نوشت. در این مقاله به علت حضور انگلیس در عراق اشاره شـده و درباره پیوند اسـلام و بینالنهرین چنین آمـده است: «گذشـته از علاـیق روحی و ادبی و نژادی که بین ملت ایران و اهـالی بینـالنهرین موجود بوده و صـرفنظر از روابط تاریخی فقط از نقطهنظر دیانت یک سلسـله علایق قطع نشدنی که از هر علاقه و ارتباطی قویتر و اساسیتر و محققانهتر است، بین علماء اعلام و ملت بینالنهرین برقرار است که هیـچ قانون و اصـلی نمیتوانـد آن را انکار کرده و به آن اهمیت ندهد. اراده و امر علماء اعلام عین اراده و عقیده ملت بینالنهرین و بزرگترین فکر عمومی و ملی عراق عرب بوده و این عقیده در موارد عدیده بر حکومتها و عمال انگلیس به ثبوت رسـیده است. چنانچه فتاوی مرحوم آیت الله شیرازی و مرحوم شریعت اصفهانی هر یک در موقع خود برای اعلاـن جنـگ و خونریزی یا اسـتقرار صـلح کفایت کرده و بعـد از آن نیز پیوسـته نفوذ مقامات روحانیه بسط و توسعه یافته است. نکت های را که حکومت محلی بغداد و کمیسر عالی انگلیس شاید نخواسـتهاند مورد توجه قرار دهند این است که: در عراق عرب علماء اعلام به میل خود در کار های سیاسـی هیچگاه شـرکت نکردهاند و این مردم هسـتند که بدون شور و تجویز و امر علمـاء راضـی به قبول هیـچ عقیـده و رویه سیاسـی نمیشونـد. رؤسـا و مشایـخ عشـایر و سادات و اعیان بلاد متـابعت از دسـتور و نظریـات مقامـات روحـانیه را وظیفه دینی و وجـدانی خود میشـمرند. بنـابراین اعم از اینکه علماء اعلام در بینالنهرین اقامت ورزیـده یا در ایران و هنـد سـکنی بگیرند، مسـلمانان آن خطه در اتخاذ هر رویه و تصـمیمی خود را مجبور به مراجعه و اسـتشاره از ایشـان دانسـته و یقین است بعـد از این تبعیـد که اهـالی به خوبی میداننـد منباب مقاومتی است که در راه آزادی و نجـات آنـان به عمـل آمـده، بیش از پیش عـامه عراقیها را قلباً و روحاً به ایشان علاقهمنـد میسازد. نتیـج های که برای انگلسـتان و حکومت دسـتنشانده از این سـیاست خشونتآمیز حاصـل میگردد این است که اولاًـ عـالم اسـلام متنفر گشـته و ثانیاً انگلسـتان در نظر مسـلمانانماننـد عدوی دین متمثل گردد و مخصوصاً احساسات مذهبی بینالنهرین تهییج شده و اگر رخنه هم برای حصول مسالمت و مسامحت موجود باشـد یک جا مسدود خواهد شد.» (نوبهار، شم ۳۲، (۱۸ سرطان ۱۳۰۲)، صص ۵۱۱ و ۵۱۲)

۲- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۲۴۵. رضـا خان وزیر جنگ پس از باخبر شـدن از موضوع در تلگرامی به امیرلشـکر غرب نوشت که یـاور رضـاقلی خان «در خصوص انتخاب شـیخ الاسـلام علناً اقـدام مینمایـد. علیهـذا لازم است به مشارالیه دسـتور دهید که رویه خود را تغییر داده و از اقدامات علنی خودداری نماید.» (همان، پ ۱۷، ص ۲۵۳)

۳- اسنادی از انتخابات مجلس در...، صص ۴۰۸ و ۴۰۹.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۱۷۲۰.

۵- همان، پ ۵۶، ص ۳۹.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۴۰۰، آرشیو ۲۱۸ ف ۴ ب الف ۱. علت دستگیری طباطبایی چاپ مقاله علیه صدرالتجار و شیخ الرئیس بود. (اسناد مطبوعات...، ج ۱، ص ۴۷۸).

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۴، ص ۸۲. با این درخواست موافقت شد.

۸- همان، پ ۴۶، ص ۵۹. در این زمان بیکزادگان در تبریز بودند و شمشیر در حال ساخت بود. رضا خان دستور داد زودتر بفرستند. (همان، پ ۴۶، صص ۵۷ و ۵۸). گفته میشد این شمشیر حدود ۱۲ هزار تومان ارزش دارد و نام تمام ایلات شاهسون روی آن حک شده و چهار هزار تومان هم خرج مرمت آن شده است. (Burrell, Iran political...,Vol. ۶, P. ۵۳۵)

۹- روزنامه ایران، شم ۱۴۰۶، ص ۱.

کرده، کتک مفصلی به او میزنند. زخم های نظامیان کاری بوده، میرزاهاشم خان محیط راهی بیمارستان میشود.(۱)

(تصویر) ملکفیصل و صاحب منصبان انگلیسی

۱- روزنـامه کار، شم ۵۶، ص ۲. روزنـامه وطن در ۱۳۳۴ق به دنبـال توقیف روزنـامه طوس با مـدیریت میرزاهاشم خان محیط مـافی در مشـهد به مـدت یـک سـال انتشار یافت. در ۱۳۳۵ق توقیف و مـدیر آن به تهران تبعیـد گردیـد. میرزاهـاشم خـان در رمضان ۱۳۳۵ همین روزنـامه را بار دیگر در تهران منتشـر کرد. روزنامه وطن که منـدرجات آن شامل اخبار سیاسـی و حوادث داخلی کشور و دولت های خارجی بود در قطع بزرگ، ابتـدا هفت های سه شـماره منتشـر میشـد و یک سال نیز به طور روزانه منتشـر گردید که در پی خسارت هایی که به سبب توقیف های پیدرپی بر مدیر آن وارد گردید به همان روال سابق بازگشت. در ۱۳۳۸ق میرزاهاشم خان و برادرش پاشا خان به سـبب حقگویی در باغشاه تهران حبس گردیدند و روزنامه وطن هـم تعطیل شـد. میرزاهاشم در آبان ۱۲۹۹ (۱۳۳۸ق) انتشـار روزنامه را بار دیگر از سـرگرفت. در تیر ۱۳۰۲ در پی اعتراضـاتی که به کار های وزارت جنگ در این روزنامه منتشر شد نظامیان به اداره روزنامه وطن حمله کرده مدیر آن را تا سرحد مرگ کتک زدند و بـا به آتش کشـیدن روزنامه ها بار دیگر آن را تعطیل کردنـد. این روزنامه تا ۱۳۰۷ش بـا توقیف های مکرر و وقفه هایی که پیش آمـد کم و بیش منتشـر میشـد. (صدرهاشـمی، تاریـخ جرایـد و مجلات ایران، ج ۳ و ۴، صص ۳۲۷ و ۳۲۸؛ محیطمافی، مقدمات مشروطیت، صص ۲۳ و ۲۴).

 چهارشنبه

۱۹ تیر ۱۳۰۲

۱۱ ژوئیه ۱۹۲۳

۲۶ ذیقعده ۱۳۴۱

 اقدام ایران برای بازگرداندن آیت الله خالصی

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که در پی اقدامات و مذاکرات دولت ایران، دولت انگلیس حاضر شده «وسایل مراجعت آقای خالصی را به طرف ایران فراهم نماید که حضرت معظمله در ایران توقف نمایند.» از دیگر اخبار مرتبط با حوادث اخیر بینالنهرین هیجان در شهر های مختلف ایران است. اخبار رسیده از رشت حاکی است که علمای این شهر در تلگراف خانه منتظر رسیدن پاسخ تلگرام های ارسالی خود به مرکز هستند. اهالی شاهرود نیز در وضعیت مشابهی بسر میبرند. شاهزاده عضدالسلطان از طرف احمدشاه، و حکیمالدوله وزیر معارف از طرف هیأت وزیران مأمور شدهاند برای استقبال و پذیرایی از روحانیان و مراجع تقلید راهی کرمانشاه شوند. اجتماعات در مساجد معروف تهران همچنان ادامه دارد.(۱)

 دیدار وزیرمختار ایران در هند با مقامات آن کشور

با خواست وزارت امور خارجه ایران، معززالدوله(۲) وزیرمختار ایران در هند با وزیر امور خارجه آن کشور دیدن کرد و درباره رفتار انگلیس با روحانیان و مراجع تقلید بینالنهرین گفت و گو نمود. معززالدوله یادآور شد که «لزوم اصلاح فوری» ضرورت دارد. او با ذکر این نکته که وجود «یکصد میلیون شیعه مسلمان اقتضا دارد» هر چه زودتر این کدورت رفع شود، گفت که دولت ایران آماده هرگونه مذاکره با انگلیس است.(۳)

 شکایت دوباره اهالی گلپایگان درباره انتخابات

اهالی گلپایگان از این که امیرمعتمد حاکم این شهر با حکم کابینه مستوفیالممالک از حکومت معزول شد، اما با سماجت و تمرد از این حکم پانزده روز بعد بار دیگر به حکومت گلپایگان رسید، ابراز تعجب کردند. دلیل برکناری او دخالت در انتخابات و فشار به اهالی برای رأی دادن به غضنفر خان برادر خود بود. در غیاب او اهالی به معظمالسلطان گلپایگانی رأی دادند. با بازگشت امیرمعتمد بار دیگر اخلالگری، شروع شده؛ و امیرمعتمد و یارانش در حال مشوب نمودن ذهن اولیای امور درباره انتخابات انجام شده هستند.(۴)

 هشدار سرکنسول ایران در بغداد به فزونی مشکلات ایرانیان ساکن بینالنهرین

سرکنسول ایران در بغداد امروز با ارسال دو نسخه از روزنامه وقایع عراقیه به وزارت امور خارجه متذکر شد با اجرای قوانین جدید در عراق «جان و مال و ناموس اتباع ایران نمیتواند در بینالنهرین در امان باشد، زیرا حکومت محلی هر موقع به هر عنوان بخواهد اتباع ایران را محکوم و مال و جان و ناموس آنان را دستخوش میل و هوا و هوس خود میتواند بنماید.» وی افزود آن چه بر مراجع تقلید و روحانیان شیعه رفت، با این قوانین، باز هم تکرار خواهد شد.(۵)

 اعتراض وزیرمختار روسیه به توقیف پست های سیاسی

شومیاتسکی، وزیرمختار روسیه شوروی، در نام های که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد، از ادامه توقیف پست های سیاسی این کشور خبر داد. وی با اشاره به گزارش کنسول روسیه در استرآباد (ر.ک: ۷ تیر) از وزارت امور خارجه خواست «بدون

۱- روزنامه ایران، شم ۱۴۰۵، صص ۱ و ۲.

۲- برای آگاهی از زندگینامه معززالدوله، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۱۵۸.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۶-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۲۴۴ و ۲۴۵.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۲۵-۲۷-۱۳۰۲.

فوت وقت سریعاً احکام لازمه در این باب صادر» شود.(۱)

 اسامی جدید یگان های لشکر شرق

حسین خزاعی امیرلشکر شرق امروز نام جدید فوج های این لشکر را چنین بیان کرد: تیپ مختلط مشهد، فوج پیاده کیانی، فوج سوار بهرامی، فوج توپ خانه کاوه، تیپ مختلط سیستان، فوج پیاده زابلی، فوج سوار خسروی.(۲)

 توقیف قاصدان رئیس نظامیان ماکو توسط اقبالالسلطنه

سلطانحسن خان جلیلوند، رئیس نظامیان ماکو، امروز خبر داد که قاصدان قشون که از اواجق بازمیگشتند توسط کسان اقبالالسلطنه بازداشت شده، مراسلات و نوشته های آنها توقیف میشود و پس از هشت ساعت آنها را آزاد میکنند. وی نوشت «به این ترتیب... کسی جرأت نمینماید عملیات سوء و جریانات اوضاع محلی را راپرت دهد.» وی این وضعیت را قابل تحمل ندانست.(۳)

 نصب قلعهبیگی آستارا برای پیشگیری از تحرکات بیگانگان

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، خبر داد که «برای جلوگیری از تشبثات خارجیها [= روسها] فدوی نایب ۳ عباس خان را... مأمور قلعهبیگی آستارا نمودم.»(۴)

 کمک روسیه شوروی به زلزلهزدگان تربت

مشاورالممالک، وزیرمختار ایران در مسکو، امروز خبر داد که روسیه ۲۵۰۰ دلار به زلزلهزدگان تربت کمک کرده است. وی نوشت: «بد نیست در ضمن صحبت از وزیرمختار روس اظهار امتنان بشود.»(۵)

 تجاوز کرد های عثمانی به خاک ایران

به گزارش سلطانحسن خان جلیلوند رئیس نظامیان ماکو از مرز عرب (پلدشت) کرد های عثمانی امروز با تجاوز به خاک ایران، اموال روستای «عظیم کندی» را غارت کردند. متجاوزان در بازگشت با پست نظامی ایران برخورد کرده، زد و خورد میشود. اما اموال منهوبه، به خاک عثمانی منتقل میشود.(۶)

 دستگیری مستخدم نمایندگی سیاسی روسیه

امروز حکومت مازندران، مصطفی محموداف یکی از مستخدمین نمایندگی سیاسی روسیه شوروی را دستگیر کرد. «در موقع توقیف، معاون [حکومت] ... او را مورد فحش و دشنامات رکیکه قرار داد.» محمداف پس از دادن تعهد مبنی بر این که هر وقت برای محکمه احضار شود خود را معرفی کند، آزاد شد.(۷)

□ عزیمت آیرم به رشت

محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ شمال، امروز از طرف وزارت جنگ دستور یافت استرآباد را به مقصد رشت ترک کند. این دستور برای جلوگیری از ناآرامی های احتمالی رشت به واسطه اخراج مراجع تقلید و علمای بینالنهرین از عراق داده شد.(۸)

(تصویر) بغداد

(تصویر) لشکر شرق، صاحب منصبان لشکر

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۱۰۳۳۳، آرشیو ۴۰۶ ض ۳ آ آ ۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۱، ص ۵۰. وزیر جنگ با این نامگذاریها موافقت کرد، اما اعلام شد «راجع به اسم فوج توپ خانه فرمودند عجالتاً تأمل فرمایید.» (همان، پ ۱۰۱، ص ۴۹).

۳- همان، پ ۸۱، ص ۲۳.

۴- همان، پ ۳۹، ص ۴۳.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۶-۱-۴۴-۱۳۰۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۰، صص ۵۰ و ۵۴. وزارت جنگ با ارسال نامه به سفارت ترکیه عثمانی و شرح ماجرا خواستار بازپس دادن اموال غارتی شد. گزارش های بعدی میگوید که در این درگیری یک نظامی ایرانی به اسارت اشرار کرد عثمانی درمیآید. (همان، پ ۵۰، ص ۵۳).

۷- همان، پ ۳۴، ص ۱۱. این گزارش قرائت سفارت روسیه از این ماجرا است که آن را وزارت امور خارجه ارسال کرد.

۸- Burrell, Iran political...,Vol. ۶, P. ۵۳۲

ص: ۲۰۹

 پنجشنبه

۲۰ تیر ۱۳۰۲

۱۲ ژوئیه ۱۹۲۳

۲۷ ذیقعده ۱۳۴۱

 تلگرام علمای شیراز در اعتراض به تبعید مراجع تقلید و روحانیان بینالنهرین

گروهی از روحانیان شیراز در تلگرامی که امروز به برخی جراید، رجال و روحانیان تهران فرستادند، نوشتند که منتظر اقدامات دولت درباره قضایای بینالنهرین و تسکین خاطر مردم هستند، به ویژه در مورد آیت الله مهدی خالصی که انتظار میرود اقدامات سریعتری در مورد ایشان انجام شود.(۱) تلگرام های مشابهی از طرف علمای ساری، همدان و زنجان به مرکز فرستاده شد.(۲)

 اعتراض طایفه گندزلو به انتخابات

سران طایفه گندزلو از شوشتر در تلگرامی که امروز به مقامات کشوری و لشکری فرستادند از شیوه انتخابات در ناحیه خود شکایت کردند. آنها نوشتند که انجمن نظارت آلت دست عده های ذینفوذ است و تعرفه های انتخابات را در نواحی موردنظر خود پخش کرده، اسامی دلخواه را روی آن مینویسند. آنها از این که در این دوره از انتخابات واقعی محروم هستند، به مسئولان شکایت کردند.(۳)

 پایان انتخابات یهودیان اصفهان

حکومت اصفهان امروز اعلام کرد با پایان یافتن انتخابات یهودیان اصفهان و شمارش آرا، روشن شد که مسیو حاییم با ۸۳۶ رأی در این شهر حائز اکثریت شده است. نفر بعدی دکتر لقمان نهورای ۲۹ رأی به دست آورد.(۴)

 هواپیما های انگلیسی در آسمان قصرشیرین

حاکم نظامی قصر خبر داد امروز صبح سه هواپیمای انگلیسی حدود یک ساعت در آسمان قصرشیرین پرواز کردند و به طرف بینالنهرین بازگشتند.(۵)

 نگرانی های کارگزار بوشهر

معاضدالسلطان، کارگزار بوشهر، به وزارت امور خارجه نوشت که با توجه به درگیری های مسلحانه اخیر بین قشون و «اشرار»، کشته شدن یک نظامی و سرقت های متوالی، امنیت منطقه به خطر افتاده است. وی این موضوع را از آن جهت مورد تأکید

قرار داد که «این حوادث اسباب بهانهجویی خارجه [انگلیس]» میشود تا حضور نظامی خود را در منطقه ادامه دهد.(۶)

 معتمدالتجار در تبریز

معتمدالتجار، نماینده دوره چهارم مجلس از تبریز، با توصیه دربار (ولیعهد) عازم تبریز شد. (ر.ک: ۴ تیر) رضا خان و امرای لشکر آذربایجان نسبت به او بدبین بودند؛ به ویژه پس از «لایح های که مشارالیه در برج میزان [سال] گذشته در مجلس قرائت نمود» و وزیر جنگ را تا آستانه استعفا پیش برد. عبد الله خان طهماسبی امروز خبر داد که معتمدالتجار در تبریز درباره ورود ولیعهد به آذربایجان سخنپراکنی میکند. او «آدم سالمی نیست و فدوی در صداقت مشارالیه نسبت به حضرت اشرف دامت عظمته تردید دارم.» وی با اکراه در پایان تلگرام امروز خود به وزیر جنگ نوشت که از دستخط دربار اطاعت خواهد کرد.(۷)

 برائتجویی ضیاءالسلطان

ضیاءالسلطان، حاکم «کوهگیلویه و بهبهان»، در نام های که امروز به رضا خان وزیر جنگ فرستاد، سعایت های یاور ناصرقلی خان نماینده قشون در بهبهان را علیه خود تکذیب کرد. گزارش های یاورناصرقلی خان سوءظن وزارت جنگ را نسبت به ضیاءالسلطان برانگیخته بود، به طوری که به او تذکر داده شد اگر از مداخلات خود علیه قشون دست برندارد، اقدامی ضد او صورت میگیرد که عواقب وخیمی در پی خواهد داشت. وی در نامه امروز خود، خود را مطیع وزیر جنگ معرفی کرد.(۸)

 درخواست میلسپو از وزیر جنگ

میلسپو، رئیس مالیه ایران، امروز از رضا خان خواست رئیس مالیات غیرمستقیم خراسان را با فشاری که از طرف مسئولان لشکر شرق به او میآید، راهی تهران کند. «ماژور هال» پیشکار مالیه خراسان گزارش داده بود که شیبانی رئیس مالیات غیرمستقیم آن ایالت «علیه اداره مالیه مشغول دسیسه و اشکالتراشی است.»(۹)

 نیروی هوایی روسیه

اقتدارالملک، کنسول ایران در عشقآباد، در پی گزارش قبلی خود درباره نیروی هوایی روسیه، امروز بار دیگر از اهمیتی که روسها برای توسعه این نیرو میدهند خبر داد و نوشت «کلیه

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵۷ و ۱۵۶-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

۲- روزنامه مرد آزاد، شم ۹۴، صص ۳ و ۴.

۳- اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۸۱-۴-۳-۹-۴.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۲۲۵، آرشیو ۱۲۰ ف ۲ ب الف ۱.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۷، ص ۲۷. وزارت جنگ به حاکم قصرشیرین اطلاع داد که این هواپیماها «همان طیاره هایی هستند که بنا بود به طهران بیایند.» (همان، پ ۶۷، ص ۲۶)

۶- همان، پ ۳۲، ص ۶.

۷- همان، پ ۳۷، ص ۴۸.

۸- همان، پ ۱۶، ص ۱۷۵۱.

۹- همان، پ ۱۰۱، ص ۴۶. رضا خان به امیرلشکر شرق دستور داد اگر شیبانی از عزیمت به مرکز استنکاف ورزید، جبراً به تهران اعزام شود. «ضمناً قدغن فرمایید ضیاءحضور و گوهری را که به مالیه مدیون بوده و مشغول دسیسه و مخالفت با اداره مالیه هستند جلب و تحت‌الحفظ به مرکز روانه دارند.» این نیز درخواست دیگر میلسپو بود. (همان، پ ۱۰۱، ص ۴۵)

جراید روسیه اهالی را به دادن اعانه تشویق و صفحات جراید مملو از» اخبار تشکیل فوری نیروی هوایی است. وی افزود از این طریق تاکنون مبالغ هنگفتی جمعآوری شده است. گفته میشود نیروی هوایی جدید بالغ بر دو هزار هواپیما خواهد داشت. اقتدارالملک اعانه جمعآوری شده در عشقآباد را حدود پنجاه هزار منات طلا ذکر کرد.(۱)

 بازگشت اطرافیان شیخ محمود به سلیمانیه

پس از تخلیه سلیمانیه از قوای انگلیس و تمرکز آنها در کرکوک، کسان شیخ محمود وارد سلیمانیه شدند. بنابر این گزارش که از طرف رئیس اردوی بانه به مرکز فرستاده شد، اهالی شهر تحت فشار هستند. هشتاد هزار لیره مالیات توتونی که انگلیس از اهالی گرفته، اینک توسط شیخ محمود مطالبه میشود. نزدیک یکصد خانواده ایرانی و محلی از سلیمانیه خارج شدهاند و راهی بانه هستند.(۲)

 استعفای ظهیرالدوله

ظهیرالدوله، حاکم تهران، امروز در ملاقات با رئیسالوزراء به دلیل عدم حضور اعضاء انجمن نظارت بر انتخابات، و فشار های غیرقانونی که از اطراف به او میآید که همگی منتهی به تعویق اعلام اسامی نمایندگان تهران است، استعفا داد. روزنامه ایران با چاپ این خبر نوشت که از رد یا قبول استعفای ظهیرالدوله خبری منتشر نشده است.(۳)

این منبع در شماره بعدی خود از پذیرفته شدن استعفا خبر داد و «از قرار مسموع آقای وثوقالسلطنه کاندید حکومت طهران میباشند.»(۴) اما منابع خبری چند روز بعد از امتناع وثوقالسلطنه نوشتند.(۵)

 اعتراض روحانیان بروجرد به روند انتخابات

روحانیان بروجرد در اعتراض به روند انتخابات در این شهر «خیال تعطیل عمومی دارند. حکومت جلوگیری کرده، تا فردا چه شود.»(۶)

 حمله روزنامه فکر آزاد به انگلیس

روزنامه فکر آزاد چاپ مشهد امروز به مناسبت تبعید و مهاجرت مراجع تقلید و علمای بینالنهرین، مقال های علیه انگلیس درج کرد و رفتار مأموران انگلیس در عراق را با چنگیز خان مقایسه نمود. در این مقاله آمده است که انگلیس مسجد کوفه و گنبد مرقد امیرالمؤمنین علی(ع) را گلولهباران کرده و مسلمانان متفکر را اعدام نموده است و اینک با تبعید روحانیان بینالنهرین، کربلا و نجف را مستعمره خود کرده است.(۷)

 اجتماع کارگران در توپ خانه

امروز عد های به دعوت «اتحادیه کارگران»، تشکیلاتی که از منظر منابع انگلیسی توسط روسها تأسیس شده، در میدان توپ خانه اجتماع کردند و علیه انگلیس سخن راندند. نیرو های نظمیه این اجتماع را پراکندند و رهبران ایشان را بازداشت کردند. آنها پرچم های سرخی در دست داشتند که بر آن نوشته شده بود «درود بر اتحاد کارگر و دین اسلام». همین منبع میافزاید سفارت روسیه به همه شعب اتحادیه های کارگران دستور داده کالا های انگلیسی را تحریم کنند. "اتحادیه کارگران" به تازگی در تهران آغاز به کار کرده بود. در سردر محل این اتحادیه نوشته شده بود: پرولتاریا های ملتها، متحد شوید. در کنار این شعار علامت داس و چکش هم دیده میشد.(۸)

(تصویر) آرتور میلسپو

(تصویر) ظهیرالدوله

۱- همان، پ ۳۴، ص ۵۹.

۲- همان، پ ۶۳، ص ۳۴. «به محض آن که نیرو های بریتانیا از شهر خارج شدند، نیرو های «کریم فتاح بگ» (منظور کریم فتاح بگ هه مه وند است) وارد سلیمانیه شده و شهر را تصرف کردند. «کریم فتاح بگ» خود را حاکم سلیمانیه نامید و در بیانی های از مردم خواست، آرامش شهر را حفظ نمایند و به غریبه های ساکن شهر آسیبی نرسانند. وی همچنین کسانی را که در طول تهاجم بریتانیا با آنها همکاری نمودهاند و یا همراه آنها شهر را ترک کردهاند، تهدید به محاکمه و مجازات نمود... در همان بیانیه از بازرگانان توتون خواسته شد مالیات های پرداختی خود را به حکومت جدید سلیمانیه پرداخت کنند... بعد از آنکه «شیخ محمود» به مدت چند هفته از مناطق اطراف سلیمانیه بازدید کرد، در تاریخ ۱۱ جولای وارد شهر سلیمانیه شد.» (همدی، کردستان و کرد در اسناد...، ص ۹۴) منابع ایرانی روز ورود شیخ محمود به سلیمانیه را ۷ جولای یاد کردهاند. (اسناد مؤسسه مطالعات...، پ ۶۳، ص ۳۳)

۳- روزنامه ایران، شم ۱۴۰۷، ص ۲.

۴- همان، شم ۱۴۰۸، ص ۲.

۵- روزنامه مرد آزاد، شم ۹۸، ص ۳.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۴۰۸، ص ۲.

۷- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، صص ۴۹۹ و ۵۰۰.

۸- Burrell, Iran political...,Vol. ۶, pp. ۵۳۵, ۵۴۱

ص: ۲۱۱

 جمعه

۲۱ تیر ۱۳۰۲

۱۳ ژوئیه ۱۹۲۳

۲۸ ذیقعده ۱۳۴۱

 سانسور مراسلات در پست خانه های عراق

در پی مهاجرت مراجع تقلید و برخی علمای نجف، کربلا و کاظمین به ایران و تبعید آیت الله محمدمهدی خالصی به حجاز، «نوشتجات و مراسلات را در پست خانه های عراق به طور غیررسمی سانسور میکنند؛ اگر مطلبی برخلاف سیاست حکومت در آن باشد، آن مراسله را یا به کلی پاره یا قسمتی از آن را قیچی میکنند.» محمدحسن بدیع، کارپرداز ایران، در کربلا امروز با ارسال این خبر به وزارت امور خارجه افزود: «این مسئله از برای قونسولگری که برای تقدیم راپورت های خود غیر پست وسیله ندارد، اسباب زحمت شده؛ حتی اشخاصی را که به ایران مسافرت میکنند تفتیش مینمایند و اگر کاغذ همراه داشته باشند، میگیرند.»(۱)

 اعتراض به امضا نشدن معاهده تجاری

روزنامه راویا وارتوکا چاپ روسیه در شماره امروز خود به امضا نشدن قرارداد تجاری که یک ماه است مذاکرات آن میان ایران وروس پایان یافته اعتراض کرد و از قول کارا خان معاون [وزارت] امور خارجه روسیه نوشت: «دولت روس نمیتواند با این ترتیب موافقت نماید. قراردادی که ظرف یک سال در آن مذاکراتی به عمل آمده و با تعلیمات دولت ایران قبول شده است نمیتواند در هر کابینه جدیدی مورد تجدیدنظر واقع گردد.» کارا خان میافزاید: «قرارداد مزبور برای تجار ایرانی امتیازاتی قائل میشود که تا به حال نسبت به هیچیک از دولی که با روسیه دارای مناسبات تجارتی میباشد معمول نشده است.» کارا خان که با خبرنگار بیسیم مسکو گفت و گو میکرد، به این نکته اشاره نکرد که از دو شرط مهم ایران برای امضاء این معاهده، یعنی آزادی تجارت و ترانزیت کالا از خاک روسیه، اثری در معاهده نیست.(۲)

 نگرانی حاکم آذربایجان از بازگشت فراریان

بنا به خواست ریاست وزراء سه تن از فراریان غائله ابوالقاسم لاهوتی که در خاک روسیه بسر میبردند، پس از پشیمانی و دادن تعهد راهی ایران شدهاند. امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم نظامی آذربایجان، در تلگرامی که امروز برای وزیر جنگ فرستاد از ورود این افراد به تبریز ابراز نگرانی کرد و احتمال داد دست کنسول جدید روس در تبریز زمینهساز این بازگشت بوده باشد. وی پیشنهاد کرد این سه تن «در ورود توقیف شوند.»(۳)

 دیدار بصیرالدوله با شومیاتسکی

بصیرالدوله امروز به دیدار شومیاتسکی رفت و رسیدن او به سمت وزیرمختاری را تبریک گفت. او امروز بیشتر شنونده حرف های شومیاتسکی بود. وزیرمختار روسیه از احمدشاه خواست که به هیأت دولت در امضای معاهده تجاری بین ایران و روسیه تذکر دهد؛ چرا که مذاکرات به پایان رسیده و دولت روسیه منتظر اقدام دولت ایران است.(۴)

 استقرار پست های جدید نظامی در مرز های روسیه و عثمانی

امیرلشکر شمال غرب، اطلاع داد چهار پست جدید نظامی که نتیجه مطالعات انجام شده در مرز ماکو است، در سرحدات ایجاد شد: پست بازرگان و پست شیطانآباد در مرز های عثمانی و پست قنبرکندی و پست [ناخوانا] در مرز با روسیه شوروی.(۵)

 عبدالعزیز دزد در دزداب

شجاعنظام، رئیس نظامیان دزداب، امروز به لشکر شرق خبر داد عبدالعزیز دزد که فراری بود «و گاهی با لباس مبدل شبها از راه مخصوص نزد حکومت میآمد... حالیه، به واسطه مستقل شدن، حکومت میخواهد این دزد معروف را به شهر آورد، نوکر خود بنماید.»(۶)

 نمایندگان تهران

روزنامه ایران که از روز های پیش تعداد آراء نمایندگان تهران را پس از استخراج هر ناحیه درج میکرد، امروز، در پی پایان شمارش آراء، نام ۲۴ نفر از کسانی را که در رتبه اول تا بیست و چهارم حائز اکثریت شدهاند چاپ نمود: «مؤتمنالملک ۶۹۸۱ رأی، سلیمانمیرزا ۶۲۷۸ رأی، مشیرالدوله ۶۲۷۲ رأی، مستوفیالممالک ۵۸۷۶ رأی، آقاشیخ علی مدرس ۵۱۷۵ رأی [سیدحسن] تقیزاده ۴۴۷۷ رأی، آقاسیدحسن مدرس ۳۸۴۲ رأی، میرزاهاشم آشتیانی ۳۶۳۰ رأی، مصدقالسلطنه ۳۴۹۸ رأی، آقاسیداسد الله خرقانی ۳۳۱۴ رأی، میرزاحسین خان علائی ۳۳۱۳ رأی، آقاسیدضیاءالدین [طباطبایی] ۳۲۳۰ رأی، میرزامحمدصادق طباطبایی ۳۱۸۷ رأی، قوامالسلطنه ۳۱۶۸، آقاسیدابوالقاسم کاشانی ۳۱۵۲ رأی، نصرتالدوله ۳۱۰۴ رأی، آقاسیداحمد بهبهانی ۳۰۶۳، ذکاءالملک ۲۷۵۸ رأی، میرزارضا خان نایینی ۲۵۸۵ رأی، حاجی عباسقلی آقاتبریزی ۲۵۶۰، آقاسیدمحمدرضا مساوات ۲۵۱۴ رأی، شیخ العراقین عراقی ۲۳۹۰ رأی، آقاسیدرضا فیروزآبادی ۲۱۴۰ رأی، آقاعلینجمآبادی ۲۱۱۱ رأی.»(۷)

 حاکمان جدید بنادر و گلپایگان

نصرالدوله(۸) به حکومت بنادر و مهذبالسلطان به حکومت گلپایگان، کمره و خوانسار منصوب شدند. «احکام تلگرافی آقایان صادر و مخابره شده است.»(۹)

 هیجان عمومی در دامغان

بنـا به گزارش رسـیده از دامغـان، کوچـک و بزرگ شـهر «بـا یـک حالت ضـجه و ناله پس از گردش در تمام شـهر و بازار به تلگراف خـانه آمـده در عمارت تلگراف خانه و خارج عمارت متجاوز از سه هزار جمعیت به صـدای واشـریعتا، وااسـلاما ماتم زدهانـد و اسـتماع خبر ناگوار تبعید علمای نجف اشـرف این انقلاب ملی را ایجاب نموده» است. فرسـتنده خبر میافزاید تاکنون چنین هیجانی در شهر دیده نشده بود.(۱۰) نظیر این ماجرا با تفاوت هایی در لاهیجان و رشت نیز تکرار شد.(۱۱)

 بالا رفتن پرچم روسیه در بوشهر

امروز پرچم کنسولگری روسـیه شوروی در بوشـهر برافراشـته شـد. در مراسـمی که به همین مناسبت تدارک دیده شده بود، با حضور مأموران دولتی و گروه هایی از مردم، کنسول سخنانی در باب اتحاد دولتین ایران و روس ایراد کرد.(۱۲)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۶-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

۲- همان، ۷۷-۱۵۲-۱۶-۱۳۰۲.

۳- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۸، ص ۱۵۰. رضا خان در پاسخ به امیرلشـکر اسماعیل خان این بار موضع متفاوتی داشت. «در تمام امورات نمیتوان خشونت به خرج داد. بایستی عفو و اغماض هم در بین باشد... اگر من بعد خلاف انتظاری از آنها بروز نماید ممکن است مجدداً تنبیه شوند.» (همان، پ ۷۸، ص ۱۴۹)

۴- هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، صص ۹۸ و ۹۹.

۵- ۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۴، ص ۲۷.

۶- همـان، پ ۱۰۲، ص ۷۳. این که حامدالـدوله حـاکم دزداب یک دزد معروف را کارگزار خود قرار دهـد، بعیـد است. این گزارش پیش از همه چیز ناشی از رقابت حاکمان منصوب به وزارت داخله با نظامیان بود که در اکثر نقاط کشور دیده میشد.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۴۰۷، ص ۱.

۸- ناصـرقلیاعتمادی معروف به نصـرالدوله فرزنـد جعفرقلی خان (معینالسـلطان) و برادرزاده مجدالدوله داماد ناصـرالدینشاه در سال ۱۳۰۹ق/۱۲۷۱ش در تهران به دنیا آمد. در سن ده سالگی جهت تحصـیل عازم روسیه شد و مدت دوازده سال در مدارس نظامی مسـکو و پطروگراد، در رشـته فنون نظامی تحصـیل کرد. سپس در برلین به تکمیل تحصیل پرداخت. بعد از بازگشت به ایران به اداره کـل قشون وارد و به ریـاست محاسـبات وزارت جنـگ، سـپس به ریاست قشون آذربایجان انتخاب گردیـد. او با درجه سـرتیپی به مـدت سه سـال و نیم در این سـمت باقی بود و پس از مراجعت به تهران به فرمانـدهی قشون اصـفهان رسـید. نصـرالدوله در سـال ۱۲۹۷ش به وزارت داخله منتقـل گردیـد و به سـمت حکمران کـل بنـادر جنـوب منصـوب شـد. سـپس به حکومت خمسه و زنجـان مـأمور گردیـد و در کودتای ۱۲۹۹ در حـالی که همین سـمت را داشت به دسـتور حکومت مرکزی بازداشت و در تهران به زنـدان افتاد. بعـد از تحمل مـدتی حبس آزاد شـد. وی در سال ۱۳۰۲ بار دیگر حکمران بنادر شـد. در زمان ریاست نظمیه محمد درگاهی به اتهام تشـکیل کمیته بلشویک به همراه ملکالشـعراء بهار و سـیدحسن زعیم دسـتگیر و به سمنان تبعید گردید. با انتخاب سرلشـکر کوپال به ریاست نظمیه، به دسـتور وی نصرالدوله آزاد شد و ضمن بازگشت به تهران به عضویت هیـأت مـدیره شـیلات و سـپس ریاست آن انتخاب گردیـد. او در سال ۱۳۱۷ش برای خرید ماشـینآلات ذوبآهن به ریـاست هیـأتی از مهندسـین به آلمـان مـأموریت یافت. اما با بروز جنگ جهانی دوم و حوادث شـهریور ۱۳۲۰ ورود کـار خانه

ذوبآهن میسر نشد. وی بعد از چهار سال اقامت در آلمان و قطع روابط ایران با آن کشور به ایران مراجعت و به معاونت وزارت راه و در کابینه دوم سهیلی از ده فروردین ۱۳۲۲ به معاونت نخستوزیری منصوب شد. نصرالدوله از ۱۷ فروردین تا ۴ شهریور ۱۳۲۳، در کابینه اول محمد ساعد، وزیر کشاورزی بود و از اسفند سال بعد تا مرداد ۱۳۲۵، نیابت تولیت و استانداری خراسان را داشت. پس از آن به عضویت هیأت مدیره بانک صنعت و معدن و ریاست هیأت مدیره شیلات ایران و شوروی برگزیده شد. وی به زبان های روسی و آلمانی به خوبی آشنا بود و تا حدی نیز فرانسه و انگلیسی میدانست. سرانجام در ۱۴ بهمن ۱۳۲۸ بر اثر سکته در تهران درگذشت و در قم به خاک سپرده شد. («باغ نگارستان به او بیوفایی کرد»، سالنامه دنیا، س ۳ (۱۳۲۷ش) صص ۸-۱۰۷؛ عاقلی، شرح حال رجال...، ج ۱، صص ۷-۱۳۶).

۹- روزنامه ایران، شم ۱۴۰۷، ص ۲.

۱۰- همانجا.

۱۱- همان، صص ۲ و ۳.

۱۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۲۳۵۶.

 ورود پنج آمریکایی به تبریز

امروز پنـج آمریکایی از تفلیس وارد تبریز شدنـد. این گروه شامل فینلی خبرنگار نیویورک تایمز و چهارتن از اعضای جمعیت شرق نزدیک آمریکا هستند.(۱)

 سخنرانی کنسول روسیه در تبریز

امروز کنسول روسیه در تبریز در محل کلوپ روسها درباره خاور نزدیک و مبارزه علیه سرمایهداری سخنرانی کرد.(۲)

(تصویر) تبریز، دورنمای شهر

۱- FO E ۹۰۹۷/۶۹/۳۴.

۲- FO E ۹۰۹۷/۶۹/۳۴

ص: ۲۱۳

 شنبه

۲۲ تیر ۱۳۰۲

۱۴ ژوئیه ۱۹۲۳

۲۹ ذیقعده ۱۳۴۱

 اجتماع روحانیان استرآباد در اعتراض به برخورد انگلیس با روحانیان و مراجع تقلید بینالنهرین

با رسیدن تلگرامی از جانب تجار تهران به روحانیان و بازرگانان استرآباد، بنابر اعلام قبلی «کسبه دکاکین را بسته، در مدرسه دارالشفاء جلسه [کرده] و تلگراف را قرائت نمودند. این اجتماع با جمعیت بیشتری در مدرسه یادشده شکل گرفت که رؤسای دوایر دولتی هم حاضر بودند. در این جلسه متنی خوانده شد حاکی از اینکه انگلیس اظهار میدارد «طلاب و مجتهدین ایرانی ساکن کربلا و نجف خودسرانه حرکت به سمت ایران نمودهاند؛ القاء شبهه نشود؛ که انگلیسها آنها را بیرون نمودهاند.»(۱)

 حمایت اجتماعیون کرمانشاه از مبارزات روحانیان بینالنهرین

حزب اجتماعیون کرمانشاه با امضاء "اجرائیه اجتماعیون کرمانشاه" در اعلامی های که امروز در آن شهر منتشر کرد، از مبارزات روحانیان شیعه علیه استعمار انگلیس در بینالنهرین حمایت کرد. در این اعلامیه خطاب به مسلمانان آمده است: «هان ای مسلمین امروزی! اندکی به خود آیید و قبور ائمه هدی را تحت استیلای سپاهیان کفر بنگرید و بار دیگر دست وحدت و یگانگی را به سوی یکدیگر دراز کرده، در حفظ بیضه اسلام بکوشید.» اجتماعیون با حمایت از تحریم انتخابات در بینالنهرین، تبعید روحانیان را توسط انگلیس محکوم کرد.(۲)

 تلگرام علمای مهاجر به روحانیان و مردم رشت

امروز تلگرام بلندی از طرف روحانیان مهاجر، از کرمانشاه به رشت مخابره شد که در آن تاریخچه حوادثی که منجر به خروج علما از بینالنهرین گردید نقل شده است. پس از تحریم انتخابات حکومت عراق تصمیم گرفت با تهدید، فشار و تبعید مخالفان، انتخابات را انجام دهد. چنان موقعیتی پیش آمد که «رخصت به انتخاب یا ابقاء حکم به حرمت یا حالت حاضره یا سکوت محض شرعاً امکان نداشته، تخلص از تمام این محاذیر منحصر بود که در دو سه ماهه آغاز و انجام انتخاب در سفر زیارت ارض اقدس خراسان باشند.» قرار نبود این موضوع طرح شود، اما دستگیری و تبعید آیت الله خالصی باعث شد «در حل اشکالات اصل مسئله با حکومت مذاکره شود و در صورت عدم مساعدت به رفع مبادی حرمت انتخاب و لزوم مسافرت در موقع اجرای... آن [با حفظ بیطرفی] آقای خالصی را هم از اسارت مستخلص و همسفر خود فرمایند.» اما پس از حرکت آیات سیدابوالحسن اصفهانی و محمدحسین نایینی از نجف «وجوه علما از عرب و عجم اغلب به عزم مصاحب ت در سفر زیارت و بعضی هم به قصد مشایعت الی کاظمین (ع) ملحق شدند.» این حرکت تا کربلا آزادانه بود، اما پس از آن حکومت دخالت

کرد؛ علمای عرب را از همراهی بازداشت و علمای ایرانی را با ۹ خودرو حرکت داد.(۳)

 ادامه محکومیت انگلیس توسط نمایندگان عالی بینالنهرین

«نمایندگان عالی بینالنهرین» در تهران امروز با ارسال تلگرام هایی به جامعه اتفاق ملل در ژنو و کشور های اروپایی، آمریکا، ترکیه، مصر، افغانستان و روسیه، انتخابات عراق را که با زور سرنیزه صورت میگیرد محکوم کرد. «اخیراً برای اجرای انتخابات، محض رسمیت دادن به معاهده[ای] که با فیصل بسته رؤسای قوم را نفی، بالاخره شعائر مقدسه و مقام عالی روحانیت را هتک، علما و رؤسای مذهب را تبعید و بعضی را اسیر نموده است؛ لذا عواطف طرفداران آزادی ملل را به عدم رسمیت انتخاباتی که با سرنیزه میشود، متوجه و رفع این مظالم را خواستار [شده] و بر فجایع ظالمانه انگلیس تمام ملت بینالنهرین پروتست مینماید.»(۴)

 انتصاب حاکم جدید استرآباد

احمدشاه امروز حکم میرزاحسن خان مؤیدالدوله را به عنوان حاکم استرآباد امضا کرد. این حکم به پیشنهاد ریاست وزراء، مشیرالدوله، صادر شد.(۵)

 اعتراض اهالی بندرلنگه به نداشتن نماینده مستقل

در تلگرامی که امروز اهالی بندر لنگه به مرکز فرستادند، از این که این ناحیه در انتخابات مجلس وابسته به لار است، گلایه کردند. «بندر لنگه و مضافات آن از هیچ حیثی، نسبتی و ارتباطی به لار نداشته، وضعیات آن عین نظیر بوشهر [و] بندرعباسی است.» آنها، خواستار داشتن نمایند های مستقل شدند.(۶)

 پیشنهاد وزارت فواید عامه در لزوم حضور یک نماینده در آلمان

وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه به ریاست وزراء پیشنهاد کرد اینک که توجه ایران به صنایع آلمان جلب شده برای «اطلاع از جریان امور تجارتی و صنعتی آن مملکت ... وجود یک نفر نماینده مخصوص تجارتی در مرکز آن مملکت» ضروری به نظر میرسد.(۷)

 بانک شاهنشاهی و اسکناس های جدید

«مک مری»، رئیس کل بانک شاهنشاهی ایران، به دولت ایران پیشنهاد کرد اسکناس های فعلی جمعآوری شده، تبدیل به اسکناس های جدید با طراحی نو شود. وی نوشت این تغییر قرار بود در کابینه وثوقالدوله به سال ۱۹۱۹ انجام شود اما به دلیل گرانی کاغذ و اجرت طبع ممکن نشد. وی با ذکر چند نمونه از تغییرات، مانند «ترسیم تمثال شاه عباس به جای تمثال ناصرالدین[شاه]» نوشت این کار «مساعدت عمده در امور تجارتی و مواصلاتی خواهد بود و نیز برای روشن شدن قضیه اسکناس های سرقت شده و قلب که گویا یک قسمت از اسکناس های قلب دوتومانی در روسیه ساخته شده است مفید و مؤثر خواهد شد.»(۸)

□ تلگرام های امروز امیرلشکر شمال غرب

عبد الله خان طهماسبی در یکی از تلگرام های امروز خود به وزیر جنگ یادآور شد که شمشیر اهدایی از طرف شاهسونها روز ۲۹ سرطان (تیر) با اسکورت به تهران فرستاده خواهد شد. در

۱- مقصودلو، مخابرات استرآباد، ج ۲، ص ۸۷۲. اعتصامالممالک کارگزار استرآباد نیز گزارش مشابهی به وزارت امور خارجه فرستاد. (اسناد وزارت امور خارجه، ۲۲-۱۹-۲۷-۱۳۰۲).

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۹-۱۶-۴۷-۱۳۰۲.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۶۰۰۴۷۲۴.

۴- «مظالم انگلیس در بینالنهرین»، مطالعات تاریخی، صص ۵۸ و ۵۹.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸، ص ۱۰. حاکم قبلی استرآباد عباس خان سالاراشرف بود.

۶- اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۸۰-۴-۳-۹-۴.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۸-۸-۳۶-۱۳۰۲. این پیشنهاد به دلیل مضایق مالی دولت مورد موافقت قرار نگرفت. به طوری که رئیس کل مالیه ایران یادآور شد: «در حال حاضر وضعیت خزانه دولت اجازه نمیدهد مخارجی که قطعاً صورت لزوم ندارد به طور دائم بر بودجه مملکتی تحمیل گردد.» میلسپو افزود در انتخاب «کمیسر نفت که در آتیه انتخاب خواهد گشت» فردی مطلع و کارآمد انتخاب میشود که میتواند چنین وظایفی را نیز پوشش دهد. (سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۰۵۶۸۹، آرشیو ۱۲ع خ ۱ الف الف ۱).

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۲۴-۳۸-۱۳۰۲.

آن روز مجلس ضیافتی هم با شرکت طبقات مختلف به مناسبت حرکت دادن شمشیر برگزار خواهیم کرد. حرکت شمشیر برای اهدا به رضا خان توسط بیکزادگان شاهسونها طوری ترتیب داده شده بود که یک روز قبل از عید غدیر در تهران باشد.(۱)

امیرلشکر شمال غرب در تلگرام دیگری که امروز به وزیر جنگ فرستاد، نوشت فوج یک تیپ سوارهنظام را «لایموت» و فوج دو تیپ مزبور را «قهرمان» نامگذاری کرده است. وزیر جنگ هم با این اسمگذاریها موافقت کرد.(۲) وی در سومین تلگرام خود از تنبیه حسین خان، آجودان فوج یک پیاده برای گرفتن رشوه از برخی خوانین شاهسون خبر داد. حسین خان تحت محاکمه و «خوانین راشی» حبس هستند.(۳)

 اهداء ساختمان به سفارت ایران در کابل

اعتلاءالملک، وزیرمختار ایران در افغانستان، گزارشی به وزارت امور خارجه فرستاد و با تشریح عمارت «عینیّه» از ساختمان های اختصاصی پادشاه افغانستان نوشت، «این خانه در کابل بعد از عمارت سلطنتی اول خانه است.» چندی پیش بخش بیرونی این خانه به عنوان سفارت ترکیه در کابل به دولت ترکیه عثمانی پیشکش شد. و اینک بخش دیگر به ایران هدیه شده است. پادشاه افغانستان به اعتلاءالملک گفت که منظور من از این کار «این بود که خانه مسکونی خود را در کابل محل اقامت سفرای اسلامی قرار بدهم... اینک که عمارت بیرونی عینیّه را به سفارت ترکیه واگذار نمودم عمارت اندرونی آن را هم با تمام میل و اثاثیه به سفارت ایران هبه و انتقال مینمایم و انشاء الله این منزل برای سفارت مبارک خواهد بود.» وزیرمختار ایران در این گزارش مؤکداً از اولیای دولت ایران خواست که برای جبران این محبت پادشاه افغانستان محلی مناسب برای سفارت افغانستان در تهران به وزیرمختار آن کشور داده شود.(۴)

 اغتشاشات در ایران!

روزنامه زاریا وستوک چاپ تفلیس در شماره امروز خود با عنوان «اغتشاشات در ایران» اخباری درج کرد که نادرست بود. او مناطق کردستان ایران و نواحی بختیارینشین را دستخوش آشوب و اغتشاش توصیف کرد. نماینده سیاسی ایران با ارسال این قطعه از روزنامه به وزارت امور خارجه یادآور شد: «حقیقت مطلب را به این نمایندگی اطلاع دهند که در روزنامه مزبور جواب نوشته شود.»(۵)

 ادامه تلاش های دولت برای فیصله حوادث بینالنهرین

روزنامه ایران در شماره امروز خود از اقدامات اولیای دولت و مذاکره با مقامات مربوطه برای رفع اختلافات میان روحانیان مهاجر و حاکمان عراق خبر داد. «گویا از طرف اولیای دولت در خصوص مراجعت آقای آیت الله خالصی از حجاز به ایران نیز تلگرافاتی به نمایندگان ایران و حضرت معظمله مخابره شده باشد.»(۶)

ارسال دواب و سلاح های مصادر های به تهران

امروز ۳۷۰ رأس مادیـان، اسب، قاطر و شتر و ۳۹۴۵ قبضه پنج تیر روسـی، سه تیر، ماوزر، انگلیسـی، فولاد گلوله و سیستم های دیگر از اردبیـل به تهران فرسـتاده شـد. این غنایم از شاهسونها به ویژه رؤسای طوایف فولادلو هنگام جنگ و نیز پس از آن از ایشان گرفته شده بود.(۷)

(تصویر) امان الله خان، پادشاه افغانستان

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۶، صص ۵۴ تا ۵۶.

۲- همان، پ ۳۷، صص ۵۱ و ۵۲.

۳- همان، پ ۳۹، ص ۳۹.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۹ و ۸-۴-۲۵-۱۳۰۲. وجه تسمیه عمارت عینیه به واسطه لقب پادشاه افغانستان پیش از رسیدن به تخت شاهی بود: عینالدوله.

۵- همان، ۱۱ و ۹-۱۰-۱۶-۱۳۰۲.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۴۰۸، ص ۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۲، صص ۱۸ و ۱۹.

 یکشنبه

۲۳ تیر ۱۳۰۲

۱۵ ژوئیه ۱۹۲۳

۳۰ ذیقعده ۱۳۴۱

 گزارشی از تمرد حیدر خان بندر ریگی

بنا بر گزارش معاضدالسلطان، کارگزار بنادر خلیجفارس، اداره مالیه برای گرفتن مالیات از حیدر خان بندر ریگی ضابط بندر ریگ، با یاری جستن از چهار نظامی محلی اقدام مینماید، اما با مقاومت او روبهرو شده «یک عده تفنگچی فرستاده و به نظامیان شلیک کرده و گفتهاند این جا خانه ما است، چرا آمد هاید؟» کارگزار، حیدر خان را وابسته به انگلیس معرفی کرده که خود را مالکالرقاب بندر ریگ، رودحله، لیراوی، گناوه، دیلم، حیات داوود، جزیره خارک و جزیره خارکو میداند. معاضدالسلطان سرکوب حیدر خان را امری ضروری و فوری برای دولت دانسته، آن را سرمشق دیگر خوانین محلی دانست تا نتوانند آواز استقلال سر دهند. وی نوشت با این کار دو سوم از نفوذ انگلیس در آن منطقه کاسته میشود و «در سال صدهزار تومان از عوض مروارید و صید لاکپشت و مالیات های ارضی به مالیه دولت اضافه میشود.»(۱)

 مجسم های برای رضا خان

محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، امروز به وزارت جنگ نوشت که مایل است در سبزهمیدان رشت مجسمه «حضرت اشرف را با احترامات لازمه» نصب کند. از آن جا که وسایل ساخت مجسمه در رشت نیست، ب های آن را اعلام کرده، تا ساختن آن به قور خانه وزارت جنگ سفارش داده شود. وی نوشت که این موضوع خواست اهالی گیلان است.(۲)

 خبر حرکت ولیعهد در تبریز

رضا خان، امروز در یک تلگرام خصوصی امیرلشکر شمال غرب را آگاه کرد که «همین دو روزه ولیعهد با ایالت به طرف آذربایجان حرکت خواهند کرد. امید است از این به بعد شما هم فائقانه مشغول انجام امورات نظامی باشید.»(۳)

 هشدار مفخمالدوله به درخواست های دولت ترکیه از ایران

مفخمالدوله،(۴) وزیرمختار ایران در اسلامبول، امروز در نامه خود به وزارت امور خارجه با اشاره به اجحافاتی که نسبت به اتباع ایرانی در خاک ترکیه عثمانی صورت میگیرد، به دولت هشدار داد «زمزمه دارا بودن حقوق دول کاملهالوداد و اعاده کاپیتولاسیون» برای اتباع عثمانی در ایران نباید مورد توجه قرار گیرد. سیاست جدید دولت ترکیه بر پایه پان ترکیسم بنا شده

«و خیالات جهانگیران های که حضرات در قطعات ترکی زبان ایران دارنـد و تبلیغات مجـدد که برای نیل به این مقصود به توسط عمال رسـمی و غیررسـمی خود در مملکت ایران میکنند اگر دارای امتیازات از قبیل مدرسه و مریض خانه و غیره شوند آذربایجان و سایر نقاط ترکی زبان را دخیل یک رشته اغتشاشات بزرگ»(۵) خواهند کرد.

 نتایج کمیسیون بازگشت آشوریها به ارومیه

امروز کمیسیونی متشکل از انتظامالملک، ساعدالسلطنه، اعتضادالملک، نایب سرهنگ محمود خان پولادین، منتخبالملک، رهبر، مدیرالدوله و انوشیروان خان تشکیل شد و به بررسی بازگشت آشوریان به ایران پرداخت. این کمیسیون در دو بخش معایب و مشکلات، و محاسن و مزایای مراجعت آشوریان به ارومیه را در صورت جلس های تهیه کرد و به مقامات ذیربط ارائه نمود. آنها به این نتیجه رسیدند که با توجه به دشمنی عثمانیها با مسیحیان، بازگشت آشوریها به ارومیه سوءظن آن دولت را برمیانگیزد. سوابق خونین میان اهالی ارومیه و آشوریان ممکن است منجر به وقوع حوادث مشابه شود. کمک مؤسسات خارجی به ویژه آمریکاییها به آشوریان نیز ممکن است به خرید املاک مسلمانان بینجامد، چرا که اینک موقعیت معیشتی اهالی ارومیه وخیم است. آن گروه از آشوریانی که داخل ارتش [تحت نظارت انگلیس] شده، قابل اطمینان نیستند، حکم سربازان کمکی بیگانه را دارند. در کنار این مشکلات و معایب بازگشت آشوریان به ایران از منظر دول اروپایی بسیار مثبت است چون دولت ایران میان اتباع خود اعم از مسیحی و مسلمان تفاوتی قائل نیست. ترقی و توسعه ارومیه بدون آشوریان سخت است. از این رو کمیسیون پیشنهاد میکند آن دسته از آشوریان که تابع دولت ایران هستند و اسلحه ندارند میتوانند به تدریج راهی ایران شوند؛ از ورود مسببان فجایع گذشته خودداری شود؛ و مهمتر از اینها لازم است حاکمی با درایت به حکومت ارومیه فرستاده شود تا تحت نظر او این جریان آغاز گردد.(۶)

 عدم رضایت اهالی مشهد از سردار اسعد

امروز اداره شرق وزارت داخله برای ریاست وزراء، گزارشی فرستاد حاکی از آن که جعفرقلی خان سرداراسعد بختیاری والی خراسان با رفتار حکومتی خود نارضایتی اهالی مشهد را فراهم کرده، «یک قسم غلیان و اضطرابی در شهر و اطراف حاصل شده است.» اداره ایالتی دست بختیاریهاست و امور اجرایی مغشوش است. در این گزارش با اشاره به دستگیری و تبعید مدیر جریده خراسان، آمده است عد های از بزرگان شهر در اعتراض به وضع موجود خیال تحصن در تلگراف خانه را دارند.(۷)

 اعتراض حاییم به دخالت یهودیان خارجی در انتخابات کرمانشاه

با این که پیش از این گزارش هایی از دخالت یهودیان خارجی در انتخابات کلیمیان کرمانشاهان به وزارت داخله رسیده بود، امروز شموئل حاییم مدیر جریده هحییم و نامزد دور پنجم قانونگذاری مجلس شورای ملی به وزارت داخله نوشت: «از قرار مسموع خواجه عبد الله حکیمزاده و خواجه لالهزار حسقیل که کلیمی و از اتباع بینالنهرین میباشند، در امور انتخابات کلیمیان کرمانشاه مداخله مینمایند...[آنان] در مجمع صیونیت وارد شده و برخلاف مقررات آن انجمن مهر صیونیت را وسیله تبلیغات قرار دادهاند.»(۸)

□ درخواست فراریان و مجرمان تبعه عثمانی

شهبندری عثمانی از مسئولان محلی ایران خواسته است که سربازان فراری و مجرمانی که به خاک ایران وارد شده و نزد عشایر محلی در مرز ماکو پناه گرفتهانـد، تحویل دولت ترکیه عثمانی بدهد. امیرلشکر شمال غرب با طرح این موضوع پیشنهاد کرد اگر قرار بر تحویل این افراد باشد، دولت عثمانی نیز باید اتباع مهاجر ایرانی را تحویل نماید. وی از وزارت جنگ خواست

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۷، صص ۱۹ تا ۲۱.

۲- همان، پ ۸۶، ص ۵۰. پاسخی که رئیس قور خانه به آیرم داد این بود که «مجسمه سوار مثل مجسم های که در باغ شاه است و بخواهند در تهران تحویل شود پنج هزار تومان تمام میشود. پیاده بدون اسب بخواهند در تهران تحویل نمایند دو هزار و دویست تومان تمام خواهد شد.» آیرم با مجسمه ایستاده موافقت کرد، پول را هم فرستاد و نوشت «مطابق تمثال مبارک که با شنل برداشته شده است حاضر نمایند.» (همان، پ ۸۶، صص ۴۸ و ۴۹).

۳- همان، پ ۳۹، ص ۴۱. سفر ولیعهد، محمدحسن میرزا به آذربایجان از مدتها قبل تدارک دیده میشد. «حتی برنامه حرکت ولیعهد هم از طرف دولت در روز ۲۵ ذیقعده ۱۳۴۱ قمری رسماً در تهران انتشار یافت.» اما با سنگاندازی های رضا خان این برنامه عقیم ماند و عملی نشد. (مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۳۵۴ و ۳۵۵)

۴- برای آگاهی از زندگینامه اسحاق خان مفخمالدوله، ر.ک: همین کتاب، ج ۲، ص ۲۶۷.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۷-۱۷-۱۵-۲-۱۳۰۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۸، صص ۱۶۴ و ۱۶۵.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۴۰۰، آرشیو ۲۱۸ف ۴ ب الف ۱.

۸- همان، سند شم ۲۹۳۰۰۵۲۲۰، آرشیو ۱۱۵ ف ۲ ب الف ۱.

موضوع توسط وزارت امور خارجه پیگیری شود.(۱)

 نزدیکی بیشتر شیخ خزعل به ملک فیصل

بنا به نوشته جراید عراق، سلیمان فیضی به عنوان نماینده شیخ خزعل برای ارتباط با ملک فیصل انتخاب شده است. روزنامه العراق سلیمان فیضی افندی را «رئیس اول جمعیت خیریه اسلامی» معرفی کرد و افزود: «امید میکنیم که وجود سلیمان فیضی در خدمت ایشان سبب تقویت روابط دوستانه میان سرداراقدس و امرای عرب و علیالخصوص همسایه او حکومت عراق خواهد بود. نشریه الاستقلال نیز با همین تعابیر برای نماینده شیخ خزعل آرزوی موفقیت کرد. محمدحسن بدیع، کارپرداز ایران در کربلا، امروز با فرستادن مطالب این دو نشریه به وزارت امور خارجه نوشت: «چاکر سلیمان فیضی را خوب میشناسد... اصلاً از اهالی موصل است و اخیراً در عدلیه بغداد مستخدم بوده و چندی قبل مجبور به استعفا شده.» وی این اتحاد را میان شیخ خزعل و ملک فیصل مسئله دولت ایران دانست که باید از آن جلوگیری شود.(۲)

 توقیف املاک حاج امینالضرب

کلیه املاک حاج امینالضرب از طرف وزارت مالیه توقیف شد. وی بدهی کلانی به بانک ایران دارد. این کار برای تسویه حساب و انجام محاسبات او صورت گرفت.(۳) در پی این اقدام امروز امینالضرب به دیدار وزیر مالیه رفت و گفت آماده تسویه حساب است به شرطی که بانک ایران اسناد املاک وی را که در دست بانک ضبط است پس دهد.(۴)

 مسافرت سه ماهه امیراعلم به مناطق زلزله زده

امیراعلم، رئیس حفظالصحه دولتی، برای سه ماه راهی نیشابور و تربت شد. وی «سه ماه مرخصی از وزارت علوم و معارف» گرفت تا به حالِ زلزلهزدگان و سیلزدگان آن منطقه رسیدگی کند.(۵)

 ادامه اعتراض به انتخابات در زنجان

در خبری که در شماره امروز روزنامه مرد آزاد چاپ شد آمده است: «حجج اسلام در مسجد به طور سابق باقی، اهالی مجدداً درصدد تعطیل عمومی هستند.» با این که هیأت نظار بر انتخابات در مقر حکومتی شهر تشکیل شده اما ظاهراً برای شروع انتخابات سودی نبخشیده است.(۶)

 آزادی نیرو های خالوقربان

به دستور وزارت جنگ امروز ۲۳ نفر از اتباع خالوقربان که در اداره نظمیه محبوس بودند آزاد شدند.(۷)

 اجتماع اهالی شهریار در تهران

اهالی معترض شـهریار امروز صبح در برابر ارک تحصن کردند. آنها با تدارک غذا قصد اقامت طولانی و اعتراض به انتخابات شهر خود را داشـتند که مشـیرالدوله با دیدن وضع آنها، مفتشـی از وزارت داخله برای تحقیق راهی شـهریار کرده، اهالی را نیز عودت داد تا منتظر نتیجه تحقیقات باشند.(۸)

 دزدیدن اعضاء انجمن نظار کرمان

امروز چهـار نفر از اعضـاء انجمن نظـار کرمـان را دزدیدنـد و آنها را به رفسـنجان بردنـد. روزنامه مرد آزاد با چاپ این خبر از عاملان این اقدام خبر نداد، اما نوشت که این کار برای تعطیل کردن انتخابات مجلس در کرمان شده است.(۹)

(تصویر) حاج امینالضرب

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۲، ص ۱۰۳.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۲ و ۱۵ و ۱۴-۵۴-۲۷-۱۳۰۲.

۳- روزنامه مرد آزاد، شم ۹۶، ص ۳.

۴- همان، شم ۹۷، ص ۲.

۵- همان، شم ۹۶، ص ۳.

۶- همان، صص ۳ و ۴.

۷- همان، شم ۹۷، ص ۲.

۸- همانجا.

۹- همان، شم ۹۸، ص ۳.

 دوشنبه

۲۴ تیر ۱۳۰۲

۱۶ ژوئیه ۱۹۲۳

۱ ذیحجه ۱۳۴۱

 نفرت تجار تبریزی از انگلیس

هیأت تجار تبریزی در تلگرامی که امروز برای مشیرالدوله و گیرندگان دیگر فرستادند، اقدام انگلیس در تبعید و عزیمت دادن روحانیان و مراجع تقلید را محکوم کردند و آن را یک مصیبت دانستند. در این تلگرام آمده است این اقدام «باعث انکسار قلوب عموم مسلمین شده و موجب نفرت از مسببین گردیده، منتظر اقدامات حسن ه که جبران این قضیه را نموده [هستیم.]»(۱)

 درخواست وزارت امور خارجه از توقف عملیات ساختمانی انگلیس در جزیره هنگام

مصدقالسلطنه، وزیر امور خارجه، امروز به سفارت انگلیس در تهران نوشت که ساخت ابنیه توسط انگلیس در جزیره هنگام «بر خلاف انتظار و رعایت حقوق و مناسبات ودادیه است.» وی از دولت انگلیس خواست در صورت صحت این خبر عملیات ساختمانی را متوقف کند و در پایان افزود: «مساعی جمیله خود را در اعاده نظامیان آن دولت فخیمه از بنادر جنوب مبذول فرمایید.»(۲)

 درخواست رفع توقیف روزنامه خراسان

در تلگرامی که امروز وزارت داخله به سرداراسعد جعفرقلی بختیاری حاکم خراسان ارسال کرد از وی خواسته شد. «مدیر جریده خراسان به قدر لزوم مجازات شده. مشارالیه را استمالت و اجازه انتشار جریدهاش را بدهید.»(۳)

 ورود شیخ عبدالقادر به اچمیادزین

وزارت امور خارجه، امروز وزارت جنگ را باخبر کرد که شیخ عبدالقادر پسر شیخ عبید الله، خانواده خود را راهی «شمیازین» [اچمیادزین] کرده، به آن نقطه رسیدهاند. خودش نیز قرار است وارد شود. غیر از این «۶۰۰ نفر قشون عثمانی به شمیازین و اطراف آمده از رواندوز هم قشون انگلیس به طرف آنجا حرکت کرده» است.(۴)

 درخواست اهالی خلخال برای داشتن نماینده مستقل

در نام های که با امضاء اهالی خلخال به مجلس شورای ملی فرستاده شد، آنها یادآور شدند که بنابر تصویب مجلس خلخال

دارای وکیل مستقل است؛ اما در نظامنامه دوم انتخابات، خلخال جزو اردبیل شمرده شد. «این ترتیب حوزهبندی حق استقلال ولایتی خلخال را سکتهدار مینماید.» در این نامه آمده است: «امکان ندارد ما در جزو حوزه اردبیل حاضر به انتخاب باشیم.»(۵)

 تقاضای نمایندگان عالی بینالنهرین از وزارت امور خارجه

نمایندگان عالی بینالنهرین امروز از وزارت امور خارجه خواستند که در جبران توهین انگلیس به «مرکز دیانت و روحانیت اسلامیه» اقدامات خداپسندانه را مبذول دارد. در نام های که امروز به وزیر امور خارجه نوشته شد ضمن محکوم کردن سرکوب و تبعید علمای بینالنهرین آمده بود، ما «فجایع وحشیانه انگلیس را به عالم انسانیت عرضه داشته و عدم رسمیت انتخاباتی که به قوه سرنیزه... به نام ملت بینالنهرین» انجام میشود محکوم میکنیم.(۶)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶۳-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۱۹۷.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۲۶۱۶.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱، صص ۷۴ و ۷۵. شیخ عبدالقادر پیش از این از دولت ایران اجازه عبور خود و خانوادهاش را برای رسیدن به محل یاد شده خواسته بود، که بنا بر مدارک موجود پاسخی به وی داده نشد. وزیر جنگ موضوع را از امیرلشکر شمال غرب پیجویی کرد تا جزئیات آن را گزارش کند. (همان، پ ۱، ص ۷۳) حرکت قشون انگلیس به طرف اچمیادزین توسط امیرلشکر غرب تکذیب شد. (همان، پ ۳۰، ص ۷۲)

۵- اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۸۴-۴-۳-۹-۴.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۹-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

 دیدار امیرلشکر شمال غرب با شهبندر عثمانی

عبد الله خان طهماسبی امروز خبر داد که به دیدار شـهبندر عثمانی رفته و درباره یک نظامی ایرانی که اسیر اشرار کرد عثمانی است، گفت و گو کرده است. در این دیدار تجاوزات اتباع عثمانی به خاک ایران و روستای بلاغباشـی مطرح شد. شـهبندر از امیرلشکر شمال غرب خواست همراه او دیداری از مناطق مرزی ماکو داشته باشد که پذیرفته شد.(۱)

 تعمیر نارین قلعه اردبیل

نـارین قلعه اردبیـل اینـک محل اقامت نظامیان در این شـهر است و چون رسیدگی نشـده رو به خرابی است. با سه هزار تومان میشـود آن را تعمیر کرد و از خرابی بیشتر جلوگیری نمود. امیرلشـکر شـمال غرب بـا این توضیح از رضـا خـان خواست مبلغ یادشده در اختیار قرار گیرد. موضوع به مالیه قشون منعکس شد.(۲)

 دیدار فرماندهان نظامی در مرز ماکو

امروز حسن خـان جلیلونـد، رئیس نظامیـان ماکو، و جمیلافنـدی فرمانـده نظامیان عثمانی در آن ناحیه در مرز ماکو با یکـدیگر ملاقـات کردنـد. جلیلونـد از همتـای خود خبر از نظـامی به اسارت رفته ایران توسط اشـرار کرد عثمانی گرفت و جمیل افنـدی اظهار بیاطلاعی کرد.

جلیلونـد از او میخواهـد تـا به منطقه درگیری اخیر رفته، به او ثـابت کنـد که اتبـاع عثمـانی به خاک ایران تجاوز کردهانـد، اما طرف عثمانی حاضـر نمیشود. حسن خان متوجه میشود که اشرار عثمانی در حمله به روستای عظیم کندی یک نفر کشته را هم دادهاند.(۳)

 رعایت عدالت در آگهی های دولتی

در بخشـنام های که از طرف مشیـرالدوله، ریاست وزراء، به دوایر دولتی ابلاغ شـد، تأکیـد شد در دادن آگهی تبعیض به خرج نداده، اعتراض مدیران جراید را برنیانگیزند.(۴)

 پزشکان بدون حقوق

پزشـکان بلوکـات اطراف تهران، حقوق سـال گذشـته خود را دریـافت نکردهانـد. آنان در تهران بلاتکلیف ماندهانـد و بـدین ترتیب بیماران این نواحی در سختی به سر میبرند.(۵)

 حمله به قراتکان

بنا به گزارش امیرلشـکر شرق، امشب ۲۷ نفر از بلوچهـا و ترکمنهـا «از راه خوشـاب که بین قراتکان و چهچهه بوده، به قراتکان

حمله کرده، پس از یک ساعت زد و خورد نظامیان آنها را تا اول خاک روس عقب برده و نیز دو روز قبل ششصد سالدات به اطراف کلات به اسم جلوگیری از سارقین وارد، دویست نفر آنها به خط سرخس رفتهاند.»(۶)

 کشف اعلامیه و ممانعت از خروج مردم در استرآباد

امروز دو نظامی نگهبان دروازه شاهرود شهر استرآباد، با کشف اعلامی های از یک فرد، آن را به یاوراحمد خان آیرم آجودان تیپ مستقل شمال، رساندند.

در این اعلامیه رؤسای طوایف آتابای و جعفربای ترکمن به قیام، اغتشاش و آشوب دعوت شدهاند. واکنش یاور احمد خان پس از اطلاع از این موضوع چنین بود: «دو روز قدغن سخت شد؛ کسی را از شهر خارج نکردند.»(۷)

(تصویر) تبریز

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۳، ص ۵۱.

۲- همان، پ ۳۷، ص ۵۰. نارین قلعه که امروزه آثاری از آن باقی نمانده از قلعه های مهم و تاریخی اردبیل به شمار میرفته است. این قلعه در دوره پهلوی اول ویران گردید. اردبیل در عهد قاجاریه به ویژه پس از سلطنت فتحعلیشاه بیشتر به واسطه نارین قلعه شهرت داشت، زیرا بر اثر استحکام خاصی که این قلعه داشت مطمئنترین جا برای نگهداری زندانیان سیاسی بوده است. این قلعه پیش از قاجاریان هم وجود داشت و به آن ارگ میگفتند. ارگ اردبیل در آن زمان کهنه و قدیمی بود و در کنار رود بالخلو قرار داشت. در عهد فتحعلیشاه یک هیأت نظامی فرانسوی به سرپرستی ژنرال گاردان به ایران آمده و مدتی در آذربایجان مهمان عباسمیرزا بودند. این هیأت در اردبیل به تجهیز و استحکام بخشی از نارین قلعه اقدام نمودند و دور تا دور آن را از خارج، باروی محکمی با برج های مستحکم کشیدند و علاوه بر خندقی که از سابق داشت و در دیوار های جدید قرار گرفته بود در خارج آن نیز خندق عمیق و عریضی کندند و نهر آبی هم از محله شاه باغی بر آن مشرف ساختند و برای رفت و آمد دو در بزرگ و محکم در وسط ضلع شمالی و جنوبی آن تعبیه کردند. نام نارین قلعه در برخی منابع تاریخی از جمله تاریخ عالم آرای صفوی و سیاحتنامه ابراهیمبیگ آمده است. حاج زینالعابدین مراغ های (ابراهیم بیگ) در سیاحتنامهاش درباره این قلعه چنین نوشته است: «به تماشای نارین قلعه رفتیم. این قلعه بسیار محکم است. دو خندق مارپیچ دارد که در روی هر یک پلی برای آمد و شد مردم بستهاند. از پلها گذشتیم. قلعه بسیار وسیع و عمارات حاکمنشین در داخل قلعه است. مسجد عالی و حمامی دارد. ده دوازده عرّاده توپ در جا های مختلف دیدیم که یادگار زمان های قدیم بودند». نارین قلعه قبل از ویرانی به عنوان پادگان و سرباز خانه مورد استفاده قرار میگرفت. (ملازاده و...، قلاع و استحکامات نظامی، صص ۴۸ و ۴۹؛ مراغ های، سیاحتنامه ابراهیم بیگ، ص ۱۰۶؛ افشارسیستانی، نگاهی به آذربایجان شرقی، ج ۱، صص ۲۹۹ و ۳۰۰).

۳- همان، پ ۵۰، صص ۴۸ و ۴۹.

۴- روزنامه مرد آزاد، شم ۹۷، ص ۳.

۵- همانجا.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۱، ص ۳۷.

۷- مقصودلو، مخابرات استرآباد، ج ۲، ص ۸۷۲.

ص: ۲۱۹

 سه شنبه

۲۵ تیر ۱۳۰۲

۱۷ ژوئیه ۱۹۲۳

۲ ذیحجه ۱۳۴۱

 استمداد بهار از تیمورتاش برای رسیدن به کرسی مجلس

ملکالشعرای بهار امروز نام های به تیمورتاش مینویسد و ضمن تشریح موقعیت سیاسی تهران و دودستگی های ایجاد شده، موضوع انتخابات خراسان را پیش میکشد و با توجه به نفوذی که تیمورتاش در آن منطقه دارد میافزاید: «دوستانه و با همان لحنی که همیشه باهم صحبت میداریم هرگاه برای من در خراسان زمینه [انتخاب شدن] مهیا نیست و فیالواقع یأس دارید بدون معطلی مرقوم دارید تا جای دیگر دست و پا شده و به رفقای دیگر و اهلتر مراجعه نمایم.»(۱)

 تکذیب مدعیات امیرلشکر شرق توسط والی خراسان

امیرلشکر حسین خزاعی در نامه بلندی به وزیر جنگ عملکرد سرداراسعد جعفرقلی بختیاری را در خراسان تخطئه کرد و او را آدمی رشوهگیر و رفیقباز و ضد قشون خواند. (ر.ک: ۲ تیر). موضوع توسط رضا خان به حاکم خراسان منعکس؛ و تهدید شد که اگر به این روال ادامه دهد برایش «تولید زحمت و اشکال» خواهد شد. جعفرقلی بختیاری امروز تلگرامی به رضا خان فرستاد و همه آن چه را که علیه او گفته شده بود تکذیب کرد. اول این که «شرافت و عظمت قشون را مایل و آرزومند هستم.» دوم این که «به وجود حضرت اشرف علاقهمند» هستم. سوم این که «در باب انتخابات مطابق صلاح و عقیده حضرت اشرف که موافق با مصالح مملکت است به موافقت نظر آقای امیرلشکر اقدام... میشود.» چهارم این که «حکومت های مهم خراسان تمام از مرکز معین شدهاند. حکومت های جزء قابل تقدیمی و تعارف نیستند.»(۲)

 تراز بازرگانی ایران و آمریکا در ماه فوریه

حسین علاء، وزیرمختار ایران در آمریکا، در نامه امروز خود به وزارت امور خارجه، صادرات ایران به آمریکا در ماه فوریه/بهمن - اسفند گذشته را بالغ بر ۵۲۴/۳۰۷ دلارو واردات ایران از آمریکا را ۳۴۹/۳ دلار یاد کرد. وی در مقایسه با ارقام ماه ژانویه/دی - بهمن نوشت که واردات آمریکا از ایران کاهش و صادرات آمریکا به ایران افزایش یافته است.(۳)

علاء در نامه دیگری ضمن معرفی لیلند رکس رابینسون نوشت که وی مایل است به استخدام دولت ایران درآید. علاء پیشنهاد کرد «مستشاری وزارت تجارت و فواید عامه به مشارالیه محول شود.» و افزود در صورت قبول این پیشنهاد با گشایش مجلس موضوع مطرح شود.(۴)

□ بازگشت محمدعلیشاه به اسلامبول

محمدعلیشاه که برای معالجه از اسلامبول راهی فرانسه شده بود، اینک در حال بازگشت به محل سکونت خود است. سفارت ایران در اسلامبول مینویسد: «اعلیحضرت محمدعلیمیرزا ... چند روز دیگر به اسلامبول مراجعت خواهند نمود. حضرت والا شاهزاده موثقالدوله وزیر دربار هم که عجالتاً در پاریس هستند به معیت اعلیحضرت به اسلامبول آمده و پس از چندی عازم ایران خواهند شد.»(۵)

□ گزارش امان اللهمیرزا به وزیر جنگ

سرتیپ امان الله جهانبانی که همراه سرتیپ حبیب الله شیبانی سرپرستی صاحب منصبان نظامی را برای تحصیل در فرانسه به عهده دارد، امروز در یادداشتی از پاریس به حوادث چند روز اخیر اشاره کرد و نوشت که ۱۴ ژوئیه که عید ملی فرانسوی هاست روی قبر سرباز گمنام تاج گل گذاشتیم و سخنانی در زمینه همکاری و اتحاد با فرانسه خطاب به مسئولان قشون آن کشور ایراد گردید. وی از دیدار خود با سفیر بلژیک هم نوشت که هیأت ایرانی را به دیدن کار خانه های اسلحهسازی آن کشور دعوت کرد. «از بیاناتش... مفهوم میشد که از خیال ما مطلع» است و اقلام خرید اسلحه را از ما طلب میکرد. «جای تعجب است. این مسئله که به کلی محرمانه بود، چه قسم به استماع آنها رسیده است؟» قرار است در این سه ماه که مدارس آموزش نظامی تعطیل است، محصلان در دسته های نظامی متعلق به صنف خود وارد شوند و آموزش های اولیه را ببینند. «شاگرد های هواپیمایی به اردوی هواپیمایی، بیطارها [دامپزشکها] و دکتر مریض خانه ها [به جا های معین شده] فرستاده شدند. به این طریق کار شاگردها مرتب و مشغول تحصیل شدند. صاحب منصبان ارشد در ضمن مذاکرات راجع به مأموریت خود عجالتاً مشغول بازدید کار خانجات و افواج هستند.»(۶)

□ اعتراض مرزنشینان اردبیل به سنگاندازی های نظامیان روس

در نام های که اهالی روستا های عنبران، پیله رود، کلش، جید،

۱- عاقلی، تیمورتاش در صحنه سیاست ایران، صص ۴۴۹ و ۴۵۰.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۴، صص ۳۱ تا ۳۳.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۷-۲۳-۱۳۰۲.

۴- همان، ۴۱ و ۴۰-۴۰-۴۳-۱۳۰۲.

۵- همان، ۳-۴-۳۷-۱۳۰۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۷، ص ۶۵. وزیرجنگ به تعجب سرتیپ امان اللهمیرزا درباره اطلاع سفیر بلژیک از تقاضای ایران برای خرید سلاح پاسخ داد و به او نوشت که در تهران نماینده بلژیک با من در این باره صحبت کرده بود (همان، پ ۱۱۷، ص ۶۴).

میرزانق و میناباد به کارگزاری اردبیل نوشتند آمده است از یک سال گذشته به این طرف، پاسگاه های نظامی روس در مرز تغییر رفتار داده و نمیگذارند «دواب و مواشی جان نثاران به چراگاه رفته مثل سنوات سابق گذران نمایند.» آنها از مشکلات خود برای کشت و زرع هم گفتند و از مقامات ایرانی خواستند «با حکومت آن طرف گفت و گو» کرده، دو هزار خانواده مرزنشین ناچار نشوند.

وزارت امور خارجه امروز این درخواست مرزنشینها را به وزارت جنگ منعکس کرد و خواست با استقرار پست های نظامی در مرز به این نوع تجاوزات خاتمه داده شود.(۱)

 نگرانی سفیر ایران از توسعه های شرقی ترکیه عثمانی

سفارت ایران در اسلامبول با ارائه تحلیلی از موقعیت سیاسی فعلی ترکیه عثمانی، با اشاره به ناامیدی ترکیه برای گسترش نفوذ خود در مناطق غربی و اروپا، نگاه خود را به صفحات شرقی دوخته «از قرار معلوم جمعی صاحب منصب و غیره به عنوان و لباس حکیم دواساز و درویش به آذربایجان فرستاده است، در صدد این است به صفحات خراسان نیز بفرستد.» وی توضیح داد که اگر پایتخت آینده ترکیه عثمانی آنکارا باشد، جدیت عثمانیها در نفوذ به شرق بیشتر خواهد شد. «اولیای دولت باید از حالا نقشه جلوگیری پروپاگاند عثمانی را کشیده و اسباب دفاع مملکت را فراهم نمایند. عثمانی با این بیپولی که دارد سالی بیشتر از یک میلیون لیره برای پروپاگاند در خاک و حدود ایران صرف میکند.» وی در انتها با توجه به روابط تیره روسیه و عثمانی از دولت ایران خواست از این فرصت بهره ببرد.(۲)

 معاون ریاست وزراء

معاضدالسلطنه به سمت معاون مشیرالدوله انتخاب شد و از امروز کار خود را شروع کرد.(۳)

 توقیف روزنامه کار

روزنامه کار امروز به واسطه درج مطالب ضددولتی توسط مأموران نظمیه توقیف شد.(۴)

(تصویر) دستخط سرتیپ امان اللهمیرزا روی کاغذ یادداشت های هتل دیانای پاریس

(تصویر) ایران و امپراطوری عثمانی

۱- همان، پ ۴۴، صص ۱۹ تا ۲۲.وزارت جنگ در پاسخ به این نامه وزارت امور خارجه از ابلاغ دستور برای استقرار پست های نظامی به لشکر شمال غرب خبر داد؛ اما متذکر شد باید با سفارت مربوطه هم وارد مذاکره شد. این نوع مکاتبات میان وزارت جنگ و وزارت امور خارجه در تعدیات همسایگان شمال و شمال غربی به مرزنشینها صورتی مکرر و متواتر پیدا کرده بود. وزارت جنگ ضعف حضور نظامی خود در مرزها را پس از خلعسلاح مرزنشینها از طریق فشار آوردن به وزارت امور

خارجه برای مذاکره با دولی چون روس، انگلیس و عثمانی جبران میکرد و وزارت امور خارجه با اطلاع از تکذیب دولتها در این نوع موارد که روال عادی مکاتبات دیپلماتیک بود، با استقرار پست های نظامی خواستار رسیدگی به شکایات اهالی میشد.

۲- گزیده اسناد ایران و عثمانی...، ج ۷، صص ۴۲ و ۴۳.

۳- روزنامه مرد آزاد، شم ۹۸، ص ۲. برای آگاهی از زندگینامه معاضدالسلطنه، ر.ک: همین کتاب، ج ۱. صص ۳۶ و ۳۷.

۴- Burrell, Iran political...,Vol. ۶, P. ۵۴۳.

 چهارشنبه

۲۶ تیر ۱۳۰۲

۱۸ ژوئیه ۱۹۲۳

۳ ذیحجه ۱۳۴۱

 پیاده شدن نیرو های نظامی انگلیس در بندر جاسک

عبدالحسین کازرونی، نایب حکومت جاسک، امروز وزارت امور خارجه را باخبر کرد که ۳۰ نفر سرباز هندی و سه صاحب منصب انگلیسی در جاسک پیاده شدند. «اگر چه یک عده ساخلو [در آن جا] بود، به علاوه این عده هم مزید بر آنها نموده و هر روز مشغول مشق و تیراندازی خودشان هستند.» وی گفت اعتراضی کنم خواهند گفت اگر نیروی نظامی محلی برای محافظت از ما باشد، نظامیان انگلیسی را خارج میکنیم. تا رسیدن قشون و رفع بهانه «صلاح ندانسته ابداً اظهاری یا جلوگیری از آنها نمایم.»(۱)

 آمادگی اسماعیل خان برای ارسال پنهانی اسلحه

سرهنگ اسماعیل خان، نماینده وزارت جنگ برای حمل اسلحه های خریداری شده ایران از آلمان، به وزارت جنگ اطلاع داد که میتواند علیرغم مخالفت متفقین اسلحه های باقی مانده در آلمان را پنهانی از طریق روسیه به ایران بفرستد.

نیرو های متفقین از ارسال دو هزار قبضه دیگر جلوگیری میکردند، چرا که معتقد بودند ساخت این سلاحها مربوط به پس از جنگ جهانی است و ایران اسلحه ها را پیش از جنگ خریداری کرده است.(۲)

 جلوگیری رضا خان از تسویه مالیات سردارعشایر توسط مالیه

امروز به سردارعشایر (صولتالدوله) خبر داده شد که میلسپو رئیس کل مالیه اقدام به محاسبه و تسویه حساب مالیاتی شما کرده است، اما وزیر جنگ «به عنوان بستگی جنابعالی با وزارت جنگ و اطمینان در تسویه محاسبه از اقدامات او مانع» شده است.

در این تلگرام از صولتالدوله خواسته شده به تهران بیاید و از قول وزیر جنگ تأکید شده «به منزل من ورود فرمایید که هم موقعیت طهران را مشاهده نموده و هم در ضمن به ترتیبی که لازم است حساب خود را تسویه کنید... در هر حال اعم از این که خودتان بیایید یا نماینده بفرستید مخصوصاً بایستی به منزل این جانب ورود نمایید.»(۳)

 آماده شدن اعتبارنامه رضا خان

امیراکرم حاکم مازندران امروز خبر داد که اعتبارنامه وزیر جنگ آماده شده است. رضا خان به عنوان نماینده اول از ساری انتخاب شده بود.

وی در تلگرامی که امروز به وزارت جنگ فرستاد ضمن اعلام این خبر و «حسن جریان انتخابات مشهدسر و آمل» و شروع اخذ آرا در نور، کجور و تنکابن درخواست کرد برای استراحت و امور شخصی ده پانزده روز به سوادکوه برود.

رضا خان با این درخواست موافقت کرد و احتمال داد که خودش هم برای گردش به آن صفحات بیاید.(۴)

 اعتراض دوباره شومیاتسکی به برکناری روس های شاغل در ایران

شومیاتسکی، وزیرمختار دولت روسیه شوروی، امروز در نام های به وزیر امور خارجه ایران بار دیگر به اخراج اتباع روس شاغل در ایران اعتراض کرد و آن را برخلاف روح قرارداد ۲۶ فوریه ۱۹۲۱ دانست.

عمده برکنارشدگان روسی کسانی بودند که در راه شوسه انزلی به تهران کار میکردند.(۵)

 ممانعت کنسول روس از ورود یک زن به ایران

بنابر آن چه که محمدحسین خان آیرم رئیس تیپ مستقل شمال امروز به وزارت جنگ نوشت کنسول روس در آستارا از پیاده شدن یک بانوی ایرانی از کشتی پهلو گرفته در این بندر جلوگیری کرده است. این زن که از او «عیال شیرازی رعیت ایران» نام برده شده با کشتی از بادکوبه به انزلی آمده بود تا راهی تهران شود.

آیرم نوشت که کنسول روس با این روی های که دارد «در واقع نمیتوان کشف نمود که دستورات و اختیاراتی که در ایران اعمال مینماید مطابق چه سیاستی است؟» وی این کار را خلاف قوانین جاری بینالمللی دانست.(۶)

 تقاضای تشویق برای تلگرافچی ماکو

اقبالالسلطنه حاکم ماکو امروز از وزیر جنگ خواست خبیرهمایون، متصدی تلگراف خانه ماکو، تشویق شود. او به سه زبان کار مخابرات را انجام میدهد و «شخصی خدمتگزار و صدیق است.»(۷)

 تشرف یک دختر مسیحی به اسلام در مراغه

دختر آوانس مسیحی با مراجعه به خانه حاجی معینالعلما به دین اسلام مشرف شد. والدین و کشیش محلی که به این کار معترض بودند، با حاضر شدن در مقر حکومتی متوجه شدند که این دختر با رغبت خود به آیین اسلام گرویده است. تطمیع والدین برای بازگشت دختر به دین سابق کارساز نیفتاد. دختر پس از تشرف به اسلام با یوسف خان کارمند اداره مالیات غیرمستقیم ازدواج کرد.(۸)

 حاکم جدید تهران

امروز مشیرالدوله ریاست وزراء ادیبالسلطنه را قانع نمود که حکومت تهران را به عهده گیرد. وی پذیرفت و مقدمات صدور حکم از طرف احمدشاه فراهم شد.(۹)

 تجمع علمای محلات تهران در مدرسه خان مروی

امروز تجار و کسبه هر محله با مراجعه به روحانی آن منطقه تقاضای تعطیل عمومی کرده تا بتوانند از این طریق در تعیین تکلیف روحانیان مهاجر عتبات عالیات از طرف دولت سرعتی ببخشند. «آقایان علما آنها را جمع نموده وعده فرمودند تسریع در اقدامات بنمایند.» از این رو امشب در مسجد خان مروی جمع شدند و به مشورت پرداختند. علما تصمیم گرفتند آقاسیدحسن شوشتری به صاحب قرانیه رفته با احمدشاه دیدار و مشورت کند.(۱۰)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۱، ص ۹. در گزارش دیگری از کارگزاری بندرعباس تعداد نظامیان انگلیس ۲۴ نفر علاوه بر شمار نظامیان گذشته یاد شده و این که مشغول کشیدن چراغ برق هستند. (همان، پ ۳۱، ص ۱۵)

۲- همان، پ ۵۶، ص ۳۱. وزیر جنگ پس از دریافت این خبر در تلگرامی به سرهنگ اسماعیل خان یادآور شد، بخش اول از سلاح های ارسالی با کشتی انزلی هنوز نرسیده است. «راجع به حمل اسلحه از روسیه و در صورتی که مطمئن بوده و از طریق دیگر موفق به ارسال آن نمیشوید حمل نمایید.» رضا خان خبر داد که سرتیپ امان اللهمیرزا هم وارد پاریس شده است. (همان، پ ۵۶، ص ۳۰)

۳- همان، پ ۵۹، صص ۶ و ۷.

۴- همان، پ ۱۷، ص ۳.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۲ و ۴۱-۳۰-۴۳-۱۳۰۲. دولت خیلی زود متوجه شد که مصوبه مجلس در مورد قانون استخدام در این مورد خاص مسئلهانگیز شده است. از این رو هیأت وزراء در جلسه ششم تیر ۱۳۰۲ خود «راجع به هر یک از مستخدمین مذکوره که وجود آنها لازم باشد با موافقت کامله رئیس مالیه این طور تصویب نمودند: مستخدمین خارجه مؤسسات مذکوره مثل کارگر های یومیه اجیر شده و به آنها اجرت یومیه داده شود و متدرجاً همین که مستخدم فنی ایرانی پیدا شد به جای کارگر های مذکوره گماشته شده و عذر آنها خواسته شود.» (همان، ۱۳۶-۳۰-۴۳-۱۳۰۲)

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۴، ص ۶۴. کشتی باز میگردد و زن ایرانی اجازه خروج از آن را در سواحل دیگر نمییابد. بار دیگر که کشتی یاد شده به انزلی مراجعت میکند و با اقداماتی که از طرف کارگزاری صورت میگیرد «ضعیفه مزبور مرخص و عازم طهران» میشود. ظاهراً به واسطه گزارشی که از بادکوبه به کنسول روس در انزلی رسیده بود وی دست به این اقدام زد، اما اصل قضیه روشن نشد. (همان، پ ۸۴، ص ۱۹)

۷- همان، پ ۸۱، ص ۹۶. موضوع به وزارت پست و تلگراف منعکس شد.

۸- مرد آزاد، شم ۹۸، ص ۳.

۹- همان، شم ۹۹، ص ۲.

۱۰- همان، شم ۱۰۰، ص ۲.

 دیدار آیت الله کاشانی با احمدشاه

پیش از ظهر امروز «حجتالاسلام آقای آقامیرزاسیدابوالقاسم مجتهد کاشانی و آقای آقاشیخ محمدصادق کاشانی در قصر ییلاقی به حضور اعلیحضرت شهریاری تشرف حاصل نموده» درباره تبعید علمای بینالنهرین گفت و گو کردند. در این دیدار احمدشاه اقدامات دولت را به ایشان اطلاع داد.(۱)

 تعیین محتشمالسلطنه به پیشکاری ولیعهد

با نزدیک شدن حرکت ولیعهد (محمدحسن میرزا) به آذربایجان، محتشمالسلطنه به پیشکاری وی انتخاب شد. محتشمالسلطنه امروز در وزارت داخله درباره جزئیات حرکت ولیعهد با کفیل این وزارت خانه، اعتلاءالسلطنه مذاکره نمود.(۲)

 فعالیت های کمونیستی قفقازیها در مرز آواجق

به گزارش رسیده از مرز آواجق چند نفر قفقازی انقلابی «رعایای سرحد نشین را به طریقه بالشویکی اغوا میکنند.» این خبر توسط خوانین منطقه به لشکر شمال غرب مخابره شد تا تمهیداتی برای دستگیری و اخراج این مبلغان شود.(۳)

(تصویر) صاحب قرانیه، قصر ییلاقی

۱- روزنامه ایران، شم ۱۴۱۱، ص ۲.

۲- همانجا.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۸، ص ۱۳۹. موضوع از طریق وزارت جنگ به ایالت آذربایجان منعکس شد تا اقدامات لازم انجام گردد. (همان، پ ۷۸، ص ۱۳۸)

. پنجشنبه

۲۷ تیر ۱۳۰۲

۱۹ ژوئیه ۱۹۲۳

۴ ذیحجه ۱۳۴۱

 فجایع انگلیس در بینالنهرین

«فجایع انگلیس در بینالنهرین» عنوان سرمقاله امروز هفتهنامه راه نجات بود. نویسنده مقاله با تعابیری گزنده اقدامات انگلیس را علیه روحانیان بینالنهرین محکوم کرده، تبعید علماء و مراجع تقلید را «عمل وقیح وحشیانه که از این بوزینه های موذی در مرکز اسلامی به ظهور رسیده» توصیف نموده است. مقاله از امیرفیصل، پادشاه عراق به عنوان «عربزاده وحشی موشخوار بیخرد که آلت بیاراده مقوایی این ظالمین» است یاد کرده. در ادامه، نویسنده خواستار تجهیز نیرو های مسلح ایران و ترکیه عثمانی برای ریشه کردن انگلیس از بینالنهرین شده است. هفتهنامه راه نجات در اصفهان طبع و منتشر میشد.(۱)۱

 خیرمقدم رضا خان به روحانیان بینالنهرین

در تلگرامی که رضا خان وزیر جنگ به علماء و مراجع تقلید مهاجر فرستاد ورود ایشان را به کرمانشاه خیرمقدم گفت. وی خطاب به ایشان نوشت: «به امیرلشکر غرب هم که این دو روزه وارد و شرفیاب میشود دستور مؤکد داده شده است که در اطاعت فرمایشات خودداری ننمایند.» روحانیان نیز در پاسخ، ضمن تشکر از توجه رضا خان، بسط قشون را به نقاط مختلف کشور که «تأمین بلاد و ترضیه عمومیه به وجود آنان است» ستودند و «تقویت و بسط این قوه مهمّه [را] که به منزله روح مملکت و حافظ دین و دولت و حارس نفوس و اعراض و اموال مسلمین است» خواستار شدند.(۲)

 ادامه اعتراضات علیه انگلیس در استرآباد

تجمع علمای استرآباد در مدرسه دارالشفاء همچنان دارد. «حاجشیخ حسین وکیل سابق استرآباد [که] ییلاق بوده ... وارد شهر گردیده... عمامه خود را برداشته [علیه انگلیس] فریاد زیادی مینمایند. بعد چند تلگراف به علمای اصفهان و طهران نمودند که برای حرکت استبدادی دولت بریطانیا جاناً و مالاً حاضریم.» تلگرامی هم به ریاست وزراء فرستادند.(۳)

 پیشنهاد کارگزار بنادر به جلب شیخ مخلوع بحرین

«کارگزاری اول بنادر خلیج فارس» امروز در نامه ای که به وزیر امور خارجه فرستاد با اشاره به گزارش های اخیری که از بحرین به او رسیده، نوشت که اقداماتی برای جلب شیخ عیسی، شیخ مخلوع بحرین، به طرف ایران انجام خواهد داد. وی این

کـار را بـا توجه به ممانعت انگلیس دشوار دانست، اما با «آمـدن او به ایران و اسـتمداد از دولت علّیه و اظهار اطاعت نمودنش، البته برای اثبات حقوق منصوبه ایران در بحرین یک دلیل و شاهـد خواهـد شـد.» کارگزار بنادر خلیج فارس افزود اگر این کار تحقق یابد ایران باید همان حقوقی را که انگلیس برای شـیخ عیسـی تعیین کرده، به او بدهد. وی در پایان نامه، اعزام سه نفر به عنوان نایب کارگزاری به گناوه، جاسک و چابهار را ضروری دانست و گفت که میتوان از «جوانان وطندوست بوشهری» آنان را انتخاب کرد.(۴)

 فراخوان رؤسای شاهسون برای شرکت در جشن شمشیر

امیرلشـکر عبـد الله خـان طهمـاسبی امروز به رضا خان نوشت که نزدیک به «پنجاه نفر از سـرکردگان و رؤسای شاهسون را که برای شرکت در جشن منعقده جهت نمایش شمشیر احضار به شهر شده بودند وارد تبریز» شدهاند. وی با اشاره به این که برای عموم نیز در «نظامیه» پذیرایی صورت میگیرد، حضور سرکردگان شاهسون را در تبریز مثبت توصیف کرد.

وی در تلگرام دیگری اضـافه کرد فردا سـاعت پنـج صـبح شمشـیر تقـدیمی شاهسونهـا بـه همراه یـک صـد نفر از بیکزادگـان شاهسون با نظارت سلطانسالارمفخم به طرف تهران حرکت داده خواهد شد که «یوم ۱۶ ذیحجه به طهران وارد شوند.»(۵)

 تعویض رئیس نظامیان ماکو

امیرلشـکر عبـد الله خـان طهماسبی امروز در نام های خصوصـی به اقبالالسـلطنه نوشت که با توجه به عـدم تمایل شـما به وجود سلطـانحسن خـان جلیلونـد در مـاکو، او را احضـار کرده، یاور معینالسـلطنه را به جای او مأمور کردهام. «دسـتور دادهام که در اسـتقرار پست های سـرحدی و سایر امورات بر طبق دسـتور جنابعالی رفتار نمایـد.» وی همزمان، این اقـدامات خود را به اطلاع رضـا خـان رسانـد و نوشت که این کار را برای بسـتن راه های بهانه اقبالالسـلطنه کرده است.۶(۶) اقبالالسـلطنه در تلگرام های متعددی به امیرلشکر شمال غرب، وجود سلطانحسن خان را مخل تثبیت امنیت در این منطقه دانسته بود.

 صدور مجوز تأسیس مدرسه رشدیه

وزارت معارف و اوقاف و صـنایع مسـتظرفه امروز با تقاضای تأسـیس مـدرسه پسـرانه ابتـدایی با نام رشدیه از سوی میرزاحسـن رشدیه در شهر رشت موافقت کرد و مجوز آن را صادر نمود.(۷)

۱- هفتهنامه راه نجات، س ۸، شم ۸، ص ۱.

۲- همان، ص ۴.

۳- مقصودلو، مخابرات استرآباد، ج ۲، صص ۸۷۲ و ۸۷۳.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲۲-۴۱-۵۱-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۶، صص ۵۰ و ۵۳.

۶- همان، پ ۸۱، صص ۳۰ و ۳۵. یاور معینالسـلطنه یک روز بعـد به منطقه مأموریت خود رفت، اما بدون اطلاع اقبالالسـلطنه.

اقبالالسلطنه هم از این موضوع دلگیر شد. (همان، پ ۸۱، ص ۱۹).

۷- رشدیه، زندگینامه پیر معارف...، ص ۲۳۱.

 ضرورت نبود ملتزمان طماع در رکاب ولیعهد

عبد الله خان طهماسبی از رضا خان وزیر جنگ خواست اینك که ولیعهد عازم آذربایجان است توجه شود که «اشخاص طماع و طالب منافع شخصی در جزو ملتزمین رکاب نباشند، چون اینگونه اشخاص همواره میخواهند قوه نظامی را وسیله استفاده شخصی قرار دهند.»

وی افزود اگر محمدحسن میرزا بخواهد مشی چند سال گذشته خود را پی بگیرد، خیلی زود احساسات اهالی علیه او تحریک خواهد شد.(۱)

 دادخواهی وراث نایب حسین کاشانی

محمد، حسن و امیر به عنوان ورثه نایب حسین کاشانی در نام های به رئیسالوزراء نوشتند از او خواستند که نسبت به استرداد املاك آنها اقدام کند. آنها مشیرالدوله را «به حضرت صاحب الامر عجل الله فرجه» قسم دادند که اقدامی عاجل در این باره انجام دهد. بنا به التجاء وراث قرار بود این بررسی در کابینه مستوفیالممالك انجام یابد که به دلیل سقوط آن معلق ماند.(۲)

 توضیحی برای ناامنی های بوشهر و اطراف آن

در پی ابراز نگرانی کارگزار بوشهر از درگیری های محلی پیش آمده و سرقت هایی که انجام میشود (ر.ك: ۲۰ تیر) موضوع از طریق وزارت امور خارجه به وزارت جنگ منعکس شد، چرا که این ناامنیها زمینهساز جلب بیشتر قشون انگلیس به منطقه بود. امروز رئیس تیپ فارس در پاسخ به این موضوع، این حوادث را بیاهمیت توصیف کرد و آنها را دلیل عدم امنیت منطقه ندانست. وی توضیح داد که درگیری های پیش آمده، در نتیجه اقدام افرادی از قشون برای وصول مالیات از غلامحسین خان چغادکی و شیخ ناصر خان بوده است؛ که پس از کشته شدن یك نظامی، اقدام به تنبیه مرتکبان جنایت میشود و تعدادی از افراد غلامحسین خان کشته یا زخمی میگردند.(۳)

 مشارکت پست نظامی عثمانی با متجاوزان

در تحقیقات تکمیلی از حادثه روستای عظیم کندی در مرز ماکو (ر.ك: ۱۹ تیر) روشن شد که اشرار کرد پس از غارت اموال و اغنام روستای عظیم کندی در بازگشت، هنگامی که تحت تعقیب مأموران ایرانی قرار میگیرند با حمایت پست نظامی عثمانی میتوانند وارد خاك عثمانی شوند. دزدان، حق همکاری نظامیان عثمانی را با تحویل تعدادی از گوسفند های سرقت شده میپردازند.(۴)

 ورود شش دستگاه ماشین پشمریسی

شش دستگاه ماشین پشمریسی دستی که توسط وزارت فواید عامه از خارج خریداری شده بود وارد کشور شد. سه دستگاه از

اینها برای کمک به کارگاه های قالیبافی بلدی به اداره بلدیه تخصیص یافت و سه دستگاه هم تحت مدیریت وزارت فواید عامه کار خواهد کرد.(۵)

 ادامه اعتراضات اهالی رشت، زنجان و بروجرد به انگلیس

تعطیل عمومی در سطح شهر رشت همچنان ادامه دارد. مردم نسبت به اقدامات انگلیس علیه مراجع تقلید و روحانیان بینالنهرین اعتراض میکنند. روحانیان و کسبه زنجان نیز هر روز با حضور در مساجد و ایراد سخنرانی علیه اجبار روحانیان به مهاجرت از عتبات عالیات و تبعید ایشان این اقدام اشغالگران انگلیس را محکوم میکنند.(۶) در بروجرد هم پس از چند روز اعتراض و تجمع، امروز بار دیگر تجار شهر در مسجد جامع گرد آمدند و با ارسال تلگرام هایی به هیأت دولت خواستار حل و فصل موضوع شدند.(۷)

 اجتماع در مسجد سلطانی

روحانیان و جمع زیادی از مردم امروز در مسجد سلطانی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵، ص ۸.

۲- نایبیان کاشان (بر اساس اسناد)، صص ۲۸۹ و ۲۹۰. در ۱۲۹۸ش دولت میرزاحسن خان وثوقالدوله پس از سرکوب شورش کاشان و اعدام نایبحسین کاشی و پسرش ماشاء الله خان، اموال و املاک آن دو را مصادره کرد. این اقدام در کنار دیگر عوامل موجب گردید که به مرور زمان بازماندگان نایبحسین کاشی به سختی روزگار گذرانند. بنابراین در اوایل ۱۳۰۲ش پسران وی به اسامی محمد، حسن و امیر در نامه های متعددی متقاضی استرداد آن اموال از طرف خانواده شدند. آنها در عریضه های خود ضمن اشاره به وضع عسرت و زندگانی مشقتبارشان، خواهان رسیدگی به قباله های املاک و اموال پدرشان شده، در ادامه هم یادآوری کرده بودند که در صورتی که این کار به زودی امکانپذیر نیست استدعا میکنیم «عجالتاً امر فرمائید وزارت مالیه مبلغی از اجاره املاک خود را [به] چاکران بدهند تا از طرف اولیای امور مرحمتی راجع به املاک بشود.» اما دولت در پاسخ به خواسته های آنان نوشت که «چون املاک نایب حسین و پسرانش بر حسب تصمیم هیأت دولت در مقابل چندین کرور خسارتی که از طرف آنان به مالیه دولت و رعایای آن سامان وارد شده، به خالصگی ابدی ضبط است. لهذا استرداد آنها غیرممکن است. بنابراین در این موضوع هر اظهاری بنمائید پذیرفته نخواهد شد.» (نایبان کاشان (بر اساس اسناد)، صص ۲۸۹ تا ۲۹۱).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۲، صص ۲ و ۳.

۴- همان، پ ۵۰، صص ۳۸ و ۴۰.

۵- روزنامه مرد آزاد، شم ۹۹، ص ۲.

۶- همان، صص ۲ و ۳.

۷- همان، شم ۱۰۰، ص ۳.

اجتماع کردند و با دعا و توسل به درگاه خداوند، خواستار حل مسئله مهاجرت علمای عتبات شدند. در این گردهمآیی تأکید شد که از تعطیل اماکن کسب خودداری شود.(۱) تعداد حاضران در این جلسه حدود ۲۰ هزار نفر بود.(۲)

 اولین اقدام ادیبالسلطنه

ادیبالسلطنه که به حکومت تهران منصوب شده، در نخستین اقدام خود اعضاء انجمن نظار انتخابات تهران را حاضر کرد. آنها در مدرسه دارالفنون گردهم آمدند و برای تکمیل اعضاء انجمن، تعیین رئیس و قرائت آراء لواسانات گفت و گو کردند.(۳)

 نماینده دامغان و چگونگی انتخاب وی

بنا بر اخبار رسیده از دامغان صدرالادباء با ۳۸۰۰ رأی حائز اکثریت آرا شد، اما «هیأت مستخرجین آراء در موقع استخراج، اسامی که در آراء بوده حذف و به اسم صدرالادباء قرائت مینمودهاند.»(۴)

 حرکت مستشارالدوله به مشهد

مستشارالدوله، رئیس کمیسیون سرحدی ایران در شمال و شمال شرق ایران، بنا به دستوری که از مرکز به او رسید از شاهرود راهی مشهد شد تا از آنجا راهی مرز شود. قرار است مذاکرات سرحدی در آن منطقه با روسها آغاز شود.(۵)

 ورود خوشتاریا به تهران

خوشتاریا به همراه هیأتی ۱۴نفره امروز از مسکو وارد تهران شد. او میخواهد در مورد نفت شمال، ایجاد بانک، کشیدن جاده بین تهران – انزلی و عقد پیمان تجاری با مقامات ایران گفت و گو کند.(۶)

 توقیف روزنامه اقدام

روزنامه اقدام امروز به دلیل درج مطالب ضددولتی توقیف شد.(۷) ظاهراً این تعطیلی موقت بود. (ر.ک: ۴ مرداد)

 پرواز هواپیما های انگلیس بر فراز ایل کلهر

امروز دو هواپیمای انگلیسی در آسمان کرمانشاه ظاهر شدند و پس از مدتی پرواز بر فراز نواحی استقرار ایل کلهر مراجعت کردند.(۸)

(تصویر) نظامیان انگلیس در بغداد

(تصویر) مدرسه رشدیه تبریز

(تصویر) هواپیمای انگلیسی بر فراز منطقه غرب ایران

۱- همان، ص ۲.

۲- همان، شم ۱۰۱، ص ۳.

۳- همان، شم ۱۰۰، ص ۲.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۴۱۱، ص ۳.

۵- روزنامه قانون، شم ۱۳۳، ص ۲.

۶- Burrell, Iran political...,Vol. ۶, P. ۵۴۲

۷- Burrell, Iran political...,Vol. ۶, P. ۵۴۳.به نوشته همین منبع روزنامه وطن هم هفته گذشته تعطیل شد. علت تعطیلی وطن درج مطالبی علیه وزیر جنگ بود. مدیر این جریده چنان مورد ضرب و شتم قرار گرفت که چند دندهاش شکست و به مریض خانه منتقل گردید. گفته میشود رضا خان هزینه درمان او را پرداخت. این اقدامات به نشریات دیگر نشان داد که نباید علیه رضا خان مطلبی درج کنند.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۵، ص ۱۳۶. اما یک روز بعد جراید نوشتند که دو هواپیمای انگلیسی در منطقه قلعهمرغی تهران به زمین نشستند.

ص: ۲۲۶

 جمعه

۲۸ تیر ۱۳۰۲

۲۰ ژوئیه ۱۹۲۳

۵ ذیحجه ۱۳۴۱

 ادامه تعطیلی در استرآباد

بنا به خبری که رئیس تیپ مستقل شمال به وزارت جنگ فرستاد، تعطیل عمومی، در سطح شهر استرآباد حکمفرماست و اهالی و روحانیان شهر در مساجد تحصن کرده‌اند. همه اینها به واسطه اقدامات دولت انگلیس علیه مراجع تقلید و علمای بین‌النهرین است. رئیس تیپ شمال خواست از آن جا که حاکم عزل شده و حرفش کاربرد ندارد، هر چه زودتر مؤیدالدوله حاکم جدید خود را به استرآباد برساند، تا موقعیت شهر را به حالت عادی بازگرداند. مؤیدالدوله در راه استرآباد بود.(۱)

 فرود دو هواپیمای انگلیسی در تهران

ظهر امروز دو فروند هواپیمای پستی انگلیس که از مبدأ بغداد پرواز کرده بودند در قلعهمرغی تهران به زمین نشستند. پیش از این قرار بود دو هواپیمای نظامی غیرمسلح به عنوان ابلاغ مراتب دوستی انگلیس به ایران این پرواز را انجام دهند. اما با مهاجرت روحانیان و تبعید ایشان از بینالنهرین، و در پی مذاکرات دولت ایران با سفارت انگلیس قرار شد که سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، به بغداد برود و با مقامات انگلیسی مستقر در آنجا مشورت نماید. لورن قرار است با این هواپیماها راهی بغداد شود.(۲)

 تقاضای پول برای خریدکشتی و حمل اسلحه

سرهنگ اسماعیل خان، نماینده وزارت جنگ برای انتقال اسلحه های خریداری شده ایران از آلمان، امروز در تلگرام کوتاهی به وزارت جنگ خواست پنج هزار لیره برای خرید کشتی و حمل اسلحه های باقی مانده فرستاده شود.(۳)

 اجتماع ضدانگلیسی کارگران

امروز گروه زیادی از کارگران تهران در محل اتحادیه خود اجتماع کردند و «کنفرانس بر علیه عملیاتی که از طرف انگلیسها نسبت به آقایان حجج اسلام شده است دادند.»(۴)

(تصویر) هواپیمای ایرانی و مستوفی الممالک

۱- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۴، ص ۷۹.

۲- همان، پ ۷۵، ص ۱۳۵؛ روزنـامه مرد آزاد، شم ۱۰۱، ص ۳؛ روزنامه ایران، شم ۱۴۱۲، ص ۱. منابع انگلیسی میگویند در طول مـدتی که هواپیمـا های انگلیسـی در تهران بودنـد از وزیر جنگ و جانشـین رئیس ارکان حرب دعوت به عمل آمـد تا با تـوجه به تمایـل آنـان به خریـد هواپیمـا برای قشون از این هواپیماهـا دیـدن کننـد و از آنهـا آزمـایش به عمـل آورنـد. امـا جوّ ضدانگلیسـی حـاکم بر تهران که ناشـی از اخراج علمـای بینالنهرین به وجود آمـده بود موجب شـد که این دعوت را نپذیرنـد. انگلیسـها مینویسـند هیچ صاحب منصب نظامی در این شـرایط جرأت نمیکند از رضا خان برای این پیشنهاد اجازه بگیرد. (FO E ۹۷۱۷/۶۹/۳۴).

۳- همان، پ ۵۶، ص ۱۷. وزارت جنگ از رئیس خزانهداری کل قشون خواست فوراً این مبلغ را بفرستد. (همان، پ ۵۶، ص ۱۵).

۴- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۰۱، ص ۳.

ص: ۲۲۷

 شنبه

۲۹ تیر ۱۳۰۲

۲۱ ژوئیه ۱۹۲۳

۶ ذیحجه ۱۳۴۱

 ورود صاحب منصب انگلیسی به کرمانشاه

ماژور بونل، حاکم سابق کربلا، که قصد آمدن به تهران را دارد، پس از ورود به کرمانشاه «به عنوان این که اتومبیل خراب شده متوقف و اظهار نموده چون هوای این جا خوب است چند ماه در این جا خواهد ماند.» امیرلشکر غرب در تلگرام امروز خود به رضا خان غیر از این، خبر داد که کرشفین مدیر کمپانی نفت خانقین با منصور خان که قبلاً عضو پلیس جنوب بود «و حالیه جزو اداره سیاسی اهواز [است] ظاهراً به عنوان رسیدگی به امورات کمپانی نفط به قصر [شیرین] آمدهاند.» این دو را میرزاحسین خان کارگزار معاون اداره سیاسی خانقین همراهی میکند.(۱)

 پیشنهاد اعزام نظامیان ایران به خانقین

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، با ذکر این نکته که «اوضاع خانقین فوقالعاده مغشوش و هر شب سرقت های عمده میشود» پیشنهاد کرد که اگر وزیر جنگ اجازه دهد «به عنوان محافظت اداره چاپار خانه و اتباع ایران در خانقین یک دسته نظامی پیاده با آنجا اعزام گردد.»(۲)

 پاسخ وزارت داخله به شکایت سفارت انگلیس

سفارت انگلیس نسبت به کندی جابهجایی مرسولات پستی در خطوط جنوبی به ویژه شیراز به بوشهر اعتراض داشت. وزارت داخله امروز به وزارت امور خارجه نوشت که راه های پستی جنوب منظم است و مأموران امنیه کاروان های پست را بدرقه میکنند. «تأخیر وصول پست فقط به واسطه بیترتیبی چاپار خانه و نداشتن اسب به قدر کفایت است.»

وزارت خارجه پاسخ های رسیده را به سفارت انگلیس منعکس کرد.(۳)

 تحقیق انگلیس از پست های نظامی ایران

به گزارش کارگزاری بوشهر و از قول رئیس قشون، «انگلیسها از حالت روحیه و استعداد پست های نظامی بین بوشهرو آباده و مقدار اسلحه آنها تحقیقات میکنند. گویا اقدامی در نظر دارند.»(۴)

□ حرکت دو تن از روحانیان اصفهان به قم

آقایان فشارکی(۵) و سیدالعراقین(۶) در اعتراض به اقـدام انگلیس علیه روحانیـان بینـالنهرین و نیز مشاوره با دیگر مراجع تقلید راهی شـهر قم شدنـد تا «با سایر علماء متحـداً در این موضوع با دولت مـذاکرات لازمه به عمل آورنـد.» هفتهنامه زاینـدهرود با چـاپ این خبر نوشت اگر حکومت نظامی در اصـفهان برقرار نمیشـد [در اعتراض به اقـدام انگلیس علیه مراجع تقلیـد] «احتمال تعطیل عمومی میرفت.»(۷)

□ حکومت نظامی در اصفهان؛ اسمی بلامسمی

هفتهنامه زایندهرود(۸) در شـماره امروز خود برپایی حکومت نظامی در اصفهان را فاقد شرایط چنین موقعیتی دانست و نوشت برنـامه اعلام شـده حکـومت نظـامی در شـهر انجـام نشـد. «مـا توجه حکومت جلیله را به این نکته جلب مینمـاییم که این اسـم بلامسمی که در خارج اسباب بعضی توهمات است برداشته و قلوب اهالی را قرین آسایش» نماید.(۹)

□ بازگشت مهاجران ایرانی از قفقاز

یکصـد و پنجاه نفر از مهاجران مسـلمان ارومیه و سـلماس که نزدیک به پنج سال پیش مجبور به مهاجرت شدند، اینک پس از بازگشت از کرمانشاه، به ارومیه آمده از طریق سلماس به اوطان خود بازمیگردند.(۱۰)

□ درخواست پناهندگی اتباع روسیه از ایران

رئیس پست نظامی مرزی قراچهداغ خبر میدهد چند خانوار روسـی به مناسـبت مخالفت با بلشویکها ضـمن تحویل اسلحه خود میخواهند وارد خاک ایران شوند. «فدوی دستور دادم که راه ندهند و قبول نکنند.»(۱۱)

□ بازگرداندن اسلحه های مصادره شده نظامیان ترک

پس از درخواست دولت ترکیه عثمـانی برای بازگردانـدن اسـلحه هـایی که از اوزدمیرپاشـا و نیرو هـای او هنگـام عقبنشـینی از مقابـل نیرو هـای انگلیس و ورود به خـاک ایران گرفته شـده بود و موافقت وزیرجنـگ برای عودت آنهـا، اینـک سـفیر دولت عثمـانی میگویـد این سـلاحها در عقب قصـبه قطور تحویـل صـاحب منصـبان ترک شود. رضـا خان نیز در تلگرامی محرمانه به امیرلشکر شمال غرب گفت که با رعایت پنهانکاری، اسلحه ها را ضمن گرفتن رسید تحویل دهید.(۱۲)

□ پیدا شدن نظامی گمشده ایرانی در نزدیک بلاغباشی

در تجـاوز اشـرار کرد عثمـانی به روسـتای عظیم کنـدی یـک نظـامی ایرانی به اسـارت رفت و اینـک جنازه او که شـش گلوله خورده بود در مقابل روستای بلاغباشی پیدا شد. امیرلشکر شمال غرب با ارسال این خبر به وزیر جنگ نوشت که ناآرامی های منطقه به واسـطه وجود اقبالالسـلطنه است. او وجود نظامیـان را در مـاکو تحمـل نمیکنـد. «دسـتگیری مشاراليه و خاتمه دادن به اوضاع ماکو فوقالعاده سـهل حتی بـدون این که تیری... خالی شود خاتمه مییابد... عجالتاً رویه فعلی [= مدارا] را تعقیب خواهم

نمود تا موقع برسد. اقبالالسلطنه نسبت به مملکت خائن نیست ولی برای استحکام مقام خودش متوسل به هر عملی» میشود.(۱۳)

 رسمیت نام اتحاد جماهیر اجتماعی شوروی

در نام های که کمیسر ملی امور خارجه روسیه شوروی امروز به نماینده سیاسی ایران در تفلیس فرستاد نوشت که با توافقی که میان جمهوری های ماوراء قفقاز یعنی آذربایجان، گرجستان و ارمنستان و نیز جمهوری های اوکراین و بلاروس پدید آمده از این به بعد «اتحاد جماهیر اجتماعی شوروی» به عنوان یک دولت رسمیت یافته است. در این نامه یاد شده است که همه امور این جمهوریها به عهده دولت مرکزی خواهد بود.(۱۴)

 توصیه امان الله میرزا به پذیرش قرارداد سن ژرمن

سرتیپ امان اللهمیرزا جهانبانی در نامه امروز خود به وزیر

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۸-۲۹-۳-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۴، ص ۱۷. با وجود پیشنهاد عجیب امیرلشکر غرب، رضا خان به او نوشت که در این زمینه پس از مطالعه کامل دستور داده خواهد شد. وی با اشاره به جمعآوری اطلاعات بیشتر از اوضاع بینالنهرین موضوع را محرمانه به وزارت امور خارجه منعکس کرد و نظر آن وزارت خانه را در مورد اعزام نیرو جویا شد. وزارت خارجه نیز این اقدام را در زمان غیرجنگ خلاف رسوم بینالملل دانست و پاسخ منفی داد. (همان، پ ۶۴، صص ۱۴ تا ۱۶).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰-۳۷-۳۴-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۳، ص ۶۱.

۵- محمدحسین فشارکی، فرزند ملامحمدجعفر، از علمای بنام اصفهان؛ در روز جمعه ۳۰ ذیالقعده ۱۲۶۶ در فشارک اصفهان متولد شد. ابتدا شاگرد برادر خود ملامحمدباقر شد. سپس محضر استادانی چون حاجمحمدباقر مسجدشاهی و آقامیرزا هاشم چهارسوقی را درک کرده، و برای ادامه تحصیل به نجف اشرف رفت. در آنجا نیز از محضر آیات عظام میرزا حبیب الله رشتی، شیخ زینالعابدین مازندرانی و میرزامحمدحسن شیرازی بهره ها برد و با اخذ درجه اجتهاد به اصفهان بازگشت. ملامحمدحسین در محله خواجو و سپس نیماورد ساکن شده، در مسجدالسّلام نماز جماعت اقامت میکرد؛ علاوه بر این به تدریس در مدرسه صدر و مسجد نور بازار هم مشغول شد. وی اسلامشناس و در فقه و اصول استاد بود. از آثار او حواشی بر رسائل عملیه و حاشیه بر طهارت شیخ انصاری است. آیت الله فشارکی، عضو هیأتی بود که در فاصله سال های ۱۳۴۲ق تا ۱۳۴۶ق توسط حاجآقا نور الله اصفهانی برای رسیدگی به امور مدارس دینی طلاب و نظارت در اجرای صحیح احکام و مقررات اسلام، در سطح اصفهان و حومه آن تشکیل شد. وی در ۱۳۰۶ش نیز در اعتراض به اعلام قانون نظام اجباری (خدمت سربازی) به همراه آقانور الله اصفهانی و یکصد تن از روحانیون از اصفهان به قم مهاجرت کرد. آیت الله محمدحسین فشارکی در اواخر عمر در اصفهان مرجعیت تام یافت و جمع کثیری از علماء و فضلای اصفهان در شمار شاگردان او درآمدند که از

میان آنها میتوان به آیت الله مرعشی نجفی و آیت الله شیخ مرتضی اردکانی و جلالالدین همایی اشاره کرد. او در روز سهشنبه ۸ ذیالقعده ۱۳۵۳ درگذشت و در مقبره تختفولاد اصفهان به خاک سپرده شد. (باقی، مدرس مجاهدی شکستناپذیر، ص ۱۸۶؛ کتابی، رجال اصفهان در علم و ...، ج ۱، ص ۱۹۹؛ مهدوی، تذکرهالقبور یا دانشمندان ...، ص ۲۸۵).

۶- عبدالحسین سیدالعراقین فرزند میرمحمدمهدی از خاندان خاتونآبادی در ۱۲۹۴ق در اصفهان به دنیا آمد. وی مقدمات علوم را در اصفهان فراگرفت و برای ادامه تحصیل به نجف رفت و از محضر علمای بزرگی همچون آخوند خراسانی بهره برد و به مقام اجتهاد نائل گردید. پس از مراجعت به اصفهان، به تدریس، هدایت مردم و به حل مشکلات دینی، اجتماعی و قضائی آنها پرداخت. او علاوه بر تدریس در مدرسه چهارباغ، متولی این مدرسه و مدارس چهارباغ صدر (چهارباغ خواجو) و پاقلعه بود و سرپرستی امور طلاب مدارس مذکور را به عهده داشت. سرانجام در ۱۳۵۰ق از دنیا رفت و در جوار تکیه خاتونآبادی دفن گردید. بعدها محل دفن او به نام تکیه سیدالعراقین مشهور گردید. (موحد ابطحی، ریشه ها و جلوه های تشیع...، ج ۱، ص ۴۴۱؛ مهدوی، تذکرهالقبور...، ص ۳۶۰؛ همو، تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان در ...، ج ۲، ص ۱۵۴).

۷- هفتهنامه زایندهرود، س ۱۵، شم ۹، ص ۲.

۸- هفتهنامه زایندهرود با مدیریت عبدالحسین معینالاسلام خوانساری در ۱۳۲۷ق در اصفهان تأسیس شد. این نشریه به طور هفتگی روز های چهارشنبه در قطع وزیری بزرگ منتشر میشد و مشتمل بر مقالات و اخبار کشور و اصفهان بود. مدیریت انتشار زایندهرود تا آخر سال سوم را معینالاسلام بر عهده داشت تا آنکه با شروع جنگ جهانی اول (۱۳۳۲ق/۱۲۹۳ش) از اصفهان به نواحی بختیاری مهاجرت کرد. پس از آن، ادیب خراسانی به جای او انتشار هفتهنامه را که چهارمین سال را سپری میکرد، عهدهدار شد. زایندهرود از نشریه های مفید و بسیار خوب ابتدای مشروطیت ایران است که در ولایات منتشر میشد و طرفدار جناح دموکرات، در مجلس دوم بود. مدیر آن با ایمان و عقیده مخصوصی از مشروطیت دفاع مینمود. منابع از آخرین شماره آن آگاهی به دست نمیدهند و به درستی دانسته نیست که زایندهرود تا چه زمانی چاپ و منتشر میشد. (صدرهاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۳ و ۴، صص ۴-۱؛ شعبانی، فهرست روزنامه ها و مجلات اصفهان، صص ۵۴-۵۳).

۹- هفتهنامه زایندهرود، س ۱۵، شم ۹، ص ۲.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۹، ص ۳۵.

۱۱- همان، پ ۴۴، ص ۱۱.

۱۲- همان، پ ۵۴، صص ۲۴ و ۲۵، عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر غرب در تلگرام بیستم مرداد خود خبر داد که اسلحه های موردنظر تحویل ترکها شد.

۱۳- همان، پ ۸۱، صص ۳۲ و ۳۳.

۱۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۹-۸۲-۱۶-۱۳۰۲.

جنگ از پاریس نوشت که قرارداد ۱۹۱۹ سنژرمن در مورد کنترل تجارت اسلحه، امکان حمل اسلحه به ایران را از بین میبرد. دولت فرانسه پیشنهاد میکند که برای رفع این محدودیت خوب است ایران این قرارداد را امضا کند. در آن صورت «معامله با دولت علّیه ایران همان خواهد بود که با دول متعهد هم معمول است.»(۱)

 تبدیل نمایندگی های سیاسی ایران در قفقاز

بنا به گزارش نماینده سیاسی ایران در تفلیس، در دیداری که حسیناف یکی از مسئولان امور خارجه روسیه شوروی با وی داشته، از آنجا که اتحاد حکومت های قفقاز با روسیه رسماً اعلام شده و مرکز سیاسی ایالات قفقاز در مسکو خواهد بود، ابقای نمایندگی های سیاسی ایران در تفلیس، بادکوبه و ایروان ضرورتی ندارد و باید تبدیل به کنسولگری شوند. حسیناف گفت تا یک ماه دیگر برای کنسول های قفقاز باید از مسکو تصدیقنامه صادر شود. البته چون تفلیس مرکز جمهوری های قفقاز خواهد بود، ایران در تفلیس سرکنسول و در سایر نقاط کنسول خواهد داشت.(۲)

 تهدید شیخ حسین لنکرانی

امشب شیخ حسین لنکرانی توسط افراد ناشناسی در منزل خود تهدید به قتل شد. به نظمیه اطلاع دادند. «معلوم نیست علت و سبب این حرکت به چه بوده. اداره نظمیه مشغول تحقیق است.»(۳)

 کارگزار جدید خراسان

میرزامحمدعلی خان منتصرالملک به عنوان کارگزار جدید خراسان منصوب شد. احمدشاه امروز حکم او را امضاء کرد.(۴)

 آزادی مدیر جریده خراسان

سیدمحمد طباطبایی مدیر روزنامه خراسان که توسط سرداراسعد جعفرقلی بختیاری به کلات نادری تبعید شده بود امروز به مشهد بازگشت.(۵)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۷، ص ۷۰. قرارداد سنژرمن در روز دهم سپتامبر ۱۹۱۹ میان فاتحین جنگ جهانی اول با امپراتوری اتریش منعقد گردید. این قرارداد، مملکت اتریش - هنگری را منحل کرد و امپراتوری اتریش به سه کشور اتریش، مجارستان و چکسلواکی تجزیه شد و همچنین قسمت هایی از آن به ایتالیا، یوگسلاوی، شوروی، لهستان و رومانی ضمیمه گردید. از سوی دیگر، بر اساس پیمان سنژرمن، اتحاد اتریش با آلمان که در آغاز جنگ جهانی اول توسط مجلس مؤسسان اتریش تصویب شده بود، ملغی شد و این دو کشور از هرگونه اتحاد سیاسی و نظامی در آینده نیز منع شدند. این اقدام فاتحین جنگ جهانی اول، به منظور جلوگیری از قدرتیابی مجدد آلمان و اتریش انجام شد. پیمان سنژرمن، مانند معاهده ورسای، میثاق جامعه ملل را دربر داشت و از این رو کشور های متحد با آمریکا آن را تصویب

نکردند. (دایرهالمعارف مصاحب ، ج ۱، ص ۱۳۵۰)
۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۸-۸۲-۱۶-۱۳۰۲.
۳- روزنامه ایران، شم ۱۴۱۴، ص ۲.
۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸، ص ۷۰.
۵- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۵۰۲.

 یکشنبه

۳۰ تیر ۱۳۰۲

۲۲ ژوئیه ۱۹۲۳

۷ ذیحجه ۱۳۴۱

 بازگشت حاجآقا نور الله به موطن خود

روزنامه مرد آزاد در شماره امروز خود نوشت، حاج آقانور الله اصفهانی که برای زیارت آستان قدس رضوی راهی مشهد شده بود «پس از مراجعت از ارض اقدس، به حضرت عبدالعظیم ورود نموده، از همانجا مستقیماً به اصفهان که وطن محبوب ایشان است مراجعت نمودند.»(۱)

 انتقاد کارگزار بنادر جنوب از ممنوع شدن مکاتبه با مشایخ خلیجفارس

«کارگزاری اول بنادر خلیج فارس» امروز در نام های به وزارت امور خارجه نوشت از اینکه کارگزاری های بنادر جنوب کشور از مکاتبه با «مشایخ عمانات» ممنوع شدهاند، انتقاد کرد و آن را نافی منافع اتباع ایران دانست. «اگر مقصود این است که تحتالحمایگی مشایخ مزبور را به دولت انگلیس» نشناسیم، وزارت خارجه در تهران بارها با سفارت انگلیس در این موضوع مکاتبات رسمی داشته است. و اگر منظور این است که سندی به دست آنها ندهیم، پرونده های وزارت خارجه شاهد است که یک برگ رسمی در این مسئله نمیتوان یافت. پس رها کردن «صدها هزار رعیت ایران» در آن نقاط و بیصاحب گذاشتن آنها نتیجهبخش نخواهد بود.(۲)

 شکایت کلیمیان از انتخابات اصفهان

گروهی از کلیمیان در نام های که به وزارت داخله نوشتند نسبت به انتخابات کلیمیان در اصفهان اعتراض کردند، چون به اسم افرادی که در اصفهان نبودند [= وجود خارجی نداشتند] تعرفه گرفته و رأی دادهاند. دیگر آن که در اصفهان ۴۰۰ یهودی وجود ندارد که به آن تعداد تعرفه توزیع شده است. آنها خواستار تجدید انتخابات اصفهان شدند.(۳)

 گیلان در امن و امان

محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ شمال، امروز در تلگرامی که بیشتر شبیه پیام پیروزی بود خطاب به وزیر جنگ نوشت که منویات «ذات معظم مقدس» در گیلان احیاء شده «افکار مباین مختلفه که دسترنج مدت اقتدارات جدید روسها بوده در هم شکسته شده» است. وی افزود که اهالی گیلان از این بابت «مشغول دعای بقای عظمت و شوکت یگانه سرپرست و ناجی کبیر

خود هستند.»(۴)

 ترک اعتیاد تا پایان سال

وزارت عـدلیه به تمام اجزاء و اعضاء خود در سراسـر کشور ابلاغ کرد، آن دسـته از وابسـتگان به این وزارت خانه که اعتیاد به مواد افیونی دارنـد اگر تا پایان سال جاری آن را ترک نکننـد از خـدمت کنار خواهنـد مانـد.(۵) اطلاعیه مشابهی نیز امروز از طرف وزارت جنگ صادر شد.(۶)

 حرکت لورن به بغداد

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در تهران، امروز با هواپیما هایی که از بغداد به تهران آمده بودند راهی بغداد شد تا درباره مهـاجرت مراجع تقلیـد و علمـای بینـالنهرین به ایران بـا نماینـده عالی انگلیس مـذاکره کرده به ایران پاسـخ دهـد. وی قرار بود پریروز پرواز کند که به امروز موکول شد.(۷)

 تغییر توپ ظهر

توپ ظهر واقع در میدان مشق که همه روزه برای آگاهی اهالی تهران از ظهر شرعی شلیک میشد به دروازه باغ شاه منتقل شد. این کار توسط وزارت جنگ انجام شـد و علت آن خرابی اطراف میـدان مشق به واسـطه شدت صدا بود. «برای اطلاع اهالی از موقع ظهر همان سوت قور خانه را کافی دانستند.»(۸)

 بخشنام های برای جمعآوری اطلاعات اقتصادی، آماری و اداری

وزارت مالیه امروز در بخشنام های به همه دوایر و زیرمجموعه های خود دستور داد هرنوع اطلاعاتی که در خصوص مطالعات مالی، اقتصادی، آمار، جغرافیا، تاریخ و... منطقه دارند جمعآوری کرده، به مرکز بفرسـتند. در این بخشـنامه آمده است که این نوع اطلاعات معمولاً نزد خانواده های قدیمی، مسـتوفیها، منشـیها، نویسـندگان محلی، رؤسای ایلات، ملاکین بزرگ، متنفذین محلی، «مخصوصـاً در خـانواده های وقایعنگاران دوره ناصـرالدینشاه موجود و ممکن است به دست آیـد.» وزارت مالیه یادآور شد این نوع اطلاعات باید «قبل از تاریخ ۱۲۳۰شمسی باشد؛ زیرا به دست آوردن بعد از آن در مرکز ممکن است.»(۹)

۱- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۰۱، ص ۳.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۹-۵-۵۱-۱۳۰۲.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۲۱۴، آرشیو ۱۰۹ ف ۲ ب الف ۱.

۴- اسـناد مؤسسه مطالعـات و پژوهش های سیاسـی، س ۱۳۰۲، پ ۸۴، ص ۷۷. سال گذشـته وقتی محمدحسـین آیرم مأمور گیلان شد، منابع انگلیسی نوشتند که او مأمور سرکوب گرایش های کمونیستی و سیاست های روسیه در این منطقه است.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۴۱۳، ص ۱.

۶- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۰۱، ص ۳.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۴۱۴، ص ۱.

۸- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۰۱، ص ۳.

۹- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۱۵۷۸۹، آرشیو ۸۰۵ ل ۱ الف الف ۱.

ص: ۲۳۰

 دوشنبه

۳۱ تیر ۱۳۰۲

۲۳ ژوئیه ۱۹۲۳

۸ ذیحجه ۱۳۴۱

(تصویر) یکی از یهودیان ایرانی مقیم اصفهان

 ونشترک دوم

به گزارش کارگزاری مرکز گیلان پنج تن روس که یکی از آنها خشتاریای معروف است، با تجار رشت و انزلی ملاقات کرده و دربـاره مشارکت با یکـدیگر برای شـروع فصل تاز های از امور بازرگانی گفت و گو کردهانـد. روسـها میگوینـد با تشـکیل شرکت روس و ایران، تمـام کالاـ هـای صـادراتی تاجران را خریـداری کرده، آنها را در بازار های روسـیه و اروپا میفروشـند و منفعت یا زیان آن را بالمناصـفه تقسیم میکنند. همچنین کالا هایی که تجار ایرانی بخواهند وارد کشور کنند، این شرکت وارد کرده، میفروشـد. نفع و ضـرر آن هم تقسـیم میشود. «بعد از مذاکرات... تجار ایرانی صـلاح خود را ندانسـته که این مسـئله هم انحصار تجارت... خواهد شد و تصورشان این است که ونشترک ثانی تشکیل» میشود.(۱)

 اشتباه در دستگیری سالارظفر

سالارظفر که به واسـطه اقدامات علیه نظامیان در تبریز دسـتگیر شده و در آستانه محاکمه قرار داشت (ر.ک: ۲۱ خرداد) اینک به نوشـته امیرلشـکر اسـماعیل خـان، حاکم نظامی آذربایجان، در پی تحقیقات، [معلوم شـد که] وی در شـمار معروفین تبریز و خوشسابقه است. نام های هم که به او نسبت داده شده علیه قشون نوشته، جعلی است. وی پیشنهاد کرد ادامه حبس او ضرورتی ندارد.(۲)

 اجازه برای تعمیر پرت انزلی

روسها درصدد تعمیر اسکله انزلی هستند. آنها میخواهند از طوالش سنگ حمل کنند. «گرچه حمل سنگ اجازه داده شده ولی در موضوع خود پرت» باید اجازه داده شود. محمدحسین آیرم با اعلام این خبر از وزارت جنگ کسب تکلیف کرد.(۳)

 نامه تند طهماسبی به اقبالالسلطنه

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشـکر شمال غرب، امروز در نامه تندی که به اقبالالسلطنه نوشت از بیاحترامی او به صاحب منصبان نظـامی انتقـاد کرد و افزود هرگـاه این منش عوض نشود «زهره چـاک میشوم.» طهمـاسبی قتل یک نظامی را در مرز های ماکو

متوجه اقبالالسلطنه دانست. وی حاکم ماکو را تهدید کرد اگر رویه خود را نسبت به همکاری با نظامیان عوض نکند، تغییر روش خواهد داد.(۴)

 ایل خانی نظامی طوایف شاهسون

در تلگرامی که از طرف امیرلشکر شمال غرب به وزارت جنگ مخابره شد، تقاضا گردید سرهنگ دارابمیرزا به سمت ایل خانی طوایف شاهسون منصوب شود. با این درخواست موافقت شد.(۵)

 ادامه اجتماعات مردم و روحانیان در شهر های مختلف

بنا به نوشته روزنامه ایران، اجتماعات و گردهمآیی های مردم و روحانیان در تهران و شهر های مختلف همچنان ادامه دارد. مذاکرات روحانیان با مقامات دولتی و نیز تلگرام های مختلف از شهر های کوچک و بزرگ به تهران توقف نداشته است.(۶)

 انفصال حاکم دامغان

سرتیپ جعفر خان حاکم دامغان به واسطه شکایت اهالی از رفتار وی، از طرف وزارت داخله به تهران احضار شد و از سمت خود منفصل گشت.(۷)

 تصمیم علمای مهاجر به حرکت به سوی همدان

در تلگرامی که روزنامه ایران در شماره امروز خود از قول مراجع تقلید متوقف در کرمانشاه چاپ کرد، آنان خطاب به روحانیان گرد هم آمده در مسجد سیدعزیز الله تهران اعلام کردند، تصمیم خود را برای حرکت به سوی همدان گرفتهاند.(۸)

 سخنرانی مقام ترک علیه انگلیس

محمد سامیبیک، سرکنسول ترکیه عثمانی در مشهد، امروز در مراسمی که در مدرسه احمدیه مشهد برگزار شد، درحضور والی خراسان به اشغال بینالنهرین از سوی انگلیس و سیاست های ضداسلامی آن دولت حمله کرد. سامی بیک گفت که اتحاد کشور های اسلامی تنها راه مبارزه با توطئه های دشمن است.(۹)

(تصویر) مشهد، مرقد امام هشتم (ع)

۱ مرداد ۱۳۰۲

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۲-۵۲-۳۶-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۸، ص ۱۲۸. روزنامه کار، سالارظفر را رهبر اجتماعیون تبریز معرفی کرد که پس از سقوط کابینه مستوفیالممالک، فشار به اجتماعیون بیشتر شد و حاکم نظامی آذربایجان او را دستگیر کرد. (روزنامه کار، شم ۵۶، ص ۲).

۳- همان، پ ۸۴، ص ۷۲. به آیرم دستور داده شد ممانعت نکند و اجازه تعمیر اسکله به روسها داده شود. (همان، پ ۸۴، ص ۷۱) روسها برای تعمیر این اسکله یک مهندس به انزلی فرستادند. «گفته میشود روسیه ۶۰۰ هزار تومان برای این امر اعتبار اختصاص داده است.»(Burrell, Iran political...,Vol. ۶, P. ۵۳۳).

۴- همان، پ ۸۱، صص ۲۴ و ۲۵.

۵- همان، پ ۳۷، ص ۴۵.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۴۱۴، ص ۲.

۷- همانجا.

۸- همانجا.

۹- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۵۰۳.

ص: ۲۳۱

سه شنبه

۱ مرداد ۱۳۰۲

۲۴ ژوئیه ۱۹۲۳

۹ ذیحجه ۱۳۴۱

 لزوم انتخاب شیخ اسد الله محلاتی از محلات

وزارت جنگ امروز به امیرلشکر غرب متذکر شد بختیاریها در انتخاب آقاشیخ اسد الله محلاتی از شهر محلات کارشکنی میکنند. «حسبالامر [وزیر جنگ] قدغن فرمایید در جلوگیری از دسایس آنها اقدام و به انتخاب آقاشیخ اسد الله مساعدت نمایند.»(۱)

 وعده وزارت جنگ برای استقرار نظامیان در بنادر جنوب

وزیر جنگ در جلسه هیأت وزراء وعده داد که پس از مساعد شدن هوا، قوای نظامی خود را در بنادر جنوب مستقر کند. وزارت امور خارجه بنا بر همین مذاکره امروز به وزارت جنگ نوشت، با شروع به این اقدام «فوراً مستحضر فرمایند که به مصادر امور انگلیس اعلام شود قوای نظامی [خود را که به دلیل] عدم امنیت آنجا و حفظ منافع تجارتی خودشان در بنادر نگاه داشتهاند اعاده بدهند.»(۲)

 جمعآوری نقشه های نقاط مختلف ایران

وزارت مالیه در بخشنام های به دوایر خود در همه نقاط کشور دستور داد همه نقشه هایی که تاکنون در مورد ایالات، ولایات، شهرها، بلوکات، رود خانه ها، جنگلها و کوهستانها توسط عوامل دولت ترسیم شده، جمعآوری کنند و به اداره تفتیش کل وزارت مالیه ارسال دارند. در این بخشنامه آمده است که اگر این نقشه ها خصوصی بوده و نیاز به خریداری آنها هست، قیمت آن گزارش شود تا ارسال گردد. در ضمن در کنار نقشه ها ضروری است نام نقشهکش، تاریخ رسم و ملاحظات محلی نیز درج گردد.(۳)

 درخواست وزارت جنگ برای ارسال مشخصات رافائیل آشوری

وزارت جنگ امروز از حاکم نظامی آذربایجان خواست که «علائم رافائیل [آشوری] را مخابره نمایند تا با علائمی که سابقاً از مشارالیه ذکر شده تطبیق و حقیقت امر مکشوف گردد.» چندی پیش شخصی را با همین نام در مازندران شناسایی، دستگیر و به تبریز منتقل کردند. (ر.ک: ۸ خرداد) حاکم آذربایجان عکس رافائیل اخیر را گرفته و به وزارت جنگ فرستاد. او ضمن

ارسال عکس افزود: «طبق تصدیق جمعی از اهالی ارومی و سلماس که [زخمخورده جنایات رافائیل هستند و] سابقه معرفت با او داشتهاند، این... رافائیل مشهور نبوده و از قرار مذکور سن او هم توافق ندارد.»(۴)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۲۰۱. امیرلشکر غرب پس از دریافت این دستور، رئیس قوای عراق (اراک) و یاور سردارحشمت را مأمور کرد اسد الله محلاتی را برنده انتخابات محلات کنند. (همان، پ ۱۷، ص ۲۰۰) برای آگاهی از زندگینامه شیخ اسد الله محلاتی، ر.ک همین کتاب، ج ۱، ص ۲۱۳.

۲- همان، پ ۳۳، ص ۵۲.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۱۵۷۸۹، آرشیو ۸۰۵ ل ۱ الف الف ۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۷، صص ۳ و ۶. حاکم آذربایجان برای اطمینان بیشتر موضوع را از بازرگان ساوجبلاغ هم پیجویی کرد. آنها نوشتند که این رافائیل آشوری دو بار به ساوجبلاغ آمده بود. یک بار با قشون روس که رئیس گروهی از ارامنه و آشوری های ارومی و سلدوز بود. چند روزی ماند و «مرتکب اعمال فجیعه و غارت گردید.» بار دوم هنگامی که این مناطق تحت اشغال عثمانی بود و ارامنه را از ارومیه بیرون کردند به ساوجبلاغ آمد. «سابقه اعمال فجایع کارانه او را کاملاً اطلاع داریم که در موقع جنگ بینالملل این شخص از قتل نفوس و غارت و هرگونه اعمال سیئه که در ارومی و سلدوز و لاهیجان و اشنویه مرتکب شده به حدی است که نمیتوان به تحریر آورد.» اهالی ساوجبلاغ با ذکر مشخصات ظاهری رافائیل آشوری حاکم آذربایجان را قانع کردند که شخص دستگیر شده کس دیگری است. وزارت جنگ در ن هایت روز سیزدهم مرداد به حاکم آذربایجان دستور داد فرد مزبور را آزاد کند. (همان، پ ۷۷، صص ۲ و ۵ و ۷)

 ناسازگاری قشون و حکومت دزداب با یکدیگر

رضاقلی افشار، رئیس تیپ قاینات، بنا بر گزارش های رئیس قشون دزداب امروز بار دیگر به امیرلشکر شرق تأکید کرد که حامدالدوله حاکم دزداب شکایت رئیس نظامیان این شهر را باعث شده است. «تاکنون چند مرتبه به سرکار امیرشوکتالملک مراجعه شده که فکری برای اداره حکومتی آنجا بنمایند... [که] اظهار میدارند به من چنین حکمی نرسیده است. به این ترتیب اداره نظامی دچار محظور و راجع به پار های مطالب که باید با توافق نظر اداره حکومتی تصفیه شود، اشکال فراهم است.»(۱)

 دستور تصرف املاک معینالتجار از دست غاصبان

امروز به رئیس تیپ مستقل فارس دستور داده شد به موجب اسنادی که به وزارت جنگ ارائه شده، «ملک باسکان واقعه در همایجانِ [سپیدان فارس] متعلق به جناب مستطاب حاجمعینالتجار بوشهری است. نظر به این که در ملک مزبوره چندین قلعه ... بنا... و محل سکنای سارقین و اشرار واقع [شده] برای حصول امنیت و انتظام... آن حدود انهدام و تخریب آنها واجب» است. در این دستور خواسته شده پس از تصرف و تخریب قلعه ها، آن بخش را تحویل کسان معینالتجار دهند.(۲)

 گردهمآیی ضدایرانی در اسلامبول

اسحاق خان مفخمالدوله، وزیرمختار ایران در اسلامبول، در گزارشی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد بار دیگر به اجرای سیاست های پان ترکیسم دولت ترکیه عثمانی اشاره کرد که با جدیت توسط عمال خود در کشور های اسلامی پیگیری میکنند. وی با ذکر این نکته که اخیراً تشکیلاتی با نام «تورک اجاقی»(۳) که ساختمان آن مقابل سفارت ایران است، به وجود آمده، به کنفرانس اخیر آن اشاره کرد که سخنان مطرح شده در آن علیه ایران بوده، باعث تهییج اتباع ایرانی مقیم ترکیه شده است. نظر به اهمیت گزارش، تمام آن در پاورقی میآید.(۴)

(تصویر) رافائیل

رافائیل، که اشتباه دستگیر شده بود

(تصویر) مرامنامه ترک اجاقی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۲، صص ۶۹ و ۷۰.

۲- همان، پ ۱۶، ص ۱۷۰۲.

۳- «ترک اجاقی» یا اجاقترک در ۲۲ مارس ۱۹۱۲ جای تشکیلات «انجمن وطن ترک» (ترک اردو جمعیتی) را گرفت. این محفل جدید توانست رهبران انجمن وطن ترک را جذب خود کند. هدف این مؤسسه کسب حقوق ملی ترکها بود. ترک اجاقی در همه شهرها، مدارس و سازمان های دولتی شعبه تأسیس کرد. «وظیفه این سازمان مبارزه با افکار اسلامخواهانه و

عثمان گرایانه و متقاعد کردن مردم ترک امپراتوری درباره این مطلب بود که بقای آنان تنها در صورتی ممکن خواهد بود که آرمان های ناسیونالیسم ترکی را ... بپذیرند... شعبه های گروه اجاق ترک در گوشه و کنار امپراتوری به صورت مراکز آموزش بزرگسالان درآمد؛ مراکزی که زبان و تاریخ ترکی را به طور یکسان به شهروندان و کشاورزان ترک آموزش میدادند و میکوشیدند که آگاهی از میراث فرهنگی ترکی را در میان مردم گسترش بخشند... ناسیونالیسم ترکی در پی آن بود که همه گروه های قومی غیر ترک را به قبول ملیّت جدید وادارد.» (تاریخ امپراتوری عثمانی...، ج ۲، صص ۵۲۱ و ۵۲۲).

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۹ و ۲۸-۳-۱۵-۱۳۰۲. «سابقاً عرض شده بود عثمانیها در اجرای پلتیک پان تورکیزم خیلی جدیت دارند و عمال آنها در داخله و در ممالک اسلامی تبلیغات و اجرای مرام میکنند و چندی است تشکیلاتی در تحت عنوان «تورک اجاغی [اجاقی]» که مرکز آن در یک خانه عالی و روبروی سفارت کبری است داده به جدیت خود افزودهاند. روز جمعه ۵ ذیحجه روشنیبیک نام صاحب منصب و مبلغ عثمانی که مدتی در قفقازیه و روسیه کار میکرد و از قرار معلوم چندی در طهران از طرف دولت علّیه مظنون و توقیف بود با حضور جمعی معاریف عثمانی و غیره کنفرانس بر ضد ایران داده که خلاصه آن در روزنامجات اسلامبول مندرج و لفاً برای اطلاع وزارت جلیله ارسال میشود. در ضمن نطق و ادعا های شرمآور خود روشنیبیک اظهار داشته است که حالیه ایران دارای چهل هزار نفر نظامی است که ظاهراً سر و روئی دارند، ولی باطناً فاقد روح جنگی و رشادتند و وزیر جنگ ایران دستنشانده انگلیس است و باید ما ترکها هوشیار باشیم که دچار زحمت غیرمترقبی نشویم. بعد با کمال بیحیایی از پنجره نگاه به بیرق سفارتکبری کرده گفته است وظیفه ما ترکها است این پارچه متعفن را که به منزله کهنه بینمازی [= کهنه حیض] است پاره کرده به جای آن بیرق ترک را نصب کنیم. به طوری که ملاحظه میفرمائید سانسور عثمانی فقط در انتشار دو فقره مذکور جلوگیری کرده است. این اتفاق ناگوار حالت روحی زمامداران حالیه عثمانی را نسبت به ایران کاملاً هویدا میکند و اظهار تشکر از احساسات برادران هایست که ایران و ایرانی در مواقع سخت نسبت به آنها کرده است. چنانکه تلگرافاً مراتب عرض شده است فوراً ملاقاتی با دکتر عدنان بیک نماینده آنقوره (کارگزار عثمانی) کرده جداً خواستار شدم روشنیبیک را توقیف و تنبیه نموده از طرف حکومت آنقوره از سفارت کبری ترضیه بخواهند و در روزنامجات هم اظهار تأسف بکنند. عدنان بیک تلگراف به آنقوره کرده منتظر دستورالعمل است و از این واقعه اظهار تأسف میکرد. قاطبه ایرانیها در حال هیجان هستند و ممکن است روشنیبیک را کتک بزنند. و شرحی در اظهار تنفر از کنفرانس و کنفرانسیچی به سفارت کبری تقدیم خواهند داشت که برای درج در روزنامجات با پست آتیه تقدیم خواهد شد. هر چند ایرانی رشید وطنپرست مقیم آذربایجان را هیچکس نمیتواند از صراط مستقیم خارج کرده از دامان مادر عزیز وطن داریوش دور نماید ولی باید مخصوصاً در آذربایجان هوشیار بود و در ترویج لسان شیرین ملی و معارف کوشش نمود و از ورود کتب ترکی در آن قسمت مهم ایران جلوگیری به عمل آورد. یقین دارم مراتب را به وزارت جلیله جنگ اطلاع خواهند داد.» (همان)

ص: ۲۳۳

 چهارشنبه

۲ مرداد ۱۳۰۲

۲۵ ژوئیه ۱۹۲۳

۱۰ ذیحجه ۱۳۴۱

 مراسم سلام در کاخ گلستان

امروز به مناسبت عید قربان، احمدشاه در کاخ گلستان حاضر شد و پس از دیدار با سفرای ترکیه عثمانی و افغانستان مراسم سلام عید برپا شد. همچنین به مناسبت عید قربان در میدان توپ خانه مراسم قربانی شتر اجرا شد. «از طرف حکومت طهران و اداره نظمیه دستور اجرای قربانی و مواظبت در انتظامات داده شده بود. جمعیت کثیری از تماشاچیان حضور داشتند.»(۱)

 حبس خوانین سنجابی توسط لشکر غرب

احمد خان امیراحمدی امروز وزیر جنگ را باخبر کرد که حشر و نشر خوانین سنجابی (سردارمقتدر و سالارظفر) با صاحب منصبان نظامی در سرباز خانه و یا رفت و آمدشان به شهر، اثرات منفی دارد. از این رو تصمیم گرفته شد آنها را حبس کرده، مثل یک صاحب منصب با آنها رفتار شود. تمهیداتی نیز برای جلوگیری از فرار آنها دیده شد.(۲)

 هواپیما های جاسوسی انگلیس بر فراز غرب ایران

پیش از حرکت هواپیما هایی که قرار بود وزیرمختار انگلیس را از تهران به بغداد حمل کنند (ر.ک: ۳۰ تیر) دو بار از لشکر غرب و حاکم نظامی قصر شیرین خبر دیده شدن هواپیما هایی در آسمان غرب کشور به مرکز ارسال شد که هر دو بار وزیر جنگ پاسخ داد اینها همان هواپیما هایی هستند که قرار است به تهران بیایند. ولی هر بار پس از گشتی بر آسمان منطقه به طرف بینالنهرین بازگشتند. امروز احمد خان امیراحمدی در تلگرامی که به رضا خان فرستاد، نوشت که هواپیما های یاد شده در گزارش های پیشین «غیر از طیاراتی بوده که به طهران آمده است. فدوی تصور مینماید طیاره های مزبور برای تفتیشات نظامی به خاک کلهر آمده، زیرا بر طبق راپرت جاسوس لشکر [غرب] از بغداد و خانقین در آنجا شهرت... دارد که دولت ایران اردو هایی از طرف خاک کلهر و اطراف قصر [شیرین] به سرحد سوق میدهد و طیاره های مزبور برای تفتیش به خاک کلهر پرواز نموده است.»(۳)

 پذیرش موادی از قرارداد سن ژرمن توسط ایران

پس از گزارشی که سرتیپ امان الله میرزا از پاریس به تهران فرستاد و در آن یادآور شد که چنانچه ایران قرارداد ۱۹۱۹

سنژرمن را امضا کنـد یا مواد هفتم و هشـتم آن رسـماً پذیرفته شود، خرید و انتقال اسـلحه به ایران منعی نخواهد داشت (ر.ک: ۲۹ تیر) وزارت خـارجه امروز به سـفیر خود در پـاریس نوشت هر چنـد هنگـام عقـد قرارداد سـنژرمن ایران را در شـمار مناطق ممنـوعه گذاشـتند «و در موقع عقـد قرارداد به ایران مراجعه نکردنـد... ولی اعلاـم میـدارد که نسـبت به این اسـلحه که خریـده میشـود، مـدلول فصـل هفـت و هشت قرارداد را رعـایت خواهـد کرد.» از سـفیر خواسـته شـد این نظر دولت ایران را به وزارت خارجه فرانسه ابلاغ کند.(۴)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۴۱۵، ص ۱.

۲- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۳، ص ۹۴. ظاهراً دو تن از خوانین سـنجابی در سرباز خانه تحتالحفظ بودنـد. رضا خان پس از دیـدن این گزارش به امیرلشـکر غرب نوشت که «در یک خانه و محوطه آزادی با ممانعت از ملاقات با اشخاص خارج در حبس باشند.» (همان، پ ۷۳، ص ۹۳)

۳- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۵، ص ۱۳۴. رفت و آمد هواپیما های انگلیسـی به تهران و سپس رسـیدن خبر هایی از این دست موجب شـد که سـران قشون برای راهانـدازی یک هواپیمای روسـی ساقط شده اقداماتی کنند. در ۱۹۲۱ یـک هواپیمـای روسـی ساقـط شـده از گیلان به تهران منتقل شـده بود و یک مکانیک ایرانی ارمنی که دوره خلبانی را در ارمنسـتان گذرانده بود ۱۸ مـاه برای راهانـدازی این هواپیما کار کرد، ولی موفقیتی به دست نیاورد. پرواز هواپیما های انگلیسی بار دیگر موجب شد که مقامات نظامی برای به پرواز درآوردن این هواپیما اقدامی مجدد کنند، اما هواپیمای این خلبـان هنگـام پرواز دچـار حـادثه شـد و بـال هایش سوخت. (FO E ۹۷۱۷/۶۹/۳۴) موضوع پرواز هـای بیرویه هواپیمـا هـای انگلیسـی از طرف وزارت جنـگ محرمـانه به وزارت امور خـارجه منعکس شـد و این وزارت خـانه مراتب اعتراض ایران را به سفارت انگلیس ابلاغ کرد. (همان، پ ۷۵، صص ۱۳۲ و ۱۳۳). هواپیما های انگلیسی امکان عکسبرداری هوایی داشتند و نظر امیرلشکر غرب دور از حقیقت نیست.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۴ و ۱- ۳۷-۳۲-۱۳۰۲.

ص: ۲۳۴

 پنجشنبه

۳ مرداد ۱۳۰۲

۲۶ ژوئیه ۱۹۲۳

۱۱ ذیحجه ۱۳۴۱

(تصویر) احمدشاه در کاخ گلستان

 آمادگی ایران برای استقبال از آیت الله خالصی

در نام های که امروز در اداره اول سیاسی وزارت امور خارجه تحریر شد و مخاطب آن معلوم نیست، میخوانیم که دولت ایران «تا درجه امکان» برای حل و فصل مهاجرت علما و مراجع تقلید به ایران و نیز رفع تبعید آیت الله خالصی اقدام کرده و سفارت انگلیس اخیراً پاسخ داده که آیت الله خالصی میتواند به ایران مسافرت کند. گویا موضوع به آقای خالصی هم ابلاغ شده «آن را موکول به بعد از زیارت بیت الله فرمودند.» در این نامه از مخاطب خواسته شده با آیت الله خالصی مذاکره کرده، هر زمان که به طرف ایران حرکت میکند، «طریق مسافرت را معلوم فرمایند که لوازم احترامات و مسافرت در خاک ایران فراهم گردد.»(۱)

 ورود آیت اللهزاده خراسانی به قزوین

حاجمیرزااحمد آیت اللهزاده خراسانی امروز وارد قزوین شد و به منزل حاجسیدحسین مجتهد(۲) وارد شد. حاکم قزوین با ارسال این خبر افزود که به دیدن وی رفته، گروه زیادی از صنوف مختلف حاضر بودند. «حاجیسیدحسین تلگرافی به امضای هیأت علمیه قزوین به عنوان ریاست وزراء و عیناً به تمام سفارت خانه های [دول خارجی] و پاپ قرائت کردند که مبنی بر این بود [که] دولت انگلیس تصور نکند بینالنهرین از ایران مجزا، و میتواند به این وسایل مابین مسلمان های عالم نفاق اندازد و البته تمام مسلمان های دنیا از فجایع اعمال انگلیسها نسبت به مجتهدین متنفر و به سکوت نخواهند گذراند.»(۳)

 ادامه تحصن و تعطیلی در کرمان

دودستگی و دخالت های صاحب ان قدرت در کرمان، نه تنها انتخابات مجلس شورای ملی را در این شهر تعطیل کرده، بلکه گروه هایی از مردم در تلگراف خانه تحصن نمودهاند و بازارها تعطیل است.

رئیس قشون کرمان معتقد است که حاکم کرمان بیطرفی را رعایت نمیکند. از طرف دیگر وجود سردارنصرت در کرمان موجب این هیاهو است.(۴)

 ناتوانی وزارت مالیه از ارائه به موقع اطلاعات

سفارت ایران در واشنگتن در پیگیری اخذ وام پنج میلیون دلاری ایران که با تصویب مجلس شورای ملی باید از آمریکا دریافت میشد، خواستار اطلاعات اقتصادی ایران برای ارائه به مقامات ذیربط آمریکا بود. یکی از این آگاهیها قروض دولت ایران و محل بازپرداخت آنها بود؛ و دیگری صورت واردات و صادرات در سال گذشته با آمریکا.

وزارت مالیه امروز به وزارت امور خارجه اطلاع داد که زودتر از دو ماه امکان ارسال این اطلاعات (آمار گمرکی در سال گذشته) وجود ندارد.(۵)

 استقرار پست های نظامی در حوزه لشکر شمال غرب

بنابر خبری که عبد الله خان طهماسبی امروز به وزارت جنگ داد، در همه مرز های [تحت نظارت لشکر شمال غرب] پست نظامی مستقر است. آن چه مانده، بخشی از مغان است که در آنجا چهل نفر سوار شاهسون تحت نظارت یک صاحب منصب مراقبت میکنند. وی افزود، تجاوزات صورت گرفته از خاک روسیه از بیراهه ها و مناطق غیرمعمول است.(۶)

 پرس و جوی وزارت مالیه از مکان سالارمظفر

وزارت مالیه از وزارت جنگ درخواست کرد محل استقرار سالارظفر قیامی را به او نشان دهند.

وزارت مالیه متوجه شده بود که سالارظفر در بند حاکم آذربایجان است و از آنجا که وی «مستأجر عشور جنگل های قراجهداغ نیز میباشد و عمل اجاره او معوق و وصول حقوق دولت از این بابت بلاتکلیف مانده است» خواست محل نگهداری او را اطلاع دهند.(۷)

 دستور بازگشت کارکنان روس اخراج شده

در تلگرامی که مشیرالدوله امروز به مستر میچل مستشار وزارت فواید عامه و رئیس طرق و شوارع فرستاد از او خواست مستخدمین روسی راه های تهران - قزوین و رشت - انزلی و همدان - کرمانشاه به کار خود بازگردند.(۸)

 ریاست جدید انجمن نظار مرکزی

امروز با تشکیل اعضاء انجمن نظار مرکزی، علی نجمآبادی با اکثریت آراء به ریاست این انجمن انتخاب شد.(۹)

 کتک خوردن یک نظامی به دست رعایای امیرافشار

یک نظامی مأمور به اداره مالیه زنجان که برای رسیدگی به دستاندازی رعایای امیرافشار به یک روستای خالصه، به قریه مزبور رفته بود توسط گماشتگان جهانشاه خان امیرافشار مورد ضرب و جرح قرار گرفت.(۱۰)

□ تلگرام اهالی تبریز علیه محتشمالسلطنه

بنـا به نوشـته امیرلشـکر شـمال غرب، امروز از طرف جمعی از اهـالی تـبریز برای جلـوگیری از حرکـت محتشمالسـلطنه پیشـکار محمدحسن میرزا ولیعهد از تهران به تبریز، تلگرام هایی به مرکز فرستاده شد.

با نزدیک شدن حرکت ولیعهد به آذربایجان، محتشمالسلطنه به عنوان پیشکار او انتخاب شده بود.(۱۱)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۵۷-۲۷-۱۳۰۲.

۲- مرحوم حاجسیدحسـین مجتهـد خیابانی (حاجسیدجوادی) طبق شـجره به شـهید زیـدبن علیبن حسـین(ع) پیونـد یافته است. ایشان در ۱۲۸۷ق به دنیا آمـد و برای تحصـیلات علوم دینی راهی حوزه علمیه نجف اشـرف شد. حاجسیدحسـین از شاگردان خاص مرحوم ملامحمدکاظم خراسانی (آخوند خراسانی) در نجف اشـرف بوده که پس از اتمام تحصـیلات خارج حوزوی به قزوین مراجعت و مرجع و ملجاء مردم میشود. جـد اعلای آنها مرحوم میراولیا و فرزندش میرابراهیمی اوایل سـلطنت صـفوی از تبریز به قزوین مهـاجرت و در آن جـا سـکونت کرده و قضاوت اهالی به آنها محول گردیـده بود که همچنان تا اواخر سـلطنت قاجاریه ادامه یافت. یکی از فرزنـدان میرابراهیمی مرحوم حاجسـیدعبدالجواد بوده که حاجسـیدجوادی از نام او نشأت گرفته و همه اجـداد این خـانواده از عالمـان دین بوده و اعضـاء آنهـا تـاکنون علاوه بر قزوین در مصـر و هنـد و شـیراز و مشـهد و غیره پراکندهاند. آرامگاه میراولیا و میرابراهیمی در مقبر های در میدان جدیدالاحداث جنوب شهزاده حسین قرار دارد که ساختمان مزبور به علت قدمت اثر (از زمان صفویه) همچنان تنها ساختمان باقی مانده در آن میدان است. حاجسیدحسین مجتهد در امور سیاسـی فعال بود و در کنار حاج ملاعلیاکبر سیاهدهنی از مجتهدان پرنفوذ شهر قزوین بود. ایشان ریاست انجمن ولایتی قزوین را نیز به عهده داشت و هیأت علمیه این شهر را رهبری میکرد.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۸-۱۹-۲۷-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۲۱۱.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۰۴۷۰۹، آرشیو ۶۱۶ چ ۳ الف الف ۱.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۴، ص ۳۹.

۷- همان، پ ۷۸، ص ۱۲۵. وزارت جنگ پاسخ داد که وی در تبریز است و دسـتگیری او سوءتفاهم بوده. (همان، پ ۷۸، ص ۱۲۴). چند روز بعد دستور آزادی او صادر شد.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۵-۳۰-۴۳-۱۳۰۲. پس از اعتراض سـفارت روسیه شوروی به اجرای قانون استخدام که منجر به برکناری اتباع بیگانه بدون کنترات از کار های خود شد، دولت مصوب های دیگر برای حفظ این کارکنان و در واقع اعمال مصالحه سیاسی را به اجرا گذاشت.

۹- روزنامه ایران، شم ۱۴۱۵، ص ۱.

۱۰- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۵، ص ۲۹. رضـا خـان پس از دریافت این خبر خطاب به امیرلشـکر شـمال غرب نوشت: «تحقیق کنید در صورتی که حقیقت داشته باشد بایستی نه تنها املاک او بلکه خود مشارالیه نیز نـابود شود.» (همان، پ ۴۵، ص ۲۸). همچنین نام های هم به امیرافشار نوشته شـد و در آن تهدیـد گردیـد اگر این رویه ادامه

داشته باشد «از هیچ قسم تنبیه و سیاست فروگذار نخواهم کرد.» (همان، پ ۴۵، ص ۲۷).

۱۱- همان، پ ۵۳، ص ۴۷. از آنجا که نظامیان حاکم بر آذربایجان و نیز خود رضا خان مخالف آمدن ولیعهد به تبریز بودند، امکان دارد تلگرام یادشده با ظاهرسازی از طرف مسئول قشون آذربایجان به تهران مخابره شده باشد.

(تصویر)

قزوین، بلدیه

(تصویر) عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب در کنار دیگر صاحب منصبان

ص: ۲۳۶

 جمعه

۴ مرداد ۱۳۰۲

۲۷ ژوئیه ۱۹۲۳

۱۲ ذیحجه ۱۳۴۱

 انتخابات بروجرد از زبان رئیس انجمن انتخابات

رئیس انجمن انتخابات بروجرد امروز در تلگرامی به رئیسالوزراء خبر داد که اخذ آراء انتخابات تمام شد «ولی متأسفانه آراء وارده به صندوق به تهدید و تطمیع نظام [= به قشون] برای میرزایوسف خان مشاراعظم(۱) و اعتبارالدوله رئیس تلگراف خانه» انجام شده و از این رو علمای شهر و طبقات مختلف مردم معترضند و با استناد به ماده ششم و نهم قانون انتخابات این دو نفر را نماینده خود نمیدانند. وی افزود همین اتفاق در حوزه بربرود و جاپلق هم رخ داده و در آن جا یاور اسفندیار خان با تهدید و تطمیع آراء مردم را به اسم افراد یاد شده به صندوق ریخته است. اهالی آن منطقه هم در هیجان هستند و میخواهند دست به تعطیل عمومی بزنند.(۲)

 درخواست اقبالالسلطنه برای اخراج وثوقالممالک از خوی

اقبالالسلطنه امروز به وزیر جنگ نوشت که حکومت خوی و حفاظت از آن با من است. اخیراً که نایبالحکومه خوی را به تبریز فرستادم، امیرلشکر اسماعیل خان، وثوقالممالک مرندی را تا مراجعت نایبالحکومه به جای او مستقر کرد، اما اینک بیش از یک ماه است که حاکم خوی به شهر آمده، اما وثوقالممالک تکان نمیخورد. وی نوشت که این حاکم در غائله سیمیتقو زحمات فراوانی برای حفاظت از خوی کشید و معلوم نیست در آن بلوا وثوقالممالک کجا بود!؟

وی افزود: «عرض دیگر، قریه ایواوغلی ملک موروثی فدوی را پس از سی سال که در تصرف فدوی است بدون مدرک، اداره خالصه ضبط میکند.» اقبالالسلطنه خواستار بازگرداندن این روستا به او شد. موضوع به ایالت آذربایجان منعکس گردید تا نظر بدهد.(۳)

 شکایت والی خراسان از تبلیغات سوء

سرداراسعد جعفرقلی خان بختیاری والی خراسان در تلگرامی که امروز به وزیر جنگ فرستاد از این که در مرکز علیه او تبلیغات سوئی جریان دارد شکایت کرد. او نوشت افراد زیادی نامزد رسیدن به حکومت خراسان بودند، اما من «به میل و اراده حضرت اشرف [رضا خان] والی ایالت خراسان شدم. کسی که با اراده حضرت اشرف مأموریت پیدا کرده نبایست مثل سایر مأمورین هر روز و هر ماه مقامش متزلزل باشد.» وی در ادامه افزود که در خراسان کسی از او ناراضی نیست.(۴)

□ تشکر مراجع تقلید مهاجر از احمدشاه

با رسیدن عضدالسلطان نماینده احمدشاه به کرمانشاه و تسلیم نامه شاه به علمای مهاجر، آقایان سیدابوالحسن اصفهانی و محمدحسین نایینی تلگرام تشکری برای احمدشاه فرستادند و در آن آرزو کردند «انشاء الله تعالی همواره ظل عطوفت و دینپروری بر مفارق عموم اهل اسلام پاینده» باشد.(۵)

همچنین با توجه به اقدامات دولت برای حل و فصل حوادث پیش آمده، به ویژه مسافرت سر پرسی لورن به بغداد برای رایزنی های سیاسی در این مورد، روحانیان مهاجر که قصد داشتند از کرمانشاه عازم همدان شوند، تصمیم گرفتند فعلاً صبر کنند و حرکت خود را به تعویق اندازند.(۶)

□ نمایندگان شهر های نیشابور، ناصری و سقز

با پایان یافتن انتخابات مجلس پنجم در برخی از شهرها روشن شد که سردارمعظم خراسانی (تیمورتاش) والی کرمان، به نمایندگی از نیشابور انتخاب شده است. همچنین از ناصری میرسیدحسن خان زعیم و از سقز، صدرالعلما به کرسی پنجمین دوره قانونگذاری دوره قانونگذاری دست یافتند. همچنین شموئل حاییم از سوی کلیمیان بروجرد با ۶۵ رأی حائز اکثریت آرا شد و دکتر لقمان نهورای با پنج رأی در رده دوم قرار گرفت.(۷)

□ حاکم جدید عراق

مشیرالدوله رئیسالوزراء، مورخالسلطنه را به سمت حاکم عراق (اراک) منصوب کرد. به نوشته روزنامه ایران اهالی عراق از این انتخاب تشکر کردهاند.(۸)

□ ورود آیت اللهزاده خراسانی به تهران

«حجتالاسلام آقای حاجمیرزااحمد نجل مرحوم آیت الله خراسانی به عنوان نمایندگی از طرف آقایان حجج اسلام عتبات عالیات که در کرمانشاه توقف دارند» وارد تهران شد. از حاجمیرزااحمد آیت اللهزاده خراسانی استقبال چشمگیری به عمل آمد. نماینده احمدشاه، ادیبالسلطنه حاکم تهران، نماینده وزیر جنگ، و علمای تهران در حضرت عبدالعظیم(ع) از وی استقبال کردند. وی که سوار بر کالسکه مخصوص سلطنتی بود در میان استقبال مردم که در معابر و خیابانها اجتماع کرده بودند به خانه سیدمحمد بهبهانی وارد شد.(۹)

۱- میرزایوسف خان مشاراعظم فرزند میرزاجعفر در ۱۲۶۷ش در تهران زاده شد. تحصیل را در مدرسه سنلویی به پایان رساند و پس از آن به استخدام وزارت امور خارجه درآمد و سپس به وزارت داخله منتقل شد. در ۱۳۰۲ به نمایندگی دوره پنجم بروجرد در مجلس شورای ملی انتخاب شد. اما ریاست دفتر رئیسالوزراء را ترجیح داد و در همین زمان با حفظ سمت، رئیس اداره غرب گردید. از ۲۹ آذر ۱۳۰۴ تا نیمه خرداد ۱۳۰۵ کفیل وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه بود و از ۱۵ خرداد ۱۳۰۶ به معاونت وزارت خانه مذکور منصوب شد و پس از آن از مناصب دولتی فاصله گرفت تا اینکه در ۱۵ شهریور ۱۳۲۳

وزیر پست و تلگراف کابینه محمدساعد مراغ های گردید. او این وزارت را در کابینه محمد مصدق نیز بر عهده داشت و در هفدهمین دوره مجلس شورای ملی از تهران به نمایندگی برگزیده شد. یوسف خان مشاراعظم در ۱۳۶۵ش درگذشت. (گنجینه اسناد، شم ۳ (پاییز ۱۳۷۳)، ص ۵۲).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۲۲۰. وزارت داخله موضوع را به وزارت جنگ منعکس کرد و نظامیان را از دخالت در انتخابات و مجبور کردن مردم به رأی دادن به افراد موردنظر خود برحذر داشت. (همان، پ ۱۷، ص ۲۱۹) خوانین و اهالی جاپلق و بربرود با شصت و نه امضاء در نام های که خطاب به «آقایان حجج اسلام» نوشتند، ضمن اشاره به اجبار مأموران و تطمیع و تهدید آنان برای رأی دادن به افراد مشخص آرزو کردند: «کاش مثل دوره های سابق اصلاً شعبه [رأی] نداشتیم.» (همان، پ ۱۷، ص ۲۰۷) اصناف و کسبه بازار بروجرد نیز با نام های که به وزیر جنگ نوشتند با اشاره به اخباری که در جراید در مورد عدم مداخله نظامیان در انتخابات چاپ میشود، خواستند: «به قشون بروجرد بفرمایید دخالت در امر انتخابات [نکنند] و بیچاره مردم را آزاد بگذارند تا به حقوق ملی خود نایل شوند.» (همان، پ ۱۷، ص ۲۱۰)

۳- همان، پ ۸۱، صص ۸۲ تا ۸۴.

۴- همان، پ ۱۰۴، ص ۴۵. وزیر جنگ پس از دریافت این تلگرام در نام های محرمانه به وزارت داخله نوشت در مرکز علیه سرداراسعد اقداماتی میشود، با این حال «قدغن فرمایید بدون اطلاع اینجانب در خصوص سرداراسعد تصمیمی اتخاذ نشود.» (همان، پ ۱۰۴، ص ۴۷)

۵- روزنامه ایران، شم ۱۴۱۵، ص ۱.

۶- همانجا.

۷- همان، ص ۲.

۸- همانجا.

۹- همان، شم ۱۴۱۶، ص ۳.

 پافشاری اهالی چالمیدان برای پذیرایی از آیت اللهزاده خراسانی

در هنگام خروج حاجمیرزاااحمد آیت اللهزاده از دروازه حضرت عبدالعظیم(ع) اهالی چالمیدان که به استقبال وی آمده بودند، در پـذیرایی و اقامت ایشان در محل خود پافشاری کردند. کار به درگیری هم کشـید. «عد های آژان مداخله نموده، اجتماع را متفرق و از بعضی پیشآمدها جلوگیری به عمل آمد.»(۱)

 ورود نظامیان انگلیس به قورهتو

بنا به گزارش جاسوس لشـکر غرب، امروز یک نظامی ارشد و دو صاحب منصب انگلیسی «از بغداد به [قصد] چاه سرخ(۲) که معـدن نفط و متعلق به انگلیسـها است به قورهتو(۳) وارد [شدنـد] مکـانی که سابقاً محل طیاره ها بوده. [در آنجا] با مساعـدت مجیـد خان رئیس طایفه باجلان(۴) که چنـدی است از خـاک ایران به بینـالنهرین هجرت نمـوده شـروع به مرمت؛ و ۱۴۰ پیت بنزین طیاره نیز حاضـر کرده و در ن هایت عجله مشـغول ترمیم خط آهن سابق شدهاند.» این گزارش میافزاید انگلیسها تصمیم دارند قوای نظامی خود را در مرز ایران مستقر کنند.(۵)

 چاپ سخنرانی های آیت الله خالصیزاده

روزنامه سـتاره ایران از امروز متن سخنان آیت الله خالصیزاده را در مسجد سلطانی چاپ کرد. در مقدمه این مطلب آمده است: «چون متجاوز از پنج روز است که آقای خالصـیزاده در موقع عصـرها، عموم علاقهمندان به اسـتماع حقایق اجتماعی و سیاسـی اسـلامی را مسـتفیض میفرماینـد و بیانـات حضـرت معظم مورد اسـتفاده عموم مسـلمین است، مـا تصـمیم گرفت هـایم که عین اظهارات و فرمایشات مسلسل ایشان را از امروز به معرض افکار عامه بگذاریم.»(۶)

 توقیف دوباره روزنامه اقدام

روزنامه اقـدام امروز برای دومین بار ظرف ده روز گذشـته توقیف شد. گویا در شـماره دیروز این نشـریه مقال های علیه شاه و رئیسالوزراء چاپ شده بود. این بار اقدام به دسـتور مشـیرالدوله تعطیل شد. عباس خلیلی مدیر این نشریه بلافاصله جریده پویان را به جای اقدام منتشـر کرد.(۷) منابع انگلیسـی معتقد بودند که کاغذ روزنامه هایی چون اقدام، کار، شـفق سرخ و ستاره ایران توسط روسها و برای حمایت از آنها تأمین میشود.(۸)

 ورود آپرسوف به مشهد

آپرسوف، سـرکنسول جدیـد روسـیه در مشـهد، امروز وارد این شـهر شـد. او جـایگزین حکیمُاف سـرکنسول فعلی رشت شـد. «اسـتقبال رسـمی از او به عمـل نیامـد، ولی سـرکنسول افغانسـتان، معـاون سـرکنسولگری ترکیه... دو مقام کنسولی و بازرگانی بلشویک و چنـد ارمنی، قفقازی و تبریزی در بهارآباد واقع در ۶ میلی مشهد با سرکنسول جدید ملاقات کردند و ناهار میهمان او بودند.»(۹)

(تصویر) حرم شاهعبدالعظیم (ع) (زاویه مقدسه)

(تصویر) آیت الله محمد خالصیزاده

۱- همانجا.

۲- چاه سرخ واقع در شمال قصر شیرین است. نخستین چاه نفت در ایران، در این مکان حفر شد که در تابستان ۱۲۸۲شمسی در عمق ۵۰۷ متری به گاز و بعد به نفت رسید. (www.Kepco.ir)

۳- یکی از دهستان های بخش مرکزی قصرشیرین، اما در اینجا شاید منظور از قورهتو منطق های نزدیک خانقین باشد.

۴- باجلان یا باجیلان از طوایف کرد که در خاک ایران و عراق پراکندهاند. یکی از زیستگاه های اولیه این طایفه منطقه قورهتو بوده است.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۴، ص ۶.

۶- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۲، ص ۱.

۷- FO E ۹۰۹۷/۶۹/۳۴.

۸- FO E ۹۷۱۶/۶۹/۳۴.

۹- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۵۰۳. این انتصاب موجب ناراحتی قفقازی های مقیم مشهد شد، چرا که آپرسوف ارمنی بود. قفقازیها از این موضوع به تاشکند شکایت کردند. (همان)

ص: ۲۳۸

 شنبه

۵ مرداد ۱۳۰۲

۲۸ ژوئیه ۱۹۲۳

۱۳ ذیحجه ۱۳۴۱

 آغاز به کار شیر و خورشید سرخ

«مؤسسه شیر و خورشید سرخ» نخستین جلسه خود را ساعت ۶ بعد از ظهر امروز تشکیل داد. این مؤسسه که با مساعی دکتر امیراعلم پایهگذاری شد، امروز با حضور ولیعهد محمدحسن میرزا به عنوان ریاست عالیه، مشیرالدوله ریاست وزراء و هیأت وزیران و گروهی از علاقهمندان در عمارت بادگیر گشایش یافت. «شیر و خورشید سرخ بر روی اساس صلیب احمر و هلال احمر تأسیس شده و مقصود از این اساس خدمت به مجروحین و مرضاء و نجات دادن آنها از چنگال بیرحمانه مرگ و هلاکت و تسکین دادن درد های این بدبختان است.»(۱)

 سخنرانی امیراعلم در مراسم افتاحیه شیر و خورشید سرخ

دکتر امیراعلم امروز در مراسم گشایش مؤسسه شیر و خورشید سرخ ضمن بیان مقدماتی در ضرورت این اقدام گفت: «این بنده که مفتخراً اولین خدمت نوعپرورانه شیر و خورشید سرخ را بر عهده گرفته، به سوی زلزلهزدگان تربت [حیدریه] میشتابد.» وی افزود پیش از این با توجه «اعلیحضرت اقدس شاهنشاهی» در تأسیس یا ترمیم بیمارستان های احمدیه، زنان، کودکان تهران، دارالشفاء و منتصریه مشهد، شادلوی بجنورد، اعظمیه شاهرود، حشمتیه سبزوار، اقدسیه محمره، سیفیه ملایر کوشش هایی صورت گرفته «پیشنهاد میکنم... مقرر فرمایید محض تیمن و تبرک، جشن سالیانه تأسیس شیر و خورشید سرخ در روز فیروز عید سعید غدیرخم گرفته شود.»(۲)

 هیجان در اشرف

اهالی اشرف (بهشهر) در پی رسیدن خبر تبعید علمای نجف «با حال رقتآوری به تلگراف خانه [آمده] تحصن اختیار نموده، در عمارت آنجا و اطراف پر از جمعیت شده، به صدای وامحمدا واسلاما ماتم زدهاند و حالیه کلیه دست از کار و کسب کشیده»اند.(۳)

 ارسال وجه به علما و مراجع تقلید در کرمانشاه

بنابر خبر رسیده از کرمانشاه، روحانیان و بازرگانان این شهر همچنان در اعتراض به اقدامات انگلیس علیه روحانیان و مراجع

تقلید بینالنهرین، در مسجد شهر گردهم میآیند «و اخیراً از طرف تجار، سه هزار و سیصد تومان برای حجج اسلام واردین کرمانشاه تقدیم و ارسال گردیده که به مخارج لازمه خودشان برسانند.»(۴)

 پاسخ سفیر آمریکا به اعتراض ایران

جوزف سائول کرنفلد وزیرمختار آمریکا در تهران امروز در پاسخ به اعتراض دولت ایران به فعالیت های تبشیری پزشکان آمریکایی (ر.ك: ۲۹ خرداد و ۹ تیر) به وزیر امور خارجه نوشت که موضوع را از دکتر مک دول تحقیق کرده، «اطباء مذکور وجهاً منالوجوه مجاهدتی برای تبلیغات مذهبی به عمل نیاوردهاند.» وی تأیید کرد که در پشت کاغذ هایی که به بیماران میدهند یک آیه از انجیل درج شده، که در آینده حذف خواهد شد. کرنفلد گفت که اعتراض از ناحیه فقرا و محتاجان به درمان نشده و احتمال دارد که این اعتراضها از ناحیه پزشکان ایرانی باشد که با تأسیس این مطب آمریکایی در محل قناتآباد کارشان از رونق افتاده است!(۵)

 سلب مسئولیت وزارت مالیه

در پی اخباری که از امکان خرید زمین های مسلمانان فقیر در ارومیه و اطراف آن توسط آشوریها با معاونت کشور هایی چون آمریکا به وزارت امور خارجه رسید، موضوع به وزارت مالیه نیز منعکس شد. این وزارت خانه امروز به وزارت امور خارجه نوشت اگر خریداران تبعه ایران باشند نمیتوان ممانعت کرد و اگر تبعه خارج باشند باید از طرف کارگزاران وزارت امور خارجه تحتنظر باشند و مأموران مالیه نمیتوانند مداخل های بکنند. وزارت مالیه با سلب مسئولیت از خود نوشت: «مقصود از اقدامی که از طرف این وزارت خانه باید به عمل آید چیست؟»(۶)

 انعکاس اقدامات ناقص نبیلالدوله به وزارت امور خارجه

وزارت جنگ امروز گزارش محرمانه لشکر شمال غرب را از اوضاع حاکم بر کمیسیون سرحدی بیلهسوار به وزارت امور خارجه منعکس کرد. در این گزارش آمده است مذاکره این کمیسیون به ریاست عباسقلی خان صلاحی کارگزار اردبیل، رئیس وقت کمیسیون سرحدی، درباره نهری که روسها دو سال قبل بدون اجازه دولت حفر کرده بودند، تقریباً به نفع ایران خاتمه پیدا کرده است. در مورد رسیدگی به تجاوزات مرزی روسها، موضوع با طفره برگزار شد و عباسقلی خان را به واسطه پافشاری هایی که برای حل موضوع میکرد، برکنار کردند، و نبیلالدوله کارگزار آستارا را که با روسها سابقه هم دارد به کمیسیون بیلهسوار گماشتند. نتیجه کار نبیلالدوله در این مدت ناقص و ناتمام است. همین وضعیت باعث استعفای یکی از اعضای کمیسیون شده، دیگری هم در شرف جدا شدن است.(۷)

 هشت سئوال حقوقی سفارت روسیه

سفارت روسیه شوروی در تهران امروز در نام های به وزارت امور خارجه خواست به هشت سئوال حقوقی این سفارت پاسخ داده شود. به نظر میرسد این پرسشها، در نتیجه لغو کاپیتولاسیون و احاله دعاوی اتباع روس به محاکم ایران مطرح شده باشد. برای درک بهتر از نظام قضائی کشور متن کامل پرسشها و پاسخ های ارائه شده، در پاورقی میآید.(۸)

□ دیدار مشیرالدوله و مصدقالسلطنه با آیت اللهزاده خراسانی

امروز مشیرالدوله ریاست وزراء و مصدقالسلطنه وزیر امور خارجه به دیدار حاج میرزااحمد آیت اللهزاده خراسانی رفتند. قرار است «از طرف اولیای دولت در خصوص رفع قضایای مزبور با آقای آیت اللهزاده مذاکرات شروع و به اسرع وسایل قرار آسایش و مراجعت آقایان حجج اسلام به عتبات عالیات داده شود.»(۹)

□ سوءقصد به مدیر روزنامه صدای اصفهان

امشب میرزامحمدعلی مکرم، مدیر روزنامه صدای اصفهان، نزدیک خانه خود مورد سوءقصد قرار گرفت. ضارب با شلیک

۱- روزنامه ایران، شم ۱۴۱۶، ص ۱

۲- همان، صص ۱ و ۲.

۳- همان، شم ۱۴۱۵، ص ۳.

۴- همانجا.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۹ و ۶-۱۲-۹-۱۳۰۲.

۶- همان، ۴۲-۳۷-۴۵-۱۳۰۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۷، صص ۲۶ و ۲۷. وزارت خارجه پس از دریافت گزارش، تحقیقات خود را برای باخبر شدن از اصل موضوع شروع کرد. (همان، پ ۴۷، ص ۳۴). علت اصلی برکناری عباسقلی خان صلاحی کارگزار اردبیل و رئیس کمیسیون سرحدی بیلهسوار گزارش های منفی لشکر شمال غرب بود، این که او علیه خلعسلاح شاهسونها اقداماتی میکند. اینک همین لشکر از عملکرد او در کمیسیون حمایت مینماید.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۳۱-۳۵-۱۳۰۲. «(۱-) از چند سال قبل در ایران قانون جزائی وضع و به موقع اجرا گذارده شده بود؟ آیا قانون مزبور به تصویب مجلس شورای ملی رسیده بود یا خیر؟در صورت منفی به تصویب کدام یک از مقامات صالحه به طور موقت اجرا گردیده است؟ (جواب ۱) پس از آن که احتیاج فوقالعاده به قانون جزائی احساس شد کمیسیونی از اشخاص مطلع به قانون از طرف دولت تعیین گشت که در ایام فترت بین مجلس دوره سوم و چهارم به تهیه و تدوین آن بپردازند. قانون جزائی که از طرف کمیسیون مزبور تهیه شده بود به تصویب هیأت دولت رسیده و در تاریخ ۵ جمادیالاولی ۱۳۳۵ مطابق ۲۷ فوریه ۱۹۱۷ به موقع اجرا گذارده شد. (۲-) در چه تاریخ سال ۱۹۲۲ جریان قانون جزائی مقطوع گردیده است؟ و به موجب کدام تصویبنامه مجلس شورای ملی و علت انقطاع آن چه بوده؟ (جواب ۲) اجرای قانون مزبور در تاریخ ۱۰ عقرب ۱۳۰۱ مطابق با ۲ نوامبر ۱۹۲۲ بر حسب تصویبنامه هیأت وزراء عظام موقوف گردید. اقدام مزبور در کابینه آقای قوامالسلطنه برای رفع اعتراضات آقایان علما به عمل آمد. (۳-) در صورتی که مجلس شورای ملی قانون جزائی عرفی را در ۱۹۲۲ نسخ و ابطال نموده فعلاً در ایران در مسائل جزائی چه قانونی مجری است که مطابق آن اتباع روس در عملیات جنائی به موجب ماده ۱۶ عهدنامه روس و ایران محکوم میشوند؟ از طرف کدام یک از مقامات صالحه و از چه تاریخ آن قوانین تصویب شده است؟ هر گاه قوانین موضوعه فعلاً وجود ندارد، بر طبق کدام قانون اتباع روس به محاکم جزائی جلب و مجازات میشوند؟ (جواب ۳) قانون جزای عرفی چون به تصویب مجلس نرسیده بود از طرف مجلس هم نسخ نشد بلکه دولت

مبادرت به این اقدام نمود. از تاریخ نسخ این قانون هیچ قانون جزائی دیگری نیست که بتوان آن را قانوناً مجری داشت. اشخاصی که مطابق قانون مذهب اسلام متهم به ارتکاب جرمی هستند اعم از اینکه تبعه ایران یا روس یا عثمانی یا هندوستان یا چین و یا مصر باشند ممکن است بر طبق قوانین مذهبی خود محاکمه و محکوم شوند. (۴-) در صورتی که مستخدمین دولت مرتکب جنایتی بشوند محاکم قضائی ایران مطابق چه قانون رفتار کرده، آنها را به استنطاق دعوت و جنایات آنها را معین مینمایند؟ و به موجب کدام مواد قانون اشخاص مزبور مجازات میشوند؟ (جواب ۴) برای جرائم ناشیه از مستخدمین دولت هیچ قانونی که رسماً وضع و تصویب شده باشد وجود ندارد و تعقیب آنان ممکن نیست جز با اعمال ترتیبات جزائی قدیم و اجرای مجازات خودسرانه نسبت به آنان. (۵-) از چه تاریخی قانون اصول محاکمات جزائی در ایران وضع و مجری گردیده است؟ و آیا قانون مزبور به تصویب مجلس شورای ملی رسیده است یا خیر؟ و همچنین در صورت تصویب آیا فعلاً مجری میباشد یا خیر؟ (جواب ۵) اصول محاکمات جزائی به توسط کمیسیون مخصوص که رسماً از طرف دولت برای این کار معین شده بود تهیه گشته و پس از تصویب مقام نیابت سلطنت در تاریخ ۲ سپتامبر ۱۹۱۲ به وسیله دولت به موقع اجری گذاشته شده است، بدون اینکه تقدیم قوه مقننه شده باشد از بدو تصویب الی کنون در محاکم عدلیه اجری شده و هنوز هم مجری است. (۶-) در صورتی که قانون اصول محاکمات جزائی در محاکم عدلیه اجرا میشود آیا مستنطق ورقه اتهامیه مقصر را صادر و در آن مجازات او را پیشبینی مینمایند یا خیر؟ و به موجب چه قانون؟ (جواب ۶) پس از اثبات تقصیر متهمین، مستنطق قرار جلب آنان را به محاکم صالحه جزائی صادر میکند. ولی پس از نسخ قانون جزا دیگر ذکر ماده قانونی که مجازات را تعیین کند برای مستنطق متصور نیست مگر اینکه جرم سرقت یا خیانت در امانت و یا کلاهبرداری باشد که جرائم مزبور را قانون ۲ جوزا ۱۳۰۲ مصوبه مجلس شورای ملی پیشبینی و تصویب نموده است. (۷-) در احکامی که فعلاً از محاکم عدلیه صادر میگردد آیا مواد قانونی که به موجب آن متهم محکوم به مجازات میشود ذکر میشود یا خیر؟ و در صورت ذکر مواد کدام قانون ذکر میشود؛ در صورتی که فعلاً قانون جزائی ملغی گردیده است؟ (جواب ۷) محاکم جزائی پس از نسخ قانون جزا به هیچوجه نمیتوانند در احکام خود مواد قانون جزائی را که به موجب آن متهم محکوم به مجازات میشود ذکر کنند مگر در موارد مذکوره فوق که به وسیله قانون ۲ جوزای ۱۳۰۲ مجازات آنان پیشبینی شده است. (۸-) آیا در ایران قانون مدونی که نوع و جنس مجازات را تعیین نماید وجود دارد یا نه و اسم آن قانون چیست؟ (جواب ۸) حالیه هیچ قانون مدونی که نوع مجازات را تعیین نماید وجود ندارد و محاکم جزائی به ترتیبات قدیم بازگشت نموده و مجازات را با اراده شخص معین مینمایند.» (همان، ۱۴ و ۱۳ و ۱۰-۳۱-۳۵-۱۳۰۲).

۹- روزنامه ایران، شم ۱۴۱۶، ص ۳.

گلوله به پهلوی راست او، جراحتی وارد کرد که او را برای معالجه به بیمارستان بردند. «از قرار اظهارات خود مکرم، شعبان نامی مرتکب این کار بوده، و از طرف اداره نظمیه» دستگیر و تحت استنطاق است.(۱)

 سرهنگ اسماعیل خان در انتظار رسیدن پول

سرهنگ اسماعیل خان، نماینده وزارت جنگ برای حمل اسلحه های خریداری شده از آلمان، امروز بار دیگر از وزارت جنگ خواست برای خرید کشتی و انتقال باقیمانده اسلحه ها پول بفرستد. در ضمن، محموله اول «به موجب اطلاع اداره کشتیرانی برلن، کشتی انزلی در حاجی تر خان خراب [شده] اقدامات فوری به عمل آمد [و] به زودی توسط کشتی دیگری وارد [ایران] میشود.» سرهنگ اسماعیل خان که میخواست بخش دوم مهمات را دور از چشم متفقین به ایران حمل کند ضمن ابراز نگرانی نوشت: «امکان وقوعات میرود... اگر وجه نرسد خیلی بد است.»(۲)

۱- همان، شم ۱۴۱۷، ص ۲. روزنامه صدای اصفهان به مدیریت و سردبیری میرزامحمدعلی مکرم در شهر اصفهان به سال ۱۳۳۹ق تأسیس و نشر یافت. شماره اول این روزنامه در جمادیالثانی همان سال چاپ و منتشر گردید. طرز انتشار آن غیرمرتب گاهی هفتگی و زمانی پانزده روز یک بار و مدتی هم هر چند ماه یک مرتبه بوده است. صدای اصفهان روزنام های «اخلاقی، ادبی، اخباری، فکاهی» معرفی شده است و مرام و مسلک خود را طرفداری از مظلومین و تقاضای اجرای قانون وقت به طور مساوی برای همه عنوان میکند. قسمت عمده مندرجات آن شامل مطالبی در قالب نظم و نشر فکاهی و غیرفکاهی و بیشتر در مبارزه با خرافات و موهومات است و مقالاتی با عنوان «زیج» که از جملات فارسی و عربی تلفیق شده و رعایت سجع در آنها گردیده در قالب طنز آورده شده است. همچنین اخبار محلی که اغلب جنبه تعریف دارد در آن درج است. روزنامه صدای اصفهان در طول انتشار خود جنجالها و اعتراض های زیادی را به همراه داشت. درباره مطالب مندرج در آن، نامه ها و شکایت های زیادی به وزارت معارف وقت و اداره معارف و اوقاف اصفهان ارائه گردید و چندین بار خواستار توقیف آن شدند. متعاقب همین وزیر وقت معارف، شخصاً از اداره معارف و اوقاف اصفهان خواستار رسیدگی به آن شد ولی اداره متبوعه، توقیف آن را قانونی ندانست. با مؤثر واقع نشدن این اقدامات، مخالفان خود با تکفیر و تعزیر و سوءقصد به جان مکرم اقدام کردند. غیر از این، صدای اصفهان چندی نیز درگیر مناقشات قلمی شدیدی با روزنامه کاشف اسرار بود که نه تنها جراید دیگر بدان اعتراض کرده و آن را باعث سرشکستگی مطبوعات اصفهان میدانستند، بلکه روزنامه صدای اصفهان به پنجاه تومان جریمه نیز محکوم گردید. اداره این روزنامه مدتی به عهده میرزاباقر [خوراسگانی] و زمانی به دست محمدحسین کامیاب و چندی هم بر عهده عباسعلی محب بود و نزدیک به چهل سال منتشر گردید. در این مدت تنها به خاطر وقایع شهریور ۱۳۲۰ که تمامی جراید تعطیل گردیدند، چندی منتشر نشد اما با تجدید امتیاز مطبوعات، بار دیگر امتیاز صدای اصفهان تصویب و شروع به فعالیت نمود. پس از مرگ مکرم، دخترش فروغ مکرم به همراه عباسعلی دارویی همسر خود، این روزنامه را به صورت هفتگی منتشر میکردند. (اخضری، مشاهیر مطبوعاتی و...، صص ۱۸۶-۱۸۴؛ صدرهاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۳، صص ۱۱۹-۱۱۷).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۶، ص ۳.

ص: ۲۴۰

 یکشنبه

۶ مرداد ۱۳۰۲

۲۹ ژوئیه ۱۹۲۳

۱۴ ذیحجه ۱۳۴۱

 پاسخ سردار عشایر به دعوت رضا خان و تسویه مالیات

پس از تلگرام رضا خان به صولتالدوله سردارعشایر، مبنی بر این که از اقدام مستقیم میلسپو برای تسویه مالیات های وی جلوگیری کرده تا خودش به این موضوع رسیدگی کند (ر.ك: ۲۶ تیر) صولتالدوله امروز ضمن تشکر از وزیر جنگ، یادآور شد، کدام حساب را باید محاسبه کرده، تسویه کنم؟ «چند سال ضیغمالدوله دخالت [کرد و با] قوه [عبدالحسین میرزا] فرمانفرما و [دول] خارجه [= انگلیس] مالیات را وصول، ایل و بستگان و املاك فدوی را غارت نموده[اند.] خوب است امر شود مأخوذ دارند.» وی نوشت که پس از ترتیب کار های زراعی خود به تهران خواهد آمد و در انتها تأکید کرد اگر درباره انتخابات شیراز «دستوری هست مرحمت شود... از خادمین منتخب خواهد شد.»(۱)

 دستور آزادی دو تبعیدی

از کابینه وزارت جنگ و بنا به دستور وزیر جنگ، امروز به امیرلشکر جنوب تلگراف شد که «موسویزاده را که تبعید شده بود اجازه عودت به یزد داده و در تحت همان شرایط افتخارالحکما را نیز از توقیف خارج سازید.»(۲)

 گزارش هایی از میرزاعلی هیأت

امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم نظامی آذربایجان، و امیرلشکر عبد الله خان طهماسبی در دو تلگرام جداگانه درباره فعالیت های میرزاعلی هیأت به وزارت جنگ گزارش دادند. هر دو یادآور شدند که نه تنها وی، بلکه هیچکس توان تبلیغات علیه قشون در آذربایجان را ندارد. امیرلشکر شمال غرب تأکید کرد چنانچه کسی جهالت بکند و علیه «بندگان حضرت اشرف» تبلیغاتی کند، «قطعاً تعقیب و دستگیر میشود.»(۳)

 کمبود زین و برگ در تیپ شمال

رئیس تیپ شمال از کمبود زین و برگ و مندرس بودن آن چه موجود است خبر داد. محمدحسین آیرم، رئیس تیپ شمال، در تلگرامی که امروز به وزارت جنگ فرستاد نوشت که موضوع به قوس (آذرماه) سال گذشته برمیگردد که اطلاع داده شد اما تاکنون ترتیب اثری داده نشده است.(۴)

بازگشت لورن به تهران

سر پرسی لورن که برای رایزنی با مقامات انگلیسی مستقر در بینالنهرین با هواپیما به آن جا رفته بود، امروز پیش از ظهر با هواپیما در قلعهمرغی فرود آمد و به محل سفارت خانه رفت.(۵)

تهاجم به قلاع همایجان(۶)

پس از دستوری که وزیر جنگ برای بازپسگیری زمین های معینالتجار بوشهری به رئیس تیپ فارس داد (ر.ک: ۱ مرداد) سرتیپ فضل الله زاهدی، رئیس این تیپ، امروز خبر داد که این دستور در حال اجرا است. «میرعباس و دو پسرش دستگیر ... عجالتاً شش قلعه محکم از آنها با تلفات زیاد گرفته شده، قریباً حکم مطاع مبارک به موقع اجرا گذارده میشود.»(۷)

دیدار رضا خان با آیت اللهزاده خراسانی

پیش از ظهر امروز رضا خان وزیر جنگ به محل استقرار حاجمیرزااحمد آیت اللهزاده خراسانی رفت؛ ورود او را تبریک گفت و درباره حوادث اخیر بینالنهرین گفت و گو کرد.(۸)

انتشار روزنامه خورشید در مشهد

امروز نخستین شماره روزنامه خورشید در مشهد منتشر شد. مدیر این جریده شاهزاده مرتضیمیرزا حاکم پیشین سرخس است. در این شماره مقال های درباره اخراج و تبعید مراجع تقلید و روحانیان بینالنهرین درج شده که در آن انگلیس سرزنش و روحانیان مشهد نیز مورد انتقاد قرار گرفتهاند که چرا در برابر این حادثه فقط به ارسال چند تلگرام بسنده کردهاند.(۹)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۹، صص ۴ و ۵.

۲- همان، پ ۱۶، ص ۱۷۵۰. موسویزاده یزدی مدیر روزنامه پیکار و قیام بود. (ر.ک: همین کتاب، ج ۲، ص ۶۳۴) موسویزاده به علت مقال های که علیه احمدشاه چاپ کرد به ابرقو تبعید شد. همراه او ضیاءالواعظین هم به تبعید رفت. وی مدیر روزنامه ایران آزاد بود که اتهامی مشابه داشت. امیرلشکر جنوب بنا به دستور داده شده، موسویزاده یزدی و افتخارالحکما را با قید التزام و شرایطی که به آنها ابلاغ شد آزاد کرد. (همان، پ ۱۶، ص ۱۷۴۹). موسویزاده ۲۰ مرداد از ابرقو وارد یزد شد.

۳- همان، پ ۳۷، صص ۴۳ و ۴۴.

۴- همان، پ ۸۴، ص ۲۷.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۴۱۷، ص ۲.

۶- همایجان یکی از بخش های شهرستان سپیدان در استان فارس و دارای دهستان های سرناباد به مرکزیت شاه محمدی، شش پیر به مرکزیت بهرغان و همایجان به مرکزیت دهپاگاه و دارای شهر هماشهر است. همایجان تا مرکز شهرستان بیست کیلومتر و تا مرکز استان شصت کیلومتر فاصله دارد. همایجان (خمایگان، خمایجان) در حد فاصل اردکان و شیراز قرار دارد.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۱۶۹۶. این خبر در جراید هم منعکس شد. (ر.ک:

روزنامه مرد آزاد، شم ۱۰۶، ص ۳).

۸- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۰۵، ص ۲.

۹- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۵۰۴.

ص: ۲۴۱

 دوشنبه

۷ مرداد ۱۳۰۲

۳۰ ژوئیه ۱۹۲۳

۱۵ ذیحجه ۱۳۴۱

(تصویر) صولتالدوله سردار عشایر و نصرتالدوله

 امید آیرم به انتخاب اعتمادالملک از تنکابن

محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ شمال، در تلگرامی که امروز به وزارت جنگ فرستاد اظهار امیدواری کرد «در نتیجه اقداماتی که به عمل آمده، امید انتخاب اعتمادالممالک [از تنکابن] میرود.»(۱)پیش از این وزارت جنگ سفارش انتخاب او را کرده بود.

 اعتراض به عملکرد مخابراتی انگلیس

وزارت پست و تلگراف در اعتراض به شیوه عملکرد تلگراف خانه های نظامی انگلیس در سال های ۱۹۱۸ تا ۱۹۲۱ میلادی در شهر های کرمانشاه، همدان و قزوین معترض و خواستار پاسخ شده بود. از طرف «اداره هند و اروپ» واقع در کراچی پاسخ داده شد که تمام مخابرات صورت گرفته از تلگراف خانه های نظامی انگلیس در سه شهر یاد شده، با اداره هند و اروپ کراچی تسویه شده و سهمی هم به دولت ایران پرداخت نشده است. «و فقط مطالبی را سهم دادهاند که از نقاط مزبوره خط کرمانشاه به یکی از نقاط دیگر ایران مخابره شده باشد.» در این پاسخ آمده است از سپتامبر ۱۹۱۹ اداره بینالنهرین عهدهدار تسویه حساب بوده و ما از شیوه کار آنها خبر نداریم. وزارت پست و تلگراف امروز گزارش داد که این روش غیرقانونی و مخالف قوانین تلگرافی بینالمللی است. «باید برای کلیه مخابرات مذکور کلم های شصت سانتیم از فرانک طلا از بابت ترمینال ایران به این اداره بپردازند... ضمناً متذکر میشود تلگرافچیان نظامی انگلیس به هیچوجه حق نداشتند از عامه مردم مستقیماً تلگراف قبول نمایند.»(۲)

 فروش اموال مصادره شده شاهسونها

فرمانده لشکر شمال غرب در تلگرام امروز خود به وزیر جنگ نوشت که بالغ بر پانزده هزار تومان «بابت فروش اموال و احشام اشرار [شاهسون] تا به حال عاید گردیده» است. وی افزود به این رقم، دوازده هزار تومان دیگر بابت کنترات اموال و احشام غارتی که نزد سردارنصرت یورتچی باقی مانده، اضافه خواهد شد.(۳)

□ استنکاف شیعیان از انتخابات عراق

روزنامه ایران در شماره امروز خود از قول منابع خصوصی نوشت که «در جلسه انتخابیه بغداد رؤسای شیعه حاضر نشدهاند. کدخدا های محلات بغداد هم همگی استعفا داده، قضیه انتخابات آن جا صورت نگرفته است.»(۴)

□ التجاء آژانها به مشیرالدوله

نمایندگان آژان های گارد شهری با مراجعه به مشیرالدوله، عرض حال کرده، تقاضای پرداخت حقوق معوقهشان را دارند. به نوشته روزنامه ایران اداره نظمیه اقداماتی برای رفع عسرت آژانها انجام داده است.(۵)

□ خرید ۶۰ دستگاه ماشین کشاورزی

با موافقت وزارت فواید عامه ۶۰ دستگاه ماشین دستی با موتور کوچک برای امور کشاورزی خریداری شده است. این دستگاه ها از اروپا خریداری شده و توسط بانک شاهنشاهی و تجارت خانه باختر وارد میشود و قرار است در نمایشگاه امتعه وطنی به نمایش درآید. مشیرالدوله، رئیسالوزراء به گمرک دستور داده، این ماشینها از عوارض گمرکی معاف باشند.(۶)

□ دیدار لورن با مشیرالدوله

سر پرسی لورن که اخیراً از بغداد به تهران بازگشت (ر.ک: ۶ مرداد) برای انتقال نظرات رسمی دولت انگلیس درباره تبعید و مهاجرت مراجع تقلید بینالنهرین، امروز به خانه مشیرالدوله رفت و با او ملاقات کرد. روزنامه ایران با چاپ این خبر از جزئیات این دیدار و گفتوگو های انجام یافته خبری درج نکرد.(۷)

□ کمک داروفروشان به زلزلهزدگان تربت

امروز هفت صندوق دوا و یک صندوق سرم به عنوان کمک از طرف دوافروشان به زلزلهزدگان تربت حیدریه اهدا شد. این دارو های اهدایی توسط دکتر امیراعلم به تربت حمل شد.(۸)

□ ورود شمشیر شاهسونها به تهران

صبح امروز شاهسونها که حامل شمشیری برای رضا خان وزیر جنگ هستند وارد تهران شدند. سالارمفخم سرپرست این گروه است.(۹)

(تصویر) سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در تهران

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۶۲۱.

۲– اسناد وزارت امور خارجه، ۵۰ و ۴۹–۳۹–۳۴–۱۳۰۲. تلگراف خانه های نظامی انگلیس در دسامبر ۱۹۱۸ در ایران گشایش

یافت و تا ژوئن ۱۹۲۱ به کار خود ادامه داد.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۶، ص ۶۵.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۴۱۷، ص ۲.

۵- همانجا.

۶- همانجا.

۷- همان، شم ۱۴۱۸، ص ۱.

۸- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۰۶، ص ۲.

۹- روزنامه شفق سرخ، س ۲، شم ۳۷، ص ۳.

 سه شنبه

۸ مرداد ۱۳۰۲

۳۱ ژوئیه ۱۹۲۳

۱۶ ذیحجه ۱۳۴۱

 کسب تکلیف برای عزاداری در لشکر غرب

امیرلشکر احمد خان امیراحمدی، فرمانده لشکر غرب، امروز از وزیر جنگ درباره روز های سوگواری محرم پرسید: «راجع به ایام محرم و تعزیه‌داری قسمت های مختلفه این لشکر امر به ابلاغ فرمایید که تا چه مبلغ کلیه لشکرها اجازه خواهند داشت جهت تعزیهداری مخارج نمایند؟»(۱)

 درخواست عبد الله خان طهماسبی برای دستگیری اقبالالسلطنه

امروز عبد الله خان طهماسبی فرمانده لشکر شمال غرب با یادآوری هفت مورد از تخلفات اقبالالسلطنه علیه قشون، به رضا خان پیشنهاد کرد که بهترین وسیله برای آسایش این حدود و برقراری امنیت توقیف مشارالیه است. «اجازه فرمایید او را توقیف و به تبریز اعزام نماید.»(۲)

 ورود کشتی حامل سلاح تا یک هفته دیگر

محمدحسین خان آیرم، فرمانده تیپ مستقل شمال، از قول نماینده تجاری آلمان خبر داد که تا یک هفته دیگر کشتی حامل اسلحه قشون وارد ایران میشود. غیر از اسلحه های یاد شده، اتومبیل، رزین، پارچه و برخی اشیاء دیگر نیز در این کشتی وجود دارد [که گویا خرید های جانبی سرهنگ اسماعیل خان از آلمان است.](۳)

 اهداء دارو به زلزلهزدگان تربت

مشاورالممالک، وزیرمختار ایران در مسکو، امروز به وزارت امور خارجه نوشت که «صلیب احمر» روسیه بنا دارد مقداری دوا به «خورشید احمر» ایران بفرستد. این داروها برای اهداء به زلزلهزدگان تربت حیدریه است. «به کدام نقطه باید فرستاد و به چه کسی باید تحویل داده شود؟» موضوع به مجلس حفظالصحه منعکس شد تا پاسخ دهد.(۴)

 در باب ازدیاد قشون روس در مرز شاهتختی

پس از رسیدن اخباری مبنی بر حضور ۱۵ هزار نیروی روس در مرز شاهتختی، موضوع از طریق سفارت ایران در مسکو

پیگیری شد. علیقلی خان مشاورالممالک، امروز نتیجه رایزنی خود را با مقامات روس چنین گزارش داد: «میگویند اقدام احتیاطی برای جلوگیری از هجوم اشرار است و به زودی عقب خواهند کشید.» وی افزود: «عقیده بنده این است در حدود ماکو قوه سوق [داده] شود. شرط احتیاط است.»(۵)

 بازگشت یکی از افراد سیمیتقو به ایران

اسکندر خان شکاک، یکی از همراهان اسماعیلآقا سیمیتقو، که پس از شکست، با طایفه خود به خاک عثمانی رفته بود، اینک پس از مذاکره و گرفتن تأمین از لشکر غرب، وارد ایران شده، به ناحیه سلماس خواهد رفت.(۶)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۴، ص ۱۳. وزارت جنگ از قول رضا خان به امیرلشکر غرب پاسخ داد: «در بودجه وزارت جنگ محلی برای این گونه مخارجات پیشبینی نشده. چنانچه خود آن لشکر بخواهند اقداماتی نمایند ممکن است.» (همان، پ ۶۴، ص ۱۲).

۲- همان، پ ۸۰، صص ۷۹ تا ۸۳. رضا خان با این پیشنهاد موافقت کرد. (همان، پ ۸۰، ص ۷۸). امیرلشکر طهماسبی این درخواست را همزمان با حرکت خود به طرف ماکو مطرح کرد. او همراه شهبندر ترکیه عثمانی طبق قرار قبلی راهی نقاط مرزی ماکو میشد تا درباره روستای بلاغباشی و استرداد اموال به غارت رفته مرزنشینان ایران مذاکره کند. قرار است طاهربیک متصرف بایزید در این مذاکرات حاضر شود. (همان، پ ۵۰، ص ۶۳)

۳- همان، پ ۸۵، ص ۲۲.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷-۱-۴۴-۱۳۰۲. امیراعلم رئیس حفظالصحه دولتی خواست دارو های اهدایی به تربت فرستاده شود. (همان، ۴۱-۱-۴۴-۱۳۰۲).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۱، ص ۸۸.

۶- همان، پ ۳۹، ص ۱۲.

 دستگیری محمد آخوندزاده

محمدحسین خان سرتیپ، رئیس تیپ مستقل شمال، خبر داد که به واسطه آتشسوزی های اخیر انزلی و نیز تهدید شدن یک بازرگان، سه تن از کارکنان محلی روسی دستگیر شدهاند. طبق تحقیقات، محمد آخوندزاده «که فعلاً رئیس حمالها است» محرک بوده، بهترین زمان برای تنبیه اوست. وی خبر از دستگیری آخوندزاده داد تا دستور های بعدی از مرکز برسد.(۱)

 اعتراضنامه بلند سفارت روسیه به وزارت امور خارجه

سفارت روسیه در تهران امروز در نامه بلندی که به وزارت امور خارجه ایران فرستاد با ذکر جزئیات، به اقدامات خصمان های که علیه اتباع روس صورت میگیرد، اعتراض کرد و خواستار پاسخگویی به آنها شد. سفارت روس همچنین خواست که مرتکبان این جرائم محاکمه و مجازات شوند، اخراجشدگان بر سر کارشان بازگردند و خسارات وارده جبران شود. سفارت روسیه در پایان یادآور شد که از ارجاع اتباع روس به محاکم شرعی خودداری گردد. وزارت امور خارجه ایران نیز ضمن تجهیز خود برای پاسخگویی به این موارد، دستور داد «کلیه کار هایی که از وزارت خارجه به سفارت روس مراجعه و معوق مانده است فهرست کرده و سوابق آنها را هم تهیه کنند.» همچنین مقرر شد با ارسال نام های به نمایندگان سیاسی ایران در خاک روسیه از «کار هایی که مأمورین روسیه در انجام آنها مماطله کردهاند مشروحاً وزارت خارجه را مستحضر دارند.»(۲)

 مذاکره محرمانه با نماینده تجاری آلمان

کشتی پیانر آلمان که سابقاً در جنگ از آن استفاده شده و اخیراً حامل مالالتجاره به بندر انزلی بوده، اکنون در بادکوبه لنگر انداخته است. رئیس تیپ مستقل شمال با ارسال این خبر به وزارت جنگ نوشت امکان خرید این کشتی وجود دارد. رضا خان نیز به او دستور داد محرمانه وارد مذاکره شود و نتیجه را اطلاع دهد.(۳)

 آخرین گزارش از میرزاعلی هیأت

فرمانده لشکر شمال غرب امروز در تلگرامی به اطلاع وزیر جنگ رساند که فعالیت های میرزاعلی هیأت در جهت «طرفداری بندگان حضرت اشرف [= رضا خان] دامت عظمته بوده مخصوصاً نطق بلیغی در هیأت ملاحسین مبنی بر تقدیس بندگان حضرت اشرف کرده است.»(۴)

(تصویر)

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب

(تصویر) سیمیتقو، نشسته در وسط

(تصویر) سفارت روسیه شوروی

۱- همـان، پ ۱۰۷، ص ۱۶. در مورد آتشسوزی در بندر انزلی فقط یک خبر در روزنامه ها منتشر شد که نشان میداد آتشسوزیها عمدی بود و عد های هم مظنون هستند. (روزنامه ایران، شم ۱۴۱۳، ص ۱). وزارت جنگ نیز به آیرم دستور داد، آخوندزاده را محاکمه کند «نتیجه را اطلاع فرمایید که به عرض [وزیر] رسیده دستور مقتضی صادر شود.» (اسناد مؤسسه مطالعات ...، پ ۱۰۷، ص ۱۵).

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۰ تا ۴۸-۴۰-۲-۱۳۰۲. وزارت خارجه ایران به همه این موارد پاسخ مفصلی داد. (ر.ك: همان، ۷۳ تا ۶۵-۴۰-۲-۱۳۰۲).

۳- همان، پ ۸۴، صص ۵۶ و ۵۷.

۴- همان، پ ۳۷، ص ۴۹. وزارت جنگ این گزارش امیرلشکر شمال غرب را فاقد اهمیت دانست. با این که هیأت با اشاره رضا خان راهی تبریز شد تا در انتخابات مجلس پنجم مجری منویات قشون باشد، اما از گزارش های رد و بدل شده، میان مسئولان نظامی آذربایجان و وزارت جنگ روشن است که نسبت به او اطمینان کاملی وجود نداشته است.

ص: ۲۴۴

 چهارشنبه

۹ مرداد ۱۳۰۲

۱ اوت ۱۹۲۳

۱۷ ذیحجه ۱۳۴۱

 دخالت نظامیان در انتخابات کمره

مشیرالدوله ریاست وزراء در نام های که امروز به وزارت جنگ نوشت، با استناد به اخبار رسیده از عراق (اراک) از مداخلات نظامیان در انتخابات کمره خبر داد. نظامیان «اقدام به تهدید اهالی نموده، امر انتخابات آزاد نیست.» وی خواست ترتیبی اتخاذ شود که منجر به رفع شکایت اهالی گردد.(۱)

 دستور به انتخاب امیراعلم

وزارت جنگ به دستور رضا خان، در تلگرام محرمان های به امیرلشکر شرق تأکید کرد «در تثبیت انتخاب آقای امیراعلم اقدام فرمایند. خود ایشان هم عازم مشهد میباشند.»(۲)

 تشکر وزارت جنگ از تلاش های آیرم در انتخاب اعتمادالممالک

متصدی ارکان حرب کل قشون در تلگرامی که امروز برای محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ شمال، فرستاد از مساعی او برای انتخاب اعتمادالممالک از تنکابن تشکر کرد و خاطرنشان نمود «مواظب اطراف کار بوده، نگذارند اشخاصی که آرزومند به این مقام هستند تشبثات و دسایس به کار برده و مانع از اجرای این نظریه شوند.»(۳)

 پوشش تجاری برای کشتی حامل اسلحه

رضا خان، وزیر جنگ، از سرهنگ اسماعیل خان خواست کشتی حامل اسلحه را با پوشش «کشتی تجاری آلمانی» از روسیه عبور دهد. «گرچه ما در بحر خزر حق کشتیرانی داریم ولی چون طبیعتاً مایل نخواهند بود، لازم است کشتی را محرمانه به اسم کشتی تجاری آلمانی» به ایران بفرستید. وی افزود مبلغ پنج هزار لیره توسط بانک شاهی برات شده [تا با خرید یک کشتی دیگر باقیمانده اسلحه ها هم منتقل شود.](۴)

 دیدار بصیرالدوله با شومیاتسکی

بصیرالدوله هروی امروز به درخواست شومیاتسکی به سفارت روسیه رفت. در این دیدار وزیرمختار روسیه شوروی از امضا

نشدن قرارداد تجاری از دولت ایران گلایه کرد. شومیاتسکی میدانست که دولت ایران به دلیل عدم گنجاندن موضوع تجارت آزاد در این قرارداد آن را امضا نمیکند، از این رو گفت که طبق قانون اساسی، روسیه نمیتواند تجارت آزاد را بپذیرد. و اگر هم در مورد ایران چنین استثنایی قائل شود، دول اروپایی نیز خواستار آن خواهند شد. وی از بصیرالدوله خواست احمدشاه را قانع کند که هر چه زودتر به این موضوع خاتمه داده شود و هیأت دولت درج تجارت آزاد را در قرارداد تعقیب نکند. نماینده ویژه احمدشاه، اظهارات شومیاتسکی را به اطلاع شاه رساند و قرار شد وزیرمختار بیستم ذیحجه به دیدار احمدشاه برود تا از نزدیک در این باره گفت و گو کنند.(۵)

 نظر امیرلشکر جنوب نسبت به بازگشت حاجآقانور الله

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، امروز با اطلاع از تلگرامی که آقانجفی از قول حاجآقانور الله اصفهانی به آقای کلباسی مخابره کرده، به رضا خان نوشت که «ورودش [= آقا نور الله] به اصفهان نتایج سوئی را ایجاب خواهد نمود.» آیت الله حاجآقانور الله اصفهانی در بازگشت از مشهد، چند روز پیش وارد تهران شده بود. رضا خان پس از دریافت این خبر به آیرم نوشت که «اهمیت ندهید. اگر هم [به اصفهان] آمد عادی نگاه کنید.»

متن تلگرام مخابره شده به آقای کلباسی چنین بود: «حجتالاسلام آقای کلباسی [!] حضرت آیت الله میفرمایند تا تدارک گذشته قضیه اصفهان و تأمین آتیه نشود حرکت نمیکنم. البته عزل اعزاز عرض شده. نجفی.»(۶)

 گزارش مفتش مخصوص لشکر غرب

رئیس ارکان حرب لشکر غرب امروز خلاصه های از گزارش مفتش مخصوص خود را که از عربستان (خوزستان) رسیده بود به وزارت جنگ فرستاد. این گزارش موضوعات متعددی را که در گذشته نزدیک رخ داده دربر میگیرد. از آن جمله است اقدامات ماژور نوئیل انگلیسی که هم در تهران با خوانین بختیاری ملاقات کرده، و هم در لرستان با رؤسای برخی طوایف دیدار نموده، «معاهداتی هم با آنها بسته» است. این مفتش برخلاف نظر امیرلشکر غرب که سردارشید را وابسته به سیاست های روسیه معرفی میکرد، مینویسد که نماینده سردارشید در بغداد با انگلیسها ملاقات کرده و از آنها قول تحویل سلاح را گرفته است. در این گزارش اسماعیل خان فیروزکوهی جاسوس انگلیس و سرداراشجع بختیاری اَمربَر آن دولت معرفی شده است.(۷)

 کشف اسلحه های تازه از سردار عشایر قراچهداغی

عبد الله خان طهماسبی فرمانده لشکر شمال غرب امروز خبر

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۲۲۹.

۲– همان، پ ۱۷، صص ۱۶۳ تا ۱۶۵.

۳– همان، پ ۱۷، ص ۶۲۰.

۴- همان، پ ۵۶، ص ۲.

۵- هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، صص ۱۰۱ و ۱۰۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۲۱۸. اعزاز شاید منظور اعزاز نیکپی باشد که احتمالاً در این زمان رئیس انجمن شهر بوده است.

۷- همان، پ ۷۵، صص ۱۶۴ و ۱۶۵.

داد که به استناد گزارش فرمانده قوای قراچهداغ تعداد دیگری سلاح مربوط به سردار عشایر قراچهداغی به دست آمده است. «در خصوص تنبیه و جریمه سردارعشایر برای مخفی نمودن اسلحه نظر به این که کاملاً اسلحه آنجا جمع آوری نشده فدوی به مشارالیه اظهار نکردهام.» اما پس از پایان جمعآوری اسلحه هر دستوری که راجع به او داده شود اطاعت خواهد شد.(۱)

 دریافت سلاح های دیگر از قوامالملک

محمود آیرم، رئیس قشون جنوب، خبر داد که قوامالملک بخش دیگری از مهمات خود را تحویل داده است. قوامالملک پیش از این توپ های جنگی خود را به لشکر جنوب داده بود. تجهیزات نظامی تازه تحویل شده بیشتر شامل گلوله توپ و مسلسل بود.(۲)

 آتشبازی در میدان مشق

امشب به مناسبت فرارسیدن روز عید غدیر خم، و عید اضحی «آتشبازی مفصلی در میدان مشق نمایش داده شد.»(۳)

قرار است فردا مراسم سلام در کاخ گلستان در حضور احمدشاه برگزار شود. در این مراسم وزرای مختار کشور های اسلامی، هیأت وزیران و رجال کشوری و لشکری حاضر خواهند شد. نظامیان نیز دفیله [سان] خواهند داد.(۴)

 گردهمآیی در مسجد آقابزرگ کاشان

امروز اجتماع بزرگی با حضور روحانیان در مسجد آقابزرگ(۵)شهر کاشان تشکیل شد و علیه اقدامات انگلیس نسبت به تبعید روحانیان و مراجع تقلید سخنرانی های مهیجی صورت گرفت.(۶)

 کشته شدن یک روستایی به دست نظامیان

فرمانده لشکر غرب امروز به مرکز خبر داد که میرزاحسین سرجوخه که مأمور به اداره ارزاق عراق (اراک) بود، یک روستایی را در قریه ولیدآباد به ضرب گلوله کشت. نظامی تحت استنطاق است.(۷)

(تصویر) ماژور نوئیل

(تصویر) میدان مشق

۱- همان، پ ۴۲، ص ۶۶.

۲- همان، پ ۱۶، ص ۲۱۵.

۳- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۰۷، ص ۲.

۴- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۶، ص ۲.

۵- این بنای تاریخی که تلفیقی از مسجد و مدرسه میباشد متعلق به زمان محمدشاه قاجار بوده و اینک در خیابان فاضل نراقی کاشان است. این ساختمان به سفارش حاجمحمدتقی خانبان و با معماری استاد شعبانعلی پشت مشهدی طی سال های ۱۲۵۰ تا ۱۲۶۰ هجری ساخته شد. سپس ملامهدی نراقی دوم (ملقب به آقا بزرگ) برادر ملااحمد نراقی و داماد خانبان در این بنا نماز جماعت و کلاس های درس و بحث طلبگی برگزار میکرد که به همین سبب این بنا به نام وی معروف شد. مقبره خاندان نراقی و بانیان مسجد در میان صحن مدرسه قرار داد و ساختمان آن با شماره ۳۸۲ به ثبت ملی رسیده است. (دایرهالمعارف بنا های تاریخی...، ص ۵۱؛ شاطری، آثار تاریخی کاشان، صص ۴۹، ۵۰ و ۵۲).

۶- همان، ص ۳.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۳، ص ۱۴۷.

 پنجشنبه

۱۰ مرداد ۱۳۰۲

۲ اوت ۱۹۲۳

۱۸ ذیحجه ۱۳۴۱

 کارسازی قشون برای انتخاب بهار از بجنورد

حسین خزاعی، فرمانده لشکر شرق، امروز رضا خان وزیر جنگ را باخبر کرد که «راجع به انتخابات ملکالشعرا[ی بهار] در حدود بجنورد اقدامات لازمه به عمل» آمده است. وی افزود سردار معزز(۱) شرحی راجع به پذیرفتن بهار که از بجنورد انتخاب شود نوشته که خوب است از طرف مقام وزارت از وی تشکر شود.(۲)

 اعتراض معتمدان بروجرد به نمایندگان تحمیلی

گروهی از معتمدان شهر بروجرد امروز در تلگرامی که به تهران فرستادند از این که اهالی مجبورند فقط به اعتبارالدوله و یوسف خان مشاراعظم رأی دهند شکایت کردند. آنها نوشتند برگه های تعرفه خرید و فروش میشود. «عاجزانه به نام حفظ حقوق نوع، به عرض میرسانیم که این دو نفر وکیل اختیاری نیستند؛ وکیل تهدید و تطمیع میباشند.» دراین تلگرام آمده است که امر به توقیف انتخابات داده شود تا «دست تهدید و تطمیعکننده کوتاه گردد.»(۳)

 دیدار های امروز رضا خان

بنابر نوشته سلیمان خان بهبودی، وزیر جنگ امروز با رئیس دفتر شرق سفارت انگلیس؛ و میرسیدحسن خان، رئیس دارایی خوزستان که حامل نامه شیخ خزعل بود؛ و کنسول انگلیس ملاقات و گفتوگو کرد.(۴)

 شکایت شورای مرکزی اتحادیه های کارگران انزلی از دستگیری آخوندزاده

شورای مرکزی اتحادیه های کارگران انزلی امروز با ارسال نامه به چند گیرنده، از جمله ریاست وزراء و چند روزنامه دستگیری محمد آخوندزاده را محکوم کرد. در این نامه آمده است که آخوندزاده که پس از حبس در قلعه کهنه همدان و تبعید یک ساله، چهار ماه پیش به عنوان مفتش از طرف اتحادیه مرکزی تهران به گیلان آمده، اینک سلطان اسماعیل خان دیهیم «آخوندزاده را بدون هیچ علت دستگیر و تحتالحفظ به رشت اعزام و در آنجا توقیف» کرده است. این شورا، آخوندزاده را یگانه نامزد محبوب کارگران انزلی معرفی کرد.(۵)

 گزارش روزنامه ایزوستیا از مسافرت لورن به بغداد

خبرنگـار روزنـامه ایزوستیا امروز از مبـدأ تهران خبر داد که «لورن سـفیر انگلیس با آیروپلان از بغـداد وارد شـده و مکتوبی از طرف فیصـل، ملـک بینـالنهرین به عنوان اعلیحضـرت شاه آورده که در آن تقاضای مراجعت علمای تبعیـد شـده رد میشود. دو دسـتگاه آئروپلانـی کـه به بهـانه حمـل سـفیر انگلیس از بغـداد به طهران وارد شدنـد، از صـبح در بالای شـهر و اطراف پرواز میکنند.»(۶)

۱- عزیز الله خـان سـردار معزز بجنوردی فرزنـد یارمحمـد خـان سـهامالدوله بجنوردی است که نزدیـک به یـک سـده، پـدر و خودش و خانوادهاش در ولایت بجنورد حکومت داشتند. آن دو از عشیره بزرگ اکراد شادلو در بجنورد و اسفراین و جوین و نردین بودنـد که از قـدیم در آن حـدود به کشاورزی و تجارت و سـرحدداری اشـتغال داشـتند. سـهامالدوله از اواسط سـلطنت ناصـرالدینشاه ریاست عشـیره شادلو را بر عهده گرفت. پس از مرگ او، عزیز الله خان حاکم بجنورد شد که منطقه وسیعی را تا مرز ایران و شـوروی تحت اختیـار داشت. او مردی وطنـدوست بود که چنـد بـار به کمـک قوای دولـتی رفته، در جنـگ هـای مختلفی شرکت جست. در ۱۳۰۲ش نیز به نیرنگ حسـینآقا خزاعی (فرمانده لشکر جدیدالتأسیس خراسان) حکومت بجنورد را رها ساخته، مـدتی در تهران به دور از غوغا به استراحت و دیـد و بازدیـد پرداخت. لیکن از هم پاشیدگی امور بجنورد در این زمان دولت مرکزی را متوجه سـردارمعزز ساخته، از او خواست که همچنان حکومت بجنورد را بر عهده بگیرد. او نیز به موطن اصلی خود بازگشت. چندی بعد خزاعی به تهران فراخوانده شد و به جای او سرتیپ جانمحمد خان امیرعلائی فرماندهی لشکر خراسان را بر عهده گرفت. طولی نکشـید که میان او و سردارمعزز اختلاف پیش آمده، امیرعلائی دستور دستگیری سردارمعزز را صـادر کرد. سـردار در مشـهد مـدتی بازداشت و در اتاقی تنگ و تاریک زنـدانی گردیـد. جانمحمـد خان امیرعلائی که از سوی رضا خان سردارسپه درباره زندگانی وی مختار بود، برای او یک دادگاه نظامی تشکیل داده، تنها به اتهام فعالیت های او در حمایت از احمـدشاه او را به همراه دو برادر و دامادش و سه نفردیگر به پای دار فرسـتاد. این واقعه که در تابسـتان ۱۳۰۴ش روی داد، در بجنورد هنگامه و غوغا برپا کرد. اهالی بجنورد و افراد ایل شادلو قیام کرده، نظامیان را در شـهر محاصـره کردنـد. تا اینکه سرهنگ پولادین هم از تهران بدان صوب عزیمت کرده، پس از سرکوبی مردم بجنورد غائله پایان یافت.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۱۵۶.

۳- همـان، پ ۱۷، ص ۲۱۷. اعتراض مشـابهی هم از طرف «اتحادیه بروجردیان» خطاب به وزیر جنگ نوشـته شـد. (همان، پ ۱۷، ص ۲۱۳).

۴- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، صص ۵۷ و ۵۸.

۵- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۷، ص ۱۴. مشـیرالدوله نامه را به وزارت جنگ فرستاد و نوشت: «هر طور صـلاح و مقتضـی بداننـد، اقدام فرمایند.» رضا خان نیز خطاب به ریاست وزراء نوشت که «آخوندزاده مسبب وقوع حریق های اخیر انزلی بوده و دسـتگیری مشارالیه نیز برای تحقیق و تعقیب این قضـیه است.» (همان، پ ۱۰۷، صص ۱۱ و ۱۲).

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۴-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

 لوله های نفت انگلیس و دکتر احمد خان

یاور دکتر احمد خان رئیس صحیه تیپ سوار لشکر غرب دو سال پیش ۲۹ لوله چدنی از دو نفر کرمانشاهی میخرد. کنسول انگلیس سال گذشته موضوع را پیگیری میکند و لوله های مفقود شده را متعلق به کمپانی نفت میداند که در کرند مفقود شده است. یاور دکتر احمد خان با ارائه مدارک خرید، از طریق کارگزاری کرمانشاه، کنسول را قانع میکند. اما اینک میرزاحسین خان، نماینده کمپانی نفت انگلیس در خانقین، بار دیگر برای استرداد لوله ها به کرمانشاه آمده، آنها را طلب میکند. این بار کنسول انگلیس خواستار محاکمه دکتر احمد خان در کارگزاری است. امیرلشکر غرب برای پایان دادن به موضوع به کنسولگری انگلیس میرود و با کنسول ملاقات میکند، اما او «متقاعد نشده و با یک لحن خشنی برخلاف سابق مذاکره و به اداره قشونی و دکتر احمد خان توهیناتی نمود که فدوی عیناً به او مسترد کردم.»(۱) این گزارش امروز به مرکز فرستاده شد.

 عدم مساعدت کرد های ایران به شیخ محمود

فرمانده قوای ساوجبلاغ در آخرین اخباری که به اطلاع لشکر شمال غرب رساند، اطلاع داد که شیخ محمود پس از بازگشت به سلیمانیه مورد استقبال اهالی قرار نگرفته، «شیخ برای این که اقتدار خود را مستقر دارد از مریوان و اورامانی و ایل جاف که عجالتاً در خاک ایران متوقف است کمک خواسته بود ولی از هیچ نقطه با او مساعدت نشده است.» این خبر امروز توسط امیرلشکر شمال غرب به مرکز فرستاده شد.(۲)

(تصویر) رضا خان

(تصویر) سردارمعزز بجنوردی، عزیز الله خان

(تصویر) شیخ محمود برزنجی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۵، صص ۱۴۲ تا ۱۴۵. موضوع که به وزارت جنگ منعکس شد، وزیر جنگ از امیرلشکر غرب خواست توهین هایی که کنسول کرده، مخابره کند. در ضمن به او یادآور شد نبایست توهین کنسول را تحمل میکرد. (همان، پ ۷۵، ص ۱۴۱).
۲- همان، پ ۶۳، ص ۳۱.

ص: ۲۴۸

 جمعه

۱۱ مرداد ۱۳۰۲

۳ اوت ۱۹۲۳

۱۹ ذیحجه ۱۳۴۱

 تقاضای اهالی ارومیه برای بازگشت سطوتالسلطنه

امروز اهالی ارومیه، از طبقات مختلف، در تلگرام هایی که به مرکز فرستادند خواستار بازگشت حاجی سطوتالسلطنه حاکم ارومیه به این شهر شدند. در یکی از این تلگرامها جامعه ارامنه ارومیه نیز ضمن تمجید از حسن سلوک حاکم، همین تقاضا را کرد. علت خروج سطوتالسلطنه در تلگرام علما و معتمدان ارومیه چنین ذکر شده است: «در این روزها ملاحظه این که بودجه مملکتی خیلی تقلیل یافته... [حاکم] عزیمت به تبریز کرده [است] ... استدعای عاجزانه داریم که بودجه حکومتی ایشان را که بتوانند بدون تحمل ضرر قبول این خدمت مهمه دولت را نمایند استثنائاً اضافه [کنید]» تا وی به ارومیه بازگردد.(۱)

 شمشیر شاهسونها و منبع ساخت آن

رؤسا و نمایندگان شاهسونها با برنامهریزی امیرلشکر شمال غرب، پس از ساخت شمشیری در تبریز راهی تهران شدند تا آن را به عنوان آخرین سلاح این طوایف تقدیم رضا خان وزیر جنگ کنند. در گزارشی که امروز از طرف نبیلالدوله، کارگزار آستارا، به وزارت امور خارجه فرستاده شد، آمده است که «شاهسونها و بیکزادگان آنها تاکنون گویا سه مرتبه از بابت وجه قیمت شمشیر به عنوان قلیچپولی (پول شمشیر) پول از رعایای بیچاره گرفته و علاوه بر آن که از کیسه خود چیزی ضرر نکردهاند، شاید منفعت هم برده باشند.» در این گزارش آمده است که امیرلشکر شمال غرب و وزیر جنگ از این موضوع بیخبر هستند، ولی میافزاید: «صاحب منصبانی که به این حدود آمدهاند از مطلب مستحضر و یک نفر آنها با بنده ملاقات کرد و اظهار داشت که [این موضوع را] به مقامات عالیه راپورت داده است.»(۲)

 تحرک نمایندگان نفتی انگلیس در اصفهان و شیراز

به گزارش امیرلشکر جنوب، «ویلسن» رئیس کمپانی نفت جنوب وارد اصفهان شده، «فرلی» رئیس شعبه همین شرکت در تهران نیز به این شهر آمده است. رئیس اردوی اعزامی سمیرم هم گزارش میدهد «مستر لاسی عضو اداره نفط از مسجد سلیمان... برای ملاقات نزد سردارعشایر رفته است.» وزارت جنگ پس از دریافت خبر، دستور داد محرمانه عملیات آنها تحتنظر باشد و آنچه استنباط گردد، اطلاع داده شود.(۳)

 امیرجنگ در راه تهران

محمود آیرم امروز رضا خان وزیرجنگ را باخبر کرد که امیر جنگ ایلبیگی بختیاری، برای ارائه گزارش حضوری فردا راهی تهران است.(۴)

 ورود نظامیان به استرآباد

امروز یک گروه نظامی متشکل از ۱۴۰ پیاده و ۶۰ سوار که از مبدأ شاهرود حرکت کرده بودند وارد استرآباد شدند. ظاهراً این گروه اعزامی برای خلعسلاح ترکمنها به این صفحه آمده است. طایفه جعفربای پس از باخبر شدن از این گسیل نظامی به اطلاع مسئولان منطق های رساند که مخالف خلعسلاح نیست. با این حال حدود ۳۰۰ خانوار به قصد مهاجرت از طریق حسن قلی به خاک روسیه حرکت کردند، اما به مقامات محلی دستور داده شد از حرکت ترکمنها جلوگیری شود.(۵)

(تصویر) کمپانی نفت جنوب، کارکنان انگلیسی

(تصویر) نبیلالدوله

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۸، صص ۹۴ تا ۹۸. وزیر جنگ در ۱۶ مرداد خطاب به حاکم نظامی آذربایجان مینویسد: «لازم است به هر نحوی شده حاج سطوتالسلطنه را متقاعد و سریعاً به ارومیه اعاده دهند تا برای بودجه حکومتی آنجا نیز ترتیبی داده شود.» (همان، پ ۷۸، ص ۹۳)

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۵-۹۷-۴۵-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۲۰۶. از تحولاتی که در این روزها در لشکر جنوب رخ داد جایگزین شدن شاهزاده محمدحسینمیرزا فرزند عبدالحسینمیرزا فرمانفرما به جای حیدرقلی خان به عنوان رئیس ارکان حرب لشکر جنوب بود. (FO E ۹۷۱۶/۶۹/۳۴)

۴- همان، پ ۱۶، ص ۲۱۹.

۵- FO E ۹۷۱۷/۶۹/۳۴

ص: ۲۴۹

 شنبه

۱۲ مرداد ۱۳۰۲

۴ اوت ۱۹۲۳

۲۰ ذیحجه ۱۳۴۱

 گزارش امیرلشکر غرب از پیروزی نامزد های قشون

احمد خان امیراحمدی امروز به رضا خان وزیر جنگ اطلاع داد جلال نهاوندی و شیخ الاسلام ملایری «از ولایت ثلاث به وکالت پارلمان انتخاب شدند. از سایر نقاط امر مبارک در جریان است.»(۱)

 گزارش امان الله میرزا از پاریس

سرتیپ امان اللهمیرزا جهانبانی سرپرست گروه نظامیان اعزامی به فرانسه برای تحصیل، امروز در گزارشی که به وزیر جنگ فرستاد ضمن توضیح موقعیت نظامیان محصل و ذکر رسته هایی که در آنها مشغول آموزش هستند از موانع خرید اسلحه سخن به میان آورد و پیرو درخواست قبلی خواستار امضای قرارداد سنژرمن از طرف دولت ایران شد و نقش وزارت امور خارجه را برای هموار کردن این موضوع مهم دانست. وی در بخشی از این گزارش توصیه کرد از خرید هواپیما اجتناب شود، چرا که نگهداری آن نیازمند وسایل جانبی است. و اگر هم به لحاظ مالی موفق به خرید آن شویم از آنجا که هر سال هواپیماها رو به تکامل هستند، خیلی زود از رده خارج میشوند. امان الله میرزا در پایان خواست: «امر مقرر فرمایند راه بوشهر به طهران را تعمیر و تصحیح نمایند که وسایل تسهیل ارسال اثاثیه سنگین از قبیل کار خانه باروتسازی و تانک و غیره فراهم شود.»(۲)

 جشن مشروطیت در محل مجلس شورای ملی

اداره مباشرت مجلس شورای ملی امروز به وزارت امور خارجه اطلاع داد که روز دوشنبه پیش از غروب در محل مجلس، جشن مشروطیت با چراغانی و پذیرایی منعقد میشود. «مقرر فرمایند ده نفر از پیشخدمت های آن وزارت خانه برای پذیرایی واردین» معرفی شوند.(۳)

 نفوذ مالکان در انتخابات ملایر

در گزارشی خصوصی و محرمانه که امروز به رئیس مالیه غرب فرستاده شد، با اشاره به پایان انتخابات در ملایر تأکید شده است که «انتخابات ملایر به دسیسه و... حقهبازی خاتمه پیدا کرد و آقایان هم به مقصود رسیدند. وای بر این قانون انتخابات که نفوذ ملاکین را زیادتر کرده است.» نویسنده درتوضیح این مسئله نوشت، ملاکین که مالیات پرداخت نشده زیاد دارند،

پس از انتخاب نمایندگانشان، وقتی با مأموران مالیه روبهرو شوند، بنای اعتراض و شکایت را خواهند گذاشت و از طریق نمایندگان خود در مجلس برای پرداخت نکردن مالیات اعمال نفوذ خواهند کرد.(۴)

 دیدار احمدشاه و شومیاتسکی

بنابر قرار پیشین، شومیاتسکی وزیرمختار روسیه شوروی امروز در کاخ صاحب قرانیه با احمدشاه دیدار کرد. این دیدار که یک ساعت به درازا کشید، خصوصی بود. اما قصد احمدشاه این بود که درباره قرارداد تجاری دولتین ایران و روس و موضوع تجارت آزاد توضیحاتی به وزیرمختار بدهد.(۵)

 دخالت های بیجای روسیه در امور کشتیرانی ایران

«اداره دریایی روس» سه ماه لتکای آراز قربان، ترکمن ایرانی را توقیف کرده بود. علت این اقدام تغییر مقصد از مشهدسر به انزلی و بردن بار بنزین و کاغذ به جای نفت بود. وقتی کارگزار انزلی از کنسول روس علت این اقدام بیجا را سئوال کرد پاسخ شنید که «حفظ امنیت بحر خزر با ما است.» مقام ایرانی جواب داد که «دولت علّیه یک چنین حقی به دولت روسیه» نداده است. محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، امروز با ارسال این گزارش به وزارت جنگ یادآور شد که لتکای آرازقربان را از توقیف خارج کرده است.(۶) موضوع به وزارت امور خارجه منعکس شد.

 درخواست آشوریان مهاجر به همدان برای بازگشت به آذربایجان

نمایندگان آشوریان مهاجر از ارومیه، سلماس و سلدوز که به واسطه ناامنی های گذشته این مناطق به نواحی مختلف، از جمله همدان، مهاجرت کرده بودند، امروز در نام های به لشکر غرب خواستار بازگشت به آذربایجان شدند. آنها نوشتند که در این مدت با کمک هایی که از طرف جمعیت «اعانه خیریه آمریکایی»(۷) میشد گذران کردهاند. در این نامه به تلگرام های متعددی که به مقامات مختلف ایران کردهاند اشاره شد، که پاسخ عملی دریافت نکردهاند. آشوریان مهاجر خواستار توجه به این موضوع شدند.(۸)

 شایع کردن حضور پانزده هزار نظامی روس توسط اقبالالسلطنه

پس از رسیدن گزارش هایی از حضور پانزده هزار نظامی روس

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۱۷۶.

۲- همان، پ ۱۱۷، صص ۴۰ و ۴۱. منابع انگلیسی گزارش میدهند که دانشجویان نظامی ایران که در فرانسه حضور یافتهاند ظاهراً در آزمون های دانشکده نظامی این کشور موفقیتی به دست نیاورده و به یگان هایی که با سربازان عادی شکل گرفته فرستاده شدهاند. (FO E ۹۷۱۷/۶۹/۳۴)

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴-۳-۲۹-۱۳۰۲. ظاهراً این جشن به واسطه تضییقاتی که انگلیس علیه مراجع تقلید و روحانیان بینالنهرین به وجود آورده بود برگزار شد.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۰۲۸۷۶.

۵- هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، ص ۱۰۳.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۸، ص ۲۵.

۷- این جمعیت در ابتدا با نام «جمعیت خیریه آمریکایی ارمنی و آشوری» تشکیل شد و سپس در ۱۹۱۹ به «جمعیت خیریه آمریکایی شرق نزدیک» تغییر نام داد. این جمعیت به «خیریه شرق نزدیک» نیز مشهور است. این جمعیت یک سازمان امدادی است که در جریان جنگ جهانی اول به وجود آمد. هدف نخستین این جمعیت کمک به صدمهدیدگان ارامنه در سیطره عثمانی بود، به ویژه در ارتباط با نسلکشی آنها توسط ترکان عثمانی در ۱۹۱۵. هنری مورگنتو، سفیر آمریکا در امپراتوری عثمانی نقشی کلیدی برای جلب حمایت از این تشکیلات داشت. دوره اساسی فعالیت این جمعیت مربوط به سال های ۱۹۱۵ تا ۱۹۳۰ است که به توزیع کمک در یک حوزه جغرافیایی وسیع اقدام نمود، از جمله ارمنستان، یونان، سوریه و ایران. این جمعیت امروزه با نام «بنیاد خاور نزدیک» نهمین دهه فعالیت خود را طی میکند. مقر این بنیاد در نیویورک است و فعالیت های آن بعدها برای طرح مارشال، برنامه اصل ۴ ترومن، سپاه صلح، آژانس توسعه بینالمللی ایالات متحده و برنامه توسعه ملل متحد الگوی کار قرار گرفت. (http://www.neareast.org)

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۰، ص ۸۶. موضوع از طرف احمد خان امیراحمدی امیرلشکر غرب به وزیر جنگ منعکس شد. رضا خان به او پاسخ داد که بازگشت مهاجران آشوری به آذربایجان «موانع سیاسی» دارد. (همان، پ ۸۰، صص ۸۴ و ۸۵)

در مرز شاه تختی، وزارت امور خارجه از سفارت ایران در مسکو موضوع را پیگیری کرد. متعاقباً مشاورالممالک، نماینده سیاسی ایران در روسیه شوروی پاسخ روسها را به ایران منعکس نمود. (ر.ک: ۸ مرداد) وزارت امور خارجه امروز جواب روسها را به وزارت جنگ فرستاد؛ از این قرار که حضور نیرو های یادشده جابهجایی های معمول نظامی بوده و به زودی از مرز کنار خواهند کشید. وزیر جنگ پس از دریافت این پاسخ به وزارت امور خارجه نوشت: «مطابق تحقیقاتی که به عمل آمده این اشتهارات عاری از صحت بوده و به دستور اقبالالسلطنه... انتشار مییابد.» این نظریه، مبتنی بر گزارشی بود که عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب به وزارت جنگ فرستاده بود.(۱)

 سند های ساختگی برای تصرف اطراف سردشت

وزارت امور خارجه امروز به وزارت جنگ نوشت که طایفه پشت دری خارجه (غیر ایرانی) بیشتر روستا های سردشت را تصرف کرده و با اسنادی که تهیه کردهاند، میخواهند برای اثبات تملک خود آنها را به امضای مأموران دولتی ایران برسانند. از آنجا که سردشت اخیراً از حوزه لشکر شمال غرب به لشکر غرب منتقل شده، لازم است مسئولان جدید نظامی مراقب این موارد باشند.(۲)

 دیدار مأموران روس با عالم قزوینی

هافمن معاون کنسول روسیه در قزوین و شیریناُف معاون او که یک تاتار قفقازی است، امروز با مجتهد طراز اول قزوین حاجسیدحسین مجتهد دیدار کردند. این دو مأمور روسیه شوروی به اطلاع حاجسیدحسین رساندند که تاتار های قفقاز از حرکت علمای بینالنهرین [علیه سیاست های انگلیس در عراق] حمایت میکنند.(۳)

 ابلاغیه وزارت داخله درباره محاکمات اتباع روس

وزارت داخله امروز در ابلاغی های که نمون های از آن به حکومت شاهرود ارسال گردیده و به نظر میرسد به تمام ولایاتی که اتباع روس در آنجا حضور داشتند فرستاده شده، خواستار ارجاع متهمان روسی به محاکم ایرانی شد. اما تذکراتی نیز داده شده بود که احتمال میرود به دنبال شکنجه یک تبعه روس در نظمیه تبریز و اعتراض سفارت روسیه در تهران، بوده است. «قدغن نمایید مأموران امنیه و نظمیه و دوایر و شعب استنطاق و همچنین محاکم جزایی طوری با آنها رفتار نمایند که مخالف رویه نبوده، محل ایراد و اعتراض واقع نشده، عملیات و اقدامات مأمورین دولت را برخلاف تمدن و انصاف و بیاطلاعی از قوانین و ترتیبات معاصر تفسیر نشود. بلکه از حسن سلوک و رفتار مأمورین دولت و رویه عادلانه آنها ناراضی نباشند.»(۴)

 درخواست تمدید استخدام مسیو خاشاب

در نام های که امروز از طرف بانک ایران به مشیرالدوله نوشته شد، موافقت وی با تمدید استخدام مسیو خاشاب مستخدم بانک استقراضی سابق تقاضا گردید. پیش از این، چنین مجوزی، سال گذشته از طرف قوامالسلطنه رئیسالوزرای وقت، صادر

شـده بود. در این نـامه بـا اشاره به آگاهی مسـیو خاشاب به سوابق معاملات بانک با افراد مختلف، حضور وی برای حفظ منافع بانک ضروری دانسته شد.(۵)

 گفت و گوی مقامات ایران و روسیه شوروی

امروز تعـدادی از مقامـات ایران متشـکل از رئیسـالوزراء، وزیر امـور خـارجه، وزیر مـالیه و عـدلیه در نشـستی بـا شومیاتسـکی وزیرمختار روسـیه شوروی در تهران و معاون او درباره چگونگی ادامه مذاکرات برای عقد قرارداد تجاری گفت و گو کردند. منابع انگلیسی که این خبر را تهیه کردند، نوشتند که از این گفت و گوها تصمیم جدیدی به دست نیامد.(۶)

(تصویر) نقشه روستا های آشورینشین در آذربایجان

(تصویر) قزوین، امامزاده حسین

۱- همـان، پ ۸۱، صص ۸۵ و ۸۶. نکته جـالب این جـاست که روسـها این خبر را تکـذیب نکردنـد. اما وزارت جنگ آن را شایعه اقبالالسلطنه دانست.

۲- همان، پ ۳۳، ص ۳۵.

۳- FO E ۹۷۱۷/۶۹/۳۴

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۶۴۴۹، آرشیو ۵۴۸ن ۳ الف ب ۱.

۵- اسنادی از اختلافات و دعاوی...، صص ۵۵ تا ۵۸.

۶- FO E ۹۷۱۷/۶۹/۳۴

ص: ۲۵۱

 یکشنبه

۱۳ مرداد ۱۳۰۲

۵ اوت ۱۹۲۳

۲۱ ذیحجه ۱۳۴۱

 حرکت علمای بینالنهرین به همدان

علما و مراجع تقلید بینالنهرین که در کرمانشاه توقف داشتند، پیش از غروب امروز عموماً از کرمانشاهان به طرف همدان حرکت کردند.(۱)

 دستور انتخاب نجات از خراسان

در دستور محرمان های که امروز برای امیرلشکر شرق نوشته شد، از او خواسته شد در انتخاب نجات، نماینده پیشین خراسان در مجلس شورای ملی بکوشد.(۲)

 امتناع از اقدامات علنی در انتخابات

امروز به امیرلشکر غرب دستور داده شد به یاور اسفندیار خان تذکر دهد در امر انتخابات از روش های علنی اجتناب کند. در پی شکایت اهالی بروجرد از دخالت نظامیان در امر انتخابات این تذکر امروز به احمد خان امیراحمدی امیرلشکر غرب داده شد.(۳)یاور اسفندیار خان علناً برای به کرسی رساندن مشاراعظم و اعتبارالدوله میکوشید.

 کتاب جدید رمز

میرزاحسن خان زندی عضو وزارت امور خارجه با تدوین کتاب رمز، مدعی شد که این کتاب از کتاب رمز مفتاحالملک(۴)بهتر است. برای رسیدگی به این موضوع امروز نمایندگان وزارت خانه های امور خارجه، جنگ، داخله، پست و تلگراف، مالیه، ورثه مرحوم مفتاحالملک و مؤلف کتاب جدید در وزارت امور خارجه گرد هم آمدند تا در این باره گفت و گو کنند. میرزاحسن خان زندی از مزایای این کتاب گفت؛ و این که چهار حرفی است و قیمت مخابرات را صدی بیست در داخله و صدی پنجاه در خارجه کم میکند. بحث های امروز ناتمام ماند و به جلسه بعدی موکول شد.(۵)

 ضرورت کشیدن سیم تلگراف از آواجق به ماکو

امیرلشکر عبد الله خان طهماسبی فرمانده قشون آذربایجان که در منطقه مرزی ماکو به سر میبرد، امروز از وزارت جنگ

خواست فاصله پنج فرسخی میان آواجق تا ماکو سیم تلگراف کشیده شود. وی با توجه به اهمیت آواجق که تا مرز، نیم فرسخ فاصله دارد و گزارش های مأموران مستقر در آنجا باید به سرعت به فرماندهی منطقه برسد این تقاضا را مطرح کرد. طهماسبی نوشت: «مقداری چوپ از زمان روسها در آواجق موجود است. با جزئی مخارج، تلگراف دایر خواهد شد.»(۶)

 تسلیت احمدشاه به مناسبت درگذشت رئیسجمهور آمریکا

در پی درگـذشت هاردینگ رئیسـجمهور آمریکا، احمدشاه امروز پیام تسـلیتی برای همسـر او فرسـتاد که از طریق وزارت امور خـارجه بـه آمریکـا مخـابره شـد. بانـک شاهنشـاهی نیز بـه واسـطه همین پیشامـد از چراغـانی سـاختمـان خـود برای نکوداشـت مشروطیت، خودداری نمود.(۷)

(تصویر) هاردینگ، رئیسجمهور آمریکا

(تصویر) تلگرام رمز

۱- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۳۴۷.
۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۱۰۲.
۳- همان، پ ۱۷، ص ۲۲۸.
۴- کتـاب رمز مفتاحالملـک اثر میرزامحمود خـان است که اصالتاً مازنـدرانی و متولـد تهران بود. وی در ۱۲۸۶ق به استخدام وزارت خارجه درآمد و منشی اداره مرموزات (اداره رمز) شد و در ۱۲۹۰ق ریاست این اداره را برعهده گرفت و مراتب ترقی را پیمود. او همچنین از اعضـای مؤسـس مـدرسه افتتاحیه در محله سـنگلج تهران، مـدیر روزنامه معارف و عضو انجمن معارف بود. او مسئول مکاتبـات رمزی حکومت بود و به همین دلیل به «مفتاحالملک» شـهرت داشت و گاه نیز به «میرزامحمود رموز» شنـاخته میشـد. او کتـابی تـألیف کرد که در آن به شـرح روشن کشـف رمز بـدون داشـتن کلیـد پرداخته است و همچنین برای اسـتفاده حکومت ایران رمز جدیـدی ابـداع نمود. او خود مـدعی بود که رمز جدیـد ابـداعیاش غیرقابل کشف است. از او چند کتـاب از جملـه «تـأدیب الاطفـال» و «تعلیمالاطفـال» برای شـاگردان دوره ابتـدایی برجـای مانـد. او هشـت پسـر داشـت. (احتشامالسلطنه، خاطرات احتشامالسلطنه، صص ۲۷۰-۲۶۹؛ چرچیل، فرهنگ رجال قاجار، ص ۱۷۹).
۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۵، صص ۵۳ تا ۵۵.
۶- همان، پ ۴۳، ص ۴۵. موضوع به وزارت پست و تلگراف منعکس شد. وزارت خانه مزبور نیز شروع به برآورد هزینه کرد تا پاسخ دهد. (همان، پ ۴۳، ص ۴۲).
۷- روزنامه ایران، شم ۱۴۲۱، ص ۱. برای آگاهی از زندگینامه هاردینگ، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۴۰۸.

ص: ۲۵۲

 دوشنبه

۱۴ مرداد ۱۳۰۲

۶ اوت ۱۹۲۳

۲۲ ذیحجه ۱۳۴۱

 تکذیب جاسوسی هواپیما های انگلیسی

هواپیما های انگلیسی یک بار در آسمان قصر شیرین و یک بارهم در آسمان منطقه ایل کلهر ظاهر شدند و پرواز کردند. هر بار گمان شد که این هواپیماها به مقصد تهران پرواز میکنند، اما برای مسئولان لشکر غرب این تردید پیش آمد که هواپیما های انگلیسی مشغول شناسائی موقعیت منطقه هستند، چرا که هر بار به سوی آشیانه های خود در بینالنهرین بازگشتند. موضوع از طریق وزارت خارجه پیگیری شد و امروز سفارت انگلیس در پاسخ به این اعتراض، آن را تکذیب کرد و افزود اگر شکایاتی از این دست وجود دارد «محل معینی را که آیروپلانها از روی آن پرواز نمودهاند، تاریخ و ساعت پرواز و همچنین رنگ آیروپلانها و علامت ممیزه آنها [را] اطلاع دهند.» سفارت انگلیس در این تجاهل نوشت: «ممکن است که این راپرت راجع باشد به آیروپلان هایی که برای مسافرت وزیرمختار اعلیحضرت پادشاه انگلستان به بغداد و مراجعت ایشان به تهران به کار رفته و به زودی مراجعت خواهند نمود.»(۱)

 بینتیجه ماندن کار کمیسیون مشترک اعزامی به ماکو

بنا به گزارش عبد الله خان طهماسبی فرمانده لشکر شمال غرب، امروز نمایندگان ایران و ترکیه عثمانی در بازرگان تشکیل جلسه داده و درباره روستای بلاغباشی، دیگر قریه هایی که قوای عثمانی به آن تجاوز کرده و جزو خاک خود کردهاند، و نیز تهاجمات مرزنشینان دو طرف به روستا های مرزی و غارت های صورت گرفته گفت و گو کردند. وی مینویسد که با ارائه نقش های رسمی که امضاء اعتلاءالملک نماینده ایران، مینورسکی نماینده روسیه، حمدی بیک نماینده عثمانی و ویلسن کاپت نماینده انگلیس را در پای خود داشت، تقاضای تخلیه روستا های بلاغباشی، قوری گل و جوزر را کردم، اما طرف مقابل بیاعتنا به این مدرک گفت که از مرکز دستوری به ما نرسیده است. با طفره رفتن نمایندگان عثمانی و سکوت شهبندر کاری از پیش نرفت و چند توافق غیر ارضی درباره بازپس دادن اموال غارت شده روی کاغذ آمد و صورت مجلس شد.(۲)

 تعطیلی عمومی

امروز به مناسبت سالگرد مشروطیت همه وزارت خانه ها و دوایر دولتی تعطیل بود.(۳)

 دستگیری رئیس اتحادیه باراندازان و قایقرانان

امروز رئیس اتحادیه بارانـدازان و قایقرانان و تعدادی دیگر از اعضاء این اتحادیه در انزلی دسـتگیر شدند. گفته میشود مسـئول این اتحادیه که یک ترک آذری و مسـتخدم بنگاه ونشترک است، ماهیانه چهل تومان از روسـها میگرفت تا کار تبلیغاتی انجام دهد.(۴)

(تصویر) تهران، جشن مشروطه

(تصویر) هواپیمای انگلیسی در عراق

(تصویر) بندر انزلی

۱- اسـناد مؤسسه مطالعـات و پژوهش هـای سیاسـی، س ۱۳۰۲، پ ۳۰، صـص ۵۷ و ۵۸؛ اسـناد وزارت امـور خـارجه، ۹-۳۳-۳-۱۳۰۲.

۲- اسناد وزارت امور خـارجه، ۱۳۱ تـا ۱۲۹-۱۹-۴۰-۱۳۰۲. وزیر جنـگ نتایـج این کمیسـیون نـاموفق را به سـفارت ایران در عثمـانی منعکس کرد و ظـاهراً بیـآنکه وزارت امور خـارجه را در جریان آن بگـذارد با ارسال نسخ های از گزارش امیرلشـکر شمال غرب خواست که با مقامات مربوطه وارد مذاکره شود. (اسناد مؤسسه مطالعات...، پ ۵۰، صص ۱۶ و ۱۷)

۳- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۰۹، ص ۲.

۴- FO E ۱۰۳۴۶/۶۹/۳۴

ص: ۲۵۳

 سه شنبه

۱۵ مرداد ۱۳۰۲

۷ اوت ۱۹۲۳

۲۳ ذیحجه ۱۳۴۱

 استقرار نیرو های بیشتر در بنادر جنوب

محمود آیرم، فرمانـده لشـکر جنوب، امروز به وزارت جنگ خبر داد که فرمانـده تیپ فارس مأمور شده است دو اردوی نظامی «مرکب از قوای مختلط که تقریباً هفتصـد نفر باشد در موقع لزوم تشـکیل و به بنادر اعزام دارد.» این اقدام پس از نافرمانی های غلامحسـین چغـادکی و درگیری با نظامیان انجام شـد. در آن درگیری یک نظامی توسط زایراحمـد کشـته شـده بود. همچنین اعزام نیرو های نظامی برای سرکوبی حیدر خان بندر ریگی و گرفتن عواید غواصی نیز ضروری تشخیص داده شده بود.(۱)

 گروگانگیری توسط لشکر شمال غرب

سلطاناف قراباغی که مـدتها با دولت روسـیه میجنگید ناچار به سوی ایران فرار کرد و با نه نفر از کسان خود وارد حوزه لشـکر شمـال غرب شـد. عبـد الله خان طهماسبی، فرمانـده لشـکر شـمال غرب، ضـمن ارسال این خبر نوشت که سـلطان اوف قراباغی (قفقازی) را خلع سـلاح کرده و توقیف است. «در صورت اجازه به قونسول روس در اردبیل تحویل شونـد و یا این که هروقت ابیش خان خلخالی [را] تحویل دادنـد فراریان مزبور نیز تحویل روسـها شوند.» وزیر جنگ نیز پاسخ داد که دسـتگیرشدگان را موقتاً گروگان نگه دارید.(۲)

 ادامه اجتماعات در مسجد سلطانی

اکنون سه روز است که گردهمـآیی های روحانیان تهران برای رسـیدن به نتیـج های درباره مهاجرت و تبعیـد علمای بینالنهرین در مسـجد سـلطانی تشـکیل میشود و اجتماعـات مساجـد مروی، جامع و سـیدعزیز الله انجام نمیشود. البته امروز حاجمیرزااحمد آیت اللهزاده خراسانی در مسجد شیخ عبدالحسین سخنرانی داشت.(۳)

 تعطیلی بازار تهران

پس از رسـیدن خبر حرکت علماء و مراجع تقلیـد از کرمانشاهان به همـدان، بازاریان تهران اطلاعی های منتشـر کردند. در این اطلاـعیه «پس از شـرحی اظهـار تـأسف از پیشآمـد مزبور و اظهار تنفر از عملیات و اقـدامات همسایه جنوبی [= انگلیس] اخطار نموده بودند که برای این حرکت، سه روزه که عبارت از روز ۲۳ و ۲۴ و ۲۵ ذیحجه باشد کلیه تعطیل خواهند داشت.» از عصر

دیروز سراها و بازار تعطیل و «کلیه بازار حالت روز قتل شده بود.» همچنین امروز آقامیرسیدمحمد بهبهانی و آقاسیدمهدی لاهیجانی برای استقبال به طرف همدان حرکت کردند.(۴) در منابع دیگر نام آقامیرزاسیدعلی، آقا سیدمحمد یزدی، آقا میرزامحمدتقی، آقا بزرگ، آقا شیخ بهاءالدین نوری نیز در زمره کسانی که به طرف همدان حرکت کردند، آمده است.(۵)

 سفارش احمدشاه برای شاهزاده نصرتالسلطنه

در دیدار امروز بصیرالدوله با شومیاتسکی، نماینده احمدشاه به وزیرمختار روسیه شوروی گفت که شاهزاده نصرتالسلطنه برای معالجه راهی اسلامبول است و از خاک روسیه عبور میکند. «اسباب آسایش خیال و ن هایت احترامات را درباره معزیالیه منظور دارند.» شومیاتسکی پذیرفت و به بصیرالدوله گفت که در جلسه گذشته دیدار خود با احمدشاه، قول هایی از او برای پذیرفتن قرارداد تجاری گرفته است. همچنین در مورد بیاعتدالی هایی که نسبت به برخی از اتباع روس در ایران میشود، مطالبی را با شاه در میان گذاشته است. اشاره شومیاتسکی به برخورد های خشن وزارت جنگ با اتباع روسیه شوروی در ایران بود.(۶)

 ملحق شدن کارگزار ماکو به هیأت مشترک ایران و عثمانی

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، که همراه شهبندر عثمانی در مرز باکو هستند، امروز تقاضا کرد مصباحالملک کارگزار ماکو به عنوان نماینده رسمی وزارت امور خارجه این هیأت را همراهی کند، چرا که اطلاعات مفیدی درباره حوادث مرزی دارد.(۷)

 خودکشی یک نظامی بیمار

نایب یکم خداداد خان سیفالسلطنه فرمانده گروهان فوج ۲ از لشکر شمال غرب خودکشی کرد. وی که با دو تیر تپانچه انتحار نمود، از بیماری کبد رنج میبرد. در وصیتی که از او به دست آمده، نوشته است «که به واسطه شدت مرض خودم را انتحار نمودم.»(۸)

 تغییر آب و هوای استرآباد

هوای استرآباد که از اول مرداد به شدت گرم شده بود و اهالی برای ر هایی از فرط گرما شهر را ترک کرده بودند، از امروز رو به

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۱۷۱۸. نکته قابل توجه این است که سرتیپ فضل الله زاهدی رئیس تیپ فارس همه این اطلاعات را در اختیار کنسول انگلیس در شیراز قرار داد. وی در یک دیدار خصوصی با کنسول انگلیس در شیراز ضمن انتقاد از امیرلشکر جنوب گفت که اعزام این نیرو تا پیش از پاییز محقق نخواهد شد. (FO E ۹۷۱۷/۶۹/۳۴)

۲- همان، پ ۸۸، ص ۸۸.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۴۲۲، ص ۱.

۴- همان، ص ۲.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۰-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

۶- هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، صص ۱۰۳ و ۱۰۴.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۰، ص ۳. موضوع به وزارت امور خارجه منعکس شد و دستور داده شد، معتمدالوزاره نیز همراه مصباحالملک «برای رسیدگی به دعاوی سرحدنشینان و مبادله اموال و احشام غارتی طوایف سرحدی ایران و عثمانی» در هیأت مزبور شرکت کند. (همان، پ ۵۰، صص ۱ و ۲)

۸- همان، پ ۳۷، ص ۴۰.

خنکی گذاشت، هوا منقلب شد و باران شدیدی بارید؛ در میانه مرداد هوا بهار شد.(۱)

 گردهمآیی مردم قزوین برای اعتراض به انگلیس

امروز اهالی قزوین در مسجد شاه گرد آمدند. میرزاحسین معروف به خیاط و آقا سیدعبدالصمد، بانیان این اجتماع بودند. «بدون استثناء فرد فرد اهالی اظهار تنفر از سیاست انگلیس نموده» تصمیم به تعطیل عمومی گرفتند.(۲)

 دیدار لورن و مشیرالدوله

به نوشته جراید، امروز سر پرسی لورن در محل هیأت وزرا حاضر شد و با مشیرالدوله دیدار و گفت و گو کرد. مضمون این مذاکرات مربوط به تبعید و هجرت روحانیان مقیم بینالنهرین بود.(۳)

 چاپ تمبر به مناسبت برپایی نمایشگاه امتعه وطنی

تدارک نمایشگاه امتعه وطنی که سال گذشته آغاز شده بود، اینک به مراحل پایانی خود نزدیک میشود. هیأت رئیسه نمایشگاه در جلسه امروز خود تصویب کرد که چند دوره تمبر جدید به یادگار گشایش این نمایشگاه با کلیشه عکس اکباتان، تخت جمشید و استخر، چاپ و توزیع شود.(۴)

 بخشنامه وزارت مالیه درباره حقوق بازنشستگی

وزارت مالیه در متحدالمآلی به پیشکاران مالیه، به موجب ماده ۵۷ قانون استخدام، میزان کسر حقوق تقاعدی (بازنشستگی) کارکنان دولت را یادآوری کرد. «علاوه بر صد یک معمولی به تناسب کمی و زیادی حقوق از صدی پنج و نیم الی صدی هشت، حقوق تقاعدی کسر شود.»(۵)

 دعوت به اتحاد در برابر دشمنان

«روزنامه سعادت ایران [چاپ مشهد] در شماره امروز خود مسلمانان را به اتحاد در برابر دشمنان خطرناکشان یعنی مسیحیان، روسها، بریتانیای کبیر، آلمان، ایتالیا و اسپانیا دعوت کرده است. این روزنامه پس از انتقاد از سیاست انگلستان و فرانسه، میپرسد: اگر روسیه انقلابی دشمن سرمایهداری است، چرا به ترکستان و قفقاز استقلال نمیدهد؟» کنسول انگلیس در مشهد مینویسد: «شاید اهمیت این مقاله به خاطر آن باشد که در طول دو سال گذشته برای نخستین بار در مشهد، روسیه مورد انتقاد قرار گرفته است.»(۶)

(تصویر) احمدشاه

(تصویر) تکیه دولت، محل برگزاری نمایشگاه امتعه وطنی

۱- مقصودلو، مخابرات استرآباد، ج ۲، ص ۸۷۵.
۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۰-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.
۳- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۱۱، ص ۲.
۴- همانجا.
۵- همان، شم ۱۱۰، ص ۲.
۶- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۵۰۷.

 چهارشنبه

۱۶ مرداد ۱۳۰۲

۸ اوت ۱۹۲۳

۲۴ ذیحجه ۱۳۴۱

 اذعان به سوزاندن صندوق های رأی و درگیری با حاکم فارس

چندی پیش در بلدیه شیراز صندوق های رأی توسط عد های اوباش سوزانده شد. پس از آن صارمالدوله حاکم فارس ضمن اعتراض به این موضوع از سمت خود استعفا داد و از شیراز خارج شد. ناظران این اقدام را به قشون فارس نسبت دادند. امروز رضا خان وزیر جنگ در تلگرام بلندی به محمود آیرم امیرلشکر جنوب این موضوع را تأیید کرد. «گرچه پیش از وقوع حوادث اخیر فارس از قبیل سوزاندن صندوق آراء و طرفیت با ایالت [= صارمالدوله] و سایر مطالب دیگر رئیس تیپ آن جا [= سرتیپ فضل الله زاهدی] کلیه آنها را موافق مصالح سیاسی قلمداد میکند، ولی البته باید بدانید که سیاستبافی ابداً در قشون وجود نداشته و دیسیپلین نظام از امور سیاسی کاملاً مبرا و منزه است.» رضا خان ادامه میدهد: «یقین دارم از صاحب منصبانی که در فکر سیاستمآبی و اشغال مقام حکومت و غیره افتادهاند دیگر به هیچوجه انتظار انجام وظایف سپاهیگری را نمیتوان داشت.» در این تلگرام از آیرم خواسته شده است سریع به شیراز برود کار های قشونی را سامان داده، آب رفته را به جوی بازگرداند. وی در پایان یادآور شد: «کلیه این مطالب را به فضل الله خان گوشزد و به مشارالیه دستور دهید منبعد راجع به تمام کار های خود قبل از هرگونه عملیاتی به مرکز لشکر مراجعه و پس از اخذ دستور و اجازه من، اقدام نماید.»(۱)

 دستور محرمانه مشیرالدوله به ایالات

مشیرالدوله، رئیسالوزراء در ابلاغیه محرمان های به حکام ولایات نوشت: «به مناسبت حرکت حضرات آیت الله و حجج اسلام از کرمانشاهان طرف قم محتمل است برای اظهار تجلیل و احترام موقتاً تعطیل عمومی در شهرها بشود. این تعطیلی طولی نخواهد داشت و حضرات آقایان از همدان امر به رفع تعطیل خواهند کرد. در هر حال اگر تعطیل و بستن دکاکین به عمل آمد باید مراقبت نمایید که در موقع تعطیل بینظمی یا اقدام خارج از رویه رخ ندهد؛ ولیکن معلوم است اظهار حیات معقولانه مانعی ندارد.» تاریخ دقیق این ابلاغیه محرمانه روشن نیست؛ اما امرای لشکر امروز در تلگرام هایی به وزیر جنگ متن آن را به اطلاع رساندند و نظر وزیر جنگ را خواستار شدند. رضا خان نیز دستور داد ممانعت نکنند و معقولانه برخورد کنند.(۲)

 تعطیل عمومی و هیجان در همدان

در پی رسیدن مراجع تقلید و روحانیان از کرمانشاهان به همدان «بازارها عموماً تعطیل و تمام طبقات مردم در هیجان و ازدحام... در حضور مبارک حجج اسلام» هستند. گروه زیادی نیز با حضور در تلگراف خانه شهر با ارسال تلگرام هایی به

دولت خواستار روشن شدن نتیجه اقدامات شدهاند. بنابراین گزارش آیت الله شهرستانی(۳) که دیروز به واسطه فشار و ازدحام مردم بدحال شده بود، در حال استراحت است.(۴)

 گرفتن التزام برای عدم نشر مطالب کتاب ینابیعالاسلام

امروز صبح فردی به نام «قشه ابراهیم» در وزارت معارف حاضر شد و التزام داد که از نشر مطالب کتاب ینابیع الاسلام خودداری کند. وی در این التزام نوشت: «اینجانب بعد از اذعان این که کتاب مزبور و یا کل مطبوعات [= آثار طبع شده] که بر ضد دیانت اسلام باشد و همچنین تبلیغات شفاهی را نباید نشر کرد، ملتزم شدم که تفصیل را به رئیس خودمان دکتر دلیمان راپورت کرده و نتیجه ثبت را با قید التزام به اداره ایالتی معارف آذربایجان راپورت و عرض نمایم.»(۵)

 درخواست هیأت اصناف انزلی

هیأت اصناف انزلی در نام های که امروز به رئیس تیپ مستقل شمال نوشت از او خواست با توجه به این که در یک سال گذشته سیزده بار در انزلی آتشسوزی شده و در پی این حادثه هزار نفر بی سر و سامان شدهاند، متهمان این رخدادها به جزای خود برسند. هیأت اصناف انزلی به ضمیمه این نامه، پاسخ استفتاء خود از علما را نسبت به مجازات متهمان فرستاد. «تمنای عاجزانه مینماییم بدبختی اهالی را در نظر گرفته به مرتکبین طوری مجازات فرمایید که محل عبرت دیگران» باشد.(۶)

 ادعای رسمی ترکیه عثمانی به تملک روستای بلاغباشی

سفارت ترکیه عثمانی در تهران در یادداشتی که امروز به وزارت امور خارجه ایران فرستاد، به موجب تلگرام رسیده از آنقوره نوشت که «ارکان حرب حکومت مجلس کبیر ملی ترکیه» روستای بلاغباشی را جزئی از خاک ترکیه میداند و تعلق آن به

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۲۰۷ و ۲۰۸.

۲- همان، پ ۱۱۹، صص ۱۳ و ۱۷.

۳- سیدمحمدعلی حسینی مرعشی شهرستانی (ثالث) که برخی از تذکرهنویسان او را با نام حاجمیرزاعلی شهرستانی معرفی کردهاند، فرزند آیت الله سیدمحمدحسین از خاندان بزرگ شهرستانی است که در ۱۲۸۰ق در کربلاـ چشم به جهان گشود. علوم مقدماتی، و پس از آن علوم عقلی و ریاضی را نزد پدر و مادرش آموخت. در فقه و اصول هم شاگرد آیات عظام فاضل ایروانی، میرزاحبیب الله رشتی و میرزامحمدحسین شیرازی شد. پس از تحصیل علوم و کسب اجازه از استادان خود در زادگاهش حوزه تدریس دایر ساخت، در کنار آن به تألیف و تصنیف نیز همت میگماشت. پس از درگذشت پدرش (۱۳۱۵ق) مقام امامت جماعت و مرجعیت امور شرعیه را در کربلا بر عهده گرفت. او مردی بانفوذ و از مراجع مقتدر عصر خود بود. در موارد متعددی به مقابله با سیاست های استعماری بریتانیا در عراق پرداخت. در اوایل سده ۱۴ هجری که دولت ملک فیصل اول با حمایتها و برنامه های پنهان انگلیس ابتدا شیخ محمد خالصیزاده و سیدمحمد صدر و سپس شیخ محمدمهدی خالصی را به تبعید از عراق وادار ساخت بسیاری از علما و روحانیون عراقی به اقدام دولت دستنشانده عراق اعتراض نمودند. آیت الله شهرستانی هم در جمع معترضان بود. آنان به عنوان اعتراض و تحریم انتخاباتی خاک عراق را ترک

گفتند. دولتمردان عراقی هم از این مهاجرت علماء استقبال نمودند. آیت الله شهرستانی، به همراه آیات عظام نائینی و اصفهانی و چند تن دیگر از طریق مرز خسروی به سوی کرمانشاه عازم شدند. آنان روز ۲۵ تیرماه در میان استقبال پرشور مردم وارد کرمانشاه شدند. وی میهمان حاج فتح الله محلوجی شده، در مسجد جمعه آن شهر نیز نماز میخواند. دولت ایران هم مهاجرت علماء را پذیرفته، در تلگراف های متعددی به ایشان خوش آمد گفت. بسیاری از بازاریان تهران نیز در حمایت از اقدامات آنان و در اعتراض به سیاست های انگلیس و عراق مغازه هایشان را تعطیل کردند. سرانجام دولت ایران با ملك فیصل به مذاکره و مکاتبه پرداخته، زمینه بازگشت علمای مهاجر به عراق فراهم شد. برخی از آنان به عراق بازگشتند اما آیت الله شهرستانی در اعتراض عملی به اقدام دولت ایران، قصد سفر به مشهد را کرد. رضا خان سردارسپه که در این اوان رئیسالوزرا بود او را از سفر به آن شهر بازداشته، خواست که مانند دیگر علماء به عراق بازگردد. اما وی بدون توجه به تلگراف رضا خان به مشهد عزیمت کرده، پس از انجام زیارت، باز به کرمانشاه بازگشت. تا اینکه پس از مدتی به زادگاهش مراجعت نمود و در ۱۱ رجب ۱۳۴۴/۵ بهمن ۱۳۰۴ در همان جا درگذشت و پیکرش در حرم حسینی، کنار مقبره پدر، در رواق جنوبی پشت مزار شهدای کربلا به خاك سپرده شد. از آثار اوست: التبیان فی تفسیر غریب القرآن...، الاعراضیه، کشفالحجاب و تحفهالمؤمنین. از آیت الله شهرستانی ۲۶ عنوان کتاب به جا مانده است که برخی از آنها در کتاب خانه های ایران موجود است. (آقابزرگ طهرانی، الذریعه، ج ۲ و ۱۸، صفحات متعدد؛ هاشمی، خاندان شهرستانی، بخش ۲، صص ۲۹۶ تا ۳۱۱).

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۲۰۷۲؛ روزنامه مرد آزاد، شم ۱۱۱، صص ۱ و ۲. منابع انگلیسی خبری گزارش کردهاند که قرین های در میان اسناد ایرانی برای آن یافت نشد. سفارت انگلیس در تهران مینویسد مهاجران بینالنهرین پس از ورود به همدان به دستور دولت متوقف شدند. در پی این اقدام روحانیان تهران با ارسال تلگرامی به رئیسالوزراء ضمن ابراز ناخرسندی از این اقدام خواستار ادامه حرکت خود به سوی قم شدند. (FO E ۹۷۱۷/۶۹/۳۴)

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۳-۲۲-۹-۱۳۰۲. کتاب ینابیعالاسلام در سال ۱۸۹۹ در لاهور به چاپ رسید. گفته شد که نویسنده آن «تیزدال» یك مسیحی متعصب و معاند آیین توحیدی اسلام بوده است. از جمله ردّیه هایی که بر این کتاب نوشته شد، کتاب «ازالهالاوهام فی جواب ینابیعالاسلام» نگاشته آیت الله میرزااحمد شاهرودی بود. کتاب ینابیعالاسلام در ایران توسط هیأت تبشیری آمریکا چاپ و توزیع شد. قشه ابراهیم نیز یکی از مبلغان وابسته به هیأت تبشیری آمریکا بود. (همان، ۲۲-۲۲-۹-۱۳۰۲).

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۷، ص ۲۳. از آنجا که برخی از دستگیرشدگان از جناح مخالف آیرم بودند، این احتمال را باید داد که مقدمات نگارش چنین نام های از طرف خود او فراهم شده است.

دولت ایران را رد میکند.(۱)

 پذیرش مواد هفت و هشت قرارداد سن ژرمن

پس از آن که سرتیپ امان الله میرزا رئیس هیأت نظامی اعزام شده به فرانسه، اطلاع داد که با پذیرش مواد هفت و هشت قرارداد سنژرمن، مانع اصلی خرید اسلحه از اروپا منتفی میشود، وزارت امور خارجه پذیرش آن را به نمایندگی سیاسی خود در فرانسه اعلام کرد.

وزیر جنگ در تلگرامی که امروز به سرتیپ امان اللهمیرزا فرستاد رسماً اعلام کرد که این دو ماده از قرارداد مزبور «از طرف دولت قبول و به سفارت فرانسه هم ابلاغ شده است.»(۲)

 درخواست روسیه برای تأسیس بانک جدید در ایران

سفارت روسیه شوروی در تهران، امروز به وزارت امور خارجه خبر داد که «شرکت سهامی روس و آسیا در این روز های نزدیک کانتور [= اداره] بانک در طهران و شعبات آن را در تبریز و رشت و مشهدسر و اگنت گری [= نمایندگی] آن را در انزلی و قزوین افتتاح خواهد نمود.» در این نامه آمده است که ریاست اداره بانك با «آ. ش. سوانیدزه» خواهد بود.

سفارت روسیه، پیشدستی کرده و قبل از این که نظر دولت را درباره اصل موضوع جویا شود میافزاید: «نمایندگی مختار اطمینان کامل دارد که از طرف اولیای امور دولت علّیه نسبت به عملیات کانتور بانک مزبور که اولین مقصود آن تحکیم و تشیید روابط تجارتی بین روسیه و ایران است کمال مساعدت و همراهی به عمل خواهد آمد.»(۳)

 مشکل رویارویی با سارقان افغان

حسین خزاعی، فرمانده لشکر شرق، تعقیب دزدان افغانی را در خاك افغانستان مشکل دانست؛ چرا که مأموران افغانی برای پیگرد سارقان و گرفتن و پس دادن اموال به سرقت رفته مسامحه میکنند. «هر گاه نظامیان برای استرداد اموال و دستگیری سارقین داخل خاك افغان شوند... به وسیله کارگزاری شکایت مینمایند که چرا نظامیان شما داخل خاك ما شدهاند.» وی خواست از طریق سفارت افغانستان موضوع پیگیری شود که مسئولیت تعقیب دزدان و بازپس دادن اموال غارت شده را به عهده گیرند.(۴)

 ابلاغ سمت پیشکاری نصیرالدوله به حاکم آذربایجان

مشیرالدوله، رئیسالوزراء، امروز فرمان احمدشاه را مبنی بر تعیین نصیرالدوله به عنوان پیشکار آذربایجان به امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم نظامی آذربایجان، ابلاغ کرد. در این نامه به مناسبت حرکت ولیعهد به آذربایجان، نصیرالدوله «به پیشکاری کل مملکت آذربایجان» تعیین شده بود.(۵) پیش از این محتشمالسلطنه به این سمت انتخاب شده بود که روشن نیست به چه دلیل

کنار گذاشته شد.

 درخواست تحریم کالا های انگلیسی

روزنامه خورشید چاپ مشهد در شماره امروز خود خواستار تعطیلی بازارها و تحریم کالا های انگلیسی شد. این روزنامه در اعتراض به اخراج مراجع تقلید و روحانیان بینالنهرین نوشت: «ما امسال در عزاداریها[ی محرم] به جای ابنزیاد، از امیرفیصل یاد خواهیم کرد.»(۶)

(تصویر) صارمالدوله، والی فارس

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۸-۱۹-۴۰-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۷، ص ۶۷.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۶-۳۸-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۱، ص ۳۳.

۵- همان، پ ۷۸، صص ۱۲۰ و ۱۲۱.

۶- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۵۰۶.

ص: ۲۵۷

 پنجشنبه

۱۷ مرداد ۱۳۰۲

۹ اوت ۱۹۲۳

۲۵ ذیحجه ۱۳۴۱

 اعلامیه ضدانگلیسی حاج سیدحسین مجتهد

امروز روحانی برجسته قزوین «حجتالاسلام آقای حاجیسیدحسین مجتهد» مشهور به حاجسیدجوادی در اعلامی های که متن آن را به رئیسالوزراء، سفارت خانه های دول خارجی مستقر در تهران، پاپ و تعدادی از روزنامه ها مخابره کرد، تلاش انگلیس را برای جدا کردن بینالنهرین از ایران تقبیح نمود.

ایشان یادآور شد: «در تقسیمات حدود ظاهری امروزه مملکتی ایران و بینالنهرین اندک پرده افتراق در جمع دو ملت ایران و بینالنهرین کشیده شده است، ولی در باطن هر عاقل بصیری میداند مگر افتراق گوشت از ناخن ممکن است؟... آثار عظمت کسری پایتخت شاهنشاه ساسانی در نزدیکی بغداد شاهد بر مدعی جزء لاینفک بودن بینالنهرین از ایران است. عجبا ساکنین ساحل تیمس [تایمز] سیاست دنیابلعی خود را به جایی رسانیده که میخواهند ایران را از بینالنهرین جدا کنند.» وی تأکید کرد اگر قوای نظامی کنونی کشور برای دفع ایادی انگلیس از بینالنهرین کافی نباشد، «البته قوه اسلامیت و اتحاد مذهبی و امتزاج نژادی و اختلاط خونی ما ایرانیها و بینالنهرینی، بحمد الله برقرار و ممکن نیست هیچ قوه بتواند سلب این اتحادیه را بکند.» وی به گیرندگان این تلگرام گوشزد کرد اگر انگلیس بیاحترامی به مجتهدان و روحانیان بینالنهرین را جبران نکند، «ناچار از اعلام و اصرار آخرین حکم تکلیف مذهبی... خواهیم بود.»(۱)

 زمینهسازی روسها برای عزاداری محرم

محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ شمال، امروز به وزارت جنگ نوشت که کنسولگری روسیه شوروی «مشغول تهیه روضهخوانی و عزاداری محرم است.» وی از وزیر جنگ اجازه خواست «در سرباز خانه [نیز] همه ساله عزاداری خامس آل عبا به طور آبرومندی دایر گردد.» رضا خان با صرف مخارج مختصر اجازه داد.(۲)

 تشکیل کمیسیون مشترک ایران و عثمانی

امروز کمیسیونی متشکل از متصرف بایزید، حیدربیک رئیس کمیسر مرزی ترکیه، معینالسلطنه و اقبالالسلطنه در ماکو تشکیل شد تا درباره بازگرداندن اموال غارت شده طرفین توسط طوایف مرزنشین دو طرف گفت و گو شود.(۳)

□ تقاضای آزادی آخوندزاده

محمدحسین آیرم رئیس تیپ مستقل شمال، امروز در نام های به وزیر جنگ خواست که محمد آخوندزاده آزاد شده، از گیلان اخراج گردد.

وی اعتراف کرد که «با وجود دخالت قطعی اشخاص فوقالذکر، دارای یک مدارک مبرهنی نیست که بتوان از مجرای محاکمه تقصیر آنها اثبات و تعیین مجازات نمود.» آخوندزاده متهم به دخالت در آتشسوزی های اخیر انزلی بود.

آیرم افزود که فایده این دستگیری و اتهامات این بود که روسها از انتخاب شدن آخوندزاده در مجلس نااامید شدهاند و «خود مشارالیه حاضر شده است با تحمل یک اتهام شرمآور، به اختیار خود از حدود گیلان خارج و مراجعت ننماید.» رضا خان دستور داد هر طور مقتضی میدانید، عمل کنید.(۴)

□ ناکارآمدی پذیرش قرارداد سنژرمن

وزارت امور خارجه، امروز وزارت جنگ را از تلگرام سفارت ایران در پاریس آگاه کرد. در این تلگرام آمده است که تلاش های سفیر برای هموار کردن راه انتقال اسلحه ها از طریق پذیرش مواد هفت و هشت قرارداد سنژرمن بیفایده بوده و همه چیز منوط به «تصدیق مأمورین نظامی دول متحده [= متفق] در برلن است و کنفرانس سفرا جز قبول رأی آنها تکلیفی ندارد. لهذا باید در برلن، هیأت نظامی را متقاعد کرد.»(۵)

□ گشایش بازار تهران

بازار تهران که از سه روز پیش و در اعتراض به مظالم انگلیس نسبت به مراجع تقلید و روحانیان مقیم بینالنهرین تعطیل شده بود، امروز با توصیه روحانیان مهاجر به ایران که اینک در همدان متوقف هستند، باز شد. با این حال اجتماع آقایان علما در مسجد شاه [تهران] کماکان باقی است.(۶)

□ استعفای حاکم عربستان

استعفای مشارالدوله حاکم عربستان (خوزستان) که پیش از این به اطلاع مشیرالدوله ، رئیسالوزراء، رسیده بود، بنابر اصرار و پافشاری وی این بار پذیرفته شد و به تهران احضار گردید.(۷)

□ آغاز تعطیلیها در شهر قم

اهالی قم پس از شنیدن حرکت مراجع تقلید و روحانیان بینالنهرین به طرف قم از امروز همه مغازه ها و بازار را بستند تا با ایشان ابراز همدردی کنند.(۸)

□ تلگرام روحانیان تهران به رشت

امروز تلگرام روحانیان تهران خطاب به علمای رشت برای تعطیلی بازارها به این شهر رسید. اما مسئولان تلگراف خانه - حتماً بنا به دستور حاکم یا رئیس قشون منطقه - از خروج متن تلگرام از تلگراف خانه جلوگیری کردند.(۹)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۰-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۴، ص ۶۶.

۳- همان، پ ۸۰، ص ۷۶.

۴- همان، پ ۱۰۷، ص ۱۹. با وجود این خبرها، از نظر مقامات انگلیسی گیلان در آرامش بسر میبرد. این آرامش مدیون میرزاسلیمان خان حاکم گیلان و محمدحسین آیرم رئیس تیپ مستقل شمال است که هر دو ضد بلشویک و ضدکمونیست هستند. البته آنان علیه منافع انگلیس اقدامی انجام نمیدهند. انگلیسها میدانستند که «چکا» اداره اطلاعاتی روسیه در انزلی فعال است و هر نوع تحرک مرتبط با روسیه را تحت نظر دارد و اطلاعات خود را به بادکوبه میفرستد. (FO E ۹۷۱۹/۶۹/۳۴)

۵- همان، پ ۵۶، صص ۲۶ و ۲۷.

۶- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۱۲، ص ۱.

۷- همان، شم ۱۱۱، ص ۲.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۴۲۵، ص ۲.

۹- FO E ۹۷۱۹/۶۹/۳۴.

ص: ۲۵۸

 جمعه

۱۸ مرداد ۱۳۰۲

۱۰ اوت ۱۹۲۳

۲۶ ذیحجه ۱۳۴۱

 تظاهرات در تهران

امروز بنا به دعوت آیت الله خالصیزاده تظاهرات بزرگی در تهران شکل گرفت. روزنامه ستاره ایران شروع این تظاهرات را از مسجد شاه و سه ساعت مانده به غروب یاد کرد که در خیابان ناصریه به ۱۵ هزار نفر رسید. پارچه بزرگ سیاهی در دستان تظاهرکنندگان بود و تعدادی از بازاریان پیشاپیش مردم حرکت میکردند. تعداد این جمعیت در خیابان علاءالدوله به ۳۰ هزار نفر رسید. جمعیت در برابر سفارت خانه های بلژیک، آلمان، ترکیه، عثمانی، آمریکا، روسیه، فرانسه، ایتالیا و افغانستان ایستاد و هر بار اطلاعی های علیه مظالم انگلیس قرائت کرد. جمعیت که اینک به ۵۰ هزار نفر میرسید راه خود را به سوی مسجد شاه بازگرداند. در برابر مسجد شاه صدای اللهاکبر بلند شد. «جمعیت هم که تا این جا برای رعایت نظم و ترتیب یک کلمه حرف نزده و با شدت و غضب و حزنی که داشت نفس را در سینه ها حبس کرده بود با فریاد رعدآسا و غریو مدهش اللهاکبر الله اکبر طهران را به لرزه درآورده و فریادکنان و تکبیرگویان وارد مسجد شد.» پس از آن آیت الله خالصیزاده برای مردم حاضر سخن راند و با نجیب خواندن مردم ایران از نظم و اعتدال آنان تشکر کرد. وی به پرواز هواپیما های انگلیس بر فضای تهران نیز اعتراض کرد؛ و درباره تظاهرات امروز گفت که این نمایش ملی خون به دل سفیر انگلیس کرد.(۱)

 گزارش روزنامه ایزوستیا از تظاهرات ضدانگلیسی در تهران

گزارشگر روزنامه ایزوستیا امروز از تهران خبر داد تظاهرات بزرگی علیه انگلیس شکل گرفت. «یک ازدحام بیستهزار نفری پس از میتینگ در مسجد با بیرقها طرف سفارت خانه های خارجی رهسپار شدند.» وی مینویسد که جمعیت در برابر سفارت روس «ابراز احساسات مودتآمیز نسبت به دولت شوروی و ملت روس» کرد و اعتراضنام های علیه انگلیس به وزیرمختار فرستاد. «عمارت سفارت انگلیس را عده زیادی از آژانها حفاظت کرده از نمایشدهندگان [= تظاهرکنندگان] جلوگیری نمودند. سفیر انگلیس مدبرانه به چند فرسخی طهران به شکار رفته بود.» گزارشگر میافزاید که بالای سر تظاهرکنندگان هواپیما های انگلیس در پرواز بودند و «این واقعه هیجان مردم را تزیید میکرد. طرف عصر عد های از نمایشدهندگان به زرگنده محل اقامت تابستانی سفرای خارجی رفته، در آنجا اعتراضات خود را تجدید نمودند.»(۲)

 حمل گچ از قصر شیرین توسط انگلیس

احمد خان امیراحمدی، فرمانده لشکر غرب، از قول جاسوس خود نوشت که انگلیس در قرهتو اقدام به بنای ساختمان کرده،

درصـدد است خطآهن را به قرهتو وصل کنـد. «برای ساختمان مذکور از قصـر [شـیرین] گچ پخته حمل مینمایند.» وی از رضـا خان خواست در این مورد اظهارنظر کند که آیا «از حمل گچ ممانعت به عمل آید یا خیر؟»(۳)

 شیوع وبا در آبادان

بنا به گزارش رسیده از آبادان بیماری وبا در منطقه شایع شده و در دو روز اخیر، روزی پنجاه نفر تلفات گرفته است.(۴)

 گزارش علاء از روند استقراض از آمریکا

حسـین علاـء، وزیرمختـار ایران در آمریکـا، امروز از فعالیت های خود برای اسـتقراض وام از آمریکا گزارشـی به وزارت امور خـارجه فرسـتاد. وی نوشت که برای دریـافت آگـاهی هـای بیشتر به نیویورک رفته و بـا افراد مختلف گفت و گو کرده است. ماحصـل رایزنی های علاء این است که زمینه اسـتقراض فراهم نیست. وی چنین نتیجهگیری کرد که بایـد به ایران برگردد و از نزدیـک این موضوع را به بحث بگـذارد، چرا که «بعضـی از حقـایق را جز به مشـافهه امکان بیان نیست.» دیگر آن که موضوع امتیـاز نفت شـمال دچار پیچیـدگی شـده و پس از گـذشت دو ماه از تصویب قانون اعطای امتیاز نفت به آمریکا توسط مجلس «حتی یک کلمه خبر و دسـتورالعملی زیارت نشـده است.» وی افزود پنـج سال است از تهران دورم و از تحولات داخلی کشور بیخبرم. در آمریکا هم هر دو مجلس فعلاً تعطیل است [و امکان رایزنی های دولتی فراهم نیست.] «استدعا [می]نمایم موقتاً چند ماهه بنده را به تهران احضار فرمایید.»(۵)

 تأسیس مدارس خیریه در تبریز

به موجب اعلاـنی که امروز محمـدعلی تربیت رئیس ایالتی معارف و اوقاف آذربایجان منتشـر کرد به اطلاع عموم رسـید که با مساعـدت رئیس بلـدیه، آقـای بلوری، یک مـدرسه پسـرانه در کوچه خطایی و یک مـدرسه دخترانه در کوچه عزب دفتر برای آموزش اشخاص بیبضاعت تأسیس شده است. وی از داوطلبان تحصیل خواست برای نامنویسی مراجعه کنند.(۶)

 معرفی نماینده شوشتر و اهواز توسط حیات داودی

علی حیـات داودی در نام های که امروز به عنوان وزیر جنگ فرسـتاد «میرزا سـیدحسن خان مشـهور به زعیم را که از شوشتر و ناصـری (اهواز)» به عنوان نماینده دور پنجم مجلس شورای ملی انتخاب شده، برکشیده شیخ خزعل و انگلیس معرفی کرد. وی گفت رأی های ریخته شده در صندوق های شوشتر به زور بوده است.(۷) در این مورد اعتراضنامه هایی هم در جراید به چاپ رسید که انتخاب زعیم، پیشکار مالیه، با نفوذ متنفذین صورت گرفته است.(۸)

 اعلان برنامه حرکت ولیعهد به تبریز

روزنامه ایران در شـماره امروز خود برنامه حرکت محمـدحسن میرزا ولیعهد را از تهران به تبریز چاپ کرد. در این برنامه آمده است که وی روز ۲۰ مرداد طی مراسمی در باغ سردارمحتشم حاضر خواهد شد تا در مراسم تودیع شرکت کند.(۹)

□ حاکم جدید فارس

به نوشته جراید، نصرتالدوله به عنوان والی جدید ایالت فارس منصوب شد.(۱۰) حکم او روز بعد (۱۹ مرداد) توسط احمدشاه امضاء شد.(۱۱)

۱- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۱۲، صص ۱ و ۲. با این که مهمترین خبر داخلی امروز تظاهرات مردم تهران علیه انگلیس بود، اما برخی روزنامه ها چون ایران هیچ اشار های به آن نکردند و یا برخی چون مرد آزاد با اشاراتی اندک از کنار آن گذشتند. اعتراضنامه تهیه شده برای عرضه به سفارت خانه ها تحت عنوان «لایحه متحدالمآل اعتراضیه» بدین شرح بود: «در موقعی که جنگ عمومی روح بشریت را جریحهدار و طرفداران عالم انسانیت را در پنجه خونریزی عالم که متوجه به اقامه صلح عمومی و آزادی ملل و دول دنیا ساخته و به آن همه فداکاری های ملت بینالنهرین مأمورین بریطانیا بر خلاف مواعید خود به آن ملت قدیم که در بدو امر داده بود بر مظالم و حقکشی دیرینه خود افزوده حق آزادی فکر و رأی را از آن ملت به کلی سلب و در تحت فشار های گوناگون آنها را مجبور به اسارت و اقرار به عبودیت خود مینماید، و بالاخره در غصب حقوق سیاسی آنها تجاوز کرده به حقوق دینی که در تمام عالم آزاد و مصون از هرگونه تعرضات است دست انداخته مقام مقدس روحانیت اسلام را به جرم اداء وظیفه دینیه دست خوش مظالم خویش قرار داده، هتک احترام اعتاب مقدسه مسلمین را نموده و رؤسای اسلام را تبعید و بعضی را اسیر و قلوب عموم مسلمانان عالم را جریحهدار نموده نظر به مراتب فوق (ما ملت ایران) روح حقشناسی ملت و دولت معظم به توسط جناب جلالتمآب وزیرمختار آن دولت مخاطب ساخته تنفرات خود را از این مظالم حقشکنانه اظهار میداریم و متمنی هستیم که این تنفر ما را به ملت و دولت متبوعه خود ابلاغ بدارند.»

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۴-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۴، ص ۵. وزیر جنگ در پاسخ امیرلشکر غرب گفت که «خرید و حمل گچ از قصر اهمیتی ندارد.» (همان، پ ۶۴، ص ۴)

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۴۷۰۷، آرشیو ۸۴۳ ن ۵ آ ب ۱.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۳ تا ۳۰-۱۵-۳۱-۱۳۰۲.

۶- اسنادی از مدارس دختران...، ص ۳۸.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۸، ص ۲۸.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۴۲۴، ص ۲.

۹- همان، ص ۱.

۱۰- همان، ص ۲.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸، ص ۱۰۰.

 پیروزی دکتر لقمان در کرمان

کلیمیان کرمان در انتخاب نماینده خود برای مجلس شورای ملی، دکتر لقمان نهورای را برگزیدند. وی با ۶۵ رأی نسبت به شموئل حاییم حائز اکثریت آراء شد.(۱)

 تکذیب مساعدت به داشناکسیونها

امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم نظامی آذربایجان، مساعدت به حزب داشناکسیون را تکذیب کرد. در پی گزارشی که سفارت ایران در مسکو به وزارت امور خارجه فرستاد و در آن از همنوایی حاکم آذربایجان با این گروه از ارامنه مخالف روسیه خبر داد، (ر.ک: ۱۵ تیر) اسماعیل خان موضوع را تکذیب کرد و امروز در نام های به وزارت جنگ نوشت که چندی قبل به همراه دیگر مسئولان محلی در مراسم اختتامیه امتحانات مدرسه متوسطه ارامنه شرکت کرده و ۱۵۰ تومان از طرف خودم و ۲۰۰ تومان از طرف وزیر جنگ کمک کردهام. وی تأکید کرد این مسئله جنبه سیاسی نداشته و «داشناکسیونها به هیچوجه در تبریز قدرتی نداشته و مخصوصاً عملیات آنها تحت نظر نظمیه» است.(۲)

 ادامه تعطیلی و تحصن در کاشان

مردم کاشان در اعتراض به عملکرد انگلیس نسبت به مراجع تقلید همچنان در تحصن و اعتراض به سر میبرند. «عموم علمای اعلام بدون استثناء و تجار و اهالی عموماً در مدرسه سلطانی مجتمع و کسبه کلیتاً بازار و دکاکین را تعطیل کردهاند.»(۳)

 اعتراض های مردمی علیه قشون در زنجان

بنابه گزارش نایب سرهنگ محمداسماعیل خان، رئیس کمیسیون سربازگیری خمسه، پس از توزیع اعلان سربازگیری امروز معتمدان و اهالی شهر در جهت مخالفت با این اعلان در باغات اطراف شهر اجتماع میکنند. یکی از مأموران نظامی در همان منطقه به دو زنی که در آن حوالی بودند، رفتاری غیرمشروع نشان میدهد. در این گزارش این دو زن «معروفه» خوانده شدهاند، در حالی که از نظر اهالی «نجیبه» بودند. اجتماعکنندگان که رفتار سوء نظامی را میبینند او را تا حد مرگ میزنند. موضوع به شهر سرایت میکند و یک وکیلباشی نیز در بازار کتک میخورد و خلع سلاح میشود. با پیچیدن خبر، مغازه ها بسته میشود و مردم در خانه سیدمهدی مجتهد زنجانی اجتماع میکنند. جمعیت به واسطه اظهارات نایبالحکومه متفرق میشوند. بنابر این گزارش «سردسته آشوبطلبان حاج حسینعلی، میرزامشهود، حاجعلیاکبر» بودهاند.(۴)

(تصویر) نصرتالدوله

۱- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۱۲، ص ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۳، صص ۲ و ۳.

۳- روزنـامه مرد آزاد، شـم ۱۱۲، ص ۲. تعطیلی هـای شـهر کاشـان از روز شانزدهم مرداد شـروع شـد. در پی انتشار اعلانی از طرف علمای شهر همه علما و تجار در مسجد گرد آمدند و بازارها تعطیل شد. (اسناد مؤسسه مطالعات...، پ ۱۱۹، ص ۱۴).
۴- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۵، صص ۷۱، ۷۵ و ۷۶. پس از رسـیدن گزارش به مرکز، رضا خان به امیرلشـکر شـمال غرب دستور میدهد با اعزام یک بهادران سوار به زنجان افراد یاد شده دستگیر شوند. (همان، پ ۴۵، ص ۷۰)

ص: ۲۶۰

 شنبه

۱۹ مرداد ۱۳۰۲

۱۱ اوت ۱۹۲۳

۲۷ ذیحجه ۱۳۴۱

 عزاداری در گنجه بدون قمهزنی

بنا به گزارش کنسول ایران در گنجه، حکومت این شهر از قمهزنی و زنجیرزنی توسط دسته های شاهحسین در کوچه و بازار جلوگیری خواهد کرد. ولی روضهخوانی و سینهزنی در مساجد و محافل آزاد است. معاون حکومت گنجه در دیدار با کنسول ایران از وی خواست چون بسیاری از ایرانیان ساکن این شهر، موارد ممنوعه را رعایت نمیکنند و اغلب از طرف آنها قمهزنیها شروع میشود «شما هم ریش سفیدان اتباع دولت علّیه را خواسته حالی [نمایید.] و مقصود ما از این مسئله ضدیت با تعزیهداری و روضهخوانی و قوانین مذهبی نیست. و بلکه میخواهیم تعزیهداری و روضهخوانی با ادب و احترام باشد و در انظار سایر ملل که در اینجاها هستند اسباب توهین نباشد.» کنسول ایران با گردآوردن ایرانیان ساکن گنجه در مسجد شاهعباس درباره منع قمهزنی و راه انداختن دسته های شاهحسین با چوب و گردش در کوچه و بازار حرف زد. حاضران پذیرفتند که قوانین جدید حاکم گنجه را رعایت کنند.(۱)

 گزارش حاکم آذربایجان از مخالفت های مردم با پیشکاری نصیرالدوله

فرماندهلشکر اسماعیل خان، حاکم آذربایجان، از هیجاناتی که پس از ابلاغ حرکت ولیعهد به آذربایجان و تعیین نصیرالدوله به عنوان پیشکار کل آذربایجان در میان گروه هایی از مردم پدید آمده خبر داد. او مینویسد که میخواهند مخالفت خود را با بستن بازار و تعطیل عمومی نشان دهند که ظاهراً با اقدامات والی آذربایجان جلوگیری میشود. وی در تلگرامی که امروز به رضا خان نوشت در این مورد کسب تکلیف کرد.(۲)

 تعویق دستگیری اقبالالسلطنه

امیرلشکر شمال غرب که پیش از این با گزارش هایی که برای وزیر جنگ فرستاده بود، نظر رضا خان را برای دستگیری اقبالالسلطنه و خلع او از حکومت ماکو جلب کرده بود، امروز نوشت که این اقدام اندکی به تأخیر افتاده که علت آن شرکت در کمیسیون مشترک ایران و عثمانی برای استرداد اموال غارت شده است. اما علت عمده تأخیر دستگیری او جمعآوری مدارک و اسناد مرتبط با عایدات غیرمشروع از طریق گمرک و اخذ مالیات از عشایر است. «اینک در صورتی که امر و اجازه فرمایند در موقع دستگیری مشارالیه از ثروت هنگفتی که بدین وسیله تحصیل کرده است مبلغی نقداً از او مطالبه شود و ثانیاً مقداری اشیاء عتیقه و نفیس بایستی داشته باشد که هرگاه امر و اجازه فرماینده هنگام دستگیری مشارالیه ضبط و تحت یک

صورت صحیحی تقدیم آستان مبارک گردد.»(۳)

 خنجر عتیقه چینی در راه تهران

یک قبضه خنجر عتیقه ساخت چین متعلق به سردار عشایر قراچهداغی که در دو فرسخی روستای آبخواره در کوهی دفن کرده بود، کشف شد. این خنجر توسط یک نظامی برای وزیر جنگ فرستاده شد. «غلاف آن یکپارچه عاج منبت میباشد.»(۴)

 نتایج کمیسیون رمز

امروز سومین و آخرین جلسه از کمیسیون مشترک دوایر دولتی برای بررسی و مطالعه رمز پیشنهادی میرزاحسین خان زندی تشکیل شد. (ر.ک: ۱۳ مرداد) در این جلسه مشخص شد که اگر رمز مفتاحالملک تکمیل و تصحیح شود، رمز پیشنهادی جدید در مخابرات داخله رجحان ندارد، اما لازم است «به اندازه لزوم، کتاب ناسخالرموز برای مصرف وزارت خانه ها طبع گردد.» به کارگیری رمز جدید، صدی سی قیمت مخابرات خارجی را کاهش میدهد؛ ولی استحکام آن از رمز مفتاحالملک کمتر است. وزارت خارجه میتواند به طور آزمایشی در صورت تصویب هیأت دولت با برخی سفارت خانه های خود با این رمز کار کند. همچنین در این جلسه تصویب شد «آقای مفتاحالدوله ناسخالرموز را در ظرف سه ماه تصحیح نموده و لغات آن را مطابق احتیاجات امروزه تنظیم» نماید، وگرنه دولت مختار است رمز دیگری به کار گیرد.(۵)

 تشریح گفت و گو های تند امیرلشکر غرب با کنسول انگلیس

پس از گزارشی که احمد خان امیراحمدی فرمانده لشکر غرب از مسائل پیش آمده درباره خرید لوله های شرکت نفت انگلیس توسط دکتر لشکر به مرکز فرستاد (ر.ک: ۱۰ مرداد) رضا خان از توهین هایی که کنسول انگلیس در دیدار با امیراحمدی به زبان رانده پرسید. فرمانده لشکر غرب امروز به وزیر جنگ نوشت که پاسخ های درخور را به کنسول داده است. وقتی کنسول «با لحن تشددآمیزی جواب داد دکتر احمد خان و ایرانیها دزد هستند، فدوی نیز با ن هایت تشدد جواب دادم اشتباه مینمایید؛ دکتر احمد خان دزد نیست بلکه کمپانی دزد است. و چنانچه ایرانیها هم دزدی نمایند، درسی است که انگلیسها به آنها آموختهاند. سپس [کنسول] اظهار داشت من به لندن تلگراف مینمایم که وجه لوله ها را از محاسبه دولت ایران کسر بگذارند، فدوی جواب دادم که ما ایرانیها خود را کاملاً دولت مستقلی مانند دولت انگلیس شناخته و به هیچوجه به این موهومات شما اهمیتی نمیدهیم.»(۶)

 ادامه تلفات وبا در آبادان

امروز ۵۷ نفر دیگر در آبادان بر اثر بیماری وبا درگذشتند. مشارالدوله از شوشتر تلگرامی به تهران فرستاد و از وزارت داخله خواست با نماینده کمپانی نفت مذاکره کند «که با وسایلی که دارند هر طوری است جلوگیری از توسعه مرض نمایند.» وی نوشت شیخ خزعل هم در این جهت اقداماتی انجام داده است.(۷)

 درخواست آزادی سلطاناف قفقازی

فرمانده قوای ارومیه و سلماس پس از باخبر شدن از دستگیری سلطانیک سلطاناف قفقازی در مشکین (ر.ک: ۱۵ مرداد) از فرمانده لشکر شمال غرب خواست به ضمانت او آزادش کنند. «این شخص رئیس ایل در قفقاز [بوده] و سه سال با بالشویکها دعوا کرده، حالیه مغلوب» است. دستگیری سلطاناف قفقازی به پیشنهاد عبد الله خان طهماسبی و موافقت وزیر جنگ صورت گرفت تا به عنوان گرو برای مبادله برخی از ایرانیان فراری به

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۶۶-۱۶-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۸، صص ۱۱۸ و ۱۱۹. وزیر جنگ پس از دریافت این خبر نوشت که «اگر اهالی نسبت به پیشکار جدید خوشبین نبوده و تصور میکنند با ورود مشارالیه در وضعیات آذربایجان تغییراتی حاصل میشود ما نمیتوانیم از عقیده و احساسات آنها جلوگیری کنیم. بلکه بایستی به کلی بیطرف بوده و همین قدر مواظبت نمایید که اغتشاشاتی رخ ندهد.» (همان، پ ۷۸، ص ۱۱۷). رضا خان به هیچوجه تمایلی به حضور ولیعهد در آذربایجان نداشت تا چه رسد به تعیین پیشکار برای این ناحیه. دستور او برای مانع نشدن از مخالفت های طبیعی یا صوری میان مردم از همین جهت بود.

۳- همان، پ ۵، ص ۱.

۴- همان، پ ۵، ص ۲.

۵- همان، پ ۳۵، صص ۵۶ و ۵۷.

۶- همان، پ ۷۵، صص ۱۳۹ و ۱۴۰.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۴۷۰۷، آرشیو ۸۴۳ ن ۵ آ ب ۱.

روسیه استفاده شود.(۱)

 نظر فرمانده لشکر غرب نسبت به رئیس تلگراف خانه کرمانشاهان

احمد خان امیراحمدی که در جابهجا کردن مسئولان دوایر دولتی در همدان و کرمانشاه اقدامات مستمری انجام میدهد، بار دیگر رئیس تلگراف خانه کرمانشاه را با این عنوان که از مبلغان فرقه اجتماعیون است، مستحق برکناری دانست. از نظر امیرلشکر، رئیس تلگراف خانه و رئیس اوقاف این شهر هممسلک بوده، مشغول تبلیغات هستند.

وی در نام های که امروز برای وزیر جنگ نوشت، ضمن اعلام این درخواست از رئیس نظمیه کرمانشاهان، رکنالدین مختاری تمجید کرد و او را شایسته تشویق دانست. این تمجید در حالی صورت میگیرد که معتمدان شهر نسبت به «ماژور رکنالدین خان» بیاعتماد بوده و او را یکی از عوامل شیوع مرام اجتماعیون در کرمانشاه میدانستند. اهالی کرمانشاهان معتقد بودند رکنالدین، رئیس نظمیه، اعضای این اداره را که «در احزاب سیاسی معناً دخیل» هستند تصفیه نمیکند.(۲)

 احتمال بازگشت رضاقلی خان فتحالدوله به ایران

رضاقلی خان فتحالدوله نواده غلامرضا خان ابوقداره، امیرجنگ، والی پشتکوه که پس از قهر از پدر در بینالنهرین ساکن بود، اینک با دویست سوار بدون زن و بچه، به اطراف مندلی رسیده گویا از طریق خاک کلهر به طرف کرمانشاهان خواهد رفت. این خبر که ویس کنسول مندلی به وزارت امور خارجه فرستاده بود، امروز به وزارت جنگ ارسال گردید.(۳)

 احضار رئیس ایل شکاک به تبریز

عبد الله خان طهماسبی فرمانده لشکر شمال غرب امروز در تلگرامی که به رضا خان فرستاد خبر داد که «عمو خان سالار جنگ رئیس ایل شکاک را با صد نفر سوار احضار به شهر نمودم. آمدن آنها به شهر اثرات معنوی خوبی» داشت.

فرمانده لشکر شمال غرب حضور رؤسای شاهسون را در تبریز که چندی پیش برای ساخت و ارسال شمشیر انجام شده بود، تجربه خوبی برای قدرتنمایی قشون میدانست، از این رو حضور این افراد را «اطاعت و انقیاد کامل آنها در انظار» ارزیابی میکرد.(۴)

 بازگشت حاکم ارومیه پس از روز های عزاداری

در پی درخواست مردم ارومیه برای بازگشت حاج سطوتالسلطنه حاکم ارومیه که در اعتراض به نرسیدن بودجه شهر را ترک کرده، به تبریز رفته بود، (ر.ک: ۱۱ مرداد) امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم نظامی آذربایجان، امروز خبر داد [راضی شده به ارومیه بازگردد]، اما «به واسطه عزاداری که معمولاً در تیمچه و منزل دارد بعد از دهه محرم حرکت خواهند کرد.» این خبر به اهالی ارومیه هم داده شد.(۵)

□ تجارت ایران و روسیه در آیینه نشریات آلمان

مجله صنعتی و تجارتی چاپ برلن در شماره امروز خود مقال های درباره مناسبات تجاری ایران و روسیه چاپ کرد. این نشریه از قول رئیس نمایشگاه بادکوبه نوشت: «ایران به قند روسیه تا دو میلیون پود [پوط] و منسوجات تا ۴۰۰۰ عدل و آهن و بلور محتاج میباشد... [و] روسیه به پنبه ایران تا ۳۵۰/۰۰۰ پود، خشکبار ۵۰۰/۰۰۰ پود، برنج تا هشت میلیون پود، پشم تا ۵۰/۰۰۰ پود، تریاک تا ۵۰۰ پود... محتاج میباشد.» این گزارش میافزاید: «اداره تجارت روسیه مشغول تهیه تعرفه گمرکی تجارت روس و ایران میباشد.»(۶)

(تصویر)

اعتراضنامه اهالی کرمانشاه علیه ماژور رکنالدین

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۸، ص ۹۷.

۲- همان، پ ۷۴، صص ۱۴۷ و ۱۴۸.

۳- همان، پ ۷۴، صص ۸۵ و ۸۶.

۴- همان، پ ۴۵، ص ۱۸.

۵- همان، پ ۷۸، ص ۹۲.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۲-۵۲-۳۶-۱۳۰۲.

ص: ۲۶۲

 یکشنبه

۲۰ مرداد ۱۳۰۲

۱۲ اوت ۱۹۲۳

۲۸ ذیحجه ۱۳۴۱

 توضیحات رئیس هیأت میسیونری آمریکا درباره کتاب ینابیعالاسلام

پس از التزامی که اداره معارف و اوقاف آذربایجان از قشه ابراهیم، واعظ کلیسای آمریکایی تبریز، در عدم تبلیغ کتاب ضداسلام ینابیعالاسلام گرفت، ویلسون رئیس هیأت مسیونری آمریکا در تبریز، در نام های که امروز به اداره یادشده فرستاد توضیح داد که مسیونر های آمریکا نه تنها در ایران بلکه در تمام کره زمین مشغول «تولید محبت و ایجاد یک صلح عمومی دائمی و عدالت واقعی مابین نوع بشر» هستند. ویلسون ضمن تکذیب چاپ یا فروش کتاب یاد شده توسط هیأت مسیونری آمریکا نوشت که این کتاب فقط برای خواهندگان آن امانت داده میشود، با این حال «قدغن خواهد شد و اگر در کتاب خانه ها و غیره به فروش آنها امتناع گردد و از دستها جمعآوری نمایند ابداً اینجانبان طرفدار نمیشود.»(۱)

 ادامه تلفات وبا در آبادان

شیوع وبا در آبادان امروز بیشتر از روز های گذشته تلفات گرفت و نود نفر بر اثر این بیماری مسری درگذشتند.(۲)

 تقاضای صدور جواز مسافرت به بنادر عمان

کارگزار بندر لنگه با ارسال عهدنام های که میان ایران و انگلیس در ۲۵ محرم ۱۲۲۴ مطابق ۱۹ مارس ۱۸۰۹ بسته شده و با استناد به فصل پنجم و ششم آن نوشت که بنادر عمان در اختیار دولت ایران است. «در این صورت اگر اجازه فرمایند برای مسافرین به بنادر مزبوره جواز مسافرت یا ورقه مخصوص مسافرت بنادر عمان نوشته و توزیع و پنج قران قیمت که تمبر الصاق شود دریافت گردد.» وی این اقدام را هم موجب حفظ حقوق سیاسی دولت دانست و هم عوایـد آن را برای بندر لنگه مفید ارزیابی کرد.(۳)

 بازگرداندن قفقازیها به خاک خود

عبد الله خان طهماسبی، فرمانده لشکر شمال غرب، امروز به وزیر جنگ نوشت که رئیس گمرک خداآفرین بدون اطلاع ریاست قشون منطقه، چهل خانوار از مهاجران قفقازی را به علت مخالفت با بالشویکها به خاک ایران راه داده است. «فدوی دستور دادم مشارالیهم را به خاک روسیه عودت دهند.» وی خواست به مقامات ذیربط دستور داده شود این نوع اشخاص قبل

از احراز هویت وارد خاک ایران نشوند.(۴)

 اطمینان انگلیس به عدم مزاحمت سیدطه

پس از اعتراض سفارت ایران در لندن به وزارت امور خارجه آن کشور نسبت به انتخاب سیدطه برای حکومت رواندوز، وزارت امور خارجه انگلیس امروز پاسخ این اعتراض را داد و نوشت که مأموریت اول سیدطه در اوایل زمستان ۱۹۲۲ در رواندوز برای بیرون کردن عثمانیها بود. در همان زمان دستور های لازم به سیدطه داده شده بود که با کردستان ایران کاری نداشته باشد. «و نفوذ خود را فقط برای جلب اکراد شمال عراق عرب به کار برد.» وی در این کار موفق بود. در همین زمان بود که وی کاملاً از سیمیتقو جدا شد. در این جوابیه آمده است که سیدطه انقیاد خود را به امیرفیصل پادشاه عراق نشان داده است و مطیع اوست. وزارت امور خارجه انگلیس نسبت به حکمرانی سیدطه در رواندوز اظهار امیدواری کرد و به سفارت ایران در لندن تأکید کرد که سیدطه از هر اقدامی که موجب شکایت ایران شود خودداری خواهد کرد.(۵)

 گزارش روزنامه ایزوستیا از تهران

روزنامه ایزوستیا در شماره امروز خود آن بخش از سخنان آیت الله خالصیزاده را که وفق مرام خود بود درج نمود. این نشریه نوشت که آیت الله خالصیزاده ضمن اشاره به بازی های پس پرده انگلیس گفته است این کشور روسیه را «متهم به تولید هیجان ملی در عالم اسلام [مینماید] ... هرگاه بولشویزم عبارت از جدیت در استخلاص بینالنهرین از استیلای انگلیس و مرتفع ساختن نفوذ خارجی در ایران است در آن صورت با صدای بلند اعلام میدارم که من بلشویک هستم.» ایزوستیا در پایان این گزارش خود یاد کرد که مقامات انگلیسی تمایلی به ورود علمای مهاجر بینالنهرین به تهران ندارند. «زیرا بیم آن میرود که پس از ورود حجج اسلام هیجان ضدانگلیسی بر شدت خود بیفزاید.»(۶)

 شکایت اهالی راستوپی

امیراکرم، حاکم مازندران، امروز از قول اهالی راستوپی سوادکوه نوشت که اینان از مسلح بودن ارشدالسلطان و صمصامالملک و پسران ایشان در تهدید و زحمت هستند. امیراکرم در این تلگرام از وزیر جنگ چارهجویی کرد.(۷)

 تسلیم شدن طایفه جعفربای

بنا به خبری که امروز رئیس تیپ شمال به وزیر جنگ فرستاد «رؤسا، خوانین و تجار و ریشسفیدان طایفه جعفربای به معیت اشخاصی که مرتکب شرارت شده بودند، به سرباز خانه و توپ خانه پناهنده گردیده و با کمال عجز و انکسار استرحاماً طلب عفو» میکنند. آنها قول میدهند در آینده اقدام شرارتآمیز نکنند. رضا خان در ذیل این تلگرام نوشت که این اقدام طایفه جعفربای موقتی است. باید برای این ناحیه اقدامات اساسی بشود.(۸)

 قتل و غارت در منطقه سرخس

به گزارش حسین خزاعی، فرمانده لشکر شرق، بلوچ های آن طرف مرز در دو حمله به مناطق چهچهه و تپه کچولی هر بار با

دادن کشته عقب نشستند. آنها برای غارت اموال ایرانیان مرزنشین به این سو حمله آورده بودند. درگیریها همچنان ادامه دارد.(۹)

 فعالیت های تبلیغاتی کنسول روس در استرآباد

کارگزار بندرجز در گزارش بلندی که به وزارت امور خارجه فرستاد کنسول روس در استرآباد را همچنان در مناطق گمیش تپه و خواجه نفس فعال خواند. او مینویسد که کنسول در حال تحریک ترکمنهاست. هر اغتشاشی در ترکمنصحرا به نفع روسیه است چرا که با حامی نشان دادن خود، ترکمنها را به سوی خود جلب میکند.

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۰۱۶۷۴۱.

۲- همان، سند شم ۲۹۰۰۰۴۷۰۷، آرشیو ۸۴۳ن ۵ آ ب ۱.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۰-۵-۵۱-۱۳۰۲. وزارت امور خارجه به این درخواست پاسخ منفی داد و نوشت این مکاتبات دلیل بر اعمال حقوق سیاسی ایران بر آن مناطق نیست و هر وقت هم بدان اقدام شده «فقط اعتراض بر مداخلات خارجی در بنادر و جزایر بوده چنانچه در باب تنب و ابوموسی هم سابقاً و اخیراً اقدام و اعتراض شده است.» (همان، ۲۳۳-۵-۵۱-۱۳۰۲)

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۱۴۳۰۶، آرشیو ۱۱۰ ك ۱ الف الف ۱.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۵، صص ۴۱ تا ۴۳.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۷-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۱، ص ۲۰. به رئیس تیپ شمال دستور داده شد نامبردگان خلعسلاح شوند. (همان، پ ۱۱۱، ص ۱۹).

۸- همان، پ ۱۰۸، صص ۲۹ و ۳۰.

۹- همان، پ ۱۰۲، ص ۹۶.

وی افزود رئیس اداره نفت روسیه (نفط کم) که یک کمونیست دو آتشه است، در پوشش کار های تجاری نقشی مشابه کنسول روس دارد. وی یونس غفارزاده را نیز که منشی سابق کارگزاری روس در بندرجز بوده یک مبلغ اشتراکی معرفی کرد.(۱)

 منع خرید و فروش کالا های انگلیسی در زنجان

«آقایان علما و تجار و کسبه [زنجان] در مسجد اجتماع نموده و از خبر حرکت آقایان حجج اسلام از کرمانشاه به طرف قم هیجانی تولید نمودهاند و از طرف بعضی از تجار خرید و فروش امتعه خارجی را بین خود موقوف داشتهاند.»(۲)

 تعطیلی و اجتماع در مسجد وکیل

از امروز مردم شیراز با تعطیل اماکن کسب و بازار، در مسجد وکیل گردآمدند. هیجانی که در میان مردم دیده میشود به واسطه رسیدن خبر حرکت روحانیان عتبات از کرمانشاه به همدان است.(۳)

 درخواست ارسال تجربیات آمارگیری

وزارت مالیه از وزارت امور خارجه خواست که از سفارت های ایران در لندن، پاریس، برلن، مسکو و واشنگتن بخواهد اوراق و نمونه هایی از نظامنامه های احصائیه دولتی و بلدی، به ویژه راجع به امور مالی تهیه کرده، به ایران بفرستند.(۴)

 مراسم خداحافظی ولیعهد

بعد از ظهر امروز وزراء، شاهزادگان و رجال کشوری با حضور در عمارت بادگیر برای خداحافظی با محمدحسن میرزا ولیعهد حاضر شدند. سپس ولیعهد برای خداحافظی نزد احمدشاه رفت، و در ن هایت در باغ سردارمحتشم حاضر شد. وی چند روزی در این باغ اقامت کرده، سپس راهی تبریز خواهد شد.(۵)

 هیأت اطبای دیپلمه و کمکرسانی به زلزلهزدگان تربت

«هیأت متفقه اطبای دیپلمه» شروع به جمعآوری کمک برای زلزلهزدگان تربت کردهاند. آنها در اطلاعی های که امروز منتشر کردند، ضمن معرفی دکتر احیاءالدوله (شیخ) به عنوان ریاست هیأت، دکتر مرتضی خان محاسب و دکتر ابوالقاسم خان رستگار به عنوان منشی، نوشتند که با یاری جستن از نشان شیر و خورشید در سربرگ های خود تا یک ماه از طریق اعلان در روزنامه ها کمک های خود را جمعآوری خواهند کرد.(۶)

 تقاضای روسیه برای سرکوب مرزنشین های شرور

فرمانده لشکر شمال غرب از قول کفیل قوای اردبیل میگوید که کنسول روس [در اردبیل] میگوید به نشانه دوستی دولتین

ایران و روس لازم است اشراری که تاکنون خلعسلاح نشدهاند و از این طریق با تجاوز به خاک روسیه غارتگری میکنند، خلعسلاح شوند. عبد الله خان طهماسبی مینویسد که منظور کنسول روس، رشید طالشی است. «اگر چه رشید طالشی شخص شقی و خیانتکاری است ولی از موقعی که فدوی رابطه با او پیدا نمودهام تاکنون... راپرتی مبنی بر سوءعملیات از او نرسیده است.» وی افزود خلعسلاح آنها باید در موقعیتی مناسب انجام شود.(۷)

 دعوت مسلمانان به اتحاد

روزنامه فکر آزاد در شماره امروز خود ضمیم های شامل اعلامیه کمیته اتحاد خراسان منتشر کرده و به شرح «جنایات انگلیسیها در کشور های مسلمان» پرداخته است. در این اعلامیه که نویسنده آن باید دهقان [مدیر روزنامه] باشد، آمده است که مصر و هند [کذا فیالاصل] با استفاده از تحریم، استقلال خود را از انگلستان باز ستاندند، بنابراین ایران هم میبایست کالا های انگلیسی را تحریم کند. نویسنده در پایان مسلمانان را به اتحاد فراخوانده است: «چون که مسلمانان با اتحاد آقای شرق و غرب و دریاها خواهند شد.»(۸)

 عزیمت محمود خان سروش به یزد

محمود خان سروش، از اجزاء اداره مالیات اصفهان، امروز این شهر را به قصد یزد ترک کرد. این خبر از نظر کنسولگری انگلیس در اصفهان از آن جهت مهم تلقی شد که محمود خان سروش در ۱۹۲۲ با هدایت تاردوف کنسول روسیه در اصفهان «اتحادیه کارمندان و کارگران» را تأسیس کرده بود و در جریان وقایع اخیر شیره تریاک در اصفهان نیز نقش فعالی داشت.(۹)

(تصویر) محمدحسن میرزا، ولیعهد

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰-۱۴-۴۹-۱۳۰۲.
۲- روزنامه ایران، شم ۱۴۲۵، ص ۲.
۳- همان، شم ۱۴۲۷، ص ۲.
۴- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۱۳، ص ۱.
۵- همان، شم ۱۱۴، ص ۱؛ روزنامه ایران، شم ۱۴۲۵، ص ۱.
۶- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۱۵، صص ۱ و ۲.
۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۵، صص ۲ و ۳.
۸- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۵۰۷.
۹- FO E ۱۰۱۹۲/۶۹/۳۴

ص: ۲۶۴

 دوشنبه

۲۱ مرداد ۱۳۰۲

۱۳ اوت ۱۹۲۳

۲۹ ذیحجه ۱۳۴۱

 تأکید مشیرالدوله بر اجرای سیاست های دولت درباره خوزستان

رضا خان وزیرجنگ، پس از دریافت گزارش های پی در پی از «جمعیت نهضت اسلامی خوزستان» که عمدتاً متوجه خروج شیخ خزعل از اطاعت دولت مرکزی بود، در نام های که به مشیرالدوله فرستاد، ضمن ارسال این گزارشها نوشت که «چون نمیتوان از یک قسمت مهم مملکت صرفنظر کرد و بایستی به زودی قشون به عربستان اعزام گردد» نظر دولت را ابلاغ دارند. مشیرالدوله هم امروز در پاسخ نوشت که «نظریه این جانب همان است که چندی قبل با حضرتعالی مذاکره و موافقت حاصل شد و تغییری نکرده است.»(۱)

 شیوع وبا در جنوب کشور

لشکر جنوب به استناد اخبار رسیده از بوشهر در تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که چهار هزار نفر در ناصری (اهواز)، محمره (خرمشهر)، بصره و عبادان (آبادان) در اثر ابتلاء به بیماری وبا درگذشتهاند. «قونسولگری انگلیس تقاضا نموده است جواز عبور به مسافرین داده نشود.» به واسطه بالا بودن شمار تلفات، وزیر جنگ خواست درباره صحت و سقم این گزارش تحقیق شود.(۲) تا امروز ۴۶۸ نفر در اثر این بیماری درگذشتهاند.(۳)

 بخشنامه وزارت امور خارجه به نمایندگان ایران در جامعه ملل

وزارت امور خارجه در بخشنام های به نمایندگان خود در جامعه ملل دستور داد از موضوعات مطرح در اجلاس سال جاری با «تخفیف سلاح و منع بردهفروشی» موافقت کنند؛ «در انتخاب نماینده ایران در شورای جامعه ملل» بکوشند؛ با «قبولی عضویت دولت ایرلند و عثمانی در جامعه ملل» موافقت نمایند. در این متحدالمآل به قرارداد سنژرمن اشاره شده که بر طبق مفادی از آن ایران از خرید اسلحه و رفع احتیاجات خود محروم است و از نمایندگان خواسته شده، به این موضوع اعتراض کنند. «دول فروشنده برای فروش اسلحه تقاضا دارند قرارداد مزبور به رسمیت شناخته شود و نظر به این که قرارداد هم برخلاف منافع و حیثیات مملکتی بسته شده است، امضای آن برای دولت غیرمقدور است.» در این بخشنامه به نمایندگان ایران تأکید شده است «در کلیه مسائلی که خارج از سلک بیطرفی دولت ایران بوده و مستقیماً مربوط به او نمیشود کما فیالسابق نمایندگان ایران از مداخله در آن مسائل باید خودداری نمایند.»(۴)

□ مخارج تحتالحفظ بودن خوانین سنجابی

احمد خان امیراحمدی فرمانده لشکر غرب امروز اطلاع داد که رؤسای طایفه سنجابی (سردارمقتدر و سالارظفر) که پیش از این در پادگان نگهداری میشدند، اکنون در خارج از سرباز خانه در خان های تحتالحفظ هستند. ماهی بیست تومان خرج این خانه است و در بودجه لشکر محلی برای پرداخت آن وجود ندارد. در حاشیه این تلگرام از قول وزیر جنگ نوشته شده است که این مخارج از خودشان گرفته شود: «هر چه خرج کرد هاید و هر چه خرج خواهید کرد.»(۵)

□ تغییر رئیس بانک ایران

به علت پایان کنترات مستر بوکارت رئیس بانک ایران، مدیریت این بانک به مستر مکاسکی خزانهدار کل محول شد. بدین ترتیب بانک ایران ضمیمه خزانهداری شد.(۶)

□ پیروزی حاییم در قصرشیرین

در رقابت های انتخاباتی میان دکتر لقمان نهورای و شموئل حاییم، حاییم موفق شد با ۷۵ رأی از قصرشیرین اکثریت آراء کلیمیان آن شهر را به دست آورد.(۷)

□ تعطیلی در بوشهر

نصرالدوله حاکم بنادر اطلاع میدهد که «کلیه وجوه اهالی از علما و تجار و کسبه، تعطیل عمومی برای تبعید حجج اسلام

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۸، صص ۶۰ و ۶۱.

۲- همان، پ ۱۶، ص ۲۰۱.

۳- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۲۳، ص ۲.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۲۸ و ۳۲۷-۱-۳۰-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۳، ص ۹۲.

۶- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۱۴، ص ۱؛ روزنامه ایران، شم ۱۴۲۶، ص ۲.

۷- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۱۴، ص ۲.

نموده، برای بروز احساسات در مسجد اجتماع کردهاند.»(۱)

 ورود مراجع تقلید و روحانیان مهاجر بین النهرین به سلطانآباد

مراجع تقلید و روحانیان بینالنهرین امروز از همدان وارد سلطانآباد شدند.(۲)

 پایان تعطیلیها در مشهد

شهر مشهد با پیشگامی هیأت علمیه در اعتراض به برخورد خصمانه با مراجع تقلید بینالنهرین از روز ۱۸ مرداد دست به تعطیلی عمومی زده بود. بنابر خبری که امیرلشکر شرق داد با اقدامات او و حاکم ایالت از امروز رفع تعطیل شد و آقایان متحصن رضایت به بازگشایی بازار و اماکن کسب دادند. «فقط از هر صنف یک نفر نماینده در مسجد جامع گوهرشاد باقی مانده است که اخذ نتیجه اقدامات خود را بنمایند.»(۳) در تعطیلی شهر مشهد میرزامحمد آیت اللهزاده خراسانی نقش بیشتری داشت. وی تهدید کرده بود غیر از نظمیه، امنیه و پست و تلگراف که نیاز عمومی است «به عموم دوایر دولتی اخطار [شود]... که اعضا و اجزاء هر اداره که تعطیل ننمایند به مجامع مسلمین راه نخواهند داد.»(۴)

(تصویر) بصره، نمای عمومی شهر

(تصویر) مشهد مقدس

۱- همانجا.

۲- همان، شم ۱۱۵، ص ۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۹، ص ۱۴۰.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۴۲۷، ص ۲. روایت منابع انگلیس از حرکت علمای مشهد در قبال اخراج و تبعید مراجع تقلید و روحانیان چنین است: «آقازاده [میرزامحمد آیت اللهزاده خراسانی] در ۹ اوت [= ۱۷ مرداد] تلگرافی از برادرش، شیخ مهدی [میرزامهدی آیت اللهزاده خراسانی] به دستش رسید و اتحادیه تجار مشهد هم تلگرافی از اتحادیه تجار تهران دریافت کردند که به اصرار [تجمع] خواستار بستن بازارها شده بودند. در جلس های که در همان بعد از ظهر در مسجد گوهرشاد تشکیل شد، شیخ حسن پائین خیابانی، حاج اسد الله اصفهانی و قوامالذاکرین ضمن ایراد سخنرانی های آتشین از مردم دعوت کردند با علمایی که مورد توهین قرار گرفتند همدردی کنند. آقازاده سپس فتوی داد که بازارها به استثنای دکان های فروشنده مایحتاج عمومی و تمام ادارات دولتی به استثنای ارتش، امنیه، نظمیه و پست و تلگراف «که در برقراری امنیت و آسایش مردم نقش اساسی دارند» باید تعطیل شوند. افراد مسلح نظمیه در بازار گشت میزدند و در بعضی جاها از حمایت ارتش برخوردار بودند. در مسجد گوهرشاد هر روز تظاهراتی برپا شد و کسانی که شرکت میکردند از طرف حامیانشان و از جمله سرکنسول ترکیه تغذیه میشدند. کنسولگری افغانستان هم به افغانها دستور داده در این مراسم شرکت کنند. در بعد از ظهر روز یکشنبه

[۲۰ مرداد] سرداراسعد و امیرلشکر خواستار بازشدن بازار و ادارات دولتی شدند و متذکر گردیدند که اقدامات بعدی میباید از سوی دولت انجام شود. این درخواست مورد قبول قرار گرفت و بازارها در همان بعد از ظهر فعالیت خود را از سر گرفتند. رهبران تظاهرکنندگان عبارت بودند از: ۱) حاجآقاحسین قمی ۲) شیخ احمد بهار ۳) میرزااحمد خان دهقان ۴) مشهدی غلام مهدیاف دواساز آرامش نسبی تظاهرکنندگان مدیون آقازاده [میرزامحمد آیت اللهزاده خراسانی] حاجی شیخ حسن کاشی و حاجشیخ محمدعلی فاضل بود. حاجیمحمدعلی فاضل اصلاً در تظاهرات شرکت نکرد و بیپرده به یکی از سازماندهندگان گفت که همین اواخر در کربلا بوده و به چشم خود دیده که علماء در کار حکومت دخالت میکنند و برای خودشان دردسر درست کردهاند. بنابراین دلش به حال آنها نمیسوزد.» (فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، صص ۵۰۵ و ۵۰۶). در این میان واکنش جراید چاپ شده در مشهد نیز جالب توجه بود. «شماره فوقالعاده مشترکی شامل روزنامه های خراسان، چمن، بهار، فکر آزاد، سعادت ایران و خورشید در چاپ خانه خراسان چاپ و منتشر شده است. این شماره مشترک شدیداً به ملک فیصل بدزبانی کرده و نوشته او خود را به خاطر طلا به انگلیسیها فروخته و اصرار ورزیده که مردم کالا های انگلیسی را تحریم و به جای آن کالاـ های روسی و آلمانی بخرند. حتی اگر لازم باشد با فداکاری پول بیشتری بپردازند. این روزنامه از آقازاده خواسته با صدور فتوی از ورود تاجرانی که کالا های انگلیسی وارد میکنند به مسجد گوهرشاد جلوگیری نمایند.» (همان، ص ۵۰۶)

 سه شنبه

۲۲ مرداد ۱۳۰۲

۱۴ اوت ۱۹۲۳

۱ محرم ۱۳۴۲

 تماس مستقیم نصرتالدوله با فرمانده لشکر جنوب و تغیّر رضا خان

پس از رسمیت یافتن حکم نصرتالدوله برای ولایت فارس، وی در تلگرامی به محمود آیرم فرمانده لشکر جنوب از او خواست که برای پیشرفت مأموریت جدید، با او همکاری شود. آیرم این موضوع را به رضا خان وزیر جنگ منعکس کرد. رضا خان نیز خطاب به والی جدید فارس یادآور شد: «شما حق ندارید مستقیماً با رؤسای قشون داخل اقدام شوید. آن چه که لازم بود من اقدام کردهام.»(۱)

 تأکید وزیر جنگ به برکناری اقبالالسلطنه

پس از زمینهسازی های فرمانده لشکر شمال غرب برای حذف اقبالالسلطنه از ماکو و پیشنهاد آن به رضا خان، موضوع مورد موافقت وی قرار گرفت. امروز رضا خان در تلگرام کوتاهی که به عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب فرستاد به او تأکید کرد «که پیشنهاد حضرتعالی راجع به اقبالالسلطنه بایستی حتمیالوقوع بوده و صرفنظر نفرمایید.»(۲)

 تعویض سلطاناف قفقازی با ابیش خان ایرانی

وزیر جنگ به وزارت امور خارجه اطلاع داد که سلطاناف قفقازی که با نه نفر از کسان خود به ایران آمده و پس از خلعسلاح در توقیف است، برای مبادله با ابیش خان خلخالی که در دست روسها گرفتار شده مناسب است. وی از وزارت امور خارجه خواست که مقدمات این مبادله را فراهم کند.(۳)

 توصیه به فرمانده لشکر جنوب در حفظ نقشه های رئیس تیپ فارس نسبت به قوامالملک

پس از دستوری که رضا خان وزیر جنگ به محمود آیرم برای حرکت به شیراز داد، مبنی بر این که اشتباهات سرتیپ زاهدی را در مورد آتش زدن صندوق های رأی رفع و رجوع کند، امروز در تلگرام دیگری به آیرم تأکید کرد: «مواظبت فرمایید که نقشه سرتیپ فضل الله [زاهدی] در خصوص قوامالملک و سایرین به هم نخورد.»(۴)

 گرفتن قول از علمای تبریز

بنابر خبری که امروز فرمانده لشکر شمال غرب به مرکز فرستاد، گروه هایی از مردم تبریز «حضرات حجج اسلام حاجی میرزامحسن آقا مجتهد و حاجیمیرزا تقیآقای مجتهد و حاجیمیرزا ابوالحسن آقای انگجی و حاجیمیرزاباقر آقای قاضی را به مسجد آورده» و به آنها گفتند که مایل به تغییر امنیتی که در آذربایجان ایجاد شده نیستند. «حضرات نیز قول دادهاند که به مرکز تلگرافاً اطلاع داده و به اهالی جواب بدهند.»(۵) این اقدامات به احتمال زیاد با زمینهسازی های قشون برای جلوگیری از حرکت محمدحسن میرزای ولیعهد به تبریز صورت میگرفت.

 درخواست اخبار تکمیلی از حمله به یک خودرو بارکش

وزارت جنگ امروز از حاکم نظامی قصر شیرین خواست

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۱۷۲۲.

۲- همان، پ ۸۰، ص ۷۵. طهماسبی نیز در پاسخ نوشت: «پس از عاشورا اطاعت میشود.» (همان، پ ۸۰، ص ۷۴).

۳- همان، پ ۸۸، ص ۹۳. وزارت امور خارجه وارد مذاکره با مقامات روسی شده و در ۱۲ شهریور به وزارت جنگ اطلاع میدهد که منتظر پاسخ روسهاست. وزارت جنگ در آبان ماه به این نتیجه میرسد که مبادله سلطاناف با ابیش خان ارزش ندارد، چرا که ابیش خان یک دزد است و سلطاناف بیش از اینها میارزد. امیرلشکر شمال غرب هم این نظر را تأیید میکند و یادآور میشود که بجاست در مقابل سلطاناف، احسان الله خان دوستدار، ابوالقاسم لاهوتی و ابیش خان تحویل ایران شوند. در این مدت سلطاناف قفقازی ظاهراً آزاد بود و به ضمانت سرهنگ کلبعلی خان تحویل او شده بود. در آذرماه از قصد سلطان اف برای مهاجرت به خاک ترکیه عثمانی خبر داده میشود که حکایت میکند از آزادی او، نرمش مسئولان ایرانی و عدول از تصمیم گذشته. (همان، پ ۸۸، صص ۹۰ تا ۹۲ و ۱۰۴).

۴- همان، پ ۱۶، ص ۲۰۲.

۵- همان، پ ۴۵، ص ۱۴.

توضیحات خود را درباره حمله به یک اتومبیل بارکش بین سرپل و خانقین و کشته شدن یک نفر نظامی، با تفصیل به این وزارت خانه بفرستد.(۱)

 پاسخ امیرافشار به تهدیدات رضا خان

پس از آن که فرمانده لشکر شمال غرب از کتک خوردن یک نظامی به دست رعایای جهانشاه خان امیرافشار خبر داد، رضا خان نامه تندی به او نوشت و خواستار توضیح شد. (ر.ك: ۳ مرداد) امیرافشار هم در پاسخ گفت که از یک طرف آبروی دویست ساله من [و خاندانم] را میبرید، از طرفی دیگر خواستارخدمت بنده، تعیین وکیل [مجلس] به میل خودتان، و گندم برای انبار دولت هستید؟ او در این پاسخ افزود که حاکم زنجان میخواهد اداره مالیه و مرا رو به روی هم قرار دهد. وی با اشاره به فروکش کردن اندوخته ها و قطع حقوق، معیشت خود را منحصر به محصولات املاک خود دانست.(۲)

 جلوگیری از ورود افراد بدون ویزا از مرز جلفا

پس از گزارش هایی که کنسول نخجوان از ورود افراد به داخل خاك ایران بدون مجوز کنسولگری داد، وزارت امور خارجه از وزارت مالیه خواست به گمرک جلفا دستور دهد «از عبور اشخاصی که تذکره آنها به ویزای قونسولگری نخجوان نرسیده است جداً جلوگیری نمایند.» وزارت مالیه نیز دستورات لازم را به گمرک جلفا ابلاغ کرد. وزارت امور خارجه امروز با ارسال این خبر به وزارت جنگ از آن وزارت خانه خواست که به حاکم نظامی جلفا هم دستور های لازم را بدهد.(۳)

 دستورالعمل برای امیرلشکر شمال غرب به مناسبت حرکت ولیعهد به تبریز

رضا خان وزیر جنگ امروز در تلگرام کوتاهی به عبد الله خان امیرطهماسبی نوشت که «برای آمدن والاحضرت [ولیعهد] دستور کتبی برای حضرتعالی فرستاده میشود.» برای آگاهی از این دستورالعمل به پاورقی مراجعه کنید.(۴)

 ابلاغ تظلم خانواد های کاشانی به وزارت جنگ

آیت الله سیدابوالقاسم کاشانی امروز در نام های بدون خطاب که احتمالاً به وزیر جنگ فرستاد از تظلم یک خانواده محترم کاشانی خبر داد. او نوشت که یک قصاب در کاشان پسری نه ساله را «بیسیرت» کرده، اداره قشونی چند ضربه شلاق به او زده است. ایشان این مجازات را در اندازه جرم ندانست و خواست «امر اکید به مجازات شدید مشارالیه صادر شود.»(۵)

(تصویر) آیت الله سیدابوالحسن انگجی

(تصویر) اقبالالسلطنه

(تصویر) تذکره (گذرنامه)

۱- همان، پ ۶۷، ص ۹. حسینقلی خان حاکم نظامی قصرشیرین این روزها بیش از هر چیز به حقوق معوقه خود میاندیشید. (همان، پ ۶۷، ص ۱۰). این نظامی حامل حقوق سوارهنظام منطقه بود. وی هنگام بازگشت به محاصره اشرار میافتد و کشته میشود. در این حمله یک بارکش هم به غارت میرود و راننده آن زخمی میشود. (همان، پ ۶۷، ص ۷).

۲- همان، پ ۴۵، ص ۲۳. موضوع به شکایت اهالی روستای «ویر» بازمیگردد. آنها میگفتند محصولشان توسط امیرافشار ضبط شده است. وقتی متوسل به اداره مالیه میشوند، یک نظامی برای رسیدگی به روستای ویر میآید اما از رعایای امیرافشار کتک میخورد. (همان، پ ۴۵، صص ۲۵ و ۲۶).

۳- همان، پ ۴۴، ص ۶.

۴- همان، پ ۴۵، ص ۱۷. روشن نیست این دستورالعمل برای فرمانده لشکر شمال غرب فرستاده شده است یا نه، به هر حال یادداشت اولیه آن، بدون تاریخ در میان اسناد کاخ مرمر وجود دارد. رضا خان در این دستورالعمل به چند نکته مؤکداً تکیه میکند. «صریحاً به شما امر میدهم که قشون ایران... تمام و کمال بلااستثناء تابع مستقیم وزارت جنگ است و هیچکس به هیچ عنوان نمیتواند خارج از نظامات اداری باب مداخله را در قسمت های قشونی افتتاح نماید... [ولیعهد] نمیتواند مداخل های در امر نظام کرده و یا به عنوان پوشیدن لباس نظامی مقررات مزبور را فراموش شده بپندارند... دستجات قشونی جز در روز های سلام رسمی و اعیاد که معمولاً باید عده به دارالایاله بروند دیگر در هیچ روزی و هیچ عنوانی حق ندارند طرف احضار مرکز مزبور واقع شوند... ورود ایشان [= ولیعهد] نیز به عنوان سرکشی اماکن نظامی و سان نفرات و بازدید دستجات و معاینه ذخایر نظامی و ترفیع درجات... شدیداً ممنوع [است] ... نه فقط ایشان حق احضار هیچیک از صاحب منصبان را به طور مستقیم ندارند، بلکه عموم صاحب منصبان محق خواهند بود و به آنها اجازه داده میشود که به احضار های صادره ترتیب اثر ندهند...» (همان، پ ۵، صص ۱ و ۲)

۵- همان، پ ۱۶، ص ۱۷۳۲. وزارت جنگ موضوع را از طریق لشکر جنوب پیگیری کرد. لشکر جنوب هم پاسخ داد: «قصاب هجده ساله با طفل نه ساله طرف شده، ولی در دوسیه اقرار ننموده. بستگان پسر تقاضای هزار شلاق کرده، حکومت یک ماه حبس و پانصد ضربه شلاق درباره او تعیین و» اجرا کرده است. (همان، پ ۱۶، ص ۱۷۳۱).

 چهارشنبه

۲۳ مرداد ۱۳۰۲

۱۵ اوت ۱۹۲۳

۲ محرم ۱۳۴۲

 پاسخ دولت ایران به سفارت روسیه شوروی نسبت به افتتاح بانک

پس از آمادگی و در واقع اعلان تأسیس «شرکت اسهامی روس و آسیا» در تهران و شعبه های آن در برخی شهر های ایران (ر.ک: ۱۵ مرداد) از سوی سفارت روسیه شوروی، امروز پاسخی از طرف وزارت امور خارجه به سفارت یاد شده ارسال گردید «که چون تأسیس این قبیل مؤسسات موکول به تصویب مقامات عالیه مملکتی است» توضیحاتی درباره ثبت نظامنامه، تاریخ تأسیس، سرمایه اصلی، شیوه معاملات و... باید داده شود تا تصمیمگیری گردد.(۱)

 تقاضای شغل برای شاهزاده جلالالدین میرزا

احمد خان امیراحمدی فرمانده لشکر غرب امروز از وزیر جنگ خواست که به شاهزاده جلالالدین میرزا رئیس سابق تلگراف خانه بروجرد [که برخلاف میل امیرلشکر کنار گذاشته شده بود] شغل مناسبی داده شود. وی با این توضیح که وی خادم قشون بود و اینک در تهران است، درخواست کرد «مقرر فرمایید... شغلی به او داده شود که بیکار نماند.»(۲)

 دستگیری تعدادی از معتمدان تبریز و اعتراض حاکم آذربایجان

لشکر شمال غرب بدون هماهنگی با امیرلشکر اسماعیل خان حاکم نظامی تبریز، تعدادی از متحصنان مسجد مقبره را هنگام خروج از مسجد دستگیر کرد و به قلعهبیگی برد. این تحصن با زمینهچینی حاکم تبریز و در اعتراض تلویحی به حرکت محمدحسن میرزا ولیعهد و پیشکار او به تبریز ترتیب داده شده بود. اسماعیل خان با ارسال تلگرامی به رضا خان وزیر جنگ ضمن اعلام این خبر، عملکرد فرمانده لشکر شمال غرب را تقبیح کرد و نوشت این کار تنفر عمومی را در پی دارد. وی خواستار آزادی فوری دستگیرشدگان شد و از رضا خان خواست به فرمانده لشکر شمال غرب تذکر دهد در امور کشوری بدون مراجعه به او مداخله نکند.(۳)

 هیجان در سیستان

کارگزار سیستان امروز خبر داد در پی «ارتکاب عمل شنیع» یک تاجر هندی، اماکن کسب تعطیل شده، اما با تدابیر صورت گرفته فعلاً اوضاع آرام است. پس از مشورت با کنسولگری انگلیس، متهم تبعید شد، با این حال «جمعی مصمم فتنه و آشوب

[هستند]» و نظمیه از عهده انتظام عاجز است. ضرورت دخالت قشون برای جلوگیری از حوادث محتمل میرود.(۴)

 جلوگیری از مسافرت به بینالنهرین

با گسترش وبا درجنوب ایران و بینالنهرین، مصدقالسلطنه وزیر امور خارجه در اطلاعی های اعلام کرد با موافقت مجلس حفظالصحه مقرر شده است فعلاً به مسافران بینالنهرین تذکره داده نشود و از حرکت آنها جلوگیری گردد. «همچنین بدون ارائه تصدیق تلقیح مایه ضد وبا به کسی اجازه ورود به ایران داده نشود.»(۵)

 مأموریت جدید نبیلالدوله

علیقلی خان نبیلالدوله، کارگزار آستارا، که مدتی ریاست کمیسیون سرحدی بیلهسوار را بر عهده داشت، اینک به سمت نماینده سیاسی ایران در تفلیس انتخاب شده است.(۶)

 ادامه تحصن در دامغان

طبقات مختلف مردم دامغان همچنان در تلگراف خانه شهر

۱- پوربختیار، «حاکمان بختیاریتبار...»، ص ۱۵. طرح تأسیس بانک یاد شده پس از حضور خوشتاریا در ایران مطرح شد. (ر.ک: ۲۷ تیر) وی جلسات مرتبی در سفارت روسیه در تهران داشت و با شومیاتسکی وزیرمختار آن کشور رایزنی میکرد. تصمیماتی که در این جلسه ها گرفته شد یکی آن بود که دولت ایران را وادار کنند همه اموال غیرمنقول خوشتاریا را در گیلان و تالش به او بازگردانند؛ دیگر آن که دولت ایران حق خوشتاریا را در امتیاز نفت شمال و جنگل های آن منطقه که پیش از انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ به او داده شده بود، به رسمیت بشناسد. (FO E ۹۰۹۷/۶۹/۳۴)

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۴، ص ۱۰۸. وزیر جنگ این درخواست را به وزارت پست و تلگراف منعکس کرد. مقام ذیربط آن وزارت خانه هم پذیرفت که شغلی برای او تهیه کند. (همان، پ ۷۴، صص ۱۰۶ و ۱۰۷)

۳- همان، پ ۷۸، صص ۱۰۹، ۱۱۰ و ۱۱۲. وزیر جنگ پس از دریافت این خبر خطاب به عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، علت این اقدام را جویا شد و از او خواست در این نوع امور بیطرف بماند و اگر این اجتماعات بینظمی در پی ندارد مانع آنها نشود. (همان، پ ۷۸، ص ۱۱۱).

۴- همان، پ ۳۴، ص ۴۸. موضوع از طریق وزارت امور خارجه به وزارت جنگ منعکس شد و پس از پیگیری های معمول، امیرلشکر شرق نوشت که پس از اخراج تاجر هندی، غائله ختم شد و امنیت برقرار است. (همان، پ ۳۴، ص ۴۵)

۵- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۱۵، ص ۱.

۶- همان، ص ۲.

متحصـن هسـتند. تعـداد آنهـا به بیش از یـک هزار نفر رسـیده است. از اطراف نیز به سـوی دامغـان آمـده به تحصن کننـدگان پیوستهاند و به مظالم حاکمان بین النهرین نسبت به مراجع تقلید و روحانیان اعتراض میکنند.(۱)

 دستور وزارت جنگ به پایان تعطیلیها

وزارت جنـگ در بخشـنام هـای به امرای لشـکر دسـتور داد «طبق تصـمیم هیـأت دولت قرار بود در موقع حرکت آقایـان حجج اسـلام از کرمانشاهان به همـدان در تمام نقاط مملکت به تعطیل عمومی مبادرت گردیـده و پس از ورود از طرف خود آقایان برای رفع تعطیل» اقدام شود.(۲)

 اعتراض علمای ملایر به دخالت نظامیان در انتخابات

تعـدادی از روحانیـان ملاـیر بـا ارسـال تلگرامی به رضـا خـان وزیر جنـگ به دخالت غیرقانونی نظامیان در انتخابات این حوزه اعتراض کردنـد. آنهـا نوشـتند که مشـاراعظم و اعتبارالـدوله با حمایت نظامیان، و با تهدیـد و تطمیع میخواهنـد به کرسـی های مجلس دست یابنـد. این چنـدمین بـاری است که در مورد اعمال غیرقانونی نظامیان منطقه تـذکر داده میشود. رضا خان پس از دریافت این تلگرام دسـتور داد به علمای ملایر نوشـته شود که «به امیرلشـکر غرب تلگراف کردم که به طور کلی نظامیان را از دخالت در این امر ممنوع» دارند. از سوی دیگر در تلگرامی که امیرلشـکر غرب شـخصاً باید آن را «کشف» میکرد یادآور شـد افراد دیگری از طرفداران قشون که مورد اطمینان باشند انتخاب کنید تا شکایت اهالی هم مرتفع شود[!](۳)

 تعطیلی و اعتراض در نیشابور

به نوشـته روزنـامه ایران، تعطیلی و اعتراض در نیشابور همهگیر شـده و مردم نسـبت به عـدم موفقیت اقـدامات دولت در حل و فصل تبعید و مهاجرت علمای بینالنهرین معترض هستند.(۴)

 اعتراض به دخالت نظامیان در انتخابات کمره

مشـیرالدوله، رئیسالوزراء، امروز شـکواییه «هیأت اجرائیه اجتماعیون خمین و کمره» را به وزیر جنگ فرستاد. در این اعتراضنامه آمـده است که «بـدبختانه از طرف بعضـی صاحب منصـبان نظامی اهالی کمره تهدیـد و به انتخاب آقا شـیخ اسد الله [محلاتی] دعوت مینمایند.»(۵)

 افسوس سفارت انگلیس از بینزاکتی وزارت جنگ

پس از اعتراضـی که سـفارت انگلیس نسـبت به برچیـدن نگهبانـان در سـفارت به وزارت امور خارجه کرد، موضوع به وزارت جنـگ منعکس شـد. سـفارت انگلیس اعتراض کرده بود که به واسـطه مراعات آداب نزاکت هم شـده پیش از تغییر نگهبانان، خوب است موضوع قبلاً به اطلاع سـفارت برسـد. وزارت جنگ هم پاسـخ داده بود ضـرورتی در این موضوع نمیبینند. سـفارت

انگلیس در نام های که امروز به وزارت امورخارجه فرستاد ضمن ابراز تأسف از عدم رعایت آداب نزاکت توسط وزارت جنگ پرسید که نگهبانان جدیدی که جایگزین شدهاند مربوط به کدام سازمان و آیا نگهبانان جدید تابع همان دستورالعملها و وظایف گذشته هستند؟(۶)

 رسیدگی به تجاوزات و تصرفات روسیه در منطقه بیلهسوار

با رسیدن گزارش هایی از کمیسیون سرحدی بیلهسوار که نشان میداد روسیه با تجاوز به خاک ایران برخی از نواحی را به اشغال خود درآورده و تصاحب کرده است، کمیسیونی متشکل از نمایندگان وزارت جنگ، وزارت داخله و وزارت امور خارجه تشکیل شد تا نتیجه مذاکرات خود را به هیأت دولت تسلیم کند. تصرفات روسیه، پس از خلعسلاح طوایف این منطقه شروع شد، یعنی اواخر سال گذشته و اوایل امسال که وزارت جنگ پس از خلعسلاح نتوانست پاسگاه های مرزی آن حدود را تأمین کند. از آنجا که نقشه های مرزی موجود در وزارت امور خارجه و وزارت جنگ گویای موقعیت دقیق نقاط مرزی نیست، از این رو مهندسالدوله رئیس شعبه نقشهبرداری وزارت جنگ موظف شد طبق فصل چهارم عهدنامه ترکمنچای نقشه دقیقی از مرز ایران و روسیه ترسیم کند. بدون این نقشه نمیشد وارد مذاکرات جزئی و رفع اختلافات مرزی شد. این کمیسیون به این نتیجه رسید که اگر قرار باشد فاصله چهل فرسخی «تازه کند» تا آستارا پست نظامی گذاشته شود، حداقل ۸۴۰ نظامی باید به خدمت گرفته شوند. این کمیسیون آبادانی و کشت و زرع منطقه مغان را امری ضروری دانست تا چشم طمع روسیه به آن کور شود. در ضمن به جای دو کارگزاری اردبیل و آستارا، دو امین تذکره تعیین شود و یک نفر به عنوان «سرحددار» با حقوق مکفی مسئولیت سرکشی به مرزها را به عهده گیرد.(۷)

 تردد انگلیسها در بویراحمدی

امروز «مستر مک لکه با سه نفر انگلیسی به عنوان دیدن نفط سرود، محل ییلاق غلامحسین خان بویراحمدی» به آنجا وارد شده، نزدیک به پنجاه قاطر بار همراه دارد. وی از آنجا طرف سی سخت رفت؛ اما بارها را به همراه چند نفر گماشته هندی در سرود گذاشته است. ناصرقلی خان رئیس نظامیان بهبهان ضمن ارسال این خبر یادآور شد که برای کشف قضیه اقدام خواهد کرد.(۸)

 بلاغباشی جزء لاینفک خاک ایران

وزارت امور خارجه امروز در نام های به وزارت جنگ، روستای بلاغباشی را جزء لاینفک خاک ایران دانست که دولت عثمانی در آخرین تجاوز ارتش به خاک ایران آن را تصرف کرده، و مدعی آن شده است. این وزارت خانه یادآور شد در کمیسیون تحدید حدود متشکل از کشور های ایران، عثمانی، روس و انگلیس، بلاغباشی جزء خاک ایران محسوب شده و

۱- همانجا.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۹، ص ۱۲.

۳- همان، پ ۱۷، صص ۲۱۴ تا ۲۱۶.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۴۲۷، ص ۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۱۹۵ و ۱۹۶. در برابر همین گزارش و نیز اخباری که از تضییقات نظامیان نسبت به مردم در انتخابات خمین در کمره چاپ میشد، تعدادی از اهالی در تلگرامی به ریاست وزراء نوشتند که انتخابات هنوز شروع نشده، حاجشیخ اسد الله هم زمینه انتخاب ندارد و صاحب منصب مورد نظر توقفی درکمره نداشته که بخواهد محدودیتی برای انتخابات ایجاد کند. در این تلگرام از وزیر جنگ تمجید شده بود. (همان، پ ۱۷، صص ۱۹۷ و ۱۹۸).

۶- همان، پ ۳۴، ص ۵۱. وزارت جنگ در پاسخ به وزارت امور خارجه نوشت که «گارد جدید سفارت مزبور تابع وزارت جنگ بوده و دستورالعملی که به آنها داده، برای حفظ سفارت است.» (همان، پ ۳۴، ص ۴۹).

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱-۱-۴۰-۱۳۰۲.

۸- همان، پ ۷۳، ص ۱۲۶.

در نقشه هم بدان تصریح گردیده است. وزارت امور خارجه با توجه به اظهار اخیر دولت عثمانی که این روستا را جزو خاک خود دانسته به وزارت جنگ یادآور شد، مذاکرات سیاسی پس از اشغال خاک بیفایده است و پاسخ نمیدهد. «علاج جلوگیری از این قبیل تجاوزات استقرار پست های منظم در تمام نقاط سرحدی است و مذاکرات سیاسی در این گونه موارد، یعنی پس از این که تخطی وارد شد غالباً بیثمر و بیفایده است.»(۱)

 اعلام همبستگی حزب مساوات با دولت روسیه

بنا بر گزارشی که نماینده سیاسی ایران در بادکوبه امروز به وزارت امور خارجه فرستاد، در پی انحلال احزاب ضدبلشویک در روسیه شوروی و یا ادغام آنها با حزب کمونیست، مقامات محلی با اعضاء زندانی حزب مساوات وارد مذاکره شده و به توافق رسیدند که ضمن آزادی، آنها انحلال حزب خود را اعلام کنند. بدین ترتیب «اعلانی از طرف چند نفر از مساواتی های قدیم در روزنامه محلی منتشر گردید. آنها به سهو های قدیم خود اقرار و صمیمیت خود را نسبت به حکومت ساوتی اعلان مینمایند.» وی در این گزارش افزود که اعضای حزب اتحاد هنوز در زندان هستند؛ اما چون غالباً دزد و قاتل هستند، پس از تبعید چند نفر از سران و محاکمه برخی اعضاء، بقیه را آزاد میکنند. «اعضای حزب داشناک هم عده زیادی از آنها فعلاً در تبریز هستند. شرحی به حکومت نوشته، اجازه مراجعت به قفقاز خواستهاند.» نماینده سیاسی ایران احتمال داد با این درخواست موافقت شود. آخرین خبر وی، اعلام انزجار علمای آذربایجان از فجایع انگلیس نسبت به روحانیون بینالنهرین بود که در روزنامه ها چاپ شد.(۲)

 حرکت کشتی حامل اسلحه از حاجی تر خان به طرف انزلی

مشاورالممالک وزیرمختار ایران در مسکو، امروز در تلگرامی به وزیر جنگ یادآور شد که «کشتی انزلی [حامل اسلحه] از حاجی تر خان به سمت انزلی حرکت» کرده است. او خواست کرایه لازم آماده پرداخت باشد که با رسیدن کشتی به بندر انزلی به رئیس کشتی پرداخت شود.(۳)

(تصویر) تبریز، محله شتربان

(تصویر) مأموران خارجی در میان طوایف ایرانی

(تصویر) انزلی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۹، صص ۸۸ و ۸۹. با این که امیرلشکر شمال غرب در چندین تلگرام خود تأکید کرده بود که در موقع مقتضی با قوای نظامی، بلاغباشی را بازپس خواهد گرفت، اما در ن هایت رضا خان به وزارت امور خارجه یادآور شد که «اقدام قشون در جلوگیری از تجاوزات ترکها صلاح نیست. مقرر فرمایید» با اقدامات سیاسی موضوع پیگیری شود. (همان، پ ۴۹، ص ۸۶) حوادثی چون اظهارات ضدایرانی روشنیبیک در اسلامبول،

اختلافات مرزی و بـدرفتاری دولت ترکیه عثمانی با اتباع ایرانی همگی موجب شد که در این زمان روابط میان دو کشور ایران و ترکیه رو به تیرگی بگـذارد. در چنین فضـایی تجـار انگلیسـی که کالا های ایران را به ترکیه میبردنـد، آن را با نام مالالتجاره های انگلیسی به آن مملکت وارد میکردند. (FO E ۹۷۱۶/۶۹/۳۴)

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۹-۲۷-۱۶-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۵، ص ۴۹.

ص: ۲۷۱

 پنج شنبه

۲۴ مرداد ۱۳۰۲

۱۶ اوت ۱۹۲۳

۳ محرم ۱۳۴۲

 اعتراض بازرگانان اراک به مظالم انگلیس

تجار عراق (اراک) در تلگرامی که امروز به ریاست وزراء و برخی جراید فرستادند، اقدام جسورانه انگلیس علیه روحانیان بینالنهرین را محکوم کردند و نوشتند «ملت نجیب مظلوم ایران تاکنون جز فریاد مظلومیت اقدام به هیچ امری ننموده و نتیجه اقدامات دولت علّیه و نمایندگان محترم سایر دول را در تشفی قلوب مسلمین و جبران این فجیعه که اسباب نکس ملت عالم امکان شده، منتظر این است که داد مظلومیت خودمان را» بستانیم. در این تلگرام آمده است که اهالی عراق (اراک) سه روز است که «دست از کار کشیده به مظلومیت رؤسای دینی و مذهبی خود نالان و گریان» هستند.(۱)

 امکان تهییج طوایف پشتدر علیه شیخ محمود

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، امروز در تلگرام محرمان های به وزیر جنگ اطلاع داد که این امکان برای این لشکر هست که بدون به جا گذاشتن سندی طوایف پشتدر را علیه شیخ محمود برانگیزد. «مستدعی است تصمیم مبارک را امر به ابلاغ فرمایند.» رضا خان هم در پانوشت این تلگرام اظهار داشت که اطلاعات درستی از شیخ محمود ندارم. «اول بگویید در چه کار است؟»(۲)

 تقاضای خیریه آمریکاییان از امیرلشکر غرب

«شرکت خیریه شرق نزدیک» در همدان وابسته به آمریکا از امیرلشکر غرب خواسته است تعدادی نظامی برای همراهی هزار کودک آشوری که از عراق وارد ایران شده و به ارومیه میروند در اختیار قرار دهد. احمد خان امیراحمدی امروز موضوع را به وزیر جنگ منعکس کرده، کسب تکلیف نمود. رضا خان نیز پرسید: «اطفال آشوری را به امر کی به ارومیه اعزام میدارند؟»(۳)

 آمار سواری های تهران

بلدیه تهران، امروز به خواست وزارت امور خارجه آمار وسایل نقلیه تهران را بدین شرح اعلام کرد: «اتومبیل بزرگ و کوچک ۱۳۴ دستگاه، موتوسیکلت ۹ دستگاه، دوچرخه پایی ۲۴۰ دستگاه.» وزارت امور خارجه این آمار را بنا به درخواست

سفارت انگلیس تهیه کرد.(۴)

 اعزام یک روسی به تیپ مستقل شمال

وزارت جنگ، در تلگرامی محرمانه به محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ شمال، خبر داد که «ماکلاشف» تبعه روس که به گفته خودش متخصص در امور اسلحه است، با سلطانمحمد خان صاحب منصب آن تیپ روانه گیلان میشوند. در این تلگرام خواسته شده است از وجود این روسی برای «کشف اسلحه» استفاده شود.(۵) در این تلگرام توضیح بیشتری در مورد کشف اسلحه و جزئیات آن داده نشده است.

 حرکت مراجع تقلید بینالنهرین به طرف قم

امروز مراجع تقلید و روحانیان بینالنهرین که از همدان به عراق (اراک - سلطانآباد) آمده بودند، به سوی قم حرکت کردند. حکیمالدوله وزیر معارف و اوقاف این خبر را به اطلاع هیأت دولت رساند.

بنا به نوشته روزنامه ستاره ایران آیت الله خالصی که به حجاز تبعید شده بود و با پیگیری مقامات ایران تبعید ایشان به عزیمت به ایران تبدیل یافت، اینک پس از به جا آوردن مراسم حج از مکه به مدینه آمده، از آنجا راهی ایران خواهد شد.(۶)

 اعتراض به پرواز هواپیما های انگلیسی بر فراز تهران

اعتراضنام های با بیش از یک هزار امضاء علیه پرواز هواپیما های انگلیسی در آسمان تهران تسلیم مشیرالدوله، رئیسالوزراء، شد. «طیاره های انگلیسی که به طهران آمده بودند، صبحها طیران نموده و نوامیس اهالی در آن موقع بالای بامها در بستر استراحت نموده و در معرض انظار اجانب که طیاره آنها را حمل میکرد بودند.» در این اعتراضنامه، امضاءکنندگان خواستار توقف پروازها شده و عواقب آن را متوجه دولت انگلیس دانستهاند.(۷)

 دو سمت جدید برای عزالممالک و مدیرالملک

حاج عزالممالک (امان الله اردلان) مدیرکل سابق وزارت مالیه، که از شوشتر و دزفول به عنوان نماینده دور پنجم به مجلس شورای ملی راه یافته، بار دیگر به عنوان مدیرکل در وزارت مالیه مشغول کار شده است. همچنین مدیرالملک (محمود جم) وزیر مالیه سابق به معاونت اداره کل ارزاق و خالصجات منصوب گردیده است.(۸)

 علت بروز و شیوع وبا در آبادان

بنا بر گزارش های رسیده، علت اصلی گسترش وبا در آبادان «به واسطه کثافات و عدم رعایت صحیه اداره نفت است، لذا

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۱-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۳، صص ۲۲ و ۲۳.

۳- همان، پ ۷۸، صص ۶ و ۷.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۸-۲۹-۱۳۰۲. با آن که ناصرالدین شاه در مسافرت های خود به فرنگ با اتومبیل آشنا شده بود، اما رغبتی به خرید آن نشان نداد و تا زنده بود هیچکس جرأت نیافت به ایران اتومبیل وارد کند تا این که مظفرالدینشاه در سفر اول خود به اروپا (۱۳۱۷ق/۱۹۰۰م) در شهر کنترکسویل در ناحیه لورن جنوبی فرانسه به فکر خرید اتومبیل افتاد. به طوری که از نوشته های مظفرالدینشاه مستفاد میگردد علیرغم علاقه وی به داشتن خودرو، به دلیل ترس از خطرات احتمالی با این وسیله ناشناخته سفر نکرد. او از فرانسه عازم شهر اوستاند در بلژیک گردید و در این شهر سفارش داد اتومبیلی از بروکسل خریداری نماید. این اتومبیل «فورد» که بعدها به سبب داشتن دود زیاد به کالسکه دودی معروف شد به همراه یک راننده بلژیکی از طریق دریا به ایران فرستاده شد. مظفرالدینشاه نیز در دوم رجب ۱۳۱۷ در پایان اولین سفر خود به فرنگستان در جلفا قدم به خاک ایران گذاشت و در ۲۷ رجب بالاخره سوار خودرو شده اتومبیل وارداتی شاه در راه کرج - کن به علت بدی راه به دشواری حرکت میکرد و مظفرالدین شاه مجبور شد بقیه راه را با کالسکه تا تهران بپیماید. در دوم شعبان ۱۳۱۷ اتومبیل مزبور از طریق دروازه باغشاه به دارالخلافه مظفری وارد گردید و مردم از این وسیله ناشناخته در کمال تعجب استقبال کردند. به دنبال گسترش شهرنشینی میزان واردات خودرو از سال ۱۳۰۰ شمسی (۱۹۲۰م) افزایش یافت. اغلب اتومبیلها در آن سالها از کشور های آمریکا و انگلیس وارد میشد. اولین اتومبیل ساخته شده در ایران «پیکان» بود که در شرکت سهامی عام کار خانجات صنعتی ایران ناسیونال ساخته شد و در ۱۳۴۶ وارد بازار گردید. (نوربخش، تهران به روایت تاریخ، ج ۳، صص ۱۵۷۱-۱۵۷۳؛ www. IRanyellow Pages. net)

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۵، ص ۸۲.

۶- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۱۵، ص ۲؛ روزنامه ایران، شم ۱۴۲۸، ص ۲.

۷- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۱۵، ص ۲.

۸- همانجا.

روز قبل از وزارت فواید عامه شرحی به کمپانی نفط جنوب در طهران نوشته شد که هر نوع دستور و تعلیماتی راجع به حفظالصحه اداره مزبور صادر شود.»(۱)

 بمباران سلیمانیه

امروز شهر سلیمانیه و اطراف توسط شش هواپیمای انگلیس بمباران شد. «قریب پنجاه بمب» روی شهر و روستاها انداختند. با این بمباران اسکان و توقف شیخ محمود در سلیمانیه منتفی شد. گفته میشود وی به طرف اورامان فرار کرده است.(۲)

 انتشار نخستین شماره سهیل

نخستین شماره روزنامه سهیل امروز در مشهد منتشر شد. مدیر این جریده حاجشیخ علی سبزواری است. از نظر کنسول انگلیس در مشهد، سالارممتاز رهبر حزب دمکرات مشهد از این روزنامه پشتیبانی میکند.

در این شماره روزنامه سهیل فهرست کمککنندگان به زلزله تربت حیدریه چاپ شده که در رأس آن نام والی خراسان جعفرقلی بختیاری سرداراسعد قرار دارد. تا این تاریخ ۱۶۷۴ تومان جمع شده است.(۳)

(تصویر) عزالممالک (امان الله اردلان)

(تصویر) تهران، ناصرخسرو

۱- روزنامه ایران، شم ۱۴۲۸، ص ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۳، ص ۵۰.

۳- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۵۰۹.

 جمعه

۲۵ مرداد ۱۳۰۲

۱۷ اوت ۱۹۲۳

۴ محرم ۱۳۴۲

 ورود روحانیان بینالنهرین به قم

امروز پیش از ظهر، مراجع تقلید و روحانیان مهاجر عتبات وارد شهر قم شدند و «از طرف عموم طبقات اهالی مراسم استقبال به عمل آمده و با یک احترامات شایانی به شهر ورود نمودند. از طرف آقای رئیسالوزراء هم تلگراف تبریک ورود به عنوان آقایان صادر و مخابره گردید.» سه تن از روحانیان به واسطه کسالت در اراک ماندند: یکی از برادران [میرزااحمد یا میرزامهدی] آیت اللهزاده خراسانی، آیت اللهزاده شیرازی و آیت الله شهرستانی.(۱)

 نامه خصوصی وزیر جنگ در مورد اقبالالسلطنه

رضا خان، وزیر جنگ، امروز نام های خصوصی و بدون شماره برای عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب، توضیحات بیشتری درباره ساقط کردن اقبالالسلطنه داد. وی نوشت که «با عطف توجه به حدود جنوب [مملکت]... اقدام به کار اقبالالسلطنه را فعلاًـ زود تصور میکردم... ولی تغییر و تبدیلات ایالتی آذربایجان [= آمدن ولیعهد و تعیین پیشکار کل آذربایجان از طرف احمدشاه] ... مرا وادار مینماید که... به شما اجازه [دهم] که فوراً با حسن تدبیر عملیات خود را نسبت به اقبالالسلطنه به موقع اجرا بگذارید.» وی پیشنهاد امیرلشکر طهماسبی را در مورد ضبط اموال اقبالالسلطنه تأیید کرد.(۲)

 تأکید وزیر جنگ در اعزام نیرو به بندر لنگه

پس از نرسیدن حقوق تفنگداران مستقر در بندر لنگه که منجر به ترک خدمت آنان شد، امیرلشکر جنوب که برای ساماندهی به وضعیت این لشکر در نواحی مختلف صفحات جنوب راهی شیراز شده بود، امروز در تلگرامی به رضا خان وزیر جنگ یادآور شد که عد های نظامی را به همراهی یاورعلیاصغر خان به وسیله «جهاز مظفری» به بندر لنگه خواهد فرستاد؛ منتظر اجازه اداره مرکزی گمرک است تا بتواند از کشتی یاد شده استفاده کند. وی در این تلگرام از اقدامات خود برای رسیدگی به حقوق معوقه تفنگداران بندر لنگه هم خبر داد. وزیر جنگ نیز به او پاسخ داد که فراری حقوق ندارد. همچنین نیازی به اجازه گمرک مرکزی نیست. «جهاز مظفری را گرفته و هر چه زودتر عده لازم به بندر لنگه اعزام دارند.»(۳)

 مهمات مصرف شده در عملیات همایجان

محمود آیرم، فرمانده لشکر جنوب، امروز در گزارشی به وزارت جنگ، تجهیزات مصرف شده در درگیری های نظامی برای تصرف منطقه همایجان را برشمرد: ۴۶۸۲ فشنگ، ۹۱ فشنگ شیندر، ۴۳ فشنگ هشت اخاسیوس، ۴ دینامیت، ۱۷ بمب دستی، ۳۵ بمب تفنگی. وی افزود در این درگیری ده نفر کشته و هفت نفر زخمی شدند.(۴)

 تقاضای دیدار نماینده کمپانی نفت با رضا خان

امروز شارژدافر سفارت انگلیس در تهران نام های به وزیرجنگ نوشت و تقاضا کرد وقتی را برای ملاقات نماینده کمپانی نفت انگلیس و ایران «برای دادخواهی راجع به چهل قطعه لوله متعلق به کمپانی که یک نفر دکتر نظامی موسوم به دکتر احمد خان در کرمانشاهان تصاحب نموده، به طهران فرستاده است، حضور محترم شرفیاب شود.» (ر.ک: ۱۰ مرداد).(۵)

 سیاست تبلیغاتی کنسول انزلی

تیپ مستقل شمال موفق شده است برخی از مکاتبات محرمانه براکین کنسول روسیه شوروی در انزلی را با شومیاتسکی وزیرمختار آن کشور به دست آورده، ترجمه آن را به مرکز بفرستد. از آن جمله است نامه امروز براکین به شومیاتسکی. وی در این نامه از موفقیت هایی که در سازماندهی، جذب و تبلیغ مرام کمونیستی در انزلی به دست آورده سخن رانده، و از این که توانسته است با مردم عادی که به مجامع حزبی و سیاسی رفت و آمدی ندارند، ارتباط برقرار کند، ابراز خشنودی میکند. وی یکی از اولویت های کاری خود را آموزش «اتحاد جوانان کامونیست» میداند و مینویسد که کم کردن فعالیت های انفرادی و رفتن به سوی فعالیت های جمعی از برنامه های پیش رو است. وی تأکید میکند که امر تبلیغات در این جا حتی در مقایسه با قفقاز باید بیشتر باشد «و مخصوصاً فوقالعاده لازم است که از کارکنان احزاب محلی برای پیشرفت تبلیغات خودمان، جزو خودمان داخل نماییم که در زیر دست و دستورات کارکنان پلتیکی توانای ما که به تازگی از مرکز [= مسکو] وارد شدهاند بتوانند کار نمایند.»(۶)

 سیل در رشت

پس از یازده روز بارندگی شدید و طغیان رودها، سیل مهیبی از کوه سرازیر شده شهر رشت را دربر گرفت. تمام خانه ها و مزارع در محدوده سیل به کلی نابود شد. معابر و جاده های عمومی زیر آب است. این خبر را رئیس تیپ قشون شمال

۱– روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۱۷، ص ۲؛ روزنامه ایران، شم ۱۴۳۰، ص ۱.

۲– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵،ص ۴.

۳– همان، پ ۱۶، صص ۶۳۱ و ۶۳۲. ظاهراً وزیر جنگ در هنگام دادن این دستور عصبانی بود یا شتاب به خرج داد، چون هفت روز بعد در نام های به «ریاست محترم کل مالیه» نوشت که دستور لازم برای تحویل جهاز مظفری برای اعزام نیرو به بندرلنگه، داده شود. (همان، پ ۱۶، ص ۶۳۰)

۴– همان، پ ۱۶، ص ۱۷۱۰.

۵– همان، پ ۱۱۸، ص ۳.

۶- همان، پ ۵، صص ۳۲ و ۳۳.

ساعت شش صبح امروز به تهران مخابره کرد. وی ساعت ۱۲ ظهر از جابهجایی تجهیزات نظامی این تیپ که در محاصره سیل قرار گرفته بود خبر داد. در این ساعت «باران به شدت جاری و سیل در تزاید و روابط مقطوع است.»(۱)

 آماری از زائران خانه خدا در سال جاری

بنا به گزارش رسیده از جده به وزارت امور خارجه، بیش از یکصد هزار نفر حاجی از طریق هندوستان، مصر، ایران، شام و فلسطین و «از راه جلوه» برای زیارت خانه خدا به سرزمین حجاز وارد شدند. در این میان دو هزار نفر نیز از ایران به زیارت بیت اللهالحرام مشرف شدند. هوای عربستان امسال خیلی گرم بود و با وزش باد های سمی حدود ۸۰۰ نفر از زائران جان باختند.(۲)

 اعلامی های با ۱۲۶ امضاء درباره نفرت از انگلیس

«روزنامه خورشید [چاپ مشهد] در شماره امروز خود نام های با امضای ۱۲۶ نفر که حاجیمحمود هراتی در رأس آن جای دارد، خطاب به علماء مشهد به چاپ رسانیده است. امضاکنندگان انزجار خود را از «دشمن» و «اخراج» علماء از بینالنهرین را ابراز کرده و به مردم اطمینان دادهاند که سنی های افغانستان نیز مانند شیعه های ایرانی از توهین به اسلام ناراحتند. در همین شماره رونوشت تلگراف های ارسالی از درگز، قوچان، سرخس، سبزوار، نیشابور، تربت حیدریه، گناباد و بیرجند برای علماء مشهد به چاپ رسیده که در آن اعلام داشتهاند که بازارها را بستهاند.» سرکنسول انگلیس در پی تنظیم این خبر میافزاید: «گزارشگر ما از قوچان مینویسد که بازارها در ۱۲ اوت [۲۰ مرداد] بسته بودند، ولی به مجرد دریافت تلگراف امیرلشکر و آقازاده [میرزامحمد آیت اللهزاده خراسانی] به حاکم در همان روز بازارها گشوده شد.»(۳)

(تصویر) قم، حرم حضرت معصومه(س)

(تصویر) مکه معظمه

۱- همان، س ۱۳۰۲، پ ۸۴، صص ۴۹ تا ۵۱. این سیل ۴۲۰ خانه را تخریب کرد و پل سیاهرود را با خود برد. (FO E ۱۰۶۲۸/۶۹/۳۴)

۲- روزنامه ایران، شم ۱۴۲۹، ص ۲.

۳- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۵۰۹.

ص: ۲۷۵

 شنبه

۲۶ مرداد ۱۳۰۲

۱۸ اوت ۱۹۲۳

۵ محرم ۱۳۴۲

 ناراحتی شوکتالملک از استقلال حاکم دزداب

شوکتالملک حاکم سیستان و قائنات امروز در تلگرامی به مشیرالدوله از این که حکومت دزداب را مستقل دانسته، گلایه کرد و نوشت: «اگر حکومت بلوچستان به حامدالدوله واگذار شده [باشد]... زحمت بزرگی را از چاکر رفع فرمود هاید [اما] اگر مطابق احکام کابینه سابق حکومت آن جا هنوز به اسم چاکر است، مستدعی است... انفصال فوری حامدالدوله پذیرفته گردد؛ اگر هم اصلاً پیشنهادات و عرایض چاکر قابل پذیرفتن نیست استدعا مینمایم به موجب این عریضه استعفای چاکر... پذیرفته» شود. مشیرالدوله در ۱۷ تیر به حامدالدوله حاکم دزداب نوشته بود که «شما در کار خود مستقل هستید. راپرت های لازمه را به مرکز بدهید.» ۱(۱)

 اعطای نشان وزارت امور خارجه به ژنرال داگان

در نام های که وزیر جنگ امروز به سفارت فرانسه فرستاد، ضمن تقدیر از استقبال و پذیرایی صاحب منصبان فرانسوی در بیروت از محصلان اعزامی به فرانسه، از توجه «ژنرال داگان کمیسر عالی شامات» تقدیر کرد و یادآور شد که یک قطعه نشان درجه سوم وزارت امور خارجه به وی اهدا میشود. «فرمان آن به زودی صادر و به انضمام نشان برای مشارالیه ارسال خواهد شد.»(۲)

 اعزام مأمور بهداشت به قصر شیرین

در جلس های که بعد از ظهر امروز در مجلس حفظالصحه برگزار شد درباره شیوع بیماری وبا در بینالنهرین مذاکره گردید. «در نتیجه تصمیم گرفتند که مأمور حفظالصحه به قصر اعزام و در آنجا قرنطینه دایر و واردین را معاینه نمایند.»(۳)

 نتایج سیل رشت

امروز پس از دوازده شبانهروز بارندگی، بارش باران در رشت قطع شد. هوا آفتابی «و سیل رو به تناقض» رفت. ارتباط داخل و بیرون شهر فعلاً قطع است. نزدیک به ۱۵۰۰ خانه دچار آسیب شده و «اهالی باقی مانده آنها توی خانه های خرابه مملو از آب [به سر میبرند] و ۲۴ ساعت است که با حال گرسنگی و رقتآور زندگانی کردهاند... عده تلفات نامعلوم» است.(۴)

□ خبر های کنسول انگلیس از عزاداری های ماه محرم مشهد

سرکنسول انگلیس در مشهد از مشارکت مالی محمد سامیبیک سرکنسول ترکیه عثمانی برای مراسم عزاداری ماه محرم خبر میدهد. این مأمور سیاسی ترک ۳۰۰ تومان برای مراسم گوناگون روضهخوانی پرداخته کرده است. تحسین بیک معاون او نیز در چند جلسه عزاداری شرکت نموده و سخنانی علیه انگلیس ایراد کرده است. وی انگلیس را دشمن حقیقی اسلام عنوان نموده و از کاسبان مشهد خواسته است نسبت به اخراج روحانیان بینالنهرین فقط به بستن اماکن کسب خود قناعت نکنند. با این حال در یکی از جلسات روضهخوانی که سرکنسول ترکیه شرکت داشت، روضهخوان از خلیفه اول با کلمات موهن یاد میکند و محمد سامی بیک با تغیّر جلسه را ترک مینماید.

در جلسه روضهخوانی که امروز برگزار شد، ترک های قفقازی عریض های به مسکو نوشتند و از این که آپرسف ارمنی روسی به عنوان سرکنسول روسیه در مشهد انتخاب شده اعتراض کرده و خواستار بازگشت حکیماُف و یا سرکنسول مسلمان دیگری به جای او شدند. این گزارش میافزاید، آپرسف سرکنسول روسیه در مشهد در مراسم عزاداری شرکت میکند. جلسات روضه و عزاداری مشهد نوعاً ماهیت ضدانگلیسی دارد.(۵)

□ بازداشت موقت میلسپو

بنابر آن چه که مأموران سیاسی انگلیس گزارش دادهاند دکتر میلسپو رئیس کل مالیه ایران به دلیل نقد نکردن چکی در وجه وزارت جنگ یک ساعت بازداشت میشود. این خبر که در میان گزارش های هفتگی منتهی به امروز سفارت انگلیس در تهران آمده است میافزاید که میلسپو چک ۳۷ هزار تومانی وزارت جنگ را نقد نکرده و گفته که بودجه این وزارت خانه تمام شده است. البته رضا خان از بازداشت میلسپو عذرخواهی کرده اما منابع انگلیسی معتقدند که رضا خان میزان توانایی خود را برای درافتادن با مستشاران آمریکایی آزموده است.(۶)

(تصویر) شوکتالملک

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۲، صص ۶۴ و ۶۵.

۲- همان، پ ۱۱۷، ص ۵۹. اعطای این نشان برای مقصود دیگری هم بود؛ خرید اسلحه از فرانسه. سرتیپ امان الله میرزا گزارش داده بود که ژنرال داگان رئیس ارکان حرب کل قشون و عهدهدار سیاست شرق است و پیش از همه میتواند در خرید اسلحه مؤثر باشد. (همان، پ ۱۱۷، ص ۶۰).

۳- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۱۷، ص ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۴، صص ۴۷ و ۴۸.

۵- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، صص ۵۱۰ و ۵۱۱.

۶- FO E ۹۷۱۹/۶۹/۳۴.

ص: ۲۷۶

 یکشنبه

۲۷ مرداد ۱۳۰۲

۱۹ اوت ۱۹۲۳

۶ محرم ۱۳۴۲

 تحریم قند و چای انگلیس در ایام محرم

در آگهی چاپ شد های به امضاء «یک نفر علاقهمند به عالم اسلام» به برپادارندگان مجالس عزاداری امام حسین(ع) پیشنهاد شد، از آنجا که «حضرت سیدالشهداء راضی نیست شما هر ساله مبالغ هنگفتی در ازاء قند و چای برای مجالس روضهخوانی به دشمنان عالم اسلام یعنی دولت انگلیس داده» خوب است به جای چای با نوشیدنی دیگری از عزاداران پذیرایی کنید. «اولاً سرکهانگبین که با عسل و سرکه ترتیب داده باشند؛ ثانیاً سرکه شیره، ثالثاً دوغ.»(۱)

 اقدام زنان یهودی علیه ملاسلیمان

پس از آن که ملاسلیمان روحانی یهودیان، در طلاق یک زوج یهودی بدون سئوال و جواب و برخلاف قوانین مذهبی کلیمیان، طلاقنامه را مینویسد، خشم زنان یهودی از این شیوه برانگیخته میشود و «تقریباً دویست نفر... به خانه ملاسلیمان هجوم آورده بعد از ضرب و شتم زیاد عمامه ملای مزبور را به گردنش انداخته و طلاقنامه را هم پاره نمودهاند.»۲(۲)

 آزادی عبور و مرور شبانه در اصفهان

به مناسبت فرارسیدن عزاداری ماه محرم، برای تسهیل عبور و مرور مردم اصفهان در شبها، مقررات منع رفت و آمد های شبانه موقتاً لغو شد. مقررات حکومت نظامی اصفهان پیش از این عبور و مرور شبانه را منع کرده بود.(۳)

 دیدار فرمانده لشکر شمال غرب با کنسول روس

امروز عبدالله خان طهماسبی، فرمانده لشکر شمال غرب، با کنسول روسیه در تبریز دیدار کرد. گویا محور گفت و گوها دیدار کنسول با برخی از روحانیان مقیم تبریز بوده است. وزارت جنگ پیش از این از دیدار «مجتهدین و محترمین شهر» با این نماینده سیاسی روس مطلع شده بود. وقتی طهماسبی از کنسول میپرسد که ملاقات با «آقایان» را در مقایسه با «طهرانیها» چگونه دیدید؟ «کنسول میگوید چیزی نفهمیدم. طهماسبی میافزاید: «دوستانه به مشارالیه متذکر شدم که چون بعضی از این اشخاص خطرناک و ملاقات با آنها بالاخره اسباب تهمت و خرابی شما خواهد بود خوب است از معاشرت و ملاقات آنها احتراز کنید... پس از ملاقات با قونسول با حاجیمحمد بادامچی و بعضی دیگر نیز ملاقات و آنها را از ملاقات با قونسول منع نمودم.»(۴)

□ ممانعت روسیه از ورود اتباع ایرانی به کشور

بنا به گزارش رسیده از بیلهسوار حدود هزار خانوار ایرانی در آن سوی مرز در روستاها ساکن هستند و میخواهند وارد خاک ایران شوند. اخیراً مقامات روسی برای بازدید و شناسایی ایرانیان به منطقه آمده و پس از گرفتن عکس آنها را مجبور میکنند به تبعیت روسیه درآیند، اما ایرانیها زیر بار نرفتند. روسها «هر کدام که میخواهند به ایران بیایند فوراً تمام اموال او را ضبط و خودشان را هم حبس میکنند. روی هم رفته به اتباع ایران در حدود روسیه خیلی بد میگذرد.»(۵)

□ تأثر حاکم آذربایجان از اقدامات ناشیانه مسئولان قشون

در پی دستگیری تعدادی از مجتمعین مسجد مقبره توسط فرماندهی قشون آذربایجان، اسماعیل خان حاکم نظامی این ایالت شکایت و نارضایتی خود را از این اقدام امیرلشکر شمال غرب به اطلاع رضا خان رساند. بنا به تلگرامی که امروز از طرف عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، به مرکز فرستاده شد، به اطلاع رسید که این اقدام توسط سرهنگ متینالملك رئیس ارکان این لشکر صورت گرفت. وی خواستار تغییر او شد. از سوی دیگر امیرلشکر اسماعیل خان به وزیر جنگ نوشت که دستگیریها، هر چند یك روز بیشتر طول نکشید اما موجب دلتنگی و ناراحتی علمای تبریز شده، «به کلی مراوده را متروك و با ترتیب معموله به مساجد هم نمیروند.» حاکم آذربایجان از وزیر جنگ درخواست کرد از ایشان دلجویی شود. رضا خان نیز این خواست را به خود او محول کرد. «لازم است خود شما برای دلجویی و رفع تکدر آقایان علماء اقدامات لازم به عمل آورید.»(۶)

□ درخواست مصدق از رضا خان برای شرکت در هیأت دولت

مصدقالسلطنه وزیر امور خارجه در نام های که امروز به رضا خان وزیر جنگ نوشت از او خواست برای مذاکره در امر خرید اسلحه از فرانسه در هیأت دولت شرکت کرده، نظرات خود را ابراز دارد. از متن نامه چنین برمیآید که وزیر جنگ مدتی است از حضور در جلسات هیأت دولت استنکاف میکند. مصدقالسلطنه با توجه به اهمیت موضوع نوشت: «هرگاه در این چند روز به هیأت [دولت] تشریف نخواهند آورد خوب است مقرر فرمایید وقتی را خود بنده شرفیاب شده شرح مذاکرات را عرض» کنم.(۷) (تصویر سند در صفحه بعد)

□ کشتی حامل اسلحه در آستانه ورود به انزلی

وزیر جنگ امروز به رئیس تیپ مستقل شمال یادآور شد که «فردا کشتی انزلی حامل اسلحه وارد انزلی میشود» و دستور داد به رئیس قشون انزلی ابلاغ گردد «احدی به غیر از مأمورین قشون حق ورود به کشتی مزبور را نداشته و کشتی از حقوق [گمرکی] به کلی معاف است.»(۸)

□ تقاضای امیرلشکر شرق برای تغییر حاکم دزداب

حسین خزاعی امیرلشکر شرق از وزیر جنگ خواست که حامدالدوله حاکم دزداب تغییر کند. وی عملکرد او را خلاف

مصالح قشون دانست و برای نمونه از عبدالعزیز، فردی افغانی یاد کرد که شرور و دزد است اما تحت حمایت حامدالدوله قرار دارد. خزاعی نوشت اگر هم جایگزین برای حاکم دزداب در نظر گرفته نمیشود «امر فرمایند وضع رفتار خود را تغییر دهد.»(۹)

 شکایت روسیه از توقف مذاکرات مرزی در بیلهسوار

وزارت امور خارجه امروز وزارت جنگ را مطلع کرد که «دولت آذربایجان قفقاز و سفارت روس در طهران» از تعویق امور کمیسیون سرحدی بیلهسوار شاکی هستند. «چون دو ماه دیگر بیشتر در بودجه، اعتبار برای کمیسیون منظور نشده است.» وزارت امور خارجه از

۱- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۱۷، ص ۳.
۲- همان، ص ۲.
۳- هفتهنامه راه نجات، س ۸، شم ۱۰، ص ۴.
۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۰، صص ۹۰ تا ۹۲.
۵- همان، پ ۴۰، صص ۹۶ و ۹۷.
۶- همان، پ ۷۸، صص ۱۰۶ تا ۱۰۸؛ همان، پ ۳۷، ص ۳۶. افراد دستگیر شده در ۲۳ مرداد هنگام خروج از مسجد مقبره میرزاعلیاکبر مجاهد، میرمحمدعلی باشماقچی، غلامحسن معروف به حاجآخوند بودند. (همان، پ ۳۷، ص ۳۵)
۷- همان، پ ۱۱۷، ص ۶۳.
۸- همان، پ ۸۵، ص ۱۹.
۹- همان، پ ۱۰۲، ص ۶۸. پس از این نامه رضا خان در تلگرامی عتابآمیز به حامدالدوله نوشت: «چنانچه به فوریت خطمشی خود را تغییر نداده و دست از این حرکات بیرویه برندارید امر میدهم شما را مغلولاً به طهران بفرستند.»

وزارت جنگ خواست برای حضور رؤسای شاهسون، در منطقه اقدام کند.(۱)

 درخواست امیرلشکر شمال غرب برای انتصاب رئیس نظمیه تبریز

وزیر جنگ در مراسلات خود با عبد الله خان طهماسبی، گفته بود که تعیین رئیس نظمیه تبریز را به عهده گرفته و از تهران به تبریز اعزام خواهد کرد، اما امروز امیرلشکر شمال غرب یادآور شد که این کار انجام نشد و «نظر به این که اوضاع نظمیه تبریز دائماً دخالت اداره لشکری را ایجاب میکند... مستدعی است امر شود صاحب منصب مزبور اعزام شود یا اجازه فرمایند قبل از عاشورا ریاست نظمیه را تحویل یک نفر صاحب منصب اداره لشکری دهند.»(۲)

 رقابت در انتخابات مشهد

بنابر آن چه که امیرلشکر شرق گزارش میدهد، رئیسالتجار، شیخ الرئیس و صدرالتجار در انتخابات مشهد اقداماتی میکنند که برخلاف نظر قشون است. او نظر وزیر جنگ را به این موضوع جلب کرد که «شکایتی اگر به عنوان اهالی [مشهد] از فدوی و ایالت راجع به انتخابات بشود، مصنوعی» است.(۳)

(تصویر) نامه مصدقالسلطنه به رضا خان

۱- همان، پ ۳۴، ص ۶۴. وزارت جنگ موضوع را به امیرلشکر شمال غرب منعکس کرد و او نیز دستور اعزام سران شاهسون را به منطقه صادر نمود. (همان، پ ۳۴، صص ۶۱ و ۶۲).
۲- همان، پ ۳۷، ص ۲۷. رضا خان با این درخواست موافقت کرد که عجالتاً یک صاحب منصب برای ریاست نظمیه در نظر گرفته شود و در تلگرامی دیگر به حاکم نظامی آذربایجان او را از تصمیم خود باخبر نمود. (همان، پ ۳۷، صص ۲۵ و ۲۶).
۳- همان، پ ۱۷، ص ۱۶۲.

 دوشنبه

۲۸ مرداد ۱۳۰۲

۲۰ اوت ۱۹۲۳

۷ محرم ۱۳۴۲

 وخامت وضعیت اهالی رشت

در پی سیل ویرانگر و خرابی های وسیع، مردم شهر رشت در موقعیت وخیمی به سر میبرند. محمدحسین خان آیرم امروز در تلگرامی به تهران نوشت که اندک مساعدت تیپ مستقل شمال نمیتواند وضعیت اسفناک مردم را بهبود بخشد. او تأکید کرد که امید مردم به اقدامات مرکز است.(۱)

 شور عزاداری در تبریز

محمدولیمیرزا فرمانفرماییان در یادداشت های روزانه خود مینویسد که «این دو روز و دو شب، از صبح تا صبح دیگر صدای دستهجات [عزاداری] بلند بود. همه دستهجات سینهزن با لباس عرب [بلند] با زنجیر زدن از منزل ما عبور کردند. اکثر سینه هاشان زخم شده بود. واقعاً طاقت و تاب فوقالعاده در این موارد از خود نشان میدهند.» وی از شبیهخوانی هم نوشت که «وقایع کربلا را به نمایش درمیآورند. به این قسمت اهالی خیلی علاقهمند هستند.»(۲)

 آموزش اجباری زبان، جغرافیا و تاریخ ترکی

وزیرمختار ایران در اسلامبول امروز خبر داد که دولت ترکیه عثمانی در ادامه اقدامات ناسیونالیستی خود مدارس خارجی مستقر در خاک خود را مجبور به آموزش زبان، جغرافیا و تاریخ ترک کرده است. «چندی قبل به دبستان ایرانیان نیز اعلام کرده است که سه نفر معلم باید به انتخاب حکومت اجیر و از روز افتتاح پس از تعطیل تابستان مشغول تدریس زبان و جغرافیا و تاریخ ترک باشند.» مفخمالدوله وزیرمختار ایران در اسلامبول به وزارت امور خارجه پیشنهاد کرد دولت ایران نیز میتواند مقابله به مثل کند.(۳)

وی در گزارش دیگری که امروز به تهران فرستاد، با اشاره به کنفرانس ضدایرانی روشنبیک در «ترک اجاقی» که باعث واکنش سفارت شد، اطلاع داد که نماینده وزارت امور خارجه به محل سفارت آمد و ابراز تأسف کرد. همچنین رئیس و منشی «ترک اجاقی» نیز برای پوزش به سفارت خانه آمدند. مفخمالدوله به ضمیمه این گزارش شرح کوتاهی را که توسط مقامات ترک در یکی از جراید به چاپ رسیده، و در آن از قضیه روشنبیک اظهار تأسف شده بود، به ایران فرستاد.(۴)

□ حمایت کمونیستها از نامزد نمایندگی مجلس در قزوین

کابینه [= دفتر وزیر] وزارت جنگ امروز نام های ثبت کرد که گروهی از ایلات قزوین علیه نامزدی شیخ محمدعلی الموتی خطاب به وزیر جنگ نوشتهاند. امضاکنندگان، نامزد یادشده را در شمار فرقه اجتماعیون عامیون دانسته که نشریات وابسته به روسها چون ستاره ایران، کار و پیکار از او حمایت میکنند. در این نامه آمده است مظفر لشکر، رئیس ایل مافی و محمدتقی خان، رئیس ایل چگینی که هر دو تحت نظر قشون هستند، از شیخ محمدعلی الموتی حمایت میکنند. آنها خواستار برکناری رؤسای این ایل شده، تا «دخالت در امر انتخابات ننموده و ایل را مجبور ننمایند که یک نفر کمونیست [را] انتخاب نمایند.»(۵)

□ پایان مذاکرات سرحدی ماکو

کمیسیون فوقالعاد های که از نمایندگان ایران و ترکیه عثمانی در ماکو برپا شده بود پایان یافت و به نتایجی در باز پس دادن اموال غارت شده توسط طوایف مرزنشین منجر شد. در این اجلاس از تحویل قاتل یک نظامی ایرانی هم صحبت به میان آمد که طرف ترک اظهار داشت اسب و اشیاء او تحویل شده، اما برای تحویل جسد باید با مقامات بالاتر مذاکره شود. عبد الله خان طهماسبی در تلگرامی که امروز به وزیر جنگ فرستاد درخواست کرد این موضوع به سفارت ترکیه عثمانی در تهران منعکس شود.(۶)

□ شکایت انبارداران نفت آستارا

انبارداران نفت در آستارا در شکایتنام های که امروز به وزارت امور خارجه ارسال کردند، از این که انبار های نفت آنها از دور تجارت و مصرف خارج شده، و در حال زنگ زدن است گلایه کردند. انحصار تجارت جوهر [گوگرد] توسط روسیه، موجب شد که انبارداران آستارا زیر بار شرایط روسها نرفته دستشان از بهرهمندی سرمایهشان (انبار) کوتاه باشد. از چهار انبار موجود، فقط عباسقلی حبیب اللهی با شرایط روسها کنار آمد و «انبار نفط خود را به اختیار روسها واگذار کرده و قریب دو سال است در آستارا فروش جوهر مخصوص و منحصر به روسها» است و قیمت آن نیز توسط خودشان تعیین میشود. امضاکنندگان این نامه خواستند دولت زمین های فراهم کند که بتوانند خود جوهر[گوگرد] از بادکوبه وارد کرده و در آستارا بفروشند و یا این که روسها این انبارها را بخرند.(۷)

□ دیدار احمدشاه با امام جمعه و ظهیرالاسلام

امروز احمدشاه با امام جمعه تهران و ظهیرالاسلام دیدار و گفت و گو کرد. از جزئیات این دیدار که منابع انگلیسی آن را گزارش کردهاند خبری در دست نیست. اما از آنجا که این دو فرد، دو روز بعد برای مذاکره با علمای مهاجر بینالنهرین راهی قم میشوند احتمالاً محتوای این گفت و گوها درباره حل مشکلات ایجاد شده برای مراجع و علمای بینالنهرین بوده است.(۸)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۴، ص ۴۵.

۲- فرمانفرمائیان، از روزگار رفته حکایت...، ج ۱، صص ۱۵۷ و ۱۵۸.

۳- اسنادی از روابط ایران و ترکیه...، صص ۳۱۴ و ۳۱۵.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶-۳-۱۵-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۲۱. متعاقب رسیدن این نامه به وزارت جنگ، تلگرامی به دو رئیس ایل یاد شده ارسال گردید و با اشاره به شکایت اهالی قزوین، رضا خان خواستار جریان آزاد انتخابات [!] در قزوین شد و تهدید کرد چنانچه خلاف این موضوع عمل شود، برخورد خواهد شد. (همان، پ ۱۷، ص ۲۰) از دیگر اخبار مرتبط با قزوین ورود سه مأمور ایرانی که برای روسها جاسوسی میکنند به این شهر است. اینها، اسماعیل خان که در ۱۹۲۱ از نیرو های احسان الله خان در گیلان بود؛ حاجعبدالحسین که مدتی برای ای. پی. ام انگلیس در قزوین کار میکرد و در ۱۹۲۲ در بارفروش، استرآباد و بندرگز مأمور روسها بود؛ و فیروز خان که در ۱۹۲۲ مأمور روسها در خراسان بود، هستند. (FO E ۱۰۳۴۶/۶۹/۳۴).

۶- همان، پ ۴۹، صص ۹۹ و ۱۰۰. وزارت جنگ نیز وزارت امور خارجه را در جریان گذاشت تا اقدامات لازم را انجام دهد. (همان، پ ۴۹، ص ۹۸).

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۵۵-۳۶-۱۳۰۲.

۸- FO E ۱۰۳۴۶/۶۹/۳۴.

ص: ۲۷۹

 سه شنبه

۲۹ مرداد ۱۳۰۲

۲۱ اوت ۱۹۲۳

۸ محرم ۱۳۴۲

 تدارک آرا توسط نظامیان برای اعتمادالممالک

محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ شمال، امروز به وزارت جنگ اطلاع داد که «برای آقای اعتمادالممالک ۳۵۰۰ رأی تهیه گردیده» تا از تنکابن به مجلس راه یابد. «برای کجور هم مأمور اعزام گردید.»(۱)

 راه های آذربایجان

راه های ماشینرو آذربایجان فقط از تبریز به خوی، و از آنجا به سلماس تا جلفا است. در بقیه طرق، ایاب و ذهاب با اسب و درشکه صورت میگیرد. از تبریز به اردبیل بخشی با درشکه و قسمتی با اسب باید مسافرت کرد. این اطلاعات را امیرلشکر شمال غرب امروز به وزارت جنگ فرستاد.(۲)

 موافقت با اعزام سیصد یتیم مسیحی به تبریز

جمعیت خیریه شرق نزدیک در همدان وابسته به آمریکا، میخواهد حدود سیصد یتیم مسیحی تحت حمایت خود را به تبریز بفرستد. گفته میشود این کار به واسطه تقلیل وجه پرداختی به این خیریه از نیویورک است. امیرلشکر شمال غرب با ارسال این خبر، نظر وزیر جنگ را خواستار شد، که وی نیز موافقت کرد.(۳)

 کشتی حامل اسلحه در بادکوبه

با این که رضا خان، وزیر جنگ، در تلگرامی به رئیس تیپ شمال، تاریخ رسیدن کشتی انزلی، حامل سلاح های منتقل شده ایران از آلمان را ۲۸ مرداد اعلام کرده بود (ر.ک: ۲۷ مرداد) محمدحسین خان آیرم امروز یادآور شد که کشتی دو روز است وارد بادکوبه شده و تا یک هفته دیگر به انزلی خواهد رسید. وی یادآور شد، طبق دستور، احدی حق ورود به کشتی را جز نظامیان ندارد.(۴)

 درخواست اتحادیه کارگران مطابع تهران برای آزادی آخوندزاده

«اتحادیه کارگران مطابع طهران» امروز در نام های به وزیر جنگ، خواستار آزادی میرزامحمد آخوندزاده شدند. در این نامه

آخوندزاده فردی صالح، وطنپرست و طرفدار عزت و شوکت ملی معرفی شده است. آخوندزاده چندی پیش توسط تیپ شمال دستگیر و زندانی شد. اتهام او مشارکت در آتشسوزی های انزلی بود که رئیس تیپ شمال اذعان کرد، سندی برای آن در دست نیست.(۵)

 آوارگی تیپ شمال

بر اثر سیل مهیبی که شهر رشت را فراگرفت، از جمله اماکنی که تخریب شد، سرباز خانه و ستاد مرکزی تیپ شمال بود. نظامیان توانستند تجهیزات و نفرات خود را از این مخروبه خیس بیرون کشیده، در اماکن مختلفی چون مدرسه، سالن تیاتر و... جا دهند. از این رو تیپ دچار تفرق و بینظمی شد. محمدحسین خان آیرم با تشریح این وضعیت به وزارت جنگ پیشنهاد کرد میتواند با ماهی چهارصد تومان محل تاز های را برای استقرار تیپ اجاره کند.(۶)

 کسب تکلیف برای سربازان بازداشت شده روسی

حاکم گیلان در تلگرام رمزی به وزارت داخله درباره سربازان روسی نگهبان «پست سفارت» که مظنون به دزدی [از کنسولگری روسیه در رشت] بودند سئوال کرد. این سربازان، پیشتر، در پی درخواست مقامات روسی که ابراز میداشتند امکان دستبرد به ساختمان محل کارشان وجود دارد، دستگیر شده بودند. اینک سفارت روسیه میگوید مظنونین تحویل این سفارت شوند تا با انتقال آنها به خاک روسیه در آنجا محاکمه شوند.(۷)

 زور تنها راه بازگرداندن بحرین

امروز یکی از ایرانیان ساکن بحرین در نامه بلندی که به مخاطب خود در ایران نوشت ضمن توضیح وضعیت آن جزیره، اوضاع کنونی را در کمال سکون و آرامش دانست. وی صید مروارید را در سال جاری بسیار خوب توصیف کرد.

نویسنده نامه در برابر تقاضای مخاطب که خواسته بود «اگر امکان شود سند مالیاتی که زمان قدیم [بحرین] به ایران میپرداخته به دست آورد» و برای او بفرستد، نوشت که [این چاره بازگرداندن بحرین نیست] «در واقع اگر دولت بخواهد بحرین را متصرف شود، که این مطالب هیچکدام لازم ندارد. قدری زور لازم دارد، زیرا دولت استعماری [انگلیس] بدون آنکه بداند زور درستی هست، یک وجب زمین خشک و خالی هم تخلیه نخواهد کرد.»(۸)

(تصویر) بحرین، ابوزیدان

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۴۵.

۲- همان، پ ۳۷، ص ۳۰.

۳- همان، پ ۷۷، صص ۵۶ و ۵۷.

۴- همان، پ ۸۵، ص ۱۸.

۵- همان، پ ۱۰۷، ص ۱۰.

۶- همـان، پ ۸۴، صص ۴۲ و ۴۳. وزارت جنگ به تلگرام امروز آیرم پاسـخی نـداد و او مجبور شد هشـتم شـهریور بار دیگر موضوع را تکرار کرده، به اطلاع برسانـد. تـا این که در یـازدهم شـهریور به او پاسـخ دادنـد برای خریـد عمارت قائممقامی یا کنسول خانه وارد مذاکره شود. (همان، پ ۸۴، ص ۴۱).

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۱۶۶۰.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷۱ و ۱۷۰-۴-۵۱-۱۳۰۲.

 چهارشنبه

۳۰ مرداد ۱۳۰۲

۲۲ اوت ۱۹۲۳

۹ محرم ۱۳۴۲

 توزیع شبنامه در شب عاشورا

نماینده سیاسی ایران در کربلا- متن و ترجمه شبنام های را که در شب عاشورا در کربلا و احتمالاً دیگر شهر های بینالنهرین توزیع شده، به وزارت امور خارجه فرستاد. در این شبنامه آمده است که هنگام مهاجرت روحانیان و مراجع تقلید از «مسیب» تا حدود ایران مانند اسرای کربلا- با ایشان معامله میکردند. «تقصیر این آقایان محترم چه بوده جز این که دیدند این انتخاب [مجلس] یک دسیسه است که برای فروختن مشاهد مقدسه به اجانب از طرف خائنین شده و شما را میخواهند بنده و برده کفار سازند و از این جهت حکم به حرمت انتخاب نمودند.» در این اعلامیه «مولود پاشا»، متصرف کربلا و دیگرانی که در انتخابات عراق مشارکت دارند، تهدید به انتقام شدهاند.(۱)

 تمایل آلمان به گسترش روابط تجاری با ایران

وزیرمختار ایران در آلمان در نام های که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد، از تمایل آلمان برای گسترش روابط تجاری با مشرق زمین، از جمله ایران خبر داد. «در این اواخر خیلی از تجار و بانک های آلمانی به خیال این افتادهاند که بیش از پیش با مملکت ایران داخل روابط تجارتی بشوند.» وزیرمختار ایران افزود بهترین راه ترقی ایران برقراری روابط تجاری با دولت هایی است که نظر سیاسی در ایران نداشته باشند [و آلمان یکی از آنهاست.] وی در پایان مشخصات یک شرکت آلمانی را که مایل به داد و ستد کالا با ایران است، به پیوست نامه خود ارسال کرد.(۲)

 تقاضای سرم برای مبارزه با وبا

امیرلشکر جنوب امروز از وزارت جنگ خواست از آنجا که کُلِرا [= وبا] در بنادر محمره (خرمشهر) و بصره شایع شده و احتمال دارد به نقاط دیگر نیز سرایت کند «قدغن فرمایید صحیه کل قشون تا معادل ۳۰۰۰ سرم کلرا فوراً به فارس ارسال دارند.»(۳)

 پیشنهاد فرمانده لشکر شمال غرب برای خلع سلاح زنجان

عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب در تلگرامی که امروز برای رضا خان وزیر جنگ فرستاد با این اشاره که نیروی

نظامی عازم زنجان است «در صورتی که اجازه فرمایید... اسلحه زنجان و حوالی آن دفعتاً جمع‌آوری شود.» وزیر جنگ نیز موافقت کرد.(۴)

 تلاش شیخ خزعل برای انتخاب مشاورالملک

تلگرام رسیده از بهبهان به تهران حاکی از آن است که سرداراقدس (شیخ خزعل) «نوکر مخصوص خود عبدالسید را به مباشری زیدون فرستاده با لیره های کذایی بهبهان آمده که به همراهی بهادرالسلطان برای وکالت مجلس مشاورالملک را تحمیل ملت بهبهان نماید.»(۵)

 تقاضای پاداش برای رئیس تلگراف خانه فارس

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، از وزیر جنگ خواست که مترجمالملک رئیس تلگراف خانه فارس که در مدت مأموریت خود با در اختیار گذاشتن اطلاعات و گزارش های گوناگون با قشون همکاری صمیمانه داشته، تشویق شود و یک قطعه نشان دریافت کند.(۶)

 وساطت شیخ محمود درباره سرداررشید

در تلگرامی که امروز از مبدأ سقز به تهران و خطاب به وزیر جنگ مخابره شد، شیخ محمود با امضاء «قوماندان و ملک کردستان» از رضا خان خواست که سردار رشید را تأمین دهد و پس از عفو، او را به محل اقامت خود بازگرداند. با این کار «امنیت و آسایش کردستان ما و ایران کماکان برقرار و از اخلال محفوظ ... و آلت دست مغایران نشود.»(۷)

 احتمال بیکاری اتباع ایرانی در عراق

محمدحسن بدیع، کارپرداز ایران در کربلا، با اشاره به مطلبی که در شماره امروز جریده العراق به چاپ رسیده، به وزارت امور خارجه نوشت: «غرض حکومت عراق از عدم استخدام اجانب... فقط اتباع ایران است. لذا عماً قریب جمعیتی از ایرانیان تربیت شده عراق بیکار خواهند شد.» وی برای نشان دادن اهمیت این موضوع افزود: «از قرار مسموع تنها در وزارت معارف متجاوز از ۸۰ نفر ایرانی مستخدم است و میان ایشان اشخاص تحصیل کرده و لایق» بسیار است. بدیع از دولت خواست اگر چنین اتفاقی افتاد به فکر استفاده از وجود ایشان باشد.(۸)

 خرید کشتی توسط سرهنگ اسماعیل خان

سرهنگ اسماعیل خان، نماینده اعزامی وزارت جنگ به برلن امروز در تلگرامی به وزیر جنگ اطلاع داد که کشتی خریداری شد.(۹) پیش از این مبلغی پول برای خرید یک فروند کشتی و حمل مخفیانه اسلحه های باقی مانده ایران در آلمان به سرهنگ اسماعیل خان فرستاده شده بود. اما اسلحه ها با کشتی دیگری به ایران فرستاده شد. (ر.ک: ۴ شهریور)

 هفتاد زخمی در فریمان

امشب میان دسته های عزاداری در فریمان درگیری شد و هفتاد زخمی به جا ماند. این درگیری به خاطر اختلاف بر سر محل عزاداری پیش آمد.(۱۰)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۸-۵۴-۲۷-۱۳۰۲.

۲- همان، ۱۳-۸- ۳۶-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۱۷۱۵.

۴- همان، پ ۴۵، ص ۶۸.

۵- همان، پ ۳۱، ص ۱.

۶- همان، پ ۱۶، ص ۱۷۱۷.

۷- همان، پ ۶۳، صص ۲۰ و ۲۱. این تلگرام آن هم از مبدأ سقز احتمالاً باعث تعجب وزیر جنگ شد و از امیرلشکر غرب خواست درباره شیخ محمود اطلاعات درستی به او برساند، چرا که گزارش های لشکر غرب با آن چه که از مبادی دیگر میرسد متفاوت است. (همان، پ ۶۳، ص ۱۹). خبر های پیشین حکایت از آن داشت که شیخ محمود به سلیمانیه بازگشته است و یکی از علل بمباران هوایی سلیمانیه توسط هواپیما های جنگی انگلیس، حضور شیخ محمود در آن شهر میتوانست باشد. (ر.ک: ۲۴ مرداد).

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۵۲-۲۷-۱۳۰۲.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۶، ص ۱. این کشتی چندی بعد «پهلوی» نامیده شد.

۱۰- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۵۱۳.

ص: ۲۸۱

 پنجشنبه

۳۱ مرداد ۱۳۰۲

۲۳ اوت ۱۹۲۳

۱۰ محرم ۱۳۴۲

 تحصن اعضاء ضدتشکیلی در تلگراف خانه یزد

بنابر گزارش رئیس نظامیان یزد گروهی از «فرقه ضدتشکیلیون»(۱) به دلیل اعتراض به انجمن نظارت بر انتخابات در تلگراف خانه شهر یزد تحصن کردهاند. آنها خواستار انحلال این انجمن هستند. امروز ششمین روز تحصن یادشدگان است.(۲)

 وفات نماینده بروجرد

سلطانالعلماء نماینده دوره چهارم مجلس شورای ملی امروز درگذشت. «از طرف حکومت [بروجرد] و امیرلشکر [غرب] اقدامات لازمه در تشییع جنازه به عمل آمد.» سلطانالعلماء نماینده بروجرد در مجلس چهارم بود.(۳)

 فحاشی پسر اقبالالسلطنه به مأمور صلحیه

بنا به گزارش یاور معینالسلطنه، رئیس نظامیان ماکو، مأمور صلحیه وقتی احضاری های برای عباس پاشا خان پسر اقبالالسلطنه میبرد با برخورد تند و فحاشی او روبهرو میشود. پس از این برخورد، اقبالالسلطنه هم حکم کرده که مأموران صلحیه دستگیر شوند. این مأموران با مراجعه به معینالسلطنه خواستار حمایت قشون از خود شدهاند.(۴)

 نظر سرتیپ امان اللهمیرزا درباره قرارداد سنژرمن

سرتیپ امان اللهمیرزا رئیس ارکان حرب کل قشون و سرپرست هیأت اعزامی ایران به فرانسه برای تحصیل فنون نظامی، امروز به وزیر جنگ نوشت که امضای مطلق قرارداد سنژرمن مضر است. [وزارت امور خارجه ایران پیش از این نیز چنین عقید های داشت.] برای خرید اسلحه «به وسایل دیگری با وزارت خارجه فرانسه مستقیماً داخل مذاکره و زمینه مساعد حاضر است. منتظر نتیجه هستم.»(۵)

 تنفر شیعیان هند از تبعید علمای بینالنهرین

بنابه گزارش رسیده از لکنهو در مجلسی که روز عاشورا در این شهر برپا شد «تقریر های پرجوش... ایراد و بر تبعید و خارجالبلد ساختن حضرت شیخ مهدی خالصی و دیگر علمای کرام از نجف اشرف از حکام عراق اظهار نفرت و حقارت

کرده شـد.» علمای شیعه هنـد در این جلسه فتوایی دادند که بر مبنای آن شـیعیان هندوسـتان تا زمانی که حکومت عراق اجازه بازگشت به مراجع و علماء را ندهد، از پا ننشینند.(۶)

□ عزاداری امیرامان الله خان در تکیه قزلباشها

بنا به گزارش های رسیده از کابل امروز امیرامان الله خان(۷) پادشاه افغانسـتان با حضور در مقابل سفارت خانه ایران به همراه وزیرمختار ایران به تکیه قزلباشـها رفته تا ساعتها در مراسم روضـهخوانی و عزاداری امام حسین(ع) شرکت میکند. این گزارش میگویـد که واعظین و ذاکرین این مراسم اهـل سـنت بودنـد که در سـخنان خود مسـلمانان را به اتحاد و اتفاق جلب میکردنـد. فخری پاشا وزیرمختار ترکیه نیز در مراسم حاضر بود.(۸)

□ آسودگی انگلیسها از دهه اول محرم

منـابع انگلیسـی معتقدنـد دهه اول محرم علیرغم تلاـش آیت الله خالصـیزاده علیه انگلیس، به آرامی طی شـد. با این حال نظمیه اقدامات فوقالعاد های در دهه محرم برقرار کرد و نظم را حفظ نمود. در یکی از دستهجات یک پرچم بزرگ که از پرچم های روسیه و ترکها دوخته شده بود، توسط گروهی از اعراب به نشانه دوستی این دو کشور حمل شد. «منبع موثقی خبر داد که این حرکت از سوی سفارت روسیه حمایت مالی شده است. حادثه مهم دیگری روی نداده است.»(۹)

□ شرکت مادام تاردوف در مراسم عزاداری

بنابر گزارش های رسـیده به سـرکنسولگری انگلیس در اصفهان، مادام تاردوف، همسر تاردوف سرکنسول روسیه در اصفهان، امروز در حـالی کـه لبـاس سـیاه بر تـن داشـت و در خـودرو سـفارت نشسـته بـود، به دنبـال دسـته هـای عزادار حرکت میکرد، میگریست و آرام بر سینه میزد.(۱۰)

۱-

۱- بعـد از اتمـام وقـایع مربوط به مهاجرت رجال تهرانی به قم، و بازگشایی مجلس چهارم شورای ملی فرقه دموکرات اکثریت آن مجلس را در دست گرفت. در این مجلس دموکراتها به دو دسـته «تشکیلی» و «ضدتشکیلی» تقسیم شده، به فعالیت حزبی و سیاسـی خود ادامه دادند. مخبرالسـلطنه هدایت، حکیمالملک، اعتلاءالملک، معاونالسـلطنه، محمد تدین و ملکالشـعرای بهار از جمله سردسـتگان ضدتشـکیلی بودنـد که در مقابـل دست های به اصـطلاح با نام دموکرات های تشـکیلی جبهه گرفته بودنـد. تشـکیلیها روزنـام هـای هم بـا نام سـتاره ایران را ارگان حزبی خود ساخته، بر ضـد دسـته ضدتشـکیلی کار میکردنـد. سردسـته تشکیلیها سیدمحمد کمر های بوده، تقی بینش، عینالممالک، حسین پرویز، محمود محمود (پهلوی) از اعضای آن درخور ذکر نـام هسـتند. ضـد تشـکیلیها برخلاـف دسـته دیگر از راهیـابی افرادی که در دوران فـترت و مهـاجرت از فعـالیت حزبی در فرقه دموکرات بازمانده بودند، جلوگیری کرده، اجازه عضویت مجدد به آنان نمیدادند. اما تشـکیلیها در را بازگذارده، افراد زیادی را به داخل حزب راه دادند. کمر های (سردسته همین گروه) اعضای ضدتشکیلیها را استفادهچی و اپورتونیست میخواند. (بهار

(ملکالشعرا)،تاریخ مختصر احزاب ...، ج ۱، صص ۲۷، ۱۱۶ و ۱۱۷؛ کمر های، روزنامه خاطرات، ج ۱، صفحات متعدد).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۱۷۴۲.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۴۳۲، ص ۲. برای آگاهی از زندگینامه سلطانالعلماء، ر.ک: همین کتاب، ج ۲، ص ۴۳۹.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۰، ص ۷۳.

۵- همان، پ ۱۱۷، ص ۶۰. وزیر جنگ نیز به او یادآور گردید که خرید اسلحه از فرانسه «فقط برای ایجاد دوستی و روابط حسن ه... بوده... والّا ممکن بود با دول همجوار مخصوصاً روسیه که برای دادن اسلحه حاضر هستند داخل مذاکره شده خریداری نماییم.» (همان، پ ۱۱۷، ص ۵۸).

۶- روزنامه اقدام، س ۲، شم ۱۶۱، ص ۳.

۷- امان الله خان افغان (۱۲۷۱-۱۳۳۹ش/۱۸۹۲-۱۹۶۰م) نخستین پادشاه افغانستان و سومین پسر امیرحبیب الله بارکزایی است که حکومت مشروطه سلطنتی را در کشور خود برقرار کرد و خود را شاه خواند. او تحصیلاتش را در مدرسه نظامی حربیه کابل به پایان رسانده، سپس با حمایت پدرزنش محمود طرزی، نماینده تغییرات اساسی در بنیاد های فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی افغانستان در دربار پدرش شد. پس از کشته شدن امیرحبیب الله خان، برادرش نصر الله خان، به امارت افغانستان نشست. اما او بدون اعتنا بدان در ۴ اسفند ۱۲۹۷ با پشتیبانی نظامیان و اکثر مردم سلطنت خود را در کابل اعلام کرد. امان الله خان در همان روز های آغازین تحصیل استقلال و آزادی افغانستان، تدوین و اجرای قانون وتأمین نیاز های جامعه را جزو اهدافش خوانده، طولی نکشید که استقلال افغانستان را نیز اعلام کرد. به دنبال آن با قوای انگلیسی جنگید که این جنگ او به جنگ سوم انگلستان - افغانستان مشهور است. وی در این جنگ کاری از پیش نبرد و از انگلیسیان شکست خورد. سپس بدون مشورت با نمایندگان و فرماندهان به صلح تن داد و معاهد های را در راولپندی با انگلیسیها به امضا رساند که همین امر به اقتدار و نفوذ انگلستان در افغانستان پایان داد. امان الله خان از این پس با برقراری روابط سیاسی با کشور های خارجی، افغانستان را از انزوای سیاسی خارج ساخت. آنگاه دست به تغییرات فرهنگی و اجتماعی، اقتصادی و دینی زد. در همین اوان قانون افغانستان، برای نخستین بار تدوین شد. او در ۱۳۰۶ش/۱۹۲۷م سفر به کشور های آسیایی و اروپایی را آغاز کرده، در هر کشوری که به سخنرانی میپرداخت، بر ضد انگلستان هم سخن میراند. در این سفرها تحتتأثیر غرب و اقدامات آتاتورک در ترکیه قرار گرفته، پس از بازگشت به کشور خود اصلاحاتی را مورد توجه قرار داد. در طول این مسافرتها از ایران هم دیدن کرد که برخی معتقدند وی از رضا پهلوی تأثیر پذیرفته، برخی مور خان هم نظر به عکس آن دادند. وی در مرحله دوم اقداماتش که ناخرسندی سراسری مردم افغانستان را به دنبال داشت، از مواضع اولیه خود به عنوان یک فرد اسلامگرا برگشت و بدون توجه به انطباق اصلاحات مورد نظرش با اوضاع و احوال دینی و فرهنگی افغانستان تغییراتی را به ویژه در زمینه دینی به وجود آورد که همین کار های او مخالفت روحانیون و مردم را برانگیخت. قبایل مختلفی بر ضد او شوریدند و علمای دینی شمال هم او را تکفیر کردند. تا اینکه حبیب الله کلکانی مشهور به «بچه سقا» با پشتیبانی علماء و رهبران نقشبندیه، علیه وی برخاست و چون امان الله خان تاب مقاومت در برابر قوای بچه سقا را نداشت، از سلطنت کنار رفته، از طریق هند به ایتالیا گریخت. (دایرهالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۱، صص ۱۸۰-۱۷۹).

۸- روزنامه ایران، شم ۱۴۶۷، ص ۲.

۹- FO E ۱۰۳۴۶/۶۹/۳۴

۱۰- FO E ۱۰۶۲۷/۶۹/۳۴

ص: ۲۸۲

(تصویر) تهران، ماه محرم، عزاداری در سبزهمیدان

(تصویر) امان الله خان، پادشاه افغانستان

۱شهریور ۱۳۰۲

ص: ۲۸۳

جمعه

۱ شهریور ۱۳۰۲

۲۴ اوت ۱۹۲۳

۱۱ محرم ۱۳۴۲

 تأسف نماینده ایران در مجمع اتفاق ملل

ارفعالدوله نماینده ایران در مجمع اتفاق ملل تأسف خود را از حمایت های دولت ایران از عثمانی ابراز کرد. وی در نام های به وزارت امور خارجه با اشاره به سخنان ضدایرانی روشنی بیک در اسلامبول (ر.ک: ۱ مرداد) نوشت: «این است پاداش حفظالغیبها و همراهیها و حمایت بنده که پارسال در مجمع اتفاق ملل درباره ملت عثمانی به عمل آوردم.» نماینده ایران در مجمع اتفاق ملل افزود روشنی بیک که یازده سال در ایران اقامت داشت حرف هایی در مجمع «ترک اجاقی» زده که «از کاغذ و قلم خجالت کشیدم» ترجمه کنم. وی خواست مشیرالدوله، رئیسالوزراء، در جریان محتوای این سخنان قرار گیرد «هر وقت سفیر عثمانی شرفیاب میشود روزنامه را به ایشان نشان داده، تغییر و سیاست این فحاش بیادب را از ایشان بخواهید.»(۱)

 سانسور مراسلات کنسولگری نخجوان

کنسول ایران در نخجوان خبر داد نامه هایی که اخیراً از وزارت امور خارجه به او رسیده بازبینی شدهاند. وی مینویسد وقتی این موضوع را با «فاتوشینکو آسوب پست جلفا که به نخجوان آمده بود» در میان گذاشتم تعجب کرد، اما سانسور را تأیید نمود. وی افزود از آنجا که وضعیت روسیه اساس درستی ندارد «نباید تا چندی کوریر را موقوف نمود تا اگر بعد اطمینان کاملی حاصل شد مراسلات با پست روس فرستاده شود.»(۲)

 به هم خوردن مجلس تعزیه در جلفا

بنا به گزارشی که امروز امیرلشکر شمال غرب از قول رئیس نظامیان جلفا به مرکز فرستاد، نوشت در حالی که اهالی جلفا همه در مجلس تعزیه مشغول عزاداری بودند، مستخدم پست خانه با حالتی گریان و فریادکنان وارد مجلس شد و گفت که رئیس پست خانه «مسیو هاک ارمنی» به ناموس من دستدرازی کرده است. وی از عزاداران دادخواهی کرد. از آنجا که احتمال داشت مردم به پست خانه بریزند و حادث های رخ دهد با گذاشتن نگهبان در پست خانه، مظنون دستگیر شد تا رسیدگی به موضوع شروع شود.(۳)

(تصویر) ارفعالدوله، میرزارضا خان، نماینده ایران در جامعه اتفاق ملل

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵-۳-۱۵-۱۳۰۲.

۲- همان، ۴-۱۱-۱۶-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۹، ص ۶.

 شنبه

۲ شهریور ۱۳۰۲

۲۵ اوت ۱۹۲۳

۱۲ محرم ۱۳۴۲

 تظاهرات ضدانگلیسی در تهران

پیش از ظهر امروز، بنابر قرار قبلی، عزاداران حسینی(ع) با پرچم های سیاه در مسجد شاه اجتماع کردند و با پیشگامی «حضرت آیت الله یزدی ... با سرودن مرثی های که متضمن مصائب و فجایع وارده بر ائمه اطهار علیهمالسلام و مراقد مطهره و نواب و مجاورین قبر آنها و ذکر مظالم انگلیس بود» حرکت کردند. مقصد این جمعیت مجلس شورای ملی بود. شمار جمعیت که بیش از چهل هزار نفر تخمین زده شد در محوطه بهارستان متوقف شد و ملکالمحققین لایح های که عنوان آن «یک محرم، دو عاشورا» بود «در شرح مظالم و حرکات خصمانه و شقاوتکارانه دولت انگلیس نسبت به عالم اسلامی، مخصوصاً قطعه مقدسه بینالنهرین» قرائت کرد و اصل آن تقدیم اداره مباشرت مجلس شورای ملی شد. در این اعلامیه نسبت به رفتار انگلیس علیه روحانیت اسلام ابراز انزجار شده بود.(۱)

 نامه سفارت انگلیس به وزیر امور خارجه درباره پذیرش احتشام همایون

سفارت انگلیس، امروز در نام های که به مصدقالسلطنه، وزیر امور خارجه، نوشت ضمن اشاره به این که غیرمستقیم مطلع شده است شاهزاده احتشام همایون(۲) به ژنرال کنسولی ایران در بغداد تعیین گشته، یادآور شد که طبق خبر رسیده از سر هنری دابس مأمور عالی انگلستان در بینالنهرین دولت عراق با این انتصاب موافقت کرده است.(۳)

 سخنرانی علیه وزیر جنگ در یزد

رئیس ارکان حرب لشکر جنوب امروز در تلگرامی به وزارت جنگ خبر داد که تحصنکنندگان در تلگراف خانه یزد ضمن عزاداری، سخنانی نیز علیه دولت، وزارت جنگ و حکومت [یزد] بیان میکنند. سخنران این جلسات میرزاعلیمحمد وزیری است. این تحصن در اعتراض به هیأت نظار بر انتخابات مجلس پنجم شکل گرفته بود.(۴)

 ناخشنودی حاکم آذربایجان از رئیس جدید نظمیه تبریز

پس از آن که امیرلشکر شمال غرب از وزیر جنگ اجازه انتصاب رئیس نظمیه تبریز را گرفت، وی نایب اسد الله خان را به این سمت گماشت. (ر.ک: ۲۷ مرداد) امیرلشکر اسماعیل خان حاکم نظامی آذربایجان، در تلگرام امروز خود به وزیر جنگ،

اظهار داشت که با این انتصاب «برای اجرای پیشرفت کار های سیاسی چاکر، قوه مجریه [ای] باقی نمانده و تماشاچی محسوب خواهم بود.»(۵)

 مظالم خوانین آواجق در حق رعایا

اختلافات خوانین آواجق و رعایای این روستا در مسافرت امیرلشکر شمال غرب به ماکو حل نشد و دخالت یاور معینالسلطنه رئیس قشون ماکو هم کارساز نیفتاد. مرگ یکی از ریشسفیدان این روستا که گفته شد چیزخور شده بر هیجان اهالی افزود که در ن هایت سه تن از ریشسفیدان دستگیر و در ماکو زندانی شدند. چهل تن از اهالی آواجق اجباراً به قراعین رفته و شروع به ارسال تلگرام و شکایت به مقامات کردهاند. آنها از قراعین به طرف خوی و تبریز حرکت خواهند کرد. «هرگاه از اهالی آواجق استمالت نشده و اطمینان حاصل نکنند به خاک عثمانی» مهاجرت خواهند کرد.(۶)

 احضار امیرلشکر شمال غرب

وزیر جنگ امروز عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، را برای ادای توضیحات به تهران فراخواند.(۷)

 پایان عزاداری قشون در اصفهان

بنا به گزارش امیرلشکر جنوب طبق معمول هر ساله از ششم تا دوازدهم محرم (امروز) مجلس روضهخوانی قشون در چهل ستون برپا بود. «با وجود این که به دسایس و عناوین مختلفه از آمدن مردم به روضه جلوگیری میشد و در این زمینه لوایح و اعلانات خطی منتشر و صریحاً حضور در مجلس تعزیه قشونی را حرام قلمداد مینمودند» جمعیت زیادی در روز های یاد شده برای عزاداری حاضر شدند. محمود آیرم افزود که چنین تحرکاتی برای ممانعت مردم از شرکت در عزاداری قشون در یزد هم دیده شد و روضهخوان های دعوت شده قشون یک ساعت پیش از شروع مراسم از حضور استنکاف کرده، مجبور شدند «از دهات اطراف شهر روضهخوان تهیه و مراسم تعزیهداری به عمل» آید.(۸)

 نتیجه مذاکره با وزارت امور خارجه انگلیس

وزیرمختار ایران در لندن بنا به خواست وزارت امور خارجه، برای پیگیری موضوع مهاجرت علماء به ایران با وزارت امور خارجه انگلیس گفت و گو کرد. در مذاکرات به او گفته شد که دولت انگلیس برای حل و فصل این حادثه وزیرمختار خود در ایران را به بغداد فرستاد. امیرفیصل میگوید برای این مسئله نیازی به واسطه نیست، چرا که دو دولت اسلامی میتوانند مشکلات خود را رفع کنند. با این حال وزیرمختار (سر پرسی لورن) حامل پیشنهادی بود که دولت ایران آن را نپذیرفت. وزیرمختار ایران میافزاید وزارت امور خارجه انگلیس در این مورد قدرتی ندارد؛ وزارت مستملکات باید تصمیم بگیرد و آن هم ایستادگی میکند.(۹)

 نگرانی انگلیس از سمت جدید میرزایانس

میرزایانس نماینده ارامنه ایران اخیراً از میلسپو مدیرکل مالیه ایران سمت مهمی در وزارت مالیه گرفته است. در گزارش های

هفتگی منتهی به امروز سفارت انگلیس آمده است که میرزایانس یک بلشویک است که از حمایت جدی سفارت روسیه برخوردار میباشد.(۱۰)

 خبر هایی از اقدامات سفارت روسیه در تهران

منابع انگلیسی خبر میدهند که شومیاتسکی، وزیرمختار روسیه در ایران، از مسکو دستور گرفته ساختمان سفارت را که در ۱۹۲۱ در زمان تصدی رُتشتاین آتش گرفته بود، بازسازی کند. هزینه این اقدام از محل ۶۰ هزار تومانی که در اختیار شومیاتسکی قرار گرفته، تأمین خواهد شد. خبر دیگر آن که

۱- «مظالم انگلیس در بینالنهرین»، ص ۶۳؛ بهلول، شم ۱۲، ص ۲. روایت سفارت انگلیس از این تظاهرات چنین بود: «در ۲۵ اوت خالصی[زاده] حدود ۳۰۰۰ نفر را در مسجد شاه گرد آورد و آنها را با پرچم های سیاه و شماری از روحانیون به سوی مجلس حرکت داد. در آنجا به سخنرانی علیه انگلیس پرداخت و نام های هم به ارباب کیخسرو، عضو زرتشتی مجلس داد. این نامه با امضای «ملت ایران» خواسته های زیر را دربر داشت: الف) دولت ایران نباید دولت عراق را به رسمیت بشناسد. ب) تمام مفاد قانون اساسی باید اجرا شود. ج) اعضای تازه منتخب مجلس به خاطر خیانت به کشور نباید پذیرفته شوند (اشاره به نصرتالدوله و برخی افراد شهیر دیگر، ولی نامی ذکر نگردید.) د) افرادی که قرارداد ۱۹۱۹ را با انگلیس امضا کردند باید از استخدام دولت اخراج شوند. ه) وزارت عدلیه تنها بر اساس قرآن باید عدالت را اجرا کند. و) علمای عراق تا پیش از افتتاح مجلس پنجم نباید بازگردند و این امر باید اولین مسئله این مجلس باشد. ز) اگر مجلس نتواند مشکل علمای عراق را حل کند، ملت باید این کار را بکند. پس از پایان سخنرانی جمعیت با کنترل نظمیه به خوبی پراکنده شد. ادریسبیگ، معاون امور شرق سفارت ترکها در بین جمعیت هوادار خالصی دیده شد.» (FO E ۱۰۳۴۶/۶۹/۳۴)

۲- محمدعلی خان احتشام همایون که به نوشته عبد الله مستوفی بعدها شهرت علامیر را برگزید فرزند معینالدوله است. در ۱۳۰۱ق در تهران زاده شد. از مدرسه علوم سیاسی دیپلم گرفته، در ۱۳۲۰ق به خدمت وزارت امور خارجه درآمد و مدیریت اداره کابینه را برعهده گرفت. حدود سه سال بعد نایب و مترجم کمیسیون سرحدی عثمانی و ایران شد. مترجمی زبان فرانسه و انگلیسی در کابینه دولت (۱۳۲۵ق)، معاونت اول اداره محاکمات (شعبان ۱۳۲۷)، کفالت اداره تحریرات انگلیس (رجب ۱۳۲۸) و نیابت اول سفارت لندن (ربیعالثانی ۱۳۲۹) از دیگر مشاغل مهم اوست. احتشام همایون تا ۱۳۳۸ق/۱۲۹۹ش نیابت اولی سفارت ایران در لندن را حفظ کرد. او برادرزاده و داماد میرزامحمود احتشامالسلطنه است که به گفته همو، زبان های انگلیسی، روسی و ترکی را به خوبی میدانست. (احتشامالسلطنه، خاطرات، ص ۵۵۸؛ ممتحنالدوله و...، رجال وزارت خارجه در...، ص ۲۰۴).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۱۷-۲۷-۱۳۰۲. سر هنری دابس (۱۹۳۴-۱۸۷۱) کارمند عالیرتبه انگلیس در هند بود. مدتی کمیسر عالی بلوچستان هند شد (۵ دسامبر ۱۹۱۷ تا ۱ سپتامبر ۱۹۱۹) و از ۴ می تا ۱۵ سپتامبر ۱۹۲۳ کفیل عالی انگلستان در بینالنهرین بود.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۱۷۴۱.

۵- همان، پ ۳۷، ص ۲۳. رضا خان پس از دریافت این تلگرام به حاکم آذربایجان یادآور شد نظمیه کاملاً تحتنظر و امر

ایالت خواهد بود. (همان، پ ۳۷، ص ۲۲). از خبر های مرتبط با این موضوع آن است که روزنامه ایران خبر انتصاب رئیس نظمیه آذربایجان را توسط مشیرالدوله ریاست وزراء چاپ کرد و نوشت که کلنل شولمبرگ به این سمت نصب شده که با ولیعهد عازم آذربایجان خواهد شد. همچنین ماژور عبد الله خان رئیس تأمینات مرکز به معاونت کلنل شولمبرگ انتخاب شده است. (روزنامه ایران، شم ۱۴۳۲، ص ۲).

۶- همان، پ ۳۴، صص ۱۷ و ۱۸.

۷- همان، پ ۳۷، ص ۲۹.

۸- همان، پ ۱۶، ص ۱۷۴۰.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۵-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

۱۰- FO E ۱۰۳۴۶/۶۹/۳۴.

لئون تارتوسیان منشی خزانهداری سفارت روسیه، از طرف شومیاتسکی مأمور است جواهراتی به ارزش ۸۰ هزار تومان را در بازار تهران بفروشد. این اشیاء از غارت های اخیر در مسکو به دست آمده است. هر دو خبر در گزارش های هفتگی منتهی به امروز انگلیس آمده است.(۱)

 حمایت تاتار های طازان و کریمه از روحانیان مهاجر

امروز متن تلگرام تاتار های کازان و کریمه در حمایت از مراجع تقلید و روحانیان مهاجر، تسلیم روحانیان تهران شد. در این تلگرام آمده است: «در پی اخراج روحانیان ایرانی ما و در پی امکان بروز مشکل برای آنها در خاک ایران، ما از مقام های دولت شوروی میخواهیم تا ما را در کسب اجازه برای زندگی آنها در تاتارستان مساعدت کنند. آنها از طرف ما کاملاً احترام خواهند شد.» این تلگرام وقتی در میان گروهی از روحانیان تهران قرائت شد، مورد استقبال واقع نشد. پاسخی که به این درخواست داده شد، چنین بود: «علمای اسلام همواره احترام کامل مردم ایران را داشتهاند و خواهند داشت.»(۲)

 جلسه حزب کمونیست در انزلی

امروز جلسه حزب کمونیست به ریاست سیسین در بندر انزلی تشکیل شد و حاضران در مورد موقعیت این حزب در منطقه یادشده ابرازنظر کردند. منابع انگلیسی با کسب این خبر افزودند که حضار اعتقاد داشتند زمینه های ترویج مرام کمونیستی رو به افول است و از این رو تصمیم گرفتند از مرکز بخواهند که خوراک تبلیغاتی بیشتری به آنها برساند.(۳)

(تصویر) سفارت روسیه در تهران

۱- FO E ۱۰۳۴۶/۶۹/۳۴

۲- FO E ۱۰۱۹۲/۶۹/۳۴

۳- FO E ۱۰۵۹۴/۶۹/۳۴.

ص: ۲۸۶

 یکشنبه

۳ شهریور ۱۳۰۲

۲۶ اوت ۱۹۲۳

۱۳ محرم ۱۳۴۲

 تحرکات شیعیان هند علیه مظالم انگلیس در بینالنهرین

بنا به گزارشی که امروز نماینده سیاسی ایران از سیملا(۱) به وزارت امور خارجه فرستاد، تبعید آیت الله خالصی از عراق و مهاجرت حضرات حجج اسلام به ایران در میان مسلمانان هند خصوصاً شیعیان تأثیر گذاشته «و تاکنون در بعضی از نقاط اجتماعاتی در این خصوص تشکیل داده و ابراز احساسات نمودهانـد.» اخیراً در شهر سانـدیلا که از مراکز اهل تشیع است، با تشکیل اجتماعی از رفتار مأمورین عراق اظهار تنفر شده است.(۲)

 التجاء اهالی محلات سفلی به آیت الله حائری

امروز گروهی از اهالی محلات سفلی در نام های که به آیت الله شیخ عبدالکریم حائری یزدی نوشتند، از «شاهپور خان تبعه دولت انگلیس» شکایت کردند. آنها گفتند که این شخص در «ایام عاشورا [که] مشغول عزاداری حضرت اباعبد الله الحسین علیهالسلام بودیم شرارت و هرزگی را به انـداز های رسانیدند که ماها عزاداری را ترک کرده و در هشتم محرمالحرام [موفق شدیم] حسینیه ها را که بسته بودیم باز» کنیم. امضاءکنندگان از آیت الله حائری خواستند آنها را از شر این «رعیت انگلیس» برهاند.(۳)

 نفوذ از دست رفته انگلیس در ایران

«نفوذ از دست رفته انگلیس در ایران» عنوان مقال های است که جریده استیسمن چاپ کلکته در شماره امروز خود به چاپ رسانـد. این مقاله را خبرنگار روزنامه تایمز در تهران نوشته است. وی مقاله خود را با این جمله شروع میکند که «این یک حقیقت تأسفآور و غیرقابل تردیدی است که انگلیسها امروزه در ایران دارای محبوبیت نیستند.» وی وقایعی چون تقسیم ایران به دو حوزه تحت نفوذ انگلیس و روسیه در سال ۱۹۰۷م، قرارداد ۱۹۱۹ و کودتای سیدضیاءالدین طباطبائی در ۱۹۲۱ را عامل این بدبینی دانسته، اما مینویسد که در معاهده ۱۹۰۷ «دولت انگلیس هیچگونه مقاصدی که با استقلال و تمامیت ایران منافی باشد در نظر نداشت»، قرارداد ۱۹۱۹ «عادلانه و برای مساعدت به ایران انعقاد یافت و منظور تنظیم خانه آنها بود» و در کودتای ۱۹۲۱ سیدضیاء «برخلاف آن چه شایع و آزادانه همه جا گفته میشود نماینده دولت انگلیس از این کودتا تا قبل از وقوع آن به هیچوجه اطلاعی نداشت [!]»(۴)

□ توضیحات رئیس خیریه شرق درباره اعزام ایتام و اطفال مسیحی به ارومیه

سوینگستن برتلی (Swingston Bertley) مسئول اداره خیریه شرق نزدیک وابسته به آمریکا امروز در نام های که به امیرلشکر غرب نوشت، توضیح داد که اعلام خبر عزیمت ایتام و اطفال مسیحی از همدان به ارومیه نظر شخصی او بوده است و منظور از آن حمایت و حفاظت آن لشکر از این عزیمت است و صرف موافقت آن لشکر با این موضوع همه آن چیزی نبوده است که در درخواست اول مطرح گردید.(۵)

□ گزارش تفصیلی محمود آیرم از تسخیر قلاع همایجان

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، امروز گزارش بلندی از چگونگی تسخیر منطقه همایجان به وزارت جنگ فرستاد. او، متصرف این ناحیه را «میرعباس» یکی از سارقان معروف فارس معرفی کرد که در سن ۹۳ سالگی سوارکار ماهر، تیراندازی ممتاز و قلعهسازی منفرد است. میرعباس راه تجارت منطقه را بسته و از ابتدای مشروطه با ۱۲ پسر خود املاک مردم را ضبط میکرده است. آیرم نوشت که با روش های چریکی محکمترین قلعه را تصرف کرده و بعد سراغ قلعه های دیگر رفتهاند؛ و این در حالی بوده که پیش از این میرعباس حملات اردو های نظامی را یکی پس از دیگری دفع کرده بود. میرعباس دستگیر شده، اما پسرانش فرار کردهاند.(۶)

۱- سیملا یا شیملا (Simla) نام شهری در شمال غربی هند که کرسی سرزمین هیماچال پرادش به شمار میآمد؛ و مرکز حکومت هند - بریتانیا (انگلستان) هم در هندوستان بود که بعدها جای خود را به دهلی داد. سیملا در هیمالایای غربی واقع است و ییلاق و مرکز فرماندهی ارتش هند محسوب میشد.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۳-۱۹-۲۷-۱۳۰۲.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۴۳۹۱، آرشیو ۵۱۴ غ ۳ ب الف ۱. آیت الله حائری این نامه را وقتی که حاکم قم چند روز پس از عاشورا به دیدن ایشان میآید به وی داده و خواستار رسیدگی میشود. حاکم قم موضوع را از حکومت محلات استفسار میکند. (ر.ک: ۲۱ شهریور)

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۰ و ۳۹- ۲۱- ۱۷- ۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۸، ص ۱۶۳. اداره خیریه شرق نزدیک وابسته به آمریکا فعالیت خود را از ابتدای جنگ بینالملل در روسیه، عثمانی، ارمنستان و سرزمین های شرقی، از جمله ایران آغاز کرد. فعالیت این اداره یا جمعیت نگهداری از کودکان یتیم مسیحی در این مناطق بود. از قرار گزارش هایی که نماینده سیاسی ایران در تفلیس فرستاده، این اداره سرپرستی ۲۵ هزار کودک یتیم را در ارمنستان به عهده داشت. این کودکان تحت آموزش های صنعتی، کشاورزی اداره یادشده بودند تا پس از رسیدن به سن کار بتوانند خود را اداره کنند. (اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۲۳-۹-۱۳۰۲).

۶- همان، پ ۱۱۶، صص ۱۱ و ۱۲.

 دیدار سلیمان خان بهبودی با مصدقالسلطنه

سلیمان خان بهبودی، پیشکار وزیر جنگ، امروز از طرف رضا خان از مصدقالسلطنه، وزیر امور خارجه عیادت کرد. دست مصدق شکسته و در منزل بستری است.(۱) جراید نوشتند که مصدق در اثر پرت شدن از درشکه به بیرون دچار شکستگی دست شد.(۲)

 زمینهسازی برای تسهیل حرکت کشتی از کشور روسیه

رضا خان وزیر جنگ در تلگرامی که امروز برای مشاورالممالک وزیرمختار ایران در مسکو فرستاد، با این توضیح که سرهنگ اسماعیل خان طبق دستور یک کشتی کوچک تجاری برای مقابله با عملیات قاچاقچیان ترکمن خریده است، درخواست کرد: «خواهشمندم اقدامات لازمه بفرمایید که عبور کشتی مزبور از خاک روسیه و ورود آن به بحر خزر ممانعتی به عمل نیاید.»(۳) این موضوع در تلگرام جداگان های به اطلاع سرهنگ اسماعیل خان در برلن نیز رسید و افزوده شد که باید به پاریس برود و با سرتیپ امان اللهمیرزا درباره چگونگی حمل اسلحه با وی مذاکره کند.(۴)

 خبر ورود کشتی انزلی

محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، امروز از انزلی خبر داد که کشتی آلمانی موسوم به انزلی حامل سلاح های ارسالی از برلن ساعت ۱۲ وارد خواهد شد. «مطابق تحقیقاتی که شده است روسها از حاجیتر خان کلیه اسلحه را از کشتی خارج، بازدید نموده و مجدداً بار کردهاند. با این حال ممکن است تقلباتی نیز نموده باشد.»(۵)

 فروکش کردن تلفات وبا در صفحات جنوب

در گزارشی که امیرلشکر جنوب امروز به تهران فرستاد، از قول وابستگان نظامی در بوشهر نوشت که تاکنون بیماری مهلک وبا به بوشهر سرایت نکرده است؛ مگر یک زن که او هم «مرحومه گردیده. در محمره [خرمشهر] و عبادان [آبادان] هم تخفیف یافته» است.(۶)

 گزارش انتخاباتی امیرلشکر غرب از اراک

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، درباره وضعیت انتخابات مجلس پنجم در عراق (اراک) نوشت که همچنان که دستور داده شده بود، زمینه انتخاب شدن سهامالسلطان آماده است. اما گروه مقابل که حاجآقااسماعیل را نامزد نمایندگی کرده نفوذی برابر و یکسان دارد. وی یادآور شد که هر دو گروه مطیع اوامر قشون هستند. «اینک برای این که امر مطاع کاملاً در پرده و به موقع اجرا گذارده شود، مستدعی است چنانچه رأی مبارک قرار گیرد، امر و مقرر فرمایند سهامالسلطان به همدان حرکت نموده، فدوی نیز محرمانه یک نفر از دسته حاج آقا اسماعیل [را] احضار [به همدان کرده] و آنها را با یکدیگر متفق» کنم. راه دیگر آن است به تهران بیایند و آن جا توافق به عمل آید.(۷)

□ حرکت ایل جاف به طرف سلیمانیه

بنا به گزارش رئیس اردوی بانه، شیخ محمود با فرستادن نماینده های به ایل جاف از آنها خواسته به طرف سلیمانیه حرکت کنند. نماینده اردوی بانه با رفتن به میان ایل و صحبت با کدخدایان آنها سعی کرد نظر ایل را برگرداند، اما آنها گوش به فرمان شیخ محمود هستند. موضوع امروز به وزارت جنگ منعکس شد تا اجازه عزیمت به ایل داده شود یا نه.(۸)

□ انتصاب عدلالملک به معاونت وزارت فواید عامه

بنا به حکم مشیرالدوله، رئیسالوزراء، عدلالملک به معاونت وزارت فواید عامه منصوب شد و کار خود را از امروز شروع کرد.(۹)

(تصویر) ایران، تقسیم کشور به حوزه های نفوذ

(تصویر) هندوستان، سیملا

۱- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، ص ۵۹.
۲- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۲۰، ص ۲.
۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۵، ص ۵۹.
۴- همان، پ ۵۵، ص ۶۰.
۵- همان، پ ۸۵، ص ۱۷؛ ۱۰۶۲۷/۶۹/۳۴ FO E.
۶- همان، پ ۱۶، ص ۱۷۱۶.
۷- همان، پ ۱۷، صص ۲۳۹ و ۲۴۰. در ن هایت سهامالسلطان به تهران احضار شد. (همان، پ ۱۷، ص ۲۳۸). مورخالسلطنه حاکم اراک با تشکیل انجمن نظار مقدمات شروع انتخابات را فراهم کرده بود، اما مخالفت های سهامالسلطان مانع از آغاز کار شد. (روزنامه ایران، شم ۱۴۳۲، ص ۲).
۸- همان، پ ۷۳، صص ۱۶۸ و ۱۶۹. وزارت جنگ موضوع را با وزارت امور خارجه در میان گذاشت. وزارت خارجه هم اعلام کرد ایل جاف برای ییلاق به خاک ایران میآید؛ برخی از آنها علاقه و ملک هم در خاک ایران دارند. «البته مادامی که در خاک ایران هستند باید تابع مقررات داخلی باشند ولی ممانعت آنها از معاودت به وطن اصلی خود اگر... مقرون به صلاح باشد» بلامانع است. (همان، پ ۷۳، ص ۱۶۶).
۹- روزنامه ایران، شم ۱۴۳۲، ص ۱. برای آگاهی از زندگینامه عدلالملک، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۱۹.

 دوشنبه

۴ شهریور ۱۳۰۲

۲۷ اوت ۱۹۲۳

۱۴ محرم ۱۳۴۲

 درخواست انگلیس در واگذاری دعاوی اتباع خود به نصرتالدوله

سفارت انگلیس در تهران امروز با اشاره به نبود کارگزاری در شیراز و معطل ماندن دعاوی بازرگانان انگلیس که اینک به مبلغ ۱۱۰۰۰ لیره طلا رسیده، درخواست کرد «یا فوراً به کارگزاری بوشهر تعلیمات داده شود که برای مدت سه ماه به شیراز حرکت کرده و دعاوی مهم اتباع انگلیس را فیصله دهند و یا این که به نواب مستطاب والا شاهزاده نصرتالدوله دستور دهند که شخصاً به دعاوی اتباع انگلیس رسیدگی نمایند.»(۱)

 ارسال اسلحه های باقیمانده ایران

سرهنگ اسماعیل خان امروز از برلن خبر داد که پس از یک ماه تلاش موفق شد دور از چشم متفقین، اسلحه های باقیمانده را به همراه حاجی خان و به طور قاچاق از مجاری سخت عبور داده به یک کشتی روسی بار بزنند. این محموله دو روز پیش حرکت کرد.(۲)

 عقب افتادن حرکت ولیعهد به تبریز

طبق برنامه اعلام شده، مقرر بود امروز محمدحسن میرزا ولیعهد که در باغ سردار محتشم مستقر شده و همه مقدمات و تشریفات برای حرکت او به تبریز انجام یافته بود، به سوی تبریز حرکت کند. روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که احتمالاً تاریخ حرکت یک هفته عقب افتاده اما از علت آن چیزی ننوشت.(۳) علت هرچه بود رضا خان، وزیر جنگ امروز در تلگرامی به امیرلشکر اسماعیل خان حاکم نظامی آذربایجان نوشت: «شما بایستی کماکان به کار خود مسلط بوده و به اهالی نیز اطمینان دهید که وضعیات کنونی آن جا تغییراتی نخواهد کرد.»(۴)

 تعیین نمایند های از طرف دولت برای آسایش روحانیان مهاجر

پس از استقرار مراجع تقلید و روحانیان مهاجر بینالنهرین در شهر قم، دولت، میرزاعلیاکبر خان بهمن(۵) را به عنوان نماینده خود تعیین کرد تا با رفتن به قم وسایل آسایش ایشان را فراهم کند.(۶)

 تغییر نظر وزیر جنگ نسبت به انتخاب نماینده مجلس از تربت

با این که امیرلشکر شرق، حسین خزاعی، در تلگرام امروز خود به رضا خان نوشت که [برای بیرون آمدن اسم ضیاءالادباء از صندوق] در شهر تربت زحمات زیادی کشیده شده است، اما وزیر جنگ به او تأکید کرد: «از انتخاب ضیاءالادباء صرفنظر نموده، [میرزامحمد] نجات را به جای مشارالیه انتخاب کنند.»(۷)

 پاسخ حاکم دزداب به تهدید رضا خان

حاکم دزداب امروز در تلگرامی که به وزیر جنگ فرستاد، ادعاها و اتهامات مقامات نظامی منطقه را تکذیب کرد و نوشت که اتهام وارده مبنی بر حمایت وی از یک سارق معروف افغانی (ر.ک: ۲۷ مرداد) امکان ندارد چرا که «پس از اقدامات قابل تقدیر و مشعشع سلطانابراهیم خان در دستگیری سارقین و اشرار به حمد الله ... سارق و شریری در این صفحه وجود ندارد که چاکر از او حمایت کرده باشم.»(۸)

 صدور مجوز شانزده نشریه

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه امروز مجوز ۱۶ نشریه را صادر کرد. آنها عبارت بودند از: رستاخیز به مدیریت صدرالتجار، جنوب به مدیریت شیخ عبد الله، آیین به مدیریت معینالسادات، بالنادر به مدیریت یانورکینوسیان، نامه دانشپژوهان به مدیریت میرزامحمدعلی، جنگل مولا- به مدیریت میرزاابوالقاسم خان ذوقی، قرن چهاردهم به نام میرزاعلی خان مشتاق، ناصرالمله به نام میرزاعیسی زنجانی، مردکار به نام شیخ محمدرضا، آذر به نام میرزاحسن خان زمانی، ترویجالاسلام به نام معینالشریعه، آتش به مدیریت میرزاعلیاکبر خان امیرعلائی، طلوع به نام محمودآقا رشتی، بیداری به مدیریت سیدمحمد هاشمی، سعادت وطن به نام غلامرضا خان حسن زاده، مجله فرخی به نام هاشمآقا فرخی.(۹)

 توصیفی از ساختمان سابق خوشتاریا

ساختمان خوشتاریا واقع در جزیره میان پشته در صدمتری انزلی از بهترین ساختمان های شهر است که تحویل وزارت فواید عامه شده. اما عدم توجه به این ساختمان آن را در شرف تخریب قرار داده است. یک کار خانه برق با قدرت ۳۵۰۰ روشنایی نیز در این ساختمان هست که بلااستفاده مانده. به دلیل نبود نگهبان این اموال دستخوش سرقت میشود. رئیس تیپ مستقل شمال با فرستادن این گزارش به مرکز خواستار توجه مقامات به موضوع شد.(۱۰) وی در گزارش دیگری یادآور شد، نبود روشنایی در بندر انزلی ممکن است جنبه سیاسی پیدا کند چرا که [روسها] درصددند با کشیدن سیم و دادن چراغ به خانه ها نظرها را به خود جذب کنند.(۱۱)

 بیاعتنایی مقامات سرخس روس به مراجعات سرخس ایران

کارگزار سرخس، امروز وزارت امور خارجه را مطلع کرد که مأموران سرخس روس اهمیتی به مناسبات خود با طرف ایرانی نمیدهند. از این رو اختلافات رعایای دو طرف از دیرزمان حل

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۱ و ۴۰ و ۲۲-۱۲-۳-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۶، ص ۷.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۴۳۲، ص ۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۸، ص ۷۴.

۵- علیاکبر بهمن از رجال معاصر که مشاغل چندی در وزارت امور خارجه به عهده داشت، به سال ۱۲۶۲ش در تهران متولد شد. بعد از فارغالتحصیل شدن از مدرسه حقوق فرانسه به سال ۱۲۸۷ش در وزارت امور خارجه مشغول به کار شد. وی مشاغل مهمی را در وزارت امور خارجه به عهده داشته است که عبارتند از: نایب اول کنسولگری استانبول، رئیس اداره حسابرسی، رئیس اداره دول غیرهمجوار، وزیرمختار ایران در کشور های بالکان، مصر، بلژیک و افغانستان و سفیرکبیر ایران در مصر و افغانستان. وی همچنین در کنار مشاغلش مدتی سرپرستی محصلین ایرانی در اروپا را به عهده داشت و چند سال نیز عهدهدار ریاست تشریفات دربار بود. ریاست اداره کل تجارت کابینه فروغی در ۱۳۱۳ش، از دیگر مشاغل وی است. در سال ۱۳۲۰ش که به همین عنوان سفیرکبیر ایران در قاهره اقامت داشت، محمود جم جانشین وی شد و پس از آن تا زمان مرگ در سن ۸۴ سالگی دیگر عهدهدار هیچ شغلی نگشت. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی ...، ج ۱، صص ۳۴۵ و ۳۴۶).

۶- روزنامه ایران، شم ۱۴۳۲، صص ۱ و ۲. منابع انگلیسی روز حرکت علیاکبر خان بهمن را ۲۱ اوت/۲۹ مرداد یاد کردند. (FO E ۱۰۳۴۶/۶۹/۳۴)

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۹۹ و ۱۰۰.

۸- همان، پ ۱۰۲، ص ۶۲.

۹- کریمیان، «اداره راهنمای نامهنگاری...»، ص ۶۴.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۵، صص ۵۰ و ۵۱.

۱۱- همان، پ ۸۵، صص ۴۸ و ۴۹. رضا خان در پاسخ به محمدحسین خان آیرم از او خواست که این قبیل موضوعات را تعقیب نکند، با این حال مورد یادشده به وزارت امور خارجه منعکس میشود. (همان، پ ۸۵، ص ۴۷).

نشده باقی مانده است. «چون این عدم موافقت بالمآل اسباب تأخیر و تعویق امور کارگزاری خواهد شد» در رفع آن کوشیده شود. موضوع به سفارت روس در تهران و سفارت ایران در مسکو منعکس شد.(۱)

 مذاکره مأموران وزارت جنگ با مأموران روس

بنا به گزارش نایب کارگزاری باجگیران، مأموران وزارت جنگ بدون اطلاع کارگزاری وارد مذاکره و مکاتبه با مأموران روسی میشوند؛ واین نوع اقدامات در آینده مشکلآفرین خواهد بود. وزارت امور خارجه امروز این مسئله را به اطلاع وزارت جنگ رساند و خواست [طبق قانون] از مکاتبه و مذاکره مستقیم با مأموران روسی خودداری کنند.(۲)

 مرده بادا دولت مسلمگداز انگلیس

نشریه بهلول در شماره امروز خود ضمن چاپ طرحی در صفحه اول خود درباره تبعید مراجع تقلید و روحانیان بینالنهرین، شعری هم در وهن انگلیس و اقدامات ضداسلامی او درج کرد: مرده بادا دولت مسلمگداز انگلیس/ دولت منحوس شوم حقهباز انگلیس/ مقصد این شوم دولت بُد فنای مسلمین/ خوب شد مکشوف براسلام راز انگلیس/ مسلمین امروز روز اتحاد و غیرت است/ بر کنید از ریشه و از بن پیاز انگلیس...(۳)

 پارچه نوشت های علیه انگلیس

امروز یک تبریزی به نام حسینعلی، در برابر سفارت انگلیس در تهران پارچه نوشت های حمل میکرد که روی آن نوشته شده بود: «اگر انگلیسها تا ۲۰ محرم (۲ سپتامبر) ایران را ترک نکنند، بدن هر انگلیسی ده پاره شده و به ده مسلمان داده میشود.» حسینعلی توسط نظمیه دستگیر و با پارچهنوشته به کمیساریا برده شد.(۴)

(تصویر) محمدحسن میرزا، ولیعهد

(تصویر) علیاکبر بهمن

(تصویر) روزنامه بهلول

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۳۵-۴۴-۱۳۰۲. کارگزاری خراسان توضیح داد که طرف روسی ایجاد مراوده و تماس های طرفین را منوط به انعقاد قرارداد میداند که از مرکز (مسکو) تأیید شده باشد. (همان، ۶-۳۵-۴۴-۱۳۰۲).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۴، ص ۵۷.

۳- بهلول، شم ۱۲، صص ۱ و ۲.

۴- FO E ۱۰۱۹۲/۶۹/۳۴.

ص: ۲۹۰

 سه شنبه

۵ شهریور ۱۳۰۲

۲۸ اوت ۱۹۲۳

۱۵ محرم ۱۳۴۲

 ممانعت روسها از خرید کشتی

کشتی پیانیر آلمانی چند روز پیش در انزلی پهلو گرفت. رئیس تیپ شمال، خرید این کشتی را برای گشتزنی در دریای خزر مورد بررسی قرار داد، اما متوجه شد که روسها از نماینده تجاری آلمان قول گرفتهاند از فروش کشتی به ایران ممانعت کند؛ با این حال نماینده تجاری آلمان مایل به فروش آن است. محمدحسین خان آیرم به رضا خان نوشت اگر وزیرمختار روسیه، شومیاتسکی، رضایت دهد میتوان کشتی را خرید.(۱)

 گزارش کنسول روسیه در انزلی از فعالیت های سیاسی مأموران انگلیسی

براکین، کنسول روسیه شوروی در انزلی، در نام های محرمانه به شومیاتسکی از تحرکات اخیر مأموران سیاسی انگلیس در این منطقه خبر داد که میخواهند سر از اقدامات ما درآورند. «ویس قونسول بریطانی قویاً سعی مینماید که نفوذ خود را محکم نماید و برای نیل به این مقصود هم شروع به کار کرده است.» براکین تأکید کرد عملیات سیاسی ما در این جا با کمال حفاظت انجام میگیرد «و کلیه کار های محرمانه من در این جا به اشخاص فوقالعاده مطمئن رجوع شده و انجام میگیرد.» وی در پایان نوشت: «کلیه مجامعی که دارای جنبه سیاسی هستند، برای احتراز از همهگونه سوءتفاهمات سرّاً در حدود اداره ماهیگیری ایران یا در کشتی جنگی» تشکیل میشود.(۲)

 درخواست میلسپو برای بازگشت آشوریان کوچانده شده از سلماس

میلسپو امروز به مشیرالدوله، رئیسالوزراء، نوشت شش ماه پیش قشون آذربایجان، آشوریها را از شهر سلماس کوچانده، هزار نفر از آنها در تبریز و ششصد نفر در ایستگاه های مخروبه راه آهن در حدود صوفیان اسکان داده شدند. در این مدت اداره خیریه شرق نزدیک با پرداخت ماهی یک تومان به هر یک از آنها کمک میکرد. وی نوشت این گروه کوچانده شده پیش از حرکت روی زمین های خود کار میکردند، و اینک که با مجوز قشون اجازه بازگشت به آنها داده شده، زمین های یادشده اجاره داده شده است. با این که تلاش شد با گذاردن روستا های خالصه در اختیار ایشان جبران مافات شود، اما آشوریان اصرار دارند که به سر املاک خود بازگردند. میلسپو از مشیرالدوله خواست اگر برای بازگشت آشوریان ملاحظات نظامی در بین نیست، اجازه مراجعت آنها داده شود.(۳)

□ دستگیری سه تن از معتمدان زنجان

عبـد الله خان طهماسبی، امیرلشـکر شـمال غرب، در سر راه خود به تهران، امروز از زنجان خبر داد که حاجی حسـینعلی، میرزا مشهود و حاجی علیاکبر را توقیف کرد.(۴) (ر.ک: ۱۸ مرداد) دستگیرشدگان به واسطه اعتراض به سوءرفتار یک نظامی نسبت به نوامیس اهالی، نظامی مزبور را مضروب کرده بودند.

□ تفاوت پست های نظامی ایران و روسیه

نبیلالـدوله رئیس کمیسـیون سـرحدی بیله سوار در مراسـله امروز خود به وزارت امور خـارجه یـادآور شـد که پس از تصویب وزارت جنگ برای ایجاد پست های نظامی، قشون اردبیل شـروع به برقراری این پاسـگاه ها کرده؛ اما برای هر پست دو پیاده و یـک سوار معین کرده است؛ در حالی که روسـها در هر پست نظامی ده تا پانزده نفر سـرباز دارنـد. وی با توجه به این موضوع خواست برای جلوگیری از تعـدیات و برقراری امنیت، در هر پست نظـامی ایران شـش نفر تحت امر یـک رئیس باسواد حضور یابد. «آن وقت میتوان امیدوار بود که حوادث سرحدی تکرار» نشود و روستاییان منطقه در آسایش و امنیت به سر برند. وی در پایان کشیدن خط تلفن و ایجاد ارتباط بین پستها را نیز ضروری دانست.(۵)

□ تأکید در انتخاب سیدکاظم یزدی برای مجلس

وزارت جنگ امروز در تلگرامی به امیرلشـکر جنوب که قیـد شده بود شـخصاً کشف کند، تأکید کرد طبق دسـتور وزیر جنگ باید «در انتخاب آقاسیدکاظم یزدی مساعدت کامل مرعی دارند که انجام مقصود حتمی باشد.»(۶)

□ ورود نصرتالدوله به شیراز

امروز ساعت ۳۰/۶ بعد از ظهر نصـرتالدوله، والی جدید فارس، وارد شـیراز شد. محمود آیرم امیرلشکر جنوب ضمن اعلام این خبر افزود که کار های قشونی فارس در این چند روز پایان میبابد، راهی اصفهان میشود تا به اوضاع یزد و کرمان برسد.(۷)

□ سگ هار و پسر وزیرمختار آمریکا

امروز یـک سـگ هـار پـای پسر وزیرمختـار آمریکـا را گـاز گرفـت. سـرم ضـدهاری در انسـتیتو پاسـتور نبـود. وزیرمختـار از مشیرالدوله،

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۴، ص ۵۳. رضا خان از آیرم خواست وارد گفت و گو شود و قیمت کشتی را به دست آورد. (همان، پ ۸۴، ص ۵۲).

۲- همان، پ ۵، ص ۳۶. این گزارش را عوامل تیپ شمال در سانسور های خود کشف کرده، ترجمه نموده به مرکز فرستادند.

۳- همان، پ ۸۰، صص ۹۰ و ۹۱. ریاست وزراء موضوع را به وزارت جنگ منعکس کرد. (همان، پ ۸۰، ص ۸۸).

۴- همان، پ ۴۵، ص ۶۶. طبیعی بود که دسـتگیری این افراد با سـکوت اهالی زنجان مواجه نشود. با ارسال تلگرام هایی، رضا

خان به امیرلشکر شمال غرب نوشت اگر ضمانت آنها را میکنند آزادشان کنید. (همان، پ ۴۵، صص ۶۴ و ۶۵).

۵- همان، پ ۳۴، ص ۲۰. موضوع به وزارت جنگ منعکس شد. (همان، پ ۳۴، ص ۱۹).

۶- همان، پ ۱۷، ص ۵۳۸.

۷- همان، پ ۱۶، ص ۱۷۳۹.

رئیسالوزراء، خواست تا اجازه فرود یک هواپیما را برای بردن پسرش به بغداد بدهد. روزنامه ایران ضمن چاپ این خبر نوشت که چنین اجاز های داده نشد. میتوان حدس زد که در پی اعتراضات مردم تهران به پرواز های بیرویه هواپیما های انگلیسی بر فراز تهران با این خواست مخالفت شده باشد، اما همین منبع در شماره بعدی خود از قول وزیرمختار آمریکا نوشت که با این خواست موافقت شد، که به دلیل برابری زمان آمد و رفت هواپیما از بغداد به تهران و بالعکس با حرکت خودرو به طرف بغداد، ترجیح داده شد بیمار از راه زمینی عازم بغداد شود.(۱)

 تجاوز عثمانیها به قوری گل

قوریگل با وسعت هزار زرع در منطقه آواجق همانند سال گذشته زیر یورش عثمانیها قرار گرفت. یاور معینالسلطنه رئیس قشون منطقه ماکو امروز گزارش داد مانند سال گذشته که عثمانیها حاصل قوریگل را با خود بردند، امسال هم چنین قصدی داشتند، اما جلو آنها گرفته شد. عثمانیها مدعی هستند این ناحیه متعلق به آنهاست. «به عقیده چاکر اگر یک کمیسیون سرحدی معین فرمایند جهت تعیین حدود» مناسب است و گرنه همه روزه این اختلافات خودنمایی خواهد کرد.(۲)

 آغاز به کار بیسیم قشون

امروز بیسیم قشون کار خود را با دریافت پیام آغاز کرد. در خلال گزارش های سفارت انگلیس در تهران آمده است که این دستگاه نمیتواند با دیگر نقاط ایران تماس برقرار کند و صرفاً گیرنده است. این گزارش با نام بردن از سه اپراتور این بیسیم میافزاید که اینان به دستور وزیر جنگ مشغول آموزش ۱۶ ایرانی برای اپراتوری هستند.(۳)

همین منبع میافزاید که یک خط تلفن میان اراک (سلطانآباد) و همدان آغاز به کار کرده است. یک شرکت خصوصی متشکل از شماری از تجار تهران سرمایهگذار این خط تلفن بودهاند. خط به خوبی کار میکند و هزینه هر دقیقه مکالمه یک قران است.(۴)

(تصویر) نصرتالدوله، والی فارس

(تصویر) فوج آهن

۱- روزنامه ایران، شم ۱۴۳۵، ص ۲؛ همان، شم ۱۴۳۶، ص ۳.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۳، صص ۴۴ و ۴۵.

۳- ۱۰۶۲۷/۶۹/۳۴ FO E.

۴- ۱۰۶۲۸/۶۹/۳۴ FO E.

 چهارشنبه

۶ شهریور ۱۳۰۲

۲۹ اوت ۱۹۲۳

۱۶ محرم ۱۳۴۲

 نمایندگان ملک فیصل در ایران

روزنـامه مرد آزاد در شـماره امروز خود نوشت که دو نفر از علمـاء بینـالنهرین از طرف ملکفیصل به ایران عزیمت کردهانـد تا نظر روحانیان مهاجر را به بازگشت به عتبات عالیات جلب کنند. این نمایندگان وارد قم شده و مشغول مذاکره هستند.(۱)

 انتقال اسلحه های رسیده از آلمان

محمدحسـین خـان آیرم، رئیس تیـپ مسـتقل شـمال، امروز خـبر داد که «۱۷۴۳ صـندوق اسـلحه سربسـته و ممهور که دویست صندوق آن تفنگ و مابقی فشـنگ و چاشـنی بود با اسکورت حمل گردید.»۲ این تجهیزات روز سوم شـهریور با کشتی انزلی وارد بندرانزلی شده بود.

 شکایت های مکرر از رکنالدین خان

چندین تلگرام از همدان و استرآباد علیه یاور رکنالدین خان رئیس نظمیه کرمانشاهان به تهران رسـید. در این شکوائیه ها آمده است که اعضای نظمیه کرمانشاهان در احزاب سیاسـی فعالیت دارند و از این جهت اهالی از آسایش خود در امان نیستند. آنها خواستند که ریاست نظمیه با شخص بیطرفی باشد.(۲)

 حمله روزنامه میهن یومیه به مواضع ضدایرانی ترکیه(۳)

با رسـیدن خبر سـخنان روشـنیبیک در محفل «ترک اجاقی» در اسـلامبول، اکنون واکنش های مطبوعات به سـخنان ضـدایرانی روشـنیبیک آغـاز شـده است. روزنـامه میهن یومیه در شـماره امروز خود نوشت که وقتی امپراتوری عثمانی تقسـیم شـد و دول طماع اروپا آن را تکه تکه کردند «تنها مملکتی که به نام اسلامیت ابراز احساسات خالصانه نمود ایران بود.» نویسنده این مقاله میافزایـد سـال گذشـته همزمان با پیروزی های کمالیون «در و دیوار طهران با عکس غازی کمالپاشا زینت یافته و غریو هلهله و شادمانی فارسـها تا باب عالی میرفت.» اما اینک معلوم شد که آن چه از «اتحاد اسلام» دم میزدیم در حال تبدیل شدن به «اتحاد ترک» است. میهن یومیه سپس سخنان روشنیبیک را چاپ کرد. روشنیبیک ابراز داشته بود که در کوه های بزرگ ایران غیر از خون ترک، ردپـای ترک، رد دیگر و خون دیگر وجود نـدارد. وی ایران را در آینـده جزئی از خاک ترکیه شـمرده و فرهنگ

ایران را منبعث از ترکها دانسته بود.(۴) نویسنده تمسخر روشنیبیک را، مذهب شیعه چنین پاسخ میدهد که «امپراطوری عثمانی بر روی مذهب اسلام تشکیل گردید و اسلام حقیقی در دست نداشت. ایران که دیانت حقه جعفری را قبول کرده بود مجبور بود زیر بار ترک نرود و بالاخره اصل حقیقت اسلام هم از افق ایران طالع و حتی کتب اسلام هم عموماً به دست ایرانی نوشته شد.»(۵)

 تلگرام اهالی آذربایجان به احمدشاه

امروز تلگرام بلندی از طرف گروه های ذینفوذ تبریز خطاب به احمدشاه فرستاده شد و در آن موقعیت فعلی آذربایجان مطلوب و آسایش برقرار شده در آن بینظیر توصیف شد. در این تلگرام غیرمستقیم و بدون ذکر نام از آمدن ولیعهد و پیشکار او به تبریز ابراز نگرانی شده بود.(۶)

(تصویر) آتاتورک (تبلیغات ترکاجاقی برای مصطفی کمال پاشا)

(تصویر) ملکفیصل، پادشاه عراق

۱- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۲۰، ص ۲.
۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۵، ص ۱۶.
۳- همان، پ ۷۴، صص ۱۰۰ تا ۱۰۵. وزارت جنگ پس از باخبر شدن از این شکوائیه ها حدس زد که شکایتها سازمان یافته است. از این رو از امیرلشکر غرب پرسید که منشأ این ضدیتها چیست؟ (همان، پ ۷۴، ص ۹۸).
۴- روزنامه میهن یومیه، س ۵، ش ۳۸، ص ۱.
۵- همان، س ۵، شم ۳۹، ص ۱.
۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۸، صص ۷۰ تا ۷۳. این نوع تلگرامها با زمینهسازی حاکمان آذربایجان و به دستور وزارت جنگ به مرکز ارسال میشد. با وجود این قرار نبود روند ارسال این نوع تلگرامها ادامه یابد، چرا که وزیر جنگ در چهارم شهریور حاکم نظامی آذربایجان را مطمئن کرده بود که تغییری در بافت سیاسی فعلی آذربایجان پدید نخواهد آمد؛ که نشانگر عدم مسافرت ولیعهد و پیشکار او به آذربایجان بود. از این رو وزیر جنگ بار دیگر به امیرلشکر اسماعیل خان یادآور شد: «عدم تغییر اوضاع آذربایجان را به شما اطلاع دادهام. علت اضطراب اهالی چیست؟» (همان، پ ۷۸، ص ۶۸). حاکم آذربایجان نیز در پاسخ گفت که موضوع را به آقایان و معاریف اعلام کردهام اما این نگرانیها ناشی از انتشاراتی است که از ناحیه سردارعشایر قراچهداغی و برخی مفسدین انجام میشود. (همان، پ ۷۸، ص ۶۷).

ص: ۲۹۳

 پنجشنبه

۷ شهریور ۱۳۰۲

۳۰ اوت ۱۹۲۳

۱۷ محرم ۱۳۴۲

 اعتراض و تهدید سفارت انگلیس

در نامه بلند و بدون تاریخی که امروز در وزارت جنگ ثبت شد، سفارت انگلیس نسبت به تداوم استقرار عناصر ضدانگلیسی در برخی از نقاط صفحات جنوب اعتراض کرد. در این نامه آمده است که رئیس قشون فارس (سرتیپ فضل الله زاهدی) «از روی نزاکت و صحت نسبت به مصالح و منافع ... انگلیس رفتار» میکند، اما قشون، برخی از عناصر ضدانگلیسی را تقویت میکند. همچنین از سلطان ابوتراب خان کفیل ریاست امنیه فارس، حزب «ملی» که میرزاعلیکازرونی نماینده بوشهر عضو مهم آن است، و شیخ محمد خان چاهکوتاهی به عنوان افرادی که علیه دوستان انگلیس در منطقه اقدام میکنند، نام برده شده است. سفارت مینویسد اقدامات این افراد علیه دوستان انگلیس کارگزاران لندن و هند را قانع میکند که زمان تخلیه نظامیان انگلیس، از بوشهر فرا نرسیده است. «وزیرمختار دولت انگلیس مایل نیست از هیچیک از خوانین جنوب حمایت کند، ولی از طرف دیگر نمیتواند قبول نماید روابط دوستانه خوانین از زمان سابق با دولت انگلیس مانند یک جنایت بزرگی محسوب و به جرم آن، حالیه خوانین مزبور باید تنبیه شوند.» در این نامه، ایران تهدید شده است اگر علیه حیدر خان حاکم خارک که با فرمان رسمی مظفرالدینشاه، جزیره «علیالدوام [به او] اعطا» شده اقدامی نماید «اغتشاشات شدیدی در جنوب در بین عشایر ایجاد خواهد» شد.(۱)

 تعطیل شدن دفتر خیریه شرق نزدیک در همدان

چندی است شعبه اداره خیریه شرق نزدیک در همدان تعطیل شده است و مسئول این اداره که سرپرستی اطفال یتیم را در این شهر به عهده داشت، از امیرلشکر غرب خواسته به دلیل آواره شدن این کودکان آنها را به تبریز اعزام دارد. (ر.ک: ۲۴ مرداد) احمد خان امیراحمدی امروز با فرستادن نامه درخواست رئیس خیریه شرق نزدیک به مرکز خواستار کسب تکلیف شد.(۲)

 دیدگاه های وزیرمختار روسیه در باب اشرار مرزی

شومیاتسکی، وزیرمختار روسیه شوروی، در نام های که امروز به وزیر امور خارجه نوشت، ایران را متهم به همکاری با اشرار مرزی که به خاک روسیه تجاوز میکنند، کرد. «رؤسای دستجات مزبوره اغلب از اجزای گارد ابیض و اشراری که از خاک روس به خاک ایران فراری و متواری شدهاند، هستند.» وی خواستار پایان مساعدت های ایران به این اشرار و خلعسلاح آنها شد. شومیاتسکی به ضمیمه این نامه، نام رؤسای اشرار و مناطق تحت نفوذ آنها را نیز ارسال کرده بود: رشید خان طالشی،

شیرین علی خـان، آقابابـا رمضاناف، شاهوران، احمـد رسولاف، شاهنماز، خلیل بیک، کارابیک، جان کیش و خان کیش، آقا لربیک و ایزد بیک سرکردگان گروه های یادشدهاند که در تجاوز به خاک روسیه مشارکت دارند.

شومیاتسکی در نامه خود همچنین ایران را به اشکالتراشی در روند کمیسیون سرحدی متهم کرد و خواست اختلافات مرزی در ناحیه اردبیل با تشـکیل کمیسـیون مختلط فوقالعاده و با اختیارات تامه نماینـدگان تشـکیل شـده، ظرف یک ماه به حل و فصـل دعاوی بپردازد.(۳)

 اعلام تاریخ گشایش شرکت سهامی (بانک) روس و آسیا

شومیاتسـکی امروز بدون آن که نظر موافق دولت ایران را کسب کند، ضـمن پاسخ به پرسـش های وزارت امور خارجه درباره شرکت سـهامی روس و آسیا (ر.ک: ۱۵ مرداد) اعلاـم کرد که روز ۱۳ شـهریور اداره این بانـک در تهران آغاز به کار خواهد کرد. وزیرمختـار روسـیه شوروی در نـامه خود به وزیر امور خـارجه ایران، تلویحاً خواست همـان رفتـار و مساعـدتی که ایران نسبت به بانک شاهنشاهی دارد با این بانک جدیدالتأسیس هم داشته باشد.(۴)

 تأکید دوباره امیرلشکر غرب بر تغییر مسئولان محلی کرمانشاهان

احمـد خـان امیراحمـدی امروز بـار دیگر نسبت بر تغییر رئیس تلگراف خانه و رئیس اوقاف کرمانشاهان تأکیـد کرد و آنان را مسئول گسترش حزب اجتمـاعیون در این منطقه دانست. وی بـا اشـاره به این که اخیراً با همیاری روسـها قرار بود معاونالملک ترور شود، موقعیت شـهر را به لحـاظ سیاسـی حسـاس توصـیف کرد. ضـارب که موفق به اجرای تصـمیم خود نشـد دسـتگیر و تحویـل نظمیه شـد؛ امـا رئیس نظمیه (یاور رکنالـدین خان) مقـدمات تبرئه او را فراهم کرده، مرخص نمود. وی شـکایات اخیر اهالی را علیه رئیس نظمیه از این جهت دانست؛ اما نوشت که میتوان او را متنبه

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۸، صص ۳ تا ۷.

۲- همان، پ ۷۸، صص ۳ و ۴.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۴۷ و ۴۴۶ و ۴۵۳ تا ۴۵۰-۱۰-۴۵-۱۳۰۲.

۴- همان، ۵ و ۴-۶-۳۸-۱۳۰۲.

کرد، اما رئیس تلگراف خانه و رئیس اوقاف باید تغییر یابند.(۱)

 امکان تشدید درگیری میان رؤسای کرد توسط قشون

امیرلشکر غرب در تلگرامی که امروز برای وزیر جنگ فرستاد، با اشاره به درگیری میان محمود خان دزلی و محمود خان کانیسانان پیشنهاد کرد که میتوان «به وسایل خارجی برای تحریک و تشویق طرفین به امتداد جنگ اقداماتی به عمل آورده، چنانچه نتیجه مطلوبه به دست آید اردو هایی از طرف بانه و روانسر... برای قلع ماده محمود خان کانیسانان و قطع ریشه ملوکالطوایفی کردستان اعزام خواهد داشت.» رضا خان ضمن موافقت افزود که باید این اقدامات با کمال «متانت» انجام شود.(۲)

 نتایج بمباران اخیر سلیمانیه

بنا به گزارش رسیده از اردوی نظامی بانه، در اثر بمباران اخیر سلیمانیه توسط انگلیس ۳۲ نفر کشته و پنج خانه منهدم شدهاند. بیشتر اهالی سلیمانیه روزها بیرون از شهر بسر میبرند و شبها به خانه هایشان بازمیگردند. شیخ محمود هم وعده میدهد که با انگلیسها طرف شده تا بغداد پیش خواهد رفت؛ گاهی هم صحبت از صلح می کند. وی حدود پنجاه نفر از معاریف شهر را به اسم طرفداران انگلیس دستگیر کرده، وجه زیادی از آنها طلب میکند. سردار رشید فراری از ایران هم نزد شیخ محمود است.(۳)

 درخواست اصناف و کسبه زنجان برای آزادی و همقطاران خود

در تلگرامی که امروز خطاب به ریاست وزراء و وزیر جنگ ارسال شد، امضاءکنندگان پرشماری که همگی از پیشهوران و کسبه زنجان بودند خواستار آزادی حاج حسینعلی، میرزا مشهود، و حاجیعلیاکبر شدند. آنها نوشتند که خوب است به اتهام وارده بر این آقایان در جمع تجار و رؤسای بیطرف ادارات رسیدگی شده، زمینه استخلاص ایشان فراهم شود. این دومین تلگرامی است که در روز های اخیر از زنجان برای آزادی دستگیرشدگان به تهران فرستاده میشود. (ر.ک: ۵ شهریور) سومین تلگرام نیز با امضاء اتحادیه تجار زنجان مخابره شد که رضا خان وزیر جنگ در ن هایت به آن پاسخ داد.(۴)

 مصوبه هیأت دولت درباره مستخدمان روسی اخراج شده

هیأت دولت در جلسه امروز خود برای رفع مشکلات پیش آمده از برکناری مستخدمین روسی از ادارات دولتی، دستور داد ۵۹ نفر از این مستخدمان که کنترات آنها به مجلس پیشنهاد نشده از اول مرداد تا چهارماه مشغول کار شوند. آنان معادل حقوقی که پیش از این از ادارات مربوطه میگرفتند، دریافت خواهند نمود «تا پس از انعقاد مجلس پنجم قضیه به مجلس شورای ملی پیشنهاد و تکلیف قطعی اشخاص مزبور تعیین شود.»(۵)

 هیأت اعزامی به بینالنهرین

پس از ورود دو تن از روحانیان بینالنهرین که گفته میشد از طرف ملکفیصل برای مذاکره به ایران آمدهاند، روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که در پی مذاکرات این دو تن با مراجع و روحانیان مهاجر در قم، اینک آقایان میرزامهدی آیت اللهزاده خراسانی و میرزاجواد صاحب جواهر به عنوان نمایندگان روحانیان مهاجر به همراه نمایندگان ملکفیصل به زودی عازم عراق خواهند شد تا نتیجه مذاکرات ایران در عراق نیز مطرح شود.(۶)

 گسترش طاعون گاوی در همدان

اخبار رسیده از همدان حاکی است که مرض طاعون گاوی در اطراف همدان گسترش پیدا کرده و رو به تزاید است. اگر «تا چند روز دیگر به این طور بگذرد و اقدام عاجلی در خصوص جلوگیری از مرض نشود به هیچوجه گاو در اطراف همدان پیدا نخواهد شد.»(۷)

 تشرف به دین اسلام در تبریز

امروز یک دختر چهارده ساله به نام زقانیک فرزند اسرائیل، از تاجران سلماسی، با حضور در خانه حاجابراهیمآقا مجتهد به دین اسلام مشرف شد و فاطمه نام گرفت. وی با پسری که مایل بود با او ازدواج کند همراه بود. صیغه عقد هم خوانده شد. این حادثه اعتراض خلیفهگری را برانگیخت و دختر را احضار کرد، اما او از رفتن به خلیفهگری استنکاف نمود.(۸)

(تصویر)

شومیاتسکی، وزیرمختار روسیه شوروی در تهران

(تصویر) زنجان، نمای مقر دولتی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۴، صص ۱۴۴ تا ۱۴۶.

۲- همان، پ ۶۳، صص ۴۳ و ۴۴.

۳- همان، پ ۶۳، صص ۴۱ و ۴۲.

۴- همان، پ ۴۵، صص ۶۰ تا ۶۳. رضا خان در پاسخ خود با اشاره به لزوم «جمعآوری افواج بنیچه» (سربازگیری) که نتیجه آن استقرار امنیت، آسایش، حفظ انتظامات و پیشرفت امور تجاری است نوشت که «وزارت جنگ محرکین و اشرار را جداً تعقیب و مرتکبین خلاف را به مجازات خواهد رسانید.» (همان، پ ۴۵، ص ۵۹) با این که معتمدان و معاریف زنجان با سربازگیری موافق نبودند، اما دستگیری افراد یاد شده نه به این دلیل، بلکه به جهت سوءرفتار یک نظامی علیه نوامیس مردم منطقه که منجر به ضرب و شتم آن نظامی شد، پیش آمد.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲۶-۳۰-۴۳-۱۳۰۲.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۴۳۴، ص ۱؛ روزنامه مرد آزاد، شم ۱۱۲، ص ۲.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۴۳۵، ص ۲.

۸- همان، شم ۱۴۳۷، ص ۳.

ص: ۲۹۵

 جمعه

۸ شهریور ۱۳۰۲

۳۱ اوت ۱۹۲۳

۱۸ محرم ۱۳۴۲

حسین علاء

 آمار صادرات و واردات سال ۱۳۰۱ شمسی

وزارت مالیه بنا به درخواست وزیرمختار ایران در آمریکا، امروز آمار تازهتری از صادرات و واردات ایران را برای وی فرستاد.

در این گزارش آمده است که کل واردات ایران در سال ۱۳۰۱ شمسی ۰۲۲/۳۵۶/۶۲۰ قران و کل صادرات ایران در همان سال ۸۴۶/۰۹۵/۷۳۴ قران بوده است. از رقم صادرات، نفت، مبلغ ۰۰۰/۰۰۰/۲۳۰ قران را به خود اختصاص داده و بقیه شامل اقلامی چون پنبه، فرش و تریاک بوده است.

ارقام یاد شده که مستند به احصائیه اداره گمرکات است میگوید که کل صادرات ایران در ۱۳۰۰ شمسی معادل ۷۸۹/۰۴۴/۵۰۲ قران و واردات در همین سال ۳۶۸/۷۷۵/۶۰۹ قران بود. در این گزارش آماری، ارقام صادرات و واردات متقابل ایران و آمریکا نیز قید شده است.

حسین علاء وزیرمختار ایران نیاز خود به این ارقام را پیش از این به وزارت امور خارجه اعلام کرده بود تا با اطلاعات کافی بتواند رایزنی های خود را جهت گرفتن وام از آمریکا پیش ببرد.(۱) (ر.ك: ۲۹ آذر)

 ورود یک کشتی جنگی روس به آستارا

پیش از غروب امروز، یک «پراخود جنگی» از بادکوبه وارد آب های ایران شد و در آستارا، کنار انبار های نفت لنگر انداخت. اهالی گمان بردند این کشتی حامل نفت است. این کشتی مطابق معمول بقیه کشتیها که در ساحل لنگر میاندازند، سوت نزد. هنوز روشن نیست علت ورود این کشتی به ایران چیست.(۲)

(تصویر)

(تصویر) تجارت خانه، صدور فرش

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۰۴۷۰۹، آرشیو ۶۱۶ چ ۳ الف الف ۱. این ارقام با اندکی تفاوت در میان خبر های آذرماه هم آمده است.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۲-۴۰-۱۳۰۲.

ص: ۲۹۶

 شنبه

۹ شهریور ۱۳۰۲

۱ سپتامبر ۱۹۲۳

۱۹ محرم ۱۳۴۲

 خبر های بینالنهرین در آیینه ایزوستیا

روزنامه ایزوستیا چاپ مسکو امروز موقعیت عراق را پس از تبعید علماء ارزیابی کرد. «جراید طرفداران انگلیس با جدیت تمام مشغول تحریکات و تولید نفاق بین شیعه و سنی هستند. جریده العراق ناشر افکار کمیسر انگلیس در بینالنهرین علناً درخواست مینمایـد که کلیه اتباع ایران از عراق تبعید شوند.» ایزوستیا از برقراری سانسور شدید در عراق خبر داد و از قول تجار ایرانی که از بغداد آمدهاند، نوشت که اوضاع اقتصادی عراق اسفآور است.(۱)

 انعکاس اخبار تبعید علما در تفلیس

کنسول ایران در تفلیس در تلگرامی به وزارت امور خـارجه اطلاـع داد که تبعیـد علمـاء از عراق به ایران، در این منطقه اهمیتی نیافته «فقط روسها برای ترغیب مسلمانان به ضدیت با انگلیس به مسئله قدری اهمیت میدهند.» با تبلیغاتی که علیه مذهب اسلام در تمام قفقاز صورت میگیرد، افکار عمومی نمیتوانـد موضـعگیری خاصـی در قبال حوادثی چون تبعید روحانیان از خود نشان دهد.(۲)

 ورود آیت الله شهرستانی به شهر ری

آیت الله شهرسـتانی از روحانیان مهاجر بینالنهرین که هنگام ورود به همدان در اثر ازدحام جمعیت اسـتقبالکننده دچار کسالت شـده بود، پس از ورود به قم از کسالتش کاسـته نشد، به همین جهت تصـمیم گرفت «به زاویه مقدسه» حضـرت عبدالعظیم(ع) ورود کرده، استراحت کند. وی امروز وارد شهر ری شد.(۳)

 سفارش انتخاباتی تیمورتاش به رضا خان

عبدالحسـین تیمورتاش، حاکم کرمان، امروز در تلگرامی به وزیر جنگ اطلاع داد که شاهزاده مصـطفی میرزا مسعودالدوله که یکی از منسوبین من است «به واسـطه داشـتن زمینه طبیعی و توجه مردم» میتوانـد از تربت حیـدریه یـا بیرجنـد به مجلس شورای ملی راه یابد. از آنجا که امیرلشکر شرق نظر دیگری دارد «استدعا میکنم» دستور لازم به امیرلشکر شرق داده شود.(۴)

 ایرانیستیزی در مطبوعات عراق

جریده العراق در شماره امروز خود از اخراج ایرانیان از ادارات و مؤسسات عراقی استقبال کرد و آن را اقدامی مقابله به مثل خواند، چرا که ایران نیز مستخدمان عراقی را «بیآن که از برای حسن خدمات آنها پاداش معین کند» از کار بیکار کرده است. این روزنامه اخراج ایرانیان را از ادارات عراق «تقویت قومیت عرب های عراق و دلجویی ابنای ملت» دانست.(۵)

 تخصیص هزینه مجسمه رضا خان به سیلزدگان رشت

به ابتکار رئیس تیپ شمال قرار بود مجسمه رضا خان، شبیه آن چه که در باغ شاه تهران نصب بود، ساخته شده در سبزه میدان شهر رشت نصب شود. (ر.ک: ۲۳ تیر) پس از سیل ویرانگر اخیر رشت، وزیر جنگ امروز در تلگرامی به رئیس تیپ شمال، ضمن تشکر از اهالی گیلان، خواست مخارج مجسمه به عنوان کمک به سیلزدگان تخصیص یابد.(۶)

 اعتراض کنسول روس به چاپ نامهاش در روزنامه

حکیماف کنسول روسیه شوروی در رشت در نام های که امروز به کارگزار گیلان نوشت از این که نامهاش به این کارگزاری سر از صفحات جریده ندای گیلان درآورده ابراز تأسف کرد و افزود اگر قرار است مراسلات این کنسولگری برای درج به جراید داده شود، اطلاع دهید تا در آینده این نکته را مدنظر قرار دهیم.(۷)

 ارسال بسته های پستی انگلیس بدون دخالت پست ایران

مسیو «شوبو» مفتش کل پست جنوب میگوید کنسولگری انگلیس در بوشهر هر هفته بدون دخالت پست ایران یک کیسه به عنوان رئیس پست بمبئی و یک کیسه به عنوان رئیس پست کراچی با کشتی میفرستد. وقتی درباره این موضوع سئوال میشود، پاسخ میدهند «به اتکاء معاهده ترکمانچای رفتار» میکنیم. مسئولان پست بوشهر ضمن ارسال این خبر به وزیر پست و تلگراف میپرسند: «در معاهده ترکمانچای چه حقی در این خصوص به قونسولگری مزبور داده شده» است؟(۸)

 استفاده غیرمجاز از نشان ایران

وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه امروز در نام های به وزارت امور خارجه خاطرنشان کرد که برخی از کار خانه ها و تجارت خانه های خارجی مثل کمپانی روبرت وانگهوس، نشان شیر و خورشید ایران را به جای علامت صنعتی و تجاری خود به کار میبرند. چون این اقدام غیرقانونی است «به اداره کل گمرکات قدغن شد که از ورود امتعه که علامت تجارتی آن آرم دولتی ایران باشد ممانعت نمایند.» وزارت فواید عامه خواست که نمایندگی های سیاسی ایران در کشور های مختلف این موضوع

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۱-۱۹-۲۷-۱۳۰۲.

۲- همان، ۶۳-۱۹-۲۷-۱۳۰۲.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۴۳۶، ص ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۴۷۷. رضا خان توصیه لازم را به حسین خزاعی

امیرلشکر شرق کرد. «در صورتی که دارای زمینه باشد از انتخاب او ممانعت نکنند.» (همان، پ ۱۷، ص ۴۷۶).

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰ و ۹-۵۲-۲۷-۱۳۰۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۶، ص ۴۲.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰-۳-۶۲-۱۳۰۲. کارگزار گیلان که شرح ماجرا را به وزارت امور خارجه فرستاد یادآور شد که مفاد مراسله کنسولگری در روزنامه ندای گیلان چاپ نشده است. (همان، ۸-۳-۶۲-۱۳۰۲).

۸- همان، ۱۱-۳۸-۳۴-۱۳۰۲. این گزارش نشان میدهد که انگلیس پس از تحویل پست جنوب به ایران، مراسلات خود را بدون اتکا به مؤسسه ایرانی، مستقیماً به مقاصد خود میفرستاد؛ به طرف ایرانی اعتماد نمیکرد و یا میلی به پرداخت هزینه پستی به ایران نداشت.

را تعقیب کرده از آن ممانعت کنند. همچنین به سفارت خانه های دول خارجی در ایران نیز اطلاع داده شود.(۱)

 خروج میلسپو از تهران

برخی منابع خبر از خروج میلسپو در چنین روزی از تهران دادهاند. برخی دیگر مقصد او را لبنان دانسته، اما از مقصود این سفر چیزی ننوشتهاند. به هر حال وی پیش از خروج از تهران نشستی با حضور همه مستشاران آمریکایی ترتیب داد. سفارت انگلیس در تهران نتایج این نشست را چنین عنوان کرده است:

الف) تبلیغات علیه مستشاران آمریکایی توسط افراد اخراج شده [از اداره مالیه] صورت میگیرد.

ب) اگر به زودی برای ایران وام فراهم نشود ادامه کار مستشاران بیفایده است.

ج) باید همه تلاشها برای اخذ وام خارجی ظرف ۶ ماه آینده صورت گیرد و اگر نشد برای وام داخلی باید تلاش کرد.(۲)

 استوارنامه به اسم دولت عثمانی

روزنامه تایمز در شماره امروز خود خبر داد که وزیرمختار ایران که برای تسلیم استوارنامه جدید خود از اسلامبول به آنقوره آمده بود با ایراد مسئولان ترک مواجه شد. این استوارنامه خطاب به دولت عثمانی تنظیم شده بود و ترکها از او خواستند که عنوان آن به نام دولت جدید ترکیه نوشته شود. وزیرمختار ایران هم بدون تقدیم استوارنامه به اسلامبول بازگشت.(۳)

 توسعه حزب آزادیخواهان قزوین

در گزارش های سفارت انگلیس آمده است که حزب آزادیخواهان قزوین که شعب های از حزب اجتماعیون تهران است تا امروز چهارصد عضو جذب کرده است. رهبری حزب آزادیخواهان قزوین با شخصی است به نام شاهرودی. انگلیس معتقد است ماهانه ۳۰۰ تومان از سفارت روسیه و از طریق منشی کنسولگری، شیرین اُف، به این حزب داده میشود.(۴)

(تصویر) روزنامه العراق

(تصویر) میلسپو در اصفهان (نشسته، نفر دوم، از چپ)

۱– همان، ۲۸–۴۸–۳۶–۱۳۰۲.

۲– ۱۰۶۲۷/۶۹/۳۴ FO E.

۳– روزنامه تایمز، به تاریخ ۱ سپتامبر ۱۹۲۳، ص ۷.

۴– ۱۱۷۴۰/۶۹/۳۴ FO E.

ص: ۲۹۸

 یکشنبه

۱۰ شهریور ۱۳۰۲

۲ سپتامبر ۱۹۲۳

۲۰ محرم ۱۳۴۲

 رقابت های انتخاباتی برای انتصاب نمایندگان در بجنورد

فرج الله بهرامی(۱)، رئیس کابینه وزارت جنگ، در نام های محرمانه به ارکان حرب کل قشون نوشت که مقرر بود ملکالشعرای بهار از بجنورد انتخاب شود، اما بنا بر تلگرام امیرلشکر شرق معلوم میشود که سردار معزز بجنوردی در تلاش است برادر خود را از بجنورد به نمایندگی مجلس شورای ملی انتخاب کند. مراتب به اطلاع وزیر جنگ رسید، قرار شد تذکر لازم به امیرلشکر شرق داده شود.(۲)

 استقبال وزارت فواید عامه از گسترش تجارت با آلمان

در پی اعلام وزیرمختار ایران در آلمان مبنی بر وجود شرایط مساعد برای گسترش روابط تجاری بین ایران و آلمان (ر.ک: ۳۰ مرداد) وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه با معرفی تجار تجارت خانه هایی که میتوانند در این مورد سهیم باشند، به وزارت امور خارجه نوشت که «در افتتاح و تجدید روابط تجارتی حتیالمقدور سعی نمایند، ترویجی در صادرات ایران به عمل آید.» این وزارت افزود به زودی آماری از صادرات و واردات ایران به سفارت ایران در برلن ارسال خواهد شد.(۳)

 تأکید دوباره حاکم دزداب به اتحاد با مسئولان قشون

در پی اتهاماتی که از طرف مسئولان محلی قشون نسبت به حامدالدوله حاکم دزداب زده میشد، وی این موضوع را تکذیب کرد. (ر.ک: ۴ شهریور) حامدالدوله امروز نیز در نام های که به وزیر جنگ فرستاد شهادت مسئولان گمرک، تلگراف و پست دزداب را در اتحاد و اتفاق وی با مسئولان نظامی منطقه را نیز ضمیمه کرد و نوشت: «درخواست آمدن قشون به دزداب و استقرار امنیت آنجا را به جهت رفع مداخلات انگلیسها، چاکر با یک اصرار و جدیتی دو سال است تقاضا مینمایم. حال چگونه میشود از دزد و شریر، چاکر حمایت نمود، یا خدای نخواسته بر خلاف مصالح نظامیان محترم اقدامی بنماید؟»(۴)

 گلایه حاکم قصرشیرین از کمی حقوق و نرسیدن آن

حاکم نظامی قصرشیرین هشت ماه است که حقوق نگرفته است. او معتقد است کارکنان مالیه و وزارت داخله نسبت به مأموران لشکر سوءنظر دارند. او مینویسد اینکه که مالیه خبر از پرداخت حقوق میدهد مبلغ آن را ۹۲ تومان در ماه در نظر

گرفته و چون بنـده را کفیل حکومت میشنـاسد آن را به ۴۶ تومان تقلیل داده و پس از کسورات و حق تقاعدی (بازنشستگی) ماهیانه ۴۰ تومان حقوق معین کرده است. وی از وزارت جنگ خواستار رسیدگی شد.(۵)

 رایزنی برای جلب سرمایه های خارجی

امروز بنـا بر دعوت وزارت فوایـد عـامه، شورای عالی تجارت تشـکیل جلسه داد. موضوع جلسه جلب سـرمایهداران خارجی به ایران بود. قرار است طرحی در این زمینه تهیه شود.(۶)

 دیدار ریاست وزراء با آیت الله شهرستانی

صبح امروز مشـیرالدوله، رئیسالوزراء، به شاه عبدالعظیم رفت تا با آیت الله شهرستانی، یکی از علمای مهاجر بینالنهرین که برای درمـان کسـالت خود از قم به شـهر ری آمـده دیـدار کنـد. این دو «تـا نیم سـاعت قبل از ظهر مشـغول مـذاکره بودنـد و سـپس مراجعت به شهر نمودند.»(۷)

مصدقالسلطنه، وزیر امور خارجه، نیز با آیت الله شهرستانی دیدار کرد.(۸)

۱- برای آگاهی از زندگی فرج الله بهرامی (دبیر اعظم)، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۵۵۲.
۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۱۵۲.
۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۶ و ۵-۸-۳۶-۱۳۰۲.
۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۲، ص ۵۶.
۵- همـان، پ ۶۷، صـص ۱۵ و ۱۶. امیرلشـکر غرب موضـوع را پیگیری کرد که حقـوق معوقه حسـینقلی خـان حـاکم نظـامی قصرشیرین از طریق اداره نظارت بر مالیه لشکر غرب پرداخت شود. (همان، پ ۶۷، ص ۱۳).
۶- روزنامه ایران، شم ۱۴۳۷، ص ۲.
۷- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۲۴، ص ۲.
۸- همانجا.

 پیاده شدن نیرو های نظامی روس در بندر انزلی

بنا به اخبار رسیده از بندر انزلی یازده نفر از نظامیان کشتی جنگی لنین با اسلحه در بندر انزلی پیاده شدند. پیش از این حاکم نظامی انزلی و رئیس ساخلوی این بندر با کنسول روس مذاکراتی کرده بود، اما نظامیان بیتوجه به خواست مقامات ایرانی «به عنوان پست به اداره شیلات» رفتند.(۱)

 انتشار خبرنامه روسها در تهران

سفارت روسیه در تهران، امروز انتشار خبرنام های به دو زبان فارسی و روسی را با عنوان «اطلاعات رادیو تلگراف» آغاز کرد. این خبرنامه در واقع توسط آژانس تلگراف روسیه منتشر میشود و محتوایی ضدانگلیسی دارد. سردبیر این نشریه سادوفسکی مسئول دفتر مطبوعاتی سفارت روسیه در تهران است.(۲)

 تصرف ساختمان لیانازوف

امروز به دستور حاکم نظامی انزلی ساختمان شیلات لیانازوف در انزلی تصرف شد. میان مقام های ایران وروسیه بر سر تصاحب ساختمان های شیلات در انزلی اختلاف بروز کرده است. گفته میشود مارتین لیانازوف صاحب امتیاز شیلات، کلیه املاک خود را به مقام های شوروی فروخته و به روسیه رفته است؛ در حالی که کلی بدهی در ایران دارد. دولت ایران این فروش را نادرست دانسته و امروز به دستور حاکم نظامی انزلی سربازان ایران این ساختمانها را تصرف میکنند. لکن ماهیگیران روس که در این ساختمانها یک انبار سلاح و مهمات داشتند با اطمینان از حمایت شناور های اژدرافکن در دریا با نیرو های ایران درگیر شدند. یک افسر ایرانی از ناحیه سر مورد اصابت قرار گرفت. حاکم نظامی موضوع را با تهران در میان گذاشته است.(۳)

 ارسال دومین کشتی اسلحه به طرف ایران

سرهنگ اسماعیل خان، نماینده وزارت جنگ در برلن، گزارش داد که امروز یک کشتی به اسم «اصفهان» از پطروگراد به طرف ایران حرکت کرد. با این که اسماعیل خان تصریح نکرد، این کشتی حامل چه کالایی است، اما میتوان حدس زد با توجه به تلگرام قبلی او، (ر.ک: ۴ شهریور) توانسته است باقیمانده اسلحه های ایران را پنهانی به پطروگراد رسانده از آنجا راهی ایران کند.

وی افزود که با کشتی «پهلوی» راهی ایران خواهد شد؛ «چون کشتی خالی است اجازه مرحمت شود بعضی لوازم قشونی مناسب خریده شود.» که وزیر جنگ هم پاسخ داد: «هرچه ممکن است بخرید.»(۴)

(تصویر) فرج الله بهرامی (دبیراعظم)

(تصویر) مشیرالدوله، میرزاحسن خان

(تصویر) راه انزلی به تهران

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۵، ص ۶۱. وزارت جنگ فقط توانست از وزارت امور خارجه بپرسد آیا این اقدام روسها مخالف قرارداد منعقده دولتین است یا خیر؟ (همان، پ ۸۵، ص ۶۰) کنسول روس در انزلی به حاکم این بندر گفت که «چون ممکن است یک دسته اشخاص مجهولالهویه قصد احتراق اداره ماهیگیری برآیند برای حفظ آن اداره چند نفر ... قراول گذاشته شد و قراول های مزبور تا وصول دستور از سفارت در آن جا خواهند بود.» (همان، پ ۸۵، ص ۵۸).

۲- FO E ۱۰۶۲۷/۶۹/۳۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۶، ص ۵.

۴- روزنامه تایمز، به تاریخ ۲۶ سپتامبر ۱۹۲۳، ص ۹.FO E ۱۰۶۲۸/۶۹/۳۴؛

ص: ۳۰۰

 دوشنبه

۱۱ شهریور ۱۳۰۲

۳ سپتامبر ۱۹۲۳

۲۱ محرم ۱۳۴۲

 امکان شروع ساخت و ساز آمریکاییها در مشهد

کارگزاری خراسان امروز اطلاع داد که هیأت تبشیری آمریکا در مشهد به دلیل عدم ثبوت وقف بودن زمین های خریداری کرده، میخواهد ساخت و ساز را آغاز کند. این هیأت میگوید: «اگر تا یک ماه دیگر اقامه دعوا با دلایل متقنه نشود، شروع به بنایی مینماید.» پیش از این با شکایت های متعدد روحانیان مشهد، وزارت امور خارجه از سفارت آمریکا خواسته بود در آن قسمت از زمین های خریداری شده که اظهار میشود وقف است ساخت و ساز نکنند. کارگزاری خراسان از وزارت امور خارجه خواست هر چه زودتر وقف بودن زمین به اثبات برسد و گرنه نمیتوان سفارت آمریکا را قانع کرد.(۱)

 منع سفر به بینالنهرین

حکومت تهران امروز با چاپ و توزیع اعلامی های در سطح شهر از مردم خواست به واسطه ظهور بیماری وبا در بینالنهرین «بر حسب حکم دولت مسافرت زوار و غیرهم به عتبات عالیات و سایر نقاط بینالنهرین تا صدور حکم ثانوی ممنوع است.»(۲)

 فراوانی نامزدها و کمبود شهر

امیرلشکر شرق امروز به وزارت جنگ نوشت که انتخاب «نجات» از تربت کار مشکلی است. پنج ماه است که در این شهر و روستا های اطراف برای ضیاءالادباء زمینهسازی کرد هایم. انتخابات تربت هم شروع شده؛ تنها کاری که میتوان کرد بردن میرزامحمد نجات به سبزوار است. امیرلشکر شرق افزود رقابت در تربت، میان نامزد هایی که [میرزامحمد] آیت اللهزاده خراسانی از آنها حمایت میکند با ضیاءالادبا تنگاتنگ است.(۳)

 اعتراض شدیداللحن سفارت ترکیه به مواضع ضدترکی جراید ایران

با رسیدن خبر سخنرانی روشنیبیک علیه ایران در «ترک اجاقی» اسلامبول، برخی از مطبوعات داخلی مواضع شدیدی اتخاذ کردند. سفارت ترکیه در تهران نوشت این روزنامه ها ترکیه عثمانی را متهم میکنند که در تبعید علمای بینالنهرین با انگلیس همداستان بوده است. سفارت ترکیه مشخصاً مطالب جریده میهن یومیه را مثال زد و مفاد آن را غیرقابل تحمل خواند. محییالدین پاشا، وزیرمختار ترکیه عثمانی، تهدید کرد: «در مقابل این بیاحترامی، در جراید ترک جواب های ناگوار و سخت

نوشته خواهد شد.» وی خواستار پوزش روزنامه میهن یومیه از دولت ترکیه شد.(۴)

 دردسر های یک منشویک در مشهد

«دنیسف» روسی که سه سال است در مشهد به تجارت اشتغال دارد، اخیراً به جهت مسافرت همسرش به روسیه دچار مشکل شده. کنسول روس (آپرسف) میگوید: «دولت بالشویک شما را به تبعیت نمیشناسد. ضعیفه در جواب میگوید که ما ملت روسیه برای چه نمیتوانیم به وطن خود رفته و به اصلاح امور خود بپردازیم. قونسول او را فوراً برای توقیف به نظمیه میفرستد. نظمیه چون محبس زنانه نداشته او را تحتالضمان مرخص میکند، ولی قونسول از این اقدام متغیر... تقاضای تبعید او و شوهرش را مینماید.» جرم این زن و شوهر از نظر کنسول روسیه شوروی «منشویک» بودن آنها بود. حسین خزاعی امیرلشکر شرق امروز این خبر را به مرکز فرستاد و نوشت که احکام صادره از طرف کنسول وجهه قانونی ندارد. وی افزود آپرسف اینک در حال ارسال تلگرام به ریاست وزراء و

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱-۱۶-۹-۱۳۰۲. وزارت امور خارجه در ۲۶ شهریور وقفنام های را که در تولیت آستان قدس رضوی فرستاده بود و نشاندهنده وقف بودن زمین های یاد شده بود به سفارت آمریکا فرستاد.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۵۰۸، آرشیو ۵۲۰ ف ۴ ب الف ۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۹۸.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۶ تا ۲۴-۳-۱۵-۱۳۰۲.

وزارت امور خارجه است که البته خواهد گفت اداره قشونی و حکومت طرفدار انگلیسها هستند.(۱)(ر.ک: ۲۵ آذر)

 ورود ولیعهد به قم

محمدحسن میرزا ولیعهد امروز وارد قم شد. وی برای دیدار مراجع تقلید و روحانیان مهاجر بینالنهرین به این شهر رفت. محمدحسن میرزا یک روز در قم توقف خواهد کرد.(۲)

 درخواست توضیح از حاکم مازندران

در پی اعلام مواردی از طرف سفارت روسیه مبنی بر تخلف مقامات ایرانی نسبت اتباع روس و مستخدمین دوایر روسی، وزارت امور خارجه در پیگیری این رخدادها از وزارت جنگ خواست توضیحی درباره دستگیری مصطفی محموداف، مستخدم نمایندگی سیاسی روسیه در مازندران بدهد. این وزارت خانه امروز از حاکم مازندران پرسید موضوع «جلب [مصطفی محموداف] و... فحاشی و اخذ التزام برای این که هر موقع بخواهند حاضر شود» چیست؟(۳)

 یک کشتی جنگی روس در آستارا

امروز عصر یک کشتی جنگی روسیه در بندر آستارا لنگر انداخت. مسئولان و نظامیان منطقه با پرچم دولت ایران به طرف کشتی رفتند. «معلوم شد در کشتی توپ و سرباز و تلگراف بیسیم هم هست،ولی هرچه سئوال شده است که آیا میدانید این جا متعلق به ایران است و جواز گمرک دارید، جواب دادهاند بلی میدانیم بندر ایران است ولی جواز گمرکی نداریم.»(۴) نام این کشتی جنگی کوک تپه بود.(۵)

 کلاه پهلوی

امیرلشکر شرق دستور داشت کلاه نیرو های نظامی را عوض کرده، تبدیل به کلاه پهلوی کند. احتمالاً این دستور برای بقیه یگانها هم ارسال شده بود. حسین خزاعی امروز در تلگرامی از مشهد یادآور شد که کلاه پهلوی گران تمام میشود. دوم این که کلاهدوز قابلی در خراسان نیست که بتواند ۴۵۰۰ کلاه را سفارش بگیرد و بدوزد. وی نوشت هر کلاه پهلوی پانزده قران خرج دارد. پس «اجازه فرمایند در این زمستان هم کلاه افراد مطابق فرم سابق که نسبتاً ارزانتر و حدود چهار قران تمام میشود تهیه نموده» کلاه پهلوی در آینده تهیه شود. رضا خان این نظر را نپذیرفت و دستور داد: «حکم را به موقع اجرا گذارید... اظهار رأی نکنید.»(۶)

(تصویر) کاظمین

(تصویر)

قم، حرم حضرت معصومه (س)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۳، صص ۷۸ و ۷۹. با این که امیرلشکر شرق تقاضای مأمور سیاسی روس را غیرقانونی یاد میکند ولی روشن نیست این دو تبعه روس با چه قانونی از مشهد تبعید میشوند، چرا که شاکی آنها کنسول روسیه بود.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۴۳۸، ص ۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۴، ص ۴.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۲-۴۰-۱۳۰۲.

۵- همان، ۳۲-۴۰۲-۱۳۰۲. این کشتی تا چهاردهم شهریور در آستارا توقف داشت تا این که با ورود کشتی جنگی دیگری به نام «قارس» به سمت لنکران حرکت کرد. (همان)

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۱، ص ۳۰. پس از این برخورد، امیرلشکر شرق دنبال دستور را گرفت و به این نتیجه رسید که چهار هزار کلاه پهلوی هر عدد هفت قران در مدت ۳ ماه قابل تهیه است. (همان، پ ۱۰۱، ص ۲۸).

ص: ۳۰۲

 سه شنبه

۱۲ شهریور ۱۳۰۲

۴ سپتامبر ۱۹۲۳

۲۲ محرم ۱۳۴۲

 دیدار نماینده احمدشاه با شومیاتسکی

بصیرالدوله نماینده ویژه احمدشاه، امروز به دیدار وزیرمختار روسیه شوروی رفت. وی حامل چند پرسش بود که یکی از آنها مفاد دیدار چند روز پیش شومیاتسکی با وزیر جنگ بود. شومیاتسکی گفت که در این دیدار به وزیر جنگ گفتم که حکومت بینظم و ترتیب است و «برخلاف آن چه را در ایالات و ولایات شنیده میشود خود قوای نظامی اسباب تخریب احکام هیأت دولت را فراهم میسازند... خصوصاً در آذربایجان و شمال ایران که ما در منافع شریک هستیم... تمامش را وزیر جنگ در جواب به طفره و تعلل گذراند.» شومیاتسکی در این دیدار به رضا خان گفت که «میشنوم خیال کودتا در نظر است.» رضا خان منکر این مسئله شد و گفت که چنین خیالی ندارد.(۱)

 درخواست دستگیری سردارعشایر

حاکم نظامی آذربایجان امروز در تلگرامی از رضا خان خواست که سردارعشایر قراچهداغی دستگیر شود. وی در توجیه این اقدام نوشت که با تغییراتی که دولت در نظر گرفته بود [آمدن ولیعهد به تبریز و تعیین پیشکار کل برای آذربایجان] خادم و خائن [به قشون] کاملاً مشخص شدند. از نظرامیرلشکر اسماعیل خان سردارعشایر قراچهداغی پس از اطمینان از سفر محمدحسن میرزا ولیعهد به تبریز و تغییراتی که قرار بود در مسئولان آذربایجان پیش آید «به خوبی آشکار نمود که منتظر موقع و فرصت است.» وزیر جنگ پس از دیدن این تلگرام دستور به دستگیری سردارعشایر داد.(۲)

 ارتباط محمدحسن میرزا با روسها

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، امروز گزارش داد که مطابق اطلاعات محرمان های که از منابع روسها به دست آورده، ولیعهد با روسها وارد مذاکرات و بده بستان هایی شده که پس از ورود به تبریز و با کمک روسها در آذربایجان «اهالی بر له ولیعهد اقداماتی خواهند نمود.»(۳)رضا خان وزیر جنگ از آن جا که مطمئن بود مسافرت ولیعهد را به آذربایجان منتفی کرده، به آیرم پاسخ داد که این مسائل «پیشرفت ندارد.»

 تأکید اتحادیه تجار ارومیه به بازگشت سطوتالسلطنه

پیش از این طبقات مختلف ارومیه نسبت به بازگشت سطوتالسلطنه حاکم ارومیه و سلماس، مراسلاتی با مرکز داشتند. امروز اتحادیه تجار ارومیه درخواست مشابهی برای مشیرالدوله رئیسالوزراء فرستاد و نوشت: «از آنجایی که رفتار و امتحانات سابقه و سرپرستی و تصدی امور حکومتی معزیالیه با حال فلاکت این ولایات، اولین وسیله خیر و آسایش عموم اهالی است، تجدید استدعا مینماییم با صدور امر مبارک ... اسباب سرعت مراجعت معظمالیه فراهم گردد.» سطوتالسلطنه در اعتراض به عدم تخصیص بودجه کافی برای ارومیه این شهر را ترک کرده بود.(۴)

 ابراز اطاعت اجتماعیون کرمانشاهان از قشون

امروز به وزیر جنگ خبر داده شد که «هیأت اجتماعیون کرمانشاه» و رئیس آن قوامالعلماء کرمانشاهی(۵) آمادگی خود را برای همبستگی با اداره قشون اعلام کردهاند. «بنابراین منبعد اداره قشونی میتواند به کلی افراد این هیأت را از خود دانسته از هر جهت به آنها اعتماد داشته، به نظر یگانگی بشناسند.» در این نامه تأکید شده است که اعضاء حزب اجتماعیون کرمانشاهان مجری اوامر وزارت جنگ خواهند بود.(۶)

 پول های انتخاباتی در قزوین

بنابر آن چه که منابع انگلیسی مینویسند امروز سه جعبه سکه (قران) نقره که از طرف کنسول روسیه در انزلی برای هافمن کنسول روسیه در قزوین ارسال شده بود، دریافت شد. این منبع مینویسد پول های یادشده قرار است برای تبلیغات انتخاباتی محمدعلی الموتی هزینه شود.(۷)

(تصویر)

تبریز، محله قراباغیها

۱- هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، صص ۱۰۷ و ۱۰۸.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۸، ص ۶۵.

۳- همان، پ ۸۵، ص ۸۴.

۴- همان، پ ۷۸، ص ۹۱.

۵- شیخ عبدالحسینآل آقا معروف به قوامالعلماء کرمانشاهی از رجال و علمای متنفذ کرمانشاهان بود. با شروع جنگ جهانی اول و تشکیل کمیت های از زعمای دموکرات در قم تحت عنوان کمیته دفاع ملی، وی که در آن دوره ریاست کمیته دموکرات کرمانشاهان را برعهده داشت با همکاری رؤسای عشایر و عد های از معتمدین و شخصیت های محلی از طرف دمکرات های کرمانشاه کمیت های را به همین نام تشکیل داد. او در ۱۳۳۳ق در پی تهدید روسیه به اشغال تهران به همراه عد های جزو مهاجرین به اصفهان بود. با توجه به اندک منابع موجود وی در دوره کارگزاری و نمایندگی میرزااسمعیل خان معاضدالملک در معارف و اوقاف کرمانشاه به عنوان عضو کمیسیون معارف فعالیت داشت و در دوره ریاست ایوب خان مزینالممالک بر معارف، در همین کمیسیون عضویتش ادامه یافت. او افزون بر کمیسیون معارف در دوره های مختلف در

شورای معارف که برای رسیدگی به امور معارف و مدارس کمیسیون محاسبات تشکیل میشد، عضو بود. همچنین وی در دور های ریاست اوقاف کرمانشاهان را نیز داشت. قوامالعلماء در اول آذر ۱۳۰۲ علاوه بر ریاست، کفالت معارف کرمانشاه را عهدهدار شد. (سلطانی، جغرافیای تاریخی و تاریخ...، ج ۱، صص ۳۱۲-۲۹۰؛ کشاورز، کرمانشاهان در جنگ...، صص ۲۳۳-۲۴۸).

۶- همان، پ ۶۳، ص ۱۱۹. امضاء نویسنده این نامه که قطعاً از افراد ذینفوذ و مورد وثوق رضا خان است، در پای نامه خوانا نیست. وزیر جنگ پس از دریافت این مراسله به امیرلشکر غرب مینویسد که «چون جمعیت اجتماعیون متوسل به من شده و حاضر هستند هرگونه اطاعت و موافقت با وزارت جنگ بنمایند لازم است به آنها روی خوش نشان دهید تا صدق و کذب اظهارات آنها معلوم گردد.» (همان، پ ۶۳، ص ۱۱۸).

۷- FO E ۱۰۶۲۷/۶۹/۳۴

 چهارشنبه

۱۳ شهریور ۱۳۰۲

۵ سپتامبر ۱۹۲۳

۲۳ محرم ۱۳۴۲

 شکایت چندین باره اهالی بروجرد از دخالت نظامیان در انتخابات

مشیرالدوله، رئیسالوزراء، امروز یکی دیگر از شکایتنامه های اهالی بروجرد و اطراف آن را که حکایت از دخالت نظامیان در انتخابات پنجمین دوره مجلس شورای ملی بود به وزارت جنگ فرستاد. رضا خان بالاجبار به امیرلشکر غرب دستور داد با توجه به این که «مأمورین نظامی بروجرد علناً در امر انتخابات مداخله مینمایند... قدغن دارید نظامیان را از مداخله علنی در امر انتخابات ممنوع دارند.»(۱)

 رقابت حکومت و قشون در یزد برای انتخابات

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، امروز به وزارت جنگ خبر داد که حاکم یزد درصدد است سیدمحمدصادق طباطبایی مقیم تهران و سیدمحمدرضا روضهخوان یزدی را به نمایندگی مجلس شورای ملی برگزیند. وزیر جنگ نیز به او نوشت که «اقدامات قسمت قشونی یزد بایستی به کلی مخفیانه بوده و از مداخله علنی در امر انتخابات خودداری نماید.»(۲)

 آغاز خلع سلاح در زنجان

عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب امروز از زنجان خبر داد که جمعآوری اسلحه در این منطقه شروع شده اما شنیده میشود که جهانشاه خان «امیرافشار و اهالی اغلب اسلحه خود را به طور قاچاق به همدان میفرستند.» موضوع به امیرلشکر غرب اطلاع داده شد.(۳)

 اظهار خشنودی حاکم آذربایجان از تحدید قدرت اقبالالسلطنه

امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم آذربایجان، در نامه امروز خود به وزارت جنگ از محدود شدن قدرت اقبالالسلطنه در منطقه حمایت کرد. وی نوشت با زمینهچینی های قبلی موفق شدیم حاجی صمصامالملک حاکم دستنشانده اقبالالسلطنه در خوی را برکنار کرده، وثوقالممالک را جای او بنشانیم. «هر چه از نفوذ اقبالالسلطنه کسر شود متضمن مصالح دولت است.» اسماعیل خان از توافقات میان عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب و وزیر جنگ مبنی بر ساقط کردن اقبالالسلطنه بیخبر بود.(۴)

 پیشنهاد دستگیری حیدر خان بندر ریگی

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، در تلگرام امروز خود به رضا خان ضمن اعلام این خبر که روز نهم شهریور، هفتاد نفر نظامی، توپ خانه و دو مسلسل طرف بنادر حرکت کردند، افزود: شنیده شده حیدر خان بندر ریگی [حاکم خارک و طرفدار انگلیس] امروز به دعوت کنسولگری انگلیس وارد بوشهر میشود. «چنانچه مقتضی دانند به نایب ۱ اسماعیل خان که در بوشهر است امر فرمایند مشارالیه را دستگیر نمایند؛ فوقالعاده به موقع و کار مهمی از پیش برداشته میشود.»(۵) (ر.ك: ۲۳ تیر) رضا خان دستور داد «در صورتی که بر حسب احضار حکومت به بوشهر آمده است اموراتش را همانجا اصلاح کنید. لازم به دستگیری نیست.»

 توقف حاجآقا نور الله در قم

بنا بر یادداشت های امروز سلیمان خان بهبودی حاجآقا نور الله اصفهانی همچنان در قم متوقف است. ایشان پس از بازگشت از مشهد، در تهران، برای رفتن به اصفهان شرایطی داشت که وقتی به گوش وزیر جنگ رسید به امیرلشکر جنوب دستور داد اهمیتی به این خواستها ندهد.(۶)

 ایجاد پست های نظامی ناقص در منطقه بلاغباشی

معتمدالوزاره رئیس کمیسیون سرحدی ماکو امروز به وزارت امور خارجه اطلاع داد، رئیس قشون ماکو ایجاد پست های نظامی را در بلاغباشی ناتمام رها کرده است. این موضوع باعث میشود که «عثمانیها این فقره را دلیل مالکیت خودشان در بلاغباشی قرار بدهند.» وی افزود: «عثمانیها علامات تحدید حدود نقاط اشغالی را محو کردهاند.»(۷)

 برقراری امنیت در خطوط تجاری اصفهان – فارس

لشکر جنوب امروز در گزارشی به وزارت جنگ اعلام کرد که در پی استقرار قوای نظامی در بهبهان و سمیرم قشقایی و قلع و قمع «اشرار همایجان» امنیت در خطوط تجاری اصفهان به شیراز برقرار شده است.(۸)

 دیدار نماینده دولت با وزیرمختار انگلیس

در پی اعتراضات وزیرمختار انگلیس به وزارت امور خارجه درباره حق کشتیرانی یکی از اتباع انگلیس در دریاچه ارومیه، نماینده هیأت دولت امروز با سر پرسی لورن دیدار کرد و به اطلاع او رساند که ایران تصمیم دارد با «استیونس» [تبعه انگلیسی و شریك مؤسسه «استیونس – بوداغیانس»] وارد مذاکره شده و پیشنهاد خرید کشتیها را بدهد.

در این اثنا نماینده سفارت روسیه اطلاع داد که استیونس به جهت قراری که با بوداغیانس گذاشته حقی در واگذاری کشتیها ندارد. اینک «معلوم نیست دولت در خصوص نظریات خود

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۲۰۲ و ۲۰۳.

۲– همان، پ ۱۷، صص ۴۶۱ و ۴۶۲.

۳- همـان، پ ۴۲، ص ۶۵. حضور طهمـاسبی در زنجـان پس از بازگشت از تهران است. او برای مـذاکرات خصوصـی توسـط وزیر جنگ به تهران فراخوانده شده بود.

۴- همان، پ ۸۱، ص ۸۰.

۵- همان، پ ۲۷، ص ۱۵.

۶- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، صص ۶۰ و ۶۱.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۵-۱۹-۴۰-۱۳۰۲.

۸- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۱۷۱۴. در این گزارش به اسـتقرار قوای نظـامی در بهبهان اشاره شـده است. از آنجا که دسـتور وزیر جنگ به حرکت قوای اعزامی به بهبهان معطوف به فروکش کردن گرما بود و پس از این دسـتور سندها خبری از حرکت قشون به این شهر نمیدهند، روشن نیست منظور امیرلشکر جنوب چیست؟ (ر.ک: ۱۷ شهریور). البته منابع انگلیسی میگویند که در ۱۹ تیر یگانی متشکل از ۲۶۰ نفر به فرماندهی سلطان غلامحسین خان از مسیر کهگیلویه و بویراحمد و از سمیرم به بهبهان رفته است. (FO E ۹۷۱۶/۶۹/۳۴)

راجع به خریـداری کشتیها چه اقدامی میتواند نماید.» قرار شد لورن با استیونس وارد مذاکره شده و از اظهارات سـفارت روس وی را آگاه کند.(۱)

 جای خالی شیعیان در میان نامزد های مجلس عراق

روزنـامه ایران در شـماره امروز خـود خـبر داد که جرایـد بینـالنهرین همه روزه عـد هـای را به عنوان نـامزد نماینـدگی «مجلس تأسیسی» معرفی میکنند «لیکن متأسفانه یک نفر شیعه در میان اشخاصی که کاندید میشوند دیده نمیشود.»(۲)

 دستور محرمانه رضا خان

رضا خان وزیر جنگ امروز در تلگرامی محرمانه به امرای لشـکر خود دسـتور داد «لازم است محرمانه اهالی را وادار نمایید که تلگرافاتی به دولت مخابره نموده از نتیجه اقداماتی که برای معاودت آقایان به عمل آمده استفسار نمایند.»(۳)

(تصویر)

قشقاییها

(تصویر) رضا خان

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۹-۱۱-۳۹-۱۳۰۲.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۴۳۸، ص ۳.

۳- این تلگرام محرمانه، میتوانـد چنین تحلیل شود که وزیر جنگ با این کار میخواست ضـعف دولت را نسـبت به حل و فصـل مهاجرت مراجع و روحانیان بینالنهرین به رخ علمای مهاجر بکشد و بیش از پیش دولت را در برابر مهمترین خواست مردم قرار دهد و در ن هایت از این شـکاف به نفع خود بهرهبرداری کند. میدانیم که پس از سـقوط مسـتوفیالممالک، رضا خان بیش از گذشـته خود را از نهاد سـلطنت و دولت جدا دید؛ چرا که متوقع بود او به جای مشـیرالدوله به ریاسـتالوزرایی خواهد رسید. از این زمان بود که موضوع کودتا توسط رضا خان در برخی مجامع سیاسی مطرح شد. (ر.ک: ۱۸ شهریور).

ص: ۳۰۵

 پنجشنبه

۱۴ شهریور ۱۳۰۲

۶ سپتامبر ۱۹۲۳

۲۴ محرم ۱۳۴۲

 ادامه تلاش های حاکم آذربایجان برای رفع کدورت از علما

اسماعیل خان، حاکم نظامی آذربایجان، در نام های که امروز به مرکز فرستاد، از ادامه اقدامات خود برای رفع ناراحتی از روحانیان شهر که در پی دستگیری چند تن از معتمدان تبریز پیش آمده بود، خبر داد. (ر.ك: ۲۳ مرداد) وی نوشت که پس از آن حادثه میرزاصادق آقای مجتهد(۱) که از مراجع طراز اول و طرف توجه و تقلید عمومی است و نیز حاجمیرزاابوالحسن آقای مجتهد(۲) در اعتراض به این عمل کارگزاران لشکر، از شهر خارج شدند. «برای عودت آقایان مزبور تاکنون چند نفر را فرستاده هنوز موفقیت حاصل نشده؛ امید است به همین زودی جبران اساسی... شود.»(۳)

 تلاش های انتخاباتی رئیسالتجار در مشهد

حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، میگوید رئیسالتجار از بدو ورود به مشهد تاکنون دائم در فعالیت است که بگوید وکلای خراسان باید خراسانی باشند. وی افزود: «ن هایت جدیت را در جلوگیری ایشان نموده، ممکن است که راپرت هایی به مرکز بدهند. لازم است خاطر مبارك [= وزیر جنگ] از قضایا مستحضر باشد.»(۴)

 لزوم تغییر سازماندهی در لشکر شمال غرب

در نامه بلندی که امروز از طرف رضا خان وزیر جنگ به عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب و فرمانده کل قوای آذربایجان فرستاده شد، ضمن خرسندی از «فیصله قضایای آذربایجان» افزود که نفرات نظامی آن ناحیه باید پنج هزار نفر باشد و بقیه افراد را باید به مرکز اعزام کنید. سیستم اسلحه لشکر شمال غرب نیز بلااستثناء باید روسی باشد.(۵)

 پیگیری موضوع اعزام اطفال آشوری به ارومیه

احمد خان امیراحمدی امیرلشکر غرب امروز بار دیگر از وزیر جنگ درباره عزیمت اطفال آشوریان از همدان به ارومیه پرسید. او نوشت که شعبه خیریه شرق نزدیک وابسته به آمریکا در همدان تعطیل شده است و آنها نظارتی بر پانصد کودك آشوری اسکان داده شده در همدان ندارند. این خیریه میخواهد مأموران لشکر غرب اطفال یادشده را به طرف ارومیه اعزام دارند.(۶)

□ ممانعت از ورود آشوریها به ارومیه

بنا به خبری که امروز کارگزار ارومیه و ساوجبلاغ مکری به وزارت امور خارجه داد، از ورود گروهی شصت نفره از آشوریها که میخواستند وارد ارومیه شوند، جلوگیری شده است. «جماعت آشوریها که بخواهند مراجعت به ارومیه بنمایند باید در تبریز از اداره لشکر شمال غربی تحصیل جواز عبور نموده تا بتوانند به ارومیه وارد شوند.» این عده مجوز نداشتند.(۷)

□ گزارشی از هیأت تبشیری آمریکا در ارومیه

میسیون آمریکاییها در ارومیه سه بخش است. اول شعبه خیریه شرق نزدیک است که رئیس کل آن مستر «راست» نام دارد و کفالت آن را در ارومیه به مسیو «یوئیل» که اصلاً آشوری است واگذار نموده. بخش دوم میسیون مذهبی است که مستر «میلر» و مستر «دینیر» آن را اداره میکنند. ریاست بیمارستان که وابسته به این بخش است با دکتر «آلیس» میباشد. بخش سوم میسیون «روز شنبه» نام دارد. ریاست آن با مستر «آستر» و در غیاب او با حکیم دانیل آشوری است.

کارگزاری ارومیه و ساوجبلاغ مکری امروز این گزارش را به وزارت امور خارجه فرستاد و افزود که میسیون آمریکایی تعدادی از کودکان مسلمان را هم سرپرستی میکند. در کنار هیأت تبشیری آمریکا فرانسویها هم فعال هستند. از میسیون فرانسوی فعلاً مسیو «فرانس» در منطقه حاضر است و بقیه اعضا هنوز وارد نشدهاند.(۸)

□ مکاتبات وزارت امور خارجه درباره بلاغباشی

مصدقالسلطنه امروز در نام های به وزیرمختار ایران در اسلامبول نوشت که ترکها روستای بلاغباشی را تخلیه نمیکنند و علائم مرزی را نیز در این منطقه محو کردهاند. وی از وزیرمختار ایران خواست اقدامات جدی خود را برای بازگرداندن این منطقه به ایران با مسئولان ترکیه عثمانی آغاز کند. «بلاغباشی موافق رأی کمیسیون دول چهارگانه ... ملک طلق ایران است.» مصدق نوشت اگر ترکها این بخش از خاک ایران را تخلیه نکنند قوای آذربایجان اقدامات خود را برای بازپسگیری آن آغاز خواهد کرد.(۹) مصدقالسلطنه در مراسله دیگری به سفارت ترکیه عثمانی در ایران ادله حقوقی تعلق بلاغباشی به ایران را به اطلاع وزیرمختار آن کشور در تهران رساند. او با یادآوری مصوبات هیأت های چهارگانه در ۲۳ اکتبر ۱۹۱۴ مطابق ۳ ذیحجه ۱۳۳۲ نوشت: «اولیاء دولت علّیه ایران به هیچوجه تصور نمینمودند که از طرف اولیاء حکومت مجلس کبیر ترکیه برخلاف معاهدات و قرارداد های منعقده بینالدولتین... این قبیل اظهارات بیاساس به میان» آورند. همچنین وزیر امور خارجه ایران در نام های به وزیر جنگ با یادآوری این مکاتبات خواست دستور های لازم «برای جلوگیری از تجاوزات به خاک مسلم دولت علّیه و تخلیه بلاغباشی به فرمانده قوای آذربایجان» داده شود.(۱۰)

□ تمایل عشایر سردشت برای بازپسگیری زمین های خود

در گزارش لشکر غرب که امروز به مرکز ارسال شد، آمده است که عشایر سردشت آمادگی دارند زمین هایی را که پشتدریها غفلتاً از آنها گرفته، پس بگیرند. این کار امکانپذیر است و اگر نیرو های نظامی منطقه نیز کمک حال آنها شوند، بازپسگیری زمینها با سهولت بیشتری انجام خواهد شد. امیرلشکر غرب ضمن اعلام این موضوع افزود که به فرماندهی قشون منطقه دستور

داده است دخـالتی نکنـد، اما عشایر سـردشت میتواننـد «حقوقات از دست رفته خود را مجـدداً به دست بیاورنـد و قشون هم در خفیه از آنها تقویت نماید.»(۱۱)

 آمادگی تجارت خانه حاجعبدالحسین برای داد و ستد با آمریکا

تجارت خانه حاج عبدالحسین تهرانی و پسران که مرکز

۱- برای آگاهی از زندگینامه میرزاصادقآقا مجتهد، ر.ک: همین کتاب، ج ۲، ص ۷۲۶.
۲- سـیدمیرزاابوالحسن انگجی تبریزی در ۱۲۸۲ق در محله انگـج تبریز متولد شد. پدرش سـیدمحمد شـیخ الشـریعه از فق های نامـدار آذربایجان بود. ابوالحسن مقـدمات فقه و اصول را در زادگاه خود، از حاجمیرزافتاح سـرابی و حاجمیرزامحمود اصولی فراگرفـت و در ۱۳۰۴ق برای تکمیـل تحصـیلات خـود عـازم نجـف شـد. در آنجـا از درس اسـتادانی چـون فاضـل ایروانی، حـاجمیرزاحبیب الله رشتی و آقاشـیخ حسن ممقـانی بهرهمنـد شـد. در ۱۳۰۸ق بـا درجه اجتهـاد به مـوطن خود بـازگشت و به تدریس و تعلیم مشـغول شد. وی ابتدا از مدافعان نهضت مشروطه بود ولی به واسطه تندروی های مشروطهخواهان و مخصوصاً اخراج حـاجمیرزاحسن مجتهـد از تـبریز، از مشـروطهخواهان کنـاره گرفت. نخستین اقـدام سیاسـی وی رهبری اعتراض مردم به رفتار زشت سرلشـکر آیرم در روز عاشورا در تبریز بود. این اقـدام آیت الله انگجی سـبب شـد تا سرلشـکر امیراحمـدی به تبریز آمـده و آیرم را تحتالحفظ به پایتخت بازگرداند. در ۱۳۰۷ش تصویب قانون لباس متحدالشـکل در مجلس با مخالفت گروهی از علمـای سرشـناس تـبریز مواجه شـد که در رأس آنهـا آقاسـیدابوالحسن انگجی قرار داشت. در نـتیجه این اعتراض در روز ۶ دیماه ۱۳۰۷ش، علمای معترض دسـتگیر و تبعید شدند. در میان آنان آیت الله انگجی نیز ابتدا به سمنان و سپس به مشهد تبعید شد؛ که پس از یک سال به زادگاه خود بازگشت. کتاب های ازاله الالتباس عن الحکم المشکوک من اللباس که در ۱۳۱۳ش چاپ و منتشـر شد و شرح کتاب حج شرایع الاسلام و حاشیه بر ریاض المسائل از آثار اوست. آیت الله انگجی در ۱۸ ذیالقعده ۱۳۵۷ در تبریز درگـذشت و در مقبره خانوادگی به خاک سپرده شد. (رجبی، علمای مجاهد، صـص ۸۸-۸۷؛ مجتهدی، رجال آذربایجان در عصر مشروطیت، صص ۳۰۲-۳۰۱؛ دایرهالمعارف تشیع، ج ۲، ص ۵۸۳).
۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۸، ص ۶۲.
۴- همان، پ ۱۷، ص ۴۹. انتخابات خراسان نه تنها از طرف قشون، بلکه از طرف نماینـدگی های سیاسـی قـدرت های بزرگ هم تحت نظارت و اعمال نفوذ بود. سرکنسول انگلیس در مشهد در این باره به دخالت های سرکنسولگری روسیه اشاره کرده، مینویسـد: «سرداراسـعد، والی خراسـان بـه مـن گفـت که بعـد از انتشـار اسـامی نـاظران انتخابـات مجلس شـورای ملی، معـاون سرکنسول روسیه به دیـدارش میرود و متذکر میشود که در میان اسامی ناظران آدم ناسـیونالیستی به چشم نمیخورد و به جناب والی اصـرار میورزد که برای ناسیونالیسـتها هم نماینـد های در نظر بگیرد. جناب والی جواب میدهد که ناسـیونالیست هایی که «اتحـاد خراسـان» معرفی کرده اشـخاص باصـلاحیتی نیستند. او سـپس میافزایـد که نمیتوانـد فهرستی را که قبلاً با دقت انتخاب شدهانـد، تغییر دهـد. انـدکی بعـد از این گفتگو «اتحاد خراسان» نام های به والی نوشت و تهدیـد کرد که اگر نماینـد های در میـان ناظران انتخابات مجلس شورای ملی نداشـته باشـد، از شـرکت در انتخابات خودداری میکنـد و به تهران شـکایت خواهد کرد. والی پاسـخ میدهد که ناظران با دقت و وسواس برگزیده شدهاند و دلیل کافی برای تغییر آنها وجود ندارد. رهبران اتحاد

خراسان عبارتند از: میرزااحمد خان دهقان، مدیر روزنامه فکر آزاد و سیدمهدی خیاط. این دو افرادی افراطی، آتشافروز و بسیار ضدانگلیسی هستند.» (فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، صص ۵۱۱ و ۵۱۲).

۵- همان، پ ۵، ص ۹.

۶- همان، پ ۷۸، ص ۲. وزارت جنگ پاسخ داد که مقرر شده در آذربایجان کمیسیونی با شرکت اعضای رؤسای دوایر و نماینده قشون تشکیل شود و راجع به حرکت اطفال آشوری مطالعه و نتیجه کار خود را ارائه دهد. (همان، پ ۷۸، ص ۱)

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۸-۳۷-۴۵-۱۳۰۲.

۸- همان، ۳۵ و ۳۴-۲-۴۵-۱۳۰۲.

۹- همان، ۳۵-۱۹-۴۰-۱۳۰۲.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۹، صص ۹۲ و ۹۵ تا ۹۷. وزیر جنگ در پاسخ به این خواست وزارت امور خارجه نوشت که «وزارت جنگ انجام این امور را به قوه قهریه و قشون صلاح نمیدانند... مقتضی است با مذاکرات دیپلوماسی و اقدامات آن وزارت جلیله به تجاوزات ترکها خاتمه داده شود.» (همان، پ ۴۹، ص ۹۱).

۱۱- همان، پ ۶۳، صص ۳۸ و ۳۹.

فعالیت های بازرگانیاش در مشهد است، امروز وزارت امور خارجه را مطلع کرد که آماده صادرات و واردات با کشور آمریکاست. این تجارت خانه که از ۱۸۶۱ میلادی کار خود را در خراسان آغاز کرده، میتواند قالی، خشکبار (پسته، بادام و غیره)، تریاک برای تهیه مرفین، کتیرا، پشم، پنبه، فیروزه صادر کرده و در مقابل ماشین آلات و اقلام موردنیاز کشور را وارد کند. این تجارت خانه افزود: «تجارت خانه های آمریکا برای معرفی و حصول اطمینان اعتباری [میتوانند] به بانک شاهنشاهی ایران هم مراجعه کنند.»(۱)

 بخشنامه وزارت داخله برای حرکت نمایندگان منتخب تهران

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که وزارت داخله در بخشنام های از همه کسانی که به نمایندگی مجلس شورای ملی برگزیده شدهاند خواست به طرف تهران حرکت کنند.(۲)

 اخراج کارگران ایرانی از تأسیسات نفتی

طبق قراردادی که میان ایران و کمپانی نفت جنوب بسته شده ایرانیان باید به عنوان کارگران غیرفنی در این شرکت پذیرفته شوند، اما در دو سال اخیر روند اخراج کارگران ایرانی از شرکت نفت جنوب ادامه داشته است. از آنجا که قرارداد های منعقده بین کارگران و رؤسای شرکت به زبان انگلیسی است، ایرانیان نمیتوانند از مفاد آن باخبر شوند. «عملجات ایرانی اغلب از این بابت شاکی و به کارگزاری متظلم شدهاند.»(۳)

 اعلان گشایش بانک روس و ایران

امروز آگهی افتتاح بانک ایران و روس که هنوز از طرف ایران موافقتی برای گشایش آن نشده، در جراید چاپ شد. «یوم شنبه ۸ سپتامبر مطابق (۴)سنبله کانتور بانک روس و ایران مفتوح خواهد شد.»(۵)

 توقف آیت الله خالصی در مدینه

بنا به اخبار رسیده، آیت الله خالصی که قرار بود پس از مراسم حج راهی ایران شود، اینک در مدینه توقف کرده است.۱۶ ایران نظر انگلیس را جلب کرده بود که تبعید آیت الله خالصی به حجاز لغو شود و ایشان به ایران بیاید. مفخمالدوله وزیرمختار ایران در اسلامبول هم خبر داد که در این جا شایع شده «سلطان حجاز میخواهد با مهربانی نگذارد ایشان حرکت نمایند.»(۶)

 انتصاب نایب حکومت خراسان

منتظمالدوله با حکمی که از طرف وزارت داخله داده شد «به سمت نیابت ایالت خراسان و سیستان منصوب شد.»(۷)

 قائممقام جدید کنسول ایران در لندن

روزنامه تایمز در شماره امروز خود خبر داد که میرزامرتضی قزوینی، رئیس شرکت قزوینی و شرکاء به عنوان قائممقام کنسول ایران در لندن منصوب شد. وی جایگزین رودریک میچل درگذشته گردید. قزوینی ساکن شماره ۱۶ میدان دونشایر است.(۸)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۷-۲۲-۳۶-۱۳۰۲. وزارت امور خارجه این موضوع را به سفارت ایران در واشنگتن منعکس کرد تا این تجارت خانه به بنگاه های اقتصادی آمریکا معرفی شود. (همان، ۳۸-۲۲-۳۶-۱۳۰۲).

۲- روزنامه ایران، شم ۱۴۳۹، ص ۲.

۳- همانجا.

۴- همان، ص ۲.

۵- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۲۶، ص ۱.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۵-۱۹-۲۷-۱۳۰۲.

۷- منتظمالدوله، خاطرات، ص ۷۴.

۸- روزنامه تایمز، به تاریخ ۶ سپتامبر ۱۹۲۳، صص ۹ و ۱۳.

ص: ۳۰۷

 جمعه

۱۵ شهریور ۱۳۰۲

۷ سپتامبر ۱۹۲۳

۲۵ محرم ۱۳۴۲

 گزارش های کارپرداز کربلا

محمدحسن بدیع امروز سه گزارش به وزارت امور خارجه فرستاد. اولین گزارش حاکی از آن بود که کمپانی نفت جنوب خواستار گرفتن امتیاز استخراج نفت خانقین از عراق است. مذاکرات در این باره آغاز شده و «کمپانی میل دارد به طوری که با ایران قرار گذاشته صدی شانزده از منافع را به حکومت عراق بدهد.» بدیع در گزارش بعدی خود، امکان گرفتن «امتیاز حفر و تنقیه دهنه شطالعرب» (اروندرود) را از حکومت عراق مطرح کرد. او نوشت اگر این دهنه حفر شود کشتی های بزرگ امکان ورود به این رود خانه را پیدا میکنند که منافع زیادی در پی دارد. وی با اشاره به گذشته این موضوع افزود در زمان حاکمیت عثمانی بر بینالنهرین برخی کمپانیها این امتیاز را تقاضا کرده بودند، ولی از آنجا که «فاو» موقعیت ویژه جنگی دارد، ترکها آن را نمیپذیرفتند تا مبادا کشتی های بزرگ جنگی بتوانند وارد شطالعرب (اروندرود) شوند. بدیع نوشت از آنجا که این رود مشترک است، ایران میتواند مانع این امتیاز بشود و یا این که در عایدات آن شریک گردد. «و اگر انگلیس اعتراض کند که ایران به موجب معاهده های که با ترکها دارد فقط حق کشتیرانی در شطالعرب دارد... آن وقت دولت میتواند بگوید که اگر شما معاهده ایران و ترک را قبول دارید باید تمام حقوق ایران را به موجب ماده چهارده آن معاهده منظور داشته باشید نه این که آن چه را که مقرون به صرفه شما است قبول» کنید.(۱)

گزارش بعدی بدیع در مورد منع مسافرت ایرانیان به عتبات بود که به واسطه شیوع وبا اعمال شده است. وی آرزو کرد «کاش دولت قدغن میفرمود که مالالتجاره ایران از طریق عراق عرب وارد نشود» تا مبالغی که بابت ترانزیت پرداخت میشود به خزانه عراق واریز نگردد. «از اشخاص موثق شنیده شده حکومت بینالنهرین سالی دو میلیون لیره که عبارت از سی میلیون روپیه باشد از مالالتجاره ایران» ترانزیت میگیرد. وی با این پیشنهاد که اگر مسیر واردات و ترانزیت کالا به بندر ناصری اهواز منتقل شود این پول به جیب دولت ایران میرود و از این رهگذر لطمه اقتصادی بزرگی به حکومت عراق وارد میشود.(۲)

 امضاء عهدنامه ایران و افغانستان

امروز عهدنامه دولتین ایران و افغانستان توسط پادشاه افغانستان امضا شد. در این مراسم که در مسجد انجام گرفت «امان الله خان پادشاه افغانستان با لباس ایرانی به اتفاق برادران و وزراء و عموم اعضاء ادارات خود و جمعیت کثیری در جامع عیدگاه آمده، اعتلاءالملک وزیرمختار دولت ایران نیز با لباس تمام رسمی و فخری پاشا سفیرکبیر ترکیه به اتفاق اعضاء سفارت

حضور به هم رسانیده پس از خاتمه نماز و قرائت خطبه امیرامان الله خان نطق مفصل و غرائی راجع به اعتلاء و سعادت عالم اسلام خصوصاً دولت و ملت ایران عموماً ایراد و از طرف وزیرمختار دولت ایران در جواب پادشاه افغانستان نطقی ایراد گردیده، سپس امیرامان الله خان معاهده را امضاء نموده و عهدنامه که نسختان بود مبادله میگردد.»(۳)

 تقاضای درخشانی برای منتقل شدن از مازندران

علیاکبر درخشانی رئیس قشون مازندران، امروز در یادداشت های

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۷ و ۳-۵۱-۲۷-۱۳۰۲.

۲- همان، ۵۴-۳۳-۲۷-۱۳۰۲.

۳- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۴۲۴.

خود نوشت که از محمدحسین خان آیرم رئیس تیپ مستقل شمال تقاضای انتقال خود را کرد. وی درباره علت این درخواست میگوید: «سرتیپ محمدحسین خان مدتی بود با من مخالفت هایی نموده و در امور اداری اشکالاتی میتراشید تا مرا عصبانی کند. سرتیپ مشارالیه با روح خودپسندی خود مایل بود با کسانی کار کند که متملق باشند. چون من با این صفت فرسنگها دور بودم مورد بیمیلی او واقع شدم و با من از راه خصومت و ضدیت درآمد و موانعی میتراشید تا مرا که زمانی شاگرد او در مدرسه بودم به میل خود بار آورد. متأسفانه این امر عملی نبود. من به درستکاری و صحت عمل و خدمات خودم متکی و مغرور بودم و به او هم اعتنایی نداشتم. به همین جهت تقاضا نمودم که به قسمت دیگری منتقل شوم و خیال او را راحت سازم.»(۱)

 ارسال اسلحه های جمعآوری شده به تهران

لشکر شمال غرب معمولاً اسلحه های جمعآوری کرده خود را به زنجان میفرستاد و «نظر به این که تاکنون کلیه اسلحه ارسالی و مقداری قور خانه در زنجان انبار شده» امیرلشکر شمال غرب دستور داد با تهیه شتر آنها را به تهران حمل کنند.(۲)

 نرخ برابری پول ایران با روس

«در بادکوبه یک تومان ایرانی ۳۶۰ میلیون بن قفقاز، یکصد و هفتاد الی [یکصد و] هشتاد میلیون پول ساوتی (روسی) قیمت دارد.»(۳)

 سربازگیری در زنجان و تفاوت آمار های موجود

عبد الله خان طهماسبی امروز از زنجان گزارش داد که کمیسیونی برای جمعآوری سرباز به ریاست نایب سرهنگ محمداسماعیل خان و عضویت چند صاحب منصب و چهار تن از اهالی تشکیل شده است. اما برای شروع کار صورت بنیچه مالیه با صورت بنیچه قشون نمیخواند. روی هم رفته به استناد فهرست مالیه «هفتاد نفر از کلیه سرباز بدهی قراء کسر» میشود. اهالی مایل به دادن سرباز بر مبنای فهرست اداره مالیه هستند. امیرلشکر شمال غرب با ارسال این گزارش از وزیر جنگ کسب تکلیف کرد که کدام معیار را برای سربازگیری در نظر بگیرد.(۴)

 ابراز رضایت از وضع موجود آذربایجان

در دو تلگرامی که امروز یکی از خوی و دیگری از مراغه به وزارت جنگ مخابره شد، از این که وضعیت [سیاسی] فعلی آذربایجان [اشاره به منع سفر ولیعهد به آذربایجان] تغییر نمیکند، اظهار رضایت و خشنودی شده است.(۵)

(تصویر) اروندرود (شطالعرب)

(تصویر) بادکوبه

۱- درخشانی، خاطرات سرتیپ علیاکبر...، ص ۱۴۰.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۵، ص ۹۲.

۳- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۲۷، ص ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۵، صص ۸۴ و ۸۵. رضا خان نیز موافقت کرد صورت بنیچه مالیه را معیار قرار دهند. (همان، پ ۴۵، ص ۸۳).

۵- همان، پ ۷۸، صص ۷۵ تا ۷۸. این تلگرامها در پی ابلاغ این موضوع که پیشکار جدیدی برای آذربایجان نخواهد آمد و سفر محمدحسن میرزا ولیعهد به این خطه لغو شده است به مرکز فرستاده شد. این اطلاع توسط حاکم نظامی آذربایجان به ولایات داده شد و چه بسا توصیه شده بود که در اظهار خشنودی نسبت به این موضوع تلگرام هایی نیز به وزارت جنگ ارسال شود.

ص: ۳۰۹

 شنبه

۱۶ شهریور ۱۳۰۲

۸ سپتامبر ۱۹۲۳

۲۶ محرم ۱۳۴۲

 تحرکات انگلیسها در میان عشایر ایران

یاور ناصرقلی خان، نماینده وزارت جنگ در بهبهان، پیش از این خبر داده بود که چهار انگلیسی با پنجاه قاطر بار به منطقه بویراحمدی آمده با غلامحسین خان بویراحمدی ملاقات کردهاند. (ر.ک: ۲۳ مرداد) گزارش های تکمیلی او نشان میدهد که انگلیسها پس از چهار روز توقف در سیسخت، به سر رود بازگشتهاند «و اظهار داشتهاند هر کس چیزی مایل است تقاضا نماید میدهیم. بعضی را وجه مختصری داده، پس از سه روز در سر رود، سه نفر آنان طرف کاکان جهت ملاقات سردارعشایر و «مک لکه» با یک نفر به خانه امامقلی خان ممسنی حرکت میکنند. و از قرار معلوم قریب ۲۰ بار هم در منزل امام قلی خان گذارده بودند.» یاور ناصرقلی خان با ارسال این اخبار به لشکر جنوب افزود که بار های یادشده پول و فشنگ و لوازمات دیگر بوده که میبخشیدند.(۱)

 نگرانی شیعیان هند از رخداد های پیرامونی مهاجرت علمای بینالنهرین

نجمالحسین رئیس جماعت شیعیان لکناهور (لکهنو) با فرستادن تلگرامی به نماینده سیاسی ایران در هند نگرانی عمیق خود را از وضعیت پیش آمده برای روحانیان بینالنهرین ابراز داشت: «جماعت شیعه ن هایت نگران [هستند.] لطفاً ما را از اطلاعات راجع به آقایان علما مستحضر نموده، نتیجه مجاهدات اولیای دولت علّیه ایران را اعلام فرمایید.»(۲)

 موافقت ایران با تأسیس بانک ایران و روس

وزارت امور خارجه ایران، امروز در نام های به وزیرمختار روسیه شوروی موافقت دولت را با تأسیس «شرکت سهامی روس و آسیا» که «کانتور بانک خود را در طهران و شعبات آن در تبریز و رشت و مشهدسر و اگنت گری در انزلی و قزوین» دایر خواهد کرد اعلام داشت.(۳) به همین مناسبت وزیر امور خارجه و وزیر معارف امروز در اداره بانک مقابل کوچه امینالسلطان، حاضر شدند و در مراسم افتتاح شرکت کردند.(۴) ریاست بانک بر عهده خوشتاریا است.(۵)

 توجیهات مقامات سیاسی روسیه در پیاده کردن نظامیان خود در انزلی

کارگزار گیلان امروز گزارش دیدار خود را با حکیماف کنسول روس در رشت، به وزارت امور خارجه فرستاد. حکیماف از

قـول ویس کنسـول روس در انزلی بـه کـارگزار گیلاـن گفـت کـه چـون دولـت ایران از دادن نگهبـان برای اداره مـاهیگیری (شیلات) امتناع کرد و از آن جا که احتمال میرفت از طرف عد های این اداره آتش زده شود، نظامیان روسی را برای حفاظت به کـار گرفته است[!] امـا حرف اصـلی را حکیمـاف در ادامه این دیـدار به کـارگزار گیلان زد. وی «مسئله خارج کردن اتباع روس از اداره راه و گماشـتن بعضـی اشـخاص که بـا روسـها مخالفت میکردنـد، پایمال شـدن حقوق اتباع روس در ولایات به واسـطه مساعدت نکردن عدلیه، امضا نکردن قرارداد تجارتی» را دوسـتانه یادآور شد و غیرمسـتقیم به کارگزار گفت که ریشه پیـاده شـدن نظامیـان روس در خاک ایران کجاست. کارگزار گیلان در پایان این گزارش از وحشت اهالی پس از پیاده شـدن نظامیان روس در انزلی هم خبر داد. وی این احتمال را هم بعیـد ندانست که چون مارتین لیانازوف امتیاز صیـد در سواحل بحر خزر را به دولت روسیه واگذار کرده (بنا بر شنیده ها) روسیه دست به چنین اقدامی زده است.(۶)

 عقد قرارداد برای ساخت مجسمه رضا خان

امروز قراردادی میان سـرداراعتماد رئیس قور خانه با دو تن از هنرمنـدان مجسـمهساز برای ساخت تندیس ایسـتاده وزیر جنگ بسته شد. مبلغ این قرارداد ۲۲۰۰ تومان و سازندگان آن استاد کربلایی محمدحسن و استاد محمدعلی نقاش بودند. در یکی از بند های یازدهگانه این قرارداد آمده است: «چنانچه مجسمه مطابق [الگویی] ... که داده میشود از شمایل و تناسب اندام و لباس کاملاًـ شبیه نباشـد، تنخواهی که به موجب قرض دریافت نمود هایم بایـد مسترد و به علاوه از عهـده خسارت دولت برآمـده و محکـوم به شـش مـاه حبس در نظمیه خواهیم بود.»(۷) این مجسـمه را در اصـل رئیس تیپ شـمال برای نصب در سبزهمیـدان رشت سفارش داده بود.

 نظرخواهی وزارت جنگ از امیرلشکر شمال غرب برای دستگیری سردارعشایر

از آنجا که امیرلشکر، اسماعیل خان حاکم نظامی آذربایجان،

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۳، ص ۱۲۶. موضوع از طریق لشکر جنوب به وزارت جنگ و از آنجا به وزارت امور خارجه منعکس میشود. (ر.ک: ۲۸ شهریور)

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۶-۱۹-۲۷-۱۳۰۲.

۳- همان، ۲۵-۶-۳۸-۱۳۰۲. اعلـام موافقت دولت ایران بـا تأسیس این بانـک همزمـان بود با گشایش اداره آن در تهران، که نشاندهنـده اجبار ایران در پـذیرش آن است. البته در برخی منابع آمـده است: «دولت شوروی خیال داشت مانند دولت انگلیس در ایران بـانکی داشـته باشـد... و چون در آن زمـان بانـک ملی ایران تأسـیس نشـده بود وجود چنین بانکی را در مقابل بانک شاهنشـاهی که در حقیقت بـازار ایران را در دست خود بازیـچ هـای قرار داده بود، لازم دانسـتند بالاخره در ۱۶ شهریور ۱۳۰۲ بانـک روس افتتـاح شـد.» (منشور گرگـانی، رقابت شوروی و انگلیس...، ص ۲۱۴). منابع انگلیسـی مینویسـند که شومیاتسکی وزیرمختار روسـیه در ایران تقاضای مجوز برای ورود دو میلیون تومان پول نقره به عنوان سرمایه این بانک جدید کرده است و دولت ایران به شرط نقره بودن وجه یاد شده اجازه آن را داده است. (FO E ۱۰۶۲۷/۶۹/۳۴)

۴- روزنامه ایران، شم ۱۴۴۱، ص ۲.

۵- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۲۸، ص ۲.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۶-۵۶-۱۳۰۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۶، ص ۲۷.

سردارعشـایر قراچهـداغی را به واسـطه رفتـاری که از خود در برابر خبر عزیمت ولیعهـد به آذربایجـان نشان داده بود، مسـتحق دسـتگیری میـدانست، وزارت جنگ امروز نظر عبـد الله خان طهماسبی امیرلشـکر شـمال غرب را در این مورد جویا شد. او هم پاسخی کلی داد که «اشخاص محرک و آشوبطلب حتماً باید توقیف و تنبیه شوند.»(۱)

 نگرانی حاکم آذربایجان از بازگشت آشوریان

امیرلشـکر اسـماعیل خـان، حـاکم نظـامی آذربایجـان، امروز از عزیمت کودکان یتیم آشوری که در همـدان توسط آمریکاییها نگهـداری می شدنـد و نیز بـازگشت پنـج هزار آشـوری دیگر برای رفتن به ارومیه ابراز نگرانی کرد. «وقـوع این قضـیه اسباب زحمت شده، در صورت اقامت آنها در تبریز هم غیر از سرگردانی و بیمعاشی نتیجه دیگری» نخواهد داشت.(۲)

 حرکت دکتر منار به همدان

دکتر منـار رئیس انستیتو پاسـتور و نایب رئیس مجلس حفظالصـحه امروز راهی همـدان شدنـد. با شـیوع بیماری سیاه زخم در اطراف همدان، این دو به سوی این شهر رفتند تا «مرض را در آنجا معاینه و کشف نموده، دستور تلقیح سرم را به معاونین خود داده پس از یک هفته مراجعه به مرکز نمایند.»(۳)

 ورود یک کشتی جنگی انگلیس به کارون

به گزارش رسـیده از ناصـری، امروز یک فروند کشتی جنگی انگلیس که پرچم ایران را برافراشته بود وارد کارون [اروندرود] شد و پس از شلیک ۲۰ تیر در اول شط لنگر انداخت.(۴)

 ورود یک نظامی عالیرتبه انگلیسی به بندرعباس

لیوتنان نیکلا معاون کاپیتان مارتیس رئیس نظامیان مستقر در بندرعباس امروز وارد این شهر شد. کارگزاری بنادر خلیج فارس بـا اعلاـم این خبر افزود، از آنجـا که مرکزیت نظامیـان انگلیس از بنـدرعباس به جاسـک منتقل شـده، جای معاونت این نیروها خـالی بود. «از قراری که شـنیده شـده است در ماه اکتبر فوج ساخلو خلیـج فارس به فوج دیگر تبـدیل خواهـد [شـد] و کاپیتان مارتیس در این هفته به جاسک خواهد رفت که لوازم نظامی را به عباسی آرد.»(۵)

 برخورد لشکر شمال غرب با طوایف عثمانی

گروهی از طوایف عثمـانی که هر سـاله برای ییلاـق به خـاک ایران میآینـد، امسـال نیز راهی شدنـد. مأموران سـرحدی دسـتور داشـتند که نگذارند با اسلحه وارد شوند. اما فرمانده قوای ساوجبلاغ میگوید چندی قبل طوایف مزبور با یک هزار رأس دواب و با اسـلحه از مرز عبور کردند و در سـلدوز متوقف شدند تا نمک ببرند. نیرو های نظامی پس از آگاهی به سراغ آنان رفته اما طوایف پیش از رسیدن نیرو های نظامی اسلحه های خود را به خاک عثمانی فرستادند. در مذاکر های که با سران این طایفه ها

شد، «حقوقات دیوانی» خود را پرداختند و اجازه بازگشت گرفتند.(۶)

(تصویر) رضا خان

۱- همان، پ ۷۸، صص ۶۳ و ۶۴.

۲- همــان، پ ۷۷، ص ۵۵. قرار بـود هیـأتی از نماینـدگان وزارت خـارجه، مـالیه، داخلـه و قشـون تشـکیل شـده در این بـاره تصـمیمگیری شود. همین موضوع به اطلاع حـاکم آذربایجـان رسـید و گفته شـد تـا نتیجه کـار این هیـأت روشن نشود از این مهاجرتهـا جلوگیری خواهـد شـد. (همان، پ ۷۷، ص ۵۴). این نگرانیهـا در حـالی ابراز میشـد که مهـاجران آشـوری و ارمنی پیوسـته در حال بازگشت به ارومیه بودنـد و نیز آنان که در تبریز بودند راهی ارومیه شدند. منابع انگلیسـی مینویسـند که ۱۵۰۰ نفر هم از همـدان عـازم ارومیه هسـتند و یـک دکتر مسـیونر آمریکـایی به نام دوشـیزه «شِـد» آنان را همراهی میکنـد. (FO E ۱۰۵۹۴/۶۹/۳۴)

۳- روزنامه ایران، شم ۱۴۴۲، ص ۳.

۴- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۲۹، ص ۲.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۱-۲۲-۴۰-۱۳۰۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۹، ص ۳.

ص: ۳۱۱

 یکشنبه

۱۷ شهریور ۱۳۰۲

۹ سپتامبر ۱۹۲۳

۲۷ محرم ۱۳۴۲

 دستورات جدید انتخاباتی

رضا خان، وزیر جنگ، امروز به امیرلشکر جنوب دستور داد چون دکتر حسین خان احیاءالسلطنه(۱) برای نمایندگی بهبهان و کهگیلویه در نظر گرفته شده است، «زمینه انتخاب او را حاضر و در انجام مقصود اهتمام لازم به عمل آورند.»(۲)

 پیشنهاد محمود آیرم به اعزام نیرو به سمت خوزستان

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، در آستانه حرکت به طرف یزد و کرمان به وزیر جنگ نوشت که همچنان «یک گروهان پیاده، نیم بهادران سوار، یک دسته مسلسل با اسلحه و تجهیزات کامل» آماده است تا چنانچه در تصمیم اولیه خود برای اعزام نیرو به عربستان (خوزستان) باشید، اعزام شوند. رضا خان هم پاسخ داد: نیروها را بفرستید.(۳)

 تجاوزات جدید عثمانی به خاک ایران

بنابر خبری که معتمدالوزاره، رئیس کمیسیون سرحدی ماکو، به وزارت امور خارجه فرستاد عثمانیها پس از اشغال بلاغباشی، اخیراً به جوزر و قوریگل هم تجاوز کرده، عقب ننشستهاند.(۴)

 تحصن اهالی اراک در تلگراف خانه

بنابر خبری که امیرلشکر غرب میدهد سلطاننصر الله خان یکی از صاحب منصبان تیپ عراق با رفتار سوء خود اعتراض اهالی عراق (اراک) را برانگیخته، در تلگراف خانه شهر تحصن کردهاند. با این که صاحب منصب یادشده از اجزاء تیپ عراق (اراک) بود، امیرلشکر غرب خواستار تعویض او شد.(۵)

 استنکاف امیرافشار از حاضر شدن در زنجان

امیرلشکر شمال غرب در خلال پنج روزی که در زنجان متوقف است، چندین بار جهانشاه خان امیرافشار را احضار کرده که هر بار از آمدن به زنجان خودداری کرده «سالار همایون داماد خودش را به شهر فرستاده است که اگر کاری دارید من حاضرم.» سالار همایون میگوید که امیرافشار پیرمرد است و توان آمدن ندارد. عبد الله خان طهماسبی ضمن ارسال این خبر به

وزارت جنگ افزود که یاور محمود خان را برای آوردن او با اتومبیل به کرفس فرستاده است.(۶)

 اشاعه دوباره پرورش ابریشم در گیلان

معینالتجار در یک آگهی بلند با اعلام این خبر که با وارد کردن تخم ابریشم از خارج در سال گذشته، بار دیگر پرورش و تولید ابریشم در گیلان احیاء شده، از موفقیت های به دست آمده در این عرصه خبر داد و نوشت که سال گذشته ده هزار جعبه تخم ابریشم وارد شد و امسال بنابر استقبال، غیر از پنج هزار جعب های که در داخل تولید شده، بیست هزار جعبه سفارش داده شده که وارد شود.

وی از پرورشدهندگان و تولیدکنندگان صنعت ابریشم خواست نیاز های خود را اعلام کنند تا به همان مقدار تدارک دیده شود. وی بازار صادرات ابریشم را بسیار مطلوب توصیف کرد.(۷)

 پیشنهاد تغییر حاکم تویسرکان

احمد خان امیراحمدی امیرلشکر غرب پیشنهاد کرد حاکم تویسرکان عزل و نظامالممالک که نسبت به قشون صمیمیت دارد به جای او منصوب گردد. وی این پیشنهاد را با این مقدمه که حاکم تویسرکان نمیگذارد اداره مالیه اقدامات خود را به راحتی انجام دهد، ارائه کرد.(۸)

۱- حسین بهرامی ملقب به احیاءالسلطنه فرزند علی خان در ۱۲۶۴ش در تفرش متولد شد. وی تحصیلات مقدماتی را در زادگاهش سپری نمود. سپس در مدرسه دارالفنون تهران به آموختن علم طب پرداخت و آن را نزد عمویش ابوالحسن خان تکمیل نمود. در ۱۳۲۷ق جزو اولین پزشکان فارغالتحصیل مدرسه طب بود. احیاءالسلطنه پس از اتمام تحصیلات، مشاغل و مناصب مختلفی را عهدهدار شد. طبیب گارد سلطنتی، طبیب پست و تلگراف تهران و طبیب وزارت جنگ به عنوان طبیب اول رژیمان سوم از آن مشاغل است. او که شهرت بهرامی را برگزیده بود از اواخر ۱۳۰۴ش تا اواسط ۱۳۰۷ش ریاست صحیه کل مملکتی را با سمت معاونت فنی وزارت داخله عهدهدار گردید. در این دوران به مبارزه علیه بیماریها از جمله مالاریا و سل و امراض مقاربتی پرداخت و اولین دسته محصلین طب را برای آموختن مالاریالوژی به ایتالیا فرستاد. در ۱۳۰۶ش با همکاری دیگر پزشکان از شیوع بیماری وبا در کشور جلوگیری نمود و بیمارستان نسوان (بانوان) را به یکی از مراکز مهم درمانی برای زنان و کودکان درآورد. پس از کودتای ۱۲۹۹ش، بهرامی وارد جریانات سیاسی شد و در کنار علیاکبر داور و تیمورتاش از طرفداران سرسخت رضا خان شد. در دوره پنجم مجلس (۴-۱۳۰۲) به مجلس شورای ملی راه یافت. در بحبوحه جمهوریخواهی سردارسپه، در میان نزاع و مشاجره میان نمایندگان مجلس با تحریک تدین سیلی به صورت سیدحسن مدرس زد. این سیلی، باعث اعتراض و قیام مردم علیه جمهوریخواهی و شکست آن شد. در ۱۳۰۴ش حسین بهرامی از اردبیل به مجلس مؤسسان راه یافت و در آن مجلس به تغییر سلطنت قاجاریه و تأسیس سلطنت پهلوی رأی داد. او بار دیگر در دوره نهم مجلس شورای ملی از طرف مردم لرستان و خرمآباد وارد مجلس شد. بهرامی تا پایان عمر از طرفداران رضا خان بود تا اینکه در ۱۳۱۹ش درگذشت. (روستایی، تاریخ طب و طبابت در ایران، ج ۲، صص ۳۰ تا ۳۳؛ مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۴۷۳؛ مدرسی، مدرس، ج ۱، ص ۹۱).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۴۶۳.

۳- همان، پ ۱۶، ص ۱۷۲۵.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۹-۱۹-۴۰-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۳، ص ۱۱۵. وزارت جنگ به امیرلشکر غرب توصیه کرد با رئیس تیپ عراق وارد مذاکره شود. (همان، پ ۶۳، ص ۱۱۴)

۶- همان، پ ۴۵، ص ۸۶.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۴۴۱، ص ۲. بر اساس مستندات تاریخی اولین کشوری که به صنعت تولید ابریشم دست یافت، چین بود و عبور جاده ابریشم از ایران که از طریق آن محموله های ابریشمی چین به اروپا میرفت به تدریج باعث رونق این صنعت در ایران شد. در دوره ساسانیان این صنعت به طور رسمی در ایران شروع به فعالیت کرد و در قرن هفدهم میلادی ایران به سرزمین اصلی تهیهکننده عالیترین ابریشم های جهان معروف گردید و میزان تولید ابریشم آن بسیار زیاد شد و تجارت ابریشم اقتصاد کشور را رونق بخشید. محصول ابریشم ایران بیشتر از ولایات گیلان و مازندران و استرآباد (گرگان) و اردبیل و شیروان و شماخی و قراباغ و خراسان به دست میآمد. با روی کار آمدن قاجار در ایران این صنعت رو به افول نهاد و تولید آن در کشور تا صد تن در سال کاهش یافت. این در حالی است که در دوره صفویه تولید ابریشم به سه هزار تن در سال میرسید. شواهد زیادی در دست است که نشان میدهد تولید و تجارت ابریشم برای اقتصاد ایران و به ویژه اقتصاد گیلان بسیار با اهمیت بوده است. تا اواسط دهه ۱۸۶۰ که بیماری کرم ابریشم به این شاخه تولیدی صدمه جبرانناپذیری وارد آورد، تولید و تجارت آن افزایش نشان میدهد. برای یک دوره نسبتاً طولانی ابریشم خام عمدهترین فرآورده صادراتی ایران بود. گفتنی است که در قرن نوزدهم تقریباً تمام ابریشم صادراتی، در ایالات شمالی و عمدتاً در گیلان تولید میشده و از طریق تبریز و ترابوزان به اروپا صادر میشده است یا این که از رشت به طور مستقیم به روسیه صادر میگشت. (سیف، اقتصاد ایران در قرن نوزدهم، صص ۱۲۰-۱۱۸؛ معتضد، حاج امینالضرب، تاریخ...، صص ۱۶۰-۱۵۵).

۸- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۴، ص ۹۶، وزارت جنگ درخواست امیرلشکر غرب را بدون ذکر تمایل نظامالممالک به قشون به وزارت داخله و وزارت مالیه منعکس کرد. (همان، پ ۷۴، صص ۹۴ و ۹۵).

 تقاضای همکاری با دکتر حفظالصحه

مجلس حفظالصحه، امروز از وزارت داخله خواست از حکومت عربستان (خوزستان) بخواهد با دکتر علیاصغر خان که اخیراً برای ایجاد قرنطینه راهی ناصری شده است همکاری نماید. وی برای پیشگیری از سرایت وبا در منطقه حاضر شده تا این بیماری مسری از خوزستان به بخش های بختیاری، اصفهان و شوشتر راه باز نکند.(۱)

 شیخ خزعل در قلعه فرانسویها

با سرایت وبا به ناصری «آقای سرداراقدس (شیخ خزعل) با معدودی از اجزاء شخصی خودشان چند روز است به شوش رفته در قلعه[ای] که فرانسویها در آن جا ساختهاند منزل نمودهاند.» وی برای پس دادن بازدید علمای دزفول چند روزی در این شهر اقامت کرد و به شوش بازگشت. شیخ خزعل چند روز دیگر راهی ناصری خواهد شد.(۲)

 زمین های ارامنه و آشوریان در ارومیه

وزارت جنگ امروز از حاکم آذربایجان پرسید شنیده میشود زمین های مهاجران ارمنی را که اینک به ارومیه برمیگردند مجدداً به خودشان میفروشند. «مراتب را تحقیق نموده مخابره کنند.»(۳)

 کمک پنج هزار دلاری دیگر آمریکا به زلزلهزدگان تربت

بنابر اعلام سفارت ایران در آمریکا صلیب احمر آمریکا پنج هزار دلار دیگر برای کمک به زلزلهزدگان تربت حیدریه اختصاص داد.(۴)

 ورود چند مقام انگلیسی به ایران

بنا به گزارش لشکر غرب امروز صبح ماژور گرینهوز و کلنل ویلسن حاکم سابق بغداد با سه خودرو وارد قصرشیرین شدند. آنها راهی تهران هستند وگویا به ملاقات با رئیسالوزراء میروند.(۵)

 دستور جدید وزیر جنگ برای انتخاب نماینده از یزد

رضا خان، وزیر جنگ در تلگرامی که امروز به امیرلشکر جنوب فرستاد نوشت که پیش از این طبیبزاده را برای انتخاب شدن از یزد انتخاب کرده بودم. «لیکن چون به پار های ملاحظات انتخاب او صلاحیت ندارد لازم است از انتخاب مشارالیه جلوگیری نمایید.»(۶) (ر.ک: ۲۷ فروردین)

 ارسال پول توسط روسها به ایران

امروز کشتی بخاری «ویوی» در بندر انزلی پهلو گرفت. این کشتی حامل ۲۰ هزار تومان پول نقره است که از باکو به ایران حمل شده و قرار است تحویل معاون کنسول روسیه در انزلی شود.(۷)

(تصویر) کار خانه پیله کرم ابریشم در گیلان

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۴۷۰۳، آرشیو ۸۳۹ ن ۵ آ ب ۱.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۸-۱۰-۵۲-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۸، ص ۸۲. موضوع پیگیری شد و سطوتالسلطنه حاکم ارومیه و سلماس آن را تکذیب کرد و افزود: «فقط املاک مهاجرین در تحتنظر کمیسیون عبارت از آشوری و ارمنی، آن هایی که صاحب ندارند، اجاره داده» میشود و وجه آن صرف خودشان میشود. (همان، پ ۷۸، ص ۸۰).

۴- همان، ص ۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۳، ص ۱۶۴.

۶- همان، پ ۱۷، ص ۴۶۴.

۷- ۱۰۵۹۴/۶۹/۳۴ FO E.

ص: ۳۱۳

 دوشنبه

۱۸ شهریور ۱۳۰۲

۱۰ سپتامبر ۱۹۲۳

۲۸ محرم ۱۳۴۲

 اعتراض به استخدام مستشاران خارجی

«هیأت جامعه اسلامی» که جلسات وعظ و خطابه خود را در مسجد حاجیحسن برپا میکند، نسبت به استخدام مستشاران خارجی و به کارگیری آنها در عدلیه و مالیه اعتراض کرد و آن را خلاف مشی بزرگان دین دانست. این جلسه ها ظاهراً با محوریت حاج سیداسد الله خرقانی برگزار میشود.(۱)

 امکان ساخت و ساز توسط آمریکاییها در مشهد

وزارت داخله در نام های که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد ضمن یادآوری مشکلات گذشت های که هیأت تبشیری مقیم مشهد در ساخت و ساز ابنیه و تأسیسات مذهبی به وجود آورد، نوشت اینک دکتر وارت نماینده هیأت تبشیری آمریکا در مشهد بار دیگر تقاضای شروع ساخت و ساز را کرده است. وزارت داخله افزود به ایالت خراسان تأکید شده است «برای آن که ثانیاً مشکلاتی حاصل نشود... چنانچه کاملاً رفع محظورات گذشته شده و اظهارات تهییجآمیزی از طرف آقایان [علما] و طبقات مردم نمیشود در تسهیل کار بنایی دکتر وارت مساعدت» کنند.(۲)

 بخشنامه وزارت امور خارجه به سفارت خانه ها درباره نشان ایران

وزارت امور خارجه امروز در بخشنام های که به سفارت خانه های خود در کشور های مختلف فرستاد نوشت که اخیراً برخی کار خانه ها و تجارت خانه های خارجی «آرم دولتی ایران (شیر و خورشید) را به جای علامت صنعتی و تجارتی خود استعمال مینمایند. (ر.ك: ۹ شهریور) چون قانوناً استعمال آرم دولتی بدون اجازه مخصوص ممنوع است به اداره کل گمرکات قدغن شد که از ورود امتعه که علامت تجارتی آن آرم دولتی ایران باشد ممانعت نمایند.» در این بخشنامه از نمایندگان سیاسی ایران خواسته شده است استفاده از نشان رسمی ایران را توسط کار خانه ها و تجارت خانه های یادشده منع کنند.(۳)

 پاسخ وزارت داخله به اعتراض حاکم قصرشیرین

یاور حسینقلی خان، حاکم نظامی قصرشیرین، غیر از این که به تعویق هشت ماهه حقوق خود معترض بود، از این که حقوق او به عنوان کفیل حکومت پرداخت میشود و به نصف تقلیل میبابد گلایه داشت. موضوع از طریق لشکر غرب پیگیری شد و

امروز وزارت داخله به وزارت جنگ نوشت که «متصدی حکومت قصر یک نفر از منتظرین خدمت وزارت جلیله جنگ است که به عنوان حقوق تقاعدی ماهی چهل تومان در جزو بودجه اداره قشونی دریافت مینماید و [فقط] مستحق دریافت مبلغی به عنوان حقالکفاله خواهد بود.»(۴) (ر.ک: ۱۰ شهریور)

 شکایتنامه تجار بارفروش

بازرگانان بارفروش (بابل) در نام های که امروز خطاب به کارگزاری مهام خارجه مازندران نوشتند با اشاره به وعده هایی که نماینده رسمی دولت روسیه شوروی برای بسط و توسعه تجارت دولتین داده بود یادآور شدند که پنبه هایی که برای فروش به بادکوبه بردهاند، اخیراً توسط مسئولان محلی مشمول عوارض گمرکی شده است. این عوارض به قدری سنگین است که صدی چهل خسارت میزنند. «چون این ایام ابتدای محصول پنبه است طبقه اکثر و زارع رنجبر... دچار یأس و حرمان گردیده نمیتوان انتظار فلاحت و زراعت آتیه را داشت. این رویه به کلی مخالف با اصول و قوانین دنیا و مخصوصاً حکومت کارگران و دهاقین روسیه که خود را یگانه طرفدار طبقه اکثر و رنجبر میداند» است. تجار بارفروش خواستار رفع موانع تجارت شدند.(۵)

 دیدار وزیر جنگ با مخالفان دولت

مسیو والدین نایب شرق سفارت روس در تهران امروز به نماینده احمدشاه خبر داد که وزیر جنگ در دیدار با «حضرات ملیون» ضمن انتقاد از وضع موجود دولت گفته است: «عقیده دارم ولیعهد برود پیش محمدعلیمیرزا [به اسلامبول] و شاه برود اروپا زندگانی کند.» وی گفته که وزراء باید تغییر کنند. والدین اعتقاد داشت این مقدمه کودتای آینده است.(۶)

 آگهی مدرسه فلاحت

رئیس کل مالیات مستقیم و خالصجات، کلنل مک کرمک امروز در یک آگهی از داوطلبان تحصیل در مدرسه فلاحت که از اول مهر در پارک امینالملک افتتاح خواهد شد دعوت کرد برای نامنویسی و امتحان ورودی مراجعه کنند.(۷)

 مدارس فرانسوی تهران

با نزدیک شدن به شروع سال تحصیلی جدید، مدارس فرانسوی، با درج آگهی، روز شروع به کار خود را به اطلاع دانشآموزان و داوطلبان جدید رساندند. مدرسه سنلویی، مدرسه سنژوزف(۸) (ویژه دختران) و مدرسه ژاندارک(۹) به آگاهی رساندند که از ۱۷ سپتامبر / ۵ صفر کار خود را شروع خواهند کرد.(۱۰)

 حمله روزنامه خراسان به سرداراسعد

روزنامه خراسان چاپ مشهد در شماره امروز خود مقال های بلند به قلم مدیر جریده، سیدمحمد طباطبایی چاپ کرد و در آن جعفرقلی خان بختیاری (سرداراسعد) را به علت دستگیری و تبعید خود متهم به زیر پا گذاشتن قانون اساسی کرد. این مقاله باعث شد که والی خراسان بار دیگر دستور دستگیری سیدمحمد طباطبایی را بدهد اما طباطبایی با کمک آیت الله سیدحسین

قمی مخفی شد و دست مأموران نظمیه به او نرسید.(۱۱)

 احضار کنسول روسیه در مشهد به تهران

آپرسف، سرکنسول روسیه در مشهد، امروز به همراه همسرش راهی تهران شد. سرکنسول انگلیس در مشهد مینویسد: «احتمالاً سرکنسول روسیه را به خاطر شکایت والی و امیرلشکر به مرکز فراخوانده‌اند. آقای آپرسف قبل از عزیمت، مسئولیت سرکنسولگری را به عهده الکساندر واسیلیویچ شویروف رئیس هیأت روسی در کمیسیون آب های مرزی، واگذار کرد. والی به من گفت که آقای آپرسف به علت انتخاب سیدمصطفی بهبهانی از قوچان به او

۱- جعفریان، سیداحمد خرقانی...، صص ۵۱ و ۵۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۳-۱۶-۹-۱۳۰۲.

۳- همان، ۱۹-۴۷-۳۶-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۷، ص ۱۷.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۴۱ و ۲۴۰-۵۲-۳۶-۱۳۰۲. تجار بارفروش پس از ابلاغ این اعتراضنامه در حال رفتن به تلگراف خانه و تحصن بودند اما با سخنان کارگزار موقتاً از این تصمیم گذشتند. (همان، ۱۹۴-۵۲-۳۶-۱۳۰۲).

۶- هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، صص ۱۱۱ و ۱۱۲.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۴۴۲، ص ۱.

۸- مدرسه سن ژوزف در ۱۲۶۵ش/ ۱۸۸۷م توسط میسیون کاتولیک های فرانسوی در تهران آغاز به کار کرد. این مدرسه در محله دروازه قزوین، خیابان ارامنه تهران قرار داشت [ابتدا] و دختران را در مقطع ابتدایی آموزش میداد، اما پس از گذشت مدتی دختران و پسران به طور جداگانه در دو مقطع ابتدایی و متوسطه در آن درس میخواندند. به گفته اسناد در ۱۳۰۸ش تعداد دانشآموزان دختر مدرسه سن ژوزف ۹۹ نفر و تعداد پسران ۳۳ نفر بوده است. این مدرسه با توجه به کمکی که از دولت میگرفت موظف بود ۱۵ دانشآموز را مجانی بپذیرد و نیز بر اساس برنامه وزارت معارف به دانشآموزان آموزش دهد؛ هر چند که به این موارد اعتنای چندانی نمیکرد و بازرسان وزارت معارف گزارش های متعددی از این موضوع میدادند. از جمله این گزارشها، بازرسی مدرسه در ۱۳۰۲ش است که وضعیت مدرسه را پریشان و آشفته بیان کرده است. این مدرسه در دوره پهلوی دوم (از ۱۳۳۲ ش به بعد) با نام دبستان و دبیرستان ژاندارک کار خود را ادامه داد و البته با مدرسه ژاندارک متفاوت بود. (گنجینه اسناد، س ۲، شم ۷ و۸ (پاییز و زمستان ۱۳۷۱)، ص ۹۷).

۹- مدرسه ژاندارک از تأسیسات لازاریست های فرانسوی تهران بود و پیش از ۱۲۸۲ق/ ۱۸۶۵م مدرسه سنونسان پل نام داشت. این مدرسه توسط دختران تارک دنیا با هدف تحصیل دختران ایرانی تأسیس گردید و در لابهلای اسناد به مدرسه سورها نیز معروف است. در آغاز فعالیت به صورت دارالایتام اداره میشد و بعدها نام ژاندارک را برای خود برگزید. مدرسه شامل دوره کامل ابتدایی و متوسطه بود. دانشآموزان مسلمان و ارمنی در دو نوع کلاس جدا از هم تحصیل میکردند. در کلاس ارامنه فارسی تدریس نمیشد و به طور کلی درس فارسی جزو دروس اجباری مدرسه نبود. در سال ۱۳۰۴ش وزارت معارف با توجیه اینکه مدرسه از وزارت معارف بودجه میگیرد و باید بخشنامه وزارت معارف را اجرا کند و مانند دیگر

مدارس خارجی دروس فارسی در مدرسه معمول و مجری باشد نسبت به عدم تدریس زبان فارسی در مدرسه اعتراض کرد. مدیره مدرسه با عنوان اینکه دروس ما بر اساس نظام آموزشی فرانسه است و هرکس که بخواهد میتواند در بعد از ظهر فارسی یا ارمنی را بیاموزد به وزارت معارف پاسخ داد. معلمان مدرسه ژاندارک اغلب از فارغالتحصیلان همان مدرسه بودند و یا از دارالمعلمات به این مدرسه آمده بودند. معلمان کلاس های فارسی همگی ایرانی و معلمان کلاس های فرانسه همگی از دختران تارک دنیا (سورها) انتخاب میشدند. برنامه درسی مدرسه در کلاس های ابتدایی شامل حساب، دیکته، پاکنویسی، خیاطی، تاریخ، جغرافیا، معرفهالاشیاء، ادبیات و فوائدالادب و در دوره دبیرستان ریاضیات [هندسه و جبر]، علوم [شیمی، فیزیک و تاریخ طبیعی]، تاریخ [تاریخ عمومی، تاریخ شعرا]، فارسی [دستور، کلیله و دمنه]، حفظالصحه خیاطی و تدبیر منزل بوده است. (شیخ رضایی، «مدارس فرانسوی»، صص ۹۸-۹۷؛ قاسمی پویا، مدارس جدید در...، ص ۵۲۷).

۱۰- روزنامه ایران، شم ۱۴۴۲، ص ۱.

۱۱- فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۵۱۳.

اعتراض کرده و به عنوان دلیل گفته است که "تمام ملاها با اتحاد شوروی دشمنی میورزند."»(۱)

 فتوای انگلیس در عراق!

روزنامه بهلول در شماره امروز خود نوشت که عمال انگلیس در بینالنهرین چنین تبلیغ میکنند که تقلید از آقایان تبعید شده جایز نیست. آنها از این طریق میخواهند مردم از تقلید آیات خالصی و اصفهانی و سایرین منصرف شوند و انتخابات را خاتمه دهند. بهلول در ادامه این خبر توصیه میکند سر پرسی لورن وزیرمختار انگلیس در تهران از لرد کرزن بخواهد که رساله تقلید برای مسلمین بنویسد!(۲)

(تصویر) مکان لازاریستها در تهران

۱- – همان، ص ۵۱۴.

۲- بهلول، شم ۱۳، ص ۲.

 سه شنبه

۱۹ شهریور ۱۳۰۲

۱۱ سپتامبر ۱۹۲۳

۲۹ محرم ۱۳۴۲

 عزیمت رضا خان برای سرکشی لشکر جنوب

رضـا خان وزیر جنگ امروز راهی صـفحات مرکزی کشور شـد. او در بخشـنام های به امرای لشـکر این خبر را به اطلاع ایشان رسانـد و نـوشت «تـا مراجعت من امورات فوری را مسـتقیماً به خود من و امورات عـادی را به ارکـان حرب کـل قشون مراجعه نمایید.»(۱) وی در دیـداری کـه امروز بـا اعتلاءالسـلطنه کفیـل وزارت داخلـه داشـت به او گفت که به طرف اصـفهان میرود و ۱۰-۱۲ روز آنجـا خواهـد بـود. «برای اطلاع میگویم اگر حکمی هم به نظـام و اداره قشون بشود، اطـاعت نخواهنـد نمود.»(۲) اعتلاءالملک از طرف مشیرالدوله به دیدار رضا خان رفته بود.

 اقدام علیه شیخ الاسلام اصفهانی

محمود آیرم، امیرلشـکر جنوب، خبر داد که شـیخ الاسلام اصفهانی [نماینده دوره چهارم مجلس] وارد اصفهان شده است و از آن جا که او مخالف قشون است «چنانچه اجازه فرمایند کمیسیونی در [اداره] حکومتی با حضور رجال و تجار اصفهان تشکیل و مشارالیه را ظاهراً تحت فشار قرار داده... و در آتیه نیز از این گونه تشبثات بیرویه مخالفین قشون جلوگیری شود.» آیرم نسبت به اظهارات شیخ الاسلام که در جراید به چاپ میرسید ناراحت بود. وی این پیشنهاد را امروز به وزیر جنگ فرستاد و رضا خان نیز پاسخ داد که [چون راهی اصفهان است] شفاهاً گزارش بدهد.(۳)

 اقدام غیرقانونی روسها در پیاده کردن نظامیان خود در انزلی

وزارت امور خـارجه امروز وزارت جنگ را مطلع کرد که پیاده شـدن نظامیان روس در بنـدر انزلی «به کلی برخلاف عهـدنامه بینالـدولتین» است. این وزارت خانه افزود مراتب را به سـفارت روس اخطار کرده و اعتراض شدید نموده است تا هر چه زودتر افراد مسـلح خود را از اداره ماهیگیری خارج کنـد. (ر.ک: ۱۰ شـهریور) همچنین موضوع به سـفارت ایران در مسکو نیز اعلام شده که اعتراض رسمی صورت گیرد.(۴)

 یک انگلیسی در میان ایلات خرمآباد

بنـا به گزارش رسـیده از بروجرد یـک صـاحب منصب انگلیسـی پس از حضور میـان ایلات خرمآباد و طوایف لر و ملاقات با

سران آنها به طرف بختیاری حرکت کرده «و نوید هرگونه مساعدت به ایلات مزبور داده، حتی اشعار داشته چند نفر نماینده دیگر از طرف دولت انگلیس به طرف قشقایی و غیره اعزام شده که آنها را برای اقدام برعلیه دولت تشویق و تشجیع نمایند.»(۵) این خبر را امیرلشکر غرب امروز به وزارت جنگ فرستاد.

 حضور امیرافشار در زنجان

پس از اقدامات عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، جهانشاه خان امیرافشار در زنجان حاضر شد و با این مقام نظامی دیدار و گفت و گو کرد. طهماسبی معتقد است که احضار امیرافشار تأثیر خوبی در انظار بخشیده «اشرار شهری که اخیراً باعث اغتشاش و بستن دکاکین شده بودند خیلی مرعوب میباشند. یک سکوت و اطاعت عمومی حکمفرماست.»(۶)

 تأکید رضا خان به بازگشت سطوتالسلطنه

وزیر جنگ امروز از حاکم آذربایجان خواست که هر چه زودتر حاج سطوتالسلطنه حاکم ارومیه را به این شهر بازگرداند. سطوت السلطنه بازگشت خود را به بعد از دهه محرم محول کرده بود، اما «مطابق تظلم تلگرافی علما و اعیان ارومیه هنوز مشارالیه به مقر حکومتی خود مراجعت ننموده است.»(۷)

 عدم رضایت امیرلشکر غرب از مساعدت حزب اجتماعیون

در پی دستور رضا خان به امیرلشکر غرب در مورد جلبنظر حزب اجتماعیون کرمانشاهان (ر.ک: ۱۲ شهریور) احمد خان امیراحمدی امروز خطاب به وزیر جنگ نوشت: «در نتیجه رفتار خشن و عملیات سخت فدوی با قونسول خانه ها و اهالی اجنبیپرست صفحه غرب به کلی درب قونسول خانه ها به روی مردم مسدود شده و اهالی نیز این نکته را حس کردهاند که جز اتکا به وجود مبارک بندگان حضرت اشرف دامت عظمته» تکیهگاهی ندارند. وی افزود با این زمینه های ایجاد شده، روی خوش نشان دادن به فرقه اجتماعیون باب مراوده آنها را با کنسول روس بازخواهد کرد و این مسئله به طرفداران انگلیس هم سرایت خواهد کرد.(۸)

 ادعای خسارت توسط انگلیس

کنسولگری انگلیس در کرمانشاه امروز بار دیگر نسبت به ضبط ۱۶۰ بار توتون و یکصد و شصت رأس الاغ اهالی مندلی توسط لشکر غرب اعتراض کرد. مأموران لشکر غرب این اموال را به عنوان جنس قاچاق ضبط کرده بودند. (ر.ک: ۱۵ و ۱۸ خرداد ۱۳۰۱) با وجود این کنسولگری انگلیس این اقدام را بیعدالتی خواند و تأکید کرد، خسارت وارده «از دولت مطالبه و دریافت خواهد شد.»(۹)

 خنثی شدن حمله پشتدریها به نظامیان سردشت

رئیس اردوی نظامیان در بانه مینویسد پشتدری های ساکن در منطقه سردشت با همراه کردن عد های از طوایف مختلف قصد حمله غافلگیرانه به نظامیان سردشت داشتند. «رئیس ساخلوی محل از خیالات آنها مطلع و کلیه را بدون زد و خورد خلعسلاح

و توقیف میکند.» دستگیرشدگان در آستانه محاکمه قرار دارند.(۱۰)

 توصیف موقعیت نظامی شیخ محمود

بنا به درخواست وزارت جنگ، لشکر غرب گزارش مختصری از موقعیت فعلی نظامی شیخ محمود را برای این وزارت خانه ارسال کرد: ۳۰۰ پیاده نظامی، ۲۰۰ نفر سوار (در مواقع لزوم قابل افزایش تا ۵۰۰ سوار)، دارای اسلحه از سیستم های مختلف، و یک مسلسل همه استعداد نظامی شیخ محمود است. از نظر سیاسی مناسباتش با انگلیس تیره، و با عثمانی نامشخص است. از میان طوایف، با محمود خان دزلی، کریمبیک، رسول آقا و عباسمحمودآقای پشتدری متحد است. موقعیت فعلی شیخ محمود متزلزل اما تلاش میکند «خود را ملک مقتدر معرفی نماید.»(۱۱)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۹، ص ۹.

۲- هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، ص ۱۱۳؛ ۳۰۶/۱۳۰۲، ص ۶۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۱۷۳۰.

۴- همان، پ ۸۵، ص ۵۹.

۵- - همان، پ ۷۳، ص ۱۳۰. موضوع به وزارت امور خارجه منعکس شد. (همان، پ ۷۳، ص ۱۲۷).

۶- همان، پ ۴۵، صص ۷۷ و ۷۸، آن چه امیرلشکر شمال غرب از سکوت و اطاعت میگوید همانا خفقان مردم است و آن چه در مورد بسته شدن اماکن کسب اشاره میکند، اعتراض مردم به دستگیری سه تن از معتمدان شهر بود که تفصیل آن در روز های گذشته یاد شد. وی در این گزارش اشاره میکند که شفاعت حاجسیدمحمد مجتهد را برای آزادی دستگیرشدگان نپذیرفته است.

۷- همان، پ ۷۸، ص ۸۹. سطوتالسلطنه مایل بود عبد الله خان طهماسبی را ملاقات کرده بعد به ارومیه بازگردد. طهماسبی هم در زنجان متوقف بود. با این حال حاکم آذربایجان پاسخ داد اگر سطوتالسلطنه موفق به دیدار امیرلشکر شمال غرب نشود «روز چهارم شهر صفر به ارومیه حرکت کند.» (همان، پ ۷۸، ص ۸۸).

۸- همان، پ ۷۴، صص ۷۶ و ۷۷. وزیر جنگ در پاسخ، نظر پیشین خود را در ابلاغ مراحم او به اجتماعیون یادآور شد. (همان، پ ۷۴، ص ۷۵).

۹- همان، پ ۷۲، ص ۸۱. موضوع از طرف وزارت امور خارجه پیگیری شد و وزارت جنگ همان پاسخ گذشته را تکرار کرد؛ چون قاچاق بوده، ضبط شده است. (همان، پ ۷۲، ص ۷۷). کنسول انگلیس در کرمانشاه، کاون، میدانست که لشکر غرب توتونها و الاغ های مصادره شده را به فروش رسانده؛ و حتی از امیرلشکر غرب شنیده بود که هرگاه حکمی از تهران به وی برسد که پول حاصل از فروش این اموال مسترد شود، آن را به کنسولگری خواهد پرداخت. (همان، پ ۷۲، ص ۷۵).

۱۰- همان، پ ۶۳، ص ۳۵.

۱۱- همان، پ ۶۳، صص ۱۱ تا ۱۴.

 مداخلات معتمد دیوان در عدلیه همدان

رئیس عـدلیه همدان میگوید معتمد دیوان که قبلاً در شـهبندری دولت عثمانی در همدان کار میکرده، اینک به سـمت کفالت شهبندری رسـیده، خارج از وظایف خود، از هر اقدام خلاف قانونی مضایقه نمیکند. رئیس عدلیه همدان افزود که این شـخص مـانع از ارجـاع دعاوی اتباع ترک به محاکم محلی میشود. غیر از این در امور اتباع مناطق جـدا شـده از عثمانی مثل بینالنهرین، شامات و فلسـطین به علاوه یهودیان همـدان دخالت میکنـد. وی از وزارت عدلیه خواست از هر طریقی که صـلاح میداند جلو مداخلات معتمد دیوان را در امور قضایی اتباع بیگانه بگیرد.(۱)

 تشکیل کمیسیون نظامنامه هواپیمایی

پیش از ظهر امروز کمیسـیونی برای تهیه نظامنامه هواپیمایی با شـرکت نماینده وزارت جنگ سـردار مدحت، و نماینده وزارت امور خارجه انوشـیروان خان، در حضور عـدلالملک معاون وزارت فواید عامه تشـکیل شد. مبنای مذاکرات نخستین جلسه این کمیسیون تهیه نظامنامه بنا بر اصول مجمع اتفاق ملل بود.(۲)

 شیخ محمدصادق در قزوین

یـک روحـانی بـه نـام شـیخ محمـدصادق که پریروز وارد قزوین شـده بـود دیروز و امروز در مسـجد شـاه این شـهر برای مردم سخنرانی کرد و آنها را دعوت به اتحاد حول محور اسـلام نمود. محتوای سـخنان شـیخ محمدصادق ضد اجنبی بود. وی که از نجف به قزوین آمده تا یک ماه دیگر در این شهر اقامت خواهد کرد.(۳)

(تصویر) همدان، مقبره استر

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴ و ۱۳-۱۶-۳۵-۱۳۰۲.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۴۴۳، ص ۲. این خبر برای مأموران سیاسـی انگلیس در ایران جالب بود، چرا که آن را به وزارت امور خـارجه کشور متبوع خود منعکس کردنـد. سـفارت انگلیس نوشت که اینان دور هم جمع شدهانـد تا درباره مقررات هـدایت هواپیما های خارجی که در ایران فرود میآینـد تصـمیمگیری کننـد. «هیـچ کدام این افراد سـررشت های از هوانوردی ندارند و ظاهراً نمیدانند که کنوانسیون مربوطه قبلاً تصویب شده و ایران نیز آن را امضاء کرده است.» (FO E ۱۰۶۲۸/۶۹/۳۴)

۳- FO E ۱۰۶۲۸/۶۹/۳۴

 چهارشنبه

۲۰ شهریور ۱۳۰۲

۱۲ سپتامبر ۱۹۲۳

۳۰ محرم ۱۳۴۲

 مسافرت رضا خان به اصفهان از نگاه سفارت روسیه

شومیاتسکی وزیرمختار روسیه شوروی امروز در دیدار با بصیرالدوله، نماینده ویژه احمدشاه، به وی اظهار داشت: «من دو سه روز است که مطلع و مستحضرم وزیر جنگ خیال دارد برود به اصفهان و با ن هایت خوبی نقشه خیال او را هم میدانم. تصور میکند از عدم حضور خود در مرکز تمام کارها و ادارات دولتی معوق و تعطیل خواهد شد.

در واقع حیله به کار میبرد و اعلیحضرت همایونی از این مسافرت ابداً در تشویش نباشند، بلکه خوشبین هم باشند و دیگر این که هیچ تصور نفرمایند [با] نبودن وزیر جنگ در طهران اسباب اغتشاش بتوانند فراهم کنند و ابداً و به هیچوجه منالوجوه در این حرکت وزیر جنگ بدبین نباشند.» احمدشاه هم معتقد بود که رضا خان در اعتراض به ارتباط او با مقامات روسیه تهران را ترک کرده است.(۱)

 توقف روحانیان اعزامی به عراق در قصرشیرین

نمایندگان مراجع و روحانیان مهاجر به ایران به همراه دو تن دیگر از علماء که با نمایندگی از ملکفیصل به ایران آمده بودند، در راه بازگشت به عراق برای ادامه مذاکرات در قصرشیرین متوقف هستند. به گزارش کارگزاری کرمانشاهان دولت انگلیس ویزای ورود به عراق را به این افراد نمیدهد.(۲)

 دستور وزارت جنگ به انتخاب داور

وزارت جنگ امروز به محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، دستور داد در انتخاب علیاکبر داور از شهر لار برای پنجمین دوره مجلس شورای ملی اقدامات لازم را انجام دهد.(۳)

 ضرورت محاکمه اتباع روس در محاکم داخلی

وزارت امور خارجه امروز در پاسخ به وزارت داخله در موضوع درخواست روسها برای استرداد مظنونین اتباع روس نوشت (ر.ک: ۲۹ مرداد) که مطابق عهدنامه منعقد شده بین طرفین روسها حق ندارند تسلیم مظنونین خود را بخواهند. لازم است «بر طبق قوانین جدید، تعقیب و مجرمین را پس از ثبوت جرم آنها به مجازات قانونی برسانند.»(۴)

□ مزاحمت روسها در منطقه مرزی لطفآباد

بنا به گزارش امیرلشکر شرق از سرنوشت ۲۶ کارگر مأمور لاروبی شهر لطفآباد که توسط روسها دستگیر شده‌اند خبری نیست. وی افزود رایزنی های صورت گرفته با کنسول روسیه در مشهد بینتیجه بوده، «اهالی لطفآباد و سایر قراء اطراف پریشان حال، خیال مهاجرت دارند.»(۵)

□ نتایج جمعآوری اسلحه در زنجان

در عرض چند روزی که برای جمعآوری اسلحه در منطقه زنجان اقدام شد تا امروز دو هزار قبضه جمع شده است. امیرلشکر شمال غرب با ارسال این خبر یادآور شد سربازگیری هم ادامه دارد. وی افزود دیدارش با جهانشاه خان امیرافشار هم منجر به «طلب عفو» او شده، «پس از نصایح لازم به مراحم کامله آن مقام منیع [وزیر جنگ] امیدوار و متذکر شدم هر چه زودتر سوار و سرباز خود را به کمیسیون [سربازگیری] تحویل نماید.» عبد الله خان طهماسبی در پایان گزارش خود به رضا خان نوشت که از زنجان

۱- هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، صص ۱۱۴ و ۱۱۵. منابع انگلیسی نوشتند که کاروان رضا خان شامل ۳۰ خودرو و ۱۰۰ نفر نظامی همراه بود. سفارت انگلیس دلایل این سفر را چنین برشمرد: هماهنگی در نیروی اعزامی از مسیر بختیاری به خوزستان، مذاکره با امیرلشکر جنوب درباره خلع سلاح ایلات، و بررسی اوضاع قشون در اصفهان. (FO E ۱۰۶۲۸/۶۹/۳۴)

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۱-۱۹-۲۷-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۴۵۹.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۱۶۶۰، آرشیو ۲۸۳ و ۳ الف ب ۱.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۰، ص ۴۰. علت این حادثه بستن آب مرزی لطفآباد توسط روسها بود. آنها مسیر این آب را به طرف قلمرو خود تغییر دادند و مأمورانی هم برای نگهبانی از آن گماشتند. «اما حدود چهل نفر از ساکنان «لطفآباد به راهنمایی مشهدی علیاکبر از تأخیر جریان آب به خشم آمده و عازم مرز شدند و پس از حمله به مأموران روسی آب را به اراضی لطفآباد انداختند. روز بعد یک دسته نظامی روس و ترک باز آب را به روی مردم لطفآباد بستند. قضایا به تهران گزارش شده است. مقامات در مشهد نسبت به آقای آپرسف مشکوک هستند و میگویند همه این کارها زیر سر او است.» (فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۵۱۴).موضوع به وزارت امور خارجه منعکس شد تا پیگیری کند.

راهی تبریز است.(۱)

 بقای وبا در صفحات جنوب

حشمتالسلطنه کارگزار عربستان (خوزستان) امروز گزارش داد بیماری وبا همچنان در محمره (خرمشهر)، عبادان (آبادان)، بصره و عماره باقی است و به شهر های ناصری (اهواز) و مسجد سلیمان هم سرایت کرده است. وی نوشت که راهی دزفول شده است و در شوش علائمی از این بیماری دیده نشده است.(۲)

 تأکید وزارت امور خارجه به ایجاد پست های نظامی در مرز

در پی دستاندازی های ترکیه عثمانی به خاک ایران، وزارت امور خارجه از وزارت جنگ خواست که از توان نظامی خود برای بازپسگیری مناطقی چون بلاغباشی و جلوگیری از تجاوز ترکیه به جوزر و قوریگل استفاده کند، اما وزارت جنگ چاره کار را در ادامه راه های دیپلماتیک دانست. (ر.ک: ۱۴ شهریور) وزارت امور خارجه در نامه امروز خود به وزارت جنگ با اشاره به مراسلات و اقدامات خود در این باره، خواست «برای استقرار پست های منظم سرحدی توجه مخصوص مبذول شود که این قبیل تجاوزات» انجام نشود.(۳)

 دیدار رضا خان با علمای مهاجر بینالنهرین

رضا خان وزیر جنگ امروز سر راه خود به اصفهان، در قم توقف کرد و با «آقایان حجج ملاقات و از آن جا عازم اصفهان گردید.»(۴)

 تدوین نظامنامه پوشیدن لباس های وطنی

قانون استعمال البسه وطنی که سال گذشته در مجلس شورای ملی به تصویب رسید، اینک در آستانه اجراست. از این رو امروز کمیسیونی در وزارت فواید عامه تشکیل شد و مقرر شد نظامنامه آن تهیه شود.(۵) از ابتدای ماه میزان (مهر) این قانون برای همه مستخدمان دولتی لازمالاجرا خواهد شد.

 محمولات تبلیغاتی روسیه در انزلی

امروز شناور روسی «مارتین» در بندر انزلی پهلو گرفت. این کشتی حامل مواد تبلیغاتی است که باید به شهر های کرمانشاه و شیراز حمل و توزیع شود.(۶)

(تصویر) اصفهان، زایندهرود

(تصویر) مرز های شمال شرقی ایران با روسیه شوروی

۱- همان، پ ۴۲، صص ۶۱ تا ۶۳. رضا خان پس از دریافت این گزارش از امیرلشکر شمال غرب خواست که امیرافشار را از تعهداتی که به گردنش گذاشته شده معاف دارد. (همان، سند شم ۳۶۶۳).

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۴۷۰۷، آرشیو ۸۴۳ ن ۵ آ ب ۱.

۳- همان، پ ۴۹، ص ۱۰۴.

۴- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۳۱، ص ۲. همین منبع مینویسد که آقایان حاج آقانور الله اصفهانی، فشارکی و سیدالعراقین بعد از رفتن وزیر جنگ از قم راهی اصفهان شدند. (همان، شم ۱۳۴، ص ۲).

۵- همانجا.

۶- ۱۰۵۹۴/۶۹/۳۴ FO E.

ص: ۳۱۹

 پنجشنبه

۲۱ شهریور ۱۳۰۲

۱۳ سپتامبر ۱۹۲۳

۱ صفر ۱۳۴۲

 انتقال اسلحه های ارسالی از آلمان به تهران

امروز اسلحه های خریداری شده ایران از آلمان که توسط کشتی از طریق روسیه به بندر انزلی رسیده بود، توسط نمایندگان تیپ مستقل شمال به تهران رسید و تحویل ارکان حرب کل قشون شد. این اسلحه ها در ۱۷۴۳ صندوق جای گرفته بود.(۱)

 بیاعتنایی رضا خان به گزارش اشغال روستا های ایران

امروز خبر اشغال روستای قوریگل توسط نظامیان عثمانی به رضا خان وزیر جنگ داده شد. وی که راهی اصفهان شده است در برابر این خبر که «عثمانیها غیر از بولاغباشی به جوزر و اخیراً به قوریگل نیز تجاوز کردهاند» واکنشی نشان نداد و از قول او در پانوشت این خبر نوشته شد: «جواب ندارد.»(۲)

 قتل و اسارت نظامیان ایران توسط روسها

به گزارش حاکم نظامی آذربایجان روسها شبانه با تجاوز به پست ساریبلاغ [در منطقه گرمی] یک صاحب منصب و یک تابین [نظامی بدون درجه] را کشته و یک نظامی را مجروح کردهاند. این گزارش میگوید روسها دو نظامی دیگر را نیز اسیر کرده به خاک خود بردهاند.(۳)

 تعیین ساعدالوزاره در کمیسیون مختلط ایران و روس

در پی درخواست روسیه از ایران برای حل و فصل اختلافات مرزی در یک کمیسیون مختلط، وزارت امور خارجه ساعدالوزاره را به عنوان نماینده خود معرفی کرد. موضوع به وزارت جنگ نیز ابلاغ شد تا نماینده های برای شرکت در کمیسیون برای رسیدگی به منازعات مرزی اردبیل تعیین کند.(۴)

 تعرض نظامیان ایران به زن روس

بنابر خبری که به کنسولگری ایران در عشقآباد رسیده، همسر رئیس گمرک خیوهآباد که برای خرید آذوقه به طرف خاک ایران میآید «دو نفر نظامی ایران به ضعیفه مذکوره تصادف میکند و گویا اعمال قبیحه از آنان نسبت به مشارالیها رخ میدهد.»

کنسول ایران این خبر را به اطلاع امیرلشکر شرق و وزارت امور خارجه میرساند و میگوید با توجه به یدطولایی که روسها در بهانهجویی دارند، اگر خبر صحت داشته باشد لطمه سنگینی به حیثیت کشور وارد میشود. وی افزود که این خبر را تکذیب و نظامیان ایران را منزه از این گونه حرکات معرفی کرده است.(۵)

 اعتراض روسیه به پناه دادن دزدان روسی

حکومت عشقآباد از این که دوازده دزد مسلح روسی در خاک ایران پناه گرفته و از این طریق مشغول راهزنی و سرقت اموال و اغنام روستا های مرزی هستند شدیداً به کنسولگری ایران اعتراض نمود. حکومت عشقآباد خواستار دستگیری و تحویل این دزدان شد.(۶)

 اتحاد ترک به جای اتحاد اسلام

کارگزار ارومیه و ساوجبلاغ مکری ضمن اشاره به اقدامات اخیر ترکیه عثمانی در اشغال سه روستای بلاغباشی، جوزر و قوریگل، کشتن یک نظامی و مذاکرات بینتیجه اخیر مقامات طرفین، نوشت که تحریکات اخیر ترکیه عثمانی در ترویج دیدگاه اتحاد ترک موجب شده است که محافل پنهانی در شهر های مختلف ترکنشین ایران به ویژه ارومیه تشکیل شود. وی افزود که فراغت ترکها از قضایای غرب آنها را متوجه شرق کرده است و میخواهند نفوذ خود را «در خطوط سرحدی ایران، ماکو، قطور، سلماس، اشنویه که به بینالنهرین متصل میشود زیاد و کامل کنند.» غیر از این آنها به پدیده اتحاد کرد هم میاندیشند و محرمانه در میان کرد های ایران تبلیغ میکنند. مبینالسلطنه کارگزار ارومیه و ساوجبلاغ مکری در ادامه این گزارش میگوید که اخیراً متوجه جلسات پنهانی اینان [پان ترکیستها] شده که با نظر شوکت بیک شهبندر عثمانی تشکیل میشود و چون سندی از خود به جا نمیگذارند به دست آوردن مدارک کتبی مشکل است.(۷)

 گزارش تکمیلی کارگزار بنادر از نخل تقی

کارگزار بنادر امروز به درخواست وزارت امور خارجه گزارشی مفصل از موقعیت جغرافیایی و سیاسی نخل تقی به این وزارت خانه فرستاد. وی ابتدا به موقعیت جغرافیایی این منطقه که در نزدیکی عسلویه قرار دارد اشاره میکند و سپس مینویسد تا اواخر جنگ بین الملل نخل تقی جزو بندر طاهری بود و ضابط آن بندر بر آن نظارت میکرد. در این زمان که تمام بنادر جنوب ایران تحت نفوذ و استیلای انگلیس قرار گرفت، شیخ حاتم خان به علت ضدیت با انگلیس برکنار و نخل تقی به تصرف شیخ محمداحمد خلفان داده شد. فعلاً شیخ مذکور بر این منطقه حکم

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، سند شم ۳۶۵۵.

۲- همان، سند شم ۳۶۷۱.

۳- همان، سند شم ۳۶۵۳.

۴- همان، سند شم ۳۶۷۳.

۵- همان، پ ۳۵، ص ۲۶. لشکر شرق پس از گذشت یک ماه از ارسال این نامه موضوع را تکذیب کرد اما نوشت آن دو

نظامی را عوض کرده است. (همان، پ ۳۵، ص ۲۲).

۶- همـان، پ ۲۶، ص ۵. وزارت امور خارجه این خبر را به وزارت جنگ داد و خواسـتار پاسـخی شـد که به نماینـده سیاسـی خود در عشقآباد بفرستد. (همان، پ ۲۶، ص ۴).

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۶ تا ۲۳-۳۶-۱۵-۱۳۰۲.

میراند. با این که حاکمان مناطق اطراف با او مخالف هستند، به دلیل برخورداری از پانصد مرد رشید و مسلح نتوانسته اند بر او غلبه کنند. شیخ محمداحمد خلفان مالیات نمیپردازد. نخل تقی از لحاظ اقتصادی و سیاسی کم اهمیت است، اما لازم است دست تمرد او قطع شود تا امثال شیخ محمد بدانند دولت از مصالح این صفحات غافل نیست. وی در انتها پیشنهاد کرد بنادر شیب کوه و جزایر متعلق به آن که سالهاست تحت حکومت موروثی قوام الملک قرار دارد و دیناری عاید خزانه نمیکند پس گرفته شود.(۱)

 ناکارآمدی ماکلاشف

وزارت جنگ با اعزام شخصی به نام«ماکلاشف» به تیپ مستقل شمال به عنوان کسی که میتواند در کشف اسلحه مفید باشد، از محمدحسین خان آیرم خواست که از وجود او در منطقه استفاده کند. رئیس تیپ شمال امروز به وزارت جنگ نوشت که ماکلاشف چنین ادعایی ندارد و میگوید: «اطلاعات من مربوط به شناسایی چند نفر از بلشویکهاست» و نه بیشتر. آیرم نوشت که این تیپ متحمل مخارجی برای این فرد شده، «معهذا همه روزه مطالبه وجه دارد... توقف او در گیلان... غیرمقتضی است.»(۲)

 اعتراض تجار ایرانی مقیم اسلامبول به تبلیغات ضدایرانی

سفارت ایران در اسلامبول امروز نام های را که تجار ایرانی مقیم این شهر نوشته بودند به وزارت امور خارجه فرستاد. در این نامه با اعتراض به سخنان «روشنی بیک» در محفل «ترک اجاقی» و مزخرف خواندن آن آمده است از شخصی به نام ابراهیم ملازاده که پیش از این صاحب منصب قشون ترک و در کمیته اتحاد و ترقی عضو بوده، دعوت به عمل آمده رهبری انقلاب را در آذربایجان ایران علیه دولت مرکزی به عهده بگیرد. تجار ایرانی نوشتند: «این است که برای حفظ شرافت ایرانیت، آن مقام مقدس را از این خبر با اطلاع میسازیم.»(۳)

 پیگیری مزاحمت های شاهپور خان در محلات

پس از التجاء مردم محلات به آیت الله شیخ عبدالکریم حائری از «ایذائات شاهپور خان»، تبعه انگلیس و ممانعت وی از عزاداری مردم (ر.ک: ۳ شهریور) موضوع توسط وزارت داخله پیگیری شد و حاکم محلات امروز به وزارت داخله نوشت که شاهپور خان تبعه انگلیس جمعی را دور خود جمع کرده، با اهالی ضدیت میکند. حاکم محلات یادآور شد که این مسئله را پیش از این چند بار به اطلاع رسانده است و چون پاسخی داده نشده واکنشی در پی نداشته است. «معهذا به قدر قوه از شرارت آنها جلوگیری نموده، چون ایام عاشورا خیلی شرارت داشتند بنده، به طرف مقابل گفتم شما یک شب را ساکت باشید و دسته حرکت ندهید که مفسده نشود.» جلو درگیری گرفته شد، اما دولت باید درصدد برآید از فعالیت این انجمنها جلوگیری کند.(۴)

 حساسیت روسها نسبت به سفر رضا خان به اصفهان

محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ شمال، خبر داد که امروز «رادیو از مسکو به سفارت روس امر داده که فوراً به اصفهان به تاردف [کنسول اصفهان] دستور داده شود که کلیه حرکات و اقدامات و ملاقاتها»ی رضا خان را دقیقاً زیرنظر گرفته گزارش دهد.(۵)

 ورود کریلوف به انزلی

امروز الکساندر کریلوف، یکی از مأموران مجرب دولت روسیه شوروی در تبلیغ کمونیسم، از باکو وارد انزلی شد. اعزام کریلوف به انزلی به واسطه گزارش های اخیر از انزلی بوده که حکایت میکرد حزب کمونیست در گیلان موفقیت های قابل توجهی به دست نیاورده و ضرورت تغییر روش در فعالیت این حزب احساس میشود. کریلوف وظیفه دارد این حزب را در گیلان بار دیگر سازماندهی کند.(۶)

(تصویر) مرز های ایران و ترکیه عثمانی

(تصویر) اسلامبول

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۵، صص ۳۰ تا ۳۲.

۲- همان، پ ۸۵، ص ۸۰. وزارت جنگ پس از دریافت این گزارش از رئیس تیپ مستقل شمال خواست ماکلاشف را به تهران بفرستد. (همان، پ ۸۵، ص ۷۹).

۳- همان، پ ۳۵، صص ۵ و ۶.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۴۳۹۱، آرشیو ۵۱۴ غ ۳ ب الف ۱.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۴، ص ۴. ورود رضا خان به اصفهان همزمان بود با افتتاح قرائت خانه ستاره صبح که حزب اجتماعیون آن را تأسیس کرده بود. از نظر انگلیس، تاردوف سرکنسول روسیه در اصفهان کتابها و نشریات روسی این کتاب خانه را به رایگان تأمین و خودش پیوسته از این مکان تازه تأسیس دیدن میکند. (FO E ۱۰۶۲۸/۶۹/۳۴)

۶- ۱۰۹۵۷/۶۹/۳۴ FO E.

ص: ۳۲۱

 جمعه

۲۲ شهریور ۱۳۰۲

۱۴ سپتامبر ۱۹۲۳

۲ صفر ۱۳۴۲

 تشدید بدرفتاریها علیه ایران پس از مهاجرت علماء

بنـا بر گزارشـی که نماینـده سیاسـی ایران در خـانقین امروز به وزارت امور خارجه فرسـتاد «از روزی که آقایان علماء به طرف ایران حرکت فرمودهانـد ایرانیهـا بیشتر از سـابق در فشـار مأمورین عراقی [هسـتند] و دچار انواع زحمات میشونـد.» وی با شاهد آوردن مطـالب روزنـامه هـای عراق علیه ایرانیـان افزود که حکومت مایـل نیست این کنسولگری چه در امور قضـایی و چه در سایر امور اتباع ایران دخالت کند.

وی با یادکرد نمونه هایی از بـدرفتاری عراقیها نوشت که یکصـد نفر از زائران ایرانی را پس از بازگشت از عتبات برای قرنطینه در بیرون خانقین به مدت دو روز بدون آذوقه نگه داشـتند؛ اتباع ایرانی را به زور برای نامنویسـی به اداره حکومتی میبرند و در صورت امتناع سـی روپیه جریمه میشونـد؛ تفتیش و جریمه زائران در گمرک بدون دلیل؛ دخالت در امور قضایی اتباع ایرانی و ارجاع آنان به محاکم عرفی به جای محاکم شرعی. از دیگر اقدامات عراقیهاست.(۱)

 توقیف پیک سیاسی روسیه

امروز پیـک سیاسـی روسـیه که از انزلی عازم تهران بود توسط بازرسان بین راهی توقیف شـد. منابع روسـی این توقیف را بیجا گزارش کردنـد، امـا مـأموران ایرانی اقـدام خود را به دلیـل عـدم توقف در «قرارگـاه پست» و بیاعتنـایی به دسـتور یاد کردنـد. مأموران به این بهانه که داخل «پست سیاسی» اسلحه است، خواستند آن را بازرسی کنند که چاپار سیاسی روس مانع شد. قضیه به رشت اطلاـع داده شـد و در ن هـایت «کوریه سیاسـی» روس آزاد شـد. سـفارت روسـیه شوروی از این بابت به وزارت امور خارجه ایران شکایت کرد.(۲)

 تجارت آلمان با شرق و جایگزینی انزلی به جای بغداد

روزنامه العراق در شـماره امروز خود مقال های درباره راه جدید تجارت آلمان با جهان شـرق به چاپ رساند و نوشت که این کشور پس از ناامید شدن از تأسـیس راهآهن برلین - اسلامبول - بغداد - بصره و منتفی شدن آن پس از جنگ جهانی «به فکر ایجاد مخرج دیگری برای مصـنوعات در ایران و آسـیای وسـطی افتاد. آلمان رود خانه دون را که از اواسط روسـیه شروع و در خلیـج ریگا میریزد با رود ولگا که... در بحر خزر میریزد به واسـطه حفر یک قنالی (کانالی) به هم متصل ساخت.» نویسـنده در

ادامه افزود که اینک آلمان بندر انزلی را جایگزین بغداد کرده است. «هر چند این منفذ در حال حاضر کوچک باشد ولی از برای آلمان که صرفنظر از مخارج زیاد متحمل آن همه صدمات سیاسی از برای راهآهن بغداد شد، چندان مشکل نیست» که با لاروبی رود خانه های یادشده اجازه رفت و آمد کشتی های بزرگ تجاری را فراهم کند.(۳)

 درگیری در مرز اردبیل

بنا به گزارش رئیس گمرک اردبیل امروز زد و خوردی میان سواران گمرک و نظامیان سرحدی روس رخ داد، دو اسب مأموران گمرک به یغما رفت و یک رأس اسب روسها هم که فراری شده بود به دست طرف ایرانیها افتاد.(۴)

(تصویر) رود ولگا و مسیر منتهی به دریای خزر

خانقین

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳۹-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.
۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۷، صص ۵۵ تا ۶۲.
۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۷ تا ۵۵-۴۱-۲۷-۱۳۰۲.
۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۴، صص ۶۶ تا ۶۹.

ص: ۳۲۲

 شنبه

۲۳ شهریور ۱۳۰۲

۱۵ سپتامبر ۱۹۲۳

۳ صفر ۱۳۴۲

 ورود نمایندگان روحانیان مهاجر به کاظمین

ژنرال کنسول ایران در بغداد اطلاع داد آقایان میرزامهدی آیت اللهزاده خراسانی و شیخ جواد صاحب جواهر امروز وارد کاظمین شدند.(۱)

 مذاکره با انگلیس برای واگذاری سیم تلگراف مشهد - سیستان

در مذاکراتی که با انگلیس درباره واگذاری سیم تلگراف مشهد به سیستان به عمل آمد توافق شد «سیم خط مزبور را به تصرف تلگراف خانه ایرانی داده و مخارجی را که کردهاند صدی شصت آن را خودشان قبول نموده و صدی چهل را دولت ایران به قسط بپردازد.» این توافق در حالی صورت میگیرد که پس از خروج نیرو های نظامی روسیه از خراسان و ورود نظامیان انگلیس به آن صفحه، مأموران تلگراف هند - انگلیس کنترل این خط تلگرافی را که متعلق به ایران بود، بدون اجازه رسمی به دست گرفتند و پس از خروج نظامیان انگلیس این خط همچنان در تصرف آنها باقی ماند. با مذاکرات به عمل آمده مقرر شد صدی چهل سهم ایران در دو قسط، نصف در سال آتی و نصف در سال بعد از آن پرداخت گردد.(۲)

 پیشنهاد عملیات جدید در صفحات غرب

امیرلشکر غرب امروز به وزیر جنگ پیشنهاد کرد در زمستان امسال میتوان در دو نقطه از منطقه غرب عملیات نظامی کرد؛ یکی لرستان و دیگری مریوان و اورامان. عملیات در لرستان علیه ایلات نیازمند نیروی کمکی است، ولی عملیات نظامی در مریوان و اورامان با استعداد فعلی لشکر غرب امکانپذیر است.(۳)

 قوامالملک در راه اصفهان

سرتیپ فضل الله زاهدی رئیس تیپ فارس امروز به رضا خان اطلاع داد که قوامالملک حاضر شده است برای مذاکره به اصفهان بیاید. «چنانچه معامله دیگری با مشارالیه باید بشود امر صادر فرمایند اطاعت نمایم.»(۴) در این روزها وزیر جنگ در اصفهان بود.

 ممانعت از عزیمت آشوریان به آذربایجان

امروز به امیرلشکر غرب دستور داده شد از عزیمت آشوریان به آذربایجان جلوگیری کند. «عجالتاً آن عده که رفته‌اند مانع نشوید و از عزیمت بقیه ممانعت نمایید.» رضا خان با ارسال این تلگرام به احمد خان امیراحمدی افزود تا تشکیل کمیسیون مربوطه و رسیدن به نتایج عملی باید صبر کرد.(۵) این تلگرام از آن رو به امیرلشکر غرب فرستاده شد که چهل تن از ارامنه از بیراهه همدان را به طرف ارومیه ترک کرده بودند و این لشکر میخواست آنها را بازگرداند.(۶)

 ضرورت اعزام وابسته نظامی به سفارت ایران در ترکیه

مفخم‌الدوله وزیرمختار ایران در ترکیه عثمانی امروز در نام های که به وزارت امور خارجه نوشت از ضرورت اعزام «یک نفر آتاشه میلیتر» سخن به میان آورد و نوشت که حکومت جدید ترک مانند ایران در حال تکمیل و توسعه تشکیلات ارتش است و لازم مینماید که ایران از نزدیک در جریان پیشرفت های نظامی ترکیه قرار گیرد. وزیرمختار ایران ضمن اشاره به این که این وابسته نظامی باید اروپادیده و زباندان باشد تأکید کرد «نباید تحصیلات خود را در ترکیه کرده باشد زیرا این قبیل صاحب منصبان از نقطه‌نظر سابقه محبتی که با ترکها دارند شاید نتوانند از عهده دادن اطلاعات لازمه برآیند.»(۷) دولت این نظریه را با نگاه مثبت ارزیابی کرد.

 قتل مأمور مالیه در جاده خمام

امروز یک مأمور مالیه در جاده خمام (میان رشت و انزلی) توسط یک راهزن محلی به نام حسن خان شفتی کشته شد.(۸)

(تصویر) کاظمین

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۲-۱۹-۲۷-۱۳۰۲.

۲- همان، ۳۸-۳۹-۳۴-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۵، ص ۲۴. رضا خان پس از دریافت این پیشنهاد به احمد خان امیراحمدی امیرلشکر غرب نوشت که در همین روزها از اصفهان به عراق (اراک) آمده، و در آنجا درباره نقشه های پیشنهادی حرف میزنیم. (همان، پ ۶۵، ص ۲۳).

۴- همان، پ ۲۴، ص ۵.

۵- همان، پ ۷۸، ص ۳۹.

۶- همان، پ ۷۷، ص ۵۱.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۲-۲۳-۱۵-۱۳۰۲.

۸- FO E ۱۱۷۴۰/۶۹/۳۴.

ص: ۳۲۳

 یکشنبه

۲۴ شهریور ۱۳۰۲

۱۶ سپتامبر ۱۹۲۳

۴ صفر ۱۳۴۲

 دستور رضا خان به تبعید اعتمادالتجار

رضا خان وزیر جنگ در نامه شدیداللحنی که خطاب به اعتمادالتجار نوشت با اشاره به این که «فساد اخلاق شما در این حدود کاملاً واضح گشته و توقف شما در ایران مخل آسایش سایرین شناخته شده است» تأکید کرد از تاریخ وصول این تلگرام تا سه روز فرصت دارد از حدود شیراز حرکت کرده، به اروپا برود.(۱)

 حمایت روسیه از کریم خان بلوچ

بنا بر گزارش کارگزاری سرخس کریم خان بلوچ که با اعوان خود به خاک روسیه پناهنده شده، اینک تحت حمایت روسها از تجن حرکت کرده با چهل نفر به طرف ایران میآید.

وزارت خارجه این موضوع را با سفارت ایران در مسکو و کنسولگری خود در تاشکند در میان گذاشته تا تسلیم آنها را به ایران بخواهند؛ و امروز از وزارت جنگ خواست که مأموران سرحدی را مطلع نماید تا در برابر حوادث غیرمترقبه آماده باشند.(۲)

 نبود بودجه برای کشیدن خط تلگراف آواجق - ماکو

پس از طرح ضرورت کشیده شدن خط تلگراف میان آواجق و ماکو از طرف لشکر شمال غرب، وزارت جنگ آن را به وزارت پست و تلگراف منعکس کرد و خواستار انجام آن شد. وزارت پست و تلگراف امروز پاسخ داد که این اقدام ۴۶۴۳ تومان و ۵ هزار (قران) خرج دارد که در بودجه سال جاری این وزارت خانه منظور نشده است. تخصیص این بودجه منوط به تصویب هیأت دولت است.(۳)

 اقدام برای جلوگیری از انتشار قرن چهاردهم

محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ شمال، خبر داد که مشتاق گیلانی مدیر روزنامه قرن چهاردهم(۴)که اخیراً امتیاز آن را گرفته پیش از این ناشر مرام کمونیستی بوده است. وی با ارسال این خبر به وزارت جنگ تلویحاً خواستار اقدامات آن وزارت خانه برای جلوگیری از نشر این جریده شد.(۵)

□ درخواست شهبندر عثمانی برای عبور مهاجران از خاک ایران

شهبندر عثمانی از امیرلشکر شمال غرب خواست که نسبت به عبور چهل خانوار از اهالی روستای «طوماس» از محال قرهباغ که اینک در پل خداآفرین هستند مساعدت کند. وی گفت اینان مسلمان هستند و میخواهند با عبور از ایران به خاک عثمانی هجرت کنند. این موضوع امروز به وزارت جنگ ارسال شد اما پاسخی به آن ندادند.(۶)

□ مجروح شدن یک نظامی در انتخابات قشونی

به گزارش امیرلشکر شرق، محمدکریم خان رئیس فوج قرائی که از طرف این لشکر برای «پیشرفت دادن کاندید» موردنظر قشون در تربت حیدریه به این شهر رفته بود، امروز به ضرب گلوله دو نفر مجهولالهویه مجروح شد. امیرلشکر شرق مینویسد وی علیرغم فعالیت گروه مخالف به موفقیت هایی در [پیشبرد منویات قشون] دست یافته بود. برای تعقیب و دستگیری مجرمان، کفیل تیپ سیستان با یک بهادران جماز از خواف به تربت اعزام شد.۷(۷)

□ بازگشت سطوتالسلطنه به ارومیه

امروز حاج سطوتالسلطنه حاکم ارومیه از تبریز به محل مأموریت خود بازگشت.

او که در اعتراض به کمبود بودجه برای اداره ارومیه این شهر را ترک کرده بود «با تحصیل دو طغرا توصیه دایر به پیشرفت امورات از اداره جلیله لشکری به سمت ارومیه حرکت نمود.»(۸)

□ آغاز به کار وزیرمختار تازه ایران در آلمان

میرزاعبدالعلی خان صدیقالسلطنه، وزیرمختار جدید ایران در آلمان و وزیرمختار سابق ایران در واشنگتن و مادرید، امروز کار خود را در برلین آغاز کرد.(۹)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۴، ص ۱۰.
۲- همان، پ ۳۴، ص ۲۸. وزارت جنگ موضوع را به لشکر شرق اطلاع داد. (همان، پ ۳۴، ص ۲۷). وزارت داخله نیز در نام های به حاکم خراسان همین مسئله را تذکر داد. (سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۶۲۵۳، آرشیو ۳۳۵ ن ۳ الف ب ۱).
۳- همان، پ ۴۳، ص ۴۰.
۴- روزنامه قرن چهاردهم در شهر رشت به مدیریت آزاده گیلانی تأسیس و شماره اول آن در برج دلو (بهمن) ۱۳۰۲ انتشار یافت. اما یک سال بعد (دلو ۱۳۰۳) به علت اختلاف مدیرمسئول با هیأت تحریریه انتشار آن متوقف گردید.
۵- همان، پ ۱۰۷، ص ۷. وزارت جنگ پس از دریافت این گزارش در نام های که به وزارت معارف نوشت تأکید کرد که موقعیت فعلی گیلان انتشار چنین نشری های را اقتضا نمیکند. «قدغن فرمایید از انتشار آن جلوگیری» شود. (همان، پ ۱۰۷، ص ۵)
۶- همان، پ ۵۳، ص ۱۰. محییالدین پاشا وزیرمختار ترکیه عثمانی همین درخواست را بار دیگر چهل روز بعد از وزیر جنگ

کرد و نوشت که افزون بر این خانواده تعدادی از اسرای نظامی ترکیه هم هستند که از سیبری آمدهاند. این بار موضوع با جدیت پیگیری شد و به امیرلشکر شمال غرب دستور داده شد زمینه مهاجرت یادشدگان فراهم شود. عبد الله خان طهماسبی پس از تحقیق از مسئولان نظامی منطقه خداآفرین پاسخ داد که چهل خانوار یادشده تبعه ترک نیستند و بعد روشن شد که چهار خانوار هستند. پیگیری بعدی از صاحب منصب مسئول در خداآفرین حاکی است اشخاص یادشده وجود خارجی ندارند که نشان میدهد احتمالاً مسیر دیگری را برای عبور انتخاب کردهاند. (همان، پ ۵۳، صص ۶ تا ۹).

۷- همان، پ ۱۷، ص ۱۶۰. روایت منابع انگلیسی از این حادثه چنین است: «سلطانمحمدکریم خان، فرمانده نیرو های تربت حیدریه در شب ۱۶ سپتامبر هدف سه گلوله قرار گرفت. میگویند او به درخواست امیرلشکر برای پیروزی ضیاءالاطباء فعالیت میکرده است. شاهزاده مجتبی میرزای دموکرات و برادر شاهزاده مصطفی مسعودالدوله، رقیب انتخاباتی ضیاءالاطباء که متهم به دست داشتن در این سوءقصد است، همراه ۴ یا ۵ نفر دیگر دستگیر گردیدند.» (فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ص ۵۱۴).

۸- همان، پ ۷۸، ص ۹۹.

۹- روزنامه تایمز، به تاریخ ۲۶ سپتامبر ۱۹۲۳، ص ۹.

 دوشنبه

۲۵ شهریور ۱۳۰۲

۱۷ سپتامبر ۱۹۲۳

۵ صفر ۱۳۴۲

 اخباری تازه از دو انگلیسی تازهوارد به ایران

ماژور گرینهوز و ویلسن دو انگلیسی که از قصر شیرین وارد ایران شدند و اظهار داشتند راهی تهران هستند تا به دیدار ریاست وزراء بروند، در رصد مأموران لشکر غرب، این دو «موقع ورود و خروج از همدان اسامی خودشان را هر دفعه قسمی گفته، طوری که خودشان را در دو محل بیکار معرفی نموده و مانند اشخاص گمنام به حالت جاسوس از همدان عبور کردهاند.»(۱)

 پیشنهاد بسته شدن راه مسجد سلیمان به بختیاری و اصفهان

در پی مشاهده آثار بیماری مسری وبا در ناصری و مسجد سلیمان، مجلس حفظالصحه به وزارت داخله پیشنهاد کرد که به ایل خانی و ایلبیگی بختیاری امر شود «راهی که از مسجد سلیمان به بختیاری و اصفهان میرود مسدود نموده و از عبور و مرور منع نمایند تا طبیب جهت تأسیس قرنطینه و جلوگیری مرض از طرف مجلس حفظالصحه دولتی از طهران یا اصفهان اعزام گردد.»(۲)

 معامله نظامی روسها با ترکمن های ایران

یاوراحمد حکیمی، رئیس فوج استرآباد شاهرود، خبر داد کنسول روس که چندی پیش به اسم خرید پشم به ترکمن صحرا رفته بود، قراردادی با ترکمنها بسته که ده هزار قبضه تفنگ و مقدار زیادی فشنگ در شش قسط به آنها بفروشد. وی سپس برای معالجه دندان راهی بادکوبه شد که در واقع برای آوردن تسلیحات یادشده است. «ممکن است کلیه را ضمن مالالتجاره یا در میان بار های تجارتی ونشترک از خط حسن قلی بفرستد. در هر صورت مأموران گمرک مطلع خواهند شد.» وی افزود جاسوس هایی برای این کار گماشته است که مراقب هستند.(۳)

 توقیف اموال امیرمکرم لاریجانی

امیرمکرم لاریجانی(۴) به حکم «محکمه تجارت دیوان محاکمات خارجه ۴۵ هزار تومان به اضافه فرع صدی دوازده» محکوم به پرداخت به بانک شاهنشاهی است. «برای توقیف املاک او وزارت خارجه تقاضای مساعدت» قشون را میکند که با اعزام مأمور حکم اجرا شود. این موضوع امروز به اطلاع وزیر جنگ در اصفهان رسید و او نیز دستور داد همکاری شود.(۵)

□ اجحافات علیه مردم طبس

به گفته اهالی طبس عباس خان با بیست نفر نظامی از مشهد به طبس آمده و در کنار مأموریتی که داشته از حکمران طبس گرفته تا دیگران نزدیک به ۲۰ هزار تومان «نقد و قبض گرفتهاند.» اهالی طبس مینویسند پولی که از حاکم و اطرافیان او گرفته میشود «فردا دو مقابل از رعیت بیچاره میگیرند» و اصلاً پول نقد در طبس این قدر یافت نمیشود. اهالی معتقد بودند اگر این خبر به وزیر جنگ برسد حتماً رسیدگی میکند. نامه اهالی طبس امروز به دست نشریه نامه پرتو رسید و مدیر این جریده امروز آن را به وزارت جنگ فرستاد.(۶)

□ اطلاعیه نشریه ندای گیلان

مدیر جریده ندای گیلان در اعلانی که خطاب به «نمایندگان محترم خارجه در گیلان» منتشر کرد، شایعاتی را که علیه این نشریه وجود دارد، تکذیب کرد و نوشت: «این جریده جز پیشرفت مقاصد ملی و دیانتی و وطنی در هیچ چیز نظریه مخصوصی ندارد و به هیچ دسته اعم از مخالف و موافق همراه نیست.» از آنجا که در ادامه این اطلاعیه آمده است که آپرسوف کنسول سابق دولت روسیه شخصی خائن است، میتوان احتمال داد بیانیه مدیر ندای گیلان در پاسخ به اظهاراتی منتشر شده است که این نشریه را تحت حمایت معنوی یا مادی عناصر داخلی و خارجی انگلیس میداند.(۷)

□ حرکت نظامیان به طرف خوزستان

امروز نیرو هایی که قرار بود از اصفهان راهی عربستان (خوزستان) شوند و به دلایلی چند از جمله گرمای هوا حرکتشان به تعویق افتاده بود «تحت فرماندهی سرهنگ باقر خان طرف شوشتر حرکت نمودند.»(۸)

□ زلزله در بجنورد

پیش از ظهر امروز زلزله شدیدی شهر بجنورد را لرزاند. جراید نوشتند این زلزله دو دقیقه طول کشید و با صدای مهیبی نیز همراه بود. مردم وحشتزده به هر سو میدویدند. «عظمت این بلای ناگهانی به اندازه ای بود که بیان از تحریر آن عاجز است. بیشتر ابنیه و عمارات و دکاکین بجنورد یا خراب شده و یا شکست خورده است.»(۹)

□ تقدیس دیکتاتوری

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود که نخستین شماره از سال سوم انتشار آن بود با سرمقال های تحت عنوان «حکومت دیکتاتوری» برپایی چنین نظامی را در ایران یک ضرورت دانست و با ذکر نمونه های از حکومت دیکتاتوری ناپلئون در

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۳، ص ۱۶۳. موضوع از طریق وزارت جنگ به وزارت امور خارجه منعکس شد. (همان، پ ۷۳، ص ۱۶۲).

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۴۷۰۷، آرشیو ۸۴۳ ن ۵ آ ب ۱. وزارت داخله این پیشنهاد را به امیر جنگ

بختیاری رساند و او پاسخ داد عبور و مرور ایل و قوافل و نیز حمل و نقل مالالتجاره ها به قدری زیاد است که امکان بستن راه وجود ندارد. (همانجا).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵۵-۷-۴۹-۱۳۰۲.

۴- میرزامحمد خان امیرمکرم لاریجانی فرزند عباسقلی خان از ملاکین و متنفذین محلی بود که مدتها در بخشی از کوهستان های مازندران خودسری میکرد. او مدتی حکومت لاریجان را به صورت موروثی در دست داشته، فرماندهی رژیمان (هنگ) را در آن حدود بر عهده گرفت. در رینه (لاریجان) ساکن و خانه و علاقهاش بیشتر در آن منطقه (دامنه های شرقی دماوند) بود. به گزارش کتاب آبی او به همراه رشیدالسلطان نسبت به املاک متصرفی از سوی حکومت مرکزی به عدلیه فراخوانده و محکوم شد. از این رو در اعتراض به آن، به کوهستان رفته، نسبت به دولت شورید و مدتی با قوای دولتی جنگید. امیرمکرم در اواخر ۱۳۲۹/ مهر ۱۲۹۰ که حکومت افرادی را برای دستگیری و اعزام او به تهران به مازندران فرستاده بود، به کنسولگری روس در بارفروش (بابل کنونی) رفت و در آنجا به بست نشست. (چرچیل، فرهنگ رجال قاجار، ص ۳۰؛ کتاب آبی، ج ۵، ص ۱۲۱۴ و ج ۶، ص ۱۲۸۹).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۹، صص ۳۹ و ۴۰.

۶- همان، پ ۱۰۱، صص ۲ تا ۴.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱-۳-۶۲-۱۳۰۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۱۷۲۴. با مأموریتی که وزارت جنگ به سرهنگ باقر خان داد حقوق او نیز ۵۰ تومان افزایش یافت. (همان، پ ۲۴، ص ۱۵).

۹- روزنامه ایران، شم ۱۴۴۹، ص ۲؛ ۳۸۴/۱۳۰۲، ص ۵۱۴.

فرانسه نوشت: «خلاصه تشکیل یک حکومت قوی و یک دیکتاتوری در ایران این میشود که هرج و مرج فکری و ضعف بنیه مالی ما را رفع و ما را در مقابل زورگویی همسایگان، مقتدر و رشید و حیثیت و اعتبار مملکت را در صراف خانه های دنیا زیاد و افراد لجام گسیخته را مطیع قانون و انتظامات داخلی مینمایند.»(۱)

(تصویر) ترکمنها، خانواده و معیشت

ترکمنها

(تصویر) رضا خان

۱- روزنامه اتحاد، س ۳، شم ۱، ص ۱. این سرمقاله در روز های آینده هم ادامه یافت و دیگران نیز در تأیید آن مقالاتی به این نشریه ارسال کردند که چاپ شد. (ر.ک: ۲۹ شهریور)

 سه شنبه

۲۶ شهریور ۱۳۰۲

۱۸ سپتامبر ۱۹۲۳

۶ صفر ۱۳۴۲

 پرسش از چگونگی پایان دادن به تجاوزات مرزی

رضا خان وزیر جنگ در نامه ای که امروز برای رئیسالوزراء فرستاد، با اشاره به تجاوزات روسها در ساری بلاغ(۱) و اجارود(۲) و حمله آنها به پست نظامی و قتل و جرح و دستگیری چند تن از نظامیان و بالاخره شلیک به طرف سواران در گمرک و سنگربندی در مرز، نوشت که وزارت جنگ این حوادث را با اهمیت تلقی میکند. «هیأت محترم دولت... برای خاتمه دادن به این تجاوزات عاقبت چه تصمیمی را اتخاذ میفرمایند و تکلیف وزارت جنگ در مشاهده این قضایا چیست؟» وزیر جنگ نوشت که این قضایا شبیه برخورد با عشایر و ایلات داخلی نیست، «مطلب را از نقطهنظر خارجی باید حل و تسویه نمود.» وی ادامه این وضع را به ضرر کشور دانست.(۳)

 هشدار معتمدالوزاره در مورد تغییر رفتار عثمانی

معتمدالوزاره رئیس کمیسیون سرحدی ماکو هشدار داد که رفتار عثمانیها در این حدود تغییر کرده و اقداماتی که در نقاط مرزی انجام میدهند برخلاف رفتار مسالمتآمیز پیشین آنهاست. این گزارش امروز به وزارت جنگ فرستاده شد.۴(۴)

 اعتراض کنسول روس به اعلان ندای گیلان

حکیماف، کنسول روسیه در رشت، در نامه ای به کارگزار گیلان از اعلان توهینآمیز جریده ندای گیلان شکایت کرد. (ر.ک: ۲۵ شهریور) وی یادآور شد اینگونه اطلاعیه ها «عواقب سوئی ... در عالم وداد و صمیمیت ملتین خواهد داشت.» ندای گیلان کنسول سابق روس را خائن دانسته بود. حکیماف خواستار تنبیه مدیر ندای گیلان شد.(۵)

 واگذاری مسئولیت های قوامالملک به پسرش

وزیر جنگ در اطلاعی های که امروز خطاب به عموم طوایف و ابواب جمعی قوامالملک صادر کرد، از مسافرت قوامالملک به اروپا خبر داد. وی خاطرنشان کرد از این به بعد نصرالدوله، پسر قوامالملک عهدهدار مسئولیت های او خواهد بود. «نصرالدوله به واسطه خدمت در نظام طبعاً در تحت مساعدت وزارت جنگ و نظریه اداره قشونی فارس خواهد بود. لذا کلیه ابواب جمعی جناب قوامالملک باید بعدها آقای نصرالدوله را رئیس و سرپرست خود» بدانند.(۶)

□ انتخابات زیر سایه سرنیزه

هشتاد نفر از اهالی بلوکات محلات در نام های که امروز به ریاست وزراء نوشتند برای چندمین بار یادآور شدند که جریان انتخابات محلات و کمره آزاد نیست و تحت فشار نظامیان قرار دارد. پس از این که یاور اسد الله خان به واسطه تهدید و گرفتن التزام از مباشران و کدخدایان، جای خود را به سلطان ضیاءالسلطان داد، او نیز با تهدید و تطمیع برای انتخاب شیخ اسد الله محلاتی اقداماتی کرد. در کنار آن شاهزاده سردارحشمت نیز با مراسلات تهدیدآمیز اهالی را وادار به انتخاب اجباری نماینده موردنظر قشون کرد. اینک «فریاد میکنیم که این انتخابات به فشار سرنیزه و تهدیدات نظامی» در حال انجام است و اگر حاجشیخ اسد الله(۷) حائز اکثریت آرا شود او را نماینده خود نمیدانیم.(۸)

□ تجویز مرگآفرین

شخص بیبضاعتی که دچار اسهال شده بود با خوردن شش نخود شیره تریاک خوددرمانی کرد. کسانی که متوجه اقدام او میشوند، به نزد دکتر سیدنورالدین خان طبیب بلدیه در قناتآباد میبرندش. دکتر یاد شده معالجه او را وارد کردن ضربات شلاق بر پیکر این فرد تشخیص میدهد تا او را خواب نبرد. اما فرد مزبور زیر ضربات شلاق از پا درمیآید. «مقارن ظهر جمعی کثیر جنازه را به دوش گرفته، به وزارت عدلیه آورده از مدعیالعموم تقاضای رسیدگی» مینمایند.(۹)

□ انتشار نخستین شماره نامه جوانان

امروز اولین شماره هفتهنامه نامه جوانان منتشر شد. این نشریه به مدیریت و صاحب امتیازی ابراهیم خواجهنوری و در چهار صفحه انتشار یافت. در سرمقاله نخستین شماره نامه جوانان، از جوانان خواسته شده ناامیدی را از خود دور کنند.(۱۰) به نوشته منابع انگلیسی، این روزنامه حاوی مقالات تندی علیه روحانیت، طرفداری از آزادی زنان و حذف چادر بود. تمام نسخه های چاپ شده نخستین شماره نامه جوان [جوانان] توسط نظمیه جمعآوری شد.(۱۱)در صفحه اول این جریده این رباعی جلب

۱- ساری بلاغ دهی است جزء دهستان مغان بخش گرمی شهرستان اردبیل، واقع در ۴۵ هزار گزی شمال گرمی و پانصد گزی راه شوسه بیلهسوار به اصلاندوز. کوهستانی و گرمسیر و محصول آن غلات و حبوبات است. (لغتنامه دهخدا، ج ۸، ص ۱۱۶۷۸).

۲- اجارود از دهستان های شهرستان گرمی یا مغان است که بیش از ۹۹ قریه و دوازده هزار سکنه دارد و در تقسیمات کشوری به اجارود غربی، اجارود شمالی و اجارود مرکزی تقسیم شده و به عنوان بخش مرکزی شهرستان مغان به شمار میرود. (لغتنامه دهخدا، ج ۱، ص ۸۷۵؛ دایرهالمعارف فارسی (مصاحب)، ج ۱، ص ۵۸).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۳، صص ۳۵ تا ۳۷. البته در حادث های که در منطقه اجارود رخ داده بود، روسها به سواران گمرک تیراندازی کرده و عد های را کشته و مجروح کرده بودند. در مذاکراتی که مقامات محلی با روسها کردند، روسها نظامیان خود را پس کشیدند، دو پست ایران را تخلیه کردند و کشته ها را تحویل دادند. (ر.ک: ۲۱ شهریور) (همان، سند شم ۳۶۳۴).

۴- همان، پ ۵۰، صص ۶ و ۷. وزارت جنگ مسئله را به لشکر شمال غرب منعکس کرد و عبد الله خان طهماسبی ضمن

تکـذیب آن احتمـال داد این گزارش به دستیـاری اقبالالسـلطنه تهیه شـده باشـد تا تأییـدی بر موقعیت پیشـین خود کرده باشـد. (همان، پ ۵۰، ص ۴). اما واقعیت این است که پس از خلعسـلاح عشایر مرزنشـین این حوادث رخ داد و بیبرنامه بودن وزارت جنگ و ناتوانی او برای جایگزین کردن پست های نظامی عامل اصلی این رخدادها بود.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳-۳-۶۲-۱۳۰۲.

۶- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۴، ص ۱۱. رضـا خـان نامه های مشابهی هم به رئیس تیپ فارس، سـرتیپ فضل الله زاهـدی، و والی فارس نصـرتالدوله تأکید کرد به واسـطه بسـتگی قوامالملک به این جانب باید مراتب آسودگی بستگان وی و نیز رسمیت پسرش به عنوان جانشین فراهم شود. (همان، پ ۲۴، صص ۱۲ و ۱۴).

۷- برای آگاهی از زندگینامه شیخ اسد الله محلاتی، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۲۱۳.

۸- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۱۹۳ و ۱۹۴.

۹- روزنامه اتحاد، س ۳، شم ۲، ص ۲.

۱۰- هفتهنامه نامه جوانان، شم ۱، صص ۱ تا ۴. روزنامه «نامه جوانان» در ۱۳۰۲ شمسی در تهران با مدیریت و صاحب امتیازی ابراهیم خواجهنوری انتشـار یافت. این روزنامه قرار بود در چهار صـفحه به قطع بزرگ و با چاپ سـربی و در هفته یک شـماره منتشـر میشود. اولین شماره «نامه جوانان» در تاریخ سهشنبه ۶ صفر ۱۳۴۲/ ۲۶ سنبله ۱۳۰۲ انتشار یافت و مقاله افتتاحی روزنامه «امیـد» عنوان گرفته که اینگونه آغاز میشود: «امروزه مأیوس بودن از زندگی، [و] فحش دادن به جنس ایرانی مد شده. هر یک از جوانهـا یـا پیرهـا را که بـبینی اولین حرفی که میزننـد این است که آقـا ایران محکوم به زوال است...» انتشـار همین شـماره و منـدرجات آن باعث تعقیب از سوی دولت گردید و طبق رأی محکمه ابراهیم جواجهنوری به چهار ماه حبس و دویست تومان جریمه نقـدی محکـوم شـد و روزنـامه مزبـور به مـدت دو سـال توقیف شـد. خـبر محکومیت ابراهیم خواجهنوری در روزنـامه ناصرالملّه (۱۷ قوس ۱۳۰۲) چنین انعکـاس یـافته است: «محکومیت - ابراهیم خان نام (مـدیر نامه جوانان) که سابق شـرحی در شمـاره اول روزنـامه مزخرف نوشـته بـود از طرف دولـت تعقیـب شـده و در محکمه مطبوعـاتی محکـوم به چهـار مـاه حبس و دویست تومان جزای نقدی و دو سال توقیف روزنامه شده است و گویا مشارالیه مصـمم است که اسـتدعای تمییز نماید.» گویا انتشار نامه جوانان با همان تک شماره پایان یافته است. (صدرهاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۳ و ۴، ص ۲۶۷).

۱۱- FO E ۱۰۵۹۴/۶۹/۳۴.

توجه میکرد:

تا کی کفن سیاه در بر دارید

تا چند نقاب ننگ در سر دارید

گر طالب آزادی و علم و هنرید

ترکانه حجاب جهل را بردارید

همچنین در همین صفحه در مقال های با عنوان «پیشنهاد مهم» از زنها دعوت به عمل آمده بود، ضمن حفظ حجاب، چادر از سر برگیرند؛ و در فواید آن قلمفرسایی کرده بود.(۱)

(تصویر)

(تصویر) روزنامه نامه جوانان، شماره اول، صفحه یک

۱- هفتهنامه نامه جوانان، شم ۱، ص ۱.

ص: ۳۲۸

 چهارشنبه

۲۷ شهریور ۱۳۰۲

۱۹ سپتامبر ۱۹۲۳

۷ صفر ۱۳۴۲

 آخرین دستور های انتخاباتی

وزارت جنگ در تلگرامی که امروز به امیرلشکر غرب فرستاد از قول وزیر جنگ دستور داد از آن جا که انتخابات محلات رو به اتمام است «مقرر فرمایید مراقبت تام [برای انتخاب نماینده قشون] به عمل آورده و در خصوص انتخابات عراق (اراک) هم دستور فرمایید در انتخاب سهامالسلطان(۱) و بعد حاجیمیرزامحمود اقدام نمایند که شخص دوم شده و حاجیآقااسماعیل انتخاب نشود.»(۲) همچنین به والی فارس، نصرتالدوله دستور داده شد علیاکبر داور برای نمایندگی لارستان در نظر گرفته شود و انتخاب گردد.(۳)

 مخالفت مردم بجنورد با نامزدی ملکالشعرای بهار از این شهر

حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، امروز اطلاع داد که طبق دستور چندین بار برای وکالت ملکالشعرای بهار از بجنورد با حکومت مذاکره کرده، قول قطعی گرفته بودم اما اخیراً اطلاع میرسد «اهالی برای تعیین وکیل از خارج حاضر نشده و علماء هم راجع به مقاله رفع حجاب ملکالشعرا با ایشان مخالفت... دارند.»(۴)

 نامه رضا خان به شیخ خزعل

رضا خان، وزیر جنگ، امروز، در پی اعزام نظامیان به خوزستان در نام های به شیخ خزعل تأکید کرد که «اعزام قوا جز حفظ موازنه سیاست خارجی و داخلی چیز دیگر نیست.» وی افزود که به سرهنگ باقر خان رئیس نظامیان اعزامی دستور داده است حدود و احترامات شما و بستگان را «که عموماً بسته خود من هستند ن هایت مراقبت را به عمل آورد.» وزیر جنگ تلویحاً از شیخ خزعل خواست که با قشون اعزامی و عشایر همراه آنان مخالفت نکند.(۵)

 انتقاد وزیرمختار انگلیس از راه های مواصلاتی و عوارض آن

سر پرسی لورن وزیرمختار انگلیس در تهران در نامه بلندی که امروز به مصدقالسلطنه وزیر امور خارجه فرستاد از وضعیت راه های ایران و عوارضی که در آن گرفته میشود انتقاد کرد. وی از راه های اصفهان – کرمان، شیراز – بوشهر، سلطانآباد – همدان، و دزداب – مشهد نام برد و مشخصات هر یک از آنها را نوشت و ادامه داد عوارضی که در برخی از این راه ها از

خودرو های مربوط به انگلیس گرفته میشود غیرقانونی است، و نیز خرابی برخی از آنها امکان تردد خودرو را ناممکن کرده است. وی نتیجه گرفت که با این وضع «تجارت انگلستان به این واسطه در مسابقات با تجارت واردات شمالی ایران دچار لطمه سنگین شده» است.(۶)

 دستور آزادی معتمدان زنجان

امروز دستور آزادی سه تن از معتمدان زنجان که در جریان سربازگیری و در اعتراض به بیحرمتی یک نظامی به نوامیس مردم دستگیر شده بودند، داده شد. رضا خان وزیر جنگ در تلگرامی که به امیرلشکر شمال غرب فرستاد نوشت: «چون فعلاً رفع غائله شده قدغن کنید مستخلص نمایند.»(۷) (ر.ک: ۵ شهریور)

 حمله قشقاییها به افراد انگلیسی

وزارت امور خارجه امروز در تلگرامی به وزارت جنگ اطلاع داد که طایفه قشقایی به انگلیسی هایی که از کارکنان شرکت نفت جنوب بودند و در منطقه میشون بین کازرون و گناوه و دشت قیر نفت کشف میکردند، حمله نمودند. در این حمله یک قاطر از اموال انگلیسها کشته شده؛ اما به خودشان آسیبی نرسیده است. وزارت خارجه خواست امنیت این افراد توسط تذکری که به رؤسای ایل قشقایی داده میشود تأمین شود.(۸)

 سیاهزخم در میان دواب لشکر مرکز

از چند روز پیش بیماری سیاهزخم میان ستوران لشکر مرکز شایع شده، ۱۷ رأس از آنها را مبتلاـ کرده است. معالجات لازم صورت گرفته، اما سِرُم کم است. وزارت جنگ از وزیر خواست که اجازه دهد سرم از بغداد یا پاریس درخواست شود که بفرستند.(۹)

 اخبار روزنامه های تفلیس از بازگشت وثوقالدوله به ایران

کنسول ایران در تفلیس، امروز به وزارت امور خارجه نوشت که روزنامه های این جا در این هفته مطالبی مبنی بر بازگشت وثوقالدوله به ایران، مسافرت شاه به اروپا و سیاست جدید انگلیس در ایران درج میکنند که از صحت و سقم آنها بیاطلاع هستم. کنسول نوشت اگر درستی یا نادرستی این اخبار برایم روشن شود میتوانم پاسخ مناسب بدهم، «والاـ ساکت ماندن مأمورین دولت علّیه صحت اخبار مزبور را تصدیق مینماید.»(۱۰)

 روزنامه حاکمیت ملّیه و بلاغباشی

روزنامه حاکمیت ملیّه چاپ آنقره (آنکارا) مینویسد اختلاف ایران و عثمانی بر سر روستای بلاغباشی به پیش از مشروطیت میرسد. این جریده مدعی شد «بولاقباشی از اقسام کشور ترک است و همیشه در دست ما بوده است.» حاکمیت ملّیه با اشاره به کمیسیون مختلطی که برای حل این اختلاف پیش از جنگ بینالملل تشکیل شده بود، نوشت که کمیسیون به واسطه جنگ کارش به پایان نرسید و به دست فراموشی سپرده شد. وی رفتار ایران را برای بازگرداندن این روستا به خاک کشورش «عجیب

و بامزه» خواند و نوشت: «سیاسیون ایران غافل از این نکته نیستند که این معامله خاصه با دولتی که با مظفریت کامل از چندین بلاها و مشکلها درآمده است جز نتایج ناگوار ثمری نخواهد داشت.»(۱۱)

 انضمام بهبهان به حکومت فارس

وزیر جنگ امروز به نصرتالدوله، حاکم فارس، نوشت که بهبهان به حکومت فارس منضم شده است. این تصمیم که در هیأت دولت گرفته شده بود بیارتباط با اعزام قشون به جنوب

۱- مرتضیقلی خان بیات معروف به سهامالسطان فرزند حاجعباسقلی خان سهامالملک اراکی به سال ۱۳۰۶ق در اراک به دنیا آمد. تحصیلاتش را تا حد متوسطه فراگرفت. سپس صرف و نحو عربی و زبان فرانسه را نیز آموخت و در بیست سالگی وارد خدمت نظام شد و به فرماندهی سواران اراکی وابسته به فوج منصور منصوب گردید و لقب سهامالسلطان گرفت. در نهضت مشروطیت ضمن همفکری با مشروطهطلبان اراک، خدمت نظام را ترک گفت و به کار ملکداری و فعالیت های سیاسی پرداخت. وی ضمن ورود به احزاب آن دوره سرانجام در دوره چهارم مجلس شورای ملی از اراک به وکالت رسید. دردوره پنجم نیز وکیل بود و در مجلس مؤسسان اول که در ۱۳۰۴ تشکیل شد نماینده و نایب رئیس مجلس بود. او در اولین کابینه دوران رضاشاه که به ریاست ذکاءالملک فروغی تشکیل یافت وزیر مالیه شد. با پایان یافتن عمر زودهنگام این کابینه وی مجدداً به نمایندگی مجلس انتخاب گردید و تا پایان دوره سیزدهم به طور متوالی منصب نمایندگی را حفظ نمود. او در غالب ادوار، نیابت ریاست را بر عهده داشت. با تشکیل باشگاه هواپیمایی کل کشور در سال ۱۳۱۸ش، بیات یکی از اعضای هیأت مدیره آن شد. او در دوره محمدرضا پهلوی نیز به سمت های مختلفی رسید. وی در ۶ اردیبهشت ۱۳۲۲ در دوره نخستوزیری علی سهیلی وزیر دارایی و در فروردین ۱۳۲۳ در کابینه ساعد مراغ های وزیر مشاور شد. با استعفای محمدساعد از نخستوزیری بیات که در آن زمان حزب مردم را تأسیس کرده بود، کاندیدای نخستوزیری شد و پس از اخذ فرمان، کابینه خود را در ۴ آذر ۱۳۲۳ به مجلس شورای ملی معرفی و برنامه خود را تسلیم مجلس نمود و رأی اعتماد گرفت. دوران نخستوزیری وی بیش از چهار ماه طول نکشید. دخالت قوه مقننه در کار قوه مجریه از یک طرف و توقف نیرو های متفقین در ایران از طرف دیگر و در ن هایت استیضاح سیدضیاءالدین طباطبایی از لحاظ سیاست خارجی و داخلی موجبات سقوط کابینهاش را فراهم آورد. پس از چندی او به استانداری آذربایجان منصوب شد. ولی به دنبال پیشرفت دموکراتها در آنجا، پس از چند روز به تهران بازگشت. مرتضیقلی خان بیات در ۲۸ بهمن ۱۳۲۴ در کابینه قوام به مدت پنج ماه وزیر دارایی شد. در انتخابات دوره اول سنا به سناتوری و نیابت مجلس سنا رسید و در ۱۳۳۱ش پس از خلعید از شرکت سابق نفت، به ریاست هیأت مدیره و مدیرعاملی شرکت ملی نفت ایران منصوب شد. او تا ۱۳۳۶ش در این سمت بود. در ۲۰ اردیبهشت همین سال درگذشت و جنازهاش به نجف اشرف منتقل گردید. (عاقلی، شرح حال رجال...، ج ۱، صص ۳۵۱-۳۵۰؛ چند پرده از زندگانی...، صص ۹۲-۹۱).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۱۹۹.

۳- همان، پ ۱۷، ص ۳۶۲. نصرتالدوله فیروز هم در پاسخ نوشت که «هر امری که از ناحیه مبارک به بنده صادر بشود فوریالاجرا خواهد بود.» (همان، پ ۱۷، ص ۳۶۰).

۴- همان، پ ۱۷، ص ۱۵۰.

۵- همان، پ ۲۴، ص ۱۷.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۷ تا ۱-۱۴-۵۴-۱۳۰۲. تعقیب خبر هـای مرتبط با موقعیت تجاری انگلیس علت نگارش این نامه را روشن میکنـد. روزنامه ایزوستیا مینویسد در نتیجه ورود امتعه روس به جنوب ایران شـرکت بازرگانی «دیکسون» که تجارت منسوجات را به عهده داشت ورشـکست شده و شـرکت حمل و نقل «لنج» که در جنوب ایران عملیات تجاری انحصاری انجام میداد، از فعالیت های خود کاسته و بخش زیادی از مستخدمان خود را اخراج کرده است.

۷- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۵، ص ۴۵. تقاضـا هـای زیادی چه از طرف تجار و چه از طرف روحانیان برای آزادی این سه تن به وزارت جنگ شـده بود. به نظر میرسد رضا خان از چنین فرصت هایی برای تبلیغ هر چه بیشـتر خود در میـان طبقـات مردم سود میجست. پس از دسـتور آزادی در پاسـخ هـایی که به این نـامه هـا میـداد در جلب مخاطبان به خود بهره میبرد.

۸- همان، پ ۱۶، ص ۱۷۰۴.

۹- همان، پ ۱۶، ص ۱۷۰۵.

۱۰- اسناد وزارت امورخارجه، ۲۳-۱۰-۱۶-۱۳۰۲.

۱۱- همان، ۳۸-۱۹-۴۰-۱۳۰۲.

کشور نبود. رضا خان نوشت که به دلیل بودن ساخلو در بهبهان و برخی مسائل دیگر «عقیده شخص این جانب این است که یک نفر صاحب منصب نظامی به حکومت آن جا برقرار و تعیین شود.» وی از نصرتالدوله خواست در این مورد با امیرلشکر جنوب مذاکره کند.(۱)

 حرکت آیت الله خالصی به طرف ایران

روزنامه مرد آزاد در شماره امروز خود نوشت بنا بر تلگرام رسیده از آیت الله خالصی به ریاست وزراء، وی از مدینه راهی جده شده و از آن جا به مقصد ایران حرکت خواهد کرد و تا چند روز دیگر به بوشهر میرسد.(۲)

 ساخت فرودگاه توسط انگلیس در شهر های ایران

مأموران انگلیس در نقاط مختلف ایران با جدیت ایستگاه های هواپیمایی دایر میکنند. این اواخر در مهدیآباد، همدان و کرمانشاه و در طول راه مشهد نیز ایستگاه هایی تأسیس شده است. روزنامه مرد آزاد با چاپ این خبر افزود که اخیراً برای این منظور، تعدادی انگلیسی راهی اصفهان شدهاند.(۳)

 حاکم جدید خمسه

امیرحشمت تبریزی با تصویب وزارت خانه های جنگ و داخله به سمت حکمرانی خمسه منصوب شد.(۴)

 وفات دکتر راین

دکتر راین مستشار بلدیه که مبتلا به بیماری مالاریا شده بود، صبح امروز درگذشت. به همین مناسبت اداره بلدیه، وزارت فواید عامه و وزارت مالیه از صبح فردا تعطیل خواهد بود.(۵)

 شکایت بازرگانان رشت از شیوه تجارت با روسیه

تجار رشت در تلگرامی که امروز به دولت فرستادند از خلف وعده مقام های شوروی شکایات کردند. آنها نوشتند:

الف) تجار ایران اجازه نیافتهاند وجه دریافتی برای فروش محصولات خود در نمایشگاه های نیجنیگراد (نیژنی گوورود) و مسکو را به ایران بیاورند.

ب) به جهت عوارض وارداتی سنگین، بسیاری از تجار ایران خواستهاند اجناس خود را به ایران بازگردانند، اما روسها مانع شدهاند.

ج) مقام های روس در نمایشگاه، تجار ایران را واداشتهاند به جای وجه فروش خود، کالاـ های روسی خریده و به ایران

ببرند.(۶)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۶، ص ۳.

۲- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۳۵، ص ۲.

۳- همانجا.

۴- همانجا. برای آگاهی از زندگینامه امیرحشمت تبریزی، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، صص ۲۴۶و ۲۴۷.

۵- همان، شم ۱۳۶، ص ۲. دکتر راین اهل آمریکا بود. بعد از جنگ بینالملل در وزارت امور خارجه آمریکا منشأ خدماتی برای کشورش بود. سپس عضو هیأت اعزامی به مجمع اتفاق ملل شد. (همانجا) چند روز پس از درگذشت دکتر راین، دکتر رنه اهل آمریکا جایگزین او شد. (روزنامه ایران، شم ۱۴۵۱، صص ۱ و ۲)

۶- FO E ۱۰۹۵۷/۶۹/۳۴

ص: ۳۳۰

 پنجشنبه

۲۸ شهریور ۱۳۰۲

۲۰ سپتامبر ۱۹۲۳

۸ صفر ۱۳۴۲

 بازگشت رضا خان به تهران

رضا خان امروز به تهران برگشت. به نظر میرسد او زودتر از موعد مقرر راهی پایتخت شده باشد. علت آن روشن نیست. وی در تلگرامی به امیرلشکر غرب انصراف خود را از آمدن به عراق (اراک) اعلام کرد و نوشت طرح خود را برای عملیات نظامی در لرستان به تهران بفرستد تا بررسی شود. احمد خان امیراحمدی که شهر اراک را برای ورود وزیر جنگ آماده کرده بود درخواست کرد: «مستدعی است... تلگراف مرحمتآمیزی به وسیله حکومت عراق به اهالی عراق مخابره شود.»(۱)

 ناممکن بودن انتخاب ملکالشعرای بهار از بجنورد

سردار معزز بجنوردی خبر داد اهتمام لازم برای انتخاب ملکالشعرای بهار از بجنورد صورت گرفته، «ولی اهالی کلیتاً بر ضد انتخاب ملک [بهار]، میخواهند از اهل محل وکیل تعیین نمایند.»(۲)

 تعیین نماینده قشون برای طالش

رضا خان، وزیر جنگ، در تلگرامی محرمانه به محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ شمال، از او خواست «قائممقامالملک(۳) از طالش به سمت نمایندگی انتخاب شود.»(۴)

 واکنش مسلمانان هند به تبعید و مهاجرت علمای بینالنهرین

کنسولگری ایران در بمبئی امروز به وزارت امور خارجه نوشت که به واسطه «واقعه اسفناک تبعید علماء اعلام و حجج اسلام از عراق عرب، هفته گذشته از طرف جماعت شیعه و سنی مقیمین بمبئی بروز احساسات و همدردی را نموده و در انجمن خلافت (... مجمع کلیه مسلمانان هندوستان...) جمع کثیری از شیعه و سنی متفقاً در انجمن مزبور اجتماع و نطق های مفصلی راجع به تبعید علماء اعلام که مبنی بر اعتراض و پروتست نسبت به حکومت عراق عرب بود ایراد و ضمناً احساسات مذهبی خود را در این باب به دولت فخیمه انگلیس ابراز داشتند.»(۵)

 دیدگاه نصرتالدوله نسبت به نصرالدوله

نصرتالدوله، والی فارس، در تلگرامی که امروز همزمان برای رئیسالوزراء و وزیر جنگ فرستاد، عملکرد نصرالدوله حاکم بوشهر را مناسب سیاست روز ندانست. وی برای نمونه «تقویت حیدر خان داودی(۶) و ملقب نمودن او به شیخ الخوانین» را که کینه های قدیمی را شعلهور میکند غیرمناسب خواند و نوشت «دیگر امروز مناسب نیست... سیاست سابق انگلیس را تشویق و بر علیه اضداد دوره قدیم خودشان برانگیخت. صلاح مملکت بالعکس، مستلزم [رفع]... اختلافات سابقه و ایجاد دوره مسالمت است.»(۷)

 انتقاد و شکایت امیرلشکر شرق از مدعیالعموم خراسان

حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، امروز در نام های به وزیر جنگ از منتصرالسلطنه مدعیالعموم بدایت عدلیه خراسان، شکایت کرد و نوشت که او برخلاف قوانین محاکمات نظامی، افراد لشکری را به عدلیه احضار میکند. وی افزود برای جلوگیری از این اقدام او مراتب به رئیس عدلیه ابلاغ شده ولی نتیج های دربر نداشته است. خزاعی خواست از طریق مرکز منتصرالسلطنه را احضار و مؤاخذه کنند.(۸)

 صدور مجوز اعدام توسط رضا خان

امیرلشکر شرق امروز مجوز اعدام یک نفر و حبس دو نفر دیگر را از وزیر جنگ گرفت. متهمان دزد بودند. «درخواست میشود نورمحمد [که] رئیس و محرک بوده اعدام و دو نفر دیگر به سه سال حبس» محکوم شوند. وزیر جنگ نیز نوشت: «اجازه داده میشود.»(۹)

 تحرکات عثمانی برای ایجاد اتحادی های از اکراد منطقه

کارگزار ارومیه و ساوجبلاغ مکری امروز گزارش داد که عثمانیها مجلسی به ریاست شیخ عبدالقادر پسر شیخ عبید الله در آنقره (آنکارا) تشکیل دادهاند که اسماعیلآقا سیمیتقو، شیخ مصلح برادر سیدطه، شیخ عبد الله و شیخ حسن نماینده شیخ محمود در آن عضویت دارند. قرار است اسماعیلآقا برای مذاکره با کرد های ایران به منطقه بیاید. وی مینویسد ماهانه پنجاه لیره حقوق برای سیمیتقو در نظر گرفتهاند. این مجلس اخیراً محرمانه نمایند های نزد شهبندر عثمانی در منطقه [ایران] فرستاده، مذاکراتی با رؤسای ایلات انجام دادهاند.(۱۰)

 اعتراض وزیرمختار روسیه به ایران

وزیرمختار روسیه شوروی در ایران، امروز در نام های به وزیر امور خارجه ایران، نسبت به موضعگیری ایران در قبال حقوق «بوداغیانس» تبعه روس در دریاچه ارومیه اعتراض کرد. شومیاتسکی نوشت: «کاملاً معلوم میدارد که دولت علّیه نمیخواهد این مسئله را به طور انصاف و عدالت به منافع حقّه تبعه روس، مستأجر مزبور، حل نماید، بلکه مایل است بر حسب میل و تقاضای اتباع و مؤسسات دول ثالث [= انگلستان] این مسئله تسویه شود.» شومیاتسکی ضمن اعتراض، تهدید کرد که دولت روسیه در صورت عدم رعایت حقوق بوداغیانس، مقابله به مثل خواهد کرد.(۱۱)

□ گزارشی از آسوری های متواری ارومیه

سرکنسولگری ایران در بغداد در گزارش امروز خود به وزارت امور خارجه نوشت که آسوری های مجتمع در بیرون خاک ایران «همانها هستند که در موقع جنگ در ارومیه از طرف روسها مسلح و آن فجایع را مرتکب و آن صدمات را به اهالی بلادیده ارومی وارد آوردند. و شنیده میشود مسیحی های معروف به "جلو" که بیشتر آنها ساکن خاک عثمانی بودند و از آن جا متواری و به خاک ایران آمدند نیز داخل اینها هستند.»

وی افزود تجمع این افراد با این سابقه آن هم در سرحدات ارومیه و خیال استقلالطلبی ایشان و نیز حمایتی که دولت های مسیحی از آنها دارند محل تأمل است. سرکنسول ایران در ادامه نوشت که در سفر اخیرش به کرمانشاه متوجه شد که کنسولگری انگلیس در این شهر به سادگی به این آسوریها ویزا نمیدهد «و تا معلوم نمیکرد برای چه کسب و کار به عراق میروند و سرمایه

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۳، ص ۱۵۶؛ همان، پ ۷۸، ص ۱۰۱؛ همان، پ ۶۵، ص ۲۰.
۲- همان، پ ۱۷، ص ۱۴۹. پس از این تلگرام و خبر قبلی امیرلشکر شرق (ر.ک: ۲۷ شهریور) رضا خان قانع شد که نسبت به انتخاب ملکالشعرای بهار از بجنورد اصرار نورزد. (همان، پ ۱۷، صص ۱۴۷ و ۱۴۸).
۳- حاجآقارضا رفیع ملقب به قائممقامالملک و مشهور به حاجمیرزامحمدرضا شریعتزاده گیلانی، فرزند حاجملامحمدمهدی رفیع شریعتمدار در حدود ۱۲۶۴ش متولد شد. پس از تحصیلات مقدماتی در حوزه علمیه رشت سطوح را به اتمام رسانید و چند سال نیز درس خارج خواند و به درجه اجتهاد رسید. در سن ۲۰ سالگی در زمره مشروطهخواهان درآمد و همزمان به آموختن زبان روسی پرداخت. وی که هوشیارانه اوضاع و احوال سیاسی ایران را زیر نظر داشت خود را به روسها نزدیک کرد. در اوایل جنگ جهانی اول در ۱۲۹۳ش به تهران آمد و از طرف دولت روسیه به سمت وابسته افتخاری سفارت روسیه در تهران انتخاب و رسماً به دولت ایران معرفی گردید و تا انقلاب اکتبر (۱۹۱۷م/۱۲۹۶ش) در این سمت باقی بود. در ۱۲۹۸ش از طرف احمدشاه قاجار لقب «قائممقامالملک» به وی اعطا گردید. در کودتای ۱۲۹۹ش با رئیسالوزرایی سیدضیاءالدین طباطبایی، قائممقامالملک همراه عده های از بزرگان و رجال بازداشت و به زندان قصر انتقال یافت. پس از برکناری سیدضیاءالدین، از زندان آزاد شده مورد توجه سردارسپه واقع و در زمره مشاوران درجه اول وی قرار گرفت. او که تا آن زمان معمم بود پس از به سلطنت رسیدن رضا پهلوی در ۱۳۰۵ش برای نشان دادن همسویی با سیاست های فرهنگی وی لباس روحانیت را کنار گذاشت. قائممقامالملک در دوره های ۵ تا ۷ و ۱۲ و ۱۴ تا ۱۷ از طوالش، گرگانرود و بندر پهلوی [انزلی] به نمایندگی مجلس شورای ملی برگزیده شد. پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ نیز دردوره های دوم و سوم به عنوان سناتور انتصابی به مجلس سنا راه یافت. چندین بار نیز برای ریاست مجلس معرفی شد که رأی نیاورد. وی در دوره دوازدهم مجلس شورای ملی (در ۱۳۱۹ش) مورد بیمهری رضاشاه قرار گرفت و مصونیت پارلمانی خود را از دست داده، برای مدت چند ماه زندانی و چند ماه نیز تبعید شد، ولی سرانجام تبرئه گردید و به مجلس بازگشت. قائممقامالملک در دوران محمدرضا پهلوی چند سالی از مشاوران درجه اول وی و صاحب قدرت بود. در دوره هفدهم مجلس شورای ملی که اختلاف شاه و مصدق بالا گرفت ابتدا به عنوان میانجی درصدد بهبود روابط میان آن دو برآمد. ولی چون موفق نشد، جانب مصدق را گرفت و با طرح

محدودیت اختیارات شاه موافقت کرد. وی در ۱۳۴۰ش با لایحه اصلاحات ارضی مخالفت نمود و آن را خلاف شرع دانست و مورد خشم محمدرضاشاه واقع و از صحنه سیاست کنار زده شد. قائممقامالملک نیز راه خود را تغییر داد و با سران جبهه ملی ارتباط برقرارنمود. او تا آخر عمر ماه های محرم، صفر و ایام سوگواری در خانه خود مراسم روضهخوانی برگزار میکرد و سرانجام در ۵ آذر ۱۳۴۲ در تهران درگذشت. (میری، «حاجآقا رضا رفیع»، صص ۴۶۳ تا ۴۶۵؛ معتضد، خاطرات قائم مقامالملک رفیع، صص ۵۱ و ۵۲).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۶۱۳.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵۸-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

۶- حیدر خان حیاتداودی که به حیدر خان بندرریگی هم مشهور است متولد ۱۲۸۳ق/۱۲۴۴ش و فرزند خانعلی خان بندر ریگی است. او همزمان با جنگ بینالملل اول حاکم بندر ریگ بود. برخلاف رؤسای تنگستانی و دشتستانی تمایلی به جنگ و مخاصمه با انگلیسیها نداشت. با کمک اسماعیل خان شبانکار های و احمد خان انگالی، اتحادی های در دوستی با انگلیسیها برپا کرد و مخالف مبارزات تنگستانی شد. انگلیسیها او را دوست ساحلی خود خطاب میکردند. در ۱۳۳۵ق پس از شکست غضنفرالسلطنه (حاکم برازجان) انگلیسیها، او را به برازجان دعوت کرده، لقب شیخ الخوانین به او دادند. حیدر خان یک بار نیز برای دستگیری واسموس آلمانی تلاش کرد ولی موفق نشد. وی در ۱۳۱۳ش هنگامی که به دستور رضاشاه در شیراز در تبعید به سر میبرد درگذشت. (حمیدی، فرهنگ نامه بوشهر، ص ۱۵۷؛ هدایت (مخبرالسلطنه)، خاطرات و خطرات، ص ۲۷۰).

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲،پ ۱۱۶، ص ۲۱. وزیر جنگ پس از دیدن گزارش در نام های به وزارت داخله خواستار تغییر نصرالدوله شد. (همان)

۸- همان، پ ۱۰۲، ص ۹۹.

۹- همان، پ ۱۰۱، ص ۲۵.

۱۰- همان، پ ۴۹، صص ۳۸ و ۳۹.

۱۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۴-۱۱-۳۹-۱۳۰۲.

آنها را نمیدانست و ضمانت نمیگرفت به آنها پاس نمیداد.» وی در انتها یادآور شد که همه آسوریها را به یک چشم نمیتوان دید. برخی از آنها رعیت و در ارومیه صاحب خانه و زراعت هستند و در این صفحات آوارهاند که خوب است با مساعدت دولت به زندگی خود بازگردند.(۱)

 ب های تمبر نامه های ارسالی به بحرین همسان با دیگر نقاط ایران

گروهی از اهالی بحرین از مسئولان ایران خواستند با توجه به این که دولت تصمیم گرفته دفاتر پست جنوب ایران و خلیج فارس را خود اداره کند و از آن جا که بحرین نیز جزو خلیج فارس و از جزایر ایران است، قوانین پستی ایران برای بحرین نیز به اجرا گذاشته شود. در پی این درخواست کمیسیونی از نمایندگان وزارت مالیه، خارجه و فواید عامه تشکیل شد و تصمیم گرفتند که قیمت تمبر مراسلات برای بحرین مانند سایر نقاط ایران محسوب شود. وزارت پست و تلگراف امروز این مصوبه را ابلاغ کرد.(۲)

 تکذیب انگلیس نسبت به توزیع پول و اسلحه میان عشایر

در ملاقاتی که منتخبالملک امروز با یکی از مقامات سفارت انگلیس انجام داد، گزارش های رسیده از مناطق عشایرنشین قشقایی و بختیاری مبنی بر مساعدت مالی و نظامی انگلیسها به سران این طوایف را به اطلاع او رساند. (ر.ک: ۲۳ مرداد و ۱۶ شهریور) مقام انگلیسی ضمن تکذیب موضوع و تقبیح گزارشدهندگان گفت که این اخبار شاید متوجه سفر مستر کلک عضو کمپانی نفت انگلیس و ایران و مستر کلی میکان و سه نفر دیگر که زمینشناس هستند باشد. آنها در نواحی غربی فارس دو شب میهمان رئیس طایفه بویراحمدی بودند و اسلحه یا مهماتی همراه نداشتهاند.(۳)

 بازگشت میلسپو به تهران

میلسپو مدیرکل مالیه ایران که همراه همسرش به لبنان رفته بود، امروز وارد تهران شد.(۴) از علت این سفر خبری منعکس نشد.

 خروج دو کارشناس سیاسی روس از انزلی

به گزارش منابع انگلیسی «پیاتوگروسکی» و «وینویف» که یک ماه و نیم پیش از مسکو به ایران وارد شدند امروز از طریق انزلی راهی مسکو شدند. وظیفه این دو تهیه گزارشی عمومی از موقعیت سیاسی ایران بود.(۵)

خبر دیگر این که «ایوچنکو» نیز امروز وارد تهران شد. او قرار است مسئول مأموران مخفی سیاسی سفارت روسیه در تهران شود. ایوچنکو در آخرین اقامت خود در ایران به سال ۱۹۲۱م منشی سفارت بود.(۶)

۱- همان، ۵۰-۱۷-۲۷-۱۳۰۲.

۲- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۵، ص ۵۵.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۳، صص ۱۲۱ و ۱۲۲.

۴- FO E ۱۰۵۹۴/۶۹/۳۴

۵- FO E ۱۰۹۵۷/۶۹/۳۴.

۶- FO E ۱۰۹۵۷/۶۹/۳۴.

ص: ۳۳۲

 جمعه

۲۹ شهریور ۱۳۰۲

۲۱ سپتامبر ۱۹۲۳

۹ صفر ۱۳۴۲

 موقعیت ایرانیان مقیم ترکیه

میرزاسیدعلی ظهیرهمایون سرکنسول ایران در اسلامبول در نام های محرمانه به وزارت امور خارجه نوشت: «فعلاً که مشغول عرض این عریضه هستم یک نفر ایرانی در داخله آناطولی و سواحل آن پیدا نمیشود. تقریباً همگی را تبعید و اگر بعضیها هم مانده باشند رسماً ترک تابعیت کردهاند که اسم ایرانیت روی آنها نباشد.» وی اسلامبول را تنها نقط های که ایرانیان تا حدودی میتوانند در آن جا نفس بکشند، دانست، اما افزود: «آنها را هم به عناوین مختلفه به تضییق انداخته، حتی در روز روشن به دکان آنها ریخته میچاپند و خود او را کتک زده، تهدید به قتل میکنند.»

وی در ادامه این گزارش بلند نوشت که دولت فعلی ترکیه اعتقاد چندانی به وزیرمختار فعلی ایران، اسحاق خان مفخمالدوله ندارد. ترکها میگویند: «سفیری که مأمور دربار سلطان مخلوع [عثمانی] بوده قانوناً نمیتواند طرف اطمینان حکومت ملی باشد.» ظهیرهمایون نوشت که ترکها سودای دستاندازی به مناطق ترکزبان ایران را دارند.(۱)

 تقاضای برقراری تلفن میان پست های نظامی

عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب با این توضیح که فاصله میان پست های مرزی زیاد است و سختی عبور و مرور امکان تردد به موقع را میان آنها نمیدهد، پیشنهاد کرد «در بعضی از نقاط سرحدی که در درجه اهمیت میباشد ارتباط تلفونی تأسیس شود.»(۲) وزیر جنگ با این پیشنهاد موافقت نمود.

امیرلشکر شمال غرب همچنین امروز نسبت به برقراری خط تلگراف پل خداآفرین به بیلهسوار تأکید کرد.(۳)

 دیکتاتور عادل!

روزنامه اتحاد در ادامه مقالاتی در تقدیس و تأیید دیکتاتوری و ضرورت حاکمیت آن بر ایران، امروز مقال های چاپ کرد که در آن آمده بود: «آیا غیر از یک نفر دیکتاتور عادل کس دیگر قادر خواهد بود که اصول مندرسه و رژیم فاسده حکومت محافظهکاری را که ضعف و جبن آنها مملکت را به این روز سیاه نشانده، پایمال کرده و به زندگی سیاسی اشخاص نالایق خاتمه، با یک شهامت و اقتدار سرنوشت و مقدرات این جامعه را» به دست گیرد؟ نویسنده این مقاله تأکید کرد که این

«دیکتاتور قانونی» لااقل برای مدت های مدیدی باید دوام کند.(۴)

 مذاکرات نماینده روحانیان مهاجر با ملکفیصل

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود نوشت که میرزامهدی آیت اللهزاده خراسانی و صاحب جواهر نمایندگان مراجع و علمای مهاجر بینالنهرین که همراه نمایندگان ملکفیصل از قم راهی بغداد شده بودند، اینک وارد مذاکره با ملکفیصل شده، ولی هنوز از چگونگی گفت و گوها و اقدامات آنان اطلاعی نرسیده است.(۵)

 سمت جدید رهبر

اسحاق خان رهبر(۶) مدیر اداره دوم سیاسی وزارت امور خارجه، یکی از صاحب منصبان قدیمی این وزارت خانه، با حفظ سمت به مدیریت کل وزارت امور خارجه منصوب شد.(۷)

(تصویر) ملک فیصل

۱- گزیده اسناد ایران و عثمانی...، ج ۷، صص ۱۷۷ تا ۱۸۰.
۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۴، ص ۲۴.
۳- همان، پ ۴۷، ص ۴۲.
۴- روزنامه اتحاد، س ۳، شم ۳، صص ۱ و ۲. این مقالات زمینهساز حرکت رضا خان به طرف نخستوزیری و بالا رفتن از پله های قدرت تا رسیدن به مقام سلطنت بود. روزنامه اتحاد یکی از جراید طرفدار رضا خان وزیر جنگ و یکی از مخالفان افراطی آیت الله سیدحسن مدرس بود.
۵- همان، ص ۲.
۶- میرزااسحاق خان که عبد الله مستوفی نوشته است بعدها نام خانوادگی رهبر را برگزید در رمضان ۱۳۰۰/ تیر ۱۲۶۲ زاده شد، از مدرسه علوم سیاسی تهران دیپلم دریافت کرد و در ۱۳۲۱ق به استخدام وزارت امور خارجه درآمده، عضو دفتر مرکزی شد. در اوایل شوال همان سال آتاشه (وابسته) ژنرال قونسولگری ایران در تفلیس شده، حدود سه سال بعد هم نیابت دوم همان قونسولگری را یافت. قونسولگری قارص (محرم ۱۳۲۶)، نیابتی اول ژنرال قونسولگری تفلیس (ذیقعده ۱۳۲۶)، نیابتی قونسولگری عشقآباد (۱۳۲۷ق)، ویس قونسولگری گنجه (شوال ۱۳۲۷)، کارگزاری گیلان (رمضان ۱۳۲۹) و کارگزاری سیستان (ذیقعده ۱۳۳۰)، از دیگر مشاغل اوست. رهبر در رجب ۱۳۲۳ نشان درجه چهارم شیر و خورشید دریافت کرده است. (مستوفی، شرح زندگانی من یا...، ج ۲، ص ۷۸؛ ممتحنالدوله و...، رجال وزارت خارجه...، ۱۳۶).
۷- روزنامه اتحاد، س ۳، شم ۳، ص ۲.

ص: ۳۳۳

 شنبه

۳۰ شهریور ۱۳۰۲

۲۲ سپتامبر ۱۹۲۳

۱۰ صفر ۱۳۴۲

 پاسخ چیچرین به مشاورالممالک

مشاورالممالک وزیرمختار ایران در مسکو که پیرو درخواست وزارت امور خارجه برای اعتراض به وقایع لطفآباد با مقامات روسی وارد مذاکره شده بود، امروز به مصدقالسلطنه، وزیر امور خارجه ایران، نوشت که برای حل و فصل مسائل مرزی مسئولان ذیربط باید در سرخس حاضر میشدند. اگر این کمیسیون سرحدی هر چه زودتر شروع به کار نکند «روسها به قوه مسلحه متوسل خواهند شد.» مشاورالممالک افزود که کار از دادن تذکر و مذاکره گذشته است و برای نمونه خلاصه نام های که چیچرین در مورد روابط دولتین نوشته است ارائه کرد. با توجه به اهمیت این نامه متن آن در پاورقی میآید.(۱)

 دفاع انگلیس از منافع قوامالملک

سفارت انگلیس امروز در نام های که به رضا خان نوشت، از این که در عملیات اخیر لشکر جنوب در منطقه همایجان، علیه منافع قوامالملک اقداماتی شده اعتراض کرد و نوشت که «این قبیل عملیات علاوه بر بیعدالتی ناگزیر به نام نیک قشون نیز لطمه خواهد رساند.» سفارت انگلیس با اشاره به این که قوامالملک صداقت خود را با تسلیم توپ خانه خود به لشکر جنوب، دادن سوار و وارد کردن پسرش به خدمت در قشون نشان داده است، خواستار هماهنگی بیشتر با قوامالملک و حفظ منافع او در منطقه شد. سفارت انگلیس پیش از این نیز نسبت به رعایت حال دوستان خود در ایران تذکراتی به وزارت جنگ داده بود.(۲)

 تداوم حضور کشتی جنگی روس در آب های آستارا

کارگزار اردبیل امروز به وزارت امور خارجه نوشت که از هشتم سنبله (شهریور) که یک فروند کشتی جنگی روس در بندر آستارا لنگر انداخت، تا امروز، متناوباً جای خود را با کشتی های دیگر جنگی عوض کرده، این بندر را ترک نمیکنند. وی نوشت: «به قونسولگری روس مراجعه، تاکنون جوابی نداده است.»(۳)

 نامه یک تبعه عثمانی به وزیرمختار ایران

مفخمالدوله، وزیرمختار ایران در ترکیه عثمانی، امروز نامه یک تبعه ترک «طرفدار مذهب تشیع» را به وزارت امور خارجه

فرستاد و مفاد آن را تأیید خیالات سوء ترکها که پیش از این بارها به آن وزارت خانه فرستاده شده دانست. وی نوشت مبادا ترکیه در آینده «از نقطه‌نظر توافق زبان و عادات [در مناطق ترکنشین ایران] اسباب زحمتی تولید» کند... «امروزه به واسطه همین خیالات پان تورکیسم و بیاعتنایی که ترکها به مسئله اتحاد عالم اسلام دارند غالب ملل و ممالک اسلامی... از ترکها رنجیده و تنها دولتی را که امروزه طرف اهمیت و احترام و پشتیبان مسلمانان حقیقی باشد دولت ایران میدانند. این است که دولت باید از این توجه انظار مسلمین استفاده کرده، کمکم در میانه ممالک اسلامی مقام اولویت را حائز شود.»(۴)

 عدم اعتنای ترکیه به اعتراض شدید ایران

اسحاق خان مفخم‌الدوله امروز در نامه دیگری که به وزارت امور خارجه نوشت از این که «پرتست سخت» او به دولت ترکیه عثمانی در مورد بلاغباشی تأثیر مثبتی نداشته، یادآور شد این اعتراض، ترکها را عقب نمیراند و آنها بلاغباشی را از آن خاک ترکیه میدانند. وی توضیح داد که نامه بعدی خود را در اعتراض به اشغال بلاغباشی دوستانه ارسال کرده است.(۵)

 پیشنهاد بستن مرز مندلی

مجلس حفظ‌الصحه در نام های که امروز به وزارت داخله فرستاد پیشنهاد کرد به دلیل شیوع وبا در مندلیج (مندلی) به اداره گمرکات دستور داده شود آن مرز را ببندد و عبور و مرور از قصرشیرین و با برپایی قرنطینه انجام شود.(۶)

 طرح اتهام علیه حاج امینالتجار

امیرلشکر شرق در تلگرامی که امروز برای وزیر جنگ فرستاد از قول کفیل تیپ سیستان که مأمور به تربت حیدریه است، نوشت که حاج امینالتجار و کسان او مظنون به قتل کریم خان هستند. «این همان حاجی امین است که چندی قبل امر به مساعدت با او فرموده بودند و جواب عرض شد[ه بود] کاندید حسب‌الامر مبارک ضیاءالاطباء بوده است.» حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، خواستار کسب تکلیف شد. وزیر جنگ نیز به او پاسخ داد که حاجامینالتجار تحت تعقیب و استنطاق قرار گیرد.(۷)

 پاسخ کارگزار گیلان به کنسول روس در رشت

کارگزار گیلان در پاسخ به اعتراض حکیماف کنسول روس

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۸- ۸- ۴۴- ۱۳۰۲. «بعد از کابینه آقای مستوفیالممالک عملیات انگلیس در ایران خیلی قوت گرفته و بدبختانه در بعضی موارد شخص مهمی مثل سردارسپه آلت انگلیس واقع میشود. مأمورین نظامی در ولایات نسبت به ما توهین میکنند و علناً از کاندید های انگلیسها تقویت مینمایند و گذشته از آن زجرها به اتباع روسیه میشود که هر یک از آنها ممکن است یک مملکتی را که کمتر از ما صلحطلب باشد به قیام وادارد. همیشه آبروی ما را میریزند و ما را در انظار ملت ایران تحقیر مینمایند و ما را به هیچ میشمارند. نظامیان ایران به خاک ما تجاوز کرده هرگونه بیاعتدالی را به خود اجازه داده و فقط در ۱۵ سپتامبر که در مقابل آنها قوه تهیه میکنیم خاک ما را تخلیه میکنند. مراجعه ما به دولت ایران مؤثر نمیشود و

تجاوز اشرار ایران به خاک [ما] بیشتر از زمان سابق است. زراعت یک قطعه مملکت ما را از بیآبی خشک میکنند و کمیسیون جداً شروع به کار نمیکنند. اساس سیاست دولت ایران احساسات خصمانه نسبت به ما است. هموطنان ما را به کلی کنار میگذارند و ما را اسباب تمسخر ملل قرار میدهند. با این رویه که نسبت به ما اتخاذ شده طیاره های انگلیس در ایران طیران میکنند. انگلیسها تهیات نظامی میبینند و سردارسپه اعتراض نمیکند. این است بدبختی. واقعاً هیأت دولت حاضره نسبت به ما نزاع جویی میکنند. عهدنامه تجارتی که برای امضای طرفین حاضر بود به واسطه تقاضا های تازه دولت معوق ماند. میشود تصور کرد که به روز های مقاولهنامه سال ۱۹۱۹ برگشت هایم. جهت خصومت نسبت به ما چیست؟ خیلی مفید بود که مفتاح این رفتار را به من بدهید.» (همان)

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۸، صص ۱ و ۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۱- ۲- ۴۰- ۱۳۰۲.

۴- همان، ۲۱-۳۶-۱۵- ۱۳۰۲.

۵- گزیده اسناد ایران و عثمانی...، ج ۷، ص ۱۸۵.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۴۷۰۷، آرشیو ۸۴۳ ن ۵ آ ب ۱.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۱۵۸.

در رشت، که از مندرجات جریده ندای گیلان علیه آپرسف کنسول سابق روس در این شـهر انتقاد کرده بود، امروز نوشت که مطالب مندرج در این نشریه علیه آپرسف جنبه شخصـی داشـته و ربطی به روابط دوستانه دولتین ندارد. «میتوانم اطمینان بدهم در هر موقع که معلوم شود از طرف جریـده نـدای گیلان چیزی که برخلاف نزاکت باشد، به وسایل مقتضـیه جلوگیری خواهم نمود.»(۱)

 مهاجرت اتباع روس

بنا بر گزارش عبد الله خان طهماسبی از زمانی که کنسول جدید روسـیه وارد تبریز شده، ارامنه و مسـلمانان تبعه روسیه بیشتر به خاک آن کشور مهاجرت میکننـد. برای نمونه امروز ۲۷ ارمنی و یک مسـلمان به طرف روسـیه حرکت کردند. وزیر جنگ نیز پاسخ داد چون اتباع خودشان است، بروند بهتر است.(۲)

 تهیه نظامنامه هواپیمایی

در کمیسـیونی که امروز بـا حضور معـاون وزارت فوایـد عـامه، و نماینـدگان وزارت جنـگ و خـارجه در وزارت فوایـد عـامه تشکیل شد مذاکراتی راجع به تهیه نظامنامه هواپیمایی انجام شد.(۳)

 وقوع زلزله در کرمان، رفسنجان، بم و انار

امروز زلزله شـهر هـای کرمـان، رفسـنجان، بم و انار را لرزانـد. گزارش های رسـیده از کرمان حاکی است که سه بار کرمان به خود لرزیـد. اهـالی وحشتزده خـانه ها را ترک کردنـد. «خرابی زیادی به ابنیه شـهر و عمارات دولتی وارد گردیـده و در خارج دروازه وکیل دیوار خانه خراب شده، دو نفر را مجروح نموده است.» از تعداد تلفات خبری نرسیده است.(۴)

 کتک و تجاوز

بنـابر گزارش کفیـل کنسـول روس، نظامیـان مسـتقر در مـاکو یـک تبعـه روس را کتـک زده و چنـد روز بعـد یـک زن را که مأموریتی از طرف کنسولگری داشته، به زور به طویله برده و یاورمعینالسلطنه رئیس نظامیان ماکو اقدام به عمل شنیع با او کرده است. این اعتراضها امروز توسط اقبالالسلطنه به فرمانده لشکر شمال غرب منعکس شد.(۵)

 آلمانیها در افغانستان

اعتلاءالملـک، وزیرمختـار ایران در کابل، در گزارشـی که امروز به وزارت امور خارجه فرسـتاد خبر داد که یـک گروه صـحیه متشـکل از چهارده زن و مرد از راه روسـیه وارد افغانسـتان شـده مشـغول برنامهریزی سازمان بهداشت این کشور هسـتند. و نیز شنیـده میشـود که یـک گروه سـینفره برای آمـوزش قشـون این کشور از آلمـان آمدهانـد که خـبر اخیر دولت هـای انگلیس و عثمانی را خوش نیامده، چرا که طبق عهدنام های که یک سال پیش میان عثمانی و افغانسـتان منعقد شد، تعلیم قشون افغانستان

بر عهده عثمانی گذاشته شد که افغانستان تاکنون زیر بار آن نرفته است.(۶)

(تصویر) فرمانفرما، قوامالملک، سر پرسی سایکس

(تصویر) پهنهرو مرکزی زمینلرزه ۳۰/۶/۱۳۰۲

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲- ۳- ۶۲- ۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۰، ص ۸۲.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۴۵۱، ص ۱.

۴- همان، شم ۱۴۵۳، ص ۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۳، صص ۶۴ و ۶۵. معینالسلطنه موضوع را به نحو دیگری یاد کرد که با روایت مقام روسی کاملاً متفاوت بود.

۶- همان، پ ۳۱، ص ۳۰.

ص: ۳۳۵

 یکشنبه

۳۱ شهریور ۱۳۰۲

۲۳ سپتامبر ۱۹۲۳

۱۱ صفر ۱۳۴۲

 عملیات اکتشاف نفت در دشت قیر

وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه امروز به وزارت داخله اطلاع داد که کمپانی نفت جنوب قرار است در دشت قیر عملیات اکتشاف نفت را شروع کند. این گروه احتمالاً از هندوستان حرکت کرده به ایران خواهند رسید. «متمنی است به حکام سرحدی جنوب تلگرافاً ورود حضرات را اطلاع دهید تا در موقع ورود ... آسایش آنها را فراهم نمایند.»(۱)

 فشار بیگانگان درباره حرکت ارامنه به سمت ارومیه

امیرلشکر شمال غرب در تلگرام امروز خود به وزیر جنگ نوشت که مأموران و مؤسسات دول خارجی مخصوصاً آمریکاییها که با نام اداره خیریه شرق نزدیک در این منطقه حضور دارند و نیز کنسول های روس و فرانسه همه روزه تقاضا میکنند که اجازه حرکت ارامنه به ارومیه داده شود. «فدوی گاهی اجازه داده و گاهی با یک عذری رد مینمایم.» وی خواستار تشکیل هر چه سریعتر کمیسیون مربوطه برای رسیدگی به این موضوع شد. رضا خان نیز پاسخ داد که به زودی این کمیسیون به محل آمده تصمیمگیری خواهد کرد.(۲) عبد الله خان طهماسبی در تلگرام دیگری خبر داد که کنسول انگلیس در تبریز با همسرش امروز به سمت ارومیه حرکت کرد. «به حکومت ارومی دستور دادم که کاملاً مواظب حرکات آنها» باشد.(۳)

 رنجش ترکها از اعتراض ایران به تصرف بلاغباشی

وزارت امور خارجه امروز به وزارت جنگ نوشت که اعتراض شدیداللحن اخیر ایران نسبت به اشغال بلاغباشی مسئولان ترکیه عثمانی را رنجانده است. در یادداشت ایران خاطرنشان شده بود که اگر بلاغباشی تخلیه نشود از طرف نظامیان دولت شاهنشاهی ایران اقدامات لازمه به عمل خواهد آمد. وزارت خارجه از وزارت جنگ خواست «به نظامیان ساخلوی آن حدود توصیه شود مواظبت نمایند که برخلاف انتظار حادثه رخ ننموده، مشکلاتی تولید نشود.»(۴)

 انعکاس اعتراضات مردم طبس به وزیر جنگ

مشیرالدوله، رئیسالوزراء در نامه محرمانه ای که امروز به وزیر جنگ فرستاد از تعدیات و بیاعتدالی های میرزاعباس خان مأمور اداره قشونی لشکر شرق گفت که در قالب گزارش های متعدد به وی رسیده است. رئیسالوزراء درخواست کرد موضوع

را برای وی روشن سازد. میرزاعباس خان که برای رسیدگی به موقوفات متنازع فیه بین عمادالملک پدر سردار مکرم و علیمردان خان به طبس رفته، مشغول اخاذی است و نیز در کار انتخابات هم مداخله میکند.(۵)

 نارضایتی حاکم خراسان از نامزد موردنظر قشون

جعفرقلی خان بختیاری سرداراسعد، حاکم خراسان، در تلگرامی که امروز برای وزیر جنگ فرستاد از رفتار حاجحسن آقا ملکالتجار ابراز نارضایتی کرد. وی نوشت این فرد که از طرف حضرت اشرف (وزیر جنگ) تعیین شده [تا به مجلس راه یابد] آن چه مساعدت بوده در حق وی انجام یافته، ولی رفتار او «حقیقتاً خفهکننده و نفرتآور است.» وی از رضا خان خواست به امیرلشکر شرق دستور دهد «او را متنبه» کند.(۶)

 نظر میلسپو در مورد استقراض ایران از آمریکا

میلسپو رئیس کل مالیه ایران امروز به وزارت امور خارجه نوشت که لازم است که اقدامات وزیرمختار ایران در آمریکا برای استقراض پنج میلیون دلار متوقف شود، چرا که امکان وام گرفتن مستقل در حال حاضر وجود ندارد. وی نوشت: «بهبودی اوضاع خزانه ایران، استقراض عمده را در این مورد برای تأدیه مصارف عادیه دولتی غیرلازم مینماید.» میلسپو افزود که یگانه راه استقراض از بانک های آمریکا منوط به اعطای امتیاز نفت شمال است.(۷)

 لباس های یک دست برای قشون

بنابر دستوری که رضا خان وزیر جنگ از چندی پیش صادر کرده بود، از فردا نظامیان باید از لباس های فرم یکسان استفاده کنند.(۸)

(تصویر) عملیات زمینشناسی برای کشف نفت

۱ مهر ۱۳۰۲

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۸۶۵، آرشیو ۸۲۳ ف ۵ ب الف ۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۷، ص ۴۵.

۳- همان، پ ۴۰، ص ۶۷.

۴- همان، پ ۴۹، ص ۸۳. وزارت جنگ ضمن اجابت درخواست وزارت امور خارجه بار دیگر یادآور شد که این وزارت خانه بازپسگیری بلاغباشی را به قوه قهریه صلاح نمیداند. (همان، پ ۴۹، صص ۸۰ و ۸۱).

۵- همان، پ ۱۰۱، ص ۱۱. حسین خزاعی امیرلشکر شرق در پیگیری این موضوع از طرف وزارت جنگ پاسخ داد که میرزاعباس خان به درخواست وزارت مالیه و برای وصول مالیات و بدهی سردار مکرم به طبس رفته است و تاکنون سه هزار تومان نیز وصول کرده. وی گزارش های منفی علیه میرزاعباس خان را ناشی از امر انتخابات دانست و نوشت که «بر حسب امر بندگان حضرت اشرف [= وزیر جنگ] موظفم که انتخابات طبس را مطابق میل انجام نمایم» و مخالفان میخواهند با دور کردن

نماینده قشون از طبس مقاصد خودشان را پیش ببرند. (همان، پ ۱۰۱، ص ۹)

۶- همان، پ ۱۷، ص ۱۴۶.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۶ و ۲۵-۱۵-۳۱-۱۳۰۲.

۸- FO E ۱۰۵۹۴/۶۹/۳۴.

ص: ۳۳۶

 دوشنبه

۱ مهر ۱۳۰۲

۲۴ سپتامبر ۱۹۲۳

۱۲ صفر ۱۳۴۲

 آغاز اجرای قانون استعمال البسه وطنی

قانون استفاده از لباس های وطنی از امروز لازمالاجرا شد. این قانون در ۲۹ دی ۱۳۰۱ از تصویب مجلس شورای ملی گذشته بود. بر اساس ماده یک این قانون: «دولت مکلف است کلیه لباس هایی که برای مستخدمین لشکری و کشوری تهیه مینماید، از مصنوعات و منسوجات ایران باشد. ماده دوم الزام میدارد که همه مستخدمین که مشمول قانون استخدام میشوند مکلفاند لباس های خود را از مصنوعات و منسوجات ایرانی انتخاب کنند.» در ماده سوم: «جزای متخلف از این قانون در شش ماه اول از قرار هر یک روز تخلف کسر صد نیم (نیم درصد) حقوق ماهیانه و پس از آن کسر صد یک حقوق ماهیانه است.»(۱)

 تذکر رضا خان به سردارعشایر نسبت به حفظ امنیت کمپانی نفت جنوب

رضا خان، وزیر جنگ، در تلگرامی که امروز برای سردارعشایر صولتالدوله فرستاد، از اقدامات «غلامحسین خان کلانتر کشکولی» علیه کمپانی نفت انتقاد کرد، که چرا اتباع غلامحسین خان به کارگران این شرکت شلیک کرده امنیت آنها را سلب نمودهاند. «بایستی من بعد از وقوع این قبیل اتفاقات جداً جلوگیری» شود. وی در ادامه با اشاره به مذاکراتی که با سردارعشایر در سال گذشته هنگام سفر به بوشهر داشت افزود: «راجع ... به قرارداد خودتان با کمپانی نفط از من کسب تکلیف کردید... [اکنون میگویم] باید از این به بعد موضوع صدی سه یا هرگونه قرارداد و مقاوله را با کمپانی متروک داشته و بعدها نیز باید مطلقاً مقاولات راجع به کمپانی را از هر قبیل و هر موضوعی هست موقوف دارند.» رضا خان این را تصمیم دولت عنوان کرد.(۲)

 تقاضای روسها برای تأسیس کلوپ در مشهد

حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، خبر داد که ژنرال کنسولگری روس در مشهد تقاضا دارد خان های در داخل شهر برای تأسیس کلوپ تهیه کند. این کلوپ مختص مستخدمین دولتی روس خواهد بود. امیرلشکر شرق امروز با فرستادن این خبر از وزیر جنگ کسب تکلیف کرد. رضا خان مشروط بر این که وسیله تبلیغات قرار نگیرد با آن موافقت کرد.(۳)

 خرید های نظامی و دستور های تازه

سرتیپ امـان اللهمیرزا رئیس محصـلین نظـامی اعزامی به فرانسه، امروز برای وظـایفی که به گردن اوست تقاضـای اعتبـار کرد. وزیر جنـگ در پاسخ گفت که «تـا مبلغ ده میلیون فرانک برای خریـد لوازمات نظامی داده میشود؛ ولی چون آیروپلانها خیلی گران است فقط دو دسـتگاه [خودرو] جنگی ابتیاع نمایید... خودتان هم از بوشـهر به وسـیله همانها به طهران بیایید.» در تلگرام امروز سرتیپ امان اللهمیرزا اشاره شده است «که عجالتاً رفع مانع برای حمل اسلحه شده است.»(۴)

□ صرف اعانه جدید آمریکا در تربت

وزیرمختار آمریکا در تهران به مصدقالسـلطنه، وزیر امور خارجه، خبر داد که صـلیب سرخ آن کشور پنج هزار دلار دیگر برای کمـک به زلزلهزدگـان تربت حیـدریه در اختیـار او گذاشـته است. طبق روال گذشـته که دکتر هـارتمن پنـج هزار دلار اول را تقسیم کرد، این بار نیز به محل بلادیده برود و مساعده تازه را بین مردم تقسیم کند.(۵)

□ علت مسافرت شیخ خزعل به شوش

بنا بر گزارش جاسوس لشکر غرب، مسافرت اخیر شیخ خزعل به شوش، ظاهراً به دلیل شیوع بیماری وبا بود، ولی نیت او از این مسافرت استحکام رشته پیوند با عشایر پیشکوه و پشتکوه است. وی مینویسد این اقدام شیخ خزعل از دو جهت صورت گرفت؛ اول این که از اتحاد با بختیاریها تا حدودی ناامید شد؛

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۳۴-۳۰-۱۳۰۲.

۲- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۲، صص ۱۰ تا ۱۲. آرنولـد ویلسون رئیس کمپانی نفت جنوب دربـاره علت تیرانـدازی کشـکولیها به کارکنـان نفت نظر دیگری داشت. او اعتقـاد داشت صولتالـدوله خود طراحی این قضـیه را به عهـده گرفت تـا هم بـا طـایفه کشـکولی تسویه حسـاب کنـد [و هم خود جـای آنها را بگیرد.] (اسـناد وزارت امور خارجه، ۱۶۸-۲۰-۲۷-۱۳۰۲). روایت مـأمور گمرک از این رخـداد آن است که سـردارعشایر به قرارداد قبلی خود بـا شـرکت نفـت جنـوب اعـتراض داشـت. اعـتراض بعـدی او قـول و قرار هـایی بـود کـه اعضـاء شـرکت بـا افراد محلی و بـدون اطلاع او میگذاشـتند. چون از طرف انگلیسـها پاسخی داده نمیشود، سردارعشایر کارگران و تفنگچی های تحت امر خود را فرامیخواند. این عـده حقوق دریافت نکرده بودنـد و برای گرفتن آن مجبور به تهدیـد کارکنان شـرکت نفت شدنـد. ریشه اعتراضـها و بعد تیرانـدازیها همین موضوع بوده است. در این قضـیه یک زن هم که با انگلیسـها روابط غیرمشروع داشت کشـته میشود. (اسـناد مؤسسه مطالعات ...، پ ۱۱۲، صص ۴۱ تا ۴۴).

۳- همان، پ ۱۰۲، ص ۵۱. البته وزیر جنگ چند روز بعد متوجه شد که از طرف وزارت امور خارجه موضوع در حال بررسی است، از این رو در تلگرامی به امیرلشـکر شـرق یادآور شد: «این قبیل امور بایستی به ایالت و کارگزاری مراجعه شود.» (همان، پ ۱۰۲، ص ۴۸)

۴- همان، پ ۱۱۷، ص ۳۱۸.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۱-۴۴-۱۳۰۲.

و دوم این که با منتشر شدن اخبار اعزام قوای نظامی، این اتحاد با طوایف یادشده برای شیخ خزعل با اهمیت است. «شوش، اول حدود ایل سگوند و دیرکوند است.»(۱)

 تقاضای مرتضی قلی خان برای دیدار با وزیر جنگ

آقامیرزامرتضیقلی خان طباطبایی نماینده وزارت دربار که مسئول اخذ عشریه آستان مقدس رضوی برای شاه است، در تلگرامی که امروز به وزیر جنگ فرستاد از مزاحمت های والی خراسان در وظیفه خود گفت و افزود مطالبی هست که فقط حضوراً میتوانم بگویم.(۲)

 حاکم مازندران در نگاه علیاکبر درخشانی

علیاکبر درخشانی مأمور قشون در مازندران در یادداشت های امروز فضای حاکم بر بارفروش (بابل) و مختصات کلی حاکم مازندران، امیراکرم را چنین توصیف میکند: «چندی بود امر انتخابات نمایندگان مجلس شورای ملی در مازندران جریان داشت. انجمن نظارت تشکیل و مشغول انجام وظایف خود بودند. آقای چراغعلی خان امیراکرم، حاکم مازندران، برای مراقبت در امر انتخابات (و لابد برای بیرون آوردن شخص موردنظر از صندوق) به بارفروش آمد. با او دید و بازدید شد و رشته دوستی برقرار گردید. او هم از رفتار سرتیپ محمدحسین خان [آیرم] شکایت داشت. امیراکرم مردی بود چهل و پنج ساله، قوی بنیه و اهل مازندران. سابقاً در تشکیلات قشونی بود و چندی بود با رتبه سرهنگی جزو قشون متحدالشکل جدید گردیده و به حکومت مازندران منصوب شده بود.»(۳)

 آخرین وضعیت شیخ محمود در سلیمانیه

بنا به گزارش رئیس اردوی بانه، انگلیس به شیخ محمود پیام داده در صورت حرکت به بغداد و توقف در این شهر از تقصیرات او گذشت خواهد شد. از ترس حمله انگلیس [یا عوامل آن] شبانه روز یکصد نفر نگهبان در اطراف خانه شیخ محمود کشیک میدهند.(۴)

 عواقب زلزله بجنورد

با این که گفته شد زلزله شدید بجنورد کشته نداشته است، اما امروز روزنامه اتحاد نوشت که تاکنون پنج کشته و ده مجروح از زیر آوار بیرون آوردهاند. پس لرزه ها ادامه دارد و مردم شبها بیرون از خانه یا داخل چادر به سر میبرند.(۵)

 اختلافات داخلی در وزارت داخله

به نوشته روزنامه ستاره ایران، امروز اعتلاءالسلطنه(۶) کفیل وزارت داخله در اثر مشاجره با یکی از مدیران آن وزارت خانه موجب شد که عموم مدیران این وزارت خانه «برای حفظ حیثیات خودشان» از کار کنارهگیری کرده، حالت اعتصاب بگیرند.

وزارت داخله تقریباً تعطیل است و کارکنان آن با نوشتن نام های به مشیرالدوله خواستار اعاده حیثیت مدیر مزبور شدهاند.(۷)

 تحصن در تلگراف خانه مشهد

در پی بیرون آمدن اسم شاهزاده محمدهاشممیرزا شیخ الرئیس و رئیسالتجار از صندوق های انتخابات مجلس در سبزوار، سردار منتصر برادر سردار معزز از بجنورد و ضیاءالاطباء از تربت حیدریه، [گروه] «اتحاد خراسان» که به رغم همه کوششها نتوانست نمایند های در مجلس شورای ملی داشته باشد، حدود ۸۰ نفر از اعضای خود را وادار کرد که ... [امروز] در تلگراف خانه بست بنشینند. رهبران این حرکت عبارت بودند از: «میرزااحمد خان دهقان، نظامالتولیه، میرزاعلی اعتضادزاده، سیدمهدی خیاط، عبدالقدیر سبزواری، ید الله یزدی تهرانیزاده، رفعتالتولیه، مدیر روزنامه شرق ایران، امیر شهیدی.»

«اتحاد خراسان» تلگرامی هم برای رئیسالوزراء مخابره کرد و رونوشت آن را برای رضا خان، سلیمانمیرزا، و تمام روزنامه های تهران فرستاد. این سازمان شکایت داشت که روش انتخاب ناظران غیرقانونی بوده است؛ ناظران بیطرفی پیشه نکردند؛ دو یا سه نفر از ناظران مأمور بیگانه هستند.(۸)

 انتشار روزنامه بانوور

امروز روزنامه ارمنی بانوور به معنی کارگر با مرام کمونیستی در تهران منتشر شد. سردبیر نشریه یک ارمنی کمونیست به نام «تسرون» است. این نشریه در چاپ خانه بوسفور طبع میشود که آن هم تحت حمایت مالی روسهاست.(۹)

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۳، ص ۱۵۰.

۲– همان، پ ۱۰۱، ص ۱۷. رضا خان در پاسخ تلگرام او گفت که مطالب خود را به شاه بگوید و در پاسخ دیگری که از طریق امیرلشکر شرق داد تصریح کرد همین قدر که در کار شما فشاری نیاورد هایم باید ممنون باشید. (همان، پ ۱۰۱، صص ۱۶ و ۱۸).

۳– درخشانی، خاطرات سرتیپ علیاکبر...، ص ۱۴۰.

۴– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۳، ص ۱۵۲.

۵– روزنامه اتحاد، س ۳، ش ۴، ص ۳.

۶– میرزااحمد خان پیرنیا ملقب به اعتلاءالسلطنه فرزند حاجعبدالحسین خان است. از زندگانی وی اطلاعات زیادی در دست نیست. وی از ۱۲ تیر ۱۲۹۹ تا ۴ آبان همان سال در کابینه دوم میرزاحسن خان مشیرالدوله وزارت فوائد عامه و تجارت را برعهده داشته است. باز در کابینه سوم مشیرالدوله که از ۲۰ بهمن ۱۳۰۰ تا ۲۲ خرداد ۱۳۰۱ تداوم یافت وزیر پست و تلگراف شد و در کابینه چهارم مشیرالدوله کفیل وزارت داخله گردید. کابینه مزبور هم از ۲۴ خرداد ۱۳۰۲ تا آخر مهر ۱۳۰۲ روی کار بود. اعتلاءالسلطنه در ۴ مرداد ۱۳۱۲ از دنیا رفت. (اطلاعات، ش ۱۹۵۵ (۴ مرداد ۱۳۱۲)، ص ۱؛ دولت های ایران از میرزانصر الله خان ...، صص ۱۱۵–۱۰۰؛ گنجینه اسناد، س اول (۱۳۷۲ش)، صص ۳۲ و ۳۶).

۷– روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۲۹، ص ۲.

۸– فروپاشی قاجار و برآمدن ...، ص ۵۱۵. والی خراسان معتقد بود که تحصنکنندگان افراد شرور با عقاید سوسیالیستی هستند.

(همان)

۹- ۱۰۹۵۷/۶۹/۳۴ FO E.

ص: ۳۳۸

 سه شنبه

۲ مهر ۱۳۰۲

۲۵ سپتامبر ۱۹۲۳

۱۳ صفر ۱۳۴۲

 درخواست کمپانی نفت جنوب برای تأسیس مدرسه خیریه

مشارالدوله(۱)، حاکم عربستان (خوزستان)، امروز به وزارت داخله خبر داد که کمپانی نفت جنوب مایل است یک مدرسه خیریه ابتدایی در شوشتر تأسیس کند. «بنده جواب دادم در صورتی که موافق با پروگرام وزارت معارف و در تحت نظر رئیس معارف عربستان [خوزستان] باشد مخالفت ... ندارم.»(۲)

 بلاتکلیفی در قوریگل

یاور معینالسلطنه رئیس قشون ماکو میگوید مزرعه قوریگل در آواجق که مورد اختلاف ایران و ترکیه عثمانی است با مشکل برداشت محصول روبروست. به واسطه این اختلاف مقرر شده بود رعایای دو مملکت محصول امسال را برداشت نکنند تا تکلیف آن از طرف مسئولان روشن شود؛ اما خبری از مذاکره و توافق نرسیده است. اکنون صاحب ان مزرعه شکایت میکنند که با فرارسیدن سرما محصول نابود میشود. «عثمانیها اظهار میدارند در صورتی که رعایای ایران حاصل را ببرند باید به دولت ترک عشریه بدهند.» امیرلشکر شمال غرب پس از دریافت این گزارش برای جلوگیری از نابودی محصول و عدم تحریک عثمانیها دستور داد محصول برداشت شود و عشریه ترکها را بدهند و قوریگل را بکارند تا در آینده وضعیت آن روشن گردد.(۳)

 تکذیب گزارش های نصرتالدوله توسط نصرالدوله

در پی گزارش هایی که نصرتالدوله، والی فارس، از اقدامات خطرناک نصرالدوله در صفحات جنوب به مرکز داد، نصرالدوله حاکم بنادر در نام های که امروز به مشیرالدوله ریاست وزراء نوشت آن را «دروغ های بیشرفانه» خواند. وی نوشت آن هایی که میخواهند در این منطقه نظر خود را در انتخابات مجلس پیش ببرند، این جعلیات را رواج میدهند؛ آنها میخواستند با دو هزار تومان رشوه این کار را انجام دهند که مأیوس شدند.

نصرالدوله در این نامه از مشیرالدوله خواست «چون دولت در این حدود مأمورین دیگر هم دارد خوب است تحقیقات صحیح بنماید.»(۴)

□ اطاعت رؤسای لُر و کُرد

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، امروز گزارش داد که شیخ علی خان امیرعشایر رئیس ایل بیرانوند و غلامعلی خان امیرهمایون از سرکردگان نامی لرستان وارد بروجرد شدند و ابراز اطاعت کردند.(۵) وی افزود فرج خان بان های که از مقابل اردوی نظامی فرار کرده و به شیخ محمود پناهنده شده بود، به اردوی سقز تسلیم شده است.

امیراحمدی گفت: سرداررشید هم که شیخ محمود را واسطه کرده بود تا به خاک ایران برگردد به زودی پس از تحصیل تأمین، خود را تسلیم خواهد کرد.(۶) وی در تلگرام دیگری خبر داد که سردار رشید امروز خود را تسلیم اردوی غرب کرد. امیرلشکر غرب خواستار روشن شدن تکلیف خود در برابر سردار رشید شد. (۷)

□ دکتر حبیب و دستگاه رادیوالکتروتراپی

دکتر نصر الله خان سیفالاطباء، مدیرکل صحیه، امروز با ارسال یادداشتی به وزارت معارف اطلاع داد که استقرار دستگاه رادیوالکتروتراپی در بنای مخصوص، مدتهاست که به درازا کشیده؛ این کار تا امروز پایان نیافته است؛ و از وزارت معارف خواستار رسیدگی شد. دکتر حبیب پزشک ایرانی ساکن فرانسه و متخصص کار با دستگاه رادیوالکتروتراپی از طرف دولت ایران دعوت شده بود که همراه دستگاه یاد شده به ایران آمده، به معالجه بیماران بپردازد. وی نیز با شرایطی عقد قرارداد کرده، راهی ایران شده بود.(۸)

□ ورود قوای اعزامی خوزستان به شلمزار

قوای اعزامی به عربستان (خوزستان) امروز وارد شلمزار شدند. اردوی نظامی فعلاً در این منطقه متوقف است تا اطلاعات پیرامونی برای ادامه حرکت را به دست آورد.(۹) سرهنگ باقر خان رئیس این نیروها نیز امروز با سران بختیاری دیدار کرد. حاکم بختیاری هم قول داد که این گروه اعزامی با سلامت به مقصد خود میرسد [و خطری آن را تهدید نمیکند.](۱۰)

۱- برای آگاهی از زندگینامه مشارالدوله، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۳۵.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۰۰۱۲، آرشیو ۲۰۳ ط ۱ ب آ.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۰، صص ۶۱ و ۶۲.

۴- همان، پ ۱۱۶، ص ۱۹. نصرالدوله نامه مشابهی هم به وزیر جنگ نوشت: «چون والی فارس میخواهد در امور انتخابات بنادر اعمال [نظر] نماید و این بنده حاضر برای تمکین ایشان نشدم... بر علیه بنده مشغول اقدامات است.» (همان، پ ۱۱۶، ص ۲۰) روشن نیست که نصرالدوله میدانست والی فارس، نصرتالدوله نظرات رضا خان را در امر انتخابات پیش میبرد یا نه!

۵- در اواخر شهریور و اوایل مهر ۱۳۰۲ برخی از سران ایل چون شیخ علی خان امیرعشایر و غلامعلی خان امیرهمایون در پی اقدامات شریفالدوله والی لرستان و سرتیپ شاهبختی فرمانده تیپ پیاده غرب تأمین گرفته بودند، از این رو جز طایفه یاراحمدی که به علت بازداشت پار های از رؤسای خود به دست نظامیان، عاصی شده بودند، نیروی دیگری از بیرانوند در مقابل نظامیان نبود. معهذا با توجه به خصوصیات جغرافیایی مسیر بروجرد - خرمآباد و تسلط عشایر بر مواضع سوقالجیشی آن،

پیشروی نیرو های نظامی که در آذر ۱۳۰۲ آغاز شد تنها پس از یک رشته نبرد های شدید - به ویژه در اطراف تنگ زاهدشیر - میسر شد. ورود نیرو های دولتی به خرمآباد (۲۲ آذر ۱۳۰۲) همانند فتح چهریق در سال گذشته، با تبلیغات محلی و مملکتی گسترد های توأم شد.» (۲۳۹/۱۳، س ۱۳۰۲، ص ۱۲).

۶- همان، پ ۷۲، صص ۵۳ و ۵۴. رضا خان پس از دریافت این گزارش به امیرلشکر غرب نوشت که سرداررشید را پس از تسلیم روانه تهران کند تا در پایتخت توقیف باشد. (هان، پ ۷۲، ص ۵۲).

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۴، ص ۱۱۶. خبر تسلیم شدن سرداررشید ۲۰ آبان به تهران مخابره شد. رضا خان ۲۱ آبان دستور داد که سرداررشید به تهران فرستاده شود. (همان، پ ۶۴، ص ۱۱۷).

۸- تاریخ طب و طبابت در ایران، ج ۱، صص ۳۷۴ تا ۳۷۷.

۹- همان، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۶۶۶.

۱۰- همان، پ ۱۶، صص ۶۶۲ و ۶۶۳. اشاره دارد به حادثه کشتار نظامیان در مردادماه سال گذشته در منطقه شلیل. رضا خان پس از دیدن این تلگرام دستور داد یا حاکم بختیاری و یا یکی از خوانین مهم باید همراه اردو به طرف عربستان (خوزستان) حرکت کند. وزیر جنگ یکشنبه آینده را روز حرکت اعلام کرد. (همان، پ ۱۶، ص ۶۶۱).

 چهارشنبه

۳ مهر ۱۳۰۲

۲۶ سپتامبر ۱۹۲۳

۱۴ صفر ۱۳۴۲

. دستور انتخاب رهنما از بنادر

رضا خان در تلگرامی فوری به امیرلشکر جنوب نوشت که رهنما مدیر روزنامه ایران با دستور وی و نظر حاکم فارس قرار است از بنادر به عنوان نماینده دوره پنجم مجلس انتخاب شود. «به فوریت به مأمورین خودتان دستور دهید که کمال مراقبت را در انجام این موضوع به عمل آورند که تأخیری حاصل نگردد.»(۱)

 ادامه حضور کشتی های جنگی روس در بنادر شمالی

مصدقالسلطنه، وزیر امور –خارجه، امروز به سفارت ایران در مسکو نوشت که حضور کشتی جنگی روسیه در بندر انزلی همچنان ادامه دارد و اخیراً به جای ۱۵ روز، ماهی یک بار عوض میشوند. مصدقالسلطنه افزود اعتراضاتی که در این مورد و همچنین درباره پیاده شدن یازده نظامی در این بندر برای نگهبانی اداره شیلات به سفارت خانه روسیه در تهران شده، بیجواب مانده است.(۲)

 نزدیکی سیمیتقو به ترکها

به گزارش امیرلشکر شمال غرب ترکیه عثمانی توجه ویژ های به سیمیتقو میکند، برایش مقرری تعیین نموده و محل سکونت برایش تهیه کرده است. عبد الله خان طهماسبی بر اساس گزارش های رسیده میگوید که اخیراً سیمیتقو نمایند های نزد فرمانده قوای سلماس فرستاده بود. از این که نوشت های به دست او بدهند منع کردم «ولی شفاهاً همه قِسم مستحضر به همراهی بندگان حضرت اشرف [= رضا خان]» نموده، فقط در صورتی که برادر و عائله خود را قبلًا به ایران بفرستد از دادن اطمینان کتبی مضایقه نخواهد شد.(۳)

 تکذیب ادعای خبرگزاری آناطولی

مفخمالدوله، وزیرمختار ایران، در اسلامبول امروز خبر داد که ادعای «مخبر تلگرافی آناطولی» درباره انضمام بلاغباشی به خاک ترکیه و موافقت ایران با این موضوع را تکذیب کرده است. این تکذیبیه رسماً به حکومت آنقوره (آنکارا) ابلاغ شده است.(۴)

اعتراض ایران به اشغال جوزر و قوریگل هم به اطلاع وزارت جنگ رسید. وزارت امور خارجه امروز به وزارت جنگ اطلاع داد که سفارت ایران در اسلامبول نسبت به این موضوع پروتست کرده و تخلیه فوری آن مناطق را خواستار شده است.(۵)

 حرکت شیخ خزعل به شوشتر

بنابر اطلاعات رسیده به لشکر جنوب، شیخ خزعل با هشتصد نفر سوار راهی شوشتر شده است. این اقدام او تحریک ایل سگوند علیه قشون است.(۶) پیش از این نیز خبر مشابهی به مرکز داده بودند که نشان از نگرانی شیخ خزعل نسبت به اعزام قوای نظامی به خوزستان بود. (ر.ك: ۱ مهر)

 توضیح اقدامات ایران نسبت به اظهارات ضدایرانی روشنیبیک

وزارت امور خارجه امروز خلاص های از اقدامات صورت گرفته درباره سخنان ضدایرانی روشنیبیک در اسلامبول را به پرنس ارفعالدوله نماینده ایران در مجمع اتفاق ملل فرستاد. ارفعالدوله پیش از این از اظهارات آگاه شده بود و ضمن اعتراض شدید، برید های از جراید ترکی را که این سخنان را درج کرده بودند به وزارت امور خارجه فرستاده بود. وزارت امور خارجه نوشت که

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۴۷۱. این تصمیم عوض میشود و رهنما با عنایت امیرلشکر شمال غرب از آذربایجان به مجلس شورای ملی راه مییابد.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۱-۲-۴۰-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۹، ص ۶۰.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۳-۱۹-۴۰-۱۳۰۲. مفخمالدوله همراه این خبر به وزارت امور خارجه اطلاع داد همچنان که پیشبینی میشد حکومت آنکارا مقدمات رئیسجمهور شدن مصطفی کمالپاشا را تهیه کرده و پیشبینی میشود به زودی اعلان شود. (همان)

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۹، ص ۱۰۲.

۶- همان، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۶۶۹.

پس از اعتراضـات شدیـد سـفارت ایران در اسـلامبول هم عـدنان بیک عضو وزارت خارجه و هم اعضای ترک اجاقی به محل سفـارت آمـده پوزش خواسـتهاند. در تهران نیز این نطق تـأثیرات منفی در محافـل به جا گـذاشت و «مطبوعات مرکز با هیجان شدیدی نطق مزبور را تنقید و حملات شدیدی نسبت به ترکها نمودند که وزارت امور خارجه برای اسکات افکار عامه ابلاغیه منتشر» کرد.(۱)

 تکذیب افزایش نیرو های نظامی انگلیس در جاسک

وزارت جنـگ امروز به وزارت امور خارجه خبر داد که طبق تحقیقات صورت گرفته توسط لشـکر جنوب، گزارش کارگزاری بنـدرعباس در خصوص افزوده شـدن به نیرو هـای نظـامی انگلیس در بنـدر جاسـک صـحت نـدارد. «فقـط شـصت نفر نظـامی انگلیس... در آن جا متوقف بودهاند [و] کماکان باقی هستند.»(۲)سفارت انگلیس هم در یادداشتی به وزارت امور خارجه این موضوع را تکـذیب کرد. «هیچگونه قوای امـدادی به هیـچ نقطه از نقاط خلیـج فارس اعزام نشده است. محتمل است این شایعه ناشی باشد از این که چند نفر صاحب منصب بیدرجه (آسپیران) که یک دوره تحصیلات خود را در بوشهر طی میکردهاند به تازگی به جاسک مراجعت نمودند.»(۳)

 اطلاعیه تأسیس اداره حمل و نقل روسیه

«اداره دابری فلوت (حمـل و نقـل)» به زودی در مشـهد و قوچان گشایش خواهـد یافت. نماینـده این اداره، غنیاف، در اطلاعی های که امروز منتشر کرد خطاب به بازرگانان مشهد و قوچان اعلان کرد دابری فلوت آماده است هر نوع کالایی را از ایران به روسیه و بالعکس حمل کند.(۴)

 اعتراض گروهی از اهالی مشهد به نمایندگی ملکالتجار

امروز گروهی از اهالی مشـهد در تلگرامی به وزیر جنگ گلایه کردند که از روز شروع انتخابات به نام وزارت جنگ تبلیغات برای حـاج حسن آقـا ملکالتجـار هم آغاز شـد و او را نماینـده وزیر جنگ برای راهیابی به مجلس معرفی کردنـد. این شـخص پرونـده سیاهی دارد و «به کلی منفور عـامه خراسانیها و بلکه ایرانیها است.» آنها نوشـتند اگر قرار است از طرف وزارت جنگ کسی از مشهد انتخاب شود خوب است آدم دیگری در نظر گرفته شود.(۵) در مقابل این تلگرام، تلگرام دیگری مبنی بر حسن سابقه حاجیحسن ملکالتجار نیز مخابره شد(۶) که نشان از کشمکش های جناح های مختلف در انتخابات مشهد دارد.

(تصویر) زینالعابدین رهنما

(تصویر) شیخ خزعل (سردار اقدس)، نشسته در وسط

(تصویر) نقشه خلیج فارس

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴-۳-۱۵-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۱، ص ۱۰.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۳-۲۲-۴۰-۱۳۰۲.

۴- همان، ۹-۴۹-۳۶-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۱۲۴ تا ۱۲۶. این تلگرام رضا خان را عصبانی کرد و خطاب به امیرلشکر شرق نوشت به مردم مشهد بگوید: «همانطور که حفظ تأمین آسایش اهالی در نزد من مورد توجه است به همان اندازه از... عناصر مفسد... متنفرم.» وی در پایان از امیرلشکر شرق خواست: «اسامی صاحب ان امضاء را به اسم و رسم و توضیحاً نوشته، بفرستید که هویت آنها در سوابق وزارت جنگ محفوظ باشد.» (همان، پ ۱۷، ص ۱۲۸).

۶- همان، پ ۱۷، ص ۱۳۱.

 پنجشنبه

۴ مهر ۱۳۰۲

۲۷ سپتامبر ۱۹۲۳

۱۵ صفر ۱۳۴۲

 تعویق انضمام حکومت بهبهان به فارس

رضا خان در شرحی که امروز به نصرتالدوله والی فارس، نوشت با اشاره به دیدارش با مشیرالدوله ریاست وزراء گفت که «استنباط کردم که ایشان در تحت نفوذ سوسیالیستها واقع شده و نمایندگی بهبهان را هم به آنها وعده دادهاند. چون سوسیالیستها از همه جا محروم مانده بودند من هم برای این که مشکلاتی تولید نشود تصدیق کردم. علیهذا حکومت بهبهان عجالتاً به حال سابق باقی خواهد بود، ولی تصور نمیکنم سوسیالیستها بتوانند اکثریت را ببرند... پس از ختم امر انتخابات، حکومت بهبهان ضمیمه ایالت فارس خواهد شد.»(۱)

 تظلم اهالی جاسک

بندر جاسک که باید تحت حکومت بنادر خلیجفارس اداره شود، به دلیل نبود بودجه از داشتن نایبالحکومه محروم است. کسانی که داوطلب حکمرانی در این بندر میشوند، به طور طبیعی درآمد خود را از اهالی میگیرند. کارگزاری بنادر خلیجفارس امروز با ارسال این خبر به لشکرجنوب نوشت که یک ساخلوی موقت هم شده برای حفظ اهالی جاسک در آن حدود تأسیس شود و اهالی را از مظالم اشرار خلاصی بخشد.(۲)

 تصمیم روسها به تأسیس شعبه ونشترک در ارومیه

امیرلشکر شمال غرب امروز خبر داد که روسها درصدد هستند در ارومیه شعب های از تجارت خانه ونشترک را دایر کنند. «البته پس از تشکیل شعبه مزبور در آن نواحی نیز به عنوان تجارت شروع به پار های اقدامات خواهند نمود.»(۳)

 پیشنهاد رشوه به تلفنچی نظامیه

«یک ارمنی از طرف قونسول روس مقیم تبریز محرمانه یک نفر از تلفونچی های نظامیه ... را ملاقات و به مشارالیه اظهار میدارد که ماهیانه ۲۵ تومان از قونسولگری به شما داده میشود که شما کلیه تلفونگرام های اداری را راپورت دهید.» تلفنچی موضوع را به بالاسر خود در لشکر شمال غرب خبر میدهد. امیرلشکر شمال غرب، عبد الله خان طهماسبی این خبر را امروز به مرکز فرستاد و افزود: «فدوی از صاحب منصبان و نظامیان اطمینان دارم که اسرار اداری را نخواهند فروخت. روسها نیز از این

راه چیزی نخواهند فهمید.»(۴)

 بدهی های لشکر شرق

حسین خزاعی از این که به جای ۷۵ هزار تومان، ماهی ۶۰ هزار تومان به لشکر شرق حواله میشود، انتقاد کرد. امیرلشکر شرق افزود به تجار مقروض هستیم و شکایت هایی از نواحی مرزی نسبت به نرسیدن وجه کافی میرسد. او یادآوری کرد که این لشکر یکصد هزار تومان نیز از سال گذشته طلب دارد که پرداخت نشده است.(۵)

 تجاوز اشرار قرهباغ به خاک ایران

بنا بر گزارشی که امروز از لشکر شمال غرب رسید، اشرار قرهباغ اخیراً به روستای شریفآباد یورش آورده همه احشام این قریه را با خود بردند، اما کنار رود ارس چون بین خودشان نزاع درگرفت، اهالی روستا موفق شدند بخشی از احشام غارتی را پس بگیرند. در این ماجرا دو رأس گاو از دست روستاییان شریف آباد رفت.(۶)

 آخرین آمار از زلزله بجنورد

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که تاکنون ۹ روستای بجنورد کاملاً خراب و ۲۰ آبادی نیز از نصف تا ثلث آنها تخریب شده است. تلفات تاکنون ۱۵۷ نفر و مجروحین ۱۴۶ تن بوده است.(۷)

 ابراز تمایل روسیه به حضور ولیعهد در تبریز

بنا بر آن چه که یاور معینالسلطنه، رئیس نظامیان ماکو، گزارش میدهد، کنسول روس در دیدار هایی که با چند تن از اهالی ماکو داشت، ابراز میکرد که تا چند روز دیگر [محمدحسن میرزا] ولیعهد راهی آذربایجان خواهد شد. «علت ندارد که بنا بود بیاید و موقوف شده است.»(۸)

(تصویر) رود ارس در منطقه جلفا

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۶، ص ۱۰. نصرتالدوله نیز میدانست که علت تأخیر ابلاغ وزارت داخله برای انضمام بهبهان به فارس به انتخابات بازمیگردد. از این رو مایل بود پیش از داغ شدن انتخابات بهبهان این ابلاغیه برسد تا بتواند نظر رضا خان را برای بیرون کشیدن نماینده موردنظر قشون عملی کند. (همان، پ ۱۷، ص ۴۶۹).

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۲ و ۳۱-۲۲-۵۱-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۰، ص ۷۸. موضوع به وزارت امور خارجه منعکس شد. (همان، پ ۴۰، ص ۷۷).

۴- همان، پ ۴۰، صص ۷۵ و ۷۶.

۵- همان، پ ۱۰۱، ص ۱۵. وزیر جنگ در پاسخ گفت که این بودج های که تقاضا میکنید مربوط به یک لشکر ۶۰ هزار

نفری است. «در هر صورت کمیسیون برای ترتیب محاسبه آن لشکر اعزام خواهد شد.» (همان، پ ۱۰۱، ص ۱۴).

۶- همان، پ ۳۹، ص ۱.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۴۵۳، ص ۲. منابع انگلیس هم نوشتند: «مأمور ما در قوچان خبر میدهد که ۹ روستا ویران گردیده و ۱۱ نفر به شدت زخمی شدهاند. در خود شـهر فقط دیوارها ترک برداشته. در روستای کلجک ۱۲۰ نفر به خاک سپرده شدند. در مجموع ۱۶۰ نفر کشته و ۱۴۶ نفر زخمی شدهاند. والی [خراسان] آمار رسمی کشته ها و زخمیها را به من داد که بر اساس آن تعداد کشته ها ۱۱۰ نفر و زخمیها ۱۱۵ نفر است.» (فروپاشی قاجار و برآمدن ...، ص ۵۱۶).

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۳، ص ۴۲.

ص: ۳۴۲

 جمعه

۵ مهر ۱۳۰۲

۲۸ سپتامبر ۱۹۲۳

۱۶ صفر ۱۳۴۲

 نارضایتی حاکم مازندران از تغییر سرهنگ علیاکبر خان

امیراکرم حاکم مازندران در تلگرامی که امروز به وزیر جنگ فرستاد، خبر داد که محمدحسین خان آیرم رئیس تیپ شمال، سرهنگ علیاکبر خان [درخشانی] را از ریاست قشون مازندران کنار گذارده و به جای او سلطانمحمدعلی خان را منصوب کرده است. امیراکرم این جابهجایی را به نفع منطقه ندانست چرا که سلطانمحمدعلی خان از صاحب منصبان ژاندارمری، پیش از این وقتی در آمل مأمور بوده، به قدری اهالی را آزار داده که اینک اهالی بارفروش از شنیدن اسم او میترسند. امیراکرم عملکرد و رفتار سرهنگ علیاکبر خان را ستود و درخواست کرد از این جابهجایی جلوگیری شود.(۱)

 تقاضای امیرافشار از حاکم کرمانشاه برای وساطت

سردارعظیم، حاکم کرمانشاه، خبر داد که جهانشاه خان امیرافشار با فرستادن نماینده های پیش او خواسته است تضییقاتی که اخیراً توسط لشکر شمال غرب علیه او صورت گرفته برطرف شود. این نماینده از طرف امیرافشار گفته است اسلحه هایم را تحویل داده، سوار به قشون دادهام، سرباز از من گرفتهاند، با این حال چرا برای من مأمور گماشتهاند و امنیت را از من و خانوادهام سلب کردهاند؟ سردارعظیم مینویسد که امیرافشار حاضر است «کلیه دارایی و هستی خود را به نظامیان تسلیم کرده و از خمسه خارج شود و به طهران بیاید.» اما نظامیان رفتارشان را نسبت به او تصحیح کنند.(۲)

 عزیمت وزیرمختار روسیه به مسکو

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که شومیاتسکی، وزیرمختار روسیه شوروی در تهران، تا چند روز دیگر راهی مسکو خواهد شد و آپرسف کنسول مشهد که در تهران است به همراه کیلبراس امور سفارت را به عهده میگیرند و امضای آپرسف رسمیت خواهد یافت.(۳)

 انتقاد مدیر نشریه ندای گیلان از کارگزار ایالت

مدنی مدیر نشریه ندای گیلان در نام های بلند به فاخرالدوله کارگزار گیلان از این که او را دعوت به صبوری در برابر آپرسف کنسول سابق روسیه در گیلان میکند، انتقاد کرد و نوشت که یک سال مرا با تهدید وادار کردند که نشریهام ارگان

روسها باشد. مدنی با یادآوری روزی که او را در باغ سالاریه به درخت بستند و عمال آپرسف و نیرالسلطان حاکم اسبق گیلان تهدید کردند که به نفع سیاست های روسیه مطلب چاپ کند افزود: «کدام قانون به یک نفر نماینده سیاسی دولت همجوار حق میدهد که حتماً باید یک نفر روزنامهنویس را بدواً با چوب و تهدید و اجبار با خود همراه نموده و بلکه اصلاً روزنامه او را خودشان» بنویسند. وی در پایان تأکید کرد که «تا جان در بدن دارم و تا موقعی که زبانم در کام و دستم برای تحریر متحرک است از گریبان این دو نفر شیاد خودپسند ظالم که هر یک به نوبه خود خیانت هایی را به دولت متبوع خودشان مرتکب شدند دست نخواهم کشید.»(۴)

 افزایش استعداد نظامی روسها در بیلهسوار

بنابر گزارش رسیده از منطقه بیلهسوار، روسها یکصد سوار و هشت مسلسل به پست های نظامی خود در این منطقه افزودهاند.(۵)

 فروکش کردن بیماری وبا در خوزستان

بنابر گزارش های رسیده از محمره (خرمشهر) و عبادان (آبادان) گسترش وبا در این دو شهر متوقف شده و در این چند روز فرد مبتلایی دیده نشده است.(۶)

 بخشنامه رئیس طرق و شوارع

مستر میچل، رئیس طرق و شوارع، در بخشنام های به همه مستخدمان خارجی اداره طرق و شوارع دستور داد در سیاست دخالت نکنند. وی در این بخشنامه آورده بود که مستخدمین نباید در حوزه های مأموریتی خود از نمایندگانی که هممسلك و همکیش آنها هستند طرفداری کنند. «هرگاه دخالت در سیاست بنمایند از شغل خود منفصل خواهند بود.»(۷)

 تلگرام نمایندگان مهاجران مسیحی به رئیسالوزراء

در تلگرامی که نمایندگان مهاجران مسیحی از همدان، به مشیرالدوله رئیسالوزراء؛ و رونوشتی از آن را به وزیر جنگ فرستادند، خواستار اجازه بازگشت به ارومیه شدند. در تلگرام آمده است: «جلوگیری اکید ازحرکت، فلاکت [ما] را چند مقابل شدیدتر کرده [است.] بدیهی است مرگ از گرسنگی بدتر از مرگ گلوله است. استدعا و رجاء جاننثاران این است که ناله ستمدیدگان شنیده،

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۵، صص ۶۷ و ۶۸. درخواست امیراکرم مورد توجه واقع نشد و سلطانمحمدعلی خان سالارظفر روز دهم مهر مسئولیت سرهنگ علیاکبر خان را به عهده گرفت. (درخشانی، خاطرات سرتیپ علیاکبر...، ص ۱۴۰) رئیس تیپ شمال علت برکناری سرهنگ علیاکبر درخشانی را تقاضای مکرر او عنوان کرد و جانشین او را فردی صحیحالعمل دانست. (اسناد مؤسسه مطالعات...، پ ۸۵، ص ۶۶).

۲- همان، پ ۷۳، صص ۱۳۸ و ۱۳۹. رضا خان در پاسخ به حاکم کرمانشاه گفت که امیرافشار به یک نفر نظامی توهین کرده،

به وساطت امیرلشکر شمال غرب او را عفو کردم. همان معامل های که با دیگران شده با او هم صورت میگیرد. (همان، پ ۷۳، ص ۱۳۷).

۳- روزنامه ایران، شم ۱۴۵۴، ص ۲. این سفر از دید مأموران انگلیسی دور نبود. سفارت انگلیس گزارش داد که م. پوستوخوف رئیس بخش شرق کمیساریای امور خارجه، در مسکو قرار است جانشین شومیاتسکی شود [که البته خبر درستی نبود] و نیز سر کنسول روسیه در مشهد، م. آپرسوف که یک «ارمنی کمونیست بدنام» است به تهران آمده تا به عنوان کاردار روسیه با سفیر جدید کار کند. (FO E ۱۰۹۵۷/۶۹/۳۴)

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۶ تا ۴۱- ۳- ۶۲- ۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۴، ص ۷۶. موضوع به وزارت امور خارجه، منعکس شد.

۶- روزنامه اتحاد، س ۳، شم ۵، ص ۲.

۷- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۴۰، ص ۱.

امر فرمایند بیچارگان ... راه افتاده شاید به جایی» برسند.(۱)

 پایان انتخابات در بارفروش

امیراکرم حاکم مازندران امروز خبر داد که انتخابات بارفروش با به دست آوردن اکثریت آراء توسط عدلالملك، نوریزاده،(۲) و شریعتزاده به پایان رسید. وی این انتخابات را از روی قانون و بدون دسیسه دانست و نوشت: «امیدوار است خدمات ناقابل چاکر مورد قبول واقع» شود.(۳)

 سخنرانی دهقان علیه انتخابات خراسان

میرزااحمد دهقان که همراه دیگر معترضان به انتخابات خراسان در تلگراف خانه مشهد متحصن هستند (ر.ك: ۱ مهر) امروز در سخنانی که در محل تحصن برای حاضران ایراد کرد گفت کسانی که بر این انتخابات نظارت میکردند طرفدار انگلیس بودند و کنسولگری انگلیس با دادن رشوه، رأی برای نامزد های خود جمع کرده است.(۴)

(تصویر) جهانشاه خان امیرافشار و عبدالحسینمیرزا فرمانفرما

(تصویر) مشهد مقدس

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۸، ص ۱۷.

۲- شیخ محمدحسین نوریزاده در ۱۲۷۲ش در تهران زاده شد. پدرش حاجیشیخ علی مدرس نوری مدتی مدرس مدرسه عالی سپهسالار بود. وی پس از تحصیل علوم ریاضی و فقه و حکمت در نزد استادان عصر، به وکالت درددادگستری و انجام امور حقوقی و اجتماعی مشغول گردید. او در عرصه سیاست نیز فعال بود و به عضویت فرقه دمکرات درآمد. در ایامی که وثوقالدوله درصدد انعقاد قرارداد معروف خود با انگلیس برآمد نوریزاده با انتشار بیانی های با آن به مخالفت پرداخت و همین امر موجبات تبعید او را به مازندران فراهم آورد. او در زمان ریاستالوزرایی سپهدار رشتی (آبان ۱۲۹۹) از تبعید ر هایی یافت اما پس از مدت کوتاهی به دلیل انتشار مقالاتی علیه دولت جدید دستگیر و در نظمیه زندانی شد. حبس او تا پایان دوره ریاست وزرایی سیدضیاءالدین طباطبایی ادامه یافت. او پس از آزادی دوباره به انتشار مقالات سیاسی به ویژه در روزنامه ستاره ایران پرداخت. در پی درج مقال های از سوی مدیر روزنامه میرزاحسین خان صبا زندانی شد و نوریزاده نیز با انتشار مقاله تندی به حمایت از میرزاحسین خان صبا پرداخت و به دلیل انتشار این مقاله به سمنان تبعید گردید. در همان ایام مردم مازندران وی را به عنوان نماینده مردم آن سامان به مجلس پنجم انتخاب کردند، اما اعتبار نامه او مورد تأیید برخی نمایندگان مجلس از جمله سیدحسن مدرس قرار نگرفت و او از راهیابی به مجلس بازماند و پس از مدتی از سوی محمد درگاهی، رئیس نظمیه به اصفهان تبعید گردید. نوریزاده در اصفهان به کار وکالت پرداخت. محمدحسین نوریزاده در ۱۳۲۲ش به وکالت انجمن شهر تهران انتخاب گردید. او در دوره چهاردهم از تهران نامزد نمایندگی مجلس شد که رأی نیاورد. مدتی نیز

رئیس اداره حقوقی شهرداری شد و با انحلال این اداره در دوران مصدق او نیز دوباره به کار وکالت و فعالیت در عرصه مطبوعات ادامه داد. نوری زاده در ۱۳۳۹ش دیده از جهان فروبست. (اطلاعات، ش ۱۰۴۴۲ (۱۳۳۹ش)، ص ۲۲؛ باقی، مدرس مجاهدی شکستناپذیر، ص ۵۳؛ فرمان، «مرد روز»، ش ۵۶۵ (۱۶ آذر ۱۳۳۲)، ص اول).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۲.

۴- فروپاشی قاجار و برآمدن...، ص ۵۱۶.

ص: ۳۴۴

 شنبه

۶ مهر ۱۳۰۲

۲۹ سپتامبر ۱۹۲۳

۱۷ صفر ۱۳۴۲

 تعطیل عمومی

امروز به واسطه مصادف شدن با شهادت حضرت ثامنالائمه امام رضا علیهالسلام وزارت خانه ها و دوایر دولتی تعطیل بود.(۱)

 دیدار وزیرمختار روسیه شوروی با نماینده احمدشاه

شومیاتسکی، وزیرمختار روسیه شوروی در تهران، که در آستانه سفری یک ماهه به مسکو است، امروز با بصیرالدوله نماینده احمدشاه دیدار کرد. در این ملاقات شومیاتسکی دو دیدار اخیر خود را با رضا خان وزیر جنگ شرح داد و گفت که «همانطور که میل و رأی مبارک [شاه] بود و قبلاً سفارش فرموده بودند رفتار شد.» شومیاتسکی در دیدارش با رضا خان قول هرگونه مساعدتی را به او داد و برای نمونه به اجازه عبور یک اسلحه کشتی از مقصد هامبورگ به بندر انزلی از خاک روسیه اشاره کرد و افزود: «اگر بعدها هم محتاج به اسلحه شدید باز هم دولت روسیه حاضر است با شما همراهی کند.» شومیاتسکی به بصیرالدوله گفت که به شاه بگوید وزیر جنگ در انتخاب وکلای مجلس دخالت میکند و میخواهد به هر ترتیبی شده در دوره پنجم دوستان و رفقای خود را به کرسی های مجلس برساند. اگر این اتفاق بیفتد و اکثریت مجلس با رضا خان باشد رأی خود را اگر هم برخلاف قانون باشد پیش خواهد برد.(۲)

 تقاضای خلیفه کل ارامنه آذربایجان برای بازگشت ارامنه به سلماس

خلیفه کل ارامنه آذربایجان در تلگرامی که امروز برای وزیر جنگ فرستاد درخواست کرد که راه بازگشت ارامن های که سرگردان و بیپناه هستند و در بیابانها گذران میکنند به سلماس هموار شود. وی نوشت که امیرلشکر شمال غرب این قول را داده است و امیدواریم عملی شود.(۳)

 خودداری مأموران محلی ایران از پرداخت هزینه پست به کشتی روسی

سفارت روسیه شوروی امروز در نام های به وزارت امور خارجه نوشت که مأموران محلی پست ایران هزینه محموله پستی را که کشتی روسی به آستارا آورد پرداخت نکردند و در برابر مطالبه وجه، فرمانده نظامیان آستارا به نماینده کشتیرانی گفته است اگر «این مطالبه تکرار شود او را با شلاق مضروب خواهد نمود. نمایندگی مختار پروتست شدید خود را راجع به رفتار

جابرانه مأمورین محلی اظهار و از آن وزارت جلیله خواهشمند است مقرر فرمایند هر چه زودتر کماندان [= فرمانده] آستارای ایران به توسط قونسول روس در اردبیل از این فقره رسماً معذرت بخواهد.»(۴)

 تهدید حاکم بختیاری توسط وزیر جنگ

در پی رسیدن خبر هایی مبنی بر مقاومت احتمالی طوایف بختیاری هنگام عبور نظامیان اعزامی به خوزستان، وزیر جنگ امروز در نامه شدیداللحنی به امیر جنگ حاکم بختیاری نوشت: «اگرچه به اخبار شایعه و راپرت هایی که میرسد به هیچوجه وقعی نمیگذارم ولی لزوماً متذکر میشود که اگر جزئی زحمت برای قسمت اعزامی عربستان (خوزستان) حاصل شده و یا یک مو از سر آنها کم شود اعم از این که در خاک بختیاری بوده و یا در خارج آن، تمام خاک بختیاری زیر و زبر شده و اثری از آن باقی نخواهد ماند.»(۵)

 ضرورت ساخت سرباز خانه در اشنویه

عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب نوشت که در فصل زمستان امکان اسکان نظامیان در اشنویه نیست و باید برای

۱- روزنامه اتحاد، س ۳، شم ۵، ص ۲. در کتاب وقایعالایام نگاشته شیخ عباس قمی آمده است که کفعمی شهادت امام رضا(ع) را در این روز نقل کرده است. قولی دیگر برای این رویداد ۲۳ ذیقعده است.

۲- هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، صص ۱۱۷ تا ۱۲۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۸، صص ۴۲ و ۴۳. وزیر جنگ در پاسخ به این تلگرام نوشت که به زودی کمیسیونی برای مراجعت مسیحیان به اوطان خود تعیین و وسایل آسایش آنها فراهم خواهد شد. (همان، پ ۷۸، ص ۴۱).

۴- همان، پ ۳۱، ص ۴۳.

۵- همان، پ ۱۶، ص ۶۶۰.

آنها «نظامیه» بنا شود. هزینه ساختمان نظامیه ۱۸۰۰ تومان است که ۳۰۰ تومان آن را اهالی و بقیه را لشکر میپردازد. وی از وزیر جنگ خواست که اجازه این اقدام را بدهد. وزیر جنگ نیز ضمن تأیید آن نوشت: «برای چه سیصد تومان را از اهالی میگیرید. [خودتان] خرج کنید.»(۱)

 تقاضای قوامالملک برای تسویهحساب مالیاتی خود

قوامالملک امروز از رضا خان خواست که برای تسویه امور مالیاتی خود، بدهی دولت نسبت به حقوق دویست نفر سوار که از پارسال پرداخت نشده، تأدیه شود.

رضا خان نیز به او نوشت که به زودی از طرف میلسپو یک مستشار مالی آمریکایی برای تسویه و تفریق حساب راهی شیراز خواهد شد.(۲)

 استخدام مهندس نظامی

یکی از مأموریت های سرهنگ اسماعیل خان، نماینده اعزامی وزارت جنگ به برلن، استخدام مهندسان متخصص امور نظامی بود. وی امروز نوشت که با آخرین مهندسی که صحبت کرده ماهیانه صد لیره حقوق و دویست لیره برای مخارج حرکت خود تقاضا میکند. وزیر جنگ با استخدام یک ساله فرد یادشده موافقت کرد.(۳)

 دو گزارش از ویس کنسول موصل

فریدالسلطنه، ویس کنسول ایران در موصل، امروز در دو گزارش جداگانه به وزارت امور خارجه نوشت که اخیراً محل استقرار تجهیزات نظامی انگلیس در بیرون شهر موصل آتش گرفت و خسارات کلی به آن وارد آمد. «چند آیروپلان، سه ملیان [میلیون] فشنگ و سایر لوازمات عسکری به کلی سوخته است. باعث آتش گرفتن محل مزبور هنوز معلوم نشده است.» وی در گزارش دیگر خبر داد که نیرو های نظامی انگلیس در اطراف موصل کاهش یافته و اکنون «پانصد نفر قشون هند و پانصد نفر انگلیسی با سیزده عراده اتومبیل زرهپوش» باقی مانده است.

پیش از این بیش از چهار هزار نفر نظامی وابسته به انگلیس در این منطقه وجود داشت.(۴)

(تصویر) رهبران ارامنه آذربایجان

(تصویر) رضا خان و شومیاتسکی

(تصویر) برلین

۱- همان، پ ۳۷، ص ۱۵. رضا خان میدانست که گرفتن پول توسط نظامیان از اهالی نه تنها همراه با اعتدال نخواهد بود بلکه به نگاه مثبت مردم منطقه نسبت قشون - که او در این زمان نیازمند آن بود - لطمه میزند.

۲- همان، پ ۶۱، ص ۱۲.

۳- همان، پ ۵۶، صص ۱۲ و ۱۳.

۴- همان، پ ۳۵، صص ۳ و ۴.

ص: ۳۴۶

 یکشنبه

۷ مهر ۱۳۰۲

۳۰ سپتامبر ۱۹۲۳

۱۸ صفر ۱۳۴۲

 ورود آیت الله خالصی به ایران

امروز آیت الله شیخ مهدی خالصی در حالی که کشتی آذربایجان در خلیج فارس به استقبال ایشان رفته بود، وارد بندر بوشهر شد. وی «با آقازادگان و منسوبین و آقایان حجاجی که در خدمت ایشان بودند» پس از زیارت خانه خدا و توقف در مدینه وارد ایران شد.

در بوشهر از طرف عموم طبقات پذیرایی شایانی از ایشان به عمل آمد و در طول راهِ منزلی که برای ایشان در نظر گرفته شده بود، قربانی های زیادی ذبح شد.(۱)

 نامه شدیداللحن سفارت ترکیه درباره بلاغباشی

وزارت امور خارجه امروز رونوشتی از نامه سفارت ترکیه عثمانی در تهران را برای وزارت جنگ ارسال کرد. این نامه که در واقع پاسخ شدیداللحن ترکیه به نامه سفارت ایران در اسلامبول است، به دلیل تندی لحن، از طرف وزارت امور خارجه به سفارت عثمانی عودت داده شد.

به دلیل اهمیت نامه مزبور متن کامل آن در پاورقی میآید.(۲)

 ادامه بحران در لطفآباد

بنا به گزارش حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، قطع جریان آب از طرف روسها به روستای لطفآباد(۳)باعث خشک شدن زمین های زراعی این منطقه شده «حالیه آنها از بیآبی به کلی معطل مانده»اند.(۴)(ر.ک: ۲۰ شهریور)

 تقسیم اسلحه توسط روسها در مرز بیلهسوار

بنا به اخبار رسیده از سرهنگ محمدعلی خان، رئیس نظامیان مستقر در بیلهسوار، روسها به روستا های نزدیک مرز بیلهسوار «که دارای مسلک کمونیست هستند محرمانه اسلحه دادهاند.» این سلاحها پنج تیر انگلیسی است.(۵)

 دبیرالممالک طوسی در راه گیلان

وزیر جنگ در تلگرامی نه چندان روشن خطاب به محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ شمال، نوشت که دبیرالممالک طوسی «برای انجام مطالب مربوط به خود با تصویب این جانب به گیلان عزیمت نمودند.» به آیرم امر شد در پیشرفت مقاصد او کمال همکاری صورت پذیرد. «نظر به این که کار ایشان باید در طالش دولاب(۶) انجام شود و سلطان عماد همایون هم در آن حدود سوابق دارد، باید به وسیله اقدامات مشارالیه امر دبیرالممالک فیصله بیابد.»(۷) این توصیه ها به احتمال بسیار زیاد مربوط به نمایندگی دبیرالممالک از طالش است که نمایندگان قشون در منطقه موظف به بیرون کشیدن اسم او از صندوق اخذ آراء شدند.

 پیروزی دکتر لقمان در یزد

در مبارزات انتخاباتی نمایندگان یهودیان ایران برای مجلس پنجم دکتر لقمان نهورای از یزد با ۲۵۷ رأی حائز اکثریت آرا شد.(۸) در یزد مسیو حاییم ۱۲۶ رأی آورد.

 درخواست واژه ها و اصطلاحات جدید نظامی

مفتاحالدوله در نام های به وزارت جنگ نوشت از آنجا که کتاب ناسخ الرموز در حال تجدید چاپ است، لازم مینماید لغات، مناصب جدید نظامی، اسم اسلحه ها و... که در مخابرات رمزی لازم میشود بفرستند تا در نسخه جدید طبع شود.(۹)

 اعتراض حاکم هرات

حاکم هرات در نام های به مقامات ایرانی از این که پیگیری های او درباره شرارت های گروهی از افاغنه که در خاک ایران استقرار یافته و دائماً با آمدن به خاک افغانستان اموال اهالی را غارت میکنند بیپاسخ مانده، انتقاد کرد و افزود: «تعجب دارد که یک فقره دزدی از اشرار فراری در خاک ایران واقع میشود، ایرانیها به محض [شنیدن] نام افغان عربده آغاز کرده... آن مال را از افغانستان خواهان میشوند، و از خاک افغانستان که فراری های افاغنه سلسلهً مال به خاک ایران میبرند و نفوس تلف مینمایند، سکوت میورزند.»(۱۰)

 انتصاب مصطفی کمال پاشا به ریاست جمهوری ترکیه

بر اساس اخبار رسیده از ماکو، امروز پیش از غروب مصطفی کمال پاشا به ریاست جمهوری ترکیه و عصمت پاشا به عنوان صدراعظم معرفی شدند. به همین مناسبت «در تمام مملکت ترکیه ۱۰۱ تیر توپ انداختهاند.»(۱۱)

 آغاز به کار کارکنان معترض وزارت داخله

کارکنان وزارت داخله که در اعتراض به برخورد نامناسب کفیل وزارت خانه با رئیس محاسبات دست از کار کشیده بودند، امروز به سر کارها بازگشتند.(۱۲)

 اولتیماتوم انگلیس به افغانستان در روزنامه شرق ایران

«روزنامه شرق ایران که به رفعتالتولیه تعلق دارد در شماره

۱- «مظالم انگلیس در بینالنهرین...»، ص ۶۴؛ اسناد وزارت امور خارجه، ۲۸-۱۹-۲۷-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۰، صص ۲۶ و ۲۸. «محترماً خاطر جناب اشرف را مطلع میدارد که سفارت کبرای اعلیحضرت شاه ایران در اسلامبول راجع به تخلیه ناحیه بولاغباشی یادداشت رسمی به احمدبیک کارپرداز شهر مزبور داده و متذکر شده است که در صورت عدم تخلیه ناحیه مزبور از قوای ترکیه مسئولیت هرگونه عملیات و اقدامات که فرمانده قوای نظامی آذربایجان مجبور به اتخاذ آن گردد، کاملاً به عهده دولت ترکیه وارد خواهد کرد. نظر به اینکه دولت دوستدار از اول تشکیلات خود تاکنون یادداشتی به این لحن دریافت نداشته لذا به خیال اینکه دولت ایران مایل است به این مطلب اهمیت دهد بدین لحاظ به نماینده ایران در اسلامبول جواب داده که هرگونه تعرضات و حملاتی که به خاک و بیرق ما وارد آید به همان شدت دفع خواهد گردید. متمنی است اطلاعاتی که در این باب از نماینده دولت علّیه در اسلامبول به آن وزارت جلیله رسیده به این جانب اشعار دارند. ضمناً اینجانب هرگونه اطلاعاتی که در این باب برسد به استحضار خاطر عالی خواهد رسانید... سفیرکبیر دولت مجلس کبیر ترکیه محیالدین.» (همان، پ ۵۰، صص ۲۹ و ۳۰) وزارت جنگ همچنان خواستار حل و فصل مسالمتآمیز این موضوع بود و از وزارت امور خارجه میخواست که از راه های دیپلماتیک مسئله بلاغباشی را حل کند؛ که این خود نوعی عقبنشینی از بازپسگیری خاک ایران بود.

۳- لطفآباد نام یکی از بخش های پنجگانه شهرستان درگز بود که امروزه به بخش تبدیل شده و از بخش های شهرستان درگز در استان خراسان محسوب میشود. شهرک لطفآباد هم مرکز آن بخش است. این شهرک در منتهیالیه جلگه درگز قرار دارد که رود فصلی زنگلانلو از باختر آن میگذرد. لطفآباد به لحاظ جمعیت یا محصول - که بیشتر غلات، پنبه و انگور در آنجا کشت میشود - چندان اهمیتی ندارد و تنها بدین سبب مهم و درخور توجه است که در مرز ایران و ترکمنستان (شوروی سابق) واقع شده است. گفتنی است که پیشتر راه شوسه استان خراسان به لطفآباد منتهی میشد اما راه فرعی که به سوی جنوب باختری کشیده شده، لطفآباد را به درگز و از آنجا به جا های دیگر پیوند میدهد. (سعیدیان، شناخت شهر های ایران، صص ۷۶۸ و ۷۶۹؛ لغتنامه دهخدا، ج ۱۲، ص ۱۷۳۷۸).

۴- همان، پ ۳۰، ص ۳۶.

۵- همان، پ ۴۴، ص ۷۲. موضوع به وزارت خارجه منعکس شد و متعاقباً به سفارت روسیه در تهران، تا پاسخ مقتضی بدهند. (همان، پ ۴۴، صص ۷۰ و ۷۱).

۶- طالش دولاب همان رضوانشهر فعلی است که در استان گیلان در جاده اصلی بندر انزلی هشتپر واقع است و ۲۸ کیلومتر با بندر انزلی و ۳۸ کیلومتر با تالش فاصله دارد. قبلاً شهرستان تالش دارای سه بخش مرکزی: طالش دولاب، ماسال و شاندرمن بود. طالش دولاب از شمال به اسالم، از شرق به گیل دولاب، از مغرب به خلخال و دریای خزر و از جنوب به شاندرمن و گسکر محدود است. زبان مادری ساکنان طالش دولاب، طالشی و عموماً به زبان آذری آشنا هستند. قسمت عمده توابع این شهر از رود خانه شفارود، دیناچال، چاف رود، کش خاله و تیررود بهره میبرند. شغل عمده ساکنانش زراعت و گلهداری است. در سرشماری سال ۱۳۷۵ش رضوانشهر ۸۸۷۵ نفر جمعیت داشت که ۴۴۲۵ نفر مرد و ۴۴۵۰ نفر زن و ۱۹۳۶ خانوار بود. (سعیدیان، شناخت شهر های ایران، صص ۴۵۴-۴۵۳؛ حقیقت، فرهنگ تاریخی ...، ص ۱۵۸).

۷- همان، پ ۱۷، ص ۶۱۰.

۸- اسنادی از انتخابات مجلس در...، ص ۴۳۰.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۵، ص ۴۷.

۱۰- همان، پ ۲۷، صص ۳۷ و ۳۸.

۱۱- همان، پ ۳۸، ص ۱۰۹.

۱۲- روزنامه ایران، شم ۱۴۵۵، ص ۲.

فوقالعاده [امروز] خود ... مقال های تحت عنوان «اولتیماتوم انگلیس به افغانستان» چاپ کرده است. نویسنده مقاله متذکر میشود که دلیل این اولتیماتوم معلوم نیست، ولی میگویند بریتانیا خواستار اخراج وزیرمختار روسیه در کابل از افغانستان شده بود.» سرکنسول انگلیس در مشهد ضمن ارسال این خبر به سفارت انگلیس در تهران میافزاید: «نویسنده [مقاله] از این موضوع نتیجه میگیرد که ما هر دو باید بپذیریم که دوران تسلط بر افغانستان موضوعی است مربوط به گذشته. او سپس میافزاید افغانستان و سایر کشور های مسلمان از سلطه بریتانیا دچار رنج و عذاب هستند و دور نیست که انگلیسیها به ایران هم اولتیماتوم بدهند.»(۱)

(تصویر) عصمت پاشا و مصطفی کمال پاشا

(تصویر) نقشه افغانستان

۱- فروپاشی قاجار و برآمدن...، ص ۵۲۸.

ص: ۳۴۸

 دوشنبه

۸ مهر ۱۳۰۲

۱ اکتبر ۱۹۲۳

۱۹ صفر ۱۳۴۲

 اعتراض اهالی نایین به دخالت نظامیان در انتخابات

اهالی نایین در تلگرامی که امروز به جریده عصر نهضت فرستادند ضمن شکایت از مداخلات و «جرایم فوقالطاعه» سیدابراهیم خان مأمور نظامی نایین نوشتند که وی با کمک یاورصادق خان، رئیس قشون یزد، اهالی نایین را تهدید میکنند که به زور به سلطانمحمد خان که منفور عامه است رأی بدهند. آنها خواستند «نظامیان در امور انتخابات مداخله ننمایند و این آزادی و حق مشروع توده ملت تضییع نگردد.»(۱)

 تحصن در مشهد در اعتراض به شیوه انتخابات

بنا بر آن چه که حاکم خراسان، جعفرقلی بختیاری سرداراسعد، مینویسد معترضین به روند انتخابات در مشهد با چند تن از اجزاء آستان قدس رضوی در تلگراف خانه متحصن شده و نسبت به هیأت نظار و انتخابات شکایت میکنند. حاکم خراسان تحصنکنندگان را سوسیالیست نامید که با روسها مرتبط هستند و سردسته آنها امیر شهیدی و دهقان کرمانی است. «حاجیحسن آقا ملکالتجار هم محرمانه محرك آنها است.» رضا خان در پاسخ به این تلگرام از حاکم خراسان خواست که «به هر شکلی است صدا قطع شود.»(۲)

 حرکت نظامیان از شلمزار به سوی خوزستان

نظامیان اعزامی از لشکر جنوب به خوزستان که در میانه راه در شلمزار مستقر شده بودند، راهی مناطق جنوبی شدند. امیرلشکر جنوب امروز خبر داد که ضمن ابلاغ دستخط وزیر جنگ به امیرجنگ بختیاری (ر.ك: ۶ مهر) «مشارالیه هم محمد خان برادر خود را معین نموده است که در معیت اردو تا شوشتر رفته و مراجعت نماید.»(۳)

 تقویت نظامیان ترکیه در بلاغباشی

بنا به اخبار رسیده از ماکو در این دو روز اخیر چهل نظامی و دو قبضه پنجاه تیر از طرف ترکها به پست های بلاغباشی و گرجی بلاغ اضافه شده است.

در برابر این اقدام مسئولان نظامی دستور یافتند در هیچ نقط های از نواحی یاد شده تردد نکنند و با نظامیان ترک با نزاکت

رفتار کنند.(۴)

 ناتوانی مالیه در تفکیک زمین های خالصه از غیر آن

بر اساس اخبار رسیده از اردبیل اهمال اداره مالیه در تفکیک اراضی خالصه از غیرخالصه باعث شده که طوایف منطقه امکان زراعت و کشاورزی پیدا نکنند. [مشکل از جایی آغاز شد که پس از سرکوب شاهسونها، روستا های آنها مصادره، و تبدیل به خالصه شدند.] امیرلشکر شمال غرب با ارسال این خبر نوشت که «باید املاک اشخاصی را که با دولت جنگ کرده خالصه نمایند، نه املاک اشخاص خادم و مطیع را که در میان طوایف یک آشوبی برپا کند.» وزیر جنگ با دریافت این تلگرام خود عبد الله خان طهماسبی را مأمور رسیدگی به این موضوع کرد.(۵)

 امکان جذب اتباع بینالنهرین به ایران

امیرلشکر غرب با ارسال این خبر که حکومت عراق در صدد است از روستا های مرزی خاک خود سرباز اجباری بگیرد، پیشنهاد کرد، زمان مناسبی است که اینان «جماعت کثیری از بینالنهرین به ایران مهاجرت» داده شوند. وزیر جنگ [با توجه به هیجاناتی که این موضوع پدید میآورد] موافقت خود را اعلام کرد که محرمانه و بدون این که کسی بفهمد، اغتشاشاتی در بینالنهرین [توسط لشکر غرب] تولید شود.(۶)

 عزیمت امیرلشکر غرب به بروجرد

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، امروز اطلاع داد که برای خلعسلاح ایل بیرانوند و دیگر طوایف متمرد لرستان و «اعزام شیخ علی خان امیرعشایر به میان ایل جهت حاضر نمودن طایفه و بستگان خودش به اطاعت و تسلیم قشون» راهی بروجرد میشود. وی به وزارت جنگ نوشت دویست تومان برای اهداء دو طاقه شال به شیخ علی خان امیرعشایر و غلامعلی خان امیرهمایون نیاز دارد. با درخواست امیرلشکر غرب موافقت شد.(۷)

 ارجاع دعاوی ایرانیان بینالنهرین به قضات عراقی

کارپرداز ایران در کربلا امروز به وزارت امور خارجه گزارش داد در دیدارش با یکی از مقامات انگلیس از او شنید که برای حل و فصل دعاوی اتباع خارجی مقیم بینالنهرین تصمیم گرفته شده، قضات انگلیس داوریها را به عهده بگیرند. «فقط اتباع ایران از این امتیاز مستثنا هستند و آنها مانند اتباع بینالنهرین باید به قضات عراقی مراجعه نمایند.» محمدحسن بدیع در اعتراض به این تصمیم با این جواب روبرو شد که چون تعداد ایرانیان مقیم بینالنهرین زیاد است «باید بر عده قضات انگلیس افزوده شود و این کار خرج دارد.» کارپرداز کربلا- با این استدلال که مأموران کوتاهنظر عراقی لیاقت قضاوت دعاوی ایرانیان را ندارند، خواستار مخالفت مسئولان ایرانی با این تصمیم شد.(۸)

 استعفای رئیس انجمن نظارت بر انتخابات تهران

علی نجمآبادی رئیس انجمن نظارت مرکزی تهران استعفا داد. روزنامه اتحاد در شماره امروز خود ضمن چاپ این خبر نوشت

که استعفای او قبول شده است.(۹)

 اطاعت سالاررشید طالشی از دولت

بنا به اخبار رسیده از تبریز سالاررشید طالشی از ذینفوذان حدود اردبیل و آستارا با گرفتن تأمین وارد تبریز شده و در نظامیه مستقر شده است.(۱۰)

 اثبات ایرانی بودن بلاغباشی

امیرلشکر شمال غرب امروز با فرستادن دو نقشه که در کتابچه چاپی ف. مینورسکی(۱۱) نماینده روس در کمیسیون فوقالعاده تحدید حدود ترسیم شده، یادآور شد که بلاغباشی و قوریگل متعلق به ایران است. وی ترجمه متن موجود در این کتابچه را که صراحتاً به قرار داشتن بلاغباشی و قوریگل در خاک ایران اشاره داشت، ضمیمه کرده بود.(۱۲)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۴۴۸ و ۴۴۹.

۲- همان، پ ۱۷، ص ۱۴۴.

۳- همان، پ ۱۶، ص ۶۵۸.

۴- همان، پ ۵۰، ص ۳۲.

۵- همان، پ ۴۷، صص ۲۱ تا ۲۳. البته تذکری هم به اداره مالیه داده شد. (همان، پ ۴۷، ص ۲۰).

۶- همان، پ ۷۳، صص ۱۴۵ و ۱۴۶.

۷- همان، پ ۷۲، صص ۴۹ و ۵۰.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰ تا ۷-۲۵-۲۷-۱۳۰۲.

۹- روزنامه اتحاد، س ۲، شم ۶، ص ۱.

۱۰- روزنامه ایران، شم ۱۴۵۵، ص ۲.

۱۱- ولادیمیر فئودورویچ مینورسکی (Vladimir Fedorovich Minorsky) از خاورشناسان پرآوازه روسی که در ۶ فوریه ۱۸۷۷ در شهر کرچوا در کنار ولگای روسیه به دنیا آمد. در دانشگاه مسکو ابتدا در رشته حقوق تحصیلاتش را به پایان برد. آنگاه به انستیتوی لازارف مسکو رفت و زبان های شرقی را آموخت. پس از آن به استخدام وزارت امور خارجه روسیه تزاری درآمد و مشاغلی را به عهده گرفت که برخی از آنها در ایران بود. از ۱۹۰۴ تا ۱۹۰۸م/۱۳۲۲ تا ۱۳۲۶ق در ایران به سر برد. ابتدا نائب کنسول سفارت روسیه در تهران بوده، مدتی هم در تبریز مأموریت داشت. در ۱۹۱۱م/۱۳۲۹ق به همراه هیأت حل اختلافات سرحدی میان ایران و عثمانی شرکت یافته به ایران بازگشت. در ۱۹۱۹م راه فرانسه را در پیش گرفت و زبان های فارسی و ترکی و تاریخ ملل اسلامی را در پاریس درس داد. در ۱۹۳۰م به لندن رفت و مدت ۶ ماه برای تهیه فهرست آثاری که برای نمایش در نمایشگاه صنایع ایران در برلینگتن هاوس گردآوری شده بود، کار کرد. در ۱۹۳۲م در مدرسه زبان های شرقی لندن زبان و ادبیات فارسی و تاریخ ایران را تدریس کرد، تا اینکه در ۱۹۴۴م بازنشسته شد. مینورسکی تا زمان مرگش که ۲۵ مارس ۱۹۶۶ بود در انگلستان در کمبریج زندگی کرد. وی برای شرکت در دو کنگره فردوسی و ابن سینا دو

مرتبه به ایران آمد. در جغرافیای تاریخی ایران، قفقاز و آسیای مرکزی سرآمد و در کتابشناسی این رشته چیرهدست بود. علاوه بر مقالات متعدد، کتب معتبری در جغرافیا دارد. (دایرهالمعارف فارسی، ج ۲، ص ۲۹۴۴؛ لغتنامه دهخدا، ج ۳، ص ۱۹۴۵۴).

۱۲- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۰، صص ۱۰۵ تا ۱۰۸.

(تصویر) یکی از دو نقشه موجود در کتابچه مینورسکی که بلاغباشی را در خاک ایران مشخص کرده است

ص: ۳۵۰

 سه شنبه

۹ مهر ۱۳۰۲

۲ اکتبر ۱۹۲۳

۲۰ صفر ۱۳۴۲

 تقاضای رسیدگی به زلزلهزدگان بجنورد

امروز حاکم بجنورد در تلگرامی به تهران اطلاع داد که از روز وقوع زلزله تاکنون از طرف اولیای دولت توجهی صورت نگرفته «زلزلهزدگان بی خانمان... با حالت فلاکت، گرسنه و برهنه، بی خانه و لانه در بیابانها آواره هستند.» سردار معزز بجنوردی، حاکم بجنورد، در این تلگرام خواستار رسیدگی عاجل به وضع اسفناک مردم شد.(۱)

 اربعین حسینی و تعطیلی وزارت خانه ها

امروز به مناسبت اربعین شهادت امام حسین(ع) تمام دوایر دولتی و وزارت خانه ها تعطیل بود.(۲)

 پاسخ سردارعشایر درباره حفظ امنیت کارکنان نفت جنوب

سردارعشایر، صولتالدوله، امروز در پاسخ به تلگرام رضا خان که از او خواسته بود امنیت کارکنان شرکت نفت جنوب را در منطقه حفظ کند (ر.ك: ۱ مهر) نوشت ناامنی پیش آمده برای کارکنان شرکت نفت متوجه تأخیر حقوق و تعهدات انگلیسها به افراد محلی بوده است.

وی نوشت قراردادها و مقاولات سران کشکولی با انگلیسها جنبه سیاسی هم پیدا کرده است. اگر به خوانین کشکولی امر شود که حق مداخله در انعقاد قرارداد با انگلیسها ندارند، و مسئولیتها را به من واگذار کنند آن وقت «فدوی و اولادم خود را فانی اوامر حضرت اشرف دانسته هر آن چه صلاح دانند... اطاعت» میشود.(۳)

 تقویت قوای روس در مرز بیلهسوار

مسئولان نظامی منطقه بیلهسوار گزارش میدهند که استعداد نظامی روسها در مرز بیلهسوار افزایش یافته، اکنون ۱۶۰ نفر پیاده، ۱۰۰ نفر سوارو هشت مسلسل دارند. همچنین در روستای گوگ تپه ۶۰۰ نفر و چند توپ مستقر کردهاند.(۴)

 دردسر های صلحیه ماکو

پس از تأسیس صلحیه در ماکو توسط عدلیه آذربایجان، اقدامات اولیه این اداره با سیاست های قشون در این شهر همخوانی

پیدا نکرد. وقتی صلحیه برای پسر اقبالالسلطنه احضاریه صادر کرد و برگه آن را به یاور معینالسلطنه رئیس نظامیان منطقه داد، امیرلشکر شمال غرب متغیر شد و دستور داد که به رئیس صلحیه گوشزد شود اندازه خود را بداند. ا

قدام بعدی امین صلحیه ماکو که برایش گران تمام شد نوشتن نامه به کنسول روس و شکایت از حاکم ماکو و رئیس قشون این شهر بود. وزیر جنگ پس از اطلاع از این اقدام دستور دستگیری رئیس صلحیه ماکو را داد.(۵)

 فراخوان آیت الله خالصی

آیت الله محمدمهدی خالصی که پریروز وارد ایران شد، امروز در اطلاعی های خطاب به «برادران اسلامی من» و با اشاره به آیه «و اعدّوا لهم مااستطعتم من قوه» خواست به اصلاح امور دین و دنیای خویش برخیزند. وی با آوردن این مثال که دشمنان شما با قوه بحریه دریاها را به تسخیر درآوردهاند، تجارت را از آن خود کردهاند و «غافلانه ارباب ثروت مسلمین دلالان آنها شدهاند» از مسلمانان خواست به تدارک کار خانه های صنعتی، منسوجات، خوراکیها، نوشیدنیها و... بپردازند تا صادرات بر واردات غالب آید. نظر به اهمیت این اطلاعیه متن کامل آن در پاورقی میآید.(۶) این فراخوان در مطبعه مظفری بوشهر چاپ و سپس توزیع شد.

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۳، ص ۲.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۴۵۵، ص ۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۲، صص ۴۹ و ۵۰.

۴- همان، پ ۴۰، ص ۷۱.

۵- همان، پ ۵۳، صص ۳۲ و ۳۳.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷۳-۲۰-۲۷-۱۳۰۲. «بسم الله الرحمن الرحیم. برادران اسلامی من. خداوند متعال موفق دارد شما را. بدانید به درستی که خدای متعال در کتاب عزیزش و خطاب وجیزش اوامری را متوجه به شما فرموده که در اطاعت و امتثال آن اوامر شما را بهرهمند از جمیع شرافت های دنیویه و اخرویه خواهد فرمود. و عطا خواهد فرمود در هنگامی که عمل کنید بر طبق آن اوامر چیز هایی را که چشمها به دیدن آنها روشن گردد؛ از عزه و قدرت و تسلط بر همگنان و ارتفاع شئونات و امثال آنها که اسباب برتری و تفوق و تعالی و ترقی شماها بر دیگران گردد. پس فرموده و اعدّوا لهم مااستطعتم من قوه الخ. یعنی ای مسلمانان آماده و مهیا سازید برای رفع خصوم خودتان هر چه را استطاعت و تمکن داشته باشید از آلات حرب که به آنها بتوانید نفوس و اعراض و اموال و ادیان خودتان را از تجاوزات و تعدیات دشمنان نگاهدارید. اینک با نظر عبرت بنگرید دشمنان شما چنان پیشقدمی کردهاند که در مقام ترقی دریاها را پر کردهاند از کشتی های حربی خود که عقول را متحیر ساخته و صحراها و شهرها را در تحت نفوذ تجارت خود درآوردهاند به طوری که غافلانه ارباب ثروت مسلمین دلالان آنها شدهاند و لذا به واسطه این سلطه بحری و برّی شما را ذلیل خود میدانند بلکه در تجارت شما را بندگان خویش میپندارند در حالتی که شما واگذاشته و اهمال کردید از عمل به آن اوامر اکیده خلاق عطوف که عزت شما را خواسته است. گویا آنها مأمور به آن اوامر بودهاند نه شما. و کنار گرفتید از مقاصد، گویا دیگران مقصود به آن خطابات بودهاند نه شما. پس اگر به واسطه غفلت سوابق ایام را به رایگان دادید امروز را فرصت غنیمت شمارید و در مقام محافظت مملکت و وطن خویش

کوشش کنید و اصلاح امور دین و دنیای خویش را بنمائید. به جمع‌آوری وجه اعانه کافی ارباب مکنت و ثروت ایرانی نژاد به قدری که بتوان به آن وجه کشتی های حربی طرز جدید که در بحر خلیج که بحر آزاد ایران است مشغول پاسبانی بنادر و ثغور ایران باشند. به علاوه همت خود را مصروف دارید در تدارک آلات و کار خانهجات صنایع و منسوجات و مأکول و مشروب از اطعمه و ادویه که بدین وسیله احتیاجات شما از دیگران منقطع گردد و صادرات بر واردات غالب گردد تا آنکه ثروت مملکت زیاد شده برای خود مملکت بماند و در این باب جد و جهد کنید. خداوند شما را توفیق خیر دهد و سستی و توانی روا ندارید زیرا که اقران شما در مقام جد و جهدند که ممالك شما را ضمیمه مستعمرات خود نمایند و آزادی شما را به رقیت و عبودیت بدل سازند. یاری کنید یکدیگر را بر نیکوکاری و حفظ دیانت و تقواکاری. اینك من با عالم احتیاجی که دارم پیش قدم خواهم شد در بذل آن مقداری را که ممکن است برای من بذل آن از مال خود برای تدارک کردن کشتی حربی طرز جدید از برای تقویه دولت علیه ایران. صانها الله عن الحدثان. پس یاری کنید مرا در جمع‌آوری از ارباب ثروت و بزرگان ارباب همت و جمعیت کنید و همت خود را مصروف دارید در بذل و عطای آنچه را امکان بذل آن داشته باشید در این امر مشروع اگر چه از سهم امام عصر عجل الله تعالی فرجه و نصره باشد. پس به درستی که امروز مصرفی را اولی و احق و اهم از صرف آن در این مقام که در آن حفظ دولت و ملت و نوامیس اسلامیان است و از نظر امام(ع) محو نخواهد برد، نمیدانم. سپس سلام بر عموم برادران اسلامی خود به ضمیمه رحمه و برکات خدا میرسانم. الراجی محمدمهدی الکاظمی الخالصی عفی عنه.» (همان)

ص: ۳۵۱

 چهارشنبه

۱۰ مهر ۱۳۰۲

۳ اکتبر ۱۹۲۳

۲۱ صفر ۱۳۴۲

 شکایت ضیاءالواعظین از عدم انتخاب خود

ضیاءالواعظین(۱) در شکوائی های که امروز به وزیر جنگ نوشت از این که نام او در میان اسامی نامزد هایی که حائز اکثریت آراء شدهاند نیست گلایه کرد و نوشت: «در صندوق آراء شیراز مداخله صریح نموده، حقیر را خارج ساختند.»

ضیاءالواعظین درخواست کرد ریاست قشون فارس، سرتیپ فضل الله زاهدی «جداً مساعدت بنماید» تا او هم جزو نمایندگان باشد.(۲) (ر.ک: ۱۶ مهر)

 آمادهسازی مقدمات برای انتخابات آذربایجان

امیرلشکر اسماعیل خان حاکم نظامی آذربایجان در تلگرامی که امروز به وزیر جنگ فرستاد خبر داد که ریاست وزراء دستور داده انتخابات آذربایجان شروع شود و قرار است یک مأمور برای مساعدت در امر انتخابات از تهران اعزام گردد. حاکم آذربایجان از رضا خان خواست، مأمور اعزامی «با توافق نظر بندگان حضرت اشرف بوده باشد.» وزیر جنگ هم در پاسخ به امیرلشکر اسماعیل خان گفت که ناظمالعلوم با موافقت من به زودی حرکت خواهد کرد.(۳)

 پرس و جو از عدم قرائت صندوق آراء شهر نور

رضا خان امروز از امیراکرم حاکم مازندران علت خوانده نشدن صندوق آراء نور را پرسید. پرسش رضا خان از آن جهت بود که حاکم مازندران پیشبینی خروج نام فرد دیگری غیر از فرد موردنظر قشون را میکرد

. امیراکرم نیز در پاسخ نوشت علت عدم قرائت صندوق آراء نور آن است که احتمال میرود مشارالملک حائز اکثریت بشود. وی افزود پس از اطمینان از این که چه کسی حائز اکثریت خواهد شد، اقدام به شمارش آراء میشود [!](۴)

 توهین یک انگلیسی به آیت الله خالصی

بنابر خبری که معاضدالسلطان کارگزار بنادر خلیجفارس امروز به وزارت امور خارجه داد، شب گذشته یک نفر انگلیسی وابسته به کنسولگری آن کشور در بوشهر به هنگام بازگشت آیت الله محمدمهدی خالصی و حاکم بوشهر از مسجد دهدشتی

به امیریه (محل اسکان آیت الله) به خودرو حامل آنها «حمله وحشیانه» کرد.

«پلیس او را مجبوراً از اتومبیل دور» نمود. حاکم بوشهر بلافاصله کنسول انگلیس را خواست و با شرح ماجرا، تسلیم انگلیسی مزبور را تقاضا کرد. معاضدالسلطان در نام های که به کنسولگری انگلیس نوشت تأکید کرد اگر این حادثه با مجازات متهم جبران نشود «مزید تنفر اهالی مملکت» را نسبت به آن دولت در پی خواهد داشت.(۵)

 اخبار کارپرداز کربلا از رایزنی علماء با ملک فیصل

کارپرداز ایران در کربلا، محمدحسن بدیع، وزارت امور خارجه را باخبر کرد که پس از دو هفته که آقامیرزامهدی آیت اللهزاده خراسانی و آقاشیخ جواد صاحب جواهر در بغداد بودند و دو بار با ملکفیصل دیدار کردند، هنوز تکلیف علمای مهاجر به ایران و بازگشت ایشان به بینالنهرین روشن نشده است. این دو که به نمایندگی از روحانیان مهاجر عازم بغداد شده بودند «برای زیارت مخصوصه اربعین» به کربلا آمده، اما محمدحسن بدیع به دلیل ازدحام جمعیت موفق به دیدار با آن دو نمیشود، اما «قراین حال هم دلالت دارد ملکفیصل بعضی از تکالیف این آقایان را راجع به مراجعت آقایان علما رد کرده» است.(۶)

 هشدار وزیر جنگ به امرای لشکر

رضا خان در تلگرامی به امرای لشکر با اشاره به تلاش روسها برای نفوذ در لشکر شمال غرب جهت به دست آوردن اطلاعات، از آنان خواست مراقب باشند تا اطلاعات محرمانه قشون به دست روسها نیفتد.(۷) (ر.ك: ۴ مهر)

 جلوگیری از ادامه بازگشت مسیحیان به اوطان خود

از حرکت پانزده خانواده ارمنی که از راه همدان به طرف ارومیه حرکت کردهاند، جلوگیری شد. همچنین از ادامه حرکت پنج خانوار از مهاجران ارمنی که از طریق گروس وارد میاندوآب شدهاند ممانعت به عمل آمد. امیرلشکر شمال غرب با ارسال این

۱- سیدابراهیم ضیاءشیرازی ملقب و مشهور به ضیاءالواعظین فرزند سیدمصطفی است که در ۱۲۶۷ش در شیراز به دنیا آمد. تا بیست و پنج سالگی در زادگاهش به تحصیل مشغول بود. آنگاه به هندوستان رفته، با روزنامه حبلالمتین در کلکته به همکاری پرداخت. چندی بعد به ایران بازگشت. در ۱۲۹۵ش به سبب فعالیت بر ضد بیگانگان چند ماهی در زندان انگلیسها که در شیراز بود، گذراند. سال بعد به تهران آمده، پس از تلاش بسیار توانست در ۱۳۰۰ش امتیاز انتشار روزنام های به نام ایران آزاد را به دست آورد. (برای اطلاعات بیشتر درباره این روزنامه، ر.ك: همین کتاب، ج ۲، صص ۲۹۶ و ۲۹۷) ضیاءالواعظین در اثر انتشار مقالات انتقادی شدید در این روزنامه محکوم شد که به هندوستان برود. اما چون به شیراز رسید، مردم او را به نمایندگی خود در پنجمین دوره مجلس شورای ملی برگزیدند و در ۱۳۰۲ش به تهران رهسپارش کردند. در همین سال مدرسه صنعتی شیراز را بنیاد نهاد و بار دیگر انتشار روزنامه ایران آزاد را از سر گرفت. وی در دو دوره بعدی مجلس شورای

ملی هم سمت نمایندگی را حفظ کرد تا آنکه در ۱۳۱۱ش از مشاغل سیاسی کناره گرفت و در تهران مغازه خواربارفروشی دائر نمود. ضیاءالواعظین در ۳ خرداد ۱۳۲۲ در تهران درگذشت. تنها اثر وی «اولین راپرت مدرسه صنعتی فارس» نام دارد. (صدرهاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۱، صص ۳۱۸ تا ۳۲۴؛ مشار، مؤلفین کتب چاپی ...، ج ۱، ص ۷۱).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۴۶۷.

۳- همان، پ ۵۱، ص ۹۳.

۴- همان، پ ۱۷، صص ۶۰۵ تا ۶۰۶.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۲۲-۲۷-۱۳۰۲.

۶- همان، ۱۵۵-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۹، ص ۱۱.

دو خبر خواستار کسب تکلیف شد. همچنین عبد الله خان طهماسبی با اشاره به نامه اخیر رئیس خلیفه ارامنه آذربایجان یادآور شد که در صورت ممانعت از اسکان مسیحیان در سلماس، ممکن است به خارج از کشور مهاجرت کنند. رضا خان ضمن تکرار مواضع دولت مبنی بر تشکیل کمیسیون ویژه برای این امر، از امیرلشکر شمال غرب خواست از بازگشت ارامنه یادشده ممانعت نکند.(۱)

 تداخل حوزه های دو لشکر در خلعسلاح

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، امروز خبر داد که مأموران لشکر شمال غرب در حدود گروس و قسمت های شمالی کردستان اقدام به جمعآوری اسلحه کردهاند. وی با اشاره به این که این مناطق در حوزه استحفاظی لشکر غرب است نه لشکر شمال غرب، خواست که با رعایت حدود، سیاست های این لشکر در مناطق تحتنظر خود دچار تشتت نشود و افزود: «مستدعی است امر و مقرر فرمایند مأمورین لشکر شمال غرب از حدود حفاظت خود تجاوز ننموده، اسلحه های که از بلوک مهربان که متعلق به امیرافخم همدانی و گروس و غیره گرفتهاند به صاحب انش مسترد» کنند. احمد خان امیراحمدی اظهار داشت که من پاسخی برای شکایات افراد خلع سلاح شده ندارم.(۲)

 تقاضای بازگشت به ایران

میرزاعباس خان گیلانی برادر سردارمحیی، که در بادکوبه بسر میبرد، در شرحی که امروز به وزارت جنگ نوشت، تقاضای بازگشت به وطن کرد.(۳)

 نظر عبد الله خان طهماسبی نسبت به مصادره املاک سیمیتقو

پس از تصویب مصادره املاک سیمیتقو در هیأت وزراء و ابلاغ آن به مالیه آذربایجان، امیرلشکر شمال غرب، عبد الله خان طهماسبی که باید نیروی نظامی در اختیار مالیه میگذاشت تا این املاک به تصرف درآید و تبدیل به خالصه شود، نظر داد که این کار باید با آرامی صورت گیرد. وی نوشت اینک «کاملاً شروع به جمعآوری مالیات نشده است [با این حال] امسال بالغ بر یک کرور تومان وجه نقد ارسال [به] مالیه طهران شده است.» وی صلاح را در آن دانست که امسال مالیات های گذشته و حال از این املاک گرفته شود و تصرف آن به سال بعد بماند. وزیر جنگ هم برخلاف مصوبه هیأت دولت به او اختیار داد هر طور صلاح میداند عمل کند.(۴)

 ارتباط روسها با زیباسلطان خانم

زیباسلطان خانم که سال گذشته به حالت تبعید قرار بود به خاک ترکیه عثمانی برود، به دلیل عدم پذیرش ترکها در یک منطقه مرزی متوقف شد. (ر.ک: ۸ اسفند ۱۳۰۱) اینک خبر میرسد که بالشویکها با مشارالیها ملاقات کرده، اما از نتیجه این دیدار خبری در دست نیست. امیرلشکر شمال غرب با ارسال این خبر خواستار کسب تکلیف شد. وزیر جنگ نیز به او دستور

داد زیباسلطان خانم را از آن حدود خارج کرده، نزدیکتر به خود اقامت دهد تا از ارتباط روسها با او ممانعت به عمل آید.(۵)

 مراسم سالگشت شهادت پسیان

امروز «مراسم عزاداری در سالگرد کشته شدن کلنل محمدتقی خان پسیان بر سر آرامگاه او برگزار شد. در این مراسم تعداد زیادی از جامعه ترکان و «آزادیخواهان» شرکت داشتند. [میرزااحمد] دهقان قصد داشت به مناسبت اوضاع سیاسی خراسان سخنرانی کند، ولی وقتی نظمیه به او هشدار داد که سخنرانی های سیاسی ممنوع است، از تصمیم خود منصرف شد. از جمله سخنرانان دیگر باید از شاهزاده علی خان میرزا، مقیم کرمانشاه، نام برده شود که اخیراً از تهران به مشهد آمده بود. او ادعا کرد که در کنار کلنل بر ضد روسها جنگیده و مانند آن مرحوم در دفاع از مام میهن در خراسان فداکاری کرده است.»(۶)

(تصویر) آیت الله محمدمهدی خالصی

(تصویر) کلنل پسیان

۱- همان، پ ۷۸، صص ۲۴ تا ۳۰.

۲- همان، پ ۷۳. صص ۱۴۳ و ۱۴۴. موضوع از طرف وزیر جنگ به امیرلشکر شمال غرب تذکر داده شد. (همان، پ ۷۳، ص ۱۴۲).

۳- همان، پ ۸۷، ص ۴۲. با این درخواست موافقت شد و موضوع از طریق وزارت امور خارجه و نمایندگی سیاسی ایران در بادکوبه به اطلاع میرزاعباس خان گیلانی رسید. مجوز بازگشت وی در اواخر اسفند سال جاری صادر شد. (همان، پ ۸۷، ص ۳۴).

۴- همان، پ ۴۷، صص ۱۷، ۱۸ و ۱۹.

۵- همان، پ ۳۷، ص ۱۲.

۶- فروپاشی قاجار و برآمدن...، صص ۵۱۶ و ۵۱۷.

 پنجشنبه

۱۱ مهر ۱۳۰۲

۴ اکتبر ۱۹۲۳

۲۲ صفر ۱۳۴۲

 عذرخواهی ویلسن از توهین یک انگلیسی به آیت الله خالصی

کارگزار بنادر خلیج فارس در توضیح خبر دیروز خود مبنی بر اهانت یک انگلیسی به آیت الله محمدمهدی خالصی در بوشهر، امروز به وزارت امور خارجه اطلاع داد که انگلیسی مزبور مست لایعقل بود، سلاح نداشت، و زمانی که از خودرو حامل آیت الله دور میشود، از بیم حمله مردم به سرباز خانه پناه میبرد. معاضدالسلطان در ادامه مینویسد که امروز با مستر ویلسن، رئیس شرکت نفت جنوب، ملاقات کرد و او «اظهار کمال افسوس را در این باب نموده... درخواست نمود که از حضرت معظمله اجازه ملاقاتی برای او بخواهم که معذرت این واقعه را بخواهد... حضرت آیت اللهی با آن صفات ملکوتی و این که عدم سوءقصد انگلیسی هم برایشان مکشوف بود حاضر میشوند که مستر ویلسن را بپذیرند، ولی حاکم [بوشهر] به ملاحظاتی حضرت معظمله را منصرف کردند.»(۱)

 دستور های انتخاباتی وزیر جنگ

رضا خان، وزیر جنگ، در سه تلگرام جداگانه دستور هایی در باب انتخابات مجلس به امرای لشکر خود داد. وی به امیرلشکر شرق دستور داد از آن جا که در مشهد مناقشات و ضدیت هایی در امر انتخابات پدید آمده، باید برای شروع رأیگیری آنها را رفع کرد.(۲) رضا خان در تلگرام دیگری به امیرلشکر جنوب نوشت که «برای نمایندگی بهبهان شخص صلاحیتدار و شایسته را در نظر گرفته وسایل انتخاب او را فراهم دارید.»(۳) همچنین وزیر جنگ از عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب خواست «در صورتی که سردارعشایر [قراچهداغی] و میرزاعلی هیأت را مخل نظم میدانید آنها را به اطراف تبریز تبعید نمایید.»(۴)دستور اخیر در آستانه شروع انتخابات آذربایجان صادر شد.

 اجازه حرکت ۴۵۰ کودک مسیحی، از همدان به تبریز

مشیرالدوله، رئیسالوزراء، در نام های به رضا خان با اشاره به درخواست سرپرست جمعیت خیریه شرق نزدیک برای عزیمت ۴۵۰ نفر از ایتام مسیحی تحت حمایت این جمعیت از همدان به تبریز نوشت: «چون این نوع اشخاص در تحت قراری که در هیأت وزراء داده شده است درنمیآیند و مانعی برای حرکت آنها نیست و در تبریز هم در دارالایتام خواهند بود» اجازه حرکت به آنها داده شود. از این تعداد ۳۰۰ نفر راهی شده بودند و یک صد و پنجاه نفر به علاوه ۷۵ نفر همراه باقی بودند.(۵)

□ پاسخ رئیس تیپ مستقل شمال به هشدار وزیر جنگ

در پی هشدار رضا خان به امرای لشکر و رؤسای قشون مبنی بر مراقبت از جاسوسی روسها برای کسب اطلاعات محرمانه قشون (ر.ک: ۱۰ مهر) محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، امروز پاسخ داد که پیش از این گیلان محل اعمال نفوذ روسها بود و میتوانستند «هرگونه اطلاعات اداری [این تیپ] را کسب» کنند و از این رهگذر آپرسف کنسول سابق روسیه ترقی سیاسی کرد و در مسکو [حساب تاز های برای او باز شد] اما اینک «روسها نه فقط قادر به کسب اطلاعاتی از اداره نظام نیستند بلکه کلیه عملیات آنها حتی در نقاط خارجه گیلان... همه روزه مکشوف و اخبار مهمه محرمانه آنها به عرض» میرسد.(۶)

□ درخواست وزیر جنگ برای رسیدگی به عملکرد رئیس کارگران شرکت نفت

رضا خان، وزیر جنگ، امروز در تلگرامی به غلامحسین خان امیرجنگ بختیاری، ایل خان و ایلبیگی بختیاری با این توضیح که شکایات متواتری از آقااسماعیل [توشمال] رئیس عملجات نفت میرسد، از او خواست ضمن رسیدگی به موضوع، شرح قضیه را بفرستد.(۷)

□ دستورات جدید برای خرید سلاح

وزیر جنگ امروز به سرتیپ امان اللهمیرزا، رئیس هیأت محصلان نظامی اعزامی به فرانسه، دستور داد از خرید توپ کوهستانی و تفنگ و فشنگ خودداری کند؛ تلگراف بیسیم و هواپیما هم نخرد. «فقط چهار هزار تیر مونیسیون شنیدر صحرایی و دو هزار تیر منیسیون شنیدر کوهستانی به انضمام ده دستگاه اتومبیلی که ... اجازه داده شده، با دو دستگاه اتومبیل زرهپوش رویس خریداری نمایید. عرابه جنگی هم اگر خیلی خوب باشد ممکن است خریداری شود والا پنج دستگاه تانک ابتیاع کنید.»(۸) در این تلگرام خبر اشغال انزلی توسط روسها و سرحدات آذربایجان از طرف عثمانیها که در مطبوعات اروپایی درج شده بود تکذیب شد. همچنین وزارت جنگ در نام های به وزارت امور خارجه با اشاره به این شایعات که از برلن و پاریس میرسد خواست که از شیوع آنها جلوگیری گردد.(۹)

۱– اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷۴–۲۰–۲۷–۱۳۰۲.

۲– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۱۴۲.

۳– همان، پ ۱۷، ص ۴۶۸.

۴– همان، پ ۷۸، ص ۵۹. امیرعشایر روز ۲۲ مهر دستگیر شد. (همان، پ ۷۸، ص ۵۶).

۵– همان، پ ۷۸، ص ۳۳. این درخواست به امیرلشکر غرب منعکس شد تا اقدام کند. همچنین به امیرلشکر شمال غرب اطلاع داده شد از ورود آنها به منطقه ممانعت نکنند. (همان، پ ۷۸، صص ۳۱ و ۳۲).

۶– همان، پ ۱۱۹، ص ۱۰.

۷– همان، پ ۶۰، ص ۱۹. امیرجنگ نیز در پاسخ نوشت که برای شکایات رسیده از رئیس مستحفظین نفت مأمور ویژ های را برای تفتیش اعزام کرده است. (همان، پ ۶۰، ص ۱۸). عمده شکایات از اهالی مسجد سلیمان بود.

۸- همان، پ ۱۱۷، ص ۳۷.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۶-۵۶-۱۳۰۲. این اخبار ناشـی از پیاده شدن یازده نظامی روس در انزلی و اشـغال بلاغ باشی توسط عثمانیها بود که به شکلی دیگر در جراید اروپا منعکس شد.

 درخواست ریاستالوزرایی رضا خان از احمدشاه

در دیداری که رضا خان، وزیر جنگ، امروز با احمدشاه داشت، با اصرار از او خواست که فرمان ریاستالوزرایی او را صادر کند. احمدشاه این درخواست را رد کرد.(۱) (ر.ک: ۱۲ مهر)

 ابلاغ مصوبات کمیسیون بررسی بازگشت مهاجران مسیحی به امرای لشکر های غرب و شمال غرب

امروز وزارت جنگ مصوبات کمیسیون بررسی بازگشت مسیحیان خارج از کشور را به امرای لشکر های غرب و شمال غرب ابلاغ کرد. (ر.ک: ۲۳ تیر) با این حال مقرر شد در کرمانشاهان، همدان، تبریز و ارومیه کمیسیون های محلی مرکب از مسئولان منطقه تشکیل شود و مقررات مصوب را به اجرا بگذارند.(۲)

 شویرف به جای آپرسف

آپرسف، کنسول روسیه شوروی در مشهد، که پس از عزیمت شومیاتسکی به مسکو راهی تهران شده بود، شویرف را که رئیس کمیسیون سرحدی بود به جای خود معرفی کرد. «اینک انتخاب مزبور از طرف وزارت امور خارجه پذیرفته شد.»(۳)

 رئیس جدید معارف

به نوشته روزنامه ایران دکتر ولی الله خان که صاحب آثاری است و مدتی تدریس در مدرسه علوم سیاسی داشته، اینک به ریاست کل معارف منصوب شد.(۴)

 تغییر منصب کیاستوان

پیش از این کیاستوان (۵) به عنوان کنسول ترابوزان منصوب شده بود، اما اینک او را به عنوان کارگزار عراق (اراک) تعیین کردهاند. جراید نوشتند که به دلیل درخواست اهالی انزلی این تصمیم گرفته شده است. کی استوان نامزد وکالت از این بندر است و ظاهراً اهالی خواستار ماندن او در ایران بودند.(۶)

 نفت ایران در دست انگلیس

روزنامه مرد آزاد در سرمقاله امروز خود با عنوان «نفت قصر و خانقین» به اعطای امتیاز نفت منطقه قصرشیرین از طرف دولت عراق به انگلیس اعتراض کرد. «قطعه خاکی که میخواهند امتیاز نفت آن را به کمپانی نفت جنوب بدهند مطابق تمام قوانین عالم تعلق به ایران دارد.»(۷)

 تغییر تابعیت و حفظ سمت

از آن جا که طبق قانون استخدام، به مأموریت اتباع خارجی در ادارات ایران پایان داده شده، مسیو بریش رئیس محاسبات اداره نظمیه به دلیل تابعیت دولت اتریش و نداشتن کنترات مصوبه مجلس، با قبول تبعیت ایران به سمت سابق خود منصوب شد.(۸)

 پایان تحصن در تلگراف خانه مشهد

گروهی از مخالفان انتخابات مشهد که در محل تلگراف خانه شهر تحصن اختیار کرده بودند (ر.ک: ۱ مهر) امروز از تحصن خارج شدند. این اقدام به دنبال حضور حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، در تلگراف خانه صورت گرفت. وی به متحصنان گفت که معظمالملک به مسائل انجمن نظارت رسیدگی کرده، اگر از نتیجه کار او ناراضی بودند میتوانند به تحصن خود ادامه دهند.(۹)

(تصویر)

امیر جنگ بختیاری

۱- هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، ص ۱۲۳.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۶، صص ۱۶ تا ۱۸.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۴۵۶، ص ۲.

۴- همانجا.

۵- حسین کیاستوان ملقب به معتمدالوزاره و فرزند جعفر صراف در ۱۲۶۱ش در بندر انزلی به دنیا آمد. پس از انجام تحصیلات، با میرزاحسن رشدیه مدتی به کار تدریس و تعلیم پرداخت. او در مدرسه رشدیه که در انزلی دایر بود، رایگان به دانشآموزان درس میداد. در ۱۳۲۹ق/۱۲۸۸ش که قوای روس برای تصرف آذربایجان گیلان به آن حدود آمدند خواستار تبعید تعدادی از رجال گیلانی، از جمله کیاستوان، شدند که وی از دست آنان فرار و مدتی را پنهانی زندگی کرد. پس از رفع غائله به خدمت وزارت امور خارجه درآمد. در دوره های پنجم و ششم مجلس شورای ملی نماینده بندر انزلی بود و هنگامی که ماده واحده تغییر سلطنت قاجاریه در مجلس پنجم مطرح گردید او به طرفداری از سلطنت پهلوی بدان ماده رأی داده، از جمله فعالان آن عرصه بود. همچنین در نخستین دوره مجلس مؤسسان هم که نمایندگی مردم گیلان را برعهده داشت، همین رویه را در پیش گرفت و از رضاپهلوی هواداری نمود. پس از پایان نمایندگی وی در مجلس شورای ملی مأموریت چین یافت. ابتدا قنسول و پس از مدتی ژنرال قونسولگری شانگ های شد. مأموریتش که در چین به پایان رسید به تهران آمد و ریاست اداره بازرسی و انتظامی وزارت امور خارجه را پذیرفت. انتشار روزنامه پرساد و مظفر و پایهریزی انجمنی به نام «گیلان کاخ» از دیگر فعالیت های وی است. کیاستوان در اواسط دهه ۱۳۲۰ مقالات انتقادی متعددی علیه آمریکاییها در روزنامه مظفر نوشت که به همین سبب روزنامهاش توقیف شد. از آن پس به هواداران و یاران دکتر مصدق پیوست و کتابی هم با عنوان سیاست موازنه منفی در دوره چهاردهم نوشت که در واقع اقدامات و کار های دکتر مصدق را در آن دوره شرح میدهد. زمانی هم که مصدق به نخستوزیری رسید، کیاستوان پیشکار دارایی تهران شد. پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ از کار

برکنار شد. در این دوره دست به جمعآوری شبنامه ها و اعلامیه ها و روزنامه های صدر مشروطیت زد و مجموعه نفیسی فراهم نمود. نژاد و زبان، تدوین و چاپ دیوان شمسالشعرا سروش از دیگر آثار وی است. حسین کی استوان در ۱۳۴۸ش در تهران درگذشت. (اثرآفرینان، ج ۵، ص ۶۴؛ سرتیپپور، نامها و نامدار های گیلان، صص ۱۶۰ و ۱۶۱).

۶- روزنامه ایران، شم ۱۴۵۶، ص ۲.

۷- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۴۳، ص ۱.

۸- همانجا.

۹- فروپاشی قاجار و برآمدن...، ص ۵۱۷.

ص: ۳۵۵

 جمعه

۱۲ مهر ۱۳۰۲

۵ اکتبر ۱۹۲۳

۲۳ صفر ۱۳۴۲

 تصورات رضا خان از سفر شومیاتسکی به مسکو

احمدشاه در ملاقات امروز خود با بصیرالدوله، به او دستور داد فردا با «والدین» از اعضای سفارت روسیه ملاقات کند؛ وی، در توضیح مسائلی که باید با او مطرح شود گفت که وزیر جنگ با فرستادن نمایند های نزد ولیعهد، اظهار داشته شاه با سفارت روس روابط ویژ های دارد و سفر شومیاتسکی به مسکو برای وارد کردن قشون به خاک ایران است. وزیر جنگ گفته است: «چنان چه این مطلب حقیقت داشته باشد و این مسئله به محل بروز و ظهور برسد، من یک نفر از قاجاریه را باقی نخواهم گذاشت.» احمدشاه افزود که وزیر جنگ به خود من هم پیغام داد و این موضوع را تکرار کرد. او دیروز به ملاقات من آمد. «اولاً اصرار داشت دستخط ریاست وزرایی به او بدهم که برود تشکیل کابینه بدهد و من به کلی این مسئله را رد کردم.» در این دیدار احمدشاه به رضا خان گفته بود که خیال او در ورود قشون روسیه به ایران بیاساس است. احمدشاه از بصیرالدوله خواست این موارد را به مسیو والدین بگوید.(۱)

 اعتصاب نظامیان در شیراز

بنابر خبری که امیرلشکر جنوب میدهد نفرات فوج قدیم کرمان که به تازگی به استخدام نظامیان فارس درآمدهاند، از روزی که به شیراز آمدهاند، در شاهچراغ تحصن کردهاند. هر روز به عده آنها افزوده میشود. محمود آیرم مینویسد که صاحب منصبی را برای پایان دادن به تحصن به شاهچراغ فرستاد؛ اما او را مورد حمله قرار داده، اهانت نمودهاند. «توهینکنندگان دستگیر و تنبیه، متحصنین جلب و محبوس و سیزده نفر از نظامیان را هم آستانهداران فرار دادهاند.» رضا خان وزیرجنگ در ذیل این تلگرام نوشت که «فوری چند نفر از محرکین آنها را اعدام کنید.»(۲)

 عدم موفقیت در جمعآوری سلاح تبریز

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، امروز در تلگرامی به وزیر جنگ از عدم موفقیت در جمعآوری سلاح شهر تبریز خبر داد. وی با اشاره به این که تاکنون ۱۸۰۰ قبضه تفنگ به دست آمده، میگوید که اما میتوان احتمال داد که حدود ۴۰ هزار اسلحه در سطح شهر وجود دارد. بخشی از این سلاحها در دست ارامنه است. طهماسبی نوشت که روسیه، ارامنه را تشویق به ندادن سلاح میکنند. بخشی از این سلاحها در زمان «واقعه لاهوتی» میان مردم تقسیم شده بود.(۳)

 دور بودن شاهسونها از تحریک روسها

امیرلشکر شمال غرب امروز به رضا خان اطمینان داد که سران شاهسونها از دایره تبلیغات روسها دور هستند. جواد خان امیرتومان و سالاررشید طالشی با عده های از بیکزادگان در تبریز هستند. نوروز خان رئیس طایفه قوجهبیگلو و حاجی فرج کیگلو نیز نزد سرهنگ محمدعلی خان هستند. وی تأکید کرد: «شاهسونها در هر موقع حاضر هستند که با کمال جانفشانی و صمیمیت به حضرت اشرف خدمت نمایند. خاطر مبارک از این حیث کاملاً آسوده باشد.»(۴)

 سفر روحانیان مهاجر بینالنهرین به مشهد

در پی به نتیجه نرسیدن رایزنی های نمایندگان علمای مهاجر در بغداد با ملکفیصل، «تصمیم حضرات حجج اسلام این شده است که عجالتاً از مراجعت به بینالنهرین صرفنظر و پس از ماه صفر مجتمعاً به طرف مشهد مقدس حرکت فرمایند.»(۵)

 تلفن انگلیس در بندرعباس

انگلیس در بندرعباس دارای دستگاه تلفن است. ایران از سال گذشته برای خرید این دستگاه وارد مذاکره شد و در مورد قیمت هم توافق گردید.

با این حال انگلیس با وقتگذرانی عدم تمایل خود را به واگذاری آن نشان داد. از آن جا که برقراری ارتباطات انحصاری تلفنی «برخلاف امتیازنامه شرکت کل تلفن است، شرکت مزبور از وزارت فواید عامه تقاضای اقدام در برچیدن تلفن مذکور را نموده است.»(۶)

 تغییر کارپرداز کربلا

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود نوشت که اعتمادهمایون از طرف دولت به سمت کارپرداز کربلا منصوب شده است.(۷)

 سخنرانی شیخ احمد بهار علیه رضا خان

در پی اعتراض گروهی از اهالی مشهد به فعالیت های انتخاباتی حاجحسن آقا ملکالتجار و این که او نماینده وزارت جنگ برای راهیابی به مجلس پنجم است (ر.ک: ۳ مهر) رضا خان دستور داد اسامی امضاکنندگان این تلگرام توسط امیرلشکر شرق شناسایی شود.

حسین خزاعی امیرلشکر شرق در پیگیری موضوع خبر داد که شیخ احمد بهار(۸) بانی جمعآوری امضاها و ارسال تلگرام به تهران بوده است. وی امروز نماینده لشکر را به مسجد جامع [گوهرشاد] فرستاد تا ضمن قرائت تلگرام به شناسایی امضاکنندگان اقدام کند. در این بین شیخ احمد بهار پس از این که عد های فریاد زندهباد وزیر جنگ سر دادند به منبر رفت و سخنان انتقادآمیزی علیه نظامیان و دخالت آنها در انتخابات کرد. حسین خزاعی در پایان میافزاید که حاضران شیخ احمد را از منبر پایین کشیدند.(۹)

□ شبیخون به پست کنکاوش

بنا بر گزارش رئیس قشون سلماس امشب یکصد سوار که گویا از اتباع سیمیتقو بودند به پست کنکاوش شبیخون زدند. در پی حرکت نظامیان سلماس و تعقیب سارقان، دزدان تعدادی از احشام و اسب های به غارت رفته را جا گذاشته، فرار کردند. رئیس قشون سلماس این اقدام را به تحریک دولت ترکیه عثمانی دانست.(۱۰)

□ مسابقه شنا در استخر جمشیدآباد

امروز مسابقه شنا در دو رشته سرعت و «شناوری مطابق اصول علمی» در استخر جمشیدآباد برگزار شد. در حضور ۶۰۰

۱- هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، صص ۱۲۲ و ۱۲۳.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۶۵۶.

۳- همان، پ ۴۲، صص ۴۰ و ۴۱. وزیر جنگ پس از دیدن این گزارش در اطلاعی های خطاب به امیرلشکر شمال غرب از اهالی تبریز خواست اسلحه ها را تحویل دهند «و هر کس اسلحه خود را تحویل ننماید شدیداً تعقیب و مجازات خواهد شد.» (همان، پ ۴۲، ص ۳۹).

۴- همان، پ ۴۰، ص ۷۰.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۴۵۷، ص ۲.

۶- همانجا.

۷- روزنامه اتحاد، س ۳، شم ۷، ص ۲.

۸- برای آگاهی از زندگینامه شیخ احمد بهار، ر.ك: همین کتاب، ج ۱، ص ۴۰۱.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۱۲۳ و ۱۲۴.

۱۰- همان، پ ۴۹، صص ۴۵ و ۴۶.

نفر تماشاگر ۴۷ داوطلب مسابقه دادند. «ابتدا ابوالفضل خان صدری معلم ژیمناستیک سوت زده شناگران را به دور خود جمع نموده، هر یک با سینه های فراخ و قیافه های بشاش مردانه برای مسابقه حاضر شده بودند.» در شنای سرعت که باید چهار بار طول ۵۰ متری استخر شنا میشد حاجمرتضی کیایی اول شد و در رشته بعدی غلامحسین خان مفیدی برتر شناخته شد.(۱)

 دیدار حاکم فارس با نماینده کمپانی نفت جنوب

در پی مشکلاتی که اخیراً از طرف طایفه قشقایی برای کارکنان کمپانی نفت جنوب پیش آمده بود، نصرتالدوله با «گرین هوس» ملاقات کرد. وی امروز در گزارشی به مشیرالدوله اطلاع داد که نماینده یادشده همه خسارت های واردشده به این کمپانی را متوجه دولت میداند و خواستار تعیین وضعیت جدید در تأمین امنیت و قرارداد های سابق با قشقاییها است.

نصرتالدوله نیز در پاسخ گفت که امنیت کارکنان شرکت نفت در منطقه به عهده حکومت فارس و اداره قشونی خواهد بود؛ ضمن آن که قرارداد های کمپانی را با عوامل محلی به رسمیت نمیشناسد. وی به طرف انگلیسی اظهار داشت که من بعد سردار عشایر صولتالدوله و پسرش به عنوان عوامل محلی طرف کمپانی خواهند بود، چرا که عملیات کمپانی در دشت قیر در حوزه ایل خانی سردار عشایر است.(۲)

 مانور قشون در اطراف شیراز

بنا به گزارش کنسول انگلیس در شیراز نیرو هایی از تیپ فارس امروز برای هراس قشقاییها در جاده اردکان فارس اقدام به مانور نظامی میکردند.(۳)

(تصویر) دکل چرخشی کمپانی نفت انگلیس و ایران در مسجد سلیمان

۱- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۴۵، صص ۲ و ۳.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۲، صص ۳۸ و ۳۹. دولت مخالف عقد قرارداد خوانین محلی با کمپانی نفت بود. این تذکر را وزیر جنگ به سردارعشایر صولتالدوله داد و نوشت کلانتران کشکولی حق دخالت در این قبیل امور را ندارند. (همان، پ ۱۱۲، ص ۹).

۳- FO E ۲۵۶/۲۵۵/۳۴.

ص: ۳۵۷

□ شنبه

۱۳ مهر ۱۳۰۲

۶ اکتبر ۱۹۲۳

۲۴ صفر ۱۳۴۲

□ دیدار بصیرالدوله با والدین

امروز بصیرالدوله با والْدین دیدار کرد. والْدین مأمور سیاسی روس پس از شنیدن گفته های بصیرالدوله در مورد اظهارات رضا خان که گفته بود نظامیان روس وارد خاک ایران خواهند شد (ر.ک: ۱۲ مهر) ابراز داشت: «وزیر جنگ یکشنبه [گذشته] ساعت ۱۰ در سفارت انگلیس بوده، مدت سه ساعت و شب سهشنبه هم آنجا بوده، توقفش دو ساعت و نیم [بوده.] معلوم است این مطالب دستورش از کدام کار خانه بیرون میآید.»(۱) وزیر جنگ اعتقاد داشت سفر شومیاتسکی به مسکو برای گسیل نیرو های نظامی روس به ایران است.

□ رضا خان، قدرت راستین و چهره چیره ایران

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در تهران، در گزارش امروز خود به کشورش تحلیل خود را از چند دیدارش با احمدشاه و موقعیت سیاسی ایران ارائه داد. وی احمدشاه را نگران قدرت فزاینده رضا خان معرفی کرد که بر تاج و تخت دودمان قاجار سایه انداخته است. لورن با معرفی رضا خان به عنوان قدرت راستین و چهره چیره ایران نوشت که اینک او در برابر آخرین نهاد قدرت، یعنی سلطنت قرار گرفته است. «شاه اینک به این نتیجه رسیده است که ایران آن چنان بزرگ نیست که گنجایش او و سردارسپه را یک جا داشته باشد.» وزیرمختار انگلستان پیشبینی کرد احمدشاه چار های جز راهی شدن به اروپا ندارد.(۲)

□ تعیین نامزد قشون برای بهبهان

در تلگرامی که امیرلشکر جنوب امروز به وزیرجنگ فرستاد یادآور شد که پیش از این برای شهر بهبهان دکتر حسین خان احیاءالسلطنه تعیین شده تا انتخاب شود. در این مورد «دستورات لازمه به رئیس قسمت آنجا داده شده است.»(۳)

□ نمایندگان وزارت جنگ در استرآباد برای مجلس پنجم

رضا خان امروز به رئیس تیپ مستقل شمال نوشت که سیدمحمدعلی شوشتری و میرزاعبد الله خان برای نمایندگی استرآباد در نظر گرفته شدهاند. «در انتخاب آنها اهتمام وافی به عمل آورید.»(۴)

□ دستور خلعسلاح طوایف و عشایر آذربایجان

وزیر جنگ از امیرلشکر شمال غرب خواست از آنجا که استقرار امنیت و حفظ جان و مال اهالی مملکت از وظایف دولت است، «مقرر میداریم که به زودی بایستی به جمعآوری و خلع اسلحه کلیه بلاد و طوایف و عشایر آذربایجان شروع و اقدام نموده... ترتیب مقدم و مؤخر بودن هر کدام منوط به نظریه خودتان است.»(۵)

 پیگیری زندان و شکنجه بابایف توسط سفارت روسیه

پس از رفتار خصمانه لشکر شمال غرب با بابایوف تبعه روس، امروز وزارت امور خارجه یادداشت اعتراض سفارت روسیه را به وزارت جنگ فرستاد و خواستار پاسخگویی شد. (ر.ک: ۵ تیر) در این یادداشت آمده است که اتهامات وارده به بابایوف بیاساس بوده، «بر فرض وجود تهمت باز به مأمورین حق نمیداد که رویه و اعمال شکنجه و عذاب را نسبت به تبعه شوروی معمول دارند.» سفارت روسیه خواستار جلب و محاکمه عاملان شکنجه بابایوف بود.(۶)

 تظلم اهالی لطفآباد

تعدادی از اهالی روستا های منطقه لطفآباد با ارسال تلگرامی به جراید و شخصیت های مذهبی، لشکری و کشوری از این که ۳۸ روز است آب روستا های این منطقه از طرف روسها قطع شده شکایت کردند و نوشتند که در این منطقه هفت هزار جمعیت، هفت آسیا، مزارع و احشام در خطر هستند. مذاکرات نمایندگان روس و ایران با این که به نتایج مثبت رسید، اما وقتی از طرف ایران برای باز کردن آب رفتند، همگی دستگیر و حبس شدند. اهالی نوشتند که اینک در تلگراف خانه متحصن شده منتظر اقدام مسئولان هستیم.(۷) البته اهالی لطفآباد نیز متقابلاً تعدادی میراب را که از آن طرف برای لاروبی نهر آمده بودند توقیف کردند که با وساطت مسئولان لشکر شرق آزاد شدند.(۸)

 معاونت جدید نظمیه

مشیر همایون(۹) بنا به تصویب هیأت دولت و حکم وزارت داخله

۱- هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، ص ۱۲۳.

۲- آصفی رامهرمزی و...، سردارسپه و فروپاشی دودمان قاجار، صص ۱۵۴ تا ۱۵۷.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۴۵۵.

۴- همان، پ ۱۷، ص ۶۱۵.

۵- همان، پ ۴۲، ص ۵۲.

۶- همان، پ ۸۸، ص ۱۰۲.

۷- همان، پ ۳۰، صص ۲۸ تا ۳۱.

۸- همان، پ ۳۰، ص ۳۴.

۹- حبیب الله مشیرهمایون که بعدها شهرت شهردار انتخاب کرد و بدان مشهور شد در ۱۲۶۴ش در تهران به دنیا آمد. پدرش نصر الله خان رئیس خزانه نظام و پیشکار حاجیمیرزاحسین خان سپهسالار بود. حبیب الله پس از انجام تحصیل به شغل

نظامیگری روی آورده، به استخدام شهربانی کل کشور درآمد و مشاغلی پذیرفت که مهمترین آنها عبارت است از: قاضی شعبه اول دادگاه در وزارت دادگستری، معاون تفتیش آن وزارت، دادستان دادگستری اصفهان، رئیس تأمینات شهربانی تهران، معاون شهربانی تهران، رئیس شهربانی اصفهان، رئیس شهربانی شیراز، رئیس شهربانی کل استان های جنوب، شهردار مشهد، اصفهان و شیراز، رئیس اداره ذوبآهن و فرماندار بابل و بابلسر. شهردار علاوه بر مشاغل یادشده، از همان اوان نوجوانی به هنر موسیقی علاقهمند بوده، در این عرصه به شهرت رسید. او ابتدا نزد آقابزرگ خان (افسر موزیک قزاق خانه)، میرزا حسینقلی، حسین خان اسماعیلزاده و محمدصادق سرورالملک نوازندگی آموخت و آثار بسیاری به یادگار گذاشت. در حدود ۲۰۰ آهنگ بدون کلام، پانتومیم باغ شاه در موضوع استبداد محمدعلیشاه قاجار، نمایشنام های به نام بیچاره ارومی، قطعه نمایشی به نام دمپخت فری از آثار اوست. وی نخستین کسی است که پیانو را در موسیقی ایرانی به کار برد و با این هنر پایه چند صدایی را در موسیقی کشور بنا نهاد. وی در انجمن اخوت شرکت داشته، در آنجا پیانو مینواخت. حبیب الله شهردار در شاعری هم مهارت داشته، سرگذشت خود را به نظم گفته است. در اواخر عمر سرپرستی شورای موسیقی رادیو تهران را به عهده گرفت و ارکستر ویژ های تأسیس کرد که بعد از چندی به ارکستر فارابی مبدل شد. مرگش در ۱۱ بهمن ۱۳۴۸ اتفاق افتاد. (بهروزی، چهره های موسیقی ایران، صص ۲۵۱ تا ۲۵۵؛ ستایشگر، نام نامه موسیقی ایران زمین، ج ۳، صص ۳۰۶ و ۳۰۷).

به سمت معاونت کل اداره نظمیه منصوب شد. امروز رئیس کل تشکیلات نظمیه، وستداهل، وی را رسماً به وزارت امور خارجه معرفی کرد.(۱) مشیرهمایون جانشین رضاقلی خان شد.(۲)

 جمع آوری عکس کمونیستها

بنا به خبری که محمدحسین خان آیرم رئیس تیپ مستقل شمال میدهد سفارت روس پیگیر جمعآوری عکس طرفداران خود است تا آنها را به مسکو بفرستد. وی نوشت که میخواهند آلبوم عکس کمونیست های دنیا را در مسکو داشته باشند.(۳)

 تشکر آیت الله خالصی از مشیرالدوله

در تلگرامی که امروز آیت الله خالصی از بوشهر به تهران فرستاد، از توجه و احتراماتی که دولت در حق ایشان روا داشته تشکر کرد. وی خطاب به مشیرالدوله، رئیسالوزراء، نوشت: «با آن که جناب آقای دبیرهمایون را برای پذیرایی و همراهی دعاگو معین فرمودهاند، کمال کل حاصل، خداوند متعال وجود محترم را برای دولت و ملت ایران محفوظ بدارد.»(۴)

(تصویر) احمدشاه و رضا خان

(تصویر) نظمیه تهران، کمیساریای ارک

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۱-۲۹-۱۳۰۲.

۲- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۴۳، ص ۱.

۳- روزنامه اتحاد، س ۳، شم ۸، ص ۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۷، ص ۴.

 یکشنبه

۱۴ مهر ۱۳۰۲

۱۷اکتبر ۱۹۲۳

۲۵ صفر ۱۳۴۲

 تلاش رضا خان برای گرفتن مقام رئیسالوزرایی

والْدین مقام سیاسی سفارت روسیه امروز به بصیرالدوله، نماینده ویژه احمدشاه، گفت که «وزیر جنگ با دوستانش صحبت نموده و مصلحتبینی کرده که بایستی من [سردارسپه] رئیسالوزراء بشوم. بعضی گفتهاند صلاح است باشد در موقع باز شدن مجلس. یکی دو نفر با خودش گفتهاند همین دو سه روزه باید اقدام نمود و از شاه دست خط ریاستوزرایی» گرفت.(۱)

 پیشبینی و تمایل لورن برای ریاستالوزرایی رضا خان

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، در تهران امروز به وزارت امور خارجه کشورش نوشت که «جوّ تغییر دولت وجود دارد، اما انتظار ندارم که این تغییر در آینده نزدیک انجام پذیرد. نظر همگانی این است که وزیر جنگ نخستوزیر خواهد شد.» لورن ادامه میدهد که موضوع را از خود وزیر جنگ پرسیدم و او تأیید کرد که این یک «خواست همگانی» است. «او مرا مطمئن ساخت اگر تغییری روی دهد در چارچوبی کاملاً نظامدار و قانونی خواهد بود[!] من بر آنم که اگر او میخواهد نخستوزیر شود، بسیار بهتر خواهد بود که بگذاریم بشود.»(۲)

 سفارش سردار عشایر توسط رضا خان به مسئولان شیراز

وزیر جنگ امروز در دو تلگرام جداگانه خطاب به والی فارس و رئیس قشون آن منطقه تأکید کرد که سردارعشایر صولتالدوله باید از جهرم به نمایندگی مجلس شورای ملی برسد و راهی تهران شود.(۳)

 جلسه های خصوصی برخی رجال درباره مسائل روز کشور

خفیهنگاران نظمیه امروز به سازمان های ذیربط خود خبر دادند که مدتی است جلسه های هفتگی برای بررسی موقعیت کابینه [و دیگر مسائل سیاسی کشور] در قلهک و به تازگی در تهران تشکیل میشود. اعضای این جلسه ظهیرالاسلام، قوامالسلطنه، سیدمصطفی خان کاظمی، مستر هاوارد، شاپورجی، بهمن جی، موریس، سرکشیکزاده و علیاکبر داور هستند.(۴)

 شیوع افکار بلشویکی در ورامین

در نـامه خصوصـی که ذکاءالسـلطنه امروز به کلنـل مککرمـک رئیس مالیـات مسـتقیم و خالصـهجات نوشت، از قول دو تن از ملاکین منطقه ورامین خاطرنشان کرد که شـیوع افکار بلشویکی و کمونیستی در میان رعایای ورامین موجب شده، بذرکاری و نسـقبندی نکنند. آنها حاضر نیستند روی املاک اربابی کار کنند. این مسئله در زمین های خالصه چشمگیرتر است. اگر کاری هم صورت میگیرد تحت فشـار مالکان است. علت آن است که «بعضـی از کاندیـدا های دسـتچپ تنـدرو که میخواهنـد وکیل ورامین شونـد به رعایـا یـاد دادهانـد که بگوینـد به چه علت مـا زحمت بکشـیم و دیگران دسترنـج و حاصـل کار ما را ببرنـد.» ذکاءالسلطنه معتقد بود اگر از شیوع این افکار جلوگیری نشود به بلوکات دیگر هم سرایت میکند.(۵)

 بار دیگر، مجسمه رضا خان

امروز در تلگرامی به امضای گروهی از اهالی رشت از وزیر جنگ خواسـته شد اجازه دهد که مجسـمه وی در این شـهر نصب شود. پیش از این به واسـطه وقوع سـیل و خسـارات فراوانی که به رشت وارد شـد، مقرر گردیـد هزینه ساخت مجسـمه صـرف سیلزدگان شود. (ر.ک: ۲۳ تیر و ۹ شهریور) در این تلگرام گفته شده بود که معادل هزینه ساخت مجسمه به سیلزدگان کمک شده است.(۶)

 اثبات وقفیت اراضی خریداری شده آمریکاییها در مشهد

کـارگزار خراسـان در نـام هـای کـه امروز بـه وزارت امـور خـارجه نـوشت، یـادآور شـد که اراضـی خریـداری شـده از طرف آمریکاییها در مشـهد پس از رأی محکمه بدایت عدلیه غیرقابل تصـرف است. وی افزود آمریکاییها اینک برای آوردن مصالح بنایی خواستار «افتتاح دروازه جدید» هستند. در این باب حاکم خراسان با اداره بلدیه در حال مذاکره است.(۷)

 کاکموف روسی، نوکر شخصی سرهنگ باقر خان

پس از این که وزارت جنـگ به لشـکر جنوب اطلاع داد یک فرد روسـی همراه نیرو های اعزامی به خوزسـتان همراه سـرهنگ باقر خان است. این لشـکر ضـمن تأیید موضوع امروز پاسخ داد که کاکموف یک جوان روسی است که مدتی در مهمان خانه چهارباغ اصـفهان کار میکرد و هنگام حرکت اردوی نظامی به عنوان نوکر شخصـی باقر خان راهی عربسـتان (خوزسـتان) شده است. «از قرار تحقیق مشارالیه خوشـگل و بـدسابقه میباشـد» و لشـکر جنوب از اسـتخدام او نزد سـرهنگ باقر خان بیخبر است. محمود آیرم امیرلشکر جنوب اضافه کرد که اطلاعات تکمیلی را ارسال خواهد کرد.(۸)

 آزار ایرانیان توسط روسها هنگام عبور از مرز

رئیس نظامیـان جلفـا امروز خبر داد که مسـافران ایرانی اعم از تـاجر و غیره به هنگام بازگشت از خاک روسـیه در مرز اذیت و آزار میشوند. «چنانچه مشاهده میشود اغلب از آنها موقع ورود به جلفای ایران با حالت گریان وارد میشوند.»(۹)

 واکنش اهالی موصل به اسکان آشوریها در آن منطقه

انگلیس با اسکان جمع بسیاری از آشوریها در موصل موجب

۱- هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، ص ۱۲۴.

۲- آصفی رامهرمزی و...، سردارسپه و فروپاشی دودمان قاجار، ص ۱۵۸.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۳۳۸ و ۳۳۹.

۴- همان، پ ۲-۱، ص ۸۳.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۷۰۲۶، آرشیو ۳۸۲ ن ۴ آ ب ۱.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۶، صص ۴۰ و ۴۱. وزیر جنگ هم در پاسخ به این درخواست اطلاع داد که «بیش از این از بروز احساسات آقایان جلوگیری نکرده و امتنان قلبی خود را بدین وسیله اظهار میدارم.» (همان، پ ۸۶، ص ۳۹).

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۲-۱۶-۹-۱۳۰۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۶۵۳. این گونه اطلاعات (وجود یک فرد روسی در میان نظامیان) به احتمال زیاد از طریق منابع انگلیسی در اختیار وزارت جنگ قرار میگرفت. در منابع انگلیسی آمده است که این روسی مأمور م. تاردوف سر کنسول روسیه در اصفهان است. (FO E ۱۱۷۴۰/۶۹/۳۴)

۹- همان، پ ۴۴، ص ۶۴. موضوع به وزارت خارجه منعکس شد تا پیگیری کند. (همان، پ ۴۴، ص ۶۲).

وحشت اهـالی شـده است. اهـالی موصـل بـا ارسال مطالبی به نشـریه العراق انتصاب آشوریها را به این منطقه تکـذیب کردنـد. کارپرداز ایران در کربلا ضـمن ارسال این خبر به وزارت امور خارجه توجه مسـئولان ذیربط را به این مسئله جلب کرد که اگر انگلیسـها آشوریان را مجبور به اخراج از موصل کردنـد، مراقبت کننـد که به ایران مهاجرت ننماینـد و اگر بناشد این مهاجرت صورت گیرد، محل اسکان آنها در نزدیکی مرز نباشد.(۱)

 مزایای کشیدن خط تلگراف اهر به بیلهسوار

عبـد الله خان طهماسبی امیرلشـکر شـمال غرب ضـمن تأکید بر کشـیده شدن خط تلگراف بیله سوار به خداآفرین امروز از قول رئیس تلگراف خـانه آذربایجان مزایای برپایی خط تلگراف اهر به بیله سوار را برشـمرد و خواسـتار جایگزینی این خط به جای خط اردبیل به بیله سوار شـد. با این کار «سـرحد پل خـداآفرین هم دارای سـیم بوده و حـدود قراچهـداغ و اردبیل و سـرحدات کلیتاً در تحتنظر گرفته خواهد شد.»(۲)

 اطمینان رضا خان به انگلیس برای حفظ امنیت حوزه های نفتی

رضـا خـان وزیر جنـگ در نـام هـای کـه امروز بـه وزیرمختـار انگلیس در تهران نـوشت، به او اطمینـان داد که اعزام قشـون به خوزسـتان امنیت شـرکت نفت را به خطر نمیانـدازد و تـا زمانی که شـیخ محمره (خرمشـهر)، شـیخ خزعل، تعهـدات خود را به دولت انجام دهد تحت حمایت او خواهد بود.(۳)

 توقیف سردار انتصار

روزنـامه مرد آزاد در شـماره امروز خود خبر از دسـتگیری سـردارانتصار داد. وی پس از ورود به تهران توسـط مأموران نظامی جلب و توقیف شد.(۴) (ر.ک: ۱۶ مهر) منابع فرانسوی نوشتند که سردارانتصار مدیر مالی و رئیس دارایی اصفهان اول اکتبر/۸ مهر دستگیر شد.(۵)

 حرکت آیت الله خالصی به طرف تهران

آیت الله محمدمهدی خالصـی که در ورود به ایران در بوشـهر پیاده شده بود، امروز این شـهر را به قصد شـیراز ترک کرد تا از آن جا به اصفهان رفته، در ن هایت به تهران بیاید.(۶)

 فرزندان رجال مشهد در راه برلین

امروز ملکالتجار با پسران تعدادی از رجال خراسان که برای ادامه تحصیل راهی برلین بودند، از راه روسیه عازم آلمان شد. «۱) پسـران ملکالتجار: پرویز آقا و محمدآقا. ۲) پسـر حسیناآقا امیرلشکر: محمدعلی خان. ۳) پسـران سالارمعتمد: اقبال خان و جلال خان. ۴) پسـر شاهزاده جلالالممالک: خسرو خان. ۵) پسـر امیرارفع: عبد الله خان. ۶) پسـر مرحوم سرتیپ باقر خان: عبدالقاسم

خان.»(۷)

(تصویر) رشت، سبزهمیدان

(تصویر) موصل، نقشه

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۵ و ۲۴-۳۷-۴۵-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۷، صص ۳۶ و ۳۷. ارجاع موضوع به وزارت پست و تلگراف پاسخ های مشابه قبلی را در پی داشت: برای این کار هزین های در بودجه سال جاری پیشبینی نشده؛ لشکر خودش بکشد، سال آتی تأدیه میشود. (همان، پ ۴۷، ص ۳۴).

۳- زرگر، تاریخ روابط سیاسی ایران و...، ص ۱۱۳.

۴- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۴۴، ص ۲. «مظفر اعلم (سردار انتصار) از ابتدای مشروطیت با معاونت پیرم خان در نظمیه به مقامات دولتی راه یافت. پس از آن در اصفهان به سر میبرد. ... وی متهم به تشکیل یک کمیته سری ترور برای از بین بردن سردارسپه شد. به اقرار او این کمیته تحت امر قوامالسلطنه اداره میشد. بعدها معلوم شد که اساساً این اتهام ساختگی از سوی سردارسپه و با تبانی سردارانتصار جهت خارج کردن قوامالسلطنه از دایره قدرت (به عنوان تنها رقیب قدرتمند و بالفعل رضا خان) صورت گرفته بود. ماجرای فوق مآلاً با دستگیری قوامالسلطنه در ۱۶ مهر ۱۳۰۲ و تبعید او از ایران خاتمه یافت و راه برای زمامداری سردارسپه گشوده شد. جالب آن است که سردارانتصار که رئیس کمیته مزبور بود، پس از این ماجرا در زمان سلطنت رضاشاه مکرراً به مقاماتی چون حکمرانی، سفارت و وزارت رسید و مدتها نیز وزیر امور خارجه بود. وی در آخرین پست دیپلماتیک خود در سنین کهولت به سال ۱۳۳۲ سفیر ایران در عراق شد که به دلیل عدم استقبال از محمدرضاشاه هنگام خروج وی از ایران در ۲۵ مرداد آن سال، پس از بازگشت شاه به ایران، مطرود و مغضوب گشت.» (هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، ص ۱۲۵).

۵- پورشالچی، قزاق: عصر رضاشاه ...، ص ۸۱.

۶- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۴۴، ص ۲.

۷- فروپاشی قاجار و برآمدن...، ص ۵۱۸؛ روزنامه تایمز، به تاریخ ۱۲ اکتبر ۱۹۲۳، ص ۱۱.

ص: ۳۶۱

 دوشنبه

۱۵ مهر ۱۳۰۲

۸ اکتبر ۱۹۲۳

۲۶ صفر ۱۳۴۲

 میثاق سیاسی رضا خان

بنابر آن چه که سلیمان خان بهبودی در خاطرات خود آورده امروز رضا خان با چهار تن از رجال سیاسی کشور پیمان میبندد که یکی از مفاد آن تشکیل دولت به ریاست وزیر جنگ است. امضاکنندگان این میثاق رضا خان، سلیمانمیرزا، عبدالکریم خان رشتی، محمدصادق طباطبایی و امیرلشکر خدایار خان بودند. بند ششم این پیمان از این قرار است که «این هیأت [مؤسس] اقدام خواهد نمود که دولتی قادر و لایق تشکیل داده، به دست آن دولت از ریشه و اساس به اصلاح امور مملکت اقدام کند.» نظر به اهمیت موضوع، متن کامل آن در پاورقی میآید. بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، صص ۶۹ تا ۷۱. (۱)

 انتقاد کمپانی نفت جنوب از ناامنی منطقه دشت قیر

نماینده کمپانی نفت انگلیس و ایران، امروز در نام های به مشیرالدوله، رئیسالوزراء، با اشاره به تیراندازی به سوی یکی از کارکنان این شرکت در دشت قیر و تخلیه این ناحیه توسط کارکنان و کارگران نوشت که از تاریخ ۲۲ سنبله (شهریور) تاکنون عملیات در معادن دشت قیر متوقف شده است. وی با یادآوری فصل چهاردهم امتیاز دارسی که دولت را متعهد میکند امنیت کمپانی نفت را عهدهدار باشد افزود که امنیت یادشده باید برقرار و نتایج آن به شرکت ابلاغ گردد.(۲)

 سکته اقتصادی عراق

کنسول ایران در نجف وزارت امور خارجه را باخبر کرد که نیامدن زوار ایرانی به عتبات [پس از شیوع وبا و ممنوعیت دولت] «تأثیر و سکته بزرگی به عایدات این جا برخورده و حالا قدر نعمت ایرانیان را فهمیده، در محافل صحبت مینمایند.»(۳)

 مبلغان مسیحی در مرند

نماینده اداره معارف و اوقاف آذربایجان در مرند، امروز اطلاع داد که سه نفر میسیونر مسیحی و میرزایوسف که او هم مبلغ مذهب مسیحی است چندی قبل وارد مرند شدند و پس از توزیع کتاب های دینی و تبلیغ دین خود به طرف علمدار و گرگر رفتند. «از قرار معلوم گویا مأموریت سیاسی نیز دارند.»(۴)

 اعتراض سفارت آمریکا نسبت به ممانعت از سفر کارکنان خود به ارومیه

وزارت امور خارجه در نام های که امروز به وزارت جنگ نوشت از اعتراض سفارت آمریکا خبر داد که قشون آذربایجان رسماً به کنسولگری آمریکا در تبریز اطلاع داده از عزیمت مستخدمین کنسولگری به ارومیه جلوگیری خواهد کرد. سفارت انتظار دارد این ممانعت برطرف شود. وزارت خارجه پرسید آیا این ممانعت بر مبنای دستورالعمل مهاجران عیسوی به ارومیه که از طرف دولت صادر شده صورت میگیرد یا لشکر آذربایجان بنابر مصالح منطق های چنین محدودیتی اعمال میکند؟(۵)

 انتقاد سفارت روسیه از تعطیلی کمیسیون مختلط ایران و روس

سفارت روسیه در تهران امروز در پاسخ به نامه وزارت امور خارجه مبنی بر کوتاهی روسیه در حل و فصل تقسیم آب های مرزی نوشت که این کوتاهی متوجه دولت ایران است. مبنای این کار پروتکل ۱۶ ثور (اردیبهشت) است که به امضای ذکاءالملک و شومیاتسکی رسیده است. عقیم ماندن عملیات کمیسیون مختلط برای تقسیم آب های سرحدی نتیجه تعلل و تسامح زیاد ایران است، به همین دلیل روسیه اعضای کمیسیون خود را فراخوانده است.(۶)

 مخالفت آیرم با برچیده شدن حکومت های نظامی در گیلان

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، در نامه محرمان های به وزارت جنگ خبر داد که اخیراً حاکم گیلان از رئیسالوزراء درخواست کرده با وجود امنیت منطقه ضرورتی به ادامه حکومت نظامی در برخی از شهر های گیلان نیست و «در صورتی که حکام نظامی مبدل به غیرنظامی شوند اهالی فوقالعاده شکرگزار خواهند گردید.» آیرم ضمن تعریض به این موضوع نوشت که «نه فقط حکام نظامی... نباید تغییر نمایند، بلکه [حاکم] محال دیگر گیلان هم اصلح است... از نظامیان انتخاب گردد.»(۷)

 حرکت یک بلشویک از افغانستان به ایران

سفیر ایران در افغانستان خبر داد که ثریا بیک، اهل عثمانی از مبلغان مرام بلشویسم، در آستانه دستگیری به دست دولت افغانستان بود که توانست با تحصن در سفارت روسیه رها شود. «سفیر عثمانی او را از حکومت گرفته و خواست از راه ایران تبعید به آناطولی نماید.» سفیر ایران تذکره عبور نداد؛ اما او را بدون روادید راهی کردند. وزارت امور خارجه امروز در نام های به وزارت جنگ موضوع را مطرح کرده، درخواست کرد لشکر شرق متوجه این مسئله باشد.(۸)

 فرار زندانیان هنگام بیگاری

۲۵ نفر از محبوسین اداره نظمیه تهران که همه روزه در اطراف عشرتآباد به کار گرفته میشدند، از غفلت مأمورین سود جسته، فرار میکنند. روزنامه اتحاد در شماره امروز خود ضمن چاپ این خبر نوشت که آژان های سوار در پی فراریان هستند.(۹)

 رئیس کمپانی وانگ هوس آلمان در ایران

مسیو پرون رئیس کمپانی کشتیرانی وانگهوس در تهران است. این خبر را روزنامه مرد آزاد در شماره امروز خود درج کرد و نوشت که وی برای بررسی راه کشتیرانی هامبورگ به بحر خزر وارد ایران شده است. آخرین کشتی این شرکت که وارد

ایران شد، انزلی نام دارد. کشتی های بعدی، اصفهان و همدان نامگذاری شدهاند.(۱۰)

 پیگیری قطع درختان جنگل

وزارت فوایـد عـامه از وزارت داخله خواست که به حـاکم مازنـدران دسـتور دهـد نسـبت به جلوگیری از قطع درختان جنگلها جلوگیری کرده، از اقدام غیرقانونی این افراد ممانعت کند.(۱۱)

۱- «بسم الله الرحمن الرحیم. امضاکننـدگان ذیل خداونـد متعال را گواه گرفته، به کلام الله مجید قسم یاد میکنند و به ضـمانت قول و شرافت و ناموس و وجدان خود بر طبق مواد آتیه، با یکدیگر معاهده نموده، پیمان میبندند و با اتحاد و اتفاق و صمیمیت کامله در حفظ اسـتقلال و تمامیت ایران و اقدام فداکارانه در پیشـرفت ترقیات قشونی و سیاسـی و اداری و فلاحتی و تجارتی و صنعـتی و علمی مملکت و نجـات وطن ازخرابیهـا و اوضـاع نـاگوار کنونی میکوشـند. ۱) ریـاست عـالیه نظـام ایران کماکان با شخص حضـرت اشـرف آقای رضا خان سردارسپه وزیر جنگ خواهد بود و حضـرت معظمله قوه مجریه این هیأت هسـتند. ۲) افراد این هیأت هر جا و در هر حال باشـند و به هر مقام نایل شوند، از صـمیم قلب بایکدیگر دوست و صـمیمی بوده، با جان و مـال و تمـام هستی خود از یکـدیگر دفـاع کرده، تـا آخرین نقطه امکـان بـا تمـام قوای خود در حمایت جان و مال و حیثیت و عرض و ناموس یکـدیگر ثبات و مقاومت خواهنـد نمود و نخواهند گذاشت هیچ قوه و هیچ وسـیله باعث تفرقه آنان شده، آنها را از یکـدیگر جـدا کنـد. ۳) ایـن هیـأت در تشـکیل دولـت و کلیه امـور مملکـتی (غیر از نظـام که اداره آن بـا شـخص آقـای سردارسپه است) با یکـدیگر مشورت و اتخاذ تصـمیم نموده و به موقع اجرا خواهنـد گذارد. ۴) هیچیـک از اعضای این هیأت نمیتوانـد از مواد این تعهـدنامه تخلف ورزد و همچنین این هیأت حق ندارد به مجرد حرف و سوءظن، عضوی از اعضاء خود را تخلف کننده از مواد مزبور بداند، مگر آن که حقیقت امر مکشوف و ثابت شده باشد و این در صورتی است که مسئله قبلاً در هیأت مطرح و معلوم شود و در آن صورت مجازات مقصر به نظر هیأت تعیین خواهد شد. ۵) این هیأت با مشورت و صلاحدید همدیگر، سعی خواهد کرد که اشخاص خوشسابقه را که به هیچوجه آلوده خیانت و ارتشا نباشد، جمعآوری نموده در اطراف این هیأت تمرکز دهـد که بعداً در انجام مقصود مقدس این هیأت کار کنند. ۶) این هیأت اقـدام خواهد نمود که دولتی قادر و لایق تشـکیل داده، به دست آن دولت از ریشه و اساس به اصـلاح امور مملکت اقـدام کنـد و تمام همت خود را متوجه خواهد نمود که دولت مـذکور مـدتی کافی، که لااقل کمتر از ۳ سال نباشـد قائم و باقی باشد. ۷) امضاکننـدگان این ورقه حق ندارند که با احدی خارج از این هیأت تعهداتی داشـته باشند که نساخ با مواد این تعهد باشد. ۸) هرگاه یکی از اعضای این هیأت در نزد هیأت محکوم به اشـتباه گردیـده یا فوت نماید یا به مأموریتی منصوب شود که در ظرف شـش ماه نتواند در جلسات هیأت حضور به هم رسانـد، این هیأت با مشورت یکـدیگر یک نفر امین صالح به جای او انتخاب خواهد کرد. ۹) هیأت لااقل در هر ۱۵ روز یـک جلسه خواهـد داشت. ۱۰) مـواد فوق پنـج سـال حتمیالاـجرا بوده، پس از آن به اتفـاق آرای هیـأت ممکن اسـت تجدیـد شود و عین این حـال صـمیمیت و دوستی بین اعضای هیأت ثابت و باقی خواهـد بود. قبل از خاتمه پنـج سال مـذکور، هیچیـک حق اسـتعفا ندارنـد مگر این که مبتلاـ به مرض مزمن شـده یـا قادر به تفکر و تعقل نباشـد. ۱۱) این مواد سرّی بوده، افشای آن نزد هر کس باشد، ممنوع است. ۱۲) به حول و قوه و به فضل الهی و توجه اولیای اطهار سلام الله علیهم اجمعین عهد مقدس و میثاق مبارک و پیمان شکسـتناپذیر فوق در تاریخ شب سه شنبه ۱۶ میزان ۱۳۰۲ هجری شمسی مطابق ۲۷ صفرالمظفر

۱۳۴۲ هجری قمری، در عمارت شـهری حضـرت اشرف آقای سردارسپه دامت شوکته با حضور حضرات آقایان امضاکنندگان ذیل برقرار و منعقد و امضا گردید. رضا، سلیمان محسن ، عبدالکریم، محمدصادق طباطبایی، خدایار.» (همان).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۲، صص ۷ و ۸.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۳۰-۲۷-۱۳۰۲.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۰۱۶۷۴۱، آرشیو ۱۱۲ ژ ۵ آ پ ۱.

۵- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۸، ص ۲۱. امیرلشـکر شمال غرب در پاسخ به این اعتراض گفت که اگر ممـانعتی بوده مربوط به مسـیحیان تبعه ایران بوده است. تاکنون ۴۸ مجوز برای عبور به کنسولگری آمریکـا داده شده است. (همان، پ ۷۸، ص ۱۹).

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۵-۸-۴۴-۱۳۰۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۵، ص ۵۳.

۸- همان، پ ۵۷، ص ۷۴. لشکر شرق در ۲۶ آبان خبر داد که ثریا بیک را در خواف دسـتگیر کرده است. (همان، پ ۵۷، ص ۷۳). وی به مشهد منتقل شد و در ن هایت تصمیم گرفته شد از مرز اخراج شود. (همان، پ ۵۷، ص ۵۳).

۹- روزنامه اتحاد، س ۳، شم ۸، صص ۱ و ۲ روزنامه ایران نوشت که ۱۵ تن از آنها دستگیر شدند. (روزنامه ایران، شم ۱۴۵۹، ص ۱).

۱۰- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۴۵، ص ۲. کشتی آلمانی انزلی در ۲۹ مهر در بندرگز پهلوگرفت. این کشتی حدود ۶ هزار پوند کالاـ بـا خود به ایران آورده بود. کمپـانی وانگهوس تصـمیم داشت در بنـدرگز، بارفروش، استرآباد و مشـهد نماینـدگی ایجاد کند. (FO E ۱۱۷۴۰/۶۹/۳۴)

۱۱- روزنامه ایران، شم ۱۴۵۹، ص ۲.

 انتشار کتاب ایام محبس

کتاب ایام محبس(۱)به قلم علی دشتی منتشر شد. مدیر روزنامه اقدام در شماره امروز خود این خبر را چاپ کرد و خواندن آن را به علاقهمندان کتاب توصیه نمود.(۲)

 ارتباط سردارعشایر و روسها در تصور امیرلشکر جنوب

در دیداری که امیرلشکر جنوب و مقامات شهر اصفهان با «تاردوف» کنسول روسیه در اصفهان داشتند، از اظهارات او درباره ایل قشقایی به این نتیجه رسیدند که صولتالدوله سردارعشایر با تاردوف روابط سیاسی پیدا کرده است. محمود آیرم امروز این استنباط خود را به وزیر جنگ اطلاع داد.(۳)

 عزیمت لورن به خوزستان

سر پرسی، لورن وزیرمختار انگلیس در تهران، امروز برای آن چه که بازدید از مناطق نفتی خوانده شد راهی خوزستان گردید. وی با خودرو عازم خانقین شد تا با هواپیما از آن جا به محمره (خرمشهر) برود. وابسته نظامی سفارت لورن را همراهی میکند.(۴)

 عزیمت کنسول روسیه در کرمان به تهران

اویتسکی، کنسول روسیه در کرمان همراه همسرش امروز وارد تهران شدند. آنها برای اقامتی دو ماهه به تهران آمدند. کنسول جدید روسیه در کرمان سازلوفسکی نام دارد؛ و میتواند به فارسی تکلم کند.(۵)

۱- کتاب ایام محبس، خاطرات دوران زندان و تبعید علی دشتی روزنامهنگار، سیاستمدار و نویسنده ایرانی است. کتاب مزبور حاوی سه بخش است. بخش اول آن با عنوان «ایام محبس» در بردارنده یادداشتها و خاطرات دشتی از «محبس نمره ۲» است که به علت مخالفت با کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ و کابینه سیدضیاء به مدت سه ماه زندانی بود. یادداشت های ایام محبس شرح و وصف دقیق زندان در آن روزگار و حاصل کاوش در احوال و افکار زندانیان و طرز رفتار حکومت و مأموران با مخالفان سیاسی است. دشتی در هر یادداشت پس از طرح یکی از مشکلات زندانیان، به بحث کلی در باب آرا و عقاید خود میپردازد و ضمن برقراری ارتباط میان بحث جزئی اولیه و بحث های نظری، حکومت ظالمانه سیدضیاء و شخصیت مستبد او را به خواننده میشناساند. تاریخ آخرین یادداشت این بخش ۱۵ رمضان ۱۳۳۹ یعنی تاریخ سقوط دولت سیدضیاء است. بخش دوم کتاب عنوان «در راه» را در پیشانی خود دارد و متضمن خاطرات دشتی در راه تبعید به قزوین است. او به دلیل مخالفت با قرارداد ۱۹۱۹ و کابینه وثوقالدوله و نشر شبنامه ها و اعلامیه هایی بر ضد دولت پس از نُه روز حبس، پای پیاده به قزوین و از آنجا به همدان و کرمانشاه روانه شد. دشتی پس از هر روز پیادهروی، در بیابان های خشک و تف کرده، حالات ظاهری و درونی و همچنین افکار خود را به رشته تحریر درمیآورد. عنوان بخش سوم کتاب ایام محبس «تحت نظر» است. علی دشتی در

بیست و دوم فروردین ۱۳۱۴ (فردای دوره نهم تقنینیه) با چند تن دیگر از نویسندگان همکار روزنامه شفق سرخ دستگیر شد و پس از حدود دو ماه تبعید (در نوزدهم خرداد ۱۳۱۴)، همراهانش به عراق و جا های دیگر تبعید شدند، اما او به دلیل بیماری شدید، به بیمارستان نجمیه منتقل و مدت پنج ماه در آنجا بستری و تحت نظر قرار گرفت. سرانجام به تقاضای خودش، بقیه مدت حبس را در منزل گذراند و در حالی که اجازه هیچگونه رفت و آمد با دیگران را نداشت، به نوشتن خاطراتش پرداخت. تاریخ اولین یادداشت ۱۹ خرداد ۱۳۱۴ و تاریخ آخرین آنها ۲۵ تیر ۱۳۱۵ است. نوشته های او در واقع، خاطرات یکی از رجال سیاسی شکست خورده در تاریخ ایران است که در دوران پختگی به بررسی و دقت در احوال و شخصیت خود و علت روی آوردنش به مسائل سیاسی و همچنین نقل خاطرات سیاسی پرداخته است. او در آغاز چگونگی انتقالش به بیمارستان را شرح داده و از دوران سرسپردگی و ارادت خود به سردارسپه یاد کرده است. روشن است که آن چه به عنوان کتاب ایام مجلس در این خبر ذکر شده شامل دو بخش اول است و بخش سوم در چاپ های بعدی به آن اضافه شده است. زبان مجموعه ایام محبس به طور کلی روان و شیوا و محکم و نافذ است. نویسنده در وصف طبیعت و زیباییها از تشبیهات لطیف و شاعرانه بهره گرفته است. از شیوه طنز نیز بینصیب نمانده و امتیاز این اثر دشتی در میان خاطرات سیاسی در بهرهگیری او از فنون ادبی است. (دشتی، ایام محبس، چ ششم؛ سمیعی، فرهنگ آثار ایرانی...، صص ۳۶۵-۳۶۴).

۲- روزنامه اقدام، شم ۱۵۷، ص ۳.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۶۱۰ و ۶۱۱. رضا خان پس از دریافت این خبر در تلگرامی به سردارعشایر وی را از هرگونه آلت دست شدن پرهیز داد. سردارعشایر هم در جواب رضا خان نوشت که در امور عادی با هماهنگی حضرت اشرف عمل میشود، چه برسد به امور سیاسی. (همان، پ ۱۶، صص ۶۰۷ تا ۶۰۹).

۴- FO E ۱۱۹۲۱/۶۹/۳۴

۵- FO E ۱۱۹۲۱/۶۹/۳۴.

ص: ۳۶۳

(تصویر) کرمان، نمای عمومی شهر

(تصویر) علی دشتی در لباس روحانیت

 سه شنبه

۱۶ مهر ۱۳۰۲

۹ اکتبر ۱۹۲۳

۲۷ صفر ۱۳۴۲

 دستگیری قوامالسلطنه

امروز «رئیس قلعهبیگی مرکز (سرهنگ محمد درگاهی) با چند مأمور نظامی به منزل قوامالسلطنه مراجعه نموده، از وی خواستند برای پار های مذاکرات همراه آنان عازم وزارت جنگ شود. قوامالسلطنه در پاسخ سرهنگ درگاهی گفته بود بسیار خوب، آقایان تشریف ببرند، من هم با وسیله شخصی عازم وزارت جنگ خواهم شد. ولی درگاهی پاسخ داده بود مأمورم و معذور، از این تاریخ حق تماس با کسی ندارید. حتی قوامالسلطنه گفته بود باید با اعلیحضرت همایونی صحبت کنم تا ایشان از جریان امر مستحضر باشند؛ ولی رئیس قلعهبیگی از تلفن هم جلوگیری نموده بود و سرانجام به اتفاق قوامالسلطنه به وزارت جنگ رفته، به جای رفتن به اتاق وزیر، او را در یکی از اتاقها زندانی کرد و از همان دقایق اولیه، بازجویی از وی آغاز شد. در این پرونده قوامالسلطنه متهم به توطئه علیه قتل سردارسپه شده بود.»(۱)

 توضیح رئیس تیپ فارس در عدم انتخاب ضیاءالواعظین

سرتیپ فضل الله زاهدی رئیس تیپ فارس در پاسخ به سئوال وزارت جنگ که چرا نام ضیاءالواعظین از صندوق های اخذ آراء شیراز بیرون نیامده است، (ر.ک: ۱۰ مهر) امروز نوشت که بنا به دستوری که امیرلشکر جنوب در خردادماه گذشته داده بود با انتخاب ضیاءالواعظین باید مخالفت میشد. از این رو وقتی که اکثریت آراء را به دست آورد [نقشه] سوختن صندوقها [اجرا شد.](۲)

 در دستور قرار گرفتن موضوع جزایر تنب و ابوموسی

در جلسه امروز هیأت دولت موضوع جزایر تنب و ابوموسی در دستور کار قرار گرفت، اما به دلایلی که در صورت جلسه درج گردید، قرار شد چندی تأمل شود تا پس از مراجعت لورن وزیرمختار انگلیس از خوزستان در این باب اقدام شود. (ر.ک: ۲۰ مهر)(۳)

 جاری شدن آب در لطفآباد

حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، امروز خبر داد که فرمانده ساخلو درجز همراه کارگزار و نماینده روس به بقوز خان در خاک

روس رفته، پس از مذاکرات لازم آب قطع شده منطقه لطفآباد، بار دیگر جاری شد.(۴)

 دست حمایت عثمانیها در پشت تحرکات سیمیتقو

فرمانده قوای ارومیه و سلماس معتقد است که تحرکات اخیر سیمیتقو در مناطق سرحدی با حمایت عثمانیها صورت میگیرد. وی میگوید که سیاست عثمانیها تغییر کرده است. این صاحب منصب میافزاید به زودی عازم مرز خواهد شد.(۵)

 اختلافافکنی میان طوایف چهار لنگ و هفتلنگ

محمود آیرم امیرلشکر جنوب با زمینهچینی قبلی، خوانین طایفه چهارلنگ را به اصفهان آورد تا با امیر جنگ بختیاری، ایل بیگی، گفت و گو کنند. همان طور که آیرم از خوانین چهارلنگ خواسته بود، با خواسته های امیر جنگ مخالفت کردند حتی اجازه نیافتند بدون حضور امیرلشکر با هم گفت و گو کنند. آیرم مینویسد: «ملاقات مشارالیهم در خارج، مضر و ممکن است به وسیله علماء و غیره اصلاح نمایند.» وی به دلیل پایداری این اختلاف میان طوایف چهارلنگ و هفتلنگ امروز به وزیر جنگ نوشت که مجبور است تا سه روز دیگر در اصفهان بماند و روز جمعه که خوانین از شهر خارج میشوند، او هم راهی یزد و کرمان شود؛ برای ساماندهی به نظامیان آن مناطق.(۶)

 انعکاس تظلم اهالی مسجد سلیمان به وزیر جنگ

مشیرالدوله رئیسالوزراء امروز درباره شکایات اهالی مسجد سلیمان از مظالم آقااسماعیل توشمال، داماد امیرمفخم بختیاری، نام های به وزیر جنگ نوشت و با اشاره به اقدامات انجام شده، از رضا خان خواست «حالا که قشون دولت به صوب عربستان (خوزستان) اعزام گردیده و وسایل برای اجرای احکام دولت فراهم است، امر لازم صادر فرمایید که بعد از رسیدن قوای نظامی به محل در این مسائل با حکومت همراهی نمایند که احقاق حق متظلمین بشود.»(۷)

 ادامه تضییقات علیه تجار مازندران

وزارت داخله امروز شکایت بازرگانان مازندران را از سختی هایی که از طرف عمال روس در حق آنها روا میشود به وزارت امور خارجه ابلاغ کرد و با اشاره به ذیحق بودن تجار مازندران، از آن وزارت خانه خواست در رفع آن بکوشد «تا

۱- عاقلی، میرزااحمد خان قوامالسلطنه...، ص ۲۴۱. دستگیری قوامالسلطنه خبری بسیار مهم بود، به طوری که وقتی در شهر پیچید موجب تشویش همگان شد. زمانی که مشیرالدوله آن را شنید پشت میز خود ضعف کرد و از حال رفت. احمدشاه هم دچار وحشت شد. گفته میشود وقتی مشیرالدوله آن را به گوش شاه رساند، گفت که رضا خان امروز قوامالسلطنه را میگیرد و فردا من و شما را. آن چه مسلم مینماید دستگیری قوام طرحی جدید برای رسیدن به مقام ریاست وزراء و برداشتن قدم های بعدی بود. او که گمان میبرد پس از سقوط کابینه مستوفیالممالک میتواند به ریاست کابینه جدید برسد، برای برداشتن مشیرالدوله و ارعاب احمدشاه دست به این طراحی زد. پوششی که برای دستگیری قوام ساخته شد این «بود که عد های تروریست مدتها به خاطر یکی دو فقره سرقت و قتل مورد تعقیب بودهاند و بالاخره پس از مدتی چند نفر از آنان دستگیر شده

و وجود یک کمیته سرّی ترور در تهران افشا میشود و چیزی نمیگذرد که مکرمالسلطان برادرزاده سردارانتصار به علت وابستگی به این کمیته دستگیر و متعاقب او سردار انتصار از اصفهان احضار و توقیف میگردد. توقیفشدگان عضویت این کمیته را اعتراف میکنند و میگویند که قوامالسلطنه نیز، در رأس این کمیته قرار داشته و میخواسته است سردارسپه را ترور نماید.» مقامات سفارت روسیه هر چند اعتقادی به قوام نداشتند، معتقد بودند این نقش های است که سفارت انگلیس کشیده، دستور آن به رضا خان داده شده است. روسها میدانستند که رضا خان در اوایل ماه محرم قصد کودتا داشت و مدعی بودند که آنها از این اقدام او جلوگیری کردهاند، اما این بار در بازی پیچید های که انگلیس آغاز کرده بود، شکست خوردند. این اقدام رضا خان خیلی زود به استعفای مشیرالدوله، ریاستالوزرایی او، خروج احمدشاه و یکهتازی های بعدی او انجامید. (مستوفی، تاریخ اجتماعی و اداری...، ج ۳، صص ۵۶۳ و ۵۶۴؛ فرخ، خاطرات سیاسی فرخ، ص ۱۶۲؛ آیرملو، خاطرات ملکه پهلوی، ص ۱۸۷؛ هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، صص ۱۲۵ تا ۱۳۱؛ مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۳۵۷ تا ۳۶۳).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۴۶۵.

۳- گزیده اسناد خلیج فارس، ج ۱، ص ۲۹۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۰، ص ۲۶.

۵- همان، پ ۴۹، صص ۴۲ و ۴۳.

۶- همان، پ ۱۶، ص ۶۵۱.

۷- همان، پ ۶۰، ص ۸.

قرارداد تجارتی بین دولتین منعقد و تکلیف قطعی تجار ایرانی معین شود.»(۱)

 اختلاف افکنی میان اقبالالسلطنه و مقامات محلی ترکیه

عبد الله خان طهماسبی در تلگرامی که امروز به رضا خان فرستاد از اجرا شدن نقشه خود برای ایجاد اختلاف میان اقبالالسلطنه و مقامات محلی ترک خبر داد. وی در دیدار با شهبندر ترکیه دروغ هایی از دیدار حاکم ماکو و نایب سرهنگ عثمانبیگ صاحب منصب سرحدی ترکیه گفت و شهبندر را متغیر کرد. نتیجه این دیدار پرخاش های دیپلمات ترک علیه اقبالالسلطنه بود.(۲)طهماسبی در تلگرام دیگری درباره اقبالالسلطنه چنین اظهارنظر کرد که دستگیری او «به واسطه وضعیت فعلی روسها صلاح نیست ولی تصور میکنم تشبثات اخیر او مستلزم این است که هر چه زودتر دستگیر شود.»(۳)

 احتمال اعلان جمهوریت

اسحاق خان مفخمالدوله وزیرمختار ایران در ترکیه امروز وزارت امور خارجه ایران را باخبر کرد که به احتمال زیاد، رژیم سیاسی ترکیه عثمانی تغییر کرده، جمهوری خواهد شد. «محتمل کلی است... همین چند روزه اعلان آن را منتشر نمایند.»(۴)

 ملاقات مقامات انگلیسی با شیخ محمود

بنا بر گزارش های رسیده از سقز کاپیتان چکمن انگلیسی در دو فرسخی سلیمانیه با شیخ محمود دیدار کرده، درباره صلح حرف زدهاند. گویا میان شیخ محمود و شیخ قادر برادرش نیز اصلاح شده است. این گزارش میگوید قرار است سه نماینده از طرف شیخ محمود نزد امیرفیصل بروند.(۵)

(تصویر) قوامالسلطنه

(تصویر) شیخ محمود

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۹-۵۲-۳۶-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۳، صص ۳۶ تا ۳۸.

۳- همان، پ ۸۰، ص ۶۹. این موضوع پیش از این نیز مطرح و وزیر جنگ به صلاحدید امیرلشکر شمال غرب اجازه دستگیری اقبالالسلطنه را داده بود.

۴- گزیده اسناد ایران و عثمانی...، ج ۷، ص ۱۹۶.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۳، ص ۱۳۵. موضوع از طرف وزارت جنگ به وزارت خارجه منعکس شد. (همان، پ ۷۳، ص ۱۳۴).

 چهارشنبه

۱۷ مهر ۱۳۰۲

۱۰ اکتبر ۱۹۲۳

۲۸ صفر ۱۳۴۲

 پارسیان هند در راه ایران

نماینده سیاسی ایران در هند امروز وزارت امور خارجه را باخبر کرد که شش تن از جوانان پارسی هند از طرف زردشتیان آن کشور راهی ایران شدهاند. هدف اینان بازدید از ایران، بررسی وضعیت اقتصادی و دریافت چگونگی سرمایهگذاری در کشور است.

او یادآور شد که این اقدام به واسطه تلاش هایی است که از بدو ورود به هند در تشویق و ترغیب پارسیان هند برای توجه به موطن اصلی خود به عمل آورده است. نماینده ایران معتقد است: اعطای امتیاز به پارسیها به واسطه علاقه و حبّی که نسبت به ایران دارند هم از نقطهنظر سیاسی و هم اقتصادی به مراتب بهتر از دادن امتیازات به سرمایهداران خارجی است. شش جوان یاد شده با دوچرخه راهی ایران شدهاند.(۱)

 خلعسلاح در تبریز و نظر کنسولگریها در این باب

عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب خبر میدهد در اطلاعی های که اخیراً درباره جمعآوری اسلحه در تبریز منتشر شد، موضوع از طریق کارگزاری به اطلاع کنسولگریها هم رسید. کنسولگریها مایل هستند اسلحه، چه برای خود و چه برای مستخدمینشان داشته باشند.

کنسولگری آمریکا قیمت اسلحه های تحویل داده را پرسیده که امیرلشکر پاسخ داده پولی در قبال آن پرداخت نخواهد شد. در دیداری که کنسول های روس و انگلیس با طهماسبی داشتند ظاهراً با تحویل اسلحه هایشان مخالفت نمیکنند ولی کنسول «روس چون اتباع و اسلحه زیاد دارند ابداً موافق نیست و محرمانه در عدم تحویل اسلحه، اتباع خود را تشویق مینماید.»(۲)

 قتل در آواجق

به گزارش یاور معینالسلطنه رئیس نظامیان ماکو، اختلاف بر سر آب، در روستای جنگ تپه باعث کشته شدن یک روستایی به ضرب گلوله شد. قاتل دستگیر شده و اعتراف کرده است. امیرلشکر شمال غرب با ارسال این خبر پیشنهاد کرد قاتل اعدام شود؛ چرا که «اگر قاتل مجازات نشود، عموم رعایا جری [میشوند] و همه روزه این قبیل اتفاقات رخ میدهد.» وزیر جنگ در

برابر این پرسش و پیشنهاد گفت که این کارها مربوط به عدلیه است ولی برای پیشرفت مقاصد، هر چه لازم است بکنید.(۳)

 درج خبر توقیف قوامالسلطنه در روزنامه اقدام

امروز به مناسبت ۲۸ صفر و روز های عزاداری پایان ماه صفر بیشتر روزنامه ها تعطیل بودند، از این رو خبر دستگیری قوامالسلطنه توسط رضا خان چند روز بعد در روزنامه ها درج شد. اما روزنامه اقدام امروز یکصد و پنجاه و نهمین شماره خود را منتشر کرد و خبر توقیف قوامالسلطنه را در صفحه اول خود چاپ نمود. این روزنامه نوشت: «علت توقیف قوامالسلطنه بر اثر توطئه و دسیسه تروریزم بوده که نسبت به آقای وزیر جنگ از چندی قبل شروع کردهاند.»(۴) (ر.ک: ۱۶ مهر)

 حمله روزنامه فکر آزاد به والی خراسان

روزنامه فکر آزاد چاپ مشهد در دو مقاله امروز خود سرداراسعد جعفرقلی خان بختیاری را مورد حمله قرار داد. در مقاله اول والی به طرفداری از انگلیس متهم گردیده و این که انتخابات را به میل آنها انجام داده است. در مقاله دوم والی به خاطر ممانعت از انتشار روزنامه آزاد مورد شماتت قرار گرفته است. در این مقاله آمده است: «نویسنده انتظار ندارد که اعتراضش گوش شنوایی پیدا کند، لیکن میخواهد به اطلاع سایر ایالات برساند که آزادی در خراسان به وسیله والی کشته شده است.»(۵)

(تصویر) جعفرقلی خان بختیاری (سرداراسعد)، والی خراسان

(تصویر) کنسولگری آمریکا در تبریز

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳ تا ۱-۲۲-۱۷-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۲، صص ۴۳ و ۴۴.

۳- همان، پ ۵۳، ص ۲۵.

۴- روزنامه اقدام، س ۲، شم ۱۵۹، ص ۱.

۵- فروپاشی قاجار و برآمدن...، ص ۵۱۷.

ص: ۳۶۷

 پنجشنبه

۱۸ مهر ۱۳۰۲

۱۱ اکتبر ۱۹۲۳

۲۹ صفر ۱۳۴۲

 نوکری وزیر جنگ برای انگلیسها

احمدشاه امروز در گفت و گو با بصیرالدوله در مورد رضا خان وزیر جنگ گفت این که میگویند «تمام رفتار و اقدامات وزیر جنگ به نقشه سفارت انگلیس است، بر خود من هم پوشیده و پنهان نیست. کاملاً ـ مطلع و مستحضرم که وزیر جنگ نوکر آنهاست. هر چه را که میل آنهاست او انجام میدهد.» وی در ادامه به بصیرالدوله گفت: «الآن کار وزیر جنگ به جایی رسیده که قدرتش از ناصرالدینشاه هم بیشتر شده» است.(۱)

 توضیحات رئیس تیپ فارس درباره انتخاب سردارعشایر از جهرم

در پی دستور رضا خان برای انتخاب سردارعشایر صولتالدوله از جهرم، سرتیپ فضل الله زاهدی رئیس تیپ فارس امروز توضیح داد که اهالی جهرم در امر انتخابات دو دسته هستند. یک دسته طرفدار قوامالملک هستند که به سردارعشایر رأی نمیدهند. «دستور داده شد که طرفداران قوام را وادار به انتخاب حکمت که قبلاً امر فرموده بودید از جهرم انتخاب شود، کرده و دسته دیگر را به انتخاب سردارعشایر تشویق نمایند.» زاهدی در ادامه مینویسد: «اگر سردارعشایر اکثریت را برد ممکن است حکمت را که آن نیز از کاندید های حضرت اشرف [وزیر جنگ] است از قشقایی انتخاب نمود. و در صورت عدم موفقیت، از اقدامات قوام در انتخاب یکی از طرفداران خود به این وسیله جلوگیری شده است.»(۲)

 به خون کشیده شدن انتخابات اردکان

رئیس نظامیان یزد گزارش میدهد، با شروع انتخابات اردکان، موسویزاده یزدی به اردکان میرود. حضور او باعث میشود که بین تشکیلیها و ضدتشکیلیها درگیری شود. پس از تیراندازی از طرف ضدتشکیلیها، در شلیک متقابل، ضیاءالعلماء و عبدالخالق هدف گلوله تشکیلیها قرار میگیرند. عبدالخالق کشته و ضیاءالعلماء مجروح میشود.(۳)

 ورود کارکنان جدید شرکت نفت جنوب به بوشهر

حاکم فارس امروز به وزارت امور خارجه خبر داد که دو صاحب منصب، دوازده صاحب منصب جزء و هفتاد نفر از اجزاء کمپانی نفت جنوب برای کار در ایران وارد بوشهر شدهاند. کنسول انگلیس با اعلام این خبر خواسته است اداره قشونی برای

بـدرقه این افراد تـا کازرون نظامیانی در اختیار گـذارد. از آنجا که این کارکنان نظامی بودنـد، پس از این تلگرام والی فارس، مراتب اعتراض توسط وزارت امور خارجه به سفارت انگلیس ابلاغ شد.(۴)

 دستور تحقیق از حوادث دشت قیر

سرتیپ فضـل الله زاهـدی که برای مـأموریت هـای نظامی راهی بوشـهر شـده است از وزارت جنگ دسـتور یافت در خصوص شلیـک گروهی از قشـقاییها به کارگران شـرکت نفت جنوب در دشت قیر تحقیق کنـد و در ضـمن جمعیت خاطر انگلیسـها را برای ادامه کار و تأمین امنیت فراهم نماید. «در صورت لزوم قدغن کرده یک عده نظامی برای حفاظت آنها مأمور نمایند.»(۵)

 ناآرامی در میان طایفه دیرکوند

امیرلشـکر جنوب امروز در خبر کوتاهی که به وزارت جنگ فرستاد نوشت که ۲۰۰ سوار از طایفه دیرکوند در خاک بختیاری و در نزدیکی شوشتر بنای بینظمی گذاشتهاند.(۶)

 واگذاری اموال لیانازوف به دولت روسیه

بنـا بر گزارشـی که فرمانـده تیپ مسـتقل شـمال داد، از بادکوبه خبر میرسـد که لیانازوف همه اموال و دارایی خود را به دولت روسیه شـوروی واگـذار کرده و آن دولت در عـوض، احتمالاًـ لیانـازوف را به ریـاست کـل شـیلات [ایران] منصـوب خـواهد کرد.(۷)

 تحرکات سیمیتقو در نزدیکی مرز ایران

در پی گزارش هـای نظامیـان منطقه از تحرکـات اسـماعیلآقا سـیمیتقو در نزدیکی هـای مرز ایران، کـارگزاری ارومیه نیز امروز وزارت امور خارجه را باخبر کرد که اسـماعیلآقا در ناحی های به نام آلباق در شـش فرسـخی مرز مسـتقر شده است و اخیراً به مرز ایران آمده، ایلات شـکاک را ملاقات نموده تا آنها را با خود همراه کند. در اثر همین ارتباطات بود که فتح الله بیک یکی از متمولان [این ایلات] محرمانه قصـد پیوسـتن به اسـماعیلآقا داشـته، که نظامیان متوجه شـده مانع او میشونـد. اما در چنـد روز گذشته چند نفر سوار از آلباق پنهانی نزد فتح الله بیک رفته او را با خود میبرند. کارگزار ارومیه افزود نظامیان به دلیل قلت نیرو نتوانسـتند مانع از خروج آنها شوند.(۸) نظامیان لشـکر شـمال غرب نیز خبر میدهند که سـیمیتقو در روستای قوراتو ساکن شده است. این روسـتا متعلق به طـایفه درویش بیـک است که بـا سـیمیتقو ضـدیت دارد. از آنجـا که احتمـال درگیری میـان این دو میرفت، عبـد الله خـان طهماسبی از مرکز کسب تکلیف کرد که آیا میتوانـد در صورت وقوع این درگیری طایفه درویشبیک را به ایران پناه دهد یا نه؟(۹)

 نظر حاکم خراسان درباره روزنامه آزاد

حاکم خراسان امروز در نام های به وزارت داخله با اشاره به این که عبدالقـدیر خان سبزواری مـدیر جریـده تعطیل شـده آزاد، سوابـق سـوئی در نظمیه دارد، نـوشت که لاـزم است موضـوع به وزارت معـارف اطلاـع داده شـود که هنگـام اعطـای امتیـاز به

نشریات، هویت اشخاص را از مأموران محلی استعلام کنند.(۱۰)

۱- هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، صص ۱۳۲ تا ۱۳۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۳۳۴. در پی این نامه وزارت جنگ بار دیگر تأکید کرد نسبت به انتخاب سردارعشایر اقدامات مجدانه به عمل آید. (همان، پ ۱۷، ص ۳۳۵).

۳- همان، پ ۱۷، ص ۴۳۳. خانواده مقتول معتقد بودند جوان کشته شدهشان توسط کسان مجدالعلماء و صدرالفضلاء به قتل رسیده است. (همان، پ ۱۷، ص ۴۵۱).

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۸۶۵، آرشیو ۸۲۳ ف ۵ ب الف ۱.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۲، ص ۴۸.

۶- همان، پ ۱۶، ص ۶۴۹.

۷- همان، پ ۸۵، ص ۶۲.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۲۸-۴۵-۱۳۰۲.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۹، صص ۵۶ و ۵۷. در پی این گزارشها وزارت جنگ نام های به وزیرمختار ترکیه عثمانی در تهران نوشت و حمایت های آن دولت را از سیمیتقو خلاف مناسبات ودادیه دولتین دانست. (همان، پ ۴۹، ص ۵۵). وزیرمختار عثمانی هم در پاسخ یادآور شد که مراتب به آنقوره منعکس شده و منتظر پاسخ است. محییالدین پاشا همچنین یادآور شد بنابر اطلاعات موثق ردپای اقبالالسلطنه در این مسئله دیده میشود. (همان، پ ۴۹، ص ۵۲) این اطلاعات اشتباه هم توسط امیرلشکر شمال غرب به مأموران سیاسی عثمانی داده شده بود تا زیر پای اقبالالسلطنه را خالی کند.

۱۰- اسناد مطبوعات ۱۲۸۶-۱۳۲۰ش، ج ۱، ص ۲۰.

 مانور نظامی در کرج

به نوشته روزنامه اقدام امروز دسته های قشونی مرکز متشکل از ده هزار نفر در کرج مانور نظامی کردند. وزیر جنگ در این برنامه حاضر بود. در این مانور که با شرکت دسته های توپ خانه، سوار و پیاده انجام شد، چند نفر هم زخمی شدند که به بیمارستان نظامی منتقل شدند.(۱) منابع انگلیسی نوشتند که در جریان این مانور هشت نظامی مجروح شده، یک نفر هم درگذشت. «در تهران برخی از این مانور نگران شده و شایعه کودتا در شهر پیچید، لکن نیروها در ۱۲ و ۱۳ اکتبر / ۱۹ و ۲۰ مهر به تهران بازگشتند و اتفاق دیگری رخ نداد.»(۲)

 اقدامات سردارعشایر برای ممانعت از همکاری کشکولیها با شرکت نفت جنوب

در پی درخواست وزیر جنگ از سردارعشایر صولتالدوله مبنی بر ممانعت از منع قرارداد خوانین کشکولی با کمپانی نفت جنوب، سردارعشایر امروز نوشت که ایل خانی در این مورد مشغول اجرای امر شد. وی افزود به زودی ایل از طرف منطق های که اجزاء کمپانی مشغول کارند رد میشود؛ اگر دستور دیگری باشد اجرا شود.(۳)

(تصویر) سیمیتقو، نشسته در وسط

(تصویر) مسجد سلیمان، کارگاه تعمیرات کمپانی نفت جنوب

۱- روزنامه اقدام، س ۲، شم ۱۶۰، ص ۲. برخی منابع سیاسی این اقدام وزیر جنگ را در راستای نمایش قدرت برای نزدیک شدن هر چه بیشتر به مسند ریاستالوزرایی تفسیر میکردند.

۲- FO E ۱۱۹۲۱/۶۹/۳۴

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۲، ص ۴۶.

ص: ۳۶۹

 جمعه

۱۹ مهر ۱۳۰۲

۱۲ اکتبر ۱۹۲۳

۱ ربیعالاول ۱۳۴۲

 تدارک ورود آیت الله خالصی به شیراز

آیت الله محمدمهدی خالصی که از بوشهر راهی مرکز شده است به زودی وارد شیراز میشود. به همین مناسبت از طرف حاکم فارس جلسات متعددی تشکیل شده و تا ده فرسخی در نقاط مختلف لوازم تشریفات و پذیرایی فراهم گردیده است. به نوشته روزنامه اقدام ایشان امروز عصر وارد شیراز میشود.(۱)

 تحصن در تلگراف خانه اردکان

در تلگرامی که امروز از اردکان به تهران فرستاده شد، خطاب به رئیس مجلس دوره چهارم گفته شد که آمال ملت مظلوم این بود که دوره پنجم انتخابات برخلاف دوره چهارم دور از دسیسه باشد، اما معالاسف نظامیان با دخالت خود، آزادی انتخابات را سلب کردهاند. ناچار در تلگراف خانه متحصن شده، منتظر اقدام مرکز هستیم.(۲)

 ورود چهار تن از طرف احسان الله خان به ایران

امروز رئیس تیپ مستقل شمال بنا بر اخبار رسیده از بادکوبه به وزارت جنگ خبر داد که فضل الله مازندرانی و علیاصغر بابایوف از طریق آستارا به اردبیل رفته، در حال حرکت به طرف تهران هستند. همچنین نور الله سنندجی و عزیز الله اسماعیلزاده از طریق انزلی یا آستارا به مرکز خواهند رفت. این چهار تن «اشخاص بدسابقه از طرف احسان الله خان مأمور ایران» شدهاند. موضوع به قلعهبیگی تهران منعکس شد تا مراقبت نماید.۳(۳)

 بازگرداندن رؤسای ایل سنجابی به سرباز خانه

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، که پیش از این سردارمقتدر و سالارظفر سنجابی را به دلیل نفوذ در میان نظامیان از سرباز خانه خارج کرده، در منزلی آنها را تحتالحفظ داشت، امروز خبر داد که تبلیغات آنها علیه قشون باعث شده که دو نفر از صاحب منصبان لشکر تحتتأثیر قرار گیرند و قراولان ایشان را مورد ضرب و شتم قرار دهند. بالاجبار «مشارالیها [کذا فیالاصل] را به سرباز خانه آورده و غیر از این ترتیب هم نمیتوان از حرکات آنها جلوگیری نمود.»(۴)

 شایعه های شیراز

امروز نصرتالدوله در تلگرامی به وزیر جنگ کسب تکلیف کرد که شایعاتی در شیراز پیچیده که صحت و سقم آن را نمیدانم. «هر دستوری لازم است صادر فرمایید که در مقابل انتشارات و تأثیرات آن در مردم تکلیف خود را بدانم.»(۵)

 دیدار عبد الله خان طهماسبی با کنسول های روس و انگلیس

امروز امیرلشکر شمال غرب، عبد الله خان طهماسبی، با کنسول روس در تبریز دیدار کرد. در این ملاقات مقام سیاسی روس، تلگرامی که از تهران به دستش رسیده بود، برای فرمانده قشون آذربایجان خواند: قوامالسلطنه، سردار انتصار، معاونش با چند صاحب منصب «که مجمع فسادی تشکیل داده بودند،» دستگیر شدهاند و مدرس و سیدیعقوب نیز راهی قم شدهاند. طهماسبی با فرستادن این خبر به مرکز افزود که کنسول روس از وقایع خشنود بود. دیدار بعدی طهماسبی با کنسول انگلیس بود. طرف انگلیسی از حوادث تهران سخنی به میان نیاورد و مسائل منطق های مورد بررسی قرار گرفت.(۶)

(تصویر) عبد الله طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب

(تصویر) احسان الله خان دوستدار

۱- روزنامه اقدام، س ۲، شم ۱۶۰، ص ۲.
۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۴۳۷. تلگرام مشابهی هم چند روز بعد به مقامات کشوری و لشکری فرستاده شد. (همان، پ ۱۷، صص ۴۳۰ و ۴۳۱).
۳- همان، پ ۱۰۷، صص ۱ تا ۳.
۴- همان، پ ۷۳، ص ۹۰.
۵- همان، پ ۱۱۶، ص ۲۲. وزارت جنگ هم پاسخ داد که حادثه تاز های رخ نداده مگر دستگیری قوامالسلطنه «به مناسبت کمیت های که در زمان عهدهداری ریاست وزراء خود بر ضد حضرت اشرف داشته توقیف شده است.» (همان).
۶- همان، پ ۴۰، صص ۶۸ و ۶۹.

 شنبه

۲۰ مهر ۱۳۰۲

۱۳ اکتبر ۱۹۲۳

۲ ربیع‌الاول ۱۳۴۲

 ورود وزیرمختار انگلیس به اهواز

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، که دیروز با هواپیما وارد محمره (خرمشهر) شده بود(۱)، امروز در اهواز با شیخ خزعل مذاکره کرد.

«شیخ با تشریفات زیاد از لورن استقبال کرد و برایش احترام زیادی قایل شد. شیخ از دوستانش، یعنی سر پرسی کاکس و آرنولد ویلسون و از وفاداری خود به دولت انگلستان که زمین های او را قرین خوشبختی کرده است، سخن گفت. شیخ گفت چون حکومت مرکزی ایران همواره میکوشید تا قدرت او را تضعیف کند، لذا بریتانیا حیثیت وی را حفظ کرد. لورن نام های را به شیخ نشان داد که در آن رضا خان نوشته بود هیچگونه قصد بدی درباره شیخ ندارد، چه رسد به این که بخواهد او را خلع کند و رضا خان بر روی همکاری با شیخ حساب میکند. لورن صادقانه به شیخ توصیه کرد که این موضوع را باور کند و با مرد نیرومند ایران همکاری نماید.»(۲)

 خارج شدن سردار انتصار از فهرست انتخابات وزارت جنگ

در پی دستگیر شدن سردارانتصار (ر.ک: ۱۴ مهر) وزیر جنگ به امیرلشکر شرق دستور داد که از انتخاب سردار از ترشیز جلوگیری کرده و به جای او ملک‌الشعرای بهار را نامزد آن منطقه قرار دهد. وی افزود: «در خصوص انتخاب مشیرمعظم از تون و طبس نیز تأکید مینمایم که اهتمام وافی به عمل آورند.»(۳)

 نامه مشیرالدوله به علمای آذربایجان

در پی تلگرام های فراوانی که از نقاط مختلف آذربایجان به دولت فرستاده شد و در آن از رسیدگی عاجل به وضعیت مراجع تقلید و علمای مهاجر بین‌النهرین سخن رفت، مشیرالدوله، رئیس‌الوزراء در پاسخ به این مراسله ها نوشت که «مذاکره در این باب در جریان است. نتیجه را به موقع تصدیع خواهد داد.»(۴)

 تقاضای قوام‌الملک برای مسافرت به اروپا پیش از تفریغ مسائل مالی

بنا بر آن چه که رضا خان به قوام‌الملک درباره محاسبه امور مالیاتی او نوشته بود، قرار است مک کرمک برای رسیدگی به

این موضوع به شیراز برود. این مستشار امور مالی ابتدا به خوزستان رفته، پس از پایان مأموریت راهی فارس میشود. قوامالملک امروز به رضا خان نوشت که بـدین ترتیب تسویه امور مالی به درازا خواهـد کشـید و «با این وصف حرکت فدوی به خارجه و اسـتعلاج مزاج به طول خواهد انجامید.» وی از رضا خان خواست اجازه حرکت او را به اروپا بدهد و تسویه امور مالی را به سه چهـار ماه بعـد واگـذار کنـد، و یا مـدارک و اسـناد مربوط را نزد یکی از کسان خود بگـذارد تا مسائل مالی حل و فصل شود. وزیر جنگ با مسافرت قوامالملک مخالفت نکرد.(۵)

 اقتصاد گیلان در گزارش رئیس تیپ مستقل شمال

محمدحسین خان آیرم امروز یک گزارش تفصیلی متفاوت، از منطقه مأموریت خود به مرکز فرستاد و موقعیت اقتصادی گیلان را تشـریح کرد. وی در این گزارش با نام بردن از شـرکت های روسـی فعال در منطقه (ونشترک، سانترسایوز، سندیکات، نفت کم، آز نفت) نوشت که آنها همچنان انحصار معاملات را در دست دارنـد و تولیدکننـدگان منطقه معطل هسـتند. این شـرکتها کالا های ایرانی را با کمترین قیمت خریـداری میکننـد و از طرف دیگر امتعه روسـی را با هر ب هایی که میخواهنـد به ایرانیها میفروشـند. این حالت تجارتی یک طرفه به نفع روسـیه است. «مثلاً برنج را که روسـها سابقاً پوطی ۲۰ قران میخریدند امروز از قرار پوطی پنـج قران در ایران میخرنـد و در داخله خودشان بیست و پنـج قران میفروشـند و یا آن که قند را در باطوم سـی قران میخرنـد و در ایران شــصت و دو الی هفتـاد و سـه قران میفروشــند.» وی پیشـنهاد کرد هیأتی از تجـار ایرانی تشـکیل شـود که محصول رعایای ایران را بخرند و به واسطه احتیاج روسها قیمتگذاری کرده، بفروشند. وی شخصاً خواست اگر سرمایه این کار در دست دولت نیست

۱– اسناد وزارت امور خارجه، ۵۰–۱۰–۵۲–۱۳۰۲.

۲– لورین، شیخ خزعل و پادشاهی...، صص ۶۳ و ۶۴؛ ذوقی، تاریخ روابط سیاسی ایران و...، ص ۵۱۲.

۳– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۶۰.

۴– همان، پ ۱۱۹، ص ۵.

۵– همان، پ ۶۱، صص ۸ تا ۱۰. اما این سفر بنا بر اسناد موجود تا پایان سال جاری انجام نشد.

فقط محرمانه اجازه دهید که تجار به اعتبار خود از بانک انگلیسی مبلغی استقراض کرده و کار را شروع کنند. آیرم اعتقاد داشت با وضع فعلی روسها قرارداد تجاری را امضاء نخواهند کرد چرا که این موقعیت به نفع آنهاست.(۱)

 حضور مشیرالدوله در وزارت جنگ

امروز مشیرالدوله ریاست وزراء به وزارت جنگ رفت و تا نزدیک ظهر با وزیر جنگ مذاکره کرد. روزنامه اقدام با چاپ این خبر از مفاد این مذاکره مطلبی ننوشت،(۲) اما میتوان حدس زد که بخشی از این گفت و گوها مربوط به دستگیری قوامالسلطنه و رخداد های سیاسی داخلی بوده است..

 تغییر اسامی بیگانه به فارسی

در کمیسیونی که امروز با حضور نمایندگان دوایر دولتی در تبریز و محل لشکر شمال غرب تشکیل شد نام اماکن، کشتیها و... از واژه های بیگانه به فارسی تغییر کرد. برای نمونه کشتی آدمیرال به پهلوی، کشتی استاسیونر به کیان و کشتی دراگون به آذربایجان تغییر نام دادند. خیابان تازه ساخت ترسکین اسکی به خیابان سپه و دو فرعی راست و چپ آن به ترتیب فردوسی و شمس نامگذاری شد.(۳)

 ضبط اموال قوامالسلطنه در مشهد

امروز به اداره مالیه مشهد دستور داده شد برای ضبط اموال و املاک قوامالسلطنه در خراسان اقدام کند.(۴)

 ورود وابسته نظامی فرانسه به تهران

منابع انگلیسی در گزارش های خود، در هفته منتهی به امروز، نوشتند که کاپیتان برتراند، وابسته نظامی تازه منصوب فرانسه به تهران وارد شد. او وابسته نظامی فرانسه در کابل نیز هست. او به زودی عازم افغانستان خواهد شد. او از پیادهنظام فرانسه (Chasseurs à Pied) است و در جنگ کبیر از ناحیه زانو مجروح شده است. او در پایان جنگ، سه سال در وزارت جنگ فرانسه بوده و دوره ستاد دیده است و در دانشکده ستاد به سمت وابسته نظامی در ایران و افغانستان منصوب شده است. او به خوبی انگلیسی حرف میزند و میگوید که میتواند آلمانی و اندکی ژاپنی سخن بگوید، ولی فارسی نمیداند. این اولین دیدار او از شرق است. وقتی به تهران وارد شد از شرایط زندگی در این شهر به شدت اظهار ناامیدی کرد.(۵) کاپیتان برتراند در ۲۰ اکتبر/ ۲۷ مهر ایران را به مقصد افغانستان ترک کرد.

 حمایت مالی روسیه از رهبر حزب آزادیخواهان

امروز کنسول روسیه در قزوین ۶ هزار تومان به شاهرودی رهبر حزب آزادیخواهان قزوین پرداخت کرده است تا نمایندگان متمایل به روسیه را برای راهیابی به مجلس شورای ملی یاری دهد.(۶)

□ دیدار احمدشاه با وزیرمختار آمریکا

احمـدشاه امروز وزیرمختـار آمریکـا را به گفتوگوی کوتاهی دعوت کرد. کرنفلـد، وزیرمختار آمریکا، پیش از بیان گفته های احمـدشاه مینویسـد که اتهام وارده به قوامالسـلطنه پایه و اساسـی نـدارد، اما مجازاتی که برای وی تعیین شـده (تبعید از ایران و مصادره اموال) دقیقاً متناسب با خواسـته ها و نقشه های وزیر جنگ است. کرنفلد از قول احمدشاه ادامه میدهد که وزیر جنگ میکوشـد دولت مشـیرالدوله را ساقط کرده، به مقام رئیسالوزرایی برسـد. او هرگونه مانعی را از سـر راه برمیدارد. [قوام یکی از آنهـا بود.] کرنفلـد بـا اشاره به دسـتور رضا خان برای مصادره اموال قوامالسـلطنه میافزایـد: «با توجه به این که وزیر جنگ همه ثروت هنگفت خـود را از طریق اخـاذی و زورگیری به دست آورده، بـدون شـک اموالی را هم که دادگـاه به عنوان جریمه از قوام میگیرد، به خود اختصاص خواهد داد.»(۷)

(تصویر) قوامالملک، حاج آقا رضا رفیع و رضا خان

(تصویر) انبار برنج

۱- همان، پ ۱۰۸، صص ۱۰۱ تا ۱۰۴.

۲- روزنامه اقدام، س ۲، شم ۱۶۱، ص ۱.

۳- مرد آزاد، شم ۱۵۰، ص ۳.

۴- فروپاشی قاجار و برآمدن...، ص ۵۱۹.

۵- FO E ۱۱۹۲۱/۶۹/۳۴

۶- FO E ۱۱۹۲۳/۶۹/۳۴

۷- اسناد وزارت امور خارجه آمریکا، سند شم ۲۸۰ (۸۹۱.۰۰/۱۲۵۲). به نقل از: قاجار تا پهلوی.

ص: ۳۷۲

 یکشنبه

۲۱ مهر ۱۳۰۲

۱۴ اکتبر ۱۹۲۳

۳ ربیعالاول ۱۳۴۲

 تأکید نماینده سیاسی ایران در بغداد بر ایرانی بودن بحرین و محمره

سرکنسول ایران در بغداد امروز با فرستادن نشریه البرق چاپ بیروت که در آن محمره (خرمشهر) و بحرین را جزو ممالک عرب و امارات مستقل دانسته، خطاب به وزارت امور خارجه پیشنهاد کرد در پاسخ به این [دروغها] خوب است مطالبی در نشریات داخلی منتشر و درباره تعلق محمره (خرمشهر) و بحرین به ایران قلمفرسایی شود.(۱)

 مسافرت برادر حاکم بحرین به هندوستان

کارگزاری بنادر خلیج فارس با ارسال گزارش کارگزار بندرعباس به وزارت امور خارجه خبر داد که شیخ محمد برادر شیخ حمد حاکم فعلی بحرین به هندوستان رفته و با نایبالسلطنه انگلیس در هند ملاقات کرده است.

وی از مقامات وزارت امورخارجه خواست هرچه زودتر نظرات و تصمیمات قطعی دولت را در این باره به اطلاع کارگزاری خلیج فارس برسانند.(۲)

 ورود قوای اعزامی لشکر جنوب به شوشتر

وزارت جنگ امروز از سرهنگ باقر خان رئیس اردوی نظامی اعزام شده به خوزستان پرسید: «با این که بایستی مستقیماً به شوشتر عزیمت نمایید، چه شده که به مسجد سلیمان رفت هاید؟ ... به فوریت با اردو طرف شوشتر حرکت نمایید.»(۳) در این زمان اردوی نظامی در شوشتر بود و دو روز از رسیدن آن به این شهر میگذشت. سرهنگ باقر خان امشب وارد اهواز شد تا نامه وزیر جنگ را به شیخ خزعل بدهد که با تلگرام وزارت جنگ مواجه شد و پاسخ داد اگر به نقشه نگاه کنید از راه مالمیر [ایذه] باید به مسجدسلیمان رفته و از آنجا به شوشتر رسید.(۴)

 سرایت وضعیت نامطلوب سیاسی آستارا به طوالش

محمدحسین خان آیرم فرمانده تیپ مستقل شمال در نام های محرمانه به وزارت جنگ از تشکیل ۱۸ حوزه سیاسی با گرایش های بلشویکی در آستارا خبر داد. وی نوشت افرادی چون میرایوب و میرزاخلیل ستاراُف در هدایت این حوزه ها نقش دارند. «نظر به این که خمسه طوالش به آستارا متصل [است]... در صورتی که وضعیت فعلی آستارا ادامه پیدا کند طبعاً به واسطه

ارتباط به طوالش نیز سرایت» خواهد کرد. از آنجا که آستارا در حوزه لشکر شمال غرب بود، آیرم از وزارت جنگ خواست موضوع به آن لشکر منعکس شود.(۵)

 تقاضای دوباره نمایندگان مهاجرین مسیحی از دولت

نمایندگان مسیحیان مهاجر در همدان، امروز بار دیگر از دولت خواستند که اجازه بازگشت آنها به ارومیه داده شود.(۶)

 رسیدن تلفات زلزله کرمان به دویست نفر

بنا بر گزارش حاکم کرمان، تلفات زلزله در این شهر به ۲۰۰ نفر رسیده و خرابی در برخی نقاط بسیار زیاد است. از جمله در گوغر که خسارات عمده ای دیده است.(۷)

 درخواست مهاجرت درویشبیک به ایران

امیرلشکر شمال غرب از قول سالار جنگ، رئیس ایل شکاک،

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۳-۴-۵۱-۱۳۰۲.

۲- همان، ۸۶-۴-۵۱-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۳، ص ۱۱.

۴- همان، پ ۱۱۳، ص ۱۰.

۵- همان، پ ۱۰۸، ص ۹۷. موضوع به لشکر شمال غرب منعکس شد و در پاسخ ارائه شده گستردگی فعالیت حوزه های بلشویکی در آستارا تکذیب گردید. (ر.ک: ۴ آذر)

۶- همان، پ ۷۸، ص ۱۵.

۷- روزنامه اقدام، س ۲، شم ۱۶۱، ص ۲. گوغر امروزه از دهستان های بخش مرکزی شهرستان بافت کرمان محسوب میشود. گوغر قدمت زیادی دارد.

خبر داد که درویشبیک به علت فشار سیمیتقو در خاک عثمانی تقاضای مهاجرت و توطن در خاک ایران کرده است. عبد الله خان طهماسبی ضمن فرستادن این خبر نوشت که چون درویشبیک تبعه ترکیه است، دستور دادم تا مجوز آن از مرکز نرسیده اقدامی نکنند. وزیر جنگ متقابلاً پاسخ داد که در صورت رفتن اتباع ایرانی به خاک عثمانی، پذیرش مهاجرت درویشبیک به ایران قابل قبول است.(۱)

 قرائت آراء نور

امیراکرم، حاکم مازندران، امروز ضمن دادن خبر «فراهم شدن وسایل قرائت آراء صندوق نور»، آراء مستخرجه از صندوق شهر نور را چنین گزارش کرد: نظامالدوله ۶۱۶۷ رأی، عدلالملک ۵۹۲۱ رأی و شریعتزاده ۵۸۵۵ رأی با فاصله بسیار نسبت به دیگران بیشترین آراء را به دست آوردند.(۲)

 جنجال در اراک

مورخالسلطنه حاکم عراق (اراک) به وزارت داخله خبر داد که امروز هنگام تشکیل هیأت نظار «جمعی آشوبطلب با هیاهو به دارالحکومه آمده به آقای امیرمعتضد [مأمور تفتیش انتخابات] و حکومت توهین نمودند.»(۳)

 مجلس ترحیم میرزاابراهیم مجتهد سلماسی و شیخ محمدجعفر مجتهد سبزواری

امروز و فردا به مناسبت درگذشت میرزاابراهیم مجتهد سلماسی از علمای مقیم بینالنهرین که در کاظمین دارفانی را وداع گفته مجلس ترحیمی در مسجد شیخ عبدالحسین برقرار میشود.(۴) همچنین به مناسبت درگذشت شیخ محمدجعفر مجتهد سبزواری(۵)که در شهر یزد دارفانی را وداع گفت، امروز مجلس ختمی در مسجد سلطانی برگزار شد.(۶)

 لورن در راه مسجدسلیمان

سر پرسی لورن وزیرمختار انگلیس که برای موضوعاتی چند، راهی خوزستان شده بود، دیروز با سرکنسول انگلیس در بوشهر در ساختمان اداره نفت دیدار کرد و امروز برای بازدید از تأسیسات نفت راهی مسجد سلیمان شد. این مسافرت دو روز طول خواهد کشید.(۷)

 تقاضای جدایی جانکی از بختیاری

غلامحسین خان بختیاری، حاکم بختیاری، امروز خبر داد که چند تن از خوانین جانکی گرمسیر(۸) به اصفهان آمده میخواهند از حکومت بختیاری منفک شوند. وی به دلیل نزدیکی این طایفه به معادن نفت آن را صلاح ندانست. رضا خان نیز پس از دیدن خبر گفت که جانکی حق تجزیه شدن از حکومت بختیاری را ندارد.(۹)

(تصویر)

بحرین،منامه، نمای عمومی شهر

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۹، صص ۵۳ و ۵۴.

۲- همان، پ ۱۷، ص ۶۰۴.

۳- همان، پ ۱۷، ص ۱۹۰. موضوع به وزارت جنگ منعکس شد تا نظامیان محل در امر پیشبرد انتخابات مساعدت کنند. نامه وزارت داخله، بایگانی شد و به مقامات محلی ارجاع نگردید. (همان، پ ۱۷، ص ۱۸۹).

۴- روزنامه اقدام، س ۲، شم ۱۶۲، ص ۱.

۵- شیخ محمدجعفر مجتهد سبزواری فرزند شیخ محمدحسن سبزواری و نوه ملاهادی سبزواری است. وی در سال ۱۲۳۷ش در یزد به دنیا آمد و دوران کودکی را در محله «گازرگاه» زادگاهش گذراند و پس از تحصیل معارف دینی به لقب «حجتالاسلام» نایل شد. سبزواری پس از تحصیل به قضاوت اشتغال یافت. او در وقایع سیاسی تاریخ معاصر یزد نقش عمد های داشت. در واقعه بابیکشی در یزد، در زمان حکومت جلالالدوله، مردم فردی را به جرم بابیت دستگیر و به خانه محمدجعفر حجتالاسلام بردند و در آنجا به دلیل توهین به مقدسات بدون استفسار از شیخ محمدجعفر به قتل رساندند. همین قضیه سبب بدگویی اقبالالملک، حاکم یزد نزد مظفرالدینشاه مبنی بر مشارکت وی در بابیکشی گردید. به دنبال همین، او گرفتار و در ن هایت با میانجیگری میرزاحسن نواب رضوی بخشیده شد. شیخ محمدجعفر در ۱۳۱۶ق در زمان حکومت عدلالدوله پس از بروز قحطی در انجمنی برای رسیدگی به موضوع گرانی نان و گوشت به شاه توهین کرد و در پی آن به بم و نرماشیر تبعید گردید. امیراعظم در واقعه شورش استاد محمد بنّا به دعوت گروهی از بزرگان برای دفع شورش به یزد آمد و او را شکست داد، ولی برای ایجاد نظم از افرادی چون صدرالعلماء و شیخ محمدجعفر به عنوان مباشر استفاده کرد. او در سال ۱۳۰۲ش به علت سکته قلبی درگذشت و در قبرستان جوی هرهر به خاک سپرده شد. فرزند وی محمد آسایی، سردبیر روزنامه شیرکوه بود. (کاظمینی، دانشنامه مشاهیر...، ج اول، صص ۴۴۰-۴۳۹؛ دانشنامه مشاهیر و مفاخر...، ج اول، صص ۳۳۳-۳۳۲).

۶- روزنامه اقدام، س ۲، شم ۱۶۲، ص ۲.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۲۱۲۵، آرشیو ۲۰۵ ظ ۴ ب الف ۱.

۸- جانکی (گرمسیر) شعب های از ایل چهارلنگ بختیاری که جزء کیومرسی و دارای شعبی چون سگوند، زنگنه، کرد زنگنه، بلواسبی، آل خورشیدی است.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۵۹۲ و ۵۹۳.

 دوشنبه

۲۲ مهر ۱۳۰۲

۱۵ اکتبر ۱۹۲۳

۴ ربیعالاول ۱۳۴۲

 جلوگیری از تبلیغات ضد دینی آمریکاییها

محمـدعلی تربیت رئیس اداره معـارف آذربایجان در نام های که امروز به کارگزاری آذربایجان نوشت، با اشاره به نشـریات و کتاب های توزیع شده از طرف مبلغان آمریکایی در شـهر مرند افزود چند جلد از کتاب های توزیع شده به اداره معارف رسید «که بالتمام مخالف دین مبین اسلام و علناً نسبت خطا و معصیت به انبیاء... از حضرت عیسی و به خصوص حضرت خاتمالانبیاء علیهالسلام دادهاند.» وی تأکید کرد چون اینگونه تبلیغات مغایر با دیانت و مذهب کشور است، لازم مینماید برای جلوگیری از اقدامات مبلغان آمریکایی اقدامات لازم به عمل آید.(۱)

 اجتماع سیاسی در خانه آیت الله کاشانی

بنـا بر گزارش مفتشـان مخفی نظمیه تهران امروز غروب بنـا به دعـوت آیت الله خالصـیزاده، رؤسـای اصـناف، تجـار، معروفین، احزاب سیاسـی، تقریباً سـیصد نفر در خانه آیت الله سـیدابوالقاسم کاشانی گرد هم آمدنـد. موضوع این جلسه برپایی تظاهرات علیه انگلیس بود. اکثریت با این میتینگ سیاسی موافق بودند و قرار شد با نشر اطلاعی های «پاتوقدار های محلات با جمعیت و بیرق سـیاه به طور نمایشی از محلات حرکت نموده در میدان توپ خانه و خیابان لالهزار عبور کرده و در بیرون دروازه دولت، زمین های مخبرالـدوله که محلی برای میتینگ تعیین شـده است، ورود نماینـد.» روز برپایی این تظاهرات هفدهم ربیعالاول که مصادف عیـد و بازارها و اماکن کسب تعطیل است، تعیین شـد.(۲) از نکـات جالب در این گردهمآیی مخالفت سـلیمانمیرزا با برپایی این تظاهرات بود.(۳)

 مساعدت قشون فارس با مهندسان شرکت نفت جنوب

فضل الله زاهدی خبر داد که مهندسان و نقشهکشان وابسته به شرکت نفت جنوب که اخیراً از هند وارد ایران شدهاند، متقاضی بدرقه نظامیان تا کازرون هسـتند. رئیس تیپ فارس افزود آنها حقالزحمه مراقبت نظامیان از بوشـهر تا کازرون را نیز میپردازند. وی تعلیمات لازم را در این مورد به نظامیان برازجان و کازرون ابلاغ کرد.(۴)

 تحقیقات کنسول انگلیس در تبریز از دریاچه ارومیه

کنسول انگلیس در تبریز که اخیراً به ارومیه رفته بود، در این سفر سری هم به دریاچه ارومیه زد و با بررسی و شمارش کشتی های آن احتمالاً «میخواهند اداره کشتیرانی را از اداره راهآهن تفکیک نمایند.» امیرلشکر شمال غرب با فرستادن این خبر به وزارت جنگ، خواستار توجه به اقدامات بعدی انگلیس در مرکز شد.(۵)

 خلعسلاح اکراد عثمانی

گزارش های رسیده از یاور معینالسلطنه، رئیس نظامیان ماکو، نشان میدهد که نظامیان ترک با گسیل ۲۰۰ نفر پیاده، چهل سوار، دو عراده توپ و چهار مسلسل در صدد خلعسلاح کرد های منطقه خود هستند. عبد الله خان طهماسبی این خبر را به وزارت جنگ فرستاد و با این پیشبینی که درگیری های حاصل از خلعسلاح، کردها را به طرف مرز های ایران سوق خواهد داد، پیشنهاد کرد پس از رایزنی با سفارت ترکیه و تأیید درستی خبر، به اهمیت آن حدود توجه بیشتری شود. رضا خان وزیر جنگ نیز در پاسخ او گفت که «نظریات ترکها از تمام همسایه ها نسبت به ما بهتر است.» پس لازم است اهمیت بیشتری به آن حدود داده شود.(۶)

 سرایت وبا به قصرشیرین

بنا به گزارش حاکم نظامی قصر، بیماری وبا از بینالنهرین به قصرشیرین سرایت کرده است. «به واسطه نداشتن لوازمات و دواجات و وجه برای مصارف مریض خانه جلوگیری از این مرض وبا غیرممکن است.» وی از وزارت جنگ خواست با مجلس حفظالصحه مذاکره کرده، قرنطینه در قصرشیرین دایر شود.(۷)

 پاسخ های مستر میچل به انتقادات سفارت انگلیس

مستر میچل، مستشار طرق و شوارع، در پاسخ به اشکالات و اعتراضات سفارت انگلیس درباره وضعیت برخی راه های ایران، به ویژه راه هایی که کالا های بازرگانی آن کشور از آنها رد میشوند، پاسخ هایی ارائه کرد که امروز از طرف وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه به وزارت امور خارجه منعکس شد. وی نوشت در راه اصفهان به کرمانشاه عوارضی دریافت نمیشود. شکایت سفارت شاید مربوط به حقوق نواقل باشد که مربوط به وزارت مالیه است. راه شیراز به بوشهر اساساً نظامی است. عوارضی که در این راه گرفته میشود صرف تعمیر و نگهداری آن میشود. نوسازی آن از سال آتی شروع خواهد شد. راه سلطانآباد به همدان تحت نظر یکی از بهترین مهندسان است و عوارض گرفته شده به مصرف تعمیرات آن میرسد. راه مشهد به دزداب با گماردن یک مهندس ایرانی بهبود خواهد یافت. مستر میچل مهمترین مشکل راه های ایران را کمبود مهندسان مجرب دانست. وی با اشاره به برنامه پنج ساله پیش رو به بهبود کیفیت راه های ایران در آینده اطمینان داد.(۸)

 ایجاد استحکامات نظامی در اطراف بایزید

بنا بر گزارش جاسوس لشکر شمال غرب، ترکیه در حال احداث استحکامات نظامی در اطراف بایزید است. رعایای عثمانی میگویند این اقدامات برای پیشگیری از حمله اقبالالسلطنه به خاک ترکیه است[!] وزیر جنگ با دیدن این خبر خطاب به امیرلشکر شمال غرب گفت که اینها مدارکی است که شما را بیدار میکند تا در برابر اقبالالسلطنه بلاتکلیف نباشید.(۹)

□ جشن در مسجد حاجیحسن تهران

امروز از ساعت چهار بعد از ظهر در مسجد حاجیحسن مراسمی به مناسبت تحویل گرفتن شهر اسلامبول توسط دولت ترکیه برپا شد. بانی جلسه سیداسد الله خرقانی بود. در این مراسم سفرای دولت عثمانی و افغانستان هم حاضر بودند. «پس از نطق آقاسیداسد الله خرقانی سفیر عثمانی نطق مفصلی در باب اتحاد مسلمانها نموده و پس از آن سفیر افغانستان هم نطق» کرد و از هیأت جامعه اسلامی و اقدامات آقای خرقانی تشکر نمود.(۱۰)

□ امکان بازگشت ایرانیان روسیه به وطن

برخی ایرانیان مقیم قفقاز که میخواستند به زادگاه خود

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۲۲-۹-۱۳۰۲. حاکم آذربایجان منشأ این تبلیغات را کنسولگری آمریکا و بیمارستان آمریکایی تبریز میدانست. (همان، ۷-۲۲-۹-۱۳۰۲).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، ص ۶۴.

۳- همان، پ ۴-۱، ص ۶۶. این موضعگیری سلیمانمیرزا باعث شد که آیت الله خالصیزاده در سخنرانی های متناوب خود در مسجد شاه علیه سلیمانمیرزا اظهاراتی بکند که با پادرمیانی افرادی چون شیخ حسین یزدی موضوع خاتمه یافت. (همان، پ ۴-۱، ص ۱۰).

۴- همان، پ ۱۶، ص ۶۱۶.

۵- همان، پ ۴۰، ص ۶۵.

۶- همان، پ ۵۳، صص ۲۶ تا ۲۸.

۷- همان، پ ۷۳، ص ۱۱۴. مراتب به مجلس حفظالصحه دولتی منعکس شد. (همان، پ ۷۳، ص ۱۱۳).

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۱۴-۵۴-۱۳۰۲.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۰، صص ۶۶ و ۶۷. این اظهارنظر وزیر جنگ در حالی عنوان میشود که شایعات اقدامات اقبالالسلطنه علیه ترکیه توسط امیرلشکر شمال غرب پخش میشد.

۱۰- همان، پ ۴-۱، ص ۶۷. «در تاریخ ۵ اکتبر ۱۹۲۳ لشکر ۱ پیاده ترک با عده های سوارهنظام خود را به اسکدار ساحل آسیایی استانبول رسانده و این نیرو به فرماندهی ژنرال رأفت پاشا (به له) در تاریخ ۶ اکتبر ۱۹۲۳ شهر استانبول را از متفقین تحویل گرفت و متفقین همان روز شهر را تخلیه و رفتند و استانبول بدون تلفات به تصرف ترکیه درآمد. فرمانده لشکر ۱ پیاده سرتیپ شکری نائلی پاشا بود.» (پولاد، سرگذشت یک افسر ایرانی، ص ۳۲).

بازگردند با مانع نظامیان ایرانی در مرز مواجه میشدند. امیرلشکر شمال غرب امروز در تلگرامی به رضا خان تکلیف این «رعایای کوچیده از روسیه» را پرسید که وزیر جنگ پاسخ داد در صورتی که تبعه ایران هستند منع نشوند.(۱)

 آمار تلفات وبا

بنا بر گزارش رسیده از محمره (خرمشهر) در دو ماه گذشته نزدیک به یک هزار نفر در عبادان (آبادان) بر اثر سرایت بیماری وبا تلف شدند. این بیماری بر اثر رفت و آمد تجهیزات اداره نفت و همراهان آن از هند به ایران سرایت کرد. در مجموع تاکنون حدود سه هزار کارگر ایرانی از این بیماری درگذشتهاند. تلفات میان هندیها و انگلیسها بسیار اندک است. در مسجد سلیمان سه انگلیسی از بین رفتهاند. در محمره (خرمشهر) شمار تلفات وبا به ۴۵۰ نفر میرسد. وبا در ناصری روزی بیست نفر تلفات میگیرد.(۲)

 لزوم اتحاد شیعه و اهل تسنن

به گزارش رسیده از بندرعباس، آقاسیدمحمدمجتهد در سخنرانی اخیر خود در مسجد جامع شهر راجع به مظالم انگلیس نسبت به مسلمانها سخن رانده و تبعید علمای بینالنهرین را محکوم کرده است.

وی در پایان اظهارات خود لزوم اتفاق و اتحاد اهل تسنن و شیعیان را تأکید نموده است.(۳)

 وزیرمختار جدید ایران در مصر

میرزاعلیاکبر خان بهمن به عنوان وزیرمختار جدید ایران در مصر منصوب شد و امیرارفع نماینده سابق سیاسی از مصر به تهران فراخوانده شد.(۴)

 اعتصاب در پست خانه مرکزی

از امروز اعضاء دفتر ریاست کل پست و عده های از اعضای پست خانه مرکزی تهران به دلیل تعویق پرداخت حقوق دست از کار کشیدند.(۵)

 ورود هیأت نظامی ایران به لندن

امروز سرتیپ امان اللهمیرزا، سرهنگ علائی و سلطانارفعالسلطان از فرانسه وارد لندن شدند. مفتاحالسلطنه وزیرمختار ایران در لندن گزارش داد این هیأت برای خرید دو دستگاه زرهپوش به این جا آمدهاند. این خودروها قرار است از شرکت رُلزرویس تهیه شود.(۶)

 بخشنامه مالیه خراسان به زارعین خشخاش

اداره مالیه خراسان، امروز به زارعین خشخاش و صاحب ان املاک این زمینها اخطار کرد پیش از ریختن بذر باید از اداره مالیات بر درآمد کسب اجازه کنند؛ در غیر این صورت محصولاتشان مصادره خواهد شد.(۷)

 تحصن شمسالمعالی در کنسولگری ترکیه

شمسالمعالی، سردبیر روزنامه چمن چاپ مشهد، که از مخالفان شیوه انتخابات در خراسان بود، از ترس دستگیری امروز در کنسولگری ترکیه در مشهد متحصن شد. او تا چند روز که اطمینان یافت کاری با او ندارند در این محل بود.(۸)

(تصویر) مفتاحالسلطنه (داور)، وزیرمختار ایران در لندن

۱- همان، پ ۳۷، صص ۸ و ۹.

۲- روزنامه اقدام، س ۲، شم ۱۶۲، ص ۲.

۳- همان، س ۲، شم ۱۶۳، ص ۲.

۴- همان، ص ۳.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۴۶۲، ص ۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۷، ص ۴۷.

۷- فروپاشی قاجار و برآمدن...، ص ۵۱۹.

۸- همان، صص ۵۱۹ و ۵۲۰.

ص: ۳۷۶

 سه شنبه

۲۳ مهر ۱۳۰۲

۱۶ اکتبر ۱۹۲۳

۵ ربیعالاول ۱۳۴۲

 تلاش برای بازگرداندن سیدضیاء

بنا بر گزارش خفیهنویس اداره نظمیه، افرادی چون میرزاکریم خان رشتی، کلنل کاظم خان، مدیر روزنامه کوشش، میرزاعلی قمی و میرزاعیسی خان سروش جلساتی دارند و برای بازگشت سیدضیاءالدین طباطبایی به ایران اقدام میکنند. این اقدامات از روی تعلیمات خود سیدضیاء است «و یکی از دستورات این است که به هر وسیله میباشد آقای وزیر جنگ و افکار عمومی را به طرف ایشان جلب نمایند.»(۱)

 شایعه تقابل آیت الله خالصیزاده و سفارت آمریکا

شایعاتی در تهران شنیده میشود که سفارت آمریکا در پیغامی به آیت الله خالصیزاده گفته است «که شما خیلی کوچکتر هستید از این که بتوانید مدرسه آمریکا را ببندید و صلاح شما نیست که بر علیه آمریکاییها اظهاراتی بنمایید.» آقای خالصیزاده نیز در صدد است اسنادی مبتنی بر تبلیغات مدرسه مزبور در میان دانشآموزان مسلمان به دست آورد که آنان را از مذهب خود خارج میکند. وی به مردم توصیه میکند بچه های خود را از آن مدرسه خارج کنند.(۲)

 لزوم رجوع اتباع روس و عثمانی به محاکم قضایی ایران

کارگزار ارومیه امروز به حاکم این شهر نوشت که رسیدگی به امور قضایی و جنایی اتباع روسیه و عثمانی مربوط به محاکم داخلی است و این امر باید بدون حضور نماینده کنسولگری روس یا شهبندری عثمانی انجام شود. وی از حاکم ارومیه خواست تا تشکیل عدلیه در این شهر، امور قضایی اتباع یاد شده به نحوی سامان یابد که در آینده اسباب زحمت نشود. اتباع روسیه «به موجب ماده ۱۶ عهدنامه منعقده بین دولتین ایران و روس» و اتباع عثمانی «به حکم معامله متقابله» باید مسائل قضایی خود را در محاکم ایرانی حل و فصل نمایند.(۳)

 تقاضای برپایی جشن هنگام نصب مجسمه رضا خان

رئیس تیپ شمال از وزارت جنگ خواست هنگام نصب مجسمه وزیر جنگ در رشت جشن شایانی هم برپا شود. محمدحسین خان آیرم در توجیه این پیشنهاد نوشت که مأموران سیاسی روس، گیلان را بخشی از دربار مسکو معرفی میکنند. این جشن

زحمات مأموران روس را باطل کرده، گزارش های آنها را به مسکو علناً تکذیب خواهد کرد. با این پیشنهاد موافقت شد.(۴)

 تأکید به انتخاب نجات در خراسان

رضا خان وزیر جنگ در تلگرامی که امروز به امیرلشکر شرق فرستاد تأکید کرد «که [میرزامحمد] نجات در یکی از نقاط خراسان انتخاب شود» و به مجلس پنجم راه یابد. (۵)

 کسب تکلیف برای مهاجرت ارامنه مهاجر در همدان

حاکم همدان امروز از مشیرالدوله رئیسالوزراء خواست تکلیف ۶۰۰ تن از مهاجران ارمنی ساکن همدان روشن شود «که با آسوریها حرکت کنند یا خیر؟»(۶)

 دستور وزیر جنگ به اعزام نیرو برای محافظت از معادن نفت

رضا خان امروز رئیس تیپ فارس را موظف کرد عده های نظامی را برای محافظت از معادن نفت دشت قیر مأمور آن جا کند.(۷)

 تأخیر پست شیراز به تهران و اعتراض انگلیس

سفارت انگلیس امروز در نام های به وزیر امور خارجه از تأخیر «حرکت گاری های پست از شیراز به طهران» شکایت کرد. در این نامه آمده است که به علت قصور دولت در پرداخت طلب کنتراتچی، پست تعطیل شده و کلیه مراسلات بین کنسولگری و سفارت در محل مانده است. سفارت انگلیس ادامه این وضعیت را لطمه به تجارت و منافع آن دولت خواند و خواستار برطرف شدن این مانع شد.(۸)

 درخواست طوایف کیان ارثی چهارلنگ

بنا به گزارش لشکر جنوب، چهار تن از خوانین کیان ارثی چهارلنگ(۹) به عنوان تظلم به اصفهان آمده و خواستار تجزیه طایفه سهونی از هفتلنگ هستند. همچنین این خوانین میخواهند زمین های مالمیر از خوانین هفتلنگ مسترد و به آنها واگذار شود. آنها خواستار مساعدت نظامیان لشکر جنوب برای تحقق تقاضا های خود هستند.

لشکر جنوب پیشنهاد کرد این خوانین به تهران آمده، به درخواست هایشان رسیدگی شود. وزارت جنگ نیز پذیرفت که راهی تهران شوند.(۱۰)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، ص ۶۵.

۲- همانجا.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶-۱۶-۳۵-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۶، ص ۳۴.

۵- همان، پ ۱۷، ص ۹۴.

۶- همـان، پ ۷۸، ص ۱۳. نظر مشـیرالدوله این بود که ارامنه هم تحت همان شـرایطی که برای سایرین معین شـده میتواننـد به اوطان خود بازگردند. رئیسالوزراء در نام های به وزیر جنگ خواست که نظامیان منطقه در این جهت همکاری لازم را به عمل آورند. (همان، پ ۷۸، ص ۱۲).

۷- همان، پ ۱۱۲، ص ۳۴. رضا خان از فضل الله زاهدی خواست که از سواران و تفنگداران قشقایی هم در این کار سود ببرد و دستمزد آنها را هم پرداخت کند. (همان، پ ۱۱۲، ص ۲۵).

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۳۷-۳۴-۱۳۰۲.

۹- ایـل بختیـاری به دلیـل اختلاف مالیاتی به طایفه های مختلف هفت لنگ و چهارلنگ تقسـیم گردیـد. ایل چهارلنگ شامل چند شاخه اصلی به نام های کیان ارثی، محمود صالح، موگویی و میموند میباشد که دارای پنجاه و شـش طایفه هستند. طایفه کیان ارثی در آغاز در منطقه انـدیکا سُـکنی داشت. در قرن هجـدهم به علت بروز اختلاف بین رشـید خان کیان ارثی و طایفه محمودصالـح چهارلنگ، کیان ارثیها از آن حوزه بیرون رانـده شدند. آنها به سـمت جنوب، به منطقه قلعه تل کوچ کرده و در آنجا طایفه جانکی را بنیان نهادند که یکی از شـعب کنفدراسـیون ایل کهگیلویه محسوب میشد. محمدتقی خان در ۱۸۴۰م به سمت ایـل خانی و برادرش به مقام ایلبیگی کل چهارلنگ منصوب شدنـد. در پی سـقوط محمـدتقی خان طایفه کیان ارثی نیز دچار تفرقه و تشـتت گشت و بر همین حال باقی مانـد. حدود ۶۰ خانوار از کیان ارثیها در خوزسـتان و تعـدادی نیز در اورگان واقع در حاشـیه جنوبی ییلاقات چهارلنگ زندگی میکردند. برخی نیز در اصـفهان سـکنی گزیدهاند. طوایف عمده کیان ارثی که تعـداد آنها پرشـمار نیز نمیباشـد عبارتند از محمدجعفری، باباجعفری، غریبوند، عالیوند و اسـتکی. خوانین عمده کیان ارثی محمود خان کیانی، فرج الله خان کیانی و اسکندر معتضد خان کیانی هستند. فرج الله خان و محمود خان به اتفاق هم اداره ایل را بر عهـده داشـتند. بین آنها و خوانین هفتلنگ پیونـد های نسبی نیز برقرار است. (گالت، ایل بختیاری، صـص ۹۷-۹۶؛ شینی، نگرشی بر ایل بختیاری و...، صص ۸۴-۸۱).

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۵۹۴ و ۵۹۵.

 شکایت دوباره اهالی اردکان از شیوه انتخابات مجلس

جمعی از معاریف اردکان که در اعتراض به چگونگی انتخابات در تلگراف خانه متحصن شدهاند امروز، در تلگرامی به تهران اطلاع دادند که انتخابات اردکان آزاد وموافق قانون نیست. «تمام تمایلات مأمورین دولت اعم از حکومت و قشون... مردم را به اشکال... مختلفه تهدید و تخفیف، وادار به اطاعت مقاصد دسته مخصوصی نموده و اهالی را از حق مشروع خود محروم، و هر کس از اطاعت آقایان استنکاف نموده، به عناوین مختلفه در مقام ایذاء و سرکوبش برمیآیند.»(۱)

 نتایج مثبت دستگیری سردارعشایر از نظر حاکم نظامی آذربایجان

امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم نظامی آذربایجان، امروز وزیر جنگ را باخبر کرد که دستگیری سردارعشایر قراچهداغی «حسن اثر فوقالعاده بین اهالی» آذربایجان گذاشته است. وی افزود میرزاعلی هیأت بیرون از تبریز است. پس از ورود، همراه سردارعشایر به تهران اعزام خواهند شد. حاکم آذربایجان همچنین افزود که تجارت خانه ونشترک مطالباتی از سردارعشایر دارد و پرسید: «اجازه میفرمایید تا وصول مطالبات تجارت خانه مذکور [سردار عشایر] در توقیف بماند؟» پاسخ وزیر جنگ مثبت بود.(۲)

 ادامه سخنرانی های آیت الله خالصیزاده در مسجد شاه

امروز حدود یک هزار نفر در مسجد شاه تهران به سخنان آیت الله خالصیزاده گوش دادند. وی در ادامه سخنرانی های مستمر خود به حاضران گفت که نباید اشخاص را آن قدر بزرگ کنید که نتوانید او را پایین بیاورید. وی در پایان سخنان خود از مردم خواست روز یکشنبه آینده که مولود ختمی مرتبت (ص) است در تظاهرات شرکت کنند.(۳)

(تصویر) سیدضیاءالدین طباطبایی

(تصویر) خوانین بختیاری

۱- همان، پ ۱۷، صص ۴۳۵ و ۴۳۶.

۲- همان، پ ۷۸، ص ۵۳.

۳- همان، پ ۴-۱، ص ۱۰.

ص: ۳۷۸

 چهارشنبه

۲۴ مهر ۱۳۰۲

۱۷ اکتبر ۱۹۲۳

۶ ربیعالاول ۱۳۴۲

 پاسخ منفی مدرس به رضا خان

امروز یکی از خفیهنویسـان اداره نظمیه گزارش داد که آیت الله سـیدرضا فیروزآبـادی، از قول آیت الله سـیدحسن مـدرس که اینك در قم است، نقل میکرد که پیش از حرکت به قم، رضا خان در دیـدار با مـدرس «از من [= مدرس] مشورت نمودند که شما صـلاح میدانیـد من مقام ریاست وزراء را خودم قبول کنم. و من به ایشان اظهار کردم من صـلاح نمیدانم شـما آن مقام را قبول کنیـد؛ به واسـطه این که اگر بخواهیـد قبول آن مقام را نماییـد، این مقام هم که دارید و یك وجهه ملی هم پیدا کرده از دست خواهید داد و به کلی خدماتی که به مملکت کرد هاید از حیث قشون ایران رشـته آن هم گسـیخته میشود. اگر اظهارات مرا قبول فرماییـد به کلی صـرفنظر کنید و مشـغول انجام و تکلیف قشون برای مملکت ایران باشـید... ظاهراً تصدیق کردند ولی در باطن دیدم خوششان نیامد.»(۱)

 نارضایتی احمدشاه از تفسیر بیسیم مسکو

احمـدشاه امروز به نماینـده ویژه خود بصـیرالدوله گفت که گزارش های مندرج در شـماره ۲۱۰ روزنامه طوفان از قول بیسـیم مسـکو در موضوع گرفتـاری قوامالسـلطنه و رسـیدن رضـا خـان به مقـام رئیسـالوزرایی درست نبوده و آن را به اطلاـع مقامات سفـارت روسـیه برسانـد. احمـدشاه گفت آن طور که بیسـیم مسـکو میگویـد روسـها بـا رئیسالوزرایی رضا خان موافق هسـتند. احمدشاه ضـمن این اظهارات از بصـیرالدوله خواست به سـفارت روسـیه بگوید که به کلی از انگلیسـها مأیوس و ناامید است و «فقط امیدوار به دوستی و صمیمیت شما میباشم. ما را رفیق بین راه نگذارید.»(۲)

 اقدامات نماینده سیاسی ایران در آذربایجان نسبت به تبعید روحانیان بینالنهرین

محمدساعـدالوزاره، نماینده سیاسـی ایران در آذربایجان قفقاز، امروز خبر داد که حسب دسـتور وزارت امور خارجه «در جلب افکـار عمومی و بیاعتـدالی هایی که نسبت به ارکان دین مبین شـده» اقـداماتی کرده، مسـلمانان منطقه متألم و گاه موضوع در جرایـد محلی منعکس شـده است. علمـای این منطقه نیز بـا مراجعه به کنسولگری ایران احساسات خود را به ظهور رساندهانـد. وی توضـیح داد که «در ممالك سوویتی رؤسای مـذاهب و روحانیون هیـچ طرف توجه نبوده و بلکه منفور هسـتند؛ ولی بعضـاً برای پیشـرفت بعضـی مقاصـد از وجود آنهـا اسـتفاده میشود. چنـانچه اخیراً یك سلسـله ابلاغیه هایی در روسـیه خطاب به عالم اسـلام در مظالم انگلیسـها و در تأیید سیاست ممالك سوویتی، منتشر شده است.» ساعدالوزاره افزود که نظر احزاب سیاسی در

این جا در مسئله تبعید علمای بینالنهرین آن است انگلیس با تبعید آنها، نفوذ علماء را در امر انتخابات بینالنهرین از بین برد و انتخابات را به نفع خود خاتمه داد و این یک توطئه بوده است.(۳)

 نیاز روسیه به پول و موقعیت شکننده تجار ایرانی در آن کشور

اخیراً دولت روسیه نیاز مفرطی به پول پیدا کرده و به تمام بانکها دستور داده که موجودی خود را به مسکو بفرستند؛ حتی اجازه استقراض از بازرگانان گرفته شده است. این مسئله عرصه را بر تجارت تنگ کرده، بازار سست و ب های کالاها افت کرده است. اکنون نزدیک به چهل هزار پوط پنبه ایران در بادکوبه و معادل همین میزان در مسکو موجود است و خریدار ندارد.(۴) این خبر امروز از بادکوبه به تهران فرستاده شد.

 مسیو شرور در راه ایران

سفارت ایران در برن امروز وزارت امور خارجه را باخبر کرد که مسیو شرور از طریق برلن و مسکو عازم ایران شده است. وی آماده است امتیاز تأسیس کار خانجات قندسازی، پارچه و ریسمانبافی را از ایران بگیرد و آنها را تأسیس کند. سفارت ایران در سوئیس از وزارت متبوعه خود خواست وزارت فواید عامه برای مذاکرات لازمه آماده باشد.(۵)

 درخواست برای آزادی پسرعمو

نظامالتولیه از مشهد مینویسد که پسرعموی او که فرزند اجلالالتولیه است به واسطه سر دادن شعار «زنده باد سردارسپه وزیر جنگ، مرده باد دشمنان ایران» توسط نظمیه دستگیر شده است. وی در تلگرامی خطاب به وزیر جنگ تقاضای آزادی فرد

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، ص ۱۱.

۲- هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، صص ۱۳۵ و ۱۳۶. یک روز بعد بصیرالدوله گفته های احمدشاه را به مسیو والدین نایب شرق سفارت رساند. والدین گفت که رفیق بین راه نیستند؛ اعلیحضرت هم با ما رفیق بین راه نباشند. والدین افزود که مطلب بیسیم مسکو راجع به قوامالسلطنه بد ترجمه شده و ما هم با شما همعقید هایم که قوامالسلطنه قصد براندازی رضا خان را نداشته است. وی در مورد خصوصیت و همراهی بیسیم مسکو با وزیر جنگ گفت که این موضعگیری با مشورت خود شاه بوده که در ظاهر اظهار همراهی شود اما در باطن کار خودمان را بکنیم. (همان، صص ۱۳۶ و ۱۳۷). ولی واقعیت این است که روسها برای رسیدن رضا خان به ریاستالوزرایی به او چراغ سبز داده بودند و با این کار موازن های که احمدشاه گمان میکرد در ارتباط با سفارت مسکو، میان روس و انگلیس، حفظ کرده به هم خورد و حوادث بعدی که در میان اخبار روز های آینده میآید، پیش آمد.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۲-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

۴- همان، ۱۱۰ و ۱۰۹-۵۲-۳۶-۱۳۰۲.

۵- همان، ۶۵-۱۶-۳۶-۱۳۰۲.

دستگیر شده را کرد.»(۱) (برای آگاهی از اصل ماجرا به پاورقی مراجعه کنید.)

 دستگیری سردارانتصار و گرفتاری های امیرلشکر شرق

حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، امروز گزارش داد که مدت پنج ماه برای پیروزی سردارانتصار از ترشیز تلاش کرده است. [اما اینک پس از دستگیری او] «چون وقتی باقی نمانده» دو تن از معروفین شهر در حال زمینهسازی برای انتخاب خود هستند. وزیر جنگ پس از دیدن گزارش نوشت که این دو تن صلاحیت ندارند، نگذارید انتخاب شوند.(۲)

 نگرانی روحانیان بروجرد از مطالب جراید

تعداد قابلتوجهی از روحانیان بروجرد در تلگرامی که امروز به مجلس شورای ملی فرستادند از مطالبی که برخی جراید در حرمتشکنی مقام سلطنت؛ یا اختلاف میان این مقام و وزیر جنگ، چاپ میکنند، ابراز نگرانی کردند. آنها با اشاره به این که به تازگی اهالی منطقه از شکنجه و نهب و غارت الوار خلاص شدهاند نوشتند، اینگونه اشارات خارج از حزم و احتیاط است، چرا که هر گسستی در پیکره قدرت باعث فجایع، تطاول و غارتگری های تازه خواهد شد.(۳)

 اسلحه های امیرافشار

امیرلشکر شمال غرب از قول نمایندگان خود در زنجان خبر میدهد که جهانشاه خان امیرافشار سلاح های خود را کاملاً تحویل نداده، کسانی چون صندوقدار او در تهران و صارمالسلطان در کرمانشاه از محل اختفای اسلحه های او آگاه هستند. وی از وزیر جنگ خواست که این دو تن از تهران و کرمانشاهان به زنجان اعزام شوند تا مورد تفتیش قرار گیرند. با این درخواست موافقت شد.(۴)

 کمک یک هزار فرانکی سوئد به زلزلهزدگان تربت

سرکنسول ایران مقیم استکهلم میگوید یکهزار فرانک فرانسه که در این جا برای زلزلهزدگان تربت جمعآوری شده بود به ایران فرستاده شد.(۵)

 توقیف نشریه ناهید

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که جریده ناهید توقیف شده است.(۶)

 دیدار نمایندگان تجار با مشیرالدوله

امروز تعدادی از بازرگانان برای آگاهی از نتیجه اقدامات دولت درباره پیشنهاد هایشان، خود با مشیرالدوله رئیسالوزراء دیدار کردند. تقاضای تجار این بود: منع ورود اشیاء تجملی، رفع عوارض گمرکی از کالاـ های صادراتی، معافیت دستگاه های

صنعتی و کشاورزی از حقوق گمرکی، تسهیل ورود دستگاه های صنعتی و کشاورزی از راه روسیه به ایران.(۷)

 ضرورت هماهنگی وزارت خانه ها با وزارت مالیه

وزارت مالیه در نام های که امروز به رئیسالوزراء نوشت با یادآوری تلاش های صورت گرفته برای ایجاد تعادل در دخل و خرج کشور، از این که وزارت خانه ها عواید خود را به خزانه انتقال نمیدهند، انتقاد کرد. وزارت مالیه با توجه به امتیازاتی که از طرف وزارت خانه ها داده میشود درخواست کرد این موارد تحتنظر رئیس کل مالیه کشور انجام و تمهیدی در نظر گرفته شود که عایدات در وزارت مالیه تجمیع گردد.(۸)

 حمله بلوچها به سرخس

بنا بر گزارش های کنسول انگلیس در مشهد، امروز یک گروه ۶۰ نفری «از بلوچها و جمشیدیها از قلمرو روسیه به سرخس حمله کردند و ۵ گله گوسفند را با خود بردند.»(۹)

(تصویر) آیت الله سیدحسن مدرس

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۴، صص ۴۱ و ۴۳. در پیگیری موضوع، والی خراسان نوشت که دستگیری پسر عموی نظامالتولیه به واسطه کتک زدن مدیر جریده منیر بوده است، چرا که این جریده از نظامالتولیه انتقاد کرده بود. با این حال وزیر جنگ تقاضای آزادی او را کرد. (همان، پ ۱۰۴، صص ۳۶ تا ۳۸).
۲- همان، پ ۱۷، صص ۹۲ و ۹۳.
۳- اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۹۹۰ و ۹۷۰ و ۴۰۲۸۱۵۰۰۰۴۴۰۳۹۰۹۶۰. «در طهران بعضی از جراید شروع کردند که این دربار این شکل، این اوضاع امیدبخش نیست. باید تغییر بنماید اوضاع. این هم یک بازی جدید است تا ببینیم از پرده چه بیرون میآید. از قرار اخبار طهران مابین شاه و وزیر جنگ دلتنگی رخ داده است و روز به روز در ازدیاد است.» (امیربهادر، خاطرات جعفرقلی خان...، ص ۱۰۱).
۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۲، ص ۳۴.
۵- روزنامه ایران، شم ۱۴۶۲، ص ۲.
۶- همانجا. ناهید، عنوان نشری های بود که در تهران به مدیریت و سردبیری میرزاابراهیم خان ناهید تأسیس و در ۱۳۰۰ش به صورت دو هفته یک بار منتشر گردید. شماره نخست آن در ۲۲ حمل (فروردین) همان سال از چاپ خانه بیرون آمد و تا اول دی ۱۳۰۶، پس از چند بار توقیف، جمعاً (۳۱ شماره مجال انتشار یافت. در این مدت سه مرتبه توقیف شد که در هر بار به عناوین ستاره صبح، افلاک و خلق روانه روزنامهفروشیها شد. بار نخست در پایان سال اول بود که در ۲۴ شعبان/۲۰ حمل (فروردین) ۱۳۰۲ با سرمقاله «مرام ناهید» از تعطیلی ر هایی پیدا کرد. از این شماره به بعد مدیریت روزنامه را حسن علوی بر عهده گرفت. این نشریه نخستین نشریه کاریکاتوریست ایرانی است که در میان توده مردم رواج پیدا کرده، به سبب درج مقاله های ساده و عوام فهم از استقبال درخوری برخوردار گشت. اشعار مختلف و بعضی پاورقی های جذاب نیز در آن به چاپ میرسید. در هر شماره دو صفحه مخصوص کاریکاتور بود که متناسب با اوضاع روز در آن چاپ میشد. سرلوحه ناهید عبارت

بود از فرشته آزادی که در مقابل دیو استبداد قرار گرفته، در بالای آن هم نام ناهید چاپ شده بود. محل آن چراغ برق، کوچه عظیمی بود که یک بار دچار آتشسوزی و با خاک یکسان شد. برخی گفتهاند که این آتشسوزی عمدی بوده، عوامل تیمورتاش (وزیر دربار رضاشاه) در آن دست داشتهاند. (صدرهاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۴، صص ۲۵۵ تا ۲۵۹؛ قاسمی، راهنمای مطبوعات ایران، ص ۲۳۰).

۷- مرد آزاد، شم ۱۵۰، ص ۲.

۸- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۸، صص ۲۴۷ و ۲۴۸.

۹- فروپاشی قاجار و برآمدن...، ص ۵۲۱.

ص: ۳۸۰

 پنجشنبه

۲۵ مهر ۱۳۰۲

۱۸ اکتبر ۱۹۲۳

۷ ربیعالاول ۱۳۴۲

 مصوبه شماره ۵۷۵ دولت درباره قوامالسلطنه

بنابر درخواست همسر قوامالسلطنه از احمدشاه و نیز پس از مذاکره شاه با وزیر جنگ، امروز در هیأت وزیران تصویب شد قوامالسلطنه راهی اروپا شود. مشیرالدوله رئیسالوزراء این مصوبه را چنین اعلان کرد:

«متعلقه آقای قوامالسلطنه عریض های به خاکپای اعلیحضرت اقدس شاهنشاهی ارواحنا فداه عرض و استدعا کرده بود، به علت کسالت مزاج آقای قوامالسلطنه، امر فرمایند ایشان را به فرنگستان روانه نمایند. اعلیحضرت همایونی به آقای وزیر جنگ امر فرمودند این استدعای متعلقه ایشان را به موقع اجرا بگذارند. در هیأت وزراء نیز در جلسه ۲۵ میزان ۱۳۰۲ همین مطلب را از آقای وزیر جنگ تقاضا کردند و معزیالیه امر مطاع همایونی را امتثال نمودند و آقای وزیر جنگ از حق خودشان که تعقیب باشد صرفنظر کردند.»(۱)

 استنکاف قوامالسلطنه از قبول اتهامات وزیر جنگ

خفیهنویس اداره نظمیه در گزارش امروز خود مینویسد در یکی از جلسات استنطاق از قوامالسلطنه که با حضور وزیر جنگ، یک نفر مستنطق، یک تقریرنویس و یک مخبر جریده تشکیل شده بود، قوام از پذیرش اتهام ترور رضا خان خودداری کرده و حتی به اقدام وزیر جنگ به دستگیری خود اعتراض میکند. در این جلسه نام های از قوام به سردارانتصار ارائه میشود و قوام میگوید که این نامه مربوط به مأموریت سردارانتصار در اصفهان برای خرید برخی ملزومات بوده و [ربطی به این اتهام ندارد.] «مستنطق وعده میدهد که سند دیگری به دست آورده ارائه بدهد.»(۲)

 باجخواهی از همسر قوامالسلطنه

گفته میشود علی دشتی با فرستادن نام های به همسر قوامالسلطنه «او را تهدید کرده که هرگاه یک هزار و پانصد تومان به من ندهید قوامالسلطنه را اعدام میکنم [= کاری میکنم که اعدام شود]. ابتدا خبری نداده و بعد به طوری که مدیر [روزنامه] گلشن میگفت، سیصد تومان داده است.»(۳)

 نبود جا در خراسان برای نامزد های پیشنهادی وزارت جنگ

امیرلشکر شرق در تلگرام امروز خود به رضا خان با برشمردن نامزد های هر شهر در خراسان که زمینهسازی انتخاب آنها هم تمام شده، تلویحاً یادآور شد که برای میرزامحمد نجات، جایی نیست. «حال جهت نجات هر طور امر فرمایند اطاعت نمایم.» پس از دستگیری سردارانتصار، یک جای خالی در خراسان پیدا شد که به دستور وزارت جنگ ملکالشعرای بهار جایگزین سردارانتصار در ترشیز شد.(۴) البته با حذف سردارانتصار، اسد الله تبریزی معروف به زوّار در نام های به وزیر جنگ ضمن برشمردن مراتب وفاداری خود به قشون، خواستار جایگزینی خود به جای سردارانتصار شد تا «یک نفر مثل بنده را بر طرفداران قشون ایران بیفزایند.»(۵)

 یک ژنرال انگلیسی در دزداب

حامدالدوله حاکم دزداب مینویسد که «سر جارج پیرک» از ژنرال های عالیرتبه که «رئیس کل قشون مغربی هندوستان» است چند روز قبل به عنوان سرکشی به نظامیان انگلیس وارد خاش شد. وی در آن جا با سران بلوچ دیدار کرد و گویا به دوستمحمد خان بمپوری هم پیامی داده است. وی دیروز هم وارد دزداب شد و با حاکم شهر دیدار کرد. حامدالدوله این اخبار را امروز به وزارت داخله فرستاد.(۶)

 تذکر وزارت امور خارجه به ترکیه برای عدم مساعدت به سیمیتقو

در نام های که امروز در وزارت امور خارجه تنظیم گردید خطاب به سفارت ترکیه عثمانی نوشته شد که آن دولت سال گذشته قول داده بود از مساعدت و اتحاد طوایف آن کشور با سیمیتقو جلوگیری کند، اما اینک وی در آلباق، شش فرسخی مرز ایران متوقف است. در این نامه آمده است بر طبق فصل سوم عهدنامه مورخ شعبان ۱۱۵۹ و نیز فصل چهارم عهدنامه ارزروم در ۱۹ ذیقعده ۱۲۳۸ که به عدم حمایت فراریان اتباع طرفین در خاک یکدیگر تصریح دارد، «متمنی است اوامر لازمه به مقامات مربوطه در تسلیم اسماعیلآقا به مأمورین سرحدی ایران صادر» شود.(۷)

 ضرورت صدور اعتبارنامه جدید برای مشاورالممالک

علیقلی خان مشاورالممالک، نماینده سیاسی ایران در مسکو، در مراسله امروز خود به وزارت امور خارجه با توجه به اتحاد دول در روسیه و تشکیل اتحادیه جماهیر شوروی نوشت که لازم است اعتبارنامه جدیدی برای این نمایندگی که شامل تمام دول متحده [شوروی] باشد، ارسال شود. وی از دولت های اروپایی مثال زد که نمایندگانشان چنین اعتبارنامه هایی دریافت کردهاند. مشاورالممالک در این نامه تمایل خود را برای ادامه کار در مسکو نشان نداد و از وزارت امور خارجه خواست برای ابقاء یا تعویض او و نیز صدور اعتبارنامه یادشده به اسم فرد جدید تصمیمگیری نماید.(۸)

 تقاضای ایران برای شروع مذاکرات مرزی با روسیه شوروی

وزارت امور خارجه امروز در یادداشتی به سفارت روسیه، با اشاره به مراسلات متعدد گذشته و با تکیه بر فصل سوم عهدنامه بینالدولتین خواست که هر چه زودتر کمیسیون مشترک مرزی با حضور نمایندگان طرفین تشکیل شود «که در آن واحد شروع به تقسیم میاه [= آب] و تسویه مسائل ارضی و استرداد [روستای] فیروزه نمایند.»(۹)

□ دستور دستگیری کاظم قوشچی

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، امروز خبر داد که دستور دستگیری کاظم قوشچی(۱۰) را داده است. از نظر امیرلشکر، قوشچی به نصایح او برای اطاعت از قشون گوش نکرده و با استقرار در نقط های استراتژیک از دریاچه ارومیه لازم است از شرارت های احتمالی آینده او جلوگیری شود.(۱۱)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۴۶۶، ص ۱؛ مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۳۷۲ و ۳۷۳. وزیر جنگ نیز که مدعی قوام بود در پی این مصوبه، اطلاعی های صادر کرد و از آن چه که حق خود نامید، صرفنظر کرد. «شرح فوق تصویب نام هایست که بر اثر امر مطاع همایونی در هیأت محترم وزراء تصویب و چون تقاضا نمودند که اینجانب از حق خود راجع به مجازات قوامالسلطنه صرفنظر نمایم نظر به اینکه مطلب، مربوط به شخص اینجانب بود بر طبق امر همایونی و تقاضای هیأت دولت از تعقیب و مجازات او منصرف و اغماض نموده ولی در ضمن برای آنکه اذهان عمومی کمترین توهمی هم از نقطهنظر اغراض خصوصی متوجه اینجانب نشده باشد دستور دادم که از اداره نظمیه عین دوسیه مدونه را فوراً به معرض انتشار بگذارند که برای هیچکس مجال شبهه و تردیدی باقی نماند.» (مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۳۷۲ و ۳۷۳). این پرونده در روز های آتی در تعدادی از جراید مانند ایران و ستاره ایران منتشر شد.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، ص ۶۸.

۳- همانجا. این حادثه با هر کیفیتی که رخ داده باشد، نمیتواند بدون هماهنگی با وزیر جنگ و بلکه خطدهی او صورت گرفته باشد.

۴- همان، پ ۱۷، صص ۸۸ تا ۹۱.

۵- همان، پ ۱۷، صص ۱۲۱ و ۱۲۲. رضا خان در تلگرامی به امیرلشکر شرق خواستار ارائه اطلاعاتی از اسد الله تبریزی شد. (همان، پ ۱۷، ص ۱۲۰).

۶- همان، پ ۳۱، ص ۱۹.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۶-۲۸-۴۵-۱۳۰۲.

۸- همان، ۱۸-۸۲-۱۶-۱۳۰۲.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۴-۸-۴۴-۱۳۰۲.

۱۰- کاظم خان قوشچی دهقان سادهدل و شجاعی بود که در اثر اقدامات متهورانه و حیرتبخش خود جایی در تاریخ باز کرده است. او در ایامی که نیرو های اسماعیلآقا سیمیتقو قسمت مهمی از آذربایجان غربی را اشغال کرده بودند با عد های از یاران خود به صخره معروف «قرخلار» که بعدها به نام خودش مسمی گردید پناه برد و با دفاع مردان های که در مقابل اشرار کرد چند پارچه از آبادی های پیرامون صخره را حفظ نمود. کاظم خان تا پایان ماجرای سیمیتقو و ورود ارتش به آذربایجان غربی دژ مستحکم خود را از دست نداد و یکی از مزاحمان جدی سیمیتقو بود. حکومت تبریز در تمام دوران بلوای ارومیه به وسیله تلفن و تلگراف دریایی با کاظم خان ارتباط داشت و کلیه فراریان ارومیه را او از راه دریاچه ارومیه به تبریز فرستاد و جان عد های از آنان را از خطر حتمی نجات بخشید. در همان ایام کنسول انگلیس مقیم تبریز به او نامه نوشت که تسلیم اسماعیل سیمیتقو شود اما او توجهی به این موضوع نکرد. کاظم خان کسی است که با استفاده از یک پناهگاه دریایی با سیاست

استعماری انگلستان به مقابله پرداخت و پیروز گردید. (رامیان، بزرگان و سخنسرایان آذربایجان غربی، ص ۲۴۶).

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۸، ص ۱۰۸.

 سرتیپ زاده در راه تبریز

سرتیپزاده که با نظر مثبت دولت از قفقاز راهی ایران شده، اینک در راه تبریز است. امیرلشکر شمال غرب که از سوابق سیاسی او اطلاع داشت امروز این خبر را به وزارت جنگ داد و خواست که در بین راه دستگیر شود. رضا خان هم به او پاسخ داد که سرتیپزاده با پذیرش شرایطی به ایران آمده است. [در شرایط فعلی نمیشود او را دستگیر کرد اما] اگر غفلت کرد توقیف گردد.(۱)

 صلاحدید وزارت امور خارجه به ابقاء علاء

در پی استدعای حسین علاء وزیرمختار ایران در آمریکا برای حضور در ایران، امروز در نام های خصوصی به او نوشته شد که با توجه به اقداماتی که دولت ایران برای استقراض از آمریکا کرده و باز بودن پرونده اعطای امتیاز نفت شمال به آمریکا، صلاح نیست عازم ایران شود. «همان طور که به خودتان تلگراف فرمودهاند بعد از اتمام کار نفط اجازه داده خواهد شد.»(۲)

 پاورقی کمیته مجازات

روزنامه اتحاد از تاریخ هشتم مهر شروع به انتشار پاورقی جدیدی با عنوان «داستان حیرتانگیز - تشکیل کمیته مجازات» کرد.(۳)سیدکاظم سرکشیکزاده در علت انتشار این مطلب میگوید: «مقصودم از انتشار دوسیه مزبور این است که یک روح تازه در قلوب مردم ایجاد و تولید نمایم.» اما مأموران مخفی اداره نظمیه امروز گزارش دادند که این پرونده را «از خانه وثوق الدوله یا از سفارت انگلیس» به دست مدیر روزنامه اتحاد رساندهاند.(۴)

 تعقیب موضوع بلاغباشی

وزارت امور خارجه امروز در یادداشتی به وزیرمختار ایران در ترکیه نوشت که در ایران موضوع روستای بلاغباشی دائم پیگیری میشود و سفیرکبیر ترکیه در تهران دلایل ایران را برای ضمیمه بودن این روستا به خاک ایران تأیید میکند؛ وزیرمختار خواست این امر در آنقوره با جدیت تعقیب شود.(۵)

 دستبرد به پست گمرکی سنگان

امروز پنجاه افغانی به پست گمرکی سنگان واقع در ۱۶ کیلومتری جنوب رای و خواف حمله برده، یک سرباز را کشتند و اسناد و مدارک این پست را آتش زدند و پولها را دزدیدند.(۶)

(تصویر) حسین علاء، وزیرمختار ایران در آمریکا

۱- همان، پ ۳۷، ص ۷. سرتیپزاده در قیام خیابانی شرکت داشت. در ماجرا های ابوالقاسم لاهوتی دستاندرکار بود و چند

روزی که نظمیه تبریز به اشغال درآمد او مشارکت داشت. (همان، پ ۷۸، ص ۵۱).

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۴ و ۲۹ - ۱۵- ۳۱- ۱۳۰۲.

۳- روزنامه اتحاد، س ۳، شم ۶، ص ۳.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، ص ۶۹.

۵- گزیده اسناد ایران و عثمانی...، ج ۷، ص ۲۰۰.

۶- فروپاشی قاجار و برآمدن...، ص ۵۲۱.

ص: ۳۸۲

 جمعه

۲۶ مهر ۱۳۰۲

۱۹ اکتبر ۱۹۲۳

۸ ربیعالاول ۱۳۴۲

 آزادی قوامالسلطنه

در پی مذاکرات صورت گرفته با وزیر جنگ و مصوبه ۵۷۵ هیأت وزیران (ر.ك: ۲۵ مهر) قوامالسلطنه امروز از بازداشتگاه وزارت جنگ آزاد شد. «از قراری که تحقیق شده آزادی ایشان به قید مسافرت به اروپا است. معزیالیه نیز تا روز دوشنبه تهیه مسافرت خود را دیده به فرنگ خواهد رفت.»(۱)

 بسته شدن پل آستارا

پل آستارا که دو شهر آستارای ایران و روس را به یکدیگر وصل میکند مدتی است از طرف روسها بسته شده است. البته ورود و خروج کالاـ های تجاری اجازه داده میشود. کارگزاری منطقه پیگیر موضوع شده، اما روسها پاسخی ندادهاند. کارگزار اعتقاد دارد به حکم وزارت امور خارجه باید مقابله به مثل کرد. رئیس نظامیان آستارا زیر بار این درخواست نرفت، اما کارگزاری نظر رئیس گمرک را جلب کرد و پل از طرف ایران نیز بسته شد.(۲)

 جمعآوری اسلحه ایلات اطراف خمسه

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، امروز خلعسلاح ایلات جلیلوند، غیاثوند، کاکوند و چگینی را به وزارت جنگ پیشنهاد کرد. این ایلات اینک در حال کوچ هستند. وی پرسید: «اسلحه آنها از طرف مأمورین این لشکر جمعآوری شود یا این که امر و مقرر خواهند فرمود مأمورین نظامی قزوین مأخوذ دارند؟» پاسخ وزیر جنگ آن بود که اگر در حدود خمسه (زنجان) هستند، لشکر شمال غرب خلعسلاح کند.(۳)

 شیخ علاءالدین در راه ایران

بنا به گزارش فرمانده قوای ساوجبلاغ، انگلیس با پرداخت پنجاه هزار تومان به شیخ علاءالدین که از خانواده های معروف کردستان جنوبی (عراق) است، از او خواسته است به حدود کردستان ایران بیاید. مقام نظامی از مأموریت شیخ علاءالدین اطلاعاتی نداد. لشکر شمال غرب با اطلاع از موضوع دستورات لازم را برای پیشگیری از اقدامات فرد یادشده صادر کرد.(۴)

 تمجید روزنامه اتحاد از ورود نظامیان به شوشتر

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود، مطلبی با عنوان «قشون نیرومند» درج کرد و ورود قوای نظامی را به شوشتر، طلیعه جلوگیری از تجزیه عربستان (خوزستان) نامید. وی این منطقه را مستعمره انگلیس دانست که بیرق و شیپور و سرنیزه نظامیان در آن هویدا شده است. این مقاله بیآن که به موافقت انگلیس با این اقدام اشاره کند، آن را در شمار گام های بزرگ و حیاتی وزیر جنگ معرفی کرد.(۵) (ر.ک: ۲۲ مهر)

 تقسیمبندی نمایندگان راه یافته به مجلس از منظر یک روزنامهنگار

سیدکاظم سرکشیکزاده، امروز در مقال های با چاپ نام ۵۷ نفر از نمایندگان راه یافته به مجلس پنجم شورای ملی، آنها را از چند منظر تقسیمبندی کرد. (وی در این تحلیل آماری عدد ۵۶ را ملاک قرار داد.) از حیث لباس: ۲۳ معمم و ۳۳ مکلا؛ مراتب اجتماعی: ۲۲ ملاک، ۱۰ روحانی، ۱۵ مأمور دولتی، ۳ بازرگان، ۲ «آووکا»، ۴ نفر «بیکار و مفتخور»؛ به اعتبار منش سیاسی: ۲۵ دمکرات، ۲۴ محافظهکار، ۵ تندرو، ۲ بیطرف؛ در نسبت با دوره چهارم قانونگذاری: ۲۹ نفر مشترک با دوره پیشین، ۲۷ نفر جدید.(۶)

 اعدام ۱۲ تن در خلخال

امروز ۱۲ تن در میدان شهر خلخال با حضور مردم به دار آویخته شدند. پس از این مراسم امیرلشکر شمال غرب برای مردم سخنرانی کرد. وی در این سخنان از تصمیم وزارت جنگ برای رها کردن مردم از شر اشرار نوید هایی به مردم داد.(۷)

(تصویر) قوامالسلطنه

۱- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۵۱، ص ۱. «دستگیری قوام هر چند با اعتراض بعضی از جراید روبرو شد، اما آنچنان سریع و هوشیارانه بود که مجال مخالفت جدی و مستمر را به هیچکس نداد. رضا خان با صدور اعلامی های به آگاهی مردم رساند که بنا به خواهش های احمدشاه، از حق شخصی خود در مجازات قوام میگذرد و تنها به تبعید او از ایران اکتفا میکند. بدین ترتیب قوامالسلطنه که حقیقتاً تنها کسی بود که با یاری مدرس میتوانست به میدان مبارزه با سردارسپه برود و پس از سقوط مشیرالدوله دوباره تشکیل کابینه بدهد، در روز ۲۶ مهرماه ۱۳۰۲ش به فرنگ تبعید شد. پس از آن دولت مشیرالدوله نیز که از چندی پیش با توطئه های متعدد و مکرری روبرو گردیده بود - در ۲۹ مهرماه - ساقط گردید.» (رحمانیان، چالش جمهوری و سلطنت در ایران، ص ۱۲۸).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۱، ص ۵۶؛ همان، پ ۴۰، صص ۶۲ و ۶۳. این پل دو روز بعد باز شد. (همان، پ ۴۰، ص ۶۰)

۳- همان، پ ۴۲، ص ۳۷.

۴- همان، پ ۴۱، صص ۵۴ و ۵۵.

۵- روزنامه اتحاد، س ۳، شم ۱۱، ص ۱. منابع انگلیسی نوشتند که رسیدن نیرو های نظامی لشکر جنوب به خوزستان از نظر بعضی از جراید یک پیروزی برای ایران و یک شکست برای سیاست های انگلستان تلقی شد. (FO E ۱۱۹۲۲/۶۹/۳۴).

۶- همانجا.

۷- اقدام، شم ۱۶۹، ص ۲.

ص: ۳۸۳

 شنبه

۲۷ مهر ۱۳۰۲

۲۰ اکتبر ۱۹۲۳

۹ ربیعالاول ۱۳۴۲

 دیدار نماینده سفارت مسکو با بصیرالدوله

پیش از ظهر امروز، مسیو والدین با بصیرالدوله نماینده ویژه احمدشاه دیدار کرد. در این ملاقات والدین خواستار آگاهی از تلاش های رضا خان برای رسیدن به مقام ریاستالوزرایی شد. «از اعلیحضرت جویا شوید وزیر جنگ باز دنباله ریاست وزرایی خودش را دارد... یا خیر؟» والدین گفت رضا خان و انگلیس در پس پرده، نقشه ها دارند که مشغول کشف آنها هستیم. نماینده سفارت از دیدار وزیرمختار آمریکا با وزیر جنگ هم گفت که مقام آمریکایی از رضا خان میپرسد: «از قراری که شنیده میشود حضرتعالی خیال داشتید در طهران کودتایی کنید... چنانچه اقدام در این امر میکردید... دولت آمریکا شما را به رسمیت نخواهد شناخت.» بصیرالدوله نیز این خبر را تأیید کرد.(۱)

 تصمیمات جدید مجتمعین مسجد شاه

با استمرار سخنرانی های آیت الله خالصیزاده در مسجد شاه (سلطانی) تهران، رفته رفته اجتماعی از سران شرکتکننده در این مجالس شکل گرفت که در بیان خفیهنویس اداره نظمیه «اجتماع مسجدشاه» یاد میشد. این گزارشگر امروز نوشت که از طرف اجتماع یادشده قرار است هیأتی با دولت ملاقات کرده و درباره استخدام طبیب به جای دو پزشک انگلیسی در بیمارستان دولتی، منع مشروبات الکلی و منع تحصیل شاگردان مسلمان در مدرسه آمریکایی صحبت کند. همچنین اجتماع مسجد شاه تصمیم گرفت از عموم دکتر های ایرانی بخواهند اگر در تغییر دو پزشک انگلیسی اقدامی نشود، دست به اعتصاب بزنند.(۲)

 ضرورت مذاکره با سفارت آمریکا در جلوگیری از نشر کتب ضدمذهبی

کارگزاری آذربایجان امروز در نام های به وزارت امور خارجه نوشت، با این که کارگزاری آذربایجان ملزم شده درباره نشریات ضددینی مبلغان آمریکایی با کنسولگری آمریکا در تبریز داخل مذاکره شود، اما «مقتضی است از طرف وزارت جلیله نیز با مذاکره با سفارت آمریکا اقدام لازم به عمل» آید.(۳)

 محافظان جدید کارکنان نفت جنوب

پس از آن که وزیر جنگ دستور داد تعدادی از کسان صولتالدوله سردارعشایر در کنار نظامیان عهدهدار محافظت از

کارکنان کمپانی نفت جنوب در منطقه دشت قیر باشند، والی فارس، از سردارعشایر تقاضای پنجاه نفر نیرو کرد. سردارعشایر امروز در نام های به وزیر جنگ پرسید: «[والی فارس] تعهد نظم و خسارت آتیه را [از من] میخواهد. بدون شرط و مداخله چگونه [میتوانم این مسئولیت را بپذیرم؟]» رضا خان هم در پاسخ گفت که مسئولیت نظم با تیپ فارس است؛ سوار و تفنگچیان شما هم تحت امر رئیس نظامیان خواهد بود و دستمزد هم میگیرند.(۴) مسئولان کمپانی نفت جنوب که اینک باید پذیرای محافظان جدید به جای محافظان سابق میشدند، خواستار روشن شدن تکلیف خود با رؤسای کشکولی (محافظان پیشین) شدند. در این مورد هم مقرر شد غلامحسین خان کلانتر [کشکولی] به شهر احضار شده، مدتی توقیف باشد.(۵)

 اقدام به ترسیم نقشه مرز های ایران

وزارت امور خارجه در نام های به وزارت داخله خواست نماینده خود را برای تهیه مقدمات ترسیم نقشه های سرحدی همه مملکت ایران معرفی کند. نخستین جلسه این کمیسیون قرار است فردا در محل وزارت امور خارجه برپا شود.(۶)

 انتقال پایتخت از اسلامبول به آنکارا

اسحاق خان مفخمالدوله، وزیرمختار ایران در ترکیه عثمانی، امروز اطلاع داد که مجلس کبیر ملی با اکثریت آراء موافقت کرد که آنقوره (آنکارا) پایتخت جدید ترکیه باشد. قرار است پس از اعلام حکومت جمهوری و رسمیت یافتن ریاست جمهوری مصطفی کمال پاشا آنقوره رسماً پایتخت اعلام شود. مفخمالدوله نوشت که آنقوره «یک قصبه خرابه است و محل سکنی و غیره نیست.» وی مخالفت خود را با انتقال سفارت خانه بیان داشت. «به عقیده مخلص خود حکومت در صورتی که طالب است سفرا در آنقوره اقامت نمایند باید سفارت خانه و قونسولگری تهیه، به مأمورین خارجه بدهد.»(۷)

 تظاهرات به نفع رضا خان

امروز بعد از ظهر تظاهراتی در میدان بهارستان به نفع رضا خان برگزار شد. در این گردهمآیی «نقیبالسادات بالای چهارپایه رفته نطقی بر علیه زمامداران سابق و لاحق و عدم لیاقت آنها نموده و بعد اعتضاد دیوان و بهرامی بالا رفته هردو در یک زمینه صحبت نموده و پس از تنقیدات از زمامداران گذشته و حاضره گفتند که

۱- هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، صص ۱۳۸ و ۱۳۹.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ m، ص ۴. دو پزشک انگلیسی یاد شده در این خبر در زمان حکومت وثوقالدوله به استخدام درآمدند؛ و در صورت اخراج، جایگزین نداشتند. از این رو بیمارستان دولتی در کار های جاری خود دچار مشکل بود و ضرورت داشت پزشکان ایرانی جای آنها را بگیرند. (روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۴۰، ص ۳).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۲۲-۹-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۶۰۵ و ۶۰۶.

۵- همان، پ ۱۱۲، ص ۲۷.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۶۲۴۰.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۳۱-۱۵-۱۳۰۲.

ملت علاجی ندارد، مگر این که به خود آقای وزیر جنگ متوسل شده و معظمله زمام مملکت را شخصاً به دست» بگیرد.(۱)

 نظر احمدشاه درباره دستگیری قوامالسلطنه

احمدشاه امروز در مذاکر های خصوصی گفت که «شخص من میدانم که این گرفتاری قوامالسلطنه بیربط و او بیتقصیر است.» وی با ذکر این مثال که «نسبت به ظهیرالاسلام در حبس آن طورها کردند... در حبس آب جوش روی شکم او ریختند و مطالبی را که میل خودشان بود تلقین او میکردند که اظهار کند.» احمدشاه ادامه داد اقدام من و مشیرالدوله برای آزادی هر چه زودتر قوامالسلطنه جلوگیری از این وقایع بود «که او هم از روی ناچاری و بنابر میل طرف [رضا خان] صحبت هایی که سوءتفاهم بشود نسبت به ولیعهد بنماید و این مسئله اسباب بدنامی بشود.»(۲)

 موافقت دولت با استفاده یک بنگاه انگلیسی از نشان شیر و خورشید

پس از آن که تصویب شد از استعمال نشان شیر و خورشید ایران و نقش آن روی کالا های خارجی جلوگیری شود، امروز هیأت دولت تصویب کرد تجارت خانه استیونس انگلیس میتواند تا شش ماه «به استعمال علامت شیر و خورشید به روی مالالتجاره خود مجاز باشد و پس از شش ماه استعمال علامت مزبور را به کلی موقوف و متروک دارد.»(۳)

 لغو حکم توقیف روزنامه خورشید

«رئیس معارف [خراسان] میرزامحمد ملکزاده طی نامه ... [ای امروز] به مدیر و صاحب امتیاز روزنامه خورشید اطلاع داد که به موجب دستور صادره از سوی وزیر معارف در تهران، حکم توقیف روزنامه خورشید لغو شده است. علت توقیف این روزنامه معلوم نیست، چون ناخوشایندتر از چندین روزنامه دیگر نبود که هنوز هم منتشر میشوند. با این حال امکان دارد انتقاد سرسختانه این روزنامه از ملکالشعرا، که نامزدی وکالت او برای مجلس شورای ملی از ترشیز، مورد تأیید رضا خان سردارسپه بود، باعث توقیف آن شده باشد.»(۴)

 بازگشت مینسکی به استرآباد

م. مینسکی، کنسول روسیه در استرآباد، امروز وارد استرآباد شد و کارش را از سر گرفت. وی از مسکو راهی استرآباد شده بود.(۵)

(تصویر) ایران و همسایگان اوایل قرن چهاردهم شمسی

(تصویر) احمدشاه

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ m، ص ۱-۲.

۲- هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه...، ص ۱۴۰.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۴۷-۳۶-۱۳۰۲.

۴- فروپاشی قاجار و برآمدن...، ص ۵۲۰.

۵- ۲۵۵/۲۵۵/۳۴ FO E.

ص: ۳۸۵

 یکشنبه

۲۸ مهر ۱۳۰۲

۲۱ اکتبر ۱۹۲۳

۱۰ ربیعالاول ۱۳۴۲

 توقیف غلامحسین خان کشکولی

نصرتالدوله حاکم فارس در تلگرامی که امروز به رئیسالوزراء و وزیر جنگ فرستاد، نوشت که در پیگیری های صورت گرفته در باب ایجادناامنی برای کارکنان شرکت نفت جنوب، [و کنار گذاشتن طایفه کشکولی از مناسبات و قرارداد های خود با کمپانی] غلامحسین خان کلانتر کشکولی که به شیراز آمده بود، توقیف شد. وی افزود: «حکمی هم به ایل خانی صادر کردم که تقیبیک را هر کجا هست دستگیر و به شهر حاضر نمایند» تا اگر جرمی مرتکب شده تنبیه شود. تقیبیک متهم بود به طرف انگلیسها تیراندازی کرده است.(۱)

 تنگی وقت برای انتخاب ملکالشعرا از ترشیز

حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، وزارت جنگ را باخبر کرد که زمان برای انتخاب ملکالشعرا از ترشیز سپری شده است. وی نوشت که حاجمقبلالسلطنه و زوّار بخت بیشتری برای انتخاب دارند. پس از ارسال این گزارش، رضا خان به امیرلشکر شرق دستور داد ملکالشعرای بهار در یکی از نقاط خراسان انتخاب شود.(۲)

 نظرخواهی از لشکر شرق برای اعزام نیرو به بلوچستان

وزارت جنگ امروز در تلگرامی به امیرلشکر شرق با اشاره به این که باید اردویی متشکل از ششصد تا هفتصد نظامی تحتنظر امیرشوکتالملک به بلوچستان اعزام شود، خواست فرماندهی آن لشکر نسبت به این اقدام نظر بدهد.(۳)

 تحقیق از پول جدید روس

پس از گزارش هایی که از رواج پول کاغذی روسیه، چرونتس، به وزارت امور خارجه رسید، این وزارت خانه تحقیقاتی برای صحت و سقم آن آغاز کرد. کارگزاری آذربایجان امروز خبر داد که روسها هنوز چرونتس را وارد تبریز نکردهاند. بازاریان شهر میگویند این کار بعد از «افتتاح بانکی که مثل آن را در طهران باز کردهاند، وارد مینمایند.» معاملات فعلاً با قران و طلا صورت میگیرد.(۴)

 درخواست استخدام سی بلوچ در لشکر شرق

حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، در نام های محرمانه به وزارت جنگ توضیح داد با توجه به سرقت هایی که در نواحی سرخس از طرف بلوچها واقع میشود، نظامیان به دلیل داشتن لباس فرم، در داخل خاك روسیه نمیتوانند دزدها را تعقیب کنند. «در صورت داخل شدن، تولید شکایت و زحمت میشود.» وی پیشنهاد کرد برای رفع این مانع یک گروه سی نفره از بلوچها برای دنبال کردن سارقان بلوچ در خاك روسیه ضرورت دارد با لباس شخصی اقدام به این کار کنند.

وی معتقد بود میتوان با ماهی ده تومان حقوق، برای هر نفر این گروه را تشکیل داد.(۵)

 رفع توقیف برخی روزنامه ها

روزنامه های بدر، فلق، دستور اخوت، احشویروش، صیحه آسمانی، تصویر اخلاق که مدتی توقیف بودند امروز اجازه نشر پیدا کردند.(۶)

 بازجویی از دکتر امیراعلم

بر طبق دستوری که از وزارت جنگ داده شده بود امروز مسئولان لشکر شرق در مشهد از امیراعلم، برادر سردار انتصار که اخیراً به اتهام توطئه علیه رضا خان دستگیر شده، بازجویی کردند.(۷)

 مستر میچل در راه تبریز

مستر میچل، رئیس طرق و شوارع، امروز تهران را به قصد تبریز ترک کرد. او میخواهد ضمن بررسی جاده قافلانکوه به تبریز، قرارداد کشتیرانی دریاچه ارومیه را وارسی نماید، و نیز هماهنگی های لازم را برای به کارگیری اتباع روس در راهآهن جلفا – تبریز به عمل آورد.(۸)

(تصویر) ملکالشعرای بهار

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۲، صص ۲۸ و ۲۹.

۲– همان، پ ۱۷، صص ۱۱۸ و ۱۱۹.

۳– همان، پ ۹۹، ص ۵۲. (ر.ك: ۲ آبان).

۴– اسناد وزارت امور خارجه ۳۶-۳۰-۳۱-۱۳۰۲. پاسخ مشابهی هم از کارگزاری گیلان به وزارت امور خارجه رسید. در این نامه آمده بود چرونتس بسیار کم در نزد صرافها یافت میشود. رواج آن توسط بنگاه ونشترك با اقبال تجار گیلان روبرو نشد. (همان، ۳۵-۳۰-۳۱-۱۳۰۲).

۵– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۲، صص ۱۱ تا ۱۳. وزارت جنگ با این توضیح که مخارج آن بالاست، موافقت نکرد. (همان، پ ۱۰۲، ص ۱۰).

۶– روزنامه اتحاد، س ۳، شم ۱۲، ص ۳.

۷– فروپاشی قاجار و برآمدن...، ص ۵۲۱.

.FO E ۱۱۹۲۳/۶۹/۳۴ –۸

 دوشنبه

۲۹ مهر ۱۳۰۲

۲۲ اکتبر ۱۹۲۳

۱۱ ربیعالاول ۱۳۴۲

 سقوط کابینه مشیرالدوله

بنابر آن چه که منابع نوشتهاند مشیرالدوله پیش از ظهر امروز در قصر صاحب قرانیه به حضور شاه رسید و استعفا داد. استعفای مشیرالدوله به واسطه تهدیدات رضا خان بود.(۱) احمدشاه اعتقاد داشت رضا خان پس از آن که توانست نظر روسیه را نسبت به ریاستالوزرایی خود جلب کند، اقدام به این کار نمود. شاه میگوید ظرف دیروز و امروز، وزیر جنگ آن قدر او را تحت فشار گذاشته که هیچ راهی جز دادن فرمان ریاستالوزرایی به او ندارد. احمدشاه که تلاش کرده بود با جلبنظر روسها توازن قدرت را در کشور حفظ کند، امروز آخرین پیام خود را توسط بصیرالدوله به سفارت روس فرستاد که نظر به اهمیت آن، در پاورقی میآید.(۲)

 استعفای وزیران کابینه مشیرالدوله

در پی استعفای مشیرالدوله، وی از صاحب قرانیه به شهر آمد و هیأت وزیران به خواست او در منزلش گردهم میآیند. مشیرالدوله خبر استعفای خود را میدهد. «در نتیجه جلسه مزبور آقایان وزراء نیز به ادامه کار موافق نبوده، هر یک از عضویت کابینه مستعفی و استعفای آنان» امشب به احمدشاه داده میشود.(۳)

 دیدار های پرشمار رضا خان با مقامات سیاسی روس و انگلیس

در روز های منتهی به سقوط کابینه مشیرالدوله، رضا خان تقریباً ده بار با مقامات سیاسی دو سفارت خانه روس و انگلیس دیدار کرده بود. وی امروز بعد از ظهر هم با سر پرسی لورن وزیرمختار انگلیس ملاقات و گفت و گو کرد.(۴)

 دستگیری اقبالالسلطنه

امیرلشکر شمال غرب که دیروز وارد ماکو شده بود، امروز در تلگرامی به وزیر جنگ خبر داد که دیشب اقبالالسلطنه را دستگیر و تحتالحفظ راهی تبریز کرده است. وی تأکید کرد در چنین موقعیتی ضرورت دارد ماکو با حکومت نظامی اداره شود و برای طایفه های این منطقه ایلبیگی تعیین گردد. وی پیشنهاد کرد یاور معینالسلطنه حاکم نظامی ماکو و سلطانحسن خان جلیلوند به ایلبیگی طوایف کُرد منطقه منصوب شوند. عبد الله خان طهماسبی افزود که رؤسای اکراد و خوانین منطقه را به

ماکو دعوت کردهام [تا درباره تغییرات صورت گرفته مذاکره کنم.] وی تأکید کرد از هرگونه تشبثاتی که به نفع اقبالالسلطنه انجام شود جلوگیری خواهد کرد.(۵)

 گلایه سردارعشایر از چگونگی تسویه حساب خود با اداره مالیه

صولتالدوله سردارعشایر امروز به وزیر جنگ خبر داد که رئیس اداره مالیه آمادگی خود را برای تسویه حساب اعلام کرده، اما طوری زمینهچینی شده که اگر همه هستی خود را بدهم تمام نخواهد شد.

وی افزود تاکنون ۳۳ هزار تومان تحت عنوان تعارف، رسوم، خلعت و... به حکومت فارس و وزارت [جنگ] دادهام. وی گفت مبدأ محاسبه امور مالی بنده را از ده سال پیش گذاشتهاند و این عملی نیست. وزیر جنگ پیش از این مقرر کرده بود سردارعشایر برای تسویه امور مالی خود به تهران رفته وارد منزل رضا خان شود. سردارعشایر نیز در پیام امروز خود تلویحاً درخواست کرد این مسائل در مرکز حل و فصل شود.(۶)

 هزینه های جهاز مظفری

امروز از لشکر جنوب به وزارت جنگ خبر داده شد که هزینه کارکنان جهاز (کشتی) مظفری در بوشهر ماهی هفتصد هشتصد تومان است.

رئیس گردان بنادر با توجه به بودجه موردنیاز این کشتی از لشکر جنوب تقاضای پول کرده بود. وزیر جنگ پس از دیدن این خبر دستور داد کارکنان اضافی کشتی را اخراج کنند تا هزینه ها کمتر شود.(۷) کشتی مظفری چندی پیش از وزارت مالیه به وزارت جنگ واگذار شده بود.

۱- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۳۷۴ و ۳۷۵.

۲- «من تصور میکردم همانطور که با من معاهده کردید و قرار گذاشتید، بر سر قول و عهد و پیمان خودتان باقی هستید. حالا معلوم میشود وزیر جنگ شما را هم گول زده و اطمینان داده که شما را با خودش همراه و همعقیده نموده در این دو روزه مشیرالدوله استعفا نمود و وزیر جنگ هم مرا ناچار کرده است ریاست وزرایی را به او بدهم. خیلی فشار آورده و این فشار را از هیچ راهی من نمیدانم مگر به اطمینان شما زیرا که خودم حس میکنم شما هم سست شد هاید. وزیر جنگ پیش شما هم شبهه و مغلطه به کار برده و متقاعد شدید. اما به شما میگویم و بعدها عملاً خواهید دید. هر قدر قدرت او زیاد شود، اسباب تضعیف شما و سیاست دولت روسیه در ایران فراهمتر خواهد بود و بعدها تجربه خواهید کرد. فعلاً سردارسپه کار را به جایی رسانیده که ناچارم تشکیل کابینه را به عهده او واگذار نمایم. زیرا که شخص من نمیتوانم با او طرفیت نمایم و تاب مقاومت ندارم. اگر من بخواهم هزار تومان خرج کنم او ده هزار تومان خرج میکند. قوه و قدرت هم در دست اوست. چار های جز تفویض زمامداری به او نیست، زیرا که از شما ملاحظه میکرد، حالا اطمینان پیدا کرده. در سه چهار روز قبل ۶ ساعت تمام شارژدافر آپرسف پیش وزیر جنگ بوده، ناچار در همین موضوع صحبت میکردند و همه روزه مشغول میتینگ دادن است و روزنامه بیسیم مسکو که شرحی در چند روز قبل نوشته بود که پیغام دادم. همان هم دلالت به همراهی شما میکرد و همچنین

سوسیالیستها هم برای اینکه داخل در کابینه او شده و وزیر شوند با او همراه و همعقیده شدند. در هر صورت مطالب همین است که گفتم ولی مسئله عمده این است پس از آن که دستخط زمامداری به وزیر جنگ دادم به هیچوجه منالوجوه نمیتوانم در ایران بمانم. در ظرف هفت الی هشت روز حرکت نموده، به اروپا خواهم رفت و نقشه من این خواهد بود. زیرا که یک ساعت نمیتوانم در ایران توقف نمایم. موقعی که وزیر جنگ، رئیسالوزراء باشد این مسئله غیرممکن است.» (هروی (بصیرالدوله)، دو سال روابط محرمانه.../ ، صص ۱۴۱ و ۱۴۲).

۳- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۳۷۵.

۴- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، ص ۷۶. منابع آمریکایی درباره دیدار های اخیر رضا خان با مقامات سفارت روسیه معتقدند که «مقامات شوروی... به دو شرط حاضر شدند از وی حمایت کنند؛ اول این که چند تن از ملیون [= سوسیالیستها] را وارد کابینه خود کند؛ دوم، منافع روسیه در شمال ایران را کاملاً تضمین و قبول کند... گفته میشود رضا خان به هر دو این خواسته ها تن در داده است.» (اسناد وزارت امور خارجه آمریکا، سند شم ۸۹۱.۶۳۶۳-۳۰۱/ SO، مورخ ۲۱ اکتبر ۱۹۲۳. به نقل از: از قاجار به پهلوی).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۰، صص ۲ و ۳. وزیر جنگ با پیشنهاد های امیرلشکر شمال غرب موافقت کرد. (همان، پ ۸۰، ص ۱).

۶- همان، پ ۵۹، صص ۲ و ۳. رضا خان در پاسخ به این گلایه ها نوشت که منتظر اقدام او باشد. (همان، پ ۵۹، ص ۱).

۷- همان، پ ۱۶، ص ۶۲۳. کشتی مظفری بعد از کشتی «پرسپولیس» که در زمان سلطنت مظفرالدینشاه از آلمان خریداری شد.

 تشکیل اتاق بازرگانی در اسلامبول

اسحاق خان مفخمالدوله، وزیرمختار ایران در اسلامبول، از تشکیل اتاق تجارتی بازرگانان ایران در اسلامبول خبر داد. وی امروز به وزارت امور خارجه نوشت پیش از این، اقدام به چنین کاری کرده بود و بازرگانان ایرانی یازده نفر نماینده برای تشکیل این اتاق معرفی کرده بودند، اما به واسطه اختلافاتی که میان آنها رخ داد، دوام نیافت؛ اما فواید وجود چنین تشکلی باعث شد که بار دیگر تجار ایرانی که شمار آنها بیش از ۹۰ نفر است به سفارت دعوت شده، اهمیت این اقدام به آنان گوشزد شود. اینک «ده نفر عضو و یک رئیس از بین خود انتخاب و بدین ترتیب اطاق مزبور را تشکیل دادند.»(۱)

 ضرورت تأسیس سیم تلگراف بین ماکو و آواجق

امیرلشکر شمال غرب که در ماکو به سر میبرد، امروز ضرورت تأسیس سیم تلگراف بین ماکو و آواجق را یادآوری کرد. وزیر جنگ نیز به او پاسخ داد خود لشکر هزینه کند تا بعد از حساب دولت دریافت شود.(۲)

 اعتصاب در وزارت داخله

امروز کارکنان وزارت داخله به دلیل عقب افتادن حقوق خود دست به اعتصاب زدند. اینان پنج ماه از سال گذشته، حقوق طلب دارند.(۳)

 رئیس جدید معارف فارس

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود نوشت که حبیب الله آموزگار به ریاست معارف فارس منصوب شد.(۴)

 دوسیه سوءقصد نسبت به آقای وزیر جنگ

«دوسیه سوءقصد نسبت به آقای وزیر جنگ» عنوان نوشت های بود که روزنامه ایران از امروز شروع به چاپ آن کرد. این مطالب که از طریق وزارت جنگ در اختیار این روزنامه گذاشته شده بود تا چند شماره بعد در توجیه دستگیری قوامالسلطنه منتشر شد.(۵)

(تصویر) میرزاحسن خان مشیرالدوله، نشسته در وسط

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۴۵-۳۶-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۳، صص ۳۸ و ۳۹.

۳- روزنامه اقدام، شم ۱۶۹، ص ۱.

۴- روزنامه اتحاد، س ۳، شم ۱۲، ص ۲. حبیب الله آموزگار فرزند محمدحسین در ۱۲۶۹ش در اصطهبانات فارس دیده به

جهـان گشود. مقـدمات ادبیـات فارسـی و عربی را در زادگـاهش فرا گرفت و در چهارده سالگی راهی شـیراز شـد و در حوزه علمیه آن شـهر به تحصـیل علوم دینی همت گماشت. سـپس به تهران آمـد و ضـمن ادامه تحصـیل در علوم جدید، به فراگیری زبـان فرانسه در مـدرسه آلیانس و مـدارس دیگر پرداخت. پس از آن مـدتی معلمی کرد و در ۱۲۹۷ش به سـمت مدیر مدرسه دولتی ادب منصوب گردیـد. در اواخر سال ۱۳۰۱ش که گروهی از یـاران سردارسپه به رهبری علیاکبر داور حزب رادیکال را بنیان نهادنـد آموزگار نیز به جمع آنان پیوست. وی از سال ۱۳۰۲ تا ۱۳۰۴ش به ریاست فرهنگ فارس رسـید و به شیراز رفت. سپس به تـدریس ادبیات فارسـی و عربی در مـدارس سـنلویی و سـپس مدرسه ادب پرداخت. در آذر ۱۳۰۴ با تشکیل مجلس مؤسـسان – به منظور انتقال سلطنت از خانواده قاجار به پهلوی – آموزگار نیز از شیراز به نمایندگی آن مجلس برگزیده شد. او در ۱۳۰۵ رئیس اداره تعلیمـات ایالات و ولایـات وزارت معـارف شـد و سـال بعـد به وزارت دادگستری انتقال یافت و در آن وزارت خانه مناصب و مشاغل زیادی را عهدهدار گردید. وی از سال ۱۳۱۵ تا ۱۳۱۹ش مستشار دیوان عالی کشور بود. در ۲۹ اسفند ۱۳۲۹ در کـابینه حسـین علاء به وزارت فرهنگ رسـید. اما این کابینه بیش از دو ماه دوام نیاورد و آموزگار نیز به شـغل مشاورت در دادگستری گمارده شد. وی از سال ۱۳۳۱ تا ۱۳۳۴ش مدیرعامل بانک عمران روستایی بود و در کمیسیون تقسیم املاک پهلوی عضویت داشت. او در دوره هـای دوم و سوم مجلس سـنا از سوی محمـدرضا پهلوی به عنوان سـناتور انتصـابی شیراز منصوب گردیـد. در ۱۳۳۶ش از اعضـای هیأت مؤسـس و کمیته مرکزی حزب ملیون بود. حبیب الله آموزگـار از سـال ۱۳۴۵ تـا بهمن ۱۳۵۷ نیز به عنوان عضو و نـایب رئیس شورای بانـک ملی مشـغول فعـالیت بود. آموزگـار علاوه بر فعالیت در عرصه سـیاست، در کـار تألیف و روزنامهنگاری نیز فعال بود و در دوره های مختلف سـردبیری نشـریاتی چون روزنامه آفتاب، مجله رهنمـا، مجله ماهانه علم اخلاق را بر عهـده داشت. او همچنین صاحب امتیاز هفتهنامه جهان آینـده بود و نیز در سال های ۱۳۲۷ و ۱۳۲۸ روزنـامه سیاسـی تـاریخی دمکرات ایران را انتشـار داد. دسـتور زبـان فارسـی، لغت آموزگار، منطق آموزگار و فرهنـگ فارسـی آموزگـار از جمله آثـار تـألیفی وی است. آموزگـار در اول فروردین ۱۳۵۹ در تهران درگـذشت. (غنییـاری، «آموزگار، جمشید»، فرهنگناموران معاصر ایران، ج ۱، صص ۳۴۱-۳۳۹).

۵- روزنامه ایران، شم ۱۴۶۶،ص ۲.

ص: ۳۸۸

 سه شنبه

۳۰ مهر ۱۳۰۲

۲۳ اکتبر ۱۹۲۳

۱۲ ربیع‌الاول ۱۳۴۲

 تلاش ناموفق احمدشاه برای جلبنظر مشیرالدوله

امروز احمدشاه پس از آن که موفق نشد تلفنی با مشیرالدوله صحبت کند «یکی از نزدیکان و محارم خود را مأمور میکند که فوراً به شهر آمده مشیرالدوله را ملاقات نموده و او را هر طوری هست حاضر نماید که تا موقع افتتاح مجلس شورای ملی عهده‌دار ریاست وزرایی شده به کار خود ادامه دهد ولی مشیرالدوله ابداً زیر بار نرفته شانه خالی میکند. سایر رئیسالوزرا های سابق هم که طرف اعتماد شاه بودند قبول ریاست وزرایی به آنها تکلیف میشود ولی هیچیک قبول نمینمایند. این بود که خواهینخواهی و بر اثر اصرار جنوبیها و موافقت شمالیها قرعه این فال به نام سردارسپه زده میشود.»(۱)

 دخالت رضا خان در کار های ریاست دولت

خبرها نشان میدهد که رضا خان وزیر جنگ که هنوز حکم رئیسالوزرایی نگرفته، میخواهد که کار های مشیرالدوله مستعفی به او واگذار شود. وقتی امروز بعد از ظهر مشیرهمایون معاون نظمیه به او گفت که مشیرالدوله و اعتلاءالسلطنه کفیل وزارت داخله از تحویل گزارش های نظمیه خودداری میکنند، دستور داد: «فوراً به خودم مراجعه نمایید.»(۲)

 مطرح شدن رئیسالوزرایی رضا خان در مطبوعات تهران

بنا بر نوشته روزنامه مرد آزاد امروز احمدشاه پیشنهاد به دست گرفتن کابینه را به رضا خان داد. وزیر جنگ «تقاضا نموده تا روز جمعه به ایشان وقت داده شود که در اطراف این مسئولیت مهم مطالعاتی نموده، روز شنبه جواب رد یا قبول را به عرض اعلیحضرت همایونی برسانند[!]»(۳)

 واگذاری انتخاب نمایندگان زنجان به حاکم آن شهر

پس از آن که حاکم زنجان به وزیر جنگ نوشت نمایندگان این شهر احیاءالسلطنه، صدرالاسلام و یکی هم از میان میرزامحمد نجات و شیخ ابراهیم زنجانی باید انتخاب شوند، امروز رضا خان به او پاسخ داد «هر کدام که مقتضی و شایسته میدانید اقدام نمایید.»(۴)

 تأکید حاکم دزداب به تعیین مرز بلوچستان ایران و بلوچستان هند

کـابینه [= دفتر] ریـاست وزراء امروز شـرح حامدالـدوله حاکم دزداب را در ضـرورت تعیین مرز بلوچسـتان ایران از بلوچسـتان انگلیس (هند) به وزارت امور خارجه فرستاد. نظر به اهمیت این نامه متن آن در پاورقی می‌آید.(۵)

 یک گروه ضدانقلابی در بجنورد

سفارت روسـیه شوروی امروز به وزارت امور خارجه خبر داد که یک گروه ضدانقلابی برای اغتشاش میان ترکمن های یموت در صـحاری مـاوراء بحر خزر در بجنورد تشـکیل شـده که در رأس آن «کوچکونی یوف» و «اُزار سـردار» از پالکونیـک هـای فراری گارد ابیض هسـتند. در این نامه آمده است که « خان بجنورد که با یکی از سفارت خانه های خارجه [= انگلیس] رابطه دارد همه نوع مساعدت های مالی و اسـلحه نسبت به دسـته مزبور به عمل» می‌آورد. سـفارت روسـیه با استناد به فصل ۵ قرارداد دولتین به تاریخ ۲۶ فوریه ۱۹۲۱ خواستار دستگیری و تبعید این گروه شد.(۶)

 پیشنهادی برای خنثی کردن اقدامات امامقلی خان

لشـکر جنوب امروز به وزارت جنـگ پیشـنهاد کرد به دلیل عبور نظامیان از خاک ممسـنی خوب است تعـدادی سوار از کسان امـامقلی خـان وارد قشون شونـد و خود او نیز تحت حمایت نظامیان قرار گیرد. برای این کار لازم است تلگرامی از طرف مقام وزارت به وی برسد تا زمینه اقدامات بعدی شود.(۷)

 ضرورت وجود نماینده سیاسی در شهر های مرزی همسایگان

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشـکر شـمال غرب، با این توضـیح که در شـهر های مرزی ایران نمایندگان سیاسی روس و عثمانی حضور دارنـد و بـا دقت پیجوی تحرکات نظامیان ایران هسـتند، پیشـنهاد کرد ایران نیز در شـهر های مرزی همسایگان، به ویژه ترکیه نماینده سیاسـی داشته باشد. طهماسبی نوشت اگر اجازه این کار داده شود «از صاحب منصبان در لباس غیر فرم به عنوان نماینـده سیاسـی جهت تفتیش امورات نظـامی و سیاسـی آنها» انتخاب و اعزام شونـد. در غیاب دولت و نبود وزیر امور خارجه، رضا خان نوشت شما این افراد را تعیین کنید، چه نظامی، چه غیرنظامی به آنها رسمیت میدهم [تا اعزام شوند.]۸(۸)

 اعتصاب تجار بارفروش

بنـا به گزارش کـارگزاری مازنـدران تجـار پنبه بـارفروش به دلیل هزاران عـدل پنبه بیتکلیفی که در مسـکو و بادکوبه دارنـد و اقـدامی برای فراهم شـدن زمینه فروش آنهـا صورت نمیگیرد، امروز در صـدد برآمدنـد دست از کـار کشـیده، تعطیـل عمومی نماینـد و در تلگراف خانه شـهر متحصن شونـد. وی نوشت که شـکایات این تجار به نمایندگان سیاسـی - اقتصادی روسـیه در بارفروش مؤثر نیست، چرا که آنها کار های نیسـتند. از روسـیه هم دستوری به آنها در این زمینه داده نمیشود. اقدامات مقامات ایرانی نیز تـاکنون به جـایی نرسـیده، سـرمایه آنهـا بلاـتکلیف است. کارگزار مازنـدران یادآور شـد اگر مـدتی بر همین منوال بگـذرد این بازرگانـان ورشـکست خواهنـد شـد. وی تنها راهحل را پرداخت قیمت پنبه ها توسط اداره پنبه بارفروش دانست تا بعد از روسها تأدیه شود.(۹)

 گسترش جاسوسی های روسیه در آستارا

بنا بر گزارش کارگزار آستارا، جاسوسی روسیه در آستارا توسعه یافته است. وی از یک زن روسی مثال زد که با معرفی خود خواهان استخدام برای خبرگیری از روسها شد، اما در اصل جاسوس روسیه بود و نیز از یک پزشک اطریشی یاد کرد که اینک مشغول طبابت در آستارا است اما گذشته مشکوکی دارد.(۱۰)

 بخشنامه کمیساریات امور خارجه روسیه به نمایندگان سیاسی مستقر در آن کشور

امروز بخشنام های خطاب به همه نمایندگی های سیاسی مستقر

۱- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۳۷۵ و ۳۷۶. روزنامه ایران نوشت عصر امروز احمدشاه پیشنهاد به عهده گرفتن رئیسالوزرائی را به رضا خان داد. «آقای وزیر جنگ... استدعا نمودهاند در این خصوص اجازه فرمایند تا [چند روز دیگر] نظریات خودشان را به عرض همایونی برسانند.» (روزنامه ایران، شم ۱۴۶۸، ص ۱).

۲- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، ص ۷۶.

۳- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۵۴، ص ۱. این خبر که در مطبوعات دیگر هم به چشم میخورد جلوه بیرونی ماجرا هایی بود که در دو خبر بالا به آن اشاره شد.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۱، صص ۸۴ و ۸۵.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۷ و ۶- ۲۰۱-۴۰-۱۳۰۲. «اگر دولت علّیه علاقهمند به تعیین حدود بلوچستان سرحدی و بلوچستان انگلیس است، باید یک هیأتی را مأمور فرموده و به این صفحه اعزام فرمایند. با وجود آن که میرجاوه را آنها سرحد دانسته معذلک از طرف کوه های شرقی دزداب تا رباط که پنج فرسنگ زیر دزداب است جزو خاک خودشان محسوب میدارند. در خاش هم که قریب دویست و پنجاه نفر قشون و تحصیلدار که نایبالحکومه است دارند و به ایلات یارمحمدزائی، و ریگی و اکرادی که در قراء اطراف کوه تفتان سکنا دارند حکومت مینماید و در ماه قریب دو هزار روپیه به سردار جهند خان یارمحمدزائی و چهارهزار روپیه به سردار تاجمحمد خان رئیس طایفه ریگی و هزار روپیه به سردارجمعه خان رئیس طایفه اسماعیلزائی مواجب میدهند و از طایفه ریگی و اسماعیلزائی هم دویست نفر تفنگچی که (لیوی) مینامند آنها را گرفته به هر یک ماهی بیست الی بیست و پنج روپیه حقوق میدهند. در میرجاوه هم قریب هفتاد نفر قشون دارند یا انسپکتر پلیس در نتیجه چندین جلسه مذاکره یا مأمورین آنها میگویند هر وقت دولت ایران قشون در خاش و میرجاوه گذارد ما قشون خود را برداشته و دیگر مداخله نخواهیم کرد و تعیین حدود و سرحد را هم حاضر بودید که کمیسیونی از طرفین در دالبندین و نوکگندی منعقد شده تعیین حدود را بنمایند. برای آنکه خاطر مبارک کاملاً مسبوق و مستحضر گردد نقشه از تمام صفحه دزداب و مختصری از بلوچستان کرمان و بلوچستان انگلیس برداشته تلواً تقدیم داشت. حامدالدوله.» (همانجا).

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۶، ص ۱۱. موضوع از طریق وزارت امور خارجه به وزارت جنگ منعکس شد تا تحقیق شود. لشکر شرق با اعزام یک گروه به بجنورد درصدد صحت و سقم موضوع برآمد. (همان، پ ۲۶، ص ۷). گارد ابیض یا ارتش سفید، به نیرو هایی گفته میشد که پس از پیروزی انقلاب ۱۹۱۷ روسیه، علیه این انقلاب سازماندهی و تشکیل شد. ژنرال کورنیلوف در ژانویه ۱۹۱۸ ارتش داوطلبی مرکب از سه هزار نیرو تشکیل داد که به «سفیدها»

معروف شدند. اینان شامل منشویکها، سوسیالیست های ناراضی از رفتار انحصارطلبانه انقلابیون (بلشویکها)، تعدادی از طرفداران کلیسای ارتدوکس، کار خانهداران و مالکین مخالف که اموالشان مصادره شده بود و بازماندگان سلطنتطلبان بودند.

۷- همان، پ ۱۶، ص ۵۶۸.

۸- همان، پ ۵۲، صص ۸۹ و ۹۰.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۴-۵۲-۳۶-۲-۱۳۰۲.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۸، ص ۱۲. این دکتر اتریشی ناخمانسکی نام داشت. و در ن هایت تحتنظر لشکر شمال غرب قرار گرفت که اگر رفتار مشکوکی از او سر زد، تبعیدش کنند. (همان، پ ۲۸، ص ۷).

در روسیه صادر شد که میگفت «کلیه روابط با سفارت خانه ها و هیأت های اعزامی خارجه که در خاک اتحاد جماهیر شوروی اجتماعی [= سوسیالیستی] اقامت دارند... باید توسط کمیساریات ملی امور خارجه اتحاد جماهیر شوروی اجتماعی به عمل آید... [همچنین] مأموریت نمایندگان مختار سابق جماهیر روسیه سفید و ماوراء قفقاز و اوکراین در نزد دولت جمهوری متحده شوروی خاتمه پیدا کرده است.»(۱) این بخشنامه گویای ضرورت تغییر و تبدیل در نمایندگی های سیاسی ایران در مناطقی چون بادکوبه، ایروان، تفلیس، نخجوان و... بود.

 حرکت آیت الله خالصی به طرف قم

آیت الله خالصی که پس از توقف در شیراز راهی اصفهان شده بود، امروز اصفهان را به قصد قم ترک کرد. در بدرقه ایشان «از طرف حکومت و اداره قشونی و دوائر دولتی و علماء و سایر طبقات اهالی ن هایت احترامات در مشایعت معظمله به عمل آمده و نیز آقای ضیاءالواعظین هم [که از شیراز همراه وی است] به معیت حضرت آیت الله به طرف قم حرکت کرده است.»(۲)

 افشای مکالمات اقبالالسلطنه با مقامات عثمانی

بنا بر آن چه که مسئول نظامیان آواجق میگوید، در دیدار اخیر با فرمانده نظامیان بایزید در باغچهجق، از او شنید که اقبالالسلطنه به این فرمانده ترک گفته بود: «من از دولت خودم مأیوس شدم و به [= در] خاک عثمانی یک جا بدهید از ماکو هجرت مینمایم چون که دولت عثمانی دولت اسلام است.» مقام نظامی ترک نیز پاسخ میدهد: «لازم نیست به خاک عثمانی بیایید. دولت عثمانی شما را در خاک ایران یعنی ماکو میتواند محافظه نماید.» عباسقلی خان امیرتومان امروز این خبر را به مسئولان بالاتر داد.(۳)

(تصویر) مرز های شرقی ایران

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۸۲-۱۶-۱۳۰۲.

۲- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۴۴، ص ۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۰، ص ۴۰.

ص: ۳۹۰

 چهارشنبه

۳۱ مهر ۱۳۰۲

۲۴ اکتبر ۱۹۲۳

۱۳ ربیع‌الاول ۱۳۴۲

 حرکت قوام‌السلطنه به طرف اروپا

قوام‌السلطنه بالاجبار امروز راهی بغداد شد. وی پس از چندی توقف در عتبات عالیات راهی اروپا خواهد شد.(۱)

 آمادگی برای تعیین نمایندگان آذربایجان

رضا خان، وزیر جنگ، در تلگرام رمزی، امروز از حاکم آذربایجان خواست به جهت نزدیک شدن انتخابات آذربایجان و آگاهی از نمایندگانی که برای انتخاب شدن از آذربایجان تعیین شده‌اند «لازم است نامزد های محلی را معرفی نموده و در صورتی که موقع دستور باشد، تلگراف نمایید تا اشخاصی که برای نمایندگی در نظر گرفته شده‌اند به شما اطلاع بدهیم.»(۲)

 شکایت اهالی رفسنجان از روند انتخابات

حدود ۱۲۰ نفر از اهالی رفسنجان با فرستادن تلگرامی به مسئولان، از توقف امر انتخابات شکایت کردند. آنها نوشته‌اند که میرزاشهاب نماینده دوره گذشته طبق روال عادی و قانونی انتخاب شده، اما اعتبارنامه او را نمی‌دهند. حاکم رفسنجان هم که فرماندار درستکاری است از کار برکنار شده است. امضاءکنندگان این تلگرام خواستار نصب دوباره حاکم و صدور اعتبارنامه میرزاشهاب بودند.(۳)

 پیشنهاد کمپانی سینکلر درباره نفت شمال

مخبر روزنامه ایزوستیا امروز از مبدأ تهران خبر داد که کمپانی سینکلر پیش از سقوط کابینه مشیرالدوله لایح های راجع به نفت شمال به دولت ایران تسلیم کرده است. دولت این لایحه را برای بررسی به میلسپو سپرده، «احتمال میرود در مقابل لایحه سینکلر، استاندارد اویل نیز پیشنهادی از طرف خود به دولت ایران بنماید. از قرار اطلاعات واصله مستشار های آمریکایی جداً این نظریه را که امتیاز نفت شمال باید به استاندارد اویل داده شود تعقیب و تقویت مینمایند.»(۴)

 اقدام قشون جنوب علیه ضابطان بنادر

رئیس ارکان حرب لشکر جنوب امروز خبر داد که شیخ محمداحمد خلفان، ضابط عسلویه، با شیخ حاتم خان، ضابط کنگان و

طاهری، در حال تشکیل اتحادیه هستند. از آنجا که این اقدام آنها خلاف مصالح لشکر جنوب است گروهی نظامی به بندر عسلویه اعزام گردید تا از این اقدام جلوگیری کند.(۵)

 اعزام محافظان دولتی و محلی برای حفاظت از کارکنان کمپانی نفت جنوب

سرتیپ فضل الله زاهدی امروز خبر داد که پس از مذاکرات میان نصرتالدوله والی فارس، نماینده کمپانی نفت و سردارعشایر، یک صاحب منصب با نُه نفر نظامی به همراه پنجاه نیرو که از طرف صولتالدوله سردارعشایر همراه شده به «بگزر» رفتند. «کمپانی نفط چنانچه مجدداً هم عده لازم شود اعزام خواهد شد که سوء اتفاقی رخ ندهد.»(۶)

 کسب تکلیف برای مقابله با سالارافخم دودانگ های

حاکم مازندران امروز با ارسال تلگرامی به وزیر جنگ موقعیت سالارافخم دودانگ های را که اینک در بارفروش (بابل) تحتنظر است، توضیح داد و ضمن برشمردن اعمال خلاف او، خواست برای ر هایی اهالی دودانگه از دست او برخورد لازم با او صورت گیرد. او «مستحق صدمه کامل میباشد.» رضا خان نیز دستور داد محاکمه شود و نتیجه اعلام گردد.(۷)

 سخنرانی آیت الله خالصیزاده در مسجد شاه

امروز حدود هشتصد نفر در مسجد شاه به سخنان آیت الله خالصیزاده گوش دادند. وی در بخش سیاسی سخنان خود عقبماندگی ملت ایران را به واسطه بیعلمی و جهالت دانست، «در صورتی که در بدو اسلام پیغمبر اسلام(ص) به واسطه ترویج علم اسلام را ترقی داد؛ دیگران از اسلام سرمشق بردهاند و حالیه انگلیسها مانع از ترقی معارف ایران میباشند.» وی در پایان این سخنرانی مردم را برای تظاهرات روز یکشنبه آینده دعوت کرد.(۸)

 گرسنگی، نتیجه حکومت مشیرالدوله

«جمعیت مردان کار» امروز با پارچه نوشت های علیه مشیرالدوله مستعفی و دولت ساقط شده او دست به تظاهرات زدند. آنها روی این پارچه، نوشته بودند: «نتیجه حکومت مشیرالدوله این است، گرسنگی». گزارشگر نظمیه مینویسد: «یک عده گدا و لخت هم به دور آن بیرق جمع نموده در خیابان و معابر گردش نموده و بعضی نطق های هیجانآمیزی مینمودند.»(۹) به نوشته روزنامه ایران دیروز هم تظاهراتی که ظاهراً در طرفداری از وزیر جنگ بود در تهران رخ داد.(۱۰)

 تمجید از رضا خان

روزنامه ایران در شماره امروز خود سرمقال های تحت عنوان «سردارسپه» درج کرد و با توجه به پیشبینی قابل تحقق خود در احراز سمت ریاستالوزرایی توسط وزیر جنگ، به تمجید از رضا خان پرداخت. در این مقاله با اشاره به کاستی های کشور، رضا خان را آخرین تیر در ترکش دانست که میتواند کشور را به سمت ساحل نجات بکشاند.(۱۱)

 اسرار فریماسون

«اسـرار فریمـاسون» نام کتابی است که گفته میشود به زودی در ایران به طبع خواهـد رسـید. در آگهی چاپ شـده در نشـریات آمـده است که این کتـاب اسـرار و نیـات ماسونی را از درجه اول تا سـی و سوم و رمز و راز های آن را برملا میکنـد. «حتی بر اشخاصی که از سال های سال در این فراموش خانه ها بودهاند لازم است این کتاب را بخوانند که خیلی بر معلوماتشان خواهد افزود.»(۱۲)

 ورود آیت الله خالصی به قم

امروز آیت الله خالصی وارد قم شد و مورد استقبال مسئولان محلی و روحانیان قرار گرفت. ایشان در منزل آیت الله

۱- روزنامه مرد آزاد، شم ۱۵۴، ص ۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۸، ص ۱۰۶.

۳- همان، پ ۱۷، ص ۴۴۱.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۷-۸-۳۹-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۶۱۹.

۶- همان، پ ۱۱۲، ص ۲۶.

۷- همان، پ ۱۱۱، صص ۱۳ و ۱۴.

۸- همان، پ ۴-۱، ص ۷۶.

۹- همان، پ ۴-۱، ص ۷۳.

۱۰- روزنامه ایران، شم ۱۴۶۷، ص ۴.

۱۱- همان، ص ۱.

۱۲- همان، ص ۴.

سیدابوالحسن اصفهانی مستقر شد.(۱)

 دیدار رضا خان با لورن و گفت و گو درباره اموال شخصی

امروز سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، با رضا خان دیدار کرد. وزیر جنگ در این دیدار بدون مقدمه اطلاعاتی درباره اموال شخصی خود در اختیار لورن گذاشت. لورن به رضا خان گفت از این که نمیگذارد به حساب های وزارت جنگ رسیدگی شود مورد انتقاد است. همچنین به دلیل انباشت اموال شخصی نیز به او حمله میشود. وی در پاسخ به انتقاد اول به لورن گفت که کسی را با صلاحیتتر از خود برای اداره وزارت جنگ نمیبیند؛ کسی که از نظر اخلاق مالی از او برتر باشد. رضا خان به لورن گفت که در دو مورد با زور پول هایی گرفته است. یکی به مبلغ ۷۰ هزار تومان از پسران ظلالسلطان [به واسطه ارثی های که ظلالسلطان در بانک سوئیس داشت.] (ر.ک: همین کتاب، ج دوم، صفحات متعدد، ذیل معتمدالدوله)] که از این مبلغ ۳۰ هزار تومان به مدرسه نظام داده و باقی را به حساب شخصی خود گذاشته است.

وی افزود ۳۰ هزار تومان از فرمانفرما گرفته و مال خود کرده است. لورن مینویسد: «این دو رقم را ایشان برای تأمین آینده ۶ فرزندش به کناری نهاده است[!]»(۲)

 بازدید سرتیپ امان الله میرزا از یک زیردریایی

بنابر نوشته روزنامه تایمز، سرتیپ امان الله میرزا، رئیس دانشجویان نظامی اعزامی به فرانسه، که اینک در انگلیس به سر میبرد، امروز از یک زیردریایی در پورت موث (Portsmouth) بازدید کرد.(۳)سرتیپ امان اللهمیرزا برای خرید چهار دستگاه زرهپوش رولزرویس به انگلستان آمده است. پول دو دستگاه از این زرهپوشها را شیخ خزعل داده است.(۴)

(تصویر) آیت الله سیدابوالحسن اصفهانی

۱ آبان ۱۳۰۲

۱- همان، شم ۱۴۷۰، ص ۱.

۲- آصفی رامهرمزی و...، سردارسپه و فروپاشی دودمان قاجار، صص ۱۶۹ تا ۱۷۲.

۳- روزنامه تایمز، به تاریخ ۲۵ اکتبر ۱۹۲۳، ص ۱۱.

۴- FO E ۲۵۵/۲۵۵/۳۴.

ص: ۳۹۲

پنجشنبه

۱ آبان ۱۳۰۲

۲۵ اکتبر ۱۹۲۳

۱۴ ربیعالاول ۱۳۴۲

 دیدار لورن با احمدشاه

امروز سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، به درخواست احمدشاه به دیدار او رفت. در این ملاقات احمدشاه نگرانی های خود را برای خروج از کشور به لورن گفت و اظهار داشت به قول شرف رضا خان برای خروج بیدغدغه از ایران بیاعتماد است. او با اشاره به جلوگیری از رفتن ولیعهد به تبریز به عنوان والی آذربایجان در اواخر تابستان توسط رضا خان گفت که میترسد رضا خان او را در موقعیت تحقیرآمیزی قرار دهد. احمدشاه گفته های لورن را برای اطمینانبخشی از سلامت رفتار رضا خان نپذیرفت و از او خواست پس از کسب تضمین هایی از رضا خان آن را کتباً به وی اعلام دارد و سپس شاه با صدور اطلاعی های سفر قریبالوقوع خود را به اروپا به اطلاع مردم میرساند. بدین ترتیب دو روز پس از آن فرمان ریاستالوزرایی رضا خان را صادر خواهد کرد. لورن که از گفته های احمدشاه شگفتزده شده بود قول داد چنین نقشی را به عهده بگیرد.(۱)

 زمینهسازی حاکم آذربایجان برای انتخاب نمایندگان آذربایجان

امیرلشکر اسماعیل خان در پی درخواست وزارت جنگ برای ارسال اسامی افرادی که برای ورود به مجلس پنجم از آذربایجان مطرح هستند (ر.ک: ۳۱ مهر) امروز نام های این افراد را که در تبریز، مراغه و اردبیل فعالیت میکنند به وزارت جنگ فرستاد. قرار است پس از بررسی این افراد در وزارت جنگ نام نمایندگان آذربایجان قطعی شده، با تمهید مسئولان محلی وارد مجلس شوند. حاکم آذربایجان در تلگرام امروز خود به وزارت جنگ خواست: «امر و مقرر فرمایند کلیه اشخاصی که از مرکز در نظر گرفته شده، اسامی و القابشان را اشعار دارند تا از روی تقسیم به محل و ولایات جزء دستورات لازم صادر گردد.»(۲)

امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم نظامی آذربایجان، در تلگرام جداگانه ای از قائممقام تبریزی، مخصوصاً یاد کرد که میتواند به عنوان یکی از نمایندگان مورد اعتماد قشون وارد مجلس شود. رضا خان با این پیشنهاد موافقت کرد.(۳)

 تقدم انتخاب امیراشرف بر دیگران

وزارت جنگ امروز به حاکم زنجان نوشت که انتخاب امیراشرف (سلطان ابراهیم خان افخمی) بر پیشنهاد های دیگر ارجحیت دارد. «اراده حضرت اشرف [= وزیر جنگ] این است که ایشان از دو نفر کاندید های فعلی [برای مجلس شورای ملی] نیز

مقدم باشند.»(۴) (ر.ک: ۳۰ مهر)

 اعتراض کارگزاری آذربایجان به کنسولگری آمریکا

در پی تبلیغات ضد دینی هیأت تبشیری آمریکا در شهر های آذربایجان و توزیع کتاب هایی علیه دیانت اسلام، مشاورالسلطان(۵) کارگزار آذربایجان امروز در نام های به کنسولگری آمریکا در تبریز نسبت به این اقدامات اعتراض کرد و خواستار توقف آن شد. وی در این نامه تأکید کرد: «در صورت عدم جلوگیری از این قبیل نشریات و تبلیغات، اولیای دولت علّیه به هیچ وجه مسئول پاره[ای] حوادث ممکنالوقوع نخواهند بود.»(۶)

 هدیه شیخ خزعل به رضا خان

شیخ خزعل امروز تلگرامی خطاب به وزیر جنگ فرستاد و ضمن تمجید از اقداماتی که در راه حصول امنیت صورت میگیرد نوشت که من هم برای نشان دادن مشارکت خود «دو دستگاه اتومبیل زرهپوش به توسط آن حضرت اشرف به دولت تقدیم» میکنم. وزیر جنگ از او تشکر کرد و به دستاندرکاران وزارت جنگ تأکید کرد که این اقدام شیخ خزعل در جراید منعکس شود.(۷)

 بخشش های مالیاتی در ماکو

عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب پس از دستگیری اقبالالسلطنه، برای جلب افکار طوایف ساکن در منطقه، در دیداری که با رؤسای آنها داشت، باقی مانده عوارض سالیان های که

۱- آصفی رامهرمزی و...، سردارسپه و فروپاشی دودمان قاجار، صص ۱۶۵ تا ۱۶۷.
۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۸، ص ۱۰۵.
۳- همان، پ ۵۱، ص ۹۱.
۴- همان، پ ۵۱، ص ۸۳.
۵- برای آگاهی از زندگینامه مشاورالسلطان، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۳۶۳.
۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۲۲-۹-۱۳۰۲. چند روز بعد نماینده میسیونری آمریکا در تبریز پاسخ این اعتراض را داد و بدون اشاره به جزئیات امر موضوع را تکذیب کرد. (همان، ۱۲ و ۱۱-۲۲-۹-۱۳۰۲).
۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۸، صص ۲ و ۳. به نظر میرسد این اقدام شیخ خزعل با توصیه سر پرسی لورن وزیرمختار انگلیس که اخیراً سفری به خوزستان کرده بود، انجام شده باشد. هدیه این دو خودرو نوعی نمایش قدرت برای شیخ خزعل محسوب میشد و شاید پاسخی بود به اعزام گروهی از نظامیان لشکر جنوب به شوشتر که خزعل آن را برنمیتابید.

اقبالالسلطنه از آنها میگرفت، بخشید. او به رؤسای اکراد گفت که «باقیمانده وجه را نپردازند، بعدها وجه مزبور دریافت نخواهد شد... اکراد از این مسئله فوقالعاده خوشوقت» شدند. این عوارض شامل دو لیره طلا و دوازده قران پول سفید از هر خانه بود.(۱)

 تشکر سفارت ایران در مسکو از اقدامات نماینده روسیه در برلن

سفارت ایران در مسکو در نام های به کمیساریات خارجه [وزارت امور خارجه] روسیه از مساعدت هایی که نمایندگی مختار روسیه در برلن در کار های سرهنگ اسماعیل خان نماینده وزارت جنگ انجام داده تشکر کرد. این نامه امروز از طریق وزارت امور خارجه به وزارت جنگ فرستاده شد تا در جریان امور باشد. سرهنگ اسماعیل خان مسئول انتقال اسلحه های خریداری شده ایران از آلمان بود.(۲)

 ادامه مخالفت های حاکم بهبهان با قشون

بنا بر گزارش رسیده از لشکر جنوب، حاکم بهبهان از مخالفت های خود با قشون دست برنداشته و تذکرات و تهدید های وزیر جنگ نیز اثری نبخشیده است. رئیس ارکان حرب لشکر جنوب با ارسال این خبر به مرکز خواستار تغییر حاکم بهبهان شد. رضا خان نیز در پاسخ به این درخواست گفت که پس از پایان انتخابات نسبت به تغییر وی اقدام میشود.(۳)

 ادامه کار دو مستخدم بلژیکی در اداره پست

بنابر مصوبه ۲۳ خرداد مجلس شورای ملی، مسیو امیل پیر و مسیو شویو(۴) هر دو اهل بلژیک از امروز به مدت دو سال برای خدمات اداره پست کار خود را در این اداره شروع کردند. حقوق هر یک سالیانه ۲۴۰۰ تومان است.(۵)

 درخواست دوباره نمایندگان مهاجر ارامنی

نمایندگان مهاجر ارمنی و از آن جمله هارطون سرکیسیان در تلگرامی که امروز از همدان برای وزیر جنگ فرستاد، ضمن اشاره به موافقت ریاستالوزراء با حرکت ارامنه مهاجر به ارومیه، خواستند که امیرلشکر غرب اجازه حرکت آنان را بدهد. وزیر جنگ حرکت ارامنه را همچنان منوط به تشکیل کمیسیونی کرد که باید در این مورد تشکیل شود.(۶)

 هزینه های غلبه برکاظم قوشچی

امیرلشکر شمال غرب که تصمیم خود را در دستگیری کاظم قوشچی به اطلاع وزارت جنگ رسانده بود، امروز نوشت که از میان برداشتن او با تلفات سنگین قشون همراه خواهد بود. «علیهذا فدوی دستور دادم که قهراً به وسیله قوای عشایری در دستگیری او اقدام نمایند که بدون جهت به قوای نظامی تلفاتی وارد نشود. قوای نظامی هم عشایر را تقویت خواهند نمود.»(۷)

□ گزارش های دوگانه از تربت حیدریه

پس از وقوع زلزله در تربت، تلگرافچی شهر، مستمراً اخباری از ویرانیها و میزان خسارات وارده بر افراد و اماکن را به مرکز میفرستاد. این گزارشها مبنای تهیه اخبار و ارسال آنها به نمایندگی های سیاسی ایران در سراسر جهان قرار گرفت تا کمک هایی جمعآوری شود. پس از این که دکتر راین آمریکایی، مستشار بلدیه، از طرف وزارت امور خارجه برای بازدید و تهیه گزارش به تربت رفت، میزان برآورد او از این خسارات بسیار کمتر از آن چیزی بود که قبلاً برآورد شده بود. این گزارش نیز ظاهراً توسط دکتر راین به گیرنده های قبلی فرستاده شد و تفاوت فاحش میان دو گزارش تهیه شده، موجبات ایجاد واکنش هایی در نمایندگی های ایران گردید و «مخصوصاً در هندوستان موجب مشاجرات زیاد شد.» وزارت امور خارجه امروز در نامه ای به وزارت داخله نوشت: «ملاحظه میفرمایید که نمایندگان دولت دچار چه مشکلات و افتضاحاتی شدهاند.»(۸)

□ اطلاعیه امیرلشکر شمال غرب به مناسبت دستگیری اقبالالسلطنه

عبد الله خان طهماسبی امروز در اطلاعیه بلندی خبر دستگیری اقبالالسلطنه را به اطلاع عموم رساند و نوشت که وی به نصایح و مراحم وزیر جنگ گوش نسپرد و با پیش گرفتن روی های ظالمانه

۱- همان، پ ۸۰، ص ۵۲.

۲- همان، پ ۵۵، صص ۴۱ و ۴۲.

۳- همان، پ ۱۶، صص ۶۱۷ و ۶۱۸.

۴- پس از قتل ناصرالدین شاه و جلوس مظفرالدینشاه به تخت شاهی پست ایران در زمان این پادشاه روی به هرج و مرج نهاد. در سال ۱۳۱۵ق معینالملک از وزارت پست برکنار شد. بالاـ گرفتن کار تقلب و خیانت در مرسولات پستی، نارضایتی تجار بیگانه و مأموران سیاسی و تجاری دول از بینظمی ادارات پستی سبب شد تا در سال ۱۳۱۷ق مظفرالدینشاه که به تفرج اروپا رفت هیأتی از کارشناسان بلژیکی را به ریاست مسیونوز به ایران دعوت نماید. شمار آنان در آغاز کار ۲۲ نفر بود و یک نفرشان به نام درکوترن به ریاست کل پست منصوب گردید. مسیونوز چون مردی بسیار زیرک و جاهطلب بود با استفاده از بیاطلاعی عمال دولت به وزارت پست و مدیریت صندوق مالیه نایل گردید و اندکی بعد ریاست دارالشوری نیز به او محول شد. مسیو شوبو نیز جزو همین مستشاران بود. قرارداد تجدید استخدام وی و امیل پیر از اول آبان ۱۳۰۲ به موجب قانون استخدام ۲۳ جوزای همان سال به تصویب رسید و سالی ۲۴۰۰ تومان حقوق درباره هر یک از آنان مقرر شد. مسیوشویو در سال ۱۳۰۳ مفتش کل پست ایران بود. (پژمان، تاریخ پست و تلگراف...، صص ۲۸۵-۲۶۹).

۵- رودگر کیادارا، مروری بر تاریخ پست ایران، صص ۴۸۴ و ۴۸۵.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۸، ص ۱۱.

۷- همان، پ ۳۸، ص ۱۰۶.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۲-۱-۳۰-۱۳۰۲. وزارت داخله در پاسخ به این نامه اخبار تلگرافچی تربت را صحیح و مسائل پیش آمده را متوجه گزارش ناشیانه دکتر راین دانست. اما به هر حال آن چه باقی میماند این است که چرا دو مصدر متفاوت، دو گزارش مختلف از یک واقعه را به نمایندگی های سیاسی ایران ارسال کردهاند! (همان، ۸۳-۱-۳۰-۱۳۰۲).

اشتباهات خود را تکرار کرد. وی نوشت: «مکرر یادآور شدم که شکست عهد و خیانت به قشون مستلزم طرد و تبعید و اعدام، بالاخره اضمحلال خانواده و خائنین میشود.» وی با رو در رو قرار دادن اکراد و طوایف منطقه با اقبالالسلطنه اظهار کرد که این گروه ها خادم وطن هستند و اگر خلاف این بوده به واسطه تحریک و دسیسه دیگران بوده است. طهماسبی در این اطلاعیه خبر داد که یاور معینالسلطنه به حکومت نظامی ماکو و حسن خان جلیلوند به ایل خانی طوایف منطقه منصوب شدهاند. در پایان این اطلاعیه خبر اعدام یک قاتل نیز به اطلاع مخاطبان رسید.(۱)

 مراقبت در ترویج زبان فارسی در آذربایجان

در پی گزارش های مأموران سیاسی ایران در ترکیه عثمانی درباره برنامه هایی برای توسعه زبان، ادبیات و فرهنگ ترک بر اساس نظریات پان ترکیستی در ایران، موضوع توسط وزارت امور خارجه به سازمان های ذیربط منعکس شد. (ر.ک: ۷ خرداد) رضا خان نیز امروز در واکنش به این گزارش در نام های خطاب به وزارت امور خارجه نوشت که به امیرلشکر شمال غرب دستور داده است برای ترویج زبان فارسی و مراقبت در تدریس و تعلیم آن در همه نقاط آذربایجان اقدام کند.(۲)

 ضرورت تبعیت طوایف بختیاری از حکومت بختیاری

در پی تحرکاتی که از برخی طوایف برای استقلال از ایل هفتلنگ صورت گرفت، وزیر جنگ امروز در تلگرامی که به حکومت بختیاری فرستاد دستور اکید داد غیر از چهارلنگ که تکلیف آن بعداً معلوم خواهد شد، هیچ طایف های حق سرپیچی از حکومت بختیاری را ندارد. وی تهدید کرد هر تخلفی پاسخ مناسب خواهد داشت.(۳)

 مالاریا در رادکان

بنابر اخبار رسیده در رادکان از توابع خراسان با شیوع بیماری مالاریا تاکنون سیصد نفر تلف شدهاند.(۴)

 پایان کار مشارالدوله در خوزستان

مشارالدوله والی عربستان (خوزستان) پس از بارها استعفا، نظر مسئولان پایتخت را برای پایان مسئولیتش در خوزستان جلب کرد. وی اینک همراه مشار افخم معاون حکومتی عازم تهران است. امور حکومتی فعلاً به سرهنگ باقر خان رئیس نظامیان اعزامی به خوزستان واگذار شده است.(۵)

 اجتماع اعتراضآمیز بازرگانان بارفروش

امروز بازرگانان بارفروش که هشت هزار تاچه [= کیسه بزرگ] پنبه در روسیه دارند و به فروش نمیرود، در مسجد شهر گرد هم آمدند با سخنان مهیج خواهان بسته شدن بازار و برخورد با کارکنان اداره پنبه شدند. این برای چندمین بار است که کارگزاری مازندران اعتراضات بازرگانان بارفروش را به مرکز منعکس میکند.(۶)

□ اقدام موزیکال آیرم برای تصرف مهمان خانه متروپل

بنا به گلای های که امروز شارژدافر فرانسه به وزارت جنگ کرد، محمدحسین خان آیرم رئیس تیپ شمال خواستار تصرف مهمان خانه متروپل رشت است. از آنجا که دو تن از اتباع فرانسوی مستأجر این مهمان خانه هستند و حاضر به تخلیه آن نمیشوند، «در ایوان خانه واقعه در روبهروی مهمان خانه دو دستگاه موزیک نظامی مأمور نموده که از ساعت سه و نیم صبح الی ساعت ده بعد از ظهر لاینقطع مشغول نواختن باشند.» مقام فرانسوی میگوید این صدای مهیب همه ساکنین منطقه را عاجز کرده و اسباب شکایت آنان را فراهم نموده است. کارگزاری هم نمیتواند جلوگیری کند. وی خواستار رسیدگی به موضوع شد.(۷)

(تصویر) اقبالالسلطنه ماکویی

۱- همان، ۱۸ و ۱۷-۸۲-۴۵-۱۳۰۲.

۲- همان، ۱۹-۳۶-۱۵-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۵۹۰.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۴۶۸، ص ۲.

۵- همانجا.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۳-۵۲-۳۶-۱۳۰۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۶، ص ۷۶.

 جمعه

۲ آبان ۱۳۰۲

۲۶ اکتبر ۱۹۲۳

۱۵ ربیع‌الاول ۱۳۴۲

 دستور انتخاباتی به حاکم قراچهداغ

امروز از طرف مسئولان لشکر شمال غرب به حاکم قراچهداغ دستور داده شد با توجه به دو نفر وکیلی که از این منطقه راهی مجلس میشوند «اول حضرت اشرف (سردارسپه) دوم میرزاسلیم خان ایزدی ساکن طهران [هستند.] باید حضرت اشرف بیشتر از میرزاسلیم خان دارای رأی باشند. و غیر از اشخاص فوق [اگر] کسی دیگر انتخاب شود در صورت تخلف بدون هیچ ملاحظ های از شغل خود منقضی خواهید شد.»(۱)

 تظاهرات زنان علیه انگلیس

مشیر همایون معاون نظمیه تهران امروز به وزیر جنگ خبر داد که عده های از زنها درصدد هستند عصر، در مسجد طالقانی، کوچه ظهیرالاسلام گردهم آیند و بر ضد اقدامات انگلیس در بینالنهرین تظاهرات کنند. وی پرسید: «آیا باید جلوگیری شود؟ حضرت اشرف فرمودند: مراقبت کنید اشکالی پیش نیاید.»(۲)

 پاسخ امیرلشکر شرق درباره اعزام نیرو به بلوچستان

در پی تصمیم وزیر جنگ نسبت به اعزام نیرو به بلوچستان متشکل از نیرو های لشکر شرق و جنوب تحت امر امیرشوکتالملک (ر.ك: ۲۸ مهر) حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، امروز متذکر شد که میتوان تمام ساخلوی کرمان را که حدود هفتصد نفر هستند به این کار اختصاص داد. وی در مورد تجهیزات موجود در این ساخلو نوشت که برای هر تفنگ روسی ۹۰ عدد و برای هر تفنگ انگلیسی ۶۰ عدد فشنگ وجود دارد. دو قبضه کلت روسی هم هست که ۸۸۰۰ فشنگ دارند. همچنین یک عراده توپ هفت سانتیمتری قابل استفاده هم میشود به کار گرفت.

وی ابراز عقیده کرد که این مقدار نیرو چه بسا کافی نباشد. امیرلشکر شرق مرکزیت نیروها را در نرماشیر مناسب دانست و در ادامه نیازمندی های تسلیحاتی را یادآور شد.(۳)

 مهاجرت آشوریان و نقش هیأت های تبشیری

مبینالسلطنه(۴)، کارگزار ارومیه، در گزارشی مفصل، وزارت امور خارجه را باخبر کرد که بازگشت آشوریها به ارومیه

ملاحظـاتی دارد که دولت بایـد به آنهـا توجه کنـد. وی نوشت که هیـأت های تبشـیری آمریکایی و فرانسوی که مبلغ مـذاهب پروتسـتان و کاتولیـک هسـتند، آشوری هـای وابسـته به این دو مـذهب را حمـایت کرده و آنـان را از اعانه های خود بهرهمند خواهنـد کرد. اما این موضوع شامل آشوری های «ارتـدکس و نصـرانی» نخواهـد شد. وی توضـیح داد که پیش از این چگونه آشوریان با تطمیع و تقسیم کمک های مالی به مذهب پروتستان و کاتولیک گرویده بودند. اینک کلیسا های دو گرایش اخیر در شـهر و روسـتاها در حال تعمیر است. مبینالسـلطنه پیشبینی کرد پس از بازگشت آشوریان ارتدوکس و نصـرانی به ارومیه از آن جا که تحت حمایت هیأت های تبشیری آمریکا و فرانسه قرار نخواهند گرفت، بالاجبار و به واسـطه فقر و نداری به مذهب پروتسـتان و کاتولیک گرایش پیـدا کرده و این برای «سیاست های خارجی... این حـدود مفیـد نیست و در هر موقع که هیأت روحانیون بخواهنـد نظریات سیاسـی را به کار برند بهتر از سابق موفق خواهند شد.» وی از وزارت امور خارجه خواست کمک های خارجیان بالسویه میان آشوریها تقسیم شود و از تعمیر و ساخت کلیسا های کاتولیک و پروتستان در روستاها جلوگیری به عمل آید.(۵)

 شکایت از روند انتخابات دشتی و تنگستان

بنابر خبری که امروز علمالهدی اهرمی از بوشـهر به وزیر جنگ داد، فرزندان شـیخ حسین خان چاهکوتاهی در انتخابات دشتی و تنگسـتان دخالت میکنند و روند انتخابات را از مسـیر عادی آن خارج کردهاند. در این تلگرام آمده است که از افراد به زور رأی گرفته میشود. موضوع به حاکم بنادر منعکس شد تا صـحت و سقم آن را اطلاع دهد. اهرمی در این تلگرام نوشته بود که برادرش که عضو هیأت نظار است مورد تهدید قرار گرفته است.(۶)

 ناممکن بودن مقابله به مثل فرهنگی

پس از آن که دولت ترکیه مـدارس دول خارجی در خاک خود را مجبور کرد زبان، جغرافیا و تاریـخ ترکیه را تـدریس کنند، مقامات ایران نیز تصـمیم گرفتنـد مقابله به مثل شود. اما ترکها در ایران مـدرس های ندارند که زبان، جغرافیا و تاریخ ایران در آن تدریس شود. وزارت معارف و اوقاف و صـنایع مستظرفه امروز به وزارت امور خارجه پیشنهاد داد، با توجه به نبود مدارس ترک در ایران، «مقرر فرماییـد مـدارس ایرانی هم در ترویـج زبـان و جغرافیا و تاریـخ ایران در بلاد ترک جـدیت مخصوص به عمل آورند که اهمیت و روح ملی ایرانیان آن نقطه محفوظ» بماند.(۷)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۸، ص ۲۶۶.

۲- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، ص ۷۷.

۳- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۹۹، صص ۴۸ تا ۵۰. اعزام نیرو به بلوچستان تصمیمی بود که رضا خان در دیدارش با امیرشوکتالملک در تهران به آن رسـیده بودند. در مورد جزئیات سازماندهی نظامی این کار و نظرات امیرشوکتالملک و نیز کفیل تیپ قائنات و سیستان، رضاقلیافشار، اسـنادی به جای مانده است. (ر.ک: همان، پ ۳۰، صص ۵۰ تا ۵۵).

۴- میرزاسیدمهدی مبینالسلطنه در ربیعالاول ۱۳۰۴/آذر ۱۲۶۵ در تهران به دنیا آمد. تحصـیلاتش را در مدرسه سیاسی به پایان

برده، در ۱۳۲۲ق به خدمت وزارت خارجه درآمد و در اداره تذکره عضویت یافت. دو سال بعد به اداره دفتر و اداره روس منتقل شده، پس از یک سال نشان شیر و خورشید (از درجه ۴) دریافت کرد. در رجب ۱۳۲۶ نیابت اول قونسولگری باطوم را برعهده گرفت. چندی منتظر خدمت ماند تا اینکه در اواخر سال ۱۳۲۷ منشی دوم اداره دول غیر همجوار شد. منشی اولی اداره دول غیر همجوار، کارگزاری تربت و خواف و کارگزاری وزارت امور خارجه در ارومیه از دیگر مشاغل مهم وی است. (ممتحنالدوله و...، رجال وزارت خارجه در عصر...، ص ۲۱۴).

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷-۲۲-۹-۱۳۰۲. مبینالسلطنه در نام های دیگر خبر داد که غیر از کلیساها مدرسه هم توسط آمریکاییها و فرانسویها در حال ساخت است و تحتنظر بودن این مدارس توسط اداره معارف و تطبیق برنامه های درسی با برنامه مدارس ایرانی را ضروری دانست. (همان، ۱۱-۲-۴۵-۱۳۰۲)

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۳۰۴ و ۳۰۶ و ۳۰۷.

۷- اسنادی از روابط ایران و ترکیه...، صص ۳۱۵ و ۳۱۶.

 ورود قوای روس به حسن قلی

محمدحسین خان آیرم رئیس تیپ شمال از قول قشون مستقر در استرآباد خبر داد که ۸۰۰ نفر از نیرو های نظامی روس وارد حسن قلی شدهاند.(۱)

 افزایش صادرات

بنا بر آمار رسیده، صادرات ایران در سال جاری نسبت به سال گذشته ۱۸ کرور تومان افزایش نشان میدهد و در مقابل، واردات نیز ۸ کرور تومان کم شده است. منابع آگاه میگویند اگر حقوق گمرکی توتون و تنباکو برداشته شود صدور این محصول چنان افزایش خواهد یافت که ممالک بینالنهرین و شامات و فلسطین و مصر قدرت رقابت با ایران را نداشته باشند.(۲)

 گزارشی متفاوت از انتخابات رفسنجان

امیرلشکر جنوب که راهی کرمان شده امروز در تلگرامی به وزارت جنگ خبر داد که هنگام عبور از رفسنجان اهالی شهر دو عریضه با ۲۷۰ امضاء و مهر دادهاند که نشان از وجود دسیسه در انتخاب میرزاشهاب میکند. این گزارش خلاف تلگرام پیشین اهالی رفسنجان به مسئولان کشوری بود. (ر.ک: ۳۱ مهر) محمود آیرم مینویسد امضاءکنندگان خواستار توقف انتخابات و اعزام بازرس از مرکز هستند.(۳)

 دیدار لورن با رضا خان

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، امروز به دیدار وزیر جنگ رفت تا پیگیر خواست های احمدشاه برای خروج از کشور باشد. (ر.ک: ۱ آبان) لورن پس از اظهار مطالب احمدشاه به رضا خان، از او شنید که خواسته های شاه برای خروج از کشور انجام خواهد شد؛ اما صدور اعلامیه خروج از کشور را منوط به صدور فرمان ریاستالوزرائی کرد. «سردارسپه گفت اگر شاه این نظر را بپذیرد و فرمان ریاست هیأت وزیران را صادر نماید او بیدرنگ تضمین های لازم را کتباً خواهد داد.»(۴)

(تصویر) آیت الله سیدمرتضی علمالهدی اهرمی

(تصویر) مدرسه مموریال، شعبه تبریز، از مدارس تبشیری مسیحیان

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۵، ص ۳۲.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۴۶۹، ص ۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۴۳۹.

۴- آصفی رامهرمزی و...، سردارسپه و فروپاشی دودمان قاجار، صص ۱۶۷ و ۱۶۸.

ص: ۳۹۷

 شنبه

۳ آبان ۱۳۰۲

۲۷ اکتبر ۱۹۲۳

۱۶ ربیعالاول ۱۳۴۲

 صدور دستخط ریاستالوزرائی رضا خان

احمدشاه امروز فرمان ریاستالوزرایی را برای رضا خان صادر کرد. احمدشاه در این فرمان نوشته است: «چون برای خدمت مهم ریاست وزرا وجود یک نفر شخص کافی لایقی لازم بود، لهذا جناب اشرف سردارسپه را که کمال مرحمت و اعتماد را به ایشان داریم به ریاست وزرائی منصوب و برقرار نمودیم که مشغول این خدمت مهم باشند.»(۱)

رضا خان عملاً از امروز کار های اجرایی کشور را به دست گرفت و شروع به اداره وزارت خانه ها کرد.(۲)

 اطلاعیه احمدشاه برای مسافرت به اروپا

امروز احمدشاه به اطلاع عموم رساند که برای معالجه بیماری راهی اروپا خواهد شد. «انشاء الله روز یکشنبه ۲۴ ربیعالاول ۱۳۴۲ از طهران از خط بغداد به طرف اروپا حرکت خواهیم کرد و مقرر فرمودیم در غیاب ما برادر کامکار ولیعهد به امورات مملکتی رسیدگی نموده... به زودی پس از تکمیل معالجه خودمان به پایتخت مراجعت خواهیم کرد.»(۳)

 دستور رضا خان به بازبینی متن سخنان تظاهرات

فردا تظاهرات ضدانگلیسی به رهبری آیت الله خالصیزاده در محوطه باغ مخبرالدوله برگزار خواهد شد. رضا خان دستور داد متن سخنانی که قرار است در این گردهمآیی ایراد شود «باید امروز من ببینم و از متن آن اطلاع داشته باشم، وإلّا تردید دارم که بتوانند سخنرانی کنند. خالصیزاده قبول کرد و عصر فرستاد و به عرض رسید.»(۴)

 دستور توقیف جریده آسیا

شمسالافاضل(۵) ناظر شرعیات وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه امروز به اداره نظمیه نوشت که جریده آسیا باید توقیف شود. در این نامه ناظر شرعیات با اشاره به مطالب مندرج در شماره های ۷۰ و ۷۱ آنها را «موجب افساد و اضرار به عقاید مسلمین، نسبت به عالم روحانیت و تولید فتنه و فساد بین ملت و نظامیان» دانست.(۶)در مقالات یادشده اهانت هایی نسبت به آقامیرزاسیدعلی مجتهد ساکن یزد معروف به لب خندقی شده بود. شمسالافاضل برای این که مستندات حکم تعطیلی آسیا را بیشتر کند با نوشتن نامه به علمایی چون محمدحسین یزدی ندوشنی، سیدحسن مدرس و محمد طباطبایی یزدی، مسلم

ساخت که روحانی مورد اهانت در یزد از مجتهدین مسلم و از علمای طراز اول محسوب شده، توهین به او مرادف توهین به اسلام است.(۷)

 روابط محرمانه اقبالالسلطنه با عثمانی

امیرلشکر شمال غرب که پس از دستگیری اقبالالسلطنه و اعزام او به تبریز برای تثبیت امور در ماکو بسر میبرد، امروز در تلگرامی به وزیر جنگ نوشت از نامه هایی که اقبالالسلطنه به والی بایزید فرستاده معلوم میشود که او با ترکها روابط محرمانه داشته است. و اگر سفیر عثمانی در تهران این موضوع را تکذیب میکند بنابر مصالح سیاسی خودشان است. وزیر جنگ هم نظر عبد الله خان طهماسبی را تأیید کرد. «یا سفیر عثمانی از وضعیات و سیاست سرحدات خودشان بیاطلاع است یا اغماض میکند.»(۸)

 خوانین چهارلنگ در راه تهران

لشکر جنوب امروز خبر داد که تعدادی از خوانین چهارلنگ [از تیره] محمود صالحی(۹) عازم تهران هستند. آنها «افتخاراً ده نفر سوار از طایفه خود برای التزام رکاب و اسکُرت بندگان حضرت اشرف دامت عظمته [= رضا خان]» نیز با خود همراه کردهاند. لشکر جنوب از وزیر جنگ پرسید آیا حرکت این ده سوار را تأیید میکنید یا نه؟ رضا خان موافقت کرد. شجاعالممالک و علیمردان خان از جمله خوانین راهی تهران بودند.(۱۰)

 شکایت طلبکاران بانک ایران به وزارت مالیه

بیش از ۲۰ نفر از طلبکاران بانک ایران امروز در نام های به وزارت مالیه از برخورد نامناسب این سازمان مالی شکایت کردند. آنها نوشتند که بانک استقراضی پس از تبدیل شدن به بانک ایران قریب سی کرور تومان مطالبات و حدود سه کرور تومان بدهی داشت و میتوانست با مدیریت درست «این مؤسسه بزرگ را که یکی از منابع عایدات ملت بود» احیاء کند؛ اما این بانک نه تنها از تأدیه طلب طلبکاران امتناع کرد بلکه با خشونت و بیاعتنایی با آنان برخورد نمود و اینک «بدبختانه عمارت و نام و حتی تابلو آن را از بین برده و تبدیل به خزانهداری نمودهاند.» امضاءکنندگان نامه خواستار رسیدگی به مطالبات خود شدند.(۱۱)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۴۷۰، ص ۱؛ نوائی، ایران و جهان از مشروطیت...، ج ۳، صص ۶۵۹ و ۶۶۰.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۴۷۱، ص ۱.

۳- همان، شم ۱۴۷۰، ص ۱؛ الموتی، ایران در عصر پهلوی، ج ۱، ص ۱۴۲.

۴- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، صص ۷۷ و ۷۸.

۵- برای آگاهی از زندگینامه شمسالافاضل، ر.ک: همین کتاب، ج ۲، ص ۴۹۲.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۰۳۵۶۶۲، آرشیو ۸۲۴ ل ۴ آ پ ۱.

۷- همانجا.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۰، صص ۵۳ تا ۵۵.

۹- ایـل بختیاری به دو شاخه بزرگ هفت لنگ و چهار لنگ تقسـیم میشود. طایفه محمود صالـح از تیره های قبایل چهار لنگ است که به همراه طوایف دیگر یعنی کینورسـی (کنرسـی)، زلقی، ممیونـد و موگوئی شـاخه چهارلنـگ را تشـکیل میدهنـد. با آنکه هفتلنگها و چهارلنگها از نظر فرهنگی تفاوت چنـدانی با هم ندارنـد، اما جدایی محل سـکونت و مسـیر کوچ باعث ایجاد تفـاوت نه چنـدان زیـادی در گویش و لهجه این دو قبیله شـده است. چهارلنگهـا ییلاـق خود را بیشتر در نواحی بشـرتی سپری میکنند و با شـروع دوره سـرما در آن منطقه، به شـمال خوزسـتان میروند و زمستان را در آن نواحی میگذرانند. (ستوده، نامنامه ایلات و عشایر و طوایف، صص ۴۵۷ و ۴۵۶؛ www.Isfahan.irib.ir).

۱۰- همان، پ ۱۶، صص ۶۱۲ و ۶۱۳.

۱۱- اسنادی از اختلافات و دعاوی...، صص ۲۷۷ و ۲۷۸.

 دستیابی به اسناد اقبالالسلطنه

امیرلشکر عبد الله خان طهماسبی پس از دستگیری اقبالالسلطنه به اسناد، نامه ها و لوازم شخصی او نیز دست یافت. وی با بررسی این نامه ها و مدارک چنین مینمایاند که اقبالالسلطنه خائن بوده است. وی با ارائه یک نمونه به رضا خان چنین نتیجه گرفت که غارت روستای عظیم کندی به تحریک اقبالالسلطنه بوده است. [از متن نامه چنین نیتی برنمیآید.] امیرلشکر شمال غرب دستور دستگیری شجاعالدوله را هم داد چرا که حامل پیام های اقبالالسلطنه به عشایر و طوایف بوده است. رضا خان به طهماسبی دستور داد از همه اسنادی که به دست آورده یک نسخه در لشکر و نسخ های نیز به وزارت جنگ ارسال شود.(۱)

 روند انتخابات اصفهان برخلاف مقاصد رضا خان

وزیر جنگ امروز در تلگرامی به محمودآقا انصاری حاکم اصفهان یادآور شد که از قرار معلوم جریان انتخابات اصفهان برخلاف انتظار [وزارت جنگ] پیش میرود و تمام تحتنفوذ روحانیان آن شهر قرار دارد. رضا خان یادآور شد اگر قراراست بیطرفی رعایت شود، حدودی دارد و آن، تا جایی است که عوامل غیر [قشون] نفوذ نکنند.(۲) (ر.ک: ۴ آبان)

 دیدار طهماسبی با والی بایزید

حاکم بایزید ترکیه امروز به دعوت عبد الله خان طهماسبی با او دیدار کرد. این ملاقات در مرز بازرگان صورت گرفت. وی خبر دستگیری اقبالالسلطنه را به او داد و از حاکم بایزید خواست که به تعدیات طوایف کرد به خاک ایران خاتمه داده شود؛ متقابلاً نیز از خاک ایران دستاندازی به اموال مرزنشینان ترکیه نخواهد شد. مذاکرات در حضور رؤسای طوایف انجام و قول و قرار هایی نیز برای بازگرداندن اموال به غارت رفته گذاشته شد. طهماسبی مینویسد که والی بایزید از دستگیری اقبالالسلطنه اظهار بیاطلاعی کرد، ولی کاملاً روشن بود که خبر داشت و بسیار ناراحت بود. وی از رضا خان خواست به دلیل روابط ویژه اقبالالسلطنه با ترکها از وساطت مقامات سیاسی ترکیه برای آزادی او جلوگیری شود.(۳)

 کشته شدن یک ایرانی به دست روسها

یک ایرانی که برای پس گرفتن گاو دزدیده شده خود در مرز آستارا به خاک روسیه رفته بود، امروز «مقابل پست بهارستان ایران به ضرب گلوله مقتول و دست راستش را قطع مینمایند.» وی که چهار روز پیش توسط روسها دستگیر شده بود، امروز به دست آنها کشته شد. امیرلشکر شمال غرب این خبر را به تهران فرستاد.(۴)

 ورود شاهسونها به تهران

امروز یگانی از ایل شاهسون متشکل از ۲۰۰ تن وارد تهران شدند. آنها از تبریز حرکت کرده بودند. قرار است این گروه در قشون عضو شوند. آنها با اسب و ساز و یراق خود آمدند اما بدون سلاح.(۵)

 کشتی تبلیغاتی روسیه در انزلی

امروز کشتی کوکوم با حجم زیادی از نشریات تبلیغاتی به زبان های فارسی، عربی و هندی در بندر انزلی پهلو گرفت. این کشتی حامل سیزده تبعه روس است که برای شرکت فیلمسازی فتوکینو کار میکنند. از این میان متروفنوف در انزلی، موسی بیکاف و سلیم در کرمانشاه و بقیه در تهران مشغول فعالیت های تبلیغی خواهند بود.(۶)

(تصویر) احمدشاه

(تصویر) امیرلشکر محمودآقا انصاری، حاکم اصفهان

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۰، صص ۳۱ تا ۳۴. تاکنون این بخش اسناد مربوط به اقبالالسلطنه یافت نشده است.

۲- همان، پ ۱۷، ص ۴۲۶.

۳- همان، پ ۸۰، صص ۴۷ تا ۵۰.

۴- همان، پ ۵۴، ص ۱۷. موضوع به وزارت امور خارجه منعکس و آن وزارت خانه طی یادداشتی به سفارت روسیه خواستار تنبیه مرتکبین، استرضاء خاطر اولیاء دم و بازپس دادن گاو به سرقت رفته شد. (همان، پ ۵۴، صص ۱۵ و ۱۶).

۵- FO E ۲۵۵/۲۵۵/۳۴

۶- FO E ۲۵۶/۲۵۵/۳۴.

ص: ۳۹۹

 یکشنبه

۴ آبان ۱۳۰۲

۲۸ اکتبر ۱۹۲۳

۱۷ ربیع‌الاول ۱۳۴۲

 تظاهرات ضدانگلیسی در تهران

طبق اعلانـات قبلی امروز تظـاهرات پرشـکوهی به رهبری آقایان محمدحسـین یزدی(۱)، خالصـیزاده و سیدابوالقاسم کاشانی و جمعی دیگر از روحانیـان برگزار شـد. برخی جرایـد نوشـتند که این «از عظیمترین اجتماعاتی بود که تاکنون در ایران تشـکیل یافته است.» پیش از ظهر مردم دسـته دسته در مقابل باغ مخبرالدوله اجتماع کردند و مراسم تا نزدیک غروب به درازا کشید. با وجـود فراوانی حاضـران، نظم و آرامش بر جمعیت حـاکم بـود. افتتـاح مراسم توسـط آیت الله سـیدابوالقاسم کاشـانی صـورت گرفت. سـپس متنی که حکایت از مظالم انگلیس نسـبت به اسـلام و جامعه مسـلمانان میکرد خوانـده شـد و مخصوصاً به تبعید روحانیـان بینـالنهرین اشـارت داشت. شـعار مردم در میـان این سـخنان «مرده بـاد، نـابود بـاد، نیست باد، انگلیس سـتمکار» بود. سخنران بعدی آیت الله خالصیزاده بود که وی نیز علیه ستم های استعمار انگلیس سخن گفت.

سپس آقایان سیدعبدالرحیم کاشانی، فقیهالتجار و مرآت خطابه هایی علیه سیاست های بریتانیا ایراد کردند و در ن هایت آیت الله خالصی سخنان پایانی را به گوش حاضران رساند.(۲)

 دستور توقیف آسیای وسطی

رضا خان امروز دستور توقیف روزنامه آسیای وسطی را داد. دستور توقیف پس از آن داده شد که این جریده در فوقالعاد های که به چاپ رسانـد نوشت که شاه چنـد رشته مرواریـد گرانبها را از خزانه برداشـته تا در فرنگ بفروشـد و خرج عیاشـی کنـد. احمـدشاه از این موضوع ناراحت شـد و در تماس با وزیر جنگ موضوع را به اطلاع او رساند و وزیر جنگ نیز دسـتور توقیف آسیای وسطی را داد.(۳)

 تصمیم شیخ خزعل برای رفتن به کویت و استجازه از وزیر جنگ

شیـخ خزعـل امروز در تلگرامی خطـاب به رضا خان نوشت که هر ساله به دلیل داشـتن منزل، معـدن و فامیل، و نیز تغییر آب و هوا به کویت میروم. اما امسال گویا کنفرانسی هم در کویت تشکیل میشود که امیرفیصل، امیرعبد الله و ابن سعود و امیر کویت در آن حضور دارند. «واجب دیدم از حضرت اشرف اجازه بگیرم. به عقیده خود،عزیمت فدوی در همچو موقعی ضرری ندارد و البته از مـذاکرات کنفرانس اطلاعـاتی حاصـل کرده به عرض» میرسـانم. وزیر جنـگ نیز پاسـخ داد که «ممانعت نمیکنم ولی

خیلی سوءاثر خواهد کرد. مخصوصاً متذکر میشوم که خودتان و مملکت خودتان را کوچک فرض نکنید... اقتدار جنابعالی به مراتب بیشتر از امیرفیصل و سایرین است و به همین جهت حضور جنابعالی در کنفرانس مزبور خوش شما نیست.»(۴)

 نگرانی احمدشاه از تظاهرات امروز

بنا بر نوشته سلیمان خان بهبودی، احمدشاه در تماسی با رضا خان ضمن ابراز نگرانی از تظاهرات امروز گفت که شنیدهام نسبت به من صحبت هایی قرار است بشود. وزیر جنگ به او اطمینان داد که متن سخنرانی را قبلًا دیده است و جای نگرانی نیست. «معاون نظمیه هم مراقب است؛ اگر کوچکترین جسارتی شود فوراً جلوگیری خواهد شد.»(۵)

 تدریس زبان فارسی در تمام مدارس آذربایجان

در پی تذکر وزارت امور خارجه و حساس شدن نهاد های مرتبط در آذربایجان نسبت به شیوع پان ترکیسم، حاکم نظامی آذربایجان امروز خبر داد که اکنون در تمامی مدارس آذربایجان زبان فارسی تدریس میشود و امری معمول است.(۶)

 اطمینان خاطر سردارعشایر به رضا خان

امروز بار دیگر صولتالدوله سردارعشایر به وزیر جنگ اطمینان داد که تحتتأثیر سیاست روسها قرار نخواهد گرفت. وی که پیش از این با انذار وزیر جنگ در این مورد مواجه شده

۱- شیخ محمدحسین یزدی ندوشنی فرزند حاجی علیرضا مجتهد در ۱۲۳۸ش در یزد زاده شد. تحصیلات مقدماتی را در یزد آغاز کرد و سپس در حوزه های علمیه اصفهان و تهران به سطوح عالی پرداخت؛ آنگاه راهی سامرا شد و از درس سیدمجدد شیرازی و برخی از شاگردانش بهره برد و چندی بعد به تهران بازگشت و از مجتهدین سرشناس تهران شد. او در جنبش مشروطه فعالانه از آزادیخواهی و قانون سخن میگفت و پس از استقرار آن و تشکیل مجلس شورای ملی از تهران به نمایندگی انتخاب شد. او در دوره های دوم و سوم نیز وکیل مجلس شورا بود و در ۱۳۰۴ش از نمایندگان مجلس مؤسسان بود که به تغییر سلطنت به نفع رضاشاه رأی داد. در ۱۳۰۶ش در تشکیلات جدید دادگستری حاکم شرع بود و تا ۱۳۱۲ش که درگذشت در این سمت قرار داشت (آقا بزرگ طهرانی، نقباءالبشر فی قرن الرابع عشر، ج ۲، صص ۵۱۶ و ۵۱۷؛ عاقلی، باقر، شرح حال رجال...، ج ۳، صص ۱۸۱۰ و ۱۸۱۱).

۲- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۴۷، ص ۱. سفارت انگلستان که از این تظاهرات گزارشی به وزارت امور خارجه دولت متبوع خود فرستاد تعداد تظاهرکنندگان را ۵ تا ۶ هزار نفر برآورد کرد و افزود که مغازه های شهر تا یک بعد از ظهر تعطیل بود. شصت نفر از محصلان مدرسه اسلامیه در تظاهرات شرکت داشتند. در این تظاهرات شعار «مرگ بر انگلیس» هم سر داده شد. در این گزارش آمده است: «اتحادیه تجار و اصناف ۳۰۰۰ تومان (۶۰۰ لیره) برای پذیرایی و تهیه چای ونوشیدنی و غیره تأمین کرد. تمهیدات لازم توسط نظمیه پیشبینی شده بود و تظاهرات با نظم برگزار شد. کاردار سفارت روسیه م. آپرسف با خودروی خود به آرامی دور جمعیت چرخید و دستیارانش والدین و حسینوف و منشیباشی سفارت روسیه به نام میرزاعلیاکبر خان در تجمع حضور داشتند. یک سینماتوگرافر روس تصاویری برای ارسال به مسکو تهیه کرد. با آنکه تظاهرات به خوبی

سازمانـدهی شـده بـود، لکن نمیتـوان آن را یـک موفقیت تلقی کرد. به نظر میرسـید مردم بیتفـاوت بوده و شور چنـدانی نشـان نمیدادند.» (FO E ۲۵۵/۲۵۵/۳۴)

۳- بهبودی و ...، رضاشاه (خاطرات...)، ص ۷۹. در منابع انگلیسی هم آمده است که روزنامه اقدام در چنین روزی تعطیل شد. علت آن مقاله تندی بود که علیه رضا خان و قشون درج کرده بود. (FO E ۲۵۵/۲۵۵/۳۴)

۴- همان، پ ۴۸، صص ۱ و ۵. اجازه خواستن شیخ خزعل از رضا خان، حداقل به استناد این سلسله از اسناد (کاخ مرمر) امری بیسابقه است. پس از دیدار سر پرسی لورن از خوزستان و ملاقات و مذاکره با شـیخ خزعل رفتار او نسبت به دولت مرکزی و افراد آن تغییر کرد، که از آن جمله است هـدیه دو خـودرو زرهی به قشـون و این کسب اجـازه. شـیخ خزعـل پس از پاسـخ نه چندان مثبت وزیر جنگ در تلگرامی نوشت که از این مسافرت خودداری کرده است. (همان، پ ۴۸، ص ۶).

۵- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، صص ۷۸ و ۷۹.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۵، ص ۱۶.

بود تصریح کرد کنسول روس در اصفهان مایل بود ملاقاتی با من بکند که «دوری جستم.» وی در باب تسویه امور مالیاتی خود نیز افزود که با حضور والی فارس، رئیس قشون و رئیس مالیه مبلغی پرداخته است و دیگر اجازه نمیدهد کسی در این مورد زبان اعتراض بگشاید.(۱)

 ارسال خبر رئیسالوزرائی رضا خان به ایالات و ولایات

امروز تلگرامی از طرف رضا خان به همه ایالات و ولایات و مناطق عشایرنشین مخابره شد که خبر از «قبول زمامداری مملکت» توسط وی میکرد.(۲)

 پاسخ حاکم اصفهان در مورد انتخابات این شهر

پس از آن که وزیر جنگ از روند انتخابات اصفهان ابراز نارضایتی کرد (ر.ک: ۳ آبان) امیرلشکر محمودآقا انصاری امروز پاسخ داد که «در کمال بیطرفی حضرت اشرف انتخاب خواهید شد.» رضا خان تذکر داده بود که بیطرفی در انتخابات نباید به خروج جریان انتخابات از مسیر منتهی به اهداف قشون شود.

انصاری افزود که آقا نور الله اصفهانی علناً کوس مخالفت میزند؛ حتی به روستاها مینویسد که گول اقتدارات [قشون] را نخورید. «به قدری که لازم است جلوگیری از دسیسه آخوندها میشود.

آنی از وظیفه غفلت نشده و نمیشود، منتها در ظاهر خود را بیطرف قلمداد نمودهام.»(۳)

 نام های از بحرین

در نام های که امروز از بحرین به احمد فرامرزی رسید اوضاع داخلی این جزیره تشریح شده بود. گروهی از اهالی بحرین با مراجعه به ژنرال کنسولگری انگلیس در بوشهر خواستار اعاده اوضاع سیاسی به روال سابق شدند؛ و چون با این درخواست موافقت نشد قبیله «دواسر» از قبایل متمول و مهم بحرین و اهالی روستای «بدیع» قصد مهاجرت به «دمّام» یکی از بنادر قطیف را کردند.

ابن سعود با آگاهی از این تصمیم به آنها التزام داد میتوانند در قطیف اقامت کرده و از عوارض مالیاتی هم معاف باشند. در این نامه آمده است که برای مهاجرت این گروه به ایران بارها با مقامات دولتی مکاتبه شده اما اقدامی در جهت تشویق آنان صورت نگرفته است.

نویسنده معتقد است این زمان فرصت مناسبی است که دولت ایران با شیخ عیسی وارد مذاکره شود و او را به مراحم خود جلب کند. در این نامه آمده است که دولت ایران برای تأسیس یک باب مدرسه در بحرین اقدام کند.(۴)

(تصویر)

(تصویر) شیخ خزعل و شیخ مبارک، امیر کویت

۱- همان، پ ۱۶، ص ۶۰۴. توافق به عمل آمده درباره پرداخت مالیات سردارعشایر چنین بود: «راجع به چهار سال عمل خود سردار [عشایر] مالیات بدون فرع، دو سالی که ناصر خان [پسرش] عمل نموده سالی ده هزار تومان فرع و از هذهالسنه به قیمتی که درباره سایر مالیاتدهندگان فارس معمول است بپردازد و نصف باقی مالیاتی خود را از امسال، نصف دیگر را تدریجاً بدهد.» (همان، پ ۱۶، ص ۶۰۲).

۲- روزنامه ایران، شم ۱۴۷۱، ص ۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۴۲۵.

۴- همان، س ۱۳۰۳، پ ۱۸، صص ۵۰۸ تا ۵۱۲.

ص: ۴۰۱

 دوشنبه

۵ آبان ۱۳۰۲

۲۹ اکتبر ۱۹۲۳

۱۸ ربیعالاول ۱۳۴۲

 معرفی کابینه

ساعت سه بعد از ظهر امروز رضا خان اعضای کابینه خود را به احمدشاه معرفی کرد. رضا خان خود وزارت جنگ را برعهده گرفت. عدلالملک (حسین دادگر) معاون رئیسالوزراء، ذکاءالملک (محمدعلی فروغی) وزیر امور خارجه، سلیمانمیرزا (وزیر معارف)، مدیرالملک (محمود جم) وزیر مالیه، معاضدالسلطنه (ابوالحسن خان پیرنیا) وزیر عدلیه، امیرلشکر خدایار خان وزیر پست و تلگراف، حاجی عزالممالک (امان الله خان اردلان) وزیر فواید عامه، میرزاقاسم خان صور کفیل وزارت داخله.(۱)

 سلاح های خانه اقبالالسلطنه

در پی دستگیری اقبالالسلطنه «متجاوز از صد و پنجاه هزار فشنگ و قریب صد و پنجاه قبضه تفنگ مختلف و مقداری قور خانه توپ و رزین اتومبیل و لوازم مسلسل و یک دستگاه چادر، یک قبضه کلت و تلفون و غیره از منزل او کشف و توقیف» شد. امیرلشکر شمال غرب با ارسال این خبر به وزارت جنگ افزود از سایر خوانین خواسته شد غیر از تفنگ و فشنگ مواد محترقه از قبیل بمب و دینامیت را تحویل لشکر دهند.(۲)

امیرلشکر شمال غرب امروز ایستگاه راهآهن سابق ماکو را که بلاصاحب است در صورت بازسازی به عنوان مقر جدید نظامیان ماکو انتخاب کرد.(۳)

 واریز هزینه های تحصیل نظامیان ایرانی در فرانسه به وزارت جنگ آن کشور

امروز از پاریس خبر دادند که «۸۵/۰۰۰ فرانک بابت مخارج یک ساله شاگردان علیالحساب به وزارت جنگ فرانسه پرداخته شد.» وزارت جنگ ۴۴ نظامی را برای آموزش های تکمیلی راهی فرانسه کرده بود. هزینه هر فرد در سال ۱۰۹۵۰ فرانک برآورد شده بود.(۴)

 جشن ریاستالوزرائی رضا خان در مقر حکومتی کردستان

امروز حاکم کردستان با دعوت از معاریف شهر فرمان رئیسالوزرایی رضا خان را قرائت که «باعث خوشوقتی» حضار شد. اداره قشونی نیز با دعوت از طبقات مختلف مردم و نواختن موزیک و صرف شیرینی تا پاسی از شب جشن گرفتند و فریاد زندهباد

وزیر جنگ سر دادند. مشابه این جشن نیز در گروس توسط نظامیان برپا شد.۵(۵)

 اعلام جمهوریت در ترکیه

بنا بر خبری که اسحاق خان مخفمالدوله، وزیرمختار ایران در ترکیه، میدهد امروز با نام های رسمی که از عدنان بیک نماینده وزارت امور خارجه ترکیه رسید حکومت مجلس کبیر ملی، لغو گردید و نظام حکومتی، جمهوری، مذهب رسمی اسلام و زبان رسمی ترکی و مصطفی کمال پاشا نیز به عنوان ریاست جمهور انتخاب و اعلام شد.(۶)

(تصویر) مصطفی کمال پاشا (آتاتورک)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۴۷۱، ص ۱. «ترکیب نامتجانس این کابینه نشانه بند و بست های سردارسپه با سیاستپیشگان و حزب سازان بود.» (نوائی، ایران وجهان از مشروطیت...، ج ۳، ص ۶۶۲). اما سلیمان خان بهبودی معتقد بود سوسیالیستها نقش مهمی در روی کار آمدن رضا خان به عنوان رئیسالوزراء داشتند. «کابینه به کمک افرادی که معروف بودند سوسیالیست و صاحب نفوذ هستند، تشکیل شد. سیدمحمدصادق طباطبایی در تشکیل کابینه حضرت اشرف سهم مهمی داشت. عد های از دوستان او که واقعاً فعالیت زیادی کرده بودند به سمت وزیر انتخاب شدند. سلیمانمیرزا وزیر فرهنگ، میرزاقاسم صوراسرافیل کفیل وزارت داخله، حاجی عزالممالک اردلان وزیر فواید عامه و خدایار خان امیرلشکر هم وزیر پست و تلگراف شد. وزارت جنگ را حضرت اشرف خودشان به عهده گرفتند. اینها پست های مهمی بودند که به دوستان سیدمحمدصادق طباطبائی داده شد. سیدمحمدصادق طباطبایی خودش پس از تشکیل کابینه به سفارت ایران در ترکیه منصوب شد. روزی که عمامه را برداشت و کلاه بر سر گذاشت شرفیاب شد. خیلی خوش قیافه شده بود، به انداز های که دستور فرمودند خادم عکاس عکس زیبایی از او برداشت. این عکس مدتها در دفتر حضرت اشرف در منزل به دیوار بود. سیدمحمدصادق مورد علاقه حضرت اشرف بود و همیشه از او تعریف میکردند و تا آنجا که از عهدهاش ساخته بود بدون تظاهر خدمت میکرد.» (اسنادی از مدارس ایرانی در...، صص ۸۱ و ۸۲).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۰، ص ۴۵.

۳- همان، پ ۵۳، ص ۲۲. توجیه او برای انتخاب این محل آن بود که راهآهن عرب (پل دشت) به بایزید متروکه و بلااستفاده است. خطوط آهن کنده شده و در روستا های اطراف به کار برده شده و این ایستگاه تبدیل به خرابه شده است. (همان، پ ۵۳، ص ۵).

۴- همان، پ ۱۱۷، ص ۵۲.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۰۲۹۸.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲-۵-۱۵-۱۳۰۲. پس از انجام اقداماتی نظامی، راندن اشغالگران از خاک عثمانی و گنجاندن «میثاق ملی» در معاهده بینالمللی لوزان، که حاکمیت حکومت جدید را در عثمانی استقرار بخشید بازسازی و ترمیم خرابی های ناشی از جنگ و انقلاب و تغییرات سیاسی آغاز شد. مصطفی کمال پاشا راهحل تمام مسائل و رفع مشکلات را در غربی کردن ترکیه جدید تصور میکرد، اما چندان هم شکل های ظاهری و فریبنده غرب را کافی نمیدانست؛ بلکه معتقد بود که بایستی جامعه ترکیه را از اساس دگرگون کرد. نخست تغییر و تحولاتی در صحنه سیاست را آغاز نمود. بعد از عزل

سلطانمحمد ششم در نوامبر ۱۹۲۲/ آبان ۱۳۰۱ و انتصاب پسرعموی او عبدالمجید دوم (آنهم تنها به عنوان خلافت و نه سلطنت) یک دوره کوتاه حاکمیت منحصر به فرد دینی آخرین خلیفه عثمانی شروع شد. به دنبال آن در ۲۹ اکتبر ۱۹۲۳ دومین مجلس کبیر ملی که اکثریت اعضای آن را حزب خلق (خلق فرقهسی به رهبری مصطفی کمال) تشکیل میداد، حکومت جمهوری اعلام گردید و مصطفی کمال پاشا رسماً و همزمان با آن به ریاست جمهوری ترکیه جدید نشست. در ۳ مارس ۱۹۲۴/۱۳ اسفند ۱۳۰۲ نظام خلافت در ترکیه برچیده شد و چون اقامت اعضای خاندان سابق سلطنت در خاک آن کشور ممنوع بود، عبدالمجید دوم نیز مانند سلف خویش به سوئیس تبعید شد. چندی بعد در ۲۰ آوریل ۱۹۲۴/ ۱ اردیبهشت ۱۳۰۳ قانون اساسی جدیدی انتشار یافته، ده روز بعد هم به تصویب مجلس کبیر ملی رسید. (اسعدی، جهان اسلام، ج ۲، صص ۳۲۳ و ۳۲۴).

ص: ۴۰۲

 سهشنبه

۶ آبان ۱۳۰۲

۳۰اکتبر ۱۹۲۳

۱۹ ربیعالاول ۱۳۴۲

 بیانیه رضا خان به عنوان رئیسالوزراء

رضا خان، رئیسالوزراء، امروز در بیانی های تصدی سمت رئیسالوزرائی را دومین قدم خود برای تحقق «آرزو های ملی» دانست که اولین آن با توسعه قشون و ایجاد امنیت در کشور برداشته شده بود. در این بیانیه، رضا خان برنامه دوم دولت خود را چنین عنوان کرد: «۱- حفظ حقوق مملکت؛ ۲- اجرای قانون.» وی اظهار امیدواری کرد با گشایش مجلس پنجم، ضمن حفظ اصول مشروطیت، این برنامه ها تحقق یابد.(۱)

 نخستین جلسه هیأت دولت به ریاست رضا خان

امروز نخستین جلسه هیأت دولت به ریاست رضا خان برگزار شد. پیش از شروع جلسه اعضاء دولت نزد ولیعهد رفتند و پس از معارفه، جلسه هیأت وزراء در دربار تشکیل شد.(۲) روزنامه ایران نوشت که جلسات هیأت دولت هفت های سه روز در عمارت بادگیر برگزار میشود.(۳)

 پیروزی انتخاباتی کازرونی و اخگر در بوشهر و دستور جدید رضا خان

رئیس تیپ فارس که به بوشهر رفته امروز در تلگرامی خطاب به رئیسالوزراء اطلاع داد که علی کازرونی و احمد خان اخگر اکثریت آراء را احراز کردهاند و وکیل دوره پنجم مجلس هستند. رضا خان نیز دستور داد از انتخاب اخگر جلوگیری شود «و از کاندیدا های وزارت جنگ به جای او بگنجانند.»(۴) (ر.ک: ۱۳ آبان)

 درخواست برپایی جشن توسط نظامیان آذربایجان

عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب امروز از وزارت جنگ درخواست کرد که موافقت خود را با برپایی جشن [به مناسبت رئیسالوزرائی رضا خان] توسط قسمت های مختلف قشون شمال غرب اعلام دارند. وزیر جنگ با این شرط که هزینه های آن را صاحب منصبان لشکر پرداخت کنند موافقت کرد.(۵)

 دیدگاه حاکم دزداب درباره مرز های بلوچستان

حامدالدوله حاکم دزداب در یکی از مراسلات خود به مشیرالدوله (رئیسالوزرای وقت) نظر خود را درباره مرز های بلوچستان ایران و تصرفاتی که در آن صورت گرفته بیان کرده بود. وی نوشته بود که مرز بلوچستان به موجب نقش های که مرحوم احتشامالوزاره رسم کرده بود معین و مشخص است. آن نقشه ملاک و معیار است. تجاوزاتی هم که به بلوچستان شده به دلیل نبود قوای نظامی و عدم نفوذ حکومت در آن نواحی است. حامدالدوله معتقد بود وجود راهآهن دزداب که تحت حاکمیت انگلیس اداره میشود، عامل اصلی نبود نفوذ دولت در بلوچستان است.(۶) قرار بود این گزارش امروز برای رضا خان وزیر جنگ و رئیسالوزراء فرستاده شود.

 بازگشت قریبالوقوع شومیاتسکی به ایران

محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ شمال، امروز وزارت جنگ را باخبر کرد که شومیاتسکی وزیرمختار روسیه شوروی در ایران ظرف دو سه روز آینده وارد ایران میشود. «مشارالیه یک مبلغ کلی جهت تبلیغات اعتبار گرفته است.»(۷)وی منبع این خبر را ذکر نکرد.

 کمک نمایندگان ایران در جامعه ملل به ژاپن

بنا بر آن چه که ارفعالدوله نماینده ایران در جامعه ملل امروز به وزارت امور خارجه گزارش داد، در جمعآوری اعانه برای فلاکتزدگان و خسارتدیدگان زلزله ژاپن، دویست فرانک سوئیس از طرف ایران کمک شد. سفارت ژاپن ضمن تشکر، رسید مبلغ را برای این نمایندگی ارسال کرد. وی با ارسال نمون های از اوراق کمک به مصیبتزدگان ژاپن به وزارت امور

۱- روزنامه ایران، شم ۱۴۷۱، ص ۱.

۲- همان، شم ۱۴۷۲، ص ۱.

۳- همان، شم ۱۴۷۳، ص ۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۳۵۵ و ۳۵۶.

۵- همان، پ ۳۸، صص ۱۱۲ و ۱۱۳.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۳-۲۲-۴۰-۱۳۰۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۸، ص ۱۰۰. یکی از موضوعات قابل توجه در تصرف منصب ریاستالوزرائی توسط رضا خان، جلبنظر مقامات روسی بود. رضا خان موفق شد نظر مثبت سفارت روسیه را برای احراز این منصب جلب کند. این موضوع هم در اظهارات احمدشاه منعکس بود و هم از عملکرد سفارت روسیه مشاهده میشد و هم در تغییری موضع جراید وابسته به جناح چپ. با وجود این، نبود شومیاتسکی در فعل و انفعالات رخ داده در نهاد قدرت ایران، محل توجه و اعتنا میتواند باشد. وی برای رایزنی عازم مسکو شده بود.

خارجه پیشنهاد کرد میتوان شبیه آن را برای جمعآوری کمک برای زلزلهزدگان تربت چاپ و توزیع کرد.(۱)

 تقاضای استمهال انگلیس برای استفاده از نشان شیر و خورشید

سفارت انگلیس در تهران با اشاره به این که تجارت خانه استیونس چهل و پنج سال است کالا های خود را با نشان شیر و خورشید به ایران میفرستد، و اینك این کالاها در برخی از مرز های ورودی مثل بوشهر توقیف شده است، خواستار استمهال برای تجارت خانه یادشده گردید. پیش از این هیأت وزراء برای شش ماه اجازه داده بود تجارت خانه استیونس با نشان شیر و خورشید کالا های خود را وارد ایران کند. (ر.ك: ۲۷ مهر) اما سفارت انگلیس ۱۲ ماه فرصت میخواهد.(۲)

 پنجاه خانوار منتظر ورود به ایران

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، که برای سرکشی به مناطق مرزی در عرب (پل دشت) بسر میبرد، امروز خبر داد که پنجاه خانوار از طایفه بورکیروس روسیه که زمان جنگ بینالملل به خاك عثمانی مهاجرت کرده بودند اینك مایل هستند وارد خاك ایران شوند. با توجه به این که طوایف ایران نیز به خاك روسیه رفته و دولت روس از مراجعت آنها به خاك ایران ممانعت میکند، «نگاهداری آنها جهت مبادله به مثل منوط به اقتضای رأی مبارك میباشد.» طهماسبی نوشت که این پنجاه خانوار ۲۵۰۰ رأس گوسفند دارند که همراه اسلحه هایشان باید ضبط شود. وزارت جنگ از قول وزیر پاسخ داد که برای مبادله آنها با کنسول روسیه وارد مذاکره شده، احشام آنها ضبط نشود ولی خلع سلاح شوند. وزارت جنگ از قول رضا خان نوشت که «تصور میرود حالا [روسها] مساعدت و همراهی نمایند.»(۳)

 انتساب دزدی های مرزی سرخس به اتباع ایران

در پی شکایت ایران از تجاوزاتی که در منطقه سرخس توسط بلوچ های تبعه روسیه صورت میگیرد (ر.ك: ۲۱ شهریور) سفارت روسیه امروز پاسخ داد که در منطقه سرخس بلوچ روسی وجود ندارد. آخرین آنها در نیمه دوم ماه ژوئن از منطقه کوچانده شدهاند. «نهب و غارت هایی که حالیه به عمل میآید خود ایلات سکنه سرحدی ایران مرتکب میشوند.»(۴)

 صدور مجوز نشر برای ۲۲ جریده

امروز در شورای عالی انطباعات مجوز نشر ۲۲ جریده صادر شد: بنیهاشمی، فریاد ایران، دست انتقام، کُرنا، محشر، عبرت، شرافت، شمال ایران، صلاح بشر، شعاع، خورشید ایران، سبیل ارشاد، آیینه افکار، درفش کاویانی، فلاح، افکار ستوده، اطلاعات، صدای شرق، فرهنگ، بیان حقیقت، کیوان، مردان کار.(۵)

(تصویر) عمارت بادگیر

(تصویر) ژاپن، نما هایی از خرابی های زلزله ۱۹۲۳

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۴-۱-۴۴-۱۳۰۲.

۲- همان، ۴۶-۳۸-۳۶-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۲، صص ۱ و ۲. اشاره رضا خان به زمان حال برای مساعدت روسها، تعویض دولت و روی کار آمدن خود اوست که حکایت از نظر مثبت دولت روسیه برای تصدی این منصب توسط وزیر جنگ میکند.

۴- همان، پ ۱۰۲، ص ۹۳.

۵- اسناد مطبوعات...، ج ۱، صص ۵۲۸ تا ۵۳۰.

ص: ۴۰۴

 چهارشنبه

۷ آبان ۱۳۰۲

۳۱اکتبر ۱۹۲۳

۲۰ ربیعالاول ۱۳۴۲

 دستورات انتخاباتی رضا خان

رضـا خـان وزیر جنـگ و رئیسـالوزراء امروز نیز ماننـد بیشتر روز هـای سال جاری دسـتوراتی راجع به انتخابات مجلس پنجم و نماینـدگان آن صـادر کرد. پس از این که امیرلشـکر اسـماعیل خـان حـاکم آذربایجـان بـار دیگر خواست که نـام نماینـدگان موردنظر وزارت جنـگ در آذربایجان ابلاغ شود،(۱) رضا خان امروز به او پاسـخ داد که این اسامی به زودی به اطلاع میرسـد «ولی در انتخابات بایستی قطعاً با موافقت نظر و معاضـدت امیرلشـکر شـمال غرب اقـدام نمایید، والّا پیشـرفت نخواهد کرد.»(۲) وزیر جنـگ و رئیسـالوزراء در تلگرامی که امروز به عبـد الله خـان طهمـاسبی فرسـتاد از او خواست که «میرزاجواد خـان اخوی آقـای امـام جمعه خوئی» را در انتخابـات مجلس یـاری دهـد، غیر از این هر کمک دیگری که برای حفظ علاقهجات او میتوان انجام داد، مضایقه نکند.(۳)

وی امروز از حـاکم خراسـان هم خـواست نـام شـیخ احمـد بهـار را از فهرست نـامزد هـای مشـهد خـارج کنـد و از انتخـاب او جلوگیری نماید.(۴) رضـا خـان در دو تلگرام جـداگانه نیز از شـیخ الرئیس و رئیسالتجـار خـواست چـون به نماینـدگی مجلس انتخاب شدهاند هر چه زودتر به طرف تهران حرکت کنند.(۵) تلگرام اخیر به امیرلشکر شرق نیز ارسال شد.(۶)

 دیدگاه لورن نسبت به دولت رضا خان

سر پرسـی لـورن، وزیرمختـار انگلیس، در تهران امروز بـا معرفی ترکیـب هیـأت دولـت ایران جدیـد بـه وزارت امـور خـارجه کشورش بهترین و بدترین شـرایط سیاسی را برای این دولت جدید به تصویر کشید. و افزود از این به بعد هر مخالفتی که پیش آید از سفارت روسیه شوروی ریشه خواهد گرفت، اما افزود که بعید است بتوانند رضا خان را برای رسیدن به هدف های خود در چنـگ بگیرنـد. وی احتمال قوی را در این دانست که «رضا خان با شـتابی فزون یافتنی به سوی تفاهم با ما کشانـده خواهد شد و بسا به سود ما باشد که شرایط را مناسب کنیم... اگر دولت ظریفانه و با متانت عمل کند من همه نفوذ شخصی خود را به کار خواهم گرفت که موقعیت شان را استحکام بخشم و هم رهنمودشان دهم.»(۷)

 ضرورت تأسیس سیم تلگراف از سقز به بانه و سردشت

احمد خان امیراحمدی، امیرلشـکر غرب، در نام های محرمانه امروز از رضا خان خواست سـیم تلگراف سـقز به بانه و سردشت

کشیده شود. «درمدت زمستان راه سقز به بانه و سردشت به واسطه شدت برف و کولاک و طغیان رود خانه ها مسدود میشود» روابط پستی هم برقرار نمیگردد. وی به واسطه ضرورت تداوم تبادل اطلاعات میان بخش های مختلف لشکر غرب، کشیده شدن این خط تلگرافی را ضروری دانست.(۸)

 ورود شومیاتسکی به ایران

محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، امروز خبر داد که شومیاتسکی با یک کشتی جنگی به سواحل ایران رسید.(۹) روزنامه ایران نوشت که وزیرمختار روسیه امشب وارد تهران شد.(۱۰)

 چراغانی شهر های رشت و انزلی

با رسیدن خبر رئیسالوزرائی رضا خان مغازه ها و بازار و ادارات دولتی در بندر انزلی و رشت چراغانی شد.(۱۱)

 تمایل شیخ محمود به قبول تابعیت ایران

بنا بر آن چه امیرلشکر غرب مینویسد، شیخ محمود اخیراً توسط نماینده خود پیام داده که اگر دولت ایران بتواند از او نگاهداری نماید حاضر است با تمام قوای خود تبعیت ایران را قبول کند «و بیرق شیر و خورشید را در سلیمانیه نصب نماید.» شیخ محمود پیام دیگری هم دارد و آن تقاضای آزادی رؤسای طایفه پشتدر است که توسط نظامیان سردشت دستگیر شدهاند.(۱۲)

 امتناع کمپانی نفت جنوب از دادن دستمزد به محافظان نظامی

نصرتالدوله والی فارس امروز اطلاع داد که نماینده کمپانی نفت جنوب میگوید فقط آماده پرداخت حقوق سواران عشایر است ولی حقوق نظامی های دولتی را نمیپردازد، چون وفق قرارداد نفتی انگلیس و ایران دولت موظف به حفاظت است.(۱۳)

 واکنش روزنامه الامل نسبت به اعزام قشون به خوزستان

روزنامه الامل چاپ بغداد در شماره امروز خود با چاپ مقال های اعزام نظامیان ایران به خوزستان را محکوم کرد و آن را مقدمه واکنش اعراب منطقه دانست. وی این اقدام را، تصمیم شخصی رضا خان عنوان کرد که به ملت ایران ربطی ندارد. نویسنده این مقاله بدون آن که اشار های به اشغال بینالنهرین توسط انگلیس کند مینویسد: «این حرکت رضا خان بر ضد محمره و طمع ترکها در شمال برای ما اعراب یک موعظه و درس بزرگی است؛ زیرا ما نتوانستیم به جامعه ملی و وحدت قومی خود صورتی داده، ضرورت اتحاد و اتفاق را برای دفع طمعکاران و مکر حیلهمندان ادراک کنیم. هرگاه رؤسای عرب بعد از قیام عرب در اثنای حرب [بینالملل] ضرورت اتحاد و تعاون را دانسته بودند، نه سوریه مبتلا به این بلا میگردید و نه فلسطین و نه حجاز معروض هجوم وهابیها و نه عراق محل طمع ترک و نه محمره محل غارت رضا خان واقع میشدند.»(۱۴)

 توسعه زبان فارسی در آذربایجان

امروز نشستی با حضور مقامات محلی آذربایجان در محل حکومتی تشکیل شد تا برای تکلم زبان فارسی در مدارس و تدریس آن به ویژه در مناطق مرزی تصمیمگیری شود. محمدعلی تربیت(۱۵) رئیس معارف آذربایجان گفت که تکلم زبان فارسی در مدارس معمول است؛ اما مجدداً به رؤسای مدارس تأکید خواهد شد که بیشتر مواظبت کنند. در این جلسه مقرر شد محسن ات ترویج زبان فارسی به همه مأموران اداره معارف گوشزد شود، علیالخصوص در مناطق مرزی تعلیمات لازم ابلاغ گردد.(۱۶)

 همسر سوم رضا خان

بنابر گزارش منابع انگلیسی، رضا خان امروز سومین همسر خود را انتخاب کرد. وی خواهر سرگرد پاشا خان رئیس سابق

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۸، ص ۱۰۱.

۲- همان، پ ۵۱، ص ۷۹.

۳- همان، پ ۵۱، ص ۸۷.

۴- همان، پ ۱۷، ص ۷۴.

۵- همان، پ ۱۷، صص ۷۵ و ۷۶.

۶- همان، پ ۱۷، صص ۷۲. دستور حرکت این دو فرد اخیر از آن رو بود که حسین خزاعی امیرلشکر شرق معتقد بود فعالیت و نظرات رئیسالتجار و شیخ الرئیس (محمدهاشم میرزا) علیه فعالیت های اداره لشکری در انتخابات است و حضورشان در مشهد خلاف منافع قشون. (همان، پ ۱۷، ص ۶۹).

۷- آصفی رامهرمزی و...، سردارسپه و فروپاشی دودمان قاجار، صص ۱۶۳ تا ۱۶۵.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۲، ص ۱۱۵. موضوع به وزارت پست و تلگراف منعکس شد. (همان، پ ۶۲، ص ۳۶).

۹- همان، پ ۱۰۸، ص ۹۹.

۱۰- روزنامه ایران، شم ۱۴۷۳، ص ۱. منابع انگلیسی نوشتند که م. سوانیدزه مدیر بانک ایران و روس و م. پتاتوگورسک مدیر شرکت تجاری ایران و روس شومیاتسکی را همراهی میکردند. (FO E ۲۵۵/۲۵۵/۳۴) از دیگر همراهان شومیاتسکی ایوان گریگوریویچ سالتیکوف بود. این شخص در سوم نوامبر و دو روز پس از دیدار شومیاتسکی با احمدشاه راهی مسکو شد. منابع انگلیس از قول گزارش های تأیید نشده نوشتند سالتیکوف بار دیگر احمدشاه را در اروپا ملاقات خواهد کرد. (FO E ۲۵۶/۲۵۵/۳۴)

۱۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۰-۲-۴۶-۱۳۰۲؛ اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۸، ص ۹۹.

۱۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۲، ص ۱. رضا خان در پاسخ به این نامه محرمانه امیرلشکر غرب گفت که شیخ محمود اگر خیال تبعیت دولت ایران را دارد کتباً تقاضای خود را بنویسد تا مورد رسیدگی قرار گیرد. در مورد آزادی سران طایفه پشتدر هم موضوع را به تشخیص خود احمد خان امیراحمدی واگذار کرد. (همان، پ ۷۲، صص ۱۳۲ تا ۱۳۷).

۱۳- همان، پ ۱۱۲، ص ۲۲.

۱۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۰-۱۰-۵۲-۱۳۰۲.

۱۵- محمدعلی تربیت فرزند میرزاصادق و از نواده های میرزامهدی استرآبادی (وزیر نادرشاه و مؤلف دُرّ نادری و تاریخ جهانگشای نادری) است. با سیدحسن تقیزاده هم نسبت داشته. برخی نوشتهاند که خواهرزاده وی بود. او در ۱۲۵۶ش در تبریز به دنیا آمده، تحصیلاتش را اعم از هیأت، طبیعیات و طب، ادبیات عرب و منطق و حکمت و فقه را در همان جا گذراند که از استادان بنامش ملازینالعابدین درخور ذکر است. ابتدا به شغل داروفروشی و کتابفروشی مشغول شد تا اینکه آن شغل را کنار نهاد و به کار کتابفروشی روی آورد. کتابفروشی او مرکزی برای توزیع نشریات کشور های اروپایی و عربی بوده، از این رو با مطالعه نشریات متعدد با افکار اجتماعی جدید هم آشنا میشد. علاوه براین از افکار تقیزاده تأثیر میپذیرفت که به دنبال آن مجله گنجینه فنون را با هم بنیاد نهادند. تربیت مدتی هم در مدرسه لقمانیه تبریز هیأت و جغرافیا درس میداد. وی در دوران مشروطیت از پیشگامان مشروطهخواهی بوده، در ایام استبداد صغیر مجبور به اقامت در خارج از کشور گردید. در انتشار مجله کاوه در برلن با تقیزاده همکاری نمود. پس از خلع محمدعلیشاه و پایان دوران استبداد صغیر از طرف مردم تبریز به دوره دوم مجلس شورای ملی راه یافت. در ادوار ۸ تا ۱۲ همین سمت را حفظ کرده، همواره ریاست کمیسیون معارف و فرهنگ را برعهده داشت. ریاست معارف گیلان و آذربایجان و شهرداری تبریز از دیگر مشاغل مهم تربیت است. یک دوره هم سناتور شد. چند مدرسه و خیابان را در تبریز احداث کرده، آثار نیکوئی را از خود به یادگار گذاشت. دانشمندان آذربایجان و زاد و بوم در جغرافیای ایران از دیگر آثار وی است. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۱، ص ۴۹۷).

۱۶- همان، ۸۷ - ۲۰- ۴۵- ۱۳۰۲.

نظمیه مشهد و رئیس فعلی نظمیه تبریز است.(۱) (ر.ک: ۱۲ آبان)

 کشتی لنین در بندرگز

امروز کشتی لنین متعلق به روسیه در بندرگز پهلو گرفت.(۲)

سومین همسر رضا خان عصمتالملوک دولتشاهی دختر غلامعلیمیرزا مجللالدوله دولتشاهی بود. عبدالرضا، احمدرضا، محمودرضا، فاطمه و حمیدرضا فرزندان رضا خان از عصمتالملوک دولتشاهی بودند.

(تصویر) بندر گز، نمای ساحلی

۱- ۲۵۶/۲۵۵/۳۴ FO E

۲- ۲۵۷/۲۵۵/۳۴ FO E.

 پنجشنبه

۸ آبان ۱۳۰۲

۱ نوامبر ۱۹۲۳

۲۱ ربیع‌الاول ۱۳۴۲

 مسافرت احمدشاه به قم

احمدشاه در آستانه سفر به اروپا امروز راهی قم شد تا با مراجع تقلید و روحانیان این شهر و به ویژه علمای مهاجر و تبعید شده از بین‌النهرین دیدار و خداحافظی کند. در این سفر رضا خان، رئیس‌الوزراء و وزیر جنگ، و وزیر دربار، احمدشاه را همراهی میکردند. وی پس از ورود به قم به زیارت آستان حضرت معصومه(س) رفت و سپس طبق برنامه قبلی در همان مکان با مراجع و علما دیدار کرد. شاه بعد از ظهر به تهران بازگشت.(۱)

برخی روزنامه ها نوشتند آیت الله محمدمهدی خالصی امروز وارد قم شد.(۲)

 ادامه چاپ بازجویی های مربوط به ترور رضا خان

روزنامه ایران امروز هشتمین بخش از مطالبی که وزارت جنگ درباره توطئه علیه رضا خان در اختیارش گذاشته بود به چاپ رساند. این روزنامه در صفحه اول خود نظر خوانندگان را به مطالب شماره امروز جلب کرد چرا که مهمترین بخش از این دوسیه است. بعد از ظهر امروز احمدشاه در تماس تلفنی با رضا خان به او گفت که در مطالب امروز نام ولیعهد هم برده شده، «منبعد اسم نبرند. حضرت اشرف فرمودند به رئیس نظمیه ابلاغ کردم که به روزنامه ها سفارش کنند بعد از این در صورت استنطاق از والاحضرت ولیعهد اسمی نبرند.»(۳)

 مشکلات حذف شیخ احمد بهار

در پی دستور رضا خان برای حذف نام شیخ احمد بهار از فهرست نامزد های شهر مشهد، جعفرقلی خان بختیاری والی خراسان امروز اطلاع داد که شیخ احمد بهار عضو ناظران است. آراء هم گرفته شده و صندوقها ممهور است. «هر قدر رأی در آن داشته باشد معلوم نیست ولی در بلوکات جزء به اتفاق اداره لشکری جداً از رأی دادن [به او] جلوگیری میشود.»(۴) (ر.ک: ۷ آبان)

 بلاتکلیفی داور برای ورود به مجلس

لشکر جنوب دستور داشت که علیاکبر داور را از شهر لار به مجلس بفرستد اما فضل الله زاهدی رئیس تیپ فارس امروز خبر

داد که «امام جمعه از لار معین شده بود. حسب‌الامر حضرت اشرف داور پیشنهاد شد. نقداً جایی نیست.» زاهدی برای رفع نگرانی افزود: «امام جمعه را هم بنده از طرفداران واقعی قشون» میدانم.(۵)

 تبریک رئیسالوزرائی رضا خان از پاریس

سرتیپ امان اللهمیرزا رئیس هیأت نظامی اعزام شده به پاریس در پیام تبریکی به رضا خان ضمن ابلاغ مسرت هیأت اعزامی از سمت جدید وی، پیشنهاد کرد «از اشخاصی که در خارج هستند حسین خان علائی و [سیدحسن] تقیزاده را لایق عضویت در کابینه معظمله» میدانم.(۶)

 استخدام مهندس نظامی برای قشون ایران

سرهنگ اسماعیل خان خبر داد که توانسته است یک مهندس را برای امور نظامی ایران برای یک سال کنترات کند. سرهنگ

۱- روزنامه ایران، شم ۱۴۷۴، ص ۱. منابع انگلیسی نوشتند که احمدشاه با هواپیما به قم رفت. در این سفر شاه انگشتر الماسنشان باارزشی به آیت الله خالصی و یک عصای معرق به حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی هدیه داد. (FO E ۲۵۵/۲۵۵/۳۴)

۲- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۵۷، ص ۳.

۳- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، ص ۸۵. در این استنطاقات ولیعهد نیز شریک طرح ترور رضا خان توسط قوامالسلطنه و همکاران او یاد شده بود.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۷۱.

۵- همان، پ ۱۷، ص ۳۵۷.

۶- همان، پ ۱۱۷، ص ۵۴.

اسماعیل خان نماینده وزارت جنگ در برلن با فرستادن این خبر درخواست وجه کرد.(۱)

 شرایط لشکرکشی به بلوچستان

امیرلشکر شرق امروز نتایج دیدار رضاقلیافشار کفیل تیپ سیستان و قائنات را که پس از تبادلنظر با امیرشوکتالملک حاصل شده به مرکز فرستاد و شرایط لشکرکشی به بلوچستان را چنین عنوان کرد: ۱- تدارک و تجهیز نفرات؛ ۲- استخدام یک بهادران جمازه و یک گروهان پیاده برای خالی نماندن سیستان و قائنات؛ ۳- ارسال دو قبضه پنجاه تیر؛ ۴- پرداخت فوقالعاده صاحب منصبان، معین نایبها و تابینها؛ ۵- کرایه سه هزار نفر شتر برای حمل آذوقه و تجهیزات؛ ۶- پرداخت معوقه ها؛ ۷- حواله مخارج قشونکشی به بانک یا گمرک دزداب.(۲)

 ورود کشتی های جنگی به خرمشهر و آبادان

حشمتالسلطنه کارگزار محمره (خرمشهر) امروز خبر داد که دو کشتی جنگی انگلیس وارد این بندر شده و مقابل اداره نفت لنگر انداختهاند. دو کشتی جنگی دیگر هم در عبادان (آبادان) مقابل اداره نفت ایستادهاند. آنها هم امروز وارد شدند.(۳)

 دیدار شومیاتسکی و احمدشاه

شومیاتسکی، وزیرمختار روسیه شوروی در ایران، که دیروز با عجله وارد تهران شد امروز با احمدشاه که در آستانه خروج از کشور است دیدار کرد. عجله شومیاتسکی برای رسیدن به تهران دیدار با احمدشاه پیش از عزیمت او به اروپا عنوان شد.(۴)

 سومین کشتی آلمانی در انزلی

امروز کشتی اصفهان با ۸۰۰ تن بار شامل شکر، کبریت، کفش، لباس و... که سومین کشتی آلمانی وارد شده به آب های شمالی ایران در چند ماه اخیر محسوب میشود، در بندر انزلی پهلو گرفت. کشتی چهارم با نام همدان که در راه ایران است فعلاً در استرا خان توقف کرده است.(۵) این کشتی حامل اسلحه های ارسالی از آلمان هم میباشد. (ر.ك: ۱۵ آبان)

 دوشیزگان روسی در راه تهران

به گزارش منابع انگلیسی دو دوشیزه روسی به نام های گودسلر و فرسوف که به تازگی از روسیه آمدهاند، امروز از انزلی عازم تهران شدند.

شومیاتسکی وزیرمختار روسیه به آنان دستور داده طرح آشنایی با رضا خان را بریزند. شومیاتسکی امیدوار است ازاین طریق اطلاعات مفیدی به دست آورد. قرار است این دو دوشیزه خود را مهاجر روس معرفی کرده، تا حد ممکن تماس های خود را با سفارت روسیه مخفی نگه دارند.(۶)

(تصویر) علیاکبر داور

(تصویر) آیت الله محمدمهدی خالصی

(تصویر) شوکتالملک و صاحب منصبان انگلیسی

۱- همان، پ ۵۶، ص ۱۱. وزارت جنگ نیز از او خواست بگوید که پنج هزار لیره فرستاده شده، به مصرف رسیده یا نه؟ و این که پول درخواستی برای چه منظوری است؟ (همان، پ ۵۶، ص ۱۰).

۲- همان، پ ۹۹، صص ۴۳ و ۴۴.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۲۳-۴۰-۱۳۰۲.

۴- FO E ۲۵۵/۲۵۵/۳۴

۵- FO E ۲۵۶/۲۵۵/۳۴; ۶۸۰/۲۵۵/۳۴.

۶- FO E ۸۳۳/۲۵۵/۳۴.

ص: ۴۰۸

 جمعه

۹ آبان ۱۳۰۲

۲ نوامبر ۱۹۲۳

۲۲ ربیعالاول ۱۳۴۲

 دیدار نمایندگان سیاسی دول مستقر در ایران با احمدشاه

بعد از ظهر امروز وزرای مختار و نمایندگان دول خارجه مقیم ایران در قصر صاحب قرانیه با احمدشاه دیدار کردند. این مراسم به مناسبت سفر قریبالوقوع شاه به اروپا برپا شد. نماینده سیاسی فرانسه در تهران میگوید: «اکثراً میدانستند که احمدشاه چون دفعات پیش با میل و رغبت کشورش را ترک نمیگوید و آنها که در سیاست ایران دخالت داشتند میگفتند انتظار حوادثی را باید داشت. رها کردن مملکت و نهادن همه قدرتها در دست مردی که داعیه فرمانروایی دارد، آن هم در زمانی که مجلس شورای ملی برقرار نیست و رئیس دولت نیرو های انتظامی را پشت سر میبیند و فاعل مایشاء در تشکیلات و اداره کشور میشود، معقول و مقرون به صرفه و صلاح نخواهد بود.»(۱)

 شیر قبیله کعب!

روزنامه الاستقلال چاپ بغداد نیز همچون جریده الامل (ر.ک: ۷ آبان) با درج مقال های به دستاویز اعزام قشون به خوزستان، از شیخ خزعل به عنوان امیر عرب که اصیل و بزرگوار است، یاد کرد. این مقاله با عنوان «اعزام قشون علیه اعراب محمره» با تکیه بر قومیت عرب نوشت: «هرگاه سوءقصدی بر علیه امارات سردارخزعل خان به عمل آید مثل آن است [که] در مقابل ما سوءقصدی نسبت به قسمتی از امم عرب شده باشد.» مقاله با ادامه چنین فقرات تهدیدآمیزی میافزاید: «تمام ملت عرب از سواحل اقیانوس اطلس تا سواحل خلیجفارس پشتیبان او بوده مانند شیرانی که بچه های خود را گم کرده باشند بر علیه کسی که درصدد تعدی بر او و اماراتش باشد قیام خواهند کرد[!]»(۲) این مقاله اعزام نظامیان به خوزستان را تهاجمی علیه «قبیله عظیمالشأن» کعب(۳) دانسته که تحت سلطه و اقتدار شیخ خزعل است.

 ضرورت اقدام علیه محافل سیاسی پان ترکیست

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، امروز خبر داد که هر دو هفته یک بار نشستی محرمانه در نخجوان تشکیل شده و نمایندگانی از شاهبختی، قرهباغ و... در آن جا حاضر میشوند. مقصود از این جلسه ها الحاق حدود نخجوان و شاهبختی و قرهباغ به خاک ترکیه است. ترکها نیز پنهانی نمایندگان خود را در آن شرکت میدهند. طهماسبی افزود روسها علیه این جلسات سیاسی اقداماتی کرده، پیش از عاشورا ۱۲ تن و پس از آن دو نفر را دستگیر و به تفلیس فرستادهاند. امیرلشکر شمال غرب تداوم این جلسات را وفق مصالح ایران ندانست و پیشنهاد داد در این مورد با روسها همکاری شود. طهماسبی موفقیت

ترکها را در مناطق ایران به دلیل بستگی اهالی شاهتختی و نخجوان با اهالی ماکو و عرب (پلدشت)، بعید ندانست و پیشبینی کرد این رویه در آینده راجع به منطقه ترکنشین ایران هم تعقیب خواهد شد.(۴)

 توضیحات لورن برای استفاده نکردن از خدمات پست ایران

پس از واگذاری دفاتر پست جنوب به ایران، دولت انگلیس اعتنایی به این دفاتر که تا چندی قبل در اختیار خودش بود نکرد و با امکانات خود امور پستی را انجام داد. ایران نسبت به این موضوع اعتراض کرد. سر پرسی لورن وزیرمختار انگلیس، امروز در نامه بلندی به ذکاءالملک وزیر امور خارجه نوشت که دفاتر پستی واگذار شده به ایران با مشکلاتی مواجه است. وی «تأخیر در تسلیم پاکات و امانات، تسلیم اشتباهی پاکات، سورشارژ پاکاتی که تمبر دارد، کمیابی تمبر و بروات پستی» را از نواقص موجود در دفاتر پستی جنوب دانست و افزود مأموران انگلیس باید هزینه بیشتری پرداخت کنند و خدمات کمتری دریافت دارند.(۵)

 جوشش نفت پس از سی سال

پس از سی سال، نفت روستای نفتچال در پیرود بابل از زمین خارج شد. در گزارشی که امروز به پیشکار مالیه مازندران فرستاده شد، آمده است به واسطه طغیان آب بخشی از خاک منطقه شکسته شده و مجدداً از همان نقط های که سه دهه پیش نفت خارج میشد، آثار جوشش دوباره آن دیده میشود.(۶)

۱- پورشالچی، قزاق: عصر رضاشاه...، ص ۸۶ . احمدشاه قاجار از ذیقعده ۱۳۲۷ تا ربیعالثانی ۱۳۴۴/ آبان ۱۳۰۴ که نزدیک به ۱۷ سال رسماً سلطنت ایران را بر عهده داشت، سه مرتبه به سفر اروپا رفت. بار نخست رسماً ۲۴ مرداد ۱۲۹۸ که پس از ۱۰ ماه به کشور بازگشت؛ بار دوم در ۶ بهمن ۱۳۰۰ که در اواخر آذر سال بعد مسافرتش در فرنگ به پایان رسید. بار سوم نیز که آخرین سفر او نیز است در ۲۴ ربیعالاول ۱۳۴۲/۱۱ آبان ۱۳۰۲ روی داد. او در این چند روز پیش از سفر (سوم آبان ۱۳۰۲) حکمی را به نام رضا خان سردارسپه صادر و او را به ریاستالوزرایی منصوب کرد. آنگاه در همان روز طی دستخطی اعلام نمود که به سبب «عارضه کسالت مزاجی» تصمیم دارد به اروپا سفر کند. اما درحقیقت سفر اخیر وی به دنبال انفجار نارنجک کوچک دستی در اتاق مجاورش بود که به بهانه بیماری و ترس از جان خود کشور را ترک کرد و دست رضا خان را در رسیدن به تاج و تخت شاهی باز گذاشت. (مستوفی، تاریخ اجتماعی و اداری دوره...، ج ۳، ص ۳۸۱؛ مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۴۰۱ تا ۴۰۳). منابع انگلیسی اعتقاد داشتند احمدشاه در این وضعیت بسیار از رضا خان دلگیر است و فرصتی را برای ساقط کردن او از دست نخواهد داد و وی این فرصت را در خارج از کشور خواهد داشت که با همراهی رئیسالوزرا های سابق، وثوقالدوله، قوامالسلطنه، سیدضیاءالدین این تصمیم خود را عملی کند. (FO E ۲۵۵/۲۵۵/۳۴) در این دیدار شومیاتسکی اظهار امیدواری کرد احمدشاه از طریق روسیه به اروپا برود که احمدشاه پاسخ داد پیشتر راه بغداد هماهنگ شده است، اما هنگام بازگشت از راه روسیه برخواهد گشت. (همان)

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۹ و ۶۸ و ۶۲-۱۰-۵۲-۱۳۰۲.

۳- قبیله کعب که در لهجه محلی «چَعَبْ» تلفظ میشود از قبیله های بزرگ و بلندآوازه خوزستان است. در میان عرب قبیله به

این نام بسیار است، اما عشیره کعب تیر های از بنی خفاجه میباشد که از قرون پیش از اسلام از عربستان به عراق کوچیده، در میان بغداد و بصره سکونت کردند. برخی از مورخین تبار قبایل کعب را به کعب بن عامر (رئیس قبیله کعب) میرسانند. آنچه شایان ذکر است اینکه کعبیان در سال های آغازین پادشاهی شاه عباس (اول) صفوی به خوزستان (ایران) درآمده، در شهر های مختلف آن ساکن شدند. شمار کعبیان ایران از تعداد افراد قبیله کعب که در عراق زندگی میکنند امروز بیشتر است. (عزیزی بنیطرف، قبایل و عشایر عرب خوزستان، صص ۸۲ و ۸۳؛ کسروی، تاریخ پانصدساله خوزستان، ص ۱۳۳).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۳، صص ۲ تا ۴. وزیر جنگ پس از دیدن این گزارش نظرات طهماسبی را تأیید کرد. (همان، پ ۵۳، ص ۱).

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۸ تا ۴۵-۴۰-۳۴-۱۳۰۲.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۰۶۶۷۳، آرشیو ۷۱۰ ذ ۲ الف الف ۱.

 شنبه

۱۰ آبان ۱۳۰۲

۳ نوامبر ۱۹۲۳

۲۳ ربیعالاول ۱۳۴۲

 مانور نظامی در میدان مشق

امروز بعد از ظهر به مناسبت مسافرت احمدشاه به اروپا، مراسمی در میدان مشق تهران برگزار شد. احمدشاه هنگام ورود به میدان مورد استقبال حاضران قرار گرفت. مراسم رژه و نمایش های نظامی تا غروب به درازا کشید. هیأت وزیران، وزرای مختار و مدیران دوایر دولتی در این مراسم حاضر بودند.(۱)

 اعتراض به نتایج انتخاب بوشهر

با پایان گرفتن انتخابات مجلس پنجم در بوشهر، دشتی و دشتستان، گروه هایی از اهالی منطقه به نتیجه انتخابات اعتراض کرده، خواستار تجدید آن شدند. کارگزار بنادر خلیجفارس در این مورد مینویسد: «سواد مشروح های به امضای عد های از معاریف، تجار و کسبه نسبت به تسویه جریان انتخابات بوشهر و اطراف به حکومت اشعار داشتهاند [و] به کارگزاری» فرستادهاند. غیر از این سیدمرتضی اهرمی(۲) از علماء بوشهر نیز به این انتخابات معترض است.(۳)

 ترویج پان ترکیسم در ایران

وزارت امور خارجه در نام های که امروز به رئیسالوزراء نوشت، ایجاد کمیسیونی برای بررسی و مقابله با پدیده پانترکیسم در ایران را ضروری دانست. این وزارت خانه با استناد به گزارش های رسیده از نماینده سیاسی خود در ترکیه یادآوری کرد که دولت عثمانی سیاست پیشین خود را در حمایت از اقوام ساکن ترکیه، کنار گذاشته «با جدیت بینظیری در قفقاز و آذربایجان ایران مشغول تبلیغات شده و افکار پانترکیزم را ترویج میدهد... نظر به اهمیت این موضوع در صورتی که تصویب فرمایند کمیسیون دائمی در وزارت امور خارجه تشکیل» و این قضیه را مورد مطالعه قرار داده و جهت جلوگیری از تبلیغات آنها هرچه زودتر تصمیمات ضروری گرفته شود.(۴)

 یاریخواهی زنان زلزلهزده تربت

زنان مصیبتدیده زلزله تربت امروز در شکوایی های که به مجلس شورای ملی نوشتند از عدم تحقق وعده های داده شده شکایت کردند. «ما جمعی از زنان بیمرد فلکزده که از اول زلزله نه شب داریم، نه روز، نه خانه، نه سامان و همه روزه منتظر

مرحمت دولت و اعانه بوده، هر روز یک مفتش میآمده بازدید خرابیها را میکرده و تمام اهالی تربت مرد [و] زن به رعایت دولت دلخوش و دعاگو بودند.» آنها با اشاره به وظیفه دولت اسلامی در کمک به رعیت و رفع معایب آنها عاجزانه درخواست رسیدگی به وضعیت معیشتی و اسکان خود را کردند.(۵)

 دستور حاکم آذربایجان به روشن کردن هویت نمایندگان و هیأت نظار شهرها

امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم نظامی آذربایجان، امروز از حکومت های ساوجبلاغ، ارومیه، اهر، اردبیل و خوی خواست نام کسانی که به عنوان نماینده در آن شهرها فعال بوده و افرادی که به عضویت هیأت نظارت بر انتخابات برگزیده شدهاند، اطلاع دهند.(۶)

 درخواست تفویض حکومت بندرجز به آقابزرگ خان

گروهی از علمای بندرجز امروز در تلگرامی به وزیر جنگ درخواست کردند آقابزرگ خان را به حکومت بندرجز منصوب نماید.(۷)

 پیگیری فرار نظامیان عثمانی به ایران

وزارت امور خارجه امروز در پاسخ به درخواست وزارت

۱- روزنامه ایران، شم ۱۴۷۵، ص ۱.

۲- سیدمرتضی اهرمی ملقب به علمالهدی از علماء و فضلای اهرم و بوشهر در صدر مشروطیت بود. پدرش سیدجعفر از سادات کاکی دشتی به اهرم مهاجرت کرد. سیدمرتضی در اهرم متولد و نشو و نما یافت. او برای تحصیل علوم دینی به نجف رفت و در آنجا از محضر علماء و مراجع بزرگ نجف از جمله آخوند ملامحمدکاظم خراسانی بهره برد و به درجه اجتهاد رسید. پس از آن به بوشهر بازگشت. در سال های حاکمیت استبداد صغیر که محمدعلیشاه به قلع و قمع مشروطهخواهان پرداخت وی با تکیه بر اجتهاد خود و فتوای سیدعبدالحسین لاری از رئیسعلی دلواری کمک گرفت و به کمک آزادیخواهان بوشهر، ادارات دولتی را از دست نمایندگان محمدعلیشاه خارج و زمام امور را بر عهده گرفت. به دنبال همین، قدرت انگلیسیها در بوشهر رو به ضعف نهاد. کنسولگری انگلیس در بوشهر سر جرج بارکلی وزیرمختار انگلیس در تهران را از این قضیه آگاه و وزارت خارجه انگلیس را در جریان امر قرار داد. با اینکه انگلیسیها را از لحاظ تأمین امنیت، مطمئن ساخته بود اما به سبب پیشنهاد های سید مبنی بر اینکه از درآمد گمرک روزی پانصد تومان برای مخارج تفنگچیان به ملیون پرداخته، بقیه نزد تاجر معتبر ایرانی (با انتخاب دو طرف) به امانت سپرده شود تا ملیون و آزادیخواهان از مرکز کسب تکلیف نمایند، مخالفت ورزیدند و چون گمرک و عواید آن در رهن انگلیسیها بود زیر بار نرفتند و به دولت و محمدعلی شاه جهت نابودی سید فشار آوردند. دولت، احمد خان نوایی دریابیگی حکمران بنادر جنوب را مأمور قلع و قمع سید کرد. دریابیگی به بوشهر آمده و خانه سیدمرتضی را به توپ بست. پس از کشته شدن چند نفر او را دستگیر و در کوچه های بوشهر گرداند. سپس زندانی و پس از چندی به عتبات تبعید نمود. سیدمرتضی پس از عزل محمدعلیشاه به بوشهر بازگشت و موقع انتقال سلطنت از

قاجاریه بـه پهلـوی و تشـکیل مجلس مؤسـسان از طرف مردم بنـادر برای شـرکت در مجلس مؤسـسان به تهران رفت. در سـال ۱۳۰۷ش رضاشاه در بازگشت از سـفر عراق که به بوشـهر آمـده بود در ساختمان امیریه حکومتی، سیدمرتضـی علمالهدی نطق پرشوری را در مظالم و سـتمکاری های حکام و عناصر انگلیس در بوشهر ایراد نمود و خواهان توجه به مسائل و مفاسد اجانب شـد. وفـات سیدمرتضـی پس از ۱۳۰۷ش روی داده اسـت. (حمیـدی، فرهنگنـامه بوشـهر، صـص ۱۰۵-۱۰۴؛ مجموعه مقالات کنگره بزرگداشت...، صص ۲۱۹-۲۱۳).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۷-۲-۲۹-۱۳۰۲.

۴- همان، ۱۱-۳۶-۱۵-۱۳۰۲.

۵- اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۰۴۰۳۴۱۷۰۳۲۹۴۰۰۱۰۰۳۰.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۸، صص ۱۱۸ تا ۱۲۲.

۷- همان، پ ۸۵، ص ۲۸. آقابزرگ خان برای رضا خان ناشـناس بود، از این رو از رئیس تیپ شـمال خواست تحقیق کند که ایـن شـخص کیسـت؟ او هـم پاسـخ داد که وی از اهـالی بنـدرجز است و سـابق حکـومت اینجـا را بر عهـده داشت. «در زمـان حکومت امیراحتشام به واسـطه دریافت مبلغی از روسـها جهت اسـتخلاص یکی از مسـتخدمین ونشترک معزول گردیده است.» (همان، پ ۸۵، صص ۲۶ و ۲۷)

جنگ برای پیگیری فرار نظامیان عثمانی به ایران از طریق سفارت ترکیه، نوشت که در معاهدات ۱۱۵۹ق و ۱۲۳۸ق میان دولتین ایران و عثمانی «در باب فراریان نظامی... تصریحی نشده و به علاوه استرداد آنها مخالف قوانین بینالمللی میباشد. لهذا تسلیم عساکر فراری عثمانی غیرممکن است.»(۱) (ر.ک: ۲۳ تیر)

 پاسخ کارگزاری بندرعباس به تکذیب افزایش نظامیان انگلیس در جاسک

«کارگزاری اول بنادر خلیج فارس و عربستان» امروز از ارسال گزارش های قبلی خود نسبت به افزایش نیرو های نظامی انگلیس در بندر جاسک دفاع کرد و نوشت که تکذیب این موضوع توسط وزارت جنگ صحیح نیست.کارگزار افزود: «منشأ این خبر تنها وصول راپورت کارگزاری عباسی نیست بلکه نایبالحکومه جاسک نیز راپورتی در این باب به حکومت بوشهر داده است که سواد آن را به این کارگزاری فرستادهاند و اینک لفاً تقدیم داشته از لحاظ مبارک میگذرد و تصدیق خواهند فرمود که نه کارگزار عباسی از روی بیاطلاعی راپورتی به این کارگزاری داده است و نه کارگزاری کل که همیشه باید طرف تجسس اخبار و اطلاعات صحیحه بوده و هیچ وقت تا کاملاً اطمینان به صحت واقعات نداشته هر راپورتی را لدیالوصول به عرض رسانیده، هرگز یک چنین راپورتی را بیمأخذ تقدیم نمیکند.»(۲)

 مانور نظامی برای دریافت مالیات

امروز، پیشنهاد سرتیپ فضل الله زاهدی، رئیس تیپ فارس، توسط امیرلشکر جنوب به وزارت جنگ ارسال گردید. وی پیشنهاد کرده است برای گرفتن مالیات از دشتی و دشتستان، مانور نظامی در منطقه برگزار شود [و با ایجاد رعب و نمایش قدرت] مالیات منطقه تسویه گردد.(۳) سرتیپ زاهدی در این زمان در بوشهر بسر میبرد.

 تلاش برای انتخاب محققالعلماء

وزارت جنگ امروز به امیرلشکر جنوب نوشت: «در صورتی که محققالعلماء (۴) در انتخابات فارس موفقیت حاصل نمینماید قدغن فرمایید وسایل انتخاب مشارالیه را از قمشه اصفهان فراهم نماید.»(۵)

 اجازه ورود عباس خان به ایران

میرزاعباس خان، برادر سردارمحیی، اجازه یافت به ایران بازگردد. این اجازه امروز هم به میرزاعباس خان ابلاغ شد و هم به رئیس تیپ شمال تا متعرض ورود او به ایران نشود. مراتب به وزارت امور خارجه هم منعکس شد تا به نماینده سیاسی ایران در بادکوبه اطلاع داده شود.(۶)

 سفارش به رعایت حال کامرانمیرزا

احمدشاه در آستانه خروج از کشور امروز از رضا خان خواست رعایت حال کامرانمیرزا (معروف به امیرکبیر و از پسران

ناصرالدینشاه(۷) را بکنـد. او مریض است و برای معالجه میخواهـد به اروپا برود. «مردم او را خیلی اذیت میکنند و برای مرافعه وکیل خواستهاند... سفارشنامه... بدهید... او را اذیت نکنند.»(۸)

 جشن رئیسالوزرائی رضا خان در بارفروش

بنابه گزارشی که کارگزار مازندران امروز به وزارت امور خارجه فرستاد، مسئولان محلی بارفروش به مناسبت رسیدن رضا خان به منصب رئیسالوزرائی سه شب جشن برگزار کردند. یکی از نکات این گزارش نطق نماینده کنسولگری روسیه در بارفروش بود. این سخنرانی «مشعر بر مسرت و خوشبینی از زمامداری شخص اول دولت و کابینه فعلی» بود.(۹)

 پاسخ سرکنسول ایران در بینالنهرین به روزنامه الامل

در پی چاپ مقال های در روزنامه الامل که همراه با تمجید فراوان از شیخ خزعل، خوزستان منطق های عربی و تلویحاً مستقل خوانده شده بود (ر.ک: ۷ آبان) امروز اعتراضی های از طرف نماینده سیاسی ایران به این جریده فرستاده شد. نماینده سیاسی ایران در بغداد نوشت که محمره (خرمشهر) مانند همدان و کرمانشاه است و امارت نیست و جزو خاک «خوزستان ایران میباشد و شیخ خزعل خان ملقب به سردار اقدس از جانب دولت ایران به سمت حکومت آن جا منصوب گشته و امیر نیست.» وی ضمن درخواست برای چاپ این اعتراضیه ابراز امیدواری کرد در آینده شاهد چنین مواضعی در روزنامه نباشد.(۱۰)

 اعتراض سفارت روسیه به برخورد حاکم آستارا

سفارت روسیه در تهران در یادداشتی به وزارت امور خارجه از برخورد عباس خان حاکم نظامی آستارا نسبت به نماینده اداره کشتیرانی اعتراض کرد. عباس خان به دلیل ممانعت نماینده اداره یاد شده از خروج دو بسته پستی به دلیل عدم پرداخت کرایه آن، وی را تهدید به مجازات با ضربات شلاق کرده، ناسزا به او گفته است. سفارت مسکو خواستار تنبیه حاکم شد و این که «در آینده نسبت به دولت روسیه مؤدب باشند.» در انتها آمده است هر وقت کرایه محموله پستی پرداخت شود، تحویل میگردد.(۱۱)

 انتخاب رئیس کابینه رئیسالوزراء

مشاراعظم پس از انتخاب شدن به سمت ریاست کابینه رئیسالوزراء از امروز کار خود را شروع کرد. وی اخیراً از بروجرد برای نمایندگی مجلس پنجم انتخاب شده بود.(۱۲)

 اهدای تجهیزات نظامی روسیه به ایران

امروز یادداشتی از طرف وزیر جنگ با طلیعه «فدایت شوم» به وزیرمختار روسیه شوروی نوشته شد و از «دو هزار قبضه تفنگ و یک میلیون فشنگی که از طرف دولت محترم متبوعه آن جناب مستطاب لطف شده» تشکر کرد. رضا خان در ادامه درخواست کرد: «اسلحه و فشنگ های مزبور در انزلی تحویل یاور غلامحسین خان مأمور حمل اسلحه» شود.(۱۳) (ر.ک: ۱۸ آبان)

۱- همان، پ ۵۲، ص ۹۵. علت فرار نظامیان عثمانی به ایران، پریشان حالی، گرسنگی و عدم امکانات اولیه برای معیشت در خاک عثمانی بوده است. (همان، پ ۵۲، ص ۹۶).

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۳-۲۲-۴۰-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۵۲۸. با این پیشنهاد موافقت شد.

۴- سیدجواد محققالعلماء فرزند حاجسیدعلیاکبر از اهالی فارس در سال ۱۲۵۴ش متولد شد. وی دروس حوزه را تا حدود سطح به پایان رسانید و در کسوت روحانیت در دوره های ۲ و ۵و ۶ مجلس شورای ملی به ترتیب از شهر های شیراز، دزفول و فیروزآباد به مجلس راه یافت. وی در دوره پنجم از نمایندگی دزفول استعفا کرد و در ۱۵ آذر ۱۳۰۴ هنگامی که مجلس مؤسسان برای تغییر سلطنت قاجاریه در تهران تشکیل شد، از شیراز در این مجلس حضور یافت. و به تأسیس سلطنت رضا پهلوی رأی داد. وی همچنین عضو کمیته مرکزی حزب دمکرات بود. این حزب در سال ۱۳۳۳ ه ق به صورت علنی در مخالفت با انگلیس و روسیه و حمایت از ایران و آلمان در شیراز تشکیل شده بود. محققالعلماء در دیماه ۱۳۰۸ درگذشت. (فهرست اسامی و مشخصات نمایندگان...، صص ۱۳۹ و ۲۷۶؛ باقی، مدرس مجاهدی شکستناپذیر، ص ۹۲؛ سفیری، پلیس جنوب ایران، ص ۸۴).

۵- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، پ ۱۷. ص ۴۲۴. امیرلشکر جنوب در پاسخ به این درخواست یادآور شد که برای قمشه قبلاً بنانالسلطان مدیر روزنامه میهن پیشنهاد شده بود و همه زمینه ها برای انتخاب وی آماده است نه محققالعلماء. (همان، پ ۱۷، ص ۴۲۳).

۶- همان، پ ۸۷، صص ۲۸ تا ۳۰. پیش از این مشیرالدوله رئیسالوزرای پیشین برای بازگشت سه تن از برادران سردارمحیی سفارشی به وزارت جنگ فرستاده بود که اسم میرزاعباس خان جزو آنها نبود. (ر.ک: ۶ تیر).

۷- کامرانمیرزا نایبالسلطنه سومین پسر ناصرالدینشاه قاجار از منیرالسلطنه (دختر میرزاتقی خان معمارباشی) است. او به امیرکبیر هم ملقب و مشهور بود. در ۱۹ ذیقعده ۱۲۷۲ زاده شد. در ۶ سالگی نیابت سلطنت را با پیشکاری پاشا خان امینالملک به عهده گرفت. در ۱۲۸۳ق با دریافت لقب نایبالسلطنه به فرماندهی کل قوای ایران منصوب گردید. دو سال بعد وزارت جنگ هم ضمیمه مشاغل او شد که با همین سمت، به عنوان نخستین وزیر جنگ به شمار میرود. در ۱۲۹۲ق علاوه بر حکومت تهران، حکمرانی شهر های قم، ساوه، زرند و کاشان را هم در عهده تصدی گرفت. دو سال بعد حکومت بسیاری از شهر های شمالی و مرکزی را پذیرفت تا اینکه در ذیقعده ۱۳۱۳ پدرش به قتل رسید و او گذشته از فرماندهی کل قوا و وزارت جنگ، حکومت چندین شهر را بر عهده گرفت. کامرانمیرزا در همه سفر هایی که ناصرالدینشاه به اروپا و یا به عراق رفت نایب سلطنت وی در تهران بود. او در زمان سلطنت برادرش مظفرالدینشاه شغلی نداشت و بیشتر بیکار میگشت. تا اینکه شاه در اواخر عمرش وزارت جنگ را بدو سپرد. زمانی هم که انقلاب مشروطیت پیروز و هیأت دولت تشکیل شد، همچنان در آن سمت باقی ماند. در ۱۳۲۷ق که محمدعلیشاه به سلطنت نشسته بود، مدت کوتاهی - دو سه روزی - جای مشیرالدوله را در ریاستالوزرایی گرفت. تا اینکه در ۱۲۹۵ش/۱۳۳۵ق به عنوان نایبالتولیه آستان قدس رضوی و والی خراسان به مشهد رفت. اما چندان در آنجا دوام نیاورد و پس از یک سال به تهران بازآمد. از این پس تا پایان زندگیاش از کار های سیاسی به دور بود. مرگش در رمضان ۱۳۴۷/۲۲ بهمن ۱۳۰۷ رخ داد و جنازهاش به قم حمل و در آنجا مدفون گردید. باغ و عمارت امیریه (نزدیک دروازه باغشاه) و کامرانیه در شمیران تهران منسوب به اوست. (عاقلی، شرححال رجال سیاسی و...، ج ۳، صص ۱۲۸۲ تا ۱۲۸۴؛ کرزن، ایران و قضیه ایران، ص ۵۵۱؛ معلم حبیبآبادی، مکارمالآثار در احوال و...، ج ۶، صص ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰).

۸- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، صص ۸۶ و ۸۷. به نظر میرسد رضا خان از دیدگاه گروهی از مردم نسبت به کامرانمیرزا و اقداماتی که علیه او کرده بودند، به عنوان یکی از اهرم های فشار علیه احمدشاه سود میجست. در این زمان خانه او تحت نظارت بود و حق خروج نداشت.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۹-۹-۴۹-۱۳۰۲.

۱۰- همان، ۵۵ و ۳۵-۱۰-۵۲-۱۳۰۲.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۱، ص ۳۹.

۱۲- روزنامه ایران، شم ۱۴۷۵، ص ۱.

۱۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۵، ص ۱۵. اهدای این محموله نظامی از طرف روسیه را میتوان در راستای توافقات سیاسی رضا خان با دولت روسیه ارزیابی کرد. قطعاً یک بخش از این توافقات رضایت روسیه به ریاستالوزرائی رضا خان بوده است. و نیز از طرف رضا خان ورود افرادی چون سلیمانمیرزا به کابینه، و دادن امتیازات سیاسی دیگر به آن کشور پیش آمد که در میان خبر های آتی از آن باخبر خواهید شد.

ص: ۴۱۱

(تصویر) میدان مشق

(تصویر) کامران میرزا

 یکشنبه

۱۱ آبان ۱۳۰۲

۴ نوامبر ۱۹۲۳

۲۴ ربیعالاول ۱۳۴۲

 حرکت احمدشاه به طرف اروپا

احمدشاه طبق اطلاعیه قبلی (ر.ک: ۳ آبان) و ناامیدی تمام از رویارویی با رضا خان، امروز تهران را به مقصد اروپا ترک کرد. صبح امروز پس از آن که مقامات در باغشاه حاضر شده و در مراسم تودیع شرکت جستند، کاروان حامل احمدشاه همراه رضا خان و ملتزمین رکاب راهی قزوین شد.(۱) قزوین، کرمانشاه، قورهتو، بغداد، حلب، بیروت و پاریس خط سیر احمدشاه در این مسافرت بیبازگشت بود.

 انتخاب رضا خان و معتمدالسلطنه از حوزه سرخس، درجز و کلات

امیرلشکر شرق امروز خبر داد که از حوزه انتخابیه سرخس، درجز و کلات، اول «بندگان حضرت اشرف» و دوم معتمدالسلطنه انتخاب شدهاند. اکنون برای ارسال اعتبارنامه منتظر کسب تکلیف هستند که به نام کدام اسم تنظیم شود.(۲)

 ضرورت توسعه نفوذ دولت در بنادر جنوبی کشور

وزارت امور خارجه امروز یادداشتی برای وزارت داخله تهیه کرد که در آن آمده بود اغلب بنادر و نقاط جنوبی ایران که دارای اهمیت سیاسی هستند، حاکم و سرپرست ندارند. کارگزاری کل بنادر جنوب این خبر را پیش از این به وزارت امور خارجه فرستاده بود و یادآور شده بود که این موضوع باعث جلب و بسط نفوذ خارجی در آن مناطق میشود. در این نامه از وزارت داخله خواسته شد اقدامی اساسی برای برقراری نفوذ دولت در نواحی یادشده به عمل آورد.(۳)وزارت داخله موضوع را عیناً به وزارت جنگ فرستاد.

 سخنرانی علیه بهائیت و انگلیس

بنابر آن چه که خفیهنویس اداره نظمیه مینویسد «آقاسیدعبد اللهخراسانی»(۴) امروز در مسجد سپهسالار در سخنرانی خود علیه بهائیت اظهاراتی کرد و با کنایه گفت: «چون همه قسم اشخاص مشغول تبلیغ دین خود هستند، چرا من در مملکت اسلامی برای تبلیغ دین اسلام نباید آزاد باشم.» وی در سخنان خود از این که برخی بهائیان در مصدر کار قرار گرفتهاند انتقاد کرد و بار دیگر با کنایه گفت: «والده مکرم... از خارجه مینویسد که فریب ژنرال انگلیسی و بهائیها را نخورند، معذالک باز بهائیها را

تشویق و حمایت میکنند.» وی در پایان سخنان خود گفت که سلطان مطابق قانون اساسی باید حفظ حوزه اسلام را نموده و با مسلمین همراه و همعقیده باشد.(۵)

 رسیدن اسلحه های ارسالی از آلمان

بنابر آن چه که امروز وزارت جنگ به یاور غلامحسین خان در انزلی نوشت، دومین محموله اسلحه های ارسالی از آلمان توسط کشتی موسوم به اصفهان وارد بندر انزلی شده است. وزارت جنگ به نظامی یاد شده دستور داد اسلحه را به تهران بفرستد و خود منتظر محموله بعدی بماند که دو هزار قبضه تفنگ و یک میلیون فشنگ است.(۶) (ر.ک: ۱۰ آبان)

 ضرورت تهیه نقشه های جدید برای دانشآموزان

در نام های که امروز به وزیر معارف نوشته شد، با این توضیح که پس از جنگ بینالملل تغییرات بسیاری در نقشه ها پدید آمده و نقشه های متداول در مدارس پاسخگوی تغییرات اخیر نیست، درخواست گردید از محل اعتباری که به همین منظور در وزارت معارف وجود دارد اقدام لازم انجام پذیرد. در این تقاضانامه آمده است که پس از تهیه نقشه ها توسط یک مهندس و نقشهکش لایق برای چاپ به آلمان فرستاده شود «که با قیمت نازل و طبع عالی تهیه شود.»(۷)

 سخنرانی آیت الله خالصی در قم

آیت الله خالصی که دیروز وارد شهر قم شد، پیش از غروب امروز در صحن حضرت معصومه (س) برای حاضران سخنرانی کرد. وی «با بیانات حکمتآمیز و کلمات و عبارات آتشبار مردم را متنبه ساخته و به واسطه پیشآمد مهاجرت آقایان [مراجع تقلید و روحانیان] مردم را به اتحاد و اتفاق دعوت نمودند.» این خبر میافزاید سخنان ایشان خشم مردم را نسبت به مهاجرت علماء و تبعید ایشان از بینالنهرین توسط انگلیس برافروخته است.(۸)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۴۷۶، ص ۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۸۷. رضا خان دستور داد اعتبارنامه یادشده به اسم معتمدالسلطنه نوشته شود. (همان، پ ۱۷، ص ۸۵).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۵-۲۲-۵۱-۱۳۰۲.

۴- سیدعبد الله خراسانی در تون زاده شد. از دوران جوانی به منظور کسب علم و تحصیل هجرت آغاز کرد و شهر به شهر در ایران و برخی کشور های اروپایی گشت. مدتی نیز در استانبول به سر برد و با سیدجمالالدین اسدآبادی و اندیشه های وی آشنایی یافت و تحتتأثیر او قرار گرفت و به طرفداری از فکر اتحاد اسلام به مبارزه با استبداد پرداخت و به واسطه همین فعالیتها مدتی در قفقاز در زندان روسها گرفتار آمد و پس از آزادی در آذربایجان در سلک آزادیخواهان ادامه فعالیت داد. خراسانی در دوران پهلوی اول بارها تبعید و زندانی شد و مدتی از عمرش را در تبعید کردستان، فومن، همدان و اهواز گذراند. علت دستگیریها و تبعید وی مبارزه سرسختانه وی با فرقه بهائیت و عوامل آن بود و سران بهائیت با نفوذی که در دستگاه های حکومت و مقامات انتظامی داشتند پیوسته او را زیرنظر داشته، آزارش میدادند. خراسانی معتقد بود که فرقه بهائیت در ایران

ماسک صهیونیست و عامل اساسی فساد اخلاقی مردم ایران است. لذا باید به مبارزه با آن پرداخت. سران بهائیت زمانی که پافشاری او را در مبارزه با بهائیت دیدند از در دوستی درآمده و از طریق برخی عواملشان در بدنه حکومت، به خراسانی پست و سمت های مهمی پیشنهاد دادند اما او نپذیرفت و همچنان به مبارزه با بهائیت ادامه داد. در ۱۳۰۲ش وی پس از ر هایی از تبعید کردستان به تهران آمد و در مدرسه سپهسالار اقامت گزید و به تدریس علوم ادبی و سطح پرداخت. او اغلب کتب را از حفظ داشت و در عرفان و کلام و فلسفه صاحب قریحه بود. به بعضی از علوم غریبه نیز احاطه کامل داشت. وفات سیدعبد الله خراسانی در مرداد ۱۳۴۰ روی داده است. (وظیفه، شم ۱۸۳ (۲۱ مرداد ۱۳۴۰)، ص ۱).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲-۱، ص ۸۶. از سخنرانی های بعدی سیدعبد الله خراسانی برمیآید که اعتراض او به افرادی چون نبیلالدوله از کارگزاران وزارت امور خارجه بوده است، چرا که دو نامه عباس افندی به او را برای حاضران قرائت کرد. (همان)

۶- همان، پ ۸۵، ص ۱۳.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۰۳۸۶۵۸.

۸- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۵۷، ص ۳.

ص: ۴۱۳

 دوشنبه

۱۲ آبان ۱۳۰۲

۵ نوامبر ۱۹۲۳

۲۵ ربیعالاول ۱۳۴۲

 تبریک ولیعهد به مصطفی کمال پاشا

روزنامه ایران امروز متن تبریک محمدحسن میرزا ولیعهد را به مصطفی کمال پاشا به عنوان رئیسجمهور ترکیه چاپ کرد. «به مناسبت اعلان جمهوری ترک و انتخاب آن جناب به ریاست جمهوری در غیاب اعلیحضرت اقدس شهریاری تبریکات صمیمانه خود را تقدیم آن جناب نموده، شوکت دولت ترکیه را مسئلت مینماید.»(۱)

 موقعیت اجتماعی جاسک

امروز اطلاعات جدیدی از موقعیت جاسک به وزارت امور خارجه فرستاده شد. جاسک دو قسمت است: جاسک جدید و جاسک قدیم. انگلیس در جاسک جدید مستقر است. این دو منطقه با سیم خاردار از هم جدا شدهاند. اهل تشیع بیشتر در جاسک قدیم مستقر است. انگلیسها آنها را خلعسلاح کردهاند، اما بلوچ های جاسک قدیم مسلح هستند. اخیراً میرمصطفی خان «به بهانه شب نهم ربیعالاول کلیه اهل تشیع را گرفته و شکنجه» کرده است. در این گزارش تأکید شده که جاسک تحت اشغال بیگانه و بلوچهاست و مسئولان منطقه منتظر آمدن نیروی نظامی به این ناحیه هستند.(۲)

 تقاضای ارسال کتاب های ضددینی به وزارت امور خارجه

وزارت امور خارجه امروز به کارگزاری آذربایجان نوشت که از مکاتبات آن کارگزاری با کنسولگری آمریکا راجع به تبلیغ و نشر آثار ضددیانت اسلام در منطقه آگاه شده است و در این جا نیز موضوع به سفارت آمریکا منعکس و خواستار جلوگیری هیأت تبشیری از اقدامات یادشده گردیده است. در این یادداشت از کارگزاری آذربایجان درخواست شده کتاب های توزیع شده در شهر های آذربایجان را زودتر به پایتخت بفرستند تا در مذاکرات آتی با سفارت مورد استناد قرار گیرند.(۳)

 موافقت با تأسیس شعب بانک روس و ایران

وزارت امور خارجه امروز نام های به کارگزاری های رشت، تبریز و مازندران فرستاد که در آن با قید رعایت کلیه جوانب احتیاط با تأسیس شعبه بانک روس و ایران در آن مناطق موافقت شده بود.(۴)

□ رفع محاصره خانه کامران میرزا

خانه کامرانمیرزا (شاهزاده امیرکبیر) به دلیلی که روشن نیست تحتنظر بود. محمدحسن میرزا ولیعهد امروز از مسئولان امر میخواهد که نگهبانان خانه مرخص شده، تا کامران میرزا بتواند به مقصد موردنظر خود برود.

موضوع به رضا خان که در معیت احمدشاه تا مرز او را مشایعت میکند، رسید. وی در تلگرامی که امشب به وزیر عدلیه فرستاد نوشت که شاهزاده امیرکبیر نمیباید از تهران حرکت کند. تا خودم پس از بازگشت به کار او رسیدگی کنم.

۱- روزنامه ایران، شم ۱۴۷۶، ص ۱.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۹ و ۳۸-۲۲-۵۱-۱۳۰۲.

۳- همان، ۸ و ۱-۲۲-۹-۱۳۰۲.

۴- پوربختیار، «حاکمان بختیاریتبار ...»، ص ۱۷. این را میتوان یکی از امتیازات دولت رضا خان به روسها در برابر موافقت آنها با ریاستالوزرائی او دانست، چرا که دولت پیشین در برابر این خواست روسیه شوروی با دفعالوقت برخورد میکرد.

با این حال دستور دهید آژان های مأمور خانه او را فوری بردارند.(۱) (ر.ک: ۱۰ آبان)

 موافقت وزارت جنگ با اعزام نیرو به ساخلو بنادر

وزارت جنگ امروز به لشکر جنوب خبر داد که با اعزام یک گروه از نظامیان کارآزموده به ساخلو بنادر موافق است.(۲)

 مصوبه هیأت دولت راجع به شکایات

هیأت دولت برای ارائه شکایت از مأمورین و ادارات دولتی مصوب های تهیه کرد که بر اساس آن اهالی کشور میتوانند از مأموران لشکری و کشوری شکایت کنند [چنانکه پیش از این صورت میگرفت] اما مشخصات کامل خود را باید یاد کنند، اسناد و مدارک ارائه دهند، از نظمیه محل تصدیق هویت داشته باشند، شکایات با گیرنده های متعدد و ارسال شده به مطبوعات نباشد، و اگر شکایتی دروغ از آب درآید، مرتکب، تسلیم مراجع قانونی میشود.(۳)

 جشن کنسولگری روس در استرآباد

کنسولگری روسیه در استرآباد به مناسبت سالگشت پیروزی بلشویکها، امروز بعد از ظهر با حضور مسئولان دوایر محلی جشن گرفت. «قونسول خانه را زینت داده، بیرق های قرمز کوچک متعدد اطراف عمارت قونسول خانه نصب کرده، آتشبازی مختصری نمودند.»(۴)

 رئیس جدید نظمیه تبریز

وزارت جنگ، امروز در دو تلگرام جداگانه به امیرلشکر شمال غرب و حاکم نظامی آذربایجان خبر داد که وزیر جنگ و رئیسالوزراء نایب سرهنگ پاشا خان را به ریاست نظمیه تبریز منصوب کرده است.

«حسبالامر قدغن فرمایید ن هایت مساعدت و همراهی را نسبت به ایشان مرعی داشته و از هیچگونه معاضدتی مضایقه ننمایند.»(۵)

 رئیس جدید بلدیه تبریز

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که مستشارالسلطنه (احمد مشایخی) به ریاست بلدیه تبریز منصوب شده است.(۶)

 آزادی مسافرت به عتبات

در پی شیوع وبا دولت در اطلاعی های مردم را از مسافرت به بینالنهرین منع کرد. اما با رفع این بیماری مسری در منطقه، مجلس حفظالصحه دولتی اعلام کرد که قرنطینه های مرزی قصرشیرین برچیده شده، مسافران و زوار میتوانند به بینالنهرین

مسافرت کنند.(۷)

 ترکیب جدید شورای عالی معارف

امروز ترکیب جدید شورای عالی معارف که به ریاست سلیمانمیرزا برگزار شده بود تعیین شد. سیدمهدی مجتهد لاهیجانی به عنوان مجتهد جامعالشرایط، دکتر امیراعلم به عنوان معلم مدرسه عالیه، تدین، ذکاءالملک، نیرالملک و مجیرالدوله(۸)به عنوان دانشمند، غلامحسین خان رهنما، دهخدا و مسیحالدوله به عنوان معلم مدرسه متوسطه.(۹)

(تصویر) مصطفی کمال پاشا (آتاتورک)

(تصویر) کامران میرزا

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ m، صص ۱ و ۲.

۲- همان، پ ۱۶، ص ۶۰۳.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۴۷۶، ص ۱.

۴- مقصودلو، مخابرات استرآباد، ج ۲، صص ۸۸۳ و ۸۸۴.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۷، صص ۲۸ و ۲۹.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۴۷۶، ص ۲. احمد مستشارالسلطنه که بعدها نام خانوادگی مشایخی را برگزید و بدان مشهور گردید فرزند میرزاعبدالکریم و متولد ۱۲۶۰ش در تبریز است. پس از انجام تحصیلات مقدماتی به استخدام وزارت کشور درآمد. در دوران استبداد صغیر رئیس کابینه (دفتر) شکر الله خان قوامالدوله (والی اصفهان) بود. پس از مدتی به بروجرد رفت و مدت طولانی به حکمرانی آنجا نشست. در دوره چهارم مجلس شورای ملی از همان ناحیه (بروجرد) به نمایندگی برگزیده شد. در همین دوره به سیدحسن مدرس پیوست و از نزدیکان و طرفداران او در مجلس گردید. در دوره بعد از راهیابی به مجلس بازماند اما ریاست بلدیه (شهرداری) تبریز را برعهده گرفت. چندی هم فرماندار زنجان، کاشان و قزوین شد تا اینکه پس از چند سال در تهران مقام مدیرکلی یافت. احمد مشایخی در ۱۳۴۸ش در تهران درگذشت. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۳، صص ۱۴۳۶و ۱۴۳۷؛ فهرست اسامی و مشخصات نمایندگان...، ص ۱۴۴).

۷- روزنامه ستاره ایران، شم ۵۲، ص ۲. این تصمیم نمیتواند خالی از منویات سیاسی باشد. دولت پیشین با منع مسافرت زوار ایرانی به بینالنهرین در واقع پاسخی غیرمستقیم به تضییقات انگلیس علیه ایران هم داده بود، چرا که بخش قابل توجهی از درآمد عراق از طریق زائران ایرانی تأمین میشد. این موضوع بارها درگزارش های مأموران سیاسی ایران مستقر در بینالنهرین منعکس شده بود. اینک رضا خان پس از روی کار آمدن و تصدی پست رئیسالوزرائی لاجرم باید امتیازاتی را به هر دو قدرت روسیه شوروی و انگلیس تقدیم دارد، چرا که او بدون توافق نظر این دولتین نمیتوانست اهرم قدرت را به دست بگیرد. پیش از این انگلیس از ایران خواسته بود که ممنوعیت سفر زائران به عراق لغو شود.

۸- علیمحمد خان شیبانی ملقب به مجیرالدوله پسر میرزامحمدعلی شیبانی و برادر میرزاغیاث از ادبا و نویسندگان مبرز ایران در دوره ناصری است که مدت سی و پنج سال مطبوعات دوره ناصرالدینشاه را اداره نمود. وی در سال ۱۲۲۹ در تهران به دنیا

آمد. پس از تحصیل مقدمات عربیه، در خدمت ملامحمدزمان سوادکوهی تکمیل علوم ادبیه و منطق و غیره نمود و چندی نزد میرزاابوالحسن خان صنیعالملک نقاشباشی به تحصیل هنر نقاشی همت گماشت. پس از تحصیل ریاضیات در مدرسه دارالفنون چون توجهی مفرط به قلم انشاء داشت در آداب ترسل و سیاقت انشاء سخن صاحب نام شد و سالیانی دراز به نگارش جراید و روزنامه های رسمی و غیررسمی و تحریر و تصحیح کتب و سفرنامه های سلطنتی مشغول و با سمت ریاست اداره انطباعات و روزنامهجات ایران به این امور پرداخت. او در خدمت دولت و دربار سلطنت ایران تا مقام عالی عضویت مجلس وزراء دربار و دارالشورای کبرای دولتی ارتقا یافت و در این دوره به نشان های درجه اول شیر و خورشید و حمایل سبز، نشان تمثال همایون ناصرالدین شاه، نشان و رتبه نظامی سرهنگی تا امیرتومانی و غیره نایل آمد. مجیرالدوله پس از استبداد صغیر و برقراری حکومت مشروطه به مدت سه سال رئیس عدلیه خراسان شد. پس از آن به اصرار وزارت معارف و اوقاف عضو شورای عالی معارف شد و دو دوره چهار ساله را در این سمت خدمت نمود. وی در سال ۱۳۰۶ش به خواهش خود از این سمت مستعفی و در خانه به جمعآوری و تألیف کتاب تاریخ شیبانی و بعضی رسائل دیگر اشتغال ورزید. او رسائل و تألیفات زیادی دارد که از تألیفات و ترجمه های وی رساله «امتناع شرب مسکرات» و رساله «لاتسرق» در منع سرقت چندین بار به چاپ رسیده است. میرزاعلیمحمد خان مجیرالدوله شیبانی سرانجام در خرداد ۱۳۰۷ در سن ۷۸ سالگی به علت ضعف مزاج و مرض قند درگذشت و جسدش بر طبق وصیتنامه خودش در صفائیه حضرت عبدالعظیم(ع) در آرامگاه خانوادگی به خاک سپرده شد. (شیبانی، خاندان شیبانی...، صص ۲۷۲-۲۶۹).

۹- روزنامه ایران، شم ۱۴۸۰، ص ۲.

ص: ۴۱۵

 سه شنبه

۱۳ آبان ۱۳۰۲

۶ نوامبر ۱۹۲۳

۲۶ ربیع‌الاول ۱۳۴۲

 امیدواری امیرلشکر شرق به جلوگیری از نماینده شدن شیخ احمد بهار

حسین خزاعی امروز با لحن دیگری نسبت به جلوگیری از پیروزی شیخ احمد بهار در انتخابات مجلس پنجم خبر داد. پس از آن که رضا خان دستور داد از انتخاب شیخ احمد بهار در مشهد جلوگیری شود، والی خراسان به دلیل پایان انتخابات و عضویت شیخ احمد در انجمن نظار آن را بعید دانست. (ر.ک: ۷ و ۸ آبان) اما امیرلشکر شرق امروز نوشت که اظهارات والی خراسان درست نیست، «بلکه به تمام نقاط شخصاً از شیخ احمد بهار توصیه های کافیه نموده» [تا پیروز نشود.](۱)

 گزارش نصرالدوله از انتخابات بوشهر

نصرالدوله حاکم بنادر در گزارشی برای رضا خان با اشاره به پیروزی علی کازرونی و احمد خان اخگر(۲) از بوشهر نوشت که فقط صندوق دیلم که دارای چهارصد رأی است هنوز شمارش نشده ولی یادشدگان در بقیه حوزه ها دارای اکثریت رأی هستند. وی افزود عد های انتخابات را به دلیل دخالت اولاد شیخ حسین خان چاهکوتاهی مخدوش میدانند و خواستار تجدید آن هستند و عد های نیز آن را سالم دانسته مطابق قانون معرفی میکنند. نصرالدوله در ادامه نوشت که در مورد اخگر اعمال نفوذ شده، با این حال تمام این موارد «موکول به امر و اراده مبارک است. اگر امر میفرمایید که خاتمه داده شود اشخاص مذکور وکیل میباشند والّا ممکن است به شکایات رسیدگی نمود و به امر مبارک در این قسمت تجدید انتخاب» شود.(۳)

 فعالیت های آموزشی یک تبعه ترکیه در خواجه نفس

وزارت امور خارجه امروز گزارش کارگزار استرآباد را مبنی بر این که یک ترک تبعه عثمانی در خواجه نفس و گمیشتپه مدرسه دایر کرده و مشغول تدریس به کودکان ترکمن است به وزارت جنگ فرستاد و خواستار رسیدگی شد. حسن فهمی بیک که پیش از این فرمانده نظامی بوده و از بادکوبه به ایران آمده بدون مجوز اداره معارف مبادرت به تأسیس مدرسه کرده است.(۴)

 نظر نامساعد امیرلشکر شرق به رئیس سیم خارجه

حسین خزاعی مینویسد که سیدمحمد خان ارجمند رئیس سیم خارجه با کسانی که علیه قشون هستند نشست و برخاست دارد

و در تلگراف خانه مشغول رد و بدل کردن اطلاعات است. وی خواستار رسیدگی به موضوع شد.(۵)

 درخواست ارسال گزارش مشروح رخداد های مرزی سفارت روسیه شوروی

در پی شکایات رسیده از مرز مبنی بر بدرفتاری مأموران روسی با اتباع ایرانی هنگام عبور از خاک روسیه، وزارت امور خارجه این مسئله را به استناد گزارش مقامات نظامی به سفارت روسیه منعکس کرد. این سفارت خانه امروز پاسخ داد که مشروح حوادث رخ داده را با ذکر تاریخ ارسال دارند تا پاسخ مقتضی داده شود.(۶)

 عقبنشینی جریده الامل

پس از پاسخی که نماینده سیاسی ایران در بینالنهرین به مقاله جریده الامل داد (ر.ک: ۱۰ آبان) و نسبت به جدا دانستن محمره (خرمشهر) از خوزستان اعتراض کرد، این نشریه در شماره امروز خود تلویحاً پذیرفت که خرمشهر جزئی از خاک ایران است و منظور از آن مقاله تقبیح فشار های اعمال شده بر اعراب منطقه است. «همان قسمی که ایران راضی نیست به عناصر ایرانی ساکن ممالک خارجه جور و ستمی وارد شود، به همان طریق نیز نباید بر این احساسات ما نسبت به همجنسان خودمان به چشم بدی نگاه کند.» جریده الامل بار دیگر از شیخ خزعل به عنوان مرد بزرگی که فرمانفرمایی مستقل است، تجلیل کرد.(۷)

 پیگیری وزارت جنگ از برخورد حاکم نظامی آستارا با تبعه روس

موضوع توهین عباس خان حاکم نظامی آستارا به نماینده اداره کشتیرانی روس همچنان ادامه دارد. این مسئله به مسکو کشیده شده و سفارت ایران در مسکو خواستار پاسخ مسئولان ایرانی است. زمانی که کشتی انزلی در آستارا پهلو گرفت حسیناف نماینده اداره کشتیرانی بنابر وظیفه از خروج دو بسته پستی که کرایه آن پرداخت نشده بود خودداری کرد. عباس خان حاکم نظامی آستارا و ابراهیم خان مفتش، حسیناف را احضار کرده، ضمن فحاشی به او و دولت روسیه حسیناُف را تهدید به خوردن شلاق میکنند. وزارت جنگ امروز با تلگرامی به فرمانده لشکر شمال غرب خواستار توضیح رسمی شد.(۸)

 شرایط خرید سلاح و مهمات از روسیه

وزارت جنگ روسیه شوروی با اعلام شرایط خود، آمادگی دولت روسیه را برای فروش تجهیزات نظامی به ایران اعلام کرد. در این پیشنهاد انواع توپ، گلوله، تفنگ، مسلسل ارائه شده، قیمت آنها و زمان تحویلشان به اطلاع وزارت جنگ ایران رسیده است. روسها حتی شیوه پرداخت وجه سلاح های خریداری شده را نیز مشخص کرده بودند.(۹) در خلال این اسناد روسها تجهیزات و استعداد قشون ایران را در نوامبر ۱۹۲۳ چنین برآورد کردهاند: ۴۸ گردان، ۵۵ اسکادران، ۲۴۴۳۲ سرنیزه، ۷۰۸۲۶ شمشیر، ۱۷۷ مسلسل، ۷۴ توپ صحرایی، ۳۶ توپ کوهستانی.(۱۰)

 سخنرانی های آیت الله خالصیزاده در قم

بنابر اخبار رسیده از قم چند روزی است که آیت الله خالصیزاده در صحن حضرت معصومه(س) سخنرانی میکند و علیه مظالم انگلیس میگوید. همراه وی ضیاءالواعظین نیز منبر میرود. اینان مردم را به اتحاد و اتفاق دعوت میکنند «که برای حفظ اسلام و

کوتاه کردن دست انگلیس از مشاهد متبرکه قیام و اقدام لازم بنمایند.»(۱۱)

 اعتراض اهالی سلماس به بازگشت ارامنه

گروه زیادی از اهالی سلماس با فرستادن نام های به امیرلشکر شمال غرب با یادآوری قضایای ناگوار و غیرقابل تحملی که

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۶۹.

۲- احمد فرسیو، متخلص و مشهور به اخگر، فرزند حاجمیرزاابراهیم معروف به ملاباشی در سال ۱۲۶۷ه ش در تهران به دنیا آمد. تحصیلات خود را در مدارس ادب و دارالفنون و نظامی به پایان رسانید و چندی در رشته علوم دینیه در مدرسه سپهسالار به تحصیل پرداخت، آنگاه وارد خدمت نظام شد و تا درجه سرهنگی پیش رفت. او همزمان با خیزش مشروطهخواهان در ایران به صف ملیون پیوست و علیه استبداد به مبارزه پرداخت. پس از فتح تهران توسط مشروطهخواهان (۱۲۸۸ش) به اداره ژاندارمری رفت. در جریان جنگ اول بینالملل با ۳۰۰ نفر از سربازان تحت فرمانش در جبهه جنوب به اقدامات نظامی علیه قوای انگلیس پرداخت و در کنار یاورعلیقلی خان پسیان و سایر مبارزین خطه جنوب از جمله رئیسعلی دلواری به مدت ۴ سال جنگید. به همین سبب در ۱۳۳۸ق احمدشاه به پاس زحمات اخگر، نشان شیر و خورشید به او اعطا کرد. وی در دوره پنجم مجلس شورای ملی به نمایندگی مردم دشتی و دشتستان انتخاب گردید. در مجلس هر چند احمد اخگر جزو فراکسیون اقلیت و در کنار سیدحسن مدرس بود، دانسته نیست از چه رو یکی از امضاکنندگان ماده واحده خلع قاجاریه از سلطنت است. او همراه مدرس با تنی چند از آزادیخواهان در مجلس پنجم فراکسیون اقلیت را بنیانگذاری کرد و علیه رضا خان به مبارزه علنی پرداخت و چون از ذوق ادبی برخوردار بود به همکاری با اهل قلم و روزنامهنگاران مخالف رضا خان پرداخت که نمونه آن در روزنامه قرن بیستم به یادگار مانده است. پس از شکست ملیون و شهادت مدرس رضاشاه احمد اخگر را به اجبار در ارتش جدید به خدمت گماشت و با هرگونه ارتقاء درجه او مخالفت نمود. اخگر مدت ۲۱ سال بدون ترفیع درجه با عنوان سرهنگی تحت مراقبت بود. پس از وقایع شهریور ۱۳۲۰ اخگر در جهت مبارزه با قوای متجاوز شوروی و انگلستان درصدد بوجود آوردن تشکیلات مخفی نظامی برآمد که این حرکت به وسیله جاسوسان انگلیس کشف و کلیه مبارزین دستگیر و روانه بازداشتگاه اراک شدند. اخگر در زندان به تهیه دیوان شعر خود و نگارش کتابی درباره فن و قواعد شعر پرداخت و در محفل ادبی که به صورت هفتگی با حضور جمعی از زندانیان تشکیل میشد، شرکت میکرد. تا اینکه در ۱۳ مرداد ۱۳۲۴ آزاد شد. وی پس از آزادی از خدمت بازنشسته شد و ریاست کانون وکلای مدافع ارتش را بر عهده گرفت. در جریان ملی شدن صنعت نفت فعالیت درخوری از خود نشان داد و از طرف مردم بوشهر در هفدهمین دوره مجلس شورای ملی انتخاب شد. پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ دستگیر و به زندان افتاد. چندی بعد از آن ر هایی یافت و سال های پایانی عمرش را در انجمن های ادبی و دیگر فعالیت های فرهنگی گذراند. احمد اخگر در ۲ بهمن ۱۳۴۸ در بیمارستان شماره ۲ ارتش درگذشت. جنازهاش در امامزاده عبد الله به خاک سپرده شد. (هژبریان، «اخگر، احمد»، فرهنگ ناموران معاصر ایران، ج ۲، صص ۲۴۹ تا ۲۴۵).

۳- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۳۰۱ تا ۳۰۲.

۴- همان، پ ۲۹، صص ۲۴ و ۲۵. موضوع به تیپ مستقل شمال منعکس میشود تا تحقیقاتی انجام دهد و اطلاعات خود را

ارائه نماید. محمدحسین آیرم در پاسخ مینویسد که مکتبی از سابق در گمیشتپه بوده و سامی بیک آن را اداره میکرد. اطلاعات او در همین حد بود. (ر.ک: ۲۰ آذر)

۵- همان، پ ۱۰۲، ص ۹۱. موضوع محرمانه به وزارت پست و تلگراف منعکس شد. (همان، پ ۱۰۲، ص ۹۰).

۶- همان، پ ۴۴، ص ۶۱.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۵ و ۴۴-۱۰-۵۲-۱۳۰۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۱، ص ۳۷.

۹- همان، پ ۱۱، صص ۹۹ تا ۱۱۴.

۱۰- همان، پ ۱۱، صص ۹۷ و ۹۸.

۱۱- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۵۳، ص ۲. سفر خالصیزاده به قم به احتمال زیاد برای استقبال از ورود پدرش آیت الله خالصی به قم بود که هشتم آبان وارد این شهر شد.

ارامنه سلماس نسبت به مسلمانان منطقه روا داشتند، بازگشت ایشان را به سلماس دون عدالت و مروت دانستند. آنها نوشتند با این که هنوز خون مسلمانان خشک نشده و استخوان اجساد کشته شدگانشان در صحراها مانده، بازگشت ارامنه یعنی تجدید مصیبت های گذشته. آنها خواستند در صورت اجازه بازگشت ارامنه، از شهر مهاجرت کرده به نقطه دیگری بروند.(۱)

 بخشنام های برای نمایندگان انتخاب شده

از طرف دولت بخشنام های برای همه نمایندگان منتخب مجلس پنجم فرستاده شد تا ۲۵ روز دیگر در تهران باشند «زیرا که تصمیم آقای رئیسالوزراء بر افتتاح مجلس شورای ملی تغییرناپذیر است.» قرار شد مخارج مسافرت نمایندگان توسط وزارت مالیه پرداخت شود.(۲)

 احمدشاه در کرمانشاه

غروب امروز احمدشاه و همراهان وارد کرمانشاه شدند. آنان فردا راهی قصرشیرین خواهند شد.(۳)

 نظر کاردار فرانسه درباره خروج احمدشاه و رئیسالوزرائی رضا خان

کاردار فرانسه امروز متن تلگرامی را به دولت متبوع خود فرستاد که در آن آمده است: «سردارسپه با پذیرش پست ریاستوزراء بلافاصله درصدد تشکیل دولت خود برآمد... وی بر آن است که جملگی را راضی کند و به نظر میرسد دست کم به طور موقت در این کار موفق شده است. از نخستین کار های او باید شتاب در روانه کردن شاه را به حساب آورد؛ زیرا وی پریروز تهران را ترک گفت. رئیسالوزراء حتی وی را تا مرز ایران همراهی کرد؛ در حالی که ولیعهد در پایتخت باقی ماند و شایعات مربوط به سفر شاه را که عمداً به نشر و پخش آن اقدام شده بود تکذیب نمود. از میان کلیه خاندان قاجار، ظاهراً او تنها فردی است که میخواهد با امیال سردارسپه مخالفت ورزد و در برابرش ایستادگی کند. اکثر بستگان قاجار به همراه احمدشاه تهران را پشت سر گذاشتهاند: برادرش اعتضادالسلطنه، برادرزادهاش اعزازالسلطنه، عمویش عضدالسلطان و عموی بزرگش شاهزاده امیرکبیر، به احتیاط نزدیکتر دانستهاند که به همراه شاه عازم سفر شوند و در اروپا دمی چند راحت و آرام بسر برند.

اعلیحضرت سلطاناحمدشاه، جهت ترک پایتخت و اختیار سفر بیماری را بهانه کرده است ولی در اینجا هیچکس به وخامت مرض وی باور ندارد.»(۴)

 نود خانوار مهاجر نخجوانی در مرز ایران

کنسولگری ایران در نخجوان امروز گزارش داد نود خانوار نخجوانی که چهار سال پیش به وان مهاجرت کرده بودند، اینک میخواهند از طریق ایران و مرز ماکو به طرف نخجوان بازگردند. وی از وزارت امور خارجه کسب تکلیف کرد.(۵)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۶، صص ۳۳ و ۳۴.

۲- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۵۴، صص ۱ و ۲.

۳- همان، ص ۱.

۴- پورشالچی، قزاق: عصر رضاشاه...، صص ۸۲ و ۸۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۱۱، صص ۳۷۷ و ۳۷۸. با این درخواست مخالفت شد. (همان، پ ۱۱، ص ۳۷۵). این خانواده ها در زمان درگیری میان ارامنه و مسلمانان از نخجوان به وان رفته بودند. پیش از این رایزنی نمایندگان مهاجران با مقامات روسی به جایی نرسیده بود و از آنجا که مناطق مسکونی ایشان در نخجوان از بین رفته بود، اینک مایل بودند در ماکو اقامت گزینند. (همان، پ ۱۱، صص ۳۶۳ تا ۳۶۶).

 چهارشنبه

۱۴ آبان ۱۳۰۲

۷ نوامبر ۱۹۲۳

۲۷ ربیع‌الاول ۱۳۴۲

 عدم واگذاری املاک مصادره شده سیمیتقو به مالیه

وزارت مالیه در نام های که امروز به وزارت جنگ نوشت با استناد به مصوبه ۷۵۵۱ هیأت دولت، یادآور شد املاک اسماعیلآقا سیمیتقو بایست تحویل اداره مالیه شود، اما لشکر شمال غرب از اجرای این تصمیم جلوگیری میکند.(۱)

 صورت هزینه پنج هزار لیره

سرهنگ اسماعیل خان برای استخدام یک مهندس امور نظامی، تقاضای ارسال پول از ایران کرد که وزارت جنگ از او خواست صورت هزینه پنج هزار لیره وجه ارسالی قبلی را اطلاع دهد. (ر.ک: ۸ آبان) سرهنگ اسماعیل خان نماینده وزارت جنگ در برلن خبر داد که مبلغ یادشده صرف خرید کشتی تجارتی، اسباب و لوازم یدکی، حقوق کارگران کشتی و حمل اسلحه به ایران شده است. پس از رسیدن این گزارش وزارت جنگ دستور ارسال هزار لیره را به برلن صادر کرد.(۲)

 ماوزر های خریداری شده و نبود سند

سرهنگ اسماعیل خان، نماینده وزارت جنگ در برلن، امروز وزارت جنگ را باخبر کرد که ماوزر های خریداری شده ایران از شرکت آلمانی سند خرید ندارد. «به همین سبب کمپانی که در آنجا ماوزرها سفارش داده شده است ابداً خود را با دولت ایران طرف نمیداند.» وی نوشت که بخشی از وجه این سلاح های خریداری شده هنوز به شرکت داده نشده است.(۳)

 جشن در سفارت روسیه

سفارت روسیه بنا بر اعلام قبلی امروز به مناسبت ششمین سالگرد پیروزی انقلاب در روسیه مراسمی در محل سفارت خانه برگزار کرد. شومیاتسکی، وزیرمختار آن کشور، میزبان میهمانان و مدعوین بود.(۴)

 جشن در کنسولگری روسیه در مشهد و تبریز

امروز و به مناسبت سالگرد پیروزی انقلاب در روسیه مراسمی در کنسولگری روسیه در مشهد برگزار شد. این خبر در گزارش های مأمور سیاسی انگلیس چنین منعکس شده است: «۱۶ خودرو کرایه با پرچم سرخ بچه های شهر را به کنسولگری بردند و

در آنجا به آنها پرچم سرخ و شیرینی هایی در جعبه های سرخ رنگ دادند. بعد مراسمی با حضور سرداراسعد و مقامات محلی و همچنین کنسول های ترکیه و افغانستان و گروهی از شهروندان ایرانی برگزار شد. بیشتر افراد اخیرالذکر اعضای حزب آزادی خراسان بودند.»۵(۵)

در تبریز نیز مراسم سالگرد انقلاب در کنسولگری روسیه برگزار شد. در این مراسم نمایشی با عنوان ارتش سرخ در تیاتر ارامنه اجرا شد. سر کنسول روس در سخنان افتتاحیه خود بر خلاف معمول به جای «رفقا» از « خانمها و آقایان» برای خطاب قرار دادن حاضران استفاده کرد.(۶)

 تغییر کلاه

وزارت پست و تلگراف در بخشنام های به مستخدمین ارمنی خود ابلاغ کرد کلاه خود را تغییر داده و از نوع ایرانی آن استفاده کنند.(۷)

 ورود احمدشاه به قصرشیرین

امروز احمدشاه در راه عزیمت به اروپا وارد قصرشیرین شد و بدون توقف به طرف مرز حرکت کرد.(۸) رضا خان نیز پس از عبور احمدشاه از مرز به پایتخت بازگشت.(۹)

 غافل نشدن از مرز های شرقی

اعتلاءالملک، وزیرمختار ایران در کابل، با ارسال گزارشی درباره خرید اسلحه افغانستان از اروپا که اخیراً ۱۸۰۰ صندوق از راه روسیه وارد هرات شده و روسها در ترانزیت آن همکاری کردهاند، نوشت که روابط ایران و افغانستان اینک به قدری حسن ه است که موجب رشک و غبطه دیگر سفارت خانه ها در کابل است، اما اولیای دولت میبایست همچنان به حدود خراسان و سیستان اهمیت بدهند و مراقبت کامل را به عمل آورند.(۱۰)

(تصویر) نقشه طبیعی ایران و مرزها

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۷، ص ۱۰. وزارت جنگ در پاسخ به این نامه تأکید کرد که این کار باید با توافق امیرلشکر شمال غرب انجام شود. (همان، پ ۴۷، ص ۹).

۲– همان، پ ۵۶، ص ۹.

۳– همان، پ ۵۵، ص ۲. چند روز بعد اسناد مربوطه توسط پیک وزارت خارجه به سرهنگ اسماعیل خان فرستاده شد. (همان، پ ۵۴، ص ۸۴).

۴– روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۵۴، ص ۱.

۵– فروپاشی قاجار و برآمدن...، ص ۵۲۲.

۶– FO E ۶۸۲/۲۵۵/۳۴.

۷- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۵۴، ص ۲.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۴۷۸، ص ۱.

۹- همان، شم ۱۴۷۹، ص ۱.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۱، صص ۳۱ و ۳۲.

 پنجشنبه

۱۵ آبان ۱۳۰۲

۸ نوامبر ۱۹۲۳

۲۸ ربیع‌الاول ۱۳۴۲

 درخواست دستگیری حیدر خان بندرریگی

سرتیپ فضل الله زاهدی که در بوشهر بسر میبرد، تقاضا میکند که اجازه دستگیری حیدر خان بندرریگی داده شود. حیدر خان از ورود نظامیان به جزیره خارك ممانعت کرده بود و اکنون در بوشهر است. زاهدی معتقد است «نظر به اهانتی که به نظامیان نموده و اسباب تجری سایرین را فراهم کرده است بایستی او را تعقیب و این اهانت غیرقابل تحمل را جبران نمود.»(۱) (ر.ك: ۲۳ تیر و ۱۳ شهریور)

 محموله کشتی اصفهان

امروز از انزلی خبر داده شد که محموله جدید اسلحه از آلمان با کشتی اصفهان رسیده است، اما صندوق های حامل اسلحه شکسته است. یاور غلامحسین خان از انزلی در ادامه این خبر اطلاع داد که اسلحه ها تفنگ پنج تیر آلمانی است. محموله ها به طرف مرکز حرکت داده شدند.(۲)

 نظر وزیرمختار ایران به درباره حکومت ترکیه

اسحاق خان مفخم‌الدوله، وزیرمختار ایران در ترکیه، امروز نظرات خود را درباره رژیم و اعلام جمهوریت در ترکیه، به وزارت امور خارجه ارسال کرد.

نظر به اهمیت این خبر و واکنش مردم در روزنامه های ترکیه به این تغییرات متن کامل نامه در پاورقی میآید.(۳)

 ممانعت از حرکت غضنفرالسلطنه به تهران

غلامحمد برازجانی معروف به غضنفرالسلطنه(۴) که با اجازه وزیر جنگ عازم تهران شده بود، در آباده از ادامه حرکت او ممانعت به عمل آمد. رئیس تیپ فارس علت جلوگیری از حرکت او را منازعه خصوصی و مالیاتی با آقا خان دانست که تا حل و فصل نشود نباید از شیراز بیرون برود؛ و چون بدون اطلاع به طرف تهران راهی شد، از بین راه بازگرداندند. «اگر قبلاً دستخط مبارك را ارائه داده بود از عزیمت مشارالیه جلوگیری نمیشد.» وزارت جنگ صلاح کار او را به عهده تیپ فارس واگذار کرد.(۵)

□ پاسخ روزنامه الاستقلال به مراسله سرکنسول ایران در بغداد

پس از مقاله مداخلهجویان های که جریده الامل در مورد خوزستان و امارت شیخ خزعل بر این منطقه به چاپ رساند و تلویحاً این منطقه را در شمار سرزمین های عربی و غیرایرانی محسوب کرد (ر.ک: ۷ و ۱۰ آبان) سرکنسول ایران پاسخی خطاب به جراید الامل و الاستقلال فرستاد که روزنامه الاستقلال امروز پاسخ نامه سرکنسول را چاپ کرد.

این نشریه که طرفدار مواضع اشغالگرانه دولت انگلیس در بینالنهرین است و به قومیت عربی در منطقه دامن میزند، شیخ خزعل را امیر محمره و عربستان دانست و آن را شهره اعراب معرفی کرد. این نشریه نوشت توصیف ما از تعابیر «امارت محمره عربیه» (خرمشهر) و «امیر عربی صمیم» (شیخ خزعل) «دلالت نمیکند که آن امیر و امارتش تابع به دولت ایران نیستند، [بلکه] به جهت این که قومیت چیز دیگرو تابعیت چیز دیگری است.»(۶)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۷، ص ۱۱.

۲- همان، پ ۸۵، ص ۱۰.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰-۵-۱۵-۱۳۰۲. «چند روز قبل وضع حکومت ترکیه تغییر و مبدل به حکومت جمهوری گردید و غازی مصطفی کمال پاشا از طرف فرق های که خود منسوب به آن بود به سمت ریاست جمهور انتخاب گردید. این جمهوریت ترکیه فرقی که با سایر جمهوریتها دارد این است که شخص مصطفی کمال پاشا در حینی که متصدی مقام ریاست جمهور است ریاست مجلس کبیر و ریاست کابینه را هم نیز داراست و شخص رئیسالوزراء را او معین و سایر وزرا را معاً تعیین و انتخاب میکنند و تمام وزراء در مقابل شخص رئیسجمهور مسئول میباشند. اکثریت مردم کلیتاً با این پیشآمد اخیر باطناً غیرموافق و مخصوصاً سکنه اسلامبول که تقریباً معادل ربع کلیه جمعیت خاک ترکیه میباشند تنقیدات و زمزمه ها میکنند و چند روز قبل روزنامه ها شروع به بعضی تنقیدات راجع به وضعیت فعلی حکومت در جراید خود نمودند ولی فوراً حکومت وضع قانونی برای مطبوعات کرده و هر روزنام های که تنقید از وضع حکومت یا شخص رئیسجمهور نماید آن روزنامه توقیف و موافق مواد قانون جزائی از سه ماه الی سه سال حبس میشود. بدین ترتیب ظاهراً حرفی در میان نیست، ولی باطناً غالب اشخاص رنجیدهخاطر هستند. در خاتمه معروض میدارد که پس از تغییر رژیم، حکومت ترکیه خلیفه را هم که سابقاً سلطان بوده، مجبور کردند که تلگراف تبریکی به رئیسجمهور مخابره نماید. معزیالیه هم برای اقناع آنها تلگرافی مخابره نمود که تقریباً مضمون آن این است که امیدوارم حکومت جدید به حال عامه نافع و اسباب سعادت مملکت باشد.» (همان)

۴- شاید منظور از غلامحمد، همان میرزامحمد خان غضنفرالسلطنه برازجانی فرزند میرزاحسین خان برازجانی باشد. وی تحصیلات مقدماتی (عربی و فارسی) را در برازجان آموخت. در کنار تحصیل فنون نظامی را فراگرفت. پدرش سالها حکمران خطه برازجان بود که او نیز بعد از پدر حاکم آن نواحی شد. در اوایل جنگ جهانی که انگلیسها بوشهر را تصرف کردند، همگام با زائر خضر خان تنگستانی و شیخ حسین چاکوتاهی بر ضد آنان جنگید و در دفاع از میهن خویش مبارزه کرد. لیکن زمانی که انگلیسیان بر برازجان تسلط یافتند تاب مقاومت نیاورد چندی به کوه های اطراف رفت؛ تا اینکه پس از مدتی به شیراز بازگشت. در این اوان عبدالحسینمیرزا فرمانفرما والی فارس بود که دستور داد او را در خان های که نزدیک کلیسای ارامنه سکونت داشت زیرنظر گیرند. چندی گذشت و با پرداخت مبلغی ر هایی یافت و به برازجان رفته، حکومت آن جا را بار

دیگر در دست گرفت. چند سالی از حکومتش نمیگذشت که میان او و مأموران دولتی بر سر مالیات اختلاف پیش آمد و چون غضنفرالسلطنه از پرداخت مالیات معوقه خودداری میکرد، دولت شیخ عبدالرسول (پسر شیخ حسین چاکوتاهی، همرزم سال های پیشین وی) را مأموریت داد غضنفرالسلطنه را از میان بردارد. شیخ عبدالرسول نیز با عد های تفنگچی در جنگی که در اواخر بهمن ۱۳۰۸ رخ داد او را به قتل رساند. میرزامحمد خان ذوق شاعری هم داشت و در شعر «غضنفر» تخلص میکرد. از دیگر اقدامات وی در برازجان طرح تأسیس شعبه «حزب دموکرات» بود که با تلاش احمد اخگر سر و سامان یافت. (رکنزاده آدمیت، فارس و جنگ بینالملل، صص ۳۲ و ۳۳؛ فراشبندی، جنوب ایران و مبارزات ضداستعماری، صفحات متعدد).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۱۶۷۴ و ۱۶۷۶. رضا خان نیز در تلگرامی به غضنفرالسلطنه نوشت که خوب بود قبلاً حرکت خود را به اداره قشونی اطلاع میداد و تلگراف مرا نیز به نظر آنها میرساند. (همان، پ ۱۶، ص ۱۶۷۲).

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۲-۱۰-۵۲-۱۳۰۲.

 شرایط پیشنهادی وزارت مالیه برای ساماندهی به منابع و معادن طبیعی

وزارت مالیه در نامه بلنـدی که امروز به رئیسالوزراء نوشت با توضـیحات مبسوطی درباره زیان های وارده از عقد قرارداد های متفرقه و غیرکارشـناسانه توسـط وزارت خانه ها با اشـخاص حقیقی و حقوقی، متـذکر شـد که اینگونه برخورد با معادن و منابع طبیعی، زیان های جبرانناپـذیری به عایـدات کشور وارد میکند. وی با اشاره به این که اینک مالیات صـید ماهی دریای خزر به صفر رسـیده، معـادن ذیقیمت متروک افتـاده، جنگل های سـرحدی اردبیل ویران گشـته، اعطای هر امتیازی را منوط به شـرایط جدیـد دانست. وزارت مالیه از رئیسالوزراء خواست در هیأت دولت مصوب های بگـذرد که امتیاز تجاری و صـنعتی تازه اعطا نگردد مگر این که در معرض افکـار و اسـتحضار عـامه گذاشـته شود. این کـار فقط بایـد به عهـده وزارت فوایـد عامه باشـد و وزارت مالیه مسئولیت عایدات آن را برعهده بگیرد و به خزانه واریز کند.(۱)

 ورود احمدشاه به بغداد

صبح امروز احمدشاه با راهآهن وارد بغداد شد. بنابر گزارش نماینده سیاسی فرانسه، وی در ایستگاه راهآهن از سوی سر هنری دابس نماینـده عـالی انگلیس در عراق و عـد های از ایرانیان مورد اسـتقبال قرار گرفت و پس از ناهار با چهار خودرو به طرف رمادی حرکت کرد تا از آنجا به سوی دمشق برود. این گزارش نشان میدهد که از طرف ملك فیصل نمایند های برای استقبال شاه ایران حاضر نبود. همچنین امروز وزیر امور خارجه فرانسه در تلگرامی به کمیسر عالی خود در بیروت پیام داد که احمدشاه از طریق بغداد، دمشق، بیروت راهی اروپا شده، مراسم خوشآمدگویی او به نام دولت فرانسه در خاك سوریه انجام شود.(۲)

(تصویر) بوشهر، نمایی از قلاع شهر

(تصویر) غضنفرالسلطنه

۱- اسناد معادن ایران، صص ۲۴۸ تا ۲۵۱.

۲- پورشالچی، قزاق: عصر رضاشاه...، ص ۸۳؛ روزنامه تایمز، به تاریخ ۱۰ نوامبر ۱۹۲۳، ص ۱۱.

ص: ۴۲۰

 جمعه

۱۶ آبان ۱۳۰۲

۹ نوامبر ۱۹۲۳

۲۹ ربیع‌الاول ۱۳۴۲

 پاسخ وزارت داخله به نبود حاکمان در مناطق جنوبی

پس از نام های که وزارت امور خارجه درباره زیان نبود حاکم در بنادر جنوب به وزارت داخله نوشت (ر.ک: ۱۱ آبان) این وزارت خانه امروز در یادداشتی که در پاسخ نامه مزبور ارسال کرد، اطلاع داد که برقراری نایب‌الحکومه ها در بنادر جنوب در بودجه سال جاری در نظر گرفته شده بود، اما متأسفانه هنگام تعدیل بودجه مملکتی، کسوراتی متوجه بودجه این وزارت خانه شد که تصمیمات قبلی را برای کار یاد شده بلااثر گذاشت.(۱) وزارت امور خارجه نبود حکومت در بندر های جنوب را عامل نفوذ خارجی میدانست.

 رضا خان در همدان

امروز بعد از ظهر رضا خان پس از مشایعت احمدشاه، در بازگشت وارد همدان شد و مورد استقبال قشون، رؤسای دوایر و گروه هایی از مردم قرار گرفت.(۲)

 استعفای منصورالسلطنه

منصورالسلطنه معاون وزارت عدلیه از سمت خود استعفا داد.(۳)

 پیشگیری از اختلافات غضنفرالسلطنه و ضرغام‌السلطنه

بنابر آن چه که سرتیپ فضل الله زاهدی مینویسد اختلاف غضنفرالسلطنه و همشیرهزادهاش ضرغام‌السلطنه بر سر پرداخت مالیات است. غضنفرالسلطنه مالیات برازجان را هر سال ۵۵۰۰ تومان تسویه میکرد. امسال ضرغام‌السلطنه مدعی و رقیب او شد و تا یازده هزار تومان میخواست قبول نماید. دستهبندی این دو نفر احتمال وقوع حوادثی را میداد که مقرر شد پیشکار مالیه فارس در محل به امور مالیاتی آنها رسیدگی کند. به همین دلیل اجازه داده نشد آنها از شیراز حرکت کنند تا این موضوع فیصله داده شود.(۴)

 وفات مفتی کردستان

شیخ عبد الله مفتی «که از اجله علماء بود وفات نمود.» امروز تشییع جنازه او بود که با شرکت حاکم کردستان، نماینده قشون و رؤسای دوایر انجام شد. امروز اماکن کسب منطقه نیز تعطیل بود.(۵)

(تصویر) رضا خان

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۳۲۳۶، آرشیو ۸۴۰ و ۵ الف ب ۱.

۲- همان، سند شم ۲۹۰۰۰۰۲۶۶، آرشیو ۳۶۷ و ۱ الف ب ۱.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۴۷۹، ص ۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۱۶۷۳.

۵- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۵۷، ص ۳.

ص: ۴۲۱

 شنبه

۱۷ آبان ۱۳۰۲

۱۰ نوامبر ۱۹۲۳

۱ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 درخواست نماینده کمپانی نفت جنوب از رضا خان

نماینده کمپانی نفت انگلیس و ایران امروز در نام های که به رضا خان فرستاد نوشت که از اداره مرکزی واقع در محمره (خرمشهر) دستور دارد تغییرات اخیر در محافظت کارکنان این شرکت در دشت قیر را به تأیید شما برساند. در این تغییرات یک صاحب منصب، ده نظامی، نگهبانان قشقایی و اسفندیار خان کشکولی از ششم آبان وارد آن محل شده، مسئولیت تازه را به عهده گرفتند.(۱)

 زمان اردوکشی به بلوچستان

امیرلشکر جنوب که اینک در کرمان بسر میبرد، در تلگرامی که امروز به وزارت جنگ فرستاد تأکید کرد که زمان اردوکشی به بلوچستان نباید به تعویق بیفتد. اکنون نیز وقت گذشته است. وی افزود که چند سال است ضرغامالسلطنه رودباری مالیات خود را تسویه نکرده است؛ اردوکشی باعث تسویه حساب او نیز میشود. محمود آیرم گفت که با رسیدن بهار، گرما حرکت قشون را امکاناپذیر میکند.(۲)

سردارمعظم خراسانی حاکم کرمان نیز معتقد بود زمان اعزام قشون به بلوچستان فرا رسیده و اقدام اخیر ضرغامالسلطنه را در حمله به میناب دلیل کافی برای این اقدام میدانست. تیمورتاش اعزام قشون به رودبار را حداقل کاری دانست که نفرات نظامی کرمان در این موقع میتوانند انجام دهند.(۳)

 رسیدگی به شکایت کمپانی قالی شرق

کمپانی قالی شرق شعبه اراک، وابسته به انگلیس، از این که بخشی از دیوار ساختمان آن تخریب شده شکایت کرده و موضوع به وزارت امور خارجه ارجاع داده شده است. این وزارت خانه امروز به وزارت جنگ خبر داد از آن جا که این کمپانی پیش از ساخت دیوار، مجوز از حکومت و بلدیه عراق (اراک) گرفته بود، لازم است قشون مستقر در آن شهر همکاری لازم را با نماینده اعزامی وزارت امور خارجه برای حل و فصل موضوع به عمل آورد.(۴)

 التجاء همسر سردارمقتدر به رضا خان

همسر سردارمقتدر در نام های که به رضا خان نوشت گفت که خدمات سردارمقتدر سنجابی و سالارظفر سنجابی بیش از تقصیرات آنهاست. وی خواستار استخلاص همسر و سالارظفر شد. وی افزود سلامتی سالارظفر در خطر بوده، اینک در بیمارستان همدان بستری است.(۵)

 هشدار وزارت امور خارجه به کارگزاری استرآباد

ذکاءالملک امروز در تلگرام محرمان های به کارگزاری استرآباد یادآور شد که طبق اخبار رسیده، روسیه درصدد وارد کردن اسلحه و تقسیم بین ترکمنها است. «لازم است ن هایت مراقبت معمول، محرمانه تحقیق، نتیجه را اطلاع دهید.»(۶)

 منع قانونی تبلیغات علیه دیانت اسلام

پس از اقدامات تبلیغی هیأت مذهبی آمریکا در برخی از شهر های آذربایجان علیه دیانت اسلام و توزیع کتاب های ضداسلامی، وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه امروز به اداره معارف آذربایجان تأکید کرد که این نوع اقدامات مدلول اصل بیستم قانون اساسی و مطابق مواد ۳۳ و ۴۹ قانون مطبوعات

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۲، ص ۵. رضا خان نیز پاسخ داد: «اقدامات اهالی فارس و رئیس قشون آنجا بر طرق دستور این جانب بوده است.» (همان، پ ۱۱۲، ص ۴).

۲- همان، پ ۹۹، ص ۴۵.

۳- همان، پ ۱۶، صص ۵۵۲ و ۵۵۳.

۴- همان، پ ۷۲، ص ۶۰. وزیر جنگ در تلگرامی به امیرلشکر غرب گفت که مشارالدوله معاون اداره اول سیاسی وزارت امور خارجه برای رسیدگی به این موضوع عازم اراک است و لازم است با وی مساعدت شود. (همان، پ ۷۲، ص ۵۸).

۵- همان، پ ۷۳، ص ۸۸.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۹-۷-۴۹-۱۳۰۲.

باید کاملاً جلوگیری شود و منشورات توزیع شده نیز توقیف شود.(۱)

 سرگردانی مردم کرمان در اثر زلزله

در اثر زلزله اخیر کرمان حدود ۳۰۰ نفر تلف شده و نزدیک به دو هزار خانواده در بیابانها و روستا های اطراف با ن هایت سختی بسر میبرند. حکومت کرمان با این توضیحات از دولت خواست که فکری برای آسایش این گروه از مردم بکند.(۲) گزارش مشابهی هم از شهر زلزلهزده بجنورد رسید. در این گزارش آمده است که زلزله بیشتر در زمین های رعیتنشین و بدون مالک آمده، از این رو مستحق توجه دولت هستند.(۳)

 طلب های بیپایان انگلیس

امروز سفارت انگلیس در تهران فهرستی از تجهیزات نظامی که در سال های ۱۹۱۸ تا ۱۹۲۱ به دولت ایران داده بود، به وزارت امور خارجه فرستاد. این تجهیزات شامل تفنگ، فشنگ، دواب و برخی خدمات میشد که از طرف ارکان حرب انگلیس در بغداد، یا نظامیانی که ایران را تحت اشغال داشتند، به دولت، قزاقها، برخی حاکمان یا شاهسونها داده شده بود. سفارت انگلیس در این فهرست ۳۳۰ هزار و ۱۳۱ لیره انگلیس و ۹ شلینگ و ۴ پنس بدهی برای دولت ایران منظور کرده است. لورن در این نامه نوشته است سند تحویل تک تک این تجهیزات در سفارت موجود است. «هر مأموری که دولت علّیه مایل باشند برای این مقصود اعزام دارند میتواند در این سفارت رسیدگی به اوراق و اسناد مزبوره نماید.»(۴)

 پیشنهاد لغو امتیاز نفت جنوب

بیسیم مسکو امروز از تهران خبر داد که «نظر به مسامحه دولت انگلیس در حل و تسویه مسئله مراجعت علماء تبعید شده به بینالنهرین، جراید پایتخت به دولت ایران جداً پیشنهاد میکنند که دولت مزبور امتیاز نفت جنوب را لغو نماید.»(۵)

 آغاز ساخت یک فرودگاه

امروز کلنگ ساخت یک فرودگاه در شمال غرب تهران در نزدیکی دیوار شهر به زمین شده شد. ۱۴ هزار تومان به این کار اختصاص داده شده است. سفارت انگلیس با ارسال این خبر به وزارت امور خارجه انگلستان افزود که اخیراً ایران هفت فروند هواپیما از فرانسه خریده است. امان الله میرزا رئیس ارکان حرب کل قشون و رئیس دانشجویان نظامی اعزام شده به فرانسه این خرید را کرده است. دو فروند از این هواپیماها آموزشی و بقیه رزمی هستند. این گزارش میافزاید کارشناسان فرانسوی برای تربیت خلبان به ایران میآیند و تا زمان ارائه آموزش های کافی در ایران خواهند ماند.(۶)

 گلایه های مشاورالممالک از بیتوجهی وزارت امور خارجه

مشاورالممالک وزیرمختار ایران در روسیه در نامه بلندی که امروز به وزارت امور خارجه نوشت از این که آن وزارت خانه

خود را با تغییرات سیاسی پدید آمده در روسیه هماهنگ نمیکند و به خواست های او بیتوجه است گلایه کرد. وی بار دیگر یادآور شد که قفقاز و اوکراین با روسیه متحد شده یک اتحاد جماهیر پدید آوردهاند و دیگر استقلال داخلی ندارند.

اگر در ساختار نمایندگی های سیاسی ایران در قفقاز تغییرات خواسته شده ایجاد نشود بر مشکلات اتباع ایران اضافه خواهد شد. وی در این نامه خواستار ایجاد کنسولگری در اوکراین شد؛ چرا که چند هزار ایرانی ساکن در این ناحیه نیاز به سرپرستی دارند.(۷)

(تصویر) عملیات لولهگذاری توسط کمپانی نفت انگلیس و ایران

(تصویر) مشاورالممالک (علیقلی مسعود انصاری)

سفیرکبیر ایران در سفارت کبرای روسیه شوروی

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۰۱۶۷۴۱، آرشیو ۱۱۲ژ۵ آپ ۱.

۲- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۵۷، ص ۳.

۳- همانجا. در ۳۱ شهریور ۱۳۰۲ کمی بعد از نیمه شب زمینلرزه ویرانگری در استان کرمان بخش هایی از مناطق سیرجان و بافت را ویران کرد. در پی وقوع زلزله، دهستان گوغر و روستا های خطیب، قلعه عسکر و لالهزار ویران شده و بیش از ۲۰۰ نفر جان خود را از دست دادند. در اثر این زلزله تقریباً همه خانه ها و استحکاماتی که در چنالو و چمن رنگ در کوه آهورک وجود داشت ویران گردید. این زلزله باعث ریزش کوه در گردنه باختر گوغر و بسته شدن جاده سیرجان شد. دامنه آسیب های این زلزله به نگار، راین و حتی کرمان که از مرکز زلزله ۹۰ کیلومتر فاصله داشت، کشیده شد. در کرمان تعدادی از ساختمان های عمومی از جمله اداره تلگراف به شدت شکاف برداشت. خانه های شخصی در بیرون از دروازه وکیل و نیز برج وکیل آسیب دید و ۲ نفر زخمی شدند. در سیرجان قناتها فروریخت و از میزان تأمین آب مشروب شهر کاسته شد. همچنین بسیاری از خانه های رفسنجان که از مرکز زلزله ۱۲۰ کیلومتر فاصله داشت، شکاف برداشتند. لرزه در بم و انار نیز احساس شد. (کلانتری خاندانی، سیری در جغرافیای...، ص ۱۶۷).

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۳ تا ۵۱-۳۷-۳-۱۳۰۲.

۵- همان، ۷۷-۱۹-۲۷-۱۳۰۲.

۶- ۲۵۷/۲۵۵/۳۴ FO E.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱-۸۲-۱۶-۱۳۰۲.

ص: ۴۲۳

 یکشنبه

۱۸ آبان ۱۳۰۲

۱۱ نوامبر ۱۹۲۳

۲ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 بازگشت رضا خان به تهران

رضا خان رئیسالوزراء و وزیر جنگ که برای مشایعت احمدشاه به مرز رفته بود، امروز به تهران بازگشت. وی به مراسمی که از طرف سفارت ایتالیا دعوت شده بود، نرفت و گفت: «خسته هستم و میروم حمام و نمیتوانم بیایم.»(۱)

 بیتوجهی انگلیس به قانون ورود کشتی های جنگی به ایران

مدتی است کشتی های جنگی انگلیس در بنادر آبادان و خرمشهر پهلو میگیرند و حتی برای سهولت رفت و آمدشان انبار زغال و لوازم یدکی نیز در این دو بندر تأسیس کردهاند. هر زمان که نسبت به این موضوع اعتراضی به سفارت انگلیس شده، گفته میشود کشتیها برای گردش میآیند؛ در حالی که «موافق رسوم و مقررات بینالمللی دخول سفاین جنگی در حال صلح به بنادر و آب های دولت دیگر بدون اجازه ممنوع است.» اخیراً چهار کشتی جنگی در دو بندر خرمشهر و آبادان پهلو گرفتند.(۲)

 تأکید حاکم آذربایجان به ابلاغ اسامی نمایندگان مجلس از وزارت جنگ

امیرلشکر اسماعیل خان حاکم آذربایجان امروز بار دیگر به وزارت جنگ تأکید کرد که با توجه به نزدیکی اعلام انتخابات مجلس پنجم در آذربایجان، ضرورت دارد هر چه زودتر اسامی موردنظر وزارت جنگ فرستاده شود، تا وقت نگذشته زمینه های لازم فراهم گردد.(۳)

 اعتراض گروهی از اهالی قمشه به برخورد بد نظامیان

گروهی از مردم قمشه به برخورد خشن نظامیان نسبت به تحصنکنندگان در تلگراف خانه شهر اعتراض کردند. آنها با ارسال تلگرامی نوشتند که در اعتراض به روند انتخابات در تلگراف خانه تحصن کرده بودند، اما نایب علیاکبر خان با دوازده نفر نظامی مسلح وارد محل تحصن شده، افراد را متفرق، عد های را دستگیر کردهاند.(۴)

 رسیدن اسلحه اهدایی روسیه

به گزارش نظمیه انزلی امروز یک کشتی که از آستارا به انزلی آمده بود، در این بندر پهلو گرفت و به بهانه تعمیر خود را معطل کرد. بازرسان گمرک و نظامیان به رفت و آمد های کشتی مشکوک شده، داخل آن میشوند و در نتیجه تفتیش ۸۱۷ جعبه فشنگ و تفنگ پیدا میکنند. کشفیات به انبار گمرک حمل میشود و کشتی هم ساعت ۵ بعد از ظهر بندر را ترک میکند.(۵) «از طرف ویس کنسول روس در انزلی شهرت داده میشود که این اسلحه مخصوصاً برای تقدیم به رئیس دولت حاضر ایران حمل شده، ولی سکنه انزلی اظهار میکنند کشتی مزبور مسیرش در اطراف سواحل [بوده] و [اسلحه ها را] برای صحرای ترکمن میخواستند ببرند که فیمابین تراکمه یموت تقسیم شود.»(۶)(ر.ک: ۱۰ آبان)

 اجحاف بالسویه

در نام های از مشاورالممالک وزیرمختار ایران در روسیه که امروز در کابینه وزارت امور خارجه ثبت شد، وی در پاسخ به اجحافاتی که دولت روسیه نسبت به اتباع ایرانی انجام میدهد، نوشت که شکایت از افزایش مالیات منحصر به اتباع ایران نیست، اهالی روسیه و دیگر اتباع کشورها شریک این اجحافات هستند. روسها میگویند «به واسطه این جنگ کبیر و این انقلاب عظیم بیبضاعت شده و برای تنظیم اقتصاد روسیه ناگزیر از اخذ این قبیل مالیات هستیم.» مشاورالممالک افزود پیگیری در این مورد

۱- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، ص ۸۷.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۴-۲۳-۴۰-۱۳۰۲. وزارت امور خارجه ایران در اعتراض به این اقدام، نام های به وزیرمختار انگلیس نوشت و خواستار خروج فوری کشتیها شد و این که «در آتیه نیز از دخول به بنادر و آب های ایران احتراز نمایند.» (همان، ۳۳-۲۳-۴۰-۱۳۰۲).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۱، ص ۶۷.

۴- همان، پ ۱۷، صص ۴۱۷ و ۴۱۸. موضوع از طریق وزارت داخله به وزارت جنگ منعکس شد. وزارت داخله که اینک تحت نظر رضا خان اداره میشد، از دخالت پردامنه نظامیان در امر انتخابات بیاطلاع بود. از این رو به وزارت جنگ نوشت که سابقه نداشته در دوره های گذشته انتخابات، نظامیان دخالت کرده و شاکیان را از تلگراف خانه و غیره خارج و توقیف کنند. (همان، پ ۱۷، ص ۴۱۶).

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۳۵۱۹، آرشیو ۷۲۳ و ۵ الف ب ۱.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۱، ص ۲۶. منابع انگلیسی که این حوادث را زیر نظر داشتند نوشتند که قایق «اوشکون» این سلاحها را با خود آورده بود. این محموله از سوی بلشویکها برای ترکمنها در منطقه استرآباد قاچاق میشد و روسها پس از توقیف محموله اعلام کردند که هدی های برای دولت ایران است. (FO E ۶۸۰/۲۵۵/۳۴)

نتیجه ندارد، «همه مردم حکم واحد را دارا هستند.» هر کس نمیتواند با این شرایط بسر برد باید مهاجرت کند.(۱)

 پیشنهاد فروش خالصجات به کرد های ماکو، سلماس و ارومیه

امیرلشکر عبد الله خان طهماسبی در تلگرامی به وزارت جنگ پیشنهاد کرد که روستا های خالصه در نواحی ماکو، سلماس و ارومیه و نیز املاک مصادره شده سیمیتقو به کرد های منطقه فروخته شود. وی این کار را برای سیاست منطقه مفید ارزیابی کرد؛ چرا که این روستاها آباد میشود و درآمد پیدا میکنند، از مهاجرت کردها جلوگیری میشود و از شرارت های بعدی آنان نیز ممانعت مینماید. وی افزود از این طریق عواید دولتی هم افزایش پیدا میکند. «این جانب یقین دارم که در صورت تصویب بعدها یک سکونت و آرامش غیرقابل تغییری بین اکراد حکمفرما خواهد شد.»(۲)

 فشارها و تعدیات ترکها علیه ایرانیان

ایرانیانی که اینک از خاک عثمانی به ایران بازمیگردند از فشار های مسئولان ترک شکایت میکنند. «ترکها در مساجد و معابر نطق های صریح بر علیه ایرانیها مینمایند و حتی اتباع خود را از خرید اجناس از تجار ایرانی منع مینمایند.» این ایرانیان که پیش از این به واسطه ناامنی مناطق شمال غربی ایران به خاک عثمانی مهاجرت کرده بودند، در حال بازگشت به موطن خود هستند. این گزارش وقتی به وزارت جنگ رسید، دستور داده شد «بایستی معارضه به مثل کرد.»(۳)

 بازپس دادن اموال غارتی در مرز بازرگان

بنا به تلگرام امیرلشکر شمال غرب امروز بر اساس توافق به عمل آمده با مقامات محلی ترکیه اغنام، پول و اسلحه های به غارت رفته روستا های مرزی دو طرف در بازرگان مبادله شد.(۴)

 وارد نبودن شکایات ایرانیان در بندر باطوم

پس از شکایات فراوانی که ایرانیان تاجر در بندر باطوم به وزارت امور خارجه فرستادند و این وزارت خانه پیگیر آن از نماینده سیاسی خود در مسکو شد، مشاورالممالک پاسخ داد که شکایت ایرانیان اکثر بیمورد است؛ آنها توقعات غیرقانونی دارند. وی با اشاره به این که هر دولتی قوانین مصوبه خود را دارد، نوشت: «بدیهی است نمیگذارند اشیاء ممنوعه در مملکت یا چیز هایی را که گمرک بر آنها تعلق میگیرد بدون ممانعتی وارد کرده و از گمرک بگذرانند و یا این که بدون ویزای نمایندگان روسیه وارد باطوم شوند. و البته هر چه برخلاف میل اتباع بشود، موجب شکایت و داد و فریاد خواهد گشت.»(۵)

(تصویر) کشتی انگلیسی در آب های منتهی به خلیج فارس

(تصویر) سران کرد های طایفه مامش

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۵۱-۱۶-۱۳۰۲.

۲- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسـی، س ۱۳۰۲، پ ۵۴، صص ۱۳ و ۱۴. در مکـاتب هـای که وزارت جنگ با میلسپو در این مورد انجام داد، پیشـنهاد امیرلشکر طهماسبی بسیار موردپسند واقع شد و قرار شد با همکاری مستر جونز پیشکار مالیه آذربایجان فهرست روستا های خالصه منطقه تهیه شده، اجرای آن آغاز شود. (همان، پ ۵۴، صص ۱۱ و ۱۲).

۳- همان، پ ۵۲، صص ۱۰۰ و ۱۰۱.

۴- همان، پ ۵۴، ص ۵۹.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۵۱-۱۶-۱۳۰۲.

 دوشنبه

۱۹ آبان ۱۳۰۲

۱۲ نوامبر ۱۹۲۳

۳ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 بیانیه رئیسالوزراء

امروز بیانی های به امضاء رضا خان منتشر شـد؛ این بیانیه را دبیراعظم رئیس کابینه وزارت جنگ نوشـته بود(۱) و طبعاً پس از تأیید رضا خان منتشر شد. در این بیانیه «اختلال انتظامات و عدم امنیت داخلی، و هرج و مرج افکار و تشتت عقاید و اخلاق» به عنوان دو عامل بـدبختی یک ملت فرض شـده، با اشاره به رفع مورد اول و تحصـیل امنیت داخلی، آمده است که در سال های اخیر عد های «توسل به مبادی خارجی را وسـیله ارتزاق و پیشـرفت مقاصد خود قرار دادهاند.» بیانیه در تحلیل و تفسیر بند دوم قلمفرسایی کرده، در پایان میگوید «اگر دیده شود که باز این رویه نامطبوع تعقیب میگردد و یا اشـخاص غیرصلاحیتدار طرف مشـاوره بـا مقامات غیرمربوطه واقع میگردنـد بـدون شـبهه آنها را در ردیف خائنین وطن محسوب» میکنیم؛ و مجازات خواهند شد.(۲)

 رضا خان نماینده همدان

احمـد خان امیراحمـدی امیرلشـکر غرب امروز خبر داد که «حضـرت اشـرف اعظم وزیر جنگ و فرمانده کل قشون» با اکثریت آراء به نماینـدگی شـهر همـدان برگزیـده شـد. وی این پیروزی را به رضـا خـان تبریـک گفت[!] وزیر جنـگ نیز در پاسـخ از امیراحمدی خواست که از اهالی همدان تشکر کند.(۳)

 انتخابات قشونی

خفیهنویس اداره نظمیه در گزارشـی که امروز از اخبـار جمعآوری شـده از سـطح شـهر تهران برای مسئولان خود تنظیم کرد، نوشت که حاجیمحمدتقی، اعتمادالملک و حاجی سـیدهادی افج های و شـماری دیگر که طرفداران قوامالسلطنه هستند، چنین تبلیغ میکنند که انتخابات دوره پنجم مجلس با دسـتور وزیر جنگ و انتخاب نمایندگان طرفدار قشون در حال انجام است «زیرا به امیرلشـکرها دسـتور داده هرکس را آقـای وزیر جنگ تمایل دارنـد انتخاب» شود. آنها میگوینـد مجلس پنجم ربطی به ملت ندارد.(۴)

 نظر شوکتالملک در اعزام قشون به بلوچستان

امیرلشکر شرق امروز نظر امیرشوکتالملک، حاکم سیستان و قائنات، را درباره اعزام قشون به بلوچستان به اطلاع وزیر جنگ رساند. شوکتالملک به استناد گفت و گو های شفاهی خود با رضا خان در تهران میگوید که اگر قرار است امسال نیرویی به طرف بلوچستان اعزام شود خوب است این قوا «تا نصف بلوچستان که معروف به سرحد و قلعه خاش کرسی آن است پیش برود و تمرکز یابد. خود چاکر هم در معیت قوای اعزامی خواهم بود.» امیرلشکر شرق با ارسال این نظر، ضمن تأیید آن افزود که چون انگلیس در همه این نقاط، مراکز نظامی دارد، پیش از حرکت قوا لازم است در مرکز رایزنی های سیاسی با «دولت فخیمه» انگلیس انجام شود و هماهنگی های ضروری به عمل آید.(۵)

 عدم هماهنگی نمایندگان سیاسی ایران در بینالنهرین با جاسوسان لشکر غرب

از نظر امیرلشکر غرب، نمایندگان سیاسی ایران در بینالنهرین با جاسوسان لشکر غرب هماهنگ نیستند و اقدامی برای پیشبرد اهداف آنها نمیکنند. احمد خان امیراحمدی این مسئله را دلیل بیکفایتی این مأموران سیاسی دانست و امروز از وزیر جنگ خواست نماینده سیاسی ایران در بغداد تغییر کرده، فردی که علاقهمند به قشون است به جای او گمارده شود. موضوع به وزارت امورخارجه منعکس شد.(۶)

 مصادره خانه های ایرانیان در تفلیس

نبیلالدوله نماینده سیاسی ایران در تفلیس امروز وزارت امور خارجه را باخبر کرد که شکایت های متعددی از مصادره خانه های اتباع ایرانی در تفلیس به دستش رسیده است. روسها میگویند چون خانه های اهالی روس را ضبط میکنند، اتباع کشور های دیگر نیز مستثناء نیستند. وی برای نمونه نوشت که یکی از املاک مصادره شده مربوط به پرنس ارفعالدوله در ییلاق است. دیگری دو خانه ییلاقی و شهری متعلق به فریدون خان نایب اول این نمایندگی است. از دیگر املاک «یک فقره آن کاروانسرایی است که عایدات آن به مصرف امور انجمن خیریه ایرانیان میرسد.» نبیلالدوله افزود با حسیناف وزیر امور خارجه صحبت کرده، قول مساعدت گرفته، اما نتیج های در پی نداشته است. وی از وزارت امور خارجه هم خواست از تهران نیز اقداماتی در این باره انجام دهد.(۷)

 ایرانیان مقیم تاشکند

حدود چهار هزار نفر ایرانی در تاشکند، سمرقند و اطراف این دو شهر زندگی میکنند. بیشتر آنان کارگر هستند و عد های اندک تاجر و مغازهدار. وی زندگی ایرانیان را پیش از انقلاب روسیه عادی توصیف کرد، کنسولگری ایران در تاشکند با ارسال این خبر افزود که از زمانی که حیدر خان عمواوغلی به این ناحیه آمد و با تحریکات خود در شهر های ترکستان برای ایرانیان انجمن عدالت تأسیس کرد، اوضاع ایرانیان به هم ریخت. «در واقع صدمه کلی که به ایرانی های این صفحات در موقع انقلاب رسید، از این اشخاص و اعضاء این انجمنها بود.» نماینده سیاسی ایران در تاشکند با ارسال این گزارش به وزارت امور خارجه افزود که پس از عقد قرارداد [۱۹۲۱] بین ایران و روسیه، انجمن اتحاد ایرانیان که ماترک انجمن های عدالت گذشته است، همچنان باقی است که افراد صحیحالعمل آن کمتر از اعضاء شرور است. وی نقش کنسولگری ایران را در تاشکند مدارا با این انجمن و ارتقاء فرهنگ ایرانیان دانست.

ایرانیان عموماً بیسواد هستند و تقاضا هایی که از این نمایندگی دارند عمدتاً غیرمعقول است. مالیات های اخیر ایرانیان را مستأصل کرده، ناچار و عاجزند. نماینده سیاسی ایران منطقه را فاقد مدرسه ایرانی دانست و تلاش خود را برای تأسیس چنین مدرس های به دلیل فقر ایرانیان غیرممکن یاد کرد. با این حال «به هر وسیله که ممکن میشد اقدام نمودم، اتباع [ایرانی] اطفال خود را در مدارس مسلمانان بفرستند.»(۸)

۱- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، ص ۸۸. «از بدو ظهور سردارسپه در صحنه سیاست ایران یعنی از همان اوانی که کودتای سوم حوت ۱۲۹۹ انجام گرفت در نزد کسانی که به اوضاع و احوال سیاست آشنا بوده و در زوایای قضایا مطالعه میکنند و با کمال دقت به اوضاع آینده و گذشته مینگریستند یک سلسله انتشارات و یک سوءظن شدید و بدبینی نسبت به سردارسپه ایجاد شده بود. از جمله در اذهان مطلعین و سیاسیون زمزمه هایی آغاز شده بود که سردارسپه با دست اجانب روی کار آمده و بدون اجازه آنها کوچکترین کاری انجام نمیدهد. رفته رفته این موضوع از خواص به عوام هم سرایت کرده در افکار و اذهان عد های جایگیر شده بود که سردارسپه بدون اجازه هاوارد مستشار سفارت انگلیس آب هم نمیخورد. بنابراین لازم بود که سردارسپه بر ضد این انتشارات تظاهراتی بنماید و به مردم وانمود کند انتشارات و شایعات مزبور خالی از حقیقت بوده و او از این عمل یعنی گرفتن دستور از اجانب کاملاًـ متنفر بوده و یک نفر آدم ملی به تمام معنی میباشد و هیچ ارتباط مخفی و همکاری غیررسمی با آنها ندارد. لذا در روز نامبرده بیانیه ذیل را درتهران منتشر ساخت و به طوری که در این بیانیه مشاهده میشود رسماً نسبت به کسانی که با بیگانگان ارتباط دارند اظهار تنفر و بدبینی نموده خود را مبرا و منزه قلمداد کرد. به علاوه نظر دیگر سردارسپه از نشر بیانیه مزبور این بود که به همسایه شمالی هم وانمود کند که او کاملاً بیطرف بوده تا در مواردی که جزء دستور است بایستی بعداً انجام دهد کاملاًـ موافقت دولت شوروی را جلب نموده مخالفتی اظهار نشود.» (مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۴۳۱ و ۴۳۲). در همه منابع روز انتشار این اعلامیه به واسطه درج در مطبوعات ۲۱ آبان ذکر شده است، اما زمان درست آن ۱۹ آبان است.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۱ تا ۷۸-۱-۳۰-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۱۸۵ و ۱۸۶. وزارت جنگ ماه ها قبل به امرای لشکر دستور داده بود که وزیر جنگ از چند شهر مهم کشور به عنوان نماینده اول باید انتخاب شود. رضا خان ۲۴۸۹۲ رأی، ضیاءالملک ۱۰۴۲۳ رأی، میرزاعبدالوهاب رضوی ۹۸۰۹ رأی و طباطبایی با ۴۶۵۲ رأی چهار نفر اول بودند. (همان، پ ۱۷، ص ۱۸۴).

۴- همان، پ ۲-۱، ص ۱۰۱.

۵- همان، پ ۹۹، صص ۳۶ تا ۳۸. رضا خان با کلیات این طرح موافقت داشت. (همان، پ ۹۹، ص ۳۵).

۶- همان، پ ۶۲، ص ۱۱۶. موضوع به وزارت امور خارجه منعکس شد و وزارت جنگ خواستار تعویض احتشام همایون ژنرال کنسول ایران در بغداد شد. وزارت امور خارجه که تحت ریاستالوزرائی رضا خان اداره میشد نتوانست پاسخ منفی بدهد؛ اما خواست مستندات عدم همکاری ژنرال کنسول را برای آن وزارت خانه ارسال کنند. (همان، پ ۶۲، صص ۵ تا ۹).

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰-۳۹-۱۶-۱۳۰۲.

۸- همان، ۱۰-۸۱-۱۶-۱۳۰۲.

 بی مسئولیتی مرزداران روسی در سرخس

بنا به گزارش فرمانده ساخلو سرخس، رفتار مأموران سرخس روس خارج از طریقه روابط حسن ه است و خود را در برابر پرسشها و پیگیری های طرف ایرانی بیمسئولیت دانسته، همه امور را به کنسولگری روسیه در مشهد ارجاع میدهند. این شیوه برخورد باعث شده اشرار «هر چه از خاک ایران سرقت و غارت نمایند، همین که به ... خاک [خودی] رسانیدند از هرگونه تعقیب و اقدامی مصون و بلکه به آنها... کمک و معاضدت هم میشود.» لشکر شرق با ارسال این گزارش به وزارت جنگ خواستار پیگیری شد. موضوع به وزارت خارجه ارجاع گردید که متعاقباً با سفارت روسیه مذاکره شود.(۱)

 فعالیت سفارت خانه های خارجی در تهران علیه روسیه

سفارت روسیه در نامه بلندی به وزارت امور خارجه نوشت که برخی از سفارت خانه های خارجی در ایران با استفاده از مهماننوازی دولت ایران علیه منافع روسیه فعالیت میکنند. در این نامه بدون اشاره به نام سفارت خانه مزبور آمده است که صاحب منصبان سابق روسیه تزاری با گرفتن مبالغ گزاف از این سفارت خانه عازم لهستان و رومانی میشوند تا علیه روسیه اقدام کنند.

در این مراسله با آوردن ۱۸ اسم از اعضای «گارد ابیض» که علیه منافع روسیه تجهیز شدهاند، سفارت خانه مزبور دخیل دانسته شده است.

سفارت روسیه با اشاره به افزایش فعالیت پانترکیستها در مشهد و تبریز آورده است که ترکها با تشکیل گروه هایی، مبلغین و محرکین خود را از خاک ایران به نخجوان و ارمنستان میفرستند؛ همچنین مأمور هستند ترکمن های روس را به هیجان و التهاب وادارند.(۲)

 نبود بودجه برای خرید کتب کلاسیک

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه امروز به وزارت امور خارجه خبر داد که برای خرید کتب کلاسیک جهت مدارس ایرانی اسلامبول و باطوم بودجه ندارد. وزارت معارف اظهار امیدواری کرد که این بودجه برای سال آتی منظور گردد.(۳)

 غارت اغنام طوایف ایرانی توسط ترکها

عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب در تلگرام امروز خود به وزارت جنگ گفت که چندی پیش عشایر حیدرانلوی عثمانی با تجاوز به خاک ایران شصت رأس گاو و گوسفند و دو رأس گاومیش و یک رأس گاو ماده غارت میکنند، اما حیدرآقا رئیس طایفه حیدرانلوی ایران پس از چند روز تعقیب و گریز موفق میشود همه اغنام و احشام غارت شده را غیر از یک گاو که سر بریده بودند بازپس گیرد. طهماسبی نوشت که از طرف ایران تجاوزاتی صورت نمیگیرد اما اگر ترکها از تهاجمات طوایف خود جلوگیری نکنند نمیتوان از مقابله به مثل اکراد ایرانی جلوگیری کرد.(۴)

 برپایی جشن فتح قلعه چهریق

امشب به مناسبت نخستین سالگرد فتح قلعه چهریق و تقدیر از فوج پهلوی جشنی در میدان مشق برپا شد. در این جشن نمایشی نیز از چگونگی این پیروزی ارائه شد.(۵)

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۲، صص ۳۸ تا ۴۱.

۲– همان، پ ۲۷، صص ۶ تا ۸. موضوع به وزارت جنگ منعکس شد و این وزارت خانه به استناد پاسخ قبلی از قول امیرلشکر شرق به وزارت امور خارجه اطلاع داد که در اطراف مشهد اثری از تشکل اعضای گارد سفید دیده نشده است. وزارت جنگ خواست سفارت روسیه با اسم بردن از سفارت خانه های عامل موضوعات یاد شده را با قرائن و دلایل اطلاع دهد. (همان، پ ۲۷، ص ۴).

۳– اسنادی از روابط ایران و ترکیه، ص ۳۱۷.

۴– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۲، ص ۹۳. موضوع به وزارت امور خارجه و متعاقباً سفارت ترکیه در تهران منعکس شد. (همان، پ ۵۲، صص ۹۱ و ۹۲).

۵– روزنامه ایران، شم ۱۴۸۳، ص ۲.

ص: ۴۲۷

 سه شنبه

۲۰ آبان ۱۳۰۲

۱۳ نوامبر ۱۹۲۳

۴ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 دستور به انتخاب سهرابزاده

امروز یادداشتی در وزارت جنگ برای ارسال به حاکم نظامی آذربایجان تهیه شد که در آن آمده بود «اکیداً مینویسم که در هر نقطه از نقاط آذربایجان که انتخاباتش زودتر و سهلتر صورتِ انجام میپذیرد در وکالت مشارالیه [= سهرابزاده](۱) لازمه مساعدت» به عمل آید. این یادداشت به دستور وزیر جنگ تهیه شد.(۲) ناظمالعلوم مفتش انتخابات وارد تبریز شده و انجمن نظار در حال تشکیل است.(۳)

 ورود اسلحه به بندر انزلی

امروز دو هزار قبضه اسلحه و یک میلیون فشنگ وارد بندر انزلی شد. وزارت جنگ به «یاورغلامحسین خان» دستور داد، اسلحه ها را تحویل بگیرد و اطلاع دهد که تفنگها از چه نوعی هستند.(۴)

 عملیات نظامی قریبالوقوع در خرمآباد

احمد خان امیراحمدی امیرلشکر غرب به وزارت جنگ اطلاع داد که به زودی عملیات نظامی در اطراف خرمآباد شروع میشود. وی نیاز لشکر خود را به ده دستگاه تلفن جنگی و چهل حلقه سیم تلفن ابراز کرد.(۵)

 سفارش کنسول روس به امیرلشکر شرق

وزارت جنگ امروز از قول رضا خان به امیرلشکر شرق اطلاع داد که از این به بعد «مسیو آپرسف قونسول روس [در مشهد] را یکی از دوستان خودمان دانسته و همهگونه مساعدت و همراهی را نسبت به مشارالیه معمول فرمایید که یک نوع صمیمیت مخصوص ایجاد گردد، ولی... امورات سیاسی را هم از نظر محو» نکنید.(۶)

 دستور دوباره وزارت جنگ به حرکت شیخ الرئیس و رئیسالتجار

امروز وزارت جنگ برای دومین بار از قول رضا خان از رئیسالتجار و شیخ الرئیس خواست که از مشهد به تهران حرکت کنند. این دو به نمایندگی مجلس شورای ملی انتخاب شده بودند و از نظر امیرلشکر شرق وجودشان در مشهد مخالف روند انتخاب

بقیه نمایندگان موردنظر قشون بود.(۷)

 نظامنامه هواپیمایی

امروز بعد از ظهر یکی دیگر از جلساتی که برای تهیه نظامنامه هواپیمایی برگزار میشود، در وزارت فواید عامه برپا شد. سردارهمایون نماینده وزارت جنگ، انوشیروان خان نماینده وزارت امور خارجه و مسیو دوکرکر نماینده گمرک و اویسی در این جلسه شرکت داشتند و گفت و گو های قبلی ادامه یافت.(۸)

 احمدشاه در بیروت

احمدشاه امشب وارد بیروت شد. او و ده تن از همراهانش از طریق دمشق وارد بیروت شدند. گفته میشود پنج خودرو زرهی انگلیسی او را تا مرز سوریه و لبنان و از آن جا چهار خودروی فرانسوی و یک هواپیما احمدشاه را اسکورت کردند. در دمشق استقبالی شاهانه از وی به عمل آمده بود. احمدشاه در راه ورود به بیروت با ژنرال ویگاند نماینده عالی فرانسه در لبنان و جانشین حاکم لبنان دیدار کرد و در بیروت با مراسم نظامی به او احترام گذاشته شد. احمدشاه از خیابان هایی عبور کرد که با پرچم و طاق نصرت تزئین شده بود.(۹)

(تصویر)

سردارهمایون (قاسم والی)

۱- میرزاابراهیم خان سهرابزاده فرزند سهراب خان در ۱۲۶۵ش متولد شد. از سال های آغازین زندگی او اطلاعی در دست نیست. اما میدانیم که در هنگامه جمهوریخواهی رضا خان از طرفداران آن بود. زمانی هم که فرج الله خان بهرامی (مدبرالملک) - رئیس کابینه وزارت جنگ - از طرف احمدشاه قاجار لقب دبیراعظم را گرفت، سهرابزاده با اطلاع از این تغییر لقب، از سردارسپه تقاضا نمود تا لقب مدبرالملک را به او بدهند ولی سردارسپه متذکر شد لقب را شاه میدهد نه او؛ با اصرار سهرابزاده مبنی بر اینکه اگر فقط شما مرا با این لقب صدا بزنید کافی است، رضا خان قبول کرد و بدو لقب «مدبرالملک» داد. سهرابزاده در ۱۵ آذر ۱۳۰۴ از مراغه به مجلس مؤسسان که برای تغییر سلطنت قاجاریه تشکیل شد، راه یافت و در شمار موافقان تأسیس سلطنت پهلوی قرار گرفت. همچنین در دوره ششم مجلس شورای ملی از مراغه انتخاب شد ولی به دنبال اعتراضات زیاد نسبت به انتخاب وی مشخص گردید که انتخابات مراغه (چار اویماق) مطابق قانون نبوده است لذا آراء آن منطقه باطل اعلام گردید و در جلسه سوم مجلس، در ۲۰ مرداد ۱۳۰۵ اعتبارنامه او رد شد. پس از آن با جنجالی که در مجلس به راه انداخت به دستور رئیس مجلس وی را به وسیله رئیس قراولان و نظامیان توقیف کردند و پس از ختم جلسه به نظمیه اعزام نمودند. («سلب مصونیت از نمایندگان مجلس» وحید، شم ۱ (۱۳۴۹ش)، ص ۷۸؛ «اطلاعات مجلس»، اطلاعات، شم ۳ (۲۰ مرداد ۱۳۰۵)، ص ۲).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۱، ص ۷۷.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۴۸۲، ص ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۵، ص ۱۱. منابع انگلیسی روز ورود اسلحه ها را ۱۱ نوامبر/۱۸ آبان ذکر کردند. کشتی حامل این تجهیزات فونیکس نام داشت. البته اسلحه ها با کشتی همدان به استرا خان حمل شد. همدان، یک کشتی آلمانی بود و بار آن توسط فونیکس به انزلی منتقل گردید. (FO E ۶۸۰/۲۵۵/۳۴)

۵- همان، پ ۶۵، ص ۱۲۲.

۶- همان، پ ۱۰۲، ص ۸۸.

۷- همان، پ ۱۷، صص ۶۷ و ۶۸.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۴۸۲، ص ۲.

۹- روزنامه تایمز، به تاریخ ۱۵ نوامبر ۱۹۲۳، ص ۱۱.

ص: ۴۲۸

 چهارشنبه

۲۱ آبان ۱۳۰۲

۱۴ نوامبر ۱۹۲۳

۵ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 عدم اطمینان به انتخاب سردارعشایر از جهرم

صولتالدوله سردارعشایر که به دستور رضا خان باید از جهرم به نمایندگی مجلس پنجم انتخاب شود، در برابر دیگر نامزدی که به پشتوانه قوامالملک مطرح است، اقبال کمتری دارد. نصرتالدوله والی فارس امروز به وزارت جنگ نوشت که «تمام قوای قوامالملک صرف انتخاب [علیاصغر] حکمت خواهد شد... ممکن است سردارعشایر به طور طبیعی موفق نشود.» وی افزود: «اگر رأی مبارک بر این است که حتماً مشارالیه از جهرم انتخاب بشود امر فرمایید تا اقداماتی فوراً به عمل» آید. وزیر جنگ نیز در پاسخ تأکید کرد که این اقدامات انجام شود.(۱)

 انتقاد از بیانیه رضا خان

به گزارش امروز خفیهنویس اداره نظمیه، طرفداران قوامالسلطنه در میان مردم میگویند که گول محتوای بیانیه اخیر رضا خان را نخورند. (ر.ک: ۱۹ آبان) «خیلی نقشه ها تحت این بیانیه تهیه شده که اجرای آن در افتتاح مجلس شورای ملی که حقیقتاً اکثریت وکلای ولایات به میل امیرلشکرها است که به موقع اجرا خواهند گذاشت.»(۲)

 تقاضای تنبیه غلامحسین خان کشکولی

نماینده کمپانی نفت انگلیس و ایران امروز از رضا خان رئیسالوزراء و وزیر جنگ خواست که غلامحسین خان کلانتر کشکولی که موجد اقدامات دشت قیر علیه انگلیسها بوده تنبیه شود. وی نوشت که بنابر اخبار رسیده از نماینده کمپانی از شیراز، غلامحسین خان که اخیراً دستگیر شده احتمالاً ـ به زودی آزاد خواهد شد. غلامحسین خان متهم بود که به سوی کارمندان این کمپانی در دشت قیر تیراندازی کرده است و مدتی منطقه را برای آنها ناامن نموده است.(۳)

 پاسخ آیرم به مزاحمت های موزیکال

در پی اقدام غیرمعمول محمدحسین خان آیرم رئیس تیپ شمال در برابر میهمان خانه متروپل رشت (ر.ک: ۱ آبان) و شکایات مقامات فرانسوی، آیرم امروز پاسخ داد که نواختن موسیقی نظامی از ساعت چهار نیمه شب تا پاسی از روز جزء برنامه این رسته است و اگر بخواهیم جای دیگری در نظر بگیریم مقابل کنسولگری انگلیس خواهد بود که آن هم تولید اشکال میکند.

مقامات فرانسوی گفته بودند که آیرم تهدید کرده ساختمان این میهمان خانه که چند تن فرانسوی در آن ساکن هستند، باید تخلیه شده، تحویل تیپ شمال شود. پس از این که سیل رشت مقر نظامیان را ویران کرد، آنها در اماکن پراکنده مستقر شدهاند. آیرم برای توجیه کار خود در ادامه نوشت که در این میهمان خانه عد های کمونیست هم لانه کردهاند و مشغول جاسوسیاند.(۴)

 کاسته شدن از نیرو های ترک در مرز ماکو

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، امروز اطلاع داد که پس از دستگیری اقبالالسلطنه، ترکها بخشی از قوای خود را از مرز خارج کردهاند. وی این اقدام را یکی از نتایج دستگیری اقبالالسلطنه دانست.(۵)

 تقاضای تأمین امامقلی خان

بنابر آن چه که مسئولان لشکر جنوب مینویسند، امامقلی خان، مرد ذینفوذ منطقه ممسنی تقاضای تأمین کرده است. سرتیپ فضل الله زاهدی، رئیس تیپ فارس امروز به رضا خان خبر داد که امامقلی خان بیشتر تعهدات خود را به قشون انجام داده؛ قلعه های منطقه را غیر از سه تای آنها که محل سکونت خود و خانوادهاش است خراب کرده، پسر خود را با ده سوار به اداره قشونی فرستاده، املاک متعلق به معینالتجار بوشهری را تحویل داده و اکنون تقاضای تأمین دارد. نظر زاهدی به دادن تأمین بود و امروز از وزیر جنگ کسب تکلیف کرد.(۶)

 افول احساسات عمومی در رشت نسبت به سیاست های روسیه

آپرسوف، کنسول روسیه در مشهد، که اینک راهی بادکوبه است، امروز از رشت نام های به شومیاتسکی نوشت که متن آن به دست تیپ مستقل شمال افتاد. آپرسف در این نامه مینویسد که احساسات اهالی نسبت به ما تعریفی ندارد ولی امیدوارم رفیق «گراف» با جدیت بر این مسئله فائق شود. وی در این نامه از مذاکرات خود با حاکم گیلان هم نوشت و حدس زد نامزد هایی موفق به ورود مجلس شوند که از طرف ما علامت گذارده شدهاند.(۷)

 ناخشنودی سرهنگ باقر خان از رئیس مالیه خوزستان

سرهنگ باقر خان، رئیس نظامیان اعزامی به خوزستان، خبر میدهد که میرزامحمد خان ناصری که از طرفداران شیخ خزعل است و به جای شکیب، رئیس قبلی مالیه منصوب شده، طرف اعتماد قشون نیست. سرهنگ باقر خان افزود: «چون شکیب از اشخاص فعال و با قشون از هر جهت موافق و مساعد است اقدامات لازمه در استقرار مشارالیه» انجام شود.(۸)

 مخالفت مدرس با کابینه رضا خان

به گزارش خفیهنویس اداره نظمیه امروز صبح در جلس های که قوامالدوله و حاجیسیدمحمد امامجمعه(۹) در خانه آیت الله سیدحسن مدرس داشتند، «مدرس ازکابینه حاضره تنقید مینمود و اظهار میکرد که انگلیسها در سه سال قبل نقشه یک همچه کابینه را میکشیدند؛ فعلاً هم خوشوقت از تشکیل کابینه هستند.» این منبع، خبر دیگری هم از «علیاصغر خان، غلام سفارت

انگلیس» نوشت که میگفت: «تمام کار های ایران موافق میل و مرام انگلیسها تمام میشود. مخصوصاً بیانیه [۱۹ آبان] را که آقای رئیسالوزراء در شهر منتشر نمود ابتدا تا به نظر سفارت انگلیس نرسانده باشند و آنها هم اجازه نداده باشند ممکن نبود منتشر شود. امروز تمام به دستورالعمل سفارت کار مینمایند.»(۱۰)

 کمیسیونی برای جمعآوری متکدیان

امروز کمیسیونی در وزارت داخله تشکیل شد که مورخالدوله رئیس کابینه وزارت داخله، مسیوپرنی مستشار وزارت عدلیه و

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۳۳۲ و ۳۳۳.

۲- همان، پ ۴-۱، ص ۱۵.

۳- همان، پ ۱۱۲، ص ۱۵.

۴- همان، پ ۸۶، صص ۶۶ و ۶۷.

۵- همان، پ ۸۰، ص ۴۳. یکی از اتهامات اقبالالسلطنه نزد وزارت جنگ تبانی های محرمانه و روابط پنهانی با ترکیه عثمانی بود. طبعاً روابط یادشده میبایست با آسودگی ترکها همراه بوده باشد و نبود اقبالالسلطنه به نگرانی آنها دامن بزند. پس نیرو های مرزی ترکیه در چنین حالتی باید افزایش یابند نه تقلیل. میتوان چنین نتیجه گرفت که مسئولان قشون برای دستگیری اقبالالسلطنه پاپوش هایی دوخته بودند که یکی از آنها ارتباط با ترکیه عثمانی است.

۶- همان، پ ۱۶، ص ۵۶۱.

۷- همان، پ ۵، صص ۱ و ۲.

۸- همان، پ ۱۶، ص ۵۸۴.

۹- سیدمحمد امام جمعه که بعدها نام خانوادگی امامی را برگزید و بدان شناخته شد فرزند سیدزینالعابدین و برادر کهتر سیدابوالقاسم است که همگی روحانی بوده، منصب امامت جمعه تهران داشتهاند؛ به همین سبب هر سه به امام جمعه مشهور بودند. آنان اصلاً اصفهانی و ساکن تهران بودند. سیدمحمد نوه دختر دوستعلی خان معیرالممالک بود که در حدود ۱۲۹۳ق در تهران به دنیا آمد. تحصیلات مقدماتی را در زادگاهش گذراند. آنگاه به نجف اشرف رفت و از درس آخوند خراسانی و آقاضیاءالدین عراقی بهره برد. در اواخر ۱۳۲۶ق به تهران بازگشت. در این اوان زمان استبداد صغیر بود که سیدمحمد به صف مخالفان محمدعلیشاه پیوست. پس از فتح تهران به جای برادرش سیدابوالقاسم که در زمره مخالفان مشروطیت بود، امام جمعه تهران شد. او تا زمان مرگش که در ۱۵ دی ۱۳۲۴ در تهران روی داد، همین سمت را نگه داشت. جنازهاش در گورستان «سر قبر آقا» در آرامگاه خانوادگی به خاک سپرده شد. سیدمحمد امام جمعه از اعضای شناخته شده لژ بیداری ایران بوده، در هیأت قضائی عالی که در رجب ۱۳۲۷ به ریاست شیخ ابراهیم زنجانی و عضویت چند تن دیگر شیخ فضل الله نوری را محاکمه کردند و رأی به اعدام او دادند، عضویت داشت. (معیرالممالک، رجال عصر ناصری، ص ۲۵۹؛ علوی، رجال عصر مشروطیت، ص ۲۸).

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، ص ۱۳.

میرزاجواد خان مترجم اول مستشاری و تعدادی دیگر درباره جمع آوری متکدیان از سطح شهر تهران مذاکره کردند. مصوبات این کمیسیون به هیأت دولت داده شد تا تصمیم ن هایی گرفته شود. با این حال امروز گدایان از سطح شهر جمع آوری شده و در محلی خارج از دروازه شهر نو جاگیر شدند. تعداد این گدایان هفتصد نفر است.(۱)

 تمدید زمان استفاده از نشان شیر و خورشید

هیأت دولت در جلسه امروز خود تصویب کرد بنا بر پیشنهاد وزارت فواید عامه به همه تجار و شرکت های بازرگانی خارجی ده ماه مهلت داده میشود علامت شیر و خورشید درج شده روی کالا های خود را تغییر دهند و «در این مدت اجناس موجود و سفارشی خودشان را به معرض فروش برسانند و پس از انقضاء مدت مزبوره استعمال علامت مزبوره را به کلی متروک دارند.» پیش از این مهلت داده شده شش ماه بود که سفارت انگلیس به آن اعتراض داشت.(۲)

 بدهی جدید دولت ایران به انگلیس(۳)

سفارت انگلیس در تهران امروز صورتی برای وزارت امور خارجه فرستاد که نشان میداد «از بابت مخارج میسیون نظامی ایران و انگلیس و میسیون بحری که در سنوات ۱۹۱۹ تا ۱۹۲۱ به ایران اعزام شده» است ۱۴۰ هزار و ۴۴ لیره و ۵ شلینگ و ۱۰ پنس بدهی برای دولت ایران منظور شده که باید بپردازد.۱۳ چنین درخواستی با رقمی متفاوت چند روز پیش هم از طرف سفارت انگلیس به دولت ایران اطلاع داده شده بود. (ر.ک: ۱۷ آبان)

 ضرورت حضور تیمورتاش و فیروز در تهران

وزارت جنگ امروز در تلگرامی به والیان کرمان (عبدالحسین تیمورتاش) و فارس (نصرتالدوله فیروز) خواست به دستور وزیر جنگ «چون موقع افتتاح مجلس نزدیک و بایستی مشغول صفآرایی شده، مقتضی است تدریجاً درصدد تهیه وسایل حرکت بوده» به تهران بیایید.(۴)

 درگذشت حاجفاضل مجتهد

امروز حاجفاضل مجتهد درگذشت. وی که پس از مهاجرت مراجع و علماء از بینالنهرین به ایران وارد مشهد شده بود، معتقد بود که علماء نجف خود باعث اخراجشان شدهاند. سر کنسول انگلیس در مشهد این خبر را به سفارت انگلیس در تهران فرستاد و افزود وی که از علماء کربلا بود در تظاهرات [ضدانگلیسی] مشهد شرکت نمیکرد.(۵)

 ورود یک کمونیست جدید به انزلی

زیمین، که منابع انگلیسی از او به عنوان «مقام کمونیست» یاد میکنند، امروز از باکو به انزلی وارد شد. او موظف است سازمان سیاسی بلشویسم را در گیلان بررسی کرده، به مسکو گزارش دهد. سه روز پیش نیز هفت روسی که در مدرسه سیاسی

کمونیست باکو دوره دیده بودند به این بندر وارد شده بودند.(۶)

(تصویر) سیدابوالقاسم امام جمعه

۱- روزنامه ایران، شم ۱۴۸۴، صص ۱ و ۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۹-۳۸-۳۶-۱۳۰۲.

۳- همان، ۱۰ و ۹-۳۷-۳-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۶، ص ۲۵.

۵- فروپاشی قاجار و برآمدن...، ص ۵۲۳.

۶- ۶۸۲/۲۵۵/۳۴ FO E.

ص: ۴۳۰

 پنجشنبه

۲۲ آبان ۱۳۰۲

۱۵ نوامبر ۱۹۲۳

۶ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 سفارش وزارت جنگ به حاکم آذربایجان برای انتخابات

وزارت جنگ امروز در تلگرامی فوری به حاکم نظامی آذربایجان اطلاع داد که این افراد برای نمایندگی آذربایجان در نظر گرفته شدهاند. «حسبالامر قدغن فرمایید در انتخاب آنها لازمه اهتمام و جدیّت را مرعی دارند:» رهنما مدیر روزنامه ایران، شیخ محمدعلی تهرانی، میرزاسلیم خان ایزدی، سهرابزاده، مستشارالسلطنه رئیس بلدیه تبریز.(۱)

 ضرورت حضور نصرتالدوله در تهران

امروز از طرف رضا خان از نصرتالدوله حاکم فارس خواسته شد از آنجا که «موقع افتتاح مجلس و صفآرایی نزدیک است، ابلاغاً زحمتافزا میشود که تدریجاً درصدد تهیه وسایل حرکت بوده تا در موقع، از حیث امورات داخلی، موانعی برای عزیمت» به تهران نداشته باشید.(۲)

 منتفی بودن اردوکشی به بلوچستان

امروز به امرای لشکر جنوب و شرق خبر داده شد که وزیر جنگ اردوکشی به بلوچستان را در سال جاری صلاح نمیداند. رضا خان در تلگرام دیگری نیز این موضوع را به اطلاع حاکم سیستان و قائنات رساند.

وی به امیرشوکتالملک یادآور شد که نمیتوان امسال یک باره به عملیات خاتمه داد؛ اما لازم است به یکی از نقاط بلوچستان رفته خوانین و متنفذین آنجا را احضار و با پند و اندرز آنها را از مخالفت با دولت مرکزی منع کنید و اگر استنکاف کردند در سال آتی با پیشبینی لازم به سرکوبی آنها بروید.(۳)

 خودداری مستشارالدوله از عزیمت به سرخس

امیرلشکر شرق امروز خبر داد که مستشارالدوله رئیس کمیسیون سرحدی که برای حل و فصل مسائل مرزی در سرخس وارد مشهد شده اقدامی برای این کار نکرده، خود را برای وکالت مجلس آماده میکند.(۴) گزارش مشابهی هم از وزارت مالیه به وزارت امور خارجه داده شد که «علیالظاهر در حین اقامت مشهد به هیچگونه اقدامی مبادرت نورزیده و هیچ نوع تمایلی به تسریع انعقاد قراردادی با هیأت اعزامیه روس ظاهر نساختهاند.» در این گزارش آمده است که ماهانه ده هزار تومان هزینه این

کمیسیون است و مستشارالدوله خود یکهزار و پانصد تومان حقوق میگیرد.(۵)

 پیشنهاد سرکوب اشرار مرزی توسط افراد محلی

حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، با اشاره به این که اشرار سرحدی روس از تجاوز به خاک افغانستان دست کشیده و متوجه خاک ایران شدهاند، برای تعقیب آنها خوب است سوارانی از زورآباد سرخس و کلات جمع کرده، اشرار را در خاک روسیه تنبیه کنیم. وی از اقدام مشابه در سال گذشته و اثرات مثبت آن نیز یاد کرد.

رضا خان نیز پس از دریافت گزارش گفت که در خاک خودمان کمین بگذارید و آنها را تنبیه کنید.(۶)

 ضرورت توجه به عدم ورود پول کاغذی روسیه به ایران

پس از گزارش هایی که از ورود پول کاغذی جدید روسیه (چرونتس) به ایران و خروج طلا به وزارت امور خارجه رسید، این وزارت خانه تحقیقاتی از طریق کارگزاری های خود در رشت، مازندران و تبریز انجام داد و به این نتیجه رسید که این پول کاغذی فقط در صرافی های انزلی وجود دارد و بیشتر مصرف مسافرانی است که به روسیه میروند.

وزارت امور خارجه امروز در نام های که به وزارت مالیه نوشت خواست دستورات مؤکد به گمرکات داده شود تا از ورود این قبیل پول های کاغذی به ایران و خروج مسکوکات طلا جداً جلوگیری به عمل آید.(۷)

 استیصال بازرگانان ایرانی در عشقآباد

نماینده سیاسی ایران در عشقآباد امروز خبر داد که از تجار ایرانی در این شهر فقط یک اسم باقی مانده و به زودی «در تحت تحمیلات دولت ساویت به کلی بقیهالسیف هستی خود را از دست خواهند داد و برای یک لقمه نان محتاج دیگران خواهند شد.»

وی افزود اخیراً مأموران محلی عشقآباد به اسم فروش بلیت لاتاری وجه هنگفتی از این بازرگانان دریافت کردهاند. اقدامات کنسولگری برای جلوگیری از این اجحاف سودی در پی نداشته، چرا که پاسخ میدهند این فروش [اجباری] متوجه همه بازرگانان اتباع خارجی بوده است.(۸)

 عرض حال اهالی بانه

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، امروز عرضحال مالکین و اهالی بانه را به وزارت جنگ فرستاد. در این عریضه خطاب به امیرلشکر غرب نوشته شده بود با توجه به این که بانه شش سال محل اقامت اردوی اجانب بوده و در این دوره اهالی تحت فشار و سختی گذرانده، دچار قحطی شدهاند، و «قصب های که دارای هزار خانوار بوده و حالا بیش از صد و پنجاه خانوار ندارد»، اکنون ریاست مالیه بانه مطالبات مالیاتی را بدون در نظر گرفتن این محظورات ارائه میکند که «به هیچوجه قدرت تأدیه آن برای اهالی میسر نیست.»(۹)

□ اقدامات رضا خان پس از ریاستالوزرائی از منظر جریده شرق نزدیک

مخبر جریده شرق نزدیک در تهران در گزارشی که امروز به روزنامه متبوع خود فرستاد، با اشاره به خروج احمدشاه از کشور به تمجید تلویحی از اقدامات رضا خان پرداخت و نوشت که رئیسالوزراء پس از بدرقه احمدشاه و بازگشت به تهران وقت خود را ضایع نکرده، مشغول اصلاح امور شهر شده در قدم اول به کیفیت گندم نانواییها توجه کرده است.(۱۰) هر نانوایی که گندم خالص را تبدیل به نان نکند مجازات میشود. ا

ین خبرنگار نوشت که اقدام بعدی رضا خان جمع کردن متکدیان از خیابانهاست؛ گدا های تندرست باید کار کنند و فقرای فرتوت باید تحت پرستاری قرار گیرند. وی در آخر به بیانیه اخیر رئیسالوزراء

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۸، ص ۹۸.

۲- همان، پ ۱۱۶، ص ۲۴. نصرتالدوله آمدن خود را منوط به بازپرداخت دو فقره وجه استقراضی کرد. (همانجا)

۳- همان، پ ۹۹، صص ۳۹ تا ۴۱.

۴- همان، پ ۱۰۲، ص ۸۳.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۷-۸-۴۴-۱۳۰۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۲، صص ۸۰ و ۸۱.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۱-۳۰-۳۱-۱۳۰۲. انتشار پول کاغذی چرونتس در روسیه به علت بیارزش شدن واحد قبلی پول بود. تنزل ارزش پول روسیه چنان بود که در عرض چند ماه به یک سوم افت پیدا میکرد.

۸- همان، ۲۵-۱۰۴-۱۶-۱۳۰۲.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۲، صص ۷۳ تا ۷۵ و ۱۱۰ و ۱۱۱.

۱۰- ر.ک: روزنامه ایران، شم ۱۴۸۳، ص ۱.

(ر.ک: ۱۹ آبان) پرداخت و آن را کاستن از نفوذ خارجی در اداره کشور تفسیر کرد.(۱)

 دستورالعمل برای آسایش کارکنان کمپانی نفت جنوب

سرتیپ فضل الله زاهدی امروز دستورالعملی را که برای آسایش کارکنان کمپانی نفت جنوب توسط قشون جنوب صادر کرده بود، به وزارت جنگ فرستاد.

در این دستورالعمل خطاب به نایب دوم امینآقا صاحب منصب اعزامی به محل کار کمپانی نفت جنوب در دشت قیر، آمده است که ضمن مسئولیت ساخلوی اعزامی به دشت قیر، «حکومت و امنیت آن حدود به عهده شما است... حفظ اجزاء و متعلقات کمپانی هم از وظایف مختصه شماست... اجرائیات نمایندگان کمپانی توسط شما باید به سواران محلی ابلاغ شود.»(۲)

 تغییر محل بلدیه تهران

با پایان یافتن ساختمان جدید بلدیه در میدان توپ خانه، اداره بلدیه که پیش از این در بالای خیابان لالهزار بود، به محل جدید نقل مکان کرده است. از دیگر جابهجاییها، نقل مکان وزارت فواید عامه به عمارت گالری است که سابق بر این جلسات هیأت دولت در آن جا تشکیل میشد. محل قبلی وزارت فواید عامه در میدان توپ خانه تحویل وزارت پست و تلگراف خواهد گردید.(۳)

 دیدار رضا خان با لورن

امروز رضا خان، رئیسالوزراء و وزیر جنگ، به همراه ذکاءالملک وزیر امور خارجه به دیدار سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس رفتند و «تمایل خود را به دوستی با دولت اعلیحضرت[پادشاه انگلستان] و تصمیم خویش را به یافتن راهحل برای مسائل عمده میان دو دولت در میان» گذاشتند. رضا خان در این دیدار از لورن خواست که برای حل مسائل، شکیبا باشد و «ملاحظه سختی وظیفه او در به سامان آوردن آشفتگی های همهجانبه را» بنماید.(۴)

(تصویر) میدان توپ خانه تهران، پیش از ساختو ساز های جدید

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵ تا ۳-۱۶-۶۲-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۲، صص ۱۳ و ۱۴.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۴۸۳، ص ۲.

۴- آصفی رامهرمزی و...، سردارسپه و فروپاشی دودمان قاجار، صص ۱۷۲

 جمعه

۲۳ آبان ۱۳۰۲

۱۶ نوامبر ۱۹۲۳

۷ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 تشنج در انتخابات اراک

مورخالسلطنه حاکم عراق (اراک) خبر داد که پنج روز است برگه های تعرفه توزیع میشود، اما به واسطه کثرت روستاییانی که برای گرفتن تعرفه به شهر میآیند، اهالی در زحمت هستند و گاهگاهی زد و خورد هم میشود. وی با این توضیح که تاکنون دو هزار تعرفه توزیع شده و اداره قشونی ناظر بر انتظام امور است و هیأت نظار مرکزی هم تشکیل شده، اما احتمال داد که به دلیل دودستگی های موجود درگیری هایی پدید آید.(۱)

 دستگیری تعدادی از نظامیان لشکر شمال غرب

هفت نفر از صاحب منصبان و آسپیران های لشکر شمال غرب دستگیر شده، در انتظار محاکمه هستند. عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب در گزارشی که امروز به وزیر جنگ فرستاد از این موضوع خبر داد و نوشت که در انتخاب هیأت نظار برای انتخابات آذربایجان پس از این که نمایندگان اعیان و ملاکین و علما مشخص شدند، در انتخابات نمایندگان بازاریان دستکاری شد. «بعد از ارسال دعوتنامه ها... معلوم شد که تقلباتی شده است که اکثریت را حائز شوند.» حاجی محمدعلی بادامچی و معتمدالتجار به عنوان نمایندگان بازاریان انتخاب شده بودند؛ اما ظاهراً عضویت این دو در هیأت نظار موافق نظر قشون نبود و نظامیان دستگیر شده به نفع نمایندگان بازار وارد عمل شده بودند.(۲)

 شکایت قوامالملک از سختگیری اداره مالیه

قوامالملک در تلگرامی که امروز برای رضا خان فرستاد از برخورد نامناسب اداره مالیه در حسابرسی به امور مالیاتی او شکایت کرد. وی نوشت که این اداره پرداخت حقوق سواران خمسه را که دویست نفر هستند، نمیپذیرد. قوامالملک یادآور شد که در سال گذشته و امسال این حقوق را پرداخت کرده است [و باید از مالیات او کسر شود.](۳)

 اوجگیری اختلافات در مسجد شاه

بنا بر گزارش پلیس مخفی امروز کم مانده بود بین طرفداران آیت الله خالصیزاده و طرفداران امام جمعه درگیری شود. ریشه این اختلاف ظاهراً به ممانعت امام جمعه از سخنرانی های خالصیزاده مربوط میشود. مدتی است در مسجد شاه به روی

خالصیزاده بسته شده است. پلیس مخفی مینویسد: «خالصیزاده [جمعیت را] امر به سکوت داده، اظهار داشت آقای امام جمعه این پولی را که برای تفرقه اجتماع و بستن درب مسجد از انگلیسها گرفته است آن پول را به سفارت پس بدهد، من حاضرم از پول حلال خود به همان میزان به امام جمعه بدهم.» خالصیزاده و جمعیت همراه میخواست وارد شبستانی که امام جمعه نماز میخواند بشود که «ملکالمحققین و ریاست کمیساریا مانع و قول دادند که برای باز کردن درب مسجد، با امام جمعه ملاقات و مذاکره نمایند.»(۴)

 ضیافت به افتخار رضا خان

امروز معینالتجار بوشهری ضیافتی به افتخار رضا خان برپا کرد که اعضای کابینه و دیگر مقامات دولتی در آن شرکت داشتند. به این مناسبت پارچهنوشته هایی در خیابان های بازار نصب شده بود. «درود بر سردارسپه» و «اتحادیه چاپ خانهداران تهران به سردارسپه، مدافع کارگران ایران خوش آمد میگوید» از جمله این پارچهنوشته ها بود.(۵)

 اعزام مأمور مخفی برای کنسولگری روسیه در اهواز

در پی درخواست باتمانوف معاون کنسول روسیه در اهواز از تاردوف کنسول روسیه در اصفهان، میرزاکمال خان به عنوان مأمور مخفی مجرب امروز از اصفهان راهی اهواز شد.(۶)

(تصویر) تبریز، سرای مظفریه

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۱۸۸.
۲- همان، پ ۵۱، ص ۵۵.
۳- همان، پ ۶۱، صص ۲۱ و ۲۲. اداره مالیه شیراز بنا بر دستوری که از مرکز داشت، این بخش از هزینه های قوامالملک را نمیپذیرفت و از مالیات متعلق به او کسر نمیکرد. رضا خان در نام های که به وزارت مالیه نوشت از آن وزارت خانه خواست که در این مورد سختگیری نکند. (همان، پ ۶۱، ص ۱۶).
۴- همان، پ ۲-۱، ص ۱۰۲.
۵- FO E ۲۵۷/۲۵۵/۳۴.
۶- FO E ۸۸۳/۲۵۵/۳۴

ص: ۴۳۳

 شنبه

۲۴ آبان ۱۳۰۲

۱۷ نوامبر ۱۹۲۳

۸ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 نمایندگان دمکرات های تبریز و نظر رضا خان

امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم نظامی آذربایجان، امروز در تلگرامی به وزارت جنگ نام نمایندگانی را که دمکراتها برای راهیابی مجلس پنجم تعیین کردهاند، یاد کرد. رضا خان پس از دیدن این اسامی پاسخ داد که از این بین سیدالمحققین و شفق مورد تأیید هستند «و از انتخاب سایرین جلوگیری فرمایید.»(۱) پیش از این وزیر جنگ نمایندگان مورد علاقه خود را (رهنما مدیر ایران، شیخ محمدعلی طهرانی، میرزاسلیم خان ایزدی، سهرابزاده و مستشارالسلطنه) برای انتخاب شدن از تبریز اعلام کرده بود.۲(۲)

 تأکید دوباره برای انتخاب قائممقامالملک

وزارت جنگ امروز بار دیگر به رئیس تیپ شمال تأکید کرد که به دستور وزیر جنگ «در خصوص مساعدت در انتخاب قائممقامالملک از طالش» اقدامات لازم صورت پذیرد.(۳)

 امیراشرف در قلب وزارت جنگ

متصدی ارکان حرب کل قشون در تلگرامی که امروز به حاکم خمسه فرستاد نوشت که «یقین دارم از هیچگونه مساعدتی در انتخاب آقای امیراشرف [سلطان ابراهیم خان افخمی] فروگذار نخواهید فرمود، ولی مجدداً تمنا میکنم همانطور که در موقع حرکت یادآوری فرمودید جای ایشان در قلب من است... در انتخاب ایشان مساعدت کامل فرمایید.»(۴)

 تقاضای دشتی برای انتخاب میرزاآقا خان

دبیراعظم رئیس کابینه وزارت جنگ، امروز ارکان حرب کل قشون را مطلع کرد که وزیر جنگ بنابر توصیه علی دشتی مدیر روزنامه شفق سرخ با انتخاب «میرزاآقا خان عصر انقلاب»(۵)از اردبیل موافقت کرده است. لازم است «توصیه تلگرافی به امیرلشکر شمال غرب بشود.»(۶)

 موافقت با تمرکز قوا در بم

امروز با پیشنهاد محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، برای تمرکز دادن نیرو های «داوطلب گرمسیری» در بم موافقت شد. آیرم این اقدام را برای اقدامات نظامی سال آتی در اردوکشی به بلوچستان ضروری میدانست.(۷)

 دستور تسخیر رودبار

پس از لغو اردوکشی به بلوچستان در سال جاری، وزیر جنگ موافقت کرد که «در ختم غائله رودبار»(۸)اقدام شود. رضا خان در دو تلگرام جداگانه، امروز به والی کرمان و امیرلشکر جنوب اجازه داد «امسال فقط در تسویه امر رودبار اقدام نموده، امنیت و قدرت دولت را در آن حدود مستقر دارید.»(۹)

 اسلحه های شوکتالملک و بدهی دولت به انگلیس

در نامه های که سفارت انگلیس به وزارت امور خارجه نوشت با یادآوری اسلحه هایی که در ۱۹۲۱ از طرف حکومت هندوستان به امیر شوکتالملک داده شده و سال بعد با توسعه قشون، وی تحویل نظامیان داده، حدود ۶۸۰۲ روپیه بدهکاری پای دولت ایران نوشته شده است. سفارت انگلیس خواستار پرداخت این وجه شد. تجهیزات یادشده شامل دو عراده توپ ماکسیم، ۶۰ هزار فشنگ، یراق و زینآلات، همراه کرایه راهآهن است.(۱۰)

 گزارشی از احساسات وطنخواهانه ایرانیان ترکستان

نماینده سیاسی ایران در تاشکند امروز در گزارشی به وزارت امور خارجه اطلاع داد که قبل از تسلط روسها بر ترکستان و در خلال جنگ هایی که برای تصرف مرو انجام شد، حدود ۴۰

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۱، ص ۷۲.

۲- همان، پ ۵۱، صص ۶۱ و ۶۲.

۳- همان، پ ۱۷، ص ۶۰۳. آیرم رئیس تیپ شمال ضمن اطاعت از این دستور از وزارت جنگ خواست برای سهولت در انجام این کار «متمنی هستم به هر صورتی ممکن است دبیرالممالک طوسی را احضار فرمایید.» (همان، پ ۱۷، ص ۶۰۰).

۴- همان، پ ۵۱، ص ۸۱.

۵- میرزاآقا خان فریار معروف به عصر انقلاب فرزند میرزاعبدالله همدانی به سال ۱۲۶۴ش در همدان دیده به جهان گشود. تحصیلاتش را در حد متعارف در زادگاهش انجام داد. در امور سیاست دخالت داشت و در احزابی که در آن زمان فعالیت داشتند، از اعضاء مؤثر به شمار میرفت. وی به همراه حاجی خان خیاط از مؤسسین حزب اجتماعیون تهران بود. در جنگ جهانی اول با اشغال ایران از سوی بیگانگان که موضوع مهاجرت و تشکیل دولت موقت پیش آمد میرزاآقا خان نقش مؤثری ایفا نمود. وی در سال ۱۳۳۳ق روزنامه عصر انقلاب را به صاحب امتیازی و مدیرمسئولی خود در تهران تأسیس و اقدام به انتشار آن کرد. این جریده ابتدا هفتگی بود، بعد در هر هفته دو شماره منتشر میشد. پس از انتشار شماره ۲۹ سال اول عصر انقلاب، روزنامه قریب به دو ماه توقیف و مجدداً به نام عهد انقلاب مجوز انتشار یافت. علت توقیف روزنامه، حملات به کابینه عینالدوله و مخالفت صریح با آن بود و چون روزنام های سیاسی و تبلیغی بود مقالات آن بیشتر به منظور تحریک و انقلاب

مردم علیه حکومت وقت نوشته میشد. وی دردوره های پنجم و ششم ازحوزه انتخابیه اردبیل به نمایندگی مجلس شورای ملی انتخاب شد. وی بعد از دوره ششم، به کار های اجرایی دعوت شد. ابتدا در وزارت فوائد عامه و بعد در وزارت طرق صاحب مقاماتی گردید. او به مدت شش سال به سمت ریاست اداره راه اصفهان منصوب شد. پس از آن به تقاضای شخصی به تهران انتقال یافت و به مدیرکلی وزارت راه رسید. میرزاآقا خان عصر انقلاب در سال ۱۳۲۴ش پس از کسالتی ممتد، در تهران وفات یافت. (صدرهاشمی، تاریخ جراید...، ج ۴، صص ۲۷-۲۵؛ عاقلی، شرح حال رجال...، ج ۲، صص ۱۰۰۲-۱۰۰۱).

۶- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۱، ص ۷۶.

۷- همان، پ ۹۹، ص ۳۴.

۸- بلوک رودبار به فاصله ۵۲ فرسخی در جنوب گواشیر قرار دارد. روستای رودبار هم چند سال پیش تابع شهرستان کهنوج بود که در اواخر ۱۳۷۵ش به استناد ماده ۱۳ قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری (مصوب ۱۳۶۲ش)، پس از تصویب، شهر شناخته تبدیل شد. (پایگاه اینترنتی مرکز آمار ایران؛ وزیری، جغرافیای کرمان به ضمیمه...، صص ۲۲۱-۲۱۸).

۹- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۵۵۰ و ۵۵۱.

۱۰- همان، پ ۸۷، صص ۱۸ و ۱۹؛ اسناد وزارت امور خارجه، ۲۳ و ۲۲-۳۷-۳-۱۳۰۲. وزارت امور خارجه موضوع را به وزارت جنگ منعکس کرد. وزارت جنگ نیز در پاسخ نوشت که سابق های از این داد و ستد نظامی ندارد. (مؤسسه مطالعات...، پ ۸۷، ص ۱۶).

هزار اسیر ایرانی در بخارا و ۲۰ هزار نفر در سمرقند توطن اختیار کردند و رفته رفته تابعیت آنجا را گرفتند. با این حال در «احساسات ملی و حب وطن ایرانیها تزلزلی وارد نیامده، به عکس بعد از انقراض دولت استبدادی روس و تأسیس جنرال قونسولگری دولت علّیه در ترکستان احساسات آنها بیشتر به هیجان آمده» است.

وی نوشت که برخی از ایرانیان اینک آرزومند مراجعت به وطن هستند و یا درصددند که حداقل تابعیت ایران را دوباره تحصیل کنند. ژنرال کنسول ایران خواست که این احساسات در مطبوعات داخلی منعکس شود.(۱)

 اقامت چهار هزار ایرانی آشوری در تفلیس

نبیلالدوله، نماینده سیاسی ایران در تفلیس، امروز به وزارت امور خارجه خبر داد که حدود چهار هزار نفر از آشوریان ایرانی که بیشتر از ارومیه مهاجرت کردهاند در تفلیس اقامت دارند. آنان خواستار بازگشت به وطن هستند.(۲)

 جاسوس دوجانبه در مرز ایران و روس

بنابر تلگرام رسیده از لطفآباد، میرزا خانمراد که شغل نویسندگی در حکومت لطفآباد دارد، به جرم دادن اطلاعات به مقامات روس و کنسولگری انگلیس دستگیر شده است. مقامات محلی لطفآباد خواهان محاکمه و مجازات میرزا خانمراد در همان محل هستند تا عبرت سایرین شود.(۳)

 تعیین حاکم نظامی برای دزفول

بنا بر گزارش لشکر جنوب، سرهنگ باقر خان رئیس نظامیان اعزامی به خوزستان [در نخستین اقدام سیاسی خود] برای شهر دزفول حاکم تعیین کرد. وی با این دیدگاه که اختلافات میان طوایف منطقه ممکن است در آینده دردسرساز باشد «نایب احمد خان را - با یک معیننایب و ده سوار - به سمت نایبالحکومه» دزفول منصوب کرده است.(۴)

 دیدار احمدشاه از بعلبک

احمدشاه امروز از شهر بعلبک و نیز دانشگاه آمریکایی دیدن کرد. ۲۲ دانشجوی ایرانی در دانشگاه آمریکایی تحصیل میکنند. احمدشاه با دانشجویان گفت و گو کرد و به آنها گفت که خود را برای خدمت به کشورشان آماده کنند. یکی از دانشجویان پسر عموی احمدشاه است.(۵)

 اخراج آهی از وزارت معارف

بنابر گزارش سفارت انگلیس، میرزامجید خان آهی امروز به اتهام جاسوسی برای سفارت روسیه از کار برکنار شد.(۶)

(تصویر)

احمد خان امیراحمدی، حاجآقارضا رفیع قائممقامالملک (روحانی)، رضا خان، عبد الله طهماسبی

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷-۸۱-۱۶-۱۳۰۲.

۲- همان، ۱۲۴-۱-۲۷-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۳، ص ۶۸. وقتی موضوع از طرف وزارت داخله به وزارت جنگ منعکس شد، وزارت جنگ از امیرلشکر شرق خواست اگر جاسوس یاد شده «مستخدم دولت نیست در محاکمه او خودداری نموده و قضیه را تفصیلاً اطلاع» دهید. ظاهراً موضوع به سفارت انگلیس هم کشیده شد. (همان، پ ۱۰۳، صص ۶۴ و ۶۵)

۴- همان، پ ۱۱۳، ص ۵۸.

۵- روزنامه تایمز، به تاریخ ۱۹ نوامبر ۱۹۲۳، ص ۱۳.

۶- FO E ۶۸۰/۲۵۵/۳۴

ص: ۴۳۵

 یکشنبه

۲۵ آبان ۱۳۰۲

۱۸ نوامبر ۱۹۲۳

۹ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 توزیع اعلامیه علیه آیت الله خالصیزاده

پلیس تهران امروز اعلامی های یافت که با عنوان «اعلان از طرف عموم اصناف در خصوص خالصیزاده» چاپ شده بود. این اعلامیه علیه آقای خالصیزاده اعلان مواضع کرده، او را کسی معرفی نموده بود که مردم را از دین اسلام خارج میکند.(۱)

 نامه وزارت جنگ به شیخ خزعل

در پی هدیه دو دستگاه زرهپوش از طرف شیخ خزعل به وزارت جنگ، این وزارت خانه امروز در تلگرامی از وی خواست که این دو دستگاه زرهپوش خریداری شده «متمنی است قدغن فرمایید ده هزار لیره قیمت آن را توسط بانک شاهنشاهی ایران در پاریس» به اسم سرتیپ امان اللهمیرزا ارسال دارند.(۲)

 تصمیم وزارت عدلیه به تدوین قانون جزای عرفی

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که وزیر عدلیه درصدد تشکیل کمیسیونی از علما و متخصصین امر است تا قانون جزای عرفی را تدوین کند.(۳)

 تقاضای طایفه جانکی برای جدا شدن از هفتلنگ

محمود انصاری حاکم اصفهان امروز در تلگرامی به رضا خان نوشت که چند تن از خوانین طایفه جانکی مدتی است در اصفهان هستند و تقاضای جدایی خود را از طایفه هفتلنگ میکنند. گروهی دیگر از جانکی در شوشتر متحصن شده و همین خواسته را دارند. انصاری نوشت اگر اصرار بر پیوستن جانکی به هفتلنگ را ادامه دهیم چیزی از طایفه چهارلنگ باقی نخواهد ماند.(۴)

 نماینده دوم درجز در انتظار استعفای رضا خان

در پی دستوری که به امرای ارتش برای انتخاب رضا خان وزیر جنگ به عنوان نماینده اول در برخی شهرها داده شد، وی از چند شهر، از جمله درجز به عنوان فرد اول برای مجلس پنجم انتخاب شد. از آنجا که این اقدام صوری فقط برای قدرتنمایی

رضـا خان صورت میگرفت و نه ورود به مجلس، امیرلشـکر شـرق امروز نوشت که تا مقام وزارت از نماینـدگی خود در درجز استعفا ندهـد هیأت نظار نمیتوانـد اعتبارنامه نفر بعدی را که حائز اکثریت آراء شده صادر کند. وزیر جنگ نیز در پاسخ گفت که از مردم محل تشکر کنید و بگویید که نمایندگی درجز را قبول نکرد!(۵)

 شایعه سقوط کابینه عراق و خوشحالی مردم کربلا

اعتمادهمایون(۶)، کنسول ایران در کربلا، امروز خبر داد که در این دو روز اخیر خبر سقوط کابینه عراق در کربلا شایع شده و اغلب اهالی از بابت مخالفت هایی که علمای بینالنهرین با کابینه میکردند، خرسند هستند.(۷)

 گزارش از ایرانیان و کنسولگری های ایران در بینالنهرین

جلالالدین کیهان(۸) ، سـرکنسول ایران در بغداد، امروز گزارشـی بلند از موقعیت ایرانیان و ناکارآمدی کنسولگری های ایران در بینـالنهرین به وزارت امور خـارجه فرسـتاد. وی بـا اشـاره به این که سالیـانه چهـل تـا پنجاه هزار زائر ایرانی به عتبات عالیات مسافرت میکنند، به علل توقف و اسـکان ایرانیان در بینالنهرین پرداخت و تعداد آنها را حدود پانصد هزار نفر ذکر کرد. کیهان نـوشت کـه سـرپرستی ایـن کُلنی بزرگ از عهـده کنسـولگری هـای ایران خـارج اسـت. وی در ادامـه ایـن گزارش بـا توضـیح تقسـیمبندی سیاسی عراق (به سیزده لواء، ۲۹ قضاء و ۷۳ نـاحیه) و پراکنـدگی شـیعیان در هر یک از این نواحی، اهمیت نقش مأموران سیاسـی ایران را یادآور شـد که بایـد خود را مکلف به شـناسایی نفوس اتباع ایرانی کرده، آمار آنها را تهیه کننـد و با توزیع تذکره درآمد قانونی دولت را تحقق بخشند.(۹)

۱- سازمـان اسـناد ملی ایران، سـند شم ۲۹۳۰۰۵۴۸۹، آرشیو ۵۰۱ ف ۴ ب الـف ۱. در انتسـاب این اعلامـیه به اصـناف تردید هست. به احتمال زیاد پس از سخنرانی های ضدانگلیسی خالصیزاده در مسجد شاه یک رشته اقدامات برای ایجاد تفرقه و در ن هایت خنثی کردن اقـدامات وی صورت گرفت. از آن جمله بود اقدام امام جمعه در بسـتن در مسـجد شاه به روی خالصـیزاده، اختلافافکنی میان آیت الله حاجشیخ عبدالکریم حائری یزدی و خالصیزاده، شایعهافکنی درباره اظهارات آیت الله سیدابوالحسن اصفهانی علیه خالصیزاده و...

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۷، ص ۳۵. شیخ خزعل پاسخ داد علت دیرکرد ارسال پول مـذاکرات چنـد روز هـای بود که بـا کلنـل مککرمک مسـتشار مالی داشـتهام. در همین دو روز آینـده مبلغ به پاریس فرسـتاده میشود. (همانجا).

۳- روزنامه ایران، شم ۱۴۸۵، ص ۱.

۴- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسـی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۵۸۶. رضـا خان در پاسـخ انصاری گفت که فعلاً جانکی را با وعـده و نویـد چنـد ماهی نگهداری کنید تا کاملاً قدرت قشون در اطراف خاک بختیاری مسـتقر شود؛ بعد از آن تصمیمی برای آنها گرفته میشود. (همان، پ ۱۶، ص ۵۸۵).

۵- همان، پ ۱۷، ص ۸۴.

۶- میرزاحسن خـان اعتمادهمایون در سال ۱۳۱۶ق به خـدمت وزارت امور خارجه و نیابت کارگزاری اصـفهان نایل آمد و در

۱۳ جمادیالثانی ۱۳۲۹ به نشان شیر و خورشید از درجه چهارم رسید. وی از ۱۳۰۲ تا ۱۳۰۵ش کنسول کربلا بود. (سلیمانی، القاب رجال...، ص ۳۶؛ ممتحنالدوله و...، رجال وزارت خارجه...، ص ۱۵۴.)

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۸-۵۴-۲۷-۱۳۰۲. کابینه عبدالمحسن بیک درنوامبر ۱۹۲۳ (آبان ۱۳۰۲) به علت برخی اختلافات شیعیان با حکومت عراق متزلزل و در ن هایت ساقط شد. در پی آن ملکفیصل، جعفرپاشا العسکری را دعوت کرد تا کابینه تشکیل دهد. او نیز با پذیرش این مسئولیت دو وزیر شیعی کابینه قبلی را نگاه داشت. این دو وزیر شیعی محسن الشلاش (وزیر دارایی) و علی جودت الایوبی (وزیر کشور) بودند. جعفرپاشا العسکری همچنین صبحی نشأت، نوری سعید، سیداحمد القحری و شیخ صالح باشاعیان را به عنوان وزرای دیگر کابینه خود معرفی کرد. پس از آن ملکفیصل عبدالمحسن بیک را در ۲۷ مارس ۱۹۲۴ به ریاست مجلس مؤسسان برگزید. (لانگریک، عراق ۱۹۰۰ تا ۱۹۵۰- تاریخ سیاسی، اجتماعی...، ج ۲، صص ۲۷۴-۲۷۰).

۸- جلالالدین کیهان از اعضاء عالیرتبه وزارت امور خارجه در شوال ۱۳۰۲/تیر ۱۲۶۴ در تهران متولد شد. پس از تحصیلات مقدماتی وارد مدرسه علوم سیاسی شد و در شوال ۱۳۲۳/ آذر ۱۲۸۴ به استخدام وزارت خارجه در ادارات مرکزی درآمد. در سال ۱۳۲۵ق، نشان درجه چهارم شیر و خورشید گرفت. وی در سال پنجم خدمت؛ ابتدا به معاونت اداره انگلیس و پس از آن به معاونت اداره روس منصوب شد. سپس در ربیعالثانی ۱۳۲۸ به نیابت اول سرکنسولگری ایران در تفلیس رسید. مدتی نیز منتظر خدمت بود؛ تا اینکه در ۲۳ جمادیالثانی ۱۳۳۲/۲۹ اردیبهشت ۱۲۹۳، به معاونت اول اداره روس منصوب شد. سایر مشاغل وی عبارت است از: کنسول بصره در دو نوبت، کفیل سرکنسولگری ایران در بغداد، سرکنسول ایران در شام، کنسول ایران در بمبئی در سال های ۱۳۰۹ و ۱۳۱۰ش، رئیس اداره سجلات و تذکره و تابعیت، رئیس اداره اول سیاسی، رئیس اداره اقتصادیات، رئیس اداره دوم سیاسی در سال ۱۳۲۰ش؛ رئیس اداره چهارم سیاسی و رئیس اداره پنجم سیاسی در اردیبهشت ۱۳۳۱. آخرین سمت وی در وزارت امور خارجه در سال ۱۳۳۱ش، سرکنسولگری ایران در استانبول با مقام وزیرمختاری بود. کیهان، مدتی نیز در وزارت کشور مشغول به کار شد و رئیس بلدیه تبریز بود. (ممتحنالدوله و...، رجال وزارت خارجه در عصر...، ص ۱۵۱؛ دیپلماتها و کنسول های ایران و انگلیس، ص ۱۷۴؛ واهمه، شم ۲۵ (۱۰ اردیبهشت ۱۳۳۱)، ص ۲).

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۵ تا ۵۱-۱۷-۲۷-۱۳۰۲.

(تصویر) شیخ خزعل و نظام‌السلطنه

(تصویر) نجف اشرف، مرقد امیرالمؤمنین علی (ع)

(تصویر) جعفرالعسکری نخستوزیر عراق و جایگزین عبدالمحسن سعدون

ص: ۴۳۷

 دوشنبه

۲۶ آبان ۱۳۰۲

۱۹ نوامبر ۱۹۲۳

۱۰ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 دستور به انتخاب رضا خان

امیرلشکر شمال غرب در تلگرامی رمزی و شخصی به فرمانده قوای ساوجبلاغ دستور داد «دقت نمایید که اکثریت [آراء آن منطقه] با حضرت اشرف باشد؛ هر چند که قبول [وکالت] نخواهند فرمود. [آراء را] به اسم سردارسپه بنویسند.»(۱)

 درخواست توضیح برای دو نامزد احتمالی

امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم نظامی آذربایجان، امروز از وزارت جنگ پرسید در دستور قبلی برای نمایندگان آذربایجان نام میرزارضا خان افشار و نقیبزاده یاد نشده است. «اگر صرفنظر شده به فوریت جواب» داده شود.(۲)

 بینتیجه بودن اقدامات برای انتخاب امام جمعه از بوشهر

سرتیپ فضل الله زاهدی رئیس تیپ فارس امروز اطلاع داد که کوشش های به عمل آمده برای انتخاب امام جمعه از بوشهر نتیجه نداد. امام جمعه در شهر لار ذینفوذ است و امکان انتخابش هست، اما طبق دستور باید علیاکبر داور از لار انتخاب شود. «امام جمعه حاضر است... استعفا نماید. چنانچه قطعاً داور باید انتخاب شود مستدعی است امر و مقرر فرمایید... امام جمعه استعفا داده و حیثیت ظاهری او محفوظ بماند.»(۳)

 تشکیل کمیسیون اصلاحات معارف

امروز در خانه رضا خان حدود چهل نفر از صاحب نفوذان در امر معارف به همراه سلیمانمیرزا وزیر معارف گردهم آمدند. موضوع این جلسه اصلاح امور معارف بود. تصمیم ن هایی این جلسه تشکیل کمیسیونی برای اصلاح معارف بود. مشیرالدوله، مؤتمنالملک، ممتازالملک، مخبرالسلطنه، نصیرالدوله، احتشامالسلطنه، تدین و یحیی دولتآبادی به عنوان اعضای این کمیسیون انتخاب شدند و دولتآبادی به ریاست آن برگزیده شد.(۴)

 تعطیل عمومی در مشهد

امروز شهر مشهد تعطیل بود. «تمام بازارها و دکاکین و ادارات به واسطه سیزدهمین سال بمباردمان گنبد مقدس تعطیل شد و

مردم در صحن و حرم مشغول سوگواری بودند.»(۵)

 نامه رضا خان به امامقلی خان

در پی درخواست لشکر جنوب برای ارسال نام های به امامقلی خان از طرف وزیر جنگ، رضا خان امروز تلگرام کوتاهی به او فرستاد: «لزوماً متذکر میشوم هر ترتیبی که رئیس تیپ فارس در کار شما بدهد به دستور من است. از همان قرار رفتار و معمول دارید.»(۶) (ر.ک: ۳۰ مهر و ۲۱ آبان) امامقلی خان تقاضای تأمین کرده بود.

 کتابی راجع به کمپانی نفت

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که کمپانی نفت جنوب اخیراً کتابی در باب تاریخ تأسیس این شرکت و شرح مؤسسات آن با تصاویر به سه زبان فرانسه، انگلیسی و فارسی طبع کرده است و در اختیار علاقهمندان قرار دارد.(۷)

 انتخابات خونین در ورامین

امروز با ایجاد درگیری بین سران موافق و مخالف در امر

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۸، ص ۳۲۷.
۲- همان، پ ۵۱، ص ۶۰. وزارت جنگ از طرف وزیر پاسخ داد که هر دو تن جزو کاندیدا های آذربایجان هستند [و برای انتخاب آنها باید اقدام شود.] (همان، پ ۵۱، ص ۵۹).
۳- همان، پ ۱۷، ص ۳۵۴. رضا خان در پاسخ گفت امامجمعه آدم بسیار خوبی است ولی مجلس نیازمند اشخاص زیرک است. (همان، پ ۱۷، ص ۳۵۳).
۴- روزنامه ایران، شم ۱۴۸۷، ص ۱.
۵- همانجا. در اوایل محرم ۱۳۳۰ قشون روس سواره و پیاده با توپ خانه و غیره از دروازه بالا خیابان وارد مشهد شده از کوچه چهارباغ به ارگ رفتند. تا چند روز به همین ترتیب قشون روس وارد شهر شدند و در ارگ و سرباز خانه ها و منازل آن اطراف جا گرفتند. قنسول روس هدف از این قشونکشی را حفظ تبعه و رعایای روس در مشهد قلمداد نمود. اما واقعیت امر این بود که دو تن از اهالی به نام های محمد طالب الحق و یوسف خان هراتی که از قبل با قنسول روس ارتباط داشتند با تحریک روسها در آستانه قدس امام رضا(ع) متحصن شدند. آنان با تشکیل مجالس وعظ در مسجد گوهرشاد و اطراف حرم از محمدعلیشاه حمایت، و بر ضد مشروطیت مردم را تهییج و ترغیب میکردند. کارشان در اواخر صفر بالا گرفت؛ طوری که پس از چند روز اداره های دولتی را تهدید به تصرف کردند. به دنبال این اقدامات، منشی نظام (رئیس نظمیه مشهد) آماده دفاع شده، حدود یک ماه بعد طرفین با تیراندازی و سنگربندی در اطراف حرم امام(ع) آسایش را از مردم گرفتند. در ۱۷ ربیعالاول شورشیان به نظمیه پایین خیابان حمله کرده، پس از زد و خورد، عد های را به داخل صحن بردند و در آنجا زندانی کردند. کم کم درگیریها شدت گرفت و عد های هم کشته شدند. قنسول روس در این هنگام که اوضاع را مطابق خواسته خود میدید، ناآرامیها را بهانه قرار داد و به بهانه حفظ اموال اتباع و رعایای روسی دو توپ آورده، روی مغازه یکی از رعایای

خود، که متصل به کوچه شیخ محمدتقی و مقابل گنبد مطهر امام بود نصب کرده، اعلامی های را نیز منتشر ساخت که طرفین دعوا اسلحه ها را زمین گذارده، متفرق شوند. این هنگام با ایام عید نوروز مصادف بود که به همین سبب چند روزی بین طرفین درگیر، آتشبس برقرار شد؛ اما چندی بعد ناگهان رئیس نظمیه نوغان کشته و باعث شد که بار دیگر درگیریها از سر گرفته شود. اتباع روس عملاً وارد ماجرا شدند و قنسول روس موقع را مناسب دید؛ دستور داد که همه افراد دولتی خلعسلاح شوند، اما شورشیان و مخالفان مشروطه اسلحه ها را پس ندادند و در حرم و صحن امام(ع) ماندند. روسها از یک سو پنهانی از آنها پشتیبانی میکردند و از سوی دیگر در ظاهر به آنان دستور میداد که خود را تسلیم سازند، اما چون چنین نشد، دو ساعت مانده به غروب روز شنبه ۱۰ ربیعالثانی ۱۳۳۰ به دستور قنسول روس توپها به طرف آستانه قدس آتش گشودند. این وضعیت ادامه یافت و عده زیادی که در حرم و رواقها پناه گرفته بودند کشته شدند؛ تا اینکه مرتضی قلی خان متولیباشی که در حرم بود، چاره را در این دید که دستمال سفیدی را بالا ـ آورده، شلیک توپ نیز متوقف گردید. یوسف خان و طالبالحق نیز با کمک روسها از آنجا فرار کردند. روسها وارد حرم شدند، همه جای آن را گشتند و برخی از نقاط آن را تخریب کردند. نویسنده کتاب تاریخ انقلاب طوس تعداد گلوله را به همراه نوع آنها که به گنبد مطهر برخورده معین کرده است. تعداد کشتهشدگان هم ۴۱۵ نفر اعلام شده که بعداً عد های از مجروحین در گذشتند. (ادیب هروی، تاریخ انقلاب طوس، صفحات متعدد؛ مدرس رضوی، سالشمار وقایع مشهد، ص ۲۲۶).

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۵۶۲.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۴۸۷، ص ۲.

انتخابات ورامین، دو کشته و ۴۵ نفر زخمی میشونـد. این اختلاف از آنجا ریشه میگرفت که عد های طرفدار نامزد محلی و عد های طرفدار نامزد تهران بودند. متهمین به قتل دستگیر شدند.(۱)

 وفات سرداراعتماد

سرداراعتمـاد امروز درگـذشت. ایـن خـبر در تلگرامی کـه وزارت جنـگ به رئیس تیپ مسـتقل شـمال ارسـال کرد درج شـده بود.(۲)

 عزیمت سرگرد هال به دزداب

سرگرد هال، پیشـکار مالیه خراسان، به همراه همسـرش امروز از مشهد راهی دزداب شد. وی ۶ هفته از مشهد دور خواهد بود. روزنامه فکر آزاد این سـفر کاری را ظاهری دانسـته، تفریـح، شـکار و گرفتن هزینه سـفر را هـدف اصـلی سـرگرد هال دانسـته است.(۳)

(تصویر) رضا خان و مؤتمنالملک

(تصویر) علیاکبر داور

(تصویر) مرقد امام رضا

۱- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۶۳، ص ۳.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۵، ص ۲۳.

۳- فروپاشی قاجار و برآمدن...، ص ۵۲۴.

 سه شنبه

۲۷ آبان ۱۳۰۲

۲۰ نوامبر ۱۹۲۳

۱۱ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 سخنرانی آیت الله خالصیزاده در مسجد شاه

ظاهراً پس از رفع تضییقاتی که برای ادامه سخنرانی های آقای خالصیزاده توسط امام جمعه پیش آمده بود، وی امروز توانست در مسجد شاه حاضر شود و برای مردم سخن گوید. در میان نطق خالصیزاده، زنی درصدد بر هم زدن مجلس برآمد که توسط آژانها از محل خارج شد. از حرف هایی که این زن پس از خروج از مسجد زد روشن شد که گماشتگان امام جمعه او را به این کار ترغیب کردهاند.(۱)

 تحلیل لورن از جابهجایی دولت

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، در تهران امروز گزارش تحلیلی خود را از سقوط کابینه مشیرالدوله و روی کار آمدن رضا خان به وزیر امور خارجه کشورش فرستاد. لورن استعفای مشیرالدوله را ناشی از بزدلی دانست و این که احمدشاه به هیچوجه رضایتی برای روی کار آمدن رضا خان نداشت و به او بدگمان بود. لورن مینویسد که همه زمینه ها برای به دست گرفتن قدرت توسط رضا خان آماده بود. با این حال او به احمدشاه پیشنهاد میکند که در کشور بماند، اما تأثیری نبخشید «چرا که ذهن او یکسره پر بود از گرایشی جنونآمیز به دور شدن از ایران و بیرون رفتن از شعاع خطر هایی که گمان مینمود از هر سو گرداگردش را گرفتهاند.» لورن ادامه میدهد که یک بار به رضا خان پیشنهاد کردم از تصدی پست رئیسالوزرایی خودداری کند: «من نگران آنم که اوباشان سیاسی شما را به پایین فروکشند و در این صورت دورنمایی روشن پیش روی نخواهد بود... [اما] او به خوبی خطر های پذیرش ریاست هیأت وزیران را درمییابد... بیگمان تشکیل دولت سردارسپه مهمترین رویدادی است که از زمان آمدن من به تهران، در ایران روی داده است.»(۲)

 ضرورت استخدام ۵۰۰ امنیه محلی برای بلوچستان

امیرشوکتالملک، حاکم سیستان و قائنات، امروز در تلگرامی به وزارت جنگ ضمن تبعیت از وزیر جنگ در تعویق اردوکشی به بلوچستان اطلاع داد که استخدام پانصد امنیه محلی ضروری است. «قوای نظامی هم در ابتدای ورود بلوچستان هر قدر عظمت داشته باشد، یقیناً بلوچ های وحشی را به قدرت دولت زودتر متوجه خواهد ساخت.»(۳)

 واگذاری املاک باسکان به معینالتجار

پس از تصرف املاک باسکان، در نزدیکی اردکان فارس و سرکوب متصرفان آنجا و انهدام قلعه ها، اینک به دستور وزارت جنگ این املاک به تصرف معینالتجار بوشهری درآمد. این دستور امروز به رئیس تیپ فارس داده شد.(۴)معینالتجار با ارائه مستندات تعلق این اراضی را به خود ثابت کرده بود.

 دستور وزارت جنگ به دستگیری متحصنان رشت

امروز از طرف وزارت جنگ به رئیس تیپ شمال دستور داده شد که متحصنین شهر رشت را دستگیر کنند.(۵)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، ص ۷۱.

۲- آصفی رامهرمزی و...، سردارسپه و فروپاشی دودمان قاجار، صص ۱۷۳ تا ۱۷۸.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۹۹، ص ۳۱. رضا خان در پاسخ به این پیشنهاد گفت که ساخلوی بلوچستان در ابتدا نقش امنیه را هم باید به عهده بگیرد و پس از توسعه بودجه نسبت به استخدام پانصد نفر امنیه اقدام شود. (همان، پ ۹۹، ص ۳۰).

۴- همان، پ ۱۶، ص ۱۶۷۸.

۵- همان، پ ۸۵، ص ۲۵.

 چهارشنبه

۲۸ آبان ۱۳۰۲

۲۱ نوامبر ۱۹۲۳

۱۲ ربیعالثانی ۱۳۴۲

(تصویر) مسجد شاه تهران

(تصویر) معینالتجار بوشهری و سیدضیاءالدین طباطبایی

 تعیین نمایندگان رشت از طرف وزارت جنگ

امروز از طرف وزارت جنگ به رئیس تیپ مستقل شمال تأکید شد در انتخاب سپهداراعظم(۱) و سردارمعتمد(۲) از رشت و ناصرالاسلام(۳) از فومن اقدام نماید. در این تلگرام اضافه شده بود که از انتخاب سروش در آن منطقه جلوگیری شود.(۴)

 تأکید دوباره وزارت جنگ درباره انتخابات آذربایجان

وزارت جنگ امروز در تلگرامی به امیرلشکر شمال غرب یادآور شد که طبق دستور وزیر جنگ، میرزارضا خان افشار و نقیبزاده باید از آذربایجان انتخاب شوند. «ضمناً مقرر فرمایید همانطور که به ایالت دستور داده شده علاوه بر اشخاص سابق، در انتخاب سیدالمحققین و شفق هم لازمه جدیت و اهتمام را مرعی دارند.»(۵)

 مضرات تأسیس کلوپ توسط روسها در مشهد

سرداراسعد جعفرقلی بختیاری، حاکم خراسان، امروز وزارت داخله را باخبر کرد که روسها به نام قرائت خانه در صدد تأسیس کلوپ در مشهد هستند. روسها میگویند سفارت روسیه در تهران به آنها اطلاع داده که دولت ایران مانعی برای افتتاح قرائت خانه نمیبینند. وی افزود: «این قبیل مؤسسه ها در شهر تولید هیجان و مشکلات مهمه خواهد نمود. لازم است وزارت خارجه سفارت را از این تصمیم منصرف نماید.»(۶)

 رسیدن سرداررشید به تهران

سرداررشید کردستانی که خود را تسلیم نیرو های لشکر غرب کرده بود، به دستور وزیر جنگ راهی تهران شد. وی امروز همراه یک صاحب منصب لشکر غرب وارد تهران شد. سلیمان خان بهبودی پیشکار رضا خان مینویسد: «به عرض رساندم. فرمودند با اطلاع سرهنگ محمد خان قلعهبیگی در شهر منزل بگیرد و در آنجا سکونت نماید.»(۷)

□ جلوگیری از ادامه کار مستشارالدوله

رضا خان امروز از وزارت امور خارجه خواست به مستشارالدوله رئیس کمیسیون سرحدی ابلاغ کند که به مرکز بیاید «چون از اقدامات [وی] ... نتیجه ظاهر نگشته» است.(۸)

□ پرسش از سرهنگ باقر خان

وزارت جنگ امروز از سرهنگ باقر خان رئیس قوای اعزامی به خوزستان پرسید: «در خصوص تزیید و تکمیل قوای عربستان (خوزستان) تا پانصد نفر چه اقدامی به عمل آمده است؟»(۹)

□ منع استعمال حشیش

«ریاست صحی بلدیه» اقداماتی برای منع استعمال حشیش به عمل آورده است. کسانی که حشیش میفروختند به اداره بلدیه جلب و التزام دادهاند که دست از این کار بکشند و چند نقطه که سابق بر این برای استعمال حشیش تعیین شده بود «قدغن کردهاند منبعد استعمال نشود.»(۱۰)

□ جمعآوری گدایان همدان

بلدیه همدان امروز همه گدایان را از سطح شهر جمع کرد و بنا بر دستور کمیسیونی که برای این کار تشکیل شده بود، آنها را در منزلی اسکان دادند. کمیسیون یاد شده بنا دارد با جمعآوری اعانه، وسایل آسایش فقرای همدان را فراهم کند. یکی از تصمیمات مهم این کمیسیون تأسیس دارالعجزه و مریض خانه دائمی در شهر است.(۱۱)

۱- برای آگاهی از زندگینامه سپهداراعظم، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۵.

۲- میرزاصادق خان اکبر معروف به سردارمعتمد از ملاکان و متمولان درجه اول گیلان در حدود سال ۱۲۵۰ دیده به جهان گشود. پدرش حاجمیرزامهدی خان گیلانی از مالکین درجه دوم گیلان بود؛ اما صادق خان به واسطه ازدواج با دختر اکبر خان بیگلربیگی عموی خود از این راه ثروت سرشاری به دست آورد. صادق خان در ۱۳۱۰ق برای خود لقب محتشمالملک را دست و پا کرد و با عموزادهاش چند سفر به خارج کرد و در تهران با اعیان و اشراف زیادی رفت و آمد نمود و در ۱۳۱۷ق به هنگامی که مظفرالدینشاه عازم اروپا بود در رشت از سوی امینالسلطان به شاه معرفی شد و با تقدیم پیشکشی قابل به شاه و اتابک، لقب سردارمعتمد گرفت. سردارمعتمد پس از مشروطیت نیز برای حفظ اموالش خود را در صف مشروطهخواهان جا زد و پول هایی نیز در این راه خرج کرد. وی در ۱۲۹۹شمسی که پسرعمویش فتح الله خان اکبر سپهدار اعظم نخستوزیر شد وارد کابینه گردید و به سمت وزیر پست و تلگراف معرفی شد. سردارمعتمد در دوره های سوم، چهارم، پنجم و هشتم به نمایندگی از رشت وارد مجلس شورای ملی شد و سرانجام در ۱۳۱۱ش درگذشت. خانه مجلل و وسیع و مشجر سردارمعتمد در خیابان استانبول قرار داشت که بعدها بانک عمران آن را از وارث خریداری کرد و ساختمان های بزرگی در آن بنیان نهاد. (بامداد، شرح حال رجال ایران ...، ج ۲، ص ۱۶۱؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۱، صص ۱۷۰ و ۱۶۹؛ فهرست

اسامی و مشخصات نمایندگان...، ص ۲۰).

۳- برای آگاهی از زندگینامه ناصرالاسلام، ر.ک: همین کتاب، ج ۲، ص ۵۳۶.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۹۷.

۵- همان، پ ۵۱، ص ۵۷.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۵۶-۲-۱۳۰۲. روسها این قرائت خانه و در واقع کلوپ را افتتاح میکنند و مقامات محلی پس از این که در مقابل کار انجام شده قرار میگیرند از مرکز میخواهند «لامحاله امر فرمایید که این کلوپ منحصر به روسها بوده، ایرانی و مطلق مسلمان از قفقاز و غیره از ورود به آنجا ممنوع باشند.» (همان، ۲-۵۶-۲-۱۳۰۲). آیت الله سیدحسین قمی یکی از مخالفان افتتاح قرائت خانه بود و در این مورد شرحی به کارگزاری مشهد نوشته بود. (همان، ۵-۵۶-۲-۱۳۰۲).

۷- فروپاشی قاجار و برآمدن...، ص ۹۲.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۱-۸-۴۴-۱۳۰۲.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۳، ص ۵۷.

۱۰- روزنامه ایران، شم ۱۴۸۷، ص ۲.

۱۱- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۶۳، ص ۲.

ص: ۴۴۱

 پنجشنبه

۲۹ آبان ۱۳۰۲

۲۲ نوامبر ۱۹۲۳

۱۳ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 بازشدن مسجد شاه به حساب رضا خان

پس از تنش هایی که در اثر بسته شدن در مسجد شاه به روی آیت الله خالصیزاده و سخنرانی های او پدید آمده بود، این مانع برطرف شده و مجالس همچون گذشته با سخنان سیاسی خالصیزاده آغاز شد.

پلیس مخفی در این باره مینویسد: «باز شدن درب مسجد شاه باعث مسرت اجتماع خالصیزاده شده و این امر را از ناحیه آقای رئیسالوزراء (رضا خان) دانسته و از صمیم قلب مدح مینمایند. از طرف خالصیزاده هم دستور داده شد که مردم قضیه بسته شدن درب مسجد را فراموش نموده» و دیگر اسباب رنجش امام جمعه [که متهم بود این کار به دستور او صورت گرفته] را فراهم نکنند.(۱)

 ارسال ارز به فرانسه

وزارت جنگ امروز به سرتیپ امان اللهمیرزا، رئیس هیأت نظامیان محصل اعزامی به فرانسه، خبر داد که دو میلیون فرانک فرستاده شد. «ده هزار لیره هم سردار اقدس (شیخ خزعل) حواله خواهد کرد [برای خرید دو زرهپوش اهدایی].»(۲)

 گاو های مصادره شده رشیدالممالک

در کنار ضبط روستاها و اموال رشیدالممالک خلخالی، گاو های زراعتی او نیز مصادره شد. وزارت مالیه امروز در نام های به وزارت جنگ خواست که این گاوها تحویل مأموران خالصه شود تا میان کشاورزان تقسیم گردد، چرا که اکنون زمان کشت است و زارعین معطل هستند.(۳) روستا های رشیدالممالک پس از تصرف، خالصه اعلام شد.

 نام های علیه حامدالدوله

حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، امروز بار دیگر حامدالدوله حاکم دزداب را فردی علیه قشون معرفی کرد و در نام های از وزیر جنگ خواست «مشارالیه را احضار و حاکم دیگری برای آن محل امر به اعزام فرمایید.»(۴)

 فعالیت های سیاسی کنسول روس در ترکمن صحرا

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، خبر داد که کنسول روس در استرآباد با رفتن به ترکمن صحرا تبلیغات میکند. سفر اخیر او در ظاهر برای رسیدگی به امور کشتیرانی بندرجز صورت گرفت، در حالی که این خط آبی، امن و مسافرت به سهولت انجام میگیرد. در این سفر ترکمنها میخواستند او را «لخت» کنند که ممانعت به عمل آمد. آیرم در پایان پرسید «چنانچه اجازه میفرمایند از عملیات تراکمه [لخت کردن] ... جلوگیری نشود.»(۵)

 آغاز انتخابات در گیلان

حاکم گیلان و طوالش در اعلانی که امروز منتشر کرد با اعلام اسامی هیأت نظار یادآور شد که این هیأت کار خود را آغاز کرده، زمان توزیع تعرفه و اخذ آراء نیز متعاقباً به اطلاع میرسد.(۶) حاکم گیلان در تلگرامی هم که به رضا خان رئیسالوزراء و وزیر جنگ فرستاد، ملکزاده را فردی مناسب برای انتخاب شدن از انزلی معرفی کرد و افزود: «سایر کاندیداها صلاحیت ندارند.»(۷)

 یک فرد مشکوک در میهمان خانه پاریس

امروز رئیس تیپ شمال به وزارت جنگ خبر داد که فردی که با جاسوسان روسی در رشت مراوده داشت به تازگی به تهران آمده و گویا در میهمان خانه پاریس ساکن شده است. «امر فرمایید که مواظبت او را بنمایند.»(۸)

 بیکفایتی مسئولان استرآباد

بنابر نگاشته تلگرافچی استرآباد، عدم کفایت مسئولان محلی در اداره شهر و برقراری امنیت موجب شده که هر شب دزد های ترکمن به شهر آمده، دزدی کنند. امشب رئیس نظمیه نیز در اثر تیراندازی مجروح شد. ضاربان فرار کردند. «بعد از مغرب کسی قدرت ندارد از منزل بیرون برود.»(۹)

 تمجید از آیت الله خالصی

روزنامه ستاره ایران در شماره امروز، سرمقال های تحت عنوان «حرکت آیت الله خالصی» درج کرد و در آن به مناسبت راهی شدن وی از قم به شاه عبدالعظیم(ع) در تمجید ایشان قلم راند. نویسنده وی را از سران اقدامات ضدانگلیسی خواند که در اشغال نخست بینالنهرین به همراه آیت الله شیرازی قیام کردند و اعراب را به عدم اطاعت از حکومت جابره انگلیس دعوت نمودند. این مقاله با اشاره به ضدیت آیت الله خالصی با تشکیل مجلس فرمایشی در عراق و تبعید وی توسط انگلیس به حجاز، نوشت: «بعد از این که پای آیت الله به حجاز رسید و احساسات دینی سنی و شیعه را به طرف خود جلب و مظالم انگلیس را گوشزد نموده و دولت انگلیس تمایلات عمومی را نسبت به ذات انورشان دیدند، راضی نشدند در حجاز هم بمانند. لذا منتی هم [به سر] ابواب جمع کابینه ایران نموده و ایشان را به سرحد ایران رسانیدند.» مقاله ابراز امیدواری کرد اهالی تهران هنگام ورود ایشان به شهر ری در استقبال سنگ تمام بگذارند.(۱۰)

 انتصاب مسعودالسلطنه به حکمرانی ورامین

مسعودالسلطنه که از طرف حکومت تهران به حکمرانی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲-۱، ص ۸۸.

۲- همان، پ ۱۱۷، ص ۵۰. شاید این مبلغ بالا (۲ میلیون فرانک) برای خرید هواپیما بوده است.

۳- همان، پ ۴۶، ص ۶۴.

۴- همان، پ ۱۰۲، ص ۵۳. وزارت جنگ پاسخ داد که «برای تغییر حامدالدوله دستور داده شده است.» (همان، پ ۱۰۲، ص ۵۲).

۵- همان، پ ۱۰۸، ص ۱۷. موضوع به وزارت امور خارجه ارجاع داده شد تا پیگیری کند. وزارت امور خارجه هم به سفارت روسیه نوشت: «اگر خطری برای قونسول مشارالیه روی دهد دولت مسئول نخواهد بود.» (همان، پ ۱۰۸، ص ۱۵).

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۴-۲-۲۹-۱۳۰۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۶۶۲.

۸- همان، پ ۱۰۸، ص ۹۴. موضوع به قلعهبیگی تهران منعکس شد.

۹- مقصودلو، مخابرات استرآباد، ج ۲، ص ۸۸۵.

۱۰- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۶۲، ص ۱.

ورامین انتخاب شـده، امروز به طرف محل مأموریت خود حرکت کرد. یکی از مأموریت های فوری او رسیدگی به قتل هایی است که به واسطه اختلافات اهالی درباره انتخابات مجلس رخ داده است.(۱)(ر.ک: ۲۷ آبان)

 استقرار زیباسلطان در خوی

زیباسـلطان زن تبعیـدی که نتوانست به خـاک عثمـانی برود و پس از مـاه هـا معطلی اینك به دسـتور مسـئولان نظامی به داخل خاک ایران بازگردانـده شـد، امروز در خوی مسـتقر شـد. مقامات نظامی خوی پس از آن که زیباسـلطان، نام های از شوهرش اسماعیل خان دریافت کرد، در مظان جاسوسی قرار گرفت، اما این شبهه به زودی رفع شد.(۲)

 افتتاح نمایشگاه امتعه وطنی

پس از نزدیک به یک سال تـدارک و تلاش، ساعت سه بعد از ظهر امروز نمایشـگاه امتعه وطنی در محل تکیه تهران گشایش یافت. در مراسم افتتاحیه، محمـدحسن میرزا ولیعهد، رضا خان رئیسالوزراء، اعیان، اشـراف، شاهزادگان و تجار حضور داشـتند. محتشمالسـلطنه، رئیس نمایشگاه، در سخنان خود چگونگی برپایی آن را به حاضران توضیح داد و سپس حاضران از غرفه های نمایشگاه دیدن کردند. از ساعت ۵ بعد از ظهر نیز بازدید برای عموم آزاد شد.(۳)

(تصویر) رشت، هتل اروپا

(تصویر) تکیه دولت، طاق معزالملک

۱ آذر ۱۳۰۲

۱- همان، ص ۳.

۲- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۸، ص ۷۸. اسـماعیل خان شوهر زیباسلطان از طرف والی نظـامی آذربایجان قرار بود به حکومت خلخال منصوب شود که با مخالفت امیرلشـکر شـمال غرب مواجه شـد؛ اما دسـتور داده شد شغلی به او واگذار گردد. (همان، پ ۳۸، ص ۷۶).

۳- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۶۳، ص ۲.

 جمعه

۱ آذر ۱۳۰۲

۲۳ نوامبر ۱۹۲۳

۱۴ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 صندوق خالی لشکر جنوب

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، امروز در تلگرامی به وزارت جنگ، با اشاره به حرکت اردوی نظامی به منطقه رودبار کرمان، خبر داد که «صندوق لشکر به کلی فاقد موجودی [است]... ناچار از مالیه کرمان مبلغی استقراض گردید.» وی خواستار توجه به وضعیت مالی لشکر جنوب شد.(۱)

 احتمال حمله پشتدریها به سردشت

بنا به گزارشی که از ساوجبلاغ رسیده اخیراً پشتدریها با یکدیگر متحد شده، امکان دارد به سردشت تهاجم کنند. امیرلشکر شمال غرب با ارسال این خبر به وزیر جنگ نوشت با این که سردشت در حوزه لشکر غرب است، اما دستورات لازم به فرمانده کل قوای ساوجبلاغ داده شده تا در صورت وقوع چنین تهاجمی به کمک قوای نظامی سردشت برود.(۲)

 جریان آب هریرود

روزنامه ستاره ایران امروز نوشت که بر اساس اخبار رسیده از سرخس آب هریرود امسال از ابتدای عقرب (آبان) به سوی زمین های ایران جاری شده، در صورتی که در سال های گذشته از اواسط قوس (آذر) جریان پیدا میکرد. این خبر میافزاید آب زودرس امسال باعث رونق کشاورزی منطقه خواهد شد.(۳)

 جشن رئیسالوزرایی رضا خان در خانه قوامالملک

امروز به مناسبت رسیدن رضا خان به منصب رئیسالوزرایی جشنی در خانه قوامالملک در شیراز برگزار شد که در آن «نطق های مهیج ایراد گردید.»(۴)

 اجازه بازگشت به ایران

سرتیپ امان اللهمیرزا، رئیس هیأت دانشجویان نظامی اعزامی به فرانسه و مأمور خرید تسلیحات نظامی، امروز در تلگرامی به وزیر جنگ اطلاع داد که اقدامات لازم برای ارسال طیاره ها، شنیها و سایر لوازم نظامی خریداری شده انجام شده تا در بوشهر

تحویل گرفته شوند. وی با این توضیح که برخی اقلام خریداری شده چند ماه دیگر آماده میشوند، اجازه خواست مسئولیت هایش را به سرتیپ حبیب الله خان شیبانی واگذار کرده، حرکت کند و به ایران بیاید.(۵)

 رئیس جدید تلگراف خانه دزداب

مخاطبالملک که اخیراً به ریاست تلگراف سیستان منصوب شده بود، با همین سمت مأمور دزداب شد و امروز مشهد را به قصد آن شهر ترک کرد.(۶)

 ورود اچمدوف به انزلی

اچمدوف رئیس اداره ماهیگیری انزلی امروز از باکو وارد انزلی شد. با این حال قرار است او به جای براکین کارایدوف، معاون کنسول روسیه در انزلی، که چند روز پیش راهی مسکو شد کار کند. منابع انگلیس با یاد این خبر افزودند که یک آهنگساز به نام سرداریان نیز اخیراً از باکو وارد انزلی شده است. روسها میخواهند از او برای تبلیغ سیاسی در گیلان بهره ببرند. سرداریان پانصد تومان به عنوان پیش پرداخت از کنسول روسیه در انزلی دریافت کرده است.(۷)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۵۴۷. پاسخی به این تلگرام داده نشد.

۲- همان، پ ۴۱، ص ۴۶. این موضوع وقتی به اطلاع امیرلشکر غرب رسید، آن را تکذیب نمود و تلویحاً نوشت که اگر اتفاقی هم رخ دهد به واسطه تحرکات لشکر شمال غرب است. «در صورتی که قضیه حمله به سردشت صورت واقعیت یافت حقایق مکنونه را به عرض» خواهم رساند. (همان، پ ۴۱، ص ۴۴).

۳- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۶۴، ص ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳، ص ۴.

۵- همان، پ ۱۱۷، ص ۳۳. وزارت جنگ نیز در پاسخ گفت که با سرهنگ علائی همراه شده، بازگردید. (همان)

۶- فروپاشی قاجار و برآمدن ...، ص ۵۲۴.

۷- FO E ۸۸۳/۲۵۵/۳۴

 شنبه

۲ آذر ۱۳۰۲

۲۴ نوامبر ۱۹۲۳

۱۵ ربیع‌الثانی ۱۳۴۲

 نتایج رضایتبخش انتخابات شیراز

سرتیپ فضل الله زاهدی امروز در تلگرامی به رضا خان گزارش داد که در نتیجه اقدامات صورت گرفته «صدرالاسلام از علاقه‌مندان و فدویان شخص حضرت اشرف، ضیاءالادباء و سیدمحیی‌الدین نیز کذلک، سلطان‌العلماء و امین‌الشریعه نیز حسب‌الامر منتخب» شدند.(۱)

 بدهی های عقب‌افتاده ایران به انگلیس

سر پرسی لورن در چهارمین مراسله خود در پانزده روز گذشته درباره مطالبات دولت انگلیس از ایران، امروز خطاب به وزیر امور خارجه نوشت که طبق درخواست گذشته لازم است نسبت به تخصیص «ماهیانه مبلغی از عایدات گمرک جهت پرداخت منافع و استهلاک اصل مبلغ ... در طی مدت بیست سال» اقدام شود. لورن یادآور شد عقب افتادن پرداخت بدهیها «اثرات فوق‌العاده ناگواری بر دولت متبوعه دوستدار بخشیده» است.(۲)

 خودمختاری انگلیس در امور پستی جنوب

مسئولان اداره پست بوشهر امروز در تلگرامی به ریاست کل پست خبر دادند که انگلیس در نواحی جنوبی همچنان در امور پستی خودمختار عمل میکند و خودش مراسلات را به عراق و هندوستان میفرستد و دریافت میدارد. «اخیراً تعداد کیسه هایش بیش از عده کیسه پست ایران رسیده. اگر در سابق علناً پست داشته حالیه مخفیانه دارند. رئیس [پست] بندرعباس هم خبر میدهد قونسول خانه و قشونی یک ماه است پاکات به پست ایران نداده و مستقیماً میفرستند. در صورتی که جداً تعقیب نفرمایند عایدات نقصان زیادی خواهد یافت.»(۳)

 پاسخ انگلیس به اعتراض ایران به پرواز بدون مجوز هواپیماها

سفارت انگلیس در یادداشتی که امروز به دولت ایران داد در پاسخ به اعتراض هایی که برای پرواز هواپیما های انگلیسی بر فراز خاک ایران شده بود نوشت که هواپیمای مورد اشاره در ۱۲ سنبله (شهریور) از خانقین به طرف قصرشیرین و برای گرفتن عکس هوایی از منطقه برای کمپانی نفت انگلیس و ایران پرواز میکرده است. در این نامه آمده است که هواپیما همه جا دنبال

راهآهن پرواز میکرده و وارد خاک ایران نشده است. «محتمل است که به نظر شخص ناظر غیرمجرب چنین مشاهده شده باشد.»(۴)

 بالا گرفتن اعتراض تجار پنبه

کارگزاری مازندران امروز خبر داد که بازرگانان ایران از وعده های تحقق نیافته دولت خسته شده «میخواهند بریزند ادارات ونشترک، سانترسایوز، پنبهکم و غیره را در مقابل پنبه های خودشان که در روسیه بلاتکلیف مانده توقیف نمایند.» کارگزار نوشت اگر این اقدام انجام شود، برای دولت گران تمام میشود. وی خواست با سفارت روسیه وارد مذاکره شده پنبه های بلاتکلیف در بادکوبه و مسکو با نفعی اندک خریداری و پول آن به صاحب ان مال پرداخت شود.(۵)

 عباس خلیلی در راه بینالنهرین

میرزاعباس خلیلی مدیر روزنامه اقدام پس از تعطیل شدن روزنامهاش راهی بینالنهرین شده است. امیرلشکر غرب امروز خبر داد که وی به همدان رسید و از این جا راه مرز را در پیش گرفت. وی از قول خلیلی نوشت که نه پول همراه دارد نه لباس؛ برای خرج راه ابراز نیاز میکرد تا از تهران پولی برایش حواله شود.(۶)

 کدورت دوباره کنسول روسیه از مندرجات ندای گیلان

جریده ندای گیلان که به واسطه درج مقالاتی علیه آپرسف کنسول سابق روسیه در رشت، مورد اعتراض نماینده سیاسی روسیه قرار گرفته بود این بار نیز به واسطه درج «شرحی راجع به امورات داخلی روسیه و سرحدات آن به نقل از جراید دیگر... باعث کدورت کفیل قونسولگری روس» شد. کارگزاری گیلان با ارسال این خبر به وزارت امور خارجه نوشت که مقام روسی شکایات خود را تسلیم حاکم گیلان کرده است.(۷)

 استخدام از طوایف بختیاری برای قوای خوزستان

سرهنگ باقر خان، رئیس قوای عربستان (خوزستان)، امروز خبر داد که برخی از خوانین چهارلنگ برای ورود به اردوی نظامی اعلام آمادگی کردهاند. وی نوشت که تاکنون ۳۰ نفر را

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۳۹۶.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۸ تا ۶ - ۳۷- ۳- ۱۳۰۲.

۳- همان، ۴-۳۸-۳۴-۱۳۰۲.

۴- همان، ۱۰-۳۳-۳-۱۳۰۲.

۵- همان، ۱۹۱-۵۲-۳۶-۱۳۰۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۲، ص ۴۳. رضا خان پس از دیدن این خبر دستور میدهد او را در کرمانشاه یا کرند توقیف نمایند تا دستور بعدی برسد. (همان، پ ۷۲، ص ۴۲). بنا بر یافته های این کتاب، اقدام شماره

۱۷۲ خود را در ۵ آبان منتشر میکند و ظاهراً پس از آن توقیف میشود. روزنامه ستاره ایران در شماره ۶۲ خود در مطلبی با عنوان «توقیف اقدام» مینویسد که این جریده از طرف ناظر شرعیات توقیف شده و نسبت به آن اعتراض میکند. در این مطلب کارکنان روزنامه اقدام نیز در چهار بند توقیف روزنامه را غیرقانونی خواندند. (روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۶۲، ص ۲)

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۳-۶۲-۱۳۰۲.

به استخدام قشون درآورده است. رضا خان هم پاسخ داد که استخدام نه به شکل ایلاتی، بلکه تحت دیسیپلین و قوانین نظامی اجازه داده میشود.(۱)

 درخواست خرید چراغ برق

لشکر غرب با اشاره به نیاز خود به روشنایی، خبر از وجود یک دستگاه ماشین چراغبرق با توان روشن کردن ۶۰۰ چراغ هشت شمعی داد که در کرمانشاه است و میشود با ۲۹۰۰ تومان خرید. احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، نوشت که خیلی زود این دستگاه قیمت پرداختی را بازمیگرداند و در آینده صرفه هم خواهد داشت. با این که چگونگی درآمد این دستگاه یاد نشده بود، اجازه خرید آن توسط رضا خان داده شد.(۲)

 خرید گندم از مناطق مرزی ایران توسط عثمانیها

ترک های منطقه وان از طریق مرز قطور که نگهبانی نداشت از کشاورزان ایرانی گندم میخریدند، اما اینک مستحفظین سرحدی ممانعت میکنند. والی وان با نوشتن نام های به شهبندر عثمانی خواسته است به طور خصوصی از امیرلشکر شمال غرب بخواهد که امکان خرید را بار دیگر فراهم نماید. عبد الله خان طهماسبی با این نوع معامله مخالف بود. اما وزیر جنگ به او گفت که میتوان این معامله را کرد به شرطی که مایحتاج مردم منطقه دچار خلل نشود. «ممکن است کم کم با یک ترتیب صحیح و تحصیل اجازهنامه برای منت گزاردن بر ترکها اجازه [فروش و]حمل [گندم را] بدهید.»(۳)

 دیدار مشاورالممالک با وزیر امور خارجه روسیه

علی قلی خان مشاورالممالک، وزیرمختار ایران در روسیه، نوشت که امروز در دیدار با وزیر امور خارجه روسیه که به تقاضای او صورت گرفت، از اعطای امتیاز نفت شمال به کمپانی استاندارد اویل و نیز از دادن امتیاز کشتیرانی دریاچه ارومیه به انگلیس ابراز نگرانی شد. در این دیدار مقام روسی ابراز امیدواری کرد که دولت جدید لطم های به کار مستخدمین روسی در ایران وارد نیاورد.(۴)

 ورود تعدادی نظامی روس به حسن قلی

امروز یک افسر و پنجاه سرباز روس از عشقآباد وارد حسن قلی شدند.(۵)

(تصویر) میرزاعباس خلیلی، مدیر روزنامه اقدام

(تصویر) احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۳، صص ۵۵ و ۵۶.

۲- همان، پ ۷۲، ص ۱۰۵.

۳- همان، پ ۵۲، صص ۳۷ و ۳۸.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۵-۸-۳۹-۱۳۰۲.وزارت امور خارجه دو موضوع اول را تکذیب کرد. در مورد تقاضای سوم هم دولت مشغول بررسی موضوع بود.

۵- FO E ۸۸۳/۲۵۵/۳۴

 یکشنبه

۳ آذر ۱۳۰۲

۲۵ نوامبر ۱۹۲۳

۱۶ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 ادامه مخالفتها با نامزد های قشون در مشهد

حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، امروز در تلگرامی به وزارت جنگ خبر داد که ریشه مخالفتها در مشهد با انتخاب نامزد های قشون در وجود رئیسالتجار(۱) و شیخ احمد بهار است. «لاینقطع برای عدم پیشرفت کاندید لشکر در مشهد و اطراف مشغول دسیسه هستند.» وی پیشنهاد کرد اینک که رئیسالتجار و محمدهاشممیرزا(۲) از سبزوار به وکالت مجلس انتخاب شدهاند، به تهران عزیمت کنند و شیخ احمد بهار نیز از شمار کاندیدا های مشهد خارج شود. در این صورت «موفقیت کامل حاصل [می]شود.» رضا خان دستور داد شیخ احمد بهار را کنار بگذارند.(۳)

 کشف سندی تازه از خانه اقبالالسلطنه

پس از دستگیری اقبالالسلطنه اموال او به دست قشون افتاد. به گزارش معینالسلطنه از ماکو «سندی به خط روس و مهر دولتی روس به تاریخ ۱۹۱۶ به دست آمده که دولت روسیه ضمانت مینماید اقبالالسلطنه و اولاد او به حکومت ماکو برقرار باشند تا موقعی که با دولت روسیه مخالفت نکردهاند.» این خبر امروز به وزارت جنگ فرستاده شد و وزیر جنگ ضمن با اهمیت خواندن اینگونه اسناد دستور داد آنها را حفظ کنند تا مدرک قرار گیرند.(۴) امیرلشکر شمال غرب، امروز وزیر جنگ را باخبر کرد که از قرار تحقیقات، اقبالالسلطنه ۳۳ هزار تومان در بانک دارد. وی از وزیر جنگ خواست اجازه دهد پول را مصادره کرده، مبادا توسط خویشان اقبالالسلطنه به مصرف برسد. رضا خان هم گفت که نایب سرهنگ رضاقلی خان کفیل مالیه کل قشون به آذربایجان میآید تا رسیدگی کند.(۵)

 تحصن در تلگراف خانه بهبهان

گروهی از اهالی بهبهان و طوایف منطقه به دلیل اعتراض به انتخابات این شهر و حاکم آن در تلگراف خانه تحصن اختیار کردهاند. تاکنون به شکایات آنها پاسخی داده نشده است.(۶)

 انتخابات یزد از منظر لشکر جنوب

رئیس ارکان حرب لشکر جنوب معتقد است که سدیدالملک، حاکم یزد، برای انتخاب معاضدالسلطنه از نایین تلاش میکند اما

اهالی مایل هستند سلطانمحمد خان را انتخاب کنند. پس از رسیدن این تلگرام به وزیر جنگ، خطاب به حاکم یزد نوشته شد که انتخابات یزد باید آزاد باشد[!](۷)

 آغاز اردوکشی به رودبار

امروز یک گروهان پیاده متشکل از ۱۱۰ نفر، ساعت ۱۲ ظهر از کرمان به طرف رودبار حرکت کردند. البته ۶۹۰ نفر در رسته های مختلف آماده حرکت هستند که به تدریج اعزام میشوند. این استعداد در ۲۰ فرسخی رودبار متمرکز میشود تا همگی در یک زمان حرکت ن هایی خود را آغاز کنند.(۸)

 گزارش نظمیه خراسان از تحرکات نمایندگی های دول خارجی

نظمیه خراسان امروز وزارت داخله را از نحوه فعالیت های سیاسی نمایندگی های انگلیس، روس، عثمانی و افغانستان در ناحیه خراسان مطلع کرد. نظر به اهمیت گزارش متن کامل آن در پاورقی میآید.(۹)

 پیگیری اموال مصادره شده

وزارت مالیه با اشاره به این که پارسال لشکر غرب ۱۶۰ بار توتون و ۱۶۰ رأس الاغ و قاطر را متعلق به اهالی مندلی به عنوان قاچاق ضبط کرده، امروز به رئیسالوزراء نوشت از آنجا که این توتون قاچاق بوده، طبق قوانین جاریه باید تحویل وزارت مالیه شود.(۱۰)

 دستگیری ایرانیان مزدور در قشون انگلیس

فرمانده نظامیان بانه میگوید سه نظامی تابع ایران که دو تن از آنها پیش از این در ژاندارمری خدمت میکردند و یک نفر دیگر که مستعفی از قشون است، اخیراً در سردشت دستگیر شدند. آنها اسب شخصی و تفنگ ده تیر انگلیسی داشتند و در بصره به استخدام انگلیسها درآمده بودند. وزارت جنگ در واکنش به این خبر دستور داد اسلحه های ایشان ضبط، و خودشان هم در توقیف بمانند.(۱۱)

 دستگیری میرزاعلی هیأت

امیرلشکر شمال غرب خبر داد که میرزاعلی هیأت امروز دستگیر شد.۱۲ مقامات نظامی آذربایجان پیش از این اجازه دستگیری سردارعشایر قراچهداغی و میرزاعلی هیأت را از رضا خان گرفته بودند. این دو برخلاف روند انتخابات موردنظر قشون قدم برمیداشتند.

 تغییر در حکومت های غرب کشور

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که شاهزاده مجللالدوله به دستور رضا خان رئیسالوزراء به حکومت کرمانشاهان

منصوب شد. پیش از او سردارعظیم این سمت را به عهده داشت.(۱۲)محمد خان سردارعظیم نیز به حکومت همدان رسید. شاهزاده معزالدوله هم که حاکم همدان بود، به حکومت ملایر، نهاوند و تویسرکان منصوب شد.(۱۳)

 انفصال حامدالدوله از حکومت دزداب

حامدالدوله حاکم دزداب، که امیرلشکر شرق میانه خوبی با وی نداشت و بارها خواستار انفصال او شده بود، اینک با سیطره وزارت جنگ بر وزارت داخله از حکومت دزداب برکنار شد. جانشین او آقامحمد خان هادی است.(۱۴)

 هفتاد من پول طلا و نقره

از قرار خبری که امروز از بندرعباس رسید در خورکو (۱۵)فرسخی بندرعباس دو خُم و دو دیگ مسی پر از پول طلا و نقره پیدا شده است. یکی از یابندگان دستگیر و در اداره حکومتی است.(۱۶)

 دستور بازداشت فرخی یزدی

فرخی یزدی مدیر جریده طوفان امروز به دلیل چاپ مقال های علیه رضا خان تحت تعقیب قرار گرفت. دستور بازداشت فرخی

۱- برای آگاهی از زندگینامه رئیسالتجار (رضا مهدوی)، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۱۸۹.

۲- محمدهاشممیرزا ملقب به «شیخ الرئیس» و متخلص به «افسر» در ۲۱ محرم ۱۲۹۷ در سبزوار متولد شد. پدرش نور اللهمیرزا، متخلص به «نوری» از نوادگان فتحعلیشاه قاجار بود. پس از انجام تحصیلات به فعالیت های فرهنگی با هدف تنویر افکار پرداخت و بر اثر مخالفت با حکومت، ابتدا در ۱۳۲۰ق، به مشهد و سپس به نیشابور تبعید شد. در ۱۳۲۳ق هم هنگام پاگرفتن انقلاب مشروطه به سبب دشمنی غلامرضا خان آصفالدوله (والی خراسان) و به درخواست دولت تزاری روسیه، به عشقآباد تبعید گردید که با اعلان مشروطه به وطن بازگشت. در همان ایام فعالیت های گذشته خود را از سر گرفت و در مشهد و سبزوار به تشکیل انجمنها و مجامع سیاسی پرداخت. در همین اوان با تیمورتاش آشنایی یافت که این دوستی تا پایان عمر تیمورتاش، ادامه یافت. در دوران استبداد صغیر با روزنامه خراسان همکاری کرد. تا اینکه مجلس دوم گشایش یافت و او در ربیعالاول ۱۳۲۸/فروردین ۱۲۸۸، به نمایندگی مردم سبزوار در آن حضور یافت. در ۱۳۳۰ق، ریاست معارف و اوقاف خراسان را بر عهده گرفت. دو سال بعد، از سوی مردم خراسان برای شرکت در مراسم تاجگذاری احمدشاه قاجار به تهران آمد که در همین زمان ملقب به «شیخ الرئیس» شد. در سومین دوره مجلس شورای ملی، افسر به عنوان نماینده نیشابور انتخاب شد. پس از تعطیلی مجلس سوم، در ۶ محرم ۱۳۳۴، در مشهد با گروهی از آزادیخواهان، دست به اقداماتی علیه اشغالگران روس زد که در پی اعتراض و تهدید دولت روسیه به ایران، ناگزیر خراسان را به سمت تهران ترک کرد؛ اما پس از یک سال و با سرنگونی دولت تزاری روسیه به مشهد بازگشت و در ۱۳۳۶ق، با سمت نماینده مدعیالعموم استیناف خراسان، مشغول کار شد. شیخ الرئیس در ۱۳۳۷ق ریاست افتخاری اداره فلاحت، تجارت و فواید عامه مشهد را برعهده گرفت و در تیر ۱۳۰۰، به نمایندگی از مردم مشهد به دوره چهارم مجلس شورای ملی راه یافت. در این هنگام، او از مخالفان سرسخت کابینه سیدضیاءالدین طباطبایی بود. افسر در دوره پنجم مجلس نیز نمایندگی مردم سبزوار را بر عهده گرفت. در این مجلس، در ۹ آبان ۱۳۰۴، که

ماده واحده تغییر سلطنت قاجار به تصویب رسید. او نیز حضور داشت و به آن ماده رأی موافق داد. چندی بعد در ۱۵ آذر ۱۳۰۴، مجلس مؤسسان افتتاح شد و افسر از سوی مردم سبزوار به آن مجلس نیز راه یافت، در ۲۱ آذر به انتقال سلطنت از قاجاریه به پهلوی رأی ن هایی داد. او همچنین از ۱۳۰۵ تا ۱۳۱۴ش، در دوره های ششم تا نهم، در مجلس شورای ملی سمت نمایندگی مردم سبزوار را حفظ کرد. شیخ الرئیس، شاعر هم بود و فعالیت های ادبی و فرهنگی داشت. وی عضو انجمن ادبی دانشکده بود و به مدت ۱۷ سال کفالت ریاست انجمن ادبی ایران را داشت. از اشعار او، که بسیاری از آنها را خود از میان برده آنچه باقی است بالغ بر چهار هزار بیت است که برخی از آنها، در کتابی به نام پندنامه افسر، در شیراز در ۱۳۱۲ش به طبع رسید. از دیگر آثار وی سرود ملی ایران دردوره پهلوی است که در ۱۳۱۲ش به دستور رضاشاه ساخته شد. شیخ الرئیس در ۱۸ شهریور ۱۳۱۹. بر اثر بیماری قند و سکته قلبی در تهران از دنیا رفت و در شهر ری در جوار امامزاده عبد الله به خاک سپرده شد. (غنی، «تیمورتاش و شیخ الرئیس افسر»، صص ۷۳۹ تا ۷۴۳؛ دایرهالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۹، صص ۴۸۸ تا ۴۹۰).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۷۷.

۴- همان، پ ۸۰، ص ۳۶.

۵- همان، پ ۸۰، ص ۳۸.

۶- همان، پ ۱۷، ص ۳۹۶.

۷- همان، پ ۱۷، ص ۳۹۵.

۸- همان، پ ۱۶، صص ۵۴۵ و ۵۴۶.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۱ و ۳۰-۵-۲۹-۱۳۰۲. «مقام منیع وزارت جلیله داخله دامت شوکته. وضعیات سیاسی شهر مشهد به قراری است که ذیلاً به عرض میرساند: انگلیسها با کمال آرامی و متانت با همان سبک و طرز قدیم که داشتهاند رفتار نموده و مینمایند و به وسایل اشخاصی که در دست دارند در موارد لازمه به طریق هایی که مختص خودشان است و همیشه معمول داشتهاند مقاصد خود ا انجام میدهند و با بعضی اشخاص روابط خصوصی دارند که به وسیله آنها کسب اخبار مینمایند. چند نفر مفتش هم دارند که در شهر و در دو سه سرحد کسب اطلاعات مینمایند. اهالی هم به طور کلی با نظر انزجار به آنها مینگرند. روسها از روزی که قونسولگری شوروی در مشهد دایر نمودهاند اهتمام دارند به وسایلی نفوذی پیدا کنند و با بعضی اشخاص بیکار که هر کدام اسم یک فرقه را روی خود گذارده روابطی پیدا نموده و سردسته های آنها را گاهی به استفاده پول نائل ساخته که درصدد تکثیر عده برآیند. اداره نظمیه هم کاملاً مراقب آن اشخاص هست و تا به حال موفقیتی حاصل ننمودهاند؛ مخفیانه متوجه اعمال آنها هست که در موقع لزوم اقدام مقتضی به عمل آید. معدودی از طبقه دوم ومتنفذین هم مختصر روابطی حاصل نمودهاند و ساعی در جذب قلوب هستند ولی هنوز توسعه حاصل ننموده. در لیله ۲۸ عقرب (آبان) روسها کلوپی در نزدیکی اداره مالیه دائر نمودهاند. چنانچه این کلوپ به حال خود باقی بماند محل تبلیغات آنها خواهد شد و عواقب وخیمی را احراز مینماید؛ گرچه ظاهراً عنوان قرائت خانه و انحصار به اتباع خودشان میگویند دارد ولی از وضعیات آن معلوم است عمومیت خواهد داشت. عثمانیها از روز ورود به مشهد نظر به وحدت طریقه مذاهب با اهالی با کمال رأفت و مهربانی رفتار نموده به مجالس و محافل مختلفه اهالی حاضر شده و با آقایان علمای مشهد مراوداتی دارند و مایلند اهالی را به طرف خود جلب کنند و تا اندازه[ای] هم جلب تمایل بعضی را نمودهاند، مخصوصاً با یک عده از ترک های آذربایجان که عدهشان در مشهد تقریباً دو هزار نفر است خصوصیاتی دارند و ضرری هم از آنها متصور نیست. افغانها میخواهند به همان رویه و رفتارعثمانیها حرکت نمایند ولیکن به طوری که عثمانیها مردم را به طرف خود جلب کردهاند آنها

نتوانستهاند موفق شوند جز اینکه از طرف بعضی از اتباع آنها که غالباً راهزن و شرور هستند در خارج و داخل شهر پار های حرکات سوئی از آنها سر میزند، ضرر دیگری متصور نیست.» (همان)

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۲، ص ۶۷. پاسخ وزارت مالیه توسط وزارت جنگ داده شد: «توتون و مال های مزبور از طرف وزارت جنگ ضبط و در همان موقع به تصرف [و] فروش رسیده و وجه آن نیز بین افراد تقسیم شده است.» (همان، پ ۷۲، ص ۶۶).

۱۱- همان، پ ۷۲، ص ۱۰۷.

۱۲- روزنامه ایران، شم ۱۴۹۰، ص ۱.

۱۳- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۶۴، ص ۲.

۱۴- همانجا.

۱۵- همان، پ ۳۸، ص ۱۱۱.

۱۶- همان، شم ۶۵، ص ۲.

صادر شد، اما او توانست فرار کرده به سفارت روسیه برود. دفتر روزنامه طوفان توسط نظمیه بسته شد.(۱)

 درگذشت مؤتمنالسلطنه

محمدعلی خان مؤتمنالسلطنه سر کنسول سابق ایران در بغداد و کارگزار پیشین مشهد، امروز درگذشت.(۲)

۱- FO E ۶۸۲/۲۵۵/۳۴.

۲- فروپاشی قاجار و برآمدن...، ص ۵۲۴.

 دوشنبه

۴ آذر ۱۳۰۲

۲۶ نوامبر ۱۹۲۳

۱۷ ربیعالثانی ۱۳۴۲

(تصویر) فرخی یزدی، مدیر روزنامه طوفان

 چینش نامزد های مجلس در آذربایجان

امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم نظامی آذربایجان، امروز در تلگرامی به وزارت جنگ چگونگی تقسیم نامزد هایی را که از آن وزارت خانه تعیین شده بودند، اعلام کرد.

زینالعابدین رهنما مدیر روزنامه ایران، دبیراعظم، نقیبزاده، مستشارالسلطنه، شیخ محمدعلی تهرانی برای تبریز، ناصر سیف، میرزاآقا خان عصر انقلاب برای اردبیل، دبیراعظم (بار دیگر) برای خوی، میرزاسلیم خان ایزدی برای قراچهداغ، سیدمحقق برای شاهسونها، سهرابزاده برای مراغه، میرزارضا خان افشار برای ارومیه، شفق سرخ برای ساوجبلاغ. امیرلشکر اسماعیل خان در پایان افزود: «اگر چه به واسطه عدم معروفیت [اینان] در محل، [انتخابشان] ن هایت سخت است ولی جدیت کامل به عمل [میآید] و دستورالعمل کامل صادر و اشخاصی جدی به اطراف فرستاده شده است که انشاء الله تعالی موفقیت حاصل شود.»(۱)

 تلگرام رضا خان به شیخ خزعل

رضا خان، امروز در تلگرامی به شیخ خزعل اطلاع داد که کلنل مک کرمک «از طرف من مأمور آن صفحات میباشد. مقتضی است جنابعالی نیز کلیه محاسبه مالیاتی خودتان را با او تصفیه نمایید.

البته مشارالیه در تسهیل انجام این امر کمال مساعدت را خواهد نمود.»(۲)

 تکذیب گزارش آیرم

در پی گزارشی که رئیس تیپ مستقل شمال از تشکیل حوزه های فرقه اجتماعیون در آستارا به وزارت جنگ فرستاد (ر.ک: ۲۱ مهر) موضوع به امیرلشکر شمال غرب اطلاع داده شد تا مراقب ورود افراد انقلابی از قفقاز به ایران باشد. عبد الله خان طهماسبی امروز پاسخ داد که اگر تشکیلاتی توسط این افراد [چپگرا] در آستارا ایجاد میشد، جلوگیری به عمل میآمد. وی تلویحاً گزارش محمدحسین آیرم، رئیس تیپ شمال، را تکذیب کرد.(۳)

□ سیاست دوگانه عراق در قبال اتباع ایران

محمدحسن بدیع، نماینده سیاسی ایران در عراق مینویسد حکومت عراق در برابر اتباع ایران سیاست غریبی دارد. «از یک طرف مستخدمین ایرانی را به نام تبعه خارجه از ادارات حکومت بیرون میکند و به نام اتباع خارجه ایشان را از خریدن املاک منع مینمایند و از طرف دیگر متحدالمال به ادارات عدلیه صادر میشود که اتباع خارجه فقط اروپاییها هستند و ایرانی تبعه خارجه محسوب نمیشود و در نظر محاکم محلی در حکم تبعه عراقی میباشند و باید قضات عرب به دعاوی آنها رسیدگی نمایند... رفتار حکومت عراق... مطابق هیچ قانون و ترتیبی نیست.»(۴)

□ سقوط کابینه عراق و علت آن

نماینده سیاسی ایران در کربلا امروز در دومین گزارش خود به وزارت امور خارجه با اشاره به سقوط کابینه عراق به ریاست عبدالمحسن سعدون نوشت که روزنامه های عراق علت ساقط شدن کابینه را به مسائل اقتصادی ربط میدهند «ولی آن چه از خارج شنیده میشود سبب اصلی سقوط آن قضیه تبعید آقایان علما و عدم موافقت ایشان در اعاده علما به عتبات بوده» است. وی علل دیگر را در سقوط کابینه عبدالمحسن سعدون نفی نمیکند و میافزاید مالیات صدی چهل برای واردات شکر، قند، چای و قهوه موجبات تنفر عمومی از این دولت شده بود.(۵)

□ تغییری مکان مسلخ تهران

مسلخ [= کشتارگاه] تهران که اینک در منطقه فرحآباد(۶) واقع است، بنابر تصمیم اخیری که در دارالحکومه گرفته شد، به نازیآباد انتقال خواهد یافت.

از آنجا که سلاح خانه جدید نیازمند تعمیرات است بنا شد از ابتدای سال آتی نقل و انتقال انجام شود.(۷)

□ تهدید ترکیه به لغو قرارنامه باغچهجق

سفارت جمهوری ترکیه در یادداشتی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد با اشاره به توافق های به دست آمده دولتین در باغچهجق ماکو درباره مبادله اموال به غارت رفته طرفین، نوشت که دولت ایران در تحویل اموال مغصوبه تعلل میکند و این در حالی است که دولت جمهوری ترکیه بخش اعظم این نوع اموال را به ایران تسلیم کرده و بقیه آنها به دفعات به مرز فرستاده شده تا مبادله شوند، اما از طرف ایران اقدامی نشده است. این سفارت افزود: «پس از انقضاء یک مدت صیغه احکام قرارنامه مذکور کان لم یکن خواهند» شد.(۸)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۱، ص ۴۲. وقتی این گزارش به اطلاع رضا خان رسید پرسید که دبیراعظم به اشاره چه کسی در شمار نامزد های آذربایجان قرار گرفته است؟ و نیز دستور داده شد به جای او نظامالملک عظیمی رئیس محاکمات وزارت امور خارجه انتخاب شود. (همان، پ ۵۱، ص ۴۱). همچنین دستور داده شد به جای شفق سرخ، وحیدالدوله برادرزاده اسعدالدوله انتخاب شود. (همان، پ ۱۸، ص ۱۲).

۲- همان، پ ۴۸، ص ۷.

۳- همان، پ ۱۰۸، ص ۹۵.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲۴-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

۵- همان، ۶۵-۵۴-۲۷-۱۳۰۲.

۶- فرحآباد در دوران سلطنت قاجاریان تفرجگاه، و جزو ساختمان های سلطنتی بود که اکنون قسمتی از بنا های آن باقی مانده است. همچنین فرحآباد به عنوان قری های در بخش شمیران و در حومه تهران بوده، که در میان مردم تهران به فرحآباد ژاله نیز شهرت داشت. در شرق تهران و در کنار کوه سه پایه قرار دارد که به دوشانتپه متصل است. عمده شهرت آن به واسطه قصر فیروزه و قصر دیگری به همان نام است که به دستور مظفرالدین شاه ساخته شد. بعدها در اراضی فرحآباد فضای سبز بزرگ، اصطبل، میدان سوارکاری و مجتمعی برای کارکنان قصر احداث گردید. امروزه کوی فرحآباد در غرب بزرگراه افسریه قرار دارد. یک فرحآباد دیگری هم در جنوب تهران واقع است که نباید آن را با فرحآباد ژاله اشتباه گرفت. (معتمدی، جغرافیای تاریخی تهران، ص ۳۸۶).

۷- روزنامه ایران، شم ۱۴۱۹، ص ۳.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۴، ص ۵۸. از آن جا که این قول و قرارها میان امیرلشکر شمال غرب با مقامات ترکیه گذاشته شده بود، موضوع به وزارت جنگ منعکس شد. (همان، پ ۵۴، ص ۵۷).

ص: ۴۴۹

 سه شنبه

۵ آذر ۱۳۰۲

۲۷ نوامبر ۱۹۲۳

۱۸ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 تمجید کارگزاری بوشهر از حضور قشون در منطقه

کارگزاری بوشهر در گزارشی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد با اشاره به رسیدن قشون به منطقه، با استعداد یک هزار نفر و هشت عراده توپ، نوشت که با این نفرات هرگونه اصلاحاتی در این صفحات ممکن است. وی پیشنهاد کرد ضمن خاتمه دادن به هرج و مرج و ملوکالطوایفی و وصول مالیات های پس افتاده، لازم است خلعسلاح عمومی هم همزمان آغاز شود تا آرامش بر منطقه حاکم گردد.(۱)

 روشن کردن هویت شرکت دبری فلوت

وزارت امور خارجه امروز در یادداشتی به سفارت ایران در مسکو و نمایندگی سیاسی تفلیس نوشت که اخیراً از طرف تجارت خانه ونشترک، شرکت حمل و نقل «دبری فلوت» در قوچان تأسیس شده و اعلانی هم منتشر کرده است. گرچه با این نوع مؤسسات مثل بنگاه های داخلی رفتار میشود، اما لازم است اطلاعات خود را درباره این نوع مؤسسات روسی به وزارت امور خارجه ارسال دارند.(۲)

 یادداشت اعتراض ایران به سفارت روسیه

وزارت امور خارجه امروز در یادداشتی به سفارت روسیه نسبت به رفتار های غیراقتصادی آن کشور با بازرگانان ایرانی اعتراض کرد. اول این که مأموران روسی تجار ایرانی را مجبور کردهاند کالا های خود را بالاجبار به مؤسسات تجاری ویژ های بفروشند و در برابر آن حواله بانکی دادهاند که بانک مزبور از نقد کردن همه آن حواله ها خودداری میکند. دیگر آن که مقدار زیادی پنبه تجار ایرانی به دلیل تعیین عوارض گمرکی و ایجاد انحصار در داد و ستد بلاتکلیف در روسیه مانده و از این بابت خسارت فراوانی به بازرگانان ایرانی خورده است. وزارت امور خارجه تأکید کرد اگر این شیوه برخورد پایان نیابد امکان دارد ایران از شرکت در بازار های روسیه خودداری کند و به روابط تجاری دو کشور لطمه وارد آید.(۳)

 تکذیب حضور کشتی های جنگی انگلیس در بنادر ایران

در پی اعتراض ایران به سفارت انگلیس در باب پهلو گرفتن کشتی های جنگی آن کشور در بنادر خرمشهر و آبادان، آن هم

بـدون کسب اجـازه، سـر پرسـی لورن وزیرمختار انگلیس امروز نام های به ذکاءالملک وزیر امور خارجه نوشت و ضـمن ابراز تعجب[!] موضوع را تکذیب کرد.(۴)

 ارسال خرید های نظامی

رضـا خـان، وزیر جنگ و رئیسالوزراء، در تلگرامی که امروز به پاریس و خطاب به سـرتیپ امان اللهمیرزا فرسـتاد به او یادآور شد «پس از این زحمات، [ممکن است با] حمل اشیاء نظامی [خریداری شده] ارسالی از راه خانقین ممانعت شود.» رضا خان از سرتیپ امان اللهمیرزا خواست خودش همراه خرید های نظامی از راه بوشهر وارد شود.(۵)

 سرنوشت کشتی پهلوی

کشتی پهلوی یـا آدمیرال که اینک در دریاچه ارومیه تردد میکنـد و از بهترین شـناور های موجود است به لیانازفها داده خواهد شـد. عبـد الله خـان طهمـاسبی، امیرلشـکر شـمال غرب، بـا ارسال این خبر به وزیر جنگ نوشت کشتی یاد شـده طبق قرارداد از طرف روسـیه به ایران واگـذار شـده است. وی خواست وزارت جنگ به اطلاع وزارت فوایـد عامه برساند که از این اقدام باید جلو گیری شود.(۶)

 بیکفایتی حاکم قوچان

بنـابر آن چه که والی خراسـان میگویـد، ثقهالسـلطنه حـاکم قوچان بیکفایت است و از عهـده امور حکومتی برنمیآیـد؛ خوانین قوچان نیز از او اطاعت نمیکنند. جعفرقلی بختیاری (سرداراسـعد) افزود که وی نسـبت به رعایا نیز تعدی و اجحاف روا میدارد. حـاکم خراسان خواست شاهزاده مفاخرالسـلطنه را جایگزین او نمایـد. این تلگرام امروز خطاب به وزیر جنگ ارسال شد و او با این جابهجایی موافقت کرد.(۷)

 در وصف ریاستالوزرایی رضا خان

لشـکر جنوب با اشاره به جشـنی که در خانه ملکالتجار بهبهانی به مناسـبت ریاستالوزرائی رضا خان برپا شده بود، امروز شعری که در این مجلس میان شـرکتکنندگان توزیع شده بود، برای رضا خان فرسـتاد. شـعر این گونه شـروع میشود: دادار جهان نک زهمه خلق رضا شـد/ به به چه بجا شـد/ سردارسـپه تا که رئیسالوزرا شد/ به به چه بجا شد/ زین نهضت عظمی که بجا گشت و بجا شد/ هر درد دوا شد/ حاجات همه خلق به یکباره روا شد/ به به چه بجا شد.(۸)

 انگلیسها در هنگام

کارگزاری بندرعباس گزارش میدهد که کاپیتان بیتی که پیش از این در جنگ عمومی [= جهانی] فرماندهی نیروی دریایی را در منطقه به عهـده داشت و اکنون معاون نیروی دریایی هندوسـتان است، اخیراً به جزیره هنگام رفته است و کنسول انگلیس به همراه آقاابراهیم گلهـداری هم به او ملحق شدند. آنها به بندرعباس بازمیگردند و این بار کاپیتان بیتی بار دیگر به هنگام میرود و از آنجا راهی بمبئی میشود.(۹)

□ تلگرام حضوری ذکاءالملک و معظمالملک

امروز ذکاءالملک، وزیر امور خارجه، با معظمالملک(۱۰) که اخیراً جانشین مستشارالدوله شده و ریاست کمیسیون سرحدی را به عهـده گرفته تلگرام حضوری داشت. ذکاءالملـک به او گفت که تـاکنون در یـک سـال و نیم گذشـته بیش از یکصـد هزار تومـان برای کمیسـیون سـرحدی هزینه شـده و نتیـج هـای در پی نداشـته است. وی از معظمالملـک خـواست نظرش را دربـاره چگونگی حل و فصل اختلافات آبی و خاکی میان ایران و روس اعلام کند. معظمالملک هم پاسخ داد که در همه ۱۵۰ فرسخ مرز از دهنه ذوالفقار تا حسن قلی در شـرق بحر خزر با روسها مسئله آب و خاک داریم و اسناد مثبته همگی به نفع ایران است. وی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۷، ص ۲۴.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۴۹-۳۶-۱۳۰۲.

۳- همان، ۸۷ تا ۸۵-۵۲-۳۶-۱۳۰۲.

۴- همان، ۳۸-۲۳-۴۰-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۷، ص ۳۶.

۶- همان، پ ۳۸، ص ۹۳. موضوع پیگیری شد و وزارت عامه پاسخ داد که چنین تصـمیمی گرفته نشده و کشتی پهلوی از آنِ دولت ایران است. (همان، پ ۳۸، ص ۹۱).

۷- همان، پ ۱۰۴، ص ۳۰.

۸- همان، پ ۳، صص ۲ و ۶.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۲۱-۵۱-۱۳۰۲.

۱۰- میرزاسیدرضی خان معظمالملک به سال ۱۲۵۷ش دیـده به جهان گشود. مشاغل دولتی را با ورود به وزارت خارجه آغاز کرد. وی در ۱۵ شوال ۱۳۱۵ در حـالیکه نـایب اول وزارت خـارجه بود ملقب به معظمالملـک شـد. او در محاکمات عضویت داشت و کارگزاری گیلان، سـرخس، درهجز و کلات و نیز کارگزاری سیسـتان از جمله مشاغلی است که بدانها اشتغال داشته است. (سپهر، مرآه الوقایع مظفری...، ص ۲۱۸؛ ممتحنالدوله و...، رجال وزارت خارجه...، ص ۱۷۰).

مشکل همیشگی روسها را مطرح کرد که خواستار تقسیم و حل و فصل آب های مرزی هستند و از گفت و گو درباره خاک طفره میروند. وی گفت اگر وزارت امور خارجه این موضوع را حل کند، کمیسیون خیلی زود به نتیجه میرسد.(۱)

 توقیف میرزاعباس خلیلی در کرمانشاهان

امیرلشکر غرب امروز خبر داد که خلیلی مدیر جریده اقدام در کرمانشاهان توقیف شده است.(۲) (ر.ک: ۲ آذر) خلیلی تحتالحفظ راهی بینالنهرین شده بود و دو نظامی او را همراهی میکردند.(۳)

 اجبار اهالی نخجوان به خرید بلیت های لاتاری

کنسول ایران در نخجوان امروز خبر داد که دولت روسیه اهالی را مجبور به خرید بلیت لاتاری میکند و چون زیر بار نرفتهاند، مغازه ها به جز نانوایی و بقالی لاک و مهر شده است.(۴)

 اقداماتی علیه لیانازف

در پی اقدام پیشبینی نشده مارتین لیانازف در واگذاری اموال شیلات در بنادر آستارا و انزلی به دیگران، هیأت دولت در جلسه امروز خود تصویب کرد این مسئله در جراید منتشر شود؛ وزارت خارجه به اطلاع دولت روسیه برساند این اقدام لیانازف باطل است؛ و این که مأمورینی از طرف وزارت مالیه برای ضبط متعلقات لیانازف مربوط به صید ماهی، اعزام شوند.(۵)

 خلعسلاح تا دکان های اسلحهفروشی

عبد الله خان طهماسبی مینویسد در جمعآوری اسلحه در شهر تبریز، اسلحه مغازه های اسلحه فروشی جمع شده. «نظر به اینکه اکثر آنها کاسب و بیچیز میباشند» قیمت اسلحه و فشنگها پرداخت شود. رضا خان در پاسخ نوشت به قیمت نازل پرداخت شود.(۶)

 بازگشت ارامنه و آسوریها به سلماس

در ادامه بازگشت ارامنه و آسوریها به مناطق خود، امروز ۲۰۰ تن از افراد یاد شده از تبریز راهی سلماس شدند. با این حال در همین زمان از ورود گروهی از مسلمانان باطوم به تبریز جلوگیری شد. آنها میخواستند از تبریز راهی ساوجبلاغ شوند. قشون شمال غرب از آن جا که آنها را به جاسوسی متهم میکرد بازداشت کرد.(۷)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۱ تا ۶۴-۸-۴۴-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۲، ص ۴۱.

۳- همان، پ ۷۲، ص ۳۹.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۹-۱۰۴-۱۶-۲-۱۳۰۲.

۵- همان، ۷۱-۴-۵۶-۲-۱۳۰۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۲، ص ۲۳.

۷- FO E ۸۸۴/۲۵۵/۳۴.

ص: ۴۵۱

 چهارشنبه

۶ آذر ۱۳۰۲

۲۸ نوامبر ۱۹۲۳

۱۹ ربیعالثانی ۱۳۴۲

(تصویر) ذکاءالملک (محمدعلی فروغی)

 تأکید وزارت جنگ به انتخاب سرکشیکزاده

وزارت جنگ امروز به محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ شمال، دستور داد سرکشیکزاده، مدیر روزنامه اتحاد، از لاهیجان برای مجلس شورای ملی انتخاب شود.(۱)

 تأسف ویس کنسول ایران در خانقین از تکدی ایرانیان

ویس کنسول ایران در خانقین در نام های که امروز به سرکنسول ایران در بغداد نوشت با اشاره به این که مدتی به واسطه نیامدن زوار به بینالنهرین [در اثر شیوع وبا] «قدری شرافت ایرانیان محفوظ بود» یادآور شد که اینک عد های از زوار که روزها مشغول گدایی و شبها در صحن جلو خان منزل میکنند باعث وهن ایرانیان شدهاند. «رئیس بلدیه کاظمین شرحی به این ویسقونسولگری نوشته و خواهش نموده محلی برای مسکن آنها معین شود... مستدعی است که اقدام عاجلی برای جلوگیری از نیامدن [= آمدن] اینگونه اشخاص.. بفرمایید.»(۲)

 موافقت با ساخت دو بارو

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، امروز پیشنهاد کرد دو برج یکی در چشمه بلبل آب پانزده فرسخی بم و دیگری در گود زنگیاحمد ۲۵ فرسخی بم ایجاد شود. وی ساخت این دو بارو را برای مقابله با سارقان و اشرار مفید دانست. وزارت جنگ از قول رضا خان با این اقدام موافقت کرد.(۳)

 حواله پول برای خرید دو زرهپوش

شیخ خزعل امروز به وزیر جنگ خبر داد، همان طور که قبلاً ـ وعده داده بود، ۵ هزار لیره انگلیسی برای خرید دو دستگاه زرهپوش به سرتیپ امان اللهمیرزا در پاریس حواله نمود.(۴)

 آمادگی ایران به اعطای امتیاز نفت شمال به آمریکا

خبرنگار روزنامه دیلی کرونیکل از نیویورک خبر میدهد که اخیراً دولت ایران به آمریکا اطلاع داده است که آماده واگذاری امتیاز نفت شمال به یکی از کمپانی های مشهور آمریکایی است. این امتیاز با قرض های معادل ده میلیون دلار از آمریکا نیز همراه خواهد بود.(۵)

این خبر در جراید روسیه هم منعکس شد. از جمله روزنامه پراودا چاپ تاشکند دو روز بعد آن را طبع کرد.(۶)

 رضا خان نماینده ساری

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که رئیسالوزراء از چندین شهر به عنوان نماینده مجلس انتخاب شده است. وزارت داخله از وی خواسته است هر یک از این نقاط را میپسندد انتخاب کرده، قبول نمایندگی کند. «به قراری که اطلاع یافت هایم... مقام نمایندگی ساری را قبول میفرمایند.»(۷)

 اعطای نشان ماسونی به شیخ خزعل

شیخ خزعل امروز از طرف «محفل بزرگ ملی مصر» به دریافت امتیاز مخصوص «شرف» نایل آمد. «روی این اصل به مناسبت این خدمات بزرگ [ماسونی] محفل بزرگ ملی مصر نشان طلا به او اعطا میکند... [تا] این نشان را در جشنها و سنت های ماسونی مورد استفاده قرار دهد.»(۸)

 دعوت از مردم برای استقبال آیت الله خالصی

امروز در مراسم سخنرانی مسجد شاه، ملکالمحققین روی منبر از مردم خواست که صبح روز جمعه برای استقبال از آیت الله خالصی در حضرت عبدالعظیم(ع) آماده باشند.(۹) آیت الله خالصیزاده نیز امروز به رضا خان رئیسالوزراء پیام داد که از قرار اظهارات میرزاقاسم خان صوراسرافیل کفیل وزارت داخله مقتضیات ورود آیت الله خالصی به حضرت عبدالعظیم(ع) فراهم نیست. رضا خان پاسخ داد فراهم است، اما اجازه نداد خودرو برای آوردن آقای خالصی راهی قم شود.(۱۰)

 ورود احمدشاه به مارسی

احمدشاه و همراهان امروز با کشتی لوتوس وارد بندر مارسی شدند. میرزاصمد خان ممتازالسلطنه، وزیرمختار ایران در پاریس، از جمله استقبالکنندگان از احمدشاه بود. احمدشاه با قطار عازم پاریس خواهد شد.(۱۱)

 افتتاح نمایشگاه بازرگانی روسیه

نمایشگاه بازرگانی روسیه شوروی امروز در محل سفارت خانه این کشور در تهران گشایش یافت. رضا خان، دکتر میلسپو و تعدادی از مقامات دیگر در مراسم افتتاح این نمایشگاه شرکت کردند.(۱۲)

 ورود یکصد نفر از ایل شکاک به تبریز

به گزارش منابع انگلیسی امروز یک صد تن از افراد ایل شکاک وارد تبریز شدند تا در خدمت قشون درآیند. قرار است این گروه همراه هشتاد شاهسون یک هنگ سوارهنظام را تشکیل دهند. گویا فرماندهی اینان با سرهنگ علیاکبر درخشانی خواهد بود.(۱۳)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۹۴.

۲- همان، پ ۲۸، صص ۴۰ و ۴۱.

۳- همان، پ ۱۶، ص ۵۷۶.

۴- همان، پ ۱۱۷، ص ۳۴.

۵- همان، پ m، صص ۳۷-۲۹۴.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۰-۸-۳۹-۱۳۰۲.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۴۹۲، ص ۱.

۸- رائین، فراموش خانه و فراماسونری در ایران، ج ۲، ص ۳۷۸.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۴، ص ۹.

۱۰- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، ص ۹۵.

۱۱- روزنامه تایمز، به تاریخ ۲۹ نوامبر ۱۹۲۳، ص ۱۱.

۱۲- FO E ۶۸۲/۲۵۵/۳۴.

۱۳- FO E ۸۸۴/۲۵۵/۳۴.

 پنجشنبه

۷ آذر ۱۳۰۲

۲۹ نوامبر ۱۹۲۳

۲۰ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 تحرکات انگلیس در صفحه لرستان

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، امروز درباره گزارشی که از خوزستان به وزارت جنگ رسیده بود توضیح داد. در این گزارش آمده بود که یکی از مستخدمان شیخ خزعل در بصره ۳۷۰۰ قبضه تفنگ به رسم هدیه برای طوایف سگوند و دیرکوند از انگلیسها تحویل گرفته است. امیرلشکر غرب هم توضیح داد که از قرار اطلاع دو انگلیسی به منطقه سگوند و دیرکوند رفته مشغول تشکیل اتحادی های هستند. وی نوشت درباره اسلحه های حمل شده مشغول تحقیق است. امیراحمدی در پایان تأکید کرد عملیات قشون در لرستان مطمئناً با موفقیت به انجام خواهد رسید.(۱)

 تکذیب لورن در همکاری انگلیس با طوایف لر

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در ایران، امروز در نام های به رضا خان، رئیسالوزراء، با اشاره به دیدارشان در دو روز پیش، نوشت که همانطور که در آن دیدار گزارش ارسال اسلحه به طوایف الوار از قبیل سگوند و دیرکوند را تکذیب کردم، با پیگیری های صورت گرفته، امروز صبح از بغداد پاسخ مشابهی رسیده که مؤید همان تکذیبیه است. وی نوشت: «چنین اقدامی را از طرف مأمورین نظامی انگلیس نمیتوان باور نمود... [بلکه] مأمورین مزبور... از دخول اسلحه... از سرحد عراق عرب به ایران ممانعت خواهند نمود.»(۲)

 پانترکیسم و لشکر شمال غرب

وزارت جنگ امروز در نام های محرمانه به امیرلشکر غرب، نسبت به خیالات دولت ترکیه در توسعه عقاید پانترکیسم در آن منطقه هشدار داد و یادآور شد که این اقدامات در سرزمین های قفقاز، آذربایجان و ترکستان آغاز شده و به عناوین مختلف مانند اتحاد ترک تشکیلاتی راه انداخته، تبلیغ میکنند. «چنانچه در قفقاز رسولزاده مأمور انجام این نظریه میباشد.» در این نامه آمده است که در آذربایجان هم تعدادی از صاحب منصبان نظامی و مأموران دولتی آلت دست مبلغان ترک قرار گرفتهاند. به ضمیمه این نامه فهرستی از مسئولان آذربایجان نیز بود که میبایست از طرف امیرلشکر شمال غرب مخفیانه از آنها مراقبت به عمل میآمد نیز ارسال شده بود. «در صورتی که ممکن باشد خیلی محرمانه و در پرده، دستجاتی در مقابل آنها تشکیل دهند که تبلیغات آنها را خنثی نمایند.» در این نامه اضافه شده است که حاکم آذربایجان نیز در جریان امر قرار گرفته است.(۳)

□ اقدامات مک کرمک در خرمشهر

«کارگزار مهام خارجه عربستان و مدیریت سیرسفاین» در گزارش امروز خود به وزارت امور خارجه نوشت که مستر مک کرمک، که در خوزستان به سر میبرد، محرمانه به او گفته است که بعد از مذاکرات طولانی مطالبات دولت از شیخ خزعل به پانصد هزار تومان ختم شد. «یکصد هزار تومان نقداً و چهارصد هزار دیگر را به چهار قسط بپردازد. و برای آتیه هم که چهل هزار تومان فقط به دولت میداد، قرار شد بعد از این یکصد و پنجاه هزار تومان بدهد.» بر اساس شنیده های کارگزار، شیخ خزعل از این توافقات راضی است.(۴)

□ کشف نفت در اجارود

بنابر گزارشی که امیرلشکر شمال غرب فرستاد، در نیم فرسخی روستای مرادلو در منطقه اجارود معدن نفت کشف شده

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۳، صص ۵۱ و ۵۲.

۲- همان، پ ۱۱۳، ص ۵۳.

۳- همان، پ ۵۲، ص ۱۰۴.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۱-۱۰-۵۲-۱۳۰۲.

است که با مازوت مخلوط است. «فدوی دستور دادم تا صدور دستور ثانوی محل مزبور را در تحت نظر بگیرند.»(۱)

 صدور حکم اعدام توسط رضا خان

رضا خان وزیر جنگ و رئیسالوزراء، امروز دستور اعدام یک دزد را به لشکر جنوب داد. تقاضای اعدام پیش از این توسط رئیس نظامیان مستقر در بهبهان درخواست شده بود. اتهام دزد، سرقت خرمن بود.(۲)

 تعیین تکلیف لشکر غرب در قبال شیخ محمود

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، امروز پیشنهاد کرد که تا سامان دادن قطعی به نواحی اورامان و مریوان، ارتباط با شیخ محمود حفظ شود؛ با این حال از وزیر جنگ خواست که تکلیف او را در باب این رابطه سیاسی روشن کند. رضا خان نیز پاسخ داد که نه با شیخ محمود موافقت کنید و «نه مخالفت، تا ببینیم چه میشود.»(۳)

 پناهنده شدن بخشی از اهالی بحرین به حجاز

بنابر گزارش رسیده از کارگزاری بندرعباس و به استناد اخباری که از بحرین آمده ساکنین یکی از بخش های بحرین که بیشتر تاجر و ثروتمند هستند با اموال منقوله خود به خاک حجاز هجرت کردهاند. مقامات انگلیس این عده را تهدید کردهاند هرگاه مراجعت نکنند اموال غیرمنقول آنها مصادره خواهد شد؛ و نیز حق صید مروارید ندارند. در این گزارش همچنین آمده است دو تن از استقلالطلبان بحرین نیز اخیراً تبعید شدهاند.(۴)

 راهیابی ۶۷ نماینده به مجلس

بنابر خبری که وزارت داخله میدهد تاکنون ۶۷ نماینده برای پنجمین دوره قانونگذاری انتخاب شدهاند. ۳۷ نفر از آنها در تهران حاضر هستند و ۳۰ نفر بعدی در حال آمدن یا رسیدن به پایتخت.(۵)

 تغییر رئیس اداره اوقاف

محمدعلی خان بامداد(۶) که ریاست اداره اوقاف را به عهده داشت، از سمت خود برکنار شد و میرزااحمد خان سعیدی(۷) جای او را گرفت.(۸)

 بازگشایی راهآهن پیربازار - رشت

امروز راهآهن پیربازار - رشت بازگشایی شد. این راهآهن در سیل اخیر رشت مسدود شده بود.(۹)

(تصویر) رسولزاده

(تصویر) مستر بل، شیخ خزعل، کاپیتان ملکم

(تصویر) بحرین، آب های ساحلی، صیادان مروارید

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۰۶۰۸۲، آرشیو ۵۰۳ خ ۵ الف الف ۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۵۷۹ و ۵۸۰.

۳- همان، پ ۷۱، ص ۱۳۱.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۲-۴-۵۱-۱۳۰۲.

۵- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۶۷، ص ۲.

۶- برای آگاهی از زندگینامه محمدعلی خان بامداد، ر.ک: همین کتاب، ج ۲، ص ۲۸.

۷- میرزااحمد خان سعیدی در سال ۱۲۷۱ش در تهران به دنیا آمد. تحصیلاتش را در مدرسه علوم سیاسی به پایان رسانیده، ابتدا در وزارت امور خارجه و سپس در وزارت فرهنگ مشغول به کار شد. در آذر ۱۳۰۲ش که سلیمانمیرزا وزیر معارف بود، هیأتی مرکب از دوازده نفر تحت عنوان کمیسیون معارف انتخاب گردید تا در امور آموزش و پرورش کشور تبادلنظر و نسبت به رفع نواقص و اصلاح آن اقدام نمایند؛ وی در این کمیسیون عضویت یافت. میرزااحمد خان سعیدی در فروردین ۱۳۰۸ از طرف وزارت معارف به سمت ریاست کل اوقاف منصوب و آغاز به کار نمود. او مدتی ریاست فرهنگ خراسان و معاونت وزارت فرهنگ را بر عهده داشت و در سال ۱۳۲۰ش در همان وزارت خانه مدیرکل بود. با تصمیم وزارت فرهنگ برای بازرسی دقیق از امور مدارس و ادارات مرکزی وزارت خانه و شهرستانها، طرحی جامع تهیه و در نیمه اول ۱۳۲۸ش به تصویب شورای عالی فرهنگ رسید. متعاقب آن سعیدی از طرف همان وزارت خانه با تصویب هیأت دولت به مدیریت کل بازرسی فرهنگ کشور انتخاب و مشغول به کار شد. او در اسفند ۱۳۳۴ به سرپرستی دانشجویان ایرانی در کالیفرنیا انتخاب گردید. میرزااحمد خان سعیدی در زمینه آموزش و پرورش و روانشناسی چندین جلد کتاب تألیف و ترجمه کرد. کتاب «چرا اطفال بداخلاق و بدرفتار بار میآیند» به عنوان بهترین ترجمه رشته اجتماعی انتخاب و جایزه کتاب سال شاهنشاهی را گرفت. (بنیاد پهلوی...، ص ۲۳؛ سعیدی، «تاریخچه کمیسیون معارف»، صص ۹۶۷-۹۶۳).

۸- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۶۷، ص ۲.

۹- FO E ۱۲۸۵/۲۵۵/۳۴ راهآهن پیربازار - رشت در سال ۱۳۳۲ق/۱۹۱۴م توسط خوشتاریا به طول ۹ کیلومتر احداث شد. پیربازار اکنون جزئی از محلات رشت است..

ص: ۴۵۴

 جمعه

۸ آذر ۱۳۰۲

۳۰ نوامبر ۱۹۲۳

۲۱ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 بیعلاقه بودن مقامات نفتی انگلیس به حضور نظامیان در دشت قیر

فرمانده نظامیان اعزامی به دشت قیر(۱) برای محافظت از کارکنان شرکت نفت جنوب در این منطقه، امروز در گزارشی به لشکر جنوب نوشت که انگلیسها چندان از حضور نظامیان در منطقه خشنود نیستند؛ چرا که از نفوذ مطلق آنها در این محل کاسته شده است. آنها سابق بر این فعال مایشاء بوده «و در فحاشی و بدرفتاری با عمله و کارکنان ایرانی هیچ مانعی نداشته و اهالی در سابق آنها را صاحب خود میدانستند و حال به کلی تغییر ماهیت در آنها داده شده» است. وی با اشاره به اعلانی که در منطقه توزیع کرده افزود که مستر گرینهاوس «اظهار میداشت بدون اطلاع کمپانی، شما اعلانی» منتشر نکنید. این اعلامیه برای حفظ امنیت منطقه منتشر شده بود. فرمانده نظامیان اعزامی به دشت قیر عقیده دارد انگلیسها غیر از مسائل اقتصادی منویات سیاسی هم دارند.(۲)

 پاسخ وزارت امور خارجه روسیه به اعتراضات ایران

«کمیساریات ملی امور خارجه» (وزارت امور خارجه) روسیه در یادداشتی که امروز برای وزیرمختار ایران در مسکو فرستاد، درباره اجحافاتی که در بازار مکاره نیژنینووگرود به تجار ایرانی شده و نیز پنبه هایی که در مسکو و بادکوبه به فروش نمیرود توضیح داد. (ر.ک: ۵ آذر) وی نوشت اظهار تمایل مؤسسات تجاری شوروی برای حمل پنبه ایران به بازار های روسیه دلیلی برای فروش رفتن آنها نیست. دیگر این که قیمت پنبه بر اساس ب های جهانی آن تعیین میشود. وزارت امور خارجه روسیه با مقایسه پنبه ایران و آمریکا یادآور شد که کیفیت پنبه ایران پایینتر است. دیگر آن که تجار ایرانی امیدوار بودند قیمت پنبه ترقی خواهد کرد، از این رو از فروش آن اِبا داشتند. در این یادداشت آمده است که با توجه به نصف شدن قیمت اجناسی چون چیت (پارچه) و نیز مبادلات کالا به کالا که اساس تجارت دولتین را تشکیل میدهد، ب های پنبه ایران فقط ۲۰ درصد تنزل پیدا کرده است. در پایان این یادداشت آمده است که تجار ایرانی میتوانند پنبه خود را به بازار های خارج از روسیه حمل کرده، به فروش برسانند.(۳)

 نابند همچنان تحت اشغال انگلیس

نابند(۴) در نزدیکی بندرعباس که در جنگ عمومی به اشغال انگلیس درآمده بود، همچنان تحت سیطره این کشور است. پیش از این پلیس جنوب در این منطقه مستقر بود. این خبر را امروز محمدعلی خان سدیدالسلطنه برای وزیر امورخارجه

فرستاد. وی همراه این نامه نقشه منطقه را ضمیمه کرده بود.(۵)

 ورود آیت الله خالصی به شاه عبدالعظیم(ع)

امروز آیت الله خالصی در میان استقبال مردم و دولتمردان وارد شاه عبدالعظیم (ع) شد. روزنامه ستاره ایران جزئیات استقبال و مراسمی که به این مناسبت برگزار شد درج کرد. در پایان این مراسم «ملکالمحققین بالای منبر رفته شرح مبسوطی در اطراف تبعید آقایان حجج اسلام و تجاوزات مأمورین بریطانیا بر عتبات مقدسه و فجایعی را که نسبت به اهالی بینالنهرین معمول و مجری میدارند» بیان کرد.(۶) رضا خان نیز به همراه سرهنگ محمد خان قلعهبیگی (درگاهی) برای خوشآمدگویی به آیت الله خالصی راهی شهر ری شد.(۷)روزنامه پراودا چاپ ترکستان نوشت که مراسم استقبال از آقای خالصی جنبه ضدانگلیسی داشت.(۸)

 کشته شدن یک ایرانی به دست عثمانیها

امروز یک ایرانی از اهالی قراعین(۹) که برای کاری به نزدیکی مرز ترکیه رفته بود توسط کرد های آن طرف مرز کشته شد. برادر مقتول در انتقام خون برادرش یکی از اکراد را زخمی میکند.(۱۰)

 آنفلوانزا در خراسان

در طول یک ماه گذشته آنفلوانزا فقط در مشهد حدود پانصد نفر را از بین برده است. سالمندان و فقیران بیش از دیگران در معرض این مرگ و میر بودهاند.(۱۱)

۱- دشت قیر که در برخی از منابع با نام دشت قیروکارزین از آن یاد شده، در استان فارس و در واقع در شمالیترین دشت در مسیر جاده شهر قیر به خنج و در ۳ کیلومتری جنوب شهرستان قیر قرار دارد. امروز این دشت اراضی روستا های نجفآباد، ده به، فتحآباد، کردشول، شهرک امام و چند آبادی دیگر را دربر میگیرد. مساحت ناخالص اراضی آن در حدود ۴۴۹۵ هکتار است که در سال های اخیر به وسیله کانالی از سد انحرافی قیر آبیاری میگردد. در ادوار گذشته در بخشی ازهمین دشت ماده سیاهرنگ و قیرمانندی به دست میآمد که به همین سبب نیز نواحی مزبور به قیر مشهور شده است. در منابع تاریخی از این ماده با نام «روغن چراغ و نفت» یاد شده است. همچنین در ۱۳۰۰ش حیدر خان حیاتداوودی از سران ایل بندرریگی اولین قرارداد اکتشاف نفت منطقه دشت قیر (بالای روستای شوال) را با آرنولد ویلسون به امضا رسانید که به دنبال آن جاد های هم از گناوه به فخرآوری و از آنجا به دشتقیر کشیده شد. این قرارداد منطقه مزبور را مورد توجه قرار داد. (www.imcid.org)

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۴۹۹ تا ۵۰۱.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۸ و ۱۰۷-۵۲-۳۶-۱۳۰۲.

۴- نایبند یا ناوبند یا نابند، بندر و دهی از دهستان تمیمی، بخش کنگان، شهرستان بوشهر است که در کنار خلیج نایبند قرار دارد. جغرافیانویسان قدیم از آن به عنوان لنگرگاهی مهم نام بردهاند که پس از ویرانی سیراف اهمیت بازرگانی یافت اما دیری نپایید و با رونق یافتن جزیره کیش رو به ویرانی گذاشت. (دایرهالمعارف فارسی (مصاحب)، ج ۲، بخش دوم، ص

۳۰۰۵).

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۹-۲۲-۴۰-۱۳۰۲.

۶- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۶۹، ص ۱.

۷- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، ص ۹۶.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۹-۸۱-۱۶-۱۳۰۲. منابع انگلیسی تعداد مستقبلین از آیت الله محمدمهدی خالصی را حدود ۳ هزار نفر برآورد کردند. همین منبع میگوید که شیخ حسین لنکرانی و خالصیزاده در مراسم استقبال سخن راندند. در این مراسم پارچه نوشت های از طرف اتحادیه کارگران دیده میشد که حاوی این جمله بود: با اتحاد میتوانیم با ظلم انگلیس مبارزه کنیم. (FO E ۶۸۲/۲۵۵/۳۴)

۹- قراعین یا سیهچشمه نام روستای مرزی میان ایران و ترکیه از توابع شهرستان ماکو در استان آذربایجان غربی است که امروز به شهرك و به عنوان مرکز بخش سیهچشمه تبدیل شده است. در مسیر راه فرعی خوی - بازرگان و منطق های کوهپای های قرار دارد که یارون چاری از ۲ کیلومتری آن میگذرد. چشمه باش بلاغ و قرهبلاغ هم در جنوب آن جاری است. (سعیدیان، شناخت شهر های ایران، ص ۵۴۴).

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۴، ص ۷۹. موضوع به وزارت خارجه منعکس شد و از سفارت ترکیه در تهران خواسته شد مرتکب جنایت، تنبیه شود. (همان، پ ۵۴، صص ۷۷ و ۷۸).

۱۱- فروپاشی قاجار و برآمدن...، ص ۵۲۴.

 جشن سالگرد تأسیس جمهوری ارمنستان

امروز کنسول روسیه در تبریز سومین سالگرد تأسیس جمهوری شوروی ارمنستان را جشن گرفت. این خبر را منابع انگلیسی دادند. بنابر گزارش های این منبع در همین روزها بیمارستان روسها نیز در تبریز افتتاح شد. این بیمارستان را چهارده پزشک اهل قفقاز اداره میکنند. خدمات این مرکز درمانی برای شهروندان فقیر روس و تمام بلشویکها رایگان است.(۱)

(تصویر) آیت الله محمدمهدی خالصی

(تصویر) بادکوبه، نمای عمومی ساحلی

(تصویر) تبریز، باغ شمال

۱- FO E ۸۸۴/۲۵۵/۳۴.

 شنبه

۹ آذر ۱۳۰۲

۱ دسامبر ۱۹۲۳

۲۲ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 نگرانی داور از عدم انتخاب خود در لار

در نام های که امروز تـدین خطاب به رضا خان رئیسالوزراء نوشت، خبر داد که علیاکبر داور از عدم انتخاب خود از لار نگران است. او «تمنا و استدعا دارد که اگر تصویب بفرمایید باز امر صادر شود که اهتمام اکید در موضوع فوق بشود.» وزارت جنگ امروز سفارش های لازم را بار دیگر به مقامات ذیربط ابلاغ کرد.(۱)

 پیشنهاد امیرلشکر غرب به ابطال صندوق آراء کرند

احمـد خان امیراحمـدی در تلگرامی که امروز به وزیر جنگ فرسـتاد نوشت که نصـرتالدوله از کرمانشاه نفر اول انتخاب شده، اگر اجازه دهید صـندوق کرند را باطل کرده، انتخابات آن جا تجدید شود تا «حضرت اشرف اعظم دامت عظمه» حائز اکثریت گردد؛ و یا «اجازه فرمایند محرمانه به امیرکل(۲) برسانم که مستعفی شوند» [در آن صورت باز حضرت اشرف نفر اول خواهد شد.] رضا خان با نظرات امیرلشکر غرب موافقت نکرد و دستور داد انتخاب آن منطقه به همین منوال خاتمه داده شود.(۳)

 دستور وزیر جنگ به آزاد بودن انتخابات نایین

وزارت جنـگ امروز در تلگرامی برای حـاکم یزد بـا اشـاره به شـکایاتی که دربـاره انتخابات نایین رسـیده، از قول وزیر جنگ تأکید کرد که «اهالی آزادند به هر کس میخواهند رأی دهند.»(۴)

 ارسال کتاب های ضداسلام به وزارت معارف

اداره معـارف و اوقـاف آذربایجان امروز به وزارت متبوع خود خبر داد که هشت جلـد کتاب از انتشارات مبلغین آمریکایی که ضد دیانت اسـلام هسـتند، با پست برای مقام وزارت فرسـتاده شد. این اداره افزود که وزارت امور خارجه هم خواهان ملاحظه این کتابهاست.(۵) (ر.ک: ۱۵ مهر)

 بخشنامه وزارت مالیه

وزارت مالیه امروز در بخش نام های به پیشکاران مالیه خراسان، آذربایجان، گیلان و مازندران و نیز گمرک، پست و تلگراف

و وزارت امور خارجه نوشت که دولت روسیه به جای اسکناس های یکصد میلیون[؟]، اسکناس با واحد جدید به نام چرونتس به جریان انداخته است. اکنون تجارت خانه ونشترک و سانترسایوز در خراسان در برابر اجناس، از قبول مسکوکات طلا و نقره ایران خودداری میکنند و کالا های خود را فقط در ازاء اسکناس های چرونتس تبادل میکنند. تجار نیز ناچار در صدد تبدیل سکه های طلا و نقره خود به این اسکناس تازه هستند. آنها از مسافران روسیه اسکناس گرفته، سکه میدهند و بدین ترتیب طلا و نقره ایران از کشور خارج میشود. وزارت مالیه از گیرندگان بخشنامه خواست از این کار جلوگیری کنند. اسکناس رایج در ایران توسط بانک شاهنشاهی طبع و نشر میابد «و این اسکناس های جدید به هیچوجه صورت قانونی ندارد.»(۶)

 زائران بیبضاعت در قصرشیرین

حاکم قصرشیرین خبر میدهد که ۳۰۰ زائر بیبضاعت ایرانی برای رفتن به بینالنهرین در قصرشیرین متوقف هستند. وی خروج آنها را از ایران به مصلحت ندانست و خواستار بازگرداندنشان به کرمانشاه شد.(۷) (ر.ک: ۶ آذر)

 مواد منفجره و پول در میان کالا های تجاری

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ شمال، امروز به وزارت جنگ خبر داد که بنا بر گزارش های محرمانه، در میان مالالتجاره هایی که اخیراً وارد ایران شده چند جعبه بمب دستی و مبالغی پول نقد و طلا هم هست و در انبار کالاها قرار دارد. وی خواست به مأموران گمرک دستور داده شود بازرسی دقیق کنند.(۸)

 سه جاسوس روس در ایران

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ شمال، به وزارت جنگ نوشت که سه نفر از جاسوسان روس به ایران آمده و دو تن از آنها اینک در تهران هستند. «وظیفه آنها با دستورات شومیاتسکی [وزیرمختار روسیه] رابطه پیدا کردن، و جلب نمودن صاحب منصبان ارشد است.»(۹)

 گزارش ذکاءالدوله از اقدامات خود برای جذب سرمایه

وزیرمختار ایران در برن به وزارت امور خارجه اطلاع داد که تلاش هایی چند برای جلبنظر آمریکاییها در باب سرمایهگذاری در ایران انجام داده و برای نمونه مسیو شرور آمریکایی اینک با دولت ایران وارد مذاکره شده است. غیر از این مقال های نیز نگاشته که در روزنامه تریبون دُریان درج شده است. ذکاءالدوله

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۳۵۲.

۲- امیرکل پس از نصرتالدوله نفر دوم بود. سیدحسن اجاق و سالار اشرف نفرات بعدی بودند. (روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۶۴، ص ۲).

۳- همان، پ ۱۷، ص ۱۸۲.

۴- همان، پ ۱۷، ص ۳۹۴. سدیدالملک حاکم یزد در پاسخ به این خواست نوشت که انتخابات نایین شروع نشده و خبر های

رسیده دروغ است. وی اطمینان داد که انتخابات نایین بدون دخالت مأموران محلی انجام شود. (همان، پ ۱۷، ص ۳۹۳).

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۰۱۶۷۴۱، آرشیو ۱۱۲ ژ ۵ آ پ ۱. وزارت معارف کتابها را در بایگانی خود ضبط کرد و ظاهراً به وزارت امور خارجه نفرستاد.

۶- همان، سند شم ۲۴۰۰۱۰۷۰۴، آرشیو ۷۰۳ط ۱ الف الف ۱.

۷- همان، پ ۷۲، ص ۹۸.

۸- همان، پ ۸۶، ص ۱۰۱. موضوع از طریق وزارت جنگ به وزارت خانه های مالیه و امور خارجه منعکس شد. (همان، پ ۸۶، صص ۹۹ و ۱۰۰)

۹- همان، پ ۱۰۸، ص ۹۲. موضوع به قلعهبیگی تهران منعکس شد تا مراقبت نماید. (همان، پ ۱۰۸، ص ۹۱).

وزیرمختار ایران در برن معتقد است «تنها مملکتی که میتواند از حیث امور اقتصادی و مالیه به سایر ممالک دیگر کمک نماید. آمریکا است.»(۱)

 وعده نظامی روسها به ترکمن های ایران

مؤیدالدوله، حاکم استرآباد، امروز به وزارت داخله نوشت که اغلب رؤسای ترکمن میگویند که کنسول روس در مناسباتی که با آنها دارد، میگوید «به شما اسلحه میدهیم که استقلال خود را به وسیله کنگره ترکمان ترکستان روس و اتحاد با آنها اعلام کنید.» ترکمنها میگویند کنسول روس وعده آمدن نیرو های نظامی روس به سرحد برای حمایت از تراکمه داده است.(۲)

 درخواست قبض رسید برای کمککنندگان به زلزله تربت

ارفعالدوله، نماینده ایران در جامعه اتفاق ملل، امروز از وزارت امور خارجه خواست که قبض رسید دو هزار فرانک کمک سرکنسول دانمارک و یک هزار فرانک کمک سرکنسول استکهلم را برای زلزلهزدگان تربت بفرستند تا «برای اطمینان مشارالیهما برای آنها ارسال نمایم.» وی خواست قبض رسید به زبان فرانسه نوشته شود.(۳)

 بارکاس سفیدرود

رئیس تیپ مستقل شمال برای چندمین بار از وزارت جنگ خواست اجازه دهد کشتی لیانازفها را خریداری کند.

این کشتی نیازمند تعمیر است و از حمل (فروردین) تاکنون بلااستفاده مانده. «در این موقع که روسها اموال لیانازف و بارکاس های متعلقه به آن اداره را در تحت عنوان خریداری، تصرف نمودهاند، ممکن است [بارکاس] سفیدرود را نیز در تحت همین عنوان تصرف نمایند.»(۴)

 نظام اطلاعاتی ایران در گزارش سفارت انگلیس

سفارت انگلیس در گزارش های هفتگی خود، این بار در گزارش هفتگی منتهی به امروز (اول دسامبر) مطلبی در مورد نظام اطلاعاتی ایران و تغییرات اخیر آن به وزارت امور خارجه کشور متبوع خود ارسال کرد. در این گزارش میخوانیم: «خزانهداری، نخستوزیران پیشین را موظف کرده بود ماهانه ۶۰۰۰ تومان به سرویس مخفی سیاسی اختصاص دهند. کابینه جدید به ریاست رضا خان اخیراً تصویب کرده است این مبلغ را به بودجه سرویس اطلاعات ارتش که رو به گسترش است بیفزایند. منبع موثقی اظهار میدارد که این سرویس تاکنون ماهانه ۱۲۰۰۰ تومان از بودجه نظامی در اختیار داشته است، بنابراین با این افزایش، این مقدار به ماهانه ۱۸۰۰۰ تومان بالغ میشود. همین منبع اظهار داشت که رضا خان چهار مرکز اطلاعاتی تاکنون برپا کرده است: تهران؛ کرمانشاه: با توجه ویژه به کردستان، شیخ محمود و تحولات عراق؛ عربستان: با توجه ویژه به شیخ خزعل و طوایف عرب؛ قسطنطنیه: امور ترکیه. علاوه بر این امرای لشکر در مشهد، تبریز، اصفهان و همدان مسئول سرویس اطلاعات در مناطق خود هستند. فرمانده تیپ شمال نیز سازمان اطلاعاتی خود را دارد. کل این سیستم توسط ارکان

حرب کـل قشـون در تهران هماهنـگ میشـود. برای امـور محلی در تهران، رضـا خـان قائممقامالملـک (بـا حقوق ماهیـانه ۵۰۰ تومان) به عنوان رئیس ضدجاسوسی، و مدبرالملک (با حقوق ماهانه ۳۰۰ تومان) به عنوان معاون وی استخدام شدهاند. ماهانه ۲۰۰۰ تومـان نیز برای اسـتخدام مـأموران دون پـایه توسـط قائممقامالملک در تهران اختصاص یافته است. بسـیاری از این افراد زنان اندرونی خانه ها هستند.(۵)

(تصویر)

شومیاتسکی و رضا خان

(تصویر) ارفعالدوله، ساعدالوزاره و ارفع (پسر)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۰-۱۶-۳۶-۱۳۰۲.

۲- همان، ۴۵-۱۴-۴۹-۱۳۰۲.

۳- همان، ۹-۱-۴۴-۱۳۰۲.

۴- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسـی، س ۱۳۰۲، پ ۴۳، ص ۳۴. وزارت جنـگ خواست در این مورد بررسـی بیشتری شود؛ در آن صورت ممکن است اقدام به خرید کرد. (همان، پ ۴۳، ص ۳۳).

۵- FO E ۶۸۲/۲۵۵/۳۴

ص: ۴۵۸

 یکشنبه

۱۰ آذر ۱۳۰۲

۲ دسامبر ۱۹۲۳

۲۳ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 اقدام علمای نجف به بازگرداندن روحانیان مهاجر

بنابر خبری که دیهیم نماینده سیاسی ایران در بینالنهرین به وزارت امورخارجه فرستاد، تعدادی از علماء نجف با ارسال نام های به امیرفیصل پادشاه عراق خواستار بازگرداندن علمای مهاجر و تبعیدی به عتبات شدند. امیرفیصل در برابر این خواست قول مساعد داده و گفته است به زودی موانع بازگشت آقایان رفع میشود. منظور فیصل تشکیل مجلس عراق است که به علت مخالفت پردامنه مراجع و روحانیان بینالنهرین منجر به تبعید یا مهاجرت آنان شد.(۱)

 حضور انگلیسها در باشت و بویراحمد

امیرلشکر جنوب در پی دریافت گزارش رئیس نظامیان بهبهان به وزارت جنگ خبر داد که چند صاحب منصب انگلیسی از طرف ممسنی به عنوان نقشهکش به حدود باشت(۲) و بویراحمد گرمسیری رفته با کلانتران آن حدود مشغول مذاکره شدهاند.(۳)

 درخواست معظمالملک برای شروع مذاکرات سرحدی

معظمالملک که به تازگی جانشین مستشارالدوله، در کمیسیون سرحدی شده است خواستار آغاز مذاکرات با روسیه شد. وی در نام های به وزارت امور خارجه پیشنهاد داد مناسب است مذاکرات با شویرف، رئیس کمیسیون سرحدی روس شروع شود. وی با اشاره به این که دو تن از اعضاء کمیسیون روس از ایران خارج شدهاند، پیشنهاد کرد سفارت روسیه از آنها بخواهد که به ایران بازگردند و اگر شویرف نیز مایل است به روسیه برود، هیأتی در مسکو به ریاست «سفیرکبیر» ایران، وزیر امور خارجه روسیه، شویرف و من تشکیل شده، مذاکرات در آنجا به پایان برسد و در حوت (اسفند) شروع به عملیات فنی در مرزها شود.(۴)

 اصلاحات در آستان قدس

وزارت جنگ در تلگرامی که امروز به امیرلشکر شرق فرستاد، از او خواست درباره انجام اصلاحات در آستان قدس نظر دهد.(۵)

 اعتراض به دستگیری امام جمعه ابرقو

گروهی از علما و معاریف ابرقو امروز با ارسال تلگرامی به رئیسالوزراء، نسبت به دستگیری و تبعید امام جمعه ابرقو اعتراض کرده، تقاضای رسیدگی نمودند. «در این موقع انتخابات رئیس [نظامیان] آباده به ابرقو آمده، آقای امام جمعه را بدون هیچ تقصیری شبانه دستگیر به طرف اصفهان تبعید نموده» است.(۶)

 گزارشی از وضعیت فرهنگی خوزستان

حکومت عربستان (خوزستان) امروز گزارشی درباره اوضاع فرهنگی این ایالت به وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه فرستاد. این گزارش به وضعیت معارف در خوزستان و وجود تنها دو مدرسه ابتدایی در شوشتر و دزفول اشاره و خواستار توجه وزارت معارف به شهر هایی که از تمدن عقب ماندهاند، شده است؛ تا بدین وسیله بتوان مردم را به سوی تمدن سوق داد. در ادامه گزارش با گلایه از کمبود بودجه جهت معارف خوزستان و ابراز تأثر از آن چنین آمده است: «[با] ماهی سیصد تومان که ثلث آن تخصیص رئیس معارف و اداره او است چگونه میشود در همچو مملکتی که امارت مجد و عظمتش از آثار و اوضاع قدیمه آن هویداست و جلب انظار مینماید، بسط معارف داده و این بنده به قدری متأثر است که حد و اندازه ندارد.»

در ادامه حکومت خوزستان اقدام در خصوص بهبود اوضاع فرهنگی ایالت را وظیفه وجدانی خود دانسته تا «بلکه آبی روی کارها بیاید و اسباب افتخار شود.»(۷)

 حرکت اردوی جنوب به طرف رودبار

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، وزارت جنگ را مطلع کرد که امروز تمام اردوی نظامی، مأمور به رودبار، حرکت کرد. وی افزود که والی کرمان، امیرشوکتالملک را هم به عنوان حاکم بلوچستان نصب کرد، اما قرار شده چنانچه موقعیت محلی اقتضا کند یک صاحب منصب ارشد به عنوان حاکم نظامی عهدهدار امور شود.(۸)

 سفر پرسشانگیز سه رجل به اروپا

روزنامه ایران نوشت که امروز زینالعابدین رهنما مدیر روزنامه ایران، فهیمالدوله و مؤدبالدوله(۹)به اسم معالجه به سمت اروپا حرکت کردند.(۱۰) کاردار فرانسه نیز در گزارشی نوشت که این سه تن مخفیانه تهران را ترک کردند. او اعتقاد داشت «فهیمالدوله طرفدار انگلیس و رهنما با فرانسه مساعد است و بارها در روزنامهاش از ما طرفداری کرده.» منابع انگلیسی مینویسند گزارش تأیید نشد های میگوید که رضا خان ۲۵ هزار تومان به این هیأت داده است تا در مطبوعات اروپا به نفع او تبلیغ کنند.(۱۱)

 توصیف رضا خان در منابع آمریکایی

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۱-۱۹-۲۷-۱۳۰۲.

۲- باشت، شهرک قدیمی که هماکنون مرکز بخش باشت از بخش های شهرستان کهگیلویه در استان کهگیلویه و بویراحمد است. کاریزها، چشمه ها و چاه های فراوانی در نزدیکی آن روان است و هوای معتدل و تا حدی مرطوب دارد. (سعیدیان، شناخت شهر های ایران، صص ۱۷۴ و ۱۷۵).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۵۷۳.

۴- اسناد وزارت امورخارجه، ۷۳-۸-۴۴-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۵، ص ۲۹. امیرلشکر شرق در پاسخ به این درخواست نوشت که باید مسئولیت کافی در همه امور به او داده شود. (همان، پ ۱۰۵، ص ۲۸).

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۳۷۳. از آنجا که این اقدام ظاهراً با تصمیم شخصی رئیس نظامیان آباده صورت گرفته بود و دستوری از بالا وجود نداشت مکاتبات فراوانی بین ادارات امنیه و قشون رد و بدل شد تا علت این اقدام روشن شود؛ پاسخ درستی وجود نداشت. حاکم اصفهان نوشت به دستور رئیسالوزراء سابق این اقدام شده است. در حالی که چنین دستوراتی از مشیرالدوله امکان صدور نداشت. به هر حال رضا خان دستور معاودت امام جمعه را به ابرقو صادر کرد. (همان، پ ۱۷، صص ۳۶۶ تا ۳۶۹، ۳۷۰ و ۳۷۱).

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۸۰۷۳، آرشیو ۳۳۶ ه ۲ الف ب ۱.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۵۴۳.

۹- برای آگاهی از زندگینامه مؤدبالدوله، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۲۴.

۱۰- روزنامه ایران، شم ۱۴۹۶، ص ۱.

۱۱- FO E ۶۸۲/۲۵۵/۳۴.

در گزارشـی که سـفارت آمریکا در تهران، امروز به وزارت امور خارجه کشور متبوع خود فرسـتاد، با اشاره به رفتار های اخیر رضـا خـان در مجـامع عمـومی او را چنین توصـیف نمود: «رئیسـالوزرای فعلی ایران، تنهـا برده و گوش به زنـگ اوامر و امیـال بریتانیـا است... او به هیچوجه نمیتوانـد خشم و غضب خود را کنترل کنـد. وی اخیراً [مشـیرالدوله] رئیسالوزرای پیشـین را مورد ضرب و شـتم قرار داده اسـت (بنـا به گزارش هـایی که به دست من رسـیده است در حضـور شـاه چنین جسـارتی را به وی روا داشته است.) رضا خان با دست خود یکی از روزنامهنگاران منتقد را کتک زد.

این روزنامهنگار پیرمردی ریشسـفید بود. یکی از اتباع آمریکا که شاهد این ماجرا بوده است اظهار میکند که این رقتانگیزترین و خفتبـارترین صـحنه خشـنی بوده که تـاکنون دیـده است. از زمانی که وی بر مسـند ریاست وزراء تکیه زده بارها در مواضـع مختلف ملتزمین و همراهـان خود را مورد ضـرب و جرح قرار داده است. از جمله به تـازگی یـک روحـانی پیرمرد، که به علت نابینـایی متوجه ورود رضا خان نشـد و از جای خود برنخاست، به شـدت مورد ضـرب شـصت وی قرار گرفت. بار دیگر تکرار میکنم، چنـانچه اولین نشانه های مخالفت از جانب یک مقام... مشاهـده شود، به احتمال قوی، خوی حیوانی رئیسالوزراء طغیان خواهد کرد و دیگر کسی نمیداند چه خواهد شد.»(۱)

 تدین در راه بغداد

منابع انگلیسـی خبر دادنـد که سیدمحمد تـدین امروز تهران را به قصـد بغداد ترک کرد. سـفارت انگلیس با ارسال این خبر به وزارت امور خـارجه انگلسـتان افزود که از هـدف این سـفر خبری به دست نیامـده، امـا او با پانصـد تومان پول و دسـتوراتی از جانب رضا خان عازم این سفر شده است.(۲)

(تصویر) رضا خان

(تصویر) سیدمحمد تدین

۱- اسناد وزارت امور خارجه آمریکا، سند شم- ۱۳۷/ ۸۹۱.۵۱A، مورخ ۲ دسامبر ۱۹۲۳.

۲- FO E ۸۸۴/۲۵۵/۳۴.

ص: ۴۶۰

 دوشنبه

۱۱ آذر ۱۳۰۲

۳ دسامبر ۱۹۲۳

۲۴ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 ابلاغ دستورات انتخاباتی در آذربایجان

در پی مشخص شدن نمایندگانی که باید از آذربایجان راهی مجلس شورای ملی شوند، امیرلشکر شمال غرب امروز طی چند تلگرام محرمانه به زیردستان خود، دستور های وزارت جنگ را ابلاغ کرد. وی به ایل خانی طوایف شاهسون نوشت که رأی اول باید به اسم وزیر جنگ و دومین نفر سیدالمحققین باشد. عبد الله خان طهماسبی از حاکم نظامی آستارا خواست که پس از سردارسپه، میرزاآقا خان عصر انقلاب و سپس ناصر سیف از آستارا انتخاب شوند. وی به فرمانده قوای ساوجبلاغ هم دستور داد وزیر جنگ اکثریت آرا را به خود اختصاص دهد و کاندیدای بعدی را هم پیشنهاد بدهد که چه کسی باشد.(۱)

 سفارش دیگر برای نمایندگی آذربایجان

قاسم صوراسرافیل، کفیل وزارت داخله، امروز از رضا خان خواست با میرزاابوالحسن خان ثقهالاسلامی در انتخاب شدن از آذربایجان همکاری شود. «در صورتی که رأی مبارک اقتضا فرماید نسبت به تقاضای ایشان [= ثقهالاسلامی] مساعدت بشود.» قرار شد تحقیق شود.(۲)

 تحقیقی دوباره از نیرو های نظامی انگلیس در جاسک

در پی تأکید کارگزاری بنادر بر افزایش نیرو های نظامی انگلیس در بندر جاسک، وزارت جنگ امروز به امیرلشکر جنوب دستور داد از آنجا که «علاوه بر عده سابق، اخیراً سی نفر سرباز هندی و سه نفر صاحب منصب انگلیسی در جاسک پیاده کردهاند» مراتب تحقیق و اطلاع داده شود.(۳)

 ناتوانی لشکر غرب در اثبات عدم همکاری سرکنسول ایران در بغداد

پیش از این امیرلشکر غرب، احمد خان امیراحمدی، از وزارت جنگ خواسته بود که نماینده سیاسی ایران در بغداد تغییر کند، چرا که همکاری لازم را با جاسوسان این لشکر در بینالنهرین نمیکند. وقتی موضوع به وزارت امور خارجه منعکس گردید، خواستار مستنداتی برای این تغییر شد. لشکر غرب امروز در نام های به وزارت جنگ با اشاره به مکاتبات قبلی و ذکر شماره و تاریخ آنها بار دیگر خواست که نماینده سیاسی ایران در بغداد تغییر کند. وزارت جنگ پس از بررسی نامه های یادشده،

متوجه شد که همه آنها علیه کنسول ایران در خانقین است که پیش از این تغییر کرده است، نه نماینده سیاسی ایران در بغداد.(۴)

 اعتراض دوباره سفارت فرانسه به مزاحمت های آیرم

سفارت فرانسه امروز بار دیگر نسبت به اقدام «فضاحتآمیز» محمدحسین آیرم «فرمانده لجوج» در ایذاء ساکنین میهمان خانه متروپل رشت اعتراض کرد و با استناد به گزارش مأموران آمریکایی نوشت: «آتاشه نظامی آمریکا اظهار میداشت که هنوز ارکستر های نظامی شب و روز مرتباً در ایوان رو به روی میهمان خانه مشغول نواختن میباشند. (ر.ک: ۱ و ۲۱ آبان) سفارت فرانسه خواست که آیرم دست از اذیت اتباع فرانسه که در این میهمان خانه ساکن هستند بردارد.(۵)

 فروش جزیره کیش

در نام های بدون امضاء که امروز در دفتر کابینه وزارت جنگ ثبت شد، این خبر جلب توجه میکرد که قوامالملک جزیره قیس (کیش)(۶)را فروخته است. در این نامه آمده است جزیره قیس در تیول قوامالملک بود. البته در زمان ناصرالدین شاه به مدت ۲۰ سال جزیره به محمدرضا خان قوامالملک واگذار شد و «حالا مدتهاست که زمان بیست سال منقضی شده» است.(۷)

 عدم کاربرد واژه های عجم و عثمانی

وزارت امور خارجه در متحدالمآلی که امروز به وزارت خانه ها و کارگزاریها فرستاد نوشت که سفارت ترکیه اطلاع داده است بنابر تصویب مجلس ملی جمهوری ترکیه «من بعد استعمال کلمه عجم را در حق ایرانیان متروک و موقوف دارند. و ضمناً تقاضا کردهاند در ایران هم از استعمال کلمه عثمانی نسبت به اتباع ترکیه احتراز شود.»(۸)

 تقاضای ولیعهد از کاردار فرانسه

محمدحسن میرزا ولیعهد امروز از موریس دایه کاردار فرانسه در تهران خواست که واسطه ارتباط او با احمدشاه از جهت گفت و گو و نامهنگاری باشد. کاردار فرانسه این درخواست ولیعهد را پذیرفت و در گزارش خود به وزارت امور خارجه نوشت که از این طریق «میتوانستم در عین حال که مورد اعتماد دسته درباریها هستم با گروه طرفدار وزیر جنگ نیز مرتبط گردم.»(۹)

 فعالیت های لشکر غرب در آستانه اردوکشی به لرستان

احمد خان امیراحمدی امروز چهار تلگرام برای تکمیل تدارکات لشکر غرب به وزارت جنگ فرستاد. یکی از آنها تقاضای کشیدن سیم تلگراف از بروجرد به خرمآباد بود که بودجه آن تأمین نشده است. در تلگرام دیگر او از کمبود «سیمکش» در بروجرد خبر داد. امیراحمدی در تلگرام بعدی خود با اشاره به اهمیتی که رؤسای لر به خلعت میدهند، درخواست کرد صد طاقه شال برایش فرستاده شود؛ زیرا «بدین وسیله میتوان قسمت عمد های از آنها را از متمردین تفکیک نمود و برای عملیات از آنها استفاده» کرد. وی در آخرین تلگرام خود تقاضا کرد با ساخت چند قلاع و برج برای تمرکز پست های نظامی در راه

های مواصلاتی موافقت شود. با همه تقاضاها و پیشنهاد های امیرلشکر غرب موافقت شد.(۱۰)

 اطلاعیه دانشآموزان دختر

امروز اطلاعی های با عنوان «بیانیه یک عده محصلات» در جراید به چاپ رسید. در این اطلاعیه از دختران دانشآموز مدرسه آمریکایی پرسیده شده بود آیا تاکنون فکر کرد هاید که چرا دولت آمریکا هر سال مبالغ گزافی صرف مدارس تأسیس کرده خود در ایران میکند و چرا کشیشان آنها هزاران فرسخ را پشت سر میگذارند تا به ایران برسند؟ «آیا فقط برای نوعپرستی و بشردوستی است که این مخارج گزاف و این زحمات فوقالعاده

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۸، صص ۲۷۸، ۳۳۷ و ۴۶۸.

۲- همان، پ ۵۱، ص ۳۴.

۳- همان، پ ۳۱، ص ۴.

۴- همان، پ ۶۲، صص ۳ و ۴.

۵- همان، پ ۸۶، صص ۶۲ و ۶۳. وزارت جنگ در دو نامه که دومین آن ۱۴ جدی (دی) بود از رئیس تیپ شمال خواست «در تغییر محل موزیک و رفع شکایت آنها اقدام» شود. (همان، پ ۸۶، صص ۵۹ و ۶۱).

۶- جزیره کیش در حال حاضر جزیر های آباد، محلی برای گردشگری است که در جنوب غربی بندر لنگه و شمال جزیره سیری واقع است. جغرافیانویسان از بازار های پررونق آن در دوران گذشته مطالب بسیار گفتهاند که تا قرن هشتم هجری از شهرت بسیار برخوردار بود اما بعدها رو به ویرانی گذارد و جزیره هرمز جای آن را گرفت و در واقع جزیره کیش را خلف بندر سیراف و سلف بندر هرمز در تاریخ شرق برشمردهاند. در دوره قاجار، ناصرالدینشاه آن را به علی خان قوامالملک شیرازی بخشید و در تیول او قرار داد. پس از قوامالملک، جزیره کیش در قبال دریافت ۲۰۰۰ روپیه به محمدرضا خان بندرعباسی حاکم لنگه هدیه گردید و سرانجام در ۱۳۳۲ش که مالکیت بر جزایر تصویب شد به وسیله دولت از ورثه محمدرضا خان خریداری گردید. در دی ۱۳۳۳ تابع بخش شیبکوه و جزئی از فرمانداری بندرلنگه شد و در تیر ۱۳۳۷ش بخش های ابوموسی و تنب کوچک به یک بخش تبدیل شد و مرکز آن جزیره کیش تعیین گردید. این جزیره در تمام متون فارسی و برخی متون عربی به کیش معروف است اما برخی آن را «قیس» یا «قیش» خواندهاند. (سعیدیان، شناخت شهر های ایران، صص ۷۳۰-۷۲۶؛ دایرهالمعارف فارسی (مصاحب)، ج ۲، ص ۲۳۳۷؛ نوربخش، خلیجفارس و جزایر ایرانی، ص ۳۵۰).

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۸، ص ۴۳. موضوع از رئیس تیپ فارس استعلام شد و او تأیید کرد که قوامالملک آن را به قیمت حدود ۲۰ هزار تومان فروخته است. از آنجا که سابق های در لشکر جنوب وجود نداشت از وزارت مالیه نیز استعلام شد تا توضیحات بیشتری درباره مالکیت این جزیره داده شود. (همان، پ ۴۸، صص ۴۸ و ۴۶).

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۳۵-۱/۱-۱۳۰۲.

۹- پورشالچی، قزاق: عصر رضاشاه...، ص ۹۲.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۵، صص ۸۵، ۸۹، ۹۰، ۱۳۶ و ۱۳۸.

را متحمل میشونـد؟ آیا این صـدمات را فقط برای تربیت ایرانیان تحمل مینماینـد؟» در این اطلاعیه آمـده است که کار مدارس آمریکـایی ترویـج خرافات مسیحیت است. دانشآموزان دختر در پایان مطلب خود نوشـتهاند که اگر شـما دانشآموزان مـدارس دخترانه آمریکـایی مـدعی هستیـد که صـاحب دانش کـافی در این مـدرسه هـا شـد هایـد حاضـریم بـا نظارت وزارت معارف امتحاناتی را برگزار کرده، تحصیلات علمی خود را مقایسه کنیم.(۱)

 بازگشت مولیتر

کامیـل مولیتر مسـتشار سـابق کل پست امروز از اروپا وارد ایران شـد. وی که از شـغل گذشـته خود فارغ است، از طرف برخی شرکت های تجاری نمایندگی دارد تا با تجار ایرانی وارد گفت و گو شود و باب تجارت را با بلژیک بگشاید.(۲)

(تصویر) مدرسه آمریکاییها در تهران

۱- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۷۰، ص ۳.
۲- همان، شم ۷۱، ص ۳.

 سه شنبه

۱۲ آذر ۱۳۰۲

۴ دسامبر ۱۹۲۳

۲۵ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 خودداری حاکم بوشهر از دیدار با مستشار مالیه

نصرالدوله، حاکم بنادر، در گزارشی که امروز به وزارت داخله فرستاد با اشاره به حضور مک کرمک مستشار مالیه که از خوزستان به بوشهر آمده نوشت که وی بیمار شد و در طول سه روز اقامت در بوشهر، در محل کنسولگری انگلیس به استراحت پرداخت. با این حال قرار شد برای مذاکره در امیریه همدیگر را ملاقات کنیم اما همراهان ایرانی مک کرمک محل ملاقات را در اداره مالیه قرار دادند. نصرالدوله با این اعتقاد که وی باید بر او وارد شود نوشت: «رعایت این قبیل نکات را تا این درجه لازم میدانم [برای این که]... حیثیت نمایندگی دولت را وظیفه خود و تمام ایرانیان میدانم.» کلنل مککرمک و همراهان امروز صبح بوشهر را ترک کردند.(۱)

 دیدار با رئیسالوزرای تازه عراق

سرکنسول ایران در بغداد خبر داد که جعفرپاشا(۲) رئیسالوزرای جدید عراق امروز در پاسخ به دیدار قبلی، برای پس دادن بازدید به محل کنسولگری آمد. نماینده ایران در خلال صحبت با استناد به مقاله روزنامه العراق میگوید که مراجع تقلید و روحانیان بینالنهرین توسط حکومت عراق تبعید شدند. جعفرپاشا میگوید که ملک فیصل از دست عبدالمحسن بیک رئیسالوزرای سابق دلگیر است و موضوع آقایان علما وجهه بدی در عالم اسلام گذاشته است. در ادامه صحبت جعفر پاشا گفت نماینده عالی انگلیس میگوید ایران تجهیزات نظامی از جمله طیاره از فرانسه خریده است و میخواهد از طریق بغداد به ایران ببرد. «جواب دادم اینها اسباب عزت و قدرت اسلام است.»(۳)

 جنگ طایف های در سیستان

بنا به گزارش شجاعنظام، کفیل تیپ سیستان و قائنات، در درگیری میان کچی خان و جمعه بهادر، یازده نفر کشته، سه خیمه آتش گرفته، یک رمه گوسفند و هفت کنیز سیاه به دست کچی خان افتاده است. این دو طایفه نسبت به هم «خونی» بودند. امیرلشکر شرق دستور دستگیری جمعه بهادر را داد.(۴)

 کنسول جدید روسیه در ماکو

بنا به گزارش سالارنظام، رئیس ارکان حرب لشکر شمال غرب، سرکیس بیگاف اخیراً به عنوان کنسول روسیه در ماکو انتخاب شده، و اسپیرف کنسول سابق راهی ارومیه شده است.(۵)

 نفوذ روسها در ترکمن صحرا

روسها از طریق اجارهداری و زراعت در زمین های ترکمن صحرا به این نقطه نفوذ خواهند کرد. محمدحسین خان آیرم رئیس تیپ شمال، امروز خبر داد که این موضوع از اظهارات کنسول روسیه در منطقه به دست آمده است. رضا خان پس از دریافت این خبر خطاب به آیرم گفت: «این مسائل را میگویید [پس] کی در صحرا داخل اقدام میشوید؟»(۶)

 تمایل انگلیس به ایجاد حوضچه نفتی در جزیره هنگام

کارگزاری اول بنادر خلیج فارس امروز خبر داد که پس از سفر کاپیتان بیتی انگلیسی به جزیره هنگام (ر.ك: ۵ آذر)، اینک وی به دولت خود پیشنهاد میکند یک حوضچه نفتی «در شمال جزیره هنگام معادل قریه دیرستان که در جزیره قشم است بنا شود. تالاب مزبور گنجایش پنجاه میلیون گالن نفت خواهد داشت. عمارات و ابنیه حالیه جزیره هنگام در جنوب و در مغرب تالاب مزبور واقع میشوند.»(۷)

 دزدی در منطقه سرخس

امروز گروهی از بلوچها و جمشیدیها از قلمرو روسیه در سرخس به خاك ایران تجاوز کرده و ۲۵۰ رأس گوسفند و ده نفر شتر را به سرقت بردند. در تعقیب سارقان ده نفر شتر پس گرفته شد و یک تن از دزدها کشته شد.(۸)

(تصویر) جعفرپاشا العسکری، نخستوزیر عراق

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۳۳۸۵.

۲- جعفرپاشا (۱۳۵۵-۱۳۰۲ق) فرزند مصطفی عبدالرحمن معروف به جعفرالعسکری از فرماندهان نظامی عراق بود که پس از انقلاب ۱۹۲۰م در مارس ۱۹۲۱/رجب ۱۳۳۹ در کنفرانسی که با پیشگامی وینستون چرچیل در قاهره (مصر) برپا شد حضور یافت و درباره مسائل مربوط به کشورش، از جمله انتخاب رئیس حکومت، شیوه برخورد با کرد های عراقی، کاهش فوری هزینه بریتانیا و تشکیل نیرو های تضمین دفاع عراق به گفتگو پرداخت. جعفرپاشا پس از برقراری سلطنت ملکفیصل در عراق در چند کابینه دولت عضویت یافت. تا اینکه در نوامبر ۱۹۲۳ پس از سقوط کابینه عبدالمحسن سعدون، در حالی که پیش از آن به مقام متصرفی (استانداری) موصل تعیین شده بود، مأموریت یافت کابینه دولت را تشکیل دهد. در کابینه او دو وزیر شیعه (یکی در وزارت دارایی و دیگری در وزارت کشور) عضویت داشتند. تشکیل دولت او با ماه های پایانی مهاجرت علمای ایرانی از عراق به ایران همزمان بود که در مذاکره با نمایندگان سیاسی دولت که درباره مهاجرت علما نزد وی رفته بودند، به نرمی و با احترام برخورد کرده، از علمای مهاجر با عنوان «اسباب عزت و قدرت اسلام» یاد کرد. او در ۱۴ دسامبر ۱۹۲۷ که علاوه بر ریاستالوزرایی، وزارت امور خارجه عراق را نیز برعهده داشت، با اورمسی جور نماینده انگلستان پیمانی را

در ۱۵ ماده به امضا رساند که بر اساس ماده نخست آن دولت انگلیس رسماً استقلال کشور عراق را اعتراف نمود. (لانگریگ، عراق ۱۹۰۰ تـا ۱۹۵۰ تاریـخ سیاسـی، اجتماعی...، ج ۱، صـص ۲۴۰، ۲۶۱ تا ۲۷۷؛ کوهسـتانینژاد، چالشـها و تعاملات ایران و عراق...، صص ۱۲۴، ۴۳۹ تا ۴۴۱؛ لغتنامه دهخدا، ج ۵، ص ۶۸۳۲).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵۹-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۹۹، صص ۲۷ و ۲۸.

۵- همان، پ ۴۰، ص ۵۷.

۶- همان، پ ۱۰۸، ص ۱۹.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۲۱-۵۱-۱۳۰۲.

۸- فروپاشی قاجار و برآمدن...، ص ۵۲۶.

 چهارشنبه

۱۳ آذر ۱۳۰۲

۵ دسامبر ۱۹۲۳

۲۶ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 عطاءالملک یا مؤیدالاسلام

عبدالحسین تیمورتاش، حاکم کرمان، در تلگرامی که امروز به وزارت جنگ فرستاد تأکید کرد که بر اساس دستورالعمل سابق، عطاءالملک باید از سیرجان انتخاب شود. در این مورد با قشون هماهنگی لازم به عمل آمد، اما وزارت داخله «تعلیماتی که در انتخابات سیرجان میدهد نتیجه آن انتخاب مؤیدالاسلام است.» تیمورتاش پرسید چه باید کرد؟ رضا خان پس از دیدن این تلگرام به حاکم کرمان پاسخ داد: «حکم من بیشتر اهمیت دارد یا وزارت داخله؟»(۱)

 دیدگاه طهماسبی درباره دو نامزد سفارش شده

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، درباره دو تن از نامزد های سفارش شده وزارت جنگ امروز خبر داد که در مورد ناصر سیف و نقیبزاده تردید وجود دارد. متنفذین محلی نسبت به ناصر سیف حسن نظر ندارند؛ به نقیبزاده هم نمیتوان اطمینان کرد.

طهماسبی نوشت تحقیقات بیشتری خواهد شد که تغییر اینان لازم است یا خیر.(۲)

 ابراز آمادگی و وفاداری محققالعلماء

وزارت جنگ امروز به رئیس تیپ فارس خبر داد که محققالعلماء در نامه هایی که نوشته میگوید زمینه لازم برای انتخاب شدن از منطقه قشقایی را دارد. دستور داده شده همکاری شود.(۳)محققالعلماء در نام های خصوصی به اطلاع وزیر جنگ رسانده بود که «زمینه بنده در انتخابات از همه کس در فارس بیشتر است؛ و همچنین صمیمیت بنده نسبت به وجود مبارک.»(۴)

 پایان دادن به تحصن تلگراف خانه قمشه

لشکر جنوب امروز خبر داد که به تحصن حدود چهل نفر از اهالی قمشه در تلگراف خانه پایان داده شد.

در این گزارش به علت تحصن اشاره نشده اما نام محرکین، محمدباقر خان، غلامرضا و سیدعلیاکبر (برادر آیت الله مدرس) قید شده است.(۵)

□ قطع ارتباط تلگراف خانه انگلیس با تلگراف خانه ایران

کارگزار خوزستان امروز خبر داد که رئیس تلگراف خانه انگلیس با قطع سیم ارتباطی، به اتصال خود با تلگراف خانه ایران پایان داده است. «این اقدام انگلیسها برای این است که سیم تلگراف خانه ایران که فعلاً به بصره و بینالنهرین متصل است قطع شده و دیگر مستقیماً سیم نداشته باشیم.» کارگزار نوشت به این اقدام اعتراض شده است اما «لازم است هر چه زودتر برای تحویل تلگراف خانه مزبور به دولت ایران اقدامات شود.»(۶)

□ آخرین پیام شیخ محمود به ایران

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، امروز خبر داد که مجید افندی، نماینده شیخ محمود نزد رئیس قوای سقز آمده و محرمانه از قول شیخ محمود، گفته که «انگلیسها اگر حالیه با من مساعدتی بنمایند برای این است که آلت دست خود قرار داده یا بر علیه ترکها و یا بر علیه ایران تحریک نموده، خودشان استفاده نمایند... قصد من از اول این بود که خود را بسته و مطیع دولت علّیه بدانم، لیکن برعکس، دولت ایران همیشه مرا از خود دور مینماید. معهذا من هنوز به خیال اول خود باقی و برای اطاعت دولت ایران حاضر هستم.»(۷)

□ درخواست سفارت روسیه برای رسیدگی به موضوع بابایف

پس از آن که پاسخ لشکر شمال غرب درباره مسئله شکنجه یکی از اتباع روسیه به نام بابایف، به سفارت خانه روسیه فرستاده شد، این سفارت خانه اینک خواستار تشکیل کمیسیونی در تبریز با حضور نمایندگان کارگزاری، قشون و کنسولگری روس شده است. وزارت امور خارجه امروز این خواست سفارت روسیه را به اطلاع وزارت جنگ رساند.(۸) بابایف متهم بود که دست به تشکیل گروه سیاسی زده و نیز در حمله مسلحانه به نظامیه تبریز مشارکت داشته است.

□ درخواست اعزام تیمورآقا کهنه شهری به ایران

تیمور آقا کهنه شهری، از نزدیکان اسماعیلآقا سیمیتقو، که پس از سرکوب شورش های سیمیتقو، به خاک عثمانی گریخته بود؛ و اکنون در طرابوزان اقامت دارد. لشکر شمال غرب خواهان بازگرداندن او به ایران بود. وزیرمختار ایران در اسلامبول امروز خبر داد که کهنه شهری در طرابوزان تحتنظر است و کنسولگری ایران در طرابوزان وسایل اعزام او به ایران را فراهم میکند. قرار است کهنه شهری تحتالحفظ تا مرز مشایعت شود.(۹)

□ حرکت قریبالوقوع لشکر غرب به طرف خرمآباد

تلگراف خانه بروجرد خبر داد که ظرف دو روز آینده قوای نظامی به سوی خرمآباد حرکت خواهد کرد و ضروری است در پی حرکت قشون، سیم های تلفن و تلگراف کشیده شود تا ارتباط قشون با بروجرد برقرار باشد. مسرورالدوله، رئیس تلگراف خانه بروجرد، مسئولان بالاتر را از اقدامات در این زمینه باخبر کرد.(۱۰) با وجود این امیرلشکر غرب در تلگرام دیگری خبر داد که یکشنبه آینده اردوی نظامی به طرف خرمآباد حرکت میکند و هنوز وزارت پست و تلگراف اقدامی راجع به سیمکشی

نکرده است.(۱۱)

 ورود هیأت ژاپنی به ایران

امروز هیأت میسیون ژاپنی مرکب از هفت نفر که از راه بغداد وارد ایران شده بودند، به تهران رسیدند و در گراند هتل ساکن شدند. دو نفر از این هیأت برای گردش و تحقیق در امور اقتصادی راهی ایران شدهاند.(۱۲)

 وضعیت کارکنان ایرانی کنسولگری های خارجی در ایران

بنابر گزارش سرکنسول انگلیس در مشهد، امروز کارگزار این شهر از سرکنسول خواست فهرست ایرانیانی را که در خدمت کنسولگری هستند، ارائه دهد. «معاون کارگزاری در مذاکرات بعدی با مترجم کنسولگری گفت که به موجب دستور صادره

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۳۸۶. چند روز پس از این پاسخ تند، وزارت جنگ از قول رضا خان نوشت هر طور مقتضیات وقت و سیاست اجازه میدهد اقدام فرمایید اما انتخاب عطاءالملك ارجح است. (همان، پ ۱۷، ص ۳۸۳).

۲- همان، پ ۱۸، ص ۱۰.

۳- همان، پ ۱۷، ص ۳۹۰.

۴- همان، پ ۱۷، ص ۳۹۱.

۵- همان، پ ۱۷، ص ۴۲۱. با توجه به این که این سند در پرونده شماره ۱۷ و در کنار بقیه گزارش های مربوط به انتخابات مجلس پنجم آمده باید گفت که تحصن قمشه در اعتراض به روند انتخابات صورت گرفته است.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۰-۳۹-۳۴-۱۳۰۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۱، صص ۱۲۷ و ۱۲۸. وزیر جنگ در قبال این خبر پاسخ داد همان طور که قبلاً گفتهام با شیخ محمود نه مخالفت کنید و نه موافقت. (همان، پ ۷۱، ص ۱۲۶).

۸- همان، پ ۸۸، ص ۴۲.

۹- همان، پ ۲۷، ص ۲.

۱۰- همان، پ ۶۵، ص ۱۳۱.

۱۱- همان، پ ۶۵، ص ۱۳۳. سیمکشی از صبح روز ۱۴ قوس (آذر) تحت فشار امیرلشکر غرب شروع شد. (همان، پ ۶۵، ص ۱۳۰).

۱۲- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۷۲، ص ۲. سرپرست این هیأت «نائیدو»، سرکنسول سابق ژاپن در کلکته بود. گفته میشود این هیأت تا بهار آینده در ایران توقف خواهد داشت و یکی ازکارها، تأسیس کنسولگری ژاپن در تهران است. (FO E ۸۸۳/۲۵۵/۳۴)

از طرف وزیر امور خارجه حداکثر تعداد مستخدمین ایرانی که میتوانند تحت حمایت کنسولگری های خارجی قرار گیرند، ۱۰ نفر است و اضافه بر آن میبایست تابع محکمه عدلیه باشند. او اعتقاد داشت که این دستورها شامل خدمتکاران ارشد مانند میرزاها و گزارشگران نمیشود، بلکه کارکنان دونپایه مانند «فراشها» و «پیشخدمتها» را دربر میگیرد.»(۱)

 رئیس جدید معارف گیلان

سلیمانمیرزا، وزیر معارف، تقی طائر را به ریاست معارف گیلان منصوب کرد. وی جایگزین میرزاعیسی خان صدیق [صدیق اعلم] خواهد شد. طائر امروز تهران را به قصد رشت ترک کرد.(۲)

(تصویر) عیسی صدیق (صدیق اعلم)، نفر وسط

۱- فروپاشی قاجار و برآمدن...، ص ۵۲۵.

۲- FO E ۸۸۳/۲۵۵/۳۴.

ص: ۴۶۵

 پنجشنبه

۱۴ آذر ۱۳۰۲

۶ دسامبر ۱۹۲۳

۲۷ ربیع‌الثانی ۱۳۴۲

 ارائه توضیح از انتخابات طبس

وزارت جنگ در تلگرامی به امیرلشکر شرق نوشت که در انتخابات طبس، [محمدمیرزا] دانش [بزرگنیا] دارای اکثریت شده، اما یک نظامی مأمور از آن لشکر در حال کارشکنی است. «قدغن فرمایید مراتب را توضیحاً اعلام دارند.»(۱)(ر.ک: ۱۷ آذر)

 انتخاب ملک‌الشعرای بهار از ترشیز

لشکر شرق امروز خبر داد که [طبق دستورات قبلی] ملک‌الشعرا از ترشیز به نمایندگی مجلس شورای ملی با ۵۷۲۶ رأی انتخاب شد.(۲) (ر.ک: ۲۰ مهر)

 دوستمحمد خان و موضوع بلوچستان

امین تذکره دزداب، وزارت امور خارجه را باخبر کرد که دوستمحمد خان(۳) از روزی که شنیده شوکت‌الملک به حکمرانی بلوچستان خواهد رسید [وی حاکم سیستان و قائنات بود] و با عده های برای سرکوبی او راهی خواهد شد، با گردآوردن بلوچها با هماهنگی انگلیس درصدد مقابله است.(۴) (ر.ک: ۲۰ مهر)

 تلگراف مشهد - سیستان

تلگراف مشهد به سیستان همچنان در دست انگلیس است. کارگزاری سیستان میگوید در دیداری که با کنسول انگلیس در سیستان داشتم، میگفت قرار شده این تلگراف خانه به ایران تحویل شود. گویا این توافق در دولت گذشته حاصل شده بود اما با روی کار آمدن دولت جدید، انگلیس حاضر نیست به آن توافق عمل کنند.(۵)

 پاسخ غیرمستقیم به یک خبر

پس از انتشار مطلبی در نشریات آمریکایی مبنی بر آمادگی ایران برای اعطای امتیاز نفت شمال به یک کمپانی آمریکایی و قرضه ده میلیون دلار در برابر آن، برخی از نشریات روسی نیز این خبر را درج کردند. (ر.ک: ۶ آذر) سرکنسول ایران در تاشکند، امروز در نام های به وزارت امور خارجه با اشاره به چاپ این خبر در روزنامه پراودای تاشکند نوشت: «پس از طبع

این خبر، نیابت کمیساریای خارجه و مخبرین جراید به جنرال قونسولگری مراجعه، صحت و سقم این خبر و نظریات جنرال قونسولگری» را پرسیدند؛ چون خبر رسمی نداشتم از پاسخ مستقیم طفره رفتم.(۶)

 نامه خلیلی به رضا خان

لشکر غرب امروز درخواست میرزاعباس خلیلی مدیر روزنامه تعطیل شده اقدام را، که در کرمانشاه متوقف است، به تهران فرستاد. خلیلی خطاب به وزیر جنگ نوشته است: «یا عفو فرموده و آزاد کنید و یا رعایت ضعف بنده را کرده آسایش دهند، وإلّا دچار مرگ تدریجی خواهم شد.» وی در این نامه تقاضای بخشش کرده بود.(۷) (ر.ک: ۲ آذر)

 مقال های از جابهجایی دولت ایران در نشریه تایمز بصره

کارپرداز ایران در کربلا امروز با ارسال مطلبی که درنشریه تایمز بصره درج شده بود، از وزارت امور خارجه خواست اگر مفاد آن نیازمند تکذیب است، دستور لازم داده شود. وزارت امور خارجه پس از بررسی به این نتیجه رسید که مقاله بدی نیست؛ فقط استعفای مشیرالدوله که از ترس دستگیری [توسط رضا خان] عنوان شده، درست نیست. دیگر این که وضع مالی دولت ایران آن طور که در این مطلب قید شده وخیم نیست و رو به بهبود است.(۸)

 قفقازی های ضدبلشویک در کرمان

وزارت جنگ امروز از امیرلشکر جنوب پرسید از قرار اطلاعات رسیده تعدادی از اهالی قفقاز که ضدبلشویک هستند به حدود کرمان آمده و میخواهند در آن نواحی ساکن شوند. «قدغن فرمایید مراتب را دقیقاً تحقیق نموده اطلاع دهند.»(۹)

 انتخابات بوشهر در گرو نظر رضا خان

متصدی ارکان حرب کل قشون امروز از وزیر جنگ خواست نظر ن هایی خود را درباره انتخابات بوشهر، دشتی و دشتستان ابراز دارد؛ باطل شود یا تأیید گردد؟ وی نوشت که کازرونی و اخگر حائز اکثریت شدهاند. صحت انتخابات محل تردید است و عد های آماده تحصن هستند. «در صورت اقتضای رأی مبارک به شکایات رسیدگی و تجدید شود؛ و اِلّا خاتمه دهند.»(۱۰)

 منوچهر و انتخابات آذربایجان

رضا خان امشب به حاکم نظامی آذربایجان نوشت که تلگرامی به امضاء منوچهر رسیده که میگوید: «اهالی طرفدار من [رضا خان] هستند ولی تحمیل پانزده نفر [نامزد نمایندگی] از طهران به آذربایجان اسباب کدورت عامه است. لازم است اولاً منوچهر معرفی و [در ثانی] افکار عمومی آنجا را توضیح نمایید.»(۱۱)

 تدوین قانون جزای عرفی

به نوشته روزنامه ستاره ایران هیأتی متشکل از سیدالمحققین، حاجسیدنصر الله، آقاسیدحبیب الله و حاجیسیدمحمود و چند تن

دیگر از قضات عدلیه مشغول نگارش و تهیه قانون جزای عرفی هستند.(۱۲)

 گشایش مدرسه مظفری عشقآباد

مدرسه مظفری ایرانیان در عشقآباد به واسطه توجه دولت رونق گرفته، اینک با شش معلم، ۲۵۳ شاگرد که ۱۳۵ نفر آنها رایگان تحصیل میکنند اداره میشود.(۱۳)

 پیروزی حاییم در فارس

شموئل حاییم نامزد کلیمیان برای ورود به مجلس پنجم در فارس حائز اکثریت آراء شد و از رقیب خود دکتر لقمان نهورای پیشی گرفت. وی در فارس ۸۶۵ رأی را به خود اختصاص داد.(۱۴)

 حاکمان جدید کاشان و شاهرود

بنا به نوشته جراید سردارمنتصر از طرف وزارت داخله به

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۷.
۲- همان، پ ۱۷، ص ۵۸.
۳- دوستمحمد خان پسر علیمحمد خان و نوه بهرام خان بلوچ، از خوانین و فئودال های بلوچستان و از طایفه بارانزائی است. او پس از فوت بهرام خان پسرعموی خود (۱۲۹۹ش) که در بلوچستان تسلط و عنوانی داشت، بر جای وی تکیه زد و پس از آرام کردن سرداران و رؤسای بلوچ بر قسمت بزرگی از بلوچستان تسلط پیدا کرد. از ابتدا سر به طغیان برداشت و از دولت مرکزی نیز چندان اطاعتی نمیکرد. شورش وی بر ضد حکومت مرکزی که به گفته تیمورتاش بیشتر با تحریک دولت افغانستان صورت میگرفت سبب شد تا سرلشکر امان الله میرزاجهانبانی به همراه عد های نظامی و به دستور سردارسپه، برای دستگیری وی عازم بلوچستان شدند. پس از فتح قلعه های سراوان و فهرج (ایرانشهر) و بمپور که مرکز حکومت دوست محمد خان بود، نامبرده در بهمن ۱۳۰۷ تسلیم شد و به تهران اعزام گردید. دوستمحمد خان پس از آن تحتالحفظ و با برخورداری از حقوقی ماهیانه در تهران زندگی میکرد. وی در تاریخ ۱۹ آبان ۱۳۰۸، ظاهراً برای شکار و در باطن برای فرار به سمت ورامین حرکت کرد و با کشتن نگهبان خود، پیاده و در لباس چوپانان به سمت سمنان و از آنجا به قصد بلوچستان حرکت کرد. سرانجام در دی ماه همان سال توسط سرهنگ یحیی رادسر (ادیبالسلطنه) رئیس پلیس تهران، در اراضی کویر اطراف سمنان دستگیر و به تهران بازگردانده شد. وی به سبب کشتن نگهبان خود و اقدام علیه امنیت کشور در دادرسی ارتش مورد محاکمه قرار گرفت و محکوم به اعدام شد و در تاریخ ۲۶ دیماه ۱۳۰۸ در باغ شاه حکم درباره وی اجرا گردید. (بامداد، شرح حال رجال ایران در...، ج ۱، صص ۵۰۲-۵۰۱؛ سیفی فمی تفرشی، پلیس خفیه ایران، ص ۱۰۴).
۴- همان، پ ۲۸، ص ۲۸.
۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۱-۳۹-۳۴-۱۳۰۲. این تلگراف خانه و سیم مشهد به سیستان قبل از جنگ عمومی دست روسها بود و پس از عقبنشینی آنها به دست انگلیسها افتاد. پس از این که دولت تقاضای واگذاری آن را کرد، انگلیس پاسخ

داد که برای نگهداری آن متحمل مخارجی شده، اما میتوان به واسطه استفاد های که از آن شده، تخفیفی اعمال کرد. سفارت انگلیس در مراسل های به وزارت امور خارجه با لحنی که منت از آن میباریـد آمادگی خود را در واگذاری این سیم ارتباطی با دریافت صدی چهل مخارج یادشده اعلام کرد. (همان، ۳۶ و ۳۵-۳۹-۳۴-۱۳۰۲).

۶- همان، ۴۰-۸-۳۹-۱۳۰۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۲، ص ۳۷. رضا خان پس از دیدن این تلگرام بار دیگر دستور داد خلیلی در کرمانشاه متوقف باشد. (همان، پ ۷۲، ص ۳۶).

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۰-۳۶-۲۷-۱۳۰۲.

۹- همان، پ ۱۶، ص ۵۵۷. محمود آیرم امیرلشکر جنوب موضوع را تأیید کرد و نوشت که سال گذشته این عده در شیراز بودند، سپس به اصفهان رفتند و اینک در کرمان هستند؛ قصد توطن یا توقف آنها روشن نیست. «تحقیقات لازمه معمول و نتیجه را ثانیاً به عرض میرساند.» (همان، پ ۱۶، ص ۵۵۶).

۱۰- همان، پ ۱۷، ص ۲۹۹.

۱۱- همان، پ ۱۸، ص ۸۳. امیرلشکر اسماعیل خان حاکم نظامی آذربایجان نیز پاسخ داد که منوچهر، نامی جعلی است. (همان، پ ۱۸، ص ۸۱).

۱۲- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۷۲، صص ۲ و ۳.

۱۳- همان، ص ۳.

۱۴- همانجا.

حکومت کاشان منصوب شد.(۱) همچنین مکرمالدوله پس از عزل شاهزاده امیراعظم به حکومت شاهرود و بسطام رسید.(۲)

 انتشار نخستین شماره لواء بینالنهرین

امروز نخستین شماره نشریه لواء بینالنهرین در تهران منتشر شد. این نشریه در ۱۲صفحه و به دو زبان فارسی و عربی انتشار یافت. در اهداف نشر این جریده آمده است: آگاه کردن مسلمانان به ویژه اعراب از آن چه که اروپاییان برای اضمحلال شرق و اسلام انجام میدهند، ذکر حقایق اسلامی و دعوت به تمدن حقیقی، تشویق به ترک بدعتها و خرافات، دعوت به سوی وحدت اسلامی، نقل خبر های جهان اسلام و مهمترین هدف تمرکز بر حوادث عراق و مظالمی که بر آن میرود. صاحب امتیاز این نشریه ع. شرافت و مدیر س. ح. ادیبالسادات قهاری یادشده است.(۳)

انتشار لواء بینالنهرین برای مقامات سیاسی انگلیس در تهران خبری مهم تلقی شد و آن را به وزارت امور خارجه گزارش کردند. در این گزارش آمده است که مدیریت نشریه با آیت الله خالصیزاده است و محتوای ضدانگلیسی دارد. این نشریه در هزار نسخه چاپ میشود و در بینالنهرین رایگان توزیع میگردد.(۴)

 دیدار احمدشاه با رئیسجمهور فرانسه

به نوشته روزنامه تایمز، امروز رئیس جمهور فرانسه با شاه ایران در کاخ الیزه دیدار کرد. این دیدار اندکی بعد در هتل محل اقامت احمدشاه با رئیس جمهور فرانسه ادامه یافت.(۵)

(تصویر)

هفته نامه لواء بین النهرین

۱- همانجا.

۲- همان، شم ۷۴، ص ۳.

۳- لواء بینالنهرین، شم ۱، صص ۱ تا ۱۲.

۴- FO E ۸۸۴/۲۵۵/۳۴.

۵- روزنامه تایمز، به تاریخ ۷ دسامبر ۱۹۲۳، ص ۱.

 جمعه

۱۵ آذر ۱۳۰۲

۷ دسامبر ۱۹۲۳

۲۸ ربیع‌الثانی ۱۳۴۲

 عدم امکان تغییر در نامزد های آذربایجان

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، امروز به وزارت جنگ اطلاع داد از آنجا که افراد تعیین شده برای ورود به مجلس «قبلًا به وسایل لازمه در شهر و در تمام حومه شهر تبریز [به] صورت محرمانه ارسال و به کلی معرفی شدهاند»، اینک امکان تغییر آنها فراهم نیست. این پاسخ، به تأکید وزارت جنگ در انتخاب شدن ناصر سیف و نقیبزاده، داده شد.(۱)

 بندر لنگه زیر سیطره انگلیس

بنابر گزارشی که رئیس ساخلوی بندر لنگه امروز به لشکر جنوب فرستاد، از موقعیت سلطهگرانه حضور انگلیسها در این بندر گفت. او نوشت پول رایج در این بندر روپیه؛ و حاکم، جاروکش کنسول انگلیس است. نظر به اهمیت این گزارش متن کامل آن در پاورقی می‌آید.(۲)

 کشتی های جنگی انگلیس و تقاضای رضا خان

در پی گزارش های متعددی که مأموران محلی ایران از تردد یا پهلو گرفتن کشتی های جنگی انگلیس در آب های ایران به مرکز فرستادند، رضا خان، رئیسالوزراء و وزیر جنگ، در دیدار اخیرش با سر پرسی لورن وزیرمختار انگلیس از او خواست «آیا ممکن است گاهگاهی اسامی و توصیف مختصری از کشتی های مزبور که فعلًا در خلیجفارس اقامت دارند به دولت علّیه داده شود؟» این درخواست رضا خان در حالی است که پیش از این ذکاءالملک وزیر امور خارجه خواستار خروج این کشتیها از بنادر ایران شده و برای ادامه تردد آنها لزوم صدور اجازه دولت ایران را متذکر گردیده بود. لورن در برابر این خواست ملایم رضا خان، امروز خطاب به وزیر امور خارجه نوشت که «جهازات جنگی انگلیس که دائماً در خلیج فارس مشغول خدمت میباشند [و] ... با ن هایت خرسندی حاضر خواهم بود اطلاعات مزبوره را به دولت علّیه بدهم.» در این نامه، اسم دو کشتی که اخیراً در آب های ایران رفت و آمد کرده بودند درج شده بود.(۳)

 اعلان جمهوریت ایران در مطبوعات ترکیه

اسحاق خان مفخمالدوله، وزیرمختار ایران در اسلامبول، امروز خبر داد که جراید ترکیه درباره اعلان جمهوریت ایران مطالبی

درج کردهاند که فوراً تکذیب شد.(۴)

 تصمیم دولت جدید عراق برای بازگرداندن علمای مهاجر

روزنامه تایمز بصره در شماره امروز خود از قول جریده الامل، یکی از روزنامه های بغداد، نوشت که کابینه جدید عراق مصمم است برای بازگشت مراجع تقلید و روحانیان [تبعید شده از] بینالنهرین اقدام کند.(۵)

 دیدگاه امیرلشکر جنوب درباره دوستمحمد خان

محمود آیرم امیرلشکر جنوب معتقد است سردار دوستمحمد خان، رئیس بمپور، خود را در برابر دولت مطیع و منقاد میداند؛ با خارجیها مخالف است؛ و غارتگری های منطقه را به طوایف سرحدی تحت نفوذ انگلیسها نسبت میدهد. آیرم یادآور شد که بین دوستمحمد خان و امیرشوکتالملک رقابت های طایف های وجود دارد و اگر بلوچستان تسخیر شود و جزو حکومت شوکتالملک درآید موجبات یأس دوستمحمد خان فراهم خواهد شد.(۶)

 موقعیت اقتصادی روسیه از زبان کنسولگری عشقآباد

کنسول ایران در عشقآباد، امروز گزارشی از موقعیت متزلزل اقتصادی روسیه به وزارت امور خارجه فرستاد که میگفت «دولت روسیه به واسطه ثابت نبودن منات که [ارزش آن] هر روز و هر ساعت در تغییر است، نمیتواند اساس تجارت خود را در پای های که دول سایره آن را بپذیرند قرار دهد.» کنسول مثال زد که در اوایل سال ۱۹۲۳ هر یک میلیارد منات، سی تومان بود و امروز [که اواخر سال ۱۹۲۳ است] به کمتر از دو قران رسیده است. وی عقیده خود را نسبت به اسکناس جدید چرونتس که اخیراً رواج یافته چنین بیان کرد: «تحمیل این کاغذ نیز مانند کاغذ های ۱۹۲۳، در اواخر ۱۹۲۴ همان حال امروزه را پیدا» خواهد کرد. این مسئله کاملاً ـ بدیهی است. کنسول افزود به واسطه افت غیرعادی ارزش پول امکان برقراری تعرفه برای گمرکات، تلگراف، پست، کشتیرانی، راهآهن و... نیست.(۷)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۱، ص ۴۶. وزارت جنگ پس از دریافت این تلگرام بار دیگر تأکید کرد ناصر سیف از هر جا که میشود باید انتخاب شود. (همان، پ ۵۱، ص ۴۵).

۲- همان، پ ۱۶، صص ۴۸۹ و ۴۹۰. «چنانچه هفته قبل به عرض عالی رسانیدم که بندر لنگه از حیث سیاست مهمترین بنادر ایران و بدترین نقاط ایران است؛ از حیث گرما و بد آب و هوایی. و به قدری نفوذ اجانب در این بندر زیاد است که حدی برای آن متصور نیست. مثلاً اولاً پول ایران در این بندر خیلی نادر و کمیاب است و تمام معامله آنجا با روپیه میشود. تمام، پول انگلیس دست اهالی و کسبه است. ثانیاً به طوری قونسول انگلیس درتمام کارها دخالت میکند، مثل اینکه کسی [را] در مقابل خود قابل نمیداند. مثلاً جمعی از تجار این بندر بحرینی هستند؛ اگر یک نفر از آنها شکایتی داشته باشد، قونسول جداً حمایت از بحرینیها میکند به اسم اینکه بحرینیها تبعه انگلیس هستند، در صورتی که کدام وقت بحرین از ایران مجزی بوده؟ در خود بحرین و عمان هم اعراب شورش کردهاند که انگلیسها را خارج نمایند؛ یک عده از محترمین بحرین را دستگیر کرده و به هندوستان تبعید نمودند. بحرینیها هم دست از خانه و زندگی کشیده و قریب پانزده هزار نفر از بحرین خارج شده و در سایر

بنادر جزء سکنا گرفتهاند. راپورت های متعدد از بحرین به بنده نوشته بودند نظر به اینکه دخالت در این کار و سیاست را وظیفه خود ندانسته ابداً جوابی ندارم و شفاهاً پیغام دادم به من راپورت ننویسند، مستقیماً به بوشهر ارسال نمایید. در همین بندر لنگه در تمام کارها قونسول دخالت میکند. آقای دبیر اکرم، حکومت و میرزاخلیل، امین مالیه هم که خودشان را جاروبکش قونسول خانه میدانند و مثل این است که دبیر اکرم فراش باشی قونسول انگلیس است. و آنچه تصور میکنم با اوضاع امروزه و کابینه ریاستالوزرایی حضرت اشرف اعظم آقای سردارسپه روحی فداه این اعمال به رویه مأمورین دولت ایران خیلی منافات دارد و از طرف دیگر دخالت در این کارها وظیفه خود ندانسته و با یک دنیا غصه و افسردگی حال تحمل و بردباری مینمایم ولی حتیالامکان به طور شراکت از بعضی اقدامات خودسرانه آنها جوگیری مینمایم.» (همان)

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۲ تا ۵۰-۲۳-۴۰-۱۳۰۲؛ اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۵، صص ۳۹ تا ۴۲.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۴-۶-۳۰-۱۳۰۲.

۵- همان، ۶۱-۵۴-۲۷-۱۳۰۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۴۷۲ و ۴۷۳. رضا خان پس از دیدن این گزارش خطاب به محمود آیرم گفت که یک صاحب منصب برای مذاکره با دوستمحمد خان و جلب نظر رؤسای بلوچ به منطقه برود. «بدیهی است در صورتی که مطیع دولت باشند کمال محبت و مساعدت را نسبت به آنها داشته و از اعزام امیر شوکتالملک هم صرفنظر خواهم کرد.» (همان، پ ۱۶، ص ۴۷۱).

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۸ تا ۱۶-۳۰-۳۱-۱۳۰۲.

ص: ۴۶۸

. شنبه

۱۶ آذر ۱۳۰۲

۸ دسامبر ۱۹۲۳

۲۹ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 اجازه عبور تجهیزات نظامی ایران از عراق

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در تهران، امروز به اطلاع رضا خان رئیسالوزراء و وزیر جنگ رساند که ایران میتواند اسلحه های خریداری کرده خود را که از اروپا به ایران حمل میکند از خاک عراق عبور دهد. لورن نوشت: «دولت عراق عرب حالا اجازه دادهاند که آیروپلانها و اتومبیل های مسلح و مهمات» از خاک عراق عبور نماید.(۱)

 مانور نظامی در بوشهر

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، خبر داد که یک گروه ۳۰۰ نفری از راه برازجان وارد بوشهر شد و پس از سه روز توقف و برپایی نمایش های نظامی به برازجان بازگشت. وی در فواید این کار افزود، اینکه که این گروه نظامی عازم دشتی میشود «حسبالامر برای تصفیه، عمل مالیاتی دشتی نمایندگان ایالت و مالیه هم در معیت اردوی مزبور خواهند بود. نمایشات نظامی در بوشهر اثرات مستحسن ی بخشیده» است. آیرم در پایان نوشت هنگام مانور بوشهر احمد خان بندر ریگی [که تحت حمایت انگلیس است] مشغول جمعآوری تفنگچی بود و کشتی جنگی انگلیس هم وارد بندر شده بود.(۲)

 رضا خان، موسولینی ایران

روزنامه نیویورک هرالد در شماره امروز خود مقال های درباره ایران به چاپ رساند و نوشت با این که آگاهی های کمی در مورد نظام جمهوری در ایران وجود دارد، اما نشانه هایی وجود دارد که رضا خان آمادگی پذیرش نوآوریها را دارد. این مقاله رضا خان را موسولینی ایران نامید که خطر قطعی برای تاج و تخت محسوب میشود.(۳)

 زمزمه های جمهوریت

روزنامه وقت چاپ اسلامبول، در شماره امروز خود مقاله بلندی در تمجید از رضا خان به چاپ رساند. نویسنده مقاله احتمال داد که با روی کار آمدن رضا خان جریاناتی در باب جمهوریت آغاز شود. نویسنده درباره شخصیت رضا خان مینویسد: «امروزه آقای رضا خان سردارسپه دیکتاتور ایران بوده و نفوذ او همان نفوذ یک نفر دیکتاتور است به طوری که از نتایج و آثار اجرائیات و عملیات او روز به روز بر عده طرفداران... او افزوده میشود.»

در این مقاله با ذکر گذشته رضا خان، توسعه قشون، استعمال اجباری البسه وطنی، معارف، وضعیت زنان، نوشیدنی های الکلی و... چنین نتیجهگیری شده که «رضا خان هم میخواهد مصطفی کمال پاشای ایران بشود. در ایران مردم میگویند نادر ایران آمد.»(۴)

 بخشنامه وزارت مالیه

وزارت مالیه در بخشنام های به ادارات مالیه در ایالات و ولایات از آنان خواست برای خشکاندن ریشه قاچاق، مبدأ آن را پیدا کنند و مجرمین حقیقی را بیابند. «در استنطاق مجرم به قدری قضیه را تعقیب و جدیت نمایید که اصل مبدأ و ریشه اجناس قاچاق به دست آمده، منبع قاچاق مسدود و معدوم» شود.(۵)

 زیادهروی نشریه ندای گیلان

کارگزار گیلان امروز به وزارت امور خارجه نوشت که پیش از این، مطالب جریده ندای گیلان را علیه کنسول سابق روس در رشت به اطلاع رسانده است. اما این رویه به جایی رسیده که «میخواهد تولید مشکلاتی بنماید.» حریقی که دو روز پیش واقع شد آن را «حریق بالشویکی» نام گذارده است. وی ادامه این مواضع را به صلاح ندانست و پیشنهاد کرد از طبع ندای گیلان جلوگیری شود.(۶) حریق یادشده در کمپانی صادرات و واردات متعلق به کشور آلمان صورت گرفته بود.(۷)

 مالیات معوقه سردارمعزز

پس از اعلام نظر وزارت مالیه درباره مالیات معوقه سردارمعزز بجنوردی، حاکم بجنورد، که نشان دهنده ارقام بزرگی بود، از وزارت جنگ خواسته شد که برای تسویه آن به اداره مالیه خراسان یاری دهد. بدهی نقدی سردارمعزز ۹۶۳/۵۲۲/۲ قران تقریباً ۲۵۰ هزارتومان برآورد شده بود. وزارت مالیه معتقد بود املاک شخصی و علاقهجات سردارمعزز توقیف و پس از تسویه حساب از توقیف خارج شود و از لشکر شرق تقاضای همکاری شده بود.(۸) (ر.ک: ۲۶ آذر)

 مصوبه هیأت وزراء درباره آستان قدس رضوی

بنابر پیشنهادی که وزارت معارف امروز در هیأت دولت مطرح کرد، تصویب شد که کمیسیونی مرکب از افراد باصلاحیت محلی و رؤسا و نمایندگان ادارات خراسان و نیز نمایندگان حاکم و تولیت آستان قدس تحتنظر امیرلشکر شرق، حسین خزاعی، تشکیل شود.

این کمیسیون موظف شد محاسبات آستان قدس رضوی را رسیدگی کرده گزارش کاملی ارائه دهد.(۹)

 دیدار هیأت ژاپنی با وزیر امور خارجه

هیأت ژاپنی مقیم تهران که اخیراً به ایران سفر کرده امروز با وزیر امور خارجه دیدار کرد و درباره پیمان تجاری و تأسیس نمایندگی سیاسی گفت و گو نمود.(۱۰)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲،پ ۱۱۷، صص ۴۲ و ۴۳.

۲- همان، پ ۱۶، ص ۵۲۷.

۳- پورشالچی، قزاق: عصر رضاشاه...، ص ۸۵.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۹ تا ۵۶ و ۱-۲۳-۱۵-۱۳۰۲.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۱۲۶۳۴، آرشیو ۱۰۶ غ ۴ الف الف ۱.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۹-۳-۶۲-۱۳۰۲. در حاشیه نامه نوشته شده «در هیأت وزراء مذاکره و از طرف آقای رئیسالوزراء امر شد ندای گیلان یک ماه توقیف شود.» (همان)

۷- همان، ۴۳-۲-۲۹-۱۳۰۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱، صص ۱۰۰۵ تا ۱۰۰۸.

۹- همان، پ ۱۰۵، ص ۱۹.

۱۰- FO E ۸۸۴/۲۵۵/۳۴.

ص: ۴۶۹

 یکشنبه

۱۷ آذر ۱۳۰۲

۹ دسامبر ۱۹۲۳

۳۰ ربیعالثانی ۱۳۴۲

 علت جلوگیری از انتخاب دانش

پس از گزارشی که در باب دخالت مأموران نظامی از انتخاب شدن دانش بزرگنیا در طبس به وزارت جنگ رسید، این وزارت خانه علت این امر را از امیرلشکر شرق جویا شد. (ر.ك: ۱۴ آذر) حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، امروز پاسخ داد هیچ اقدامی بدون دستور انجام نمیشود و دیدگاه های خصوصی اعمال نمیگردد. وی با اشاره به تلگرام های وزارت جنگ در ماه های فروردین و مهر یادآور شد که «مشیراعظم را به نمایندگی تون و طبس تعیین و در انتخاب او اکیداً امر» شده است؛ [جلوگیری از انتخاب دانش از این جهت است.](۱)

 بخشنام های برای انتخاب رضا خان

عبد الله خان طهماسبی در بخشنام های که احتمالاً به همه فرماندهان منطقه آذربایجان فرستاده شد، دستور داد «درانتخاب بندگان حضرت اشرف سردارسپه جدیت کامل نمایید که حتماً انتخاب بشوند.»(۲)

 توافق با انگلیس برای حضور نظامیان انگلیس در بلوچستان

رضا خان، وزیر جنگ و رئیسالوزراء، امروز به امیرلشکر شرق خبر داد که در پی مذاکرات با سفارت انگلیس قرار شده «حدود سرحدی [بلوچستان] را از قشون خود تخلیه نماید. لازم است رئیس تیپ سیستان و قائنات را به دزداب بفرستید که ترتیب پست هایی که بایستی از طرف لشکر شرق گذاشته شود و سایر عملیات قشون انگلیس را حفظ امنیت حدود مزبور مورد دقت قرار داده و اطلاعات لازم را تحصیل نماید؛ سپس عد های که بایستی به معیت حکومت [سیستان و قائنات] روانه شود حرکت نمایند.» وزیر جنگ در این تلگرام به اطلاع امیرلشکر شرق رساند که ۱۰ هزار تومان به بودجه آن لشکر اضافه شده تا نفرات خود را تا ۵ هزار نفر بالا ببرد.(۳)

 ضرورت احترام و استقبال از آیت الله خالصی

وزارت جنگ امروز به امیرلشکر شرق یادآور شد که آیت الله خالصی روز جمعه تهران را به قصد مشهد ترک کرده است. بنابر دستور مقام وزارت باید احترام و استقبال ایشان کاملاً مراعات شود.(۴)

□ تعهد انگلیس به عبور تجهیزات نظامی ایران از بینالنهرین

وزیر جنگ امروز نظر مثبت دولت انگلیس را برای عبور تجهیزات نظامی خریداری شده از بینالنهرین به اطلاع سرتیپ امان الله میرزا رساند. (ر.ک: ۱۶ آذر) وی افزود باید تعداد بسته ها، قطع و اندازه آنها و تاریخ ورودشان به اطلاع سفارت انگلیس برسد. راهآهن عراق متعهد شده اگر بارنامه های این محمولات به اسم یک شرکت انگلیسی مستقر در بصره نوشته شود، ایران میتواند محموله های خود را در بغداد یا خانقین تحویل بگیرد.(۵)

□ ضرورت استعمال البسه وطنی

وزارت امور خارجه در بخشنام های که امروز به نمایندگی های سیاسی خود فرستاد از همه کارکنان خود خواست قانون استعمال البسه وطنی را رعایت کنند. در این اطلاعیه آمده است با متخلفین برابر قانون رفتار میشود.(۶)

□ اهمیت جزیره هنگام از زبان کارگزار بنادر

کارگزار اول بنادر خلیج فارس در گزارشی به وزارت امور خارجه، جزیره هنگام را نقط های استراتژیک خواند که امروز تکیهگاه نیروی دریایی انگلیس شده است. وی سفر کشتی سریعالسیر «فاس میل» انگلیس را به جزیره هنگام دلیل این اهمیت دانست و احتمال داد در آن جا پست هم دایر کنند. کارگزار، جزیره هنگام را به لحاظ اقتصادی فاقد اهمیت دانست اما موقعیت سیاسی و نظامی آن را بسیار قابل توجه توصیف کرد. وی تقاضا کرد دولت یک نایبالحکومه برای این جزیره تعیین کند تا «از دست نرود.»(۷)

□ اعتراض وزارت مالیه به وزارت امور خارجه

وزارت مالیه امروز در نام های رسمی به وزارت امور خارجه، از این که بدون اطلاع این وزارت خانه، «اجازه تأسیس بانک به کمپانی اسهام [روس] در ایران و تأسیس [شعبه های] بانکها در طهران، تبریز، رشت، مشهدسر، قزوین و انزلی» را داده اعتراض کرد. وزارت مالیه با ابراز تعجب از این اقدام نوشت که «مقرر فرمایند شرحی به سفارت مشارالیها [= روسیه] مرقوم و اعلام گردد که منظور این وزارت جلیله در مراسله سابق فقط اظهار موافقت بود و کمپانی مذکور لازم است با دولت داخل مذاکره و تحصیل امتیاز قانونی» شود.(۸)

□ ناراحتی ترکها از دستگیری اقبالالسلطنه

وزارت جنگ در تلگرامی محرمانه به امیرلشکر شمال غرب نوشت که پس از دستگیری اقبالالسلطنه، دیگر ترکها داخل مذاکرات نشده و معلوم است از این پیشآمد ناراحت هستند. لازم است بنا به دستور مقام وزارت مواظبت کامل از مرزها به عمل آید که برخلاف انتظار واقع های رخ ندهد.(۹)

□ وفات سیدمحمدباقر درچ های

بنـا به گزارش رسـیده از اصـفهان امروز «حجتالاسـلام آقای سـیدمحمدباقر مجتهـد که از اجله علمای درجه اول بود به رحمت ایزدی پیوست.» پس از شـیوع این خبر بازارهـا و دکـاکین تعطیـل شـده، سوگواری برپا شـد. در این خبر آمـده است که دوایر دولتی هم تعطیل شدند.(۱۰)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۷.

۲- همان، پ ۱۸، ص ۵۲۳.

۳- همان، پ ۹۹، صص ۲۵ و ۲۶.

۴- همان، پ ۱۰۲، ص ۳۷.

۵- همان، پ ۱۱۷، ص ۳۱.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۳۴-۳۰-۱۳۰۲.

۷- همان، ۱۳-۲۱-۵۱-۱۳۰۲.

۸- همان، ۲۲-۶-۳۸-۱۳۰۲.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۰، ص ۱۰. پاسخ عبد الله خان طهماسبی به این تذکر آن بود که «قبـل از دسـتگیری مشـارالیه، [عثمانیها] یومیه به سـرحدات خود قوای نظامی و اسـلحه سـریعالآتش اعزام و همه روزه تزیید مینمودند لیکن پس از دستگیری اقبالالسلطنه تدریجاً قوای مزبور را» کم کرده و فقط عده معدودی هستند. (همان، پ ۸۰، ص ۹).

۱۰- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۷۵، ص ۳.

ص: ۴۷۰

 دوشنبه

۱۸ آذر ۱۳۰۲

۱۰ دسامبر ۱۹۲۳

۱ جمادیالاول ۱۳۴۲

 صحت انتخابات بوشهر از دیدگاه نصرتالدوله

نصرتالدوله والی فارس در تلگرامی که امشب برای وزارت جنگ فرستاد با تکیه بر صحت انتخابات دشتی، دشتستان و بوشهر نوشت که «نمایندگان بعضی از آقایان محروم‌الوکاله هزار تومان به حاکم دشتی میدادند که تصدیق معیوب بودن آن انتخابات را بنمایند.» وی افزود به من برمیخورد که میگویند در قلمرو من پسر های شیخ حسین خان چاهکوتاهی با تهدید و تطمیع انتخابات را پیش بردهاند و در قلمرو حکومت نصرالدوله (بوشهر) خوانین انگالی و بندر ریگی طبق قانون رفتار کردهاند.(۱)

 نرسیدن دارو های اهدایی روسیه به زلزلهزدگان

امیراعلم نایب رئیس کل تشکیلات شیر و خورشید از مشهد تلگرامی به وزارت امور خارجه فرستاد و یادآور شد که آن وزارت خانه چند ماه قبل خبر داد که صلیب احمر روسیه دارو برای زلزلهزدگان تربت ارسال کرده است. قرار شد داروها به مشهد بیاید. چند روز قبل هفت صندوق از مرز باجگیران رسید اما دوباره آنها را به دلیل نامعلوم برگرداندند. «متمنی است تحقیق و تکلیف معین فرمایید.»(۲)

 ضرورت توجه به تجارت پنبه

حسین علاء، وزیرمختار ایران در آمریکا، امروز ضمن انعکاس نتایج دیدارش با رئیس اداره منسوجات در وزارت تجارت آمریکا نوشت که در طول یک سال اخیر در تشویق و ترغیب کار خانه های نساجی آمریکا برای حضور در ایران، اقدامات فراوانی کرده است. علاء نوشت با استناد به گزارش های اقتصادی موجود، پس از جنگ محصول پنبه در جهان افت کرده و از ۲۴ میلیون عدل به ۱۴ میلیون و ۵۰۰ هزار عدل کاهش پیدا کرده است. در ایران نیز این محصول از ۱۴۲ هزار عدل در سال ۱۹۱۴ به ۳ هزار عدل در ۱۹۲۱ رسیده است. با توجه به نیاز جهان به پنبه، ایران میتواند به توسعه این محصول اهمیت داده، آن را یکی از عایدات مهم خود قرار دهد. علاء در این نامه یادآوری کرد که تشویق کار خانه های نساجی آمریکا برای سرمایهگذاری در ایران با توسعه کشت پنبه در کشور رابطه مستقیم دارد.(۳)

 دیدار کنسول نجف با امیرفیصل

کنسول ایران در نجف خبر داد که امیرفیصل امروز وارد نجف اشرف شد. پس از استقبالی که از وی به عمل آمد در گفت و گویی با کنسول اظهار داشت که ایران هنوز دولت جدید عراق را به رسمیت نشناخته است. «فدوی هم در ضمن مذاکرات دوستانه جواباً خدمتشان عرض نمودم به طوری که میفرمایید در تشکیل هر دولت جدیدی بعضی مسائل سیاسی در بدو امر تعلق میگیرد که با مناسبات دوستانه با یک نظر حقوق بینالمللی تدریجاً اینگونه مسائل حل میشود.» کنسول ایران افزود که آمدن ملک فیصل به نجف یکی به دلیل گشایش راهآهن بغداد - کربلا بود و دیگر این که به همت رئیسالتجار بوشهری [احتمالاً معینالتجار بوشهری درست است] آب لولهکشی از کوفه به نجف اشرف کشیده خواهد شد.(۴)

 حمل محموله های پستی با کامیون

از امروز حمل محموله های پستی در گیلان با کامیون انجام میشود. این خدمت پیش از این با گاری های اسبی صورت میگرفت و شش روز [تا تهران] طول میکشید، اما اینک هفت های سه بار محموله ها به مقصد حمل میشود و هر بار سه روز در راه هستند.(۵)

 دیدار حاکم مراغه با دو میسیون مذهبی

محمد قاجار امروز با دو تن میسیونر فرهنگی که از سه ماه پیش در مراغه به امور تبلیغی اشتغال دارند دیدار کرد. این دو که یکی اهل آمریکا و دیگری انگلیسی است به حاکم مراغه گفتند که وابسته به کلیسای پروتستان هستند. محمد قاجار مینویسد آنها هنگام ورود به مراغه اطلاعی به حکومت ندادند و مجوزی هم با خود نداشتند.(۶)

 تلگرام لشکر جنوب به شیخ خزعل

امروز رئیس ارکان حرب لشکر جنوب در تلگرامی به شیخ خزعل از قول رضا خان نوشت که انتظار میرود به نیرو های اعزامی این لشکر به خوزستان مساعدت شود. همچنین تصمیم گرفته شده تا پایان سال ۵۰۰ داوطلب برای سوارهنظام آن منطقه جذب شوند که با کمک شما امکانپذیر خواهد بود.(۷)

(تصویر) نصرتالدوله، والی فارس

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۲۹۸. رضا خان پس از دیدن این گزارش دستور داد موضوع تعقیب شود و انتخابات آن منطقه به همین شکل خاتمه یابد. (همان، پ ۱۷، صص ۲۹۶ و ۲۹۷).

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰-۱-۴۴-۱۳۰۲.

۳- همان، ۶۴ تا ۶۱-۱۶-۳۶-۱۳۰۲. شاید در اثر همین فعالیت های علاء برای جلب سرمایهگذاری در ایران بود که م. شرور را به ایران کشاند. شرور یک آلمانی یهودی تبعه آمریکا بود. او مایل بود با اخذ امتیاز، در تجارت شکر، نفت و بخش راهآهن فعالیت کند. شرور نماینده گروهی از یهودیان آمریکا بود که هدفشان خرید امتیاز و فروش آن با سود بیشتر بود. (FO E ۱۹۴۸/۲۵۵/۳۴)

۴- همان، ۲۸-۳۰-۲۷-۱۳۰۲.

۵- ۱۲۸۵/۲۵۵/۳۴ FO E

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴-۱-۲۹-۱۳۰۳.

۷- ۲۴۱۸/۲۵۵/۳۴ FO E.

 سه شنبه

۱۹ آذر ۱۳۰۲

۱۱ دسامبر ۱۹۲۳

۲ جمادیالاول ۱۳۴۲

 سوءتفاهم در نمایندگی دبیراعظم

وزارت جنگ امروز در دو تلگرام جداگانه به امیرلشکر شمال غرب و حاکم نظامی آذربایجان تأکید کرد در خصوص انتخاب دبیراعظم از ایالت آذربایجان سوءتفاهم پیش آمده، طبق دستور مقام وزارت وی در شمار نمایندگان آذربایجان است و باید «در یکی [از] محل هایی که معین شده بود، هر کدام سریعالقبول است انتخاب» شود.(۱)

 نگرانی وزارت جنگ از منتخبین اصفهانی

امیرلشکر محمود انصاری، حاکم اصفهان، خواستار دادن «جواب دندانشکن به شیخ نور الله» شد. انصاری در گزارشی که امروز به رضا خان فرستاد نوشت که [آیت الله] نور الله اصفهانی با حمایت از نامزد هایی روند انتخابات را وفق خواسته خود پیش میبرد، اما اینک دو تن از نماینده های موردنظر او عقب افتادهاند. انصاری در این گزارش که با لحن تندی علیه آقانور الله تنظیم شده مینویسد که وی «از مرگ حجتالاسلام درچ های استفاده نموده علمدار میدان گشته میخواهد انتخابات را که به میل او تمام نشده به هم بزند؛ مخصوصاً شیخ الاسلام [اصفهانی] از هیچگونه هرزگی و رذالت که طبیعی اوست فروگذار نمیکند.» از آنجا که انتخابات اصفهان موافق طبع وزارت جنگ پیش نرفته، انصاری خواستار پاسخ دندانشکن به آیت الله نور الله اصفهانی شد «که دست از هرزگی بردارد.»(۲)

 ناامیدی نوریزاده از انتخابات بارفروش

نوریزاده یکی از نمایندگان بارفروش خواستار توقیف انتخابات بارفروش است. او میگوید از مقامات بالا به من وعده داده شده که حتماً انتخاب میشوم. «نظر به این که جریان فعلی انتخابات بارفروش موجب یأس اوست میخواهد توقیف شود تا حکومت مازندران [امیراکرم] به محل» بازگردد.(۳)

 مضرات الغای کاپیتولاسیون در عراق برای ایران

به عقیده کنسول ایران در نجف الغای کاپیتولاسیون بین دولتین ایران و عراق نتیج های جز زیان برای اتباع ایرانی ساکن بینالنهرین نداشته است. «اتباع دولت بینالنهرین را در خاک ایران به سهولت میتوان شماره نمود... آن هم عاری از هرگونه

اعتبارات و سرمایه» اما اتباع ایرانی در بینالنهرین چه در تعداد و چه در تجارت و سرمایهداری و یا زراعت، قابل مقایسه نیست؛ برای نمونه اخیراً رئیسالتجار بوشهری در حال مذاکره است که ۵۰ هزار لیره اعتبار برای لولهکشی آب از کوفه به نجف اختصاص دهد. اعتمادالوزاره کنسول ایران در نجف افزود ایرانیان بسیاری به قشون عراق وارد شده، خدمت میکنند. وی از حضور ایرانیان فقیر نیز در این ناحیه

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۱، صص ۳۶ و ۳۷.

۲- همان، پ ۱۷، ص ۳۸۱. رضا خان در پاسخ به این درخواست گفت که «هنوز چیزی نگفتهاند که جواب بدهیم.»

۳- اسنادی از انتخابات مجلس...، ص ۲۳۹.

خبر داد و نتیجه گرفت که سرنوشت این عده کثیر و امورات قضایی و اداری آنها با نبود کاپیتولاسیون مشکلساز است.(۱)

 تحرکات جدید بلوچها در اطراف جیرفت و بم

محمود آیرم امیرلشکر جنوب مینویسد که با شیوع خبر حرکت اردوی نظامی به رودبار «سارقین بلوچ به هیجان آمده و دستجات متعدده به اطراف حرکت و برای منصرف داشتن اردو از توجه به رودبار نواحی دیگر را از قبیل توابع جیرفت و حدود بم مورد حمله قرار» میدهند.(۲)

 جلس های برای اسکناس های روسی

امروز نمایندگان وزارت امور خارجه، وزارت مالیه، مدیرکل فلاحت و تجارت و مضافات و مدیر تجارت و جنگلها و آبها در وزارت فواید عامه جمع شدند تا درباره اسکناس جدید روسیه، چرونتس، گفت و گو کنند. در این جلسه با اشاره به تصمیمات قبلی مبنی بر ممنوعیت ورود چرونتس به ایران و داد و ستد با آن، به تصمیم وزارت مالیه در ممنوعیت ورود منات، بُن روسیه و چرونتس تأکید شد و نیز مقرر گردید وزارت امور خارجه به همه نمایندگی های سیاسی خود ابلاغ کند موضوع را به اطلاع مقامات روسیه برسانند.(۳)

 اعتراض حاکم خراسان به شیوه نصب رئیس جدید نظمیه

سرداراسعد جعفرقلی خان بختیاری والی خراسان، در تلگرامی به وزیر جنگ نسبت به چگونگی انتصاب سالارنصرت رئیس جدید نظمیه مشهد اعتراض کرد. وی با اشاره به احضار امیرلشکر شرق توسط سالارنصرت که نوعی توهین به شمار میرود نوشت: «اگر بنا باشد اعضای تابعی را بدون کسب نظر از والی به این ترتیب انتخاب نمایند و این قسم تلگراف هم از آنها برسد... چگونه میتوانم کار بکنم. این تلگراف مثل این است که نظمیه از اداره ایالتی مجزا است.» وی در پایان درخواست کرد برای حفظ ظاهر هم شده و نیز رعایت حرمت مسئولان نزد افکار عمومی، کس دیگری را به جای سالارنصرت بگمارند.(۴)

 دیدار هیأت ژاپنی با رضا خان

هیأت ژاپنی که اخیراً وارد تهران شده، امروز با رضا خان دیدار کرد. این هیأت مشغول تهیه اطلاعات از موقعیت ایران است تا به دولت خود گزارش دهد.(۵)

 ورود قوای لشکر جنوب به رودبار

بنا بر خبری که محمود آیرم امیرلشکر جنوب داد، امروز اردوی اعزامی این لشکر بدون درگیری وارد رودبار شد. پس از ورود، سعید خان از متنفذین محلی تسلیم شد؛ اما ضرغامالسلطنه در قلعه خودش موضع گرفت.(۶)

□ مصوبه هیأت دولت برای رسیدگی به طلب سعدالدوله

هیأت دولت امروز در جلسه خود تصویب کرد با پرداخت هفت هزار تومان از طرف وزارت مالیه به وزارت عدلیه، بابت ودیعه و قیمت تمبر اسناد مربوط به دعاوی سعدالدوله، محکم های برای رسیدگی به طلب او از بانک ایران تشکیل شود.(۷)

□ حرکت اردوی غرب برای رویارویی با الوار

امروز حرکت لشکر غرب از بروجرد به خرمآباد آغاز شد. پیش از این استقرار چهارهزار نفر از نظامیان در بروجرد پایان یافته بود. منابع انگلیسی نوشتند وزیر جنگ قصد دارد تا زمستان خرمآباد را تصرف کرده و با سلطه بر منطقه، لرها را هنگام عبور از مسیر های بازگشت در بهار خلعسلاح کند. در همین روز کار احداث جاده بروجرد به خرمآباد هم آغاز شد.(۸)

(تصویر)

آیات حاج آقا نور الله و حاج آقا شیخ محمدتقی آقا نجفی، در میان جمعی از طلاب و روحانیون اصفهان

(تصویر) نجف اشرف، حرم امیرالمؤمنین علی (ع)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۰-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۵۴۰.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۲ تا ۱۹-۳۰-۳۱-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۴، صص ۲۶ و ۲۷. رضا خان پس از آگاهی از این تلگرام به سرداراسعد گفت که سالارنصرت را خودم به ریاست نظمیه مشهد گماردهام و تابع حاکم خواهد بود. (همان، پ ۱۰۴، ص ۲۵).

۵- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۷۷، ص ۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۵۴۲.

۷- اسنادی از اختلافات و دعاوی...، ص ۳۰۲.

۸- FO E ۸۸۴/۲۵۵/۳۴; ۸۸۳/۲۵۵/۳۴.

 چهارشنبه

۲۰ آذر ۱۳۰۲

۱۲ دسامبر ۱۹۲۳

۳ جمادیالاول ۱۳۴۲

 نقشه سوءقصد به رضا خان

سرتیپ فضل الله زاهدی در تلگرامی که امروز به تهران و مستقیم برای متصدی ارکان حرب کل قشون فرستاد با استناد به نامه محرمان های که از بختیاری رسیده خبر داد که امیرمجاهد و سرداراقدس (شیخ خزعل) هر کدام پنجاه هزار تومان آماده کردهاند تا صرف ترور وزیر جنگ کنند.(۱)

 ضرورت تعطیلی مدرسه گمیشتپه

وزارت معارف و اوقاف در نام های که امروز به ریاست وزراء نوشت با استناد به گزارش وزارت امور خارجه تأکید کرد که مدرس های که در گمیشتپه توسط فهمی بیک تبعه عثمانی اداره میشود باید تعطیل شود. این مدرسه بدون مجوز وزارت معارف تأسیس شده و امکان دارد «از طرف فهمی بیك مذکور ملاحظات غیرمطلوب دیگری هم در بین باشد.»(۲)

 مساعدت در انتخاب ثقهالاسلامی

وزارت داخله امروز به حاکم نظامی آذربایجان خبر داد که میرزاابوالحسن خان ثقهالاسلامی(۳) از «دوستان صمیمی» است؛ برای انتخاب او از آذربایجان مساعدت شود. (ر.ك: ۱۰ آذر)(۴)

 امکان بازگشت آشوریها به وطن

وزارت امور خارجه امروز در یادداشتی که برای نمایندگی سیاسی ایران در تفلیس تنظیم کرد، با اشاره به گزارشی که آن نمایندگی از آشوری های ایرانی مقیم تفلیس فرستاده بود، نوشت که «اولیای دولت علّیه برای رجعت آشوری های مهاجر به اوطان خودشان تصمیماتی در ذیل چهار ماده اتخاذ فرمودهاند[که]... میتوانند به مساکن خود عودت نمایند و دستورالعمل لازم هم به حکام و مأمورین ولایات سرحدی صادر شده است.»(۵)

 مجلس ختم آیت الله درچ های

به مناسبت وفات «آقاسیدمحمدباقر مجتهد درچ های» در اصفهان بنا به دستور دولت و از طرف حکومت تهران مجلس ختمی

امروز عصر در مسجد سلطانی برپا شد.(۶) این مجلس فردا هم برپا خواهد بود.

 کوچ اجباری ایرانیان از روسیه

بنا بر گزارش سلطانبیوک خان، مسئول پست های مرزی بیلهسوار، امروز نماینده دولت روسیه اعلام کرد که حدود هشتاد خانوار ایرانی در مدت یک روز باید از خاک روسیه به ایران کوچ کنند.

اداره گمرک روسیه نیز [با سوءاستفاده از این موقعیت] چندین برابر معمول حقوق گمرکی میخواهد. وی مینویسد منظور از این اقدام ناچار شدن ایرانیان به قبول تابعیت روسیه است، چرا که هیچ خانواد های قدرت پرداخت این حقوق گمرکی را ندارد. سلطان بیوک خان درخواست کرد نمایندگی سیاسی ایران در خاک روسیه تذکره این خانواده ها را صادر یا تجدید کند که در صورت رفع عوارض گمرکی بتوانند وارد ایران شوند.(۷)

 دیدار وزیر عدلیه از زندان

امروز وزیر عدلیه در پی شکایت هایی که از وضع زندانیان و محبس اداره نظمیه میرسید، برای بازدید و بررسی زندانیان نظمیه بدان مکانها رفت و پس از بازرسی «برای آسایش و رفاهیت آنها تعلیمات صادر نمودند.»(۸)

 انتشار لایحه نفت در مطبوعات آمریکا

حسین علاء وزیرمختار ایران در آمریکا امروز به وزارت امور خارجه خبر داد که خواستِ آن وزارت خانه در انتشار لایحه نفت [شمال] در مطبوعات آمریکا انجام شد. این لایحه در «مجله تجارتی که بیشتر جلب توجه کمپانیها و سرمایهداران را میکند درج» شد. علاوه بر آن روزنامه های نیویورک تایمز و نیویورک ورلد که از جراید مهم نیویورک هستند «مواد مهمه قانون را منتشر نمودهاند. مجله Daily oil Digest که مخصوص اطلاعات مربوط به نفت است نیز رئوس مسائل مهمه قانون را انتشار داده است.»(۹)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۵۳۶.
۲- همان، پ ۲۹، ص ۱۷. فهمیبیک یا حسن فهمیزاده از نظامیان ترکیه بود و در فرقه اتحاد ترقی عضویت داشت. فهمیزاده با حزب مساوات در بادکوبه و محمدامین رسولزاده مرتبط بود. وزارت جنگ پس از دستور رئیسالوزراء از رئیس تیپ شمال خواست که از اقدامات فهمیبیک در گمیشتپه جلوگیری کند. (همان، پ ۲۹، صص ۸ تا ۱۱ و ۱۵ و ۱۶).
۳- میرزاابوالحسن ثقهالاسلامی معروف به صدرثقهالاسلامی فرزند حاج میرزاثقهالاسلام، از روحانیان و متنفذین تبریز و برادر میرزاعلیآقا ثقهالاسلام به سال ۱۲۶۹ش در تبریز دیده به جهان گشود. از پنج سالگی تحصیلاتش را آغاز نمود. پس از پایان دوره مقدمات و سطح در نزد بعضی از علماء به آموزش دروس خارج پرداخت و به درجه اجتهاد نایل آمد. پس از آن برای ادامه تحصیل به اروپا رفت و چندی در سوئیس و مدتی در بروکسل، به تحصیل علم حقوق پرداخت و پس از اخذ دانشنامه به ایران بازگشت. میرزاابوالحسن چندی به شغل قضا اشتغال داشت. در دوره ششم مجلس شورای ملی از حوزه انتخابیه تبریز به

وکالت برگزیـده شد و پس از یک دوره وقفه از دوره هشـتم تا چهاردهم مجلس به صورت متوالی نماینده مردم تبریز بود. در دوره چهاردهم بر علیه حزب توده و حزب دموکرات آذربایجان چندین نطق ایراد نمود و نسبت به مداخله های روس در ایران اعتراض کرد. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی...، ج ۲، ص ۹۲۴؛ فهرست اسامی و مشخصات نمایندگان...، ص ۹۷).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۸، ص ۸۶.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲۱-۱-۲۷-۱۳۰۲.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۵۰۳، ص ۲.

۷- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسـی، س ۱۳۰۲، پ ۸۷، ص ۶۵. موضوع به وزارت خـارجه اطلاع داده شـد تا پیگیری کند. (همان، پ ۸۷، ص ۸).

۸- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۷۸، ص ۱.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۱-۹-۳۹-۱۳۰۳.

 پنجشنبه

۲۱ آذر ۱۳۰۲

۱۳ دسامبر ۱۹۲۳

۴ جمادیالاول ۱۳۴۲

 آقاسیدیعقوب به جای قوامالملک

رضا خان وزیر جنگ و رئیسالوزراء در تلگرامی که امروز برای قوامالملک فرستاد، با اشاره به این که «از عدم میل جنابعالی به آمدن طهران مطلع هستم» از او خواست «در انتخاب آقاسیدیعقوب به جای» خودش جهت احراز کرسی مجلس کوشش کند.(۱)

 سمتی جدید برای امیرلشکر شرق

رضا خان امروز به حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، ابلاغ کرد که «امور آستانه مقدسه را اداره کنید.» در این ابلاغیه آمده است: «فوراً نظرها و پیشنهاد های خود را اطلاع دهید.»(۲) (ر.ك: ۱۰ آذر)

 امکان چاپ تمبر در داخل کشور

ارباب کیخسرو، که در برلن بسر میبرد، خبر داده است که میخواهد کاغذ و ماشینآلات و دیگر لوازم چاپ تمبر از آلمان خریده، برای چاپ خانه مجلس شورای ملی بیاورد. به این وسیله ایران از سفارش طبع تمبر در چاپ خانه های خارجی بینیاز میشود. وزارت مالیه با ارسال این خبر به وزارت امور خارجه افزود که ارباب کیخسرو تقاضا کرده به سفارت های ایران در برلن و برن دستور داده شود کلیشه های تصویر پادشاه ایران را از کار خانه های طرف قرارداد گرفته، تحویل ایشان نمایند. وزارت مالیه ضمن ابلاغ موافقت خود با کلیت این اقدام، از وزارتخارجه خواست اقدامات لازم را در این جهت انجام دهد.(۳)

 اعتراض سفارت روسیه به مندرجات ندای گیلان

سفارت روسیه در تهران، امروز در نام های به وزارت امور خارجه از مواضع ضدروسی جریده ندای گیلان انتقاد کرد و این نشریه را تحت حمایت مقامات محلی (رشت) دانست. در این یادداشت از وزیر امور خارجه خواسته شد، اقدامی مؤثر در جلوگیری از ادامه این روش صورت دهد.(۴)

 تقاضای امتیاز حمل قند به ایران

ارفعالـدوله امروز به وزارت امور خـارجه خبر داد که ژنرال کنسول اسـتکهلم میگویـد یک کمپانی سوئـدی – هلنـدی خواهان گرفتن امتیـاز حمل قنـد به ایران است. «در صورت حصول این مقصود سالی بیست میلیون کرون سوئـد که با مظنه امروز قریب دوازده کرور تومان است به خزانه دولت منفعت وارد خواهد شد.» ارفعالدوله در نامه مشابهی به رضا خان افزود کسـبه ایران به جـای این که قنـد را از تجـارت خـانه ونشترک روسـی بخرنـد، از این کمپانی به قیمت عادلانه خواهنـد خریـد. «کمپانی مزبور وعده میدهد عوض این که پول ایران را به خارجه ببرند، سعی خواهند کرد که مالالتجاره ایران را برده در بازار های خارجه به فروش برسانند.»(۵)

□ نقشه های جدید ایران

وزارت جنـگ امروز در مکـاتب هـای بـا وزارت امور خـارجه نوشت که بنـا بر شـنیده هـا نقشه همه ایالات و ولایـات ایران با مقیاس یک میلیونیم که در لنـدن چاپ شـده به دست آن وزارت خانه رسـیده است. وزارت جنگ خواسـتار بهرهمندی از این نقشه ها شد تا پس از نسخهبرداری بازگرداند.(۶)

□ هزینه اردوکشی به بلوچستان

امیرلشـکر جنوب امروز از کرمـان اطلاع داد که اردوکشـی اولیه به بلوچسـتان که به مقصـد رودبار است، حـداقل سه ماه زمان خواهـد برد. بعـد مسافت، نبود منازل و عبور از کویر، حرکت با اسب را غیرممکن میکند؛ نیاز به شتر است و بلد هایی که باید استخدام شوند. «مخارج این مأموریت به یکهزار و پانصد تومان تخمین گردیده است.»(۷)

□ مشکلات مدرسه ارامنه رشت

«هیـأت نماینـدگان ملت ارامنه در رشت» از رئیس تیپ مسـتقل شـمال خـواست که زمینه آغـاز به کـار مـدرسه ارامنه رشت را فراهم کنـد. در نام های که به همین منظور نوشـته شـد آمـده است که به واسـطه ضدیت عد های، بودجه مدرسه رو به نقصان گذاشـته و میخواهنـد مـدرسه را از دست نماینـدگان ارامنه خارج کننـد. هیأت نماینـدگان ارامنه بدون یادکرد از کسانی که با آنها ضدیت میکنند خواستار برقراری حقوق مشروعه خود شدند.(۸)

□ شیوع آبله در اطراف شاهرود

جراید نوشتند که آبله در اطراف شاهرود شیوع یافته و فقط از یک روستا نزدیک سیصد کودک را تلف کرده است. علت این تلفات گسترده، نبود پزشک سیار عنوان شده است.(۹)

□ اعتراض اولیای مدارس به سلیمانمیرزا

بنا بر گزارش پلیس مخفی تهران، امروز عد های از معلمان

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۲۸۹.

۲- همان، پ ۱۰۵، ص ۲۷. حسین خزاعی در برابر این دستور پاسخ داد که جلس های مرکب از رؤسای دوایر مختلف آستان قدس تشکیل داده، پیشنهاد های خود را ارائه خواهد کرد. (همان، پ ۱۰۵، ص ۲۶).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۷-۱۸-۱۳۰۲. وزارت امور خارجه دستور لازم را به سفارت برلن داد. (همان، ۳-۷-۱۸-۱۳۰۲).

۴- همان، ۵۲-۳-۶۲-۱۳۰۲.

۵- همان، ۱۰ و ۴-۲۵-۳۶-۱۳۰۲. عمده قند ایران از روسیه وارد میشد. روسیه برای صدور این کالای خود به ایران از مجموع ۲۰ میلیون پوط تولید شکر، یک میلیون پوط آن را برای صدور به ایران در نظر گرفته بود، یعنی حدود ۵۵ هزار خروار (همان، ۱۹-۳۷-۳۶-۱۳۰۲) از این رو تجارت قند به ویژه انحصار آن میتوانست معامل های جذاب برای شرکت اروپایی باشد.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۷، ص ۱.

۷- همان، پ ۱۶، صص ۴۶۹ و ۴۷۰.

۸- همان، پ ۵، ص ۱۷. آغاز ورود ارامنه به رشت را سال ۱۰۱۳ق/۱۶۰۴م دانستهاند. در سال ۱۸۸۹ مردی به نام «آقاول هوسپیان» نماینده شرکت بازرگانی «تومانیانس» تصمیم گرفت مدرس های به نام همسرش در این شهر بسازد. او با کمک قازاریان توانست ساختمانی دوطبقه، با مغازه هایی در کنار کلیسای مسروپ مقدس که در کنار بازار ماهیفروشان رشت قرار داشت بسازد. این بنا روز ۱۵ مه ۱۸۸۹ با حضور شعاعالسلطنه پسر کوچک مظفرالدینشاه و حاکم وقت گیلان و نیز روحانیان سرشناس مسلمان، نمایندگان دولت های خارجه و بازرگانان شهر، به یاد همسر هوسپیان، به نام مدرسه مرینسیان افتتاح گردید. گریگور یقیکیان نمایشنامهنویس نامی در سال ۳-۱۹۰۲ در این مدرسه درس میداد. پس از چندی، یکی از ارامنه اصفهان به نام آوادیس هورتانیان که در رشت با تجارت ابریشم ثروت زیادی به دست آورده بود، تصمیم گرفت یک مدرسه و یک سالن نمایش در این شهر بسازد. این مدرسه در سال ۱۹۰۸م در ضلع شرقی حیاط بزرگ خانه شخصی آوادیس ساخته شد. او بر اساس وقفنام های این مدرسه را به نام فرزند درگذشتهاش مگردیچ. ا. هورتانیان به جامعه ارمنی رشت اهدا کرد. در سال ۱۲۹۹ش/۱۹۲۰م زمانی که ارتش سرخ در گیلان حضور داشت در اثر حریقی که در بازار ماهیفروشان رشت به وقوع پیوست کلیسا و مدرسه در آتش سوخت. چون کوشش ارامنه در ساخت دوباره کلیسا به جایی نرسیده بود آنها به ناچار از سالن مدرس های که آوادیس ساخته بود برای عبادت استفاده میکردند. در زمان سلطنت رضا پهلوی دستور داده شد که در مدرسه ارامنه شهر که هورتانیان نام داشت و در آن زبان ارمنی و فارسی تدریس میشد فقط زبان فارسی یاد داده شود. ارامنه در این مورد به شاه پناهنده شدند و سرانجام این دستور لغو گردید. از نظر اداره فرهنگ این اعتراض یک نوع مخالفت با تصمیمات آنها تلقی گردید و از این رو دستور دادند نام مدرسه به «انوشیروان» برگردانده شود. (خمامیزاده، تاریخچه آموزش و پرورش گیلان...، صص ۹۴-۹۲؛ فروحی و...، ارمنیان گیلان، صص ۹۵-۹۰).

۹- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۷۷، ص ۲.

و مـدیران مـدارس تهران با حضور در منزل بهبهانی از عملکرد شاهزاده سـلیمانمیرزا، وزیر معارف، شـکایت کردنـد. «بهبهانی گفت من حاضرم که همه قسم مساعدت با شما بنمایم. خوب است سایر آقایان علماء را هم ملاقات نموده و تقاضای مساعدت بکنیـد.» در این گزارش علت مخالفت اولیای مـدارس با وزیر معارف ذکر نشـده است.(۱) از جمله مخالفان سـلیمانمیرزا، امام جمعه بود. او حتی تهدید کرده بود اگر سلیمانمیرزا از اقدامات خود دست برندارد دماغش به خاک مالیده میشود.(۲)

 یکسانسازی اوزان

هیأت دولت در جلسه امروز خود تصویب کرد که اوزان شکل و واحد ثابتی پیدا کند. در این جلسه پیشنهاد وزارت فواید عامه مطرح و مقرر شـد برای تصـویب ن هـایی به مجلس پنجم ارائه شود. در این لاـیحه آمـده است که متـر، کیلو و لیـتر جـایگزین واحد های ذرع، درم و رطل شوند.(۳)

 آغاز درگیری های لشکر غرب با طایفه بیرانوند

امروز تقابلات نظامی شدیدی بین اردوی لشکر غرب با طایفه بیرانوند در حوالی تنگ زاهد شیر و کوه سیاهکمر(۴) آغاز شد. این جنـگ که از صـبح آغـاز شـده بود، بعـد از ظهر بـا پیروزی قشون دولتی به پایـان رسـید و تنـگ زاهدشـیر، به دست آنـان افتاد.(۵)

 مسابقه فوتبال

«مجمـع ترقی و ترویـج فوتبـال» امروز در اعلاـنی بـه اطلاـع رسانـد کـه روز جمعه، فردا مسابقـات فوتبـال بیرون دروازه یوسفآباد(۶)در کالج آمریکایی برپا میشود. در این اعلان آمده است که مستر مک مری رئیس بانک شاهنشاهی، مستر شـر گ و دکتر نیلکان داوران این مسابقات خواهند بود.(۷)

 تکذیب دخالت انگلیس در توطئه علیه رضا خان

پس از درج مطلبی در روزنـامه فکر آزاد در بـاره دخـالت انگلیس در تـوطئه بر ضـد سردارسـپه، سرداراسـعد جعفرقلی خـان بختیـاری، والی خراسـان، اطلاـعی هـای به دسـتور رضـا خـان برای چـاپ در اختیار روزنامه های بهار، فکر آزاد، شـرق ایران، مهرمنیر، سعادت ایران و چمن قرار داد. این اطلاعیه به طور خلاصه در شماره امروز جریده فکر آزاد چاپ شد.(۸)

(تصویر) ارفعالدوله (میرزارضا خان)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۴، ص ۶.

۲- همان، پ ۴-۱، ص ۲۸.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۵۱۵، ص ۲. پیش از آنکه قانون اوزان و مقیاسها به تصویب برسد، اوزان و مقیاس های ایران متشتت و

کمابیش دارای معایب عمده بوده است. اندازهگیریها گاه بر اساس اجزای بدن انسان و گاه متناسب با دانه های گیاهان بوده است (مانند وجب و گندم و جو). افزون بر این واحد اندازهگیری در شهرها با هم اختلاف داشته است. ذرع یا گز که واحد قدیم طول در ایران بوده، در برخی مناطق ۸/۴۹ سانتیمتر و در نقاط دیگری ۸/۷۹ سانتیمتر و در قرن نهم به طول ۹۵ سانتیمتر محاسبه میشده است. تا اینکه در ادوار اخیر یک ذرع به طول ۱۰۴ سانتیمتر تعیین گردید. درم یا درهم (که مقیاسی برای وزن و پول و برگرفته از دراخمه در کشور های اسلامی است)، رطل (واحد وزن در ممالک اسلامی با متغیر های متفاوت)، نیز از این تشتت و به هم ریختگی برخوردار بودهاند. تا اینکه بر اساس ماده نخست قانون اوزان و مقیاسها همه مقیاسها و اوزان رسمی ایران مطابق اصول متری شد و واحد آنها برای طول متر، برای سطح متر مربع، برای حجم متر مکعب و برای وزن کیلوگرم تعیین و اجزای آن مقیاسها هم مطابق اصول متری گردید. برای تعیین مقیاس مایعات نیز مقرر شد که از واحد لیتر که از دوره انقلاب رنسانس فرانسه سابقه دارد استفاده شود. (دایرهالمعارف فارسی (مصاحب)، ج ۱ و ۴، صفحات متعدد).

۴- تنگ زاهدشیر یکی از تنگ های مشهور در اطراف شهر خرمآباد میباشد که در در های عمیق قرار دارد و کوه های دو طرف آن بر آن مشرف است. وجه تسمیه این تنگ دقیقاً دانسته نیست اما از آنجا که در آن بقع های وجود دارد و در آن کسی به نام زاهدشیر مدفون شده، به نظر میرسد به همین سبب بدان تنگ زاهدشیر میگویند. در همین تنگ جنگی میان خوانین و افراد طایفه بیرانوند با قوای دولتی به فرماندهی امیراحمدی در سال ۱۳۰۲ش درگرفت که به جنگ تنگ زاهدشیر معروف است. حدود دو سال بعد هم باز جنگ دیگری در این تنگ روی داد که آن نیز در تاریخ لرستان اهمیت دارد. در همین منطقه و در شمال خرمآباد تنگ دیگری به نام تنگ شبیخون قرار دارد که کوه «سیاه کمر» بر آن واقع است. (والیزاده معجزی، تاریخ لرستان (روزگار پهلوی) از کودتای...، ۵۵ تا ۵۷ و ۲۵۷).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۵، صص ۴۳ تا ۴۷.

۶- پس از ۱۲۸۴ق وقتی که تهران گسترش یافت دوازده دروازه در اطراف آن تعبیه شد که یکی از آنها دروازه یوسفآباد یا بهجتآباد بود که کمی پایینتر از مدخل امروزی خیابان حافظ در چهارراه کالج، نزدیک پمپ بنزین است. (خیابان حافظ به سمت خیابان جمهوری نرسیده به تالار وحدت). این دروازه ها تا ۱۳۰۹ش باقی بودند تا اینکه به دستور رضاشاه در دوره کفالت شهرداری کریمآقا خان بوذرجمهری خراب شدند. (معتمدی، جغرافیای تاریخی تهران، ص ۲۵۱).

۷- روزنامه ایران، شم ۱۵۰۳، ص ۳.

۸- فروپاشی قاجار و برآمدن...، صص ۵۲۵ و ۵۲۶.

 جمعه

۲۲ آذر ۱۳۰۲

۱۴ دسامبر ۱۹۲۳

۵ جمادیالاول ۱۳۴۲

 تمایل روسها به نمایندگی شیخ محمدحسین و عثمان آخوند

مؤیدالدوله، حاکم استرآباد، از تمایل روسها برای انتخاب شیخ محمدحسین استرآبادی(۱) برای نمایندگی شهر و توابع، و عثمان آخوند برای وکالت ترکمان صحرا خبر داد. وی این موضوع را امروز به وزارت جنگ مخابره کرد. رضا خان نیز خطاب به رئیس تیپ شمال دستور داد که از انتخاب «اشخاص مفسدهجو» جلوگیری شود.(۲)

 مخالفت هیأت نظار با انتخاب اخگر

نصرالدوله، حاکم بنادر، امروز از بوشهر خبر داد که موضوع انتخابات در دشتی، دشتستان و بوشهر ابطال انتخابات و تجدید آن نیست، بلکه انجمن نظار مرکزی انتخاب اخگر را به موجب شکایات وارده رد کرده، و اعتبارنامه به اسم او داده نخواهد شد.(۳)

 انتقاد حاکم خراسان به تعیین حاکم جدید سبزوار

سرداراسعد جعفرقلی خان بختیاری، حاکم خراسان، در تلگرامی که به وزیر جنگ فرستاد از این که وزارت داخله بدون اطلاع او حاکم سبزوار را تغییر داده، گلایه کرد. وزارت داخله طی حکمی سالارمعتمد را از حکومت سبزوار منفصل و جای او ابوالفضلمیرزا را منصوب کرده بود. «شعبات یک ایالت را بدون مراجعه و اطلاع والی وقت این طور قطعه قطعه نمودن نه مطابق قانون تشکیلات حکام و نه مناسب با حفظ ظاهر است.» سرداراسعد افزود اگر به همین طریق پیش رود من فقط نگهبان ساختمان های دولتی خواهم بود. «با این صورت اگر حضرت اشرف راضی هستند که بنده را در انظار اهالی این جا موهون و مفتضح نمایند... مطیع امر مبارک میباشم.»(۴)

 تقاضای تأسیس مدرسه دخترانه در خوی

امروز به اداره معارف آذربایجان پیشنهاد شد یک مدرسه دخترانه در خوی تأسیس شود. مسئولان معارف خوی نوشتند با توجه به عواید معارف خوی که سالیانه هفت هزار تومان است و بخشی از آن، معادل چهار هزار تومان به مصرف دو مدرسه آن جا میرسد و مازاد به تبریز فرستاده میشود، مدرس های برای دختران خوی تأسیس شود.(۵)

□ آغاز به کار مدرسه حقوق

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که مدرسه حقوق که چندی پیش تعطیل شده بود و اخیراً از وزارت عدلیه جدا شده و به وزارت معارف منضم گشت، اینک قرار است با سه کلاس کار خود را از سر بگیرد. مسیو لابوش و مسیو پرنی (مستشار عدلیه) و چهار معلم دیگر به تدریس در این کلاسها مشغول خواهند بود.(۶)

□ ورود لشکر غرب به خرمآباد

بنابر خبری که امیرلشکر غرب میدهد ساعت ۱۱ صبح امروز اردوی لشکر غرب پس از تصرف ۳۰ چادر الوار و شکست آنها وارد خرمآباد شد و مورد استقبال اهالی قرار گرفت. وی مینویسد فعلاً ۲۰۰ جنازه از الوار شمارش شده که در میان آنها سه تن از خوانین و ده نفر از کدخدایان معروف دیده میشود. یک کدخدا هم دستگیر شده است.(۷)

(تصویر) امیرلشکر احمد خان امیراحمدی و صاحب منصبان لشکر غرب

۱- برای آگاهی از زندگینامه شیخ محمدحسین استرآبادی، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۱۹.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۸۵.

۳- همان، پ ۱۷، ص ۲۹۵. وقتی موضوع به اطلاع رضا خان رسید گفت چون انتخابات گذشته اخگر خودش باشد و اعتبارنامهاش صادر شود. (همان، پ ۱۷، ص ۲۹۴). در ن هایت با دخالت نظامیان اعتبارنامه به اسم اخگر صادر شد. (همان، پ ۱۷، ص ۲۹۱).

۴- همان، پ ۱۰۴، صص ۲۳ و ۲۴.

۵- رائین، فراموش خانه و فراماسونری در ایران، ج ۲، ص ۴۲.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۵۰۴، ص ۱.

۷- مجله پهلوی، شم ۱۶، ص ۳. «در پاییز ۱۳۰۲ قوایی از مرکز اعزام شد تا با همکاری تیپ پیاده لشکر غرب که در بروجرد متمرکز بود به سوی خرمآباد پیشروی شود. نیروی عمده های که در برابر نظامیان قرار داشت عشایر بیرانوند بودند که با حدود هجده هزار خانوار نفوس، کل مسیر و حول و حوش محور بروجرد - خرمآباد را در دست داشتند. در اواخر شهریور و اوایل مهر ۱۳۰۲ برخی از سران ایل چون شیخ علی خان امیرعشایر و غلامعلی خان امیرهمایون در پی اقدامات شریفالدوله والی لرستان و سرتیپ شاهبختی فرمانده تیپ پیاده غرب تأمین گرفته بودند، از این رو جز طایفه یاراحمدی که به علت بازداشت پار های از رؤسای خود به دست نظامیان، عاصی شده بودند، نیروی دیگری از بیرانوند در مقابل نظامیان نبود. معهذا با توجه به خصوصیات جغرافیایی مسیر بروجرد - خرمآباد و تسلط عشایر بر مواضع سوقالجیشی آن، پیشروی نیرو های نظامی که در آذر ۱۳۰۲ آغاز شد تنها پس از یک رشته نبرد های شدید - به ویژه در اطراف تنگ زاهدشیر - میسر شد. ورود نیرو های دولتی به خرمآباد (۲۲ آذر ۱۳۰۲) همانند فتح چهریق در سال گذشته، با تبلیغات محلی و مملکتی گسترد های توأم شد.» (عملیات لرستان، ص ۱۲).

 شنبه

۲۳ آذر ۱۳۰۲

۱۵ دسامبر ۱۹۲۳

۶ جمادیالاول ۱۳۴۲

 شکایت دمکرات های کرمان از انتخابات

امیرلشکر جنوب که در کرمان بسر میبرد در تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که رؤسای دمکرات کرمان در دیداری که امروز با من داشتند گفتند که میخواهند در اعتراض به روند انتخابات کرمان در تلگراف خانه متحصن شوند و از حاکم کرمان شکایت کنند. «آنها را از تحصن منصرف و اظهار داشتم که میتوانند آزادانه هر نوع مطلبی داشته باشند به دولت عرض کنند.»(۱)

 خبری از لندن

وزیرمختار ایران در انگلیس امروز تلگرام کوتاهی به وزارت امور خارجه فرستاد. متن کامل این تلگرام چنین است: «تصمیم دولت انگلیس در تخلیه جنوب که علائم موفقیت کابینه است، قبلاً- تبریک میگویم. انتشارات تشویقآمیز در طهران از این حسن مساعدت انگلیس مؤثر خواهد بود.»(۲) (ر.ك: ۲۶ آذر)

 کمبود فشنگ در لشکر غرب

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، امروز به وزیر جنگ نوشت که فشنگ در اردوی نظامی در حال پایان است. «فشنگ قسمی از نفرات اردو به کلی تمام شده و قسمت دیگر نیز بیش از سه ساعت نمیتواند در موقع تصادف جنگ» دوام آورد.(۳)

 تقاضای تلگرام مشفقانه

پس از اختیارات کاملی که رضا خان به امیرلشکر شرق در امور آستان قدس رضوی داد، حسین خزاعی از مشهد نوشت که «قائممقام التولیت عظمی» حاضر است در اصلاح امور آستانه همکاری جدی کند؛ «مستدعی است تلگرافاً اظهار مرحمتی بفرمایید.»(۴) خزاعی امروز در تلگرام دیگری هیأتی را که وی برای اصلاح امور آستانه تشکیل داده به رضا خان معرفی کرد. رضا خان نیز ضمن موافقت با عضویت اسامی یادشده تأکید کرد که ریاست این هیأت و مسئولیت همه امور آستان مقدس به عهده امیرلشکر شرق خواهد بود.(۵)

 خرید تلگراف بیسیم از روسیه

وزارت جنگ امروز با فرستادن متن مابیعهنام های که نشان میداد این وزارت خانه چند دستگاه تلگراف بیسیم از شرکت الکتروتکنیک کل روسیه خریده است، درخواست کرد، این متن به سفارت ایران در مسکو فرستاده شود. احتمالاً منظور از این کار پیگیری این خرید بوده است.(۶)

 قماربازها در سفارت بلژیک

پلیس مخفی تهران گزارش میدهد امشب منظمالملک منشی سفارت بلژیک، جمعی را که مشغولیت آنها قماربازی است به سفارت بلژیک دعوت کرده، تا صبح قمار میکردند. «فعلاً سفیر بلژیک در طهران نیست و عمارت سفارت خانه، سپرده به منظمالملک است.»(۷)

 سقوط قلعه کهنوج

امروز اردوی نظامی که سیزده روز پیش از کرمان به طرف رودبار حرکت کرده بود، موفق شد قلعه کهنوج را که محل توقف ضرغامالسلطنه بود، تصرف کند. این نقطه مهم «به وسیله اردو از چهار طرف محصور و بالاخره به تسلیم و اطاعت ضرغامالسلطنه و اتباع او منتهی گردید.» در این عملیات قلعه دیگری که از بنا های قدیمی به شمار میرود نیز تسخیر شد. با تصرف رودبار ابتدای خاک بلوچستان به دست نظامیان افتاد.(۸)

 گزارش از راهآهن جلفا - تبریز

بنا بر گفته م. ترسکینسکی رئیس راهآهن جلفا - تبریز، از خطآهن شاهتختی - ماکو - بایزید - قره کلیسا تقریباً چیزی باقی نمانده است. همه چیز آن اعم از ریل و پیچ و مهره ها و... به سرقت رفته است. این خبر که در گزارش های هفتگی سفارت انگلیس در هفته منتهی به امروز منعکس شده ادامه میدهد که ترسکینسکی اینک در حال ساخت جاده خوی به ماکو است و امید دارد تا ژانویه ۱۹۲۴ به پایان برسد. این جاده ماشینرو خواهد بود.(۹) همین منبع میگوید ترسکینسکی در نام های به وزیر فواید عامه خواستار جمعآوری ریل های راهآهن ماکو شد، اما کنسول روسیه به او تذکر داد که این ریلها اموال دولت روسیه است و نمیتواند آن را به جای دیگری منتقل کند.(۱۰)

(تصویر) کرمان، یکی از محلات تجاری شهر

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۵۵۵.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۲-۲۲-۴۰-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۵، ص ۹۱.

۴- همان، پ ۱۰۵، ص ۲۱. رضا خان نیز در تلگرامی خطاب به حاجی قائممقامالتولیه از او تقدیر کرد. (همان، پ ۱۰۵، ص ۲۱).

۵- همان، پ ۱۰۵، صص ۲۲ و ۲۴.

۶- همان، پ ۲۷، ص ۴۹.

۷- همان، پ ۱۰۴، ص ۴.

۸- همان، پ ۹۹، ص ۱۹. شاید قلعه دیگری که از تسخیر آن یاد شده، قلعه منوجان باشد.

۹- FO E ۸۸۴/۲۵۵/۳۴

۱۰- FO E ۲۴۱۷/۲۵۵/۳۴.

ص: ۴۷۸

 یکشنبه

۲۴ آذر ۱۳۰۲

۱۶ دسامبر ۱۹۲۳

۷ جمادیالاول ۱۳۴۲

 پایان شمارش آراء در اصفهان

رئیس ارکان حرب لشکر جنوب امروز خبر داد که استخراج آراء اصفهان به پایان رسیده و نتایج حاصله نشان میدهد که «بندگان حضرت اشرف دامت عظمته» ۸۹۰۹ رأی، عمادالسلطنه [مهدی فاطمی] ۵۴۸۲ رأی، احتشامالملک [سیداحمد خان احتشام(۱)] ۵۷۰۴ رأی و [یحیی] دولتآبادی با ۴۸۸۱ رأی حائز اکثریت آراء شدهاند. در این گزارش آمده است که بنانالسلطان مدیر جریده میهن از قمشه، و از نجفآباد و فریدن غلامحسین میرزا به مجلس شورای ملی راه یافتهاند. در ادامه گزارش میخوانیم که به واسطه انتخاب رضا خان به عنوان فرد اول «اهالی مسرت حقیقی خود را با فریاد های شعفآمیز به منصه ظهور» رساندهاند.(۲)

 تشکیل کمیسیونی برای رسیدگی به عملکرد نظمیه

امروز رضا خان، رئیسالوزراء، دستور داد کمیسیونی برای رسیدگی به عملکرد نظمیه تشکیل شود. اعضای این کمیسیون سرهنگ محمد خان قلعهبیگی(۳) (درگاهی)، میرزاحمد خان رئیس اداره مرکز و نصیرالشرف تعیین شدند. وظیفه آنها رسیدگی به کار های سه سال اداره نظمیه و محاسبات آن بود.(۴)

 تلگرام ضرغامالسلطنه به رضا خان

ضرغامالسلطنه رودباری در تلگرامی که امروز به رضا خان فرستاد یادآور شد که در سال های اخیر وضعیت این منطقه به دور از هرج و مرج بوده و مالیات دولت نیز پرداخت شده است. «حال از کرمان اردو آمده، بهانهجویی دارد. مستدعی است عوض خدمات شایسته چاکر مقرر شود به خرابی رودبار و چاکر نکوشند.» ضرغامالسلطنه قول داد در خط اطاعت حرکت کند و برای اردوکشی به بلوچستان یار و یاور قشون باشد.(۵) (ر.ك: ۱۹ آذر و ۵ دی)

 موفقیت نمایش نظامی در اخذ مالیات

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، امروز خبر داد که نماینده مالیه که همراه اردوی نظامی بود، موفق شد مالیات اهرم و تنگستان را بگیرد. این اردو از آنجا راهی خورموج اول خاك دشتستان شده [تا ضمن مانور، مالیات آن بخش نیز اخذ شود.](۶)

□ نظرخواهی از امرای لشکر آذربایجان

وزارت جنگ امروز از عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، وامیرلشکر اسماعیل خان، حاکم نظامی آذربایجان، پرسید «ساعدالسلطنه برای کارگزاری آذربایجان چطور است؟»(۷) این نظرخواهی در حالی صورت میگیرد که انتصاب کارگزارها در حیطه وظایف وزارت امور خارجه است.

□ انتقاد محمدحسین آیرم از جای خالی نماینده سیاسی ایران در بادکوبه

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ شمال، با اشاره به این که بادکوبه مرکز تبلیغات روسیه علیه ایران است، از این که محمد خان ساعدالوزاره نماینده سیاسی ایران در بادکوبه، محل مأموریت خود را ترک کرده و در مسکو بسر میبرد انتقاد نمود. وی افزود از طرف دیگر لنکران و آستارای روسیه که خالی از نماینده سیاسی ایران است و غلامرضا خان انصاری «در طهران میگردد.» آیرم در ادامه نامه خود به وزارت جنگ پیشنهاد کرد رمضان خان شعبانی جای انصاری را بگیرد. وی تأکید کرد «به مأمورین خارجه سرحدی نیز قدغن گردد مسافرین به ایران را کاملاً تحت مراقبت قرار داده و اشخاصی که طرف سوءظن واقع میشوند ویزا ندهند.»(۸)

□ اخراج ایرانیان مجهولالهویه از بینالنهرین

سرهنگ حسینقلی خان، حاکم نظامی قصرشیرین، امروز خبر داد که ۶۱ نفر ایرانی فقیر و مجهولالهویه که تذکره هم نداشتند از بینالنهرین اخراج شده فعلاً در قصرشیرین هستند. وی افزود مشابه این قبیل افراد اکنون حدود ۳۰۰ نفر در قصرشیرین بسر میبرند. وی خطاب به وزارت جنگ نوشت: «مستدعی است تکلیف این عده را معین فرمایید.»(۹)

□ نماینده شیخ محمود در ساوجبلاغ

بنابر اطلاع امیرلشکر غرب، عزت افندی از گماشتگان شیخ محمود از طریق باشقلعه وارد ساوجبلاغ شده، «گویا به عنوان مُبلغی آمده باشد. فدوی دستور دادم که حتماً او را دستگیر نمایند.»(۱۰)

□ فقیرنوازی روسها در آستارا

بنا به گزارش های رسیده به لشکر شمال غرب، یک نظامی روسی در آستارا میان فقرا پول تقسیم میکند «و این مسئله در پیشرفت سیاست آنها کمک مینماید.» عبد الله خان طهماسبی با فرستادن این خبر، پیشنهاد کرد با تأسیس یتیم خانه و جمعآوری فقرا، با این نوع اقدامات مبارزه شود.(۱۱)

□ تصمیمی برای تقسیم پول میان اهالی تربت

بنا به دستور میلسپو به ماژور هال، رئیس کل مالیه خراسان مقرر شد مأموری برای تقسیم پول بین اهالی زلزلهزده تربت حیدریه اعزام شود. همچنین «وجوهی که در وزارت مالیه بابت اعانه تربت جمعآوری [گردیده] به رئیس مالیه خراسان حواله شد.»(۱۲)

□ تأسیس مدرسه سپه در ماکو

مدرسه سپه با پیگیری امیرلشکر شمال غرب در ماکو گشایش یافت. این مدرسه چهار کلاس دارد و آموزگاران آن از تبریز اعزام شدند. به رؤسای طوایف ماکو امر شده کودکان خود را برای تحصیل به این مدرسه بفرستند. مدرسه سپه ۹۰ شاگرد خواهد داشت و قرار است ۲۰ شاگرد هم رایگان بپذیرد. روزنامه ایران امروز با چاپ این خبر نوشت که روز گشایش مدرسه از ابتدای برج بوده است.(۱۳)

□ ترمیم چهل ستون

بنابر اخبار رسیده از اصفهان در نتیجه مساعی شاهزاده

۱- سیداحمد خان احتشام ملقب به احتشامالحکماء، در سال ۱۲۵۲ش در اصفهان به دنیا آمد. وی در رشته طب تحصیل کرد و شغل پزشکی را برگزید. برای اولین بار به عنوان نماینده انتخابی اصفهان در چهارمین دوره مجلس شورای ملی انتخاب شد و بدین ترتیب در دوره های ۵، ۸، ۹ و ۱۰ تا سال ۱۳۱۵ش سمت خود را در آن مجلس حفظ کرد. از دیگر مشاغل او ریاست صحیه در سال ۱۳۰۷ش است. وی در سال ۱۳۱۵ ه ش درگذشت. (سالنامه پارس، س ۵ (۱۳۰۹ش)، ص ۱۶۱؛ فهرست اسامی و مشخصات...، ص ۷).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۳۷۶ و ۳۷۷.

۳- محمد درگاهی اولین رئیس شهربانی رضاشاه در ۱۲۶۹ش متولد شد. پس از گذراندن تحصیلات متعارف به مدرسه صاحب منصبان ژاندارمری رفت و به درجه افسری رسید. پس از چندی خدمت به ریاست ژاندارمری قم منصوب شد. در کودتای ۱۲۹۹ش علاوه بر ریاست ژاندارمری قم حاکم نظامی آن شهر نیز بود و شدت عمل بسیاری در اجرای دستورات دولت کودتا به خرج داد. در اواخر ۱۳۰۰ش پس از ادغام قزاق خانه و ژاندارمری از درجه سرگردی به سرهنگی ارتقاء یافت و به ریاست اداره قلعهبیگی تهران (دژبان مرکز) منصوب شد که وجه اشتهارش به «محمد خان قلعهبیگی» نیز از همین روست. با رئیسالوزرایی رضا خان و خاتمه کار سوئدیها در نظمیه، سرپرستی نظمیه را بر عهده گرفته بود و سپس به ریاست شهربانی تهران و سپس به ریاست شهربانی کل کشور گمارده شد. او در تغییر سلطنت به نفع رضاشاه بسیار کوشید و حتی یکی از چند نفری بود که کاخ های سلطنتی را تحویل گرفته، محمدحسن میرزا ولیعهد احمدشاه قاجار را از آن اماکن و ایران بیرون راند و در اثر همین خوشخدمتیها در ۱۳۰۷ش به درجه سرتیپی رسید و صاحب قدرت بسیار گردید تا جایی که مجری دستگیری رجال قدرتمند رضاشاهی بود. او پس از یک دوره که به دستور رضاشاه از شغل ریاست شهربانی کل کشور منفصل و زندانی شد به ریاست اداره کل احصائیه و آمار و سجل احوال کشور منصوب شد اما پس از چند سال در اثر درگیری با سرلشکر ضرغامی، رئیس ستاد ارتش از کار برکنار و سرانجام در ۱۳۳۳ش درگذشت. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۲، صص ۶۷۲-۶۷۰).

۴- روزنامه ایران، شم ۱۵۰۶، ص ۱؛ ۱/۱۳۰۲، ص ۴۳۸. پیش از این دفاتر محاسبات اداره نظمیه توقیف شده بود. روزنامه ستاره ایران نوشت این کار بنا به خواست میلسپو و دستور رضا خان انجام شد، چرا که نظمیه بیش از سه سال است محاسبات خود را با مالیه تسویه نکرده است. (روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۷۷، ص ۲).

۵- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۴۹۷. منابع انگلیسـی گسیل قشون به طرف رودبار کرمان را صـرفاً گرفتن پول از ضرغامالسـلطنه توصیف کردند. (FO E ۱۲۸۵/۲۵۵/۳۴) البته این را نیز افزودنـد که قرار اسـت پادگانی در رودبار تأسیس شود تا پایگاهی برای عملیات سال آینده علیه بمپور باشد.

۶- همان، پ ۱۶، ص ۵۲۶.

۷- همان، پ ۳۸، ص ۶۷.

۸- همـان، پ ۱۰۸، ص ۵۳. موضوع محرمـانه به وزارت امور خـارجه اطلاع داده شـد. وزارت یـاد شـده نیز پاسـخ داد که به ساعـدالوزاره دسـتور داده است فوراً به بـادکوبه بـازگردد و غلامرضـا خـان انصـاری نیز هر چه زودتر به محـل مـأموریت خود بازخواهد گشت. جایگزینی رمضان خان شـعبانی نیز امکانپذیر نیست چون وی کارمند محلی است و ارجاع شـغل رسمی به او قانونی نمیباشد. (همان، پ ۱۰۸، ص ۵۲).

۹- همـان، پ ۷۱، ص ۱۷. اخراجشـدگان معمولاً ـ قاچـاقی به عراق میرفتنـد و بـا این برخوردها مواجه میشدنـد. وزارت داخله معتقـد بود که این افراد به کرمانشـاه بازگردانـده شونـد. در ن هـایت بـا موافقت رضا خان مقرر شـد این گروه راهی کرمانشاه شوند و از مهاجرت آنها به بینالنهرین جلوگیری گردد. (همان، پ ۷۱، صص ۱۰ و ۱۲).

۱۰- همان، پ ۴۱، ص ۴۳.

۱۱- همان، پ ۴۰، ص ۵۶. رضا خان با این شرط که اهالی با مخارج خود آن را اداره کنند، موافقت کرد. (همان، پ ۴۰، ص ۵۵).

۱۲- روزنامه ایران، شم ۱۵۰۵، ص ۱.

۱۳- همانجا.

محمدحسین میرزا، رئیس ارکان حرب، ساختمان چهل ستون «که نزدیک به انهدام رسیده بود، تعمیر و اغلب تابلوها و نقاشی های قدیمه که سابقاً روی آنها را گچ کشیده و ناپدید نموده بودند با مهارت مخصوصی دوباره ظاهر ساخته و این عمارت باعظمت را به صورت اولیه خود برگردانیده‌اند.»(۱)

 کشته شدن کاظم قوشچی

امروز در عملیاتی که لشکر شمال غرب علیه مواضع و استحکامات کاظم قوشچی انجام داد محل اقامت او تسخیر و خودش به همراه چند تن از کسانش کشته شدند.(۲) (ر.ک: ۲۵ مهر)

 طلبکاران ارباب جمشید

بنابر تصمیم وزارت عدلیه آن بخش از دارایی های ارباب جمشید که فروخته شده باید بین طلبکاران توزیع شود.(۳)

 انضمام بهبهان و کهگیلویه به فارس

وزارت داخله در آخرین تصمیم خود درباره تقسیمات کشوری، تصویب کرد شهر های بهبهان و کهگیلویه ضمیمه ولایت فارس شوند.(۴) این تصمیمگیری بیارتباط با مسائل سیاسی منطقه به ویژه نفوذ شیخ خزعل در این دو شهر نبود.

 دیدار اعتلاءالملک با سفیر جدید آلمان در کابل

اعتلاءالملک، وزیرمختار ایران در افغانستان، امروز با سفیر جدید آلمان که به تازگی وارد کابل شده دیدار کرد. اعتلاءالملک مینویسد که وی جوانی است ۳۰ ساله و زبان ترکی، فارسی و فرانسه را در برلن تحصیل کرده و خوب میداند.(۵)

 تأکید سرتیپ امان اللهمیرزا به ارسال اسلحه ها از راه بوشهر

سرتیپ امان اللهمیرزا، رئیس هیأت اعزامی وزارت جنگ به فرانسه و مسئول خرید اسلحه، با اشاره به مصاحب های که در شماره امروز روزنامه ماتن با سفیر افغانستان در پاریس چاپ شده، نوشت که هم به دلیل گفته های سفیر و هم تأیید منابع دیگر امکان ممانعت عبور اسلحه از خاک بینالنهرین توسط انگلیسها وجود دارد. از این رو همه تجهیزات خریداری شده به بوشهر حمل خواهد شد. فقط میماند زرهپوشها و کامیون های سنگین که بالاجبار از راه بغداد منتقل میشوند. امان اللهمیرزا توصیه کرد که اسنادی از انگلیس طلب شود که مشکلی برای انتقال این خودروها از بینالنهرین پیش نیاید.(۶)

 انتقاد شدید سفیر افغانستان از انگلیس

محمود تازی سفیر افغانستان در پاریس در مصاحب ه با نشریه ماتن که در شماره امروز آن چاپ شد به سیاست های انگلیس در افغانستان به شدت تاخت. از آنجا که تیره شدن روابط انگلیس و افغانستان واکنش هایی اجتماعی و مطبوعاتی در ایران

داشت (ر.ک: ۲ دی) متن کامل این مصاحب ه در پاورقی درج میشود.(۷)

۱- همان، ص ۲. چهل ستون، کاخ سلطنتی که محل بارعام شاهعباس دوم صفوی بوده، در ۱۰۷۵ق بنا گردید. در وسط کاخ، عمارت کلاهفرنگی قرار دارد و اطراف آن را اتاق های کوچکی فراگرفته است. در دوره های بعد تالارها و ایوان هایی بر آن افزوده شد که تالار هجده ستون، تالار آیینه و بسیاری از تزیینات و آیینهکاریها از جمله آنهاست. اگر چه در میان توده مردم وجه تسمیه آن به واسطه وجود ۴۰ ستون است اما این بنا ۲۰ ستون دارد که پس از انعکاس آنها در آب استخر مقابل عمارت دو برابر شده، به چهل ستون شهرت یافته است. عمارت چهل ستون در طول تاریخ حوادث متعددی به خود دیده که از جمله آنها میتوان به آتشسوزی سال ۱۱۱۸ق در زمان سلطنت شاهسلطان حسین صفوی اشاره نمود که بر اثر بیاحتیاطی بوده است. بنای آن چندین بار بازسازی شد. در اوایل سده اخیر به همت محمدحسینمیرزا که ریاست ارکان حرب لشکر جنوب را برعهده داشت و بار دیگر در ۱۳۳۵ش. (جابری انصاری، تاریخ اصفهان، صص ۱۵۱ تا ۱۵۶؛ میرعظیمی، اصفهان زادگاه جمال و کمال، صص ۱۴۱ تا ۱۴۴).

۲- امیرطهماسبی، یادداشت هایی از آشوب های...، ص ۹۲. مقر استقرار کاظم قوشچی در جزیره قرخلر در ساحل غربی دریاچه ارومیه بود. (همان) برای اطلاع بیشتر از موقعیت، استحکامات و چگونگی سقوط کاظم قوشچی، ر.ک: مجله پهلوی، شم ۱۶، صص ۴ و ۵. منابع انگلیسی نوشتند که کاظم خان در شمال غرب دریاچه ارومیه مستقر بود و حدود ۱۰۰ تفنگچی داشت و او را یاغی علیه دولت ایران معرفی کردند. برای سرکوب او یک ستون نظامی از لشکر شمال غرب متشکل از ۷۰۰ نفر حدود دو هفته مقر او را محاصره کردند و در ن هایت با شکست نیرو های کاظم خان، خود او نیز امروز پس از چهارده روز مقاومت کشته شد. (FO E ۱۹۴۸/۲۵۵/۳۴)

۳- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۷۹، ص ۲.

۴- همانجا.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۵، ص ۲۰.

۶- همان، پ ۱۱۷، ص ۱۹.

۷- همان، پ ۱۱۷، ص ۲۰. «افغانها تصور میکنند که استقلال مملکتشان از طرف انگلیسها مورد تهدید واقع شده. آیا یک مرتبه ناظر اختلافات و مخاصمات بین انگلیس و افغان خواهیم بود؟ اخباری که از شرق وسطی میرسد و مورد توجه ما واقع گردیده این مطلب را تا انداز های تأیید میکند. معهذا سفیر افغانستان در ضمن ملاقات ما احتمال نمیداد که مطلب به این زودی کسب اهمیت نماید. اظهارات مشارالیه را ذیلاً نقل میکنم: شما در این دوره ناظر یک مرحله جدیدی از اهتمامات و مساعی که انگلیسها از چندین سال به این طرف در تصرف مملکت ما داشتهاند میباشید. دولت انگلیس همیشه چه در اروپا و چه خارج از اروپا دم از حریت و آزادی میزند. با وجود این دعاوی خود دولت مشارالیها اول دولتی است که در اختناق آزادی اقدام میکند. نظر به اینکه بیش از نیم قرن صاحب و مالک رقاب مملکت افغان بوده از تاریخ شورش فاتحانه افاغنه به این طرف به واسطه عدم استفاده از افغانستان فوقالعاده متأثر و به هیچوجه نمیتواند قبول کند که ما به محض تحصیل استقلال خود با سایر ملل عالم روابط سیاسی برقرار نموده باشیم. به این جهت همیشه بهانهجویی میکند که منافع از دست رفته خود را مجدداً به چنگال آورد. شهرت داده است که اتباع انگلیسی در سرحدات هند به قتل رسیدهاند و قاتل آنها از افراد طوایف افغانستان بوده ولی قتل در قسمتی از خاک هندوستان که تحت سلطه انگلیسها است به وقوع پیوسته و دولت اینجانب به

هیچوجه مسئول این واقعه نمیباشد. اینجانب قبول دارد که به زن های انگلیسی مقیم کابل از طرف دولت مشارالیه امر داده شده است از کابل خارج شوند ولی اهمیت جزئی این مطلب را وقتی ملتفت خواهید شد که بنده به شما اطمینان بدهم در تمام کابل فقط دو نفر زن پیر انگلیسی موجود است و بس! دولت افغانستان باید از تجاوزات انگلیسها در صدد شکایت برآید چه اخیراً موقع اردوکشی که برای سرکوبی طوایف یاغی مقیم سرحد هندوستان میکردند بدون جهت آئروپلان های انگلیسی قسمتی از مملکت ما را بمباران نموده و چند نفر را به قتل رسانیدند. به علاوه سه ماه قبل از این دولت افغان معادل هشت میلیون از تجارت خانه فرانسوی اسلحه خریداری نموده و گرچه مطابق معاهده بین انگلیس و افغان میبایستی دولت انگلیس عبور اسلحه را از خاک خود اجازه دهد معهذا بدون جهت اسلحه مزبوره را در بمبائی [بمبئی] توقیف نمودهاند. تمام این اقدامات انگلیسها برای این است که چنانچه بخواهند با ما جنگ کنند ظاهراً خود را محق قلمداد نموده باشند گرچه من گمان میکنم که هیچ مخاصمه رخ ندهد ولی معهذا چنانچه جنگ پیش آید تا آخرین افراد افغانی زنده باشد ما از خود قویاً دفاع خواهیم نمود و تمام افغانستان سرباز خواهد شد. به علاوه ما در روسیه و ترکیه رفقا و دوستان قوی داریم که با ما همراهی خواهند نمود آن روسیه که از زمان پطرکبیر متوجه جنوب و خزائن انگلیسها میباشد آیا راضی خواهد شد که انگلیسها افغانستان یگانه مملکت فاصل بین هند و روسیه را ببلعد؟» (همان).

ص: ۴۸۰

(تصویر)

(تصویر) سرهنگ محمد خان قلعهبیگی (درگاهی)

(تصویر)

ص: ۴۸۱

 دوشنبه

۲۵ آذر ۱۳۰۲

۱۷ دسامبر ۱۹۲۳

۸ جمادیالاول ۱۳۴۲

 ضرورت انتخاب ضیاءالواعظین از فارس

بر طبق دستور رضا خان، امروز به ارکان حرب کل قشون ابلاغ شد دو تلگرام رمز به سردارعشایر صولتالدوله و رئیس تیپ فارس فرستاده شود و تأکید گردد «ضیاءالواعظین باید از آن حدود انتخاب شود، ولو شده سردارعشایر، ضیاءالواعظین را به جای خودش هم انتخاب نماید باید این کار انجام گیرد.»(۱)

 انتخاب سردارعشایر از جهرم

نصرتالدوله در تلگرامی به وزیر جنگ نوشت که «حسبالامر سردارعشایر (صولتالدوله) از جهرم انتخاب شد. [علیاصغر] حکمت [فرد] دوم است.» حاکم فارس افزود: «نظر به اوامر مبارك راجع به صفآرایی در آتیه»(۲) زینالعابدین رهنما یا نصیرالسلطنه از قشقایی انتخاب شوند و یا آن که سردارعشایر از نمایندگی جهرم استعفا دهد، از قشقایی انتخاب شود و حکمت از جهرم راهی مجلس گردد. رضا خان در پاسخ به این تلگرام تأکید کرد ضیاءالواعظین را عوض سردارعشایر انتخاب کنید؛ یعنی ضیاءالواعظین از قشقایی به مجلس راه یابد.(۳)

 پشیمانی امام جمعه از استعفای نمایندگی

علیاکبر داور و امام جمعه از شهر لار نامزد انتخابات مجلس پنجم بودند. از آنجا که نظر وزارت جنگ بر انتخاب داور قرار گرفته بود، برای حفظ احترام امام جمعه مقرر شد استعفانام های پیش از انتخابات بنویسد تا پس از اعلان نتایج منتشر شده، با طرح استعفا داور راهی مجلس شود. اینك امام جمعه پشیمان شده و میخواهد استعفانامهاش را پس بگیرد. نصرتالدوله والی فارس امروز نوشت که استعفانامه نزد من است؛ وزیر جنگ هم به پیام های امام جمعه پاسخ نمیدهد. «خبر رسمی اتمام انتخاب [که] رسید خود بنده اعلان استعفای او و انتخاب داور را به وزارت داخله» خواهم کرد. سرتیپ فضل الله زاهدی هم امروز رضا خان را باخبر کرد که علیرغم اقداماتی که امام جمعه میکند داور انتخاب خواهد شد.(۴)

 بلاتکلیفی مناطق اشغال شده ایران توسط ترکیه

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، استنکاف دولت ترکیه را از حل و فصل مناطق اشغال شده بلاغباشی، قوریگل و

قازلیگـل، بـار دیگر یـادآور شـد و امروز به رضـا خـان وزیر جنـگ و رئیسـالوزراء نـوشت که این منـاطق متعلق به ایران است. «تاکنون ابداً نتیج های به دست نیامده و عساکر ترک [در] نقطه مزبور، پست خود را به حالت سابق باقی گذاردهاند.»(۵)

 برخورد قاطع با حیدر خان بندرریگی

وزارت جنگ در تلگرامی که امروز به رئیس تیپ فارس فرسـتاد، علیرغم دسـتور قبلی وزیر جنگ (هر طور صـلاح است اقدام شود) تأکیـد کرد که از آنجا که حیـدر خـان بنـدرریگی بیشتر همّ خود را صـرف ضـدیت بـا دولت و مصالـح مملکت کرده «حسبالامر بایستی در قلع و قمع او اقدام لازم به عمل آید.»(۶) (ر.ک: ۱۵ آبان)

 تقاضای وزارت مالیه برای مصادره اموال سردارمعزز

وزارت مـالیه در نـام های که امروز به وزارت جنگ نوشت با توجه به بـدهی کلان سـردارمعزز بجنوردی حاکم بجنورد تأکید کرد که «ناچار بایـد مبادرت به اقـدامات شدیـد حتی توقف املاک و علاقهجات مشاراليه در صورت لزوم نمود.» وزارت ماليه درخواست کرد تعلیمات ضروری به امیرلشکر شرق داده شود.(۷)

 کمبود دکتر در کربلا

کنسول ایران در کربلا امروز خبر داد با توجه به این که دوسوم اهالی کربلا را ایرانیها تشـکیل میدهند، اما در این شـهر پزشک حـاذق و آشـنا به علم وجود نـدارد. در نام های که کنسول ایران به وزارت امور خارجه نوشت که یادآور شـد دو طبیب، یکی هندی و یکی ایرانی در کربلا هسـتند که معالجات خود را به سـبک قدیم انجام میدهند. نمایندگان ایرانیان مقیم کربلا تقاضـا دارند دولت ایران یک طبیب ماهر به کربلا بفرستد.(۸)

 تقاضای دنیسوف برای آزادی خود و همسرش

دنیسوف روسی که به دلیل مخالفت با کنسول روس در مشهد

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۳۱۸.
۲- منظور از صـفآرایی همان قـدرتنمایی نماینـدگان طرفـدار رضا خان در مجلس است که هر انـدازه بر تعـداد این نمایندگان افزوده شود، مطلوب نظر وزیر جنگ است.
۳- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسـی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۳۳۰. به نصـرتالدوله پاسـخ داده شـد که رهنما از آذربایجان نماینده شده و از آن جا به مجلس میآید. (همان، پ ۱۷، ص ۳۲۹).
۴- همان، پ ۱۷، صص ۳۴۸ و ۳۶۵.
۵- همان، پ ۵۰، ص ۱۰. وزیر جنـگ که قبلاً نیز بیاعتقادی خود را بر بازپسـگیری قهرآمیز این مناطق نشان داده بود، این بار نیز موضوع را به وزارت امور خارجه ارجاع داد که پیگیری کند. (همان، پ ۵۰، ص ۹).
۶- همان، پ ۲۷، ص ۹.

۷- همان، پ ۱، ص ۱۱.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۹-۴۱-۲۷-۲-۱۳۰۲.

همراه با همسرش دستگیر و به شریفآباد تبعید شده بود، در نام های به امیرلشکر شرق خواستار آزادی خود و همسر بیمارش شد. دنیسوف امروز به حسین خزاعی نوشت هم به دلیل معالجه همسرم و هم برای تشکیل محکم های میان من و کنسول روس تقاضای بازگشت به مشهد دارم.(۱) (ر.ک: ۱۱ شهریور)

 شرایط تقیزاده برای بازگشت به مسکو

سیدحسن تقیزاده که پیش از این ریاست هیأت مذاکرهکننده با روسیه را برای عقد عهدنامه تجاری به عهده داشت و به دلیل نپذیرفتن برخی شرایط از سوی ایران، عهدنامه به امضاء طرفین نرسید، اینک برای بازگشت به مسکو شرایط دارد. وی که در برلن بسر میبرد امروز به وزارت امور خارجه نوشت: «وقتی حرکت میکنم که اولیاء دولت جداً مصمم امضای فوری عهدنامه به شکلی که موافقت شده بود بشوند و مجدداً اشکالی تازه پیش نیاورند و یا آن که اختیار تام به اینجانب بدهند.» شرایط بعدی تقیزاده اقامت محدود در مسکو، همراه داشتن منشی برای نگارش نامه ها به زبان فرانسه، پرداخت حقوق مدت غیبت از مسکو برای چند ماه گذشته، وجه کافی برای اقامت در مسکو، و حواله ۶ هزار تومان به اسم تقیزاده به بانک شاهی لندن بود.(۲)

 نظر مدرس نسبت به عملکرد رضا خان

در نشستی خصوصی که امروز در خانه آیت الله سیدحسن مدرس برگزار شد، وقتی یکی از حاضران صحبت از دخالت رضا خان در اصلاح امور عدلیه کرد، مدرس گفت: «خیلی کارها است که باید حضرت اشرف بکنند ولی نمیکنند. من جمله در این مملکت کار خانه و راهآهن لازم است. شخص حضرت اشرف صاحب چندین کرور دارایی و مکنت شده است. مثلاً یک کرور خودشان بدهند و مبلغی هم سایر متمولین از قبیل عینالدوله و فرمانفرما و حاجی معین بوشهری و غیره بدهند. آن وقت همه چیز در مملکت درست میشود. نقداً هر طوری که میلشان است میکنند. انشاء الله پس از افتتاح مجلس شورا نوبه [= نوبت] اقدامات ما هم خواهد رسید.»(۳)

 انتقال اموال مصادره شده اقبالالسلطنه به تبریز

اموال مصادره شده اقبالالسلطنه، شامل ۲۰ بار شتر قران نقره، ۱۰ بار شتر طلا و سه صندوق روسی قفل شده با محتوای نامعلوم از ماکو وارد تبریز شد.(۴)پس از دستگیری اقبالالسلطنه و اعزام او به تبریز، امیرلشکر عبد الله خان طهماسبی اجازه یافت اموال اقبالالسلطنه را پیش از آن که توسط وارث های او تصاحب شود، ضبط کند. همچنین زمینها و روستا های متعلق به اقبالالسلطنه خالصه اعلام شد و نیز به ۵۰۰ هزار تومان جریمه محکوم گردید.(۵)

(تصویر) سردار معزز بجنوردی، پاریس

(تصویر) آیت الله سیدحسن مدرس

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۳، ص ۷۵. دنیسوف از صاحب منصبان ارتش روسیه بود و چون با انقلابیون سر سازگاری نداشت مورد قهر قرار گرفت و زمانی که برای بازگشت به روسیه به کنسولگری مشهد مراجعه کرد با شدت عمل کنسول روبهرو شده، توسط لشکر شرق دستگیر و تبعید شد.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۸-۱۵۲-۱۶-۲-۱۳۰۲.

۳- شهید آیت الله سیدحسن مدرس به...، ص ۵۲.

۴- FO E ۱۹۴۸/۲۵۵/۳۴.

۵- FO E ۲۴۱۷/۲۵۵/۳۴.

ص: ۴۸۳

 سه شنبه

۲۶ آذر ۱۳۰۲

۱۸ دسامبر ۱۹۲۳

۹ جمادیالاول ۱۳۴۲

 آخرین دستور های انتخاباتی به رئیس تیپ شمال

وزارت جنگ امروز از طرف رضا خان رئیسالوزراء و وزیر جنگ به محمدحسین خان آیرم رئیس تیپ مستقل شمال دستور داد، کیاستوان باید در انزلی به عنوان نفر اول انتخاب شود.(۱) در دستور دیگری از آیرم خواسته شد نام مهدی ملکزاده از انزلی به عنوان نفر دوم بیرون آید.(۲)از سوی دیگر آیرم در تلگرامی به وزارت جنگ پیشنهاد کرد در صورتی که مقام وزارت بپذیرد «اعتمادالممالک را در گیلان انتخاب» کنیم.

 وفور نماینده در آذربایجان و مشکلات ناشی از آن

امیرلشکر اسماعیل خان، حاکم نظامی آذربایجان، امروز خطاب به رضا خان نوشت از مجموع ۱۱۱ نفر نامزدی که خود و طرفدارانشان از مدتها قبل تبلیغ کرده، امید ورود به مجلس دارند، ۱۰۲ تن کنار خواهند ماند؛ ۹ نفر هم همگی مایلند از تبریز انتخاب شوند. طبیعی است که برکنارماندگان شروع به انتقاد کرده، نامهپراکنی خواهند کرد. اینان «غافل از این هستند که برای نفوس ایران هر صد هزار نفر یک نفر وکیل منظور شده» است. اسماعیل خان مدعی شد در هیچ دور های انتخابات تا این حد در تبریز منظم و قانونی نبوده است[!](۳)

 خروج تعدادی از نظامیان انگلیس از صفحات جنوب

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، در نام های که امروز به رضا خان رئیسالوزراء و وزیر جنگ نوشت، یادآور شد که دولت انگلیس نظر به تأمین امنیت داخلی که به درجه متناسبی رسیده در تصمیم گذشته خود تجدیدنظر کرده است. وی با اشاره این که حضور نظامیان انگلیس در سال ۱۹۱۱ و سپس ۱۹۱۳ در بوشهر معطوف به حفظ جان و مال اتباع انگلیس در بوشهر و حوالی آن بود «حال به واسطه اقتدار قشون دولت علّیه ... دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان مصمم شدهاند قسمت عمده نظامیان را از بوشهر احضار نمایند و وضع را به همان طوری که قبل از ۱۹۱۱ بوده است عودت دهند.» لورن نوشت: «در بوشهر فقط قراولان عادی یعنی ۶۱ نفر برای محافظت بالیوزگری و قنسول جنرالگری خواهند ماند. همچنین در بندرعباس ۸۹ نفر صاحب منصب و تابین نیز احضار خواهند شد و فقط شانزده نفر مثل قبل از ۱۹۱۱ برای حفاظت قونسولگری باقی خواهند ماند.» وی در پایان ابراز امیدواری کرد که قدر این اقدام دولت انگلیس دانسته شود.(۴)

□ سخنرانی آیت الله خالصیزاده در مسجد شاه

پلیس مخفی تهران در گزارش خود، از سخنرانی امروز آیت الله خالصیزاده در مسجد شاه نوشت که «موعظه مشارالیه این بود که در بیروت مدرسه تشکیل دادهاند که نصاراها در آن مدرسه تحصیل نموده و مسلمان میشوند، اما ما در ایران مدرسه آمریکا[یی] تشکیل میکنیم که پسران و دختران مسلمین در آن جا تحصیل نموده و کم کم از دین خود خارج شوند. ببینید ما را چقدر جاهل و احمق نگاه داشتهاند.»(۵)

□ تجارت الکل در ایران

«دایره تجارت مصر» از وزارت امور خارجه ایران خواستار اطلاعاتی از تجارت الکل در اصفهان شد. موضوع به وزارت فواید عامه منعکس گردید. وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه امروز در پاسخ نامه وزارت امور خارجه راجع به اسامی تجارت خانه هایی که در اصفهان مشروبات الکلی خرید و فروش میکنند، نوشت که تجارت الکل به دلیل منع شرعی نه تنها توسط تجار اصفهان بلکه در تمام ایران وجود ندارد. «فقط معدودی از ارامنه و پارسیان و کلیمیان به این کار مبادرت دارند.»(۶)

□ عریضه طلبکاران بانک ایران

طلبکاران بانک ایران در عریض های که امروز به وزارت مالیه و ریاستالوزراء نوشتند، بار دیگر خواستار حق نظارت بر اعمال بانک شدند تا به واسطه ندانمکاریها، حقوقشان هر چه بیشتر ضایع شود. آنها استمهال بانک را برای پرداخت قروض خود نپذیرفتند؛ چرا که با ماهی شش هفت هزار تومان عایدی و داشتن مستغلات فراوان در تهران و ولایات، توان پرداخت بدهی طلبکاران را دارد.(۷)

□ شیخ عبدالقادر در ایران

بنا بر خبری که امیرلشکر غرب امروز به مرکز فرستاد، با اتکا به گزارش جاسوسان این لشکر نوشت که شیخ عبدالقادر که چهل سال در اسلامبول ساکن بود، با دستوراتی که از مصطفی کمال پاشا گرفته همراه خانواده راهی ایران شده و اکنون در ساوجبلاغ اقامت دارد. «ممکن است مأموریتی راجع به تحریکات در ارومیه و ساوجبلاغ داشته باشد.»(۸)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۹۱.
۲- همان، پ ۱۷، ص ۵۸۹. آیرم پس از دریافت دستور دوم یادآور شد که از انزلی فقط یک نماینده میتواند به مجلس راه یابد. «امر فرمایید فوراً دستور قطعی صادر شود.» (همان، پ ۱۷، ص ۵۸۸.)
۳- همان، پ ۱۸، ص ۸۰.
۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۰ و ۱۰۹-۲۲-۴۰-۱۳۰۲.
۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، ص ۳۰.
۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۷-۲۲-۳۶-۱۳۰۲.

۷- اسنادی از اختلافات و دعاوی...، صص ۲۷۶ و ۲۷۷.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۲، ص ۲۴. موضوع به امیرلشکر شمال غرب اطلاع داده شد. چون محل اقامت شیخ عبدالقادر در حوزه آن لشکر قرار گرفته بود.

 دستور دستگیری سردار معزز

وزارت جنگ در تلگرامی «خیلی محرمانه» به امیرلشکر شرق دستور داد طبق دستخط ریاستالوزراء و درخواست وزیر مالیه در خصوص اخذ مالیات های عقبافتاده سردارمعزز بجنوردی، «در پرده یک عده نظامی به بجنورد اعزام» و ناگهانی سردارمعزز را دستگیر و همه دارایی و املاک او را توقیف کنید.(۱) (ر.ک: ۱۶ آذر)

 گفت و گوی مشیرالدوله با امام جمعه

بنابر گزارش پلیس مخفی تهران امروز عصر مشیرالدوله رئیسالوزرای سابق به خانه امام جمعه خویی رفت. آن چه از این دیدار نقل شده چنین است: «امام جمعه پرسید تازه چه خبر هست؟ مشیرالدوله گفت خبر تازه این است که فعلاً راحت هستم و از فحاشی جراید خلاص شده و شبها خوب و راحت میخوابم و در مملکت هم به حمد الله همه قسم امنیت برقرار است. حاجی امام جمعه گفت چون شما آدم حلیمی هستید به درد این مردم نمیخورید. باید به این مردم با قهر و غضب حکومت کرد. الحق آقای رئیسالوزراء خوب از عهده برمیآیند. احدی جرأت نفس کشیدن را ندارد.»۱۱(۲)

 بازدید مسئولان از جواهرات سلطنتی

جواهرات سلطنتی که در عمارت خوابگاه نگهداری میشود امروز توسط هیأت وزراء، وزیر دربار، صدرالممالک رئیس محاسبات وزارت دربار و معتمدالحرم آغاباشی، میرزاسیدمصطفی خان کاظمی رئیس اداره بیوتات مورد بازدید قرار گرفت. «مقصود از بازدید فقط ملاحظه و معاینه محل و مخزن جواهرات بوده که در صورت نامناسب بودن به جای مناسبتری نقل و انتقال یابد و پس از ملاحظه مجدد لاک و مهر شده و مطابق مراسم معموله درب آن مسدود گردید.»(۳)

 فتح خرمآباد

امروز شهر خرمآباد به دست لشکر غرب تصرف شد. به گزارش منابع انگلیسی در درگیری های پیش آمده طی دو روز ۲۰۰ نفر از لرها، دو افسر قشون و پنجاه نظامی کشته شدهاند.(۴)

 تحرک نظامی بلوچها علیه قشون جنوب

کنسول انگلیس در کرمان امروز گزارش داد چند صد بلوچ از نواحی بمپور به بم، جیرفت، نرماشیر حمله کرده و دست به غارت زدهاند. بلوچها در پیامی به فرمانده نظامی منطقه او را دعوت به نبرد کردهاند. بلوچها توانستند گروه کوچکی از نظامیان را در اطراف بم تار و مار کنند.(۵)

(تصویر) فهرست نامزد های تبریز

(تصویر) عمارت خوابگاه

۱- همان، پ ۱، ص ۱۰۰۴.

۲- همان، پ ۱۰۳، ص ۱۱۲.

۳- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۸۱، ص ۲ و شم ۸۳، ص ۲. عمارت خوابگاه معروف به عمارت خوابگاه جدید در سال ۱۳۰۳ق به دستور ناصرالدینشاه زیر نظر امینالسلطان در محوطه باغ گلستان در شمال حیاط حرم خانه بنا شد. کار ساختمان مدت یک سال طول کشید و در ۱۳۰۴ق به پایان رسید. طرح ساختمان تقلیدی از کاخ دلمه باغچه اسلامبول بود. این ساختمان سه طبقه داشت. از زیرزمین آن برای نگهداری پول و جواهرات سلطنتی استفاده میشد. طبقات بالا دارای اتاقها و تالار های متعدد بود که خوابگاه شاه هم در میان آنها قرار داشت. عمارت خوابگاه در سالیان بعد تخریب شد و به جای آن وزارت دارایی بنا گردید. (www. tehrangardesh.com)

۴- ۱۲۸۵/۲۵۵/۳۴ FO E

۵- ۱۲۸۵/۲۵۵/۳۴ FO E.

ص: ۴۸۵

 چهارشنبه

۲۷ آذر ۱۳۰۲

۱۹ دسامبر ۱۹۲۳

۱۰ جمادیالاول ۱۳۴۲

 تبریک به رضا خان

امیرلشکر جنوب امروز از کرمان در تلگرامی به رضا خان وزیر جنگ و رئیسالوزراء از این که در پی پایان انتخابات در اصفهان حائز اکثریت آرا شده است، تبریک گفت. «با کمال افتخار مراتب تبریکات عبیدانه خود را به آستان مقدس تقدیم میدارد.»(۱)

 تأکید بر اعزام کفیل تیپ سیستان به دزداب

وزارت جنگ امروز در تلگرامی به امیرلشکر شرق تأکید کرد که کفیل تیپ سیستان و قائنات هر چه زودتر به دزداب برود. در پی مذاکره با انگلیس قرار بود نظامیان انگلیس مناطق مرزی را تخلیه کرده، پست های نظامی ایران جایگزین آن شود.(۲) (ر.ک: ۱۷ آذر)

 عملکرد عدلیه در دولت جدید

بنابر گزارش وزارت عدلیه، این وزارت خانه در دولت جدید چندین کمیسیون برای حل و فصل موضوعات خود تشکیل داده است؛ کمیسیون تعیین سوابق کارکنان و تطبیق آن با قانون استخدام، کمیسیون ترفیع رتبه قضات، کمیسیون اصلاح قوانین و نظامنامه ها، کمیسیون تهیه قانون جزای عرفی. این وزارت خانه همچنین تمامی قضات و صاحب منصبان مورد شکایت واقع شده را تحت تعقیب و دایره محاسبات را تحت رسیدگی قرار داده است.

در بخش پایانی این گزارش آمده است که «برای تمامی اعضاء قضایی و اداری لباس اونیفرم تهیه میشود.»(۳)

 صاحب منصبان لشکر شمال غرب

سرهنگ علیاکبر درخشانی که پس از انفصال از ریاست نظامیان مازندران، مأموریت یافت به آذربایجان برود در یادداشت های امروز خود تشکیلات لشکر شمال غرب را چنین توصیف کرد: «لشکر شمال غرب عبارت بود از ارکان حرب لشکر به ریاست سرهنگ صادق خان کوپال، صحیه لشکر به ریاست سرهنگ دکتر غلامحسین خان اعلم، مالیه لشکر به ریاست سرهنگ محسن خان دیبا، تیپ پیاده به فرماندهی سرتیپ حسن خان ظفرالدوله، تیپ سوار به فرماندهی سرتیپ ابوالحسن خان

پورزنـد و فوج توپ خانه به فرمانـدهی یاورمحمود خان امین. قسـمت های سوار و پیاده با یکـدیگر مخلوط شده، ساخلو هایی در ولایات آذربایجان تشکیل داده بودند.

ساخلو اردبیل به فرماندهی سـرتیپ پورزند، ساخلو ولایات ثلاث ارومیه - سـلماس - خوی به فرماندهی سـرهنگ کلبعلی خان که مرکز آن ارومیه بود، و سـاخلو تبریز که تحتنظر امیرلشـکرغرب بود. ساخلوهـا هم به نوبه خود قسـمت هـایی به نقاط لازمه ولایات مربوطه اعزام داشته بودند.» وی توصیفی نیز از شهر تبریز دارد که در پاورقی آمده است.(۴)

 نظر طهماسبی درباره ساعدالسلطنه

در پی نظرخواهی وزارت جنگ از امیرلشـکر شـمال غرب درباره ساعدالسلطنه، (ر.ک: ۲۴ آذر) عبـد الله خان طهماسبی امروز دانسته هـای خـود را به وزارت جنـگ فرسـتاد. ساعدالسـلطنه برای کـارگزاری آذربایجـان در نظر گرفته شـده بود. طهمـاسبی نـوشت: «مشـارالیه در زمـان ایـالت مخبرالسـلطنه سـمت معـاونت داشـته و قریب پـانزده سـال در اسـلامبول بوده و تحصـیلکرده اسـلامبول است. در سـفارت مکرمالسـلطنه و ممتازالدوله در اسلامبول در سفارت ایران مصدر کار و پس از ممتازالدوله مدتی هم مقام سـفارت را اشـغال و نیز منتصب [منتسب] به فرقه دمکرات میباشـد. چنـد مـدتی متصـدی سـفارت اسـلامبول بود. قطعاً شخص دیپلمـات است. لیکن چـون تحصـیلاتش در ترکیه و از منتصـبین [منتسـبین] فرقه دمکرات میباشـد منوط به امر مبـارک است.»(۵)

 پایان انتخابات کلیمیان در شیراز

از ۹۴۰ برگ تعرفه توزیع شـده در میـان کلیمیان شـیراز ۹۳۵ رأی اخـذ شـد. از این تعداد ۸۶۵ رأی را شـموئل حـاییم به خود اختصاص داد و ۶۸ رأی از آن دکتر لقمان نهورای بود. این نتیجه امروز توسط نصرتالدوله به وزارت داخله فرستاده شد.(۶)

(تصویر) شیراز، مسجد کریم خان زند

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۵۵۴.

۲- همان، پ ۹۹، ص ۲۴. امیرلشکر شرق پاسخ داد که علت این تأخیر شیوع آنفلوآنزا بود. (همان، پ ۹۹، ص ۲۳).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۵-۳۵-۱۳۰۲.

۴- درخشـانی، خاطرات سـرتیپ علیاکبر...، ص ۱۴۳. «شـهر تبریز بعـد از تهران بزرگترین شـهر ایران و شبیه به یـک ده بزرگ آباد بود. کوچه ها عموماً کـج و معوج و تنگ بودنـد و جز چنـد کوچه نبودنـد. راسـته بازار بزرگی شبیه بازارتهران داشت که تقریباً تمـام معاملاـت اهـالی در آن بـازار و معاملات تجار در کاروانسـرا های تجارتی واقع در بازار انجام میگرفتنـد. جز چند دستگاه عمارت خوب و چند باب مغازه نسبتاً آبرومند، آن هم در محله ارمنی، ساختمان مناسبی دیده نمیشد. خانه ها عموماً به طرز قدیم ساخته شده و محصور به دیوار های بلند بودند. در وسط شـهر قبرستان قدیمی بسیار بزرگ و خیلی کثیفی واقع شده بود که به قبرستان گجیل معروف بود. نظامیه (سرباز خانه) لشکر در شمال شرقی شهر واقع شده بود و در حدود همان عمارتی بود که روسـها برای آتریاد سابق تبریز بنا نموده بودند. فعلاً ارکان حرب لشـکر و منزل امیرلشکر شمال غرب در آنجا بود و در

اطراف آن مقداری بنا های مختصر و نیمه تمام جهت نفرات در اراضی باغ شمال بنا گردیده بود.» (همان، صص ۱۴۳ و ۱۴۴).

۵- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۸، ص ۶۴. بلافاصـله پس از رسیدن این تلگرام به وزارت جنـگ رضـا خان به وزارت امور خارجه دسـتور داد ساعدالسـلطنه به کارگزاری آذربایجان منصوب شود. (همان، پ ۳۸، ص ۶۵).

۶- اسنادی از انتخابات مجلس در...، ص ۴۳۳.

ص: ۴۸۶

 پنجشنبه

۲۸ آذر ۱۳۰۲

۲۰ دسامبر ۱۹۲۳

۱۱ جمادیالاول ۱۳۴۲

 امضای قرارداد با کمپانی سینکلر

سرداراسعد جعفرقلی بختیاری در خاطرات خود مینویسد تلگرامی در قالب بخشنامه به دستم رسید که امروز «طبق قانون مصوبه مجلس شورای ملی امتیاز نفت شمال به کمپانی سینکلر آمریکایی اعطاء و امتیازنامه به امضای رئیسالوزراء رسید و اسناد مبادله شد.»(۱) ترجیح کمپانی سینکلر بر استاندارد اویل چه بسا به قول و قرار هایی بازگردد که سال گذشته نمایندگان کمپانی سینکلر با رضا خان داشتند. در چهارم تیر ۱۳۰۱ تامسون نماینده این شرکت نفتی از رضا خان خواسته بود اگر بتواند از نفوذ خود استفاده کرده و امتیاز نفت شمال را برای سینکلر بگیرد. پول هنگفتی به او پرداخت خواهد شد. (ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ۴ تیر ۱۳۰۱).

 تلگرام رهنما به رضا خان

علت خروج زینالعابدین رهنما، فهیمالدوله و مؤدبالدوله از ایران به طرف اروپا که پرسش ناظران نزدیک را به این مسافرت برانگیخت (ر.ک: ۱۰ آذر) همچنان نامعلوم است. با وجود این امروز تلگرامی از حاکم قصرشیرین به وزارت جنگ ارسال شد که حاوی پیام محرمانه رهنما برای رضا خان بود. این پیام مربوط به دیدار رهنما با فردی در کربلا میشود. «شخص معهود در کربلا ملاقات، کمال شوق و رغبت در اتحاد و دوستی دارد. امیدوار به توجه حضرت اشرف است که او را بشناسند. حال هر چه دستور مرحمت فرمایید تعقیب کرده، انجام اوامر و فرمایشات خواهد شد.»(۲) پاسخ رضا خان به رهنما نشان میدهد که او و همراهان مأموریتی از طرف رضا خان رئیسالوزراء دارند. به پاورقی مراجعه کنید.

 درخواست انگلیس برای عدم تجزیه جانکی از هفتلنگ

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، امروز نام های به رضا خان نوشت و با اشاره به دیدار اخیرشان و توافقات به عمل آمده تأکید کرد «طایفه جانکی جزء لایتجزای حکومت هفتلنگ میباشد و به فرمانده قشون در شوشتر دستورالعمل دهند که قراری فیمابین بگذارند که به موجب آن منافع خوانین محفوظ بماند.»(۳)

 تأکید وزیر جنگ به انتخاب ضیاءالواعظین

امروز برای چندمین بار به والی فارس تأکید شد که ضیاءالواعظین باید به مجلس شورای ملی راه یابد. رضا خان خطاب به نصرتالدوله تلگرامی فرستاد و چنین آورد: «چون به انتخاب حتمی ضیاءالواعظین علاقهمند هستم قدغن فرمایید در انتخاب مشارالیه از قشقایی بذل مساعی نموده و جدیت کامل به عمل آورند که بدون تردید به سمت نمایندگی قشقایی معین شود.»(۴)

 استقبال از آیت الله خالصی

در پی دستور رئیسالوزراء و وزیر جنگ به امیرلشکر شرق برای استقبال از آیت الله خالصی (ر.ك: ۱۷ آذر) که راهی مشهد است، حسین خزاعی امروز نوشت که «از روز حرکت آقای خالصی از شاهرود به وسیله نظامیان خط راه احترام لازم مرعی» شده است. وی افزود برای استقبال از ایشان در مشهد پس از مشورت با والی

۱- امیربهادر، خاطرات جعفرقلی خان...، ص ۱۰۷؛ روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۸۴، ص ۲. «رضا خان در دسامبر ۱۹۲۳ کلیه مواد امتیازنامه پیشنهادی سینکلر را تصویب کرد و وزیر مالیه از آقای ساپر خواست که چند نسخه از قرارداد را در اختیار هیأت وزیران بگذارد. پیشبینی نماینده سینکلر مبنی بر اینکه رضا خان کلیه اهرم های قدرت را در دست خواهد گرفت درست از کار درآمده بود، به طوری که وزیرمختار آمریکا از «نفوذی که رضا خان بر همکارانش دارد» دچار شگفتی شده بود. به رغم این واقعیت که دست کم دو تن از وزراء به طور یقین حقوقبگیر انگلیسها بودند، هیچ خبری درباره معامله قریبالوقوع با سینکلر درز نمیکرد. در ۲۰ دسامبر رضا خان و ساپر با حضور وزیرمختار آمریکا به عنوان شاهد، قرارداد امتیازی به مدت ۵۰ سال در مورد چهار ایالت شمالی آذربایجان، مازندران، استرآباد و خراسان امضاء کردند. به انتخاب سینکلر ایالات گیلان مستثنی شده بود. تنها عدم توافقی که در هنگام امضای قرارداد بروز کرد در مورد وام به دولت ایران بود.» (مهدوی، صحنه هایی از تاریخ معاصر ایران، ص ۲۵۰). «مدت قرارداد پنجاه سال، و بهره مالکان های که به دولت ایران بایستی پرداخت میشد چهار درصد بیشتر از امتیازنامه شرکت نفت ایران و انگلیس بود، یعنی ۲۰ درصد از درآمد خالص و افزایش تدریجی آن به ۲۸ درصد، همزمان با افزایش تولید نفت بود. ماشینآلات و وسایل وارداتی به منظور تولید نفت از پرداخت حقوق و عوارض گمرکی معاف بود، و بالاخره، صاحب امتیاز بایستی تعهد سنگین دادن یك وام ده میلیون دلاری را به دولت ایران، از طریق بانك های آمریکایی، به عهده میگرفت. موضوع پرداخت وام، شرطی بود که در صورت اعطای امتیاز بایستی انجام میشد. در نیمه دوم سال ۱۹۲۴ سینکلر ناتوانی خود را از تهیه کردن این وام اظهار داشت. احتمال دارد که مشکل بازاریابی نفت شمال ایران مانعی در سر راه کامیابی او و سرمایهگذاری جالب آمریکا در این زمینه به شمار میرفت. اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی نیازی به نفت ایران ندارد، ولی حمل نفت شمال به خلیج فارس، یا از طریق ترکیه به اروپا، که امروز مشکل بزرگی است، در سال ۱۹۲۳ بسیار دشوارتر بود. قرارداد نفت شمال هرگز منتشر نشده است، با این وجود، این قرارداد به صورت یك وسیله سنجش زد و بند سیاسی باقی ماند.» (اسنادی از انجمن های بلدی...، ج ۱، صص ۴۹۴ و ۴۹۵). نظر کاردار فرانسه هم درباره این پیمان جدید چنین است: «ایران... قرارداد موقت در مورد نفت شمال با سینکلر امضا کرد. یك هیأت بلشویکی به هنگام امضای موافقتنامه حضور داشت. به نظر میرسد سینکلر با روسها کنار آمده است.» (پورشالچی، قزاق: عصر رضاشاه...، ص ۹۵). منابع انگلیسی هم توافق سینکلر با روسها را تأیید کردند، چرا که سینکلر اداره برخی میادین نفتی بادکوبه

را به عهده دارد. (FO E ۱۲۸۵/۲۵۵/۳۴) به هر حال این توافقنامه باید در مجلس شورای ملی پس از گشایش بررسی میشد و راه دریافت وام ۱۰ میلیون دلاری فراهم میگشت.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۲، ص ۲۶. رضا خان در پاسخ به تلگرام رهنما از طریق حاکم قصر پیامی برای او میفرستد. «برای اتحاد و دوستی با آن شخص در کربلا تأمل ننموده، و عجله نداشته باشید. زودتر برای انجام مأموریت خودتان حرکت نمایید.» (همان، پ ۷۲، ص ۲۵)

۳- همان، پ ۱۶، ص ۵۹۹. انگلیس معتقد بود جدایی جانکی از هفت لنگ تحت آنتریک کنسولگری روسیه در اصفهان صورت میگیرد. (FO E ۲۵۷/۲۵۵/۳۴)

۴- همان، پ ۱۷، ص ۳۲۸.

و آستانه مقدس، معلوم شد که حاضر نیستند هزین های در این جهت پرداخت کنند. وزیر جنگ نیز پاسخ داد: «نکنند.»(۱)

 پرسش های یک بحرینی

یکی از اهالی بحرین با ارسال نام های به اداره روزنامه ایران پرسش هایی مطرح کرده است. او مینویسد: «اولاً با اینکه بحرین در خلیج ایران و ملک مسلم ایران است جهت اینکه از طرف دولت علّیه مأموری در آنجا نیست و اهالی آنجا باید گرفتار فشار مأمورین خارجه باشند، چیست؟ ثانیاً با اینکه تعرفه اجرت محمولات پستی بحرین مطابق تعرفه ولایات داخله است جهت چیست به محمولاتی که از بحرین میرسد تمبر خارجه الصاق میشود؟ ثالثاً به طوری که از ریاست کل پست سئوال شده و جواب دادهاند معلوم میشود که دولت در بحرین دفتر پست نداشته و در کنفرانسی که برای تحویل گرفتن دفاتر پست جنوب در بوشهر منعقد شده اسمی از دفتر بحرین در آن نبوده و حال اینکه اهمیت بحرین اگر زیادتر از ولایات خلیج نباشد کمتر هم نیست و در صورتی که تمام اهل بحرین اشتیاق کامل به داشتن سرپرست و مأمورین دولت علّیه ایران دارند، معلوم نیست به چه جهت تاکنون به فرستادن مأمورین و افتتاح دوایر دولتی در آنجا مبادرت نشده است؟»(۲)

 تشریح موقعیت لشکر غرب پس از فتح خرمآباد

احمد خان امیراحمدی امروز گزارش بلندی به رضا خان فرستاد و جزئیات عملیات چند روز آینده خود را برای مبارزه با الوار شرح داد. او از رو به پایان بودن ساخت قلعه و برج هایی نوشت که در تنگ زاهدشیر در حال بنا است. وی تاکتیک خود را برای عبور از تنگ زاهدشیر، که تا زاغه چهار فرسخ و نیم فاصله دارد؛ و هفت هزار خانوار از ایل بیرانوند در دامنه های آن ساکن هستند، ساخت برج و حرکت «برج به برج» اعلام کرد. امیرلشکر غرب افزود با امیرمنظم، رئیس ایل حسن وند، در خرمآباد گفت و گو کرده او را از «تصمیم قطعی بندگان حضرت اشرف» برای قلع و قمع الوار در هذه السنه» باخبر کردم. او رفت تا طایفه خود را برای کمک به قشون آماده کند. وی از راهی شدن فوج منصور از همدان هم گفت، اما در ن هایت اظهار داشت: «برای منکوب و قلع و قمع نمودن بیست هزار خانوار بیرانوند و سایر اشرار لرستان این اردو مکفی نخواهد بود.»(۳)

 تقاضای یک کرور فشنگ

امیرلشکر شرق با این توضیح که در رویارویی با اشرار فشنگ زیادی مصرف میشود، تقاضای ارسال یک کرور (پانصد هزار) فشنگ به لشکر شرق کرد. وزارت جنگ هم در پاسخ او نوشت همه لشکرها به مرکز مهمات و از جمله فشنگ، میفرستند، «خوب است آن لشکر محترم نیز شروع به خلعسلاح نموده، اقلاً برای مصرف خودتان فشنگ تحصیل فرمایید.»(۴)

 امنیه ناکارآمد استرآباد

به گزارش رئیس تیپ مستقل شمال، امنیه استرآباد نه تشکیلاتی دارد و نه حقوقی به افراد آن پرداخت میشود؛ آن چه دارد،

فقط اسم است.

وی یادآور شد تمام وظایف این امنیه به عهده تیپ افتاده است.(۵)

(تصویر) زینالعابدین رهنما (نفر دوم نشسته از راست، و علی دشتی (نشسته در وسط)

۱- همان، پ ۱۰۲، ص ۳۶. امیرلشکر شرق در حالی نظر آستان قدس رضوی را برای نپرداختن هزینه های استقبال منعکس میکند که خود اخیراً مسئولیت تامی برای اداره آستان گرفته است.

۲- گزیده اسناد خلیج فارس، ج ۱، ص ۵۸.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۵، صص ۱۷ تا ۱۹. وزیر جنگ هم خطاب به امیراحمدی نوشت: «طوری عملیات را شروع کنید که حتماً موفقیت حاصل نمایید.» یعنی با همین استعداد کار باید به پایان برسد.

۴- همان، پ ۱۰۲، ص ۶.

۵- همان، پ ۸۶، ص ۸۳.

ص: ۴۸۸

 جمعه

۲۹ آذر ۱۳۰۲

۲۱ دسامبر ۱۹۲۳

۱۲ جمادیالاول ۱۳۴۲

 پایان نخستین نمایشگاه ایرانی

امروز آخرین روز نمایشگاه امتعه وطنی است که در تکیه دولت تهران برپا شده بود. این نمایشگاه که برای اولین بار در ایران گشایش مییافت، سال گذشته با تصویب مجلس چهارم و تلاش دولت به سرانجام رسید. از نظر روزنامه ستاره ایران این نمایشگاه «یک روح کار و عمل در افراد ظهور ...[داده] و تجار و سرمایهداران و صنعتگران ایران را به چنان ترقی انداخته و بالنتجیه هر کسی سعی میکند که برای سال آینده موقع افتتاح نمایشگاه چیز بهتری تهیه نماید که در معرض عموم جلوهگر شده و گوی سبقت را برباید.»(۱) برپایی این نمایشگاه تلاشی بود برای تشویق خرید کالا های ایرانی و دوری جستن از اجناس خارجی. در این نمایشگاه یزد، کرمان، خراسان، اصفهان، مازندران، استرآباد، قزوین، گیلان، کاشان، نطنز، کرمانشاه، همدان، تهران، فارس، بنادر، آذربایجان و زنجان غرفه هایی داشتند و اجناس و تولیدات خود را به نمایش گذاشته بودند. همچنین نمایشگاه نفت ایران، نمایشگاه حیوانات تاکسی درمی (خشک شده)، کلکسیون سکه های مسیو ریشار خان، پرده های نقاشی رسام ارژنگی، دو سه تابلو از کمالالملک از دیگر غرفه ها و آثار دیدنی این نمایشگاه بود.(۲)

 اختلاف حساب در دفاتر نظمیه

روزنامه ستاره ایران در شماره امروز خود نوشت که در محاسبات و رسیدگی هایی که از طرف کمیسیون تعیین شده برای رسیدگی به محاسبات نظمیه صورت میگیرد، «یک فقره صد و بیست و هفت هزار تومان اختلاف دفاتر صندوق با دفاتر اداره محاسبات نظمیه» پیدا شده که کمیسیون در حال پیگیری آن است.(۳)

 سرقت یک قافله در دزفول

بنا به گزارش سرهنگ باقر خان، رئیس قوای عربستان (خوزستان)، امروز در یک فرسخی دزفول قافله متعلق به علیمردان چهارلنگ دزدیده شد. در این حادثه دو تن از مستخدمان علیمردان خان کشته شدند و یک نفر مجروح گردید. این گزارش میافزاید اموال به سرقت رفته «هفتاد رأس حیوان با بار و لوازمات» بوده است.(۴)

 پیروزی حاییم در گلپایگان

کلیمیان گلپایگان در رأیگیری برای انتخاب نماینده خود در مجلس پنجم، ۱۴۷ رأی به شموئل حاییم و ۵۲ رأی به دکتر لقمان نهورای دادند.(۵)

 آمار صادرات و واردات ایران در ۱۳۰۱ شمسی

بنابر گزارش اداره گمرک آخرین آمار به دست آمده نشان میدهد که ایران در سال گذشته (۱۳۰۱) ۰۴۶/۲۰۱/۶۱۹ قران واردات و ۸۴۳/۹۸۲/۷۳۳ قران صادرات داشته است. واردات ایران نسبت به سال پیش از آن (۱۳۰۰) ده میلیون قران افزایش نشان میدهد، اما صادرات، جهش چشمگیری داشته و ۲۳۲ میلیون قران بیشتر از سال قبل از آن (۱۳۰۰) است. توضیح این که از این رقم ۱۰۶ میلیون قران مربوط به افزایش صادرات نفت و ۱۲۶ میلیون قران مربوط به سایر کالاً های صادراتی است. این کالاها عبارت است از قالی، تریاک، پنبه خام، برنج، ابریشم خام، منسوجات ابریشمی و پشم خام که به ترتیب بیشترین رقم های صادراتی را به خود اختصاص دادهاند.(۶)

 ورود آیت الله خالصی به مشهد

آیت الله محمدمهدی خالصی امروز به همراه ملکالمحققین وارد مشهد شد. روایت سر کنسول انگلیس از ورود آقای خالصی به مشهد چنین است: «سرداراسعد، امیرلشکر، متولیباشی، گروهی از ملاها، بسیاری از مقامات و اشخاص سرشناس تا طرق به پیشواز آنها رفتند.

دو دسته پیادهنظام و یک اسکادران سوارهنظام و انبوهی از افراد نظمیه در طول مسیر منتهی به شهر به صف ایستاده بودند و دستور داشتند با افراد متخلف به شدت برخورد کنند. با این که جمعیت زیادی از شهر آمده بودند که شاهد ورود آنها باشند، هیچگونه بینظمی رخ نداد و هیچگونه تظاهراتی صورت نگرفت.

تنها حادثه قابل ذکر اقدام ضدانگلیسی اسدآقا زوارزاده بود و کوشش او در خواندن خطابه خوشامدگویی در شروع مسیر که به دستور امیرلشکر از آن جلوگیری شد.»(۷)

 اجلاس عمومی بانک شاهنشاهی

امروز سی و چهارمین اجلاس عمومی بانک شاهنشاهی ایران در هتل «کنون» لندن برپا شد. در این جلسه سر هیو بارنز رئیس بانک گزارشی از عملکرد بانک و اوضاع ایران به حاضران ارائه کرد.

وی با مطلوب خواندن وضع بانک و رو به بهبود بودن موقعیت ایران، انتصاب رضا خان را به رئیسالوزرایی ستود و آن را اتفاقی خوب برای آرامش و ثبات کشور عنوان کرد.۸(۸)

۱- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۸۳، ص ۱.

۲- همان، شم ۸۲، ص ۱.

۳- همان، شم ۸۳، ص ۳.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۳، ص ۴۶. طبق تحقیقات بعدی عامل این دزدی و قتل، لطفعلی خان چهارلنگ بود. او سابقه دزدی داشت و دو سال هم در زندان انگلیسها در بصره حبس بود. (همان، پ ۱۱۳، ص ۴۳).

۵- روزنامه ایران، شم ۱۵۰۹، ص ۳.

۶- همانجا.

۷- فروپاشی قاجار و برآمدن...، ص ۵۲۷. در برخی منابع درباره علت خروج آیت الله خالصی از قم و مهاجرت به مشهد آمده است: «هنگامی که شیخ مهدی خالصی دریافت که علمای تبعیدی ساکن قم، مهدی خراسانی و شیخ جواد جواهری را نزد ملکفیصل فرستاده، از وی خواهش کردهاند که در بازگرداندن علما به عراق با آنان کمک و همکاری کند، سخت ناراحت شد و همقطاران روحانی خود را سرزنش کرده، گفت که نباید تسلیم حکومت عراق و انگلیس شد زیرا باید در ایران ماند و نخست این کشور و سپس عراق و کشور های دیگر اسلامی را اصلاح کرد. به سبب همین اختلافنظر شیخ مهدی خالصی با دیگر علماء تبعیدی بود که نامبرده قم را رها کرده و به مشهد روی آورد.» (رحمانیان، چالش جمهوری و سلطنت در ایران، ص ۱۸۰).

۸- روزنامه تایمز، به تاریخ ۲۲ دسامبر ۱۹۲۳، صص ۱۴ و ۱۵.

ص: ۴۸۹

 شنبه

۳۰ آذر ۱۳۰۲

۲۲ دسامبر ۱۹۲۳

۱۳ جمادیالاول ۱۳۴۲

 وضعیت کنونی خوزستان

سرهنگ باقر خان، رئیس قوای عربستان (خوزستان)، امروز در نام های به وزارت جنگ، تغییرات این ناحیه را پس از آمدن دولت جدید نامحسوس توصیف کرد و نماینده دولت را برای این ایجاد تغییرات ناکارآمد دانست. از نظر سرهنگ باقر خان اگر این روال ادامه یابد، امیدی که در افکار عمومی پس از احراز مقام رئیسالوزرایی رضا خان پدید آمده رو به یأس خواهد گذاشت.(۱)

 تلگرام مشفقانه وزیر جنگ به امیرلشکر غرب

وزیر جنگ در تلگرامی که امروز به امیرلشکر غرب فرستاد با ابراز خرسندی از گزارش های رسیده [که حکایت از فتوحات آن لشکر در منطقه لرستان میکند] نوشت که دستور لازم برای ارسال ۱۵۰ هزار فشنگ انگلیسی و ۵۰ هزار فشنگ روسی به منطقه داده شده است. رضا خان ضرورت احداث برج در راه های آن نواحی و قلع و قمع کامل کسانی را که در برابر اردوی نظامی مقاومت میکنند گوشزد کرد.(۲)

 ورود نیرو های قشون به بروجرد

بنابر آن چه که موریس دایه، کاردار فرانسه در تهران، مینویسد امروز «ارتش ایران وارد بروجرد شد.» وی ورود این قوای کمکی را نشان از شکست لشکر غرب در عملیات جدید علیه لُرها میداند. وی از نتایج احتمالی این شکست فاحش هم نوشت که ۹۰۰ مقتول و ۶۰۰ اسیر، از سه هزار سرباز شرکتکننده در جنگ به جا مانده است.(۳)

 بلاتکلیفی معظمالملک

معظمالملک، رئیس کمیسیون سرحدی، امروز به وزارت امور خارجه نوشت که اعضای کمیسیون سرحدی روسیه به مسکو رفتهاند. «وظیفه هیأت ایرانی در این قبیل موارد چیست؟... نظریه هیأت ایرانی، تنظیم قطعی مسئله انتفاع از آب های سرحدی و حلّ کلیه مسائل متنازع فیه های سرحدی و اراضی و اجرای فصل سوم [عهدنامه] است.»(۴)

 تعطیلی دوایر دولتی

امروز به مناسبت شهادت حضرت فاطمه(س) وزارت خانه ها و دوایر دولتی تعطیل بود.(۵)

 سخنرانی آیت الله خالصیزاده علیه انگلیس

آیت الله خالصیزاده در سخنرانی امروز خود برای مردم، گفت که انگلیس درصدد محو اسلام است و سپس از اقدامات جنایتکارانه دولت انگلیس علیه افغانستان چنین خبر داد: «یک مسجد و یک شهر را انگلیسها در افغانستان بمباردمان کردهاند.» وی خطاب به مردم گفت که برای همدردی با مسلمانان افغانستان روز دوشنبه آینده با پرچم های سیاه، به طرف سفارت خانه افغانستان حرکت خواهیم کرد. وی افزود: «مردم باید با هم اتحاد نموده و بازارها را تعطیل نموده در این میتینگ حاضر شوند.»(۶)

 پیشنهاد سفارت رُم به سیدضیاءالدین

در گزارش های سفارت انگلیس در تهران آمده است که رضا خان، رئیسالوزراء، به سیدضیاءالدین طباطبایی پیشنهاد کرده سمت وزیرمختاری ایران را در رُم پایتخت ایتالیا بپذیرد. این خبر که در خلال گزارش های هفتگی منتهی به امروز سفارت انگلیس، آمده است میافزاید: سیدضیاء که اینک در سوئیس اقامت دارد به واسطه این که باید با هزینه شخصی به رُم برود، این پیشنهاد را رد کرده است.(۷)

 پاسخ الاستقلال به روزنامه های ایران

روزنامه الاستقلال چاپ عراق، امروز در مقال های با عنوان «ما و ایرانیها» به این که مطبوعات ایران بینالنهرین را جزء لایتجزای ایران میدانند اعتراض کرد و پرسید حمورابیها دولت عربی خود را در کجا تأسیس کردند؟ آیا عشایر منذر و کنده ایران نسبشان به کیقباد و کیکاوس و کیخسرو میرسد؟ نویسنده مقاله با اعتراض به این که روزنامه های ایران، اعراب را صحرانشین و بدوی معرفی میکنند نوشت که بشر مسیر تمدن را یکباره طی نمیکند و با مثال از گذشته اروپا افزود که عموم اعراب بدوی نبودند و در شهر هایی که در یمن، حجاز، شام، عراق و مصر و اندلس داشتند صاحب تمدن بودند. نویسنده در بخشی از مقاله مدعی شد که اعراب هستند که ایران را از تاریکی به نور درآوردند، چرا که ایران با قبول اسلام از شریعت کج آباء خود نجات یافت.(۸)

 ورود مستشار نظامی آلمان به تهران

امروز یک مهندس نظامی آلمانی به نام هارتمان از برلین به تهران آمد. او با اخذ درجه سرهنگی ارتش ایران و حقوق ۱۰۰۰ تومان در ماه، برای تأسیس یک کار خانه مهمات استخدام شده است. او جاجرود را با توجه به وجود رود خانه برای تأمین آب نیروگاه برق مناسبترین مکان تشخیص داده است. چهار معاون هارتمان از برلین عازم تهران هستند و وی اعلام کرده ۴۰ آلمانی دیگر را نیز برای استخدام نیاز دارد. عقد قرارداد با هارتمان توسط وزیر جنگ و به واسطه سرهنگ اسماعیل خان نماینده وی در برلین صورت گرفته است. کار خانه مهماتسازی مستقیماً از آلمان به بوشهر آمده و از آنجا با واگن های اسبی به تهران فرستاده خواهد شد.(۹)

۱ دی ۱۳۰۲

۱- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۳، ص ۳۴. وزارت جنگ در پاسخ به سـرهنگ باقر خان متذکر شد که در این گونه امور دخالت نکنند. (همان، پ ۱۱۳، ص ۳۳).

۲- همان، پ ۶۵، صص ۲۵ و ۲۶.

۳- پورشالچی، قزاق: عصر رضاشاه...، ص ۹۵.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۸- ۸- ۴۴- ۱۳۰۲.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۵۰۹، ص ۳.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۶، ص ۳.

۷- FO E ۱۲۸۵/۲۵۵/۳۴.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳۴ تا ۱۳۱-۸-۳۰-۱۳۰۳.

۹- FO E ۲۴۱۷/۲۵۵/۳۴. گزارش های بعـدی سـفارت انگلیس میگوید رضا خان مجوز اسـتخدام ۱۴ نفر را به هارتمـان داد. وی قرار است کار خانه تفنگ، اسـلحه سـبک، مهمات، سپر و باروت بـدون دود تولید کند. همین منبع میگوید هارتمان به این منظور وعده دو میلیون تومان اعتبار هم کسب کرده است. (FO E ۲۴۱۸/۲۵۵/۳۴)

ص: ۴۹۰

یکشنبه

۱ دی ۱۳۰۲

۲۳ دسامبر ۱۹۲۳

۱۴ جمادی الاول ۱۳۴

 تعیین رتبه نمایندگان مراغه

عبـد الله خان طهماسبی، امیرلشـکر شـمال غرب، در نام های خصوصـی به نایب سوم یوسف خان رزمی، رئیس نظامیان مراغه، دسـتور داد: «آراء را بر دو قسم نمایید. یک قسـمت بندگان حضـرت اشـرف [= رضا خان] و سهرابزاده و قسمت دیگر بندگان حضـرت اشرف و آقای سالارلشکر(۱) را بنویسـید.» طهمـاسبی افزود این نامه خصوصـی را به سـردار ناصـر و حاکم مراغه هم نشان دهید. «باید کمال جدیت را به عمل آورید که حتماً انتخاب و اکثریت را حائز شوند.»(۲)

 مخالفت سیفالعلماء با نمایندگی سالارلشکر

در نـام هـای کـه یکی از کـارگزاران عباسـمیرزا سالارلشـکر امروز از مراغه برای او نـوشت، خـبر داد که سـیفالعلماء علنـاً علیه انتخاب شاهزاده سالارلشـکر فعالیت میکنـد. وی از توزیع اعلامی های هم در سـطح شـهر خبر داد که در آن نوشـته شـده بود: «سالارلشـکر خائن پسـر فرمانفرما را برای وکالت انتخاب» نکنید. «شخصـی را وکیل نمایید که دارای امانت و دیانت و سیاست باشد. اجنبیپرستی سالارلشکر خائن بر همه کس معلوم است.» این اعلامیه با امضاء فرقه وطنپرستان چاپ و توزیع شده بود.(۳)

 تنفر از انگلیسها در بحرین

در گزارشی که «کارگزاری اول بنادر خلیج فارس» امروز به وزارت امور خارجه فرستاد [به احتمال قوی از قول نام های رسیده از بحرین] نوشت که اهـالی و شـیوخ بحرین به موقعیت فعلی این جزیره رضایت ندارنـد «و انگلیسـها زیاد از انـدازه منفور آنها شدهاند و بیشتر از عربها هر روزه منتظر اقدامات دولت علّیه ایران نسبت به بحریناند. حال کلیه افکار و امید آنها معطوف به دو نقطه است؛ یکی دولت ایران و دیگر حکومت نجد.» در این گزارش از تأسـیس مجمعی با عنوان «ادارهالنادیالادبی» هم سـخن رفته که مقصود آن تبلیغ آزادی و تنویر افکار و در باطن سلب نفوذ اجانب است.(۴)

 ارسال تجهیزات نظامی خریداری شده از بغداد و بوشهر

سرتیپ امان الله میرزا امروز از پاریس خبر داد که دسـتور داده شد تجهیزات خریداری شده، از طریق بغداد به ایران منتقل شود امـا طیـاره هـا به بوشـهر فرسـتاده میشونـد. وی این تصـمیم را به دنبـال اعلاـم آمـادگی انگلیس به دادن اجـازه عبـور تجهیزات

خریـداری شـده ایران از طریق بینالنهرین گرفت. امان الله میرزا افزود: «تغییر مجدد [در تعیین راه های یادشده] باعث خسارت و اشکال میشود.»(۵)

۱- منظور شاهزاده عباسمیرزا سالارلشکر است.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۸، ص ۴۱۹.

۳- نصرتالدوله، مجموعه مکاتبات، اسناد...، ج ۱، صص ۹۷ و ۹۸.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۵-۴-۵۱-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۷، ص ۳۲.

 اسارت چهار نظامی به دست بلوچها

بنابر گزارشی که امروز امیرلشکر شرق از قول رئیس نظامیان بیرجند به وزارت جنگ فرستاد، در درگیری اخیر میان نظامیان کرمان و «اشرار بلوچ» چهار تن از نظامیان به اسارت آنها درآمده، ۱۲ اسب هم از دست رفته است. او مینویسد، بلوچها میگویند اگر دولت قصد فرستادن اردوی نظامی به بلوچستان دارد «تا جان در بدن و یک نفر بلوچ باقی است نخواهیم گذاشت این مقصود پیشرفت، و احدی داخل بلوچستان شود.» این گزارش میافزاید که حادثه اخیر پس از سفر کنسول انگلیس (در کرمان) به کویته، رخ داد. غیر از این نماینده سیاسی انگلیس هم از بیرجند به سیستان آمده مشغول مذاکره با رؤسای بلوچ است. «تحریکات خارجی در کار است.»(۱)

 آزادی غلامان زرخرید برای تضعیف قوای ضرغامالسلطنه

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، خبر داد که در خاک رودبار و بلوچستان خرید و فروش غلام و کنیز مرسوم است و بخش عمده های از نیرو های مسلح متنفذین منطقه از این غلامان زرخرید تشکیل میشود. دستور داده شد برای تضعیف قوای ضرغامالسلطنه «اعلانی دایر بر آزادی غلامان منتشر نمایند. از قرار راپرت رئیس اردو، اعلان مزبور را منتشر و بیش از نصف قوای ضرغام متفرق» شدهاند. وی نوشت این اقدام باعث محبوبیت دولت در رودبار شده است.(۲)

 تأیید شکایات تجار ایرانی

وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه در نام های که امروز به وزارت امور خارجه نوشت با اشاره به نظرات شورای عالی تجارت، یادآور شد که این شورا پس از بررسی شکایات بازرگانان ایرانی به این نتیجه رسید که بیشتر این عریضه ها درست است. در این نامه آمده است که روسیه کالا های ایران را از طریق چند مؤسسه که همگی دولتی هستند خریداری میکند. آنها تجار ایرانی را مجبور میکنند که کالا های خود را با قیمت پایین به آنها بفروشند.

ظاهراً تعدد خریدار وجود دارد؛ اما یک برنامه و یک قیمت اعمال میشود. «شورای عالی تجارت مقتضی میداند اقداماتی به عمل آید که تجار ایرانی در معاملات خود آزاد بوده [کالا های خود را] به قیمت مناسبی فروخته و وجه آن را بتوانند به ایران بیاورند و یا آن که در صورتی که مایل باشند به خارج از روسیه حمل نمایند.»(۳)

 تمایل بازگشت طایفه حیدرانلو به ایران

در عرض پانزده سال گذشته نزدیک به ۴۰۰ خانوار از طایفه حیدرانلو(۴) تدریجاً خاک ایران را ترک کرده به ترکیه رفتند. از این طایفه حدود ۵۰ خانوار در خاک ایران باقی مانده است. بنا بر آنچه که عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب مینویسد این مهاجرت به واسطه تعدیات اقبالالسلطنه حاکم ماکو بوده است.

«اینک جمعی از ریشسفیدان طایفه مزبور که در خاک عثمانی سکونت دارند عرض حالی نوشته و استدعا نمودهاند اراضی

مسکونی آنها که در محال آواجق واقع است به آنها واگذار شود تا مجدداً به خاک ایران عودت نمایند.» رضا خان پس از دیدن این گزارش با مراجعت این طایفه موافقت کرد.(۵)

□ تضاد های رئیس تیپ شمال

محمدحسین آیرم در نام های بلند و با طبقهبندی «خیلی محرمانه» از موقعیت متضاد خود در گیلان خبر داد. وی خطاب به وزیر جنگ نوشت که روسیه از پیشرفت مقاصد سیاسی خود در اروپای مرکزی ناامید شده است. آنها امیدوار بودند انتخابات اخیر انگلیس، با روی کار آمدن حزب کارگر به نفع آنها تمام شود، چرا که این حزب قول داده بود در صورت پیروزی نظام کمونیستی، روسیه را به رسمیت بشناسد. اما ناامید از این پیشآمد [پیش آمد درست بود] درصدد است بار دیگر علیه منافع انگلیس در ایران اقداماتی صورت دهد. وی با اشاره به این که گیلان در خط مقدم این نوع اقدامات روسیه واقع است، نوشت که روسها معتقدند با بودن من در گیلان پیشرفتی نخواهند داشت. «آنها سکوت فدوی را در امورات گیلان میخواهند و در صورتی که از پیشرفت سیاست و نفوذ آنها جلوگیری شود، بدیهی است ضدیت با خودشان محسوب کرده و شروع به فریاد خواهند کرد.» وی افزود که من در دو موضوع متضاد باید اطاعت امر کنم. «اولاً فراهم داشتن رضایت خاطر روسها و روابط حسن ه در گیلاـن که یگانه محل امید ترویج کامونیستی است(۶)؛ و ثانیاً جلوگیری کردن از پیشرفت نفوذ و سیاست و تشکیلات و ابقای اوضاع به حالت حاضره.» آیرم این موقعیت متضاد را برای خود دشوار خواند و در ن هایت از وزیر جنگ خواست محل مأموریت او را تغییر دهد.(۷)

□ تأکید وزارت امور خارجه به پیگیری مناطق تحت اشغال ترکیه

وزارت امور خارجه امروز به سفارت خود در اسلامبول یادداشتی نوشت که متضمن رد دلایل ترکها در اشغال بلاغباشی، قوریگل و جوزر بود. در این یادداشت آمده است که حل اختلافات مرزی ایران و ترکیه تاکنون به مرحله قطعیت نرسیده

۱- همان، پ ۹۹، صص ۵۹ و ۶۰.

۲- همان، پ ۱۶، ص ۵۴۱.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۹۲-۵۲-۳۶-۱۳۰۲. به واسطه انحصاری که بنگاه های دولتی روسیه برای خرید و اجازه حمل کالاـ های ایرانی ایجاد کرده بودند، برای این که هر تاجر ایرانی بتواند امتعه خود را به روسیه حمل کند، باید اجازهنامه دریافت میکرد و برای دادن این مجوز دو تومان از هر بازرگان میگرفت. (همان، ۲۳۳ و ۲۳۲-۵۲-۳۶-۱۳۰۲).

۴- حیدرانلو از ایلات کرد است که در اطراف شهرستان ماکو به صورت پراکنده زندگی میکنند. این ایل پیرامون شهرستان ماکو در مرز ترکیه سکونت دارند. مردم ایل حیدرانلو از طریق زراعت امرار معاش مینمایند. ییلاق افرادی که گوسفند دارند سیهچشمه و قشلاق آنها چوخورکند میباشد. مردم این ایل پیرو دین اسلام و مذهب تسنن هستند. تعداد آنها در سال ۱۳۴۲ شمسی ۳۰۰ خانوار بوده است. (ستوده، نامنامه ایلات و عشایر...، ص ۱۹۸؛ افشار سیستانی، مقدم های بر شناخت ایلها،...، صص ۱۵۱-۱۳۹).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۲، ص ۱۱۳.

۶- تمـام همّ و غم آیرم از زمـان تصـدی ریـاست تیپ مستقل شـمال تا نخسـتوزیر شـدن رضا خان جلوگیری از نفوذ تبلیغات، گسترش مؤسـسات و هرنوع اقدامی که روسـها در گیلان انجام میدادند، بود. اما در آستانه رئیسالوزرایی رضا خان، توافقاتی با روسها انجام شد که برای رضا خان لازمالاجرا بود و آن کاستن از حجم اقدامات ضدروسی در ایران، به ویژه در گیلان بود.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵، صص ۳۵ و ۳۶.

است؛ از آن جمله است مقاوله نامه ۱۷ ذیحجه ۱۳۳۱ که مقرر گردیده بود کمیسیونی مرکب از مأمورین دولتین به همراه ناظرانی از دولت های واسطه به تعیین خطوط مرزی و نصب نشان های سرحدی مبادرت کنند. «متمنی است مراتب را به طور مقتضی به مقامات مربوطه خاطرنشان» کنید.(۱)

 آمادگی برای تحویل تسلیحات خریداری شده

سرتیپ امان اللهمیرزا امروز در تلگرامی از پاریس، از وزارت جنگ خواست که برای تحویل گرفتن تسلیحاتی که خریداری شده روز ۲۵ ژانویه (۵ بهمن) یک گروهان در بندر بوشهر حاضر باشد تا محموله ها از کشتی پیاده شود.(۲) از آن جمله است تعدادی کامیون نظامی که از آلمان خریداری شده است.(۳)

 نامه جمعیت نهضت اسلامی خوزستان

«جمعیت نهضت اسلامی خوزستان» در نام های که امروز برای رضا خان فرستاد، نوشت که هر مأموری که از مرکز به خوزستان میآید پس «از گرفتن پول انگلیسها به توسط خزعل فوری آبستن شده به مذاق انگلیسها و خزعل رفتار مینماید و آلت دست آنها میشود.» در این نامه آمده است که مؤیدالدوله حاکم جدید عربستان (خوزستان) در ابتدای ورود «پانصد لیره عثمانی» هدیه گرفت و دوازده روز در قصر خزعل مشغول عیاشی بود. جمعیت یاد شده میافزاید که سرهنگ باقر خان، رئیس قوای خوزستان، هم که معتمد وزیر جنگ است، دو هزار تومان به همراه یک مادیان از شیخ خزعل هدیه گرفت؛ شش صد تومان آن را خود برداشت و بقیه را بین نظامیان تقسیم کرد. در دیداری که وی با خود شیخ خزعل داشت بار دیگر دو هزار تومان دریافت کرد. در این گزارش به عیاشی های سرهنگ هم اشاره شده است.(۴)

 گزارش امیرلشکر شمال غرب از فعالیت روسها

عبد الله خان طهماسبی در نامه محرمان های به رضا خان از فعالیت روسها یاد کرد که با دمکرات های تبریز مشغول پار های فعالیت شدهاند. آنها ۱۲ هزار تومان برای این کار کنار گذاشته بودند که چهار هزار تومان تاکنون به مصرف رساندهاند ولی به اهدافشان نرسیدند. روسها اینک درصدد هستند با سوسیالیستها تشکیلاتی تأسیس کنند.(۵)

(تصویر) فهرست نامزد های تبریز

سالارلشکر (عباس میرزا)، عبدالحسین میرزا فرمانفرما، مصدقالسلطنه

(تصویر) محمدحسین آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۶ و ۸۵-۱۹-۴۰-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۷، ص ۲۶. پس از رسیدن این خبر، بلافاصله دستور داده

شد «سی دستگاه گاری به طرف بوشهر حرکت بدهند.» (همان)

۳- مجله پهلوی، شم ۱۷، ص ۶.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۸، صص ۷۹ و ۸۰.

۵- همان، پ ۴۰، ص ۵۲. رضا خان پس از دریافت این خبر حاکم آذربایجان و نظمیه را مورد خطاب قرار داد که چرا به وظایفشان عمل نمیکنند. (همان، پ ۴۰، ص ۵۱).

ص: ۴۹۳

 دوشنبه

۲ دی ۱۳۰۲

۲۴ دسامبر ۱۹۲۳

۱۵ جمادیالاول ۱۳۴۲

 تأکید بر نمایندگی کیاستوان از انزلی

پس از آن که وزارت جنگ از رئیس تیپ مستقل شمال خواست کیاستوان و ملکزاده هر دو از انزلی انتخاب شوند، و آیرم رئیس این تیپ پاسخ داد که فقط یک نفر از انزلی میتواند راهی مجلس شود، وزارت جنگ امروز یادآور شد که منظور مقام وزارت آن است که کی استوان حتماً از انزلی انتخاب شود «ولی ضمناً چون به ملکزاده هم وعده مساعدت دادهاند مایل هستند که او هم اکثریت دوم را حائز باشد.» در این تلگرام آمده است: «طوری در انجام این مقصود اقدام شود که حکومت گیلان از حقیقت امر مطلع» نشود.(۱)

 انتخاب رضا خان به عنوان نفر اول از سراب

لشکر شمال غرب امروز به رئیس نظامیان سراب دستور داد که «بندگان حضرت اشرف... حتماً اکثریت را دارا شوند» و به عنوان نفر اول از صندوق های رأی خارج شود.(۲)

 هیأت زمینشناسی انگلیسی در راه ایران

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، در نام های که امروز برای رضا خان فرستاد از تصمیم کمپانی نفت انگلیس و ایران برای اعزام یک هیأت زمینشناس شامل چهار اروپایی و سی نفر همراه خبر داد. وی نوشت که این هیأت از ناحیه لرستان وارد خواهد شد و یک ماه مأموریت آنها طول خواهد کشید. لورن منطقه جست و جوی این گروه را جنوب لرستان یاد کرد و افزود با توجه به خلع سلاح الوار که اکنون در منطقه جریان دارد، آیا ورود هیأت به مصلحت خواهد بود یا نه؟ «اگر تصور میفرمایید که این مساحی فعلاً ممکن نیست، خرسند خواهم شد که بدانم آیا جناب اشرف لطف فرموده ترتیبی خواهند داد که در وقتی که وضع نظامی لرستان اجازه دهد این کار صورت گیرد یا خیر؟»(۳)

 موافقت رضا خان با تظاهرات ضدانگلیسی امروز

در پی دعوت آیت الله خالصیزاده از مردم برای شرکت در تظاهرات ضدانگلیسی موضوع امروز توسط مشیرهمایون معاون نظمیه به اطلاع رضا خان رسید. وی گفت: «میتینگدهندگان به طوری که بین خودشان مذاکره بوده است، محتمل است در

مراجعت، از درِ آستان مبارک عبور کنند و چند نفری شرفیابی بخواهند.» رضا خان پاسخ داد: «ممانعت نشود، فقط نظم را رعایت نمایند.»(۴) این تظاهرات علیه اقدامات جنایتکارانه انگلیس در افغانستان برپا میشد. (ر.ک: ۳۰ آذر)

 تظاهرات ضدانگلیسی در تهران

امروز تظاهراتی علیه انگلیس در تهران انجام شد. به نوشته پلیس مخفی تهران نمایندگان تظاهرکنندگان در مسیر حرکت خود با رضا خان هم دیدار کردند «و میگفتند آقای رئیسالوزراء فرمودند قضیه طرفیت انگلیس با افغان هنوز کاملاً تأیید نشده است. هرگاه قضیه واقعیت داشته باشد البته من هم به وظیفه مسلمانی خود عمل خواهم کرد. و این فرمایشات حضرت اشرف در انظار عامه اثر خوبی بخشیده است.»(۵) تظاهرکنندگان به طرف سفارت افغانستان رفته «راجع به مظالم انگلیسها آقای خالصیزاده نطق نموده بعد از آن سفیر افغانستان نطقی مبنی بر امتنان ایراد نمود.»(۶) شعار مردم در این تظاهرات این بود: انگلیس آن دشمن نوع بشر/ عالم اسلام را ویرانه کرده سر به سر.(۷)

 اولتیماتوم انگلیس به افغانستان

بیسیم مسکو خبر میدهد که دولت انگلیس در اولتیماتومی به افغانستان از آن کشور خواسته است که روابطش را با روسیه قطع کند. روزنامه ستاره ایران با چاپ این خبر نوشت که ریشه این تهدید به منافع انگلیس در هندوستان برمیگردد که در ناحیه شمال، ایران و افغانستان باید حائل آن باشند. این روزنامه با تمجید از حکمرانی امیرامان الله خان ادامه داد که سیاست های دو کشور مسلمان ایران و افغانستان در طول پنج سالی که از استقلال این کشور میگذرد همسو بوده است. بنابراین «برای ابراز همدردی خود [امروز] ظهر در مسجد شاه مجتمع و تأثرات خود را از این قضیه مؤلمه به سمع مسلمین عالم میرساند.»(۸)

 حذف واژه نظامی از حکومت آذربایجان

وزارت جنگ امروز به امیرلشکر اسماعیل خان حاکم نظامی آذربایجان ابلاغ کرد که «از این تاریخ کلمه نظامی را از امضاء و عنوان آن ایالت جلیله حذف نمایید.»(۹)

 شیرکچی های فارس و شکایت علماء

در پی شکایاتی که علماء فارس نسبت به تمرکز شیرکچی های شیراز در یک منطقه از شهر کردند، رضا خان امروز از وزارت

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۸۷.

۲- همان، پ ۱۸، ص ۳۳۴.

۳- همان، پ ۱۱۸، ص ۱۲. این درخواست به رئیس قوای اعزامی عربستان، سرهنگ باقر خان و امیرلشکر غرب منعکس شد تا نظرات خود را بدهند. سرهنگ باقر خان پاسخ داد که کنسول انگلیس از طریق حاکم خوزستان به او مراجعه و همین موضوع را استعلام کرده و پاسخ گرفته است. به او گفته شد که خاک خوزستان امن است، اما از لرستان اطمینان ندارم. (همان، پ ۱۱۸، ص ۱۱). امیرلشکر غرب هم امکان سفر به منطقه را فعلاً منتفی دانست. (همان، پ ۱۱۸، ص ۱۰).

۴- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، صص ۱۰۱ و ۱۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۷، ص ۳۸.

۶- همان، پ ۴-۱، ص ۸۸.

۷- لواء بینالنهرین، شم ۶، صص ۴ تا ۷. کاملترین گزارش این راهپیمایی در همین نشریه آمده است.

۸- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۸۴، ص ۱.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۷، ص ۲۵. این موضوع به وزارت داخله هم ابلاغ شد و تأکید گردید که برای این کار نیازی به گردش کار نیست. (همان، پ ۷۷، ص ۲۶). علت این اقدام از آن جهت بود که انتخابات مجلس شورای ملی در شهر هایی که حکومت نظامی دارد، قانونی نیست. رضا خان پیشبینی کرد اگر حکومت آذربایجان نظامی بماند در مجلس شورای ملی با اعتبارنامه های نمایندگانی که قشون برای مجلس شورای ملی انتخاب میکند مخالفت میشود.

مالیه خواست از طریق اداره مالیه فارس دستور دهد که توجیهات لازم را برای علماء انجام دهند.(۱)

 آمار تلفات درگیری با سارقان بلوچ

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، امروز خبر داد که در درگیری اخیر نظامیان کرمان با سارقان بلوچ، چهارده کشته و مجروح از آنها و یک کشته و سه مجروح و هفت رأس اسب تلف شده از نظامیان به جا مانده است.

در این درگیری تعدادی گاو و گوسفند دزدیده شده، مسترد و به صاحب انشان تحویل گردید.(۲)

 تقاضای تعویض حاکم نیشابور

امیرلشکر شرق امروز در تلگرامی به رضا خان اطلاع داد که حکومت نیشابور که پیش از این با نیرالدوله بود، اینک در دست اعقاب او است و سردار ساعد در آن شهر حکم میراند. اهالی نیشابور از دست سردار ساعد شکایتها دارند؛ از این رو «استدعا مینماید عطف توجهی در تبدیل حکومت آنجا بفرمایید.»(۳)

 تبریک رضا خان به امیرلشکر غرب

رضا خان در اعلانی که امروز در جراید منتشر شد خطاب به امیرلشکر غرب از فتوحات لشکر غرب تجلیل کرد و از او خواست مراتب قدردانیاش را به افراد تحت امرش ابلاغ کند.(۴)

 افتتاح رسمی مدرسه حقوق

مدرسه حقوق امروز با حضور رضا خان، اعضای هیأت دولت و دیگر مسئولان رسماً افتتاح شد.(۵)

(تصویر) امان الله خان، پادشاه افغانستان

(تصویر) احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، و صاحب منصبان لشکری

۱- همان، پ ۱۱۶، ص ۴۷. وزارت مالیه هم با هماهنگی حاکم فارس و رئیس تیپ درصدد برآمد «آقایان علماء را متقاعد سازند که مقصود از تمرکز، جلوگیری از منهیات و رعایت حفظالصحه عمومی است.» تمرکز شیرکچیها بخشنام های بود که وزارت مالیه به تمام ولایات صادر کرده بود و منظور اصلی از این کار «جلوگیری کامل قاچاقچیان و محدود نمودن منهیات و رعایت حفظالصحه عمومی» عنوان شده بود. (همان)

۲- همان، پ ۱۶، ص ۵۳۹.

۳- همان، پ ۱۰۲، ص ۳۴. دستور تعویض حاکم نیشابور به سرداراسعد حاکم خراسان داده شد. (همان، پ ۱۰۲، ص ۳۳).

۴- روزنامه ایران، شم ۱۵۱۰، ص ۱.

۵- همان، شم ۱۵۱۱، ص ۲. فکر تأسیس مدرسه حقوق پس از ایجاد مدرسه علوم سیاسی به وجود آمد. در ۱۳۳۹ق که نصرتالدوله وزارت عدلیه (دادگستری) را برعهده داشت به تشکیل آن اقدام کرد. موسیو آدولف پرنی (مستشار فرانسوی آن وزارت خانه) ریاست مدرسه را بر عهده گرفت و جواد عامری هم به معاونت او شروع به کار کرد. این مدرسه از اداره های مستقل عدلیه بوده، از دو دوره تشکیل میشد، که پس از طی آن دوره ها، به فارغالتحصیلان مدرسه درجه لیسانس میدادند. شرط ورود به مدرسه هم تصدیق دوره اول متوسطه بود. کلاس های مدرسه بعد از ظهرها و حتی شبها برپا بود و، بیشتر محصلان آن را اعضای جوان وزارت عدلیه و سایر وزارت خانه ها تشکیل میدادند. (محبوبی اردکانی، تاریخ مؤسسات تمدنی در ایران، ج ۱، صص ۴۰۴ و ۴۰۵؛ مستوفی، شرح زندگانی من یا...، ج ۳، ص ۴۴۰).

 سه شنبه

۳ دی ۱۳۰۲

۲۵ دسامبر ۱۹۲۳

۱۶ جمادیالاول ۱۳۴۲

 ضرورت همکاری امیرلشکر شرق با انگلیسها

وزارت جنگ امروز در تلگرامی خطاب به حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، یادآور شد از آنجا که انگلیسها مدتی است در مرز های بلوچستان حضور داشتند، با موقعیت آن صفحات آشنا هستند، و از تعداد نیرو و خصوصیات ایلات و متنفذین محلی باخبرند، «به کفیل تیپ سیستان دستور فرمایید در دزداب با ماژور دنی نماینده قشون انگلیس که به آنجا خواهد آمد ملاقات» کند. در این تلگرام آمده است که نماینده قشون در دیدار با ماژور دنی اطلاعات لازم را کسب کند و به همراه او به منطق های که نیرو های ایرانی باید تمرکز یابند برود. در این دستورالعمل خواسته شده است که «در کلیه نقاطی که قشون انگلیس متوقف میباشد ساخلو لازم بگذارد که پس از آشنایی به کار و استقرار قشون، دولت انگلیس آن صفحات را از قشون خود تخلیه نمایند.»(۱)

 نارضایتی امیرلشکر شمال غرب از آراء مصدقالملک

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، امروز خطاب به نماینده خود [شهر نامعلوم است] نوشت: «اشخاصی که به شما دستور داده شدهاند حتماً نوشته شوند و مصدقالملک(۲) را ابداً کسی نباید بنویسد... مشارالیه خیلی پیش افتاد... به طور حتم باید مصدقالملک نوشته نشود و دیگران که صورت داده شده حتماً انتخاب شوند.»(۳)

 مهاجرت سی خانوار به ایران

امروز خبر داده شد که سی خانوار ایرانی از بیلهسوار روسیه وارد ایران شدند. این گروه مهاجر هر یک به طرف آبادی خود رفتند. رئیس نظامیان منطقه ضمن ارسال این خبر افزود: «به حکومت نظامی اجارود و مشکین دستورات لازمه داده شد که مدتی مفتشین مخصوص نزد آنها داشته و کلیه رفتار و عملیات آنها را تحت نظر بگیرند.»(۴)

 استمهال یک ساله به بانک ایران

هیأت دولت امروز تصویب کرد که برای وصول مطالبات و تهیه وجه جهت پرداخت قروض، یک سال به بانک ایران فرصت داده میشود از تأدیه قروض خود معاف باشد و به جمعآوری مطالبات خود بپردازد. همچنین محاکم قضایی در مهلت داده شده

از تعقیب قضایای مربوط به این بانک خودداری خواهند کرد.(۵)

 شیخ محمدمیرزا شیرازی در قزوین

امروز شیخ محمدمیرزا شیرازی از بادکوبه وارد قزوین شد. منابع انگلیسی میگویند بنا بر اظهار شیخ محمد، او همراه روحانیانی که بینالنهرین را ترک کرده و به ایران مهاجرت کردند بود و سپس از طریق تهران، مشهد، عشقآباد، کراسنودسک به بادکوبه رفت. او قصد دارد به نجف بازگردد. منابع انگلیسی میگویند شیخ محمدمیرزا از سیاست روسها حمایت میکند. «او ۳۷ تا ۳۹ سال دارد. قد بلند است. ریش مشکی و بلند دارد. چشمانش تیره و بسیار باسواد است. او معمولاً ـ عمامه سفید بر سر میگذارد.»(۶)

 ابراز اطاعت ضرغامالسلطنه

بنابر خبری که امیرلشکر جنوب از کرمان میدهد، ضرغامالسلطنه حاضر شده مالیات امسال و باقیمانده سال گذشته را پرداخت کند. او نسبت به دولت ابراز اطاعت میکند. وی پیشنهاد کرد «چون تصفیه امور بلوچستان در پیش، و لازم است به اسرع امکان به شرارت دستجات بلوچ هم خاتمه داده شود... به او تأمین» بدهیم و اداره مالیه هم شروع به گرفتن مالیات کند. رضا خان به این پیشنهاد پاسخ مثبت داد.(۷)

(تصویر) بلوچها

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۹۹، ص ۲۲.

۲- میرزاربیع جهانشاهی معروف به مصدقالملک فرزند قوامالعلماء از قضات دادگستری تبریز و در عین حال یکی از مالکان بزرگ آن شهر بود. او در ۱۲۶۱ش در تبریز زاده شد و پس از آن که به سن رشد رسید تحصیلات خود را با فراگرفتن زبان های فارسی و عربی آغاز کرد؛ سپس به تحصیل دروس حوزوی پرداخت و فقه و اصول و منطق و معانی بیان و کلام را تا حد سطح آموخت و به شغل قضا مشغول شد و مدتی کفیل اداره عدلیه شهر تبریز شد. میرزاربیع جهانشاهی که در میان مردم تبریز به حسن شهرت معروفیت داشت در دوره های هفتم، نهم، دهم، یازدهم، دوازدهم و سیزدهم به نمایندگی از سوی مردم تبریز در مجلس شورای ملی حضور داشت. او در دوره چهاردهم از نمایندگی صرفنظر کرد و پس از مدتی هم از دنیا رفت. به نوشته مهدی مجتهدی در رجال آذربایجان در عصر مشروطیت خانواده جهانشاهی از خاندان های مورد احترام در آذربایجان بودند و در دوره ناصرالدینشاه که دیوان خانه عدلیه تشکیل شد افراد این خانواده که از سابق در سلک روحانیت بودند به دیوان خانه عدلیه راه یافتند و بعدها نیز عده زیادی از آن خانواده در امور اداری و قضایی اشتغال یافتند. (عاقلی، شرح رجال سیاسی و نظامی...، ج ۱، صص ۵۶۲ و ۵۶۳؛ مجتهدی، رجال آذربایجان در عصر مشروطیت، صص ۱۱۶ و ۱۱۷).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۸، ص ۵۰۴.

۴- همان، پ ۸۷، ص ۳۸.

۵- اسنادی از اختلافات و دعاوی...، صص ۵۸ و ۵۹.

۶- FO E ۲۴۱۷/۲۵۵/۳۴

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۴۹۴.

ص: ۴۹۶

 چهارشنبه

۴ دی ۱۳۰۲

۲۶ دسامبر ۱۹۲۳

۱۷ جمادیالاول ۱۳۴۲

 تغییر نام قلعه فلکالافلاک

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، در تلگرامی که امروز به رضا خان مخابره کرد پیشنهاد نمود قلعه فلکالافلاک تغییر نام داده و به قلعه سپه نامگذاری شود. وی با تشریح موقعیت باستانی این قلعه که با بیتوجهی در آستانه خرابی قرار گرفته، نوشت که پرچم شیر و خورشید بر فراز این قلعه برافراشته شد و تعمیرات آن نیز آغاز گردید. وی یادآور شد که از «عشایر و ایلاتی که قوای دراکه آنها به قدری نبود که تمیز بین امروز را از گذشته بدانند» برای تعمیرات قلعه استفاده خواهد شد.(۱)

 درخواست وزارت امور خارجه از انگلیس برای تعیین تاریخ خروج نظامیان

در پی اعلام آمادگی رسمی دولت انگلیس برای خروج بخشی از نیرو های نظامی خود از صفحات جنوب (ر.ک: ۲۶ آذر) وزارت امور خارجه امروز در نام های به سفارت انگلیس از این تصمیم تشکر کرد و نوشت: «امیدوار است به زودی موقع عزیمت قوای مزبور را اعلام» کنید.(۲)

 فعالیت های کنسول روسیه در ارومیه

بنا بر گزارش حاکم ارومیه و سلماس، کنسول روسیه اخیراً اطلاعی های منتشر کرده و از روس های مقیم منطقه خواسته است برای احراز تابعیت خود تصدیق بگیرند. با این حال افراد غیرتابع را نیز تشویق میکنند که به کنسولگری رفته و در برابر شهادت دو تن از کسان خودشان گواهی تابعیت روسیه شوروی بگیرند. حاکم ارومیه این رویه را به مصلحت کشور ندانست؛ چرا که افراد جذب شده، از میان مالکین و متمولین هستند. وی از وزارت امور خارجه خواست که با انتشار اعلانی تأکید کند که اتباع خارجی حق تملک زمین ندارند. «شاید به این وسایل از افکار عامه که به تبلیغات قونسولگری متمایل هستند جلوگیری به عمل آید.»(۳)

 تقاضای متخصص تیراندازی

امیرلشکر غرب امروز در تلگرامی که به رضا خان فرستاد با اشاره به این که عملیات جنگی علیه الوار بار دیگر در چند روز آینده در لرستان آغاز خواهد شد، نوشت مسئول توپ های اعزامی از مرکز کاملاً از عهده تیراندازی برنمیآید. «مقرر فرمایید

سرهنگ عباس خان با اتومبیل به بروجرد عزیمت نموده و به اردو ملحق شود.»۴

 پاسخ دوپهلوی قوامالملک

قوامالملک امروز به رضا خان خبر داد که اگر حال و مزاجم بهتر شد، از سفر اروپا خودداری کرده به تهران میآیم، وگرنه ناچار هستم به اروپا رفته معالجه کنم. این اظهارنظر در برابر این پرسش رضا خان داده شد که آیا قبول وکالت کرده به تهران خواهید آمد یا نه؟ پاسخ دوپهلوی قوامالملک رضا خان را قانع نکرد و این بار به او گفت: «برای من فرقی نمیکند. تصمیم بگیرید بیایید یا نه. وسط نمیشود.»(۴)

 رئیس بیمارستان آمریکایی تهران در سمنان

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که مستر مکداول رئیس بیمارستان آمریکایی تهران وارد سمنان شده است. او برای دو ماه در سمنان مشغول مداوای بیماران خواهد بود.(۵)

 مصوبه هیأت دولت در مورد شرایط اقامت اتباع بیگانه

هیأت دولت در جلسه امروز خود نسبت به شرایط اقامت اتباع بیگانه در ایران تصمیماتی گرفت. این مصوبه ۱۲ ماده داشت. در ماده ششم این مصوبه آمده است که اتباع خارجه پس از ورود به خاک ایران مکلفند ظرف ۴۸ ساعت تذکره خود را در نظمیه محل توقف به ثبت برسانند. در ماده هفتم آمده است که مهمان خانه ها یا منازل موظفند ورود مسافران تبعه خارجه را به اداره نظمیه گزارش دهند. در ماده دوازدهم نیز آمده است که اتباع خارجه بدون ورقه جواز اقامت در بار اول محکوم به پرداخت ۵ تومان، بار دوم ۱۰ تومان و در مرتبه سوم محکوم به خروج از کشور هستند.(۶)

 عزیمت افراد سربازگیری شده به تهران

۲۰۰ تن از جوانان زنجان که توسط قشون سربازگیری شده بودند در سر راه خود به تهران امروز وارد قزوین شدند. این گروه پس از آموزش در یگان های نظامی گنجانده میشوند.(۷)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۵، صص ۱۰۰ و ۱۰۱. رضا خان با تغییر نام قلعه موافقت کرد و افزود «برای راهسازی و این قبیل تعمیرات از مقصرین استفاده نموده آنها را به عملگی بگمارند که با مخارج جزئی» انجام شود. (همان، پ ۶۵، صص ۹۹).

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۰-۲۲-۴۰-۱۳۰۲.

۳- همان، ۱۷-۶-۵۳-۱۳۰۲. روسها موفق شده بودند بسیاری از آشوریان و ارامنه ارومیه را به تابعیت خود درآورند. از دیگر اخبار ارومیه که در اسناد انگلیسی به چشم میخورد، آشوب کوچکی بود که در این روزها (هفته منتهی به اول ژانویه) در شهر رخ داد. «دو مسیحی دست به اسلحه برده و تصادفاً دو مسلمان به قتل رسیدند.» این حادثه باعث شد که روحانیان شهر اعتراض کرده و اقداماتی علیه قاتلان و مسیحیان انجام دهند. سطوتالسلطنه حاکم ارومیه با بازداشت یک روحانی، اوضاع را آرام

کرده، به بررسی موضوع پرداخت. (FO E ۲۴۱۷/۲۵۵/۳۴) ۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۵، ص ۹۴. با این درخواست موافقت شد. همچنین دستور داده شد راه هم تسطیح شود «شاید میل مبارک قرار گیرد که به خرمآباد تشریففرما شوند.» (همان، پ ۶۵، ص ۹۲).

۴- همان، پ ۱۷، ص ۲۸۸. اخیراً بدهی های مالیاتی قوامالملک توسط مستشار مالی محاسبه شد و وی به ۱۳۸ هزار تومان بدهی ملتزم گردید. مقرر شد این بدهی تا آخر تیر سال آینده تأدیه شود. (روزنامه ایران، شم ۱۵۱۳، ص ۱).

۵- روزنامه ایران، شم ۱۵۱۱، ص ۲. بیمارستان آمریکایی تهران، ابتدا در خیابان ژاله (شهدا) در حوالی آب سردار و تقریباً در جوار مطب دکتر عبد الله خان واسعی قرار داشت، ولی بعداً به سر آبْ کرج (بلوار کشاورز) انتقال یافت. چندی پیش از پیروزی انقلاب اسلامی ایران (بهمن ۱۳۵۷) با هیأتی از پزشکان که اکثر آنان ایرانی بودند به فعالیت خود ادامه میداد، تا آنکه بعداً بیمارستان ساسان جای آن را گرفت. در یادداشت های حسن تاجبخش نیز آمده است: «تا آنجا که اینجانب به خاطردارم، در تهران درمانگاه خیریه آمریکایی به نام درمانگاه دریفوس تا حوالی ۳۵ سال پیش فعالیت داشت. محل این درمانگاه در شرق تهران، در خیابان شهباز نزدیک آب منگل بود.» (تاجبخش، تاریخ بیمارستان های ایران...، ص ۲۱۱؛ تاریخ طب و طبابت...، ج ۱، ص ۲۴۱).

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۱۴۹، آرشیو ۲۴۷ و ۱ الف ب آ.

۷- FO E ۲۴۱۷/۲۵۵/۳۴.

ص: ۴۹۷

 پنجشنبه

۵ دی ۱۳۰۲

۲۷ دسامبر ۱۹۲۳

۱۸ جمادیالاول ۱۳۴۲

 توصیه رضا خان به معرفی نکردن نماینده جدید

در پی پیشنهاد نصرتالدوله والی فارس درباره انتخاب شدن نصیرالسلطنه از یکی از نواحی این ایالت، رضا خان در تلگرامی که امروز به نصرتالدوله فرستاد یادآور شد اینگونه پیشنهادها «جز مزاحمت من نتیجه[ای] ندارد.» وی با اشاره به این که انتخابات فارس در حال پایان است، خواستار خاتمه دادن هر چه سریعتر کار شد.(۱)

 پاسخ رضا خان به ضرغامالسلطنه

پس از حضور اردوی نظامی در رودبار و تمایل ضرغامالسلطنه به پرداخت مالیات و گرفتن تأمین (ر.ك: ۲۴ آذر)، امروز رضا خان خطاب به او تلگرامی فرستاد: «اگر شما حاضر برای خدمتگزاری به دولت بودید با این که به شما تأمین داده شده بود نبایستی مبادرت به جمعآوری عده و تهیه وسایل حفظ استحکامات خودتان مینمودید.» در این تلگرام آمده است اگر در اظهارات خود صادق باشید به امیرلشکر جنوب مراجعه کرده، تأمین بگیرید و در ردیف خدمتگزاران دولت درآیید.(۲)

 توصیه وزارت امور خارجه به توسعه زبان فارسی در تاشکند

وزارت امور خارجه در یادداشتی که امروز برای سرکنسول ایران در تاشکند فرستاد، ضمن تأیید اقدامات آن نمایندگی در جلوگیری از تحمیلات و عوارضات دولت آنجا به ایرانیان، نسبت به تأسیس مدرسه برای ایرانیان تأکید شد؛ که از آن طریق به توسعه زبان فارسی اقدام گردد.

همچنین «به وسیله تشکیل مجامع و دادن کنفرانس های تاریخی و اخلاقی از مسلمین آن صفحات، جلب قلوب نسبت به ایران بنمایید.»(۳)

 تمایل انگلیس به مشارکت و هماهنگی با شوکتالملک در بلوچستان

محمود آیرم امیرلشکر جنوب امروز به مرکز خبر داد که پس از اقدامات نظامیان در منطقه رودبار، انگلیس تحرکاتی را در منطقه شروع کرده که نشان میدهد «مایلاند هر اقدامی در بلوچستان میشود از روی نقشه آنها و دستور [ثانوی] امیرشوکتالملك صورت گیرد. و موقع مسافرت قونسول [انگلیس در] کرمان به دزداب هم قونسول آنجا تقاضا نموده که چند

روزی را در آن جا توقف نماید تا امیرشوکتالملک آمده یکدیگر را ملاقات کنند ولی مشارالیه [کنسول انگلیس در کرمان] به واسطه کار های زیادی که داشته است توقف ننموده» است. این تلگرام موجب شد که رضا خان حکومت بلوچستان را ضمیمه سیستان و قائنات نکرده، حاکمی دیگر برای آن در نظر بگیرد.(۴)

 ناممکن بودن تشکیل کمیسیونی برای موضوع بابایف

زندان، شکنجه و محدودیت هایی که لشکر شمال غرب برای بابایف، تبعه روسیه، به اتهام تشکیل گروه سیاسی و مشارکت در حمله به محل استقرار نظامیان در تبریز اعمال کرده بود، سفارت روسیه را وادار به واکنش کرد. این سفارت خانه در پیگیری موضوع، خواستار تشکیل کمیسیونی در تبریز برای رسیدگی و نتیجهگیری شد. وزارت جنگ امروز در نام های که به وزارت امور خارجه فرستاد نوشت که امکان تشکیل این کمیسیون وجود ندارد؛ چرا که بیشتر کسانی که در عملیات بابایف مشارکت داشتهاند، مرخص و اغلب از ایران خارج شدهاند.(۵)

 ضرورت اقامت سرهنگ اسماعیل خان تا بهار آینده

امروز در تلگرامی که رضا خان به سرهنگ اسماعیل خان، نماینده وزارت جنگ، در برلن فرستاد با اشاره به این که مستشار نظامی استخدام شده وارد ایران شده و به زودی پیشنهاد هایی برای تکمیل قور خانه خواهد داشت، از اسماعیل خان خواست برای خرید این تجهیزات تا بهار آینده در برلن بماند. «وجه هم هر وقت لازم دارید اطلاع دهید فرستاده شود.»(۶)

 تقاضای پول برای ساخت برج نظامی

امیرلشکر جنوب برای تعمیر قلعه دوساری و قلعه درا خان و نیز ساخت ۱۲ برج در خط سیر سارقین بلوچ تقاضای سه هزار تومان پول کرد. قلعه ها برای سکونت سربازان و برجها برای مبارزه با دزدها، تعمیر و بنا خواهند شد.(۷) با این درخواست موافقت شد.

 دستگیری چند سرباز و دزد روسی

امیرلشکر شرق امروز به مرکز خبر داد که دو سالدات روسی، یک مأمور گمرک سرخس روس و سه ترکمن مسلح که در اوایل سال هم سابقه دزدی داشتند، در نیم فرسخی داخل خاک ایران دستگیر شدند. حسین خزاعی با ارسال این خبر به تهران تقاضای کسب تکلیف کرد.(۸)

 اختلافنظر حکیماف و شومیاتسکی

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ شمال، در گزارشی که امروز به تهران فرستاد ضمن اشاره به دیدار پنهانی خود با حکیماف کنسول روس در گیلان از اختلافنظر او با شومیاتسکی وزیرمختار روسیه در تهران پرده برداشت. وی نوشت حکیماف دو روز دیگر عازم مسکو است و میگوید: «فقط موقعی مراجعت خواهم کرد که جلوگیری از سیاست های خشن شومیاتسکی نمایم.» آیرم از قول حکیماف نوشت که نمایندگان سیاسی ایران در مسکو دچار عجز و ناتوانی هستند و گرنه مسائل فیمابین دولتین

زودتر از اینها فیصله میيافت. تا زمانی که نماینده سیاسی روسیه در تهران بخواهد با تهدیدِ «من سفارت را جمع میکنم و میروم» به کار هایش ادامه دهد، دولت ایران مجبور است مماشات کند.(۹)

 مزاحمت های آیت الله آقانور الله اصفهانی برای قشون

امیرلشکر محمود انصاری، حاکم اصفهان، در تلگرام امروز خود به وزیر جنگ نوشت که آقانور الله اصفهانی اقدامات خود را برای انتخاب نشدن یحیی دولتآبادی ادامه میدهد. اخیراً حکم تکفیر او را که پیش از این صادر شده بود «به دست آورده با علمای بیتدین همقَسَم شده به امضای آنها رسانیده که به قم نزد علمای عتبات عالیات [مراجع و روحانیان مهاجر بینالنهرین

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۳۲۴. نصرتالدوله در پاسخ نوشت که «هیچ دوستی و خصوصیت شخصی برای بنده مقدمتر از امر مبارک و جلب رضای حضرت اشرف نیست و به سر مبارک قسم دایم به تقاضاکنندگان جواب رد میدهم.» (همان، پ ۱۷، ص ۳۲۳).

۲- همان، پ ۱۶، صص ۴۹۵ و ۴۹۶.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۳-۸۱-۱۶-۱۳۰۲. همچنان که در گزارش های قبلی از نمایندگی سیاسی ایران در تاشکند یاد شده بود، در بخارا حدود چهل هزار و در سمرقند نزدیک به بیست هزار ایرانی زندگی میکردند. اینان همه شیعه اثنی عشری بودند و به نجابت و تدین شهرت داشتند. «هرگاه عید نوروز و یوم عاشورا انسان در محلات ایرانیان بخارا و سمرقند بگذرد به کلی فراموش میکند که در ترکستان است؛ چنین میپندارد که در یکی از شهر های ایران است.» ایرانیان سمرقند و بخارا زبان فارسی را یگانه وسیله بقای ملیت دانسته و در مکاتبات خود از این زبان استفاده میکردند. پس از انقلاب روسیه زبان فارسی از اهمیت افتاد و زبان ترکی رسمیت یافت و همه کتابها و مکاتبات به ترکی تبدیل شد «ولی ایرانیان قدیم حفظ ملیت خود را منوط به حفظ زبان فارسی دانسته زیر بار این رسمیت نرفته بلکه ایرانی و فارسی بودن خود را به حکومت شوروی ثابت نموده، زبان فارسی را برای خویش به رسمیت شناسانیدند.» (همان، ۱۶-۸۱-۱۶-۱۳۰۲).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۹۹، صص ۵۴ و ۵۵ تا ۵۷.

۵- همان، پ ۸۸، ص ۳۹. از آنجا که رفتار سوء لشکر شمال غرب علیه بابایف ثابت شده بود پاسخ وزارت جنگ در واقع تن ندادن به کاری بود که در ن هایت به محکومیت خود میانجامید.

۶- همان، پ ۵۶، ص ۱۹. از جمله تجهیزاتی که وزارت جنگ سفارش خرید آن را داده بود ۳۰ کامیون با تریلر، دو کامیون موتور برق و... بود که با شرکت آلمانی هانزا - لوید در بِرِمن به توافق رسیده بودند. (FO E ۱۹۴۸/۲۵۵/۳۴)

۷- همان، پ ۱۶، ص ۵۳۳.

۸- همان، پ ۱۰۳، ص ۹۲. ابتدا دستور نگهداری دستگیرشدگان داده شد؛ اما پس از ارسال گزارش به وزارت امور خارجه، وزیر جنگ در اوایل بهمن دستور آزادی آنها را میدهد. (همان، پ ۱۰۳، صص ۸۹ تا ۹۱).

۹- همان، پ ۵، ص ۱۵. پس از رفتن حکیماف به مسکو، م. گراف سیدروف به عنوان کنسول روسیه در رشت به کار خود ادامه داد. (FO E ۲۴۱۷/۲۵۵/۳۴)

که اینک در قم ساکن هستند] بفرستند.» انصاری در این تلگرام پیشنهاد میکند دولتآبادی هر چه زودتر راهی قم شود و با اثبات اسلامیت خود سوءظن را از علمای قم دور نماید.(۱)

 مشاهدات هاوارد

هاوارد، معاون شرق سفارت انگلیس، آوریل/فروردین گذشته، ایران را به سوی انگلیس ترک کرد و اخیراً به ایران بازگشت. سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در تهران، از این کارگزار کهنهکار و آشنا به امور ایران خواست که مشاهدات خود را از تغییرات صورت گرفته در این مدت روی کاغذ بیاورد. گزارش تهیه شده توسط هاوارد، امروز به لرد کرزن وزیر امور خارجه انگلیس ارسال شد. هاوارد در این گزارش میگوید که چگونه رضا خان توانسته است، فضای ضدانگلیسی حاکم بر ایران را برطرف کند و از بدبینی های پدید آمده بکاهد.

نظر به اهمیت این مشاهدات بخشی از آن در پاورقی آمده است.(۲)

 بازگشت تدین از عراق

سیدمحمد تدین امروز از بینالنهرین به ایران بازگشت. منابع انگلیسی با ارسال این خبر به وزارت امور خارجه انگلیس افزودند که تدین پس از برگشت گفت و گویی طولانی با رضا خان داشته است. در این خبر علت سفر بازگو نشده است.(۳)(ر.ک: ۱۰ آذر)

 کشتی اصفهان در انزلی

کشتی «اصفهان» متعلق به آلمان امروز در انزلی پهلو گرفت.(۴)

 نشست حزب کمونیست محلی در انزلی

امروز جلسه حزب کمونیست محلی در کنسولگری روسیه در انزلی تشکیل شد. موضوع این نشست شکاف ایجاد شده در حزب کمونیست در مسکو بود. شرکتکنندگان م. براگین کورایدوف کنسول روسیه، کمیسر نظامی کشتی جنگی «تروتسکی» و تعدادی دیگر از اتباع روس بودند.(۵)

۱- همان، پ ۱۷، ص ۳۴۳.

۲- FO E ۱۱۲۵/۲۵۵/۳۴. «در آغاز باید بگویم که اوضاع در همه جنبه ها بهبود یافته است. به یاد میآورید که وقتی من در آوریل اینجا را ترک گفتم احساسات ضدانگلیسی که از زمان کودتای سیدضیاءالدین رو به رشد گذارده بود، در اوج بود. چند سالی بود که خصومت مشخصی نسبت به بریتانیای کبیر وجود داشت، اما هیچگاه به ابعاد همه جانب های که بعد از سیدضیاء به وجود آمد، نبود، و در دو سال پس از آن رویداد، خصومت با انگلیسیها به نقطه اوج خود رسید. دولت در پی

دولت، تلاشی برای رفع این خصومت صورت ندادند؛ برخی از آنها حتی آشکارا به آن دامن زدند؛ و مطبوعات مزدور و بیقید و بند آشکارا آن را تغذیه میکردند؛ و این عموماً به عنوان نشان های از میهنپرستی نمایندگان مجلس چهارم ایران تلقی شده و موجب سوءاستفاده از بریتانیای کبیر میگردید. پس از بازگشت، دیدم که بخش زیادی از این احساسات نادرست از میان رفتهاند و من حتی به این فکر فرو رفتم که آیا این فضا واقعی است؟ و اگر چنین است، دلیل آن چیست؟ فکر میکنم از میان رفتن این احساس، واقعی است و چند دلیل برای آن وجود دارد؛ مهمترین آنها مردی است که هیچیک از مزخرفات هموطنانش را تاب نمیآورد و مسئولیت سرنوشت ایران را به عهده گرفته است. یک حس مشترک دوستی و احترام میان این مرد و سفیر اعلیحضرت به وجود آمده است و ایرانیان نیز این امر را به سرعت دریافتهاند. بسیاری از هموطنان او ارادتمندانه سردارسپه را میستایند، و آن هایی که او را نمیستایند، از او هراسانند؛ و از این رو کلام او قانون روی زمین است. با این وجود باید به یاد داشت که هماکنون مجلسی در تهران وجود ندارد، و گفتن این که سردارسپه تا کجا میتواند اراده خود را بر نمایندگان تحمیل کند، سخت است. البته من هنوز تا به این اندازه امیدوار نیستم. او در مواقع مختلف در برخورد با نمایندگان سرکش مجلس پیشین لیاقت و هوش بسیاری از خود نشان داده است، و من گمان نمیکنم که او با مجلسی که تحت نفوذ خودش دارد مشکل بیشتری داشته باشد. او امروز در موقعیتی بسیار استوارتر از یک سال پیش خود قرار دارد؛ او به ایران احساس امنیت بخشیده است؛ حس امنیتی که کمتر ایرانی زند های آن را تجربه کرده است، و هر اقدام او تاکنون به موفقیت انجامیده است. هموطنانش به او افتخار میکنند، و به نظر میرسد تنها آرزوی هر کدامشان موفقیت او در رسیدن به اهدافش است. افکار عمومی معنای چندانی در ایران ندارد، و آن چه به این معنا در اینجا وجود دارد معمولاً در دستان افراد اندکی است که آن را به سوی اهداف خود هدایت میکنند. حتی در آن زمان تنها یک اقلیت پر سر و صدا وجود داشت که اکثریت خاموش و مطیع را میهراساند. این اقلیت پر سر و صدا، زندانیان آزاد شده پس از گریختن سیدضیاء از کشور را، به شدت مورد بهرهکشی قرار دادند. همه فکر میکردند که کودتای سیدضیاء را انگلیسیها طرحریزی کرده بودند و زندانیان آزاد شده تصمیم گرفتند تا جماعتی پر سر و صدا و بیکارالدوله را به کار بگیرند تا علیه انگلیس فریاد استثمار سر دهند و به این شکل انتقام خود را از بریتانیای کبیر بگیرند. آنها امیدوار بودند تا به این وسیله خود را در جایگاه پیشین خود دوباره مستقر کنند و محبوبیتی را که به دنبالش بودند دوباره به دست آورند. اکثر آنها اکنون دیدهاند که دستاوردشان بیحاصل بوده است و پولی که برای این تبلیغات خرج کردهاند بازگشت نداشته است و امروز جیبشان خالیتر است، هر چند که عقلشان سر جایش آمده است. وقتی که سر کیسه ها محکم بسته شد، مطبوعات مزدور نتوانستند به کارشان ادامه دهند و امروز بیشتر از سه یا چهار روزنامه نیستند که به حیات رقتآور خود ادامه میدهند. اینها بخشی از دلایل تغییر احساس امروز است، اما دلیل دیگری نیز وجود دارد که نباید نادیده گرفته شود، و آن اتخاذ موضع موقرانه دولت اعلیحضرت در طی این چند سال اخیر بوده است، محکم ایستادن در برابر باجخواهی و توجه جدیای که صرفاً به امور خود مبذول داشت. موضعی که روسیه شوروی اتخاذ کرد تنها به تقویت وقار دولت اعلیحضرت انجامید.» (همان)

۳- FO E ۱۹۴۸/۲۵۵/۳۴

۴- FO E ۲۴۱۸/۲۵۵/۳۴

۵- FO E ۲۴۱۸/۲۵۵/۳۴.

ص: ۴۹۹

 جمعه

۶ دی ۱۳۰۲

۲۸ دسامبر ۱۹۲۳

۱۹ جمادیالاول ۱۳۴۲

 پیشنهاد تحبیب صدرالعلماء

امیرلشکر محمودآقا انصاری، حاکم اصفهان، در پی افتادن گره هایی به انتخابات این شهر که عمدتاً با مخالفت های آیت الله آقانور الله اصفهانی ایجاد شده بود، از رضا خان خواست با فرستادن پیامی به صدرالعلماء رئیس انجمن نظار اصفهان، کاری کند «تا از میدان مخالفین در نرود.» رضا خان هم دستور داد این پیام نوشته شود.(۱)

 در هم بودن حساب و کتاب نظمیه

امروز «خبری در برخی از جراید انتشار یافت که مطابق اخباری که از منابع مربوطه تحصیل شده محاسبات سه سال گذشته ... [نظمیه] مغشوش و درهم و برهم بوده و علائمی موجود است که مبلغ هنگفتی در اداره مزبور حیف و میل و تبذیر شده است.»(۲)

 تقاضای صدور مجوز برای عبور تسلیحات از خاک بلژیک

وزارت جنگ امروز از وزارت امور خارجه خواست از «سفیر دولت علّیه مقیم بروکسل» بخواهد، مجوز لازم را برای عبور تسلیحات خریداری شده توسط سرتیپ امان اللهمیرزا از خاک بلژیک بگیرد.(۳)

 عصبانیت خزاعی از رئیسالتجار

حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، رئیسالتجار را فردی دانست که از روز ورودش به مشهد تا لحظه خروج و حرکت به سوی تهران «لاینقطع بر علیه کاندیدای [قشون] و اقدامات اداره لشکری تحریکات و دسیسه مینمود.» وی خطاب به رضا خان نوشت که رئیسالتجار شایسته هیچ مرحمتی نیست و به شفاعت احدی در مورد او توجه نشود.(۴)

 گشایش دفتر مرکز اطلاعات

«دفتر مرکز اطلاعات» امروز با نشر یک آگهی در روزنامه ایران اعلام موجودیت کرد. در این اعلان آمده است که این مرکز اطلاعاتی چندی است در تهران گشایش یافته و «کلیه اخبار داخله و خارجه در آنجا تمرکز مییابد. [این دفتر] حاضر است با

اشخاصی که علاقهمند به اخبار یومیه باشند چه در طهران و چه در ولایات با شرایط سهلی معامله نموده و مرتباً به آنها اخبار برساند.»(۵)

 تهیه پیشنویس احصائیه مملکتی

نظر به لزوم جمعآوری و تمرکز اطلاعات و تهیه آمار، وزارت داخله پیشنویس تأسیس شعبه احصائیه مملکتی را برای تصویب تهیه کرده، به هیأت دولت تحویل داد. در این مصوبه احصائیه مملکتی که از دوایر وزارت داخله محسوب میشد ۳۵ وظیفه تعریف شده داشت؛ از تعیین جمعیت تا جمعآوری حوادث مهم کشور.(۶)

 مذاکره در سفارت انگلیس

مدیر اداره اول وزارت امور خارجه برای بررسی مدعیات انگلیس در مورد بدهی ایران به آن کشور در باب تجهیزات نظامی که بین سال های ۱۹۱۸ تا ۱۹۲۱ به دولت ایران داده شده (ر.ک: ۱۸ آبان) به آن سفارت خانه رفت و به پای حرف های مقامات انگلیسی نشست. در این جلسه کلنلساندرز، کاپیتان رانکینگ و مستر هاوارد حضور داشتند. انگلیسها میگویند ایران باید مخارج هیأت نظامی آن کشور را که وفق فصل سوم قرارداد ۱۹۱۹ به ایران آمد و مأموریت هایی انجام داد پرداخت کند. در ضمن اسلحه هایی پیش از این تحویل ایران شده که ب های آنها نیز باید پرداخته شود. کلنل ساندرز میگفت این تسویه حساب، درخواست های نظامی ایران از انگلیس را تسهیل خواهد کرد. با

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۳۴۵. در بخشی از پیام وزیر جنگ و رئیسالوزراء چنین آمده است: «زحمات جنابعالی از نظر اینجانب محو... نگردیده و در موقع از جبران آن خودداری نخواهم داشت.» (همان، پ ۱۷، ص ۳۴۴).

۲- روزنامه ایران، شم ۱۵۱۳، ص ۱؛ مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۴۳۹. «بدیهی است این خبر از طرف سردارسپه و اطرافیان او منتشر شده بود و میخواستند ذهن مردم را نسبت به رئیس شهربانی مشوب نموده صورت ظاهر را طوری درست نمایند که در موقع تغییر رئیس آن سوءظنی حاصل نشود. در تعقیب مراتب بالا در پار های جراید که طرفدار سردارسپه بودند به شهربانی بنای حملات شدید را گذاشته و از هیأت دولت خواستار شدند که هر چه زودتر توجهی به اوضاع نظمیه کرده و یک شخص لایق و توانایی را در رأس این اداره مهمه که حافظ آسایش و امنیت عمومی است قرار دهد!» (مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۴۳۹ و ۴۴۰).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۷، ص ۲۸.

۴- همان، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۷۸.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۵۱۳، ص ۳. دفتر مرکزی اطلاعات با هدف جمعآوری و تمرکز اخبار نقاط مختلف مملکت و اطلاعات کشور های خارجی، در اسد/مرداد ۱۳۰۲ در تهران تأسیس یافت. در مدت دو سه سال اول فعالیت چشمگیری داشته، توانست به عنوان یک اداره اخبار و اطلاعات متمرکز مورد توجه خبرگزاری های جهانی قرار گیرد. چندی بعد اداره مزبور با توجه به علاقه عمومی جامعه مبادرت به انتشار روزنام های به نام اطلاعات نمود که آن نیز توجه اکثریت جامعه را به خود

جلب کرد. نخستین شـماره آن در عصر روز یکشنبه (۱۹ تیر ۱۳۰۵) چاپ و منتشـر شده که از آن پس، هر روز انتشار آن ادامه یـافته، امروز بـا عنوان روزنـامه اطلاعـات از مهمترین روزنـامه ها محسوب شـده، جزو نشـریات کثیرالانتشار از اهمیت ویژ های برخوردار است.(اطلاعات، شم ۱ (۱۹ تیر ۱۳۰۵)، ص ۱).

۶- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۸۷، ص ۳.

این که قرار بود سفارت انگلیس در این دیدار مستندات خود را برای مدعیات یاد شده به نظر نماینده ایران برساند، اما آن چه بیان شد، کلیات بود.(۱)

 بیانیه ضدانگلیسی جمعیت جوانان اسلامی

«جمعیت جوانان اسلامی خراسان» امروز به مناسبت ورود آیت الله خالصی به مشهد بیانی های چاپ و منتشر کرد که اعتراض کنسول انگلیس در مشهد را برانگیخت. در این بیانیه با اشاره به قدرت و اتحاد جهان اسلام پیش از قرون وسطی و نیز چند پاره شدن این اتحاد در سده های اخیر آمده است: «بزرگترین دشمن عالم اسلام یعنی حکومت ستمکار انگلیس از سنوات اخیره برای فنا و اضمحلال عالم اسلام منت های فعالیت و بیباکی را به ظهور رسانیده، ابتدا خود را برای بلعیدن ایران مهیا ساخته... [سپس] الحاق بینالنهرین را به مستعمرات خویش مطرح قرار داده، مشغول عمل شد.» در این بیانیه با اشاره به جنایات و مظالم انگلیس در بینالنهرین، مسلمانان ایران به اتحاد و یکپارچگی دعوت شدهاند. اعلامیه تلویحاً مردم را به قیام مسلحانه علیه انگلیس فرامیخواند.(۲)

 انعکاس شکایت روسها به امیرلشکر شمال غرب

امروز شکایات سفارت روسیه از طریق وزارت جنگ به امیرلشکر شمال غرب منعکس شد. سفیر روسیه چندی پیش در نام های به رضا خان گزارش هایی که حکایت از تضییع حقوق اتباع روسی در نقاط مختلف ایران میکرد، ارائه کرده بود. رضا خان به عبد الله خان طهماسبی نوشت که روابط فعلی با روسها تقریباً بلااشکال پیش میرود، فقط اصطکاکاتی که در آن حدود رخ میدهد مشکلزا شده است.(۳)

(تصویر) نظمیه تهران، کمیساریای مرکزی

(تصویر) وستداهل، سپهدار اعظم، اکبرمیرزا صارمالدوله

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۶-۳۷-۱۳۰۲. لورن چند روز بعد در نام های که به وزیر امور خارجه نوشت ضمن یادآوری مذاکرات مدیر اداره اول با مسئولان سفارت و رؤیت مدارک خواستار پرداخت بدهی های یادشده گردید. (همان، ۲۴-۳۷-۳-۱۳۰۲).

۲- همان، ۲۴-۱۳-۴۴-۱۳۰۲. منابع انگلیسی انتشار این بیانیه را روز ۲۷ دسامبر ذکر کردهاند. (ر.ك: ۱۰ دی/پاورقی ۸).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۰، ص ۲۷. طهماسبی پس از تحقیق از فرمانده نظامیان ارومیه و سلماس و حاکم ارومیه همه گزارش های یادشده را تکذیب کرد و نوشت که روسها به دلیل عدم موفقیت در تبلیغات خود بهانهجویی میکنند. (همان، پ ۴۰، صص ۲۵ و ۲۶).

ص: ۵۰۱

 شنبه

۷ دی ۱۳۰۲

۲۹ دسامبر ۱۹۲۳

۲۰ جمادیالاول ۱۳۴۲

 اول، بندگان حضرت اشرف؛ دوم، سیدالمحققین

عبـد الله خان طهماسبی در مراسل های محرمانه به سـرهنگ محمـدعلی خان و سـرهنگ دارابمیرزا دسـتور داد که در انتخابات مجلس پنجم، آرای شاهسونهـا «بیـن دو نفر تقسـیم شـود؛ اولی بـه اسـم بنـدگان حضـرت اشـرف سردارسپه، دومی حـاجی سیدالمحققین، چون حضرت اشرف قبول نخواهند فرمود، لابد سیدالمحققین وکیل میشود.»(۱)

 تأکید رضا خان به خاتمه دادن انتخابات مشهد

در تلگرامی که رضا خان امروز برای والی خراسان فرستاد، از این که صـندوق های اطراف مشهد قرائت نشده انتقاد کرد. وی نوشت: «قدغن دارید زودتر آراء مزبور را خوانده نمایندگان مشـهد را معرفی و روانه دارند.» سرداراسعد جعفرقلی بختیاری هم در پاسخ گفت که از ۱۴ صندوق اطراف مشهد ۵ صندوق قرائت شده، بقیه نیز در اسرع وقت خوانده خواهد شد.(۲)

 شکایت اصناف آبادان از انگلیسها

وزارت امور خـارجه امروز در نام های به وزارت فلاحت و تجارت و فوایـد عامه از شـکایت کسـبه و اصـناف آبادان خبر داد؛ آنها میگویند مأموران کمپانی نفت جنوب علاوه بر حقالارض، پولی هم بابت «صـحیه» میگیرند. وزارت امور خارجه خواسـت موضوع پیگیری شده، پاسخ دهند.(۳)

 اعتراض روسیه به عدم شناسایی چرونتس

شومیاتسـکی، وزیرمختار روسـیه در تهران، امروز نام های به وزارت امور خارجه نوشت و در آن از عدم رسـمیت واحد جدید پول روسـیه شوروی، چرونتس، در ایران انتقـاد کرد.در «ایران پول هـای مختلفه خـارجه از قبیـل لیره هـا، دلارهـا و غیره با پول رسـمی دولت ایران در رواج، دریـک ردیف میباشـند و در بانکها و حتی در بازار های ایران موجود و با آنها معاملات به عمل میآید. چرونتس پول رسـمی دولتی شوروی» است که با پشـتوانه طلا و دارایی دولت شوروی تضمین شده و باید با دیگر ارزها یکسان باشد. شومیاتسـکی بخشـنامه وزارت مالیه را در ممنوعیت ورود چرونتس به ایران محکوم کرد و آن را اقدامی خصمانه نسبت به دولت روسیه نامید.(۴)

 تلاش امیرلشکر غرب برای گشایش راه خرمآباد به دزفول

در پی دستور رضا خان به امیرلشکر غرب برای ارسال گشتی های شناسایی به اطراف، مخصوصاً نواحی جنوب خرمآباد، احمد خان امیراحمدی امروز یادآور شد که این گشتها فرستاده میشوند. وی افزود خرمآباد تا دزفول ۳۴ فرسنگ راه است که طوایفی چون دیرکوند، پاپی و چگینی و بخشی از بیرانوند در کمین آن هستند. باز شدن این جاده نیازمند مقدماتی است. یکی از آنها جلب نظر ایلات و عشایری است که حاضرند با قشون همراهی کنند. این کار صورت گرفته است.(۵)

 اطاعت خوانین میری لرستانی

سرهنگ باقر خان، رئیس نظامیان خوزستان، خبر میدهد که خوانین طایفه میری لرستانی نماینده های به دزفول فرستاده، تقاضای تأمین کردهاند. وی با ارسال این خبر، از وزارت جنگ کسب تکلیف کرد.(۶)

 توسعه سازمان امنیه

امروز به اداره امنیه دستور داده شد که بودجه سال آینده به نحوی تنظیم شود که امکان استخدام یک هزار نفر امنیه علاوه برعده فعلی مدنظر قرار گیرد.(۷)

 گزارش کارگزاری خراسان از عوارض غیرقانونی بر کالا های ایرانی

پس از رسیدن گزارشی از استرآباد مبنی بر اخذ عوارض از بازرگانان ایرانی توسط بنگاه های روسی به عنوان صدور مجوز برای خروج کالا، امروز کارگزار خراسان نیز این خبر را تأیید کرد و نوشت که بنگاه ونشترک برای این که اجازه خروج کالا های تجاری ایران را از مرز بدهد، به اسم اجازه عبور یک تومان عوارض میگیرد. وی در دیدار با کنسول روسیه شنید «تجارت خانه های روسی برای دادن تصدیق شهادتنامه فقط از صاحب مال یک تومان» میگیرند تا کالای ایرانی از غیرایرانی در روسیه شناسایی شود و به راحتی حمل و نقل شود. کارگزار خراسان با این توضیح که اخذ عوارض از اجناس ایرانی غیرقانونی است، از کنسول خواست برای رفع این مشکل اقدام کند.(۸)

 جهانگردی انگلیسی در راه ایران

امروز رضا خان، رئیسالوزراء، با اشاره به اظهار سفارت انگلیس به وزارت امور خارجه مبنی بر جهانگردی یک انگلیسی که به زودی با هواپیما وارد فضای ایران میشود، از وزارت داخله خواست «در موقع نزول طیاره با هواپیمای مذکور» همکاری لازم صورت پذیرد.

در این نامه آمده است «ا.س.ث مک لادین» از اول آوریل تا ژوئن ۱۹۲۴ دور دنیا را با هواپیما طی خواهد کرد و در نظر دارد در امتداد سواحل خلیج فارس هم پرواز کند.(۹)

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۸، ص ۴۷۴. این دستور اجرا شد و از ۶۹۰۴ رأی مأخوذه،

رضا خان ۳۸۱۶ رأی، سیدالمحققین ۲۶۰۶ رأی به دست آوردند. طرفه آن که رؤسای طوایف شاهسون مثل نوروز خان قوجهبیگلو ۳۷ رأی، بهرام خان قوجهبیگلو ۷۸، سردارنصرت یورتچی ۴۹ رأی و ... به دست آوردند.

۲- همان، پ ۱۷، صص ۶۲ و ۶۳.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۰۹۲۵۳، آرشیو ۷۱۷ش ۲ آ آ ۱. وزارت فواید عامه مراتب را به میرزاعیسی خان کمیسر معاون نفت جنوب فرستاد تا موضوع را فیصله دهد. (همان) گرفتن پولی بابت «صحیه» از طرف کمپانی نفت جنوب در حالی صورت میگرفت که گفته میشد، بیماری مسری وبا که هزاران تن را در خوزستان به کام مرگ فرستاد از طریق هند و توسط کارکنان نفت جنوب وارد ایران شده بود.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۴-۳۰-۳۱-۱۳۰۲. تورم سرسامآور در اقتصاد روسیه که با افت غیرعادی ارزش پول همراه بود، دولت شوروی را وادار به تغییر واحد پول خود کرد. از نظر مسئولان ایران، چرونتس نیز به زودی سرنوشت منات را پیدا کرده و با افت ارزش مواجه میشد. از این رو برای پیشگیری از زیان بازرگانان، تبادلات ارزی با چرونتس ممنوع اعلام گردید.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۵، صص ۱۳ و ۱۴. رضا خان در پاسخ گفت میدانم که به این زودی نمیشود به طرف دزفول راه باز کرد، منظور از ارسال گشتیها مراقبت از حوادث غیرمنتظره است. (همان، پ ۶۵، ص ۱۲).

۶- همان، پ ۱۱۳، ص ۲۷. از آنجا که مقرر شده بود قوای اعزامی به خوزستان تحت امر لشکر غرب درآیند موضوع به امیرلشکر احمد خان امیراحمدی منعکس شد و او دستور داد این خوانین «به آمدن خرمآباد و پناهنده شدن به اردو هدایت» شوند. (همان، پ ۱۱۳، ص ۲۵).

۷- همان، پ ۹۹، ص ۶۱.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۲۸-۵۲-۳۶-۱۳۰۲.

۹- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۱۴۳۹، آرشیو ۸۵۸ و ۲ الف ب ۱. موضوع به حاکم بوشهر منعکس شد.

 تعیین القاب برای دولتمردان و شاهزادگان

هیأت دولت در جلسه امروز خود با توجه به خارج شدن عنوانات رسمی اشخاص و استفاده بیحساب و خارج از قاعده از این عناوین، تصویب کرد که شاهزادگان درجه اول، حضرت اقدس والا؛ شاهزادگان درجه دوم و نوادگان بلافصل، نواب اشرف والا؛ سایر شاهزادگان، نواب والا؛ رئیسالوزراء، حضرت اشرف؛ رئیسالوزرای سابق و رئیس مجلس شورای ملی، جناب اشرف؛ وزراء و ولات و سفرای کبار و رئیس شورای دولتی و رئیس دیوان عالی تمییز، جناب مستطاب اجل؛ وزرای مختار یا حکام ولایات و معاونین وزارت خانه ها، جناب؛ و سایر مستخدمین دولت، آقا خطاب شوند.(۱)

 تحویل مهمات نظمیه به قشون

رضا خان، رئیسالوزراء، امروز به حاکمان ایالات دستور داد که همه مهمات نظمیه را تحویل قشون دهند.(۲)

 استعلام علاء از وزارت امور خارجه

حسین علاء وزیرمختار ایران در آمریکا امروز از وزارت امور خارجه پرسید آیا امکان مسافرت عد های کارشناس زراعت پنبه و پرورش کرم ابریشم به ایران وجود دارد یا خیر؟ علاء پیش از این، نظر برخی سرمایهگذاران آمریکایی را برای توسعه زراعت پنبه و تولید ابریشم به عنوان پیششرط سرمایهگذاری آن کشور در ایران به اطلاع دولت رسانده بود. آمریکاییها عقیده داشتند خوب است به جای کشت خشخاش به زراعت پنبه و پرورش کرم ابریشم پرداخته شود.(۳)

(تصویر)

کارکنان محلی شرکت نفت انگلیس و ایران

(تصویر) حسین علاء در لباس بالماسکه (نفر اول سمت چپ)

۱- همان، سند شم ۲۴۰۰۱۵۴۱۱.

۲- ۱۹۴۸/۲۵۵/۳۴ FO E.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۴ و ۳-۱۱-۳۶-۱۳۰۳.

 یکشنبه

۸ دی ۱۳۰۲

۳۰ دسامبر ۱۹۲۳

۲۱ جمادیالاول ۱۳۴۲

 گلایه شیخ خزعل از حضور چند نظامی در گمرک خرمشهر

شیخ خزعل در تلگرامی که امروز برای رضا خان فرستاد از این که چند نظامی در گمرک محمره (خرمشهر) حاضر شده تا اداره آن را به عهده بگیرند گله کرد. وی این اقدام را عامل «سکته به عالم بستگی مخصوص و روابط صمیمی» خود با رضا خان دانست و خواست که نظامیان یادشده را احضار کنند «تا انشاء الله به طوری که وعده فرمودید به سلامتی به این صفحه تشریف بیاورید... مطالب و عرایض خود را کما هو حقه به عرض برسانم.»(۱)

 آمادگی شیخ خزعل برای کمک به لشکر غرب

بنا بر گزارشی که سرهنگ باقر خان، رئیس قوای اعزامی به خوزستان، امروز از شوشتر فرستاد، شیخ خزعل آماده است سه هزار تفنگچی به یاری لشکر غرب بفرستد. حوزه عملیاتی این نفرات تا انت های خاک دزفول خواهد بود. علاوه بر این از سایر طوایف هم به دلیل احتیاج میتوان تفنگچی استخدام کرد. سرهنگ باقر خان این اطلاعات را برای یادآوری لزوم پشتیبانی لشکر غرب در عملیات بعدی خود علیه لُرها به مرکز فرستاد و افزود که طوایف معارض لُر «تمام احتیاجات خود را از خرمآباد یا دزفول یا شوشتر تهیه میکنند. لذا اگر با این سه نقطه راهی نداشته باشند، محدود و عاجز و تسلیم خواهند شد.»(۲)

 توضیحات امیرلشکر غرب از عملیات چند روز آینده

امیرلشکر احمد خان امیراحمدی امروز خبر داد که راه زاهدشیر به زاغه باز شده، عبور و مرور انجام میشود. بنای قلعه ها و برجها در حال اتمام است. وی افزود به زودی عملیات علیه طوایف لر آغاز میشود؛ اگر پیروز شدیم «مفتخراً به عرض مبارک میرساند... لیکن چنانچه به واسطه ازدیاد عده آنها، موفق به انجام نقشه خود نشود مجبور است که مواضع فعلی را مستحکم نموده فقط راه ارتباط را حفظ نماید تا بهار که اردوی دیگری از مرکز برسد.»(۳)

 تحقیق از یک داوطلب نمایندگی

وزارت جنگ از رئیس تیپ فارس خواست درباره فردی که خود را «شیرازی» معرفی کرده و میخواهد از قشقایی به نمایندگی مجلس شورای ملی راه یابد تحقیق کند.(۴)

□ حمایت روسها از نمایندگی شیخ محمدحسین مجتهد

مؤیدالدوله، حاکم استرآباد، خبر داد که عوامل کنسولگری روسیه در استرآباد تلاش گسترد های برای انتخاب حاجی شیخ محمدحسین مجتهد میکنند. پول تجارت خانه ونشترک هم پشت این اقدامات است. اینک که میبینند اعضای انجمن نظار بر انتخابات مطابق میل آنها رفتار نمیکنند، خواستار احیای انجمن سابق هستند. مؤیدالدوله تأکید کرد برای این که روسها موفق نشوند، به نامهپراکنی های این گروه توجهی نشود.(۵)

□ احتمال تشکیل جمهوری ترکمنستان

وزارت امور خارجه در نام های که امروز به وزارت جنگ نوشت خبر از تصمیم روسها به تأسیس جمهوری ترکمنستان داد. روسها میخواهند «بدین وسیله افکار تراکمه ساکنین ممالک مجاوره را نسبت به خود جلب نموده، همان مقاصدی را دنبال نمایند که انگلیسها در تشکیل کردستان مستقل تعقیب میکردهاند.» در این نامه آمده است تحقق این تصمیم فعلاً به واسطه مخالفت حکومت ترکستان و هزینه های سنگینی که برای اقتصاد ورشکسته روسیه دارد امکانپذیر نشده و به عهده تعویق افتاده است.

در ادامه نامه آمده است که از آنجا که بخش قابلتوجهی از ترکمنها در ایران اقامت دارند، در صورت تأسیس چنین جمهوریای مضراتی برای ایران تولید خواهد شد و لازم است مأموران سرحدی از هماکنون هوشیار باشند.(۶)

□ نبود ارتباط بین دزداب و خاش

با توجه به این که قشون، واحد هایی برای گسیل به مناطق جدید در منطقه بلوچستان آماده میکند و نیز مقرر است نیرو های نظامی ایران جایگزین نیرو های انگلیسی در بلوچستان شوند، لشکر شرق امروز خبر داد که امکان ارتباط تلگرافی و تلفنی برای این لشکر میان دزداب و خاش وجود ندارد؛ یا دولت باید به سرعت تلگراف این دو شهر را برقرار کند یا از سفارت انگلیس اجازه بگیرد از تلفن آنها استفاده شود. در این گزارش آمده است که تمرکز قوا در دزداب بهتر است تا خاش.(۷)

□ شکایت عبدالقدیر آزاد از حاکم خراسان

عبدالقدیر آزاد(۸) مدیر روزنامه تعطیل شده آزاد، امروز ورقه شکایتی علیه سرداراسعد جعفرقلی بختیاری، والی خراسان پر کرد که در آن مدعی شده بود والی به او ظلم کرده و روزنامه آزاد بیجهت توقیف شده است. «مستدعی است تلگرافاً امر فرمایید که سرداراسعد مانع از انتشار روزنامه آزاد نشود.» وی این شکایت را به کفیل وزارت داخله فرستاد.(۹)

□ خرید کتاب هایی برای وزارت جنگ

امروز از برلن یا پاریس به وزارت جنگ اطلاع داده شد که کتاب های درخواستی برای وزارت جنگ خریداری شده، همچنین کتاب هایی نیز مهندس هارتمان (مستشار جدید نظامی که استخدام شده) لازم میدانست که در برلن ابتیاع شده، همگی به همراه صندوق های اسلحه فرستاده شدند.(۱۰)

□ امنیه فشل استرآباد

در پی گزارش منفی رئیس تیپ مستقل شمال از وضعیت امنیه استرآباد، رئیس کل امنیه دولتی در نام های محرمانه به وزارت جنگ، وضعیت نامطلوب امنیه استرآباد را تأیید کرد و نوشت سازمانی که به اسم امنیه در این شهر تشکیل شده بنا به تقاضای حکومت نظامی سابق بوده، آن هم از سواران ترکمن، به استخدام درآمده و حقوق آنها توسط تیپ شمال پرداخت میشود. وی افزود تشکیل این امنیه «از نقطهنظر اسکات رؤسای

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۸، صص ۸ و ۹. رضا خان در پاسخ به شیخ خزعل در این مورد اظهار بیاطلاعی کرد و موضوع را محرمانه از وزارت مالیه استفسار نمود و دستور داد از اعزام نظامی به گمرک خرمشهر خودداری شود. این اقدام گمرک در واقع جایگزینی نظامیان به جای تفنگچیان محلی بود تا بر عواید دولت و جلوگیری از قاچاق کالا نظارت کنند. (همان، پ ۴۸، صص ۱۰ تا ۱۲).

۲- همان، پ ۱۱۳، ص ۳۲.

۳- همان، پ ۶۵، صص ۶ و ۷.

۴- همان، پ ۱۷، ص ۳۲۰. سرتیپ فضل الله زاهدی از فرد یاد شده اظهار بیاطلاعی کرد، اما نوشت که عوامل قشون به قشقایی رفتهاند تا ضیاءالواعظین را انتخاب کنند. (همان، پ ۱۷، ص ۳۱۹).

۵- همان، پ ۱۷، صص ۵۸۰ و ۵۸۱.

۶- همان، پ ۲۷، صص ۵۲ و ۵۳.

۷- همان، پ ۹۹، ص ۲۱. وزیر جنگ در پاسخ به این تلگرام گفت که قوا را میتوان در دزداب تمرکز داد، اما برای جایگزین کردن نیرو های خودی به جای انگلیسها، باید در خاش ساخلو برقرار گردد. در ضمن انگلیسها لوازم و تجهیزات خود را در اختیار قوای ایرانی قرار خواهند داد. (همان، پ ۹۹، ص ۲۰).

۸- برای آگاهی از زندگینامه عبدالقدیر آزاد، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، صص ۱۷۰ و ۱۷۱.

۹- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۴۰۰، آرشیو ۲۱۸ ف ۴ ب الف ۱.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۶، ص ۱۸.

تراکمه و جلوگیری از حرکات و شرارت آنها» ضرورت پیدا کرد و وضعیت بعدی آن بستگی به نظر مرکز دارد.(۱)

 درباره تلگراف خانه های انگلیس

پس از آن که انگلیس از تحویل خط تلگراف مشهد به سیستان خودداری کرد و اظهار داشت که این خط مخارجی برای تأسیس و نگهداری داشته که در صورت تحویل به ایران باید هزینه های آن پرداخت شود و نیز انگلیس حق داشته باشد از این خط طبق ضوابط قبل از جنگ عمومی استفاده کند (یعنی بتواند در بیرجند یک تلگرافچی انگلیسی بگمارد)، امروز ژرژ مینو رئیس کل اداره تلگراف دولتی هند و اروپ(۲)

موضوع اخیر را به اطلاع مسئولان وزارت پست و تلگراف رساند.(۳) وی قرار بود حدود دخالت انگلیس را در این خطه برای مسئولان ایران روشن کند.

 هدایای تسلیحاتی روسیه به افغانستان

بنا بر گزارش کنسول ایران در هرات، غیر از شش هزار قبضه تفنگ و دو عراده توپ که از روسیه به کابل حمل گردید، اخیراً دو هزار قبضه تفنگ و دو قطعه اسبابی که با آن آیروپلان را هدف قرار میدهند رایگان به دولت افغانستان اهدا شده است. «این مطلب را وزیرمختار انگلیس... مقیم کابل مستحضر شده» موضوع را در روزنامه تایمز لندن منتشر کرده است.(۴)

 بیانیه انگلیس برای تکذیب روابط تیره خود با افغانستان

سفارت انگلیس در تهران با صدور اطلاعی های اخبار منتشر شده در تهران مبنی بر تیرگی روابط انگلیس و افغانستان را تکذیب کرد. در تهران این خبر باعث واکنشها و حتی تظاهراتی علیه انگلیس شده بود؛ حتی شهرت یافت انگلیس نقاطی از افغانستان را بمباران کرده است. در این اطلاعیه آمده است انگلیس قصد جنگ با افغانستان ندارد؛ و استقلال آن کشور را به رسمیت میشناسد، اما خواستار رفتاری متمدنانه از طرف افغانستان است.

انگلیس مایل است این کشور از پناه دادن به قاتلان انگلیسها در سرحد هندوستان خودداری کند و آنها را به پای میز محاکمه بکشاند. سفارت انگلیس در پایان این اطلاعیه اولتیماتوم کشور متبوع خود را به روسیه برای قطع رابطه با افغانستان تکذیب کرد.(۵)

 پیشنهاد امیرلشکر جنوب برای تأسیس تلگراف خانه در بافت و سیرجان

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، امروز به وزارت جنگ اطلاع داد که وجود دوایر تلگرافی در بافت و سیرجان بسیار بااهمیت است و امور نظامی را تسهیل میکند. «در این دو محل تلگراف خانه انگلیس دایر و از قرار اطلاعات واصله دستگاه تلگراف هم در کرمان موجود و فقط محتاج به مأمور تلگراف میباشد.» به وزارت پست و تلگراف تأکید شد این پیشنهاد عملی شود.(۶)

□ گسیل گاریها به بوشهر

امروز ۳۰ گاری تهران را به قصد بوشهر ترک کرد. این کاروان قرار است مهمات و محموله های نظامی را که به زودی از اروپا و از راه دریا به بوشهر میرسد، تحویل گرفته، راهی تهران کند.(۷)

۱- همان، پ ۸۶، ص ۸۱.

۲- شورش بزرگ هند در سال ۱۲۷۴ق ضرورت ارتباط تلگرافی مستقیم با هندوستان را برای بریتانیا بیشتر کرد. این دیدگاه روند گسترش خطوط تلگراف ایران را که به امور دارالخلافه و دستگاه سلطنت محدود بود، تغییر داد و در مسیر معادلات سیاسی بینالمللی افکند. ایران به عنوان بهترین مسیر ارتباطی با هندوستان مورد توجه انگلستان قرار گرفت. پافشاری انگلستان، به ویژه از طریق جلب توجه ناصرالدینشاه به عواید مالی تلگراف، سرانجام در سال ۱۲۷۹ق به نتیجه رسید و قراردادی شش ماد های با دولت ایران امضاء شد، اما گسترش خطوط تلگراف در ایران به عرصه رقابت روسیه و انگلستان تبدیل شد. روسها به عنوان نخستین اقدام خطوط تلگراف نخجوان و ایروان را به خط تلگراف تبریز - جلفا متصل نمودند. در بهرهبرداری روسیه از امتیاز تلگراف ایران، شرکت تلگراف هند و اروپ بسیار مؤثر بود. این شرکت (هند و اروپ) اگر چه یک مؤسسه مشترک انگلیسی و روسی بود، چون مرکز آن در مسکو قرار داشت و تحت حمایت رسمی دولت روسیه بود، به نوعی حافظ منافع روسیه به شمار میرفت. چندی بعد در سال ۱۲۸۳ق هنگامی که خطوط تلگرافی انگلستان در مسیر عثمانی تا هند، به سبب اختلاف تقویمی نواحی گوناگون و اختلاف زبانی تلگرافچیان آن نواحی و کندی ارسال تلگرام، با مشکلات بسیاری مواجه شد، شرکت آلمانی زیمنس هالسکه مسئولیت رفع مشکل مذکور را از طریق احداث خط جدیدی از مسیر آلمان - روسیه - ایران پذیرفت و مخارج احداث این خط در مسیر روسیه، به شرکت تلگراف هند و اروپ واگذار شد. در باب تشکیلات اداری تلگراف در ایران در قالب خطوط داخلی و خارجی، حیطه اختیار و نظارت دولت ایران منحصر به بخش خطوط داخلی بود و خطوط جلفا، تهران - خانقین، شیراز، اصفهان، کرمان و بندر های جنوب در حوزه اختصاصی مأموران شرکت هند واروپ یا حکومت هندوستان قرار داشت و خطوط برخی نواحی شرقی، شمالی و شمال شرقی، جزو منطقه فعالیت روسها محسوب میشد. (پژمان، تاریخ پست و تلگراف...، صفحات متعدد؛ محبوبی اردکانی، تاریخ مؤسسات تمدنی...، ج ۲، صص ۲۲۰-۲۲۲).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۸-۳۹-۳۴-۱۳۰۲. انگلیس خطوط تلگرافی قزوین - همدان، همدان - کرمانشاه، مشهد- سیستان، و تلگراف خانه خرمشهر و آبادان را همچنان در اختیار خود داشت، فقط سیم همدان - کرمانشاه را در سال جاری تحویل ایران داد. (همان، ۲۶ و ۲۵-۴۰-۳۴-۱۳۰۲).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۸، ص ۲۲.

۵- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۸۸، ص ۱.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۱۸، ص ۱۴۳. وزارت جنگ در خرداد سال بعد هم به وزارت پست و تلگراف تأکید نمود این کار انجام شود که نشان از عدم اقدام در مورد درخواست یادشده دارد. (همان، پ ۱۸، ص ۱۳۹).

۷- FO E ۲۴۱۷/۲۵۵/۳۴.

ص: ۵۰۵

 دوشنبه

۹ دی ۱۳۰۲

۳۱ دسامبر ۱۹۲۳

۲۲ جمادیالاول ۱۳۴۲

 مراعات حال روسها در گیلان

سختگیری رئیس تیپ شمال نسبت به اقدامات تبلیغاتی و تحریکات روسها از یک سو، و توافق رضا خان با روسیه برای آزادی عمل آنها از سوی دیگر، موجب شد که رئیسالوزراء و وزیر جنگ امروز در تلگرامی به محمدحسین آیرم رئیس تیپ مستقل شمال چنین بگوید: «نظر به این که انتخابات گیلان اسباب زحمت من شده لازم است به کلی انتخابات آن جا را آزاد بگذارید که هر کس را میخواهند انتخاب نمایند. ضمناً تذکر میدهم روی های که تا به حال نسبت به روسها اتخاذ کرد هاید مرا دچار محظور و زحمت کرده با این که در نظر دارم استفاده هایی از آنها بکنم مجبورم رویه شما را تعقیب نمایم و این قضیه مانع از اجرای مقاصد است... رویه خود را نسبت به آنها تغییر داده و علیالظاهر طوری رفتار نمایید که آنها را به طرف خود جلب» نمایید.(۱)

 ملاحظه حال روسها در آذربایجان

رضا خان امروز خطاب به امیرلشکر شمال غرب نوشت «برای پاره[ای] مقاصد و استفاده هایی که در نظر میباشد» لازم است ظاهراً با روسها به مسالمت و محبت رفتار شود. «آنها را به طرف خود جلب نمایید.» وی افزود کنسول روس از سرتیپ ابوالحسن خان وقت ملاقات خواسته، دست آخر وقت نداده است. رضا خان از عبد الله خان طهماسبی خواست به سرتیپ ابوالحسن خان هم در این باره تذکر بدهد.(۲)

 شکایت دوباره شومیاتسکی از جریده ندای گیلان

شومیاتسکی، وزیرمختار روسیه، در ایران امروز بار دیگر با فرستادن نام های به وزیر امور خارجه، از مواضع جریده ندای گیلان نسبت به دولت روسیه انتقاد کرد. وی با آوردن نمونه هایی از مطالب چاپ شده نوشت که «پروتست قطعی خود را جداً اظهار و قویاً خواستار است که از طرف آن وزارت جلیله اقدامات مجدانه برای قطع این نسبت های تغیّرآوری که در تحت حمایت مأمورین محلی به دولت متبوعه دوستدار میدهند و همچنین مجازات شدید مقصرین به عمل آید.»(۳)

 پایان کار وستداهل

با زمینه‌سازی هایی که از روزها پیش در نظمیه صورت گرفته بود، امروز ژنرال وستداهل رئیس نظمیه از کار برکنار شد و سرهنگ محمد خان قلعه‌بیگی (درگاهی) به عنوان کفیل نظمیه جایگزین او شد. وی از امروز کار خود را شروع کرد و هنگام حضور در نظمیه خطاب به رؤسای دوایر گفت که ثابت خواهم کرد ایرانیها لایق مدیریت مؤسسات خود هستند و نیازی به بیگانگان ندارند.(۴)

 سرقت کتاب های وزارت جنگ در راه روسیه

وزارت جنگ امروز به سرهنگ اسماعیل خان در برلن خبر داد که «چهار صندوق از کتاب هایی که محتوی کتاب های تکنیکی بود، در راه روسیه به سرقت بردهاند. مجدداً تهیه و ارسال فرمایید.»(۵)

 احمدشاه در قشقلاق کانتی برن

احمدشاه چند روزی است که از فرانسه به سوئیس آمده و برای ورزش فعلاً در قشلاقات کانتی برن اقامت دارد. وی امروز به مناسبت سال جدید مسیحی ۱۸ تلگرام تبریک به پادشاهان و رؤسای جمهور جهان فرستاد. ذکاءالدوله وزیرمختار ایران در برن با ارسال این خبر افزود که احمدشاه چهارم ژانویه به برن میآید، در سفارت ناهار میخورد و پس از چند روز راهی نیس فرانسه میشود.(۶)

 دستخوش سینکلر به رضا خان

رضا خان، رئیسالوزراء، در جلسه امروز هیأت دولت، به اطلاع حاضران رساند که شرکت نفتی سینکلر به او قول داده است در صورت به دست آوردن امتیاز نفت شمال [= تأیید در مجلس شورای ملی] هدی های معادل ۲۵۰ هزار تومان به وی بدهد. رضا خان گفت که وی این مبلغ را به وزارت معارف خواهد داد تا صرف توسعه مدارس در کشور شود.(۷)

(تصویر) وستداهل

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۷۹.
۲- همان، پ ۴۰، ص ۲۳.
۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۹-۳-۶۲-۱۳۰۲.
۴- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۹۰، ص ۲؛ کمیته مجازات و خاطرات عمادالکتاب، صص ۲۲۳ و ۲۲۴؛ بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، ص ۱۰۳. مستوفی در تاریخ اجتماعی و اداری دوره قاجاریه درباره محمد درگاهی مینویسد: «ریاست نظمیه بعد از وستداهل نصیب سرکار سرهنگ محمد خان آن روز و تیمسار سرلشکر محمد درگاهی امروز شده بود. این آقای سرلشکر که اسم درگاهی را نیز به عنف و تشر رفتن به آقای دبستانی نماینده کرمان به خود تخصیص داده است، همان است که در کودکی هنگامی که در مدرسه علمیه درس میخواند در سر هر کار پوچی برای رفقای خود چاقو میکشید و به همین جهت در مدرسه به محمد چاقو ملقب شده بود و بعدها هم ماجراجویی او با سرلشکر ضرغامی موجب خانهنشینی او گشته

است و در زمان ریاست نظمیه خود دسته گل زیادی به آب داده است و به جای کلاه از این قبیل سرها برای صاحب کار خیلی برده است. انتصاب این شخص ماجراجوی بیپروا که در کار های او ابداً وجدان و انصاف راهی نداشته است به عقیده من یکی از گناهان نبخشیدنی سردارسپه است.» (مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۴۳۸).روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۹۰، ص ۲؛ کمیته مجازات و خاطرات عمادالکتاب، صص ۲۲۳ و ۲۲۴؛ بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، ص ۱۰۳. مستوفی در تاریخ اجتماعی و اداری دوره قاجاریه درباره محمد درگاهی مینویسد: «ریاست نظمیه بعد از وستداهل نصیب سرکار سرهنگ محمد خان آن روز و تیمسار سرلشکر محمد درگاهی امروز شده بود. این آقای سرلشکر که اسم درگاهی را نیز به عنف و تشر رفتن به آقای دبستانی نماینده کرمان به خود تخصیص داده است، همان است که در کودکی هنگامی که در مدرسه علمیه درس میخواند در سر هر کار پوچی برای رفقای خود چاقو میکشید و به همین جهت در مدرسه به محمد چاقو ملقب شده بود و بعدها هم ماجراجویی او با سرلشکر ضرغامی موجب خانهنشینی او گشته است و در زمان ریاست نظمیه خود دسته گل زیادی به آب داده است و به جای کلاه از این قبیل سرها برای صاحب کار خیلی برده است. انتصاب این شخص ماجراجوی بیپروا که در کار های او ابداً وجدان و انصاف راهی نداشته است به عقیده من یکی از گناهان نبخشیدنی سردارسپه است.» (مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۴۳۸).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۶، ص ۲۲.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۶-۳۷-۱۳۰۲.

۷- FO E ۲۴۱۷/۲۵۵/۳۴.

 سه شنبه

۱۰ دی ۱۳۰۲

۱ ژانویه ۱۹۲۴

۲۳ جمادیالاول ۱۳۴۲

 درگیری خونین میان اتباع والی پشتکوه و طایفه کلهر

امیرلشکر غرب امروز به وزارت جنگ اطلاع داد که اخیراً پانصد نفر از اتباع والی پشتکوه که برای غارت به طرف خاک کلهر رفته بودند، در رویارویی با طایفه یادشده، نزدیک به ۶۰ نفر کشته و زخمی میدهند. گویا ده نفر هم اسیر دادهاند. احمد خان امیراحمدی میافزاید «گرچه در این پیشآمد شخص والی قطعاً نظریه سیاسی داشته، ولی چون هنوز قضایای پیشکوه خاتمه نیافته نمیتوان به پشتکوه پرداخت... پس از خاتمه عمل بیرانوند و تصفیه قضایای پیشکوه ... به امورات پشتکوه و عربستان» خواهم پرداخت.(۱)

 اطاعت ارشادالدوله از قشون

به گزارش سرهنگ باقر خان، رئیس قوای عربستان (خوزستان)، ارشادالدوله که از افراد مقتدر و صاحب نفوذ خوزستان است به واسطه اتهامی که متوجه او شد، احضار گردید و ضمن روشن شدن برائت، پذیرفت هر زمان که به او دستور داده شود هزار سوار در اختیار قشون قرار دهد. ارشادالدوله قول داد هر زمان که اداره عدلیه وی را بخواهد حاضر شود و امنیت راه ها را در منطقه تحت نفوذ خود برقرار نماید. سرهنگ باقر خان میافزاید، وی غیر از «قول ایلیاتی» در حضور جمع به قرآن مجید هم سوگند یاد کرد که وفادار شرایط یادشده باشد؛ از این رو مرخص شد.(۲)

 بخشنامه وزارت مالیه درباره بنا های تاریخی

وزارت مالیه در بخشنام های که برای ادارات مالیه ایالات و ولایات فرستاد با اشاره به این که «حفظ ابنیه تاریخی و جلوگیری از سرقت احجار و یا اشیاء نفیسه دیگری که ممکن است در آنجاها یافت شود» ضروری است، اطلاع داد که از سال آتی قرار است این بناها حصارکشی شود، از این رو «اسم ابنیه و شرح مختصری از تاریخ آن، عکس در صورت امکان و نقشه آن، مخارج محصور نمودن ...، محل آن...، استفاده هایی که ممکن است در آتیه نموده» تهیه و به این وزارت خانه ارسال شود.(۳) فرصت این کار تا پایان برج جدی (دی) تعیین شد.

 خداحافظی وستداهل از نظمیه

ژنرال وستداهل امروز تغییر لباس داد و با تحویل همه دفاتر تشکیلات نظمیه برای همیشه از این اداره خارج شد. وی سه ماه از مدت قراردادش باقی بود، و سه سال هم بود که به مرخصی نرفته بود. حقوق سه ماه یاد شده پرداخت شد.(۴)

 توقیف ارباب جمشید

به نوشته جراید، امروز ارباب جمشید به همراه وکیلش در عدلیه توقیف شدند.(۵) پیش از این اموال او به دلیل بدهی فراوان به بانک توقیف شده بود.

 تبریک دولت به سفرای مسیحی

امروز به مناسبت تحویل سال نو میلادی رئیسالوزراء، هیأت دولت و مسئولان وزارت امور خارجه به سفارت خانه های دول مسیحی رفتند و این مناسبت را به آنها تبریک گفتند.(۶)

 جشن در کلوپ روسها

امروز جشنی (احتمالاً برای حلول سال جدید میلادی) در کلوپ تازهتأسیس روسها در مشهد برپا شد. تقریباً ۸۰ نفر مرد و زن روس در مراسم شرکت داشتند. غیر از این ۸ مرد قفقازی و ۱۵ زن و دختر قفقازی «گرچه چادر در سر داشتند ولی روی باز و بیحجاب در آن جا بودند و مشغول خریدن بلیط لاتاری و خنده و صحبت بودند.» کارگزاری خراسان با ارسال این خبر افزود که حضور زن های مسلمان در این مجلس واکنش کسبه اطراف را برانگیخته است.(۷)(ر.ک: ۲۸ آبان)

 اعتراض انگلیس به بیانیه جمعیت جوانان اسلامی خراسان

در پی انتشار بیانیه ضدانگلیسی جمعیت جوانان اسلامی خراسان (ر.ک: ۵ دی) سر کنسول انگلیس در مشهد امروز خطاب به کارگزاری خراسان نوشت: «چون در ورقه مذکور جملات توهین آمیزی نسبت به دولت فخیمه نوشته و علناً دشنام دادهاند، مقتضی است به فوریت اقدامات مؤثره برای تنبیه ناشرین و مسئولین ورقه مذکوره که برخلاف قوانین جاریه مملکتی اقدام نموده به عمل» آورید.(۸)

 اجتماع سیاسی در خانه علیاکبر ساعتساز

امشب نزدیک به ۱۴۰ نفر در منزل میرزاعلیاکبر ساعت ساز(۹) گردهم آمدند. در این جلسه سیداسد الله سرابی توضیحاتی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۲، صص ۵ و ۶.
۲- همان، پ ۱۱۳، ص ۲۱.
۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۰۶۱۲۱، آرشیو ۷۱۲ خ ۵ الف الف ۱.
۴- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۹۰، ص ۲. «مطلعین و ارباب بصیرت معتقدند که بهترین ایام اداره شهربانی همان اوانی است که زیرنظر سوئدیها مخصوصاً در زمان ریاست وستداهل سوئدی اداره میشده است، زیرا شخص نامبرده با حسن نظری

که به ایران داشته همواره در کمال صداقت و درستی انجام وظیفه نموده است و اینکه سردارسپه تشکیلات شهربانی را از زیرنظر سوئدیها خارج نموده نه از نظر این بوده که امثال درگاهی و آیرم و مختاری بهتر اداره میکردهاند بلکه از این جهت بوده که اگر مثلاً سردارسپه بدون جهت دستور میداد که شخصی را زندانی نمایند شهربانی جداً امتناع میورزیده و بدون مجوز قانونی کمترین مداخل های در امور نمینموده است.بدیهی است با این ترتیب و آن نقشه ها و افکاری که در سر سردارسپه و معلمینش بود، با این موضوع منافات بسیار داشت زیرا بایستی رئیس شهربانی کسی باشد تا اگر مثلاً سردارسپه مانند میرزاده عشقی کسی را گفت ترور نمایند بدون چون و چرا انجام پذیرد، یا مثلاً در موقع جمهوری بازی هر چه سردارسپه دستور داد تعبداً و بدون اندک تأمل اجرا نمایند.» (مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۴۳۹).

۵- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۹۰، ص ۲.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۵۱۶، ص ۱.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۱-۵۶-۲-۱۳۰۲.

۸- همان، ۲۱-۱۳-۴۴-۱۳۰۲. موضوع به حاکم خراسان منعکس شد و او نیز از هیأت دولت کسب تکلیف کرد. سر کنسول انگلیس انتشار این بیانیه را چنین به سفارت متبوع خود در تهران گزارش کرد: «به مناسبت ورود خالصی، یک ورقه تحت عنوان «اعلامیه فوقالعاده مینو» شامل مانیفست «انجمن بانوان مسلمان خراسان» در ۲۷ دسامبر منتشر شد. این اعلامیه از مسلمانان میخواهد از خواب چند قرنی خود بیدار شوند و از ماجرای «جنایات بریتانیا در بینالنهرین» یاد کنند. اعلامیه ما را متهم میکند که مسلمانان را به بردگی کشید هایم و از مسلمانان میخواهد که در برابر تجاوزات دشمنان متحد شوند و از خودشان دفاع کنند.» (فروپاشی قاجار و برآمدن...، ص ۵۲۸).

۹- میرزاعلیاکبر ساعتساز که به حکیمی ساعتساز نیز شهرت دارد از رجال بنام دوران مشروطه است. او در انجمنی که در سال ۱۳۲۲ق با شرکت سیاح، ذکاءالملک و یحیی میرزااسکندری تشکیل شد عضویت یافت. مدتها جزو رهبران حزب دموکرات بوده، با سیدحسن تقیزاده و سیدمحمدصادق طباطبایی همکاری میکرد. بعد از مشروطیت در دستگاه حکومت قاجاریه نفوذ چشمگیری یافت و اغلب واسط رجال و دربار و دولت بود. در بازار حجر های داشت که بعد از ظهرها محل تجمع رجال سیاسی بوده، هر کس که میخواست با دولتمردان یا درباریان قاجاری دیدار کند بدو متوسل میشد. طوری که اغلب اعیان و شاهزادگان هم برای ملاقات با صدراعظم دست به دامن او میشدند. (اتحادیه، پیدایش و تحول احزاب...، ص ۶۲؛ خواندنیها، شم ۳۱ (۱۷ دی ۱۳۳۹)، ص ۱۰).

درباره کابینه جدید به ریاست الوزرایی رضا خان داد و از حضور اجتماعیون (سوسیالیستها) در دولت انتقاد کرد. «بعد عکس شاهزاده سلیمان میرزا و [سیدمحمدصادق] طباطبایی را با صورت تکفیرنامه که آن را هم عکس انداخته بودند، میرزاعلی اکبر ساعتساز برای مردم قرائت نموده و از جمعیت پول جمع نمود که بر علیه آن دو نفر به مصرف برساند.»(۱)

 انتشار هفته نامه آهنگ

امروز نخستین شماره هفتهنامه آهنگ به صاحب امتیازی عبدالعلی و مدیریت میرزاحسین خان ابصری در تهران منتشر شد. شعار این نشریه چنین بود: مسلک این روزنامه دفاع از حقوق عوام است.(۲)

 تصمیم جدید دولت برای استخدام آمریکاییها

بنابر خبری که منابع انگلیسی میدهند، هیأت وزیران در جلسه امروز خود تصمیم گرفت ۵ مشاور آمریکایی دیگر را به استخدام درآورد. چهار تن از اینان برای اداره مالیه و یک تن برای بلدیه تهران به کار گرفته خواهند شد.(۳)

(تصویر) سلیمان میرزا (سلیمان محسن)

(تصویر) روزنامه آهنگ، شماره اول

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، ص ۹.

۲- آهنگ، شم ۱، ص ۱. نشریه آهنگ به صاحب امتیازی عبدالعلی و مدیریت میرزاحسین خان ابصری تأسیس شد. شماره اول آن در ۴ صفحه بزرگ در چاپ خانه سربی سعادت در تهران چاپ و در روز سهشنبه ۲۳ جمادیالاول ۱۳۴۲/۱۰ دی ۱۳۰۲ منتشر شد. محل اداره آهنگ در خیابان چراغ برق، کوچه محله عربها بود. این نشریه به صورت هفتگی و در روز های سهشنبه هر هفته انتشار مییافت. در شماره نخست، مقاله «آهنگ ما - یا مرام آهنگ» هدف از انتشار هفتهنامه آهنگ را «بیداری خفتگان و هشیاری غفلتزدگان و حفظ و صیانت حیثیات و شئون اجتماعی» بیان کرده است. (صدرهاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۱، ص ۳۰۴).

۳- FO E ۲۴۱۷/۲۵۵/۳۴.

 چهارشنبه

۱۱ دی ۱۳۰۲

۲ ژانویه ۱۹۲۴

۲۴ جمادیالاول ۱۳۴۲

 دخالت امنیه در انتخابات کاشان

بنابر گزارش رئیس نظامیان شهر کاشان «به واسطه طرفداری کحالزاده مفتش انتخابات و اداره امنیه... از یک دسته از اهالی ... احتمال میرود فساد بزرگی واقع شود.»(۱)

 بالا گرفتن اختلافات در لشت نشا

اختلافات قدیمی میان امینالدوله و میرزاکریم خان رشتی در لشت نشاء همچنان ادامه دارد. رئیس تیپ مستقل شمال امروز در نامه محرمان های به وزارت جنگ با اشاره به این موضوع نوشت که مهدی خان، حاکم جدید لشت نشا، از میرزاکریم خان(۲) طرفداری میکند و «این مسئله یک اغتشاشاتی را در پی خواهد داشت.»(۳)

 حضور کشتی های جنگی انگلیس در اروندرود

وزارت امور خارجه امروز به وزارت جنگ اطلاع داد دو کشتی جنگی انگلیس در خارج کارون لنگر انداختهاند. این خبر را وزارت خارجه از قول کارگزاری محمره یاد کرد؛ یکی از کشتیها مقابل محمره (خرمشهر) و دیگری در عبادان (آبادان) است.(۴)

 پیگیری مجسمه رضا خان

پس از آن که تیپ مستقل شمال به اسم خواست اهالی رشت نظر رضا خان را برای ساخت مجسمهاش برای نصب در یکی از میادین رشت جلب کرد (ر.ك: ۱۶ شهریور) وزارت جنگ امروز محرمانه موضوع را از مسئول قور خانه که سفارش گیرنده بود، پرسید.

در این نامه آمده است که پول این مجسمه را حواله کردهاند و رئیس تیپ مستقل شمال پیگیر آن است. «قدغن فرمایید اقداماتی که تا به حال برای تهیه مجسمه به عمل آمده اطلاع» دهید.(۵) (ر.ك: ۱۴ دی)

 پسر شیخ خزعل در بغداد

وزارت امور خارجه امروز به وزارت جنگ اطلاع داد که شیخ عزیز، پسر شیخ خزعل، با پدر قهر کرده و راهی بغداد شده است. این خبر از قول ژنرال کنسول ایران در بغداد نقل شد. در این نامه افزوده شده است غیر از شیخ عزیز، میرزااسماعیل گماشته امیر جنگ، والی پشتکوه، هم در بغداد است و بیشتر مواقع با سر هنری دابس دیدار میکند. این دو به ملاقات امیرفیصل پادشاه عراق هم رفتهاند.(۶)

 کشتی های صیادی لیانازوف برای ساخلوی آشوراده

وزارت مالیه در نام های به پیشکار مالیه آذربایجان پیشنهاد کرد چند قایق مؤسسه مارتین لیانازوف در آستارای ایران در حال ضایع شدن است. از سوی دیگر قوای نظامی در ساخلوی آشوراده برای رفت و آمد نیازمند قایق هستند. اگر این قایقها برای صیادی کاربرد ندارد صلاح است آنها را به امانت تحویل تیپ مستقل شمال دهند.(۷)

 زین و برگ های غیرقابل استفاده تیپ شمال

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ شمال، امروز بار دیگر به وزارت جنگ نوشت که زین و برگ های این تیپ از بین رفته و غالباً پشت اسبها را زخم و متورم میکند. بدین ترتیب سواران این تیپ بیفایده شدهاند. وی نوشت هر دست زین را میتوان به (۸) تومان و پنج قران در محل خرید.(۹)

 اطلاع شرکت مدرسه آلمان و ایران در تهران

«شرکت مدرسه آلمان و ایران در تهران» که در آلمان تشکیل شده و ریاست آن را دکتر Heyl به عهده دارد آماده ارسال آموزگار و وسایل لازمه تعلیم و تدریس به ایران است.

شولنبرگ وزیرمختار آلمان در ایران، امروز به وزارت امور خارجه نامه نوشت و ضمن اشاره به موضوع فوق خبر داد که این شرکت را دولت آلمان به رسمیت میشناسد و خواست مراتب به وزیر معارف ایران اطلاع داده شود تا با این سفارت

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۳۱۴. وزارت جنگ پس از دریافت این خبر در نام های به اداره امنیه خواست مأموران محلی این اداره دست از مداخلات خود بردارند. (همان، پ ۱۷، ص ۳۱۳).

۲- عبدالکریم رشتی مشهور به میرزاکریم خاناکبر در ۱۲۵۱ش زاده شد. پدرش حاجمحمدکاظم وکیلالرعایا برادرزاده اکبر خان بیگلربیگی و از مالکان و اعیان بنام گیلان بود. میرزاکریم تحصیلاتش را در مدرسه جامع رشت آغاز کرده، پس از فراگیری دروس مقدماتی به صف مشروطهخواهان گیلانی پیوست. برای تهیه اسلحه و دعوت آزادیخواهان قفقاز به آن شهر رفته، با کمیته سوسیال دموکرات (اجتماعیون عامیون) همکاری کرد. چندی بعد به گیلان بازگشته، در زمان استقرار استبداد صغیر در گیلان کمیته انقلابی تشکیل داد. با مساعی همو یپرم خان به رشت آمده، با مشروطهخواهان آنجا همگام شد. در همین اوان افراد کمیته انقلابی به دارالحکومه رشت حمله برده، آقابالا خان سردار (حاکم گیلان) را به قتل رسانده، شهر را به تصرف خود درآوردند. میرزاکریم خان در عملیاتی که با پیشگامی مشروطهطلبان گیلانی و بختیاری منجر به فتح تهران

گردید نقش داشت. اما بعد از آن سمتی را نپذیرفت و دوست میداشت در پشت امور ایفای نقش کند. با سفیران هر دو کشور روس و انگلیس در آن ایام ارتباط داشت. چندی بعد که جنگ جهانی آغاز شد، با عد های از رجال تهران و نمایندگان مجلس و تجار همگامی کرده، به ایشان کمک رساند. در اواسط ۱۳۰۲ش، پس از ۱۵ سال اجارهداری و استفاده از املاک میرزاحسن خان امینالدوله در لشتنشا گیلان ادعای مالکیت بر آنجا کرده، اختلافشان بالا گرفت. و وقتی که حکمیت نزد رضا خان سردارسپه بردند و سردارسپه رأی به سود امینالدوله داد روابطش با وی به تیرگی گرایید؛ تا آنکه در زمان سلطنت رضا پهلوی مدتی تحت نظر قرار گرفته، سپس به نرماشیر تبعید گردید؛ و تا شهریور ۱۳۲۰ در یزد زندگی گذراند. آنگاه به تهران آمده، بار دیگر مقام و منزلتی یافت. در اغلب امور طرف مشورت محمدرضا پهلوی بوده، در امور سیاسی هم مداخله مینمود. در دوران نخستوزیری احمد قوام توقیف شده، نزدیک به یک سال در زندان ماند. در اواخر ۱۳۲۵ش از زندان ر هایی یافت، اما عمرش چندان نپایید و در ۱۶ فروردین سال بعد درگذشت. جنازه او در ابن بابویه مدفون است. (سرتیپ پور، نامها و نامدار های گیلان، صص ۱۶۶ و ۱۶۷؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۱، صص ۶۰۰ و ۶۰۱).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۷، ص ۶۴. موضوع، محرمانه به وزارت داخله منعکس شد و دستور داده شد به حاکم لشت نشا تذکر داده شود مسائل خصوصی را در امور حکمرانی دخالت ندهد (همان، پ ۸۷، ص ۶۳). وزارت داخله در ن هایت به تعویض مهدی خان حاکم لشت نشا اقدام کرد. (همان، پ ۸۷، ص ۶۱).

۴- همان، پ ۲۷، صص ۴۲ و ۴۴.

۵- همان، پ ۸۶، ص ۳۱.

۶- همان، پ ۷۱، صص ۹۴ و ۹۵. موضوع به امیرلشکر غرب اطلاع داده شد تا پیگیر آن شود. (همان، پ ۷۱، ص ۹۳).

۷- همان، پ ۵۷، ص ۴۷. وزارت جنگ در تلگرامی به امیرلشکر شمال غرب خواستار تحویل این قایقها به تیپ شمال شد. و زمانی که عبد الله خان طهماسبی پاسخ داد این قایقها از حیّز انتفاع خارج است به رئیس تیپ شمال گفته شد یک مأمور به آستارا بفرستد و قایقها را تحویل بگیرد. (همان، پ ۵۷، صص ۴۳ تا ۴۵).

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۱-۱-۳۳-۱۳۰۲.

۹- همان، پ ۸۶، ص ۷۷.

وارد مذاکره گردد.۹ (ر.ک: ۲۶ اردیبهشت)

 ابراز نگرانی امیرلشکر غرب از حمله امیر جنگ به خاک کلهر

احمد خان امیراحمدی امروز نام های به امیرجنگ والی پشتکوه نوشت و از حمله به خاک کلهر ابراز تعجب کرد. (ر.ک: ۱۰ دی) وی به امیر جنگ یادآور شد که برای اثبات دوستی خود از اعزام نیرو فعلاً به آن منطقه خودداری میکند[!](۱) «البته خود جناب مستطاب عالی رسیدگی کامل نموده و مرتکبین این حرکت را کاملاً تنبیه... خواهید داد.»(۲)

 کمیسر جدید نفت جنوب

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که فریدالسلطنه کمیسر نفت جنوب برکنار و به جای او میرزاعیسی خان به این سمت منصوب شده است.(۳)

 مصوب های درباره معادن

بنابر تصویب هیأت دولت، از اشخاصی که بدون سند معادن را ضبط کرده و ادعای مالکیت میکنند، خلع ید خواهد شد. صاحب ان معدن تا یک ماه در تهران و چهار ماه در ولایات فرصت دارند مالکیت خود را بر معادن اثبات کرده، در غیر این صورت، معادن ضبط و به تملک دولت درخواهد آمد.(۴)

 رضا خان رئیس شیر و خورشید سرخ

در اعلانی که امروز به امضاء رضا خان، رئیسالوزراء، منتشر شد، وی خود را رئیس شیر و خورشید سرخ نیز معرفی کرد. در این اعلان از عموم خواسته شده بود که به این مؤسسه یاری رسانند تا بتوانند به وظایف مقدس خود عمل کنند.(۵) ریاست عالیه این مؤسسه با ولیعهد بود و روشن نیست چه زمانی این ریاست به رضا خان منتقل گردید.

 درگیری با طایفه محمود صالحی

امروز یک گروه از نظامیان، جمعی «قوای عربستان (خوزستان)» با طایفه محمود صالحی درگیر شده و با وارد آوردن تلفاتی آنها را فراری میدهند. در این درگیری «برادر لطفعلی، سرکرده اشرار مقتول، دو نفر مجروح و قلعه سردرشت که یکی از قلاع محکم است به تصرف نظامیان» درمیآید. این درگیری روز بعد هم ادامه مییابد.(۶)

 پیگیری بدهی احمدشاه

سفارت انگلیس امروز در یادداشتی به دولت ایران یادآور شد که مخارج حمل چهار دستگاه خودرویی که احمدشاه هنگام بازگشت از اروپا، از بمبئی به بوشهر انتقال داد، هنوز پرداخت نشده است. این بدهی بیش از ۱۶۰۰ روپیه است و باید به

«کمپـانی کشتیرانی بخـار انگلیس و هنـد» پرداخت گردد. «خواهش هـای پیـاپی کمپانی اخیرالـذکر و ویس کنسول... بلانتیجه مانده است.»(۷)

(تصویر)

سردار اجل، پسر شیخ خزعل، نشسته

(تصویر) رود کارون

۱- این یـک تهدیـد توخالی بود؛ زیرا نظامیان لشـکر غرب با همه وجود درگیر طوایف لُر بودنـد و امکان این کار برای لشـکر غرب غیرممکن بود.

۲- اسـناد نخستین سپهبد ایران...، صـص ۲۱ و ۲۲. امیر جنـگ چنـدی بعـد در پاسـخ امیرلشـکر غرب نـوشت که به خواسـت «حضـرات دیوانی» حدود پنجاه تفنگچی برای امنیت منطقه موردنظر فرسـتادم. اتباع ایل کلهر با ۱۵۰ سوار به ریاست پاشا خان برادر امیرمخصوص به مقابله درآمدند و این درگیری به وجود آمد. (همان، صص ۲۲ و ۲۳).

۳- روزنامه ایران، شم ۱۵۱۶، ص ۲.

۴- همانجا.

۵- همان، ص ۳.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۳، ص ۳۶.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۸-۴-۳۷-۱۳۰۳.

 پنجشنبه

۱۲ دی ۱۳۰۲

۳ ژانویه ۱۹۲۴

۲۵ جمادیالاول ۱۳۴۲

 نامه لورن درباره شیخ محمد چاهکوتاهی

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در تهران، امروز در نام های به رضا خان اظهار داشت که فرمانده نظامیان در دشتی که اینک مشغول جمعآوری مالیات در آن منطقه است، تحتتأثیر شیخ محمد چاهکوتاهی است.

لورن با یاغی خواندن شیخ محمد و این که هفت هشت هزار تومان بدهی مالیاتی دارد، خواستار رسیدگی و برخورد قشون با شیخ محمد چاهکوتاهی شد.(۱)

 تقاضای وزیرمختار انگلیس برای برخورد با قادربخش

سر پرسی لورن امروز نامه دیگری به رضا خان نوشت و پیرو گفت و گو های شفاهی دیروز خود و نیز عملیاتی که قرار است در بلوچستان شروع شود، خواستار برخورد قوای نظامی ایران با قادربخش، که تاخت و تاز خود را تا بلوچستان هندوستان گسترش داده است، شد. وی خواست امجدالملک، حاکم جدید دزداب، با نماینده انگلیس که به زودی وارد دزداب میشود مذاکره کرده و ترتیباتی برای پایان دادن به فعالیت های ضدانگلیسی قادربخش اتخاذ کنند.(۲)

قادربخش از ناحیه کوهک بنای تاخت و تاز، به بلوچستان انگلیس (هند) گذاشته بود و غیر از یک گله گوسفند، هشتاد نفر شتر هم دزدیده بود.(۳)

 ورود صاحب منصب انگلیسی به دزداب

امروز ماژور بوروک، رئیس گردان ساخلو خاش – میرجاوه – دالبندین و دزداب، با خودرو وارد دزداب شد و به دیدن کفیل تیپ سیستان و قاینات رفت. وی قرار است یک هفته در دزداب متوقف باشد.(۴)

 تعلیق حکمرانی امیرشوکتالملک بر بلوچستان

امیر شوکتالملک، حاکم سیستان و قائنات، که به دلیل تحولات پیش رو در بلوچستان به حکمرانی آن جا نیز منصوب شده بود (و یا قرار بود منصوب شود) از وزارت داخله خواست مقدمات حرکت او را به محل جدید مأموریت فراهم کند. قاسم

صوراسـرافیل کفیـل وزارت داخله امروز در نـام های به وزارت جنگ درخواست امیرشوکتالملک را به اطلاع رسانـد.(۵) رضا خان که پیش از این امیرلشکر شرق را از عدم انتصاب شوکتالملک به حکمرانی بلوچستان مطلع کرده بود، پاسخی مبنی بر این امر به وزارت داخله داد.

 لباس متحدالشکل برای وزارت عدلیه

وزارت عدلیه تصمیم گرفته کارکنانش با لباس یکسان بر سر کار حاضر شوند.

امروز لبـاس تهیه شـده را به وزارت خـانه آوردنـد تا در صورت تصویب، به کارکنان ابلاغ شود. وزارت مالیه هم در پی چنین طرحی دو نفر را مأمور تهیه لباسی برای کارکنان این وزارت خانه کرده است.(۶)

 ۱۲ هواپیمای خریداری شده در راه ایران

روزنـامه ایران در شـماره امروز خـود نوشت که ۱۲ هواپیمـای خریـداری شـده ایران به زودی توسـط سـرتیپ امان الله میرزا به کشور حمل میشود.(۷) مجله پهلوی تعداد هواپیماها را ۱۴ فروند یاد کرد.(۸)

 حاکم جدید نیشابور

سرداراسـعد جعفرقلی بختیاری، والی خراسان، که دسـتور داشت حـاکم نیشابور را عوض کنـد، امروز در تلگرامی به رضا خان، اعدلالدوله را، که از مستخدمان وزارت داخله است، برای این سمت پیشنهاد داد که مورد پذیرش قرار گرفت.(۹)

 ضرورت تقویت پست های نظامی در ترکمن صحرا

وزارت امور خـارجه امروز از قول کارگزار خود، به وزارت جنگ اطلاع داد «ازدیاد و برقراری پست منظم نظامی در گمیشـتپه و خواجهنفس و قرهسو برای جلوگیری از تبلیغات بالشویکی ن هایت لزوم را دارد. در دریا هـم تهیه یک فروند کشتی یا تعمیر بارکاس موسوم به سفیدرود خیلی لازم است.»(۱۰)

 ممانعت از خروج سلطاناف از ایران

وزارت امور خارجه در نامه محرمان های از وزارت جنگ خواست از خروج سلطاناف از کشور جلوگیری کند.(۱۱) سلطاناف صاحب منصب روسی، با مواضع ضدبلشویکی به ایران پناهنده شده بود. سلطاناف قرار بود به ترکیه برود.

 امتناع زیباسلطان از ترک ایران

حاکم آذربایجان امروز به وزارت داخله اطلاع داد، که زیبا سـلطان که در خوی ساکن است، حاضر نیست با زبان خوش ایران را ترک کرده به کشور متبوع خود، ترکیه برود.

حاکم آذربایجان به این نتیجه رسیده بود که زیباسلطان جاسوسی میکند.(۱۲)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۸، ص ۱۰. رضا خان موضوع را به رئیس تیپ فارس منعکس کرد و گفت به شیخ محمد چاهکوتاهی اخطار کنید تحرکات خود را به کلی موقوف کند. (همان، پ ۱۱۸، ص ۹).

۲- همان، پ ۱۱۸، ص ۱۳. رضا خان در برابر این درخواست به لورن گفت که در جلوگیری از عملیات اشرار به امیرلشکر شرق دستورات لازم را داده است. (همان، پ ۱۱۸، ص ۱۲).

۳- همان، پ ۱۱۸، ص ۱۲.

۴- همان، پ ۹۹، ص ۵۳.

۵- همان، پ ۱، ص ۱۰۴۸.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۵۱۸، ص ۲.

۷- همان، شم ۱۵۱۷، ص ۱.

۸- مجله پهلوی، شم ۱۷، ص ۶.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۴، ص ۱۷.

۱۰- همان، پ ۲۷، صص ۴۵ تا ۴۷.

۱۱- همان، پ ۸۸، ص ۷۴. وقتی وزارت جنگ موضوع را به امیرلشکر شمال غرب اطلاع داد، عبد الله خان طهماسبی در پاسخ نوشت که چون پیشبینی چنین روزی را میکرده، او را از خیال رفتن به ترکیه منصرف نموده است. (همان، پ ۸۸، صص ۷۲ و ۷۳).

۱۲- همان، پ ۳۸، ص ۸۷.

 جمعه

۱۳ دی ۱۳۰۲

۴ ژانویه ۱۹۲۴

۲۶ جمادیالاول ۱۳۴۲

 تشریح موقعیت لشکر غرب در لرستان

امیرلشکر غرب امروز درباره موقعیت این لشکر در لرستان پس از فتح خرمآباد و عبور از تنگه زاهدشیر تلگرامی برای رضا خان فرستاد و اطلاع داد که الوار در کوه های بین بابامحمود و سیاهکمر و اطراف تنگ مستقر شده و اگر آنها را به حال خود بگذاریم، با وجود برج های مراقبتی تأسیس شده، حملهور شده، صدمه خواهند رساند.

وی نوشت که تعداد الوار چندین برابر قوای لشکر غرب است، با این حال لازم است حملاتی کرده، لطماتی وارد کنیم. این کار با تلفات قشون همراه خواهد بود. احمد خان امیراحمدی یادآور شد حالت تدافعی برای لشکر غرب مناسب نیست، مضاف بر این که طایفه بیرانوند با گسیل نماینده به اطراف در حال تقویت خود است.(۱)(ر.ک: ۱۹ دی)

 تأکید ترکیه بر انضمام بلاغباشی به خاک خود

محییالدین پاشا، سفیرکبیر ترکیه در ایران، در نام های که امروز به وزیر امور خارجه ایران نوشت با اشاره به پیگیری های ایران در مورد روستای بلاغباشی که جزئی از خاک ایران است تأکید کرد «بولاغباشی منالقدیم به دولت ترکیه عائد و اشعار شده است که در حق این مسئله لزومی برای مذاکرات نیست.»(۲)

 آخرین خبرها از سیمیتقو

بنابر گزارش های جاسوسان لشکر غرب، اسماعیل آقا سیمیتقو در ناحی های از بلوک وان ساکن است و عد های هم سوار دارد. اخیراً یک صاحب منصب ترک به نام یوزباشی رشید افندی از طرف سیمیتقو به ساری قمیش نزد ترکها رفته و تقاضای پول کرده است. «ترکها پنج هزار لیره در طی شرایط محرمانه به او پرداختهاند.»(۳)

 اعطای نشان به شاهزاده فتح الله میرزا

بنا به درخواست رضا خان، رئیسالوزراء، و موافقت احمدشاه امروز فرمان اعطای یک قطعه نشان قدس به شاهزاده فتح الله میرزاشعاعالسلطنه صادر شد.(۴)

□ تأکید رضا خان به تشکیل مجلس پنجم

روزنامه ایران در شماره امروز خود اطلاعیه رضا خان را خطاب به حاکمان ایالات و ولایات درباره لزوم گشایش مجلس شورای ملی چاپ کرد. «چون برای اول شهر رجب (۱۸ بهمن) مجلس شورای ملی حتماً بایـد افتتاح شود و تا آن تاریخ کلیه نمایندگان باید در مرکز حضور داشته باشند؛ لزوماً تأکید میکنم که آقایان نمایندگان را بدون فوت وقت باید حرکت داده روانه نمایید. در صورت تأخیر شدیداً مسئول خواهید بود.»(۵)

□ اهداء کار خانه چراغ برق به بلدیه شیراز

بنابر گزارش والی فارس، قوامالملک یک کار خانه چراغ برق به بلدیه شیراز هدیه کرد تا در معابر شیراز به مصرف روشنایی برای عموم صرف شود.(۶)

□ تیراندازی به سوی یک روس در منطقه مرزی

سفارت روسیه در تهران با ارسال یادداشتی به وزارت امور خارجه خبر داد که امروز از پست مرزی ایران، مقابل پست بکدیار شوروی به طرف یک تبعه روس در حال عبور شلیک شده است. سفارت شوروی از مقامات ایرانی خواست که در این مورد توضیح دهند.(۷)

(تصویر)

تنگ زاهد شیر در نقشه طراحی شده توسط ارکان حرب لشکر غرب

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۵، صص ۱۰ و ۱۱.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶-۱۹-۴۰-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۲، ص ۲۱.

۴- همان، پ ۸، ص ۱۰.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۵۱۸، ص ۱۰. «فکر جمهوریت و تغییر سلطنت دائماً در کشتزار مغز سردارسپه پرورش مییافت و دست دیگران ریشه این خیال را آبیاری میکرد. سردارسپه ظاهراً مشغول خدمتگزاری به کشور بود ولی باطناً درصدد بود که نفوذ رؤسای عشایری و ایلات را بیش از پیش بکاهد و در مرکز نیز مخالفین را به طور کلی مرعوب و با رفقای همدست خود زمینه را برای جمهوری حاضر نماید. بنابراین کم کم بعضی از جراید شروع کردند به مقایسه سلطاناحمدشاه با سایر سلاطین معاصر و در ضمن از شاه ایران انتقاد کردند، در همین اوان سردارسپه دو نفر را مأمور میکند که به اروپا رفته از سلطان احمدشاه با شاپو عکس بردارند [شاید منظور راهی شدن زینالعابدین رهنما و دو تن دیگر به اروپا باشد] و به تهران بفرستند. ضمناً در برنامه این طور معین شده بود که بایستی مجلس حتماً باز شود تا وسیله نمایندگان سلسله قاجاریه را خلع نماید این بود که سردارسپه درصدد برآمد که مجلس شورای ملی را هرچه زودتر افتتاح و مقاصد خود را برای روز اول فروردین ۱۳۰۳

خورشیدی به وسیله وکلایی که قبلاً در انتخاب آنها اعمال نفوذ کرده بود عملی نماید. بنابراین تلگراف مؤکدی به تمام حکام ایالات و ولایات مخابره کرده که هر چه ممکن است در انجام کار انتخابات تسریع نموده نمایندگان را معرفی نمایند.» (مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۴۴۱).

۶- روزنامه ایران، شم ۱۵۱۸، ص ۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۹، ص ۳۹. موضوع به وزارت جنگ منعکس شد تا پاسخ لازم را ارائه کند (همان، پ ۹، ص ۳۸).

ص: ۵۱۲

 شنبه

۱۴ دی ۱۳۰۲

۵ ژانویه ۱۹۲۴

۲۷ جمادیالاول ۱۳۴۲

 تأکید رضا خان به انتخاب امیراشرف از زنجان

رضا خان وزیر جنگ و رئیسالوزراء امروز تلگرامی به حاکم زنجان فرستاد و با اشاره به این که برخی خبرها حاکی است که مساعدت کافی در انتخاب امیراشرف (سلطانابراهیم خان افخمی)(۱) نمیکنید، تأکید کرد: «لزوماً تأکید مینمایم که حتماً بایستی امیراشرف جزو منتخبین زنجان بوده و بدون تردید و پس از خاتمه انتخابات به سمت نمایندگی معرفی شود.»(۲)

 شیوه ارتباط آیت الله خالصی با رضا خان

سرداراسعد، جعفرقلی بختیاری والی خراسان، پس از دیدار با آیت الله خالصی در مشهد، از ایشان شنید که در شاه عبدالعظیم(ع) هنگام ملاقات با رئیسالوزراء میتواند مطالب محرمانه خود را به تهران مخابره کند. سرداراسعد امروز از وزارت جنگ پرسید: با «چه مفتاح تلگراف نمایند... با رمز ایالت یا لشکری» وزارت جنگ پاسخ داد که آیت الله خالصی با رمز لشکری میتواند مطالب خود را بفرستد.(۳)

 مجسمه نیمهتمام رضا خان

پس از پیگیری رئیس تیپ شمال از روند ساخت مجسمه وزیر جنگ (ر.ک: ۱۱ دی) روشن شد که تیپ شمال با رئیس قور خانه به توافق رسیدهاند که با پرداخت ۲۲۰۰ تومان این سفارش انجام شود. از این رو استاد محمدحسن و استاد محمدعلی خان کار ساخت مجسمه را شروع کردند. قرار بود مبلغ یادشده در چهار قسط پرداخت شود و ساخت آن در سه ماه به پایان برسد. قیمت توافق شده از رشت برات شد و سردار اعتماد رئیس قور خانه آن را تحویل گرفت. اما اینک ساخت مجسمه به دلیل نرسیدن پول متوقف شده است. «استاد محمدحسن اظهار میدارد از مبلغ مزبور سیصدتومان آن رسیده» است. سردار اعتماد هم اخیراً فوت کرده، کار نیمه تمام مانده است.(۴)

 هدیه رضا خان به پادشاه افغانستان

رضا خان پنج رأس اسب برای پیشکش به پادشاه افغانستان راهی مرز های شرقی کرد. وزارت امور خارجه امروز در نام های به وزارت جنگ خواست، اسبها تحویل سفارت ایران در کابل شود تا در مراسمی وزیرمختار ایران آنها را تقدیم پادشاه

افغانستان نماید.(۵)

 پیگیری برخورد های نامناسب با اتباع روس

امروز وزیرمختار روسیه در تهران در نام های خصوصی به رضا خان جزئیات برخورد های نامناسب با اتباع روسیه را متذکر شد. کتک خوردن مستخدم کنسولگری روس در رشت، دستگیری زنی که برای کنسولگری روسیه در اردبیل رختشویی میکرد، کتک خوردن آقا بابا تبعه روس در اردبیل به دست یک نظامی، لگد خوردن آرامیان تبعه روس از سرهنگ کلبعلی خان، دستگیری بدون علت آرزومان آرزومانیان در ارومیه، از جمله مواردی بود که شومیاتسکی در این نامه تذکر داد. وی در پایان بار دیگر از مطالب توهینآمیز جریده ندای گیلان علیه روسیه انتقاد کرد.(۶)

 ضرورت گسترش امنیه غرب

امیرلشکر غرب گسترش امنیه غرب را لازم دانست. وی که اینک در حال تدارک حملات بعدی این لشکر به طوایف لُر است پیشنهاد کرد امنیه غرب با گرفتن نیرو از طایفه دیرکوند و برخی طوایف دیگر اولاً به باز شدن راه خرمآباد به دزفول کمک کند، ثانیاً «این معامله اختلاف بزرگی که نفع قشون در آن است مابین طوایف و دستجات آن ناحیه ایجاد خواهد نمود.» احمد خان امیراحمدی فایده سوم این پیشنهاد را چنین یاد کرد: «مقدمات عملیات نظامی را کاملاً به دست آنها میتوان تهیه نمود.»(۷)

 تخصیص بودجه برای تعمیر فلکالافلاک و بنای سرباز خانه

در پی درخواست امیرلشکر غرب برای تخصیص بودج های جهت تعمیر قلعه فلکالافلاک، امروز به مالیه قشون دستور داده شد، مبلغ ده هزار تومان برای تعمیر این قلعه و بنای سرباز خانه و... به لشکر غرب حواله شود.(۸)

 ملاحبیب و انتخابات اجارود

بنابر گزارش های رسیده ملاحبیب، روحانی اهل اردبیل و مکتبدار که چند سالی است در اجارود ساکن است، نسبت به انتخابات فرمایشی این منطقه معترض است. او خطاب به مردم منطقه میگوید رأیی که از شما برای رضا خان و میرزاآقا خان عصر انقلاب میگیرند، علیه خودتان استفاده میشود. «نتیجه این وکالت، از شما نظامی گرفتن [سرباز] است.» وی مخاطبان خود را از دادن رأی به این دو فرد منع میکند. این گزارشها باعث شد که ملاحبیب دستگیر شود و تحت استنطاق قرار گیرد.(۹)

 تذکر شدیداللحن وزیر پست و تلگراف به مأمور خود در شیراز

امیرلشکر خدایار خان، وزیر پست و تلگراف، امروز در

۱– سلطانابراهیم افخمی مشهور و ملقب به امیراشرف فرزند سلطانعلی خان وزیرافخم به سال ۱۲۶۸ش در تهران به دنیا آمد. پدربزرگش سالارالملک مدتی به عنوان والی آذربایجان در خدمت دربار و شاه قاجار بود. پدر سلطانابراهیم نیز از افراد بانفوذ

دربار مظفرالدینشاه قاجار، وزیر دربار، وزیر داخله و دومین رئیسالوزرای دوره مشروطیت بود. سلطانابراهیم پس از تحصیلات ابتدایی و متوسطه در مدرسه عالی علوم سیاسی که توسط میرزاحسن خان مشیرالدوله تأسیس شده بود به تحصیلات عالی در رشته علوم سیاسی پرداخت و سپس برای ادامه تحصیل به خارج از کشور رفت. پس از فتح تهران در رجب ۱۳۲۷ و خلع محمدعلیشاه، به ایران بازگشت. ابتدا در وزارت امور خارجه و بعدها در وزارت دارایی و کشور خدمت نمود. با تأسیس حزب «اتفاق و ترقی» در دوره دوم مجلس شورای ملی وی با اینکه نماینده نبود به عضویت حزب یادشده درآمد. افخمی از دوره پنجم تا شانزدهم، نماینده زنجان در مجلس شورای ملی بود. او در مجلس پنجم از امضاءکنندگان ماده واحده انقراض سلطنت قاجار و تشکیل مجلس مؤسسان اول بود. همچنین در دوره پنجم و ششم مجلس، منشی و دردوره یازدهم نیز به عنوان کارپرداز فعالیت داشت. سلطانابراهیم افخمی در سال ۱۳۲۴ش در دوره چهارهم مجلس شورای ملی، به صلاحیت نخستوزیری محسن صدر (صدرالاشراف) به همراه اقلیت مجلس به ریاست محمد مصدق رأی منفی داد. ولی محسن صدر با رأی اکثریت منصب نخستوزیری را تصاحب نمود. افخمی در ۱۴ اردیبهشت ۱۳۲۷ به هنگام بررسی لایحه قانون برنامه هفت ساله کشور در کمیسیون مخصوص برنامه مجلس شورای ملی، ریاست کمیسیون مزبور را بر عهده داشت. وی در اول اردیبهشت سال بعد که مجلس مؤسسان دوم افتتاح شد به عنوان کارپرداز انتخاب گردید و از ۲۰ بهمن ۱۳۲۸ که دوره اول مجلس سنا شروع به کار کرد سناتور انتخابی از قزوین بود. او قبل از بازنشستگی در شورای عالی سازمان برنامه عضویت داشت. سلطانابراهیم افخمی در روز جمعه ۲۳ مهر ۱۳۴۴ درگذشت و در آرامگاه خانوادگی، جنب مقبره ظهیرالدوله (واقع در شمال تهران) به خاک سپرده شد. (شرافت (روزنامه)، شم ۲۴، صص ۱۰۷-۱۰۶؛ اتحادیه، پیدایش و تحول احزاب...، ص ۲۳۵؛ ابتهاج، خاطرات، ج ۱، ص ۳۲۷؛ کیهان، شم ۶۶۶۰ (۲۴ مهر ۱۳۴۴)، ص ۲).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۱، ص ۳۱. حاکم خمسه در پاسخ رضا خان ضمن اطاعت و دلبستگی تام به خواست های «حضرت اشرف» نوشت که [در این مورد] «اشخاص به شدت شکایت و جلوگیری خواهند» کرد. رضا خان هم به او نوشت: «به هیچوجه از شکایت اشخاص که انتخابات بر وفق آمال آنها خاتمه نیافته بیم نداشته باشید.» (همان، پ ۵۱، صص ۲۹ و ۳۰).

۳- همان، پ ۱۰۴، ص ۲۲. حدود ۱۵ روز است که آیت الله خالصی وارد مشهد شده است. سر کنسول انگلیس رخداد های مربوط به ایشان را در مشهد پیگیری کرده به تهران گزارش میکند. وی از هفته ابتدایی ورود آیت الله خالصی و همراهش ملکالمحققین مینویسد: «خالصی در طول هفته هر روز عصر به اتفاق مریدان متعصب خود به زیارت آستانه میرفت. ملکالمحققین چندین بار در بالای منبر از «شقاوت انگلیسیها در بینالنهرین» و «اتحاد اسلام» یاد کرد. او در همین رابطه از دو دشمن ایران تحت عنوان «همسایگان شمالی و جنوبی ایران» اسم برد. ... او شب بعد به اطلاعیه سفارت انگلیس اشاره نمود و گفت که سراپا دروغ است. ملکالمحققین از پامنبری های خود خواست حرف او را قبول کنند که یک مسلمان است، نه حرف سر کنسول انگلیس را که یک یهودی است.» (فروپاشی قاجار و برآمدن...، صص ۵۲۷ و ۵۲۸).

۴- همان، پ ۸۶، ص ۳۰. پس از مرگ سرداراعتماد، سرتیپ جانمحمد خان رئیس تیپ عراق به ریاست قور خانه منصوب شد. (مجله پهلوی، شم ۱۷، ص ۶).

۵- همان، پ ۱۲۰، ص ۲.

۶- همان، پ ۸۸، صص ۱۲۱ تا ۱۲۴.

۷- همان، پ ۷۲، ص ۱۴. وزارت جنگ با این پیشنهاد موافقت کرد و به اداره امنیه دستور داد نظر امیرلشکر غرب را تأمین

کند. (همان، پ ۷۲، صص ۱۰ تا ۱۳).

۸- همان، پ ۶۵، ص ۹۷.

۹- همان، پ ۱۸، صص ۴۸۸، ۴۹۲ و ۴۹۳.

تلگرامی به میرزاحسین خان حقشناس رئیس پست شیراز از این که با درج مقال های سیاسی در نشریه محلی گلستان خارج از حیطه وظایف خود اقدام کرده، نوشت: «با اطلاع این که مستخدم دولت قویاً ممنوع از مداخله در سیاست است چگونه به این اقدام مبادرت نموده و این میدانداریها را برای که و چه کرد هاید؟ صریحاً تأکید میکنم این بازیها را کنار بگذارید.»(۱)حق شناس در شماره ۱۳ قوس (آذر) جریده گلستان تحت عنوان «یک سرگذشت» به سرمایهدار شدن رجال کشور تاخته بود.(۲)

 انعکاس عقد قرارداد با سینکلر در استرآباد

به گزارش تلگرافچی استرآباد، انعقاد قرارداد با کمپانی نفتی سینکلر و اعطای امتیاز نفت شمال به این شرکت آمریکایی، با مخالفت حاج شیخ محمدحسین، وکیل سابق روبهرو شده است. بر اساس این گزارش وی طرفدار سیاست بلشویکهاست و «به هواخواهان خود دستور داده در هر مجالس و بازارها اعتراض نمایند که این قرارداد بر وفق دلخواه دولت انگلیس است [و] مجلس تصویب نخواهد کرد.» وی ادامه میدهد که اهالی از شنیدن خبر اعطای امتیاز نفت شمال به سینکلر خوشحال هستند. آنها میگویند شاید این قرارداد راهآهن را هم به استرآباد بیاورد.(۳)

(تصویر) لرستان، قلعه فلکالافلاک

۱- همان، پ ۱۱۶، ص ۶.
۲- گلستان، شم ۲۳۲، صص ۵ و ۶. رضا خان یک ماه بعد به وزیر پست و تلگراف دستور میدهد محل مأموریت حقشناس را عوض کند. (اسناد مؤسسه مطالعات و...، پ ۱۱۶، ص ۷).
۳- مقصودلو، مخابرات استرآباد، ج ۲، ص ۸۹۳.

 یکشنبه

۱۵ دی ۱۳۰۲

۶ ژانویه ۱۹۲۴

۲۸ جمادیالاول ۱۳۴۲

 تصویب استعمال واژه خوزستان

بنا بر بخشنامه ۱۷۴۷۵ وزارت امور خارجه، کارگزاری های وزارت امور خارجه موظف شدهاند از واژه «خوزستان» به جای «عربستان» استفاده کنند. کارگزاری آذربایجان امروز در نام های به وزارت امور خارجه یاد کرد که این بخشنامه را به همه مأموران حوزه آذربایجان ابلاغ کرده است.(۱)

 خرید تعرفه انتخابات توسط ویسکنسول روس در انزلی

بنابر خبری که کی استوان امروز به وزارت داخله فرستاد ویسکنسول روسیه «تعرفه عملهجات و فعله ها را یکی چهار و ۵ قران خریداری مینماید.» وی تأکید کرد «چون امر انتخابات در جریان است و چند روز بیش وقت به انجام ندارد باید عاجلاً و فوراً اقدام لازم در جلوگیری حرکات اینگونه اشخاص به عمل آید.»(۲) موضوع بلافاصله به رضا خان منعکس شد.

 فعالیت علیه انجمن نظار استرآباد

مؤیدالدوله، حاکم استرآباد، امروز اطلاع داد که طرفداران شیخ محمدحسین مجتهد، از آن جا که برای انتخاب او تلاش میکنند، خواستار تشکیل انجمن نظار با شرکت همعقیده های خود هستند. آنها برای رساندن صدای خود به دیگران در تلگراف خانه شهر جمع شدند و علیه تشکیل انجمن نظار موردنظر حکومت اعتراض کردند. مؤیدالدوله اعتقاد دارد پشت این تحرکات پول اجنبی [روسیه] در کار است.(۳) رئیس تیپ شمال هم در خبری مشابه گفت که طرفداران حاجشیخ محمدحسین در شهر به اسم میهمانی جلساتی تشکیل داده علیه انتخابات موضعگیری میکنند. مخارج آنها را روسیه میدهد.(۴)

 نفت مرادلو و نفت شمال

وزارت مالیه امروز وزارت فواید عامه را از پیدا شدن نفت در نزدیکی روستای مرادلو در منطقه اجارود مطلع کرد و خواست اقدامات لازم در این مورد به عمل آید. (ر.ک: ۷ آذر) در این نامه از وزارت فواید عامه خواسته شد متن قرارداد امتیاز نفت شمال به وزارت مالیه ارسال شود تا «چنانچه معدن فوقالذکر جز منطقه نفط شمال» باشد تعیین تکلیف گردد.(۵)

 نیاز به راپرت جامعتر در باب مدارس ایرانیان در ترکستان

پس از گزارشی که نماینده سیاسی ایران در تاشکند از موقعیت ایرانیان آن منطقه به وزارت امور خارجه فرستاد و ضرورت گسترش زبان فارسی را در میان اتباع ایرانی گوشزد کرد (ر.ک: ۱۹ آبان) موضوع به وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه اطلاع داده شد. وزارت معارف نیز متعاقباً امروز درخواست کرد برای کمک های بیشتر به معارف ایرانیان آن حدود «راپرت جامعتری در باب مکاتب و مدارس ایرانیان نقاط مهمه ترکستان از قبیل مرو، بخارا و سمرقند با تعیین پروگرام فعلی و کتب معموله سریعاً تهیه و ایفاد دارند.»(۶)

 سلیمانیه زیر بمباران هواپیما های انگلیس

جاسوسان لشکر غرب خبر میدهند که چند روز است هواپیما های انگلیس، شهر سلیمانیه را به شدت بمباران میکنند. تاکنون چندین خانه خراب و عد های کشته شدهاند. «متمولین به دهات اطراف فراری و بقیه اهالی به حالت خیلی پریشانی متوقف هستند. شیخ محمود همه روزه صبحها با یک عده سوار در دو فرسخی شهر در تپه[ای] پناهنده میشوند و شبها به سلیمانیه عودت مینمایند.» هواپیما های جنگی غیر از بمب اعلامیه هم روی شهر میریزند که در آنها نوشته شده شیخ محمود باید به بغداد بیاید.(۷)

 شعرخوانی علیه انگلیس

امشب پس از نماز مغرب و عشاء، مرآتالذاکرین در مسجد سلطانی سخنرانی کرد و سپس «اشعاری خواند که از تنفر انگلیسها و تبعید آقایان از بینالنهرین تنظیم یافته بود.» پس از این، خالصیزاده منبر رفت و در باب توحید سخن راند.(۸)

 نصرتالدوله وکیل کرمانشاه

نصرتالدوله والی فارس که از تهران و کرمانشاه به عنوان نماینده راهی مجلس پنجم شده، از وکالت شهر تهران استعفا داد و نمایندگی کرمانشاه را پذیرفت. وی در علت این انتخاب گفت که استعفا از نمایندگی تهران موجب میشود که علایی [حسین علاء] هم از تهران به مجلس راه یابد و من «عضویت مشارالیه و امثال او را برای تحکیم اساس رژیم پارلمانی در مملکت از اهم مسائل میدانم.»(۹)

(تصویر)

سلیمانیه، زیر بمباران هواپیما های انگلیسی، عکس هوایی

۱- رشدیه، زندگینامه پیر معارف...، ص ۱۷۵.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۵-۲-۲۹-۱۳۰۲. رضا خان واکنشی نسبت به این خبر نشان نداد.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۷۵. این تلگرام بدون پیگیری بایگانی شد.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۳-۲-۲۹-۱۳۰۲.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۰۶۰۸۲، آرشیو ۵۰۳ خ ۵ الف الف ۱.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۷-۸۱-۱۶-۱۳۰۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۱، ص ۱۲۱.

۸- همان، پ ۴-۱، ص ۹.

۹- روزنامه ایران، شم ۱۵۲۱، ص ۱.

 دوشنبه

۱۶ دی ۱۳۰۲

۷ ژانویه ۱۹۲۴

۲۹ جمادیالاول ۱۳۴۲

 تقابل خالصیزاده و سلیمانمیرزا

گزارش های پلیس مخفی تهران نشان میدهد که آیت الله خالصیزاده اقداماتی علیه وزیر معارف، سلیمانمیرزا صورت میدهد، و متقابلاً نیز شاهزاده سلیمانمیرزا غیرمستقیم علیه آیت الله خالصیزاده اقدام میکند؛ از آن جمله است سخنرانی ضیاءالواعظین در مسجد خیابان ناصریه. «قسمت عمده مذاکرات مشارالیه بر علیه خالصیزاده است. گویا ضیاءالواعظین دستور خود را از شاهزاده سلیمانمیرزا میگیرد.» بنابر گزارش همین منبع، خالصیزاده نیز شرحی علیه سلیمانمیرزا نوشته و به امضاء گروهی از مخالفان او رسانده است، اما فعلاً به واسطه دخالت رضا خان از انتشار آن خودداری کرده است.(۱)

 شایعه فروش اجناس نفیس آستان قدس

بنابر آن چه که میرزا شمسالدین خراسانی میگوید، رضا خان تصمیم دارد برخی اشیاء نفیس و گرانب های آستان قدس رضوی را بفروشد. وی میگوید: «در صورت حقیقت ما هم در حضرت عبدالعظیم بر علیه این تصمیم جلساتی تشکیل خواهیم داد.»(۲)

 تأکید وزارت جنگ به انتخاب کی استوان از انزلی

وزارت جنگ در تلگرامی که امروز به رئیس تیپ مستقل شمال فرستاد، از قول وزیر جنگ تأکید کرد «بایستی کی استوان حتماً از انزلی انتخاب شود.»(۳)

 گزارش امیرلشکر غرب در مورد جلب نظر رؤسای طوایف لُر

امیراحمدی امیرلشکر غرب امروز در تلگرام دیگری به وزیر جنگ خبر داد که نظر خوانین ایل سگوند، حسن وند و خمسه بسطام را جلب کرده است و نیرو های آنها ضمیمه اردوی الشتر شدهاند. «اقدامات فوق، بیرانوندها را به کلی متزلزل نموده» است.(۴) وی در تلگرام دیگری از رضا خان خواست دستور دهد شریفالدوله حاکم بروجرد راهی خرمآباد شود و امور حکومتی را تنظیم کند، چرا که این اقدام نشانگر عزم دولت در برقراری انتظامات لرستان خواهد بود. با این درخواست موافقت شد.(۵)

□ دستگیری یا پناهنده شدن شیخ علی خان

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، امروز به رضا خان خبر داد که در اثر اقداماتی «وسایل اطمینان شیخ علی خان را فراهم و مشارالیه وارد و اظهار خدمتگزاری نمود.»(۶) اطاعت شیخ علی خان رئیس طایفه بیرانوند چه بسا مهمترین حادث های بود که از شروع اردوکشی نظامی لشکر غرب به وقوع میپیوست. اما امیراحمدی بعدها در خاطرات خود مینویسد که شیخ علی خان پنهانی وارد خرمآباد شد تا فشنگ تهیه کند؛ و به این ترتیب او را به دام میاندازد.(۷) وی در تلگرام خود، میگوید که اطاعت شیخ علی خان «آن قدرها مفید نبود»(۸)، اما در خاطرات خود تأکید میکند این دستگیری «خیلی در پیشرفت کار ارتش کمک کرد.»(۹)امیرلشکر غرب شیخ علی خان را «با مواعید زیاد مرخص و برای حاضر کردن طایفه خود به خدمتگزاری به میان ایل اعزام داشت.»(۱۰)

□ شکایت سردارعشایر از ضیغمالدوله

صولتالدوله سردارعشایر امروز به رضا خان نوشت که ضیغمالدوله (سرداراحتشام)(۱۱) که غارتگر اموال من و کسانم است، با گرفتن اسلحه و پول از بیگانگان اینک به مرکز آمده

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، صص ۱ و ۵.

۲- همان، پ ۴-۱، ص ۵.

۳- همان، پ ۱۷، ص ۵۷۷.

۴- همان، پ ۶۵، صص ۲ و ۳.

۵- همان، پ ۶۵، صص ۱۰۵ و ۱۰۶.

۶- همان، پ ۶۵، صص ۴ و ۵.

۷- امیراحمدی، خاطرات نخستین سپهبد ایران، ص ۲۱۸.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۵، صص ۴ و ۵.

۹- امیراحمدی، خاطرات نخستین سپهبد ایران، ص ۲۱۸.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۵، صص ۴ و ۵.

۱۱- احمد خان سرداراحتشام ملقب به ضیغمالدوله به سال ۱۲۶۵ق متولد شد. پدرش داراب خان از سران ایل قشقایی از سجایای ممتاز عشایری برخوردار بود. سرداراحتشام در مرداد ۱۲۸۹ به سمت حکومت بهبهان معین گردید و در دی همان سال به جای سالارمؤید حکمران یزد شد. وی مدتی حاکم آباده نیز بود. به دنبال حکم جهاد سیدعبدالحسین مجتهد لاری علیه انگلستان، ایل قشقایی مورد حمله و تعرض پلیس جنوب قرار گرفت. صولتالدوله مصمم به جهاد و جدال علیه انگلستان شد. انگلیس برای تضعیف صولتالدوله، سرداراحتشام، برادرش را به عنوان رقیب وی علم کرد و در ۲۶ رمضان ۱۳۳۶ توسط سایکس از فرمانفرما حاکم فارس درخواست عزل صولتالدوله و انتصاب سرداراحتشام به مقام ایل خانی قشقایی کرد. پس از کسب مقام ایل خانی، فرمانفرما و قوام علناً در مقابل صولتالدوله موضعگیری کردند. قوام خوانین و عشایر اطراف صولتالدوله را از او جدا کرد و عده زیادی از قشقاییها به سرداراحتشام پیوستند. بدین طریق این دو برادر در برابر هم قرار گرفتند. اختلاف

و زد و خورد بین این دو برادر به متلاشی شدن و دودستگی ایل قشقایی انجامید و اختلاف آنها لطمات جبرانناپذیری به ایل وارد آورد. (ایرجی، ایل قشقایی در جنگ...، صفحات متعدد؛ کیانی، تاریخ مبارزات مردم ایل قشقایی...، صص ۲۲۰-۲۱۴).

است. سردارعشایر ابراز امیدواری کرد «این پول و اسلحه که برای خیانت به مملکت گرفته [شده]، اخذ شود تا عبرت سایر خائنین شود.» رضا خان از سردارعشایر خواست در این مورد به رئیس تیپ فارس مراجعه کند.(۱)

 تقاضای دوباره انگلیس به انضمام طایفه جانکی به هفت لنگ

سر پرسی لورن امروز بار دیگر از رضا خان خواست که خوانین و طایفه جانکی تحت حکومت بختیاری بوده از آن منفک نشود.(۲)

 اعزام نیرو برای دستگیری سردار معزز

امروز یک بهادران سوارهنظام به همراه یک قبضه مسلسل به بجنورد اعزام شد. این نیرو برای دستگیری سردارمعزز بجنوردی و تصرف اموال و املاک او حرکت کرد.(۳)(ر.ک: ۲۶ آذر) مقرر گردیده بود بدهی مالیاتی حاکم بجنورد از این طریق استیفا شود.

 نرسیدن حقوق مرزبانان محلی سرخس

«کارگزاری مهام خارجه سرخس ناصری» امروز اطلاع داد که رؤسای سرحدی که مثل سابق به دلیل حسن خدمت، امنیت طرق و شوارع این حدود را تأمین میکنند، به دلیل نرسیدن حقوق دلسرد هستند.

حقوق ایشان ده ماه است که به تعویق افتاده. از طرف دیگر شنیده میشود که کریم خان بلوچ سرکرده اشرار منطقه از تاشکند به تجن آمده مشغول جمعآوری عِده و عُده است؛ اهالی در وحشت به سر میبرند.

کارگزار سرخس با ذکر اهمیت وظایف مرزبان محلی در امنیت منطقه خواستار اعاده حقوق آنها شد.(۴)

اخیراً سه تن از نظامیان گروهان چهارم سرخس ناصری با اسلحه به خاک روسیه فرار کردند.(۵)

 توصی های برای امیرمحتشم کردستانی

امیرلشکر اسماعیل خان والی آذربایجان با ارسال نام های به رضا خان خواستار تشویق امیرمحتشم کردستانی شد. وی نوشت امیرمحتشم مقیم سقز است و در این مدت اطلاعات مربوط به شیخ محمود را مدام به ایالت آذربایجان میفرستاد؛ با این که وظیف های در این مورد نداشت. وی خواست امیرلشکر شمال غرب در جهت تشویق او اقدامی نماید.(۶)

 اعلام خبر جنگ انگلیس علیه افغانستان

روزنامه ستاره ایران در شماره امروز خود، علیرغم تکذیب سفارت انگلیس در تهران، نوشت که «بر طبق خبر موثق جنگ

افغان و انگلیس شروع شده... و چنانچه این مسئله حقیقت داشته باشد تکلیف عالم اسلام مشکل خواهد شد.» در این خبر گزارشگونه آمده است که علت تکذیب شروع جنگ از سوی انگلیس، ساکت نگاه داشتن افکار عمومی در ایران بود.(۷)

 اعزام نیروی کمکی به لشکر غرب

نیرو های کمکی برای لشکر غرب، شامل ۸۰۰ سوار و دو هزار پیاده، امروز وارد همدان شدند.(۸)لشکر غرب به زودی با طوایف لُر وارد جنگ تاز های خواهد شد.

(تصویر)

شیخ علی خان بیرانوند، رضا خان سگوند، شیرمحمد خان سگوند

(تصویر) صولتالدوله سردارعشایر، قوامالملک، مصدقالسلطنه

۱- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۳۱۶.
۲- همان، پ ۱۶، ص ۵۹۸. رضا خان در پاسخ لورن یادآور شد که در این باب دستورات مؤکدی صادر شده و از طرف قشون ن هایت جدیت به عمل آمده «و این که بعضی خوانین از قبیل خوانین جانکی هنوز حاضر نشدهاند در تحت حکومت واحد درآیند... به علت مناقشات... طایفهگی است.» (همان، پ ۱۶، ص ۵۹۷).
۳- همان، پ ۱، ص ۱۰۰۳.
۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۶-۳۵-۴۴-۱۳۰۲.
۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۹، ص ۴۳.
۶- همان، پ ۵۴، ص ۴۰.
۷- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۹۴، ص ۱.
۸- FO E ۲۴۱۷/۲۵۵/۳۴.

ص: ۵۱۷

 سه شنبه

۱۷ دی ۱۳۰۲

۸ ژانویه ۱۹۲۴

۱ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 تحلیل ملکالشعرای بهار درباره اوضاع سیاسی و نقش سوسیالیستها

ملکالشعرای بهار میگوید «که امروز قدرت و اقتدار در دست سوسیالیست است و شرط عقل نیست که فعلاً با آنها مبارزه نمود.

ما هم تشکیلات خصوصی داریم. باید جدیت و سعی کنیم که عده و نفوذ خود را زیاد کنیم. پس از آن که قوت گرفتیم البته همه به طرف ما خواهند آمد.» پلیس مخفی تهران با درج این گفته ها در گزارش امروز خود، از قول بهار مینویسد: «چنانچه اگر سوسیالیستها قدرت نداشتند نمیتوانستند که روسها را قانع نموده و با انگلیسها بند و بست کرده و وسایل تشکیل حکومت حاضره را فراهم نمایند. ما هم وقتی که قدرت پیدا کردیم باید مقابله به مثل نماییم.»(۱)

 تحصن در تلگراف خانه استرآباد

به گزارش محمدحسین آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، با تبلیغات مأموران روسی در استرآباد حدود پنجاه نفر در اعتراض به انتخابات در تلگراف خانه شهر تحصن کردند. وی میگوید که روسیه خرج این پنجاه نفر را میدهد. دستور داده شد متحصنین را از تلگراف خانه بیرون کنند.(۲)

 تأکید وزارت جنگ به انتخاب دبیراعظم

وزارت جنگ در تلگرامی که امروز به حاکم آذربایجان و امیرلشکر شمال غرب فرستاد، از قول وزیر جنگ تأکید کرد دبیراعظم «را در هر نقطه که انجام مقصود حتمی بوده و انتخابات آن سریعتر خاتمه میابد انتخاب نمایند.»(۳)

 دیدگاه آیرم درباره حاکم گیلان

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، در نامه محرمان های به وزارت جنگ با اشاره به شایعه تغییر میرزاسلیمان خان حاکم گیلان، نوشت حاکمان حقوق گزافی میگیرند اما وجودشان مثمرثمر نیست. همه کارها بین ادارات تقسیم شده و حاکم اسم بیمسمایی است که وجودش بر بودجه مملکتی تحمیل میشود. وی افزود با وجود این میرزاسلیمان خان اگر کار مهمی از پیش نبرده، «اقلاًـ مثل سایرین [در کار قشون] کارشکنی ننموده و تولید اشکالاتی در جریان امور یومیه نخواهد نمود.» وی

خواست که این جابهجایی اگر صحت داشته باشد، انجام نگردد.(۴)

 ضرورت منع مسافرت غیرقانونی به بینالنهرین

پس از گزارش هایی که نمایندگان سیاسی ایران از موقعیت اسفناک عد های از ایرانیان فقیر در بینالنهرین به وزارت امور خارجه فرستادند (ر.ك: ۶ آذر) اقداماتی چند برای بازگرداندن این گروه از اتباع ایرانی انجام شد. وزارت امور خارجه امروز در نام های به وزارت جنگ، درخواست کرد از آنجا که کار اصلی به عهده مأموران سرحدی است، «هر کس بدون اجازه کتبی عازم بینالنهرین باشد جداً ممانعت شود.»(۵)

 خطر از دست رفتن قرهسو

مأموران محلی ماکو خبر میدهند که علائم سرحدی در روستای مرزی قرهسو کاشته نشده است. در زمان حاکمیت اقبالالسلطنه طایفه خلیکانلو به دستور او قرهسو را تصرف کرد [تا هوس جدا کردن آن به سر عثمانی نزند.] عبد الله خان طهماسبی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، ص ۸۴.

۲- همان، پ ۱۷، ص ۵۶۸. وزارت جنگ موضوع را به وزارت امور خارجه منعکس کرد. وزارت امور خارجه هم پاسخ داد مستندات این مداخلات ارائه شود تا پیگیری لازم انجام گردد. (همان، پ ۱۷، صص ۵۶۶ و ۵۶۷).

۳- همان، پ ۵۱، ص ۲۸. دستور های متعدد و جابهجایی هایی که در ابلاغ اسامی انتخاب شوندگان صورت میگرفت، مسئولان محلی را برای اجرای دستورها با مشکل مواجه میکرد. برای بیرون آمدن اسم دبیراعظم اقدامات لازم صورت گرفت، اما دستور رسید که وحیدالدوله باید انتخاب شود. اسم دبیراعظم کنار گذاشته شد تا این که بار دیگر دستور انتخاب او صادر شد. اینک امیرلشکر شمال غرب میکوشد تا از تبریز او را راهی مجلس کند. (همان، پ ۵۱، ص ۲۷).

۴- همان، پ ۸۶، ص ۵۳. به آیرم پاسخ داده شد که تغییر حاکم گیلان شایعه است.

۵- همان، پ ۲۸، ص ۳۸. موضوع به امیرلشکر غرب ابلاغ شد.

امیرلشکر شمال غرب با ارسال این خبر به رضا خان یادآور شد که شکل فعلی [= در اختیار گذاردن قرهسو به خلیکانلو] امنیت آن را به همراه میآورد.(۱)

 وصول مالیات دشتستان

بنابر گزارش امیرلشکر جنوب، پس از آن که اردوی نظامی در خورموج که ابتدای خاک دشتستان است مستقر شد، با فراخوان خوانین، کلانتران و کدخدایان، و مذاکره با مأمور مالیات، قرار شد ظرف پنجاه روز مالیات معوقه سال گذشته و سال جاری پرداخت شود. «امروز قریب بیست و سه هزار تومان رئیس مالیه سند گرفته» است.(۲)

 بازدید از راه های جنوب

امروز وزیر فواید عامه، حاج عزالممالک به همراه مستر میچل مستشار طرق و شوارع به همراه یک مترجم و یک مهندس راهی بوشهر شدند تا راه های شوسه را بازدید کنند. این مسافرت نزدیک به یک ماه طول خواهد کشید.(۳)

این سرکشی به احتمال زیاد برای ورود تجهیزات نظامی خریداری شده از اروپا صورت میگیرد.

 مقابله با دزدان در مرز افغانستان

امروز بعد از ظهر گروهی از دزدان افغان به همراهی برادران غیاث – وی قبلاً در بیرجند اعدام شده بود – پس از دزدی از مناطق مرزی با پست های نظامی روبهرو شده، درگیر میشوند. در این درگیری دو تن از سارقان کشته میشوند، یک شتر هم تلف و یک شتر دیگر که بار اسلحه داشته به غنیمت گرفته میشود. امنیه ها در حال تعقیب دزدان هستند. رضا خان پس از دریافت خبر تذکر داد که در تعقیب سارقان، داخل خاک افغانستان نشوند.(۴)

 دستور به تغییر سرهنگ کلبعلی خان

رضا خان، امروز به عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب دستور داد سرهنگ کلبعلی خان نخجوانی فرمانده قوای ارومیه و سلماس را تغییر دهد. این دستور در جهت خواست روسها و جلب نظر آنها صورت گرفت.(۵)

(تصویر) ملکالشعرای بهار

(تصویر) بینالنهرین سفلی

(تصویر)

مرز ایران و افغانستان و راه های ارتباطی

۱- همان، پ ۵۲، ص ۶۴. رضا خان پس از دریافت این خبر گفت: «قرهسو را از دست ندهید.» (همان، پ ۵۲، ص ۶۴). رضا خان در بازپسگیری بلاغباشی، قوریگل و جوزر، مناطقی که با تجاوز عثمانی از خاک ایران جدا شده بود، معتقد به کار دیپلماسی بود، نه زور.

۲- همان، پ ۱۶، ص ۵۲۵.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۵۲۱، ص ۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۲، ص ۲۶.

۵- همان، پ ۴۰، ص ۲۰. طهماسبی نیز دستور را پذیرفت و نایب سرهنگ علیاکبر خان درخشانی را بدان سمت گماشت. (همان، پ ۴۰، ص ۱۹).

 چهارشنبه

۱۸ دی ۱۳۰۲

۹ ژانویه ۱۹۲۴

۲ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 انتقاد دوباره لورن از پست خانه جنوب

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، در نام های که امروز به وزیر امور خارجه نوشت بار دیگر از تأخیر در رساندن امانات پستی انتقاد کرد. وی نوشت که کار در پست خانه جنوب، به ویژه در بوشهر با تأخیر انجام میشود. «مثلاً متجاوز از یک ماه قبل به اعضای قونسولگری انگلیس در شیراز اعلان رسیده که لااقل شش فقره امانت از بوشهر برای آنها ارسال شده ولی هیچیک ... هنوز به مقصد نرسیده است.» وی این وضعیت را موجب دردسر تجار و مأموران سیاسی انگلیس دانست.(۱)

 تقاضای تأسیس بهادران پنجاه تیر

امیرلشکر غرب امروز از رضا خان تقاضا کرد اجازه تشکیل یک بهادران پنجاه تیر را به او بدهد. «با وضعیات این لشکر، بهادران پنجاه تیر فوقالعاده مفید و طرف احتیاج میباشد.» رضا خان موافقت کرد، اما چون چنین رست های در قشون پیشبینی نشده، یادآور شد که پس از پایان عملیات لشکر غرب علیه الوار درباره آن تصمیمگیری مجدد میشود.(۲)

 آخوندزاده در تهران

در پی پرسش وزارت جنگ از لشکر شمال غرب درباره محمد آخوندزاده، این لشکر پاسخ داد که محمد آخوندزاده در ۲۷ قوس (آذر) توسط امنیه به تهران اعزام شد. قلعهبیگی تهران امروز این موضوع را تأیید کرد که میرزامحمد آخوندزاده به حکم رئیس تیپ شمال از رشت اخراج شد و به آستارا رفت. قلعهبیگی آستارا او را به اردبیل و از آنجا به تبریز فرستاد. پس از تحقیقاتی که در تبریز به عمل آمد، با امنیه به تهران فرستاده شد و اینک در قلعهبیگی تهران زندانی است.(۳)

 جمعآوری فقرا و متکدیان کرمانشاه

مجللالدوله(۴)، حاکم کرمانشاه با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ اقدامات خود را برای جمعآوری فقرای شهر تشریح کرد. وی تعداد فقرای شهر را حدود هزار نفر برآورد کرد که برای نگهداری یک سال آنها به ۱۲ هزار تومان پول نیاز است. مقرر است این پول توسط اغنیاء شهر جمعآوری شود. مجللالدوله ابراز امیدواری کرد در این هفته جمعآوری فقرا و اسکان و نگهداری آنها آغاز شود.(۵) این طرح پس از روی کار آمدن رضا خان و به دست گرفتن دولت ابتدا در تهران، و سپس در

شهر های بزرگ اجرا شد.

 تقاضای تشویق ابتهاجالسلطان

امیرلشکر شرق امروز از رضا خان خواست که شاهزاده ابتهاجالسلطان(۶)، معاون مالیه خراسان و عضو کمیسیون اصلاحات آستان قدس، را که اخیراً به معاونت امیرلشکر شرق گمارده شده مورد تشویق قرار دهد. حسین خزاعی امیرلشکر شرق ابتهاجالسلطان، را فردی صحیحالعمل توصیف کرد.(۷)

 اعتراض لیانازوف به دولت

لیانازوف در نام های که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد، با اشاره به تشکیل کمیسیونی مرکب از نمایندگان چند وزارت خانه و با حضور نماینده سفارت روسیه برای تصمیمگیری راجع به امتیاز شیلات، نوشت که تصمیمات این کمیسیون پذیرفتنی نیست. وی با اشاره به حکمیت صورت گفته بین دولت و او در ۱۶ آبان ۱۳۰۱ تمام آراء این کمیسیون را در صورت مخالفت با رأی حکمیت، غیرقانونی خواند. لیانازوف خواست اموال و املاک مصادره شده او آزاد شود؛ رأی حکمیت به اجرا گذاشته شود؛ و خسارات وارده جبران گردد.(۸)

 تعیین رئیس امنیه خوزستان

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، امروز خبر داد که یاور رضاقلی خان را به عنوان رئیس امنیه به عربستان (خوزستان) اعزام کرده، اینک در دزفول است. وی از وزارت جنگ خواست «زودتر دویست عدد نشان امنیه» بفرستد چرا که برای «پیش بردن پاره[ای] سیاستها در عربستان» لازم است.(۹)

 آگهی برای فروش تخم چای

کاشفالسلطنه(۱۰)امروز در یک اعلان از خریداران تخم چای دعوت کرد برای تهیه آن به دروازه دولت، نمره ۵ مراجعه کنند.(۱۱)

 پناهنده شدن دزدان مرزی به ترکیه

بنا بر خبر های رسیده از ماکو سه تن از کرد های ایران که در حدود بازرگان دست به دزدی زده بودند و حکم دستگیری آنها داده شده بود، به خاک ترکیه رفته، مسئولان ترک نیز آنها را پذیرفتهاند. عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب با ارسال این خبر افزود که به حکومت ماکو گوشزد کردهام با والی بایزید وارد مذاکره شود؛ اگر دزدها را تحویل ندهند «مسلم است سارقین ترک هم به خاک ایران پناهنده خواهند شد و این رویه تولید زحمت برای طرفین خواهد نمود.»(۱۲)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۲ و ۲۱-۳۷-۳۴-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۱، ص ۱۱۹.

۳- همان، پ ۵۲، ص ۶۷.
۴- برای آگاهی از زندگینامه مجللالدوله، ر.ک: همین کتاب، ج ۲، ص ۳۱۴.
۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۲، ص ۹.
۶- محمدمهدی ابتهاجالسلطان که در سال های آغازین سلطنت رضاپهلوی نام خانوادگی محوی را برگزید و بدان مشهور شد. در ۱۲۶۵ش به دنیا آمد. تحصیلاتش را در ایران و اروپا در زمینه امور مالی و اقتصاد به پایان رسانده، به خدمت وزارت مالیه (دارایی) درآمد. اولین سمت مهم دولتی وی پیشکاری دارایی خراسان بود. سپس ریاست مالیه ارتش را بر عهده گرفت. معاونت وزارت طرق (راه) و مالیه از دیگر مشاغل اوست تا اینکه در ۱۳۱۲ش به ریاست بانک فلاحت منصوب گردید و نزدیک به پنج سال آن را حفظ کرد. آنگاه به عضویت دیوان محاسبات و عضویت هیأت نظار بانک ملی درآمد. در ۱۳۲۰ش بار دیگر مدیرعامل بانک کشاورزی (فلاحت پیشین) شد. در ۱۳۲۸ش هم از طرف محمدرضاشاه مقام سناتور انتصابی یافت تا اینکه دو سال بعد درگذشت. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۳، ص ۱۳۶۹).
۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۲، ص ۱۸. این درخواست به وزارت مالیه منعکس شد و به اطلاع خود او هم رسید. (همان، پ ۱۰۲، صص ۱۵ و ۱۷).
۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴۱-۴-۵۶-۱۳۰۲.
۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۱، ص ۲۸.
۱۰- آقامحمد خان قاجار قوانلو، ملقب به کاشفالسلطنه و مشهور به چایکار؛ فرزند اسد اللهمیرزا در ۱۲۸۲ق در تربت حیدریه متولد شد. نسبش به عباسمیرزا نایبالسلطنه میرسد. او پس از پایان تحصیلات مقدماتی به استخدام وزارت امور خارجه درآمد. دو سال منشی میرزانصر الله خان مشیرالدوله وزیر خارجه وقت بود. در ۱۲۹۸ق با سمت دبیر دومی به سفارت ایران در فرانسه اعزام شد. در سال پنجم اقامت خود در پاریس، به رتبه نایب اولی سفارت ارتقاء یافت. در همین اوان وارد لژ فراماسونری شد. در سفر سوم ناصرالدینشاه به اروپا در ۱۳۰۶ق به عنوان مترجم دکتر فووریه، طبیب مخصوص شاه برگزیده شد و پس از هشت سال به ایران بازگشت. کاشفالسلطنه در ۱۳۱۱ق از سوی حاکم خراسان (مؤیدالدوله) نایبالایاله تربت حیدریه گردید. در همین دوران با مخالفان استبداد همصدا شد و به نشر افکار جدید و شبنامهنویسی پرداخت و چون ناصرالدینشاه فرمان دستگیری او را صادر کرد، ابتدا به ملک خود در نیشابور و سپس به روسیه و از آنجا به عثمانی گریخت و پس از قتل ناصرالدینشاه (۱۳۱۳ق) به ایران بازگشت و به سمت قنسول ایران در هند انتخاب شد. او هنگام اقامت در هند با کشت و صنعت چای در آن کشور آشنا شد و آن را فراگرفت و هنگامی که به ایران بازگشت مقدار زیادی تخم چای و قلم گیاه آن را با خود آورده کشت چای را در منطقه گیلان آغاز کرد و رونق داد. در ۱۳۲۲ق به عنوان کاردار (شارژدافر) دولت ایران به سفارت ایران در پاریس اعزام شد. پس از بازگشت به کشور از سوی نخستین دوره مجلس شورای ملی مأمور تأسیس بلدیه به سبک جدید برای تهران شد. از جمله فعالیت های او در شهرداری، نامگذاری خیابانها و کوچه های تهران، شمارهگذاری منازل، روشنایی خیابانها با چراغ برق و برخی کار های دیگر بود. وی پس از یک سال و اندی از این شغل استعفا داد و به وزارت خارجه بازگشت. چند سالی در سفر بود تا اینکه پس از بازگشت در کابینه دوم سپهسالار به سمت معاون رئیسالوزراء منصوب شده با روی کار آمدن رضا خان به ریاست سازمان چای کشور رسید. از این به بعد کاشفالسلطنه یکسره به کار چای و چایکاری پرداخت. مقادیری بذر چای، ماشینآلات کشاورزی و تعدادی کارشناس متخصص از چین وارد کرد و تحولی در صنعت چای کشور ایجاد نمود. در ۱۳۰۷ش هنگام بازگشت از هندوستان که برای خرید بذر و ماشینآلات چای به آنجا رفته

بود، در راه تهران در اثر تصادف درگذشت. جنازه او بنا به وصـیتش در تپه های چای لاهیجان دفن شد که اکنون آرامگاهش به موزه چـای تبـدیل شـده است. (شاهآبادی، تاریـخ آغازین فراماسونری در ایران...، ج ۲، صص ۲۰۵ تا ۲۰۸؛ قربانی، پیشینه تاریخی و فرهنگی لاهیجان...، ص ۱۸۷).

۱۱- روزنامه ایران، شم ۱۵۲۱، ص ۴.

۱۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۲، ص ۶۵.

ص: ۵۲۰

 ترکیه و خراسان

«ترکیه و خراسان» عنوان مطلب بلندی است که جریده اقدام چاپ اسلامبول در شماره امروز خود چاپ کرد. نویسنده مقاله با اشاره به بیتوجهی عثمانی به مشرق زمین تأسیس باش شهبندری (سرکنسولگری) ترکیه در خراسان را قدمی بزرگ برای گشودن دروازه شرق به روی ترکیه دانست. وی با برشماری موقعیت جغرافیایی خراسان به اهمیت شهر مشهد اشاره کرد که پس از عتبات عالیات بزرگترین زیارتگاه شیعیان است. نویسنده با برشماری اقوام ترک ساکن خراسان و مناطق اطراف ضرورت توجه بیش از پیش ترکیه را به این ناحیه یادآور شد و سپس از اقدامات سیاسی انگلیس، روسیه و آمریکا در خراسان نوشت و تأکید کرد این ایالت برای ترکیه یک میدان فعالیت بزرگ است. به احتمال زیاد امضاء «باج» به عنوان نویسنده این مقاله جعلی است و یکی از مقامات سیاسی باش شهبندری ترکیه در مشهد مقاله را برای درج در روزنامه اقدام به اسلامبول ارسال کرده است. نظر به اهمیت موضوع، بخشی از مقاله در پاورقی آورده شده است.(۱)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۳ تا ۱۱۰-۷-۱-۱۳۰۳. «... تشکیل باش شهبندری خراسان در ابتدای سنه جاریه یک قدم بزرگی بود که ما به طرف مشرق برداشتیم. مراسم احترامات فوقالعاد های که موقع ورود نمایندگان ترک به خراسان درباره آنها به عمل آمد و مهر و محبتی که ساکنین این نواحی نسبت به آنها بروز دادند موفقیت ما را در مشرق مژده میدهد. ایالت خراسان و سیستان که از طرف شمال به ترکستان و از طرف مشرق به افغانستان محدود است بزرگترین و مهمترین و زرخیزترین ایالت ایران است. تقاطع راه هایی که از افغانستان و آسیای مرکزی ترکیه و از ترکستان به جنوب و غرب ممتد است در خراسان از جهت نظامی و سیاسی هم به این آب و خاک اهمیت زیادی بخشیده. شهر مشهد که مرکز ایالت و دارای صد و پنجاه هزار سکنه میباشد هم مرکز مهم آسیای مرکزی و هم بعد از کربلا زیارتگاه بزرگ عالم تشیع است. در هر موقع سال و از هر طرف دنیا برای زیارت امام علی بن موسی الرضا هزاران هزار زوار به این شهر رومیآورند. پس از مشهد شهر های مهم دیگر ایالت عبارتند از قاین، تربت حیدری، سبزوار، بجنورد، قوچان و شیروان. چون در ایران هنوز احصائیه نفوس و سجل احوال موجود نیست نمیتوان جمعیت ایالت خراسان را به طور تحقیق معین نموده ولی میتوان گفت که تقریباً دو میلیون نفر جمعیت دارد. اهالی نقاط مجاور افغانستان و ترکستان یعنی در شمال تیموریها و هزاره ها و در جنوب بلوچها همه از نژاد ترک هستند. اکثر ترک های خراسانی در خارج شهرها اقامت کرده و در حالت چادرنشینی زیست میکنند. مذهبشان هم مذهب سنی است. ترک های شهرنشین خراسان پیشقدم تمدن بوده و آن هایی که در نواحی سرحدی اقامت دارند مدافعین اصلی مملکت هستند. قسمت مهم ایالت خراسان قبل از ظهور بالشویزم داخل در منطقه نفوذ روسها بود. حکومت تزاری با تأسیس ژنرال قونسولگری مشهد و قونسولگری های سایر بلاد و با داشتن تجارت خانه ها و بانکها و حتی در مواقع مقتضیه با سوق قشون، خراسان را در تحت حاکمیت سیاسی و اقتصادی خود درآورده بود و مأمورین عاجز و بیچاره حکومت محلی به جز اطاعت فرماندهان روس چاره دیگری نداشتند. پس از ظهور انقلاب سرخ روسیه و خارج شدن روسها از خراسان انگلیسها با عجله هرچه تمامتر سعی کردند که قائممقام نفوذ آنها بشوند؛ به همین قصد شوسه بزرگ مشهد الی دزداب را که به راهآهن کراچی منتهی میشود ساخته و به واسطه بسته شدن سایر راه های تجارتی ایالت خواستند این راه را یگانه شاهراه تجارتی

خراسان بکنند. بانک انگلیس خراسان هم در این ضمن حاکمیت اقتصادی خراسان را به دست آورد. روس های بالشویک هم از دو سال پیش به این طرف برای تجدید نفوذ قدیمیه خود صرف همت نموده و مصارف زیادی را متحمل شدهاند؛ چنانچه با تشکیل ژنرال قونسولگری مشهد و شعبات تجارت خارجی در سایر شهرها از یک طرف نفوذ اقتصادی سابقه را به دست آورده و از طرف دیگر در تمام نقاط ایالت پروپاگاند مسلک خویش میکوشند. انگلیسها هم برای مدافعه خراسان از خطر بالشویکی که روز بروز نزدیکتر و حتمیتر میشود طبقات منورالفکر و صاحب ان ثروت و تمول را که از این خطر فوقالعاده در رعب هستند به طرف خود جلب کرده و از این راه به ازدیاد نفوذ خود میکوشند. در مقابل این اقدامات انگلیسها بالشویکها هم به نام حمایت ملل مظلومه و صیانت طبقات ضعیفه و به بهانه سرنگون ساختن امپریالیسم انگلیس و واژگون کردن نفوذ اشراف و متنفذین داخلی هر روز مردم را به مساعدت و کمک با انقلابیون روس دعوت مینمایند و بالنتیجه روز به روز اختلاف انگلیس و بالشویک در خراسان صورت جدی و خطرناکی به خود میگیرد. به همین جهت خراسان برای ترکیه که بیش از هر دوی این دولت به آسیا علاقهمند است باید میدان فعالیت بزرگی واقع شود. تأسیس ژنرال قونسولگری مشهد فقط مقدمه فعالیت ترک در خراسان است در صورتی که اصل مشکلات بعد از اینها به ظهور خواهد رسید. زیرا ما باید تاریخ و جغرافی این ایالت، احوال اجتماعی و طرز زندگانی، احوال روحیه و آرزوها و احتیاجات مردم آن را کاملاً تدقیق نموده از جریانات سیاسی و دسیسه و انتریک های خارجی مطلع باشیم، محبت مردم را نسبت به ترکیه جلب نموده و دسایسی را که دشمنان بر علیه ما مینمایند خنثی بگذاریم؛ از فرصت های سیاسی و اجتماعی فوراً استفاده نماییم؛ از اوضاع ممالک مجاور خراسان همیشه باخبر باشیم، بنابراین برای انجام تمام این کارها اعزام یک باش شهبندر و چند مأمور به مشهد کافی نیست. وزارت خارجه باید به ژنرال قونسولگری خراسان و کار های مختلفه آن اهمیت مخصوص داده هر احتیاجاتی که دارد با همت و جدیت فراهم آورد و از این گذشته چه در داخله ایالت و چه در نقاط مهم ممالک مجاور به ایجاد قونسولگریها مبادرت نماید. انگلیسها در مشهد یک استاسیون مهم تلگراف بیسیم – یک ژنرال قونسولگری – و عده کثیری مأمورین و جاسوس و یک بانک و مریض خانه دارند. در سیستان یک ویس قونسول و در کلیه نقاط مهمه ایالت مأمورین علنی و یا سرّی دارند. حکومت سویت هم علاوه بر ژنرال قونسولگری و بانک حکومتی مشهد در تمام نواحی ایالت مشغول تأسیس شعبات تجارت خارجی و ادارات حمل و نقل و غیره بوده و در خود مشهد نیز یک کلوپ و یک کتاب خانه باز میکنند. حتی میسیون های آمریکایی هم موفق به گرفتن اجازه تأسیس یک مریض خانه و یک کلیسا و یک مدرسه بزرگ در (ارض اقدس) عالم تشیع شدند! با این حال در مقابل این بیگانگان که جز اسیر کردن مسلمین و به ذلت و فلاکت دچار ساختن ممالک اسلامی مقصود دیگری ندارند، اگر ما که تاریخاً و عرقاً و دیناً با خراسان مربوط هستیم به همین حال نقصان وسائل بمانیم دچار عواقب بسیار تلخ و ناگواری خواهیم شد. باج.» (همان)

ص: ۵۲۱

(تصویر) کاشفالسلطنه

(تصویر) خراسان و موقعیت آن در منطقه

ص: ۵۲۲

 پنجشنبه

۱۹ دی ۱۳۰۲

۱۰ ژانویه ۱۹۲۴

۳ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 وعده رضا خان به حمایت بیشتر از عملیات لشکر غرب

پس از تلگرامی که امیرلشکرغرب از ضرورت تداوم حمله به طوایف لُر به وزیر جنگ فرستاد (ر.ک: ۱۳ دی) و خطر پاتک های آنها را یادآوری کرد، رضا خان امروز به او پاسخ داد که هر حمل های از سوی لشکر غرب باید با نقشه و رعایت همه جوانب همراه گردد، به طوری که پیروزی امری حتمی باشد «زیرا اگر خدای نکرده در یک مصادمه عدم پیشرفت حاصل شود، لطمه بزرگی به کلیه سیاست مملکت و پیشرفت تمام زحمات این مدت من و شما خواهد خورد.» رضا خان در این تلگرام افزود که «البته در ماه اول بهار همهگونه استعداد ارضی و سماوی به شما خواهم رساند.»(۱)

 اعمال نفوذ در فومن

امروز یادداشتی در کابینه وزارت جنگ ثبت شد که فرستنده آن قائممقامالملک بود. وی خطاب به وزیر جنگ نوشته است که در فومن اهالی را مجبور میکنند به فرد مشخص شد های رأی دهند. از کدخدایان این ناحیه هم التزام گرفتهاند که در این جهت همکاری کنند. وی در این یادداشت خواسته بود رئیس تیپ شمال کاری کند که انتخابات فومن آزادانه برگزار شود.(۲)

 احضار خلیفه ارامنه ایران به ایچمیادزین

بنابر خبری که امیرلشکر شمال غرب میدهد خلیفه بزرگ ارامنه از ایچمیادزین(۳) خواسته است که خلیفه ارامنه آذربایجان که در تبریز اقامت دارد به آن محل رفته، مذاکراتی نماید. ولی ارامنه تبریز که به داشناکسیونها تمایل دارند از حرکت خلیفه خودشان ممانعت میکنند.(۴)

 طلیعه آیینه افکار در رشت

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، امروز خبر از اعلامی های داد که با عنوان «طلیعه آیینه افکار» در تهران منتشر و خبر آن در برخی جراید هم چاپ شد. وی نوشت که این اعلامیه را سفارت روس به کنسولگری روسیه در رشت فرستاد و در برخی مجامع این شهر خوانده شد. وی که موفق شده بود اصل اعلامیه را به دست آورد محتوای آن را بدگویی علیه دولت

دانست. رضا خان به آیرم گفت که این یک شبنامه بوده و اهمیتی ندارد. نویسنده آن هم تبعید شد.(۵)

□ مخالفت جراید عراق با اعطای امتیاز نفت به شرکت انگلیسی

روزنامه العراق در شماره امروز خود، و در همنوایی با روزنامه الاستقلال چاپ بغداد، از این که امتیاز نفت عراق به شرکت نفتی انگلیس و ایران داده شود هشدار داد و آن را به مصلحت عراق ندانست. این روزنامه مشارکت شرکت نفتی ترکیه را که فقط ۲۵ درصد از سهام آن متعلق به کمپانی نفت انگلیس و ایران است، در گرفتن امتیاز نفت عراق ارجح دانست.(۶)

□ تدوین لایحه راهآهن

پس از مطالعات مقدماتی وزارت فواید عامه برای احداث راهآهن در ایران، اینک وزیر مالیه و دکتر میلسپو در ادامه اقدامات گذشته در حال تدوین لایح های هستند که پس از تکمیل تحویل هیأت دولت بدهند.(۷)

□ بازگشت احمدشاه به لوزان

روزنامه تایمز در شماره امروز خود نوشت که احمدشاه که برای ورزش های زمستانی عازم «گستاد» شده بود، به لوزان بازگشت.(۸)

(تصویر) حاج آقا رضا رفیع (قائم مقامالملک)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۵، صص ۸ و ۹. اشاره دارد به تسلیحات و هواپیما های خریداری شده از اروپا که در حال گسیل به ایران هستند.

۲- همان، پ ۱۷، ص ۵۵۷.

۳- ایچمیادزین (Echmiādzin) واگارشاپات (Vāgārŝāpāt) در قسمت مرکزی جمهوری شوروی سوسیالیستی ارمنستان، غرب ایروان، در دره رود ارس واقع است. در قرن ششم قبل از میلاد وجود داشته است. در ۱۸۴ بعد از میلاد تا ۳۴۴ پایتخت ارمنستان بود. کلیسای معروف ارامنه در این منطقه حدود ۳۰۲ بعد از میلاد توسط قدیس گرگوریوس تأسیس گردید و دارای کتاب خانه گرانب هایی از ادبیات ارمنی است. داخل دیر کلیسا مزیّن به نقوش برجسته ایرانی میباشد. در این دیر است که هفت سال یک بار روغن مقدسی که در عموم کلیسا های ارامنه به کار میرود تهیه میشود. به فاصله ۱۳۰۰ متری شرق دیر دو کلیسا است که با کلیسای دیر از دور منظره جالبی دارد و نام اوچ کلیسا (uckelisā) [ترکی= سه کلیسا] که ترکان بر دیر اچمیادزین نهادهاند از همین جا ناشی است. در سال ۱۲۱۹ق جنگی بین عباسمیرزا ولیعهد و سیسیانوف روی داد که به جنگ اچمیادزین معروف شد. (دایرهالمعارف فارسی (مصاحب)، ج ۱، ص ۵۹).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۸، ص ۵۴.

۵- همان، پ ۸۶، ص ۵۵. پلیس مخفی تهران، فرخی، فخامالسلطان و حسن آقا علوی را در تهیه این اعلامیه دخیل میدانست. پلیس معتقد بود آن را علوی نوشته و فرخی برای چاپ و توزیع آن چهل تومان به فخامالسلطان داده است. (همان، پ ۴-۱،

ص ۸۴).

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۹ و ۸-۵۱-۲۷-۱۳۰۲.

۷- روزنـامه ایران، شـم ۱۵۲۲، ص ۱. موضوع راهآهن که در این خبر بـدان اشـاره شـده، طی هشت مـاه گذشـته توسط دکتر میلسـپو پیگیری میشد و او مشـغول رایزنی با شـرکت های مختلف راهآهن در آمریکا بود. این شرکتها همگی خواستار دریافت امتیـاز راهآهن در ایران بودنـد، به شـرطی که همزمان موفق به دریافت امتیاز معادن هم بشونـد. در نتیجه این تلاشـها مقرر شـد «بنت» نماینده شرکت مهندسی «یولند» از آمریکا به تهران بیاید. (FO E ۱۹۴۸/۲۵۵/۳۴)

۸- روزنامه تایمز، به تاریخ ۱۰ ژانویه ۱۹۲۴، ص ۱۱. احمدشاه چند روز بعد لوزان را به طرف پاریس ترک کرد.

ص: ۵۲۳

 جمعه

۲۰ دی ۱۳۰۲

۱۱ ژانویه ۱۹۲۴

۴ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 تمایل اکراد و اعراب به همراهی مسلحانه با آیت الله خالصی

آیت الله خالصی در دیداری که با امیرلشکر شرق در مشهد داشت به اطلاع او رساند که «عده کافی از اکراد و اعراب با آلات جنگی» آمادگی خود را اعلام کردهاند که «در مراجعت از آن حدود و به معیت ایشان [علیه انگلیس] حمله نمایند.» آیت الله خالصی از حسین خزاعی خواست موضوع را به اطلاع رئیسالوزراء برساند و نظرش را بخواهد.(۱) (ر.ک: ۲۷ دی)

 شلیک ۲۱ گلوله توپ توسط کشتی های جنگی انگلیس

کارگزار عربستان (خوزستان) امروز به وزارت امور خارجه گزارش داد که دو کشتی جنگی انگلیس که در ساحل محمره (خرمشهر) و عبادان (آبادان) لنگر انداختهاند، برای آغاز سال جدید میلادی اجازه خواستند ۲۱ گلوله توپ شلیک کنند. این اجازه داده شد و آنها ظهر هنگام اقدام به شلیک کردند. وی افزود پیش از این انگلیسها جهازات جنگی خود را وارد کارون میکردند و بدون اجازه همه روزه برای نمایش شلیک میکردند «و حالا در شطالعرب که قانوناً هیچ مانعی برای عملیات خود ندارند این طور رفتار میکنند.» وی در پایان افزود این دو کشتی جنگی به طرف بصره رفته و فعلاً در آن حدود هستند.(۲)

 بیاساس بودن ندای جمهوریت در ایران

در پی درج مقالاتی در روزنامه های الاوقات و العراق چاپ بغداد، مبنی براین که رضا خان به زودی در ایران اعلام جمهوریت خواهد کرد، سرکنسول ایران در بغداد در نام های به این جراید موضوع را تکذیب کرد. او نوشت که «ندای جمهوریت در ایران به کلی بیاساس [است] و تاکنون در مرکز و ایالات و ولایات و احزاب سیاسی و غیرسیاسی مملکت ایران چنین ندایی نشده ... مسافرت اعلیحضرت همایونی به اروپا در اثر کسالت مزاج است.» سرکنسول ایران با تأکید بر شاهدوستی سردارسپه، مطالب درج شده را سوءظن دانست.(۳)

 نتایج انتخابات در گرمرود و سراب

امیرلشکر شمال غرب امروز به وزیر جنگ خبر داد که با پایان یافتن انتخابات سراب و گرمرود «با اکثریت رأی ۴۰۲۲ به نام نامی بندگان حضرت اشرف دامت عظمته و ۲۷۰۴ به اسم فتح اللهمیرزا هرمزی قرائت» شده است.(۴)

ورود قریبالوقوع مقامات انگلیسی به دزداب

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، در نام های که امروز به رضا خان فرستاد خبر داد که ماژور ونیس و کلنل کایس برای مذاکره با مقامات کشوری و لشکری منطقه به زودی وارد دزداب میشوند.(۵)

نماینده سینکلر در خانه میرزارضا خان افشار

پلیس مخفی تهران خبر میدهد که امروز نماینده کمپانی نفتی سینکلر در خانه میرزارضا خان افشار مترجم مستشار مالیه حضور یافت و در خصوص راهآهن ایران گفت و گو کرد. بعد از آن درباره جواهرات دولتی و فروش خالصجات مذاکره شد. در این ملاقات افشار گفت که روسها از این که سینکلر امتیاز نفت شمال را گرفته بسیار خوشحال هستند.(۶)

(تصویر) کشتی های انگلیسی در بصره

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۲، ص ۲۳. رضا خان در پاسخ به این خبر گفت که «به این نوع مراسلات نمیتوان اعتماد نموده و در یک رشته اقداماتی که حصول نتیجه و موفقیت آن قطعی نیست داخل شد.» (همان، پ ۱۰۲، ص ۲۲).

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۵-۲۳-۴۰-۱۳۰۲.

۳- همان، ۸ و ۷-۶-۳۷-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۱، ص ۲۲.

۵- همان، پ ۱۱۸، ص ۹. یک روز بعد حاکم دزداب تأیید کرد که مأموران سیاسی نظامی انگلیس وارد دزداب شدهاند. (همان، پ ۱۱۸، ص ۸).

۶- همان، پ ۱۰۶، ص ۲.

 شنبه

۲۱ دی ۱۳۰۲

۱۲ ژانویه ۱۹۲۴

۵ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 دستور به حاکم ماکو برای تقسیمبندی آراء

امیرلشکر شمال غرب، امروز به یاور معینالسلطنه حاکم نظامی ماکو دستور داد آراء باید دو قسمت شود؛ «یک قسمت حضرت اشرف و میرزاجواد خان [امامی خوئی] و قسمت دیگر حضرت اشرف و [میرزاباقر خان] عظیمی (نظامالملک)(۱)باشد» و در هر دو قسمت «حضرت اشرف منتخب شوند.»(۲)

 اعتراض گروهی از اهالی انزلی به اعمال نفوذ روسها در انتخابات

گروهی از اهالی بندر انزلی به ویژه اصناف در تلگرامی به رئیسالوزراء پس از اشاره به تضییقاتی که دولت روسیه در امر تجارت ایران پدید آورده، یادآور شدند که «تجار و اصناف و طبقات دیگر را تهدید مینمایند که به دکتر مهدی خان کاندیدای آنها رأی بدهند. اگر حقیقتاً باید جریان انتخابات و اختیار آراء آزاد ما هم دست اجانب باشد، ان الله و انا الیه راجعون و اگر... آزاد هستیم، هر نوع صلاح میدانند از اعمال نفوذ قونسول روس جلوگیری فرمایند.»(۳)

 تعطیلی جریده ندای گیلان

در پی شکایات متعدد مقامات روسی از مندرجات نشریه ندای گیلان و نیز پس از دستوری که رضا خان برای بستن این نشریه داد، ندای گیلان توقیف شد. کارگزار گیلان با اشاره به این موضوع، دخالت مقامات محلی گیلان را در تهییج این جریده برای درج مطالب ضد روسی تکذیب کرد.(۴) (ر.ک: ۷ فروردین ۱۳۰۳)

 حضور یک انگلیسی در پشتکوه

امیرلشکر غرب امروز به وزارت جنگ خبر داد که یک صاحب منصب انگلیسی در پشتکوه به دیدن والی آنجا رفته و یک شب هم توقف داشته است. وی چند ساعت با والی پشتکوه مذاکره کرده است. «جاسوسین مخصوص برای کشف قضیه به پشتکوه اعزام شدهاند.»(۵)

 عدم اطمینان سرتیپ زاهدی از سلامت راه های جنوب

با حتمی شدن ورود بخشی از تجهیزات نظامی خریداری شده از اروپا از طریق بوشهر، عوامل مسئول برای ترمیم راه بوشهر به شیراز و جهت عبور تجهیزات به آن نواحی رفتند. فصل زمستان باعث ناهمواری این راه شده است. سرتیپ فضل الله زاهدی رئیس تیپ فارس امروز متذکر این نکته شد و به وزارت جنگ نوشت بارندگیها باعث آبگرفتگی بخشی از راه میشود. به درستی معلوم نیست این آبگرفتگی تا ۲۵ ژانویه - روز رسیدن تجهیزات به بوشهر - خشک خواهد شد یا نه؛ امکان معطلی وجود دارد.(۶)

□ ورود امان الله میرزا به بوشهر

به گزارش منابع انگلیسی، سرتیپ امان اللهمیرزا امروز همراه محموله های نظامی خریداری شده وارد بوشهر شد. محموله وارد شده شامل هواپیما هایی به طول ۹ متر و وزن پنج تن است. آنها را نمیتوان از طریق زمین از مسیر شیراز و اصفهان به تهران حمل کرد. قرار است آشیانه هایی در بوشهر برپا شود و در این جا هواپیماها سر هم شوند. خلبان های همراه پس از آزمایش هواپیماها و عادی شدن شرایط پرواز، آنها را به سوی تهران پرواز میدهند.(۷)

(تصویر) هواپیمای خریداری شده از فرانسه

۱- باقر عظیمی ملقب به نظمالملک فرزند میرزاعلیاکبر خان بصیرالممالک در ۱۲۶۰ش تولد یافت. تحصیلاتش را در مدرسه علوم سیاسی که میرزاحسن خان مشیرالدوله تأسیس کرده بود پایان داد. در ۱۲۸۳ش به استخدام وزارت امور خارجه درآمد. مدتی نایب سرکنسولگری قفقاز بود. سپس کارگزار قزوین و بعد کارگزار گیلان شد. آنگاه مقام ریاست دیوان محاسبات وزارت امور خارجه را یافت. چندی هم مدیرکل محاکمات شد. در دوره پنجم مجلس شورای ملی به نمایندگی مردم خوی برگزیده شد. عضو مجلس مؤسسان هم بود. مدیرکلی وزارت امور خارجه، ژنرال کنسولی ایران در دهلی و وزیرمختاری در ژاپن از دیگر مشاغل وی بعد از نمایندگی مجلس است. عظیمی پس از آنکه از خدمت در وزارت امور خارجه بازنشسته شد، مدتی هم فرمانداری رشت را پذیرفت. او در ۱۳۳۰ش درگذشت. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۲، ص ۱۰۱۰).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۸، ص ۳۸۰. در یکی از مکاتبات حاکم ماکو با عبد الله خان طهماسبی - سند بدون تاریخ است - آمده است که من و نظار انتخابات فرد معرفی شده را نمیشناسیم. برخی افراد در مورد این نامزد از ما سئوال میکنند. «مستدعی هستم مشارالیه را معرفی فرمایید[!]» (همان، پ ۱۸، ص ۳۷۹).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۰-۲-۲۹-۱۳۰۲.

۴- همان، ۲۰-۳-۶۲-۱۳۰۲.تعطیلی جریده ندای گیلان به دستور رضا خان بود. او از مقامات محلی خواست یک ماه این نشریه تعطیل شود تا پاسخی به خواست مکرر روسها داده شده باشد. ندای گیلان از اواسط اسفند بار دیگر انتشار خود را از سر گرفت. در پی تعطیلی موقت ندای گیلان، مدنی مدیر آن اقدام به انتشار روزنام های تحت عنوان پرورش کرد که نخستین شماره آن در ۱۸ ژانویه / ۲۷ دی منتشر گردید. (FO E ۲۴۱۹/۲۵۵/۳۴)

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۱، ص ۹۲.

۶- همان، پ ۱۱۷، ص ۱۹.

۷- FO E ۲۸۸۸/۲۵۵/۳۴ با توجه به خبری که روز ۲۴ دی ذکر میشود احتمال دارد، محمول های که امروز وارد بوشهر شد،

بخشی از تجهیزات خریداری شده باشد، نه همه آن. (ر.ک: ۲۴ دی).

ص: ۵۲۵

 یکشنبه

۲۲ دی ۱۳۰۲

۱۳ ژانویه ۱۹۲۴

۶ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 انتقاد امیرلشکر شمال غرب از انتخابات ساوجبلاغ

عبد الله خان طهماسبی امروز خطاب به نایب سرهنگ یوسف خان، رئیس نظامیان ساوجبلاغ، نوشت که در استخراج آراء آن منطقه رأیی به اسم حضرت اشرف وزیر جنگ دیده نشده «و این مسئله فوقالعاده اسباب حیرت گردید... با آن همه جدیتی که از شما سراغ داشتم منتظر نبودم.» وی افزود در تمام نقاط آذربایجان اسم اول انتخابات مربوط به حضرت اشرف است غیر از ساوجبلاغ.(۱)

 کمونیست های مستخدم دولت

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، امروز اسامی افرادی را که در استخدام دولت هستند و از نظر او در تبلیغ و اشاعه مرام کمونیستی فعالیت میکنند به وزارت جنگ فرستاد. این افراد که عضو اداره مالیه بودند عبارتند از: میرزاتقی خان جباری، میرزاغلامرضا آزاد، میرزاحسین خان فصیحی، میرزامحمد خان ثابت، مرتضیقلی خان.(۲)

 تحصن صنف قالیباف کرمان در تلگراف خانه

برای برپایی مقررات جدید در مورد بافندگان قالی در کرمان اعلانی از طرف حکومت منتشر شد و از آنجا که این افراد باید در نظمیه التزام میدادند، دو قالیباف ظاهراً به دلیل عدم التزام دستگیر شدند. «جماعتی از صنف قالیباف به تلگراف خانه متحصن» و به آن بخش هایی که نمیتوانند التزام دهند اعتراض کردهاند. با این پیشآمد دو زندانی آزاد شدند.(۳)

 بارش در مناطق مرکزی ایران

بنابر گزارش های رسیده، بارش برف و باران در مناطق مرکزی ادامه دارد... کرمان هوا سرد است و «چهار روز است لاینقطع میبارد.» در محلات «از دیروز صبح تا به حال لاینقطع برف میبارد.» در قم هم مختصر برفی بارید ولی به دلیل ملایمت دمای هوا آن چه بارید آب شد. در نایین هم مردم شاهد بارش برف بودند.(۴)

 تقاضای مدیر روزنامه آسیا به رفع توقیف

مدیر روزنامه آسیا(۵) امروز در نام های به وزارت معارف خواستار رفع توقیف روزنامهاش شد. وی در نامه دیگری خطاب به ریاستالوزراء تقاضای خود را تکرار کرد. در این نامه آمده است که ناظر شرعیات بدون هیچ مدرک مثبت و محاکمه قانونی امر به توقیف این روزنامه داده است.(۶) (ر.ک: ۱۰ بهمن)

 وخامت اوضاع دانشجویان ایرانی در آلمان

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبری از موقعیت نامناسب دانشجویان و محصلان ایران در آلمان چاپ کرد. در این خبر آمده است که آلمان دیگر آن کشور ارزان گذشته نیست که بتوان با ماهی ۲۰ تومان زندگی کرد. اینک ماهیانه ۶۰-۵۰ تومان خرج یک محصل است. محصلان ایرانی این روزها به عنوان شکایت از وضعیت خود به نمایندگی سیاسی مراجعه میکنند. آنها میگویند غذایمان سیبزمینی است. دانشجویان ایران، سرپرست ندارند.(۷)

 شکایت اهالی نطنز از روند انتخابات

«گوش اگر گوش شما، ناله اگر ناله ماست/ آن چه البته به جایی نرسد فریاد است.» گروهی از اهالی نطنز شکایت خود را از روند انتخابات با این بیت به اطلاع حاکم کاشان رساندند. آنها نوشتند که نایبالحکومه نطنز با سلب آزادی و با طرفداری از یک نامزد خاص، تعرفه انتخابات را به مساعدین خود میدهد و «اشخاص منورالفکر را معطل و نمیگذارند به حقوق خود نایل گردند... الغوث الغوث خلصنا منالدسایس و الوساوس.»(۸)

 زلزله در ساوجبلاغ

امروز پیش از ظهر در ساوجبلاغ زلزله آمد. با این که منابع خبری آن را موحش خواندند، اما تلفاتی نداشت.(۹)

 بودجه، بدون کسری

میلسپو رئیس کل مالیه ایران، امروز به هیأت دولت خبر داد که بودجه امسال تا پایان سال جاری کسری نخواهد داشت. میلسپو گفت اگر بتواند دیون افرادی چون شیخ خزعل را گرد آورد، خزانه در پایان سال با ۵۰۰ هزار تومان نقدینگی هم روبرو خواهد بود.(۱۰)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۸، ص ۳۱۹.

۲- همان، پ ۱۰۸، ص ۸۱. وزارت جنگ در نام های به وزارت مالیه خواست این افراد به محل دیگری منتقل شوند تا از بسط این نوع افکار و تبلیغات جلوگیری شود. (همان، پ ۱۰۸، ص ۸۰). انگلیسها در گزارش های خود نوشتهاند روسها تلاش میکنند فرمانده تیپ شمال را برکنار کرده و افسری که دشمنی کمتری با روسها داشته باشد به جای وی برگزیده شود. (FO E ۱۹۴۸/۲۵۵/۳۴)

۳- همان، پ ۴-۱، ص ۵۵.

۴- همان، پ ۴-۱، صص ۵۴ و ۵۵.

۵- روزنامه آسیا به صاحب امتیازی و مدیریت اسد الله فروهری در تهران تأسیس و شماره اول آن در ۲۳ محرم ۱۳۴۱/۲۳ مهر ۱۳۰۱ منتشر گردید. در ابتدا روز های شنبه توزیع میشد که بعد از مدتی روزانه منتشر شد. جای اداره آسیا در سرچشمه، ساختمان جنب کوچه میرزامحمود بود. صدرهاشمی ۲۳ شماره از آن را گزارش کرده، افزوده است که اطلاع قطعی درباره آن ندارد. (صدرهاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۱، ص ۱۷۳).

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۰۳۵۶۶۲، آرشیو ۸۲۴ ل ۴ آ پ ۱.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۵۲۴، ص ۲.

۸- اسنادی از انتخابات مجلس در...، ص ۱۹.

۹- همان، شم ۱۵۲۷، ص ۲؛ اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، ص ۵۵.

۱۰- FO E ۲۴۱۸/۲۵۵/۳۴.

ص: ۵۲۶

 دوشنبه

۲۳ دی ۱۳۰۲

۱۴ ژانویه ۱۹۲۴

۷ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 پایان قریبالوقوع انتخابات آذربایجان

امیرلشکر شمال غرب امروز اطلاع داد که بجز تبریز که شمارش آراء آن حدود یک ماه به طول میکشد، در بقیه حوزه ها شمارش آراء رو به پایان است و «اکثریت اول به نام نامی بندگان حضرت اشرف اعظم میباشد. سایر منتخبین از قبیل میرزارضا خان افشار در ارومیه، ناصر سیف [و] میرزاآقا خان عصر انقلاب در اردبیل، میرزاسلیم خان ایزدی در قراچهداغ و میرزاجواد خان و نظامالملک در خوی، سهرابزاده در مراغه اکثریت را دارا خواهند بود.» وی نوشت از آنجا که در ابتدای رجب قرار است همه وکلا در تهران جمع باشند، میشود به ایالت آذربایجان گفت که اعتبارنامه این افراد را صادر کنند.(۱)

 سردارعشایر نماینده جهرم

نصرتالدوله والی فارس امروز در تلگرامی به تهران خبر داد که صولتالدوله سردارعشایر نمایندگی مجلس شورای ملی را از جهرم پذیرفته است.(۲) (ر.ک: ۱ بهمن)

 تذکر لورن به حفظ اقتدار ایل خانی بختیاری

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، در نام های که امروز برای رضا خان فرستاد، با اشاره به گزارش رسیده از کنسولگری انگلیس در اهواز مبنی بر تزلزل اختیارات ایل خانی و ایلبیگی، از رضا خان خواست «به جا های لازم احکام... فوریه صادر نمایند که اقتدار ایل خانی و ایلبیگی محفوظ بماند.» وی یکی از شواهد این تزلزل را تیراندازی به نگهبانان چاه های نفت که اخیراً رخ داده دانست و افزود: «در صورتی که ... مساعدت کافی و لازم به ایل خانی و ایلبیگی نشود مجبور به استعفا خواهند بود.»(۳)

 نگرانی حاکم گیلان از تغییر لحن وزارت داخله

میرزاسلیمان خان، حاکم گیلان، در تلگرامی به رضا خان از این که لحن مراسلات وزارت داخله نسبت به او عوض شده گلایه کرد. وی این موضوع را ناشی از تصور وزارت داخله از او درباره انتخابات مجلس دانست. حاکم گیلان توضیح داد که کاملاً بیطرف است. وی از ملاقات خود با نماینده سیاسی روس گفت که پیشنهاد میداد انتخابات انزلی چهار روز به تعویق

افتاده، متقابلاً آنها رأی تمام طرفدارانشان را به ملکزاده بدهند. «صراحتاً جواب دادم که نمیتوانم برخلاف قانون اقدام نمایم.» وی تأکید کرد مقهور کسی نیست و فقط دستورات «حضرت اشرف» را اطاعت میکند.(۴)

 دستگیری امیرمحتشم و وساطت والی آذربایجان

امیرلشکر اسماعیل خان والی آذربایجان امروز مطلع شد که امیرمحتشم کردستانی توسط لشکر غرب دستگیر شده و در همدان محبوس است. علت دستگیری، مکاتباتی بود که وی با والی آذربایجان داشت.(۵)

 تحقیق از وضعیت بهبهان

وزارت جنگ با توجه به عرایض رسیده از بهبهان امروز به امیرلشکر جنوب نوشت که لازم است قضایای بهبهان تحت رسیدگی قرار گیرد. از آن جمله بود شکایت کدخدایان ایلات از ضیاءالسلطان حاکم تازه برکنار شده شهر. آنها میخواستند از خروج ضیاءالسلطان جلوگیری شود تا به شکایات آنها علیه او رسیدگی گردد.(۶)

 تأکید اعتلاءالملک به حفظ حریم روابط ایران و افغانستان

وزارت امور خارجه در نام های به وزارت جنگ از قول وزیرمختار ایران در افغانستان، اعتلاءالملک، نوشت که یک صاحب منصب ایرانی به همراه پانزده سوار مسلح تابستان گذشته وارد خاک افغانستان شدند. مأموران افغانی به احترام ایرانی بودن آنان از خلعسلاح خودداری کردند. قرار شد این گروه به ایران بازگردد، اما در بین راه مأموران را دور زده به هر کجا که خواستهاند رفتهاند. در این نامه آمده است به نظامیان آن حدود توصیه شود «از اعمالی که ممکن است مورث وقایع ناگوار شود احتراز نمایند.»(۷)

 مقابله به مثل

یک ماه قبل ۷۶۰ رأس گوسفند از اهالی مرزنشین شمال شرق توسط روسها به سرقت رفت. مذاکرات برای استرداد گوسفندان نتیجهبخش نشد.

حسین خزاعی، فرمانده لشکر شرق، امروز به وزارت جنگ نوشت عد های گله های گوسفند را شبانه به محل نگهداری گوسفند های دزدیده شده فرستاده، «به طور قاچاق به ایران عودت دادند و به صاحب انش مسترد» شد.(۸)

 فرقه فرهنگ

رئیس تیپ مستقل شمال امروز نوشت که «فرقه فرهنگ» گروهی است که توسط روسها به ویژه آپرسوف کنسول سابق روسیه در رشت تأسیس شده است. اعضای این فرقه معمولاً در ادارات مستخدم هستند. «این اشخاص کاملاً طرفدار پیشرفت مقاصد روسها شناخته شدهاند.» آیرم ادارات مورد توجه روسها را معارف، تلگراف خانه، تلفون خانه، مالیه، چاپ خانه و... دانست. وی امروز عکسی را که محرمانه از فرقه فرهنگ گرفته شده بود به مرکز ارسال کرد.(۹)

□ حمله به روستای چیچوران

روستای چیچوران در دو فرسخی بانه توسط قادر خان که گفته میشود از طرف شیخ محمود تحریک شده، اشغال شد. امیرلشکر غرب با ارسال این خبر به وزیر جنگ در علت این اقدام نوشت چون شیخ محمود از اجابت تقاضا هایی که برای آزادی محبوسین ایل پشتدری از ایران کرده بود، ناامید شد، این کار را کرد. امیرلشکر غرب افزود که دستور های لازم برای مقابله با این تهاجم به اردوی بانه داده شده است.(۱۰)

□ حساسیت ترکیه به پذیرش مهاجران ارمنی توسط ایران

در دیداری که باش شهبندر [= سرکنسول] ترکیه امروز با عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب داشت از او درباره

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۱، صص ۱۸ و ۱۹. وفق پیشنهاد طهماسبی، به والی آذربایجان گفته شد که اعتبارنامه های منتخبین را به تهران بفرستند. رضا خان هم در تلگرامی به تبریز ضمن تشکر از اهالی نوشت که به دلیل تراکم امور از نمایندگی آذربایجان استعفا میدهد[!] (همان، پ ۵۱، ص ۲۰).

۲- همان، پ ۱۷، ص ۳۰۹.

۳- همان، پ ۱۶، ص ۵۹۶.

۴- همان، پ ۱۷، صص ۵۷۳ و ۵۷۴.

۵- همان، پ ۵۴، ص ۵۱. امیرلشکر اسماعیل خان اقداماتی را برای آزادی او صورت داد. (همان، پ ۵۴، ص ۴۷).

۶- همان، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۴۸۵.

۷- همان، پ ۲۸، ص ۳۰.

۸- همان، پ ۱۰۲، ص ۲۷.

۹- همان، پ ۱۰۸، ص ۷۹.

۱۰- همان، پ ۶۲، صص ۲۹ و ۳۰. در واقع حمله به روستای چیچوران به واسطه غفلت لشکر غرب بود. اردوی بانه پس از یک سال توقف در آن شهر باید برمیگشت و اردوی جدید جای او را میگرفت. مهاجمان ازاین غفلت و جای خالی نظامیان بهره برده، روستای یادشده را تصرف کردند. مهاجمان به بانه هم حمله کردند اما اردوی نظامی با آنها مقابله کرده و آنها را از بانه راند. (همان، پ ۶۲، ص ۳۱).

علت پذیرش مهاجران ارمنی توسط ایران پرسید. طهماسبی به باش شهبندر ترکیه گفت ارامنه در روستا های اطراف ارومیه و سلماس صاحب ملک و علاقه هستند و اگر بر سر املاک خود حاضر نشوند، از بین میروند. اینک با شرایطی که کمیسیون ویژه این امر تعیین کرده ارامنه تابع ایران میتوانند بازگردند و بر سر ملک و زمین های خود حاضر شوند. طهماسبی افزود بازگشت مهاجرین رو به پایان است.(۱)

 پیشنهاد انگلیس برای اقدام علیه قادربخش

رضاقلی افشار، رئیس تیپ سیستان و قائنات، امروز به مقامات بالاتر خبر داد که کلنل کیز انگلیسی پیشنهاد میکند برای رفع غائله قادربخش که بلوچستان انگلیس (هند) را مورد تاخت و تاز قرار داده، آماده همکاری است. هدف، تصرف قلعه کوهک است. نظر رضاقلی افشار این بود که بهتر است که پس از استقرار در خاش به این کار اقدام شود.(۲)

 پیشنهاد شرکت آلمانی هانزا به ایران

شرکت کشتیرانی هانزا امروز به سفارت ایران در برلن پیشنهاد کرد که میتواند در خطوط کشتیرانی خود نیاز های بازرگانی ایران را برآورد. در این پیشنهاد آمده است: «شرکت ما یقین دارد آن سفارت محترمه این اطلاعات را با حُسن توجه تلقی خواهند کرد. زیرا علاوه بر این که این شرکت نقص عمده های که به واسطه فقدان روابط وجود داشته است برطرف کرده، مناسبات تجارتی را کاملاً بین دو مملکت آلمان و ایران برقرار میدارد.»(۳)

 اظهارات کمیسر ملی تجارت روسیه درباره روابط اقتصادی با شرق

کمیسر ملی تجارت خارجه روسیه امروز در جمع نمایندگان بنگاه های اقتصادی دولتی مقاصد تجاری روسیه نسبت به کشور های شرق (ایران، ترکیه، افغانستان، چین) را توصیف کرد. وی اظهار داشت روسیه در انظار ملل شرق پیشقدم مجاهدت با جهان امپریالیست غرب است. این نگاه برای روسیه بسیار مهم است و منافع مشترکی بین ما و ملل شرق ایجاد میکند. کمیسر ملی تجارت خارجه روسیه افزود که روسیه پس از انقلاب تمام عهدنامه های غارتگری دولت تزاری را پاره کرد و برای نمونه «فقط آن چه به ایران تنها دادیم [اگر] قیمت[گذاری] شود ارزش آن بالغ بر چندین صد میلیون منات طلا خواهد بود.» پس سیاست ما نسبت به ملل شرق شرافتآمیز بوده است. وی گفت ما مانع معاملات اقتصادی غرب با کشور های شرقی نخواهیم شد. اما این روابط را با سوءظن نگاه میکنیم. کمیسر تجارت خارجه تهاتر با کشور های شرقی و داد و ستد کالا به کالا، سهولت مسافرت بازرگانان به مناطق مختلف روسیه، عدم ضرورت موازنه تجاری با کشور های شرق، تسهیل قوانین گمرکی برای ممالک شرق، و کاهش قیمت کالا های روسی را از اولویت های اقتصادی کشورش با شرق دانست.(۴)

 اخراج فرخی از تهران

امروز فرخی یزدی به دستور رضا خان از تهران اخراج شد. علت اخراج او درج مقالاتی علیه رئیسالوزراء و وزیر جنگ بوده

است.(۵)

(تصویر) فرخی یزدی و سیدعلیاکبر موسویزاده یزدی

۱- همان، پ ۵۲، صص ۶۱ و ۶۲.

۲- همان، پ ۱۱۸، ص ۶. نظر رضا خان برای این همکاری آن بود که پس از تعیین حاکم برای بلوچستان به این درخواست پاسخ داده شود. (همان)

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۰۴۷۲۰، آرشیو ۷۰۲ چ ۳ الف الف ۱.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۶-۵۲-۳۶-۱۳۰۲.

۵- ۲۴۱۸/۲۵۵/۳۴ FO E.

 سه شنبه

۲۴ دی ۱۳۰۲

۱۵ ژانویه ۱۹۲۴

۸ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 رضا خان نفر اول انتخابات ارومیه و خوی

پس از شمارش صندوق های آراء در ارومیه، رضا خان با ۶۹۶۵ رأی نفر اول و رضا خان افشار با ۲۷۵۸ رأی نفر دوم معرفی شد. عبد الله خان طهماسبی این خبر را امروز به وزیر جنگ فرستاد.(۱) از حوزه انتخابیه خوی هم خبر دادند که ۲۱۰۳۸ رأی به اسم «بندگان حضرت اشرف»، ۱۱۳۵۴ رأی به اسم میرزاجواد خان و ۹۸۳۴ رأی به اسم عظیمی استخراج و قرائت شده است.(۲)

 توضیحات فرمانده نظامیان ساوجبلاغ درباره رأی نیاوردن رضا خان در آن ناحیه

پس از انتقاد شدید عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، از فرمانده قوای ساوجبلاغ، نایب سرهنگ یوسف خان، در مورد رأی نیاوردن وزیر جنگ در آن حوزه، (ر.ک: ۲۲ دی) یوسف خان امروز پاسخ داد که فردی که عهدهدار این موضوع بود نتوانست به مسئولیت خود عمل کند. اما وی اطمینان داد «با اقدامات لازمه که در خارج به عمل آوردهام حتم دارم که بندگان حضرت اشرف از ساوجبلاغ نیز اکثریت تامه را حائز خواهند شد. هنوز قریب سیزده هزار تعرفه باقی است... انشاء الله قطعاً اکثریت را بندگان حضرت اشرف حائز خواهند شد.»(۳) منابع دیگر از چگونگی رأیگیری در این منطقه چنین یاد میکنند: «علناً کسان حکومت به زور امنیه آراء را از دست رعایا گرفته، عوض نموده و بعضیها را کتک میزنند. با این اوضاع اکثر رعایا متفرق شده و رأی نداده، میروند. نظامی های محترم با کمال خونسردی هستند.»(۴)

 عزم تیپ شمال به انتخاب کیاستوان از انزلی

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ شمال، در تلگرامی که امروز به وزارت جنگ فرستاد با اشاره به تلاش روسها برای جلوگیری از انتخاب کیاستوان از انزلی خبر داد که وی از این حوزه انتخاب خواهد شد و افزود: «نظامیان کلیتاً در امور انتخابیه دخالتی ندارند[!]»(۵) (ر.ک: ۲ دی)

 بیماری اقبالالسلطنه

امروز به رضا خان خبر داده شد که اقبالالسلطنه به بیماری کلیه، ضعف اعصاب و اگزمای مزمن مبتلا است. عبد الله خان

طهماسبی با ارسال این خبر افزود که این بیماریها از سالها قبل با او بوده، فعلاً پزشک مشغول معالجه اوست.(۶)

 هواپیما های خریداری شده در راه ایران

امروز از بوشهر تلگرامی به امضاء مالکم [و یا مال کُلم] به وزارت جنگ رسید که شش هواپیما با کشتی کُرمارک تا چند روز دیگر وارد این بندر میشود. «به رئیس قشون و گمرک محل احکام لازمه داده شود که در تسهیل وسایل پیاده کردن ماشینها از کشتی ن هایت مساعدت را به عمل آورند.»(۷)

 اجتماع در مقابل خانه وزیر جنگ

امروز تعـدادی از افرادی کـه برابر خـانه وزیر جنـگ اجتمـاع کرده بودنـد، دسـتگیر شدنـد. در تحقیـق روشـن شـد که اجتماعکنندگان از دارالمساکین آمده و عرض حال آوردهاند. «خلاصه عرض حال آنها مبنی بر این بود از روزی که مأمورین قلعه بیگی مـداخله در امور دارالمساکین نمیکنند وضـعیات آنجا خوب نبوده و از اوضاع داخلی و متصدیان فعلی آن جا شاکی بودند.»(۸)

 آمادگی مراجعت مهاجران به کشور

منشورالملـک حـاکم اردبیـل امروز خبر داد که ۳۰۰ خـانوار ایرانی کـه پیش از ایـن به خـاک روسیه مهـاجرت کرده بودنـد، آمادهانـد به خـاک وطن بازگشـته و در منـاطق مرزی پیشـین ساکن شونـد. شـرط آنها این است که مأموران گمرک و تفتیش تذکره متعرض آنها نشوند و مأموران مالیات هم در سال جاری از آنان طلب مالیات نکنند.(۹)

 وساطت انگلیس برای وصول طلب رحیم خان

هـاوارد یکی از مقامـات سـفارت انگلیس در تهران امروز از رئیسـالوزراء خواست نسبت به وصول طلب «رحیم خان» ناظر این سفارت از سرداررشید کردستانی اقدام کند.(۱۰)

 سخنرانی آیت الله خالصیزاده علیه نظریه داروین

امشب آقای خالصیزاده در اجتماع مسجد سلطانی راجع به عقیده داروین برای حاضران صحبت کرد. وی ابتدا نظرات داروین

۱- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۱، ص ۲۱. علت آراء کم ارومیه در مقایسه با ارقام بعـدی (برای نمـونه خوی) نشـان میدهـد که اهـالی ارومیه به واسـطه حوادث پشت سـر، تـا چه انـدازه پراکنـده و به دور از دیـار خود زندگی میکردند.

۲- همان، پ ۱۸، ص ۲۳۶.

۳- همان، پ ۱۸، صص ۳۲۰ و ۳۲۱.

۴- فرمانفرمائیان، از روزگار رفته حکایت...، ج ۲، ص ۴۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۲۷.

۶- همان، پ ۸۰، ص ۸. اقبالالسلطنه در این زمان در تبریز و در بازداشت بود.

۷- همان، پ ۱۱۷، ص ۲۶. تعداد هواپیما های خریداری شده ایران پیش از این ۱۲ فروند ذکر شده بود. مالکم این سند دقیقاً روشن نیست کیست. اما میتوان حدس زد که او جزو مستخدمان خارجی وزارت جنگ است که برای تحویل هواپیماها و احتمالاً راهاندازی آنها زودتر وارد بوشهر شده بود و منتظر رسیدن کشتی حامل هواپیماها بود.

۸- همان، پ ۴-۱، ص ۲۴.

۹- همان، پ ۲۸، ص ۲۹.

۱۰- همان، پ ۱۱۸، ص ۳. رضا خان موضوع را به امیرلشکر غرب منعکس کرد تا در این مورد تحقیق کند. (همان)

را درباره طبیعت تشریح کرد و سپس در نقد و ردّ آنها سخن گفت. استدلالات وی بر اساس «حکمت خواجه نصیر طوسی» استوار بود. آقای خالصیزاده در بخش دیگری از سخنرانی خود درباره اعطای امتیاز نفت شمال به کمپانی آمریکایی سینکلر اظهارنظر کرد، «سپس راجع به فساد اخلاق زنها و مرد های طهران اظهار و شرحی از عدم معارف بیان نمود.»(۱)

 محدودیت عمل کمپانی نفت جنوب

با توجه به اعزام نیرو های کارشناس جدید به مناطق لرستان و دزفول برای تحقیقات امور نفتی توسط انگلیس و ناامنی موجود در منطقه لرستان، لورن، وزیرمختار انگلیس، در این مورد از رضا خان استعلام کرد. پاسخ های ارائه شده انگلیس را به این نتیجه رساند که از گسیل نیرو های کارشناس خود به لرستان، فعلاً خودداری کند.

سر پرسی لورن امروز به رضا خان نوشت: «کمپانی تحقیقات خود را عجالتاً محدود به امتحان زمین جلگه اطراف دزفول خواهد نمود.»(۲)

 مصوبه هیأت دولت درباره مسببان وقایع آذربایجان

بازگشت ارامنه و آشوریان به موطن خود موجب شد که دولت درباره مسببان این گروه در وقایع آذربایجان تصمیمگیری کند. هیأت دولت در جلسه امروز خود تصویب کرد که املاک افرادی چون «پطرس»، خالصه اعلام شود. در ضمن فهرست مسببان که توسط کارگزاری ارومیه تهیه شده بار دیگر به حاکم آذربایجان فرستاده میشود که تحقیقات مجدد درباره آنها به عمل آید. پس از یقین به قصور آنها به مأموران مرزی ابلاغ میشود هنگام ورود دستگیر و تحویل محکمه شوند.(۳)

 هدیه ۳۰۰ هزار دلاری کمپانی سینکلر

روزنامه ناصرالمله در شماره امروز خود نوشت که کمپانی سینکلر ۳۰۰ هزار دلار به وزیر امور خارجه ایران داده و او هم مبلغ مزبور را برای تأسیس مدارس به وزارت معارف تسلیم کرده است.(۴)این موضوع منشأ شایعات فراوانی مبنی بر رشوهستانی ذکاءالملک شد که مطبوعات آمریکا به آن دامن زدند. (ر.ک: ۱۹ بهمن)

 دیدار رضا خان با رئیس هیأت ژاپنی

رضا خان امروز با رئیس هیأت ژاپنی مقیم تهران دیدار و گفت و گو کرد. یکی از مواردی که از طرف رئیس هیأت ژاپنی مطرح شد اعزام استادان و کارشناسان نظامی ژاپن به ایران برای کمک به قشون بود. رضا خان پاسخ صریحی به این پیشنهاد طرف ژاپنی نداد و گفت که موضوع را با شورای نظامی خود در وزارت جنگ مطرح خواهد کرد.(۵)

(تصویر) اردبیل، مسجد شیخ

(تصویر) لوله گذاری توسط کمپانی نفت انگلیس و ایران

۱- همان، پ ۴-۱، ص ۲۶.

۲- همان، پ ۱۱۸، ص ۷.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۳-۴-۲۷-۱۳۰۲.

۴- همان، ۱۶-۲۰-۲۳/۱-۱۳۰۲.

۵- FO E ۲۸۸۸/۲۵۵/۳۴.

ص: ۵۳۰

 چهارشنبه

۲۵ دی ۱۳۰۲

۱۶ ژانویه ۱۹۲۴

۹ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 ضرورت انتخاب شدن علی دشتی از ساوه

امروز فرج الله بهرامی (دبیراعظم) رئیس کابینه وزارت جنگ در نامه محرمان های به ارکان حرب کل قشون، حسب دستور رضا خان تأکید کرد «هر وسیله که تسریع آن را عقیده دارید با کمال فوریت تصمیمی اتخاذ فرمایید که انتخاب ایشان [دشتی] در ساوه حتمی و دچار تردید نگردد.»(۱)

 مشکلات انتخاب نماینده ارامنه و کلدانیان

امیرلشکر اسماعیل خان، والی آذربایجان امروز در تلگرامی به وزارت جنگ، با اشاره به اتمام قریبالوقوع انتخابات مجلس پنجم در آذربایجان در مورد نماینده ارامنه و کلدانیان این منطقه اظهار کرد: «از آنجایی که ارامنه و کلدانی آذربایجان، تشخیص دادن آنها از بودن تبعه داخله و خارجه غیرممکن است... احتمال قوی میرود بعد از زحمات و مخارجات زیاد یک نفر نماینده که از ارامنه و کلدانیان انتخاب شدند، تبعه روس یا عثمانی در مجلس جلوس خواهد کرد.»(۲)

 فراخواندن محمدولیمیرزا به تبریز

شاهزاده محمدولیمیرزا که در منطقه تحت نفوذ خود، برادران و پدرش، فرمانفرما، حضور دارد و مشغول زمینهسازی برای انتخاب برادرش عباسمیرزا سالارلشکر است، از نظر فرمانده نظامیان مراغه، مزاحم روند انتخابات است. نایب سوم یوسف خان رزمی از امیرلشکر شمال غرب خواسته بود که محمدولیمیرزا را به تبریز بخواند تا انتخابات وفق نظر قشون پیش برود. امروز طهماسبی دستور داد این شاهزاده راهی تبریز شود.(۳)

 موضوع جمهوریت در گزارش های پلیس مخفی تهران

بنابر آن چه که گزارشگران پلیس مخفی تهران مینویسند جمهوریت مدتی است در میان طبقات مختلف مطرح است. «حدس میزنند که این امر در دوره مجلس پنجم که عنقریب افتتاح خواهد شد واقعیت پیدا خواهد کرد؛ زیرا غالب وکلای این دوره از اشخاصی انتخاب شدهاند که جداً طرفدار جمهوریت هستند و حضرت اشرف آقای رئیسالوزراء هم به ریاست جمهوریت انتخاب خواهند شد.»(۴)

روزنامه ستاره ایران و دولت رضا خان

به اعتقاد خفیهنویس پلیس تهران، مدیر روزنامه ستاره ایران، میرزاحسین خان صبا، از ابتدا با دولت کنونی مخالف بود. دلیل او برای این مخالفت این است که چندی پیش شرحی از اوضاع اصفهان برای چاپ به این روزنامه پیشنهاد شد. «مدیر آن میگفت حالاـ فکر و قلم آزاد نیست. اگر به واسطه درج این مشروحه گرفتار و زیر شلاق بیفتم دیگر کسی نیست مرا خلاص نماید. حالا باید به مقتضیات وقت کار کرد و منتظر موقع باشیم. با وجود این خطرات اگر یک وجه مکفی بدهند مشروحه را درج میکنم.»(۵)

شایعه ارسال اسلحه برای عشایر لُر از خاک عراق

کنسول ایران در بصره میگوید بنا بر شنیده ها مقداری اسلحه از تنومه که در ساحل شرقی شطالعرب (اروندرود) واقع است به عشایر لُر فرستاده شده است. محمدحسن بدیع امروز ضمن ارسال این خبر به وزارت امور خارجه افزود احتمال صدق و کذب خبر هست ولی به دلیل اهمیت و مراقبت بیشتر مأموران سرحدی عرض میشود.(۶)

اقدام هیأت دولت به بهرهبرداری از معادن غیرنفتی

هیأت دولت امروز از وزیر مالیه خواست نظر میلسپو را به منظور استخراج و بهرهبرداری از معادن غیرنفتی جلب کند تا همراه با تجار محلی طرحی برای سازماندهی یک تشکیلات ایرانی جهت بهرهبرداری از معادن ارائه دهد.(۷)

محدود شدن عناوین در دوایر مختلف اداری

دولت اخیراً تصمیم گرفت عناوین مقامات در ادارات مختلف مشخص شده و از کاربرد واژه های افزون و تعابیر مرسوم خودداری شود.

این ابلاغیه به وزارت امور خارجه هم ارسال شد و عنوانات رسمی طبقات هشتگانه آن مشخص گردید. اما با عدم رعایت این دستور، رضا خان رئیسالوزراء در نام های به این وزارت خانه

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۹.

۲- همان، پ ۱۸، ص ۴۸.

۳- همان، پ ۱۸، ص ۴۱۷. محمدولیمیرزا به این موضوع در خاطرات خود اشاره میکند. «امروز غروب (۲۶ دی) کاغذ فوری از یوسف خان رسید که ابلاغ میکند، بر حسب امر تلگرافی امیرلشکر، باید فوری به تبریز حرکت کنم. این هم یک رنگ جدیدی است. قطعاً امیرمحتشم چون دیده است کشف عملیات او مفید نخواهد شد، وادار نموده است تلگرافی به امیرلشکر بدارند که اگر فلانی آنجا بماند، ما مسئول اجرای امر دولت در پیشرفت انتخابات نخواهیم بود. این است که این تلگراف میرسد. هر چند نظر خودم هم حرکت به تبریز بود، ولی باز میخواستم چند روزی با فراغت خیال مشغول گردش باشم. این است که مصمم هستم فردا صبح زود حرکت کنم تا خداوند چه پیش آورد. فوری سوار روانه کردم تا حاجی مجیر از

حسینآباد مراجعت بدارد که کالسکه را همراه داشته باشیم.» (فرمانفرمائیان، از روزگار رفته حکایت...، ج ۲، صص ۴۳ و ۴۴).
۴- همان، پ ۴-۱، ص ۲۲.
۵- همان، پ ۴-۱، ص ۲۱.
۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۶-۱۰-۵۲-۱۳۰۲.
۷- FO E ۲۴۱۸/۲۵۵/۳۴.

و نیز دیگر دوایر دولتی ابراز داشت: «قدغن نمایید تصمیم مزبور را کارکنان و مأمورین آن وزارت خانه حتماً رعایت کرده و در حین مکاتبه و نگارش عنوان برای اشخاص از صدور مقررات آن تجاوز نکنند... از قبیل خدمت حضور، دام اقباله، دامت شوکته و غیره... به کلی حذف» شود.(۱)

 تعطیلی روز جمعه

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که به حکومت تهران دستور داده شده است برای تعطیلی اصناف و تجار در روز جمعه تصمیم بگیرد، چرا که روز جمعه «از اعیاد اسلامی است.» حکومت تهران قرار است امروز با شصت تن از تجار و کاسبان جلس های تشکیل داده به نتیجه برسند.(۲)

 پایان انتخابات لار

پس از پایان انتخابات لار و شمارش آراء معلوم شد که امام جمعه شیراز با ۳۵۴۱ رأی و علیاکبر داور با ۳۱۶۹ رأی از حوزه انتخابیه لار حائز اکثریت شدهاند. روزنامه ایران با چاپ این خبر افزود که امام جمعه شیراز از قبول نمایندگی استعفا داده و از این رو داور نماینده لار شد. این روزنامه بدون اطلاع از اجبار امام جمعه توسط حاکم فارس و رئیس تیپ این ولایت به استعفا – متن استعفانامه امام جمعه قبلاً گرفته شده بود – به تمجید از داور پرداخت و نوشت که اهالی لار باید به چنین نمایند های ببالند!(۳)

 اتهام اختلاس به صاحب منصبان سوئدی

روزنامه کوشش در شماره امروز خود نوشت که پس از بررسی های به عمل آمده توسط هیأت های تعیین شده برای رسیدگی به وضعیت نظمیه، معلوم شد که صاحب منصبان سوئدی ۲۵ هزار تومان علاوه بر حقوق خودشان برداشت کردهاند.(۴)

(تصویر) علی دشتی (ایستاده، نفر سوم از چپ)

(تصویر) نیرو های نظمیه

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶۷-۱-۳۰-۱۳۰۲.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۵۲۶، ص ۲.

۳- همان، صص ۲ و ۳.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، ص ۳۶.

ص: ۵۳۲

 پنجشنبه

۲۶ دی ۱۳۰۲

۱۷ ژانویه ۱۹۲۴

۱۰ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 تأکید وزارت جنگ به انتخاب دکتر حسینقلی خان

در دو تلگرامی که امروز از طرف وزارت جنگ به حاکم شاهرود و رئیس تیپ شمال فرستاده شد، تأکید گردید که دکتر حسینقلی خان باید از شاهرود به مجلس شورای ملی راه یابد.(۱)

 تهاجم به ایل بیرانوند

امروز لشکر غرب از ساعت ۶ صبح دست به حمل های علیه ایل بیرانوند زد که تا ساعت ۵ بعد از ظهر به درازا کشید. بنابر گزارشی که لشکر غرب در این مورد منتشر کرد، در حین بارش برف نیرو های الوار در هم شکسته شد و متلاشی گردید. «رئیس ایل بیرانوند با ۲۳ نفر از خوانین و کدخدایان مهم و ۲۹۴ نفر از الوار بیرانوند دستگیر، قریب ۴۰۰ نفر مقتول، ۳۰۰ دستگاه سیاهچادر، ۸۰۰۰ مال و حشم غنیمت اردو گردید. تلفات اردو قابل اهمیت نبود.»(۲) برخی منابع درباره این حمله نوشتند «آن چه تا حدودی نوآوری محسوب میشد، کشتار وسیع و هولناک توده انبوهی از زن و مرد و کودک بیرانوند بود.»(۳)

 انصراف رضا خان از انضمام بلوچستان به حکومت سیستان و قائنات

وزارت جنگ امروز به امیرلشکر شرق خبر داد که مقام وزارت از ضمیمه کردن بلوچستان به حکومت امیر شوکتالملک منصرف شده و در نظر دارد یک صاحب منصب نظامی را در موقع خود به حکومت آنجا منصوب کند. در این تلگرام اضافه شده است «برای جلب دوستمحمد خان هم یک نفر از طرف لشکر جنوب اعزام شده است.» وزارت جنگ بار دیگر تأکید کرد قوای اعزامی، ساخلو های لازم را در خط دزداب برقرار کنند تا پس از تخلیه قشون انگلیس، تحویل نظامیان شود.(۴)

 خودمختاری انگلیس در امور پست جنوب

امیل پیر، کفیل ریاست پست، در نام های که امروز به وزیر پست و تلگراف نوشت به اطلاع رساند که «کمپانی بحری هند انگلیس جنوب» بسته های پستی را بدون دخالت پست ایران تحویل گرفته، تحویل کنسول انگلیس در محمره (خرمشهر) میدهد.

محتوای این بسته ها غیر از یکی دو مراسل های که برای شخص کنسول است، بقیه پاکتها و نامه های متفرقه میباشد که رویشان نوشته شده «توسط پست قونسولگری». امیل پیر از وزیر پست و تلگراف خواست این موضوع از طریق مجاری ذیربط پیگیری شده به این بیترتیبی خاتمه داده شود.(۵)

 مشورت درباره اهداء امتیاز به امام جمعه

بنا به دستور رضا خان قرار شد نام های به والی آذربایجان نوشته شود و درباره اهداء امتیازی مثل دادن یک عصا یا انگشتر به حاجمیرزامهدی امام جمعه مشورت شود.۶(۶)

 حج، از راه قفقاز و اسلامبول

عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب امروز خبر داد که آقامیرزاصادق آقای مجتهد درباره تشرف چند نفر از زائران به بیت الله الحرام سئوال میکند؛ این که مسافرت آنها ممکن است یا نه؟ در حاشیه این تلگرام که امروز به وزارت جنگ فرستاده شد نوشته شده است: از راه قفقاز، اسلامبول ممکن است.(۷)

 برآورد دارایی بوداغیانس در دریاچه ارومیه

وزارت جنگ در تلگرامی با قید «خیلی فوری» از امیرلشکر شمال غرب خواست ظرف ۲۴ ساعت دارایی بوداغیانس را در دریاچه ارومیه، از قبیل کشتی، اسکله، کاروانسرا و غیره تعیین کرده، اطلاع دهد. در این دستورالعمل آمده است که از اداره مالیه هم کمک گرفته شود.(۸)

 پرسش سفارت ترکیه از توقیف و تبعید یک تبعه ترک

وزارت امور خارجه امروز مراسله سفارت ترکیه را به وزارت جنگ فرستاد که در آن از علت دستگیری و تبعید «جعفر» تبعه ترکیه پرسیده شده بود. وی در ساوجبلاغ دستگیر، دو هفته توقیف و سپس تبعید شده بود.(۹)

 ورود مشاورالممالک به ایران

مشاورالممالک نماینده سیاسی ایران در مسکو که با هماهنگی وزارت امور خارجه راهی ایران شده بود امروز وارد [احتمالاً انزلی] شد. وی فردا راهی تهران خواهد شد.(۱۰)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۳۶ و ۳۷. از معدود نقاطی که وزارت جنگ موفق نشد به واسطه نفوذ روحانیت نماینده موردنظر خود را برگزیده، به مجلس پنجم بفرستد، شاهرود بود. (ر.ک: ۲۹ دی).

۲- همان، پ ۶۵، صص ۱۱۱ و ۱۱۲.

۳- عملیات لرستان، ص ۱۳.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۸، ص ۲۶. انگلیسها حامی دوستمحمد خان بودند. شاید از

این نظر، لشکر جنوب مأمور به جذب و جلب وی شده بود.
۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۳۸-۳۴-۱۳۰۲.
۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۷، ص ۱۵. این نامه نوشته شد و امیرلشکر اسماعیل خان پاسخ داد حاجمیرزامهدی امام جمعه فرمان امام جمعه ندارد. بهتر است این فرمان به او داده شود. اهداء انگشتر یا عصا از طرف مقام وزارت به وی «موجب توقعات سایر آقایان و متضمن زحمت در آتیه میباشد.» (همان، پ ۷۷، ص ۱۳).
۷- همان، پ ۳۸، ص ۶۱.
۸- همان، پ ۳۸، ص ۳۷. یک روز بعد پاسخ درخواستی داده شد و اموال بوداغیانس با تمام جزئیات به اطلاع رسید. ر.ک: همان، پ ۳۸، صص ۳۵ و ۳۶.
۹- همان، پ ۲۸، ص ۱۹. موضوع به لشکر شمال غرب منعکس شد و از آنجا پاسخ رسید که این گونه افراد بدون تذکره رفت و آمد میکنند و هویت و ملیت آنها روشن نیست. این جعفر حامل تعدادی نامه برای رؤسای عشایر بود که برای احتیاط توقیف شد و پس از مدتی با ثبوت بیتقصیری، آزاد گردید. (همان، پ ۲۸، صص ۱۵ و ۱۶).
۱۰- همان، پ ۸۶، ص ۲۵. از نظر مأموران سیاسی انگلیس عزیمت مشاورالممالک به ایران، جهت شرکت در مذاکرات تجاری ایران و روسیه است. (FO E ۲۴۱۷/۲۵۵/۳۴). آنها در رصد جلسه ها و گفت و گو های مشاورالممالک کسب اطلاع کردند که وی به رضا خان توصیه کرده تا اعلام نتایج مذاکرات روسیه و انگلیس، مذاکره تجاری ایران و روسیه هم به تعویق بیفتد. (FO E ۳۳۵۸/۲۵۵/۳۴)

 جمعه

۲۷ دی ۱۳۰۲

۱۸ ژانویه ۱۹۲۴

۱۱ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 تصمیم آیت الله خالصی به بازگشت به بینالنهرین

آیت الله خالصی امروز پیرو پیامی که پیش از این برای وزیر جنگ فرستاده بود (ر.ک: ۲۰ دی) یادآور شد که برای رفتن به بینالنهرین اگر برای عبور از ناحیه سلیمانیه «برای دولت ایران از ناحیه انگلیسها اشکالی تولید میشود» بگویید تا بدانم. ایشان افزود: «در نظر دارم... از خاک افغانستان[به] بینالنهرین عزیمت» کنم.(۱)این پیام امروز از طریق امیرلشکر شرق به تهران ارسال شد.

 تبلیغات روسها علیه ایران

بنابر گزارش محرمان های که فرمانده قوای اردبیل میدهد، مدتی است روسها در بیشتر شهرها و روستا های خودشان برای بالا بردن شخصیت نظامیان خود نمایش هایی میدهند و در آنها علیه ایران و عثمانی و آلمان داد سخن میدهند. برای نمونه اخیراً یک زن در روستای اشکچی، کوگتپه و قلعه بازاری سخنرانی و نمایش هایی با موضوع یادشده ارائه داده است. در این گزارش آمده است که این اقدامات نتیجه عکس داده، در روستای اشکچی یک روستایی علیه گفته های آن زن پاسخ هایی میدهد که فوراً دستگیر میشود.(۲)

 سربازگیری روسها

بنابر اخبار رسیده از مسئولان مرزی اردبیل، روسها با فرستادن مأمور به شهر های کوچک و بزرگ از افراد ۱۸ تا ۲۵ سال سربازگیری میکنند. «حتی ایرانی هایی که به واسطه عدم وسیله و نامساعدت های مأمورین ایران مقیم روسیه که نمیتوانند به خاک خود عودت نمایند، از ایشان هم... [برای] قشون گرفته میشود.»(۳)

 تمرکز تفنگچیان خزعل در کرخه

محمدحسن بدیع، کنسول ایران در بصره، خبر داد که شیخ خزعل به عشایر عرب امر کرده که از هر قبیله پنجاه تفنگچی در کرخه گردهم آیند. «فعلاً آقای سرداراقدس در کنار رود کرخه در محلی که معروف به علّه است چادر زده و کوشکی نیز در آنجا بنا کرده که هنوز ناتمام است و آن محل را حمیدیه به اسم پسرش عبدالحمید» نام گذاشته است.(۴)

□ توضیحی در مورد مطبوعات عراق

سرکنسول ایران در بغداد در نام های که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد، ضمن ارائه توضیحاتی درباره پاسخ هایی که به دو روزنامه الامل و الاستقلال راجع به اعزام قشون ایران به خوزستان داده، اشاراتی هم درباره روزنامه های عراق کرد. وی نوشت که جراید عراق محدود و معدود هستند. هر کس بخواهد امتیاز روزنامه بگیرد، معادل دو هزار روپیه باید ودیعه بگذارد. سرکنسول در ادامه افزود روزنامه العراق روزنام های نیمه رسمی و تحت نظر حکومت است. جریده الاوقات بغداد زیرنظر شرکت تایمز چاپ میشود و توسط انگلیسها اداره میشود. روزنامه الامل که چندی پیش توقیف شد با کمک عبدالرحمن سعدون رئیسالوزرای پیشین منتشر میشد. اکنون جریده الاستقلال با یاری جعفرپاشا رئیسالوزرای جدید انتشار مییابد. همه این نشریات تحتنظر و اداره دولت هستند. ژنرال کنسول ایران نوشت برای نفوذ در این جراید توقعات مالی آنها را باید برآورد و این کار در توان این نمایندگی نیست.(۵)

□ ضرورت بالا رفتن پرچم ایران در جزایر خلیج فارس

در نامه بدون امضایی که امروز به رضا خان نوشته شد، فردی که خود را متخصص امور دریانوردی توصیف میکرد و نیز علاقهمند به ایران، تأکید کرد «این همه جزایر که در خلیج فارس است و هر کدام از حیث مرکزیت بحری و موقعیت پولتیکی یک دنیا اهمیت دارد هیچکدام دارای چوبه عَلَمی نیستند. اینها همه وظیفه امیرالبحر است ... چه، میترسم که جزیره شیخ شعیب، هندورابی، گیس [کیش]، فرور، تم [تنب]، هنجام [هنگام]، قشم، هرمز و جزیره خارك و خارکو به واسطه نداشتن چوبه علم ایرانی مانند جزیرهالبحرین در تصرف انگلیسها درآید؛ اگرچه جزیره قشم و هنجام فعلاً ـ همه طور در تصرف انگلیسها است.» نویسنده نامه ضمن ارائه پیشنهاد هایی برای تسلط ایران بر جزایر خلیج فارس افزود که دیروز «یک نفر مهندس با جهاز کمپانی نفط موسوم به «هرالد» به جزیره خارك رفت و از قرار مسموع خیال دو ماه توقف دارد.»(۶)

□ ورود بنت به تهران

امروز «بنت» نماینده یک گروه آمریکایی که کارشان ساخت راهآهن است وارد تهران شد. وی در اثر مساعی میلسپو با شرکت های آمریکایی راهی ایران شد. (ر.ك: ۱۹ دی) روزنامه تایمز نوشت که بنت «احتمالاً درباره کسب امتیازاتی مشابه آن چه که اخیراً دولت ترکیه به یک گروه آمریکایی واگذار کرده است، مذاکره کند.»(۷) «لورنزو ئی. بنت» نماینده شرکت راهآهن «یولند» بود.(۸)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۲، ص ۲۰. رضا خان نیز در پاسخ گفت که از راه افغانستان بازگردد بهتر است. (همان، پ ۱۰۲، ص ۱۹).

۲- همان، پ ۳۹، صص ۹۳ تا ۹۸.

۳- همان، پ ۳۹، ص ۹۰.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۰-۱۰-۵۲-۱۳۰۲.

۵- همان، ۴۸ و ۴۷-۱۰-۵۲-۱۳۰۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۱۸، صص ۴۶۵ تا ۴۶۸.

۷- روزنامه تایمز، به تاریخ ۲۲ ژانویه ۱۹۲۴، ص ۱۱.

۸- FO E ۲۴۱۹/۲۵۵/۳۴.

 شنبه

۲۸ دی ۱۳۰۲

۱۹ ژانویه ۱۹۲۴

۱۲ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 دستور رضا خان به انتخاب سوسیالیست های رشت

میرزاسلیمان خان والی گیلان در تلگرامی به رضا خان با این توضیح که اهالی رشت نسبت به نمایندگی سپهدار، سردارمعتمد و ناصرالاسلام بدبین و «از قرار اطلاعات از منبع روسها اشخاص فوق جزء اجتماعیون هستند» از وی کسب تکلیف کرد که در انتخاب آنها چه روشی در پیش گیرد. «منتظر امر مبارک هستم که انتخاب بشوند یا نه.» رضا خان نیز پاسخ داد: «باید انتخاب بشوند.»(۱)

 بخشنام های برای تنظیم سپاسنامه

امیرلشکر عبد الله خان طهماسبی امروز در دستورالعملی که شبیه بخشنامه بود به نظامیان و مسئولان برگزاری انتخابات در آذربایجان دستور داد تلگرامی از طرف اهالی خطاب به رضا خان وزیر جنگ تهیه شود و با این مضمون که به انتخاب آن ذات مقدس به وکالت مجلس افتخار میکنیم، مخابره شود[!](۲)

 دستور جدید انتخاباتی به فرمانده قوای ساوجبلاغ

امیرلشکر شمال غرب به نایب سرهنگ یوسف خان، فرمانده قوای ساوجبلاغ، نوشت اکثریت آن ناحیه باید به اسم «بندگان حضرت اشرف اعظم دامت عظمته» باشد، اما نفر بعدی «منوط به نظریه خود شما است. البته کسی که انتخاب میشود باید کاملاً طرفدار قشون باشد.»(۳)

 انتخابات قشونی از نگاه معترضان

محمدولیمیرزا که از نظر رئیس نظامیان مراغه مزاحم روند انتخابات توسط نظامیان بود به تبریز فراخوانده شد. وی در یادداشت امروز خود ضمن اشاره به چگونگی مراجعت خود به تبریز مینویسد: «مدبرالملک [میرزاابراهیم خان سهرابزاده] را با کمال اکراه و به زور و جبر مینویسانند. باز رعایا خودشان به حیل مختلف سعی داشتند که آرای دیگری که خود قبلاً تهیه کرده بودند وارد صندوق نمایند، ولی در اکثر موارد آراء را آشکارا از دست آنها میگرفتند و میخواندند و ورقه دیگری که تهیه شده بود به دست آنها میدادند.»(۴)

در میان اسناد، از انتخابات در دو روستای نعمت الله و سفیدکمر از بخش صوفیان میخوانیم: «به خلاف قانون متعرض بنده و عموم اهالی نعمت الله شده، آن چه توهین بود از کتک و فحش و غیره درباره فدوی مضایقه ننموده و در پیش چشم هزار نفر شرف چهل ساله فدوی را برده، ورقه رأی آزادی را جبراً از دست همه گرفته و دلخواه خود نویسانده، قهراً به دست مردم سپرده... و احدی از خوف» حرفی نمیزند.(۵) این، بخشی از عریضه حاج هاشم نعمت اللهی به والی آذربایجان بود.

 تردید در انتخاب نقیبزاده

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، نسبت به انتخاب نقیبزاده از تبریز ابراز تردید کرد. وی امروز خطاب به وزارت جنگ نوشت که وی در تبریز و حومه زمینه نداشت، اما والی (امیرلشکر اسماعیل خان) چنین صلاح دید که وی از تبریز نماینده باشد. «تصور نمیکنم موفق بشود.»(۶)

 ارسال هر چه سریعتر اعتبارنامه نمایندگان

رضا خان امروز بار دیگر به حاکم آذربایجان تأکید کرد اعتبارنامه همه نمایندگانی که در آذربایجان انتخاب شدهاند هر چه زودتر ارسال شود و در هر نقطه که انتخابات تمام میشود همین اقدام انجام شود «که در موقع مقرره نمایندگان آذربایجان نیز در مجلس حضور داشته باشند.» امیرلشکر اسماعیل خان نیز پاسخ داد: «مقتضی است رد یا قبول آن از طرف بندگان حضرت اشرف... بشود تا اعتبارنامه شخص دوم که حائز اکثریت میباشد فرستاده شود.» وزیر جنگ نیز گفت که از اهالی نسبت به انتخاب خود تشکر شود، اعتبارنامه نفرات بعدی ارسال گردد.(۷)

 نتیجه مذاکرات با انگلیسها درباره بلوچستان

مذاکرات رضاقلیافشار، رئیس تیپ سیستان و قائنات، با کلنل کیز و ماژور دینی امروز به مرکز گزارش شد. این مذاکرات که با هماهنگی میان سفارت انگلیس و رئیسالوزراء در دزداب انجام شد این نتایج را در پی داشت: ۱- یک ماه پس از استقرار قوای ایران در خاش، قوای انگلیس آن جا را ترک میکنند؛ ۲- انگلیس نظامیان خود را از میرجاوه و دزداب وقتی بیرون میکشد که امنیت راهآهن توسط ایران تضمین شود؛ ۳- انگلیس تجهیزاتی برای تحویل به ایران ندارد و اگر سلاحی داده شود منوط به اجازه دولت انگلیس خواهد بود؛ ۴- ماژور دینی با نظامیان ایران به خاش نمیآید. او به کویته میرود، ۱۵ روز بعد همراهی میکند؛ ۵- ضرورت دارد دو گروهان پیاده، ۲۰۰ نفر جماز، دو قبضه توپ خانه با مسلسل و یک دسته سوار راهی خاش شوند؛ ۶- استفاده از تلگراف انگلیس در خاش تا زمانی است که آنها در آنجا حضور دارند، از آن به بعد اگر خریداری شد در اختیار ایران میگذارند؛ ۷- حقوقی که انگلیس به خوانین منطقه میپردازد از این به بعد توسط ایران پرداخت شود.(۸)

 ورود تجهیزات نظامی خریداری شده به بوشهر

سرتیپ امان اللهمیرزا امروز در تلگرامی به رضا خان خبر داد که به همراه سرهنگ علائی(۹)، شش هواپیما با تمام لوازم و ده خودرو به بوشهر رسیدیم. وی متوجه شده بود که هنوز راه بوشهر تعمیر نشده از این رو در ادامه تلگرام افزود: «چنانچه امر به تعمیر فوری راه بوشهر صادر فرمایید اشیاء را پیاده، وإلّا از راه بغداد به معیت ارفعالملک و مکانیسینها ارسال شوند.»(۱۰)

 پیشنهاد های رئیس تیپ شمال درباره عملیات نظامی در ترکمنصحرا

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، در نامه محرمان های که امروز به وزارت جنگ فرستاد پیشنهاد های خود را برای شروع عملیات نظامی در بهار آینده در ترکمنصحرا مطرح کرد. وی این اقدام را یک ضرورت برای جلوگیری از برنامه روسها در این منطقه دانست. به این نامه پاسخی داده نشد.(۱۱)

 اقدامات طرفداران شیخ محمدحسین در استرآباد

هواخواهان حاج شیخ محمدحسین که علیه هیأت نظار در تلگراف خانه استرآباد متحصن شده بودند اینک با تشکیل کمیت های

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۶۵.
۲- همان، پ ۱۸، ص ۲۱۰.
۳- همان، پ ۱۸، ص ۲۹۱.
۴- فرمانفرمائیان، از روزگار رفته حکایت...، ج ۲، صص ۴۴ و ۴۵.
۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۸، ص ۵۰۹.
۶- همان، پ ۵۱، ص ۱۳. این خبر پیش از این که مربوط به عدم انتخاب نقیبزاده، فرد سفارششده وزارت جنگ برای ورود به مجلس پنجم، از تبریز بشود، متوجه عدم کارآیی والی آذربایجان از نظر فرمانده قشون این ایالت است.
۷- همان، پ ۵۱، صص ۱۶ و ۱۷.
۸- همان، پ ۹۹، صص ۱۰ تا ۱۳.
۹- نورالدین علائی پس از گذراندن دوره دانشکده افسری، پیش از جنگ دوم جهانی به فرانسه رفت و به تکمیل تحصیلات نظامی پرداخت. او پس از جنگ جهانی دوم نیز دوره ستاد هوایی دانشگاه جنگ هوایی فرانسه را گذراند. دوره دانشگاه جنگ زمینی را هم در تهران سپری کرد. علائی در طول خدمت در ارتش به درجه سرتیپی رسید و سالها استادی هواپیمایی دانشگاه جنگ را عهدهدار بود و مدتی نیز به معاونت ستاد نیروی هوایی رسید. علائی به واسطه آشنایی کامل به زبان های انگلیسی و فرانسه تألیفاتی در رشته تخصصی خود داشت و آثاری را به فارسی ترجمه کرد. او در ۱۳۳۰ از سوی دولت فرانسه نشان درجه ۳ (کوماندور) دریافت کرد. برخی آثار وی عبارت است از: از منگلفیه تا شاه، چهار سرباز پیاده آرتش آلمان، در پناه بودن از خطر حملات هوایی، فتح تهران. (روزنامه اطلاعات، ش ۷۷۱۰ (۱۷ دی ۱۳۳۰)، ص ۸؛ مجله نیروی هوایی ارتش شاهنشاهی، ش ۷ (مهر ۱۳۳۹)، صص ۷ و ۸؛ مشار، مؤلفین کتب چاپی فارسی و عربی، ج ۶، صص ۶۴۹-۶۵۰).
۱۰- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۷، ص ۱۸. وزیر جنگ در پاسخ سرتیپ امان اللهمیرزا گفت که وزیر و مستشار وزارت فواید عامه در منطقه هستند و اعتبارکافی برای تعمیر راه دارند. «اشیایی را که آوردهاند از همین خط حرکت دهید.» (همان)
۱۱- همان، پ ۱۰۸، ص ۱۰.

به اعتراضات خود رنگ و روی دیگری دادهاند. مؤیدالدوله حکمران استرآباد از تأسیس «کمیته برق» توسط طرفداران حاجشیخ محمدحسین خبر داد که یک تشکیلات تروریستی است. این کمیته با پخش شبنامه فعلاً اقدامات خود را پیش میبرد. حاکم استرآباد افزود، اکنون چهار نفر اعضاء این کمیته دستگیر شدهاند.(۱)

 نگرانی شیخ خزعل از عملیات لشکر غرب در لرستان

بنابر خبری که کارگزار محمره (خرمشهر) به وزارت امور خارجه میدهد پیشرفت قوای نظامی در لرستان باعث وحشت شیخ خزعل شده است. گردآوردن پنجاه نفر از هر طایفه در نزدیکی اهواز و توزیع پول میان رئیس قبایل نتیجه همین وحشت است. کارگزار در ادامه این خبر پیشنهاد میدهد: «فرستادن ساخلو به مسجد سلیمان لازم، وقتی بهتر از حالا نیست.»(۲)

 احتمال حمایت ترکها از سیمیتقو

امیرلشکر شمال غرب میگوید سیمیتقو در یک فرسخی روستای قورهتو مستقر است. تلاش های او برای اتحاد با کرد های منطقه موفق نبوده است، اما اگر دولت ترکیه بخواهد او را تقویت کند موضوع فرق خواهد کرد. عبد الله خان طهماسبی پیشنهاد کرد «مقامات مربوطه داخل مذاکره شوند که سیمیتقو را ترکها تسلیم نمایند.»(۳)

 ابلاغ تغییر نام ایالت عربستان به خوزستان

در نام های که امروز «کارگزاری مهام خارجه عربستان» به وزارت امور خارجه فرستاد، در سربرگ خود واژه عربستان را خط زده و خوزستان را به جای آن نوشته است. در این نامه آمده است: «تصمیم دولت علّیه که بعد از این، این ولایت به اسم خوزستان خوانده شود... مراتب به ادارات دولتی و قونسولگری انگلیس و اداره نفت جنوب ابلاغ و حسبالامر بعد ازاین در مکاتبات و مذاکرات رعایت این مسئله خواهد شد.»(۴)

 تشکیل کمیسیونی برای تعیین تکلیف طایفه جانکی

رضا خان امروز به حاکم اصفهان دستور داد برای رسیدگی به تقاضای طایفه جانکی کمیسیونی با حضور خوانین هفت لنگ و چهارلنگ تشکیل شود. «پس از رسیدگی کامل رأی کمیسیون را اطلاع دهید.»(۵)

 خبر فروش جواهرات سلطنتی در مطبوعات ایتالیا

نماینده سیاسی ایران در رُم امروز به وزارت امور خارجه نوشت که روزنامه «ونیز ژورنال» خبری چاپ کرده که دولت ایران میخواهد جواهرات سلطنتی را به مبلغ ۱۷۵ میلیون فرانک فروخته، صرف ساخت راهآهن کند. وی میافزاید با اشاعه این خبر «نماینده یک کمپانی بزرگ اروپایی نزد بنده آمده و در این خصوص اطلاعاتی خواستار شد و در ضمن میپرسید قیمتی که معین شده به فرانک فرانسه بوده یا فرانک سوئیس و شرایط دولت در فروش آنها چیست؟» نماینده سیاسی ایران پاسخی

نمیدهد چون از اصل موضوع بیاطلاع بود.

یکی از مسئولان وزارت خارجه در پای این نامه نوشته است: «دولت چنین نکرده است و تخمینی هم از قیمت جواهرات نشده» است.(۶)

 نفت عراق

کنسول ایران در بصره گزارش میدهد که اعطای امتیاز نفت

۱- همان، پ ۱۷، ص ۵۷۰؛ مقصودلو، مخابرات استرآباد، ج ۲، ص ۸۹۵.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۷-۱۰-۵۲-۱۳۰۲.

۳- همان، ۱۲-۲۸-۴۵-۱۳۰۲. موضوع به وزارت امور خارجه منعکس شد. نام های نیز به امضاء وزیر جنگ برای وزیرمختار ترکیه در تهران فرستاده شد. (اسناد مؤسسه مطالعات...، پ ۴۹، صص ۲۵ و ۲۶).

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۱۱-۵۲-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۴۸۲.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۱-۳۷-۱۳۰۲. خبر مشابهی هم در جراید اسلامبول منتشر شد که از قول روزنامه های انگلیسی نقل کرده بودند؛ مبنی بر اینکه حکومت ایران در صدد است برای ساخت راهآهن در ایران جواهرات سلطنتی را بفروشد. (همان، ۵-۱-۳۷-۱۳۰۲).

عراق از موضوعات جراید بینالنهرین است که به آن میپردازند. محمدحسن بدیع گفت دو کمپانی انگلیسی و ترک برای گرفتن این امتیاز مطرح هستند. «احرار عراق با کمپانی انگلوپرشین [کمپانی نفت جنوب] به کلی مخالفت دارند.»(۱)

 دیدار کاناهارا با مسئولان وزارت فواید عامه

کاناهارا، یکی از اعضای هیأت ژاپنی در تهران، امروز با یک مقام وزارت فواید عامه ایران گفت و گو کرده و موارد زیر را بیان داشته است:

الف) من در ژاپن مدیر تجارت و صنعت بودم.

ب) من فهرستی از تمام معادن (غیرنفتی) ایران میخواهم که در آن معادن فعال، متروک و دست نخورده معلوم شده باشد.

ج) من در پایان فوریه از محمره (خرمشهر) عازم ژاپن خواهم شد تا در مسیر بتوانم میادین نفتی شرکت نفت ایران و انگلیس را بررسی کنم.

د) مأموریت من در ایران جمعآوری اطلاعات جزئی درباره تجارت و معادن است، تا ژاپن بتواند روابط تجاری نزدیک با ایران برقرار کند.

ه) ما در ژاپن نفت نداریم. ایران در این بخش غنی است. نمیدانم که آیا ممکن است ما بتوانیم منافع نفتی در اینجا به دست آوریم یا نه؟

و) امیدوارم به تهران بازگردم.(۲)

 خلع حاکم استرآباد

رضا خان امروز مؤیدالدوله حاکم استرآباد را برای آن چه که ناتوانی در خلعسلاح ترکمنها یاد کرد به تهران فراخواند.(۳)

(تصویر) سیمیتقو و نیرو هایش

نقشه خطوط لوله های نفت و راهآهن در خاورمیانه

۱- همان، ۲-۵۱-۲۷-۱۳۰۲.

۲- FO E ۲۴۱۸/۲۵۵/۳۴.

۳- FO E ۲۴۱۹/۲۵۵/۳۴.

ص: ۵۳۷

 یکشنبه

۲۹ دی ۱۳۰۲

۲۰ ژانویه ۱۹۲۴

۱۳ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 توضیحات مکرمالدوله درباره انتخابات شاهرود

پس از تأکید وزارت جنگ در انتخاب دکتر حسینقلی خان از شاهرود (ر.ك: ۲۶ دی) مکرمالدوله حاکم این شهر یادآور شد که با توجه به نفوذ شیخ احمد مجتهد در شاهرود و توابع، هر اقدامی که له دکتر حسینقلی خان صورت گرفته علیه او تمام شده است. با وجود این مأموران انتخاباتی بلوکات حرکت کردهاند و جدیت لازم برای انتخابات فرد یادشده صورت خواهد گرفت.(۱)

 رضایت امیرلشکر جنوب از موقعیت بلوچستان

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، در تلگرامی که امروز به وزارت جنگ فرستاد موقعیت بلوچستان را پس از تصرف رودبار مناسب توصیف کرد. وی نوشت پس از این حادثه ابتدا طوایف بلوچ دچار وحشت شدند، اما پس از تأمین به ضرغامالسلطنه و تسلیم او در برابر دولت، آن وحشت اولیه برطرف شد و طوایف ابراز تمایل خود را نشان دادند.

اخیراً «نواب خان رئیس ایل بامری از رؤسای مهم بلوچ حاضر گردید، هرنوع خدمتی به وی رجوع شود.» به مسئولان منطقه دستور داده شده در برقراری ارتباط با رؤسای طوایف بلوچ بکوشند. از این رو «امید کامل هست که در سال آتیه به کلی امورات بلوچستان بر طبق رضایت خاطر مقدس بندگان حضرت اشرف... تسویه و خاتمه پذیرد.»(۲)

 تبعید یک تاجر هندی از دزداب توسط انگلیسها

بنابر گزارش امین تذکره دزداب، پنجاه نفر از نظامیان انگلیس از کویته به دزداب آمده و یک تاجر هندی را که سیک مذهب بوده، به جرم دخالت در امور سیاسی «جبراً و قهراً به هندوستان بردهاند.» در این گزارش آمده است که هنگام تبعید این تاجر، سیکها تعطیل کرده در معبد خود گرد هم میآیند و به این اقدام انگلیس اعتراض میکنند.

موضوع با مداخله مأموران ایرانی خاتمه مییابد. این گزارش با این جمله خاتمه مییابد: «سرداران بلوچ که اخیراً به دزداب آمدهاند صراحتاً عدم تمایل خود را نسبت به توقف نظامیان انگلیس در خاش و میرجاوه ابراز داشتهاند.»(۳)

 نامشروع بودن هر نوع اقدام در بحرین

معاضدالسلطان، کارگزار اول بنادر خلیج فارس، در نام های که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد از دیدار اخیرش با کنسول فرانسه گفت. «قونسول فرانسه نیز در ضمن مذاکرات دوستانه شفاهی اشعار میداشت که امام نجد در امر بحرین بر ضد انگلیسها مشغول تحریکات و دسایس است.»

معاضدالسلطان هم در پاسخ میگوید که «بحرین به موجب اسناد محکمه و دلایل قویه که در دست هست ملك دولت ایران، و هرگونه عملیاتی تاکنون نسبت به بحرین شده [یا] بشود غاصبانه است.»(۴)

 تشکر خزعل از رضا خان

شیخ خزعل در تلگرامی که امروز به رضا خان رئیسالوزراء فرستاد از این که عدم حضور نظامیان را در گمرک محمره (خرمشهر) پذیرفته است ابراز تشکر کرد و خواست این موضوع به ریاست گمرک هم ابلاغ شود. ظاهراً نظامیان مستقر شده در گمرك خرمشهر هنوز بیرون نرفته بودند.(۵)

 اختلافات پایاناپذیر انتخابات کلیمیان

به واسطه کثرت شکایات واصله از انتخابات کلیمیان، انجمن نظار تصمیم گرفت پیش از صدور اعتبارنامه، حکمیت را به مجلس شورای ملی واگذار کند. پس از افتتاح مجلس و رسیدگی به این موضوع، اعتبارنامه نماینده کلیمیان صادر میشود.(۶)

 نخستین جلسه کمیسیون موجر و مستأجر

امروز نخستین جلسه از کمیسیون موجر و مستأجر در وزارت عدلیه برپا شد. وجود اختلافات فراوان بین این دو طبقه و شکایات فیمابین موجب شد کمیسیونی از نمایندگان وزارت داخله، فواید عامه، عدلیه و بلدیه تشکیل شده به این موضوع رسیدگی کنند.

نتیجه بررسی های این کمیسیون به هیأت دولت ارائه خواهد شد.(۷)

 حمله روزنامه العراق به مطبوعات ایران

روزنامه العراق در شماره امروز خود مطلبی با عنوان «العراق و صحف الفرس» چاپ کرد و با اهانت به گذشته ایران، عرب و عراق را صاحب تاریخ مشعشع دانست. نویسنده این مقاله نوشت که غریبترین قضیی های که در جراید ایران به آن پرداخته شده انضمام بینالنهرین به ایران است. «ملتی که قومیت خود را از دست داده و در ن هایت پراکندگی و دنائت اجتماعی در پستترین درکات انحطاط زیست میکند ما را به اشغال عراق تهدید نماید.» نویسنده از این که جراید ایران اعراب را سوسمار و ملخخور معرفی کرده، برآشفته و مینویسد که این ایرانیان هستند که امروز در بینالنهرین گدایی میکنند.(۸)

۱ بهمن ۱۳۰۲

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۳۴. وزارت جنگ پس از دریافت این تلگرام بار دیگر از قول وزیر جنگ به حاکم شاهرود تأکید کرد «هرچه ممکن است کوشش نمایید» وی انتخاب شود. (همان، پ ۱۷، پ ۳۲).

۲- همان، پ ۱۶، صص ۵۰۲ و ۵۰۳.

۳- همان، پ ۲۵، ص ۶.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۱-۴۱-۵۱-۲-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۸، ص ۱۳. رضا خان هم به وزارت مالیه گفت تفنگچیان مأمور به گمرکات بنادر جنوب شامل حال محمره (خرمشهر) نمیشود. (همان، پ ۴۸، ص ۱۴).

۶- روزنامه ایران، شم ۱۵۲۹، ص ۲.

۷- همان، شم ۱۵۳۰، ص ۱.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۴، صص ۱۳۳ و ۱۳۴؛ اسناد وزارت امور خارجه، ۴۰ و ۳۹، ۳۸، ۳۴-۴۱-۲۷-۲-۱۳۰۲. این مقاله واکنش مدیریت انطباعات بغداد را در پی داشت. این اداره از مطبوعات عراق خواست بدانند که این مجادلات قلمی امری بیهوده است و نتیج های جز خسران منافع طرفین ندارد. آلمظفر عبدالعزیز مدیر مطبوعات بغداد یادآور شد تعابیر به کار گرفته شده در این مقاله ربطی به ملت ایران ندارد. (همان)

ص: ۵۳۸

دوشنبه

۱ بهمن ۱۳۰۲

۲۱ ژانویه ۱۹۲۴

۱۴ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 تکذیب یک خبر نفتی

حسین علاء وزیرمختار ایران در آمریکا امروز اطلاع داد که روزنامه واشنگتن پست خبری چاپ کرده که میگوید امتیاز نفت یکی از ایالات شمالی ایران برای کمپانی نفت جنوب کنار گذاشته شده است. [ایران امتیاز چهار ایالت شمالی را به کمپانی سینکلر و یک ایالت را به معینالتجار بوشهری داده بود.] علاء افزود: «سفارت در مقام تکذیب این خبر برآمده، در یک شماره روزنامه مزبور به عنوان یک نفر ایرانی و در شماره دیگر، تکذیب از طرف سفارت، شرحی نوشته شد.»(۱)

 نظر رضا خان درباره نمایندگی سردارعشایر

در پی انتخاب صولتالدوله سردارعشایر از جهرم برای مجلس شورای ملی (ر.ک: ۲۳ دی) رضا خان در تلگرامی که امروز به وی فرستاد، تأکید کرد که اگر قبول نمایندگی کرده است، اول رجب باید در تهران حاضر باشد «والّا با بودن سایرین [در اصل سند قوامالملک نوشته شده و پس از خط زدن کلمه، سایرین به جای آن آمده است] در محل تصور میکنم آمدن جنابعالی به طهران مقتضی نباشد.» رضا خان در پایان به سردارعشایر پیشنهاد کرد اگر با این موضوع موافق است، استعفا داده، نمایندگی را به حکمت واگذار کند.(۲)

 مشکلات کیاستوان در انزلی

کیاستوان کاندیدای مورد نظر قشون برای مجلس در انزلی، امروز به وزارت داخله نوشت که کنسولگری دولت روسیه در انزلی علیه انتخاب او اقدامات زیادی میکند. وی اهالی انزلی را طرفدار خود دانست و نظر وزارت داخله را به تلگرامی که در همین زمینه در جراید تهران چاپ شده جلب کرد.(۳)

 شومیاتسکی در راه رشت

شومیاتسکی، وزیرمختار روسیه در ایران، امروز صبح ناگهان تهران را به قصد رشت ترک کرد. وزارت جنگ در تلگرامی به رئیس تیپ مستقل شمال تأکید کرد مراقبت کامل از وی به عمل آید که این مسافرت به چه علتی بوده است.(۴)

 صحبت جمهوریت ایران

«صحبت جمهوریت ایران» عنوان سرمقاله امروز روزنامه «قانون» است. نویسنده در این مطلب طرح جمهوریت را در ایران یک تصور دانست که ناشی از مسافرت احمدشاه به اروپا پدید آمده است. نویسنده مسافرت شاه را به اروپا تصمیم شخصی او دانست، نه اجبار رضا خان؛ و با اشاره به انعکاس موضوع جمهوریت ایران در جراید ترکیه نوشت که خیال میکنند جمهوریت ایران در دِماغ شخص اول آقای رئیسالوزراء رخنه کرده است؛ خیال میکننـد که یک دست هایی برای تبدیل رژیم ایران در کار است. نویسنده با ردّ مسئله جمهوریت نوشت: «کسی که شاه را به فرنگ فرستاد خود اعلیحضرت است. آقای سردارسپه تمام اوقاتشان را صرف اصلاح و ترقی مملکت نموده، مجال آن که در این خیال باشد، ندارد.»(۵)

 تقاضای امیراعلم برای تأسیس دارالفنون رضوی

دکتر امیراعلم از مشهد تلگرامی به رئیسالوزراء فرستاد و پیشنهاد کرد اگر بخواهیم مشهد مقدس مرکز ترقیات عالم اسلام شود، باید دارالفنونی در این شهر تأسیس شود که شعبه های طب و دواسازی، فلاحت، ادب و فقه را در خود جای دهد. این مرکز آموزشی که دارالفنون رضوی نام خواهد داشت در بخش فقه و ادبیات مانند الازهر مصر دانشجو تربیت میکند. وی مخارج تأسیس این مرکز را ۲۰۰ هزار تومان پیشبینی کرد و محل آن را باغ عنبر(۶) که ۳۵ هزار زرع زمین دارد پیشنهاد نمود.(۷)

 ارتقاء درجه سرهنگ عبدالرضا خان

سرهنگ عبدالرضا خان، متصدی ارکان حرب کل قشون و

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۶-۹-۳۹-۱۳۰۳.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۳۰۸.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۶-۲-۲۹-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۶، ص ۲۲. گویا برف زیادی در ناحیه منجیل باریده بود و راه بسته شده بود و به همین دلیل شومیاتسکی از نیمه راه به تهران بازمیگردد. (همان، پ ۸۶، ص ۲۱).

۵- همان، پ ۴-۱، صص ۳۴ و ۳۵. چند روز بعد روزنامه ستاره ایران سرمقال های مشابه این نوشت و ضمن تنقید از احمدشاه نوشت که رضا خان، رئیسالوزراء نیازی به تبدیل رژیم احساس نمیکند. (روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۱۰۸، ص ۱).

۶- باغ عنبر نام باغ و منطق های در مشهد بوده که در حوالی محله سراب و ظاهراً در مجاورت آستانه مقدسه قرار داشته. در روزگاران گذشته عمدهترین قنات شهر، «قنات سناباد» نام داشته که مجرای آن در محله سراب در باغ عنبر بوده و قنات مزبور هم به آستانه تعلق داشته است. علاوه بر این قنات، دیگر قنات های جاری در محله سراب قنات قلیچ خانی، ممیش خان، محمدولی خان سردار، شیخ مؤمن کاظمینی، رکنآباد و سلسبیل بودند. (سیدی، تاریخ شهر مشهد، ص ۳۹۰).

۷- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۳، صص ۱۰۰ و ۱۰۱. با کلیات این پیشنهاد موافقت شد. دکتر امیراعلم تصمیم داشت برای تهیه مخارج این کار اوراق سهام دو قرانی، پنج قرانی و یک تومانی منتشر کند. (همان، پ ۱۰۳، ص ۹۷).

جانشین موقت سرتیپ امان الله میرزا امروز به درجه سرتیپی رسید. سلیمان خان بهبودی در یادداشت امروز خود علت این ارتقاء را خاتمه کار لرستان و زحماتی که وی در این مورد کشیده، یاد کرد.(۱)

 اختلاف میان فیوضات و تربیت

بنابر آن چه که محمدولیمیرزا در یادداشت های امروز خود از تبریز مینویسد، بین فیوضات(۲) رئیس معارف و میرزامحمدعلی تربیت به شدت به هم خورده است. منشأ این اختلاف مربوط به کتاب خان های است که «تربیت ایجاد کرده و تابلوی آن جا را به اسم خودش نوشته است. فیوضات هم فرستاده اسم او را حک نمودهاند.»(۳)

 ارسال اسامی تاجران ایرانی به شرکت های آمریکایی

حسین علاء وزیرمختار ایران در آمریکا مینویسد کمپانی نوریان (Norian) که تجارت پسته میکند نام تجار پسته در ایران را میخواهد. همچنین کمپانی نیویورک و اروپا اسامی بازرگانان خشکبار و قالی را از این سفارت تقاضا میکند که در هر دو مورد همکاری لازم به عمل آمد.(۴)

 روابط تجاری ایران و آمریکا

سفارت ایران در آمریکا امروز گزارش بلندی از وضعیت تجاری آمریکا در سال مالی ۲۳-۱۹۲۲ با سایر دول، به وزارت امور خارجه فرستاد. در بخش پایانی این گزارش ارقام و اعداد داد و ستد ایران و آمریکا یاد شده است که نشان میدهد واردات آمریکا از ایران در یازده ماه اول ۱۹۲۳ بالغ بر ۳۱۰/۴۰۶/۴ دلار و در مدت مشابه واردات ایران از آمریکا ۵۴۲/۲۴۴ دلار بوده است. در این گزارش علت عدم توجه بازرگانان ایرانی برای واردات کالاـ از آمریکا، ترقی ارزش پول آمریکا و تنزل ارزش پول کشور های اروپایی به ویژه آلمان ذکر شده است که تجار ایرانی را به بازار های اروپایی سوق داده. مضاف بر این بُعد مسافت و گرانی دستمزد در آمریکا باعث گران تمام شدن نرخ کالا میشود. قسمت عمده واردات آمریکا از ایران در مدت یاد شده فرش و قالیچه و خشکبار و عمده صادرات آمریکا به ایران لوله و ادوات ماشین های نفت بوده است.(۵)

 مرگ لنین

ساعت شش و پنجاه دقیقه امروز، لنین درگذشت. این خبر را سفارت ایران در مسکو به تهران مخابره کرد.(۶)

 احضار مفخمالدوله به ایران

اسحاق خان مفخمالدوله، وزیرمختار ایران در ترکیه، احضار شد. این خبر را روزنامه ایران در شماره امروز خود چاپ کرد و نوشت که شخص دیگری جای مفخمالدوله را خواهد گرفت.(۷) این جریده در شماره بعدی خود نوشت که محمدصادق طباطبایی به عنوان نماینده سیاسی ایران راهی ترکیه خواهد شد.(۸)

۱- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، ص ۱۰۷.

۲- ابوالقاسم فیوضات در ۱۲۶۷ش در شهر تبریز به دنیا آمد. تحصیلاتش را در مکتب خانه آغاز کرد. سپس در مدارس رشدیه و قدس درس خواند و در همان آموزشگاه ها به تدریس پرداخت. وی به زبان های فرانسه و عربی هم آشنایی داشت. در ۱۲۸۷ش، دبیرستان فیوضات را در تبریز دایر کرد و خود نیز مدیریت آن را بر عهده گرفت و دو سال آن را اداره نمود. این مدرسه در ۱۲۸۹ش بنا به تقاضای هیأت معارف با مدرسه «حیات» ادغام گردید و بلافاصله به خانه میرزامهدی خان انجمن منتقل گردید. اما یک سال بعد این دو مدرسه جداگانه به فعالیت خود ادامه دادند. فیوضات از همراهان و همرزمان شیخ محمد خیابانی، بود و مدتی نیز مدیریت و نویسندگی روزنامه تجدد را که در همان دوران در تبریز منتشر میشد، بر عهده داشت. وی در انتخابات دوره چهارم مجلس شورای ملی به نمایندگی مردم تبریز انتخاب شد و پس از پایان این دوره با سمت ریاست فرهنگ آذربایجان به تبریز بازگشت و در مدت یک سال خدمات ارزند های به فرهنگ آذربایجان نمود که یکی از آنها تأسیس کودکستان (باغچه اطفال) در اردیبهشت ۱۳۰۳ بود که با فکر وی و به دست جبار باغچهبان نخستین بار در تبریز صورت گرفت. وی با ایجاد کلاس نجاری و کفاشی در مدرسه متوسطه دولتی تبریز اساس مدرسه حرف های را بنیان نهاد. پس از مدتی به ریاست فرهنگ فارس گمارده شد و در مدت شش سال خدمات فرهنگی چشمگیری در آن استان انجام داد. در ۱۳۰۶ش با انحلال «باغچه اطفال» در تبریز زمینه تأسیس کودکستان در شیراز را فراهم کرد و در مدارس زیادی نیز از خود به یادگار گذاشت. چندی هم مدیرکل فرهنگ خراسان بود، تا اینکه بار دیگر به مدت یک سال (۱۳۱۹-۱۳۱۸ش) به ریاست فرهنگ فارس منصوب شد. در این دوره حفریات تختجمشید زیرنظر او انجام گرفت. فیوضات از ۱۳۱۳ تا ۱۳۱۸ش، سرپرستی اوقاف را برعهده داشت و به دلیل وقوف به احکام فقهی و دینی و تماس مداوم با مراجع مذهبی، قوانین و آییننامه های مربوط به اوقاف را نوشت و موقع طرح در مجلس از آن دفاع کرد و با این کار تشکیلات اوقاف را به صورت منظم درآورد. سرانجام در شهریور ۱۳۳۰ به معاونت وزارت فرهنگ منصوب شد. فیوضات در جمعیت هایی نظیر «شیر و خورشید سرخ» نیز عضو بود. مرگش در شهریور ۱۳۴۹ در تهران اتفاق افتاد. از جمله آثار وی میتوان به الفبای ذهنی، تنقیح گلستان و نصابالصبیان اشاره کرد. (اتحاد، پژوهشگران معاصر ایران، ج ۲، صص ۵۴۴ تا ۵۴۷؛ مشار، مؤلفین کتب چاپی ...، ج ۱، ص ۲۷۴).

۳- فرمانفرمائیان، از روزگار رفته حکایت...، ج ۲، ص ۴۶.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۶-۲۲-۳۶-۱۳۰۲.

۵- همان، ۳۳ تا ۲۳-۱۶-۳۶-۱۳۰۲.

۶- همان، ۶-۳۳-۲-۱۳۰۲. برای آگاهی از زندگینامه لنین، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۵۶۶.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۵۳۰، ص ۱.

۸- همان، شم ۱۵۳۱، ص ۲.

ص: ۵۴۰

 سه شنبه

۲ بهمن ۱۳۰۲

۲۲ ژانویه ۱۹۲۴

۱۵ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 عدم غفلت از اموال طایفه بیرانوند

رضا خان وزیر جنگ و رئیسالوزراء امروز در تلگرامی به امیرلشکر غرب، موفقیت های او را در سرکوب ایل بیرانوند تبریک گفت. وی افزود برای جلب طوایف الوار لازم است با اسرای آنها به ویژه از نظر حفظ ناموس ن هایت مراقبت به عمل آید و با مهربانی رفتار شود. رضا خان با اشاره به مذاکرات خصوصیاش با احمد خان امیراحمدی در تهران یادآور شد: «ایل بیرانوند یکی از بزرگترین و متمولترین ایالات ایران بوده و همیشه چندین کاروان در زیر بُنه نقدینه و لیره های آنها بوده. لذا لازم است کمال جدیت را در تفتیش و به دست آوردن محل خزائن آنها به عمل آورید که یک غنیمت بزرگ و مهمی از حیث نقدینه و غیره نسیب [= نصیب] اردو گردد.»(۱)

 سئوال نصرتالدوله از رضا خان

نصرتالدوله والی فارس که برای حرکت به طرف تهران و تصدی سمت نمایندگی باید بدهی های خود را پرداخت میکرد و در این مورد از رضا خان استعلام کرده بود، امروز بار دیگر از او پرسید با توجه به موعد قریبالوقوع افتتاح مجلس «استدعا دارد تکلیف فدوی را معین فرمایید.» رضا خان که پیش از این مایل به حضور نصرتالدوله در مجلس بود این بار پاسخ داد که «منوط به میل خود شما است.» و نیز افزود که از اول سال آتی حقوق ایالتی ششصد تومان خواهد بود [هر کدام به صرفه است انتخاب کنید.](۲)

 تدارکات شیخ خزعل در کنار رود کرخه

محمدحسن بدیع نماینده سیاسی ایران در عراق امروز به وزارت امور خارجه اطلاع داد که در پی جمعآوری تفنگچی، اینک شیخ خزعل آذوقه و علوفه هم به منطقه علّه در کنار رود کرخه میآورد. علت این اقدام چندان روشن نیست ولی «بعضیها میگویند... از شایعه ورود نظامیان جدید به دزفول متوحش است.»(۳)

 پاسخ رضا خان به نتیجه دیدار مسئولان نظامی با انگلیسها

پس از انعکاس مذاکراتی که رضاقلی افشار کفیل تیپ سیستان و قائنات با صاحب منصبان انگلیسی در دزداب داشت (ر.ک:

۲۸ دی) رضا خان درباره نتایج به دست آمده درباره چگونگی استقرار قوای ایران در بلوچستان چنین پاسخ داد: خط میرجاوه به خاش باید از طرف انگلیسها تخلیه شود؛ در خصوص تحویل اسلحه و تجهیزات ساخلو های انگلیس اصرار نکنید، اگر اجازه خرید داده شد، بخرید؛ تعداد قوایی که در ساخلو خاش مستقر میشود باید به اندازه قوای انگلیس باشد؛ نگذارید سیم های تلگراف و تلفن را جمع کنند، برای خرید آنها اقدام میشود؛ پرداخت حقوق به سران بلوچ منطقه که پیش از این توسط انگلیس داده میشد ادامه یابد اما به آنها بفهمانید انگلیس برای چه به شما پول میداد و ما برای چه به شما حقوق میدهیم؛ حاکم بلوچستان یک صاحب منصب خواهد بود که معرفی خواهد شد؛ برای ارتباط تلگرافی و تلفنی در منطقه دستورات لازم داده میشود.(۴)

 دستور حرکت یک تلگرافچی به اردوی خاش

امروز به وزارت پست و تلگراف دستور داده شد یک تلگرافچی از دزداب همراه اردوی خاش شود. همچنین مقرر شد یک تلگرافچی از کرمان به «دهنه باغی» برود تا ارتباط میان خاش، دزداب و کرمان برقرار شود. تلگرافچی دهنه باغی ارتباط دو لشکر شرق و جنوب را برقرار میکرد.(۵)

 نیاز تیپ شمال به سرباز خانه

پس از سیل بزرگ رشت که محل استقرار تیپ مستقل شمال نیز از بین رفت، این تیپ مجبور شد تجهیزات و قوای خود را در ساختمان های مختلف شهر مستقر کند. محمدحسین آیرم رئیس این تیپ امروز به وزارت جنگ نوشت که ادامه این وضع ممکن نیست. روسها ازاین وضعیت سود میجویند، حتی «پروپاگاند هایی بین نفرات [قشون]» میکنند. وی نیاز این تیپ را به یک ساختمان که همه اجزاء در آن جمع باشند اعلام کرد و هزینه خرید آن را ۲۰ هزار تومان برآورد نمود. وزارت جنگ نیز به او گفت که تا بهار صبر کند.(۶)

 نظر نماینده سیاسی ایران درباره واحد پول روسیه

نماینده سیاسی ایران در پاریس امروز پس از دریافت نام های از تهران درباره ترویج پول جدید (چرونتس) خطاب به وزارت امور خارجه نوشت که تلاش روسها برای توسعه بانک جدیدی که به ریاست خوشتاریا تأسیس شده و نیز اقداماتی که دو بنگاه ونشترک و سانترسایوز میکنند، آن است که طلا و نقره و لیره ایران را جمع کنند و به جای آن پول کاغذی چرونتس را که ارزش آن دائماً در حال افت است تحویل دهند. وی نوشت اگر انگلیس چرونتس جمع کند فقط برای آن است که اگر گندمی از روسیه میخرد، ب های آن را با این پول بپردازد. «باید قدغن کرد که تجار داخله و خارجه در ایران حتماً به پول رایج ایران معامله کنند و خرید و فروش پول خارجه را غیر از بانکها به کلی در بازار ممانعت کنند.»(۷)

 تهران زیر برف

در دو روز گذشته برف زیادی در تهران بارید. امروز صبح درشکه ها دیرتر از هر روز توانستند حرکت کنند. تراموای تهران هم تا بعد از ظهر تعطیل بود.(۸)

 زلزله در رفسنجان

گزارش های رسیده حاکی است دیشب زلزله شدیدی رفسنجان را لرزاند. هنوز گزارشی از خرابیها و تلفات این حادثه نرسیده است.(۹)

 شیخ بحرین در راه ایران

محمدامین خنجی امروز از بحرین گزارش داد که شیخ ابراهیم پسر شیخ خالد از بحرین فرار کرده و قرار است به ایران پناهنده شود. وی نوشت به مأموران ایران دستور داده شود وسایل احترام ایشان را فراهم کنند و به مراحم اولیای دولت ایران امیدوار گردد. محمدامین خنجی این اقدام را مقدمه التجاء بقیه مشایخ بحرین به ایران دانست. وی افزود موضوع مهم دیگر آن است که اداره گمرک ایران از مالالتجاره بحرین حقوق گمرکی میگیرد، و

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۵، صص ۴۰ تا ۴۲. امیرلشکر غرب پس از دریافت این درخواست دستور داد شیخ علی خان و دیگر خوانین اسیر شده را تحت فشار [شکنجه] قرار دهند تا محل ذخایر مالی ایل را بگویند. (همان، پ ۶۵، ص ۳۹).

۲- همان، پ ۱۱۶، ص ۳۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۵-۱۰-۵۲-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۹۹، صص ۷ تا ۹.

۵- همان، پ ۹۹، ص ۵.

۶- همان، پ ۸۶، ص ۲۴.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۰ و ۳۹-۳۰-۳۱-۱۳۰۲.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۵۳۱، ص ۲.

۹- همان، ص ۳.

این در حالی است که بحرین ملک ایران بوده و این اقدام سند مالکیت انگلیس بر بحرین را اثبات میکند.(۱)

 دیدار ولیعهد با رضا خان

به گزارش منابع انگلیسی محمدحسن میرزا، ولیعهد، امروز با رضا خان دیدار کرد. ولیعهد متوجه رواج مقالات حامی تشکیل جمهوری در مطبوعات محلی شده است. در این مقالات گفته میشود که ولیعهد پیشنهاد خروج فوری از کشور را با جدیت دنبال میکند.البته بعد از گفتگو با رضا خان از اضطراب او کاسته شده است. رضا خان به وی اطمینان داده که هیچ اقدامی علیه تاج و تخت نکرده و نخواهد کرد و فوراً به انتشار این گونه تبلیغات در مطبوعات پایان خواهد داد. رئیسالوزراء سپس به دنبال سردبیران روزنامه ها فرستاد و به آنها گفت که چاپ مقالات با این مضمون را متوقف کنند.(۲)

 خبر مرگ لنین در منابع انگلیسی

سفارت انگلیس در تهران مینویسد که اخبار مرگ لنین غروب امروز به سفارت روسیه رسید و یک روز بعد در ویژهنام های که خبرنامه روسی «رادیو بولتن (روستا)» منتشر کرد اعلام شد. مقام های شوروی در ایران از این خبر به شدت ناراحت و اندکی درباره آینده خود نامطمئن هستند. اخبار دیگری حاکی است که تروتسکی بیمار و هماکنون برای استراحت در تفلیس است.(۳)

(تصویر)

شیخ حمد، پسرش و دیگر شیوخ بحرین

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۱۸، ص ۵۳۳. شیخ ابراهیم موفق نمیشود به ایران بیاید. انگلیس مانع از اقدام او شد و نیز گفتند اگر به ایران برود، دولت یادشده او را تسلیم ما خواهد کرد. از این رو شیخ ابراهیم راهی نجد شد. تقاضای پناهنده شدن دیگر سران بحرینی به ایران در اثر بیتوجهی دولت ایران یا هماهنگی با دولت انگلیس عملی نشد. برای مثال قبیله آل بوعینین حاضر شدند به طرف ایران بیایند. آنها فقط نگران صید مروارید خود بودند چرا که انگلیس تهدید میکرد اگر از بحرین هجرت کنند املاک آنها توقیف و از صید مروارید هم منع میشوند. بحرینیها از ایران خواستند دولت آزادی صید مروارید آنها را در آب های خود تأمین کند تا به جای خاک ابن سعود راهی ایران شوند، اما این تسهیلات برای بحرینی های داوطلب مهاجرت مهیا نشد. (همان، پ ۱۸، صص ۵۳۱ و ۵۳۲). در همین زمان شیخ احمد فرامرزی نام های به دولت نوشت و خبر داد که یک کمپانی انگلیسی برای گرفتن امتیاز نفت بحرین نماینده های به این جزیره فرستاده است. کمپانی نفت جنوب هم مستر «مکی» را به بحرین اعزام کرده و گفته است که نفت بحرین جزئی از امتیازنامه نفت جنوب است و اگر به دیگری داده شود به دولت ایران اعتراض میکنیم. فرامرزی تأکید کرد این بهترین فرصت برای اثبات مالکیت ایران بر جزیره بحرین است و مناسب است با کمپانی نفت جنوب وارد مذاکره شوید. با این که در این مورد نام های

هم به وزارت فواید عامه نوشته شد ولی عملاً نتیج های در پی نداشت. (همان، پ ۱۸، صص ۵۲۸ و ۵۳۴ تا ۵۳۶).

۲- FO E ۲۴۱۹/۲۵۵/۳۴

۳- FO E ۲۴۱۹/۲۵۵/۳۴.

 چهارشنبه

۳ بهمن ۱۳۰۲

۲۳ ژانویه ۱۹۲۴

۱۶ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 ناتوانی در پیاده کردن سلاحها از کشتی

وزارت جنگ امروز از سرتیپ امان اللهمیرزا پرسید آیا هواپیماها و دیگر تجهیزات خریداری شده به بندر بصره منتقل شده است؟ این سئوال از آنجا پیش آمد که یک شرکت خارجی در تلگرامی از بغداد خبر داد که تجهیزات ایران به بصره منتقل میشود. سرتیپ امان الله میرزا نیز در پاسخ گفت که به دلیل توفانی بودن دریا و نبود اسکله مناسب هواپیماها و تجهیزات خریداری شده روی کشتی در هشت میلی بوشهر است. وی افزود طبق دستور بارها باید در بوشهر پیاده شود.(۱)

 نشان ذوالفقار برای امیرلشکر غرب

رضا خان وزیر جنگ و رئیسالوزراء امروز برای قدردانی از عملیات احمد خان امیراحمدی در مقابله با طوایف لر به ویژه طایفه بیرانوند، خطاب به امیرلشکر غرب نوشت: «فعلاًـ شما را به داشت یک قطعه نشان نظامی ذوالفقار تبریک گفته و امر میدهم مراتب قدردانی و رضایت کامل مرا به کلیه صاحب منصبان و نظامیان رشید ابلاغ نمایید.»(۲)

 آمادگی سردارمعزز بجنوردی برای مقابله با اردوی لشکر شرق

گروهی از نظامیان لشکر شرق برای دستگیری و مصادره اموال سردارمعزز بجنوردی راهی بجنورد شدند (ر.ک: ۱۶ دی) با این که این عملیات پنهانی صورت میگرفت ولی ظاهراً سردار معزز از تهدید پیش رو باخبر بود چرا که «جهت محافظت خود ۲۵۰ سوار، ۲ پنجاه تیر، ۲ عراده توپ کوهستانی... در منزل شخصی حاضر، اخوان او هم عده[ای] دور خود جمع، در خارج هم تهیه عده نمودهاند.» لشکر شرق نیز برای دادن پاسخ مقتضی ۱۵۰ سوار، ۱۵۰ پیاده، ۲ عراده توپ و دو مسلسل تحت ریاست سرهنگ مهدی خان روانه بجنورد کرد.(۳)

 تغییر محل مأموریت کارمندان کمونیست

پس از درخواست محمدحسین آیرم برای برخورد با کارکنان اداره مالیه رشت که از نظر او کمونیست بودند و فعالیت هایی در این جهت از خود نشان میدادند، دستور تغییر محل مأموریت آنها داده شد. وزیر مالیه امروز به وزارت جنگ خبر داد که افراد یاد شده از رشت به قزوین منتقل شدند. دستور چنین بود: «از طرف هر یک از آنها در رفتن خودداری شود لازم است به

فوریت معلق و مخارج آن هایی را که مایل حرکت هستند پرداخت و موقتاً مشاغل آنها را به منتظرین خدمت محلی در صورت وجود واگذار واِلّا به دیگران تفویض» شود.(۴) (ر.ک: ۲۲ دی)

 رسیدن خبر مرگ لنین به رشت

کارگزار گیلان امروز خبر داد که کنسولگری روسیه خبر درگذشت لنین را به این کارگزاری داد. قرار است پنجشنبه «عزاداری عرفی در قونسولگری برپا» شود. از مقامات محلی برای شرکت در این مراسم دعوت شده است.(۵)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، پ ۱۱۷، ص ۱۷.

۲- امیراحمدی، خاطرات نخستین سپهبد ایران، صص ۳۷۳ و ۳۷۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱، ص ۱۰۰۲.

۴- همان، پ ۱۰۸، صص ۷۶ و ۷۷.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۳۳-۲-۱۳۰۲.

 بلاتکلیفی یک روس در تبریز

امیرلشکر شمال غرب امروز خبر داد که الکساندر پالینچکو تبعه روس که از خاک خود فرار کرده و به ایران پناهنده شده، در تبریز و بلاتکلیف است. عبد الله طهماسبی افزود: «روسها هنوز آن دو نفر نظامی را که از پست تلون دستگیر نمودهاند» پس ندادهاند. رضا خان پس از دیدن این گزارش به امیرلشکر شمال غرب پاسخ داد در این موضوع با کنسولگری روسیه در تبریز وارد گفت و گو شود.(۱)

 روی کار آمدن حزب کارگر در انگلیس

امروز رمزی مک دانلد(۲) نخستوزیر انگلیس شد و اولین کابینه حزب کارگر را تشکیل داد. سیاست وی توسل به روش های مسالمتآمیز بود. منابع این دوره روی کار آمدن مکدانالد را در تسریع کار رضا خان مؤثر دانستهاند.(۳)

 قوامالملک و موضوع نمایندگی مجلس پنجم

قوامالملک امروز در تلگرامی که به رضا خان پذیرش نمایندگی دوره پنجم مجلس شورای ملی را منوط به سفرش به گرمسیر و جمعآوری مالیات کرد. وی حضورش را در تهران منافی اوامر قبلی در جهت تسویه محاسبات مالیاتی دانست، اما از رضا خان خواست که آمدن به تهران را منوط به پایان سفرش به گرمسیر کند. با این حال نوشت: «هر طور امر فرمایید در ردّ یا قبول آن [= نمایندگی] به همان قسم رفتار خواهد شد.» رضا خان که این پیام را دوپهلو تلقی کرده بود به او یادآور شد که باید تصمیم قطعی بگیرد و اگر آمدنی است، اول رجب در تهران باشد.(۴)

 نمایندگان راهیافته به مجلس

تاکنون ۹۴ نماینده به مجلس پنجم راه یافتهاند که از این تعداد ۵۹ نماینده در تهران حاضر شدهاند. «با تأکیداتی که شده است قریباً بقیه نمایندگان منتخبه نیز به طهران وارد و افتتاح مجلس شورای ملی به عمل خواهد آمد.»(۵)

 ریاست کل پست جنوب

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که کامیل پیر اخیراً به ریاست کل پست خط جنوب و بوشهر منصوب شد. این تصمیم پس از تحویل دفاتر پستی جنوب از انگلیس گرفته شد.(۶)

 گشایش دارالرضاعه جدید

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که دارالرضاعه یا پرستاری اطفال شیرخوار اخیراً در تهران گشایش یافت. محل این مکان نزدیک وزارت جنگ است. «اطفال شیرخوار بیصاحب را که در مؤسسات بلدیه نگاهداری مینمودند به دارالرضاعه

جدید آورده توسط پرستار و مستخدمین از آنها پذیرایی مینمایند.»(۷)

 معاون هارتمان در راه مسکو

بریکهارت معاون هارتمان (مستشار نظامی استخدام شده ایران از آلمان) امروز تهران را به مقصد مسکو ترک کرد. قرار است بریکهارت ایستگاه های بیسیم خریداری شده دولت را تحویل گرفته به ایران بیاورد.(۸)

(تصویر) احمد خان امیراحمدی، فرمانده لشکر غرب و نشان ذوالفقار در سینه

(تصویر) لنین

(تصویر) مک دانالد، نخستوزیر انگلیس

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۴، ص ۸.

۲- جیمز رمزی مکدانلد سیاستمدار انگلیسی در ۱۸۶۶م به دنیا آمد. او طفلی نامشروع بود و جوانی را در تنگدستی گذرانید. در سال ۱۸۹۴م به حزب مستقل کارگر پیوست و در سال ۱۹۰۰م دبیر اول حزب کارگر شد. او در سال ۱۹۰۶م به عضویت مجلس انتخاب گردید. در سال ۱۹۱۱م به مدت سه سال رهبر حزب در مجلس عوام بود ولی در آغاز جنگ جهانی اول به سبب مخالفتش با جنگ، رهبری را از دست داد. مکدانلد در سال ۱۹۲۴م به عنوان اولین نخستوزیر حزب کارگر به نخستوزیری رسید و وزارت خارجه را نیز خود به عهده داشت. وی درصدد ترمیم اقتصادیات آلمان و نزدیک شدن به اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی برآمد اما به سبب انتشار یافتن نامه زینوویف در همان سال از کار افتاد. در سال ۱۹۲۹م به عنوان دومین دولت حزب کارگر بار دیگر نخستوزیر شد، ولی به علت بحران اقتصادی سال ۱۹۳۱م دولتش سقوط کرد و مکدانلد حزب کارگر را ترک گفت. او با پشتیبانی محافظهکاران و لیبرالها دولتی ائتلافی تشکیل داد که تا سال ۱۹۳۵م دوام یافت. در این دوره قوانین وستمینستر به تصویب رسید و اصول تجارت آزاد متروک شد. مکدانلد به سبب تشکیل دادن دولت ائتلافی و سیاست اقتصادیش مطرود و مطعون حزب کارگر شد به طوری که مؤتلفین جدیدش هم اعتمادی به او نداشتند. اواخر عمر را با دلی شکسته و تلخکامی گذرانید. (دایرهالمعارف فارسی (مصاحب)، ج ۲، ص ۲۸۳۲).

۳- پیرا، روابط سیاسی - اقتصادی ایران و...، ص ۱۳۳؛ زرگر، تاریخ روابط سیاسی ایران و...، ص ۱۱۵.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۲۸۵ و ۲۸۶.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۵۳۱، ص ۱.

۶- همان، ص ۲.

۷- همانجا.

۸- FO E ۲۸۸۵/۲۵۵/۳۴.

ص: ۵۴۴

 پنجشنبه

۴ بهمن ۱۳۰۲

۲۴ ژانویه ۱۹۲۴

۱۷ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 مشکل تدوین اعتبارنامه نمایندگان آذربایجان

امیرلشکر اسماعیل خان والی آذربایجان میگوید [به دلیل معرفی شدن از مرکز] و عدم معروفیت محلی، از اسم پدر، سن و دیگر مشخصات برخی از نمایندگان این دوره آذربایجان بیاطلاع هستیم و نمیتوانیم اعتبارنامه آنها را تنظیم کرده، به تهران بفرستیم. وی به وزارت جنگ نوشت: «مقتضی است اخطار فرمایید اسم پدر و سن خودشان را با محل» بفرستند. والی آذربایجان که ارسال این اطلاعات را برای مقبولیت این نمایندگان فرمایشی کافی نمیدانست، افزود: «آقایان را تذکر بفرمایید با چند نفر از متنفذین تبریز مکاتبه خصوصی نموده و تحصیل مناسبات حسن ه فیمابین بگذارند که عدم معروفیت به کلی مرتفع گردد.»(۱)

 دستور انتخاب سالارمعظم از لرستان

به پیشنهاد تدین و قبول وزارت جنگ مقرر شد سالارمعظم پسر نظامالسلطنه از لرستان انتخاب شده راهی مجلس شود. این موضوع امروز محرمانه به ارکان حرب کل قشون ابلاغ شد تا به امیرلشکر غرب رسانده شود.(۲)

 اعتراض لورن به استنکاف ایران از پرداخت هزینه هیأت نظامی انگلیس

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، در نامه اعتراضی های که امروز به وزیر امور خارجه ایران نوشت از این که به درخواست او مبنی بر پرداخت مخارج هیأت نظامی انگلیس پاسخ منفی داده شده، اعتراض کرد. این هیأت که پس از قرارداد ۱۹۱۹ به ایران آمد از نظر لورن طبق معاهده و درخواست ایران بوده و اگر در دفاتر وزارت امور خارجه مستندی در این باره یافت نمیشود ربطی به انگلیس ندارد. وی با ردّ تک تک دلایل ایران در انتها نوشت که این موضع دولت ایران تأثیر وخیمی بر نگاه دولت انگلیس نسبت به ایران خواهد گذاشت.(۳)

 گلایه لورن از رضا خان در مورد عدم برخورد با روزنامه ستاره ایران

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، در نامه دیگری که امروز به رضا خان رئیسالوزراء نوشت از این که [رضا خان] علیرغم قول شفاهی با روزنامه ستاره ایران برخورد نکرده، گلایه کرد. ظاهراً موضوع به تکذیب بیانیه سفارت انگلیس توسط این

روزنامه بازمیگردد که در آن لورن جنگ علیه افغانستان را منتفی دانسته بود.

وزیرمختار انگلیس در این یادداشت افزود که منتظر است دولت جدید [حزب کارگر به رهبری مکدانالد] مستقر شده، مسئله را به اطلاع آنها برساند.(۴)

 مراسم سوگواری برای لنین در کنسولگری های ایران

امروز در کنسولگری های روسیه در تبریز، رشت و بابل مراسم سوگواری برای درگذشت لنین برپا شد و مقامات محلی ایران اعم از نظامی و کشوری در آنها شرکت کردند.(۵) همچنین مراسمی در محل سفارت روسیه در تهران برگزار گردید(۶)و رئیسالوزراء و هیأت وزیران و مدیران دولتی در این مراسم حاضر شدند.(۷)

 تازهترین دستور انتخاباتی به امیرلشکر جنوب

وزارت جنگ امروز به امیرلشکر جنوب دستور داد طبق دستور مقام وزارت در انتخابات ناظمالتجار از جیرفت و محققالعلماء از بم اقدام شود.(۸)

 اعمال مشکوک صحبت الله خان

صحبت الله خان رئیس پست خانه قصرشیرین، از محل کار خود خارج شده و تحقیقاتی راجع به پست های نظامی منطقه و افراد آن انجام داده است. تعداد نفرات، نوع اسلحه، میزان حقوق از جمله سئوالاتی بود که صحبت الله خان از پست های نظامی میکرد. این حرکت مورد سوءظن لشکر غرب واقع شد و درخواست گردید صحبت الله خان از اداره پست اخراج شود تا متعاقباً دستگیر و محاکمه گردد.(۹)

 تحرکات نماینده شیخ محمود در قصر شیرین

شیخ قادر نماینده شیخ محمود که اخیراً وارد قصرشیرین شده، پس از دیدار با تجار اهل تسنن این شهر آنان را علیه شیعیان تحریک میکند. با رسیدن این خبر به لشکر غرب دستور

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۱، ص ۶. در نخستین پاسخ دو تن از نمایندگان قشون که با تمهید و تلاش حاکم آذربایجان و رئیس نظامیان آن ولایت اسمشان از صندوقها بیرون آمده بود مشخصات خود را به تبریز فرستادند: فرج الله خان بهرامی (دبیراعظم) رئیس کابینه وزارت جنگ، سن ۴۲ سال، اسم پدر میرزاعلی خان؛ و زینالعابدین رهنما مدیر روزنامه ایران، سن ۳۲ سال، اسم پدر حاجشیخ علی شیخ العراقین. (همان، پ ۵۱، صص ۴ و ۵).

۲- همان، پ ۱۷، ص ۱۸۰.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۰ تا ۴۷-۳۷-۳-۱۳۰۲.

۴- نجفی و...،تاریخ تحولات سیاسی ایران، ص ۴۳۳.

۵- اسـناد وزارت امور خارجه، ۱۸ و ۱۶-۳۳-۲-۱۳۰۲؛ اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۸، ص ۵۷.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۵۳۲، ص ۲.

۷- همان، شم ۱۵۳۳، ص ۱. مرگ لنین و احتمال بروز مجـدد ناآرامیها در روسـیه منجر به نگرانی قابلتوجهی در محافل ایرانی شـده است، و بسـیاری از تجـار ایرانی در رشت از همکـاران خود در بـاکو تلگرام هـایی دریـافت داشـتهاند که به آنها توصـیه میکنند که در حال حاضـر دیگر کالا ارسال نکنند. (FO E ۲۸۸۵/۲۵۵/۳۴). این اظهارنظر مقامات انگلیسـی در حالی صورت میگیرد که سـر کنسول روسـیه در تبریز م. اسلاتوفسـکی در مراسم یـادبود امروز کنسولگری روسـیه در تبریز در سـخنانی ابراز داشت که مرگ لنین تغییری در اوضاع روسیه پدید نخواهد آورد. (FO E ۲۸۸۸/۲۵۵/۳۴)

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۲۸۳.

۹- همان، پ ۷۱، صص ۶۰ و ۶۱.

دستگیری او صادر شد. در تفتیش، اعلامی های هم به امضاء شیخ محمود از او کشف گردید که «خطاب به مشایخ اهل تسنن قصر اظهار داشته که من رابطه با دولت ایران ندارم و نمیتوانم تقاضایی کنم، لیکن شما را از دعا فراموش نخواهم کرد.» با رسیدن این خبر به مرکز دستور تبعید شیخ قادر داده شد.(۱)

 نگرانی امیرلشکر غرب از شایعه مشارکت او در قتل های سیاسی

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، امروز در تلگرامی به رضا خان از شیوع این مطلب که سیدحسین کزازی رئیس معارف کرمانشاه و سلیمان خان امیراعظم از سران ایل کلهر به دستور او کشته شدهاند، و اینکه هر کس در حدود غرب کشور کشته شود به دستور امیر لشکر است، ابراز نگرانی کرد.

وی پخش این شایعات را متوجه سالارارشد کردستانی دانست که از اخراجشدگان لشکر غرب است و اینک در تهران هوچیگری میکند.(۲)

 لرستان، قرین سکونت و آرامش

امیرلشکر غرب امروز اطلاع داد که در پی عملیات صورت گرفته علیه طایفه بیرانوند و به دنبال آن اطاعت سران طوایف، اوضاع لرستان به کلی دگرگون شده و قرین سکونت و آرامش است. وی نوشت که بار های اسلحه هر روز وارد میشود؛ اینها را از الوار میگیرند؛ خلعسلاح هم شروع شده است.(۳)

 انضمام تنکابن به مازندران

روزنامه ستاره ایران در شماره امروز خود خبر داد که تنکابن ضمیمه حکومت مازندران شد.(۴)

 سه روز عزای عمومی در نخجوان

به مناسبت مرگ لنین امروز از طرف حکومت نخجوان اعلام شد که سه روز بازار و مغازه ها و ادارات بسته خواهد بود. کنسول ایران در نخجوان با ارسال این خبر به وزارت امور خارجه نوشت که کسبه و تجار از شنیدن خبر مرگ لنین خوشحال هستند اما به روی خود نمیآورند. آنها بالاجبار فرمان حکومت را اجرا میکنند؛ پرچم های سیاه به دکاکین خود نصب میکنند. ادارات هم عکس لنین را در معابر نصب مینمایند.(۵)

(تصویر) محمود آیرم، امیرلشکر جنوب

(تصویر) شیخ محمود، سمت چپ

۱- همان، پ ۷۱، ص ۱۱۱.

۲- همان، پ ۷۱، ص ۱۱۷. وزارت جنگ پس از دریافت این خبر وجود چنین شایع های را در تهران تکذیب کرد اما گفت که در تعقیب سالارارشد اقدام شده است. (همان، پ ۷۱، ص ۱۱۶).

۳- همان، پ ۶۵، صص ۲۸ تا ۳۰. رضا خان بعد از دیدن این خبر، خطاب به امیرلشکر غرب پیام فرستاد که «لازم است از یک یک طوایف و ایلات ایراد هایی گرفته خلعسلاح نمایید؛ چنانچه تا اول بهار راه ها اتومبیلرو شود. خود من نیز ممکن است برای سرکشی به آن صفحات حرکت نمایم.» (همان، پ ۶۵، ص ۲۷).

۴- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۱۰۹، ص ۲.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۱-۳۳-۲-۱۳۰۲.

 جمعه

۵ بهمن ۱۳۰۲

۲۵ ژانویه ۱۹۲۴

۱۸ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 صفبندی های سیاسی پیش از آغاز به کار مجلس

در نام های که امروز برای نصرتالدوله والی فارس ارسال گردید، نکاتی از صفبندی های سیاسی که حائز اهمیت است، تذکر داده شد. نویسنده (سیداخگر) با اشاره به این که زمزمه جمهوریت به گوش میرسد و مقصود از گشایش مجلس پنجم توسط رضا خان رسیدن به همین هدف است، چنین گزارش میدهد: «۱- زمزمه جمهوریت در اطراف دستجات، بر حسب میل شخص اول در جریان است و گمان میرود مقصود از مجلس هم حصول این نتیجه باشد. ۲- مجلس قطعاً تا نیمه رجب افتتاح میشود. ۳- فراکسیونها: الف. فراکسیون آقای مدرس: ۱۰، ۱۲ نفر؛ ب. فراکسیون آقای ملکالشعرا، متمایل به آقای مدرس: ۴ نفر الی ۵ نفر؛ ت. فراکسیون آقای آشتیانی، متمایل به آقای مدرس: ۷، ۸ نفر؛ ث. فراکسیون آقای صدرایی[(۱)]، بلاتکلیف: ۱۲ ، ۱۳ نفر؛ ج. فراکسیون آقای تدین، «دموکرات مستقل»: ۱۷ ، ۱۸ نفر، مخالف فراکسیون های فوق؛ چ. فراکسیون «سوسیالیست»: ۴، ۵ نفر و قریب به انحلال، زیرا به سلیمانمیرزا وعده داده شده در تمام مدت در وزارت نگاهداری شود و طباطبایی سفیر ترکیه شد، باقی متفرق میشوند. ح. باقی وکلا بعضی در فراکسیون های مختلف آمد و شد میکنند و بعضی هم به حال حیرت هستند. تشریففرمایی به تهران موجب ورود در دو جریان مختلف میشود: یکی فشار درباریان بر ضد جمهوریت، دیگری فشار طرف مقابل بر ضد دربار.»[(۲)]۲

 اظهار خدمتگزاری سردارمعزز بجنوردی

سردارمعزز بجنوردی، حاکم بجنورد، امروز در تلگرامی به رضا خان با اشاره به فعل و انفعالات نظامی در منطقه و نیز یادآوری خدمات پانصدساله اجداد خود به دول مرکزی، گفت: «چنانچه راجع به خود چاکر و ایل و طایفه چاکر... از طرف حضرت اشرف امری باشد، خواه در بجنورد، خواه در مرکز با کمال افتخار به انجام آن حاضر است.»[(۳)] لشکر شرق مأمور به دستگیری سردارمعزز و مصادره اموال او بود؛ که با این تلگرام صورت مسئله تغییر کرد. (ر.ک: ۹ بهمن)

 استقرار امنیه در دزفول

بنا بر پیشنهاد امیرلشکر غرب برای توسعه سازمان امنیه در خوزستان، گروهی از این افراد در دزفول متمرکز شدند. هدف از این کار تسهیل برقراری ارتباط و گشایش راه میان خرم آباد - که به تازگی تصرف شده بود - و دزفول بود. یاور رضاقلی خان مسئول تشکیلات امنیه دزفول بود. امروز برای این سازمان نوپا تقاضای بودجه شد.[(۴)]

□ درخواست گلوله برای توپ های شنیدر

احمـد خان امیراحمدی، امیرلشـکر غرب، به وزارت جنگ نوشت که از ۷۵ گلول های که برای دو عراده توپ شـنیدر موجود بود اینک ۵۹ گلوله باقی مانده است. حال که اردوی نظامی برای پاکسازی مناطق کوهسـتانی اعزام میشود نیاز به این گلوله ها بیشتر است.(۵)

□ اعتراض لورن به عدم پرداخت قیمت اسلحه ها

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در تهران، امروز با فرستادن نام های به وزیر امورخارجه از این که ایران تمایلی به پرداخت قیمت اسـلحه، قور خـانه و مهمـاتی که از طرف دولت انگلیس داده شـده نـدارد ابراز تـأسف کرد و به نـام دولت اعلیحضـرت پادشاه انگلسـتان خواستار تأدیه آن شد.(۶) چیزی که لورن از آن سـخن میگویـد سـلاح و مهمـات دست اول که از کـار خانه هـای اسـلحهسازی انگلیس به ایران منتقـل شـده باشـد نیست، بلکه آن بخش از تجهیزاتی است که انگلیس هنگام بیرون بردن قشون خود از نواحی مختلف ایران آن را به جا گذاشته یا تحویل افرادی چون امیرشوکتالملک داده است.

□ وضعیت نامناسب پست ایران از دیدگاه لورن

سر پرسـی لورن، وزیرمختار انگلیس، در نامه دیگری که امروز به ذکاءالملك وزیر امور خارجه نوشت از کنـدی حمل امانات پستی از بوشهر به دیگر نقاط انتقاد کرد. وی نوشت هماینک ۲۰ خروار محموله پستی در بوشهر وجود دارد که منتظر فرستاده شدن به داخل مملکت است. این کار توسط کسی باید انجام شود که دولت به او مقروض است، از این رو در حمل محمولات تعلل نشان میدهد. لورن یادآور شد «وضعیت فعلی [پست] برای تجارت انگلیس مستقیماً مضر است.»(۷)

□ ابراز اطاعت دوست محمد خان

امیرلشکر شرق امروز از قول رئیس تیپ سیستان و قائنات خبر داد که دوست محمد خان با چند نام های که برایش فرستاده شد ابراز اطاعت کرده است و حاضر شده در خاش به مقر اردوی نظامی بیاید.(۸)

۱- میرزامحمدحسین صدرایی فرزند میرزامحمدعلی و نوه حاجیصدرایی بود که پدر و پدربزرگش در کار تجارت بودند و او نیز به تبعیت از آنهـا شـغل بازرگـانی پیشه کرد و بیشتر در تجارت تنباکوی شـیراز فعالیت داشت. او در کنار تجارت، تحصـیل علوم دینی نیز کرد. در دوران مشروطه فعالیت هایی در حمایت از مشروطهخواهی انجام داد و پس از چندی در جریان به توپ بسته شدن مجلس، یکی از عناصر فعال تحصن تجار تهرانی در سفارت عثمانی بود. پس از فتح تهران و تشکیل فرقه دموکرات از اعضـای مـؤثر آن فرقه به شـمار رفت و شـغل تجـارت را در تهران ادامه داد. او در سـرای امیر، حجره داشت و کسـانی چون تدین، ملکالشـعرا، میرزاابراهیم قمی در حجره او جمع شده درباره مسایل روز شور و مذاکره میکردند. صدرایی در اولین دوره مجلس مؤسسان (آذر ۱۳۰۴) به نمایندگی از سوی مردم دماوند وارد آن مجلس گردید. او در فقه و فلسـفه و حکمت متبحر بود. (اعظام قدسی، کتاب خاطرات من، ص ۴۲۶؛ باقی، مدرس مجاهدی شکستناپذیر، ص ۹۱؛ علوی، رجال عصر مشروطیت،

ص ۶۸).

۲- نصرتالدوله، مجموعه مکاتبات، اسناد، خاطرات...، ج ۱، صص ۱۰۳ و ۱۰۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۳، صص ۳۰ و ۳۱.

۴- همان، پ ۷۱، ص ۱۰۷.

۵- همـان، پ ۶۵، ص ۱۱۴. از این گلـوله هـا در مرکز نبـود. وزارت جنـگ در پاسـخ نوشت که «درصـدد تهیه و ارسـال آن هستیم.» (همان، پ ۶۵، ص ۱۱۳).

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰ و ۱۹-۳۷-۳-۱۳۰۲.

۷- همان، ۲۵ و ۲۴- ۳۷- ۳۴- ۱۳۰۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۹۹، ص ۱۷.

 وهابیها آلت دست انگلیس

«عربستان و وهابیها» عنوان سرمقاله امروز ستاره ایران است. نویسنده در ابتدای مقاله با اشاره به این که قاطعترین حربه انگلیس برای پیش بردن امور خود ایجاد اختلاف است، تاریخ ظهور وهابیان را در عربستان مورد توجه قرار داده، چنین مینویسد: «یکی از طوایفی که انگلیسها برای آلت دست کردن و به وسیله آنها منافع خود را انجام دادن برانگیختهاند وهابیها هستند.» این مقاله تحرکات وهابیها را با سرانگشتان انگلیس مرتبط دانسته، میافزاید: «هر وقت اهالی عراق عرب یا حجاز قدری قدرت گرفته و میخواهند بر ضد بریطانیا طغیان کنند فوراً وهابیها قوی شده و بنای حمله به آن ممالک گذارده و ناگزیر اهالی آن نقاط به خود او متوسل میشوند. ابن سعود که رئیس و پادشاه کنونی وهابیها است قسمت عمده مخارج قشون و مأموریتش از پول انگلیسها است.»(۱)

(تصویر)

سلیمان میرزا (سلیمان محسن)

(تصویر)

ابن سعود و سر پرسی کاکس

۱- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۱۱۰، ص ۱.

 شنبه

۶ بهمن ۱۳۰۲

۲۶ ژانویه ۱۹۲۴

۱۹ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 جلسه در خانه مدرس

امروز در خانه آیت الله سیدحسن مدرس جلس های برپا شد که موضوع گفت و گوی حاضران راجع به روند نامطلوب انتخابات مجلس در ولایات مختلف بود. «صحبت میکردند که غالب وکلا به زور سرنیزه نظامیان انتخاب میشوند.

مدرس گفت چندی قبل در این موضوع به خدمت حضرت اشرف رفته شرحی راجع به انتخابات ولایات عرض کردم که جریان امور انتخابات در ولایات خیلی بد شده است، نظامیان دخالت میکنند و این ترتیب صلاحیت ندارد و بالاخره ضرر این امر به شخص حضرت اشرف متوجه میشود. ولی عرض من مورد توجه نشده» است.(۱)

 تبلیغات کمونیستی در شهر های آذربایجان

برخی از ایرانیان با حمایت مالی روسها در شهر هایی چون مراغه، اسکو، خوی، سراب و... به تبلیغ مرام کمونیستی مشغول هستند. عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، با ارسال این خبر به وزارت جنگ احتمال داد که این روند تولید مشکلات کرده و اذهان و افکار عوام را تحتتأثیر قرار دهد. وی پیشنهاد داد این مبلغان «به عنوان کشف اسلحه دستگیر و توقیف شوند.»(۲)

 حمله روزنامه العراق به ایران

به گزارش کنسول ایران در بصره روزنامه العراق در سرمقاله شماره ۱۱۲۲ خود با عنوان «العراق و صُیحُف الفرس» مطلب «دلخراش نوشته و نسبت زشتی نمانده که به ایران و ایرانیان ندهد.» وی افزود این نوع مقالات «در میان ملت جاهل عراق اثرات سوئی خواهد بخشید.» بنا بر این گزارش عکسالعمل روزنامه العراق به احتمال زیاد در پاسخ مندرجات روزنامه میهن از جراید ایران بوده است که در برابر «هرزهدرایی های جراید بغداد» چندین مقاله درج کرده بود.(۳)

 دیدگاه معظمالملک درباره مذاکرات سرحدی

معظمالملک، رئیس کمیسیون سرحدی، امروز دیدگاه های خود را نسبت به ادامه کار این کمیسیون و کارشکنی های روسها بیان کرد. وی گفت که پایان یافتن مذاکرات مرزی ایران و روس ارتباط مستقیم با مسئله نفت دارد، اما آنها مجبورند دیر یا

زود بر طبق عهدنامه به این کار خاتمه دهند، چرا که برای استفاده از آب های مرزی به شدت محتاج کمک ایران هستند.(۴) در جراید هم آمده بود معظمالملک پس از مذاکرات با کنسول روسیه در مشهد به نتایجی رسیده است که احتمال میرود اعضاء کمیسیون سرحدی روسیه وارد منطقه شوند.(۵)

 دوازده هزار روپیه برای چادر های انگلیسی

در پی آمادگی انگلیس برای سپردن منطقه بلوچستان به ایران و تخلیه قوای خود، قرار شد تجهیزات آنها نیز پس از مذاکره و قیمتگذاری در صورت تمایل ایران به خرید آنها، واگذار شود. سر پرسی لورن وزیرمختار انگلیس امروز قیمت چادر هایی که قشون انگلیس از آنها استفاده میکرد به اطلاع رضا خان رساند. وی نوشت از حکومت هندوستان استعلام کرده، چنانچه ۱۲ هزار روپیه به این سفارت پرداخت شود، چادرها که اینک در مرز دزداب است تحویل میشود.(۶) (ر.ک: ۱۵ بهمن)

 حسین علاء و پذیرش نمایندگی تهران

حسین علاء وزیرمختار ایران در آمریکا امروز اطلاع داد که نمایندگی تهران را در مجلس شورای ملی خواهد پذیرفت.(۷) پس از استعفای نصرتالدوله از نمایندگی تهران و قبول وکالت از کرمانشاه، جا برای بالا آمدن علاء باز شد.

 زلزله در کرمان

عصر امروز از کرمان خبر رسید که دو شبانهروز است که پی در پی زلزله میآید و اهالی در اضطراب هستند. مردم خانه ها را ترک کردهاند.(۸)

 نامه امپراتوری روسیه به اقبالالسلطنه

پس از دستگیری اقبالالسلطنه و انتقال او به تبریز اموال و

۱- شهید آیت الله سیدحسن مدرس...، ص ۳۵.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۹، ص ۱۰۵. رضا خان با این پیشنهاد موافقت کرد و گفت: «به عناوین مختلفه بهانه گرفته پیشنهاد خودتان را به موقع اجرا گذارید.» (همان، پ ۳۹، ص ۱۰۴).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۸-۳۶-۲۷-۱۳۰۲.

۴- همان، ۱۲۵-۸-۴۴-۱۳۰۲.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۵۳۱، ص ۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۸، ص ۱. موضوع به امیرلشکر شرق منعکس شد تا اظهارنظر کند. (همان، پ ۱۱۸، ص ۱۶). نکته دیگر آن که رضا خان در نام های به سفارت انگلیس یادآور شد که کفیل تیپ سیستان مشتری شخصی این چادرهاست و در صورت خرید پول را باید از خود او دریافت دارید. (همان، پ ۱۱۸، ص ۱۵).

۷- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۱۱۱، ص ۲.

۸- همانجا.

مدارك او نیز توسط لشکر شمال غرب ضبط شد. رضا خان پیش از این به عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب دستور داده بود که در حفظ اسناد بکوشد.

امیرلشکر امروز یکی از این اوراق را که نامه کنسول امپراتوری روسیه تزاری به اقبالالسلطنه است برای رضا خان فرستاد. در این نامه روسیه تزاری با ادامه حکمرانی اقبالالسلطنه و اولاد او بر ماکو به شرط رفتار درست او با روسیه موافقت شده است. متأسفانه تاریخ این نامه قید نشده است.(۱)

 حاکم جدید ساوه و زرند

امروز حکم علیقلی خان سرهنگ به عنوان حاکم جدید ساوه و زرند صادر شد. حاکم قبلی عباسقلی خان بود که به مرکز احضار شد.(۲)

 توهم جشن به مناسبت مرگ لنین

ساعت ۱۱ شب ژنرال کنسول روس در اصفهان به کارگزاری این شهر خبر داد که برخی از اهالی قفقاز در منطقه جلفا به مناسبت فوت لنین تصمیم به برپایی جشن دارند. اعزازالملك معاون اداره حکومتی برای تحقیق راهی محل یادشده میشود و پس از بررسی معلوم میشود که مجلس مربوط به چند تن از ایرانیان بوده نه قفقازی های مقیم اصفهان.(۳)

 نخستین اقدام سیاسی آیت الله خالصی در مشهد

امروز بعد از ظهر به خواست آیت الله خالصی جلس های با شرکت مدیران جراید و نمایندگان احزاب در مشهد تشکیل شد. یکی از روحانیان از طرف آیت الله سخنرانی کرده و از قول ایشان خبر تشکیل انجمنی به نام حفظ بینالنهرین را در مشهد داد. یکی از حاضران پرسید چرا این تشکیلات در تهران راهاندازی نمیشود.

جواب داده شد مشهد قبهالاسلام است و شروع آن از این جا خواهد بود. «حضار هم اظهار اطاعت نموده که حاضریم اوامر آقا را، ولو به برداشتن اسلحه شود.»(۴)

 شرکت های فعال روسی در تبریز

منابع انگلیسی در گزارش های هفتگی خود و در اخبار هفتگی منتهی به امروز شرحی از فعالیت شرکت های روسی مستقر در تبریز را به وزارت امور خارجه انگلیس فرستاد. این شرکتها عبارتند از:

الف) سانترسایوز: یك شرکت قدیمی متشکل از تجار انواع کالاها است که کار صادرات و واردات انجام میدهد، اما در کار فرش نیست. شعب های در اردبیل دارند. ارتباطی هم باشرکت تجاری ایران و روسیه (خوشتاریا) ندارد.

ب) زاکگوستورگ (همچنین ونشتورگ): هماکنون کار خود را به واردات شکر و گازوئیل محدود کردهاند و اساساً مبتنی بر نظر کمیسیون فعالیت میکنند.

ج) سندیکای پارچه: بنگاهی مربوط به سندیکایی متشکل از تمامی تولیدکنندگان پارچه در روسیه است و واردکننده انواع لباس و مواد چاپی است.

د) دابری فلوت: یک شرکت ترابری روسی جدید است. آنها هم اکنون قادر به ترانزیت از قفقاز نیستند. آنها از زمان ورود خود حدود ۱۰۰ واگن (هر کدام حدود ۱۰۰۰ پوط [یک واحد وزن روسی در حدود ۳۶ پوند] به روسیه منتقل کردهاند که بیشتر خشکبار بوده است.

ه) روپتو: یک شرکت تجاری روسی – ایرانی است که بانکداری و بازرگانی میکند. مسئولین شرکت در سپتامبر به تبریز آمدهاند، البته تاکنون دفتری باز نکردهاند. سرمایه این شرکت حدود ۱۵۰۰۰۰۰ روبل طلاست. تنها ایرانیان علاقمند به این شرکت در تبریز اخوان حاج رحیم و حاج یوسف قزوینی هستند که هماکنون حاج رحیم در مسکو است. سهم آنها ۱۰۰۰۰ روبل طلا است و در ازای آن شرایط زیر را به دست آوردهاند: پول کالاها را روپتو میپردازد و به بنادر ایران آورده میشوند، و در آنجا به ازای پرداخت وجه به قزوینی تحویل داده میشوند. نیمی از سود متعلق به روپتو است. واردات عمدتاً شکر هلندی است که خوشتاریا ترانزیت آن از مسیر قفقاز و باتوم را فراهم کرده است.(۵)

(تصویر) میرزاقاسم خان، ادیبالسلطنه، میرزامحمدعلی خان فرزین، نظامالسلطنه، آیت الله سیدحسن مدرس، عزالممالک اردلان، محمدعلی نظاممافی

(تصویر)

رونوشت نامه روسیه تزاری به اقبالالسلطنه

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۰، صص ۴ و ۵.
۲– روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۱۱۱، ص ۲.
۳– اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵–۳۳–۲–۱۳۰۲.
۴– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۳، ص ۱۱۱. با ارسال این خبر به تهران، رضا خان پرسید مگر اهالی هنوز دارای اسلحه هستند و خلع سلاح نشدهاند؟ او این تمثیل از حمایت را حمل بر داشتن اسلحه در منطقه کرده بود! به هر حال وقتی به او میگویند که کسی قادر بر حمل و نگهداری اسلحه نیست، رضا خان میگوید: «از نطق های که خارج از نزاکت و مربوط به سیاسیات است باید جلوگیری شود.» (همان، پ ۱۰۳، صص ۱۰۸ تا ۱۱۰).
۵– FO E ۲۴۱۹/۲۵۵/۳۴

ص: ۵۵۰

 یکشنبه

۷ بهمن ۱۳۰۲

۲۷ ژانویه ۱۹۲۴

۲۰ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 صدای جمهوری در ایران

روزنامه العراق در شماره امروز خود مقاله بلندی درباره امکان اعلان جمهوریت در ایران چاپ کرد. این مقاله آورده است که «سردارسپه رضا خان که امروز بزرگترین رئیس ایرانی است دارد دعوای جمهوریت را در ایران تقویت میدهد برای این که ریاست آن به خودش محول گردد. مشارالیه قادر است... هر کاری که بخواهد بدون ملاحظه» انجام دهد. در این مقاله میخوانیم که احمدشاه که با تهدید رضا خان از ایران خارج گردید هنگام توقف در بیروت خواستار ملحق شدن پدرش محمدعلی شاه به او در پاریس شد. محمدعلی شاه هم به طرف پاریس حرکت کرد. نویسنده میافزاید که احمدشاه هنگام عبور از بینالنهرین، قوامالسلطنه را نیز که قصد راهی شدن به اروپا داشت، با خود به پاریس برد. نویسنده میگوید پدر و پسر برای جلوگیری از مطامع سردارسپه که سعی دارد تاج و تخت ساسانی را از طبقه قاجاریه سلب کند با یکدیگر مذاکره خواهند کرد. مقاله در بخش دیگری به مقایسه مصطفی کمال پاشا و رضا خان میپردازد و با ذکر مشابهت های آنها میافزاید: «رضا خان از قرار معلوم میخواهد رُل مصطفی کمال را در طهران نمایش بدهد و تأسی از رفتار و کردار او نماید.»(۱)

 دفع حمله اشرار به بانه

امیرلشکر غرب امروز اطلاع داد حمل های که توسط گروهی از اهالی کردستان عراق و به دستور شیخ محمود به بانه صورت گرفته بود، دفع شد و اشرار به طرف سلیمانیه فرار کردند.(۲)

 نگرانی مسئولان انگلیسی از استعفای حاکم بختیاری

رئیس قوای خوزستان خبر میدهد که کنسول انگلیس و مأمور سیاسی کمپانی نفت جنوب در ملاقاتی که با والی خوزستان داشتهاند گفتهاند که قریباً حکومت بختیاری استعفا خواهد داد و میپرسیدند در این صورت معادن نفت را چه کسی محافظت خواهد کرد؟ امیرلشکر غرب با ارسال این خبر میافزاید: «دستور دادم در صورتی که سئوال مزبور خصوصی بوده، خصوصی جواب دهد [که] قشون دولتی از محافظت آن عاجز نیست و چنانچه رسماً سئوال مینمایند وادار کند که مستقیماً از فدوی سئوال کنند تا ... جواب لازم به آنها داده شود.»(۳)

 پایان قرائت آراء در فومن

پس از پایان شمارش آراء حوزه فومن، گسکر و شفت روشن شد که یک رأی به امام حسین(ع)، ۲۱ رأی به امام زمان(عج)، ۴۲۷۸ رأی به رضا خان و ۳۶۹۳ رأی به ناصرالاسلام۴(۴) داده شده است.(۵)

 ترور ناموفق سیمیتقو

لشکر شمال غرب تصمیم میگیرد از طریق عوامل خود سیمیتقو را ترور کند. فرمانده نظامی سلماس فردی را برای این کار تعیین کرده، او را راهی خاک ترکیه میکند. وی در روستای خانک توسط یکی از عوامل سیمیتقو دستگیر میشود و از او میشنود که خبر نقشه ترور سیمیتقو پنج روز پیش به آنها رسیده است. او را خلعسلاح کرده، نزد سیمیتقو میبرند. عامل ترور به نقشه خود اعتراف میکند و پس از ده روز او را از مرز قطور روانه ایران میکنند. عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب این خبر را امروز به اطلاع رضا خان رساند و اضافه کرد پنج نفر از اکراد طایفه عبدوی که مظنون [به لو دادن خبر هستند] دستگیر و به تبریز اعزام شدهاند.(۶)

 تعطیلی به مناسبت تولد حضرت فاطمه(س)

امروز به مناسبت تولد حضرت فاطمه(س) وزارت خانه ها و دوایر دولتی تعطیل بود.(۷)

 توقیف روزنامه قانون

روزنامه ستاره ایران در شماره امروز خود خبر از توقیف روزنامه قانون داد و نوشت به جهت «مقاله اخیری که راجع به اعلیحضرت نوشته بود، توقیف گردید.»(۸) روزنامه «میهن یومیه» ضمن درج این خبر چنین نوشت: «آقای سلیمانمیرزا وزیر معارف [روزنامه قانون راُ] به جرم این که از گندمفروشی اداره مزروعات اعلیحضرت همایونی در سال قحطی نوشته بوده، توقیف نمود.»(۹)

 مراسم درگذشت لنین در نخجوان

امروز همزمان با دفن لنین در مسکو، در باغ ملی نخجوان مراسمی برپا شد که مردم مجبور به شرکت در آن بودند. حتی

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۳ و ۳۹ تا ۳۶-۶-۳۰-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۲، ص ۲۷.

۳- همان، پ ۷۱، ص ۱۰۶. نگرانی مسئولان انگلیسی از استعفای حاکم بختیاری متوجه منافع آنها در بخش نفت بود، چرا که هرنوع تغییری در بافت سیاسی ایل بختیاری به دلیل گره خوردن آنها به سازمان حاکم بر نفت، با امنیت مؤسسات نفتی مربوط میشد. انگلیس میدانست که رضا خان در حال جایگزین کردن نیرو های نظامی خود به جای قوای بختیاری برای نگهبانی و محافظت از تأسیسات نفتی است. سفارت انگلیس در تهران در همین زمان نوشت: رئیسالوزراء به دنبال آن است که نیرو های منظم ایران وظیفه نگهبانی میادین نفتی را بر عهده بگیرند که هماکنون توسط نگهبانان ایل بختیاری و حمایت مالی شرکت نفت انگلیس و ایران صورت میپذیرد. او اطمینان داده است که اوضاع را به گون های خواهد کرد که خطر بروز ناآرامی های

ایلی در محل، که برای منافع شرکت زیانبار خواهد بود، به وجود نیاید. (FO E ۲۸۸۵/۲۵۵/۳۴)

۴- برای آگاهی از زندگینامه ناصرالاسلام، ر.ک: همین کتاب، ج ۲، ص ۵۳۶.

۵- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۶۱.

۶- همان، پ ۴۹، صص ۲۰ و ۲۱. رضا خان پس از دیدن این گزارش تذکر داد در این قبیل امور دقت بیشتری باید بشود تا اینگونه نتایج نامطلوب حاصل نشود. (همان، پ ۴۹، ص ۱۹). عبد الله خان طهماسبی هم پاسخ میدهد که عامل این کار موضوع را ناشیانه به یکی از اقوام خود میگوید و خبر از همان جا درز میکند. (همان، پ ۴۹، ص ۱۸).

۷- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۱۱۱، ص ۱.

۸- همان، ص ۳.

۹- میهن یومیه، س ۵، شم ۸۰، ص ۲. منابع انگلیسی تعطیلی روزنامه قانون را روز ۲۵ ژانویه/۵ بهمن نوشتند. (FO E ۲۴۱۹/۲۵۵/۳۴)

تعدادی از علماء شهر نیز با پرچم های سیاه حاضر شدند. کنسول ایران که در این مراسم حاضر شده بود میگوید پانصد نظامی هم شرکت داشتند که در پایان حدود شش هزار تیر شلیک کردند. «عموم اهالی نخجوان بدون استثناء از اتفاق این امر (مرگ لنین) باطناً خوشوقت هستند که یک نفر شاخص عاقل و با فکر از میان همین عده اشخاص جاهل کمونیست مسلک رفته و عجالتاً کسی را ندارند که مثل لنین آنها را اداره نماید.»(۱)

 حضور اصفهانیها در محوطه کنسولگری روس

کنسولگری روسیه در اصفهان امروز به مناسبت دفن لنین در میدان سرخ مسکو از مسئولان و طبقات مختلف مردم برای حضور در محل کنسولگری دعوت به عمل آورد. بنا به گزارش کارگزاری اصفهان در این مراسم «یک اجماع محیرالعقولی از طبقات ناس و تجار حضور داشتند. معلوم میشود تبلیغات بالشویزمی در قلوب اشخاص متفرقه تا درجه[ای] نفوذ یافته است.»(۲)

(تصویر) قوامالسلطنه

(تصویر) اصفهان، میدان نقش جهان

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۱-۳۳-۲-۱۳۰۲.

۲- همان، ۱۴-۳۳-۲-۱۳۰۲.

ص: ۵۵۲

 دوشنبه

۸ بهمن ۱۳۰۲

۲۸ ژانویه ۱۹۲۴

۲۱ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 استقرار نظم در صفحات دشتی و تنگستان

بنابر خبری که امروز به وزارت جنگ رسید با اقدامات اردوی نظامی در دشتی، دشتستان و تنگستان مالیاتها تسفیه شده، برجها عموماً تخریب گشته و فقط به هر خان منطقه اجازه داشتن یک برج داده شده است؛نظم برقرار میباشد. تعداد برجها و بالا خانه های جنگی تخریب شده در منطقه ۴۶۴ برج و دیدهبانی گزارش شده است.(۱)

 تغییر نام فوج فدوی

فوج فدوی از رسته های لشکر غرب که در درگیری های اخیر با الوار در لرستان شایستگی به خرج داده بود، اینک به پیشنهاد امیرلشکر غرب قرار است تغییر نام داده، به فوج گارد سپه اسمگذاری شود. احمد خان امیراحمدی امیرلشکر غرب امروز از وزارت جنگ پرسید آیا این تغییر نام تصویب شد یا خیر؟ که به او پاسخ مثبت داده شد.(۲)

 مراسم یادبود لنین در کنسولگری درهجز

کارگزاری درهجز و کلات گزارش میدهد که امروز به دعوت فیلیپوف، نمایندگی سیاسی روسیه در درهجز، به مناسبت مرگ لنین مراسمی در محل نمایندگی برپا شد. مدعوین به صرف ناهار شرکت داشتند و «پذیرایی را به عادت ایرانیان روی زمین ترتیب داده، تمام رؤسای دوایر دولتی اعم از نظامی و غیره حضور داشته و تقریباً عده مدعوین از هر طبقه به یکصد و بیست نفر میرسید.»(۳)

 تشکیل کمیسیون افتتاح مجلس

پیش از ظهر امروز عدلالملک معاون رئیسالوزراء برای افتتاح مجلس و تهیه مقدمات آن در اداره مباشرت مجلس کمیسیونی تشکیل داد و اعضاء به تبادلنظر پرداختند. غیر از عدلالملک، قاسم صوراسرافیل کفیل وزارت داخله، سردارمقتدر، معاونالدوله، رئیس تشریفات وزارت امور خارجه، معتمدالممالک و میرزاحسین خان کفیل اداره مباشرت مجلس اعضای این کمیسیون بودند.(۴)

 سرکنسول جدید ترکیه در تبریز

سلیمان شوکتبیک سر کنسول (باش شاهبندر) جدید ترکیه امروز وارد تبریز شد. وی یک افسر ارتش ترکیه است؛ و این نخستین باری است که یک عضو ارتش ترکیه به امور سیاسی در ایران گمارده میشود.

منابع انگلیس با ذکر این خبر یادآور شدند که او یک ترک مدرن است و برخلاف ترک های سنتی در فضا های داخلی کلاه بر سر نمیگذارد.(۵)

(تصویر) بوشهر

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۴۲۷ و ۴۳۲ و ۴۳۶. رضا خان پس از دیدن این گزارش دستور میدهد همان برج های باقی مانده برای خوانین را هم خراب کنید. (همان، پ ۱۶، ص ۴۳۵).

۲- همان، پ ۷۱، ص ۱۰۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰-۳۳-۲-۱۳۰۲.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۵۳۵، ص ۲.

۵- FO E ۳۵۱۱/۲۵۵/۳۴

ص: ۵۵۳

 سه شنبه

۹ بهمن ۱۳۰۲

۲۹ ژانویه ۱۹۲۴

۲۲ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 تقاضای حاکم آذربایجان برای ارسال مشخصات وکلا

امیرلشکر اسماعیل خان امروز بار دیگر از وزارت جنگ خواست مشخصات افراد انتخاب شده در آذربایجان را بفرستند تا اعتبارنامه آنها صادر شود. این نمایندگان که از وزارت جنگ دستور انتخاب آنها داده شده بود، در آذربایجان شهرتی نداشتند، از این رو نام اصلی و مشخصات شناسنام های آنها برای مسئولان برگزاری انتخابات نامعلوم بود. چند روز پیش مشخصات رهنما و دبیراعظم برای حاکم فرستاده شده و امروز او میخواهد که مشخصات نظامالملک، میرزاآقا خان، ناصر سیف، شیخ محمدعلی طهرانی، وحیدالدوله و میرزاسلیم خان ایزدی برایش فرستاده شود.(۱)

 استجازه لشکر شرق برای حرکت به سوی خاش

حسین خزاعی امیرلشکر شرق امروز از وزیر جنگ اجازه خواست که اردوی نظامی این لشکر به طرف خاش حرکت کند. او نوشت که خاش بخش مهمی از بلوچستان است «و قرنها میباشد که عده دولتی به آنجا نرفته، اینک اولین مرتبه است.» و پیشنهاد کرد کفیل تیپ سیستان و قائنات با عده قابل توجه به خاش برود و پس از دادن نمایش های نظامی، افراد خود را مستقر کند.(۲)

 اقدام تلافیجویانه برای بازپسگیری ۱۶۰۰ گوسفند

بلوچ های منطقه سرخس روس با دزدیدن ۱۶۰۰ گوسفند از یک ایرانی مقیم شیرتپه آنها را به خاک روسیه میبرند. پس از این سرقت امیرلشکر شرق با کنسول روسیه در مشهد وارد مذاکره شده، توصیه هایی برای بازگرداندن اغنام به یغما رفته به مسئولان روسی میکند اما بیاثر میماند. در ن هایت یکی از افراد منطقه [با هماهنگی لشکر شرق] به خاک روسیه رفته یک رمه گوسفند حدود ۱۳۰۰ رأس به شیرتپه میآورد. موضوع امروز به وزارت جنگ منعکس میشود.(۳)

 پاسخ رضا خان به ابراز اطاعت سردارمعزز

در پی ابراز اطاعت سردارمعزز بجنوردی (ر.ک: ۵ بهمن) رضا خان امروز به او پیغام داد قصدی برای برهم زدن ترتیب زندگی او ندارد.

وزیر جنگ با این که دستور دستگیری و مصادره اموال او را به لشکر شرق داده بود با لحنی مغایر به او گفت: «جنابعالی به همان طوری که تا به حال محترمانه زندگانی نمود هاید من بعد نیز باید به همان ترتیب محترمانه امرار حیات نمایید.» رضا خان با یادآوری این که مالیاتها به موقع باید پرداخت شود و مسئولیت انتظامات مملکت به عهده قشون است، تأکید کرد افراد محلی نمیتوانند نیروی مسلح داشته باشند. وی در پایان این پیغام به سردارمعزز پیشنهاد کرد به تهران آمده، حساب مالیاتی خودش را تصفیه کند.(۴)

 دلایل تعطیلی روزنامه اتحاد

سرکشیکزاده مدیر روزنامه اتحاد در نامه بلندی که امروز برای نصرتالدوله حاکم فارس فرستاد ضمن تشریح موقعیت سیاسی تهران و ترکیببندی وکلای انتخاب شده مجلس پنجم در فراکسیون های مختلف، به تعطیلی روزنامه اتحاد اشاره کرد و نوشت: «تعطیلی اتحاد علاوه بر بیپولی، علل سیاسی داشت. اتحاد نمیتوانست با سوابقی که با رئیس دولت [رضا خان] داشت رنگ مخالفت را بگیرد. زیرا در صورتی که معقول تنقید میکرد که به من ضمانتی میداد که سوسیالیستها همین را وسیله دوری رفقا با سردار سپه قرار نمیدادند، نمیتوانست موافق باشد. زیرا اتحاد هرگز نمیتوانست تبعیضی در دفاع و حمله به اعضای دولت کند... بنابراین در شماره قبل از تعطیل عقاید خود را اظهار کرد که نسبت به رئیس دولت موافق است و نظری به اعضای کابینه او ندارد.»(۵)

 ضرورت پیشگیری از اقدامات روسها در ارومیه

در پی نگرانی مسئولان ارومیه از اقدامات کنسولگری روسیه در به تبعیت درآوردن ایرانیان ثروتمند و زمیندار منطقه، موضوع به وزارت امور خارجه منعکس شد. این وزارت خانه در نام های که امروز به وزارت جنگ نوشت ضمن برشماری اقدامات خود در این باره مثل توجیه کارگزاری ارومیه در جلوگیری از این اقدامات، یادآور شد «پس از الغاء کاپیتولاسیون، موافق مدلول عهدنامه جدید، اتباع روس با اتباع داخله متساویالحقوق بوده و در ضمن عهدنامه مزبور تکلیف استملاک اتباع روسیه صریحاً معین نشده، [با این حال] انتشار چنین اعلانی [اعلان دعوت به تابعیت روس] صلاح و مقتضی نیست» و با تدابیری باید جلوگیری کرد.(۶)

 تعیین تکلیف یک جاسوس

میرزا خانمراد که چندی پیش در لطفآباد سرخس به جرم جاسوسی دستگیر شد، هماینک در توقیف است. از نظر امیرلشکر شرق وی «رسماً نوکر انگلیسها و همیشه راپرتچی آنها بوده، حالا ـ هم قونسول انگلیس مرخصی او را تقاضا میکند.» وزارت جنگ نیز از قول وزیر پاسخ داد که در توقیف باشد اما محاکمه نشود.(۷)

 تقاضای والی فارس از رضا خان برای پرداخت بدهی

نصرتالدوله والی فارس در تلگرامی که امروز به رضا خان فرستاد از او خواست مبلغی پول برای ادای بدهی هایش بفرستد تا پس از تأدیه آن، برای حضور در مجلس حرکت کند و به تهران بیاید. نصرتالدوله میگفت بابت خرید اثاثیه به مردم بدهکار

است.(۸)

 نظامیان فراری ایران در قشون انگلیس

بر اساس گزارش هایی که جاسوسان لشکر غرب در بینالنهرین میدهند، بخش اعظم نظامیان فراری ایران از لشکر های مختلف، در بینالنهرین وارد قشون انگلیس شده و آنجا خدمت میکنند. مبلغینی در ایران هست که نظامیان را به فرار از خدمت و رفتن به بینالنهرین ترغیب میکنند.(۹)

 ایران و جمهوریت

«ایران و جمهوریت» عنوان سرمقاله امروز روزنامه ستاره ایران است. نویسنده در این مقاله با استناد به گفته اخیر رضا خان که تغییر رژیم هیچگاه مناط ترقی و تنزل ملل نبوده است، نوشت

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۱، ص ۳. نظامالملک همان میرزاباقر خان عظیمی فرزند حاجمیرزاعلیاکبر خان بصیرالممالک، سن ۴۳ سال؛ آقاشیخ محمدعلی طهرانی فرزند شیخ حسن مدرسی چاله میدانی، سن ۵۰ سال؛ میرزاسلیم خان ایزدی فرزند میرزامحمدحسین، سن ۴۲ سال؛ و میرزاآقا خان مدیر عصر انقلاب فرزند میرزاعبد الله خان، سن ۳۸ سال هستند. (همان، پ ۵۱، ص ۱).

۲- همان، پ ۹۹، ص ۱۵. رضا خان ضمن موافقت یادآور شد تعداد نیرویی که در خاش مستقر میشود برابر با تعداد قوای انگلیس باشد. (همان، پ ۹۹، ص ۱۴).

۳- همان، پ ۳۰، ص ۲۵. وزارت جنگ از قول وزیر پاسخ میدهد که معاوضه گوسفندها میتواند یک راهحل باشد ولی از این به بعد اگر از طرف روسها حرکتی شد مقابله به مثل نشود. (همان، پ ۳۰، ص ۲۴).

۴- همان، پ ۱۰۳، صص ۲۷ تا ۲۹. وزیر جنگ متعاقب این پیغام، تلگرامی هم به امیرلشکر شرق فرستاد با این مضمون که اگر سردارمعزز نیرو های مسلح خود را کنار بگذارد و بدهی مالیاتی خود را در محل یا تهران بپردازد در امان است، او را تعقیب نکنید. (همان، پ ۱۰۳، ص ۲۶).

۵- نصرتالدوله، مجموعه مکاتبات، اسناد، خاطرات...، ج ۱، صص ۱۲۱ و ۱۲۲. سرکشیکزاده مطالب خود را به خوبی املاء نکرده است. او به دلیل عدم موافقت با سوسیالیست های موجود در کابینه توان تنقید آنها را به دلیل ترس از رضا خان یا اعتقادی که به او داشت، در خود نمیدید. اما به نظر میرسد بیپولی که معمولاً از منابع بیرونی تأمین میشد (سفارت خانه ها، دولت) پس از تغییر کابینه زانوی روزنامه اتحاد را به زمین زده است.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۰، ص ۱۵.

۷- همان، پ ۱۰۳، ص ۶۳.

۸- همان، پ ۱۱۶، صص ۳۰ و ۳۱. رضا خان [که احتمال میداد این درخواست نوعی امتیازگیری برای طرفداری از او در مجلس پنجم باشد] از نصرتالدوله خواست این موضوع را آشکارا از وزارت داخله تقاضا کند. (همان)

۹- همان، پ ۷۱، ص ۹۸.

که «ما یقین داریم که سردارسپه هیچگاه طالب ریاست جمهور نیست و مقاصد او خیلی بزرگتر از این است.» اما «اگر پادشاه یا هر کس دیگری مانع سردارسپه شده و نگذاشت کاملاً به وظایف خود عمل و ایران را بلند کند البته باید او را دفع نمود... سردارسپه چه ریاست جمهور را طالب باشد و چه نباشد مردم ریاست جمهور ایشان را با بشاشت تلقی میکنند.»(۱)

 تقاضای نصب مجسمه رضا خان در وسط چهارحوض

سرهنگ محمدحسین خان رئیس ارکان حرب لشکر جنوب امروز گزارشی از روند تعمیر عمارت چهلستون و ساخت و ساز های جدید اطراف آن را به وزیر جنگ فرستاد. به ضمیمه این گزارش نقش های از این منطقه بود که نشان میداد محلی تازهساز با عنوان باغ چهارحوض و خیابان جدیدالاحداث سپه به مجموعه سیاسی نظامی ارکان حرب لشکر جنوب اضافه شده است. وی در پایان این گزارش درخواست کرد «مجسمه آن فرمانده محبوب معظم در وسط چهارحوض که میدان مشجّر و تفرجگاه عمومی خواهد بود نصب گردد.»(۲)

(تصویر)

۱- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۱۱۲، ص ۱. توجه روزنامه های ایران به موضوع جمهوریت پس از آن اوج گرفت که روزنامه شفق سرخ مطلبی از قول روزنامه وقت چاپ ترکیه ترجمه و نقل کرد که در آن نوشته شده بود ایران به دنبال جمهوریت است. (همان، ص ۴).

۲- همان، پ ۱۶، صص ۴۵۲ و ۴۵۳. رضا خان ضمن تحسین از اقدامات انجام شده، با نصب مجسمه موافقت کرد. (همان، پ ۱۶، ص ۴۵۱).

. چهارشنبه

۱۰ بهمن ۱۳۰۲

۳۰ ژانویه ۱۹۲۴

۲۳ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 علت تعویق ارسال اسلحه ها به ایران

از بروکسل به وزارت امور خارجه خبر رسید که بنا به درخواست شاهزاده امان اللهمیرزا، با دولت بلژیک مذاکره شده و اجازه عبور صندوق های اسلحه خریداری شده ایران از خاک این کشور گرفته شد. اما به واسطه برخی پیشآمدها از قبیل نرسیدن به موقع صندوق های اسلحه به بلژیک، کسب اجازه از کانال سوئز و... امکان ارسال سلاحها در ۲۵ دسامبر ۱۹۲۳ به وجود نیامد.

اما امروز این سلاحها بار کشتی شده به سوی خلیج فارس فرستاده میشود. «مابقی صندوق های اسلحه را که در ثانی از فرانسه خواهد رسید البته با کشتی دیگر فرستاده خواهد شد.»(۱)

 یادآوری چگونگی تأمین مخارج قشون

رضا خان، وزیر جنگ و رئیسالوزراء، امروز تلگرامی به امیرلشکر غرب فرستاد و تأکید کرد خوانین و سران طوایف لر که دستگیر شدهاند باید مالیات های عقبافتاده خود را تا دینار آخر بپردازند.

به طوری که در راه همدان هم [هنگام مشایعت احمدشاه تا مرز یا بازگشت از آنجا] به شما متذکر شدهام تهیه وسایل، تأمین مخارج گزافی که علاوه بر بودجه قشون باید تحمل نمود باید از همین منابع به عمل آید و در این مطلب هم به هیچوجه شک و تردیدی نیست.»(۲)

 ارسال صورت عایدات شیخ خزعل

امروز امیرلشکر غرب فهرستی از عایدات و درآمد های شیخ خزعل که از طریق جاسوسان او در خوزستان به دست آمده بود، به وزارت جنگ فرستاد. در بخشی از این فهرست که مربوط به آبادان و محمره (خرمشهر) است، درآمد شیخ خزعل از مالیات های صیدماهی، قصابی، فخاری، تئاتر و سینما، مغازه ها، سبزیفروشی، مرغفروشی، قمار خانه، قهوه خانه، فاحشه خانه، مشروبفروشی، هیزم فروشی و کشتیرانی بالغ بر یک میلیون روپیه برآورد شده است.(۳)

 علت تعطیلی جریده آسیا

در پی اعتراضات مدیر جریده آسیا، میرزااسد الله خان فروهر، (ر.ک: ۲۲ دی) به توقیف این روزنامه، شمسالافاضل ناظر شرعیات وزارت معارف امروز توضیح داد که جریده آسیا در شماره های ۷۰ و ۷۱ خود نسبت به «حضرت حجتالاسلام آقای آقامیرزاسیدعلیآقای یزدی که از طراز اول روحانیین به شمار میروند و [نیز] به جمعی از وعاظ یزدی نمره اول توهین و هتاکی و نسبت بیناموسی داده بود و این مسئله موجب هیجان عموم روحانیین یزد و جماعتی از روحانیین طهران و اهل منبر و تجار شده» است.

همچنین مقالاتی که میان نظامیان فتنهانگیزی میکند درج کرده بود. وقتی موضوع به ناظر شرعیات ارجاع داده شد، با بررسی همه جوانب و نیز مشورت با حجج اسلام از جمله آقای مدرس، حاج شیخ محمدحسین یزدی و آقاسیدمحمد یزدی در سوم عقرب (آبان) به نظمیه دستور داده شد که این جریده را توقیف کند.(۴)

 اقدامات کنسول روس در مشهد علیه صاحب منصبان تزاری

بنابر مراسله امیرلشکر شرق، کنسول روس در مشهد علیه صاحب منصبان تزاری که فعلاً در مشهد مشغول کسب و کار و یا پناهنده ایران هستند اقداماتی میکند که آسایش آنها را به هم زده است.(۵)

 منابع درآمد بینالنهرین از ایران

روزنامه ستاره ایران در شماره امروز خود مطلبی درج کرد که نشان میدهد ایران از ۱۳ طریق به عایدات عراق کمک میکند. این راه ها شامل وجوهاتی است که به مراجع تقلید برای رونق حوزه های علمیه داده میشود تا مبالغی که ایران برای روشنایی بقاع متبرکه میپردازد.

روزنامه ستاره ایران مینویسد: «چنانچه عمیقانه ملاحظه شود بینالنهرین از جهات مادی و معنوی و روحیات فوقالعاده مدیون ایران بوده و به شهادت تاریخ میتوان معلوم کرد تمدن و سرمایه ایران موجبات ترقی و عمران مملکت بینالنهرین را سبب گردیده است.»(۶)

 معجزه تبلیغات

«نه مگر روسیه که آن قدر رشته حیات و اقتصادش از هم گسیخته بود فقط به واسطه پروپاگاند به راه افتاد؟ آیا نه وضع امروزه آلمان که با دو سه ماه پیش زمین تا آسمان فرق کرده به واسطه حیل پروپاگاندی بود؟ آیا تجارت روسیه را در ایران غیر از پروپاگاند چیز دیگری ترویج کرد؟ آیا تجار ایرانی را غیر از پروپاگاند نه چیز دیگر به روسیه کشید؟»

وزیرمختار ایران در برن سوئیس با طرح این سئوالات امروز به وزارت امور خارجه نوشت که نباید از معجزه تبلیغات غافل شد.

او معتقد است تبلیغات میتواند همه چیز را واژگونه نشان دهد. پس آیا سزاوار است دولت و ملت ایران از این نعمت بزرگ استفاده نکند؟ وی پیشنهاد کرد ایران باید در پایتخت های بزرگ نماینده روزنامه داشته باشد که باطناً مأمور دولت و ظاهراً از طرف روزنام های رسمی باشد. این نمایندگان «اخبار ممالک را به ایران داده و اخبار ایران را در ممالک منتشر و مقاصد

دولت و فشار های اجنبیان و ظلم های حقشکنان های که به ما میکنند به عالم مکشوف سازند. وزیرمختار ایران یادآور شد هر قدر خرج این کار شود عایداتش چندین برابر خواهد بود.(۷)

۱- - اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۷، ص ۱۰.

۲- همان، پ ۶۵، ص ۳۸.

۳- همان، پ ۴۸، صص ۱۷ و ۲۷.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۰۳۵۶۶۲، آرشیو ۸۲۴ل ۴ آ پ ۱.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۲، ص ۹.

۶- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۱۱۳، ص ۲.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۸-۳۰-۱۳۰۲.

ص: ۵۵۶

 پنجشنبه

۱۱ بهمن ۱۳۰۲

۳۱ ژانویه ۱۹۲۴

۲۴ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 اعتراض لورن به تغییر رئیس پست خانه

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، امروز در نام های که به وزیر امور خارجه نوشت از این که دولت ایران تصمیم گرفته «کفیل حالیه ریاست کل پست خانه را که یک بلژیکی است» عوض کند و به محل دیگری مأمور کند انتقاد کرد و نوشت که این خلاف قرار های پیشین است. لورن یادآور شد که یکی از شرایطی که دولت انگلیس موافقت کرد ادارات پست جنوب را به ایران واگذارد این بود که پست تحت نظارت یک فرد اروپایی یا آمریکایی باشد تا امور پستی به همان ترتیبی که پیش از این توسط انگلیسها اداره میشد، مدیریت شود. لورن به نام دولت پادشاهی انگلیس رسماً اعتراض خود را در این نامه ابلاغ کرد.(۱)

 گلایه وزیرمختار روسیه از عدم پذیرش اسکناس روسی

شومیاتسکی امروز بار دیگر نسبت به عدم پذیرش پول جدید روسیه، چرونتس، اعتراض کرد و دلایل ایران را برای جلوگیری تجار از معامله با این ارز غیرقابل قبول دانست. وی نوشت کاهش ارزش پول پس از جنگ بینالملل شروع شده و این که میگویید «هیچ علامت بهبودی در پول های کاغذی [روسیه] مشاهده» نمیشود و این ارز جدید هم مانند منات افت ارزش پیدا میکند، قابل قبول نیست چرا که پشتوانه چرونتس طلا- های دولت اتحاد جماهیر سوسیالیستی شوروی است. شومیاتسکی خواست چرونتس نیز مانند دیگر واحد های پول خارجی در ایران معتبر شمرده شود.(۲)

 زرهپوش های انگلیسی

وزیر جنگ امروز از سرتیپ امان اللهمیرزا که در بوشهر مشغول تخلیه هواپیماها و دیگر محمولات نظامی خریداری شده از اروپا است، خواست ترتیب حمل خودرو های زرهپوش را که از انگلیس خریده شده بدهد.(۳)

 تقاضای معظمالملک از وزارت امور خارجه

معظمالملک، رئیس کمیسیون سرحدی، امروز از وزارت امور خارجه خواست اینک که مشاورالممالک و مستشارالدوله هر دو در تهران هستند و اطلاعات کافی از پیشینه عقد قرارداد های مرزی دارند «راجع به تقسیم آبها که تنصیف باشد یا غیر آن و

استرداد اراضی ایران که بعد از عهدنامه ۱۸۸۱ روسها برده[اند] و تسلیم [روستای] فیروزه» نظر مشورتی خود را ابلاغ دارند.(۴)

 قاچاق جو توسط روسها

بنابر گزارش فرمانده نظامیان آستارا، روسها چهل هزار پوط جو از گمیشتپه خریده، توسط کشتی ترکمنها به آستارای روسیه بردهاند. این محموله قاچاق حمل شد، و از گمرک نگذشته است.(۵)

 ایجاد روابط حسن ه با کنسولگری روسیه در رشت

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ شمال، امروز خبر داد که با شرکت درمراسم تعزیت لنین که در کنسولگری روسیه در رشت برگزار شد، «قونسول احترامات فوقالعاده را مرعی داشته و از آن روز قضایای سابقه التیام و روابط حسن ه برقرار گردیده است.»(۶) وی همچنین از نام های خبر داد که پس از انتشار مرگ لنین با پست شهری به تعدادی گیرنده فرستاده شده است. در این نامه از مرگ لنین ابراز خرسندی گردیده و به جامعه انسانی تبریک گفته شده است.(۷)

 تقاضای سردارمعزز از رضا خان برای حفظ حرمت اجتماعی او

سردارمعزز بجنوردی امروز در پاسخ به تلگرام رضا خان (ر.ک: ۹ بهمن) به او نوشت که من سوار شخصی ندارم، اگر هم تعدادی سوار تحت امر من است برای حفظ امنیت منطقه بوده، و اینک که پیشنهاد حرکت به تهران شده، به امیرلشکر شرق گفته شود تا روز حرکت کاری صورت ندهد که «باعث توهین و تضییع حیثیات فدوی» شود. وی آمادگی خود را برای تسویه مالیاتها اعلام کرد و افزود چهار فقره هزینه هم برای حفظ مرزها و حیثیت دولت متحمل شدهام که خوب است مدنظر قرار گیرد.(۸)

 تشکیل فراکسیون دمکرات

به نوشته روزنامه ایران امروز فراکسیون دمکرات پیش از شروع رسمی جلسات مجلس تشکیل جلسه داد و مشغول مذاکره شدند.(۹)

 مدرسه عالی موسیقی

امروز تأسیس مدرسه عالی موسیقی(۱۰)توسط علینقی خان وزیری(۱۱)در خیابان نادری تهران به اطلاع علاقهمندان رسید. در این اعلان آمده است که در این مدرسه انواع ساز و آواز تعلیم داده میشود.(۱۲)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۲ تا ۴۹-۴۰-۳۴-۱۳۰۲.

۲- همان، ۲۸ و ۲۷-۳۰-۳۱-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۷، ص ۱۶. هواپیما های خریداری شده از فرانسه که در این مرحله وارد ایران شد، شش فروند بود: ۲ فروند از نوع اسپاد (Spad)، ۲ فروند از نوع بلریوت (Bleriot) و ۲ فروند

برگوت(Berguet). (FO E ۳۵۱۱/۲۵۵/۳۴) امان اللهمیرزا در پاسخ گفت که از روز حرکت این زرهپوشها خبر ندارد. خوب است از مفتاحالسلطنه سفیر ایران در لندن سئوال شود. (اسناد مؤسسه مطالعات...، پ ۱۱۷، ص ۱۶).

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵۷-۸-۴۴-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۴، ص ۲۱. موضوع به گمرک نوشته شد تا مراقبت کند.

۶- همان، پ ۸۶، ص ۱۸.

۷- همان، پ ۱۰۸، صص ۸۴ و ۸۵.

۸- همان، پ ۱۰۳، صص ۲۴ و ۲۵. رضا خان پس از دریافت این تلگرام از امیرلشکر شرق خواست نیروی اعزامی وارد بجنورد نشود تا سردارمعزز به تهران بیاید. و اگر در حرکت تعلل کرد به طوری که پیش ازاین دستور دادهام دستگیرش کنید. (همان، پ ۱۰۳، ص ۲۲). رضا خان با لحن دیگری خطاب به سردارمعزز پیام فرستاد که عده اعزامی برای تسویه امور مالیاتی شما نیست بلکه برای تنظیم امور سرحدی بدانجا میآیند. «جنابعالی قبل از ورود عده به طرف طهران حرکت نمایید تا رفع هر نوع سوءتفاهمی بشود.» (همان، پ ۱۰۳، ص ۲۳). البته تأکید دوباره به دستگیری سردارمعزز از آن جهت به امیرلشکر شرق ابلاغ شد که همزمان از امنیه شرق خبر میرسید که ترکمنها در مناطق سرحدی تحرکاتی میکنند که احتمالاً به اشاره سردارمعزز است. (همان، پ ۱۰۳، صص ۳۲ و ۳۳).

۹- روزنامه ایران، شم ۱۵۳۷، ص ۲.

۱۰- در ماه های پایانی ۱۳۰۲ش علینقی وزیری مدرسه موسیقی شخصی خود را با نظامت سلیمان سپانلو دایر کرد. در این مدرسه حدود ۱۰۰ هنرجو تحصیل علوم و فنون موسیقی را آغاز کردند. کلاسها هفت های دو روز تشکیل میشد که بعدها ساعات آن افزوده شد. در این کلاسها موسیقی نظری و عملی هم آموزش داده میشد که سه هفته اول کلاسها به نتخوانی، شناخت میزانها، سرایش، وزنخوانی، گامها، توالی زیر و بمها و طرز کار با مترونم و فراگیری اصطلاحات موسیقی اختصاص داشت. از هفته چهارم نیز انگشتگذاری ساز و تمرین های دیگر شروع میشد. (راهگانی، تاریخ موسیقی ایران، ص ۴۶۰).

۱۱- علینقی وزیری فرزند موسی خان میرپنج در ۱۲۶۶ش در تهران زاده شد. پس از تحصیلات مقدماتی، به شغل نظامیگری روی آورد و به خدمت ارتش درآمد. درجات نظامی را تا سرهنگی/کلنلی طی کرد که به کلنل علینقی خان هم مشهور است. با وجود این علاقه به موسیقی او را به دنیای هنر کشاند. علینقی از پانزدهسالگی نزد داییاش، حسینعلی خان تار آموخت. با نواختن ویولن هم کم و بیش آشنایی یافت. افزون بر این به فراگیری تئوری مقدماتی و هارمونی پرداخت. چندی هم برای یادگیری پیانو نزد سلیمان خان رفت. در ۱۲۹۷ش راهی فرانسه شد و مدت ۳ سال در هنرستان عالی پاریس تحصیل کرد. از آنجا به آلمان رفت و مدت ۲ سال موسیقی را در برلین تکمیل نمود. در ۱۳۰۲ش به ایران بازگشته، در همان سال مدرسه عالی موسیقی را دایر و ضمن آن یک کلوپ موسیقی را هم تأسیس کرد که محل اجرای کنسرت باشد. در ۱۳۰۷ش ریاست مدرسه موسیقی دولتی را به عهده گرفت که تا شش سال آن را حفظ کرد. در ۱۳۲۰ش رئیس اداره موسیقی کشور و هنرستان عالی (کنسرواتور) شده، به مدت پنج سال در آن سمت باقی ماند. سپس به سِمت استادی دانشگاه تهران تعیین و در ۱۳۴۹ش بازنشسته گردید. وزیری تکنیک تار را به ن هایت درجه رسانید و در نواختن آن مهارت کامل داشت. در ساختمان این ساز ابتکار زیادی به خرج داده، سه نوع تار به نام های تار سوپرانو، تار اکتو، و تار باس را هم طرحریزی کرد. علامت سری و کرن هم از ابتکارات وی است. از آثار اوست: نمایشنامه های «رؤیای مجنون»، «گلرخ» و سمفونی های «شوم»، «شبان و موسی» و آهنگ های «دو عاشق» و «دخترک ژولیده». (حدادی، فرهنگنامه موسیقی ایران، صص ۶۳۵ تا ۶۳۷؛ ستایشگر، نام نامه

موسیقی ایران زمین، ج ۳، صص ۵۹۹ تا ۶۰۳).

۱۲- روزنامه ستاره ایران، س ۹، شم ۱۱۴، ص ۳.

(تصویر) مرتضی یزدانپناه، محمدحسین آیرم، احمد امیراحمدی

(تصویر) لشکر شرق، ارکان حرب لشکر شرق

 جمعه

۱۲ بهمن ۱۳۰۲

۱ فوریه ۱۹۲۴

۲۵ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 اعتراض اهالی سبزوار به انتخابات این شهر

گروهی از اهالی سبزوار در عریض های به امیرلشکر شرق نوشتند که منتخبین این شهر را وکلای خود نمیدانند؛ چرا که این شیوه انتخابات «قلوب عامه علاقهمندان به اجرای قانون را جریحهدار نمود.» نویسندگان این عریضه با ابراز امیدواری به این که موضوع توسط رئیسالوزراء رسیدگی خواهد شد نامه خود را به امیرلشکر شرق دادند.(۱)

 نامه مدرس به نصرتالدوله

آیت الله سیدحسن مدرس امروز در نام های به نصرتالدوله والی فارس خبر داد که در هفته اخیر سه بار و کلاً حدود شش ساعت با «آقای سردارسپه» گفت و گو کرده است. این دیدارها یک بار به همراهی آشتیانی بوده و دوبار به تن هایی انجام شده. وی نوشت که در اصول کلی سیاست توافق نظر حاصل شده و این که هر مطلبی قبلاً بایست با مجلس تبادلنظر شود و نیز نسبت به تشکیل کابینه نیز توافقاتی صورت گرفت. «بالجمله احتمال قوی میرود که کم کم به روی یک خط استوار شود.»(۲)

 تعطیلی جریده ندای گیلان

قاسم صوراسرافیل کفیل وزارت داخله امروز به وزارت امور خارجه خبر داد که روزنامه ندای گیلان به دلیل درج مطالبی که با مناسبات خارجی ایران وفق نمیداد یک ماه توقیف شده و انتشار مجدد آن نیز منوط به اجازه دولت است.»(۳)

 انفصال حاکم کاشان

وزارت داخله سردارمنتصر حاکم کاشان را به دلیل سوءتدبیر در برگزاری انتخابات مجلس پنجم در کاشان برکنار و مدیریت شهر را به وثوق خلوت معاونت حاکم سپرد. در حکمی که امروز به وثوق خلوت فرستاده شد از او خواسته شد انتخابات وفق قانون و با سلامتی آغاز و انجام یابد.(۴)

 تقویت اردوی بهبهان

وزارت جنگ در تلگرامی با قید «خیلی فوری» از امیرلشکر جنوب خواست اردوی نظامی مستقر در دشتی و دشتستان را به

طرف بهبهان حرکت دهد. اطلاعات رسیده حکایت داشت که در مجموع ۲۵۱ نظامی در بهبهان مستقر هستند و رئیس نظامیان این شهر یاورناصرقلی خان به علت بیماری شدید راهی ناصری شده است. قرار شد تا پانصد نفر نیرو راهی بهبهان شوند.(۵)

 معالجه رایگان چشم

بلدیه تهران امروز در یک آگهی از فقرا و بیبضاعتان دعوت کرد برای معالجه رایگان چشم های خود به دکتر نجات الله خان کحال که روز های یکشنبه و پنجشنبه در مریض خانه بلدی و بقیه روزها بعد ازظهر در منزل خود پذیرای بیماران است، مراجعه کنند.(۶)

 اتهام همکاری ایران با قاچاقچیان

در یادداشتی که دولت روسیه امروز به سفارت ایران در مسکو داد با ذکر حادث های در منطقه سرخس نوشت که مأموران مرزی ایران با قاچاقچیان همکاری میکنند. دو تن از نظامیان روسی نیز توسط طرف ایرانی دستگیر شدهاند.(۷)

 تردید نشریه مورنینگ پست به موفقیت سینکلر در ایران

روزنامه مورنینگ پست، در شماره امروز خود، مقال های راجع به اعطای امتیاز نفت شمال به کمپانی سینکلر چاپ کرد. این مقاله با اشاره به این کمپانی سینکلر هماکنون در آمریکا به دلیل گرفتن امتیازات نفتی از طریق نامشروع، تحت تحقیق و تفتیش است، میگوید که سینکلر در برابر وعده اعطای یک وام ده میلیون دلاری به ایران موفق شده است امتیاز نفت شمال ایران را بگیرد. نویسنده مقاله با مشکوک خواندن لغو امتیاز سابق نفت شمال توسط دولت ایران، تلویحاً کمپانی نفت جنوب را در نفت شمال صاحب حق توصیف کرد و افزود: «نظر به این که تحقیقات سنای آمریکا [از کمپانی سینکلر]حالیه جریان دارد تحصیل چنین قرض های در آمریکا بسیار مشکوک میباشد؛ خاصه آن که ایران وثیق های جز حقوق مشکوک نفتی ندارد و عایدات ایران ... گویا تا مدتی بعد برای مقاصد اداری داخلی تخصیص داده شده است.» نویسنده در پایان مینویسد: «تنها یک شرکت بسیار مقتدری از قبیل شرکت موقتی بین دو کمپانی نفت انگلیس و ایران و استاندارد اویل قادر به تحمل مخارج [استخراج نفت] آن [ناحیه] خواهد بود.»(۸)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۴. نامه به رضا خان ارسال شد و او نیز دستور بایگانی آن را داد. (همان، پ ۱۷، ص ۵۳).

۲- نصرتالدوله، مجموعه مکاتبات، اسناد، خاطرات...، ج ۱، ص ۱۲۳. در روایت دیگری از دیدار امروز مدرس با رضا خان میخوانیم: «صبح جمعه امروز... مدرس اول آفتاب به منزل رئیسالوزراء [رفته] در کلیه قضایا، از سیاست های خارجی و سیاست داخلی و پروگرام مجلس و غیره، گفتگوی زیادی میکنند و در قضایا کاملاًـ توافق نظر حاصل و تصفیه میشود.» (همان، ص ۱۳۷).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۳-۶۲-۱۳۰۲.

۴- لورین، شیخ خزعل و پادشاهی...، ص ۳۸.

۵- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۴۳۳ و ۴۳۴ و ۴۷۴. علت تقویت نظامیان بهبهان آن بود که اختیارات امنیتی ایل بختیاری از حوزه نفت سلب میشد و نظامیان باید جای آنها را در مسـجد سـلیمان پر میکردند. (ر.ک: ۲۲ بهمن)

۶- روزنامه ایران، شم ۱۵۳۷، ص ۴.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۳، صص ۸۷ و ۸۸. وزارت امور خارجه ایران موضوع را به وزارت جنگ اطلاع داد و وزارت جنگ پاسخ گفت که دلیل دسـتگیری نظامیان روس تجاوز آنها به خاک ایران بوده اسـت که بلافاصله هم آزاد شدند. (همان، پ ۱۰۳، صص ۸۴ و ۸۵).

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۴ تا ۵۲-۹-۳۹-۱۳۰۳.

ص: ۵۵۹

 شنبه

۱۳ بهمن ۱۳۰۲

۲ فوریه ۱۹۲۴

۲۶ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 نامه مدرس به رضا خان

آیت الله سیدحسن مدرس امروز در نام های به رضا خان رئیسالوزراء از او خواست به والی کرمان، تیمورتاش، دستور دهد که «در مسئله انتخاب آقای حاجشیخ اسد الله [محلاتی] از بلوچستان» توجه لازم را مبذول دارد.(۱)

 روایتی از دیدار مترجم سفارت روسیه با مدرس

فطنالدوله در نامه امروز خود به نصرتالدوله مینویسد که چایکین مترجم سفارت روسیه، در ماه گذشته دو بار به دیدار آیت الله سیدحسن مدرس رفت. چایکین میگوید به مدرس گفتم: پس از سه سال حلاجی شما را علاقهمند به مملکت خودتان دیدیم. و مدرس پاسخ میدهد: «شما دیر ملتفت قضایا شد هاید. سیاست شما و انگلیسها در ایران، همان است که صد سال قبل بوده و تغییری نکرده. اگر رژیم حکومتتان عوض شده، سیاست همان است که بوده. آمدید به ایران و تصور کردید یک عده قلیلی که اسم خودشان را سوسیالیست گذاردهاند، میتوانند در مقابل انگلیسها عرض اندام کنند. با تجربه فهمیدید که فایده نداشت و [رویه] شما با انگلیسها در سیاست شبیه است به کسی که خر سوار شده و میخواهد به سواری که اسب دوند های در زیر ران دارد کورس بگذارد. شما نباید در سیاست، در بند مسلک و مرام و حزب باشید. هر کجا قوایی ضدانگلیسی دیدید، از آنها استفاده [کنید]، خواه سوسیالیست، خواه مستبد یا دیگری برای شما تفاوتی نباید بکند؛ الی آخر.

بعد از این ملاقات، چایکین دو روز بعد به ملاقات رئیسالوزراء رفته و مجلس منزل مدرس را صحبت میکند و مخصوصاً میگوید: پای کرسی مدرس نشستم و چای هم به من داد و خوردم. رئیسالوزراء میفرمایند: زیر آن کرسی کثیف نشستی و از آن چای متعفن خوردی؟ چایکین میگوید: در آن کرسی و آن چای و آن شخص روحی دیدم که در سالن های مجلل این شهر پیدا نمیشود.»(۲)

 اعتراف رضا خان به تحمیل برخی وزرا از طرف روسها

بنابر آن چه که محمود فطنالدوله امروز به نصرتالدوله والی فارس مینویسد در دیدار اخیر چایکین مترجم سفارت روس با رضا خان، وقتی طرف روسی از برخی وزرا چون سلیمانمیرزا و ذکاءالملک تنقید میکند، رضا خان عصبانی شده و میگوید: «این گلهگذاریها را از خودتان بکنید. این گند و گه ها را شما به من تحمیل کردید که این طوری هستند. حالا، گلهاش را از من

میکنید؟ من که در تشکیل کابینه آزاد نبودم. اگر من در تعیین وزراء آزاد بودم، اشخاص کاری را خوب میشناسم. چایکین میگوید: اگر آزاد بودید، کیها را انتخاب میکردید؟ میفرمایند: برای وزارت خارجه فعلاً در ایران بهتر از نصرتالدوله کسی را نداریم، و برای وزارت داخله هم بهتر از وثوقالدوله شخصی را سراغ ندارم. اگر بدو تشکیل کابینه این اشخاص را میخواستم، همین شماها مخالفت کرده و غوغا راه میانداختید. حالا که وارد عمل شدید، به این نکته متوجه شدید که آن اشخاصی را که شما فکر میکردید اهل کار نیستند و همین عجزه هایی هستند که میبینید. مخصوصاً، از شکل ذکاءالملک خوشم نمیآید.»(۳)

 شناسایی روسیه توسط انگلیس

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در تهران، امروز یادداشتی به وزارت امور خارجه فرستاد که رونوشت نامه رسمی انگلیس به دولت روسیه – که حکایت از شناسایی آن دولت و گسترش روابط تجاری فیمابین میکرد – ضمیمه آن بود. لورن از قول رمزی مک دانالد نخستوزیر جدید انگلیس از ایران خواست این یادداشت محرمانه تلقی شود و تا زمانی که در لندن انتشار نیافته از اشاعه آن خودداری شود.(۴)

 فرار از بحرین

بنا بر گزارشی که از بندرعباس رسیده، یک کشتی بادبانی حامل پنجاه نفر مسافر که از ترس طاعون فرار میکردند، وارد ایران شد. یکی از مسافران مبتلا به این بیماری مسری بوده که فوت میکند. بقیه مسافران در قرنطینه هستند. به دلیل ورود غیرقانونی این کشتی به ایران (پیاده کردن مسافر بدون مراجعه به قرنطینه) ناخدای جهاز در اسکله به شدت تنبیه شد و مقرر گردید اجازه مسافرت به مناطقی که امراض مسری دارد صادر نشود.(۵)

 هشدار آیت الله کاشانی برای صیانت از آراء مردم

در پی هشدار آیت الله سیدابوالقاسم کاشانی برای صیانت از آراء مردم کاشان، وزارت داخله امروز به مسئولان محلی تأکید

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۲۷۶. در منابع آمده است که مدتی میان مدرس و رضا خان کدورت حاکم بود تا این که، جمعه هشت روز پیش مدرس و آشتیانی به خانه رئیسالوزراء رفته جلس های با او برگزار میکنند. بعد از آن، دو دیدار دیگر بین مدرس و رضا خان صورت میپذیرد که آخرین آنها دیروز بود. (نصرتالدوله، مجموعه مکاتبات، اسناد، خاطرات...، ج ۱، صص ۱۳۶ و ۱۳۷).

۲– نصرتالدوله، مجموعه مکاتبات، اسناد، خاطرات...، ج ۱، ص ۱۳۸.

۳– همان، صص ۱۳۸ و ۱۳۹.

۴– اسناد وزارت امور خارجه، ۳۶–۱۲۳–۱۶–۱۳۰۲. برای اطلاع از متن کامل مراسله انگلیس به روسیه ر.ک: همان، ۳۵ و ۳۴–۱۲۳–۱۶–۱۳۰۲.

۵– سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۵۷۶۹، آرشیو ۷۱۲ ن ۲ الف ب ۱.

کرد ممکن است برخی مفسدین توسط رئیس نظمیه صندوق آراء را معدوم یا سرقت کنند. لازم است «در صیانت صندوق مزبور تدابیر لازمه اتخاذ» گردد.(۱)

 سه هزار گوسفند ایرانی در روسیه

امیرلشکر شرق امروز به وزارت جنگ خبر داد که سه هزار رأس از گوسفندان رعایای ایران از مرز کلات دزدیده شده و فعلاً در تجن نگهداری میشود. تذکرات کنسول روس در مشهد به مقامات محلی روسیه تأثیری در بازگرداندن آنها نداشته است. «اینک موقع زهکشی است. تمنا مینماید اقدامات لازمه با مقامات مربوطه در استرداد گوسفند های رعایا» انجام شود.(۲)روشن نیست این گزارش امیرلشکر شرق با ۱۶۰۰ گوسفند سرقت شده اخیر (ر.ک: ۹ بهمن) توسط روسها مرتبط است یا خیر.

 انعکاس تظلم مدیر جریده خراسان به حاکم

وزارت داخله امروز تظلم طباطبایی مدیر جریده خراسان را به حاکم این ولایت فرستاد. در این نامه آمده است که هفت ماه قبل بدون محاکمه و مجوز قانونی روزنامه خراسان توقیف شد و مدیر آن توسط مأمورین نظمیه به کلات تبعید گردید. وزارت داخله خواستار توضیح شد.(۳)

 تلاش پلیس مخفی برای آگاهی از اقدامات مدرس

پلیس مخفی تهران گزارش میدهد که از طریق یکی از «کارکنان مدرس» موفق شده صورت اسامی نمایندگانی که دراین دوره همراه مدرس هستند به دست آورد. پلیس گزارشگر در تعقیب اقدامات خود امشب به نزد امینالشریعه رفت، اما به او گفتند که وی راهی شیراز شده است. «از آنجا رفتم منزل مدرس. تحقیقات نمودم. شیراز رفتنش محقق شد ولی آن شخص (امینالشریعه) کسی نیست که در این موقع از سیاست دست بکشد و مدرس را تنها گذارده مسافرت نماید. حتماً مسافرت مشارالیه به دستور و تعلیمات خود مدرس بوده است و برای انجام کاری رفته است.»(۴)

(تصویر)

(تصویر) آیت الله سیدابوالقاسم کاشانی

۱- اسنادی از انتخابات مجلس در...، ص ۳۹.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۰، ص ۲۳. موضوع به وزارت خارجه منعکس شد تا پیگیری کند. میتوان حدس زد رقم سه هزار گوسفند، در دستاندازی های متوالی و متعدد از ایرانیان مرزنشین سرقت شده باشد و در این گزارش ۱۳۰۰ گوسفندی که با هماهنگی امیرنصر از خاک روسیه به ایران آورده شد از رقم ۳۰۰۰ کسر نشده است.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۴۲۵۳، آرشیو ۳۰۶ ن ۵ آ ب ۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، ص ۱۵۹.

ص: ۵۶۱

 یکشنبه

۱۴ بهمن ۱۳۰۲

۳ فوریه ۱۹۲۴

۲۷ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 استخراج آراء رشت و توابع

رئیس تیپ مستقل شمال امروز خبر داد که شمارش آراء انتخابات رشت و توابع به پایان رسید. رضا خان با ۷۲۹۹ رأی، سپهدار اعظم ۵۷۳۷ رأی، سردارمعتمد ۵۶۸۰ و امیرمنصور ۱۸۳۷ رأی را به خود اختصاص دادند «و مابقی متفرقه است.»(۱)

 توقف انتخابات در استرآباد

امروز مفتش انتخابات استرآباد، انجمن نظار را منحل و صندوق رأیگیری را در نظمیه توقیف کرد. اختلافات میان دو گروه در استرآباد کار را بدین جا کشاند؛ گروهی که از وزارت جنگ تبعیت میکنند و خواستار وکالت سیدمحمدعلی شوشتری هستند و گروهی که طرفدار حاجشیخ محمدحسین مجتهد هستند.(۲)

 نامه فرمانفرما به پسرش نصرتالدوله

عبدالحسینمیرزا فرمانفرما در نام های که امروز به پسرش نصرتالدوله والی فارس نوشت از او خواست هر چه زودتر به عنوان وکیل به سوی تهران حرکت کند. وی در توجیه رها کردن حکمرانی فارس یادآور شد «اگر بودجه فارس به همان هزاروپانصد [تومان در ماه] هم میماند باز من میگفتم حالا باید کاری کرد؛ دیگر بمانید. ولی بدبختانه بودجه ایالت ششصد [تومان] است در ماه» که از سال آتی برقرار میشود. وی تأکید کرد هر چه زودتر به سوی تهران حرکت کن «تا در موقع ترسیم کابینه شاید کلاهی بر سر شما بگذارند [= صاحب سمتی شوی].»(۳)

 نامه وزارت امور خارجه به سفارت ترکیه درباره سیمیتقو

وزارت امور خارجه امروز با ارسال نام های به سفارت ترکیه در تهران با یادآوری تقاضای مکرر ایران از دولت ترکیه مبنی بر تسلیم سیمیتقو به ایران، اطلاع داد که وی در یک فرسخی مرز ایران در روستای قورهتو اقامت کرده و با کمک های مادی و معنوی ترکیه نزدیک به دویست سوار تدارک دیده و مشغول تحریک میان عشایر مرزنشین ایران است. این نامه میافزاید که وضع موجود برای ایران قابلتحمل نیست و موجب اختلال روابط اقتصادی فیمابین خواهد شد. وزارت امور خارجه در پایان بار دیگر خواستار تسلیم سیمیتقو به ایران شد.(۴)

□ همکاری دوستمحمد خان با لشکر جنوب

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، امروز خبر داد که فرستادگان این لشکر به بمپور گزارش میدهند که دوستمحمد خان ضمن ابراز اطاعت و خدمتگزاری، آماده است بار دیگر با رؤسای بلوچ وارد مذاکره شده آنها را نیز به اطاعت دولت وادارد؛ همچنین آمادگی خود را برای بازپس گرفتن اموالی که بلوچها از جیرفت به غارت بردهاند اعلام نمود. آیرم میافزاید: «چون نزاع و ضدیت مابین این دو دسته باعث ضعف هر دو و به نفع قشون بوده اجازه دادم که مشارالیه به این کار اقدام نماید.»(۵)

□ بینتیجه ماندن اقدامات خیّرین گیلان

رئیس تیپ شمال در نامه محرمانه های به وزارت جنگ نوشت که کمک های خیرین گیلان در امور خیریه مانند تأسیس دارالعجزه، دارالایتام، دارالمساکین و تسطیح راه ها از آنجا که صورت عواید دولتی و عوارض غیرمستقیم به خود میگیرد در جایی که نیت خیّران نیست، به مصرف میرسد. از این رو یک باب دارالایتام کوچک که در سال های اخیر تأسیس شد اکنون به دلیل نداشتن کمک در حال تعطیلی است؛ و یا خیابان های شهر رشت که دروازه ایران و محل عبور و مرور سفرا و نمایندگان خارجی است به واسطه باران های پی در پی و قطع عواید صورت مرداب به خود گرفته است. وی در ادامه این گزارش از تبذیری که در بودجه معارف گیلان صورت میگیرد یاد کرد و مدعی شد با نصف بودجه تخصیصی به معارف میتوان این تشکیلات را اداره کرد.(۶)

□ خودمختاری روسها در غازیان

بنابر گزارش های رسیده روسها در اداره ماهیگیری لیانازوف واقع در غازیان به نحوی عمل میکنند که انگار آن جا قطع های از خاک روسیه است. این اداره محل اجتماعات، نمایشگاه و تبلیغات آنهاست. روسها برای برپایی مراسم و جلسات خود، نه از پلیس محلی اجازه میگیرند و نه اجازه میدهند مأموران به آن محل نزدیک شوند. محمدحسین آیرم رئیس تیپ شمال با ارسال این خبر درخواست کرد «امر فرمایند مأمورین روسیه مقیمین انزلی و غازیان قوانین داخلی را محترم شمرده و تخلف ننمایند.»(۷)

□ ضرورت احداث راه های شوسه در شمال کشور

محمدحسین آیرم امروز به وزارت جنگ پیشنهاد کرد راه

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۵۵۶.

۲- مقصودلو، مخابرات استرآباد، ج ۲، ص ۸۹۷.

۳- نصرتالدوله، مجموعه مکاتبات، اسناد، خاطرات...، ج ۱، صص ۱۴۴ و ۱۴۵.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶ و ۱۵-۲۸-۴۵-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۴۶۶.

۶- همان، پ ۸۶، صص ۴ و ۵. بخش آخر این گزارش به وزارت معارف منعکس شد. سلیمانمیرزا در پاسخ نوشت که بودجه معارف گیلان از محل عایدات پوطی پنجشاهی است و تقریباً ۴۸ هزار و ۶۰۰ تومان است. در گیلان بودجه ۱۴ باب مدرسه ابتدایی و یک باب مدرسه متوسطه از این محل پرداخت میشود و نیز به هفت مدرسه هم کمک مالی داده میشود. وی در دوره جدید مدیریت، تبذیر و اسراف را تکذیب کرد، با این حال یادآور شد به رئیس معارف گیلان اخطار کرده که گزارش کاملی از جریان امور معارف آن ایالت ارسال نماید. (همان، پ ۸۶، صص ۱ و ۲).

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳-۴-۵۶-۱۳۰۲.

شوسه گیلان به مازنـدران و مازنـدران به استرآباد و نیز محل هایی در داخل گیلان با راه شوسه به یکدیگر مرتبط شوند و غیر از دریا از طریق خشـکی نیز متصل گردنـد. وی با توجه به نبود بودجه، نوشت که میتوان با وسایل اولیه «از قبیل بیل و کلنگ و دیلم و بـاروت» و یـک نفر مهنـدس قابل، اهالی هر محل را ملزم به احـداث راه کرد و هر مقـدار که آماده شـد، باج راه گرفته شود و به صـرف تعمیرات آن برسد. آیرم افزود این کار در سال گذشـته از فومنات به ماسوله، از فومن به طالش و مقداری هم از لاهیجان به تنکابن انجام شد که به دلیل سیل اخیر و نبود بودجه برای تعمیر در حال از بین رفتن است.(۱)

 درخواست های شخصی میرزاسلیمان خان

میرزاسـلیمان خان والی گیلان امروز در نام های خصوصـی، از رضا خان خواست برادرش غلامعلی خان که دوازده سال است در اروپا مشـغول تحصیل علم مهندسی است در شمار صاحب منصبان محصل در فرانسه پذیرفته به ایران بازگردد و در وزارت جنگ اسـتخدام شود. همچنین ابوالقاسم خان پسـر کوچکش که سه سال در آلمان درس میخواند و تمایل به امور نظامی دارد جزو شـاگردان دولتی محسوب کرده، به فرانسه برود و همراه دیگران تحصـیل علم نظام کنـد. بـدین ترتیب «بنـده را به واسـطه قلت بودجه و عدم تمکن از مخارج تحصیل اروپای او راحت فرمایید.»(۲)

 درگیری در کلیسای ارامنه تبریز

امروز در کلیسـای ارامنه تبریز پس از آن که یک ارمنی تبعه روس به میان سـخنان خلیفه پریـد و به او توهین کرد، یک ارمنی دیگر با او درگیر شـد. طرفین دعوا دسـتگیر و به نظمیه دلالت شدند. در تفتیش از جیب میکائیل، ارمنی تبعه روس، برنامه فرقه جوانان بلشویک به دست آمد که نشان دهنده آییننامه رفتار تشکیلاتی جوانان کمونیست بود.(۳)

(تصویر)

عبدالحسین میرزا فرمانفرما. این عکس به سر پرسی سایکس در ۵۶ سالگیِ فرمانفرما هدیه شده است

(تصویر)

معلم خانه ارامنه تبریز

۱- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۶، ص ۱۴. وزارت جنگ از قول وزیر پاسـخ داد که با این پیشنهاد موافقت میشود. (همان، پ ۸۶، ص ۱۳).

۲- همان، پ ۸۷، ص ۶۸. پاسخ رضا خان وفق خواسـته میرزاسلیمان خان نبود. «قبل از اطلاع از درجه و معلومات آنها وزارت جنگ نمیتواند مخارجی را عهدهدار گردد.» (همان، پ ۸۷، ص ۶۷).

۳- همان، پ ۳۸، صص ۵۱ تا ۵۳.

ص: ۵۶۳

 دوشنبه

۱۵ بهمن ۱۳۰۲

۴ فوریه ۱۹۲۴

۲۸ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 دستور جدید انتخاباتی

وزارت جنگ امروز از طرف رضا خان به امیرلشکر غرب دستور داد فطنالدوله از پشتکوه به عنوان نماینده راهی مجلس شود.(۱)

 نیاز قشون به چادر های انگلیسی

پس از قیمتگذاری چادر های نظامیان انگلیس و استعلام آن از لشکر شرق (ر.ک: ۶ بهمن) حسین خزاعی امیرلشکر شرق امروز خبر داد که چون در نواحی مرزی بلوچستان سرپناهی نیست، این لشکر به «ده باب چادر صاحب منصبی ... و پنجاه باب چادر تابین جهت افراد» نیازمند است. وی قیمت تقریبی هر چادر را ۲۰۰ روپیه دانست که در جمع بالغ بر ۱۰ هزار روپیه قیمت آن خواهد شد. خزاعی تأکید کرد «چون چادر مذکور ن هایت لزوم را داشت اجازه خرید آن داده شد.»(۲) انگلیسها که در حال تخلیه برخی از نقاط بلوچستان ایران و سپردن آن به قوای نظامی ایران هستند برخی از اقلام مورداستفاده خود را به نظامیان میفروشند.

 امکان مهاجرت اهالی سرخس کهنه به ایران

«کارگزار مهام خارجه سرخس ناصری» خبر میدهد به دلیل مالیات های گزافی که روسها بر اهالی سرخس کهنه به ویژه دکانداران بستهاند، اتباع ایرانی سرخس کهنه عرض حالی برای تخفیف مالیات به مسئولان روسی منطقه نوشتهاند. اگر پاسخی به درخواست آنها داده نشود، قرار است ترک علاقه نموده به خاک ایران هجرت کنند.(۳)

 تقاضای امتیاز روغنکشی و واردات کار خانه نخریسی

حاج کاظم کوزهکنانی از تجار ثروتمند ایران که گفته میشود اعتباری حدود چهار میلیون تومان در بانک دارد، خواستار اعطای امتیاز روغنکشی از علف خودرویی در نواحی شاهرود و دامغان است که مواشی و دواب آن را نمیچرند. روغن این علف خاصیت دارویی دارد. کوزهکنانی میگوید با تأسیس کار خانه روغنکشی از این علف عده زیادی مشغول کار شده، سالیانه سی هزار تومان عاید زحمتکشان خواهد شد. وی پیشنهاد کرد اگر برای ۲۰ سال امتیاز استفاده از این علف به او داده

شود سالیانه ۵ هزار تومان هم به خزانه دولت میپردازد. همچنین وی تقاضا کرد با وارد کردن یک کار خانه نخریسی و متقالبافی نیز موافقت شود. در این کار خانه ۳۰۰ نفر مشغول کار میشوند. وی خواستار اعطای امتیاز این کار خانه در خراسان برای مدت چهل سال شد. معافیت از مالیات و حقوق گمرکی به هنگام ورود کار خانه از دیگر خواست های او بود.(۴)

 تأسیس کلوپ ادبی لالهزار

کلوپ ادبی لالهزار امروز به ریاست ا.س. نبیلالملک گشایش یافت. «مقصود اصلی این جمعیت ترویج و ترقی معارف و عادت دادن مردم به اجتماعات به وسیله نمایشات اخلاقی و تهیه وسایل تفریحی و ورزش در میان جامعه خواهد بود.»(۵)

 بارندگی های قم

بارندگی های فراوان در شهر قم و اطراف آن «که نظیرش کمتر دیده شده در شهر و دهات اطراف به خانه ها خرابی زیادی وارد آمده از قرار مذکور دو نفر هم در کوچه زیر آوار مانده مجروح شدهاند.»(۶)

 افزایش مستراحها

اداره صحیه برای پیشگیری از امور غیربهداشتی تصمیم گرفت به صاحب ان کاروانسراها و متولیان مساجد ابلاغ شود مستراح های خود را تعمیر کرده، باز کنند. صاحب ان مستغلات و دکاکین هم ملزم شدهاند هر چهل باب دکان یک باب اقلاً مستراحی عمومی بنا کند. اداره بلدیه هم ملزم شد در سر هر چهارراه یک مستراح عمومی بنا کند.(۷)

(تصویر) قم، حرم حضرت معصومه (س)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۱۷۸.

۲- همان، پ ۱۱۸، ص ۱۶.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵-۱۰۴-۱۶-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۰، صص ۴۳ تا ۴۶. موضوع به وزارت فواید عامه منعکس شد. این وزارت خانه ضمن توافق کلی با این تقاضاها، امتیاز علف را منوط به ورود کار خانه روغنکشی دانست. (همان، پ ۳۰، ص ۴۱).

۵- نورمحمدی، ترور در بهارستان، ص ۲۰۷.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۵۳۹، ص ۲.

۷- همانجا.

ص: ۵۶۴

 سه شنبه

۱۶ بهمن ۱۳۰۲

۵ فوریه ۱۹۲۴

۲۹ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 توقف انتخابات استرآباد و ادامه تشنجات

در پی توقف انتخابات در استرآباد، میرزامحمدمهدی مجتهد در تلگرامی به مسئولان نظامی منطقه خاطرنشان کرد که این مسئله موجب هیجان عمومی شده و لازم است با شروع دوباره انتخابات به این مسئله خاتمه داده شود. محمدحسین آیرم، رئیس تیپ شمال، هم توقف انتخابات را اقدامات طرفداران شیخ محمدحسین مجتهد دانست که از طرف روسها خط میگیرند. وی نیز خواستار شروع دوباره انتخابات در استرآباد شد.(۱)

 استمداد از خلیفهگری ارامنه برای شناسایی ارمنیان آذربایجان

امیرلشکر اسماعیل خان والی آذربایجان از خلیفهگری ارامنه آذربایجان خواست فهرست کاملی از ارامنه تابع ایران را در اختیار حکومت قرار دهد تا امکان شروع انتخابات این گروه از اهالی آذربایجان فراهم شود. حاکم آذربایجان پیش از این از عدم امکان شناسایی ارامنه تبعه ایران در این منطقه گفته بود؛ این که تبعه داخل از خارج قابل شناسایی نیست.(۲)

 موافقت مشروط انگلیس با واگذاری سیم تلگراف مشهد - سیستان

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در تهران، امروز به وزارت امور خارجه اطلاع داد که دولت متبوعش با واگذاری سیم تلگراف مشهد - سیستان به ایران موافقت کرده است؛ با این شرط که ایران چهل درصد مخارجی که انگلیس برای نگهداری این خط صرف کرده، بپردازد. شرط دیگر آن بود که «همان تسهیلاتی که قبل از تحویل سیم به انگلیسها نسبت به اداره تلگرافی هند و اروپ مراعات میگردیده حال نیز مراعات شود.»(۳)

 روز حرکت خودرو های زرهپوش

وزارت جنگ از وزارت امور خارجه خواست از سفیر ایران در لندن بخواهد روز حرکت چهار خودرو زرهپوشی را که ایران از لندن خریداری کرده، اطلاع دهد.این زرهپوشها(۴) توسط سرتیپ امانالله میرزا که بخشی از پول آن را شیخ خزعل پرداخته بود، خریداری شد.

 چگونگی خلع سلاح لرستان

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، در تلگرامی بلند به تشریح وضعیت منطقه لرستان پرداخت و پیش از این که پیشنهاد های خود را برای خلعسلاح منطقه بدهد، از موفقیت خود در به هم زدن اتحادی های که سران طوایف لُر علیه دولت مرکزی پدید آورده بودند، خبر داد. وی از دو جلد قرآنی که مهر طوایف مختلف دایر بر عقد اتحاد در آنها نقش بسته یاد کرد و ادامه داد با ایجاد تفرقه موفق شدم نظر ایل سگوند و حسن وند را جلب کرده از آنها علیه بیرانوند سود جویم. امیرلشکر غرب میگوید در حمله اخیر به بیرانوند، بیش از ۱۵۰ نفر از افراد سگوند و حسن وند کشته شدند، بیآن که یک نظامی تلف شود. [به نظر میرسد این دو ایل سپر بلای اردوی نظامی بودند.] امیرلشکر غرب در مورد چگونگی خلعسلاح لرستان پیشنهاد کرد اگر قرار شود عملیات خلعسلاح ادامه یابد با این تعداد از نیرو امکانپذیر نخواهد بود و باید نیروی کمکی از مرکز به لشکر غرب اضافه شود. در این صورت «در ظرف شش ماه در صورت داشتن قوای مکفی کلیه اسلحه لرستان را تا خاک عربستان جمعآوری نموده و یک فشنگ در لرستان باقی» نمیماند. پیشنهاد دوم این است که عملیات متوقف شود و با اعمال سیاست برخی طوایف به طرف قشون جلب گردند تا در پاییز سال آینده توسط خود طوایف، ایلات دیگر تنبیه شوند.(۵)۵

 عفو عمومی در روسیه

بنابر اخبار رسیده از ارومیه کنسولگری روسیه در این شهر با پخش اعلان هایی به اطلاع همه آنان که در مخالفت و ضدیت با رژیم کنونی روسیه مشارکت داشتهاند، رساند که مشمول عفو عمومی شدهاند. این اعلان که خطاب به اتباع روس مقیم ارومیه منتشر شد به دیگر شهر های آذربایجان هم ارسال گردید.(۶)

 اهداء زمین برای ساخت بیمارستان

عبدالحسینمیرزا فرمانفرما در پیغامی که امروز برای پسرش

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۵۵۸ تا ۵۶۰.

۲- اسنادی از انتخابات مجلس در...، ص ۳۴۱.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۳/۱۸ تا ۱/۱۸ و ۱۸-۳۹-۳۴-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۷، ص ۱۵.

۵- همان، پ ۶۵، صص ۳۱ تا ۳۷. رضا خان پس از دریافت این گزارش «نظر به پار های ملاحظات» پیشنهاد دوم امیرلشکر غرب را پذیرفت. (همان، پ ۶۵، ص ۳۱).

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۶-۶-۵۳-۱۳۰۲.

نصرتالدوله والی فارس فرستاد، وعده های داده شده برای اهداء زمین جهت ساخت بیمارستان را تأیید کرد. این بیمارستان توسط دکتر «کار» در حال احداث است. فرمانفرما از پسرش خواست «آن اراضی را به تصرف دکتر کار بدهد که تأسیس مریض خانه کند.»(۱)

 تمجید یک ایرانی از لنین

کارگزار ارومیه که اخیراً در مراسم کنسولگری روسیه در ارومیه به مناسبت مرگ لنین شرکت کرده بود، خبر داد که پس از سخنان کنسول، میرزاابوالقاسم خان سعادت سخنانی «با قید کلمه رفیق لنین طرفدار رنجبران دنیا و اظهار تأسف از این پیشآمد و امیدواری به تعقیب مرام و مقصد مشارالیه ایراد نمود که به عقیده فدوی از یک نفر ایرانی خیلی بعید» است. وی گسترش این نگاه را از طرف ایرانیان سبب تشویش خیال طبقات عوام دانست.(۲)

 تأکید ملک فیصل به روابط حسن ه با ایران

خبرنگار روزنامه العراق چاپ بغداد که اخیراً موفق شده بود با ملکفیصل دیدار کند، از او درباره «مسلک روزنامهنویسی در عراق جویا» شد. پادشاه عراق ضمن دادن توضیحاتی از اهمیت کار جراید در تنویر افکار عمومی افزود در انتقاد از همسایگان نباید تندروی کرد؛ مقالاـتی که اخیراً در روزنامه های عراق علیه ایران درج میشود نوعی تجاهل است. «با کمال مسرت میخواهم که ملت نجیب ایران بدانند که عقلای عراق خصوصاً، و اعراب عموماً با آن مناقشات زشت قلمی راضی نبوده، بلکه خیلی متنفر شدند. شالوده صداقت و دوستی ما با برادران ایرانی بر عاطفه مقدس دینی و روابط همسایگی و منافع محکم» گذاشته شده است.(۳)

 ضرورت مراقبت از تحرکات شیخ عبدالقادر

شیخ عبدالقاد، پسر شیخ عبد الله ساکن اسلامبول، قصد دارد در بهار آینده به نوچه در خاک ترکیه و نزدیک خاک ایران نقل مکان کند. املاک آنها به واسطه تمرد و تجاوزات پیشین تصرف و خالصه شده است. اخیراً شیخ عبدالقادر مکاتباتی با حاکم ارومیه درباره بازپسگیری املاک خود کرده که بیپاسخ مانده است. کارگزار ارومیه با ارسال این خبر به وزارت امور خارجه مینویسد: «به عقیده فدوی چون غالب اکراد صفحات کردستان ایران و ترکیه از مَرَده [= مریدان] شیخ عبدالقادر هستند یقین است تصرف املاک... را بهانه و با سیاست امروزه دولت ترکیه عملیاتی در حدود خواهد نمود.»(۴)

 ورود مشارالملک به ایران

به گزارش روزنامه ایران، مشارالملک امروز وارد ایران شد.(۵)

 همراهی دولت ترکیه با سیمیتقو

اطلاعات رسیده از ترکیه حکایت از آن دارد که دولت ترکیه خسرو پسر اسماعیلآقا سیمیتقو را که به عنوان گرو در ساری قمیش نگهداری میکرد، آزاد کرده، نزد سیمیتقو فرستاده است. غیر از این دولت ترکیه بر مواجب سیمیتقو هم افزوده و ماهیانه او را از پنجاه لیره به هفتاد و پنج لیره افزایش داده است.(۶)

 فروش املاک سیمیتقو

بنابر تصمیم وزارت مالیه املاک سیمیتقو و سیدطه در ارومیه و محالات که خالصه شده، به فروش خواهد رسید. «برای اجرای این امر آقای عزت الله خان رئیس خالصجات ایالتی آذربایجان چند روز قبل به ارومیه وارد و دو روز است که به طرف سلماس عزیمت نموده تا املاک مزبور را ... به فروش برساند.»(۷)

 پایان خلعسلاح خمسه

امیرلشکر شمال غرب امروز خبر داد که همه اسلحه های ناحیه خمسه جمعآوری شد و ۶۸۷۸ قبضه تفنگ و ۱۲۸۹۳۶ عدد فشنگ به دست آمد که همگی به تبریز حمل شد.(۸)

 اقدام غیرقانونی کفیل خیریه شرق نزدیک

مسیو لوئیل، کفیل خیریه شرق نزدیک آمریکا در ارومیه، برای آشوری های تبعه ایران که مایل به مسافرت به آمریکا هستند خودسرانه اقدام به صدور برگ شناسایی و تأیید آن توسط حکومت و متنفذین محلی کرده، تا با آن برگه ها بتوانند از کارگزاری تذکره عبور بگیرند. کارگزار ارومیه ضمن اشاره به این موضوع، اقدام یادشده را غیرقانونی خواند و از ادامه این اقدام جلوگیری نمود.(۹)

 درخواست بازرگانان آلمانی برای معرفی تجار ایرانی

سفیر ایران در برلن میگوید تجار آلمانی با رجوع به این سفارت خانه تقاضا کردهاند اسامی تجارت خانه های معروف فرش و قالی را به همراه نشانی آنها تهیه و در اختیار بگذارم. بازرگانان آلمانی میگویند اگر این تجارت خانه ها حاضر به معاوضه کالا باشند، آمادگی تهاتر نیز هست. سفیر ایران در برلن از وزارت امور خارجه خواست موضوع را به وزارت فواید عامه اطلاع داده، پاسخ آن را به این سفارت خانه بفرستد.(۱۰)

 ناامیدی مسیو هاوارد از احمدشاه

هاوارد از مقامات سفارت انگلیس، در گفت و گو با معدل شیرازی(۱۱) در برابر این سئوال که احمدشاه با انگلیس بد نبود، آیا دولت شما در بقای سلطنت وی اقدامی خواهد کرد یا نه؟ پاسخ داد: «نظر به این که سلطاناحمدشاه به مملکت خود چندان علاقهمند نیست گمان نمیکنم که سلطنت او دوام پیدا کند. باید از او مأیوس باشید.» معدل شیرازی از هاوارد میپرسد که آیا رئیسجمهور آتی ایران رضا خان است؟ هاوارد میگوید: «فعلاً نمیشود در این موضوع پیشبینی کرد. باید چندی تأمل کرد. در موقع به شما اطلاع میدهم.»(۱۲)

□ ملاقات سفیران روس و انگلیس

پیش از ظهر امروز لورن و شومیاتسکی وزرای مختار انگلیس و روسیه شوروی با یکدیگر ملاقات کردند. این دیدار رسمی بود(۱۳) و به احتمال قوی با شناسایی روسیه از سوی انگلیس بیارتباط نبود.

□ دیدار رضا خان با سرهنگ ساندرز

رضا خان امروز با سرهنگ دوم م. ساندرز وابسته نظامی سفارت انگلیس در تهران دیدار و گفت و گو کرد. رضا خان در این دیدار رضایت خود را از بهبود روابط میان بریتانیای کبیر و روسیه ابراز داشت و گفت که اطمینان دارد این نزدیکی به سود ایران است. او اظهار داشت که با دیدگاه های برخی محافل در ایران که معتقدند دوستی میان مردم بریتانیا و روسیه منجر به تقسیم مجدد ایران به

۱- نصرتالدوله، مجموعه مکاتبات، اسناد، خاطرات ...، ج ۱، ص ۱۴۶.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱-۳۳-۲-۱۳۰۲.

۳- همان، ۲۱ و ۲۰-۳۶-۲۷-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۷، ص ۱۸.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۵۴۱، ص ۲. منابع متأخر روز هجدهم را زمان ورود او به ایران دانستهاند در حالی که هجدهم روز درج خبر بوده و وی حداقل دو روز پیش از آن وارد شده بود. این منابع میگویند: «پس از بازگشت مرحوم مشارالملک از اروپا نامبرده فوراً با سردارسپه ملاقات نموده و پس از این ملاقات بلافاصله رهبری نهضت جمهوری را به عهده میگیرد و پس از کوشش های فراوان، عده زیادی از سران قوم در منزل مشارالملک اجتماع نموده و مشارالملک به وسیله تلفن از حضور سردارسپه رئیسالوزراء کسب اجازه نموده و پس از موافقت ایشان همگی به منزل سردارسپه میروند و در آنجا پس از ابراز موافقت با ریاست جمهوری سردارسپه صورت مجلسی تهیه و به امضاء حضار میرسد. و عین این صورت مجلس تنظیمی است که خود یک سند تاریخی محسوب میشود. ما امضاءکنندگان که معایب و مفاسد اوضاع را عملاً درک نموده و یقین داریم ادامه وضعیت حاضره اضمحلال سعادت و سیادت ایران را استقبال کردن است، با احساسات عالیه هموطنان خود مشارکت تامه داشته و عموم علاقهمندان و خیرخواهان را دعوت میکنیم که در حل قضایای حاضره یعنی تطبیق قانون اساسی با احتیاجات امروزه و استقرار حکومت جمهوری بر طبق آمال عمومی موافقت نمایند؛ تا هر چه زودتر مجلس شورای ملی در تعیین رئیس انتخابی مملکت اقدام و ارکان حکومت جدید را بر روی اساس محکم قانونی مستقر سازند. سعدالدوله، فرمانفرما، سپهسالاراعظم، صمصامالسلطنه، حاجی مخبرالسلطنه، حاجی محتشمالسلطنه، مستشارالدوله، ممتازالدوله، حشمتالدوله، محاسبالممالک، حاجیاحتشامالسلطنه، سردارکبیر، حاجیمعینالدوله، وحیدالملک، نصرالملک، نیرالملک، ادیبالسلطنه، نصیرالدوله، ممتازالملک، مشاورالممالک، وثوقالسلطنه، حاجی یمینالملک، حکیمالملک، مشارالسلطنه، نیرالسلطان، فهیمالملک، امیرمفخم، حاجیامینالدوله، مشارالملک، صدیق حضرت، منصورالملک، منصورالسلطنه عدل، دکتر مهدی خان ملکزاده، رضا خان نائینی، میرزااحمد خان نامور، اقتدارالدوله، میرزامجید خان آهی.» (فرخ، خاطرات سیاسی، ص ۱۸۸).

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۸-۲۸-۴۵-۱۳۰۲.

۷- همان، ۱۷-۲۸-۴۵-۱۳۰۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۲، ص ۲۰.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۹-۳۷-۴۵-۱۳۰۲.

۱۰- همان، ۲۱-۲۲-۳۶-۱۳۰۲.

۱۱- لطفعلی معدلشیرازی ملقب به معدلالسلطنه فرزند اسعدالملک شیرازی است که در ۱۲۷۷ش به دنیا آمد. چندی در شیراز بود. آنگاه به تهران آمد و مقدمات و متوسطه را در مدارس آلیانس و سنلوئی به پایان برد. قصد مسافرت به اروپا و ادامه تحصیل در آنجا را داشت که به سبب آغاز جنگ جهانی اول از آن تصمیم منصرف گردید. در اوایل سده اخیر به شیراز بازگشت، ابتدا کفیل و در ۱۳۱۰ش شهردار آنجا شد. اما چندان در آن شهر نپایید و به تهران آمد. از دوره دهم تا شانزدهم مجلس شورای ملی به نمایندگی مردم فارس انتخاب گردید. در کابینه عبدالحسین هژیر معاونت نخستوزیر و سرپرست اداره کل تبلیغات و انتشارات را بر عهده گرفت که در همین دوره با جهانگیر تفضلی (معاون سیاسی نخستوزیر) اختلاف پیدا نمود و پس از چند روز از عضویت در کابینه دولت استعفا کرد. برخی او را طرفدار سیاست انگلیس در ایران دانسته، نوشتهاند که به تحریک خسرو قشقایی عد های بر ضد او در شیراز فعالیت مینمودند. او در شعر و شاعری هم دست داشت و گاهی شعر میسرود. انجمن ادبی هم به نام «شب شیراز» تشکیل داده، بسیاری از شاعران را در آن گرد آورده بود. لطفعلی معدل شیرازی در شب ۸ اسفند ۱۳۳۶ بر اثر سکته قلبی درگذشت و جسدش در عتبات عالیات (عراق) به خاک سپرده شد. (آرامش، خاطرات سیاسی، صص ۲۹۹ و ۳۰۰؛ رکنزاده آدمیت، دانشمندان و سخنسرایان فارس، ج ۴، صص ۴۸۷ و ۴۸۸).

۱۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲-۱، ص ۷۹.

۱۳- همان، پ ۲-۱، ص ۶. منابع انگلیسی نوشتند که خبر به رسمیت شناخته شدن اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی از سوی دولت اعلیحضرت در ۴ فوریه در تهران منتشر شد. م. شومیاتسکی، سفیر روسیه همراه با معاونش م. والدین در ۵ فوریه با سفیر اعلیحضرت رسماً دیدار داشتند. بازدید این ملاقات در ۷ فوریه پس داده شد. (FO E ۲۸۸۸/۲۵۵/۳۴)

حوزه های نفوذ بریتانیا و روسیه خواهد شد، موافق نیست. او گفت با توجه به بهبود چشمگیر شرایط در ایران به عنوان یک کشور مستقل و متکی به خود، چنین اقدامی از سوی دو همسایه قدرتمند اساساً مطرح نیست.(۱)

 درخواست ولیعهد از رضا خان برای جلوگیری از تبلیغات جمهوریخواهی

بنا به گزارش منابع انگلیس، محمدحسن میرزا، ولیعهد، امروز از رضا خان خواست میرزاعلیاکبر ساعتساز و منتصر همایون سردبیر روزنامه صاعقه را که از سازماندهندگان تبلیغات جمهوریخواهی هستند دستگیر کند. این منبع مینویسد که افراد یادشده توسط نظمیه دستگیر شدند.(۲)

 اعلام مواضع استاندارد اویل درباره نفت شمال ایران

روزنامه تایمز در شماره امروز خود از قول خبرنگارش در نیویورک مواضع کمپانی نفتی استاندارد اویل را درباره نفت شمال درج کرد. «شرکت استاندارد اویل نیوجرزی در پاسخ به این اتهام که این شرکت با یک شرکت انگلیسی دیگر [شرکت نفت انگلیس و ایران] برای حذف شرکت نفت سینکلر برای اخذ امتیاز در ایران همداستان شده است، طی اطلاعی های وضعیت منافع فعلی خود در ایران را اعلام داشت. در این اطلاعیه اعلام شده است که این شرکت در امتیازی که در ۱۸۹۶ به سپهسالاراعظم، و در ۱۹۱۶ به خوشتاریا اعطا شد، [با شرکت نفت انگلیس و ایران] سهم برابر داشته و این امتیاز در ۱۹۲۰ به کنترل شرکت نفت انگلیس و ایران درآمده است. این امتیاز شامل چهار استان [شمالی] نیز میشود که بعداً از سوی دولت ایران به شرکت های دیگر پیشنهاد شدهاند.

این اطلاعیه به این اشاره دارد که دولت ایران مدعی است که موارد اعطا شده گذشته بیاعتبار هستند، لکن وزارت خارجه بریتانیا همچنان آنها را معتبر میداند.»(۳) (ر.ک: ۲۰ بهمن).

(تصویر) عبدالحسین میرزا فرمانفرما

۱- FO E ۲۸۸۸/۲۵۵/۳۴

۲- FO E ۲۸۸۸/۲۵۵/۳۴.

۳- روزنامه تایمز به تاریخ ۵ فوریه ۱۹۲۴، ص ۱۰.

 چهارشنبه

۱۷ بهمن ۱۳۰۲

۶ فوریه ۱۹۲۴

۳۰ جمادیالثانی ۱۳۴۲

 چگونگی انتخاب دشتی از ساوه

بنابر تلگرامی که امروز از شهر ساوه به وزارت جنگ شد، حاکم جدید ساوه با احضار حاجیسالار شجاع به او ابراز میدارد که «من از طرف شخص رئیسالوزراء حکم دارم در انتخاب آقای [علی] دشتی یا بایـد تسلیم شوید یا فوراً به طهران تبعید خواهید شد.» فرستنده این تلگرام (روستا) که آن را خطاب به رضا خان فرستاده ادامه میدهد: «اگر این امر، امر حضرت اشرف است اطاعت نمایـد واِلّا حضرت اشرف امر فوری و سریع به حکومت صادر که بیطرفی را از دست نداده و وسایل تبعید او [حاجی سالار شجاع] را فراهم نکند.»(۱)

 سرمقال های علیه احمدشاه

روزنامه کوشش در شماره امروز خود با نقل مطالبی از یک جریـده آمریکایی علت سفر احمـدشاه به اروپا را خوشگذرانی خوانـد و نوشت «مطابق شایع های که عمومیت پیـدا کرده شاه ایران فریفته یک نفر رقاصه تیاتر شـده» است. کوشش این نقل قول را شاهدی بر ردّ مطلب روزنامه وقت ترکیه میداند که نوشته بود رضا خان عامل سفر اخیر احمدشاه به اروپا بود تا به این وسیله اعلام جمهوریت کند. روزنامه کوشش در پایان سرمقاله خود چنین آورد: «اما راجع به خوشگذرانی های اعلیحضرت و صرف پول های گزاف این مملکت گدا و فقیر... افسوس که ما را از اظهار عقاید و نظریات خود ممنوع میدارند.»(۲)

 تقاضا های سردارمعزز در آستانه حرکت به تهران

سردارمعزز بجنوردی در تلگرامی که امروز به رضا خان فرستاد، با اشاره به این که در حال آماده شـدن برای حرکت به طرف تهران است (ر.ک: ۱۱ بهمن) یادآور شـد، ناچار ده روزی مقـدمات این حرکت طول میکشد، اما اردوی نظامی اعزامی تا سه روز دیگر به بجنورد میرسـد. وی که مایـل بود پیش از رسیدن این اردو و احتمالاًـ هتک حیثیت اجتماعیاش بجنورد را ترک کنـد، از وزیر جنگ خواست در زمان ورود اردوی لشکر شرق به شهر تجدیـدنظر شود. وی همچنین اجازه خواست یکی از برادرانش را به عنوان کفیـل حکومت در غیاب خود معین کنـد و امورات مرزی بـا افراد نظامی باشـد. رضا خان شرایط او را پذیرفت و گفت هرچه زودتر به سوی تهران حرکت کند.(۳)

 توضیح وزارت امور خارجه به کارگزاری مشهد درباره سیم تلگراف مشهد به دزداب

وزارت امور خارجه در نام های که امروز به کارگزاری مشهد فرستاد، پیرو اظهارات مداخلهجویانه کنسول انگلیس در مشهد در باب سیم تلگراف مشهد به سیستان یادآور شد که هیأت وزیران پس از مذاکره با سفارت انگلیس توافق کرده «قریباً سیم تلگراف مشهد الی دزداب که بدون جهت در تصرف مأمورین انگلیس بوده به

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۷.

۲- همان، پ ۴-۱، صص ۱۶۳ و ۱۶۴. باید گفت چراغ سبز رضا خان به آغاز حملات علیه احمدشاه با این مقاله روزنامه کوشش شروع شده است. وی در پنجم بهمن روزنامه قانون را به علت توهین به احمدشاه تعطیل کرده بود؛ مضاف بر این که رضا خان رأی روسها را هم برای تغییر رژیم سیاسی داشت. «مقام های روسیه از تبلیغات برای جمهوری ایران حمایت میکنند، و گمان میکنند که این تغییر آنها را قادر خواهد ساخت که نه تنها نفوذ خود در ایران را افزایش دهند، بلکه فعالیت های تبلیغاتی خود در هند را با تأثیر بیشتر گسترش دهند. تبلیغات در مطبوعات برای برپایی جمهوری ادامه دارد.» (FO E ۲۸۸۵/۲۵۵/۳۴)

۳- همان، پ ۱۰۳، ص ۲۱.

دولت ایران تحویل خواهد شد. بنابراین دخالت جنرال قونسولگری دیگر در مسائل راجعه به سیم مزبور مورد نخواهد داشت.»(۱)

 اجتماعی درباره جمهوریت

امشب نزدیک به پنجاه نفر از تجار و کسبه و وکلای عدلیه در خانه معینالسادات جمع بودند. حاضران ضمن تمجید از دولت رضا خان میگفتند پس از گشایش مجلس و تغییر رژیم به جمهوریت «بایست سعی و جدیت نمود که یک نفر از اشخاص خدمتگزار و وطنپرست و امتحان داده را برای ریاست جمهوری انتخاب بکنیم.»(۲)

 انتقاد مستوفیالممالک از انتخابات مجلس پنجم

در اجتماعی که امروز در خانه آصفالدوله برپا بود، مستوفیالممالک، رئیسالوزراء اسبق، «از ترتیبات انتخاب وکلای ولایات شکایت داشتند و میگفتند من درصدد هستم که در این دوره در امور مجلس دخالت نکرده و در آنجا حاضر نشوم.»(۳)

 تشکیل کمیسیونی برای اجرای سجل احوال

مقرر شده است کمیسیونی مرکب از چند تن اشخاص مطلع روز های دوشنبه در ساختمان وزارت امور خارجه دور هم جمع شوند تا پس از تهیه آییننامه یا لایحه اجرای سجلاحوال آن را برای تصویب به هیأت دولت پیشنهاد دهند.(۴)

 شرط شیخ علی مدرس برای قبول نمایندگی مجلس

در پی پرسش های پیدرپی حکومت تهران از شیخ علی مدرس(۵)مبنی بر قبول یا ردّ نمایندگی تهران، وی پاسخ داده است که قبول یا ردّ نمایندگی خود را وقتی میتواند اطلاع دهد که در مجلس شورای ملی طبق قانون اساسی پنج نفر از علماء طراز اول برای نظارت بر امر قانونگذاری حضور داشته باشند. اینک حکومت تهران از وزارت داخله استفسار میکند که چه باید کرد.(۶)

(تصویر) احمدشاه در اروپا

(تصویر) علی دشتی، سلیمانمیرزا، فرخی یزدی، سیدعلیاکبر موسویزاده یزدی

(تصویر) آیت الله حاج شیخ علی مدرسی

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۵-۳۹-۳۴-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲-۱، ص ۸۰.

۳- همان، پ ۲-۱، ص ۷۸.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۵۴۰، ص ۲.

۵- آیت الله حاجشیخ علی مدرس تهرانی در ۱۲۵۶ش در تهران دیـده به جهان گشود. پدرش حاجملامحمد تهرانی از علما و دانشمندان بزرگ زمان خود بود. شیخ علی مدرس در اوان کودکی پدرش را از دست داد و تحت تربیت مادرش قرار گرفت. پس از فراگیری زبان و ادبیات فارسی و عربی، دوره سطح را همراه با فلسفه و منطق و عرفان نزد عمویش حاجملامحمدصادق در مدرسه نظامالدوله آموخت. سپس به منظور تکمیل تحصیلات علوم دینی عازم نجف اشرف شد و سالها در محضر آیت الله میرزای شیرازی، آخوند ملامحمدکاظم خراسانی و دیگر علمای برجسته نجف به تلمذ نشست و به درجه اجتهاد رسید. چند سال به تدریس علوم معقول و منقول در حوزه علمیه نجف پرداخت و جایگاه ویژ های یافت، اما به دنبال بروز عارضه چشمی به ترک نجف مجبور شد و با اصرار برخی علمای تهران به تهران آمد و در خانیآباد اقامت گزید و محل رجوع مراجعات دینی مردم شد و امامت جماعت یکی از مساجد محله خانیآباد را به عهده گرفت و به مرور در بین مردم اعتبار یافت. وی در دوره دوم مجلس شورای ملی از سوی مردم تهران به نمایندگی انتخاب شد؛ اما به مجلس نرفت و شرط ورود خود به مجلس را اجرای اصل دوم متمم قانون اساسی (حضور پنج مجتهد جامعالشرایط و نظارت آنها بر مصوبات مجلس) عنوان کرد و بر این موضوع پافشاری نمود. عد های از مردم هم به پشتیبانی از این موضع او در مسجد جامع تهران اجتماع کردند. با این حال، این تلاشها راه به جایی نبرد و اصل دوم متمم قانون اساسی به مرحله اجرا درنیامد و در مقابل، مدرس تهرانی با غیرقانونی نامیدن مجلس پای به مجلس نگذاشت؛ جالب آنکه مردم تهران به واسطه اعتمادی که به وی یافته بودند در دوره های سوم، چهارم، پنجم و ششم هم مدرس تهرانی را به عنوان نماینده خود در مجلس برگزیدند و او همچنان بر شرط خود اصرار ورزید و به مجلس ورود نکرد. آیت الله حاجشیخ علی مدرس تهرانی از علمای بزرگ تهران و مورد احترام عامه و مرجع تقلید بود و مجالس درس او در مدرسه میر نیز شهرت بسزایی داشت. مجلس پنجم شورای ملی مأموریت داشت به انقراض سلسله قاجاریه رأی داده و رضا خان را رئیسجمهور کند، عدم حضور مدرس تهرانی در این مجلس طرفداران رضا خان را سخت نگران کرد. آنان با همفکری رضا خان عد های از بازاریان طرفدار رضا خان را به وساطت نزد مدرس تهرانی فرستادند تا رضایت او را برای حضورش در مجلس بگیرند، اما او امتناع کرد و بدین ترتیب با عدم حضور خود در مجلس مخالفت خود را با رضا خان اعلام کرد. او در تمام دوران حکومت رضاشاه نیز ضمن اشتغال به تدریس و پرورش شاگردان خود و رتق و فتق امور دینی مردم، بر اساس اصول اعتقادی خویش به مبارزه منفی با حاکمیت ادامه داد و حتی پیشنهاد علیاکبر داور وزیر عدلیه مبنی بر به عهده گرفتن ریاست دیوان عالی کشور را نیز رد کرد. وی دردوران سلطنت پهلوی دوم همچنان به تدریس ادامه داد و در انتخابات دوره هفدهم مجلس با پیشنهاد دکتر محمد مصدق ریاست انجمن نظارت بر انتخابات را بر عهده گرفت و در همین زمان بود که عد های به منزل وی ریخته درِ منزلش را آتش زدند. مدرس تهرانی در جریان نهضت ملی شدن صنعت نفت هم تلاش های مؤثری کرد و در نیمه شب کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ خانه وی به علت همکاری وی با مصدق به اشغال کودتاچیان درآمد. در آن زمان او در یکی از روستا های اطراف تهران اقامت کرده بود. مدرس تهرانی نماینده تامالاختیار حاجشیخ عبدالکریم حائری یزدی و آقاسیدابوالحسن اصفهانی بود و در باب تشکیلات روحانیت و طلاب و مواد درسی و مدرسین و کیفیت کار آنان در اجتماع نظرات مفیدی داشت. نوشته های برجای مانده از وی نیز بیشتر در زمینه فقه و اصول و فلسفه و عرفان است. مدرس تهرانی در ۳ دی ۱۳۳۳ به طرز مشکوکی درگذشت و در حرم شاه عبدالعظیم شهر ری دفن شد. (تاریخ معاصر ایران، ش ۹ (۱۳۷۴ش)، صص ۱۹۰-۱۷۱).

۶- روزنامه ایران، شم ۱۵۴۰، ص ۲..

ص: ۵۶۹

 پنجشنبه

۱۸ بهمن ۱۳۰۲

۷ فوریه ۱۹۲۴

۱ رجب ۱۳۴۲

 یاری لشکر جنوب به انتخاب عامری از نایین

وزارت جنگ امروز در تلگرامی به لشکر جنوب از رئیس ارکان حرب این لشکر خواست به انتخاب سلطانمحمد خان عامری از نایین مساعدت کند. عامری پیش از این از رضا خان قول گرفته بود که در این مسئله او را کمک کند.(۱)

 کار در پرده، نه در عیان

در پی تلفنگرامی که دیروز از ساوه به وزارت جنگ شد و از رفتار حاکم این شهر در اجبار مسئولان محلی به انتخاب علی دشتی شکایت شده بود، وزارت جنگ امروز در تلگرامی به حاکم ساوه تأکید کرد: «شما باید با تدابیر عاقلانه و در پرده کار کنید» نه این که با تهدید به تبعید کارتان را پیش ببرید. در تلگرام آمده است که یک نسخه مفتاح رمز هم برای مخابرات محرمانه فرستاده میشود.(۲)

 هماهنگی آشتیانی با روزنامه جنت در انتقاد از دولت

در یکی از گزارش های امروز پلیس مخفی تهران میخوانیم که میرزاهاشم آشتیانی، مدیر روزنامه جنت(۳) را در منزل خود ملاقات کرده و سعی نمود او را با مقاصد خود همراه کند. خبر این دیدارتوسط مدیر جنت به پلیس داده میشود. در این ملاقات دو ساعته از مدیر جنت خواسته شد که مقالاتی را در تنقید دولت چاپ کند. پلیس مینویسد: «به طوری که مشارالیه میگفت میرزاهاشم و مدرس و قوامالدوله و چند نفر دیگر جداً بر علیه دولت حاضره مشغول اقدامات هستند و خیال دارند چند نفر از مدیران جراید را با خودشان همعقیده نموده، جراید آنها را در ارگان خودشان قرار دهند.»(۴)

 دیدار های پیاپی با مدرس

امروز صبح خانه مدرس شاهد رفت و آمد های زیاد بود. از ۹ صبح امین دربار و امینالملک گیلانی و معاونالملک پیشکار شیخ خزعل به دیدار مدرس رفتند و ساعتی بعد امیرمکرم لاریجانی به همراه ۱۵ نفر از سادات لاریجان وارد خانه او شدند. از محتوای این ملاقاتها خبری به بیرون درز نکرد.(۵)

 راه نامناسب بوشهر به شیراز

سرتیپ امان الله میرزا که برای نظارت مستقیم بر راه بوشهر به شیراز راهی شیراز شده، امروز به رضا خان خبر داد که بارندگی های شدید راه را از حیّز انتفاع ساقط کرده است. با این حال مشغول تعمیر هستند تا پس از تسطیح، وسایل نظامی از بوشهر حرکت داده شوند.(۶) چند روز پیش امان الله میرزا با تجهیزات نظامی سنگین خریداری کرده از اروپا وارد بوشهر شده بود. از جمله اقلام خریداری شده ۱۲ خودرو (تراکتور) سیتروئن و یک خودرو فورد بود.(۷)

 پاسخ روسیه به سانسور نامه های ایران

در پی شکایت کنسولگری ایران در نخجوان نسبت به سانسور نامه های مرتبط با این نمایندگی، موضوع به دولت روسیه منعکس شد و آنها پاسخ دادند که «در نخجوان و قسمت های جماهیر شوروی ابداً سانسور مکاتبات وجود ندارد و ممکن است از طرف اشرار اقدام به سانسور پاکتها شده باشد.» مقامات روسی میگویند پاکت هایی که باز شده بفرستید تا از نزدیک قضیه دنبال شود.(۸)

 درگیری در میانکاله

امروز عده های از ترکمنها به قصد دزدی به منطقه میانکاله آمدند، اما خبر به نظامیان میرسد؛ در درگیری، یک نظامی مجروح و چهار نفر سارق کشته میشوند. محمدحسین آیرم با ارسال خبر یادآور شد که نداشتن قایق امکان تعقیب و پیشگیری از این حوادث را ممکن نمیسازد.(۹)

 نامه نهضت جمعیت اسلامی خوزستان

«جمعیت نهضت اسلامی خوزستان» در نامه مفصلی که امروز برای رضا خان فرستاد، ضمن شرح مظالم شیخ خزعل و کسان او، از قاچاق کالا توسط شیخ خبر داد که خسارات عمده های به دولت مرکزی میزند. در این نامه از رئیسالوزراء خواسته شده ذیحسابانی از طرف دولت در دوایر شرکت نفت گمارده شود تا از تضییع حقوق ایرانیان جلوگیری گردد.(۱۰)

 سردار صولت، مأمور سیاسی روسیه

بنا بر گزارش منابع انگلیس چراغعلی خان سردارصولت به عنوان مأمور سیاسی تاردوف سرکنسول روسیه در اصفهان امروز راهی اردستان شد.(۱۱)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۲۷۹ و ۲۸۰.

۲- همان، پ ۱۷، ص ۶.

۳- روزنامه جنت به مدیریت و نویسندگی حسین کسرائی در تهران بنیاد نهاده شد. شماره نخست آن در اواخر دی ۱۲۹۹ بیرون آمد. زیر عنوان آن نوشته شده بود که این روزنامه هفت های یک مرتبه طبع و توزیع میشود. در اغلب شماره های آن، در صفحه اول، عکس یکی از بزرگان به عنوان قدردانی، چاپ میشد که از جمله آنها میتوان به عکس امان الله خان (پادشاه افغان) در شماره ۴۱، و تصویر دکتر فخرالاطبا در شماره ۴۴ آن اشاره کرد. محل اداره جنت در خیابان ناصریه تهران واقع بود

و در چاپ خانه قشون چاپ میشد. اخبار آن عمدتاً داخلی بوده، کمتر به وقایع و اخبار خارجی توجه نشان میداد. صفحه چهارم روزنامه هم مختص درج کاریکاتور بود. از این روزنامه ۷ شماره بیشتر در دست نیست. (صدرهاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۲، صص ۱۷۵ و ۱۷۶).

۴- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲-۱، ص ۷۷.

۵- همان، پ ۲-۱، ص ۸۰.

۶- همان، پ ۱۱۷، ص ۱۴.

۷- FO E ۳۳۵۸/۲۵۵/۳۴

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۱۱-۱۶-۱۳۰۲.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۳، ص ۲۹.

۱۰- همان، س ۱۳۰۳، پ ۱۷، ص ۴۶۴.

۱۱- FO E ۳۹۴۴/۲۵۵/۳۴.

ص: ۵۷۰

 جمعه

۱۹ بهمن ۱۳۰۲

۸ فوریه ۱۹۲۴

۲ رجب ۱۳۴۲

 اطلاعیه رضا خان برای گشایش مجلس پنجم

در اطلاعی های که امروز به امضاء رضا خان رئیسالوزراء و عدلالملک رئیس کمیسیون ویژه افتتاح مجلس در جراید چاپ شد، اعلام گردید که چون اکثریت نمایندگان انتخاب شده در تهران حاضر شدهاند، تصمیم گرفته شد روز دوشنبه ۵ رجب مطابق ۲۲ دلو (بهمن) پنجمین دوره تقنینیه گشایش یابد. در این اطلاعیه تشریفات افتتاح پنجمین دوره قانونگذاری یاد شده بود.(۱)

 پایان انتخابات مراغه

بنا به گزارش امیرلشکر شمال غرب انتخابات مراغه پایان یافت و رضا خان با ۲۵۴۰۸ رأی، نفر اول، سهرابزاده با ۲۱۸۵۹ رأی، دوم و سردارناصر با ۸۳۸۸ رأی نفر سوم شده، و اکثریت را به خود اختصاص دادند.(۲)

 پاسخ های روزنامه ایران به انتقاد های نشریات غربی در باب نفت شمال

روزنامه ایران در شماره امروز خود درباره مواضع روزنامه های آمریکایی و اروپایی که پس از انعقاد قرارداد با کمپانی نفتی سینکلر علیه آن قلمفرسایی کرده و نسبت هایی به برخی مسئولان ایرانی دادند، مطلبی چاپ کرد. نویسنده با اشاره به این که هر یک از کمپانیها و سرمایهداران بزرگ آمریکا دارای یک یا چند نشریه هستند، نوشت که روزنامه لامپ ارگان کمپانی استاندارداویل و راکفلر است که از اعطای امتیاز نفت شمال به رقیب خود، سینکلر عصبانی است و ادعا میکند سینکلر با کمپانی نفت جنوب (انگلیس و ایران) برای گرفتن امتیاز نفت شمال متحد شده است. روزنامه ایران با نقل مطالبی از مورنینگ پست و خبرگزاری رویتر مواضع آنها را، تبلیغاتی دانست که از طرف رقبای سینکلر منتشر میشود.(۳)

 عدم همکاری ترکیه در رخداد های مرزی

بنا بر گزارش حاکم ماکو، ترکیه در قبال مساعدت هایی که مأموران مرزی ایرانی به آنان میکنند، اشکالتراشی کرده، در تحکیم دوستی خلل وارد میکنند. «مثلاً اکراد ایران سرقتی در خاک ایران مینمایند؛ در موقع تعقیب به خاک ترک رفته؛ عوض این که تحویل مأمورین حدود نمایند، از طرف مأموران ترکیه مخفی و محل سکنی برای آنها معین میشود. و مأمورین ترکها

در میان اکراد ایاب و ذهاب نموده، پار های تبلیغات مضره مینمایند و به مراسلات رسمی و خصوصی ما وقعی نمیگذارند.» عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب با ارسال این گزارش به مرکز اضافه کرد با حاکم بایزید مکاتبه کرده و خواستار همکاری شده است.(۴)

 انتشار هفتهنامه نصیحت در قزوین

امروز نخستین شماره هفتهنامه نصیحت در قزوین منتشر شد. شیخ یحیی واعظ قزوینی(۵) مدیریت این نشریه را به عهده داشت. نصیحت مواضع چپگرایانه داشت و در همین شماره ضمن درج خبر مرگ لنین از او تمجید کرد.(۶)

 صید حلال و حرام دریای خزر

وزارت فواید عامه در نام های که امروز به وزارت مالیه نوشت خبر داد که صید حلال امسال گیلان به مبلغ ۲۶ هزار تومان به امینالتجار واگذار شده است. صید حرام نیز که چند سالی است در دست روسها قراردارد امسال حاضر به مذاکره نشده و این صید در حال بلاـتکلیفی است و دولت از عایدات این بخش محروم است. وزارت فواید عامه از وزارت مالیه خواست به گمرکات دستور دهد تا اطلاع بعدی از صدور محصولات دریایی نوع اخیر جلوگیری کند.(۷)

 علت قهر پسر شیخ خزعل

امیرلشکر غرب امروز خبر داد که بنا بر گزارش جاسوسان گسیل شده به بینالنهرین، مسبب قهر پسر شیخ خزعل از پدر، یک فاحشه کرمانشاهی بود. شیخ خزعل دستور اخراج این زن بدکاره را میدهد؛ اما شیخ عزیز او را برداشته با خود به بغداد میرود. «اخیراً یک نفر نماینده از طرف سرداراقدس [شیخ خزعل] برای مراجعت دادن شیخ عزیز به بغداد آمده، لیکن بدون موفقیت مراجعت کرده است.»(۸)

 جمعآوری متکدیان مشهد

بنا بر خبر رسیده از خراسان، مؤسسه شیر و خورشید سرخ ایالتی خراسان موفق شده گدایان و دورهگردان مشهد را جمع آوری کرده و در نقط های اسکان دهد. مخارج این کار از

۱- روزنامه ایران، شم ۱۵۴۲، ص ۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۰، ص ۱۰۴.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۵۴۲، صص ۱ و ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۲، ص ۵۹.

۵- میرزایحیی کیوانی مشهور به واعظ قزوینی و شیخ یحیی واعظ در ۱۳۰۴ق در قزوین به دنیا آمد. مقدمات علوم را در حوزه های دینی زادگاهش آموخت. فن خطابه و وعظ را هم از پدرش، ملاابوالقاسم، که از واعظان بنام قزوین بود، یاد گرفت. پس از مرگ پدر که در سال های اوج انقلاب مشروطیت روی داد بالای منبر میرفت و وعظ آتشین میکرد که به همین سبب به

شیخ یحیی واعظ آوازه یافت. اما خیلی زود امرار معاش از آن طریق را ترک گفت و به استخدام وزارت معارف (فرهنگ) درآمده، در مدرسه فرهنگ قزوین که خود تأسیس کرده بود به شغل معلمی، نظامت و در ن هایت مدیریت مشغول شد. او از پیشگامان قزوینی در تأسیس مدارس به شیوه جدید بود و در احداث چند مدرسه در منطقه خود مشارکت داشت. میرزایحیی مدتی بعد به حزب دمکرات قزوین پیوسته، در سایه فعالیت مستمر به کادر رهبری آن راه یافت. همچنین در رهبری «جمعیت آزادیخواهان» نقش مهمی ایفا کرد. در اوایل سنه ۱۳۰۰ش حزب کمونیست ایران در نتیجه فعالیت های گسترده خود، نشریاتی را در شهر های مهم کشور به راه انداخت.یکی از آنها هم روزنامه نصیحت بود که به مدیرمسئولی و صاحب امتیازی واعظ قزوینی در قزوین چاپ و منتشر گردید. شماره اول آن روزنامه، ۲ رجب ۱۳۴۲/۱۹ بهمن ۱۳۰۲ بیرون آمد. میرزایحیی در این روزنامه مقالات انتقادی مینوشت تا اینکه پس از شماره ۹ ربیعالاول ۱۳۴۴/۱۶مهر ۱۳۰۴ به سبب انتشار مقاله «آثار فناء – علائم مرگ» و انتقاد از وضعیت موجود جامعه به دستور مستقیم رضا خان سردارسپه توقیف شد. او به تهران آمد تا بلکه از روزنامهاش رفع توقیف کند. اما روز ۷ آبان همان سال که دو روز به طرح ماده واحده تغییر سلطنت قاجاریه در مجلس شورای ملی باقی بود، هنگام ورود به محوطه مجلس به قتل رسید. عاملان ترور او پهلوانزاده یزدی و حسین فشنگچی بودند که برخی نوشتهاند آن دو، واعظ قزوینی را به اشتباه و به جای محمدتقی بهار (ملکالشعرا) که به هم شبیه بودند، کشتند؛ هر چند فعالیت تند او و انتشار روزنامه نصیحت در قزوین چنین مینماید که سوءقصد به جانش یک برنامه از قبل تعیین شده و با تصمیم دولت مرکزی صورت گرفته است. (نورمحمدی، ترور در بهارستان، صص ۲۱ تا ۲۷؛ ورجاوند، سیمای تاریخ و فرهنگ قزوین، ج ۳، صص ۱۹۰۲ تا ۱۹۱۰).

۶- نورمحمدی، ترور در بهارستان، صص ۲۴ و ۲۵. «روزنامه نصیحت به خاطر روش انتقادی خود بهتر از سایر روزنامه های قزوین پیشرفت کرده بود، به طوری که در روستاها نیز خواننده داشت. در این روزنامه، از اعمال ناروای نظامیان، مالکین، اشراف، زمینداران و حتی روحانی نمایان به شدت انتقاد میشد. ضمن این که چاپ و انتشار نصیحت با مقتضیات سیاست انگلیس به کلی مغایرت داشت. واعظ سخنوری ماهر، نویسند های چیرهدست و مبارزی سرسخت بود که بیباکانه نظریات اصلاحطلبانه خود را چه از طریق نطق و خطابه و چه به وسیله روزنامه نصیحت مطرح میکرد. قلم و نطق آتشین او حامی حقوق رنجبران بود. به دلیل داشتن همین روش انتقادی، دشمنان قسم خورده فراوانی از میان طبقات مختلف پیدا کرد که برای به تعطیلی کشاندن روزنامه نصیحت تلاش میکردند. تا هنگامی که حزب کمونیست و به تبع آن روزنامه نصیحت از رضا خان طرفداری میکرد، نصیحت از توقیف مصون بود. اما مدتی بعد، واعظ رویه خود را در برابر رضا خان تغییر داد و یک ماه قبل از انقراض قاجاریه، در دو شماره، مقال های به نام «آثار فنا – علائم مرگ» به رشته تحریر درآورد. پس از چاپ این مقالات، نصیحت به دستور مستقیم رضا خان توقیف شد. آخرین شماره روزنامه نصیحت در تاریخ ۵ شنبه ۱۹ ربیعالاول ۱۳۴۴ قمری مطابق با ۱۶ مهر ۱۳۰۴ خورشیدی به چاپ رسید.» (همان)

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۴-۴-۵۶-۱۳۰۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۱، ص ۹۱.

وجوه اعانه تأمین شده است.(۱)

 رشوه ستانی وزیر امور خارجه در مطبوعات آمریکا

روزنامه واشنگتن هرالد چاپ آمریکا امروز به نقل از روزنامه تان چاپ پاریس نوشت که وزیر خارجه ایران، ذکاءالملك، یک صد هزار دلار از کمپانی سینکلر رشوه گرفته است و خود علناً به دریافت وجه مزبور اعتراف و افتخار کرده است.(۲)(ر.ك: ۲۲ بهمن)

(تصویر) روزنامه نصیحت، شماره اول

(تصویر)

ذکاءالملك فروغی، وزیر امور خارجه

(تصویر) شیخ یحیی واعظ قزوینی (میرزایحیی کیوانی)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۵۴۲، ص ۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶-۲۰-۱/۲۳-۱۳۰۲.

ص: ۵۷۲

 شنبه

۲۰ بهمن ۱۳۰۲

۹ فوریه ۱۹۲۴

۳ رجب ۱۳۴۲

 عدم دخالت قشون در انتخابات لرستان

امیرلشکر غرب امروز رضا خان را مطلع کرد که وزارت جنگ دستوری درباره انتخابات لرستان نداده و رأیگیری [به طور طبیعی] خاتمه یافته است. بدین ترتیب «از طرف اهالی خرمآباد حاج شیخ عبدالرحمن(۱) و یُمنالملک حائز اکثریت میباشند.» وی افزود انتخابات در پشتکوه، به گفته والی آنجا، [صورت ویژ های دارد.] «اهالی نمیفهمند [انتخابات] چیست. توزیع تعرفه ممکن نمیشود. دو نفر وکیل را شخصاً تعیین نموده؛ از طرف ایل حسن وند هم بدون توزیع تعرفه، نصرالدوله را تعیین نمودهاند.» احمد خان امیراحمدی میگوید: «اینک چنانچه رأی مبارک به تعیین اشخاص دیگری قرار گیرد مستدعی است امر به تجدید انتخابات فرمایند تا... وکلا از کلیه لرستان منتخب و حائز اکثریت گردند.»(۲)

 پایان انتخابات در انزلی

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، امروز خبر داد که شمارش آراء در حوزه انتخابیه انزلی، فومنات و آبکنار پایان یافته و کیاستوان با ۴۵۳۴ رأی، شریعت گیلانی با ۱۱۸۰ رأی، سروش با ۶۳۰ رأی، وهابزاده ۶۰۳ رأی، ملکزاده ۱۲۹ رأی به ترتیب اکثریت را به دست آوردهاند.(۳)

 شایعه پرداخت رشوه به وزیر امور خارجه ایران

روزنامه پراودا چاپ مسکو در شماره امروز خود با عنوان «افتضاح جدید نفت» از قول روزنامه نیویورک امریکن چاپ آمریکا مینویسد که مسئولان ایرانی برای اعطای امتیاز نفت به کمپانی سینکلر رشوه گرفتهاند. صحبت از صدهزار دلار رشوه به وزیر امور خارجه ایران است. البته کمپانی سینکلر این اتهام را تکذیب کرده است. نیویورک امریکن مینویسد سینکلر نتوانسته است به قول خود مبنی بر گرفتن یک وام ده میلیون دلاری برای ایران عمل کند. کمپانی سینکلر این شایعه را ساخته و پرداخته رقبای خود در آمریکا میداند تا مجلس شورای ملی از تصویب این امتیاز خودداری کند.(۴)

 مسئولیت دوم برای معظمالملک

معظمالملک پس از جایگزین شدن به جای مستشارالدوله و تصدی ریاست کمیسیون سرحدی اینک به دستور وزارت امور

خارجه جایگزین منتصرالملک کارگزار خراسان نیز شد. حسین خزاعی امیرلشکر شرق در تلگرامی که امروز برای رضا خان فرستاد از این جابهجایی انتقاد کرد؛ چرا که هم منتصرالملک با اداره لشکری هماهنگ است و هم معظمالملک رضایتی برای پذیرش مسئولیت جدید ندارد.(۵)

 کنسول ایران در وان

اعتضادالسلطان که به عنوان کنسول ایران در وان انتخاب شده در سر راه خود به ترکیه، امروز وارد تبریز شد.(۶)

 آخرین اخبار استرآباد

بنابر یادداشت های تلگرافچی استرآباد، حاکم این شهر، مؤیدالدوله، امروز معزول شد و راهی تهران گردید. همین منبع میگوید بنگاه روسی ونشترک به دلیل بالا رفتن قیمت پنبه و نداشتن مالالتجاره قرار است تعطیل شده به روسیه برگردد. اداره دیگر روسی، یعنی سانترسایوز هم عماًقریب به همین دلیل راهی روسیه خواهد شد.(۷)

 ارسال پول از سوی رضا خان برای سیدضیاء

سفارت انگلیس در تهران از قول منابع موثق نوشت که رضا خان ۲۵۰۰ تومان برای سیدضیاءالدین طباطبایی به سوئیس فرستاده است. این پول از طریق جمالالدین برادر سیدضیاء

۱- حاج شیخ عبدالرحمن صالحی مجتهد معروف به حیرت در سال ۱۲۵۰ش در شهرستان خرمآباد دیده به جهان گشود. پدرش حاجمیرزامحمدصالح مجتهد از علمای دینی آن دیار بود. عبدالرحمن دروس مقدماتی را نزد پدر و مدرسین محل تولد خویش فراگرفت. سپس برای ادامه تحصیل راهی بروجرد شد و در آنجا به خواندن فقه و اصول پرداخت. مدتی بعد به نجف اشرف رفت و در حوزه های علمی آنجا از محضر علمایی همچون آیت الله حاجشیخ محمدکاظم آخوند خراسانی بهره ها برد. پس از تحصیل به زادگاه خویش بازگشت و با راهاندازی مجلس درس و بحث به تربیت طلاب علوم دینی پرداخت. فعالیت های علمی و اجتماعی وی باعث گشت که به عنوان نماینده مردم لرستان در سه دوره ۵، ۶ و ۷ راهی مجلس شورای ملی شود. در نخستین دوره مجلس مؤسسان (آذر ۱۳۰۴) نمایندگی مردم لرستان در آن مجلس را به عهده گرفت... آیت الله صالحی در تاریخ ۱۲ مهر ۱۳۱۵ش درگذشت و بنا به وصیت خود، جنازهاش به قبرستان نو در شهر قم حمل و درمقبره خاندان لرستانی به خاک سپرده شد. از وی دیوان شعری بر جای مانده است که حاوی مجموع های از قصاید، غزلیات و مخمسات و تضمین اشعار حافظ و سعدی در زمینه های مدح و مرثیه ائمه اطهار و مسائل اخلاقی، سیاسی و اجتماعی است. (فهرست اسامی و مشخصات نمایندگان...، ص ۹۵؛ باقی، مدرس مجاهدی شکستناپذیر، ص ۹۴).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۱۷۷.

۳- همان، پ ۱۷، ص ۵۵۵.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۹ و ۵۸-۸-۳۹-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۳، ص ۱۰۷. موضوع از وزارت خارجه تحقیق شد و پاسخ

دادند که به دلیل کمبود بودجه و تقلیل مخارج کارگزاری خراسان این تصمیم گرفته شده است. (همان، پ ۱۰۳، ص ۱۰۶).

۶- FO E ۳۵۱۱/۲۵۵/۳۴

۷- مقصودلو، مخابرات استرآباد، ج ۲، ص ۸۹۹.

ارسال گردید.

شایع شده این اقدام حکایت از نیت رضا خان برای انتصاب سیدضیاء به سمت وزیرمختاری ایران در لندن دارد.(۱) پیش از این پیشنهاد سفارت ایران در رُم به سیدضیاء شده بود.

□ پاسخ علاء به اظهارات استاندارد اویل

حسین علاء وزیرمختار ایران در آمریکا در نام های که به نیویورک تایمز فرستاد مدعیات کمپانی استانداردداویل را تکذیب کرد. روزنامه تایمز در شماره امروز خود در این باره نوشت: حسین علاء «وزیرمختار ایران، در نام های به نیویورک تایمز ادعا های شرکت های نفتی انگلیس و ایران و استاندارد اویل را که مبتنی بر امتیاز خوشتاریا هستند، از آن جهت که هرگز مورد تأیید مجلس ایران قرار نگرفتهاند، بیاعتبار دانست. این نامه پاسخی به اطلاعیه اعلام موضع اخیر شرکت استاندارد اویل نیوجرزی است.

وزیرمختار ایران گفت که شرکت نفتی سینکلر در دسامبر گذشته موافقت کرد که امتیاز را بر مبنایی نزدیک به لایحه نفت که در ماه ژوئن در مجلس تصویب شد، بپذیرد. این پذیرش چنانچه از سوی مجلس، که همین ماه تشکیل خواهد شد، تصویب شود، به غائله به درازا کشیده شده امتیاز میادین نفتی شمال ایران پایان خواهد داد.

بر اساس این قانون، امتیازگیرنده موظف به تأمین یک وام دست کم ۱۰۰۰۰۰۰۰ دلاری (حدود ۲۰۰۰۰۰۰ پوند) برای دولت ایران از طریق بانک های معتبر آمریکایی است.»(۲)

(تصویر) وان ترکیه، نمای عمومی

(تصویر)

حسین علاء (ایستاده سمت راست)

۱- FO E ۲۸۸۸/۲۵۵/۳۴.

۲- روزنامه تایمز، به تاریخ ۹ فوریه ۱۹۲۴، ص ۱۰.

ص: ۵۷۴

 یکشنبه

۲۱ بهمن ۱۳۰۲

۱۰ فوریه ۱۹۲۴

۴ رجب ۱۳۴۲

 امتناع مدرس از حضور در افتتاحیه مجلس

آیت الله سیدحسن مدرس امروز با نوشتن نام های به رئیس مجلس چهارم، مؤتمنالملک، از حضور در مراسم گشایش مجلس پنجم عذرخواهی کرد. مدرس نوشت: «نظر به کسالت پا و کمردردی که مرا متأثر دارد، علاوه بر مسموعات متعلق به فردا، تمنا دارم که معذرت مرا از حضور فردا که روز افتتاح مجلس شورای ملی میباشد» بپذیرید. «گذشته از این که، لباس سیاه هم تدارک نشده، امید است بعد از این تلافی شود.»(۱)

 نظر پلیس مخفی درباره فراکسیون متعلق به مدرس

گزارشگر پلیس مخفی تهران که چند روزی افراد متعلق به فراکسیون سیدحسن مدرس و میرزاهاشم آشتیانی را زیرنظر داشت، در آستانه گشایش مجلس مینویسد که این فراکسیون پیشرفت قابلملاحظ های در جذب وکلا نداشته، جمعیت آنها از پنج - شش نفر تجاوز نکرده است. وی عقیده دارد، دیدار های اخیر مدرس با رضا خان و وارد شدن از در صلح، دلیل این امر است.(۲)

 کمیته دربار

تحقیقات اداره نظمیه نشان میدهد تشکیل کمیته دربار به خواست محمدحسن میرزا ولیعهد بوده، پسران کامران میرزا نیز در آن عضویت دارند. این تحقیقات نشان میدهد که دکتر صحتالسلطنه، دکتر اعلمالملک و دکتر لقمانالدوله وابسته به این کمیته هستند و مقالاتی که در جهت منویات کمیته یاد شده در جریده ناصرالمله درج و منتشر میشود به قلم دکتر صحتالسلطنه است.(۳)

 مقال های علیه دودمان قاجار

روزنامه ستاره ایران در سرمقاله امروز خود با عنوان «ایران و جمهوریت» جابهجایی سلطنت در ایران را یکی از پدیده های مرسوم تاریخ ایران عنوان کرد و با اشاره به دست به دست شدن حکومتها و سلسله ها، به تنقید خاندان قاجار پرداخت. نویسنده فتحعلیشاه را عامل جدایی بخشی از سرزمین های شمال غربی ایران دانست؛ قتل امیرکبیر توسط ناصرالدین شاه را

عزای ابـدی توصـیف کرد؛ مظفرالـدین شاه را پادشاهی بیحال خواند که پرده مشـروطیت در زمان او بالا رفت؛ محمدعلیشاه را مسـتبد و مغرور نامیـد که ملت او را خلع سـلطنت کرد و احمـدشاه را سـلطانی دانست که مقـدرات کشور را به طبیعت واگذار نموده است. اما «خداوند... در تاریکی شب سیم حوت ۱۲۹۹ پرده های درخشانی به معرض نمایش گذاشت. به به چه مبارک سحری بود و چه فرخنـده شبی.» مقاله در ادامه با تمجیـد از رضا خان، او را واجد همه شـرایطی که ریاست ملت و کشور را به عهده بگیرد دانست.(۴)

 نامه ذکاءالملک به سفارت انگلیس

در پی یـادداشتی کـه سـفارت انگلیس مبنی بر شـناسایی دولـت روسـیه بـه وزارت امـور خـارجه ایران داد (ر.ک: ۱۳ بهمن) ذکاءالملک وزیر امور خارجه امروز در پاسخ، نام های به سفارت خانه یادشده فرستاد. در این نامه با استناد به یکی از جملات دولت انگلیس،

۱- مرواریـد، از مشـروطه تا جمهوری...، ج ۱، صص ۴۱۸ و ۴۱۹. منظور از لباس سیاه، اشاره به لباس رسـمی برای حضور در مراسم گشایش مجلس پنجم است که از قبل تعیین رنگ شده بود.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، ص ۱۷۰.

۳- همانجا.

۴- همان، پ ۴-۱، صص ۱۷۵ تا ۱۷۸.

استقلال و حاکمیت ایران امری خدشهناپذیر عنوان شده است. آن جمله این بود: «دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان چنین عقیده دارند که بر حسب اصول مسلمه قوانین بینالملل شناسایی دولت سویت روسیه به خودی خود جمیع عهدنامه های بین مملکتین را که قبل از شورش روسیه [انقلاب ۱۹۱۷] منعقد گشته نافذ و ذیاثر میسازد، به استثنای مواردی که عهدنامه های مزبور طرد و یا قانوناً منقضی شدهاند.» ذکاءالملک متذکر شد هر قراردادی که «اعم از گذشته و آینده اگر نسبت به مملکت ایران شمولی داشته باشد اصولاً و عملاً مرفوعالاثر میباشد.»(۱) نامه ذکاءالملک به سفارت روسیه در تهران هم فرستاده شد.(۲)

 ناامیدی از گشایش راه بوشهر به شیراز

سرتیپ امان اللهمیرزا امروز از شیراز خبر داد که آب گرفتگی راه بوشهر به شیراز به این زودی مرتفع نخواهد شد. وی که برای مشاهده کیفیت این راه از نزدیک بوشهر را به قصد شیراز ترک کرده بود، افزود: اقلاً چهار ماه وقت لازم است که این جاده قابل عبور و مرور تجهیزاتی شود که اینک در بوشهر است. امان الله میرزا با اشاره به گاری هایی که برای حمل تجهیزات نظامی در شیراز متوقف هستند و امکان راهی شدن به طرف بوشهر را ندارند، نوشت: «گمان میکنم اگر مالالتجاره قبول کرده و به طهران حرکت کنند بهتر است.» وی توصیه کرد گاری های چهارچرخ به کار گرفته شود تا امکان رد کردن تجهیزات فراهم شود.(۳) با پیشنهاد امان اللهمیرزا موافقت شد.

 درگیری نظامیان و ترکمنها در پل ابریشم

امیرلشکر شرق گزارش میدهد نزدیک به هشتاد نفر از ترکمنها در منطقه پل ابریشم در نزدیکی شاهرود با نظامیان درگیر شدهاند. وی مینویسد از نیرو های محلی خواستهام چند نفر از آنها را زنده دستگیر کنند تا قضیه روشن شود. حسین خزاعی امیرلشکر شرق معتقد بود اقدام ترکمنها با تحریک سردارمعزز بجنوردی رخ داده است.(۴)

در گزارش بعدی آمده است که در درگیری اشرار با نیرو های محلی سلیمانبیک و سه تن پسرعمو هایش کشته، دو نفر از روسای اشرار هم مقتول شدهاند.(۵)

 شایعه کشاورزی روسها در مازندران

اداره مالیه مازندران در خبری که امروز به وزارت متبوع خود فرستاد، نوشت شهرت یافته که روسها مشغول اجاره دهات و اراضی مازندران هستند تا پنبه کشت کنند. عدلیه مازندران هم دستور ثبت اجارهنامه ها را میدهد.(۶)

 پرداخت دو ماه حقوق به مستخدمین روسی

ظاهراً با پیگیری های سفارت روسیه وزارت فواید عامه امروز به وزارت امور خارجه اعلام کرد که دو ماه از چهار ماه حقوق مستخدمین روسی پرداخت شده است.(۷)

□ شکایت ترکیه از سوءرفتار با کرد های ترک

وزارت امور خارجه امروز نامه اعتراضآمیز سفارت ترکیه را مبنی بر بدرفتاری ایرانیان با کرد های ترک به وزارت جنگ فرستاد. ترکها در این نامه نوشتهاند که اکراد تبعه ترک که برای امور تجاری به خوی میروند با انواع بدرفتاریها مواجه میشوند. علت بدرفتاری ایرانیان، همردیف دانستن این اکراد با سیمیتقو است. سفیر ترکیه میافزاید این رفتار ایرانیان میل به مقابله به مثل را میان کرد های ترکیه برانگیخته میکند و تأثیرات ناگواری در روابط حسن ه دولتین به جا میگذارد.(۸)

□ حمل غیرمجاز بار های مشکوک توسط روسها

امروز ظهر روسها یک کیسه بزرگ که روشن نشد داخل آن چیست از پشت کشتی مربوط به خود پایین آورده، سوار لتکای جنگی کرده، روانه کنسولگری روسیه در انزلی کردند. مأموران گمرک هر قدر در ممانعت از این کار کوشیدند روسها بیاعتنایی نمودند. محمدحسین خان آیرم با ارسال این گزارش به وزارت جنگ خواستار پیگیری و تصحیح رفتار روسها شد.(۹)

(تصویر) محمدعلی شاه در تبعید

(تصویر) میرزاهاشم آشتیانی

(تصویر) ذکاءالملک (محمدعلی فروغی)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۸ و ۳۷-۱۲۳-۱۶-۱۳۰۲.

۲- همان، ۴۰-۱۲۳-۱۶-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۷، ص ۱۲.

۴- همان، پ ۱۰۳، ص ۳۷.

۵- همان، پ ۱۰۳، ص ۳۶. رضا خان پس از رسیدن گزارش دوم تأکید میکند باید متمردین تعقیب و کاملاً تنبیه شوند. (همان، پ ۱۰۳، ص ۳۵).

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۰۴۷۲۵، آرشیو ۷۰۷ چ ۳ الف الف ۱.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴۵-۳۰-۴۳-۱۳۰۲. طبق مصوبه مجلس شورای ملی مستخدمین روس از خدمات دولتی منفصل شدند؛ اما در اثر فشار روسها، هیأت دولت در شهریور امسال تصویب کرد از اول تیر تا چهار ماه به ۵۹ نفر از مستخدمین روسی معادل حقوقی که به هنگام عهدهدار بودن مسئولیت دریافت میکردند، پرداخت شود. این تصمیم برای آن بود که زمان برای گشایش مجلس پنجم و تعیین تکلیف رسمی این مستخدمان وجود داشته باشد. (همان، ۱۴۱ و ۱۴۰-۳۰-۴۳-۱۳۰۲).

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۵، صص ۳۲ و ۳۳. موضوع به امیرلشکر شمال غرب منعکس شد تا توضیح دهد. (همان، پ ۲۵، ص ۳۱).

۹- همان، پ ۴۳، ص ۲۷.

ص: ۵۷۶

 دوشنبه

۲۲ بهمن ۱۳۰۲

۱۱ فوریه ۱۹۲۴

۵ رجب ۱۳۴۲

 افتتاح پنجمین دوره قانونگذاری

امروز پنجمین دوره مجلس شورای ملی در بهارستان گشایش یافت. محمدحسن میرزا ولیعهد نطق افتتاحیه را ایراد کرد و مجلس را «به نام اعلیحضرت شاهنشاهی افتتاح» نمود. ولیعهد پس از قرائت لایحه افتتاحیه درنگ نکرد و مجلس را ترک نمود. در این جلسه از ۸۰ نماینده حاضر در تهران شیخ علی مدرس، آیت الله سیدحسن مدرس و میرزامحمدصادق طباطبایی شرکت نداشتند. بعد از ختم مراسم افتتاحیه، رضا خان، مؤتمنالملک و عدلالملک هم مجلس را ترک کردند. هیأت رئیسه سنی مجلس عبارت بودند از یحیی دولتآبادی مسنترین نماینده به عنوان رئیس و غلامحسین میرزامسعود، اعتبارالدوله، سرکشیکزاده و نوریزاده به عنوان جوانترین نمایندگان اعضاء هیأت رئیسه را تشکیل دادند.(۱) تعداد مدعوین مراسم امروز نزدیک به چهارصد نفر بود.(۲) در انتخاب هیأت رئیسه دائمی مؤتمنالملک با ۶۸ رأی از ۷۴ رأی به عنوان رئیس و تدین با ۶۰ رأی به عنوان نایب رئیس انتخاب شد. در انتها سهامالسلطان به عنوان نایبرئیس دوم برگزیده شد و سپس اعضاء شعب ششگانه تعیین شدند. قرار شد جلسه بعدی ۲۳ حوت (اسفند) برپا شود.(۳)

 عدم حضور وجوه روحانیان تهران در مجلس

بنابر آن چه که گزارشگر پلیس مخفی تهران از قول حاجسیدعلیآقا یزدی مینویسد، امام جمعه تهران از یزدی خواسته که در خانه او حاضر شود. یزدی امتناع میکند. «بعد معلوم شد که جمعی از آقایان علما، از قبیل حاجی امام جمعه خوئی و بهبهانی و حاجی آقاجمالالدین و غیره در آنجا بودند و قرار گذاردهاند در موقع افتتاح حاضر نشوند.» سیدعلیآقا یزدی ادامه میدهد اگر میدانستم این آقایان در مراسم گشایش مجلس شرکت نمیکنند، میرفتم و در مجلس راجع به خدمات رضا خان و خیانت های زمامداران سابق از قبیل مشیرالدوله سخن میگفتم.(۴)

 دربار علیه دولت

پلیس مخفی تهران بنابر اطلاعات گزارشگران خود مینویسد محمدحسن میرزا ولیعهد و برخی از نمایندگان و روحانیان مخالف دولت رضا خان در حال طرح این نقشه هستند که پس از افتتاح مجلس وکلایی که جزو هیأت دولت هستند طبق قانون اساسی از مقام خودشان استعفا دهند. این مسئله شامل حاصل رضا خان [که قبول وکالت از شهر ساری کرده است] هم میشود.(۵)

 تبریک شومیاتسکی برای افتتاح مجلس پنجم

شومیاتسکی، وزیرمختار دولت روسیه در ایران، امروز با ارسال نام های به وزیر امور خارجه افتتاح مجلس دوره پنجم تقنینیه را تبریک گفت. وی آرزو کرد این مجلس در تجدید حیات اقتصادی ایران با دولت همیاری کند.(۶)

 اقدام هماهنگ روزنامه ها برای حمله به احمدشاه

بررسی تعدادی از جراید امروز نشان میدهد که آنها در اقدامی هماهنگ، آن هم روز افتتاح مجلس با روش های مختلف به احمدشاه حمله کردند. روزنامه ستاره ایران در شماره امروز خود در اقدامی بیسابقه عکس احمدشاه را با لباس اروپایی و شاپو در سر در صفحه اول خود چاپ کرده است. این عکس در کنار دیگر مطالب میتوانست با توجه به جو سیاسی حاکم بر کشور نماد وطنگریزی و بیعلاقگی او به کشور باشد. روزنامه فریاد با عنوان «مسئله جمهوریت ایران» با اشاره به تغییر نظامات اجتماعی دنیا و این که «دایره حاکمیت ملت ایران هم با وضعیت دنیا متناسب» باید باشد وعده داد که درباره جمهوریت مطالب

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲-۱، صص ۲۱ و ۲۲؛ مرواريد، از مشروطه تا جمهوری...، ج ۱، ص ۴۱۸؛ مدرسی، مدرس شهید، ص ۳۰۳.

۲- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲-۱، ص ۱۰.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۵۴۳، ص ۲. متن گزارش افتتاحیه مجلس در روزنامه ایران آمده است. (ر.ک: شم ۱۵۴۴، ص ۲).

۴- همان، شم ۱۵۴۴، ص ۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، ص ۱۸۴.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۸-۳-۲۹-۱۳۰۲. وزارت امور خارجه از اظهار تبریک وزیرمختار روسیه تشکر کرد و آن را به مجلس شورای ملی منعکس نمود. (همان، ۵-۳-۲۹-۱۳۰۲).

مفصل درج کند. روزنامه گلشن با چاپ شعری نبود احمدشاه را در چنین روزی به باد استهزا گرفت: «ملت همه گوسپند و سلطان چه شبان/ هرگز رمه را رها نسازد گلهبان/ زین رو نسزد که غافل از مردم خویش/ در خانه بیگانه بخسبد سلطان...»(۱)

 پیدا شدن منشأ افترا

ذکاءالملک در تلگرامی که امروز برای حسین علاء، وزیرمختار ایران در واشنگتن، فرستاد از وی خواست منشأ اتهامی که جراید آمریکا نسبت به او و مبنی بر گرفتن رشوه از کمپانی سینکلر دادهاند پیدا شود. ذکاءالملک یادآور شد که در این مورد به وزیرمختار آمریکا پروتست کرده است. «غرض از این حرفها بالاخره این است که امتیاز نفت شمال سرنگیرد.»(۲)

 تیمورآقا کهنه شهری در تبریز

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، خبر داد که تیمورآقا کهنهشهری اینک وارد تبریز شده است. کهنه شهری که در خاک ترکیه متوقف بود با اقدامات طهماسبی و همکاری نمایندگان سیاسی ایران در ترکیه به ایران آمد. وی از مقربین سیمیتقو و از متنفذین ناحیه سلماس بود و مدتی هم حکومت ارومیه را به عهده داشت. پس از قلع و قمع سیمیتقو تیمور آقا با مشارالیه به خاک ترکیه فرار کرد و در آنجا مقیم بود. طهماسبی از رضا خان پرسید با او چه کنم؟ وزیر جنگ نیز پاسخ داد: «موقوف است به نظر شما.»(۳)

 حضور زیاناآور مؤیدالدوله در استرآباد

مؤیدالدوله حاکم استرآباد که به گفته برخی منابع از حکمرانی این شهر معزول و به تهران احضار شده، بنابر اظهار محمدحسین آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال هم اینک در استرآباد است و میگوید به دلیل نداشتن پول نمیتواند عازم تهران شود. «وجود مشارالیه در استرآباد بدون دخالت در امور حکومتی موجب بعضی تصورات و ممکن است محل استفاده اشخاص مفسد بشود.» وی از وزارت جنگ خواست یا مثل سابق وارد به امور حکومتی شود یا زودتر به طرف تهران حرکت نماید.(۴)

 مالیات از مساجد

کارگزاری ایران در سرخس ناصری خبر میدهد گویا روسها از مساجد و معابد مللی که در خاک آنها است مالیات مطالبه میکنند. «منجمله از مسجد ایرانی های سرخس کهنه هم ده منات طلا در ماه جهت مالیات مطالبه دارند.» وزارت امور خارجه پس از مطلع شدن از این موضوع، آن را به سفارت ایران در مسکو ارسال کرد تا در صورت صحت «اقدامات لازمه به عمل آورده نتیجه را بنویسند.»(۵)

 کارگران بارفروش

بنا به گزارش کارگزاری کارگزاری مازندران، اخیراً جماعتی به اسم کارگران بارفروش متشکل از شاگردان اروسیدوز [= کفشدوز] این شهر تشکیل شده است. عامل این کار میرزاسیدمحمد خان است. وی اهل تهران و کارش مترجمی نمایندگی سیاسی دولت روس در بارفروش است. کارگران بارفروش با خطدهی میرزاسیدمحمد خان با اجتماعاتی که در مسجد شهر بر پا میکنند خواستار تعطیلی روز جمعه هستند. «بارفروش الیکنون این طور اظهارات و اجتماعات نداشته، فعلاً ـ به واسطه وجود میرزاسیدمحمد خان و مساعدت های مادی و معنوی مشارالیه رفته رفته کسب اهمیت مینماید.»(۶)

 نتیجه کمیسیون رسیدگی به شکایت مدیر جریده خراسان

در پی شکایت سیدمحمد طباطبایی، مدیر جریده توقیف شده خراسان، امروز کمیسیونی در وزارت داخله متشکل از رؤسای دوایر وزارت خانه تشکیل شد. اعضا با بررسی اظهارات والی خراسان، سرداراسعدجعفرقلی بختیاری، که رأساً اقدام به تعطیلی روزنامه و تبعید مدیر آن به کلات کرده بود، به این نتیجه رسیدند که «بر فرض این که روزنامه مستحق توقیف و مدیر روزنامه هم قابل تعقیب باشد، ایالت حق نداشته است بدون مراجعه به مرکز و کسب اجازه از دولت، به توقیف روزنامه و تبعید مدیر روزنامه مبادرت ورزد.»(۷)

 اظهارات خالصیزاده درباره مجلس پنجم

آیت الله خالصیزاده امروز در مسجد سلطانی سخنرانی کرد. سخنان وی متوجه گشایش مجلس پنجم بود. وی که امروز در مراسم افتتاح شرکت داشت، گفت: «تمام وکلا را دیده، عوض سرور، یأس کاملی حاصل کرده، زیرا به جز عده معدودی از وکلا، سایرین تمام اشخاص سوءسابقهدار میباشند.» وی مصداق کلام خود را متوجه مسیو حاییم نماینده کلیمیان کرد و او را عامل انگلیس معرفی نمود. وی اکثریت نمایندگان را خائن و بیگانهپرست توصیف کرد. «پس باید اجتماعات عموماً و این اجتماع خصوصاً ناظر اعمال این وکلا و مجلس باشند... تا در صورت خرابکاری رسماً تقاضای بستن درب آن را از رئیسالوزرا بنماییم.» وی در ادامه سخنرانی ابراز داشت که امیدش فقط به رضا خان است.(۸)

 سرکشی سیاسی

بنابر گزارشی که امروز به وزارت جنگ رسید، قاسماف روسی از طرف کمیته محلی بادکوبه برای سرکشی به تبلیغات بلشویکی در ایران راهی تهران شده، تا اول ماه آتی [میلادی] در پایتخت خواهد ماند.

قاسماف قبلاً از سرکردگان دسته تروریستها بود و در اداره نظمیه باکو هم خدمت کرده است.(۹)۵

 اقدام غیرمعمول کشتیرانی روس با مسافران

امروز صبح کشتی «اسلام» وارد بندرانزلی شد؛ اما مأموران کشتی در اقدامی غیرمعمول از پیاده شدن مسافران جلوگیری کردند و گفتند تا نماینده ویس کنسول روس درکشتی حاضر نشود از پیاده شدن مسافران ممانعت خواهد شد. محمدحسین آیرم رئیس تیپ مستقل شمال با ارسال این خبر به تهران تقاضا کرد به مأموران اداره کشتیرانی و مأموران روس مقیم انزلی

تذکر داده شود به قوانین داخلی ایران احترام بگذارند.(۱۰)

 انتزاع حکومت بختیاریها بر مناطق نفتی

رضا خان، وزیر جنگ و رئیسالوزراء، امروز در تلگرامی محرمانه به امیرلشکر جنوب، او را از تصمیم جدید دولت باخبر کرد. «چون حکومت حدود نفط از بختیاریها منتزع خواهد شد... بایستی بالضروره یک عده نظامی مکفی برای حفظ انتظامات مسجد سلیمان در آن صفحات باشد.»(۱۱)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، صص ۱۸۶ تا ۱۹۶.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۶-۸-۳۹-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۹، ص ۱۰.

۴- همان، پ ۸۶، ص ۸.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۹-۱۰۴-۱۶-۱۳۰۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۷، ص ۳. این موضوع از طرف وزارت امور خارجه به وزارت جنگ اطلاع داده شد. وزارت جنگ نیز شرحی به حکومت مازندران نوشت تا جلو اقدامات فرد یاد شده گرفته شود. (همان، پ ۸۷، صص ۱ و ۲).

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۵۳۸۹، آرشیو ۲۰۷ ف ۴ ب الف ۱.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، ص ۱۹۷.

۹- همان، پ ۳۹، ص ۱۰۳.

۱۰- همان، پ ۸۶، ص ۷. موضوع به وزارت امور خارجه منعکس شد. (همان، پ ۸۶، ص ۶).

۱۱- همان، پ ۱۶، ص ۴۳۰.

 شِکر ویژه ایرانیان

محصول سال جاری شکر روسیه ۲۰ میلیون پوط تخمین زده میشود که از این مقدار یک میلیون پوط معادل ۵۵ هزار خروار برای صادرات به ایران کنار گذاشته شده است.(۱)

 رفع توقیف روزنامه قانون

روزنامه قانون که چندی پیش توقیف شده بود به دستور رضا خان از توقیف خارج شد.(۲)

 آنفلوانزا و آتش در آمل

بنابر اخبار رسیده بیماری آنفلوانزا در آمل شایع شده، اما مرگ و میری در پی نداشته است. غیر از این حریقی در نزدیکی سبزهمیدان رخ داد و یک ساختمان را به کام خود کشید.(۳)

 وضعیت دفاتر پستی آبادان و مسجد سلیمان

کارگزار خوزستان امروز اطلاع داد، برخلاف مصوبات کنفرانس بوشهر [در سال ۱۳۰۱ش] دفاتر پست آبادان و مسجد سلیمان تحویل ایران نگردید.

پس از مذاکره با ویلسن رئیس کمپانی نفت جنوب مأمور پست ایران در اول فوریه دفتر پست آبادان را تحویل گرفت، اما به دلیل نبودن کارکنان داخلی، دفتر پست آبادان با همان اجزاء و مأموران هندی سابق اداره میشود و این برخلاف مصلحت دولت و قانون استخدام کشوری است. پست مسجد سلیمان به همان شکل سابق دست انگلیس است و کمپانی نفت جنوب میگوید شاید شش ماه دیگر آن را تحویل ایران دهد.(۴)

(تصویر) نمایندگان مجلس شورای ملی، دوره پنجم

(تصویر) خوانین بختیاری از راست: جعفرقلی خان بختیاری (سردار اسعد)، سردار اشجع، سردار جنگ، سردار ظفر، سپهدار،

علیقلی خان بختیاری (سردار اسعد)، امیرحسین خان، امیرمجاهد، محمدحسن خان

۱- روزنامه ایران، شم ۱۵۴۳، ص ۲.

۲- همانجا.

۳- همانجا.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۵-۲۸-۳۴-۱۳۰۳.

ص: ۵۷۹

 سه شنبه

۲۳ بهمن ۱۳۰۲

۱۲ فوریه ۱۹۲۴

۶ رجب ۱۳۴۲

 چگونگی انتخاب رضا خان از استرآباد

بنابر گزارش حسینقلیآقا مقصودلوی، اداره قشونی با تعویض آراء مردم، رضا خان را به عنوان نماینده اول استرآباد برمیگزیند. وی مینویسد: «به عرض رسانیده بود هزار و سیصد و هشتاد و یک تعرفه در شهر دادهاند. پنج روز در مسجد گلشن رأی گرفته شد. اهالی قریب هزار و یکصد رأی به اسم امیرامجد و معتضدالاسلام و چند اعلان هم متفرقه میدهند. اداره قشونی چهارصد تومان به آقاهادی [از] نظار میدهد، جعبه را شکافته رأی اهالی [را] مبدل به اسم وزیر جنگ و سیدمحمد[علی] شوشتری مینمایند. چهارصد و پنجاه و یک رأی سردارسپه، چهارصد رأی شوشتری، صد و بیست رأی امیرامجد، پنجاه رأی معتضدالاسلام. لهذا وکیل استرآباد هم وزیر جنگ شدهاند. احتمال دارد به شوشتری واگذار نمایند.»(۱)

 اعلام مشخصات دو تن دیگر از نمایندگان سفارشی آذربایجان

حاکم آذربایجان برای تنظیم اعتبارنامه نمایندگان، به ویژه آنان که از مرکز دستور انتخاب شدنشان رسیده بود، نیازمند اطلاعات شناسنام های ایشان بود، چرا که ایشان در آذربایجان شهرت نداشتند. وزارت جنگ امروز مشخصات دو تن دیگر از این نمایندگان سفارش شده را به حاکم آذربایجان فرستاد تا اعتبارنامهشان تدوین شود: میرزاابوالحسن ناصرسیف پسر حاجملامحمدقلی سیفالذاکرین، سن ۴۳ سال؛ مسعود خان وحیدالدوله پسر میرزاعباس خان سرتیپ، سن ۴۲ سال.(۲)

 حمله شفق سرخ به احمدشاه

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود عکس احمدشاه را با لباس اروپایی، همان عکسی که روزنامه ستاره ایران در شماره دیروز خود چاپ کرد، درج نموده، نوشت: «این است اعلیحضرت سلطان احمدشاه که تاج کیانی بر فرق آن سنگینی کرده و آن را به یک شاپوی عادی بیقیمت تبدیل نموده است.» نویسنده با اشاره به این که برخی درباریان شروع به انتشار «اوراق محقر» علیه «صیحه حق جمهوری» کردهاند، سکوت خود را علیه احمدشاه خیانت دانست و افزود اگر این احمدشاه نماد مقام سلطنت است پس دیگر برای سلطنت «عظم و اهمیتی باقی نمانده است، زیرا برای یک پادشاهی که مانند جلفترین مردمان بوالهوس هر روزه خیابان های نیس و پاریس را گذ [= گز] کند و بدون مقصد فقط برای تفنن به اروپا رود، دیگر وقعی باقی نمیماند.نویسنده با اشاره به ماهیانه چهل هزار تومان حقوق احمدشاه پرسید: «کدام فلسفه غلطی، کدام اصول مشئومی میگوید عرق پیشانی رعایای کرمان، بلوچستان و پشت خمیده برزگران آذربایجان و خراسان قیمت بوالهوسی یک جوان بیعلاقه به

مملکت و ملت بوده باشد؟» این مقاله با تحقیر شاهان گذشته قاجار افزود: «اصل جمهوری دنیا را روشن کرده و زنجیر اسارت ملی را پاره کرده و ما هنوز کمر خود را در زیر بار سلطنت مشئوم قاجاریه خم کرد هایم؟... امیدوار باشید این مخبر سعادت [جمهوری] به زودی آسمان تیره زندگانی شما را سپید خواهد کرد.»(۳)

 تغییر سازمان در بنگاه های اقتصادی روسیه در ایران

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، امروز در نام های محرمانه به وزارت جنگ نوشت که ادارات تجاری روسیه در این منطقه در حال تعطیلی است. زمامداران روس برای تقلیل هزینه ها چنین تصمیمی گرفته و به جای ونشترک، سانترسایوز، سندیکات و اداره نفت، یک اداره زیرنظر خوشتاریا تأسیس میشود.

این اداره جدید شبیه بانک استقراضی سابق خواهد بود که هم مرکز تجاری باشد و هم مرکز سیاسی. وی پس از ذکر مشخصات این بنگاه جدید، اضافه کرد که فعالیت آن زیرنظر مستقیم سفارت روس و شخص وزیرمختار خواهد بود.(۴)

 بارندگی و خسارات در خوزستان

یک هفته بارندگی شبانهروزی در خوزستان باعث بالا آمدن ۱۰ زرع آب در رود کارون شده و آب به اداره گمرک، بازار معین، لینچ، قصر شیخ خزعل سرایت کرده است. «قصر های سرداراقدس (شیخ خزعل) و خانه ها را آب برده است و سایر ابنیه ها هم خراب شده، تلفات در شهر مختصر ولی در خارج جمعیت کثیری از اعراب غرق شدهاند.»(۵)

روزنامه ستاره ایران خسارات سیل خوزستان را بنابر اخبار رسیده از منطقه چهارصد هزار تومان یاد کرد.(۶)

۱- مقصودلو، مخابرات استرآباد، ج ۲، ص ۸۹۸.
۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۸، ص ۲۳.
۳- همان، پ ۴-۱، صص ۲۰۲ تا ۲۰۴. این عکس اصلیترین عنصر تبلیغاتی علیه احمدشاه و پیشبرد جمهوریخواهی و همراه آن خلع سلطنت بود. چاپ و توزیع سراسری این عکس و تلاشی که عوامل قشون در تهییج مردم با نشان دادن این عکس از خود بروز دادند، فوقالعاده بود. این عکس نخست در روزنامه تایمز لندن چاپ شد. (FO E ۳۳۵۸/۲۵۵/۳۴). اما این منبع یاد میکند که عکس مربوطه احمد شاه را در لباس اروپایی وکلاه شاپو نشان میدهد، و از همراهی با زن فرانسوی سخنی به میان نمیآورد.
۴- همان، پ ۱۰۸، ص ۸۸. این نامه به وزارت امور خارجه فرستاده شد و این وزارت خانه نظرات و اطلاعات آیرم را تأیید کرد. (همان، پ ۱۰۸، ص ۸۷).
۵- همان، پ ۴-۱، ص ۲۰۸.
۶- همان، پ ۲-۱، ص ۱۷.

روزنامه ایران نیز گزارشی از خرابی های شهر های مختلف خوزستان درج کرد.(۱)

 تحصن گروهی از اهالی لشت نشا در تلگراف خانه رشت

اختلافات داخلی میان اهل لشتنشا باعث شده که اخیراً یک طرف از معترضین به رشت آمده در تلگراف خانه متحصن شوند. از نظر رئیس تیپ شمال این اختلافات داخلی که در یک طرف خانم فخرالدوله است و در طرف دیگر خردهمالکان که پشتیبانشان میرزاکریم خان است موجب حوادث خطیری خواهد شد. وی در نامه محرمان های که امروز به وزارت جنگ فرستاد، پیشنهاد کرد یک حاکم نظامی بیطرف به جای حاکم فعلی منصوب و با تشکیل کمیسیونی در رشت به اختلافات رسیدگی شود. رضا خان با استقرار حاکم نظامی موافقت کرد؛ اما تشکیل کمیسیون را نفی نمود.(۲)

 مدارا با روسها به قیمت ظلم به شهروندان ایرانی

توافق های رضا خان با روسیه پیش از تصدی ریاستالوزرائی، موجب شد که پس از روی کار آمدن وی رفتار کارگزاران ایرانی به ویژه نظامیان نسبت به روسها تغییر کند. معینالسلطنه حاکم نظامی ماکو امروز گزارشی داد که حکایت از این موضوع میکند: در نزدیکی خانه کنسول روسیه چشمه آبی است که اهالی ماکو از آن آب میبرند. امروز یک ضعیفه با شاگرد مهتر کنسول درگیر شده، یک نظامی طرفین را جدا میکند، اما شاگرد مهتر دعوا را با نظامی ادامه میدهد. تحقیق نشان میدهد که نظامی بیتقصیر بوده، اما او را در حضور نماینده کنسول شلاق زده، حبس نمودم. معینالسلطنه میگوید، دستور های رسیده از مرکز را نسبت به روسها اجرا کرده است. با این که «همه روزه به نظامیان متحدالمآل های صادره را گوشزد مینمایم، باز دچار زحمت میشویم.»(۳)

 سواران طوایف لُر در لشکر غرب

امیرلشکر غرب معتقد است استفاده از سواران طوایف لُر برای خدمت در لشکر غرب، به واسطه نزدیک بودن به محیط خودشان به صلاح نیست. «چنانچه اجازه فرمایید صد نفر سواران مزبور را به مرکز اعزام دارد که جزو تیپ گارد سوار محسوب شوند.» طوایف لر برای نشان دادن خدمتگزاری خود تعدادی سوار در اختیار حکام یا قشون قرار میدادند. احمد خان امیراحمدی امیرلشکر غرب ضمن اشاره به این موضوع میافزاید که حکام به دلیل نداشتن بودجه امکان نگهداری این سواران را ندارند. وی تقاضا کرد با اعزام این سواران به مرکز، از «سواران شاهسون بغدادی فوج دفاع که قسمتی از آن نیز فعلاً در لشکر غرب مستخدم هستند به این لشکر اختصاص یابد.» رضا خان با بخش دوم پیشنهاد مخالفت کرد.(۴)

 نتیجه تحقیق از ورود متخصصان خارجی به افغانستان

در پی رسیدن گزارش هایی از ورود هیأت های آلمانی و روسی به افغانستان، وزارت جنگ به لشکر شرق دستور تحقیق داد. مفتش این لشکر خبر میدهد که چهار آلمانی متخصص معدن و ۴۲ روسی با ۴ زن وارد هرات شدهاند. روسها برای

راهاندازی کار خانه توپ و تفنگسازی و آلمانها برای کشف معادن نفت آمدهاند. در ضمن نزدیک به ۱۸ هزار قبضه تفنگ پنج تیر روس با فشنگ زیاد از روسیه وارد هرات شده، به انبار های دولتی تحویل دادهاند.(۵)

 تلگرام تبریک به گاندی

آیت الله خالصیزاده امروز پیش از سخنرانی در مسجد سلطانی خطاب به مجتمعین گفت که میخواهد تلگرام تبریک از طرف حاضران به قائد هندوستان، مهاتما گاندی، مخابره کند. «چه میگویید؟ از طرف جمعیت تصدیق شد. بعد شروع نمود به ترجمه خطبه حضرت امیر.»(۶)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۵۴۴، ص ۳. منابع انگلیسی نیز خبر سیلاب های خوزستان را مورد توجه قرار دادند. چرا که به تجهیزات و تأسیسات نفتی آنها نیز خسارت وارد کرد. سفارت انگلیس در تهران این خبر را به وزارت امور خارجه کشور متبوعش مخابره کرد: «باران سیل آسا از ۲۴ تا ۳۱ ژانویه منجر به سیلاب های پیشبینی نشده در استان گردیده است. خسارات هنگفتی وارد شده است و شمار قابل توجهی تلف شدهاند؛ جزئیات بیشتری دریافت نشده است. اموال شرکت نفت انگلیس و ایران در میدان تفتون، دیر خزینه، اهواز و ایستگاه های پمپاژ در طول خط لوله به محمره کمابیش خسارت جدی دیدهاند و این امر باعث ضرر جدی شرکت و کاهش موقت خروج نفت شده است.» (FO E ۲۸۸۵/۲۵۵/۳۴)

۲- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۷، ص ۶۲. اراضی حاصلخیز لشت نشا (واقع در گیلان - جنوب دریاچه خزر و نزدیک رشت)، از زمان ناصرالدین شاه قاجار، به سبب علاقه او به میرزاعلی خان امینالدوله سینکی، در تیول خانواده امینالدوله بود. پس از امینالدوله به پسرش میرزامحسن خان (ملقب به امینالدوله دوم) رسید. اندک زمانی بعد از پیروزی انقلاب مشروطه میرزاکریم خان رشتی (خان اکبر) و برادرش سردارمحیی با استفاده از موقعیت مناسبی که در جریان آن انقلاب در شمال به دست آورده بودند در صدد تصاحب املاك لشت نشا برآمدند. میرزاکریم خان قریه مزبور را از وی اجاره کرد و حدود ۱۵ سال از آن بهره برد. تا اینکه در اواسط ۱۳۰۲ش مدعی مالکیت بر آن شد. اختلافشان بالا کشید و سرانجام با دخالت فرمانفرما حکمیت نزد رضا خان سردارسپه (رئیس الوزرای وقت) بردند. سردارسپه به سود امینالدوله قضیه را فیصله داد. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۱، ص ۶۰۰، عباسی، لشتنشا سرزمین عادلشاه، صص ۶۵ تا ۶۸).

۳- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۲، ص ۵۷.

۴- همان، پ ۶۵، ص ۴۸.

۵- همان، پ ۱۰۳، صص ۵۰ تا ۵۱.

۶- همان، پ ۲-۱، ص ۲۴.

 دیدگاه هاوارد درباره مجلس و رضا خان

هاوارد در دیدار دوبار های که امروز با معدل شیرازی داشت درباره رضا خان اظهار داشت که رضا خان فرد خوبی است ولی همفکر ندارد. او باید کابینهاش را ترمیم کند و همفکران خودش را وارد دولت نماید. هاوارد عضو عالیرتبه سفارت انگلیس افزود: «وکلای این دوره نسبتاً خوب هستند و اشخاص بافکر و چیزفهم خیلی در بین آنها دیده میشود.» معدل شیرازی از اقدامات درباریان علیه رضا خان هم پرسید که هاوارد گفت: «آنها چه لیاقتی دارند و در اقدامات آنها چه نتیجه[ای] حاصل خواهد شد؟» معدل شیرازی مشخصاً از محمدحسن میرزا ولیعهد، اعتضادالسلطنه و ناصرالدین میرزا نام برده بود.(۱)

 شمشیر آستان قدس برای رضا خان

امیرلشکر شرق در تلگرامی که امروز برای وزیر جنگ فرستاد با اشاره به این که از طرف آستان قدس هر ساله خلعتی برای مقامات عالیرتبه دولت ارسال میشود «امنای آستانه تصمیم گرفتهاند از برای حضرت اشرف شمشیری تهیه نمایند.» رضا خان هم پاسخ داد: «مانعی نیست.»(۲)

 جابهجایی نیرو های نظامی انگلیس در سواحل جنوبی ایران

«هنگ ۱۵/۳ ام پنجاب که در خلیج فارس مستقر بود، [امروز] جای خود را به دو گروهان از هنگ ۱۹/۳ ام حیدرآباد داد که نحوه استقرار آنها بدین شکل است:

بوشهر: ستادها و ۷۹ نفر از یگان های هندی.

[جزیره] هنگام: ستادها و ۱۸ نفر از یگان های هندی.

بندرعباس: ستادها و ۱۸ نفر از یگان های هندی.

جاسک: ستادها و ۷۹ نفر از یگان های هندی.

چابهار: ستادها و ۳۶ نفر از یگان های هندی.

کاهش نیرو های هندی بریتانیا در منطقه خلیج فارس مایه رضایت دولت ایران و خصوصاً رئیسالوزراء است که از [این اقدام که نشانه] تأیید تلاش هایش برای بهبود اوضاع امنیتی در کشور است قدردانی میکند. این کاهش به معنای صرفهجویی قابل توجه در هزینه های دولت اعلیحضرت [بریتانیا] است.»(۳)

(تصویر)

احمدشاه

(تصویر)

کاخ شیخ خزعل

۱- همان، پ ۲-۱، ص ۱۲.

۲- همان، پ ۱۰۳، ص ۱۰۵.

۳- FO E ۳۵۱۱/۲۵۵/۳۴«کارگزاری اول بنادر و جزایر خلیج فارس» نیز شبیه این گزارش را به وزارت امور خارجه ارسال کرد. در این گزارش تعداد نظامیان پیاده شده در بحرین و مسقط هم آمده است: «در مسقط با صاحب منصب هندی، چهل نفر؛ در بحرین با صاحب منصب هندی، سیو نه نفر.» مجموع نظامیان پیاده شده در سواحل خلیج فارس ۲۳۸ تن است. (اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۱۹-۴۰-۱۳۰۳).

 چهارشنبه

۲۴ بهمن ۱۳۰۲

۱۳ فوریه ۱۹۲۴

۷ رجب ۱۳۴۲

 مقایسه احمدشاه و امیرامان الله خان

روزنـامه سـتاره ایران در شـماره امروز خود زنـدگی، احوالات، خانـدان، ویژگیهـا، لباس پوشـی، نطق، حقوق، معیشت و ملت دوستی احمـدشاه را بـا امیر امـان الله خان پادشاه افغانسـتان مقایسه کرد و خطاب به مردم نوشت: «ای ملت نادان با نظر دقت از روی احوال این دو شـاه نگـاه کرده و قضـاوت کنیـد. ای ملت جاهـل آیا باز هم اعتراف میکنی که این جوان بیتجربه نادان که امروز شـاه نامیـده میشود لایـق دیهیم کیـانی میباشـد؟... آیـا تـا کی بایستی شـرافت و حیثیات ایران دست یک جوان بوالهوس افتاده، در بازار های پاریس و سایر نقاط اروپا... فروخته شود؟» نویسـنده این مقاله احمدشاه را شایسـته سرنگونی توصیف کرد و تاج داریوش را لایق فرق او نـدانست.(۱) روزنامه کوشـش هم در سـرمقاله خود علیه احمدشاه و خانودان قاجار مطلبی درج کرد و نتیجه گرفت: «شاه در اروپا به محو شـئون ایران قیام نموده و با حرکات ناپسـند ایران را درانظار ملل موهون میکنـد. این است سلاطین قاجاریه و شاه. اکنون چه باید کرد؟»(۲)

 خاتمه انتخابات حوزه خوی

شمـارش آراء حوزه انتخـابیه خوی پایـان یافت و رضا خان با ۲۱۰۳۸ رأی نفر اول و میرزاجواد خـان [امـامی خوئی] با ۱۱۳۵۱ رأی فرد دوم و [میرزاباقر خان]عظیمی با ۹۸۳۴ رأی نفر سوم شدند.(۳)

 عدم استقبال روزنامه های آمریکا از تکذیبیه ایران

در پی شـایعه رشوهگیری وزیر امور خـارجه ایران از کمپـانی سـینکلر در مطبوعـات آمریکا، جرایـد اروپا نیز با پرداختن به این موضوع، اعطـای امتیاز نفت شـمال ایران به کمپانی آمریکایی سـینکلر را مورد توجه قرار دادنـد. اخیراً نشـریه تان چاپ پاریس مینویسد که سـینکلر ۳۰۰ هزار دلاـر به وزیر امـور خـارجه پرداخت کرده و او نیز این مبلغ را برای تأسـیس مـدارس به وزارت معـارف داده است. حسـین علاـء وزیرمختـار ایران در آمریکـا با ارسال این خبر به وزارت امور خارجه نوشت که روزنامه های آمریکـا تـاکنون تکـذیبیه سـفارت ایران را درباره این اخبار چاپ نکردهانـد. «لازم است به وزیرمختار [آمریکا] کتباً پرتست و بخواهید تلگراف کند.»(۴)

 تغییر رفتار روسها در مرز

امیرلشکر شمال غرب از قول مأموران سرحدی خبر داد که چند روز است پست های نظامی روسیه به کلی تغییر رفتار داده، اظهار دوستی و همراهی میکنند. عبد الله خان طهماسبی مینویسد: «گویا بعد از فوت لنین به واسطه وضعیت حاضر، این دستورات به آنها داده شده» است. وزیر جنگ هم خطاب به او یادآور شد که این تغییر رفتار به واسطه سیاست مرکز است [نه فوت لنین.](۵)

 درخواست سردارعشایر برای حرکت به طرف تهران

صولتالدوله سردارعشایر امروز از رضا خان خواست که اجازه حرکت او را به طرف تهران بدهد؛ چرا که ملاحظه حضور برخی از رقبا در مرکز، دلیل کافی برای نیامدن به تهران نیست. وی نوشت: «مراحم حضرت اشرف که هست... نمایندگی هم نباشد محتاج شرفیابی هستم.» رضا خان موافقت کرد.(۶) (ر.ك: ۱ بهمن)

 رساندن خیابان سپه اصفهان به میدان شاه

رئیس ارکان حرب لشکر جنوب در نام های به وزارت جنگ اجازه خواست با ضمیمه قسمتی از ساختمانها و اراضی دولتی پست خانه و بانك، خیابان سپه [اصفهان] به میدان شاه اصفهان وصل شود. بدین ترتیب این خیابان باشکوهترین گذرگاه اصفهان خواهد شد. این کار به ترقی اراضی و ابنیه ملکی بانك شاهنشاهی که فعلاً در نقطه پَست و بازارچه تاریکی واقع است کمك میکند.(۷)

 تشکیل کمیسیون مختلط برای بررسی بدهی ایران به انگلیس

در ملاقاتی که میان رضا خان و سر پرسی لورن صورت گرفت، مقرر شد برای بررسی آن بخش از بدهی ایران که انگلیس مدعی است با دادن اسلحه در مقاطع مختلف به اشخاص محلی یا دولت فراهم شده، کمیسیون مختلط با شرکت اعضاء طرفین

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲-۱، صص ۱۴ تا ۱۶.

۲- همان، پ ۲-۱، ص ۲۰.

۳- همان، پ ۵۰، ص ۱۰۰.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۸-۳۹-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۹، ص ۱۰۰.

۶- همان، پ ۱۷، ص ۲۸۲.

۷- همان، پ ۱۶، ص ۴۴۵. رضا خان با این پیشنهاد موافقت کرد. (همان، پ ۱۶، ص ۴۴۴).

تشکیل شود.(۱) (ر.ک: ۵ بهمن) سفارت فرانسه معتقد بود فشار انگلیس برای دریافت این طلب یکی از شرایط او برای پذیرش رژیم جمهوری توسط رضا خان است.(۲)

 قابل توجه وکلای محترم

«قابل توجه وکلای محترم» عنوان یک آگهی است که امروز در روزنامه ایران چاپ شد. در این آگهی سیدعبدالکریم کاشانی مغازه‌دار معروف خیابان ناصریه از نمایندگانی که به تازگی وارد تهران شده‌اند دعوت کرد تا از خودنویس های کن کلن سرطلا، کمر طلا و تمام طلا با قیمت مناسب برای خود بخرند. کارت ویزیت، هر نوع لوازم‌التحریر دیگر و پوشه های فنردار برای حفظ مدارک از دیگر اقلامی است که در این مغازه به فروش میرسد و نمایندگان میتوانند ابتیاع کنند.(۳)

 نشست رضا خان با سران احزاب و نمایندگان همسو

سفارت انگلیس در تهران نوشت که منبع معمولاً ـ موثقی اظهار داشت که جلس های با حضور رهبران احزاب مهم سیاسی و رئیس‌الوزراء، رضا خان امروز در محل مجلس شورای ملی تشکیل شد. قرار شد موارد زیر برای بحث به مجلس برده شود:

الف) قابل بررسی بودن تغییر حکومت به جمهوری با در نظر گرفتن بیتوجهی اعلیحضرت شاه به امور کشور.

ب) تصویب اعطای امتیاز نفت شمال به کمپانی نفتی سینکلر.

ج) لایحه خدمت سربازی که در زمان انحلال مجلس پیشین در سطح کمیسیون مربوطه تصویب شده بود.(۴)

(تصویر) احمدشاه قاجار

(تصویر) سیدمحمد تدین رهبر نمایندگان همسو با رضا خان، نشسته در وسط

۱- غنی، ایران بر آمدن رضا خان...، ص ۳۲۳.

۲- پورشالچی، قزاق: عصر رضاشاه...، ص ۱۱۵. «در حالی که تبلیغات علیه خاندان قاجار و انقراض سلطنت و استقرار رژیم جمهوری در مطبوعات اوج گرفته و به نظر میرسد بر دامنه جمهوریخواهان افزوده شده است علاوه بر نمایندگان مجلس شورای ملی، وزیران و معاونان نیز بدانها پیوسته‌اند، کاردار جمهوری فرانسه در تهران، موریس دایه، گزارش میدهد در میان وزیران ذکاءالملک (امور خارجه)، شاهزاده سلیمانمیرزا (معارف)، خدایار خان (پست و تلگراف) در مدار جمهوریخواهان سرشناس درآمده‌اند. در میان مقامداران قضائی باید از نصر الله تقوی رئیس دیوان جزا نام برد. در میان مخالفان جمهوری اعضای دربار سلطنتی، مدرس وکیل مجلس، نصرت‌الدوله، شاهزاده فیروز قرار دارند. روسها تمایلی به تغییر رژیم نشان نداده‌اند. به عکس انگلیسها که اوایل سر و صدا، با جمهوریخواهی میانه نداشتد حال پس از شرایطی از آن حمایت میکنند. یکی از شرایط انگلیسها برای پذیرش رژیم جمهوری موافقت دولت ایران با پرداخت بیست میلیون تومان است که بریتانیا آن

را به جبران خسارت جنگ و تسلیم مهمات در سال ۱۹۱۹ تقاضا کرده است.» (همان)

۳- روزنامه ایران، شم ۱۵۴۴، ص ۴.

۴- FO E ۳۵۱۱/۲۵۵/۳۴.

 جمعه

۲۶ بهمن ۱۳۰۲

۱۵ فوریه ۱۹۲۴

۹ رجب ۱۳۴۲

 ادامه حملات به احمدشاه در روزنامه ها

روزنامه ها ضمن تمجید از رضا خان همچنان علیه احمدشاه قلمفرسایی میکنند. روزنامه ناصرالمله با چاپ مقاله وارده با عنوان «مکتوب مهم بیغرضانه» برخلاف مشی دیگر روزنامه ها بیآن که از احمدشاه دفاع کند، نویسندگان جراید را به حقیقتگویی و رجوع به قانون اساسی دعوت کرد تا شاه بیت مطالب خود را جمهوریت و سقوط سلطنت قرار ندهند.(۱) اما روزنامه قانون که به تازگی از توقیف خارج شده، امروز ضمن بیان علت تعطیلی خود احمدشاه را به باد انتقاد گرفت و نوشت «پادشاه بوالهوس ایران هر روز سند افتضاح ملت ایران را امضاء و تسلیم ملل متمدن دنیا مینماید.» قانون درباره جمهوریت هم افزود: «اگر ملت بخواهد قانونی را بِدَرَد [= سلطنت را ساقط کند] هیچ چیز نمیتواند جلوگیری کند.» روزنامه میهن با تاختن به قانون اساسی آن را پوسیده خواند. «این قانون پوسیده تاب اسارت یک ملت بدبخت دور از تمدن را که به دست پسر محمدعلیمیرزا دشمن سعادت ایران سپرده و هر روز آبروی او در تیاتر های اروپا ریخته میشود ندارد.» روزنامه شفق سرخ با چاپ تلگرامی از ساوجبلاغ از قول نویسنده نوشت که «نغمه طربانگیزتان راجع به جمهوریت ایران، آذربایجان حساس را تکان داد.»(۲)

 دستور احمدشاه به مقابله با جوّ سیاسی حاکم بر ایران

با آغاز حملات روزنامه ها به احمدشاه و تبلیغ جمهوریت، اخبار آن به اطلاع احمدشاه رسید. وی با ارسال تلگرامی از محمدحسن میرزا ولیعهد خواست که اقداماتی برای رویارویی با این مسئله انجام دهد. از جمله خواسته است «آقایان علماء و روحانیون شروع به تبلیغات ضدجمهوریت بنمایند و نیز مقرر شده است که توسط مجیدالدوله بعضی اشخاص را به طرف شاه و ولیعهد دعوت نموده و آنها را در باغ نبیلالدوله» جمع کنند تا با ولیعهد دیدار نمایند. اخبار ایران هر هفته با پست هوایی به احمدشاه ارسال میشود.(۳)

 علت نماینده نشدن سیدیعقوب

سیدیعقوب شیرازی نماینده دوره چهارم مجلس در برابر این پرسش که چرا در این دوره خود را نامزد نکرد، گفت که رضا خان میخواهد اول دهان مرا ببندد بعد مرا وکیل نماید. «من هم وکیل باشم یا نباشم مخالفت خواهم کرد.»(۴)

 دستور وزارت جنگ به کنار کشیدن سردارناصر از وکالت مجلس

وزارت جنگ امروز در تلگرامی به حاکم آذربایجان تأکید کرد که چون سردارناصر مراغ های به دلیل سوابقی که علیه حکومت دارد اعتبارنامه‌هاش در مجلس تصویب نمیشود، بگویید استعفا دهد و اعتبارنامه به اسم سالارلشکر نوشته شود.(۵) مراغه دو نماینده به مجلس میفرستاد که پس از رضا خان، نفر اول مدبرالملک (میرزاابراهیم خان سهرابزاده) بود و نفر بعد عباسمیرزا سالارلشکر.

 گفت وگوی دولت با کمپانی راه‌آهن آمریکایی

روزنامه ها خبر از شروع مذاکرات بین دولت و نماینده کمپانی آمریکایی برای ساخت راه‌آهن دادند.(۶) امروز هم نایبرئیس این کمپانی در وزارت جنگ حاضر شد تا با رضا خان دیدار کند. وی بعد از ظهر نیز در هیأت دولت حضور یافت.(۷)

 شنود تلگرام ایران توسط روسها

فرمانده نظامیان آستارا خبر میدهد که «فرمانده نظامیان آستارای روس در خاک خودش یک رشته سیم از منزل شخص خود به سیم تلگراف متصل، با دستگاه تلگرافی مخابراتی که از ایران به روس میشود سانسور مینماید.»(۸)

 معرفی دابری فلوت به تجار ایرانی

کنسول روسیه در انزلی با انتشار اعلانی خطاب به بازرگانان منطقه ابراز کرد که اداره دابری فلوت اخیراً گشایش یافته و آماده است کالا های تجار ایران را به روسیه حمل کند.(۹) اداره ترابری دابری فلوت پیش از این در خراسان هم اعلام وجود کرده بود. (ر.ک: ۴ دی)

 رئیس مدرسه آلمانی در ایران

سفارت آلمان در تهران امروز به وزارت امور خارجه خبر داد که دکتر استرنک رئیس مدرسه آلمان و ایران اخیراً وارد شده، و

۱- در خبر های روز های قبل آمده بود که روزنامه ناصرالمله تحت حمایت «کمیته دربار» است که طبعاً با اقدامات سیاسی رضا خان علیه سلسله قاجار مقابله میکرد. (ر.ک: ۲۱ بهمن).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴ - ۱، صص ۲۱۷ تا ۲۲۵. سفارت انگلیس در تهران معتقد بود روزنامه های قانون، شفق سرخ و ستاره ایران که آشکارا به انتقاد از احمدشاه و تبلیغ جمهوریت میپردازند، از سوی سفارت روسیه حمایت مالی میشوند. (FO E ۳۵۱۱/۲۵۵/۳۴)

۳- همان، پ ۴-۱، ص ۲۱۲.

۴- همان، پ ۴-۱، ص ۲۱۴.

۵- همان، پ ۵۰، ص ۹۶. امیرلشکر اسماعیل خان حاکم آذربایجان پس از رسیدن این دستور سردارناصر را به تبریز خواند تا موضوع رابه او ابلاغ کند. (همان، پ ۱۸، ص ۸).

۶- همان، پ ۲-۱، ص ۱۸.

۷- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، ص ۱۱۱. مسیو بنت نایب رئیس کمپانی آمریکایی یولند نزدیک به یک ماه بود که در تهران اقامت داشت و با مسئولان ایرانی درباره تأسیس راهآهن گفت و گو میکرد. (روزنامه ایران، شم ۱۵۴۴، ص ۳).

۸- همان، پ ۸۸، ص ۳۸.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۴۹-۳۶-۱۳۰۲.

اختیار تام دارد که راجع به تأسیس مدرسه صنعتی آلمان در ایران با مقامات ایرانی وارد گفت و گو شود. سفارت آلمان خواست دکتر استرنگ به وزارت معارف معرفی شود.(۱)

 نامه نایبالتولیه آستان قدس به رضا خان

نایبالتولیه آستان قدس رضوی امروز در نام های که به رئیسالوزراء نوشت خواستار اصلاح امور این آستانه وفق شریعت مطاع شد. این نامه در زمانی نوشته میشود که رضا خان امیرلشکر شرق را به عنوان رئیس کمیسیون اصلاحات آستانه معین کرده است. نویسنده نامه با اشاره به این که در همه زمانها سلاطین عصر و امراء عظام و علماء اعلام اصلاح امور آستانه را مطابق قوانین شرعیه سامان دادهاند، یادآور شد برای اصلاحات موردنظر مقرر کنید یک هیأت صالحه از حجج اسلام و مردمان خبیر بیغرض تشکیل شود که پس از تدوین قوانین جهت اصلاحات، به نظر علماء و موثقین عامه برسد و آن را با قوانین شرع تطبیق دهند. وی افزود با فرمان شاه به این مقام (تولیت) منصوب شده و تاکنون متحمل زیان هایی گشته است. در آخرین بند از این نامه آمده است: «اگر بنده در این شغل از طرف قرینالشرف برقرار است و استحضار و اطلاع بنده شرط است و لازم، امر و مقرر فرمایند در امور تکلیفی برای بنده معلوم وإلّا امر و مقرر فرمایند استعفا» دهم.(۲)

 موقعیت شیخ محمود در سلیمانیه

اطلاعات رسیده از سلیمانیه نشان میدهد که شیخ محمود اعلانی برای سربازگیری اجباری منتشر کرده و مشغول تهیه قوای نظامی است. همچنین در اطراف سلیمانیه پناهگاه هایی در حال ساخت است که بتوانند در صورت تهاجم هوایی انگلیس پناه بگیرند. طرفداران شیخ محمود اخیراً سه جاسوس انگلیسی را دستگیر، یکی از آنها را اعدام و دو تن دیگر را زندانی کردهاند. اخیراً چهار هواپیمای انگلیسی در اطراف سلیمانیه سقوط کرده است که تجهیزات آنها، مثل مسلسل در اختیار قوای شیخ محمود است.(۳)

 مطالبه کرایه حمل خودرو های احمدشاه

کمپانی گریندلی در نام های به کنسولگری ایران در بمبئی کرایه حمل خودرو های احمدشاه را که در نوامبر گذشته از مارسی به بمبئی حمل شده، مطالبه کرد. حملکننده اصلی خودروها شرکت امریکن اکسپرس بود و مبلغ درخواستی ۰۴۵/۴۷۹ فرانک است. کمپانی امریکن اکسپرس این دو خودرو را با کشتی نالدرا، که حامل احمدشاه بود، از فرانسه تا هند حمل کرده بود. کنسول ایران هم صلاح دید کمپانی گریندلی را با مسئولان اصلی در وزارت امور خارجه درگیر کند و به آنها گفت مستقیماً با تهران مکاتبه کنید.(۴)

 کشته شدن دو خرده فروش

امروز دو خرده فروش اهل کلخوران، میان آق بلاغ و لنگان از توابع اردبیل کشته شدند. مقتولان با تفنگ و قمه به قتل

رسیدند. عوامل لشکر شمال غرب در پی قاتلان هستند.(۵)

 حراج اجناس مستعمل انگلیسی

در پی خروج نظامیان انگلیس از سواحل ایران، روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که نظامیان انگلیسی برخی اموال خود را در نایبند بندرعباس به حراج گذاشتهاند. این خبر حاکی است به زودی نظامیان انگلیس بندرعباس را ترک میکنند و فقط ۲۰ نظامی برای محافظت از کنسولگری در محل میماند. همین منبع مینویسد تلفن نظامی انگلیس در بندرعباس توسط ایران خریداری و در مرکز شهر نصب شده است.(۶)

 حکم ملکفیصل به یک ایرانی

امروز کارگزاری کردستان به وزارت امور خارجه خبر داد، جعفر سلطان سردارمعتضد حاکم اورامان از جانب ملک فیصل به قائممقامی البچه [حلبچه] تعیین شده است. کارگزار معتقد بود «در صورتی که ممانعت به عمل نیاید به حدود دیگر سرایت» خواهد کرد.(۷)

 دیدار بنت با رضا خان

بنت آمریکایی، که برای کسب امتیاز راهآهن در ایران بسر میبرد، امروز بار دیگر با رضا خان دیدار و گفت و گو کرد.(۸)

 پنجشنبه

۲۵ بهمن ۱۳۰۲

۱۴ فوریه ۱۹۲۴

۸ رجب ۱۳۴۲

(تصویر) سهرابزاده

۱- گزیده اسناد روابط ایران و آلمان، ج ۱، ص ۴۸۴.
۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۵، ص ۱۴.
۳- همان، پ ۷۱، ص ۹۰.
۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۰ تا ۲۸-۶-۳۷-۱۳۰۲.
۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۱، صص
۶- روزنامه ایران، شم ۱۵۴۵، صص ۲ و ۳.
۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۷، ص ۱۵. موضوع از طریق وزارت امور خارجه به وزارت

جنگ منعکس شد و متعاقباً از لشکر غرب خواسته شد مسئله را پیگیری کند. لشکر غرب موضوع را تأیید کرد و نوشت که پس از این انتصاب، سردارمعتضد پسرش قادربیگ را به محل یادشده میفرستد؛ اما به واسطه رقابتی که در منطقه وجود دارد خیلی زود قادربیگ از آن محل اخراج میشود. (همان، پ ۸۷، ص ۱۳).

۸- ۳۵۱۱/۲۵۵/۳۴ FO E.

 اعلام نتایج انتخابات تبریز

امیرلشکر شمال غرب امروز نتایج انتخابات شهر تبریز را به اطلاع وزیر جنگ رساند: رضا خان ۳۷۲۲۹ رأی، زینالعابدین رهنما ۲۳۳۵۵ رأی، شیخ محمدعلی طهرانی ۲۳۱۴۹ رأی، وحیدالدوله ۲۲۱۲۱ رأی، محمدولی میرزا ۱۹۶۸۰ رأی، دبیراعظم ۱۶۱۶۴ رأی، صدقالسلطنه ۱۶۰۸۹ رأی، قائممقام ۱۵۸۹۷ رأی، مصدقالملک ۱۲۴۹۴ رأی.(۱)

 آخرین گزارش از سیل خوزستان در شوشتر

بنا بر اخباری که امیرلشکر غرب امروز به تهران فرستاد، در پی هشت شبانهروز بارندگی در خوزستان و بالا آمدن رود کارون و طغیان آن، نیمی از شهر شوشتر خراب شده است. در ضمن محل اقامت نظامیان نیز آسیب دیده، حتی اسلحه خانه و انبار قشون نیز زیر آب رفته است. البته اسلحه ها و تجهیزات از آب خارج شدهاند. «پل های اطراف شوشتر خراب و فقط یک پل باقی است که آنهم قریب به انهدام میباشد.»(۲)

 عدم اخراج صحبت الله خان از وزارت پست

احمد خان امیراحمدی امروز خبر داد که علیرغم دستور برای تشکیل محکمه جهت محاکمه صحبت الله خان رئیس پست خانه قصرشیرین، هنوز وزارت پست و تلگراف او را از این وزارت خانه اخراج نکرده است.(۳) صحبت الله خان پیش از این اقدام به گرفتن اخبار و اطلاعاتی از قشون منطقه کرده، مشکوک به جاسوسی بود.

(تصویر) شوشتر، آببند های تاریخی شهر شوشتر

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۰، ص ۹۸.

۲- همان، پ ۷۱، ص ۸۹.

۳- همان، پ ۷۱، ص ۵۶. چند روز بعد وزارت پست و تلگراف به وزارت جنگ خبر داد که صحبت الله خان از کار منفصل و میرزاعبد الله خان، ناظم دفتر پست کرمانشاهان به جای او منصوب شده است. (همان، پ ۷۱، ص ۵۴).

 شنبه

۲۷ بهمن ۱۳۰۲

۱۶ فوریه ۱۹۲۴

۱۰ رجب ۱۳۴۲

 آراء رضا خان در آذربایجان

امیرلشکر شمال غرب مینویسد مجموع آرائی که وزیر جنگ در آذربایجان کسب کرده ۱۳۳۶۱۴ رأی بوده است. وی همچنین نتیجه انتخابات ساوجبلاغ مکری را به اطلاع رساند. فرمانده قشون منطقه در نخستین اقدامات خود موفق نشده بود نام رضا خان را در میان آراء مردم بگنجاند، اما اینک ۴۸۷۹ رأی به اسم رضا خان از صندوق رأی ساوجبلاغ بیرون آمده است. صفوی با ۲۳۳۱ رأی نفر دوم است.(۱)

 شبنام های علیه دولت

چند روز است که شبنام های علیه دولت و کابینه رضا خان منتشر شده و نظمیه به دنبال یافتن عوامل آن است. پلیس مخفی تهران خبر میدهد که میرزاعلیاکبر ساعتساز در این کار مباشرت داشته است. از این رو وی جلب شد و برخی مدارک که دال بر مشارکت او در انتشار شبنامه بود به رؤیت وی رسید؛ «ولی در استنطاق به کلی منکر [شد] و اظهار بیاطلاعی» نمود. مأموران نظمیه که خود نیز اطمینان کامل به دخالت ساعتساز در این مسئله ندارند، حدس میزنند این افراد نیز در نشر شبنامه دخیل باشند: حسینعلی خان مدیر بدر، سیدمحمدباقر امیری، میرزاهاشم آشتیانی، شیخ حسین لنکرانی. در این گزارش آمده است که درباریان نقش اصلی در تهیه شبنامه داشتهاند.(۲)

 خروج ارتش انگلیس از بوشهر

وزارت داخله امروز با استناد به گزارش حاکم بنادر، نصرالدوله، به وزارت امور خارجه اطلاع داد که قشون انگلیس روز دوشنبه بوشهر را ترک خواهد کرد، با این حال «هفتاد نفر برای قراولی قونسول[گری] جدیداً وارد» میشوند.(۳)

 جابهجایی کشتی جنگی روسیه در انزلی

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، گزارش میدهد که امروز کشتی جنگی تروتسکی بندر انزلی را ترک کرد و بلافاصله کشتی لنین جای او را گرفت. کشتی ۷۵ نظامی دارد.(۴)

 نگرانی نصرتالدوله از خالی شدن دشتی از نظامیان

نصرتالدوله والی فارس امروز به وزارت جنگ خبر داد که اردوی نظامی مستقر در دشتی پس از پایان عمل مالیاتی آن جا را ترک کرده است. «این پیشآمد به وضع دشتی که فوقالعاده خوب شده بود سکته وارد آورد و دور نیست دردسر هایی در آنجا تولید شود. اخیراً ساخلوی برازجان نیز مأمور بوشهر شده و حاکم محل از این جهت فوقالعاده اظهار نگرانی مینماید.»(۵)رضا خان به این گزارش عکسالعمل نشان نداد و دستور بایگانی آن را داد.

 درخواست وزارت جنگ برای آزادی امیرمحتشم کردستانی

در پی درخواست های مکرر امیرلشکر اسماعیل خان والی آذربایجان و ابراز بیگناهی امیرمحتشم کردستانی، رضا خان امروز به امیرلشکر غرب دستور داد که اگر مرتکب خیانتی نشده آزاد شود.

احمد خان امیراحمدی نیز پاسخ داد که اسنادی از مکاتبات امیرمحتشم با سلیمانیه و دیگر منابع به دست آمده که در حال رسیدن به همدان است، اگر در محکمه عسکریه تبرئه شد آزاد میشود، وگرنه درخواست اعدام او را میکنم.(۶)

 پاسخ کنسول روس به علت دریافت اضافه مالیات از ایرانیان

در پی شکایت ایرانیان مقیم سرخس کهنه از اضافه مالیاتی که مسئولان روسی از آنها میگیرند، کارگزاری خراسان با کنسول روسیه در مشهد وارد مذاکره شد و از او شنید که «مالیات مزبور بلااستثناء در تمام نقاط روسیه برقرار شده و تنها از اتباع ایران مطالبه اضافه مالیات نمیشود.»(۷)

 وظیفه اردوی اعزامی به بهبهان

به دستور رضا خان، نظامیان فراخوانده شده از مناطق ساحلی جنوب باید راهی بهبهان میشدند. این اردو با وجود بارندگی های زیاد و خرابی راه ها به طرف بهبهان حرکت کرد. دستور ن هایی این بود که «پس از ورود اردو رئیس تیپ فارس به مسجد سلیمان رفته با قونسول انگلیس و رئیس نفط داخل مذاکره و آنها را متقاعد نماید که کلیه مستحفظین نفط از نظامیان معین شوند.»(۸) (ر.ک: ۲۲ بهمن)

 جمهوریت و جراید بادکوبه

روزنامه رابوچی، چاپ بادکوبه، در شماره امروز خود با عنوان «ایران طرفدار جمهوری است» با اشاره به حزب دمکرات مستقل که به ریاست تدین نماینده مجلس شورای ملی علناً از جمهوریت طرفداری میکند، نوشت که این حزب و طرفداران او برای اعلان جمهوریت در ایران تبلیغات جدی میکنند. این روزنامه نوشت حزب دمکرات مستقل پنجاه درصد وکلای مجلس را تشکیل میدهند. «جریده شفق سرخ ناشر افکار حزب دمکرات، ملت ایران را به انفصال سلسله قاجاریه که در دوره سلطنت خود ایران را به حالت فقر و فلاکت ... انداخته است دعوت مینماید.»(۹)

ساعدالوزاره هم از قفقاز خبر میدهد که موضوع جمهوریت در بادکوبه چنان شایع شده که تحقق آن را در آینده نزدیک انتظار میکشند. «دسته دسته ایرانیان مقیم بادکوبه به ژنرال قونسولگری آمده از صحت این قضیه تحقیقات مینمایند.» وی

یـادآور شـد که از اصـل قضـیه بیخبر است. برخی از ایرانیـان این شـهر برای این که کراهت خود را از احمـدشاه نشـان دهنـد، نمایش توهینآمیز نسبت به پادشاه در اینجا اجرا میکنند.(۱۰)

 نظر مدرس درباره مجلس پنجم

امشب گروهی از همفکران آیت الله سیدحسن مـدرس در خانه وی گرد آمدنـد. مـدرس در خلال گفت و گوها از حاضـران خواست به هر وسـیل های که میتوانند به مردم بفهمانند که وکلای دوره پنجم بدون موکل هستند. «اینها از طرف ملت انتخاب نشدهاند؛ اگر شکایتی دارید به توسط شعبه انتخابات به مجلس شورا بنویسید.»(۱۱)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۰، ص ۹۹.

۲- همان، پ ۴-۱، ص ۱۵۷. البته معامـل هـای که نظمیه بـا علیاکبر ساعتساز کرد، جلب او به طرف رضا خان و اسـتفاده از او علیه دیگر نیرو های ضددولتی بود. وی شـفاهاً به مأمور نظمیه گفت که حاضـر است وارد بازی های [سیاسی] به نفع رضا خان شود. او مـدارکی نزد خود داشت (شامل تلگرام رمز احمـدشاه، ولیعهـد و صاحب اختیار بود) که در اختیار گـذاشت و عریض های هم برای رضا خان نوشت. (همان، پ ۴-۱، ص ۱۸۴).

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۲۹۰۲، آرشیو ۸۹۸ و ۴ الف ب ۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۷، ص ۶۹.

۵- همان، پ ۱۶، ص ۴۲۶.

۶- همان، پ ۵۴، صص ۴۵ و ۴۶

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۱-۱۰۴-۱۶-۱۳۰۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۴۲۸.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۲-۶-۳۰-۱۳۰۲.

۱۰- همان، ۴۵-۶-۳۰-۱۳۰۲.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، ص ۹۵.

 بی پولی شب عید و فروش اطلاعات به انگلیس

غلامرضا خان حسن زاده که در این روز های آخر سال ابراز بیپولی میکند، بیآنکه بداند با مأمور پلیس مخفی تهران گفت و گو میکند، به او میگوید که شنیده مستر هاوارد انگلیسی پول خوبی در برابر اطلاعات میدهد. با او صحبت کنید اگر میپذیرد اطلاعات خود را توسط شما به او برسانم. «گفتم بسیار خوب. شما اطلاعات را تهیه کنید، من هم از مستر هوارت [هاوارد] وقت ملاقات خواسته و اطلاعات شما را به او میدهم ببینم چه میگوید.»(۱)

 تبعیت تشکیلاتی نظمیه ها از مرکز

هیأت وزرا در جلسه امروز خود، بنا به پیشنهاد وزارت داخله تصویب کرد همه نظمیه های ایالات و ولایات در اصول تشکیلات، متحدالشکل بودن از حیث لباس، اسلحه، تعلیمات و نظامات اداری باید تابع اداره نظمیه مرکزی باشند. «در سایر مسائل کمافیالسابق در تحت امر مستقیم وزارت داخله بوده و حقوق خود را در ضمن بودجه وزارت داخله به ترتیبی که از مجلس شورای ملی خواهد گذشت دریافت» میکنند.(۲)

 نظام سربازگیری در افغانستان

اعتلاءالملک وزیرمختار ایران در افغانستان در گزارشی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد، نظام سربازگیری در افغانستان را تشریح کرد. وی نوشت که از هر هشت شهروند افغانی یک نفر باید به خدمت سربازی برود. این قانون میگوید فرد موظف به خدمت نظام یا باید داخل قشون شود و یا تعلیمات نظامی ببیند و اگر میلی به این خدمت نداشته باشد میتواند با پرداخت وجهی معاف شود. مبلغ این وجه ۶۰۰ روپیه کابلی معادل ۱۲۰ تومان پول ایران است که در افغانستان ثروتی به شمار میآید. اعتلاءالملک افزود: دولت افغانستان از این طریق مالیاتی از مردم میگیرد که موجب آبادی خزانه میشود.(۳)

(تصویر) اعتلاءالملک، وزیرمختار ایران در افغانستان، در سنین جوانی

۱- - همان، پ ۴-۱، ص ۱۱۸.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۴۹۶۲، آرشیو ۳۰۲ ه ۱ آ ب ۱. «اداره امور نظمیه که در دوره ناصرالدین شاه بنیان نهاده و در دوران مشروطه توسط یپرم خان تجدید سازمان داده شد از سال ۱۲۹۲ در اختیار تعدادی از مستشاران سوئدی قرار گرفت. پس از کودتای ۱۲۹۹ سرهنگ وستداهل رئیس نظمیه تهران به دستور احمدشاه با قزاقها همکاری کرد. بلافاصله پس ازکودتا در تهران حکومت نظامی اعلان و سرهنگ کاظم خان یکی از افسران قزاق به فرمانداری نظامی تهران منصوب شد. با در اختیار گرفتن انتظامات شهر توسط نیروی قزاق، نظمیه هم عملاً تابع آن شد؛ هر چند که از لحاظ سازمانی کماکان زیر نظر وزارت داخله قرار داشت. سیدضیاء رسماً به وستداهل دستور داد تابع فرامین حاکم نظامی تهران باشد. با افزایش قدرت سردارسپه تلاش های او برای زیرنفوذ گرفتن نظمیه آغاز شد. اما وستداهل معتقد بود نظمیه باید مطابق رویه متداول در کشور

های اروپایی تنها از وزارت داخله دستور بگیرد. در دی ۱۳۰۰ همزمان با ایجاد قشون متحدالشکل، وزیر جنگ در نام های به قوامالسلطنه خواستار واگذاری ریاست نظمیه به «قید فوریت» به حاکم نظامی تهران شد. سردارسپه در این نامه نوشت: «واگذاری نظمیه به ایشان از نقطهنظر اطمینان وزارت جنگ و حفظ انتظام داخلی است.» اما قوام که نگران افزایش قدرت سردارسپه بود با این پیشنهاد موافقت نکرد. از این زمان حملات روزنامه های طرفدار سردارسپه به نظمیه و مستشاران سوئدی آن آغاز شد. در نتیجه این مخالفتها به کار تعدادی از سوئدیها در نظمیه خاتمه داده شد اما وستداهل کماکان رئیس نظمیه و نظمیه تحت نظارت وزارت داخله بود. سردارسپه تنها پس از آنکه در آبان ۱۳۰۲ به نخستوزیری رسید موفق به برکناری وستداهل و دیگر مستشاران سوئدی و اعمال نظارت خود بر نظمیه شد. به دستور نخستوزیر هیأتی مرکب از وزارت مالیه و سرهنگ محمد خان درگاهی مأمور رسیدگی به امور مالی نظمیه تهران شدند. آنها پس از یک ماه در گزارشی به نخستوزیر اعلام کردند که وستداهل و همکارانش صلاحیت اداره تشکیلات نظمیه تهران را ندارند. به فرمان نخستوزیر در دی ماه ۱۳۰۲ به کار مستشاران سوئدی در نظمیه تهران خاتمه داده شد. برای مدت کوتاهی اداره نظمیه به میرزامحمود خان امیراقتدار (امیرلشکر) حاکم نظامی تهران محول شد و سپس در ۲۵ دی سرهنگ درگاهی از صاحب منصبان ژاندارمری سابق، فرماندار نظامی قم پس از کودتای ۱۲۹۹ و رئیس قلعهبیگی (دژبان) تهران به ریاست نظمیه گمارده شد. در ۲۷ بهمن ۱۳۰۲ هیأت وزیران برای ایجاد مرکزیتی در تشکیلات نظمیه، نظمیه های سراسر ایران را تحت نظارت نظمیه تهران قرارداد. تا آن زمان نظمیه های شهرستانها زیر نظر والیان و حکام محلی بودند و ارتباطی با یکدیگر نداشتند. سرهنگ درگاهی به رضا خان سخت وفادار، بسیار بیپروا و خشن بود. او تا سال ۱۳۰۸ رئیس نظمیه بود و در این سمت در تمام بحرانها و رویداد های سیاسی ایران همکاری نزدیکی با رضا خان داشت. شعبه خفیه نظمیه که در این سالها، عهدهدار کنترل فعالیتها سیاسی بود با وجود آنکه از نظر سازمانی جزء تأمینات بود ولی زیرنظر مستقیم رئیس نظمیه عمل میکرد و دستور میگرفت.» (سینائی، دولت مطلقه نظامیان و...، صص ۲۵۲ و ۲۵۳).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۱۱، صص ۳۴۲ و ۳۴۳.

 یکشنبه

۲۸ بهمن ۱۳۰۲

۱۷ فوریه ۱۹۲۴

۱۱ رجب ۱۳۴۲

 روحانیت و جمهوریت

بنا بر گزارش پلیس مخفی، آن دسته از روحانیانی که ضدجمهوری هستند، تلاش میکنند برای انتخاب پنج نفر از علماء طراز اول جهت عضویت در مجلس شورای ملی با دولت وارد مذاکره شوند. خبر دیگری حاکی است که میرزاهاشم آشتیانی با همفکری دیگر روحانیان تهران قرار است سیدعلی قمی را راهی قم کند تا درباره جمهوریت با آقایان مراجع تقلید و علماء مستقر در این شهر گفت و گو کند و بگوید که «حضرت اشرف به دستور انگلیسها میخواهند تغییر رژیم داده و ایران را جمهوری نماید.» از دیگر اقدامات آشتیانی تهیه زمینه برای ایجاد «مجمع کارگران اسلامی» است که تحت هدایت او و چند تن از نمایندگان مجلس تشکیل خواهد شد. وی از کارگران خباز خانه ها خواسته است به این مجمع ملحق شوند. گزارشگران نظمیه خبر میدهند که آقایان مدرس، آشتیانی و بهبهانی قرار گذاشتهاند با اعتبارنامه رضا خان در مجلس مخالفت شود. همچنین آشتیانی با والدین، وابسته سفارت روسیه، دیدار کرده و از آنها خواسته اگر کارگران خباز خانه دعوت به تعطیل کردن مراکز کسب خود کردند، سفارت همراهی نماید. والْدین هم به آشتیانی گفته است باید این مطلب را مکتوب ارائه دهید؛ پس از دریافت نظر دربار روسیه اطمینان لازم در همراهی داده میشود.(۱)

 تبریک کالینین به افتتاح دوره پنجم مجلس

کالینین(۲)، رئیس کمیته اجرائیه مرکزی اتحاد جماهیر سوسیالیستی شوروی، گشایش مجلس شورای ملی را به رئیس آن تبریک گفت. وی در این پیام ایجاد قشون ملی ایران و وجود رضا خان را موجب تجدید حیات ملی ایران دانست.(۳)

 همراهی روزنامه های شفق سرخ و گلشن با رضا خان

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود با عنوان «علما و جمهوریت» مطلبی درج کرد که در واقع روی سخن او با روحانیان بود. نویسنده این مقاله با اشاره به این که در غیبت ولیعصر، نظام سلطنتی غاصبانه است، رژیم جمهوری را نزدیکترین نظام حکومتی به شریعت اسلام دانست. در این مقاله سیئات احمدشاه به رخ روحانیان کشیده شده، آمده است که تغییر رژیم مستلزم انقلاب و خونریزی نیست؛ جمهوریت ربطی به سوسیالیسم ندارد؛ و جمهوری منحصر به روسیه نیست. روزنامه گلشن هم در شماره امروز خود با عنوان «تزلزل مقام سلطنت و مجلس پنجم» مینویسد که ندای جمهوریت فضای بهارستان را دربرگرفته «این مجلس تکالیفی دارد و موقعیتش از سایر ادوار گذشته مهمتر است. [شما نمایندگان] یک وظایفی نسبت به شاه

و تـاج و تخت داریـد... وظیـف هـای هم نسبت به ملت داریـد. امروز که ملت ایران جمهوریخـواهی را عنوان کرده، موقعیت» مجلس حساستر است.(۴)

 تأمل در تصویب امتیاز سینکلر

حسـین علاء، وزیرمختـار ایران در آمریکـا، امروز در تلگرام کوتاهی به وزارت امور خارجه یادآور شـد: «نظر به پیشآمـد های جدیـد مقتضـی است در تصـویب امتیـاز سـینکلر در مجلس تأمـل شـود تـا راپورت... ۲۵ دلـو که از راه روسـیه فرسـتاده شـده برسد.»(۵)

 تأکید ترکیه به تعلق بولاغ باشی به خاک این کشور

محییالدین پاشا وزیرمختار ترکیه امروز نظر رسمی دولت

۱- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، صص ۹۳، ۹۴ و ۹۶. میرزاهاشم آشتیانی نمیدانست که در این زمان روسها بنا نداشتند با اقدامات سیاسی رضا خان مخالفت کنند.

۲- میخائیـل ایوانوویـچ کـالینین (Mixāil ivānovic kālinin) در ۱۸۷۵م به دنیـا آمـد. او یـک انقلابی بلشویـک، رهبر کمونیست و صـدر شورای عـالی اتحاد جماهیر شوروی سوسـیالیستی (۱۹۴۶-۱۹۲۳) [مقـامی که اغلب درممالـک دیگر آن را رئیسجمهور اتحـاد جماهیر شوروی سوسـیالیستی میخواننـد] بود. در ۱۸۹۸م به حزب سوسـیال دمـوکرات پیـوست و سـال بعد توقیـف شـد و ده مـاه در زنـدان به سـر برد. دگربـار در ۱۹۰۳ توقیـف و بـه سـیبری اعزام گردیـد. بـار دوم گریخت و در سـن پطرزبورگ -که از ۱۹۰۸ از آمـدن به آنجا ممنوع شـده بود- در خفا میزیست. او در انقلاب ۱۹۱۷ فعالیت داشت. در ۱۹۳۵، در شـصت سالگی، به بزرگترین افتخار در اتحاد جماهیر شوروی سوسـیالیستی یعنی اخذ نشان لنین نایل آمد. مرگ او در سال ۱۹۴۶م رقم خورد. (دایرهالمعارف فارسی (مصاحب)، ج ۲، ص ۲۱۵۱).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶ و ۱۵ و ۶-۳-۲۹-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، صص ۱۰۹، ۱۱۲ و ۱۱۳.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۸-۳۹-۱۳۰۲.

متبوع خود را نسبت به اعتراضات مسئولان ایرانی به اشغال بلاغباشی، جوزر و قوریگل به وزیر امور خارجه ابلاغ کرد. وی نوشت تعلق این سه ناحیه به خاک ترکیه محل تردید نیست.(۱)

 تکذیب مهاجرت کرد های ایران به ترکیه

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، امروز خبر روزنامه پیکان را که در شماره ۹۳ خود نوشته بود اکراد ایرانی خاک ایران را ترک کرده به ترکیه میروند، تکذیب کرد. وی خطاب به وزارت جنگ نوشت که غیر از خالد آقا که پس از برملا شدن یکی از اسناد اقبالالسلطنه از ترس راهی ترکیه شد، دیگر اکراد ایرانی به ترکیه نرفتهاند.(۲)

 خرید بارکاس برای تیپ شمال

پس از مدتها ابراز نیاز، مکاتبه و درخواست، وزارت جنگ امروز به محمدحسین آیرم خبر داد که بارکاس (قایق)، خریداری شده، ب های آن در مرکز پرداخت میشود؛ آن را تحویل بگیرید.(۳) احتمالاً این همان بارکاس سفیدرود است که باید تعمیر شده، مورد استفاده قرار میگرفت.

 درباره مهاجران مسیحی

امروز کمیسیون دیگری برای مهاجرت مسیحیان آذربایجان به موطن خود در وزارت امور خارجه تشکیل، و با توجه به اجرای تصویبنامه گذشته و مشکلات آن تصمیم گرفته شد که دولت به همه مسیحیانی که قبل از تصویب نامه ۷ میزان ۱۳۰۲ به ارومیه مراجعت کرده و تاکنون برخلاف قانون رفتاری نکردهاند، عفو عمومی بدهد. «معلوم است که این عفو عمومی شامل دعاوی حقوقی اشخاص متفرقه نخواهد بود.»

 تحرک در میان کارگران خباز خانه

در پی اقداماتی که از سوی میرزاهاشم آشتیانی برای تشکیل مجمع کارگران اسلامی صورت گرفت، امشب در خیابان خانیآباد و در منزل شاطر محمدجواد نزدیک به یکصد و پنجاه نفر از کارگران خباز خانه به مدیریت سیدمحمود قمی جمع شدند و راجع به مسائل صنفی گفت و گو کردند.(۴)

 گزارش های روزانه نظمیه به رضا خان

پس از روی کار آمدن سرهنگ محمد خان قلعهبیگی (درگاهی) در نظمیه، وی روزانه گزارش فعالیت اداره پلیس، اداره تأمینات و دایره اطلاعات را به رضا خان میداد. برای آشنایی با این خبرنامه های ویژه، گزارش امروز آن آورده میشود: «اداره پلیس: ۱- ساعت ۱۱ صبح ۲۸ [ماه] جاری صدرالادباء نماینده سمنان وارد طهران شد. ۲- شیخ حسن خردهفروش سکته کرده فوت مینماید. ۳- یک طفل به دارالرضاعه فرستاده شد. ۴- یک نفر جیببر، هشت نفر مظنونین سرقت به اداره تأمینات اعزام

شدند. ۵- هفت نفر به جرم مستی، سه نفر نزاع، چهار نفر فحاشی، پنج نفر قمار، سه نفر به جرم خلاف انتظامات برای مجازات به محکمه خلاف اعزام شدند.

اداره تأمینات: ۱- از ناحیه ۵ قنات آباد - آژان نمره ۲۹۸ سیدحسین همدانی را که با نظر دقیقی اشیاء دکان سمساری میرزامحمد را معاینه مینموده، مظنون تصور و جلب نموده است. قضیه به شعبه اول ارجاع شده است. ۲- از ناحیه ۷ قاجاریه - راجع به سرقت یک کیف محتوی ۲۰۹ قران اسکناس و پول سفید از جیب ضعیفه در واگون خط ماشین - قضیه به شعبه سوم ارجاع گردید. دایره اطلاعات: ورقه خلاصه اخبار جراید و نتیجه اجتماعات مسجد سلطانی و غیره لفاً تقدیم گردید. رئیس تشکیلات نظمیه.»(۵)

(تصویر) کالینین

(تصویر) آیت الله حاج سیدمحمد بهبهانی

(تصویر)

۱- همان، ۳۷-۱۹-۴۰-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۱، ص ۲۵.

۳- همان، پ ۴۳، ص ۲۸. برخی منابع خرید این کشتی مستعمل را که باید تعمیر میشد تا به کار آید، یکی از اقدامات رضا خان برای تشکیل نیروی دریایی در بحر خزر یاد کردهاند. (یکرنگیان، سیری در تاریخ ارتش ایران، ص ۴۱۰). ۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۶-۱-۲۷-۱۳۰۲.

۴- همان، پ ۴-۱، ص ۱۳۷.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، ص ۱۴۰.

 دوشنبه

۲۹ بهمن ۱۳۰۲

۱۸ فوریه ۱۹۲۴

۱۲ رجب ۱۳۴۲

 قانون مشروطه و آزادی قلم و حضرت اشرف

بنا به اظهار دو تن از اعضاء دربار، محمدحسن میرزا ولیعهد با احضار عدلالملک به او گفته است «چرا جراید این قدر بیاعتدالی میکنند و به اعلیحضرت توهین مینمایند؛ شما و آقای رئیسالوزراء جلوگیری نمیکنید. عدلالملک جواب داده بود حضرت اشرف شخصاً شاهپرست و از این مندرجات دلخوش نیستند ولی چون قانون مشروطه قلم را آزاد کرده است و از این مندرجات نمیتوانند سخت جلوگیری کنند. مجدداً والاحضرت گفته بوده است که چرا حضرت اشرف وقتی جراید نسبت به ایشان توهین بکنند آنها را توقیف مینماید و مدیران آنها را تبعید میکنند ولی در مورد اعلیحضرت بیقیدی مینمایند. اینها هیچ نیست مگر دستورات خود حضرت اشرف.»(۱)

 ظنّ نظمیه به پسران شیخ عبدالنبی نوری

پلیس مخفی تهران در گزارش امروز خود و در پی یافتن عاملان چاپ و توزیع شبنامه علیه دولت به این نتیجه رسید که احتمالاً پسران آیت الله شیخ عبدالنبی نوری، در این کار مشارکت داشتهاند. نظمیه ابتدا به علیاکبر ساعتساز مشکوک شده بود، اما اینک به ابوالحسن و عبدالحسین، پسران شیخ عبدالنبی نوری مظنون است.(۲)

 انتقاد روزنامه آذر از مبلغان جمهوریت

روزنامه آذر امروز نخستین شماره خود را منتشر نمود و در سرمقاله خود با عنوان «نغمه جمهوریت» از روزنامه هایی که بیمحابا و ناموزون در اطراف جمهوریت گام میزنند انتقاد کرد و نوشت که مواضع این جراید به نحوی است «که هر دهاتی گمان میکند که بیرق جمهوریت ایران سرتاسر خاک ایران در اهتزاز است، در صورتی که هنوز کاملاً احساسات ملت راجع به جمهوریت در پس پرده است و تظاهراتی از آنها دیده نشده.» نویسنده مقاله به خوانندگان گفت که در شماره آتی نظر خود را درباره نظام جمهوری و رژیم سلطنتی اعلان خواهد کرد.(۳)

 مواضع تند روزنامه کوشش علیه سلطنت

روزنامه کوشش در شماره امروز خود موافق مواضع چند روز گذشته، خواستار برچیده شدن سلطنت شد و در مطلبی با عنوان

«قاجاریه و ایران» حملات سختی به پادشاهان این سلسله کرد. «این هیجانها، غلیان فکری بر ضد اساس شاهنشاهی است. ملت شدیداً تغییر رژیم را میخواهد. قلوب دردناک منتظر فروریختن کاخ سیاه سلطنت است. قاجاریه باید بروند، جامعه بیدار است و میخواهد وجود خود را به حد تکامل رساند و از این پرتگاهی که در رکاب همایونی سلطان بن سلطان و الخاقان بن الخاقان پیموده، نجات یابد... اصرار در تحکیم هویت سلطنت پوشالی بیفایده است... باید رژیم تغییر کند.»(۴)

 بهبهان زیر آب

روزنامه ستاره ایران در شماره امروز خود نوشت به واسطه پانزده روز بارندگی، شهر بهبهان خراب و ویران شده، عمارت حکومتی، مرکز نظامیان و تلگراف خانه از بین رفته و سیم های

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، ص ۱۳۸.

۲- همان، پ ۴-۱، ص ۱۳۷.

۳- همان، پ ۴-۱، صص ۱۴۵ و ۱۴۶.

۴- همان، پ ۴-۱، صص ۱۵۲ تا ۱۵۵.

تلگراف قطع است.(۱)

 نتیجه آراء خمسه و طوالش

با پایان یافتن شمارش آراء در حوزه انتخابیه خمسه و طوالش و مضافات روشن شد که رضا خان ۳۸۷۳ رأی و قائممقامالملک [حاج آقا رضا رفیع] ۲۵۰۷ رأی به دست آوردهاند. مردم ۲۷ رأی به اسم حضرت حجت(عج) به صندوقها ریختهاند.(۲)

 دستور آزادی جاسوس انگلیس

وزارت جنگ امروز از امیرلشکر شرق خواست خانمراد که به عنوان جاسوسی برای انگلیس در منطقه لطفآباد دستگیر و توقیف بود آزاد شود.(۳)به احتمال زیاد این درخواست را سفارت انگلیس از رضا خان کرده، و با بهانه بیماری خواستار آزادی او شده است.

 تنگ شدن عرصه برای سردارمعزز

سرهنگ مهدی خان صاحب منصب اعزامی لشکر شرق به بجنورد، امروز خبر داد که سردارمعزز بجنوردی که دستور دارد هر چه زودتر به مرکز حرکت کند، زمان عزیمت او، به درستی روشن نیست. وی افزود سردارمعزز شبانه تجهیزات خود را به حدود تراکمه حمل میکند. «هرگاه باید داخل عملیات شد» دستور دهید. به سرهنگ مهدی خان پاسخ داده شد از ارسال این تجهیزات جلوگیری کند و اگر تشخیص داد سردار معزز بجنوردی خیال سوئی دارد دستگیرش کند.(۴)

 نظمیه بینظم مازندران

محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، در نامه محرمان های به وزارت جنگ از اوضاع آشفته حاکم بر نظمیه مازندران نوشت، و گفت که پلیس به وظایف خود اعتنا ندارد؛ روز به روز سرقتها، فحشا و اخلاق فاسده در تزاید است. وی خواستار رسیدگی به موضوع شد و افزود: اگر امکان تصحیح آن از مرکز وجود ندارد، اداره قشونی شمال به وظیفه خود عمل نماید.(۵)

 ضرورت ارتباط تلگرافی رامیان به فندرسک، استرآباد و گنبدقابوس

پیشتر در رامیان و فندرسک اداره پست و تلگراف دایر بود و به واسطه عملیات تراکمه از بین رفته است. محمدحسین آیرم امروز به وزارت جنگ پیشنهاد کرد نظر به ضرورت ارتباط میان نظامیان رامیان و فندرسک با استرآباد و بالاخره گنبدقابوس، از وزارت پست و تلگراف خواسته شود سیم این مناطق به یکدیگر متصل شود.(۶)

 درباره محمدصادق آخوندف

محمدصادق آخوندف، از سران حزب مساوات، پانزده ماه پیش با دستورالعملی که از اسلامبول گرفته بود به بادکوبه رفت و در آنجا بیرق استقلال آذربایجان قفقاز را برافراشت؛ اما خیلی زود از طرف مأموران دولتی روسیه دستگیر و زندانی شد. محمدصادق آخوندف پس از آزادی با تغییر قیافه از طریق پل خداآفرین وارد تبریز شد. وی بیانی های راجع به مظالم بلشویکها نسبت به عالم اسلام منتشر کرده است.(۷) این گزارش امروز از تبریز به مرکز فرستاده شد.

 تقسیم اعانه میان زلزلهزدگان تربت

کمیسیون اعانه در تربت حیدریه آغاز به کار کرده و تاکنون ۳۸۰۰ تومان وجه میان اهالی تقسیم کرده است. زلزله هنوز تربت را میلرزاند.(۸)

 تذکر لورن به رضا خان

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، امروز در نام های خطاب به رضا خان با اشاره به دیدار امروز صبح مستر هاوارد با رضا خان و مذاکرات مطرح شده، نوشت که نماینده عالی انگلیس مقیم بغداد شکایت میکند که ایران از شیخ نظامالدین خواسته است که با بخشی از طایفه گوران به خاک ایران مهاجرت نماید. وی افزود این درخواست توأم با تهدید بوده و از طرف امیرلشکر غرب و سردارعظیم حاکم سابق کرمانشاهان به شیخ نظامالدین ابلاغ شده است. لورن با اشاره به این که این ایل در خارج از مرز های ایران زندگی میکند از رضا خان خواست «به فرمانده قشون غرب و به حکمران کرمانشاهان دستورالعملی دهند که دیگر در این باب اقدامی ننمایند.»(۹)

 جلسه روحانیان در خانه سیدجمال مجتهد

امروز ده تن از روحانیان تهران در خانه آقاسیدجمال مجتهد حضور یافتند و درباره مسائل روز گفت وگو کردند. آنان در این نشست تصمیم گرفتند با نوشتن نام های به آیت الله محمدمهدی خالصی در مشهد از او بپرسند که نظرش درباره رفتار احمدشاه در پوشیدن لباس فرنگی (عکسی که فراوان در سراسر کشور توزیع شده است) چیست؟ و این که آیا با وجود عدم حضور پنج مجتهد جامعالشرایط در مجلس شورای ملی که از قوانین مصوب قانون اساسی است، مجلس پنجم قانونی است یا خیر؟(۱۰)

(تصویر) محمدحسن میرزا، ولیعهد و رضا خان

۱- همان، پ ۴-۱، ص ۱۵۰.

۲- همان، پ ۱۷، ص ۵۵۴.

۳- همان، پ ۱۰۳، ص ۶۱. امیرلشکر شرق پس از دریافت این دستور موضوع زندانی بودن خانم دنیوف تبعه روس را، که نه برای جاسوسی بلکه به واسطه اعتراض به کنسول روسیه در مشهد هفت ماه زندانی است، پیش کشید و نوشت او هم مریض است. «مستدعی است مراتب را با سفارت خانه روس مذاکره و راجع به استخلاص مشارالیه دستور صادر فرمایید.» اما وزارت

جنگ به او پاسخ داد منظور از تلگرام وزارت جنگ خانمراد است نه دنیوف[!] (همان، پ ۱۰۳، صص ۵۹ و ۶۰).

۴- همان، پ ۱۰۳، صص ۱۷ و ۱۹.

۵- همان، پ ۸۷، ص ۵۳. وقتی وزارت جنگ موضوع را به اداره نظمیه تهران منعکس کرد، این اداره پاسخ داد که اخیراً حسن قلی خان منتصرالسلطان به سمت ریاست نظمیه مازندران منصوب و راهی منطقه شده است. (همان، پ ۸۷، ص ۵۱).

۶- همان، پ ۸۷، ص ۵۹. وزارت پست و تلگراف هزینه برقراری این ارتباط را ده هزار و هشتصد تومان برآورد کرد و این که باید ۷۳ خروار سیم از روسیه یا آلمان خریداری شود. وزیر جنگ پس از دیدن این گزارش دستور داد آن را بایگانی کنند. (همان، پ ۸۷، ص ۵۷).

۷- همان، پ ۷۷، ص ۲۱.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۵۴۸، ص ۲.

۹- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۲۰، ص ۱۸۹.

۱۰- FO E ۳۵۱۱/۲۵۵/۳۴

ص: ۵۹۳

 سه شنبه

۳۰ بهمن ۱۳۰۲

۱۹ فوریه ۱۹۲۴

۱۳ رجب ۱۳۴۲

 رضا خان و ناموس طبیعت

روزنامه شفق سرخ امروز به قلم حبیب الله عینالملک(۱)مقال های چاپ کرد که عنوانش «روح انقلاب» بود. عینالملک در این مقاله مینویسد که نباید سردارسپه را متهم کرد که مسبب و موجد انقلاب است و میخواهد تغییری در حکومت ایجاد کند. این انقلاب به طور طبیعی پیش آمده «و باید معتقد شویم که ناموس انقلاب، سردارسپه را به وجود آورده و بلند نموده» است. وی میافزاید که علماء و دانشمندان قوم را شایسته است که در برابر ظهور طبیعی انقلاب تسلیم صرف باشند و با ناموس طبیعت مخالفت نکنند.(۲)

 مقال های علیه قاجار

روزنامه ستاره ایران امروز بار دیگر علیه سلسله قاجار مطلب نوشت و تاریخ را بهترین شاهد خیانت این دودمان معرفی کرد. روزنامه ستاره ایران با حمله به یکی از جراید طرفدار قاجار نوشت: «به قدری فکر جمهوریت عمومی شده [که] دیگر جلوگیری آن محال است و [اینک] طرفداران اساس پوسیده سلطنت این مذاکره را مخالف منافع خود دیده به تکاپو افتادهاند.» این روزنامه در پایان احمدشاه را متهم به رشوهگیری، احتکار، و اخذ مالیات از فقرا دانست.(۳)

 ممنوعیت گسیل نیرو به مسجد سلیمان

سرهنگ باقر خان، رئیس قوای خوزستان، امروز در برابر این تذکر وزارت جنگ که «خیال داشت هاید یک عده نظامی به عبادان [آبادان] اعزام دارید»، پاسخ داد به دلیل «سوء حرکات مستحفظین بختیاری و جهت بسط اقتدارات مأمورین دولت و وصول مالیات مستقیم و غیرمستقیم در مسجد سلیمان تصمیم گرفتهام که عد های ساخلو بدانجا اعزام» کنم. وزارت جنگ پس از دریافت این توجیه بار دیگر یادآور شد چنین اقدامی نباید صورت گیرد.(۴)

 افت کمک های آمریکا به شعبه ایرانی شرق نزدیک

بنا بر خبری که کارگزار ارومیه میدهد، پس از زلزله مهیبی که در ژاپن آمد از مساعدت های جمعیت خیریه شرق نزدیک به مسیحیان و برخی از ایتام مسلمان کاسته شده است. طبق تحقیقات، پولی که آمریکا به ایران میفرستد هر ماه معادل ۸۵۰۰

تومان است که از این مبلغ هر ماه ۷۵۰ تومان به ارومیه ارسال میشود. اکنون جمعیت خیریه شرق نزدیک فقط مخارج ۱۴۰ یتیم مسلمان را میپردازد و از کمک به مسیحیان خودداری میکند[!] البته در تبریز ۶۰۰ یتیم آشوری تحت پوشش این جمعیت است اما در آنجا هم به مسیحیان، دیگر کمکی ارائه نمیشود. گویا قرار است در آینده فقط به ایتام کمک شود.(۵) (ر.ک: ۲۴ آبان)

 بازگشت بیش از شش هزار مسیحی مهاجر

تاکنون بیش از شش هزار مسیحی مهاجر به ارومیه و نقاط اطراف بازگشتهاند. مسئولان مشغول تهیه مقدماتی هستند که اینان بتوانند در انتخابات نماینده خود برای مجلس پنجم مشارکت کنند.(۶)

 تنزل درجه یک نظامی از لشکر غرب

سلطان [= سروان] سالارنظام فرمانده گروهان پنجم فوج منصور از لشکر غرب به دلیل گرفتن ۱۵۰ تومان رشوه از زیردستان خود، به تنزل مقام به نایب اولی [= ستوان یکم] محکوم و از شغل فرماندهی گروهان منفصل گردید.(۷)

 تعطیلی دوایر دولتی

امروز به مناسبت تولد حضرت امیر(ع) تمامی وزارت خانه ها

۱- برای آگاهی از زندگینامه عینالملک، ر.ک: همین کتاب، ج ۲، ص ۵۱۶.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، ص ۱۲۲.

۳- همان، پ ۴-۱، صص ۱۳۳ و ۱۳۴.

۴- همان، پ ۱۱۳، صص ۱۳ و ۱۴.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۲۳-۹-۱۳۰۲.

۶- همان، ۳۵-۲-۲۹-۱۳۰۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۱، ص ۸۵.

و دوایر دولتی تعطیل بود.(۱)

 جلسه هیأت دولت در مورد راهآهن

هیأت دولت در جلسه امروز خود درباره ساخت راهآهن سراسری گفت و گو کرد؛ در این جلسه تصمیم گرفته شد که نخستین خط باید برای مسیر محمره، خرمآباد، سلطانآباد، تهران، ساری، بندرگز ساخته شود، و اینکه از آقای بنت، نماینده شرکت یولند (آمریکایی)، که هماکنون در تهران است، خواسته شود که کار شناسایی این مسیر را انجام دهد تا هزینه احتمالی مورد نیاز برای ساخت آن را تخمین بزنند. مقرر شد وزارت فواید عامه برنامه مشخصی برای ساخت راهآهن در ایران برای ارائه به مجلس تهیه کند.(۲)

 ورود رئیس گردان بنادر به بحرین

امروز یاورعلیاصغر خان، رئیس گردان بنادر، وارد بحرین گردید و با استقبال شدید اهالی این جزیره روبرو شد. «انجمن اتحادیه ایرانیان در بحرین» در نام های که در این باره به ایران فرستاد با اشاره به سیزدهم رجب افزود: «در منامه دوعید شد.» این اتحادیه مینویسد ازدحام مردم در استقبال وی چنان بود که راه ها بسته شد و اهالی با شعار زنده باد او را هنگام برگشت تا لب دریا مشایعت کردند. این نامه اشاره میکند که حوادث بحرین که منجر به درگیری میان اعراب سنی مذهب و اعراب شیعه شد، زیر سر کنسول انگلیس بود.(۳)

 جای خالی مدرسه ایرانی در بمبئی

نماینده سیاسی ایران در کلکته امروز وزارت امور خارجه را مطلع کرد که ایرانیان ساکن شهر بمبئی با حدود ۱۰ هزار نفر جمعیت، مدرسه ندارند و خانواده های ایرانی فرزندان خود را به مدارس محلی میفرستند.

«به همین جهت نه فقط روز به روز از قوت شیوع زبان و ادبیات فارسی در هند کاسته میشود، بلکه اکثریت ایرانیان نیز که در هند نشو و نما کردهاند از دانستن زبان وطنی خود محروم هستند.» وی افزود که این نقصان در حالی است که زبان و ادبیات فارسی در میان مسلمین بومی و اهالی هند «نفوذ کامل» داشته است؛ پارسیان هند نیز که حدود ۱۱۰ هزار نفر و در بمبئی تقریباً ۷۰ هزار نفر هستند «با وجود میل و شوق زیاد به تحصیل زبان فارسی... امروز زبان رسمی آنها زبان گجراتی» است.(۴)

(تصویر) عینالملک هویدا و ظهیر همایون

(تصویر) بحرین

۱ اسفند ۱۳۰۲

۱- روزنامه ایران، شم ۱۵۴۸، ص ۲.

۲- FO E ۳۵۱۱/۲۵۵/۳۴

۳- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۱۸، صص ۵۱۴ تا ۵۱۷.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۳ و ۲-۷۰-۳۳-۱۳۰۳.

 چهارشنبه

۱ اسفند ۱۳۰۲

۲۰ فوریه ۱۹۲۴

۱۴ رجب ۱۳۴۲

 یادداشت بهبودی از اول اسفند ۱۳۰۲

سلیمان خان بهبودی پیشکار رضا خان در یادداشت های امروز خود وقایع مهم کشور را چنین مینگارد: «تلگرافات زیاد درباره جمهوریت برای درج در روزنامه ها میرسد. روزنامه های موافق و مخالف هم به سر و کله یکدیگر میزنند. روزنامه قانون نوشته بود باید در خیابان ناصریه از خون قاجار سیل جاری شود. وکلای جدید که وارد شدند مشغول دستهبندی شدند. سیدحسن مدرس به تشکیل اقلیت پرداخت. آشتیانی و سیداحمد بهبهانی و زعیم وکیل کاشان(۱)، اخگر وکیل بوشهر، حائریزاده و قوامالدوله صدری دور هم جمع شدند. تدین و سلیمانمیرزا و سردارمعظم خراسانی و داور هم دسته دیگری درست کردند. در بازار هم موافق و مخالف به جان هم افتادند. میرزاعلیاکبر ساعتساز هم حزبی به نام توده از طبقه پایین مثل واکسی و پینهدوز و طواف و باربر تشکیل داد و خودش لیدر آنها شد. چند روز قبل حاجیشیخ عبدالنبی مجتهد از محله یهودیها سوار الاغ عبور میکرد، ظاهراً یهودیها به نوکر آقا که جلودار الاغ بوده است توهین میکنند.

نوکر آقا مردم را به کمک میطلبد، عد های از پامنار و سرچشمه و عودلاجان به محله یهودیها حمله میبرند و در این کشمکش جماعتی زخمی میشوند. چند خانه از یهودیها غارت میشود. ناچار عد های نظامی برای حفظ امنیت و حمایت یهودیها وارد محله میشوند و چند نفر را دستگیر میکنند و مجدداً آرامش برقرار میشود.»(۲)

 نظریه مشیرالدوله راجع به جمهوریت

بنا بر گزارش پلیس مخفی تهران مشیرالدوله، رئیسالوزرای سابق، در برابر چند تن از دوستان خود که خصوصی راجع به جمهوریت گفت و گو میکرد، ابراز داشته «این مسئله خیلی اشکالات دارد.

اولاً باید تأمل نمود که سیاست مجلس روشن شود و مادامی که روشن نشده است مذاکره و اظهار عقیده در این قضایا بیمورد است.

ثانیاً ممکن است روسها روی موافقت نشان بدهند و بر عکس انگلیسیها راضی نشوند که یک نفوذ معظمی به این زودی و

۱- سیدحسن زعیم (زعیمی، زعیم کاشانی) فرزند سیدصادق در ۱۲۶۳ش در کاشان متولد شد. پس از تحصیل به استخدام

وزارت دارایی درآمد و تا ریاست مالیه کاشان ارتقاء یافت. در انتخابات دوره پنجم از شوشتر به وکالت برگزیده شد و به مجلس شورای ملی راه یافت. وی در مجلس از مشی سیاسی مدرس پیروی مینمود و جزو اقلیت مجلس به حساب میآمد که به سلطنت رضا خان هم رأی نداد. زعیم در دوره ششم از کاشان به مجلس راه یافت. پس از پایان مجلس و دستگیری و تبعید سیدحسن مدرس و ملکالشعرای بهار، او که سخت به وحشت افتاده بود، پس از طی دور های توقیف و زندان در سال ۱۳۰۸ش، راهی فرانسه شد و تا پیش از شهریور ۱۳۲۰ به کشور بازنگشت. در دولت قوامالسلطنه دوباره به کشور بازگشت و حزب وحدت را تأسیس کرده، وارد عرصه سیاست شد و در دوره شانزدهم نماینده تهران در مجلس شورای ملی بود. سیدحسن زعیم در ۱۳۲۸ش در تهران درگذشت. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۲، صص ۷۶۱-۷۶۰).

۲- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، صص ۱۱۲ و ۱۱۳.

آسانی از میان برود».(۱)

 اقدامات ولیعهد برای تشکیل اکثریت در مجلس

گزارشگر نظمیه تهران بنابر تحقیقات خود میگوید که محمدحسن میرزا ولیعهد و فرمانفرما و تعدادی دیگر چون میرزارضا خان نائینی و مورخالدوله میخواهند اکثریت مجلس را به طرف خود جلب کنند. «از قرار مذکور مبلغ یکصد هزار تومان هم برای این کار اختصاص داده و مصرف مینمایند.»(۲)

 استقبال ملکالشعرای بهار از جمهوریت

ملکالشعرای بهار در جلس های که در خانهاش برپا بود، ضمن طرفداری از دولت، از این که به زودی اساس سلطنت قاجار به هم خورده و جمهوریت اعلام میشود اظهار خوشوقتی کرد.(۳)

 ادامه موانع برای انتخاب حسینقلی خان

در پی تأکیداتی که وزارت جنگ به حاکم شاهرود و سپس رئیس تیپ شمال در مورد انتخاب دکتر حسینقلی خان از شاهرود کرد، امروز محمدحسین خان آیرم رئیس تیپ مستقل شمال ابراز داشت، موانع انتخاب وی همچنان پابرجا است. وزارت جنگ نیز با توجه به اکثریتی که برای پشتیبانی از رضا خان در مجلس تشکیل شد، پاسخ داد که انتخاب او چندان ضرورت ندارد.(۴)

 موفقیت طهماسبی در استعفای سردارناصر

پس از آن که وزارت داخله نسبت به تصویب اعتبارنامه سردارناصر مراغ های(۵) در مجلس شورای ملی ابراز تردید کرد، پیشنهاد شد وی استعفا داده نفر بعدی، سالار لشکر راهی مجلس شود. عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، سردار ناصر را به تبریز فراخواند و امروز توانست استعفانامه او را بگیرد.(۶)

 ادامه مذاکرات تجاری در تهران

شومیاتسکی، وزیرمختار روسیه در تهران، امروز وزارت امور خارجه را باخبر کرد که دولت روسیه ادامه مذاکرات راجع به قرارداد تجاری را به تهران محول کرده است. شومیاتسکی که با این تصمیم ریاست طرف روسی را برای مذاکره عهدهدار شده است، ابراز امیدواری کرد هر چه زودتر این عهدنامه به امضا طرفین برسد.(۷)

 انتقاد سفارت انگلیس از تصمیم ایران به تصرف تلگراف خانه محمره

سفارت انگلیس در تهران امروز در نام های که به وزیر امور خارجه نوشت از این که از تهران به مسئولان محلی محمره

(خرمشـهر) دسـتور داده شده تلگراف خانه کنسولگری را تحویل بگیرند، انتقاد کرد. سـفارت یادآور شد درباره واگذاری این تلگراف خانه توافقی به عمل نیامده است «و این مسـئله مدخلیت کلی به کار کمپانی نفت انگلیس و ایران دارد.» و از آنجا که این تلگراف خـانه در زمان جنگ دایر شـده و تلگرافچیان عراق عرب در آن کار میکننـد «مسـتلزم تبیین تحدیـد معینی فیمابین ادارات تلگرافی ایران و عراق میباشد.»(۸)

 تروور در خلیج فارس

امروز مقاله نشـریه شماره ۹۹ پیکـان در وزارت داخله مورد توجه مسـئولان قرار گرفت. پیکان در شـماره یاد شـده خود خبر از یـک کلنـل انگلیسـی به نام «تروور» داده بود که در منطقه خلیـج فارس مشـغول سـیاحت است و شایـد قصـد دارد منطقه خلیج فارس را به کلی از ایران منتزع نمایـد. در این مقاله آمـده است که اگر نام های با عنوان گیرنـده: بوشـهر - خلیج فارس ارسال شود پست خانه انگلیس میپـذیرد، ولی اگر گیرنـده: بوشـهر - ایران باشـد پست خانه از پذیرش آن سـر باز میزند. تروور ژنرال کنسول انگلیس در بنادر جنوب بود و اخیراً از مسقط به جزیره هنگام و از آنجا به بوشهر آمده بود.(۹)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴-۱، ص ۱۱۶.

۲- همان، پ ۴-۱، ص ۱۱۷.

۳- همان، پ ۴-۱، ص ۱۱۹.

۴- همان، پ ۱۷، صص ۵۵۲ و ۵۵۳.

۵- اسـکندر مقدم، معروف به سردارناصـر فرزند فتح الله سردارمؤید در ۱۲۵۵ش متولـد شد. او پس از تحصـیلات متعارف که بیشترش را آموزش هـای نظامی تشـکیل میـداد، در بخشـی از ایل مقـدم مراغه که عمویش، شـجاعالدوله، رهبری آن ایل را بر عهده داشت ریاست داشت. در دوره ششم مجلس شورای ملی سردارناصر از مراغه به وکالت برگزیده شد و تا دوره چهاردهم که ریاست سنی مجلس را داشت، در مجلس شورای ملی وکالت کرد و از آن به بعد به علت افزایش سن از هفتاد سال، وکیل نشد. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۳، ص ۱۵۲۰).

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۰، ص ۹۲؛ ۲۸۹/۱۳۰۲، ص ۴۸.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۳-۱۵۲-۱۶-۱۳۰۲.

۸- همان، ۶۹ و ۶۸-۳۹-۳۴-۱۳۰۲.

۹- سازمان اسـناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۱۲۹۰، آرشیو ۷۰۸ و ۲ الف ب ۱. وزارت داخله در نـام های به وزارت خارجه، خواست اگر موضوع صحت ندارد، تکذیب شود. (همان)

 ممانعت روسها از بازگشت مهاجران ایرانی

وزارت امور خارجه امروز به وزارت جنگ خبر داد که ممانعت روسها از معاودت مهاجران ایرانی از روسیه به زادگاهشان، بنابر آن چه که سفارت ایران در مسکو خبر میدهد، درست نیست. با این حال مقامات روسی میگویند: «از طرف روسیه ابداً ممانعتی در مراجعت آنها نبوده و ایلات بر حسب میل خودشان مایل به اقامت در خاک روسیه هستند.»(۱)

 عریض های برای سردارمقتدر و سالارظفر

وزارت داخله امروز عریضه محمد خان سنجابی را به کابینه ریاست وزراء فرستاد. در این عریضه آمده است که سردارمقتدر و سالارظفر (سران ایل سنجابی) نزدیک به یک سال است که در همدان زندانی هستند؛ نه محاکمه میشوند و نه آزاد.(۲)

 ماهی حرام و دردسر صیادان

محمدحسین خان آیرم، رئیس تیپ شمال، امروز به وزارت جنگ خبر داد که صیادان بیبضاعت میگویند هنگام صید ماهی حلال، ماهیان حرام نیز به دام افتاده و مدتی صرف جدا کردن آنها میشود. «اجازه میطلبند که در صورت صید حرام اجازه فروش آن را داشته باشند.»(۳)

 عریضه جاروکشان آستان قدس

جاروکشان آستان قدس در تلگرامی به رئیسالوزراء از این که گفته میشود موقوفه آنها کاهش خواهد یافت، شکایت کردند. آنها نوشتند تعدادشان بیش از دو هزار نفر و نیتشان کسب سعادت و تعظیم شعائر اسلام است. حقوقشان در سال یک خروار گندم موقوفه است. جاروکشان خواستار رسیدگی به وضع خود شدند.(۴)

 جابهجایی کشتی های جنگی روس در انزلی

بنابر گزارش کارگزاری رشت امروز یک کشتی جنگی روس وارد انزلی شد و کشتی دیگری که اقامت داشت به طرف بادکوبه حرکت کرد.(۵)

 دیدار ذکاءالدوله با نماینده یک شرکت نفتی آمریکا

ذکاءالدوله، وزیرمختار ایران در برن، امروز به وزارت امور خارجه خبر داد که با نماینده یک کمپانی نفتی آمریکا دیدار کرده است.

وی بیآن که به نام این شرکت اشاره کند، نوشت که شرایط این کمپانی با صرفهتر از کمپانی های دیگر است. این کمپانی مدعی است اگر امتیاز استخراج پنج ایالت شمالی ایران به او داده شود با پنج شرکت دیگر مشارکت کرده و با سرمای های

معادل پنجاه میلیون دلار وارد کار میشود؛ و اگر یک ایالت را به او واگذار کنند ۱۰ میلیون دلار سرمایه این شرکت کافی است. ذکاءالدوله افزود درباره اعتبار این کمپانی در حال تحقیق است.(۶)

 دستگیری رئیس ملزومات وزارت مالیه

مسیو موبل، رئیس ملزومات وزارت مالیه، که تحت تعقیب مدعیالعموم بود، با بهان های به سفارت انگلیس پناهنده شد. با اقدامات مقامات دولتی وی امروز تحویل اداره نظمیه شد و بازداشت گردید. قرار است به محاسبات او رسیدگی شود.(۷)

 بیماری لورن و تقاضای هاوارد

هاوارد، مقام عالیرتبه سفارت انگلیس، امروز از رضا خان خواست به واسطه بیماری لورن، کمیسیونی که قرار است فردا سه بعد از ظهر در وزارت امور خارجه برگزار شود، در این سفارت خانه برگزار شود. «طبیب اجازه خروج [لورن] ... را از اطاق نمیدهد.»(۸)

 زلزله در آستارا

پیش از ظهر امروز زلزله حدود شش دقیقه آستارا را لرزاند. گفته میشود نظیر آن را مردم به یاد ندارند. این زلزله حدود روسیه را هم لرزانده است. «در سه فرسخی آستارای روس یک قریه به کلی ویران گردیده است.» بنا به اطلاعات واصله، زلزله رودسر و رشت را هم لرزانده است.(۹)

(تصویر)

سردارمعظم خراسانی (عبدالحسین تیمورتاش)

(تصویر)

سالارلشکر (عباسمیرزا فرمانفرما)

(تصویر) ملکالشعرای بهار و زینالعابدین رهنما

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۵، ص ۳۵.

۲- همان، پ ۷۱، ص ۳. وزیر جنگ و رئیسالوزراء پس از دیدن این عریضه به امیرلشکر غرب نوشت سردارمقتدر و سالارظفر را راهی تهران کند. (همان، پ ۷۱، ص ۱).

۳- همان، پ ۸۷، ص ۴۹. موضوع به وزارت فواید عامه منعکس شد. (همان، پ ۸۷، ص ۴۹).

۴- همان، پ ۱۰۵، صص ۱۲ و ۱۳.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۵-۲-۴۰-۱۳۰۲.

۶- همان، ۲۴-۸-۳۹-۱۳۰۲.

۷- روزنامه ایران، مورخ ۲ حوت ۱۳۰۲، ص ۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۸، ص ۴.

۹- روزنامه کوشش، س ۲، شم ۱۷، ص ۳.

 پنجشنبه

۲ اسفند ۱۳۰۲

۲۱ فوریه ۱۹۲۴

۱۵ رجب ۱۳۴۲

 گلایه امیرلشکر غرب از ناکارآمدی تلگراف بروجرد به خرمآباد

همزمان با عملیات لشکر غرب برای تصرف خرمآباد، سیم تلگراف بروجرد به خرمآباد با عجله و امکانات اندک کشیده شد. اینک امیرلشکر غرب میگوید این سیم درست کار نمیکند. «تلگراف خانه خرمآباد راپرت میدهد مقره به قدر کافی نیست و تیرها بایستی عوض شوند و تاکنون از مرکز اقدامات جدی نشده است.»(۱)

 آزادی نظامیان زندانی در بند روسها

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، امروز خبر داد که نظامیان دربند روسها آزاد شدهاند و طبق اطلاع به شهر رشت رسیدهاند؛ اینک قرار است به اردبیل بیایند. این نظامیان ابواب جمعی لشکر شمال غرب بودند. طهماسبی که پیش از این یک نظامی روس را در برابر دستگیری ایرانیان در گروگان داشت از وزیر جنگ خواست «در صورتی که اجازه مرحمت شود پالنیچکو آزاد شود و تحویل کنسولگری روسیه گردد.(۲) رضا خان با این پیشنهاد موافقت کرد.

 تأکید وزیر مالیه به ممنوعیت ورود رنگ های جوهری

وزیر مالیه امروز در بخشنام های به ادارات مالیه بار دیگر توجه آنها را به ممنوعیت ورود رنگ های جوهری جلب کرد. وی نوشت که این رنگها در ایران خرید و فروش میشود و استفاده از آنها برای رنگرزی لطمه بسیاری به صنعت فرش ایران زده است. «استعمال الوان فاسد... که موجب نکس قیمت قالی های ایران و سلب شهرت آن و بازار های خارجه است» ممنوع و عاملان قابل پیگیری هستند.(۳)

 حاکم جدید لنگرود

روزنامه جنت در شماره امروز خود نوشت حاکم جدید لنگرود وارد این شهر شد. سردارافخم حکومت لنگرود را به عهده گرفت و جایگزین حسین خان سرهنگ شد.(۴)

 اعطای امتیاز نفت گیلان به معینالتجار

هیأت دولت در جلسه امروز خود بر اساس قانون مصوبه ۲۰ خرداد ۱۳۰۲ که اجازه میداد امتیاز نفت یکی از دو ایالت گیلان یا مازندران به یک ایرانی داده شود، تصویب کرد «اعطای امتیاز معادن نفت ولایت گیلان را به آقای حاج معینالتجار و شرکاء» بدهد. شرط اعطای این امتیاز تصویب آن توسط مجلس شورای ملی است.(۵)

 تکذیب خبر ستاره ایران

نماینده سیاسی ایران در شهر بمبئی، امروز با ارسال نام های به وزارت امور خارجه خبر روزنامه ستاره ایران را مبنی بر این که شش نفر از نمایندگان زرتشتیان هندوستان برای مطالعه امور اقتصادی وارد مشهد شدهاند تکذیب کرد و از قول «سرجمشید جی چی چی بای بارونت»، رئیس کل مجمع زرتشتیان هند، نوشت هر کس به اسم پارسیان هند به ایران مسافرت کند باید نامه رسمی از انجمن پارسیان هند که به تأیید کنسولگری ایران رسیده باشد، داشته باشد. نماینده سیاسی ایران همراه این تکذیبیه اطلاعاتی هم از شمار پارسیان هند داد: «کلیه جماعت پارسیان (زرتشتیان) هند موافق احصائیه رسمی خودشان ۱۱۰ هزار نفر میباشد که فقط پنج شش هزار نفری از ایشان در خارج [از بمبئی] مسکن و مابقی تماماً در بمبئی ساکن و مقیم و مجامع و ادارات آنها تماماً در بمبئی میباشد.»(۶)

 عمال سیاسی ایرانی در خدمت روسیه

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، امروز در نامه محرمان های که به وزارت جنگ فرستاد خبر داد که مأموران سیاسی روس در این منطقه اقدام به استخدام تعدادی ایرانی برای پیشبرد مقاصد سیاسی خود کردهاند. این عده مأمور تشکیل اتحادیه هایی در انزلی، رشت و پیربازار هستند. آیرم با غیرقانونی خواندن این اقدام خواست موضوع به وزارت خارجه منعکس شود.(۷)

(تصویر)

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۵، ص ۷۵. وزارت پست و تلگراف به این که «این سیمکشی با کمال عجله و بدون رعایت قواعد تکنیکی به عمل آمده» معترف و درصدد بود که در رفع نواقص آن اقدام کند. (همان، پ ۶۵، ص ۷۲.)
۲- همان، پ ۵۴، ص ۵. پالنیچکو یک تلفنچی بود که هنگام تعمیر خط تلفن توسط نظامیان ایران ربوده شد. البته او در خاک ایران به همان شغل تلفنچی مشغول بود و در اسارت به سر نمیبرد. (همان، پ ۵۴، ص ۲).
۳- اسنادی از صنعت فرش...، ج ۱، ص ۳۹.
۴- جنت، س ۳، شم ۱۱، ص ۱.
۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۰۵۸۴۹، آرشیو ۵۰۷ خ ۳ الف الف ۱.
۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۸ تا ۲۶- ۱۱-۱۷-۱۳۰۳.

۷- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۲۲، ص ۳۲۷. پس از انعکاس نامه رئیس تیپ مسـتقل شمال به وزارت امور خارجه، این وزارت خانه شرح لازم را به نمایندگی مختار دولت روسیه ارسال کرد و خواست فهرست مأموران خود را در نمایندگی های سیاسی به وزارت امور خارجه بفرستد. (همان، پ ۲۲، ص ۳۲۷).

 جمعه

۳ اسفند ۱۳۰۲

۲۲ فوریه ۱۹۲۴

۱۶ رجب ۱۳۴۲

 دستور ورود قشون به جمهوریخواهی

رضا خان وزیر جنگ و رئیسالوزراء امروز با ارسال تلگرامی «خیلی محرمانه و خصوصی» به امیرلشکر جنوب، با اشاره به آهنگ جراید مرکز نسبت به تغییر رژیم مملکت و برپایی جمهوریت، اطلاع داد که از من میخواهند این تغییر را بپذیرم [و رهبری کنم] «و من هم برای این که افتخارات جدیدی برای عموم نظامیان تحصیل گردد به آنها قول مساعدت داده»ام. وی با این توجیه از محمود آیرم امیرلشکر جنوب خواست: «شما باید بدون آن که کسی بفهمد از طرف نظامیان مداخله مستقیمی میشود، خیلی محرمانه اما با کمال جدیت سه طبقه فوق را [تجار و کسبه، روزنامهنگاران، علما و روحانیان] در تمام خطه جنوب اعم از شیراز، اصفهان و بوشهر و نواحی و توابع و غیره تشویق و حاضر کار نموده به طوری که همه متحدالکلمه باشند تا به مجرد آن که تلگراف رمز من به شما برسد فوری یک صدای هماهنگ از تمام صفحه جنوب بلند شود، پس از دادن میتینگ و غیره به وسیله نمایندگان خود به مجلس شورای ملی فشار آورده و به وکلای همین مجلس این قدر تمام و تمام [کذا فیالاصل] بدهند که قانون اساسی را تغییر داده و رژیم مملکت را از مشروطیت به جمهوریت تبدیل نمایند.»(۱)

 تسطیح راه های خرمآباد

در پی پرسش وزارت جنگ از امیرلشکر غرب مبنی بر زمان آغاز تسطیح راه خرمآباد، احمد خان امیراحمدی امروز خبر داد که با وجود عدم مساعدت هوا مهندسان مشغول کار شدهاند. از بروجرد تا نزدیکی زاغه تقریباً تسطیح و از خرمآباد به طرف تنگ کار شروع شده است. وی برای ادامه کار تقاضای پول کرد.(۲)

 نامه خصوصی سرهنگ اسماعیل خان به رضا خان

سرهنگ اسماعیل خان، نماینده وزارت جنگ در آلمان، امروز گزارش تفصیلی خود را از خرید های نظامی، ارسال تجهیزات به ایران و کار های پیش روی خود به اطلاع وزیر جنگ رساند. وی این نامه را توسط ارباب کیخسرو که از آلمان عازم ایران بود به وزیر جنگ فرستاد. سرهنگ اسماعیل خان در پایان این نامه با اشاره به مناسبات جدیدی که میان انگلیس و روسیه در پی به رسمیت شناختن دولت روسیه پدید آمده افزود: «روسها با شعف فوقالعاده از این نعمت غیرمترقبه که انگلیسها پیشنهاد شناسایی به آنها نمودهاند استقبال نموده و حتماً در مقابل هیچگونه عهدشکنی با دول دیگر به نفع مناسبات خود با انگلیسها خودداری نخواهند کرد.» وی با اشاره به مفاد این شناسایی (برقرار بودن کلیه قراردادها و مناسبات سابق روس و انگلیس و

امکان زنده شدن قرارداد ۱۹۰۷ و تقسیم ایران بین دو قدرت) نوشت: «در این چند روز کمیسیونی از مسکو برای عقد قرارداد با انگلیسها به لندن حرکت خواهد نمود. با نبود اشخاص لایق و کافی در مسکو و لندن، وضعیت را فقط تدبیر و رأی مبارک ... مگر تغییر دهد.»(۳)

 مبانی تغییر رژیم در ایران

روزنامه ایران در شماره امروز خود سرمقال های با عنوان «مبانی تغییر رژیم ایران» درج کرد و پس از روزها محافظهکاری در بیان مواضع خود نسبت به موج جمهوریت به تغییر رژیم در ایران ابراز تمایل کرد و نوشت: «ایران زود به سمت تکامل میرود و دنیا معترف است که استعداد و لیاقت ایرانی از تمام ملل شرقیه زیادتر بوده و حاضر برای قبول مدنیت و بهترین طرز های حیات اجتماعی است. تغییر رژیم برای ایرانی کار مشکلی نیست.»(۴)

 نوروز سیاسی

روزنامه کوشش در شماره امروز خود به مناسبت سالگرد سوم حوت (اسفند) ۱۲۹۹، کودتای یاد شده را «نوروز سیاسی» ایران نامید و آن را روز احیای ایران دانست. کوشش، سیدضیاءالدین طباطبایی و رضا خان را دو نابغه عصر معرفی کرد و این روز را به همه خوانندگان خود تبریک گفت.(۵)

(تصویر) سیدضیاءالدین طباطبایی، نخستوزیر دولت کودتا

۱- نجفی و...، تاریخ تحولات سیاسی ایران، ص ۴۳۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۱، ص ۷۲.

۳- همان، پ ۵۶، صص ۵۴ تا ۵۶.

۴- روزنامه ایران، مورخ ۳ حوت ۱۳۰۲، ص ۱.

۵- روزنامه کوشش، س ۲، شم ۱۷، ص ۱.

ص: ۶۰۰

 شنبه

۴ اسفند ۱۳۰۲

۲۳ فوریه ۱۹۲۴

۱۷ رجب ۱۳۴۲

 دیدار هاوارد با رضا خان

پیش از ظهر امروز مستر هاوارد نایب اول سفارت انگلیس با رضا خان دیدار کرد.(۱) از جزئیات این دیدار خبری ارائه نشد؛ اما با توجه به موضوع روز جامعه، یعنی تغییر رژیم و برپایی جمهوریت، میتوان حدس زد که هاوارد در این مورد نیز با رضا خان گفت و گو کرده است.

 تشکیک در انتخاب صفوی

انتخاب صفوی از ساوجبلاغ مکری محل تردید امیرلشکر شمال غرب واقع شده است. صفوی به عنوان مفتش انتخابات به ساوجبلاغ اعزام، اما خودش به وکالت برگزیده شد. این مسئله چندان فرمانده قشون آذربایجان را بد نیامد؛ چون بابا شیخ از وکالت محروم شد و ضدیت هایی که بین دو طایفه سالارسعید و سیفالقضاه در باب وکالت تولید میشد برطرف گردید. اما وزارت جنگ تصمیمی به انتخاب صفوی از آذربایجان نداشت. از این رو عبد الله خان طهماسبی امروز به وزارت جنگ نام های نوشت و با توجیه، موضوع را به اطلاع رساند.(۲)

 آمادگی هواپیماها برای پرواز

سرتیپ امان اللهمیرزا امروز به وزیر جنگ خبر داد که هواپیما های خریداری شده [که با کشتی از اروپا وارد بوشهر شد] اینک آماده پرواز هستند «فقط بنزین طیاره که از محمره خواست هایم و توسط کشتی بادی ارسال شده است به واسطه باد های متضاد هنوز به بوشهر نرسیده. با بنزینی که در بوشهر موجود بود یک طیاره بمبانداز نیم ساعت در اطراف بوشهر پرواز نمود. پرواز از هر حیث خوب بود.» وی افزود با رسیدن بنزین، طیاره ها به سوی شیراز پرواز خواهند کرد.(۳)

 رسیدن فرخی یزدی به کرمان

فرخی یزدی در حالی که بیمار بود وارد کرمان شد و اینک در سرباز خانه این شهر توقیف است. امیرلشکر جنوب ضمن ارسال این خبر افزود که وی تحت نظر و معالجه است. «ایالت و غیره تقاضای ملاقات وی را مینمایند.» دستور چیست؟ رضا خان هم پاسخ داد هیچکس حق ملاقات فرخی یزدی را ندارد.(۴)

□ اعتراض انگلیس به مسافرت غیرقانونی سرهنگ باقر خان به بصره

سفارت انگلیس در تهران امروز با ارسال نام های به وزارت امور خارجه خبر داد که در هفتم دسامبر ۱۹۲۳ سرهنگ باقر خان [رئیس قوای خوزستان] به همراه شیخ عبدالکریم پسر شیخ خزعل و دو صاحب منصب دیگر و عد های سوار مسلح بدون داشتن تذکره به ابوقصیب آمده و از آنجا راهی بصره شدهاند. در این مراسله آمده است که پلیس عراق از ورود این افراد جلوگیری نکرده است؛ ولی وزیر داخله بینالنهرین به مأمور عالی انگلیس در عراق متذکر شده که عبور و مرور نظامیان مسلح خارجی بدون مجوز دولت ممنوع است. سفارت میافزاید چطور دولت ایران زمانی که دو کشتی انگلیسی برای مدتی در محمره (خرمشهر) پهلو میگیرند اعتراض میکند، اما این بیتربیتی کلنل باقر خان را تصدیق میکند؟ سفارت انگلیس از وزارت امور خارجه خواست از پیشآمد های مشابه بعدی جلوگیری کند.(۵)

□ عدم پذیرش قانون اتباع خارجی توسط انگلیس

سفارت انگلیس در نام های که امروز به وزارت امور خارجه نوشت، قانون جدید دولت ایران را نسبت به اتباع خود وارد ندانست و شرایط آن را نپذیرفت. این سفارت نوشت: «عهودی که مبنای معاملات با اتباع خارجه در ایران است، کاملاً مشارالیهم را از صلاحیت حوزه اقتدارات پلیس و محاکم خلاف و جزا و ادارات محلی عموماً مستثنی میدارد.» در این نامه آمده است دولت ایران نمیتواند به اتباع انگلیس تکلیف کند تذکره خود را نزد حکام محلی یا پلیس به ثبت برسانند. و نیز انگلیس نمیپذیرد که اتباعش برای اقامت بیش از شش ماه در خاک ایران، اجازه جداگانه بگیرند. ادارات محلی نمیتوانند اتباع انگلیس را جریمه یا تبعید کنند. سفارت انگلیس فقط میتواند تعهد کند اتباعی که از این به بعد وارد ایران میشوند، ویزای وزارت خارجه ایران را اخذ کنند.(۶)

□ نیاز لشکر جنوب به سلاح

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، امروز خطاب به وزیر جنگ یادآور شد که اسلحه های تخصیص یافته به این لشکر پس از هشت ماه هنوز نرسیده است. اکنون هوای رودبار کرمان رو به گرمی میرود و نیرو های فعلی فقط تا آخر حوت (اسفند) میتوانند آنجا بمانند. گردان گرمسیری که باید جایگزین این نیروها شود به دلیل نداشتن اسلحه در بم معطل مانده است. دستور ارسال سلاح پس از رسیدن این تلگرام به تهران داده شد.(۷)

□ اختلاف ملکی سرداراحتشام و سردارعشایر

سرداراحتشام با فرستادن نام های به رئیسالوزراء، از این که املاک موروثی او توسط سردارعشایر صولتالدوله تصرف شده، شکایت کرد و خواستار رسیدگی به موضوع شد. وزارت داخله که مأمور پیگیری شده بود از والی فارس خواست در این مورد گزارش بدهد. نصرتالدوله امروز به وزارت داخله نوشت سردارعشایر آماده است املاک را در حضور مأمور ایالت تسلیم سرداراحتشام کند، به شرطی که مالیات آنها را بپردازد.(۸)

□ پیمان امیراعظم با لشکر غرب

امروز محمدامیراعظم از خوانین لُر به قرآن قسم یاد کرد از دولت تبعیت کند و فرمانبر دستورات امیرلشکر غرب باشد. وی عهد کرد هر زمان که دولت از او بخواهد علیه غلامرضا خان والی پشتکوه وارد عمل شود و در نابودی او بکوشد.(۹)

 نظر کنسول ایران در تفلیس درباره شرکت دبری فلوت

پس از ابراز وجود شرکت حمل و نقل روسی دبری فلوت در قوچان و انزلی، وزارت امور خارجه برای آگاهی از ماهیت این شرکت با نماینده سیاسی خود در تفلیس مکاتبه کرد. وی پاسخ

۱- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، ص ۱۱۵. «مستر هوارد نایب اول سفارت انگلیس سالها در ایران ماند و فارسی را به خوبی یاد گرفته بود و حرف میزد، با بیشتر رجال و خانواده ها آشنایی پیدا کرده بود و آمد و شد داشت. بیشتر اشخاص از او توقعاتی داشتند و انجام میداد. وضعش طوری بود که قبل از اقتدار و تسلط حضرت اشرف بر امور، دولت میآورد و دولت میبرد. متنفذین سعی میکردند با او روابطی داشته باشند. بیشتر تحریکات در بازار و مجامع از این شخص ناشی بود. حتی بین عشایر نفوذ کرده بود و آنها را تحریک میکرد و به جان هم میانداخت. یک روز میان عشایر فارس بود و روزی در لرستان و روز دیگر بین عشایر کرمانشاه و کردستان دیده میشد. با عد های از ملاها هم روابطی برقرار کرده بود.» (همان) سلیمان خان بهبودی در این یادداشت نقش هاوارد را در مسائل سیاسی ایران به قبل از برآمدن رضا خان مربوط میداند و حرفی از نقش او و سفارت انگلیس در سال های اخیر نمیزند. در حالی که به استناد مدارک وزارت جنگ که در این مجموعه آورده شده، هاوارد همچنان دارای نقش سیاسی در ایران بود. ملاقات های خصوصی او با رضا خان، رجال و افراد ذینفوذ جامعه از یک طرف و تکیه سر پرسی لورن به تحلیل های او نشانگر اهمیت این انگلیسی کهنهکار در مسائل ایران است.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۰، ص ۹۰.

۳- همان، پ ۱۱۷، ص ۹.

۴- همان، پ ۱۶، ص ۴۵۶.

۵- همان، پ ۵۷، ص ۴۰.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۵ و ۴-۲۶-۳۰-۱۳۰۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، صص ۴۴۲ و ۴۴۳.

۸- همان، پ ۴۸، ص ۳۸. وزارت جنگ از رئیس قشون فارس در این مورد استعلام کرد. سرتیپ فضل الله زاهدی هم پاسخ داد که در ذینفع بودن سردار احتشام در املاک یادشده شکی نیست اما بهتر است پس از آمدن سردارعشایر به تهران به این نقل و انتقال اقدام شود. (همان، پ ۴۸، ص ۴۲).

۹- اسناد نخستین سپهبد ایران...، ص ۲۹.

داد که این شرکت حمل و نقل مانند بقیه دوایر روسی یک اداره دولتی است. کنسول پیشنهاد کرد «دولت بدون قبول مسئولیتی تجار [ایرانی] را در این امر آزاد بگذارد که هر طور مایلند اقدام نمایند.»(۱)

 امتیاز نفت شمال و مطبوعات آمریکا

روزنامه ایزوستیا در شماره امروز خود بار دیگر موضوع اعطای امتیاز نفت شمال به کمپانی سینکلر را مطرح کرد و نوشت که قرار است نماینده این کمپانی در سنا حاضر شود و درباره ۲۵ هزار دلاری که به وزیر داخله آمریکا داده پاسخ دهد. ایزوستیا از قول روزنامه های آمریکایی نوشت که پرداخت پول به وزیر داخله آمریکا و نیز شایعه پرداخت رشوه به ذکاءالملک، وزیر امور خارجه ایران، موقعیت سینکلر را سست کرده است. «دولت ایران به توسط وزیرمختار آمریکا و وزیرمختار خود در واشنگتن پرتست خود را در این اتهام [اعلام کرد.]» این نشریه میافزاید وقتی در این باره از سردارسپه توضیح خواسته شد، وی گفت که «به واسطه اتهام به وزراء و آنتریک بر ضد کمپانی ما... دولت ایران ابداً از راهی که پیش گرفته است عقب نخواهد رفت.»(۲)

 جمعآوری ۱۷ هزار قبضه تفنگ از مناطق لُرنشین

سرگرد ایوان خان فرمانده ارمنی اسکادران محافظ خرمآباد خبر داد که تا امروز ۱۷ هزار قبضه تفنگ از لُرها جمعآوری شده است.(۳)

 فروش جواهرات سلطنتی و تأسیس راهآهن

صدیقالسلطنه وزیرمختار ایران در آلمان امروز در نام های به وزارت امور خارجه، نوشت که پس از درج اخباری در «روزنامه های فرنگستان راجع به فروش جواهرات سلطنتی برای ساختن راهآهن در ایران» هر روز نامه هایی به سفارت میرسد که متقاضی مشارکت در این کار هستند. داوطلبان شرایط بسیار مناسبی پیشنهاد میکنند، «چون قصد اصلی این گروه[ها]... فقط تحصیل یک لقمه نان و فرار ازگرانی آلمان است که خیلی از کار خانجات را از کار بازداشته» است. صدیقالسلطنه میگوید اگر دولت واقعاً خواستار تأسیس راهآهن است، از متخصصان آلمانی میتواند بهرهمند شود. وی افزود که نامه های دیگری هم میرسد که متقاضی خرید جواهرات سلطنتی هستند. وزیرمختار ایران خواستار اطلاعاتی در این موضوع شد.(۴)

(تصویر) تفلیس، نمای عمومی

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۲-۴۹-۳۶-۱۳۰۲.

۲- همان، ۶۱-۸-۳۹-۱۳۰۲.

۳- FO E ۳۹۴۴/۲۵۵/۳۴

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۸-۳۶-۱۳۰۳.

ص: ۶۰۲

 یکشنبه

۵ اسفند ۱۳۰۲

۲۴ فوریه ۱۹۲۴

۱۸ رجب ۱۳۴۲

 دستگیری شیخ حسین لنکرانی

امشب پس از نماز، شیخ حسین لنکرانی توسط مأموران نظمیه دستگیر شد. آیت الله خالصیزاده که به دیدار رضا خان رفته بود این خبر را داد و تقاضا کرد او را آزاد کنند. سلیمان خان بهبودی در یادداشت های روزانه خود مینویسد: «حضرت اشرف فرمودند از سرهنگ محمد خان [قلعهبیگی] سئوال کنم موضوع شیخ حسین لنکرانی چه بوده است. به رئیس نظمیه که گفتم اظهار داشت شرفیاب میشوم و عرض میکنم.»(۱)

 حکومت نظامی در خرمآباد

امیرلشکر غرب خبر داد که وجود حکومت نظامی در خرمآباد ضروری به نظر میرسید. از این رو از بدو ورود، نایب سرهنگ محمود خان پولادین به این سمت معین شد. «اینک چون جریانات امور اداره حکومتی مخارج مورد لزوم [خود را دارد] ... اداره مالیه بودجه حکومتی را همه ماهه در وجه مشارالیه کارسازی» کند.(۲) موضوع به وزارت داخله اطلاع داده شد.

 اعتراض نفر دوازدهم

والیزاده رئیس تلگراف خانه تبریز که شخصاً و به دور از برنامهریزی وزارت جنگ، خود را در آذربایجان نامزد مجلس شورای ملی کرده بود، با وجود تحمل هزینه و دوندگی نفر دوازدهم شد و از راهیابی به مجلس بازماند. وی اینک بنای اعتراض گذاشته و این مسئله برای حاکم آذربایجان خوشآیند نیست. امیرلشکر اسماعیل خان والی آذربایجان امروز در تلگرامی به وزیر پست و تلگراف، مسئول مستقیم والیزاده، نوشت که تمام دستوراتی که از مرکز برای انتخابات داده شده بود، با زحمات شبانهروزی انجام شد و نتیجه مطلوب گرفته شد. «هرگاه لازم و مقتضی بود آقای والیزاده، رئیس تلگراف خانه تبریز، هم وکیل بشود به یک اشاره و امری از مرکز شده بود، بدون این که مبالغی خودش خرج کند موفق» میشد. حاکم آذربایجان از وزیر پست و تلگراف خواست جلو اقدامات والیزاده را بگیرد، چرا که این کارها «به انتخابات تبریز سکته وارد» میکند.(۳)

 شرایط تقویت قوای خوزستان از منظر امیرلشکر غرب

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، در نامه محرمانه به وزارت جنگ یادآور شد که تقویت قوای قشون در خوزستان آغاز شده، اما استخدام مخالفین شیخ خزعل صلاح امروز قشون نیست؛ سوءظن سرداراقدس (شیخ خزعل) رابرمیانگیزد. «امروز بایستی با تقاضا های سرداراقدس مساعدت نمود، او را امیدوار نگاه داشت، پس از تمرکز یافتن قوا در خوزستان سیاست را تغییر داد.» این رویه مورد تأیید وزیر جنگ قرار گرفت.(۴)

قوای خوزستان تحت امر لشکر غرب اداره میشد.

 اعتراض ایران به شوروی

وزارت امور خارجه ایران امروز به در نام های به دولت روسیه شوروی به رفتار آن دولت با اتباع ایرانی که در خاک روسیه تحت صدمات متعدد هستند اعتراض کرد. از آن جمله بیرون کردن اکبراف پیرمرد ۶۷ ساله ایرانی از خانهاش و آواره شدن او، و تصرف املاک و اموال غیرمنقول ایرانیان در ترکستان. وزارت امور خارجه این رفتارها را خارج از عوالم ودادیه بین دولتین دانست و خواستار جلوگیری از آنها شد.۵(۵)

 خروج برخی از نیرو های انگلیسی از بندرعباس

امیرلشکر جنوب از قول رئیس قشون کرمان خبر داد که ۶۰ نفر از نیرو های نظامی انگلیس اخیراً از بندرعباس به بمبئی رفتهاند و فقط ۲۰ نفر با یک صاحب منصب در بندرعباس متوقف هستند. پس از رسیدن این تلگرام به مرکز رضا خان پاسخ داد که قرار بود انگلیس همه مناطق ساحلی ایران را ترک کند!(۶)

 حرکت سردارمعزز به طرف تهران

امیرلشکر شرق امروز خبر داد که سردارمعزز بجنوردی را دیروز با یک بهادران سوار و دو مسلسل به طرف شاهرود

۱- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات ...)، صص ۱۱۶ و ۱۱۷.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۵، ص ۸۳.

۳- همان، پ ۵۰، ص ۸۹.

۴- همان، پ ۷۱، ص ۶۳.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶ و ۱۵-۳۹-۱۶-۱۳۰۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۴۵۸.

حرکت داده است. حسین خزاعی ضمن اعلان این خبر پرسید آیا این مشایعت باید تا تهران ادامه یابد یا از شاهرود به بعد بدون محافظ اعزام گردد؟ وی تقاضا کرد در بجنورد حکومت نظامی تشکیل شود.۷(۱) همچنین امروز وزارت جنگ از قول اداره امنیه به امیرلشکر شرق خبر داد که شواهد نشان میدهد کسان سردارمعزز در تحریک ترکمنها برای ایجاد مزاحمت دست دارند. مزاحمت های اخیر برای گاری های پست از این ناحیه بوده است.(۲)

 عزیمت کنسول انگلیس به کشورش

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، خبر داد که کنسول انگلیس در تبریز امروز از راه روسیه راهی انگلستان شد و به جای او مستر پاک تعیین شده است. همچنین شوکت بیک که شهبندر ترکیه در شهر خوی بود، مأمور سنندج شده است.(۳) امیرلشکر شمال غرب به اطلاع رساند که کنسولگری روسیه برای مستخدمین خود و سایر ادارات تابعه تقاضای جواز حمل اسلحه کمری کرده و اسامی آنها را برای صدور این جواز ارائه نموده است.(۴)

 اقدام اداره امنیه شمال غرب به صدور جواز حمل تفنگ

امیرلشکر شمال غرب امروز اطلاع داد که رئیس امنیه ناحیه شمال غرب، بدون اطلاع اداره لشکری و با چاپ اعلان جواز حمل اسلحه صادر میکند. این اداره در ازای دریافت یک تومان برای تفنگ های سرپر و دو تومان برای سلاح های ته پر مجوز حمل میدهد. امیرلشکر شمال غرب این اقدام را توسط یک اداره مادون لشکر، به زیان سازمان قشون دانست و دخالت امنیه را در کاری که به قشون محول شده نادرست خواند.(۵)

 درخواست نمایندگان گیلان از دولت

نمایندگان گیلان در مجلس پنجم، امروز با درج آگهی، توجه دولت را به این خطه از سرزمین ایران جلب کردند. آنان با اشاره به مصائبی که در طول دهه گذشته به گیلان وارد شده خواستار باز شدن راهی برای تجارت شمال، تبدیل شرکت اختصاصی نفت گیلان به شرکت گیلان با مرکزیت رشت، جلوگیری از تعدی مأموران مالیه و کشیده شدن راه‌آهن به رشت شدند.(۶)

 فراکسیون تجدد

روزنامه ایران امروز نوشت که تعداد نمایندگان عضو فراکسیون تجدد به چهل نفر رسیده است. این منبع نام اعضا را نیز درج کرد.(۷) فراکسیون تجدد از مواضع رئیسالوزراء و وزیر جنگ، رضا خان، پشتیبانی میکرد؛ چرا که اعضای آن با تمهیدات قشون به این منصب رسیده بودند.

 نماینده شاهرود

برخلاف تلاش های قشون، حاکم شاهرود و سرتیپ محمدحسین خان آیرم برای پیروزی دکتر حسینقلی خان از شاهرود، [به واسطه تبعیت مردم از روحانی شهر] آقای شریعتمدار(۸) با ۶۴۱۷ رأی نفر اول و دکتر حسینقلی خان با ۱۲۴۵ رأی نفر دوم شدند و شریعتمدار به عنوان نماینده مردم راهی مجلس شد.(۹)

 ورود سامیبیک به تهران

سامیبیک، سر کنسول ترکیه در خراسان، امروز وارد تهران شد. سفارت انگلیس با گزارش این خبر افزود که قرار است او در ۱۳ اسفند به عنوان کنسول ترکیه به ارومیه برود.(۱۰)

(تصویر) رضا خان

۱- همان، پ ۱۰۳، ص ۱۳. رضا خان با برپایی حکومت نظامی در بجنورد موافقت کرد و افزود سردارمعزز از شاهرود به بعد با سه نظامی تا تهران مشایعت شود. (همان، پ ۱۰۳، ص ۱۲). سرهنگ مهدی خان رئیس اردوی نظامی اعزام شده به بجنورد حاکم نظامی شهر شد. (همان، پ ۱۰۳، ص ۱۱).

۲- همان، پ ۱۰۳، ص ۱۰.

۳- همان، پ ۴۱، صص ۳۶ و ۳۹.

۴- همان، پ ۳۸، ص ۴۴. وزارت جنگ صدور این جواز را برای مستخدمین کنسولگری روسیه ممکن دانست ولی برای دیگر اتباع روس جایز ندانست. (همان، پ ۳۸، ص ۴۳).

۵- همان، پ ۴۲، صص ۱۶ و ۱۷. رضا خان دستور داد اعلانی که امنیه پخش کرده جمعآوری شود، رئیس امنیه هم مؤاخذه گردد که چرا بدون اجازه اداره لشکری مبادرت به چنین کاری کرده است. (همان، پ ۴۲، ص ۱۵).

۶- روزنامه ایران، مورخه ۵ حوت ۱۳۰۲، ص ۱.

۷- همان، ص ۲.

۸- میرزارضا شریعتمدار دامغانی معروف به شریعتمدار دوم فرزند میرزاحسن مجتهد از عالمان دینی بزرگ دامغان بود. وی به سال ۱۲۶۸ش در دامغان دیده به جهان گشود. تحصیلات مقدماتی علوم دینی را در مشهد به پایان رساند. سپس برای تکمیل آموخته هایش به نجف اشرف رفت و از محضر ملامحمدکاظم خراسانی بهره برد. او پس از بازگشت به ایران به تبلیغ دین در مسجد جامع دامغان همت گماشت. شریعتمدار کتاب خانه بزرگی داشت و بیشتر اوقات خود را صرف مطالعه مینمود. او دارای طبع شعر و ذوق ادبی بود و اشعار بسیاری در قالب هایی چون قصیده، مثنوی و غزل میسرود. افزون بر فارسی به زبان عربی نیز تسلط داشت و به هر دو زبان شعر گفته و رضا تخلص میکرد. دلبستگیاش به ادبیات سبب شد تا در انجمن ادبی ایران نیز عضویت داشته باشد. او در دوره پنجم مجلس شورای ملی از حوزه انتخابیه شاهرود به نمایندگی مجلس برگزیده شد و از مدافعان مواضع سیدحسن مدرس در مجلس بود. وی دردوران نمایندگی برای اولین بار به مجلس شورای ملی پیشنهاد کرد که مجلس به وزارت معارف اجازه دهد تا جمعی از متخصصین را که کمتر از ده نفر نباشند برای ترجمه کتب علمی و فنی مفید انتخاب و استخدام نماید و این پیشنهاد در صد و سی و ششمین جلسه دوره پنجم مورخ ۱۵ اسفند ۱۳۰۳ تصویب و مورد عمل واقع گردید. میرزارضا شریعتمدار دامغانی به سال ۱۳۰۵ش بر اثر سکته درگذشت و در مشهد به خاک سپرده شد. وی

تألیفاتی نیز از خود بر جای گذاشت. بت پرستی و مسیحیت کنونی، انتباهنامه اسلامی، اصول دین، دیوان اشعار از جمله آثار اوست. (طاهریا، تذکره شعرای دامغان، صص ۱۲۳-۱۱۹؛ مدرسی، مدرس، ج ۱، ص ۷۴؛ دانشنامه مشاهیر و مفاخر...، صص ۵۱۲-۵۱۱).

۹- روزنامه ایران، مورخ ۵ حوت ۱۳۰۲، ص ۱. باید دانست که رضا خان در آخرین لحظات اجازه انتخاب طبیعی در شاهرود را به مقامات کشوری و لشکری آن ناحیه داده بود، اگرنه با ترفند های حاکم و قشون، شخص مورد نظر رضا خان به مجلس راه میيافت. (ر.ک: ۱ اسفند).

۱۰- FO E ۳۵۱۲/۲۵۵/۳۴.

 دوشنبه

۶ اسفند ۱۳۰۲

۲۵ فوریه ۱۹۲۴

۱۹ رجب ۱۳۴۲

 حمله مصور به احمدشاه

روزنامه کوشش امروز در صفحه اول خود با چاپ عکس احمدشاه با لباس فرنگی، کلاه لگنی که در کنار یک زن فرانسوی ایستاده بود به او حمله کرد. عنوان مقاله روزنامه کوشش «ملت: شاه به تو میخندد» بود. در ذیل عکس آمده است: «شاه ایران برای رفع خستگی دماغ به شهر انوویل آمده و در میدان بازی تنیس با مادام استورسکا مصاحب خودش مشغول تفریح است.» نویسنده با عنوان بعدی «رسوایی تا کی» احمدشاه و سلطنت قاجار را مورد حمله قرار داد.(۱)

 احضار امیرلشکر انصاری به تهران

امیرلشکر محمودآقا انصاری والی اصفهان بنابر احضار رضا خان امروز وارد تهران شد. وی پیش از حکومت اصفهان، حاکم نظامی تهران بود.(۲) همین منابع مینویسند که رضا خان پس از دیدار با انصاری از او خواست به دیدار روحانیان قم، کاشان و اصفهان برود و نظر آنها را به نفع جمهوریت جلب کند.(۳)

 دستور استعفای صفوی از نمایندگی

وزارت جنگ امروز در تلگرامی به والی آذربایجان از او خواست بنا بر دستور وزیر جنگ از رحیمزاده صفوی بخواهد از نمایندگی مجلس شورای ملی استعفا دهد. «بعد از طریق دیگر نسبت به مشارالیه جبران خواهد شد.»(۴) رحیمزاده صفوی از ساوجبلاغ مکری به نمایندگی مجلس انتخاب شده بود.

 موقعیت متزلزل سینکلر در ایران

وزیرمختار ایران در فرانسه امروز به وزارت امور خارجه نام های فرستاد که در آن آمده بود کار سینکلر در ایران آسان نخواهد بود. وی با اشاره به دیدارش با یکی از روزنامهنگاران آمریکایی مقیم پاریس از قول او نوشت: «کار سینکلر خراب است. اگر چه میدانم استاندارد اویل خیلی محیل و شارلاتان است و این قبیل مناقشات در آمریکا تازگی ندارد، ولی به طوری سینکلر را ضایع کردند که دیگر سینکلر مقتدر به تهیه پولی در آمریکا [برای ارائه وام به ایران]» نخواهد گردید.(۵)

 اعتراض علمای فارس به فعالیت می خانه و آتشزدن قرآن

علمای فارس در تلگرامی که امروز به رئیسالوزراء فرستادند خواستار بسته شدن می خانه خیابان باغشاه و نیز رسیدگی به آتش زدن قرآن کریم و حوادث امامزاده شهر فسا و شناسایی مسبب آن شدند.(۶)

 استعفای شوستر

حسین علاء وزیرمختار ایران در آمریکا امروز وزارت امور خارجه را مطلع کرد که مورگان شوستر از سمت خود استعفا داده است. شوستر از سوم نوامبر ۱۹۲۱ به عنوان مأمور مالیه ایران در آمریکا با سفارت ایران همکاری میکرد. شیوه همکاری دولت ایران با شوستر بدین ترتیب بود که، در مقابل وام هایی که برای ایران تهیه میکند، درصدی دریافت دارد. شوستر در استقراض یک میلیون دلار ایران از آمریکا ۱۵ هزار دلار دریافت کرده بود. حسین علاء ضمن اعلام خبر استعفای شوستر اضافه کرد که او صلاح ایران را در اعطای امتیاز نفت شمال به کمپانی نفتی استاندارد اویل میدانست. شوستر با اعطای این امتیاز زمینه گرفتن وام از بانک مورگان را نیز فراهم کرده بود. اعطای امتیاز نفت شمال به کمپانی سینکلر، شوستر را ناامید کرده و همین موضوع باعث استعفای او شد. علاء در ادامه یادآور شد که امور مالی ایران در آمریکا احتمالاً باید با «اداره مستر لانسینگ» ادامه یابد.(۷)

 گزارشی از چگونگی تخلیه خاش از قوای انگلیس

لشکر جنوب در تلگرامی که امروز از قول رضاقلی افشار کفیل تیپ سیستان و قائنات به وزارت جنگ فرستاد، درباره چگونگی تخلیه قوای انگلیس از خاش توضیحاتی داد: «ماژور دنس با یک اسکورت هشتنفری سواره نیزهدار قرار است مثل نماینده سیاسی در خاش بماند. تا پنج روز دیگر کلنل گیز [یا کیز] از هندوستان آمده در خاش با حضور تمام طوایف بیرق انگلیس را پایین آورده و قشون خودشان را هم در همان روز از خاش عقب ببرند.» وی سپس توضیح داد که پست نظامی ایران به فرماندهی سلطانابراهیم خان جایگزین قوای انگلیسی میشود.(۸)

 قطع ارتباط تلگرافی دزداب و خاش

بنابر اطلاع تلگراف خانه دزداب، رئیس تلگراف خانه انگلیس در دزداب اجازه استفاده از این تلگراف خانه را به ایران برای ارتباط با خاش نمیدهد. وزیر پست و تلگراف در نام های که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد یادآور شد که نظر به اعزام اردوی نظامی ایران به خاش یک نفر تلگرافچی نیز عازم خاش شد تا ارتباط بین دزداب و خاش برقرار شود، اما انگلیسها میگویند «بدون اجازه رئیس تلگراف خانه کراچی دیگر حق دادن سیم ندارند و به این علت از روز چهارم حوت سیم داده نشده و کلیه مخابرات قشونی در حال تعطیل باقی است.» در این نامه آمده است که موضوع از طریق آن وزارت خانه با سفارت انگلیس در میان گذاشته شود. قرار است ایران خط تلگراف دزداب به خاش را از انگلیس بخرد.(۹)

 گزارشی از دایره جاسوسی انگلیس در خوزستان

دایره جاسوسی انگلیس در خوزستان دو شعبه دارد. مرکز عملیات هر دو شعبه در محمره (خرمشهر) و ریاست اداره جاسوسی با ویلسن رئیس کمپانی نفت جنوب است. شعبه اول جاسوسی در مسجد سلیمان واقع و ریاست آن با دکتر یانگ است. دکتر

یانگ به زبان فارسی آشنا و طرفدار جدی حمایت از بختیاریها است. دکتر یانگ سال گذشته ۲۰۰ صندوق فشنگ به سرزمین بختیاری حمل کرده است. شعبه دوم جاسوسی در اهواز قرار دارد و ریاست آن با کاپیتان پیل است. پیل معاونی به نام میرزاعلی خان دارد که قبلاً از صاحب منصبان پلیس جنوب بود، اما اینک مترجم کمپانی نفت جنوب است.

احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب، امروز این گزارش را به مرکز فرستاد و افزود به زودی اطلاعات بیشتری از این دایره

۱- روزنامه کوشش، س ۲، شم ۱۸، ص ۱. این عکس در روزنامه های دیگر نیز چاپ شد و سپس جداگانه برای توزیع میان مردم و ایالات تجدید چاپ و پخش شد. عکس یاد شده در برانگیختن احساسات مردم علیه سلطنت قاجار و احمدشاه تأثیر فراوانی داشت.

۲- FO E ۳۵۱۲/۲۵۵/۳۴

۳- FO E ۳۹۴۵/۲۵۵/۳۴.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۵، ص ۳.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۸-۸-۳۹-۱۳۰۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۸، ص ۳۴. وزیر جنگ و رئیسالوزراء در پاسخ به درخواست علمای شیراز نوشت که در هر دو مورد دستورات لازم داده شده است. (همان، پ ۴۸، ص ۳۵).

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۶ و ۶۵-۹-۳۹-۱۳۰۳.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۹۹، ص ۱.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۰-۳۹-۳۴-۱۳۰۲.

جاسوسی ارائه خواهد کرد.(۱)

 تشکیل اجلاسی در کویت به خواست انگلیس

به زودی به دعوت انگلیس اجلاسی در کویت با حضور امیرفیصل پادشاه عراق، شیخ خزعل، ابن سعود سلطان نجد، ملکحسین سلطان حجاز(۲)، شیخ احمد مالک مستقل کویت، کلنل ساکسویل و مستر تروور کنسول انگلیس در بوشهر تشکیل میشود. در این نشست راجع به استقلال اعراب مذاکره شده، و در مورد امکان تشکیل اتحادیه علیه ترکها و عدم الحاق موصل به ترکیه گفت و گو میشود. «و ضمناً از وضعیت ایران و قضیه جمهوریت نیز مذاکره خواهد شد.»(۳)

 نیاز فوری جاسک به حضور نظامیان

کارگزاری بوشهر امروز به وزارت امور خارجه خبر داد که اهالی جاسک از تعدی اشرار در حال پراکنده شدن هستند. نایبالحکومه ناتوان این بندر کارآیی ندارد. «فرستادن نظامی تعجیل شود.»(۴) لشکر جنوب برای ارسال نظامیان به جاسک و استقرار آنها برنامه داشت. قرار است نظامیان از میناب و از طریق آب به جاسک اعزام شوند. نظر به مخاطراتی که عبور از خاک بلوچستان دارد، این تصمیم گرفته شده است.(۵)

 گشایش تجارت خانه طومانیانس در تهران

امروز از طرف الکساندر خان طومانیانس، تجارت خانه طومانیانس در تهران افتتاح شد. عدلالملک معاون رئیسالوزراء، وزیر فواید عامه و جمعی دیگر در این مراسم حضور داشتند.(۶) تجارت خانه طومانیانس در واقع بازگشایی شد، چرا که توانست محاسبات مالی خود را با دولت به انجام برساند و مجدداً مشغول معاملات تجارتی و صرافی شود.(۷)

 ورود سرهنگ علایی به ایران

سرهنگ علایی یکی از همراهان سرتیپ امان اللهمیرزا در سفر به اروپا برای خرید تجهیزات نظامی امروز به تهران بازگشت.(۸)

 واحد پول روسیه و تذکرات نمایندگان سیاسی ایران

محمدساعدالوزاره، سرکنسول ایران در بادکوبه، درباره اسکناس جدید چرونتس نوشت که این واحد پول روسی در بادکوبه فعلاًـ برابر هشت منات و بیست کپک طلا است. این برابری هنگام اولتیماتوم انگلیس به روس و سپس مرگ لنین به هم خورد و چرونتس ارزش خود را از دست داد، اما پس از این که روسیه از ناحیه انگلیس به رسمیت شناخته شد ارزش چرونتس بهبود یافت و رو به ترقی گذاشت. ساعدالوزاره با اشاره به وجود چرونتس تقلبی از مسئولان خواست که در رد و بدل کردن آن در ایران جلوگیری کنند. همچنین کنسول ایران در عشقآباد با اشاره به این که هر یک چرونتس برابر است با سه تومان و پنج الی

شش قران، ارزش پول جدید روسیه را رو به ترقی دانست و افزود که روسها بازرگانان را تشویق میکنند که از این اسکناس برای داد و ستد استفاده کنند. وی نوشت منات، واحد پول پیشین روسیه، امروزه ارزشی کمتر از کاغذ پیدا کرده و فروشندگان اجناس ترجیح میدهند از آن برای بستهبندی کالا استفاده کنند. کنسول ایران در عشقآباد نسبت به ورود چرونتس به ایران هشدار داد و با این احتمال که ممکن است تجار ایرانی همانند زیانی که هنگام وقوع انقلاب در روسیه با افت ارزش منات متحمل شدند، با اعتماد به چرونتس بار دیگر متضرر شوند، رواج این اسکناس را در ایران دور از احتیاط دانست.(۹)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۱، صص ۸۱ و ۸۲.

۲- حسین بن علی هاشمی که به نام های دیگری همچون شریفحسین، ملکحسین اول، شریف مکه و پدر انقلاب عربی نیز مشهور بوده است به سال ۱۲۷۱ق در استانبول به دنیا آمد. از سال ۱۳۲۶ق تا ۱۳۳۵ق در نتیجه جنبش ترک های جوان، شریف مکه شد. در جنگ جهانی اول جانب عثمانی را گرفت؛ اما بعد از چندی به توصیه پسرش فیصل اول و کلنل تامس ادوارد لارنس به متفقین پیوست و خدمات فراوانی در عربستان به متفقین و خصوصاً انگلیسها کرد. در سال ۱۲۹۵ش/۱۹۱۶م با اعلام استقلال عربستان سعودی از عثمانی در سایه حمایت متفقین جنگ جهانی اول، به عنوان نخستین پادشاه مملکت مستقل عربستان قدرت را به دست گرفت. در سال ۱۲۹۸ش از امضای معاهده ورسای و نیز در سال ۱۳۰۳ش از امضای پیمان با انگلیس به لحاظ آن که معاهدات مزبور کمکی به حل مشکلات اعراب در خاور نزدیک نمیکردند، خودداری کرد. در همان سال خود را به عنوان سرسلسله خلافت جدید هاشمیان اعلام کرد. این اقدام مخالفت وهابی های سعودی را به رهبری عبدالعزیز بن سعود (که در سال ۱۹۰۴م خود را امیر نجد و امام وهابیه خوانده بود) برانگیخت. حسین بن علی در همین سال مجبور شد به نفع بزرگترین پسر خود، علی بن حسین، که در زمان حکومت پدر امیر مدینه بود، از حکومت عربستان سعودی کناره بگیرد. وی از سال ۱۳۰۳ش تا ۱۳۰۹ به قبرس تبعید شد، و سرانجام پس از پناه بردن به نزد دومین پسر خود، عبد الله بن حسین که امیر ماوراء اردن بود، در سال ۱۳۱۰ش در عَمّان چشم از جهان فروبست. (اسعدی، جهان اسلام، ج ۱، صص ۴۶۶-۴۶۷).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۱، ص ۸۳.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۲۲-۵۱-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۴۵۴.

۶- روزنامه ایران، مورخه ۸ حوت ۱۳۰۲، ص ۱.

۷- هفتهنامه جارچی ملت، س ۱۵، شم ۷، ص ۲.

۸- FO E ۳۵۱۲/۲۵۵/۳۴.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۷ و ۵- ۲۴-۳۱-۱۳۰۲.

ص: ۶۰۶

 سه شنبه

۷ اسفند ۱۳۰۲

۲۶ فوریه ۱۹۲۴

۲۰ رجب ۱۳۴۲

 پیشنهاد حاکم آذربایجان به ابطال انتخابات ساوجبلاغ

پس از آن که قرار شد به رحیمزاده صفوی منتخب منطقه ساوجبلاغ مکری گفته شود از نمایندگی مجلس استعفا دهد تا بعداً جبران شود (ر.ک: ۶ بهمن) امیرلشکر اسماعیل خان امروز به وزارت جنگ پیشنهاد داد «ممکن است اساساً انتخابات ساوجبلاغ را با اقدامات مقتضیه به هم زده لغو نماییم، مجدداً شروع به تقسیم تعرفه و اخذ آراء» شود، چرا که پس از استعفای رحیمزاده صفوی(۱)، حاجبابا شیخ کردستانی که حائز اکثریت است نماینده ساوجبلاغ شناخته میشود و نماینده شدن حاجبابا شیخ خالی از اشکال نیست.(۲)

 تقاضای اعدام سردارمعزز

حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، امروز به وزارت جنگ پیشنهاد کرد اینک که سردارمعزز بجنوردی عازم تهران است به واسطه دخالتی که در تاخت و تاز ترکمنها در این منطقه داشته پس از ثبوت تقصیر اعدام شود.(۳)

 اعزام قوای نظامی به مرز ترکیه

در پی درخواست دولت ترکیه از ایران مبنی بر اعزام نیروی نظامی به مرز برای جلوگیری از تجاوزات و مناقشات مرزی، رضا خان امروز به امیرلشکر شمال غرب دستور داد چون ترکها هم متقابلاً یک عده نظامی به منطقه فرستادهاند، لازم است گروهی نیز از طرف آن لشکر به سرحدات ماکو اعزام شود. همین تصمیم امروز به اطلاع وزیرمختار ترکیه در تهران هم رسید.(۴)

 کشتی های جنگی روسیه در انزلی

نزدیک به دو سال است که همواره یک کشتی جنگی روسی در آب های ساحلی ایران نزدیک انزلی حضور دارد. گاه پانزده روز یک بار، گاه هر هفته این کشتی جای خود را با یک کشتی جنگی دیگر عوض میکند. این اواخر هر ماه یک بار این کشتیها جابجا میشوند. در این دو سال بارها به سفارت روسیه اعتراض و خواسته شده این کشتیها برای همیشه آب های ایران را ترک کنند اما تاکنون پاسخی داده نشده است. در این گزارش که امروز در وزارت امور خارجه تهیه شد آمده است، اینک که انگلیس قوای نظامی خود را از سواحل جنوبی ایران خارج میکند، خوب است روسها هم کشتی جنگی خود را از آب های

ساحلی ایران خارج کنند.(۵)

 روستا های قرهسو

چندی پیش امیرلشکر شمال غرب به وزارت جنگ اطلاع داد که روستا های حوزه قرهسو در ماکو متعلق به ایران است. این روستا های پنجگانه که توسط روسها تصرف شده بود فعلاً بین ایران و ترکیه متنازع فیه است. روستاها خالی از سکنه و مأمن اشرار شده است. وزارت جنگ امروز در پاسخ به عبد الله خان طهماسبی گفت که این روستاها از زمان معاهده ترکمنچای متعلق به دولت روسیه بود، و بعد هم به موجب عهدنامه قارص به ترکیه واگذار شده است. «با این تفصیل قدغن فرمایید در صورتی که مدارک صحیحی در دست باشد اطلاع داده و نظریه» خود را ارسال دارید.(۶)

 پیگیری طلب رحیم خان توسط وزیرمختار انگلیس

سر پرسی لورن، وزیرمختارانگلیس، در تهران در نام های که امروز به رضا خان نوشت بار دیگر طلب رحیم خان ناظر سفارت انگلیس از سرداررشید را تکرار کرد و خواستار دخالت دولت و قشون برای پس دادن آن شد. وی نوشت امیرلشکر غرب قول داده بود پس از دستگیری سرداررشید بدهی او به رحیم خان گرفته شده، پرداخت گردد. حال که رشید خان دستگیر و اموال او در دست لشکر غرب است، طلب رحیم خان بدون تأخیر پرداخت شود.(۷)

 هزینه های مسافرت احمدشاه در عراق

وزیرمختار انگلیس امروز وزیر امور خارجه ایران را مطلع کرد که مخارج احمدشاه برای عبور از عراق در ماه نوامبر گذشته از مساعد های که دولت ایران پرداخت کرده بود، بالاتر زده و مابقی آن باید پرداخت شود.

دولت ایران ۱۸۰۰ تومان بابت اقامت چند روزه احمدشاه در بینالنهرین به سفارت انگلیس در تهران پرداخت کرده بود؛ اما هزینه ها حدود ۶۱۸۲ روپیه شده و پس از کسر مبلغ مساعده ایران باید حدود ۵۴۰ روپیه به انگلیس بپردازد. لورن میافزاید:

۱- علیاصغر رحیمزاده صفوی فرزند میرسیدرحیم در ۱۲۷۳ش در مشهد متولد شد. پدرش پیشه پزشکی داشت. تحصیلاتش را در مشهد، تهران و بیروت گذراند. آنگاه از جانب مستشاران بلژیکی در گمرک و دارایی استخدام شد. رحیمزاده صفوی فعالیت های سیاسی خود را با سردبیری روزنامه چمن ارگان حزب دموکرات خراسان آغاز کرد. پس از انحلال حزب دموکرات، بار دیگر به تهران آمد و با روزنامه ایران به همکاری پرداخت. مدتی نیز سردبیری ستاره صبح را پذیرفت. وی در آبان ۱۳۰۱، روزنامه آسیای وسطی را در تهران منتشر کرد؛ اما حدود یک سال بعد روزنامهاش به علت انتشار مقال های تند در نقد مسافرت های احمدشاه توقیف شد. رحیمزاده صفوی در پنجمین دوره مجلس شورای ملی (۴-۱۳۰۲ش) به نمایندگی مردم ساوجبلاغ مکری (مهاباد) راهی مجلس شد. وی در اواخر آذر ۱۳۰۳ از جانب محمدحسن میرزانایبالسلطنه و سیدحسن مدرس به فرانسه رفت تا مقدمات بازگرداندن احمدشاه به ایران و عزل سردارسپه را فراهم کند. سپس به شوروی رفت تا نظر موافق شورویها را نسبت به احمدشاه جلب نماید. وی هنگام بازگشت به ایران در اول آبان ۱۳۰۴، به دستور رضا خان توقیف

شـد که پس از اعلام انقراض قاجاریه، به موجب عفو عمومی آزادی یافت. در ۱۳۰۷ش به افغانسـتان و هندوستان سفر کرد و مـدتی سـردبیر روزنـامه حبلالمتین گردیـد. در سال بعـد به ایران مراجعت کرد و به عنوان مترجم در اداره قوانین دادگستری به خـدمت مشغول شـد. رحیمزاده صـفوی در ۱۳۱۳ش بـه عضـویت کنگره فردوســی درآمـد و از ۱۳۱۴ش ریـاست هیأت های بازرسی کل کشور را به عهده داشت، اما در ۱۳۱۶ش در یکی از همین مأموریت های بازرسی مغضوب رضاشاه واقع و مدتی زنـدانی شـد. وی در ۱۳۲۱ش به درخواست زینالعابـدین رهنمـا سـردبیری روزنـامه ایران را پـذیرفت و در کنـار آن بـا وزارت خواروبار نیز همکاری میکرد. در ۱۳۲۲ش به تقاضای ملکالشـعرای بهار، مدت کوتاهی سردبیری روزنامه نوبهار را پذیرفت تا اینکه در آذرماه ۱۳۳۸ بر اثر سـکته مغزی در تهران درگـذشت. آثار به جای مانـده از او عبارتست از: ایران اقتصادی، داسـتان نادرشاه، داستان شهربانو. (رحیمزاده صفوی، اسرار سقوط احمدشاه، صص ۱۴-۱۱).

۲- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسـی، س ۱۳۰۲، پ ۱۸، ص ۱۵۹. نظر وزارت داخلـه این بـود که اگر نماینـده محلی باشد به مصلحت نزدیک است و مقتضیات ایجاب میکند که به حاج بابا شیخ کردستانی اعتبارنامه داده شود. (همان، پ ۱۸، ص ۱۶۲).

۳- همان، پ ۱۰۳، ص ۸. موضوع به اطلاع رضا خان رسـید و او خواست مـدارک لازم را در این مورد بفرسـتند. (همان، پ ۱۰۳، ص ۷).

۴- همان، پ ۵۲، صص ۴۲ و ۴۳.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۸ تا ۳۶-۲-۴۰-۱۳۰۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۲، ص ۵ و ۶.

۷- همـان، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۸، ص ۲. موضوع به امیرلشـکر غرب منعکس شـد و او هم پاسخ داد: «سرداررشـید شـخصاً ملک ندارد و کلیه املاک متعلق به اهالی کردستان است.» (همان).

«قونسول جنرال ایران مقیم بغداد نیز از مأمور عالی انگلیس مقیم آن جا تقاضا نموده‌اند که مبلغ ۶۵۰ روپیه را که مشارالیه از بابت خوراک اعلیحضرت و ملتزمین رکاب در صبح ۸ نوامبر در ایستگاه راه‌آهن بغداد خرج کرده‌اند نیز از طرف ایشان وصول دارند.»(۱)

 مذاکرات رئیس مدرسه آلمانی با وزارت معارف

دکتر استرنک که به عنوان رئیس مدرسه آلمانی در ایران به وزارت معارف معرفی شد، پس از مذاکره با مقامات این وزارت خانه گفت که دولت ایران لازم است تمام مخارج مدرسه را عهده‌دار شده، معلمین فنی را از آلمان استخدام کند. وزارت معارف امروز به وزارت خارجه اطلاع داد از آنجا که دولت ایران تمام مخارج این مدرسه را متحمل میشود «لازم است مدرسه را با جمیع ملحقات و لوازم موجوده‌اش به دولت واگذار نماید تا در صدد مرمت و اصلاح آن برآید.»(۲)

 تجمع کلیمیان در منزل آیت الله خالصیزاده

گروهی از کلیمیان تهران در اعتراض به انتخاب شموئیل حاییم به وکالت یهودیان در مجلس شورای ملی، در خانه آیت الله خالصیزاده اجتماع کردند. وزارت جنگ امروز به وزارت داخله نوشت: «لازم است در این موضوع ترتیبی اتخاذ نمایید که منتج به تولید بعضی مشکلات نشود و اگر شکایاتی راجع به موضوع وکالت مشارالیه رسیده به مجلس شورای ملی احاله دهید.»(۳)

 تأثیر ممنوعیت مسافرت ایرانیان به بین‌النهرین

اسد الله دیهیم، نماینده سیاسی ایران در بغداد، امروز وزارت امور خارجه را مطلع کرد که نیامدن زوار به بین‌النهرین دارد اثر خود را میگذارد. در این باره نماینده عالی انگلیس با نماینده ایران وارد مذاکره شده و از او (نماینده انگلیس) شنیده است: میگویند «چون عراق به ایرانیها ظلم و تعدی مینمایند دولت قدغن کرده تذکره داده نشود.» نماینده ایران میافزاید: «حکومت و عامه از این ضرر سخت مکدر و حالیه امیدشان به مراجعت آقایان [روحانیان مهاجر] است شاید وسیله آمدن زوار بشوند.»(۴)

 تخصیص بودجه برای ساخت فرودگاه

امروز ۲۵ هزار تومان اعتبار برای ساخت فرودگاه [= محل فرود هواپیما های تازه خریداری شده] در بوشهر، شیراز، آباده، اصفهان، قم و تهران تخصیص یافت.(۵)

(تصویر)

عبد الله طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب

(تصویر) کربلا، نمایی از مرقد امام حسین (ع)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵ تا ۳-۶-۳۷-۱۳۰۲.

۲- همان، ۱۴-۱-۳۳-۱۳۰۲.

۳- اسنادی از انتخابات مجلس در...، ص ۴۳۵. وزارت داخله هم در پاسخ به این مسئله نوشت که پرونده انتخابات کلیمیان به مجلس شورای ملی فرستاده شده است. (همان، ص ۴۳۶).

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۷-۲۰-۲۷-۱۳۰۲.

۵- FO E ۳۹۴۵/۲۵۵/۳۴.

ص: ۶۰۸

 چهارشنبه

۸ اسفند ۱۳۰۲

۲۷ فوریه ۱۹۲۴

۲۱ رجب ۱۳۴۲

 تصمیم مدرس در برخورد با اعتبارنامه های نمایندگان

آیت الله سیدحسن مدرس و چند تن از وکلای مجلس تصمیم گرفتهاند که با اعتبارنامه هفده نفر از نمایندگان اعم از موافقین و مخالفین رضا خان جداً مخالفت کرده، رد نمایند. پلیس مخفی تهران این خبر را برای اداره نظمیه تهیه کرد و نوشت: «در صدد هستم که اسامی آنها را به طور تحقیق معلوم نموده که این هفده نفر کیها هستند.»(۱)

 اطلاع به سفارت انگلیس در باب جمهوریت

برخی منابع نوشتهاند که دولت ایران امروز به اطلاع سفارت انگلیس رساند که قرار است پس از آغاز سال جدید ایرانی (۱۳۰۳ش) رژیم سلطنتی به جمهوری تغییر کند. «ایران جمهوری خواهد گشت ولی لازم نیست که انگلیسها در حین این تغییر و تبدلات حکومتی از بروز هرگونه بینظمی هراسان شوند. لورن، وزیرمختار بریتانیا در تهران بر این اعتقاد بود که انگلیسها نباید جمهوری را تشویق کنند و توصیه نمود که مشروطه سلطنتی ابقاء گردد زیرا تغییر قهرآمیز حکومت و اتخاذ شیو های که کشور برای آن آمادگی نداشت، میتوانست مخاطرات غیرقابل پیشبینی داخلی و خارجی به بار آورد. ولی وزارت امور خارجه بریتانیا، از لورن درخواست کرد که در این ماجرا دخالت نکند و بر له و یا علیه این برنامه توصی های به رضا خان ننماید.»(۲)

 ادامه حملات روزنامه ها به احمدشاه

روزنامه گلشن، امروز هر آن چه در چنته مخالفت داشت با کلماتی موهن و سخیف علیه احمدشاه و درباره فساد، زنبارگی، عیاشی، رشوهگیری و خیانت او قلمفرسایی کرد. این جریده شعری هم در وصف جمهوری به چاپ رساند: زین سپس ایران سراسر باغ رضوان میشود/ از کف دیوان برون، مهد سلیمان میشود/ بیرق جمهوریت بر طاق کسری میزنیم/ نعره جمهوریت تا چرخ مینا میزنیم/ حکمرانی قجر اینک از ایران دور شد/ خاطر یک عده از شهزادگان رنجور شد... روزنامه شمس در مقال های با عنوان «ارتقاء ملل» با این جمله از ناپلئون که هر ملتی لایق همان حکومتی است که بر او حکمرانی میکند و با انتقاد از احمدشاه نوشت که «ملت ایران امروز تحصیل لیاقت کرده، موافق لیاقت و قابلیت امروزه تعیین حکومت خواهد نمود.» روزنامه کوشش نیز با مقال های تحت عنوان «ملت ایران قیام کنید» احمدشاه را غاصبی دانست که مانند سلاطین اشکانی و مغول غاصب تاج و تخت است.

ستاره ایران با چاپ عکس احمدشاه با لباس اروپایی، کلاه لگنی به همراه یک زن اروپایی، نوشت: «آیا جز در پرتو سوزاندن خانمان سلسله قاجاریه ممکن است این لکه ننگ را از دامان جامعه ایران برطرف نمود؟» در این مقاله احمدشاه به جغد شومی تشبیه شده که بر کنگره عمارت بدبختی و سیهروزی ایران لانه کرده است.(۳)

 نظر اقتدارالدوله راجع به انتخابات لواسانات

انتخابات لواسانات که مناقشه برانگیز شده بود، از نظر اقتدارالدوله(۴) به درستی صورت گرفته است. وی عقیده دارد دولت نمیخواهد قوامالسلطنه از این حوزه به مجلس راه یابد از این جهت آن را مخدوش اعلام میکند. وی میگوید من این موضوع را (صحت انتخابات) را به هیأت نظار نوشتم و نظر خود را اعلام کردم. وی همچنین اعتقاد دارد سلیمانمیرزا از آنجا که «قاعد [کذا فیالاصل] مسلک سوسیال است، وکالت او مخالف با دیانت اسلام است.»(۵) پرونده انتخابات لواسانات برای بررسی نزد مدعیالعموم بود.(۶)

 اعتراض سفرای فرانسه، بلژیک و ایتالیا به قانون اتباع خارجی

پس از ابلاغ قانون اتباع خارجی، ابتدا سفارت انگلیس به این قانون اعتراض کرد و آن را برای اتباع این کشور عملی ندانست. امروز سفارت فرانسه متنی مشابه - گویا در هماهنگی با سفارت انگلیس - به وزارت امور خارجه فرستاد. سفارت های بلژیک و ایتالیا نیز همان متن را به وزارت خانه یاد شده ارسال کردند. (ر.ك: ۴ بهمن) سفارت آمریکا نیز اطلاع داد که متن نظامنامه را به اطلاع کشور متبوع خود رسانده، پس از رسیدن پاسخ، آن را تقدیم وزارت امور خارجه ایران خواهد کرد.(۷)

 مستشاران جدید آمریکایی

حسین علاء، وزیرمختار ایران در آمریکا، در نام های که امروز به رضا خان نوشت از دو مستشار حقوق و «ایالتی» سخن به میان آورد و اجازه خواست که با آنها قرارداد ببندد. در ضمن نوشت که متخصص کشاورزی با حقوق ۱۰ هزار دلار [در سال] پیدا نمیشود و تقاضا کرد با پیشنهاد حقوق بیشتر به دنبال چنین فردی باشد.(۸)

 اقدامات کماهمیت سرتیپ زاهدی

پس از دستوری که رضا خان به رئیس تیپ فارس در مورد ترضیه خاطر علمای فارس مبنی بر بستن در یک می خانه و یافتن عاملان آتش گرفتن قرآن و حوادث امامزاد های در فسا داد (ر.ك: ۶ اسفند) وی امروز پاسخ داد که اقدامات لازم صورت گرفته است. سرتیپ فضل الله زاهدی این نوع مطالب را کماهمیت خواند و در ادامه یادآور شد که روزنامه خورشید ایران(۹) رفع توقیف شده [با این شرط] که از این به بعد مدیر این جریده طبق نظر فرماندهی قشون روزنامهنگاری کند.(۱۰)

 بیتابی نصرتالدوله برای دیدار رضا خان

نصرتالدوله حاکم فارس در تلگرام امروز خود به وزارت جنگ با یادآوری درخواست گذشته خود مبنی بر پرداخت بدهیاش، خطاب به رضا خان نوشت که «شوق زیارت... دیوانهام کرده است.» رضا خان هم به او پاسخ داد که به وزارت داخله دستور

پرداخت این بدهی را داده است.(۱۱) نصرتالدوله میگفت از بابت اثاثی های که خریده، بدهکار است.

 مرگ صحبت الله خان

صحبتذ اللهذ خان، رئیس اداره پست و تلگراف قصرشیرین، که

۱- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲-۱، ص ۴۶.

۲- زرگر، تاریخ روابط سیاسی ایران و...، ص ۱۲۲.

۳- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲-۱، صص ۴۸ تا ۵۴.

۴- میرزامحسن خان اقتدارالدوله فرزند میرزاباقر خان مستوفی علیآبادی (از شهر های مازندران) است که مدت زیادی منشی و پیشکار غلامحسین غفاری (صاحب اختیار) بود. در انقلاب مشروطه فعالیت داشته، پس از فتح تهران، معاون شکر الله خان قوامالدوله، حاکم وقت تهران شد. آنگاه به معاونت وزارت داخله منصوب گردید و بعدها در تهران درگذشت. (بامداد، شرح حال رجال ایران در...، ج ۳، ص ۱۹۷).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲-۱، ص ۴۵.

۶- روزنامه ایران، مورخ ۵ حوت ۱۳۰۲، ص ۲.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۳ و ۲۲ و ۱۸-۶-۵۳-۱۳۰۲.

۸- همان، ۱۷-۴۰-۴۳-۱۳۰۲.

۹- روزنامه خورشید ایران با مدیرمسئولی و صاحب امتیازی بهاءالدین حسامزاده پازارگاد در شیراز تأسیس گردید و شماره اول آن در ۱۹ دی ۱۳۰۲ انتشار یافت. روزنامه مزبور در دو دوره انتشار یافت. دوره اول از ۱۳۰۲ تا ۱۳۰۹ که در طول این مدت چند بار توقیف شد و از انتشار بازماند؛ دوره دوم از ۱۳۲۱ که این بار در تهران انتشار و تداوم یافته است. در شماره دوم دوره جدید این روزنامه، درباره پیشینه انتشار آن و چگونگی توقیفش چنین آمده است: «روزنامه خورشید ایران در ۱۹ دی ۱۳۰۲ با روحی جوان و فکری اصلاحطلب و تجددخواه و لهجه تند و بیانی صریح در شیراز به عالم مطبوعات قدم نهاد. این روزنامه غالباً در هشت صفحه و گاهی در چهار و شش و دوازده صفحه منتشر میشد. مندرجات روزنامه جدی ولی همیشه حاوی دو یا یک صفحه کاریکاتور های سیاسی و اجتماعی و اخلاقی جالب بود. در اوایل انتشار روزنامه نغمه جمهوری در تهران برخاست. روزنامه خورشید ایران با نیتی پاک و نظری ساده از روی خلوص عقیده به تصور این که تغییر رژیم از مشروطیت به جمهوریت به نفع ایران و مفید به حال ایران است طرفداری از جمهوری نمود. به مجردی که نغمه جمهوری به نغمه سلطنت تبدیل یافت این نامه که از روی مسلک و عقیده ثابت طرفداری از جمهوری مینمود نسبت به اوضاع بدبین گشت و با تبدیل جمهوریت به سلطنت مخالفت ورزید و کاریکاتور هایی چند و مقالات و اشعاری به بدبینی نسبت به اوضاع و خفه شدن آزادی به دست حکومت استبداد و دیو ارتجاع نشر داد. در شماره ۲۸ فروردین ۱۳۰۳ مقاله شدیداللحنی در ذیل عنوان «حتماً جمهوری وگرنه انقلاب والّا مرگ» و در شماره ۱۲ اردیبهشت ۱۳۰۳ مقال های راجع به جمهوری و تأسف شدید از مرگ آن و تأثر از نغمات جدید درج نمودیم. در شماره ۳۰ اردیبهشت همان سال مقاله در باب فساد مجلس پنجم که بازیگر این تئاتر بود در زیر عنوان «خائن به کمک خائن و جانی به کمک جانی» چاپ کردیم و در شماره ۷ خرداد، مجلس پنجم را

مورد حمله قرار دادیم و در شماره های بعد که اوضاع را دریافتیم و مقصد اکثریت و اقلیت مجلس را دانستیم، نوشتیم «به دست ملت کودتا لازم است.» در طی یک سلسله مقالات و کاریکاتورها تمام ایادی و دست هایی را که در آن اوضاع دخالت داشت صریحاً گفتیم. هنگامی که شهربانی آن دوره حربه قاطع و آلت قتال های در دست دیکتاتور عصر قرار گرفت مقال های در ذیل عنوان «اصلاح نظمیه شوم» نگاشتیم. روزنامه به واسطه کاریکاتور مهمی که در شماره ۲۱ شهریور ۱۳۰۳ درج کرده بود از طرف کوتوله شهوتران، امیرلشکر محمود آیرم متوفی، مالک رقاب جنوب ایران که تازه جانشین جادوگر جنوب شده بود با اخذ حکم و اجازه تلگرافی دولت مرکزی توقیف گردید. پس از نُه ماه توقیف روزنامه پارسنامه را در خرداد ۱۳۰۴ به جای آن دایر کردیم. در تاریخ ۲۸ مهر ۱۳۰۴ روزنامه خورشید ایران را در تهران از توقیف خارج کرده و یک شماره در پایتخت نشر دادیم و مجدداً در شیراز آن را هفت های سه شماره تا سال ۱۳۰۹ منتشر نمودیم. روزنامه ما به رضا خان تا هنگامی که سردارسپه بود خوشبین بود و چون سردارسپه به اعلیحضرت رضاشاه پهلوی تبدیل یافت و دیگر نامی از او نبرد و ذکری از او ننمود و اگر به دوره روزنامه نظر کنید میبینید که از خرداد ۱۳۰۴ تا سال ۱۳۰۹ که روزنامه نشر میشده است دیگر نامی از اعلیحضرت پهلوی و دولت او در این روزنامه حتی به صورت اخبار هم دیده نمیشود.» روزنامه خورشید ایران مجدداً در تیر ۱۳۲۱ در تهران پا به دایره انتشار نهاد. (صدرهاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۲، صص ۲۵۵ و ۲۵۶).

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۸، ص ۳۷.

۱۱- همان، پ ۱۱۶، ص ۲۹.

اخیراً از کار برکنار شده بود، درگذشت. امیرلشکر غرب با ارسال این خبر به تهران نوشت که او مسموم شده بود. ظاهر قضیه این است که او خودکشی کرده، اما «ممکن است اشخاصی که او را به عمل جاسوسی وادار نموده بودند اینک چون مشاهده کردند که [ممکن است] سر آنها فاش گردد... او را مسموم کردهاند.» احمد خان امیراحمدی افزود تحقیقات تکمیلی را به اطلاع میرساند.(۱) (ر.ک: ۱۷ اسفند).

 تقاضای بازگشت به همدان

امیرلشکر غرب امروز خطاب به رضا خان نوشت که امنیت در صفحات لرستان حاکم است. نیرو های تحت امر مشغول تخت قاپوی طوایف هستند. پس از شروع خلع سلاح تاکنون ۶۲۴۶ قبضه تفنگ از انواع مختلف جمعآوری شده است. وی با توجه به این که کار عمده های در لرستان ندارد، تقاضا کرد به همدان (مرکز لشکر) بازگردد. رضا خان موافقت نمود، اما گفت درباره محل توقف اردوی مرکز ابراز نظر کرده، «سپس بعد از آن که اشخاص لازم را اعدام کردید اجازه دارید به طرف همدان حرکت نمایید.»(۲)

 نامه ساعدالوزاره به نمایندگی وزارت امور خارجه روسیه

سر کنسولگری ایران در بادکوبه در نام های که امروز به نمایندگی کمیسariای امور خارجه اتحاد جماهیر شوروی در ماوراء قفقاز فرستاد با منعکس کردن عرض حال ایرانیان مقیم بادکوبه پیشنهاد کرد که به سه تن از تجار ایرانی اجازه شرکت در کمیسیون فوقالعاده وضع مالیات داده شود تا روشن گردد مالیاتی که از ایرانیان اخذ میشود تا چه حد گزاف و غیرقابل تحمل است.

ساعدالوزاره سر کنسول ایران در بادکوبه میافزاید پس از تغییر رژیم سیاسی روسیه ۹۹ درصد اموال ایرانیان ساقط شده، با این حال بازرگانان ایرانی تنها رابطان تجاری دو دولت ایران و شوروی در منطقه هستند.

وی در پایان نامه خود خواست «احکام لازمه صادر شود تا موقع رسیدگی به عرض حال تجار ایرانی از اخذ اجباری مالیات و جریمه آنها خودداری شود.»(۳)

 ورود سرهنگ کریم خان به بندرجز

امروز سرهنگ کریم خان وارد بندرجز شد. گفته شده وی از طرف رضا خان مأمور است اطلاعاتی راجع به چگونگی خلعسلاح ترکمنها جمعآوری کند.

سرهنگ کریم خان در جنگ بینالملل در ژاندارمری مأمور آلمانها بود. پس از انحلال ژاندارمری به اسلامبول رفت و اواسط سال [میلادی] به تهران بازگشت. از آن زمان تاکنون وی در استخدام وزارت جنگ است.(۴)

۱- همان، پ ۷۱، ص ۵۲.

۲- همان، پ ۶۵، صص ۶۸ تا ۷۰.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱/۹۸ و ۹۸-۲۳-۱۶-۱۳۰۳.

۴- FO E ۳۹۴۵/۲۵۵/۳۴

ص: ۶۱۰

 پنجشنبه

۹ اسفند ۱۳۰۲

۲۸ فوریه ۱۹۲۴

۲۲ رجب ۱۳۴۲

 گزارش ارکان حرب قفقاز از قوای نظامی ایران

ساعدالوزاره سرکنسول ایران در آذربایجان قفقاز امروز متن گزارشی را که شعبه اطلاعات ارکان حرب قفقاز راجع به قوای نظامی ایران تهیه کرده بود برای رضا خان فرستاد. ساعدالوزاره یادآور شد که این گزارش محرمانه بوده و به مقامات مربوط روسیه ارائه شده و او توانسته با زحمات زیاد آن را به دست آورد. این گزارش با توضیح وضعیت نظام ایران پیش از شروع اصلاحات، با نام بردن از دیویزیون قزاق، ژاندارمری و نظام ایالات، سوارهنظام و قوای خوانین محلی، درباره هر یک شرحی داده و سپس به ذکر اجزاء فعلی قشون ایران میپردازد. در بخشی از این گزارش به گذشته رضا خان اشاره شده که در سال ۱۹۰۸ داوطلبانه با سمت تابین داخل دیویزیون قزاق شد و به واسطه مهارت در تیراندازی و ذکاوت فطری به درجه صاحب منصبی رسید. سمت بعدی او فرمانده مسلسل، فرمانده فوج تیرانداز، فرمانده آتریاد تهران، فرمانده ساخلو قزوین، فرمانده دیویزیون قزاق و سپس وزارت جنگ بود. این گزارش میافزاید: «رضا خان هیچ مدرس های را تمام نکرده و تحصیلاتی ندارد و آنچه که آموخته است در ضمن معاشرت و ایفای وظیفه بوده است. او شخصاً خیلی با ذکاوت و آنتریک کن بزرگی است و امروزه صاحب دو خانه خیلی عالی در طهران شده است. مسلماً آنگلوفیل ولی سابقاً خیلی مایل بوده است خود را روسوفیل معرفی نماید.»(۱)

 رضا خان در آیینه تایمز بصره

روزنامه تایمز بصره امروز مقال های درباره ایران به چاپ رساند که محور آن رضا خان بود. این نشریه رضا خان، وزیر جنگ و رئیسالوزرای فعلی ایران را شخصی خودرو توصیف کرد که از فوج قدیمی قزاق بدین پایه رسیده و بسیاری از فرنگیها در تهران کشیک دادن او را در پایتخت به یاد دارند. تایمز بصره رضا خان را شایسته مقام فعلیاش دانست که در دو سال گذشته موفق شده اغتشاشات داخلی را سرکوب کرده، با تبلیغات بلشویکی مبارزه کند. این نشریه با ابراز تأسف از حذف قوامالسلطنه از دایره قدرت، او را موفقترین سیاستمدار ایران توصیف کرد.(۲)

 موقعیت متزلزل سردارمحتشم

امیرجنگ (غلامحسین خان بختیاری) امروز خطاب به وزیر جنگ نوشت که سردارمحتشم حاکم بختیاری خیال کنارهجویی دارد. وی از رضا خان خواست او را مورد لطف قرار دهد و در ضمن بخواهد سه توپ و دو مسلسل که در چهارمحال است

تحویل ارکان حرب کل قشون در اصفهان بدهد. رضا خان نیز در تلگرامی که برای سردارمحتشم فرستاد او را به مراحم خود امیدوار نمود و خواست از کار کنار نگیرد.(۳)

 تقویت قوای نظامی ترکیه در مرز های ایران

بنا به گزارشی که کارگزاری ارومیه به وزارت امور خارجه داد، ترکیه اخیراً چهارصد نفر از نظامیان خود را نزدیک چهار فرسخی مرز ایران در منطق های به نام «کور» تمرکز داده است. این خبر امروز به وزارت جنگ ارسال شد.(۴) با وجود این امیرلشکر شمال غرب که در ماکو به سر میبرد، ضمن اشاره به این که تجاوزی از طرف اکراد ایرانی به خاک ترکیه نشده، ابراز داشت در پست های سرحدی منطقه ماکو از طرف ترکها تقویتی صورت نگرفته است.

عبد الله خان طهماسبی به تقویت قوای ایران در این نقطه اشاره کرد و گفت که استعداد مستقر در مرز به ۲۰۰ نفر میرسد. وی افزود: «والی بایزید و کارکنانش از تبلیغات مابین اکراد ایرانی خودداری ننموده، اگرچه مؤثر نیست... در صورت اجازه... معاوضه به مثل [کرده]... از اکراد ترکها به ایران مهاجرت نماید.»(۵) رضا خان اجازه مقابله به مثل نداد.

 پاسخ رئیس کل امنیه دولتی به صدور جواز حمل تفنگ

پس از انتقاد امیرلشکر شمال غرب از اقدام امنیه شمال غرب در ارائه جواز حمل تفنگ به افراد، بدون اطلاع آن لشکر، رئیس کل امنیه دولتی امروز پاسخ داد که طبق اطلاع قبلی مجوز صدور جواز برای تفنگ های ساچمهزنی تهپر و سرپر قبلًا گرفته شده و مجوز های داده شده مربوط به همین تفنگهاست و این اداره دخالتی در صدور جواز اسلحه فلزی [= جنگی] نمیکند. وی از وزارت جنگ خواست این وظیفه همچنان به عهده امنیه باقی بماند.(۶)(ر.ک: ۵ اسفند)

 شام سیاسی در خانه حاکم گیلان

پس از شناسایی دولت روسیه شوروی توسط انگلیس، ملاقاتی میان کنسول های روس و انگلیس در رشت صورت نگرفته بود و طرفین انتظار داشتند دیگری اقدام به دعوت کند. «تا این که حکمران دیشب از آن دو نفر و آقای سرتیپ محمدحسین خان رئیس تیپ مستقل شمال و بنده به شام دعوت نمودند و شامی در منزل شخص ایشان صرف گردید.» این خبر را کارگزار گیلان امروز به وزارت امور خارجه فرستاد.(۷)

 جشن در سفارت افغانستان

امروز به مناسبت سالروز استقلال افغانستان مراسمی در محل سفارت خانه افغانستان در تهران برپا شد و رئیسالوزراء، هیأت دولت و رؤسای ادارات در آن شرکت داشتند.(۸)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۳، صص ۱ تا ۱۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۶-۳۶-۲۷-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۴۸، صص ۴۹ و ۵۰.

۴- همان، پ ۸۷، ص ۵.

۵- همان، پ ۵۲، صص ۴۰ و ۴۱.

۶- همان، پ ۴۲، ص ۱۳.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۰-۱۲۳-۱۶-۱۳۰۲.

۸- روزنامه ایران، مورخ، ۱۰ حوت ۱۳۰۲، ص ۱. در قرن ۱۹م افغانستان محل مبارزه و منازعه قدرت های استعمارگر انگلیس و روسیه بود. انگلستان پیشرفت روسیه در آن کشور را برای هندوستان (مستعمره خود) خطرناک میدید و در صدد بود که یک خط دفاعی در ماوراء رود سند ایجاد کند. انگلیس تا ۱۸۸۰م دو بار با دولت های افغانی به جنگ پرداخته تا اینکه تنظیم روابط خارجی افغانستان را در ازای پرداخت ۱۶۰ هزار لیره انگلیس در اختیار گرفت. در فوریه ۱۹۱۹/جمادیالاول ۱۳۳۷ امان الله خان به قدرت رسید و بلافاصله مناسبات داخلی و خارجی کشورش را مستقل اعلام کرد. او چند روز بعد به مردم نوید داد که اصلاحاتی را بر پایه آزادی و برابری، رفع بیداد و رشوهخواری آغاز خواهد کرد. این اعلان استقلال به مذاق انگلیسها خوش نیامد و سومین جنگ میان افغانستان و انگلستان آغاز گردید. هر چند جنگشان بیش از یک ماه طول نکشید و با عقد قراردادی پایان یافت، و انگلستان استقلال افغانستان را به رسمیت شناخت. امیرامان الله خان پس از آن پیمان هایی را با اتحاد جماهیر شوروی و انگلستان امضا کرده، در جهت غربیسازی افغانستان تلاش بسیاری از خود نشان داد. (اسعدی، جهان اسلام، ج ۱، ص ۷۷؛ دایرهالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۶، ص ۵۴۱).

 پرواز هواپیماها در بوشهر

امروز هواپیما های خریداری شده ایران در آسمان بوشهر پرواز کردند. از طبقات مختلف برای دیدن پرواز طیاره ها جمع بودند. این خبر حاکی است احتمالاً فردا یکی از هواپیماها به طرف شیراز پرواز میکند.(۱)

 جاسوسی محمودبیک برای خانقین

بنابر گزارشی که سرکنسول ایران در خانقین به وزارت امور خارجه فرستاد، محمود بیک رئیس عشیره دلو که در حدود خانقین دزدی میکند و به قتل یکی از نظامیان در نزدیکی مرز خسروی متهم است، محرمانه با قائممقام خانقین ارتباط گرفته و با گسیل افرادش به ایران از رخداد های کرمانشاه و صفحات آن منطقه برای خانقین جاسوسی میکند. محمودبیک چندین بار توسط حکومت خانقین دستگیر شده، اما هر بار به وسیله رشوه آزاد شده است.(۲)

 گزارشی از مخالفان چپگرای ایران در بادکوبه

بنا بر گزارشی که امروز سرکنسولگری ایران در بادکوبه به وزارت امور خارجه فرستاد، برخی انقلابیون (مخالفان) درصدد هستند تجمعی با عنوان کمیته اتحاد انقلابیون ایران تشکیل دهند و از این طریق میان مخالفان اتحادی پدید آورند، اما شکاف میان رؤسای مخالفان مانع از پیشرفت این خواست میشود. سر کنسولگری نام رؤسای مخالفان را حاجیاحد، احسان الله خان، و برادران آقایف یاد کرد.(۳)

(تصویر) رضا خان

(تصویر) خانقین

۱- روزنامه کوشش، س ۲، شم ۲۰، ص ۳؛ روزنامه ایران، مورخ ۱۰ حوت ۱۳۰۲، ص ۱.

۲- همان، س ۱۳۰۳، پ ۱۱، ص ۳۵۵.

۳- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۳، ص ۹۲.

 جمعه

۱۰ اسفند ۱۳۰۲

۲۹ فوریه ۱۹۲۴

۲۳ رجب ۱۳۴۲

 شرط دوستمحمد خان برای پرداخت مالیات

عبدالحسین تیمورتاش، والی کرمان، امروز از قول دیوانبیگی از بمپور به وزارت داخله نوشت که دوستمحمد خان و سایر سرکردگان بلوچستان پذیرفتهاند که مالیات خود را بپردازند و طبق قوانین دولت به تشکیل ادارات محلی بپردازند «به شرطی که از طرف دولت حکومت بلاواسطه به دوست محمد خان واگذار شود.» در این مراسله آمده است که دوست محمد خان برای اثبات تبعیت خود حاضر است اموال مسروقه جیرفت را از طوایف سرحدی گرفته، تحویل دهد.(۱)

 امیرمجاهد و شهابالسلطنه در راه بینالنهرین

بنابر تلگرامی که شیخ خزعل امروز به رضا خان فرستاد، خبر داد که امیرمجاهد و شهابالسلطنه وارد [خرمشهر] شده، عازم بینالنهرین هستند. «امیرمجاهد به جهت معالجه چشم خیال بصره دارد. شهابالسلطنه به جهت معالجه عازم بغداد است و از آنجا به نجف میرود [تا] ترتیب مقبره مرحوم سرداراشجع را بدهد.» رضا خان هم گفت: «این دو نقطه اشخاص سالم را ناخوش میکند، چه رسد به این که برای معالجه بروند.»(۲)

 تظلم ایرانیان مقیم بادکوبه

در تلگرامی که امروز از ایرانیان مقیم بادکوبه وصول شد، خطاب به ریاستالوزراء و تعدادی از جراید آمده است که از ۱۹۱۷ یعنی انقلاب روسیه تاکنون تجارت و تأمین معاش مختل شده، امنیت اقتصادی از بین رفته است. «همه روزه مالیات هایی فوقالعاده وضع میکنند که [پرداخت آن] از قوه و استطاعت ما خارج [است.] در مقابل صد دینار عایدات سه شاهی مالیات میخواهند... لذا از آن مقام منیع استدعا داریم اگر ما هم مثل سایر ملل دنیا دارای حقوق هستیم و دول خارجه محکوم به حفظ حقوق ما هستند مقرر فرمایند... متحمل این همه بیاعتدالیها نشویم.»(۳)

 ضرورت تغییر قانون اساسی

روزنامه ایران در سرمقاله امروز خود از ضرورت تغییر قانون اساسی سخن به میان آورد و نوشت که نور حاکمیت ملی باید به آن دمیده شود. این مقاله که غیرمستقیم از تغییر رژیم سلطنتی به جمهوریت سخن میراند افزود: «کلمه آخر را ملت میگوید و

این کلمه آخرین یک تعبیر سیاسی است که تقریباً دو عصر تاریخ سیاسی ملل عالم در اطراف این کلمه جریان داشته است. همیشه ملل کوشش میکردهاند که این کلمه آخر حق آنها باشد و برای به دست آوردن مفهوم این کلمه هزاران خون ریخته شده.» نویسنده مقاله، قانون اساسی فعلی را بیاساس توصیف کرد؛ چرا که حقوق اجتماعی مردم در ذیل اقتدارات سلطنت تعریف شده است؛ آن هم با تعبیر ودیعه الهی.۴(۴)

 رویارویی علما با علی دشتی

جلسه سیار روحانیان تهران امروز در خانه سیدعلی شوشتری بود. حاضران در مورد نمایندگان این دوره مجلس گفت و گو کردند. وقتی صحبت به شیخ علی دشتی مدیر روزنامه شفق سرخ رسید برخی گفتند که او لامذهب است و با اجبار [قشون] از ساوه انتخاب شده است. علماء علیه مطلبی که دشتی اخیراً نوشته بود معترض بودند، امام جمعه خوئی یکی از شرکتکنندگان در این جلسه گفت: «باید قضایا را به علماء مقیمین قم اطلاع داده که جداً جلوگیری شود.»(۵) خبر دیگر این بود که در اعتراض به مندرجات شفق سرخ علماء تصمیم گرفتهاند در مسجد مروی اجتماع کنند.

 انتشار نخستین شماره مرد کار

امروز نخستین شماره مرد کار با شعار «این جریده فقط

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۴۳۸.

۲- همان، پ ۴۸، ص ۲۸.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۳ تا ۱-۱۰۴-۱۶-۱۳۰۲.

۴- روزنامه ایران، مورخ ۱۰ حوت ۱۳۰۲، ص ۱.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲-۱، ص ۶۰.

طرفدار آزادی مطابق قوانین [است]» منتشر شد. صاحب امتیاز و مدیر آن «لسان» بود. عنوان سرمقاله این شماره «نزاع بین مشروطه و جمهوری و کشف حقیقت» بود. در این مقاله انواع حکومت به سه دسته استبدادی، مشروطه و جمهوری تقسیم شده و درباره هر کدام شرحی ارائه شده بود. نویسنده جمهوری را امری نو ندانست و نوشت که جمهوریت در صدر اسلام معمول بود «و همه کس میدانند که در وقت سکوت معصوم و فقدان انبیاء باید عامه مردم به حکم ضرورت یک رئیس و قائد عادل منتخب ... داشته باشد.»(۱)

 تعرض طوایف روس به شاهسون های ایران

امشب حدود ۱۵ نفر از اهالی قشلاقات احمدعلیلو، ملامحرملو، کریمبیگلو و آرایاتلو که در خاك روسیه هستند از رود ارس عبور کرده و اوبه های گیکلو و کورعباسلو را مورد تعرض قرار داده و در این بین یك زن از طایفه گیکلو کشته شده است.

در این تعدی هفت نفر شتر و شش رأس گوسفند و دو بره از طایفه کورعباسلو به سرقت رفته است.(۲)

 آغاز به کار کمیته جمهوری

امروز کمیته جمهوری به ریاست فطنالسلطنه آغاز به کار نمود. این کمیته با تصمیم دیروز هیأت دولت، که در جلس های محرمانه، تصمیم گرفت اختیار تام به این کمیته بدهد کار خود را شروع کرد.(۳)

(تصویر)

امیرمجاهد، شیخ خزعل، سلیمان نظیف، شیخ مبارك، طالب النقیب

(تصویر)

فطنالسلطنه (محمدعلی مجد)

(تصویر) روزنامه مرد کار، شماره اول

۱- مرد کار، ش ۱، صص ۱ و ۲. روزنامه مرد کار در تهران به مدیریت و صاحب امتیازی «لسان» تأسیس و در سال ۱۳۰۲ش منتشر شده است. شماره اول این روزنامه با چاپ سنگی در چهار صفحه روز جمعه ۱۰ اسفند ۱۳۰۲ (۲۳ رجب ۱۳۴۲) انتشار یافت. در عنوان این روزنامه، «مرد کار» اینگونه معرفی شده: «این جریده فقط طرفدار آزادی مطابق قوانین اسلام» است. مقاله افتتاحی روزنامه نیز تحت عنوان: «نزاع بین مشروطه و جمهوری و کشف حقیقت» میباشد و تمام مطالب شماره اول نیز تحت تأثیر این مقاله، راجع به جمهوری و مشروطه نگاشته شده است.» (صدرهاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۴، ص ۲۰۳).
۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۴، ص ۳۴۴. موضوع از طریق وزارت امور خارجه به سفارت

روسـیه در تهران ارسـال گردیـد. همچنیـن از طریـق سـفارت ایران در مسـکو و ژنرال کنسـولگری ایران در تفلیس تقاضـا شـد خسارت وارده جبران شود. (همان، پ ۴، ص ۳۴۲).

۳- FO E ۳۹۴۵/۲۵۵/۳۴.

 شنبه

۱۱ اسفند ۱۳۰۲

۱ مارس ۱۹۲۴

۲۴ رجب ۱۳۴۲

 پیشنهاد حاکم آذربایجان برای انتخاب مستشارالسلطنه

مستشارالسلطنه رئیس بلدیه تبریز در دایره انتخابات قشون «به واسطه اطمینانی که خودش داشت و اغفالش نموده بودند» قرار نگرفت و نتوانست راهی مجلس شود. امیرلشکر اسماعیل خان امروز به وزارت جنگ پیشنهاد کرد اگر نظر مقام وزارت باشد، مستشارالسلطنه از ساوجبلاغ انتخاب شود.(۱) نماینده منتخب ساوجبلاغ رحیمزاده صفوی است که وزارت جنگ او را برای مجلس شورای ملی نپسندید.

 تکذیب رفتار سوء مأموران عراقی با ایرانیان

سفارت انگلیس در تهران امروز نام های به وزیر امور خارجه ایران فرستاد و در آن با اشاره به تصمیم دولت ایران که نخواهد گذاشت زائران ایرانی به دلیل بدرفتاری مأموران عراقی در بینالنهرین راهی زیارت شوند، نوشت که مأمور عالی انگلیس در عراق این موضوع را تکذیب میکند و «اظهار امید واثق مینماید که به زودی اعطای ویزای پاسپورت جهت عراق عرب تجدید شود.»(۲)

 انتقال اشرفالدین گیلانی به دارالمجانین

امروز سیداشرفالدین گیلانی مدیر نسیم شمال «توسط دو نفر مفتشین تأمینات تسلیم دارالمجانین گردید.»(۳)

 جایگزینی نیرو های لشکر غرب در خوزستان

رضا خان در تلگرامی که امروز برای امیرلشکر غرب فرستاد با اشاره به این که قوای خوزستان باید از لشکر غرب تأمین شود و قوای اعزامی به آن منطقه از لشکر جنوب باید به یگان های خود بازگردند، دستور داد «زودتر عده لازم برای عربستان (خوزستان) تعیین و اعزام دارید. برای ریاست قوای آنجا نیز بایستی یک نفر صاحب منصب فوقالعاده مجرب و هوشیاری معین نمایید.»(۴)

 اذعان شوکتالملک به دریافت اسلحه از انگلیس

امیرشوکتالملک حاکم قائنات و سیستان در نام های که امروز به وزارت جنگ نوشت تحویل اسلحه از انگلیس را در دو مرحله تأیید کرد. دولت انگلیس اخیراً وجه سلاح های خود را درخواست میکرد و دولت ایران از پرداخت آن طفره میرفت. امیرشوکتالملک نوشت که چهارده سال قبل با توافق دولت وقت به ریاست علاءالسلطنه، مقرر شد با تشکیل یک نیروی ۱۲۰۰ نفره به مقابله اشرار بلوچ نواحی بلوچستان، سیستان و افغانستان بروم. برای تأمین اسلحه، دولت وقت با سفارت انگلیس وارد مذاکره شد و چون در مرکز اسلحه نبود، هزار قبضه تفنگ و ۱۵۰ هزار فشنگ از طرف انگلیس تحویل شد. پس از جنگ عالمگیر و خروج قوای انگلیس از ایران حفاظت راه دزداب، سیستان و قائنات به من محول شد. برای این کار ۲۰۰ امنیه نیاز بود. موضوع از طرف دولت پذیرفته شد. اسلحه نیروی جدید بار دیگر از انگلیس دریافت شد. این بار به درخواست من ۹۵۰ قبضه تفنگ ده تیر و ۲۰۰ هزار فشنگ تحویل شد، چرا که انگلیسها نیازمند حفاظت خط تجاری خود در این منطقه بودند. شوکتالملک افزود پس از استقرار لشکر شرق تمام عِدّه و عُدّه یاد شده تحویل لشکر شد.(۵)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۸، ص ۱۵۷.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۷-۳۳-۲۷-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲-۱، ص ۶۲. سیداشرفالدین گیلانی در اواخر عمر دچار جنون گردید. گفته شده یکی از پسران سپهدار به طمع ربودن کتاب خطی گرانب هایی از سید، او را به منزل خود دعوت و مسموم کرد. متعاقب آن سیداشرفالدین دچار اختلال مشاعر و راهی تیمارستان شد. ملکالشعرای بهار پس از اطلاع از این ماجرا، پسر سپهدار را تحت تعقیب قرار داد و توانست پول به دست آمده از فروش کتاب را - گویا پنج هزار تومان - از وی بازستانده و به سید برگرداند. همچنین خانواده سپهدار نیز ملزم به پرداخت نفقه به اشرفالدین شد. مدتی بعد بر اثر مساعی سیدحسن مدرس و دوستان دیگرش، سید از تیمارستان نجات یافت. (صفایی، «دیدارها»، صص ۲۵ و ۲۶؛ نفیسی، «خیمهشب بازی»، ص ۱۱).

۴- همان، پ ۵۷، ص ۳۸. امیرلشکر احمد خان امیراحمدی در پاسخ به این درخواست به رضا خان نوشت که در سازماندهی لشکر غرب برای خوزستان پیشبینی لازم نشده بود اما از ابتدای حمل (فروردین) نیروی لازم تدارک و اعزام میشود. (همان، پ ۵۷، ص ۳۷).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۷، ص ۶۴.

 ادامه ضدیت با رئیسالتجار

در پی سعایت امیرلشکر شرق از رئیسالتجار و دخالت های او در امر انتخابات، رضا خان از حسین خزاعی خواست اگر مدرکی در این مورد دارد ارسال کند.

امیرلشکر شرق امروز در تلگرامی به وزارت جنگ نوشت: «اگر از آقامصطفی بهبهانی، ضیاءالاطباء، ملکالشعرا و سایر وکلایی که از ناحیه شرق انتخاب شدهاند... سئوال فرمایید مراتب را کاملاً تصدیق خواهند نمود که مشارالیه بر ضد اداره لشکر در جراید [مطلب نوشته] ... و همچنین میتینگ هایی که داده شده به دسیسه و آنتریک شخص رئیسالتجار بوده» است.(۱)

 تلگرامی علیه رئیسالتجار و تأیید امیرلشکر شرق

امروز مسئولان آستان قدس رضوی در تلگرامی به رضا خان از این که «اراضی آب کوه و الندشت و مزرعه جهان آباد» از رئیسالتجار مسترد و به عهده امیرلشکر شرق «که الحق شخص مسلمان متدین جدی بدون غرضی است محول» شده تشکر کردند.(۲)

 روزنامه های اصفهان در گزارش کارگزار

کارگزاری مهام خارجه اصفهان امروز در گزارشی به وزارت امور خارجه ضمن برشماری نام جرایدی که در اصفهان منتشر میشود، نوشت مدیران این روزنامه ها چون بضاعتی ندارند شخصاً جریدهنگاری میکنند. «هر دسته یا هر سیاستمداری وجهی بدهد ارگان او هستند.» صدای اصفهان به مدیریت میرزامحمدعلی متخلص به مکرم، ارگان حکومت و نظامیان است. اخگر به مدیریت میرزافتح الله خان رئیس مالیه سابق، ارگان کنسولگری روس است. اختر به مدیریت میرزاعبدالوهاب متخلص به گلشن اداره میشود. کاشف اسرار به مدیریت مؤیدالاسلام متمایل به انگلیس است. نقش ایران توسط سیدنورالدین عراقی مدیریت میشود. صبح امید توسط میرزا محمدتقی ادیب خراسانی اداره میشود. مجله سپاهان به مدیریت میرزامحمدعلی مکرم، غرش به مدیریت شیخ باقر تویسرکانی، راه نجات به مدیریت میرزاابراهیم خان، کارون به مدیریت دو برادر حاجی و میرزااحمد خان اداره میشوند. زایندهرود هم به مدیریت میرزاعبدالحسین معینالاسلام ارگان سیاست های روسیه است.(۳)

 راهی برای پرداخت طلب رحیم خان

در پی مراسلات سفارت انگلیس برای رسیدگی به طلب رحیم خان از اجزاء سفارت، رضا خان امروز به امیرلشکر غرب نوشت طلب رحیم خان از سردارر‌شید کراراً از طرف سفارت انگلیس مکاتبه میشود. «لازم است محل پرداخت طلب مشارالیه معلوم» شود.(۴) بنا به گفته رحیم خان، سردارر‌شید ۲۱۰۰ تومان به او بدهکار بود.(۵)

 پیشنهاد دیدار ولیعهد و مستر هاوارد

معدل شیرازی امروز در دیدارش با مستر هاوارد از مسئولان سفارت انگلیس، به وی پیشنهاد کرد «هر طور که میل شما باشد ولیعهد را حاضر نمایم که با میل شما رفتار نماید.» هاوارد نیز پاسخ داد در این چند روزه اشخاص زیادی این تقاضا را از من کردهاند. «چون ولیعهد و سایر خانواده قاجاریه را به هیچوجه لایق نمیدانم، خواهش آنها را نپذیرفتم و به شما هم میگویم که اینان قابل دوستی نیستند.»(۶)

 سخنرانی سیدرضا اناری علیه قاجاریه

عصر امروز سیدرضا اناری در برابر شمسالعماره سخنرانی کرد و گفت: «از این به بعد مردم آزادند هر چه بگویند. افق ایران روشن شده، سلطنت قاجاریه خاتمه و بیرق آن سرنگون شد.» وی در خلال سخنان خود چند بار با صدای بلند فریاد کرد: نابود باد احمدشاه قاجار.(۷)این تظاهرات به نفع جمهوری در تهران برگزار شد و حدود چهارهزار نفر در آن شرکت داشتند.(۸)

 تشرف به دین اسلام

هفتهنامه جارچی ملت در شماره امروز خود نوشت که یک ارمنی از داودآباد خمین با حضور در خانه میرزامحمدمهدی مجتهد به آیین اسلام گروید.(۹)

 اعتصاب سپور های تهران

امروز نزدیک به ۴۰۰ سپور بلدیه در پی عدم دریافت چهار ماه حقوق دست از کار کشیدند و اعتصاب کردند. وقتی نظمیه برای پراکندن اجتماع سپورها وارد عمل شد، با سنگپرانی آنها مواجه گردید. گروهی از جاروکش های بلدیه دستگیر و روانه زندان نظمیه شدند.(۱۰)

(تصویر)

شوکت الملک

(تصویر) سید اشرفالدین گیلانی (نسیم شمال)

۱- همان، پ ۱۷، ص ۴۶. وزیر جنگ به رئیس کابینه وزارت خانه خود دستور داد درباره این موضوع تحقیق کند.

۲- همان، پ ۱۰۵، صص ۱۵ و ۱۷.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴۹ و ۱۰-۷-۴۸-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۸، ص ۱. امیرلشکر غرب نیز با اشاره به پاسخ قبلی خود که املاک سرداررشید متعلق به اهالی کردستان است نوشت: «برای امتثال امر مبارک به رئیس تیپ دستور داده شد از اولین محصول ملک عیال مشارالیه طلب رحیم خان را بپردازد.» (همان)

۵- همان، پ ۱۱۸، ص ۴.

۶- همان، پ ۲-۱، ص ۵۷.

۷- همان، پ ۲-۱، ص ۸۱.

۸- FO E ۳۹۴۴/۲۵۵/۳۴

۹- جارچی ملت، س ۱۵، شم ۷، ص ۲.

۱۰- FO E ۳۵۱۲/۲۵۵/۳۴.

ص: ۶۱۶

 یکشنبه

۱۲ اسفند ۱۳۰۲

۲ مارس ۱۹۲۴

۲۵ رجب ۱۳۴۲

 موضع خالصیزاده درباره جمهوریت

آیت الله خالصیزاده در قبال مراجعاتی که برای همراهی او با مخالفان جمهوری میشود «میگوید در این قضیه من بیطرف هستم.» گزارش پلیس مخفی تهران با اشاره به این موضوع میافزاید: «شنیدم [در] ملاقات اخیری که خالصیزاده با حضرت اشرف نموده، کاملاً با نظریات حضرت اشرف موافق شده است.»(۱)

 اجتماعی در تأیید دولت انگلیس

امشب در مرکز اتحادیه کارگران کنفرانسی به نفع کابینه حاضر انگلستان که به رهبری حزب کارگر تشکیل شده و نیز تنقید از کابینه های گذشته برگزار میشود. قرار است توسط اتحادیه تبریکی از طرف کارگران ایران نوشته به لندن مخابره کنند. این اتحادیه «بلیط نمایش همت عالی» را برای رضا خان و سفیر روسیه در تهران هم ارسال کردهاند که سفیر روسیه با ارسال یکصد تومان اعانه از شرکت در نمایش عذرخواهی کرده است. اتحادیه مردد است این بلیط را به سفارت انگلیس بفرستد یا نه.(۲)

 بخشنامه عدم به کارگیری لغات بیگانه

وزارت امور خارجه امروز در بخشنام های به نمایندگان سیاسی خود در کشور های مختلف ابلاغ کرد از استعمال واژه های بیگانه بپرهیزند و به جای آنها لغاتی را از زبان مملکت خود جست و جو کنند. «مخصوصاً از حوزه های مأموریت خاک ترکیه، مصر و هندوستان خواسته میشود که لغات السنه مشرق زمین را که میتوان به جای لغات اروپایی داخل زبان فارسی نمود یادداشت کرده به وزارت امور خارجه بفرستند و فهرست کتبی را هم که ممکن است به این مقصود کمک نماید ارسال دارند.»(۳)

 انعکاس تظلم تجار به نمایندگان سیاسی ایران در روسیه

وزارت امور خارجه امروز یادداشتی خطاب به سفارت ایران در مسکو و سرکنسولگری های خود در بادکوبه و تفلیس تنظیم کرد که در آن به تظلم اتباع ایرانی مقیم بادکوبه نسبت به دریافت مالیات های گزاف از طرف مقامات روسی اشاره شده

است. وزارت امور خارجه با ضـمیمه کردن نام ایرانیان شکایت کننده خواست هر چه زودتر در این باب توضیحاتی کافی تهیه و ارسال کنند و متقابلاً در رفع این اجحافات بکوشند.(۴)

 دستورالعملی برای حفظ وزن و عیار مسکوکات نقره

برای حفـظ میزان وزن و عیار قانونی مسـکوکات رایـج نقره ایرانی در سراسـر کشور دسـتور داده شـد در مـدت یک سال همه سکه های نقره شکسـته، کهنه، سـبک وزن، دسـتهدار و سوراخ توسط بانک شاهنشاهی جمعآوری شود و تحویل ضـراب خانه گردد. همچنین دولت مکلف است این نوع سکه ها را بابت تأدیه عواید مالیاتی و سایر حقوق دیوانی بپذیرد.(۵)

 شکایت روسیه از دزدیده شدن گوسفندها

پس از اقـدامی که مرزنشـینان ایران با نظر مثبت لشـکر شـرق در تلافی رمه های دزدیدهشان کردند و گوسـفند هایی از طرف روسـیه به ایران آوردند، دولت روسـیه به سـفارت ایران در مسـکو خبر داد که ایرانیان با تجاوز به خاک روسیه ۱۳۰۰ گوسفند دزدیده به طرف شیرتپه بردهاند. روسها تقاضای استرداد رمه های گوسفند و مجازات سارقان را کردهاند. وزارت امور خارجه امروز از وزارت جنگ خواست از صحت و سقم موضوع اطلاع دهد.(۶)

 کنسرت جمهوری

روزنامه ایران در شـماره امروز خود آگهی «کنسرت جمهوری» را که قرار است روز ۲۲ حوت (اسفند) برگزار شود درج کرد. در این کنسـرت، عارف اشعاری را که در وصف جمهوریت سروده و شامل دو غزل و یک سرود است اجرا میکند. «این اشعار احساسپرور از غیظ و کینه ملی نسبت به دودمان قاجاریه و از افکار عمومی نسبت به اصول جمهوریت سیراب است.»(۷)

 شکایت کلیمیان از حاییم به مجلس

امروز نـام هـای با امضای «جماعت کثیری از کلیمیان» به مجلس شورای ملی نوشـته و در آن از شـموئیل حاییم به عنوان «مستر حایم کرمانشاهی معلوم الحال مجهولال هویه» یاد شده بود که «اسباب نفاق و شقاق بین ملت کلیمی و مسلمان مخصوصاً بین

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲-۱، ص ۵۸.

۲- همان، پ ۲-۱، ص ۵۹.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۳۹-۳۰-۱۳۰۲.

۴- همان، ۴-۱۰۴-۱۶-۱۳۰۲.

۵- همان، ۱۵-۳۷-۳۱-۱۳۰۲.

۶- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱، ص ۲۱. وقتی موضوع به امیرلشـکر شرق منعکس شد وی یادآور گردید که این گوسفندها در عوض اغنام مسروقه کدخدا اعظم به ایران آورده شده است. (همان، پ ۱، ص ۱۹).

۷- روزنامه ایران، مورخ ۱۲ حوت ۱۳۰۲، ص ۲.

خود جماعت [یهودیان] فراهم» کرده است. امضاءکنندگان با اشاره به توقیف روزنامه او (هحییم) که به واسطه فتنه انگیزی بسته شد، از مجلس شورای ملی خواستند از دسیسه های او جلوگیری به عمل آید.(۱) این نامه در حالی نوشته میشد که حاییم حائز اکثریت آرای کلیمیان ایران شده، دکتر لقمان نهورای را پشت سر گذاشته بود.

 تصمیم جامعه ملل به اعزام پزشک به ایران

در پی درخواست ایران از جامعه ملل برای کمک به پیشگیری از امراض مسریه به خصوص مالاریا، کمیته صحی جامعه ملل تصمیم گرفته پزشک متخصص به ایران بفرستد.(۲)

 پیام سیمیتقو به شیخ محمود

امروز چهار سوار از طرف سیمیتقو وارد سلیمانیه شدند و به دیدار شیخ محمود رفتند. سیمیتقو در نام های برای شیخ ، نوشته بود که برای استقلال کردستان باید دست دوستی بدهیم. من اینک یک هزار سوار دارم و زمان آن رسیده که شما هم در سلیمانیه با من همآواز شوید. شیخ محمود به نمایندگان سیمیتقو میگوید که نباید فریب ترکها را خورد. از طرف من منتظر اقدامی نباشید. «همین طور که ترکها شما را آلت دست خود نمودهاند، انگلیسها هم خیال داشتند که مرا تشویق نموده بالاخره... به مقصود خود موفق شوند. لذا من حاضر نیستم برای مقاصد انگلیسها یا ترک[ها] ملت کرد را فنا نمایم.» شیخ محمود افزود از طرف مصطفی کمال پاشا برای من پیامی آمده «ولی ابداً فریب نخواهم خورد. چنانچه نصیحت مرا گوش بدهید ممکن است از طرف دولت علّیه [ایران] برای شما تأمین بگیریم و در خاک ایران مشغول خدمت باشید.»(۳)

 گسترش برنامه لباس متحدالشکل

پس از روی کار آمدن رضا خان و تصرف سمت رئیسالوزرایی، متحدالشکل کردن کارکنان و اجزاء دولت پیگیری شد. این کار ابتدا از وزارت عدلیه آغاز گشت. سپس در مورد نظمیه های سراسر کشور تصمیماتی اتخاذ شد. اینک از وزارت مالیه به وزارت داخله اطلاع داده شد که قرار است لباس همه وزارت خانه ها و دوایر دولتی یکسان شود. «نظریات خودتان را اطلاع دهید که اقدام لازم به عمل آید.»(۴)

 کشتی جنگی انگلیس در بندر لنگه

امروز کشتی جنگی لارنس متعلق به انگلیس، در بندر لنگه پهلو گرفت و «کلنل تریور» [تروور] با چند نظامی پا به خاک لنگه گذاشتند و راهی بازار شدند. آنها با چند دوربین عکاسی که همراه داشتند، شروع به گرفتن عکس از دکانها و افراد کردند و هنگام بازگشت در مقابل قلعه دولتی توقف کرده و از این محل نیز عکاسی کردند. کارگزار کل بنادر ضمن ارسال این خبر به وزارت امور خارجه افزود هدف اصلی این گروه، عکاسی از قلعه دولتی بود که اخیراً توسط سرهنگ علیاصغر خان رئیس قشون بنادر تعمیر شده، به سرباز خانه تبدیل شده است.(۵)

(تصویر) عارف قزوینی

(تصویر) سیمیتقو

۱- اسنادی از انتخابات مجلس در...، صص ۴۳۶ و ۴۳۷.

۲- روزنامه ایران، مورخ ۱۲ حوت ۱۳۰۲، ص ۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۱۵، صص ۲۳۰ و ۲۳۱.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۵۵۷، ص ۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۱۱، صص ۳۴۷ و ۳۴۸.

ص: ۶۱۸

 دوشنبه

۱۳ اسفند ۱۳۰۲

۳ مارس ۱۹۲۴

۲۶ رجب ۱۳۴۲

 دستورالعمل رضا خان برای تبلیغ جمهوریت به لشکر شمال غرب

امیرلشکر شمال غرب امروز خبر داد که دستورالعمل وزیر جنگ برای تبلیغ جمهوریت رسید. در این دستورالعمل که مشابه آن به لشکر جنوب هم فرستاده شده بود آمده است که آهنگ مطبوعات مرکز درباره جمهوریت، در آذربایجان باید انعکاس یابد. «اولاً فوری و محرمانه تمام مدیران جراید را ببینید و دستور بدهید که آزادانه [!] شروع به ذکر معایب قاجاریه و محاسن جمهوریت کرده مردم را تهییج به خلع شاه و به قرار جمهوریت نمایند. ثانیاً بلافاصله تمام طبقات علما و تجار و اصناف و احزاب سیاسی و غیره هر یک را جداگانه ببینید که تبعیت از جراید کرده شروع به دادن میتینگ و غیره بنمایند و با فرستادن مکاتیب زیاد و تلگرافاتی که دارای چندین هزار مهر و امضا باشد توسط نمایندگان خود به همین مجلس شورای ملی اختیارات تام و تمام بدهند، که در خلع شاه و برقراری رژیم جمهوریت و تغییر قانون اساسی اقدام قطعی حتمی کرده، نه تنها این اختیار را به وکلا بدهند، بلکه باید تمام نمایندگان را تهدید نمایند که در صورت تعلل دچار عقوبت ملی خواهند شد. این اقدام ولو به بستن بازار و تعطیل عمومی منجر گردد باید در تمام آذربایجان به صورت ملی شروع گشته و در همه جا هم مواظبت نمایید که توسلی به مبادی خارجی نشود.»(۱)

 تهاجم مطبوعات به خاندان قاجار

مطبوعات تهران همچنان خاندان قاجار را مورد حمله قرار میدهند. روزنامه آذر در شماره امروز خود از جنایات آقامحمد خان قاجار در کرمان نوشت. روزنامه قانون کشته شدن قائممقام و امیرکبیر را به دست شاهان قاجار مورد توجه قرار داد. روزنامه کوشش یک بار دیگر عکس احمدشاه را با لباس اروپایی با یک زن فرنگی در صفحه اول خود چاپ کرد و مدعی شد شاه باید دستگیر و برای محاکمه به ایران آورده شود. روزنامه بهارستان نیز احمدشاه را لایق فرمانروایی ندانست و شیوه حاکمیت را موافق شرع اسلام همان جمهوریت معرفی کرد. این روزنامه طرحی از شاه ایران را هم کشیده بود که در اروپا است و در مقابل او عد های از ایرانیان پرچم جمهوریت را بلند کردهاند.(۲)

 اظهارات آشتیانی از دیدارش با وزیرمختار روسیه

میرزاهاشم آشتیانی از دو ملاقات اخیر خود با وزیرمختار روسیه و رضا خان میگوید: «از اظهارات سفیر [وزیرمختار] چنین مفهوم میشد که مشارالیه قبلاً با تغییر رژیم موافق بوده است. بعد استنباط کرده است که دست انگلیسها در بُن کار است. قدری

سست شده است و تردیدی حاصل کرده است. بالاخره دیدم سفیر[وزیرمختار] اظهار بدبینی میکند.»(۳)

 پیام رضا خان به روحانیان تهران

بنابر آن چه که ظهیرالاسلام میگوید، رضا خان او را خواسته و در ملاقات، پیامی به روحانیان مرتبط با ظهیرالاسلام داده است. رضا خان در مورد تغییر رژیم گفته است، این کار از سه صورت خارج نیست: مردم شاه و سلسله قاجار را نمیخواهند و مرا به ریاست جمهوری میخواهند؛ مردم شاه را نمیخواهند و مرا برای سلطنت میخواهند؛ مردم شاه حاضر را نمیخواهند ولی شاه دیگر را با نیابت سلطنت من میخواهند. رضا خان گفته است: «شما هم یکی از این سه شق را اختیار نمایید. اگر موافقت نمودید از من مساعدت و محبت خواهید دید وِالّا مجبورم که با شما مخالفت نمایم.»(۴)

 اقدام مدرس علیه دشتی

بنا بر گزارش پلیس مخفی تهران «آقاسیدحسن مدرس یک عده از بازاریها را بر ضد شیخ علی دشتی مدیر روزنامه شفق سرخ تحریک کرده است که بر ضد مندرجات روزنامه او در بازار اقدامات نمایند، به عنوان این که به علماء توهین نموده است. [و اگر] موفق شدند به اداره شفق سرخ و ستاره ایران حمله نمایند.»(۵)همچنین امروز جلس های با شرکت علماء برای چگونگی برخورد با مطلب موهن شفق سرخ علیه روحانیان در خانه شیخ العراقین برپا شد که مدرس هم در آن شرکت داشت. در ن هایت قرار شد نمایندگانی از طرف جمع موضوع را با رضا خان در میان بگذارند.(۶)

 مفهوم جمهوریت در نگاه نظامیان

با اوجگیری زمزمه جمهوری، نظامیان نیز راجع به این شیوه حکومتی ابراز نظر میکنند. آنها میگویند وقتی که کشور جمهوری شد، آزادی میشود و قشون ایران هم مثل قشون روسیه آزاد شده «دیگر در بین افراد تابین و صاحب منصب فرقی نمیشود[!]»(۷)

 تشکیل کمیته بینالنهرین

بنابر توصیه آیت الله خالصی به پسرش، خالصیزاده در صدد تشکیل کمیته بینالنهرین است. خالصیزاده به همراهی سیدابوالقاسم کاشانی، موسی بروجردی و احمد نراقی مشغول هستند تا با اعضای سابق اتحاد اسلام که هنگام جنگ بینالملل در تهران تشکیل شده بود مذاکره کرده، آنان را به عضویت در این کمیته دعوت نمایند.(۸)

 انتقاد روزنامه بهارستان از مقاله ایران و انگلیس

به دنبال درج مقال های با عنوان ایران و انگلیس در روزنامه شفق سرخ به قلم یحیی دولتآبادی، روزنامه بهارستان در شماره امروز خود به انتقاد از آن پرداخت. دولتآبادی در آن مقاله ملت و دولت فعلی انگلستان را طرفدار صمیمی و دوست حقیقی ایران معرفی کرده بود. بهارستان خوشبینی به دولت فعلی انگلیس را تأسفبار خواند و نوشت: «آن وقت که مکدونالد [نخستوزیر فعلی انگلیس] یک تظاهری نسبت به ایران بروز میداد، در آن موقع رئیس کارگران بود، لیکن امروز رئیسالوزراء

است، آن هم از نژاد انگلستان... ما باید امیدوار نباشیم به حرارت های مصنوعی مکدونالد... از کابینه کارگری انگلستان امید آتیه روشنی برای ایران نمیشود داشت...»(۹)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۸، صص ۳۴ و ۳۵. پیرو همین دستورالعمل تلگرام دیگری به امیرلشکر شمال غرب ارسال گردید و در آن تأکید شد که مراقبت کند صورت مکاتیب، تلگرامها و قطعنامه ها متفاوت باشد و چهره ملی به آن داده شود. بار دیگر تأکید شد دخالت نظامیان در این کار نباید آشکار شود و به مبادی خارجی هم متوسل نشود... در این تلگرام آمده بود که مجلس روز ۲۲ حوت (اسفند) باز میشود و «مقارن با افتتاح مجلس که زیاده از ده روز باقی نیست این قیام اثرات» خود را بگذارد. (همان، پ ۸۸، صص ۳۱ و ۳۲). البته موضوع جمهوریت در آذربایجان بدیع نبود و طبق شواهد موجود در میان طبقات مختلف رسوخ کرده بود. محمدولی میرزا که در این زمان در آذربایجان بسر میبرد خبر از شرکت خود در یک میهمانی به میزبانی عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب در امشب میدهد. وی در بخشی از یادداشت امروز خود مینویسد: «قونسول عثمانی که تازه آمده است، نزدیک سر میز نشسته بودیم، صحبت میداشتیم. خیلی انتظار تغییر رژیم مملکت را دارند و عقیده داشت که ایران هم باید جمهوری بشود. به طور کلی در اکثر طبقات این فکر نمود کرده است که باید تغییر اصول حکومت ملی داده شود و یقین دارم این قضیه به عمل و فعل خواهد آمد.» (فرمانفرمائیان، از روزگار رفته حکایت...، ج ۲، ص ۴۹). محمدولی میرزا از اعضای فعال هیأت مدیره جمهوریطلبان آذربایجان بود و منویات قشون را انجام میداد.

۲- همان، پ ۲-۱، صص ۳۳ تا ۴۳.

۳- همان، پ ۲-۱، ص ۱۰۵.

۴- همان، پ ۲-۱، صص ۱۰۵ و ۷۴.

۵- همان، پ ۲-۱، ص ۲۶.

۶- شهید آیت الله سیدحسن ...، ص ۴۴.

۷- همان، پ ۲-۱، ص ۲۸.

۸- همانجا.

۹- همان، پ ۲-۱، ص ۴۲.

 الغای خلافت در ترکیه

مجلس کبیر ملی ترکیه امروز الغای خلافت را در این کشور اعلام کرد. این تصمیم با انحلال وزارت شریعت و اوقاف و تعطیلی تمام مدارس مذهبی همراه بود.(۱)

 خودداری صفوی از استعفا

پس از آن که وزارت جنگ از حاکم آذربایجان خواست با رحیمزاده صفوی منتخب ساوجبلاغ مکری وارد مذاکره شود و او را قانع کند که از نمایندگی مجلس استعفا دهد، امیرلشکر اسماعیل خان والی آذربایجان نظر وزارت جنگ را به اطلاع او رساند؛ اما رحیمزاده صفوی تمایلی به استعفا از منصب تاز های که به دست آورده بود نشان نداد. او گفت: «روزنامهام توقیف شد و تمام حیثیاتم رفت. تبعید شدم. در صورتی که به این شغل و خدمتگزاری که به مملکت و حضرت اشرف است موفق شدم ممانعت شود ناچارم از این خط مسافرت روسیه نموده، مهاجرت اختیار کنم.»(۲) صفوی مدیر روزنامه تعطیل شده آسیای وسطی بود.

 مذاکره علاء با مقامات آمریکایی

حسین علاء، وزیرمختار ایران، امروز نتایج رایزنی های خود را با مقامات آمریکا درباره «تأسیس سرویس طیاره» در ایران به وزارت امور خارجه فرستاد. وی درباره اعزام محصل برای آموزش «آسمانپیمایی» یا استخدام کارشناسان آمریکایی «برای تربیت هواپیمایان در ایران» و همچنین خرید هواپیمای جنگی مذاکراتی انجام داد. علاء در این مذاکرات تأکید کرد که خرید هواپیما نه برای تهدید همسایگان، بلکه برای سرکوب ایلات و تأمین امنیت داخلی است. «به علاوه وجود قوای هوایی برای وصول مالیاتها و غیره و کمک به مستشاران آمریکایی خیلی ذیقیمت میباشد.» وی منتظر پاسخ های بعدی مقامات آمریکایی است.(۳)

 انتقال قایق های لیانازوف به تیپ شمال

امروز چهارده دستگاه از قایق های شرکت لیانازوف تحویل نماینده تیپ شمال گردید. این قایقها مستعمل بودند و با ۳۰۰ تومان میشد تعمیر و استفاده کرد.(۴)

 ورود اردوی نظامی به بهبهان

اردویی که از لشکر جنوب راهی بهبهان شده بود امروز وارد این شهر شد.(۵) رضا خان برای به عهده گرفتن حفاظت از تأسیسات نفت و کنار زدن بختیاریها از این شغل سنتی اقدام به افزایش استعداد در خوزستان کرده بود.

 لقب خان صاحب برای معینالتجار

رئیس نظامیان یزد امروز در گزارشی که به لشکر جنوب فرستاد، در پاسخ به پرسش این لشکر درباره ابوالقاسم معینالتجار نوشت که این فرد اصلاً یزدی است و تاکنون دوبار به بمبئی سفر کرده. سفر اول او چهار سال به درازا کشید و در سفر دوم نمایندگی تجارت خانه غضنفر را به عهده داشت. در این سفر نیز چهار سال در بمبئی توقف داشت و به تبعیت دولت انگلیس درآمد. رئیس نظامیان یزد نوشت که وی چهارده سال است تابع انگلیس میباشد و غیر از درآمدی که حدود سیهزار تومان بوده و ۲۰ هزار تومان آن را ملك خریده، منشی کنسولگری انگلیس در کرمان است و به واسطه «مبلغی رشوه» اخیراً لقب « خان صاحب » گرفته است. این لقب «از طرف اعلیحضرت امپراتوری کل انگلستان» به او داده شده «و مشارالیه را به سمت نمایندگی از جانب خود معرفی نموده است.»(۶)

 تبعید دو ایرانی از ترکیه

دو ایرانی که پس از ازدواج با زنان ترکی های حاضر به قبول تابعیت آن کشور نشدند، امروز باید خاك ترکیه را ترك کنند. این قانون توسط مجلس ملی کبیر تصویب شده است.(۷)

۱- زرگر، تاریخ روابط سیاسی ایران و...، ص ۱۲۳. «خبر تصمیمات جدید مجلس بزرگ ملی آنکارا در ظرف یك هفته به تهران رسید. روزنامه شفق سرخ که طرفدار جمهوری بود، این رخدادها را چنین انعکاس داد: «مصطفی کمال پاشا در طی نطق خود به طور عموم اشاره به لزوم تجزیه سیاست از مذهب نموده و چنین گفت که باید طرز تعلیمات متحدالشکل گردیده و مؤسسات قضایی از تحت نفوذاتی که تاکنون واقع بوده است خارج گردد.» اقدامات ضدروحانیت آنکارا بازتاب گسترد های نزد مقامات دینی ایران داشت. هر چند جهان شیعه هیچگاه مشروعیت خلافت عثمانی را به رسمیت نشناخته بود، با وجود این، از نظر روحانیت شیعه عدم مطابقت سیاست های روزمره با فقه اسلامی قابل اغماض نبود. روحانیت متوجه شد که رواج قانون مدنی در ترکیه نتیجه ن هایی رشته حوادث و حرکت هایی در آنجا بود که با جدایی سلطنت از خلافت آغاز شده بود و حذف سلطنت را از پی داشت و اینك شاهد الغای خلافت و جدا شدن دین از دولت بود. در اعلامی های که در تهران پخش شد، جمهوریخواهان به تلاش برای حذف اسلام از طریق درخواست تغییر رژیم متهم شدند.» (اتابکی، تجددگرانه، ص ۸۲).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۸، ص ۱۵۶.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۲ و ۲۱-۱۶-۳۶-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۸، صص ۴۱ و ۴۲.

۵- همان، پ ۱۶، ص ۴۲۵.

۶- همان، س ۱۳۰۳، پ ۱۹، صص ۴۷۲ و ۴۷۳.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۵۸۹، ص ۲.

ص: ۶۲۰

 سه شنبه

۱۴ اسفند ۱۳۰۲

۴ مارس ۱۹۲۴

۲۷ رجب ۱۳۴۲

 مفقود شدن ۱۳۰ هزار تومان از خزانه وزارت جنگ

سرهنگ رضاقلی خان، رئیس مالیه وزارت جنگ که قرار شده جای خود را به سرهنگ علائی بدهد، امروز اعلام کرد قصد خودکشی دارد، چرا که ۹۰ هزار تومان از خزانه مفقود شده که با ۴۰ هزار تومان پول نیست شده قبلی، مجموعاً ۱۳۰ هزار تومان میشود. این خبر توسط سفارت انگلیس تهیه شد. خبر میافزاید رضا خان چهل هزار تومان مفقود شده را تأمین کرده اما دیگر نمیتواند وجهی برای جایگزین کردن ۹۰ هزار تومان تهیه کند. ظاهراً قرار بود سرهنگ رضاقلی خان پس از سپردن جایش به سرهنگ علائی راهی برلن شود. تا اطلاع بعدی اعزام وی به آلمان منتفی خواهد بود.(۱)

 تحرکات برای مقابله با تغییر رژیم در ایران

با اوجگیری تلاش های رضا خان و عوامل او برای تبدیل نظام سلطنت به جمهوریت، احمدشاه امروز در تلگرامی به محمدحسن میرزا، ولیعهد، از او خواست که از توان روحانیت برای مقابله با این اقدام بهره گیرد. احمدشاه گفته است برای بازگشت مراجع تقلید و روحانیان مهاجر به بینالنهرین تلاش میکند. پیرو این تلگرام امروز ولیعهد با خالصیزاده دیدار کرد و از او خواست موضوع را با پدرش، آیت الله خالصی که در مشهد است در میان بگذارد. سفارت انگلیس در تهران این خبرها را جمعآوری کرد و در ادامه افزود که روحانیان قم امروز در نام های که به روحانیان تهران ارسال کردند خبر دادند که در نشست اخیرشان در قم تصمیم گرفتهاند از استقرار جمهوریت جلوگیری کنند. آنها نظام جمهوری را خلاف شرع اسلام میدانند. همین منبع میافزاید امشب امام جمعه تهران به درخواست ولیعهد مخفیانه به دیدار رضا خان رفت و به او توصیه نمود از جمهوریت دست بردارد؛ این مسئله به نفع مردم نیست. رضا خان پاسخ صریحی به امام جمعه نداد.(۲)

 تظاهرات جمهوریخواهی در تهران

امروز تظاهرات خیابانی به نفع تغییر رژیم سیاسی در ایران در تهران برپا شد. منابع انگلیسی ضمن ارسال این گزارش به لندن نوشتند که این تظاهرات در پی حضور شماری از زنان به سرکردگی «بدرسلطان» به هم ریخت.(۳)

 اقدامات امیرلشکر شمال غرب برای تبلیغ جمهوریت

به دنبال دستورالعمل رضا خان به عبد الله خان طهماسبی برای تخفیف قاجار و تبلیغ جمهوریت، وی امروز وزیر جنگ را باخبر کرد که به همه نقـاط (اردبیـل، مـاکو، ساوجبلاـغ، ارومیه و زنجان) دسـتور داده است سواد مخابرات و مکاتبات خود را آماده کنند تا با دستور بعدی آنها را به مرکز ارسال دارند. (ر.ک: ۱۳ اسفند) وی به فرماندهان نظامی این مناطق تأکید کرده «طوری اقـدام کننـد که دخالت نظامیان غیرمعلوم باشـد وِالّا شدیداً مسئول» خواهند بود.(۴) طهمـاسبی افزود که مخبرین روزنـامه های محلی هم شروع به نوشتن و چاپ مقالات کردهاند.(۵)

 الحاق رئیسالتجار به نزدیکان رضا خان

امروز دبیراعظم، رئیس کابینه وزارت جنگ، از ارکان حرب کل قشون خواست به امیرلشـکر شـرق اطلاع دهـد دیگر نیازی به استدلال و اقامه شاهد علیه اقدامات رئیسالتجار نیست. حسین خزاعی امیرلشکر شرق، رئیسالتجار را متهم کرده بود

۱- ۳۹۴۵/۲۵۵/۳۴ FO E.

۲- ۳۹۴۵/۲۵۵/۳۴ FO E

۳- ۳۹۴۴/۲۵۵/۳۴ FO E

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷، ص ۱۳.

۵- همان، پ ۸۸، ص ۴۷.

که ضدقشون عمل میکند. رئیس کابینه افزود که مقام وزارت «از این به بعد رئیس التجار را جزو نزدیکان و بستگان... [خود] دانسته»، لازم است از این به بعد او را از خود بدانید.»(۱)

 نتیجه ن هایی انتخابات شاهرود

مکرمالدوله، حاکم شاهرود، امروز نتیجه ن هایی انتخابات شاهرود را اعلام کرد: شریعتمدار ۶۴۱۵ رأی و دکتر حسینقلی خان ۱۲۴۳ رأی. حاکم شاهرود میافزاید از طرف مفتش انتخابات و انجمن نظار فشار میآید که این انتخابات به رسمیت شناخته شود و اعتبارنامه شریعتمدار صادر شود. منتظر امر مبارک است.»(۲) وزارت جنگ تمایلی به انتخاب شریعتمدار نداشت. اما چند دلیل، که یکی از آنها تبعیت مردم از شیخ احمد مجتهد بود، دست حاکم و نماینده قشون را برای بیرون کشیدن اسم دکتر حسینقلی خان از صندوق رأی بست.

 درخواست نصرتالدوله برای مطبوعاتی شدن حرکت او به تهران

نصرتالدوله حاکم فارس در تلگرامی که امروز به وزارت جنگ فرستاد ضمن درخواست اجازه برای مرخصی و حرکت به تهران، افزود: «درج آن در روزنامه ها قبل از حرکت موجب افتخارم» است.(۳)

 پیشنهاد لورن به مشارکت پیل در مذاکرات ایران و انگلیس

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در تهران، امروز در نام های به رضا خان با عنوان «رئیسالوزرای عزیزم»، پیرو مذاکرات پیشین خود با رئیسالوزراء در مورد تحویل گرفتن حفاظت چاه های نفت در خاک بختیاری، نوشت که مقرر است فرمانده قوای ایران [در خوزستان]، مستر پیل کنسول انگلیس در اهواز و نماینده کمپانی نفت در این مورد بنشینند و تصمیم بگیرند. لورن افزود: پیل به هندوستان رفته، به زودی باز میگردد. و از آن جا که تجربیات او در چاه های نفت زیاد است، مناسب است تا بازگشت قریبالوقوع او این نشست به تعویق بیفتد.(۴)

 منع امیرلشکر غرب از اعزام نیرو به مسجد سلیمان

امیرلشکر غرب امروز به رضا خان پیشنهاد کرد به واسطه موقعیت سیاسی، جمعیت زیاد و معادن نفت مسجد سلیمان خوب است گروهی از نظامیان به آنجا رفته و جای بختیاریها را در محافظت از معادن نفت بگیرند. وزیر جنگ امیرلشکر را از این اقدام منع کرد و افزود: «قرار شده لشکر جنوب [آنجا] را تحویل گرفته و عده[ای] نظامی در آنجا بگمارد.»(۵)

 تحرک بختیاریها علیه دولت

بنا بر اخبار رسیده از رئیس نظامیان خوزستان، بختیاریها مقدار زیادی اسلحه از بندر معشور خریده، بین طوایف خود توزیع کردهاند. امیرمجاهد هم اینک در رامهرمز است و گویا به همراهی طوایف کهگیلویه و بویراحمد اغتشاشاتی انجام خواهد داد.

این گزارش در مورد امیرمجاهد خلاف آن چیزی بود که در تلگرام اخیر شیخ خزعل به رضا خان عنوان شده بود.(۶)(ر.ک: ۱۰ اسفند)

 تأیید شنود مخابرات ایران توسط روسها

پس از خبر اولی های از آستارا مبنی بر دریافت علائم مخابراتی ایران توسط روسها در آستارای روس، تحقیقات بعدی نشان میدهد که این خبر حقیقت دارد. فرمانده نظامی آستارای ایران میگوید یک دستگاه تلگراف آندرکسیاک با یک دستگاه تلفن که در خوابگاه مأمور سیاسی روس قرار دادهاند، توسط یک زباندان فارسی مخابرات ایران «سانسور» میشود.(۷)

 تعیین مستشار سفارت انگلیس

امروز ازموند آوی Esmond Ovey به سمت مستشار سفارت انگلیس در تهران منصوب شد.(۸) وی قرار است در طول مدت سفر لورن به انگلیس جایگزین او باشد.

 رژه نظامیان ارومیه از مقابل عکس رضا خان

نظامیان تحت امر علیاکبر درخشانی، فرمانده قوای ولایات ثلاثه، امروز در ارومیه به مناسبت حرکت مجسمه رضا خان از تبریز به تهران از جلوی عکس رضا خان دفیله داده، پیش از آن دکتر علی خان رشدی پزشک قشون منطقه و امینالشرع خطاب های در وصف وزیر جنگ و رئیسالوزرا ایراد کردند. از این مراسم عکس هم برداشته شد.(۹) (ر.ک: ۱۵ اسفند).

(تصویر) تهران، تظاهرات جمهوریخواهی

(تصویر) رضا خان، ایستاده در گوشه سمت راست

محمدحسن میرزا، ولیعهد

(تصویر) نصرت الدوله

۱- همان، پ ۱۷، ص ۴۵.
۲- همان، پ ۱۷، ص ۳۱.
۳- همان، پ ۱۱۶، ص ۳۳.
۴- همان، پ ۱۱۸، ص ۴.
۵- همان، پ ۷۱، صص ۴۳ و ۴۴.
۶- همان، پ ۷۱، ص ۴۴.
۷- همان، پ ۸۸، ص ۱۱۱.
۸- یقیکیان، شوروی و جنبش جنگل، ص ۱۵۶.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۴-۷-۴۵-۱۳۰۳.

 چهارشنبه

۱۵ اسفند ۱۳۰۲

۵ مارس ۱۹۲۴

۲۸ رجب ۱۳۴۲

 میتینگ جمهوریخواهی در اصفهان

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، امروز خبر داد که «جراید اصفهان آزادانه [!] شروع به درج مقالات مهیّجه [درباره جمهوریت] نموده و امروز عصر میتینگ مفصلی با حضور تقریباً سی هزار جمعیت در خیابان چهارباغ داده شد.»(۱) دیروز هم در اصفهان اعلانی منتشر شد که روز جمعه اول شعبان اجتماع دیگری برپا خواهد شد. همچنین عکس احمدشاه با کلاه فرنگی در میان مردم توزیع شد.(۲)

 امریه جمهوریخواهی به فرماندهان نظامی آذربایجان

عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر، شمال غرب امروز دستورالعمل رضا خان را به فرماندهان نظامی اردبیل، ساوجبلاغ، ارومیه، زنجان و ماکو ابلاغ کرد و تأکید نمود از هماینک مجالس و محافل جمهوریخواهی شروع شود و مکاتبات و تلگرام هایی که آماده میشود روز ۲۳ حوت (اسفند) مخابره شود. وی موارد حفاظتی، به ویژه پنهان ماندن دخالت نظامیان را یادآور شد.(۳)

 رونمایی از نقش فلزی رضا خان

امروز در تبریز از نقش فلزی رضا خان رونمایی شد. این نقش «عبارت از یک صفحه بزرگ فلزی، متن، نقشه ایران است. سردارسپه یک دست به طرف زنی که ایران را مقصود است دراز کرده و یک دست هم آسمان و افق را نشان میدهد. در اطراف هم از هر اسلحه یک نفر با آن اسلحه حفاظت سرحد را میکند.» در این مراسم امیرلشکر شمال غرب سخنانی در وصف خدمات نظامیان ایراد کرد و سپس نقش فلزی یادشده از بازار امیر عبور داده شد. محمدولی میرزا این خبر را در یادداشت های روزانه خود آورده، میافزاید: «در کلیه احساس هیجاناتی میشود و در هر محفلی صحبت از تغییر رژیم است.»(۴)

 زلزله سیاسی در غرب کشور

در پی رسیدن دستورالعمل جمهوریخواهی به امیرلشکر غرب، احمد خان امیراحمدی در تلگرام محرمان های که امروز به رضا خان فرستاد با اشاره به این که از کلیت قضیه بیخبر است، جراید را ندیده و همه هَمّ خود را مصروف وضعیات لرستان کرده، نوشت: با این حال «فدوی قصد دارد به طوری اهالی غرب را وادار به قیام [به نفع جمهوریت] نماید که ارکان مملکت را به

تزلزل درآورم... [و] عموم را برای قیام ملی دعوت» نمایم. وی افزود در دست خط کتبی امر به تقاضای جمهوریت و در تلگرامی فقط به خلع سلسله قاجار بدون تغییر رژیم اشاره رفته است. کدام دستور باید انجام شود؟(۵)

 سقوط اولین هواپیمای ایرانی

هواپیما های خریداری شده از فرانسه شهر به شهر راهی تهران هستند. آنها از بوشهر به شیراز، از شیراز به اصفهان و از آنجا به طرف تهران پرواز خواهند کرد. امروز سرتیپ امان اللهمیرزا خبر داد که یکی از هواپیماها در پرواز از شیراز به طرف اصفهان به علتی که روشن نیست زمین خورد و معیوب شد. «به طیارهچی صدمه زیادی وارد نشده... فدوی دستور دادم که طیارهچی به بوشهر مراجعت و به فوریت با طیاره دیگری حرکت نماید. بدین واسطه ورود بنده با طیاره به طهران چندی به تأخیر خواهد افتاد.»(۶)

 پاسخ انگلیس به اعتراض ایران

وزارت امور خارجه ایران نسبت به پهلو گرفتن کشتی های جنگی انگلیس در آب های ایران اعتراضی های به سفارت انگلیس فرستاد و امروز سر پرسی لورن، وزیرمختار آن کشور، در نام های به وزیر امور خارجه نوشت که اطلاعات شما نادرست است. لورن یادآور شد اعتراض ایران در مورد آب های آبادان بیمورد است چرا که آب های آنجا تحت قضاوت دولت ایران نیست. اما در باب محمره (خرمشهر) نیز شایان گفتن است که کشتی های جنگی انگلیس یکصد و پنجاه سال است که از «خلیج فارس» حفاظت میکنند[!] و در طی خدمات خود گاهی به بنادر ایرانی میآیند که امیدوار است از میهماننوازی معمول بر حسب رسومات بینالمللی مضایقه نشود.(۷)

 نگرانی اهالی ماکو از ممانعت حمل جنس

وزارت مالیه امروز وزارت جنگ را مطلع کرد که منع حمل جنس از ماکو به خارج از کشور موجبات فقر اهالی ماکو را فراهم کرده است. لازم است کمیسیونی متشکل از پیشکار مالیه، حاکم، رئیس قشون و کارگزاری منعقد شود و در این مورد تصمیمگیری نمایند.(۸)

 بازگشت نمایندگان اعزامی به بینالنهرین

کارپردازی ایران در بغداد امروز خبر داد که [نمایندگان اعزامی ایران به بینالنهرین برای گفت و گو با امیرفیصل] آقایان آیت اللهزاده خراسانی و صاحب جواهر، با سیدباقر سرکشیک نماینده فیصل به طرف ایران حرکت کردند.(۹) آنها برای مذاکره با فیصل و بازگشت روحانیان به بینالنهرین رفته بودند.

 اخراج خانواده سلطنتی عثمانی از ترکیه

مفخمالدوله وزیرمختار ایران در اسلامبول در گزارشی که امروز

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۲، ص ۱۶۶۳.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۶-۳۰-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷، ص ۶۹.

۴- فرمانفرمائیان، از روزگار رفته حکایت...، ج ۲، صص ۴۹ و ۵۰.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۴، صص ۹۲ و ۹۳. رضا خان در پاسخ گفت که خلع قاجاریه و تغییر رژیم هر دو مدنظر است. هر چه زودتر راهی همدان شوید. (همان، پ ۷۴، ص ۹۱).

۶- همان، پ ۱۱۷، ص ۸. رضا خان از دریافت این خبر برافروخته شد و آن را تقصیر شخصیت ایرانی دستاندرکاران دانست که به واسطه تنبلی و اهمیت ندادن به کار دچار فلاکت هستند. «همین طوری که ... لوازمات حربی را که مظفرالدین شاه خریداری نموده بود از زیر خاک و خاشاك درآوردند، شاید هم چندی بعد همین اشیاء خریداری را از زیر خاکروبه های بوشهر، شیراز و غیره دربیاورند. البته تمام اینها نتیجه بیمبالاتی و اهمیت ندادن به کار است.» (همان، پ ۱۱۷، ص ۷). سفارت انگلیس هم در این مورد گزارشی به لندن فرستاد و تعداد هواپیما های سقوط کرده را دو فروند یاد کرد. «دو فروند از هواپیما های ایران که اخیراً به بوشهر وارد شدهاند به سلامت پرواز خود را به شیراز به انجام رساندند. هنگام پرواز از شیراز به اصفهان، هر دو بلافاصله بعد از برخاستن سقوط کردند. خلبانان مجروح نشدند، ولی تعمیر این دو هواپیما در شیراز مقدور نیست. آنها را از هم باز کرده و پس از بستهبندی از شیراز به تهران ارسال کردند. رئیس ستاد دلیل آن حادثه را نامناسب بودن محل فرود در شیراز و بیتوجهی خلبانان به شرایط خاص پرواز در ایران میداند؛ بقیه این دستگاه ها قرار است مستقیماً از بوشهر به اصفهان پرواز کنند تا دردسر زمین بد شیراز را نداشته باشند؛ جاده بوشهر - شیراز برای حمل تجهیزات بسیار بد است.» (FO E ۴۱۳۱/۲۵۵/۳۴)

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۷ و ۴۶-۲۳-۴۰-۱۳۰۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۲، ص ۳۶. وزارت جنگ پس از دریافت این نامه تلگرامی به امیرلشکر شمال غرب فرستاد و یادآور مکاتبات قبلی شد که از حمل اجناس مازاد به خارجه جلوگیری نشود. (همان، پ ۵۲، ص ۳۵).

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۶-۱۹-۲۷-۱۳۰۲.

به وزارت امور خارجه فرستاد نوشت که پس از مقدمهچینی های زیاد برای خلع خلافت در ترکیه، امروز «مأمورین حکومتی، خلیفه و کسان نزدیک آن را به راهآهن سوار و تحتالحفظ روانه اروپا نمودند. موقع حرکت مبلغ پانزدههزار لیره به سلطانعبدالحمید و به سایرین هر نفری یک هزار لیره به عنوان خرج راه داده شد. بقیه خانواده سلطنتی هم مجبورند تا ده روز دیگر از خاک ترکیه خارج شوند.» مفخمالدوله افزود که دولت انگلیس از این حادثه بسیار خشنود است و شروع به استحکام مناسبات خود با ترکیه نموده، البته نظر اصلی آنها جلوگیری از سرایت نظریه روسها به بینالنهرین و دریای سیاه است.(۱)

 روابط شیخ خزعل و ابن سعود

بنابر گزارش رسیده به وزارت امور خارجه، شیخ خزعل ۱۰ هزار روپیه و برخی هدایا به ابن سعود فرستاده و از او تقاضا کرده اگر از طرف حکومت مرکزی تضییقاتی برای او فراهم شد به کمکش بیاید. همچنین خبر میدهند که شیخ خزعل ۱۵۰۰ لیره به امیرمجاهد بختیاری و ۵۰۰ لیره به سردار بهادر اهدا کرده و از آنان خواسته «که جلوگیری از پیشقدمی نظامیان بکنند و وعده همه نوع مساعدت و کمک از پول و اسلحه به ایشان داده» است.(۲)

 محافظان بلوچ خط تلگراف انگلیس

کارگزار بندرعباس در گزارش امروز خود به وزارت امور خارجه نوشت که انگلیس تعدادی از سرداران بلوچ را «به اسم محافظت سیم تلگراف مواجب سالیانه میدهد.» مبلغ این مواجب سالیانه ۵۵۰۰ روپیه است و از محل تلگراف خانه هند و اروپ پرداخت میشود. از آن جمله سردارحسین خان سالیانه هزار روپیه، دینمحمد خان نهصد روپیه، محمود خان هفتصد روپیه، میراحمد خان نهصد روپیه و... دریافت میدارند.(۳)

 امضاء قرارداد انگلیس و ایران درباره حق کشتیرانی در دریاچه ارومیه

امروز متن قراردادی که درباره حق کشتیرانی در دریاچه ارومیه تنظیم شده بود توسط سفارت انگلیس و دولت ایران به امضاء رسید. در این قرارداد آمده است که دولت ایران ۳۲۰ هزار تومان باید به بوداغیانس و استیونس بپردازد. متن کامل این قرارداد چهار ماد های در پاورقی آمده است.(۴)

(تصویر) مجسمه «طلوع سفارت ایران» و عبد الله طهماسبی امیرلشکر شمال غرب

(تصویر) سلطان عبدالحمید

۱- همان، ۱/۱۳ و ۱۳-۲-۱۵-۱۳۰۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۱۱، صص ۲۹۶ و ۲۹۷.

۳- همان، س ۱۳۰۳، پ ۱۱، ص ۳۳۵.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶ و ۱۵-۱۳-۳۹-۱۳۰۳. «دولت شاهنشاهی ایران از یک طرف و وزیرمختار دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان از طرف دیگر شرایط آتیالذکر را برای تصفیه دعاوی مربوطه به دریاچه ارومیه از طرف آقایان بوداغیانس و استیونس با شرایط مندرجه در قراردادی که اصولاً- از طرف دولت علّیه ایران و سفارت دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان پذیرفته شده و آقایان بوداغیانس و استیونس نیز بعد از اخذ کلیه وجه آن را امضا خواهد کرد منعقد میدارند. ۱. دولت علّیه ایران دعاوی مزبوره را اصولاً میپذیرد. ۲. دولت علّیه ایران پس از ترتیب یک قرضه متناسبی به مبلغ سیصد و بیست هزار تومان با بانک شاهنشاهی ایران مبلغ مزبور را کاملاً- به صاحب ان دعاوی مذکوره در یک مرتبه نقداً یا قبل از اول ماه مه ۱۹۲۴ مربوط به تصویب قبلی قرارداد و تصویب اعتبار لازم از طرف مجلس شورای ملی خواهد پرداخت. ۳. دولت علّیه ایران متعهد است هر چه زودتر موضوع را به مجلس شورای ملی عرضه داشته و تقاضای مساعدت برای تصویب آن نموده و وزیر مالیه نیز از طرف دولت به مجلس پیشنهاد خواهد کرد. ۴. این قرارداد به هیچوجه از اعتبار اساسی ادعای آقایان بوداغیان[بوداغیانس] و استیونس نخواهد کاست تا اینکه قرارداد منعقده فوقالذکر بین بوداغیانس و استیونس و دولت ایران از طرف مشارالیهما پذیرفته و امضا شود و دولت ایران نیز مقید از پرداخت مبلغ سیصد و بیست هزار تومان خواهد بود مگر اینکه مسیو بوداغیانس و استیونس قراردادی را که قبلاً بین دولت ایران و سفارت دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان اصولاً پذیرفته شده است امضا نمایند. این قرارداد در روز پنجم مارس ۱۹۲۴ در دو نسخه تهیه و از طرف دولت ایران و سفارت دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان امضا گردید.» (همان)

 پنجشنبه

۱۶ اسفند ۱۳۰۲

۶ مارس ۱۹۲۴

۲۹ رجب ۱۳۴۲

 جمعیت ضدجمهوری آشتیانی

بنابر یافته های پلیس مخفی تهران میرزاهاشم آشتیانی جمعیتی بر ضد جمهوریت تشکیل داده و روز های سهشنبه نیز جلساتی در منزل خود منعقد میکند. آنها منتظر هستند جلسات مجلس شورای ملی آغاز شود و «بعد بر علیه جمهوریت قیام نموده و عقاید خودشان را در مجلس اظهار نمایند. گویا یک عده از علماء را هم با خودشان همراه کردهاند.»(۱)

 اجتماع در مسجد مقبره تبریز

امروز بعد از ظهر گروه هایی از مردم تبریز در مسجد مقبره(۲) گردآمدند. در این اجتماع میرزاجواد خان وکیل عدلیه در مفاسد سلطنت قاجاریه از دوره آقامحمد خان تاکنون سخنرانی کرد و احمدشاه را خائن به مملکت توصیف کرد. وی «با خواندن روزنامه شفق [سرخ] و ارائه عکس و غیره نطق خود را به خلع شاه و برقرار بودن جمهوری خاتمه داد. اهالی کف زنان متفرق و برای صبح و عصر دعوت شدهاند.» عبد الله خان طهماسبی که در پشت صحنه این نمایش های سیاسی است، با ارسال این خبر به مرکز یادآور شد که روز شنبه میتینگ بزرگی در تبریز داده خواهد شد.(۳)

 آمادگی آذربایجان برای جمهوریخواهی

امیرلشکر شمال غرب امروز به وزارت جنگ اطلاع داد که «به تمام نقاط [آذربایجان] دستور داده شده است که زمینه را برای روز بیست و سوم [اسفند] حاضر و تلگرافات را روز بیست و دوم مخابره نمایند که روز بیست و سوم به مرکز برسد. به طوری که راپورت رسیده است کاملاً زمینه در همه جا به طور مطلوب حاضر و برای میتینگ و عملیات دیگر نیز شروع نمودهاند و عملیات را مداومت خواهند داد. مطمئن باشند.»(۴)

 دستور انتخاب مستشارالسلطنه از ساوجبلاغ

پس از آن که انتخاب رحیمزاده صفوی از ساوجبلاغ خوشآیند وزارت جنگ واقع نشد، امروز به دستور رضا خان به حاکم آذربایجان ابلاغ شد که مستشارالسلطنه را از ساوجبلاغ انتخاب کند.(۵)

 صدور حکم اعدام توسط رضا خان

رضا خان رئیسالوزراء و وزیر جنگ امروز به امیرلشکر غرب دستور داد «شیخ علی خان و مهرعلی خان [و] چند نفر دیگر از مقصرین را هم اعدام نمایید که سایرین متنبه و کاملاً اقتدار و تسلط دولت به آنها ثابت» شود.(۶)

 عزیمت لورن به انگلستان

سر پرسی لورن وزیرمختار انگلیس عازم کشورش است. وزارت جنگ در تلگرامی به رئیس تیپ مستقل شمال از او خواست وسایل تسهیل مسافرت و احترامات لازمه وی را مراعات کند.

لورن امروز از راه روسیه عازم لندن شد.(۷) سرهنگ ساندرز وابسته نظامی سفارت انگلیس هم چند روز قبل راهی هندوستان شد. مسیو مانس، مستشار سفارت، کار های لورن را عهدهدار خواهد بود. همچنین مسیو آوی به عنوان شارژدافر سفارت انگلیس در تهران تعیین شده که عازم ایران است. وی در سال های ۱۹۱۶ و ۱۹۱۷ همین سمت را در تهران به عهده داشت.(۸)

 بخشنام های برای یکسانگاری محاسبات

وزارت مالیه در متحدالمآلی که امروز به ادارات مختلف مالیه فرستاد، دستور داد از ابتدای سال ۱۳۰۳ در همه یادداشتها،

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲-۱، ص ۷۵.

۲- مسجد مقبره که مسجد شاه نیز خوانده میشد در ابتدای بازار کفاشان تبریز واقع شده است. سقف این مسجد در زلزله ۱۱۹۳ق ویران شد که بعدها توسط حاجمیرزامهدی قاضی طباطبایی تجدید گردید. این مسجد، به واسطه اینکه قبر میرزامهدی قاضی طباطبایی در سردابی در شمال آن واقع است به نام مسجد مقبره خوانده میشود. (دایرهالمعارف بنا های تاریخی در دوره اسلامی (مساجد)، ص ۳۲).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۸، ص ۴۴؛ فرمانفرمائیان، از روزگار رفته حکایت...، ج ۲، ص ۵۱.

۴- همان، پ ۸۸، ص ۴۵.

۵- همان، پ ۱۰۵، ص ۲. حاکم آذربایجان این دستور را به حاکم ساوجبلاغ منعکس کرد و او پاسخ داد تجدید انتخابات متضمن بدبینی مردم است و با این وضع ابداً صلاح نیست. اهالی انتظار این کار را ندارند. مخارج هم دارد.(همان، پ ۱۸، ص ۱۴۷).

۶- همان، پ ۶۵، ص ۱۱۰. شیخ علی خان امیرعشایر رئیس ایل بیرانوند و مهرعلی خان امیرمنظم رئیس ایل حسن وند بودند. این دو دستگیر شده بودند. البته این امکان هست که خود داوطلبانه نزد امیرلشکر غرب آمده بودند.

۷- همان، پ ۸۷، ص ۵۱.

۸- روزنامه کوشش، س ۲، شم ۲۲، ص ۲.

گزارشها و مراسلات خود، وجوهات باید به قران و سانتیم نوشته شود. «مثلاً پانصد و شصت و یک تومان و شش قران و شش شاهی به این طور نوشته میشود: ۳۰/۵۶۱۶ و یک شاهی عبارت از پنج سانتیم خواهد بود.» در این بخشنامه آمده است که ذکر وجوهات، برخی با قران و برخی با تومان باعث اختلال میشود.(۱)

 تصویب نظامنامه اوزان و مقادیر

هیأت دولت در جلسه امروز خود نظامنامه اوزان و مقادیر را تصویب کرد. این نظامنامه در چهار فصل و ۲۶ ماده تنظیم شده بود. در ماده دهم آمده بود که پس از انتشار رسمی، یک ماه ولایات و سه ماه ایالات فرصت دارند که همه اوزان و مقیاس های قدیم را منسوخ و اوزان و مقیاس های جدید را جایگزین آنها کنند.(۲)

 پیشنهاد طرح قشون اجباری

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال، امروز در نام های محرمانه به وزارت جنگ طرح خود را برای تشکیل قشون اجباری که مقدمه اجرای نظام اجباری است، ارائه کرد. در این طرح برگه هایی که مشخصات افراد را ثبت میکرد توزیع میشد و در مدت معین جمعآوری میگردید تا از روی آن افراد ذکور هر محله مشخص شود. آیرم مینویسد با جمعآوری اطلاعات یاد شده تابعیت افراد، مشاغل رسمی، تعداد بیکارها، ولگردها و غیره نیز مشخص میشود. وی اجرای این طرح را در نواحی ساحلی دریای خزر که همه رقم افراد در آنجا هستند و میتوانند هویت خود را پنهان کنند لازمالاجرا دانست.(۳)

 دستور تهیه دو نشان ذوالفقار

امروز دستور داده شد دو قطعه نشان ذوالفقار درجه چهار برای دو امیرلشکر غرب و شمال غرب تهیه شود تا متعاقباً ارسال گردد.(۴) (ر.ک: ۱۶ اردیبهشت ۱۳۰۳)

 میتینگ در میدان توپ خانه

عصر امروز در میدان توپ خانه میتینگی برگزار شد که در آن میرزامهدی خان ساعی و سپس سیدشکر الله وکیل عدلیه بیاناتی در مظالم قاجار برای حاضران ایراد کردند.(۵)

 گزارش ایزوستیا از تظاهرات جمهوریخواهی

روزنامه ایزوستیا در خبری با عنوان «نهضت جمهوری در ایران» نوشت، تظاهراتی که امروز جمهوریطلبان در تهران برای جلب توده به راه انداختند نتیجه مطلوبی در پی نداشت. «حضار از نطق دو نفر ناطق اولی مانع شده و ناطق سوم را کتک زدند. پلیس برای این که مشارالیه را از حملات مردم خلاصی دهد او را توقیف نمود.» این روزنامه میافزاید: «علت تنفر اهالی از جمهوری این میباشد که حزب جمهوریطلب از سابق معروف به انگلیسپرستی بوده است.»

منظور از حزب جمهوریطلب «فرقه دمکرات مستقل ایران» بود. نویسنده ایزوستیا با این توضیح که طرفداران این فرقه اکثریت مجلس را در دست دارند نوشت: «معهذا تکیهگاهی در بین اهالی ندارند. توده ملت به نهضت جمهوری غالباً بیاعتنا یا در هر صورت عقیده ندارد.»(۶)

 پیشنهاد حاکم ارومیه برای شروع جمهوریخواهی

سطوتالسلطنه، حاکم ارومیه و سلماس، در تلگرام محرمان های که امروز به عبد الله خان طهماسبی فرمانده قوای آذربایجان فرستاد، پیرو درخواست او در تهییج مردم برای جمهوریخواهی پیشنهاد کرد «چون تبریز نسبت به کلیه نقاط آذربایجان مرکز است، چنانچه اهالی تبریز تلگرافاً اشاره در این موضوع به اهالی ارومی نمایند نتیجه مطلوبه بدون هیچ مانعی به طور خوبی حاصل خواهد شد؛ والّا کتمان دخالت نظامیان در این امر غیرممکن ... است [و] اسباب زحمت فراهم» خواهد آمد.(۷)

 شرط رضا خان برای اعطای امتیاز راهآهن به آمریکا

در نشستی که امروز با شرکت وزیر امور خارجه، وزیر فواید عامه، دکتر میلسپو و مستر میچل برگزار شد، موضوع اعطای امتیاز راهآهن به «بنت» نماینده شرکت یولند (Uland) مورد بررسی قرار گرفت. وزیر امور خارجه در این جلسه گفت که رئیسالوزراء دستور داده این امتیاز به بنت داده شود با این شرط که آهن ریلها از معادن بندرگز تهیه شود. حاضران به این توافق رسیدند که این شرط بیربطی است. قرار شد به رضا خان گفته شود که این شرط از مذاکرات حذف شود.(۸)

(تصویر) تبریز، عمارت قور خانه، از سمت محله میارمیار

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۱۵۴۱۴، آرشیو ۳۲۴ گ ۳ الف الف ۱. دو سال بعد وزارت مالیه در رعایت علامات متداوله و وقت لازمه در نوشتن ارقام توضیحاتی به کارکنان خود داد که آنها را ملزم میکرد هنگام نگارش ارقام با علامات (،) و (.) و (-) اعداد را از یکدیگر جدا کنند تا راحتتر خوانده شود. مقرر شد در نگارش زبان فارسی (برای مثال) ۲۵۰-۱۷۸/۱۲۶/۱ در انگلیسی ۲۵. ۱۷۸، ۱۲۶، ۱ و در فرانسه ۲۵ و ۱۷۸. ۱۲۶. ۱ نوشته شود.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷۸ تا ۱۷۵- ۱- ۳۰- ۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۷، ص ۴۴. پس از رسیدن نامه به وزارت جنگ به آیرم گفته شد تأمل کند تا خبر دهند.

۴- همان، پ ۳۸، ص ۳۹.

۵- روزنامه کوشش، س ۲، شم ۲۲، ص ۳.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱/۴۲ و ۴۲-۸-۳۰-۱۳۰۳؛ FO E ۳۹۴۴/۲۵۵/۳۴.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۷، ص ۳۳۲.

۸- FO E ۳۹۴۴/۲۵۵/۳۴.

ص: ۶۲۶

 جمعه

۱۷ اسفند ۱۳۰۲

۷ مارس ۱۹۲۴

۱ شعبان ۱۳۴۲

 فعالیت های لشکر شمال غرب برای جمهوریخواهی

عبد الله خان طهماسبی امروز به رضا خان خبر داد که [با اقدامات عوامل قشون] بیش از چهارهزار نفر در مساجد مقصودیه، صاحب الامر و جمعه اجتماع کرده و اظهاراتی مبنی بر تنفر از قاجاریه و برقراری جمهوریت ابراز کردند. عده های از «اهالی با بیرق در معبرها گردش نموده، عموماً کف زنان، وجد و شعف کرده حسن استقبال مینمودند... شاگردان مدارس نیز اشتراک» داشتند.(۱) همچنین با تشکیل «هیأت مدیره جمهوریطلبان تبریز» که با هدایت و حمایت لشکر شمال غرب پدید آمده، بخشنام های به علماء و تجار و معتمدان شهر های مختلف آذربایجان فرستاده و از اهالی آن نواحی خواسته شد «قیام نموده، در مساجد و محافل جمع شده، خاتمه و انقراض سلطنت آل قاجار را جداً خواستار و تغییر و تبدیل قانون اساسی و رژیم جمهوریت را تقاضا نمایند. لازم است که در این موقع آن برادران دینی هم اجتماعات نموده و نتیجه عملیات خودشان را اعلام فرمایند.»(۲)سرهنگ یوسف خان فرمانده قوای ساوجبلاغ هم خبر داد که امروز در تعقیب احکام رسیده از لشکر شمال غرب بیش از سه هزار نفر از اهالی در مسجد جامع اجتماع کردند و پس از نماز جمعه مطابق دستور، سیفالقضات در بالای منبر نطق مهیجی در باب معایب قاجاریه و محاسن جمهوریت ایراد نمود.(۳)

 نتایج اقدامات لشکر جنوب برای جمهوریخواهی

محمود آیرم امروز با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که در این دو روز جلسات متعددی در اصفهان تشکیل شده، اعلامیه هایی مبنی بر اجتماعات در سطح شهر منتشر گشته، مطبوعات هم با درج مقالاتی مشغول تبلیغ جمهوریت هستند. «همه روزه عصرها در مقابل مسجد چهارباغ که تفرجگاه عمومی است بر طبق دعوتی که قبلاً میشود نطق های آتشین مبسوطی توسط نطاقان شهیر ... ایراد میگردد... که مقصود را کاملاً مشهود و مبرهن میسازد... مطابق راپرت رئیس قسمت فارس در شیراز هم جنبش و قیام عمومی و انتشار جراید و اوراق و دادن میتینگ برپا است.»(۴)

 تحرکات باجلانها و نقش انگلیس

به عقیده امیرلشکر غرب پس از آن که شعبه جاسوسی انگلیس در قصر شیرین پا نگرفت و عملیات صحبت الله خان رئیس پست این شهر که برای انگلیس جاسوسی میکرد، کشف گردید، انگلیسها او را مسموم کرده، کشتند تا اسرارشان فاش نشود. اینک طایفه باجلان که از اتباع ایران هستند، ولی در سال های گذشته به واسطه فشار سنجابیها به بینالنهرین مهاجرت

کرده‌اند، با تحریک انگلیسها دست به اقدامات اغتشاشگرانه می‌زنند. وی یادآور شد که مجید خان و پرویز خان رؤسای طایفه باجلان از خدمتگزاران صدیق انگلیس هستند. امیرلشکر غرب به دو مورد از تعرضات باجلان به نواحی ایران اشاره نموده و اظهار داشت «فدوی قطع دارم که تمام دستورات و عملیات به وسیله زمامداران بین‌النهرین [= انگلیس] و با ن هایت جدیت در صدد ایجاد اغتشاش در سرحد می‌باشند.» وی در پایان این تلگرام بلند پیشنهاد هایی برای جلوگیری از این تعرضات کرد که از آن جمله سوق اردوی نظامی به قصرشیرین همراه سواران کلهر و تعاقب باجلانها بود؛ اما رضا خان متذکر شد حاکم قصر به طور خصوصی برای مذاکرات به خانقین برود. «پس از مراجعت علما این گونه سوءتفاهمات مرتفع خواهد شد.»(۵)

 بودجه سال ۱۳۰۳

وزارت مالیه بودجه سال ۱۳۰۳ را ۷۰۰/۳۱۸/۲۶ تومان برآورد کرد که نسبت به سال قبل افزایش قابل توجهی دارد.(۶) طبق توافق رضا خان با میلسپو قرار است ۱۰ میلیون تومان بودجه در اختیار وزارت جنگ قرار گیرد. با این حال رضا خان خواسته است ۴۰۰ هزار تومان دیگر به بودجه وزارت جنگ افزوده شود و ۱۸۰ هزار تومان هم برای دستمزد مدرسان نظامی استخدام شده از خارج کنار گذاشته شود.(۷)

 میتینگ جمهوریخواهی در ماکو

یاور معین‌السلطنه حاکم نظامی ماکو خبر داد که امروز عصر در منزل مصطفی پاشا خان میتینگ داده شد و حاضران نسبت به جمهوریت ابراز تمایل کردند.[!](۸)

این روند در ماکو روز های بعد هم ادامه داشت و با تعطیلی مغازه ها و اجتماع در مسجد نسبت به رئیس‌جمهور شدن رضا خان ابراز تمایل شد.(۹)

 ابراز اطاعت امیر جنگ

امروز پسر امیر جنگ والی پشتکوه به همراه پیشکار والی به ملاقات امیرلشکر غرب آمدند و ابراز اطاعت و انقیاد امیرجنگ را ابلاغ کردند. همچنین صاحب منصبی که از لشکر غرب برای تحقیق

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۸، ص ۲۶.

۲- همان، پ ۸۸، ص ۱۳۲.

۳- همان، پ ۸۸، ص ۵۱.

۴- همان، پ ۱۶، ص ۱۶۶۲. در مراسم امروز اصفهان که در چهارباغ برپا شد تقریباً پنجهزار نفر شرکت داشتند. در میان سخنان تبلیغی به نفع جمهوریت «میرزاعبدالعلی نایینی برادرزاده رئیس عدلیه بر ضد جمهوریت نطق مشروحی نمود، زنده باد اعلیحضرت و مرده باد جمهوریت بلند شد. مدرسزاده نیز در تشویق و تمایل جمهوریت بیاناتی نمود. شیخ حسین قمشه[ای] شروع کرد از محسن ات جمهوریت بیاناتی نماید... هوچیها یک مرتبه دست زده با یک حالت افتضاحی از کرسی خطابه

پایین آمد.» (اسناد وزارت امور خارجه، ۸۴-۶-۳۰-۱۳۰۲).

۵- همان، پ ۷۱، صص ۴۷ تا ۵۰. منظور از مراجعت علما، بازگشت مراجع و روحانیان کربلا و نجف است که در اعتراض به انتخابات عراق به ایران مهاجرت کرده و اینک در قم هستند.

۶- مدرسی، مرد روزگاران، ص ۳۲.

۷- FO E ۳۹۴۵/۲۵۵/۳۴.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷، ص ۴۲.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۶-۳۰-۱۳۰۲.

به منطقه پشتکوه اعزام شده بود بازگشت و گزارش خود را به امیرلشکر غرب داد. امیرجنگ نام های خطاب به رضا خان نوشته، ده سوار و دو رأس اسب نیز پیشکش کرده بود تا به عنوان اسکرت رضا خان انجام وظیفه کنند. امیرلشکر غرب به نماینده امیرجنگ شرایطی را ابلاغ کرد که باید در پی اطاعت وی از دولت مرکزی انجام دهد: تسلیم دو عراده توپ کوهستانی که از زمان سالارالدوله نزد امیر جنگ است؛ تسلیم یکصد رأس قاطر؛ تسلیم اسلحه های دولتی؛ اخراج همه بیرانوندها؛ مشارکت در خلعسلاح دیرکوندها.(۱)

 دعوت به میتینگ

روزنامه کوشش امروز با درج اعلانی از مردم خواست روز یکشنبه ۱۹ برج حوت (اسفند) که مصادف با تولد امام حسین(ع) است در میتینگ مسجد سپهسالار شرکت کنند. در این مراسم ضیاءالواعظین مدیر جریده ایران آزاد و نماینده قشقایی و یحیی دولتآبادی نماینده اصفهان در مورد مسائل روز (جمهوری خواهی) صحبت خواهند کرد.(۲)

 اقدام عراق برای بازگشت علما به بینالنهرین

کنسول ایران در بصره امروز به اطلاع وزارت امور خارجه رساند که شنیده ها میگوید حکومت بینالنهرین هیأتی را به ایران گسیل خواهد کرد که علمای مهاجر را به عتبات بازگرداند.(۳) همچنین امروز وزیرمختار ایران در پاریس به وزارت امور خارجه خبر داد که از طرف احمدشاه به علما خبر دهند که بازگشت آنها به عراق به زودی با دولت بریتانیا حل و فصل میشود.(۴)

 ضرورت توجه دولت به مسائل خلیج فارس

عباس دریازاده بوشهری امروز در نام های به رضا خان توجه دولت را نسبت به مسائل خلیج فارس جلب کرد و پیشنهاد نمود رفت و آمد کشتیها در این خلیج حساب و کتاب داشته باشد و درآمد دولت محل توجه قرار گیرد. یکی از پیشنهاد های او برافراشته شدن پرچم ایران بر کشتیها بود. دریازاده که در کشتی های انگلیسی کار میکرد افزود این مکاتبه باید محرمانه بماند، چرا که «مقصود اصلی بنده این است که یک کتابی است در کتاب خانه بحریه انگلیس؛ میخواهم او را به دست بیاورم. زمانی که این کتاب را یافتم دیگر هیچ اهمیتی ندارد اخراج حقیر.»(۵)

(تصویر)

(تصویر) بصره

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۵، صص ۶۳ و ۶۴.

۲- روزنامه کوشش، س ۲، شم ۲۲، ص ۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۲۱-۲۷-۱۳۰۳.

۴- ۳۹۴۵/۲۵۵/۳۴ FO E.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۱۸، صص ۴۴۲ تا ۴۴۵.

ص: ۶۲۸

 شنبه

۱۸ اسفند ۱۳۰۲

۸ مارس ۱۹۲۴

۲ شعبان ۱۳۴۲

 دیدار رضا خان با خالصیزاده

به نوشته منابع انگلیس رضا خان امروز با آقای خالصیزاده دیدار کرد و او را تشویق نمود که جهت تغییر رژیم سیاسی ایران و استقرار جمهوریت فعالیت کند.(۱)

 روایتی از جمهوریخواهی مردم تبریز

برنامه های از پیش تعیین شده لشکر شمال غرب امروز در تبریز برای تبلیغ جمهوریت ادامه یافت. محمدولیمیرزا مینویسد امروز در تلگراف خانه شهر حاضر شده تا با تهران تلگراف حضوری انجام دهد، ولی استقبال نشد. «به خصوص از دمکرات های معروف که دعوت شده بودند هیچیک حضور ندارند... در این ضمن دست های از مدرسه ایتام بلدیه با بیرق قرمز که پاینده باد جمهوری بر آن نوشته ... وارد میشوند. یکی دو نفر نطق میکنند... روی هم رفته خیلی سطحی بود... در حیاط دست های ضعیفی زده میشد.» وی مینویسد اصناف هم آمدند، مدتی نشستند و بعد رفتند بدون این که بفهمند برای چه آمده و برای چه میروند. محمدولیمیرزا ادامه میدهد که اعلامیه ها در منزل مجیرالدوله و توسط سالارنظام [رئیس ارکان حرب لشکر شمال غرب] و تمدن تهیه میشود. قطعنامه ها را نیز اینها مینویسند. «روی هم رفته قسمت اعظم و اکثر، از کلمه جمهوریت چندان خوشدل و بشاش نیستند و نگرانی هایی دارند که باز مملکت دچار هرج و مرج بشود.» وی روحانیان تبریز را مخالف جمهوریت دانست.(۲)

 جمهوری خواهی بارفروش

بنا به گزارش کارگزاری مازندران امروز گروه هایی از مردم در مسجد کاظمبیگی بارفروش اجتماع کردند. «آقایان علما نیز حضور داشتند. بدواً یک نفر از طرف علما بالای منبر رفته پس از بیان یک رشته مقدمات، نطقی مبنی بر اظهار تنفر از شاه و تبدیل مشروطیت به جمهوریت و بالاخره نطقی راجع به اظهار تمجید و قدردانی از شخص حضرت اشرف آقای سردارسپه رئیسالوزراء ایراد نمود و در پایان نطق خود شرحی در باب لزوم تعیین ریاست جمهوری به عهده حضرت معظمله متذکر شد.» کارگزار افزود این نوع مراسم قرار است مداومت داشته باشد.(۳)

 جمهوری خواهی در کرمانشاه

بنا بر گزارش مجللالـدوله، حاکم کرمانشاه، امروز گروه هایی از مردم در مـدرسه احمـدیه اجتماع کردند «و نطق های مهیج و مهمی بر تغییر سلطنت و ایجاد جمهوریت و نفرت و لعن به دربار و زمامـداران سابق ایراد و مجلس با ن هایت نظم و آرامی و کفزنان، زنده باد ناجی مملکت و فرمانده کل قوا و قشون برگزار و ختم گردید.» وی افزود زمینه برای اجتماعات دیگر، ارسال تلگرامها به مرکز برای تغییر سلطنت حاضر و مهیا است.(۴)

 نمون های از اعلامیه های جمهوریخواهی در تبریز

در یکی از اعلامیه هایی که امروز در تبریز با امضاء «مجمع جمهوریطلبان تبریز» توزیع شـد، با عنوان «پاینـده باد جمهوریت» از سلطنت قاجار با صفت «فاحشه» یاد و احمدشاه «احمد بیشعور» توصیف شده بود.(۵)

۱- FO E ۳۹۴۵/۲۵۵/۳۴

۲- فرمانفرمائیان، از روزگار رفته حکایت...، ج ۲، صص ۵۱ و ۵۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۶-۶-۳۰-۱۳۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۹، ص ۲۰.

۵- همان، س ۱۳۰۲، پ ۶۹، ص ۳۱.

 تبلیغ جمهوریت در استرآباد

اعلامیه هایی که دیشب توسط اداره قشونی در معابر استرآباد نصب شده بود [ظاهراً بدون هماهنگی] امروز صبح توسط نظامیها جمعآوری گردید. در این اعلامیه ها سلطنت قاجار تکذیب شده و از جمهوریت طرفداری شده بود.(۱)

 اعدام رؤسای ایل بیرانوند و حسن وند

به دستور رضا خان، امروز شیخ علی خان و مهرعلی خان(۲)رؤسای بیرانوند و حسن وند ساعت هفت صبح اعدام شدند. (ر.ك: ۱۶ اسفند) غیر از این دو تن «قاتل نایب یک علی خان و دوازده نفر دیگر از رؤسا و کدخدایان ایل بیرانوند» جزو اعدامشدگان هستند.(۳)امیرلشکر غرب ضمن ارسال این خبر، در تلگرام دیگری رضا خان را مطلع کرد که تاکنون ۷۳۳۲ قبضه اسلحه و ۳۷۵ رأس اسب، مادیان، قاطر و کره از الوار غنیمت گرفته است.(۴)

 آمادگی ونشترک برای تهیه تلگراف بیسیم

کولاک، وابسته تجاری سفارت روسیه در تهران، امروز در نام های به وزیر امور خارجه نوشت که طبق اطلاع وزارت فواید عامه از ممالک اروپا خواهان خرید یک دستگاه تلگراف بیسیم برای تهران است. ونشترک آمادگی دارد این دستگاه را با هر قدرتی که مایل باشند برای دولت ایران تهیه کرده، وصل نماید. این بنگاه روسی یادآور شد که قیمت این دستگاه ارزانتر از دستگاه های مشابه خواهد بود.(۵)

 تهدید سلیمانیه توسط بابکرآقا

بابکرآقا پشت دری به انگلیسها و امیرفیصل قول داده که سلیمانیه را اشغال کند. این خبر را جاسوسان لشکر غرب از کردستان عراق آوردند. بابکرآقا اگر بتواند دیگر رؤسای پشتدری را مثل عباس آقا پشت دری و محمودآقا پشت دری با خود همراه کند، از ابتدای سال آینده تهاجم خود را شروع خواهد کرد.(۶)

 تعلیق حاکمان و فرمانروایان

بر اساس بخشنامه وزارت داخله از ابتدای سال ۱۳۰۳ همه حکام و فرمانروایان ایالات و ولایات معلق خواهند شد؛ تا دستور ثانوی برای ادامه کار آنها صادر شود. این بخشنامه جزئی از اصلاحات وزارت داخله است که از سال آینده اجرا میشود.(۷)

 استعفای نصرتالدوله

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که نصرتالدوله از ایالت فارس استعفا داد و به عنوان نماینده کرمانشاهان راهی تهران خواهد شد. وزارت داخله مشیرالسلطان را به عنوان کفیل [موقت] ایالت منصوب کرد.(۸)

□ برنامه لشکر غرب

امیرلشکر احمد خان امیراحمدی امروز برنامه لشکر غرب و اردوی مرکز را که فعلاً تحت امر اوست برای رضا خان تشریح کرد. (ر.ك: ۸ اسفند) وی یادآور شد که عملیات در پیشکوه خاتمه یافته و صرفاً دیرکوندها ماندهاند که امید میرود بدون عملیات نظامی کارشان خاتمه یابد و خلعسلاح شوند. تکلیف پشتکوه هم تا اول حمل (فروردین) روشن میشود و اگر والی پشتکوه مطیع شود، به دست او دیرکوندها خلعسلاح میشوند، اما اگر اطاعت نکرد اردویی از طریق کرمانشاه با امیرمخصوص و اردوی همدان را از الشتر با امیراعظم پسر نظرعلی خان و خودم با اردوی مرکز از خرمآباد راهی پشتکوه شده، والی آنجا را تسلیم میکنیم. پس از آن، به سوی شوشتر حرکت میکنم تا سیاست آن محل تنظیم شود. و چنانچه اجازه دهند طوایف چهارلنگ بختیاری در صفحه غرب خلعسلاح خواهند شد. بعد از این اردوی مرکز عودت داده خواهند شد.

مرحله آخر حمله به اورامان و مریوان است. فعلاًـ اردو های نظامی تا پایان حمل (فروردین سال بعد) عملیاتی ندارند و فقط مشغول تختقاپو کردن طوایف هستند.(۹)

□ نگرانی مراکز تجاری بادکوبه از جمهوریخواهان در ایران

ساعدالوزاره، کنسول ایران در بادکوبه، با اشاره به مندرجات امروز جراید باکو که از مبدأ پاریس اخذ کردند، مینویسد شهرت یافته که احمدشاه از سلطنت خلع شده و با این خبر «بعضی ادارات تجارتی متوحش و در انتظار حوادث میخواستند از معاملات با ایران خودداری نمایند.» ساعدالوزاره به وزارت امور خارجه مینویسد که آنها را به حفظ انتظامات مملکتی قانع کردم.(۱۰)

□ ایران، تکیهگاه جدید جهان اسلام

روزنامه تفلیس در شماره اخیر خود با تحلیل خلع خلافت در ترکیه و تغییر رژیم در این کشور نوشت که این رخداد سیاسی بر اهمیت ایران خواهد افزود. سر کنسول ایران در تفلیس با ارسال این خبر از قول روزنامه یادشده نوشت که مسلمانان هند و دنیا تاکنون عثمانی را نقطه اتکاء روحانی خود قرار میدادند و با خلع خلافت و حکومت اسلامی «مملکت ایران که بزرگترین ممالك مستقل اسلامی است دارای صلاحیت و مرکزیت جامعه

۱- مقصودلو، مخابرات استرآباد، ج ۲، ص ۹۰۱.

۲- شیخ علی خان مشهور به شیخ ه رئیس طایفه بیرانوند و مهرعلی خان رئیس طایفه حسن وند از جمله کسانی بودند که به همراه سردار خان و میرزا خان در ۱۳۰۲ در غائله خرمآباد دستگیر شدند و به گفته احمد امیراحمدی آنها اعتراف کردند که با نظر نظامالسلطنه مافی سیصد نفر ژاندارم را دستگیر کرده و قتل و سرقت های متعددی داشتهاند. همان زمان دادگاهی به ریاست سرهنگ محمود پولادین تشکیل شد و آن چهار نفر به اعدام محکوم شدند. عده زیادی از سران لُر هم به حبس های طولانی مدت و کوتاه مدت محکوم گردیدند، جمع کثیری هم تبرئه و آزاد شدند. رأی صادره به تهران ارسال گردید و اجازه اجرای آن را دادند و آن چهار نفر که به اعدام محکوم شده بودند در میدان خرمآباد به دار آویخته شدند. (امیراحمدی، خاطرات نخستین سپهبد ایران، ج ۱، ص ۲۳۰).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۵، ص ۱۰۸.

۴- همان، پ ۶۵، ص ۷۱.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۸-۳۴-۱۳۰۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۷۱، ص ۴۲.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۵۵۹، ص ۲.

۸- همانجا؛ همان، مورخ ۲۳ حوت ۱۳۰۲، ص ۲. منابع انگلیسی مشیرالسلطان را یک جمهوریخواه سرسخت میدانستند که به طور موقت از طرف رضا خان به حکومت فارس منصوب شده است. گفته میشود رضا خان قصد دارد پس از نوروز برای تمام شهرها حاکم جدید تعیین کند و به آنها دستور دهد که برای برپایی جمهوری ظرف دو ماه آماده شوند. (FO E ۳۹۴۵/۲۵۵/۳۴)

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۵، صص ۶۵ تا ۶۷.

۱۰- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۶-۳۰-۱۳۰۲.

اسلامی عالم میگردد.»

نویسنده مقاله میافزاید: «سلطان های جدیدالاحداث ممالک مصر و حجاز و عربستان و بینالنهرین فقط متکی به تکیه سیاسی و مادی دولت انگلستان هستند و اهمیت روحانی سلطنت مقتدر اسلامی را ندارند.»(۱)

 لوازم جلب اهالی قفقاز در گزارش نبیلالدوله

علیقلی نبیلالدوله، سر کنسول ایران در تفلیس، امروز در پاسخ به بخشنامه وزارت امور خارجه مبنی بر «اقدامات جهت جلب قلوب اهالی و مسلمانان قفقازیه» نوشت که «در صورتی که وسایل کار موجود باشد نتایج مطلوبه نیز حاصل خواهد شد.» وی برنامه و بودجه را از لوازم ضروری این کار دانست و از تلاش ترکها برای توسعه «پان تورکیزم» در قفقاز یاد کرد که با صرف مبالغ عمده، نتیجه گرفتهاند. وی تأسیس مدارس جدید فارسی زبان، رفع نواقص مدارس فعلی، و ارسال روزنامه های فارسی و حضور مؤثر تاجران ایرانی را در منطقه از دیگر اسبابی دانست که میتواند نظر اهالی قفقاز را به ایران جلب کند.(۲)

 تجاوزات مکرر روسها در مرز اجارود

رئیس نظامیان ایران در مرز اجارود گزارش میدهد که روسها ظرف چند روز گذشته هفت - هشت بار از حد خود تجاوز کرده وارد خاک ایران شدهاند. این نظامی میگوید هدف این تجاوزات مرزی ایجاد درگیری میان دولتین است و احتمال میرود باعث حوادثی غیرمنتظره در آینده شود.(۳)

 ۲۰۰ هزار تومان برای ساخت کار خانه قند کهریزک

سفارت انگلیس در گزارش هفتگی منتهی به امروز خود که برای ارسال به وزارت امور خارجه تهیه کرد این خبر را نیز درج کرد که دکتر میلسپو برای ساخت یک کار خانه قند جدید در کهریزک مبلغ ۲۰۰ هزار تومان دریافت داشته است. محصول سالانه این کار خانه ۱۳ هزار خروار قند تخمین زده میشود.(۴)

(تصویر)

(تصویر) سالارنظام (محمدصادق کوپال) رئیس ارکان حرب لشکر شمال غرب

(تصویر) احمد خان امیراحمدی، امیرلشکر غرب

۱- همان، ۱۶ تا ۱۴-۲-۱۵-۱۳۰۳.

۲- همان، ۱۲ و ۱۱-۷-۱-۱۳۰۳.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۴، ص ۳۴۰. موضوع به وزارت امور خارجه منعکس شد و

این وزارت خانه نیز متقابلاً موضوع را برای پیگیری به سفارت ایران در مسکو و برای کسب پاسخ به سفارت روسیه در تهران فرستاد. (همان، پ ۴، صص ۳۳۷ تا ۳۳۹).

۴ - FO E ۳۹۴۴/۲۵۵/۳۴. اولین کار خانه قند به نام کهریزک در سال ۱۲۷۳ه ش. تأسیس شد. یک مؤسسه بلژیکی به نام سوسیته آنونیم امتیاز تأسیس کار خانه قندسازی را از دولت وقت گرفته و قریه کهریزک را برای ساختمان محل آن انتخاب نمود. مقدمات کار از سال ۱۳۱۳ ه ق. شروع، ولی تحصیل امتیاز در سال ۱۳۱۴ میسر گردید تا اینکه شرکت مذکور در سال ۱۳۱۶ موفق به تأسیس و افتتاح کار خانه شد. ماشینآلات لازمه آنچه مربوط به دستگاه های چغندر خردکنی و پختن شیره و تصفیه قند و غیره بود از آلمان (کار خانه بوکابرلوف گرون برخ) و موتور الکتریک از بلژیک (کمپانی انترناسیونال الکتریک) و کوره های بخار از انگلیس (شرکت انگلیس باب کرک) خریداری و حمل شد. مؤسسان شرکت قصد تأسیس کار خان های را داشتند که در هر دوره بهرهبرداری استعداد مصرف ۶۶ هزار خروار چغندر داشته باشد. در صورتی که این کار خانه در سال اول و دوم بیش از ۱۲ تا ۲۰ هزار خروار نتوانست خرد نماید و مصرف روزانه آن در حدود ۱۵۰-۱۰۰ خروار بود و همین مقدار را نیز به واسطه عدم اختصاص قراء خالصه جهت تأمین محصول چغندر نمیتوانستند تهیه نمایند و حتی از توان حمل آن نیز عاجز بودند. تا اینکه در سال سوم بهرهبرداری (۱۳۱۸ه ق) در نتیجه موانع داخلی و رقابت های خارجی کار خانه تعطیل گردید. در ۱۲۸۸ه ش تقریباً پس از یازده سال عد های از تجار زرتشتی به فکر احیای کار خانه کهریزک افتاده، کلیه بنا و اراضی و ماشینآلات آن را از شرکت مزبور خریداری، ولی موفق نمیشوند و پس از چندی کار خانه را به یک عده دیگر از تجار زرتشتی میفروشند. با وجود اقداماتی که از طرف هیأت جدید میشود آنها هم نمیتوانند اقدامی نمایند. کار خانه به همین نحو تعطیل باقی میماند تا اینکه در سال های ۱۳۰۸ و ۱۳۰۹ه ش وزارتین فواید عامه و اقتصاد ملی موضوع را تعقیب و شرکت سهامی مرکب از شرکای سابق و بانک ملی ایران و بانک فلاحتی تشکیل و پس از یک رشته مطالعاتی که از طرف متخصصین و مهندسین برای رفع نواقص و تکمیل ماشینآلات به عمل آمد در بهمن ماه ۱۳۱۰ پس از ۳۵ سال تعطیل و فراموشی کار خانه، شروع به عملیات نمود. (www.farhangsara.com)

 یکشنبه

۱۹ اسفند ۱۳۰۲

۹ مارس ۱۹۲۴

۳ شعبان ۱۳۴۲

 منع حمل پرچم قرمز در تظاهرات جمهوریخواهی

امیرلشکر شمال غرب امروز در دستورالعملی به فرماندهان نظامی اردبیل، ساوجبلاغ، ارومیه و سلماس، ماکو، مرند، زنجان، خوی، اهر و آستارا یادآور شد که در اجتماعات و عبور و مرور اکیداً از حمل پرچم قرمز خودداری شود. «عملیات خودشان را بدون علائم قرمز انجام دهند.»(۱)

 نمون های از اطلاعیه های سفارشی جمهوریخواهی

امروز به دستور امیرلشکر شمال غرب متن تلگرامی که در آن درخواست شده بود که سلطنت ملغی؛ و جمهوریت برقرار گردد، تنظیم شد. در این تلگرام نمایندگان تهدید شدند اگر این خواست عملی نشود، ناچار با شورش ملی مواجه خواهند شد. متن کامل این تلگرام در پاورقی آمده است.(۲) به فرماندهان شهر های آذربایجان دستور داده شد روز ۲۱ حوت (اسفند) آن را به تهران بفرستند.(۳)

 ورود هیأت اعزامی بینالنهرین به همدان

امروز آقایان آیت اللهزاده خراسانی و آقا شیخ جواد صاحب جواهر که از طرف ایران برای مذاکره با ملکفیصل برای بازگشت علمای مهاجر، به عراق رفته بودند، با همراهان وارد همدان شدند.(۴)

 شایعه حمله قشون ایران به بینالنهرین

بنا بر گزارش امیرلشکر غرب در پی استقرار قوا در کرند و قصرشیرین شایع شده است که قشون ایرانی برای دستگیری اشرار بینالنهرین که در داخل خاک ایران مرتکب شرارت و غارت شدهاند، به بینالنهرین حمله خواهد کرد. وی میافزاید [مقامات]عراق «دو عراده توپی که میخواستند به صالحیه محل اقامت شیخ محمود نقل نمایند فعلاً- در خانقین نگاه داشتهاند.»(۵)

 مجسمه رضا خان در راه تهران

امیرلشکر شمال غرب امروز اطلاع داد که مجسمه توسط نظامیان و صاحب منصبان این لشکر تا بیرون شهر بدرقه شد [خوب است در تهران نیز] «نظامیان در روی دست به شهر وارد و به حضور مبارک برسانند.این مجسمه [همان نقش روی فلزی که پیش از این از آن یاد شد] پیش از عید باید به تهران میرسید.(۶) (ر.ک: ۱۵ اسفند)

 سخنرانی در مسجد سپهسالار

هیأت مدیران جراید امروز در مسجد سپهسالار مراسمی برگزار کردند که در آن ضیاءالواعظین مدیر روزنامه ایران آزاد سخنرانی کرد. [وی که با حمایت قشون از ایل قشقایی به عنوان نماینده راهی مجلس شورای ملی شد] «شرحی از سوء اداره سلطنت قاجاریه ایراد کرد و پس از ذکر ادله کافیه از صدمات و خسارات وارده [به] این ملت و مملکت در عرض یک قرن سلطنت قاجاریه و محسن ات جمهوریت» گفت.(۷)

 تعطیلی ادارات و دوایر دولتی

امروز به مناسبت میلاد امام سوم شیعیان امام حسین(ع) ادارات و دوایر دولتی تعطیل بود.(۸)

 میهمانی شام حاکم ارومیه

حاکم ارومیه امشب میزبان مقامات سیاسی و تجاری روسیه بود. دوبسون کنسول روسیه در ارومیه، آسپرف نایب کنسول، کافیوف رئیس تجارت خانه ونشترک آذربایجان، مبینالسلطنه کارگزار ارومیه و نایب سرهنگ علیاکبر درخشانی کفیل قوای ولایات ثلاثه مدعوین این ضیافت بودند. در میان گفت و گوها کنسول روسیه با اشاره به اجتماعاتی که در مساجد وجود دارد گفت که «جمهوریت با انقلاب باید توأم باشد. حالیه معلوم میشود که این قیام با اجازه حکومت است که در صدد جلوگیری برنمیآیند.» حاکم نیز در توجیه گفت که این اجتماعات ربطی به حکومت ندارد و نمیتوان از بروز احساسات اهالی جلوگیری کرد[!](۹)

(تصویر)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۷، ص ۵۲.

۲- همان، پ ۷، ص ۴۴۷. «سواد تلگرافیست که عموم اهالی اعم از علماء اعلام و اعیان و احزاب سیاسی و رؤسای دوایر و سایر طبقات به طهران مخابره کردهاند. به تاریخ ۱۹ برج حوت ۱۳۰۲ محضر حضرات آقایان حججالاسلام ادام الله برکاتهم؛ کپیه هیأت محترم وزراء عظام؛ کپیه ساحت مقدس مجلس شورای ملی شید الله ارکانه؛ کپیه ستاره ایران. در این موقع که نهضت ملی در آذربایجان و اغلب بلاد ایران بر علیه اصول سلطنت و تبدیل آن به حکومت جمهوری شروع، ما نیز خود را در تشریک مساعی با برادران ایرانی مکلف دانسته نمایندگان خود را در تبدیل رژیم سلطنت ایران به جمهوریت و تغییر قانون اساسی و خاتمه دادن به سلطنت میشوم [مشئوم] آل قاجار که در مدت یکصد و سی و چند سال سلطنت خودشان جز تضعیف دولت و ریختن آبروی ملت ایران هیچگونه فایده به ملک و ملت ایران عاید نداشتهاند و هکذا در خلع سلطان حالیه اختیار تام

و تمـام داده و صـریحاً به عرض میرسـانیم چنـانچه این آمـال و مقاصـد ملی و حقه مـا عاجلاًـ موقع اجری [اجرا] نیافته و جواب مساعد فوری صادر نشود ناچار شورش ملی که نتیجه آن بسیار وخیم خواهد بود شروع خواهد شد.» (همان)

۳- همان، پ ۷، صص ۸۵ و ۸۶.

۴- اسناد نخستین سپهبد ایران...، ص ۳۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۲، ص ۱.

۶- همان، پ ۴۹، ص ۷.

۷- هفتهنامه جارچی ملت، س ۱۵، شم ۹، ص ۱؛ روزنامه کوشش، س ۲، شم ۲۳، ص ۲.

۸- روزنامه کوشش، س ۲، شم ۲۲، ص ۳.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۰-۸-۳۰-۱۳۰۳.

 دوشنبه

۲۰ اسفند ۱۳۰۲

۱۰ مارس ۱۹۲۴

۴ شعبان ۱۳۴۲

مسجد سپهسالار

 اعلامیه گروهی از علمای اصفهان برای جمهوریت

پس از تلاش فراوان قشون جنوب و مسئولان آن در اصفهان امروز اعلامی های به امضاء شماری از روحانیان اصفهان در حمایت از جمهوریت منتشر شد. امضاکنندگان این اعلامیه سیدالعراقین، میرزامحمدهاشم کلباسی، صدرالعلماء، سیدمحمد نجفآبادی، صدرالاسلام، امام جمعه، سیدمحمدابراهیم کارون بودند. در بخشی از این اعلان خطاب به نمایندگان مجلس آمده است: «مضاری که از پنجاه سال قبل تاکنون به واسطه سوءاعمال سلاطین قاجاریه به هیأت جامعه مسلمانی وارد، خاصه رفتن هر روز هر یک از آنها به نوبت خودشان در بلاد کفار و ملبس شدن به لباس کفر و در مراجعت شیوع دادن عادت و اخلاق کفار را در بلاد مسلمین که این بالاترین ضربتی است که به پیکر اسلام و مسلمانی وارد کردند، در این صورت امروز که این فجایع در انظار و جراید خارجه و داخله صورت اسلام را خفیف نموده، لازم است آن نمایندگان محترم که نمایندگان مسلمانان هستند زودتر به این رسوایی اسلام خاتمه داده... به آخرین علاج که تغییر وضع باشد اقدام فرمایید.»(۱)

 تحریم عید توسط آیت الله خالصی

بنابر خبری که امیرلشکر شرق امروز به تهران فرستاد آیت الله خالصی، که در مشهد بسر میبرد «به واسطه قضایای بینالنهرین حکم به تحریم عید نوروز دادهاند. دوایر دولتی از بنده کسب تکلیف مینمایند.» رضا خان در پاسخ به حسین خزاعی گفت همین روزها آقایان [مراجع تقلید و روحانیان مهاجر بینالنهرین] بازمیگردند؛ اهمیت ندهید.»(۲)

 اجتماع در تلگراف خانه کرمانشاه

از کرمانشاه خبر میرسد امروز تمام بازار، حجره ها و کسبه در کرمانشاه تعطیل و در تلگراف خانه شهر اجتماع کردهاند. اینان «جداً مطالبه جمهوری میکنند. حتی به هیچ زبانی قانع نشده، جز صدور جمهوری و اعلان جمهوریت چیز دیگری نمیخواهند... احساسات اهالی خارج از شهر کرمانشاه از قبیل قصر و کرند و غیره هم مثل شهر است و همه جا در تلگراف خانه متحصن هستند.»(۳)

□ گزارش حاکم قصرشیرین از جمهوریخواهی

حاکم قصرشیرین میگوید چند روز است که این شهر صورت دیگری به خود گرفته اهالی عموماً در مجالس و اجتماعات شرکت میکنند و علناً با اظهار تنفر نسبت به سلسله قاجاریه خواستار تغییر رژیم هستند.(۴)

□ نظر نمایندگان سیاسی فرانسه از جمهوریخواهی

سفارت فرانسه در تهران، امروز گزارشی برای وزارت امور خارجه کشور متبوع خود تهیه کرد که میگفت مسلم نیست ملت به لزوم جمهوری و مفید بودن آن پیبرده باشند. «امروز میتوان دیدی کاملاً ـ روشن از جنبش جمهوریخواهی در ایران داشت... جدا از سردارسپه کارگزاران عمده مملکتی در صف مقدم هستند. روزنامهنویسها و مدیران جراید عموماً از نقاط مختلف به وکالت مجلس گزیده شدهاند که در انتخاب آنها دولت مؤثر بوده از این رو بدون قید و شرط در صف جمهوریخواهان قرار دارند. در حالی که مخالفان منحصر میگردد به اعضای دربار، چند درباری قدیمی و یا اعضای خانواده های اشرافی. در این میان مسلم نیست ملت به لزوم جمهوری و مفید بودن آن پی برده باشد تا انقراض سلسله قاجار را بپذیرد، به همین خاطر است کارگردانان جنبش جمهوری در تهران از چند هفته پیش فعالیتها را علاوه بر مطبوعات به منابر و مجالس سخنرانی کشاندهاند و میتینگها برپا میشود و سخنرانان حرف های اجیر شده فواید و ثمرات جمهوری را برمیشمارند؛ حتی در مساجد صدها ملا اعلام میدارند که استقرار جمهوری مغایر قوانین قرآن نیست....»(۵)

□ میتینگ جمهوریخواهی در کردستان

امروز گروه هایی از مردم در مسجد جامع اجتماع کردند و ضمن ابراز نفرت از رژیم فعلی علاقهمندی خود را به تغییرات اساسی نشان دادند. همچنین تلگرام هایی نیز در پایان این اجتماع تهیه و پس از امضا شدن مخابره شد. اداره معارف کردستان ضمن ارسال این گزارش به وزارت معارف افزود ادارات دولتی در این گردهمآیی بیطرف بودند و حضور نداشتند.(۶)

□ تظاهرات در ساوجبلاغ

سرهنگ یوسف خان فرمانده نظامی ساوجبلاغ اطلاع داد که امروز گروه هایی از اهالی ساوجبلاغ و شاگردان مدارس با پرچم هایی که روی آن زنده باد جمهوریت نوشته شده بود در فضای باز سرباز خانه قدیم اجتماع کردند و سخنرانها در وصف جمهوریت سخنرانی کردند. «به غیر از مذاکرات راجع به لزوم

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۲۴، ص ۳۹۲.

۲- همان، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۳، ص ۴۱. «اهمیت ندهید» این سند در یادداشت های جعفرقلی بختیاری حاکم خراسان چنین آمده است: «جواب رسید باید عید گرفته شود. عید را روز جمعه خواهم گرفت. هم تولد حضرت قائم(ع) است و هم عید نوروز است.» (امیربهادر، خاطرات جعفرقلی خان...، ص ۱۱۱).

۳- اسناد نخستین سپهبد ایران...، صص ۳۲ و ۳۳.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۹، ص ۸.

۵- پورشالچی، قزاق: عصر رضاشاه...، ص ۱۱۶.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۰۳۵۶۸۰، آرشیو ۱۰۲ ل ۵ آ پ ۱.

تغییر رژیم مبحث دیگری در میان نبود.»(۱)

 جنگ اعتبارنامه ها در مجلس

بنابر گزارش پلیس مخفی نظمیه [پس از تشکیل شعب و تقسیم اعتبارنامه های نمایندگان] «اعتبارنامه نوریزاده [نماینده بارفروش] به تحریک مدرس در شعبه مجلس رد شده و اعتبارنامه های ناصر سیف [نماینده اردبیل] و رحیمزاده و مدبرالملک هم رد خواهد شد. و فراکسیون تجدد هم تصمیم نموده است که اعتبارنامه های مدرس و سلیمانمیرزا و نصرتالدوله را رد نمایند.»(۲)

 اعتراض انگلیس به اظهارات علاء

سفارت انگلیس امروز با ارسال نام های به رضا خان از اظهارات اخیر حسین علاء وزیرمختار ایران در آمریکا انتقاد کرد. در این نامه نمونه هایی از سخنان علاء چاپ شده در مطبوعات آمریکا یاد شده بود: «امتیاز نفت انگلیس در جنوب مملکت به فایده ایران کار نمیشود... تا به حال باب تجارت ایران از طرف روس و انگلیس که میخواستهاند حق انحصار محصولات آن مملکت را داشته باشند مسدود بوده است.»

سفارت انگلیس افزود حسین علاء اعطای امتیاز نفت شمال به آمریکا را رفع تسلط اقتصادی روس و انگلیس در ایران تعبیر کرده است. در این نامه با اشاره به درست نبودن این تعابیر نسبت به دولت انگلیس، خواسته شده است از تکرار این قبیل سخنان جلوگیری شود.(۳)

 تولید نفت ایران در ۱۹۲۳

ایران در سال مسیحی گذشته ۰۰۰/۲۳۰/۲۵ بشکه استخراج کرده و ۰۰۰/۴۰۰ لیره یعنی یکصد هزار لیره کمتر از سال ۱۹۱۹ و ۰۰۰/۲۰۰ لیره کمتر از سال ۱۹۲۱ درآمد داشته است.(۴)

 پاسخ به درخواست سیدالمحققین

وزارت جنگ امروز با درخواست سیدالمحققین(۵) (عبدالعلی طباطبایی تبریزی) مبنی بر اجازه خروج حسینعلی خان سالاردیوان و عظمت خانم فولادلو از اردبیل موافقت کرد و به امیرلشکر شمال غرب نوشت این دو که در اردبیل تحت نظر بودند به تهران فرستاده شوند.(۶)

 ورود ارباب کیخسرو به ایران

ارباب کیخسرو نماینده زردشتیان ایران در مجلس شورای ملی که برای خرید لوازم و اثاثیه مطبعه مجلس به اروپا رفته بود

امروز وارد تهران شد.(۷)

 قوانین جدید در ترکیه

وزیرمختار ایران گزارش میدهد پس از الغای خلافت در ترکیه و اعزام خلیفه به اروپا (ر.ک: ۱۵ اسفند) قوانین جدیدی در ترکیه حاکم شده است. «قدغن شده است که در مساجد بعد از نمازها دعای به خلیفه موقوف و باید دعا برای استقرار جمهوریت و مملکت خوانده شود. ثانیاً محاکم شرع موقوف و کلیه امور در عدلیه رسیدگی و اختتام یابد. ثالثاً چون دخول هر کس به لباس اهل علم (آخوندی) آزاد بود... استعمال لباس مزبور قدغن و محدود به اشخاصی شود که از طرف حکومت اجازهنامه مخصوص برای استحقاق آن لباس در دست داشته باشند.»(۸)

 فوقالعاده نهضت اسلام

نشریه نهضت اسلام امروز فوقالعاد های با عنوان «غوغای جمهوریت» در اصفهان منتشر کرد و نوشت که نوع «سلطنتی که سلسله قاجاریه و سایر سلاطین جابره در ایران قبضه و تصرف کردهاند ابداً در اسلام وجود ندارد. این شکل سلطنت اساساً مخالف اصول اسلامی است.»(۹)

(تصویر)

(تصویر)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۸، ص ۴۹.

۲- شهید آیت الله سیدحسن ...، ص ۴۵.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۳ و ۸۲-۸-۳۹-۱۳۰۲.

۴- مدرسی، مرد روزگاران، ص ۳۲.

۵- حاجسیدالمحققین فرزند نظامالعلما (حاج میرزامحمدرفیع طباطبایی) است. وی در نجف درس خواند و به درجه اجتهاد رسید. فاضل شربیانی عدالت او را تصدیق کرد. پس از مراجعت به آذربایجان از مشروطیت هواخواهی نمود. بعد از آنکه شجاعالدوله وارد تبریز شد به علت نفوذ اقوام خود از تعقیب و زحمت مصون ماند. هنگام قیام شیخ خیابانی از او پشتیبانی کرد و از طرف دمکراتها به وکالت انتخاب شد. در عصر رضاشاه چند بار وکیل شد، به مقام نیابت ریاست مجلس رسید و در عهد پهلوی اول وفات یافت. او مردی نیکنفس و خیرخواه و داماد حاجمیرزاجواد آقا مجتهد بود. (رجال آذربایجان در عصر مشروطیت، صص ۲۷۲-۲۶۹).

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۸، صص ۸۵ و ۸۶.

۷- روزنامه ایران، مورخ ۲۳ حوت ۱۳۰۲، ص ۱.

۸- اسناد وزارت امور خارجه ۱/۱۳ و ۱۳-۲-۱۵-۱۳۰۳.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۲۴، صص ۳۹۳ تا ۳۹۵.

ص: ۶۳۴

 سه شنبه

۲۱ اسفند ۱۳۰۲

۱۱ مارس ۱۹۲۴

۵ شعبان ۱۳۴۲

 دیدار فطنالسلطنه با رضا خان

فطنالسلطنه رئیس کمیته جمهوری (ر.ک: ۱۰ اسفند) امروز با رضا خان دیدار کرد. در این ملاقات فطنالسلطنه از رضا خان درباره نظر دولت انگلیس نسبت به تغییر نظام سیاسی ایران پرسید. رضا خان پاسخ داد که اگر انگلیس در این راه کمک مؤثری نکند، مخالفت هم نخواهد کرد. وقتی جمهوری برقرار شود خودم رئیسجمهور خواهم شد، وثوقالدوله نخستوزیر میشود و سیدضیاءالدین طباطبایی هم عضو کابینه خواهد بود.

همچنین امروز فطنالسلطنه رئیس تامالاختیار کمیته جمهوری از رئیس نظمیه خواست که با صدور اطلاعی های خطاب به مردم بگوید که در تجمعات جمهوریخواهی و علیه احمدشاه دخالت نمیکند. رئیس نظمیه در پاسخ گفت که بدون اجازه رضا خان اقدامی نخواهد کرد. وقتی موضوع به گوش رضا خان رسید از سرهنگ محمد خان درگاهی خواست هر چه کمیته جمهوری دستور میدهد انجام دهد. فطنالسلطنه در تبیین اهداف کمیته جمهوری ابراز داشت سیاست کمیته دریافت تلگرام از تمام شهر های ایران برای تغییر در قانون اساسی و تبدیل نظام مشروطیت به جمهوریت است. وقتی این کمیته بتواند نشان دهد که همه ایران خواستار رژیم جمهوری هستند، آنگاه آنها میتوانند از طریق مجلس تغییرات لازم را در قانون اساسی ایجاد کنند. منابع انگلیسی مینویسند کمیته جمهوری با بازگشت سیدضیاء به ایران موافقت کرده، اما نظر مثبتی به مراجعت وثوقالدوله ندارد.(۱)

 گزارش امیرلشکر جنوب از جمهوریخواهی

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، امروز خبر هایی که از شیراز، کرمان و یزد رسیده بود برای رضا خان فرستاد و نوشت که در شیراز همه روزه اجتماع و سخنرانی های مهیج برپا است و روزنامه ها در حال تبلیغ جمهوریت هستند؛ امروز یا فردا هم تعطیل عمومی خواهد بود. در کرمان اجتماعات ادامه دارد. از طرف زردشتیان نیز کنفرانس و تظاهراتی علیه سلطنت و احمدشاه انجام شده است. آیرم افزود که در کرمان «در یکی از مجالس روضه در بالای منبر عکس شاه را با لباس فرنگی ارائه، عموم جمعیت هیجان نمودهاند.» در یزد هم قشون با اقداماتی که صورت داده نتایج مطلوب به دست خواهد آمد.(۲)

 عدم هماهنگی میان حاکم و رئیس قشون زنجان

حاکم زنجان شاید به دلیل قرار نداشتن در جریان جمهوریخواهی، از اجتماعات مردم جلوگیری به عمل آورد؛ و این خبر وقتی

به امیرلشکر شمال غرب رسید، خطاب به رئیس نظامیان زنجان نوشت: «با بودن شما در آنجا حکومت چه حق دارد در مقابل احساسات اهالی اقدامی نموده و جلوگیری نماید... مطلب را فقط محرمانه به خود مشارالیه بگویید و فوراً دستورات را به طور خیلی عاقلانه بدون این که کسی ملتفت باشد فوراً انجام دهید.»(۳)

 جمهوریت در ذهنیت مردم

محمدولی میرزا با توجه به بلند شدن صدای جمهوریت در شهر های آذربایجان و تهیه تلگرام هایی برای ارسال به پایتخت در یادداشت امروز خود نوشت که در میان طبقه تجار و دیگر گروه ها جمهوریت وحشتآفرین است. «این کلمه در ذهن این طبقه مردم، انقلاب، غارت و غیره را مجسم میدارد.»(۴)البته محمدلی میرزا که در این زمان در تبریز به سر میبرد در جهت خواست قشون حرکت میکرد و با حضور در تلگراف خانه و سخنرانی در مزایای جمهوریت مردم را به انقراض قاجاریه تشویق مینمود.(۵)

 آمادهباش فرماندهان نظامی آذربایجان

عبد الله خان طهماسبی امروز در بخشنام های به همه فرماندهان نظامی آذربایجان تأکید کرد که مکاتیب و تلگرام هایی که به مرکز ارسال میشود باید آماده باشد. وی گفت این مراسلات باید حاوی تغییر قانون اساسی، انقراض قاجاریه، برقراری جمهوریت و دادن اختیار تام به وکلاء برای این تغییرات باشد. طهماسبی یادآور شد که ردپای نظامیان در این اقدامات نباید معلوم باشد. این بخشنامه در واقع دستور شروع ارسال نامه ها و تلگرامها به پایتخت بود.(۶)

 دستور وزارت جنگ به حاکم کرمان

وزارت جنگ امروز از قول رضا خان به حاکم کرمان دستور داد حاجشیخ اسد الله محلاتی از بلوچستان انتخاب شده راهی مجلس شود.(۷)

۱- FO E ۳۹۴۵/۲۵۵/۳۴

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۱۶۶۱.

۳- همان، س ۱۳۰۳، پ ۷، ص ۸۰.

۴- فرمانفرمائیان، از روزگار رفته حکایت...، ج ۲، ص ۵۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۸، صص ۳۲ تا ۳۴.

۶- همان، س ۱۳۰۳، پ ۷، ص ۶۰.

۷- همان، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۲۷۳.

 خودداری هیأت نظار مشهد از صدور اعتبارنامه

بنا بر آن چه که امیرلشکر شرق خبر میدهد شیخ احمد بهار و ناظمالتولیه از صدور اعتبارنامه نمایندگان مشهد (ملکالتجار، امیراعلم، صولتالسلطنه و نظامالتولیه) خودداری میکنند. حسین خزاعی امیرلشکر شرق بدون این که علت استنکاف این دو عضو هیأت نظار را از دادن اعتبارنامه نمایندگان اعلام کند، خواستار اقدام مرکز علیه این دو تن شد. موضوع به وزارت داخله منعکس و دستور داده شد هر چه زودتر اعتبارنامه ها را بخواهد.(۱)

 نامه آیت الله خالصیزاده به مجلس

آیت الله خالصیزاده امروز نام های به مجلس شورای ملی نوشت و گفت که گروهی از کلیمیان در منزل او متحصن شده و تقاضای رد اعتبارنامه حاییم را دارند. وی یادآور شد که مکتوبی هم به رئیسالوزراء داده است تا «در موقع گذشتن اعتبارنامه ها از تضییع حقوق ملت [یهود] جلوگیری و نگذارید وکیلی که برخلاف آمال ملت منتخب و ضرر او به ملت و مملکت معلوم است به کرسی پارلمان جلوس نماید.»(۲)

 پاسخ ایران به سفارت انگلیس

در پی اعتراض سفارت انگلیس به قانون اتباع خارجی، وزارت امور خارجه امروز یادداشتی در پاسخ به اعتراض یادشده به سفارت انگلیس تهیه کرد و نوشت که «هر ملتی در مملکت خود آزاد است که برای ورود و خروج و اقامت اتباع خارجی از نقطهنظر انتظامات داخلی نظاماتی مقرر نماید و به طوری که در همه ممالک معمول است مراقبت در اجرای آن با اداره نظمیه و مأمورین وزارت داخله است.» وزارت امور خارجه با این یادداشت موارد یادشده در اعتراض سفارت انگلیس را وارد ندانست.(۳)

 کنسرت جمهوریت در گراند هتل تهران

بنابر اعلام قبلی امروز در محل گراندهتل تهران عارف قزوینی، شاعر و تصنیفساز، مراسم شعرخوانی برای برپایی جمهوریت و علیه خاندان قاجار داشت و کنسرتی نیز به همین مناسبت اجرا شد. در این مراسم یک غزل در دستگاه ماهور، مارش جمهوری، و یک غزل در دستگاه بیات ترک اجرا شد.(۴)منابع انگلیسی نوشتند که این کنسرت توسط کمیته جمهوریخواهان که متشکل از ۱۲ نفر است و ریاست آن را فطنالسلطنه از کارکنان وزارت فواید عامه به عهده دارد، حمایت میشد.(۵)

 تحرک آمریکاییها برای انتخاب نمایندگان موردنظر خود

مبینالسلطنه کارگزار ارومیه و ساوجبلاغ مکری امروز اطلاع داد که «میسیون روحانی آمریکاییها [در ارومیه] شروع به تحریکات و تبلیغات برای انتخابات [مجلس پنجم] نموده و برای اجرای این مقصود قشه بابولا آشوری که مذهب پروتستان را اختیار و در ماه مبالغی حقوق از آمریکاییها دریافت میدارد به عنوان سرکشی به محال مسیحینشین به دهات... روانه و مطابق

اطلاعات واصله در آنجا شروع به مذاکرات نموده که باید رابی پیرم و یا اسکندر خان ممتازالحکاء (از مسببین قضیه انقلاب آشوریها هستند) به وکالت مجلس مقدس شورای ملی انتخاب شود.» مبینالسلطنه میافزاید مراتب را به حاکم ارومیه گزارش کرده و خود نیز با مستر میلر رئیس میسیون آمریکاییها صحبت کردم که دست از اقدامات خود بردارند.(۶)

 شیوع جمهوریخواهی در ارومیه

کارگزار ارومیه امروز اطلاع داد که پس از تلگرام فرقه جمهوریطلبان تبریز به معتمدالوزاره، رئیس کمیسیون سرحدی ماکو و میرزاخلیل دوافروش، با تشکیل جلس های در مسجد سردار، روزنامه هایی که از تهران به دستشان رسیده بود برای حاضران خواندند و تلگرام های رسیده را به اطلاع رساندند. اکنون سخنرانیها در باب جمهوریخواهی شروع شده، از جمله شیخ یوسف صدیق خیانت قاجاریه را به ایران گوشزد میکند و نظر اهالی را با تشویق به بستن مغازه ها به این موضوع جلب مینماید. مبینالسلطنه کارگزار ارومیه میافزاید: هیأتی برای ترغیب مردم به تغییر نظام سیاسی تشکیل شده که عبارتند از معتمدالوزاره، میرزاخلیل صدر، معظمالسلطنه، شیخ یوسف صدیق، حاج امینالشرع و بیگلربیگی.(۷) این گروه با عنوان «هیأت مدیره جمهوریطلبان ارومی» اعلانیه هایی صادر کرد که نمون های از آن را میبینید.

(تصویر) وثوقالدوله

۱- همان، پ ۱۷، صص ۵۱ و ۵۲.

۲- اسنادی از انتخابات مجلس در...، ص ۶۳۷.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲ و ۱-۲۶-۳۰-۱۳۰۲.

۴- برای آشنایی با اشعار و ترانه هایی که در این شب اجرا شد، ر.ك: مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۴۸۰ تا ۴۸۳؛ مکی، مختصری از زندگانی سیاسی...، ص ۲۲۳؛ روزنامه کوشش، س ۲، شم ۲۳، ص ۳.

۵- FO E ۳۹۴۴/۲۵۵/۳۴

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۶-۳-۴۵-۱۳۰۳.

۷- همان، ۴۳-۸-۳۰-۱۳۰۳. نایب سرهنگ علیاکبر درخشانی نیز با ارسال تلگرامی به فرمانده قوای آذربایجان خبر داد که جمهوریخواهی در ارومیه شروع شده و در معابر عمومی تظاهرات ادامه دارد، اما پول برای تلگراف پیام هایی که باید به نمایندگان مجلس فرستاده شود نیست. ما طبق دستور باید تلگرام هایی که «هزارها مُهر داشته باشد» آماده کنیم. «پول یک هزار مهر یک حرفی در تلگراف فقط چهل تومان میشود. از این رو با وضع فلاکت اهالی» [ادامه کار با مشکل مواجه شده است.] (اسناد مؤسسه مطالعات...، س ۱۳۰۳، پ ۷، ص ۳۲۷).

 چهارشنبه

۲۲ اسفند ۱۳۰۲

۱۲ مارس ۱۹۲۴

۶ شعبان ۱۳۴۲

 رضایت امیرلشکر شمال غرب از روند جمهوریخواهی

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، امروز به رضا خان اطلاع داد که در همه ولایات آذربایجان علیه سلطنت قاجاریه و برقراری رژیم جمهوری و تغییر قانون اساسی تلگرام هایی که با هزاران نفر امضاء به تهران مخابره شده و در همه نقاط مغازه ها و بازارها تعطیل هستند. قرار است فردا شهر تبریز تعطیل شود.(۱)

وی در تلگرام دیگری از رضا خان خواست تلگرام هایی که با این موضوع به تهران فرستاده میشود مجانی باشد و تلگراف خانه ها پولی نگیرند.(۲) پاسخ وزیر جنگ به این درخواست مثبت بود.

 اعلامیه جمهوریطلبان اجارود

امروز اعلامیه جمهوریطلبان اجارود، نقط های مرزی در شمال غربی ایران، منتشر شد. این اعلامیه با شروع «پاینده باد جمهوریت ایران» و پایان «سرنگون باد سلسله خائن قاجار» و با تقبیح احمدشاه، مردم را برای برپایی جمهوریت و سرنگونی قاجار دعوت به قیام کرده است.(۳)

 تلگرام جمهوریخواهی با چهارهزار امضاء

محمود آیرم امیرلشکر جنوب خبر داد که امروز تلگرامی با چهارهزار امضاء [با همان محتوای دستور داده شده برای جمهوریت] به مرکز مخابره شد.(۴)

 پاسخ ایران به علت منع سفر زائران به بینالنهرین

در پی یادداشتی که سفارت انگلیس مبنی بر تأسف از منع سفر زائران ایران به بینالنهرین به وزارت امور خارجه ارسال کرد (ر.ك: ۱۱ اسفند) وزارت امور خارجه امروز در پاسخ به سفارت انگلیس، منع زائران ایرانی را از سفر به عتبات، متوجه رفتار سوء مأموران عراق عرب نسبت به ایرانیان دانست. در این نامه با اشاره به توهین های مطبوعات عراق به ایرانیان و گدا خواندن زائران ایرانی آمده است: «در این سنوات اخیره متأسفانه متصدیان امور عراق عرب از مأمورین گمرك و پلیس و مباشرین حدود و راه ها و غیره همه قسم تعدی و اذیت و ضرب و شتم و نهب و هتك و طرد را نسبت به ایرانیها اعم از مقیم و مسافر

روا داشته و به تظلمات آنها و مراجعه مأمورین ایران ترتیب اثر نمیدهند.» در ادامه این نامه از توهینی که به حجج اسلامیه و مراجع تقلید مسلمین شده سخن به میان آورده که تاکنون جبران آن به معاطله گذشته است. در پایان نامه آمده که «پس از مدتی بردباری مقتضی گردیده است که چندی زوار ایرانی از مسافرت به عراق عرب خودداری نماید تا این وضعیت غیرمنتظره به صورت مطلوب درآید.»(۵)

 اجازه وزارت مالیه به استخدام دو مستشار آمریکایی

وزارت مالیه امروز از وزارت امور خارجه خواست به وزیرمختار ایران در واشنگتن اطلاع دهد که مجاز است با دو آمریکایی برای امور مالی قرارداد ببندد. البته حقوق این دو نباید از ۷۵۰۰ دلار در سال و خان های که در اختیار آنان قرار میگیرد تجاوز نماید. در این نامه آمده است که مستشار در امور فلاحتی را هم میتوان با ۱۰ هزار دلار استخدام کرد، اما حقوق بیشتر نمیتوان داد. در نامه تصریح شده است که پس از تصویب مجلس این قراردادها میتواند منعقد شود.(۶)

 درخواست ترازو از فرانسه

وزارت فواید عامه امروز از وزارت امور خارجه خواست از آنجا که ایران «سیستم متریک را اساس اوزان و مقیاس های خود قرار داده است» از سفیر ایران در پاریس تقاضا شود «دوره کامل از اوزان و مقیاس های متری... به انضمام یک دستگاه ترازوی دقیق... ارسال دارند.»(۷)

 پیشنهاد حذف حقوق شاه و درباریان

روزنامه کوشش امروز با درج حقوق سالیان های که به احمدشاه و شاهزادگان و دربار پرداخت میشود نوشت که این مبلغ ۷۹۹ هزار و ۳۸۰ تومان است و این یعنی بودجه سالیانه وزارت معارف و صحیه عمومی. این روزنامه به مجلس پنجم پیشنهاد کرد این هزینه را از بودجه سال آتی حذف کند.(۸)

 درگیری در هنگ پهلوی

امروز پس از آن که یک سرباز هنگ پهلوی فریاد زد «زنده باد جمهوری»، دیگر همقطاران به او حمله بردند. در درگیری پیش آمده دژبان هم خلعسلاح میشود و ناچار هنگ بهادر به محل درگیری فراخوانده میشود تا مخالفان را کنترل کند. افراد هنگ پهلوی شکایت میکنند که دژبان به دفاع از یک کافر، یعنی کسی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۸، ص ۳۷.

۲- همان، پ ۸۸، ص ۳۸.

۳- همان، پ ۸۸، ص ۸.

۴- همان، پ ۱۶، ص ۱۶۵۹.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۳ تا ۴۸-۳۳-۲۷-۱۳۰۲.

۶- همان، ۱۸-۴۰-۴۳-۱۳۰۲.

۷- همان، ۷-۲۴-۳۶-۱۳۰۲.

۸- روزنامه کوشش، س ۲، شم ۲۳، ص ۱.

که به نفع جمهوری شعار داده است، برآمده است. فرمانده هنگ بهادر مجبور میشود برای آرام کردن سربازان معترض، نظامی جمهوریخواه را بازداشت کند.(۱)

 امضاء امتیازنامه نفت شمال

امروز رضا خان امتیاز نفت شمال را در ایالت گیلان برای معینالتجار بوشهری و امتیاز نفت ایالات آذربایجان، مازندران، استرآباد و خراسان را برای کمپانی نفت سینکلر امضاء کرد.(۲)

 گزارشی از مدرسه اتحاد ایران در بادکوبه

محمد ساعدالوزاره در گزارش امروز خود به وزارت امور خارجه درباره مدرسه اتحاد ایرانیان بادکوبه نوشت که هزینه این مدرسه را حکومت محلی میدهد. مدرسه پسرانه اتحاد ۳۳۲ نفر دانشآموز دارد که ۲۶۸ نفر آن ایرانی هستند. تعداد آموزگاران ۱۴ نفر است. وی افزود در سه سال اخیر امتیاز مدرسه دختران هم گرفته شده و اینک ۲۸۵ نفر دانش آموز دختر در مدرسه دخترانه اتحاد درس میخوانند.

در ادامه این گزارش شرایط مالی برای ورود آموزگاران مرد و زن ایرانی به بادکوبه و در ن هایت به دست گرفتن مدیریت آن به اطلاع وزارت امورخارجه رسیده است.(۳)

(تصویر)

(تصویر) مدرسه ایرانیان در خارج کشور، مدرسه علوی ایرانیان در نجف

۱- FO E ۳۹۴۵/۲۵۵/۳۴

۲- FO E ۳۹۴۵/۲۵۵/۳۴

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲ تا ۸-۵۷-۳۳-۱۳۰۳.

 پنجشنبه

۲۳ اسفند ۱۳۰۲

۱۳ مارس ۱۹۲۴

۷ شعبان ۱۳۴۲

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز دومین جلسه مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمنالملک تشکیل شد. اعتبارنامه های نمایندگان که در میان شعبه های مختلف تقسیم شده بود از امروز باید در صحن مطرح شده، به تصویب وکلا میرسید. در این جلسه ضمن طرح تعدادی از اعتبارنامه ها، مدرس با اعتبارنامه بنانالسلطان، یحیی دولتآبادی و نوریزاده مخالفت کرد. همچنین ناصرالاسلام با اعتبارنامه سالاراشرف و حائریزاده با اعتبارنامه فتح اللهمیرزا مخالفت نمود.(۱)

 اطلاعیه یک دانشآموز

در میان تلگرامها، پیامها و مراسلات گوناگونی که از شهر های مختلف به تهران میرسید، یک اعلامیه هم با امضاء «یک نفر محصل» در شهر رشت پخش شد که میگفت «جمهوریت چشمه نوشین زندگانی و ناجی مهرانگیز قوم است.» این اعلامیه خطاب به «هموطنان - پدران عزیز ما» نوشته شده بود، جمهوریت را «صیحه حق» توصیف نموده که «در فضای این مملکت باستانی مأمن سیروس [کوروش] و داریوش آشیانه» کرده است.(۲)

 استعلام حاکم زنجان برای تعطیلی شهر

حکمران زنجان امروز با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که از طرف امیرلشکر شمال غرب پیام رسیده که زنجان را تعطیل عمومی کرده، تلگرام هایی به نفع جمهوریت تهیه نموده و نمایش هایی داده شود. وی خواستار کسب تکلیف شد تا متعاقب آن اقدام کند.(۳)وی هرگونه مخالفت با اقدامات قشون را در تبلیغ جمهوریت تکذیب کرد و خود را مطیع اوامر وزیر جنگ دانست، اما «آخوند های» زنجان را یکی از موانع این کار دانست.(۴)

 غبارروبی ضریح حضرت رضا(ع)

بر حسب معمول هر سال یک بار ضریح امام رضا(ع) باز و پاکیزه میشود. امروز والی خراسان، آیت الله خالصی، آیت الله سیدحسین قمی، دکتر احیاءالملک داخل ضریح شدند. پاک کردن ضریح دو ساعت و نیم طول کشید. جعفرقلی بختیاری سرداراسعد مینویسد: «پنج جلد کلام الله مجید به خط مبارک حضرت امیر(ع) و حضرت امام موسی کاظم (ع) و سایر ائمه در

داخل ضریح روی قبر مطهر بود.»

والی خراسان از حال و هوای جمهوریخواهی مشهد هم مینویسد: «تلگرافات از کل ایران بر علیه سلطنت قاجار و بر له سردارسپه و استدعای بر هم زدن یعنی تغییر قانون اساسی از کل ایران به مرکز مخابره شده و میشود. از کل مملکت خراسان تلگرافات به مرکز مخابره شده است؛ عموماً ضدسلطنت قاجار و تغییر قانون اساسی و تمایل عمومی به جمهوریت.»(۵)

 تردید حاکم کرمان به انتخاب محلاتی از بلوچستان

عبدالحسین تیمورتاش حاکم کرمان پس از دریافت دستور وزارت جنگ مبنی بر انتخاب شیخ اسد الله محلاتی از بلوچستان (ر.ک: ۲۱ اسفند) امروز پاسخ داد که «اقدامات مقتضیه به عمل خواهد آمد؛ ولی مدتی وقت لازم است که تا قاصد به بلوچستان برسد. به علاوه منتخب حالیه هم از هر حیث محل اطمینان است.»(۶)

 پایان دعوای لشت نشا

امروز با وساطت فرمانفرما، میرزاکریم خان رشتی و خانم فخرالدوله نزد رضا خان آمدند و با پذیرش حکمیت او پس از ساعتها بررسی و ارائه مدارک «عاقبت حضرت اشرف حق را به خانم فخرالدوله دادند... جلسه خاتمه پیدا کرد و دعوایی که سالها اسباب زحمت دولتها و عدلیه بود خاتمه یافت.»(۷)

 دیدگاه روزنامه نصیحت به عزل عباسقلی خان

عباسقلی خان امیرتومان حاکم قزوین از سمت خود عزل شد و امروز با خانواده راهی تهران گشت. روزنامه نصیحت چاپ قزوین در این باره نوشت: «خدا رحم کند که کدام گرسنه به جای یک نفر سیر میآید که باقی مانده هستی این مردم بدبخت را بچاپد.»(۸)

از نظر منابع انگلیسی علت احضار عباسقلی خان به تهران، ضدجمهوری بودن او بوده است. جانشین عباسقلی خان، سرداراختیار است که از طرفداران سینهچاک رضا خان است.(۹)

۱- روزنامه ایران، مورخه ۲۴ حوت ۱۳۰۲، صص ۱ و ۲.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۶۰۰۵۴۰۰، آرشیو ۴۰۹ پ ۵ آ ز ۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۹، ص ۲۷.

۴- همان، پ ۶۹، صص ۲۴ و ۲۵.

۵- امیربهادر، خاطرات جعفرقلی خان...، ص ۱۱۱.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۲۷۲.

۷- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، ص ۱۱.

۸- نورمحمدی، ترور در بهارستان، ص ۱۷۸. درباره عباسقلی خان نوشتهاند: «او از کهنه قزاقها و پیرمردی طماع و اخاذ و

رشوهخوار و بیحال و عامی و خرفت بود و رفتار او باعث تفریح در مجامع قزوین شده بود و تا سالها پس از رفتن او اعمال و گفتار او نقل محافل و مجالس بود و از تکرار آن حاضرین از خنده سیاه میشدند. از جمله یکی از سرشناسان قزوین، آقاشیخ ابراهیم الموتی وکیل پایه یک دادگستری با این که عمامه سفید بر سر داشت و هر بار هم که نزد امیرتومان میرفت، نخست خودش را به این طور معرفی میکرد: شیخ ابراهیم وکیل دادگستری. معذالک هنگامی که برخاسته میخواست خداحافظی کند، امیرتومان میگفت: آقاسیدموسی من به شما خیلی علاقه و ارادت دارم، خوش آمدید!» (همان)

۹- FO E ۳۹۴۵/۲۵۵/۳۴

 پاسخ وزارت جنگ به اعتراض روسیه

وزارت جنگ امروز نام های به وزارت امور خارجه فرستاد و در پاسخ به اعتراض دولت روسیه نسبت به سرقت ۱۳۰۰ رأس گوسفند از خاک روسیه و انتقال آن به شیرتپه نوشت که «اشرار روس سه هزار رأس گوسفند رعایای ایران را... سرقت کرده و از طرف مأمورین روس به هیچ وجه مساعدتی در استرداد آن به عمل نیامده است. خود رعایا برای جبران امر مقداری گوسفند از آن طرف آوردهاند. اینک مقتضی است قدغن فرمایید برای رفع شکایت طرفین اقدامات به عمل آورند که گوسفند های مزبور مبادله شود.»(۱)

 تجمع متکدیان در قصرشیرین

پس از تصمیم دولت ایران در ممنوعیت سفر متکدیان به بینالنهرین و بازگرداندن آنها به خاک ایران سرکنسولگری ایران در بینالنهرین این گروه از ایرانیان را جمعآوری و به قصرشیرین اعزام کرد

. بنابر برآورد مسئولان منطقه تعداد آنها ممکن است به ۱۵ هزار نفر برسد. امیرلشکر غرب امروز از رضا خان پرسید با مخارج این قبیل افراد چه باید کرد که پاسخ داده شد: «باید برگردند به اوطان خودشان.»(۲)

 تقاضای امان اللهمیرزا برای رفتن به تهران

سرتیپ امان اللهمیرزا که همراه محمولات نظامی خریداری شده وارد ایران شد و اینک در شیراز بسر میبرد، امروز خبر داد که دومین هواپیما از بوشهر به سلامت پرواز کرد و در شیراز به زمین نشست، اما امکان پرواز آن از شیراز به اصفهان و از آن جا به تهران نیست.

وی هوای شیراز را برای این پرواز مساعد ندانست و درخواست کرد برای بیان پار های مطالب به تهران برود. با این درخواست موافقت شد.(۳)

 تحرکات جمهوریخواهی در سیستان

از سیستان خبر میرسد که گروهی از اهالی، علماء و مأموران دولتی در گمرک اجتماع کرده و در حال ارسال تلگرامی به تهران هستند. آنها در این تلگرام خواستار خلع احمدشاه از سلطنت هستند.(۴)

 استخدام و اعزام پنج کارشناس نظامی

سرهنگ اسماعیل خان، نماینده وزارت جنگ، از برلن خبر میدهد که پنج تکنسین نظامی استخدام شده که قرار بود از طریق راه روسیه به ایران اعزام شوند به واسطه مسامحه مأموران سفارت ایران در مسکو از طریق اسلامبول عازم ایران شدند. وی از

وزیر جنگ خواست که سفارش لازم در این مورد به سفارت ایران در اسلامبول بشود.(۵)

 تمرد جانمحمد خان

امروز سردار جانمحمد خان فرمانده تیپ ارک از اطاعت رضا خان سر باز زد و سه اسلح های که در اختیار تیپ بود تحویل نداد. او به رضا خان گفت که این تفنگها را احمدشاه به تیپ داده و هر زمان که او به تهران بازگردد و از من بخواهد، تحویل میدهم.(۶)

 اعتراض کمپانی نفت جنوب به اعطای امتیاز نفت شمال به سینکلر

سفارت انگلیس امروز «پروتست رسمی کمپانی نفط انگلیس و ایران را» علیه اعطای امتیاز نفت شمال به کمپانی سینکلر اعلام کرد. اسموندآوی شارژدافر سفارت در نام های به رضا خان نوشت: «از دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان دستورالعمل دارم عقاید آن دولت را که سابقاً اظهار داشتهاند که حقوق کمپانی نفط انگلیس و ایران در این امتیاز کاملاً صحیح است و باید آن را وقایه نمود،» ابراز دارم.(۷)

[احتمالاً ـ در اقدامی هماهنگ] نماینده شرکت نفت جنوب در تهران، فرلی، امروز نامه مشابهی به رضا خان فرستاد و با ذکر جزئیات، کمپانی نفت جنوب را در نفت شمال ایران ذیحق دانست. فرلی نوشت که کمپانی نفت انگلیس و ایران «به طور قانونی از صاحب ان سابق آن که دولت ایران وقت به آزادانه به آنها اعطا نموده بودند تحصیل شده است.» فرلی اعطای امتیاز نفت شمال به کمپانی سینکلر را غیرموجه خواند.(۸)

 درخواست سفارت انگلیس برای امضاء مصوبات کنفرانس بوشهر

سفارت انگلیس امروز در نام های به ذکاءالملک، وزیر امور خارجه، نوشت که «قرارداد منعقده در بوشهر در تاریخ ۹ دسامبر ۱۹۲۲ در باب دفاتر پست جنوب تاکنون از طرف دولت علّیه امضاء نشده است.» اسموند آوی شارژ دافر انگلیس مینویسد که این قرارداد توسط نماینده هند امضاء شده و نماینده عراق هم به زودی آن را امضا خواهد کرد؛ [و لازم است] پس از امضاء دولت ایران برای تصویب به مجلس شورای ملی فرستاده شود.(۹)

(تصویر)

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱، ص ۱۸.

۲– همان، پ ۷۱، ص ۹

۳– همان، پ ۱۱۷، صص ۱ و ۵.

۴– اسناد وزارت امور خارجه، ۲۲–۶–۳۰–۱۳۰۲.

۵– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۵، ص ۵۵.

۶– FO E ۳۹۴۵/۲۵۵/۳۴

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۷-۹-۳۹-۱۳۰۳.

۸- همان، ۷۹ و ۷۸-۹-۳۹-۱۳۰۳.

۹- همان، ۸۴ و ۸۳-۲۸-۳۴-۱۳۰۳.

ص: ۶۴۰

 جمعه

۲۴ اسفند ۱۳۰۲

۱۴ مارس ۱۹۲۴

۸ شعبان ۱۳۴۲

 مقاومت علمای اصفهان در برابر اقدامات جمهوریخواهانه قشون

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، امروز اطلاع داد که حاجآقا نور الله اصفهانی و مسجدشاهیها در موضوع جمهوریت خود را بیطرف میخوانند؛ ولی در باطن کمال مخالفت را دارند. پیش از این قرار بود از ناحیه علماء اصفهان تلگرامی در باب جمهوریخواهی به تهران مخابره شود، اما به دفعالوقت میگذرانند. وی پیشنهاد کرد «یک نفر از علماء را اهمیت داده و برای استقامت جلو آنها برانگیزانیم.» و افزود خوب است تلگرام هایی که علمای تهران به عنوان جوابیه به اصفهان میفرستند توسط سیدالعراقین باشد که موافق جمهوریت است؛ «بدین وسیله حاجآقا نور الله خفیف گردد.»(۱)

 عدم موافقت علمای تبریز با جمهوریخواهی

عبد الله خان طهماسبی میگوید موضوع جمهوریت در سرتاسر آذربایجان حکمفرما شده و اوضاع بر وفق مراد است. «مگر علماء تبریز را [که]تاکنون نتوانستهام مساعد نمایم. نه این که مشارالیهم موافق با اوضاع سابق میباشند، حتم است راجع به انقراض سلسله قاجاریه و فجایع آنها کاملاً موافق [هستند] ولی از لفظ جمهوریت خاطر آنها قدری مشوش است، چون این کلمه را منافی با مذهب میدانند.» امیرلشکر شمال غرب میافزاید با تک تک علماء ملاقات کردهام. آنها موافق سلطنت حضرت اشرف (رضا خان) هستند. «فدوی نه این که آنها را رها نمودهام، همیشه با اقامه دلیل و براهین که این مطلب مخالف با عقیده مذهبی نیست مشغول میباشم که مشارالیهم را متقاعد نمایم.» در این گزارش طهماسبی اشاره میکند که همه وکلای آذربایجان را جمع کرده و به ایشان گفته است که عرایض مردم را در جمهوریخواهی باید به گوش مجلس برسانند و غیرمستقیم به آنها گفته شده که اگر این قیام تبعاتی داشته باشد جلوگیری آن ممکن نیست[!](۲)

 جمهوریخواهی در همدان و نگرانی امیرلشکر غرب

امیرلشکر احمد خان امیراحمدی امروز خبر داد شدت ابراز احساسات اهالی برای جمهوریخواهی به قدری است که «تصور یک اغتشاش بزرگی میرفت. ناچار فدوی در معیت حکومت جلیله به تلگراف خانه آمده و با ن هایت زحمت و مشقت با نمایندگان طبقات مختلفه مذاکرات مفصل نموده و آنها را متقاعد نموده که اولیاء معظم دولت به عرایض شما خواهند رسید.» وی مینویسد اگرتا دو روز دیگر پاسخی از مرکز به این گروه داده نشود «بیم انقلاب مهیب و عظیمتری میرود.» پاسخی که به این تلگرام امیرلشکر غرب داده شد این بود که تثبیت جمهوریت منوط به رأی مجلس است.(۳) امیرلشکر غرب علاوه بر این

تلگرام در مراسله محرمانه دیگری که امروز به رضا خان فرستاد نوشت اگر امور آذربایجان در جمهوریخواهی درست پیش نمیرود نیرو های متنفذی را از همدان به تبریز بفرستید تا «قیام ملی را در آنجا» رهبری نمایند. پاسخ وزارت جنگ این بود که روند جمهوریخواهی در آذربایجان مطلوب است.

 جمهوریخواهی بدون پرداخت هزینه

فرمانده قوای ساوجبلاغ به فرمانده قشون آذربایجان خبر داد که تاکنون بیش از ۹۷ تومان پول [= هزینه] تلگراف خانه برای ارسال تلگرام های جمهوریخواهی شده است. امضاکنندگان حاضر نیستند این پول را بدهند و اگر به عهدهشان گذاشته میشد از امضاء متن تلگرامها خودداری میکردند. این مبلغ قرض و پرداخت شد. «اجازه فرمایند وجه مذکور از عواید کمیسیون و به هر ترتیبی که تصویب میفرمایید» پرداخت شود.

 جبران کمکاری حاکم زنجان

حاکم زنجان که به دلیل عدم اطلاع از اقدامات وزارت جنگ در دمیدن به غائله جمهوریخواهی، از طرف مسئولان این وزارت خانه مورد سئوال قرار گرفته بود، امروز چهار تلگرام جداگانه با امضا های مختلف در تمایل اهالی زنجان به تبدیل رژیم سلطنتی به جمهوری به تهران فرستادتا جبران مافات کرده باشد.(۴)

 تظاهرات جمهوریخواهان در قزوین

امروز حدود یک هزار نفر از اهالی قزوین با حضور در تجمعی به نفع جمهوریت ابراز احساسات کردند. این تظاهرات با سازماندهی یاور عبدالعلی خان حاکم جدید قزوین صورت گرفت. وی دو روز پیش از رضا خان مستقیماً دستور گرفته بود که اجتماعات جمهوریخواهی را در قزوین سامان دهد.(۵)

 درخواست های فوری رضا خان از مجلس

امروز رضا خان رئیسالوزراء در نام های به مجلس خواستار تصویب فوری این موارد شد:

 پرسش رضا خان از کمیته جمهوری

رضا خان امروز از فطنالسلطنه رئیس کمیته جمهوری خواست که کمیته نظرش را در این باره که موضع او در قبال تناوب سال های ریاست جمهوری چه باید باشد به او پیشنهاد دهد؛ آیا او باید برای ۵ سال رئیسجمهور باشد یا ۷ سال؟ کمیته جمهوری در پاسخ به این سئوال گفت بعد از آغاز دوره جمهوری با کودتا میتوان جمهوریت را برچید تا رضا خان بر تخت سلطنت بنشیند. فطنالسلطنه به رضا خان گفت که تهران هنوز آگاهی کافی درباره نظام سیاسی جمهوری ندارد؛ برای ایجاد زمینه تلاش های بیشتری باید صورت گیرد.(۶)

 نگاه ناظران سیاسی فرانسه به جمهوریخواهی ایران

سفارت فرانسه در تهران گزارشی به وزارت امور خارجه کشور متبوع خود فرستاد که حکایت از نگاه این نمایندگان سیاسی به نهضت فرمایشی جمهوریخواهی داشت.(۷) کاردار

۱- بودجه دولت برای سال ۱۳۰۳ معادل ۲۴ میلیون تومان.

۲- اعطای امتیاز نفت شمال به کمپانی نفتی سینکلر و معینالتجار بوشهری.

۳- خدمت سربازی.۸

۴- همان، پ ۶۹، ص ۶.

۵- همان، پ ۸۸، ص ۵۳.

۶- همان، پ ۸۸، صص ۳ تا ۵؛ همان، س ۱۳۰۳، پ ۷، ص ۸۶.

۷- FO E ۴۱۳۱/۲۵۵/۳۴.

فرانسه مینویسد: «جنبش جمهوریخواهی که ابداً ملی نیست شتاب گرفته، بسیاری که به جانبداری از انگلیس شهرت دارند در این نهضت شرکت جستهاند. بحث در این است که سیدضیاءالدین طباطبایی را از محل تبعیدش فراخوانند.(۱) افکار عمومی بحران تاز های را میبیند که صرفاً بر اثر جاهطلبی های مردی به وجود آمده که دولت انگلستان از او حمایت مینماید. اطرافیان علاقهمند به سیاست انگلستان در ایران که رئیسالوزرا را احاطه کردهاند به او لطماتی وارد ساخته در تنزل محبوبیت و شهرتش سهم دارند... ملت ایران جمهوری را بدون علاقهمندی و تأیید تحمل خواهد کرد. احساس شاهدوستی هنوز قوی است و احتمالاً ـ اندکی تلاش و سماجت و استواری که از سوی شاه ابراز گردد، میتواند او را نجات بخشد. سردارسپه به این نتیجه رسیده که شاید بتواند روس و انگلیس، هر دو را فریب دهد. مسئله در این است که آیا موفق خواهد شد؟ من در برابر دولت تازه، اگر اعلام شود، چه شیو های باید داشته باشم؟ سفارت بلشویک موافق تغییر رژیم نیست، ولی به نظرم دولت انگلستان آن را پذیرفته منتهی شرایطی گذاشته است.»(۲)

 پرسش از پرواز نکردن هواپیما های خریداری شده به تهران

وزارت جنگ امروز از رئیس تیپ فارس علت عدم پرواز هواپیماها را از شیراز به طرف تهران جویا شد. سرتیپ فضل الله زاهدی از قول کارشناس فرانسوی پاسخ داد: «به واسطه احاطه کوه و نبودن هوای سنگین خصوصاً در این موقع قادر به حرکت نمیشود، چنان که در بوشهر تقریباً هشت دفعه طیاره ها امتحان شده و به هیچوجه خطری متوجه آنها نگردیده... سابقاً هم سه طیاره انگلیسها در شیراز در پایین آمدن و بالا رفتن خراب شده» است.(۳)

 اطلاعیه مدرسه آمریکایی ملایر

روزنامه ایران امروز در میان آگهی های خود اعلانی نیز به امضاء «رئیس مدرسه آمریکایی ملایر» چاپ کرد که در آن خبر داده شده بود که این مدرسه برای دانشآموزان خود قرائت خانه تأسیس کرده، صاحب ان جراید و مجلات چاپ شده در ایران یک نسخه از مطبوعه خود را برای استفاده محصلان به این مدرسه بفرستند.(۴)

 ورود نمایندگان روحانیان مهاجر به قم

امشب میرزامهدی آیت الله زاده خراسانی و شیخ جواد صاحب جواهر و آقاسیدباقر امین به همراه ۹ نفر دیگر که به بینالنهرین رفته بودند تا با مقامات آن منطقه در بازگشت مراجع تقلید و روحانیان مهاجر گفت و گو کنند، وارد قم شدند. به گزارش رسیده از قم [گفت و گوها مثبت بود] و آقایان مشغول تهیه حرکت به طرف عتبات عالیات هستند. گویا اوایل ماه آینده عازم خواهند شد.(۵)

 پرواز هواپیما در آسمان دزداب

بنا بر گزارش لشکر شرق امشب ساعت ۱۱ شب هواپیمایی حدود نیم ساعت در آسمان دزداب پرواز کرد و سپس از منطقه

خارج شد.(۶)

 بده بستان های سیاسی – اقتصادی انگلیس و ایران

روزنامه ایزوستیا در شماره امروز خود در مطلبی با عنوان «انگلیسها در شرق» خبر از مذاکراتی داد که میان مسئولان ایران و انگلیس صورت گرفته و مبنای آن موافقت انگلیس با تغییر رژیم ایران در قبال پذیرش خواست های اوست. ایزوستیا این خبر را بر اساس شایعات موجود در تهران نقل کرد و نوشت: «اخیراً مشاور های بین اولیای دولت ایران و سفارت انگلیس به عمل آمده، در ضمن مذاکرات نماینده انگلیس تقاضا های ذیل را نموده است: اولاً دولت ایران باید ۲۱ میلیون قروض غیرثابت را [به رسمیت] بشناسد. ثانیاً استثمار دریاچه ارومیه را به دولت انگلیس واگذار و ثالثاً امتیاز بانک شاهنشاهی را تمدید نماید. از قرار معلوم درخواست های فوق مربوط به وعده های است که انگلیسها حاضر شدهاند هرگاه در ایران رژیم جمهوری برقرار شود دولت جدید را به رسمیت بشناسند.» ایزوستیا میافزاید: «بعضی از اعضاء ذینفوذ مجلس شورای ملی در مقابل وعده به رسمیت شناختن دولت جمهوری متعهد شدهاند در مجلس مانع از تصویب امتیاز سینکلر» بشوند.(۷)

 پرسش مفتاحالسلطنه از وزارت امور خارجه

مفتاحالسلطنه داور وزیرمختار ایران در انگلیس امروز از وزارت امور خارجه پرسید که آیا پس از احضار قشون انگلیس از مناطق جنوبی ایران، وضعیت [طبق توافق] به سال ۱۹۱۱ [میلادی] بازگشته است؟ «اطلاع این سفارت از نظریات اولیای محترم آن وزارت جلیله در این خصوص لازم است؟ تا در موقع مذاکره برخلاف سلیقه و نظریات آن وزارت جلیله اظهاری نشود.»(۸)

۱- این خبر که سیدضیاءالدین طباطبایی در حال بازگشت به ایران است در برخی از مطبوعات داخلی درج شد که در گزارش مأمور سیاسی فرانسه به آن اشاره شده است. اما قاسم صوراسرافیل کفیل وزارت داخله این خبر را تکذیب کرد. (آذرشهر ضیایی، سیدضیاءالدین طباطبایی و فلسطین، ص ۱۲).

۲- پورشالچی، قزاق: عصر رضاشاه...، ص ۱۱۷.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۱۷، صص ۳ و ۴.

۴- روزنامه ایران، مورخ ۲۴ حوت ۱۳۰۲، ص ۴.

۵- همان، مورخ ۲۷ حوت ۱۳۰۲، ص ۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۹، ص ۷۵.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱/۱۰۳ و ۱۰۳-۸-۳۰-۱۳۰۳.

۸- همان، ۱۰-۱۹-۴۰-۱۳۰۳. وزارت امور خارجه پس از دریافت این نامه پاسخ داد که انگلیس ضمن خروج از برخی از نواحی جنوب، قراولانی برای محافظت کنسولگریها در بنادر باقی گذاشته، اما «حالا که شروع به تخلیه قشون کردهاند فشار در موضوع قراولان مناسب نیست، ولی بعد باید در موقع خود تقاضا شود که قراولها را هم بردارند. (همان، ۱۱-۱۹-۴۰-۱۳۰۳).

ص: ۶۴۲

 شنبه

۲۵ اسفند ۱۳۰۲

۱۵ مارس ۱۹۲۴

۹ شعبان ۱۳۴۲

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز مجلس شورای ملی گفت و گو های نمایندگان درباره اعتبارنامه ها بود و آیت الله سیدحسن مدرس همچون جلسه گذشته به مخالفت با برخی از اعتبارنامه ها پرداخت و در مخالفت با اعتبارنامه معتمدالسلطنه گفت که این انتخابات از روی فشار برگزار شده، نه از روی اختیار. نمایندگان فراکسیون اکثریت از مدرس مدرك خواستند، و مدرس تأکید کرد: «انتخاباتی که از روی فشار شده، آن شخص که روی این کرسی بنشیند غصب است. اما مدرك؛ هر کس شبه های دارد تشریف ببرد به شعبه و این دوسیه ها را ببیند... مثلاً در دوسیه، آقای نوریزاده میگوید حکومت گفته است من باید اجازه از رئیس تیپ شمال بگیرم. این انتخاب، انتخاب ملی نیست.» در این جلسه با استدلالات مدرس، اعتبارنامه نوریزاده که در جلسه گذشته با آن مخالفت شده بود، رد شد.(۱)

 دستور وزارت جنگ به امرای لشکر جهت همراه کردن روحانیان با جمهوریخواهی

وزارت جنگ امروز متحدالمآلی برای امرای لشکر شمال غرب، غرب، جنوب، شرق و رؤسای تیپ شمال و فارس و ایالت آذربایجان فرستاد و در تعقیب دستورات سابق، از قول رضا خان تأکید کرد «به هر نحوی شده علماء را هم در این قیام عمومی شریك فرمایید که حتماً از طرف آنها نیز اقداماتی به عمل آمده و تقاضای اهالی تأیید شود.»(۲) همچنین تأکید شد به اطلاع روحانیان رسانده شود که اگر جمهوری برپا شود کارها رو به بهبود میرود «روحانیت اهمیت بالاتری به خود گرفته و روز به روز اساس دین مبین اسلام محکمتر خواهد شد. به هیچوجه در تغییر رژیم شورش نباشند.»(۳) از جمله اقداماتی که رضا خان(۴) در این زمان برای جلبنظر روحانیان انجام داد ابلاغ بخشنام های برای جلوگیری از منهیات به همه ایالات و ولایات بود. در این بخشنامه آنانی که مرتکب خلاف اعمال شرع میشدند تهدید به مجازات شده بودند.(۵)

 آغاز مخابرات حضوری با نمایندگان

امیرلشکر شمال غرب، عبد الله خان طهماسبی، امروز به فرماندهان بخش های مختلف قشون آذربایجان دستور داد که خیلی فوری اهالی اردبیل، خوی، اهر، ساوجبلاغ، ماکو، زنجان، مرند و ولایات ثلاث در تلگراف خانه شهر های خود حضور یابند و با نمایندگان خود در تهران مخابره حضوری انجام دهند «و مفاد تلگراف سابق را شدیداً تعقیب و استدعای جواب مساعد نمایند.»(۶) منظور از مفاد تلگرام سابق همان تغییر رژیم و تثبیت جمهوریت است.

□ ادامه هیجان جمهوریخواهی در تبریز

عبد الله خان طهماسبی گزارش داد که امروز به درخواست وکلا بعد از ظهر مغازه ها باز کردند ولی صبح و عصر اجتماعات تبریز در تلگراف خانه و میتینگها ادامه داشت. اجتماعکنندگان «جواب عرایض خود را از مرکز جداً مطالبه مینمایند.»(۷)

□ بیعلاقه بودن مردم زنجان به مشارکت در جمهوریخواهی

حاکم زنجان میگوید با توجه به این که هر روز باید تلگرام هایی با متن جمهوریخواهی به تهران مخابره شود با دو مشکل روبرو است؛ یکی بیعلاقگی مردم و دیگری مخارج مخابرات و مکاتبات. اگر این هزینه ها «برای بنده مقدور بود خدا شاهد است این تلگراف را نمیکردم.»(۸)

□ گزارشی از جمهوریخواهی در بابل

بدیعالممالک کارگزار بارفروش خبر میدهد که امروز تعطیل عمومی است و بازار بسته است. «بیرق سفید جمهوری همه جا افراشته، مردم در مساجد جمع، شاگردان مدارس با بیرق سفید سرود میگویند و گردش مینمایند.»(۹)

□ گزارش دیدار خرقانی و رضا خان

سلیمان خان بهبودی پیشکار رضا خان در یادداشت های امروز خود مینویسد که سیداسد الله خرقانی پیشنماز مسجد خیابان فرمانفرما [شاهپور سابق] به دستور رضا خان امروز احضار شد. علت این کار مخالفت خرقانی با جمهوریت و سخنرانی های او در این مورد بود. وی مینویسد: «گاهی هم به او کمک مالی میشد، اما هر وقت این کمک نمیرسید جمهوری بد میشد، ولی به محض این که وجه دریافت میگردید جمهوری خوب میشد.» اطلاعات سلیمان خان بهبودی از جزئیات این دیدار ناقص است: «وقتی سید به میان جمعیت [حاضر در باغی که دیدارها در آن انجام میشد] رسید حضرت اشرف با ملایمت فرمودند: سید چرا دست برنمیداری؟ سید به صدای بلند جواب داد: مگر چه کردهام؟ حضرت اشرف که صدای بلند سید را شنیدند بنای پرخاش را با او گذاشتند... بعداً رئیس نظمیه بر حسب دستور حضرت اشرف برای تنبیه سید، چند روزی او را به خارج فرستاد. سید ادب شد و من بعد به جمهوری کاری نداشت.»(۱۰)

۱- مکی، مدرس قهرمان آزادی، ج ۱، صص ۲۶۹ تا ۲۷۸. «نوریزاده از طرفداران و آتشبیاران معرکه سردارسپه بود و ردّ اعتبارنامهاش ضربتی به سردارسپه و ضربتی به طرفداران او در مجلس بود.» (همان، ص ۲۷۶).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۹، ص ۱۱. این بخشنامه پس از آن ابلاغ شد که امرای لشکر شمال غرب و جنوب از عدم همراهی و مخالفت روحانیان نامی مناطق خود با جمهوریخواهی گزارش هایی به وزارت جنگ فرستادند.

۳- همان، پ ۶۹، ص ۵۰.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۵۶۶، ص ۱ و ۲.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۵۶۶، ص ۱ و ۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۷، ص ۶۱.

۷- همان، س ۱۳۰۲، پ ۸۸، ص ۳۰.

۸- همان، پ ۶۹، ص ۴۵.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۹-۶-۳۰-۱۳۰۲.

۱۰- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، صص ۱۲۰ و ۱۲۱. این یادداشت بهبودی برای قضاوت درباره خرقانی ناقص و بلکه متضاد است. اگر وی پول میگرفت تا به نفع جمهوریت تبلیغ کند دیگر احضار و تشر و تبعید ضرورتی نداشت، بلکه به جای این اقدامات باید مبلغی به سید پرداخت میشد. دیگر آن که محدوده زمانی جمهوریخواهی رضا خان حداکثر دو ماه بود. خرقانی در طول این مدت کوتاه چند بار باید وجه دریافت میکرد که اگر تناوب آن به هم میخورد به جای موافقت، مخالفت میکرد!؟ سوم این که او از روحانیان مطرح تهران بود و برای حفظ ظاهر خود هم شده صلاح بود در مدت زمان یاد شده حرف خود را نسبت به موضوعی چون جمهوریت چندین بار عوض نکند و مخاطبان خود را به دو موضع مختلف هدایت نکند. چهارم این که اگر خرقانی با پول راضی میشد، چرا بنای جرّ و بحث با رضا خان میگذارد و حاضر میشود تن به تبعید چند روزه بدهد.

 نارضایتی کنسول روس از حاکم ارومیه

بنابر خبری که فرمانده قوای آذربایجان، عبد الله طهماسبی میدهد مسیو دوبسون، کنسول روسیه در ارومیه، از حاکم این شهر ناراضی است. دوبسون که قبلاً ـ نماینده سیاسی روسیه در ماکو بود، در آن جا نیز اظهارات مشابهی میکرد. از نظر طهماسبی حاکم ارومیه در مقابل تبلیغات و آنتریک های دوبسون ایستادگی میکند و شکایت او از همین جهت است. وی پیش از این تقاضای انفصال سرهنگ کلبعلی خان نخجوانی را نیز مطرح کرده بود و اکنون مایل است با حذف حاکم ارومیه راه برای منویات سیاسی او باز شود. طهماسبی از رضا خان خواست [با رایزنی هایی که میکند] دوبسون از مأموریت در ارومیه برکنار شود.(۱)

 سوزاندن عکس های شاه و ولیعهد

امروز در محل اجتماع گروه هایی از مردم اردبیل که برای جمهوریخواهی تشکیل شده بود «کلیه عکس های شاه و ولیعهد را به محل میتینگ که هزاران جمعیت حاضر بوده آورده و سوزانیدهاند.» بنابر این گزارش گروهی در تلگراف خانه اردبیل متحصن شده، منتظر آمدن پاسخ از مرکز هستند [که چه زمانی سلطنت ساقط و رژیم جمهوری برپا میشود.](۲)

 تأکید سوسیالیست های کرمانشاه به برپایی جمهوریت

گروه زیادی از اجتماعیون کرمانشاه امروز به محل کارگزاری این شهر آمده، نمایندگان آنها طی سخنانی خواستار «اعطای جمهوریت فوری» شدند. آنها از کارگزار خواستند این موضوع را به اطلاع وزیر امور خارجه برسانند. کارگزار کرمانشاه در گزارش خود مینویسد: «پس از آن به تلگراف خانه و میدان رفته و چند هزار نفر جمعیت میتینگ دادند.» کرمانشاه فردا تعطیل است.(۳)

 اقدام ۳۶ وزیر سابق به نفع جمهوریت

کاردار فرانسه در ایران، موریس دایه، به ریمون پوانکاره وزیر امور خارجه فرانسه اطلاع داد که امروز ۳۶ تن از وزیران پیشین ایران جانبداری خود را از رژیم جمهوری اعلام کردند و آن را به اطلاع رضا خان رساندند. آنها بیانی های هم با همین مضمون منتشر کردند.(۴)

 قیمتگذاری روی کشتی های بوداغیانس

رئیس مالیه ایالتی آذربایجان اطلاع میدهد که کشتی های بوداغیانس در دریای ارومیه ۳۲۰ هزار تومان ارزش دارد. این قیمتگذاری از آن جهت انجام شد که وزارت جنگ مایل بود آنها را در سواحل شمالی به کار گیرد. امیرلشکر شمال غرب ضمن ارسال این خبر نوشت که نظر به مستعمل بودن و پوسیدگی کشتیها به نظر من ۲۰ تا ۲۵ هزار تومان بیشتر نمیارزد.(۵)

□ بازگشت نجات ایران و سیاست

دو مطبوعه نجات ایران و سیاست که پیش از این به محاق تعطیلی رفته بودند، اینک بار دیگر منتشر شدند. مدیریت جریده نجات ایران با فروزش بود.(۶)

□ پایان مأموریت هیأت ژاپنی در تهران

بنابر برنامه پیشبینی شده، هیأت ژاپنی امروز ایران را ترک میکند. آنها راهی بغداد میشوند تا از آنجا به کشورشان بازگردند. کاناهارا عضو این هیأت میگوید رضا خان قول داده است که هیأتی را ظرف سه ماه آینده برای عقد قرارداد تجاری میان ایران و ژاپن به آن کشور اعزام دارد.(۷)

(تصویر)

آیت الله سیدحسن مدرس

(تصویر)

سلیمانمیرزا (سلیمان محسن)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۸، ص ۱۴۳.
۲- همان، پ ۶۹، ص ۴۶.
۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۷-۶-۳۰-۱۳۰۲. البته سلیمانمیرزا رهبر اجتماعیون به اعضاء این حزب توصیه کرده بود درباره قضیه جمهوریخواهی بیطرف بمانند، به نحوی که انگار فرقه دمکرات پیش برنده این کار است. سلیمانمیرزا توصیه خود را چنین تبیین کرد که باید به این فکر دامن زده شود که جمهوریت تحت نفوذ انگلیس و به دست دمکراتها در حال شکلگیری است. اگر جمهوری استقرار یافت، آنها برای تشکیل دولت فعالیت خواهند کرد، بیآنکه معلوم شود مسئولیتی در تشکیل جمهوریت داشتهاند. (FO E ۳۹۴۵/۲۵۵/۳۴) این موضع سلیمانمیرزا در واقع موضع دیکته شده سفارت روسیه در تهران بود. چنانچه کمیته آزادیخواهان قزوین که تحتتأثیر سیاست های روسیه بود چنین موضعی داشت. (همان)
۴- پورشالچی، قزاق: عصر رضاشاه...، ص ۱۱۸.
۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۸، ص ۳۴.
۶- روزنامه جارچی ملت، س ۱۵، شم ۹، ص ۲. این نوع جراید به نظر میرسد با کمک مالی دولت و برای گرم کردن تنور جمهوریخواهی بار دیگر منتشر شدند.
۷- FO E ۳۹۴۴/۲۵۵/۳۴

ص: ۶۴۴

 یکشنبه

۲۶ اسفند ۱۳۰۲

۱۶ مارس ۱۹۲۴

۱۰ شعبان ۱۳۴۲

 نگرانی آیرم از بروز احساسات اهالی رشت

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ مستقل، شمال، با اشاره به موقعیت سیاسی شهر های ساحلی خزر و سابقه [نهضت] جنگل، خبر داد قیام عمومی برای خلع سلطنت و تغییر رژیم به جمهوریت در تزاید است، اما «با این که برای اسکات غائله، مانور های نظامی در شهر داده میشود، بیشتر باعث تجری اهالی و اسکات این نهضت با احساساتی که در عامه تولید گردید غیرممکن» مینماید. آیرم افزود اگر مجلس در این چند روزه پاسخی به اظهارات عامه ندهند «حتماً منجر به یک انقلاب خونین خواهد گردید که مدتها ادامه پیدا کرده و شیرازه مملکت را به کلی از هم خواهد گسیخت.»(۱) آیرم در تلگرام دیگری متذکر شد که اقدامات [جمهوریخواهی] از نوزدهم [اسفند] شروع شده، اما به واسطه برف و خرابی سیم تلگراف، متن های تهیه شده به مرکز منعکس نشده است؛ در ن هایت روز بیست و دوم با خودرو ارسال گردید.(۲)

 تقبل هزینه تلگرامها توسط قشون

پس از آن که فرماندهان نظامی از عدم تمایل مردم به پرداخت هزینه تلگرامها سخن به میان آوردند و رضا خان نیز متعاقباً دستور همکاری مالی به قشون داد، عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب امروز اطلاع داد که بیش از هفتصد تومان در نواحی مختلف به اهالی داده شده که تلگرام های خود را به مرکز بفرستند.(۳) این مخابرات به الغای سلطنت و برقراری جمهوریت مربوط میشد.

 وحشت علماء از کلمه جمهوریت

در پی تأکید رضا خان بر همراه کردن روحانیان شهرها برای موافقت با برپایی رژیم جمهوری، امیرلشکر اسماعیل خان، والی آذربایجان، متذکر شد که علماء «از کلمه جمهوریت فوقالعاده متوحش هستند، حتی عموم اهالی [نیز چنین نظری دارند.]»(۴)

 ادامه جمهوریخواهی در ساوجبلاغ

نایب سرهنگ یوسف خان فرمانده نظامیان ساوجبلاغ مینویسد دیروز در مسجد جامع و امروز در میدان سرباز خانه قدیم اجتماعاتی برای جمهوریت برپا شد. وی نوشت این میتینگها «با حرارت» بود.(۵)

 تلگرامی از علیآباد

تعدادی از اهالی علیآباد مازندران امروز با ارسال تلگرامی به پایتخت خواستار خلع احمدشاه از سلطنت و تغییر رژیم مشروطیت به جمهوری شدند. آنها تأکید کردند که رئیس جمهور باید رضا خان باشد.(۶)

 آخرین اخبار از امیرمجاهد و شهابالسلطنه

امیرلشکر غرب امروز خبر داد که امیرمجاهد و شهابالسلطنه بختیاری در خوزستان مشغول توطئه هستند؛ آنها اقداماتی میکنند که شیخ خزعل علیه نظامیان وارد عمل شود. وی از رضا خان خواست، امیرمجاهد و شهابالسلطنه احضار شوند.(۷) پیش از این گفته شده بود که این دو عازم بینالنهرین هستند. (ر.ک: ۱۰ اسفند)

 کنار گذاشتن لقب سردارسپه

رضا خان امروز دستور داد لقب سردارسپه به او اطلاق نشود. او پس از دیدن عریض های که روی آن نوشته شده بود «حضور مهر ظهور بندگان حضرت مستطاب اجل اکرم اشرف امنع اعظم آقای رضا خان سردارسپه وزیر جنگ و رئیسالوزراء و فرمانده کل قوا دامت عظمته» گفت از این به بعد فقط پاکت هایی را که روی آن نوشته شده باشد «رضا خان پهلوی باز کنید، غیر از این را به صاحب ش برگردانید.»(۸)

 انتخاب عطاءالملک روحی از سیرجان

امیرلشکر جنوب امروز به اطلاع رضا خان رساند که عطاءالملک روحی با ۶۰۰۰ رأی از سیرجان به وکالت مجلس شورای ملی انتخاب شد.(۹)

 موضعگیری مثبت وزارت امور خارجه با تغییر رژیم

اعضای وزارت امور خارجه ایران امروز با صدور اطلاعی های خطاب به رئیسالوزراء خواستار تغییر رژیم ایران و استقرار جمهوریت شدند.(۱۰)

 فوقالعاده طلوع

نشریه طلوع امروز فوقالعاد های منتشر کرد که مجانی توزیع شد. در این فوقالعاده تکبرگی پنج تلگرام از سقز، همدان، عراق (دو تلگرام) و شفارود چاپ شده بود که همگی از طرف اهالی خواستار لغو سلطنت قاجار و اعلام جمهوریت شده بودند. این فوقالعاده که در رشت چاپ و توزیع شد از قول گروهی از اهالی سقز آورده است: «ما اهالی فلکزده سقز و بانه... به کلی طاقت و صبر را از دست داده... همصدا و با فریاد های رسا که بدخواهان را کور و کر سازد... [میگوییم] محو باد قاجاریه خیانتکار، مخلوع باد احمدشاه ننگین.»(۱۱)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۸، ص ۱.

۲- همان، پ ۱۰۸، ص ۲.

۳- همان، پ ۸۸، ص ۳۱.

۴- همان، پ ۶۹، ص ۵۸.

۵- همان، پ ۸۸، ص ۵۵؛ اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۶-۳۰-۱۳۰۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۰۸، ص ۵.

۷- همان، پ ۴۸، ص ۳۳.

۸- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، صص ۱۲۱ و ۱۲۲. اسناد بعدی نشان میدهد که این گفته یک تصمیم لحظ های و زودگذر بوده است.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۲۷۱. عطاء الله روحی معروف به عطاءالملک در ۱۲۶۶ش در کرمان دیده به جهان گشود. وی فرزند شیخ مهدی بحرالعلوم و برادرزاده شیخ احمد روحی و شیخ محمود افضلالملک است. پدرش روحانی بود، افکار تجددخواهانه داشت و در دوره اول مجلس شورای ملی به نمایندگی از سوی مردم کرمان انتخاب شد. در آن مجلس منشأ اثر گردید. عطاء الله تحصیلات خود را در کرمان، نزد پدر و عموی خود آغاز کرد و سپس به همراه پدر به تهران آمد و در مدرسه دارالفنون ادامه تحصیل داد و معانی و بیان و مقدمه فلسفه و تاریخ و جغرافیا را نیز در خارج از کشور آموخت. روحی در انتخابات دوره پنجم از سوی مردم سیرجان به نمایندگی انتخاب شد. تا دوره چهاردهم از جیرفت به نمایندگی انتخاب میگردید. در ۱۳۲۸ که دوره اول مجلس سنا شکل گرفت از کرمان به عنوان سناتور انتخاب شد. او در کنار سیاست، به کار تحقیق و تألیف نیز مشغول بود. به دلیل علاق های که به زبان فارسی و عربی داشت کتاب اخلاق روحی را به دو زبان عربی و فارسی به تحریر درآورد و از سوی وزارت فرهنگ مدال علمی دریافت کرد. او مردی باسواد و محقق و ثروتمند بود و نسبت به جمعآوری اسناد و مدارک تاریخی کوشش زیادی میکرد. کتاب تاریخ و جغرافیای عمومی شیخ محمود افضلالملک را که درباره سیستان و بلوچستان است به چاپ رسانید. از دیگر آثار وی زبده شاهنامه در موضوع (شعر) است. (اطلاعات، شم ۱۲۰۴۰ (۸ مرداد ۱۳۴۵)، ص ۱۳؛ مشار، مؤلفین کتب چاپی ...، ج ۴، ص ۷۲).

۱۰- پورشالچی، قزاق: عصر رضاشاه...، ص ۱۱۷.

۱۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۶۰۰۵۰۲۷، آرشیو ۳۰۶ پ ۴ آ ز ۱. طلوع نشری های تازه انتشار در شهر رشت بود. این نشریه قرار بود دو هفته یک بار منتشر شود. (هفتهنامه جارچی ملت، س ۱۵، شم ۹، ص ۲).

 دیدار امیرلشکر جنوب با حاجآقا نور الله

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، در امتداد تلاش های خود برای جلب رضایت روحانیان اصفهان با جمهوریت امشب به دیدار آیت الله حاجآقا نور الله اصفهانی رفت. او میگوید مذاکرات زیادی انجام شد و در ن هایت «تلگرافی از مشارالیه گرفته، مخابره [کردم]، ولی نظر به این که از فدوی قول گرفته بود که این مسئله در اصفهان انتشار نیابد و به این واسطه نشر آن ممکن نبود، به آن الحاق نمودم که به جراید کپیه فرستاده شود.» آیرم خواست جراید مرکز هر چه زودتر این تلگرام را چاپ کنند و نسخه های فراوان از آن مطبوعات به اصفهان فرستاده شود.(۱)

 پاسخ مدرس به سیدالعراقین

امروز آیت الله سیدحسن مدرس پاسخ تلگرامی را که از اصفهان و توسط سیدالعراقین به او مخابره شده بود داد. با توجه به این که متن تلگرام سیدالعراقین در دست نیست، و این پاسخ هم تا حدودی نامشخص است، اما درج آن خالی از اهمیت نیست. پاسخ چنین بود: «مریض خانه حاضر، معالجه فرمایید.»(۲)

 جلسه غیرعلنی مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی جلسه غیرعلنی داشت. در این جلسه درباره تلگرام هایی که از شهر های مختلف مبنی بر تغییر رژیم به مجلس رسیده گفت و گو به عمل آمد(۳) و تصمیم گرفته شد کمیسیونی برای بررسی این تلگرامها تشکیل شود.(۴)

 دیدار اعضای وزارت امور خارجه با رضا خان

امروز وزیر و اجزاء وزارت امور خارجه به دیدار رضا خان رفتند و همبستگی خود را با «صیت جمهوری در ایران» اعلام کردند.(۵)منابع انگلیسی نوشتند رضا خان از طریق عوامل خود طوری زمینهچینی کرد تا اعضای دولت به خانهاش بروند و با دادن عریضه هایی خواستار جمهوریت شوند.(۶)

 استعفای عدلالملک از معاونت رئیسالوزرایی

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر استعفای عدلالملک را از معاونت رئیسالوزراء چاپ کرد. در این خبر آمده است که عدلالملک میخواهد فعالیت خود را در مجلس شورای ملی متمرکز کند. همچنین مشاراعظم رئیس کابینه رئیسالوزراء هم به همین دلیل از شغل خود استعفا داد.(۷) هر دو فرد یاد شده به نمایندگی مجلس شورای ملی انتخاب شدهاند.

 تشرف به آیین اسلام

حاکم ارومیه خبر میدهد که دختر مسیحی به نام استر فرزند ابراهیم ساکن قریه میر با حضور در منزل آقامیرزامحمود مجتهد به

دین اسلام گروید. به همین مناسبت جلس های هم در محل اداره حکومتی با حضور علماء و تجار و نماینده خلیفهگری تشکیل شد و دختر یادشده با رضایت قلبی تشرف خود را به دین اسلام اعلام کرد.(۸)

 کشتی انگلیسی مارتینا در بندرعباس

کشتی انگلیسی مارتینا که از بوشهر حرکت کرده بود امروز وارد بندرعباس شد. کارگزاری بنادر خلیج فارس، معاضدالسلطان، با ارسال این خبر افزود: «قشون سابق که در بحرین و هنگام متوقف بودند با همان کشتی حرکت کردند.» این کشتی ۵۴ نظامی دیگر را که در بندرعباس بودند با خود خواهد برد. «تکلیف ابنیه و اسباب های آنها هنوز معین نشده است.»(۹)

 تلاش ناموفق ضیاءالواعظین برای تبلیغ جمهوریت

ضیاءالواعظین دیروز و امروز تلاش کرد در مسجد شاه تجمع جمهوریخواهی تشکیل دهد، اما هر بار با مخالفت نمایندگان بازار مواجه شد.(۱۰)

 اعلامیه روحانیان علیه جمهوریت

روحانیان تهران امروز برای چاپ و توزیع اطلاعی های علیه جمهوریت اقدام کردند. موضوع به گوش رضا خان رسید؛ فوراً دستور داد همه نسخه ها را در چاپ خانه توقیف کردند.(۱۱)

(تصویر) امیرمجاهد

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۹، ص ۱۳.

۲- همان، پ ۶۹، ص ۱۰.

۳- روزنامه ایران، مورخ ۲۷ حوت ۱۳۰۲، ص ۲.

۴- FO E ۴۱۳۱/۲۵۵/۳۴

۵- روزنامه ایران، مورخ ۲۷ حوت ۱۳۰۲، ص ۲.

۶- FO E ۴۱۳۱/۲۵۵/۳۴.

۷- روزنامه ایران، مورخه ۲۶ حوت ۱۳۰۲، ص ۲.

۸- همان، ص ۳.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۱۱، ص ۳۴۴.

۱۰- FO E ۴۱۳۱/۲۵۵/۳۴

۱۱- FO E ۴۱۳۱/۲۵۵/۳۴.

 دوشنبه

۲۷ اسفند ۱۳۰۲

۱۷ مارس ۱۹۲۴

۱۱ شعبان ۱۳۴۲

 درگیری لفظی مدرس و تدین

مجلس شورای ملی امروز تشکیل جلسه داد و در ادامه دو جلسه گذشته، موضوع اعتبارنامه های نمایندگان در دستور کار قرار داشت. تدین رهبر فراکسیون اکثریت (تجدد) در مقابله با اقدام آیت الله سیدحسن مدرس مبنی بر مخالفت با اعتبارنامه تعدادی از نمایندگان، با اعتبارنامه میرزاهاشم آشتیانی مخالفت کرد و زمانی که علیاکبر داور مخبر شعبه، اظهاراتی له آشتیانی کرد و تدین آن را نپذیرفت، مدرس گفت آن چه تدین میخواهد کشیدن جنگ بیرون [جمهوریخواهی] به داخل مجلس است. در این زمان درگیری لفظی مدرس و تدین بالا گرفت و تدین اعضای فراکسیون خود را دعوت به ترک مجلس کرد و عد های همراه او از صحن مجلس خارج شدند. متن گفته های تدین و مدرس در پاورقی آمده است.(۱)

 از آن سیلی ولایت پرصدا شد

با متشنج شدن جلسه مجلس شورای ملی و بیرون رفتن تعدادی از اعضای فراکسیون تجدد، جلسه از ادامه کار بازماند و نمایندگان در محوطه بیرون صحن اجتماع کردند. برخی منابع مینویسند که مدرس در این اوان دنباله بیانات خود را گرفت. «تدین به خوبی دریافته بود که اگر به همین ترتیب مدرس سخن گوید، مسلماً در فراکسیون تزلزل ایجاد میگردد. لذا احیاءالسلطنه بهرامی را تحریک نمود و او پس از آنها با مدرس وارد مناقشه و نزاع گشت. یک باره به صورت مدرس سیلی محکمی زده این سیلی یکی از رویداد های بزرگ تاریخ ایران و یکی از سیلی های تاریخی جهان است، که صدای آن یک باره در همه تهران و سپس ایران پیچید و به قول شاعر: از آن سیلی ولایت پر صدا شد/ دکاکین بسته و غوغا به پا شد.»(۲)

 تظاهرات جمهوریخواهی در تهران

طبق برنامه های از پیش تعیین شده امروز تهران شاهد تظاهراتی به نفع برپایی رژیم جمهوری بود. تظاهرکنندگان با پرچم های سرخ رنگ و برخی با پیراهن های قرمز در خیابانها شعار دادند. اینان وقتی به مقابل ادارات دولتی میرسیدند میایستادند و خواسته های خود را با شدت بیشتری بیان میکردند. عبد الله مستوفی از ماهیت این تظاهرات در یادداشت های مربوط به امروز خود مینویسد: «در آخر روز، که میخواستم به منزل بیایم، برای دیدن این دستجات و تماشای این جمهوریخواهی مصنوعی، عمداً راه خود را دور کرده، پیاده از خیابان های لالهزار و شاهآباد و جلو مجلس و خیابان نظامیه آمدم. در بین راه، به جمعیت های دویست سیصد نفری، که البته عد های از آنها بچه لات های تماشاچی بودند، برمیخوردم. اینها بیرق های سرخی در

دست گرفته، و عد های هم پیراهن های سرخ به تن داشتند. جماعتی هم در اتومبیل هایی که به نوار های پهن سرخ مزین شده بود، نشسته در خیابانها به گردش افتاده بودند. جلو مجلس، ازدحام ملت جمهوریخواه زیادتر بود. از وجنات عابرین، که به این دستجات برمیخوردند، پیدا بود که میخواهند بگویند چه بازی خنکی؟! از بعضی از آنها غرولند زیرلبی هم شنیده میشد.»(۳)

 مقاله فرمایشی ایران درباره جمهوریخواهی

روزنامه ایران در شماره امروز خود بدون آن که بخواهد یا بتواند به نقش نظامیان و تحرکات سازمان یافته وزارت جنگ در امر جمهوریخواهی اشاره کند در مقال های با عنوان «نهضت عمومی» نوشت که «موضوع جمهوریت تدریجاً عامه ملت ایران را در همه ایالات و ولایات به هیجان آورده و روح جدیدی از نشاط در جسد اهالی دمیده.» این مقاله با اشاره به مخابرات حضوری مردم از شهر های مختلف با نمایندگان مجلس افزود که مردم میخواهند «قبل از عید، پارلمان تصمیم قطعی خود را اتخاذ کرده و بیش از این اسباب تشویش اذهان و معطلی و بیکاری مردم نگردد.» نویسنده مقاله در ادامه مینویسد که «نه در مرکز و نه در ولایات صوت مخالفی شنیده نشده است» و نتیجه میگیرد: «نمیتوان این عقیده را که جنوبی و شمالی بدون مواضعه و اطلاع از منویات یکدیگر اظهار میدارند، مبنی بر اساسی غیر از عقیده مردم تصور کرد[!]»(۴)

 دیدار امیرلشکر شمال غرب با آیت الله انگجی

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، در تلگرام محرمان های که امروز به وزارت جنگ فرستاد گزارشی از فعالیت هایش در جهت همراه ساختن روحانیت با جمهوریخواهی ارائه کرد. وی به دیدارش با آیت الله ابوالحسن انگجی اشاره کرد و افزود که ایشان با تکیه بر مواضع «مجتهد نائینی» [آیت الله محمدحسین نائینی] که در شهر قم متوقف است میگوید اگر به ما علماء نسبت موافقت با جمهوریت داده شود تصدیق نمیکنیم. و سپس قول آقای نائینی را نقل میکند که «اگر چه از رفتن به نجف خوشوقت نیستیم لیکن از این ورطه [جمهوریخواهی] اقلاًـ خلاص میشویم. [و...] حرکت به عتبات را واجب عینی میدانیم.» طهماسبی در پایان این تلگرام محرمانه پیشنهاد میکند اگر از علمای تهران شرحی در این مورد به علمای آذربایجان نوشته شود مؤثر خواهد بود.(۵)

 تعطیلی نماز جماعات در تبریز

محمدولی میرزا مینویسد هیچیک از روحانیان مقیم تبریز حاضر نشدهاند با جمهوریت موافقت نشان دهند. وی که با حمایت قشون یکی از اعضاء «هیأت مدیره جمهوریطلبان» تبریز است و از عناصر مهم تهیه اطلاعیه، تلگرام، سخنرانی و تهییج مردم، میافزاید علماء برای اقامه نماز در مساجد حاضر نمیشوند و صریحاً اظهار میدارند که جمهوریت منافی دیانت اسلام است.(۶)

 دیدار مقام فرانسوی با وزیرمختار ایران

کلنشان Clinchant مدیرکل سیاسی قسمت آسیایی وزارت امور خارجه فرانسه امروز با وزیرمختار ایران در پاریس دیدار کرد. در این دیدار کلنشان گزارش های رسیده از ایران را راجع به جمهوریخواهی به صمد خان، وزیرمختار ایران، نشان میدهد و گوشزد میکند با اندک کوششی از جانب احمدشاه اوضاع کشور سر و سامان مییابد. «صمد خان پاسخم داد: شاه به

۱- مکی، مدرس قهرمان آزادی، ج ۱، صص ۲۷۸ تا ۲۸۴؛ روزنامه ایران، شم ۱۵۶۶، صص ۱ و ۲. «مدرس - من خیال میکردم بعد از بیانات کافی که آقای مخبر فرمودند که الحق و الانصاف چون سررشته از مطالب قانونی دارند از هر جهت هر چه میفرمایند باید تصدیق کنم دیگر جای هیچگونه صحبت به من باقی نمیماند، لیکن متأسفانه آقای تدین یک اظهاراتی فرمودند که میتوانم عرض کنم: فان الحرب اولها کلام (جنگ بیرون را میخواهند بیندازند توی مجلس). تدین - اشتباه میکنید. مدرس - اشتباه نمیکنم. تدین - حرفتان را پس بگیرید. مدرس - پس نمیگیرم. شما میخواهید جنگ بیرون را توی مجلس بیندازید و من حاضر نیستم. تدین - چه جنگی؟ مدرس - حالا عرض میکنم، تنها مسئله انتخابات نیست یک دوسیه دارد... تدین - به خودتان هم میرسد. مدرس - برسد. بنده و آقای آشتیانی و صد امثال بنده و آشتیانی فدای این جنگ های بیرون میشویم. بنده همانم که در مقابل شما مخالفت با قرارداد [۱۹۱۹] کردم. تدین - شما همان هستید که به حضرت عبدالعظیم تشریف بردید. حرف خصوصی را نزن. مدرس - حرف خصوصی را شما میزنید. تدین - مطالب خصوصی را چه حق دارید در مجلس مذاکره میکنی من حاضر نیستم اینها را بشنوم... (تدین از صندلی خود برای خروج حرکت کرد). مدرس - بفرمایید. تدین - آقایان بیایید بیرون. مدرس - بنده همینجا میمانم. تدین - فراکسیون تجدد را میگویم. مردکه هر مزخرفی دلش میخواهد میگوید. (تدین و جمعی از نمایندگان از جلسه خارج شدند).» (همان، صص ۲۸۴ و ۲۸۵).

۲- مدرسی، مرد روزگاران، ص ۱۴۷. «همین کشیده سبب شد که عد های از وکلای بیطرف که متمایل به دسته جمهوریخواه شده بودند از آنها برگشته به سید حسن مدرس گرویدند. فراکسیون او قویتر شد و در خارج مجلس هم این رفتار موجب نارضامندی اکثر مردم گردید و آنها که تا این روز نسبت به قضایا سکوت اختیار کرده بودند، همگی به زبان آمده و ضدیت با جمهوری را علنی کردند.» (۵۲/۱۳۰۲، صص ۵۸۶ و ۵۸۷). «این حادثه تفرقه بیشتری در صفوف جمهوریخواهان پدید آورد، حامیان مدرس را در مجلس خشمگین کرد و مردم را ترساند و به خصومت واداشت. رفته رفته آشکار شد که میل رضا خان که تا عید کار را تمام کند امکانپذیر نیست. خبر حمله به مدرس به زودی همهجا گسترد.» (غنی، ایران برآمدن رضا خان...، ص ۳۳۳).

۳- مستوفی، تاریخ اجتماعی و اداری...، ج ۳، صص ۵۸۸ و ۵۸۹.

۴- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۵۳۹ و ۵۴۰.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۹، صص ۴۷ و ۴۸.

۶- فرمانفرمائیان، از روزگار رفته حکایت...، ج ۲، صص ۵۳ و ۵۴.

تلگراف زده و اعلام داشته به وطن بازمیگردد. این خبر در مردم اثر گذاشته شادمان شدهاند. معهذا افزود که به نظرش نمیرسد این سفر انجام پذیرد زیرا حتی دیروز شاه سرش را میان دو دست گرفته و فریاد زد: «من خیلی میترسم.» ولیعهد به برادرش احمدشاه سفارش کرد تا با بلشویکها که مخالف تغییر رژیم هستند تماس بگیرد و رابطه برقرار سازد. صمد خان میپرسید آیا دولت فرانسه موافقت میکند شاه ایران با نمایندگان بلشویکها در رم وارد مذاکره بشود. پاسخ دادم: به نظر من دولت فرانسه شاه را آزاد میداند تا هر نوع اقدامی را مناسب مییابد صورت دهد معهذا باز سئوال خواهم کرد.»(۱)

 ادامه هیجانات جمهوری در قصرشیرین

حاکم قصرشیرین مینویسد گروه هایی از مردم در تلگراف خانه متحصن هستند. تحصنکنندگان با صدای بلند سلسله قاجاریه را محکوم میکنند. آنها خواستار خلع این سلسله و تغییر رژیم هستند.(۲)

 بخشنام های برای استعمال عنوان جدید روسیه

وزارت امور خارجه امروز متحدالمآلی به واحدها و شعب خود ابلاغ کرد که میگفت پس از تغییر رژیم در روسیه، همچنان در مکاتبات با نمایندگان حکومت فعلی از همان عبارات سابق (سفارت روسیه، مأمورین روس، قونسول روس) استفاده میشود. سفارت روسیه در تهران خواسته است از این به بعد عناوین رسمی حکومت جدید استعمال شود: نمایندگی مختار دولت اتحاد جماهیر سوسیالیستی شوروی در ایران، و یا قونسول نمایندگی مختار اتحاد جماهیر سوسیالیستی شوروی.(۳)

 تظاهرات دوایر دولتی به نفع جمهوریت

امروز اجزاء و اعضاء وزارت خانه ها به تفکیک هر وزارت خانه به سمت محل اقامت رضا خان رفتند و با ارائه نطق هایی خواستار تغییر رژیم ایران شدند. وزارت خانه های مالیه، داخله، معارف، عدلیه، فواید عامه و اداره بلدیه کارکنان خود را به این مراسم [فرمایشی] بردند. رضا خان از ابراز احساسات دوایر دولتی تشکر کرد.(۴) حسین مکی مینویسد دفتری در هر وزارت خانه باز شد که کلیه اعضاء مجبور بودند به نام جمهوریخواهی نام خود را در آن دفتر ثبت نمایند.(۵) وزارت خارجه در این زمینه پیشگام بود و دیروز به دیدن رضا خان رفتند و ذکاءالملک وزیر امور خارجه از طرف همه اجزاء خواستار تغییر رژیم و برپایی نظام جمهوری شد.(۶)

 بازگشت مشاورالممالک به روسیه

امروز مشاورالممالک «سفیرکبیر ایران در دربار روسیه» به مسکو بازگشت.(۷)

 محاکمه احمدشاه

روزنامه کوشش امروز در سرمقاله خود با عنوان «نمایندگان عجله کنید» نوشت: «غاصبین مملکت را محاکمه کنید و قصور

عـالیه را بر فرق شـاه و شاهپرسـتان بکوبیـد. شاه را محاکمه کنیـد و همان معامله را که ملت انگلیس با شارل اول و فرانسویها با لوئی ۱۶ و رنجبران روس بـا نیکلاـ کردنـد شـما هم با شاه همان طور معامله کنیـد... و انتقام یک قرن و نیم فجایع و مظالم آل قاجار را از اعقاب و اخلاف آنها پس بگیرید.»(۸)

 دعوت به میتینگ

ناصرالاسـلام گیلاـنی نـاظم هیـأت اجرائیه جمعیت اجتمـاعیون امروز از علاقهمنـدان به تغییر رژیم و جمهوریطلبان دعوت کرد ساعت چهار بعد از ظهر در میدان بهارستان حضور به هم رسانند.(۹)

 حمایت خوانین بختیاری از جمهوریت

نجفقلی بختیـاری، لطفعلی بختیـاری و نصـیر بختیـاری در پیـامی که به رضا خان فرسـتادند از اسـتقرار رژیم جمهوری در ایران حمایت کردند و آمادگی خود را برای جانفشانی در راه آن اعلام کردند.(۱۰)

 تلفن جدید برای تهران

دسـتگاه تلفن کـابلی (زیرزمینی) برای تهران خریـداری شـد. ارباب کیخسـرو نماینـده مجلس که برای خریـد لوازم چاپ خانه مجلس به آلمان رفته بود، از آن کشور دسـتگاه تلفن جدیدی برای تهران خرید که سه هزار دستگاه تلفن دیواری و رومیزی را کـار میانـدازد. وی همچنین چهار متخصـص آلمانی را برای تغییر سیسـتم تلفن تهران اسـتخدام کرده است. دسـتگاه جدیـد در محل سابق مدرسه سیاسی در خیابان باغ وحش پس از ساخت عمارتی سه طبقه نصب خواهد شد.(۱۱)

 به نام نهضت کارگران ایران

«به نام نهضت کارگران ایران» نام اعلامی های بود که امروز منتشر شـد و تحت عنوان «فوقالعاده کاشفالاسـرار» توزیع گردید. در این اعلامیه از احمدشاه با احمد قجر یاد شده، ضمن

۱- پورشالچی، قزاق: عصر رضاشاه...، ص ۱۱۹.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۹، ص ۷.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶۹-۳۰۱-۱۳۰۲.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۵۶۶، ص ۲.

۵- ۱/۱۳۰۲، ص ۴۷۱.

۶- روزنامه کوشش، س ۲، شم ۲۵، ص ۳.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۵۶۶، ص ۲.

۸- روزنامه کوشش، س ۲، شم ۲۵، ص ۱.

۹- همانجا.

۱۰- همان، ص ۲.

۱۱- همـان، ص ۳. نخستین سـیم تلفن در زمـان سـلطنت ناصـرالدین شـاه، میان خانه او در کامرانیه و مقر حکومت در تهران و وزارت جنگ دایر شـد. در ذیحجه ۱۳۱۹ نخستین امتیاز تلفن ایران به مدت ۵ سال به یک شـرکت خارجی واگذار شد که در تـبریز به ایجاد تلفن اقـدام کنـد. مشـهد، گیلان، تهران دیگر منـاطقی است که در آن دوران به سـیم و دیگر ابزار تلفن مجهز شدند. دراواخر دهه ۱۲۹۰ش نخستین شرکت تلفن ایرانی با سرمایهگذاری چند تاجر تأسیس شد که نام آن «شرکت کل تلفن ایران» و صـاحب امتیاز ۶۰ سـاله تلفن ایران بوده، ارباب کیخسـرو شاهرخ هم مـدیریت آن را بر عهـده داشت. ارباب کیخسـرو برای خریـد لوازم تلفن به اروپـا (سوئـد) رفت. این لوازم به روسـیه حمل شـد تا به ایران آورده شود. اما به سـبب انقلاب اکتبر (۱۹۱۷) لوازم خریداری شده از بین رفت و دو متخصـص تلفن سوئیسـی که ارباب کیخسرو استخدام و برای نصب آن لوازم به ایران اعزام کرده بود، پس از حـدود یـک سـال توقف در تهران، بـدون انجام کاری به کشور خود بازگشـتند. چنـدی بعـد در ۱۳۰۲ش/۱۳۴۲ق ارباب کیخسرو به آلمان رفت و پس از بررسی کار خانه های مرتبط، در برلین با شرکت «زیمنس و هالسکه» قراردادی را به امضـا رسانیـد که بر اسـاس آن ضـمن انتقـال فنآوری، متخصصـین تلفن آلمانی نیز به ایران آمـده، سیسـتم تلفن تهران را نوسازی کنند. دو شرکت مزبور با استقرار سیستم سانترال، کابل های تلفن را از زیرزمین کشیده، به این ترتیب آنها را از آسـیب هـای طبیعی دور نگه میداشـتند. به دنبال آن ۴ متخصـص آلمـانی به ایران آمدنـد و در اول آبان ۱۳۰۵، تلفن جدید روی ۲۳۰۰ رشـته کابـل مضاعف و با ۴۹۰ هزار تومـان هزینـه آغـاز به کـار کرد. (روزنـامه ایران، شم ۱۵۷۶، ص ۳؛ محبوبی اردکانی، تاریخ مؤسسات تمدنی ...، ج ۳، صص ۱ تا ۶).

تقبیح او، قانون اساسی و هر آن چه که به گذشته تعلق دارد، کارگران را طرفداران واقعی جمهوریخواهی در ایران معرفی کرد و خطاب به کارگران ایران نوشت: «خدا تاج جمهوریت را با آلت کارگری شما زیب افتخار دنیا قرار داد. بکوشید و جامه زنان نپوشید؛ دیگر نگذارید حاصل دسترنج شماها صرف مسترس بازی فرنگ احمد قجر شود.»(۱)

 ورود نصرتالدوله به اصفهان

نصرتالدوله والی فارس که راهی تهران است امروز وارد اصفهان شد و چون سرماخورده بود در تلگرامی به رضا خان از وی جویا شد اگر عجل های نیست چند روزی استراحت کند، سه چهار روز دیگر عازم گردد. وی افزود: «در مدت اقامت این جا هم بیکار نمانده در خدماتی که صارمالدوله اقدام دارد [احتمالاً ـ منظور تلاش هایی است که برای جمهوریخواهی صورت میدهد] شریک بوده و کمک مؤثر خواهم کرد.»(۲)

 نامه امیرلشکر غرب درباره امیرمحتشم کردستانی

احمد خان امیراحمدی امروز در نام های به وزیر جنگ، در ادامه مکاتباتی که حاکم آذربایجان برای درخواست آزادی امیرمحتشم کردستانی کرده بود، نوشت که پس از دستگیری و استنطاق امیرمحتشم روشن شد که وی مفتش مخفی و جاسوس ایالت نظامی آذربایجان در منطقه غرب بوده و خبر عملیات اردوی غرب را به حاکم آذربایجان رد میکرده است. وی با این سئوال که روشن نیست منظور والی آذربایجان از این کار چه بوده، افزود که با بودن مفتشین کافی در این منطقه و مراقبت از امور، اقدام حاکم آذربایجان موجب وهن لشکر غرب است. امیرلشکر احمد خان امیراحمدی در پایان خواستار کسب تکلیف در مورد امیرمحتشم شد.(۳)

 عزیمت هارتمن به آلمان

هارتمن که برای ساخت کار خانه جنگافزار در ایران به سر میبرد امروز به همراه دستیارش عازم برلین شد تا ماشینآلات موردنیاز وزارت جنگ را تهیه کرده به ایران بیاورد.(۴)

(تصویر) ارباب کیخسرو

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۲۴، صص ۳۸۳ تا ۳۸۸.

۲- همان، س ۱۳۰۳، پ ۲۴، صص ۲۰۴ و ۲۰۵.

۳- همان، س ۱۳۰۳، پ ۴، ص ۴۰۳. رضا خان در پاسخ با بیاهمیت دانستن موضوع و این که امکان دارد این اقدام برای تفتیش و ارائه گزارش از مناطق همجوار با لشکر غرب بوده باشد، تلویحاً خواستار آزادی امیرمحتشم کردستانی شد و نیز در تلگرامی به حاکم آذربایجان از او درخواست گردید موارد مشابه با لشکر غرب هماهنگ شود. (همان، پ ۴، صص ۴۰۱ و ۴۰۲).

.FO E ۳۹۴۵/۲۵۵/۳۴ -۴

 سه شنبه

۲۸ اسفند ۱۳۰۲

۱۸ مارس ۱۹۲۴

۱۲ شعبان ۱۳۴۲

 درخواست استعفای ولیعهد

رضا خان امروز با فرستادن هیأتی به دربار خواستار استعفای محمدحسن میرزا، ولیعهد شد. جمعی از اعیان و «حاج معینالدوله و حاجمخبرالسلطنه و احتشامالسلطنه از طرف سردارسپه مأمور میشوند که به دربار سلطنتی رفته از ولیعهد محمدحسن میرزا ملاقات نموده راجع به استعفای وی مذاکراتی به عمل آورده و مشارالیه را هر طوری که هست حاضر نمایند که از مقام خود استعفا بدهد، سپس نتیجه مذاکرات را به سمع رئیسالوزراء (سردارسپه) برسانند. پس از مذاکرات زیاد ولیعهد محمدحسن میرزا میگوید: سلطنت موهبتی است الهی و این مقام را ملت و قانون به من اهدا کرده است و تا ملت و مجلس شوری با آنکه حق صدور چنین رأی را ندارند تصویب نکند من از ایران خارج نخواهم شد و ابداً استعفا نمیدهم. بالاخره حضرات بدون اخذ نتیجه مراجعت کردند و چگونگی ملاقات را به اطلاع رسانیدند. سردارسپه مدتی در این زمینه با حضرات مذاکره میکند و سپس دوباره آنها را مأمور میکند که به دربار رفته به هر نحوی ممکن است ولیعهد را راضی یا مجبور به استعفا نمایند. حضرات مجدداً به دربار آمده و مذاکره با ولیعهد را تا غروب ادامه میدهند. بالاخره ولیعهد تهدیدات آنها را با خونسردی و متانت تلقی کرده ابداً زیر بار استعفاء نمیرود.»(۱)

 تظاهرات جمهوریخواهی مقابل مجلس

امروز «عد های از نظامیان که کفنی سرخ از شِله بر روی لباس پوشیده بودند، به همراه بعضی از جمهوریخواهان رضا خانی، به مجلس شورای ملی رفتند و خواستار جمهوریت شدند. چند تن از آنان، منجمله حاجیصدرالسلطنه و ناصرالذاکرین و زینالعابدین فروزش، نطق هایی در انتقاد از سلطان احمدشاه و ستایش از اقدامات سردارسپه و لزوم برقراری جمهوریت به جای سلطنت کردند.»(۲)

 اجتماع در مسجد شاه علیه جمهوریت

امروز حدود هشت هزار نفر از مردم تهران علیه جمهوریت در مسجد شاه اجتماع کردند.(۳) این گردهمآیی شاید نخستین واکنش به سیلیای باشد که دیروز دکتر احیاءالسلطنه به گوش آیت الله سیدحسن مدرس زد.

 دیدار دو نظامی عالیرتبه با رضا خان برای لغو جمهوریخواهی

امروز سرتیپ مرتضی خان فرمانده تیپ محافظ تهران و سرتیپ جانمحمد خان فرمانده تیپ عراق به دیدن رضا خان رفتند و از او خواستند که دست از اقدامات خود علیه خاندان قاجار بردارد. رضا خان با بیادبی پاسخ آنها را داد.(۴)

 ملاقات گروهی از ارامنه با رضا خان و طرفداری از جمهوریت

گروهی از ارامنه تهران به ریاست الکسیان خان امروز به ملاقات رضا خان رفتند. آنان خود را طرفدار رژیم سیاسی جمهوری معرفی کردند. رضا خان نیز در پاسخ به ابراز موافقت آنان سخنانی در باب جمهوریت بیان کرد.(۵)

 آخرین خبرها از منطقه غرب

امیرلشکر غرب امروز خبر از آماده شدن «چلوار هایی» داد که هر کدام چند هزار امضا دارند. این امضاها که در موافقت با تغییر رژیم جمعآوری شده امروز از همدان به تهران فرستاده شد و بقیه نیز در روز های آینده ارسال میگردد. وی در تلگرام محرمان های که امروز به رضا خان فرستاد گفت که امروز اصناف و طبقات مختلف برای تحصن اقدام خواهند کرد.(۶)

 اخباری کلی از جمهوریخواهی خوزستان

مؤیدالدوله حاکم خوزستان در تلگرامی که امروز به تهران فرستاد از «انتشار جمهوریت و تحصن اهالی» در خوزستان خبر داد. وی نوشت که این حرکات تحت مراقبت میباشد و حادث های رخ نداده است.(۷)

 رسیدن مجسمه رضا خان به تهران

نقش رضا خان روی صفحه فلزی که در آذربایجان تهیه شده بود به تهران رسیده است. امروز دستور داده شد که یک گردان پیاده برای ادای احترام به این صفحه فلزی و «وصول مجسمه بندگان حضرت اشرف اعظم دامت عظمته... به باغ شاه اعزام، با مراسم تجلیلات نظامی مجسمه را به وزارت جنگ حمل نمایند.»(۸)

 حمایت اتحادیه مرکزی کارگران رشت از حکومت جمهوری

اتحادیه مرکزی کارگران رشت امروز با صدور اطلاعی های از برپایی حکومت جمهوری در ایران حمایت کرد.(۹)

 استنکاف انگلیس از پذیرش قانون اتباع خارجه

سفارت انگلیس در تهران امروز بار دیگر با ارسال یادداشتی به وزارت امور خارجه از پذیرش قانون اتباع خارجه که اخیراً

۱- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۴۷۰ و ۴۷۱؛ روزنامه ایران، شم ۱۵۶۶، ص ۲. عبد الله مستوفی مینویسد همه برنامه ها طوری چیده شده بود که تا ۳۰ حوت (اسفند) کارها تمام شود. (۵۲/۱۳۰۲، ص ۵۸۹). ملاقات دوم طبق مندرجات روزنامه ایران روز ۲۹ حوت (اسفند) صورت گرفت نه ۲۸ اسفند. (روزنامه ایران، شم ۱۵۶۷، ص ۱). در همین روز تعدادی از

نماینـدگان مجلس هـم بـه دیـدار محمـدحسن میرزا، ولیعهـد، میرونـد. از میـان ایـن گروه از نماینـدگان نـام مشـیرالدوله، مستوفیالممالک، مؤتمنالملک، شیخ العراقینزاده، تـدین و دولتآبادی یاد شـده است. این دیـدار در کاخ گلستان انجام میشود. ظاهراً مبـدع آن خود مجلس شورای ملی بود. از جزئیـات این دیـدار خبری منتشر نشـد امـا روزنـامه ایران نوشت که از منـابع خصوصـی کسب اطلاع کرده است «ولایت عهـد برای تأمین آتیه خود و پیشبینی از بعضـی پیشآمـدها پیغاماتی به توسط آقایان نماینـدگان مجلس شورای ملی جهت کلیه آقایـان نماینـدگان میدهنـد و پس از مراجعت آقایان نماینـدگان در مجلس شورای ملی جلسه خصوصی تشکیل و پیغامات مزبور در مجلس مذکور مطرح گردیده.» (روزنامه ایران، شم ۱۵۶۶، ص ۲؛ همان، شم ۱۵۶۷، ص ۱).

۲- نوائی، ایران و جهان، ج ۳، ص ۶۶۷.

۳- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۴۷۲. «رفته رفته صدای سیلی هم که به صورت مدرس خورده بود طنینانداز شد و مانند رعد در تمام فضای تهران پیچید و در تمام محافل و مجالس اظهار تنفر نسبت به جمهوری میشد و عموماً مردم نسبت به این حرکت قبیح که به مدرس اعمال شده بود صحبتها میکردند و همین امر هم زمینه را برای انقلاب مردمی حاضر میساخت.» (همان).

۴- FO E ۴۱۳۱/۲۵۵/۳۴.

۵- FO E ۴۱۳۱/۲۵۵/۳۴

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۹، ص ۱۸.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۱۲۴۷.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۸، ص ۲۲.

۹- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۶۰۰۵۵۴۰، آرشیو ۷۲۹ پ ۵ آز ۱.

ابلاغ شده است امتناع ورزید. «اتباع انگلیس نمیتوانند تابع عملیات اجرائیه مستقیم پلیس ایران یا کارگزاران دیگر به طوری که ظاهراً در نظامات پیشنهادیه در نظر گرفته شده بوده باشند.»(۱) (ر.ک: ۴ و ۲۱ اسفند)

 بدهی احمدشاه

مقامات سیاسی انگلیس در تهران امروز بار دیگر بدهی احمدشاه را که هنگام عبور از بین‌النهرین برای ایران بالا ـ آورده یادآوری کردند. در این نامه رسمی آمده است که روز ۲۱ مارس دفتر این محاسبات بسته میشود و لازم است ایران ۵۴۰ روپیه و ۴ آنه بپردازد.(۲) (ر.ک: ۷ اسفند)

 درخواست شومیاتسکی برای تجدید امتیاز دریاچه ارومیه

شومیاتسکی، وزیرمختار دولت اتحاد جماهیر سوسیالیستی شوروی، در ایران امروز نام های به وزیر امور خارجه نوشت و پیرو درخواست قبلی خود در سنبله (شهریور) امسال یادآور شد دولت شوروی منتظر است «حق اجاره بوداغیانس تبعه شوروی در دریاچه ارومیه» تجدید شود. وی غیرمستقیم از اقدام انگلیس یاد کرد که درصدد است این امتیاز را برای تبعه خود بگیرد، که اگر چنین اتفاقی بیفتد، شوروی «به هیچوجه آن را نخواهد شناخت و مجبوراً بعضی تصورات و اقدامات خواهد نمود.»(۳)

 انعکاس انتقاد انگلیس به علاء

پس از انتقادی که سفارت انگلیس از سخنان حسین علاء وزیرمختار ایران در آمریکا، مندرج در مطبوعات آن کشور، نمود (ر.ک: ۲۰ اسفند) وزارت امور خارجه این موارد را که منافی منافع انگلیس بود به علاء منعکس کرد و خواستار توضیح شد.(۴) علاء برای جلب نظر سرمایهداران یا دولت آمریکا برای مأموریت های خود گاه انتقاد هایی از روسیه و انگلیس میکرد که در مطبوعات آمریکا منعکس میشد.

 گزارشی از اصفهان و دیگر شهرها

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، در تلگرام بلندی که امروز به تهران فرستاد از هیجانات مردم اصفهان و دیگر شهر های تحت حوزه آن لشکر گزارش داد. وی با توصیف فضای شهر اصفهان که همه طبقات به نفع جمهوریت در حال تکاپو هستند نوشت که تابلو مدرسه احمدی را که به نام احمدشاه بود شکستهاند و شاگردان مدارس با پرچم هایی که روی آن «زنده باد جمهوری» نقش بسته در حرکت هستند و سرود میخوانند. وی افزود کلیمیان شهر هم در تلگراف خانه به دیگر متحصنان پیوستهاند. آیرم از بم، بندرعباس، رفسنجان و سیرجان هم خبر داد که به کلی تعطیل کردهاند و با اجتماع در مساجد مشغول ارسال تلگرام به پایتخت هستند. وی اجتماعات شیراز را فوقالعاده توصیف نمود و ادامه داد که در یزد علما برای فرستادن پیام های جمهوریخواهی در تلگراف خانه اجتماع کردهاند. وضعیتی مشابه در بوشهر، آباده، برازجان و جهرم نیز دیده میشود.(۵)

 بقایای سیمیتقو در سلماس و ارومیه

کارگزاری ارومیه و ساوجبلاغ مکری امروز در گزارشی به وزارت امور خارجه خبر داد که عده های از تفنگداران ترک سیمیتقو از اهالی عثمانی پس از شکست و انهزام سیمیتقو در نقاطی از سلماس و ارومیه و محالات آنها اقامت اختیار کرده، متأهل شدهاند. کارگزار نوشت: «چون اقامت آنها در طول حدود سرحدی با قضایای امروزه غیرمناسب بوده» پس از مشورت با نایب سرهنگ علیاکبر خان [درخشانی] فرمانده قوای ولایات ثلاث قرار شد فهرستی از اسامی این نظامیان ترکیه تهیه شود و به اطلاع برسد.(۶)

 اعتراض به مراودات پستی انگلیس

وزارت امور خارجه در یادداشتی که امروز برای سفارت انگلیس تنظیم کرد، نسبت به تخطی مأموران دولت انگلیس از توافقات کنفرانس بوشهر درباره دفاتر پستی اعتراض کرد. در این یادداشت آمده است: «با هر پست خروجی، چند کیسه کاغذ به مُهر قونسولگری آن دولت فخیمه مقیم بوشهر و بنادر به عنوان رئیس پست بصره، بغداد یا هند فرستاده میشود؛ و بالعکس از طرف رؤسای مزبور هم برای قونسولگری [کیسه هایی] وارد میشود که معلوم نیست مرسولات محتوی، عنوان چه اشخاصی است.» در این یادداشت آمده است که مراودات پستی انگلیس در جنوب کشور باید مطابق توافقات کنفرانس بوشهر باشد.(۷)

(تصویر) مرتضی یزدانپناه

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۲۶-۳۰-۱۳۰۲.

۲- همان، ۱۰-۶-۳۷-۱۳۰۲.

۳- همان، ۵۲-۱۱-۳۹-۱۳۰۲.

۴- همان، ۱۸-۸-۳۹-۱۳۰۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۶، ص ۱۶۵۷.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۳- ۲۲- ۴۵- ۱۳۰۳.

۷- همان، ۵ و ۱-۳۰-۳۴-۱۳۰۳..

ص: ۶۵۱

 چهارشنبه

۲۹ اسفند ۱۳۰۲

۱۹ مارس ۱۹۲۴

۱۳ شعبان ۱۳۴۲

 دیدار دوم نمایندگان رضا خان با ولیعهد

مخبرالسلطنه که همراه معینالدوله و احتشامالسلطنه از طرف رضا خان امروز به کاخ گلستان رفت، این کاخ را به خارستان تشبیه میکند. گروه اخیر دیروز هم با ولیعهد ملاقات داشتند. مخبرالسلطنه از جزئیات گفت و گوها چیزی نمینویسد الا این که «شهرت دارد که به گلستان حمله خواهند آورد... هیاهوی هولناکی در خارج باغ بلند شد و چند تیر تفنگ هم شنیده شد... تیراندازی موقوف شد. گفتند در قور خانه که نزدیک عمارت است مشق میکردند.»(۱)

 ادامه مخالفت های مدرس با اعتبارنامه های نمایندگان

بعد از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمنالملک تشکیل جلسه داد. دستور جلسه رسیدگی به اعتبارنامه های نمایندگان بود. پس از تصویب اعتبارنامه میرزاهاشم آشتیانی، علی دشتی با اعتبارنامه های کازرونی و اخگر نمایندگان بوشهر مخالفت کرد. پس از تصویب چند فقره دیگر از اعتبارنامه ها جلسه برای تنفس تعطیل شد و در نشست بعدی تدین، نایب رئیس، اداره جلسه را به عهده گرفت. در ادامه وقتی اعتبارنامه مؤتمنالملک رئیس مجلس مطرح شد مدرس با آن مخالفت کرد. وقتی مدرس مخالفت خود را با اعتبارنامه بعدی (سیدحسن اجاق نماینده کرمانشاه) اعلام کرد، دشتی مخالفت خود را با اخگرو کازرونی پس گرفت. مدرس با اعتبارنامه کیاستوان از انزلی هم مخالفت نمود. [همه نمایندگان میدانستند که تقابل برای رسیدن یا نرسیدن مجلس به حد نصاب است.] همهمه صحن مجلس را درگرفت و جلسه موقتاً تعطیل شد.(۲) منابع انگلیسی میگویند رضا خان با ارسال نام های به مجلس خواسته بود تا ظهر فردا تصمیم ن هایی خود را در مورد جمهوریت بگیرد.(۳)

 جلسه خصوصی مجلس شورای ملی

پس از دیدار مؤتمنالملک و تعدادی از نمایندگان با ولیعهد، مجلس شورای ملی جلسه خصوصی تشکیل داد. در این جلسه مؤتمنالملک به اطلاع حاضران رساند که ولیعهد میگوید: «به ما گفته شده است که از قصور سلطنتی خارج شدیم و چون خود را ولیعهد حکومت مشروطه میدانم انتظار داریم نظریه مجلس در این موضوع معلوم شود.» مجلس در سکوت و بهت فرورفت. چند تن از نمایندگان موافق و مخالف این موضوع صحبت کردند اما مجلس بدون اخذ نتیجه به جلسه علنی و رسمی دعوت شد.(۴)

□ تظاهرات دولتی در خارج دروازه دولت

بعد از ظهر امروز بر حسب اطلاعی که قبلاً داده شده بود گروه هایی از مردم بیرون دروازه دولت، مقابل باغ مخبرالدوله اجتماع کردند. در این مراسم ضیاءالواعظین نماینده مجلس، میرزااسماعیل خان یکانی و آقاشیخ حسین تهرانی برای مردم سخنرانی کردند و از فجایع و شنایع سلسله قاجار گفتند و در فواید جمهوریت داد سخن دادند.(۵)گفته میشود برای این تظاهرات سکو های خوبی در کارگاه های قشون ساخته شده بود. در این مراسم حدود ۳۰۰ نفر شرکت کردند.(۶)

□ ظهور آثار شکست در غائله جمهوری

بیشتر منابع داخلی و ناظران خارجی یاد کردهاند که امروز باید طرح براندازی و خلع سلسله قاجاریه به ثمر میرسید، اما حمل های که دیروز دکتر احیاءالسلطنه به آیت الله سیدحسن مدرس کرد، ورق را برگرداند.(۷) از این رو بود که وقتی امروز بعد از ظهر جمهوریخواهان عد های را به بازار تهران فرستادند که به هر نحوی تعطیل کنند، نه تنها موفق نشدند بلکه کار به مناقشه کشید. حتی تیراندازی مأموران برای ایجاد رعب در بازار تأثیر عکس گذاشت. سرهنگ محمد خان قلعهبیگی (درگاهی) رئیس نظمیه دستور بسته شدن مساجد مهم منطقه بازار را داد. آیت الله خالصیزاده که به استناد منابع در قبال جمهوری ابراز بیطرفی میکرد امروز مواضع مخالف خود را آشکار کرد. وی که در های مساجد را بسته دید، عبای خود را در وسط چهارسوق پهن کرد و امامت نماز را به عهده گرفت. پس از نماز حدود هشت هزار نفر به سخنان خالصیزاده گوش دادند. وی علیه تدین و جمهوریخواهی سخن راند، سپس با تنظیم چندین استشهادیه برای ابراز تنفر از وضع موجود به سمت مجلس شورای ملی تظاهرات کردند.(۸) مخبرالسلطنه مینویسد که وقتی از کاخ گلستان بیرون آمدیم «دست های از جوانان با عَلَم حرکت میکردند و مرده باد تدین فریاد [میکردند] میتینگ [جمهوری خواهی] هم

۱- هدایت (مخبرالسلطنه)، خاطرات و خطرات، ص ۳۶۶.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۵۶۷، ص ۱؛ مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۴۷۲ تا ۴۷۴. در جلسه امروز اعتبارنامه مدرس مطرح شد. مخبر شعبه پنج که گزارش این اعتبارنامه را میداد عنوان کرد دوسیه مدرس در انتخابات تهران در نتیجه تمرکز احساسات اهالی این شهر به دست آمده و آراء مردم حاکی از حسن ظن به این شخص محترم بوده است. (مدرس و مجلس - نامه ها و اسناد، ص ۹۴). اعتبار مدرس بدون مخالفت تصویب شد.

۳- FO E ۴۱۳۱/۲۵۵/۳۴

۴- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۴۷۷ و ۴۷۸.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۵۶۷، صص ۱ و ۲.

۶- FO E ۴۱۳۱/۲۵۵/۳۴

۷- پورشالچی، قزاق: عصر رضاشاه...، ص ۱۲۲؛ ۱/۱۳۰۲، ص ۴۷۸.

۸- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۴۸۴ و ۴۸۵.

کارش به افتضاح کشیده بود، برعکس جمعی کثیر اطراف مجلس را گرفتهاند. در میدان بهارستان راه نیست. عَلَم جمهوری را همه جا پاره میکنند.»(۱)

 ضرب و شتم خالصیزاده توسط برخی نمایندگان

امروز بعد از ظهر آیت الله خالصیزاده با سران بازار برای ابلاغ نظر خود به عنوان نمایندگان مردم تظاهرکننده علیه جمهوریت در اطاق هیأت رئیسه مجلس حاضر شدند. آنها که پس از تظاهرات خیابانی در محل مجلس حاضر شده بودند میخواستند با رئیس و تعدادی از نمایندگان دیدار کنند. خبر حضور خالصیزاده و دیگران وقتی به گوش تدین رسید، به همراه تعدادی دیگر از نمایندگان از صحن خارج شده و پس از ورود به اتاق هیأت رئیسه خالصیزاده را به باد کتک گرفتند. این حادثه باعث میشود که روند کار مجلس به هم خورده، جلسه تعطیل شود.(۲) قرار بود در ادامه جلسه طرح پیشنهادی جمهوریخواهان بدین ترتیب مطرح شود: «۱) تغییر رژیم سلطنتی به جمهوری ۲) اعطای اختیارات کامل به وکلای مجلس پنجم برای تجدیدنظر در قانون اساسی ۳) پس از اطلاع از نتیجه رأی مجلس اقدام به تغییر رژیم خواهد شد.»(۳)اما روند حوادث باعث تعطیلی مجلس شد و گفت و گوها به فردا موکول شد.

 شکاف در پیکره قشون

بنابر آن چه که در گزارش های سفارت انگلیس آمده شب هنگام گروهی از هنگ نادری برای جلوگیری از ورود افراد غیرمجاز به مجلس گسیل شدند، اما گفته میشد رضا خان به آنها دستور داده بود تا معلوم شدن تکلیف جمهوری مانع از خروج نمایندگان از مجلس شوند. اما نظامیان حاضر در مجلس از این فرمان اطاعت نکردند و به ضدجمهوریها اجازه ورود به محوطه مجلس دادند. همین منبع میافزاید گزارش هایی نیز رسیده است که تجمعاتی با حضور تیپ عراق شکل گرفت که در آن صاحب منصبان در کنار سربازان حضور داشتند. در این گردهمآیی قطعنام های صادر شد که میگفت ما نظامیان برای تشکیل جمهوریت نخواهیم جنگید.(۴)

 پیشنهاد هیأت مدیره جمهوریطلبان تبریز

هیأت مدیره جمهوریطلبان تبریز که تحت حمایت و هدایت قشون آذربایجان فعالیت میکند امروز پیشنهاد کرد در روز عید خطبه به نام حضرت ولیعصر(ع) خوانده شود و سلام در مقابل تمثال حضرت امیر علی(ع) اجرا گردد. این خواست به نقاط مختلف تلگرام شده است. عبد الله خان طهماسبی ضمن ارسال این پیشنهاد به رضا خان افزود: «اگر چه امیدواریم تا فردا انشاء الله مژده قطعی [تغییر رژیم برسد] ولی احساسات اهالی را خواستم قبلاً به عرض مبارک برسانم.»(۵) امیرلشکر غرب نیز امروز از رضا خان درباره کیفیت اجرای مراسم سلام عید پرسید که هر دستوری داده شود، اجرا گردد.(۶) عبد الله خان طهماسبی امیرلشکر شمال غرب در تلگرام محرمانه دیگری که امروز به تهران فرستاد نوشت با این که از صاحب ان اماکن کسب خواسته شده به علت تقارن با عید مغازه های خود را باز کنند و به کسب و کار مشغول شوند اما آنها میگویند تا نرسیدن به مطلوب

(تغییر رژیم) دست از تعطیلی برنخواهند داشت، با این حال «فدوی هم رمزاً دستورات دادم که از اهالی خواهش نمایند دکاکین خود را موقتاً باز نمایند.»(۷)

 تعلل انگلیس در تخلیه بلوچستان

بنابر گزارش کفیل تیپ سیستان و قائنات قشون انگلیس که قرار بود از دزداب بیرون رود «ولی بعد گویا حکمی از سفارت طهران رسیده که عجالتاً تا ختم گفت و گوی راه آهن دولت متبوعه اجازه فرموده‌اند متوقف باشید.»(۸)

 دو سر کنسول جدید انگلیس در مشهد و بوشهر

امروز سرگرد لیونل برکلی هال(۹) به سمت سر کنسول انگلیس در مشهد منصوب شد. همچنین سرهنگ دوم فرانسیس بیول پراید دوکس همین سمت را در بوشهر عهده‌دار شد.(۱۰)

(تصویر) مخبرالسلطنه (مهدیقلی خان هدایت)

۱- هدایت (مخبرالسلطنه)، خاطرات و خطرات، ص ۳۶۶.

۲- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۴۸۵؛ نوائی، ایران و جهان، ج ۳، صص ۶۸۱ و ۶۸۲.

۳- پورشالچی، قزاق: عصر رضاشاه...، ص ۱۲۲.

۴- FO E ۴۱۳۱/۲۵۵/۳۴

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۸۸، ص ۵.

۶- همان، پ ۶۹، ص ۱۷.

۷- همان، پ ۶۹، ص ۱۷.

۸- همان، پ ۳۰، ص ۱۴.

۹- سرگرد لیونل برکلی هال هاورث (Major Lionel Berkeley hall Haworth) مسئول کنسولگری کرمان در ۱۹۰۵م، کنسول کرمانشاه از اول اکتبر ۱۹۰۶/۱۲ شعبان ۱۳۲۴ تا ۲۳ ژوئن ۱۹۰۹ / ۴ جمادیالآخر ۱۳۲۷، کنسول محمره [خرمشهر] از ۳۱ دسامبر ۱۹۱۰/۲۸ ذیحجه ۱۳۲۸ تا ۲۵ مه ۱۹۱۴/۲۹ جمادیالاخر ۱۳۳۲ بود. او در ۲۸ نوامبر ۱۹۲۲/۷ آذر ۱۳۰۱ بار دیگر کنسولگری کرمان را بر عهده گرفت، تا اینکه در ۱۹ مارس ۱۹۲۴/۲۹ اسفند ۱۳۰۲ سر کنسول مشهد شد. از دیگر مشاغل هال در ایران سر کنسولگری بوشهر است که از اول ژانویه ۱۹۲۷/۱۱ دی ۱۳۰۶ تا اول نوامبر /۱۰ آبان سال بعد آن سمت را حفظ کرد. (رابینو، دیپلماتها و کنسول های ایران و انگلیس، ص ۱۲۷).

۱۰- خواجهنوری، بازیگران عصر طلائی...، ص ۱۵۶.

ص: ۶۵۳

 پنجشنبه

۳۰ اسفند ۱۳۰۲

۲۰ مارس ۱۹۲۴

۱۴ شعبان ۱۳۴۲

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از غروب امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمنالملک تشکیل شد. در این جلسه آیت الله سیدحسن مدرس مخالفت های خود را با اعتبارنامه های تعدادی از نمایندگان که دیروز ابراز داشته بود پس گرفت و بدین ترتیب تعدادی دیگر از اعتبارنامه ها تصویب شد. [پس گرفتن مخالفت توسط مدرس نشان میدهد که وی مطمئن شد با حوادث رخ داده امکان تغییر رژیم توسط مجلس نیست.] در این جلسه دستغیب پیشنهاد کرد به مناسبت تقارن امشب با شب سه عید نیمه شعبان، نوروز و جمعه جلسه تعطیل شود، اما تدین مخالفت کرده ادامه جلسه را خواستار شد. اکثریت به ادامه جلسه رأی دادند. سپس طرحی که [نتیجه چندین ماه برنامهریزی برای تغییر رژیم از سوی رضا خان بود و] متکی به تلگرام های پرشمار از ولایات و ایالات تدوین شده بود قرائت شد. «چون قانوناً این تلگرافات کافی برای تغییر رژیم نیست اما امضاکنندگان سه ماده ذیل را به مجلس شورای ملی به قید فوریت پیشنهاد مینماییم... ماده اول: تبدیل رژیم مشروطیت به جمهوریت؛ ماده ۲: اختیار دادن به وکلای دوره پنجم که در مواد قانون اساسی موافق مصالح مملکت و رژیم جدید تجدیدنظر نمایند؛ ماده ۳- پس از معلوم شدن نتیجه آراء عمومی تغییر رژیم به وسیله مجلس شورای ملی اعلام شود.»(۱) بررسی این طرح به جلسه آتی مجلس موکول شد. [اما مجلس نتوانست جلس های برای این کار در سال جدید تشکیل دهد و غائله جمهوری در اوایل سال آتی با شکست مواجه شد.]

 گزارش آژانس تلگرافی روس از تصمیمات مجلس

آژانس تلگرافی روس امروز از مبدأ تهران خبر داد که کمیسیون ۱۲ نفر های که از نمایندگان مجلس برای چگونگی تغییر رژیم سیاسی و برقراری جمهوری تشکیل شده بود، با اکثریت ۹ رأی به این نتیجه رسید که این مجلس برای حل مسائل تغییر رژیم محق نیست و این موضوع باید به همهپرسی گذاشته شود «که آیا ملت جمهوری را میخواهد، و آیا ملت این مجلس را وکیل میکند که تغییر رژیم بدهد یا آن که برای این کار مجلس تشکیلاتی [= مؤسسان] طلبیده بشود.» آژانس تلگرافی روس با اشاره به تظاهراتی که در موافقت و مخالفت جمهوریت در تهران و برخی شهرها چون تبریز جریان دارد افزود که در جلسه مجلس شورای ملی که دیشب تشکیل شد فراکسیون اکثریت تجدد دچار شکست شد و در اقلیت ماند. «از قرار معلوم فهمیدند که این مجلس عمومیت ندارد و اکثر نمایندگان رأی دادند به این که تغییر رژیم جمهوری فقط به طریق پرسش عمومی تمام اهالی مملکت امکان دارد.»(۲)

 آتشبازی به مناسبت اعیاد

امشب به مناسبت تقارن عیـد نوروز و نیمه شـعبان «آتشـبازی مفصـلی از طرف اداره قور خانه تهیه و در میـدان مشق به معرض تماشای عمومی گذارده شد.»(۳)

 اجتماعات و تظاهرات ضدجمهوری در تهران

اجتماعات دیروز و امروز تهران علیه جمهوریت به حـدی بود که نظمیه با نیرو های خود امکان مراقبت از آن را نداشت. از این رو قشون وارد عمل شد و دیروز یکصد نظامی و امروز دویست نظامی به کمک نظمیه رفت. پیش از ظهر مردمی که در مقابل مجلس اجتماع کرده بودند با سـنگ به آژانها حمله کردند و مسئولان مجلس در برابر خواست مردم نتوانستند مقاومت کنند و بالاجبـار در هـای مجلس را بـه روی آنهـا بـاز کرده، وارد شدنـد. بعـد از ظهر نیز مردم به رهـبری خالصـیزاده به سـوی مجلس حرکت کردنـد. سـلیمان بهبودی نقـل میکنـد: «بعـد از ظهر، خالصـیزاده به اتفاق عـد های دیگر منجمله حاجشـیخ عبـدالنبی به مجلس آمدنـد. رئیس مجلس فرمودنـد از هر صـنفی پنـج نفر نماینده بماند بقیه بروند. خالصـیزاده نطق کرد و گفت که: مردم نرویـد و نگذاریـد جلسه علنی تشـکیل بشود،ما نمیرویم مگر این که با سـرنیزه بیرونمان کننـد، دولت هم که بیطرف است. بعد اذان گفتند و شروع به نماز کردند و کلیه بیرق های قرمز کمیته های طرفدار جمهوریت را پاره کردند.»(۴)

 تهدید به قطع روابط با تهران

بـا اوجگیری نهضت ضـدجمهوری در تهران، رضا خان امروز در پاسـخ به یکی از تلگرام های امیرلشـکر شـمال غرب که خبر داده بود اهـالی آذربایجـان در حمـایت از جمهوریت همچنان مغازه های خود را بسـته نگه داشـتهاند گفت: «طهران را تهـدید نمایید که اگر این قسم رفتار نماید [و پاسخ مثبت به جمهوریت ندهد] قطع روابط با مرکز خواهد نمود.»(۵)

 تلگرام به ایرانیان خارج از کشور برای حمایت از جمهوریخواهی

عبـد الله خـان طهمـاسبی امیرلشـکر شـمال غرب خبر داد که تلگرام هـایی نیز به کشور هـای خـارج کرد هایم. «از طرف هیأت مـدیره جمهوریطلبان تلگرافی به ایرانی های مقیم اسـلامبول، برلن، مسـکو، لنـدن به مضـمون ذیل مخابره کردهانـد: «اهالی در کلیه نقاط ایران به جمهوریتطلبی قیام، برای نیل این مقصود مقدس اقدامات هموطنان مقیمین خارجه را لازم میداند.»(۶)

 سرود جمهوریت در کرمانشاه

از کرمانشـاه خـبر میرسـد که امروز عصـر نزدیـک به هشت هزار نفر از اهـالی شـهر بر سـر قـبر کزازی، معـاون مقتـول معـارف کرمانشـاه جمع شدنـد و گروهی از شـاگردان مـدارس بـا پرچم هـای سه رنگ و سـرودخوان هیجان ویژ های به این تظاهرات بخشـیدند. «در این ضـمن یک دسته هزار نفری با بیرق قرمزی که کلمات «زنده باد جمهوریت ایران» در آن نقش بود، مشغول خواندن سـرود جدیدی که به نام جمهوریت انشاء شده بود... در حالی که عکس شـهید مرحوم کزازی را هم با گل های زیاد تزئین داده، وارد شدند.» در این خبر آمده است که کرمانشاه به مناسبت نیمه شعبان چراغانی بود.(۷)

□ تجمع در چهل ستون اصفهان

نشریه راه نجات چاپ اصفهان امروز با انتشار فوقالعاده های خبر داد که امشب در عمارت چهل ستون جشن برپا است. بانی

۱- روزنامه ایران، مورخ ۱ حمل ۱۳۰۳، صص ۱ و ۲. امضاکنندگان این طرح عبارت بودند: سیدمحمد تدین، شیخ العراقینزاده، سرکشیکزاده، مصباحالسلطنه، ناصرالاسلام، دکتر ضیاءالاطباء، شریعتزاده، یحیی [دولتآبادی]، ابراهیم، عدل الملک، حسین صدرایی، رئیسالتجار، سلیمان محسن ، سیدمحمد سلطان، صدرالعلماء.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳۷ و ۲/۱۳۶-۲-۸-۳۰-۱۳۰۳. این خبر خیلی زود توسط کنسولگری های روس در سراسر کشور پخش شد و پیش از آن که خبری رسمی از مرکز درباره شکست یا تعویق جمهوریت به ایالات و ولایات برسد، مراکز وابسته به روسیه خبر را پخش کردند.

۳- روزنامه ایران، مورخ ۱ حمل ۱۳۰۳، ص ۲.

۴- بهبودی و...، رضاشاه (خاطرات...)، صص ۱۲۴ و ۱۲۵. امروز طوماری هم علیه جمهوریت توسط محمداسماعیل بلورچی در بازار تهیه شد. (همان) روایت سفارت انگلیس در حوادث امروز اطراف مجلس چنین است: «در آغاز صبح نیرو های کمکی سوارهنظام و نظمیه برای تخلیه مجلس و جلوگیری ورود مردم به محل اعزام شدند، اما در ساعت یازده ۱۵۰۰ نفر از مردم به رهبری روحانیان به نگهبانان حمله کرده و وارد محوطه شدند و با محاصره مجلس علیه جمهوری شعار دادند. صبح هنگام مجلس تشکیل جلسه داد. قطعنام های با ۵۲ رأی در برابر ۲۴ رأی به تصویب رسید. در متن قطعنامه آمده بود که مجلس نمیتواند بدون برپایی رفراندوم برای تغییر قانون اساسی تصمیم بگیرد، اما به دلیل بینظمی اعتبار این تصمیم جای بحث دارد. جلسه بعد مجلس تا ساعت ۴ روز ۲۲ مارس [۲ فروردین ۱۳۰۳] به تعویق افتاد. نظمیه، میدان بیرون مجلس را حدود ساعت ۵ عصر تخلیه کرد، اما جمعیت داخل محوطه تا ساعت ۷:۳۰ عصر محل را ترک نکردند، و حدوداً در همین زمان حدود ۳۰۰۰ نفر به رهبری روحانیان به خیابانها ریخته و ضمن عزاداری، پرچم های سرخ حمل میکردند. از این روز روحانیت محلی مبارزه علنی علیه جمهوری را به رهبری خالصیزاده، که موضع خود را دوباره تغییر داده و به فعالترین فرد ضدجمهوری تبدیل شده، آغاز کردند.» (FO E ۴۱۳۱/۲۵۵/۳۴)

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۶۹، ص ۱۶.

۶- همان، س ۱۳۰۳، پ ۷، ص ۲۰۹.

۷- اسناد نخستین سپهبد ایران...، صص ۳۳ و ۳۴.

این جشن ارکان حرب لشکر جنوب است. این اطلاعیه ضمن اشاره به این که شهروندان لازم است از اقدامات جمهوریخواهانه مرکز (تهران) حمایت کنند به آگاهی مردم رساند که در جشن امشب چراغانی و آتشبازی هم اجرا میشود. «فردا صبح جمعه هم که روز عید است در عمارت چهل ستون جشن نوروزی برپا و آقای امیر محترم لشکر جنوب در هر دو وقت از تمام طبقات پذیرایی میفرمایند.»(۱)

 مجله علوم مالیه و اقتصاد

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که مجله تخصصی علوم مالیه و اقتصاد در ۸۲ صفحه منتشر شده است. مدیر این نشریه ثقهالدوله و قرار است هر سه ماه یک بار منتشر شود. برخی از مطالب این نشریه عبارت است از: ترتیب استقراض دولتی در اروپا، بودجه تنگوزئیل ۱۳۰۲، مالیات های مستقیم ایران، وضعیت مالیه انگلیس، برآورد بودجه ۱۹۲۲ و ۱۹۲۳ انگلیس، کلیاتی راجع به بودجه. این مجله شاید نخستین فصلنامه اقتصادی ایران باشد.(۲)

 دستاندازی به ناموس طایفه رومیانی

دو نظامی از فوج دفاع وابسته به اردوی نظامی خرمآباد برای اخذ مالیات به میان طایفه رومیانی میروند. طایفه رومیانی که در نیم فرسخی خرمآباد اسکان دارند حدود ۲۰ خانوار، و مردم بیبضاعتی هستند. امیرلشکر غرب امروز با ارسال این مشخصات در ادامه افزود که یکی از نظامیان «نسبت به عیال برادر کدخدا مرتکب حرکات شنیع شده؛ در این ضمن کدخدا رسیده و با جمعیت زن و مرد به سر نظامی ریخته، با کارد و چوب مشاراليه را سخت مضروب و مقتول مینمایند، نظامی دیگر را هم با تخماق سرش را مجروح میکنند.» احمد خان امیراحمدی پس از دریافت این گزارش دستور میدهد کسانی که به نظامیان تعرض کرده، دستگیر و به شهر آورده شوند تا محاکمه گردند.(۳)

 چگونگی رژه نظامیان ساوجبلاغ

عبد الله طهماسبی امیرلشکر شمال غرب امروز به فرمانده قوای ساوجبلاغ مکری دستور داد در رژه نیرو های نظامی آن منطقه که فردا قرار است صورت گیرد، به علت اهل سنت بودن کردها «دفیله مقابل تمثال حضرت امیرالمؤمنین(ع) مقتضی نیست. لازم است کمافیالسابق معمول دارید.»(۴)

 اهمال اتباع بیگانه از تحویل سلاح

امیرلشکر غرب امروز خبر داد که کنسولگریها و نمایندگان تجاری کشور های خارجی در تحویل و تسلیم اسلحه خود و مستخدمین، اهمال میورزند. احمد خان امیراحمدی خواست که از مرکز اقداماتی در جهت «تسلیم اسلحه قونسولگری های منطقه غرب» انجام شود.(۵)

 حضور کنسول عشقآباد در باجگیران

اقتدارالملک کنسول ایران در عشقآباد، به واسطه شیوع اخباری در منطقه مأموریت خود، از جمله دستگیری و قتل ولیعهد و خانواده قاجار، بالاجبار راهی ایران شد. وی امروز در باجگیران بود و پس از آگاهی از نادرستی این اخبار به محل مأموریت خود بازگشت. اقتدارالملک در گزارشی به وزارت امور خارجه ضمن اشاره به این موضوع، نظم حاکم بر مناطق مرزی را ستود.(۶)

▫ عزیمت شومیاتسکی به مسکو

امروز شومیاتسکی وزیرمختار روسیه در تهران، پایتخت را به طرف مسکو ترک کرد. اوختین که اخیراً سمت کنسولگری روسیه در کرمانشاه را به عهده داشت، جانشین او شده است.(۷)

▫ سانسور مکاتبات ایران در روسیه شوروی

محمد ساعدالوزاره سرکنسول ایران در بادکوبه امروز به وزارت امور خارجه اطلاع داد که «کلیه جراید و مراسلاتی که از خارجه میرسد، علامت سانسور در آنها پیداست... هر چند همه مکاتیب را میرسانند ولی به علائمی معلوم میشود که در پست خانه به سانسور رسیده و حتی مراسلات رسمی که از مسکو یا تفلیس میآید، اغلب باز شده و به همین واسطه این ژنرال قونسولگری باید اجباراً مکاتیب خود را به توسط اشخاص امین، به پست خانه ایران برساند.»(۸)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲۲-۸-۳۰-۱۳۰۳.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۵۶۷، ص ۲. مجله علوم مالیه و اقتصاد هر سه ماه یک مرتبه در تهران به صاحب امتیازی افخمالسلطان و مؤسسی ثقهالدوله تأسیس گردیده و شماره اول آن مربوط به اسفند ۱۳۰۲ و فروردین و اردیبهشت ۱۳۰۳ است که در اردیبهشت ۱۳۰۳ نشر یافت. این شماره در ۸۲ صفحه به قطع وزیری کوچک با کاغذی مرغوب در چاپ خانه برادران باقرزاده شامل مطالبی راجع به علوم مالی و اقتصادی و با قلم نویسندگانی چون میرزاسیدمصطفی خان کاظمی (دبیرالملک)، سلطانمحمد خان عامری، میرزاعلیمحمد خان اویسی، عطاءالملک روحی نماینده سیرجان و غیره چاپ شده است. در مقاله افتتاحی مجله به عنوان مقدمه، به علت طبع و انتشار مجله اشاره شده و نخستین عامل مهم ترقیات عالیه و تثبیت استقلال ملیت و استوار داشتن قوائم سیاست یک مملکت و ملت مرتبط و منوط به ترقی و پیشرفت اقتصادیات قلمداد گردیده است. سال اول مجله با انتشار شماره چهار خاتمه یافته و در سال دوم، شماره اول و دوم آن یک جا در یک مجلد منتشر شده است. در شماره اول و دوم سال دوم تاریخ انتشار نوشته نشده ولی از بعضی مقالات مندرج در آن معلوم میگردد که مجله در سال ۱۳۰۴ش منتشر شده است. این شماره دارای ۹۶ صفحه، به علاوه ضمیمه است. در سال دوم در مدیریت مجله تغییری رخ داده و مؤسس آن ابوالحسن طباطبایی - دیبا (ثقهالدوله) و مدیر میرمحمد حسین خان حسابی معرفی شده است. از سال دوم مجله علوم مالیه و اقتصاد بیش از یک شماره که مشتمل بر شماره اول و دوم بوده منتشر نشده و برای همیشه این مجله تعطیل گردیده است. (صدرهاشمی، تاریخ جراید و مجلات...، ج ۴، صص ۵۲-۵۱؛ برزین، شناسنامه مطبوعات...، ص ۲۹۷).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۳، پ ۱۳، ص ۱۳. در گزارش های بعدی میخوانیم که امیرلشکر غرب دستور تنبیه این طایفه کوچک را میدهد و گروهی از نظامیان برای سرکوب ایشان روانه محل اقامت آنها میکند.

عملیات در شب پنجم فروردین شروع میشود و آنها را فراری داده [یا کشته و مجروح میکنند.] (همان، پ۱۳، ۹۰ تا ۹۲).

۴- همان، س ۱۳۰۳، پ ۷، ص ۳۷۶.

۵- همان، س ۱۳۰۳، پ ۱۴، ص ۱۶۸.

۶- همان، س ۱۳۰۳، پ ۱۱، صص ۳۱۶ و ۳۱۷.

۷- FO E ۴۱۳۱/۲۵۵/۳۴

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۱۴-۳۴-۱۳۰۳.

(تصویر) زیرنویس

فهرست منابع

اسناد:

اداره کل اسناد و تاریخ دیپلماسی وزارت امور خارجه

بایگانی ملی انگلستان

سازمان اسناد و کتاب خانه ملی جمهوری اسلامی ایران

کتاب خانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی

مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی

کتاب:

آ. ا

آذر شهرضایی، رضا، سیدضیاءالدین طباطبایی و فلسطین، تهران، شیرازه، ۱۳۸۱ش.

آرامش، احمد، خاطرات سیاسی، به کوشش غلامحسین میرزاصالح، تهران، جی، ۱۳۶۹ش.

آصفی رامهرمزی، حمد الله و غلامرضا وطندوست، سردارسپه و فروپاشی دودمان قاجار، تهران، نوید شیراز، ۱۳۸۳ش.

آقابزرگ تهرانی، محمدحسن ، الذریعه، ج ۲، ۵ و ۶، ۱۸، ۲۰.

آقابزرگ تهرانی، محمدمحسن ، نقباءالبشر فی قرنالرابع عشر، ج ۲، مشهد، دارالمرتضی، چ دوم، ۱۴۱۴ق.

آیرملو، تاجالملوک، خاطرات ملکه پهلوی، تهران، به آفرین، ۱۳۸۰ش.

ابتهاج، ابوالحسن ، خاطرات، ج ۱، تهران، علمی، ۱۳۷۱ش.

اتابکی، تورج، تجدد آمرانه جامعه و دولت در عصر رضاشاه، ترجمه مهدی حقیقتخواه، تهران، ققنوس، ۱۳۸۵ش.

اتحاد، هوشنگ، پژوهشگران معاصر ایران، ج ۲، تهران، فرهنگ معاصر، ۱۳۸۰ش.

اتحادیه (نظام مافی)، منصوره، مجلس و انتخابات از مشروطه تا پایان قاجاریه، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۷۵ش.

اتحادیه (نظاممافی)، منصوره، پیدایش و تحول احزاب سیاسی مشروطیت، تهران، نشر گستره، ۱۳۶۱ش.

اثرآفرینان، ج ۵، زیرنظر کمال حاج سیدجوادی و عبدالحسین نواب، تهران، انجمن آثار مفاخر فرهنگی، ۱۳۷۷ش.

احتشام السلطنه، محمود، خاطرات، به کوشش محمدمهدی موسوی، تهران، زوار، ۱۳۶۶ش.

اخضری، علی، مشاهیر مطبوعاتی اصفهان (مدفون در تخت فولاد)، اصفهان، کانون پژوهش، ۱۳۸۶ش.

ادیب هروی، محمدحسین، انقلاب طوس (تاریخ پیدایش مشروطیت ایران)، مشهد، ۱۳۳۱ش.

استرانک، ویلیام تئودور، حکومت شیخ خزعل بن جابر و سرکوب شیخ نشینان خوزستان، ترجمه صفاءالدین تبرائیان، تهران، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۸۵ش.

اسعدی، مرتضی، جهان اسلام، ج ۱ و ۲، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۹ش.

اسناد مطبوعات (۱۳۲۰-۱۲۸۶ش)، ج ۱، به کوشش غلامرضا سلامی و محسن روستایی، تهران، سازمان اسناد ملی، ۱۳۷۴ش.

اسناد معادن ایران (۱۳۳۲-۱۳۰۰ش)، به کوشش مهشید لطیفینیا، تهران، سازمان اسناد ملی، ۱۳۷۶ش.

اسناد نخستین سپهبد ایران احمد امیراحمدی، به کوشش سیروس سعدوندیان، تهران، مؤسسه پژوهش و مطالعات فرهنگی، ۱۳۷۳ش.

اسنادی از اختلافات و دعاوی بانک ایران (بانک استقراضی سابق)، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۰ش.

اسنادی از انتخابات مجلس در دوره رضاشاه، به کوشش غلامرضا سلامی، تهران، سازمان اسناد و کتاب خانه ملی، ۱۳۸۴ش.

اسنادی از انجمن های بلدی، تجار و اصناف (۱۳۲۰-۱۳۰۰ش)، ج ۱، به کوشش رضا مختاری اصفهانی، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۰ش.

اسنادی از روابط ایران و ترکیه، به کوشش نظامعلی دهنوی، تهران، مرکز اسناد و تاریخ دیپلماسی وزارت امور خارجه، تهران، ۱۳۸۶ش.

اسنادی از زرتشتیان معاصر ایران (۱۳۳۸-۱۲۵۸ش)، به کوشش تورج امینی، تهران، سازمان اسناد ملی، ۱۳۸۰ش.

اسنادی از صنعت فرش (۱۳۵۷-۱۲۹۲ش)، ج ۱، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۱ش.

اسنادی از مدارس ایرانی در خارج و مدارس خارجی در ایران (۱۳۱۷-۱۳۰۰ش)، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۱ش.

اسنادی از مدارس دختران از مشروطیت تا پهلوی، به کوشش سهیلا ترابی فارسانی، تهران، سازمان اسناد ملی، ۱۳۷۸ش.

اعظام قدسی (اعظامالوزاره)، حسن ، کتاب خاطرات من یا روشن شدن تاریخ صد ساله، ج ۱، تهران، ۱۳۳۲ش.

افشار سیستانی، ایرج، مقدم های بر شناخت ایلها، چادرنشینان و طوایف عشایری ایران، ج ۱ و ۲، تهران، نسل دانش، ۱۳۶۸ش.

افشار سیستانی، ایرج، نگاهی به آذربایجان شرقی، ج ۱، تهران، مؤسسه تحقیقاتی و پژوهشی رایزن، ۱۳۶۹ش.

الرهیمی، عبدالحلیم، تاریخ حرکت اسلامی در عراق، ترجمه محمدنبی ابراهیمی، تهران، دفتر ادبیات انقلاب اسلامی، ۱۳۷۵ش.

امیراحمدی، احمد، خاطرات نخستین سپهبد ایران، به کوشش غلامحسین زرگرینژاد، تهران، مؤسسه پژوهش و مطالعات فرهنگی، ۱۳۷۳ش.

امیربهادر، جعفرقلی، خاطرات جعفرقلی خان سرداراسعد امیربهادر، به کوشش ایرج افشار، تهران، اساطیر، ۱۳۷۲ش.

امیرطهماسبی، عبد الله، یادداشت هایی از آشوب های عشایری و سیاسی آذربایجان، تهران، پردیس نشر و شیرازه، ۱۳۸۶ش.

ب

بابامردوخ، شیخ محمد، تاریخ مشاهیر کرد، به کوشش ماجد مردوخ روحانی، تهران، سروش، ۱۳۷۱ش.

باقی، عمادالدین، مدرس مجاهدی شکستناپذیر، قم، نشر تفکر، ۱۳۷۰ش.

بامداد، مهدی، شرح حال رجال ایران در قرن های ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ هجری قمری، ۶ ج، تهران، زوار، ۱۳۷۱ش.

برزین، مسعود، شناسنامه مطبوعات ایران، تهران، بهجت، ۱۳۷۱ش.

بهار (ملکالشعرا)، محمدتقی، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ۲ ج، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۱ش.

بهبودی، سلیمان، رضاشاه (خاطرات...)، به کوشش غلامحسین میرزاصالح، تهران، طرح نو، ۱۳۷۲ش.

بهروزی، شاپور، چهره های موسیقی ایران، تهران، کتاب سرا، چ دوم، ۱۳۷۲ش.

پ

پژمان، ج. تاریخ پست و تلگراف، تهران، علمی، ۱۳۲۶ش.

پهلوی، رضا، یادداشت های سری رضاشاه، [تهران]، اداره کل نگارش وزارت فرهنگ و هنر، ۲۵۳۵ش (۱۳۵۵ش).

پهلویها (خاندان پهلوی به روایت اسناد)، ج ۲، به کوشش جلال اندرمانیزاده و مختار حدیدی، تهران، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۷۸ش.

پورشالچی، محمود، قزاق: عصر رضاشاه پهلوی بر اساس اسناد وزارت خارجه فرانسه، تهران، فیروزه، ۱۳۸۴ش.

پولاد، احمدجان، سرگذشت یک افسر ایرانی، تهران، پردیس دانش با همکاری نشر و پژوهش، ۱۳۸۵ش.

پیرا، فاطمه، روابط سیاسی - اقتصادی ایران و آلمان (بین دو جنگ جهانی)، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۷۹ش.

ت

تاج بخش، حسن ،تاریخ بیمارستان های ایران (از آغاز تا عصر حاضر)، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی، ۱۳۷۹ش.

تاریخ ارتش نوین ایران، ج ۱، [تهران]، چاپ خانه ارتش.

تاریخ آغازین فراماسونری در ایران، ج ۴، به کوشش یحیی آریابخشایش، تهران، سوره مهر، ۱۳۷۸ش.

تاریخ امپراطوری عثمانی، ج ۲، به تصحیح جمشید کیانفر، تهران، اساطیر، ۱۳۸۸ش.

تاریخ طب و طبابت از عهد قاجار تا پایان عصر رضاشاه، به کوشش محسن روستایی، تهران، سازمان اسناد و کتاب خانه ملی، ۱۳۸۲ش.

ج. چ

جابری انصاری، حاجمیرزاحسن خان، تاریخ اصفهان، مشعل و شرکت بهی، ۱۳۷۸ش.

جعفری ولدانی، اصغر، بررسی تاریخی اختلافات مرزی ایران و عراق، وزارت امور خارجه، ۱۳۶۹ش.

جعفریان، رسول، سیداسد الله خرقانی (روحانی نوگرای روزگار مشروطه و رضاشاه)، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۲ش.

چرچیل، جورج. پ، فرهنگ رجال قاجار، ترجمه غلامحسین میرزاصالح، تهران، زرین، ۱۳۶۹ش.

چند پرده از زندگانی رجال معروف ایران، تهران، روزنامه امید، ۱۳۲۴ش.

ح. خ

حدادی، نصرت الله، فرهنگنامه موسیقی ایران، تهران، توتیا، ۱۳۷۶ش.

حقیقت، عبدالرفیع، فرهنگ تاریخی و جغرافیایی شهرستان های ایران، تهران، کومش، ۱۳۷۶ش.

حمیدی، جعفر، فرهنگنامه بوشهر، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۰ش.

خاطرات و اسناد ظهیرالدوله، به کوشش ایرج افشار، تهران، زرین، ۱۳۶۷ش.

خمامیزاده، جعفر، تاریخچه آموزش و پرورش گیلان (از اواخر دوره قاجار تا امروز)، تهران، سنا، ۱۳۸۴ش.

خواجهنوری، ابراهیم، بازیگران عصر طلائی (سپهبد امیراحمدی)، تهران، جاویدان، ۱۳۵۷ش.

د. ذ

دانشنامه جهان اسلام، ج ۱، تهران، بنیاد دایرهالمعارف اسلامی، ۱۳۷۹ش.

دایرهالمعارف بزرگ اسلامی، ج ۱، ۶، ۹، ۱۱، تهران، مرکز دایرهالمعارف بزرگ اسلامی، ۱۳.

دایرهالمعارف بنا های تاریخی ایران در دوره اسلامی، ج ۵، قلاع و استحکامات نظامی، تهیه و تدوین از کاظم ملازاده و مریم محمدی، تهران، سوره مهر، ۱۳۸۵ش.

دایرهالمعارف فارسی (مصاحب)، ۳ ج، تهران، شرکت سهامی کتاب های جیبی، ۱۳۷۴ش.

دایرهالمعارف بنا های تاریخی دوره اسلامی، ج ۳ (مساجد تاریخی)، تهیه و تدوین از کاظم ملازاده و مریم محمدی، تهران، حوزه هنری، ۱۳۷۸ش.

دایرهالمعارف تشیع، ج ۲، زیر نظر احمد صدر حاج سیدجوادی، تهران، نشر شهید سعید محبی، ۱۳۷۶ش.

درخشانی، علی، خاطرات سرتیپ علیاکبر درخشانی از جنگ های گیلان و لرستان تا واقعه آذربایجان.

دشتی، علی، ایام محبس، تهران، کتاب های پرستو، ۱۳۵۲ش.

دفتر ادبیات انقلاب اسلامی، بایگانی.

ذوقی، ایرج، تاریخ روابط سیاسی ایران و قدرت های بزرگ، تهران، پارازنگ، ۱۳۶۸ش.

ر. ز

رابینو، لویی، دیپلماتها و کنسول های ایران و انگلیس، ترجمه غلامحسین میرزاصالح، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۶۳ش.

رائین، اسماعیل، فراموش خانه و فراماسونری در ایران، ج ۲، تهران، امیرکبیر، ۱۳۵۷ش.

رامیان، محمود و دیگران، بزرگان و سخنسرایان آذربایجان غربی.

راهگانی، روحانگیز، تاریخ موسیقی ایران، تهران، پیشرو، ۱۳۷۷ش.

راهنما و مشخصات معاهدات دو جانبه ایران با سایر دول...، تهران، وزارت امور خارجه، ۱۳۶۸ش.

رجبی، محمدحسن ، علمای مجاهد، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۲ش.

رحمانیان، داریوش، چالش جمهوری و سلطنت در ایران، تهران، نشر مرکز، ۱۳۷۹ش.

رحیمزاده، صفوی، علیاصغر، اسرار سقوط احمدشاه، تهران، فردوسی، ۱۳۶۲ش.

رشدیه، فخرالدین، زندگینامه پیر معارف (تاریخ مدارس نوین ایران)، تهران، هیرمند، ۱۳۷۰ش.

رفیع (قائمالملک)، رضا، خاطرات قائممقامالملک رفیع، به کوشش خسرو معتضد، تهران، قطره، ۱۳۸۳ش.

رکنزاده آدمیت، محمدحسین، دانشمندان و سخنسرایان فارس، ج ۴، تهران، اسلامیه – خیام، ۱۳۳۹ش.

رکنزاده آدمیت، محمدحسین، فارس و جنگ بینالملل، تهران، اقبال، ۱۳۵۷ش.

روابط ایران و عراق به روایت اسناد ساواک، ج ۱، تهران، مرکز بررسی اسناد تاریخی، ۱۳۸۰ش.

رودگریکادارا، ایرج، مروری بر تاریخ پست ایران، تهران، نگین، ۱۳۷۶ش.

روستایی، محسن ، تاریخ طب و طبابت در ایران (از عهد قاجار تا پایان عصر رضاشاه)، تهران، سازمان اسناد و کتاب خانه ملی، ۱۳۸۲ش.

زرگر، علیاصغر، تاریخ روابط سیاسی ایران و انگلیس در دوره رضاشاه، تهران، پروین، ۱۳۷۲ش.

س

سائلی کرده ده، مجید، سیر تحول قوانین انتخاباتی مجلس در ایران، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۷۵ش.

سپهر، عبدالحسین، مرآهالوقایع مظفری، به کوشش عبدالحسین نوایی، تهران، زرین، ۱۳۶۸ش.

ستایشگر، مهدی، نامنامه موسیقی ایران زمین، ج ۳، تهران، اطلاعات، ۱۳۷۶ش.

ستوده، منوچهر و خورشید مؤمنی، نامنامه ایلات و عشایر و طوایف (ایران تاریخی و فرهنگی)، تهران، مرکز دایرهالمعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۸۵ش.

سحاب، ابوالقاسم، تاریخ مدرسه عالی سپهسالار، تهران، ۱۳۲۹ش.

سرتیپپور، جهانگیر، نامها و نامدار های گیلان، رشت، گیلکان، ۱۳۷۱ش.

سرداراسعد بختیاری، علیقلی خان، تاریخ بختیاری، تهران، فرهنگسرا، ۱۳۶۳ش.

سعیدیان، عبدالحسین، شناخت شهر های ایران، تهران، علم و زندگی، ۱۳۷۹ش.

سلطانی لرگانی، محمود، کجور: تاریخ فرهنگ و جغرافیای منطقه کجور مازندران، تهران، آرون، ۱۳۸۷ش.

سلطانی، محمدعلی، احزاب سیاسی و انجمن های سری در کرمانشاه، تهران، سها، ۱۳۷۸ش.

سلطانی، محمدعلی، جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل کرمانشاهان، ج ۲، تهران، سها، چ دوم، ۱۳۸۱ش.

سلیمانی، کریم، القاب رجال دوره قاجاریه، تهران، نشر نی، ۱۳۷۸ش.

سمیعی، احمد، فرهنگ آثار ادبی، تهران، سروش، ۱۳۸۵ش.

سنجابی، علیاکبر، ایل سنجابی و مجاهدات ملی ایران، تهران، شیرازه، ۱۳۸۰ش.

سیاسی، قاسم، مناسبات سرداران، علما و تحصیلکردگان بلوچ با دولت مدرن، زاهدان، تفتان، ۱۳۸۴ش.

سیدی، مهدی، تاریخ شهر مشهد، مشهد، شهرداری مشهد، ۱۳۷۸ش.

سیف، احمد، اقتصاد ایران در قرن نوزدهم، تهران، نشر چشمه، ۱۳۷۳ش.

سیفی فمی تفرشی، مرتضی، پلیس خفیه ایران (۱۳۲۰-۱۲۹۹)، تهران، قفنوس، ۱۳۶۷ش.

سینائی، وحید، دولت مطلقه نظامیان و سیاست در ایران، ۱۳۵۷-۱۲۹۹.

ش

شاطری، علیاصغر، آثار تاریخی کاشان، کاشان، همگام با هستی، ۱۳۸۷ش.

شاکری، باقر، تذکره مختصر شعرای کرمانشاه، کرمانشاه، ۱۳۳۷ش.

شاهآبادی، حمیدرضا، تاریخ آغازین فراماسونری در ایران، ج ۱ و ۲، تهران، حوزه هنری، ۱۳۷۸ و ۱۳۸۰ش.

شجیعی، زهرا، نقش نمایندگان در مجالس قانونگذاری عصر مشروطیت، ج ۲، تهران، سخن، ۱۳۷۵ش.

شعبانی، احمد، فهرست روزنامه ها و مجلات اصفهان، اصفهان، شهرداری اصفهان، ۱۳۸۵ش.

شهید آیت الله سیدحسن مدرس به روایت اسناد، «زنده تاریخ»، تهران، مرکز بررسی اسناد تاریخی، ۱۳۷۸ش.

شیبانی، رحمت الله، خاندان شیبانی، تهران، مرکز نشر سپهر، ۱۳۷۱ش.

شینی، داریوش، نگرشی بر ایل بختیاری و طایفه شهنی، اهواز، معتبر، ۱۳۸۸ش.

ص. ط

صدرهاشمی، محمد، تاریخ جراید و مجلات ایران، ۴ ج، اصفهان، کمال، ۱۳۶۳ش.

طاهری، سیدصدرالدین، یک بررسی تحلیلی از زندگانی سیاسی مدرس، تهران، رسا، ۱۳۷۳ش.

طاهریا، محمدعلی، تذکره شعرای دامغان، چاپ خانه گیلان، ۱۳۴۰ش.

ع.غ

عاقلی، باقر، تیمورتاش در صحنه سیاست ایران، تهران، جاویدان، ۱۳۷۲ش.

عاقلی، باقر، شرح حال رجال سیاسی و نظامی معاصر ایران، ۳ ج، تهران، نشر گفتار، نشر علم، ۱۳۸۰ش.

عاقلی، باقر، میرزاحمد خان قوامالسلطنه در دوران قاجاریه و پهلوی، تهران، جاویدان، ۱۳۷۶ش.

عباسی، هوشنگ، لشت نشا سرزمین عادلشاه، رشت، گیلکان، ۱۳۷۸ش.

عزیزی بنیطرف، یوسف، قبایل و عشایر عرب خوزستان، تهران، مؤلف، ۱۳۷۱ش.

علامه، صمصامالدین، تاریخ جامع تنکابن، تنکابن، ۱۳۷۷ش.

علوی، سیدابوالحسن ، رجال عصر مشروطیت، به کوشش حبیب یغمایی و ایرج افشار، تهران، اساطیر، ۱۳۶۳ش.

عملیات لرستان (اسناد سرتیپ محمد شاهبختی)، به کوشش کاوه بیات، تهران، شیرازه.

غنی، سیروس، ایران برآمدن رضا خان / برافتادن قاجار و نقش انگلیسها، ترجمه حسن کامشاد، تهران، نیلوفر، ۱۳۷۷ش.

ف. ق

فراشبندی، علیمردان، جنوب ایران و مبارزات ضداستعماری، تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۶۵ش.

فرخ (معتصمالسلطنه)، مهدی، خاطرات سیاسی فرخ (معتصمالسلطنه)، تهران، جاویدان، ۱۳۶۲ش.

فرمانفرمائیان، محمدولیمیرزا، از روزگار حکایت ... مجلس شورای ملی، ۲ ج، به کوشش منصوره اتحادیه و بهمن فرمان، تهران، کتاب سیامک، ۱۳۸۲ش.

فرهنگ معین (فرهنگ فارسی)، ج ۵، (اعلام)، تهران، امیرکبیر، ۲۵۳۶ش (۱۳۵۶ش).

فروپاشی قاجار و برآمدن پهلوی، ترجمه غلامحسین میرزاصالح، تهران، نگاه معاصر، ۱۳۸۷ش.

فروحی، علی و فرامرز طالبی، ارمنیان گیلان، تهران، گیلان، ۱۳۷۷ش.

فهرست اسامی و مشخصات نمایندگان ۲۴ دوره مجلس شورای ملی، نشریه شماره ۵، تهران، دفتر انتخابات وزارت کشور، ۱۳۶۸ش.

قاسمی پویا، اقبال، مدارس جراید در دوره قاجاریه- بانیان و پیشروان، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۷ش.

قاسمی، سیدفرید، راهنمای مطبوعات ایران، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه ها، ۱۳۷۲ش.

قباله تاریخ، گردآوری ایرج افشار، تهران، طلایه، ۱۳۶۸ش.

قرائت خانه های ایران، گردآورنده مسعود کوهستانینژاد، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقاتی رسانه ها، ۱۳۸۲ش.

ک

کاظمبیگی، محمدعلی، دریاچه شاهی و قدرت های بزرگ (پژوهش در کشتیرانی دریاچه ارومیه عصر قاجار)، تهران، وزارت امور خارجه، ۱۳۸۰ش.

کاظمینی، میرزامحمد، دانشنامه مشاهیر یزد، ج ۱، یزد، انجمن آثار مفاخر فرهنگی ریحانهالرسول، ۱۳۸۲ش.

کتاب آبی، ج ۵ و ۶، به کوشش احمد بشیری، تهران، نشر نو، ۱۳۶۶ش.

کتابی، سیدمحمدباقر، رجال اصفهان در علم و عرفان و ادب و هنر، اصفهان، گلها، ۱۳۷۵ش.

کرزن، جرج. ن، ایران و قضیه ایران، ترجمه غلامعلی وحید مازندرانی، تهران، علمی و فرهنگی، ۱۳۷۳ش.

کسروی، سیداحمد، تاریخ پانصدساله خوزستان، تهران، آنزان، ۱۳۷۳ش.

کشاورز، اردشیر، کرمانشاهان در جنگ جهانی اول، کرمانشاه، طاق بستان، ۱۳۸۲ش.

کلانتری خاندانی، حسین، سیری در جغرافیای استان کرمان، کرمان، مرکز کرمانشناسی، ۱۳۸۷ش.

کمر های، سیدمحمد، روزنامه خاطرات، ج ۱، به کوشش محمدجواد مرادینیا، تهران، شیرازه، ۱۳۸۲ش.

کمیته مجازات و خاطرات عمادالکتاب، به کوشش محمدجواد مرادینیا، تهران، اساطیر، ۱۳۸۳ش.

کوهستانینژاد، مسعود، چالشها و تعاملات ایران و عراق در نیمه نخست سده بیستم، تهران، وزارت امور خارجه، ۱۳۸۴ش.

کیانی، منوچهر، تاریخ مبارزات مردم ایل قشقایی از صفویه تا پهلوی، شیراز، کیاننشر، ۱۳۸۰ش.

گ

گالت، الکساندر و دیگران، ایل بختیاری، ترجمه کاوه بیات، تهران، پر کتاب و شیرازه، ۱۳۸۷ش.

گزیده اسناد ایران و عثمانی (دوران عثمانی)، ج ۷، به کوشش محمدحسن کاووسی عراقی، تهران، ۱۳۷۵ش.

گزیده اسناد خلیج فارس، ج ۱ و ۲، تهران، وزارت امور خارجه، ۱۳۶۸ش.

گزیده اسناد روابط ایران و آلمان، ج ۱، به کوشش مینا ظهیرنژاد ارشادی، تهران، وزارت امور خارجه، ۱۳۷۶ش.

گلزار مشاهیر - زندگینامه درگذشتگان مشاهیر ایران، به کوشش مریم آقا شیخ محمدی و سعید نوری نشاط، تهران، انجمن آثار، ۱۳۷۷ش.

ل. م

لانگریک، استیون همزلی، عراق ۱۹۰۰ تا ۱۹۵۰م - تاریخ سیاسی اجتماعی و اقتصادی، ۲ ج، ترجمه اسد الله توکلی و محمدرضا مصباحی، مشهد، بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۷۸ش.

لغتنامه دهخدا، دوره ۱۴ جلدی، تهران، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۳ش.

لورین، پرسی، شیخ خزعل و پادشاهی رضا خان (خاطرات سیاسی سر پرسی لورین)، ترجمه محمد رفیعی مهرآبادی، تهران، فلسفه، ۱۳۶۳ش.

مبارکیان، عباس، چهره ها در تاریخچه نظام آمورش عالی حقوق و عدلیه نوین، تهران، پیدایش، ۱۳۷۷ش.

مجتهدی، مهدی، رجال آذربایجان در عصر مشروطیت، به کوشش غلامرضا طباطبایی مجد، تبریز، زرین، ۱۳۷۷ش.

مجموعه مقالات کنگره بزرگداشت شهید رئیسعلی دلواری، به کوشش سیدمحمدحسن نبوی، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۷ش.

محبوبی اردکانی، حسین، تاریخ مؤسسات تمدنی در ایران، ۳ ج، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۵۷ش.

محیط مافی، هاشم، مقدمات مشروطیت «تاریخ انقلاب ایران»، به کوشش مجید تفرشی و جواد جانفدا، تهران، فردوسی، ۱۳۶۳ش.

مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، به کوشش محمد ترکمان، تهران، نشر فرهنگ - بنیاد، ۱۳۷۴ش.

مدرس رضوی، محمدتقی، سالشمار وقایع مشهد در قرن های پنجم تا سیزدهم، به کوشش ایرج افشار، مشهد، بنیاد پژوهش های اسلامی، ۱۳۷۸ش.

مدرس و مجلس، نامه ها و اسناد، تهران، بنیاد مستضعفان، ۱۳۷۳ش.

مدرسی، علی، مدرس شهید، اصفهان، بنیاد فرهنگ و انتشاراتی بدر، ۱۳۲۶ش.

مدرسی، علی، مدرس، ج ۱، تهران، بنیاد تاریخ، ۱۳۶۶ش.

مدرسی، علی، مرد روزگاران (مدرس شهید نابغه ملی ایران)، تهران، هزاران، ۱۳۷۴ش.

مدیرشانهچی، محسن ، احزاب سیاسی ایران (با مطالعه موردی نیروی سوم و جامعه سوسیالیستها)، تهران، رسا، ۱۳۷۵ش.

مراغ های، زینالعابدین، سیاحتنامه ابراهیمبیگ یا بلای تعصب او، به کوشش باقر مؤمنی، تهران، نشر سپیده، ۱۳۵۶ش.

مرسلوند، حسن ، زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۵، تهران، الهام، ۱۳۷۳ش.

مروارید، یونس، از مشروطه تا جمهوری - نگاهی به ادوار مجالس قانونگذاری و...، ج ۱، تهران، نشر واحدی، ۱۳۷۷ش.

مستوفی، عبد الله، تاریخ اجتماعی و اداری دوره قاجاریه یا شرح زندگانی من، ۳ ج، تهران، زوار، ۱۳۷۱ش.

مسعودانصاری، عبدالحسین، زندگانی من و نگاهی به تاریخ سیاسی ایران و جهان، ج ۳، تهران، ابن سینا، ۱۳۸۳ش.

مشار، خانبابا، مؤلفین کتب چاپی فارسی، ج ۱، ۴ و ۵ و ۶، تهران، ۱۳۴۰ش.

معتضد، خسرو، حاج امینالضرب، تاریخ تجارت و سرمایهگذاری صنعتی در ایران، تهران، جانزاده، ۱۳۶۶ش.

معتمدی، محسن ، جغرافیای تاریخی تهران، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۸۱ش.

معلم حبیبآبادی، محمدعلی، مکارمالآثار در احوال رجال دو قرن ۱۳ و ۱۴ هجری، ج ۵ و ۶، اصفهان، انجمن کتاب خانه های عمومی اصفهان، ۱۳۵۲ش.

معیرالممالک، دوستعلی خان، رجال عصر ناصری، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۶۱ش.

مقصودلو (وکیلالدوله)، حسینقلی، مخابرات استرآباد (گزارش های حسینقلی مقصودلو)، ج ۲، به کوشش ایرج افشار و محمد رسول دریاگشت، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۵۲ش.

مکی، حسین، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ۳، ۵ و ۸، تهران، علمی، ۱۳۷۴ش.

مکی، حسین، مدرس قهرمان آزادی، ج ۱، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۵۸ش.

مکی، حسین، مختصری از زندگانی سیاسی سلطان احمدشاه، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۲ش.

ممتحنالدوله، میرزامهدی خان و میرزاهاشم خان، رجال وزارت خارجه در عصر ناصری و مظفری، به کوشش ایرج افشار، تهران، اساطیر، ۱۳۶۵ش.

منشور گرکانی، محمدعلی، رقابت شوروی و انگلیس در ایران از ۱۲۹۶ تا ۱۳۰۶ (خورشیدی)، تهران، عطائی، ۱۳۶۸ش.

مهدوی، سیدمصلحالدین، تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان در ۲ قرن اخیر، ج ۲، قلم، الهدایه، ۱۳۶۸ش.

مهدوی، سیدمصلحالدین، تذکرهالقبور یا دانشمندان و بزرگان اصفهان، اصفهان، ثقفی، ۱۳۴۸ش.

مهدوی، سیدمصلحالدین، تذکره شعرای معاصر اصفهان، اصفهان، تایید، ۱۳۳۴ش.

مهدوی، عبدالرضا (هوشنگ)، سیاست خارجی ایران در دوران پهلوی، ۱۳۵۷-۱۳۰۰ش، تهران، البرز، ۱۳۷۳ش.

الموتی، ضیاءالدین، فصولی از تاریخ مبارزات سیاسی و اجتماعی ایران، تهران، چاپخش، ۱۳۷۰ش.

الموتی، مصطفی، ایران در عصر پهلوی، ج ۱، لندن، چاپ خانه پکا، ۱۹۹۰م.

موحد ابطحی، میرسیدحجت، ریشه ها و جلوه های تشیع و حوزه علمیه اصفهان، ج ۱، اصفهان، دفتر تبلیغات المهدی، ۱۳۸۸ش.

مورخالدوله سپهر، احمدعلی، ایران در جنگ بزرگ، تهران، نشر ادیب، ۱۳۶۲ش.

میرعظیمی، نعمت الله، اصفهان زادگاه جمال و کمال، اصفهان، گلها، ۱۳۷۹ش.

ن

نامه های تهران (شامل ۱۵۴ نامه از رجال دوران به سیدحسن تقیزاده)، به کوشش ایرج افشار، تهران، نشر پژوهش فرزانروز، ۱۳۷۹ش.

نايبيان كاشان (بر اساس اسناد)، به کوشش عبدالحسین نوایی و محمد بقایی شیره جینی، تهران، سازمان اسناد ملی، ۱۳۷۹ش.

نجفی، موسی و موسی فقیه حقانی، تاریخ تحولات سیاسی ایران، تهران، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۸۱ش.

نصرتالدوله، فیروزمیرزا، مجموعه مکاتبات، اسناد، خاطرات و آثار، ج ۱، به کوشش منصور اتحادیه و سیروس سعدوندیان، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۶۹ش.

نوائی، عبدالحسین، ایران و جهان از مشروطیت تا پایان قاجاریه، ج ۳، تهران، هما، ۱۳۷۵ش.

نوربخش، حسین، خلیج فارس و جزایر ایرانی، کتاب خانه سنائی، ۱۳۶۲ش.

نوربخش، مسعود، تهران به روایت تاریخ، ج ۳، تهران، علم، ۱۳۸۱ش.

نورمحمدی، مهدی، ترور در بهارستان، قزوین، حدیث امروز، ۱۳۸۵ش.

و

واعظ خیابانی، ملاعلی، کتاب علماء معاصرین، تهران، چاپ خانه اسلامیه، ۱۳۲۵ش.

والیزاده معجزی، محمدرضا، تاریخ لرستان (روزگار پهلوی) از کودتای ۱۲۹۹ تا نهضت ملی شدن صنعت نفت، به کوشش حسین و محمد والیزاده معجزی، تهران، حروفیه، ۱۳۸۲ش.

ورجاوند، پرویز، سیمای تاریخ و فرهنگ قزوین، ج ۳، تهران، نشر نی، ۱۳۷۷ش.

وزیری، احمدعلی خان، جغرافیای کرمان، تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۷۶ش.

ه

هاشمی، محمدقاسم، خاندان شهرستانی، ج ۲، اصفهان، ۱۳۷۶ش.

هدایت (مخبرالسلطنه)، مهدیقلی، خاطرات و خطرات، تهران، زوار، ۱۳۶۳ش.

هروی (بصیرالدوله)، رضا، دو سال روابط محرمانه احمدشاه در سفارت شوروی، به کوشش مجید تفرشی، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۷۲ش.

همایونی، مسعود، تاریخ سلسله طریقه نعت اللهیه، تهران، بنیاد عرفان مولانا، ۱۳۷۱ش.

همدی، و.، کردستان و کرد در اسناد محرمانه بریتانیا، ترجمه بهزاد خوشحالی، تهران، نور علم، ۱۳۷۸ش.

ی

یکرنگیان، میرحسین، سیری در تاریخ ارتش ایران (از آغاز تا پایان شهریور ۱۳۲۰)، تهران، خجسته، ۱۳۸۴ش.

یوسفدهی، هومن، حکمرانان گیلان در عهد زندیه و قاجار، رشت، گیلکان، ۱۳۸۲ش.

مطبوعات:

الف) مطبوعات اصلی

روزنامه اتحاد (۱۳۰۲ش)

روزنامه اقدام (۱۳۰۲ش)

روزنامه ایران (۱۳۰۲ش)

روزنامه تایمز (۲۴-۱۹۲۳م)

روزنامه دمکراسی (۱۳۰۲ش)

روزنامه ستاره ایران (۱۳۰۲ش)

روزنامه شعله (۱۳۰۲ش)

روزنامه شفق سرخ (۱۳۰۲ش)

روزنامه قانون (۱۳۰۲ش)

روزنامه کار (۱۳۰۲ش)

روزنامه کوشش (۱۳۰۲ش)

روزنامه مرد آزاد (۱۳۰۲ش)

روزنامه مرد کار (۱۳۰۲ش)

روزنامه میهن یومیه (۱۳۰۲ش)

هفتهنامه بهلول (۱۳۰۲ش)

هفتهنامه جارچی ملت (۱۳۰۲ش)

هفتهنامه راه نجات (۱۳۰۲ش)

هفتهنامه عصر تمدن (۱۳۰۲ش)

هفتهنامه قلم آزاد (۱۳۰۲ش)

هفتهنامه لواءبین النهرین (۱۳۰۲ش)

هفتهنامه مجله پهلوی (۱۳۰۲ش)

هفتهنامه نامه جوانان (۱۳۰۲ش)

ب) مطبوعات دیگر

«باغ نگارستان به او بیوفایی کرد»، سالنامه دنیا، س ۳ (۱۳۲۷ش)، صص ۱۰۷ و ۱۰۸.

«مظالم انگلیس در بینالنهرین» تصحیح، اضافات و مقدمه از یحیی آریابخشایش، فصلنامه مطالعات تاریخی، س ۲، شم ۶ (بهار ۱۳۸۴ش)، صص ۵۱ و ۵۲.

آخوندزاده، میرزامحمد، «خاطرات رفیق سیروس بهرام»، دنیا، ص ۱۴، شم ۱ (۱۳۵۲ش)، دوره دوم، صص ۷۸-۷۱.

ادهمی، داود، «شخصیت پرسشبرانگیز...»، یهودیان ایرانی در تاریخ معاصر، ج ۳، کالیفرنیا، مرکز تاریخ شفاهی یهودیان ایرانی، زمستان ۱۹۹۹م، ص ۵۳.

اطلاعات، شم ۱۲۰۴۰ (۸ مرداد ۱۳۴۵)، ص ۱۳.

اطلاعات، شم ۷۲۳ (۲۳ اسفند ۱۳۰۷)، ص ۱.

اطلاعات، شم ۷۷۱۰ (۱۷ دی ۱۳۳۰)، ص ۸.

پوربختیار، غفار، «حاکمان بختیاریتبار اصفهان از مشروطیت تا سقوط قاجاریه»، گنجینه اسناد، س ۷ (دفتر سوم و چهارم، شم پی در پی ۲۷ و ۲۸ (پاییز و زمستان ۱۳۷۶ش)، صص ۱۰۲-۷۸.

فصلنامه تاریخ معاصر ایران، شم ۹ (۱۳۷۴ش)، صص ۱۹۰-۱۷۱.

خواندنیها، شم ۳۱ (۱۷ دی ۱۳۳۹)، ص ۱۰.

دولتآبادی، حسامالـدین، «روانشاد حاجیسـیدعلیمحمد دولتآبادی...»، خاطرات وحید، دوره جدید، س ۹، شم ۱ (۱۵ آبان تا ۱۵ آذر ۱۳۵۰)، ص ۱۲.

سالنامه پارس، س ۵ (۱۳۰۹ش)، ص ۱۶۱.

سعیدی، «تاریخچه کمیسیون معارف»، گوهر، شم ۱۱ و ۱۲ (بهمن و اسفند ۱۳۵۴)، صص ۹۶۳ تا ۹۶۷.

شرافت (روزنامه)، شم ۲۴ (محرم ۱۳۱۶)، صص ۱۰۶ و ۱۰۷.

شیخ رضایی، انسیه، «مدارس فرانسوی»، گنجینه اسناد، س ۲، شم ۷ و ۸ (پاییز و زمستان ۱۳۷۱ش)، صص ۹۷ و ۹۸.

صفایی، ابراهیم، «دیدارها»، نگین، س ۵، شم ۵۸ (اسفند ۱۳۴۸)، صص ۲۵ و ۲۶.

غنی، سیروس، «تیمورتاش و شیخ الرئیس افسر»، آینده، س ۷، شم ۹ و ۱۰ (آذر - دی ۱۳۶۰)، صص ۷۴۳-۷۳۹.

غنیاری، محسن ، «آموزگار جمشید»، فرهنگ ناموران معاصر ایران، ج ۱، تهران، سوره مهر، ۱۳۸۱ش.

فصلنامه مطالعات تاریخی، شم ۳ (تابستان ۱۳۸۳ش)، ۲۶۷ تا ۲۸۷.

قاسمی، ابوالفضل، «سیاستمداران ایران در اسناد بریتانیا»، آینده، شم ۳-۱ (۱۳۷۱ش)، ص ۷۲.

کریمیان، علی، «اداره راهنمای نامهنگاری یا نظارت بر سانسور مطبوعات در عصر رضاشاه»، گنجینه اسناد، س ۱۴ (دفتر سوم)، شم ۵۵ (پاییز ۱۳۸۳ش)، صص ۶۶ و ۶۷.

کیهان، شم ۶۶۶۰ (۲۴ مهر ۱۳۴۴)، ص ۲.

گلستان، شم ۴۲۶۹ (۱۷ اسفند ۱۳۳۱)، ص ۱.

گنجینه اسناد، س ۲، شم ۷ و ۸ (پاییز و زمستان ۱۳۷۱ش)، ص ۹۷.

مهر ایران، شم ۲۳۱۲ (۸ فروردین ۱۳۴۴)، ص ۸.

میری، رزیتا، «حاج آقا رضا رفیع»، بخارا، س ۶، شم ۲۳ (پاییز ۱۳۸۱ش)، صص ۶۴۵-۴۶۳.

نفیسی، سعید، «خیمه‌شب‌بازی»، سپید و سیاه، س ۳، شم ۷ (۲۶ شهریور ۱۳۳۴)، ص ۱۱.

نیروی هوایی ارتش شاهنشاهی، شم ۷ (مهر ۱۳۳۹)، صص ۷ و ۸.

یادگار، شم ۳ (۱۳۲۷ش)، ص ۳۱.

فهرست تصاویر

آ.ا

ص: ۶۶۹

د. ذ

ر

ش

فهرست اعلام

آ.ا

انگلیس/ ۲، ۴، ۵، ۶، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۳، ۱۶، ۱۷، ۲۰، ۲۱، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۲، ۶۳، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۸۰، ۸۱، ۸۴، ۸۶، ۸۹، ۹۲، ۹۳، ۹۵، ۹۶، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۹، ۱۲۲، ۱۲۳،

ص: ۶۸۸

ت

ص: ۶۹۰

ص: ۶۹۱

چ

سفارت بلژیک (تهران)/ ۴۷۷، ۶۰۸

ض

ص: ۷۱۳

ظ

غ

ف

ص: ۷۱۶

گ

ص: ۷۳۴

ی

ضمیمه: نمونه امضاها

(تصویر) رضا خان وزیر جنگ

(تصویر) نمونه دستخط رضا خان

(تصویر) رضا خان وزیر جنگ

(تصویر) دکتر امیراعلم

(تصویر) رئیس حفظالصحه دولتی

(تصویر) سرتیپ عبدالرضا خان

(تصویر) کفیل ارکان حرب کل قشون

(تصویر) عبد الله خان طهماسبی (امیرطهماسبی)

(تصویر) امیرلشکر شمال غرب

(تصویر) امیرلشکر اسماعیل خان

(تصویر) حاکم نظامی آذربایجان

(تصویر) فرج الله بهرامی

(تصویر) دبیراعظم

(تصویر) مهر و امضاء اقبالالسلطنه

(تصویر) حسین خزاعی

(تصویر) امیرلشکر شرق

(تصویر) محمود آیرم

(تصویر) امیرلشکر جنوب

(تصویر) امیرلشکر خدایار خان

(تصویر) وزیر پست و تلگراف کابینه رضا خان

(تصویر) میرزاحسن خان عدلالملک

(تصویر) وزیر فلاحت و تجارت و فواید عامه

(تصویر) میلسپو

(تصویر) رئیس کل مالیه ایران

(تصویر) مدیرالملک - محمود جم

(تصویر) وزیر مالیه کابینه رضا خان

(تصویر) ضمیمه: نمونه امضاها

(تصویر) محمدابراهیم خان، امیرشوکتالملک

(تصویر) حاکم قائنات و سیستان

(تصویر) مؤتمنالملک

(تصویر) رئیس مجلس شورای ملی

(تصویر) معینالتجار بوشهری

(تصویر) محمد دهدشتی

(تصویر) محمدحسین آیرم

(تصویر) رئیس تیپ مستقل شمال

(تصویر) محمد ساعدالوزاره

(تصویر) کنسول ایران در آذربایجان ققفاز

(تصویر) سرهنگ محمد خان قلعهبیگی - درگاهی

(تصویر) رئیس نظمیه

(تصویر) محییالدین پاشا

(تصویر) وزیرمختار ترکیه عثمانی در ایران

(تصویر) مستشارالدوله

(تصویر) رئیس کمیسیون سرحدی

(تصویر) مصدقالسلطنه

(تصویر) وزیر امور خارجه

(تصویر) سلیمانمیرزا اسکندری

(تصویر) وزیر معارف کابینه رضا خان

(تصویر) شومیاتسکی

(تصویر) وزیرمختار روسیه در تهران

(تصویر) سر پرسی لورن

(تصویر) وزیرمختار انگلیس در تهران

(تصویر) وستداهل

(تصویر) رئیس کل تشکیلات نظمیه

(تصویر) ذکاءالدوله وزیرمختار ایران در برن

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹